

3 9097 00958785 9

Brandeis University
Library

*As for the wise, their
body alone perishes in
this world — Rashi*

Die Zukunft

דיא צוקונפט

מ. ווינטשעווסקי, רעדאקטאָר

אבאנעמענט פרייזען :

אויסלאנד	אינלאנד
1.25	\$1.00..... פיר איין יאהר.....
75 ס.	6 מאנאט..... " 60 ס.
12 "	10..... " נומער..... איין

Zukunft, 50 Suffolk St., New York.

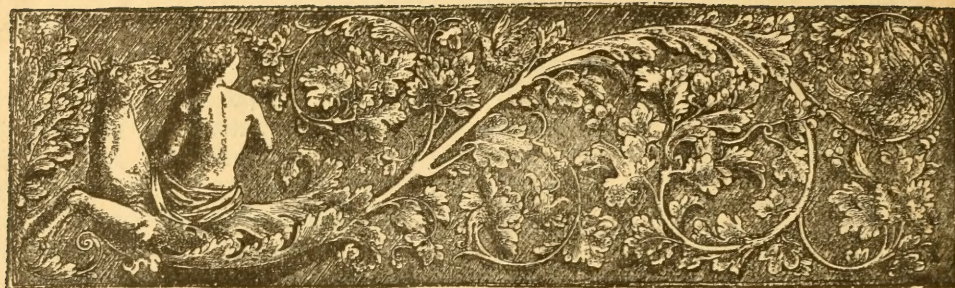
PJ5711

T7

1903

קורוויג וואריסקי.

דיא צוקונפט

No. 1.

JANUARY, 1903.

VOLUME 2.

לודוויג ווארינסקי.

[פון פאָלניש].

ער האָט דאָס בענוצט אין א גאנץ אנדערען סאָרט קאמפא: ער, דאָס אייניקעל פון דיא שטאָלצע אונטערדריקער פון דיא בויערען איז געוואָרען דער פאָרקעמפפער פון דעם אונטער-דריקטען פוילישען פראָלעטאריאט.

* * *

לודוויג ווארינסקי איז געבוירען געוואָרען אין יאָהר 1856 אין דעם דאָרף מאַרטינאָווקע, קיעווער גובערניע. ביי דעם פוילישען אויפ-שטאַנד פון 1863 האָבען זיינע עלטערן פער-לוינען זייער מאַיאָנטיק. דאָך האָבען זיי נאָך געהערט צו דיא רייכערע גוטסביבעזיצער פון דער געגענד.

לודוויג איז געווען איינער פון דיא אינ-גערע קינדער פון דער פאמיליע. אין זיין יוג-גענד האָט דיא אַדעליגע ערציהונג געמוזט שטאַרק ווירקען אויף איהם, דען אין זיינע ניט-נאָציאָל יאָהרען האָט זיך ביי איהם ניט בעוויי-זען קיין סימן פון זיין שפעטערע רעוואָלוציאָ-נערע קאריערע. ער איז געווען א פאָלקסמענער אריסטאקראַט.

דאָך, אזוי שנעל וויא ער האָט נור אַר-בערגעטרעטען דיא שוועל פון דעם טעכנאָלאָ-גישען אינסטיטוט אין פעטערסבורג, אין יאָהר 1875, איז ער געוואָרען גאָר אַן אנדערער מעיש. צום ערשטען מאָהל האָט ער זיך דאָרט בענע-גענט מיט דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין

ביי דעם גרענעץ פון דיא אַמאָליגע פוילי-שע רעפובליק און דיא ווילדע סטעפעס פון אוקראינע האָבען דיא פוילישע „שלאכטא“ (פריצים) יאהרהונדערטע געהאט צו פיהרען בלוטיגע מלחמות מיט דיא טאטאָרען און טיר-קען און געגען זייערע אייגענע אונטערדריקטע בויערען. אין דיעזע לאנגע מלחמות האָט זיך דיא שלאכטא פון דיא דאָזיגע געגענד ענטווי-קעלט צו א זאָנדערבארען, שטאָלצען שטאָהל האַרטען געשלעכט.

פֿאַנג איז שוין זייער מאַכט געבראַכען, דאָך ניט זייער אַמאָליגער שטאָלץ און קריגע-רישער גייסט. ביז'ן היינטיגען טאָג בעגענענט מען אין פוילישען לעבען דעם סאָרט מענשען, דיא אַרויסגעקומענע פון דיא פאָרצייטיגע שטאָלצע און קריגס מוטהיגע אוקראינער שלאכ-טא. קוראזש און קאמפאָליוסט איז דער הויפּט-זעכליכסטער צוג פון זייער כאַראַקטער.

איינער פון דיא שענסטע אַרויסשפראַצונג-גען פון דיעזען געשלעכט, א פערשפעטיגטער זוהן פון דיא דאָזיגע פאָרצייטיגע פוילישע ריט-טער, וועלכע האָבען פערבראכט זייער לעבען מיט דער האַנד ביין שווערס און דיא פיס אין דיא שפאָרען, איז געווען לודוויג ווארינסקי. דער שטאָלצער ריטטערליכער קאמפא-גייסט, וואָס ער האָט געירשה'נט פון זיינע אור-עלטערן, האָט געלעבט אין זיין ברוסט. אָבער

טרויער קליידער נאך דיא געפאלענע פאָווסטאָ-
ניע און אַרױפֿצוציהען נייע מלבושים מיט פֿרי-
שע געוועהר צו נייע קעמפּפּע. אין יאָהר 1876
האָט זיך דיא שטודירענדע וואַרשעווער יוגענד
אָנגעהויבען אויף אַן אמת צו בעוועגען. דיא
פּוילישע בורשואַזיע האָט זיך אַריינגעלאָזט
אין געלד מאַכען. איהר אידעאל איז געוואָרען
דער רייכטהום. זיי האָבען אויפגעגעבען דעם
קאמפּף פיר אונאבהיינגיקייט און זייער נייע
אמונה איז געווען: „וואָס רייכער מיר וועלען
ווערען, אלץ בעסער פירן פּאָלק“. דיא ארבייט
פיר דיא ענטוויקלונג פון רייכטהום האָבען זיי
גערופּען „אַרגאַנישע ארבייט“, און דאָס איז
געוואָרען זייער אויפנאכע.

אין יאָהר 1876 האָט אָנגעהויבען צייט־
צו ווערען דער נייער דור, וואָס האָט ניט אַליין
דורכגעלעבט דיא צאַרישע הריגות פון 1863
און איז פון זיי ניט געווען אָבערשטאַקען. דער
יונגער דור איז אויפגעוואקסען אונטער דעם
איינפלוס פון דיא קאָמוניקעמפּפּע אין פאריז.
יעדע צייטונג, וואָס זיי האָבען אין האנד גע-
נומען, האָט זיי דערציילט פון דיא פאריזער
קעמפּפּע, פון דיא פּאַרטיטע פון דיא דייט-
שע סאָציאַל דעמאָקראַטיע ביי דיא וואהלען,
פון דיא פּראָצעסען און פערפּאָלגונגען פון דיא
רוסישע סאָציאַליסטען. דאָס אַרומיגע לעבען
האָט זיי אויך געטריבען צו דעם זעלבען קאמפּף.
זייערע יונגע אויגען האָבען באלד דערוועהן,
אז אונטער דיא פּראָצע „אַרגאַנישע ארבייט“
בעהאַלט זיך פשוט דיא אויסוויקלונג פון דעם
אַרעמען פּאָלק. דערצו איז נאָך אין דעם יאָהר
אויסגעבראָכען א קרויז אין דיא וועבער אינ-
דוסטריע אין פּוילען. ביז הונדער טויזענד אַר-
בייטער זיינען געבליבען אָהן ברויט און עס איז
קלאָהר געוואָרען, אז דיא ענטוויקלונג פון קא-
פיטאַל, וואָס האָט זיך דאן אין פּוילען אָנגע-
פאנגען, בעדייטעט ניט, וויא דיא בורשואַזיע
האָט געוואָלט איינרעדען, דיא ענטוויקלונג פון
דעם פּאָלקס גליק. אדרבה, דאָס בעדייטעט, אז
דיא מאַסען פון פּאָלק זיינען, ביי דעם גרעס-
טען רייכטהום אין לאַנד, אפילו ניט זייער
מיט אַ טרוקענע שטיקעל ברויט.

אזוי איז דאָס יאָהר 1876 דער אנפאַנג
פון אַ סאָציאַליסטישע בעוועגונג אין פּוילען,
ספּעציעל אין וואַרשא. דיא קאמפּף־לוסט־גע-
פּוילישע יוגענד, וועלכע האָט ביז דאמאלס
נאָר געקענט געפינען א פּעלד פיר טהעטיגקייט
און אָפּפּען אין דעם ברויזענדען רעוואָלוציאַנער
רען קאמפּף אין רוסלאַנד, האָט פון יעצט אָן
געפונען פיר זיך א פּעלד פון קאמפּף אין זייער
היים גופא.

אַ נייע וועלט האָט זיך פאר איהם געעפּענט,
מיט אַ נייעם שטרעבען און נייע חברים.

דאָס איז געווען דיא וואונדערבאר ערהאַ-
בענע רוסישע רעוואָלוציאַנערע בעוועגונג פון
יענער צייט. הונדערטער פון דיא שטודירענדע
יוגענד, מענער און פרויען, האָבען אַוועקגע-
וואָרפּען זייער עשירות און רחבת ביי זייערע ריי-
כע עלטערן און זיינען געגאנגען „אין פּאָלק“,
וויא זיי האָבען עס גערופּען. פערקליידעט אלס
פּויערען האָבען זיי זיך אָנגעדונגען צו זייער
שווערער ערדארייט, כדי צו קענען צוקומען
מיט זייערע רעוואָלוציאַנערע פּראָפּאגאַנדא צו
דיא בויערען. זיי האָבען געלעבט אין שטענדיגע
געפאָהר צו ווערען פער־מסרט, ארעסטירט,
פערשיקט אויף קאטאָרגע, פערמאטערט צום
טויט, — אָבער זיי האָבען ניט געקוקט. אונ-
ערשאַקען האָבען זיי געפּרעדיגט דיא בשורה
פון דיא נייע לעהרע פון פרייהייט און גלייכ-
הייט. דיא אַפּאָסטאָלען האָבען אָפּטמאָהל
אַליין ניט ריכטיג פערשטאַנען דיא לעהרען,
וואָס זיי האָבען פערברייטעט, דאָך האָט דאָס
ניט געשמערט זייער הייליגע בעגייסטערונג
און זייער מקריב זיין זיך פיר דעם געדאַנק פון
פּאָלק'ס גליק און פרייהייט. היינט איז אונזער
בעוועגונג פילע ברייטער, גרינדליכער און קלער-
רער; אָבער דיא הייליגע ליידענשאפטליכע בע-
גייסטערונג פון יענע קינדערשע יאָהרען פון
דער רוסישער רעוואָלוציאַנערער בעוועגונג גע-
פינט ניט מעהר איהר גלייכען.

עס איז דעריבער קיין וואונדער, וואָס דער
נאָבעל־גייסטיגער לודוויג וואַרינסקי איז פון
יענע בעוועגונג בעאיינפלוסט געוואָרען אויף
זיין גאנצען לעבען.

באַלד אַם ענדע פון דעם יאָהר 1875 איז
אָבער וואַרינסקי שוין אַרױסגעטריבען געווא-
רען פון דעם אינסטיטוט פאר בעטהייליגען זיך
אין דיא דאָרטיגע סטודענטען־אונרוהען. מען
האָט איהם צוריקגעשיקט אין זיין געבורטס-
דאָרף אויף אַ יאָהר, צו בלייבען דאָרטען אינ-
טער אויפזיכט פון דער פּאָליציי. דאָס גאנצע
יאָהר האָט ער פערבראכט אין לעזען און אין
שטודירען ביכער איבער סאָציאַלע פראגען. ער
איז אויף אזא'ן אופן אלץ מעהר בעקאנט גע-
וואָרען מיט דעם וויסענשאפטליכען סאָציאַל-
ליזמוס.

דער אנפאַנג פון אַ סאָציאַליסטישע בעווע-
גונג אין וואַרשא.

צו יענער צייט האָט וואַרשא, „דיא אַלמנה
פון פּוילישען פּאָלק“, וויא דער פּאָעט סאָף-
וואצקי רופט זיא, אָנגעהויבען אויסצוטהון דיא

לאוו, און האָט דאָרט געגרינדעט אַ סאָציאַליסטישע גרופּפּע, וועלכע ער האָט געבראַכט אין פּערבינדונג מיט דיא ווארשעווער פּראָפּאַגאַנדיסטען.

אין אפריל 1878 האָט ער אליין אויפגעעפּנט אַן אלגעמיינעם שלאָסער - ווערקשטאַט, און דאָן האָט ער ערשט אָנגעהויבן אוועקצו שטעלען דעם פּוילישען סאָציאַליזמוס אויף אַ פּראקטישען פּוס. ביז דעמאָלט איז דער סאציאַליזמוס פון דיא יונגע אינטעליגענטען געווען אַ בלויע טהעאָריע און זיין האָבען דאס געפּרעדיגט פאר דיא ארבייטער, פונקט אויף דעם אופן, וויא זייערע פּראָפּעסאָרען אין דעם אוניווערזיטעט האָבען פאר זיין געפּרעדיגט טהעאָרעטישע וויסענשאַפטען. זיין האָבען גאָר נאָך נישט פּערשטאַנען דעם פּראקטישען סאציאַליזמוס, וועלכער געפינט זיין פונדאמענט אין דיא ווירקליכע אומשטענדען פון דיא ארבייטער לאַז גע און אין אַ פּראקטישען קאמפּע פון דיא ארבייטער, צוגעפאַסט צו דיא אומשטענדען, צו פערבעסערן זייער לאַגע.

לודוויג ווארינסקי איז געווען דער ערשטער, וואס האָט דיא סאציאַליסטישע בעוועגונג אין פּוילען אוועקגעשטעלט אויף דיעזען פּראקטישען פונדאמענט. ער האָט געגרינדעט אַן „ארבייטער - וועדערשטאַנד - קאסע“ (טרייד - יאָן). איהר ציעל איז געווען, צו קלייבען דעם געלמעסיגן ביטערע פיר אַ סטרייק - פּאַנדר. אלס זא - האָט זיך שוין געהאנדעלט פאַרצוברייטען סטרייקס, פּראקטישע אויגענבליקסעקעמפּע פון דיא ארבייטער געגען קאפיטאַל פיר דיא מאַר מענטאַלע פערבעסערונג פון דיא ארבייטערס לאַגע.

פון דעמאָלט אָן ביז היינט האָבען דיא פוילישע ארבייטער שוין געהאַט זעהר אַ סך גרויס-ארטיגע קעמפּע אַזעלכע - מאסעןסטרייקס, וועלכע האָבען אין סך הכל אויפגעהויבן דיא לאַגע פון דיא ארבייטער קלאַסע אויף אַ בעדייטענדרע העכסטע מדרגה און געגעבען זיין אַ מעכטיגען אָנשטויס צו אַחרות, צו טהעאָריע, צו קאמפּע אַלס קלאַסע, - וואס דאס אַלץ וואָלט מיט בלויע טהעאָרעטישע פּראָפּאַגאַנדע געגען דיא קאפיטאַליסטישע אָרדנונג און פיר אַ צוקינפטיגע סאציאַלע רעוואָלוציאָן קיין מאָהל נישט געקענט עררייכט ווערן. און דער פאַטער פון דיעזע גלענצענדע קעמפּע פון פּוילישען פּראָלעטאַריאַט איז לודוויג ווארינסקי.

דיא „קאסע“ אליין, וואס ער האָט געגרינדעט, האָט נאָך דיא ערווארטונגען זיינע נישט ערפילט. זיא איז אפילו זעהר שנעל געוואקסען: אין מאי 1878 האָט זיא געהאַט 150

אין יענעם יאָהר איז דאָס לודוויג ווארינסקי סקי אָנגעקומען אין ווארשא.

דיא ווארשאווער אינטעליגענטען סאציאַליסטען האָבען גענומען נאכטהון דיא רוסישע מיט פערשטעלען זיך פאר איינפאַכע ארבייטער און גיין „אין פאַלק“. זיי האָבען עס אפילו נישט געדארפט צוליעב דיזעלכע אורזאכע וויא דיא רוסען. דיא רוסישע אינטעליגענטען האָבען אין זייערע אריסטאָקראטישע קליידער נישט געוואונען קיין צוטרויען ביי דיא פוילערע. פאר דיא פוילישע ארבייטער איז אַ מענש אין אַ פראַק נישט געווען אַזאַ פערעמדע זאך. דער פוילישער ארבייטער טראגט אליין אַ פראַק, און אין דיא פאָוסטאַניע האָבען ארבייטער און אינטעליגענטען געקעמפּט זייט ביי זייט פיר איין זאך. דעריבער האָט דער פוילישער ארבייטער נישט געקוקט מיט אַזאַ מיסטרויען אויף דעם „פאַן“, וויא דער רוסישער פוילער אויף דעם פריץ. אבער דיא פוילישע סאציאַליסטען זיינען געווארען ארבייטער צוליעב אַן אנדערע זאך: זיי האָבען געמליך אנדערש נישט געקענט צוקומען צו דיא ארבייטער מאַסע. קיין רעוואָלוציאָנערע צייטונגען און ביכער האָבען זיין נאָך נישט געהאַט. אויף האבען זיין גאָר אין דיא פאבריקען געקענט האבען דיא געלעגענהייט, אויסצוקלייבען זיך דיא פעהיגסטע ארבייטער און זיי אויסצוברענגען פאר אַנימאַטאָרען, וויא אויך בעקאַנט צו ווערען גרינדליך מיט דיא נאַטור, דעם כאַראַקטער, דעם לעבען און דיא ליידען פון דיא ארבייטער מאַסע. צו לייעב דעם זיינען דיא פוילישע אינטעליגענטען סאציאַליסטען געווארען פאבריק ארבייטער.

און אזוי איז אויך לודוויג ווארינסקי אריין ארבייטען אין דיא אייזען-פאַבריק פון „ליפּפּאַ“, וואו ער האט געארבייט ביז דערבסט פון 1877. דורך דער צייט האט ער געוואָהנט צוזאַמען מיט דעם מערקווירדיגען שלאָסער-ארבייטער לודוויג קאבילאַנסקי, איינער פון דיא ערשטע פוילישע סאציאַליסטען (געשטארבען אין שליסעלבורגער פעסטונג 1886).

אין זייער דירה איז יעמאַכט געווארען דער ערשטער סאציאַליסטישער אָבייט אין ווארשא. דאס הויז איז געווען אַרומגערינגעלט מיט סאָל-דאַטען. און גאנץ ווארשא האָט גע'רעשט' מיט דיא נייעס, אז צום ערשטען מאָהל האָט מען שוין אין ווארשא אויך ענטדעקט אַ סאציאַליסטישע בעוועגונג.

נאכדעם איז ווארינסקי אריין אויף איין יאָהר אין אַנגאַנאַמישען אינסטיטוט אין פּי-

ארעסטען פון סאציאליסטען אין ווארשא זיינען פארגענומען געווארען !

ביז 70 פערזאנען זיינען אריינגעפאקט גע-
וואָרען אין ווארשאווער ציטאדעל אין דיא מאָ-
נאטען אויגוסט, סעפטעמבער און אָקטאָבער.
ווארינסקי האָט זיך בעזעצט אויף אַ נייע קוואַר-
טיר אונטער אַ פאלשען נאמען אויף אַ פרעמד'ן
פאם. צוויי מאָנאט האָט ער אזוי זיך ארויסגע-
קירעוועט פון דיא פאליצייסקע הענד, און דער-
ביי האָט ער געארבייט מיט פערדאָפּלעטער ענער-
גיע. יעדען אבענד איז ער געווען אויף עטליכע
פערזאמלונגען, אימער ערמוטהיגענדיג און אויפ-
ווארעמענדיג דיא גייסטער פון דיא פערבליבענע
קעמפפער. אין דיווער צייט האָט מען אויך פער-
פאסט אין ווארשא דאָס ערשטע סאציאליסטישע
פראָגראם, בעקאנט אונטער דעם נאמען „דאָס
בריסעלער פראָגראם“. ווארינסקי איז נאטירליך
געווען דער הויפט פערפאסער דערפון, (דער
נאמען „דאָס בריסעלער פראָגראם“ קומט פון
דעם, וואָס עס איז געשטאנען דערויף, „געדורקט
אין בריסעל“. אין אמת'ן איז עס גאָר געווען גע-
דרוקט אין זשענעווע, נאָר אום צו נאָרען דיא
שפאָנען האָט מען אָנגעגעבען בריסעל אלס דעם
פלאץ וואו עס איז ארויסגעגעבען געוואָרען).

ווארינסקי אין גאליציען.

סעפטעמבער איז ווארינסקי אוועק גאָך
לעמבערג. ער האָט שוין דאָרט געפונען אַ שט-
קעל סאציאליסטישע בעוועגונג, אָבער ער האָט
ערשט געגרינדעט דאָרטען דיא ערשטע סאָלידע
סאציאליסטישע אָרגאניזאציע און איהר געגע-
בען דעם ערשטען שטיוס צו ברייטערע טהעטיג-
קייט. אין דעצעמבער איז ער געקומען קיין קרא-
קאָ אויף אַ לענגערע צייט און האָט דאָרט גע-
ארבייט פירן סאציאליזמוס. דערנאָך איז ער
אוועק קיין וויען און האָט דאָרט געגרינדעט אַ
סאציאליסטישען פעראייין פון פוילישע ארביי-
טער. עס איז גלייך ענטשטאנען אַ לעבהאפטע
פערבינדונג צווישען דיא פוילישע סאציאליסטען
פון לעמבערג, קראקא, וויען און דיא אויסגעווא-
לערטע פון ווארשא, וועלכע האָבען זיך געפונען
אין דייטשלאנד און אין דער שווייץ.

דען 9טען פעברואר 1879 איז ווארינסקי
ארעסטירט געוואָרען אין קראקוי מיט נאָך דריי
גענאָסען. שולדיג אין דעם אַרעסט איז געווען
דער פעררעטהער קאזיאנסקי. ער איז געווען אַ
דרוקער. (ער לעבט נאָך ביז היינט אין קראקוי).
ער האָט זיך אונטערגענומען צו דרוקען אַ פויר-
לישע איבערזעצונג פון לעיבענקעכטס בראַשורע
„צום שוין און טרוין“. (אַ אידישע איבערזעצונג

מיטגליעדער, אין יוני שוין 300. אבער זיא האָט
ניט לאַנג עקזיסטירט. ערשטענס איז דער קא-
פיטאליזמוס דאמאלס נאָך ניט געווען גענוג ענט-
וויקעלט אין ווארשא דערצו, צווייטענס איז גאָך
צו שטארק געווען איינגעוואָרצעלט בייא דיא
סאציאליסטען דער פריהערדיגער גאנג זייערער
פון פערדיגען טהעאָרעטישען סאציאליזמוס.
אָבער דער ריכטיגער וועג איז געווען אָנגעווי-
זען און דיא בעוועגונג האָט דיעזען וועג שוין
דערנאָך געפונען.

אין יענער צייט האָט מען אויך אָנגעדריי-
בען צו דרוקען דיא ערשטע סאציאליסטישע
שריפטען אין דער פוילישער שפראכע. קאָזי-
מיערוז הילדט האָט אוועקגעפיהרט קיין ליפּ-
ציג מאַנסקוויטען פון זייערען סאציאליסטישע
בראָשורען אויף איין מאָהל. דאָרט זיינען זיי
געדורקט געוואָרען. אָבער וויא בריינגט מען זיי
אריין קיין רוסיש פוילען? דאָס איז דאמאלס
געווען פערבונדען מיט געוואלדיגע שוועריגקיי-
טען, און—ווארינסקי האָט זיי גענומען אויף
זיך.

ער האָט ניט געקענט קיין וואָרט דייטש,
דערצו זיינען דעמאָלט שוין אין דייטשלאנד אויך
געווען אין קראפט דיא אויסנאָהם-געזעצע גע-
גען סאציאליסטען. דיא אויפגאבע צו בריי-
גען פון דייטשלאנד קיין רוסלאנד סאציאליס-
טישע שריפטען איז אַלזאָ געווען דאָפּעלט גע-
פעהרליך. אָבער ווארינסקי'ן איז קיין זאך ניט
צו שווער און ניט אונמעגליך. אין דעמזעלכען
מאָנאט נאָך האָט ער געבראכט קיין ווארשא
זעקס טויזענד עקזעמפלארען פון דיא ערשטע
פוילישע סאציאליסטישע בראָשורען.

דאָך, איבער דעם הימעל פון דער יונגער
בעוועגונג האָט זיך אָנגעהויבען צו פערציהען
שווערע כמאַרעס. אין הלכות קאנספיראציע זיי-
נען דיא יונגע קעמפפער נאָך געווען גאנץ אינ-
ערפאהרען. אין דיא „קאסען“ האָט מען געמוזט
ארייננעהמען מיטגליעדער ניט קלייבענדיג, דאָס
האָט שוין זייער נאטור מיטגעבראכט. וואָס ירע-
סערע פאָרטייטע דיא בעוועגונג האָט געמאכט
אַלץ בעגייסטערטער און אַטוואַזישער זיינען גע-
וואָרען דיא פיהרער, יאַלץ גרעסערע פערזאמלונ-
גען האָבען זיי גענומען מאַכען — פריהער נאָך
אין פרוואטוואָהנונגען, דערנאָך אָבער שוין
אונטערן פרייען הימעל. ביי דיא פערזאמלונגען
האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען אונבעקאנט-
טע און פערדעכטיגטע פערזאנען. ענדליך, דען
8טען אויגוסט 1878, האָט פון דיא כמאַרעס
אויסגעקנאַלט אַ דונער: דיא ערשטע מאַסען-

בלויז פינף פון דיא אָנגעקלאָגטע זיינען פער-
אורטהיילט געוואָרן צו קורצע געפענגנים שטראף
פיר ניט ריכטיג איינמעלדען זיך. צווישען זיי
איז אויך געווען ווארינסקי: ער איז פערטער-
טהיילט געוואָרען אויף זיבעצן טעג געפענגנים
און אויסגעוויזען צו ווערען פון עסטרייך.

דאָס איז געווען דער ערשטער עפענטליכער
קאמפף פון דעם פוילישען סאָציאליזמוס, — און
ער האָט געזיגט.

ווארינסקי מיט נאָך אייניגע פוילישע גע-
נאָסען זיינען דאן אוועק קיין זשענעווא, שווייץ,
וואו זיי האָבען געגרינדעט דיא ערשטע פוילישע
סאָציאליסטישע צייטונג, „דיא גלייכהייט“. אין
אויגוסט 1881 איז דער נאָמען געענדערט געוואָ-
רען אויף „פּשעדשוויט“ (השחר), וועלכער עס-
זיסטירט נאָך ביז'ן היינטיגען טאָג. דיא נאָ-
מענס ענדערונג איז אַרויסגעקומען דורך אַן
אונאיינגקייט צווישען ווארינסקי און אנדערע
פוילישע גענאָסען פון דער רעדאקצאָן אין דער
פראַגע וועגען דעם פערהעלטניס פון דער ציי-
טונג צו דיא אַנאַרכיסטען. ווארינסקי איז פריי-
הער געווען פריינדליך געזאָגען צום אַנאַרכיזמוס,
אַבוואַהל ער אַליין איז ניט געווען קיין אַנאַר-
כיסט. שפעטער אָבער האָט ער זיין מיינונג גע-
ענדערט און ער איז געבליבען אין דער רעדאק-
צאָן פון פּשעדשוויט.

צוריק אין דער היים.

דיא הויפט ראָלע פון ווארינסקי אין דיא
סאָציאליסטישע בעוועגונג אין פוילען האָט זיך
אָבער ערשט געדארפט אָנהויבען. עס האָט איהם
ניט געלאָזט איינזיצען אין דער פרעמד, ווייט
פון קאמפף פלאץ. עס האָט איהם אזוי געצויגען
אריין אין רעכטען ברען פון דעם קאמפף, דאָס
איז דער שווייץ זיצענדיג איז ער געוואָרען מרהי-
שחור'דיג און גאנץ עבר בטל. דאָס לעבען דאָר-
טעז, האט ער ערקלעהרט זיינע פריינד, איז איהם
צו לאָסט. און אין דעצעמבער 1881 ערשיינט
ווארינסקי ווידער אויפן געפעהרליכען קאמפף-
פלאץ, אין ווארשא.

יעצט פאנגט זיך אַן דיא העררליכסטע צייט
פון זיין לעבען, — דיא צייט, וואָס האָט איהם
דאָס ערשט געמאכט פאר איינע פון דיא וויכ-
טיגסטע פיגורען אין דיא אינטערנאַציאָנאַלע
סאָציאליסטישע בעוועגונג.

זיין ערשטע ארבייט צוריקומענדיג אין
ווארשא איז געווען צו פערטייניגען אלע צוויי-
טע און צווייפרייטע און צוקריגטע סאָציאליסטן

פון דיזע אַויסגעצייכענטע בראַשורע האָט טאָ-
קי דיא פוילישע סאָציאליסטישע פארטיי ארויס-
געגעבען ערשט היינט, מיט אייניגע מאָנאַט צו-
ריק, אונטער דעם נאָמען: „דיא וואהרהייט איז
בער דעם סאָציאליזמוס“. דער דרוקער האָט
פריהער גענומען בעזאָהלט פאר זיין ארבייט;
און אָבטראַגענדיג דיא אויפלאגע אין דעם הוי-
פון איינעם פון ווארינסקי'ס חברים, האָט ער
מיטגעבראכט מיט זיך דיא פאָליציי. דאָרטען
האָט מען דאָס אַרעסטירט דיא פיער גענאָסען.
נאכדעם האָט זיך אָנגעהויבען דאָרטען א סדרה
פון אַרעסטען און גרויסע פערפאָלגונגען, געגען
יעדען, וואָס האָט נאָך געהאט דיא מינדעסטע
פערבינדונג מיט דיא סאָציאליסטען.

ווארינסקי און דיא איבריגע טהעטיגע גע-
נאָסען זיינען אין געפענגנים אזוי שרעקליך בער-
האנדעלט געוואָרען, דאָס זיי האָבען זיך געמוזט
נעהמען צו דעם גרויליכען מיטעל פון הונגער
סטרייק. ווארינסקי איז פון דיא שלעכטע עסען
און לופט אין געפענגנים קראנק געוואָרען אויף
אַ שווערע הייטקראנקהייט, דאָך האָט ער זיך
ניט געקענט דערבעטען מען זאָל איהם איבערפיה-
רען אין האָספיטאַל, אָדער ווייניגסטענס אַז מען
זאָל איהם געבען האָספיטאַל שפייז. דריי טעג
האָט ער קיין זאך ניט גענומען אין מויל אַרײַן,
ביז ער האָט אויסגעפיהרט און מען האָט איהם
אָוועקגעפיהרט אין האָספיטאַל.

ביי דיזען אַרעסט האָט דיא קראקעווער
פאָליציי געפונען אַרעסטען פון סאָציאליסטען אין
רוסיש פוילען און האָט זיי איבערגעגעבען צו
דער רוסישער רעגירונג. פון דעם זיינען ווידער
ארויסגעקומען מאַסען אַרעסטען אין ווארשא.

אין קראקא איז דערפון אַרויסגעקומען יעדע
בעריהמטער, „פראַצעס פון לודוויג ווארינסקי און
זיינע דריי און דרייסיג חברים“. ביי דעם פראַ-
צעס איז ווארינסקי געווען דער הויפטערדנער
און פערטהיידגער פון אלע בעשולדיגטע. ער
האָט אזוי גלענצענד פערטהיידגט דעם סאָציא-
ליזמוס און אזוי צוריעבן דיא דומע טענות פון
דעם פראָקוראָר געגען דיא סאָציאליסטישע לעה-
רע, דאָס דיזער פראָקוראָר אַליין האָט איין מאָל
אַ געשריי געטאָהן: „עס זעהט אויס אזוי וויא
איך וואָלט געווען דער אָנגעקלאָגטער און ניט
איהר“.

צוויי מאָנאַט האָט געדויערט דער פראַצעס
און געענדיגט האָט ער זיך דען 16טען אפריל
1880 מיט דער פריישפּרעכונג פון אלע בעשול-
דיגטע — אזוי ווייט סימפּאטחיע האָט ווארינ-
סקי געוואונען ביי דיא בירגער פיר זיינע אידעאָל

וועט שוין קענען אוועקגעהן אויף דעם ריכטיגען וועג און איהם, האָט איהם זיין גליהענדע קאמפף נאטור געטריבען, צו געהן זיך מקריב זיין פאר א טהאט, וואָס ער האָט גערעכענט, זיא וועט אויפמאָהן א גוואלדיג גרויסע זאך פיר דעם פריי-הייטס קאמפף :

ער האָט געוואָלט אוועק קיין פעטערסבורג און בעפרייען דאָס רוסישע פאָלק פון זיין גע-קרוינטען טיראן דורך אַן אטענטאט אויף זיין לעבען !

איהם האָט שרעקליך ווייה געמאָהן, וואָס דעמאָלט, נאָך דיא מהומה צוליעב דיא טוי-טונג פון אלעקסאנדער דעם צווייטען, איז דאָ רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאַנד גופא אזוי אָבערשטאכט געוואָרען און ער האָט גע-וואָלט געהן אוועקגעבען זיין לעבען, אום אין איהר אריינצובלאָזען, וויא ער האָט געגלויבט, א נייעם לעבען, דורך אַן אטענטאט אויף אלעק-סאנדער דעם דריטען.

אָבער ער האָט עס מעהר ניט דערלעבט !

זיין אַרעסט.

דען 28טען סעפטעמבער 1883 איז ווא-רינסקי אַרעסטירט געוואָרען — און דאָס איז געווען זיין ענדע.

זיין אַרעסט איז געשעהן דורך אַן אונגליק-ליכען צופאַל.

ער האָט זיך געהאט בעשטעלט מיט דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערקע שטשעפלעניקאָווא זיך צו טרעפען מיט איהר אין דעם קאפּערהויז פון קוועטשינסקי, אויף דיא רימארסקע גאס, אין ווארשא, אום צו בעשפרעכען זיך וועגען אריבערפיהרען זיא איבער דיא גרענעץ. געהענ-דיג אהין, איז ער אריין ניט ווייט פון דאָרטען אין אַ טאבאק געשעפט קויפען פאַפּיראַסען. דער-ביי האָט ער אין געדאנקען זיך פערגעסען און האָט אוועקגעלייגט אויפן טיש א פריש אָבער-דרוקטעס רעוואָלוציאָנערעס געריכט, „ווארשא וויאנא“. ער איז אַרויסגעגאנגען און האָט דאָס געריכט דאָרטען פערגעסען. וויא ער איז נאָך געווען אַרויס, האָט ער זיך דערמאָנט און איז צוריקגעלאָפען און גענומען דאָס געריכט. דער-ווייל האָט אָבער דער קרעמער געהאט געזעהן, אַז דאָס איז עפעס פערבאָטענעס און ער האָט עס געמעלדעט א פאָליצייסקען. דיעזער אַיז ווארינסקי'ן נאָכגעלאָפען און האָט איהם דער-ווייט אין דעם קאפּע הויז.

שע עלעמענטען אין דיא קרעפטיגע סאָציאַליס-טישע פארטיי „פּראָלעטאַריאַט“, וואָס איהר געשיכטע בילדעט איינס פון דיא גלענצענדסטע קאפיטלען אין דיא געשיכטע פון דיא סאָציאַ-ליסטישע בעוועגונג פון דער וועלט.

ער האָט דיא פארטיי אָרגאניזירט אויף א פראקטישען אופן, ער האָט געגרינדעט איהר „צענטראל ארבייטער קאמיטעט“ (עקזעקוטיווע); ער האָט געגעבען דעם טאָן אין איהרע הערליכע טעגליכע קעמפּפּע, אין וועלכע זיא האָט אָנגע-פיהרט דיא ארבייטער מאסען געגען פערשיעדע-נע נידערטרעכטיגקייטען פון זייערע אונטער-דריקער. ער האָט אָנגעפיהרט צום זיעג דעם בע-וואוסטען גלענצענדען קאמפּף פון דיא ווארשא-ווער ארבייטער געגען דעם שענדליכען אוקאז, דאס אלע ארבייטערען זאָלען ערצטייליך אונטער-זוכט ווערן וויא פראָסטיטוטקעס. דער קאמפּף פון דער פארטיי האָט אויסגעפיהרט, דאָס דער שענדליכער אוקאז איז צוריקגעצויגען געוואָרן.

ער האָט אויך צוואמענגערופען דעם ער-שטען קאָנגרעס פון סאָציאַליסטען אין רוסיש פוילען גופא. דער קאָנגרעס איז געווען אין וויל-נא ענדע 1882, וואו דיא פּעראייניגונג פון אלע סאָציאַליסטישע עלעמענטען איז פערפאָלשטענ-דיגט געוואָרען.

און ביי דעם אלעם איז דער נאמען וואַלינ-סקי אפילו צו דיא בעטהייליגטע אין דער בעווע-גונג געבליבען אונבעקאנט !

אין 1883 איז ווארינסקי געווען אין פאריז, וואו ער האָט זיך בעמיהט אָנצוקניפען ענגערע בעציהונגען צווישען דיא פארטיי „פּראָלעטאַ-ריאַט“ און דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערע אָרגא-ניזאַציאָן „נאַרדנאַיא וואַליאַ“. זיין פייעריגער גייסט האָט אימער איבעראיינגעשטימט מיט דעם ענערגישען און פייעריגען ארט קעמפּפּען פון דיא נאַרדנאַיא וואַליאַ.

זייענדיג אין פאריז, האָט זיך ווארינסקי בעקאנט געמאכט מיט דעם פערעטהער דענא-יעו, און ווען ווארינסקי איז דערנאָך צוריקגע-קומען קיין ווארשא, האָבען שפּיאָנען אַרומגעריי-געלט זיין וואהנונג. אז ער איז ווארינסקי, האָט דיא רעגירונג נאָך אָבער נאָך אלץ ניט גע-וואוסט. דאָס מאַהל האָט ער זיך נאָך קונציג אַרויסגעדריעהט פון דיא שפּיאָנען און ער האָט ווייטער געפיהרט דעם ארבייטער קאמפּף.

און ווען ער האָט שוין געהאט אוועקגע-שטעלט דיא בעוועגונג אין ווארשא אויף א פּעס-טען באָדען און ער איז געווען זיכער, אז זיא

אבער ווארינסקי האָט נישט פּערצווייפּעלט.
ווען ער איז דערנאָך געשטאַנען אן דער שפיצע
פון 28 אנגעקלאַגטע פאַר אַ קריגס געריכט אין
דעצעמבער 1885, האָט ער בעוויזען, אז ער איז
נאָך אלץ דערוועלטער נישט געבויענער און נישט
געבראָכענער העלד לודוויג ווארינסקי. צוויי
לאַנגע יאָהרען ביטערע ליידען, קערפּערליכע און
גייסטיגע, האָבען נישט אויף אַ האָר אָבערשוואַכט
זיין גייסט און זיין פעסטען גלויבען אין סאָ-
ציאַליזמוס.

וויא אַ העלד איז ער געשטאַנען פאַר דעם
קריגס געריכט, וויא אַ העלד האָט ער גערעדט;
נישט פערטהיידענדיג זיך, נישט, — שלידערנדיג
דיג אַ מעכטיגע אנקלאַגע אין געזיכט פון דיא
הערשענדיג טיראַניי.

נישט ווייניגער העלדיש דאָבען זיך אַלץ
געהאַלטען זיינע מיטאנגעקלאַגטע, פון דעם
ריכטער באַדראָוסקי ביז צו דעם וואונדערבאַרען
פּראָכטען שוסטער.

דאָס געריכט האָט ווארינסקי מיט רעכט
בעטראכט פיר דעם קאָפּ פון דער בעוועגונג, און
זעהענדיג דיא האַלטונג פון דיא אנגעקלאַגטע
און דיא מאכט פון דער בעוועגונג, האָט דער
פּראָקוראָר איין מאָל געזאָגט צו ווארינסקי :

„א י ה ר ה אָ ט אָ ב ע ר פ ע ר
פ ל א נ צ ט ז א מ ע ן, א ז מ י ט ד י א
צ י י נ ע ר א פ י ל ו ו ו ע ט מ ע ן
ז י י א ו י ך ש ו י ן נ י ט א ר ו י כ
ר י י ס ע ן !“

דיא שפּעטערע ארעסטאַנטען זיינען גע-
מישט געוואָרען פאַר זיין בעטהייליגט אין
מאָרד, ווייל אַ שפּיאָן איז אָבעראמט געוואָרען
פון וועג, און פאַר זיין פערבונדען מיט דיא צאָ-
רען-מערדער. דאָס אלץ איז אָבער געשעהן נאָך
ווארינסקי'ס אַרעסט. דאָך האָט ער שטאַלץ ער-
קלערט, אז ער נעהמט אויף זיינע פערזאָנלעכע
ליבקיט אלץ וואָס זיינע חברים דאָבען געמאָהן
נאָך זיין אַרעסט און ער וויל זיך טהיילען מיט
זיי אין זייער שיקאַל.

זיין העלדישקייט און וואונדערבאַרע אינ-
טעליגענץ איז פון דיא פּראָקוראַרען ביי דעם
פּראָצעס מעהרערע מאָהל אַנערקענט געוואָרען.

ער האָט אָבער דאָס שיקאַל פון זיינע גע-
נאָסען נישט געטהיילט: אויף דיא תליה איז ער
נישט געקומען. ער איז פערזאָנלייט געוואָרען
צו 16 יאָהר קאטאַרגע.

ווארינסקי איז פון אזעלכעם נישט געווען
איבערראשט און איבערגעשראָקען. ער האָט זיך
גערעכט דערויף יעדע מינוט. אָבער עס איז איהם
גענאנגען אין לעבען צו רעטען דיא שטשעפּלעני-
קאָווא, דעריבער האָט ער זיך געוועהרט געגען
דעם אַרעכט מיט אַלע קרעפטען און האָט דער-
לאנגט דעם פּאָליצייסקען זאָז זעין אין צורה,
אז דיווער האָט זיך אויסגעצויגען וויא גרויס
ער איז געווען. צוליב דעם גערודער, וואָס איז
דערפון אַרויסגעקומען, האָט דערווייל דיא
שטשעפּלעניקאָווא געקענט אַנטלויפּען.

ווארינסקי איז אַלץ אפילו אויך געווען
אַנטלאָפּען, און ווען איינער האָט איהם אָנגע-
כאַפט ביין פאַלמאָ, האָט ער דעם פאַלמאָ פון
זיך אַראָבעוואָרפּען און איז ווייטער געלאָפּען;
אָבער דיא פּאָליציי האָט גענומען שרייען :
„כאַפט אַ גנב!“ און דורך דעם האָבען איהם
מענשען פעהראַלטען.

אין לויפּען האָט ער נאָך אויספּייעט גי-
פערניכטען אַלע קאָמפּראָמיטירענדיג פאפירען,
וואָס ער האָט ביי זיך געהאַט.

* * *

ווארינסקי איז פון דער פרייער וועלט
אָוועקגעריסען געוואָרען אויף אייביג! נאָך דיא
פרישע קרבנות, וואָס דער 10טער פּאָויליאָן
פון ווארשעווער ציטאָדעל האָט געהאַלטען איז
איין איינשלינגען, האָבען איהם אימער גע-
בראכט דיא נאכריכט, דאָס דער פרייהייטס
קאַמפּ, פאַר וועלכען ער האָט מקריב געווען
זיין לעבען, גייט אָן ווייטער, אָהן איהם וויא
מיט איהם, און זיין אנדענקען בלייבט אימער
הייליג.

אַ יאָהר האָט ווארינסקי אזוי אין זיין
תפיסה קעמערל געהערט יעדען טאָג בריינגען
נייע חברים זיינע. אָבער ער האָט אלץ פון זיי
ערפאָהרען, אז דיא פּארטיי „פּראָלעטאַריאַט“
וואָס ער האָט אויפגעבויט, בלייבט שטעהן
שטאַלץ און איינזען-פּעסט.

ביז עס איז ענדליך געקומען יענע שרעק-
ליכע נאכט, ווען איהם איז געווען בעשערט צו
הערען איהר נשמה אויסנעהן.

דאָס איז געווען דיא געדענק - ווירדלע
נאכט פון 10טען יולי 1884, ווען מען האָט
אַריינגעבראכט אין דעם גיהנום פון 10טען פּאָויל-
יאָן דיא קעפּ פון דער בעוועגונג, דיא העלדען
קוויצקי און באַדראַווסקי, מיט אַ גאַנצע מאכע
אַנדערע גענאָסען.

איז ארויסגעקומען. אן ביז 6 יאָהר. נאָך זיין טויט איז מען נאָך ניט געווען זיכער, אויב עס איז אמת.

* * *

אָט אזוי מאַכט דיא טיראַניי א סוף פון דיא גלענצענדסטע עקזעמפלארען פון דיא מענשליכע ראַסע !

ניצט עס איהר עפעס ?

אויף קיין פאל !

ווארינסקי איז טויט, — דיא בעוועגונג וואָס ער האָט אויפגעבויט לעבט נאָך פֿיעל קרעפטיגער, פיעל מעכטיגער, פיעל געלייטערטער פון מעות'! דיא פארטיי „פראַלעמאריאט“ איז באַלד אויפגעשטאַנען תּחית המתים, פער-יונגערט און פערשטאַרקט, אין דיא גרויסאַרטיי גע „פארטיי פאַלסאָסאָ סאָציאַליסטישנאַ“, וועל-כע פיהרט אָן אונטער דעם נאָז פון דיא רוסישע טיראַניי אַ מיין מעכטיגער און פראַקטישערפאַלג-רייכע ארבייטער בעוועגונג, פאר וועלכע מיר פרייע אמעריקאַנער, מענען זיי מקנא זיין !

און אייביג לעבט אין דיוע גלענצענדע בע-וועגונג, און ביז צו איהר זיכערן זיעג וועט לע-בען דאָס גלאַררייכע אנדענקען פון איהר טהייר ערען גרינדער ל ו ר ו י ג ו ו א ר י נ ס ק י !

דען ערשטען מערץ 1886 האָט מען איהם אָבער גאָר אוועקגעפיהרט אין שליסלבורגער פעסטונג, און אין דיעזען שרעקליכסטען שון אַלע קברים האָט ווארינסקי געענדיגט זיין לע-בען.

זיין גייסט איז אויך דאָרט קיין מאָהל ניט געבראַכען געוואָרען. אמת, ער האָט אויסגע-מירען שטרייטיגקייטען מיט זיינע אויפזעהער, אָבער ער האָט זיך געהאלטען שטאַלץ און אונ-בייגזאַם. און דאָס האָט גערייצט זיינע ווילדע פייניגער און זיי האָבען אויסגעלאָזען צו איהם זייער גאנצע בעסטיאלע בלוטדורשטיגקייט.

זיין קרעפטיגער קערפער אָבער איז נאָך אין ווארשאַווער ציטאַדעל געבראַכען געוואָרען! און שוין נאָך 9 מאָנאַט אין שליסלבורג איז ער קראנק געוואָרען אויף שקארביט. דערנאָך איז צוגעקומען אסטמהאַ, צאָהן שמערצען, מיגרענע און נייראלגיע אין אויג. ער איז געוואָרען האלב בלינד.

ענדליך איז געקומען דאָס אונפערמיידליכע — שווינדרוכט. פון ענדע יאנואַר 1889 אָן האָט ער שוין ניט געקענט אַראָפּ פון זיין בעטעל און אין פעברואר פֿן דיעזען יאָהר האָט דער טויט איהם ערלייזט פון זיינע ליידען.

עס האָט געדויערט צוויי און א האלב יאָהר איידער דיא ענטזעצליכע נאכריכט פון זיין טויט

ווער זיינען אונזערע וועג ווייזער ?

פון י. גאָרדיין.

I.

אַלע דירעקטאָרען און מיטגלידער פון דער „עדיקיישיאָנאַל אליאנס“. זיין רעדע פאנגט זיך אָן אזוי: „מיינע פריינדע. מיט עטליכע יאָהר צוריק איז א ריכטער פון סופרים קאָרט גע-ווען זעהר איבערראשט מיט דיא ענטפערן פון איין עדות. אויף דער פראגע: מיט וואָס בעשעפ-טיגט איהר זיך? האָט דער צייגע געענטפערט, ער איז אַ מיסאָלאָגיסט. — וואָס פאַר אַ מיין „מיק“ זייט איהר? — איך בין אַ מיסאָל-אָגיסט.“ מיט דער הילפֿע פון'ם אַרױאַקאַט איז ענדליך ערקלעהרט געוואָרען אז דער צייגע איז אַ באַרקפער און אז ער איז אין גאנץ נויאָדע צווישען אַלע באַרקפערס דער גרעסטער מומחה

אויף דער פראגע: ווער זיינען אונזערע וועג-ווייזער? איז דאָ זעהר אַ קורצער און אַ דייט-ליכער ענטפער, — אונזערע וועג-ווייזער זיינען „מיסאָלאָגיסטען“. איך ווייס, איהר קוקט מיר אָן מיט בעוואונדערונג: וואָס איז דאָס פאַר אַ מיין נייע זאך — מיסאָלאָגיסטען ?

אין דעם לעצטען יעהרליכען רעפאָרט פון דער עדיקיישיאָנאַל אליאנס (געוועזענע היברו אינסטיטוט) איז אָבערדורקט אַ רעדע פון אַ געוויסען מר. מקלוועי, ער איז דער עריטאָר פון דעם ברוקלינער „איגעל“. געהאלטען האָט ער דיא רעדע אויף דער יעהרליכע פערזאמלונג פון

דיא וועגווייזער, זאָללען זיך ניט בעמיהען דיזען ווילדען מאָב האַלטען אויפן צוים. זיי האָבען געזאָגט, אז דיא יודישע גהעטטאָ איז דיא העלע פון אויסגעלאסענהייט און פערדארבענהייט, דאָס דיא יודישע פרויען זיינען כמעט אלע קאָנ-היראטען פיר דיא הייזער, וועלכע זיינען בעלויב-טען מיט „רויטע פייערס“, דאָס דעם גרעסטען טהויל פון קרימענאַלס און פערברעכער געבען דיא קינדער פון דיא יודישע עלטערן פון דער איסט סייד און זאָ ווייטער. מיט איין וואָרט, דער רב-ש"ע אליין ווייסט וואָס עס וואָלט געוואָר-רען פון דער גהעטטאָ, ווען זיי זאָלען ניט זיין אונזערע אפּוטרופּס'ען און פערזאָרגער.

מיט וועלכע מיטלען קורירען זיי דיזען פער-פעסטעטען און געפעהרליכען מאָב? זיי האָבען געמאכט א מיקסטוריע פון עדיוקיישאָן, מאָראַל, רעליגיאָן, טשאַריטי, פאָליטיק און געבען דעם קראנקען אלע שעה א טיי לעפעל. זאָל אונז ערלויבט זיין נאָכצוריינקען אויף וויפיעל דיזען מיקסטורע איז ווירקליך א רפואה, דאָס איז ערשטענס, און צווייטענס, ווער איז מעהר חולח, צו דער, וועמען מען קורירט, צו דיא, וועלכע האָבען זיך אליין געמאכט פאר רופאים? ..

II

זייער טהעטיגקייט פון עדיוקיישאָן איז קאָנצענטרירט אין דער גרויסער שטוב, וואָס שטעהט אויף איסט בראָדוויי און רופט זיך מיט'ן „עדיוקיישאָנאַל אַלליאַנס“. מערקווירדיג, פריהער ווען דיזענער עסטאַבלישמענט האָט גע-האט מעהר רעכטע צו רופען זיך עדיוקיישאָנאַל, האָט זיך דאָס גערופען „היברו אינסטיטוט“, איצט, ווען עס האָט זיך געדארפט רופען ניט היברו, נאָר פשוט „דזשוואיש אינסטיטוט“, רופט מען דאָס עדיוקיישאָנאַל אַלליאַנס. אַלזאָ וואָס איז דאָס פאר אן אינסטיטוט?

עס איז א גרויסער דעפארטמענט סטאָר. וואָס האָט איהר ניט אין אזא אמעריקאַנער קראָם? זאָקען און וועט, שטיוועל און קליידער, היטלען און הענטשיקעס, בייסקעלס און אוי-טאָמאַבילען, פראָדוקטען פון קונסט און אַלעאַ-גראַפיען; פאָרטאָפּיאַנעס און מאַנדאָלינס, ביי-כער און שול-אנגעלעגענהייטען, בלומען און חזר מוטעס פיר פערד... אין אזא סטאָר איז דאָ א רעסטאָראַן און מען גיעבט דאָרט אָפט קאָנ-צערטען פיר דיא קאָסטומערס... אזא דעפארט-מענט סטאָר איז דיא עדיוקיישאָנאַל אַלליאַנס. עס איז דא א דעפארטמענט פון חזנות און רבנות, א דעפארטמענט פון תפילות און רישות, א דעפארטמענט פון געפילטע פיש און געשיכ-

מאכען פון פערשידענע משקאות אַלערליי „מיקסד דרינקס“. „ווען מיין פריינד מר. שטראוס, אזוי זאָגט ווייטער מר. מקילוועי, האָט דאָ היינט, רעדענדיג וועגען דיא פערשידענע אויפגאבען און שטרעבונגען פון דער עדיוקיישאָנאַל אַלי-אַנס, געמאכט א טעות (א בולבע בלעז) און האָט אָנגערופען א סאַלאָן מיטן נאָמען סאַלאָן, איז מיר געקומען דער געדאנק, אז ער אליין, דאָס הייסט מר. סטראוס, איז אייגענטליך מעהר אָדער ווייניגער א מיקסאַלאָגיסט א. ז. וו.“

מיינע פריינדע, אונזערע וועג-ווייזערס, אונזערע לעהרערס און משגיחים, דאָס וועלכע האָבען זיך גענומען דאָס רעכט אונז פיהרען און בילדען זיינען אלע, מעהר אָדער ווייניגער, מיט סאַלאָגיסטען, מענשען, ביי וועלכע סאַלאָן שטעהט נאָהענט לעבען סאַלאָן... הונדערטער-טויזענדער פון אונזערע ברידער טרינקען יאָהר רענלאנג דיא „מיקסד דרינקס“ פון דיא פילאנ-טראַפישע באַרקפערס, געהען אום בעטויבט פֿון זייערע עדיוקיישאָנאַל קאָסטילס, און עס איז שוין צייט מיר זאָלען זיך אויסניכטערן און מיט קלאָרע אויגען אַרומקוקען זיך וואוהין פיהרען אונז דיא דאָזיגע וועגווייזער און ווער זיינען זיי אַליין?

איך מוז אייך פריהער מיטטיילען א פאקט, וועלכער וועט אים בעסטען אילוסטרירען דיא אַלע וויכטיגע פראגען, וועלכע איך וויל בעריהרען אין דיזען אַרטיקלעל.

מיט א קורצע צייט צוריק זיינען פיעלע פון אונזערע בעקאנטע דאן-טאונער פריינדע געווען איינגעלאדען דורך בריעה צו מר. איזידאָר סטראוס, דער פרעזידענט פון דער עדיוקיישאָנאַל אַליאַנס. אויף דער פערזאָנלונג זיינען גע-ווען זעהר פיעל פראָמינענטע מיקסאַלאָגיסטען. דיא איינגעלאדענע פאָרשטייער פון דאן טאָן האָט מען ניט געגעבען קיין וואָרט, מען האָט זיי נאָר געהייסען הערען וואָס מען זאָגט זיי. ווען ענדליך יאָעפּ באַראַנדעס האָט יע געקראָגען דאָס וואָרט, האָבען דיא מיקסאַלאָגיסטען יעזע מינוט איהם איבערגעריסען, זאָגאָר אליין יעד-בעל הבית האָט איהם ניט געלאָזט רעדען און אלע האָבען געשריען: ניט דאָס זיינען דיא רעד, וואָס מען איז געקומען הערען, געקומען איז מען הערען נאָר דאָס, וואָס זיי זאָגען... וואָס זשע האָבען זיי געזאָגט? זיי האָבען פשוט גאנץ אָפּען געזאָגט, אז דיא אַלע יודלאך פון דער גהעטטאָ זיינען ווילדע חיות, א מאָב פון וועלכען יעדערער וואָלט דעם אנדערן צוריסען און יעדע אַרד-נונג און געזעצליכקייט אומגעשטירצט, ווען זיי,

און עטליכע פראקטישע ניט סיסטעמאטיוזערע פאקטען איז אללעס וואָס מען דארף. זיי ווילען ניט דער דאָרטאָנער יוד זאָל קריגען אַ העכערע בילדונג, זיי פאַרלאָזירען זיין שטרעבונג אללעס צו קענען און ערפאַרשען... זיי שטעלען איהם זיך אַליין פיר אַן אידעאַל און אַ מוסטער : זיי סמאָרט זאָגען זיי אין ביזנעס און סטופיר אין רענקען, האַלט דעם סאַלץ לעבען סאַלן, פּלאַץ זאָפיר ניט קיין סך און זיי אַ גוטער סימיוזע.. מעהר פערשטייען זיי ניט און ווילען ניט אַז דער איסט סיידער יודיל זאָל פערשטיין.. צווישען דיא דירעקטאָרען פון אַלליאַנס, וועלכע איך קען פערזענליך, איז צום ביישפּילע דזשאָדזש גרינד בויס זעהר אַן אַנשטענדיגער מענטש און אַ דזשענטעלמען און מיסטער קוהן אויך אַ מענטש געוויס אָהן שלעכטע אַבזיכטען, עס קען זיין אַז דיא איבערהיגע זיינען ערגער, אָבער אַנשטענדיג קייט און גוטע אַבזיכטען זיינען נאָך ניט אללעס וואָס מען דארף, אום צו פיהרען מיט אַ ריכטיג גען וועג אַ גרויסען ערוויקשיאָנאַל אינסטיטוט, וואָס האָט דעם צוועק צו בילדען טויזענדער מענער שיען און צו דיענען אַלס אַ מוסטער. אַזעלכע דירעקטאָרען, וויא פראָפּעסאָר זעליגמאַן און דאָקטאָר לייפציגער זיינען דיא איינציגע קאָמפּעטענטע מענטשען, וועלכע וואָלטען געקענט גען דעם ריכטיגען טאָן ; זיי שפּילען אָבער, איך ווייס ניט פאַר וואָס, אַ פאַססיווע ראָללע און דיא הויפט טהעורס זיינען מיקסאָלאָגיסטען, וועלכע שטערען איינער דעם אַנדערן מיט פראָיעקטען, פלאַנען, אַבסורדע אויפּטאָכצען און דעפאַרטמענטס אַרױסצומענען... וויא אזוי זיי האָבען נאָך ביז יעצט מיט זייערע, "רעגולאָר שיענס", "רעגלאַמענטיישענס", "קאָמפּליקייט שיענס", ניט געמאַכט משוגע דעם סופּערניטענדיג דענט דאָקטאָר בלווישטיין איז אַ גרויסער חידוש.

עס איז וואָהר, דער "ערוויקשיאָנאַל אַלליאַנס" טהוט אויך פיעל גוטעס פיר דיא בעפעלקערונג פון דער איסט סייד, אָבער דיא מיקסאָלאָגען זיינען נעבאָד ניט שולדיג אין דעם, מען קען זאָגען, אַז טראָץ זייערע אַללע בעמיהולד גען צו מאַכען פון דעם אַלליאַנס אַ זינלאָזען און נוצלאָזען אינסטיטוט, ברענגט ער דאָך איינע נוצען. איך אַליין קען פיעלע יונגע לייט, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט אין דיא קלאַסען פון איראן און אַיין דיווידסאָנס סאָרעל. זייער אינטעלעקטואַלע ענטוויקלונג ; ליטעראַרישע און פּילאָזאָפּישע בילדונג קען ערפרייען דאָס האַרץ פון יעדען אויפריכטיגען פריינד פון קולטור און ערוויקשיאָן... דאָס איז אָבער אַ זאָך וואָס האָט זיך געטראָפּען, עס איז געווען אַריינגעשמוגעלט.. אַז דיא דירעקטאָרען פערשטעהען ניט, שעצען

טע דער פיקאָזאָפּיע, שעקספיר און מאַנדאלינא קונסט, עטהיקס און טעניז, גימנאַסטיק און פאַר ליטיק. אַלע אָנגעשטעלטע אין דיעזען ערוויקשיאָנאַל סטאָר זיינען ניט מערר וויא קלערקס, פריקאַשיצקעס. זיי דארפּען ניט זיין פעראינטער רעסירט אין דעם זינן פון זייער אַרבייט, זיי מוזען נאָך זיין גוטע משרתים. פיעלע פון זיי זיצען טאָג און נאַכט און שרייבען, שרייבען, שרייבען. זיי שרייבען רוקלס, זיי שרייבען גר מערס, זיי שרייבען סטאַטיסטיקס, זיי שרייבען שרייבערייען — מען שרייבט ! דיא אַנדערע קלערקס דארפּען אַטענדען דיא קאָסמומערס. זיי דארפּען אַכט געבען דיא קאָסמומערס זאָלען ניט שנייצען דיא נאָז אויפ'ן פלאַך, זאָלען ניט דוסטען מיט אַ קוויטש, זאָלען נאָך נישט ניט בעטען אָהן אַן אַפּליקיישאָן און, הויפטזעכליך, זיי זאָלען טרעפּען אין דיא געוויינטלעכע דעפאַרטמענטס. איין קאָסטימער וויל תּהינות ? דאָן סטערן ! דער וויל טאַנצען ? סעקאָר פלאַך. מאָראל ? טאָפּ פלאַך. ז. ו. דיא גאַנצע טהעטיגקייט פון דיעזען אינסטיטוט טראָגט דעם כאַראַקטער פון אַ פּעירי שאָו. עס איז נאָך צו זעהן און ניט צו טהאָן. דאָס וויכטיגסטע איז נאָך עס זאָל זיין וואָס צו בעווייזען, — עס זאָל ריידען צום אויג און צו דער קעשיגען פון דיא "הויכגעהערטע" וויזטאָרס. דער עיקר אָבער איז ניט וויכטיג.

מיר וועלען שפּעטער ריידען דערפון, אויב דיא יודישע געהעטא איז ווירקליך אַ העלע פון פערדאָרבענהייט. לאָמיר אָננעהמען אַז אונזערע אַפּטאָנער בעלי טובות זיינען גערעכט אין זייערע אויבען-דערמאָנטע בעהויפטונגען, עהרליכע, אויפריכטיגע מענטשען, וועלכע ווילען ווירקליך עטוואָס טהאָן פיר'ן ווירלען מאָב אָהנע צו בער ריהרען סאָציאַלע און עקאָנאָמישע פראָבלעמען, ווייסען, אַז זיי איז געבליעבען איין איינציגער ווירקליכער מיטעל, דאָס איז קולטורע אַרבייט אין'ס ברייטען זינען דאָס וואָרט. יא, קולטור, וואָס מעהר קולטור, בילדונג, אויפּקלעהרונג, גייסטיגע און אינטעלעקטועלע ענטוויקלונג, ליכט פון וויסענשאַפט. דאָס זיינען דיא מעכטיגע מיטלען צו בעקעמפּען דיא פינסטערניס פון אַבערגלויבען און איגנאָראַנס, אויסראַטען דיא אייגונג צו אויסגעלאַסענהייט און אַ לעבען פון "רעד לייטס"... וואָס טהוען אונזערע פער-זאָרגער און משגיחים ? זיי זיינען מיקסאָלאָגען און אַלס אַזעלכע האָבען זיי מורא פיר דער אַמט'ער אויפּקלעהרענדער קולטור. מיט יעדען יאהר בעשניידען זיי זייער קולטורע פראָגראַם און פיהרען אַלס אַריין וואָס מעהר אַנדערע מיקסטורס.. אַ ביסעל עלעמענטאָרישע ענגליש

זיך דאס רעכט צו זיין אונזערע בעלי דעות, אונזערע וועגפיהרער, אונזערע קריטיקער און מוסר-זאגער. זיי ווילען קאנטראלירען אלע צוויי-גען פון אונזער לעבען, אונזערע פאליטיקס, אונזערע ערווישטן, אונזער פרעסע. מיט וואס האבען זיי זיך אזעלכע רעכטע ערווארבען? וויא איז דא זעהט, דערמיט וואס זיי האבען אויפגעטמאן אין ערווישטן האבען זיי דאס געוויינט. מיט פערדינט. אין ערווישטן איז זייער סיסטעם מע: : ניט דערלאזען, אבהאלטען, פעהינדערן; זיי זיינען רעאקציאנערען און אבסאקוראנטען. לאז מיר זעהען, וואס האבען זיי געמאכט פיר אונז אין דא אנדערע אבסאקוראנטען פון זייער טהערטיגקייט.

III.

דאס וואס זיי טהוען אויף דאן טאן פיר רעליגיאן און מאהאל, קען מען זאגען, וואלט נע-ווען זעהר לעכערליך, ווען עס וואלט ניט געווען אזוי טרויעריג. אפטמאנער יודים, וועלכע פערשטעהען אזוי פילע אין יודישע רעליגיאן, וויפילע אן איירישער גוי פערשטעהט אין כבא קמא, וועלכע לערנען זיך צוויי יאהר צו וויסען א אז קמץ אלף איז בע, וועלכע וויסען, אז אין דעם טאג פון בר מצוה טאג מען ניט עסען קיין קאלבאס און מאסטארד, און אז יום כפור דארף מען ניט עסען קיין מרור מיט חרוסת, — זיי געהען זיך זארגען פיר דא אמונה זאכען פון דער איסט סייד! ... וויסען זיי ניט, אז א דריי-ווער פון העסטער סטריט אין א למדן און א מופלג און א צדיק גמור געגען א פרעזידענט פון א פיפטה עוועניו טעמפל?

דאקטאר בלווישטין איז געווען אזוי פריינד-ליך און האט אונז געגעבען אייניגע סטאטיסטישע ציפערען, וועלכע ריידען פאר זיך אליין. אין דא טעג פון ימים נוראים איז פערשריעבען געווארען וויפילע שוהלען זיינען דא אין דעם ראיאן נאך פון קריסטע סטריט ביז'ן וואסער און פון האוסטאן ביז'ן וואסער. דאס זיינען דא ציפערען: רעגולערע סינאגאגעס 32, בתי מדרשים אין האללס 74, אין שאפס נאך פיר ימים נוראים 83, אין דענסניג אקאדעמיעס 68, אין מוזיק האללס 7, אין פרייוועט און טענעמענט הייזער 61, אין ביער סאלאנס (ניט סאלאנס) 64, אין סטארס 7. בס"ה האבען נאך אין א טהייל פון דאן טאן אין 334 בתי תפילות גער-דאווענט 76,900 יודען מיט יודענעס. א חוג דא שוהלען וואס זיינען געווען העכער פון האוסטאן, דא דריי יודישע טהעאטערע אויף דער בויערי, קופער יוניאן, טעמעני האלל, און הונדערטער אנדערע שוהלען מיט האללען... קען זיך דער „ווילדער מאכ" פון דער געטמא אליין בעזארגען

ניט און פערלאנגען ניט אזא טהעטיגקייט קען מען זיך איבערצייגען מיט דעם, דאס אין דעם יעהרליכען רעפארט זייערען ווערט דיעזע טהערטיגקייט ניט אנערקענט, וועהרענר פיעלע מיט סאקאגיסטישע זאכען ווערען זעהר הויך געריהמט און בעדאנט...

אין דער צייט, ווען דער ערווישטאנאל אליאנס שרייט איבער דער גאנצער וועלט פון זיין גרויסע טהעטיגקייט, ווען זיי האבען פערשיעדענע קאמיטעס מיט פרעזידענטען, סעקרעטארען, און אפיסערס, ביכער מיט רולס און רעגלעמענטאציעס, בערג מיט געשריעבענע פארפיערען, רעפארטען מיט גראבע בייכער און דער רעקטארען מיט א גרויסען אפלאמב (דיעזען אפלאמב האבען זיי נאך דאן טאן), אין דער זעלבער צייט, ערגעץ אין א ווינקלע, ווייס איך, לאמיר זאגען א וואלקאוויסקער פערזאן, וועלכער האט ניט קיין 90 טויזענד דאלאר פיר יעהרליכע עקספענסעס און קיינע בעלי טובות מיט גרויסע פרעסענזיעס, — דייערע וואלקאוויסקער פערזאן נעהט מיט א גלייכערען וועי צום הייז טיגען קוואל פון ערווישטן, לערענט ענגליש ניט מיט א קאזיאנע סיסטעמע, ניט יעדען יאהר א רייע פון לעקטשורס, האט א קליינינקע פרייע ביבליאטעק. הויכווירדיגע מיסקאגאגיסטען! דער ווילדער מאכ האט הונדערטע אזעלכע סא-סיעטיס! וואו זיינען דא יעהרליכע סעיעס פון לעקטשורס פון דא רוסישע סאציאל-דעמא-קראטען, פון הונדערטער פערשיעדענע ארביי-טער ארגאניזאציאנען, פערשיעדענע ערווישט-שיאנאל סאסיעטס און ערווישטאנאל ליעגס? וואו זיינען דא פראגרעסיווע אידישע צייטונגען און זיטונגלעך, וועלכע ווערען הערויסגעגעבען דאן-טאן? וואו איז דא טהעטיגקייט פון פיעלע אמת'ע פאלקס-פריינדע, וועלכע אפפערן זייער לעבען אום צו בילדען, צו לערנען און אויפ-צוקלעהרען זייערע בירדער, וואס זיינען פער-שארט אין דעם פינסטערען דאן-טאן? טויז-זענדער לעקטשורס ווערען געגעבען פון דאן טאנער צו דא דאן-טאנער איבער ליטראטור און פילאזאפיע, אין אלע ברענטשעס פון נאטור-וויסנשאפט, סאציאלאגיע, פאליטישע עקאנא-מיע, עוואלוציאן? א גרויסע, רעזולטאטפאללע קולטורע ארבייט ווערט פלייסט און אויפריכטיג געטהאן אין דער איסט סייד; א מעכטיגע ערו-קיישאנאל בעוועגונג בלייבט יעצט אויף אין אללע ווינקלעך פון דער יודישער געטמא, און דא מיסקאגאגיסטען, וועלכע זיינען געווען און גע-בליעבען פרעמדע, וועלכע פערשטעהען ניט דעם גייסט און וויסען ניט דא ווירקליכע בעדירפני-סע פון דער יודישער בעפעלקערונג, זיי נעהמען

גייט אָב זיין הייזעל אָדער באַגנרס פיר א אידען און עמיגראַנטס, וועלכען ער קען גיט, אָבער פיר וועלכען איהם טהוט וועה דאָס האַרץ, וואָרום ער ווייס מיט וועלכע צרות ער האָט זיך קוים דערשלעפט קיין אמעריקא. עס וועט גיט זיין קיין גוזמא, אויב מ'ר וועלען זאָגען אז אין דעם זעל' בען ראיאן נאָך, וואו מען האָט אָנגעצויילט 384 כתי תפילות, גיבט עס יעדען טאָג טויזענד צו' פעללע, וואו אַלטע אידען, ווייבער, יונגע לייט קלייבען געלד פיר קראַנקע און אַרומע, פיר פאָר מיליעס וואָס האָבען גיט מיט וואָס צו צאָהלען רענט, פיר אלמנות וועלכע מען האָט אַרויסגע' זעצט פון דיא דירות, פיר אַרבייטער וועלכע זיינען געבליבען אָהן אַרבייט. און דאָס ווערט געטוהן אָהן גאווה, אָהן רעקלאַמעס, אָהן אידי' אַטישע פאַפירען שרייבעכץ, נאָך מיט אן אמת'ע שטרעבונג צו העלפען אן אייגענעם און מיט איין אויפריכטיגען געפיהל פון מיטלייד. איהר פרעמדע גיט א נדבה מיט א געפיהל פון עקעל און מיט א סאַרקאסטישען שמייכל פון פעראַכט' טונג און זיי טהוען עס מיט טרעהרען אין דיא אויגען און מיט רחמנות אין האַרצען... איהר טהוט עס וועגען א רעקלאַמע, וועגען ביזנעס, וועגען פאַליטיק. זיי טהוען עס, ווייל זיי ווילען העלפען דעם, וואָס געפינט זיך אין גויט אין ארמוטה. ווער דאַרף וועמען לערנען?..

עס איז צייט מיר זאָלען גוט בעטראַכטען און פערשטעהן דעם כאַראַקטער און דיא בע' דייטונג פון זייערע טובות. וועמען טהוען זיי א טובה, זיך, צו אונז? אמת, מיר רוסישע און רומענישע אידען האָבען אין אונזער אַלטען היימלאַט געלעבט אונטער זעלכע אומשטענדען, וועלכע האָבען אונז גיט געלערענט וויא אזוי צו פיהרען א פובליק לעבען, וויא אזוי אָרגאַניזירען זיך און פראַקטיש פיהרען קהל'שע אָנגעלעגענ' הייטען. מיר זיינען גיט דיסציפלינירט, מיר קע' נען זיך גיט גלייכען, צום ביישפיעל, צו דיא דייטשען, וועלכע זיינען דורכגעגאַנגען אין דער היים א שולע פון עפענטליכען לעבען. אָבער מיר זיינען דאָך גיט ערגער פיר דיא איטאַליענער. פאַר וואָס האָבען זיי גיט קיין בעלי טובות, משגיחים און מיקסאַלאָגיסטען? מיר האָבען באוויזען, אז מיר זיינען פעהיגער גיט נאָך פאַר דיא איטאַליענער, נאָך זאָגאַר פון דיא אפּטאָר נער יהודים אַליין, איבערצוגעהמען דיא אַמע' ריקאַנער ציוויליזאַציאָן. נאָך וואָס דאַרפען מיר דיעזע בעלי טובות? ווער בעט זיי? דער תירוץ איז אָבער, זיי מיינען גיט אונזער טובה, זיי הימען אָב זייערע אייגענע אינטערעסען. זיי זיי' נען קאוארדס, רעדען גיט מיט אן אָפּענעם מויל צו זייערע קריסטליכע מיטבירגער, האָבען גיט

מיט רעליגיאָנס-אָנגעלעגענהייטען, אָדער זיי וועלען, חילוקה, ווערען אויס יודען, אויב דיא יהודים (יאהודים) פון אפּטאָן וועלען גיט זעהן בעזאָרגען גאָטס אינטערעסען אויף דער איסט סייד? אין דעם זעלבען ראיאָן, פון האָוסטאָן ב' ז טשעררי סטריט, עקזיסטירען 286 שטענדר' גע חדרים, וואו אמת'ע ריכטיגע מלמדים לערנען טויזענדער יודישע תלמידים דאָס, וואָס דיא אפ' טאונער יהודים קענען גיט. אין גויטיג געווען צו מאַכען פון ערוויישיאָנאַל אַלייאַנס א האַל' בען בית המדרש און א האלבען חדר?.

נאָך טרויעריגער און זינקאָזער איז דיא פילאַנטראָפישע טהעטיגקייט פון אונזערע בעלי טובות. זיי טהוען גיט א טובה וויא א ברודער טהוט א ברודער, וויא א יוד א יודען, מיט א פריינדליכען געפיהל פון רחמנות און מיטלייד.. איהרע אן אַרעמאָן קריגעט הילפע פון זייערע טשאַריטיס קריכען איהם פריהער דיא אויגען אַרויס. ער דאַרף אויסהאַלטען צוואַנציג עקז' מענס, איבערטראָגען 30 אונטערזוכונגען.. מען שטויסט איהם פון איין ציימער אין דעם אַנדערן, מען בעהאַנדעלט איהם גראָב, מען ערנידריגט איהם אויף יעדען שריט און טריט און ענדליך גיט מען איהם אזא הילפע, וועלכע העלפט גיט און מאַכט איהם נאָך אומזיסט פאַר א בעטלער. דיא גרעסטע טהייל פון'ם געלד געהט אַוועק אויף קלערק וואָירק, פיר משרתים און צדקה מחבליס, דיא גאַנצע פילאַנטראָפיע איז א בוראקראטישע איינריכטונג פון גרויזאמע ביוראקראטען אין פאַרמאליסטען.. גיט פילאַנטראָפיע איז דאָס, דאָס איז מיוזאַנטראָפיע.. עס איז גיט א מעדיצין ווירקליך אויף וועפעל עס איז צו העלפען, עס אז נאָך א האַרציגשניק אַבצוציהען ד' היץ פון אן אַנדער פלאַטץ. דייטליכער גערעדט: דיא בעלי צדקות ווילען האָבען א נאָמען פון פילאַנט' טראָפען און גיט באַדערען זיך מיט דיא קבצנים. דיא טשאַריטיס עקזיסטירען נאָך דאָרויף, עס זאָל זיין א פלאַטץ וואוהין דיא קבצנים צו שיען.. דיעזע אָרדנונג האָט געבראַכט דערצי דאָס זעהר זעלטען ווענדעט זיך צו זייערע טשאַר' ריטעס אן אַנשטענדיגער מענש, וועלכער גע' פינט זיך אין א גויט און אונגליק. צו זיי געהען פראַפּעסיאָנעלע שטאַנדרעס און הקדש אידען. ווער זיינען דיא אמת'ע, דיא ווירקליכע פילאַנט' טראָפען פון דער איסט סייד? הויכוורדיגע מיק' סאַלאַגיסטען, דיא פילאַנטראָפּען פון דער איסט סייד זיינען דיא איסט סיידער אידען אַליין! דאָ קענט איהר געפינען אמת'ע אידישע רחמנות און ליבער. דאָ קענט איהר געפינען פאַקטען, ווען א איד וואָס פאַרמאָגט עטליכע טויזענד, גיט טויזענד דאָלאַר בייל פיר'ן אַנדערן אידען,

רעכטע פאָדערונג, קען מען אונז גאָר ניט, זיי דארפֿען זיין אונזערע „גאָ ביטווין“, אונזערע פאָקטאָרס. זיי זיינען אונזערע פאָרשטעהער אין אונזערע פערזאָרגער. פאר וואָר קומט עס זיין! פיר וועלכע לייסטונג האָבען זיי דאָס פערדיענט ביי אונז? אמת, דיא ערשטע צייט האָבען זיי אונז געהאָלפֿען. אָבער אויב זיי האָבען עס גע- טהון פון מצוה וועגען, וועט זיי גאָט בעצאָהלען. זאָלען זיי שיקען זייערע ביללעס צום רבש"ע. אויב זיי האָבען דאָס געטהון פון זייער טובה ווע- גען, האָבען זיי זיך אליין בעצאָהלט דערפאר. מיר זיינען אוועק פון אונזער אלטע היימלאַנד, ווייל מיר האָבען ניט געקענט לייזען א טראַגדי- שע גרויזאמע מאַכט, וועלכע האָט קאָנטראָלירט אונזער פֿריוואַט און קהל'שען לעבען, — מיר זיי- נען געקומען אין אַ לאַנד פון פֿרייהייט און אונ- אַבהענגיקייט ניט דאָרויף, אַז אירישע בעלי- טובות און אוורפאָטאָרס זאָלען נעהמען זיך דאָס רעכט צו פיהרען אונז ערויג אויף אַ שטריקעל. עס איז צייט מיר זאָלען זיך אַרומקוקען וואוהין געהען מיר און וואוהין פיהרען אונז אונזערע ניט איינגעלאָדענע און ניט אויסערוועהלטע וועג- פיהרערס. מיר קענען אליין זיין אַ פאָליטישע מאַכט און זאָגען אַ דעה אין שטערטיל, מיר קע- נען אליין זיך סופאָרטען, מיר קענען אליין גע- פינען מיטלען צו פיהרען אונזער עדיוקיישען און צו ערפילען פילאנטראָפישע פונקציען. — וויא לאַנג נאָך וועלען מיר זיך ערלויבען, אַז מענשען וואָס האָבען מיט אונז גאָר נישט גע- מיינשאַפטליכעס, מענשען, וואָס זיינען אונז פֿרעמד און פֿעראַכטען אונז, מענשען, וואָס מיר נען אַז מיר אַלע זיינען ניט מעהר וויא אַ ווילדער מאַב, אַז אַלע אונזערע פֿרויען זיינען פון דיא „רעד לייטס“ הייזער, אַז אַלע אונזערע קינדער זיינען קרימינעלע און פֿערברעכער, אַז דיזע מענשען זאָלען זיין אונזערע ראַטהעבער און וועג-ווייזער? ! עס איז צייט, מיר זאָלען זיך שטעלען אויף, אונזערע אייגענע פיס אן מיר זאָ- לען צו דיא דאָזיגע פילאנטראָפיע, בענעפעק- טאָרס און עדיוקיטערס אוועקשיקען צוריק דיא הילצערנע שטאָלצעס (חאָרוליעס) אויף וועלכע זיי האָבען אונז געלערנט צו געהן און אויף וועל- כע זיי אליין געהען אום זייער לעבען לאַנג !

קיין מומט צו זיין אַריגינעל און זעלבסטשטענדיג און האָבען מורא די אַריגינאַליטעט און זעלבסט- שטענדיגקייט פון דיא רומישע יהודים זאָלען זיך ניט וואַרפען אינאָנעם און פֿעטרא אין דיא אוי- גען... זיי האָרט ניט, וואָס מיר וועלען טוהען פֿעלערן און מיר וועלען פיר זיי לייזען, ביז וואַ- נען מיר וועלען זיך אויסלערנען ניט מאַכען קיין פֿעלערען, ניין ! זיי ציטערן פיר זייערע אייגענע פֿעל, זיי האָבען מורא פֿאַר זיך. נו, אַז איהר זייט פייגלינגע און איהר האָט מורא, אַז אַלעס וואָס איהר טהוט איז צו פֿערהיטען אייערע אייגענע אינטערעסען, אַז דיא פֿראַקטישע בעדייטונג פון אייער פילאנטראָפיע און עדיוקיישען איז ווערט אַ פֿיטאָק מינץ, פֿאַר וואָס נעהמט איהר אייך זעלכע רעכטע צו פיהרען און צו בעפעהלען ? דיא קריסטען האָבען אויסגעבויט אַ בילדינג אין דער גהעטטאָ און האָבען געגרינדעט אַן אונז- ווערויט סעטעלמענט, וואו זיי טוהען אַ סך מעהר פֿראַקטישע און נוצליכערע אַרבייט פיר דיא בעפעלקערונג פון דער גהעטטאָ און זיי האָ- בען צו'ן אונז קיינע טענות און קיינע רעכענונג- גען, דיא עדיוקיישיאָנעל אַליאנס האָט אונז גליקלאַך געמאכט מיט איהרע טובות ! מיר קע- נען זיך ניט אויסצאָהלען, ניט אויסקויפֿען, ניט אַבדאָנקען. געוואַלד, ווער האָט אייך געבעטן ? לאַ מעקאָדזש וואַ מרובשק, מיר דארפֿען ניט אייער ביסען האָניג און אייער פֿיעל גיפֿט.

עס איז צייט, מיר זאָלען באַרעכענען, אַז פיר דעם ביסעל האָניג וואָס זיי געבען אונז, נעהמען זיי זיך צו גרויסע פֿראַצענטע און צי- פֿיעל פֿרויוויליגען. זיי אַס מיינסטען, אָהן שכל און אָהן בילדונג, אָהן אמת'ע פילאנטראָפישע געפיהלע און אָהן אַ אירישע האַרץ, ווילען קאָנ- טראָלירען דאָס גאַנצע לעבען פון הונדערטער טויזענדער אירען, ווילען קאָנטראָלירען זייער רעליגיע און עדיוקיישען, זייער פֿרעססע און זייער פאָליטישע טהעטיגקייט. ניט גאָר כבוד און רעקלאַמע, זיי האָבען פון זייערע טובות אויך פֿראַקטישע נוצען. דיא שטימען נעהמען זיי צו פיר זייערע קאָנדידאטען. דעם פאָטראַנאָ- זשע נעהמען זיי צו פיר זייערע אונטערלעקער, דיא פאָליטישע מאַכט געבען מיר זיי אוועק און אַז מען דאָרף עפעס אַ טובה, אָדער אפילו אַ גע-

ווידער אונזער שטעלונג צו דיא טרייד יוניאנס.

פון ב. פיינענבוים.

און דאך, כאטש דער עיקר שטרייט איז ביי דיעזער שפאלטונג געווען איבער פאליטישע אקציען אדער געוואלט-טאקטיק, האט פון דעסטוועגען דיא טרייד-יוניאן פראגע אויך גע- שפילט א גרויסע ראליע דערביי. יא האט מאסט, דער הויפט-פיהרער פון דיא ראדיקאלען, האט שוין דאמאלס געשטאנען אויף דעם איינציג ריכ- געגען דיא טרייד-יוניאן „פייקירס“, וועלכע ער געברויכט נאך היינט. דעליאן בעניט פשוט א פלאגיאט (ליטעראטורישע גנבה) ביי מאסטען, ווען ער גיט אויס זיינע שימפפערעיען געגען דיא יוניאנס אלס אייגענע. וועהרענד דיא ס. ל. פ. איז דאמאלס געשטאנען אויף דעם איינציג ריכ- טיגען, עכט-מאדערנישען שטאנדפונקט, לויט וועלכען דיא טרייד-יוניאנס זיינען דער איינצי- גער סאלידער פונדאמענט פון יעדע סאציאלע בעוועגונג, וואס וויל האבען א ממשות.

אין פערלויף פון ווייניגער וויא א יאָהר- צעהנט האט זיך אלעס אומגעקעהרט: דיא פער- וואלטונג פון דיא ס. ל. פ., אונטער ראָזענבערג (רעדאקטאָר פון דעם פארטיי-אָרגאַן „דער סא- ציאליסט“) און בושע (נאציאנאל סעקרעטער) האט גאָר גענומען פיהרען געגען דיא טרייד- יוניאנס דעם טאָן פון העסליכע בעלידיגונג און ביטערען קאמפף, וואס מען הערט היינט אין דעליאן'ס חדר. און צוליב דעם האט דיא סעקציען נויאָרק רעוואָלטירט געגען דיא נאציאנאל עקזעקוטיווע און זיא אַרויסגעוואָר- פען. דאָס איז געווען אין יאָהר 1889. דיא עק- זעקוטיווע און איהרע אנהיינגער האָבען גע- טענה'ט, אז מען האט זיא אָבערזעצט אונגעזע- ל'יך און זיא איז געבליבען „עקזעקוטיווע“, מיט איהר ביסעל אנהיינגער אלס „דיא פארטיי“, אקוראט וויא דעליאן'ס עקזעקוטיווע איז גע- בליבען נאָך דער „רעוואָלוציאָן“ פון 10טען יוני 1899. נאָך מיט דעם אונטערשייד, דאָס יענע אָבערזעצט עקזעקוטיווע האט ניט געקענט קריגען דעם אלטען נאָמען פון דער פארטיי אין האט אָנגענומען א נייעם נאָמען — „סאציאל- דעמאָקראטישע פארטיי“. דיא נייע עקזעקוטיווע איז געבליבען ביי'ן אלטען נאָמען, ס. ל. פ.

דיא נייע ריכטונג מיט דעם אלטען נאָמען האט נאָר אין איהר אָפּאָזיציאָן געהאט דיא איי- נע פאָדערונג, מען זאָל זיך פעהאלטען צו דיא

דאָס רעדיל דרייהט זיך.

דיא טרייד-יוניאן פראגע האט געמאכט גענוג קאפ-ברעכעניש דיא סאציאליסטען פון אלע לענדער; נאָר אין ערגעץ ניט אזוי פיעל, וויא אין אמעריקא. דיא אינגערע גענאָסען וויסען אפשר גאָר ניט, אז דיא לעצטע שפאלטונג אין דיא סאציא- ליסטישע פארטיי איבער דיא טרייד-יוניאן פראגע איז שוין געווען דיא דריטע.

אין שפאלטונג איז געווען אין אָנהייב פון דיא 80ער יאָהרען צווישען דיא זאָגענאטע „ראדיקאלען“ און „געמעסיגטע“. דיא הויפט שטרייט - פראגע אין דיעזע שפאלטונג איז אפילו געווען וועגען „פריעדליכע פאליטיק אדער גע- וואלט-טאקטיק“. דיא פראקציען (מערקוויר- דיג!), פון וועלכע עס איז געוואָרען דיא סא- ציאליסטישע אַרבייטער פארטיי (ס. ל. פ.) האט געוואָלט גיין אויפ'ן „פרידליכען“ וועג פון קעמפין און פאליטיק, און זיא האט זאָגאָר גע- מאכט א קאמפראַמיס מיט דיא „גרינבעק פאר- טי“ און אַגטירט פיר איהר פרעזידענט קאַנדי- דאט. דורך דעם האָבען זיך פון איהר אָבער- שפאלטען דיא ראדיקאלע, וואס האָבען נאָר גע- וואָלט פאַרבערייטען „דיא רעוואָלוציאָן“, און אַנדערש ניט א גראָשען.

דיא לעצטע פראקציען האט געהאט איהר קאָנגרעס אין פיטסבורג און האט דאָרטען אָנ- גענומען דאָס בעוואוסטע „פיטסבורגער פרא- גראם“.

אין אָנהייב זיינען געווען מיט זיי אויך געגנער פון דיא אַנאַרכיסטישע טעהאַרען, — סאציאלדעמאָקראטען, וואס האָבען ניט גע- גלויבט אין פאליטישען קאמפף. מיט זיי איז אויך געווען פאָל גראַטקוי, דער זעהר בעדיי- טענדער סאציאלדעמאָקראטישער רעדנער און שריפטשטעלער. ער מיט דיא אַנדערע סאציא- ליסטען פון דיא „פיטסבורגער פראקציען“ זיי- נען אָבער דערנאָך צוריקגעקומען צו דיא ס. ל. פ. און פון יענע פראקציען איז מעהר ניט גע- בליבען וויא דיא ריין אַנאַרכיסטישע בעוועגונג, וועלכע האט דערגרייכט איהר העכסטע מדרגה אין שטיקאָנג 1886, ביי דער שפיער-פאַרסאָנס טראַגעדיע.

טהון געגען יענע אין דיא וועסט, — און דיא „פאָלקס-זייטונג“ איז דאָגעגען!
דאָך האלט עס שוין ביי אַ מאַלק, וויא מיר וועלען זעהען.

דאָס רעדיל אין דיא אידישע בעוועגונג.

גאנץ עהנליך האָט זיך אויך געדרייהט דאָס רעדיל פון דעם פעהעלטניס פון דיא אידישע סאָציאליסטען צו דיא אידישע טרייד-יוניאָנס. אָבער דאָ שיינט עס גאָר צו קיין שום טאָלק נישט צו קומען!

ווען דיא אידישע סאָציאליסטישע בעוועגונג האָט זיך דאָ אָנגעפאָנגען, איז זיא געווען, — וויא אומטום אין אָנפאנג, — אַ לופט-וואַך, אַ ברענענדיגער וואונש צו זעהען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן „קומען“ כאַטש מאָרגען שוין. דעם ממשות'דיגען היסטאָרישען פונדאמענט פון סאָציאליזמוס האָט מען ווייניג אין זינען געהאט. און נאטירליך האָט דער טרייד-יוניאָן קאמפף „פיר אַ סענט ליון מעהר און אַ שטונדע אַרבייט ווייניגער“ אויסגעקוקט וויא אַ גראַשענדיגע זאך — אזוי וויא, אַ שטייגער, ביי גלויביגע, צו בויען זיך אַ כאַטשע ווען מען איז זיכער, אז „דיא וועלט גייט אונטער“, אָדער „משיח קומט“.

דיעזע אנשוואונג איז דערנאָך געבליבען דאָס אייגענטהום פון דיא אַנאַרכיסטען אַליין. אויף אַ קאָנדאָנער אידישע פערזאָנלונג, איינער בערופען פון אַנאַרכיסטען נאָך דעם גרויסען דאקער סטרייק אין 1889, האָט מען אָנגענומען אַ רעוואָלוציאָן, אז יוניאָנס און סטרייקס זיינען „רעאקציאָנער“, ווייל זיי פיהרען אַראָב דיא אויפמערקזאמקייט פון דיא סאָציאלע-רעוואָלוציאָן.

דיא אויפקומענדע אידישע סאָציאל-דע-מאָקראַטישע בעוועגונג אָבער, האָט אויפגענומען אַ ביטערן קאמפף מיט דיא אַנאַרכיסטען איר בער דעם פונקט. דיא סאָציאל-דע-מאָקראַטישע האבען בענוצט דיא צוויי ווירקליך מארקסיסטישע הויפט מענות. 1. „וואס, בעסער איז בע'סער“, און דיא יוניאָנס פערבעסערען דיא אַרבייטערס לאַגע, דעריבער מאַכען זיי בעסער דיא אויסזיכטען פיר דעם סאָציאליזמוס. 2. דער סאָציאליזמוס וועט אַלע מאָל בלייבען א'ין אונמעכטיגע קלייזעל הינטער דיא פיער ווענט, ווען ער וועט זיך נישט שטיצען אויף דעם פאָקט טישען קלאַסען-קאמפף פון דיא אַרבייטערס-אַסאָסיעיאָן, וויא ער דרייט זיך אויס אין דיא טרייד-יוניאָנס און זייערע קעמפפער.

יאָהרען-לאַנג האָט געדויערט דייעזער שטרייט, פיר אָדער געגען דיא יוניאָנס. בי'ן

טרייד-יוניאָנס פריינדליך, זיי אַנערקענען און רעספעקטירען.

מערקווירדיג איז, אז ה.ו.ג.א.פ.א.כ.ט. איז געווען דעמאָלט דער הויפט-אנפיהרער פון דער אַפאָזיציאָן. „דיא טרייד-יוניאָנס“, האָט ער געשריען, „זיינען דאָס איינציגע נאטירליכע אַרבייטס-פערלד פיר דעם סאָציאליזמוס. מיט אונזערע פיינדליכע האלטונג געגען זיי, פערמא'כען מיר זיך אַליין דיא מיהרען פון איינציגען נאטירליכען וועג.“ (זיינע ווערטער ממש.)

און פון דייעזע פראַקציאָן, וועלכע פאָכט האָט דעמאָלט אָנגעפיהרט, איז דאָס אַרויסגע-קומען דיא ס.ל.פ., וועלכע האָט זיך אונזערע דעליאָן ווייערער ענטוויקעלט צו אַ העכ-ליכע קעמפפערין געגען דיא טרייד-יוניאָנס! און דערזעלבער פאָכט איז דאָס 10 יאָהר שפעטער אַליין געווען אַקוראט אין דעזעלכע קאָלע פון בושע און ראָזענבערג און האָט מיט אַ פיעל גרעסערע פערביסענהייט וויא זיי, זיך געשטעלט געגען דיא פאַרטיי, וועלכע האָט וויעדער דיא עקזעקוטיווע אַראָנגעזעצט, אַקוראט איבער ד'זעלבע אַורזאכע, צוליבע וועלכע ער האָט אַליין אָנגעפיהרט דיא אַראָבעזעצונג פון דיא עקזעקוטיווע פון 10 יאָהר פריהער!

און נאָך מערקווירדיגער איז, דאָס דיא פאַרטיי פון בושע און ראָזענבערג, — וועלכע איז געבליבען עקזיסטירען ביז 1898, כאַטש בלויז אַלס קליינע סעקטעלע, וואָס מען האָט שוין צולעצט כמעט גאָר נישט געהערט פון איהר, — האָט זיך גאָר פּעראייניגט מיט דיא ערשטע (דעבס) ס.ד.פ., וועלכע האָט אויך בעקעמפּשט דיא ס.ל.פ. צוליבע איהר קאמפף געגען דיא יוניאָנס!

אַט אזוי האָט זיך דאָס געדרייהט דאָס רע-זיל פון דיא שטעלונג פון דיא סאָציאליסטען צו דיא טרייד-יוניאָנס! דאָך ביי דיא גוים האָט עס זיך ענדליך פאָרט אויסגעדרייט אויף אַ מאַלק. אמת, עס האָט נאָך נישט אויפגעהערט זיך צו דרעהען. אַט האָט זיך עס אויך אַלע-מע צוויי יאָהר וויעדער איבערגעדרייט: דעבס פיהרט שוין גאָר יעצט געגען דיא גאָמ-פערס יוניאָנס אַ ביטערען קאמפף, וואָס איז טערישידעט זיך נאָך פון דעליאָן'ס, וויא אַ ציוויליזירטער דעל פון אַ בויערי-פייט — בלוטיג זיינען ביידע... און דעבס וויל זאָגאר דורכאויס זעהען דיא נייע סאָציאליסטישע טרייד-יוניאָן-בעוועגונג, — דיא אַמעריקאן לייבאָר יוניאָן, — קומען אין דיא איסט און גרינדען אַפאָזיציאָנס יוניאָנס צו גאָמפערסעט יוניאָנס, אין פאָל דייעזע וועלען דאָס פריהער

ארבייטער אָבער האָט דעמאלט וועגען אזא צי-
שפאלטונג קיין רעדע נישט געקענט זיין. ביי זיי
איז דיא ערפארהונג געווען, אז „פאליטיק צי-
שפאלט דיא יוניאנס“—אין סאציאל־דעמא-
קראטע און אנארכיסטען, וואס קעמפפן אין
זיי איבער דעם איינפלוס פיר ארעדע געגען דעם
„שטימקעסטעלע“. דעריבער איז עס געווען נא-
טירליך, אז דיא אנארכיסטען זאלען פיהלען
אין דעם געשרי „קיינ פאליטיק“ א געוויס פיר
זייער צד.

אויף אזא אופן האָט זיך ביי אונז אויך
וועדער דאס רעדל איבערגעדרייט: דיא
אנארכיסטען זיינען געווארען דיא פריינד פון
דיא יוניאנס „פֿיור ענד סימפל“ און דיא סא-
ציאל־דעמאקראטען דיא געגנער.

דאס האָט אָבער נישט געהייסען, אז דיא
סאציאל־דעמאקראטען הערען אין גאנצען אויף
צו האָבען צו טהון מיט יוניאנס. זיי האָבען ער-
שטענס געהאט זייערע יוניאנס, פערזאניגט
אין דיא פער. אידישע געווערקשאפטען, וואו
זיי האָבען געהאט דעם איינפלוס. דיעזע יוני-
אנס זיינען געגאנגען האנדל און האנדל מיט דער
ס. פ. — דיא איינציגע סאציאל־דעמאקרא-
טישע פארטיי דעמאלט. און געגען דיא פיהר
רונגען פון דיא אנדערע יוניאנס, דיא פֿיור ענד
סימפל, האָט מען געקעמפט אזוי לאנג, ביז
מען איז געקומען צום בעשלוס, אז „בויערען
פון אינעווייניג“ וועט נישט העלפען, ווייל מען
גייט מיט טשערס איבער דיא קעפּ, און זיי האָ-
בען גענומען גרינדען דיא „אינטערנאציאנאלע“
אָפּאָזיציאַנס יוניאנס.

א צייט ארום האָט זיך דאס רעדל וועדער
איבערגעדרייט! דיא זעלביגע גרינדער פון דיא
„אינטערנאציאנאלע“ אָפּאָזיציאַנס יוניאנס
זיינען גאר געווארען דיא גריממיגע געגנער פון
דעליאן מיט זיינע אָפּאָזיציאַנס־יוניאנס און
האָבען גאר געמאכט יד אחת מיט דיא פא-
שטעהער פון דיא יוניאנס, וועלכע זיי האָבען
יאָהרען־לאנג בעקעמפפט. א טהויל פון זיי האָ-
בען דאן אָנגענומען א שטעללונג פון „לעסעי-
פער“ (לאז גיין וויא עס גייט) אין בעצוג אויף
דיא יוניאנס און מוחל געווען צו וועלען הא-
בען אין זיי דעם מינדעסטען איינפלוס אין בע-
צוג אויף זייער פרינציפיעללע שטעללונג. צו דיא
אָנגעמיניע סאציאלע פראגע. א'ן אנדערער
טהויל איז געבליבען ביי דיא פריהעריגע א-
בערציגונג, אז דיא פֿיור ענד סימפלעריי מוז
בעקעמפפט ווערען, און מען מוז זעהען צו בע-
איינפלוסען דיא יוניאנס מיט אונזער פאליטי-
שען גייסט, נאך זיי האָבען (אין טהעאָריע!—)

דאָס רעדל האָט זיך אויך דאָ איבערגעדרייט.
אויבערפֿלעכליך האָט עס נעמליך געשיינט,
דאָס אויב דיא טרייד־יוניאנס זאלען זיין דער
פונדאמענט פיר'ן סאציאליזמוס, מוז מען דאָך
ל א ז ע ן אויפבויען דעם סאציאליזמוס אויף
היעזען פונדאמענט. ווען מען לאָזט אָבער נישט,
ערפיללען דאך דיא יוניאנס נישט דעם צוועק,
וואס מען ערווארט פון זיי. „אויפבויען דעם
סאציאליזמוס“ אָבער האָט פיר סאציאל־דעמא-
קראטען נאטירליך געהייסען—ווערבען שטימ-
מען פיר דיא סאציאליסטישע פארטיי.

נו, אזוי לאנג וויא עס האָט זיך געהא-
דעלט וועגען דיא יעניגע אידישע יוניאנס, וועל-
כע דיא סאציאליסטען אליין האָבען געגרינד-
דעט און געהאלטען אונטער זייער איינפלוס,
האָט מען אין זיי געקענט האָבען דעם פונדא-
מענט פון סאציאליזמוס, —א פונדאמענט, וועל-
כע האָט געלאזט אויף זיך בויען. אָבער ווען
עס האָט זיך געהאנדעלט וועגען אידישע יוני-
אנס, אין וועלכע דער אמעריקאנער טרייד-
יוניאניזמוס האָט געהאט דעם איינפלוס—וויא
דיא גארמענט ווארקערס, און שפעטער אויף
דיא קלאָוק מעקערס—און מען האָט דארט גע-
נומען הערען דעם געשרי: „קיינ פאליטיק אין
דיא יוניאנס“, האָבען אזעלכע יוניאנס ביי דיא
סאציאליסטען פערלארען דעם גאנצען ווערט
אלס „פונדאמענט“, און זיי זיינען גאר געווארען
דיא געגנער פון דיעזע יוניאנס.

ווען וועדער דיא אנארכיסטען האָבען גע-
זעהען, אז דיא געגנערשאפט פון דיא סאציאל-
דעמאקראטען און דיעזע יוניאנס איז צוליעב
דעם אויסרוף „קיינ פאליטיק!“ האָבען זיי זיך
גענומען נאטירליך פיהלען אין דיעזען שטרייט
געוויסע מחותנים מיט דיא יוניאנס צד: „קיינ
פאליטיק!“ איז דאך טאקע אויך זייער גע-
שריי. און דאן זיינען וועדער דיא אנארכיס-
טען גאר געווארען דיא טרייע יוניאניסטען „אָהן
שום זייטיגע כונה“, וועהרענר דיא סאציאל-
דעמאקראטען האָבען זיי בעשולדיגט, אז זיי קו-
מען נאר אין דיא יוניאנס אום צו כאַפּען
„שטימקעלעך“.

ביי דיא אידישע יוניאנס איז געווען א
ספעציעלער אומשטאנד, וואס האָט געמאכט
דיא אנארכיסטען זיך פיהלען מעהר מחותנים
מיט דיא פֿיור ענד סימפל יוניאנס: ביי דיא
גוי'אישע יוניאנס, ווען מען האָט גע'טענה'ט, אז
„פאליטיק צושפאלט דיא יוניאנס“, האָט מען
דער עיקר געמיינט דיא צושפאלטונג אין רע-
פובליקאנער און דעמאקראטען. ביי דיא אידישע

גארמענט ווארקערס און דיא קלאָק מעקערס. קוואַליטאַטיוו: ווייל אונטער דעליאן האָט מען וועניגסטענס געגלייבט אז מען דארף האָבען יוניאנס, און ווען מען האָט זיך אַיינגעווערט, אז דיא „טשערס איבערן קאַפּ“ לאָזען שוין בשום אופן ניט „בויערען פון אינעווייניג“, האָט מען וועניגסטענס געגרינדעט אַנדערע יוניאנס, — „אינטערנאַציאָנאַלע“ און „אַליענעסעס“; היינט אָבער וואָרפט מען אויף דיא בעשטעהענדע יוניאנס דיא גאַנצע בלאָטע פון דעליאָנס מענה לשון, נאָך מיט גוטען צוגאַב, און מען בלייבט גאר אַהן יוניאנס, און פרעגט זיי: „וואס זשע דען ווילט איהר טהון? וואו דען ווילט איהר האָבען אַ טריידיוניאָן בעוועגונג, אין וועלכע איהר זאגט דאָך, אז איהר גלויבט זעהר שטאַרק?“ קריגעט איהר גאר קיין אנטווארט ניט!

* * *

יא, אזוי שטעהט עס היינט ביי אונז! אזוי האָט זיך דאס רעדליך ענדליך גאר אַייסנער דרייחט, נאָך דיא אַלע דרייהענישען פון דיא אַלע יאהרען! אמת, עס איז ניט געווען קיין אַפּיזיעלער בעשלוס ביי דיא אירדישע סאַציאַליסטען, זיך אזוי צו שטעלען צו דיא יוניאנס, אָבער טהאַטזעכליך בלייבט דיא איבערוועלטיגענדע מאַיאָריטעט פון אירדישע סאַציאַליסטען אויסערהאַלט דיא יוניאנס, און אינדירעקט בעאיינפלוסען זיי אויך אַלע אַנדערע סימבאָליזירענדע עלעמענטען, דיא וואס רופען זיך „פּראָגרעסיוע“ און ענטוויקעלטע אַרבייטער, זיך צו האַלטען פון דערווייטען פון דיא יוניאנס. און אַלס רעכטפערטיגונג דאפיר וועט איהר פון זיי הערען אות כאות דעליאָנס בעקאַנטע „פייקור“, „אַיי מאמין“ און בוכשטעבליך אַלע זיינע טענות געגען „בויערען פון אינעווייניג!“ דיעזעלכע געשיכטע: „דיא יוניאנס זיינען פול מיט קאָרופּציאָן, (היינט שוין דיא „פ. אי. געווערקשאפטען“ גאר אויך!) מיט בלאָט, מיט כל מום רע. „טא געה זשע אריין און מאַך זיי בעסער“; — „דאס קען מען ניט! זיי זיינען ראָטטען ביז'ן ביין!“... הכל כמנהג דעליאן!

איך הויב ניט אָן צו בעגרייפּען, וואס דיא דאָזיגע בעלי טענות האָבען אייגענטליך געגען דעליאָנען! פאר וואס קומט איהם „איינפּוזהייט“ נען, ווען ער זאגט דאס זעלבע?! אדרבה, ער איז טויזענד מאל לאַגישער: ווען ער זאגט, אז דיא בעשטעהענדע יוניאנס זיינען אונפערבע-סערליך „ראַטטען ביז'ן ביין“, וויל ער דאך כאַטש גרינדען אַנדערע יוניאנס, געגען זיי; אַלוא וויל ער דאך אַרבייטען פיר א „גוטע“ טריידיוניאָן

אַנגענומען דעם גלויבען אין „בויערען פון אינעווייניג“, דאס הייסט, אז מען קען יא האָבען דעם איינפלוס אין דיא פיור ענד סימפּלי יאָנס, אז עס איז ניטאָן זיך צו שרעקען פאר „טשערס איבער דיא קעפּ“, און אז אים בלייבט סטען וועט מען דעם איינפלוס האָבען, ווען מען וועט זיין טריי צו דיא דאָזיגע יוניאנס און מיט האַלטען מיט זיי אין זייערע קעמפּפּע געגען קא-פיטאַל.

און יעצט — און דאָ קום איך צום ריכטיגן גען פונקט! — יעצט האָט מען צווישען אונז דעם „דעליאָניזמוס“ (וויא מען רופט פאַלשער ווייזע דעם ביטערען קאמפּפּע געגען דיא פיור ענד סימפּליזיאָנס און דעם גלויבען, אז „בויערען אין זיי פון אינעווייניג“ פיר בעסערע פיררונגען און סאַציאַליזמוס איז אונמעגליך; דער נאָמען „דעליאָניזמוס“ פיר דיעזע שטעללונג איז דעריבער פאַלש, ווייל דיא ערשטע אירדישע אַפּענע אַרויסטרעטער געגען דעליאָן האָבען אין אמת'ן דיעזעלכע שטעללונג גאר אַליין אָנ-גענומען און ענערגיש פערטראטען פיעל פריהער וויא דעליאן! אַלוא יעצט האָט מען ביי אונז דיעזע שטעללונג) שוין „עוקר מן השרש געווען“. קיין שריד ופליט איז פון איהר ניט געבליעבען. מיר זיינען אַללע בערעהרט צו דיא מיינונג, אז מען דארף זיין טריי און פריינדליך צו דיא טרייד יוניאנס, אפילו וויא זיי זיינען, און ווען גען זייערע פעהלערען, מעג מען האָבען אַמינה אין „בויערען אין זיי פון אינעווייניג“, אום זיי אויסצובעסערען.

אָבער — וועהרענד מיר טריאומפּיהרען שטאַלץ מיט דעם גרויסען ערפאַלג פיר דעם סאַציאַליזמוס פון דיעזען דרך און מיט דיא גרינדליכע ניעדערלאַגע פון דעליאָניזמוס — אין דיא ניט-אירדישע בעוועגונג; וועהרענד מיר טייטלען מיט דיא פינגער מיט פריידע אויף דעם ערפאַלג פון אונזערע ניט-אירדישע גענאָסען מיט זייער „בויערען פון אינעווייניג“ אין דיא פיור ענד סימפּלי יוניאנס, זיינען אירדישע גענאָסען אָבער, אין פעצוג אויף דיא אירדישע טרייד-יוניאנס, אין פראקטיק נאָך ווייטער דעליאָניסטישער אפילו וויא דעליאָן אַליין!

זיי זיינען דעליאָניסטישער, אי קוואַנטאַטיוו, אי קוואַליטאַטיוו. קוואַנטאַטיוו: ווייל אונטער דעליאן האָבען מיר כאַטש געדאָרט דיא יוניאנס פון דיא פעראייניגטע אירדישע געווערקשאפטען אַלס „אונזערע“, וועהרענד היינט שטעלען זיך דיעזע אירדישע סאַציאַליסטען שוין צו דיא „געווערקשאפטען“ אויך פונקט אזוי דעליאָניסטיש, וויא פריהער צו דיא

פון אידישקייט, און איז געבליעבען קרח מכאן וקרח מכאן! מיט אונזער אוועקווארפען דיא „אלייענס“, האָבען מיר אוועקגעווארפען דיא לעצטע געלענעהתיים צו זיין בעטהייליגט אין א טריידיוניאן-בעוועגונג, כאָטש נאר א נפל פון אַזעלכער, אָבער ניט גענומען אויף זיך אַז-שקאַט צו זיין בעטהייליגט אין די עכטע טרייד יוניאן בעוועגונג, און מיר זיינען קרח מכאן וקרח מכאן!

דאס איז טאָקי אלע מאָל געווען דעליאַנס טענה. ער פלעגט שרייען, אז דיא וואס ווילען ניט דיא אלייענס זיינען אין אמת'ן נאָר פער-מאָסקירטע געגנער פון טריידיוניאנס נאר אין גאנצען, זייער טענדענץ איז אין אמת'ן, אינז אוועקצורייסען פון דיא געווערקשאפטליכע בע-וועגונג. דערמיט גייען זיי אָבער אוועק — פלעגט ער זאגען — פון דעם פונדאמענטאלעם געדאַנק פון מאָרסקיזמוס. נאָך'ן מאָרסקיזמוס ווייסען מיר דאך אָבער, אז יוניאנס מוזען מיר האָבען. און אזוי וויא פון דיא אַלטע יוניאנס וועלען און מוזען זיך דיא סאציאליסטען אוועק-רייסען, בלייבט נאר צו גרינדען אייגענע יוניאנס.

און זיינע אידישע כלומרשטידיגע גרימיגע געגנער גיבען מיט זייער יעצטיגע פאקטישע שטעללונג צו דיא יוניאנס א גלענצענדע בע-שטעטיגונג פיר זיין טהעאָריע!

א גליק נאָר, וואס דאס איז דער פאל נאר מיט דיא אידישע. אנדערע גענאסען געבען מיט זייער יעצטיגע פאקטישע שטעללונג צו דיא טרייד יוניאנס גראדע דעם גלענצענדסטען בע-ווייז געגען זיין טהעאָריע. זיי „בויערען פון יינעווייניג“ מיט גרויסארטיגען ערפאלג.

וואָרום אָבער זאלען דיא אידישע יוניאנס גראדע זיין אזא פערשטאַלעטע אויסנאָהמע, אז אז ביי זיי זאל דאס „בויערען פון אינעווייניג“ בשום אופן קיין אויסזיכט ניט האָבען אויף ער-פאלג, וויא אונזערע „פאַרטגעשריטטענע“ שרייען?

ניין, ניט דיא אידישע יוניאנס זיינען דיא אויסנאָהמע, נאר דיא אידישע „פאַרטגעשרי-טענע!“ דער געשרי וועגען דיא „האַפפגונגס-לאזע פערדארבענהייט“ פון דיא יעצטיגע איר-דישע טרייד יוניאנס איז אַבזאָלוט ניט מעהר וויא א בעקוועמער אויסרייר צו רעכטפערטיגען דיא פּויליטיקס — דעם חשק צו מאַכען עס זיך בעקוועם, צו פערשפארען צו ארייטישען פיר דיא יוניאנס!

בעוועגונג אין-ער בלייבט ביי דעם מאָרסקי-מישען פרינציפ פון בויען אויף דעם פונדא-מענט פון דעם טעגליכען קלאַססע-קאָמפּאַ-וועהרענד אונזערע אידישע „אנטי-דעליאַניסטי-שע“ דעליאַניטען וואָרפען אוועק דיא טרייד-יוניאניסטישע בעוועגונג נאר אין גאנצען! אויב דיא בעשטעהענדע אידישע יוניאנס זיינען אונפערבעסערליך און אנדערע גרינדעט מען ניט, טאָ וויא קען מען האָבען א טריידיוניאן בעוועגונג? פון הימעל וועט אונז אַראָפּפאלען א ריכטיגע טרייד יוניאן-בעוועגונג?

קומט אַלזא אויס, אז דער רעזולטאַט פֿון 12 יאהר דרייהעניש פון דיא רעדיל איז, דאס מען מוז נאר צוריק אָנהויבען פון א' ב' און היינט מיט סאציאליסטישע מאָקראַטען אָנהויבען דיעזעלכע טענות, בעווייזענדיג דאָס נויטווענד-דיגקייט פון א טריידיוניאן בעוועגונג, אַלס איינציגען פונדאמענט פון א ממשות'דיגע סא-ציאלע בעוועגונג, — דיעזעלכע טענות, מיט וועלכע דיא סאציאל דעמאָקראַטען האָבען זיך אין אָנהויב אַרומגעשלאָגען יאהרען-לאַנג מיט דיא אַנאַרכיסטען!

עס איז מיט דיא דרייהעניש פון דיא רע-דעל פון דיא טריידיוניאן פּאַָלע אַקוראַט וויא איינער האָט אַמאָל געזאגט וועגען דיא פא-רזער מאָדעס: עס איז דא, זאגט ער, אין פא-רו א ריעווע פאַס און אינעווייניג ליגען אַל-לערליי מאָדעס קליידער; יעדעס יאהר ציהט מען אַרויס וואָס'ערע קליידער עס קומט אין האַנד אַריין, און דאס ווערט דיא העררשענדע מאָדע. דערנאָך דרייהט מען, אָיבער דיא פאַס און מען ציהט ווייטער, אויף אזא אופן קומט אויס, אז מאָדעס פון מלך סוביעסקי'ס צייטען קומען מיט יאהרען שפּעטער צוריק אויף, אַלס שפּאַגעל נייע מאָדעס...

יא, אין טהעאָריע האָבען מיר אַלע גליק-ליך און בעניגסטערט עוקר מן השורש געווען דעם דעליאַניזמוס און זיך בעקעהרט צו דעם געדאַנק פון פריינדליכקייט צו דיא יוניאנס און צו דעם גלויבען אין דיא מעגליכקייט זיי אויסצובעסע-רען דורך „בויערען פון אינעווייניג“; אָבער אונזער בעקעהרונג אין דעם איז אַקוראַט וויא ביי א גוי וואס איז זיך מגייר צולייב אַ לעבע: פאַרמאָלע איז ער געווארען א איר, פאַקטיש אָבער פיהרט ער זיך אין יעדער בעציהונג ניט א האָר אנדערש וויא פריהער, אַלס גוי! ניין, נאָך ערגער — דורך זיין מגייר זיין זיך האָט ער, צוזאַמען מיט דיא „גוי'אישקייט“, אוועקגע-וואָרפען איהר ביסעלע הייליגקייט, אָבער ניט גענומען אויף זיך דיא „בעסערע“ הייליגקייט

שפּרינגען-און אָפּשפּרינגען. פונקט אזוי איז עס געווען מיט דיא סאָציאליסטען און דיא טרייד-יוניאָנס : זיינען זיי געבליעבען פון דער וויי-טענס, האָבען זיי באַלד דערפיהלט דיא וואַהר-הייט פון: דיא מאַרקסיסטישע לעהרע, אז אָהן דעם קלאַסען-קאָמפּה האָט דיא שטרעבונג צו פערבעסערען דיא וועלט קיין ממשות נים, זיינען זיי צוגעשפּרונגען צו דיא יוניאָנס ; דאָרט האָ-בען זיי אָבער, אלס נים-אַרבייטער, נאָר דאָן געגלויבט צו זעהן אַן ערפאָלג פון זייער אַרבייט, ווען זיי וועלען פערשפּרייטען סאָציעליזמוס און ווירקען מען זאָל פיהרען אלעס וויא זיי פער-שטעהען ; אזוי וויא אָבער דאָס געהט נים אזוי לייכט פיר אויסענשטעהענדע מיט א קליינען צאָהל אנהיינגער אינעווייניג זיינען זיי באַלד וויעדער „געזעטיגט“. געוואָרען מיט דעם טרייד-יוניאָניזמוס און עס האָט זיי אָבגעשטויסען. וחוזר חלילה, און אזוי האָט זיך עס דאָס ר ע-דעל געדרריהט !

דער אמת איז אָבער, אז דער מאַרקסיסטי-שער געדאַנק, דאָס נאָר דער פאַקטישער קלאַ-סען-קאָמפּה קען זיין דער פונדאמענט פון סאָציא-ליזמוס, מיינט א ב ז א ל ו ט נים ווייל מען קען דיא יוניאָנס „א ו י ס נ ו צ ע ן“ פיר סאָציאליסטישע פאָליטיק ! (איך וועל דאָס אַמאָל בעווייזען מיט בערג מיט ציטאטען פון מאַרקס און ענגעלס און זייערע גרעסטע תלמידים.)

דיעזער געדאַנק מיינט נאָר פשוט, אז דער ריבער איז דער טרייד יוניאָן קאמפּה א פונדא-מענט פון סאָציאליזמוס. לוי פון פראַגרעס, ווייל ער פערבעסערט טאקע פשוט דיא אַרבייטערס לאַגע—דאָס איז איינס, און צווייטענס, ווייל ער אַליין, דער דאָזיגער טרייד יוניאָן קאמפּה, ענטוויקעלט דיא אַרבייטער קלאַסע אלס רעוואָלוציאָנערע מאַכט — סיי מען דערציילט זיי דאָס און זיי הערען דאָס, סיי נים ! אפילו נאָר ווען זיי שרייען, אז זיי ווילען „האַרמאָניע צווישען קאפיטאַל און אַר-בייט“ ! דיא מאַכט פון דיא טהאַטזאַכען טרייבט זיי צום רעוואָלוציאָנערען קאמפּה, גענען זייערע אייגענע טהעאָרעטישע אבזיכטען !

דיא מאַמענטאַנע פערבעסערונג פון דיא אַרבייטער'ס לאַגע דורך דיא טריידיוניאָנס איז גאנץ אַליין, פאַר זיך, זעהר א הייליגע אַויפ-גאבע פיר סאָציאליסטען, אפילו ווען עס זאָל זיך דוכטען, אז פאָרלויפיק קומט דערפון נאָר נים אַרויס פיר דיא שטאַרקונג פון דיא סאָציא-ליסטישע פאַרטיי.

דאך וועגען דעם וועלען מיר נאָך שפעטער דערען.

3. דיא אורזאכע פון דיא פערדרייהעניש.

איז אַלוא דיא פראגע. וועגען אונזער שטע-לונג צו דיא טרייד יוניאָנס אזא אונגלייכע, אז זיא איז א'ן יינסאנאמע פון אלעס אין דער נאַטור, אין דעם ביי איהר גילט נים דיא ענט-וויקלונג און אויפפלאַנטערונג ? אזוי זעהט עס דאך עפעס אויס ! דער פערלויף פון דיא צייטען בריינגט אונז אין דעם, דאכט זיך, נים אלץ נעהנטער צו א'ן אויפפלאַנטערונג פון דיא פרא-גע, נאָר זיא וויקעלט אונז, אלץ אין דעמעלבען פלאַנטער, אַרויס — אַרײַן, אַרײַן — אַרויס !

און דאך דאכט זיך עס נאָר אזוי !

דיא אורזאכען פון דעם שיינבאַר אייביגען פלאַנטער זיינען נאָך מײַן מיינונג דיא פאָל-גענדע צוויי :

1. ווייל מען האָט צווישען אונז פאַלש פערשטאַנען דיא מיינונג, פון דעם אויס-דרוק, דאָס א ממשות'דיגער סאָציאליזמוס קען זיך נאָר בויען אויף דעם פונדאמענט פון דעם פאַקטי-שען טעגליכען קלאַסען-קאמפּה פון דיא גרויסע מאַכען פון דיא אַרבייטער, וויא ער צייגט זיך אין זייער טרייד יוניאָן-בעוועגונג ;

2. ווייל דער סאָציאליזמוס האָט זיך דאָ בעוועיזען פון א ו י ס ע ר א ל ב דיא אַרבייטער קלאַסע.

דיא ביידע פונקטען זיינען אייגענטליך שטאַרק צוזאַמענהענגענד, וויא איך וועל באַלד צייגען.

1. מען האָט צווישען אונז פערשטאַנען, אז אויב דיא טריידיוניאָנס זאָלען זיין דער פונדאמענט פון סאָציאליזמוס, און אזוי וויא נאָר אלס אזעלכע האָבען זיי א ווערטה פיר סאָציאליסטען, מווען דיא יוניאָנס צולאָזען דיא סאָציאליסטען מאַכען זיי פאַר א „פאַרשולע פון סאָציאליזמוס“ און אַרבייטען דורך זיי צו קרי-גען שטימען פיר סאָציאליסטישע קאנדידאטען. זיי מווען זיך לאָזען פון אונז „אויסנוצען“

אַט דעריבער האָבען דיא יוניאָנס גע-שפיעלט פיר דיא סאָציאליסטען דיא ראָלע וואָס אז עליקטריזירטע זאך שפיעלט אויף א קייקעלע: ווען דאָס קייקעלע איז אָהן עלעקטריציטעט אין זיך, שפרינגט עס צו צו דיא עלעקטריזירטע זאך. דאן שליינגט עס זיך אן מיט עלעקטריציטעט און דאן שפרינגט עס אָב ; דאן פערלירט עס וויע-דער דיא עליקטריציטעט. און עס שפרינגט וויע-דער צו. אויף אזא אופן האַלט עס אין איין צו-

אלץ בעוויווען מיט אייניגע פאקטען פון דער געשיכטע און פון דער געגענווארט ; אויך איינפייגען, אז דאס מיינט דער מארקט-יד מוס מיט דעם אויסדרוק פון דיא טרייד יוניאנס אלס פונדאמענט פון סאציאליזמוס.

דערווייל מוז דא זיין גענוג דיא בעהויפ-טונג אליין און איך מוז איבערגעהן גלייך צו דעם שלום פון דעם אלעם :

2. דיא אורזאכע פון דעם טעות, וואס מען האט געהאט ביי אונז וועגען דיא בעדייטיג פון דעם אויסדרוק איז, ווייל דער סאציאליזמוס איז געקומען פון אויסער אלס דאס אר-בייטער קלאסע. דיא סאציאליסטען זיינען געווען איינס און דיא ארבייטער קלאסע, א'ן אנדערע זאך ; דיא ארבייטער קלאסע איז געווען דער „חומר“, דיא סאציאליסטען דער „יוצר“. רע-ריבער איז ביי דיא סאציאליסטען אלץ געווען דיא פראגע, וועגען אונזער שטעללונג „צו“ דיא יוניאנס.

ווען דער סאציאליזמוס פערברייטעט זיך צווישען דיא ארבייטער מאסע גופא און זיא נעהמט אליין איבער זיין ארבייט, מוז זיך דיא פראגע נאטירליכערווייזע ענדערן און אויף ארט פון דעם „צו“ מוז קומען א'ן „אין“ — דיא פראגע ווערט דא פאר אלעם: „אונזער שטעל-לונג איז דיא יוניאנס“. און דיא פראקטישע טעגליכע אינטערעסען פון דעם ארבייטער סא-ציאליסט, וועלכער איז ביי גוים געוועהנליך א יוניאן - מאן פון פריהער, געפינען גלייך פיר איהם דעם ריכטיגען ענטפער אויף דיא פראגע. דער ענטפער איז פשוט : אונזער שטעללונג איז דיא יוניאנס מוז געוויס זיין א גוט שטעל-לונג דעם שטעללונג... מיר דארפען פאר אלעם זיין גוט שטעהנדרע יוניאן-לייט !

מיר דארפען דאס, ערשטענס, צוליעב אונ-זערע אייגענע טעגליכע אינטערעסען.

מיר דארפען דאס, צווייטענס, צוליעב אונ-זער הייליגע פפליכט צו שטעהן איממער אין קאמפף פון אונזער קלאסע געגען קאפיטאל.

מיר דארפען דאס, דריטענס, צוליעב אונ-זער הייליגע פפליכט, צו העלפען מאכען דאס לעבען פון דיא מאסעסן בעסער און אנגענעה-מער.

מיר דארפען דאס, פיערטענס, צוליעב אונ-זער אינטערעסע, אלס סאציאליסטען, צו ער-הייבען און צו שטארקען דיא ארבייטער קלאסע, אום זיא צו מאכען פעהיג צו דעם גרויסען, לאנג-וועהריגען סאציאל-דעמאקראטישען קאמפף.

מיר דארפען דאס, פינפטענס, אום צו

דאס איז א הייליגע אויפגאבע, ערשטענס, טאקי פשוט, ווייל היינט איז אויך א וועלט און היינט דארף מען אויך לעבען, און ווער עס האט אינטערעסע צו בעגליקען דיא נאנצע מענשהייט, דארף גראדע אזוי פיעל הא-בען אינטערעסע, קודם היינט שוין צו מאכען וויאזוי מעגליך לייכטער דיא ביטערע קלאסע פון דיא ארבייטער-קלאסע און ווייניגער פי-נטער זייער לעבען. און ווער עס קען ניט ארי-בערטראגען דיא מערערליכע גולות פון קא-פיטאל און וויל זיא אין גאנצען אבשאפען, דארף קודם זיין אינטערעסירט זיי דערווייל אויך וואו ווייט נאך מעגליך אבצושוואכען — וועפעל נאך מעגליך אויסצורייסען פון קאפיטאלס רויב-ציינער, אז עס זאל בלייבען ביי דיא ארבייטער.

נאך ווען דאס וואלט אוועקגעשטויסען דעם קאמפף פיר דיא גאנצע בעפריאונג, וואלט מען נאך געקענט זאגען, אז מען מוז אפפערען דעם קלייניקען איצטער פיר דעם גרויסען שפעטער. אבער דא איז עס פונקט פערקעהרט : דאס שטארקט און ענטוויקלט דעם קאמפף פיר דיא גרויסע צוקונפט. ווייל נאך א'ן ארבייטער קלא-סע מיט הויכע בעדייטניסע, מיט א'ן אויפגע-הויבענעם קאפ, מיט געזונדע גייסטיגע און קער-פערליכע קרעפטען, מיט גענוג פרייע צייט צו שאפען זיך דיא מאכט פון וויסען און זיך-צו-ארגאניזירען — נאך אזא ארבייטער קלאסע קען ווערען א קעמפפערזי און א זיעגערין איז דיא איבערגעהרגע פון דער וועלט-ארגאניזאציע ! אין דאס איז דער צווייטער גרונד ווארום עס איז דיא הייליגע, איינפאכע פון סאציאליסטען, צו העלפען מיט אלע זייערע קרעפטען דיא ארביי-טער צו פערבעסערען וואו ווייט נור מעגליך זייער לאנג, דורך זייערע טרייד יוניאנס, אפילו ווען דערווייל זאל מען נאך ניט זעהען ארויסק-רען דערפון פיר דיא פערשטארקונג פון דיא סא-ציאליסטישע פארטיי. עס איז נאך דערווייל; סוף כל סוף מוז עס ארויסקומען. נאך גע-דולד !

און ווייטער איז דיא פערשטארקונג און ענטוויקלונג פון דיא טרייד יוניאנס א הייליגע, איינפאכע פיר סאציאליסטען, ווייל נאך דער קאמפף פון דיא גרויסע מאסען פון דיא ארביי-טער קען און מוז, דורך דיא לאגיק פון דיא טהאטאס, אריינבריינגען אין זייערע הערצער רעוואלוציאנערע געפיהלע און אין זייערע ערע קעפ רעוואלוציאנערע געדאנקען, טויזענדער מאל לייכטער, וואו דיא לאגיק פון אונזער אג-טאציאן.

אן אנדערס מאל וועל איך פיעליכט דאס

אָבער נאָר ביי אונזערע „גואישע“ ברודער!

ביי אונז, אירישע סאציאליסטען, זיינען אָבער דיא אומשטענדען אזעלכע, דאָס ווער נאָר עס איז פעהיג צו זיין אַ טאָנגעבער, אַין דער בעוועגונג, דער בלייבט נישט אַין די אַרבייטער קלאַסע. זיין פעהיג קייט טרייבט איהם צו ווערען אַ ביזנעסמאַן, אַ דאָקטאָר, אַ לאָיער, א. ד. גל. אויף אזא אופן בלייבט ביי אונז אלץ דיא פראגע וועגען אונזער שטעלונג „צו“ דיא יוניאָנס נישט אַין דיא יוניאָנס, און דאָס רעדיל הערט זיך נישט אויף צו דרייען! — — —

דיא אונטערשטע שורה.

דיא אונטערשטע שורה איז:

אַרבייטער! אריין אין דיא יוניאָנס! לאַזט זיך נישט בערוהגען אייער געוויסען מיט דעם דעליקאטישען אויסרייד, אז דיא יונג יאָנס זיינען דאָס און דיא יוניאָנס זיינען יענעם, אַלץ אז עס איז פיר זיי קיין רפואה נישט! אונז! ערשטענס זיינען 90 פראצענט פון דיא בעשולדיגונגען נישט מעהר וויא—דעליקאטיזמען.. און, צווייטענס, דיא 10 פראצענט, וואס האבען אפשר יא א שטיקעל גרונד, זיינען געוויס נישט וועגען אונפערבעסערליכע פעהר לערען. אויב זיי זיינען אזוי אונפערבעסערליך, דאָס זיי מאכען אַ גוטע בעוועגונג אונטערגליך, דאן געהט זשע שלאָפען און גלויבט נאָר נישט אין קיין אירישע אַרבייטער בעוועגונג! אַלויב איהר גלויבט אין אַ בעוועגונג. מוזט איהר גלויבען, אז דיא אַרבייטער מאַסעס איז פעהיג געפיהרט צו ווערען אויף גוטע וועגען, טאָ ווארום זאָלען דיא „פעהלערען“ פון זייערע אָדגאניזאציאָנען זיין אונפערבעסערליך?

אמאָל איז דער געטריי געווען, אז געוויסע ביזנעסעלעמענטען האָבען זיך „איינגעגעסען“ אין דיא יוניאָנס' פערזאנלעכע און מען קען זיי נישט ארויסבריינגען. יא דאָס קען טרעפען אין אַ מאַמענט. כאַטש „נישט קענען“ איז קיין מאָל נישטא. דעם קאפיטאליזמוס ארויסצוקריגען איז עפעס אַ ביסעל שווערער כלעבען דאָך איז עס אונזער זאך צו האָבען דערלירט און קעמפפערן, קעמפפערן! אבער היינט איז דיא געשיכטע מיט דיא „איינגעגעסענע“ ביזנעסעלע-מענטען אין דיא אירישע יוניאָנס שוין אין גאנץ צען פאלש. דיא פארזייטיגע „איינגעגעסענע“ „ביזנעס“ עלעמענטען זיינען נאָר אַ טייל שוין לאנג כשר... (א בעווייז וואָס פאַר אַ ממשות עס האט פריהער געהאט דער מרעסערליכער וועגען זייער טרופות ...) אַ טייל זיינען שוין לאנג פערשוואונדען, אַלץ ביי אַ טהייל זיינען זייערע יוניאָנס פערשוואונדען.

העלפען ענטוויקלען טאקי דעם קאמפף גופא, וועלכער בעשטייט טאקי שוין, צו זיין וויכטיג סטענס טהייל, אין דיא קעמפפער פון דיא טרייד-יוניאָנס.

אַט צוליעב דיא אלע גרינדע דארפען און מוזען מיר פאַר אלעם זיין גוט-שטעהענדע יוניאָן לייט און זעהר ענערגיש טהעטיג אין דיא רייהען פון דיא יוניאָנס. און דאָס אלץ, וויא מען זעהט, אַפילו ווען מיר זאָלען פאַר דער האַנד דערווייל גאָר נישט זעהען אַרויסקומען דער פון פיר דיא פערשטאַרקונג פון סאציאליזמוס. עס וועט שוין אַרויסקומען! עס מוז!

און מיר דארפען — ערשט ענדליך! — אַווייך צוליעב דעם זיין גוטע יוניאָן לייט, כּדי אז ווען מיר וועלען קומען, מיט אונזער בעוואוסטזיין, אַרויפהעלפען דיא אַרבייטער מאַסע וואָס שנעללער און וואָס צוועק-מעסיגער אויף דעם יעניגען וועג ארויף, אויף וועלכען אַן ערפאָלגרייכע טרייד יוניאָן בעוועגונג טרייבט זיא אונבעוואוסט, דאן זאָלען די אַרבייטער מאַסען אונז קענען אלס זייערע אמת'ע טרייע מיטקעמפפער אין זייערע טעגליכע קעמפפער, און זאָלען זיין גענייגט אונז צו שיינקען זייער אויער.

נייט עס אָבער אין דיעזען איינעם לעצטען פונקט נאָך דערווייל נישט וויא געוויסען בלייבען נאָך אָבער אלץ פינה אנדערע מעכטיגע גרינדע פיר דעם אַרבייטער-סאציאליסט דאָך צו זיין אַ טרייער גוט-שטעהענדע יוניאָן מאן!

דער אַרבייטער-סאציאליסט קומט אַלואַ נאטירליכערווייזע צו דעם פונקט, ווען ער זאָגט:

„נעווער מיינד אונזער שטעללונג „צו“ דיא יוניאָנס. קודם כל לאַמיר נאָר זעהען צו האָבען אַ גוטע שטעללונג אַין דיא יוניאָנס, וועט זיך דיא פראגע וועגען אונזער שטעללונג צו זיי שוין לייכט אויפֿלעזען.“

אַט דעריבער קענען מיר זיין זיכער, אז דיא ענטוויקלונג-בריינגט פאַרט אַ לעזונג אין דיא פראגע — דיא ענטוויקלונג, נעמליך, וועלכע מאַכט דעם סאציאליזמוס טאקי פיר „דיא זאכע פון דיא אַרבייטער זעלבסט“...

אַן „עלעקטרישע קייקעל“ איז דיא סאציאליסטישע בעוועגונג אין דיעזע פראגע געווען אזוי לאנג, וויא לאנג דער סאציאליזמוס איז געווען אַ זאך פון אויסערהאלב דיא אַרבייטער קלאַסע. יעצט ווערט עס גאנץ אנדערש.

דיא פראגע וועגן „אונזער שטעלונג צו דיא טרירדייניגאנס“ אין דעם אלטען זינן, זעהט איהר דאך, האט קיין ממשות ניט, עס דרייט זיך און עס פלאגטערט זיך, ווער עס איז דאפיר ווערט דאגעגען, ווער עס איז דאגעגען ווערט דאפיר און עס קומט קיין מאהל צו קיין טאלל ניט. דיא פראגע אלזא איז און בלייבט פאר אלעם, — א גוטע שטעלונג, א גוטשטעהענד קייט אין דיא טרירדייניגאנס. דאן וועלען מיר ערשט קענען בעשטימען אונזערע פערזענלעכע ניסע צו זיי און זייערע צו אונז. אלזא, אריין אין דיא יוניאנס, פריינדע!

דיא היינטיגע, „בייזע גייסטער“ זיינען דאך גאר נייע, שפאגעל נייע, גאר ניט איינגעוואר צעלטע און ניט איינגעגעסענע. זייט איהר דאס אזעלכע קעמפפער, אז איהר קענט ניט אנדערש וויא זיך בעהאלטען פון דיעזע „העלדען“ און זיי איבערלאזען דאס פערד? ! (דאס הייסט נעמ ליך אלץ, אפילו ווען זיי זיינען טאקי אזעלכע „בייזע גייסטער“, וויא מען זאגט — וואס איך גלויב אבזאלוט ניט!) אונזי, אונזי! רעדט זיך ניט, איין אליין קיין תרועים אום אייער אונפערציהליכע פויל קייט צו ענטשולדיגען.

וועדער דיא זעלבע נגונים.

פון ז. ליבין

שלאגענער מענשעל; און צו דעם נאך זעהר א „סלאווע“ דאנד.

ביי אונז אין שאפ איז אזא געשיכטע: ווער עס לאזט זיך קריכען אויף קאפ יענעם קריכט מען; און דער ארעמער צעדערבאך איז פון אונזערע הענד אויסגעשטאנען דיא טהילערע צרות.

מען פלעגט איהם שטעכען נאדלען אין טשער, ארונטערלאזען דעם כטראפ פון דער נעה-מאשין, לאכען פון איהם, שפאטען פון איהם.... ער פלעגט פון אונז אן אנדערס מאל וויינען מיט ביטערע טרעהרען.

דאס איז אבער אלץ געווען דיא ערשטע צייטען פון זיין אַנקומען צו דער ארבייט. שפּעטער האָט זיך זיין לאַגע פּערבּעסערט; מיר האָבן פאַר דעם „באַראַבאַנשיציק“ געקראָגען גרויס דרך ארץ. דאָס איז געווען ניט דערפאַר, ווייל ער איז געוואָרען אַ שטיקעל „מענש“, פּער קעהרט, ער איז אלץ-ווייטער, ווייטער געוואָרען שוואַכער, קראַנקער, שטילער, מעהר און מעהר צובראָכען און מען וואָלט מיט איהם געקענט מאַכען וואָס מען וויל.... נור זיין זיסע, הערצ-רייסענדע שטימע האָט זיין לאַגע אין שאפ פֿער-בעסערט.

ווען דער „באַראַבאַנשיציק“ האָט זיך אַבי-סעל „פּריסוואַיעט“ מיט'ן שאפ, פלעגט ער מאַנכעס מאַל ביי דער ארבייט נעהמען שטילער-הייט זינגען.

פּערשיעדענע שטילעך. מחזור. פלעגט ער

און מיר האָבען ווידער דערהערט דיא זעלבע טרויעריגע, זיסע, אידישע נגונים. עפעס ביי אַ קנאַפע פיער יאָהר. האָט ער אָפּגעאַרבייט ביי אונז אין שאפ; דאָך זיינען געווען זיינע לעצטע יאָהרען; ווייל פון אונזער שאפ איז ער אוועק אַהיים; ניט פאַר קיינעם געדאַכט, גאר אַ קראַנקער און ער איז שוין ניט מעהר צוהויס געקומען: דער טויט האָט בעפרייט דעם מאַן פון דער ארבייט.

זיין נאָמען איז געווען שמואל צעדערבאך, אָבער דיזער נאָמען, איז געווען נור פּערשריבען אויף זיין יוניאן קארד, און ביי דעם כאָס אין אָפּיס; ביי אונז אין שאפ האָט ער געקראָגען אַ צונעמענעש „באַראַבאַנשיציק“ און מיט דעם צונעמענעש האָט מען איהם גערופען אזוי „סטערי“, אז מען האָט כמעט זיין היכטיגען נאָ-מען פּערגעסען.

איך מוז אייך דאָ באַמערקען, אז צעדער-באך איז געווען ניט קיין אויסנאָמע; ביי אונז אין שאפ, האָט יעדער „האַנד“ אַ צונעמענעש, אָהן דעם נעהט עס ניט.

שמואל האָט געקראָגען דעם נאָמען „באַ-ראַבאַנשיציק“ דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַ שטאַרקער הוסטער, און ווען זיינע לונגען פלע-גען זיך צושפּיעלען, פלעגט ער, אונז צו לאַנגע יאָהר, מיט זיין הוסטען, קלאַפען וויא אין אַ באַראַבאַן.

צעדערבאך איז געווען אַ מאַן פון אַ יאָהר פּערציג. אַ קראַנקער, שטילער, אומעטיגער, דער-

— זאגט איינער פון דער קאמיטע.

— ווער ?

— ווער ? ווער ? — פרעגן מיר.

— א ביטערער יתום נעכאך — ענטפערט

דער צווייטער פון דער קאמיטע — דאס איז

צעדערבאך'ס א קינד !

— צעדערבאך'ס !

— צעדערבאך'ס !

און דיא אפערייטאָרס רינגלען אַרום דעם

נייעם, יונגען אפערייטאָרלי.

וויא איז דין נאָמען ? — פרעגט איהם

איינער.

— אייבי — ענטפערט דער באָי.

— דער צווייטער נאָמען ?

— צעדערבאך.

— לעבט דין טאטע ?

— ניין, ער איז געשטאָרבן.

— וואָס איז ער געווען ?

— אויף אן אפערייטאָר ; ער האָט דאָ אין

שאפ געאַרבייט.

אויס, מיר האָבען שוין דאָגעגען אונזער

באָס ניט מעהר פראָטעסטירט, אדרבה, מיר

האָבען גענומען צוועהן דעם באָי, אויסהעלפֿען

איהם וויא ווייט מעגליך....

עפעס אַ פאָאָר טעג זיינען אריבער... אין

אין אבענד, האָבען מיר דערהערט צעדערבאך'ס

אַ ניגון.....

דער יתום האָט עס געזונגען.... צעדער-

באך'ס קינד האָט עס געזונגען.... פריהער האָט

ער געזונגען שטיל, מעהר פאַר זיך.... מיר זיינען

אַלע געוואָרען שטיל וויא דיא בענומענע. ווען

דער באָי האָט באַמערקט, אַז מען הערט זיך צו

איז ער פאַרשעהמט געוואָרען און איז שטיל גע-

בליעבען....

— זינג נאָרעלע, זינג ! — האָבען אייניגע

הערד איהם געבעטען....

און ער האָט גענומען זינגען, עטוואָס הע-

כער... זיסס, טרויעריג, אַ געשמאַקע קינדערשע

שטימע....

„אדם יסודו מעפר וסופו לעפר“ — האָט

דער יתום געזונגען.... צעדערבאך'ס ניגון !

אין שאפ איז געוואָרען שטיל, וויא אויף

אַ בית עולם.... מיר איז אריבער אַ סקרוך אי-

בער'ן גאַנצען לייב....

זיין ניגון.... צעדערבאך'ס ניגון....

און מיר האָבען ווידער ביי אונז אין שאפ

דערהערט דיזעלעבע, זיסע, אידישע, טרויעריגע,

הערצרייסענדע ניגונים....

דאָס האָט געזונגען אַ יונגער יתום, ביי

דער זעלבער נעהמאַשין, וועלכע האָט איבער-

געבראַכען דעם יתום'ס טאטען.

אויסזינגען ; ראש דשנה, און יוסכפור תפלות...
אַבער ער פלעגט עס זינגען אזוי זיס, אזוי הערצ-
רייסענד....

ניט איין מאָל פלעגט ער אַרויסרופֿען

טרהערן מיט זיין זינגען.... ניט איין מאָל פלעגט

ער אַנוואָרפֿען אויף דיא „פֿריליכע“ אפֿעריי-

טאָרס אַ טיעפע מרה-שחורה....

האָט ער גענומען זינגען, פלעגט אָפט דיא

גאַנצע אַרבייט אָפֿגעשטעלט ווערען.... דיא

שטענדיגע שאפ לצים, פלעגן פערמאכען זיין

ערע מילער... זיפֿען, טיעפע הערצליכע זיפֿען.

פלעגן זיך דערהערען ביי דיא נעהמאַשינען....

מיר האָבען ליעב באַקומען דעם „באַראַד

באַנשיציק“. ניט מיר איבער איהם, נור ער איז

בער אונז האָט שוין יעצט געקענט מאַרען וואָס

ער זאָל נור וועלען....

„אדם יסודו מעפר וסופו לעפר“... הערט

איהר, ווען ער פלעגט אָט דעם שטיקעלע מחזור

נעהמען זינגען.... פלעגט ער אַרויסרייסען דיא

הערצער... וויינען פלעגן מיר נעהמען... וויא

איהר זעהט מיך לעבען, וויינען מיט אמת'ע,

הערציגע טרעהרען !

אין איין ווינטער-טאָג איז אונזער זינגער

אָוועק פון מיטען דער אַרבייט אַדיים ; ניט גיט

איז איהם עפעס געוואָרען, ניט פאַר קיינעם גע-

דאַכט... און דער אפֿערייטאָר איז שוין צוריק

אין שאפ ניט געקומען... געשטאָרבן איז דער

קראַנקער שמואָל....

אויס, זיין יוסע נגינה איז פערשטילט גע-

וואָרען ! !

עס איז אַריבער אַ חודש.

אין מאָל, זעהען מיר, עס איז צו אונז אין

שאפ אַרויף אַ קליינער אינגל פון אַ יאָהר

צוועלף. דער פֿאַרמאָן האָט איהם געגעבען אַ מאַ-

שין ; געגעבען איהם אַ לאָט אַרבייט, און דער

יונגער אפֿערייטער'ל האָט זיך אָוועקגעזעצט ביי

דער אַרבייט....

עס איז דאָ אַ געזעץ אין אונזער יוניאָן,

דאָס איז דער צווייטער פונקט אין אונזער קאָד-

סטיטוציע, אַז קינדער טאָהרען צו דער אַרבייט

פון דיא באַסעס ניט-אַנגענומען ווערען.

איז געוואָרען אַ טומעל אין שאפ און טאַקע

גלייך האַבען-מיר אַרונטערגעשיקט אַ קאָמיטע

צום באַס, אויפֿצופאָדערן איהם, אַז דער אָנגער

נומענער באָי זאָל אָוועקגעשיקט ווערן פון שאפ

זאָפֿאַרט !

דיא קאָמיטע-לייט זיינען גלייך אַרויף צו-

ריק עפעס אזוי שטיל, טרויעריג, מיט אַראָפֿ-

געלאָזענע קעפֿ.

— וואָס איז ? — פרעגן דיא אפֿעריי-

טאָרס — דער באַס וויל ניט נאָכגעבען, האָ ? !

— ווייסט איהר, חברה, ווער דער באָי איז ?

פון יהוה.

4.

איך גלויב דיר וואס דו מיר פארזיכערסט ;
איך גלויב ווען דו זאגסט מיר א ליגען ;
איך קום דיר און דריק דיר צום הארצען
ווען כ'ויל גאר מיט דיר זיך צוקריגען...

דו קוסט מיר ארויס יעדען צווייטעל,
דא שמערצען וואס ברענט וויא פויער,
פארשעפערסט דא מאנסבולשע גאזע
כ'בין ווידער א קנעכט דיר א טרייער...

נאך ווען איך אליון בין אין צימער,
דאן ברעך איך ארויס אין געוויין ;
גערגערט אויף זיך און מיין שוואכקייט —
און פיהל זיך ערנידריגט און קליין...

5.

פילויכט איז בעסער, געלייבעט
פון ווייטען געשיידט זיין מיר זאללען :
דאן וועט מיין פאעטישער מח
דיר טויזענד מאל שענער נאך מאלען...

פיעליכט וועט דא צייט און דער מרחק,
מיין זודיגען ווייטאג פארקיהלען ;
געלייכערט פון אויפערזוכט, וועללען
נאך בלייבען דא ריינסטע געפיהלען...

דער פיכער וועט לאנגזאם אריבער —
פערצווייפלונג און האפנונג צוזאמען
עס וועט זיך מיין ליעבע פערוואנדלען
אין ווארעמע ליכט, נאך אהן פלאמען...

6.

כ'וואלט געוויס שוין שבעים לשון
אויסגעלערנט אין דער צייט,
וואס עס נעהמט מיך צו שטודירען
וואס דיין אויגען-שפראך בעדייט...

אפטמאל מיין איך כ'האב געפונען
יענע סודות וואס איך זוך,
מיין איך ווייס שוין יעדען פונטעל
פון דיין בליקען - ווערטער - בוך...

דאן בעווייזט זיך אונגעריכט גאר
אויף דיין ברעם א זיסער וואונק ;
אין דיין בלאע אויג צושפילט זיך
גאר א שפאגל-נייער פונק...

וועל שוין שטארבען און נישט ווייסען
פון דיין בליק דעם טיעפען מיין ;
אפטמאל צווייטעל איך אין גאנצען,
אויב דו ווייסט עס גאר אלליין...

7.

לאנג געזוכט האט פאנסידעלעאן
דעם פאר'כשוף'טען פאנטאן

1.

זאל איך פון דופטיגע בלומען
פלעכטען א קראנץ דיר א שיינעם ?
זאל איך מיט ליליען און רויזען
דא גאלדענע האר דיר באקרוינען?
דא רויזען פארלירען,
דא העלרע קאדירען,
עס לעבען דא ליליען נישט לאנג.

כ'וועלל דיר פון רופמען און פערזען
פלעכטען, געהיכטע, ראמאנצען ;
כ'וועל דיין געשמאלט אין זכרון
מיט בליהענדע ווערטער בעקראנצען.
עס ווערט נישט פערלארען
אין שטראם פון דא יאהרען
דער כשוף פון דיכטער'ס געזאנג...

פיעל וועלען לעזען און פיהלען
ליבע'ס יסורים און ליידען —
נאכט רוימען ווידער דעם חלום,
וואס גלוקליך געמאכט האט אונז ביידען :
דא ליעבע פערזיגעלט
אין ליעדער, זיך שפיעגעלט,
אויף אויב'ס מענשענ'ס געדאנק...

2.

זא האט מיך צו וויינען פארבאטען —
זא קען נישט קיין טרעהערן פערטראגען —
נא איך א פאלשען געלעכטער,
בין לוסטיג ווען ס'וויילט זיך מיר קלאגען...

מוז קנציג פארזאגען דא וואלקען
וואס ווילען באדעקען מיין שטערען —
מיין שטימם וויא א ברוח פארשטעללען,
זא זאל נישט חלילה דערהערען.

א קרעכץ אין דעם טאג, און דערקענען
אז נאכגעמאכט זיינען דא קלאנגען
און דאן ווען מיין מויל שוים מיט בלומען,
מיין הערץ ווערט פערגופטעט פון שלאנגען...

3.

דו פרעגסט מיך ווארום איך בין טרויריג,
צו ווייסטו עס דען נישט פארוואס ?
ס'איז דא אלעס בעקאנטע געשיכטע :
עס שפיעלט זיך דא קאץ מיט דער מויל...

דא יאגסטו מיך גרויזאם פון דאנען
דא גלעסטו אין האלדזסטו און קוסט ;
באלד ס'סטו מיט אויפערזוכט'ס שמערצען.
באלד פילסטו מיט ליעבע מיין ברוסט...

צו גלויבען דיר ווען דו האלויבעסט,
צו דאן ווען דו שטויסט מיך פון זיך ?
פער'משפט אויף מיט מיך, דערהרגע,
נור שחו עס, איך בעט דיר, אויף גיך...

קוואל פון וואונדער-וואסער — וועלכעס
מאכט פון גרייז א יונגען מאנן...

און באלעכט דיא מאטע אויגען
מיט דעם העללען גלאנץ פון לוסט,
גלעט פאנאנדער אלדע קנייטשען,
פילט אן מיט יוגענד-קרעפט דיא ברוסט...

לאנג געזוכט האט פאנסדער-לעאן
און געשטארבען זוכענדיג; —
איך אלליין דעם קוואל ענטדעקט האב
אין דיין כשוף/דיגען בליק...

ווען דו שמויכעלסט, מוז איך ווערען
ווא א לוסטיג אינגעל באלד
ווען דו קנייטשסט דיין שטערען צארניג
ווער איך מת ושלח אלט...

איך קען נישט דיין פנים פארמיידען
אויס נאר איך קעהר זיך און ווענד
עס ווינקט מיר אויף מויזענד אופנים
פון טהירען און פענסטער און ווענט...

דא פלעגסטו געוואונליך זיך זעצען,
דארט ביסטו געשטאנען, מיר דאכט,
דא האסטו מיר צערטליך געפלוידערט
און דארט מיך געקוסט און געלאכט...

און שליססט מיר דער שלוממער דיא אויגען.
עס יאגט און פארפאלגט מיך דיין בליק
און ווילדע פאנטאסטישע טרוימען
זיך פלאנצערן/ אהין און צוריק...

א זיסע מכשפה, באווייז
אויפען וואהר זיך/ ווען נישט נעהם כאטש צו
דעם כשוף, וואס גיט פון דער ווייטען
ביי מאג און ביי נאכט מיר קיין רוה...

בו, איז ער געקומען, דער שכל, דער קאלטער,
און האט מיינע געטער צושטערט,
מיך פלוצלונג פון אויבערסטען זיבעטען הימעל
ארונטערגעשלעפט אויף דער ערד...

מיט לאכען און וויצען מיר האט ער צופאלמעסט
דאס שעהנסטע וואס איך האב פארמאגט;
פון הערצען די גליהענדע בליהענדע בילדער,
מיט קאלטע ליצנות פארואגט...

איצט ליג איך און קרעכץ און דער פינסטערער
וויסטקייט

און דריי זיך אין דרייען פון פון;
וואס טויג מיר דער אמת, גיס שטראהלען וואס
נארען.

אבי נאר א ווארעמען שוין...

מיר האט זיך גע'חלום'ט, דו האסט זיך פארביטען
און האסט מיך באקוקט אזוי פרעמד
דיין אויג איז געווען אזוי שטאלץ אזוי פראסטיג,
דאס הארץ האט מיר פשוט פארקלעמט...

ערוואכט האב איך פלוצלונג פון שרעקליכען
חלום,

געזוכט אין דעם ליידיגען רוים;
„באווייז זיך, געדעכטע, פארזיכער מיר
„אז ס'איז נאר געווען א טרוים..."

דאן בין איך געזעסען אליון אין דער פינסטער
געווארט אויף דעם שוימער פון לוכט;
א מיט-מאש פון שווארצע געפיהלען געפרעסט
האט
מיין ברוסט, וויא א שווערעס געוויכט...

און טאג איז געקומען, די זונן האט שוין ענדליך
די ווענד פון מיין ציממער באשטראהלט —
איך האב זיך נאך אלס נישט געזעהן און
מיין אויג נאך דיין חלום-געשטאלט...

פון קינדנויז נאך האט זיך דורך מיינע געדאנקען
געפלאכטען א טרוים א געוויכטער;
אפט פלעגט אין דעם קינדערש-פאעטישען מוח
זיך מאלען א פנים א זיסער...

דאס בילד איז געוועזען טומאנע, געזעהן האב
איך דאמאלס נאר אויגען סאפירען
און גארדענע לאקען וויא לוכטיגע וועללען,
וואס פלעגען דאס פנים פארצירען...

כ'בין עלטער געווארען דאך קיינמאל פארגאנגען
איז יענע פאנטאזיע פון זינגען;
ס'האט שטענדיג גענאָועט, געשמאכט דיא נשמה,
געזוכט יענעם בילד צו געפויגען...

דאן האב איך דערוועהן זיך—דער חלום פון קינדהייט
איז פלוצלונג פארקערפערט געווארען
א לעבעדיג-זיסע ממשותף געקוקען
האט יענע געשטאלט פון זכרון...

און ס'האבען באלעכט זיך דיא נעכעל-דמונות,
איך חלום נישט מעהר אין דער לופטען;
איך קום, דייע הערליכקע אויגען, געליכטע,
אין פיהל וויא, דוא'גאלד-לאקען דופטען...

א טוליע מיך נעהענטער און ענגער צום הערצען
איך גלויב נישט אלליין מיינע אויגען;
פיעלליכט ביסטו מעהר נישט די אלטע פאנטאזיע
א טרוים וואס איז קיינמאל געשטויגען...

עס איז נאר פון אנהויב א שפילכעל געוועזען;
עס האט אהן חשבון מיין לויכטזיגן באשאפען
א שיינעם אידאל און איך האב איהם פארגעטערט,
איצט ווילל מיך מיין אויגענער כשוף פאר-
שקלאפען...

איצט איז א טרויעריגער ערענסט געווארען,
עס לאזט זיך דער צויבער שוין מעהר נישט
פארניכטען,
דער פעהלער וואס מוטוהויליג האב איך באגאנגען
ער לאזט זיך אויף אויבוג שוין מעהר נישט
פארניכטען...

דיא אלטע געשיכטע פון יענעם מקובל,
וואס האט מיט א שם זיך א גיוסט אויפגע-
שווארען
און האט נישט געקענט מעהר דעם גולם צושטערען —
זיין אייגענעם ווערק—זיין מיראן איז געווארען..

באלד וועט אויסברענגען דער פויער
וואס פארזעהרט מיין ברוסט, פארבארגען
באלד וועט אויסגעהן דיא נשמה
פון איהר שטוללען שמערין דערווארגען...

באלד וועט אללעס זיין פארגאנגען.
ליעבעסלוסט און ליעבעסליידען,
און דיא שווארצע קבר-שאטטענס
וועללען אונז פאנאדער-שוידען...

אפשר וועסטו אפטמאל קוממען
אויף מיין קבר בדוממען בריינגען
אפשר וועט דיר דער זכרון
פון די אויגען טרעהרען צווינגען...

דאך אין קאלטען גרוב וועט פוילען
דאן מיין הערין און וועט נישט וויסען
ווען דו וועסט מיר בלוממען בריינגען
ווען דו טרערען וועסט פארגיסען...

עס קלינגען דיא פערזען, עס גראמט אזוי גוט,
דיר זיינען די ווערטער און ריפמען געפעללען:
פארגעס נישט אז דאס וואס דו נעהמסט פאר קארעללען
נאר זיינען פארגליווערטע טראפענס פון בלוט...

דיא פערזען פון וועלכע דיין גיוסט ווערט ענטציקט,
דאס זיינען נאר טרערען פון דיכטער פארשלונגען.
אז ס'ארעמע הערין זאל נישט ווערען צושפונגען,
פארצוויפעלט, זיי האט ער אין ליעד אויסגעדריקט...

דאך רעדט זיך נישט אלץ און עס זאגט זיך נישט אלץ...
א טהייל פון די טרערען נאר האט ער באשריבען...
די איבריגע זיינען אין הערצען פארבליבען
און ברענגען די ברוסט איהם און שטיקען אין
האלדז...

און לעזסטו דאס ליעד, נישט פארגעסס-זשע, מיין קינד,
דעם דיכטערס נשמה צו לעזען אין מיטטען
פון ווערטער און שורות דאס הערין, וואס געלויבטען
האט מעהר, א סך מעהר וויא אין ליעד זיך
געפינט...
דענווער, קאלאראדא.

פיזיקס.

פון ל. ראָזענצווייג.

בייטער דארף מען געבען וויסענשאפט ניט מיט'ן שעפעל נור מיט'ן לעפעל, ביסלעכווייז.

טהוט אזוי:

לעזט דורך א פראגע ביז איהר זייט זיכער, אז איהר האט דיא פראגע פערשטאנען, און אויב דיא פראגע איז אייך קאָהר, לעזט דעם ענטפער, לעזט איהם דורך איינמאל, אויב איהר האט איהם פערשטאנען, גוט. טאָמער ניט? שרעקט אייך דערפאר. ניט איבער, לעזט דעם ענטפער א צווייטע, און, אויב נויטהייט, א דרייטע, און איהר וועט אויסגעפינען, אז ס'איז גאָר ניט אזוי שווער געווען צום פארשטעהן.

נעהמט אייך צו דער ארבייט, ברידערלאך! געדענקט! אלע אייזענעם שמעלצען און ברעכען זיך נור דורך היטץ. דיא אייזען, פון וועלכע דעם ארבייטער'ס קייטען זיינען געשמידעט שמעלצען און ברעכען זיך נור דורך ליכט.

מאטעריע.

1.

פ. וואָס הייסט פיזיקע?

א. פיזיקע איז דיא וויסענשאפט, וועלכע לערענט אונז איבער מאטעריע, און ענערגיע; און איבער דיא ענדערונגען פון מאטעריע, וועלכע ענדערן ניט איהר אינערליכע צוזאמענשטעלונג.

2.

פ. וועלכעס הייסט מאטעריע?

א. מאטעריע הייסט אלצדינג פון וואָס דער אוניווערזום, (האָרץ, והשמים וכל צבאם) באשטעהט, אלצדינג אויף דער וועלט וואָס פארנעהמט פלאטין, צ. ב. שטיין, האָלץ, גאָלד, וואַסער, הויך, ווערט אָנגערופען מאטעריע.

3.

פ. וואָס הייסט ענערגיע?

א. ענערגיע הייסט דיא קראפט, וועלכע טהוט ארבייט.

לערנען איז קיין מאָל ניט צו שפעט.

ניט וועניג ארבייטער הערט מען ריידענדיג: — וואָס? — זיך איצט נעהמען צום לערנען? שוין צו שפעט, מען דארף אזוי פיעל לערנען אום נור עפעס צו וויסען, און וואָס קען איך זיך איצט אויסלערנען?

ניין, ברידערלאך! צו לערנען איז קיין מאָל ניט שפעט!

דיא מייסטע ארבייטער, וועלכע זיינען געווען אומגליקליך גענוג ניט צו בעזוכען א שוהל אין זייער יוגענד, האָבען געוועהנליך מורא זיך צורצוריהרען צו עפעס וואָס שמעקט מיט ווי סענשאפט. מיר האָבען דעם פאקט פאר אונזערע אויגען.

וועלכע צייטונג האט דיא מייסטע לעזער? דיא יעניגע, צו וועלכע מען דארף קיין שכל ניט איהר צו קענען לעזען. וואָס וועניגער שכל ס'איז נויטהייט איהר צו פארשטעהן, אלץ מעהר לעזער האט זיא.

פאר וואָס? ווייל דער וואָס האט קיין מאָל ניט געלערענט, שרעקט זיך פאר דאָס וואָס רופט זיך וויסענשאפט. ביי איהם קומט אויס, אז צו פערשטעהן עפעס פון דער וויסענשאפט מוז מען האָבען א קאָפּ כאַטש פון א „פיליזאָף“ אויב ניט, געהט ניט.

ברידערלאך, ס'איז א נאָרישע מורא! ס'איז ניטאָ פאר וואָס זיך צו שרעקען. דיא וויסענשאפט איז פון מענשען פאר מענשען. און אויב איהר, אלס ארבייטער, פארשטעהט, אז איהר זייט אויף מענשען צווישען מענשען (ניט אלע רעכענען אזוי), איז ניטאָ קיין שום אורזאכע פאר וואָס איהר זאָלט מורא האָבען פאר דער וויסענשאפט.

וויא אזוי צו לערנען.

אין דיא פאָלגענדע ארטיקלען, וועל איך פרובירען איבערצוגעבען דיא פיזיקע אייף אַזוי פיעל ווייכעל ס'איז מעגליך פאר אַזעלכע, וועלכע זיינען אין קיין שוהל ניט געווען. מיינ מעטהאָדע, גלויב איך, זאָל זיין ליכט פאר אנפעהנגער, ווייל איך גלויב, אז „דעם אַר“

4.

פ. גיב אַ ביישפיעל פון ענערגיע!
א. ווען אַ קעסעל וואסער קאכט, וועט דיא דעקעל פון קעסעל זיך באוועגען ארויף אין אַראָב, דיא קראפט, וועלכע באוועגט דיא דעקעל הייסט ענערגיע.

5.

פ. וואָס הייסט א'ן עקספערימענט?
א. א'ן עקספערימענט איז אַ נאטור־ערשיי־נונג, וועלכע מיר רופען אליין אַרויס כדי איהר אויסצופאַרשען.

6.

פ. גיב אַ ביישפיעל!
א. ווען מיר קלאפען אָן איין שטיין אָן צווייטען, קריגען מיר פונקען פייער, אָט דיא דאָזיגע פייער איז אַ נאטור־ערשיינונג. און דער קלאפען איז געווען דער עקספערימענט, וועלכער האָט דיא נאטור־ערשיינונג אַרויסגערופען.

7.

פ. וויפיעל סאָרטען ענדערונגען זיינען פאַראַנען?
א. צוויי.

8.

פ. וויא אזוי הייסען זיי?
א. פיזישע ענדערונגען און כעמישע ענדערונגען.

9.

פ. ווען איז א'ן ענדערונג אַ פיזישע?
א. ווען דיא זאך אָדער זאכען, וועלכע מיר בעטראכטען בלייבען נאָכ'ן ענדערונג דיזעלביגע וואָס זיי זיינען געווען פאַר דעם, הייסט דיא ענדערונג אַ פיזישע.

10.

פ. גיב אַ ביישפיעל!
א. איך נעהם אַ שטיק ווייכע אייזען און בריינג דאָס אין בעריהרונג מיט אַ שטיק מאַל־נעט, ווערט דער אייזען אויך מאַנגעט; איך נעהם דיא אייזען אוועק פון מאַנגעט איז ער אויס מאַנגעט און ווידער אַ פראַסטע שטיק אייזען וויא פריהער, דאָס האָב איך געמאַכט אַ פיזישען עקספערימענט, ווייל נאָך'ן עקספערי־מענט זיינען דיא אייזען און מאַנגעט דיא זעל־ביגע וואָס פאַר'ן עקספערימענט.

11.

פ. וואָס הייסט אַ כעמישע ענדערונג?
א. ווען דיא זאך אָדער אָבער זאכען, וועלכע מיר בעטראכטען זיינען נאָכ'ן ענדערונג ניט מעהר דאָס, וואָס זיי זיינען געווען פריהער, הייסט עס אַ כעמישע ענדערונג.

12.

פ. גיב אַ ביישפיעל!
א. איך נעהם אַ גלעזעלע מיט וויטריאָל אין וואַרף אַריין עטליכע קליינע שטיקלעך אייזען. דיא וויטריאָל הויבט אָן קאכען און דער אייזען צוגייט. ווען מיר אונטערזוכען דעם אינהאַלט פון גלעזעלע, געפינען מיר אויס, אַז דיא נויט־ריאָל איז ניט מעהר דיא זעלבע וויא פריהער, און דער אייזען איז ניט מעהר קיין אייזען. דאָס האָב איך בעטראכט אַ כעמישע ענדערונג.

13.

פ. ווען זאָלז לייזט זיך אויף אין וואסער, איז דאָס אַ פיזישע אָדער אַ כעמישע ער־שיינונג?

א. דאָס איז אַ פיזישע ערשיינונג.

14.

פ. פאַר וואָס?
א. ווייל נאָכ'ן אויפלייזונג איז דיא זאָלץ דיא זעלבע וויא פריהער זיא איז נור צוגאַנגען אין דיא וואסער, וועלכע איז געוואָרען געזאַלצען.

15.

פ. שטעל דיא כלי מיט'ן אויפגעלייזטען זאָלץ און וואסער אויפ'ן פייער, וואָס וועט ווערען?
א. דיא וואסער וועט אויסדאַמפּפּען. (זיך אויספאַרענען).

16.

פ. וואָס בלייבט צוריק אין דער כלי?
א. עס בלייבען צוריק קליינע ווייסע קריכ־טאַלעכער.

17.

פ. פרוה אַ לעק טהון דיא ווייסע קריסטאַל־לעכער!
א. עס איז דיא זאָלץ, וועלכע מיר האָבען פריהער אויפגעלייזט אין וואסער.

18.

פ. וואָס לערנען מיר דערפון?
א. מיר לערנען דערפון, אַז דיא זאָלץ איז ניט פערשוואנדען געוואָרען, און אַז דיא זאָלץ איז נאָך דעם עקספערימענט דיא זעלביגע וואָס פאַר'ן עקספערימענט און דיא ענדערונג איז ניט קיין כעמישע נור אַ פיזישע.

19.

פ. וויא אזוי איז מאטעריע איינגעטהיילט?
א. מאטעריע איז איינגעטהיילט אין דריי טהיילען, נעמליך: אטאָמען, מאלעקולען און מאַסעסן.

איהם ארויס פון דיא זורניגע וואסער און מען געפינט אויס אז אין ביידע פעללע וועגט ער דאס זעלביגע.

5.

פ. וועזשע קומט עס דאס מיר זעהען אין קעלט נור אביסעלע קוועק - זילבער און אין היטץ זעהען מיר א סך?

א. עס איז דערפאר ווייל דורך היטץ ווער רען דיא חלקים'לעך פון וועלכע דיא קוועק זילבער באשטייט, אָבערוקט איינע פון דיא צווייטע, און דורך קעלט צוגערוקט נעהענטער איינע צו דיא צווייטע.

6.

פ. וואס וואלט זיין ווען איך זאלל דעם טהערמאָמעטער אריינשטעלען אין נאָך א גרעסערע קעלט וויא אייז?

א. עס וועט ווערען נאָך ווייניגער וויא פריער, ד. ה. דיא קוועקזילבער וועט נאָך ניעדריגער פאללען.

7.

פ. וואס לערנען מיר דערפון?
א. מיר לערנען דערפון דאס צווישען דיא חלקים'לעך פון וועלכע דיא קוועקזילבער באשטעהט אין פאראנען א לעדיגער פלאטץ.

8.

פ. וועלכעס בעווייזט דאס?
א. דער פאקט דאס דיא זעלבע קוואנטיטעט קוועקזילבער פארנעהמט אונטער קעלט וועניגער פלאטץ וויא אונטער היטץ, ד. ה. דיא זעלבע צאָהל חלקים'לעך פארנעהמען אַמאָל מעהר פלאטץ און אַמאָל ווייניגער, צייגט דאס דיא איינציגע חלקים'לעך זיינען ניט אין בעריהונג איינע מיט דיא צווייטע, און אז היטץ רוקט זיי אוועק ווייטער איינע פון דיא צווייטע, ד. ה. דער פלאטץ צווישען זיי ווערט גרעסער, און קעלט רוקט זיי צו נעהענטער איינע צו דיא צווייטע, ד. ה. מאכט דעם פלאטץ צווישען זיי קלענער.

9.

פ. וואס הייסט מאַססע?
א. מאַססע הייסט יעדע קוואנטיטעט מאַטעריע וואס איז צוזאמען געשטעלט. פון מאַטעריע קעללען.

10.

פ. וואס נאָך הייסט „מאַססע“?
א. דער ווארט „מאַססע“ ווערט אויך געברויכט אויסצודריקען א גרויסע קוואנטיטעט פון עפעס, ד. ה. א סך, צ. ב. א „מאַססע“ שטיינער מיינט א סך שטיינער.

20.

פ. וואָס הייסט א'ן אַטאָם?
א. א'ן אַטאָם איז דער קלענסטער חלק'על מאַטעריע, ער איז אזוי קליין, דאָס ער קאָזט זיך ווייטער ניט טהיילען, ניט מיט א'ן אינסטרומענט און ניט דורך אויפלייזען איהם.

21.

פ. וואָס הייסט א מאַלעקול?
א. א מאַלעקול איז אויך דאָס קלענסטע חלק'על פון מאַטעריע, וועלכעס קאָזט זיך ווייטער ניט טהיילען מיט קיין שום אינסטרומענט, פריער, עס קאָזט זיך אָבער יע טהיילען דורך אויפלייזען ד. ה. כעמיש.

22.

פ. פון וואָס באשטעהט א מאַלעקול?
א. א מאַלעקול באשטעהט פון אַטאָמען.

23.

פ. פון וואס באשטעהט מאַטעריע?
א. מאַטעריע באשטעהט פון מאַלעקולען.

24.

פ. דריק דיא לעצטע געדאנקען אויס צוזאמען!

א. צוזאמען אויסגעדריקט הייסט עס אזוי. מאַטעריע קאָזט זיך צוטהיילען אין מאַלעקולען, א מאַלעקול קאָזט זיך צוטהיילען אין אַטאָמען, דער אַטאָם איז אונצוטהיילבאר.

1.

וויא אזוי מאַטעריע איז צוזאמענגעשטעלט פ. ווען איך נעהם א טהערמאמעטער און שטעל איהם אריין אין אייזוואסער. וואס געשעהט?

א. דער קוועקזילבער פאלט אַראָב ביז נול.

2.

פ. ווען איך האָלט דעם טהערמאמעטער אין זורניגע וואסער, וואס געשעהט?
א. דער קוועקזילבער שטייגט אַרויף ביז הונדערט גראד.

3.

פ. הייסט עס אז אין דער קעלט איז אין דעם זעלביגען טהערמאמעטער פאראנען ווייניגער קוועקזילבער איידער אין ווארימקייט?
א. ניין, עס הייסט ניט אזוי, עס געפינט זיך אין טהערמאמעטער דיא זעלביגע קוואנטיטעט (מאַסע) קוועק זילבער סיי אין קעלט סיי אין היטץ.

4.

פ. וויא אזוי ווייס מען דאס?
א. מען קען דעם טהערמאמעטער וועגען ווען מען נעהמט איהם ארויס פון אייז וואסער, און איהם נאָך אַמאָל וועגען ווען מען נעהמט

מיט דיא אנדערע, וויא ווייט איז איינע
פון דיא אנדערע?

א. א געלעהרטער מיט'ן נאָמען „טייט“,
גלויבט אז דער פלאטץ צווישען מאלעקולען
איז אונגעפעהר דריי מאָל אזוי גרויס וויא דער
מאלעקול.

13.

פ. דריק דיא געדאנקען פון לעצטען קא-
פיטעל אויס צוזאמען.

א. קורץ אויסגעדריקט קאן מען זאגען פאל-
גענדעס: מאטעריע איז ניט צוזאמענהענגענ-
ד. ה. יעדע קוואנטיטעט מאטעריע, זאל עס
זיין איינע, קויל, בליי, גאלד, האלץ, א. ז. וו.
איז ניט „איינ“ שטיק, ניערמ בעשטעהט פון
קליינע חלק'לאך און קיינע צוויי פון דיוע חלק'-
לאך ריהערן אן איינע דיא צווייטע.

11.

פ. גיב א בעגריעה פון דיא קליינקייט פון
א מאלעקול!

א. מען שטעלט זיך פאר א טראפעלע ווא-
סער אזוי שטארק פערגרעסערט אז עס זאל
אויסזעהן אזוי גרויס וויא דער ערד-קוגעל אן
ערד פון 25,000 ענגלישע מייל אין גארטעל
(עקוואטאר), דאן וואלט יעדעס מאלעקול אויס-
געזעהן וויא אז עפעלע, ד. ה. ווען אונזער ערד-
קוגעל, וועלכע וועגט 6,000,000,000,000
000,000,000 טאָנען זאָל באשטעהן פון לוי-
טער עפעלעך, וואלט א טראפעלע וואסער הא-
בען אזוי פיעל מאלעקולען וויא פיעל עפעלעך
עס געפינען זיך אין ערד קוגעל.

12.

פ. האסט פריהער געזאגט, אז דיא מאלע-
קולען זיינען ניט אין בעריהרונג איינע

דיא צואה פון א מאיסטעטישען שכיב-מרע.

ארויסגענומען פון קלעמענס מעטערניד'ס א
א מאנסקריפט.

(פריי איבערזעצט פון דייטש).

פון א"י"ן.

דאס איז געווען דעם 1טען מערץ 183...
דיא גרויסע שטאָרט וויען, איז געווען איינגע-
טונקט וויא אין א ים ליכטיגע שטראהלען, דיא
גאסען זיינען געווען בעלויכטען מיט פערשידענע
ארטיגע קאלירטע, פאנטאסטישע פלאמען, עס
האָט געקאכט, גערוישט איבעראל פון דיא קא-
ראטען און פאיעטאנען וואס זיינען געלאפען הין
און צוריק, אָבצופיהרען דיא פערפוצטע טאנץ-
לוסטיגע מענער און פרויען, צו דיא עפענטליכע
און פרייוואט בעלער וועלכע האָבען שטאטגע-
פונען יענעס אבענד. אין אללע גאסען האָט מען
געהערט דעם קלאנג און געזאנג פון דיא פער-
שידענע טאנץ זאמלען, איבעראל לוסטיג, אי-
בעראל פרייליך, דאס עס האָט זיך אויסגע-
דוכט, אז מען לעבט אין א צויבער שטאָרט,
וואו אלע צות, עלענד און אָונגליק האָבען גע-
מוזט פערשווינדען.

אין דער זעלבער צייט, פון דעם גרויסען
פערגעניגענד, פרייד און לוסטיגקייט, וואָס דיא
אינוואָהנער פון דער שטאָרט האָבען גענאָסען,
איז אין איינעם פון דיא שעהנסטע פאלאסטען

אין דער רעזידענץ, נאָהענט פון קייזערליכען
הויף, — געוועסען א בלאסער, גרייז גראָער מאן
איינער אליין אין זיין ארכייטסיצמער און האָט

א ביסעלע ווייטער פון דעם קראנקענס בעט זיינען געשטאנען מיט אראפגעלאזענע קעפּ דיא מיטגלידער פון דער קייווערליכער פאמיליע.

עס האָט גאָר נישט לאַנג געדויערט, זאָ "אַס דער קראַנקער געעפּענט זיינע אויגען און אויפֿ- געהויבען זיין קאָפּ, אזוי וויא ער וואָלט וועמען עס איז געזוכט.

"איז מעטערניך נאָך נישט געקומען ?" פרעגט ער איינעם פון זיינע דאָקטוירים.

"יא, מאיעסמעט, ער איז דאָ, ער וואַרט אויף אייער בעפעהל איז געווען דער ענטפער.

"איך וויל אַליין מיט איהם זיין." זאָגט דער קייווער צו זיין דאָקטאָר.

דער דאָקטאָר האָט באַלד אָנגעזאָגט דעם קאמערער עזערין און דער האָט זיך גלייך גע- ווענדעט צום פירסט און האָט איהם איבערגע- געבען דעם קייווער'ס וואונש. קיינער פון זיי ביי- דען, האָט אָבער נישט געוואָלט בעקאָנט צו מאַכען דעם קייווערס פערלאַנג פאַר די אַנוועזענדע, אָס זיי דארפֿען פערלאָזען היעזען ציימער.

דער פירסט מעטערניך אָבער, דענקענדיג אז דער געשפרעך מיט דעם קייווער וועט זיין אין זיינע אייגענע אינטערעסען, האָט זיך נישט גע- קענט איינהאלטען און מיט דעם גרעסטן רע- ספעקט האָט ער זיך פערנייגט פאַר דעם הער- צאָג סטעפּאַן, וועלכער איז געשטאַנען לעבען איהם און האָט איהם מיטגעטהיילט דעם קיי- זערס וואונש.

"אזוי !" האָט דער הערצאָג ערשטוינט אויסגערופֿען און האָט באַלד מיטגעטהיילט דיא איבעריגע פון דיא קייווערליכע פאמיליע, וועלכע זיינען דאָרט געשטאַנען, דיא גאנצע געזעלשאַפֿט ייז איבערראַשט געוואָרען, איינע דיא אַנדערע אָנגעקוקט וויא צומישטע, יעדער איינער איז געשטאַנען און געקלעהרט וועגען זיך, יעדער בע- זונדער האָט עפעס געמראַכט ארויסצוקריגען פון דעם שטערבענדען קייווער, מיט איין מאָל איז גאנצע האָפֿנונג צו נישט געוואָרען, אַלעס, אַלעס האָט מעטערניך צוגענומען. אויפֿגערעגט מיט בייזע אויגען קוקענדיג אויף מעטערניך, האָבען זיי זיך לאַנגזאַם ארויסגערוקט פון דעם קייווערליכען פּאַלאַסט. דיא דאָקטוירים זיינען פערבליעבען ; זיי האָבען געוואַרט אויף דעם אויגענבליק, ווען דער מאָנאָרך וועט אָנפאַנגען זיין אונטעררעדונג מיט מעטערניך. אין אייניגע מינוטען ארום איז דערצו אויך געקומען, רען פּרודצונג מיט מעהר קראַפט אַלס מען האָט גע- רעכענט, וואָס דער קייווער אויפֿגעהויבען זיין קאָפּ און מ'ט א פּעסעט שטימע האָט ער זיך

דורכגעקוקט וויכטיגע דאָקומענטען און אַקטען צו ערליידענען — דער מאַן איז געווען פירסט מעטערניך.

אין דריין האָט זיך לאַנגזאַם געעפּענט דיא טהיר און א דיענער איז אריין. "עקסעלענץ, דער גראַף עזערין ווינשט זעהן....."

"איך בין פערטיג", האָט איהם דער פירסט אונטערגעבראַכען און זיך שנעל אויפֿגע- הויבען פון זיין שטוהל.

גלייך איז אַריינגעקומען דער קייווערליכער עלטסטער קאמערעהער גראַף עזערין, אויך אַ מאַן אין דיא עלטערע יאָהרען, מיט א צוקנייטש- טען געזיכט און ווייסע האָר.

דער מיניסטער, נישט בעגריסענדיג צו מאָל דעם גראַף, האָט שנעל א פּרעג געטהאָן : "וויא בעפינדעט זיך זיין מאיעסמעט דער קייווער, גראַף עזערין ?"

"שלעכט, דורכלויכט", האָט דער גראַף גע- ענטפערט מיט א טיפּע פערנייגונג.

"צייט א האַלבע שטונדע האָט דיא קראַנק- הייט זיך פערערגערט דאָס עס איז כמעט קיין האָפֿנונג מעהר ניטאָ ; זיין מאיעסמעט ווינשט מיט אייער דורכלויכט זאָ גלייך צו ריידען." דער פירסט האָט גלייך אָנגעקלונגען, זיין קאמערדינער איז אריין, דער פירסט האָט זיך גלייך געלאָזט אָנקליידען און איז אוועקגעגאַנגען מיט דעם קייווער'ס שליוה.

אין פאָדערזאָל זיינען געשטאַנען דיא גע- נערעלע וויא אבליס מיט אראפֿגעלאָזענע קעפּ איינע לעבען דיא אַנדערע. זיי האָבען געמאַכט פּלאַץ פאַר ביידען אָנגעקומענע דורכצוגעהן ; מיט א שטילע בעגריסונג זיינען זיי געגאַנגען צום זאָל, וואו דער טויט דענקט אָבערזעכענען זיך מיט א געקרוינטען, וועלכער האָט בעהערשט נאַציאָנען, אָבער איצט קען ער אפילו זיך אַליין נישט בעהערשען.

דיא אַריינגעקומענע האָבען געפונען א גרופּע מענשען ארום בעט פון קראַנקען. דער קראַנקער ליגט בלאָס, מיט צוגעמאַכטע אויגען, אַטהעמט שווער, נישט וויסענדיג וואָס ארום איהם קומט פאַר. נעהענטער צום בעט זיינען געשטאַ- נען דריי האָרדאָקטוירים, מיט שאַרף אָנגע- שטרענגטע בליקען האָבען זיי אַכטונג געגעבען אויף דעם קראַנקען, וויא דער פּוּלס שלאַגט ביי איהם, לעבען זיי איז געשטאַנען דער גלח מיט א פּרומע מינע, אויפֿגעהויבען זיינע צוזאַמענ- געלייגטע הענד און פערגלאַצט דיא אויגען אין דער הויך.

אונטערטשאנען". האָט דער מיניסטער בער מערקט.

"דיפּלאָמאַטישע ווערטער, פירסט מעטער ניד!" האָט אויסגעשריען דער קראנקער קייווער מיט זיינע לעצטע כחות. איך האָב עס געטהאָן פאַר מיר, פאַר מיין הויז, פאַר מיין פאַמיליע, און דאָך האָב איך קיין חרטה דאָרויף נישט: איך טרייב פון מיר אַוועק דיא פינסטערע געדאַנקען. זיי קומען דאָך נור צו מיר ווייל איך בין שוואַך. און האָב טויט שרעקעניש; זיי זיינען נישט מעהר וויא שרעקעניש בילדער פון דער פאַנטאַזיע, וועלכע ווערען צו גאָר נישט, ביי אַ קלאַהרען פערשטאַנד. איך האָב דעכט געטהאָן, זאָג איך, האָט ער ווידער אויסגעשריען מיט אַ אונגעגרייפליכע קראפט.

"קייווער צווייפּעלט נישט דעריין, דאָס אייער מאַיעסטעט איז געווען אַ גוטער לאַנדספּאָטער פאַר דאָס פּאָלק און געטהאָן דאָס בעסטע פאַר אייערע אונטערטשאנען. גלייב עסטרייך צווייפּעלט דעריין קייווער".

"דאָס איז ריכטיג, ווייל מיר האָבען דעם צווייפּעל פערבאַטען דורך טויט שטראַף, און דאָס ווירקט, פירסט".

"עסטרייך איז געוואָרן אַ גליקליכע מדינה אונטער דיא געבענטשטע רעגירונג פון אייער מאַיעסטעט. וואו מען קעהרט זיך נור, זעהט מען איבערהאל וואָהלשטאַנד".

דער קראנקער קייווער האָט געמוזט אָנפאַנגן גען צו לאַזען, הערענדיג אַזעלכע רייד פון זיין מיניסטער. "איחר דיפּלאָמאַטען קענט זיך קיין מאָהל נישט אָבהאַלטען פון זאָגען ליגען. גלייב און וואָהלשטאַנד איבערהאל, זאָגט איהר, מיין פריינד? מיר האָבען דאָס נישט געמאַכט. מיין הויז איז גוט פערזאָרנט, אָן דאָס איז גענוג?"

"דיעזע גרויסארטיגע הויז איז דער גרונד שטיין פון עסטרייכער לאַנד". ענטפערט דער מיניסטער, "און דאָרום איז נויטהווענדיג זיא צו שטיצען. אייער מאַיעסטעט האָבען נישט נור עסטרייך, זאָנדרען גאַנץ אייראָפּא גערעטעט. אויף סאַנט העלענא ליגעט דער אויסטריקליכער בער ווייז (מיניטערדיג דעם ערשטען נאַפּאָלעאָן) פאַר אייערע אונטערטשאנען פערדענעכט".

דער קייווער האָט זיך זעהר אויפגערגעט און האָט געזאָגט: "זאָל ער ליגען אין זיין רהה. ער האָט אונז אַ שיין ביסעל אַרבייט פערשאַפט, ער האָט אָבער אויף פיעל נוצען געבראַכט; ער האָט געפרעסען דיא פראנצויזישע רעוואָלוציאָן און מיר האָבען איהם געפרעסען, בינו לבינו האָבען מיר דיא רעוואָלוציאָן דערשלאנגען. וואָס פאַר אַ מיני בעשעפענישען זיינען דאָס דיא פּעל-

אָבערופען: "קומט נעהענטער אהער פירסט מעטערניד!" דיא דאָקטוירים האָבען זיך באַלד צוריקגעצויגען און דיא ביידיע זיינען געבליעבען אליין — דער הערר מיט זיין קנעכט, דער מיניסטער מיט זיין געזעל.

דער קייווער האָט אָנגעפאַנגען: "מיר מוזען אַבשיעד נעהמען איינער פון דעם אַנדערן, פירסט מעטערניד, דען מיין צייט איז אויס!" "מאיעסטעט, גאָט וועט נאָך אייער לעבען דערליינגערען", רופט זיך אַב דער פירסט זעהר געריהרט.

"איך וויל היינט מיט קיינע אָפיציעלע טרויסטונגען. פירסט קלעמענס מעטערניד!" פאַלט אריין דער קייווער אין זיינע רייד; "מיר ווילען היינט, — ווייל דאָס איז דאָך דאָס לעצטע טע מאָהל, אָהן צערעמאָניעס, אָהן דיפּלאָמאַטיע ביידיע ריידען; צו וואָס זאָלען מיר אַזעלכע אָנווענדען אין דיעזע ערנסטע שטונדע? איך פיהל דעם טויט גאַנץ נאָהענט און גאָט וועט מיינע יאהרען נישט מעהר דערלענגערען, און צו וואָס? איך האָב דיא מייניגע אָבעגעהאָן אין דיעזער וועלט, עס בלייבט נור פיר אייך פאַרט צוצעצען".

"פאַר מיר, מאַיעסטעט?" פּרעגט דער מיניסטער מיט גרויס אונטערטעניגקייט.

"דאָס איז אייגענטליך וואָס איך וויל מיט אייך ריידען, הערט מיך אויס, מיר האָבען ביידיע צוזאַמען דורכגעמאַכט גאַנץ שווערע צייטען און אַ לאַנגע שטרעקע דורכגעגאַנגען, מאַנכע אויף צוזאַמען אויסגעפיהרט, — דיא מענשען רופען עס פערברעכען — מיר האָבען גיפט און מעסערס בענוצט, געהיימע נעצען פערשפרייט ווען מיר האָבען מיט קיין אַנדערע מיטעל נישט געקענט אויספיהרען. איהר ווייסט עס גאַנץ גוט, דיא מענשען רופען עס אונרעכט; אָבער דיא מענשען, דאָס ווייסען מיר ביידיע — ווייסען נישט אויף וואָסער וועלט זיי זיינען. מיר זיינען דיא מייסד, דער דיא מענשען זיינען דיא ווערקצייג, דער מייסטער פּרעגט נישט דיא מיינונג פון דיא ווערקצייג, נור ער געברויכט עס צו זיינע צוועקען, צו זיינע נוצען. דיא אלע זאַכען זיינען מיר איצט איינגעפאַלען, דען פאַר'ן טויט ווערט מען שרעקעדיג און מען דענקט איבער דיא פּערגאַנגענע הייט און צוקונפט; איך האָב נאָכגעדענקט, אויב עס איז נישט אַזעלכע זאַכען, וואָס איך האָב געטהאָן, דאָס איך זאָל אויף זיי דאַרפּען חרטה האָבען".

"אייער מאַיעסטעט האָט דאָך אַלעס געטהאָן פאַר דעם וואָהל און בעסטען פון אייער לאַנד און פאַר דעם וואָהל און בעסטען פון דיא

זייער טובה, זייער פאטריאטיזמוס, און זיי גלויבן בען אונז אלעס וואָס מיר זאָגען זיי, און אונטער זוכען גאָר ניט, און אזוי מוז דאָס זיין, זיי טאָרען זיך גאָר ניט לערנען. צו אונטערזוכען, זאָנסט פאלען דיא קרוינען אין בלאָטע און דיא גאנצע אָרדנונג פון דער זאך הערט אויף. דאָס וואָס מיר האָבען איבערגענומען בירושה הונדערטער יאָהרען לאַנג, דאָס האָט יענער וואונדערבארער מענש, דער וואָס פוילט אויף דער אינזעל העלע-נא, מיט איין בליק אויף דיא פערזענליכעס אויסגעפונען. שאדע וואָס ער האָט קיין פירסט ליכע בלוט אין איהם ניט געהאט, וואָס ער האָט צו פיעל געוואָלט, וואָס מיר האָבען איהם געמאָזט שטירצען. זאָל ער ליגען אין זיין אייביגער רוח !

„ער האָט אונז פיעל צרות פערשאפט. דיע-זער שרעקליכער מאן, וועלכע מיטלען האָבען מיר ניט בענוצט אום איהם צו פערניכטען ! מיר האָבען זיך בעוואָפּענט, אונטערגעקויפט, פערשווערונגען געמאכט, איהר ווייסט דאָך וואָס סערע נעצען מיר האָבען פאַר יח' פערשפרייט אין געהיים. ווען דיעזער שמשון איז שוין אפילו געווען געבונדען, האָבען מיר זיך נאָך אַלץ ניט געפיהלט זיכער. איך האָב זאָגאַר פאַר מיין אייגענער טאָכטער מורא געהאט, איך האָב מורא געהאט, אז זייענדיג זיין פרוי האָט זיך אפשר אריינגעכאַפט צו איהר, א פונק פון זיין גייסט און זיא קען אונז פערראטהען, דאָס האָבען מיר אויך פערזאָרגט, מיט אונזער הילפע האָט זיא זיך איבערגעגעבען צו א מעיאר, וואָס דורך איהם האָט זיא נאפאלעאן פערגעסען. מיר האָבען איהם געשטירצט, זיינען מיר געוואָרען אלמעכטיג, דער הערצאָג פון רייכסשטאָט איז טויט, פירסט מעטערניך !“ האָט דער קייזער אויסגעשריען, עס איז א נייע וועלט געוואָרען, וועלכע וויל וויעדער זיין בעהערשט, איהר פירסט זאָלט ווערען דיא שטיצע פון מיין הויז, איהר זייט א מאן, וועלכער קען פיעל שטעללען אויף זיך, איהר זייט אַבער ביז יעצט געשטאַנען אונטער מיין פיהרונג, וועט איהר אימשיטאָנרע זיין זעלבסטשטענדיג צו האַנדלען ?“

„מאיעסטעט, איך האָב גענוג געלעגענהייט געהאט צו לערנען.“

„אמת, איהר האָט געזעהן וויא מען רע-ניערט טראָץ אַלע הינדערניסע און סכנות, איהר ווייסט, וואו מען מוז איבעראל האָבען דיא אוי-נען, דיא אויערען און דיא הענד, ווען מען וויל אָנהאלטען דעם רודער פון דער שטאַטס-שיף, וויא מען מוז ארבייטען אין געהיים און עפענט-ליך, בייטאָג און ביינאכט, מיט דעם געריכט, מיט גיפט און דאָלף, דורך בעשטעכונג, דורך

קער, דיא מענשען אָדער וויא מען רופט זיי דיא דומע אונזיסענדע מאַסען, דער מאן האָט געד-מוזט צו גרונדע געהן, וועהרענד מיר זיינען געבליבען פון אויבען ; טפוי, איך שעם מיך אליין, דאָס איך האָב ניט געהאט וואָס בעסערעס צו טהאן, אַלס געבוירענע שקלאפען צו אונטער-דריקען, זיי האָבען מיר דאָס אַלץ לייכט געמאכט און דאָרום פערזאכטע איך זיי.

„עס איז דאָך פשוט צו לאַכען, דאָס זיי האָבען מיר זייער בלוט און געלט געגעבען, אום מיר זאָלען דערשטיקען דאָס פאַלק דאָרט איבער דעם רהיין. מיר, א פאַר פירסטען, האָבען גאנץ אייראָפּא ערהויבען געגען דאָס פאַלק, דאָס איז א געוואָנטע אונטערנעהמונג.“

„דאָס פאַלק האַנדעלט ריכטיג מיט איהר פערטרויען צו דיא הייליגע מאיעסטעטען, צו זייערע ערהאבענע אַנזיכטען און זייער השגחה—ענטפערט מעטערניך ; „דיא פעלקער ווייסען עס, אז נאָר פון דיעזען בלינדען פערטרויען הענגט אַב זייער גליק ; דיא פעלקער אָדער דיא מאַסען דארפן האָבען א פיהרער, און ווער וואָלט עס געקענט זיין א בעסערער פיהרער און פערזאָר-נער וויא אייער פאָטערליכע מאיעסטעט. אזוי מוז עס בלייבען און מיט גאָטס הילפע וועט עס אזוי בלייבען.“

„גוט, מיניסטער, דיא דומהייט מוז בליי-בען“, ענטפערט דער קייזער, „דאמאָלסט, ווען דיא רעוואָלוציאן האָט זיך אין פראנקרייך נור אָנגעפאַנגען, דאָט זיך אין מיר באלד ערוועקט דיא זאָרג און קומער, סטייטש, א פאַלק וויל צווייפלען אין דער אונבעשריינקטע מאכט פון איהר קעניג, א פאַלק וויל זיך ערהויבען געגען א געבאָרענעם הערשער, געגען זיין מאכט און געגען זיינע אַנזיכטען ! דאָ קען מען ניט בליי-בען גלייכגילטיג, מען מוז העלפען צו בעקעמפ-פען, צו אונטערדריקען, און איך האָב זיך פאַר-בערייטעט. מילא מיר האָבען רעכט, ווייל ביי אונז טרייסלען זיך דיא קרוינען אויף אונזערע קעפ, אַבער דיא פעלקער, דיא וואָס העלפען אונז, וואָס ווילען זיי ? מיר מוזען דולדען, קעמפפען, ווייל עס האַנדעלט זיך אום אונזער עקזיסטענץ, אום דעם גרויסען, אינסטיטוט פון קעניגטהום אויפצוהאלטען ! מיר ליידען, מיר דולדען אין האַלטען אויס, דאָס איז גאָר קיין וואונדער ניט, דען ווער פערטיידיגט דאָס ניט זיין לעבען מיט אַלע לעצטע קרעפטען ! אַבער דיא פעלקער, זיי דולדען און האַלטען אויס מיט אונז, דאָס איז דער גרעסטער וואונדער. מיר זאָגען זיי, דיעזער קאמפף איז פאַר זייער עהרע, זיי גלויבען עס, מיר זאָגען זיי, דיעזער קאמפף איז זייער פפליכט,

בען. מיין זון פערדינאנד, וועלכער דארף ירש'ע נען דיא מלוכה אין, וויא איהר ווייסט, שוואכ' זיניג און האָט קיין קינדער נישט, דיעזער טרויער ריגער געה'יק, לאָזט מיך גיט רוהען ביי מיין לעבען און מאכט מיר ביטער דעם טויט, מיין זון איז אַ שוואכע שטיצע פאר דער קרוין, וועלכע איך האָב מיט שוויים און בלוט אַרויפגעהויבען פון טיעפען זומפ, מיין זוהן אָבער מוז און זאָל דיא קרוין טראָגען; דיא שוואכזיניגקייט פון אַ פירסט דארף קיין שמערונג נישט זיין צו אַ קרוין; דאָס פאָלק מוז גלויבען אין גאָטעס גאָדע, אין דיא הייליגקייט פון דעם געזאָלכטען און אין דיא ירושה פון קרוין. דער גייסט פון האַבסבורג גער הויז וועט רעגירען אָבער אין דעם נאָמען פון מיין זוהן פערדינאנד, אלץ וואָס נויטיג איז צו דיא אונטערשטיצונג פון מיין בעשטימונג וועט געמאכט ווערען. פון אייך ערווארטע איך, איהר זאָלט בלייבען דער טרייער דיענער פון מיין הויז, איהר זאָלט ערפילען מיין וויללען און מיין וואונש'.

שטיל האָט דער מיניסטער זיך טיעף פער- נייגט, מיט דיא צייכענס פון אַנערקענוג, דאָנק באַרקייט און אונטערטהעניגקייט און דער קיי- זער איז איבערגעגאנגען צו דיא אַנגעלעגענהייט פון דער לאַנד, דער מיניסטער האָט אַנגעפאָנגען מיט דיא אויסערליכע פאָליטיק, דער קייזער האָט איהם אָבער אונטערבראָכען און האָט פער- לאַנגט ער זאָל נור ריידען פון דער אינערליכער פאָליטיק.

„דיא שטארקסטע מאכט וואָס מען דאַרף האָבען ביי דער האַנד, איז דער בירגער“—זאָגט דער מיניסטער, „ער איז דאָס בעסטע און ניצליכ- סטע ווערקצייג אין דער האַנד פון דעם מיניסטער און אויף זיין ברויכבאַרקייט מוז מען לייגען דעם גרעסטען ווערטע“.

„אויף דעם בירגער דעם גרעסטען ווערטע? ווילט איהר דיא הייליגע טראַדיציאָן פערלייקע- נען, פירסט מעטערניך? האָט דער קייזער גע- פרעגט אויפגערעגט.“

דער מיניסטער האָט דיא מינדעסטע צווע- גונג נישט געציניגט און האָט גאָנץ רוהיג ווייטער גערעדט. „פריהער פאַר אלץ, איז דער אַדעל און דיא גייסטליכקייט דיא הויפט שטיצע פון טהראָן, אום אָבער אַז דיעזע זאָלען זיין, יום זיי זאָלען מוזען זיין, איז דערצו נויטיג דיא ירעפט- גונג און דיא אונטערשטיצונג פון דעם בירגער- שטאַנד.“

„אזוי וויא דיא קייזערליכע הויז איז און בלייבט דאָס העכסטע, מוזען מיר האָיען דיא אַנדערע קרעפטע און מיטעל, אויפצוהאַלפן דאָס

ביטראַקט און געוואַלט. איהר ווייסט, אַז ווען מען וויל פעסט שטעהן, מוז מען רעכענען אין בויען, אויף דיא נידערטערעכטיגקייט, געמיינ- הייט, האַבזוכט און אייגעננוץ פון דיא מענשען.“

„אויב איך האָב ביי איצט נישט ערפיללט פאָלקס אייער אַלערהעכסטען ווילען, זאָ וועל איך אין דער צוקונפט זיך פערבעסערען אייערע ווינשע פאָלקס אויסצופיהרען“— האָט דער פירסט פערזיכערט.

„איך בין געווען מיט אייך צופרידען, זאָגט וואָלט פירסט מעטערניך איצט פאר מיר נישט געשטאַנען. איהר האָט קאָפ און מוט, קיין זאך שרעקט אייך נישט אָפ אום אייער ציעל צו עררייכען, איהר האָט דעם גורנדזאץ פאָלקס בעגריפען, דאָס ווער עס וויל העררשען און רע- גירען, דארף נישט שווינען קיין מענשען-לעבען. איהר האָט פיעל געאַפפערט, פירסט, איהר דאָט קיין מאָל גאָר נישט איבערגעטראַכט, זיך גאָר נישט געשראָקען, פאר דיא טייכען בלוט וואָס האָט זיך געלאָסען פון פוילען, אונגאַרען, יי- איטאַליענער אונטער אייערע און מיינע פער- אַנשטאַלטונג, עס איז דיא גרעסטע דומהייט פאר אַזעלכע זאכען זיך צו שרעקען אזוי וויא עס וואָלט ווייניג מענשען געווען און נישט צו פיעל רוהע שטערער. דאָמאָלט, ווען קעניגליכע בלוט האָט זיך געגאָסען און פראַנקרייך, ווען אַ קע- ניגס קאָפ און זאָגאַר אַ טאָכטער פון אונזער הויז איז געפאלען אונטער דיא גראָבע הענד פון דעם המון, דאן האָב אייך אייך שרעקליך געאַפ- פערט; יעדער וואָס האָט געוואַנט אַריבערציי- בריינגען אַ געדאַנק פון יענער פערפלוכטער לאַנד, איז פערניכטעט געוואָרען, דיא האַבס- בורגער ווייסען שוין פון לאַנגע יאהרען וויא ראכע צו נעהמען. מיינע פאָליציי האָט דאָמאָלט פיעל אויפגעטהאָן. איהר, פירסט, האָט זיך אים בעסטען אויסגעצייכענט. קיין טהאַט האָט אייך נישט אָנגעשראָקען, נור נאָרען מיט ווייכע הער- צער און ציטערנדע הענד שרעקען זיך פאר דער דומער מאַסע וואָס מען רופט פאָלק. דער שרעק- ליכער קאַרדינאַל רישעליעו איז געווען דער גליי פון לודוויג דעם דרייצעהנטען זייט איהר, פירסט, דער גליי פון מיין זון! האָט איהר דאָס מוט און קראַפט אַריינצובריינגען דיא ברכה אין איי- זער הויז און דיא קללע פיר דיא פעלקער?“

„איך האָב עס, ביי דעם אַלמעכטיגען גאָט“, ענטפערט דער מיניסטער. „איך האָב דאָס שוין געהאַט“.

„דאן, זאָגט דער קייזער, עס איז זעהר נויטיג, מיר זאָלען זיך דורכריידען איבער דיא צוקונפטיגע פאָליטיק, ד. ה. נאָך מיין אַבשטאַר-“

„פון דיזע בירגער רעקרוטירען מיר אַזונערע בעסטע פּאָליציי, דער בירגער איז אונז דער בעסטער בעאַמטער, דען ער זוכט מיט קליינליכע בערעכנונגען זיין זיכערע אויסקומעניס און דער פאַר אין א נויטה פערקויפט ער זיין נשמה, זיין גלויבען, זיינע איבערצייגונגען. דער בירגער איז דער סאלידער סאָלדאַט, אָהן א פּרינץ ציפּ, אָהן א אידעע, און דארום קען מען פון איהם אלעס מאַכען; עס איז דיא זיכערע גרונדלאָגע און בעפעסטיגונג פון אונזער פּאָליציי שטאַט.“

דער קייווער האָט דעם מיניסטער דערלאָנגט דיא האַנד און האָט געזאָגט: „איחר פערבלייבט מיין זונם מיניכטער.“

מעטערניך האָט געקויפט דעם קייווערס קאַלטע דארע האַנד און האָט ווייטער געזאָגט: „געגען דיא היצקעפּ, געגען אויפרייצערדע געדאַנקען אָדער ווערטער, געגען יעדען איינציגען, וואָס וועט אפילו נור אין געדאַנקען האָבען עט וואָס געגען דער קרוין, וועט בלוטיג פערפאַלגט ווערן וויא ביז איצט. נור דער הויפט פון שטאַט דאַרף דענקען, אָבער דיא גלידער מוזען געדאַרעכען.“

„קייווער זאָל ניט געשוינט ווערען, בלוטיג געפערפאַלגונג, פירסט, טויט צו יעדען איינעם, איחר הערט, אָדער לעבעדיג בערגאַבען איהם אייביג אין קערקער, דער וואָס וועט וואַגען אפּריל נור מיט א וואָרט, מיט א געדאַנק אַנצוריהרען דאָס אייגענטהום פון מיין הויז, (האַלט אפּען אייערע אויגען אויף דיא פוילען און לאַמבאַרדען, פערניכטעט זיי וויא איך האב זיי פערניכטעט). דיא הונדערטע יאָהרען בעשטעהט און עס מוז ווייטער בעשטעהען, עס מוז זאָג איד.“

דיא אויפערעגונג האָט דעם קייווער שטאַרק אַנגעגריפען, ער האָט זיך פערקויפט וויא פּאַן דיא שרעקליכסטע שמערצען, און זיין קאָפּ האָט זיך אַרונטערגעלאָזען אויף זיין געלענער, מיט מוראדיגע קרעכצען, דער מיניסטער האָט אָהן אַטהעם געציטערט קוקענדיג אויף דעם קייווערס שרעקליכע געזיכטסציעג.

לאַנגזאַם, מיט מאַטערניס האָט דער קייווער זיך ווידער אויפגעהויבען זיין קאָפּ, האָט ארויסגענומען א צונויפגעלייגטען פאפיער פון א טאַשע און האָט עס דערלאָנגט דעם מיניסטער.

„מיין זוהן פעהלט דער זכרון און ער קען גאַנץ לייכט פערגעסען מיין בעפעהל, דאָס אזוי לאַנג וויא ער וועט רעגירען, זאָלט איחר פיהרען אלע געשעפטען פון לאַנד, ווען דאָס זאָל אַמאָל פאַרקומען, זאָ צייגט איהם דיעזען דאָקומענט. איצט זיינען מיר פערטיג, לעבט וואָהל! שיקט

העכסטע. דער אַדעל זאָל און מוז שטעהן ביי דעם טהראָן צוערשט. ער מוז אָבער אין דער זעלבער צייט בלייבען אָבהענגיג פון איהם; דער אַדעל האָט מוטא און ענטשלאָסענהייט, ער דיענט אָבער נור דיא מאַכט, וועלכע דיענט איהם. אויב עס גיט זיך איהם איין, רייסט ער דיא העררשאַפט צו זיך: דען זיין שטאַלץ איז אָהן א גרעניץ און דיא עראינערונגען פון א גלענצענדע פערזאָנענהייט, לעבען אין איהם און טרייבען איהם ביי א גוטע געלעגענהייט צו דיא נידעריגסטע טריקס, דער אַדעל האָט זיין זעלבסטשטענדיגען פּאָליטישען לעבען; ער דיענט נור דאָן דעם טהראָן, ווען ער גלויבט פאַר זיך נוצען צו בריינגען. ערנינערט אייך נור, מאיעסמעט, אָן דיא אלטע מלחמות פון דעם אַדעל מיט דעם קעניגטהום, און אָן דיא ערנסטע טריקס וועלכע דער אַדעל האָט אָפּגעשפּיעלט.“

דער קייווער האָט מיט בייפאַל צוגעשאַקעלט מיט זיין קאָפּ, דער מיניסטער האָט ווייטער גערעדט:

„דאָן זעלבע איז מיט דיא פערטרעטער פון דער קירכע: זיי פערפאַלגען מיט גרויס ענערגיע, מיט געדולד און קראַפט, אי מיט פאַנאַטיזמוס, אי מיט קלוגהייט זייערע אידעען. זייערע געמיינשאַפטליכע נוצען אָדער געפאַהר, פערבייט זיי מיט דעם טהראָן: זיי קענען ביי יעדע געלעגעהייט שטיצען אָדער שטעללען אין געפאַהר דעם טהראָן, עס איז פאַר אלעמען גוט בעקאַנט פון טויזענדער יאָהרען: דיא מלחמות וואָס דיא מלכות האָבען געהאַט אויסצושטעהן מיט דיא נייכטליכע.

„דיא אייגענטליכע בירגערשאַפט, ד. ה. דיא מאַסע, איז א טויטער אינסטרומענט אָהן וויסען און אָהן ווילען אויף וועלכען דיא אַנטדערע געווינען פאַר זיך. דער אמת'ער בירגער דאָס פּאָלק איז, אָהן מוטא, אָהן בעגייסטערונג, אָהן ווילען, אָהן ענטשלאָסענהייט; עס האָט קיינע פּאָליטישע בעדירפניסע, אין דיא בעשעפּטיגונג פון דיא מאַטעריעלע אינטערעסען לעבט עס און שטאַרבט. עס איז ניט מעהר וויא א וויכע ליים, וועלכע לאָזט זיך קענטען וויא מען וויל און וויא מען דאַרף, פון דער האַנד, וועלכע דריקט עס אַם שטאַרקסטען. דיעזע ליים טאָר דער טהראָן ניט ארויסלאָזען פון האַנד, ער מוז עס קענטען, זאָנסט וועט עס דיא קירכע אָדער דער אַדעל קענטען.“

„איחר האָט רעכט, מיניסטער, עס איז טאַקע אזוי וויא איחר האָט געזאָגט, איך האָב אין אייך קיין טעות ניט געהאַט.“ האָט דער קייווער געזאָגט מיט דיא גרעסטע צופריעדענהייט.

ער איז אָבער דורך געגאנגען גאנץ שטיל און רהיג וויא עס וואָלט גאָר נישט געשעהן, אזוי האָט דער דיפּלאָמאַט פּערבאַרגען זיין שמחה, דאָס קינדער האָט אויף איהם גאָר נישט געקענט בעמערקען.

בין צום יאָהר 1848 האָבען נאָך דיא איי-ראַפּיאַישע פּעלקער געפיהלט מעטערניד'ס שטאַרקע מאַכט.

מיר אַרײַן דעם גייכטליכען אום איך זאָל זיך מתורה זיין. דער קינדער האָט אַ וואונק גע-טאָהן, דער מיניסטער איז אַרויסגעגאנגען און געטאָהן וויא ער האָט איהם בעפאָהלען.

אַלע הויפּליטע האָבען זיך פּערנייגט נאָך זידינגער וויא פריהער פאר דעם מיניסטער, אַלע האָבען געקוקט אויף איהם מיט דורכדרינגענדע בליקען אום עטוואס צו דערקענען אויף איהם,

זעכצעהן יאהר איז סיביר.

(עראינערונגען פו א רוסישען רעוואלוציאנער).

פון ליב די נישט.

פיערטעס קאפיטעל.

מיין „פרוי“ קומט צו פאָהרען. — פאַרבערוי-טונגען צום ענטלויפּען. — האָפּנונגען אויף בעפרייאונג. — דער פּראָקוראַר עפענט אויף זיינע קאַרטען. — הכנות צו דער רייזע.

קאָנספּיראַטיווע זאכען. ענטפערנדיג דעם פּראָ-קוראַר, האָב איך איהם דאָרום געבעטען אז ער זאָל אונז קאָזען אָנפיהרען „אונזער אונטערהאַל-טונג אויף אונזער אייגענעם לשון. „דאָס קען איך אייך נישט ערלויבען“ — האָט ער געזאָגט — „אזוי וויא איהר רעדט ביידע גאנץ גוט דייטש“.

„איהר וועט אָבער צוגעבען — האָב איך געענטפערט — אז וויא גוט מיר זאָללען נישט דער-דען אויף אַ פּרעמדע שפּראַך איז אונז, מאַן און ווייב, זיך טרעפּענדיג אין טורמע נאָך אזוי פיעל וואָכען פון שיידונג, אַלץ אנגענעהמער צו בע-שפּרעכען אונזערע פאמיליענאנגעלעגענהייטען, צו רעדען וועגען אונזער קינד אויף אונזער איי-גענע שפּראַך. איך פערשטעה נישט — האָב איך פאַרטגעזעצט — פארוואָס מען זאָל פון אונז אוועקנעהמען אזא פּערנעניגען, ווען דאָס געזעץ, פאר וועלכען איהר שטעהט, קען דורך דעם בשום אופן נישט ליידען? אום אָבער אין גאנצען צו זיין בעוואָרענט קענט איהר ענדליך, קאָזען רופען דעם איבערזעצער, פּראָפּעסאָר טון, אום אז ער זאָל דערביי זיין ווען מיר וועלען זיך אונטער-האַלטען“.

„נאָך'ן געזעץ נאָך — האָט ער זיך אָנגע-רופען — בין איך נישט פערפליכטעט דאָס צו טאָן קוים וויים איך אז איהר ביידע קענט ליידען דען דייטש“.

„נישט נאָך דעם געזעץ, נור פון מ ע נ“

איין טאָג האָט מען מיך אריינגערופען אין דעם בעזוך-צימער. קוים בין איך אַהין אריינגע-קומען, האָט מיך בענגענט מיט אַן אויסדרוק פון פריידע מאַדאם בולגיין, זיך אריינארפּענ-דיג אין מיינע אָרעמס. אזוי וויא איך בין פער-האַפטעט געוואָרען אונטער איהר מאַן'ס נאָמען, איז זיא איצט צו מיר געקומען קיין פרייבורג אַלס מיין פרוי. זאָגאר דער פּראָקוראַר, צוזעהער-דיג רייעזע ריהערענדע סצענע פון א יונגע פאָאר פאָלק, וועלכע ליבען זיך צערטליך און טרע-פען זיך אין א געפּענגנים, איז געריהרט געוואָ-רען און האָט זיך נישט גלייך אריינגעמישט צוויי-שען אונז. ווען אָבער ער האָט אונז געהאט ער-לויבט אומצוגיסען אונזערע געפיהלען, האָט ער אונז געזאָגט, ווען אויך אין אַ מילדערן טאָן וויא דאָן ווען איך האָב זיך בענגענט מיט מא-דאם אַקסעלראַד, אז איך מעג מיט מיין פרוי ריידען אָבער אויף טייטש. מאַדאם בולגיין האָט פון דעכטוועגען צייט געהאט מיר אריינצושויש-קען אין אויער אז איך זאָל בעשטעהן דאָרויף אז מען זאָל אונז ערלויבען צו רעדען רוסיש, אזוי וויא זיא האָט מיט מיר צו רעדען וועגען

נער, אָבער, וויא איד האָב שוין פריהער געזאָגט, ניט איינער פון זיי איז ניט געווען לייכט צו פערוורקליכען. איד וועל זיך דאָ ניט פערנען מען שילדערן וואָס די עזעז פלענער זיינען געווען און וועל נור בעמערקען אז דאָ ראלע, וועלכע פראָפעסאָר טון האָט געדארפט אין זיי שפיעלען איז געווען אַ ציעמליך בעדייטענדע. אין איינעם פון דאָ פלענער וואָללט זיין עובראָ געווען מיר אין דער שטילל איבערזוגעבען דעם שליסעל פון דאָ איינגאנגס-טיר, ווען ער וועט מיר קר מען זעהן.

ווען איד טראכט וועגען דעם איצט, נאכ דעם וויא עס זיינען פערנאנגען 18 יאָהר, גלויבט זיך מיר כמעט אַלליין ניט, אז א סאָלידנער דייטשער פראָפעסאָר, וועלכער האָט זיך געהאלטן טען פאר, "געמעסיגטען קאטהעדערס-אציאליסט, זאָלל נעהמען אזא וואַרעמע אינטערעסע אין א רוסישען סאָציאליסט פון וועלכען ער האָט געדארפט און מען דארף איהם ארויסגעבען צו דאָ רוסישע רעגירונג, איידער ער איז מיט איהם פערזענליך בעקאנט געוואָרען.

פראָקוראָר פאָן-בערג, וועלכער האָט בייגע- וואוינט ביי דער אונטערהאלטונג — אויף ריר שיט, נאטירליך — האָט אויסגעזעהען זעהר קאָר מיט. ניט פערשטעהענדיג וואָס מיר ריידען און זעהענדיג וויא מיר לאכען, האָט ער אויף אַזוי טערגעשמיכעלט, אָבערליך געלאכט האָבען מיר צייטענווייז פון איהם אַלליין. מיר האָבען צום ביישפיל גערעדט וועגען דעם וויא אזוי דער פראָפעסאָר וועט איבערגעבען דעם פראָקוראָר אונזער אונטערהאלטונג. דערביי האָבען מיר זיך פאָרגעשטעלט וויא גרויס זיין ערגער און זיין נייגעריקע וואָללט געווען ווען ער וואָללט אויף ערגיץ אן אַזען געקענט ערפאהרען אַרום וואָס מיר ריידען.

ווען אונזער נעשפרעך, וועלכער האָט געדויערט אַ היבשע צייט, איז געווען צוענד, האָט זיך מאַדאם בולגיין מיט מיר געזעגענט אזוי צערמליך וויא זיא האָט זיך מיט מיר צונויפ געטראָפּען. האָבענדיג געדאכט דעם פראָקוראָר פאר דאָ ערלויבניס מיט מיר צו רעדען ריר שיט, האָט זיא איהם, צווישען אנדערע זאכען, געפרעגט ווען ער רעכענט אז מען וועט מיר בעפרייען פון געפּענגניס. דאָרויף האָט ער, געדענק איד, אָנגעוויזען אַזא אַ טאָג, וועלכער איז געווען נאָהענט אין דער צוקונפט, וואָס דאָן האט געדארפט פאָרקומען דאָ פאָרלויפּיגע גע- ריכטס-פּערהאנדלונג. געזאָגט האָט ער אָבער אויך, אז ווען איד וועל אַרויסקומען פריי, וועל איד איבערגעגעבען ווערן צו דער פאָליציי, וועל-

שענליכע ע, וועלכע איז א פּליכט פאר יעדען געבירעטען. מענשען דארפט איהר אונז ערלויבען זיך צו אונטערהאלטען אויף אונזער אייגענע שפראך — האָב איד געזאָגט, אויפהויב בענדיג דעם קול ביין וואָרט: מענשענליכע.

דאָ האָט זיך דער טרוקענער אלטער פראָקוראָר ענדליך אונטערגעגעבען. ער האָט איינגע- שטימט אונז צו קאָזען רעדען, רוסיש אין פראָ- פּעסאָר טון'ס געגענווארט, האָט זיך אָבער ענט- זאגט נאָך איהם צו שיקען, ווייל ער איז דאָס ניט מחויב צו טאָן. אזוי וויא איד האָב ניט געוואָלט אַרויסווייזען אז איד בין גוט בעקאנט מיט'ן איבערזעצער, וועלכער האָט מיר איבער- געלאָזען אויף אַ נויטפאלל זיין אַרדעם, האָב איד געבעטען דעם פראָקוראָר ער זאָל זאָגען, "מיין פרוי" וואו פראָפעסאָר טון וואוינט.

"דאָס וועט איהר ערפאהרען אין מיין קאנ- צעלאָרע — האָט ער געזאָגט, זיך ווענדענדיג צו מאַדאם בולגיין. ער איז מיט איהר אַרויסגע- גאנגען און מיט האָט מען אוועקגעפיהרט צוריק אין מיין צעלל.

אַ צייט שפעטער בין איד פון דאָס נייע אַריינגעפיהרט געוואָרען אינ'ם בעזוך-צימער וואו איד האָב געפונען אויסער דעם פראָקוראָר און מאַדאם בולגיין, אויך פראָפעסאָר טון. איהם האָב איד דאָן ניט געהאט געזעהען אַ לאנגע צייט, ווייל ער איז געווען אין קארלסרוהע עטלי- כע וואָכען בענוטצענדיג דאָ אַסטער-פּיערטעג (פּסח-צייט). הויז דעם איז זיין אַרבייט אַלס איי- בערזעצער שוין לאנג געווען געענדיגט און ווען מיין פראָצעס איז אַריין אין דעם פראָקוראָר'ס הענדר, האָט ער ניט געקענט אזוי לייכט אויסג- צען זיין פרייהייט צו מיר צוצוקומען וויא פרי- הער.

מאָדאם בולגיין האָט מיר ערקלעהרט דעם גרונד פון איהר קומען צו מיר: מיינע פריילד, האָט זיא געזאָגט, זיינען געוואָרען זעהר אונדז- היג וועגען מיר; אין גענע געהען אַרום רוסישע שפּיאָנען איבער דאָ קווארטירען פון מיינע פריינדע און בעקאנטע, און, מיט מיין פאָרטערט אין דער האַנד, פרעגען זיי זיך נאָך אויף מיר, אַשטייגער וואו בין איד. מיינע פריינדע זיין דער שווייץ האָבען דערפאר געקלערט אז דאָ רוס- שע רעגירונג איז ענדליך געפאללען אויף דעם סלאַד פון "בולגיין" און אויב מיין געזעצליכע בעפרייאונג וועט זיך פערציהען אַ לענגערע צייט, וועט בעקאנט ווערן מיין אמת'ער נאָמען. עס איז אַלץ נייטיג געווען גלייך זיך צו בע- היטלען וועגען דעם פלאן פון מיין ענטלויפּען. צוזאממען מיט פראָפ. טון האָבען מיר איצט זאָלבערדיט גענומען בעהלערען אַללערליי פלע-

קוראָר זיין יונגער שרייבער. פאר זיי זיינען עפעס געלעגן קאזיאָנע פאָפיערען.

„וויא איהר ווייסט, — האָט דער פראָד-קוראָר זיך צו מיר געווענדעט — דאָרף געפאָסן ווערן דער בעשלוס פון דעם ערסטען געריכט וועגען אייער בעפרייאונג. אָבער איידער דאָס קען אייך אָנגעצייגט ווערן, דארפען מיר וויסען צו איז אייער נאָמען ווירקליך בולגיין און צו איהר זייט ווירקליך א געבירטיגער פון מאָסקווע, וויא איהר האָט געזאָגט.“

„וא, איך בין בולגיין פון מאָסקווע“ — האָב איך געענטפערט.

„לייענט דאָס צושריפט“, האָט דער פראָד-קוראָר געזאָגט צום שרייבער זיינעם. יענער האָט פארגעלעזען עפעס א פאפיער, וועלכער איז, וויא עס ווייזט אויס אָנגעקומען פון מאָסקווע, איך ווייס ניט פון וואָס פאר א פריסטוכטווע. דאָר-טען איז געשטאנען, אז אזא פערזאָן וויא איך האָב אָנגעגעבען איז אין יענע שטאָרט ניטאָס*.)

„נו, וואָס האָט איהר וועגען דעם צו זאָר געז?“, האָט זיך צו מיר אָבערופען דער פראָד-קוראָר. דאָר איז א טרוקענעם טאָן און ניט בעהאַלטענ-דיג זיין רשעות.

איך האָב געפיהלט אז איך האָב זיך שטאַרק פערענדערט אין פנים. דיא קניע האָבען ביי מיר געציטערט, אָבער, צונויפגעהענדיג דיא געדאנקען, האָב איך אָנגעפאנגען צו רעדען שנעל. מיט זיכערהייט אין טאָן, און אויפגערעגט. איך האָב געפיהלט, אז דאָ איז אָנגעקומען דער קרייטישער מאָמענט, אז דער פעסטער באָדען פער-שווינדעט פון אונטער מייענע פיס און אז מיין פורכט וועגען געהיימע פעהאנדלונגען ארום מיר צווישען דייטשלאַנד און רוסלאַנד איז פער-ווירקליכט געוואָרן. אָבער אזוי ווי איך האָב דאָס איממער געהאַלטען פאר א זאָך וואָס קען פאָסיר-רען, בין איך דערצו געווען מעהר אָדער ווייניגער פאָרברייטעט, וואָן אין מיין מוח האָט זיך גע-האַט אויסגעאַרבייט א פלאַן וויא אזו זיך אַרויס-צו דרעהען מיט אן ענטפער :

„הערט מיך אויס — האָב איך געזאָגט צום פראָדקוראָר — איך ערקלער אייך, איך בין בול-גיין, אָבער איך בין מודה, אז איך בין ווירקליך ניט קיין מאָסקווער, אז אַלץ וואָס איך האָב אָנגעגעבען וועגען דעם פון וואָנען איך שטאַם איז געווען אויסגעטראַכט. דערצו האָט מיך גע-

כע וועט מיך אָפּפיהרען צו איינעם פון דיא גרע-נעצען ארום דייטשלאַנד; וואהרשיינליך, האָט ער גלייך בעמערקט, וועט מען מיך ברענגען צום שוויצער גרענעץ, וועלכער איז דער געהעסטער.

איך האָב געוועלט גלויבען, אז דאָס וועט זיך טאָקס אזוי אויספאלען און האָב געטריבען פון זיך יעדען צווייפּעל און יעדען חשד. אָנער-נעהמער איז מיר נאָטירליך געווען צו האָפּען אויף א ניכע בעפרייאונג איידער צוצולאָזען דעם שרעקליכען געדאנקען אז מען וועט מיך אַרויס-געבען קיין רוסלאַנד, אָדער זאָגאר אז מען וועט מיך אַראָבעצען אויפן רוסישען גרענעץ. אין דיא אונגעדולד וואָס גיכער אַרויסצוקומען פריי איז ביי מיר נאָך שטאַרקער געוואָרען זינט איך האָב זיך געזעהען מיט מאדאם בולגיין. איך האָב מיר אויסגעמאָלט אין געדאנקען דיא בעפרייאונג פון טורמע וויא א מין אונגעוועהנליכען גלייך; פאר מייענע אַייגען איז געשטאַנען דיא שמחה פון מייענע פריינדע ביין ערסטען בעגעגנעם און אונזער ארבייט, נאכהער, פאר דיא יונגע גרופּע „אָסוואָבזשערניע טרודא“. כמעט טריט פאר טריט האָב איך מיר אויסגערעכענט וואָס איך וועל טאָן אויף דער פרייהייט און וויא איך וועל וויעדער גוט מאַכען דיא פערלאָרענע עטליכע וואָכען. דיא איינבילדונג מייענע האָט מיך פער-טראָגען ווייט אין דער צוקונפט: אָט בין אייך וויעדער צווישען פריינדע, וויעדער בעשעפטיגט מיט אַללעגליי ארבייט; דיא געגענווארט איז ווייט הינטער מיר, א שווערער, דריקענדרע חלים, וועלכען מען דערצעהלט אין פריידען אין דעם קרייז פון קרובים און בעקאנטע. אזעלכע געפיה-לע דאָרף האָבען א צוריקגעקעהרטער פון א מלחמה, וועלכער איז געבליבען ביין לעבען נאָך פועלע אריבערגעטראָגענע יידישע און ענטבעה-רונגען.

„אָט וועט היינט צושטאַנדע קומען דער בעשלוס וועגען מיין בעפרייאונג“ — האָב איך געטראכט, געדענק איך, זיך אויפבאפענדיג אין פריהמאָרגען אין דעם מאָנאט מאַיי, און איך האָב אָנגעהיבען צו קלערן ווען מען וועט מיר דאָס אָנזאָגען.

„צום פראָדקוראָר!“ האָט, עפעס אזוי וויא אונטערברעכענדיג מייענע געדאנקען, צו מיר גע-זאָגט דער נאדזיראַטעל ראָטט.

„וואהרשיינליך איז דאָס געווען מיין בע-פרייאונג“, האָב איך ביי זיך געטראכט געהענדיג הינטער איהם צום בעזוך-ציממער. „פריה פון דעסטוועגען האָבען זיי דאָס בעשלאָסען!“

אין ציממער איז געווען הויך דעם פראָד-

(* בולגיין'ס פאָספאָרט איז ווירקליך גע-ווען א פאלשער און דער אמת'ע נאָמען פון דעם געזאָגט, וועלכער האָט געהאַט דעם פאָס-פאָרט איז געווען אַנאָדערער.

רוסישע סאָציאַליסטישע שריפטען, וועלכע זיינען געדרוקט געוואָרען אין דער שווייץ. דער פון וואָללט אַרויסגעקומען אז דיא פאָליציי פֿון מיין שטאָט, וואו מייןע עלטערן וואוינען, קריי גענדיג א פריקאז אַרויסצוגעפֿינען דעם אמת ווע גען מייןע בעהויפטונגען, וואָללט גלייך געקומען צו זיי מיט אַן אַביסס און מיט דאָפּראָסען; ביי מיין ברודער און מיין שוועסטער, וועלכע האָבען דיא זעלביגע פאָליטישע איבערצייגונגען וויא איך, וואָללט זיך גראַד קענען געפֿינען ערגעץ א פערבאָטענער ביכעל; ביי זיי וואָללט מען איר סער דעם פערבאָטען אַן ערהאלטענעם און נאָך ניט פערניכטעטען בריעף מיט אַן אַרעס, אָדער מען וואָללט געפֿינען א גאָסט אין שטוב און דא וואָללט זיך אָנגעפאנגען א גאנצע רייע פֿון אַביססעס, אַינטערזוכונגען און אַרעסטען."

— "איחר בעהו פטעט אַלזאָ, אז איחר זייט ווירקליך בולגיין, מעהר נישט ניט פון מאָסקווע," האָט צו מיר געזאָגט דער פראָקוראָר פֿאָן בערג, מיט אַ גיפטיגען שמיכעל אויף דיא ליפֿט פֿען. — "און איחר ווילט דעם אַרט פֿון וואָנען איחר קומט ווירקליך אַרויס ניט אויסזאָגען?"

„ניין. צוליב דיא אנגעגעבענע גרינדע." „דאן לעזט דעם צווייטען פאפיער" — האָט ער זיך וויעדער געווענדעט צו זיין שרייבער. יענער האָט געלעזען:

„דער וואָס רופט זיך בולגיין און איז איצט אַרעסטירט אין פֿרייבורג, אין דעם גרויסהער צאָגטהום באַדען, איז קיין אַנדערער ניט וויא לעוו דייטש, וועלכער האָט צוזאמען מיט יאָקאָב סטעפאָנאוויטש, הויז אַנדערע פערברעכען, גע מאַכט אַן אטענטאט אויף דעם לעבען פֿון ניקאָי לאַזי גאָרינאוויטש און דערפאר פערלאַנגט, דורך איחר געזאנדטען (אמבאסאַדאָר), דיא קייזערליכע רוסישע רעגירונג פֿון דיא רעגיר־רונג פֿון גרויסהערצאָגטהום באַדען אז דיא ביידע געזאנטע פערזאָנען זאָללען אויסגעלייט פערט ווערען. דערביי האַלט דיא רוסישע רעגיר־רונג פאר נויטיג אויפֿמערקזאם צו מאַכען דיא הייטשע בעהערדען, אז לעוו דייטש איז מעהר וויא איינמאָל שוין אַנטלאָפֿען פֿון טורמעס, וואָס דערפאר בעט זיא, אז מען זאָלל אויף איהם שטארקער אויפֿפאַסען סאיי אין דער צייט וואָס ער וועט בלייבען אַיין דייטשלאַנד, סאיי ביין טראַנספֿאָרט ווען ער וועט אַרויסגעשיקט ווערן.

איך האָב דאָ איבערגעגעבען כמעט וואָרט פאר וואָרט דעם אינהאַלט פֿון יענעם פאפיער, הגם עס זיינען פֿון יענעם טאָג פערזאָנען נאָהנט פֿון צוואַנציג יאָהר.

„אַללעס איז פערלאָרען!" האָב איך אין געדאַנקען צו זיך געזאָגט. פאר מייןע אויגען

צוואַונגען דיא בעהאַנדלונג, וועלכע איך האָב געהאַט פֿון דעם אויגענבליק אָן וואָס איך בין אָנגעקומען אַהער קיין פֿרייבורג. ביי אונז אין רוסלאַנד פיהרט מען זיך אזוי מיט מענשען, וועלכע זיינען פערדעכטיגט אין א פאָליטישען פערברעכען. ערגעץ ביי א יונגען מאַן, כאַפט איך אַן, געפֿינט מען אייניגע פערבאָטענע ביכער. לעך. מען אַרעסטירט איהם און דערביי זעצט מען אויך אַרײַן אין טורמע אַללע יענע פֿון זיינע בער קאנטע, וואָס זייערע אַרעסטען האָט מען ביי איהם געפֿונען ביין אַביסס. מען לאָזט איבער אויף זיין קוואַרטיר זשאַנדאַרמען און געהיימע פאָליציסטען, וועלכע פערהאַפטען אַללע, וועלכע קומען צו איהם. מען מאַטערט דאן דיא פאמיר ליע און אַללע קרובים מיט דאָפּראָסען און מיטען שלעפֿען צו אַהערליי פאָליצייסקע פֿריכט־סטוועס.

„אָנקומענדיג פֿון" דיא דעמאָקראַטישע שווייץ אין קאָנסטיטוציאָנעללען דייטשלאַנד און דאָס מיט דעם געזעצליכסטען צוועק, האָב איך גלייך ביין ערסטען אַרויסטריט אין לאַנד, זיך איבערצייגט, אז אייער בעהאַנדלונג, צו אַן אויסלענדער יעדענפאַלס, איז ניט אַנדערס וויא דיא, וועלכע מען ווענדט אַן אַיין רוסלאַנד פאר אַללע אונטערטהאַנען. איך האָב דורך דיא אייגענע ערפֿאָהרונג אַרויסגעפֿונען אז ביי איך ערלויב בען זיך פראָסטע, ניעדריגע פאָליציי־בעאַמטע, ניט קוקענדיג אויף דיא געזעצליכע „גאראַנטיע פֿון פערזענליכע פֿרייהייט", צו מאַכען אַן אַביסס ביין אַן אויסלענדער, וועלכער שטעללט זיך אַב אין אַ האָטעל, אָבגלייך ער האָט אין דייטשלאַנד ניט בעזאָנגען קיין שום פערברעכען, ערלויבען זיך איהם צו פערהאַפטען און אַבזעהאַלטען אַיין טורמע אָהן אַ דאָפּראָס. פונקט אזוי וויא אין רוסלאַנד מיט איחר סאמאָדערושען, פערהאַלט מען ביי אַיין און מען שלעפֿט אין טורמע א יונג נע דייטשע פֿרוי.... דאָס זעהענדיג האָב איך זיט געקענט האָבען קיין גרויסע אמונה אין דעם סליעדאָוואַטעל'ס פערזיכערונג, אז מיין פראָ צעס פיהרט זיך כלומרשט איינציג און אַלליין אין דיא היגע געריכט־סאַטאַטלעטען אָהן יעדער אונטערטהאַנדלונג מיט רוסלאַנד. און מיין בער פֿריכטונג איז טאָקע ניט געווען קיין אומזיסטיגע לויט וויא עס וווייזט זיך אַרויס פֿון דעם פאָ פיער, וועלכען מען האָט דאָ נאָר וואָס פאָרגעלעזען.

„וואָללט איך דעם סליעדאָוואַטעל געזאָגט מיין ווירקליכען אַבשטאַמונגס־אַרט, דאן וואָללט מען, וויא עס שטעללט זיך איצט אַרויס, דאָס געמערעט אין רוסלאַנד, דערביי זאָגענדיג אז מען האָט מיר געכאַפט מיט צוויי קאסטענס

„מיר אבער וועלען גיכער גלויבען הערן באגדאנאוויטש“ — האט פאן בערג' זיך אפגערופען — און איהר וועט ארויסגעגעבען ווערן צו דיא רוישישע רעגירונג.

„דאס הייסט, האב איך פראטעסטירט, איהר וועט געבען דאָ רוישישע רעגירונג אן איבריגע געלעגנהייט אוועקצושטעלן אן אונשולדיגע מענשען קיין סיביר“.

„אונשולדיגע מענשען — האט באגדאנאָ ווייטש פייערליך ערקלערט — שיקט מען ביי אונז ניט קיין סיביר“.

ניט נור אין סיביר נור אויך צו דער „תליה ברענגט מען אין רוסלאנד אונשולדיגע מענשען, — האב איך אויסגערופען — אט איהר, איהר זאגט דאָ אן איהר זייט געווען דעם פראקוראָר'ס טאווארישטש אין קיעוו, דארפט ניט נור וויסען, זאגדערן איהר זייט וואהרשיינליך געווען בע-

טהייליגט אין דעם פאלל פון דעם אונמינדיגען, דעם אינגעל ראָזאווסקי, א סטודענט, וועלכען מען האָט געטויטעט און זיין גאנצע שולד איז בעשטאנען, לויט וויא דער ספעציעללער עריכט אליין האָט בעהויפטעט, אין דעם וואָס ער האָט געהאט ביי זיך א פראקלאמאציע און האָט ניט געוועללט מודה זיין פון וועמען ער האָט זיא בע- קומען.“

„ראָזאווסקי'ן האָט מען בעשראפט ניט אלליין דערפאר, וואָס מען האָט ביי איהם געפירט א פראקלאמאציע, נור אויך דערפאר וואָס ער האָט בעלאנגט צו דיא סאציאליסטישע פארטיי,“ — האָט באגדאנאוויטש געענטפערט.

„אָט זעהט איהר, — האָב איך צום פרייז בורגער פראקוראָר געזאָגט — ביי אויך אין דייטשלאנד זיצען מיטגליעדער פון דיא סאציאליסטישע פארטיי אין רייכסטאָג און נעהמען, אויך דעם אופן, אן אנטהייל אין שטאטסט געשעפטען און נאך דער מיינונג פון א רוישישע פראקוראָר איז גענוג אפילו א ניט בעוויזענע מיטגליעדערשאפט זיין דער סאציאליסטישער פארטיי אום צו הענגען אן אונמינדיגען סטודענט!“

דיא ביידע פראקוראָרען האָבען ניט גלייך געוואוסט וואָס צו ענטפערן. אויך פאן בערג'ען האָט אים אָנהויב, דאכט זיך, מיין ביישפיל מיט ראָזאווסקי'ן געמאכט אן איינדרוק. אָבער דיא אנוועזענהייט פון א יונגען טאווארישטש פראקוראָר פון סאמע פעטערבורג האָט דעם געפיהל איבערוואויגען. פון צייט צו צייט האָט ער צערטליך בעטראכט יענעם'ס מונדיר און זיין אָרדען און האָט זיך צו איהם געווענדעט מיט א פריינדליכען טאָן, מיט מאטערנעס אויס- רעדענדיג זיין נאָמען : באַגדאנאוויטש. פיעל- *

נען און האָב איהם געבעטען אז ער זאלל מיר ערלויבען זיך צו זעהען מיט מיין אדוואקאט און דעם איבערזעצער אום זיך דורכצוריידען מיט זיי, וויא מיט מענשען, וועלכע זיינען בעסער וויא איך בעקאנט מיט דיא דייטשע געזעצע — און ארדנונגען אלס א בעווייז אן איך בין ניט דייטש, האָב איך איהם געזאָגט אז ער, דייטש, וואוינט אין לאנדאן און ווען מען וועט צו איהם שרייבען, וועט ער דאס בעשטעטיגען. איך האָב גערעכענט אז דורך מיין אדוואקאט מיט דער הילף פון דעם פראפעסאר וועט געלינגען צו קריגענען אין לאַנד דאן א גענאסע צווישען דיא עמיגראנטען וועלכער וועט אויך זיך נעהמען. דיא ראללע פון פארשטעללען זיך אלס דייטש.

דיא ערפילונג פון מיין וואונש, האט מיר דער פראקוראָר געענטפערט, וועט איינמאל הענגען פון דעם באדענער יוסטיימיניסטען, וועלכען ער האט פערשפראכען וועגען דעם צו זעהן. — דערמיט האט זיך געענדיגט מיין צווייטער דאפראס.

אָבער דיא עראייגניסע זיינען איינמאל געגאנגען ראש איינע נאך דיא אנדערע, פריהער פלעגט מען מיר וואכענווייז לאזען אין מיין צעלל און ווען עס פלעגט מיר איבערדרייסיג ווערן דער זיצען אין אן אונבעשטיממעט לאגע, פלעג איך אלליין בעטען און מען זאלל מיר נעהמען צום סליעדאוואטעל, פון וועלכען איך האָב אלץ געדאכט ארויסצוגעפינען וויא עס האלט מיט מיין פראצעס, איינמאל אבער איז געגאנגען איין דאפראס נאך דעם אנדערן. גלייך דעם נעקסטען מארגען האט מען מיר וויערעך געבראכט צום פראקוראָר. דעם מאל איז אין צימער געווען חוץ דעם שרייבער און דעם נאדזיראטעל ראטט, — וועלכער איז געשטאנען וויא צוגעשמידט ביין מיר, — אן אונבעקאנטער הערר איז דעם אונפארם פון דעם רוישישען יוסטיי מיניסטעריום מיט אן אר- דען אין לאַנד.

„וואס מאכט איהר, דייטש? דערקענט איהר מיר ניט?“ — האט זיך צו מיר געווענדעט דער פרעמדער הערר, רעדענדיג מיט א כיטצע, אָט געעהמען טאן אויך ר ו ס י ש. — „איך בין באַגדאנאוויטש, דער טאווארישטש פראקוראָר פון דער פעטערבורגער סודעבענע פאלאטע. געדענקט איהר דען ניט? מיר ביידע האָבען זיך געזעהען אין דעם קיעווער געפענגניס-שלאס; איך בין דאמאלס געוועזען דער טאווארישטש פראקוראָר פון קיעווער אקרוזשנאי סוד.“

— „איך בין דארטען קיינמאל ניט געזעסען און האב ניט געהאט דאס פערגינגען זיך מיט אייך צו טרעפען“ — האב איך גאנץ אויפריכטיג געענטפערט, ווייל איך האב באַגדאנאוויטשען ווירקליך ביז דאן ניט געזעהן.

„יא, דאס איז דייטש“ — האט ער געזאָגט רעדענדיג צום פרייבורגער פראקוראָר.

— „און איך זאג אז דאס איז ניט וואהר!“ האב איך געוויפטעט.

(* ראָזאווסקי'ן האָט מען געהאנגען אין אָנהויב פון דעם יאָהר 1880.

ניט געשעהן, דאָס וואָללט געווען אַ מיסברויך פון אונזערע רעכטע, געגען זייער אַבמאָך (טריט) מיט אונז.

צוריקקומענדיג אין מיין צעלל, האָב איך מיך גענומען פאַרברייטען צו דער רייזע. דאָס איז ניט געווען קיין לייכטע אויפגאַבע. ניט אַכטענדיג אויף דיא פאַרוויכטיגע אונטערזוכונג, גען, זיינען ביי מיר געווען צווישען דיא זאַכען, וועלכע מיינע פריינדע האָבען מיר צוגעשיקט פון דרויסען, ענגלישע זעגעלעך איבערצושניידען און אייזערנע רעשאַטעס, אַ שער אום פטור צו ווערן פונ'ם באַרד און איין אַסינגאַציעס רוסישע און דייטשע געלד — דאָס אַללעס איז פאַלל ווען איך זאָלל קענען ענטלויפן. דאָס האָט מען געדאַרפט וויא עס איז אין אַרדנונג ברענגען. דיא זעגעלעך, וועלכע איך האָב ניט גערעכענט צו קענען געברויכען, האָב איך צובראַכען און אוועק געווארפען איין... דיא איבריגע זאַכען האָב איך בעשלאָסען צו בעהאַלטען, אום פון זיי צו מאַכען געברויך ביי אַ געלעגנהייט פאַהרענדיג איבער דייטשלאַנד, אָדער רוסלאַנד. דער נאדיראטעל, וועלכען מען האָט צו מיר צוגעשטעללט, האָט פון מיר אַן אויג ניט אַראַנגענומען, פון דעסט וועגען האָט זיך מיר איינגעגעבען צו פערנייהען דיא דאזיגע זאַכען אין דיא קליידער, אזוי אז מען זאָלל זיי ניט דערטאפן ביי און אביסל און איך זאָלל דאָך צו זיי קענען צוקומען אין אַ נויט פאַלל. דיעזע אַללע הכנות זיינען געווען ניט מעהר וויא דיא האַפנונג פון איינעם וואָס טרינקט זיך און כאַפט זיך און אַן אַ שטרוי. איך האָב זעהר גוט פערשטאַנען אז מען וועט מיך איצט היטען מיט הונדערט אויגען און אַן יעדע אויס זיכט זיך אין קורצע צו רעטטען איז אין גאנץ צען געווען פערשוואונדען, און דאָך, איז אַ לאַגע וויא מיינע, איז דיא אונגלייכסטע בעשעפטיגונג אַ געוויסע ערלייכטערונג פאַר דעם געפאַר גענעם.

מיין געמיט־שטיממונג איז געווען זעהר ניט קיין פרייליכע. איך האָב געוואוסט וואָס מיך ער ווארטעט אין דער צוקונפט. איך האָב מיר אויס־געמאַלט אַ לאַנגייעהייגע לעבען אין טורמע, פאַלקאַממען אַנגעשניטען פון דער וועלט און פון אירגענר וועלכע טהעטיגקייט און דאָס איז געטליך האָט מיך מעהר וויא אַלץ געשראַקען. עס האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אז איך וואָלט זיך געפיהלט בעסער ווען איך וואָלט געשטאַנען פאַר אַ מאַדעם־אורטהייל, אַנזאָט וואָס איך האָב פאַר זיך געהאַט אין אויסזיכט אַ לאַנגזאַם מען טויט אויסגעצויגען אויף פיעלע יאהרען. „וואָס טויג מיר אזא לעבען וויא דער לע־בען, וועלכען איך וועל האָבען נאָך פיעל יאהרען טורמע?“

דיעזע פראגע האָב איך זיך געשטעללט און האָב זיך אַלליין געענטפערט: ניין.

(פאַרזעצונג פאַלגט).

לייכט אום זיך צו צומאַכען צו דעם פאַרשטעהער פון דיא רוסישע רעגירונג, אַבגלייך יענער האָט געשיפעלט דאָס ראָללע פון אַ מוסר, האָט פאַן בערג צו מיר מיט כעס געזאָגט:

„איך זעה, איהר קענט רעדען און איהר זשאַלעוועט ניט קיין דונקעלע קולירען מאָלענדיג איינער רעגירונג. אָבער וואָס איהר זאָללט ניט זאָגען, אויסליפערן וועט מען אייך דאָך, און איך בין זיכער אז מען וועט אייך אין רוסלאַנד בער האַנדלען נאָך'ן געזעץ נאָך.

„אָה, געוויס, געוויס!“ האָט באַנדאנאָ ווייט אונטערגעכאַפט.

מען האָט מיך אוועגעגעהיט אין מיין צעלל. איך וועל דאָ ניט געהמען שילדערן וואָס איך האָב געפיהלט אין יענע טעג. יעדער איינער ציגער קען דאָס לייכט פערשטעהן ווען ער זאָלל זיך פאַרשטעללען אז ער איז וואָס מיין אָרט. איך האָב געוואוסט, אז יעדע האַפנונג איז פער־לאָרען אויף אירגענר וועלכע בעפרייאונג; אָבער איך האָב זיך ניט געקענט בעפרייעדיגען מיט דעם געדאַנקען און מיין מוח האָט נאָך אַלץ געאַרבעט איבער פלענער וויא אזוי צו אַנטלויפן, האָב איך האָב אין דערזעלביגער צייט קלאָר גע־זעהן אז זיי זיינען ניט פיעל ווערט. איך האָב זיך געטרויסט דערמיט אז דיא אונטערהאַנדלונג וועגען מיין אַויסליפערונג וועט וויא וועניג מוזען געהמען נאָך עטליכע טעג און דערווייל וועט מיר פיעללייכט געלינגען עטוואָס אויסצוטראַכט טען. איך האָב אָנגעפאַנגען שרייבען אַ לאַנגען קאָנספיראַטיוונעם בריעף דורך פראַפּעסאָר טון. אָבער איידער איך האָב דעם בריעף נאָך געענ־דיגט, האָט מען מיך אַ טאָג צוויי אָדער דריי נאָך מיין בעגעגנעם מיט באַנדאנאָוויטשען, פון דאָס נייע געפיהרט צום פראַקאָראַר, ניט אַכטענ־דיג דאָרויף וואָס דאָס איז געווען, געדענק איך, אַ זונטאָג.

„דער בעשלוס פון אונזער רעגירונג איז געפאַסט געוואָרען אייך אויסצולפערן — האָט ער צו מיר געזאָגט — אָבער מיט דעם תנאי אז מען זאָלל אייך משפּט'ן אין אַ געוועהנליכען געריכט און ניט מעהר וויא פאַר איינער אַנטהייל אין דעם אַטענטאַט־אויף גאָרינקאָוויטשען. איינער פערלאָנג צו זעהן דעם אַדוואָקאַט און דעם איי־בערזעצער האָט מען ענטזאָגט.“

האַבענדיג מיר פאַרגעלעזען דעם דאָזיגען בעשלוס פון דיא באַדענער רעגירונג, האָט מיר פאַן בערג מיטגעטהיילט אז מען וועט מיך אוועק־פיהרען קיין רוסלאַנד דעמוועלכגיגען טאָג. פאַר'ן אווענגעהן האָב איך איהם געזאָגט אז אין רוסי־לאַנד וועט מען מיך זיכער ניט משפּט'ן אין אַ געוועהנליכען געריכט זאָנדערן אין וואַיענני סוד. „אָה, ניין, האָט ער געענטפערט, דאָס וועל־

מאנאטליכע רונדשוי.

בעטראכטענדיג דיא טאבעללע, וועלכע דער לעזער האט דא פאר דיא אויגען, וועט ער פריער פאר אלץ בעמערקען צוויי טהאטזאכען: ערשטענס, אז איידעהא און וואיאמינג האבן דעם יאהר צום ערשטען מאל אבגעגעבן שטיממען פאר'ן סאציאליזמוס און צווייטענס, אז אין צוויי שטאטען — ניו דזשירסי און מיזורי — איז אונזער וואוט נישט נור נישט געשטיענען, זאנדרען ער האט זיך זאגן פערקלענערט.

אויף דיא ערסטע טהאטזאכע איז קיין פירוש נישט נייטיג. אלץ וואס מען קען אויף דעם ערסט לינגוואוט זאגען איז מול טוב און א סוף. בעטען בעט זיך א בעמערקונג אויף דעם אבפאלל פון שטיממען אין ניו דזשירסי און מיזורי. לאז מיר זיי נעהמען ראשון ראשון ואחרון אחרון.

* * *

אין ניו דזשירסי האבען מיר אין נאוועמבער קיין סטייטטיקעט נישט געהאט און דיא 4575 שטיממען רעפערענטירען אכט (פון 9) קאנגרעסדיסטריקטען. עס איז אבער קיין צוויי פעל ניטאז אז אפילו ווען מיר וואלטען געהאט א טיקעט אין דעם גאנצען סטייט וואלט דער וואוט אונזערער אויף נישט געווען פיעל גרעסער. דער אמת איז, אז וואס דיא ערקלעהרונג זאלל נישט זיין, ניו דזשירסי, דער סטייט פון טראסטס, מאסקיטאס און אנארכיסטען פרעסער, געהט נישט פארווערטס. עס וואלט געווען אינטערעסאנט צו הערן וואס אונזערע דארטיגע גענאסיין האבען וועגען דעם צו זאגען און א גוטער ארטיקל (דריי פיער פיידזשעס לאנג) וואלט געפינען א פלאץ אין איינעם פון דיא נעכסטע נומערן צוקונפט.

אין מיזורי האט מען, וויא עס שיינט, מיט אונזערע וואוטס געמאכט קונקעל-מונקעל, חוץ וואס מען האט דיא פארטיי געצוואונגען צו ערסט צו ענדערן דעם נאמען (אויף, ווארשינג קלאס פארטיי) און ווען דער פארטיי נאמען ("סאשעליסט פארטיי") איז א שעה פאר ליכט בענישען ווידער ערלויבט געווארען, איז דיא מישענינע שוין געווען שווער אויפצולערן. דאז איז דאזער געווען, אויסער דעליאז'ס טיקעט, א פאבליק אונזערשיפ פארטיי, וועלכע האט. וויא מיר פערשטעהען, אויף געהאט א מעהר אדער וועניגער סאציאליסטישע פלאטפארמע.

* * *

וועגען מאסקאטשוסעטס האבען מיר שוין גערעט אין דעם דעצעמבער העפט. דערווייל איז אנגעקומען דער אפיציעלער וואוט און דער גאנצער רעפארט האט אין זיך שטאף גענוג פאר שעהנע עטליכע לאנגע ארטיקלען. מיר וועלען

דער רעזולטאט פון דיא נאוועמבער וואהלען איז אפיציעלל נאך איממער נישט אין גאנצען בעקאנט. אט איז דאס וואס מיר ווייסען אויף קלאר, נעמליך דער וואוט פון דיא סאציאליסטישע פארטיי (ס. ד. פ.) אין 25 סטייטס און איין טעריטארי (אקלאהאמא) וועלכע איז, וויא דיא טייטשען זאגען, "אמטליך פעסטגעשטעלט":

שטאטען:	אין 1902	אין 1900
קאליפארניא	9,592	7,572
קאלאראדא	7,633	684
קאננעטיקאט	2,857	1,741
איידעהא	1,317	—
אילינא	20,167	9,687
אינדיאנא	7,134	2,374
איווא	6,360	2,742
קאנזאס	3,236	1,605
קענטאקי	1,665	646
מעין	1,966	878
מאסקאטשוסעטס	33,629	9,716
מיזורי	5,335	6,139
נעבראסקא	3,171	882
ניו העמשייר	1,057	790
ניו דזשירסי	4,575	4,609
ניו יארק	23,400	12,869
נארטהידאקאטא	1,245	518
אהאיו	14,270	4,847
אקלאהאמא	1,963	796
ארענא	3,532	1,494
פענסילוועניא	21,910	4,831
סאטידאקאטא	2,738	176
יוטא	2,836	720
וואשינגטאן	4,739	2,006
וויסקאנסין	15,957	7,095
וואיאמינג	552	—
בסך, הכל:	202,836	85,367

און פון דיא איבעריגע 12—13 סטייטס, פון וועלכע דער וואוט איז אפיציעלל נאך איממער נישט בעקאנט איז אזוי גוט וויא זיכער אז מישיר גען, מינעסאטא און מאנטאנא אלליין האבען אונז געגעבען נישט וועניגער וויא 20 טויזענד שטיממען, וואס דאס צוזאמען מיט דעם וואוט פון דיא אנדערע ניו — צעהן סטייטס וועט אונז געבען מינדעסטענס 230,000 שטיממען אין דער גאנצער מדינה. צורעכענענדיג דערצו דעליאז'ס 50 צו 60 טויזענד שטיממען, וועט וואהרשיינליך דיין דרייהונדערט-טויזענד זעהר פיעל נישט פעהלען.

* * *

שער קאנדידאט זאל זינען אנשטאט יענעם אין דעם וויכטיגסטען אפוס, וועלען מיר פאר איהם שטיממען און וועלען בעווייזען אז מיר זיינען סאציאליסטען דערמיט, וואס מיר וועלען דעם סאציאליסטישען קאנדידאט פאר וויצע-גובערנאטאר. געבען אונזער-וואוט. אויף דעם אופן איז שוין נישט אזוי לייכט איינפאד צו זאגן אז פון דיא 128 זיינען 28 ענטוועדער גאר קיינען סאציאליסטען נישט, אדער קאנפוז קען. דאס איז א פראגע, וועגען וועלכע מען וועט אמאל דארפן זיך געהעריג דורכרעדן, ווייל אזוי לאנג וויא אונזערע שטיממען דיענען הויפטזעכליך אלס א בעווייז פון אונזער וואקיטענדע מאכט. איז כדאי צו וויסען אויף קלאר וויא שטארק מיר זיינען, נישט איבערשטרייבענדיג און נישט אונטערשעצענדיג.

דערווייל איז דעם 2טען דעצעמבער אין דעמאלטיגען סטייט געווען אן עלעקשען אין דיא 33 שטעט פאר בירגערמייסטערס און "טאדטיבעאמטע" דער רעזולטאט איז פאר דיא מייסטע פון אונזערע לעזער א בעקאנטע טהאט-זאך: מיר האבען געהאט א גלענצענדע זיגע אין בראקטאוו, ערוועהלענדיג טשאַרלס. קאל-טער אלס מייאָר מיט 556 שטימען מעהר וויא פיעל עס זיינען אבענגעבען געווארען פאר דיא ביידע אלטע פארטייען צוזאממען. דאן זיינען איצט דא אין בראקטאוו דריי (פון 7) סאציאליסטישע אדערעמען, אכט (פון 21) קאנסערוועטיווע און צוויי (פון 3) סקוליקאמישנאנערס. צוויי יעדן דיא לעצטע איז געוועהלט געווארען א פרוי, גענאסין באסווארטא, וואס דאס איז אליין פיעל ווערט, ווייל דאס בעווייזט אז דיא פרויען וועלען זייערע מענשען רעכטע נור דאן האבן בען ווען סאציאליסטען וועלען קריגען א דעה אין דער מדינה. פרוי באסווארטא איז איבריג געבן נישט דיא ערסטע, וועלכע אונזער פארטיי האט ערוועהלט אין מאכטשוסעטס. דארטען האט שוין מיט צוויי יאהר צוריק צו דעמאלט-ביגען אפוס (סקוליקאמיטע, דעם איינציגען, צו וועלכען א פרויענציימער קען איבערהויפט געזעצליך געוועהלט ווערן) געקומען אונזער גע-נאסין מיסיס עליזאבעט פארטער.

וויא געזאגט, דער זיגע אין בראקטאוו איז געווען א גלענצענדער, אבער אינטערעסאנטער איז געווען אונזער מפלה אין הייווערהיל, א מפלה, וועלכע קען זיך נאך פערוואנדלען אין א זיגע, וויא מען וועט באלד זעהן. אין הייווערהיל זיינען "געלאפען" פאר מייאָר פיער קאנדידאטען: א רעפובליקאנער, א דעמאקראט, א סאציאליסט און א דעליאניסט. שטיממען האבען געקראכען דער רעפובליקאנער 2352, דער דעמאקראט 1663, דער סאציאליסט 2338 און דעליאניסט מענש 19. געוועהלט איז געווארען דער רעפובליקאנער, ציעהענדיג 14 וואוטס מעהר וויא אונזער קאנדידאט. דיא סא-

זיך דא אבער מווען בענוגענען מיט א פאאר קורצע בעמערקונגען.

וויא מיר האבען שוין אויבען געזעהן זיינען דארטען אין דעם גאנצען סטייט אבענגעבען גע-ווארען סאציאליסטישע שטיממען — 33629 פאר אונזער פארטיי אלליין. דאס איז אבער געווען פאר טיילן, דעם קאנדידאט אויף גאווערנאר. געט, ערעמס, וועלכער איז געלאפען פאר ליוטע-נאנט גאווערנאר האט געצויגען מיט זיבען טויזענד שטיממען מעהר — 40709. פאר דיא סאציאליסטישע פארטיי צוזאממען מיט דעליאניסט קאנדידאטען האבען געשטיממט 39708 מעננער פאר דעם גאווערנאר קאנדידאט און 49102 פאר'ן ליוטענאנט גאווערנאר און דערביי איז דער אלגעמיינער וואוט (פאר אללע פארטייען צוזאממען) געווען: פאר גאווערנאר 398,659 און פאר'ן ליוטענאנט נור 384,433. דאס הייסט מיט 14 טויזענד וועניגער. מיט אנדערע ווער-טער הייסט דאס אז וועהרענד אין דעם ערסטען פאלל האבען געשטיממט פאר אונזער אידעע פון טויזענד, וועהלער קנאפע 100 האבען אין דעם צווייטען פאלל 128 וועהלער פון יעדען טויזענד געשטיממט סאציאליסטיש. ארום דעם לוינט א טראכט צו טאן.

* * *

עס קומען צום שטימקאסטען טויזענד סיטי-ענס. געוועהלט דארפן ווערן א גובערנאטאר און א וויצע-גובערנאטאר און פאר יעדען אמט זיינען דא פינף קאנדידאטען, אדער, רעכענענדיג דיא צוויי סאציאליסטישע פאר איין פארטיי, פיער קאנדידאטען. מען ווייס אז וואהרשטיגליך וועט זינען דער רעפובליקאנער; אז דער דעמא-קראט האט זעהר א שוואכען שאנס און דער סאציאליסט קיין שום שאנס נישט געוועהלט זי ווערן. צווישען דיא טויזענד סיטיענס זיינען דא 128, וועלכע ווילען שטיממען פאר'ן סאציאליזמוס און צווישען זיי הונדערט פרינציפ-געטרייע, "זאטטעליפעסטע" סאציאליסטען, וועלכע מאכען קיין שום קאמפראמיס נישט און שטיממען נור פאר סאציאליסטען סאיי פאר גובערנאטאר, סאיי פאר וויצע-גובערנאר טאָר, סאיי פאר ערגיין אנאנדער אפוס. דיא פראגע איז: וואס פאר מענשען זיינען דיא דא-זיגע 28 וועהלער, וועלכע "סקרעטשען" דעם הויפטקאנדידאט און שטיממען פאר'ן סאציאליסטישען וויצע-גובערנאטאר? וואללט, למשל, טייל ווירקליך געהאט א שאנס געוועהלט צו ווערן, דאן וואללט מען געוואוסט, אז דיעזער טהייל פון דיא 128 בעשטעהט פון "קאנפוזע קעפ" א. ז. ו. — דא אבער האט קיינער נישט גע-רעכענט אז טייל קען ווירקליך געוועהלט ווערן און עס איז דא דיא מעגליכקייט צו רעכענען, אז דיא לייטע האבען אזוי געטראכט: אזוי וויא דער סאציאליסט קען סאיי וויא סאיי נישט גע-וועהלט ווערן און דערביי איז פאר אונז אלס בירגער דאך גלייכער אז דער קאפיטאליסטי-

סע פאסירונגען ווארפען זייערע שאטטענס פאר אויס". וואו עס זיינען דא סאציאליסטען. אויף דער וועלט פיהלט זיך שוין היינט, אז אין קורצן צע עטליכע חדשים ארום וועלען אונזערע גנאט-סען שטעהן פאר א געוואלטיגען וואהל-קאמפף. וועלכער מוז און וועט בעווייזען אז דער סאציאל-ליזמוס האט אין דייטשלאנד אין דיא לעצטע פינף יאָהר וועדער געמאכט געוואלדיגע פארט-שריטע. דאס פיהלט מען אס מייסטען אין דייטשלאנד גופא און מען פיהלט דאס אומעדום. אפילו אין דעם קייזערליכען הויף. דאס פערטליי נינטע רעאקציאנערן (קאנסערוואטיווע) ליבע ראלע און קאטאליקען) האבען „ביד חזקה ובזרוע נטויה" ענדליך דורכגעפיהרט זייער הונגער טאריף. ד. ה. דעם צאל-טאריף, וועלכער וועט רייך מאכען דיא פאמיעשטישקעס אויף דעם אר-בייטער'ס שטוב. שווער און ביטער האבען אונז זענען גענאכט דאגעגען געקעמפט, אבער אזוי וויא זיי זיינען אין רייכסטאג נור 58 צווישען 397 מעמבערס. זיינען זיי נאטירליך סוף-כל-סוף בעוועגט געווארען פון דיא ווייס-בלוי-שווארצע טומאה. צום אונגליק פאר דיא זייער, פיהלען זיי וויא אמאל פיררוס פון עפירוס, אז נאך איין זיעג אזעלכער און זיי זיינען פערלארען. עס איז וואהר, זיי האבען זייער זאך דורכגעזעצט, אבער דער יום הריו קומט און ווען זיי טראכטען ווען גען דיא קומעדיגע וואהלען געהט זיי אריבער א סקרוך איבערן לייב.

* * *

וויא ווייט דאס פיהלט זיך בעווייזט דער לעצטער „סטאמפ-פיטש" פון דעם דייטשען דעפוטאטע פון לאיאקע ארבייטער (18 שטיק 1) און זיי האט ער מתרה ומודיע געווען אז אויב דיא ארבייטער אין דייטשלאנד וועלען וועהלען, וויא ביז איצט, סאציאל-דעמאקראטען צום רייכסטאג, וועט... וועט ער שטארק פאראיבעל האבען. סתם-ארבייטער, האט ער געזאגט, זיינען איהם זעהר ניהא: אדרבה ואדרבה, פאר וואס טאקע ניט? אבער סאציאליסטען האט ער פיינט א. ז. ו.

דאס איז גערעט געווארען אין א שטאדט וויא ברעסלוי, וועלכע האט צו וועהלען צוויי מעמבערס צום רייכסטאג און וועהלט איממער „רויטע"; א שטאדט, וואו לאסאל איז געבא-רען געווארען און וואו דיא סאציאליסטען האט בען שוין לאנג אן אבסאלוטע מאיאריטעט. אבער דעם קייזער'ס ווערטער זיינען דער אמת'ער אויסדרוק פון דעם שרעק, וועלכער איז אויף דיא רעאקציאנערן איז דיא לעצטע וואסען געקומען דורך זייער אייגענעם זיעג. וואס ביי א ניכטער איז אויף'לונג איז ביי א שכו'ר אויף'לונג — ביי א שכו'ר אויף'לונג איז דעם דעם קייזער'ס רעדע איז איינער פון דיא שאטטענס, וועלכע גרויסע פאסירונגען ווארפען פאראויס.

* * *

ציאליסטען האבען פערלאנגט אז מען זאלל פון דאס נייע צעהלען און ווען דאס איז געשעהען, איז דיא רעפובליקאנער פלוראליסטען געווארען פון 14 ניט מעהר וויא צוועלף. דערביי אבער האט זיך ארויסגעשטעלט אז פאר דעם „נע-וועהלען" רעפובליקאנער זיינען געצעהלט גע-ווארען 18 שטיממעטליך, וועלכע זיינען געווען וואס מען רופט פערדארבענע בעללאטס און הא-בען איבערהויפט ניט געדארפט געצעהלט ווערן. דיא זאך איז פארגעבראכט געווארען פארן סוף-רים-קארט. דא האט דער עסק אנגענומען אזא מין פנים: דיא פאקטען וויא זיי זיינען דא גע-שילדערט געווארען האט דער אדוואקאט פון דיא רעפובליקאנער צוגעגעבען, ער האט נור בעהויפטעט אז איינמאל איז זיין קליענט ער-קלעהרט געווארען געוועהלט, האט דער סופרים קארט אין דער זאך נאר ניט וואס צו זאגען און א סוף! וואהרשיינליך וועט דער פראצעס ענט-שיעדען ווערן נאך איידער דיעזער העפט „צור-קונפט" וועט ערשיינען און מיר וועלען האבען א זיעג אין ביידע פעללע. וועט דאס געריכט ענטשיידען אז עס האט א רעכט צו משפט'ען על פי דין. דיא וועט דער סאציאליסט פלאנ-דעם זיין נעקסטען יאָהר דער בירגער-מייסטער פון היינערהאל; ווען ניט — דאן וועט פון אלע זייטען זיין אנערקענט אז איז אמת'ל איז גע-וועהלט געווארען אונזער קאנדידאט (מיט 6 שטיממען פלוראליסטען) און דער רעפובליקא-נער איז בירגער-מייסטער דורך א פעלשונג, וועל-כע זיין אייגענער לאיער האט אליין צוגעגעבען.

* * *

נעכסטען מאנאט וועלען מיר וואהרשיינליך זיין. אים שטאנדע צו געבען דעם גאנצען וואס פון ביידע סאציאליסטישע פארטייען איז דיא יונייטעד סטייטס. ענונג ווייסען מיר שוין היינט צו פיהלען אז דער דריטער יאָהר פון דעם צוואנציגסטען יאָהר-הונדערט פאנגט זיך אן פאר אונז פולל מיט גלענצענדע אויסזיכטען, פולל מיט פערשפרעכונגען פאר א גרויסע צור-קונפט פון אונזער אידעאל. דיא טעאסטס, וועל-כע מאכען פארטוועהרענדע פארטשריטע; דער פראטעסטאריע קלאסעקאמפף. וועלכער ווערט שארפער פון טאג צו טאג, שארפער און מלע-רער און ביטערער, וויא דאס בעווייזען דיא גרוי-סע סטרייקס — דאס אללעס מוז פאר אונז מא-כען א וועג, מוז עפענען דעם ארבייטער'ס אוי-גען, מוז איהם בעווייזען אז זיין שוועה ליגענט איז זיין אייגענע האנד. אלץ וואס מיר האבען צו טאן איז פארטצוועצען אונזער פראפאגאנ-דא. דיא אויפקלערונג פון דיא מאסען, איממער געדענקענדיג אז מיר האבען ביז היינט אס מייסטען דארטען עררייכט וואו מיר האבען בע-סער געארבייט און זיינען געווען שטארקער אר-גאניזירט.

* * *

דיא ענגלענדער האבען א ווערטעל: „גרוי-

פארטיי, וועלכע פערדיענט געאכטעט צו ווערן. וועגען דעם טאלענט וואָס געפינט זיך אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, איז ניט נעמליך צו רעדען. יעדער איינציגער אין דייטשלאַנד ווײַס, אז מיט אַ מוח וויא בעבעל'ס וואָלט מען געקענט אזוי אויספיללען דיא קעפ פון אַ גאנצען טויז פריישישע פריצים, אז זיי וואָלטען געשיינט צווישען זייערע חברים. דיא אָפּפערווייליגקייט און דיא צוגעבונדענקייט צו דער פארטיי ביי דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטישע מאַסען מוז בע־וואונדערן אפילו דער, וועלכער איז ניט איינפער־שטאַנדען מיט זייערע בעשטרעבונגען. זייער דיסציפלין... וואָלט געקענט דיענען פאר אַ מוסטער און אַ „ביישפּעל איבערהויפט פאר אונזערע ליבעראלען.

אלה דברי מאָמזען.

* * *

גענ. טראָלסטראַ, דער פיהרער פון דיא האָל־לענדישע סאָציאַל־דעמאָקראַטען, איז ענדליך געוועהלט געוואָרען צום פארלאַמענט אין דעם דריטען אַמסטערדאמע וואהל־דיסטריקט. וויא אונזערע לעזער וועלען זיך עראינערן איז עס ביי דיא לעצטע וואהלען געלונגען דיא פּעראיי־ניגטע אַרבייטער־פיינדע איהם צו שלאָגען אים אז ער, דער גרויסער סאָציאַליסטישער רעדנער, זאָלל ניט קענען בענוצען דיא טריבונע פון'ם פארלאַמענט פאר זיינען (און אונזערע) אידעען. טראָלסטראַ איז דער אַכטער סאָציאַליסט, וועלכער קומט איצט אַרײַן אין פארלעמענט אלס שלח־צבּור פון דיא האָלענדישע אַרבייטער און וויא גרויס דער זיעג איז פערשטעהט מען נור דאָן, ווען ימען ווײַס וואָס פאר אַ נידער־טרכטיגער וואהל־סיסטעם דאָרטען עקזיסטירט. צוויי פון יעדע דריי אַרבייטער האָבען דארטען ניט קיין שטימערעכט און דיא ערוועהלונג פון אַ סאָציאַליסט איז דארטען ניט קיין קלייניגקייט.

* * *

ווען טראָלסטראַ איז מיט פינף יאהר צוריק געוועהלט געוואָרען האָט ער ביי אַ געוויסע גע־לעגנהייט גערעדט וועגען דיא „סאָציאַליסטי־שע פארטיי“ אין פארלעמענט. אזוי וויא דאָ מאַלס זיינען דאָרטען נור געווען אין גאנצען צוויי סאָציאַליסטען האָבען זיך דיא חברה (קאָ פּיטאַליסטען) הויך פאָאָנדער־געלאַכט ביין וואָרט „פארטיי“. דאָן האָט זיך טראָלסטראַ צו זיינע געגנער געווענדעט און האָט געזאָגט :

„איהר לאַכט, מיינע הערערען, דערפון וואָס

אונזער מאַנאָטליכער אַרטיקל וועגען רוס־לאַנד איז ליידער אנגעקומען צו שפעט פון לאַנד דאָן און וועט מוזען אַבעלעגעט ווערן אויף נעכ־סטען מאַנאָט. צוליב דעמועליגען גרונד וועט אויך גענ. מיללער'ס אַרטיקל ערסט ערשיינען אין דעם פעברואַר נוממער. געהאָפּט האָבען מיר פאַרצושטעללען גענ. מיללער אלס אַ נייעם מיטאַרבייטער פון דיא „צוקונפט“ אין דעם ער־סטען העפט פון דעם נייעם יאהר, אָבער דאָס איז געווען אַבסאָלוט אונגעגלייך.

* * *

אין גענ. פייגענבוים'ס אַרטיקל געפינט זיך אַ בעמערקונג וועגען דעב'ס וועלכע ער וואָלט זיכער ניט געמאַכט ווען ניט דורך אַ מיספּער־שטענדניס. ער וואָלט געווען דער ערסטער צו לאָזען דעם גאנצען זאָץ אַרויסנעמען, ווען עס וואָלט געווען אַ מעגליכקייט דאָס צו טאָן איי־דער דער בויגען איז געדרוקט געוואָרען און ווען דער וואָס שרייבט דיעזע ציילען וואָלט געהאַט געלעזען גענ. דעב'ס'עס אַרטיקל איז דיא סאָ־ציאַליסטישע „רעוואַל“ אין דער צייט, וויא דאָס איז געווען זיין פּליכט, אָבער ליידער אונגעגלייך. — מיר וועלען נעכסטען מאַנאָט גע־בען אונזערע לעזער אַז איבערזעצונג פון דעב'ס'עס אַרטיקל און דאָן וועט דער גאנצער עסק אויפגעקלערט ווערן.

* * *

פּרינציפיענטרייהייט און כאַראַקטער־פּעס־טיגקייט זיינען דיא צוויי זאכען, וועלכע מאַכען געאכטעט אפילו ביי געגנער סאָיי פארטייען סאָיי פערזאָנען.

אָט איז אַן אורטהייל פון איינעם פון דיא בעריהמטעסטע מעננער פון דייטשלאַנד וועגען דיא דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, וועלכע האָט אזוי בראָוו געקעמפּט געגען דעם נייעם צאָהל - טאָריע, דעם „הונגער־טאָריע“ ביז זיא איז בעזיעגט געוואָרען דורך דיא ברומאַלע גע־וואַלט פון דיא רעאַציאָנערע מאַיאָריטעט אין'ם רייכסטאג.

אין אַ פערעפּענטליכען בריעף שרייבט דער 86 יאָהריגער גרייז־גרויער היסטאָריקער, פּראָ־פּעסאַר מאָמזען אונגעפּעהר אזוי :

„איך בין קיינמאָל ניט געווען קיין סאָציאַ־ליסט און מיינ אויך ניט עס צו ווערן. אָבער עס איז ליידער (!) וואָהר, אַז היינט איז דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטיע דיא איינציגע גרויסע

סאציאל-דעמאקראטיע בכלל און צום בערלינער „פארווערטס“ בפרט, האָט דער צענטראל-אָר-גאָז פון דיא פארטיי אין עטליכע טעג צוגע-קראָגען ניט ווייניגער וויא פינף טויזענד נייע לעזער.

און מען זאָגט נאָך אז קיסרים טויגען צי קיין זאך ניט. אזא מטורף וואָלט דאָ אין אַמע-ריקא אַללע אונזערע צייטונגען געשטעלט אויף דיא פיס.

* * *

דאָס וואָס קומט איצט איז גראָד אַ טרויע-ריגע בשורה פון דיאזעלביגע מדינה.

אין ברעסלוי, טאָקע דאָרטען וואו וועלועלע-שגען ירום הודו האָט געהאלטען זיין ארבייטער-פריינדליכע רעדע, איז דאָ ניט לאַנג יעשטאָרבען מאַקסימיליאַן שלעזינגער, פאַר דעם נייעם דור איז דיעזער מאַן הויפטזעכליך בעקאנט אלס דער דראמאטורג (דער דראמען-שרייבער) פון דעם ברעסלויער טהעאטער און מען ווייס אויך אז ער איז זיין גאנצען לעבען לאַנג געווען א „רימפאטיזער“, אין זיינע יונגע יאָהרען זאָ-נאָר אַ פירער פון דער פארטיי אין יענע שטאָדט.

דער וואָס שרייבט דיעזע ציילען געדענקט וויא מיט אַ יאָהר פינף-און-צוואַנציג צוריק האָט זיך געיאָוועט אין ברעסלוי. אַ יונגער מאַן, דער יורש פון אַ רייכען אידישען באַנקיר, און האָט זיך גענומען אַרויסגעבען אַ טעגליכע סאָציאַליסטישע צייטונג, וועלכע ער האָט אַ נאָמען געגע-בען „וואַהרהייט“, דאָן איז אַפילו שוין ברסלוי—לאַסאַל'ס געבורטשטאָדט — געווען אַ גרויסער סאָציאַליסטישער צענטער, אָבער דער דלות אין דער פארטיי איז געווען נאָך גרעסער און אָהן זיין הילף וואָלט וועגען אַ טעגליכע צייטונג דאָן פשוט ניט געווען וואָס צו טראַכטען.

דיא ברעסלויער „וואַהרהייט“ איז ניט נור געווען וויכטיג פאַר שלעזיען אַלליין. צו דער „וואַהרהייט“ איז געווען אַ וואָכענבלאַט (אַ זאָג-טאָגס-בלאַט, אויב איך האָב ניט קיין טעות) אין דיא שריפט טאָיפּ) פון דעם וואָכענבלאַט פלעגט געשיקט ווערען אין אייניגע שטעט, וואו דערצו פלעגט געדרוקט ווערן אלס לעזונדערער לאָקאַל לער קאַלום און פלעגט געדרוקט ווערן אלס בעי-זונדערער לאָקאַלער אָרגאַן אונטער אַנאַנדער נאָ-מען. אויף דעם אופן איז, צום ביישפּיעל, מעגליך געוואָרען דיא „פרייע פרעסע“, דער קעניגסכער-נער פארטיי ארגאַן פון יענע צייט. אין וועלכער דער שרייבער איז אַרויסגעטרעטען צום ערשטען

מיר זיינען אזוי ווייניג אין צאָהל. אָבער האָט ניט קיין טעות, מיר זיינען שטאַרקער וויא איהר גלויבט. ניט דיא העלפט פון דיא ערוואַקסענע מענער פון האָללאַנד האָט דיא מעגליכקייט צו וואַוטען... הינטער אונז שטעהען 700 טויזענד אַריימע, אונזערענע מענשען און אייער שעה-נע געזעלשאַפּט-אַרדנונג ניט אונז אַ גרויסען פרוכטבאַרען פעלד פאַר אונזער פּראָפּאַגאַנדאַ. לאַכט ניט, מיינע העררען, מיר זיינען נור דיא פאַרגענגער פון יענע, וועלכע האַלטען ביין אַנ-קומען.“

אין טהיילווייזע זיינען זיי שוין אָנגעקער מען. פון יענע צוויי איז געוואָרען אַכט און דיא פארטיי איז היינט דריימאַל אזוי שטאַרק וויא מיט פינף יאָהר צוריק.

* * *

דיעזע מעשה מיט טראַנסטראַ עראינגערט אָן אַבריל-לאַטען ווייץ פון אונזער אייגענעם דזשיימס קערי, וועלכער פערדיענט פערשריעבען צו ווערן אויף אונזער ספר דברי הימים. ווען ער און מעקקארטני זיינען געווען דיא איינציגע צוויי סאָציאַליסטען אין דער שטאַטס-לעגיסלאַטור פון מאַסאַטשועטס — איצט זיינען זיי אויך נור דריי, אָבער דאָך שוין מעהר און לויט דיא פּראָפּאַרציע פון דיא אָבעגעבענע שטיממען האָבען זיי געדארפט זיין איבער 20—זיינען זיי ביידע, קער און מעקקארטני, אַוועג-געזעצט געוואָרען אין צוויי פערשיערענע עקען פון דעם גרויסען זאַל אין באַסטאָן. דאָס איז, דאַכט זיך, געווען צוליב דעם וואָס דאָרטען זיצען דיא מעמערס נאָך דעם סדרה אַלף בית פון זייערע נעמען. איין טאָג האָט אַ רעפּובליקאַנער אָדער אַ דעמאָקראַט, ווייס איהם דער גוטער יאָהר וואָס ער איז געווען, זיך געוועלט רייצען מיט קערל'ן און ער האָט צו איהם גע-זאָגט מיט אַ בייזען שמייכל :

„ווייסט איהר, מיסטער קערי, צווישען אייך און אייער פארטיי - גענאָסע איז דאָ אַ סך פלאץ.“

— „בערהיגט זיך, — האָט איהם „דזשיים“ געענטפערט — מיר וועלען באַלד אויספיללען דעם פּוּס טען פּלאַץ.

דער שמייכל איז צוריק פערשוואונדען.

* * *

אויף אַ וויילינקע צוריק נאָך דייטשלאַנד. זינד דער קיזער האָט זיך גענומען צו דער

פיעלע האָבען שוין לאַנג אָן איהם פער-
געסען, אָבער דיא עלטערע סאַציאליסטען וועלען
אין דיא הערצער איממער האָבען אַ וואַרעמען
ווינקעלע פאַר מאַקסימיליאַן שלעזינגער !

* * *

און דער טוט האָט אויך ביי אונזערע גע-
נאָסען אין עסטרייך צוגענומען איינעם פון דיא
עלטסטע קעמפער.

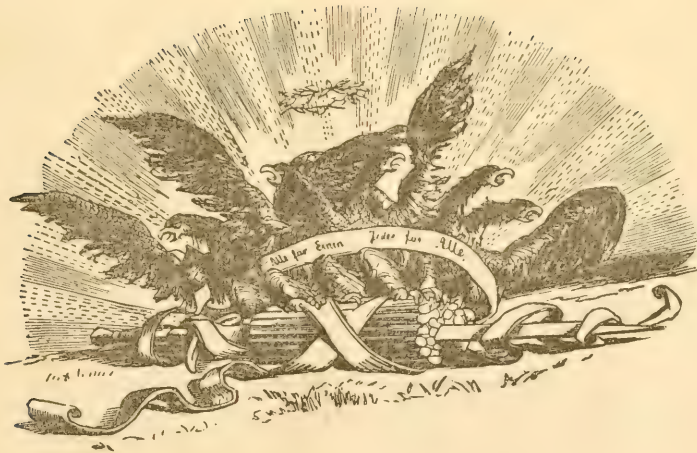
אין וויען איז געשטאָרבען יוליוס פאַפּ, אַן
אַלטער טהעטיגער גענאָסע, וועלכער איז לאַנג
געווען אַ מיטגליעד פון דאָס וואָס מיר וואַלטען
דאָ רופען דיא נאַציאָנאַל עקזעקוטיווע. ער איז
אויך געווען דער ביזנעס-מענדזשער פון דיא
יענער וויענער „אַרבייטער-צייטונג“, פון וועלכע
וויקטאָר אַדלער איז היינט דיא נשמה.

מאָל אַלס סאַציאליסטישער שריפטשטעללער...
זאָלל איהם דער הענד-אונגעוואַשענער מוחל זיין
דיא שטיקעלע בעריהמעריי.

* * *

לאַנג האָט דיא „וואַהרהייט“ ניט עקזיס-
טירט, מחמת דערווייל האָט זיך אונטערגע-
דרעהט דער סאַציאליסטען-געזעץ, וועלכער האָט
געמאַכט אַ סוף פון אַללע אונזערע צייטונגען.

דער אַרויסגעבער פון דיא „וואַהרהייט“, אַ
יונגער מאַן מיט טאַלענט, האָט זיך גענומען צום
טהעאטער און איז געוואָרען אַ דראַמאַטורג. אין
דער פאַרטיי איז ער שוין ניט מעהר געווען טהע-
טיג, אָבער אַ סאַציאליסט אין האַרצען איז ער
געבליעבן און איצט איז ער טויט.

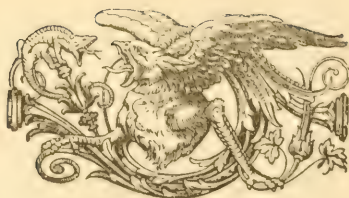

א ס א נ א ט א .

פון שלמה ז. רובין.

ווען דיא עכבאָ מאַכט טרוקען אַ וועג
פון גרויסען און בריווענדען מעער,
שפּאַציר איך דאָרט אַפּט און בעקלעהר
דעם שרעקליך פאַרוויסטעטען ברעג,
דיא ים-גראַז, דאָס זאַמד און דיא פּיש
וויא זיי ליעגען אַהן וואַסער, אַליין ...
ווערט מיין האַרץ מיר דאַנן שווער וויא אַ שטיין
און מיר דוכט: צו דער וועלט קומט אַ סוף!
נור פּלוצלינג וואַכט אויף וויא פון שלאָף
דער ים; עס קומט ווידער דער פּלוס
דאָס וואַסער ווערט גרעסער און הויך!
מיין פאַנטאַזיע שפּרינגט אַפּ וויא אַ טרום,
מיין יאוש פערשווינדט וויא אַ רויך,
מיין זעעלע לעבט אַפּ און ווערט פּריש ...

מינעאפּאליס, מינ.

אונזער קאלענדער.

17 — 1706, געב. בענדזשעמין פרענקלין, דער
אמעריקאנישער ערפינדער פון דעם בליץ־אבלייטער
און איינער פון דיא גרינדער פון דיא יונייטעד
סטעיטס.
18 — 1871 דאָס דייטשע קייזעררייך ווערט
פראָקלאמירט.
19 — 1793 קעניג לודוויג דער 16טער ווערט
אין פארוז פּעראורטהיילט צום טויט, 1865, פריז.
דער בעריהמטער פראנצויזישער אנארכיסט געז
שטארבען.
20 — 1863 דער פוילישער מיאטעזש פאנגט
זיך אָן.
21 — 1793 לודוויג דער 16טער ווערט געטויט
מעט. 1870, געשטארבען אדעקסאנדער הערצען,
דער רוסישער פרויהייטס־קעמפער און רעדאקטאר
פון'ם „קאָלאָקאל“.
22 — 1729 געב. דער דייטשער דיכטער לעז
סינג. 1788, געב. דער ענגלישער דיכטער לאָרד
באָריאָן.
23 — 1873, דער פראנצויזישער מאָלער דאַרע
געשטארבען.
24 — 1834, ראָבערט אָוען פערטהידיגט אין
לאַנדאָן דעם סאָציאליזמוס. 1901, אין רוסלאנד
ווערן 183 סטודענטען אָבעגעבען פאר סאָלדאטען.
25 — 1759 דער שטוישער דיכטער ראָבערט
בוירנס געבארען. 1819, דער ענגלישער סאָציאָל
ליסט ערנסט דזשאָנס געבארען; ער איז בעריהמט
געוואָרען אין דער שטארמיסטען בעוועגונג.
26 — 1756 געב. דער קאמפאניסט מאָצאַרט.
1878, דער ערסטער פראנצ. ארבייטער קאָנגרעס
זינט דיא קאמונע.
27 — 1880 אין רוסלאנד ערשיינט סעקרעטענע
דיא צייטונג „שטאַרני פערדעילעל“.
28 — 1878 אין ניו יאָרק ערשיינט דער ער
סטער נומער „פאלקס־צייטונג“. 1886 אין ווארשע
ווערען געהאנגען באַדאָווסקי, קוניצקי, אָסאָווסקי
און פערטוסינסקי אין דעם פראָצעס פון דיא פויז
לישע ארבייטער פארטיי „פראָלעטאָריאט“.
29 — 1737 געב. טה. פעיון, דער פרידענקער
און אַמעריקאנישער פאַרטיאָט. 1880 דיא דרוקער
ריי פון דיא „נאראדנאיא וואָלאָיא“ ווערט ענטדעקט
און דיא פּערהאפטעטע פערטהידיגער זיך מיט וואָפען.
30 — 1649 קעניג קארל דער ערסטער פון ענג
לאנד ווערט געקעפט.
31 — 1893 אין דייטשען רייכסטאג פאנגט
זיך אָן דיא גרויסע דעבאַטע וועגען סאָציאליזמוס
(צוקונפטיגשאַפט). 1897, דיא קאָנווענציע פון
אידישע סאָציאליסטען אין ניו יאָרק בעשליסט אַרויס
צוגעבען דעם „פאַרווערטס“.

מאנאט יאנואר.

1 — 1863, דער סוף פון נעגער־שקלאפעריי
אין אמעריקא, 1881, געשטארבען בלאנקי, דער
פראנצויזישער רעוואָלוציאָנער וועלכער האָט צוגע
בראכט א העלפט פון זיין לעבען אין טורמע (עמ)
ליכע און דרייסיג פון 76 יאָהר).
2 — 1900 אין טשעכאָסלאָווי, פוילען, הרגער
נען ארבייטער צו א מוסר.
3 — 1893 אין דייטשלאנד ברעכט אויס דער
קוילען־גרעכער סטרויק אין דער זאַר (טייך) גע
גענד.
4 — 1786 משה מענדעלסאָהן געשטארבען.
1897, א סטרויק פון דרייסיג־טויזענד ארבייטער
אין איוואָנאָוו - וואָזנעסענק. 1878, דער
בעקאנטער אַנטי־סעמיטישער גחט שטעקער גרינדעט
זיין פארטיי אין דייטשלאנד.
5 — 1643 געבארען אין ענגלאנד דער בע
ריהמטער נאטור־פאָרשער אייזעק ניוטאָן.
6 — 1891 ווערט ערעפּענט אן ארבייטער־קאָמי
גרעס אין ליסאבאָן, פאָרטוגאַל.
7 — 1902 פונפצעהן מענטשען ווערן געטויטעט
אין דעם אייזענבאָהן־טונעל אין ניו יאָרק.
8 — 1878 געשטארבען ראספאָיל, א בעריהמטער
פראנצויזישער רעוואָלוציאָנער.
9 — 1873 דער דייטשער (און לעצטער) נאָפּאָ
לעאָן געשטארבען.
10 — 1840 אין ענגלאנד ווערט איינגעפיהרט
דיא פענני בריע־פאַסט איבער'ן גאנצען לאנד; פריז
הער פלעגט מען צאָהלען פאר א בריעף נאָך דעם
מהלך נאָך.
11 — 1829 געשטארבען דער דייטשער שריפט
שטעללער פרידריך שלעגלעל.
12 — 1840, טשאַרטיסטען־ראָיאַט אין שעפ
פועלד, ענגלאנד.
13 — 1825, אין מעקסיקא ווערט אָבערשאפט
דיא שקלאפעריי. 1892, געשטארבען אין לאנדאן
דער אידישער סאָציאליסט (רעדאקטאָר פון'ם אַרביי
טער־פריינד) קאָנסטאַנטין גאַללאַפּ.
14 — 1858 אַרזוני פּרובירט ערמאַרען נאָ
פאלעאָן דעם דייטען.
15 — 1875 אין לאַנדאָן ערשיינט דער ערסטער
נומער פון דיא רוסישע סאַצ. צייטונג „וופּעריאָד“
(פאַרווערטס). 1622, געב. אין פראנקרייך דער
בעריהמטער קאָמעדיע־שרייבער מאָליער.
16 — 1881 אין רוסלאנד ווערן אַרעסטירט דיא
מיטגלידער פון דעם „זיד־רוסישען בונד“.

דיא צוקונפט

מ. ווינטשעווסקי, רעדאקטאָר

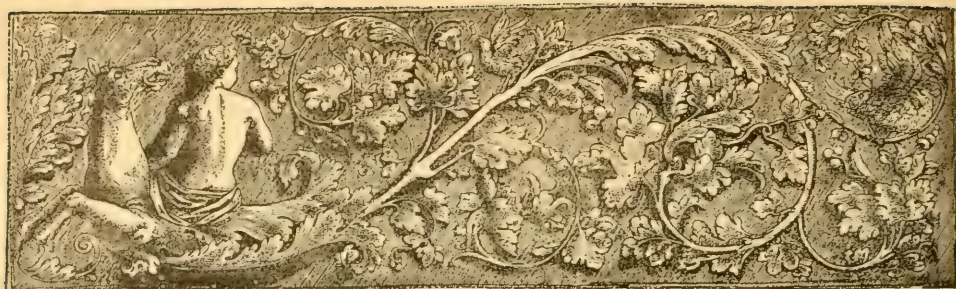
אבאנעמענט פרייזען :

אויסלאנד	אינלאנד	
1.25	\$1.00	פיר איין יאהר.....
ס. 75	ס. 60	6 מאנאט..... "
" 12	" 10	איין נומער..... "

Zukunft, 50 Suffolk St., New York.

פיעטער באַראַווסקי.

דיא צוק ונפט

No. 14.

FEBRUARY, 1903.

VOLUME 2.

פיעטער בארדאווסקי

פֿין ב. פייגענבוים.

בארדאווסקי איז גראדע דער פון דיא פיער קרבנות, וואָס האָט אַם ווייניגסטענס געהאַנגן פֿיר אונזער זאָך ביי'ן לעבען; אָבער ער קען אויף'ן געפיהל פון פיעלע מענשען אַם מייסטען ווירקען נאָך זיין טויט.

דער מערטירער שפיעז האָט געזאָגט אויף דער תליה אין טשיקאָגאָ: „אונזער שטיממע אין קבר וועט זיין מעכטיגער, וואָ דיא שטיממע, וואָס איהר דערשטיקט יעצט“. אזוי ווייט וואָ עס בעטרעפט דיא שטיללע געהיימניספאָלע שטיממע פון פערזענליכע סימפאטעי, וואָס איז אים שטאַנדע אזוי מעכטיג צו רעדען צום גע' פֿיהל פון מענשען, איז דאָס וואָרט וועגען קיין מערטירער ניט וואָהר, וואָ וועגען פיעטער בארדאווסקי.

מען דאַרף נאָך בלויז אַנקוקען זיין בילד, אום דאָס הארץ זאָל נעהמען קאָכען מיט הייליגען צאָרן אויף דיא טיראניי, וואָס האָט מיט קאַל'טען בלוט אזא ליטעבליכע געשטאַלט געגעבען פאַר שפּייז צו דיא ווערים. מען דאַרף נאָך בע'טראַכטען דאָס ערלע, ליטעבליכע געזיכט, וואָס יעדער שטריך דערפון דריקט אויס אזא זאַנפטע גוטסקייט, אזא בעצויבערנדע פריינדליכקייט, — אום דיא ציין זאָלען נעהמען קריצען, דיא פֿויס'טען זאָלען זיך צוזאַמענדרוקען, און פון הארץ זאָל זיך אַרויסרייסען אַ גליהענדער פֿלוך אויף אזא אַרדנונג און אזא געזעץ, לויט וועלכען אזוינעם קומט זיין הייליגען לעבען אויסצולעשען

יינטיגען מאַנאָט פֿייערן דיא פּוילישע סאַציאַליסטען דעם יאַהרצייט פון דיא פיער מאַרטירער, וואָס זיינען פון דער רוסישער טיראניי אומגעבראַכט גע'וואָרען אין וואַרשע'ווער ציטאַדעל, דען 28טען יאָנאַר, 1886.

דיא נעמען פון דיא 4 העלדען זיינען: קור'ניצקי, פיעטרושינסקי, אַססאָווסקי און — באַר'דאווסקי.

פיעטער בארדאווסקי! קוקט זיך איין אין זיין בילד און בעטראַכט דיעזען „פערברעכער"! דער מענטש האָט זיך ביי דיא רוסישע „גערעכטיג'קייט" אזוי פערזינדיגט, אז נאָר מיט'ן טויט האָט ער געקענט דאָפיר בעצאָהלען!

קוקט נאָך גוט אָן דאָס געזיכט, דעם שטערן, דיא אויגען, דאָס מויל, און, אויב איהר האָט דעם מינדעסטען בעגריעה פון מענטשען-קענטניס, — וואָס זאָגט איהר צו דעם, אז דער מענטש ווערט ערקלעהרט פאַר אַ טויט-שטרעפליכען פער'ברעכער? אז דער קאַפּ מוז פאַלען? אז אויף דעם האָלז איז אַרויפגעלייגט געוואָרן דער שטריק פון אַ תליה? אז דיעזע אויגען זיינען מיט קאַלטע הענד אויסגעלאָשען גע'וואָרען.

מאכט דיא רוסישע טיראניי קוקען אויף איהם מיט אויגען פון חשד. וויא קומט אזא ריכטער צו זיצען אויף איהר ריכטערשטחל? קען ער זיין איהר געטריי?

און דיא טיראניי האט איהם מיט איהרע גיפטיגע אויגען אזוי לאנג נאכגעקוקט, ביז זיא האט איהם געכאפט ביין האנד, וויא ער בערגנבעט איהר בלוטדורשטיגעס הארץ!

דער שרייבער פון דעזע ציילען איז דער מאַט געווען אין ווארשוי, ווען באַרדאָוסקי איז אַרעסטירט געוואָרען. מען האָט דערציילט וועגען זיין אַרעסט דאָס פּאָלגענדע: נאָך אַ געריכטס־זיצונג, ווען ער האָט זיך אויפגעוויבן אַהיים צו גיין, האָט ער געמאַכט אַ טעות און אָנגעטעהן אַן איבערציהער פון עפעס אַ לומד פיגען אַרוואַקאָט. דער איבערציהער איז געווען פונקט וויא זינער. דער אַרוואַקאָט האָט ווידער אָנגעטעהן באַרדאָוסקי'ס איבערציהער, און אַין זיינע אַ קעשענע האָט ער געפונען אַ סאָציאַליסטישע צייטונג. דער אַרוואַקאָט האָט דאָס באַלד געמערדעט צו אַ זשאַנדאַרמעריי, און דאָס האָט געפיהרט צו אַן אַביסס (הויזזוכונג) ביי באַרדאָוסקי'ן.

אין זיין הויז האָט מען געפונען אַ וואַלזקע מיט רעוואָלוציאָנערע שריפטען, חתימות פון דעם עקזעקוטיוו קאָמיטע פון דיא פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי „פּראָלעטאַריאַט“ און אזוי ווייטער. און אויך האָט מען געפונען אַן אויפרוה צום רוסישען מיליטער, געשריבען מיט באַרדאָוסקי'ס אייגענע האַנדשריפט. אויך האָט מען ביי איהם אַרעסטירט דעם זעהר בעדייטענדיגן סאָציאַליסטישען פיהרער סטאַניסלאָוו קורניצקי.

אין דעם אויפרוה צום מיליטער ווערט אויפֿגעוויזען, וואָס פאַר אַן ערנידערניגענדע ראָללע דיא טיראנישע רעגירונג צווינגט דאָס מיליטער צו שפּיעלען, אַלס איהרע תּליונים. דער דעספּאָט טיזמוס האַלט זיך אויף דיא באַגעגעניש פון דיא סאָלדאַטען. מיט דיא באַגעגעניש מווען דיא סאָלדאַטען דערשטעכען דיא בויערען און אַרבייטער, ווען זייער געדולד פּלאַצט אונטער דעם דרוק פון דיא טיראניי און דיא רויבעריי און זיי ערהייבן זיך דאַגעגען. און ווען דער צאר וויל אויסלאָזען זיין צאָרן אויף דיא רעוואָלוציאָנערען, בעדיינט ער זיך ווידער מיט דעם מיליטער, ער זעצט זיך אוועק אַ מיליטער - געריכט, בעדייטענדיג פון אָפיצירען, וועלכע האָבען צו שפּיעלען אַ געריכטס קאָמעדיע, בשעת זיי ווייטען פון פריהער, אַז זיי וועלען אונטערטעהען מווען אויספיהרען דעם „אַללער העכסטען“ וויללען פון צאר, אויסצושטעלען תּליות איבער דעם גאַנצען רוסישען לאַנד. אָבער דיא עהרענפּאָל

„בידים“, און אזא געמיינע בעסטע וויא גורקאָ קומט צו זיין זיין ריכטער! — — —

און נאָך שטאַרקער ווערט דאָס גליהען פון דעם צאָרן, ווען מען הערט, וואָס פיר אַ מענש דיעזער ליבענסווירדיגער מערטרער איז געווען און וויא ווייט אונשולדיג, אפילו נאָך דעם בעגריעה פון „שולד“ ביי דעם קאָזאַקען יושר! אַן אויספיהרליכע ביאָגראַפיע פון דיעזען אָפּפער פון טיראניי האָבען מיר ניט. אָבער זיין ראָלע אין דעם פּראָצעס, ביי וועלכען ער איז בעשטימט געוואָרען צו ווערען געבראַכט אלס קרבן אויף דער עקידה פון טיראניי, איז עננו, אום מען זאָל זיך מאַכען אַ בעגריעה פון זיין כאַראַקטער און זיין ראָלע אין דער בעוועגונג. * * *

פיעטער באַרדאָוסקי איז געווען אַ ריכטער (סודיא), פריהער פון דעם אָקרוזשנאי סוד (קרייז געריכט) אין דיא פּוילישע שטאַט פּלאָצק, און דערנאָך אין דעם מיראָוואַי סוד (פריעדענס געריכט) אין וואַרשוי. ער איז אַרעסטירט געוואָרען אין דיענסט אלס מיראָוואַי סודיא.

אַלס ריכטער איז ער געווען אויסערגעוועהנדיג ליך בעליעכט ביי דעם פובליקום אין וואַרשוי — ביי דיא גרויסע מאַסען אזוי גוט וויא ביי דיא געבילדעטע קלאַסען.

דאָס גאַנצע פּאָלק האָט געוואוסט, אַז באַרדאָוסקי איז אַ זעלטענער גערעכטער ריכטער, עפעס גאָר ניט וויא אַ רוסישער סודיא. אויך דיא אידען אין וואַרשוי האָבען געוואוסט פון דעם גוטען און דעלען „סענדזיע“ באַרדאָוסקי, וועלכער איז אזוי „שטרענג“, אַז מיט קיין מיליאָנען קען מען איהם ניט איבערקוירען. עפעס גאָר אַן אויסנאָמע פון אַלע רוסישע טשינאָוואַניקעס... און דערביי איז ער אזוי גערעכט צו אַלע גלייך. ביי איהם איז גאָר ניטאָ אזוינס וויא אַנדערש האַנדלען געגען אידען וויא געגען קריסטען....

און אויך דיא געבילדעטע און אנגעזעהענע וועלט פון וואַרשוי האָט געהאַט צו איהם זעהר גרויס רעספעקט, אַלס אַ ווייזען ריכטער, געבילדעטען יודיסט און נאָבלען מענשען. ווען ער איז צום ערשטען מאָהל אַריינגעקומען אין דעם געריכט, וואו דיעזער גערעכטער בעל משפט האָט געדארפט ווערען אונגערעכט גע'משפט, האָבען זיך אַלע אַרוואַקאָטען מיט דרד־אָרץ פאַר איהם אויפגעשטעלט און יעדער פון זיי איז צוגעגאַנגען צו איהם און איהם געדריקט דיא האַנד אין אויסגעשפּראַכען סימפּאַטיע.

אָבער גראדע דאָס, וואָס האָט געמאַכט באַרדאָוסקי'ן געווינען אַלס ריכטער, דיא לייערע און אכטונג פון פּאָלק און אַלע גוטע און געבילדעטע מענשען — גראדע דאָס האָט גע-

טערט קערפערליך און גייסטיג, ביז ער איז אַראָפּ פון זינען, און דאס מחבליג האָבען מיט זייערע פערפלוכטע פעהיגקייטען שוין געוואוסט, וויא אזוי אויף דעם גייסטעם קראנקען היפּנאָטיש צו ווירקען, ער זאָל עדות זאָגען געגען זיינע גענאָסען, וואָס מען האָט איהם נאָר געהייסען. מען האָט אין איהם אַרייַנ- גערעדט וויא אַ פאַנגראַף און עס האָט פון איהם דאָס זעלבע אַרויסגערעדט.

אַז זאָגורסקי איז נישט בייַן זינען, האָבען בעשטעטיגט דער פערזאָנלעכער פון 10טען פאַר- וויליאָן פון ציטאָדעל אַליין (וואו דאס פאָליטישע געפאַנגענע ווערען געמאַטערט אין וואַרשוי), און אויך דאָקטוירים און וועכטער פון געפאַנגעניש. און ווירקליך האָט זיך דאָס נאכדער נאָר דייט- ליך אַרויסגעוועזען, דען זאָגורסקי האָט זיך דערנאָך דעם האַלז איבערגעשניטען אין אַז' אַנפאַל פון וואַהנינג.

צו זיין טרויעריגען גייסטיגען צושטאַנד האָט נאָך צוגעהאַלפּען אַ געוויסע העסליכע ליי- דענשאַפט, אין וועלכע ער האָט זיך אַרייַנגעלאָ- זען. ער איז געווען אין אזא צושטאַנד, אַז מען האָט נאָר געדאַרפט אַ געשריי טהאָן אויף איהם, האָט מען געקענט פּוּלען ביי איהם אַלץ וואָס מען האָט נאָר געוואָלט.

און דאָך האָבען דיא ריכטער פון גיהנום זיין עדות-זאָגען אָנגענומען!

און ער האָט דערזעהלעט, אַז ביי באַרדאָוו- סקי'ן פלעגען זיין זיצונגען פון דעם עקזעק- טיוו קאָמיטע פון דער פאַרטיי און אַז ער — באַרדאָווסקי — פלעגט אַליין זיין דערביי. אַז ביי איהם פלעגען פעהרענדעלט ווערען דיא וויכ- טיגסטע פראגען פון דער פאַרטיי. אַז ביי איהם און מיט זיין צושטימונג איז אונטערגע- חתמ'ה'עט געוואָרען דער טויט-פסק געגען שפּיאַ- נען. אַז ביי איהם איז געלעגען דיא קאסע פון דעם עקזעקוטיוו קאָמיטע פון דער פאַרטיי, אין אַז ער האָט געשפּיעלט אין דער בעוועגונג א וויכ- טיגע הויפטראָלע.

אין אמת'ן אָבער איז דאָס אַלעס געווען שקר וכזב. דער אמת איז ווירקליך, וויא באַר- דאָווסקי האָט ביי זיין פעהרער ערקלעהרט, נעמ- ליך:

„איך האָב, אמת, סימפּאטיזירט מיט דיא סאַציאַליסטישע בעוועגונג און בין איבערצייגט אין דיא וואַהרהייט פון איהר לעהרע. אָבער קיין מיטגלידע אין דער פאַרטיי בין איך נישט געווען. איך בין בעקאנט מיט עטליכע פון איהרע מיט- גלידער און איך האָב זיי געטהאָן עטליכע געפּע- ליגקייטען. ווען זיי פלעגען מיר בעטען זיי אַמאָל צו בעהאַלטען ביי מיר אין שטוב, האָב איך זיי דאָס נישט אָנגעזאָגט. אין איין געוויסע צייט האָ-

בעריהמטע נעמען פון אַזעלכע אָפיצירען וויא דובראָווין, סוכאַנאָוו, בוצעוויטש און אנדערע, זיינען אַ בעווייז, אַז נאָך איז נישט אויסגעשטאָר- בען יעדעס מענשליכע געפיהל צווישען דיא אָפיצירען פון דעם רוסישען מיליטער, און — דערבייכער האָפען מיר, אַז דיא מיליטעריסטען וועלען זיך נישט קאָזען בענוצען פון דיא טיראניי צו ברודער מאָרד און קיין אַנטהייל נישט געהען אין דיא שענדליכע אונטערדריקונג פון פאָלק.“

צו ענדע ווערען אין דעם אויפרוף. דיא מיר ליטעריסטען אויפגעפאָדערט, זיך אָנצושליסען אָן דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג, דען ווען דיא טיראניי וועט פערלירען דיא סימפּאטיע פון מיליטער, איז אַ סוף צו איהר הערשאַפט.

אַט דיעזער אויפרוף, געשריבען מיט דעם ריכטער באַרדאָווסקי'ס האַנד, איז געווען דער הויפט בעווייז געגען איהם, אין דעם בעריהמטען גרויסען וואַרשעווער סאַציאַליסטען פראצעס, אין וועלכען לודוויג וואַרינסקי האָט געשפּיעלט דיא הויפטראָלע — וויא מיר האָבען בעשריע- בען אין וואַרינסקי'ס ביאָגראַפיע אין פאַריגען נומער „צוקונפט“ — און אין וועלכען 23 וואַר- שעווער סאַציאַליסטען זיינען גע'משפט געוואָרען — נאכדעם וויא אַ מאַסע פון זיי, פון דעם זעלבען מאַסע-אַרעסט, זיינען שוין געווען פּע- שיקט קיין סיביר אָהן דין ומשפט, „אַדמיניס- טראַטיוונים פאַריאָדקאס“.

אָבער מיט דיעזען דאָקומענט האָט זיך דיא טיראניי נישט בענוגענט, אַלס בעווייז געגען באַר- דאָווסקי'ן. וויא מיר וועלען גלייך זעהן איז דאָס, לויט וויא עס האָט זיך אַרויסגעוועזען, ווייט נישט גענוג געווען איהם צו פעהרטהיי- לען צום טויט. און דעם טויט האָט איהם דיא טיראניי דורכאויס געוואָלט געבען, נישט פאַר זיינע „זינד“, נאָר ווייל ער איז געווען אַ ריכטער! ער האָט געמוזט אָנגעשלאַכ- טעט ווערען, אַלס אַז אָבשרעקונג פיר אנדערע הויכע טשינאָוויקעס, זיי זאָלען נישט וואַגען צי האָבען מענשליכע הערצער און געפיהלע! — דערבייכער האָבען דיא זשאַנדארמען אַרויס- געשטעלט געגען באַרדאָווסקי'ן, אַלס עדות, איי- נעם פון דיא סאַציאַליסטישע בעוועגונג גופא, א טהעטיגען גענאָסע און פערטרויען „לפני ופּנים“ פון דער פאַרטיי „פראָלעטאריאַט“. דאָס איז געווען איינער פון דיא אַרעסטירטע און גע'משפט'ע, זאָגורסקי.

זאָגורסקי איז אָבער נישט געווען קיין לומד פייגער פעררעטהער, נאָר אַליין אַ קרבן פון דיא טיראניי. איהם האָבען דיא טיראנען אויסגע- קליעבען, אַלס ווערקצייג געגען זיינע ברידער. מען האָט איהם אזוי פיעל יסורים און פרעניו- אָנגעטהאָן, מען האָט איהם אזוי טייפליש געמא-

אָנגעקלאַגטע אין געריכטסזאַלל, זיי אָנזאָגען זייער פּסק. גרופּען־ווייז האָט מען זיי פּאַרגע־פיהרט, לויט זייער אורטהייל.

באַרדאָוסקי איז פּאַרגעפיהרט געוואָרען צוזאַם מיט זיינע אין אָנהויב דערמאָנטע דריי לייז־דענס־גענאָסען, און מען האָט זיי אָנגעזאָגט דיא בשורה, אז — זיי מוזען שטארבען; אויף דיא תליה!

* * *

מיט אלע זייערע כוחות האָבען דיא מחבלים געאַרבייט, אָנצורעדען דיא פער'משפּט'ע, זיי זאָלען זיך אונטערגעבען און בעסען גנאָדע ביי דעם צאָר, וועט מען זיי לאָזען לעבען. אָבער מיט פּעראכטונג האָבען דיא העלדען דאָס צוריק־געווינען.

41 טעג, — לאַנגע טעג, וויא דיא יאהרען — האָט מען זיי געהאַלטען אין צווייפּעל. יעדען טאָג האָבען זיי ערווארטעט אַרויסגעפיהרט צו ווערען צו דער תליה, אָדער צו הערען, דאָס מען האָט זיי „בענגאדיגט“ — צו אַ לאַנגען לעבער־גען טויט אין סיביר אָדער אין שליסעלברוג.

ענדליך איז געקומען דער שוואַרצער טאָג — דען 28טען יאנואר 1886!

אומישנע האָבען דעם צאָר'ס מחבלים אויפגעשטעלט דיא תליה'ס פאַר דיא פענסטער פון דיא געפּענגנים קעמערלעך פון דיא איבריגע סאַציאליסטען!

און אָט וואָס דיא גענאָסען האָבען געשריע־בען פון ציטאָדעל אַרויס וועגען דיא פינסטערע שעה:

וואַרשוי, אין 10טען פּאָויליאַן,

דען 30טען יאנואר 1886.

„מיר שרייבען אייך, גענאָסען, אייניגע אייני־צעלהייטען פון דעם טויט פון אונזערע גענאָסען באַרדאָוסקי, קוניצקי, פיעטרושינסקי און אָס־סאָווסקי.

„מען האָט זיי אוועקגעכאַפּט אזוי פּלוצ־לונג, אז מיר האָבען זיך אָפּילו ניט געקענט גע־זעגענען מיט זיי. זיי האָבען זיך דערנאָך געבע־טען, מען זאָל זיי לאָזען שרייבען צו אונז עטליכע ווערטער, האָט מען זיי אויך ניט נאָכגעגעבען. „ווען מען איז זיי געקומען פּלוצלונג צונעה־מען צו דער תליה, האָט פעטרושינסקי געהאַל־טען אין מיטען שפּיעלען אין שאַך מיט שערע־שעווסקי'ן, און אַרויסגעהענדיג האָט ער נאָך גע־זאָגט, מען זאָל דעם יאָך ניט צוואַרפען, ער וועט צוריקקומען וועט ער ענדיגען דיא פּאַרטי. קיינעם איז ניט איינגעפּאלען, אז דאָס געהמט מען איהם שוין אזוי פּלוצלונג צום טויט. קוניצקי האָט געשריעבען עפּעס איבער פיזיקע אין אָסאָווסקי האָט זיך געלערנט געאַגראפיע.

בען זיך ביי מיר אויף אזא אופן אויפגעהאַלטען דער זאָגורסקי (וואָס האָט יעצט עדות געזאָגט געגען איהם) און דענבסקי. (ער איז יעצט טהער־טיג אין דיא פּוילישע סאַציאליסטישע בעוועגונג דאָ, אין אַמעריקא). קוניצקי און דענבסקי פלעגען מיך אָפּט בעזוכען, אַלס בעזונדערע פריינד און געסט. זיי פלעגען אויך ביי מיר מאַנכע מאָל בע־האַלטען פערבאַטענע שריפטען. דיא זאכען, וואָס מען האָט ביי מיר פערנומען ביי דעם אָביסק, האָט מען דעמאָלט ביי מיר ערשט געהאַט בע־האַלטען עטליכע טעג. פערזאמלונגען פון דעם רעוואָלוציאָנערען צענטראַל קאָמיטע זיינען ביי מיר קיין מאָל ניט געווען. דעם אויפּרוף צום מיליטער האָב איך ניט פערפאַסט, נאָר איבער־זעצט, אויף פערלאַנג פון מיינע פריינד, פון פּויל־ליש אויף רוסיש.“

דאָס זעלבע האָבען עדות געזאָגט דיא איב־ריגע גע'משפּט'ע סאַציאליסטען. קוניצקי האָט אַליין געזאָגט, אז דעם אויפּרוף האָט ער פער־פאַסט און נאָר געבעטען אַ פערזענליכע געפּעל־ליגקייט ביי באַרדאָוסקי'ן, אז ער זאָל איהם דאָס איבערזעצען אויף רוסיש. קוניצקי האָט ערקלעהרט דעם אונטערשייער צווישען מיטגליע־דער פון דער פּאַרטיי און אזעלכע, וואָס סימפּאַ־טיוזירען בלויז מיט איהר און טהוען איהרע מעמ־בערס אַמאָל אַ געפּעלליגקייט, אָבער זיי זיינען ניט מיט־פּערזאנלעך פאַר דעם, וואָס דיא פּאַרטיי טהוט. אזעלכער איז געווען באַרדאָוסקי. ספּעציעל איז באַרדאָוסקי בעשולדיגט גע־וואָרען פאַר רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאגאַנדע אין מיליטער און פאַר זיין פּעראייניגט אין דעם מיט דיא סאַציאליסטישע אָפיצירען סאַקאָלסקי, לור־און אינגעלשטראָם. אָבער דיא דריי אָפיצירען האָבען אַליין גענומען אַלעס אויף זיך און ער־קלעהרט, אז זייער בעקאַנטשאַפּט מיט באַרדאָו־סקי'ן איז געווען אַ ריין פערזענליכע.

דאָס האָט אָבער אַלץ ניט געהאַלפּען!

אַ קנאַפּען מאָנאַט האָט געדויערט דיא ספּראַווע. אָנגעהויבען האָט זיא זיך דען 3טען נאָ־וועמבער 1885. ביין ענדע פון דעם פּראָצעס איז געקומען אין געריכט דער אויבער־מחבל גע־נעראַל גורקאָ אַליין, בכבודו ובעצמו. ער האָט מורא געהאַט, טאַמער חלילה רעגט זיך פאַרט אַ מענשליכער געפיהל אין דיא הערצער פון דיא ריכטער, און ער האָט זיך צו זיי בעווינען, אז זיי זאָלען געדענקען, וואָס מען פערלאַנגט פון זיי! ...

אומישנע האָבען דעם צאָר'ס מחבלים אין מיטטען נאַכט, אַרום איינס אַ זייגער, אין דיא נאַכט פון דעם 18טען אויף'ן 19טען דעצעמבער 1885 האָט מען אַריינגערופּען דיא

אלע פיער ערמאָרדעטע זיינען בעגראָבען
געוואָרען אונטער זייערע תליות....

* * *

מיר וועלען ענדיגען מיט דיא ווערטער פון
דעם בריעה, וואָס וואַרינסקי און דיא איבריגע
גענאָסען, וואָס זיינען ביי דיזעלכע ספראווע
פערזאָרטהיילט געוואָרען פערשיקט צו ווערן,
האָבען אַרויסגעשיקט פון ציטאָדעל צו דיא גע-
נאָסען :

....אונזערע ברידער זיינען געשטאָרבען וויא
מענער, שטאַלן האָבען זיי געטראָגען זייערע
קעפ הויך, קוקענדיג אויף זייערע תליות, אויף
וועלכע, זיי האָבען געוואוסט, וועלען אין נאָך
עטליכע מינוטען הענגען זייערע קאָלטע טויטע
קערפערס. זיי האָבען זיך געזעגענט מיט דער
וועלט מיט דעם אויסגעשריי : „עס לעבע דאָס
פראָלעטאָריאט!“ „עס לעבע דיא פרויהייט!“
„זיי זיינען געשטאָרבען, אַז דיא זאכע פון
פראָלעטאָריאט זאָל לעבען !

עהרע זייער אנדיינקונג, רוהם פיר זייער
נאמען, — און דעם טיראן א פלֶוֹך
און אייביגע ראכע!“

„דיא ערשטע האַלבע נאכט האָבען זיי ביי
זיך געהאַט גלחים. דערנאָך, נאָך האַלבע נאכט,
האָט מען זיי אלע פיער אַריינגעלאָזען אין איין
צימער. זיי האָבען געזונגען רעוואָלוציאָנערע
לידער ביו אָן דער פריה. זיי האָבען אויף
געשריעבען גרויסע בריעה ; אָבער דיא בריעה
וועט מען, וויא עס ווייזט אויס, ניט אַרויסלאָר-
זען. דערנאָך האָט מען זיי געבראכט עסען.

„זיי זיינען אַרויסגעגאנגען פון פאָויליאן
מיט דיא קעפ אין דער הויך, ערדענדיג צווישען
זיך. זיי האָבען אין אַלגעמיינען ניט אַרויסגע-
ציגט קיין שום אונרוהיגקייט וועגען דעם זא
נאָהענטען טויט.

„ווען מען האָט זיי אַרויפגעלייגט דיא פעט-
ליעס, האָט קוניצקי אויסגעשריען :

„עס לעבע דער פראָלעטאָריאט !“

„און באַרדאָוסקי האָט א געשריי געטהאָן :

„עס לעבע דיא פרויהייט !“

„דיא זשאַנדארען דערציילען, אַז אַרויסגע-
הענדיג צו דער תליה, האָבען אלע פיער אויף
איין מאָהל אויסגעשריען :

„עס לעבע דיא סאָציאַלע

רעוואָלוציאָן !

„לאָמיר ניט פערגעסען דיעזען אוסרע, גע-
נאָסען !“

אנארכיזמוס

פון ל. מיללער.

אמעריקא איז ער געווען נאָך שטארקער און
בעדייטענדער וויא אין אייראפּא. וואס אנכע-
טריפט דיא אידישע בעוועגונג, קען מען זאגען
אָהן פיעל איבערטרייבונג, אַז פאר די ערשיינונג
פון דיא „אַרבייטער צייטונג“, איז זיא געווען
פאָלקאס אַן אנארכיסטישע. דיא יוניאָנס זיינען
מייסטענס געווען דורכגעדרונגען מיט דעם
אנארכיזמוס. דיא ערשטע סיסטעמאטישע איי-
דישע אַרבייטער פערזאָמלונגען („פּיאנערן דער
פרויהייט“) זיינען געווען אנארכיסטישע, דיא
ערשטע אידישע אַרבייטער צייטונג („דיא
וואהרהייט“) איז געווען אַן אנארכיסטישע. „אס
אלעס אין ניויאַרק. וואס אנכעטריפט דיא פרא-
ווינצען, האָט מען דאָרט ניט געקענט געפינען
אַ אידישען סאָציאַל־דעמאָקראַט אפילו אויף א
רפואה.

אונטער אזעלכע אומשטענדען האָבען מיר
אָנגעהויבען צו אָרגאַניזירען דיא אידישע סאָ-
ציאַל־דעמאָקראַטישע בעוועגונג אין אמעריקא

אַיינלייטונג.

יעזער ארטיקלעל איז

צוזאמענגעשטעלט פון
א סעריע ארטיקלען,
וועלכע איך האב מיט
א יאהר צוועלף צוריק
אנגעשריבען פאר דיא
„אַרבייטער צייטונג“. איין
דעם אונפערגעסן
ליכען קאמפא אונזערען

פון יענע צייטען מיט
דעם היגען אידישען אנארכיזמוס, האָבען זיין
געבילדעט א קאפיטעל אין דיא געשיכטע פון
דיא ערשטע טעהעטיגקייט פון דיא אידישע סאָ-
ציאַליסטען אין אמעריקא.

דער אנארכיזמוס פון יענע צייטען איז ניט
דער אנארכיזמוס פון היינטיגע טעג. דאן איז
ער אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט געווען
אַ פיעל בעדייטענדער מאכט, וויא היינט. אין

שטאט, גזע, און מאַריטעט
(דאָס רעכט דער געזעלשאַפט איבער די פערזאָן)
וועלכע צוזאמענגענומען בילדען דיא דריי איי-
ניגקייט פון אַנאַרכיזמוס, וועל איך דאָ זיך אָב-
שטעלען אויף דעם וואָרט „אַנאַרכיע“ זעלבסט,
וואס אין דיא פראקטישע טהעטיגקייט פון דיא
אַנאַרכיסטען, שפיעלט ביי זיי אַזאַ וויכטיגע
ראָלע.

וואָס הייסט „אַנאַרכיע“ ?

„ווערטער—וואָגט מילל אין זיין „לאָגיק“
—זיינען אינסטרומענטען, דורך וועלכע עס ווערט
אויסגעדריקט דער מענשליכער געדאַנק.“ פונקט
וויא עס איז וויכטיג פאַר אַ בעל מלאכה, דאָס
דיא אינסטרומענטען, וועלכע ער געברויכט אין
זיין ארבייט זאָלען זיין דיא גענויסטע און דיא
בעסטע, פונקט אַזוי איז נויטיג פאַר יעדען
דיינקענדען מענשען, דאָס דיא אינסטרומענטען
פון זיינע געדאַנקען, וועלכע זיינען דיא ווער-
טער פון זיין שפראכע, זאָלען זיין דיא פאַר-
סענדסטע, און דיא פאָלקאָמסטע.

פון דיעזען שטאַנדפונקט, וועלען מיר פריי-
הער פאַר אַלץ בעטראַכטען, צו דער וואָרט
„אַנאַרכיע“ איז ווירקליך דאָס, וואָס דיא אַנאַר-
כיסטען דיינקען וועגען איהם.

„אַנאַרכיע“, ערקלערען דיא אַנאַרכיס-
טען, שטאַמט פון „אַן“ — אַהן און „אַרכיע“ —
הערשאַפט; דאָס הייסט אַ געזעלשאַפט
אַהן הערשאַפט, מיט אנדערע ווערטער:
אַ פרייע געזעלשאַפט. דיעזער טייטש
איז, אין דער מיינונג פון פיעלע אַנאַרכיסטען
גאַנץ קלאָהר און דייטליך. דער וואָרט זעלבסט
קלינגט אַזוי שעחן, דאָס פיעלע יונגע לייט,
ערקלערען זיך פאַר „אַנאַרכיסטען“, נור-צוליב
דעם שעחנעם נאָמען, מיט'ן שעחנעם פשט.

עס איז וואָהר, אַז דיא בעדייטונג פון
וואָרט „אַנאַרכיע“ אין זיך זעלבסט, אָדער, ווי-
סענשאַפֿטליך אויסגעדריקט, דיא עטימאָלאָ-
גישע בעדייטונג פון וואָרט הייסט הער-
שאַפטס-לאָזיגקייט, ד. ה. פרייהייט; דיא
פראגע אָבער איז ניט, וואָס פאַר אַ „עטימאָלאָ-
גישע“ בעדייטונג דיעזער וואָרט האָט; אין
דיא לעבעדיגע שפראכע דער מענשהייט, אויך
אין דיא פילאָזאָפיע און אין דער וויסענשאַפט
פון מענשען געברויכט מען ניט ווערטער נאָך
זייער „עטימאָלאָגישע“ בעדייטונג. ביים ריידען
און ביים שרייבען וויא אויך ביים דיינקען טראכט
מען ניט פון וואָס פאַר וואָרצלען און קוועלען אַ
וואָרט שטאַמט. מען געברויכט דעם וואָרט אין
דעם זינן, אין וועלכען ער ווערט געברויכט אין
אַלגעמיינעם פערקעהר, אין די אַלגעמיינע ליטע-
ראַטור דער מענשהייט. מיט אנדערע ווערטער,

און ארויסגעבען דאָ אַ אידישע סאָציאַל-דע-
מאָקראַטישע צייטונג, — דיא „אַרבייטער ציי-
טונג“.

עס איז נאטירליך, דאס דיא ארטיקלען אין
וועלכע מיר האָבען קריטיקירט דיא אידעען פון
אונזערע געגנער און ענטוויקעלט אונזערע איי-
גענע אידעען, האָבען געהאט אין זיך פיעל גאָל.
עס איז געווען אַ קאמפף אויף לעבען און טויט,
און קיינע פון דיא צדדים האָט איהם ניט גע-
וואָלט פערלעיערען.

איצט אבער איז דיא העפטיגקייט פון די-
זען קאמפף לאנג פערשוואונדען. דיא אַנאַרכיס-
טען זעלבסט האָבען אין פיעלע זאכען געענדערט
זייערע אַנזיכטען, און צוזאמען מיט דיא אַנ-
זיכטען האָבען זייא אויך געענדערט זיך זעלבסט.
דער פאָלעמישער זאָלץ און פעפער פון דיא
פריהערדיגע צייטען איז שוין איצט מעהר ניט
נויטיג. מען קען איצט ריידען וועגען אַנאַרכיס-
טען, און אַנאַליזירען זייערע טהעאָריען מיט
מעהר קאלטבלוטיגקייט ווען ניט מיט מעהר רע-
ספעקט. אין דיעזען זינן האָב איך אויך געמאַכט
אַן אַנצאהל ענדערונגען אין יענע ארטיקלען.

מען זאגט דער אַנאַרכיזמוס האָט אין לויף
פון דיא לעצטע יאהרען געמאַכט גרויסע פאַרט-
שריטע. אויף וויא פיעל מיר איז געלונגען בער-
קאנט צו ווערן מיט דיא שטרעבונגען פון די-
זען זאגענאנטען „מאָדערנעם אַנאַרכיזמוס“,
שיינט מיר אַז מיט איהם האָט דער אַנאַרכיזמוס
ניט נור ניט געמאַכט קיין „פאַרטשריט“ זאָג-
דערן פונקט פערקעהרט, ער איז אוועק ווייט,
ווייט צווישן; ער האָט נעמליך אין גאַנצען פער-
לאָזען יענעם באַדען פון רעוואָלוציאָנערן קאמפף
וואו דער אַנאַרכיזמוס פון אַמאָהל, וויא אונז-
פראקטיש ער איז אויך ניט געווען, דאָך האָט ער
אַמווייניגסטען געקענט פערבלייבען טריי צו
זיך זעלבסט און זיין פילאָזאָפיע.

אָבער מיט דיעזער זייט פון אַנאַרכיזמוס
בעשעפטיגט איך זיך ניט אין דיעזען ארטיקלע.
דאָ וועל איך נור בעטראַכטען דיא גרונד-פרינ-
ציפען פון אַנאַרכיזמוס, וועלכע וויא בעקאנט,
זיינען דריי, נעמליך, דיא פערניינינג פון גע-
זעץ דיא פערניינינג פון שטאַט און דיא פער-
ניינינג פון דאס רעכט דער געזעלשאַפט צו הער-
שען איבער דיא פערזאָן, געבויט אויף דעם
פרינציפ פון יחיד און רבים. דיעזע גרונד-אי-
דעען פון אַנאַרכיזמוס זיינען ביי דיא אַנאַר-
כיסטען הייליג היינט, אַזוי וויא אַמאָהל, און
דיעזער ארטיקלע, וועלכער בעשעפטיגט זיך נור
מיט דיעזע גרונד פרינציפען שיינט מיר, דארום,
איז אויך היינט אַזוי צייטליך וויא אימער.

איידער אבער איך וועל איבערגעהן צו דיא
אַנאַליזע פון דיא אַנאַרכיסטישע אַנשוואונג פון

הייסט פאלקס־פיהרער, אָדער א מענש, ווער
מען דאָס פאָלק געטרויט. פרוביר, אדרבה, לעזער,
ערקלערען אן אנארכיסט, אז רופענדיג דיא
סאָציאַל דעמאָקראַטען „דעמאנאָגען“, גיט ער
אליין צו, אז דאָס פאָלק געטרויט זיי, אז זיי
שטעהען אויף דער שפיצע פון פאָלק. דער
אנארכיסט וועט אייך גלייך ערקלעהרען אז איהר
זייט אויף א דעמאנאָג, ווען איהר פערדרייט
אויף אזא אופן דעם זין פון זיין שימפופוואַרט.
מיר וואָלטען געקענט אָנפיהרען טויזענדער
אזעלכע ביישפיעלע צו בעווייזען, וויא ווייט
דיא עטימאָלאָגישע בעדייטונג פון וואָרט אונז
טערשיידעט זיך פון זיין אלגעמיינע בעדייטונג.
אָבער עס איז ניט דער פלאץ דאפיר; ווען דער
לעזער צווייפעלט דארין, זאָל ער נעהמען אַ
טע ענציקלאָפּעדיע און ער וועט ערשטוינט ווער
רען, ווען ער וועט דאָרטען דערזעהן, וויא עס
ווערען פערטייטשט פערשיעדענע וואָרצלען פון
ווערטער, וועלכע ער געברויכט אין געוויינליכען
לעבען. אַלאָ, ווערטער ווערען פערטייטשט ניט
נאָך זייערע וואָרצלען, ניט נאָך זייער עטי
מאָלאָגיאַע, זאָנדרן נאָך דעם, וויא זיי
ווערען געברויכט אין דער שפראכע, אין דער לי
טעראַטור, אָדער וויסענשאפט. וויא זשע פרעגט
זיך איז דער ווארט „אנארכיע“ ביז היינט גע
ברויכט געוואָרען אין דיא וויסענשאפט און לי
טעראַטור? דיא אנארכיסטען ווייסען זעלבסט
גאנץ גוט, אז דיא אלגעמיינע בעדייטונג פון
וואָרט „אנארכיע“, איז אונגאַרדנונג.
זיי ווייסען, אז אזוי ווערט דאָס פערטייטשט
אין די ווערטער־ביכער, אין די ענציקלאָפּעדיען,
אז אין דיעזען זינע ווערט ער געברויכט אין דער
ליטעראַטור, אין פילאָזאָפיע און אין וויסענ
שאפט, אז דער וואָרט „אנארכיע“ איז
כיע האָט קיין מאָל ניט געהאט קיין אנדער
בעדייטונג, וויא אונגאַרדנונג. עס איז
דאָ גענוג צו בעמערקען, אז קארל מאַרקס, אין זיין
„קאפיטאַל“, האָט ניט געפונען קיין שטארקע
רען אויסדרוק צו כאַראַקטעריזירען דיא היינטי
גע קאפיטאַליסטישע אונגאַרדנונג אנדערס, וויא
אַנרופענדיג איהר „קאפיטאַליסטישע אנארכיע“.
דאָס זעלבע האָט אויך געטאָהן טשערנישעווסקי
אין זיין ווערק וועגען „אַבשטישנא“ און אין
זיינע אַנמערקונגען צו מילל.
אָבער גוט, וועלען זאָגען דיא אנארכיסטען.
לאמיר שוין זאָגאר צוגעבען, אז דיא געשיכט
ליכע בעדייטונג פון וואָרט „אנארכיע“, איז גע
ווען ביז היינט „אונגאַרדנונג“, האָבען מיר דען
דאָרום ניט דאָס רעכט אויסצוקלייבען פאר
אונזער טהעאָריע וואָס פאר א נאָמען אונז ווילט
זיך? אונז געפֿעלט דיעזער וואָרט און דאָרפֿט
נעהמען מיר איהם!

מען געברויכט איהם ניט אין דעם זינע פון זיינע
שרשים, נור אין זיין געשיכטליכען זינע.
אייניגע ביישפיעלע וועלען דאָ ערקלער
רען דיעזען געדאנק. דער וואָרט רעלי
גיאָ צ. ב. וויא מיר ווייסען שטאַמט
פון דעם לאטיינישען וואָרט „רעליגאָרע“, וואָס
הייסט אין אידיש פערבינדען אָדער פעראייניגען.
היינט שטעלט זיך פאָר, ווען אָננעהמענדיג דיא
אנארכיסטישע מעטאָדע צו פערטייטשען ווער
טער נאָך דיא בעדייטונג פון זייערע וואָרצלען,
וועל איך נעהמען קארל מאַרקס' פסוק „ארכי
טער אַלער לענדער פעראייניגט אייך!“
און וועל פערטייטשען „ארכיטער אַלער לענדער
זייט רעליגיעז!“ — דיא אנארכיסטען ווער
לען זיין דיא ערשטע, וואָס וועלען אָנשרייבען א
ליטעראַטיקע, אז איך בין געוואָרען א משומר!
„וועמען גייט דאָס אָן דיא וואָרצלען פון דיעזען
וואָרט“, וועלען זיי גאנץ ריכטיג בעמערקען, „מיר
ווייסען, אז „זיין רעליגיעז“, הייסט אין דער
אַלגעמיינער שפראכע ניט „זיין פעראייניגט“,
זאָנדרן עס הייסט צו גלויבען אין געוויסע זא
כען, וועלכע מיר קענען ניט בעגרייפֿען.
א צווייטער ביישפיעל: דער בעקאנטער
אנארכיסט קראפאטקין איז, וויא בעוואוסט,
פערהייראַטעט און, דאכט זיך, ער האָט אויך
קינדער; ער האָט אַ פאַמיליע. שטעלט זיך פאָר,
לעזער, אז איך האָב דערהערט וויא ער זאָגט, אז
ער האָט אַ פאַמיליע. נו, דיינק איך
דאכיי פאָלגענדעס: קראפאטקין איז אן אנאר
כיסט; ער געברויכט ווערטער אין עטימאָלאָגיא
שען זיין; ער זאָגט, אז ער האָט אַ פאַמיליע. דער
וואָרט פאַמיליע שטאַמט פון צעלטי
שען וואָרט „פאַמול“ (Famul), וואָס הייסט די
נער, אָדער שקלאָוו. איך גיי אויף, דיא פלאַט
פאַרמע און ערקלער, אז קראפאטקין, איז גאָר
א שקלאָווע־האלטער, — אז ער האָט זיך דא
רין זעלבסט מודה געווען!

— וואָס דיינקסטו, לעזער, וואָלטען דיא
אנארכיסטען געזאָגט?

נאָך איין ביישפיעל: ווען איין אנארכיסט
ווערט שטאַרק אין כעס אויף א סאָציאַל דע
מאָקראַט און אַלע זיינע שימפופווערטער געהען
איהם אויס, אָבער דער היסק צו שימפפֿען בלייבט
נאָך, כאפט ער דעם וואָרט „דעמאנאָגאָ“
און טהוט איהם א וואָרע מיט אַלע זיינע כוחות.
מיט דיעזען וואָרט האָט ער שוין געטויטעט
אַלע סאָציאַל דעמאָקראַטען.

וואָס דיינקט איהר אָבער בעדייטעט „דע
מאנאָגאָ“ ווען מיר וועלען בעטראכטען דעמאנאָג
וויא דיא אנארכיסטען בעטראכטען זייערע
„אנארכיע“, וועלען מיר געפינען, אז דיעזער
וואָרט שטאַמט פון „דעמאָס“ און „גאָג“, דאָס

שטארק צוקוקען מיט א פערגרעסערונגס גלאַז צו געפינען אן אונטערשייד צווישען זיי.

דיזעלבע זאך איז אויך אין גייסטליכען לער בען. ווען מיר וועלען נעהמען צוויי גייסטליך אונענטוויקעלטע מענשען, צום ביישפיעל צוויי רוסישע מוזשיקעס, וועלען מיר זעהען, אז עס גיבט זעהר ווייניג אונטערשייד צווישען זייערע ביידענס אידעען, בעגריפען, מיינונגען א. ז. ו. ביידע גלויבען אין איין גאט, אין איין שווארצן יאָהר. ביידע זיינען זיכער, אז ווען עס דונערט, זאָ איז דאָס דערפאר, ווייל אליהו הנביא שפּאַ צירט אין א. קערדזש אויפ'ן הימעל; ווען אַ וואָרענע קארקט אויפ'ן דאָך זאָ גלויבען זיי, אז אַ מת וועט זיין אין שטוב. קיינער פון ביידען צווייפּעלט נישט, אז גענען קדחת איז אַ גרויסע סגולה הינערשע מיסט; אז אַ קאָמעטע אויפ'ן הימעל ווייזט אָן אויף אַ מלחמה, א. ז. ו.

נעהמען מיר אָבער מענשען גייסטליך-ענט-וויקעלטע, צום ביישפיעל אַ ספּענסער און אַ דזשאָן סטיוואַרט מיל; אַ דאַררוין און אַ באָקל; אַ לאַסאַל און אַ מאַרקס; אַ געטע און אַ שיללער; אַ לאַוי בלאַן און אַ פּרודאָן; אַ לאַווראָו און אַ באַקונין; אַ טשערנישעווסקי און אַ מיכאילאָווסקי, זאָ זעהען מיר וויאָ אונגעהייער גרויס זיינען דיאָ אונטער-שיידען צווישען זייערע מיינונגען, בעגריפען, און איבערהויפט צווישען זייער גאנצען גייסט-גען "איד".

ווען ניוטאָן איז געלעגען אין וויי-דעלעך, האָט זיך קיינעם נישט גע'חלום'ט, אז דאָס ליגט דער גרעסטער גאון אין דער וועלט. זיינע אונענטוויקעלטע גייסטליכע פעהיגקייטען האָבען זיך זעהר ווייניג אונטערשיידעט פון דיאָ גייסטליכע פעהיגקייטען פון אַנ'אנדער קינד אין זיין עלטער.

וואָס העכער עס שטייען אַזאָ דיאָ מע-נשען, אַלץ מעהר מוז עס געבען פערשיעדענהייט צווישען זיי אין זייערע אַנזיכטען און שטרע-בונגען. וואָס מעהר עס זיינען דאָ אין דיאָ גע-זעלשאַפט פערשיעדענע מיינונגען און שטרע-בונגען, אַלץ עפּטער מוזען דיאָ מענשען פון דיאָ געזעלשאַפט זיך צוזאַמענשטויסען אין דיעזע מיינונגען און שטרעבונגען. פרעגט זיך איצט וואָס זאָל געמאָהן ווערען ביי אַ צוזאַמענשטויס פון פערשיעדענע טהיילען דער געזעלשאַפט. וועלכע פון דיאָ מיינונגען און שטרעבונגען זאָלען דורכגעפיהרט ווערען?

זעלבסטפערשטענדליך נישט ביי יעדען צור-זאַמענשטויס פון מענשליכען פערלאַנגען איז

געוויס האָבען דיאָ אַנאַרכיסטען דאָס רעכט צו טויפען זייערע טהעאָריע מיט וואָס זיי ווילען פאַר אַ נאָמען. זיי מוזען אָבער דאָן אויך צופריעדען זיין מיט דיאָ אונאַנגענעהמע פער-וועקסלונג וואָס קומט אַרויס פון דיאָ מישענינע, וואָס זיי אַליין האָבען פרייוויליג אָנגעמאַכט.

ווען אַ אידישען אַנאַרכיסט וועט זיך פער-וועלען האָבען אויסער זיין נאָמען, "אַנאַרכיסט", נאָך דעם נאָמען "אַרטאָ-דאָקס", ווייל "אַרטאָ" אין גריכיש בעדייטעט אַ מ ת און "דאָקס", בעדייטעט ד י י נ ק ע, וואָס מאַכט צוזאַ-מען אַ מ ת' ע ר ד י י נ ק ע ר, זאָ וועט דאָס איהם נאַטירליך קיינער נישט קענען פער-ווערען. אָבער ער, דער אַנאַרכיסט, פון זיינער זייט, דאַרף דערפאַר קיין פאַראיבעל נישט האָ-בען, ווען מענשען, וועלכע האָבען נישט שט-דירט אַנאַרכיסטישע גראַמאַטיקע און אַנאַר-כיסטישע לאָגיקע וועלען מאַכען זייערע אייגענע פירוישן אויף זיינע פסוקים.

מאַיאָריטעט און מינאָריטעט.

אויף דער גאנצער וועלט איז נישטאָ אזוינע צוויי פלאַנצונגען, צוויי חיות, צוויי מענשען, אַפילו צוויי שטיינער וואָס זאָלען זיך גאָר נישט אונטערשיידען איינע פון דיאָ אנדערע. און וואָס דיאָ פלאַנצונגען און חיות זיינען מעהר ענטוויקעלט אונטערשיידען זיי זיך צווישען זיך אַלץ מעהר און מעהר.

ווען מיר וועלען נעהמען פן איין עפעל צוויי יאָדרעס וואָס אונטערשיידען זיך איינע פון דיאָ אנדערע זעהר ווייניג און מיר וועלען זיי פערפלאַנצען, וועלען מיר זעהען אז שוין דיאָ ערשטע בלעטלעך, וועלכע וועלען זיך בעווייזען פון דיעזע יאָדרעס, זיינען ווייניגער עהנליך צווישען זיך וויאָ דיאָ יאָדרעס. נאָך מעהרער וויאָ דיאָ בלעטלעך אונטערשיידען זיך איינע פון דיאָ אנדערע דיאָ ערשטע צווייגלעך; אין נאָך מעהר וויאָ דיאָ צווייגלעך אונטערשיידען זיך איינע פון דיאָ אנדערע דיאָ וואָרצלען. און מכת דיאָ בוימער זעלבסט, ווען זיי זיינען גאַנץ ענטוויקעלט, וועט קיינער נישט קענען זאָגען, אז זיי שטאַמען פון איין עפעל, אזוי וועלען זיי וויי-ניג זיין עהנליך איינע צו דיאָ צווייטע.

מיר ווויסען אז אַ מענש אונטערשיידעט זיך זעהר פיעל פון אַן אַפּפּע ווען זיי זיינען דער-וואַקסען; לאָמיר אָבער נעהמען דעם מענשען און דיאָ אַפּפּע אין דער מינוט, ווען אַקערשט וואָס זיי הייבען זיך אָן צו ענטוויקלען, צום ביי-שפיעל מיט 7 אָדער מיט אַכט מאָנאַט איידער זיי ווערען געבאָרען, דאָן וועלען מיר זיך מוזען

וויא יעצט בעטראכטעט דיא געזעלשאפט איהר רעכט צו פערביטען דיא עלטערן מאכען זייער קינד פאר א פאליקע.

נאך מיר וועלען לאָזען דיזען ביישפיעל. „רעכט“ איז וויא שעקספיער זאגט „א פוסטע פלעשעל“: יעדער גיסט אין דעם אריין וואָס ער וויל. דיא אנארכיסטען, צום ביישפיעל, זאָגען אז קיין געזעלשאפט האָט ניט דאָס רעכט צו צווינגען א מענשען צו טאָהן דאָס וואָס ער וויל ניט, אָדער ניט צו לאָזען איהם טאָהן דאָס, וואָס ער וויל. וועגען דיא פאָקען וועט א'ן אנארכיסט זאָגען: ווער עס וויל זיך זיינע קינדער שטעלען פאָקען זאָל ער שטעלען, — און ווען דיא גאנצע געזעלשאפט וועט דערפון ליידען, זאָל זיא ליי-דען. מיר וועלען געהמען אן אנדערן פאל: אין דיא שטעכניקע ווערט יעצט בעשפראכען מיט וואָס עס איז בעסער און געזונטער צו ברוקירען דיא גאסען: צו מיט שטיין צו מיט אספאלט, צו גאָר מאַכען א שאַסיי. דיא מיינונגען זיינען פערשידענע. וואָס טהוט מען? אין דיזעם פאל קען שוין יעדערער ניט האַנדלען וויא ער וויל; וואָס דיא אנארכיסטען וועלען זיך זא-גען. מען קען ניט איינע און דיזעלבע גאס אויס-פלאַסטערן אי מיט שטיינער, אי מיט אספאלט, אי גאָר מאַכען פאר א שאַסיי. פון דיא אלע מיינונגען קען נור איינע דורכגעפיהרט ווערן. נון, פרעגט זיך, וועלכע פון דיזע זאָל דורכגע-פיהרט וועהען?

דיא ביישפיעלע פון דיא פאָקען און מיט דעם ברוק זיינען ביז א געוויסען גראד פערבונ-דען מיט דיא וויסענשאפט. עס זיינען אָבער נאָך דאָ אזעלכע זאכען וואו דיא וויסענשאפט האָט גאנץ ווייניג וואָס צו טאָהן מיט דיא מיר-נונגס-פערשידענהייטען, וואו דיא הויפט ראָלע שפיעלט דער געשמאק אָדער דיא געפיהלען פון מענשען.

דיא אנארכיסטען, צום ביישפיעל, זאָגען אז יעדער מענש פון די צוקונפטיגע געזעלשאפט האָט דאָס רעכט צו ארכייטען ווען ער וויל און וויא פיעל ער וויל. צ. ב. מען דארף בויען א הויז. דאצו זיינען נייד טיג 100 ארכייטער: מוליאַרעס, סטאַלעריס, שמידען א. ז. ו. לאָמיר אָננעהמען, אז אלע 100 ארכייטער, אָהן אַיין אויסנאָם, ווילט מען זיך גראדע ארכייטען 4 שטונדען א טאָג, טאָקי ניט מעהר און ניט ווייניגער. נון אָבער, וויא מיר ווייסען, געהט דיא ארכייט פון האַנד צו האַנד, איינער קען ניט ארכייטען אָהן דעם צווייטען. ווען עס קומט ניט דער אינ-זשינער, וואָס הייבט מיט דער מאשין דיא ציע-געל אין דער הויך, דאן מוזען אלע סטאַפּען.

נויטהווענדיג צו ענטשיידען דיזען פראַגע. מעג-שען שטרייטען אָפט וועגען מיינונגען, וועלכע זיינען אפילו זעהר וויכטיג פאר די וויסענשאפט, אבער וואָס האָבען זעהר א קליינע פראַקטישע בעדייטונג. פארקעהרט, מענשען שטרייטען ווע-גען מיינונגען, וועלכע זיינען אפילו ניט גאנץ וויכטיג אין טהעאָריע און אין דער וויסענשאפט, אָבער וועלכע האָבען א גרויסע בעדייטונג אין דעם פראַקטישען לעבען.

אויף דיא זון, צום ביישפיעל, זיינען דיא פלעקען. וועגען דיזע פלעקען גיבען פערשידענע מיינונגען. אייניגע געלערטע זאָגען אז דאָס קומט דערפאר, ווייל דיא זון האָט זיך אויף דיזע ער-טער אָבעקעהלט; אנדערע זאָגען, אז דיא פלע-קען דאכטען זיך אונז נור: אז זיי צייגען זיך דערפאר, ווייל דארטען זיינען טהאַלען, וועלכע שיינען אלע מאָל דונקלער. אייניגע ערקלעה-רען דיזע פלעקען דורך א נעבעל, א טומאן וואָס ליגט אימער אין דיזע געגענדען אויף דער זון. דיזע אלע מיינונגען, וויא גרויס זייער בע-דייטונג מען זיין אין דער וויסענשאפט, בלייבען אָבער פאר אונז ניט אזוי וויכטיג. אין פראַק-טישען לעבען שפילען זיי קיינע ראָלע.

עס גיבען אָבער אנדערע פעלע, וועלכע האָ-בען ניט אזא גרויסע בעדייטונג אין דיא ווי-סענשאפט, נאָך זיי זיינען זעהר וויכטיג אין דער פראַקטיק; זיי שפיעלען זעהר א גרויסע ראָלע אין מענשליכען לעבען.

א סך געלערטע שטרייטען יעצט, צום ביי-שפיעל, וועגען דעם, צו איז שטעלען-פאָקען ניצ-ליך צו ניט. אייניגע בעווייזען אז פאָקען שטע-לען איז זעהר ניצליך, אז דאָס פעהרט דיא גאנ-צע געזעלשאפט פון נאטור-פאָקען, און פערקלע-נערט דיא שטערבליכקייט א. ז. ו. אנדערע בע-ווייזען, אז פאָקען שטעלען איז שערליך, אז דאָס פערגיפטעט דיא בלוט פון מענשען און בריינגט נאָך אריין פיעלע קראַנקהייטען. דיזע פראַגע איז שוין זעהר וויכטיג פאר אונז. אויב עס איז אמת אז שטעלען פאָקען איז ניצליך, אז דאָס פעהרט דיא געזונדהייט, דעם לעבען פון מענשען, דאן האָט יעדע געזעלשאפט וואָס די ינקט אַזוי דאָס רעכט ניט צוצולאָ-זען צו זיך מענשען וואָס האָבען זיך ניט גע-שטעלט קיינע פאָקען. איז דאָס אָבער שער-ליך, איז עס אמת, אז דאָס פערגיפטעט נור דאָס בלוט און מאַכט נור אן אומזיסטע יסורים, — דאן האָבען קיינע עלטערן ניט דאָס רעכט צו שטעלען זייערע קינדער פאָקען; דאן האָט יעדע געזעלשאפט וואָס די ינקט אַזוי דאָס רעכט צו פערביטען דיא עלטערן צו שטעלען פאָקען זייערע ביביס, גראדע אזוי

דע מאכען וויא זיי ווילען, דאן קען איין פארטיי פערקלאָזען דיא שטאָרט, און דער פרינציפ פון אונבעגרענצטע פרייהייט, צו וועלכען מיר שטרעבען, בלייבט אין גאנצען.

גוט, דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען וועלען זיך אויך ניט צובינדען פאר דיא האָר צו דיא שטאָרט וואו זיי וועלען וואוינען. נון איז אָבער די פראגע: ווער וועמען זאָל אָבטרעטען? אין האָצע־פלאַצז, לאָמיר זאָגען, וואוינען 500 מענשען: 300 ווי־לען א שטיינערנעם ברוק, 200 א'ן אספאלטענעם — פרעגט זיך: ווער זאָל אָבטרעטען? — דיא 200 דיא 300 אָדער פארקעהרט?

לאָמיר זאָגען, אז דיא 300 מענשען טרע־טען פרייוויליג אָב דיא 200. דיא 300 זעצען זיך אוועק אויף א שיה צו פערקלאָזען די שטאָרט. פרעגט זיך: וואוהין זאָל מען פאָהרען? 200 זאָגען אין אויסטראַליאַ, 100 מענשען ווילען גאָר אין ארץ ישראל. וועמען זאָל דער קאפיטאן פאָל־גען? צו דיא 200, צו דיא 100? (עס איז נאָך גוט, ווען דער קאפיטאן אַליין איז גיט קיין גרויסער אַנאַרכיסט און איז מרוצה צו „פאָל־גען“). לאָמיר אָבער אָננעהמען, אז אין דעם פאָל שטימט מען איין: מען בעשליסט פריהער אָבצופיהרען דיא 100 ארץ ישראל און דאן דיא 200 אין אויסטראַליאַ. דיא 200 קומען אן אין אויסטראַליאַ, און דאָ בעווייזט זיך, אז 75 מענשען ווילען געהן אביסעל ווייטער אין צפון־זייט וואו דער קלימאט איז בעסער; 60 ווילען געהן אין דרום־זייט, וואו עס וואוינען אנאָר־כיסטען, און 65 בלייבען אויפ'ן אָרט, ווייל דאָרט איז דאָ פיעל פיש.

דיא 65, וואָס בלייבען פיש כאַפען, בויען זיך אויס הייער. דאָ גיבט עס קיינע מיינונגס־פערשיעדענהייטען, און אלעס איז אַל־דרייט. אויך ברוקירען זיי זייערע געסעלאַך וויא זיי האָבען געוואָלט אין זייער פאטערלאַנד: מיט שטיין אין גיט מיט אספאלט, און זיי זיינען גאנץ צופרידען, דען, זיי האָבען אלעס וואָס זיי האָבען געוואָלט; זיי בענשען דעם הימעל וואָס ער האָט געשיקט אויף דער זינדיגער וועלט א פֿרודאָן, א באַ־קוֹניג, א קראפֿאָטקי, וועלכע האָבען זיי אויפגעקלעהרט, אז יעדער מענש מעג טאָהן וואָס ער וויל, קיינער האָט ניט דאָס רעכט איהם עפעס א דעה צו זאָגען.

אָבער דאָ דערמאָנען זיי זיך אז זיי פעהלט נאָך וואָס. אין יעדער ציוויליזירטער שטאָרט גיבט עס יעצט אונטעראירדישע קאנאלען, וועל־כע טראָגען ארויס דיא שמיץ פון שטאָרט ערגעץ אין אים אָדער אין א טייך. איבער דיא קאנאַלי־זאציאָן פון שטערט גיבט טויזענדע ביכער און, נאטירליך, א סך פערשיעדענע מיינונגען. ביי

ווען עס זיינען ניטאָ דיא אַרבייטער וואָס בריי־טען צו דעם צעמענט, קענען דיא מויערערס ניט ליינען דיא באלקענס א. ז. ו. אַלואָ, אַלע מור־זען אַרבייטען צוזאמען, דאָס הייסט אין איין צייט. ווען זאָל דיעז צייט זיין? — דיא מיינונגען זיינען גאנץ פער־שיעדען. אייניגע ווילען אַרבייטען גאנץ פריה אין דעם מאָרגען פון 4 ביז 8, ווען דיא זון ברענט גיט. אייניגע ווילען אַרבייטען פון 8 ביז 12, אום צו האָבען א גוטען אפּעטיט פאר מיטאָג; אייניגע ווילען אַרבייטען פון 2 אוהר ביז 6, ווען זיי האָבען אָבענגעסען, און אייניגע ווילען אַרבייטען 2 שטונדען פאר מיטאָג און 2 שטונדען דען נאָכמיטאָג. נון פרעגט זיך: וויא בעשטימט מען דאָך דיא צייט ווען עס איז דאָ אזוי פיעל מיינונגען?

דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען ענטפערן קורץ און שאַרף: אַחרי רבים להטות, דורך אַב־שטימונג און דורך מאַיאָריטעט. אנערקענען אָבער דיא אַנאַרכיסטען דיא מאַיאָריטעט, אנערקענען זיי דאמיט אויך דיא אַב־הענגיגקייט דער פערזאָן פון דיא געדעלשאַפט. דאָס אָבער קוילעט דעם אַנאַרכיז־מוס. דער גרונד־פרינציפ פון אַנאַרכיזמוס איז פאָלקאָמענע אונאַבהענגיגקייט פון יעדע פערזאָן. דיא אַנאַרכיסטען פיהלען אז זיי טאָרען ניט צולאָזען דיא אבשטימונג פון מעהרצאָהל, און דער פרינציפ פון מאַיאָריטעט איז געגען זיי. אָבער וואָס טהוט מען דאָך? וויא גיט מען זיך דאָך א'ן עצה צו בעשטימען דיא צייט פון דיא אַרבייט, דעם מאטעריאַל מיט וועלכען מען זאָל דעקען דיא גאסען א. ז. ו. ווען דיא מיינונגען דאָריבער זיינען פערשיעדען? אָט דאָ פארקריכט דער אַנאַרכיזמוס אין א פערצאָמטען זאואליק, פון וועלכען ניט קראַפֿאָטקי און ניט מאָסט און ניט טאָקער און ניט דיא איבריגע קלענערע אינטעלעקטען פון אנאָר־כיזמוס האָבען איהם ביז היינט נאָך ניט אַרויס־געשלעפט.

* * *

„מאַיאָריטעט איז שלעכט און געפעהרליך, זאָגען אונז דיא אַנאַרכיסטען, אז מען דאַרף אָהן מאַיאָריטעט אויסקומען. ווען דיא מיטגלידער פון דיא געזעלשאַפט קענען ניט לעבען בשלום; ווען זיי קענען זיך ניט פער־אייניגען אין זייערע אַנגעלעגענהייטען — דאן זיינען זיי פריי אוועק־צוגעהן“, אזוי טענה'ן דיא אַנאַרכיסטען. לאָמיר עס בעטראַכטען. דיא איינוואָהנער פון האָצע־פלאַצז, צום ביישפּיעל, קענען ניט איינשטימיג בעשליסען וואָס פאר א ברוק מען זאָל מאַכען: צו א שטיינערנעם, צו א אספאלטענעם, און ביי־

זיינען ניט מעהר וויא שטיינער, שטריק, עלעק-טריציטעט. מען קען מיט זיי שאפען אי גוטעס אי שלעכטעס. זיי אליין זיינען דארין גאָר ניט שולדיג. עס היינגט אָב אין גאנצען פון מענשען און פון דעם וויא ער געברויכט זיי.

דאָס זעלבע איז אויך מיט דעם פרינציפ פון דיא מאַיאָריטעט. דורך איהם האָט מען דאָ בע-שלאַסען צו פערביטען ביער — דאָס איז אמת; אָבער דורך איהם האָט מען אויך בעשלאַסען צו בעפרייען דיא נעגער-שקלאַפּען.

„דיא מאַיאָריטעט אָבער, בילדען זיך איין דיא אנארכיסטען, איז אימער רעאקציע-נער, אימער אונטוויסער, אימער דום. זייט דיא וועלט עקזיסטירט פלעגט נאָר דיא מינא-ריטעט שטרעבען צו געהן פאָרווערטס און צו אַרבייטען פאר דיא פרייהייט. דיא מאַיאָרי-טעט האָט איהר ניט געהאַלפּען, זיא האָט ניר געשטערט. זיא פלעגט אימער פערלאָזען דיא פרייהייטס-קעמפּפער.“

דיווען בעוויוו נעהמט דער אנארכיסט אויף פראָקאט ביי דעם קאפיטאַליסט, וואָס וויל בע-וויווען אז דער סאָציאַליזמוס קען נישט אַלס מקוים ווערען. דער בורזשואַ זאָגט אויך, אז אימער, זייט דיא וועלט עקזיסטירט, איז דיא מאַסע גע-ווען ווילד, אונטוויסער, פערשקלאַפּט און עלענר, און עס איז דאָרום אַ משוגעת צו דיינקען, אז עס קען אנדערס זיין.

דיא סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט אונטער-שיידעט זיך אָבער פון אלע אנדערע געזעלשאַפ-טען, אז דאָרטען וועט דאָס פאָלק ניט נור זיין זאט, ניט נור זיין פריי, נאָר אויך אַויפגער-קלערט. דאָרטען וועלען אלע אי שאַפען זא-כען, אי געניסען זייערע פריכטע פון זייער אַר-בייט.

ווען א'ן אנארכיסט וויל אַוועקשטעלען אַ סאָציאַל-דעמאָקראַט אין זעהר אַ גרויסע פערלע-גענהייט וועגען דעם פרינציפ פון מאַיאָריטעט, דאן פרעגט ער וואָס וועלען סאָציאַל-דעמאָקראַ-טען טאָהן, ווען דיא שטימען וועלען זיך צו-טהיילען אויף העלפט; צ. ביישפיעל, ווען 250 איינוואוינער פון שטאָדט ניויאָרק וועלען זיין פאר אַ שטיינערנעם ברוק און 250 פאר א'ן אַספאלטענעם.

דיא געשיידטע מענשען, וואָס שטעלען דיעזע פראַגע מערקען אָבער דערביי גאָר ניט, אז אום צו בעוויווען וויא שלעכט עס איז ווען עס איז דאָ אַ מאַיאָריטעט, בריינגען ווי אַ ביישפיעל וויא שלעכט עס איז ווען דיא שטיר-מען זיינען צוטהיילט, דאָס הייסט, וויא שלעכט עס איז ווען עס איז נישט אַ קיין מאַיאָ-ריטעט.

אונזערע 65 פישער זיינען אויך דאָ מיינונגען וועגען דעם, וואָס פאר קאנאַלען זיינען בעסער. 50 פון זיי זאָגען אז מען דאַרף האָבען פיער-עקיגע קאנאַלען פון ציענגעל, און דיא איבעריגע 15 זאָגען, אז מען דאַרף זיי מאַכען פון רונדע ליימענע רעהרען. קאנאַלען, וויא ברוק, קען מען ניט מאַכען אי אזוי אי אזוי; מען מוז מאַכען אַדער אזוי אַדער אזוי; אָדער רונד, אָדער פיער-עקיג. וואָס טהוט מען? — צו בע-וויווען דער וועלט וויא שטאַרק זיי פעראַכטען דעם פרינציפ פון מאַיאָריטעט, בעשליסען דיא 50, וואָס האַלטען פאר פיער-עקיגע קאנאַלען, אָב-צוטרעטען דיא 15, וואָס זיינען פאר רונדע קא-נאַלען. זיי פאָהרען אַוועק.

אָבער יעצט דויערט ניט לאַנג דער שלום. פריהער צוטהיילען זיך דיא מיינונגען דאריבער, וואו און וואָס פאר אַ מיין פיש זאָל מען כאַפּען, און דיא 15 צוטהיילען זיך ווידער אין 2 גרופען: לאָמיר זאָגען פון 10 און פון 5 פערזאָנען. אָבער דיא צוטהיילונג איז נאָך אלץ ניט צו ענדע: עס קומט פאָר דיא פראַגע, צו-ליינט ניט דיא פיש מאַרינירען. דיא 5 צוטהיילען זיך אין 2 גרופען: פון דריי וואָס זיינען געגען מאַרינירען און 2 וואָס זיינען פאר מאַרינירען. דיא גרופע פון 2 צוטהיילט זיך אויך אין גיכען, דען ביידע זיי-נען ניט אייניג אין דיא אַרט און ווייזע, וויא מען זאָל מאַרינירען דיא פיש.

נון, מען וועט זאָגען אז דאָס אלעס איז אונ-זין. געוויס איז עס איין אונזין! ענטפערן מיר; אָבער מערקט אײַך אז דאָס איז איין אונזין, וועל-כער וואַקסט גאַנץ לאָגיש אַרויס פון דיא גאַנצע אנארכיסטישע לעהרע.

„אָבער דיא מאַיאָריטעט“, טענהען אַלץ די אנארכיסטען, „איז פאָרט זעהר אָפט ברוטאַל, שלעכט, דום. דאָ אין אמעריקא, צום ביישפיעל, צווינגט זיא צו זיין רעליגיעז, ניט צו טרינקען ביער אַם זאָנטאג א. ז. ו. מיר ווילען ניט האָ-בען אזא מאַיאָריטעט אין דער צוקונפט!“

ווען ביי דיא אנארכיסטען וואָלט אויסער זייער אנארכיזמוס נאָך געווען אויך אביסעל לאַ-ניקע אין קאָפּ; ווען זיי וואָלטען זיין אויך אַבי-סעלע קאָנזעקווענט, וואָלטען זיי אויך געדאַרפט זאָגען, אז זיי ווילען ניט אין דער צוקונפטיגער געזעלשאַפט קיינע שטיינער, דען אויס זיי בוים מען דאָך קלויסטערס און געפענגניסען; אז זיי ווילען ניט האָבען קיין שטריק, דען אויף שטריק היינגט מען דאָ אין אמעריקא פרייהייטס-קעמפ-פער; אז זיי ווילען ניט האָבען אין דער צו-קונפט קיין עלעקטרי דען דורך דעם באגעהט מען דאָ מאָרד א. ז. ו.

שטיינער, שטריק, עלעקטריציטעט א. ז. ו.

קער פלעגן זיצען און טראכטען וואָס פאר גראָז, וואָרצלען, זאָלען, פראַשקעס זאָל מען צוזאמענמישען אין אַ סך פאר'ן מלאך המות, טראכטען יעצט דיא היינטיגע סאָציאלע אַלכ"י מיטער — דיא אַנאַרכיסטען — מיט וואָס פאר מיטעל ווערט מען פטור פון דעם געזעץ דער מאַר יאָהריטעט — פון דיווען מלאך המות פון דיא אַנאַרכיסטישע געזעלשאַפט. זיי פערגעסען זייער אייגענע מיינונג וועגן דיא אונפעהיגקייט פון דיא מאַסע ריכטיג צו בעגרייפן וואָס איז גוט און וואָס ניט, און זיי שרייען אויס אז מיר, סאָציאַל־דעמאָקראַטען, „וויילען“ האָבען מאַיאָריטעט, געזעצע און אַנדערע צוזאנגען דערפאר, ווייל מיר גלויבען ניט אין דיא פערנופּט, אין דיא גערעכטיגקייט און אין דיא גוטסקייט פון דיא צוקונפטיגע מענשהייט.

דאָס איז, וויא מען זאָגט, פון אַ קראַנקע קאָפּ אויף אַ געזונדע. געדאָרע פערקעהרט! — מיר זאָגען, אז אין דיא צוקונפטיגע געזעלשאַפט וועט פיעלייכט מעגליך זיין, אז עס וועט גער באָרען ווערען אַ נאָר, 10 נאָראָנים, 1000 נאָראָנים; פיעלייכט וועט איינער ווערען אַ פער ברעכער; 100 וועלען ווערען פערברעכער; פיעלייכט וועלען אויך געבען שלעכטע מענשען; פיעלייכט וועט איינער משוגע ווערען; 10 וועלען משוגע ווערען א. ז. וו., דיא גאנצע געזעלשאַפט אָבער, זאָגען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען, וועט זיין קלוג, וועט זיין גערעכט, וועט זיין גוט, וועט זיין קלאָהר. און עבען דערפאר ווייל דיא גרעסטע טהייל פון דיא געזעלשאַפט וועט שטעהן אזוי הויך און גייסט און אין מאָראַל, זאָ איז אויך גערעכט, אז זיא זאָל קאָנטראָלירען דיא געזעלשאַפטליכע אָנגעלעגענהייטען, זאָ איז אויך ניטאָ וואָס מורא צו האָבען, אז דיווער קאָנטראָל זאָל בריינגען דער מענשהייט שאָרען.

ווען דער אַנאַרכיסט פערפלאַנטערט זיך אין זיינע ווידערשפריכע און ווערט צוגעשפּאַרט פון אַלע זייטען, מאַכט ער דעם לעצטען פערזוך צו ראטעווען זיין לעיבען אַנאַרכיזמוס. ער זאָגט: „מיר, מענשען פון דער היינטיגער געזעלשאַפט, קענען ניט פאָראַויסזעהען וויא דיא מענשען פון דיא צוקונפטיגע געזעלשאַפט וועלען זיך אַרויס־דרייען פון דיווע שווירגעקייטען. איבערהויפט איז דאָס אַ נאַרשיקט צו. וועלען פערזאָרגען דיא צוקונפטיגע געזעלשאַפט מיט אַ פלאַן וויא דיווע זאָל זיך בענעהמען. דיא מענשען פון דיא צור־קינפטיגע געזעלשאַפט וועלען זיין פיעל קליגער פאר אונז און וועלען דאָס וויסען פיעל בעסער וויא מיר צו טאָהן.“

דאָס איז דיא איינצעלנע ריכטיגע מיינונג, וואָס דיא אַנאַרכיסטען דריקען אויס, אָבער זיא בעגראַבט אויך דעם אַנאַרכיזמוס!

„אָבער, הערען דיא אַנאַרכיסטען ניט אויף צו שרייען, מיר ווילען ניט קיין מאַיאָריטעט, מיר ווילען איבערהויפט קיינע מענשליכע געזעצען, מיר ווילען נאָר האָבען נאטורגעזעצען, נאָר דיווע ווילען מיר אַנערקענען!“

וואָס זיינען נאטורגעזעצע? — דאָס זייר נען אַזעלכע נאטורערשיינונגען וואָס היינגען אָפּ נאָר פון זייערע אורזאכען און ניט פון מענשענס ווילען. נון ווייסען מיר, ווען 2 גלייכע קרעפטען דער נאטור טרעפן זיך צוזאמען, זיגט דיא דאָר זיגע פון זיי, וועלכע איז גרעסער. דיא אַנאַר־כיסטען וואָס ווילען ניט אַנערקענען מענשליכע געזעצע און בוקען זיך נאָר צו נאטורגעזעצע, זיי דארפן אין אמת'ן פאלען אויף דיא קניע פאר דעם געזעץ פון מאַיאָריטעט, ווייל דאָס איז אַ נאטורגעזעץ, נאָר וועלכעס אַ גרעסערע קראַפט הערשט איבער אַ קלענערע קראַפט. דער געזעץ, וואָס הייסט אז 2 לאָקאמאטיווען וועלען אָפּשטופען איינעם, אז 3 פונט וועלען אריבערציהען 2, אז אַ גרויסע קלאָמץ אויפ'ן וואסער וועט צו זיך צושלעפען אַ קליינע שפּענער דעל — דאָס איז אַ געזעץ פון מאַיאָריטעט.

איברגענס, דער געזעץ פון מאַיאָריטעט איז ניט נאָר נאטירליך, זאָנדרען אויך מענשליך און זיטליך. ווען אַ מענש זעהט אז פאר זיינע אויגען טרינקען זיך צוויי שיפלאך, אויף איינע זיינען 10 מענשען און אויף דיא צווייטע איז נאָר איין מענש און ראטעווען קען מען נאָר איין שיפעל פון דיא ביידע, זאָ ווער דער רעטער זאָל זיך זיין, מעג ער זיין אַ 10 מאָל געבראָטענער אַנאַרכיסט — ער וועט געהן ראַטעווען דיא שיפעל וואו עס זיצען 10 מענשען. ווען מיר לעזען אז אַ טריין האָט צוקוועטשט אַ מענשען, פערגעסען מיר דאָס זעהר גיך. דאָס מאַכט אויף אונז אַ שוואַכען איינדרוק. אָבער ווען מיר לעזען, אז אַ טריין איז אַראָפּ פון דיא שינען און עס איז דאָביי גע'הרג'עט געוואָרען 200 מענשען, מאַכט דאָס אַ פיעל גרעסערען איינדרוק און מיר פערגעסען דאָס ניט באַלד. אַ גרעסערער אינגליק, גרעסערע שמערצען וועקען אין מענשען מעהר מיטליד, מעהר שטרעבען דיווע שמערצען צו ערלייכטערן. דער פרינציפ פון מאַיאָריטעט איז עבען דאָדורך מענשליך, ווייל ער פערצויערט אַ גרעסערע צאָהל מענשענליק און פרייהייט, פערהייט גרעסערע שמערצען און פון צוויי שלעכטע זאכען פערניכטעט ער דיא גרעסערע און לאָזט איבער דיא קלענערע.

דיווע צרה, וועלכע איז אונפערמייך אין געזעלשאַפטליכען לעבען, פערניפּטעט אָבער דיא אַנאַרכיסטען זייער גאנצען צוקונפּטירען גיך. וויא דיא פארצייטיגע אַלכ"י מי-

א געוויסע צייט און זאָגען מיט זיי צוזאמען. כשם שאני רוקד כנגדך א. ז. ו. זעלבסטפער-שטענדיג, אז דיא בעציהונגען און דיא אָבהיינגיגקייט איינער פון דעם אנדערן זיינען דאָ זעהר קליין און אונבעדייטענר. זיי רוייער א פערטיל שעה אין חרש, און נאָכדעם פארגעסט מען אָן זיי.

לאָמיר אָבער נעהמען דעם פאל, ווען איך געה זיך צוזאמען מיט דיעזע 9 אידען ניט נאָר מחדש צו זיין דיא לבנה, זאָנדרען צו מאַכען א קאָלאָניע ערגעץ אין פאַלעסטינע און טאָקי אויף קאָמוניסטישע פרינציפען, דאָס הייסט: צוזאמען צו אַקערען, צו בויען הייזער, צו נייען, צו שמייערען, צו וועבען, צו קאכען, צו ערציען קינדער, צו שפיעלען טהעאטער, צו דרוקען ביי-כער א. ז. ו. א. ז. ו. דיא מיטגלידער פון אונזער בעציהונגען צו דיא בעציהונגען פון דיא מיטגלידער פראיין און דיא בעציהונגען פון דיא גרעסער און וויכטיגער וויא פריהער; דאָן איז אויף גרעסער דיא אָבהיינגיגקייט פון איין מיטגלידער צום אנ-דערן.

דאָס הייסט: וואָס מעהר א מענש איז גע-צוואונגען צו בעפרידנען זיינע בעדייפניסע דורך דיא הילפע פון דיא געזעלשאפט; וואָס מעהר דיעזע געזעלשאפט איז ענטוויקעלט, אַלץ גרעסער ווערען דיא בעציהונגען פון מענש צו מענש, אַלץ מעהר ווערען זיי אבהיינגיג איינער פון דעם אנדערען.

אָס דיעזע געגענזייטיגע אָבהענגיגקייט, דיא פאָרמע אין וועלכע איין מענש בע-ציהט זיך צום אנדערען, בילדען דעם אינהאלט, דעם גרונד פון געזעץ.

אַלואָ, ווען דיא בעציהונגען פון מענש צו מענש, אָדער — וואָס איז גאנץ דאָס זעלבע — דער כאַראַקטער פון דיא געזעלשאפט בעשטימט דעם כאַראַקטער פון דיא געזעצע, דאָן איז אויף זעלבסטפערשטענדיג, אז מיט יעדער ענדערונג פון דיא געזעלשאפטליכע פאָרמען, מוז זיך אויך ענדערען דער אינהאלט פון דיא געזעצע. אין אזוי איז דאָס טאָקי אין דער ווירקליכקייט: צ. ב. דיא אַלטע רעמישע געזעלשאפט האָט געהאט איהרע געזעצע, די פאָדאָלע געזעלשאפט האָט געהאט איהרע פאָדאָלע געזעצע, דיא היינטיגע געזעלשאפט האָט איהרע קאָפיטאליסטישע געזעצע. דאָס דיא געזעצע זיינען אונשולדיג אין דיא אונגליכהייט און אונגערעכטיגקייט אין דיא בעציהונגען פון מענש צו מענש; דאָס ניט טיראנישע געזעצע מאַכען א טיראנישע געזעלשאפט, זאָנדרען פערקעהרט, א טיראנישע געזעלשאפט מאַכט טיראנישע געזעצע,

ווען מיר קענען ניט מיט אונזער איצטיגען פערשטאנד פאָראויסזעהען דעם געשטאלט פון דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט; דיא אַרט און ווייזע וויא דיא מענשען וועלען לעבען, דאָן פרגעט זיך: וואָצו איז דער לאָרס וועגען „אָטאָ נאָמיע“, וועגען „פרייע גרופען“, וועגען געזעצ-לאָזיגקייט? — וואָצו, פרגעט זיך, איז דער גאנצער אַנאַרכיזמוס, וועלכער איז אין גאנצען ניט מעהר וויא א טהעאָריע וועגען איינע געזעלשאפטס-פאָרם, וועלכע „מיר קענען ניט פאָראויסזעהען“? — דיא אנארכיסטען וואָס ער-קלעהרען אז זיי ווייסען ניט וויא דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט וועט אויסזעהען, אָדער, וויא מאַסט זאָגט, „קימערן זיך ניט וועגען דיא אונגלייגטע אייער“ — דיעזע אנארכיסטען בע-גראַבען זייער אייגענעם אנארכיזמוס.

דאָס געזעץ.

קיין זאך קען ניט אזוי אויפגען א מענ-שען, וויא דאָס וואָרט „געזעץ“ — רעגט אויף אַן אנארכיסט. ער ווערט פשוט אויסער זיך. וואָלט ער ניט מורא געהאט פאָר דיא געזעצליכע שטראַפע, וואָלט ער זיכער אויף דיא געזעצע פאָרכרענט אַלע „געזעצלער“. אין דיא געזעצע זעהט דער אנארכיסט ניט נאָר א געזעלשאפט-ליכע צרה, זאָנדרען דיא אורזאכע, דעם פונדא-מענט פון אַלע אנדערע געזעלשאפטליכע צרות. „פערניכטעט, שרייען דיא אנארכיסטען, די גע-זעצע, וואָס שיעצן דיא היינטיגע רויבדיסטיסמעס, און איהר וועט בעפרייען דיא מענשהייט פון איהרע קייטען!“

זיינען ווירקליך דיא געזעצע אזוי געפעהר-ליך און אזוי שרעקליך, אז „דיא ערשטע אויפגאבע פון רעוואָלוציאָנערען פון היינטיגען יאָרהונדערט מוז בעשטעהן“ — נאָך קראַפּט קיינעם ענערגישע מיינונג — „צו פער-רענען אַלע געזעצליכער“? — לאָמיר דאָס זעהען. פריהער פאָר אַלץ אָבער לאָמיר נאָר זע-הען וואָס איז א געזעץ.

ווען אייניגע מענשען מאַכען א חברה, א פעראיין, אום צו פערפאָלגען א בעשטימטען ציעל, שטעלען זיי זיך איינער צום אנדערן אין געוויסע בעציהונגען, דורך וועלכע זיי ווערען אָבהיינגיג איינער פון דעם אנדערען.

צום ביישפיע; ווען איך פעראיניג מיט 9 אידען אין א מנין, לאָמיר זאָגען, אום מחדש צו זיין דיא לבנה, שטעל איך זיך צו דיעזע אידען אין געוויסע בעציהונגען, וועלכע מאַכען מיר פון זיי און זיי פון מיר געוויסער-מאָסען אָב-היינגיג. איך מוז זיי אָפּוואַרטען אין א געווי-סען פלאַץ, אין א געוויסע שעה, שטעהן מיט זיי

קע, וואָלט זיך געווייזט געוואוסט, אז אַזעלכע פאסקורסטוועס שטאַמען פון שפּיגעל, זיך וואָלט נעבעך נישט געדאַרפט אויסהערען פון אַ בער אַ מיינונג, אז זיך, „זאָל בעסער אויף זיך אַהין טאָן אַ קוק“. זיך וואָלט אויך געוואוסט, אז איין רפואה געגן אַזעלכע פאסקורסטוועס איז אויף גיכער צוצוברעכען דעם שפּיגעל, גראדע אזוי וויא דא אַנאַרכיסטען ווייסען אז דא איינציג גע סגולה געגן דא געזעלשאפטליכע טיראַני און אונגערעכטיגקייט איז צו „פערברענען איהרע געזעלשיכער!“.

אַ ווילדער נעהמט אַ שטיק האָלץ, שניצט פון איהם אויס אַ געטשקע און ערקלעהרט דאָס פאַר אַ גאָט. דיווען גאָט שיינקט ער אַלע מעלות, וואָס אַלע צוזאַמען בילדען זיי דעם אַידעל, דעם ציעל, צו וועלכען דער ווילדער שטרעבט. אָבער גלייך וויא ער ווערט פאַרמיט מיט זיין מלאכה, פערגעסט ער, אז דיווער גאָט איז בעשאַ פון געוואָרען פון איהם — דעם ווילדען אַליין, אַז אַלע געטליכע מעלות זיינען נישט מעהר וויא זיינע אייגענע ווילדע בעגריפען פון מעלות; דא איז דא אַלמעכטיגקייט, דא גוטסקייט, דא ראַכערוסט, דער גרויסמוטה, דער שכל, דא שליידקייט, דא דאנקבאַרקייט, דא טאפּפערקייט, וועלכען זיין גאָט בעזיצט, זיינען נישט מעהר וויא דא אידעען, דא געפיהלען, פון אַלעם דעם, וועלכע ער, דער ווילדער, האָט גענומען פון זיין ווילדע קאָפּ און פון זיין ווילדע האַרץ, און האָט אַריבערגעטראָגן אין דא הייל צערנע קאָפּ פון זיין געטשקע — ער פערגעסט דאָס אַלץ און נעהמט בעטראכטען דיווען גאָט אַלס עטוואָס גאַנץ איבערגאטריליכעס, זעלבסט שאַפּענדעס. ער פערגעסט אז אָקערשט יעצט האָט ער געמאַכט דיווען געטשקע מיט זיינע אייגענע הענד, מיט זיין אייגענעם געדאַנקען און ער הייבט אָן צו גלויבען אז דא זאך איז גאָר פערקעהרט, אז דיווער געטשקע האָט גאָר געמאַכט איהם, — דעם ווילדען.

גראדע דאָס זעלבע פאַסירט מיט דעם אַנאַרַכיסט, ווען ער נעהמט בעטראכטען דאָס געזעץ. ער פערזעכט אז דיווער געזעץ איז נישט מעהר וויא אַ שטיקעל אונשולדיגעם פאַפּיער, אז דער אינהאַלט פון דיווען געזעץ, דאָס איז דער אויב דרוק פון דעם אינהאַלט פון דא געזעלשאַפֿט, אז ווען ער איז שלעכט זאָ איז דאָס דערפאַר, ווייל דא געזעלשאַפֿט איז שלעכט — דאָס אַלעס פערגעסט דער אַנאַרכיסט, וויא דער ווילדער זיין געטשקע, נעהמט דער אַנאַרכיסט בעטראכטען דאָס געזעץ אַלס עטוואָס זעלבסט־שטענדיג, געם, זעלבסט־שאַפּענדעס; וויא דער ווילדער, פערגעסט ער אז דער געזעץ איז געמאַכט און הייבט אָן צו גלויבען, אז דער געזעץ מאַכט.

דאָס בעווייזט אונז דא טהאַטזאַכע אז טיראַני און דעספּאָטיזמוס האָבען עקזיסטירט אויף דער וועלט נישט נאָר לאַנגזאַמג פאַר געשריבענע געזעצען, געגען וועלכע דא אַנאַרכיסטען זיינען, הויפטזעכליך, מלא רציחה, זאָנדרען נאָך לאַנגזאַמג איידער דא מענשען האָבען געקענט שרייבען. צ. ב. ש. אין געזעצען איז דא געזעלשאַפֿט שוין געווען געטהיילט אין קאסטען און קלאסען, עס האָט שוין געגעבען אונטע דריקער און אונטערדריקטע אין דא צייט, ווען זיי האָבען נאָך נישט געקענט איבערגעבען דא אידעע פון דעם אז דער טייך נילוס איז אַרויס פון דא ברעגען אַנדערס וויא אַנאַמאַלע דיג א טעפּיל פון וועלכען עס גיסט זיך וואסער. דא פרוי, וויא מיר ווייסען, איז געווען אונטער וואָרפען דעם מאַן, נישט נאָר ווען עס איז נאָך נישט געווען קיין געשריבענע געזעצען, וועלכע עס גיבען דא רעכט צו הערשען, זאָגאר דאן, ווען עס האָט נאָך נישט עקזיסטירט דא אידעע פון הערשאַפֿט. ווער עס וויל בעגרייפֿען וויא מען קען הערשען אָהן געזעצען, זאָל ערגעץ איבערלעזען א בעשרייבונג פון בינען און מוראשקעס וויא דא זע לעבען אין זייערע געזעלשאַפֿטען. דארט גיבט קיינע געזעלשיכער, קיינע לעגיסלאטורען, קיינע קאנגרעסען אין סענאַטען, קיינע פאַרלייטער, זאָגאר קיין „מאַיאָריטעטס“ בעשטימונגען (אין דיווע אַלע הינזיכטען זיינען דא בינען, אמת'ע אַנאַרכיסטען), און דאך זעהען מיר ביי זיי אַי קעניגין, אַי שקלאַפֿען, אַי פאַראַזיטען, וואָס גייען אַרום ליידיג און לעבען פון דא פראַצע פון דא אַרבייטענדע מאַסע.

פאַר דעם אַנאַרכיסט אָבער איז דאָס אַלעס דברים בטלים, נאָך זיין פּילאָזאָפּיאַ איז נישט אַ קוימענקערער „שוואַרץ, ווייל ער רייבט זיך אָן סאזשע, זאָנדרען סאזשע איז שוואַרץ ווייל אָן איהר רייבען זיך קוימענקערערס. פאַר איהם זיינען נישט דא געזעצען שלעכט און גע' מיין, ווייל זיי דריקען אויס אַ שלעכטע און אַ געמיינע געזעלשאַפֿטליכע אָרדנונג. ניין! דא געזעלשאַפֿט איז געמיינ, ווייל זיך האָט שלעכט טע און געמיינע געזעצען. אונגעפּעהר אזוי האָט זיך אַמאָהל געדיינקט דא פּילאָזאָפּישע מאַלפֿע פון קרילאָוו'ס פאַבעל, ווען זיך האָט זיך דערזעהען אין אַ שפּיגעל. איהר האָט זיך אויך נישט געלויבט אז דער מיאוסער פנים, וועל' נער האָט אויף איהר געקוקט פון דא גלאַז, האָט עפּעס צו טאָהן מיט איהר אייגענעם פנים. זיך איז געשטאַנען, זיך האָט געלאכט און האָט זיך געוואונדערט פון וואנען נעמען זיך אַזעלכע מיאוסקייטען אויף דער וועלט וויא דא דאזיגע, וועלכע זיך האָט געזעהען אין שפּיגעל. ווען דיווע מאַלפֿע וואָלט געהאַט דא אַנאַרכיסטישע לאַג'י

דיא געזעצט צו נ. ג. צו פאפירענע אָדער
טויטע געזעצען שטרעכען דיא סאָציאליסטען
ניט. זיי זאָגען, אז נור דאן ווען דיא ארכיטעט
קלאַסע וועט ווערן אַ פּאָליטישע מאַכט,
דאָס הייסט ווען דיא איצטיגע סאָציאלע פער-
העלטניסע וועלען זיך ענדערן אין א געוויסע
ריכטונג, נור דאן וועלען זיך קענען אויף-
ט האַט זיך ענדערן דיא געזעצען.

וועט עס אויך געבען געזעצען אין דיא צו-
קינפטיגע געזעלשאפט? זאָלאנג עס וועלען
זיין געוויסע ער-ווייזע בעשטימטע
טע פעהרעלטניסע צווישען מענשען און מענ-
שען, זאָלאנג וועלען אויך געבען געזעצען. צו די
געזעצען וועלען זיין געשריבען, צו ניט — דאָס
ענדערט ניט זייער נאטור אויף אַ האָר. דיא
אנארכיסטען האָבען א ביטערן טעות, ווען זיי
דיינקען, אז דיא פעלקער, וואָס האָבען ניט קיין
געשריבענע געזעצען זיינען פרייער פאר דיא
פעלקער, ביי וועמען דיא געזעצען זיינען גע-
שריבען. מיר האָבען פריהער געבראכט אלס
ביישפיעל עגיפטען; איצט זאָגען מיר אז אין
קיין איינציגער ציוויליזירטער געזעלשאפט איז
דיא פערזאָן ניט אזוי פערשקלאפט, ניט אזוי
געבונדען הענד און פיס דורך פערשיעדענע
מנהגים. וויא ביי דיא ווילדע, ביי וועלכע
ריזע מנהגים פערנעהמען דעם פלאץ פון גע-
שריבענע געזעצען.

אין דער פראגע וועגען דיא בעדייטונג פון
געזעצט שווימט ארויס פון אויבען דיא גאנצע
אָבערפלעכליכקייט פון דיא אנארכיסטישע לעה-
רע, דיא אלע ווידערשפריכע פון דיא אנארכיס-
טישע פילאָזאָפיע. ווען איין אנארכיסט רעדט
וועגען דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט, ערקלערט
ער אז דאָרטען וועלען דיא מענשען ניט דארפען
האָבען קיין געזעצען, ווייל דיא אומשטענדען
וועלען זיין אזוי גוט אז דיא בעציהונגען פון
מענש צו מענש, (וועלכע היינענען אָב פון דיא
אומשטענדען) וועלען ניט קענען זיין שלעכט.
דער מענש, זאָגט ער, וועט מוז זיך דאן
זיין גוט. ווען ער רעדט וועגען דיא היינטיגע גע-
זעלשאפט, און וויל בעווייזען אז דיא געזעצען
זיינען שערדליך, דאן דערציילט ער אז דיא גאנ-
צע צרה אין דער היינטיגער געזעלשאפט איז,
וואָס מענשען מאַכען געזעצען און גלויבען אין
זיי. דער פאר איז אונז (אונזערע אומשטענדען)
אזוי שלעכט. מיט אנדערע ווערטער: אין דיא
צוקינפטיגע געזעלשאפט וועלען דיא אומשטענ-
דען מאַכען דעם מענשען; אין דער היינטיגער
געזעלשאפט מאַכט דער מענש דיא אומשטענדען,
וואָס, מיט נאָך אנדערע ווערטער, הייסט איינ-

פון האָבען מיר געזעהען, אז דיא געזעצען
זיינען ניט מעהר וויא א אויסדרוק פון געזעל-
שאפטליכע פעהרעלטניסען; אז ניט דיא גע-
זעצען רופען ארויס דיזע פעהרעלטניסען, זאָגט
דערן דיזע פעהרעלטניסען רופען ארויס דיא גע-
זעצען. ענדערן זיך דיא פעהרעלטניסען, ענדערן
זיך דיא געזעצען און ניט פערקעהרט. דיא
אנארכיסטען קענען היינט פערברע-
נען אלע געזעצען, דיא געזעלשאפט
אָבער וועט זיך אויף קיין האָר ניט ענדערן —
גראדע אזוי וויא קיין האָר וועט זיך ניט ענ-
דערן אויף דער ערד ווען זיי וועלען פערברענען
אלע בעשרייבונגען פון אלע געאָגראפיען, אָדער
וויא קיין זאך וועט זיך ניט ענדערן אויף דיא
זון און אויף דיא שטערנען, ווען זיי וועלען פער-
ברענען אלע אַסטראָנאָמישע ביכער.

אָבער, וועט מען פרעגען, ווען דיא געזעצען
זיינען נור איין אויסדרוק פון געוויסע טהאט
זאכען, ווען זיי האָבען קיין זעלבסטשטענדיגע
מאכט, טאָ פאר וואָס ווילט זיך אזוי דיא סאָציא-
ליסטען אריינקריכען אין פערשיעדענע געזעצ-
געבענדע קערפערשאפטען, אום צו ווירקען אז
צו אַגניטירען פאר פערשיעדענע ארכייטעריע-
זעצען, 8 שטונדען געזעצען א. ז. וו.?

ווען א דאָקטאָר קומט צו א קראנקען, טהוט
ער פריהער פאר אלץ א קוק אויף זיין פולס און
אויף דיא טעמפּעראטור. ווען דאָס לעצטע איז
שלעכט, דאן טהוט ער אלעס וואָס איז מעגליך
צו מאַכען דאָס גוט, אז דער קראנקער זאָל ווידער
בעקומען זיין געוויינליכען טעמפּעראטור. דאָס
ווייכט דער דאָקטאָר ווען דער קוועקזילבער פון
טערמאָמעטער קומט צו א געוויסען פונקט.
איז דען דיזער פונקט פון טערמאָמעטער דער
ציעל פון דעם דאָקטאָר'ס טהעטיגקייט? ווען
דאָס וואָלט געווען אזוי, וואָלט ער נאָך ניט גע-
דארפט האָרטעווען. ער וואָלט דיא בעשטימטע
טעמפּעראטור גלייך בעקומען צוזאמענמישענדיג
ביסלעך-ווייז אין איין גלאָז קאלטע און הייסע
וואסער. זיין ציעל אָבער איז ניט דיזער פונקט
אין טערמאָמעטער, זאָנדרען א געוויסע ענדע-
רונג פון דיא פערהעלטניסען — א ענדערונג, וועל-
כע ער קען נור זעהען און בעשטימ-
מען דורך דיזען פונקט פון דעם טערמאָמע-
טער. דאָס זעלבע איז מיט דיא געזעצען, וועל-
כע דיא סאָציאליסטען ווילען פאר דיא ארכי-
טער. זיי שטרעבען צו א געוויסע ענדערונג אין
דיא פעהרעלטניסען פון קאפיטאל צו ארכייט, א
ענדערונג, וועלכע עס זאָל נור ווערן אויסגעדרוקט
אין דעם געזעלשאפטליכען טערמאָמעטער, אין

צוועקען: (1) צו פערניכטען אלעס, וואָס פלעגט פערבלייבען פון דיא פערגאנגענע סיסטעם און (2) צו קעמפפן געגען אלעס, וואָס שטרעבט צו א נייע סיסטעם. דער היינטיגער שטאַט, צום ביישפּיעל, בעקעמפט דיא איבערגעבליבן בענע שטייפלאך פון דיא אלטע פּעאַדאָלע געזעלשאפט און זוכט אויך צו דערשטיקען די בעוועגונג, וואָס שטרעבט צו א נייע, סאָציאליסטישע געזעלשאפט; אָדער מיט אנדערע ווער-טער, פון איין זייט קעמפפט ער מיט דעם קלאַס, וואָס האָט געהערשט און פון אנדער זייט — מיט דעם קלאַס וואָס מוז נאָך הערשען.

וויא באַלד אָבער, דער שטאַט איז ביז אַהער געווען נאָר א קלאַסען-שטאַט זאָ איז אויך זעלבסטפערשטענדליך דאָס ער קען אַלס זאָלכער ניט עקזיסטירען אין דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט, וואו עס וועלען ניט עקזיסטירען קיינע קלאַסען. דאָס זאָגט מאַרקס, דאָס זאָגט ענגעלס, דאָס זאָגט בעכעל, דאָס זאָגט אַלעס סאָציאליסטען. — וואָס-זשע, פרעגט זיך ווילען דיא אנארכיסטען? מיט וואָס אונטער-שיידען זיי זיך פון דיא סאָציאליסטען — גאָר מיט א קלייניגקייט.

דיא סאָציאליסטען זאָגען: ווען עס וועט ניט זיין קיין מלחמות, וועט אויך ניט זיין קיין חיל; ווען עס וועט ניט זיין קיין גנבים, וועלען אויך ניט זיין קיין געפענגניסען, קיין פאָר-ליציי, קיין ריכטער; ווען עס וועט ניט זיין קיין שטייער, — וועלען אויך ניט זיין קיין בעאמטע וואָס קלייבען דעם שטייער. מיט איין וואָרט: ווען עס וועט ניט געבען קיין קלאסען, וואָס מאַכען אַלע דיוע צרות, דאן וועט אויך ניט געבען קיין שטאַט, וואָס בעשעפטיגט זיך מיט זיי.

וואָס ענטפערן דארויף דיא אַנאָ-כיסטען? זיי זאָגען גראדע קאפויר: — ווען עס וועט ניט געבען קיין חיל, וועלען אויך ניט זיין קיין מלחמות; ווען עס וועלען ניט גע-בען קיין געפענגניסען, וועלען אויך ניט זיין קיין

פאך; אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט וועט דער מענש ניט האָבען קיין פרייען ווילען, אין דער היינטיגער געזעלשאפט אָבער, האָט דער מענש א פרייען ווילען!

צו א גרעסערן אונזין האָט זיך דערווילל נאָך קיין טהעאָריע ניט דעררעט!

דער שטאַט.

ביז אַהער האָבען מיר געזעהען אנארכיסטען פאנטאזירען, איצט וועלען מיר א קוק טאָהן אויף אנארכיסטען-פאנטאטיקער. מיר ווע-לען ריידען וועגען דעם 3טען געבאָט פון דיא אנארכיסטישע אמונה — פון דעם שטאַט.

ווען עס טרעפט זיך נאָך איין אנארכיסט, וואָס וויל אונטער געוויסע אומשטענדען אַנער-קענען א „געזעץ“, ווען דאָ און דאָרטען טרעפט מען נאָך מאַכען מאַל א פאָר אנארכיסטען, וואָס וואַלטען איינגעגאנגען אויף א קאמפראַמיס מיט דיא „מאָיאָריטעט“, זאָ וועט איהר דערפאַר קיין איינעם ניט קריגען, וואָס זאָל וועלען „אַנער-קענען“ דעם שטאַט, אָדער מאַכען מיט דיא אידעע פון שטאַט איין קאמפראַמיס. דער גע-מיינסטער אנארכיסט ווינטשט פון גאנצען האר-צען, אז דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט זאָל בע-סער געהן כּף הקלע אידער האָבען א שטאַט. וואָס איז אזוינס שטאַט? — וואָס פאַר אַ ראַלע שפּיעלט ער? — אָט וועגען דעם ווע-לען מיר איצט ריידען.

דער שטאַט, וויא ער האָט עקזיסטירט ביז היינט, איז איין אָרגאַניזאַציע פון איין קלאַס דער געזעלשאפט אום צו הערשען איבער אַנ-דערע קלאַסען. וואָס שטארקער עס איז דער קלאַסען-געגענזאץ, וואָס גרעסער עס איז דיא אונטערדריקונג, אַלץ מעכטיגער איז דער שטאַט. — איז אַלטען גריכענלאַנד, צ. ב. וואו אויף יעדען פרייען בירגער פלעגט אויסקומען 10 שקלאַפּען*), האָט זיך אויך אַס בעסטען ענטווי-קעלט דיווער שטאַט.

דער שטאַט האָט ביז אַהער געהאַט צוויי

(**) דויעט געשווינדע ערשוינונג געברויכט מיינער א קריטיקער געגען מיינ מיינונג, דאָס דיא „מאָיאָריטעט“ איז א נאָטור-געזעץ. ער זאָגט: ווען דאָס וואַלט געווען אמת, דאן וואַלט דיא מאַי-יאָריטעט אימער געהערשט. ער נעממט מיינ מושל 1) דיא פונטען. — מיינ קריטיקער האָט א מעות! 2) פונט ציהען נישט אימער אריבער 1 פונט. דאָס פאסירט נאָר דאן ווען זיי געפינען זיך אויף פערשיעדענע שאַלען: דאָס הייסט, ווען זיי ווירקען איינער געגען דעם אַנ-דער. דאָסזעלבע איז אויך אויך דער געזעלשאפט. דיא מאָיאָריטעט פון פאָלק ווערט נאָר דאן בער-בעהערשט, ווען זיא ווירק ניט. דאָ געגן, ווען זיא איז פאָסירט היינט זיא אָבער אַן אַלס מאָיאָריטעט צו קעמפפן, דאן ווערט אויך

א סוף צו דיא מיינאָריטעט. דאָס האָבען געוואוסט דיא רעמער פאָטרויער. ווען זיי האָבען געזוכט צו געווינען פאַר זיך דיא פלעבעיער; דאָס האָבען געוואוסט דיא פּעאַדאָלע קעניגע. ווען זיי האָבען געזוכט צו געווינען פאַר זיך דיא ביר-גער; דאָס האָבען געוואוסט דיא בירגער אין דיא צייט פון דיא גרויסע רעוואָלוציע. ווען זיי האָ-בען געזוכט צו געווינען פאַר זיך דיא אַרביי-טער; דאָס ווייסען איצט אויך דיא סאָציאליסטען, אינדעם זיי זוכען צו געווינען דאָס פאָלק פאַר זייער אידעע. דיא סאָציאליסטען ווייסען געמלייך אז זיי זיינען פאַר זיך שוואַך, ווייל דאָס פאָלק, אַלץ דיא מאָיאָריטעט, זאָנדערן טאַקן — געגן-בורזשאַזיע, זאָנדערן טאַקן — געגן-דעם סאָציאליזמוס.

גאסען, שיקענדיג דיא קינדער אין זיינע
 סוחר, און דיא סאָציאַליסטען זאָגען: ווען עס ווערט
 דיא אנאַרכיסטען צאָהלען אויף שטייער, גער
 האָרבענדיג זיינע געזעצען (אויף דיא
 אנאַרכיסטען געהאָרענען) יעצט געזעצען — מיט
 אלעס דעם, „אנערקענען“ דיא אנאַרכיסטען פיעל
 מעהר דעם היינטיגען שטאַט, וויא זיי וואָלטען
 עס אנערקענט, ווען זיי וואָלטען אין אַלכאני אָדער
 אין וואשינגטאָן געהאט מענער, וואָס וואָלטען
 אויפן אָרט געקעמפט געגען דיווע
 שטאַט. — מיר וועלען דאָס אָבער לאָזען און א
 זייט. מיר וועלען אָננעהמען, אז ווען דיא אנאַר-
 כיסטען „האלטען זיך איין פון פאָליטיק“ זאָ
 אנערקענען זיי שוין דאמיט ניט דעם שטאַט.
 פרעגט זיך יעצט: נון, טאָ איז וואָס? ווען מען
 „אנערקענט“ איהם ניט, הערט ער דאָדורף אויף
 צו עקזיסטירען?

דיא אנאַרכיסטען זאָגען זעלבסט, אז זיי
 האָבען ניט, אז ניט נור דאָס גאנצע פאָלק, זאָר
 גאר אויף אז דיא מאַיאָריטעט פון פאָלק זאָר
 קענען ווערען ביי דער היינטיגער סיסטעם
 אנאַרכיסטען. היינט שטעלט זיך פאַר אזא בילד:
 דיא מאַיאָריטעט אנערקענט דעם שטאַט, דיא
 מינאָריטעט ניט; דיא מינאָריטעט מיינט זיך דאָרין
 רעגירונג, דיא מאַיאָריטעט, אויסער דעם וואָס זיא
 ניט; דיא מאַיאָריטעט, דאָס הייסט דיא מאכט,
 נעהמט און אָרגאַניזירט נאָך איין אַרמע, בעווא-
 פענט איהר מיט ביסען, האַראַמאטען א. ז. וו.
 אויסער דעם שאפט זיא זיך איין א שטאַרקע
 אָפּענע און געהימע פאָליציי. וואָס טהוט דער
 וויילע דיא רעוואָלוציאָנערע מאכט? — זיא
 צאָהלט שטייערן פאר דיא שטריק, וואָס דיא
 קאָנסערוואַטיווע מאַיאָריטעט וועבט איהר. דינע
 מאַיאָריטעט אָבער שטעלט זיך אויף דעם ניט
 אָב. זייענדיג אָרגאַניזירט אלס שטאַט, נעהמט
 זיא אין איהרע הענד דיא קאָנסערוואַטיווע איבער דיא
 פערזאָנלונגען, דיא פרעסע און געוועהר. דיא
 אייזענבאהנען, דיא טעלעגראַפיען גיבען דיווער
 אָרגאַניזירטער מאַיאָריטעט די מעגליכקייט צוויי-
 מענצוקלייבען און קאָנצענטרירען איהרע קרעפ-
 טען אין יעדע פונקט, יעדען אויגענבליק, איי-
 דער דיא מינאָריטעט וואָס איז פאַרנאָרענדיג
 וואָרפען איבערן לאַנד קען זיך נאָך א ריהר טאָן.
 וואָס-זשע קען טאָן דינע פערזענלעכעס?
 אונטערוואַפענטע, אונאַרגאַניזירטע, אונדזליכע
 לינירטע און מיטעללאָזע מינאָריטעט אין איין
 אָפּענעם שטאַטעקאמפּע געגען דעם שטאַט,
 וואָס רעפרעזענטירט דאן דיא אָרגאַניזירטע
 מאַיאָריטעט? ווען מיר וועלען זאָגן אָננעהמען
 דאָס אונטערגלייכע, נעמליך, דאָס דיא מינאָר-
 יטעט וועט געווינען דיא ערשטע

פערברעכער... קורץ, ווען עס וועט ניט זיין קיין
 שטאַט, וועט אויך ניט זיין קיין קלאסען.
 דיא סאָציאַליסטען זאָגען: ווען עס ווערט
 אויף דרוסען וואָרם, דאן מוז מען אויסטאָן דעם
 פעלן; דיא אנאַרכיסטען אָבער זאָגען, אז ווען
 מען טהוט אויס דעם פעלן, דאן מוז אויף
 דרויסען ווערען וואָרם.
 „שאפט אָפּ דעם שטאַט“ שרייבט איין
 פראַנצויזישער אנאַרכיסט, „און אין פאָלגע פון
 דעם נאטירליכען געזעץ פון גלייכגעוויכט וועט
 אלעס ווערען גלייך.“ — דאָרויף ענטפערט
 ענגעלס: „דער שטאַט קען ניט ווערען
 „אָנגעשאפט“, וואָר דיא אנאַרכיסטען ווילען
 דאָס. ער וועט „שטאַרבען“, נאָכדעם ער
 וועט גאר ניט האָבען צו טאָן.“

אָבער גראַדע אזוי, וויא מיט דעם טויט
 פון דיא היינטיגע קאפיטאַליסטישע געזעלשאפט
 שטאַרבט נאָך ניט דער פרינציפ פון דיא געזעץ
 שאפט, גראַדע אזוי שטאַרבט אויך ניט מיט דעם
 שטאַט, דאָס הייסט מיט דיא קלאַסען אָרגאַניזאציען,
 דער פרינציפ פון אָרגאַניזאציען, דער פרינציפ פון א
 נאציאָנאַליזם, ד.ה. דער פרינציפ פון א
 הענגיקייט פון איינעם אָן אלע, פון
 דעם יחיד אָן רבים, אָדער מיט אנדערע ווער-
 טער: דיא אבהענגיקייט פון דעם טהייל
 אָן דעם גאנצען.

דער שטאַט, וויא מיר האָבען דאָס גער-
 זעהען, דינעט איצט דער בורזשואזיע אלס א
 געוועהר געגען דאָס פאָלק. דורך דעם שטאַט
 מאכט זיך דיא בורזשואזיע איהרע געזעצען און
 דורך דעם שטאַט ניט זיא דיא געזעצען דיא
 נויטיגע קראפט. דער שטאַט מוז אויך דאָרום
 זיין דער נעכסט ליגענדע ציעל פון דיא
 גאנצע סאָציאַליסטישע טעטיגקייט. „דיא
 ארכיטעק“ זאָגט ענגעלס „מיזען אריינ-
 נעהמען אין זייערע הענד דיא שטאַטסמאכט
 און מאכען דיא פראָדוקצאָנס-מיטעל פאר
 שטאַטס-אייגענטום... נאָך
 דאן, ווען עס וועט שוין מעהר ניט געבען קיין
 קלאסען, ווען דער שטאַט וועט ווערען דער
 איינציגער פאָרשטייער פון דיא גאנצע
 געזעלשאפט, נאָך דאן וועט ער ווערען איי-
 בעריג.“

אויס דעם האט געגען דיא שטאַטס-מאכט
 זיינען דיא אנאַרכיסטען געגען דיא וואהלען,
 געגען ארכיטעק שוין-געזעצען, געגען דיא „פאָ-
 ליטיק“, דען זאָגען זיי, דאָדורף „ווערט
 אַנערקענט דער שטאַט!“ מיר וועלען
 זיך דאָ ניט אָבשטעלען אויף דעם לאָגישען
 ווערט פון דינען געראַנקען, מיר וועלען דאָ אויף
 לאַנג ניט ריידען, אז לעבענדיג אין דעם יעצ-
 טיגען שטאַט, גייענדיג איבער זיינע

דיזע מאכט, מאכען זיי זיא בטל; אזוי פילאָזאָפֿ-
פירט אויך א הונד ווען דער בעל הבית שלאָגט
איהם מיט א שטעקען; ער בילט אויף דיזען
שטעקען און בייסט איהם, דיינקענדיג דאבוי,
אז ער איז זיך שטארק נוקם אָן איהם. זיין הינד
טישער שכל טראָגט אָבער ניט אויס, אז ער איז
זיך נוקם ניט אָן שטעקען און ניט אָן באָם,
זאָנדרען אָן זיינע אייגענע ציינער. דער אנאָר-
כיסט איז געגען דיא שטאַטס־מאכט און וויל
ניט בעגרייפֿען, אז דיזע שטאַטס מאכט איז נאָר
אין שטעקען. — היינט ברעכט מיט די
זען שטעקען דער קאפיטאליסט דיא ביינער פֿין
זיינע ארבייטער, מאָרגען אָבער קען מיט איהם
דער ארבייטער ברעכען דיא ביינער פֿון קאפי-
טאליסט!

שלאַכט, זאָ איז דאָך קלאָהר, אז אָהן איין אָר-
מע, אָהן פּאָליציי, אָהנע געזעצען און ריכ-
טער, ד. ה. אָהן דיא שטאַט סיסטעם א כ ט
מוז זיא אין א קורצער צייט, ביי דיא ערשטע גע-
לעגענהייט, צוקלאפט ווערן פֿון דיא מ א י א-
ר י ט ע ט, וואָס וועט אימער זוכען צו בליי-
בען אָרגאַניזירט אלס שטאַט.
דיא אנארכיסטען זאָגען, אז זיי זיינען די
איינציגע אמת'ע רעוואָלוציאָנערן. ווען שלאָ-
גען זיך מיט דעם קאָפֿ אָן וואנד הייסט „מאכען
רעוואָלוציאָן“ — דאָן איז טאקי אמת, אז זיי
זיינען דיא איינציגע רעוואָלוציאָנערן!
דער שטאַט איז אין מאכט. פֿון דיזע
מאכט ווערען מיר אונטערדריקט. דיא אנארכיס-
טען מיינען אז זידלענדיג און שפּיענדיג אויף

אויף'ן בית עולם.

אין א שוואַרצען פינסטער מאַנטעל

ציחת זיך אָן דיא נאכט

און איך געה אויף'ן בית עולם

עלענד שטיל פערטראכט.

ך' טראכט פון פיעלע פרייהייטס קעמפער

וועלכע ליעגען טויט,

ך' צייל דיא קברים, וועלכע זיינען

ווייט אַרום פערשפרייט.

ך' צייל און צייל און ווער פערטומעלט

ך' צייל זיי נאך א מאָל :

אַך, אומזיסט — דיא קברים זיינען

אָהן א שיעור, אָהן א צאָהל.

שטיל פערצווייפעלט האַלז איך, קוש איך

יעדען קאלטען שטיין,

איינזאם, עלענד, געה איך, בלאַנזשע

און איך וויין און וויין.

דאך עס ווערט מיר לייכטער, גרינגער

ווען איך זעה אַרום,

וויא פון יעדען קבר בערגיל,

פליהט אַרויס א בלום.

ב. ראָזענבלום.

קינדער ערציהונג.

פון דר. קאטערינא יעווזעראוו.

II.

פרוי, וועלכע קען ניט אריינשלאגען א נאגעל אין וואנד, זיינען קלעגליכע הילפלאזע מענשען.

דיא ענערגיע פון דעם וואקסענדען קינד מוז זיך געפינען איין אויסגאנג אין עטוואס, ווען א קינד האט ניט קיין שמענדיגע בעשעפטיגונג פאר עטליכע שטונדען אין טאג, וועט ער געוויס אויסגעפינען פערשיעדענע שטיפע-רייען, וועלכע וועלען אפשר ניט אללע מאל זיין אונשולדיגע. מיר דארפען דארום זעהען צו פערזארגען דאס קינד מיט א בעשטימטען געגענשטאנד, וואס זאל איהם צוציהען, אין וועל-כען ער זאל קענען בעשעפטיגען זיינע וואקסענדע קרעפטע און צו דער זעלבער צייט טאָהן עטוואָס ניצליכעס. א גוטע מעטהאָדע איז צו לערנען דאס קינד וועלכע עס איז האנד אר-בייט, אזוי וויא צום ב. ש. שניצען, נעהען, מאַהלען, פלעכטען, מאכען פערשיעדענע זאכען פון פאפיער, א. ד. גל. אין דעם וועג קען מען געבען א ניצליכע בעשעפטיגונג און א גוטע ריכטונג צו דער ענערגיע פון דעם וואקסענדען קינד. קינדער, וויא אויך גרויסע האבען לייע-צו זעהען אז זיי האבען עטוואס געשאפט, עט-וואס אויפגעמאכט; און ווען דיא ארבייט ווערט נור ניט געטאָהן אונטער צוואנג, האָט דאס קינד פון אזא בעשעפטיגונג פיעל פערגעניגען. עס קען זאָגאר אַמאָל ארויסרופען בעהאַלטענע פעהיגקייטען אין א קינד און איהם אנשטויסען צו ענטוויקלען א נייגונג צו וועלכע עס איז קונסט. אויך געוואהנט זיך דאס קינד דורך דעם צו נעהמען א טהעטיגען אנטהויל אין פראקטישען לעבען, און דאס איז גראדע אזוי וויכטיג (אויב ניט מעהר) וויא לערנען לעזען און שרייבען, אָדער וועלכע עס איז אלטע שפראך-כען. עס גיבט נאטירליך קינדער וועלכע האָבען גרויס השק צום לערנען; זיי ציינען אַרויס גרוי-סע פעהיגקייטען דאצו און טויגען זיך ניט צו עטוואס אנדערעס. אַזעלכע קינדער קענען אַמאָל אויסוואקסען גרויסע זשעניען, און עס וואָלט געווען א פערברעכען זיי צוריקצוהאַלטען און אַרונטערצושלעפּען זיי אין געוועהנליכען שטראם, פון אַלטעגליכען לעבען; אָבער אויך

וען א קינד ווערט אלט א יאהר 5 אָדער 6 דענקען דיא עלטערן געוועהנליך אז עס איז שוין צייט מען זאָ איהם לערנען לעזען און שרייבען, און איבערהויפט לער-נען אלעס וואס עס שטעהט גע-שריעבען אין ביכער. פיעלע על-טערן, און זאגאר אנדערע גע-לעהרטע, האַלטען אז דאס

איז טאקע דיא הויפט ערציהונג; און ווען זיין ריידען פון ערציהונג, מיינען זיי נור דאס וואס א קינד לערנט אין דער שוהלע אָדער פון לעה-רער צו הויז. וויא מיר ווייסען אבער האט ער-ציהונג א גאנץ ברייטערע מיינונג, נעמליך: צו העלפען ענטוויקלען אלע פעהיגקייטען פון'ם קינד אזוי אז ער זאל גליקליך לעבען און זיין ניצליך אין דער געזעלשאפט פון זיינע מיטמען-שען. דיא ערציהונג פון א קינד אין זיין שוהל-עלטער דארף זיין נור א פארטזעצונג פון זיין ערציהונג ביז יענעם עלטער, און מען דארף געהן נאך דיזעלבע כללים; דאָס הייסט, אזוי וויא ווען דאס קינד וואקסט, דארף ער האבען בריי-טערע קליידער, גרעסערע שיד, מעהר עסען, — אזוי פאדערט אויך דער געוואוקס פון זיין מוח און דיא פערגרעסערונג פון זיין פערשטאנד א בעסערע ערקלעהרונג פון דיא ערשיינונגען ארום איהם און א טיפערע פערשטעהן פון דיא פאק-טען פון לעבען. אונזער אויפגאבע דארף זיין איהם אנפיהרען, ערקלעהרען, און העלפען אין אלעם פערענטפערן זיינע פערגרעסערטע פאדע-רונגען.

קודם כל דארף מען איהם לערנען זיך בע-הילפיג זיין אין אַלטעגליכען לעבען. א קינד פון פינף-זעקס יאהר דארף קענען זיך בעדיענען, זיך אַליין אנטאָהן און אויסטאָהן דיא קליידער, עסען אָהנע זייטיגע הילפע, האַלטען ריין זיינע זאכען און האַלטען אלעס אין אַרדנונג. עלטערע קינדער דארפען זיין געוואהנט צו העלפען זיין-ערע עלטערען פערשאפען דיא נויטיגע הויז-ארבייט, און מיידלעך און יונגלעך גלייך דאר-פון זיך געוואהנען צו קענען צוגרייטען פאר זיך עסען, אויפצוראממען דיא הויז, צו פארריכטען דיא קליידער, און ד. גל. א מאל, וועלכער קען ניט מאכען אַליין פיר זיך א מיטאג, און א

פפליכט; ער מוז אויפשטעהן אין דער צייט, טאָהן א געוויסע זאך אין א געוויסע שטונדע, און ו. ו., דאס הייסט ער געהט דורך א געוויסע מאָראַלע און אינטעלעקטועללע דיסציפלין. דאביי דארף מען אָבער נישט פערר נעמען דיא פּאַלערען פון א שוהע אים אַלץ געמיינ, און פון דיא היינטיגע שולען בעזאנדרעס. דאס וואס מען רופט לערנען ביסטער מאַטיש, הייסט אין פיעלע פעלע גלויבענדיגע מענער פון דיא קינדער זייער פערזענליכקייט; אין א שוללע איז געוויינליך פיר אַללע קינדער איין מעטהאָדע, דיא רעגלען פון דיא שוהלען נעהט מען נישט אין אנבעטראכט אז פיר פערשיידענע קינדער דארף מען געברויכען פערשיידענע מיטלען וויא אזוי זיי איבערצוגעבען וויססענער שאפט, אז נישט יעדעס קינד קען נאָכפאלגן א געוויסע ערקלעהרונג, אז נישט אַללע קינדער האָבען א גלייכע נייגונג צו געוויסע געגענער שטענדע פון קורס. אַלע קינדער מוזען גלייך אויסלערנען דיא פראגראממע פון דער שולע; דאס קינד וועלכער קען דאס נישט טאָהן יערט בעשטראפט, אָדער גלייכט צוריק אין זיין קלאַסס. עס קומט אויס אז נישט דיא שולע איז געמאַכט פיר דיא קינדער, נאָר דיא קינדער מוזען זיך צופאַסען צו דער שוללע. דיא צוריק געבליעבענע קינדער קענען אַמאָל זיין זעהר פעהיגע, נאָר פאר זיי פאדערט זיך פיעללויבט אנדערע מעטהאָדען אום צו מאַכען זיי פערר שטעהן דעם געגענשטאַנד. אַמאָל הענגט פיעל אַב פון דעם ווי דיא לעהרער קענען אָדער קענען נישט מאַכען א געגענשטאַנד אינטערעסאַנט פיר דאס קינד, און ווען דאס קינד קען נישט אויסלערנען עטוואס, איז דאס מעהר פיעללויבט דעם לעהרער'ס שולד אַלס דעם תלמיד'ס. אָבער צו פאַסען זיך יעדען קינד בעזונדער קען מען נור דאָרט וואו קינדער ווערען געלערענט איינציגווייז.

דיא דיסציפלין פון א שוללע האָט אויך דעם פעהלער וואס זיא שלעפערט איין דיא ערפינדליכקייט פון דעם קינד: אַללע קינדער מוזען גלייך זייען, גלייך לעזען, גלייך ענטפערען, אפילו שפיעלען זיך אויך אַלע גלייך און צו א בעשטימטע צייט, און אַללע גלייך זיין אונטערטעהניג צו דיא לעהרער מיט זייערע אָפטמאָהל נאָרעשע רעגלען. אויסער דעם האָט בען דיא אָפענע שולען (פּאַבליק סקוולס) זייערע אייגענע ספעציעללע פעהלערען. אַללע טאָג ווערען געלעזען פסוקים פון דער אידישע און כריסטליכע ביבעל, עס ווערען געלייענט תפלות, געזונגען פאטריאטישע ליעדער, א. ד. גל.

גענען דיא געזעלשאפטליכקייט צו וועלכע

זיי שאַדעט נישט צו לערנען וועלכע עס איז האנדווערק, אויך פאר זיי איז ניצליך בעקאַנט צו זיין מיט דער פראקטישער זייטע פון לערנען, אום זיי זאלען נישט בלייבען איינזייטיג און נישט ארויסקוקען אויף דער ברייטער וועלט פון א שמאלינקען ווינקעל.

* * *

ווען א קינד פון פינף אָדער זעקס יאהר צייגט א נייגונג צו לערנען לעזען און שרייבען, קען מען איהם ביסלעכווייז לערנען דיא בוכ' שטאַבען; שפיעלענדיג, קען ער זיי אויסלערנען אָהנע שווייגיקייט. אָבער צווינגען איהם אויס צולערנען דעם אַלף־בית און שלאָגען איהם ווען ער וויל נישט, אָדער קען דאָס נישט טאָהן, איז זעהר דום און באַרבאַרטיש. א קינד, וועלכער האָט פערערבט גוטע פעהיגיקייטען און געפינט זיך אין א הויז וואו דיא אַרומיגע מענשען האלטען ביכער אין דיא הענד, וועט זיך, אָהנע צווייפּל, צו זעקס, אָדער זיבעען יאהר אויסלערנען לעזען און שרייבען. אנדערע קינדער לערנען זיך דאס אויס נאָך פריהער. דוּשאַן סטוארט מילל, "צב"ש, האָט צו דריי יאהר געקענט לעזען גריעכיש. זיין פאָל איז נאטירליך איין אויסנאָהמע, און א קינד מיט א שטומפּ פּען קאפּ וועט פיעללויבט נישט אויסלערנען זיך ביז זיבעען אָדער אַכט יאהר. מען דארף אָבער נישט פערנעכען אז לעזען און שרייבען איז נאָר א גאנץ קליינער טהייל פון דעם גרויסען געגנשטאַנד—ערציהונג, און ביכער זיינען נור איינס פון דיא מיטלען וויא אזוי צו קריעגען וויססענשאפט.

און דאן קומט דיא גרויסע פראגע פון שיקען א קינד צו שיקען א קינד אין דיא שולע. פיעלע דענקען אז מיט דעם וואס זיי שיקען זייער קינד אין דיא שולע, טוהען זיי דאס בעסטע פיר זיין ערציהונג, ווייל נור אין דיא שולע קען ער קריעגען א גוטע סיסטעמאטישע ערציהונג. אנדערע עלטערען ווייסען אפילו אז דיא שולען זיינען נישט אזוי וויא זיי זאלען זיין, אָבער אונטער דיא יעצטיגע אומשטענדע קען נען זיי זיך נישט העלפען און מוזען זיך בען נוצען מיט דיא יעצטיגע שולען.

דיא שולען האָבען געוויס זייערע מעלות און חסרונות, וועלכע מען מוז נעהמען אין אַכט בעטראכט. דיא מעלות זיינען דיא, וואס א קינד קומט אין בעריהונג מיט נאָך פיעלע אנדערע קינדער און זעהט אז אין א געוויסען וועג האָט בען אַללע גלייכע רעכטע און ער איז נישט בעסער פון אַן אנדערען. דאס קינד האָט אויך מעהר חשק צו לערנען ווייל איהם ווילט זיך אריבער שטייגען זיינע חברים. דערצו ווערט דאס קינד געוואהנט צו טאָהן געוויסע זאכען אַלס זיין

שיקען זיי אין דיא שוללע און אונטערווארפען זיי צו שעדליכע איינפליסע אין דעם פערלויף פון זייערען יאהר.

עלטערען דארפען אויך ניט פערגעסען אז דער מוח פון א וואקסענדען קינד איז זעהר א צארטע זאך, און מען טאָהר איהם ניט מאַטערען מיט צופיעל אַרבייט. גראדע וויא דער מאָנען ווערט פערדארבעט ווען מען טוט אין איהם אַרײַן צופיעל שפּײַז, און דיא גליעדער ווערען אבגעשוואכט ווען מען שטריינגט זיי אָן מיט צופיעל בעוועגונג, אזוי קען דער מוח אויך טהאָן ניט מעהר וויא א בעשטימטע מאָס אַרבייט. עלטערען ווילען האָבען דעם פערגעניגען צו קען נען זאָגען, אז זייער קינד איז געבילדעט און גיבען איהם אָפט מעהר אַר-בייט וויא פיעל ער קען פערטראָגען. ביז 3 אהער לערענט דאס קינד אין שוללע, דערנאָך געהן דיא אינגלאך אין חדר לערנען תנך, און דיא מיידלעך פיעללייכט לערנען דייטש אָדער אן אנדער שפראך; דאן נעהמען זיי שטונדען אין פיאנא אָדער פיעדעל שפיעלען, איז עפעס א וואונדער אז דיא קינדער קריגען בלייב-זוכט אָדער הייליגען וויטס-טאָנץ? אז זייער נערווען סיסטעם ווערט אבגעשוואכט און זייער געהירען הערט אַמאָל אויף צו בעגרייפן גאנץ געוואהנליכע זאכען?

* * *

דערמיט מיינ אויך ניט צוזאגען אז עס איז ניט נויטיג צו לערנען א קינד שפיעלען, זינט גען א. ז. ו. פארקעהרט, ווען א קינד צייגט א פעהיגקייט צו קונסט, צו מוזיק אָדער מאַ-לעריי, דארף מען איהם געבען א מעגליכקייט נאָכצוגעהן זיין נייגונג. קונסט איז ניט נאָר א זאכע פון לוקסוס; עס ווירקט אויפן קינד צו מאַכען איידעלעך זיין כאַראַקטער, עס גיבט איהם מעהר ערהאבענע, מענשליכע פערגעני-גענס. עס איז זיכער בעסער א מענש זאל געפיי-נען פערגעניגען אין הערען גוטע מוזיק אָדער זעהען א בעריהמטען בילד, איידער אין טריי-קען ביער און שפיעלען אין קארטען. מען דארף אַלואַ ענטוויקלען אין קינדער דיא ליבעל צו שעהנהייט, צו קונסט; אָבער דאס הייסט ניט אז מען דארף נאָכטאנצען דער מאָדע און לער-נען יעדע מיידעל שפיעלען פיעדעל. קונסט איז דיא ציער-רונג פון לעבען, און מען דארף געדריינגען אז צוערסט קומט דאס נויטיגע, און דערנאָך דיא ציערונג, און דערצו איז ניט יעדען איינעם פאסט א געוויסע ציערונג. פיעלע ווארפען אַרײַם צייט און געלד וואס וואלט געקענט פערברייכט ווערען אויף עטוואס בעסערעס און לערנען זייערע קינדער מוזיק, מאַלען, א.

א קינד ווערט געוואהנט אין א שוללע קען מען אויסזעצן דאס אָפטמאָל טרעפט א קינד דארט אן. שלעכטע חברים מיט מיאוסע מדות, און אזוי וויא ער דארף דארט פארבריינגען א האל-בען טאג אין זייער געזעלשאפט, קען דאס האל-בען א לאנג דויערענדען שעדליכען איינפלוס אויף זיין כאַראַקטער. א קינד דארף האָבען פערערבט זעהר גוטע מדות און א שטארקען כאַראַקטער, אז ער זאל קענען ווידערשטעהן דעם שלעכטען איינפלוס און זאל אַרײַם פון דער שולע ניט פערדאַרבען, און זיין פערזענ-ליכקייט זאל ניט צובראכען און ניט צו-קוועטשט ווערען אונטער דיא לאפּעס פון שול-דיסציפלין.

עלטערען דארפען דאס אַלעס בעטראכ-טען און דארפען זאָרגען דאפיר, אז דיא שלעכטע ווירקונג זאל ניט אריבערוועגען זייער אייגענעם איינפלוס. זיי דארפען זיך אינטערעסירען מיט אַלעס וואס דאס קינד לערענט און טהוט, זיי דארפען נעהמען אנטהייל אין דיא איינדריקע וועלכע דאס קינד טראגט אַרײַם פון יעדען נייען פאקט מיט וועלכען ער בעגעגנט זיך; זיי דארפען זעהען דאס דיא פאקטען זאלען ער-קלעהרט און בעלייכטעט ווערען פון א ריכטי-גען שטאנדפונקט, און אז דאס קינד זאל ניט אַרײַםטראגען קיינע פאלשע אידעען דורך בע-ריהרונג מיט זיינע חברים אין דער שולע.

וואס עס אנבעלאנגט צום לערנען גופא, איז דער קורס וועלכען קינדער מאַכען דורך אין דיא געוואהנליכע שוללען זעהר איין ארעמער, און דיא מעטאָדען אָפטמאָל פעהלערהאפטע. א קינד לערענט דארט געוואהנליך פון דעם זעכסטען ביזן דרייצעהנטען יאהר און לערענט זיך אויס לעזען, שרייבען, אַביסעל אריטהמע-טיק, אַביסעל גראַמיאַטיק, פערפעלישטע גע-שיכטע, געאָגראַפיע אָהן א צוזאממענהאַנג, און עטליכע פערוואקסערטע פאקטען פון נא-טור געשיכטע, וואס זיינען קוים ווערטה דעם נאָמען. (אויך האָב געלעזען פון א קינד אין פאָבליק סקוהל, וועלכער האָט גוט געענטפערט אַללע פראגען וואס א בעזוכער האָט איהם גע-פרעגט וועגען א קוה, נאר אויף דער פראגע, וויא גרויס איז א קוה? — האָט ער געענט-פערט: „אזוי גרויס וויא מיינ פויסט“). א גע-וואהנליכעם קינד קען אויסלערנען דעם גאנ-צען קורס פון דיא שוללען ביי זיך צו הויז, אין 2—3 יאהר, און עלטערען דארפען נאָכדעם קען אויב עס לוינט זיך ניט בעסער צו האַלטען דיא קינדער צו הויזע און צאָהלען א לעהדער, אויב זיי קענען דאָס נאָר טהאָן, אַנשטאָט צו

ד. גל. נור דערפאר וויל דאס איז דיא מאָדע און אללע בעקאנטע טוען אזוי, זאל זיי „גאָט“ מוחל זיין זייערע נאָרעשקייט!

* * *

א גרויסע אבטהיילונג פון א קינדס לעבען זיינען פערשידענע שפיעלערייען. צו שפיעלען זיך איז א נאטירליכער טרייב ביי דיא יונגע פון מענשען און פון חיות. צווישען חיות, צוויי שטען אלערליי פויגלען געפינט מען פערשידענע אופנים פון ארגאניזירטע שפיעלערייען; זיי קלייבען זיך צונויף סטאדעס ווייז, פליהען אין געוויסע וועגען, טאנצען און יאָגען זיך איינער נאָך דעם אנדערן. פערשידענע סארטען שפיעלען געפינט מען אויך אונטער ווילדע פעלקער, און ציוויליזירטע מענשען האָבען אויך א נייגונג צו שפיעלען זיך נאָכדעם וויא זיי פערזארגען זיך מיט דיא נויטיגע זאכען פון לעבען. שפיעלען זיך איז אלזאָ א גאנץ נאטירליכע זאך, און ביי קינדער זאגאר א נויטהווענדיג קייט, און מען דארף זיי ניט אבהאלטען דער פון. דאבוי קען מען איממער פעראייניגען דאס אנגענעהמע מיט דאס ניצליכע. קינדער דארפען זיין געוואהנט. צו געהן פיעל, און, אויב מעג ליך אויסען שטאָרט. מען דארף זיי לאזען שפיעלען באַל; דאס העלפט ענטוויקלען דיא מוסקלען און איינגעוואָהנען זיך אין געשיקטהייט. עס איז ניצליך פאר זיי צו קענען לויפן, שוויי מען, קלעטערען, רייטען, פאהרען אויף א ביי סיקעל, זיך שיפען איבערן וואסער, זיך גלייט שטען אים ווינטער אויפן אייז. דיא געשיקטע בעוועגונגען פון דיא יונגע גליעדער פערשאפען פערנגיגען דיא שפיעלענדע אליין וויא אויך יענע וועלכע קוקען זיך צו זיי. דאצו קומען דיא קינדער דורך דיא פערשידענע שפיעלען אין בעריהונג מיט אנדערע קינדער; זיי אר גאנצירען קלובס, פעראיינען, א. ד. גל. דאס ענטוויקעלט אין דיא קינדער א געפיהל פון געזעלשאפטליכקייט. נאטירליך דארף מען קיין זאך ניט איבערטרייבען, און ניט איינגעוואהר נען דיא קינדער זיך אבעבען אין גאנצען צו „ספארט“, אויף דעם רעכענונג פון פיעלע אַנ־דערע ניצליכע בעשעפטיגונגען.

* * *

זעהר א וויכטיגער פונקט אין ערציהונג איז דער אויסוואהל פון ביכער וועלכע קינדער זאלען לעזען. ביכער, ערצעהלונגען, שאפען פיר דאס קינד א פאנטאסטישע וועלט, אין וועלכע ער לעבט און וועלכע ער האלט פאר רעאל, איי דער ער קען בעגרייפן דעם ווירקליכען לעבען. געדאנקען וועלכע דאס קינד טרעפט אין ביכער מאכען אויף איהם שטארקע איינדריקע, און קען אַמאָהל לענקען דעם צוקונפטיגען וועג פון

זיין לעבען. ווען א קינד זאל קריעגען צו לעזען נור „דיים נאוועלס“, געשיכטען פון רויבער, פון אונמעגליכע טהאטען פון מאטראזען און קאפיר טאנען, פון סקלדאטען און גענעראלען, פון לייכטע וועגען וויא רייך צו ווערן א. ד. גל., קען ער ענטוויקלען פעהלערהאפטע בעריהונגען און פאלשע פאנטאזיען, וועלכע קענען פערדארבען זיין גאנצען צוקונפט. מיר וויסען דאכט זיך גאנץ גוט, אז ביכער זיינען דיא מאַר דאלע נאחרונג פיר קינדער און אז מען דארף דערמיט גראדע אזוי גוט פארזיכטיג זיין וויא מיט דיא קערפערליכע נאחרונג; וועלכע עלטער רען אינטערעסירען זיך פון דעסטוועגען נאכ צוזעהן וואָס זייערע קינדער לעזען? אין אזוי לעזען דיא קינדער אונטוויקלען ווערען און שלאָגען זיך אריין אין קאָפּ פערשימעלטע בעריהונגען פון ריטטערליכע עהרע, פון בלוטיגע קעמפפּע, פון דויעלען, פון לייעב, פון גלאנץ און פראכט, פון א מיליטערישע קאריערע, א. ז. וו. דיא יונגלעך פאנגען אָן זעהר פריה צו שפיעלען זיך מיט בויסקלאָך און פויסטאלעטען און צאהלען אַמאָל גאנץ טהייער פיר אַזעלכע שפיעלערייען; דיא מיידלעך קריעגען אָפטמאָהל פון אַזעלכע ביכער זעהר א לייכטזיניגען בעריהונגען וועגען לעבען. אָפטמאָהל מוזען דיא קינדער קריעגען עטליכע גוטע קלעפּ פון ווירקליכען לעבען, ביז דיא נאָרעשקייטען ווערען זיי אַרויסגעשאקעלט פון קאָפּ.

מען קען געוויס ניט פארשרייבען שטרענג גע רעגעלען גלייך פיר אללע קינדער. מען דארף זעהן צו צופאסען דיא ביכער לויט נאָך דעם פערשטאנד און דער שטופּע פון ענטוויקלונג פון יעדען איינצעלנעם קינד. אַנאָנדער קינד קען פיעלייכט צו צוועלף יאהר פערשטעהן א בוך, וואָס מאַנכער ערוואַקסענער פון פינאַנץ צוואַנציג וועט ניט בעגרייפן. אים אַלגעמיין קען מען זאָגען אז האַוטהאַרן'ס קליינע ערצעהר לונגען פאַסען זיך פיר קינדער פון א יאהר 8—10; בעשרייבונגען פון רייזען וועלכע זיין נען פערבונדען מיט נאטור געשיכטע, אזוי וויא יזול-ווערנס ווערקע, זיינען גוטע ביכער פיר קינדער פון 10—12 יאהר. פאר עלטערע קינדער זיינען דיקענסעס ביכער אויסגעצייכענט גוט, א. ז. וו.

דיא עלטערען דארפען איינגעוואהנען דיא קינדער מיטצוטהיילען זיי זייערע איינדריקע און דורך ריידען זיך מיט זיי וועגען דעם וואס זיי האָבען געלעזען. דאן קענען דיא עלטערען געגענוויקען שערליכע איינדריקע דורך זייער בעלייכטען און ערקלעהרען דאָס איבערגעלעזענע. צום ביישפיעל: א קינד ווערט נתפעל פון מעשיות פון ריטער און רויבער און רייכטהימער

גען צו טויטען פרעמדע אונבעקאנטע מענשען,
א. ד. גל.

נאטירליך, אז עלטערען ווילען האָבען איין
איינפֿלוס אויף זייערע קינדער, מוזען זיי זיך
האַלטען צו דיא קינדער בתורת חבֿר, און נײַט
אַלס מגידים, וועלכע זאגען זיי מוסר. עלטערען
דארפֿען געדיינקען אז זייער ראַלע איז צו ראט־
הען און ניט צו בעפעהלען. איין עלטערן קינד
דארף מען איבערהויפט קיין מאָהל ניט בע־
פעהלען. דיא קינדער דארפֿען ניט זעהען אין
דיא עלטערען א העכערען וועזען; עס מאַכט
ניט אויס, זיי זאלען וויסען אז דיא עלטערען
זיינען אויך זינדיגע מענשען, וועלכע האָבען
אַבער א גרעסערע, א רייכערע ערפֿאהרונג זײַא
דיא קינדער; זיי האָבען דאן מעהר צוטרויען
צו דיא עלטערען. און אַלס פֿריינד און חבֿרים
קענען דיא עלטערען אימער האָבען א צוטערעם
צום האַרץ פֿון זייערע קינדער.

א. ד. גל. דארף מען איהם ערקלעהרן, אז אזעל־
כע פֿאסירונגען טרעפען נור אין מעשיות, אז
אין ווירקליכען לעבען געהט עס צו גאנץ אנ־
דערס. אָדער דאס קינד האָט געלעזען ערצעה־
לונגען פֿון גענעראלען מיט מלחמות, א. ז. וו.
און טרוימט פֿון זיין א סאָלדאט, דארף מען
איהם געבען צו פֿערשטעהן אז א סאָלדאט
בעשעפטיגונג איז זעהר א שענדליכע; אז דאס
מיינט געהן ערמארדען מענשען וועלכע האָבען
דיר קיין מאָל קיין שלעכטס ניט געמאָהן נור
דערפֿאַר ווייל אַנדערע וויסען; אז צו זיין א
סאָלדאט הייסט אין גאנצען פֿערניכטען דעם
אייגענעם ווילען און פֿערשטאַנד, און טאָהן גור
דאס וואס דער אבערער בעפעהלט. מען דארף
איהם ערקלעהרען אז אויב עס איז ניעדריג צו
זיין א סאָלדאט אין דיא לענדער וואו מען איז
געצוואונגען צו מיליטער דיענסט, איז נאָך
מעהר שענדליך צו זיין א סאָלדאט אין דיא
לענדער וואו מען געהט זיך פֿריוויליג פֿערדינ־

מוזיק.

פֿון ה. רויזענבלאט.

2.

איך שלים דיא אויגען צו און הער.
עס ישראמען מעלאדיען
וויא דאָס רוישען פֿון דעם מער
אין דיכטער'ס פֿאַנטאַזיען
און זיי פֿליסען און זיי ציהען
און צוגיסען זיך אונענדליך
און מיר חלום'ן זיך חלומות
אונבעגרייפֿליך, אונפֿערשטענדליך...

1.

אזוי וויא א שטילינקער רעגען אין זומער
בריינגט מיט אין זיין אטהעם פֿארפֿיומען
און וועקט אויף אין פֿעלד מיט זיין שטילינקען
ליספֿען
דיא ליידענדע דורשטיגע בלומען,
אזוי וועקסטו אויף אין מיין הערץ מיט א ציטער
אין טאָנענדען מורמעל אין שטילען
....דיא דורשטיגע, קראנקע געפֿיהלען....

חיות אלס — קרמונים.

פון דר. מ. גירודאנסקי.

שנעלל האָבען אָבער דיא געלערנטע מענ-
שען אויסגעפונען אז דאס פארגרעסערונג גלאַז
איז גוט עפעס פאר א בעסערע זאך וויא צייט-
פערטרייב.

אונגעפעהר אין 1670 יאהר האָט א נא-
טורפארשער מיטען נאָמען לעווענהעק, בע-
מערקט, אז ווען ער נעהמט רעגען וואסער און
שטעלט עס ארויס אויפן פרייען לופט, אויף א
3—5 טעג, קען ער מיט א פארגרעסערונגס-
גלאַז*) (א מיקראסקאפ בלע"ז) אין דיא ווא-
סער זעהן קליינע פישעלעך אָדער שלענגעלעך,
—אָט אזוי האָט זיך געעפענט א נייע פעלד
פון אונטערזוכונג און נאָכפארשונג פאר!
נאטורפארשער.

גאנץ שנעלל איז אויסגעפונען געווארען,
אז דיזע קליינע שליינגעלעך, אָדער פישעלעך,
געפינען זיך אין טייך וואסער, און אין ים
וואסער אויך;

און אז דיא חיה'לעך פארמעהרען זיך
נאָך פיעל שנעללער אין וואסער, אין וועלכע
מי וויינט א פאר טעג עפעס א פלאנצונג —
דהיינו היי, שטרוי, פעפער, בלעטער, א. ז.
וו. דיזע קליינע פישעלעך האָט מען א נא-
מען געגעבען אינפואריען.

שטודירענדיג אָט דיזע קליינע פישעלעך,
איז אן איטאליענער געלערענטען מיט'ן נאָמען
רעדי, איינגעפאלען אין קאפ אן אפיקורסישער
צווייפער, אין גלויבען אז א פליעג, אָדער דיא
איינלעך פון דיא פליעגען, ווערען געבארען

(*) נעהמט א גלאַז, פילט עס אן מיט שטיקלעך
אלטע היי, גיסט אן דיא גלאַז פולל מיט וואסער,
לאזט עס שטיין 3—5 טעג, אָבעדעקטערהייט, יעדער
טראָפּען פון דיזע וואסער ענטהאַלט און זיך הויב
דערטער קליינע חיה'לעך — אינפואריען; מי קען
זיי לויכט זעהען מיט א שטארקען ברענגלאז;
אָדער אָהן א ברענגלאז אויך אויף אזא אופן. נעהמט
א דראָט, אָדער א מעטש (א שוועבלעך) און היינגט
אן אויפ'ן אונטערשטען ברעג א טראָפּען פון דיא
וואסער. האלט עס גאנץ נאָהענט צום אויג אזוי, אז
דער טראָפּען וואסער זאָל אראָפּהיינגען גלייך פאר'ן
אויג. שטעלט זיך אנטקעגען א לאַמפּ. (בוי נאכט
זעהט מען עס אַם בעסטען), איהר וועט זיין אימ-
שטאנד צו זעהען דיא שאַטענס פון דיא חיה'לעך
וויא זיי לויפן וויא מחבלים ארויף און אַרצף.

יינען דא אויף דער וועלט חיות
וואס זיינען קרמונים, ד. ה.
וואס ווערען בעשאפען. ניט גע-
בארען פון עלטערן?

גאנץ אפט קענט איהר
נאך הערען פון שיינליך אינ-
טעליגענטע מענשען אז שוואל-
בען קריכען ארויס פון אזערעס;
אז שלאנגען ווערען געבארען פון
בלאטע, א. ז. וו.

אמאָהל זיינען אפילו גאנץ גרויסע גע-
לערנטע ניט געווען גאנץ קלאָהר אין דער פרא-
גע: וויא אזוי מאַכע חיות ווערען געבארען;
אזוי האָט צ. ב. דער גרויסער גאון אריסטא-
טעלעס ערנסט געגלויבט, אז קליינע שלאנגע-
לעך—וואסען אויס פון בלאָטע; אז בינען
וואסען אויס פון פארפוילטע פלייש; און אז
ראצען ווערען לעבעדיג פשוט דורך דיא שטראַל-
לען פון זון.

לאנגע יאהרען האָבען אללע געלערענטע
געגלויבט אז פליעגען ווערען געבארען פון פאר-
פוילטע פלייש, א. ז. וו.

אזוי א, האָבען מענשען געגלויבט, אז
פליעגען, בינען, שלאנגען, און מייז, ווערען גע-
בארען אָהן עלטערען, און דער רבש"ע איז וויא
דער פסוק זאגט עושה מעשה בראשית בכל
יום.

און אזוי איז דיא געלערנטע וועלט גע-
ווען מרוצה צו גלויבען האַטש פשוט דערפאר
וואס דער גרויסער גאון אריסטאטעלעס האָט
אזוי געלערנט.

שוין אין אָנפאנג פון 17טען יאהרהונ-
דערט האָבען מענשען שוין געוואוסט אז א
גלאַז וואָס איז אזוי געשליפען אז עס זאָל זיין
דיקער אין מיטען וויא ביי דיא ברעגעס—אז
דורך אזא גלאַז זעהען אללע זאכען אויס גרע-
סער וויא זיי זיינען אין דער ווירקליכקייט. נור
אין אָנפאנג זיינען דיא פארגרעסערונגס גלע-
זער געווען ניט מעהר וויא א שפיעל-צייג וועל-
כען אינטעלליגענטע מענשען האָבען געברויכט
צום צייטפארטרייב.

פארמע פון ניט לעבעדיגע און פארקערט. שליסליך האבען זיין בעהויפטעט אז דיא לופט איז דיא מוטער פון אלע אינפואַרען.

נור דיא אמת'ע מלחמה געגן העטער־גענעזיס האט זיך אָנגעפאנגען עטוואס פא-19 מיטען פון 19טען יארהונדערט.

דיא געלעהרטע שולץ און שוואן האבען געמאכט אזא מין עקספערעמענט (פראָבע):

אלע האבען געוואוסט אז אין וואסער געפינט מען אין א פאאר טעג אינפואַרען; מעהר ניט דיא בעהויפטונג איז געווען אז דיא

אינפואַרען ווערען געבאָרען אין דיא וואסער אדער אין דיא לופט; נון האבען דיא געלעהר-

טע בעוויזען, אז אזא וואסער קען בלייבען מאַ-נאטען לאנג אן עקרה אָהן אינפואַרען, אויב

דיא לופט איבער דיא וואסער איז פריהער געווען דורכגעגאנגען דורך וויטריאָל (סולפוריק עסיד). ד. ה. אז אויב דיא לופט קען געבוירען

דיא אינפואַרען — פארלירט דיא לופט, ווען עס גייט דורך דורך וויטריאָל, דיא מעגליכקייט

צו געבוירען דיעזע בעשעפעניסע.

דער געלעהרטער העלמהאָלץ האָט צו-טהיילט אַ קעסטל אויף צוויי אבטיילונגען, דורך אַ ווענטעל וואס איז געמאכט געווארען

פון אַ דיענע הויט פון אַ לעבעדיגע זאך. און עס איז בעוואוסט אז מי גיסט אריין אין אזא קע-טל,

אין יעדער אבטיילונג פארשיעדענע פליעסיגקייטען — קענען דיעזע פליעסיגקיי-טען זיך דורכזיגען דורך דער הייטעל און זיך

צומישען איינער מיט דיא אנדערע; הארטע טיילען וואס צוגייען ניט אין וואסער — וויא

קליין זיין זאללען ניט זיין קענען דורך דער הייטעל זיך ניט דורכזיגען. נון האט העלמ-

האָלץ זיין איין אבטיילונג פון אזא קעסטל אריינגעגאָסען וואסער אין וועלכער עס זיינען

געווען פיעל אינפואַרען, אין דער אנדערער האט ער אריינגעגאָסען אנאנדער מין וואסער—

וואס איז ערשט געווען געקאכט (און קאכען איז ידוע דערהרג'ט דיא אלע אינפואַרען אויף

טויט): — דיא ציוויא פארשיעדענע וואסער-רען האבען זיך דורכגעוויגען און דורכגעמישט

איינע מיט דיא אנדערע — דיא אבטיילונג איז וועלכע ער האט אריינגעגאָסען דיא געקאכטע

וואסער — איז אבער געבליבען אַן אינפואַר-ען.

אין 1860 יאהר האט פאסטעור — דער וועלט בעריהמטער פראנצויזישער נאטורפאָר-

שער — בעוויזען אז דיא אינפואַרען ווערען געבאָרען פון דיא שטויב פון דער לופט; ער

האט צוזאמענגעקליבען טיילען פון שטויב און בעוויזען אז אין וועלכע נור פלאנצען-געווייך

סתם אין דער וועלט אריין פון פארפולטע פלייש. ער האָט זיך באשלאָסען דאָס נאָכצו זוכען.

און וואס האָט ער אויסגעפונען?

ער האָט געמליך אויסגעפונען—אז דיא אייעלעך פון פליעגען ווערען געבאָרען אין

פארפולטע פלייש, נור דאמאלס, ווען מי ער-לויבט דיא פליעגען צו זיצען אויף דיא פלייש;

ווען אָבער מי לאזט דיא פליעגען ניט צו קולען אויף דיא פלייש, ווערען דארטען ניט קיין איי-

עלעך און ניט קיין פליעגען ניט געבאָרען. ער האָט עס קלאָר געמאכט אויף אזא:

אופן. ער האָט געלאזט אין אַ קעסטל אַ שטיק פלייש צו פולען. ער האָט אָבער דעם גאנצען

קעסטל אַריבערגעדעקט מיט אַ גאנץ דינעם שליוער. דיא פליעגען, צוגעצויגען פון דעם

גערוד פון דיא פלייש, האָבען גאנצענע טעג באלאגערט דעם שליוער.—און וואס איז געווען

דער רעזולטאט?—וויא לאנג דאס פלייש האָט ניט געפולט—איז דאך ניט איין אייעלע און ניט

איין פליעגעלע ניט געבאָרען געוואָרען פון דיא פלייש; דערפאר זיינען אָבער זעהר פיעל אוי-

עלעך און פליעגעלעך געבאָרען געוואָרען אויפ'ן שליוער. דאס איז געווען דיא ערשטע געלויב-

גענע אטאקע אויף דעם גלויבען אז חיות זיינען קדמינים, ד. ה. אויף דעם גלויבען אז חיות קע-

נען געבאָרען ווערען אָן עלטערען.

ארויסגעטריעבען פון דער פעסטונג — האבען דיא אנהענגער פון דיעזער טהעאָריע

(וועלכע מי רופט אַביאָגענעזיס, אדער העטע ראָגענעזיס, אָדער ספאָנטייניאָס דשענערייטן

— וואס דאס מיינט אויף אידיש — געבורט אָהן עלטערען — געבורט פון זיך אליין—אָדער

אויב יאהר זייט מרוצה אַ חיה אַ קדמון) — ארויסגעטריעבען, זאג איך, פון דער פעסטונג,

האבען דיעזע העררען נאכגעגעבען אזויא ווייט אז גרויסע חיות דארפן טאקע האבען עלטע-

רען אויף געבאָרען צו ווערען, אבער דיא אינ-פואַרען דיא ווערן געבאָרען סתם פון זיך אל-

ליין.

און אַ קימא ל'ן פון 200 יאהר לאנג האָט אָנ-געהאלטען דיעזער מלחמת־סופרים — אַ וויילע

האבען דיא, אַ וויילע האבען דיא אנדערע גע-שיינט צו זיענען. דיא העטעראָגעניסטען הא-

בען בעהויפטעט אַ מאָל אז די אינפואַרען ווערען געבאָרען אין דיא וואסער; אַמאָל — אז

זיין ווערען געבאָרען אין דיא פלאנצען-געווייך וועלכע ווערען געווייקט אין דיא וואסער;

מאנכע פון זיין האבען בעהויפטעט אז אלע חיות האלטען שטענדיג אין איין ענדערען זיך

פון איין פארמע אין אַן אנדער — אז אפילו לעבעדיגע זאכען קענען אָפט אָננעהמען דיא

העלטניסמעססיג אונבעקאנט, שטודירענ- דיג קלייניטשקע חיה'לעך וועלכע מען געפינט אימער אין דיא בלוט פון חיות וואס שטארבען פון א שרעקליכע, אנשטעקענדע קראנקהייט וואס מי רופט אנטראקס, האט איין מאהל בעמערקט, אז אין דעם קערפער פון דיא חיה'לעך גופא פאנגען זיך אן צו ענטוויקלען אזויא וויא קליינע קערנערלאך, וועלכע האבען באלד אָנגעפיללט דאס גאנצע חיה'לע, און ער האט באלד אויסגעפונען אז צווישען די חיה'לעך וועלכע האבען אזעלכע קערנערלעך, אדער וויא מי האט עס א נאמען געגעבען שפאָרען, און דיא יעניגע חיה'לעך וועלכע האבען אזעלכע קערנערלעך נאך ניט ענטוויקעלט — איז דא א גאנץ גרויסער חלוף: נעמליך אז דיא חיה'לעך אָהן דיא שפאָרען — פארלירען זייער כח אין א פאאר וואָכען — און שפעטער ווען מי לאָזט זייא אריין אין דיא בלוט פון א אנדער חיה, ווערט דיא אנדער חיה ניט קראנק. ער האט אבער גענומען א טראָפען בלוט וואס האט אין זיך געהאט חיה'לעך מיט דיא שפאָרען, האט עס אויסגעטריקענט, דאָס צוריעבן אויף שמויה, געהאלטען עס טרוקען וואָכען לאַנג, וויעדער געהאלטען עס נאָס, וויעדער עס טרוקען גע- מאכט, געענדערט הונדערטע מאָהל און נאך דעם וויא עס איז פארבייא 4 יאהר האט ער עס אריינגעשפּריצט צוביסעלעך אין דיא בלוט פון מייז, און יעדע איינצעלנע מויז האט ענט- וויקעלט דיא געפעהרליכע קראנקהייט און גע- שטארבען.

דורך דיעזע און הונדערט מאָהל וויעדע- האַלטע אזעלכע עקספערימענטען איז עס בע- וויעזען געווארען אז כמעט אללע פון דיעזע מיי- קראַסקאָפּישע חיה'לעך, פארמעהען זיך דורך דעם. וואס איז יעדען איינעם פון זיי ענטווי- קעלען זיך צעהנדליגע, אַמאָל הונדערטע און טויזענדע זעהר קלייניקע קערנערלאך, שפאָ- רען. אז דיעזע קערנערלעך זיינען זעהר קליין, קענען לאַנג בלייבען אין דיא שטויב און דאָך ניט שטארבען, און גראדע וויא פון קערנער, קען פון יעדע איינע פון זייא אויסוואקסען א חיה'לע, וויא דיא פון וועלכע דער קאָרן איז גע- באָרען געווארען, ווען נור דיא אומשטענדען ווערען גינסטיג; נאך מעהר, עס איז בעוועזען געווארען אז ביינאהע אללע אינפּוואָריען שטארבען אין דער טריקענעם, אין גרויסע קעלט, אדער ווען מען קאכט זייא; אבער זיי- ערע שפאָרען קענען פארטראָגען טריקענעם יאהרען לאַנג, קענען פארטראָגען פראַכט, און אפילו אין קאכעדיגע וואסער שטארבען זייא אויך ניט שנעל; פראַפעסאָר טינדאָל בעהויפט

טעוואַססער ער האט זייא נור געזייט זיינען געוואקסען אינפּוואָריען, ער האט אויך בעוועי- זען אז דיעזע שטויב איז ניט גלייך צוטיילט אין יעדען טייל לופט. — אז אזעלכע וואסער ווערט שנעל פול מיט אינפּוואָריען אין דיא פאריזער געדיכטע דיסטריקטען — אבער דיע- זעלכע סאָרט וואסער ווען איהר האלט עס אבגעדעקט אויף דיא שפיץ פון דיא אלפען (אזעלכע בערג אין יוראָפּ) ווערען זיי קיינמאָל ניט בעפעלקערט מיט אינפּוואָריען.

אין 1780 האט פראַפּ. טינדאָל בעמערקט אז לופט וועלכע גייט דורך א קליינע טרובקע (א פייף) וועלכע איז פיעל מאָהל געבויגען אין פארשיעדענע ריכטונגען — אז ווען לופט געהט דורך דורך אזא טרובקע — לאָזט עס די שטויב אין גאנצען אין דער טרובקע און גייט ארויס פאָללשטענדיג ריין פון שטויב; נון האט ער אויסגעבויט א קאסטען אין וועלכען ער האט אריינגעמאָהן פיעלע אָפענע פלעשעלעך, אין וועלכע ס'איז געווען אזעלכע פלאַנ- צענגעוויקטעוואסער — אויך איז יענעם קאסטען האט דיא לופט געקענט גאנץ לייכט אריין און ארויסגיין אבער נור דורך אזעלכענע אויסגעבויגענע גלעזערנע טרובקעס, אז לופט אין דעם קאסטען איז געווען פאָללשטענדיג קלאָהר — אָהן דעם קלענסטען שפּרינקעל פון שטויב, און אין יענעם קאסטען זיינען דיא פלעשלאַך מיט דיא וואסער געשטאָנען מאָד נאָמען לאַנג און קיין איינע פון זייא האט ניט ענטהאלטען קיין אינפּוואָריען.

וויא נור מי האט אויף איין מינוט אריינגעלאָזען געוועהנליכע לופט אין קאסטען — האט מען אין א פאאר טעג ארום געפונען אינפּוואָר- יען אין יעדען פלעשעל; אבער וויא לאַנג נאָך דער קאסטען איז צוגעמאכט — בלייבען דיא פלעשעלעך פרייא פון לעבעדיגע וועזענס; ווען אָבער אין אזא פלעשעל, ווען אפילו זיא איז אין פארמאכטען קאסטען, טוט מען אריין נור אפילו איין טראָפען וואסער פון א פלעשעלע אין וועלכע עס זיינען יע דא אינפּוואָריען — וועט פון דיעזען טראָפען אויך ווערען א פולע פלאַש מיט חיה'לעך — אפילו ווען דיא פלאַש וועט זיין אין קאסטען אין וועלכען קיין שטויב קען מעהר ניט צוקומען.

וואס זעט איז עס אזוינס אין דיא שטויב פון וואס עס וואקסען עס אויף אין וואסער אזוי פיעל מיליאָנען חיה'לעך ווען נור עס פאללט אויף א גינסטיגען פלעך? — איז עס מעגליך אז דיעזע חיה'לעך פליהען ארום מיט דיא שטויב, אָדער שמעקט אין דעם עפעס אַ- אנדער נאטור געהיימיסס? פראַפעסאָר קאָך, דאמאָלס נאך פער-

לעבעדיגע וואקסען אויס, און צווייטענס, אז די גרעסערע חיה'לעך האבען געהאט שווערערע קערנדרלעך, וועלכע זיינען שנעללער ארונטער געפאלען אין דיא אָפּענע פלאַשען.

וויא זע קומט עס: אז איך געהם דהיינו א בינטעל אלטע היי און טו עס אריין אין וואס ס'איז אין א 3—5 טעג דאָס וואסער פול מיט חיה'לעך — פון וואנען קומען דיא קערנדרלעך צו דיא היי, בלעטער, אדער אנדערע פלאנצונגן גען?

דער נאטור פארשער — קענט, האט בעווייזט זען אז דיא חיה'לעך פלאָדזשענען זיך אין דיא נאָסקייט, אַוואַ נאָר עס וואקסט וואס, אַוואַ נאָר עס פוילט וואס; זיאי פארמעהרען זיך אונגעהויער שנעל, און וויא נאָר עס ווערט טיף קען — ענטוויקעלן דיעזע חיה'לעך גלייך שפאָד רען וועלכע זיינען אימזשטאנדע אויסצוהאלטען טריקענעס מי יודע וויא לאנג; וויא נאָר עס ווערט וויעדער נאָס, וואקסען פון דיא קערנער וויעדער אויס חיה'לעך. ער האט אויך בעווייזט אז יעדער גרעזעלע איז בוכשטעבליך אָנגעפאָקט מיט דיא קערנדרלעך פון מיקראָסקאָפּי שע חיה'לעך. ער האט אויך געשטודירט יעדע שטופע דורך וועלכע אַזאָ קערנדרעל דארף דורכגען איידער עס ווערט פון איהם אַ פאָלשטענדיג ענטוויקעלטע אינפּוזאָריום, און אַזויא איז געפונען געווארען דיא תשובה אויף דער קשיא צו חיות קענען געבאָרען ווערען אָהן עלטערען צו ניט.

טעט, אַז שפאָרען וואָללטען זיין אימזשטאנדע צו בלייבען לעבעדיג אפילו ווען זיאי וואָלטען קענען פארטראָגען ווערען צווישען דיא וועלטען פון איין שטערען צום אנדערען.

אויב דיא שפאָרען זיינען דאָס דיא קערנער פון וועלכע עס וואקסען אויף דיא אינפּוזאָריום און אנדערע מיקראָסקאָפּישע חיה'לעך, האט זיך געטראכט אַ געלעהרטער מיט'ן נאָמען דאָלינגער, מוז דאָך מסתמא זיין אַז גרעסערע חיה'לעך האבען גרעסערע קערנדרלעך, קלענערע חיה'לעך — קלענערע קערנדרלעך; אום דאָס גענוי נאכצופארשען האט ער גענוי מען אַ פלאָד פון פערשיעדענע אינפּוזאָריום איינע גרעסערע, איינע קלענערע. ער האט זיאי אויסגעטריקענט און צוריען אויף פלווער און צושאָקעלט גאנץ גוט אין אַזאָ קעסטעל וויא פראָפּעסאָר טינדאָל האָט געברויכט. יעדען טאָג האט ער אריינגעשטעלט אין קאסטען אַן אַזאָ דער אָפּענע פלאַש מיט פלאַנצען געוויקטע וואס ס'ער, ביז וואנענט דער שטויב האט זיך אין גאנצען געזעצט. וואס האט זיך ארויסגעווייזט זען? אין דיא פלעשער וועלכע ער האט אריינגעשטעלט דיא ערשטע פאָדער, האבען זיך געפלאָדזשעט דיא ביידע סאָרטען חיה'לעך, אין דיא פלעשער וועלכע ער האט אריינגעשטעלט דיא לעצטע האָבען זיך געפלאָדזשעט מעהר ניט דיא קלענערע חיה'לעך.

דער עקספּערימענט בעווייזט אַז ערשטענס: דיא שטויב פון דיא צוריענע חיה'לעך ענטהאַלט אין זיך דיא קערנדרלעך פון וועלכע

מען האט זיאי ניט פערשטאנען

פון ז. ליפין.

אָנגעפאָנגען דער דערזעהלער — זיאי שטעהט ביי אונז לאדזשי זייט זיאי איז אַריבער אַהער אין לאַנד, שוין גוטע אַכט יאָהר, אויב ניט מעהר. פון דער היים איז זיאי נאָר פון דיא געהויבענע, אַזוי זאגט מען. זי זעלבסט האָט כמעט געווער דערזעהלט וועגען איהר היימישען לעבען; זיאי איז אַ קנאָפּע ריידערין: זיאי איז אַ שטיקל, אַ שווייגנדיגע, נור פון לאַנדסלייט האָבען מיר זיך דערוואוסט, אַז אין דער היים, אין רוסלאַנד איז זיאי געווען אַ געלעהרענטע, אין גימנאַזיום געגאנגען און געווען פערמישט אין דיא „זאָד פּרעשצאָנע“ זאכען — דאָ איז זיאי אַוועק אַרבייטען אין שאַפּ, און זייט דאָן אַרבייט זיאי נאָך

ס'איז אַז אַמט'ע פאסי רונג

איך זעלבסט האב דאָס ניט בייגעוואהנט; דאָס האט מען מיר דערזעהלט; און איך וועל דיא געשיכטעלע אייך דערזעהלען פונקט אַזוי וויא מען האט זיאי מיר דערזעהלט; איך וועל

עס נור מאכען גלאַטער, ליטעראַרישער, וויא אַן אנדערער וואָלט זיך פיעללייכט אויסגע- דריקט:

זיאי איז אַ באָרדערין בייא אונז — האט

מיר האָבען גענומען באַמערקען, אז ביידע, חיענע און ריוועלע פאנגען אָן צו לעבען גריי באַוועזן.

חיענע און ריוועלע האָבען זיך פלוצלונג גענומען פיהלען איינגעצואמען.... ביידע זיינען געוואָרען טרויעריג; שטענדיג פערטראכט אין האָבען איינע דיא צווייטע גענומען אויסוויכען... איינמאָל, ביינאכט... דאָס איז געווען שוין גאנץ שפעט, אין פראַנט רום איז געווען פיגסטער, איך בין געלעגען אויפ'ן לאַנדזש און געדעמלט... דער לאַנדזש שטעהט ביי אונז לעבען דער וואַנד פון זייער צימער, איך מיי, פון דעם צימער, וועלכען עס האָבען פערנומען מינע באַרדערינס.

דיא מיידלעך זיינען ניט געווען צו הויז... איך הער זיי זיינען געקומען. זיי זיינען אריין צו זיך אין צימער... האָבען אָנגעצונדען דיא געז... זיי האָבען גאַרנישט גערעדט... און מיר האָט זיך געדאכט, אז ביידע האָבען גענומען אריינקוקען אין ביכער...

עס האָט געדויערט אַ ווילע... איך הער ביידע, ביידע וויינען זיי שטיל... נאכדער הער איך וויא חיענע זאָגט:

— ריוועלע... הער מיך אויס!
און ביידע זיינען ווייטער שטיל געבליבען.
— האסט ליעב גריבאָווען? — האָט חיענע געפרעגט מיט אַזאַ מאַדנער שטימע.

— איך גלויב, אז דוא פערשטעהסט מיך, חיענע — האָט רבקה גענטפערט דורך טרעדן רען.

— ריוועלע — איך האָב איהם אויך ליעב...
— איך פערשטעה — האָט רבקה געזאָגט..
אפּשיר האָבען זיי דערהערט מיינעם אַן אַטהעם, וואָרעם מעהר האָבען זיי אין דער הויף ניט גערעדט. נור אזוי שטיל, אז איך האָב גאָר נישט געקענט הערען.

איך בין אוועק שלאָפּען צו זיך אין צימער. מיט'ן טאָג, ווען איך האָב זיך אַ כאַפּ געגעבען האָב איך געהערט אז דיא צוויי מיידלעך שלאָפּען נאָך ניט...

אויפּ מאַרגען פריה ווען איך האָב זיי דערזעהען, איז זיי געווען שווער, צו דערקענען... ביי דע האָבען זיי אויסגעקוקט זעהר בלאַס, דיא אויגען זיינען געווען רויט פון טרעהרען... עפעס האָט זיך מיר געדאכט אז זיי זיינען ביידע פאַר אַט דער נאכט עלטער געוואָרען אויפּ גאַנצע יאָהרען...

אויפּ מאַרגען האָט רבקה פון אונז אַרויסגעמופט; חיענע איז ביי אונז פערבליבען!

גריבאָווען האָט אויפּגעהערט צו אונז צו קיי

איממער, אַרבייט און אַרבייט. קיין איבעריגס געזונדע איז זיא ניט געווען, ווען זיא איז אהער אין לאַנד אַריבער, און דער שאַפּ האָט פון איהר גאָר אין גאַנצען געמאַכט אַ תל: שוואַך איז זיא זעהר; קוים וואָס זיא לעבט. דער שאַפּ עסט זיא אויף לעבעדיגעהייט; ביי דער נעהרמאָ שוין געהט זיא אויס וויא אַ ברענענדע ליכט און יאָהר צו יאָהר ווערט זיא שטילער, שוואַכער, איינגעשלאָגענער; דער פנים ווערט בלאַסער, עלטער, עלטער, אַ גרויסער רחמנות אויף איהר! געקומען איז זיא אהער אין לאַנד נאָך מיט אַ מיידלעך מיט איהרער אַ נאָהענטער חבר'טע. אַ חבר'טע נאָך פון דיא קינדערשע יאָהר רען; אָנפאַנגס זיינען זיי ביידע טאקע ביי אונז לאדזשי געשטאַנען...

וויא צוויי שוועסטער זיינען זיי געווען: ניין. ווען איך זאָג: ווי צוויי שוועסטער איז ווייניג: דאָס זיינען געווען צוויי שוועסטער מיט איין נשמה; אוועק זיינען זיי אַרבייטען אין דעם זעלבען שאַפּ. און ווען זיי פלעגען קומען פון דער אַרבייט פלעגען זיי זיך אויף איין מיר נוט ניט שוידען... איממער, איממער צוואַמען. ריוועלע און חיענע!

חיענע הייסט זיא, מיין יעצטיגע באַרדערין און ריוועלע האָט געהייסען איהר חבר'טע. ריוועלע און חיענע! איינע אָהן דער צווייטער האָבען זיי ניט געקענט אויסקומען; איינע אָהן דער צווייטער האָבען לעבען ניט געקענט; איך האָב אין מיין גאַנצען לעבען ניט געזעהען, אז צוויי פרויען זאָלען איינע דיא צווייטע אזוי ליעב האָבען אָבער טאקע באמת ליעב האָבען וויא עס איז געווען דער פאַל מיט חיענען אין ריוועלען.

פלעגט ווען עס איז עפעס פאַסירען, אז ריוועלע פלעגט זיך פיהלען ניט אין גאַנצען איז שוין חיענע אַרומגעגאַנגען איינפאַך אָהן אַ קאָפּ, פלעגט חיענע זיך פיהלען ניט אַם בעסער טען, פלעגט ריוועלע זיין משוגע; איז ריוועלע געוואָרען עפעס אומעטיג פלעגט אויך חיענע זיין וויא אַ צובראָכענע. פלעגט חיענע האָבען עפעס אַ שמחה, פלעגט אויך רבקה זיין העכסט גליקליך; וויא איך זאָג אויך, דאָס זיינען געווען צוויי מיידלעך מיט איין נשמה!

איינער אַ יונגער מאַן, איז געוואָרען צו אונז אַן אָפּטער אַריינגעהער, זיין נאָמען איז געווען מאַקס גריבאָו; ניט צו אונז אייגענטליך איז דער גריבאָו געגאַנגען נור צו אונזערע צוויי באַרדערינס.

גריבאָו איז געווען אַ באַי פון אַ יאָהר זעקס זיעבען און צוואַנציג, אַ שעהנער, אַ פרייליכער, אַ לעבעדיגער, אויך אַ געלעהרענטער, אַ סאַציאָליסט, און אַ גוטער פערדינער.

עטוואס זאנדערבארעס; ווען מען פלעגט דער-
מאנען ריוועלע'ס נאָמען, פלעגט עס אויף איהר
ניט מאַכען אזא שרעקליכען איינדרוק וויא עס
פלעגט מאַכען דער דערמאָנען פון גריבאָוו'ס
נאָמען. האָט מען פאַר חיענע'ן דערמאָנט איהר
חבר'טע, פלעגט זיך געבען א שווערען זיפּן,
פלעגט מען אָבער דערמאָנען גריבאָוו'ס נאָמען
פלעגט זיך ווערען בלאַס און פערציטערט...

חיענע האָט געקראָגען עפעס אזא מין מרה-
שחורה.... זיך פלעגט תמיד זיין אזוי פערטראַכט
אז מען האָט צו איהר ניט געקענט ריידען...
נעכט פלעגט זיך ניט שלאָפן... און פלעגט זיך
ציען פערטראַכטערהייט... נאכדער האָבען מיר
גענומען באַמערקען אז חיענע פיהלט זיך עפעס
אזוי וויא זיך וואָלט וועלען פון זיך אַליין אַנט-
לויפן... זיך האָט פאַר זיך גאָר קיין אָרט ניט
געהאַט... זיך האָט זיך געפיהלט, אזוי וויא
עפעס וואָלט זיך נאָכגעיאָגט און זיך וואָלט
פון דעם וועלען אַנטלויפן נור זיך האָט ניט
געקענט....

גריבאָוו פלעגט צו איהר ווען עס איז קיי-
נעס... און יעדעס מאל נאָך זינעם אַ ווייזט
פלעגט זיך אַרומגען וויא אַ צומישטע... מיר
האָבען באַמערקט אז כמעט יעדען מאל נאָך
גריבאָוו'ס אַ ווייזט פאָהרט חיענע ערגעץ וואו
אָועק און ווען זיך פלעגט קומען צוריק פלעגט
מען זעהען, אז זיך האָט זעהר פיעל געוויינט...
נור נאָך דעם פאָהרען פלעגט זיך זיך אייניגע
טעג פיהלען בעסער, פרייער, עפעס אזוי וויא אַ
שווערער שטיין פלעגט איהר אַרונטערפאלען
פון האַרצען....

שפעטער האָבען מיר זיך דערוואוסט, אז
זיך פלעגט עס פאָהרען אויף ריוועלע'ס קבר.
גריבאָוו'ען פלעגט זיך אויסווייכען: ער
האָט דאָס הפנים פערשטאנען און ער האָט אויפ-
געהערט צו איהר צו קומען... איז זיך געוואָרען
נאָך טרויעריגער... מעהר, מעהר מרה-שחורה-
דיג, און מיר האָבען אַלס געטראַכט, וואָס וועט
עס ווערען מיט אונזער אַרעמער חיענע'ן?

איין מאל, דאָס איז געווען אין אַבער,
ווען זיך איז געקומען פון דער אַרבייט....

האָט דער ברעיה-טרעגער אויסגערופען
מיין נאָמען; איך בין אַרונטערגעלאָפן אין
האָב דעם ברעיה גענומען. איך טהו אַ בליק דאָס
איז פאַר איהר, פאַר חיענע'ן....

אז אָפּענער ברעיה, עפעס וויא אַ קאָר-
טיל אינעווייניג.

„אן, אינווייטישען“, הפנים, טראַכט איך;
עס קומט מיר אַרויף נאָך אַ געדאַנק... און איך
טהו אַ קור אַויף דער קארטיס....
ריכטיג! איך האָב געטראָפּען, דאָס איז

מען; אין אייניגע חדשים אַרום האָט מיין באָר-
דערין אַ שמחה געהאַט; דאָס איז געווען דיי-
וועלע'ס חתונה מיט גריבאָוו'ען!

וואָס איז געווען ווייטער?
וועלע, איך וועל עס מאַכען קורץ, ווייל איך
ווייל שוין צוקומען צום רעכטען פונקט, וועלכען
איך ווייל דערצעהלען.

דיא גריבאָוו האָבען געעפּענט עפעס אַ
געשעפט ווייט אין דיא בראַנקס, האָבען געמאַכט
פיינע ביונעס און האָבען געלעבט גאָנץ רייך;
חיענע איז פערבליעכען אַרבייטען אין שאַפּ,
אזוי וויא זיך האָט געאַרבייט תמיד, און איז
פערבליעכען ביי מיר אַ באַרדערין.

איין דיא בראַנקס צו איהר אַמאָליגער
חבר'טע, פלעגט זיך פאָהרען גאָנץ אָפט, אויך
פלעגט זיך יונגע פאָהר פאָלק אָפט קומען צו
איהר, איך מיין צו חיענען מיט ווייזטען.

אזוי האָבען זיך געצויגען דיא יאָהרען אַ
יאָהר נאָך אַ יאָהר.

וועגען דיא גריבאָוו האָט מען געוואוסט,
אז דער פאַמיליען לעבען איז דאָרטען זעהר אַ
צרה'דיגע; מען האָט געוואוסט, אז דאָרטען
קומען פאַר אָפטע פאַמיליען-סקאַנדאַלען.... אז
גריבאָוו האָט ניט איבערגעגליבן זיין פרוי.

ווען חיענע פלעגט נור קומען פון דיא
בראַנקס, פלעגט זיך זיין טרויעריג און אין גאָנץ
צען צובראָכען....

איין מאל האָט חיענע אַ ברעיה בעקומען;
ווען מיר האָבען איהר איבערגעגעבען אַט דעם
ברעיה האָט זיך אויפגעריסען דעם קאָנווערט
און גענומען לעזען.

— פון ריוועלען — האָט זיך אַ מורמעל
געגעבען עפעס אזויא וויא פאַר זיך און זיך
איז אָועק צו זיך אין צימער לעזען אַט דעם
ברעיה....

וואָס מען האָט איהר אַט אין דעם ברעיה
געשרייען ווייט איך ניט. נור עטליכע טעג
נאָך דעם ברעיה איז חיענע אַרומגעגאַנגען אַ
טויט קראַנקע... און אין דיא בראַנקס איז זיך
מעהר געווער, געווער געפאָהרען....

עס איז אזוי אַריבער ביי אַ יאָהר צייט,
ווען אין איין שעהנעם טאָג איז חיענען אָנגע-
קומען אַ שרעקליכע בשורה: ריוועלע, דיא מיר-
סעס גריבאָוו, איהר אַמאָליגע חבר'טע האָט זיך
גענומען דעם לעבען דורך געזי....

וואָס מיט חיענען איז דאָן פאָרגעקומען,
קען איך איך ניט איבערדערצעהלען... איך קען
ניט, עס איז גאָנץ שווער איבערצודערצעהלען...
דיא מיידעל איז שיער ניט אַראָפּ פון זינען שוין
שמערצען און פון טרויער....

חדשים האָבען זיך אָועקגעצויגען און מיר
האָבען באַמערקט אז מיט חיענע'ן קומט פאַר

זיך איז וויא ניי געבאָרען געוואָרען... איהר פנים איז געוואָרען ליכטיגער, פרייער... עס איז געווען קענטיג עפעס אזוי וויא א שווערע, שווערע רע משא, א משא, וועלכע עס פלעגט שטיקען איהר הארץ, זייט איהר חבר'טע איז געשטאָר- בען; אָט דיא שווערע משא איז אַרונטערגעפאַל- לען, פערניכטעט געוואָרען.. און אָט דאס איז דער פונקט וועלכען איך האָב געוואָלט דערצעהן לען... נישט איך און קיינער אין אונזער הייז פערשטעהט נישט, ווארום האט דיעזע קארטיל, דיא בשורה וועגען גריבאָוו'ס הייזאטאָנען, בעפרייט היענע'ן פון איהרע שווערע, טיעף- פערבאָרגענע יסורים....

אזוי האָט דער דערצעהלער געענדיגט און אזוי ענדיג איך אויך.

פון איהם, פון גריבאָוו'ן און „אינוויטיישען“ צו זיין חתונה עפעס מיט איינער א מיסס סאָברין..

גאָרנישט, בריינג איך אַרויף דעם בריעף און גיעב עס איבער היענע'ן... זיך האָט אַרויס- גענומען דיא קארטיל פון קאָנווערט, האט אויף דעם אַ בליק געגעבען... אַ גלאַז טהעע האָט זיך געהאַלטען אין האַנד איז דיא גלאַז טהעע אַרויס- געפאַלען... בלאַסס וויא אַ טויטע איז זיך גע- וואָרען..... און זיך האָט זיך צולאכט מיט אַ מאָדנעם גערוועזען געלעכטער... גלייך איז זיך אַנטלאָפּען צו זיך אין צימער, פערשפאַרט זיך... קיין סאפער האָט זיך דיעזע נאכט נישט געגעסען. אָבער הערט אויס, מיט היענע'ן האָט נאָך דיעזען בריעף, עפעס אזוי וויא אַ נס געשעהן... דיא מרהיחורה האָט זיך פון איהר אָפּגעטאָהן,

מאַרקסיזמוס און טרייד-יוניאניזמוס.

פון ב. פייגענבוים.

מיט'ן גאַנצען האַרצען, צו מאַכען פון זיך אַ תל.

ביי דיא פראַסטאקעס פון דיא טרייד-יוני- אָנס איז דאָס סתם אַ בלבול, אָהן שום אינטעל- ליגענטע ערקלעהרונג, — פונקט וויא דער עלילת דם איז געווען ביי דיא פראַסטע מאַסען פון אומות העולם. אָבער דיא אינטעליגענטערע פון דיא אומות העולם האָבען פערשטאַנען, אַז סתם זאָגען אויף אידען, אַז זיי נוצען קריסטליך בלוט איז נישט גענוג. וויא קען מען בעשולדיגען דאָס גאַנצע אירישע פאָלק, אפילו ווען עס זאָלען זיך שוין געפינען אזעלכע וואָס טהוען דאָס? אום צו קענען אויף אַן אינטעליגענטען אופן האָ- בען אַ גרונד צו בעשולדיגען דאָס גאַנצע אירישע פאָלק אין דעם עלילת דם, האָבען דיא אינטע- ליגענטערע גוים זיך געסלאָרעט אויפצוצייגען פון דיא אירישע תורות, אַז עס איז אַן על-ע- מענט פון זייער רעליגיאָן, צו בענוצען קריסטליך בלוט.

אקוראט אזוי איז עס דאָ: דיא אינטעל- גענטערע טרייד-יוניאניסטען, — בעגרייפנדיג, אַז סתם אין דער וועלט אַרײַן קען מען נישט בעשולדיגען אַלע סאָציאליסטען אין איין שלעכ- טע כונה, — זוכען צו בעווייזען, אַז עס איז לויט דעם כאַראַקטער פון סאָציאליזמוס, אָדער גאָר לויט אַ בפירוש'ן אויסדרוק פון קארל מאַרקס, דעם פאָטער פון וויסענשאַפטליכע

(א.) אַ בלבול אויף'ן מאַרקסיזמוס.

זוי וויא ביי דיא קריסט- ליכע פעלקער איז פער- צייטענס ערנסט געווען איינגערעדט, אַז אידען טרינקען קריסטליכע בלוט, — אזוי איז ביי פיעלע איבערגעבענע טרייד - יוניאניסטען ערנסט איינגערעדט, אַז דיא סאָציאליסטען טריי- קען דאָס בלוט פון דיא טרייד-יוניאָנס. נאטיר- ליך בלשון מליצה. דאָס הייסט, אין פראַסטע דבורים, אַז דיא סאָציאליסטען מאַכען נאָר אַן חורבן אין דיא טרייד יוניאָנס; אַז ווען זיי קומען אין יוניאָנס און ארבייטען פיר זיי, איז עס נאָר אום דיא יוניאָנס „פאַרטיי-פאַ- ליטיש אויסצונוצען“, דאָס הייסט, צו מאַכען דיא יוניאָן מיטינגס פיר פערזאָנלונגען, וואו דיא סאָציאליסטען זאָלען קענען האַלטען זייערע פאָליטישע רעדען, און דיא יוניאָן-קאָ- סעס פיר אַ קוואַל פון אונטערשטיצונג פיר דיא סאָציאליסטישע פאַרטיי.

דאָס, זאָגען זיי, איז דער איינציגער טעם, פאַר וואָס סאָציאליסטען מישען זיך אין דיא טרייד יוניאָנס. און ווען דאָס געהט זיי נישט אזוי לייכט, האַסען זיי דיא יוניאָנס און ווינשען

טיגקייט פון דעם פּעראָרט־היילען דיא יונג יאָנס און דאָס בריינגט גאַמפּערס גאָר פאַר אַ בפּירוש'ן פּסוק פון קאַרל מאַרקס, דאָס דיא סאָציאַליסטען פּעראָרט־היילען דיא יוניאָנס.

דאָס ערשטע מאָל האָט נאָך אימיצער געקענט זיין אפּשר אזוי גוט־האַרציג און פּערענט־פּערן גאַמפּערס'ן, אז ער ווייסט ניט וואָס ער רעט, ער האָט א'ן אונטערנעמען אָדער אונטערנעמען טעות. אָבער מען האָט איהם שוין דאָס אויפגעוועזען מיט זעקס יאהר צוריק, און דאָך זאָגט ער דאָס ווידער !

מען דאַרף אָבער טאַקי נאָר איבערזעגעבען, וואָס מאַרקס זאָגט דאָרטען, אום מען זאָל צייגען, אז אויב עס געפינען זיך סאָציאַליסטען, וואָס שטעלען זיך צו דיא יוניאָנס אזוי, וויא דיא אויב ביגע בעשולדיגונג זאָגט, הויבען זיי ניט אָן צו פּערשטיין און צו וויסען פון זייער אייגענע לעהרע.

מיר וועלען אַלזאָ דאָ איבערזעצען קאַרל מאַרקס'ס אייגענע ווערטער וועגען דיא יוניאָנס אין יענעם בוך („עלענד דער פּילאָזאָפּיע“), און דאָס וועט קלאָר צייגען, וויא דער מאַרקסיזמוס פּערהאַלט זיך צום טרייד־יוניאָניזמוס אין אמת'ן :

(ב). וואָס מאַרקס זאָגט וועגען דיא יוניאָנס. „דיא עקאָנאָמען און דיא סאָציאַליסטען (אַלזאָ דיא דעמאָקראַטיע, דיא אַוטאָפּיסטען) זיינען איבער איין איינציגען פונקט אייניג : דיא טרייד־יוניאָנס צו פּעראָרט־היילען. נאָר יעדער פון זיי האָט א'ן אנדערן טעם פיר דיא פּעראָרט־היילונג. * * * * (וואָס דיא עקאָנאָמען זאָגען, געהערט ניט דאָ צו אונזער ענין און מיר היפען דאָס איבער. — ב. פ.)

„דיא סאָציאַליסטען זאָגען צו דיא אַרבייטער : פּעראַייניגט אייך ניט אין יוניאָנס, רען וואָס וועט איהר דערביי נאָך אַלעמען געווינען ? עטוואָס מעהר לוי ? — — — אָבער נאָך דעם וויא איהר וועט שוין אפילו אין בעסטען פאַל געווינען עטליכע סענט מעהר לוי איהר א קורצע צייט, וועט באַלד נאָכדעם קומען פיר אייך א דויערענדער ריקשאַל. געשיקטע רעכענ־מייכ־טערס וועלען אייך בעווייזען, אז איהר וועט ברויכען יאהרען פון העכערען לוי, איידער איהר וועט אייך קענען ארויסשלאָגען דאָס, וואָס עס וועט אייך קאָסטען אויפצוהאַלטען דיא יוניאָנס. און מיר, אַלס סאָציאַליסטען, זאָגען אייך, אז אָב־געזעהן פון דיעזע געלד־פראַגע, וועט איהר דאָך סיי וויא סיי דורך דיעזע קליינע פערבעסערונגען ניט זיין ווייניגער אַרבייטס־שקלאַפּען, וויא איי־ערע באַסעס ניט ווייניגער אייערע באַסעס“.

סאָציאַליזמוס, פיינט צו האָבען דיא טרייד־יוניאָנס, ווען מען קען זיי ניט אויסנוצען פיר סאָציאַליסטישע פאַרטיי־פּאָליטיק.

לויט דעם כאַראַקטער פון סאָציאַליזמוס, זאָגען זיי, איז דיא טרייד־יוניאָן מיט איהרע שטרעבונגען זעהר אונטערניג. וואָס פיר א ווערדע האָט דאָס, מרעיש עולמות צו זיין פיר א גראַשען לוינ מעהר און א האַלבע שטונדע אַר־בייט ווייניגער, ווען מען האָט גאָר א פולען קאַפּ מיט געדאַנקען וועגען דעם גרויסען לויתן מיט'ן שור הבר פון דיא צייט, ווען דער סאָציאַליסטי־שער משיח וועט קומען ? דיא יוניאָנס רעכענען זיך מיט דיא היינטיגע צושטענדע, און דיא סאָציאַליסטען ווילען דיעזע צושטענדע אָבשאַר־פען, דערויבער קענען דיא יוניאָנס פיר זיי קיין ווערדע ניט האָבען. אַדרבה, זיי מוזען דיא יונג יאָנס גאָר בעטראַכטען פיר אויפ־האַלטער פון דיא היינטיגע צושטענדע, וואָס זיי, דיא סאָציאַליס־טען ווילען אָבשאַפּען.

און לויט אַ בפּירוש'ן אויסדרוק פון קאַרל מאַרקס האָט סעמיועל גאַמפּערס ביי דיא לעצטע קאָנווענציען פון דיא אמעריקאַנער טרייד־יוניאָנס „בעווייזען“, אז דיא סאָציאַליסטען זיינען „געבאָטען“ צו זיין געגען דיא טרייד־יוניאָנס דען מאַרקס זאָגט בפּירוש : „דיא (קאַפיטאַליס־טישע) עקאָנאָמען און דיא סאָציאַליסטישען זיינען איבער איין איינציגען פונקט אייניג : דיא טרייד־יוניאָנס צו פּעראָרט־היילען“ !

גאַמפּערס האָט שוין אָבער דיא זעלביגע שטיקעל לומדות בעווייזען מיט אַ יאהר 6 צוריק איין מאָהל, און דעמאָלט האָבען שוין דיא סאָציאַליסטען אויפגעצייגט, אז גאַמפּערס מאַכט דאָ אַ שווינדעל, און ער ווייסט אז עס איז אַ שווינדעל. און דאָך בענוצט ער דעמאָלעבן שווינדעל נאָך אַ מאָל !

קאַרל מאַרקס האָט דאָס נעמליך געשריעבען אין זיין בוך געגען פּרודעאָן אין יאהר 1846. דעמאָלט האָבען זיך דיא סאָציאַליסטען גאָר גע־רופען קאָמוניסטען, און „סאָציאַליסטען“ האָט מען דעמאָלט גערופען געוויסע קאָרטען אַוטאָ־פּיסטען, און מאַרקס שרייבט, זיין בוך געגען זיי און ער בעווייזט דאָרטען, אז זיי זיינען ניט גערעכט מיט זייער פּעראָרט־היילען דיא יוניאָנס ! אויף דעם אַרט אין דעם בוך, וואו מאַרקס זאָגט, אז „דיא סאָציאַליסטען“ פּע־אָרט־היילען דיא יוניאָנס, שטייט אונטען אזא בעמערקונג וועגען דעם פון פּירדריק ענגעלס : „דאָס הייסט דיא דעמאָקראַטיע (סאָציאַליס־טען), דיא פּרועריסטען אין פּראַנקרעיי, דיא אָטעניסטען אין ענגלאַנד“ ! — און דער עיקר איז, וויא געזאָגט, דאָס מאַרקס זאָגט דאָס, אום באַלד דערויף צו צייגען דיא ניט־רייכ־

דערהאלטען זייערע יוניאָנס, וויא הויך צו האַל-טען זייער קוין. * * * *

דאָס מיטעל — דיא אַחדות — ווערט אַלץ צום צוועק. וועהרענד געגרינדעט האָבען דיא אַרבייטער זייערע יוניאָנס צו קענען פער-דיענען מעהר, זיינען גאָר דיא אַרבייטער דער-נאָך — צייגט מאַרקס — מקריב זייערע פער-דיענסטען צו דערהאלטען זייערע יוניאָנס.

„אין דיזעזן קאמפף“, — זאָגט מאַרקס ווייטער — „אין דיזעזן קאמפף — אַן אמת'ער בירגער קרייג — פּעראייניגן און ענטוויקלען זיך אַלע עלעמענטען פיר אַ קומענדע גרויסע שלאַכט.“

זאָלען דיא לעזער גוט אויפמערקזאם זיין אויף דיא ווערטער פון מאַרקס, וואָס מיר האָבען דאָ געשטעלט אין גרויסע אותיות. אין דעם זעהט מען דיטליך, וואָס דער מאַרקסיזמוס האלט פון דיא טריידייניאָנס און וואָס ער וואַרטעט פון זיי. אין דעם זעהט מען דיטליך, אַז ער האלט פון זיי שטאַהל און אייזען ניט דאפּיר, ווייל מען קען זיי „אויסנוצען“ ארויס-צונעהמען פון זיי רעקרוטען פיר דיא אַרמעע פון דיא סאָציאַלע רעוואָלוציאַן, נאָר ווייל זייערע אייגענע קאמפף אַליין, דער טריידייניאָן קאמפף אפילו וויא ער איז, אפילו איידער דיא טריידייניאָנס קומען צום בעוואוסטזיין, — דאָס הייסט אפילו דער „פּיוֹר ענד סימפּל“ קאמפף — איז דאָס דיא נאטירליכע קראפט, וואָס „ענטוויקעלט אַלע עלעמענטע פיר אַ קומענדע שלאַכט“ !

דערויף זאָגט אַבער מאַרקס ווייטער : „ווען עס קומט שוין אַ מאָל צו דעם פונקט (אַז דיא עלעמענטען ענטוויקלען זיך צו דיא קומענדע שלאַכט), נעהמען דיא טריידייניאָנס אַן אַ פּאַליטישען באַראַטער.“

אַלץ, מאַרקס זאָגט געוויס, אַז דער צוועק פון דעם אַלעס איז סוף כל סוף דער פּאָליטישער קאמפף. און געוויס איז עס אונזער הייליגע פּליכט, דיא יוניאָנס דאָס אויפצוצייגען; געוויס איז בעסער און צוועקמעסיגער, דיא אַרבייטער קלאַסע זאָל געהן בעוואוסטער און ערהיר צו דעם ציעל, וואוהין דיא ענטוויקלונג פיהרט זיא אפילו אונבעוואוסטערהייט. אַבער פיהרען פיהרט זיי דיא ענטוויקלונג צו „דיא גרויסע שלאַכט“ ניט בלויז ווען מיר וועלען זיי שלעפען אהין; נאָר ווייל דער טריידייניאָן קאמפף גופו ענטוויקעלט דיא עלעמענטען צו דיזעע שלאַכט. מיר קענען און דארפן מיטשטייערען אונזער שיף אויף דעם שטראָם פון דער טריידייניאָן קאמפף. דער שטראָם, און נאָר דער שטראָם, וועט אונז מעגליך מאַכען צו פאָהרען צו אונזער

„דיא עקאָנאָמען ווילען, אַז דיא אַרבייטער זאָלען בלייבען אין דער געזעלשאַפט, וויא זיא האָט זיך געפאָרמט....“

„דיא סאָציאַליסטען ווילען, אַז דיא אַר-בייטער זאָלען דיא היינטיגע געזעלשאַפטס אָרד-נונג לאָזען אַן אַ זייט, כדי זיי זאָלען בעסער קענען איינטרעטען אין דיא נייע געזעלשאַפט (אַט האָט איהר דער סאָציאַליסטישען „לויתן מיט'ן שור הכר“!) , אין דיא געזעלשאַפט, וואָס זיי, דיזעע סאָציאַליסטען, האָבען פיר דיזעע אַר-בייטער מיט אַזוי פיעל פאָרזאָרג אויסגעמאָלען. „אַבער טראָץ ביידע, טראָץ עקאָנאָמיסטען האַנד-ביכער און אַוטאָפיען, האָבען דיא טריידייניאָנס קיין אויגענבליק ניט אויפגעהערט זיך צו ענטוויקלען און צו וואַקסען צוזאַמען מיט דיא ענטוויקלונג און דעם וואַקסען פון דיא היינטיגע אינדוסטריע.“

דאָ צייגט מאַרקס, אַז וואו שטאַרקער דיא אינדוסטריעלע ענטוויקלונג, דאָ איז שטאַרקער דיא טריידייניאָן בעוועגונג. אין ענגלאַנד זיינען שוין דיא טריידייניאָנס פּעראייניגט אין אַ צענטראַל פערבאָנד און ציילען שוין 80,000 מיטגלידער. (דאָס איז געווען, פערגעסט ניט, מיט 55 יאהר צוריק. היינט ציילען זיי שוין אַרום 20 מאָל אַזוי פיעל.) און מאַרקס זאָגט ווייטער : „דער ערשטער שריט פון דיא אַרבייטער זיך צו פּעראייניגען אונטער אַאָנדרע, נעהמט אימער אַן דיא פאָרמע פון טריידייניאָנס.“

„דיא גרויסע אינדוסטריע בריינגט אַ מאַסע מענשען, וואָס קענען זיך גאָר ניט, צוואַר מען אויף איין אָרט. דיא קאָנקורענץ שפּאַלטעט דיזעע מענשען אין זייערע אינטערעסען. אַבער פון דער אַנדערער זייט האָבן זיי אַלע איין שותפות'ע אינטערעסען, הויך צו האַלטען דעם לויין, און דאָס פּעראייניגט זיי אין אַחדות געגען זייער מייסטער, אין דעם געמיינשאַפטליכען גע-דאַנק פון וויעדערשטאַנד. אַזוי קומט אַרויס דיא טריידייניאָן. אויף אַזא אופן האָט דיא טריידייניאָן אימער אַ דאָפּעלטען צוועק : אי אַבזושאָפּען דיא קאָנקורענץ פון דיא אַרבייטער צווישען זיך, אי צו מאַכען דעם מייסטער אַן אַלגעמיינע קאָנקורענץ. און ווען אין אָנהויב האָט דיא פּעראייניגונג פון דיא אַרבייטער נאָר פיר צוועק, הויך צו האַלטען דיא לוינען און דיא יוניאָנס בלייבען נאָך יעדע פאַר זיך, הייבען זיי אַבער אַן שפּעטער זיך אַלץ מעהר און מעהר צו פּעראייניגען איין יוניאָן מיט דיא אַנדערע, וואָס מעהר דיא קאפיטאַליסטען פון זייער זייט פער-אייניגען זיך אויף, אום צו אונטערדריקען דיא אַרבייטער'ס אַחדות. און דער סוף איז, אַז געגען איבער דעם שטענדיג פּעראייניגטען קאפיטאַל, ווערט פיר דיא אַרבייטער שוין נויטווענדיג צו

נאטירליך הייסט דאָס וויעדער אויף ניט,
אז מען דארף זיך פערלאָזען אויף דעם, דאָס דיאָ
טרייד יוניאָן בעוועגונג וועט שוין אַלײן, פון
זיך, פיהרען צום ציעל, און מיר זאָלען זיך גאָר
ניט אַרײַנמישען, מעג זיא זיך געהן וויא זיא
געהט זיך. דען ערשטענס—זיא וואָלט געפיהרט
צום ציעל, ווען מען זאָל זיא ווירקליך לאָזען
געהן, וויא עס געהט זיך איהר נאטירליך.
ליידער אָבער שטערט מען דאָס קינסטליך.
ווען מיר וועלען זיך גאָר ניט אַרײַנמישען, וועלען
זיך אָבער דיא שונאים פון אונזער אױפגאבע
אַרײַנמישען — דיא שונאים פון דיא אַרביי-
טערקלאַסע — און זיי וועלען אַראָבפיהרען
דעם שטראָם פון דיא טרייד-יוניאָן בעוועגונג
פון זיין נאטירליכען גאַנג אין קינסטליכע קאָ-
נאלען, וואו זיי וועלען טרייבען זייערע שי-
פען. און צווייטענס איז דאָך געוויס פיעל בע-
סער צו געהן צום צוועק מיט בעוואוסטזיין, איי-
דער אונבעוואוסט.

ציעל. דעריבער איז עס א לעבענס־נויטוווענד־
קייט פיר אונזער אויפגאבע, אז דער שטראם
פון דיא טרייד יוניאָן־בעוועגונג זאָל עקזיסטירען
און זאָל זיין אזוי מעכטיג וויא נאָר מעגליך,
און אונזער פּפליכט אלס סאָציאַליסטען, צו
העלפּען מיט אלע אונזערע קרעפטען ענטוויקלען
דעם שטראם פון דיא טרייד־יוניאָן־בעוועגונג.
אַט וואָס מאַרקס זאָגט דאָרטען ווייטער:
„דיא עקאָנאָמישע פּערהעלטניסע האָבען
דיא ערשטע זאָך פּערוואַנדעלט. דיא מאַסע
פון דער בעפעלקערונג אין לוינ־ארבייטער. דיא
הערשאַפט פון קאפיטאַל האָט געשאפּען פיר
דיעזע מאַסען א גלייכע לאַגע פיר אלע אין
שותפות'ע אינטערעסען. אויף אזא אופן איז
דיעזע מאַסע שוין א קלאַסע געגען־איבער דעם
קאפיטאַל, אָבער פיר זיך זעלבסט איז זיא פון
דעם אַליין נאָך דערווייל ניט קיין בעזונדערע
אייגענע קלאַסע. אָבער אין דער טרייד יוניאָן־
קאַמפּף געפינט זיך דיעזע מאַסע שוין צו
זאַמען און עס ווערט פון איהר א קלאַסע
פיר זיך זעלבסט. דיא אינטערעסען, וועלכע
זיא פּערטהיידריגט, ווערען קלאַסען־אינטערעסן.
סען: און דער קאַמפּף פון קלאַסע געגען קלאַסע
איז (דאָס הייסט מוז ווערען) א פאָליטישער
קאַמפּף.“

דורך דיא טרייד-יוניאָנס און סטרייקס,
וואָגט מאַרקס ווייטער, פאַלציקט זיך פאַר אונ-
זערע אויגען דיא אַרגאַניזאַציען פון דיא אַר-
בייטער אלס קלאַסע. און דאָס, און נאָר דאָס
פּרובירט אַ מעכטיגען און זיעגרייכען קאַמפּף
פיר דיא אַרבייטער פון דיא קאפיטאַליסטישע
אונטערדרוקונג.

אין ריעזע עטליכע שורות ליגט דער גאנצער
פונדאמענט פון דיא פערעהעלטנים פון מאדער-
סיזמוס צום טריידיונאָנאָזמוס, וויא איבער-
הויפט פון דיא מארקסיסטישע לעהרע.

דער פונדאמענט איז דער געדאנק, אז ניט מיט רעוואלוציאנערע געדאנקען און הייד קעהרט מען איבער וועלטען, נאר מיט דיא רעוואלוציאנערע טהאטזאכען. דיא טהאטעכליכע ענטוויקלונג פון דיא מאסען אלס קלאסע, וויאז בעזונדער פאלק, וואס פיהלט זיך אלס געגנער אין שטענדיגען קאמפף צו דיא הערשענדע קאפיטאליסטישע קלאסען— דאס איז דיא קראפט, וואס וועט און מוז ווירקען אין דיא רעוואלוציאנערע מאשין. און דיעזע ענטוויקלונג פון דיא ארבייטער אלס קלאסע וואלט מען אויך ניט געקענט בעשאפען מיט בלויזע רייד, מיט בלויז פערשפרייטונג פון קלאסע־באוואוסטזיין אין דיא קעפֿ אליין, נאר דיא ענטוויקלונג קומט הייפּטזעכליך פאר נאָר

טריידיוניאָן בעוועגונג בעאיינפלוסען מיט דעם גייסט פון סאָציאליסטישען קלאסען-בעוואוסט-זיין, אָבער ער וויל זיאַ ניט, "בעהערשען, אז ניט פערניכטען". דיא יוניאָנס זיינען אושעצבאר פיר איהם, אפילו איידער ער קען זיי בעאיינפלוסען, דען, וויא קויטסקי זאָגט :

"ווען דיא ארבייטער קלאסע זאָל קומען צו מאכט אפילו ווער ווייט וויא פריעדליך און געזעצליך און זאָל ווער ווייט וויא שטארק זיין אָנגעפיללט פון דעם פערלאנגען ניט צו שפרינגען צו הויך.... און ניט וועלען הערען און געדענקען פון סאָציאליסטישע "חלומות", וועט זיא אויך סוף כל סוף ביי דיא פערטרעטונג פון איהרע אינטערעסען ניט לייגען קיין ווערט אויף דיא ערהאלטונג פון פרויאט אייגענטהום און פרוואט-פראדוקצאָן".

* * *

פיעלייכט וועלען מיר נאך א'ן אנדערס מאָל האָבען א געלעגענהייט צו צייגען, וויא דיא פראקטיק פון דיא טריידיוניאָן-קעמפפער האָט ווירקליך געציגט דיא וואהרהייט פון מאַרקס טהעאריע—וויא ווילענדיג צו ניט, האָבען זיי אימער פון זיך אליין אזוי קלאר און שאַרף ארויסגעבראכט דעם סאָציאל-רעוואָלוציאָנערען קלאסען-קאמפף, וויא דיא אַגיסאציאָן פון דיא מעכטיגסטע סאָציאליסטישע אַגיסאציאָן רען קען דאָס ניט בעווייזען מיט בלויע געדאנקען-ארגומענטען.

דערווייל גלויב איך יעדענפאלס גענוג צו האָבען געציגט, וויא פאלש דאָס איז צו זאָגען, אז לויט דעם מאַרקסיזמוס האָבען דיא טריידיוניאָנס נאָר א ווערדע פיר דיא סאָציאליסטען, ווען זיי קענען זיי אויסנוצען און בעהערשען, און אז וועגען אזעלכע יוניאָנס, אין וועלכע עס געהט דיא סאָציאליסטען ניט לייכט, זיי זיין בעהעררשען און אויסצונוצען, דארפן זיי זאָגן: "איידער אזעלכע יוניאָנס, גלייכער גאר ניט".

פונקט פערקעהרט: איידער גאָר קיין יוניאָנס ניט, גלייכער באַדיי אזעלכע!

דאָס איז דיא פערהעלטניס פון מאַרקסיז-מוס צום טריידיוניאָניזמוס.

אלע קאָנגרעסען פון מאַרקס'ס, "אינטערנאציאָנאלע" האָבען בעשלאָסען צו העלפען אין דיא גרינדונג און ענטוויקלונג פון טריידיוניאָנס, און זיי האָבען דאָס אויך געמאָהן.

דיא פרינציפען פון דיא "אינטערנאציאָנאלע", זאָגט ענגעלס, האָט מאַרקס בכיון פערפאסט ניט וויא ער וואָלט אליין געוואונשען, נאָר אזוי, אז דיא ענגלישע קאָנגרעסן טייערע טריידיוניאָנס זאָלען זיך אויך קענען אַנשליסען. אין דעם גענעראל ראטה פון דיא "אינטערנאציאָנאלע" איז געזעסען מאַרקס צוזאמען מיט דיא קאָנגרעוואטיווע ענגלישע טריידיוניאָן פיהרער עפלגארטה און אָדגער.

און ווען לאַסאַל'ס נאָכפאלגער, פאָן שווייטער, האָט אָנגעפרעגט ביי מאַרקסען זיין מיינונג וועגען זיין — פאָן שווייטער'ס — פלאַן, צו אָרגאניזירען אייגענע טריידיוניאָנס אונטער זיין פארטיי האָט איהם מאַרקס געענטפערט, אז "עס איז געווען לאַסאַל'ס פעהלער, אזוי וויא פורדהאָן'ס, ניט צו זוכען דעם פונדאמענט פון זיין אַגיסאציאָן אין דיא ווירקליכע עלעמענטען פון דיא קלאסען-בעוועגונג (טריידיוניאָנס כטייקס, א. ז. וו. וואו זיי זיינען), נאָר דיעזער קלאסען-בעוועגונג פאָדזששרייבען א פערלויף לויט א געוויסען אייגענעם טהעאָרעטישען רעצעפט". מאַרקס זאָגט אין דעם ענטפער צו פאָן שווייטער ווייטער, אז דער סאָציאליזמוס דארף ניט זוכען צו זיין א קינסטליכע סעקטען בעוועגונג, נאָר זיך גרינדען אויף דיא פאקטישע גאט טירליכע קלאסען-בעוועגונג. "א סעקטע, זאָגט מאַרקס, זוכט ניט וואָס זיא האָט מיט דיא קלאסען-בעוועגונג געמיינשאפטליכעס, נאָר וואָס עס אונטערשיידעט זיא פון דיא קלאסען-בעוועגונג". וואָס מיר דארפן טהון איז, אַריינטראָגען דעם וואהרען אינהאלט פון אונזער סעקטע אין דער קלאסען-בעוועגונג און זיא מיט דעם בערייכערען, אָבער ניט פערלאנגען פון דער קלאסען-בעוועגונג, זא זאָל זיך אונטערשטעלען אונטער אונזער סעקטען בעוועגונג.

דער מאַרקסיזמוס וויל אלץ געוויס דיא

דיא ארבייטער בעוועגונג אין ארגענטינע.

פעלדער פון גראז, וואו דאס אויג האט ניט קיין גרענעץ זיך אָבצושטעלען אויף אַ בערגעל אָדער אַ בוים.

בוענאָס איירעס, („שעהנע לופט“) דאָס איז דיא פאָרז, לאַנדאָן, בערלין, פון זיך אַמעריקא, דאָ טרעפּען זיך צוזאַמען דיא עקסטרעמען פון דער טייטאָנישער מיט דער לאַטיינישער קולטור, וועלכע וויל בעקעמפּפּען דעם גייסט פון דעם אַנגלאַ זאַקסאָן, וועלכער שיקט אַרין די שווערע מיליאָנען דאָלאַרס אין דיא אַרגענטינישע איי-זענבאַהנען און אַלע פינאַנציעלע אונטערנעמונגען. דיא שטאַדט מיט אַלע איהרע מאָדערנע איינריכטונגען, איז אַ ציוויליזירטער, צענטער פון זיך אַמעריקא מיט אַלע מעלות און אַ גאַנץ גרויסע טהייל פון חסרונות, וואָס מען קען ער-וואַרטען פון דער מאָדערנער אווענטוריסטישע ציוויליזאַציע פון קאַפיטאַל. דיא איינוואָהנער זיינען אַס מייסטען איטאַליענער, שפּאַניער, פראַנצויזען, וויא אין אַלע זייד-אַמעריקאַנישע רעפּובליקען שפּיעלען דיא לאַטיינישע פעלקער דיא וויכטיגסטע ראָלע, ווייל דער געבאָרענער אַרגענטיניער, וועלכער איז אַ געמישאַכץ פון ווילדען מיט האַלב-ווילדען ספּאַניאַל, וועלכער האָט זיך דאָרט בעזעצט באַלד נאָך דער ענטדע-קונג פון אַמעריקא, איז זעהר אַ קליי-נער וויכטיגער פאַקטאָר פון ציוויליזאַציע. ער האָט בעהאַלטען דיא ווילדקייט פון דעם אינ-דינער און דעם פאַלשען שטאַלץ פון שפּאַניער, זאָ דאָס ער איז נאָר גוט פאַר דיא גרויסע סטאַ-דעם שאָף און פיה אויף דיא פאַמפּאס.

דיא דייטשען זיינען פאַרטראַטען בלויז אין אייניגע שטעט, אין בוענאָס איירעס האָט בען דיא דייטשען אַ סאַציאַל דעמאָקראַטישען קלאָב און געבען אַרויס אַ וועכענטליכע צייטונג „פאַרווערטס“. זיי זיינען אָבער ניט גענוג וויכ-טיג אין דער אַרבייטער-בעוועגונג, ווייל דיא שפּאַניער און איטאַליענער רעוואָלוציאָנערן זיי-נען מייסטען אַנאַרכיסטען קאָמוניסטען און זיי שפּיעלען דאָרט דיא גרעסטע ראָלע אין דער אַרבייטער בעוועגונג. זיי האָבען עס אויף אַני געפיהרט אַזא געדעראַל סטרייק וועלכער האָט געמאַכט טיטערן דיא בורזשואַז דאָס זיא האָט געמוסט ערקלעהרען קריעגס-צושטאַנד איבער

ארגענטינער רעפובליק,

וועלכע ליעגט אין זיך

אַמעריקא, פערנעהמט אן ערך

פון 1,320,000 סקווער מייל,

דאָס הייסט אַזוי גרויס וויא איין

דריטעל פון אייראָפּא. מיט איין פיערטעל יאָהר הונדערט צוריק, האָט איהר גאַנצע בעפעלקערונג געזעהלט 2,500,000 איינ-וואָהנער וועלכע דיא מעהרסטע פון זיי האָ-בען בעוואָהנט דיא האַפּען-פראָווינצען אין כמעט דיא גאַנצע לאַנד איז געבליבען פּוסט. אַ לאַנגע צייט איז אַרגענטינא געשטאַנען אונ-טער דער הערשאַפט פון שפּאַניע, אונטער-אזעלכע אויסשטענדען האָט דיווע לאַנד ניט גע-קענט מאַכען קיין פאַרטשריט. דיא לעצטע 25 יאָהר מיט דער ענטוויקלונג פון דער עמיגראַ-ציען האָבען איינגעוואַנדערט 2 מיליאָן מענ-שען. (איצט האָט אַרגענטינא 4½ מיליאָן איינ-וואָהנער) פון דיווער צייט פאַנגט זיך אָן דער פראַגרעס פון יענע לאַנד.

דיא וויכטיגסטע שטאַדט אין גאַנץ זייד-אַמעריקא און אין אַרגענטינא איז, בוענאָס איירעס. זיא האָט אַ בעפעלקערונג פון 800,000 איינוואָהנער און דיא איבעריגע האַפּען-שטעט זיינען אויך גוט בעפעלקערט, אַזוי, דאָס דיא פראָווינץ איז כמעט אין גאַנצען לעהר.

דער קלימאַט איז אַ טראַפֿישער, עס הייסט דיא סיאָנס זיינען וואַרעמע און רענענדיגע וויא אין אַלע טראַפֿישע לענדער, דער אַרגענטינער פעלד-בעזיצער שניידט פון 4 ביז 5 מאָל אַ יאָהר זיין תבואה און קאָנקורירט מיט דיא בעפעלקערטע אייראָפּעאישע לענדער, דאָס איז אויך דיא אורזאַכע פון דער גרויסער איינוואַנדע-רונג פון איטאַליענער, שפּאַניער א. ז. וו. וועלכע פאָהרען קיין אַרגענטינא אַרבייטען איבער דער שניט-צייט און פאָהרען צוריק קיין אייראָפּא. אַזוי טהוען זיי יאָהרען לאַנג ביז זיי בעשלי-סען זיך צו בעזעצען, אויף איינע פון דיא קאָ-לאַניעס וועלכע גרינדען זיך ביי דיא „ברענעס“ פון דיא פאַמפּאס, דיא גרויסע אונערמעסליכע

אליין געמוזט קאכען זייערע עסענס און וואשען זייערע וועש. אלע צייטונגען זיינען פולל געווען מיט א פאל וועלכען דיא רעפארטערס האבען בייגעוואהנט, דאס א רייכער פראמינענטער עקס-טריבטער, האט אליין געטראגען טריקענען דיא וועש אויפ'ן בידעס, ווייל זיין דיענסט האט געלאזען דיא נאסע וועש ליגען און איז אוועק מיט דיא סטריקערס.

דיא אָנפיהרער פון דיא סטריקערס.

באלד האבען זיך דיא סטריקער אָנגעפאנגן גען צו בעגעגענען מיט דיא פאליציי און בלוט איז פרגאסען געווארען פון ביידע זייטען, פיעלע פאליצייסטען האבען געקראגען, אויסגעדברענטע אויגען און פערברענטע פנים'ער אין פיעלע ארבייטער זיינען גע'הרג'עט און פער-וואונדעט געווארען.

א שרעקליכע מורא איז ארויפגעפאלען אויף דער קאפיטאליסטישער רויבער-באנדע. בוענאס איירעס און נאך אייניגע שטעטט ארום זיינען ערקלעהרט געווארען אין בעלאגערונגס צושטאנד. דיא שטעטט זיינען באלד אָנגעפילט געווארען מיט מיליטער. כמעט דיא גאנצע אינ-פאנטעריע און קאזואלעריע האט מען קאנצענטרירט אין בוענאס איירעס און ארום און דאן האט זיך אָנגעפאנגען דיא בלוט-באד מיט הונדער-טער ארעסטען. אלע פרויזאנס האט מען אָנגע-

פיללס מיט סטריקער, דיא הויפט-פיהרער פון סטריק, 79 אין צאהל, האט מען איינציגרווייז

דער גאנצער פראווינץ. דאס איז געווען דער אָנפאנג פון דער מעכטיגער אינטערנאציאנאלע ארבייטער בעוועגונג אויף דעם זיד-אמעריקאנישן שטען באדען. דאס איז געווען א ריעזיגער קלאר-סענקאמפף; א קאמפף וואס זיין גלייכען איז נאך אין אונזערע צייטען ניט געהערט געווארען אין אייראפא און ניט אין דיא פעראייניגטע שטאטען פון אמעריקא. אזא וויכטיגע ערשיי-נונג וועלכע מיר האבען נאך ביז איצט ניט געזעהען און ניט געהערט, איז געווען ווערטהעם זאל פערצייכענט ווערען צום אנדענקען לדורי דורות. און דארום איז דאס אויך ווערטהעם צו דערזעהלען פיר אונזערע לעזער פון „דיא ציר-קונפט“.

* * *

א פיאניער פון אונזערע אידעאלען איז פערוואגעלט געווארען „אזש אין מאנטאווידיא אין דער אוראגווישער רעפובליק, ביי דעם גרענעץ פון ארגענטינא, 12 שטונדען רייזע פון בוענאס איירעס, דאָרט איז ער אבאנירט אויף „דיא צוקונפט“ און ער לעזט זיא. דיעזער טרייער גענאסע האט אונז צוגעשיקט 2 קאפיעס פון א זשורנאל, וועלכער ערשיינט אין בוענאס איירעס מיט דעם נאמען Carasy Caratas אין וועלכען עס ווערט בעשריבען דער מערקווירדי-גער ריעזען-סטריק מיט פערשיעדענע בילדער און אויך א פרווואט ברעפ אין וועלכען ער בע-שרייבט אונז וואס זיינע אויגען האבען אליין געזעהען.

אָט וואָס ער שרייבט:

לעצטען נאָוועמבער זיינען דיא פראכט-לאדער ארום אויף א סטריק, באלד זיינען ציר-געשטאנען צו זיי אלע שיפס-ארבייטער און פוהר-לייטע, אלע וועגען זיינען שטיל געבלי-בען, דיא האפנוס זיינען געווארען וויא א בית-הקברות, קיין בעוועגונג אין דיא האפען-שטערט און ווען דיא בעלי בתים האבען פרובירט צי פיהרען אויף זייערע אייגענע קערידזשעס סחורה, האבען דיא סטריקער געשטאכען דיא פערד אין דיא גאסען ביז דיא גאסען זיינען פערפלייצט געווארען מיט פערדע-בלוט, עס איז אזוי ווייט געקומען אז קיין לעבעדיגען פערד האט מען ניט געזעהן אין גאס. דאס איז אָבער נאך ניט אלעס, צו דיא סטריקער זיינען באלד צוגעשטאנען אין סימפאטי-סטריק דיא בע-קער, בוטשאַרעס אויך דיא רעסטאראנט בע-דיענסטע און אפילו דיא פרייוועט דיענסטען הא-בען מיטגעסטריקט. דורך דיעזען ריעזען-סטריק איז פלוצלונג כמעט דיא גאנצע אדעלע-בורזשאזיי פעראורטהיילט געווארען צו הונד-גער. דיא הענד וואס האבען קיינמאל א פונגע-ר אין קאלטע וואסער ניט אריינגעשטעקט, האבען

וויא טרויעריג דיא זאך זאל ניט זיין, דאָס דער אַרבייטער איז בעזיעגט געוואָרען, דער סטרייק איז פערלאָרען געגאנגען, דאָס האָבען מיר אנדערש גאָר ניט געקענט ערוואַרטען, עס דארף אונז אָבער פרייען אז דיא פּעראַייניגטע מאַכט פון קאפיטאַל אין אַרגענטינא האָט דאָס ערשטע מאָל געזעהן און פּערזוכט דעם טעם פון דיא סאָלידאַריטעט דער אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטער קלאַסע אויף דעם זיד-אַמעריקאַנישען באַדען.

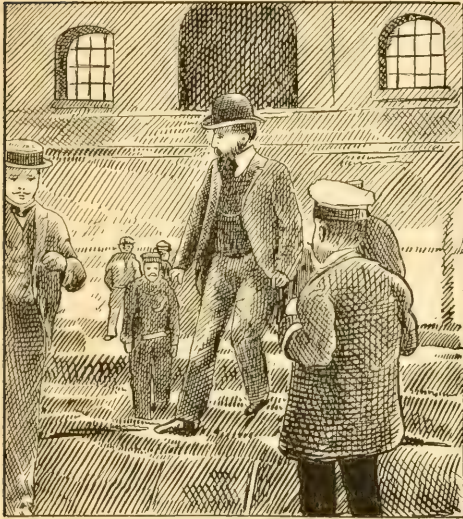
אונטער אַ גרויס בעוואַפּענטע מאַכט, אויפגע-
זעצט אויף דיא שיפּען, „רייא מאַריא“ און „גאַ-

לייב“ און מען האָט זיי אָבענשיקט אין זייער פאטער-לאַנד: איטאַליע און שפּאַניען. עס האָט אפילו ניט געהאַלפּען דאָס בעטען פון דעם פרע-
זידענט פון דער רעפּובליק דאן „ראַקין“ אז דיא וואָס האָבען געהייראַט מייט געבאַרענע אַר-
גענטינער פרויען זאל מען ניט אַרווישיקען. די
בורזשואַזי האָט געזיעגט, זיא האָט מייט דיא
ברוטאַלסטע מיטלען דעם סטרייק געבראַכען.
זיא האָט זיך נוקם געווען וויא זיא האָט ניד-
געקענט.

אַ רייכער פּראָמינענטער בירגער, דאן סאַנ-
טיאַגא לאַקאַזיא, איז געווען איינער פון דיא
סטרייק פיהרער, דיזער מאַן האָט זיך געבעטען
ביי זיינע פייניגער, זיי זאלען איהם ערלויבען
פאַהרען אויף דער שיף מיט זיין וועלכע
איז מייט איהם מייטגעפאַהרען אין דער ערשטער
קאיוטע, האָט מען איהם דאָס ניט ערלויבט און
מען האָט איהם מייט געוואַלט אַרונטערנעשלעפּט
אויף'ן צווישען דעם מייט אלע געפאַנגענע.

צווישען דיא אויסגעוויזענע זיינען דאָ מער
נער, וועלכע האָבען געשפּיעלט און שפּיעלען אַ
וויכטיגע ראלע אין דעם קאמפּף פון בעפרייאונג
דער אַרבייטער קלאַסע פון לאָהן שקלאפּעריי אין
איטאַליען און שפּאַניען.

סאַנטיאַגא לאַקאַזיא.

זיי האָבען איצט געזעהן מייט טויט-שרעה,
וויא דער עמוד האש געהט פאַר דיא אַרבייטער-
מאַסע, צו בעלויבטען, בעשיצען און פערבריי-
דערען אין קאמפּף געגען זייערע הויט-שינדער
וואו זיי זאלען ניט זיין.

זיי האָבען שוין אליין איינגעזעהען, אז
דער קאמפּף געגען קאפיטאַל איז אזא פּלאַנדי-
צונג, וועלכע וואַקסט און בריינגט פריכטע אויף
אלע קלימאטען פון דעם גאַנצען ערד-קוגעל,
וואו דיא האַנד פון דעם אַרבייטער שאַפט דאָס
רייכטום פון דער וועלט און אז סוף כל סוף
וועט דער אַרבייטער זיעגען.

אין אז אנפאל פון משוגעת.

פון יעקב מארינאוו.

(בעארבייטעט).

עטוואָס ערגער — וועט פערלירען זיין בע-
וואוסטזיין — וועט ריידען פון היץ, אָבער ס'איז
קיין געפאָהר, קיין געפאָהר.

ווען דער דאָקטאָר איז ארויס פון הויז,
זיינען דיא דריי פרויען אריין אין קראנקענס
צימער. זיי האָבען זיך אַריבערגעבויגען איבערן
חולצה און האָבען אויסגעזעהן וויא דריי מאַכנים,
וועלכע שטעהען איבערן תהום וואָס ליגעט צוויי-
שען לעבען און טויט.

און דער יונגערמאן האָט געליטען דיא
יסורים פון א פער'משפט'ען: ער האָט גע-
הערט דעם דאָקטאָרס ווערטער — אז ער וועט
פערליערען זיין פערשטאנד און וועט ריידען פון
היין.

ריידען פון היין! אָף, וויא ער האָט גע-
ציטערט דערפאר! — ער האָט זיך געקאָרטשעט,
גערעהט און געוואָרפען אונטער דער ווייסער
דעקע, אַריבערטראָגענדיג גיהנום'דיגע ליידען,
דיא יסורים פון א שרעקליכער ערווארטונג.

פאר ריידען פון היין האָט ער זיך געשראָמען
נאָך מעהר וויא פאָר'ן טויט! און ער האָט
געהאט וואָס מורא צו האָבען...

זייט זיין פאָטער איז געשטארבען, האָבען
זיין מוטער און זיינע שוועסטער איהם אַוועק-
געגעבען זייערע גאנצע ליבעס און זייער צערט-
ליכקייט. זיי האָבען איהם אָפגעהיט וויא דעם
שוואַרץ-אפּעל פון אויג. ער איז געווען דער אַינג-
סטער און איינציגער זוהן און ברודער וואָס
זיי האָבען געהאט.

און ווייל זיי זיינען אַליין געווען אונשו-
ליגע נשמות, האָבען זיי געדיינקט אז זייער
בענדזשעמין — זייער פלייש און בלוט — טראָגט
אויף אויף זיין ברוסט דיא ווייסע ליילען פון
אונשוולד. ער האָט געוואוסט אז זיי דיינקען
אזוי, און וויסענדיג אז ער האָט זיין נשמה אי-
בערגעגעבען צום טייוועל פון ליידענשאפט און
אויסגעלאָסענהייט, דעריבער האָט ער עס אַזוי
געציטערט פאר ריידען פון היין. ער האָט מורא

ער יונגער מאן איז געווען

געפעהרליך קראנק — ער האָט

געשוועבט צווישען לעבען און טויט.

דער אלטער געטרייער פאמיליען דאָקטאָר

איז געזעסען נעבען דעם קראנקען און האָט
געהאַלטען אין איין האַנד זיין גאָלדענע זייגער
און אין דער צווייטער דיא פיבערישע האַנד פון'ס
חולצה.

אין דעם צווייטען צימער האָבען זיך גע-
פונען דריי פרויען: זיין גוטע, אלטע מוטער
און זיינע צוויי צערטליכע שוועסטער. מיט איהר
געזיכט צוגעטוליעט צום האַרצען פון איהר על-
טערער טאָכטער, איז דיא אלטינקע געשטאַנען
און איהר דארער קערפער האָט זיך געהויבען פון
א שטילען פעהרעלטענעם שלוכצען. דיא טאָכט-
טער האָט אַרומגענומען דער אלטער'ס קאָפּ אַזוי
האָט געגלעט, געקוישט און בענעצט מיט טרעהרן
איהרע זילבער-ווייסע האָאר, און האָט איהר גע-
טרייסט מיט א ווייכער, ציטערנדער שטימע:
וויין ניט, מאַמוניו, וויין ניט, אונזער בענדזשע-
מין וועט מיט גאט'ס הילף געזונד ווערן!
דיא אינגערע טאָכטער איז געשטאַנען אין
א ווינקעל מיט'ן פנים צום וואַנד, און האָט אַללע
וויילע צוגעטראָגען א ווייסע טיכעלע צו דיא
אויגען.

ווען דער דאָקטאָר איז ארויסגעקומען פון
קראנקענס צימער, האָבען איהם דיא דריי
פרויען אָנגעקוקט מיט שטומע, פערוויינטע בלי-
קען וויא זיי וואָלטען וועלען לעזען אויף זיין
געזיכט דעם חולצה'ס צושטאַנד.

„קיין געפאָהר, קיין געפאָהר“, האָט דער
דאָקטאָר זיי בערוהיגט, „ער האָט פיבער — איז

אוועק א שדים טאגז אין א ראָד, שפרינגענדיג
איינס איבער'ן אנדערן — ער האָט פערלאָרען
זיין בעוואוסטזיין...

עפעס וויא דורך א זאָנדרעכארען צופאַל,
איז דער געדאנקען-לויף אין דעם ברענענדען מוח
פון חולה, אריבערגעשפרונגען דיא יאהרען, וועל-
כע ער האָט פערבראכט אין אויסגעלאסענהייט
און ער האָט נור געפלוירערט פון זאכען וואָס
האָבען מיט איהם פאסירט ווען ער איז יעווען
אן אונשולדיגער אינגעל. ער האָט גערעדט פון
שפיעלצייג, פון שפיעלען אין פערדלאָד, פון
ארוםשטעפען אין גארטען מיט זיינע ברודער-
לאָד, וועלכע זיינען שוין יעצט טויט. און דיא
אלטע מוטער מיט דיא שוועסטער האָבען געגאָ-
סען מיט שטילע, ביטערע טרעהרען, הערענדיג
זיינע רייד...

עטליכע שטונדען האָט ער אזוי אָבערעדט,
און דאן איז ער איינגעשלאָפען. עס איז שוין
געווען זעהר שפעט ביינאכט. דיא מוטער האָט
דיא צוויי טעכטער געשיקט שלאָפען און האָט
זיך אליין אוועקגעזעצט ביים חולה צוקאָפּענס
און האָט אויך זיצענדיג איינגעדערעמעלט.

אין צימער איז געווען דונקל און שטיל.
דער חולה איז געלעגען מיט אן אָפּענעם מויל
און מיט האַלב צוגעמאַכטע אויגען און האָט
שווער געאַטהעמט.

פּלוצלונג האָט ער זיך אויפגעכאַפט און
האָט זיך אויפגעהויבען אויף דיא עלענבויעגעס.
וויא אַ מת וואָס הויבט זיך אויף פון קבר, האָט
ער אויסגעזעהן. ער האָט געוואָרפען אַ בלאָג-
דזשענדען בליק אויף דעם צימער. אין אַ ווינקעל
אויף אַ טישעל איז געלעגען זיין פּען-מעסערעל,
אן אויפגעפּענטער און האָט געבלישטשעט גע-
גען דיא שיין פון דיא איינגעדריעהטע געז-ליכט.
ער איז ארויסגעקראָכען פון בעט און וואָקלענדיג
זיך אויף דיא פיס וויא אַ שיכור'ער, איז ער
צוגעגאנגען צום טישעל און האָט ארויפגעלייגט
דיא האַנד אויף'ן מעסער. דיא מוטער האָט
זיך אויפגעכאַפט מיט קולות. דיא שוועסטער זיך
נען אריינגעלאָפּען דערשראָקענע און האָבען דעם
קראַנקען צוריק אריינגעלייגט אין בעט אריין.

אויפ'ן דריטען טאָג, ווען דער דאָקטאָר האָט
בעטראכט דעם יונגען-מאן, האָט ער געשמיי-
כעלט אַ גליקליכען, צופרידענעם שמייכל.
„ער איז אונזערער!“ האָט ער אויסגער-
פּען מיט שמחה, און דיא אַלטינקע מוטער מיט
דיא צוויי שוועסטער האָבען איהם געקושט דיא
הענד און האָבען געוויינט פאר פרוי.

דיא קומענדע נאכט איז דער חולה איינגע-

געהאַט אז אין זיין פיבערישען בעוואוסטלאָזען
צושטאַנד, וועט ער אויפהייבען דעם שוואַרצען
פאָרהאַנג פון זיין ווירקליכען לעבען, און זיין
גוטע אַלטינקע מוטער מיט זיינע געטרייע שוועס-
טער וועלען איהם דערוועהן אין זיין אמת'ער
געשטאַלט.

אָד, וויא איהם האָט זיך ניט געוואָלט פאָר-
טרייבען דיא ליכטיגע, גוטע מיינונג וואָס זיין
מוטער און זיינע שוועסטער האָבען וועגען איהם!

דער פיבער האָט געברענט אין זיין בלוט
און האָט זיך וויא אַ מעכטיגע הייסע כוואָליע
געשפּאַרט צו זיין געהירען אַליין שטאַרקער און
העכער. דיא בילדער פון זיין אויסגעלאסענעם
לעבען האָבען געשוועבט פאר זיינע פערצויגענע
אויגען און האָבען זיי געבלענדעט. ער האָט נאָך
אַמאָל דורכגעלעבט זיין פּערגאנגענהייט און מיט
די לעצטע כחות האָט ער געקעמפט צו בעהער-
שען זיך, ניט אויסרופען אַזעלכע ווערטער, פון
וועלכע דיא דריי פרויען וואָס זיינען געשטאַנען
איבער איהם מיט פּערהאַלטענע אַטחעמס פון
שרעק און יסורים, זאָלען זיך אָנשטויסען ווער
זייער לעיבלונג איז. נאָך אַט האָט איהם דער
פיבער עטוואָס אָפּגעלאָזען, ער קומט אַ ביסעל צו
זיך. וויא אַ זונען-שטראַהל דורך שוואַרצע, פלי-
הענדיגע וואָלקענס ברעכט דורך זיין פּערשטאַנד,
אין זיין צוהיטענען מוח און זיין בליק פאַלט
אויף דיא דריי פרויען און זיינע יסורים ווערען
בענייט.... איהם דאַכט זיך אז זיי קוקען
שוין ניט אויף איהם מיט דער זעלבער לעיבע,
מיט דעם זעלבען צוטרייען, וויא זיי האָבען יע-
קומט אויף איהם פריהער...

עטליכע מאָהל נאָכאנאַנד האָט איהם דער
פיבער אזוי געפייניגט — איז אָבערטראָטען אַ
ביסעל און דאן זיך ווייטער אַ שפּאַר געטהאָן צו
זיין מוח, וויא אַ זורדיגער שטראָם — וויא ער
וואָלט זיך גערייצט מיט איהם....

און יעדעס מאָל ווען זיינע צוואוואָרפענע און
צופּלאַנטערטע געדאַנקען האָבען זיך אויסגע-
שטעלט אין אַ שטיקעל אָרדנונג, און ער האָט
געקענט בעגרייפּען זיין לאַגע האָט ער אַליין שרעק
ליכער געליטען, אויסגלאַצענדיג בלאַנקע, גלע-
זערנע אויגען אויף דיא אויסגעצויגענע, טויט
בלאַסע פרויען געזיכטער וואָס זיינען געשטאַנען
איבער איהם וויא פּערשטיינערט פון שמערי.

נאָר ענדליך האָט זיין בלוט אָנגעהויבען
צו קאָכען און שטורמען אין זיינע אָרערן אַליין
וויילער און ווילדער. ער האָט געפיהלט וויא זיך
נע געדאַנקען און בעוועגונגען רייסען זיך אָב
פון דער קייט פון זיין פּערשטאַנד און געהט

מוטער און זיינע שוועסטער ניט קושען זיינע ליפען, מיינענדיג אז ער איז אונשולדיג און רייניג. וויא זיי האבען עס געטאָהן ביז איצטער; וויא וועט ער זיי קענען יעצט קוקען גלייך אין דיא אויגען!...

און דיא משונה'דיגע פארזעהענישען האל'טען אין איין לאכען, ווינקען און רופען. ער האָט זיי געפאלגט, דיא גילגולים פון זיינע זינד. ער איז אַרונטער פון בעט און איז זיי נאָכגעגאנגען אין דער פינסטער.

דאָס מעסעריל האָט מען צוגענומען פון טישעל. ער האָט צוגעשפאָרט דיא טהיר און האָט געעפנט דיא געז פון אלע רעהרען....

„אין אַן אנפאל פון משוגעת האָט ער דאָס געמאָהן“, האָט אויף מאָרגען געזאָגט דער אל'טער הויזדאָקטאָר, שטעהענדיג איבער'ן טויר טען קערפער פון יונגען מאַן. „משוגעת, מיינע פריינדע, נאָר משוגעת, איז דיא אורזאכע פון זיין טויט“.

שלאָפען אַ רהיגען, ערפרישענדען שלאָף. כּדי איהם ניט צו שטערען, האָט מען דעם יונגערמאן איבערגעלאָזען אליין אין זיין צימער. אָבער אזוי שנעל וויא זיין מוטער מיט דיא שוועסטער זיינען אַריבערגעטראָטען איבער'ן שוועל, האָט זיך דער חולה אויפגעכאַפּט. ער האָט זיך געפונען אליין אין דער פינסטער, נאָר דיא פינסטערנעם איז געווען געפאָקט מיט משונה'דיגע ברואים, פאַרזעהענישען און גע'שטאַלטען, וועלכע האָבען זיך געדערהט און גע'וויקעלט אין פאַרשידענע פיגורען און פאָכמען און האָבען יעדע רגע געביטען זייערע קאָלירען און פנים'ער און האָבען גערופען און גע'וואונקען צו איהם, האָבען געלאַכט און אַרויסגע'שטעלט צינגער...

„דאָס זיינען גילגולים פון מיינע זינד, פון וועלכע איך האָב דערצעהלט ווען איך האָב גע'רעדט פון הייז!...“ איז איהם דורכגעפלאָיגען אַ געדאַנק אין זיין מוח. איהם האָט זיך אויסגע'דוהט אז קיין מאָל, קיין מאָל וועלען שוין זיין

ש נ ע ע .

פון יהואש.

ווייסע בלוממען פון'ם היממעל
פאלען איבער וואַלד און פעלד —
האלב צוגעהן און פארשווינדען,
האלב פערפריהרען אין דער קעלט.

שליטטען, גלעקליך פון דער ווייטען
קוממען געהנטער, געהנטער אָן;
זאָרגלאָז, זיסס און לאַנגזאַם, ליעפליך
וויא דער שנעע, איז אימליך טאָן

אויסגעשטאַרבען איז דיא לאַנדשאַפּט,
וואו ניט וואו אַ קליינער הויז,
ווייס'פערשנעהט וויא אַ מצבה,
שטאַרמשעט פון דער ערד אַרויס...

אויסגעפוצט מיט גרינס און בלומען
איז דאָס פריהלינגס לעפען שעהן;
דאָך פון טויט, דיא שטיללע שיינקייט
מאַלט דער ווינטער נאָר אליין...

* * *

זעכצעהן יאָהר אין סיביר.

(עראינערונגען פון א רוסישען רעוואלוציאנער).

פון ליב די יטש.

פינפטער קאפיטעל.

נאך רוסלאנד אין א פראכט־וואגאן. — אין דא טור-
מעס פון פראנקפורט אס מיין און בערלין. —
אויף דער סטאנציע האנצא. — איבער ווארשוי
קין פעטערבורג.

אָווענד האט מען
מיד, איז א פערמאכ-
טע קארעטע, בעגליי-
טעט פון דריי פאלי-
ציסטען אין ציווילנע
קליידער, ערגיז וואו
אָווענגעפיהרט, דערביי
אָווענדענדיג דיא
גרעסטע פארויכטיג-

קייט. דער וואגאן איז צוגעפאָהרען
צו דער אייענענבאהן־ליניע, וואו עס איז געשטא-
נען אָן א זייט, אָוועג פון וואגזאל, א וואגאן,
וועלכער איז געווען, וויא איך האב שפעטער
געזעהן, א פראכט־וואגאן. אהין האט מען מיר
אריינגעזעצט און לעבען מיר האָבען זיך געזעצט
דיא פאליציאָנסקע, וועלכע האָבען מיר געבראכט
פון טורמע.

ווען דער וואגאן איז צוגעצופעט געוואָרען
צום צוג, איז מיט אַמאָל ענטשטאנדען א גע-
רודער אויף דער פלאטפאָרמע און מיינע פאלי-
ציסטען בעגלייטער האָבען זיך גענומען שווישע-
נען. פון דיא עטליכע איינצעלנע ווערטער, וועל-
כע מיר איז געווען מעגליך צו הערען, האב
איך פערשטאנען אז מען האט אימזיען אררעט-
טירט און מיר איז איינגעפאללען, אז דאָס קען
האָבען א שייכות מיט מיר. ערסט פיעלע יאהרען
שפעטער האב איך ערפאָהרען אז יענעס אָווענד
זיינען ווירקליך פערהאפטעט געוואָרען צוויי פון
מיינע פריינדע אויף דעם פרייבורגער וואגזאל ;
זיי האָבען געוועלט מיטפאָהרען מיט דעמזעלבען
צוג אום אויף'ן וועג מיר צו העלפען ענטלויפען.
וויא מען זעהט, איז אויך דיעזע פראָבע געווען א
דורכפאלל. זיי האט מען פערהאלטען עטליכע
טעג אין טורמע און דאָן אָוועקגעשיקט נאָך
דער שווייץ.

אין דער פריה זיינען מיר אָנגעקומען אין
פראנקפורט־אס־מאין, וואו מען האָט מיר —
ווער, ווייס צוליעב וועלכען גרונד — וויעדער
אריינגעזעצט אין א טורמע. דער סמאָטריטעל
איז געווען א ליגענעסווירדיגער, פריינדליכער
און געשיקטער הערר. ווען איך האָב איהם גע-
פרעגט צו איך קען שרייבען א פאָסט־קארט צו
מיינע קרובים אין דער שווייץ און צו וועט מען
עס אָוועגשיקען, האָט ער מיר פערזיכערט אז
דאָס וועט זיכער גלייך געשעהן און האָט מיר
אויף'ן שטעלל געגעבען דיא נויטיגע שרייב־מא-
טעריאלען.* א צעללע האָט ער מיר געגעבען
א גרויסע, א ליכטיגע, מיט א פענסטער אויף'ן
גאס, וועלכע איז געווען זעהר א בעלעבמע גאס,
אַלס געזעלשאַפטער האָט ער צו מיר צוגע-
זעצט צוויי פאליציאָנסקע. אויף זיין אייגענע רעכ-
נונג האָט דער סמאָטריטעל בעשטעללט א מיטאָג
וועלכער איז געווען ניט שלעכט, אָדער האָט
מיר פיעללייכט געשמעקט דערפאר וואָס איך
האָב אין דיא פריהערדיגע עטליכע טעג, צוליעב
דיא פיעלע ערגערניסע, געהאט ווייניג אפפעטיט.
פאָראויסזעהנדיג אז איך וועל זיך האָבען צוגע-
פינען און אַללע מעגליכע פערהעלטניסע, האָב
איך בעשלאָסען זיך צו פערשאפען עטליכע ביר-
כער צום לעזען. ווען איך האָב דאָס געזאָגט
דעם סמאָטריטעל האָט ער זיך אַלליין אָנגעבאָ-
טען צו געהן זיי קויפען אזוי בילליג וויא מער
ליך. איך האָב איהם אָנגערופען, געדענק איך,
דיא נעמען פון פערשיעדענע קלאַסיקער, דייטשישע
און פראַנצויזישע איז אריינגאָל און ער האָט זיי
מיר ווירקליך פערשאפט ניט צאָהלענדיג קיין
הויכע פרייזען. ענדליך האָט ער מיר זאָגאר פאָר-
געשלאָגען מיט איהם צו שפאצירען אין הויף, —
מיר ביידע אַלליין. מיר דערצעהלענדיג אין דער
ציט פון אונזער שפאצירענאנג וועגען זיינע
פאמיליען־אָנגעלעגעהניסען האָט ער צו דערזעל-

*) שפעטער האָט זיך ארויסגעשטעללט, אז מיין
פאָסט־קארט איז איבערגעגעבען געוואָרען דורך דיא
פאליציסטען צו דיא רוסישע רעגירונג, הגם איך
האָב מיר געשריבען א איך בין געזונד.

מיר און אויף דעם אופן וואללט א פרעמדער אונז געהאלטען פאר א נרופע פון גוטע, "בער קאנטע", וועלכע געהען צוזאמען. איז דעם וואנאז וויעדער, וואו עס זיינען געווען פיעלע פאסאזשירען ה'ין אונז האבען מיר פארנומען צוויי בעזונדערע בייגנקלעך און קיינעם איז דא ארומיגע וויעדער וואללט נישט איינגעפאללען אז דאס פיהרען פאליצייסטע א געפאנגענעם גע- שמידט אין קייטען.

"ניט אומויסט - האב איך ביי זיך גע- טראכט - זאגט מען ביי אונז אין רוסלאנד, אז דיא טייטשען האבען אויסגעטראכט דיא אבער זיאנע; א ביטערע פאלק!"

זאגט מוז איך פון דעסטוועגען, אז וויא דיעזע אזוי אויף דיא אללע אנדערע פאליציי- סקע און געפענגניס - דיענער האבען מיר בער האנדעלט נישט גראב ווען אויף שטערנען און יע- דע קליינגקייט, וועלכע אויף האב פערלאנגט פון זיי איז פינקטליכע בעווייליגט געווארען. איז דיא פאפיערען, וועלכע זיי האבען מיט זיך געפיהרט אונזען, האב איך געוויסט, "דער אנגעבליכע בולגיין" (*) און אונטער דיעזען נאמען בין איך געבליעבען ביז מיין אנקומען אין רוסלאנד.

מכוח אנטלויפען איז אויפ'ן וועג נישט געווען וואס צו טראכטען. מיינע פאליצייסטע בעגליי- טער האבען פון מיר אן אויג נישט אראבענומען, זיינען פון מיר נישט אוועק א טרנט און זיינען דיא גאנצע צייט געווען וואד און מונטער. זיי הא- בען זיך מיט מיר נישט אריינגעלאזט אין קיין שום געשפרעך און איך אלליין בין דערצו אויך נישט געווען אויפגעלעגט. איך האב זיך געפיהלט בדרוקט, צובראכען און מיר. קיין שום געדאנק איז מיר אין קאפ נישט געקראכען. קיין זאך אויף דער ריזע האט מיר נישט פערמאגטערעסירט אדער געשטרייט. א מין אפענטיגקייט, א גלייכטייגקייט צו אלץ ארום מיר איז אויף מיר ארויפגעפאללען און ווען דיא צוקונפט איז מיר געקומען פאר דיא אויגען האב איך אין געדאנקען אויסגערופען: "וואס וועט זיין - וועט זיין א!" נאך דיא שטארקע אויפגענונג פון דער צייט פאר ביין אויסליעפערונג (צו רוס) (לאנד) איז איצט געווען אנגעקומען דיא רע- אקצאז.

אנקומענדיג דעם נעקסטען טאג איז בער- לין, בין איך אריינגעזעצט געווארען אין ערגיין א טורמע, וועלכע האט מיט איהר דונקעלן אויס- זעהען אויף מיר געמאכט א שווערן איינדרוק.

אלץ וואס ער האט געטאן און, אום צו פערנלעטען זיינע זינד, האט ער זיך אנגעבאטען צו העלפען ערמארדען סודייקען. אזוי וויא דיעזער איז גע- ווען אונגעהויער פארוויסטיג וואלט דער אטענטאט אויף איהם און דעגייטע'נס הילף טאקע געווען אונבעגלייך, און דערביי האט קיין רע- גיערונג'ס אגענט אזוי פיעל אונגליק נישט אנגעטאן וויא סודייקין. דעגאטע'נס פארשראג איז אנגענומען געווארען. דעם קומענדי- גען ווינטער, ווען סודייקין איז צוגעפונקומען מיט דעגאטע'נס אויף אן אבגערעטען פלאץ, זיי- נען צוויי רעוואלוציאנערען ארויסגעשפרונגען פון אן ארט וואו זיי האבען זיך געהאט בעהאלטען און האבען סודייקען צוגעהרג'עט. דיעזע פערזאנען זיינען שפעטער פערהאפטעט געווארען. מען האט זיי פערשמשט אויף אן אונבעשטיממע צייט אין קא- טארגען און מען האט זיי געהאלטען אין שליסל- בורגער קרויפאסט. דעגאטע'נס אבער איז אנטלאפען קיין אויסלאנד און איז אין גאנצען פערשוואונדען געווארען.

(*) דער וואס רופט זיך בולגיין.

בער צייט געמאכט א פראָבע, נישט זעהר געשיקט, ביי מיר אויסצופארשען צו בין איך נישט דע- גאייטעו. דאן ערסט איז מיר קלאָר געוואָרען דער גרונד פון זיין לעבעס-וויררדיגקייט, ה'ין דעם וואָס ער האָט, וויא מיר האָבען נאכדער דער- צעהלט מיינע פאליצייסטע געזעלשאפטער, אָב- געלעקט א ביינדעל ביין איינקויף פון דיא ביכער און האָט פון מיין מיטטאָג אויף געהאט א שטי- קעלע ריוח. ער איז געווען נאָאויז גענוג צו האָפּפּען, אז ער וועט פון מיר ארויסקריענען אז איך בין דעגאייטעו און וועט דערפאר בעקומען א בעלוינונג פון דער רעגירונג. דיעזער האָט, נעמליך, מיט א קורצע צייט פיהרער געהאט פער- שפראכען א, "רעוואָרד" פון 10 טויזענד רובלע צו דעם וואָס וועט כאַפּען דעגאייטעו און דער גאייטע'נס נאָמען איז דערפאר געווען אויף. דיא ליפּפּען פון אללע צייטונגס-לעזער. (*)

אין דעם פראנקפורטער געפענגניס האב איך צוגעבראכט ביז שפעט פון אווענד, ווען נאך מיר זיינען געקומען דריי לאקאלע פאלי- צייסטע, אויף איז ציווילע קליידער. יעדעס מאל ווען איך בין איבערגעגעבען געווארען פון איין גאנג שומרים צו אנאנדערן האט מען פון דאס נייע דורכגעזוכט מיינע קליידער. איידער מען האט מיר ארויסגעפיהרט צום וואגאל האט מען מיר אנגעטאן אז אייזערנע קייט, נישט זעהר דיק און נישט זעהר שווער, און זיא איז אויז דורכגענומען געווארען אונטער מיינע קליידער אז זייטיגע מענשען וואלטלען איהר גאר נישט בעמערקט. זיא האט מיר אבער גע- שמערט אין געהן שנעל, נישט צו רעדען פון לויפן.

אויף האב דאגעגען פראטעסטירט, אבער דיא פאליצייסטען האבען מיר ערקלערט אז זיי מוזען פאלגען דיא אינסטרוקציעס, וועלכע זיי האבען ערהאלטען פון דיא העכערע נא- שטאלסטווא און אז מיין פראטעסט וועט צו גארנישט נישט פיהרען. אויף האב זיך געמוזט אונטערגעבען. זיך נישט בענוגענענדיג מיט האל- טען מיר אין קייטען, האט איינער פון זיי, דער געזונדסטער קעלר, מיר גענומען אונטערן ארעם, ווען מיר זיינען געגאנגען איבער'ן וואג- זאל, אדער איבער דער פלאטפארמע, ווער- רענען דיא אנדערע צוויי זיינען געגאנגען ארום

(*) אזוי וויא היינט געדענקען וואהשיינליך נישט פיעלע און וואס דעגאטע'נס פערברענען איז בעשטאנען, וועל איך מיר ערלויבען אין קורצע ווערטער צו דעזעלענען אין מעשה. - דער געווענ- זענער ארטימלערקייט - קאפּיטאן סטרגי דעגאטע'נס, אן אנגעזעהענער מיטגליד פון דיא "נאראדנאָיא וואָלא", איז אין דעם אנהויב פון דיא אכציגער יאהרען פערהאפטעט געווארען. באלד נאכהער איז ער געווארען א פעררעמטער און האט ארויסגעגעבען פיעלע פון זיינע אפאלוגע חברים, אויף דעם אופן איז ער נישט נור בעפרייט געווארען, זאנדערן האט געקראכען דעם פוללען ציטרווען פון דעם דא- מאלס בעקאנטען און הערפארראגענדען פעטערבור- גער שעה פון דיא געהיים - פאליציי, פאלאווניק סודייקין. שפעטער אבער - צו דער פאר ווייל זיין געוויסען האט איהם געקוועלען - אדער ווייל ער האט מורא געהאט פאר זיין לעבען כחמת זיין טהע- מיגקייט איז בעקאנט געווארען צווישען דיא רע- וואלוציאנערן - האט ער, דעגאטע'נס, און דעם זוממער פון 1883, זיך מודה געווען פאר זיי אין

ענדליך דאָ, און מיר האָבען אויף אייך געווארט, יא, געווארט!" — מיט דיעזע ווערטער און מיט אַ פריינדליכען שטייבעל אויף דיא פנים/ער האָבען מיר בעגריסט יונגע געזונדע קערלע, זיין פון רוסישע פויערען. זיי זיינען געווען גע- קליידעט אין גרינע מאנדירען, וועלכע קומען אונז פאר אזוי אונפאַסענד. דעם אמת גערעט, האב איך זיך אַלליין אויף דערפרעהט, האב זיי צוגעשטייבעלט, עפעס אזוי וויא איך וואָלט מיר דאָ צונויפגעטראָפּען מיט גוטע אַלטע בע- קאנטע.

"פון וואנען קענט איהר מיר?" האָב איך זיי געפרעגט, ענטפערנדיג אויף זייער בעגרי- סונג און געהענדיג צוזאממען מיט זיי צו דיא זשאנדארמסקאיע אַטדעלעניע.

"נאָט איז מיט אייך! מיר האָבען שוין לאנג פון אייך געהערט!" — האָבען זיך אַב- גערופען אייניגע שטיימען — "וואָלט איהר ניט וועלען עפעס צובייסען, אַ גלאז טיי טרינק קען, אָדער וועט איהר זיך צוערסט אַרומווא- שען."

דיעזען פאַרשלאָג האָבען זיי מיר געמאכט מיט פריינדליכקייט און האָבען ערפילט יעדען פערלאנג מיינעם. אין זייער בענהמען צו מיר האָט זיך געפיהלט אַ געוויסע פראָסטקייט, זאָ- גאר, ליבעסווירדיגקייט. וועהרענד ביי דיא דייטשע טורמעדיעניסר בין איך געווען אַ שרעקליכע פערברעכער, איינער וואָס בעהאַלט זיך אונטער אַן אויסגעטראַכטען נאָמען און וועלכען מען ליפערט אויס, וואָס דערפאַר, ווען אַלץ וועט גליקליך דורכגעהן, וועט מען וואָהר- שיינליך קרעגען אַ גוטע בע-ווינונג — זיי פלע- גען זיך וועגען דעם שושקענען ווען זיי האָבען געמיינט אַז איך שלאַף — האָבען מיר אונזערע רוסישע זשאנדארען בעטראַכט איינפאַך אַלס פאַליטישען פערברעכער, וואָס צו זיין נאָמען זיינען זיי שוין לאנג צוגעוואוינט געוואָרען און וועלכען זיי האָבען אַיצט געהאַלטען פאַר אַן אַלטען בעקאנטען.

איך בין דאן געווען אוועג פון רוסלאַנד איבער פיער יאָהר און דיא ערסטע היימישע מענשען, וועלכע האָבען מיר בעגעגענט, הערענ- דיג צו מיר רוסיש, זיינען געווען זשאנדארען. קיין וואונדער ניט, אַז איך האָב מיר דערפרעהט. ווען אַ זויטיגער מענש וואָלט אַריינגעגאנגען וויא איך בין געזעסען ביין טיש, ביי אַ גלאז טיי און אַן אַנבייטען, זיך אונטערהאַלטענדיג מיט דיא זשאנדארען אַרום מיר און ווען ער וואָלט זיך צוגעהערט צו אונזער געשפּרעך, וואָלט ער זיכער געגלייבט, אַז דאָ זיינען ענדליך צוזאַם- מען, — ענדליך, נאָך אַ לאנגיעהריגע שיידונג, גוטע אַלטע בעקאנטע.

דיא צעללע איז אויך געווען אַ דונקעלע, מיט אַ פענסטער, וועלכע איז געווען פערשטעלט דורך אַ הויכע שטיינערנע וואַנד פון דרויסען. דיא געפנגניס - וועכטער, מיט זייערע אונפריינד- ליכע פנימער, האָבען אויף מיר געבליקט מיט פערדאָר. דאָס אַללעס האָט ניט וויללענדיג גע- מאַכט דענקען וויא טרויעריג עס דאַרף זיך פיהלען אין אַזא אַרט איינער וואָס איז פער- אורטהיילט צו זיצען אַ לאַנגע צייט. פיעלע גע- פענגניסע איז מיר אויסגעקומען צו "בעזוכען" אין אייראפעאישען רוסלאַנד און אין סיביר, אַבער, אזוי ווייט וויא איך קען מיר עראינערן, האָב איך אין ערגיץ ניט געהאַט אַזא שרעקליכען בעדריקענדען געפיהל וויא איך יענע בערלינער טורמע. אַללעס אַרום אייך האָט אייך געזאָגט אַז איהר געפינט זיך אין דער הויפטשטאָרט פון פרייסען, וואו שטרענגקייט און דיסציפלין, מיט אנדערע ווערטער: גראַבקיט און האַרטקייט זיינען דיא הערשענדע פרינציפּען.

דיא פאַליציסטען, וועלכע האָבען מיר אַהין געבראַכט פון פראנקפורט, האָבען מיר ניט גע- לאזען אַלליין אין דער צעללע. זיך אַבוועכסלענ- דיג פון צייט צו צייט, האָבען זיי זיך איינגעפונען איינער נאָך דעם אנדערן אַרום מיר. איך מוז זאָגען אַז דאָס איז מיר זאָגאַר געווען אַנגענעם, ווייל וויא וועגניג זייער געוועלשאַפט איז ניט געווען ווייניגענסווערטה, האָט אין אַזא טרויער- גע, היש'דיגע צעללע דיא אַנוועזענהייט פון יעדע קעבערדיגע בעשעפּעניס עטוואָס אַנגע- שוואַכט דעם בעדריקענדען איינפלוס אַרום מיר. לאַנג איז מיר, איבריגענס, ניט אויסגעקומען צו זיצען אין יענע בערלינער טורמע און איך בין געווען העכסט צופריעדען ווען דיא פאַלי- צייסקע, וועלכע האָבען מיר בעגלייט ביז בער- ליין, האָבען מיר אַרויסגעפיהרט פון דאַרטען צו רייזען ווייטער צום גרעניץ.

דעם פריהמארגען פון דעם נעקסטען טאג זיינען מיר געווען אין רוסלאַנד.

דיא סטאַנציע, אויף וועלכע מיר זיינען אַבגשטייגענע, הייסט גראַניאַ. דייער ווייטער פונקט איז וואַהרשיינליך אויסגעקליבען געווא- רען כדי אַז מיינע געזאַסען זאָלען ניט קענען פרוברען מיר בעפרייען. מיר העלפענדיג ענט- לויפּען פון אַ סטאַנציע ביין גרעניץ. דיא וואָס האָבען געהאַט מיר אויסצוליעפערן זיינען וואָהר- שיינליך געקומען אַוואַר דעם געלענעקן דורך דעם וואָס דעם פוילישען סאַציאַליסט מענדעל- סאָן, וועלכען פרוייסישע פאַליציסטען האָבען געבראַכט — מיט אַ קורצע צייט פריהער —

אויפּען גרענעץ פון רוסלאַנד, אין אַלעקסאַנדראַ- ווא, אויב איך האָב ניט קיין טעות, און וועל- כען רוסישע זשאנדארען האָבען דאַרטען גע- דאַרפט איבערנעמען, איז געלונגען צוריק צו ענטלויפּען קיין אויסלאַנד מיט דיא הילף פון אייניגע פריינדע.

דאָס איז געווען אין מיטען מאי; דער וועטער איז געווען פּיין. איך געדענק גענוי אַלץ וואָס איך האָב געפיהלט יענעם טאָג, אַנ- קומענדיג אַהין. קוים האָט דער צוג זיך אַב- געשטעלט און איך בין, איין דער בעגלייטונג פון דיא פאַליציסטען, אַרבעטענדיג אויף דיא פלאטפארמע האָבען מיר אַרומגערינגעלט איי- ניגע רוסישע זשאנדארען.

"גוט - מאָרגען, דייטש, אַט זייט איהר

מיך נאך אמאל גוט אונטערזוכען. געהאט האב איך, אין דיא קליידער כהאטלעך, נאך דייטשע געלד און א שערעלע, אבער איך האב בעשלעך סען זיי ניט פארצווייגען. דא זשאנדארען האבען געזוכט, געזוכט, אבער ניט געפונען.

נאך פעטערבורג האבען מיך אווענגעפיהרט דריי זשאנדארען. ווען דער צוג איז אין דער נאכט אָנגעקומען אין ווארשוי האט אונז אייף דער אייזענבאָהן שטאציען בענגענט דער זשאנדארמסקי פאלקאוויטש. וויא דיא מייסטע פון זיינע קאללעגען האט ער ליעב געהאט צו רעדען.

„איחר געהערט צו וועלכען פראג צעס? דעם משיגירינער?“

„יא,“ האב איך געענטפערט.

וויא עס שיינט האט ער געוועלט מיך טרויסטען; ער האט צו מיר געזאגט:

„דאס איז אן אלטער פראצעס. דאס איז געווען אין דער צייט פונ'ם פוילישען מיאטעזש. ניין? איחר וועט געניסען דעם בענעפיט פון דעם מאניפעסט. איחר וועט אָבקומען מיט א קלייניגקייט.“

אין דער צייט פון דעם פוילישען מיאטעזש בין איך קאם אלס געווען 8 יאָהר. דאס בעווייזט וויא פיעל מאנכע זשאנדארמסקי פאלקאוויטשעס האבען געוואוסט פון פאליטישע פראצעסען.

ניט אכטענדיג, פון דעסטוועגען, אויף דיא ליעבענסווירדיגקייט וועלכע ער האט ארויסגע- צייגט אין דעם געשפרעך מיט מיר, האט ער דיא זשאנדארען געגעבען דיא שטרענגסטע אינ- סטרוקציען. צופעלליג האב איך דאס גע- קראָגען צו הערן זיצענדיג אין וואגאן.

„לאָזט פון איהם אן אויג ניט אראָב, — האט ער זיי צוגעשושקעט, — עפענט ניט קיין פענסטער, לאָזט איהם ניט ארויס אויף קיין שטאציען, שלאָפט ניט נעכט“ א. ז. וו. זיי אבער האבען מיך כהאנדעלט וויא פריהער און האבען ניט ארויסגעוויזען קיין שום בעפריכטונג אז איך זאל פון זיי ענטלויפען.

ווען מיר זיינען אָנגעקומען אין פעטער- בורג, האט אונז בענגענט דער זשאנדארמסקי קאפיטאן און גלייך פון סטאנציע האט ער מ'ך אין דער בעגלייטונג פון דיאזעלביגע זשאנדאר- רען אווענגעפיהרט אין פעטערפאולאָווסקי קריעפאסט.

(פאָרטז. פאלגט.)

„נו, וויא איז דאָרטען אין אויסלאַנד, ער- גער וויא ביי אונז, קלער איך?“ האבען זיי מיך געפרעגט. איך האב זיי דערצהעלט וועגען „אויסלאַנד“ בעווייזענדיג, אז דאָרטען איז פיעל בעסער וויא ביי אונז. דערמיט האבען זיי זיך ערקלערט ניט איינשטיממיג און ביי אונז האט זיך פערפלאַכטען א לאנגער, זעהר א לעבהאפטער שטרייט אין וועלכען עס האבען אנטהייל גענומען אללע, וועלכע זיינען דערביי געווען — א שטיק 10 ביז 12 פארשוין. ווען דיעזע טהעמא איז געווען אין גאנצען ארומגע- רעט פון אללע זייטען האב איך, פון מיין זייט, זיי געפרעגט וואָס אין רוסלאַנד הערט זיך, וואָס פאר נייעס איז פאָרגעקומען. דיא זשאנדארען האבען מיר מיט התפעלות ערצהעלט וויא גאנץ רוסלאַנד האט א קורצע צייט פריהער געפיערט דיא מינדיגקייט פון דעם רוסישען קרוינפרינץ (דעם איצטיגען קייזער). —

ווען דיא דייטשע פאליצייסטען האבען גע- האט איבערגעגעבען צו דיא רוסישע זשאנדארען מיינע זאכען, מיין געלד און מיך אלליין, האבען זיי זיך אָבעטראָגען, אויסוועהנדיג אונצופריד- דען, ווייל זיי האבען ניט געקראָגען דיא ערוואַר- טעטע בעלוינונג, וועניגסטענס ניט דאן אויפן גרעניץ. ווען דיא צייט איז געקומען. פאר'ן צוג אָבצוגעהן, האט דער זשאנדארמערע-אָפיציר געגעבען א בעפעל אז דיא סאָלאַטען, וועלכע דארפן מיך בעגלייטען זאללען זיך מאַכען רייזע- פערטיג. איך האב געזעהן וויא ער האט איבערגעגעבען דעם וועלטסטען פון זיי דאס געלד, וועלכעס דיא דייטשע פאליצייסטען האבען פון מיר אווענגענומען. איך האב דאן שטיללערהייט ארויסגענומען פון זייער בעהעלטענים רוסישע אסיגנאציעס, וועלכע זיינען געווען ביי מיר גע- בליעבען און האב איהם געבעטען ער זאל דאס אויך נעהמען צוזאממען מיט דיא אנדערע געלד; איך האב מורא געהאט אז אין דעם פאלל ווען זיי זאללען מאַכען א שטרענגערן אָביסס ביי מיר וועלען זיי דאס געלד געפינען, און עס פיעללייכט קאנפאסירען. — דאס האט דעם אָפיציר זעהר פערוואונדערט.

„וויא אזוי קומט איהר צו האבען ביי זיך געלד?“ — האט ער געפרעגט — „האט מען דען אייך ניט דורכגעזוכט?“

„יא, האב איך געענטפערט, געזוכט האבען זיי, אבער זיי האבען ניט געפונען.“

ער האט מיך דאן געפרעגט צו האב איך ניט ביי זיך נאך געלד און ווען איך האב גע- ענטפערט אז איך האב ניט, האט ער געהייסען

דיא רעוואלוציאנערע פעוועגונג אין רוסלאנד

(א מאָנאָטליכע איבערזיכט.)

פון מי"ב.

נאָכגעבען דער אָפּפּאָזיציע, שטויסט דעריבער פון איהם אָב אפילו דיא מעסיגסטע עלעמענטען און קאָזט איהם ניט איבער אלס א זיכערן אָנֶג שפּאַרס פונקט מעהר וויא דיא ווילדעסטע עלע־מענטען פון דער רוסישער רעאקציע. דיא צוויי־טע סבה איז א ווירקונג פון דער „ענטשלאָסענער פּאָליטיק“. מען מוז ווייזען דער געזעלשאפט, אז דיא רעגירונג שטעהט פעסט אויף דיא פיס, אז זיא האָט פאַר קיינעם ניט מורא, אז זיא שפייט אויף דער גאנצער אָפּפּאָזיציע. ווארום אנדערש וויא א שפיי דער געזעלשאפט אין צורה קען מען ניט רעכענען דיא „דערהייבונג“ פון מעשטשערסקי', אָדער פון פּאָדוואַל' און זון באַטאָוו'.

דיא „ענטשלאָסענע פּאָליטיק“ ציהט אַלץ שטאַרקער אָן דיא קייט, וואָס פערשמידט רוס־לאַנד. דיא לאַגע פון דער רעגירונג ווערט אַלץ קריטישער. פלעזע זעהט דאָס, ער פערשטעהט אָבער ניט דיא סבות דערפון. ער האָפט וויא עס איז אריבערצוקומען דיווען קריזיס. דערווייך טהוט ער פון איין זייט א וואָר א „ביינדעל“, פון דער אנדערער זייט א טופ מיטן פוס, דאָ א גלעט, דאָ א קנאל מיטן בייטש. דיוע אלע מיט־לען פון דער בעקאנטער רעגירונגס קונסט „צור טהייל און הערש“ האָבען אָבער צוויי שפיצען, און אויב זיי שטעכען טאקי מיט איין שפיץ דיא אָפּפּאָזיציע, שטעכען זיי אָבער מיט דעם אנדערן דיא רעגירונג אליין.

נעהמט צום ביישפּיעל דיא קאָמיטעטען צו דער בעטראכטונג פון דיא בעדירפנישען פון דער לאַנדווירטשאפט. מיט דער בעשאפונג פון דיוע „קאָמיטעטען“ האָט דיא רעגירונג געוואָלט שייַסען צוויי האָזען. ערשטענס—דיא אויפהייבונג פון דיא פּראָדוקטיווקרעפטען פון דער פּאָלסקי־בעלזשיטשיקייט. דיא פינאנצפּאָליטיק פון דער פעטערסבורגער רעגירונג האָט גע־בראכט דיא לאַנד צום עקאָנאָמישען אַבגורנד, צום שאַרפּסטען פּאָלסקי־דלות. וויטטע האָט גע־קינצעלט גלענצענדע רעכענונגען, האָט געטרו־

יא געשיכטע הור'ט זיך איבער צוויי מאל — וויא מאַרקס האט אמאל געזאָגט — דעם ערשטען מאל וויא א טראַגעדיע. דעם צווייטען ווי א פּוֹר־שפּיעל. טהוט א קוק אויף דיא

לעצטע צוויי עפאכען פון דער רוסישער רעאקציע: איז דאָס אויף זיי ניט מקוים געוואָרען? ניקאָלאַי־קונעלעמל אנשטאט אלעקסאנדער דעם 3־טען, פירסט מעשטשערסקי אלס זיין יועץ אנשטאט קאטקאוו'. קאטקאוו, דער יועץ פון אלעקסאנדער דעם דריטען, איז געווען א פינ־סטערער רעאקציאנער, א פערדאָרבענע נאטור, אָבער א מענש מיט א קאָפּ און מיט א געוויסען אָרדנונג אין קאָפּ. וועגען מעשטשערסקין וועט דאָס אפילו זיין ערגסטער שונא ניט זאָגען. ווער קען ניט דעם נאָמען פון דיווען האַלב־משוגענע רעדאקטאָר פון „גראַזדאנין“, פון דיווען פיהר־שען נביא פון דער רוט, פון דיווען גיפטיגען אָב־שפּראַץ פון דער פאנשטישונע, פון דיווען ניר־דערטרעכטיגען, פערדאָרבענעם אידאָט, וועל־כען מ'האָט פריהער אַרויסגעטריבען אפילו פון קייזערליכען הויף פאַר זיין פערדאָרבענהייט און זנות? און דיווער אַל־רוסישער פּאָיאָן שפּילט איצטער איינע פון דיא ערשטע פידלען אין דעם רעגירונגס־אַרקעסטער, ער שטעלט פאַר פּראָ־יעקטען, שרייבט „אנווייזונגען“ פאַר מיניסטאָר־רען, מייסט זיך אומעטום — און מען רערט איהם, מען מוז איהם הערען. קען דיא רוסישע זעלבסט־הערישונג פאלען נידריגער?

פלעווע האָט לכתחילה ניט זעהר צופרידען געקוקט אויף דעם נייעם „וועץ“, מיט דער צייט אָבער האָט מען געשלאָסען חב־שאַפט, און דאָס צוליעב צוויי סבות. דיא ערשטע סבה איז — „ענטשלאָסענע פּאָליטיקע“ פון פלע־וועץ, וועלכע עס לאָזט איהם ניט אויף א האָר

פארויצענדע פון דיא קאמיטעטען, האָבען אין דאָס רוב ערטער צוליעב פערשיעדענע אורזאכען פעררופען צו דיא אסיפות אלע זעמסקע טהוערס, דיא אסיפות האָבען אויף אזא אופן בעקומען א יטארה אויסגעדריקטען זעמסקען כאראקטער.

דאָס האָט זיך ארויסגעוויזען אין דיא פאָר דערונגען פון דיא קאמיטעטען. דעם גאנצען סך הכל קען מען נאָך איצט ניט געבען, ווארים דיא ארבייטען פון דיא קאמיטעטען זיינען נאָך ניט געענדיגט, אָבער דאָס, וואָל עס טרעט שוין איצט ארויס, איז זעהר בעדייטענד, עס פערמשפט די עקזיסטירענדע פאָליטישע אָרדנונג צום טויט.

דורך אלע פראַיעקטען און פאָדערונגען פון דיא קאמיטעטען געהט דורך וויא א רויטער שטור דער בעוואוסטזיין פון דעם פאָלקאמען באַנקי דאָס פון דער איצטיגער מלוכה-פיהרונג, און פון דער נייטוענדיגקייט, וויא דער בעוואוסטער זעמסקער טהוער בונאקאוו האָט זיך אויסגע- דריקט אין דעם וואָרגאנעזשער אויערדנעם „קאָ מיטעט“, ראדיקאל איבערצובויען דעם גאנצען רוסישען לעבען. דיא קאמיטעטען פאָדערן דערי- בער פון איין זייט דיא אויסברייטערונג פון דער זעלבסטפערוואלטונג, פון דער אנדערער זייט דיא עקאנאמישע, רעכטליכע און גייסטיגע אויפהיי- בונג פון דער ביוערנשאפט דורך א רייהע פון רעפארמעס. ווייטער פון אלע זיינען געגאנגען דער סודזשאנעט און דער וואָרגאנעזשער אויערדנער קאמיטעט.

אין דעם לעצטען האָט דער שוין אויבער- דערמאנטער בונאקאוו געהאלטען א רעדע, אין וועלכע ער האָט אָנגעוויזען, וויא ווייט רוסלאנד איז אָבערשטאנען פון גאנץ אייראָפּא, וויא ווייט עס איז געפאלען די רוסישע פאָלקס-ווירטשאפט, וויא ווייט עס איז אונגעגלייך צו קלעהרען ווער גען דער פערבעסערונג פון דער לאגע פון פאָלק, ניט דענדיג וועגען דער איבערבוואונג פון דער גאנצער פאָליטישער אָרדנונג. ער האָט דיא איצטיגע רוסישע אָרדנונג פערגליכען מיט א חורבה. קען מען דען ריידען וועגען דער פעררייב- טונג פון א חורבה? כל זמן אין רוסלאנד וועט ניט זיין א אמת'ע זעלבסטפערוואלטונג, קען מען ניט ריידען וועגען ספעציעלע אויסבעסערונגען. נאָך ראדיקאלער האָט גערעדט דער דאָקטאָר מאַרטינאָוו. ער איז געגאנגען אזוי ווייט, אז ער האָט געפאָדערט, מען זאָל איבערגעבען דיא פראגע וועגען דיא בערערפנישען פון דער לאַנד- ווירטשאפט און אלע פראגעס וואָס זיינען מיט איהר פערבונדען צו א געזעצליכע. אָלגעמיינדיג- סישע אויסגעקליבענע פערזאמלונג וואו יעדערן זאָל זיין גארנאטירט פערזענליכע פרייהייט און פרייהייט צו ריידען.

אָבער כאַטש דיא איכריגע קאמיטעטען

מייטערט וועגען דער בליהענדער לאגע פון דיא רוסישע פינאנצען, אָבער דאָס זיינען אלץ גע- ווען „פאטעמקינ'שע דערפער“, לופט-שלעסער, וועלכע זיינען צושטעמטער געוואָרען דורך דעם עקאנאמישען חורבן פון דער רוסישער פאָלקס- בערהיבתישקייט. ס'איז נויטיג געוואָרען זיך ערנסט צו פערטראכטען וועגען דיא אויפהיי- בונג פון דיא פראָדוקטיוו קרעפטען פון לאַנד און ס'איז דעריבער בעשאפען געוואָרען א „ספע- ציעלע אסיפה“ פון דריי מיניסטארען און עטליי- כע העכערע בעאמטע. אָבער אָהן דער הילף פון דער געזעלשאפט האָט זיך דיא רעגירונג ניט געקענט בענעהן און אקוראט וויא דיא פראנצויז- יישע רעגירונג פאר דער פראנצויזישער רעווא- לוציאָן, האָט זיא צוזאמענגערופען ספעציעלע קאמיסיעס, „קאמיטעטען“ צו דער ארומריידיג פון דער דאָס לאגע פון דער פאָלקס-בערהיבתישקייט. דיוע קאמיטעטען האָבען אָבער — צווייטענס — אין דער אייגענער צייט געדארפט זיין א „ביינ- דעל“, וואָס זאָל אָפּפיהרען די אויפמערקזאמקייט פון דער ליבעראלער אָפּפאָזיציע פון פאָליטישען קאמפאריעלד, זאָל איהר אָברויסען פון דעם גאנצען אָפּפאָזיציאָנעם לאַגער. דיא ליבעראלען וועלען דערווייל אביסעל רודערן, וועלען דע- וויילע געפינען א אויסגאנג פאר זייער טהעטיג- קייטס-דאָרשט, — דער געפעהרליכער מאַמענט וועט דערוויילע אריבער. דאָס איז געווען דיא דאָפעלטע רעכענונג פון דער רעגירונג, אָבער „יעדער שטעקען האָט צוויי עקען“ — דיא לאָ- גיק פון דער ווירקליכקייט האָט דיוע רעכענונג געשטעלט אויף קאָפּ, דיא רעכענונג האָט זיך אומגעקעהרט געגען דער רעגירונג.

דיא „קאמיטעטען“ האָבען אויפגעהויבען דיא זעלבסטטהעטיגקייט פון דיא ליבעראלען, דיא ליבעראלען האָבען אָנגעהויבען ריידען נאָר מיט א עזות'דיגער שפראך. אומזיסט האָט דיא רעגירונג זיך בעמיהט צו בעגרענצען דיא ראהר מען פון דיוע אסיפות מיט ספעציעלע לאַנד- ווירטשאפטליכע פראגען, אויף'ן ערשטען פלאץ זיינען ניט קוקענדיג אויף דעם פאָרט ארויסגע- טרעטען אָלגעמיינע פאָליטישע פראגען, נאָך מעהר, זיי האָבען ארויסגעשטויסען אלע איבעריגע ספעציעלע פראגען. און דיא רעגירונג האָט ניט געסמעיט דאָס אָבצושטע- לען, זיא האָט געמוזט מסכים זיין דערצו. דיא קאמיטעטען האָבען בעקומען דעם רעכט צו בע- ריהרען אַלע פראגען, וואָס האָבען א שייכות צו דער אויפהויבונג פון דער פאָלקס-בע- היתישקייט. אומזיסט האָט ווייטער דיא רע- גירונג געוואָלט בעגרענצען דעם צוטריט צו דיא „קאמיטעטען“ ניט צולאָזענדיג צו זיי דיא זעמ- סטועס. דיא פון דער רעגירונג בעשטימטע

זיך איבערבייטען אין א משפט איבער דער רעגירונג. און ניט נאָר אין א משפט. דער סוד פלעגט ווערען דיא בימה פון וועלכער דיא רעוואלוציאנערן פלעגן פראָפאגאנדירען זייערע רעוואלוציאנערע אידעען. צו וואָס פאַר א רוח די רעגירונג האָט בעדארפט האָבען דיא נאנצע קאָר מעדיע? האָט זיא דען ניט געקענט זיך אָברע־כענען מיט דיא רעוואלוציאנערן שטילערהייט? דיא רעגירונג האָט דעריבער אויסערסט זעל־טען בענוצט דעם „עפענטליכען“ משפט.

איצטער איז דיא מעשה געוואָרען אנדערש. דיא לאַגע איז א קריטישע. פלעווע האָפט צו דערשטיקען דיא דעמאָנסטראציעס, אויסער מיט דיא נאגאָיקעס און דיא ריטער, נאָך מיט אכזרישע משפטים איבער דיא רעוואלוציאנערן. ער האָט דעריבער איבערגעגעבען דיא ארעסטיר־טע פאר דער ניושניגאוואָגראַדער, סאראטאָו ווער און סאַרמאָווער מאַידעמאָנסטראציעס צום סוד.

דער סוד איז ניט לאַנג פאַרגעקומען. פאַר דעם סוד האָט מען אין סאראטאָו געמאכט א מאַסע הויזרוכונגען און פיעלע ארעסטען, מורא האָבענדיג אז עס זאָל חלילה ניט פאַרקומען נייע דעמאָנסטראציעס אין דער צייט פון משפט. סוד האָט ערפיללט דיא ערווארטונגען פון אלע רעוואלוציאנערן — ס'איז ווידער געווען א משפט ניט איבער דיא דעמאָנסטראציעס, נאָר איבער דער רעגירונג. דיא רעוואלוציאנערן האָבען זיך געהאַלטען העלדיש, אין זייערע רעדעס האָבען זיי זיך אָפּען ערקלערט פאַר רעוואלוציאנערן, האָר בען געוויזען, וויא אזוי זיי זיינען געקומען צו זייערע רעוואלוציאנערע איבערצייגונג און האָר בען געזאָגט, אז זיי וועלען ווייטער אויך בלייב־בען רעוואלוציאנערן. אין דעם ניושניגאוואָגראַדער סוד האָבען א גרויסען רושם געמאכט דיא רעדעס פון מאָיסעווע, זאלאמאָו און סאָ־מילין. מאיעסעווע האָט געענדיגט זיין רעדע מיט דעם אויכור, „נידער די זעלבסחערשונג!“ אויף'ן סאראטאָווער סוד האָט א ברענענדיגע רעדע געהאַלטען פאַפּאָנאָו. דער פרעזידענט פון סוד האָט איהם איבערגעריסען זיין רעדע, וויא ער איז נאָר צוגעגאנגען צו דער ערקלעהרונג, וויא אזוי ער איז דערגאנגען צום סאָציאליזמוס. דער צווייטער פון דיא סאראטאָווער בעשולדיג־טע, א ארבייטער וואָיעוואָרין, האָט בעוויזען, אז דער רוסישער ארבייטער מוז דערגעהן צום פאָלי־טישען קאמפף. כאָטש דער פרעזידענט האָט איהם איבערגעריסען, האָט פון דעסמוועגען זיין רעדע געמאכט א גרויסען רושם אויף אלע פער־זאמעלטע. פרוץ און שארף האָט איהם פון דיא בעשולדיגטע פרויען, ארכאנגעלסקאיא, אויסגע־

שטעלען ניט דירעקט דיא פאַדערונג פון א פאַר־קאמענט, כאָטש זייערע פאַדערונגען זיינען דאָס רוב זעהר מעסיגע פון דעסמוועגען קעהרט פלע־ווע וועלעטען. מאָרטינאָו'ן האָט מען באלד ארע־טירט און אעוועקגעהירט אין פעטערסבורגער געפּענגנים. בונאקאָו'ן האָט מען געהייסען קומען אין פעטערסבורג און דאָרט האָט מען איהם דערווילע פּערהאַלטען. דאָס האָט, פּערישטעהט זיך, אָנגעמאכט א רעש אין גאנץ רוסלאנד.

מען דארף אָבער ניט צו פיעל טרויען דער ליבעראלער אָפּפּאָזיציע. שוין איצט, אין אייר נעם פון דיא בעקוועסטע מאָמענטען פאַר איהר ענטוויקלונג, ווען זיא האָט געדארפט, „שמידען דעם אייזען, כל זמן ער איז הייס“, בעווייזט זיך אין איהר א טהייל, וועלכער שלעפט איהר אין א בלאַטע, וועלכער האָפט דורך „לעגאלי־טעט און טרייקייט צו דער „אַרדנונג“ צו דער־גרייכען פּערישעדיגע זעמסקע רעפּארמעס, וועלכער ערקלעהרט דער רעגירונג, וויא דיא צוויי אָנפיהרער פון דיא ליבעראלען, יעוורעינאָו און געדיען, אז ער איז אויך געגען דיא „באנדע“ פון „אנארכיסטען“ (דאָס מיינען זיי דיא רע־וואלוציאנערן), וועלכע וויל איבערקעהרען דיא נאנצע אָרדנונג און האָט אפילו ניט קיין מורא פאַרן טויט, מיט אַיין וואָרט, וועלכער האָט זיך שוין כמעט דערוואָרגען מיט דעם „ביינדעל“, וועלכען פלעווע האָט איהם געוואָרפען. און דיווער טהייל איז ניט קיין קליינער, יעדענפאלס א גרע־סערער פאַר דעם ראדיקאלען טהייל פון דער ליבעראלער אָפּפּאָזיציע. איבערהויפט קומט פאַר פאַר אונזערע אויגען א געוויסער אָבשיידונגס־פראָצעס פון דיא פּערישעדיגע עלעמענטען פון ווערעכע עס בעשטעהט דיא ליבעראלע אָפּפּאָזיציע, און דיא רעוולוטאטען פון דיווער אָבשייד־דונג איז נאָך צוליעב דעם איצט שווערער צו בעשטימען, וואָס דיווער אָפּפּאָזיציע האָט ניט קיין שום אָרגאניזאציע, וואָס זיא בילדעט איי־גענטליך א פאָליטישע תהו ובהו. אָבער ס'איז ניטאָ קיין ספּ — אין דער נאָהענטער צוקונפט וועלען אלע טהיילען פון דער ליבעראלער אָפּפּאָזיציע מוזען עפענען זייערע קאָרטען. דאמאלסט וועט קלאָהר זיין, מיט וועמען מ'האָט צו טאָהן.

* * *

פלעווע האָט ארויסגעשטעלט א נייעם כלי־זיין געגען דער רעוואלוציאנערער בעוועגונג, מיר טרעטען ווידער אריין אין דער עפאָכע פון דיא „פאָליטישע פראָצעסען“. זייט דיא גרויסע פראָ־צעסען פון דיא „נאָרדניקעס“ האָט דיא רע־גירונג זעהר זעלטען אָנגעווענדעט דיווען כלי־זין. זיא האָט מורא געהאט פאַר דער פראָפא־גאנדיסטישער ווירקונג פון אזוינע פראָצעסען. דער משפט איבער דיא רעוואלוציאנערן פלעגט

טיע צו דיא בעשולדיגטע. דער פרעזידענט האָט זיי ניט איין מאָהל געמוזט איבעררייסען.

דער משפט איז, וויא מען האָט פון פריהער ערווארטעט, אן אכזרישער. פון דיא סאראטאָר ווער בעשולדיגטע זיינען 7 גער'משפט געוואָרען אויף אייביגע פערשיקונג אין סיביר מיט דער אָנווערונג פון אלע רעכטע, 3 צו 2½ יאָהר גע'פענגנים און 5 אין גאנצען בעפרייט. פון דיא ניושני נאווואראדער זיינען 7 פערמפּשט געוואָרען אויף אייביגע סיביר מיט דער אָנווערונג פון אלע רעכטע, 2 בעפרייט; פון דער סאראטאָר ווער, 6 אויף אייביגע סיביר מיט דער אָנווערונג פון אלע רעכטע, 8 בעפרייט.

דיא דראמא איז געענדיגט, דער כשר'ער „משפט" איז אויסגעפיהרט. ווער איז אָבער דער פערמפּשטער — דיא רעוואָלוציאָנערן, אָדער דיא פעטערסבורגער רעגירונג ?

עס בלייבט שוין אונז קיין פלאץ ניט צו ריידען וועגען דעם סך הכל פון דער בויערן-בע'וועגונג. וועגען דעם א צווייטען מאָהל.

דריקט איהר פעראכטונג צו דעם לאַקעיעסקען סוד און צו די קיווערליכע לאַקעיען — דיא ריכטער.

דיא אדוואָקאטען איז געבליבען ווייניג וואָס צו ריידען, עטליכע פון זיי האָבען געזאָגט, אז צו דיא רעדעס פון דיא בעשולדיגטע קענען זיי גאָר ניט דערלייגען, שוין ניט ריידענדיג וועגען דעם, וואָס דאָס וואָלט געווען פאר זיי א ביסעל געפעהרליך, זיי וואָלטען נאָך אליין אריינפאלען אין דיא הענד פון סוד. זייער הויפט'בעמיהען האָבען זיי אָנגעווענדעט אויף צו דער ווייזען דיא גאנצע פאלשקייט פון דיא „קהלשע" עדות, דיא אלע שפיאָנעס, וועלכע דיא פאָלי'ציי און זשאַנדארמערע האָט געבראכט פאר „עדות". און זייער אויפגאבע האָט זיי זיך פאָל'קאָס איינגעגעבען. דיא סאראטאָווער אדוואָקאטען, וואָלקענשטיין און מאַנדעלשטאָם, האָ'בען געהאלטען ברענענדיגע רעדעס, אין וועל'כע זיי האָבען שטארק בעוויזען זייער סימפא'טי

פ י ז י ק

פ'ין ל. ראזענצווייג.

מיט א שווערען האמער און דער אייזען וועט ווערען קלענער ד.ה. ער וועט פארנעהן ווייניגער פלאץ.

5.

פ. וואס בעווייזט דאס ?
א. דאָס צייגט אז דיא חלק'לעך פון וועלכע דער אייזען בעשטעהט בעריהרען ניט איי'נע דיא אנדערע, ווייל ווען זיין וואָלטען יא בעריהרען איינע דיא אנדערע, וואָלט קיין שום קלאפען ניט קענען מאכען דיא אייזען קלענער, ווייל דיא חלק'לעך וואָלטען בשום אופן ניט געקענט נעהענטער צורוקען זיך איינע צו דיא צווייטע.

6.

פ. וועלכעס בעווייזט אז זיין ציהען זיך צו איינע דיא צווייטע ?
א. דער בעווייז דערצו איז אלעס וועלכעס גע'פינט זיך אויף אונזער ערד. ווען ניט זיין אנציהונגס-קראפט צווישען איין חלק'על מאטעריע און צווייטען וואָלט אלצדינג וואס עקזיסטירט אויף דר'ערד צוזאמענגע'פאלען אין א מאסע שטויב .

דיא אנציהונג און אפּשטויסונג קראפט צווי'שען דיא מאָלקעולען.

1.

פ. וואס האלט דיא חלק'לעך צוזאמען ?
א. זיין ווערן צוזאמענגעהאלטען פון א'ן אַני ציהונגס קראפט.

2.

פ. מאך דאס קלאָהרער !
א. איין חלק'על ווערט צוגעצויגען פון א צוויי'טען, אדער בעסער געזאגט, זיין ציהען זיך געגענזייטיג צו און דיא קראפט וועלכע ציהט זיין צוזאמען הייסט אנצ'יהונגס-קראפט.

3.

פ. הייסט עס אז איין חלק'על ריהרט ניט אן דעם צווייטען ?
א. דאס איז קלאָהר בעווייזען מיטן קוועקזיל'כער אין טהערמאָמעטער.

4.

פ. קען מען דאס נאך בעסער בעווייזען ?
א. יא. נעהם א שטיק אייזען און קלאַפ דארויף

כאָטש מיר זעהן זיין ניט, פונקט אזוי זיכער זיינען דיא מאַלעקולען פאַראַנען כאָטש מיר זעהן זיין ניט. זייער עקזיסטענץ וועט שפּעטער נאָך בעסער בעוויזען ווערן.

13.

פ. אין וואס אַראַ צושטאַנד געפינען זיך דיא מאַלעקולען פון וועלכע מאַטעריע בע- שטייט?

א. די מאַלעקולען געפינען זיך אין אַ צושטאַנד פון עוויגע בעוועגונג.

14.

פ. איז דיא בעוועגונג פון דיא מאַלעקולען תמיד גלייך שטאַרק?

א. ניין, זיין בעוועגונג זיך צומאָהל שטאַרקער און צומאָהל שוואַכער.

15.

פ. וואָס מאַכט זיי בעוועגען זיך שטאַרקער אין שוואַכער?

א. ווארימקייט, וועלכע איז אליין אַ פאַרמע פון בעוועגונג, מאַכט זיין בעוועגונג זיך שטאַרקער און קעלט מאַכט זיי בעוועגען זיך שוואַכער.

16.

פ. מאַך דאס קלאָהרער!
א. דאס וועט קלאָהרער ווערן ווען מיר וועלען ריידען איבער „ווארימקייט“.

דיא ווירקונג פון היץ און קעלט אויף מאַטעריע.

1.

פ. וואָס פאַר אַ ווירקונג האָט היץ אויף מאַ- טעריע?

א. היץ ציהט אויס מאַטעריע. ד. ה. מאַכט איהר פערנעחמען א גרעסערן שטח.

2.

פ. וואָס איז דיא ווירקונג פון קעלט אויף מאַ- טעריע?

א. קעלט ציהט איהר איין ד. ה. מאַכט איהר פערנעחמען א קלענערן פלאַץ.

3.

פ. וויא אזוי בעווייזט מען דאָס?
א. ווען מען נעחמט אַ טערמאָמעטער אין האַנד, פאַנגט גלייך אַן דער קוועקזילבער אַרויף צושטייגען. דאס איז דערפאַר ווייל דיא ווארימקייט פון האַנד ציהט אויס די קוועק- זילבער וועלכע געפינט זיך אין דיא די- נינקע גלאָז רירקע.

(פאַרטזעצונג פאַלגט.)

(*) וואָס איינשטליך מען מיינט מיט דעם איינדרוק „אבשטויסונגס-קראַפט“ וועטווערן קלאָהר דער אין קאָפיטעל וואָס מיר וועלען ריידען אי בער „ווארימקייט“.

7.

פ. אויב אזוי, וויא קומט עס אז דיא אַנציר הונגס-קראַפט, וועלכע ציהט צוזאַמען דיא חלק'לעך, קען זיי ניט צוזאַמענציהען אזוי אז עס זאָל ניט בלייבען אַ לעדיגער פלאַץ צווישען זיין, ד. ה. אז איינע זאָל בעריהר רען דיא צווייטע?

א. עס איז דערפאַר ווייל דיא חלק'לעך ווע- ערן בעהערשט ניט נור פון אַ געגענזייטיגע אַנציהונגס-קראַפט נור אויך פון אַ געגענ- זייטיגע אַבשטויסונגס-קראַפט. (*)

8.

פ. קען מען דאס בעווייזען?
א. יא. אבער איידער מיר געהען דאס בעווייזען מוזען מיר קודם זיך קלאָהר מאַכען איבער דיא ווירקונג פון היץ און קעלט אויף מאַ- טעריע.

9.

פ. קען מען דיא חלק'לעך פון וועלכע מאַטעריע בעשטעהט זעהן?

א. ניין. זיי זיינען צו קליין אז אונזער אויג זאָל זיי קענען זעהן, מיר קענען זיי מיט דעם שטאַרקסטען מיקראָסקאָפּ ניט זעהן.

10.

פ. וויא אזוי זשע ווייטט מען אז זיין זיינען נאָך אין גאַנצען פאַראַנען?

א. מען קען זייער עקזיסטענץ בעווייזען.

11.

פ. בעווייזט עס!

א. מען נעחמט אַ גלאָז ריינע וואַסער און מען וואַרפט אַריין אַ פיצעלע זאָלץ, און דיא גאַנצע גלאָז וואַסער קריגעט אַ געזאָלצענעם טעם, דאס איז דערפאַר ווייל דיא פיצעלע זאָלץ האָט זיך צוטהיילט איבערן גאַנצען גלאָז וואַסער. לאָז מען נעחמען אַ טראָפּעלע וואַסער אונטער דעם שטאַרקסטען מיקראָ- סקאָפּ קען מען קיין זאָלץ ניט דערבליקען. אַוואו איז דאס זאָלץ? עס איז דאָך קיין צווייפעל ניט אז דיא זאָלץ איז אין דיא גלאָז און דאָך זעהן מיר איהר ניט? מיר זעהן איהר דערפאַר ניט ווייל דיא זאָלץ האָט זיך אויפגעלייזט אין קליינע חלק'לעך צו קליין פאַר אונזער אויג, עס מאַכט אַבער ניט אויס, אויב מיר זעהען זיי אָדער ניט, זיין זיינען פאַראַנען אין וואַסער.

און דאס זעלבע קען מען טאָהן מיט אייזען קופער א. ו. ו. ווען מען געברויכט אַ פאַסערנע מאַטעריאל דערצו.

12.

פ. וואָס לערנען מיר דערפון?

א. מיר לערנען דערפון דאס אזוי וויא די חלק'לעך זאָלץ זיינען פאַראַנען אין וואַסער

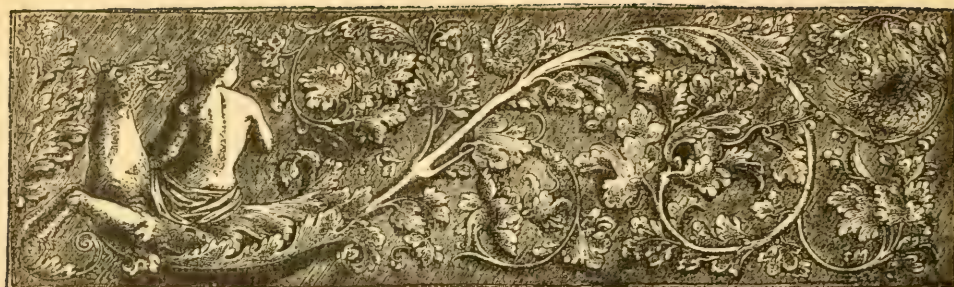
13 — 1883 געשט. דער בעריהמטער מוזיק-קאמפוזיטאר ריכארד וואגנער.
 14 — 1859 אַרעגאַן ווערט אַ סטיוט.
 15 — 1781 געשט. לעסינג, דער פערפאַסער פון „נאַטשאַן דער ווייזע“. — 1898 דיא קריעג-שיף „מיינ“ געהט אונטער מיט 253 מענשען בוי האוואנא אין קובא.
 16 — 1899 געשט. פעליקס פאַר, דער פרע-זידענט פון דיא פראנצויזישע רעפובליק.
 17 — 1856 הוינריך היינע געשטאַרבן. — 1672 געשט. מאָלער, דער גרעסטער פראנצויזישער קאָמדיקער - שרייבער.
 18 — 1880 עקספלאזיאָן אין קיזערליכען ווינטער - פאַלאַן (זימני דוואָרעץ) אין פעטער-בורג.
 19 — 1837 געשט. געאָרג ביכנער, א סאַצ. רעוואָלוציאָנערער דיכטער.
 20 — 1890 רויכסטאג - וואהלען אין דייטש-לאַנד; 1,427,000 סאַציאליסטישע שטיממען.
 21 — 1677 דער פילאָזאָף ברוך שפינאָזא גע-שטאַרבן; איינער פון דיא גרעסטע דענקער פון אללע צייטען.
 22 — 1732 געב. דזשאָרדזש וואָשינגטאָן. — 1840 געבאַרען אויגוסט בעכעל.
 23 — 1848 דיא פראנצויזישע רעוואָלוציאָן ברעכט אויס. — 1898 עמיל זאָלאָ ווערט פעראָר-טהוילט אין געריכט (צולעב זיין האלטונג אין דעם דרייפוס - פראָצעס).
 24 — 1900 פראַץ. אַראָנס ווערט אָנגעזעצט (אין פרייסען) ווייל ער איז א סאַציאליסט.
 25 — 1861 פינף מענשען ווערען גע'הרג'עט אין א דעמאָנסטראַציאָן אין וואַרשוי געגן רוס-לאַנד.
 26 — 1867 בעכעל ווערט געוועהלט צום נאָרד - דייטשען רויכסטאָג : דער ערסטער סאַציאליסט אין פאַרלאַמענט.
 27 — 1901 קאַרפאָוויטש שיכט אויף באַגאָ-ליעפאָוו דעם מיניסטער פון „פאַלקס - אויפקלע-רונג“.
 28 — 1812 בעטהעלאַד אויטראַבאך געבאַרען.

פ ע ב ר ו א ר

1 — 1789 דזשאָרדזש וואָשינגטאָן ווערט צום ערסטען מאָל געוועהלט ערסטער פרעזידענט פון דיא יונייטעד סטעיטס.
 2 — 1883 געשטאַרבן ווענדעל פיליפס, דער גרויסער רעדנער און קעמפער געגן נעגער-שקלאַ-פעריי.
 3 — 1811 געבאַרען האַראַס גריעלי, דער גרוי-דער פון דיא ניו יאָרקער „טריביון“ ; איינער פון דיא עדעלסטע מעננער אין אַמעריקאַ. — דיא שפאַנישע אינקוויזיציאָן ווערט לחלוטין אָנגעשאַפט.
 4 — 1878 אין פעטערבורג ענדיגט זיך דער פראָצעס פון דיא „193“ (סאַציאליסטען - רעוואָלוציאָנערען).
 5 — 1881 געשט. טהאָמאַס קאַרלאָויל, דער גרויסער ענגלישער שריפטשטעלער. — 1878 ווערט זאָסלוויטש שיכט טרעפאָווען.
 6 — 1900 געשט. פעטער לאָווראָוו, דער רו-סישער סאַציאַל - רעוואָלוציאָנער : איינער פון דיא גרעסטע דענקער אין דער בעוועגונג.
 7 — 1649 דיא מאָנאַרכיע ווערט אָנגעשאַפט אין ענגלאַנד אין דער צייט פון דיא רעוואָלוציאָן. — 1812 משאַרלו דיקענס, דער בעריהמטער ראַמאַן-שרייבער ווערט געבאַרען.
 8 — 1587 מאַריאַ שטואַרט קעניגין פון שאַט-לאַנד, ווערט געטויטעט. — 1882, געשט. בער-טהאַלד אָוערבאַך, אַ דייטשער ראַמאַן-שרייבער.
 9 — 1893 דיא „טריטו“ מיט רוסלאַנד ארויסצוגעבן געוויסע פאליטישע „פערברעכער“ ווערט דורכגעפיהרט אין דעם סענאַט אין וואָשינגטאָן : א שענדליכער דאָטום.
 10 — 1837 אלעקסאַנדער פושקין, דער גרעס-טער רוסישער דיכטער, געשטאַרבן.
 11 — 1898 בורצעוו און ווירבעצקי ווערן פער'משפט אין לאַנדאָן פאַר אויפרייצען צום „קיי-זערמאַרד“.
 12 — 1809 דער נאַטורפאָרשער דאָרווין גע-באַרען. — 1800 אייברעהעם לינקאָלן געב. — 1837, געשט. לוֹדוויג בערנע, דער גרויסער סאַטיריקער, זשורנאַליסט און פרייהייטסקעמפער.

עטעו קאבע.

דיא צוקונפט

No. 3. (15)

MARCH, 1903.

VOLUME 2.

עטיען קאבע.

פון פ. פעשעס.

1. מאי קא משמע לז?

לע אונזערע לעזער
ווייסען שוין געוויס אזוי
פיעל, אז סתם סאציא-
ליסטישע געדאנקען זיינען
קיין נייעס ניט. אזעלכע
געדאנקען האָבען שוין
אָנגעפילט דיא קעפ פון
נוטע און קליר

נע מענשען מיט טויזענדער יאָהרען צוריק. און
בכל דור ודור, אין יעדען דור פון דער מענש-
הייט זיינען געווען אזעלכע געדאנקען.

דיא נייעס, וואָס דער היינטיגער וויסענ-
שאפטליכער סאציאליזמוס פון קארל מארקס
האָט אויפגעטאָהן, איז ניט דער געדאנק, אז
מען דארף אָבשאפען דיא אָרדנונג פון אַרים
און רייך און איינפיהרען א פאָלקס שותפות אין
דעם בעשאפונג פון לעבענס מיטלען און זיי
רעכטפערטיג צוטהיילען לויט א גלייכען רעכט
פון אלע. ניין, ניט דאָס איז א נייעס. די נייעס
פון דעם היינטיגע וויסענשאפטליכען סאצי-
אליזמוס בעשטייט אין דעם, וואָס ער האָט
אויפגעוועזען, וויא די היינטיגע ענטוויקלונג
און דיא היינטיגע קאפיטאליסטישע אָרדנונג
וויא דיא נייע ענטוויקלונג, וואָס איז פריהר

קיין מאָל ניט בעשטאנען — פיהרט מיט נאטור-
נויטווענדיגקייט דערצו, אז:

1. דיא מענשהייט זאָל מוזען האָבען דיא
סאציאליסטישע איבערקעהרעניש.
2. אז אזא איבערקעהרעניש זאָל לויט דיא
אומשטענדען מעגליך זיין, און — דער עיקר
3. אז עס זאָל זיין די איינציגע מאכט, וואָס
איז אים שטאנדע אזא איבערקעהרעניש דורכצו-
פיהרען.

דיא דאָזיגע מאכט איז — דער נויטהווענדי-
גער קאמפף פון א קלאסע, וואָס בילדעט זיך
אויס אונטער דיעזע ענטוויקלונג, אלס קלאסע
מיט געמיינשאפטליכע אינטערעסען און אלס
נאטירליכע געגנערין פון דיא היינטיגע אָרד-
נונג, לויט וויא זיא ענטוויקעלט זיך. דיעזע
קלאסע זיינען דיא לויז-ארבייטער. זייער אינ-
טערעסען-קאמפף געגען דיא הערשענדע אָרד-
נונג איז ניט קיין אידעע, ניט קיין וואונש, ניט
קיין אויסגעטראכטער פלאן, נאָר א פאקט. דיע-
זער פאקטישער קלאסען-קאמפף איז א געוואל-
דיגע מאכט, און נאָר ווען דיעזער קלאסען-קאמפף
וועט ווערען צוועקמעסיג אָרגאניזירט און גע-
בראכט צום בעוואוסטזיין פון זיין היסטאָרישע
סאציאל-רעוואָלוציאָנערע אויפגאבע — נאָר
אזוי וועט קענען קומען דיא ערלייזונג דורך דיא
סאציאלע איבערקעהרעניש, ווייל נאָר אזא

האבענעם ציעל האט געמאכט דיא אנהענגער פון דיעזע בעוועגונג פאר הייליגע לייט. זי האט אין זיי כמעט גאָר אין גאנצען אויסגעלאָשען דעם ברוטאלען, עגאָאיסטישען אינסטינקט. די הייליגסטע ברידערליכקייט צווישען זיי איז ניט מעהר געווען קיין אידעאל, נאר א ווירקליכקייט. און דאָך איז דאס צוגאנגען וויא אז רויך, וויא א וואַלקען!

קאבע האט גערעכענט אויף דיא אונטער-שטיצונג פון „קאפיטאליסטען און פילאנטראָפישע געזעלשאפטען“. איינער פון זיינע אנדערע הענגער האט געשריעבען א בריעף צו ראטה שילד'ן, ער זאָל צושטייער געבען עטליכע מילי-אָנען אויף דיא אויספיהרונג פון דעם סאָציאליסטישן טישען פלאן פון קאבע. און אזוי וויא זיי זיינען ניט ענדליך צוגעקומען צו דער איבערצייגונג, אז דאָס אלץ איז קינדעריי און אז זיי מוזען בויען ען אויפ'ן קלאסען-קאמפף (אזוי וויא דאָ איז געגאָסע דעם ענדליך געקומען צו דיא איבער-צייגונג) — אזוי וויא קאבע איז זיין בעוועגונג האָבען, פערקעהרט, ביז צו ענדע אלץ גערעכענט, מיט אלגעמיינע ברידערליכקייט שלום צו מאַך כען צווישען אלע קלאסען און צו פערצייגונג, וויא ער שרייבט, „קאפיטאליסטען, ארבייטער, וויסענשאפטסלייט, קינסטלער אין איין ברודער בונד“ אין דער אונטערנעהמונג, אויסצובע-סערן דיא מענשליכע אָרדנונג, — האט זיך פון דיא גאנצע מערקווירדיגע איקארישע בע-וועגונג אויסגעלאָזט א בוידעם. דיא געדאנקען, וואָס זיינען שוין געווען אזוי געוואלדיג פער-ברייטעט אין אזוי פיעל קעפ פון אלע קלאסען מענשען, זיינען פון זיי צוריק אויסגעוועכט גע-וואָרען.

אָבער דיא מאָדערנע סאָציאליסטישע בעווע-גונג פון אלע לענדער, וועלכע איז בעגרינדעט אויף דעם אָרגאניזירען פון דעם קלאסען-קאמפף פון דיא ארבייטער, און אויף דיא לעהרען פון קארל מארקס, בלייבט פעסט, וויא א פעלזען, זיא האלט איבער אלע שטורמען, און וואקסט אויס, דאָ שנעלער דאָרט לאנגזאמער, אָבער אומערום זיכער, צו דיא געוואלדיגסטע מאכט אין דעם מאָדערנעם לעבען פון דער מענש-הייט.

2. עטיען קאבע אלס דעמאָקראט.

עטיען קאבע איז געבוירען געוואָרען דען ערשטען יאנואר 1788 אין דיוזשאן, פראנקרייך. זיין פאטער איז געווען א באַנדאר (בעדנער, פעסער-מאכער) און א טרייער אנהענגער פון דיא גרויסע פראנצויזישע רעוואָלוציאָן.

דיא ערשטע ערציהונג האט ער געקראָגען פון זיין פאָטער אליין. ער האט איהם גאָר בע-צייטענס אריינגענומען אין זיין ווארשטאט צו

פאקטישער קלאסען-קאמפף איז א ממשות'דיגע מאכט, וואָס איז בכוח אויסצופיהרען טיעפע ענדערונגען אין דער אָרדנונג פון דער מענש-הייטס צוזאמען לעבען. בלויזע סאָציאליסטישע געדאנקען, פלענער, אידעאלען, אפילו ווען זיי זאָלען זיך פערברייטען אין ווער ווייס ווי פיעל מיליאָנען קעפ, זיינען גאָר ניט אים שטאנ-דע אויסצופיהרען, ווען זיי וועלען ניט בענוצען דעם קלאסען-קאמפף פון דיא ארבייטער געגען קאפיטאל, און איהם, דיעזען קלאסען-קאמפף אָרגאניזירען און אָנפילען מיט סאָציאליסטי-שע בעוואוסטזיין.

אָט דאָס איז דער אויפטהו פון דעם היינטי-גען וויסענשאפטליכען סאָציאליזמוס. נון, א גלענצענדער בעווייז צו דיא ריכטיג-קייט פון דיעזען געדאנקען איז דיא וואונדער-בארע בעוועגונג אין פראנקרייך פון עטיען קאבע (Etienne Cabet) אין מי-טען פון פאָריגען יארהונדערט.

ווען סאָציאליסטישע געדאנקען און בע-גייסטערונג, סתם פערשפרייט אין א סך קעפ, אָהן אן אָרגאניזירטען קלאסען-קאמפף, וואָלטען געקענט ברענגען דעם סאָציאליזמוס, וואָלט שוין לאנג געדארפט זיין א סאָציאליסטישע אָרדנונג אין פראנקרייך, — נאָך דיא וואונדערבארע פערשפרייטונג, וואָס דיא סאָציאליסטישע גע-דאנקען פון עטיען קאבע האָבען גענומען און נאָך דיא מערקווירדיגע בעגייסטערונג, וואָס זיי האָבען בעשאפען.

דיא פערשפרייטונג פון זיינע געדאנקען קען מען זעהן פון דעם, דאָס אויף זיין אויפפרוה צו שטיצען דיא גרינדונג פון דיא קאמוניסטישע קאָאָפּעראַטיוו „איקאריען“ איז אין א גאנץ קורצע צייט איהם אריינגעשיקט געוואָרען איבער א האלבע מיליאָן פראנק אין באארעם געלד, און זאכען אזעלכע געוואלדיגע פעק, אז גאנצע מא-גאזינען זיינען אָנגעלאָדעוועט געוואָרען און ער האט געמוזט בעטען זיינע אנהענגער, זיי זאָלען דערווייל האלטען דיא זאכען, וואָס זיי וועלען שענקען, ביי זיך אין דיר היים, ביז מען וועט זיי דארפען און קומען אָבנעהמען.

טויזענדע פרויען האָבען אָרפאָגענומען פון זיך זייערע ציערונג און איהם געבראכט. קליי-דער, מעכעל, — בעטגעוואנדער האָבען טויזענדער מענשען פערקויפט און פערזעצט אום דיא בעוועגונג פון קאבע צו אונטערשטיצען.

און וואָס דיא בעגייסטערונג אנבעטרעפט, זאָגט דאָקטאָר לוקס:

„דיא בעוועגונג פון קאבע איז איינע פון דיא ליכטיגסטע אין דיא גאנצע געשיכטע פון דער מענשהייט. דיא בעגייסטערונג פיר אן ער-

זיינען געבליבען אראָבעוואָרפֿען, דעריבער זיינען דיא פֿריינד פֿון פֿאַליטישע פֿרייהייט און פֿון דיא רעוואָלוציאָנערע אויפֿטהוואַנגען דע־מאַלט געווען טריי צו נאפֿאַלעאָן, כאָטש ער איז אַליין געווען א קייזער און א טיראן. זיי זיינען איהם בייגעשטאנען, אום ניט צו דערלאָזען דיא אייראָפֿיאישע רעאקצאַן אריינקומען און צוריק ארויפֿזעצען דיא בורבאָנען אויפֿ'ן טהראָן, ווייל דאָס וואָלט געהייסען מאכען צו גאָר ניט אלץ וואָס דיא רעוואָלוציאָן האָט אויפֿגעטאָהן.

קאבע איז דעריבער, אלס הייסער דעמאָקראַט אויך געווען דעמאָלט א טרייער נאפֿאַלעאָניסט און מיט דעם האָט זיך אָנגעפֿאנגען זיין פֿאַ־ליטישע טעהעטיגקייט. עראַיגעווען איינער פֿון די גרינדער און אָנפֿיהרער פֿון דעם בורגונדישען פֿאַטריאַטען בונד, „צו פֿערטהיידיגען די אונאב־הענגיגקייט פֿון פֿראַנקרייך געגען דיא פֿרעמדע מעכטע“. נאפֿאַלעאָן האָט דעמאָלט קאבע'ן אָנגעבאָטען דיא שטעלע אלס קייזערליכער פֿראָקור ראַטאָר. קאבע איז דאן אלט געווען 25 יאָהר. ער האָט עס אָבער ניט געוואָלט אָנגעהמען.

ווען נאפֿאַלעאָן איז וויעדער פֿערשיקט גע־וואָרען, און די „לעגיסלימיסטישע“ אַלטע מלוכה פֿון דיא בורבאָנען, וואָס דיא רעוואָלוציאָן האָט אראָבעוואָרפֿען, איז נאָך 22 יאָהר וויעדער באָטען געוואָרען אויף דריי מאָנאט צו פֿראקטי־צירען אדוואָקאטור. דאָך האָט ער וועהרענד דער צייט נאָך פֿערטהיידיגט פֿאַר געריכט א גע־משפֿט'ען געגנער פֿון דיא צוריקגעשטעלטע מלוכה. און זיין פֿערטהיידיגונג איז געווען אזוי גלענצענד, אז דאָס געשוואָרענע־גערעכט, וואָס איז בעשטאנען פֿון אדעלאַייט, האָט דורך איהר פֿאַרמאן זיך בעמיהט צו ווירקען אויפֿ'ן קעניג־ליכען האָף, מען זאָל זעהן דעם יונגען קאבע צו געווינען אלס אנהענגער פֿון דעם קעניג און אלס פֿערטהיידיגער פֿון דיא לעגיסלימיסטישע מלוכה. קאבע האָט דאָ צום צווייטען מאל גע־האט א געלעגענהייט ערהויבען צו ווערען אויף זעהר א הויכע מדרגה אין וועלטליכען גליק און עהרע. אָבער זיין גליק און זיין עהרע איז בע־שטאנען פֿיר איהם אין זיין טרייהייט צו זיינע איבערצייגונגען און צו דיא אינטערעסען פֿון פֿאַלקס־פֿרייהייט, און ער האָט פֿון דיא קעניג־ליכע עהרע ניט געוואָלט וויסען.

דערנאָך האָט ער מיט זיין גלענצענדע פֿער־טהיידיגונג און פֿעהיגע רעכטס־פֿראקסיס גערע־טעט דעם גענעראל וואָ און 12 אנדערע אנגע־קלאָגטע, וואָס זיינען בעשולדיגט געוואָרן אין א פֿערשווערונג צוריק צו ברענגען נאפֿאַלעאָן אויפֿ'ן טהראָן.

דער ארבייט. צו 12 יאָהר האָט איהם דער פֿאַ־טער איבערגעגעבען צו דעם בעריהמטען פֿעדרא־גאָן און רעוואָלוציאָנער דושאקאטאָ, ער זאָל איהם אויסבילדען פֿאַר א לעהרער. נאָך זיין ענ־דיגען דיא לעהרע ביי איהם, האָט קאבע אָנגע־הויבען צו שטודירען מעדיצין. ער האָט דיא לעהרע אָבער כּאלד פֿערביטען אויף רעכטס־וויסענשאפט.

צו 24 יאָהר איז קאבע געוואָרען דאָקטאָר דער רעכטע (אדוואָקאט), ער האָט זיך כּאלד גענומען צו אדוואָקאטישע פֿראקסיס, אום, וויא ער זאָגט אַליין, „צו קענען פֿערטהיידיגען דיא רעכטע פֿון דיא אַרימע, דיא שוואכע און דיא אונטערדריקטע“.

זיין ארט לעבען איז געווען איינפֿאך, מעסיג און ארבייטסזאם. אייגענליכע און פֿערגעניג־געם זיינען געווען זעהר ווייט פֿון זיין כאַראַק־טער. אזוי זאָגט ער אויף זיך אַליין, און עס איז ווירקליך וואהר.

כּאלד האָט זיך אָנגעהויבען זיין ענערגישע טעהעטיגקייט אלס פֿאַליטישער דעמאָקראַט. 20 יאָהר האָט ער טריי און איבערגעגעבען געקעמפֿט פֿיר דיא מעגליכסט גרעסטע פֿאַליטישע פֿריי־הייט, איידער ער איז געקומען צו דער איבער־צייגונג, אז אפֿילו דיא גרעסטע פֿאַליטישע פֿריי־הייט מאכט א פֿאַלק נאָך ניט גליקליך, אזוי לאַנג וויא עס איז ניטאָ קיין ברויט־פֿרייהייט, קיין פֿרייהייט פֿון יעדען צו געניסען פֿון דעם כל טוב, וואָס דיא נאטור און די מענשליכע אר־בייט ניט אונז — איידער ער איז געוואָרען א קאָמוניסט.

מיר מיינען דער עיקר פֿאַרצושטעלען קאבע אלס קאָמוניסט. אָבער מען קען ניט ריכטיג בעגריפען זיין ראָלע אלס קאָמוניסט, וואו מען איז ניט בעקאנט מיט זיין 20־יעהריגע ראָלע אלס קעמפֿער פֿיר דעמאָקראטישע פֿאַליטישע פֿרייהייט.

דער אָנפֿאנג פֿון זיין טעהעטיגקייט אלס פֿאַ־ליטישער דעמאָקראַט איז געווען אין דער צייט (1814) ווען נאפֿאַלעאָן איז אויף 100 טעג צו־ריק געוואָרען הערשער פֿון פֿראַנקרייך, און דיא רעאקציאָנערע מעכטע פֿון אייראָפּא האָבען גע־סטראַשעט צו בעפֿאלען פֿראַנקרייך, אראָבצו־ווארפען נאפֿאַלעאָן, צוריק ארויפֿזעצען אויפֿן טהראָן דיא פֿאמיליע בורבאָן, וואָס דיא גרויסע רעוואָלוציאָן האָט אראָבעוואָרפֿען, און צו פֿערניכטען אַליין וואָס דיא רעוואָלוציאָן האָט אויפֿגעטאָהן.

אזוי וויא נאפֿאַלעאָן'ס זיין קייזער האָט וויי־ניגסטענס אזוי פֿיעל בעשטעטיגט דיא רעוואָלוציאָנערע אויפֿטהוואַנגען, דאָס דיא בורבאָנען

פון דיא פרייהייט פון פאלק, וואָס קאבע און זיינס גלייכען האָבען געוואונשען. דיעזע קאָנסטיטוציאָן איז געווען גאנץ גענוג פרייהייט פיר דיא קאפיטאליסטען. זיי האָט זיא און זייער קעניג לואי פיליפ געגעבען אלע מעגליכקייטען אויסצובייטען דיא ארכיביטער קלאסע און צו ענטוויקלען דעם קאפיטאליזמוס — מעגליכקייטען, וועלכע קארל 10טער, דער קעניג פון דיא אדעל פריצים־קלאסע, האָט דיא קאפיטאלס־בירגער געשטערט. אָבער פיר דיא מאסע פון פאלק האָט דיעזע קאנסטיטוציאָן ניט געגעבען דיא פרייהייט, וואָס זיי האָבען דער עיקר געדארפט. באלד האָבען אַלדאָ קאבע און דיא איבריגע אמת'ע פרייהייטס־פריינד ווייטער געהאט צו קעמפפן, — געגען די נייע רעגירונג, וואָס דיא רעוואָלוציאָן האָט ארויפגעזעצט, אויף.

אָבער קאבע איז אימער געווען א אידעאָלאָג — א מענש וואָס רערט זיך איין, אז דיא וועלט איז, אָדער קען זיין, אזוי וויא זיין שכל זאָגט איהם, אז עס איז א יושר צו זיין. אזא אידיאָלאָג מיינט אימער, אז מען קען יעדען געבען צו פערשטעלן דעם אמת, און ווען מען וועט דאָס נאָר טאָהן, וועט שוין אלעס זיין גוט און וואויל און מער דארף מען ניט. אזא מענש איז קינדיש נאאיוו, ער זעהט דיא וועלט דורך דיא בירלען פון זיין אייגענעם קאפ און זיין אייגענעם הארץ און קיין מאָל ניט וויא זיא איז אין אמת'ע. ער רעכענט זיך דעריבער ניט מיט די נאטור פון דיא מענישען, קלאסען, און אומשטענדען, נאָר מיינט צו קענען פיהרען דיא וועלט מיט זיין יושר און זיין שכל.

דעריבער האָט קאבע אימער זיך געווענדעט צו דיא מעכטיגע פון דער וועלט מיט „אָפענע בריעף“, ערקלעהרענדיג זיי זיין שכל, און ער איז געווען זיכער, אז זיי וועלען מוזען איינזעהען, אז ער איז גערעכט און פאלגען זיין מוסר. אזוי האָט ער זיך שפעטער, אלס קאמוניסט, געווענדעט מיט אָפענע בריעף צו דיא קאפיטאליסטען, און אזוי האָט ער זיך אויף פריהער, אלס רעפובליקאנער און דעמאָקראט, געווענדעט מיט אָפענע בריעף צו קעניג לואי פיליפ, בעווייזענדיג איהם דיא גערעכטקייט פון דער דעמאָקראטישע געדאנקען און אויפגאדערענדיג איהם, ער זאָל אליין אַבדאנקען פון זיין סאָמאָדערזשאוויע און געבען דעם פאלק א נייע אמת פרייע קאנסטיטוציאָן.

קעניג לואי פיליפ איז געווען א כיטערער חברה מאן. זיין גאנג איז געווען צו חנפה'נען דאָס פאלק מיט אויבערפלעכליכע כלומרשט'דיגע פריינדליכקייט. ער האָט זעהר וואויל פערשטאנען, אז דיא פרייהייטס־געדאנקען אין די

קאבע האָט אויך געשטערט דער נייער רעגירונג אויסצופיהרען איהר טייפלישען פלאן, אַבצוהאקען זיבען קעפ אין יעדען דעפארטמענט.

נאטירליך איז קאבע געוואָרען דער רעגירונג א דאָרן אין דיא אויגען, און זיא האט אויסגעקוקט א געלעגענהייט, איהם צו מאכען אונזערדליך פאר איהר אלס אדוואָקאט. און דיעזע געלעגענהייט האט זיך געפונען איין מאָל, ביי א מאָרד־פּראָצעס געגען אן אונשולדיגען, וועמען קאבע האט פערטהידיגט. ער האט דערביי אויפגעדעקט א שווינדל פון דיא בעאמטע, און איז דאפיר בעשטראפט געוואָרען מיט א פערבאָט אויף א יאָהר צו פראקטיצירען אלס אדוואָקאט. אָבער דיעזער אַבזורד איז קאבען זעהר צוניץ געקומען. דען ער איז פריהער שוין שיר געווען בלינד געוואָרען פון צופיעל ארכיביט, און אין דעם יאָהר האָט ער זיינע קראנקע אויגען אויסגעהיילט. ער האָט נאָר געקענט ראטעווען זיך פון בלינד ווערען דורך דעם וואס ער האט ניט פערזוכט קיין שטארקע געטרענקע און ניט געריכערט.

שפעטערע יאהרען איז קאבע געקומען נאָך פאריז און איז געווען בעטהייליגט אין דיא בערגונג, וואס האט געפיהרט צו דיא „ויליר רעוואָלוציאָן“ פון 1830. ער איז געווען מיטגליעד פון דעם פאָרשטאנד פון דעם רעוואָלוציאָן־נערען בונד פון דיא „קארבאָנארי“.

קאבע איז שפעטער אויך געווען מיטגליעד אין דיא דעמאָקראטישע שטאָט־רעגירונג פון פאריז, וואָס דיא ויליר רעוואָלוציאָן האָט ביי איהר ערשטען זינג איינגעזעצט; און ער האָט גענומען א גרויסען אנטהייל אין דעם לעצטען זינג פון דיעזער רעוואָלוציאָן אס 29טען יולי, 1830, ווען קעניג קארל 10, דער לעצטער פון דיא מלוכה פון דיא בורבאָנען־פאמיליע (געקעניגט איבער פראנקרייך 350 יאָהר), איז אראָב־געוואָרפען געוואָרען פון טהראָן.

דיא רעוואָלוציאָן איז אָבער באלד אָפגע־נארט געוואָרען. זי האָט נאָך ניט געוואוסט צו מאכען דעם אונטערשיעד צווישען דיא אמת'ע אינטערעסען פון פאלק און דיא אינטערעסען פון קאפיטאל, און זיא האָט זיך געלאָזט פערפיהרען פון דיא קאפיטאליסטישע קלאסע, וועלכע האָט מיט 10 טעג שפעטער שוין ארויפגעזעצט א נייעם קעניג, לואי פיליפ, פון דיא פאמיליע אַרלעאנס. דער אונטערשיעד איז נאָר געווען, וואָס דיעזער קעניג האָט געשוואָרען טרייהייט צו די קאנסטיטוציאָן פון 1814, וואָס קארל 10 האָט אָבגעשאפט. אָבער דיעזע קאָנסטיטוציאָן איז אליין נאָך זעהר ווייט געווען

דער קעניג האָט קאבע'ן באלד פון זיין אמט אָבגעשאפט.

ער איז צוריק אין פאריז געקומען און איז ערוועהלט געוואָרען אלס דעמאָקראטישער דע-פוטירטער פון קאטע ד'אָר פיר'ן פארלאמענט. דען 31טען יולי 1881 איז קאבע אריין צום ער-שטען מאָל אין פאריזער פארלאמענט. ער איז געקומען אן דער שפיצע פון דער אָפּאָזיציע'ן געגען דער רעגירונג און האָט באלד אין א פלוגשריפט צו דיא וועהלער בעשולדיגט דיא רעגירונג, וואָס איז ארויסגעקומען פון דיא יולי רעוואָלוציע'ן, אין „פערראטה“ צו די פרייהייט-ליכע האַפּפונגען, וואָס „מען“ (דאָס הייסט אזא אידעאָלאָג וויא ער) האָט געלייגט אויף איהר.

דעם 5טען יוני, 1882, ביי דיא לוייה פון דעם ליבעראלען גענעראל לאמארק, איז שוין ווידער געווען אן אויפשטאנד אין פאריז. דיא רעגירונג האָט בעשולדיגט קאבע אין בריינגען צו דעם אויפשטאנד, (כאָטש פון דער אנדערער זייט האָבען דיא רעוואָלוציע'נערן איהם גאָר בעשולדיגט, אז ער האָט „פערראטהען“ דעם אויפשטאנד, ווייל עס איז די באריקארען עמפ-פער פערזיכערט געוואָרען, אז קאבע וועט זיי קומען צו הילף מיט געוועהר און מאנשאפט און ער איז ניט געקומען!) דיא רעגירונג האָט איהם דורכאויס געוואָלט משפּט'ן וועהרענד זיא האָט געהאט איינגעפיהרט בעלאגערונגס-צו-שטאנד אין פאריז, ווייל אין דיעזען צושטאנד וואָלט ער גע'משפּט' געוואָרען פאר א קריגעס-גרייכט צו דאן וואָלט ער געוויס פעראור-טהיילט געוואָרען. אָבער קאבע האָט זיך בעהאל-טען און האָט פון זיין בעהעלטעניש געלאָזט ווי-סען דיא רעגירונג, אז ער וועט זיך צושטעלען, אזוי געשווינד וויא דער בעלאגערונגס צושטאנד וועט אָבגעשאפט ווערען און ער וועט זיין זיכער, דאָס ער וועט עהרליך גע'משפּט ווערען פאר א בירגער-גרייכט.

און ער האָט זיך ווירקליך צוגעשטעלט, אזוי געשווינד, וויא דער בעלאגערונגס-צושטאנד איז אויפגעהויבען געוואָרען. אָבער דיא רעגירונג האָט גאנץ גוט געוואוסט, אז א בירגער-גרייכט וועט קאבע'ן ניט פעראורטהיילען, האָט זיא איהם בעסער שוין גאָר ניט איבערגעגעבען צום משפּט.

נאָכדעם האָט קאבע ארויסגעגעבען א העכסט וויכטיגעס בוך איבער דיא יולי רעוואָלוציע'ן. ער האָט דאָרטען אויפגעוויזען דעם פער-ראטה פון דיא בעשטעהענדע רעגירונג צו דיא פרייהייטליכע האַפּפונגען פון דער רעוואָלוציע'ן, וואָס האָט דיעזע רעגירונג געבראכט צו הער-שאפט. אין א קורצע צייט איז דאָס בוך פער-

קעפּ קענען איהם גאָר ניט שאדען, אזוי לאנג וויא זיי ווערען ניט קיין טרייב קראפט אין אן אָרגאניזירטע רעוואָלוציע'נערע אונטערנעהמונג. ער האָט געוואוסט, אז וואָס פריינדליכער ער וועט זיך צייגען צו די פרייהייטס-אידעאָלאָגיע, אלץ אונגעפעהרליכער פיר זיך וועט ער זיא מאכען. און אזא גומינקער, קינדישער אידעאָלאָג וויא קאבע איז געווען פיר דעם כיטערן קעניג וויא געוואונשען אלס פערמיטלער צווישען דעם קעניגס פערמאסקירטע פריינדליכקייט און דעם פאָלק. אזוי וויא אונזער קעניג מארק האננא לא-דעט היינט איין פיהרער פון דיא טרייד יונ-יאנס צו זיך און דריקט זיי פריינדליך דיא האנד, אזוי האָט קעניג לאוי פיליפ איינגעלאדען עטיען קאבע צו זיך אין הויז, אלס ענטפער אויף זיינע אָפענע בריעף צו איהם, און האָט איהם געלאָזט האלטען פאר זיך א לאנגע דרשה איבער דיא גערעכטיגקייט און ריכטיגקייט און שיינהייט פון דעמאָקראטיע און דיא נויטהווענד-דיגקייט פון א נייע קאנסטיטוציע'ן מיט מעהר רעכטע פירן פאָלק. דער קעניג האָט איהם רור-היג אויסגעהערט, און דערנאָך צום אבישער איהם געדריקט פריינדליך דיא האנד. דער קע-ניג האָט זעהר גוט געוואוסט, אז מיט דיא פריינדליכקייט שוואכט ער טויענד מאָל מעהר אָב דיא געפאהר פון א צאָרניגען קאמפף פון פאָלק געגען איהם, וויא ווען ער וואָלט קאבע פיר זיינע רייד געלאָזט אויפהיינגען. קאבע אָבער האָט דאָס ניט פערשטאנען און האָט זיך אין אמת'ן איינגערעדט, אז ער האָט מיט זיין פראָפאגאנדע פאר'ן קעניג געמאכט אויף איהם אן איינדרוק און איהם בעקעהרט אויף א פרייהייטס-פריינד.

און דער קעניג האָט נאָך מעהר געטאָהן: ער האָט דערנאָך געמאכט קאבע פאר גענעראל גובערנאטאָר פון קאָרויקא. מיט דעם האָט ער אויפגעטאָהן צוויי זאכען: ערשטענס, האָט ער זיך דערמיט נאָך מעהר אונטערגע'חנפה'ט צום פרייהייטס-ליבערענדען טהייל פון פאָלק, ביי וועמען קאבע איז געווען זעהר בעליעבט, צוויי-טענס, האָט ער קאבע אוועקגעקראָגען פון פאריז, פון דעם צענטער פון דיא פאָליטישע טהעטיגקייט.

קאבע האָט אויף קאָרויקא געפיהרט זעהר א רעכטפערטיגע און פרייהייטליכע רעגירונג און איז געוואָרען פשוט פערגעטערט ביי דיא בעפעלקערונג פון דעם אינזעל. ער האָט איינ-געפיהרט פערשיעדענע פרייהייטליכע נייערונג-גען, וועלכע האָבען דעם קאפיטאליסטישען קע-ניגטהום גאָר ניט געשמעקט. דענקען און רעדען איז עפעס אנדערש, אָבער טאָהן — ניין! און

מוטהיגען פאָלקס פערטהיידיגער.
קאבע האָט געהאט דיא ברירה אָדער אָבצור
זיצען 2 יאָהר, אָדער צו ענטלויפען קיין אויס-
לאַנד אויף 5 יאָהר און דערנאָך צוריק קומען
און פטור זיין פון דיא געפענגנים שטראף. ער
האָט געוואָלט בעסער אָבזיצען, אום צו קענען
פערזאָרגען זיין פאמיליע. זיינע געזונגסג-
נאָסען אָבער אלע האָבען פערלאנגט פון איהם
ער זאָל בעסער אוועק, אום דיא צוויי יאָהר אויף
צו קענען דיענען זייער זאך פון אויסלאַנד אויס.
ער האָט זיך געאָפּפערט און איז אוועק אין גלות,
קיין בריסעל. פון דאָרט איז ער אויף פערלאַנג
פון דיא פראנצויזישע מאָנארכיע נאָך 24 שטונד-
דען ווידער אויסגעוועזען געוואָרען. ער איז
דאן אוועק קיין לאַנדאָן.

אין לאַנדאָן האָבען נאפאָלעאָנ'ס יורשים
זיך בעמיהט איהם צו געווינען אויף זייער זייט,
ער זאָל אַנטירען פיר א רעוואָלוציאָן אין
פראנקרייך און פיר ארויפגעצען א באַנאָפּארטע
אויפ'ן טראָהן. קאבע אָבער האָט זיך נאטירליך
ניט געלאָזט פאנגען. ער האָט פון לאַנדאָן אויס
ווייטער ארויסגעגעבען דעם „פאָפּולער“, און
האָט דאָרט נאָך פלייסנדיג וויא אימער אַגיסטירט
פיר א פרייע רעפּובליק אין פראנקרייך. זיין גע-
וואלדיגער איינפלוס אין פראנקרייך איז אלץ
געוואקסען.

ביי זיין פאליטישע אַנטאציאָן פלעגט ער
זיך אָבער דאָרטען, אין לאַנדאָן, אויך זעהר פער-
טיעפען אין שטודיום. אָפט פלעגט ער אָבזיצען
לעזענדיג און שרייבענדיג אין דיא ביבליאָטעק
פון בריטיש מוזעאום 18 שטונדען אין מעת
לעת. דאָרטען האָט ער פערפאסט א וועלטג-
שיכטע, א געשיכטע פון דיא פראנצויזען, א
פאָפּולערע געשיכטע פון דיא פראנצויזישע רע-
וואָלוציאָן און אן אויסצוג פון דיא געשיכטע
פון ענגלאַנד.

„און“ — שרייבט איינער פון זיינע תלמידים
— „ווען קאבע האָט זיך ביי דיעזע ארבייטען
פערטיעפט אין דיא געשיכטע פון אלע צייטען
און אלע פעלקער, האָט ער זיך איבערצייגט, אז
בלויזע פאליטישע פרייהייט ניט נאָך ניט דער
מענשהייט דאָס, וואָס זיא בעדארף דער עיקר,
נעמליך גליק און צופרידענהייט פאר אלע.....
אונטער אלע פאָרמען פון רעגירונג, אין אלע
צייטען און ביי אלע פעלקער, סיי מאָנארכיען
סיי רעפּובליקען, האט ער געזעהן, איז די הויפט
צרה פון דער מענשהייט אלץ געבליעבען דיא
זעלבניג: רייכטהום און רעשעות אָהן א ברעג
ביי איין טהייל פון פאָלק, אַרימקייט און פינגט
טערניש אָהן א גרענעץ ביין אנדערן טהייל.....
אזוי איז קאבע געקומען צו דער איבערציי-“

ברייטעט געוואָרען אין 20,000 עקזעמפלאַרען.
קאבע איז פאר דעם בוך איינגעקלאָגט געוואָרען.
דיא „ליבעראַלע“ בורזשאזיע אין פארלאמענט
האָט געשטימט, מען זאָל איהם ארויסגעבען
צום געריכט און ער איז פראָצעסירט געוואָרען.
דיא בירגערזשורי האָט איהם אָבער פרייגע-
שפראַכען.

דער איינפלוס פון קאבע'ס דעמאָקראטישע
אַנטאציאָן איבערן פאָלק איז געוואקסען פון
טאָג צו טאָג. מען האָט איהם גערופען „דער
אונבעזעהמבארסטער פון אלע דעפוטאטען.“
אין סעפטעמבער, 1833, האָט ער אָנגעהוי-
בען ארויסצוגעבען א וועכענטליכע צייטונג מיטן
נאָמען „לא פאָפּולער“. 25 קאָלאָפּארטערס אָנ-
געטאָהן אין אונפאָרמען פון דיא רעפּובליקאני-
שע דריי קאָלירען, זיינען ארומגעלאָפּען אין גאנץ
פאריז, אויסשרייענדיג קאבע'ס צייטונג צו פער-
קויפען. מען האָט זיא צוכאפט וויא מצהווא-
סער. דער 8טער נומער איז שוין פערקויפט גע-
וואָרען 27,000 עקזעמפלאַרען. זיין איינ-
פלוס איז געוואָרען אזוי גרויס, אז איין וואָרט
פון איהם האָט געקענט אָנצינדען א פלאם פון
אויפשטאנד, אָדער לעשען אזא פלאם.

זיין איינפלוס האָט קאבע אָבער בענוצט
צו לעשען אזעלכע פלאמען. ער איז געווען אי-
בערצייגט, אז אן אויפשטאנד וועט באלד אונ-
טערדריקט ווערען. איבערהויפט אָבער האָט ער
אלץ געגלויבט אין פועל'ן דורך אויפקלעהרונג
ביי מענשען פון אלע קלאסען איינצופיהרען אלע
פערבעסערונגען מיט גוטען.

דיא בורזשאזיע אָבער האָט איהם פער-
פאָלגט מיט אלע מעגליכע מיטלען. פריהער מיט
דיא נידערטערעכטיגסטע פערלוימדונגען. דיא
„פיגארא“ האָט איהם גערופען „וויסטער
שכור“. (ער האָט קיין משקה קיין מאָל ניט פער-
זוכט!) א דיכטער האָט פערפאסט א ליעדעל
געגען איהם, אין וועלכען ער איז געווען גע-
רופען „וויטהענדער בלוטהונד“, א. ז. וו.

ענדליך זיינען זיי איבערגעגאנגען צו פער-
פאָלגונגען. צוליב צוויי געוויסע ארטיקלען
אין דעם „פאָפּולער“ האָט מען קאבע'ן פער-
אורטהיילט צו צוויי יאָהר געפענגנים און צו
פערלוסט פון זיינע פאליטישע רעכטע אויף 4
יאָהר.

א טאָג נאָך דעם זיינען דיא גרויסע זאאלען
פון דעם רעדאקציאָנס-לאָקאל פון „פאָפּולער“
געווען געפאקט מיט יונגע לייט, ארבייטער,
סטודענטען, דעפוטירטע, וועלכע האָבען קא-
בע'ן אויסגעדריקט זייער סימפאטחיע. דער
גרייזגרייער קאמיוניסט גראף ד'ארגענסאָן האָט
געלאָזט אויסשלאָגען אן עהרען מעדאל פיר דעם

נאך פאר איהם ניט געהאט.

עס איז ארויסגעקומען פון דיעזען איינ-
פלוס דיא מערקווירדיגע, וואונדערבארע „אי-
קארישע בעוועגונג“, וואָס געפינט ניט איהר
גלייכעניש אין דער וועלט-געשיכטע.

דיעזע „איקארישע בעוועגונג“ איז אָבער
א פיעל צו וויכטיגע שטיק געשיכטע פון סאָד-
ציאליזמוס, אז מען זאָל זיא קענען אָפּ'פטר'ן
מיט דיא עטליכע שורות, וואָס מען וואָלט איהר
געקענט אָבערבען אין דיעזע ביאָגראפיע. מיר
וועלען אלזאָ אין נעכסטען נומער „צוקונפט“
געבען א בעזונדערן ארטיקעל איבער דיא אי-
קארישע בעוועגונג פון קאבע. דאָרטען וועלען
מיר אויך געוואָהר ווערען דעם סוף פון דיא
לעבענס-געשיכטע פון דיעזען גרויסען אוטאָר-
פיסט.

גונג, אז מיט זיין ארבייט פיר בלויע רעפובלי-
קאנישע פרייהייט טהוט ער נאָך גאָר ווייניג
אויף. ער איז געקומען צו דער איבערצייגונג,
אז דער רעכטער עיקר, וואָס דיא מענשהייט בע-
דארף, איז — וואָהלשטאנד און גליק פיר אלע
גלייך. און דאָס, האָט ער איינגעזעהן, איז נאָר
מעגליך ביי פאָלקס-שותפות אין דעם בעזיץ פון
אלעס אייגענטהום.... אויף אזא אופן איז קאבע
געוואָרען — א קאמוניסט.

און זיין גאנצען מעכטיגען איינפלוס, וואָס
ער האָט געהאט, דורך זיין „פאָפולער“, האָט
ער יעצט גאָר גענומען אָנווענדען אויף דיא
פערשפרייטונג פון זיינע נייע געדאנקען—דעם
קאמוניזמוס.

און ער האָט געהאט א געוואלדיגען איינ-
פלוס מיט זיין קאמוניזמוס אויף — אן איינ-
פלוס, וויא קיין קאמוניסטישע בעוועגונג האָט

* * *

פון יהואש

א שנעע אין דער פריה איז געפאללען

אזוי רהיג און ליכטיג

און קלאַר-ווייס און ציכטיג

וויא קינדערשע אונשולד אלליין...

דאן זיינען געקומען דיא שטראהלען

קאקעטירט און אומאַרעמט

דעם שנעע, און צו-וואַרעמט —

דער שנעע האָט גענומען צוגיין....

בעוויזען זיך איינציגווייז האָבען

דיא בלאַטיגע פלעקען,

דער שמוץ וואָס געווען איז פּעגראַפען

דער שנעע האָט גענומען פאַרמעקען...

געפליעפען נאָר גאנץ

איז דער פראסטיגער גלאנץ

פון'ם שנעע וואו עס האָט איהם,

דער וואַרם-געפעהרליכער אַטהעם

פון זונן, ניט דערגרייכט צו בעריהרען

און קוסענדיג צו רואינירען....

פאַרפליעפען דער שנעע דאָרט איז אונשולדיג-ווייס

און ציכטיג—דאָך קאלט און פערפואַרען אויף אייז...

אנארכיזמוס

וויא אן אנארכיסט פערשטעהט איהם.

פון דר. מ. -ן.

ער זאגט דאס און ער ווייס וואָס ער זאָגט, פון דעסטוועגען וועט אייך יעדער סאָציאַל־דעמאָ־קראט אויסקראצען די אויגען, אויב איהר וועט איהם זאָגען אז אין דער סאָציאַל דעמאָקראטיע וועט ניט זיין קיין פרייהייט.

איז דאָך די קשיא: היינט וואָס וויל דאָ דער אנארכיזמוס? וואָס פאר א נייַעם גיט ער אונז וואָס די גדולי הדור פון די „איינציגע אמת'ע ארבייטער פארטיי“ האָבען שוין לאנג ניט ער־קלעהרט אָפֿען פאר דער גאנצער וועלט?

א פריהער אָבער, איידער מיר קומען צו אנאליזירען די בעדייטונג פון פרייהייט און די אנארכיסטישע טעאָריע, וויל איך אויף א ווייִל־לע זיך אַכשטעלען אויף די פאָראַרטהיילע וואָס הערשען וועגען די

רעוואָלוציאָנערע פראפאגאנדא און אנא־רכיזמוס.

פון דעם גרעסטען ביז דעם קלענסטען כמעט צווישען די סאָציאַל־דעמאָקראטען ווערט דער אנארכיזמוס אנגעקלאָגט פאר זיין שטאנד גע־גענאיבער די רעוואָלוציאָנערע פראפאגאנדא. כעבעל אין זיין לעצטע רעדע אין דייטשען רייכ־סטאג האָט גענומען נאָך א מאָהל דיא געלעגענ־הייט צו פערמסר'ן די אנארכיסטען אַלס היצקע־פיגע רעוואָלוציאָנערען, וועלכע אטאקירען דיא פערזאָנען פון הערשער, וועהרענד זיין פארטיי האלט יעדען הערשער פאר פערזענליך אונשול־דיג. דאנעגען דער שרייבער איבער אנארכיזמוס אין „צוקונפֿט“ פון לעצטען מאָנאט, קלאָגט אָן דעם אנארכיזמוס אז „ער איז אוועק ווייט ווייט צוריק; ער האט געמליך אין גאנצען פערקלאָזען יענעם באָדען פון רעוואָלוציאָנערען קאמפף, וואו דער אנארכיזמוס פון א מאָהל, ווי אונפראקטיש ער איז אויך ניט געווען, דאָך האָט ער אמווייניגסטען געקענט פערבלייבען טריי צו זיך זעלבסט און זיין פילאָזאָפיע.“

דער אנארכיזמוס, ווי עס איז צו זעהן פון די־זען ווידערשפרוך, ווערט בעשולדיגט אי פאר וואָס ער שטעהט יא אויף דעם באָדען פון רעד־וואָלוציאָנערען קאמפף, אי פאר וואָס ער שטעהט ניט אויף דעם באָדען. הצד השוה שבהם איז, אז ווי האָבען ביידע א טעות מיינענדיג אז די רעד־וואָלוציאָנערע פראפאגאנדא האָט אין עצם א

נארכיזמוס איז א טעאָריע

פון א נייע געזעלשאפטליכע

אָרדנונג, וועלכע וועט זיין גע־

בויט אויף פרינציפ פון

פרייוויליגע טהיילנאָהמע, אָדער

סתם געזאגט, פרייהייט. דער נא־

מען אנארכיזמוס גופא האָט ניט און קען ניט האבען, קיין אנדער בעדייטונג, און איז קיין מאָל ניט געברויכט געוואָרען אין קיין אנדער זינן, וויא אין דעם, אין וועלכען פרודאָן האָט איהם געברויכט צום ערשטען מאָל. די דומהייטען און פערלוימדונגען, וואָס קאפיטאליסטען און אנדערע טשעפֿען אָן אָן איהם, קלעפֿען זיך נור צום וואָרט אנארכיע, וועלכעס איז לאנג געברויכט געוואָרן אין זינן פון אונאָרדנונג און ווערט יעצט געברויכט אויך אין זינן פון אָהן־הערשאפט.

סײַ עטימאָלאָגיש, סײַ היסטאָריש, מײנט אנארכיזמוס די טעאָריע, און אנארכיע (אין אונזער זינן) דער צושטאנד — פון א געזעלשאפט געבויט אויף פרייהייט.

אָבער זאָגען סתם פרייהייט מיינט נאָך ניט קיין זאך בעשטימט. יעדער צופרידענער ביר־גער טענה'ט אז היינטיגע געזעלשאפט איז גע־בויט אויף פרייהייט. און יעדער סאָציאַל־דעמאָ־קראט איז אַיז אַלס אַלס פערנסער'ן וועלכער זאָגט, אז אין דער סאָציאַל־דעמאָקראטיע וועט הערשען שקלאפֿעריי. סטייטש פרייהייט! ווער וויל דאס ניט אזא טהייערן פעריל אין האלד־באנד פון זיין צוקונפֿט־אידיעאל? הגם אפילו קויטסקי אַליין זאגט*) „אז סאָציאַליסטישע פראָדוקצאָן קען ניט געהן האנדל אין האנד מיט פרייהייט דער ארבייט, דאָס הייסט, מיט דעם ארבייטערס פרייהייט צו שאפען ווען און וויא ער וויל. אין א סאָציאַליסטישע געזעלשאפט, זאָגט ער, וועלען אלע מיטלען דער פראָדוקצאָן זיין קאָנצענטרירט אין די הענד פון שטאאט, דעם איינציגען ארבייט געבער, און קיינער וועט ניט האָבען קיין ברירה. היינטיגען טאָג געניעסט דער ארבייטער מעהר פרייהייט ווי ער וועט האָ־בען אין א סאָציאַליסטישע געזעלשאפט.“ הגם

*) „The Basis of Social Democracy.“

גען זיינען ווייט געוואָרען, כרחוק מזרח ממערב. דיא ריפּוואָווינקעלס, וועלכע שיסען יעצט מיט פאר צוועלף יאָרהיגע האַרמאטען, קענען פאָרניכטען בלויז פאנטאָמען וועלכע האָבען שוין לאנג אויפגעגעבען דעם גייסט, און האָבען גע- מאכט פלאץ פאר אנדערע און קליגערע פאר זיי.

אינדיווידועלע פרייהייט.

דער איינציגער פונדאמענטאלער פרינציפ פון אנארכיזמוס איז די פרייהייט פון איינצעל- נעם אין דער געזעלשאפט. ער האָט ניט קיין דריי אייניגקייט, אזוי וויא ער האָט ניט קיין דרייצעהן אייניגקייט. ער איז ניט נור דאגעגען געזעצ, שטאט און מאיאָריטעט, נור ער איז דאגעגען יעדען פלאן און יעדע איינריכטונג וועלכע פאָדערט, אז אירגענד ווער זאָל זיך מווען פיגען נאָך דעם בעשלוס פון אנדערע מענ- שען. ער איז דאגעגען דעם גאנצען סאָציאל-דע- מאָקראטישען געזעלשאפטס-פלאן ווייל נאָך דעם פלאן נאָך קען דער איינצעלנער ארבייטער ניט געניסען אפילו אזוי פיל פרייהייט וויא פיר ער האט איצט. דאס איז דער פרינציפ פון אנא- רכיזמוס; זיין טעאָריע ערקלעהרט די מעגליכ- קייט דיעזען פרינציפ צו פערוויקליכען, און זיין אנשוואונג גיט דעם פילאָזאָפישען בליק אי- בער דעם גאנג פון פראָגרעס און ענטוויקלונג, וועלכע פיהרען צום אידעאל פון א פרייע גע- זעלשאפט.

אבער קודם וועט יעדער פרעגען, וואס איז אינדיווידועלע פרייהייט? מיינט עס אז יעדער איינער איז פריי אראַבצורייסען דעם אנדערען דעם קאפ? מיינט עס אז יעדער איינער איז פריי אַבצונעהמען ביי דעם אנדערען וואָס ער וויל? ניין, ליעבער פריינד, דאָס מיינט עס בשום אופן ניט. דאָס איז טיראניי, אויטאָקראטיע, די פער- ליקענונג, דער היפּד פון פרייהייט. פרייהייט מיינט נור, דאָס רעכט צו טאָן מיט זיך זעלבסט וואָס איינער וויל — פרייהייט איבער זיך און ניט איבער קיינעם.

נון, פרעגט וויעדער איינער, דאס איז אלץ רעכט ווען א מענש לעבט איינער אליין אויף אַן אינזעל, קען ער טאָן מיט זיך וואָס ער וויל; ווי איז אבער אין א געזעלשאפט, צווישען נאָך מענ- שען, ווען יעדע זאך וואָס ער שטוט בעריהרט אַנד- דערע מענשען און עס קומט אַפּטמאָל אין קאָנ- פליקט מיט זייערע אינטערעסען? ניין, דאָס איז אויך קיין קשיא ניט. א מענש איינער אליין אויף א אינזעל האָט נאָר ניט קיין פרייהייט; ער קען אפילו דעם בעגריף פון פרייהייט ניט האָ- בען ווען ער איז איינער אליין. דער בעגריף ער- שיינט ערסט דורך די פערהעלטניסען פון א גע-

פערבינדונג מיט די טעאָריע פון אנארכיזמוס. אָבער ניט דיא לאַגיק פון דער אידעע און ניט דער היסטאָרישער פאקט גיט אירגענד וועלכען גרונד פיר דיעזע מיינונג. פון אלע לעהרער פון אנארכיזמוס זיינען נור צוויי — באקונין און טראַפאָטקי — פיר רעוואָלוציאָנערע פראפא- נאנדא; אלע איבריגע, גאדוויין, שטירנער, פּר- דאָן, טאַלסטאָי און טאָקער זיינען דאגעגען רע- וואָלוציאָנערע פראפאנאנדא, אבוואָהל זיי שטי- מען אלע איין אין גרונד-פרינציפ פון אנא- רכיזמוס. די וואס פערשטעהן דעם אנארכיזמוס ווייסען, אז די רעוואָלוציאָנערע טהעטיגקייט איז בלויז א מעטאָדע ווי צו פערוויקליכען די אידעע, אבער זי איז ניט א טהייל פון דער אידעע גופא.

עס איז געווען א צייט, ווען די רעוואָלוציאָ- נער געזיננטע ארבייטער פון אינטערנאציאָנאַל האבען ניט געקענט אינשטימען מיט די פאָלי- טישע טהעטיגקייט פון מאַרס און זיין פארטיי, און זיינען צוגעשטאנען צו באקונין דעם רעוואָ- לוציאָנער. אין זייער גאנצען דענקען וועגן דער געזעלשאפט בכלל און פאָליטישע עקאָנאָמיע בפרט זיינען זיי געווען אלגעמיין סאָציאליסטיש אָדער קאָמוניסטיש, נור זיי האָבען פערוואָרפען די פאָליטישע אקציען און דעם אויטאָריטערען שטאט און האָבען זיך גערופען אנארכיסטען.

אין דער אידישער בעוועגונג דאָ אין לאַנד, ווי איך געדענק זי מיט א יאהר פונפצעהן צו- ריק, איידער די אידישע סאָציאל-דעמאָקראטיע איז געבאָרן געוואָרען, זיינען די בעוועגער געווען סאָציאל-רעוואָלוציאָנערען אויפ'ן ערסטען פלאן און נור אייניגע האָבען זיך גערופען אנארכיס- טען ספעציעל. מיר האָבען אלע געשעפט אונזע- רע אידעען פון לאַנדנאָנער „ארבייטער פריינד“ און איך בין ניט געווען דער איינציגער וועלכער איז איבערראשט געוואָרען צו הערען אז דער „זיידע“ פון „ארב. פריינד“ איז ווירקליך ניט קיין אנארכיסט. אזוי פערוויקט זיינען דאן געווען די אידעען איבער דעם סאָציאליזמוס און אנא- רכיזמוס, און אזוי פיעל איז דער רעוואָלוציאָנערער טהייל געשטאנען אין פאָדערגרונד, אז ביז היינט טיגען טאָג זיינען נאָך געבליבען וועלכע וויא טשערקעסאָוו, וועלכע פארמולירען זייער גע- דאנקען אין די ווערטער: קאָמוניזמוס און רע- וואָלוציאָן — איז אנארכיזמוס.

זייט דאן אָבער זיינען די געדאנקען פיעל קלעהרער געוואָרען; פון סאָציאליסמען זיינען געוואָרען סאָציאל-דעמאָקראטיע און פון קאָמו- ניסמען רעוואָלוציאָנערען זיינען געוואָרן אנא- רכיזמען. יעדער לאַגער האָט געשאפען נייע אנשוי- אונגען און טיעפערע קריטיקען, און זייערע ווע-

א געזעלשאפט, וואו יעדער איינער קען האנדלען נאך זיין אייגענע מיינונג נאך.

דער אייביגער שרעק פון די דאזיגע קריטיק קער איז, אז געווענהליכע מענשען וועלען ח"ו מיסברויכען זייער פרייהייט. זיי האבען מורא, אז געבען מענשען פרייהייט איז גראדע ווי דער לאנגען זיי א בולאווע אין די הענד צו ברעכען איינער דעם אנדערן די קעפ דערמיט. דער טעות שטעקט אין דעם, וואס זיי מיסברויכען גלייך די מיינונג פון פרייהייט. זיי רעדען פון דעם, אזוי ווי פרייהייט וואלט געמיינט קארט בלאנט צו שניידען ווי אין קרויט; אזוי ווי דאס וואלט געמיינט צו געבען א וואפע אין האנד פון א ישמאל וואס ידו בכל ויד כל בו. אבער, אין גרונד גענומען, איז פרייהייט אין ריכטיגען זינן דורכ-אויס ניט קיין פאזיטיווע מאכט. עס איז פיעל מעהר א נעגאטיוועס רעכט ניט צו טאן וואס איינער וויל ניט. אין א פרייע געזעלשאפט האט יעדער איינער די פרייהייט צו ענטזאנען זיך מיטצוהעלפען אין דאס וואס ער וויל ניט עס זאל געטאן ווערען.

אין היינטיגע געזעלשאפט, ווי אויך אין א צוקינפטיגע סאציאל-דעמאקראטישע געזעלשאפט, מוז איך מיטצוהעלפען בויען א בריק, אדער פלאסטערן א גאס מיט שטיינער ווען איך וויל בעסער אספאלט, אדער בויען א שולע וואס זעהט אויס ווי א קאזארמע, צי איך וויל, צי איך וויל ניט. אין איין אנארכיסטישע געזעלשאפט בין איך פריי ניט מיטצוהעלפען אויב איך וויל ניט. איך האב ניט קיין פרייהייט צו שטערען יענע וואס ווילען עס יא, און עס מעג מיר אפילו וועה טאן דאס הארץ צו קוקען אויף יענע שולע ווי א קאזארמע: איך קען קיינעם ניט צווינגען צו טהאן ווי איך וויל און קיינער קען מיך ניט צווינגען צו טהאן ווי ער וויל. דאס איז וואס דער אנארכיסט מיינט מיט דאס רעכט „אוועק-צוגעהען“ ווען ער שטימט ניט איין, און ניט ווי דער שרייבער אין פאריגען נומער „צוקונפט“ האט זיך צווערטעלט א שטייגער, אוועקצוגעהן פון האמטשע-פלאקטשע קיין ארץ ישראל אדער ארגענטינען.

דאס רעכט פון דער געזעלשאפט איבער די איינצעלנע.

לאמיר אָננעהמען, ווי שעקספיר האט געזאגט, אז רעכט — איז א פוסטע פלעשעל, און מיר וועלען זיך ניט אָפּטען דאָס הארץ איבער דער פראגע, צי הונדערט מענשען האבען א גרעסערן רעכט פאר ניין-און-ניינציג מענשען, צי ניין. מיר וועלען די זאך בעטראכטען בלויז אלס א פראגע פון פראקטישען האנדלען (עקספיריענס). די פראגע, אלזא, איז—וואס זאל א געזעלשאפט,

זעלשאפט; ערסט דאן ווען זיינע טהאמען בע-ריהרען אנדערע מענשען, קען ער האבען די פרייהייט צו טהאן מיט זיך ווי ער וויל, אדער ווי זיי ווילען.

עס פערשטעהט זיך, אז איך גיב דאָ ניט קיין דאָנמען ווענען פרייהייט; איך לעג דאָ גיט אוועק קיין הלכה למשה מסיני. איך זאג שוין דאָס וואָס עס פאָלגט פון דער לאַגיק פון דער זאך אליין, ווי יעדער מענטש מיט א גלייכען געדאנקען קען עס פאר זיך אויסדיינקען. עס זיינען דאָ מענשען וואָס הערען ניט וואָס זיי רעדען און קענען זיך אָפּט צו טענה'ן, סטימיט! ווי אזוי בין איך פריי, אז איך האב ניט אלעס וואָס איך וויל? דער ענטפער אויף דעם איז: פרייהייט האט גאר ניט צו טהאן מיט האבען. איך בין פריי ווען קיינער שטערט מיר ניט צו שאפען דאס וואס איך וויל האבען. אויב מיר ווילט זיך דער טעלערעל פון הימעל, אדער מיר ווילט זיך, למשל, בויען אזא בריק וואס קיין נעם פאלט גאר ניט איין, דארף איך זיין משוגע צו מיינען אז איך בין גיט פריי, ווייל איך קען עס ניט בעהויפטען. דאָס יא, איך בין פריי ניט מיטצוהעלפען בויען א משונה'דיגען בריק ווען איך וויל ניט, און די גאנצע געזעלשאפט האט קיין רעכט ניט מיך צו צווינגען דערצו.

הייסט דאָס אבסאָלוצע פרייהייט? ניין, עס איז נישטאָ אויף דער וועלט קיין אבסאָלוצע פריי-הייט! מיר רופען עס פאָלשטענדיגע פרייהייט, פאָלשטענדיג אין אלע בעציהונגען; אדער פאָל-קאָמענע פרייהייט, ד. ה. פאָלקאם אונטער די אומשטענדע. ווען אונטער אלע אומשטענדע און אין יעדער בעציהונג קען דער איינצעלנער פריי-וויליג יא נעהמען אנטהייל אדער ניט נעהמען אנטהייל אין געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהיי-טען, דאן הייסט עס אז דער איינצעלנער איז פאָלקאם פריי, און די געזעלשאפט וואָס איז געבויט אויף דעם באזיס איז א פרייע געזעל-שאפט.

אחא! צוגענעצט זיך דאָ א גוט הארציגער קריטיקער: א שעהנער אידעאל כ'לעבען, זעהר שעהן און גוט פאר מלאכים, אבער ווי איז דאָס מעגליך צווישען אונזערע בשר ודם'ס, אין א גע-זעלשאפט אויף דער וועלט, וואו יעדער האט אן-דערע מיינונגען? און זאָ ווייטער, און זאָ וויי-טער. איך מוין אָבער גראדע פערקעהרט: מלאכים, אויב זיי האָבען ניט קיין מיינונגס-פערשיעדענהייטען צווישען זיך, קענען לעבען און מיינען אז זיי זיינען פריי אפילו אין א סאָ-ציאל דעמאָקראטישע געזעלשאפט אויך; מעג-שען אָבער, עבען דארום ווייל זיי האָבען פער-שירענע מיינונגען, קענן צופרידען זיין. נור אין

א מאָל! אין אנעמינידע יאוועט זיך די פאָדע-
רונג צו בויען א בריק. קומען זיך צוזאמען מער-
שען אין סיטי האָל, אָדער אויפ'ן מארק-פלאַטין,
און מי דיסקוטירט וועגען דעם. מען קען ניט קר-
מען צו א טאָלס. שטימט מען ווער איז דאפיר,
ווער איז דאגעגען (איך שרעק זיך ניט פאר שטי-
מען). צייגט זיך ארויס אז ניין-צעהנטעל זיינען
דאפיר און איין-צעהנטעל איז דאגעגען. מען
טרייט זיי איבעררעדען. עס געהט ניט. וואס זאָל
זיין? פשוט. די ניין-צעהנטעל בויען זייער בריק,
קייער קען ווי ניט שטערען, און דער איין צעהנ-
טעל, וואס וויל ניט, העלפט ניט — דאס אלעס.
האָט דער איין צעהנטעל, די מינאָריטעט, בכח
אליין צו בויען א בריק, קען איהם קיינער ניט
פערוועהרען; האָט ער עס ניט בכח, ווער איז
איהם שולדיג? איז ווער עס איז שולדיג דעם
בלינדען אז ער קען ניט זעהן? וואָלט איהם
ווער עס איז ניט געלאָזען טאָן וואָס ער קען,
אָדער פארקעהרט, געצוואונגען טאָן דאָס וואָס
ער וויל. ניט — דאן איז ער ניט פריי; אבער
אין איין אנארכיסטישער געזעלשאפט שטערט
איהם קיינער ניט, איז אלעס רעכט.

נאָך די מעטאָדע פון אחרי רבים להטות איז,
אז די ניין צעהנטעל האָט בעשלאָסען צו בויען
א בריק, מוז דער איין צעהנטעל וואָס וויל ניט,
אויך העלפען בויען: צי מי טעקסט איהם אינ-
דירעקט, ווי למשל הייטע, צי מי וועט איהם
טעקסען דירעקט אין דער סאָציאל-דעמאָקראַטי-
שער געזעלשאפט. די ניין-צעהנטעל, די מאַיאָרי-
טעט, איז „די געזעלשאפט“, און זי בעהויפטעט,
אז זי האט א רעכט איבער דעם איינצעלנעם, די
מינאָריטעט, צו צווינגען איהם ער זאָל ביישטיי-
ערען צו דער ארבייט וואס די „געזעלשאפט“ בע-
שטימט אז זי האָט געהינג. נאָך די מעטאָדע
פון פרייוויליגע טהיילנאָמהע איז די מאַיאָרי-
טעט ניט מעהר די „געזעלשאפט“ ווי די מינאָרי-
טעט. א געוויסער טהייל פון דער געזעלשאפט
וויל עפעס טאָן, זאָל ער טאָן; אַנאָדער טהייל
פון דער געזעלשאפט וויל דאס ניט טאָן, זאָל ער
ניט טאָן: קיין טהייל איז ניט די גאנצע געזעל-
שאפט. זיי האבען ביידע פונקט דאס זעלבע
רעכט, אָדער בלשון שקספיר — די זעלבע פוס-
טע פלעצערל....

איהר וועט אָבער זאָגען: בויען א בריק איז
נאָך ניט די וויכטיגסטע אויפגאבע פון א געזעל-
שאפט; אין אזא פאל קען מען נאָך „ערלויבען“
א געוויסען טהייל אָבצושטעהן פון דער מאַיאָ-
ריטעט און בויען אָהן זייער הילפע. ווי איז
אָבער, קענט איהר טענה'ן, אין דעם פאל פון א
וויכטיגען צווייג פון אינדוסטריע, וואו די פאָדע-
רונג פון דער געזעלשאפט מוז נעהמען אין אנט-

אָדער א געמיינדע, טאָן, ווען עס האנדעלט זיך
דורכצופיהרען א נייטיגע פראָיעקט, ווי למשל,
בויען א בריק? מיר נעמען אָן אז אייניגע זיינען
דאגעגען דעם פלאן און אנדערע זיינען דאפיר—
ווי זאָל מען בעשליסען? מען ווייס אז קהל
איז קיין-גולד ניט; אז וואו מענשען האָבען ניט
קיין אינטערעסע פון אייגענזעצן, זיינען זיי
גוטמיטהיג און ברידערליך איינער צום אנדערן
— דאָך אָבער מוז מען האָבען עפעס א פרינציפ,
א מעטאָדע, ווי צו בעשליסען אויף יא אָדער
ניין.

משה רבינו ע"ה האָט געענבען אן עצה:
אחרי רבים להטות. מיט וועניגע אויסנאָהמען
האָט די גאנצע וועלט, ביז אויף היינטיגען טאָג,
אָנגענומען די עצה. עס האָט אפילו זעהר אָפט
געשאפט אונצופרידענהייט, און מען האָט גע-
מוזט א מאָל בעשליסען, אז וואו עס האנדעלט
זיך וועגען א וויכטיגע פראגע איז א מאַיאָריטעט
פון איינעם ניט גענוג, נור מען מוז האבען א
מאַיאָריטעט פון צוויי דריטעל. און העכסט-
וויכטיגע פראגען טרעפט זאגאר אז מען פאר-
ווארפט די עצה אין גאנצען און מען מוז האבען
אז אלע זאָלען איינשטימען. בכלל אבער
הערשט היינטיגען טאג די מעטאָדע פון אחרי
רבים להטות, און דער נאטירליכער רעזולטאט
איז, אז די מינאָריטעט בלייבט אונצופריעדען
און קען זיך ניט העלפען.

איז דען גאר ניטא אן אנדער מעטאָדע?
די סאָציאל-דעמאָקראַטיע קען קיין אנדערע ניט
געפינען. וואָס דען ווילט איהר, טענה'ט זי צי
איהרע קריטיקער, אז די מינאָריטעט זאָל אויס-
פיהרען? אה, איהר זייט די, וואָס זאָגען אז
די מאַיאָריטעט איז אימער דוס אין קאָנסע-
רוואטיוו; אז די מינאָריטעט איז פראָגרעסי-
וואו פיהרט אימער די וועלט! די מינאָריטעט זאָל
פיהרען! אן אָליגארכיע ווילט איהר האבען!
איהר זעהט ניט אז איהר בעגראבט זיך אליין;
אז איהר קוילעט, הרגעט דערמיט אייער אייגע-
נעם אנארכיזמוס!

לא מיט אן אלה, מיין פריינד! האָט נור
קיין פחד ניט, אונזער לעבען איז ניט אין גע-
פאָהר! די מאַיאָריטעט מעג טאקי אימער זיין
דום, אָבער מיר זאָגען ניט אז די מינאָריטעט
זאָל זי פיהרען; אדרבה קיינער זאָל ניט פיהרען,
ניט אויספיהרען איבער דעם אנדערען, עס זאָל
גאר דער מין ניט זיין פון אויספיהרען געגען דעם
אנדערען.

— טו ווי וועט איהר בויען א בריק, כרו-
קירען א גאס, שטעלען פאָקען, קאָכען פיש? ..
כאפט זשע ניט, איהר קענט זיך נאָך
דערשטיקען מיט אזוי פיעל הארבע קשיות אויף

טיק פילען. ווען איהר שטעהט אָבער אויף א גלייכען באַדען מיט אלע איבריגע און איהר קוקט פון אונטען ארויף, זעהט איהר ווי די קראפט פון נויטה (Necessity) ציהט צו אלע גלייך געזינעטע טהיילען אין די ליין אָוו ליסט רעזיסט טענס (ווי מען זאָגט עס אין ענגליש), און יעדער איינער פארזאָרגט זיך מיט פרישע בול-קעס און ווייסע קעלנער. דער רעזולטאט איז, אז זיי האָבען אלע לחם לאכול ובגד ללבוש, ווי דער מאמר החכם זאגט: אז יעדער קעהרט אפ פון פאָרינט פון זיין הויז איז די גאנצע גאס ריין.

דארפט איהר א גרעסערען כאָאָס ווי עס הערשט אין דער היינטיגער געזעלשאפט? — דער רבי אליין האט טאטי ממש דאס גערופען די „אנארכישע“ פראָדוקציע-זאָרגט עפעס ווער היינטיגע טאָג אז אלע זאָלען האָבען בולקעס, אין דער פריה, אָדער א גאנצען בגד, אָדער א שיינעם שוך? פון דעסטוועגען אבי געלד, בול-קעס קען מען קריגען און קליידער אויך און שיד אויך, יעדערער ווייס זיינע קונדען; א פשיטא שוין אין דער צוקונפט, וואס צי אזוי, צי אזוי, וועט זיין פאר אלעמען לייכטער צו מאכען א לעבען!

דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט פון פרייע מענשען וועט אוראיי שטעהן הויך אין גייסט און אין מאַראַל, אָבוואָהל די השערה, אז מאַכע איינצעלנע זעהען אימער ווייטער וויא זייערע צייט גענאָסען, איז א היסטאָרישער פאקט. און די הויכקייט און גרויסקייט פון דער געזעלשאפט וועט בעשטעהן אין דעם, וואָס קיין טהייל פון איהר, סיי דער גרעסטער, סיי דער קלענסטער, וועט זיך ניט פיהלען בערעכטיגט צו קאָנטראָליר רען די געזעלשאפטליכע אנגעלענעהייטע, ווא-רום אזא קאָנטראָל מוז ברענגען דער מענש-הייט שאדען.

די מאיאָריטעט הערשאפט איז א צרה וועל-כע מען קען און מען מוז פערמיידען. דער אנארכיזמוס, לערנענדיג דעם פרינציפ פון פריי וויליגע טהיילנאמע, פלאָנטערט זיך ניט און ווידערשפרעכט זיך ניט. ער זוכט די וואהרהייט, און אדרבה ער ווארט מיט אונגערולד אויף דעם סאָציאל-דעמאָקראט וואָס זאָל קענען איהם פער-טרייבען אין א זאוואוליס אָדער צושפארען צו דער וואנט. חזק מאכען איז קיין קונץ ניט, דער וואָס דענקט ערנסט האָט אויף דעם קיין צייט ניט.

שטאאט און געזעץ.

וועגען שטאאט איז פאראן פיל צו זאגען, דאָ איז אָבער ניט דער פלאץ אריינצוגעהן אין לאנגע חקירות וועגען איהם. וואָס עס איז וויכ-

שפרוך אלע קרעפטען פון איהרע מיטגלידער? די ביורא פון סטאטיסטיקס האָט אויסגעפונען, לאָמיר זאָגען, אז א געוויסע געמיינדע פער-ברויכט טויזענד לעבלאך ברויט א טאָג, און ווען א טהייל בעקער וועלען אָבשטעהן פון די איבריגע און ניט וועלען באקען קיין ברויט גלייך מיט יענע, וועט דער עולם ניט האָבען גע-נוג צו עסען. — וואס קען נאָך זיין ערגער ווי א מחוסר לחם אין דער צוקינפטיגער געזעל-שאפט, רחמנא לצלן? — קען מען דאָ אָנגעהן מיט דער מעטאָדע פון פרייוויליגע טהיילנאהמע און לאָזען די מינאָריטעט בעקער אויספיהרען זייער קאפּרין? היינט איז ברויט, מאָרגען וועט זיין א צרה מיט שיד, מיט קליידער, מיט בע-לייכטונג, אָדער גאָר מיט כינע-פילען: א קשיא אויך די ליידאקעס, די אנארכיסטען!

דאָס איז א טיעפער פונקט, וועלכער פאָ-דערט א טיעפערע ערקלערונג פון דער אנארכיס-טישער טעאָריע.

אין אן אנדער פלאץ, ניט לאנג צוריק, האָב איך אויסגעדריקט דעם אונטערשייד פון סאָצי-אליזמוס און אנארכיזמוס אין דעם אלגעמיינעם שטריך, אז סאָציאליזמוס איז דער אידעאל פון א געזעלשאפט וועלכע זאָרגט פאר אלע איינצעל-נע, וועהרענדר אנארכיזמוס איז דער אידעאל פון איינצעלנע וועלכע זאָרגען פיר דער געזעלשאפט. אין פלוג איז עס, דאכט זיך, איין און די זעל-בע זאך, אז מען קוקט זיך צו טיעפער זעהט מען אָבער דעם חילוק. ווער איז די געזעלשאפט? אין טעאָריע איז דאָס ניט מעהר ווי א קאלעקטי-ווער נאָמען פאר אלע איינצעלנע, אן אבסטראק-ציען. ווי אזוי אלזאָ קען אן אבסטראקציען זאָר-גען אָדער פארזאָרגען די ווירקליכע איינצעלנע? אין דעם סאָציאליסטישען זינן קען עס ניט האָבען קיין אנדערע מיינונג סייידען די פערטרעטער פון די איינצעלנע, ד. ה. א געוויסער טהייל פון זיי, א מאיאָריטעט, וועל-כע אָרגאניזירט און רעגולירט די טהעטיגקייט פון אלע איינצעלנע. אין דעם אנארכיסטישען זינן איז די געזעלשאפט טאטי לחלוטין אלע איינצעלנע, ניט נור א טהייל פון זיי; און דא-רום קומט עס אויס, אז ווען יעדער איינער, יעדע גרופע, אָדער יעדער טהייל, זאָרגט פיר זיך, זיינען שוין במילא אלע, ד. ה. די גאנצע געזעל-שאפט פערזאָרגט.

דער עיקר איז דאָ דער שטאנדפונקט. ווען איהר שטעלט זיך אן דער שפיצע פון דער גע-זעלשאפט און קוקט אויף אלעמען פון אויבען ארונטער — דאן קלערט איהר ווי צו פארזאָרגען אלעמען מיט א פרישע בולקע צו פריהשטיק, מיט א ווייסען קאָלנער און אפילו מיט קאטאר-

יעצט אין דייטשלאנד פון א גענעראל סטריק, א מיטעל וועלכען קויטסקי האט מיט א קנאפען יאהר צוריק אויסגעלאכט אלס אן אוניווינגען, אנארכיסטישען רעוואלוציאנערען איינפאל.

פארכאפען די פאליטישע מאכט און אָר־נאניזירען די געזעלשאפטליכע פראָדוקציע — איז אויך זעהר א וואָהלע זאך פאר די וואָס דענקען אז אין דעם בעשטעהט דער מענשליכער פראָגרעס. אונזער אנשויאונג איבער פראָגרעס איז א גאנץ אנדערע. אונז ניצט ניט די פאָליטישע מאכט; מיר ווילען ניט צווינגען אלע סאָציאל־דעמאָקראַטיש געזינטע מענשען צו פיהרען זיך אנארכיסטיש, אפילו אז מיר זאָלען האבען די מאכט. מיר דענקען ניט צ. ב. ש. איינצופיהרען דעם קאָמוניזמוס פער דעקרעט. די יעניגע פון אונז וועלכע האלטען זעהר פון די עקאָנאָמיע פון קאָמוניזמוס, האָפען נור אז סוף כל סוף וועלען מענשען איינזעהן אז דאס איז די בעסטע עקאָנאָמישע מעטאָדע, זיי וועלען עס אבער ניט אויף דרינגען אויף קיינעם מיט גע־וואלט.

דער אנארכיזמוס לערנט מענשען צו איגנאָרירען דעם שטאט; צו פערשטעהן, אז אין דער פערנאגענעהייט און אין דער געגענווארט איז ער געווען און איז א שערליכע אינסטיטוציע, און אז פאר דער צוקונפט איז ער ניט געטהיג. דער אנארכיסט אטאקירט דעם שטאט מיט ארנר מענטשן, דער רעוואלוציאנער — מיט באַמבעס. מיר מיינען אז אידעען, געדאנקען האָבען גארדע אזא שטארקען איינפלוס אויף מענשען, אויב ניט מעהר, ווי די עקאָנאָמישע טעכניק; און מיר ערווארטען אז אין דעם פאָדראַלעלאַראם פון קרעפטען וועלכע ארבייטען אויס די צוקונפט, וועט אונזער אידעע אויך האָבען איהר איינפלוס אין דער דירעקציע פון פרייהייט.

* * *

איך ווייס אז עס לאָזט זיך נאָך פיעלעס זאָגען אויף ביידע זייטען; עס קען אויך זיין אז איך האב ארויסגעלאָזען וועלכע עס איז וויכטיג גע פונקטען: איך וויל אָבער ניט מיסברויכען דער „צוקונפֿט'ס" גאסטפריינדליכקייט מיט א צו לאנגען ארטיקעל. איין פונקט וויל איך נאָך וויעדערהאלטן: דער אנארכיזמוס וויל קיינעם ניט צווינגען מיט קיין מאכט אויף דער וועלט, אויסער אין איין ארגומענט מיט דער מאכט פון לאָגיק.

די אידעע פון שטאט, אין אלע זיינע פארמען, איז, דאס עס איז רעכט אז א געוויסער טהייל פון דער געזעלשאפט זאָל אויסאיבען מאכט צו צווינגען אלעמען צו טאן וואס ער

טיג צום פונקט איז נור צו פערשטעהן, אז אנאָר־כיוזמוס איז ניט קיין אמונה און דערפאר איז עס ניט קיין „געבאָט" צו פערלייקענען "עס שטאט. דער אנארכיזמוס איז געגען די אידעע פון שטאט, געגען די נאָטהווענדיקייט פון געזעץ, ניט דוקא געגען די אָדער יענע פארמען פון שטאט, געגען דעם אָדער יענעם געשריבענעם געזעץ. דער עצם פון שטאט זיינען ניט די מעשענע קנעפלאך אָדער די קוקארדעס, עס איז די ארמעע און די טורמעס; דער עצם פון געזעץ איז ניט די פארמעט און די בוכשטאבען, עס איז דער קלאָב און דער פסק דין פון ריכטער.

אין דעם אויטאָקראַטישען שטאט ליגעט די מאכט אין האַנד פון איין הערשער, און זיין איינציגער ווילען איז אויסגעקריצט אין די געזעצע וועלכע אלע מוזען פאָלגען. אין דעם דעמאָקראַטישען שטאט ליגעט די מאכט אין די הענד פון דעם שטארקערן טייל פון דער געזעלשאפט, צי עס איז א ווירקליכע מאיאָריטעט, צי עס איז נור א שיינבארע, און די געזעצע דריקען אויס דעם קלאָב וואס זיי האלטען איבער אלע איבעריגע. אין דעם סאָציאל־דעמאָקראַטישען שטאט, וועלכער וועט ניט אַבשטאָרבען זאָ לאנג די מאיאָריטעט וועט קענען צווינגען די מינאָריטעט מיט געוואלט אַנצונעהן מען איהר בעשלוס, וועט עס וויעדער א מאָל זיין די מיליין און די טורמעס מיט'ן קלאָב און פסקדין פון איספּאָליטיעלעם קאָמיטעט, וועלכע וועלען הערשען אין דער געזעלשאפט.

וועמען עס געפעהלט אזא אָרדנונג, זאָל איהם וואָהל בעקומען, נור עס איז אומזיסט די טרחה אונז איינצורירדען אז דאָס הייסט פרייהייט. איהר טענה'ט, דער סאָציאל־דעמאָקראַטיזמוס קומט, די ענטוויקלונג דער פראָדוקציען פיהרט צו איהם, די עקאָנאָמישע טעכניק טרייבט איהם אָן! פיליכט. אוראנאנען, ערדציטערניש און פארפלייצונגען קומען אויך, ליידער גאטעס! איז דען אלעס גוט וואס עס קומט? נאָך העלפען עס זאָל קומען? צורופען? איינלאדען? — משוגע, שונאי ציון!

בענוצען זיך מיט'ן שטאט כדי איהם אָב צושאפען, ד. ה. שלאָגען דעם שונא מיט זיינע אייגענע וואפען? — א וואָהלע זאך, א טהייערער איינפאל, כנאמנות. אָבער גלויבט דען אפילו א דייטשער סאָציאל־דעמאָקראַט אז ער וועט ווען עס איז קריגען א מאיאָריטעט אין רייכסטאג? די פארשטעהער פון דער פארטיי זאָגען אויסדריקליך אז עס וועט מוזען ווערען א רעוואלוציע, איידע עס וועט האלטען דער ביי צו האָבען א מאיאָריטעט פון אבגעארדענטע. אין פאקט, סאָציאל־דעמאָקראַטען רעדען שוין

אז ניט, קען זיין אייגענע וועלטלי אונטערגעהן. זיינע אונגעשריבענע געזעצע האבען אבער שטאמט פון זיינע אור-אור-עלטערן, וועלכע זיין נען געווען געמער אין זיינע אויגען. די מנהגים זיינען געווען זיין רעליגיאן, און קיין עכט-גלויב-ביגער פיהלט ניט גאט'ס געבאט אלס א לאסט, אָדער א טיראניי. זיי זיינען געווען איינגעוואקסן סען אין די מארד פון זיינע ביינער : ער האט זיי ניט געפיהלט אלס א לאסט אויף איהם, ווייל זיי זיינען געווען א טייל פון איהם.

ניט אזוי אבער זיינען שטאמט-געזעצע, געווענהליך געשריבענע, וועלכע יעדער פיהלט ארויפגעלעגט אויף איהם פון מענשען זיינעם גלייכען, אָדער זאגאר פון ערגערע פון איהם. וועגען רעספעקט פאר זיי איז אבגערעדט : ענטוועדער זיי זיינען גערעכטע געזעצע און דער פאר איבערפליסיג, ווארום קיינער וואָלט סיי ווי סיי ניט געהאנדעלט אנדערס; אָדער זיי זיינען אונגערעכטע און דארום טיראניש. א רעגולאר-צייאן וועלכע פאסט פאר א בעשטימטע געלעגענהייט, אויב אלע וואס בעטהייליגען זיך אין דער זאך שטימען איין דערצו, און עס האט ניט דעם זינן פון א געזעץ, האט קיין זינן ניט צו פאר-שרייבען, מאכט עס פאר א פארמאלענעם געזעץ לדרוי דורות, וועט עס פריהער אָדער שפעטער ווערען צו לאסט און עס וועט אויסאיבען א טיראנישען איינפלוס. דער געזעץ-בוך איז ניט מעגליך אָהן די שטאמט-מאכט : וואו עס עקזיסטירט דער עצם פון שטאמט, דארט עקזיסטירט אויך די טיראניי פון געזעץ.

ווייל. יעדע שטאמטליכע אָרגאניזאציע פער-לייקענט אין פרינציפ דאס רעכט פון אירגענער וועמען צוריקצוהיען זיך פון דער אָרגאניזא-ציען. קיין שטאמט בילדעט ניט אין זיין קרייז אנאנדער אָרגאניזאציע מיט געזעלשאפטליכע פונקציען, אונאבהענגיג פון זיין אויטאָרי-טעט. פיר דעם שטאמט-מאן איז ניטאָ עטוואס שרעקליכערעס ווי א שטאמט אין א שטאמט (מלוכה בתוך מלוכה). — געגען דיעזע אידעע אגטירט דער אנארכיזמוס, ניט נור געגען דעם קלאסען-שטאמט, וועלכער טיראניזירט איבער דער שוואכערער קלאסע אי פרינציפיעל, אי ניט פרינציפיעל.

דער אויסדרוק פון דיעזער מאכט פון שטאמט זיינען די געזעצע. זיי ווערען ניט גע-שריבען אויף שפאס : די אנדערע העלפט פון יעדען געזעטץ בעשטעהט פון א „קאפולער און צוהערעניס“ וואס פיר א שמיץ מען וועט געבען אויב מען וועט ניט פאָלגען. דער וואס האט געלעזען לכל הפחות באַקלען ווייס וואס פיר א שרעקליכען איינפלוס טיראנישע געזעצע האבען געהאט אויף דער גאנצער ציוויליזאציע. מען דארף אויך ניט זיין קיין יוריסט צו פערשטעהען דעם חילוק צווישען שטאמט-געזעצע און די ניט-געשריבענע געזעצע אָדער מנהגים פון די אונציוויליזירטע. דער ווילדער, אויף וועמען געוויסע „פאך-מענשען“ לעגען אזוי דעם רחמנות דאס ער האט נעכאך געליטען פון זיינע אונ-געשריבענע געזעצע, איז אן אונשולדיגע בריאה וואס ווייס ניט פון וואס צו זאגען. ער האט גע-האלטען זיינע מנהגים, ווייל ער האט געגלויבט

דער אלטער טיראנען-גאט האָט בער שטראפט מיט פינסטערניש דיא הערשער; דער מאָדערנער גאט שלאָגט מיט פינסטערניש דיא בעהערשטע.

לאָזט אייך ניט נארען פון טרעהרען : אויך דער פראָסט רופט זיי ארויס.

א מענש קען ווערען גרעסער, גרויס קיין מאָהל ניט.

ל. ראָזענצווייג.

בליצען און געדאנקען — ביידע שרעקען דעם אונוויסענדען און בעליבטען דיא נאכט.

ליידען און שמערצען מאכען אונז קלוג ; קלוג זיין מאכט אונז שמערצען און ליידען.

זאָל דער „פאלען“ אייך וועקען אז ניט דער „פאל“.

ווען מענשען זאָלען קענען פערוואנדלען אייזען אין גאָלד, וואָלטען זיך די שטיינער פער-וואנדעלט אין עלענד.

עם לעבע דיא קאמונע.

פון פ. פייגענבוים.

שען פון דיא אלטע וועלט צוויי ווערטער וועגען
פאלקס-הערשאפט און וועגען רעוואלוציאן,
וועט ער זיך מיט ציטערניש אַבטרייסלעך און
וועט אייך דערמאנען מיט פערזאנלעך און דיא
„בלוטטיגע פאריזער קאמונע“, וועלכע האָט נאָך
זיין מיינונג, בעוויזען אזוי פיעל גרויזאמקייט
און מאַרדלעכע, וויא דאס קען טאקי נור טאן
„דאס ווילדע, רויחע, גראַבע אַרבייטער-פאלק“,
ווען עס שפרינגט ארויס פון דיא האַלאַבלעס און
ווארפט ארויס פון מויל דעם צוים פון דער רעגיר-
ונג, וואָס דיא „בעסערע קלאסען“ האָבען איהם
אנגעטאן, אום איהם איינצוהאלטען פון „נאָכצו-
גין זיין רויחע מאַרדלעכע טאָה וועלכע איז

עם 32טען מאַל פויערט
דאָס אויפגע קלערטע
פראַלעטאריאט היינטיגען מאַנאט
דאָסאַנדיינקען פון דיא גרויסע
אַרבייטער-רעוואָלוציאן פון פאַריז,
וועלכע האָט זיך אָנגעפאנגען דען
18טען מערץ 1871 און ווערט
אַנגערופען „דיא פאריזער קאמונע“.
דיא קאמונע פון פאריז איז פיר יעדען רע-
אקציאָנער און אבשרעקונגס-בילד געגען די אי-
דע פון רעוואלוציאן און פון דיא העררשאפט
פון דער אַרבייטער-קלאסע. רעדט מיט א מענ-

נונג פון גערעכטיגקייט, גליק און פרידען פאר אלע! דאס איז גאנץ וואס אנדערס וויא געשלעגן מיט פאליציי, וויא א הונגער-מהומה!

דאס זאגט אונז דאס אמת'ע געשיכטע פון דער פאריזער קאמונע.

דאָ, אין דעם ענגען פלאץ פון א קורצען ארטיקל, וועלען מיר זיך מוזען בענוגענען בלויז מיט עטליכע פאקטען:

ערסטענס מכוה ראבעווען, מאכען מהומות און שטערען דיא אָרדנונג:

דען 18טען מערץ 1871 האט דאָס פאריזער פאָלק ניט געמאכט קיין ווילדע מהומות און משוגענע טומלען, זיי האבען ניט געבראכען קיין פענסטער, ניט געפלינדערט, ניט אויסגעטרונקען דעם וויין און דעם בראנפען פון דיא שיינקען — וויא דאס טהוט דאס לומפען-פראָד לעטאריאט, סיי אין דיא בלווע, סיי אין פראק און אין צילינדערהוט אין זיינע מהומות. ניין! ווען א זעלבעס וואָלט געשעהען דען 18טען מערץ 1871 אין פאריז, וואָלט דער אויפגעקלערטער פראָלעטאריאט פון דער גאנצער וועלט ניט פעהיליגט דעם טאג און ניט געמאכט פון איהם קיין יום טוב. דאס איז אויך ניט געווען קיין בעדיינענדיגע וועלט-הונגער-מהומה, וועלכע שפרינגט ארויס פון עללער-הויט, אָהן א ריכטיגען צוועק. אויך איז דאס ניט געווען קיין משוגענע שלעגעריי מיט דער רעגירונג, אויסגעבראכען דורך אונאיבערלעגטע, אונגעדרויגע, הייסבלוטיגע, אונצופריעדענע אָהן א טאָל און אָהן א חשבון אויב זיי קענען עפעס אויספיהרען מיט דעם, אָדער זיי לויפען דאמיט דעם רויכטהיער אין פיסק אריין. —

דען 18טען מערץ 1871 האט דאס פאריזער פאָלק געפיהרט א רעגולארע, שכל'דיגע מלחמה געגען דיא רעאקציאנערען; א מלחמה, אין וועלכע ניט יעדער איינציגער האט געוואָלט עפעס כאפן פון דער פיר זיך. נור אדרבה, יעדער איז געווען גרייט און עס צו געבען אלץ, אפילו זיין לעבע, פיר דעם אלגעמינעם צוועק: — פיר א אמת'ע פאָלקס-רעגירונג מיט פרינציפען פון פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט. זיי זיינען ניט געגאנגען שלאגען שויבען און צושטערען, נור פערקעהרט, זיי האבען פערקאפט די רעגירונג אין זייערע הענד און האבען זיך באלד גענומען אויפבויען, מאכען ריכטיגע אָרדנונג, אָהן גנבה און אָהן בורל!

אז דיא קאמונער-וואָלוציאנערען האבען ניט געראבעוועט און אפילו ניט געלאָזען רא-

איהם איינגעבוירען. "אז מיינונג האָט פון די ארבייטער קלאסע יעדער בורזשוא; און וויא דיא קאמונע איז אָבערשילדערט פון דיא קאפירטאליסטישע געשיכטע-שרייבערס, קען מען טאן קיין מיינען, אז דיווע רעוואָלוציאָן איז א בעווויז פון דיא שרעקליכע גרויזאמע ווילדקייט און מאָרדזיכטיגע צולאָזענקייט פון דיא ארבייטער-קלאסע.

נאָך די ארט ווי די לינגערשישע בורזשוא-זע געשיכטע-שרייבערס שילדערן אָב דיא פאריזער ארבייטער-רעוואָלוציאָן פון 1871 קומט איר בערהויפט אויס, אז דיא פאריזער קאמונע, דיא פאָגראַמען געגען דיא אידען אין רוסלאנד, דיא מהומות אין לאַנדאָן 1886, די מהומה אין בערלין 1892, דיא רויבערייען פון דיא איטאליענישע און שפאנישע רויבער-באנדען—איז אלץ איינע און דיעזעלבע זאך: דאס איז אלץ דער לויז-שפרינגען פון דיא ווילדע נאטור פון דיא רויחע ארבייטער, "קאנאליע" וועלכע איז אימער גרייט אנצומאכען מהומות, חורבות און פאָוסטאניעס ווען זיא זאָל ניט ווערען צום גליק אבגעהאלטען וויא מיט אייזערנע צוואנגען דורך דיא בעלי-הבית'ישע רעגירונגען.

אבער, ווערטעה העררען, דאס איז אן אבשייליכער ליגען! ניט אין "קאנאליע", ניט אין ארבייטער-פאָלק, איז-דאָ א חשק צו מאָרדען און חרוב צו מאכען; ניט איהר, מיוחס-דיגע בעלי-ביתים, זייט דאס דיא בעסערע אָרדנונגס-ליעבענדע מענשען, וואס פריהער גאָט און דערנאָך אייך איז עס צו פערדאנקען וואס דיא מאַסע ווערט אין ציים געהאלטען און עס איז דאָ אָרדנונג אויף דער וועלט; ניט דיא קאָמונע פון פאריז איז צו פערגלייכען צו א ווילדען פאָגראַם פון א באַסע-קאמאנדע (לומפען-פראָ-לעטאריאט).

עס איז אלעס פונקט פארקעהרט:

דיא עדעליהארציגקייט און אָרדנונגס-ליעבע געפינט זיך גראד אין בעסערען טהייל פון ארבייטער-פאָלק; איהר, בורזשוא—איהר זייט דאס דיא ווילדע, רויחע, מאָרדזיכטיגע קאנאליע, וועלכע שוינט ניט קיין מענשען-לעבען און זייט בערייט צו טהאן דיא אונערהערטעסטע גרויזאמקייט, אבי צו קענען אנהאלטען אייער אָרדנונג פון געזעצליכען רויב. און אין דיא פאריזער קאמונע זיינען דיא ארבייטער ניט געגאנגען ראבעווען אָדער זיך געהמען א שטיק ברויט, אבי זייער בויך אונצופילען — ניין, פערקעהרט: זיי זיינען געגאנגען אויפפאפערען זייער האב, זייער אייגענס, זייער ברויט — זייער לעבע, אום צו בעשאפען א נייע, בעסערע אָרדנונג אין לאנד, אן אָרד-

דיא הענד פון דיא פרייסען, אבי. ניט צו צולאָ—
וען אז דיא ארבייטער זאָלען קריגען א מאכט—
ווען דיעזעס פאָלק וואָלט טאקי זיך נוקם געווען
אָן זיינע בעטריגענער און וואָלט, אין דיא הייז
פון זיין גערעכטען כעס, פערניכטעט זיינע
ערגסטע שונאים, וואָלט דאס אפשר געווען גע-
האנדעלט ניט וויא מלאכים, אבער זעהר מענש-
ליך און נאטירליך. היינט וואס פאר מענשען
זיינען שוין דיא קאמונארען געווען, ווען זיי
האבען אין אמת'ן קיינאָן טראָפּען
בלוט ניט פערגאסען!

ניין, קיין טראָפּען בלוט האבען דיא קא-
מונארען ניט פערגאסען אין דיא ערשטע טעג
פון זייער קאמפף, און זיי וואָלטען קיינמאל קיין
בלוט ניט פערגאסען, ווען דיא רעאקציאָנערע
מערדער וואָלטען זיי ניט געצוואונגען צו האנד-
לען נאָך: „הבא להורגך השכם להורגו“, (ווען
איינער קומט דיר הרג'ענען, הרג'ע דו איהם
פריהער)!

סך הכל איז דער גאנצער געשריי וואס דיא
רעאקציאָנערע וועלט מאכט געגען דיא קאמו-
נארען, דיא גאנצע אורזאכען פאר וואס זיי
רופען זיי „מערדער“, נאָר צוליעב דעם,
וואס מען האט געטוישט דיא גענעראלען לע-
קאָמט און קלעמענט טאָמאס און דעם פאריזער
ערץ-בישאָפּ דארבאָא, וועמען דיא קאמונארען
האבען געהאלטען פאר א משכון, געגען דיא קא-
מונארען, וואס דיא רעאקציאָנערען האבען ווי-
דער געהאלטען געפאנגען אין ווערסאיי.

אבער וואס דיא צוויי גענעראלען אנכע-
טריפט—וועלכע דיא רעאקציאָנערען שטעלען
פאָר אלס „מערטירער פיר געזעץ און אָרדנונג“
— זיינען זיי אייגענטליך ערמארדעט געוואָרען
ניט אָפּציעל פון דער קאמונע, נאָר זיי זיינען
געלייגטשט געוואָרען פון פאָלק גופא, לעקאָמט
ווייל ער האט בעפילען צו שייסען אין פאָלק,
און טהאָמאס, ווייל מען האט איהם געכאפט
אלס שפיאָן, ווען ער האט זיך פערצייכענט א
פלאן פון דיא באריקאדען. און וועגען דעם גלח
דארבאָא שרייבט דער דאמאָלסדיגער אמעריקא-
נישער קאָנזול אין פאריז, מר. ווארשבורן, אין
זיין בוך „פראנקא-דיזשערמען וואָר“, אז דיא
רעאקציאָנערען אליין האבען געוואָלט, ער זאָל
גע'הרג'עט ווערען, ווייל ער איז געווען א שונא
פוןפאסט און האט ניט געהאלטען פון זיין אונ-
פעהלכארכייט. ווען ניט דאס, וואָלטען זיי
איהם לייכט געקענט בעפרייען. דער ערש-
ט בישאָפּ האט אליין ערקלערט, „אז דיא וועלט
בעאורטהיילט דיא קאמונארען שלעכטער וויא
זיי זיינען“, כאָטש ער איז אליין געווען ביי
זיי א געפאנגענער! און אויך ער איז אייגענט-

בעווען, דאס איז א פאקט, וואס אפילו דיא רע-
אקציאָנערסטע שרייבערס זיינען מודה.

באלד וויא דיא קאמונארען האבען איי-
גענומען פאריז, האבען זיי גענומען מאכען
אמת'ע אָרדנונג; דען דיא אנטלאָפּענע בור-
זשואזע רעגירונג האט געהאט איבערגעלאָזען
אין אלצדינג א שרעקליכע אונאָרדנונג. דיא
קאמונע האט בעזעצט אלע גרויסע רעגירונגס-
אמטען מיט ארבייטער, און אומערום איז זיא
אויסגעקומען מיט א פיערטעל קאָסטען, וויא
דיא קאפיטאליסטישע רעגירונג האט געקאָסט
און קאָסט יעצט. אלס פאָסט-דירעקטאָר איז גע-
וואָרען איינגעזעצט א געוויסער טייס, א בראַנז-
ארבייטער. דעם מיט-מאש וואס ער האט גע-
פונען אין דער פאָסט, האט ער אין א מערקוויר-
דיג קורצע צייט געבראכט אין בעסטע אָרד-
נונג. דיא געהאלט פון דיא נידעריגערע בע-
דיענטע און בריעף-טרעגער האט מען באלד
פערגרעסערט און זייער ארבייטס-צייט אבגע-
קירצט. די פאבריק וואו מען מאכט געלד, די טע-
לעגראפּען, די נאציאָנאל-דרוקעריי, די רעגיס-
טרירונגס-ביוראָס — קורץ אלע נויטיגע
שטאטס-אוינריכטונגען זיינען באלד איבער-
געגעבען געוואָרען צו ארבייטער-באמטע, וועל-
כע האבען אליין געבראכט אין בעסטע אָרדנונג.

און דערביי האבען דיעזע בעאמטע גענומען
אזא קליינעם און פראָסטען געהאלט, וויא
פראָסטע ארבייטער, עס איז באלד געוואָרען א
געזעץ ביי דיא קאמונע-רעגירונג, אז קיין
בעאמטער, אפילו א מיניסטער, טאָר ניט קריי-
קען מעהר געהאלט וויא 6 טויזענד פראנק א
יאָר; און דיעזע „הויכע באמטע“ פון דער
קאמונע האבען זיך טאקי גאר ניט געהאלטען
פאר מעהר וויא פאר פראָסטע ארבייטער. דיא
פרוי פון דעם פינאנץ-מיניסטער איז אליין גע-
גאנגען וואשען איהרע וועש אין דיא עפענטליכע
וואש-דאנשטאָלט, אזוי וויא זיא האט געטהאָן
פריהער, ווען איהר מאן איז נאָך געווען א
פראָסטער ארבייטער! דיא עהרליכקייט און
טויגבארכייט פון דיא רעגירונגס-בעאמטע פון
דיא קאמונע האבען אפילו זייערע בלוטיגע
שונאים מודה געווען.

אָט דאס זיינען געווען דיא „רויבער“,
„פלינדערער“, „דיא טיילער“, „די צושטערער“
— וויא דיא רעאקציאָנערען בעשימפּפען דיא
עהרליכע קאמונארען!

און יעצט וויעדער מכת מאָרדען.
ווען דאס העלדישע פאָלק פון פאריז, וועל-
כעס איז דורך דיא קאפיטאליסטישע שווינדעל-
פאליטיקער איבערגעענטפערט געוואָרען אין

האלב דערשאסען, און מען האט זיי אריינגע-
ווארפען לעבעדיגער הייט צוזאמען מיט מתים
אין א גרויסען גרוב אין מיטען גאס און מען
האט זיי פערשאטען. זייער עכצען און קרעכצען
האט מען געהערט פון אונטער דער ערד. און
דיא ערלע דאמען האבען זיך דעם זומער נאכ-
הער געמאכט קליידער פון אזא נייעם סאָרט
זייד, וועלכער האט זיך גערופען „א דמי מאָר“
(„צום האלבען טויט“), a dent mort
צום אנדענקען פון דער גרויסער שמחה, דאס
מען האט דיא קאמונארען נאָר האלב דערשאסען
און זיי בעגראבען לעבעדיגער הייט!
דאס זיינען דיא פיינע ערלע דאמען, ניט
דיא „קאנאליע“!

ניין, איהר, פיינע העררען! דיא ארביי-
טער זיינען ניט דיא ווילדע חיות, וויא איהר
מאכט פון זיי. א י ה ר זייט ווילדע אונמענ-
שען; אייער געלד-דורסט און וואהל-טאָג
בריינגען דאס מיט. אין אייער ברוסט ליגט א
קלומפער גאָלד, אנשטאט א הארץ! די ארביי-
טער, אלס א כלל, אבער, זיינען נאָר נעביד אונ-
גליקליך, ניט ענטוויקעלט — דורך אייער שולד
— אבער אונשוילדיג זיינען זיי. מענשען זיינען
זיי. זיי זיינען דיא מ ע נ ש ע ז. זיי וועלען
דיא מענשליכקייט רעטטען!
דאס האט בעוועזען גראָד דיא פון אייך
פערלוימדעטע קאמונע.
עס לעבע דיא קאמונע!

ליך נור געלינטשט געוואָרען און דאס ערשט
דאן, ווען דיא רעגירונג פון דער קאמונע איז
שוין געווען אויפגעלעזט, ווען דיא ווערסאילער
האבען שוין געהאט געפארבט דיא גאסען פון
פאריז מיט'ן פאָלס-בלוט. דיא קאמונע אליין,
אפיציעל, האט, אדרבה, ניט צוגעלאָזען דעם
גלח אומבריינגען, אזוי לאנג וויא זיא האט רע-
גירט!
און אזעלכע ווערען דאס אנגערופען
„מערדער“!

און דיא „ערלע“ פיינע העררען? דיא
בורזשואס? דיא „ארדנונגס“-רעטער? וויא
האבען זיי זיך געפיהרט ווען זיי זיינען אריין
אין פאריז און האבען דיא קאמונע בעזיעגט?
25 טויזענד מענער, ווייכער און קינד-
דער האָבען זיי אויסגעקוילעט, שוין נאָך
דיא מלחמה, ווען זיי זיינען שוין געווען
געפאנגענע אין זייערע הענד; ווייניגסטענס
דריי טויזענד זיינען געשטארבען אין דיא גע-
פענגניסען; 13 טויזענד און 700 זיינען פער-
אורטהיילט געוואָרען; 70 טויזענד פרויען
און קינדער זיינען געבליעבען אלמנות און
יתומים — סך הכול האָבען אין פאריז גע-
פעהלט נאָך דיעזע מערדערישע אויסשלאכטונג
איבער 100 טויזענד מענשען!
דאס האבען געהאָן דיא פיינע ערלע
העררען!
מענער, פרויען און קינדער האט מען נאָר

א מאנגעט בעזיצט א „ריכטונג“ ווייל עס בע-
זיצט אן אנציהונגס-קראפט; אונזער לעבען
קריגט אן אנציהונגס-קראפט ווען מיר גיעבען
איהם א ריכטונג.

בעטריגערשע וועלט! דיין געניס גיסטו
לארבער בלעטער; האלט דיר דיא בלעטער, גיב
איהם דיא פרוכט!

ס'איז כמעט זיכער, אז דיא בעוואוינער פון
מאָרס האבען אויך רעליגיאָנען, בעווייז? דער
פלאנעט זעהט אויס פערבלויטיג.

איז עס ניט מערקווירדיג, דאָס אין א
צייטאלטער פון דאמפּ און עלעקטריציטעט,
ווען יעדער לעבט אזוי שנעל וויא געבייטשט פון
א שטורמווינד, קומט דאָך אס ווייטסטען דער
וואָס קריכט?
ל. ראָזענצווייג.

דיא גרונד פעהלערען פון דיא אמאליגע עלעמענטען.

פון דר. י. בלומשטיין.

טע, סוף כל סוף דאך געוויבט זיין לאנגען, לאנד
גען לעבען.

דער ערשטער הויפט-פעהלער, וועלכען „די
פיער-עלעמענטען טהעאריע“ ווי די גאנצע אמא-
ליגע כעמיע און פיזיק בכלל — האבען געהאט,
איז בעשטאנען דערנען, וואס דיא אמאליגע
נאטור פארשער האבען בעטראכט די פערשידע-
נע קערפער, הויפטזעכליך פון זייער אויסגענויט,
זייערע חיצוניות אבער ניט די פנימיות, ניט
די עצם מאטעריע פון דעם קערפער, זאגנדרן
זיין פאָרם, זיין אויסערן געשטאלט; און ווי
באלד, אז דער קערפער האָט איבער דער אָדער
יענע סבה אומגעבליען זיין אויסערן געשטאלט,
מעהר אָדער וועניגער אומגעענדערט זיין פנים
אזוי האָבען זיי איהם תיכף בעלעגט מיט א
נייעם נאָמען, מיינענדיג אז ער איז טאקי בעצם,
אין תוך גאָר אן אנדערער געוואָרען, זאָגאר גאָר
אנ'אנדער עלעמענט! און דיא זעלבע זאך אויך
פערקעהרט: אין עצם גאנץ פערשידענע קער-
פער, זאָגאר דורכאויס פערשידענע עלעמענטען,
וויבאלד גאָר זייער חיצוניות, זייער פאָרם,
זייערע אויסערע אייגענשאפטען זיינען גלייך
איינע צו די אנדערע — האָבען עס די אמאליגע
נאטורפארשער אָנגענומען אלס בעצם גלייכע
קערפער, זאָגאר אלס איין און דעם זעלבען על-
מענט! מיר וועלען דאס ווייטער אילוסטרירען
מיט א פאָר ביישפיעלען פון דער געשיכטע דער
כעמיע, נור פריהער וויל איך מאכען ניט א
גרויסע הקדמה, וועלכע עס וועט אונז העלפען
בעסער און קלערער צו פערשטעהן דעם גאנצען
ענין.

אלע ווייסען, אז מען קאכט וואסער ווערט
פון איהם ראמפּ, אָדער „וואסער-ראמפּ“ — ווי
מען רופט איהם וויסענשאפטליך — קיהלט מען
פארקעהרט דאס וואסער שטארק אָב, ד. ה.
לאָזט מען דאס וואסער אויספרייען ווערט פון
איהם אייז. דערווארעמט מען דעם פעסטען אייז,
ווערט פון איהם צוריק פליסיגעס וואסער,
דערהיצט מען נאָך שטארקער דאס פליסיגע
וואסער ווערט פון איהם ווידער דער גאזפאָר-
מיגער אָדער לופט-פאָרמיגער וואסער-ראמפּ,

זי אלטע עלעמענטען-
טהעאריע, איך מיינ די
כעמישע טהעאריע, וואס
האט געלערנט, אז אלעס
אין דער וועלט
בעשטעהט נור פון דיא
„ד“ יסודות ארמ“ע,
פון דיא פיער על-
מענטען: פייער, לופט, וואסער און ערד, די
טהעאריע, וועלכע עס איז פון עמפּעראקלום
אויפגעשטעלט געוואָרען, פון אריסטאטעלעס
אויסגעפיינט און פערבעסערט געוואָרען און
פון דער גאנצער וויסענשאפטליכער וועלט,
מעהר אלס צוויי טויזענד יאָהר פאר ריכטיג
און אמת גענומען געוואָרען, איז — וויא דיא
לעזער פון דער „צוקונפט“ וויסען שוין —
אין דעם אכצענטען יאָרהונדערט אויף אוי-
ביג אלס פאלש אנערקענט געוואָרען, און, וויא
אלע אנדערע פאלשע טהעאריען און לעהרען,
פערוואָרפען און כמעט שוין פערגעסען גע-
וואָרען.

דער גרויסער פראנצויזישער נאטורפאָר-
שער, לאוואַזיע, „דער רעוואָלוציאָנער דער כע-
מיע און פיזיק“, האָט מיט זיין קלייניקע כע-
מישע וואָגשאל, דערלאנגט דער צוויי טויזענד-
יאָהריגער טהעאריע איהר לעצטען טויט-קלאפ,
דורך וועלכען זי איז אויפאייביג געשטארבען.*
נור לאָמיר אקארשט פאלמעסען דעם דאָזי-
גען, פארציטיגען ברמינג, לאָמיר אויפגיידען
דעם אלטען, איבער צוויי טויזענד יאָהריגען זקן,
וואס האָט זיך אזוי מוטהיג און אזוי לאנג גע-
ראנגעלט מיט דעם ביטערען טויט, לאָמיר אויפ-
דעקען זיינע איינגעווייט, און אויפבויען זיי
נע גרויסע פעהלערען, וועלכע ער האָט געהאט
בעת'ן לעבען, און וועלכע עס האָבען איהם, ניט
קוקענדיג אויף די מורא'ליגע אונטערשטיצונג
וואס ער האָט געהאט פון אלע אמאליגע געלעהר-

(*) זעה מיין ארטיקל „דיא אמאליגע פיער על-
מענטען“ „צוקונפט“ העפטע 10, 11.

אָדער פרעציוזער אויסגעדריקט, ביי נידעריגער טעמפעראטור ציהען זיך אללע קערפער צוזאם, זיי ווערען, געריכטער, פעסטער, הארטער און במילא פערנעהמען זיי וועניגער אָרט, ווערען אלזאָ קלענער; פארקעהרט פון הייז, אָדער ביי העכערע טעמפעראטור ציהען זיי זיך פאנאנדער, און וואָס מעהר די טעמפעראטור שטייגט אלץ ווייכער, פליסיגער, פיינער און דינער ווערען זיי און במילא פערנעהמען זיי מעהר אָרט, ווערען אלץ גרעסער און גרעסער (1), ביי זיי גרייכען צו דער מדרגה פון לופט, ד. ה. זיי ווערען אזוי פיינ, אזוי דין, אז זיי האָבען קיין שום ממשות ניט, ווי דיא געוועהנליכע לופט וואָס מיר אטעהמען. אויף אזא אופן קאָן ניט בלוז פון וואסער אָדער זאָגאר פון אייז ווערען לופט פאָרמיגער, „וואסער-דאמפּף“, נור אויך פון נאָך פילע פערשיעדענע פעסטע קערפער ווי פאָספאר, שוועפעל, אייזען, בליי א. ז. ו. קאָן דורך זעהר הויכע טעמפעראטור ווערען „פאספאר-דאמפּף“, „שוועפל-דאמפּף“, „אייזען-דאמפּף“, „בליידאמפּף“ א. ז. ו. דער איבערגאנג פון פעסטען צושטאנד אין דאמפּף, געהט פער-שטעהט זיך ניט מיט איין שפרונג — „דיא נאך טור שפרינגט איבערהויפט ניט“ — נור שטור פענווייז. דאָס בליי למשל, ווערט ביי ערוואַרמען ווייך, ביי שטארקערען ערהיצען פליסיג, ביי נאָך שטארקערען זיט עס, ד. ה. פון איהם ווערט ביסלעכווייז „בליידאמפּף“. עס פער-שטעהט זיך, אז קיינעם וועט ניט איינפאלען צו זאָגען, אז דער פליסיגער אָדער דאמפּף-ארטיגער בליי איז בעצם ניט דאָס זעלבע ווי דאָס געוועהנליכע בליי. והראיה — ביים אָבקיהלען ווערט פון דעם „בליידאמפּף“ צוריק געוועהן ליכעם בליי. דאָס זעלבע איז אָבער אויך ביים וואסער. אייז, וואסער און וואסער-דאמפּף זיי-

וועלכער געהט איבער ביין ווייטערען אָבקיהלען ווידער אין וואסער, וועלכעס פערפריט ווידער צום פעסטען אייז א. ז. ו. און ניט נור וואסער האָט די דאָזיגע אייגענשאפט, זאָנדרען נאָך פיר לע זעהר פיעלע אנדערע קערפער, ווי למשל אלקאהאָל, קוועקזילכער, פאספאר, שוועפעל, בליי, אייזען א. ז. ו. איהר ניט וואונדערט זיך, מיינע ליכע לעזער, זאָגאר אייזען קען זיין פלייסיג ווי וואסער, און לופט-פאָרמיג וויא וואסער-דאמפּף, און ער טראָגט דאמפּףס דעם נאָמען „אייזען-דאמפּף“, און אויך דאָס שטענדיג ריר רעוודיגע קוועקזילכער קען ווערען „הארט ווי אייזען“, אז מען קען עס האמען און קלאפען און עס ריהרט זיך פון אָרט ניט. עס הענגט אב בלוז פון דעם, ווי פיעל אָדער ריכטיגער ווי וועניג גראד הייז דאָס קוועקזילכער למשל מוז האָבען אום פעסט צו ווערען, אָדער פשוט אום פערפארען צו ווערען.

איך האָב געזאָגט „גראד-הייז“ ביים פערפרי-רען פון קוועקזילכער, און ניט „גראד-קעלט“, וויא דער געוועהנליכער בעל-הבית'שער מענטש דריקט זיך אויס — און אויך האָב דאָס געזאָגט בכיוון, ניט על פי טעות! ווייל באמת עקס-זיסטירט ניט קיין קעלט אלס א „א בריה בפני עצמה“ אלס א בעזונדערע בעשעפעניס. קעלט איז בלוז דאָס אבוועזענהייט פון הייז, ד. ה. אזא צושטאנד וואו קיין ווארעמקייט איז ניטאָ, פונקט ווי פיינסטערניש איז א צושטאנד וואו קיין ליכט איז ניטאָ, אָבער ניט א מין פאר זיך אליין. איין אבסאָלוטע קעלט, ד. ה. וואו קיין ווארעמקייט איז לחלוטין ניטאָ, דאס האָבען מיר מענטשען נאָך מיט קיינע מיטלען ניט דער-גרייכט, אפילו איין דיא קעלטעסטע געגענדען פון סיביר, וואו דער פראָקט איז 60, 50 גראד אויך דאָרט איז נאָך דאָ איבער 200 גראד הייז, ווען מיר זאָלען רעכנען פאר נול, דעם אמת'ן נול, אָדער וויא דיא זעלעחרטע זאָגען „דעם אבסאָלוטען נול פונקט“, ד. ה. דעם פונקט וואו קיין ווארעמקייט איז טאקו לגמרי שוין. ניט מעהר דאָ. מיר אָבער האָבען בעשלאָסען — נאָך דעם גראדוסניק פון צעלזיוס נאָך — צו רעכנען פאר א נול דעם 273 גראד הייז, פאר דעם 1טען גראד — דעם 274טען, פאר דעם 2טען — דעם 275 א. ז. ו. ווייל פאר אונז מענטשען איז אפילו 273 גראד הייז נאָך זעהר קאָלט, און ניט נור מיר פיררען שוין ביי 273 גראד, נור אפילו וואסער. און דאָס איז דער טעם וואָס צעלזיוס האָט דיעזען גראד גענומען פאר נול.

פון דיא הייז-גראדען, אָדער קורץ געזאָגט, פון דער טעמפעראטור הענגט אָב אין וואס פאר א צושטאנד דער קערפער געפינט זיך. פון קעלט,

(1) אויף דעם פרינציפ זיינען געבויט דיא טערמאָמעטער, דיא גראדוסניקעס, פון ראס געוועהנליכע קוועקזילכער. טערמאָמעטער, אָדער דער גראדוסניק, בעשטעהט פון א ליידגער גלעזערנער טרייבעל, וועלכע איז אונטען צעוואס ברויטער. דאס רוב האט דער אונטערסטער טהייל דיא פאָרס פון א גרויסען אַרבעט, וועלכער איז געפילט מיט קוועקזילכער. שטעקט מען דעם גראדוסניק למשל דעם קאָנקען אונטערן אָרעם, אָדער אין ווארעמקייט וואסער, דערוואַרעמט זיך דאס קוועקזילכער און ציהט זיך דעריבער אויס, אויסציהענדיג זיך שטויגט ער ארויף אין דער ליידגער טרייבעל, וועלכע ס'איז איינגע-טהיילט אין גראדען און צייגט אָן וויא פיעל ווארעמקייט דער חולה אָדער דאס וואסער האט, ווארום וואס מעהר ווארעמקייט דעם קוועקזילכער ווערט צוגעפיהרט דעסטאָ מעהר אָרט מוז ער פארנעהמען, דעסטאָ העכער שטייגט ער אין דער טרייבעל.

אלס דער גרעסטער פון אלע פעסטע-קערפער איז געוואָרען א הויפט קערפער, און שפעטער א יסוד, א עלעמענט. („די ערד איז טרוקען...“ שרייבט אריסטאטעלעס — טרוקען און פעסט איז איין און דאס זעלבע), וואסער — אלס הויפט-קערפער, אלס יסוד פון אלע פליסיגען, „וואסער איז פייכט.“ שרייבט אריסטאטעלעס, און לופט אלס יסוד אלס הויפט קערפער פון אלע גאזען; דערצו האט מען נאך מוסיה געווען פיי-ער אלס א קערפער, וואָס איז ניט פעסט, ניט פליסיג און אויך ניט גאזפאָרמיג און אזוי איז זיך בעשאפן געוואָרען די בעריהמטע „פיער עלעמענטען טהעאָריע“.

דער צווייטער הויפט-פעהלער פון דער אמאָ-ליגער עלעמענטען טהעאָריע איז בעשטאנען דע-רינען, וואָס זיא איז אויפגעבויט געוואָרען בלויז אויף קאפ סברות, מעהר ניט וויא אויף ריינעם שכל, אויף איינפאללען אָהנע שום פראקטישע נסיונות, אָהן עקספערעמענטען, אויף ריין ספּע-קולאטיווען וועג—ווי די געלעהרטע רופען עס. — וואָלטען למשל די אמאָליגע נאטור-פאָרשער „די לופט“, וועלכע עס ווערט פון אויסגעוואָדע-נעם וואסער פראקטיש אונטערוכט; וואָלטען זיי למשל פשוט אריינגעשטעקט אין אזא מין „לופט“ א ברענענדיגע שפאן, וואָלטען זיי תיכּה בעמערקט, אז זי פערלעשט זיך ווי אין ווא-סער. איך רייך שוין ניט וועגען אנדערע קאמפ-ליצירטערע עקספערעמענטען, ווי וועגען די דאָ-זיגע „לופט“, פראוירען אויב זי טויג צום אטע-מען א. ד. ה. איך וויל דאָ ניט מאַריר זיין וועגען דעם, ווייל דאָס האָב איך שוין אויספיהרליך בעשריבען אין מיין ארטיקל „די אמאָליגע פיער עלעמענטען“. איך האָב עס נור פון אויבען אויף בעריהרט אום דעם פעהלער פון „דער ספּעקולא-ציאָן“ ד. ה. פון די קאפ-סברות מיט צו צעהלען. דער דריטער הויפט פעהלער פון דער אל-טער עלעמענטען טהעאָריע איז דאָס, וואָס איה-רע גרינדער זיינען אין דער נאטורוויסענשאפט געגאנגען מיט א פארקעהרטען וועג: פון א כלל צו די פרטים, און ניט פון פרטים צו א כלל. זיי האָבען אללע איינציגע ערשיינונגען, אללע פערשידענע טרעפונגען, אללע פרטיות'דיגע פאסירונגען, בעטראכט פון איין כלל'דיגע פרינ-ציפ, פון איין אלגעמיינעם אקסיאם, פון א פריהער בעשטימטען כלל הערויס. קודם כל האט מען אויפגעשטעלט א כלל (און פערשטעהט זיך אויף בלויזע קאפיסברות) און צו דעם דאָ-זיגען כלל האָט מען זיך געסטארעט מיט כל המיני סברות און איינפאלען צו צו פאסען אללע מעגליכע פרטים.

אָט זיינען א פאָר ביישפיעלען: „אלעס בע-

נען אין תוך, אין זייער עצם איין און דער זעל-בער כעמישער קערפער, צוזאמען געשטעלט פון דיא זעלביגע כעמישע עלעמענטען: וואסער-שטאָף און זויער שטאָף (דאָס זיינען צוויי לופט-פאָרמיגע עלעמענטען, וועלכע פערבינדען זיך צוזאמען און בילדען דאָס וואסער) זיי אונ-טערשיידען זיך בלויז אין זייער פאָרם, אין זייער היציגות, אין זייער צושטאנד: אייז איז פעסט, וואסער — פליסיג און וואסער-דאמפ — לופט-פאָרמיג, אָדער גאז-פאָרמיג. די דאָזיגע דריי צושטאנדען (פעסט, פליסיג און גאז-פאָרמיג), אין וועלכע עס קענען זיך געפינען כמעט אלע קערפער, ווי מיר האָבען שוין פריהער צום טהייל דערמאנט, רופט מען וויסענשאפטליך: „די דריי אנרגעאט צושטענדע“ אייז, וואסער און ווא-סער-דאמפ אונטערשיידען זיך אלזא בלויז אין זייער אנרגעאט צושטאנד, אבער ניט אין זייערע כעמישע צוזאמענזעצונג.

די אמאָליגע נאטור-פאָרשער אָבער האָבען, ווי געזאגט בעטראכט די קערפער מעהר נאך זייער פאָרם נאך, נאך זייער אויסערע געשטאלט, אָדער נאך זייער אנרגעאט צושטאנד נאך, זיי האָבען געזעהן, אז וואסער זירט אויס ווערט פון איהם א מין לופט און האָבען קורץ און שארף געשריבען: „דאָס וואסער עלעמענט געהט איר בער דורך פיער אין דאָס לופט עלעמענט.“ זיי האָבען וויעדער געזעהן, אז די לופט, וועלכע רינגעלט ארום אונזער ערד איז אויסערליך גלייך צו דער „לופט“, וואָס ווערט פון אויסגע-וואָדענעם וואסער, צו דער לופט, וועלכע מיר אטעהמען אויס און נאך א פולע אנדערע „לופ-טען“ און זיי האָבען וויעדער פעסט געשטעלט אז די „אלע לופטען זיינען דאָס עלעמענט לופט“, הגם ווי מיר ווייסען איצט זעהר גענוי זיינען זיי גרונד פערשידען איינע פון די אנדערע, באשר זיי זיינען אלע גאז-פאָרמיג, אָדער ווי דער איצ-טיגער נאטורוויסענשאפטלער זאָגט: „זיי האָ-בען אלע דעם גאז-פאָרמיגען אנרגעאט-צו-שטאנד.“ אין דעם דאָזיגען פעהלער (דאָס בע-טראכטען דעם אנרגעאט-צושטאנד פאר א עיקר אין דעם עצם קערפער) דארף מען אפשר זוכען דעם מקור פון דער גאנצער „פיער עלעמענ-טען טהעאָריע“. נאך די אור-אור-אלטע דורות וואָס האָבען זיך נאך מיט נאטורוויסענשאפט גאָר ניט בעשעפטיגט, האָבען שוין געקענט הרגהר פערשטעהן דעם אונטערשייד צווישען פעסט, פליסיג און גאז-פאָרמיג. מען האָט נור געדארפט געפינען אין דער נאטור פאססיע פאָרשטעהער פאר די דאָזיגע דריי גרויסע קער-פער-קלאסען און דאָס איז פערשטעהט זיך גע-ווען לייכט צו געפינען גאָר ארום זיך. די ער,

ווע האָבען זייער וויסענשאפטליכען בנין גע-
בויט „פון אויבען אראָב“, פון דאך אָנגעהייבען,
ד. ה. פון דעם אלגעמיינעם כלל און דערנאָך
ערשט אונטערגעבויט די איבריגע טהיילען פון
דעם בנין, ד. ה. די איינצעלנע פרטים און פאסי-
רונגען צוגעפאסט צו איהם, און דערפאר אין
טאקי הרוב ומוחרב געוואָרען.

דיא דאָזיגע מעטאָדע אין דער וויסענשאפט,
וועלכע געהט ארויס פון א כלל צו א פרט רר
פען די געלעהרטע „די דערוקטיווע מעטאָדע“
און אין דער נאטור-וויסענשאפט, ווי אויך אין
דער געזעלשאפטליכער וויסענשאפט, וואו אלעס
מוז געבויט זיין אויף ריכטיגע בעאבאכטונגען,
אויף איינציגע גוט בעטראכטע פאקטען, און
צום גרעסטען טהייל אויך אויף פראקטישע
נסיונות, אויף עקספערעמענטען אָדער סטא-
טיסטישע צאהלען (וועלכע דינען אָנשטאָט עקס-
פערעמענטען אין דער געזעלשאפטליכער וויסענ-
שאפט) איז „די דערוקטיווע מעטאָדע“ זעהר
ניט א ריכטיגע.

די איצטיגע נאטור-פאָרשער געהן אָבער
פונקט מיט דעם פארקעהרטען וועג. זיי בע-
טראכטען, קודם כל, יעדער פרט, גיבען אכטונג
אויף יעדע איינציגע ערשיינונג, שטודירען גוט
דורך די בעדינגונגען, ביי וועלכע די פרטיות
דיגע ערשיינונגען קומען פאָראַן, אז עס קלייבט
זיך אָן א סך אזוינע גוט בעטראכטע, און פון
אלע זייטען דורכשטודירטע פרטים, סאָרטירען
זיי גלייכע צו גלייכע, עהנליכע צו עהנליכע גר-
פערסיוויז און אין די גלייכע פרטים-גרופעס
זוכען זיי ערשט זעהר און זעהר פאָרויכטיג א
כול-דייגע ארוואכע, א אלגעמיינע סבה, א כלל,
אָדער ווי מען רופט עס וויסענשאפטליכער:
א נאטור-געזעץ.

אויף אזא אופן ווערט פון א מאסע צווייטע
און צושפרייטע איינציגע פאקטען, וואס זיינען
אין פלוג ווילד פרעמדע איינע מיט די אנדע-
רע, איין גאנצע זאך, איין הארמאָניש-געבויטער
בנין. אין דעם כאָאָס, אין דעם תהו ובהו, וואָס
עקזיסטירט אויפ'ן ערשטען בליק אין אונזער
גרויסער וועלט, ווערט נאכדעם נאָך אריינגע-
בראכט א גאנצער סדר, א פאָלשטענדיגע סיס-
טעמאטישע אָרדנונג, וואָס ווערט געפיהרט נאָך
אויבגי בלייבענדע און אויבגי ריכטיגע נאטור-
געזעצען.

איך וויל דאס אויף אַיללוסטירען מיט אייני-
גע ביישפילען פון דער נייערער נאטורוויסענ-
שאפט.

בעטראכטען מיר נאָך א מאָל אונזער אלטען
בעקאנטען, דאָס געוועהנליכע וואסער. ערהיצט
מען דאס וואסער אין איין אפענער כלי א לענגע-

שטעהט פון פיער עלעמענטען: פייער, וואסער,
לופט און ערד; דאָס איז דער כלל, וועלכער
ס'איז אויפגעשטעלט געוואָרען נאָך פון דעם
גריכישען פילאָסאָף עמפּעדאקלוס. די אלכימיק-
טען, אבער, אין מיטעל-אלטער האבען בעמערקט,
אין זייער ליידענשאפטליכער זוכעריי נאָך די
„איידעלע מעטאלען“; אז גאָלד און זילבער,
שטאמען גאר פון שוועפעל און קוועקזילבער
— הגם כאמת איז דאָס ווידער פאלש — וואָס
טהוט מען אָבער מיט דעם כלל? האָט מען גע-
נומען דעם דאָזיגען פרט, און מיט קונציגע
סברות צוגעפאסט וויא עס איז צום כלל דהיינו,
מען האָט בעהויפטעט, אז שוועפעל און קוועק-
זילבער זיינען בעצם מעהר ניט ווי אומגעענדער-
טע אור-איינפאלד אָדער גלגולים פון די אמא-
ליגע פיער עלעמענטען.

א צווייטער ביישפילעל. דער כלל זאָגט:
„אלעס בעשטעהט פון פיער עלעמענטען“. אלעס
— איז פערשטעהט זיך מענשען אויך בכלל,
מענשען זיינען אבער דאָ פערשיעדענע: היר-
ציגע, קאלט-בלוטיגע, פרעהליכע און מרה
שחורה'דיגע. דאס זיינען אלעס פרטים, וועלכע
מען האָט ווידער מיט פשט'לעך צוגעפאסט צום
כלל צו: היציג, איז א מענש, אין וועלכען דאס
פיער עלעמענט געפינט זיך מעהר איידער די
איבעריגע דריי עלעמענטען; קאלט-בלוטיג,
פארקעהרט, ווען דאָס וואסער-עלעמענט פאר-
נעהמט דעם גרעסטען ארט א. ז. וו.

עס פערשטעהט זיך במילא, אז אויב דער
כלל גופא איז א פאלשער (ווי אין אונזער פאל)
זיינען אויך אלע פרטים ניט ריכטיג, נור שוין
א חוץ דעם, איז דער עצם וועג, די מעטאָדע צו
געהן פון א כלל צו א פרט אין דער נאטור-
וויסענשאפט, ווי אויך אין דער געזעלשאפטלי-
כער וויסענשאפט דורכאויס פאלש, און אפילו
הערויסגעהנדיג פון א ריכטיגען כלל קאָן מען
אויף דעם אופן קומען צו גאנץ פאלשע פרט-ער-
קלערונגען, און צו מורא'דיגע טעות'ן. די וויסענ-
שאפט איז א בנין, אין וועלכען יעדער שטיין,
יעדע ציגעל מוז אוועקגעלעגט ווערען אויף דעם
פאסיגען אָרט און צו דער רעכטער צייט. מען
מוז פריהער גראָבען דעם פונדאמענט, אויס-
פילען איהם מיט פעסטע שטיינער, און אויף
דעם פונדאמענט ערשט ארויף שטעלען די ווענד,
און שוין גאָר צום סוף בעדעקען דעם גאנצען
בנין מיט איין דאך, אָבער ניט אומגעקעהרט
אויפשטעלן קודם כל דעם דאך און נאכדעם
ערשט אונטערגעבויט אונטער איהם דיא ווענד,
און אונטערגראָבען אונטער זיי דעם פונדא-
מענט. דיא אמאָליגע נאטור-פאָרשער אָבער,
די גרינדער פון דער פיער-עלעמענטען-טהעאָ-

הונדערטער מיט יאָהרען. „פון גאָר ניט ווערט גאָר ניט“, זאָגט און אלטער לאַטיינישער שפּריכ־ וואָרט — אידען זאָגען: „פון על חטא ווערט מען ניט פעט“ — און אויך די גאנצע מאסע פון אונזער בוים האָט זיך ניט פון גאָר ניט גענומען, נור פון די אויבער־דערמאָנטע ערד, לופט, טראָד פענס טוי און רעגען. ביסלעכווייז, לאַנגזאָם האָט אונזער בוים די אלע מאַטעריאַלען, מיט דער הילף פון די זונה־שטראַלען אין זיך איבערגע־ אַרבייט, אויף האַלץ, בלאַט און פרי. אָבער זייער געוויכט איז אין סך הכל דאָס זעלבע, ווי פון די פערברויכטע ערד, לופט און פייכטקייט אין דער צייט פון הונדערטע יאָהרן. עס פערשטעהט זיך, אז אויף דעם גרויסען בוים, וואָס וואַקסט אין וואַלד אָדער אין גארטען, איז דאָס שווער פראַקטיש צו בעווייזען, אָבער מיט קליינע פפלאַנצען אין געשלאָסענע גלעזערנע כליים, וועלכע מען בעניסט מיט פריהער אַבגעוואויגע־ נע וואַסער, האָבען דאָס די באַטאָניקער פראַקטיש בעוויזען.

נאָך אַ ביישפּיעל. אין אַ העלל־קלאָהרען זון מער־טאָג, אָדער אין אַ ליכטיגען שעהענס ווייניגער טאָג פערציט זיך דער הימעל מיט שווע־ רע, שוואַרצע בלייערנע וואַלקענס, און אויף אונזער „מוטער־ערד“, פאלען מיט אמאָל אַראָב מי־יאָרען פודען וואַסער־מאסען אין דער פאָרם פון רעגען, האָגעל אָדער שנעע. פון וואַנען נעמען זיי זיך דאָס? „דער הימעל שפאלט זיך ניט“ — ווי מען פלעגט פאַרצייטען מיינען; קיין „מים העליונים“ (איבערשטעס וואַסער) און קיין „שבעה רקיעים“ (זיבען הימעלען), צווישען וועלכע דאָס רעגען־וואַסער געפינט זיך, איז איז כערהויפט ניטאָ. רעגען, שנעע און האָגעל קור מען פשוט דערפון, וואָס די זון וואַרעמט אָן די אויבערשטע וואַסער־שיכטען פון די ימים און טייכען, זיי גייען איבער אין וואַסער־דאמפּף, וועלכע שטייגט אַרויף אלס לופט־פאָר־ מיגער, לייכטער קערפער אין דער הויך, אין דיאָ לופט וואו ער קיחלט זיך ווידער אָפ און פאלט פשוט צוריק אַראָב אויף דער ערד אלס רעגען, שניי אָדער האָגעל.

וואַלטען מיר געהאט ביכולת אפֿ־צו־וועגען פריהער דעם וואַסער־דאמפּף, וועלכער עס שטייגט אַרויף פון די ימים און די טייכען און נאכדעם די מי־יאָרען פודען פון רעגען, שניי און האָגעל וואַלטען מיר בלי ספּע געפונען, אז זייער געוויכט שטימט אויפֿן אונז! און דאָס איז ניט נור אַ „בליזע קאַפֿ־סכרה“, ניין! דאָס איז אויפֿן קליינעם אופן, זעהר גענוי פראַקטיש בעוויזען געוואָרען. נור ניט דאָ איז דאָס צו בע־ שרייבען די אלע זעהר אינטערעסאַנטע עקספּע־

רע צייט זידט עס אין גאנצען אויס, „עס בלייבט פון איהם קיין זכר ניט“, ווי דער גע־ וועהנליכער פאָלקס מענטש דריקט זיך אויס. ריכט מען אָבער צו, למשל, אַ גרויסען גלעזערנעם הוט, אַ קאַלפּאק, איבער דער כלי מיט דעם קאָביגען וואַסער, אזוי אז דער דאמפּף, אָדער דער וואַסער־דאמפּף, וואָס געהט אַרויס פון דער כלי מיט וואַסער, זאמעלט זיך אין דעם זאמעל־הוט, אין דעם קאַלפּאק, וואָס געפינט זיך איבער דאָס וואַסער, און וועגט מען צו נאָך דעם אויסזידען, די כלי מיט דעם זאמעל־הוט צוזאמען, געפינט מען, אז פון דעם אויסגעזאָדע־ נעם וואַסער האָט אין וואָג אפילו קיין האָר ניט געפעלט: דער לופט־פאַרמיגער וואַסער־דאמפּף, וועגט פונקט אזוי פיעל ווי פיעל דאס פליסיגע וואַסער האָט געוואָגען פארן זידען. די זעלביגע זאך בעמערקט מען אויך ביי איין אויס־ געברענטע ליכט. אַ חבֿל־נע, אַ וועקסענע אָדער אַ סטאָרין־ליכט, למשל, האָט אין גאנצען אויס־ געברענט. דער פשוט־ער מענטש זאגט געווענהלדיך אז פון דעם ליכט איז „קיין שריד ופליט ניט געבליבען“. דאָס איז אָבער בעצם ווידער ניט ריכטיג; שטעלט מען די ברענענדע ליכט אונטער אַ גרויסען קאַלפּאק, למשל, — דער קאָל פאק מוז זיין גענוג גרויס כדי די ליכט זאָל אונטער איהם באלד ניט פערל־אשען ווערען — און וועגט מען צו די ליכט מיט דעם קאַלפּאק צור זאמען פארען ברענען און נאָכ'ן אויסברענען, געפינט מען ווידער, אז אין וואָג האָט גאָר ניט געפעלט. די ליכט איז, אמת, אויסגעגאנגען, די גלעזערנע כלי איבער די ליכט, דער קאַלפּאק, האָט זיך אָנגעפילט מיט רויך, דער נעכעל אָבער די וואָג איז געבליבען די פריהערדיגע.

אַ פערקעהרטען ביי שפּיל האָבען מיר ביי וואַקסען. פון אַ קלייניקער יאָדערעקע, וואַקסט אויס מיט דער צייט אַ מורא־דיגע בוים, מיט צווייגען, מיט בלעטער און מיט פירות, וואָס ווע־ גען אַ מאָהל הונדערטער פודען. פון אַ באַגאטעל, פון גאָר ניט כמעט, ווערט אַלדאָ אַ גאנצער ישׁ. דאָס אָבער איז ווידער בעצם ניט אזוי די מעשה. ניט פון גאָר ניט איז אויסגעוואַקסען דער גרוי־ סער בוים, די הונדערטע פודען זיינען פון הי־ מעל ניט אַראָבגעפאלען, פון רוח־הקודש איז אַ מאָל נור דער נוצר, געבאָרען געוואָרען און פון יעמאָלט אַן טרעפּע זיך ווירער מעהר אזוינע נסים ניט; יעדער גראַם, יעדע אונז פון דעם גרויסען בוים פון זיינע צווייגען, בלעטער און פירות פעהלען בעצם אין דער ערד, אין וועלכע ער זיצט, אין דער לופט, וועלכע עס רינגעלט איהם ארום, אין די טראָפּעס טוי און רעגען, וועלכע עס זיינען אויף איהם געפאלען אפֿֿשר

שטאלטען. דערוויסענדיג די דאזיגע כולל'דיגע אייגענשאפט ביי פארשידענע צוזייטע און צו' שפרייטע געשעהעניסען אין דער נאטור, ביי פערשידענע פרטים האָבען די נייערע נאטור-פאָרשער זיי ווייטער שטודירט, און ערשט נאָך פילע, פילע טיפע פאסירונגען און אונטערזוכונגן, נאָך א גאנצער רייהע פון פראקטישע נסיונות און אונטערזוכונגען האָבען זיי ערשט אויפגעשטעלט דעם גרויסען וועלט כלל, דאָס פונדאמענטאלע נאטורגזעץ, אז „די מאטעריע לעבט אייביג“, ד. ה. דער סך הכל פון דער מאטעריע אין דער גאנצער וועלט, „בשמים ממעל ובארץ מתחת“, „אויבען אויפ'ן הימעל און אונטען אויף דער ערד“ איז געווען און וועט בלייבען פון אויביג אָן און ביז אויביג דער זעל-ביגער, ניט גרעסער און ניט קלענער ניט אויף א קווינט. אלע פערשידענהייטען, אלע שינוים ווי לעבען און שטארבען, וואקסען און וועל-קען, בליהען און פוילען א. ז. ו. א. ז. ו. אלעס איז מעהר ניט ווי פערשידענע איבערגאנגען אין דער מאטעריע פון איין געשטאלט אין דער צווייטער; בעצם בלייבט זי אָבער ניט פאר-מעהרט און ניט פארמינדערט ניט אויף א האָר. דער דאזיגער גרויסער כלל, דאָס נאטורגזע-זעץ, וועלכער איז איינער פון די פונדאמענט-שטיינער פון דער נייער נאטורוויסענשאפט בכלל הייסט וויסענשאפטליך: „דאָס געזעץ פון דער ערהאלטונג (פון דער אויביגקייט) פון דער מאטעריע“.

דעם אמת זאָגענדיג, געפינען מיר דעם רעיון פון דער ערהאלטונג פון דער מאטעריע שוין ביי די אוראלטע גריכישע פילאָסאָפּען. שוין זיי האָבען געשריבען, אז די גאנצע וועלט איז בלויז א „גלגל החזור“, א ראָד וואָס דרעהט זיך, אז אלעס אין דער וועלט איז נור, „פוישט צורה ולובש צורה“, ווי מען זעהט שטעקט שוין אין די דאזיגע ווערטער דער רעיון פון דער אוי-ביגקייט פון דער מאטעריע, פון דעסטוועגען איז דאָס געזעץ אָנגענומען געוואָרען פאר א געזעץ, ערשט זינט דעם אכצעהנטען יאהר הונדערט, זינט לאוואזיע אָן און ניט פריהער. פאר וואָס? דערפאר ווייל די גריכישע פילאָזאָפּען מיט קהלת צוואמען האָבען דאָס בלויז על פי סברא גע-זאָגט, ניט אויף גרונד פון פראקטישע אונטערזוכ-נונגען פון פערשידענע איינציגע פאקטען, פון פרטים, ווערליג לאוואזיע מיט נאָך אנדערע נייע נאטור-פאָרשער האָבען ערשט דעם דאזיגען בע-ריהמעטען נאטור געזעץ, דעם כלל אויפגעבויט אויף א פעסטען גרונד פון גוט דורכגעשטודירטע איינציגע פרטים, פראקטישע נסיונות און הונ-דערטע עקספערימענטען.

רימענטען, איך האָב זיי נור בעריהרט „דרך אגב“, פארבייגעהענדיג און געה איבער דעריבער ווידער צו אונזער ענין.

אָט די אייניגע ביישפילען, וואָס איך האָב דאָ געבראכט (און איך וואָלט נאָך זייער צאָהל געקענט פערמעהרען כהנה וכהנה) האָבען דאכט זיך אין פלוג, גאָר קיין שייכות ניט איינע צו די אנדערע. וואָס פאר א „סמיכות-הפרשה“ למשל, האָט די אויסגעברענטע ליכט מיט די ריזיגגרויסע בערג שניי אָדער טייכען רעגען-וואסער? אָדער וואס פאר א מחותנ'שאפט איז צווישען דעם גרויסען גרינעם בוים מיט זיינע שעהענע בלעטער און גוטע פירות; און מיט דעם פראָזאאיישען אויסגעזאָדענעם פשוט'ען וואסער? נור באמת איז דאָס טאקי מעהר ניט ווי „אין פלוג“. אויפ'ן ערשטען בליק ווויזען אויס די אויבענדערמאָנטע פאקטען אלס „וויילד פרעמדע“, צווישען זיך, וואָס האָבען דאכט זיך גאָר קיין שייכות ניט איינע צו די אנדערע, אבער, ווי מיר האָבען שוין פריהער דערמאָנט, בע-טראכטען די איינציגע נאטור-פאָרשער די „וויילד פרעמדע“ פאקטען פון אלע זייטען און זעהר גוט, אום צו געפינען אפשר צווישען זיי א פאקט אין וועלכען זיי זיינען גלייך אָדער עהנליך איי-נע צו די אנדערע, און אזא פונקט האָבען טא-קי די אויבענבעשריבענע פאקטען — ווי דער אויפמערקזאמער לעזער האָט שוין זיכער אליין בעמערקט.

וויא אין דעם אויסגעזאָדענעם וואסער, אזוי אויך אין דעם גרויסען גרינעם בוים; ווי אין די מיליאָרען פורען פון רעגען, שניי און האָגל אזוי אויך אין דער אויסגעברענטער ליכט זעהט מען בעשיינפערליך איין כולל'דיגע ערשיינונג, אז פון גאָר ניט ווערט ניט קיין יש, קיין עפעס געט ניט קיין גאָר ניט. דער גרויסער בוים, די ריזיגע שניי-מאסען ד. ה. די נייע „יש" פון דיא צוגעהוֹבענע „עפיים"ען זיינען ניט געוואָרען פון „גאָר נישט“, זאָגנערן פון אנדערע „עפיים"ען: פון טהיילען ערד, לופט, ווא-סער-דאמפּ א. ז. ו. אזוי אויך איז פון דעם אויסגעקאכטען וואסער, פון דער אויסגעברענ-טער ליכט ד. ה. פון בעשטימטע „יש"ים ניט „גאָר ניט" געוואָרען, זאָגנערע אנדערע יש"ים, אנדערע עפיים: נעבל, רויך, וואסער-דאמפּ. מיט אנדערע ווערטער, די קערפער האָבען נור זייערע געשטאלטען אומגעביטען, זייער „מאסע" ד. ה. די סומע פון זייערע מאטעריעלע טיילכע-לעך, זייער חומר אָבער איז געבליבען אין גאנ-צען; ער האָט זיך ניט פארגרעסערט און ניט פארקלענערט אין אלע זיינע פערשידענע גע-

קארל מארקס.

(אויס דער ארבייטער בעוועגונג צווישען אידען
אין ניו יאָרק.)

פֿון ל. קאַברין.

1.

„רייד צו מיר ניט, וויא צו דינעם א
ברודער — האט איהם דזשעק דאן געענטפערט,
רייד צו מיר, ווי צו דינער א „האנד“... ווילסטו
אנערקענען דיא „האנד“ אלס „יוניאן-האנד“
צו ניין?”

„ניין, ניין, ניין!“

„דאן סטרייקען מיר“ — האט ערקלערט
דזשעק אין'ם נאמען פון דיא איבריגע „הענד“,
וואס זיינען דערביי אנוועזענד געווען אלס קא-
מיטעט צו מיסטער כליעבניצקי.

„געזונדערהייט“ — האט מיסטער כליעב-
ניצקי גענומען שרייען אויפגערעגט — „גער-
זונדערהייט! דו וועסט אבער פג'ן פון הונגער,
דזשעק, וויא א הונד וועסטו פג'ן!... פאר דיר
הארט מיר ניט... אבער פאר דיין ווייב און
קינדער — דו ווייסט גאנץ גוט, אז מי קען דיר
אין אלע שעפער, משוגענער דו!... אז דיר איז
שווער צו קריגען א דזשאב... נור פאר דיין ווייב
און קינדער הארט מיר... א רחמנות אויף זיי!“

„איך ווייס, אז דו האסט א ווייב, גוט
הארץ — האט איהם דזשעק דאן גענטפערט מיט
ביטערניש אין קול: „אז נור אויס רחמנות צו
מיין ווייב און קינדער וואָלסטו ניט וועלען, מי
זאָל ביי דיר סטרייקען!... נו, און וואס איז
עפעס מכוח דיא ווייבער און קינדער פון דיא
איבריגע „הענד“ אין דיין שאפ? זיי קענען
דאך אויך הונגערען? הא, זיי זיינען דיר פרעמד
דע, און דו האסט נור רחמנות אויף דיין ברוד-
ערס ווייב, אויף דיין ברודערס קינדער! וויא
גליקליך איך דארף זיין, אז איך האב אזא ברוד-
ער מיט אזוי פיעל רחמנות צו מיין ווייב און
קינדער!...“

„ווער האט עס אייך אויפגעטאָן צו מאכען
מיין שאפ פאר א יוניאן-שאפ, הא? האָט זיך
מיסטער כליעבניצקי דאן געווענדעט מיט כעס
צו דיא איבריגע „הענד“ פון קאָמיטעט.
„איך!“ האט געענטפערט דזשעק.

ישעק דער קלאָוקמאכער, אָדער
„קארל מארקס“, וויא ער איז
מעהר בעקאנט צווישען זיינע
בעקאנטע ארבייטער פאר זיין
איבערגעזענהייט צו דער
סאָציאליסטישער בעוועגונג —

איז פערצווייפלט. א קאמפּאָזעס, עס איז מעג-
ליך אז דער סטרייק זאָל פערלאָרען געהן....
אכט וואָכען געסטרייקט. אכט וואָכען גע-
קעמפּט פאר'ן „יוניאן פרינציפ“ און יעצט זאָ-
לען קנור און דיא איבריגע „סקעבישע נשמות“
זיין דיא זיענער, דיא חכמים? ... און וואס
וועט נאָך יענער, זיין ברודער דער פאבריקאנט,
מיסטער כליעבניצקי, ביי וועמען מע סטרייקט,
יעצט זאגען? ...!

ער דערמאָנט זיך דיא סצענקע וואס איז
פארגעקומען צווישען איהם און זיין ברודער
מיסטער כליעבניצקי, ווען ער, דזשעק, מיט נאָך
עטליכע „הענד“ פונ'ם שאפ זיינען ארונטערגע-
גאנגען צו מיסטער כליעבניצקי'ן אין אָפּיס און
האבען געפאָרדערט אז דער לעצטער זאָל אנער-
קענען דיא יוניאן....

„דזשעק — האט איהם דאן מיסטער כליעב-
ניצקי געזאגט — „דזשעק, דו פערדינסט, מי
זאָל דיר ארונטערווארפען פון אלע טרעפ... נור
ווייל דו ביזט מיין ליובליכער ברודער, יו נאו,
ראטה איך דיר, וויא א ברודער: ווארף אוועק
אָט דיא אלע נארישע ביזנעס... גענוג געווען א
א דעם פול, גענוג געווען א משוגענער קארל
מארקס... יונגע — שמונען!... משוגענער, דו
האסט דאך א ווייב מיט קינדער... האב בעסער
אין זינען זיי אנשטאט דעם „יונען“... אז ניט
וועסטו ליגען אין דר'ערד מיט דער יונגע צווא-
מען!“

טאָכטער און געה, געה גלייך! איך האב פאר דיר קיין ארבייט נישט! געה צום שווארץ יאהר, חונגער, פּגער.... אזא ברודער וויא דו ביזט צו מיר וועל איך צו דיר זיין!... ניין, ניין, ראָזא, דו בלייב מיט מיר א וויילע! אויף דיר האב איך רחמנות... דו ביזט א קינד, פערפיהרט פון דיין משוגענעם טאטען... איך וויל דיר אויפֿ-קלערען, געבען פערשטעהען...."

דזשעק לאכט, ראָזא שמייעלט.

"אונז איז שוין גענוג, אז מיר ארבייטען פאר אייך — ענטפערט ראָזא מיט א שמייעל, — אויפקלערען וועלען מיר זיך שוין אליין אהן אייער הילף!"

דזשעק האט גרויס פערנגיגען פון דיזען ענטפער פון זיין טאָכטער ראָזא, קושט זיא און לאכט, און שרייט אויס מיט שטאַלץ: „דו דארפסט זיא שוין נישט אויפקלערען. זיא איז שיין ביי מיר אויפגעקלערט. זי פערשטעהט שוין דיא אינטערעסען פון איהר קלאס, נישקשה! כאטשאכא!... איבערריידען וויל ער זיא, איר בערריידען מיין ראָזא'ן, „אויפקלערען“ זיא געטראָפּען דעם אָרט!“....

און אז ער דערמאָהנט זיך אויף דיעזע סצענע, פיהלט זיך נאָך יעצט אויך דזשעק שטאַלץ פאר זיך און פאר זיין טאָכטער ראָזא'ן: ער און זיין טאָכטער האָבען געוויזען א ביישפּיל פאר דער וועלט, אז אין ארבייטער־קאמפּה זיי נען דיא אינטערעסען פון'ם קלאסען־ברודער הייליגער וויא דיא אינטערעסען פון'ם ליובלי-כען ברודער....

באלד אבער דערמאָהנט ער זיך, אז פיעלע פון דיא סטרייקער האבען פערלאָרען דיא האָפֿ-נונג צו געווינען דעם סטרייק; אז מאכע פון זיי, ווי זיין פערביסענער געגנער, דער קלאָוק מאכער זשאַ קנור, וועלכער איז פון אנפאנג פער-בליבען סקעבען און וועמען די ארבייטער האָבען דאן מיט געוואלד געצוואונגען צו סטרייקען, — אז אזעלכע „סקעבישע נשמות“ — וויא דזשעק האט זיי גערופען — האבען עפענטליך גענומען אגיסטירען, אז דיא סטרייקער זאָלען געהן צוריק ארבייטען אויף דיא אלטע קאָנדיציאָנען — און ער, דזשעק, פיהלט זיך וויעדער פערצוויי-פעלט. —

„זיי וועלען דאן זיין דיא חכמים — זיי, דיא סקעבס, דיא קנורס — טראכט ער מיט כעס — דער „יוניאָד־פּרינציפ“ וועט קריגען א ביר-טערען קלאפ... מיין ברודער, דער בלוטוויגער, וועט דאן בלייבען גערעכט.... מען איז טאקי גע-קומען זיך בעטען צו איהם צוריק!... מען טאָר עס נישט דערלאָזען, מע טאָר נישט! מע מוז דיא ארבייטער וויעדער אויפמונטערען צום קאמפּה.

„דו? יא, איך האב פערשטאנען, אז דאס איז פון דיין קאָפּ!... בעצאהלסט מיר, הא? ווייל איך האב דיר אריינגענומען אין מיין שאפ אין דער צייט, ווען קיינער האט דיר, אזא משוגענעם קארל מארקס, נישט געוואָלט אננעה-מען צו ארבייטען? ווייל איך האב דיר נישט גע-לאָזט פערהונגערען, דיר און דיין ווייב און קינדער? ווייל איך האב דיר און דיין טאָכטער ראָזען געגעבען דיא בעסטע ארבייט? אוואו איז ראָזא? — האט מיסטער כליעבניצקי פלוצים גענומען שרייען און לויפען אויפגערגוט איבער זיין אָפּים — רופט מיר ארונטער אהער ראָזא! ראָזא איז ארונטערגעקומען, זיין לעבע, טהייערע טאָכטער, מיט דיא עהרליכע, גוטע, טויבען־אויגען. מיסטער כליעבניצקי האט זיך דאן געווענדעט צו איהר:

„ראָזא, ביסטו צופרידען מיט דער אר-בייט אין מיין שאפ?“

ראָזא קוקט אָן איהר אָנקעל דעם פאבר-קאנט מיט איהרע עהרליכע אויגען פערוואונ-דערט און שווייגט.

„קריגעסטו ביי מיר שלעכטע ארבייט? בייזערט זיך שוין אויף איהר מיסטער כליעב-ניצקי — אין אנאנדער שאפ האסטו אמאָהל געהאט בעסערע ארבייט? ענטפער! וואס שווייגסטו? דארפסטו האבען, אז מיין שאפ זאל זיין א יוניאָן שאפ? דארף עס דיין טאטע האבען? דארפן עס זיי אלע האבען, אט זיי אלע?“

ער ווייזט מיט'ן האנד אויף דיא איבריגע פון קאָמיטעט און דאן ארויף, אויבען, פון וואנען עס טראגט זיך א זשושען פון מאשינען....

„שור — ענטפערט שטיל ראָזא — „שור, ארבייטער מוזען בעלאנגען צו א יוניאָן!“

„זיי מוזען?! — שרייט מיסטער כליעב-ניצקי — זיי מוזען?! הא, דו אויך? ווער האָט עס דיר געזאגט — דיין טאטע, דעווער מיינר! באָט אַלל רייט! אַלל רייט! איהר דענקט, איך האב מורא פאר אייערע „יונענס“ איך האב נישט מורא, איך שרעק זיך נישט פאר קיין יונענס!“....

„היינט וואָס שרייט איהר, אז איהר האָט נישט מורא פאר קיין יוניאָן? — מאכט שטיל ראָזא און קוקט איהר אָנקעל גלייך אין פנים מיט איהר רע עהרליכע אויגען — אז איהר האט נישט מורא, טאָ גיט נאָך אונזער פאָרדרונג און אנערקענט אייער שאפ אלס א יוניאָן־שאפ!“....

„דאס וועט דיין טאטע ביי מיר נישט דער-לעבען! — שרייט מיסטער כליעבניצקי — „גוט, גוט, סטרייקט, סטרייקט, איהר וועט אבער קומען צוריק זיך בעטען! דזשעק, נעהם צו דיין

דער, א גרויסעם בילד פון קארל מארקס אין א ברעגונגעס ראם, א עטוואס קלענערעם בילד פון לאסאל אין א הילצערנע ראם; דאן א פאָר קאמפּיין-בילדער פון סאָציאליסטישע קאנדידאטן טען אַהן שום ראמען און דאן עפעס א בילד, וואס מיינט הפנים מיט זיך פאָרצושטעלען דיא „רעוואָלוציאָן“ און אפשר א געוועהנליכע שרפה. דען אויף דיעזען בילד איז דאָ א גרויסער רויטער פלעק...

אין שטוב איז שטיל, זיין ווייב יענטע איז אוועק ערגעץ אין סטריט. זיין טאָכטער ראָזא איז אוועק אין לאָקאל צו דיא סטרייקער. דיא אנדערע צוויי קינדער, בעני, צעהן יאהר אלט, און ענני, ניין יאהר אלט, שפּילען זיך מסתמא אויפ'ן סטריט.

דזשעק הייבט זיך אויף פון ארט, נעהמט געהן אויפגערעגט איבערן צימער, רייבט זיך נערווען דעם שטערן מיט'ן האנד, שציפלעט מיט דיא פינגער דיא בערדעל און טראכט: „וואס טהוט מען? מע מוז זיי ווארעמען... וואו נעהמט מען א גוטען רעדנער?“ ער בלייבט שטעהען געגען לאסאל'ס בילד, קוקט אויף איהם און קוקט, שציפלעט זיין בערדיל און קוקט: „אָט, און איך וואָלט איהם יעצט געהאט, אָט איהם, איהם דארף איד יעצט, נור איהם!“... דאן פאלען זיינע אויגען אויף דאס בילד פון קארל מארקס נעבען לאסאל'ס און ער שעפעצט: „און ער? ער וואָלט זיי ניט געקענט ווא-רעמען, וואס?... עט! (ער טהוט א מאך מיט'ן האנד) ער וואָלט זיך ניט פערנומען מיט אזוינע קלייניגקייטען... ער, אזא גרויסער מאן, דארף זיך פארנעהמען מיט דער גאנצער וועלט, מיט דעם פראָלעטאריאט פון אלע לענדער און ניט מיט איין קליינעם טהייל פון די ארבייטער!“ „ארבייטער פון אלע לענדער פערזאניגט אייך!“ שעפעצט דזשעק, דאן טהוט ער א שווערען זיפּ און דאן א שטארקען שפּוי: „טפּוי, א כאַלערע אויף זיי, אויף דיא סקעבס, אויף דיא באנדיטען, אויף דיא קנורס!“

אין דיעזער צייט לויפט אריין ראָזא אין שטוב. זיא איז א שלאנקע יונגע מיידעל, מיט בלאַנדע געקרויזטע האר, מיט א ליבעליכען, פרישען, רונדען און ווייסען פנים, מיט א פער-ריסען נעזעל, מיט א שעהן מויל, מיט פולע, ראָעווע ליפען און מיט גרויסע, ערנסטע, בלויע אויגען, אין וועלכע עס טונקט זיך אפ א גאנצער היממעל.

— אוי, וויא דאָ שטיקט! — רעדט זיא ארויס, וויא פאר זיך, קנייטשט איהר ווייסען שטערענדיך, ווארפט זיך פערמאטערט אויף א

ער נעהמט אריין דעם קאָפּ אין זיינע ביידע הענד, שפארט זיך אָן מיט דיא עלענבויגענס אָן טיש אזוי, אז דער טיש קרעכצט, און טראכט, וואס צו טהאָן, אום דיא ארבייטער ווידער אויפ-צומנטערען צום קאמפּף....

דזשעק איז א שטארק געבויטער איד, מיט א קליין, רונד געשפּאָרען, שווארץ בערדיל, א יאהר פערציג אלט, א הויכער, מיט ברייטע פלייז-צעס, מיט א ברייטען, פליישיגען פנים און מיט קליינע אויגען פון אן אונבעשטימטער פארב. ווען ער איז גוט אויפגעלעגט, דאן קוקט אויס זיין פנים גוטמוטטיג, פריינדליך און זיינע אוי-גען בליישצען דאן, וויא ביי א פריינדליך קינד; ווען ער איז אויפגערעגט, ווען ער איז ביי, קוקט אויס זיין פנים וויא א וואָלקען, און זיינע קליינע אויגען ווערען דאן שארפע, שטעכעדיגע, מיט א בייזען פייערל, וויא ביי א צורייצטען וואָלף...

דיא, וואס קענען איהם גוט, ווייסען, אז ער איז זעהר א שטארקער מאן, כאַטש זעלטען ווער האט איהם געזעהען זיך אַמאָל שלאגען. אז ער פלעגט ווערען שטארק אין כעס, ווען אין זיינע קליינע אויגען פלעגט זיך אנצינדען א ווילדער פייערל און איבער זיין פנים פלעגט זיך צושפרייטען א פינסטערער וואָלקען, פלעגט ער אָדער אריינכאפען זיינע אייגענע פינגער אין מויל און נעהמען זיי בייסען, אָדער ער פלעגט נעהמען קלאפען אן א טיש אזוי לאנג, מיט א צוקרימטען פנים פון אויפגעגונג, ביז ער פלעגט זיך בערוההגען. געוועהנליך, איז שווער געווען אריינצוברענגען איהם אין אזא כעס, ווייל ער האט זיך אימער געסטארעט צו בעהערשען. אין אזא כעס האט איהם געקענט אריינברענגען נור אן עקסטרא צופאל, וויא למשל: אזא פראָמינענטער סאָציאליסט, פון וועלכען איבער-הויפט ער האט אליין געהאלטען, איז אַמאָל געוואָרען א „פערעטהער צו די פרינציפען פון דעם אמת'ן סאָציאליזמוס“—וויא ער האט זיך אויסגענעריקט.. אָדער, ווען אימיצער פלעגט זא-גען, אז קארל מארקס האט געהאט א טעות אין גאנצען... (פאר זיין אננעהמען זיך פאר קארל מארקס האט ער אייגענטליך געקראגען דעם נאמען „קארל מארקס“) אָדער אז זיין פרוי פלעגט אַמאָל דערלאנגען צום טיש ברויט אהן א יוניאן ליבעל....

עס איז ארום צעהן אין דער פריה, אין א זומער-טאג. ביי איהם אין שטוב, אויפ'ן צוויי-טען שטאָק פון א טענעמענט-הויז, אין נאָר-פאָלק סטריט, איז האַלב דונקעל. דיא פענסטער זיינען פערשטעלט פון א גרויער וואנד פון א צווייטער טענעמענט-הויז.

אויף דיא וועגד היינגען פערשידענע ביל-

דזשעק מיט זיין באס — דער אויפרוה מוז געשריעבען ווערען שטארק, מיט פייער! נו, שרייב : „דומע עזלען...
ראָזא שרייבט.

— און וואס ווייטער? פרעגט זיא.
— ווייטער? ווייטער? (ער נעהמט לויפען איבערן שטוב, קראצט זיך דעם קאפ אונטערן ווייסען, שטרויענעם הוט, קנייטשט דעם שטערן) ווייטער?... אוי, — טהוט ער א קהעכץ — אז איך וואָלט געקענט ארויסגעבען אלעס אין ווער-טער, וואס עס בושעוועט ביי מיר אָט דאָ, אָט דאָ! — און ער קלאפט זיך אין הארצען, אום צו ווייזען, וואו עס בושעוועט ביי איהם — ראָזא, מאכט ער פלוצים מיט געבעט — קענסטו עפעס ניט צולייגען צו דעם אויפרוה פון דיין קאפ... דו פערשטעהסט דאָך אויך דיא לאגע, דעם גאנצען עלענד פון אונזערע ארבייטער, הא, טאָכטערקע?...
— ניין, פאפא, איך אליין ווייס ניט וואס צו שרייבען...

— דו ווייסט ניט? שלעכט! איך ווייס יע וואס צו שרייבען, איך ווייס אבער ניט וויא עס ארויסצוברענגען אויפ'ן פאפיער, ביטער! היינט וואס טהוט מען? פרעגט ער מיט א צור-קרימט פנים פון אנגעשטערענגטען טראכטען — ווייסטו וואס — מאכט ער דאן צוטראגען — דעם אויפרוה וועלען מיר יעצט ניט שרייבען. מיר וועלען לויפען צו גענאָסע שטאָקמאן און בעטען, אז ער זאָל געהן היינט רעדען צו דיא סטרייקער, זיין רעדע וועט נאָך בעסער אויפמונ-טערען דיא סטרייקער, וויא אז אויפרוה! וויא דענססטו, מיין טאָכטער?

— אויב גענאָסע שטאָקמאן וועט געהען, איז אוראי בעסער.

— ער וועט געהן, ער וועט מוזען געהן, ווען מע וועט איהם דערצעהלען די גאנצע לאגע. ער האָט דאָך ביי אונז נאָך גאר ניט גערעדט פאר דיא סטרייקער. נור זיינע א רעדע קען אונז זער סטרייק וועדער אויפלעבען, נור שטאָק-מאנס א רעדע... געה טאקי, גלייך צו איהם, מיין טאָכטער, זאג איהם, אז איך בעט איהם, אז עס איז זיין פפליכט צו געהן היינט רעדען צו אונז! ווארט, ווארט, איך וועל בעסער אליין צו איהם לויפען! אוואו איז דיא מאמע? — פרעגט ער פלוצים — שוין א צוויי שטונדען אז זיא איז אוועק און זיא איז נאָך ניטאָ צוריק!

— די מאמע האט געמוזט געהן ערגעץ לייהען א פאאר דאָלאַר... אויף איהר איז אויך א רחמנות... זיא פערשטעהט אונז אפילו ניט... אבער עסען וויל זיא דאָך... און דער גראַסערער און דער בוטשער ווילען ניט מעהר באַרגען...

שטול און נעהמט אראָפּ פון'ם קאָפּ די ווייסע שטרויענע העמקע.

— נו, ראָזא, וואס הערט זיך עפעס דאָרט? — פרעגט דזשעק מיט אימפּעט.

— איך האב מורא, אז דער סטרייק איז פערלאָרען. פיעלע האלטען יעצט מיט קנור'ן, אז מען דארף ערקלערען דעם סטרייק פערלאָרען און געהען צוריק ארבייטען... אוי, פאפא, מאכט ראָזא מיט וועהטאָג — קנור האט אזוי אויפגע-העצט דיא ארבייטער געגען דיר... זיי שילטען דיך, זיי זידלען דיך, זיי שרייען, אז דו האסט זיי פערפיהרט!...

— איך האב זיי פערפיהרט? פערפיהרט! כאַטכאכא! — צולאכט ער זיך מיט זיין באס-שטימע — דיא פינסטערע מוחות, פערפיהרט האב איך זיי!... גוט, גוט! ראָזא, טאָכטער מיינע, מאכט ער צו איהר, וויא מיט געבעט — מע טאר ניט דערלאָזען, אז מע זאָל קוקען אויף דיא עהרליכע ארבייטער, וויא אויף פערפיהרער. מע מוז וועדער אויפמונטערען די ארבייטער צו'סטריוקען... נאָך א וואָך צייט, אז מיר זעצען פאָרט דעם סטרייק, זיעגען מיר, דו פער-שטעהסט : מיר און ניט דיא קנורס, ניט דיא סקעכס און ניט דיא בלוט-זויגערס... זעץ זיך ביים טיש. מע מוז שרייבען א ווארימען אויפרוה אין דער צייטונג. אפערלירען צו דיא סטרייקער, צו אלע עהרליכע ארבייטער... זעץ זיך און שרייב. איך וועל דיר זאגען וואס!... ער נעהמט פון מענטעל-פּים א טינטער מיט א פערדער און שטעלט עס אויפ'ן טיש.

— האָסטו פאפיער? פרעגט ראָזא.
— פאפיער?

ער טאפט ארום זיך אין דיא קעשענעס. דאן שלעפט ער ארויס פון'ם בוויס-קעשענע א פעקעל מיט געדרוקטע צירקולארס, לייגט עס אויפ'ן טיש.

— אָט שרייב אויף דיא הענד-ריכט! אלטע הענד-ריכט, פערבליבען נאָך פון'ם קאמי-פיוין... שרייב!...

זיא זעצט זיך ביים טיש, נעהמט דיא פער-דער אין האַנד און ווארט, אז עס זאָל איהר זאג-גען, וואס צו שרייבען.

— שרייב : „ארבייטער... אן אויפרוה צו דיא ארבייטער... איהר זייט בלינד... איהר זייט פינסטערע מוחות... וויסען ווילט איהר ניט... פערשטעהן ווילט איהר ניט... שעפסען זייט איהר. עזלען, דומע עזלען...“

ראָזא ברעכט אונטער דאס שרייבען, קוקט אָן דזשעק'ן און מאכט : — „עזלען?... דאָס איז עפעס וויא געזידעלט!...
— שרייב, שרייב : „עזלען!“ — דונצערט

דעם צילינדער-הוט, קוקט אויף דזשעק'ן, אויף ראָזאַ'ן, ארום זיך איבערן שטוב, און שווייגט — דאן זיפצט ער זיך אב, שאקעלט מיט'ן קאפ און רעדט ארויס :

— א שטוב אביסעל... א הויז... פאָרני-משור! וועה איז מיר, וועה, וויא לעבט איהר דאָ? ! אוי, דזשעק, דזשעק, וואס טראכסטו זיך? ... וואס וועט זיין דער סוף פון דיר? ... דזשעק קומט צו זיך, קוקט איהם אן אויפ-גערעגט און רעדט ארויס מיט זיין באס-שטימע :

— הער אויס, ביזטו געקומען צו מיר, וויא א ברודער, צו וויא א באָס? אויב וויא א ברודער, צו זעהען, וואס איך מאך, וואס מיין ווייב מאכט און וואס מיינע קינדער מאכען, בעדאנק איך דיר זעהר שעהן, ביזטו דאן ביי מיר א גאסט, א גוטער גאסט, און איך ענטפער דיר, אז מיר זיינען אלע גאט צו דאנקען געזונד. אבער אויב דו ביזט געקומען אהער, וויא א באָס און נאך מיט א גאנצען וואגען מוסר, דאן בעסער, דאן, דאן...

ער ענדיגט ניט, נעהמט לויפען איבערן ציי-מער און בייסט פון אויפגענוג זיינע פינגער. ראָזאַ לויפט צו צו איהם, כאפט איהם אָן פאר'ן ארעם און רעדט ארויס מיט א ווייכען, בעטענדיגן קול :

— פאפא, בערוהיג זיך, דער פעטער איז דאך ביי אונז צו גאסט! ...

— צו גאסט איז ער ביי אונז, צו גאסט? דונערט דזשעק — וואס עפעס דוקא היינט? ... גוט אבער, גוט... זאָל זיין אז ער איז געקומען צו גאסט! ברוכים הבאים! ברוכים הבאים! רעדט ער מיט א שטילערען קול, אבער מיט ביטערניש — גוט, איך וועל זיין רוהיג... איך וועל איהם רוהיג אויסהערען!

און ער ווארפט זיך אויף א שטוהל אין מיטען שטוב מיט'ן פנים צו זיין ברודער, שפארט אָן דיא הענד אָן דיא קניע, בויגט זיך אביסעלע אויס אין פאראויס, קוקט זיין ברודער גלייך אין פנים מיט שארפע, שטעכעדיגע אוי-גען און זאגט מיט איראָניע אין קול :

— נו, וואס וועסטו מיר עפעס דערצעהלען גוטס, מיין ברודער ?

— הער אויס — מאכט מיסטער בלייבען ניציקי מיט ענטשלאָסענהייט אין קול, הייבט זיך אויף פון זיין אָרט, לייגט אוועק דעם שטעקעל מיט דעם צילינדער-הוט אויף'ן טיש און טהוט עטליכע שריט נעהענטער צו דזשעק'ן ; — הער אויס : היינט וויל איך זיך מיט דיר דורכריי-דען. היינט! ... דזשעק, זיי וויסען, אז היינט אָדער מאָרגען פאנג איך אָן ווידער צו ארבייטען מיט די אלטע, "הענד" אויף די אלטע קאָנדיציאן-

דזשעק שווייגט א וויילע, דאן פרעגט ער : — צו וועמען איז זיא געגאנגען לייהען, געלד? ווער וועט איהר לייהען?

— איך ווייס? זיא האט געזאגט, זיא וועט פרובירען געהן צו לאַנדסלייט ! זאגט ראָזאַ.

אין ריעזער צייט דערהערט זיך א קלאפען אין טיהר. ראָזאַ עפענט, און אין שטוב קומט אריין דזשעקס ברודער, מיסטער בלייבניצקי, דער פאבריקאנט, ביי וועמען עס געהט אָן דער סטרייק.

דערהענדיג איהם, בלייבט ראָזאַ שטעהן מיט גרויסע, אויסגעגלאָצטע אויגען אויף'ן טיר, וויא פערשטיינערט; דזשעק טרעט אויך אפ עטליכע טריט אהינטער צומישט...

2.

מיסטער בלייבניצקי איז אויף'ן ערשטען בליק זעהר עהנליך צו דזשעק'ן; דער זעלבער הויכער וואוקס, דיא זעלבע ברייטע פלייצעס, דער זעלבער ברייטער פנים מיט קליינע לעבע-דיגע אויגען, נור דיא שווארצע בערדיל איז ביי איהם אנדערש געשאַרען, וויא ביי דזשעק'ן : ניט רונד, נור מיט א שפיץ... אז מי קוקט זיך אבער גוט צו צו איהם און צו דזשעק'ן, בע-מערקט מען גלייך, אז כאַטש זיי זיינען עהנליך איינער צום אנדערען, איז דאך עטוואס דאָ אין זייער אויסזעהען, אין זייער גאנצען האלטען זיך, וואס אונטערשיידעט זיי שטארק איינעם פון אנדערען. דיעזעס, "עטוואס" איז דיא חתימה, וואס דיא גאנץ בעזונדערע אומשטענדען האבען אויף זיי ארויפגעלעגט... מיסטער בלייבניצקי איז אנגעצויגען אין א שווארצען קאסטיום, פון אונטער וועלכען עס בליישעט ארויס א ווייס-געפרעסטע העמד, מיט א הויכען שטעהענדיגען קראגען, טראגט א צילינדער-הוט אויף'ן קאפ, א גאָלדענע קייטעל אויף'ן זשילעט און שטעהט זיך ביים טיהר אנגעשפארט אויף א שטעקעל מיט א זילבערנע הענטיל — און דאס אלעס פאסט, דאכט זיך, צו איהם, וויא עס פאסט צו דזשעק'ן דיא אלטע, געלבוזכטיגע שטרויענע הוט, דיא בלייגע ראָזעווע העמדעל מיט דעם אב-געלעגטען קראגען און דער ווייסער לייזענדיגער רעקעל מיט דעם צוריסענעם ארבעל אונטער'ן פאכווע....

ער נעהמט ארונטער דעם צילינדער-הוט פון'ם קאפ, מיסטער בלייבניצקי, ווישט איהם אויס מיט א ווייסער טיכעל, דאן ווישט ער זיך אב דעם שווייס פון'ם שטערן און פון'ם נאקען, אונטערן קראגען, זעצט זיך אוועק אויף א שטוהל ניט ווייט פון'ם טיש, שטעלט אוועק דעם שטע-קעל צווישען דיא קניע, היינגט אויף איהם אויף

אויפ'ן סוף ברעכט אונטער מיסטער כליעב
ניצקי דיא שטיקייט און רעדט ארויס צוויי-
שען די ציינער :

— אלץ, גוט, גוט! אל רייט!... איך זעה,
אז מיינע רייד וועלען זיין ארויסגעווארפען!
איך געה, איך געה!... טהו זיך, וואס דו ווילסט.
דיהונגערסט שוין... בארגען אין גראסערי בארגט
מען שוין דיר אויך ניט... פרעמדע האַבען מורא
דיך אריינצונעהמען אין שאפ, אזא משוגענעם!
איך וועל דיר ניט קענען ארייננעהמען אין מיין
שאפ, ווען דו בלייבסט סטרייקען ביז דער לעצט-
טער מינוט... ביי מיין בעסטען ווילען וועל איך
דיך דאן ניט קענען בעשפטיגען... דען איך וועל
מוזען ווייזען די אנדערע „הענד“, אז א משר-
גענער קען ביי מיר ניט האַבען קיין „שאו“, מעג
ער אפילו זיין מיין לייבליכער ברודער!... אלץ
רייט, איך קען דיר ניט קלאָהר מאכען... אלץ
רייט...א גוטען!...

ער נעהמט געהן מיט ענשטלאָסענע טריט
צום טיר צו. דזשעק שטעהט נאָך אלץ אָנגעלויגט
מיט'ן עלענבויגען אָן מענטעל־פּיס און קוקט
אויפ'ן וואַנד, וויא פריהער; ראָזא שטעהט גע-
בען דזשעק'ן מיט אן ארונטערגעלאָזענעם קאָפּ
קוקט אויפ'ן פלאָאָר פערטראכט, אונמוטהיג און,
קנייטשט מיט די פינגער די פאלדען פון איהר
ווייסטעל.

ביים טיהר בלייבט שטעהן מיסטער כליעב.
ניצקי, קעהרט זיך ווידער אום מיט'ן פנים צו
דזשעק'ן, קוקט א וויילע מיט פינסטערע אויגען
אויף דזשעקס רוקען, אויף ראָזא און ווידער
אויף דזשעקס רוקען, טהוט א שאַקעל מיט'ן קאָפּ
און ציפּט זיך אפ. און פלוצים טהוט ער א
קלאפ מיט'ן שטעקעל אָן פלאָאָר אזוי, אז ראָזא
טהוט זיך א טרייסעל און קוקט איהם אָן מיט
צושראָקענע אויגען, און ער טהוט א לאָף צו
דזשעקען צו און שרייט אויס מיט א קול, אין
וועלכען עס קלינגט געבעט :

— דזשעק!... דאָדזשע, דאָדזשע, ברורר-
דער!!...!

ער האפט אָן דזשעק'ן פארן אקסעל און
שלעפט איהם..

— קום—בעט ער זיך ביי איהם,—קום—זעץ
זיך דא אויפ'ן טשער... און הער מיך רוהיג
אויס... איך וועל לאנג ניט ריידען... דאן מעגסטו
טאן, וואָס דו ווילסט.

דזשעק קוקט אויף איהם מיט גרויסע אוי-
גען און מורמעלט צומישט : —וואָס ווילסטו?
— זעץ זיך נור אויף איין וויילינקע און
הער מיך אויס!...!

— אלץ רייט! אלץ רייט!... איך זעץ זיך.

נען... דעם „יוניאן-שאפ“ האָב איך זיי שוין
ארויסגעשלאָגען פונ'ם קאָפּ!...

— נעווער אין יור לייף! — ברעכט איהם
אונטער דזשעק, שפרינגט אויף פונ'ם אָרט, צו-
לאכט זיך מיט א נערוועזען געלעכטער און
נעהמט לויפען איבער'ן שטוב : — כא! כא!
כא! „ארויסגעשלאָגען... איך האָב ארויסגעשלאָ-
גען“... איך? ! ווער ביזטו אזוינס, וואָס דו
האָסט ארויסגעשלאָגען פון זייערע קעפּ? ! —
דונערט דזשעק מיט זיין שטימע און קלאפט
מיט'ן האַנד אָן מענטעל־פּיס מיט אזא קראפט,
אז קארל מאַרקס, לאכאל און די גאנצע „רעוואָ-
לוציאָן“ טרייסלען זיך און ציטערן פון אויבען
אויפ'ן וואַנד:—ווער ביזטו, זאָג : ווער אזוינער
ביזטו? א רוסישער קיסר, הא? ! שעפּסעל,
שעפּסעל, וואָס פאר א גרויסער חכם דו ביזט גע-
וואָרען דא אין אמעריקא! אין דער-היים ביזטו
געווען, דאכט זיך, אזא בהמה. פאר א „פערטעלע“
אויף נאוואָדקע ביזטו צופרידען געווען, אז יע-
דער זאָל דיר שפיינען אין פנים, און דאָ...!

— דזשעק! — ברעכט איהם אונטער מיט-
טער כליעבניצקי מיט אן אויפגערעגטען גע-
שריי, א קלאפ טאָהנדיג מיט'ן פוס, ווערט רויט,
ווי א בוריק, לויפט צו צום טיש און כאפט מיט
ציטערענדע הענד פון אויפגעגונג זיין צילינד-
דער הוט מיט זיין שטעקעל.

— פאפא! — לויפט צו צו דזשעק'ן מיט
א בעטענדען קול ראָזא — פאפא, בערוהיג זיך!
זיא זעהט אויס בלייך, צושראָקען, קוקט מיט
אונרוהיגע אויגען אויפ'ן פעטער און אויף איהר
פאָטער.

דזשעק ווערט אנשוויגען, שפארט זיך אָן
מיט'ן עלענבויגען אָן מענטעל־פּיס. קעהרט אָפּ
דעם קאָפּ פונ'ם ברודער און קוקט אויפגערגע-
אויפ'ן וואַנד.

זיין ברודער טהוט אָן דעם צילינדער הוט,
שפארט זיך אָן אָן דעם שטעקעל, שטעהט זיך
אזוי האלב אומגעקעהרט צום טיר צו און האלב
צו דזשעקען צו, שאַקעלט אונטער נערוועזען מיט
א קניע, בייסט דיא ליפּען פון אויפגעגונג און
קוקט, און קוקט מיט פינסטערע אויגען אויף
דזשעק'ן.

ראָזא בלייבט שטעהן א בלאסע נעבען פאָ-
טער, קוקט פער'גנב'לעט אויפ'ן פעטער און
קלייבט נערוועזען איבער מיט די פינגער די פאל-
דען פון דער ראָזעווער ווייסטעל, וואָס זי טראָגט
ביים ברוסט...!

א שווערע שטיקלייט הערשט אויף א וויילע
אין דיזער הויז... זיא אלע פיהלען, אקוראט וויא
איבערן שטוב וואָלטען זיך ארומגעטראָגען פינס-
טערע וואָלקענס...

האָט דײַ געשלאָגען, האָב איך געוויינט... ווען זײַא האָט מיך געשלאָגען, האָסטו זײַא געשלאָסען... דו אליין האָסט קיין מאָל נישט געוויינט. נישט, אז מי האָט דײַ געשלאָגען און נישט, אז מי האָט מיך געשלאָגען... דו האָסט געוירעלט, געשלאָלט, געמאָלן אויף צו להבעים, אָבער קיין מאָל נישט געוויינט... א פערביסענע הארץ האָסטו נאָך פון קינדווייז אָן געהאט!... איך געדענק: דער טאטע האָט דיר א מאָל ביי דער ארבייט געגעבן אזא פאטש, אז פונ'ם נאָז האָט ביי דיר א גאָס געמאָלן א שטראָם בלוט... איך האָב דאָן גענומען קלאָגען מיט שרעקליכע קולות... דו אָבער... דו האָסט דאָן אויך נישט געוויינט... דו האָסט נור א א כאפּ געמאָלן די שער פונ'ם טיש און האָסט איהר א שמיץ געמאָלן אָן דרערד און דאָן האָסטו אריינגעכאפט דעם ארבעל פון דער העמד אין מויל און האָסט איהם צוריסען מיט די ציינער פון בעס, אָבער דו האָסט נישט געוויינט, דו האָסט אפילו נישט א בליפע געמאָלן! בליעבניצקיס ווערטער ווירקען אויף דזשעק'ן. און וואָס לענגער ער רעדט אלץ פרעהליכער און גוטמוטיגער ווערט דזשעקס פנים, אלץ פריינד ליכער קוקען דזשעקס אויגען... ער געהט ארום איבערן שטוב, הערט זיך צו צו זיין ברודער און אין זיין מוה לעבען אָפּ אלטע, פערגעסענע בילדער און אין זיין נשמה — געפיהלען, וועלכע זיינען אי אזוי טרויעריג, אי אזוי פרייליך... אויף ראָאָן מאכען בליעבניצקיס ווערטער אויך זעהר א שטארקען איינדרוק. דער טאטע איהרער מאָהלט זיך אָפּ אין איהר יונגער פאני טאזיע אלס א גרויסער העלד נאָך פון קינדווייז אָן. און אין איהר נשמה ערוועקט זיך א געפיהל פון שטאָלץ מיט איהר טאטען; זי שטעהט אויף פון אַרט, געהט צו צו איהם, נעהמט איהם ארום און רעדט ארויס מיט ליבע אין קול:

— מיין גוטער פאפא, דו ביזט אימער געווען אַל רייט!...

דזשעק צולאכט זיך גוט מוטסיג, קושט איהר אין שטערן און דאָן ווענדעט ער זיך צו זיין ברודער שוין מיט התפעלות אין קול:

— און געדענקסטו, שעפסעל, אז מיר האָבען געהאט איין פאָאר שטיוועל? אז דו פלעגסט אָפּטראָגען די ארבייט צום קונד, פלעגסטו זיי אָנטאָהן און אז איך פלעג אָפּטראָגען — פלעג איך זיי אָנטאָהן?...

— איך געדענק, איך געדענק — כאפט אונטער טער בליעבניצקי אויך מיט התפעלות און ציר לאכט זיך פריי, אונגעצוואונגען: — אוי, ברוי דערל, האָבען מיר א מאָל איינעם דעם אנדערן ליבע געהאט!... ליגט ער צו מיט אן ערנסטען טאָן — האָבען מיר מיטגעפיהלט דאָן איינער

(ער זעצט זיך און קוקט אויף זיין ברודער מיט נאָך גרעסערע אויגען) נו, וואָס ווילסטו מיר וויי דער זאָגען?

ראָאָ זעצט זיך אויך אוועק אויף א שטוהל און קוקט אויך פערוואונדערט אויף איהר פער טער.

— דזשעק — זאגט דאָן מיסטער בליעבניצקי מיט אן אויפגערגעטען קול — דזשעק, מיר טוט וועה דאָס הארץ פאר דיר, פאר דיין ווייב און קינדער... דו ביזט מיינער א ברודער, א איין איינציגער ברודער... (דזשעק טהוט א מאך אונגעדרילדיג מיט'ן האנד, וויל זיך אויפהייבען פונ'ם אַרט, בליעבניצקי האלט איהם אָפּ) ווארט, ווארט, הער מיך אויס... איך וועל לאנג נישט ריי דען!... דזשעק, ווארום זאָלען מיר קוקען איי נער אויפ'ן אנדערן, ווי דסישנאים? — רעדט בליעבניצקי מיט ווארימקייט אין קול — דאָר זשעק, דו האָסט דאָך מיך א מאָהל שטארק ליבע געהאט... געדענקסטו די היים?... דיא קצבישע גאס?... די אלטע חורבה, וואו מיר זיינען ביידע געבאָרען געוואָרען, וואו מיר האָבען זיך ביידע אויפגעהאָדעוועט, אויסגעוואקסען... געוואָרען בחורים און דאָן חתונה געהאט?... געדענקסטו דעם לאנגען טיש אין יענער חורבה?... מיר זיצען אלע ביים טיש: אונזער אלטער טאטע, דו, איך, שמערל דער שווארצער, חיים וכה דודי. מיר זיצען אלע, ווער מיט א שער ווער מיט א נאָרעל און ווער מיט א שטיקעל קרייד אין האנד... מיר ארבייטען פון איינדרפריה ביז שפעט איינדרנאכט... מיר זינגען ביי דער ארבייט, מיר דערצעהלען מעשות איינער דעם אנדערען...

— איך געדענק, איך געדענק — ברעכט איהם אונטער דזשעק מיט א ווייכערען קול, שטעהט אויף פון אַרט און נעהמט געהן איבערן צימער הין און צוריק — איך געדענק. א גאָלדע נע צייט איז דאָן געווען, א בליקליכע... ווי איך וואָלט וועלען האָבען יענע צייט צוריק!... וואָלטו סטו יעצט אויך געוואָלט האָבען יענע צייט צוריק?... — פרגעט דזשעק זיין ברודער מיט א לייכטער איראָניע אין קול, קוקענדיג אָבער אויף איהם יעצט מיט מעהר פריינדליכע אוי גען, ווי פריהער.

— ווארט, ווארט, לאָז מיך א פריהער ענד דיגען, וואָס איך וויל דיר זאָגען, דאן וועל איך דיר ענטפערן אויף דיין פראגע — מאכט מיט טער בליעבניצקי. — מיר ביידע זיינען געווען קינדער, ווען אונזער מוטער איז געשטאָרבען. דו ביזט געווען אלט ניין יאָהר, איך — צעהן... ביידע האָבען מיר דאָן געליטען פון אונזער שטייער-מוטער... ווען די שטייפמוטער

געווען איינער פון אייערע משוגעים! — מאכט כליעבניצקי, דריקט מיט דיא פלייצעס און שאַקעלט דעם קאפ מיט בערויערן. — געד וואלד, דאָדושע, — שרייט ער דאָ אויס מיט היטץ — דו ביזט דאָך ניט קיין קינד! ... זעה, איז דאָס א וואָהנונג פאר א מענשען? — ער הויבט אויף דעם שטעקעל, דרעהט זיך מיט איהם אויף אלע זייטען און ווייזט מיט איהם אויף דיא ווענד, אויף'ן פאָלאָב, אויף'ן פאָדלאָגע און אויף די ביסעל ארעמע בעבעכעס אין שטוב: — האָסטו געדארפט אזוי לעבען? ... האָסטו שוין ביז יעצט ניט, געקענט לעבען, וויא א מענש מיט אלע בעקוועמליכקייטען און האָבען דערביי כבוד און געלדאון ניט, מען זאָל דיר רופען, "משר גענער קארל מאַרקס", און זיין אויף אזעלכע צרות? ...! דאָדושע, איך בין דאָך געווען דער זעלבער שניידער, וויא דו... זעה: איך און דו? מיין לעבען און דיין לעבען? מיין ווייב, וויא זיא זעהט אויס, און דיין ווייב? ... מינע קינד דער און דיין קינדער? ... וויא מענשען קרען אויף מיר און קוקען אויף דיר? און דאס כבוד, וואָס איך האָב פון דער וועלט, און דיא צרות, וואָס דו האָסט? ... און וואָרום איז עס? ווייל דו ביזט איינער פון יענע משוגעים און איך בין א קלאָהרער מענש! ...! פון כל ימיו אָן בין איך געוון א קלאָהרער מענש און דו ביזט תמיד געווען א משוגענער, אין דערהיים נאָך! ...! דו האָסט מיך פריהער געוואָלט בעליידיגען און האָסט מיר אויפגעוואָרפען, אז פאר א קוואַדער אויף, "נאוואָדקע" האָב איך מיר געלאָזט יעדען שפיינען אין מיין פנים, יא, דאָס איז אמת! ...! און איך שעהם זיך עס דערמיט! ...! דען אויך האָב שוין דאָך פערשטאנען, אז מיט קיין רוגנה קען מען קיין סוקסעס ניט מאכען אין לעבען... אז געלד איז די הויפטזאך... דו אָבער ביזט שוין דאָנגעווען אווילרער משוגענער... דאן שוין האָסטו געזידעלט דיא רייכע בעלי הבתים און דיא פראַצענטניקעס... אז אימיצער פלעגט דיר ווע' לען שענקען אויף, "נאוואָדקע", פלעגסטו יענעם אָפזידלען און פלעגסט שמויסען דאָס געלד יעדעם אין פנים... מיר ביידע האָבען געזעהן אין דערהיים, וויא מאַנכע פון אונזערע שניידער האָבען זיך ארויפגעאָרבייט אויף הייזער, אויף קליידער מאַנאָווערן — דו האָסט זיי פיינד גע' האט און האָסט זיי געזידעלט; איך האָב זיי מקנא געווען, געהאט פאר זיי דעם גרעסטען רעספעקט און געטראכט: "הלווי העלפט מיר גאָט אזוי!" ...! און שפעטער דאָ, אין אמעריקא? איך בין געקומען אהער מיט איינע פיינע יאָהר פאר דיר... איך האָב געארבייט אין די שער פער... געטרייעט דאָס בעסטע צו געפֿעלען מיין

מיט דעם אנדערען! ...! אונז האָט געפֿעהלט דיא לעבע פון אונזער מאמע און דיזע לעבע האָט בען מיר געזוכט איינער ביים אנדערן... געדענק' סטו, דאָדושע, יענעם תשעה באב... אז מיר זיי' נען געווען אויף'ן בית עולם און האָבען געריסען עפֿעל פון די בוימער? ...! אונטערן בוים האָב איך פלוצים דערוועהן דיא מצבה פון אונזער מוטער... "די מאמע!" — האָב איך א געשריי געטאָן און בין צוגעפאלען צום שטיין...! דו ביזט דאן געווען אויבען אויף'ן בוים און האָסט איהם געטרייעלט...! דו ביזט אראָפֿגעקראַכען פונ'ם בוים און באַלד ביזטו געלעגען נעבען מיר אויף דער מצבה און האָסט אויך געוויינט... דאָס איז געווען דאָס איינציגע מאָהל, וואָס איך האָב דיר געהערט וויינען! ...!

ביי די לעצטע ווערטער הערט זיך טרע' רען אין זיין שטימע; ער נעהמט ארויס דיא טיכעל פונ'ם פאקעט, קעהרט אָפ דעם קאפ, ווישט מיט איהר די אויגען און סאָפֿעט.

רָאָז צוויינט זיך ביי דעם אויפ'ן קול, פער' שעהמט זיך און לויפט ארויס, כליפֿענדיג, אין א צווייטען צימער.

און דזשעק שטעהט אויך אין מיטען שטוב, קוקט אויפ'ן ברודער מיט אויגען, אָנגעפילט מיט טרערען, און שמויכעלט צומישט...

— נו, וואָס האָסטו זיך דערמאָנט? — מור' מעלט ער — אלטע מעשיות... קינדערשע יאָהר רען... און ער וויינט, דער נאר! ...! וואָס וויינסטו? ...! נו, וואָס? ...! וואָס? ...!

ער קעהרט אָפ דעם קאפ, שמויכעלט און ווישט פער'גנב'עט אין אויגען און פלוצים טהוט זיך דזשעק א קעהר צו זיין ברודער, קוקט איהם אָן א וויילע מיט אויגען, פערשלייערט פון טרע' רען. דאן טהוט ער זיך א וואָרף צו איהם, כאפט איהם אָן פאר ביידע אקסלען און שרייט אויס מיט ליידענשאפט אין קול:

— שעפסעל, שעפסעל, דו ביזט דאָך דער זעלביגער גוטער, אמאָליגער שעפסעל, איך זעה דאָך, אז דו האָסט דיא זעלביגע ווייכע הארץ, וואס אמאָהל! — היינט ווי קומט עס, וואס דו ביזט יעצט אזא בלוטזויגער? ...! אזא הויט' שניידער? ...! ווי קומט עס? ווי קומט עס? שעפסעל, שעפסעל, אָך, שעפסעל — שרייט דזשעק און אין זיין שטימע קלינגט אזא טיע' פער וועהמאָג — אז דו וואָלסט פערבליבען דער אמאָליגער שניידער, איך וואָלט דאן דיר מעהר ליעב געהאט נאָך מעהר וויא אמאָהל, וואָרום דאן וואָלסטו זיכער געווען איינער פון אונזערע, א גוטער קעמפפער אין אונזערע רייהען! ...! — א גליק וואָלט מיך געכאפט, אז איך וואָלט

אן עהרליכען, אן עהרליכען, ניט קיין בלוטזויגער! זאגט זיך ניט פאר מיין ראָזאן!... ראָזא לויפט אריין פונ'ם צווייטען צימער, לויפט צו צו דזשעקען און כאפט איהם אָן פארן ארעם.

— פאפא — בעט זיא איהם מיט א צושראָך קענעם קול: — בערוהיג זיך!....

— יא, ראָזא, דו וועסט נעהמען אן עהרליכען מאן — שרייט מיט ביטערניש אין איין קול דזשעק — ער פרעגט גאָר וועמען וועסטו נעהמען פיר א מאן, אז ניט א בלוטזויגער?.... א פראָסטען ארכיטעט וועט זיא נעהמען: א שניידער, צו אן אנדער ארכיטעט און דוקא א משוגענעם, וויא איהר טאטע, און ניט א קלאָה רען בלוטזויגער, און ניט א כיטערן הויט-שינ-דער, דו הערסט שעפסעל?.... דו הערסט?.... שרייט דזשעק און לויפט איבערן שטוב אויפגע-רענט....

— איך הער, איך הער, איך פערשטעה אָבער ניט, וואָס איך הער פון דיר! זאָגט בליעבניצקי, שאַקעלט דעם קאָפּ מיט מיטלייד און זיפצעט: — אַך, דאָדזשע, דאָדזשע!....

— אָנקעל — מישט זיך דאָ פלוצלונג אריין ראָזא מיט א האַלב פערשעהמטען קול, קוקענ-דיג אויף איהרע פינגער: — איהר קענט אונז ניט פערשטעהן... מיר און איהר זיינען גאנץ אי-דערע מענשען... מיט גאנץ אנדערע אידעען, אנשוואונגען....

— וואָס זאָגסטו: „אנשוונגען?“... מאכט האַלב פערוואנדערט בליעבניצקי — א מאָדנע שפראכע. וואו האָסטו געהערט אזא שפראכע? א מאָדנע זאך! מיין ראָזא, זיא איז דאכט זיך, געבילדעטער פון דיר, שוין עטליכע יאָהר, אז איך האַלט פאר איהר טיטשערס אי אזוינע, אי אזעלכע, זיא שפיעלט פיאנא אויך. און דאָך האָב איך פון איהר קיין מאָהל ניט געהערט אזעלכע ווערטער. „אידעען“, „אנשוונגען“—ווייס איך!

ער דריקט מיט דיא פלייצעס.
— שיק זיא ארויס ארכיטעטן — פלאצט דאָ ארויס דזשעק מיט זיין באס-שטימע—שוין זאָל זיא ווערען א טרייע מעמבערין אין יוניאָן און דאן אריינטרעטען צו אונז אין דער פארטיי, צו דיא סאָציאליסטען, און זאָל לעזען אונזערע צייטונגען, אונזערע בראַשורען, און הערען אונז זערע לעקטשורס, וועט זיא שוין דאמאָלס פער-שטעהן, וואָס הייסט „אידעען“, „אנשוואונג!“ פון דיינע טיטשערס אָבער קען זיא וויסען, וויא פיעל דו ווייסט, און פון איהר צימבלען אויפ'ן פיאנא וועט זיא אויך ניט פערשטעהן קיינע אי-דעען....

בליעבניצקי צולאכט זיך גוטמוטהיג.

נע באַסעס... געארבייט ווען זיי האָבען געדארפט און וויא פיל זיי האָבען געוואָלט: פארטאָג, צוועלף ביי נאכט... איך האָב געארבייט און געמאכט דאָס געלד, געליינט אין דיא בענק און געטראכט: „ווי אזוי ווערט מען אליין א באַס?“ „יונענס“ זיינען שוין דאן אויך געווען, אפילו ניט אזוי פיעל, וויא יעצט, און משוגענים האָבען דאן אויך ניט געפעהלט... איך האָב זיי אָבער קיין מאָל ניט געוואָלט קענען.... פון קיינע סטרייקס האָב איך ניט געוואָלט וויסען.... נו. האָבען דיא משוגענים מיך גערופען „סקעב“, איז מיין דאנה! וועלען זיי מיט מיר קיין שירדך ניט טאָן!.... און א מאָל האָבען זיי מיך טאקי געקעשט, דיא אָפגעריסענע משוגענים, און האָבען מיך געשלאַ-גען אויך... יעס, יעס, טאקי געשלאַגען, וויא דיא גוים!.... און איין מאָל האָבען זיי מיר גאָר שיער ניט צושפאלטען דעם מוח מיט א שווערען שטיין — פון דעסמוועגען משוגע בין איך ניט געוואָרען... אין „יונען“ בין איך צו זיי ניט גע-נאנגען.... פון זייערע רייד האָב איך זיך אויס-געלאכט. איך האָב זיך געטאָהן מיינס, און גאָט האָט מיר טאקי געהאַלפּען!.... א באַס, אז ער האָט דערזעהן, וויא טריי איך בין צו איהם, האָט מיך געמאכט פאר פאָרמאן אין שאפ, האָט מיר גענעבען גרעסערע ווידזשעס.... דיא ווייב און דיא קינדער האָבען דערוויילע אויך געארבייט. דיא ווייב ביים אויספוינישען, דיא עלטערע קינדער ביים אפערירטען און די אינגערע צוויי האָ-בען אויך א ביסעל פערדריענט פונ'ם פערלען מיט מעטשעס, מיט פויפער... יעס, יעס, דאָך זשע, מיר אלע האָבען עטליכע יאָהר געארבייט. שווער געארבייט ניט וויא דו זאָגסט, אז מיר זיינען בלוטזויגערס! ניט געוואוסט פון קיין טאָג, פון קיין נאכט... דיא צוויי קלענערע קינדער מיינע פלעג איך ארויס שיקען אין סטריט פערלען אין היטץ און אין קעלט, אין שטורם, שנעע און רעגען, און ווארום?.... ווייל איך בין געווען א קלאָהרער מענש; ווייל איך האָב גע-וואוסט, אז נור אויף אזא אופן קענען מיר קור-מען צו עפעס שפעטער!.... יעצט זיינען זיי אלע אַלל רייט, הלויף אויף דיין ווייב און קינדער געזאגט געוואָרען... מיין ראָזא וועט טאקי נעהמען א לאַיער פאר א מאן, צו א דאָקטאָר, צו אזוי עפעס א גוטען ביזנעס מאן.... צעהן טויזענד דאָלאַר נדן וועל איך איהר געבען... און וועמען וועט דיין ראָזא נעבעך נעמען? וועמען קען זיא נעהמען?....

ביי דיא לעצטע ווערטער פון בליעבניצקי צינדט זיך דזשעק אָן און שרייט אויס מיט אן אויפגערגעטען קול אין איין אָטעהעם: — אן עהרליכען מאן וועט זיא נעהמען,

איך וויל, דזשעק, אז דו זאלסט ניט מיינען, אז איך רייך צו דיר יעצט אזוי, ווייל-איך האב מורא, אז דו זאלסט ניט איינריידען דיא סטריי-קער, אז זיי זאלען ווייטער סטרייקען ביי מיר — דערפאר האב איך קיין מורא ניט!... מיר האט אבער אלע מאהל וועה געטאן דאס הארץ פאר דיר און היינט נאך האב איך זיך דערוואוסט, אז ביי דיר איז שוין ניטא, פיר וואס צו קויפען ברויט און מי באדגט דיר אויך ניט, דאן האב איך בעשלאסען צו געהן צו דיר און דורכריידען זיך מיט דיר איין מאהל פיר אלע מאהל!..... דזשעק, דאדזשעק, ברודער, זאג מיר, אדרבה, ערקלעהר מיר: ווארום זאלסטו זיין א משוגע נער, „צאצעליסט“? וואס גייעט עס דיר? וואס פאר א כבוד האסטו פון דעם?.... אדרבה, ענטפער מיר קלאהר, וויא א מענש... אפשר וועל איך דאן טאקי אויך זאגען, אז דו ביזט גערעכט! — ענדיגט כליעבניצקי מיט געבעט אין קול.

— אַלל רייט, גוט — ענטפערט דזשעק רוהיג — איך וועל דיר ענטפערן, אויב דו ווילסט טאד קי ערנסט וויסען, ווארום בין איך א סאציאליסט? וועלל, ווייל איך בין איבערצייגט, אז דער סאציאליזמוס קען גליקלאך מאכען דיא גאנצע מענשהייט... וואס ניט מיר דער סאציאליזמוס? און וואס האט ער געגעבען טויזענדער און טויזענדער מענשען אין רוסלאנד און איבער דער גאנצער וועלט? קינדער פון גענעראלען האבן כען אין רוסלאנד פארן סאציאליזמוס זיך מקריב געווען... האבען אפגעגעבען זייער רייכט טהום, זייער פרייהייט און זייער לעבען פאר דעם הייליגען אידעאל!...

— זיינען זיי טאקי געווען נאראנים, משוגעים! שרייט כליעבניצקי און מאכט מיט'ן שטעקעל אין לופטען.

— לאז! — דונערט דזשעק מיט זיין באס-שטימע היינעריסען און זיין פנים פלאמט און זיינע אויגען ברענען מיט בעגייסטערונג. ער כאפט אן זיין ברודער פאר'ן אקסעל, שלעפט איהם צום וואנדר, וואו עס הענגען דיא בילדער פון קארל מארקס, לאסאל און דער „רעוואלוציאנאל“ און דונערט: — קום, זעה! זעהסט אָט דיא בילד — ער ווייזט מיט'ן האנד אויף לאסאל'ן — אָט דעם יונגען מאן מיט דעם שעהנעם גע-קרויזטען קאפ?.... קוק זיך גוט איין!... זעה, וואס פאר אן ערעלקייט עס לייענט אויף זיין פנים!... דאס איז פערדינאנד לאססאל... א איד, אזוי ווי איך, ווי דו, נור מיר זיינען ניט ווערטה זיין מינדעסטען נאָגעל!...

— אוי, אוי! ברעכט איהם אונטער כליעב-ניצקי מיט געלעכטער — אזא טהייערע צאצעל איז ער?....

— אזוי? איך זאל שיקען מיין ראזא'ן צו אייך זיך לעהנען? — מאכט כליעבניצקי און לאכט — אמת טאקי, איך וואלט דאן געקענט איינשפארען שעהנע עטליכע דאלאר פון דיא טיטשערס, וואס זיא קאסט מיך... אָבער, אז עס וואלט געהאלטען ביי דעם, וואלט איך זיא בעסער אוועקגעשיקט אין משוגעים הויז!... אזוי? הייסט עס, אָט דיא אלע ווערטער, וואס קיין קלאָרער מענש רעדט ניט, לערענט מען זיך אויס ביי דיא „צאצעליסטען“? — רעדט ער ווייטער — יעצט פערשטעה איך שוין!....

— דוא פערשטעהסט נאָר ניט! — ברעכט איהם אונטער דזשעק מיט כעס. איבערהויפט וואלט איך געוואלט וויסען, וואס פערלאנגסטו פון מיר?

— איך פערלאנג פון דיר, ערשטענס, אז דו זאלסט זיך יעצט ניט היטצען, און צווייטענס, וויל איך דיר פרעגען: וואס וועט זיין דער סוף פון דיר?.... — זאגט כליעבניצקי.

— דער זעלבער סוף, וואס פון דיר, און פון אלע מענשען — רעדט ארויס אין דער שנעל, מיט אונגעדולד דזשעק — מיר וועלען שטארבען און מיר וועלען ליגען אין דרער! אָה, לאז מיך בעסער צופרידען!.... איך האב קיין צייט ניט... איך מוז לויפען, זעהן צו בעזארגען א רעדנער פאר דייע סטרייקער!....

— אומזיסט זיין ריידען — שרייט אויס מיט פערדרוס כליעבניצקי — איך זאג דיר, אז קיינעם ריידען וועט יעצט ניט העלפען... דיא סטרייקער וועלען מאַרגען ביי מיר ארבייטען... איך ווייס, וואס איך רייך, דזשעק!.... — דאס וועלען מיר זעהן! — שרייט דזשעק מיט א צולעכעס קול.

— יעס, דאס וועלען מיר טאקי זעהן! כאפט אונטער מיט נצחון כליעבניצקי — איך זאג דיר נאָך א מאהל, דזשעק: קום צו זיך. דו האסט א פרוי, קינדער!... דו ווייסט, אז קיין שלעכטעס וויל איך דיר ניט טאן... איך האב געמאכט א שאפ אונזער קאזין לייבקען... פיער לע פון אונזערע לאנדסלייט זיינען דורך מיר גע-וואָרען קאנטראקטאָרס, מאנופעקטשורערס... פאר דיר וואלט איך נאָך געטאן, ווען דו וואלטסט ניט געווען אזא משוגענער, מיט ריזע אלע משוגענ'ט!... דו קוקסט אָבער אויף מיר זייט דו ביזט אָנגעקומען אין אמעריקא, זייט דו האסט זיך אריינגענומען דעם „צאצעליזמוס“ אין קאפ, וויא אויף עפעס דייענס א דע-שונא... קיין מאהל גיסטו מיר ניט קיין „סשאנז“ מיט דיר זיך דורכצורייידען, וויא געהעריג איז... באלד וואס, הייבסטו אן צו זיידלען... דאס טהוט ניט קיין קלאָהרער מענש מיט פערשטאנד!....

ניט אמת, אז עס זעהט זיך אָן אויף זיין פנים, אז ער איז ניט אבי א מענש? ! פרעגט דזשעק און קוקט מיט ווארעמע אויגען אויפ'ן בילד.... — אוי, שרייט אויס מיט א קרעכץ כליעב-ניצקי און שטורכט מיט'ן שטעקען אין בילד — אָט דער אלטער? אוי, א כאלערע זאָל איהם נעהמען!.... ער איז דאָך דאָס דיין מלאך המות!... ער איז דאָך דער, וואָס האָט דיר משור-גע געמאכט, וואָס האָט דיר אונגליקליך גע-מאכט!....

דזשעק שפרינגט אָפ וויא אן אָפגעקאכטער, קוקט אויף זיין ברודער, רויט, ווי א בוריק, מיט אויסגעגלאַצטע אויגען און סאָפעט שווער. ראָזא שטעהט אויך נעבען איהם א צומישטע און קוקט אויף דזשעק'ן.

— וועמען זאָל כאַפּען דיא האַלערע? — רעדט אויפ'ן סוף ארויס דזשעק מיט א דומפּפּען קול צווישען דיא ציינער און טרעט צו זיין ברודער מיט ברענענדיגע אויגען און מיט שווערע טריט. יענער טרעט אָפ אהינטער צושראָקען און וועהרט זיך גענען דזשעק'ן מיט זיין שטע-קעל: — וועמען? קאפיטאליסטישע בעסטיע דו, האָסט דערוועגן פאר זיך דיין מלאך המות און דערפאר שעלסטו איהם? ביי מיר אין הויז? ראָזא, דערלאנג מיר א שטעקען!.. דנערט ער, און נעהמט אליין לויפּען איבערן שטוב און זוכט א שטעקען.

— פאפא! — ווארפט זיך צו איהם ראָ-זא, בלייב וויא לייווענד, מיט א ציטערנדיגען קול. דאן לויפט זיא צו שנעל צום טיהר, עפענט איהר און שרייט אויס מיט שרעק: — געהט שוין ארויס!...

כליעבניצקי לויפט צו א בלייכער צום טיהר שטעלט זיך אָפ און רעדט ארויס אין איין אטעהעם, דערביי טרייסעלט זיך ביי איהם דער שטעקל אין האנד: — אָלל רייט! דיין ווייב איז היינט געקומען בעטען ביי מיר אויף ברויט, דו וועסט נאָך אליין צו מיר קומען שנאָרען!... אָלל רייט!...

דזשעק האָט אין דיווער צייט שוין געפונען א שטעקען.

— וואָס?! — טהוט ער זיך א וואָרף צו איהם מיט'ן שטעקען. כליעבניצקי לאָזט זיך לוי-עפן פון דיא טרעפּ....

— בעסטיע! — שרייט איהם נאָך דזשעק מיט זיין באס-שטימע, שטעהענדיג אין האַלל נעבען דיא טרעפּען מיטן שטעקען: — בעס-טיע!...

דיא שכנים אין האַל עפענען פאנאנדער דיא טיהרען און קוקען ארויס, ווער צושראָקען, ווער פערוואנדערט און ווער נייגעריג. דיא

— יע, יע, א צאצע איז ער! — דנערט דזשעק מיט נאָך מעהר פייער — ווייסטו ווער ער איז? א זעהן פון א רייכען מאן!.... ער האָט געקענט זיין דייך, רייכער פון דיראון פון טויווענד אנדערע, און דאָך האָט ער ניט „געקערט“ צו זיין אליין רייך און האָט געקעמפּט געגען דיא רייכע פאר דעם גליק פון דער גאנצער מענש-הייט!...

— איז ער געווען א נאר! — ברעכט איהם אונטער כליעבניצקי — אז ער וואָלט געווען מיין זוהן, וואָלט ער ביי מיר געווען קליינער!...

— דו וואָלט געלערענט שכל לאסאל'ן? דו? ! — שרייט דזשעק, און צולאכט זיך מיט א שטארקע געלעכטער און ווענדעט זיך דאן צו ראָזא, וועלכע שטעהט היינטער איהם, בער גייסטערט פון זיין בעגייסטערונג: — וואָס זאָגסטו האָזא? ער וואָלט געלערענט שכל לאסאל'ן, ער, שעפּסעל חכם? כא-כא-כא!...

— איך האָב געלעזען אין „דיא צוקונפּט“ — מאכט ראָזא מיט בעגייסטערונג אויפ'ן פנים און אין דיא אויגען — אז ביסמארק אפילו האָט געהאַלטען לאסאל'ן פיר דעם קליינסטען מענשען אין דער וועלט!...

— ביסמארק? — פרעגט נאאיוו כליעבניצ-קי — וואו האָסטו עס געלעזען? אין א ציי-טונג?

— ניין, אין א זשורנאַל, אין דעם סאָציאליס-טישען זשורנאַל — האָט געענטפערט ראָזא.

— וועלל, וויא באלד, אז דאָס האָט ניט געשריעבען קיין צייטונג, נור א צאָציאליסטי-שער זשורנאַל, קען איך לעבען, אז איך וועל דאָס ניט גלויבען!... — ענטפערט כליעבניצקי מיט אן ערנסטען טאָן.

— דו גלויבסט דאָך קיינעם ניט, נור דיין אייגענעם פאקעט — שרייט שוין דזשעק בער-ליידיגט, ווייזט מיט'ן האנד אויף קארל מארק-סעס בילד און דנערט שוין ווידער מיט פייער, הינגעריסען: — נו, און דיווער מאן? קוק נור אָן דיעזען אלטינקען מיט דיא ווייסע האָאר! זעה, וואס פאר א ליכטיגען, גוטען פנים ער האָט! זעה, מיט וואָס פאר א ליכעבע ער קוקט אויף אונז!... ווייסטו, ווער דאָס איז?... דאָס איז ער אליין.... קארל מארקס אליין!... דער טאטע פון דעם סאָציאליזמוס....

כליעבניצקי טהוט ביי דעם א שפרונג און שרייט אויס מיט איבערראשונג אין קול: — אָט דאס איז ער? אָט דער אלטער? !

ער טורכט מיט זיין שטעקעל אין בילד.... — יע, יע, ער, אליין! — שרייט מיט התפעלות דזשעק — פאזאָליע מיט דיין שטע-קעל, וועסט צוברעכען דיא גלאָז פון בילד!...

און גלעט איהרע ווארעמע באקען...

— איך בין ניט הונגעריג, פאפא — זאגט ראָזא און כליפעט — אָבער דער פעטער... ער איז אין גאנצען ניט אומגערעכט. עס איז טאָר קע אמת... אזוי דארף דיא וועלט ניט זיין... לאַ סאָל, קארל מאַרקס, דו... אלע זיינען גערעכט... אלע זיינען עהרליכע, גוטע מענשען... איך האָב דיר טאקע ליעב, ווייל דו ביזט אזא עהרליכער מענש... אָבער... דערוויילע געהט מיין מאמא בעטען אויף ברויט ביי ראָזאס פאפא'ן און ניט ראָזאס מאמא ביי מיין פאפא!...

ביי דיא לעצטע ווערטער צוכליפעט זיא זיך שטארקער...

דזשעק שטעהט און קוקט אויף איהר מיט צושראָקענע אויגען.

— וואָס רעדסטו, ראָזא? וואָס רעדסטו?.. ביזטו ביים זינען?.. האָבען עס זיינע ווערטער דיר משוגע געמאכט? — רעדט ער מיט אן אויפגערעגטען קול — און וואָס רעדסטו עפעס פון דיין מאמע, אז זיא געהט ביי איהם בעטען אויף ברויט... ווען איז עס געווען?...

— האָסטו געהערט, וואָס ער האָט דיר געזאָגט, איידער ער איז ארויסגעלאָפֿען?.. — פרעגט זיא, שטעהט אויף פון דעם אָרט און ווישט מיט דיא הענד דיא אויגען.

— וואָס האָט ער געזאָגט? — פרעגט ער צומישט און קוקט אויף איהר מיט אויסגעגלאָצטע אויגען — שנאָרער האָט ער מיד, דאכט זיך, גערופֿען... יע, יע, ער האָט עפעס דערמאָנט דיין מאמע... מאמעלעך! — טהוט ער פֿלוצים א געשריי, און כאפט זיך פארן קאָפּ — ראָזא! אוי, איך פערשטעה שוין, איך פערשטעה שוין!.. זיא איז געגאנגען צו איהם!.. צו איהם!.. בעטען געלד אויף ברויט!.. ער זאָל רחמנות האָבען איבער אונז, ער?!.. אה, דערפאר רופט ער מיד שנאָרער?!... ראָזא, ער האָט רעכט! — שרייט ער, כאפט אריין דיא פינגער אין מויל, בייסט זיי מיט א פערקרימטען פנים און לויפט איבערן שטוב: — ער האָט רעכט!.. איך בין טאקי יעצט א שנאָרער!.. דיין מאמע האָט מיד געמאכט פאר א שנאָרער!.. דיין מאמע!.. אָבער וויא אזוי האָט זיא עס געטאָהן, וויא אזוי!.. זיא וועט קריגען ביי מיר א שווארצען סוף... זיא וועט מווען איהם דאָס געלד אוועקטראָגען צוריק און ווארפען איהם אין פנים! — שרייט ער פערצווייפעלט...

— זיא וועט עס ניט טאָהן! — שרייט שוין מיט האַרץ ראָזא — זיא וויל עסען! זיא פערשטעהט ניט פון קיינע אידעאלען... דיא קליינע קינדער פערשטעהען אויך ניט פון איר דעאלען!.. פאפא, איך האָב געהערט דעם פעטער

שכנה"טע פון „נעקסט דאָר" צו דזשעק'ן, א יונגע בלייכע ווייבעל, וואס האלט זיך בעפריינדעט מיט דזשעקס פרוי לויפט ארויס אין האָל מיט א שרייענדיגער בייבי אויף דיא הענד און פרעגט: — וואָס איז דער מעהר, מיסטער דזשעק?...

דזשעק קוקט זיא אָן מיט זיינע ברענגענדיקע אויגען, ענטפערט איהר ניט, לויפט אריין אין הויז און פערקלאַפט הינטער זיך מיט כעס דיא טיהר.

אין דער זעלבער צייט זיצט ראָזא אין שטוב אויף א שטוהל און וויינט אין דער שטיל... צורערשט בעמעקט עס ניט דער אויפגערעגטער דזשעק; ער לויפט ארום איבערן שטוב און רעדט צווישען דיא ציינער; „אזא פּרעכטיג, ביי מיר אין שטוב!... אויספאטשען האָב איך איהם געדארפט, אויספאטשען! ער זאָל געדענקען!... ביי מיר אין שטוב, בעסטע!... וואָס זאָגסטו, ראָזא, הא?"

ער טהוט זיך צו איהר א קעהר און דערזעהט ערשט, אז זיא וויינט... ווארפט ער זיך צו איהר, כאפט זיא אָן פאר דיא אקסלען און שרייט אויס מיט א גאנץ אנדערן קול, וויא פריהער: מיט א קול, אין וועלכען עס קלינגט ליעבע און שרעק: — ראָזא, דו וויינסט? וואָס איז דיר?.. זיא ענטפערט ניט און וויינט שטארקער. — ראָזא, קינד מיינס!... — ער טהוט זיא

א כאפּ פעסטער פאר דיא אקסלען, כמעט לייך דענייאַפּטליך — וואָס וויינסטו? נו, זאָג... פלוצים טהוט ער א קרעכץ: „הא!" לאָזט זיא איין, נעהמט לויפען פערצווייפעלט איבערן שטוב, — שטעלט זיך ווידער נעבען איהר אָפ און פרעגט זיא מיט א שטילען, ציטערענדיגען קול:

— דו ביזט הונגעריג, הא?.. דאָס האַרץ חלשט דיר, נעבעך?.. זייט געסטערן דינער האָסטו, נעבעך, גאָר נישט געגעסען!... נו, טהו, מאַך, קעמפּ, אז אפילו א שטיקעלע ברויט איז ניטאָ, אום דיא כוחות אָנצוהאלטען!... קרעכצעט ער, פאטשט פערצווייפעלט אין דיא הענד און נעהמט ווידער לויפען איבערן שטוב: — אָבער דו האָסט דאָך געזאָגט, אז דיא מאמע איז ערגעץ געגאנגען לייהען א פאָר דאָלער... אפשר וועט זיא טאקי בריינגען?.. אז ניט ווער לען מיר נאָך עפעס געפינען, וואָס צו פערלויינען... דיא ישיעלעך... נו, וואָס קען מען זיך העלפען, מיין טאָכטער? גאָר דיא גרויסע קעמפּפער האָבען געהאט אויסצושטעהען נאָך ערגערע צייטען און דאָך האָבען זיי זייער הייַ לינגען אידעאל ניט אויפגעגעבען! — רעדט ער צו איהר מיט ליעבע און ווארעמקייט אין קול

ראָזאָן און נעהמט זיא אָן פאר אן ארעם.
— ראָזאָ! — רופט ער זיא מיט א ציטערנד
דען קול.

זיא טהוט זיך א קעהר צו איהם מיטן פנים
און מיט ארפאָנעלאָזענע אויגען.

— ראָזא, צווישען אלע אונזערע לאַנדס-
לייט — רעדט ער מיט ווייכען ציטערנדען קול,
אין וועלכען עס פיהלט זיך א טעפער, טעפער
וועהטאָג — צווישען אלע אונזערע קרובים, אין
אונזער גאנצער הויז ביזטו ביו היינט געווען דיא
איינציגע, וואָס האָט מיך פערשטאנען... וואָס
האָט ניט געקוקט אויף מיר, וויא אויף א
„משוגענעם“ — און יעצט, ראָזא, טאָכטער, די
אויך?!... שוין אויס סאָציאליסטקע? דיין פאפא
איז שוין א משוגענער, זאָג, הא? זאָג!... —
ענדיגט ער ליידענשאפטליך און מיט וועהטאָג.
— פאפא — ענטפערט ראָזא מיט אן אויפ-
גערעגטען קול — אויך בין יעצט אויך א סאָ-
ציאליסטקע, וויא פריהער... אָבער דורכברעכען
א געמיינערטע וואנד מיטן קאפ קען מען ניט...
מען זעהט אז דער סטרייק מוז פערלאָרען געהן,
דארפן מיר ניט אומזיסט קעמפפען און ליי-
דען הונגער!...

— מען מוז קעמפפען. מען מוז — שרייט
אויס דזשעק מיט פייער — אָהן קעמפפען וועט
דער סאָציאליזמוס קיינמאָהל ניט קומען!... און
דעם סטרייק וועלן מיר אויך געווינען, די
וועסט זעהן, ראָזא, אז מיר וועלען איהם געווי-
נען!... קום נור מיט מיר צו גענאָסע שטאָקמאן..
די וועסט זעהען!... מען דארף נור ווארעמען,
ווארעמען, מוטה ערוועקען אין דיא סטרייקער!...
קום מיט מיר צו גענאָסע שטאָקמאן!... קום!...
אין דיוער צייט עפענט זיך דיא טיהר און
אין שטוב קומט אריין זיין פרוי, א הויכע, לאַנד-
גע אידענע, מיט א מאָגערען, בלייכען שפיציגען
פנים. זיא קומט אריין מיט א גאנצער בארג מיט
גראָסערי זאכען אין פאפירענע זעקעלעך אויף די
ארעמס און סאָפּעט...

— ראָזא, — מאכט זיא פערסאָפּעט —
העלף ארונטערנעהמען! דיא קוישקעס האָבן איך
מיר אָבגעריסען, שלעפענדיג עס פון העסטער
סטריט!... צוויי דאָלער גאנצע אויסגעגעבען אויף
בעכלעך און קאשע, און אנדערע קלייניגקייטען!...
ראָזא העלפט איהר ארפאָצונעהמען דיא
זעקעלעך פון דיא ארעמס און לייגט זיי אויפן
טיש.

דזשעק קוקט ביז אויף זיין פרוי.
— הער אויס — מאכט ער צו איהר אין
דיא שנעל — איך האָב פאר דיר אנגעגרייט א
גאנצען בייזען, פינסטערן חלום, נור יעצט האָב
איך קיין צייט ניט אויסצובטל'ן איהם צו דיין

און יעצט זאָג איך דיר... יעצט... פאפא, מען
קען אזוי ניט לעבען, מען קען ניט! — שרייט
זיא און מאכט שטארק, מיט פערצווייפלונג, מיט
ביידע הענד: — איך וויל אויך בעסער לעבען...
איך וואָלט אויך געקענט זיין אזא מענטש, וויא
דעם פעטערס ראָזא, און אויך האָבען פערגניגען,
וויא יענע, און ניט פערשווארצט ווערען!...
פאפא, פריהער אָדער שפעטער, מען דארף איינ-
מאָהל איינזעהען!... — שרייט זיא און עס פער-
כאפט איהר דעם אטהעם פון אויפגענונג.

דזשעק שטעהט געגען איהר, וויא פער-
שטיינערט און קוקט אויף איהר מיט צומישטע
אויגען. דאן צולאכט ער זיך שטיל מיט א ביי-
סענדען געלכטער.

— נו, אלזא, נו? — רעדט ער אויס שטיל
און מיט ביטערנעם אין טאָן. — ביזטו געוואָרען
יעצט מיט איינמאָהל קליינער!... דער רייכער
חכם האָט דיר מיט זיינע ווערטער קלוג גע-
מאכט... אויך רעכט, אויך רעכט!... אלזא, וואָס
דענקסטו יעצט צו טאָהן?... וויא אזוי דענקסטו
צו קריגען אוועלכע פערגניגען, וויא יענע ראָזא?
אפשר דענקסטו צו געהן סקעבען צו איהם, הא?..
נעווער מיינד, די מוגסט ביי איהם סקעבען,
די מעגסט!... ער איז אן אייגענער מענטש...
פעטער... און דיין מאמע שנאָרעט ביי איהם!...
— רעדט ער שטיל און שמייעלט ביטער.

— אלע סטרייקער וועלען געהן יעצט צוריק
ארכייטען — ענטפערט זיא שטיל און טהוט
א זיפן.

— קיינער, קיינער — די הערסט? קיינער!
— רעדט ער צווישען דיא ציינער און זיינע אוי-
גען בליישצען דערביי ביי איהם פון אויפגענונג
— קיינער, וואָס איז נור ניט קיין סקעב!... ראָ-
זא, די געהסט טאָק?... וויא קנור? וויא דיא
אנדערע באנדיטען?... דאן זאָלסטו זיך שוין
אויפזוכען א נייע לאָזשי אויך?... ביי מיר אין
שטוב קענסטו ניט זיין!... די קענסט ניט, די
הערסט?... דאן וויל איך דיר ניט קענען, איך
וויל פון דיר ניט וויסען!...

זיא שווייגט, שטעלט זיך צו איהם מיטן
רוקען, קוקט פאר זיך צוטראָגען און בייסט דיא
ליפּען!...

ער זעצט זיך אויף א שטוהל אין מיטען
שטוב, שפארט זיך אָן מיט ביידע עלענבויגענס
אָן דיא קניע, נעהמט אריין דעם קאפ אין ביי-
דע הענד, בייגט זיך אויס מיטן קערפער אין
פאָראַויס, קוקט מיט בייזע אויגען אויף איהר
רוקען און שווייגט אויך. און דאָ מיט איינמאָהל
טהוט ער זיך א הייב פון אָרט, דיא ליפּען צי-
טערן ביי איהם, דער גאנצער פנים צוקט ביי
איהם. און ער אטהעמט שווער... ער געהט צו צו

איבערן טיש, דרעהען זיך איבער מיטן קאפ
אראפ און שיטען זיך אויס...

— דאָס געלד — דונערט ער — יענטע,
דאָס געלד !!

— אוי, וואָס דער „אכּוואַטניק“ האָט צו
טאָן פון דיא עסענווארג! ער איז שוין משוגע
געוואָרען! ... ראָזא, זאָג איהם, ער זאָל סטא-
פען! — צויאמערט זיך פלוצים יענטע אויפן
קול.

ראָזא טהוט א מאך מיטן האנד פערצוויי-
פעלט און לויפט ארויס פון שטוב...

יענטע כאפט ארויס דאָס געלד פון א פא-
קעט.

— נא, בלוטזויגער, נא! — שרייט זיא
מיט געוויין — ווער דערוואָרגען, הענג זיך,
טרינק זיך מיט דיין יונע !...

זיא טהוט א שמיץ דאָס געלד אויפן טיש
און וויינט.

דזשעק כאפט דאָס געלד, ציילט איבער
מיט ברענענדיגע אויגען און באַפעט שווער.
דאן שרייט ער אויס מיט א פערזטימיקטען היל
פון אויפגעגונג :

— ראָזא ! וואו איז זיא אנטלאָפען? ...
נשקשה — טהוט ער דאָ זיך א קעהר צו זיין

פרוי — איך וועל דאָס געלד ניט פערטרינקען...
דו ווייסט, אז איך טרינק ניט... דאָס געדו וועל

איך דעם בלוטזויגער אַפשיקען ציריך... איך
וועל זעהן צו קריגען נאָך צוויי דאלער... שטאָד-
רען געהסטו גאָר? ... שנאָרען? דיא הייטערעך

פערלייג, אָבער קיין שנאָרערין זאָלסטו ביי מיר
ניט זיין !...

און ער לויפט ארויס פון שטיב.
שלוםס פאלגט.

שטערן און גליק זיינען קיינמאָהל ניט
דארט וואו זיי שיינען אונז צו זיין.

א מויז כאפט מען מיט „שפעק“. מיט וויי-
פיעל איז א מענש נידריגער אז איהם כאפט
מען מיט טרוקענע ברויט ?

דער אמת ליגט אין דער ערד ווייל דער
שקר וואוינט אין הימעל.

קאָפּ... וויפיעל געלד האָסטו ביי איהם אויס-
געשנאָרעט? ..

— ביי וועמען? — פרעגט זיא.
— ביי אונזער קאפיטאליסט — שרייט

ער מיט א פערשטיקטער אויפגעגונג — ביי
וועמען פרעגט זיא !...

— אַך, לאָז מיך צופריעדען! מאכט זיא
מיט אונגעדולד — בעסער זאָג מיר: וואָס זאָל
איך היינט קאָכען צו סאפער: קאשע אָדער בעכ-
לאָך? — פרעגט זיא איהם מיט א פריינדליכען
טאָן.

— נו, נו, זאָג מיר: וויפיעל געלד האָסטו
ביי איהם גענומען? .. מען דארף דאָך וויסען,

וויפיעל איהם קומט! — שרייט ער.
— צעהן דאָלער! ... צוויי דאָלער איז שוין

אוועק! ...
— טאָ גיב מיר דיא אכט דאָלער! זאָגט
ער.

— וואָס הייסט, איך זאָל דיר געבען? —
פרעגט זיא פערוואונדערט.

— אָט דאָס הייסט פשוט מיר געבען אין
האנד! ... נו, איך האָב קיין צייט ניט! שרייט
ער.

— אוי, געה שוין, משוגענער, געה! פער-
דרעה זיך אליין דעם קאָפּ! — ענטפערט זיא
שוין ווערענדיג אין כעס: דיא געלד זאָל איך
איהם אָפגעבען? פארן „יונע“, וואָס ? אז
פערברענט זאָלט איהר ווערען אלע מיט אייער
„יונע“! ...

דזשעק פאנגט אָן צו קלאפען מיטן האנד
נאָכאנאנד אין טיש, אז דיא זעקלעך מיט דיא
קאשע און דיא בעבלעך הייבען אָן צו טאנצען

דאָס אייזערנע געזעץ פון „זעלבסט-ער-
האלטונג“ האָט גאָט פראָקלאמירט ווען ער האָט
פערבאָטען דעם מענשען צו עסען פון עץ הדעת.

דער מענש ! ווער קען איהם פערשטעהן ?
בעשטראָפען, בעשטראָפט מען איהם פאר א ליי-
גען און מורא האָט ער פארן אמת.

אויב א מענש איז ערעל, דערקענען מיר
ערשט ווען ער ווערט גראָב.

אויפ'ן עולם האמת

רעאליסטישעם בילד אויס דעם לעבען פון דיא טויטע.

פון יעקב מארינאוו.

שוין זיינען דיא מתים פון דאוונען געקומען,
 אין קיטלען אין ווייסע געקליידט.
 און זיינען בשלום אריין אין דיא קברים,
 נאך איידער דער האהן האט געקרעהט.
 שוין שלאפען דיא טויטע פון גאנצען בית עלמן,
 צופריעדען מיט זיך און דער וועלט ;
 דאך שטעהט נאך א ברעמן צווישען דיא קברים
 און קאכט זיך און זידעלט און שעלט.
 „ארויס פון מוין קבר, דו שייגעץ, דו הצופה,
 וויא קומסטו אהער — אויבען אן ? !
 אין האפערלאך שפיעלסטו דא, וואס ? — דרך ארץ
 פאר מיר — פאר דער גילדענער פאהן !
 „געפעלט אייך א : חוצפה ! א שוסטער זאל קריכען
 אין קבר פון האצקעל דעם גביר !
 ארויס, דו קאפול, מארש ! — צוריק אין דיין נאָרע
 ביים פארקאן, וויא ס'פאסט זיך פאר דיר !
 „געפעלט אייך א העזה, דאס קען נאָר א שוסטער,
 האט קוים זיך א מקום דערטאפט !
 העי, געהסט ניט מיט גומען ? — איך לויף שוין צום — פריץ —“
 נאָר דא האט דער מת זיך פערקאפט . . .
 אזוי האט געדונערט רב האצקעל, דער עושר,
 א מת א געזונטער, א כוואט,
 אויף בערקע'ן דעם שוסטער, א קארליק, א חלוש —
 האט שטארבען קוים כח געהאט. . . .
 דאך ליעגט ער זיך, בערקע, און ריהרט זיך פון פלעק ניט,
 איז תקיף, ער איז אויפ'ן פערד ;
 עס הערט זיך פון קבר א דומפיעג שטיממע :
 „כ'האב דיך מיט'ן פריץ אין דר'ער ד !
 דו מיינסט אז דו ביזט נאך אויפ'ן עולם השקר
 און דו ביסט נאך א שטאדט-בעלהבית ?
 א חשוב ביים פריץ, א קנאקער ביין רבי'ן,
 און פיהרסט נאך גאנץ קהל פאר'ן נאָר ?
 „ווען דו האסט בעראבעוועט ארימע כלות —
 דיך האט ניט געריהרט קיין געוויין —“

בע'גול'ט אלמנות און בידנע יתומים,
 פארשאלטען זאל זיין דיין געביין! —
 „דו מיינסט ביזט נאך פרנס, דאס אויבערשט פון שטייטעל —
 רב האצקעל, דער מלוה, דער גביר :
 פון שטעטעל דיא קישענס, דיא לייכטער, דיא פאנען
 נאך ליעגען פער'משכון'ט ביי דיר ?
 „דיר געהען צו חלום אמאליגע יאהרען
 ווען דו האסט געשונדען פראצענט
 און האסט מיט א וועקסעל, א פאלשען — דו גולן ! —
 גערויבט ביי מיר מיינע פיער ווענט ?
 „איצט דארפסטו א קבר ? — געה נעהם זיך מיין הייזעל —
 א פוסטקע, א חורבה ז'עס יעצט :
 שוין פסול פון לאנג איז ביין טיהר דיא מזוזה —
 דארט האבען זיך שדים בעזעצט . . .
 „דו האסט ביי מיין לעבען מיין הייזעל פערנומען
 דו פיינער, דו כשר'ער איד !
 איצט האב איך דיין קבר — ס'איז ריכטיג דער חשבון —
 רב האצקעל מיר זיינען יעצט קוויט !“
 רב האצקעל ער שטעהט ביי זיין קבר און ציטערט,
 עס ווארפט איהם א צאָהן אָן א צאהן ;
 עס גרוילט איהם און פייניגט א פינסטערע אימה
 עס זאל ניט א קרעה טהאָן דער האָהן ! . . .
 דאָך איילט זיך ניט בעריל און לייענט דעם לייסטער
 פון שווארצע, פון שרעקליכע זינד ;
 עס בורבלען דיא פארמעט'נע ליפען, רב האצקעל'ס :
 „א, וועה מיר א, וועה מיר און ווינד !“
 און בעריל ער לייענט און לייענט און דורך דיא
 מצבות צוטראגט זיך זיין קול ;
 עס טרעפען דיא ווערטער פון שוסטער וויא פיילען
 אין הארצען, דעם פיהרער פון קהל.

* * *
 ער שטעהט א געפלעפטער. אן אַרימער עושר,
 אין נאכטליכע שאטענס געהילט,
 א מת, וואס האט געביך זיין גאנצעס פערמעגען —
 זיין קבר פערלאָרען, פערשפיעלט ! . . .
 נעהמט גאָר זיין עשירות זיין תקיפות, זיין יחוס
 און גיט איהם זיין אייביגע רוה :
 זאָנסט ווערט ער פארלאָרען אין עולם התוהו —
 קיין מת זאל ניט קומען דערצו ! . . .

* * *
 איצט וואלגערט אין שטויב זיך דער שטאַלץ פון רב האצקעל,*
 ער געהט שוין מיט סטירדעם ניט מעהר :
 ער רעדט שוין פון יושר ער רעדט שוין פון רחמנות —
 ער שיסט מיט דיא לעצטע געוועהר ! . . .
 דאָך טויט איז רחמנות ביי בערלען אין הארצען,
 ר' איז טויב צו רב האצקעל'ס געבעט ;
 ער לאַכט זיך אין קבר מיט זיסער נקמה
 און ענטפערט דעם גביר מיט געשפעט :
 „דיר פעהלט איצט א קבר, געה, נעהם זיך מיין חורבה —
 ס'איז דיינס, האסט עס כשר פערדיענט ! . . .
 דו וועסט דארט, ר' האצקעל, געפינען דיין גלייכען

געה, וואָהן מיט דיא שדים אצינד!
דאָך פלוצלונג פארשטומט ער, דער קול פונ'ם קבר,
עס הערט זיך א קרעה פון א האָהן!....

אין חורבה איז יום טוב, עס טאנצען דיא שדים:
זיי האָבען א טהייערן גאסט אויפ'ן בוידים —
א גאסט פון דער גילדערנער פאָהן....

רב חצקעל'ס אלמנה, זיא קומט חודש אלול
און תשעה באב יעדוועדען יאהר
און קלאפט אין דעם קבר: „מיין מאן! מיין נשמה!“
און יאָמערט און רייסט זיך דיא האָאר!

און בערל ליעגט אונטען און קייכט פון געלעכטער —
עס געהט שוין איהם אַב גאָר דער כעס —
עס קייכען דיא מתים פון גאנצען בית עולם,
ווען בערל דערצעהלט זיי דעם שפאס.....

ס'ווייסט עד היום קיינער אז האצקעל איז צווישען
דיא שדים ביי בערלען אין הויז....
דאָס האלטען דיא מתים בסוד, — און איהר ווייסט דאָך —
א מת זאָגט פון חדר נים אויס!.....

אבענדרס געדאנהען.

פון ב. ראָזענבלום.
איבערגעבען צום דרוקען פון י. וויינטרויב.

שוין ווידער א טאָג אין מיין לעבען פאראיבער,
שוין ווידער ווערט דונקעל עס קומט אָן דיא גאכט;
איך געה פון דער ארבייט אָהן כוחות, פערמאטערט,
איך שלעפ זיך פאמעלאך פאר'חלומ'ט, פערטראכט.
די זון זינקט אין מערב-זייט ביסלאך ווייס נידער
די שטראהלען די לעצטע זיי נעהמען באלד אבשייד;
די גאנצע נאטור וויא זי וואלט געווען שלעפ'ריג
און אפרוהען לייגט זיך פערמאטערטערהייט.
עס ציהען זיך שאטענס וויא דונקעלע שלוערס —
פעהריינגען דעם הימעל, בעהאלטען דאָס ליכט;
עס בלאַזט מיר א קיהלענדער פרישענקער ווינטעלע
גלייך אין ברענענדע הייסע געזיכט.
איך ליעב דיר, דו קיהלענדער שטילינקער ווינטעל,
מיין איינציגע טרייסט און מיין לעבען ביסטו! —
איך ארבייט געדולדיג דעם גאנצען טאָג האָפענדיג
באלד קומט שוין די שטונדע פון פרייהייט פון רוה.
וואָס בין איך זאָ אומעטיג — לאַזט מיר צופרידען! —
איהר שווארצע געדאנקען גענוג שוין געפלאָגט.
אך לאַזט מיר איין שטונדע פערגעסען די צרות,
צוא האָב איך נאָך ווייניג געיאמערט געקלאָגט!

זעכצעהן יאהר איז סיביר.

(עראינערונגען פון א רוסישען רעוואלוציאנער).

פון ליב די יטש.

וואו איך בין געבליעכען אלליין פערשלעסען
און פערריגעלט.

אלע בעוועגונגען זיינען דארטען פארגע-
נאנגען שטילל אהן שום גערויש פונקט אזוי וויא
דאס וואללט געווען ניט אן ארט וואו פיעלע
מענטשען האבען א לאנגע צייט געוואוינט, נור
א מקום קבורה פאר טויטע. נור דער טיטמאק
פון דעם טורמע זייגער, וועלכען עס האט אקאמ-
פאנירט דיא מוזיק פון דעם קירכען-געזאנג :
„וויא גרויס איז אונזער גאט“, — נור דאס האט
אונטערבראכען דיא ערדריקענדע שטיללקייט.

אין דיא גרויסע, ברייטע צעללע איז געווען
דונקעל, ווייל דער פענסטער איז אויסגעקומען
ביין סאמע באלקען. אויך איז דארטען געווען
קאלט אבגלייך דאס איז געווען אין דעם מאנאט
מאי. דיא זון האט קיינמאהל אהין ניט אריינגע-
בליקט און דיא ווענט זיינען געווען פייכט פון
וויילגאז. וואס אנבעטריפט מעבעל, איז דאָר-
טען געשטאנען אן אייזערנע בעטעל אויף וועל-
כע עס זיינען געלעגען א מאטראץ און א קי-
סען פון שטרוי און דארויף א דינע וואלענע
קאלדרע; חוץ דעם אן אייזערנער טישעל מיט
אן אייזערנעם שטול, וועלכער איז געווען צוגע-
שרויפט צום וואנד.

נאך איידער עס פלעגט ווערן דריי—פיער
א זייגער נאך האלבען טאג איז שוין דארטען
געווען בין השמשות-דיג, ניט אכטענדיג דארויף
וואס אין פעטערבורג איז אין מאי גאָר קיין
נאכט ניטאָ. לעזען איז דאן שוין געווען אן אונ-
מעגליכע זאך. מעהר וויא אלץ אבער האט מיך
געקוועלט דיא קאלטקייט, וועלכע איז געקומען
אי פון דיא צעללע גופא אי פון דיא לייכטע
קאזיאנע קליידונג. אום זיך אָנצוואווארעמען האט
מען געמוזט לויפען פון איין ווינקעל ביז דעם
אנדערן, הין און צוריק, ביז מען איז מיער גע-
וואָרען געהענדיג, אָבער קוים האט מען זיך אויף
א פערטעל שעה אנדערעגעזעצט איז ווידער גע-
וואָרען קאלט. דאָ האט דיא בעט אויך ניט גע-

זעקסטער קאפיטעל.

דיא פעטרא-פאוולאוסקי קרעפאסט- א פראקוראד-
לאנדסמאן- א גרויזאמער דאָקטאר- א אויגענבלויקע
בעקאנטשאפט.

זאָנדרעבארער געפיהל
האט מיך דורכדרונגען
ווען איך האב מיך
איבערצייגט, אז מען
פיהרט מיך אין יענע
ספעציעלע—
טורמע מיט איהר
לאנגיעהריגע טרויעריגע

בעריהמטהייט. מיר איז געווען צו דערוועלכער
צייט אי טרויעריג אי אינטערעסאנט זיך צו
געפינען אין דיעזע טורמע. איך האב געוואוסט
פון הערן-זאגען, אז דיא בעהאנדלונג אין דער
פעטרא-פאוולאוסקי פעסטונג איז זעהר א
שטרענגע, אָבער מיר האט זיך געוועלט פער-
זענליך דערמיט בעקאנט ווערן. דיא ערפאהרונג
האט בעווייזען, אז וואס איך האב געהערט איז
געווען אמת.

קוים האט מען מיך אריינגעפיהרט אין
איינע פון דיא קאמערן, האט דער אויפזעהער
פון'ם קריעפאסט, דער זשאנדארמסקי פאלקאָור
ניק ליעסניק, מיך געלאָזען אויסטאָן מוטער-נא-
קעט. דיא זשאנדארען, וועלכע זיינען דערביי
געווען, האָבען מיך זעהר אויפמערקזאם אונ-
טערזוכט; דאן האָבען זיי מיר געגעבען אַנטאָן,
אנשטאט מיינע אייגענע קליידער, קאזיאנע
אונטערסטע ווייסציג, פון אויבען א געשטרייפ-
טען וואלענעם כאלאט פון דעם זאָרט וועלכען
חלאים טראָגען אין האָספיטאל, און דערצו א
פאָר פאנטאָפּעל. מיינע אייגענע קליידער האט
מען ערגיץ וואו אוועקגעפיהרט. מיך אלליין
האט מען גלייך נאכהער ארונטערגעפיהרט אין
אנאנדער צעללע אין דעם אונטערסטען עטאזש,

פון איין ווינקעל צום אנדערן.

דער שפאציערגאנג אין הויף האט אויך ווייניג וואס אָבועקסלונג געבראכט אין מיין לעבען. איך פלעג נור אויסגעהן א טאָג איבער א טאָג און דאָס פלעגט דויערן, אראַברעכענענדיג דיא צייט וואָס עס האָט גענומען אַנצוטאָן און אויסצוטאָן דיא אייגענע קליידער, וועלכע מען פלעגט מיר דערצו ברענגען, ניט מעהר וויא א פערטעל שעה. דאן איז דער שפאציערגאנג געווען אין א הויף פערשטעללט מיט הויכע שטיינערנע ווענט פון אללע זייטען, וואו עס איז קיין לעבעדיגער נפש ניט געווען חוץ דיא זשאנדארען און דיא וועכטער. מיט זיי ווידער האָט מען ניט געקענט רעדן; מען האָט פון זיי זיך ניט געקענט דערשלאָגען צו אן ענטפער. אויף דיא איינפאכסטע בעמערקונג, ניט א וואָרט! וואָס איינער האָט ביי זיי געפרעגט, זיי האָבען אייך אריינגעקוקט גלייך אין דיא אויגען און האָבען געשוויגען גלייך וויא דיא פלעקער.

פון דעסוועגען, ווען עס זיינען געווען פערגאנגען אייניגע טעג, האָב איך ענדליך געפונען א צערשטרייאונג. איך האָב דערהערט אזוי וויא פון ווייטען א שטיללעך, שוואכען קלאפערגיין אין וואנד. זיצענדיג אין קיעווער טורמע מיט עטליכע יאהר פריהער, האָב איך מיר נעמליך אויסגעלערנט זיך צו אונטערהאלטען מיט פערזאנען פון יענער זייט וואנד קלאפערדיג אויף אלערליי אופנים (וויא מען טוט ביין טעלעגראפירען) און דאָ האָב איך מיך איצט עראינערט אָן דעם אָבגעמאכטען אַלף־בית. עס איז שווער מיט ווערטער איבערצוגעבען מיין שמחה ווען איך האָב דערהערט דיא בעקאנטע קלעפ אין וואנט, קלעהערנדיג אז דאָס רעט מען מיט מיר, מיין פריידאיז אָבער ניט געווען אויף לאנג. ווען איך האָב געענטפערט, האָב איך מיר אים בערציגט, אז דאָס מיינט מען ניט מיר; אז דאָס אונטערהאלטען זיך צוויי אלטע פריינד, וועלכע ווילען זיך אויף מיינע „ווערטער“ ניט אַברופען, ווילען בשום אופן ניט „בעקאנט ווערן“ מיט מיר. דער קלאפערשפרעך איז נעמליך אין קריעפאָסט שטרענג פערפאָלגט געוואָרען און זיי האָבען מורא געהאט צוצולאָזען צו זיך א דריטע פערזאן, אן אונבעקאנטע, כדי מען זאָל זיי ניט אויסגעפינען, וואָס דורך דעם וואָלטען זיי פערלאָרען דיא „געגלייכקייט איינער נער מיט דעם אנדערן צו „רעדען“, — א פערעגניגען, וועלכער איז זיי, וויא עס שיינט געווען זעהר טהייער. מיר איז ניט געבליעבען קיין אנדער זאך צו טאָן וויא זיך שטיללערהייט צוצורעכערן צו זייער געשפרעך יעדען מאָרגען. אָבער

האַלפען ווייל דער צורעק איז געווען א צו ליכטער.

דיא שפייז וועלכע איז בעשטאנען פון צוויי פונט שווארצע ברויט און א פערהעלטניסמעסיג נישט־קשהדיגען מיטאג, איז געווען צו קנאפ אום א מענשען אָנצוועיטעניגן. דערצו אָבער איז דיא געקעכץ איממער געווען קאלט; עס איז משמעות געקומען א מהלך פון קריעפאָסט. קריגען אויף אייגענע קאָסטען בעסערע שפייז, וועלכע איז געווען ערלויבט פאר ארעסטאנטען, וואָס האָבען נאך ערסט געדארפט געמשפט ווערען, האָב איך א לאנגע צייט ניט געקענט, ווייל דיא זשאנדארען, וועלכע האָבען מיך אהין געבראכט צו פיהרען, האָבען איבערגעגעבען מיר נע געלד, אללע ווערטמאכען און מיינע ספאָקלען דעם קאפיטאן אויפן וואגזאל און ער ווידער האָט דאָס איבערגעגעבען צום פאָליציי־דעפארטאמענט. אזוי וויא איך האָב אָהן ספאָקלען ניט געקענט לעזען, וואָס דאָס איז יעדען געפאנגענעם ערלויבט פארן טרייעל, האָב איך חוץ קערפערליכע ליידען געהאט אויך גייסטיגע. דיא טעג און דיא נעכט האָבען מיר אויסגעוויזען אונענדליך לאנג און איך האָב ניט געוואוסט וויא זיי צו פערקירצען.

איך פלעג אויסטראכטען פאר זיך אויפגאבען (זאדאטשעס) און פלעג זיך צווינגען זיי אויפצולייזען אין געדאנקען, ווייל קיין שרייב־מאטעריאל האָב איך ניט געהאט; איך פלעג אויסטראכטען ארטיקלען און זיי פארלעזען פאר זיך אלליין, דעסגלייכען עראינערונגען פון דער פערגאנגענהייט און ענדליך האָב איך — אלץ אין געדאנקען — אָנגעפאנגען אַרויסצוגעבען פאר זיך אלליין א צייטונג.

ווען איך פלעג מיך האָבען ארומגעוואשען און געגעסען א שטיקעל ברויט, פלעג איך אָנהויבען ארומשפאצירען איבערן ציממער צו „לעזען דיא צייטונג“. דאָס ערסטע איז נאטירליך געווען דער „לייט־ארטיקעל“, אין וועלכע עס איז בעשפראכען געוואָרען ערגיז „הויכוויכטיגע פראגע“. דאן איז געגאנגען דיא „לאָקאלע כראָניקע“, דיא „רונדשוי“, דער „פעליעטאָן“ א. ז. ו. — אָבער אין פערלויף פון אייניגע טעג זיינען ביי מיר אויסגעגאנגען דיא טהעמאס, מיט וועלכע איך פלעג „אויספיללען“ דיא „קאָלומס“ (שפאלטען) פון מיין צייטונג; חוץ דעם האָט דיעזע „צייטונגס־לעזעריי“ פאָרט ניט געקענט אויספיללען דעם גאנצען אונענדליך לאנגען טאָג. דאן בין איך אויך אין דער נאכט אָפט אויף געוועזען צולעב דיא קעלט, אַרויסשפרינגענדיג פון בעט אום צו לויפען איבערן ציממער

ער פשווענען.

עס האט זיך אנגעהויבען דער דאָפּראָס.
אויף דיא פראגען, וועלכע דער סליעדאָ-
וואטעל האט מיר געשטעלט, האב איך אין אַנ-
הויב גענטפערט לויט וויא דער אמת איז געווען,
האבענדיג פאראויס בעשלאָסען זיך ניט מעהר
צו פרובירען ארויסדרעהען איינמאָהל בין איך
אין רוסלאַנד. נאכהער האָב איך אויך דערצעהלט
וויא עס איז אין דער ווירקליכקייט צוגעגאנגען
ביין אטענטאט אויף דעם שפיאָן גארינאוויטש,
ניט דערמאָנענדיג, נאטירליך, קיין שום זייטיגע
פערזאָן און ניט פרובירענדיג זיך אליין צו שיט-
צען: איך האב געוואוסט, אז איך קען ניט
מעהר, ניט אימיצען העלפען, און נאָך ווייניגער
שאדען טאָן מיט דעם וואס איך וועל זאגען דעם
אמת. אלע פערזאָנען, וועלכע זיינען געווען
מעהר, אָדער ווייניגער פערדעכטיגט אין יענעם
פראָצעס זיינען, וויא איך האב פריהער דער-
צעהלט, געווען פער'משפט מיט פינף יאָהר צור-
ריק. זיך וויעדער האב איך ניט געקענט שאדען,
ווייל דיא מאָס פון מיין שטראף, וויא דיא לעזער
וועלען זיך אויך עראינערען איז געווען קלאָר
בעשרענקט אין דיא בערינגונגען, אויף וועלכע
דיא דייטשע רעגירונג האט מיך אויסגעליי-
פערט נאָך רוסלאַנד. ביי מיר איז אַלזאָ נור געד-
ווען איין בריחה: בלייבענדיג געטריי דעם איי-
טערעס פון היסטאָרישע וואהרהייט, צו שילדערען
דעם עסק לויט וויא אלעס איז ווירקליך צוגעגא-
נגען. דאָס גלויב איך, האָב איך אויך עררייכט.

אין דער צייט פון דעם דאָפּראָס, האט זיך
צווישען מיר און דעם סליעדאָוואטעל אָפּט
אריינגעמישט דער דריטער מאַן, וועלכען מען
האט מיר ניט אנגערופען ביין נאמען, שטעל-
לענדיג פערשיעדענע פראגען. וויא דאס האט
מיר פאסירט אין דעם פאלל פון פראָפּעסאָר טון.
האב איך דעם מאַן אויך ניט גלייך דערקענט,
אבגלייך דאס איז געווען אן אלטער בעקאנטער,
נעמליך, קאטלאָרעווסקי. וועלכער איז מיר געד-
ווען גוט בעוואוסט פון דעם יאהר 1877 דורך
דיא קיעווער טורמע. דאן איז ער געווען טאָר
ווארישטיש-פראָקוראָר פון דעם קיעווער אַקט
רוזשנאָרסור, איצט אבער איז ער געווען אין
דעם זעלבען אמת ביי דער פעטערסבורגער סוד
דעבנע פאלאטע און זיין עובדא איז געווען אַנ-
צופיהרען ספעציעלל וויכטיגע פאָליטישע פראָ-
צעסען. דיעזער קאטלאָרעווסקי האט אין דיא
רעוואָלוציאָנערע קרייזען קיין גוטען נאמען ניט
געחאט. אויף איהם האָט מען זאָגאר געמאכט אן
אטענטאט, — אַסינסקי און אנדערע אין פעבר-
אר 1878. פון דעסטוועגען האב איך זיך פשוט
דערפרעהט איהם דערזעהענדיג, א לאנדסמאן,

און וויעדער איז צווישען זיי פאָרגעגאנגען דער
זלכער גשפרעך:

„וויא האָסטו גשלאָפּען? וואָס טוסטו?“
„גוט מאָרגען! גוט. איך טרינק טיי.“

אבער אפילו דיווען מאָנאטאָנעם זאָרט פון
אונטערהאלטונג האָב איך זיי מקנא געווען.
ארויסגעפונען האָב איך קיינמאָהל ניט צו דאָס
האָט גערעט א מאנסביל מיט א פרויענצימער,
אָדער צוויי מאנסלייט.

גענוי וויא פיעל טעג עס זיינען פערגאנגען
זינט מען האט מיך אריינגעזעצט אין קרעפאָסט
גערענקט איך ניט, אבער אין אן ערך פון א טאג
צעהן האָט מען מיך צום ערסטען מאָל געד-
פיהרט אויף א דאָפּראָס. פון דעם אויגענבליק,
זינט איך בין אנגעקומען אין רוסלאַנד, ביז יעד-
נעם טאג האט מען מיך אפילו ניט געפרעגט וויא
אויך הייס. וויא א פעקיל זאכען, וועלכע נעהט
ערגיין פון ווייט דורך דיא פאָסט, האט מען מיך
נאָך מיינע פאפיערען נאָך איבערגעענטפערט
פון איין האנד אין דיא אנדערע, ניט פרעגענדיג
קיין נאמען. אונזערע זשאנדארען האבען וואהר-
שיינליך געוואוסט, אז איך רוף זיך בולגין,
וועהרענר מיין אמת'ער נאמען איז דייטש, אבער
אויף קלאר האבען זיי ניט געוואוסט ניט ווען,
ניט וואס פאר א פערברעכען איך האב בעגאנגען.
אין דעם פעטרא-פאולאָוסקען קרעפאָסט האט
מען זיך צו מיר ענטוועדער גאָר ניט געד-
ווענדעט אָדער אהן א שום נאמען. עס וואָלט
אפשר געווען נאָך ריכטיגער צו זאגען, אז מען
האט מיך בעהאנדעלט גאר אהן ווערטער, מיט
היילע זשעסטען.

איין פריהמאָרגען האט מען מיר געבראכט
מיינע קליידער. איך האָב מיך איבערגעטאָן,
קלערענדיג, אז דאס פיהרט מען מיך ארויס
שפאצירען. ארויסגעפיהרט האט מען מיך אבער
ניט אויף'ן הויף, זאָנדרען אין ערגיין א געביידע,
וואו עס זיינען געזעסען דריי מענער, אנגעטהאָן
אין דעם אינפאָרם פון'ן יוסטיץ-מיניסטעריום.
מיר אנבאָטענדיג א פלאץ ביין זעלבען טיש
אויף א לידיגען שטוהל, האט איינער פון זיי
ערקלערט, אז ער איז א סליעדאָוואטעל (אונ-
טערזוכונגס-ריכטער) אין ספעציעל וויכטיגע אַנ-
געלעגענהייטען ביין פעטערסבורגער אַקרוזשנאי
סוד (קרייזגעריכט) מיט'ן נאָמען אַלשאַנינאָו.
דאן, אנצייגענדיג אויף א צווייטען, האט ער
איהם פאָרגעשטעלט אלס דעם פראָקוראָר פון
דער פעטערסבורגער סודעבנע פאלאטא — מיר
ראוויאווא*) וועהרענר דעם דריטעם נאָמען האט

(*) דער איצטיגער יוסטיץ-מיניסטער.

קענדיג מיין אביזכט האט ער דאן צוגערופען א סמאטריטעל און האט איהם עפעס אריינגעשוש-קעט אין אויער אריין. ווען יענער איז אוועק האב איך געמיינט אז דאס האט איהם דער טאָ-ווארישטש-פראָקורארא געשיקט נאָך אַקאָוואיי אום מיך אבצופיהרען אין קארצער אריין. וויא גרויס איז געווען מיין פערואונדערונג, וויא אונגעשרייבליך מיין שמחה ווען איך האב, עט-ליכע מינוט שפעטער, דערוועגן אין טיר לעבען דעם דאָזיגען סמאטריטעל מיין פריינד יאקאב סטעפאָאָוויטש, וועלכער איז געזעסען אין דיא זעלביגע טורמע, אבער אזוי אז מיר האבען זיך קיינמאל נישט געקענט זעהן.

„בערוהיגט אייער קאמערדא — האָט יע-מאלט קאטליארעווסקי געזאגט צו סטעפאָאָווי-טשען — ביי איהם זיינען דיא נערווען זעהר אנגעשטרענגט.“

איך האב שוין אפילו דאן געוואוסט צו שעטצען דעם איינפאל פון דעם קיעווער טאָווא-רישטש-פראָקורארא, איצט אבער האב איך אָפּען צוגעגעבען אז ער האט מיט מיר אין קיעו-געהאנדעלט וויא א דזשענטעלמען. דיעזע בע-מערקונג האָט, וויא עס שיינט, איהם אנגענעהם בעריהרט.

אין דעם פערלויף פון אונזער אונטערהאל-טונג האב איך איהם אויפגעקוזאם געמאכט אויף א מערקווירדיגע טהאטזאכע, אז אָבגלייך פון דייטשלאנד האט מען מיך אויסגעליעפערט אלס אן איינפאכען קרימינאל-פערדעכטיגען, האלט מען מיך דאָ אין קריעפאָסט, א טורמע כלויז פאר פאליטישע געפאנגענע.

„איך פרשטעה אויך נישט — האב איך ווייטער צו איהם געזאגט — ווארום מען האט מיך געבראכט אהער אין עסטערסבורג, ווער-רענד דאס, צוליב וואס איך ווער געאורטטיילט, האָט פאסירט אין אַדעססא און אזוי ווייט וויא איך ווייס, דארף, לויט וויא אייער געזעץ פער-לאנגט, דער משפט זיין דאָרטען וואו דאס פער-ברעכען איז פאָרגעקומען.“

קאטליארעווסקי האט דארויף גארנישט גע-ענטפערט, נור וועגען דעם, ווארום מען ער-לויבט מיר נישט צו בענוצען מיין אייגענע געלד אום צו האבן בעסערע שפייז, האט ער מיר פער-שפאָכען איבערצוגעדען מיט דעם דירעקטאָר פון'ס פאליציי-דעפארטמענט — מיט פלעווע.

א קורצע צייט נאָך דיווען געשפרעך האט פאָלקאָוויץ לייעסניק מיך איבערגעקרוישקעט אין א בעדייטענד ליכטיגענער און ווארעמערע צעללע אין דעם אויבערסטען עטאזש. איבער-הויפט האט זיך געלאָזען מערקען א פערענדערונג צום גוטען. צוויי טעג נאָך דעם דאָפאָס האט

א שטייגער, א קיעווער. ער וויעדער, פון זיין זייט, האט זיך אויך פריינדליך געצייגט און מיר האבען זיך אוועקגעלאָזען אין עראינערונגען ווע-נען דיא פערגאנגענהייט, פאנאנדערפרעגענדיג איינער דעם אנדערען וועגען אלץ וואס איז דירכ-נעלעכט געוואָרען אין די עטליכע יאהר, אום נישט צו שטערען דעם פראָקוראָר, וועלכער איז געווען בעשעפטיגט פערשרייבענדיג מיינע אייזאגונג-נען און מאכענדיג צום ערשטען מאל א פראָטאָ-קאל וועגען מיין פערהאפטונג אין קריעפאָסט, האָט מיך קאטליארעווסקי אבגערופען אָן א זייט אין דעם זעלביגען ציממער. ווען מיר האבען זיך אוועקגעזעצט איינער נעבען דעם אנדערען, האָט ער בעמערקט אז איך האָב זיך שטארק פאר-ענדערט פאר דיא זעקס יאהר זייט מיר האָבען זיך נישט געזעהן.

„איהר זייט פערענדערט נישט נור אויף'ן פנים — האט ער געזאגט — נור אויך אין טעמ-פאראמענט.“

דאס איז געווען וואהר. אלס א זעהר קלוגער און כיטערער מענש, האט זיך קאטליארעווסקי אימער אויסגעצייכענט מיט זיין בעאָבאכטונגס-קראפט. דאס האט ער אויך געוואוסט וויא אזוי-צונוצען, אנפיהרענדיג אן אונטערזוכונג אין א פאליטישען פראָצעס.

„געדענקט איהר — האט ער פאָרטגעזעצט, — וואס פאר א היצקאפ איהר זייט דאמאלס גע-ווען? וויא איהר האט אמאל, אין א בעס, שיער-ניט א שליידער געטאָן א גרויסען טינטער אויף מיר?“

איך האב זעהר גוט געדענקט יענע מעשה און האב גלייך פערשטאנען ווארום ער האט דאס אליין ארויפגעבראכט אויף דיא רייד. אין דער צייט, נעמליך, ווען איך בין געווען אין קיעווער טורמע האָב איך מיך איינגעפונען אין א נערווע-אויפגערייצטען צושטאנד, זייענדיג שרעקליך היציג און א גרויסער בעסן. מתיילס צוליעב דעם, און מתיילס ווייל איך האב דא-מאלס געהערט צו דיא „בונטארעס“, וועלכע הא-בען געהאט אלס א פונקט אין זייער פראָגראם אז מען דארף זיך האלטען קריגעריש-פיינדיגליך צו יעדען פערטרעטער פון דיא רעגירונג, איז אין דער קיעווער טורמע איינמאל ארויסגעקומען א שארפער געשפרעך צווישען מיר און קאטליא-רעווסקי'ן וועגען א פראָטאָקאל, וועלכען ער האט דורכאויס פערלאנגט אז איך זאָל אונטערשריי-בען, וועהרענד איך האב זיך ענטזאגט דאס צו טאָן. ביי יענער געלעגענהייט האָב איך אין גרויס-בעס געכאפט א טינטער און האב געסטרעשעט אז איך וועל איהם דערמיט געבען אין קאפ ווען ער וועט נישט אבלאָזען פון זיין פאָרדערונג. מער-

מען מיר געלאָזט וויסען, אז מיינע געלד און מיינע זאכען זיינען אריבערגעבראכט געווארען פון'ם פאָליציי־דעפארטמענט און אז איך מעג בעשטעלען עסענווארג און טאבאק.

מעהר וויא אלץ אבער האט מיר געפרעהט, וואס איך וועל האבען דיא מעגליכקייט צו טראגן גען מיינע ספאקולען. עס האט זיך אבער ארויס־געוויזען אז דיא ערלויבנים דערצו וועט אבי הענגען פון דעם געפענגניס־דאקטאר. באלד האט עס זיך אויך בעוויזען. דאס איז געווען אן אלטער מאן פון א יאהר 60 מיט דעם ראנג פון א גענעראל. צווישען דיא „פאָליטישע“ האט ער געהאט א נאָמען פאר א גראָבען, אונגוויסענדיגן דערפון. דערפון האט ער מיר אויך גלייך איר בערצייגט. אויפהויבענדיג מיינע ביידע אויבער־סטע ברעמען און מיר דאן אנבליקענדיג פון ווייטען, האט ער פייערליך ערקלערט, אז מיינע נע אויגען זיינען גאנץ נאָרמאל און אז איך בע־דארף קיין ספאקולען ניט. דערביי האט איינער פון דיא בעסטע רוסישע אויגען־ספעציאליסטען פון יענער צייט, פראָפעסאָר הירשמאן (אין כאר־קאָוו) געגעבען זיין מיינונג, אז עפעס אזוינס איז דער מעהר מיט מיינע אויגען וואס קומט זעהר זעלטען פאר און איך האב שוין אהן בריללען ביין לעזען ניט געקענט אויסקומען ווען איך בין געווען 18 יאהר אלט. דער אורטהייל פון דעם גע־פענגניס־דאקטאר האט מיר שיער ניט אריינגעבראכט אין פערצווייפלונג. איך בין געווען בערייט צו שרייען, בעמען און זידלען; איך האב געמוזט מאכען א גרויסע אנשטרענגונג איבער זיך אליין אום געגען איהם ניט גראָב צו ווערען.

„ערבארמט אייך! — האָב איך געשריען — איך קען דאָך ביין לעזען אָהן ברילען אבסאָלוט ניט אויסקומען! וואָס טהוט איהר? דאָס הייסט דאָך איינפאך מיר מארטערן ווען מען נעהמט ביי מיר אוועק דיא איינציגע צערשטרייאונג, וועלכע איך קען דאָ האָבען!“

דער גראָבער רופא איז געבליעבען ביי דאס זייניגע, וויעדערהאלענדיג אָבער און ווידער דיא ווערטער: „ניין, איהר דארפט קיין ברילען ניט“ און האָט גענומען ארויסגעהן. ביי מיר האָבען זיך נערווען צונויפגעדריקט דיא פויסטען, טרערען פון וועהטאג און קרימיגע הילפלאָזיגקייט האָבען מיר געשיטיקט. נאָך א מינוט און איך וואָלט וואהרשיינליך מיין אויפגעגונג ניט גובר געווען. עס איז אָבער נויטיג געווען דיא אונגערעכטיגקייט אראָפצושלינגען — וואָס שלינגט א מענש מיט דער צייט ניט אראָפ? דיא וואוטה האָט מיר פשוט געוואָרען יעדעס מאָהל ווען איך האָב שפעטער געטראכט וועגען דיזען גענעראלס־קען דאָקטאָר. אָבער וואָס איז געוון צו מאכען?

איך האָב מיר געמוזט בענינגען מיט'ן רויכערן און דער פאפיראָס איז געוואָרען מיין פריינד און מיין געזעלשאפטער. איבערהויפט פיהלט זיך מיט איהם א געפאנענער בעסער, וועניגער עלענד, וועניגער אליין, וועניגער אָנגעריסען פון דער וועלט.

אָבער אָט הער איך מיט א מאָהל איין טאָג א קלאפ אין וואנד, א שוואכען, שטילען קלאפ גאנץ נאָהענט פון מיר.

„צו מיינט מען דאָס ניט מיר?“ טראכט איך ביי זיך.

איך ענטפער מיט אייניגע סיגנאלען, בע־נוצענדיג דיא זעלביגע קלעפ־שפראכע. יא, דאָס מיינט מען מיר! וואס פאר א גליק! אָט וועל איך ערפאהרען ווער פון דיא גענאָסען זיצט אין קריעפאָסט, אָט וועל איך האָבען מיט וועמען צו רעדען!

„ווער זייט איהר? און וואָס פאר א פראָצעס?“

דיעזע פראגען ווערען מיר קלאָהר פון דיא ארט און ווייזע וויא ער קלאפט. איך כאפ, אויפ־גערעגטער־הייט, א קאם, דיא איינצעלנע האר־טע זאך, וועלכע מען האָט מיר אין קריעפאָסט ערלויבט צו האלטען ביי זיך און איך פאנג אָן אויסצוקלאפען טיפ פאר טיפ מיין נאָמען.

יענער שיינט צו זיין ערשטוינט.

„וויא קומט איהר אהער?“ פרעגט ער.

„און ווער זייט איהר?“ קלאפ איך.

„קאָביליאנסקי“ — קומט דער ענטפער.

דורכ'ן וואנד.

מיר האָט מיין בעגעגניס — אויב מען קען דאָס אזוי אָנרופען — מיט איהם ערשטוינט ניט. וועניגער וויא איהם זיין בעגעגניס מיט מיר. אָבגלייך מיר איז אין דער פרייהייט קיין מאָל ניט אויסגעקומען זיך מיט איהם צונויפצוטראַפ־ען, האָב איך פון דעסטוועגען געוואוסט, אז ער איז אין דעם יאהר 1880 געווען פער'משפט אויף א אונגעשטימטען סראָק אין קאטאָרגא פאר פערשידענע טעראָריסטישע אונטערנעה־מונגען און ער איז שוין פערשיקט געווען קיין סיביר. וויאזשע קומט ער אהער קיין פעטער־בורג, אין דיא פעטער־פאל פּעסטונג? מיר האָט געברענט מיט אונגעדולד צו ערפאהרען וואָס גייט, וואָס דאָ האָט פאסירט. איהם אָבער האָט ניט וועניגער אינטערעסירט צו וויסען וויא אזוי מען האָט מיר גענומען געפאנגען — איך האָב נאָכגעגעבען. אָבער קוים האָב איך אָנגעפאנגען, ערפילענדיג זיין פערלאנג, איבערצוגעבען אין קורצע, אָנגעהאקטע ווערטער מיין ארעסט און אויסליפערונג פון דייטשלאנד ווען איך האָב דערהערט א געשריי:

אָבער ניט געווען אין די געוועהנליכע צייט, און איך האָב געקלעהרט, אז דאָס וועט מען מיך פיהרן רען אויף א דאָפּראָס, אָדער, ווער ווייס, פילייכט פיהרט מען מיך אין גאנצען פון דאנען אוועק. געקומען איז צו מיר דערזעלבער זשאנדארמסקי קאפיטאן, וועלכער האָט מיך אהין געבראכט פונ'ם וואגזאל. געבראכט האָט מען אויך אלע מיינע זאכען.

„וואוהין? קיין אָדעסא?״ האָב איך געפרעגט. דער אָפּציער און די סאָלאַטען האָבן געשמוטט.

„דאָס פיהרט מען מיך צום וואָגזאל“, האָב איך ביי זיך געטראכט, זיצענדיג ווידער אַ מאָל אויף א געדונגענע דראָשקע, בעגלייטעט פון זשאנדארען.

דאָס איז געוון איינער פון יענע מאָמענטען אין דער צייט פון די פעטערבורגער „ווייסע נעכט“ ווען מען ווייסט ניט צו דיא זון האלט ביין אונטערגעהן אָדער ביין אויפגעהן. דער וועטער איז געווען וואונדערשעהן און קלעהרענדיג, אז איך געהן נאָך אָדעססא האָב איך מיר געפיהלט א סך לייכטער אויף'ן הארצען.

אָבער ניין! ניט אויפ'ן וואָגזאל פיהרט מען מיך. פונ'ם טראַצקען בריק האָט דיא דראָשקע א קירעווע געטאָן אויף דיא אנדערע זייט. באלד איז זיא אריינגעפאָהרען אויף דעם הויף פון א גרויסע שטיינערנע געביידע.

דאס איז געווען דאס אונטערוכונגס-געפונגניס.

„איחר קלאפט זיך איבער, הא?״
עס האט מיראשוידער געטאָן. אומקעהרענדיג דעם קאָפּ צום טיר צו און האלטענדיג דיא קע-מעל אין האנד, האָב איך דערזעהן פאָלקאווניק ליעסניק, בעגלייטעט פון עטליכע זשאנדארען וועלכע זיינען שטילערהייט, אויף דיא שפיץ פינגער געווען צוגעגאנגען און האָבען שטילער-הייט געעפענט די טיר. לייקענען האָט ניט גע-האט קיין זין. מען האָט מיך געפאקט „ביין אָרט פונ'ם פערברעכען“.

„מערקט זיך דאָס — האָט דער פאָלקאווניק געזאָגט — אויב מיר באפען אייך נאָך אַ מאָל ביי דיעזע ארבייט, געהט איחר צוריק ארונטער אין דעם אונטערשטען עטאזש, פערלירט איחר דאָס רעכט צו געהן שפאצירען אין הויף און מען ערלויבט אייך ניט מעהר צו מאכען געברויך פון אייער געלד“.

דאָס זאָגענדיג האָט ער זיך צוריק געצויגען מיט א בייען פנים.

איך האָב זיך געפיהלט וויא א שול-אינגעל וועלכען מי כאפט ביי א קינדערשע שטיפעריי. דער קלאפ געשפרעך איז פאר אן ארעסטאנט אזא בעדירפנים וויא דער מינדליכער געשפרעך פאר א געוועהנליכען מענשען. פון דעסטוועגען האָב איך זיך געמוזט ענטזאגען פון דעם וואונש צו וויסען ווארום מען האָט קאָביליאנסקי'ן צו-ריקגעבראכט פון סיביר. (*).

באלד נאָך דיא בעשריבענע פאסירונגען האָט מען מיר צוגעשיקט מיינע קליידער. דאָס איז

(פאָרמזעטצונג פאָלגט.)

(*) שפעטער האָט מען מיר וועגען דעםפאָלגענדעם ערצהלט: אין מאי 1882 זיינען פון דער קארא (סיביר) טורמע אנטלאָפּען געוואָרען אוינגע קאטארזשינקעס: מען האָט זיי באלד אלעמען צוריק גערהאפּטעט. דיא נאטשאלכטוואָ האָט דאן אוינגעפיהרט זעהר א שטרענגע אָרדנונג. אַ האָט בעשלאָסען אויסצורייניגען דיא טורמע פון „בעזאָנדערס שלעכטע קעממענטען“. האנדלענדיג אָהן א זין און אָהן פערשטענדליכען גרונד, האָט מען אויסגע-קלייבען דרויצעהן מאן, פון וועלכע נור פיערזיינען געווען צווישען דיא אנטלאָפּענע, און מען האָט זיי אוועקגעשיקט אין דיא פעטער-פאל פּעסטונג, און פון דאָרטען זיינען שפעטער 11 פון זיי אריבערגעפיהרט געוואָרען קייןשליסעלבורג, וואו א ספעציעלע טורמע איז אוינגעריכטעט געוואָרען פאר „פאליטישע“ מיט א שרעקליכען סיסטעם, צווישען דיא עלף איז געווען קאָביליאנסקי, הגם ער האָט קייןאנטהויל ניט געהאט אין דעם אויסטרוך פון טורמע אין סיביר. אלע כמעט פון דיא, וועלכעזיינען צוריקגעבראכט געוואָרען פון קארא זיינען געשאַרבען אין דער שליסעלבורגערפּעסטונג: בוצינסקי, געלליס, איגנאץ אווא-נאָו, קאָביליאנסקי, מינאקאָו, מאלאַווסקי, מישיקין, יורקאָווסקי, שטערדיין. לעבען גע-בליבען איז נור איין מיכאיל פאָפּאָו.

פּיזיק

פון 5. ראזענצווייג.

פייער אזוי באַלד וויא דיא וואסער ווערט ווארעם, הויבט עס אן איבערצולויפּען, עס איז דערפאר וואס דיא הייז מאכט דיא וואסער גרעסער אין שטח.

7.

אויב אזוי קען מען דאָך מאַכען א טהערמאָ- מעטער פון וואסער?

יא, וואסער, דורך אויסציהען זיך פון הייז און צוזאמענציהען זיך דורך קעלט, וואָלט קענען דיענען פאר א טהערמאָמעטער, נור קוועקזילבער, זייענדיג א מעטאַל ווערט שנעלער דערהיצט וויא וואסער, נוצט מען קוועקזילבער.

8.

וואסער הייסט עס ווערט פון קעלט צוזא- מענגעצויגען?

יא, וואסער, פונקט וויא אלע אנדערע זאכען ווערט פון קעלט צוזאמענגעצויגען.

9.

טא וויא קומט עס אז ווען וואסער ווערט פערפריירען אין א כלי ווערט זי א צערברא- כען אויף שטיקלעך? דאס צייגט דאָך אז וואסער ווערט פון קעלט אויסגעצויגען.

ס'איז אמת, ניט נור ווערט א כלי צובראָכען פון פערפריירענע וואסער, נור ווען מען פילט אָן אן אייזערנע באַמבע מיט וואסער און מען לאזט דיא וואסער פערפריירען ווערן, וואָלט דיא באַמבע פלאַצען גלייך וויא ווען זי זאל זיין אַנגעפילט מיט די נאָמיט.

10.

וויא אזוי ערקלערט מען דאס?

דיא וואסער ווערט צוזאמענגעצויגען פון קעלט ביז דיא טעמפעראטור פאלט אויף (4) גראד. ווען דיא וואסער ווערט קעלטער וויא (4) גראד הויבט זי אן זיך אויסצו- ציהען.

דאס איז דערפאר ווייל ווען דיא ווא- סער הויבט אָן געפריירען צו ווערן, ווערן דיא קליינע חלק'לעך וואסער אפריהער פערוואַנדעלט אין קליינע, דינינקע שטיינ- געלאך וועלכע מען רופט קריסטאַלען און

דיא ווירקונג פון הייז און קעלט אויף מאַטעריע.

1.

פ. וואָס פאר א ווירקונג האָט הייז אויף מאַ- טעריע?

א. הייז ציהט אויס מאַטעריע. ד. ה. מאַכט איהר פערנעהמען א גרעסערן שטח.

2.

פ. וואס איז דיא ווירקונג פון קעלט אויף מאַ- טעריע?

א. קעלט ציהט איהר איין ד. ה. מאַכט איהר פערנעהמען א קלענערן פלאַץ.

3.

פ. וויא אזוי בעווייזט מען דאָס?

א. ווען מען נעהמט א טערמאָמעטער אין האַנד, פאַנגט גלייך אַן דער קוועקזילבער ארויף צושטייגען. דאס איז דערפאר ווייל דיא ווארימקייט פון האַנד ציהט אויס די קוועק- זילבער וועלכע געפינט זיך אין דיא די- נינקע גלאָז ריירקע.

4.

פ. גיב נאָך א ביישפּיעל!

א. ווען מען שמעהט ביי א ברענענדיגען אויווען הערט מען אַמאָל א שוס, דער שוס קומט פון א געפלאַצטע שטיק קויל אדער האָלץ. און דאס איז דערפאר ווייל אין דיא שטיק קויל אדער האָלץ געפינט זיך לופט, אָט דיא דאָזיגע לופט ווערט פון דער הייז, וועלכע רינגעלט ארום דיא קויל אדער האָלץ, אויסגעצויגען שנעלער וויא דיא האָלץ גופא און דיא שטיק קויל אדער האָלץ פלאַצט.

5.

פ. גיב נאָך א ביישפּיעל!

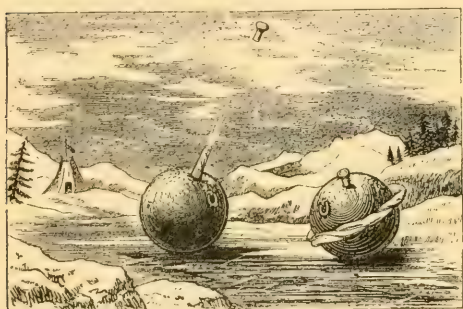
א. ווען מען לייגט בראטען אן איי, אן עפּעל, א נוס, וועלען זייא געוויינליך אויפלאַצען. דאס איז דערפאר וואס דיא לופט אינע- ווייניג, ווערט דורך הייז אויסגעצויגען און דיא איי, עפּעל, אדער נוס מוז פלאַצען.

6.

פ. גיב א ביישפּיעל!

א. ווען מען שמעלט א פולען טאָפּ וואסער צום

א. דיא אייזערנע רייף ווערט געמאכט עפעס קלענער איידער דיא ראָד, דיא רייף ווען זיא איז קאלט פאסט ניט אַרויף אויפ'ן ראָד, ווען זיא ווערט אָבער אריינגעלייגט אין פייער ווערט זיא דורך דער היטץ אויסגעצויגען און א ביסעל גרעסער פון ראָד, יעצט ווערט זיא ארויפגעלייגט און

קאלט געמאכט דורך בעיגעסען איהר מיט קאלטע וואסער, אָבקיהלענדיג זיך ווערט זיא קלענער און ציהט דעם ראָד אזוי פֿעסט צוזאמען אז מען דארף שוין קיין נעגל ניט.

13.

פ. ווען אין אויווען ברענט א צו שטארקער פייער ווערט ער רעש'עדיג. פאר וואָס ?

א. ווייל דיא אייזען פון וועלכע דער אויווען בעשטעהט ציהט זיך אויס פון דער צו גריי-סע היטץ און פאנגט אָן קראכען.

14.

פ. ווען דער אויווען איז שטארק הייס פאלען פון אינעווייניג ארויס דיא ציגעל, פאר וואָס ?

א. ווייל דיא אייזען אין וועלכע דיא ציגעל זיינען אריינגעפאסט ציהט זיך אויס אין קען דערפאר ניט האלטען פֿעסט דיא ציגעל.

וועלכע מען קען לייכט זעהן אויף דער אוי-בערפלעכע פון יעדען וואסער ווען עס הויבט נור וואָס אָן צו פריהרען. מען קען זיי אויך זעהן אויף א געפרוירענעם פֿענסטער. מען רופט עס געוויינליך „אייזבלומען“. אס בע-סטען קען מען עס זעהן אָנהויב ווינטער

כמעט יעדען פריהמארגען וויא דיא בוימער זיינען וויא בעפוצט מיט זילבער ווייסע שטיקעריי. מען רופט זיי דאן, ניט גאנץ ריכטיג „געפרוירענער טהוי“, מען קען זיין אויך זעהן אין יעדען שנעלע. אָט דיא דאזיגע קריסטאלעכער שטעלען זיך אויס אין א געוויסע בעשטימטע ריכטונג, זיין נעהמען אָן א פאָרמע עהנליך צו א מגן דוד און דער פלאץ צווישען דיא קריס-טאלעכער בלייבט לעער. אָט דער דאזיגער לעערער פלאץ מאכט דאס דיא פערפריי-רענע וואסער פֿערנעהמען מעהר פלאץ.

11.

פ. וואו נאָך צייגט זיך דיא קראפט פון גע-פרוירענע וואסער ?

א. דיא קארע פון בוימער ווערט צושפאלטען ווינטער, גאנצע שטרעקען ערד ווערן צו-שפאלטען, פֿעלזען ווערן צוטרומערט אויף שטיקלאך, און דאס איז דערפאר ווייל דיא וואסער וועלכע האָט איינגעדונגען אין דיא קארע, אין דיא ערד, אין דיא שטיין איז פֿערפריירען געווארען און זיך אויסגע-צויגען.

12.

פ. ווען א שמידע וויל ארומלייגען אן אייזער-נעם רייף ארום א ראָד לייגט ער עס א פריהער אריין אין פייער, פאר וואָס ?

פֿיג. II צייגט אן „קספֿערימענט מיט גע-פרוירענע וואסער.“

עס זיינען צוויי באַמבען אָנגעפילט מיט וואסער יעדע איינע איז פֿעסט צוגעמאכט מיט א שטאָקע און ארויסגעלעגט אויפ'ן פראָסט און קאנאדא. אזוי באלד וויא דיא וואסער איז גע-פרוירען געווארען, האָט דיא קראפט פון דיא אויזעהן זיך פון אייז ארויס געשטויסען און שטאָקע (9) ניין צאָהל לאנגע שטיק אויז האָט זיך ארויסגעשטויסען דורך דער עפֿנונג פון וועלכער דיא שטאָקע איז ארויסגעשלידערט געווארען.

דיא צווייטע שטאָקע האָט ניט געקענט ארויסגעשטויסען ווערען אן דיא באַמבע האָט געפלאצט אין דער מיטען ארויסשטויסענדיג דיא אייז פון אלע זייטען.

פון א גאז, קאן מען אויסרעכנען זייער גרויס-
קייט. מיר וועלען פילייכט שפעטער פרובירען
פארשטיין וויא אזוי, פאָרלייפג האָבען מיר
עפעס וויכטיגערעס צו לעהרנען.

דיא אויבען דערמאָנטע ציפערן זיינען אונז-
בעגרייפליך פארן מענשליכען שכל, זיי צייגען
אונז אָבער אז דיא מאלעקולען זיינען אָבער
דערטע קערפער, יעדער פאר זיך א וועלט, און
דער מאלעקול און דער אוניווערס זיינען ביידע
גלייך אונבעגרייפליך.

* * *

פילייכט וועט אייך דאָס פאָלגענדע געבען
א בעגריף פון קליינקייט.

אין איין פונט זיינען פאראן 5760 גראן.
ווען מען זאָל נעהמען איין גראן זאליץ און איהר
אויפלעזען אין 1000 גראן ריינע וואסער, וואָלט
יידע גראן זאליץ-וואסער אין זיך געהאט איין
טויזענטעל גראן זאליץ. יעצט ווען מען זאָל נעמען
א גראן פון דיא זאליץ וואסער און איהר אויס-
מישען מיט נייע 1000 גראן ריינע וואסער, וועט
זיך דיא טויזענטעל גראן זאליץ פון דיא ערשטע
מישונג פערשפרייטען איבער דיא 1000 גראן
נייע וואסער און איין גראן פון דער צווייטע מיר
שונג וועט אין זיך ענטהאלטען איין מיליאָנטעל
פון א גראן זאליץ. און אז דיא זאליץ איז דאָ פאר-
ראן קאָנט איהר דורך א כעמישע פראָבע אויס-
געפינען.

נעהמט א גראן פון דיא צווייטע מישונג
און לעזט איהר אויף איין נייע 1000 גראן ריינע
וואסער, וועט זיך אין יעדען גראן פון דער נייע
ער מישונג געפינען איין טויזענד מיליאָנטעל פון
א גראן זאליץ. אויב איהר האָט צייט קאָנט איהר
עס ווייטער טהיילען. אָבער קיין מאלעקול האָט
איהר נאָך אלץ נישט.

וויא גרויס איז אָבער א מאלעקול?
אָט האָט איהר א „גאנץ גענויעם“ בעגריף.
וויא שווער איין גראן איז ווייסט איהר דאָך מן
הסתם. נון!

צוויי הונדערט מיליאָן ביליאָנען וואסער-שטאָף
מאלעקולען, וועגען אונגעפעהר איין פופצען
טויזענטעל פון א גראן.

* * *

ווען מיר וועלען ריידען איבער דער טבע
פון מאטעריע וועלען מיר נאָך פרובירען קלאָהר
מאכען וואָס איז א מאלעקול און וויא קליין עס
איז.

15.

פ. וואס לערנען מיר פון דיא לעצטע ביי-
שפיעלען?

א. מיר לערנען אז הארטע מאַססע וויא מע-
טאלען, און פליסיגע מאַססע וויא ווא-
סער, און גאז פאָרמיגע מאַססע וויא לופט,
ד. ה. אז מאַטעריע אין וואס'ארע ציר-
שטאנד זיא זאל זיך נישט געפינען, ווערט
פון הייז אויסגעצויגען און פון קעלט ציר-
זאמענגעצויגען.

וויא גרויס איז א מאלעקול?

א לעזער פון דער צוקונפט בעקלאָגט זיך
אז ער פערשטעהט נאָך אלץ נישט וויא קליין א
מאלעקול איז.

איהר קאָנט אייך, ליבער לעזער, טרייסטען
דערמיט וואָס איהר זייט נישט דער איינציגער
וועלכער קען נישט פארשטיין דיא קליינקייט פון
א מאלעקול. אייזיק ניוטען איז געשטאַרבען און
האָט עס נישט געוואוסט. דאָס האָט איהם אָבער
נישט געשטערט צו זיין און צו בלייבען אייזיק
ניוטען. הערבערט ספענסער פארשטעהט עס
נאָך עד היום נישט. פאר וואָס?

עס זיינען פאראנען זאכען אין דער וויסענ-
שאפט וועלכע דער מענשליכער שכל קאן נישט
בעגרייפען. צ. ב. אָנפאנג, ענדע, עביגקייט,
גרויסקייט און קליינקייט אין דער נאטור א. ז.
וו.

דיא קליינקייט פון א מאלעקול איז אונבע-
גרייפליך. צום לעהרנען פיזיקע, אסטראנאָמיע
כעמיע א. ז. וו. איז נויטהיג, לייעכער לעזער, א
שטארקע פאָרשטעלונגס קראפט, אייער גייסטי-
גע אויג מוז זעהן דאָס וואָס אייער קערפערליכע
אויג קען נישט זעהן. אָבער כדי צו בעגרייפען די
קליינקייט פון א מאלעקול קאן אייך אפילו דיא
שטארקסטע פאָרשטעלונגס קראפט נישט העלפען.
און דאָך האָט דער מענשליכער שכל כמעט
געמאָסטען דיא גרויס און געוואוינען די שווער-
קייט פון א מאלעקול.

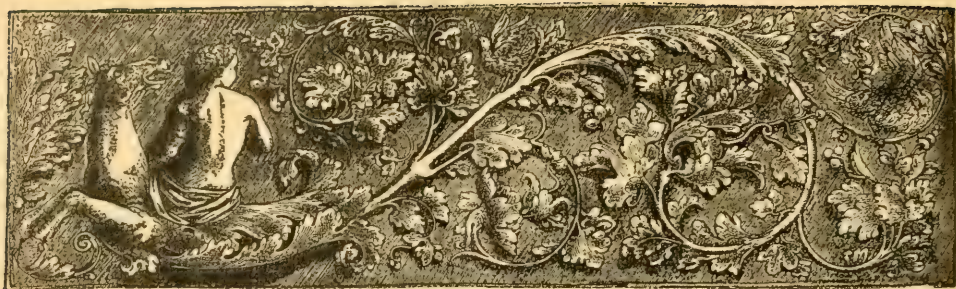
א מאלעקול איז נישט גרעסער וויא איין
טהייל פון 250,000,000 און נישט קלענער וויא
איין טהייל פון 5,000,000,000 טהייל פון א
צאָל.

וויא אזוי איז מען געקומען דערצו?
קענענדיג די בעוועגונג פון די מאלעקולען

פון א טענעמענסטהויז אין א טענעמענסט
 הויז, פון א קבר ארום אין א קבר ארום...
 (זעה אונזער געדיכט.)

דיא צוקונפט.

No 4. (16)

APRIL 1903.

VOLUME 2

פון דער רעדאקציע.

נייער כאראקטער איינשטעלען, — אין פערלויף פון עטליכע מאנאט.

דערווייל וועלען מיר נאך בעקאנט מאכען, אז דיא ערשטע בלעטער פון יעדען נומער „צוקונפט“ וועלען זיין אויסגעפילט מיט קורצע נאטיצען איבער דיא אינטערעסאנטסטע פאקטן שריטע וואס זיינען געמאכט געווארען אין דעם אבגעלאפענעם מאנאט אין ערפינדונגען, ווי סענשאפטען, טעכניק, ליטעראטור, — אין אלע צווייגען פון ציוויליזאציע. דאס וועט זיין גוט ערקלערט, וויא ווייט מעגליך מיט בילדער.

אזוי שווערען קאפערעכען און אהן זיך צו מוזען אריינלאזען אין א ים פון לאנגע ארטיקלען וועט דער פעהרערעוועטער ארבייטער אין דיעזע אבטהיילונג לייכט געפינען וויכטיגע בעדעיהונג, צוזאמען מיט אנגענהמע פערזינלונג, צו יעדע צייט, ווען ער וועט נאך קענען „א כאפ און א לעז טהון“ א האלבע זייטל אדער א גאנצע.

אז דיעזע אבטהיילונג וועט זיין וויא מען דארף, וועט דער לעזער שוין וויסען, ווען ער וועט הערען, ווער עס האט אָנגענומען אונזער אויפטראג, דאס צו שרייבען. עס איז גענאָסע פיליפ קראַניץ.

* * *

אין בעצוג אויף דעם פרינציפעלען כאראקטער פון דיא „צוקונפט“, וועט דיא נייע רעדאקציע אין גרונד אַבזיכטען איהר אור

י נייע רעדאקציע, וועלכע טרעט מיט דיעזע נומער „צוקונפט“ אריין אין אמת, נעהמט זיך פאר צו פיהרען דעם זשורנאל נאך פאלגענדע צוויי הויפט כללים:

1. אז דיא „צוקונפט“

זאל זיין לייכט, בעקוועם און אנגענעם צו לעזען און צו פערשטיין פיר דעם פעהרערעוועטען ארבייטער מיט זיין שווער פערזאָנלעכע קאָפּ, און דאָך זאל זי איהם געבען בעלעהרונג, — ווייניגער אין חקירות און מעהר אין לעהררייכע פאקטן.

2. אז דיא „צוקונפט“ זאל זיין א לעבעדיגער זשורנאל, וואס זאל מיטלעבען מיט זיין צייט. זיינע בעלעהרונגען זאלען זיין וויא ווייט מעגליך אין פערזינלונג מיט פאסירונגען פון דעם מאנאט, — ווייניגסטענס פון דיא לעצטע צייט.

* * *

וויא אזוי מיר וועלען דאס אויספיהרען, וועט דער לעזער זעהן שפעטער ווען מיר וועלען אָכפערן דעם געבליבענעם שטאָף פון פריהער און איינאָרדנען א פּעסען שטאָף פון מיטאָרבייטער, וואס וועלען איינשטימען מיט אונזער פלאן. ביסלעכווייז, האָפען מיר, זאל זיך דער

דיא טראָבעלס פון דיא רעדאקציע, ערשט גי-
כער האבען צייט, וועדער צו געבען דער „צו-
קונפט“ דיא אָריגינעלע אנציהונגס קראפט,
וואס קיין צייט־שריפט קען ניט האָבען אַהן
איהם און וואס האָט געמאכט דיא פארצייטיגע
יאהרגענגע „ארבייטער פריינד“ פאר אַן איי-
ביגע הייליגקייט, וועלכע מען טראגט נאָך ארום
אויף דיא הענד בײַז היינטיגען טאָג. ער וועט
יעצט גיכער האָבען צייט דערצו, און מיר האָ-
פּען, אז ער וועט עס טהון. זיין מיטארבייטער
שאפט האָט ער אונז פּערזיכערט.

* * *

ווייטער לאדען מיר איין אלע אויפריכ-
טיגע שרייבער פון אלע לאגערן, וואס קענען
נאָך עפעס בייטראָגען צו דיא בעלעהרונג און
אונטערדאלטונג פון דיא אידישע ארבייטער
מאסע, מיט צו ארבייטען מיט אונז. מיר פּערזי-
כערען יעדען דעם פאָליטענדיגסטען רעספּעקט
און ברודערליכע בעהאנדלונג. מיר דערלאנגען
אונזער ברודערהאנד צו אלע אָרענטליכע שריי-
בער. מיר, פון אונזער זייט, וועלען קיינעם ניט
אויסבראקירען. ניט בלויז פּערנאנגענע פּע-
זענליכע אָדער פארטייאישע שטרייטיגקייטען
ווערען פּרעסן, נאָר אפילו יצטיגע און צוקונפ-
טיגע פּרעזענטליכע בעציהונגען אויסערהאלב ווע-
לען ביי אונז ניט אויף קיין האָר בעאיינפלוסען
אונזער וויליגקייט צו ארבייטען צוזאמען מיט
אלע אָרענטליכע מענשען, וואס קענען און ווילען
העלפּען פּערשפּרייטען ליכט און וויסען דורך
דיא „צוקונפט“!

* * *

צולעצט בלייבט אונז נאָך אויפּמערקזאם
צו מאכען אויף דיא „שטרייט־פראגען“, וואס
מיר פיהרען איין שוין אין דיעזע נומער—וויא
דער לעזער וועט זעהען אויף אן אנדער אָרט.
מיר רעקאָמענדירען צו דיא ספּעציעלע
אויפּמערקזאמקייט פון אינזערע לעזער דעם אר-
טיקעל „דיא סאָציאליסטישע שטימען אין אמע-
ריקא“, פון אונזער טאלענטפאָלען מיטארביי-
טער „יצחק אייזיק“. דער ארטיקעל איז אַן אַנ-
שעצבארע שטיק פלייסיגע און פּעניגע פאָר-
שונגס־ארבייט. ס איז לידער פאָלשטענדיג ריכ-
טיג, וואס דער שרייבער זאגט, אז געווענליך
קען זיך א סאָציאליסטישער רעדאקטאָר ניט
פּערגינגען דיא צייט צו אזא סאָרט ארבייט. אום
זאָ ווערטפאָלער איז עס, ווען מען קריגט אזא
ארבייט געטהאָן פון א מיטארבייטער!

עס איז וואהר, מיר שטימען נאָר ניט איין
מיט דיא כונה פון שרייבער, וואס לייכט ארויס
פון צווישען די שורות פון זיין ארטיקעל, כאָטש
ער בעמיהט זיך עהרליך דורכצופיהרען זיין

שפּרינגליכען פּראָגראם, גלעבנדיג אלע מיינונג-
גען אינערהאלב דיא סאָציאליסטישע בעווע-
גונג א געלעגנהייט געהערט צו ווערען, און
פּערזיכערנדיג יעדען דעם העכסטען רעספּעקט
און אנשטענדיגסטע בעהאנדלונג. יעדעס וואָרט,
וואס קען איינעם „שטעכען“, וועט זיין אין דיא
„צוקונפט“ וויא חמץ אין הויז פון דעם פרימ-
סטען אידען אום פּסח.

אָבער אויף דיא אונטערשיעדע פון פּער-
שיעדענע מיינונגען וועט דיא רעדאקציען האל-
טען פיר איהר פּפליכט אויפּמערקזאם צו מא-
כען; און אויך וועט זיא אימער פּערטהיידיגען
איהרע אייגענע איבערצייגונגען, — אום דיא
קעפּ פון דיא לעזער ניט צו פלאַנטערן מיט א
מיש מאַש און אום צו „עבען דיא „צוקונפט“
אַן איינהייטליכען כאראקטער.

אין יעדען נומער וועט מוזען זיין ווייניג-
סטענס איין ארטיקעל פון טיעפערע סאָציאליס-
טיש־וויסענשאפטליכע בעלעהרונג, אָבער וויא
ווייט בעגליך אין אַנקניפונג אָן נייסטע לע-
בעדיגע פאסירונגען, ענטוועדער אין לעבען,
אָדער אין דער וועלט פון פאָרשונג.

* * *

אין איבריגע וויסענשאפטליכע בעלעהרונג
וועט אין קיין נומער ניט זיין קיין צוויי אָדער
מעהר ארטיקלען איבער איין מין וויסענשאפ-
טען. יעדער ארטיקעל וועט זיין איבער אן אנ-
דערן פּעלד פון וויסען.

אין בעצוג אויף אונטערהאלטונגס-
שטאָפּ קענען מיר דערווייל אויפּוויזען אויף
דיא געשעצטע מיטארבייטערשאפט פון אונזער
פריינד ל. קאָברין, וואס דיא „צוקונפט“ קריגט
וועדער פון היינטיגען נומער אַן. ווייטער האָ-
פּען מיר צו קריגען אלס מיטארבייטער בעוואר-
סטע און בעליבטע שריפטשטעלער פון איירא-
פּא. מיר רעכענען כמעט זיכער צו קריגען דעם
יונגען בעוואונדערטען שלום איש, וואס זיין
נייערשיגענענער טאלאנט ווערט פון דיא ליטע-
ראטור־קריטיק אין אלע שפראכען גאָר געהויר
בען בײַז הימעל. ווייטער וועלען מיר האָבען
אלע ביזאָהעריגע מיטארבייטער פון דיא
„צוקונפט“.

י. ל. פּריץ בעט אונז אום ענטשולדיגונג;
ער האָט ביז אהער געהאט פּערשיעדענע שטע-
רונגען, און ער פּערזיכערט אונז, אז ער האָט זיך
מיט דיא „צוקונפט“ ניט צושיידט און וועט זיך
יט צושיידען מיט איהר.

אין אונזער פריינד און גענאָכע מ. וויי-
טשעווסקי, דער גלענצענדסטער און בעליב-
טסטער טאלאנט אין זיין פאך אין אונזערע
אייגענע קרייזען, וועט יעצט, אראָב־פּטר־נדיג

פאליטישען שטאנדפונקט, ניט אויס נאאיווע „כשרות פון דער נשמה“!

אלע אונזערע געגנער פון דער וועלט זיינען מודה, אז אזעלכע ניכטערנע פראקטישע פאליטיקער וויאזוי ע ב כ נ ע כ ט זיינען דאָ זעהר ווייניג אפילו צווישען דיא שטאאטען פיהרער פון דער וועלט, און ער איז געווען דער, וואס האָט נאָך אויף זיינע אלטע געזעצטע יאהר רען ארויסגעלאָזען דעם געשרי: „קין קאָמ פראָמיס! קין וואהלבינדנים!“

עהנליך איז עס מיט דעם שלום, וואס אונזער געזעצטער מיטארבייטער וויל ארויסברענגען, פון זיין טענה, דאס אונזערע שטימען קומען דאס רוב פון דיא געוועזענע פאפוליסטען. דיא גאנצע סאציאליסטישע פארטיי דענקט גאנץ אנדערש, און האָט זעהר גוטען גרונד דאפיר, וויא מיר וועלען אן אנדערס מאָל בעווייזען.

דאָך, דיעזע פערשידענהייטען פון „יצחק אייזיק'ס“ מיינונגען מיט אונזערע נעהמט ניט אראב א האָר פון דעם אונזשעצבארען ווערט פון זיין פליגסיגע פארשונג אין דעם ארטיקלע, און מיר רעקאמענדירען אונזערע לעזער איהם גרינדליך צו שטודירען. פון אונזער זייט וועט מען ציהען א ו נ ז ע ר ע שליסע דער פון.

* * *

מיר וועלען קירצליך געבען אן אנטווארט פון אונזער זייט אויף דעם ארטיקלע איבער אנארכיזמוס פון דר. מ— אין פאריגען נומער „צוקונפט“. דערווייל אבער טאָרען מיר ניט דערלאָזען זיך איינוואַרצלען צוויי זאכען, וואס דער שרייבער בעריכטעט דאָרטען כטעות אלס פאקטען.

1. ער זאגט, אז קויטסקי אליין שרייבט, דאס „היינטיגען טאָג געניסט דער ארבייטער מעהר פרייהייט, וויא ער וועט עס האָבען אין א סאציאליסטישע געזעלשאפט“, וואו דיא גאנצע ארבייט וועט זיין „אין דיא האנד פון שטאאט“.

אונזער אנארכיסטישער פריינד געגנער האָט דאָ געשריבען פון זכרון, און דער זכרון לאָזט זיך אָפט אביסעל צופלאַנטערן דורך דעם אייפער פיר א אידעאל. ווען אונזער פריינד וועט אבער נעהמען און נאָך אמאָל נאכקוקען, (ערפורטער פראָגראם“ זייטע 166 און ווייטער), וועט ער אליין זעהן, אז ער האָט געמאכט א טעות. דאס וואָרט „אין דיא האנד פון שטאאט“ געפינט זיך דאָרטען גאר ניט, און קויטסקי רעדט דאס דאָרטען ניט וועגען פריידייט איבער הויפט, נאָר בלוז וועגען דיא זאָגענע אנטע „פרייהייט“, צו ביי-

פערשפרעכען, צו לאָזען דעם לעזער „אליין ציהן דיא שליסע“. אן עהרליכער מאן קען עבען בשום אופן ניט שטערען זיין אינערליכע מיינונג פון נעבען איהר פארבונג צו דעם וואס ער שרייבט; אפילו ווען ער וויל שרייבען אונפארטייאיש.

ער זאגט, צום ביישפיעל, אז מיר קענען, ווען מיר ווילען, זאגען, דאס מיר זיינען „אזעלכע כשר'ע נשמות“ אז מיר האלטען אויס דעם נסיון און מאכען ניט געוויסע קאמפראמיסען, כאָטש מיר האָבען שוין היינט אזא גאָלדענע געלעגנהייט דערצו. דערמיט גיט ער אָנצוהערעניש, אז ווען מיר ווילען ניט מאכען אזעלכע קאמפראמיסען, איז עס צוליב „דיא כשר'קייט פון אונזערע נשמות“, דאס הייסט, אלזא, צו ליב א מין פאנאטישע בטל'ישע אבגעהיטעניס, וויא דיא איבערטריבענע חסידות פון דעם בטל'ן דעם פרומאק.

דאס הייבט זיך אבער גאָר ניט אָן!

עס איז פשוט אונזער גאנץ פראקטישע פאליטישע איבערצייגונג, אז אזעלכע קאמפראמיסען וואָלטען געווען אונפראקטיש און אונפאליטיש! זיי וואָלטען אונזער פארטיי און אונזער זאך בערגראָבען! דאָ איז ניט דער פלאץ דאס צו בעווייזען. אבער אפילו ווען איינע האָט אן אנדערע מיינונג, מעג ער דאָך אבער פערשטעהן, אז מיר דענקען אזוי אויס פראקטישע בערעכנונג פון דער פראקטישער צוועק מעסיגקייט, און ניט אויס בטל'ישע „כשר'קייט פון דער נשמה“, — אויס אונפראקטישע „פרינציפערדייטערן“, וויא דער טייטש רופט עס!

מיר זיינען, צום ביישפיעל, פאָלשטענדיג איבערצייגט, אז דיא סאציאליסטישע פארטיי האָט פונקט אזוי ווייניג צו פערקאמפראמיסען ווען די שטימען וואס זיא קריגט, וויא דיא „לייבאָר לידערס“ האָבען אין אמת'ן צו פערקויפען שטימען פון זייערע יוניאָן-מעמבערס.... דיא וואָטערס, וואס ווענדען זיך ענדליך צו אונז, טהון דאס אויס פעראכטונג צו דיא קאפיטאליסטישע פארטייען, און ווען מיר אליין וועלען מיט דיעזע פארטייען קאמפראמיסעווען אויף אזא אופן, וועלען אונזערע וואָטערס אונז גראדע אזוי פעראכטען, און מיר וועלען גאר ניט קענען ליפערן דיא סחורה, וואס מיר וועלען ביי דעם קאמפראמיס פערשאכערען, און מיר וועלען אלעס פערלירען! נו, איז אזא בערעכנונג ניט פון גאנץ פראקטישע שטאנדפונקט? וואו איז דא דיא בטל'ישע „כשר'ע נשמה“-אבגעהיטעניס? דאס איז גאָר איין ביישפיעל פון אונזערע פיעלע גרינדע געגען אזעלכע קאמפראמיסן. זיי זיינען אלע פון גאנץ פראקטיש-

פון דיא (יעניגע) אנארכיסטען, וועלכע מאכען אנגריפע אויף דעם לעבען פון דיא הערשער דע פערזאנען. דר. מ—ן מעג זיך זיין א'ן אנדער מין אנארכיסט, אָבער לייקענט ער דען, אז צוויי שטען דיא אנארכיסטען זיינען דאָ גענוג אזעלכע? און ווייטער, וויא אזוי האָט בעבעל געקענט זאגען, אז אונזער פארטיי האלט „יעדען“ הערשער פאר פערזענליך אונשולדיג, ווען דאס איז געווען אין זיין וואונדערבארע אטאקע אויף דיא פערזאן פון דייטשען קייזער, וועלכען ער האָט געמאכט גאָר שטארק פערזענליך שולדיג! — וואס ער האָט געזאגט איז, אז מיר האלטען ניט דיא פערזאנען פון דיא הערשער פיר דיא, וואס האלטען אליין אויף דאס סיסטעם. דאס איז גאנץ וואס אנדערס וויא פערזענליך גאָר „אונשולדיג“!

טען דעם ארבייטגעבער, וואס דאָס בעדייטעט אין אמת'ען נאָר דיא פרייהייט(?) צו בייטען די שפיל א פ פ ע קייטען פון איין אונטערדריקער אויף אן אנדערנס. אבער וועגען אמת'ע פריי הייט אין אלגעמיין, בעווייזט דאָרטען קויטסקי זעהר איבערצייגענד, וויא דיא סאָציאליסטישע געזעלשאפט וועט ווערען „דיא גרונדלאגע פון דיא העכסטע פרייהייט, וואס איז אים מעגליך שטענדיגשעלעכט ביז אהער מעגליך געווען“ (זייטע 170). עפעס אביסעל אנדערע דיבורים!

2. ווייטער זאגט דער שרייבער, אז בעבעל האָט פער'מאכט די אנארכיסטען, אז זיי אטאקירען דיא פערזאנען פון דיא הערשער, און אז ער האָט דערביי געזאגט, דאס אונזער פארטיי האלט יעדען הערשער פאר פערזענליך אונשולדיג. ביידעס איז ניט ריכטיג. בעבעל האָט געזאגט, אז מיר האלטען ניט פון דיא טהעאריע

פסח — פרייהייט — פרייהייט.

„א, כאָטש איין פלעקעלע פון לעבעדיגע גרינס, כאָטש איין קלוינענקע אָרט, וואו בלעטער קענען וואקסען, — צו ליעבען אונגעטאדעלט, צו וואנדלען אונגעזעהען, צו טרויערן אויבער, צו שלאָפען אונטען!...“

איך קאן ניכט זינגען אונד שפרינגען, איך ליעגע קראנק אים גראַץ, איך הערע פערנעס קלינגען, מיר טרויעט איך ווייס ניכט וואָס.

אימער האָט די מענשהייט געטרוימט און ניט געוואוסט וואָס, אין דיעזע שיינע צייט פון יאָהר. אימער האָט דאָס הארץ געבענקט אין פרייהייט נאָך פרייהייט, און ביי פיעלע רעליגיאָנען און נאציאָנען איז די צייט יום טוב, זמן חרותנו.

„קלאָר וואָר דער היממעל און בלו, און מאי, מיט זיין הוט געצירט מיט רויזען, שטעהט אין זיין יום־טוב'דיג קלייד אין דעם פעלד, און דער ווינד און דאס טייכל רוישען פרידע און פרידע, גאָס פריעד! מיט לופען רויזען־פארביג שושקעט דא בלומען־ראסע, און פרוילעך אויף שווינגענדע צווייגלעך“

„איך הער דאס שושקען פון פרייהייט־שטום, דעם נאכטיגאל'ס טרעל, דעם קוקוס שריי, וויא א'ן אָרעמע פיוגעלע מיט געקויטעטע פליגעל, וואָס ויצט און זינגט, אָבער גאָר צו פלעהען.“

ין דיעזע גאלדענע ווער־טער פון דעם גרויסען אמעריקאנער דיכטער אַליווער ווענדעל האַלמס (איבערזעצט אין פראַז טע דיבורים) איז אויס־געדריקט די גאנצע טרויער־מערישע בענקעניש צו פרייהייט, וואָס דער פרייהייט וועקט אויף אין דעם מענשענס ברוסט.

אָרער וויא היינריך היינע זאָגט: „געקאממען איזט דער מאיע, דיא בלומען אונד טייכע בליהן, אונד דורך דיא היממעלס בלויע דיא ראָזיגע וואַלקען ציהן דיא נאכטיגאלען זינגען העראב אויס דער לויב־גען העה, דיא ווייסען לעממען שפרינגען אין ווייכען גרינען קלעע.“

פון דיא פריינדליכע געטליכקייט, דיא געטליכקייט פון אויפהייטערונג, פון מונטערקייט, פון לוסטיגקייט, פון דיא שערע, ליכטיגע, זייערע, פרייע וועלט —

דער יום טוב פון ערלייזונג אויס דיא סמוט נעקייט, אומעטיגקייט, אבהענטיגקייט, פער-פרוירענקייט, פינסטערנישט אזו שרעקעניש! ביי אלע נאטור פאלקער האט מען זיך פאר-געשטעלט צווייערליי קרעפטען איבער דער נאטור. אזא איינבילדונג איז געקומען נאטירליך פון דעם איינדרוק פון נאכט און טאג, ווינטער און זומער. ביי א טהייל פאלקער איז עס געווען בייזע און גוטע, „גייסטער“; ביי אנדערע, „געדער“, ביי נאך אנדערע איז בייזער גאט און איין גוטער; ווינטער ביי אנדערע — א גאט און א טייוועל, אדער א כוונות הקדושה און כוחות הטמאה, אדער סטרא דלעלא וסטרא דלתתא. סיי וויא סיי, דער זינג איז דער זעלבער. עס זיינען די בעגרופע פון העסליכקייט און פריינד-ליכקייט, פינסטערנישט און ליכטיגקייט, אומער-טיגקייט און פרייליכקייט, טריבליכקייט און היי-טערקייט, שווער געמיטה און גרינג געמיטה, שרעקעניש און פורכטלאזיגקייט, — וואס דאס אלץ דריקט זיך אויס אין נאכט און טאג, ווינטער און זומער.

און אין דיעזע צייט פון יאהר איז מען אויס-געלייזט געווארען פון אומעטיגקייט, טריבליכקייט, שווער געמיטה, גערויטקייט. שרעקעניש, געד-פרוירענקייט פון ווינטער — איז מען האט דער-לעבט דיא צייט פון הייטערקייט, פרייליכקייט, ליכטיגקייט, גרינגער געמיטה און פורכטלאזיג-קייט. עס איז געווען דער זינג פון דעם גוטען איינליכען גאט איבער דעם בייזען, פינסטערען. איז עס נישט נאטירליך, וואס מען האט זיך געד-פיהלט בעפרייט, יום-טוב'דיג, זמן חרותנו, און מען האט מיטגעזונגען מיט דיא פייגעלעך אין דיא צווייגעלעך זייער שירה און מיטגעזאגט זייער פרייליכען הלל צום העכסטען...?

דען „דער העכסטער“, דאס איז ביי אלע נאטורפאלקער אימער געווען דער גאט פון ליכט, פון פרייליכקייט, פון שיינקייט — דיא זונג.

דיא חודים (הינדוס) האבען אין דער יאהר-רעס צייט זייער גרויסען זונגיום טוב. ער הייסט ביי זיי „הולי“, — יום טוב פון דיא געד-בורט. (ווייל דיא נאטור ווערט געבוירען.) דיא פארצייטיגע מצויים האבען אין דער צייט געהאט זייער „עפיוו“, פריהלנינג יום טוב.

דיא פרסיים האבען אין דער צייט זייער

זינגען פייגעלעך זייער שירה,
א פרייליכען הלל צום העכסטען.

(פאנגעללאן.)

בייא דיא קריסטען איז אין דיא צייט יום טוב, זמן תחית המתים.

וויירקליך, ווען מיר וואלטען געקענט אין דיעזע יאהרעסצייט ארונטערקוקען אונטער דערד, וואלטען מיר דען נישט געזעהן א תחית המתים? וואלטען מיר נישט געהערט דאס געד-רויש פון דעם ערוואכטען לעבענסגייסט, וויא ער גראבט זיך אין „גגול מחילות“ פון וואר-צעל צו ווארצעל, ווי ער לאזט אריין זיינע צויר-בערטראפנס אין דיא פערדארטע שטעקלעך און איז זיי מחיה מתים?

און אויך אין דיא פערדארטע ווארצעלען פון אלע געפיהלע אים מענשליכען הארץ קומען אריין אין פריהלנינג דיא צוויבער-טראפען און אויך זיי ווערען פון טויט לעבעדיג, און עס הייבט זיי, און עס ציהט זיי, „צו טרוימען אויך בען“, צו בעפרייען „דיא געמייטעטע פליגעל“, וואס „גארען פריי צו פליהען“....

זמן חרותנו....

איז עס נישט נאטירליך וואס פאנטאזיעס און לעגענדעס וועגען בעפרייאונגען האבען זיך געד-בילדעט אין דיא פאקטישע הערצער וועגען די-זע צייט?

וועמען גייט עס דען אן, אויב דיא פאנטאז-זיעס ציהען זיך פון א קוואל פון אמת, אויב דיא לעגענדען זיינען געוועבט אויף א קאנוואס פון וויירקליכקייט?

„מיטב השיר כובו“, דאס בעסטע אין פאך-זיע איז גאר איהר אנוואהרהייט!... ווער וואלט נישט מיט פרגעניגען מיטגעזונגען דיא „אז ישיר'ס“ פרגעסענדיג אין זייער „מיטב השיר“...?

ווער ווערט נישט ערהויבען ביי'ן הימעל פון דיא ערהאבענע פרייהייטס-פאקעזיע פון וויל-העלם טעלל, כאטש מען ווייסט, אז עס איז נאך א לעגענדע?

אה, ווען די מעשה פון יציאת מצרים וואלט אויך געווען אזא לוסטיגע, לעבעדיגע לעגענדע, וועגען א לוסטיגען, לעבעדיגען קאמפא-פון מענשען פיר בעפרייען זיך זעלבסט!... ווער וואלט נישט מיט פרגעניגען געזאגט אזא הגדה...?

ווען דיא אידישע לעגענדע וואלט וויירקליך געלאזט ביי דעם פסח דעם אלטען זין פון דיא פריהלנינגס-פיערטעג ביי דיא נאטורפאלקער! ווער וואלט איהם נישט מיט פריידע מיטגע-פיערט?

ווען ער וואלט געבליעבען דער יום טוב

קאפ פאר פחד, פאר יראת אלהים, פאר שרע-קעניש פאר דעם וואונדער-ארען גאט, וואס זיצט אין דיא כמארע..... ער וועט שוין מלחמה האלטען פאר אייך, דורך זיינע אויבערגעוויפליכע וואונדער!....

טאמער האט ער אייך אריינגעפיהרט אין דיא פרייע נאטור אין דיא שיינע צייט, ווען "קלאהר איז דער הימל און ברוי און דער מאי שטעהט מיט זיין יום-טוב'דיג ילייד אין פעלד, און דער ווינד און דאס טויכלע רוישען פריד און פרייד", האט ער אייך אבער דערביי געפיהרט "בעמוד ענן", מיט א וואלקען זייל, צו פער-שטעלן דיא זונן, דיא אויסגעלאסענע זונן.... א, ניין, אידען דיענען ניט חלילה צו דיא זונן!....

"הנה אנכי בא אליך בעב הענן", איך קום צו דיר אין דער געדיכטקייט פון וואלקען, אין א פינסטערע כמארע, -- האט גאט געזאגט צו דיא אידען. אין דיא פינסטערע כמארע איז איר דענס הייליגקייט.....

באלד אברהם אבינו האט געזעהן דעם אי-דישען גאט, מיט וועלכען ער האט געמאכט די ערשטע בעקאנטשאפט -- באלד ער האט געזעהן דעם גאט, "בתנור עשן ולפיד אש" אין א רויכ-זען אויווען און פלאם פייער ..

פושעי ישראל זיינען די חסידים און מליצה ניקעס, וואס מאכען אזא חלול השם, אז זיי טויטשען אויס דעם פסח אלס פריהלינגס יום-טוב, אלס דעם אלטען יום טוב פון דיא זונן און דיא לעבע און דיא שיינע פרייע נאטור!

פושעי ישראל זיינען זיין דען זיין מאכען פון דעם הייליגען יום טוב א יום טוב פאר דיא עבודה זרה -- דיא זונן!....

דיעזע עבודה זרה, מיט איהר אויס-געלאסענהייט, לוסטיגקייט און פרויליכקייט האט דער הייליגער אידישער גאט שוין לאנג פערר וויכערט מיט זיין תנור עשן....

זיא איז טרפה, דיא עבודה זרה, דיא זונן, מיט איהר אויסגעלאסענעם פריהלינגס-געזאנג און איהרע גרינע פעלדער.

האט אייך דען ניט ר' שמעון בפרוש גע-זאגט: "ווען איינער גיט אין וועג און לערנט, און ער אונטערברעכט זיין לערנען און זאגט: וויא שוין איז דער בויס, וויא שוין איז דער אקער, רעכענט איהם דיא תורה דאס, אזוי וויא ער וואלט בעגאנגען א טויט-זינד?"....

און גראדע מוז מען דאס זאגען יעדען זון-מערלעכען.... און דוקא שבת נאכמיטאג....

אידען מיט דעם גענוס פון דיא שיינעקייט פון א בויס? אידען מיט א געפיהל פיר דיא שיינעקייט פון אן אקער? סידען ווען דער יצר

גרויסען "נורו", דער יום טוב פון דעם גוטען גאט ארמוצט.

יא, פון נאטור איז דאס העכסטע און היי-ליגסטע ביי דעם מענטשן -- דיא פריידע און דער פריעדען פון מאי.

דיא זונן איז גאט ביי דעם נאטירליכען מענטשן! -- דיא זונן, וואס מאכט דעם קאפ אויפהייבען פריי; דיא זונן, וואס גיט לעבען און ענערגיע, קאמפא-לוסט און טהעטיגקייט; דיא זונן, וואס צייגט דיא ליכטיגע וועלט און געהט אוועק דיא מורא און איינבילדונג פון פינסטערניס; דיא זונן, וואס פערטרייבט איר מעטיגקייט און ברענגט פרויליכקייט. וואס פערטרייבט טריבנקייט און ברענגט הייטער-קייט, וואס געהט אראפ דעם דריקענדען שטיין פון דער ברוסט און מאכט זיא פריי, לויז, לוס-טיג; דיא זונן, -- דיא פריידע, דאס לעבען, דיא פרייהייט, דאס איז גאט ביי דעם נאטור-מענטש, דאס איז דיא העכסטע הייליגקייט, און דאס איז געווען און האט געזאגט זיין און וועט א מאל זיין דער פריהלינגס יום טוב -- זמן חרותנו!

* * *

אבער צו האט דען דער אידישער פסח טאקי אין אמת'ן אויפגעוואהרט די עזען כאראק-טער פון נאטור'ס פרייהייט יום טוב? א! אידען דיענען ניט צו דיא זונן, חס וחלילה!....

יציאת מצרים איז גאר געווען "בחצי הלילה", אין דיא געדיכטעסטע פינסטערניש פון דער נאכט....

דיא הייליגסטע פייערונג בן דעם יום טוב איז טאקי אויך ניט איז קיין מיט'ן העלען טאג, ווען "קלאהר איז דער הימל און ברוי", גאר אין דיא סדר-נאכט....

און אין דיא סדר-נאכט זינגט מען א זמר, וואס יעדעס אנדערע ווארט דערפון איז "בלילה, בלילה", ביי נאכט, ביי נאכט, דער-צעהלענדיג, וויא איממער און אייביג, ביא אלע געלעגנהייטען, האט גאט בעווייזען זיינע נסים -- ביי נאכט!....

"זיינע נסים". פסח איז ניט קיין יום טוב פון אויפהייבען דעם קאפ, פון בעלעבען דיא ענערגיע דורך דיא אויפלעבענדע נאטור, פון מוטהיגען און שטאלצען קאמפא פיר פרייהייט. פסח איז א יום טוב פון נסים פון יציאת מצרים!.... נסים, ביי וועלכע פון וואלקען, פון געדיכטען וואלקען, ניט פון דיא העלע זונען-שיין, האט גאט אויסגעשריען: "יחיה ולחם לחם ואתם תחרישון". -- איהר שווייגט, איהר טהוט גאר ניט, איהר בייגט גאר אראפ דעם

פסח א יום טוב פון לוסטיגען פריהלינג!
משוגע זיינען זיי, דיא, משכילים, דיא
מליצים, דיא פאָעטען! א יום טוב פון לעבעדי-
גען, לוסטיגען פריהלינג געפייערט אין דעם
ווייסען קיטעל פון טויט, אין דעם ווייסען
מאנטעל פון פרומען ווינטערדיגען אומעט, וואס
דער אויסגעלאסענער פריהלינג האָט פון דיא
נאטור אראַבגעריסען!

א יום טוב פון נייעס פריהלינג, ווען עס איז
פערבאָטען צו פערזוכען פון „חדש“, פון דיא
נייע פרוכט פון דעם פריהלינג!

א יום טוב פון פרייהייט מיט פערבינדונג-
גען און בעשרענקונגען ערגער וויא אלע טעג
פון א גאנץ יאהר!

א יום טוב פון פרייהייטס - קאמפף
מיט אן אנדענקען פון בלויו ניסים פון יציאת
מצרים, ניסים פון „יהוה ילחם לכם ואתם
תהרישון“.....

ניין, ביטום אופגויט! אידען ריענען ניט
צו דער זונן! זייער אמונה שטאמט פון צייטען
פון הייליגען אומעט, פון געטליכע שרעקעני-
שען, פון נידערגעשלאָגענהייט, פון היילפלאַזיג-
קייט, — ווען הילף צייגט זיך נאָר פון דיא גע-
דיכטע וואַלקענס, ניסים, אונגעגרייפליכקייט!
* * *

וויילט איהר א סעמפל פון אמת'ע פסח-
דיגע פאָעזיע ביי אידען? אָט איז עס:

„אז איינער האָט שוין אויסגעראמט דאס
חמץ און דערנאָך זעהט ער א מויו לויפן אין
דיא גאָרע מיט א שטיק ברויט אין מויל, מוז
ער ניט נאָך אמאָהל בודק חמץ זיין, ווייל עס
איז זיכער, אז דיא מויו וועט דעם חמץ אויפ-
עסען. ווען אבער א קאטץ לויפט מיט א מויו
אין מויל און דיא מויו האָט א שטיק חמץ אין
מויל, מוז מען יא נאָך אמאָל בודק חמץ זיין,
מחמת דיא קאץ קען האָבען פריהער אויפגע-
געסען דיא מויו, איידער דיא מויו האָט אויפ-
געגעסען דעם חמץ, און אזוי וויא א קאץ עסט
קוין חמץ ניט, האָב איך מורא, טאָמיר איז
דער חמץ חליה געבליבען אין דער גאָרע.“

אָט דאס, און עהנליכעס, זיינען דיא אידי-
שע זינגענדע נאכטיגאלען פון פריהלינג, —
דיא אידישע „פריהלינגס-פאָעזיע“ פון פסח!...
* * *

דער קוואל פון דיא אלע זאכען ליגעט אין
צייטען, ווען עס איז מיט דעם גאנצען אידישען
פאָלק געווען, וויא י. 5. פרייזענס „יוחנן דער
מלמד“ דערצעהלט אזוי וואונדערבאר וועגען זיך:
„אז איך אליין לערן א מאָל מיט חשק,

הרע פון דיא עבודה זרה, דיא זונן, איז גובר
אין זיי דיא קדושה פון דעם תנור עשן, דעם
רויכנען אויווען!...“

און אויך דיא טאָכטער פון דיא אידישע
רעליגיאָן, די קריסטליכע אמונה, האָט פון איהר
מאמע גע'ירשה'נט דיא הייליגקייט פון רויך
אין דיא אויגען.

היינריך היינע ברענגט א מעשה'לע, וואָס
ער האָט געפונען אין אלטע הייליגע ביכער פון
דיא קריסטען:

דריי הייליגע גלחים, דיא פארצייטיגע
אמת'ע הייליגע, זיינען געגאנגען אין א שוויי-
צער וואלד און האָבען זיך פערטעמפט אין א
הייליגען ויכוח איבער „דברים העומדים ברומו
של עולם“, איבער זעהר הייליגע הויכע זאכען,
וואָס דיא וועלט שטעלט אויף זיי; וויא, א
שטייגער, איבער דיא פראגע, צו דיא הייליגע
מרים איז געבליבען א בתולה אויך נאכדעם
וויא זי האָט געבוירען יעזוס'ן. אין מיטען ויכוח,
האָט א סאָלאָווי אויף א וויגענדען צווייגעל
גענומען זינגען אזוי שוין, אזוי וואונדערליך
זיס, אז אלע דריי הייליגע האָבען מפסיק געווען
אין זייער הויך וויכטיגען ויכוח און זיינען גע-
בליבען! בעצויבערט צו הערען דאָס פרייליכע
געזאנג פון דעם פויגעל. וויא דער פויגעל האָט
געענדיגט זיין געזאנג, זיינען דיא הייליגע ליט
נאָך געבליבען א וויילע וויא אָהן אותיות, און
דערנאָך האָבען זיי זיך וויא פון שלאָף אויפגע-
כאפט. האָט דער עלטסטער און הייליגסטער פון
זיי געזאָגט: „דער סאָלאָווי איז דער טייוועל,
דער סמאל אליין..... ער אז דאָ אהערגעקומען
אונז מכבד זיין פון דברי תורה“... און ער האָט
געזאָגט א געוויסען שפּורף, מיט וועלכען ער
פלעגט ארויסטרייבען א דיבוק, איז דער פויר-
גל אראָפּגעפאלען פון צווייג טוידט.....

יא, „דער פויגעל, אויף דיא שווינגענדע
צווייגלאך, וואָס זינגט אזא פרייליכע שירה“,
זינגט דאָס ניט „א פרייליכען הלל צום העכ-
סטען“ — צום אידישען אָדער צום קריסטלי-
כען העכסטען! לאָנגפאללא איז א היידע, ווען
ער זאָגט אזוי! און אלע פאָעטען זיינען היידען!
געצען-דיענער! זיי ריענען צו דיא זונן! זיי האָ-
בען ניט אָנגעהויבען אריינצונעהמען אין זייערע
ביינער דעם אמת'ן גייכט פון דיא אידישע און
קריסטליכע רעליגיאָנען. אז ניט וואַלטען זיי
ניט געווען „מתחייב בנפשם“ בעוואונדערענדיג
דיא שיינע ביימער און די שיינע אקערס, און
זיי וואַלטען געוואוסט, אז דער פויגעל אויף
דיא שווינגענדע צווייגעלעך איז גאָר דער שטן,
דער סמאל, רחמנא לצלך, וואָס זינגט שירה צו
”יא עבודה זרה, דיא זונן!“

און בעסערע וועלטען! און איך לעב אין זיי, פליה ארום אין זיי! אין גן עדן בין איך.... און אמת'ן גן עדן!"

אָט אזוי ערקלערט, "יוחנן דער מלמד" וואָס עס טרייבט איהם צו זוכען זיין פריהלינג און זיין פרייהייט אין דיא וואָלקענס פון אזעלכע פלפולים, וויא ווענען דיא מיין און דיא קעין!....

אין דער זונג'ס וועלט אין דער פריהלינג ניט פיר איהם, זוכט ער זיך א פריהלינג אין גאט'ס וועלט, — אין דיא וועלט פון דעם גאט פון דיא געדיכטע וואָלקענס.... אין דער זונג'ס וועלט איז ער דער ארימער, דער קראנקער, דער דערשלאָגענער, דער געטרעטענער, מאכט ער זיך פליגעל און פליהט אין דיא וואָלקען-וועלט. דארטען געפינט ער זיין פרייהייט, דאָר טען בוים ער וועלטען און צוליגט זיי מיט זיינע פלפולים איבער אזעלכע זאכען, א שטייגער, וויא ווענען דיא קעין און דיא מיין.....

אָט אין דעם זין איז דאס תורה-פרייהייט.... אין דעם זין איז דיכטיג וואָס דיא גמרא זאגט: "אינו נקרא בן תורין אלא העוסק בתורה", פריי הייסט גאָר דער וואס איז עוסק אין דיא תורה.....

און אין דעם זין איז דאס לויט עכטען אידישקייט פסח א "זמן חירותנו".... * * *

דער עולם אבער פרעגט ניט און געהט אראב פון גאט'ס וועג. דער גרויסער עולם ווייסט ניט א וואָרט פון דיא הייליגקייט פון געדיכטע וואָלקען. ער, דער עולם, געהט צוריק צו דער נאטור, ער קעהרט זיך אום צו דיענען דיא זונג..... און ביי איהם איז פסח ווירקליך דער פריהלינגס יום טוב. וויסענדיג צו ניט וויסענדיג שטרעבט ער צו דיא זיסע פרייהייט פון דעם לוסטיגען זינגענדיגן פויגעל אין וואלד, וויגענדיג זיך אויף דיא צווייגעלאך....

און ווען מיר וועלען קריגען די עזע פרייהייט, — ווען מיר וועלען בעפרייט ווערען פון יוחנן דעם מלמד'ס וואָלקען-פרייהייט, און פון דיא ניט בעסערע היינטיגע אבגורנד-פרייהייט, דעמאלט וועט זיין דער מעגש-הייט'ס אמת'ער פריהלינג, דער אמת'ער זמן חירותנו. ב. פייגענבוים.

קאנען עס מיינע גבירישע תלמידים ניט פער שטעהן, זיי פרעגען מיר, צו איך דארף אויך נאָך לערנען? ווער מייך רבי איז?

דיא שטים! זיי ווייסען גאָר ניט, אז דיא וועלט איז גאָר א וואוילער רבי, אז דאגת פרנסה איז א רבי! צרות צרורות זיינען גוטע מלמדים.. דער יתוש, (וואָרם) וואס קראצט אלץ-אויך איינעם אין מוח מיט'ן „אם תאמר: מה נאכל? (געוואלט וואו נעהמט מען צו עסען!) איז א פייערדיגער רבי! און זיי אליין, דיא תלמידים מיינע, און דיא פאטערס זייערע — דיא בעלי-בתים מיינע, זיינען אויך גאר פיינע מלמדים... אוי, וויא פיינ!

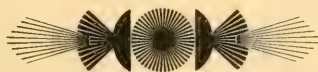
אלץ טרייבט צום לערנען!

אבער זו תורה וזו שכרה (דערפאר טהוט מיר דיא תורה אָט אזא גוטס):

מיש איך אויף דיא גמרא — ווער איז צו מיר גלייך? אז איך עפען דיא גמרא, פיהל איך, אז דער הימעל האָט זיך מיר געעפענט! אז דער רבנו של עולם האָט מיר מיט זיין גרויס חכד געגעבען פליגעל; גרויסע, ברייטע פליגעל האָט ער מיר געגעבען! און איך פליה מיט זיי, אן אַדלער בין איך! און פליהען פליה איך ווייט! ניט מעבר לים; פון דער וועלט ארויס פליה איך!

פון דער וועלט מיט שקר, מיט חנופה, מיט יסורים רעים! און איך פליה גאָר אין אן אנדערע וועלט אריין! אין א נייע וועלט, אין א וועלט פון כל טוב, פון רק טוב; אין א וועלט, אָהן א דעה פון בייכניגע בעלי בתים, פון מיוחסים — עמיהא-רצים; אין א וועלט אָהן צורת מטבע, אָהן דאגת פרנסה. דאָרט איז נישט דאָ קיין מקשה לילך, קיין הונגעריגע קינדער, קיין ווייבערישע קללות!

און דארטען בין איך, איך דער אריי-מער, קראנקער, דערשלאָגענער, אויסגעהונגער-טער און אויסגעדארטער מלמד, — איך עני מדכא, וואס שטומט וויא א פיש, וואס מען טרעט דאָ וויא א וואָרם — איך בין עס דאָרט דער מעגש, דער מיוחס, דער בעל דעה! און פריי בין איך, און פריי איז מייך רצון, און צו שאפען האָב איך! וועלטען בוי איך אויך און וועלטען צווארף איך! און איך בוי מיר נייע אויף זייער אָרט! נייע, שענערע

סאציאליסטישע שטימען.

און ווייזען דעם לעזער די אונטערשטע שורה.
די שליסע וועט איהר שוין אליין ציהען.

דער לעזער האָט געוועהנליך מורא פאר ציי-
פערן; אָבער איך קען אייך צוזאָגען, אז עס
וועט אייך נישט זיין אומעסטיק צו לעזען די ציי-
פערן וואס איך וועל אייך ווייזען.

מינע ציפערן שטאמען פון דעם וואָרלד
אלמאנאך פאר 1895, 1901 און 1903, דעם
ניו יאָרק טריביון אלמאנאך פאר 1903 און דעם
שיקאגא דיילי ניוו אלמאנאך פאר 1895 און
1901. איך האָב דיא ציפערן פארגליכען מיט
יענע וואס זיינען געווען געדרוקט אין דעם
„וואויקער“, און אין דער ניו יאָרקער „פאָלקס-
צייטונג“, און ווען זיי האָבען נישט געשטימט
האָב איך אנגענומען די ציפערן פון „וואויקער.“
אם ענדע פון דעם ארטיקל וועט איהר
געפינען א גאנצע טאבלעצ, וואו איהר קענט
גאנץ גענוי זעהן דעם וואָרט פון דער ס. ד. פ.
און דער ס. ל. פ. אין 1900 און 1902 און דעם
העכסטען אונאבהענגיגען פאָפּוליסטישען וואָרט.
דער גאנצער סאציאליסטישער ווארט אין
1902 מאכט אויס אין רונדע ציפערן 271,000,
נעמליך נאָהענט פון 219,000 פאר די סאציאלי-
דעמאָקראטישע (וואס רופט זיך אין לאַנד דיא
„סאציאליסטישע“) פארטיי“ און נאָהענט פון
53,000 פאר דער ס. ל. פ.

די גרעסטע צאָהל שטימען האָבען די סאציא-
ליסטישע קאנדידאטען באקומען אין מאססא-
טשוסעטס, נעמליך דער קאנדידאט פאר גאָווער-
נאָר פון דער סאציאליסטישער פארטיי 34,000
וואוטס, און דער קאנדידאט פון דער ס. ל. פ.
6,000, צוזאמען 40,000. דיא מאיאָריטעט פון
דעם רעפּובליקאנער קאנדידאט איבער דעם דע-
מאָקראטישען פאר גאָווערנער איז געווען סך
הכל 37,000; דאס הייסט, ביידע סאציאליסטי-
שע פארטייען צוזאמען האלטען אין מאססא-
טשוסעטס די „דיא באלאנס אָוו פאוער“, (דיא
גלייכגעוויכט אין דער פאליטיק) וויא דער
אמעריקאנער זאגט; ווען זיי וואָלטען
זיך געקענט צווישען זיך פערצינגען
און מאכען קאמפראַמיס אין דיא
עלעקשאַנס מיט איינע פון דיא צוויי קאפיטא-
ליסטישע פארטייען, וואָלטען זיי געקאָנט בא-
איינפלוסען דעם אויסגאנג פון דער וואהל. צו
מען דארף אזוי טאָהן, איז נישט, צו מען מעג,
צו מען טאָר נישט, איז דאָ נישט דיא פראגע. איך
ווייל נאָר ווייזען, אז מען קען דאָס טאָן. ווען
איהר וויילט, קענט איהר פון דעם אויספיהרען,

זיך דער לעצטער עלעק

שאָן האָבען דיא סאציא-
ליסטישע פארטייען צום
ערסטען מאָהל אין דעם
לאַנד בעקומען אזא וואוט
(צאָהל שטימען), וואָס

האָט געצוואונגען די פרע-
סע און דיא פאליטישענס
(געשעפטס-פאליטיקער) צו עפענען די אויגען,
אז עס איז דא, אין אמעריקא, פאראן א סא-
ציאליסטישע פארטיי.

געוואוינליך, די קאפיטאליסטישע צייטונגען
גיבען נישט איבער די גענויע איינצעלהייטען פון
דעם סאציאליסטישען וואוט. און אפילו אין די
סאציאליסטישע צייטונגען און זשורנאלען האָט
מען זיך נישט געגעבען די מיה צו אונטערזוכען
גענוי וואו ליגעט דער ערפאָלג פון דיא סאצי-
אליסטישע פארטייען. פון דעם קומט אויס, אז
מען ווייס אליין נישט וואו מען האלט און מען
רעדט אין דער וועלט אריין. א קאפיטאליסטישע
צייטונג האָט באלד נאָך די עלעקשענס (וואהל)
ערקלעהרט מיט גרויס שמחה, אז דיא סאציא-
ליסטישע וואָבען געהאט דעם גרעסטען ערפאָלג
אין יענע סטייטס, וואו דיא פאָפּוליסטען האָבען
קיין מאָל קיין בעדייטונג נישט געהאט. מיט דעם
האָט דיא קאפיטאליסטישע צייטונג נאטירליך
געוואָלט אויספיהרען, אז עס איז נישט וואָס
מורא צו האָבען אז די סאציאליסטישע זאָלען צו-
ציהען צו זיך דעם פאָפּוליסטישען וואוט. (אגב
איז כדאי צו וויסען, אז אין 1894 האָבען די פא-
פּוליסטען געצויגען מעהר ווי 1,300,000
סטרייט וואוטס). דיעזע בעהויפטונג פון דעם
קאפיטאליסטישען בלאט האָב איך געזעהן אין
בערגעדרוקט אין א פאָאר סאציאליסטישע ציי-
טונגען. דעם סאציאליסטישען רעדאקטאָר איז
די רעכנונג גאנץ אנגענעהם געווען, ווארום זי
האָט באוויזען, אז דער ערפאָלג איז אין גאנצען
די פרוכט פון דער ארבייט פון די סאציאליסטי-
שע פארטייען. א סאציאליסטישער רעדאקטאָר
איז א פארגומענער מענש, וואָס מוז ארבייטען
רק מעהרער וואָס ווייניגער ער באקומט בע-
צאָהלט. מען קען אויף איהם קיין פאראיבעל נישט
האָבען אז ער האָט נישט די צייט צו אונטער-
זוכען, צו די קאפיטאליסטישע צייטונג זאָגט
אמת. דער סאציאליסטישער לעזער אָבער דארף
וויסען דעם אמת, ער מוז וויסען די פאקטען, און
אין דעם ארטיקל ווייל איך מאכען דעם חשבון

די סאציאליסטישע פארטיי אויף די באלאנס און פאוער. ביז דער לעצטער עלעקשאן האבען וועהרענד די לעצטע צעהן יאָהר די פאפוליסטען מיט דיא דעמאָקראטען געהאלטען דעם סטייט אין זייערע הענד. ווייס-גאווערנאר קאוטס וועלכער האט זיך פאר א יאָהרען אָדער פאר צוויי יאָהרען אָנגעשלאָסען צו דער סאציאליסטישער פארטיי איז ערוועהלט געוואָרען אין 1900 אויף דעם פאפוליסטיש-דעמאָקראטישען פיוזשאן-טיי קעמ. ביי דער לעצטער עלעקשאן (וואהל) האט דער קאנדידאט פון דער סאציאליסטישער פארטיי טיי געצויגען 7,360 וואָטס, דאדורך האט דעם פאפוליסט-דעמאָקראטישען געפעהלט 7,295 און דער רעפובליקאנער איז עלעקטעט (ערוועהלט) געוואָרען. פון דעם קענט איהר שוין זעהן, אז אין איין סטייט ווייניגסטענס זיינען די סאציאליסטישע שטימען געקומען פון די פאפוליסטען. איהר וועט זעהען נאך מעהר.

ווייטער זיינען צוויי דעמאָקראטישע קאנדידאטען פארן קאנגרעס געשלאָגען געוואָרען דורך דעם סאציאליסטישען וואוט. אין גאנצען שיקט קאָלאָראדא דריי קאנגרעס לייט קיין וואשינגטאָן, אלזא האט זייערע קומען אהין צום ערשטען מאל צוויי רעפובליקאנער, וואָס האָבען צו דאנקען פאר זייער זיעג ניט וואָס דאָס פאָלק גלייבט בעסער די מוראוויאָווישטעניע אין דיא פיליפינים, נאך דער וואוקס פון סאציאליסטישע שטימען.

דיא גרעסטע פראקטישע ערזולטאטען האט די סאציאליסטישע בעוועגונג עררייכט אין דעם סטייט מאַנטאנא. דאָרטען זיינען געווען צוויי פארטייען, אן אונאבהענגיגע ארבייטער פארטיי מיט א סאציאליסטישער פלאטפאָרם, און דיא סאציאליסטישע פארטיי. דיא ארבייטער פארטיי האט עלעקטעט איין קאנדידאט פאר'ן סענאט, און ניין מעמבערס אין דיא אונטערשטע הויז פון דער לעדזשליאטישור, (דיא טריביון יאָנט אפילו אז זעכצעהן, ווער איז גערעכט, ווייס איך ניט). באלד נאך דער עלעקשאן האט זיך די ארבייטער פארטיי אָנגעשלאָסען צו דער סאציאליסטישער, אלזא איז זי מסתמא געווען אן אָרענטליכע פארטיי פאר דער עלעקשאן אויך, אנדערס וואָלט מען זיי דאָך ניט צוגענוי מען אין דער סאציאליסטישער פארטיי. ביידע פארטייען צוזאמען האָבען געצויגען איבער 8000 שטימען, נעמליך די סאציאליסטישע באלד 2500 און די ארבייטער פארטיי 6,000. דאס מאכט אויס זעכצעהן (16) פראצענט

אז אַט האָט איהר א טשאנס צו מאכען „קונקל-מונקל“ אָבער איהר זייט אזוינע כשר'ע נשמות אז איהר ווילט פון אזא טרפה'נע זאך גאָר ניט הערען. דער פאליטישען אָבער טראכט זיך ביי זיך, אז דיא וואוטערס, וואָס האָבען היינט גע-שטימט פאר דעם סאציאליסטישען קאנדידאט, קענען אפשר מאָרגען שטימען פאר א דעמאָקראט אָדער פאר א רעפובליקאנער, ווען ער וועט עפעס טאן זיי צו זיך צוצוצייען. א ראיא האט איהר אז אין הייווערהיל איז צוויי טערמי-נען געווען א מייאָר א סאציאליסט, נאכדעם איז געוואָרען א קאפיטאליסטישער מייאָר. אלזא, קען מען ערווארטען, אז דורך די צאָהל שטימען וועלען דיא פאליטישענס, אפילו גאָר אָהן קאָמ-פראַמיס מיט דיא סאציאליסטען, זיך זעהן גע-צוואונגען ארויסווארפען א ביין דעם ארבייטער. ווייטער זיינען אין מאסאטשוסעטס פאראן פיער דיסטריקטען, אין וועלכע עס הענגט אָפּ פון דעם סאציאליסטישען וואוט, ווער זאָל זיין עלעקטעט צום קאנגרעס. דאָס איז איין טהייל פון וואוטער קאונטי (דער דריטער דיסטריקט), וואו דער רעפובליקאנער איז געשלאָגען געוואָרען מיט 780 וואָטס, וועהרענד דער סאציאליסטישער קאנדידאט האט געקראָגען 1005. ווייטער כומט פאר א טהייל פון עסעקס קאונטי און א טהייל פון מידדלעסעקס (דער פינפטער דיסטריקט). דאָ האט דער רעפובליקאנער געזיעגט מיט 883 שטימען, און דער סאציאליסטישער קאנדידאט האט באקומען 1,193 שטימען. די איבעריגע צוויי דיסטריקטען, דער ניינטער און דער עלפטער, זיינען ביידע אין באַסטאָן. אין דעם ניינטען זיינען געשטאנען איינער גענען דעם אנדערען צוויי דעמאָקראטישע קאנדידאטען; איינער פון זיי האט געזיעגט מיט 253 שטימען, וועהרענד דער סאציאליסט האט גע-קראָגען 1,581; אין דעם עלפטען האט דער דעמאָקראט געקראָגען 1,866 מעהרער פאר דעם רעפובליקאנער, און דער סאציאליסטישער קאנדידאט האט באקומען 2230 שטימען.

אין מאסאטשוסעטס איז אויך די צאָהל פון נייע שטימען דיא גרעסטע פון אלע סטייטס, נעמליך 24,000 פאר די סאציאליסטישע פארטיי, און פאר ביידע צוזאמען מעהר ווי 27,000 שטימען.

דער גרעסטער פראצענט צוואוואוקס איז אין קאָלאָראדא, וואו דער וואוט פאר דיא סאציאליסטישע פארטיי איז ביי דער לעצטער עלעקשאן געווען כמעט דרייצעהן מאל אזוי גרויס וויא פאר צוויי יאָהרען. אין קאָלאָראדא האלט

טען סטרייק. אין דא צוויי דיסטריקטען האָבען דא סאציאליסטען איצטער דא דעה, ווער זאָל געהן אין קאָנגרעס, א רעפובליקאנער, צו א דע-מאָקראַט.

כמעט אזוי פיעל נייע שטימען ווי אין פענ-סילווייניא זיינען צוגעקומען אין אילינאָי, נעמט ליד איבער 17,000 פאר ביידע פארטייען צו זאמען. דער סאציאליסטישער וואוט איז ביינא-הע דריי מאָהל אזוי גרויס וויא פאר צוויי יאָהר רען. דאָס מערקווירדיגסטע איז, אז אילינאָי איז דער איינציגער סטייט, וואו די ס. ל. פ. האָט גע-האט א פיעל גרעסערען צואוואקס איידער די ס. ד. פ. ביי דער לעצטערער איז די צאָהל שטיר-מען פארדאָפּעלט געוואָרען, פון 10,000 ביז 20,000; ביי דער ס. ל. פ. איז די צאָהל געוואקס-טען פון 1,873 ביז 8,235, דאָס הייסט זי האָט ביי דער לעצטער עלעקשאַן געהאט אקוראט זעקס מאָל אזוי פיעל שטימען, ווי פאר צוויי יאָהרען. וויא אזוי קומט דאָס? זאָגען אז דא ס. ל. פ. האָט דאָרטען אגיסירט בעסער וויא די ס. ד. פ. קען מען ניט, און פאָרט זיינען פון די 17,000 נייע שטימען נאָהענט פון 7000 אפגע-געבען געוואָרען פאר דער ס. ל. פ. און אביסעל איבער 10,000 פאר דער ס. ד. פ. דאָס הייסט ארום פערציג פראָצענט פון די נייע וואוטערס, כאָלד די העלפט, האָבען „געהאט א טעות“ : זיי האָבען געוואָלט וואוטען פאר דער ס. ד. פ., אָבער זיי האָבען געוואוט פאר דער ס. ל. פ. אזוי דערצעהלט מען. צו דא ערקלעהרונג איז א ריכ-טיגע, ווייס איך ניט, און איך גלויב קיינער ווייס ניט, ווארום ווער האָט זיך ביי דא זעבען טוי-זענד מאן נאָכגעפרעגט? עס איז אָבער נאָך מיין מיינונג ווארשיינליך, אז דאָס איינצע געווען גרינע לייט וואָס זיינען אין גאנצען פרעמד צו דער סאציאליסטישער פרעסע, אָבער סימפאטי-זירען מיט דעם סאציאליזמוס און האָבען דער-פאר געשטימט פאר אירגענד וועלכען סאציא-ליסטישען טיקעט. פון וואנען נעמען זיך אזעלכע סימפאטהיזער? וויא קען מען ווערען א סאצי-אליסט, ווען מען האָט ניט געלעזען דעם „וואָיר-קער“, אָדער דעם „אפילו טו ריזאן“, אָדער דעם „סאָשאַל דעמאָקראַטיק ווערקאלד“, אָדער דעם „דיילי פיפּל“?

עס וועט דאָ ניט שאַמען ווען איך וועל אייך געבען אביסעל לאַקאָלע געשיכטע.

* * *

די סאציאליסטישע ארבייטער פארטיי איז צום ערסטען מאָל ארויס אין דא עלעקשאַן אין דער שטאדט שיקאָגא אין 1879 און האָט גע-צויגען 12,000 שטימען, אלץ מעהרער איידער ביידע סאציאליסטישע קאנדידאטען פאר פרע-

פון דעם גאנצען וואָט פון דעם סטייט, מעהר וויא אפילו אין מאסא-טשועטס, וואו דער פראָצענט פון ביידע סאצי-אליסטישע פארטייען איז נאָך צעהן (10) פראָ-צענט. אין מאַנטאנא איז אויך א רעפובליקאנער עלעקטעט געוואָרען פאר'ן קאָנגרעס דורך סא-ציאליסטישע שטימען. ער האָט געקראָגען מיט פינף טויזענד שטימען מעהר פאר דעם דעמאָ-קראַט, דא ארבייטער פארטיי אליין האָט כא-קומען זעקס טויזענד שטימען. ביז דעם יאָהר איז מאַנטאנא געווען א דעמאָקראטישער סטייט; דא פאָפּוליסטען האָבען דאָרטען אין 1892 בעקומען איבער זעבען טויזענד שטימען, דורך וועלכע דער דעמאָקראטישער קאנדידאט פאר גאָווערנער איז געשלאָגען געוואָרען. זינט יענער צייט האָבען דא דעמאָקראטען געמאכט פיוזשאַן מיט דא פאָפּוליסטען. דעם יאָהר זיי-נען זיי געשלאָגען געוואָרען דורך דא סאציאליס-טישע בעוועגונג.

נאָך מאסאטשועטס האָט דעם גרעסטען צו-וואוקס פון סאציאליסטישען וואוט צו מעלדען פענסעלווייניא, נעמליך 19,600 נייע סאציא-ליסטישע שטימען. דער וואוט פאר ביידע סא-ציאליסטישע פארטייען ביי דער לעצטער עלעק-שאַן איז געווען כמעט פיער מאל אזוי גרויס, ווי פאר צוויי יאָהרען. דער וואוט פון דער סא-ציאליסטישער פארטיי איז געוואקסען; פון 4,831 ביז 21,910, און אפילו די ס. ל. פ. האָט כמעט פארדאָפּעלט איהר וואוט, פון 2,636 אויף 5,157.

אין פענסעלווייניא זיינען אויך פאראן צוויי קאָנגרעשאַנאל דיסטריקטען, אין וועלכע די סא-ציאליסטען האָבען געהאט די באַלאַנס אָו פאר-ער. דאָס איז ערסטענס לוזערן קאונטי, וואו די סאציאליסטישע פארטיי האָט געקראָגען 3,911 וואוטס; דער רעפובליקאנער קאנדידאט פארן קאָנגרעס האָט בעקומען 16,257 שטימען און דער דעמאָקראטישער 14,041. דער צווייטער דיסטריקט איז סקולקיל קאונטי, וואו דער סא-ציאליסטישער קאנדידאט האָט געצויגען 1,928 וואוטס, דער רעפובליקאנער 14,151 און דער דעמאָקראַט 12,402. די צוויי דיסטריקטען זיי-נען דער צענטער פון דעם מיניערס סטרייק. אין לוזערן קאונטי האָט דער שעריף מיט זיינע בעהעלפערס פאר פינף יאָהרען דער'הרג'עט א פאָאר צעהנדליג סטרייקערס, וואָס זיינען גע-גאנגען מיט א פאראדע פון איין מינע צו דער אנדערער, ארויסצופאָדערען די סקעכס פון דא מיינס. אין סקולקיל קאונטי געפינט זיך שער-נאנדאָא, וואו עס איז צוערסט געקומען צו א צוואמענשטויס מיט דעם שעריף אין דעם לעצ-

פארגעקומען א שטארקע דעבאטע אין דער פאך פאליטישער פארטיי. די קאפיטאליסטישע צייך טונגען האבען דיא פאפאליסטישע פארטיי ניט געקענט פערשווייגען, און זיי זיינען געווען פול מיט רעפארטען און לייט-דארטיקלען וועגען דעם „צעהנטען פלענק“. דער רעזולטאט איז געווען 34,000 וואוטס פאר דיא סאציאליסטישע פלאטפארם.

איהר וועט אפשר זאגען, אז דער וואוט איז געווען ניט פאר דעם סאציאליזמוס, נאך פאר דיא פאפאליסטישע פארטיי גופא. טו וועל איך אייך ווייזען א פראסטען רעכנונג. אין 1892 באלד וויא דיא פאפאליסטישע פארטיי האט זיך ארגאניזירט, האט זיא געקראגען אין איילנאי 22,000, שטימען, אלזא איז אין צוויי יאהר צו געקומען איבער 37,000. פון וואנען האבען זיי זיך גענומען? אין שיקאגא זיינען ביי דער שטאדט-עלעקשאן אין אפריל 1894 אבענגעבען געווארען סך הכל 3,000 פאפאליסטישע שטימען, און אין נאָוועמבער פון דעם זעלביגען יאהר 34,000. אלזא 31,000 שטימען זיינען צוגעקומען אין שיקאגא, דאס הייסט מעהר ווי 1000 פראצענט, און זעקס טויזענד אין דיא קאנטרע, אָדער אונגעפער 33 פראצענט. אין דיא קאנטרע איז דער צעהנטער פלענק ניט אנגענומען געווארען, און אין דער שטאדט שיקאגא יע. אלזא זעהט איהר אז דער וואוט איז ניט געקומען פון דיא קאנסערוואטיווע פאפאליסטישען. דער פאקט איז, אז אלע ארבייטער יוניאנס אין שיקאגא האבען זיך אנגעשלאסען אן דער בעוועגונג און געשיקט דעלעגאטען צו דער פארטיי קאנווענשאן, און די סאציאליסטישען האבען זיך געשטיצט אויף די יוניאן דעלעגאטען.

אלזא זעהט איהר, אז 34,000 וואוטערס האבען שוין געהערט וועגען סאציאליזמוס און געשטימט פאר איהם אין איילנאי נאך מיט אכט יאהרען צוריק. דאמאלס איז דאס געווען דיא פאפאליסטישע פארטיי, היינט איז עס די ס. ל. פ., אָדער דיא ס. ד. פ., דאס הארט זיי נאך קנאפ.

דאס איז מיין ערקלערונג. ווען איהר קענט מיר דערווייזען פארוואס יעדער גענאסע פון דער ס. ל. פ., „ארבייטענדיג טאג וויא נאכט“, (וויא א לעזער פון „פארווערטס“ מיינט) האט געמאכט פינף נייע סאציאליסטישען, וועהרענדיג יעדער גענאסע פון דער ס. ד. פ. האט געמאכט נאך איין נייעם סאציאליסט און דיזעלעכע צוויי יאהר, וועל איך דאמאלס צוגעבען, אז איך האב א טעות. דערוויילע קומט ביי מיר אויס, אז דער וואוט אין איילנאי שטאמט פון אלעם סימפאטיזער מיט דעם סאציאליזמוס, וואס

זידענט פאר צוויי יאהרען אין דעם גאנצען סטייט, און אפילו אין דער לעצטער עלעקשאן איז אין דער שטאדט שיקאגא פאר ביידע סאציאליסטישע פארטייען אפגעגעבען געווארען סך הכל 13500 שטימען. אבער דא זיינען אריינגערעכענט אזעלכע דיסטריקטען וואס האבן אין זייער צייטען ניט באלאנגט צו דער שטאדט שיקאגא. אלזא קען מען זאגען, נאך דריי און צוואנציג יאהר אגיטאציע איז אין דער שטאדט שיקאגא דער וואוט פאר דיא סאציאליסטישע פארטייען געבליבען שטעהן אויף אן ארט. היינט לאמיר אייך אויפדעקען אנאנדער בלעטעל.

אין 1894 האבען זיך אין איילנאי אלע פארגעטריטענע עלעמענטען פערזאנליכע אין דער פאפאליסטישער פארטיי. מען האט אנגענומען זעהר א ראיאנאלע פלאטפארם, וואס מען רופט היינט א „פאבליק אונדערשיפ“ פלאטפארם, און מען האט געקראגען איבער 59,000 וואוטס. אין שיקאגא אליין איז דער וואוט געווען 34,000 און דער וואוט איז אבענגעבען געווארען אויף א סטריקט סאציאליסטישער פלאטפארם. אין שיקאגא זיינען געשטאנען אן דער שפיצע די סאציאליסטישען. יענעם יאהר האט דיא ס. ל. פ. פון שיקאגא געמאכט פיוזשאן מיט די פאפאליסטישען. דיא פיהרער אין דער בעוועגונג זיינען געווען טאמאס מארגאן, דזשעסי קאקס און אנדערע, וואס זיינען אונגעקאנט אויסערהאלב שיקאגא. פון דיא היינטיגע פיהרער פון דער סאציאליסטישער פארטיי זיינען דעם און סטעדמאן דעמאָלט ערסט אריינגעצויגען געווארען אין דיא סאציאליסטישע בעוועגונג.

דיא פלאטפארם וועלכע מארגאן האט פארגעשלאגען איז געווען דיא פלאטפארם פון דער ענגלישער אינדעפענדענט לייבאר פארטיי, וועלכע האט זיך דאמאלס אָקארכט ארגאניזירט. דער „צעהנטער פלענק“ פון דער פלאטפארם האט געהייסען: „קאלעקט טיוו אונדערשיפ און אלל מינו און פראדאקשאן ענד דיסטריבושאן“ (געמיינשאפטליכע אייגענע טהום אין אלע פראדוקציאנס-מיטלען און פאר-טריילונגס-מיטלען; מיט דעם מיינט מען איינערזייט אלע פאבריקען און אנדערע-זייט אלע אייגענע באהענדען). עס זיינען געווען אין דער פאפאליסטישער פארטיי פיעלע קאנסערוואטיווע ווערע מעמבערס, וואס זיינען געווען דאגעגען, — ערסטענס דיא סינגער-טעקסערס, און צווייטענס אנדערע וואס האבען מורא געהאט, אז דער סאציאליזמוס וועט אבישדעקען פיעלע סימפאטיזערס וואס וואלטען אזוי געשטימט פאר דעם פאפאליסטישען טיקעט. דורך דעם איז

שטימען. די צאָהל סאציאליסטישע שטימען איז געוואקסען אפילו אין 1900, ווען ביידע פארטייען האָבען זיך ארומגעריסען אין די קאָורטס (אין סוד) מיט אינדזשאַנק שאַנס און אלערליי מיאוסע זאכען. סך הכל אבער, איז דער סאציאליסטישער וואוט אין ניו יאָרק סטייט היינט נאָר צוויי מאָל אזוי גרויס ווי פאר צעהן יאהרען, און ניט גאנץ אזוי גרויס וועדער פאר בראיען'ען, אָדער פאר מעקקינלי. דעם נעקסטען יאהר האָט זיך אבגעטהיילט די אידישע אָפּאָזיציען מיט "פאָרווערטס", אבער די ס. ל. פ. האָט געקראָגען נייע דריי טויזענד וויא אין מאסאטשוסעטס, וואו ער איז געוואָרען דריי מאָל אזוי גרויס אין די לעצטע צוויי יאהרען. איך האָב אויף דעם מיין ערקלערונג, אבער דאָ איז ניט דער פלאץ פון דעם צו רעדן. דער פאקט אבער בלייבט א פאקט, אז אין ניו יאָרק, וואו עס געפינען זיך דיא פני פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג וואקסט זיא ניט אזוי גיך וויא ביי דיא הייווערהילער שוסטער אין דיא הענט.

א פאָרשטאָט פון ניו יאָרק איז ניו דזשיי-רוי, ער האָט דעם בעסטען טשאנס צו געניסען אלע סאציאליסטישע רעדנער טאלאנטען פון ניו יאָרק און טראָדעס. איז די ס. ל. פ. אין ניו דזשיי-רוי געבליבען שטעהן שטיל. דער צואד וואקסט איז ווייניגער ווי 20 פראָצענט, וועהרענד אין אנדערע סטייטס איז דער וואוט אויסגעוואקסען צוויי מאָל אזוי גרויס. קיין ליובאָר פארטי איז דאָ ניט געוון, קיין פיוזשאן האָט מען ניט געמאכט. דאָס איז ניט קיין פאָפּוליסטישער טישער סטייט. דער העכסטער פאָפּוליסטישער וואוט איז דאָ געווען קלענער פאר דעם וואוט פון ביידע סאציאליסטישע פארטייען.

ווען מיר בעטראכטען ווייטער דעם נייעם סאציאליסטישען וואוט, קומט נעקסט נאָך ניו יאָרק דער סטייט אָהייא, מיט נאָהענט פון 11,000 נייע שטימען; דיא צאָהל איז געשטייער גען פון זיבעטטהאלבען ביז איבער זיבעצהן טויזענד, דאס מאכט אויס באלד דריי מאָל אזוי פיעל וויא פאר צוויי יאהרען. דאָ וויל איך אייך דערמאָנען, אז מיט דריי יאהרען צוריק, ווען מעיאָר דזשאַנס פון טאָלידאָ איז געלאָפען פאר גאָווערנאָר, האָט ער געקראָגען 106,000 שטימער מען און האָט געהאט א מאיאָריטעט אין דיא גרעסטע פינף שטעט פון אָהייא, נעמליך אין סינסינעטי, קליוועלער, קאָלאָמבוס, טאָלידאָ און דייטאָן. אין אָהייא האָט דיא פאָפּוליסטישע פארטיי געקראָגען 52,000 שטימען. דאס איז דער גרונד, אויף וועלכען עס זיינען אויסגע-וואקסען די סאציאליסטישע שטימען.

אינטערעסירען זיך אין געוועהנליכע צייטען ווייניג מיט עלעקשאַנס, אבער ווען עס קומט א גרויסער סטרייק, ווי דער אייזענבאהן-סטרייק אין 1894, אָדער דער קוילען-סטרייק אין 1902, ווערען זיי אויפגערודערט.

נאָך אילינאָי איז דיא גרעסטע צאָהל נייע שטימען צוגעקומען אין ניו יאָרק, נעמליך, ביי דער ס. ל. פ. 10,531 און ביי דער ס. ל. פ. 3,264. ביידע ציוואמען האָבען זיי געקראָגען א ציוואקס פון 25,491 פאר צוויי יאהרען ביז 39,286 אין דער לעצטער עלעקשאַן. דאס מאכט אויס 54 פראָצענט, גענויער ביי דער ס. ל. פ. 82 פראָצענט און ביי דער ס. ל. פ. 25 פראָצענט. דער רעפובליקאנישער קאנדידאט פאר גאָווערנאָר, אָדעל, האָט געהאט סך הכל מיט 8,803 וואוטס מעהר פאר דעם "עמאָקראט קאָלער. אל-זאָ אין ניו יאָרק סטייט האלטען דיא סאציאליסטישען אויף אין זייערע הענט, ווער זאָל זיין נאָך ווערנאָר.

דיא אסעמבלי דיסטריקטען זיינען אין ניו יאָרק בכיון אזוי איינגעטהיילט, אז אין איינע קען קיין רעפובליקאנער קיין מאָל ניט האָפען אויסצופיהרען און אין דיא אנדערע קיין דער מאָקראט. דער איינציגער דיסטריקט, אין וועל-כען דיא שטימען זיינען כמעט גלייך צוטחיילט צווישען העמאָקראטען און רעפובליקאנער, איז דער פינפטער דיסטריקט אין ניו יאָרק. דאָר טען האָט דער רעפובליקאנער קאנדידאט פאר דער אסעמבלי געווענט מיט 58 שטימען, וועהרענד דער קאנדידאט פון דער ס. ל. פ. האָט געהאט 69 און דער ס. ל. פ. 53.

אין ניו יאָרק סטייט איז דער סאציאליסטישער וואוט געווייטסען פאר דיא לעצטע צעהן יאהר אזוי:

1892	—	17,956
1893	—	19,984
1894	—	15,868
1895	—	21,497
1896	—	17,667
1897	—	20,854
1898	—	23,860
1900	—	25,491
1902	—	39,286

פון דעם קען מען זעהן איין זאך, נעמליך, ניט געשאדט דעם סאציאליסטישען וואוט. פון אז די מחלוקות אין דער פארטיי האָבען גאר 1892 ביז 1896 ווען מען איז נאָך געווען איי-ניג, איז דער וואוט געווען אמאָהל גרעסער, אמאָהל קלענער. אין 1896 זיינען פון דער ס. ל. פ. אָבגעפאלען נאָהענט פון פיער טויזענד וואוטערס, וואס האָבען געשטימט ענט-

איך קען אייך זאגן, אז דיא פאפוליסטען פון וויסקאנסין האָבען באלאנגט צו דער סאָציאַליסטישער ריכטונג; ווען איהר ווילט, וועל איך אייך אויסזאגן א סוד, אז וויקטאָר בערגער אליין האָט אין יענע יאהרען אונטערשטיצט דיא פאפוליסטישע פארטיי.

דער נעקסטער סטייט, וואו עס זיינען אָב געגעבען געווארען מעהרער וויא צעהן טויזענדר סאָציאַליסטישע וואוטס, מינעסאָטע. דאָרטען איז דער וואוט פאר ביידע פארטייען אין דיא צווייא יאהר אויסגעוואקסען פון 4000 ביז 12000 שטימען. דאָרטען איז די פאפוליסטישע בעוועגונג אויך געווען שטארק פארבערייטעט (29000 וואוטס אין 1894).

איצטער קומען מיר קיין קאליפאָרניא. דער העכסטער וואוט איז געווען איבער 11,000, דער קאנדידאט פאר גאָווערנאָר אָבער האָט גע- צויגען נאָר 9,592 וואוטס. דער צאוואקס אין קאליפאָרניא איז געווען נאָר א קנאפער, סך הכל 2000, דאָס הייסט ניט מעהר ווי 27 פראָצענט.

דאס ערקעלערט מען איצטער דורך דעם, וואס אין קאליפאָרניא איז געווען „פיוזשאן“ מיט דער ארבייטער פארטיי. וויא אזוי האָט דיא „פיוזשאן“ געקענט שטערן דעם סאָציאַליסטי- שען וואוט, ווען דיא ארבייטער פארטיי האָט אפילו קיין קאנדידאט ניט געהאט פאר גאָווער- נאָר, וועלכער זאָל אפציהען שטימען פון דעם סאָציאַליסטישען, לייגט זיך ביי מיר אין מוח ניט, מסתמא ווייל מיין מוח איז צו קליין פאר אזעלכע טיפויניגע באטראכטינגען, יעדענפאלס האָט דיא ס. ל. פ. אין ניו יאָרק צ. ב. קיין קאָמ- פראָמיס ניט געמאכט, און איהר וואָט איז אויך נאָר געשטיגען 25 פראָצענט. ווייטער אָבער האָט דער סאָציאַליסטישער קאנדידאט פאר קאנטראָלער געצויגען מיט 1700 שטימען מעהר רער איידער דער קאנדידאט פאר גאָווערנאָר. עס געפינען זיך, וויא עס שיינט, צווישען סאָ- ציאליסטישע וואוטערס אויך אזעלכע, וואס פאר זיין איז ניט אלץ איינס, ווער עס וועט זיין גאָווערנאָר, א דעמאָקראט, צי א רעפובלי- קאנער. ווען דיא סאָציאַליסטישע פארטיי מאכט קיין פיוזשאן ניט, מאכען א טהייל פון איהרע וואָטערס פאר זיך פיוזשאן.

דער סאָציאַליסטישער וואוט אין קאלי- פאָרניא איז שוין א צאָהל, וואָס דיא פאָליטישענס קענען זיין ניט אוועקמאכען מיט דער האנט. דער רעפובליקאנער קאנדידאט פאר גאָווערנאָר איז אין דעם לעצטען קאמפיין ארויס א זיענער נאָר מיט 1550 שטימען. אלזא, דיא 1700 סאָציאַליסטישע שטימען וואס מי קען אפציהען פון דער סאָציאַליסטישער פאר-

איצטער קומען מיר קיין וויסקאנסין, וועל- כער פארנעהמט א באזונדערען פלאץ אין דער סאָציאַליסטישער פארטייבעוועגונג פון דיא לעצטע פאָר יאהר. וויסקאנסין האָט צוגע- שמעלט 9,000 נייע סאָציאַליסטישע וואוטס, דאס מאכט אויס א צירואקס פון 126 פראָ- צענט. אין דער שטאט מילוואָקי האָבען דיא צוויי סאָציאַליסטישע קאנדידאטען פאר'ן קאָנ- גרעס, וויקטאָר בערגער און ביסטארויס, בעקור מען צוזאמען מעהר וויא 11,000 וואוטס. דיא שטאט מילוואָקי איז איצטער דיא דריטע שטאט אין דיא יונייטעד סטייטס נאָך דער צאהל וואָוטס נאָך, ווען איהר בארעכענט אבער דעם פראָצענט, איז מילוואָקי דיא ערסטע פון אלע סאָציאַליסטישע שטערט. דיא צאָהל שטי- מען, וואס זיינען אבגעגעבען געווארען פאר ביידע סאָציאַליסטישע פארטייען אין ניו יאָרק, שיקאָגא און מילוואָקי, און דער פראָצענט פון אלע שטימען זיינען געווען דיא פאלגענדע:

צאָהל	פראָצענט.
גרייטער ניו - יאָרק	5
שיקאָגא	5
מילוואָקי	17

אלזא זיינען אין מילוואָקי א זעקסט-הלק פון אלע שטימען סאָציאַליסטישע. מילוואָקי איז צוטהיילט אין צוויי קאָנגרעגיישאנאל דיס- טריקטען, און אין ביידע האלטען דיא סאָציאַ- ליסטען דיא באלאנס אזוי פאווער; אין איינעם האָט דער רעפובליקאנער באקומען מיט 1,633 וואוטס מעהרער פאר דעם דעמאָקראט, און דער סאָציאַליסטישער קאנדידאט האָט געהאט 5,167 וואוטס; אין דעם צווייטען האָט דער רעפובליקאנער געהאט מיט 4,000 וואוטס מעהרער און דער סאָציאַליסט האָט געקראנגען 6,060.

וויא אזוי קומט דאס? איז מילוואָקי א גרעסערע פאבריק שטאָט איידער ניו יאָרק? אָדער איז דער דרוק פון קאפיטאל דאָרטען שטארקער איידער אין ניו יאָרק? אָדער אפשר איז בערגערס סאָציאַליסטישע וויעה א בעסערע איידער די ניו יאָרקער זאָרטע? דאָס וועלן די ניו יאָרקער גענאָסען אורדיי ניט וועלן צוגעבען (איך געוויס גלייב דאָס ניט). אלזא, וויא אזוי? פאר- וואס זאָלען מיר אָבער דוקא באשטעהן אויף דעם, אז דער סאָציאַליסטישער וואוט איז גע- באָרען געווארען אָהן א טאמע-מאמען, פאר- קעהרט וויא אלצדינג אין דער וועלט? ווען איהר וועט נאכקוקען אין דעם פאָסעמייני ספי- סאָק, וועט איהר געפינען, אז אין 1894. האָט שוין דיא פאפוליסטישע פארטיי געהאט אין וויסקאנסין מעהר וויא 25,000 שטימען און

וואָלט געווען דער פאל, ווען דיא סאציאליסטישע פובליקאציע, שפיעלען שוין א ראלע. מיט דיא ניין טויזענד סאציאליסטישע שטימען קען שוין דיא סאציאליסטישע פארטיי האלטען א בייטש איבער ביידע אלטע פארטייען.

א חוץ דעם זיינען אין קאליפארניע פאראן צוויי דיסטריקטען, וואו דיא עלעקשאן פון א קאנגרעסמען היינגט אָפּ פון דעם סאציאליסטישען שטען וואָרט. ערסטענס, איז דאס דער פערטער דיסטריקט אין סאן־פראנציסקא, וואו דיא יוניאָנלייבאַר פארטיי האָט ארויסגעשטעלט איהר רען א קאנדידאט, ליווערנאש, פארן קאנגרעס; גענען איהם איז געלאָפּען קאהן, א רעפובליקאנער (ביידע זיינען אידען). קאהן שטעלט זיך אויך ארויס פאר אן ארבייטער פריינד, און ער האָט זעהר שטארק געארבייט אין קאנגרעס פאר געוועזענע גענען דיא שטיינאמען, (כינעזער) מען זאָל זיין ניט אריינלאָזען קיין אמעריקא. דיא ארבייטער פערלאנגען עס, און קאהן איז דער פאר בייא דיא ארבייטער זעהער פאָפולער.

דער קאנדידאט פון דער יוניאָנלייבאַר פארטיי איז געווען אינדאָרסט פון דער דעמאָקראטישער פארטיי און האָט געקראָנען סך הכל מיט 141 שטימען מעהר פאר קאהנען. מי ווייס נאָך ניט אויף געוויס, צי ער וועט אריין אין קאנגרעס, ווארים עס געהט נאָך א שטרייט אין דיא קאָורטס (געריכטען). קאהן באהויפטעט, אז מען האָט ניט ריכטיג געציילט דעם וואָרט. אין יעדעם דיסטריקט איז נאָך גענען דעם קאנדידאט פון דיא יוניאָנס געלאָפּען א סאציאליסטישער קאנדידאט וועלכער האָט געצויגען איבער זעקס הונדערט שטימען. אלזא, עס האָט געפעהלט נאָך א האָר, אז דורך דיא סאציאליסטישע שטימען זאָל דער רעפובליקאנער נער קאנדידאט שלאָגען דעם קאנדידאט פון דער יוניאָנלייבאַר פארטיי.

דער אנדערער דיסטריקט, וואו דיא סאציאליסטישע וואָרטס האָבען עפעס וואס צו זאָגען אין דיא עלעקשאנס, איז דער צווייטער; דאָרטען האָט דער דעמאָקראט געזיגט מיט 355 וואָרטס, וועהרענד דער סאציאליסטישער קאנדידאט פארן קאנגרעס האָט געקראָנען 731 שטימען.

דיא יוניאָנלייבאַר פארטיי, א חוץ וואס זיא האָט עלעקטעט אין סאן־פראנציסקא צוויי קאנדידאטען פארן קאנגרעס, האָט אין דער נייער לערוויסליטשור איין כענאטאָר און זיבען אסעמבלי לייט.

דיא גרינדונג פון אן ארבייטער פארטיי ערלעהרט געוויס דעם שוואכען וואוקס פון דעם סאציאליסטישען וואָרט, אָבער דאס זעלבע

מיט ציפערן. וועהרענר די לעצטע צוויי יאָהר, זיינען אין 35 סטייטס צוגעקומען צו ביידע סאָציאליסטישע פארטייען 144,000 נייע וואוטס. פון דער צאָהל זיינען צוגעקומען צו דער סאָציאלדעמאָקראטישער פארטיי איבער 124,000 און צו דער ס. ל. פ. נאָהענט פון 20,000. לאָמיר צוערשט אונטערזוך קען, וויא פארהאלט זיך דער צוואוואקס צו דער פאָפּוליסטישער בעוועגונג.

לאָמיר נעהמען ערסטענס אעלכע סטייטס, וואו דער סאָציאליסטישער וואוט איז גרעסער איידער דער העכסטער פאָפּוליסטישער וואוט איז ווען עס איז געווען; צווייטענס, וואו דער סאָציאליסטישער וואוט איז קלענער פאר דעם אמאָליגען פאָפּוליסטישען. צוא דער ערסטער קלאסע געהערען מאסאטשועטס, קאנעקטיקוט, ניו־יאָרק, פענסילווייניא, נירדווייניא, דעלאוואר; אלע איבעריגע געהערן צו דער צווייטער קלאסע, א חוץ מיזורי, וואו דער וואוט איז געפאלען. דעם סטייט וועלען מיר בעטראכטען בעזונדער.

עס ווייזט זיך אויס, אז דיא נייע וואוטס, וואס זיינען צוגעקומען צו דער סאציאליסטישער פארטיי (ס. ד. פ.) באטרעפען

אין פאָפּוליסטישע סטייטס — — — 70,000
אין אלע אנדערע — — — — — 54,000
אין דיא 54,000 נייע וואוטס זיינען אריינגערעד-
כענט פענסילווייניא, וואו עס איז געווען דער
קוילען-סטרייק, און מאסאטשועטס, וואו דיא
אגיסטאציען ווערט שוין געפיהרט דורך דיא לע-
דזשיסלייטשור. אין דיא צוויי סטייטס אליין
איז צוגעקומען איבער 41,000 סאָציאליסטישע
וואוטס, אין אלע איבעריגע ניט פאָפּוליסטישע
סטייטס סך הכל פענס מעהר וויא 13,000.
קענט איהר נאך ווינשען א בעסערען באווייז,
וויא 70,000 נעגען 13,000?

דער איינציגער סטייט וואו דיא ס. ד. פ. האָט אָנגעוואָרען וואוטס, איז מיסורי. מיסורי האָט א מאָל געהאט א שטארקען פאָפּוליסטי-
שען וואוט. דאָרטען אָבער איז בייא דער
לעצטער עלעקשאן געווען נאָך א „פאָבליק
אָונערשיפ“ פארטיי (איך וואָלט געזאגט, א דרי-
טע סאָציאליסטישע פארטיי, אָבער איך האָב
מורא), און זיא האָט געצויגען 3,358 וואוטס.
ווען איהר וועט צולייגען דיא וואוטס, וואס
שטאמען געוויס פון דיא פריהערע פאָפּוליסטען,
וועט איהר זעהען, אז אין דער אמת' זיינען נאָך
צוגעקומען איבער 2,000 וואוטס, וואָס זיינען
„אויף סאציאליסטיש“, נאָר וואס 804 וואר-
טערס פון דער ס. ד. פ. און 325 פון דער ס. ל. פ.
פ. האָבען איבערגעמופט צו דער פאָבליק אונער-
שיפ פארטיי. זייא האָבען אלץ אויף פאר זיך

א רעפובליקאנער פרעזידענט, דאָס הייסט, הונ-
דערט און פיר און פופציק (154) שטימען אהין
אדער אהער. נו, לאָמיר א קוק טאָהן מיט וואס
פאר א מאיאָריטעט זיינען דיא פרעזידענטס
עלעקטעט געווארען זיינט 1876, ווען הייעז איז
געווארען פרעזידענט נאָר מיט איין שטימע
מאיאָריטעט, און יענע אויף א גע'גנב'עמע:

1880	—	—	59
1884	—	—	37
1888	—	—	65
1892	—	—	132
1896	—	—	95
1900	—	—	137

נעקסטען יאהר וועט דיא צאָהל שטימען
פאר פרעזידענט זיין 476; פון דעם מאכט אויס
154 כמעט א דריט-חלק (32 פראָצענט). דיא
גרעסטע מאיאָריטעט, מיט וועלכע א פרעזי-
דענט איז ביז אהער ערוועהלט געוואָרען, איז
געווען 137 פון 447, דאָס הייסט נאָר 30 פראָצ.
איך פראָפאגאנדיר דאָ קיין פיווישאן ניט
מיט אירגנעך וועלכע אלטער פארטיי פאר דיא
נעקסטע פרעזידענטשאל קאמפין. דיא אומ-
שמענדע פאר דעם זיינען נאָר ניט גינכטיג. דיא
רעפובליקאנער פארטיי איז בייא זיך זיכער,
אז זיא וועט אויספיהרען. דיא דעמאָקראטען
זיינען צוטהיילט און האָבען קיין טשאנס ניט
צו עלעקטען א פרעזידענט. א פיווישאן מיט זיי
וואָלט זיי ניט העלפען און דיא סאציאליסטען
וואָלטען פון דעם קיין נוצען ניט האָבען. חוץ
דעם וועלען נאָך דיא דעמאָקראטען דעם שדוך
ניט וועלען. אָבער עס איז נאָר א פראגע פון
צייט. א פאליטישע פארטיי, וואס האָט דיא
מעגליכקייט צו ענטשיידען ווער זאָל זיין פרע-
זידענט, דאס הייסט וויא זאָל זיך פיהרען דיא
אינערע און דיא אויסווערטניגע פאליטיק, האָט
אויף זיך נאָר אַנאנדער פערזאנטוואָרטליכקייט
איידער א קליינע פראָפאגאנדא פאריי—

לאָמיר איצטער בעטראכטען, פון וואנען
האָט זיך גענומען דער גרויסער צוואוואקס שטי-
מען. דאס וועט אונז געבען דיא מעגליכקייט
איינצוזהען, פון וואנען מען קען ערווארטען
א ווייטערן צוואוואקס. איך האָב שוין באוויזען
אז אין א פאָר סטייטס, וואו דיא סאציאליסטי-
שע פארטייען האָבען געהאט דעם גרעסטען ער-
פאָלג, איז שוין פריהער דיא פאָפּוליסטישע בע-
וועגונג געווען זעהר שטארק. איך ווייס, אז פילע
לעזער וועט דאס ניט געפעלען, ווארים הגם מי
איז שוין לאנג ארויס פון דער ס. ל. פ., אָבער
וועגען דער פאָפּוליסטישער בעוועגונג איז מען
נאָך געבליבען מיט דיא אלטע פאָרארטטהיילע.
נו, וועל איך אייך דאס פראווען דערווייזען

קיין מורא נישט. אלע סטייטס זיינען דא איינגע-
טיילט אין צוויי קלאסען: ערסטע קלאסע, וואו
דער צוואואקס איז גרעסער פאר דעם עוועריטש,
און צווייטע קלאסע, וואו דער צוואואקס איז
קלענער פאר דעם עוועריטש. מיר וועלען נעמען
נאָר רונדע צאלען, עס זאָל זיין גרינגער צו גע-
דענקען.

וואוטס אין	נייע וואוטס 1902
1900	צאהל פראָצ.
ערסטע קלאסע	40,000 — 88,000 — 220
צווייטע קלאסע	54,000 — 36,000 — 66

אלזאָ אין יענע סטייטס, וואו דער וואוט
איז שוין פאר צוויי יאהרען געווען 54,000, איז
צוגעקומען נאָר 36,000 אָדער 66 פראָצענט;
וואו דער וואוט פאר רעכטען איז נור געווען
40,000, איז צוגעקומען כּעהר ווי דאָפּעלט אזוי-
פיעל ווי אין יענע סטייטס, אָדער איבער 200
פראָצענט.

כדי עס זאָל קיין פריטשעפּקיס נישט זיין,
וועל איך מאכען נאָר אנאנדער רעכנונג. לאָמיר
מאכען אין קלאסע פון מאקאטשוסעטס און
פענסילווייניא, און צווייטע פון אלע איבעריגע
אלטע סאציאליסטישע סטייטס, דאָס הייסט ניו
יאָרק, ניודזשערזי, קאנעטיקוט, אַהייאָ, אילינאָי,
וויסקאנסין, מיסארי, מינעסאָטא, קאליפאָרניא,
און א דריטע פון אלע נייע סטייטס. אונזער
חשבון שטעהט אזוי.

וואוטס אין	נייע וואוטס 1902
1900	צאהל פראָצ.
מאסס. און פא.	15,000 — 41,000 — 273
אנדערע אלטע סט.	54,000 — 43,000 — 80
נייע סאָצ. סטייטס	25,000 — 39,000 — 156

איהר זעהט אז די נייע וואוטס זיינען גלייך
צוטיילט צווישען די דריי קלאסען, אן ערך פון
40,000 איז צוגעקומען אין מאקאטשוסעטס און
פענסילווייניא, און אזוי פיעל איינערזייטס פון
אלע אלטע סאציאליסטישע סטייטס, אנדערער-
זייטס פון די נייע סטייטס. אָבער דער פראָצענט
אין די נייע סטייטס איז באלד צוויי מאל אזוי
פיעל ווי אין די אלטע, נישט רעכענענדיג מא-
סאטשוסעטס און פענסילווייניא, איז דער סא-
ציאליסטישער וואוט בעסער אויסגעוואקסען
דאָרטען, וואו דיא סאציאליסטישע פארטיי גע-
שיכטע איז אונטעקאנט.

דעם ערסטען רעזולטאט פון דעם נייעם
וואָט האָבען מיר שוין געזעהן: דיא נאציאָ-
נאל עקזעקוטיווע פון דער סאציאליסטישער
(סאציאל-דעמאָקראטישער) פארטיי איז א-
בערגעטראָגען געוואָרען קיין אַמאָהא, נעבראס-
קא. דיא וועסט הויבט אן צו געבען מאָן אין
דער בעוועגונג. וועהרענר אלע

נעמאכט פיוזשאן נישט ווארטענדיג אויף דיא
סאציאליסטישע פארטייען.

אָבער כדי זיך נישט צו אמפערן, וועל איך
אויך מאָן צוליעב און אראפציהען דעם פאר-
לוסט אין מיסארי פון דעם פאָפּוליסטישען קאָ-
לאָם, בלייבט פאָרט 69,000 גענען 13,000. נו?
בייא דער ס. 5. פ. איז דער רעזולטאט
דער אייגענער. אין מאסאטשוסעטס, ניויאָרק,
פענסילווייניא און דעלאוואר זיינען צו איהר
צוגעקומען ווייניגער וויא צעהן טויזענדר וואו-
טערס, אין דיא פאָפּוליסטישע שטאטען מעהר
וויא 11,000. דיא ס. 5. פ. האָט אָנגעווארען
איבער 3,000 וואוטס אין ניו סטייטס, נעמ-
ליך; מיין, קאנעטיקוט, ראָדאיילענד, ניו-
דזשערזי, מיסארי, אייזאָווא, יוטא, מאָנטאנא און
טעקסאס. דיא אורזאכען פון דעם פערלוסט זיי-
נען גוט בעקאנט און האָבען גאָרנישט צו מאָן
מיט אונזער פראנע.

אלזאָ, מיר זעהען, אז אין דיא פאָפּוליסטי-
שע סטייטס זיינען וועהרענר דיא לעצטע צוויי
יאהר דיא סאציאליסטישע פארטייען געווען
ערפאָגלייכער איידער אין יענע, וואס זיינען
קיין מאל נישט באריהרט געווארען פון קיין אן-
דער סאציאליסטישער אַניטאציאָן א חוץ דיא
פראָפאגאנדא פון סאציאליסטישע פארטייען.
לאָמיר איצטער באטראכטען דיא לאגע פון
אנאנדער זייט. דורכשניטליך איז דער וואוט
פון דער ס. ד. פ. געוואקסען 132 פראָצענט.
נאטירליך, אין איינע סטייטס איז דער צוא-
וואקס געווען גרעסער איידער דער דורכשניט,
אין אנדערע קלענער. לאָמיר אקאָרסט א קוק
מאָן אין וועלכע איז דער צוואוואקס געווען
גרעסער, אין וועלכע קלענער וויא דער דורכ-
שניט.

צו דער לעצטער קלאסע (קלענער) געהערן
די פאָלגענדע סטייטס: ניויאָרק, קאנעטיקוט, ניו
דזשערזי, אילינאָי, וויסקאנסין, מיסארי,
קאליפאָרניא, אלץ אזעלכע סטייטס וואו דיא
סאציאליסטישע פארטייען זיינען שוין א צייט
באקאנט, נאָך זינט דיא טעג פון דער ס. 5. פ.
א חוץ דעם נאָך אין מיין, ניו העמפשייר, מישי-
גאן, און טעקסאס. אין די איבעריגע סטייטס
איז דער וואוקס געווען גרעסער ווי דער דורכ-
שניט. פון יענע סטייטס, וואו די בעוועגונג איז
עגטער איז דער צוואוואקס גרעסער. אין מאסא-
טשוסעטס און פענסילווייניא, וואו עס זיינען
פאראן בעזונדערע אומשטענדען און נאָך אין
אַהייאָ, אלע איבעריגע סטייטס זיינען אין דיא
וועסט. דאָ האָט איהר א טאבלישקע, וואו
איהר קענט זעהן דעם וואוט אין 1900 און וויא
ער איז געוואקסען, קוקט זיך טאקי איין, האָט

אימער מורא געהאט פאר א צו ניכען וואוס פון דער פארטיי, וועלכער וועט מאכען שווער און אפילו אונמעגליך צו קאנטראלירען דיא בעוועגונג. זיא האָט געהאָפּט, אז דיא בע-וועגונג וועט וואקסען פאמעלאך ווי אין דייטש-לאנד. זיא האָט זיך לוסטיג געמאכט פון א סאך ציאליסטישער בעוועגונג, וואס וואקסט אויס איבער נאכט. זיא האָט געלאכט פון יענע וואס האָבען באהויפטעט, אז אין אמעריקא וועט דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג אויסוואקסען מיט איין שפרונג. דיא ס. ל. פ. האָט געהאָפּט, אז עס וועט איהר געלינגען מיט איהר טאקטיק אָפצוהאלטען דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג, זיא זאָל ניט וואקסען צו גיך. זייא האָבען זיך אמת, געסטארעוועט, עס האָט אָבער ניט געהאָלפּען. דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג איז אויסגעוואקסען אויף'ן אמעריקאנער אופן, און זיא וועט פון היינט אָן ווייטער וואקסען אויף'ן אמעריקאנער אופן.

יצחק-אייזיק בן אריה-צבי.

דער סאָציאליסטישער וואוט פערגליכען מיט דעם פאפולריסטישען.

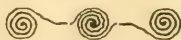
ביידע צוזאמען פאפולריסטישער וואוט		ס. ל. פ.		ס. ד. פ.		ס. ל. פ.		
יאהר	צ. הל	1902	1900	1902	1900	1902	1900	
1892	85,000	2312	928	—	—	2312	928	אלאבאמא,
1894	3900	519	—	—	—	519	—	אריזאנא,
1894	51,000	9799	7572	207	—	9592	7572	קאליפארניע,
1894	82,000	8792	1376	1432	692	7360	684	קאלאראדא,
—	—	229	57	229	—	—	57	דעלאווער,
1894	7000	1567	—	—	—	1567	—	איודאה,
1894	60,000	28,402	11,060	8235	1373	20,167	9687	אילינואָיס,
1892	22,000	8890	3037	1756	663	7134	2374	אינדיאנא,
1895	32,000	6360	3003	—	259	6360	2742	אויאָווא,
1894	118,000	4078	1605	—	—	4078	1605	קענזעס,
1892	23,000	2421	1150	535	390	1886	760	קענטאָקי,
1894	5000	1974	878	—	—	1974	878	מעין,
1894	9000	39,708	12,315	6079	2599	33,629	9716	מאסאטשוסעטס,
1894	30,000	5435	3729	1264	903	4271	2826	מישיגען,
1894	29,000	12,555	4394	2426	1329	10,129	3065	מינעסאטא,
1892	41,000	6304	7433	969	1294	5335	6128	מיזורי,
1892	7000	2466	824	—	116	2466	708	מאָנטאנא,
1892	83,000	3757	823	—	—	3757	828	נעבראסקא,
1892	1300	1057	790	—	—	1057	790	ניו העמפשייר,
1894	4700	7339	6683	1848	2074	5491	4609	ניו דזשירזי,
1893	17,000	39,286	25,491	15,886	12,622	23,400	12,869	ניו יארק,
1895	53,000	17,253	6535	2983	1688	14,270	4847	אָהיו,
—	—	1963	815	—	—	1963	815	אָקלאהאמא,
1892	27,000	3532	1494	—	—	3532	1494	אָרעגאן,
1892	19,000	27,067	7467	5157	2636	21,910	4831	פענסילווייניע,

סטייטס ביין אטלאנטיק אָושען האָ-בען נאָך 87,000 וואוטס אויפצואווייזען, שוין מיט מאסאטשוסעטס אין פענסילווייניא צוזא-מען, שטיצט זיך דיא וועסט, אָנהייבענדיק פון אָהיו, אויף 132,000 וואוטס.

אין דער ס. ל. פ. איז פונקט פארקעהרט, זיא האָט געצויגען אין דיא איסט 31,000 וואוטס און אין דיא וועסט איבער 22,000 ביי דער ס. ל. פ. בלייבט נאך אליא ניריארק דער צענטר פון דער בעוועגונג, אין דער סאָציאל-דעמאָקראטישער פארטיי האָט ניריארק שוין אָנגעוואָרען דעם איינפליס און דיא וועסט וועט פון איצט אָן שפילען דיא הויפטראָליע.

אנאנדער וויכטיגער פונקט איז, אז דיא מאיאָריטעט פון דיא וואוטערס זיינען גרין אין דער פארטיי בעוועגונג. זייא זיינען ווייניג בע-קאנט מיט דער דיסציפלין און דיא מנהגים פון דיא סאָציאליסטישע פארטייען. זייא בריינגען אָבער מיט זיך דיא אמעריקאנער אידעען און דעם אמעריקאנער פיהרונג. דיא ס. ל. פ. האָט

1895	159,000	3513	2008	—	162	3513	1846	מעקסעס,
1898	2878	2927	823	—	106	2927	717	יוטא,
1892	1900	5573	1609	834	—	4739	1609	יואשינגטאן,
1894	25,000	16,748	7619	791	524	15,957	7095	וויסקאנסין
1892	7700	552	—	—	—	552	—	וויומינג,
1893	2000	157	225	157	—	—	225	ווירדזשיניע,
1894	9000	1245	518	—	—	1245	518	בארטה דאקאמא,
1892	800	3634	2639	777	898	2857	1741	קאנעקטיקוט,
1892	26,000	2738	169	—	—	2738	169	סויה דאקאמא,
1895	369	1283	2858	1283	2858	—	—	ראוד איילענד,
—	—	271,358	127,520	52,671	33,186	218,687	94,394	אין 35 סטויטס
1894	25,000	—	27	—	—	—	27	ארקאנזאס,
1894	4800	—	601	—	—	—	601	פלארידא,
1895	989	—	1299	—	391	—	908	מעריילענד,
1892	23,000	—	667	—	257	—	410	טענעסי,
1894	740	—	371	—	—	—	371	ווערמאנט,
1892	4000	—	286	—	—	—	286	וועסט ווירדזשיניע
—	—	271,358	131,156	52,671	33,834	218,687	97,322	אין אלעמען

רעפלעקטיווע בעוועגונגען.

טהייל פון דיא נערווען-סיסטעם. — דארטען איז דער ווילען, דער שכל א. ז. וו.

דארטען ווערען געבארען פערלאנגען און פארדערונגען וועלכע אלע טהיילען פון קערפער מוזען געהאָרען און מוזען פאלגען.

אין מיין מוח, למשל, ווערט געבארען דער פערלאנג אויסצושרייבען עפעס; איך גיב דאָ אזוי וויא א בעפעל צו אלע אָרגאנען פון מיין קערפער און זיי מוזען פאלגען דעם פערלאנג — און אזוי זיך בעוועגען אז דער פערלאנג זאל אויסגעפיהרט ווערען. — דאס האָבען מיר שוין געזעהן פריהער — וויא אזוי אבער גרייכט דער פערלאנג פון מוח צו דער האנד, אָדער צו די פינגער?

ווייטער: אין אונזערע פינגער זיינען פאראנען קליינע נערווען-קערפער, וועלכע זיי נען זעהר עמפפונדליך צו יעדער זאך וואס ריהרט זיי אן; מיט זיי דערהאלטן מיר לייזן אנטאפען צווישען סאמעט אָדער טוד, א זשאבע גלאָז אָדער פוטער. ווייזשע דערגרייכט דער איינדרוק וואס דיא גלאָז אָדער דיא זשאבע מאכט אויף דיעזע נערווען-קערפער פון אונז זערע פינגער — וויא אזוי דערגרייכט אָט די זער איינדרוק צום געהירן?

וויא ארבייט א טעלעגראף אָדער א טעלע-פאָן? אין איין פלאץ איז פאראנען א מאשין אין וועלכער עס ענטשטעהט א בעשטימטער

אס נערווען - סיסטעם בעשטעהט פון א גרויסע מאסע נערווען-געוועבען, וועלכע געפינען זיך אין שארבען. מיר רופען עס געהירן, (מוח): און דיא פארזעצונג פון געהירן איז דעם רוקען ביין —

דער רוקען-מאדך. (חוט השדרה, ספיינאל קאָד, ספיינאָל מאָזג.) ארום די וויכטיגסטע אָרגאנען פון קערפער געפינען זיך נאָך א גרויסע מאסע פון נערווען-פונקטען — וועלכע זיינען פאר-בונדען איינער מיט'ן אנדערן דורך די נערווען-פערעם — בעקאנט אונטער דעם נאמען: דיא סימפאטישע נערווען-סיסטעם. פון דעם מאדך און רוקען-מאדך — געהן ארויס דינע נערווען-פערעם, וועלכע פארצווייגען זיך איבער יעדען טהייל קערפער.

מיר האָבען געזעהן אין אונזערע פאָריגע אר-טיקלען (צוקונפט 1902, פ. 393 און פ. 548) אז דיא נערווען-סיסטעמע רעגולירט אלע טהע-טינקייטען פון יעדען אָרגאן און פון יעדען גע-וועב אין קערפער; לאָמיר זעהן וויא אזוי קומט עס פאר.

אין קאפ געפינט זיך דאס וויכטיגסטע

ווען שטראם ניט פארלארען אויף וועג פון דיא נערווען פערדעם אין דיא ארומיגע געוועבען? דערפאר וואס דער דיענער נערווען פאָדעם איז ארומגערינגעלט ארום און ארום מיט אזא מאַ טעריאל, וועמעס נומצען איז איינצוהאלטען דעם נערווען שטראם פון צו דערגרייכען דיא ארומיגע געוועבען — און אזוי קען דער דאָזיגער נערווען שטראם געהן נור אין איין ריכטונג — פון געהירן צום בעשטימטען מוסקול אדער אבר, אדער פון אויסערן נערווען קערפער צום געהירן.

ווייסען מיר איצטער דריי פאקטען.
1. א צענטראלער אָרגאן, א מיטעל פונקט, דער מאַרף (דאס געהירן) דאָרט ווערען געבאָרען אלע אונזערע גייסטיגע טהעטיגקייטן טען: אונזער ווילען, אונזער פארשטיין און אונזער פיהלען.

2. נערווען אָרגאנען וועלכע געפינען זיך אין דיא אויסערע טהיילען פון קערפער און וועלכע זיינען עמפּינדליך, יעדע בעזונדער, צו פארשריבענע ענדערונגען אין דער אויסערער נאטור, דהיינו דיא אָנטאָפּונגס אָרגאנען אין דיא פינגער און אין דיא הויט וועלכע ווערען פארשיידענע געענדערט דורך ווארעמקייט און קאלטקייט, הארטקייט און ווייכקייט; דיא אויך ענדערונגען וועלכע זיינען זעהר עמפּינדליך צום איינפלוס פון ליכט שטראהלען, אונזערע אויערען נערווען, וועלכע זיינען ווידער ענדע פּינדליך צו דער ווירקונג פון יעדען רויש; גע-שמאק אָרגאנען וועלכע געפינען זיך אין אונזער צונג און וועלכע זיינען זעהר עמפּינדליך צו די ווירקונג פון פארשידענע מאטעריאלען וואס גע-פינען זיך אין אונזער שפיין — אזוי, אז זייא ווערען אנדערש בעאיינפלוסט פון זיסעס, וויא פון ביטערע; פון געזאלצענע וויא פון זויערע; א. ז. וו.

3. נערווען פערדעם — וועלכע פאראייניגן גען דעם צענטראלען קערפער מיט דיא אויסער נערווען קערפערלאך, — און דורך אָט דיא נער-ווען פערדעם ווערט יעדע ענדערונג, וואס קומט פאָר אין דיא אויסערע נערווען אָרגאנען אריי-בערגעטראָגען צום מאַרף, און פארקעהרט יעדע ענדערונג פון מאַרף ווערט ארייבערגעטראָגען צו פארשידענע אויסערע אָרגאנען; דיזעלביגע פע-דעמליך פאראייניגען אויך אין הונדערטער פארשידענע וועגען, דיא פארשיידענע טהיילונג פון דעם מאַרף — איינע מיט דעם אנדערען, אזוי אז דיא קלענסטע ענדערונג אין איין טהייל מאַרף, טראָגט זיך אריבער צו אלע אנדערע טהיילען מאַרף.

איצט לאָמיר געהן ווייטער.

עלעקטרישער שטראם — אין אנדערען פלאטין איז פאראנען א מאשין אין וועלכער דיעזער שטראם מאכט צייכענס — אָדער ווידערהאלט דיא וויבראציען, דאס ציטערען פון דער מענשליכער שטימע, וויזשע דערגרייכט דער עלעקטרישער שטראם פון איין מאשין צו דער אנדערער? דורך דראטען פון א בעשטימטען מאטעריאל, דהיינו, פון קופער אָדער אייזען. וויזשע קומט עס אז ווען דער עלעקטרישער שטראם פליעסט פון איין ברעג דראט צום אנ-דערען — ווערט עס גיט פערלארען פון דראט אין דיא לופט אָדער אין אנדערע ארומיגע זא-כען איידער עס דערגעהט נאָך צום ברעג? דערפאר, ווייל דער דראט איז איזאלירט, ד. ה. דער דראט איז איינגעוויקעלט אין אזא מאַ טעריאל, דהיינו גומיאקסטיק, אָדער גוטטא פערטשא, וועלכע לאָזט פאר קיין פאל ניט דורך קיין עלעקטרישען שטראם — ער כן בלייבט נור איין ריכטונג אין וועלכער דער שטראם קען געהן — אין די ריכטונג פון דעם דראט, ווייל דורך איהם קען אן עלעקטרישער שטראם דורכ-געהן זעהר לייכט.

עטוואס עהנליכעס פאסירט אויך אין דעם נערווען סיסטעם; אין די נערווען קערפער אין אונזערע פינגער קומט פאָר אן ענדערונג פון דער קלענסטער בעריהרונג מיט אירגענד וועל-כען קערפער; דיזע ענדערונג — אין וואס איהר נאטור זאָל ניט בעשטעהן — בלייבט ניט אין די קערפערלאך — נור דורך נערווען פערדעם — וועלכע וויא, טעלעגראפיע דראטען — ציהען זיך פון יעדען איינצעלנעם פון דיזע טויזענדע קער-פערלאך צום מאַרף — אָט, דורך דיזע נערווען פערדעם, פליעסט דער שטראם פון נערווען קראפט, וועלכער איז אויפגערגעט געוואָרען אין נערווען קערפער פון פינגער — דירעקט צום מוח — און אזוי ווייסט דער מוח, אז א קאלטע, קלעפּיגע זשאכע, א קאלטער, הארטער שטיין, אָדער א ווייכער אנגענהמער סאמעס האָט זיך אָנגעריהרט אָן פינגער און אזוי גייט עס ווידער אויך צוריק: אין אונזער מוח, איז ענטשטאנדען דער פערלאנג צו שרייבען; אלע אָבטהיילונג-גען פון מוח זיינען אָבער פאראייניגט איינער מיט דעם אנדערען אזוי וויא מיט טעלעגראפיע דראטען — דורך גאנץ דינע נערווען פערדעם — און דער מוח איז פאראייניגט דורך נערווען פערדעם מיט יעדען אבר, און יעדען טהייל פון קערפער. דער פערלאנג ווערט דערפאר גלייך בעקאנט מיט דיא מוסקלען פון האנד און פון קערפער וואס זיינען זיך שייך דערצו, און זייא מוזען מאכען דיא בעוועגונגען, וועלכע זיינען גייטיג צום שרייבען. פארוואס ווערט דער נער-

דזשאַנקטיואָנס ווערען אַרויס געשיקט פון מוח צו די אויסערע אָרגאַנען פון קערפּער*); דהיינו א שטארקער שטראַהל פון ליכט ריהרט אַן דאס אויג און רעגט דיא נערווען קערפּער וועלכע גע- פינען זיך אויפ'ן אינערליכען טהייל אויג; פון יענע נערווען-קערפּער געהט גלייך א ידיעה צום געהירן און דאָ שיינט א שטארקער ליכט* וויא נור דער מוח האָט ערהאַלטען דיא ידיעה, גיט ער גלייך א ראספּאַראזשעניע, א בעפעהל און דיא אויגען-ברעמען—זאָלען זיך צו מאכען—אזוי, און דער צו שטארקער שטראַהל זאָל חס ושלום ניט שאַדען דאס אויג. (*)

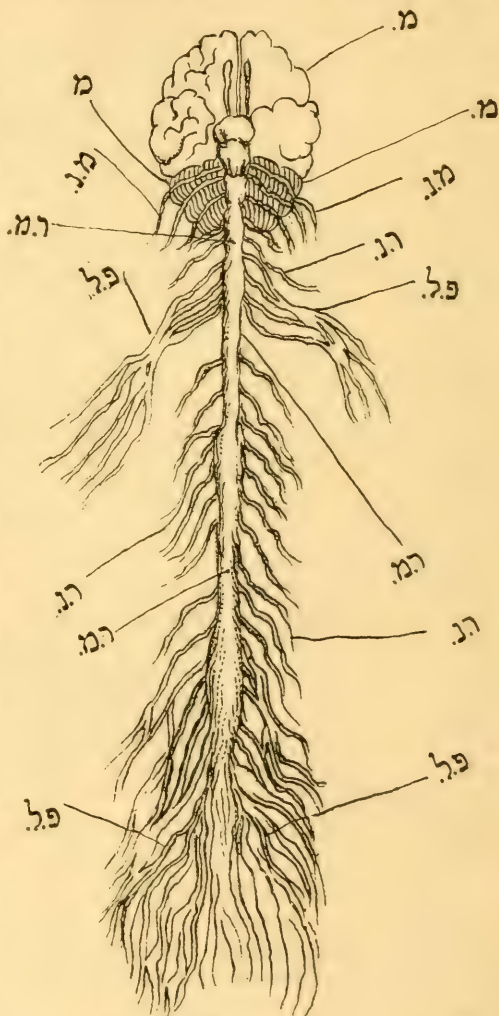
ווייטער :

אָדער נעהמט אן אנדער ביישפּיעל : עסענדיג וועטשערע, און אין דער זעלבער צייט האַלטענדיג א ויכוח מכוּח פאָליטיקע, איז אויך אומגענוג א שטיקעל ברויט אריין ניט אין ווייטשעט, (ישט) נור ניט דאָ געדאכט, אין לופט רעהר — אין „לינקען קעהל“ וויא מי רופט עס; אין זעלבען נאָ, לופט גלייך א סענטריפעטאלער שטראַם דורך א אפּפערענטען נערווען-פאָדעם פון יענעכ אַרט האַלדן צום מוח : — געוואלד, א שטיק ברויט ליגעט אין האַלדן! תיכף ומיד שיקט דער מוח א צענטריפוגאַלען אוקאַז, צו דיא מוסקולען פון האַלדן עס ארויס צו הוסטען; עס העלפט ניט! דיא זעלבע ידיעה קומט גלייך נאָך א מאַהל צום מוח : ברויט אין איין לופט רעהר. א שטארקערע אוקאַז געהט ארויס פון מוח שוין ניט דורך דיזע עפּפערענטע נערווען-פאָדעם אַליין נור נאָך צו פיעלע אנדערע טהייל-לען קערפּער; קודם כל אויפצוהערען ריידען מכה פאָליטיקער, אויפצוהערען צו עסען, אויפצוהערען צו טראכטען פון אלע זאכען אין דער וועלט, און אַנצופאַנגען צו הוסטען מיט אלע כוחות און פּרובירען ארויס צו קריגען דאס פאַר'עקשן'טע שטיקעל ברויט פון לופט רעהר; האָט עס געהאַלפּען איז גוט, אויב ניט, און דיא ידיעה קומט וויעדער צום מוח און דאס ברויט

(*) ווי מען רופט דיא נערווען-אַרכיוט צענט-טריפעטאל — זוכענדיג דעם צענטרום — גייענדיג צום מוסטעלפונקט — און די נערווען פער-דעם דורך וועלכע אזא ידיעה דערגרייכט צום שכל רופט מען „אפּפערענטע“ אינפּירענדע, צובריינג-גענדע נערווען-פּעקעס.

(*) אזא מין טהעטיגקייט פּאָ געהירן רופט מען טהעטיגקייט—און די נערווען פּעקעס דורך וועלכע אַזעלכע עפּפעהלע דערגרייכען פון געהירן צו די אויסערע מוסקולען פון אונזער אויג, רופט מען עפּפערענטע (אַרויספּירענדע) נערווען:

נערווען-פּעקעס—דיא טעלעגראפּע דראָ-טען פון אונזערען קערפּער, — ניכט עס צוויי-ערליי : 1. אַזעלכע, דורך וועלכע ידיעות ווערען געבראכט פון דער אויסערער וועלט צום מוח; און 2. אַזעלכע, דורך וועלכע פּריקאַזען, אינ-

פֿיג. I

פֿיג. I. שטעלט פאַר דעם מוח, מ. דעם רוקען מאַר, הוט השדרה ר. מ. אין די נערווען מ. נ. און ר. נ. וועלכע גייען פון קערפּער צום מוח און פאַרקערט. די נערווען מ. נ. זיינען דירעקט צום מאַר; די נערווען ר. נ. גייען פון קערפּער פּויער אין חוט השדרה, און דאַרשטן דורכגענדיג דורך נערוועלעלען גייען זיי ערשט דאמאָלס צום גער-הירן; מאַכעמאָל פאַרפּלעכטען זיך דיזע נערווען איינער מיט די אנדערע נאָך איידער זיי דערגריי-כען צום רוקען מאַר (פ. ל.)

דיא הענטשקע שטערט אייך גאָר ניט, איהר פיהלט גאָר ניט צו איהר האָט א הענטשקע אויפ'ן האנט.

עטוואס עהנליכעס קומט פאָר אויך אין דער נערווען־סיסטעם.

וואס עס זאָל ניט זיין דיא נאטור פון דיא נערווען־שטראָמען וואס עס גייען דורך דורך די נערווען־פֿעדערס פון קערפער צום מאַרד און פון מאַרד צום קרפער — צי דאס זיינען ניט מעהר וויא כעמישע ענדערונגען אין דיא פראטא—פלאזם, צו עס איז אין דעם אויך טהעטיג א ספעציעלע „לעבענס־קראפט“—אין זאך אָבער איז פֿעסט געשטעלט, אז יעדעס מאָל, וואס דורך א נערווען־פֿאדערס, אדער דורך א פערבינדונג פון נערווען־פֿעדערס גייט דורך א נערווען־שטראָם קען אזא נערווען שטראָם א צווייטען מאָל דורכגיין דורכ'ן זעל־בען וועג פיעל לייכטער און מיט ווייניגער גער שטערונג — און מיט ווייניגער אָי־שטערענגונג וויא דער פריהעריגע; און וואס עפטער א נערווען־שטראָם גייט דורך דורך א בעוואוסטע ריכטונג, אלץ וועניגער ענערגיע, אלץ וועניגער אָנשטרענגונג איז נור טיג פאר אזא דורכגאנג אין דער צוקונפֿט. וויא שווער, למשל, איז עס פאר איינעם זיך אויס־צולערנען עפעס צו שפיעלען אויפ'ן פידעל, אויף דער פיאנאָ, אָדער זיך בעשליסען ארויסצוגיין אויף א בימה צו ריידען פאר אן עולם — צום ערסטען מאָל; נאָך דעם אָבער וויא ער האָט עס געטאָהן 100 מאָל אָדער 1000 מאָל — טהוט זיך גאנץ אליין אָהן דיא קלענסטע אויסעראַר־דענטליכע אנטשטרוינגונג, אזוי וויא עס טהוט זיך דיא געוויינליכסטע לייכטסטע זאך. דאס איז נומער איינס: איצט לאָמיר בעטראכטען עפעס אן אנדער זאך.

א טעלעגראפֿער דראָט איז געמאכט פון קופער אדער אייזען דורך דעם מעטאל גייט אן עלעקטרישער שטראָם גאנץ לייכט דורך. אום אָבער דער עלעקטרישער שטראָם זאָל זיך נור אינעווייניג אין דעם דראָט און ניט ארויס גיין אין דיא לופט אדער אין אנדערע זאכען וואס ליגען דערביי, איז דער דראָט איינגעוויי־קעלט אין אזא מאטעריאל (דהיינו גומילאסטיק — אדער א געוואנט) וועלכער לאָזט דורך זיך ניט דורך קיין עלעקטרישען שטראָם; יעצט שטעלט זיך פאָר אזא מין געשיכטע; פון טשיי־קאנג קיין ניו יאָרק לויפט א טעלעגראפֿער דראָט — און נאָהנט צו איהם אויף א שטיק וועג, ציהט זיך אויף דיזעלכע סלופעס אנאנדער דראָט פון ניויאָרק נאָך סט. לאויס — די ביידע דראָטען זיינען אינאָלירט (איינגעוויקעלט) דעם

איז נאָך אלעס דאָ, ווערט ארויסגעשיקט א דזשענעראל אלארם, און אלע מוסקולען פון קערפער, ווערען אָנגעשטריינגט און יעדער איי־נער טהיט זיין בעסטענס מיטעהעלפֿענדיג ארויס צו קריעגען דעם אונגעבעטענעם גאסט פון דער לופט רעהר.

אלאָ: יעדע אויסערע ערשיינונג, וואָס ווירקט אויף אונזער קערפער דערגרייכט צו אונזער מוח (אלעס א צענטריפֿעטאלער נערווען־שטראָם) דורך א נערווען־פֿאדערס (אפפערענט): אין מוח ווערט עס פערוואנדעלט אין א פערלאנג, אדער בעפעהל (צענטריפֿוגאלער נערווען־שטראָם) וועלכער דערגרייכט דיא אויסערע טהיילען קערפער דורך אנדערע (עפפערענטע) נערווען פֿעדערס. דהיינו דער איינדרוק פון צו שטארקע לייכט, וויא נור עס דערגרייכט דעם געהירן, ווערט עס גלייך פארוואנדעלט אין א בעפעהל צו צומאכען דאס אויג; דער איינדרוק, אז ברויט איז אריין אין לינקער קעהל — וויא נור ער דערגרייכט דעם מוח — ווערט גלייך פֿער־וואנדעלט אין א בעפעהל עס ארויס צו הוסטען, א. ז. וו.

נון, ווייל איך יעצט בעקאנט מאכען דעם לעזער מיט צוויי פאקטען, וועלכע זיינען זעהר איינפאך, זעהר לייכט צום פארשטיין, און אין דער זעלבער צייט אָבער זעהר וויכטיג.

מאָלט אייך, למשל, אז א מענש ווייל דורכ־גיין א פֿעלד, וועלכער איז באוואקסען מיט הויכע גראָז. יעדער טריט קומט איהם אָן שווער ווייל דיא גראָז איז אין זיין וועג. אָבער אז ער ווייל גיין אויפ'ן זעלביגען אָרט א צווייטען מאָל, איז איהם שוין פיל לייכטער, ווייל דיא גראָז איז שוין אביסעל אויסגעטראָטען; וויא איז אָבער אז ער גייט דורך 100 מאָל אָדער 1000 מאָל דורך דער זעלבער סטעזשקע — ווערט די גראָז אזוי אויסגעטראָטען, אז עס איז אזוי לייכט צו גיין, אזוי ווי עס וואָלט דאָרט גאָר קיין גראָז לכיתחילה ניט געווען. מיט יעדען מאָל דורכגיין דורך די גראָז מאכט ער אזוי אז דעם אנדערן מאָל זאָל זיין לייכטער דורכצורגיין דורך דעם זעלבען אָרט.

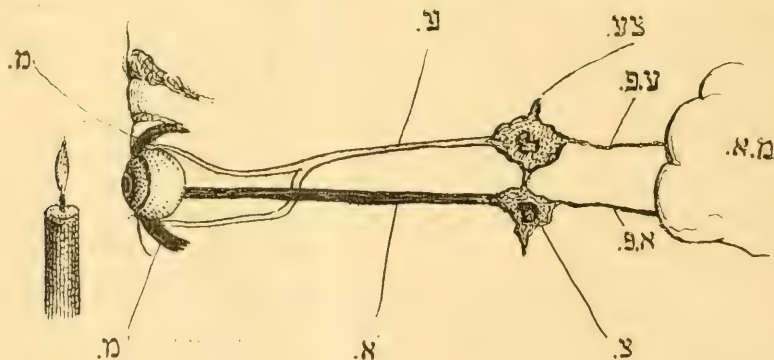
אָדער דהיינו, איהר טהוט אָן א נייע הענט־שקע — און איהר ווילט איינבויען דיא פינגער — פיהלט איהר וויא עס ציהט און שלעפט ביי יעדען קנעכעל — דיא לעדער פון דיא הענטשקע לאָזט ניט; אייך דוכט זיך אז אָט רייסט זיך עס איין! דעם 2טען מאָל איז שוין ניט אזוי שווער; דעם 100טען מאָל אדער טויז־זענדסטען מאָל — ווען דיא הענטשקע האָט שוין לאנג געדענט אויפ'ן האנט, דאן קענט איהר די פינגער בויגען וויא איהר ווילט און

פען פון געפאהר; און אזוי אויף דיא 2 נערווען פערדעם וועלכע זיינען א שטיק וועג, און זעהר נאָהענטע שכנות איינער מיט'ן אנדערן — גייען שטענדיג שטראָמען פון נערווען־קראַפט אין נערווען. צעללען מיט פארשידענע טהיילען קער פער. נון, ווען א נערווען־פאָדעם גייט דורך דורך א נערווען־צעללע, פארלירט עס דעם מאטעריאל אין וועלכען ער איז איינגעוויקעלט פארשידענע ריכטונגען. נון, וואס וואלט פאסיר רען ווען אין מיטען וועג וואָלטען דיא ביידע פערדעם קומען ניט אינאָלירט (נאקעטערהייט) אין בעריהרונג איינס מיטן אנדערן?

מיר האָבען פריהער געזעהען (צוקונפט 1902 — 548, 549) אז דאס פראָטאָפלאָזם — דער לעבעדיגער מאטעריאל — אין דיא העכע־רע ענטוויקעלטע חיות — איז אָרגאניזירט אין דיא פאָרמע פון צעללען — אז דיא לונגען, דער מאגען; דיא קנאָכען און דיא מוסקולען בע־שטעהען פון צעללען. די נערווען־סיסטעם ענט־האלט אויף אין זיך א אונגעווערע מאסע צע־לען — און ריעזע נערווען־צעללען זיינען עס דיא וואונדערבארע מאשינען, וואס פארריכטען דיא גייסטיגע ארבייט פון קערפער, און דיא

גאנצע וועג, — א חוץ לעבען ניו יאָרק זיינען דיא דראָטען נאקעט, און אין בעריהרונג איי־נער מיט דעם אנדערן. איצטער ווען מי שיקט אן עלעקטרישען שטראָם פון שיקאגא קיין ניו יאָרק, וואס וועט פאסירען? דער שטראָם וועט גיין גאנץ זיכער קיין ניו יאָרק אָבער ביין פונקט וואו עס ריהרט אָן דעם דראָט וואס גייט קיין סינט ליוואים וועט א טהייל פון שטראָם ארוין אין יענעם דראָט און גיין צוריק נאָך סינט ליוואים.

יעצט שטעלט זיך פאָר אזא מין קשיה: פון פינגער צום מאַרד ציהט זיך א נערווען פאָדעם איבער וועלכען יעדע סעקונדע גייען טעלעגראַמן צום מאַרד וועגן דעם צושטאנד פון פינגער און וועגען דיא אלע זאכען וואס ריהרען אָן דעם פינגער; און פאזע ביים זייט פון דעם פאָדעם ציהט זיך אן אנדער נערווען פאָדעם פון מאַרד צום פינגער — און דורך דעם פאָדעם שיקט דער מאַרד אלע מינוט פריקאזען צום פינגער וויא דער פינגער זאָל זיין, צו גלייך צו געבויגען; צו לייז, צו צוזאמענעצויגען; צו ער זאָל זיך פאָהרען און נאָכוכען וואס ארום איהם איז, אדער צו ער זאָל גאָר אנטלוי־

פֿיג. II

בען דער בעפעהל צוזאמבען דאָס אויג גרייכט פון מה (מ.) און צו די מוסקולען (מ.) צו די צו און צע זיינען צוויי נערווען צעללען, וועלכע זיינען פערזאָניגט מיט נערווען. און. ע. און אויך פאראייניגט איינע מיט די אנדערע.

פֿלוצלונג אוועקגעשטעלט פאָרן אויג. די שוואַר־צע ליניע א. אפ. שטעלט פאָר דעם „איינפירער־דעם“ נערווען־שנור — דורך וועלכען עס לויפט גלייך א דעפעשען א נערווען־שטראָם, צום מאַרד ווא. — אז א שטארק ליכט איז לעבן אויג, פון מאַרד גייט גלייך ארויס א בעפעהל דורך דעם „ארויספיהרענדען“ נערו. ע. שטראָם, שטאט צו גיין דעם גאנצען מהלך פון עפ. וועלכער דערגרייכט צו דיא מוסקולען „מ“

פֿיג. 2. שטעלט פאָר א ליכט אוועקגעשטעלט לעבען אויג. מ. די מוסקולען וואָס מאַכען צו דאָס אויג. א. און א. פ. איז דער נערווען־פאָדעם דורך וועלכען דער איינדרוק דערגרייכט צום מה, מ. א. א. און ע. פ. איז דער נערווען פאָדעם דורך וועל־

„נערווען“ (וועלכע זיינען אייגענטליך בינעלעך פון נערווען־פערדעם) — דיענען מעהר ניט צו פאראייניגען דיא נערווען צעללען איינע מיט דיא אנדערע, און אויף צו פאראייניגען דיא און ווערט זעהר אינטיים (גרינדליך) דורכגע־פֿאָכטען מיט מאטעריאל, פון וועלכען די נער־ווען־צעללע בעשטייט.

יעצט זאָל דער לעזער זיך צוקוקען צו מיין צייכונג, וועלכע דארף פאָרשטעלען א ליכט,

אריין, לאָזט דיא רעפֿלעקסען פֿאַרריכטען דיא אַרבייט און איז צופֿרידען מיט'ן וויסען, וואס עס טהוט זיך. נון האָבען מיר אָבער געזעהען אז א נערווען־שטראָם, גייענדיג דורך א מאַר־שרוט, טרעט פֿאַר זיך אויס א לייכטען וועג; דערפֿון קומט ארויס, אז ווען הונדערטער, טויז זענדער, און צעהנדליגע טויזענדער מאָל איז דער איינדרוק פֿון געפֿאהר צום אויג געקומען צו דיא מוסקולען, ניט דירק'ן מאַרד — נור אלס רעפֿלעקס — דורך דיא צעללען „צ“ און „צע“ — ווערט דער וועג א אונגעהייער לייכטער, און אונגעהייער אויסגעטראָטען, אזוי אז א נערווען־שטראָם קען דורכגיין דורך איהם „כהרף עין“. פֿאַרקערט — אז אויב נאָך אזא לאנגע צייט, וואָלט זיך פֿלוצלונג דעם מאַרד וועלען אַליין פֿאַרריכטען דיא אַרבייט, וואָלט דער בעפעהל מוזען קומען דורך „עפ.“ — אן אונגעניצטען, אונאויסגעטראָטענען וועג. ד. ה. אז אויב עטוואָס זאָל קומען צום אויג, און דעם מוח זאָל זיך וועלען פֿאַר'עכט'ענען און ניט ער־לויבען דאס אויג צו צומאכען — וואָלט עס דארפֿען אן אונגעהייערע אנשטריינגען פֿון ווי־לען — און סוף כל סוף וואָלט זיך דאס אויג וואהרשיינליך דאָך צומאכען „רעפֿלעקטיוו“, נאָך איידער דער בעפעהל פֿון מאַרד וואָלט דער־גרייכען צו דיא מוסקולען פֿון אויג: אזוי האָט בען מיר געזעהען, אז האָטש דארוין האָט גע־וואוסט, אז דער שלאנג איז אין א שטארקען קאסעטען, און האָטש ער האָט זיך בעשלאָסען ניט צו אנטלויפען, פֿון דעסטוועגען, יעדעס מאָל, וואס דער שלאנג האָט א שפֿרונג געטאָהן צו איהם, איז ער אָפֿגעשפֿרונגען, פֿון זיך אַליין, געגען זיין אייגענעם ווילען, רעפֿלעקטיוו; (צור־קונפט 1902 — זייטע 289).

אזוי איז עס שווער, — פֿיר פֿיעלע מענ־שען אונמעגליך — זיך אנדערצואוואַרפען אויף דער ערד און ניט אויסציהען דיא הענט; — דיא הענט ציהען זיך אויס געגען ווילען, רע־פֿלעקטיוו. און אזוי קענען טויזענדע אנדערע בעוועגונגען — מאַנכע איינגעבאָרענע, און מאַנכע אויסגעלערענטע — נאָך דעם וויא זיין זיין נען הונדערטע מאָל געמאכט געווארען — מיט'ן ווילען — קענען זיין נאכדעם ווערען אויסגע־פֿיהרט גאָר אָהן דעם ווילען, (רעפֿלעקטיוו) און זיין ווערען אָפֿט אויף אויסגעפֿיהרט אפילו געגען דעם בעשלוס פֿון ווילען.

ד. מ. גירוזאנסקי.

„מ“ — וועמעס אומנוה בעשטייט אין דעם אז זיין קענען פֿאַרמאכען דיא אויגען ברעמען — צו אַט דיא מוסקולען קומט גלייך א בעפעהל פֿון מאַרד — אז זיין זאָלען טאָהן זייער אַר־בייט — און דאס אויג מאכט זיך צו. (*).

וויא איז אָבער אז אויפֿ'ן מיטען וועג פֿון אויג צום מאַרד געהט דער נערוו „א“ דורך דען מיט נאָך א צעללע „צע“ — וועלכע איז פֿון איהר זייט פֿאַרבונדען מיטן נערוו „ע“? דער לעזער וועט גלייך זעהן, אז דער נערווען־אויג צום מאַרד דורך „א“, „אפ“ און זיך אומ־קעהרען צוריק צו דיא מוסקולען פֿון אויג דורך עפ. — גייט א טהייל פֿון דעם שטראָם לכּתּחילה ניט צום מאַרד נור אויפֿ'ן העלפט וועג דורך דיא צעללען „צ“ און „צע“ דערגרייכט עס דורך דעם אויספֿיהרענדען נערוו „ע“ צו די מוס־קולען אין ווייניגער צייט — און צווינגט דיא מוסקולען צו צומאכען דאס אויג. און דארום — מאכט זיך דאס אויג צו אין אזא צופֿאל נאָך פֿריהער, וויא דער מאַרד האָט צייט געהאט צו געבען א בעפעהל, איינפֿאַך דורך דעם, וואס דער נערווען־שטראָם — נאָך איידער ער איז דערגאנגען צום מאַרד, האָט דורך דיא נערווען־צעללען דערגרייכט דעם ארויספֿיהרענדען נערוו, און אויסגעפֿיהרט — אָהן בעפעהל פֿון מאַרד, די זעלבע אַרבייט, וואס דיא מאַרד וואָלט אויף פֿאַרריכטען, נור אין א לענגערע צייט.

אַט אזא מין טהעטיגקייט רופֿט מען רע־פֿלעקטיווע טהעטיגקייט. (אדער רעפֿלעקס.) און דורך אזא מין מעכאניזם איז עס מעגליך, אז אן אָנערענגונג, צו דיא מוסקולען פֿון אויג אז זיין זאָלען צומאכען דעם ברעם, קען בעשאַפען ווע־רען אָהן דעם דירעקטען בעפעהל פֿון מוח.

דער לעזער וועט אָבער זעהען, אז דער מוח — האָטש ער קאָמאנדעוועט ניט אין דעם פֿאל — ווייסט ער פֿון דעסטוועגען גענוי, וואָס עס טהוט זיך — ווייל ניט דער גאנצער שטראָם ווערט פֿאַרשלונגען אין דיא צעללען, א טהייל גייט דורך „אפ.“ צום מוח. און אז דער מוח זאָל איינזעהן, אז מען דארף אזוי ניט טאָהן, קען ער שיקען א בעפעהל דורך „א“ צו טאָהן וויא ער וויל. נור, אין דיעזען פֿאַל, אז דער מוח ווייסט, אז ווען א ליכט קומט צו נאָהנט צום אויג, דארף מען צומאכען דיא ברעמען, מישט ער זיך ניט

דעזע צייכונג איז בעשרייבונג אז יט געוין
א איז א זיכטליך געמאכט געווארען יום קלערער צו

וויא א פראַלעטאריער מופט.

פון א טענעמענט הויז אין א טענעמענט הויז,
פון א קבר ארויס אין א קבר אריין:
אך, דעם קבר, דעם קבר פארבייט ער נאָר בלויז —
דיא ענווייס פון חבוט, דער מארטער און פיין,
וועט אין קבר אין נייעם דער זעלביגער זיין!
* * * * *

אוועק איז דער ווינטער, דער פריהלינג קומט אָן:
ער שפאנט מיט נצחון דורך וואלד און דורך פעלד,
מיט בלומען בעקראנצט וויא א זיעגענדער העלד;
עס פלאטערט זיין שטראהלען געפלאכטענע פאָהן
אין בלאַען, אין זיידענעם הימעל-געצעלט.

עס זינגען איהם שבחים דורך נעכט און דורך טעג,
דיא פייגלאך, וואס האבען געשטומט אזוי לאנג;
דער פעלד האט בעשאַטען מיט רויזען זיין וועג;
דער סאָד האט געשיינקט איהם א בשמים-געשאנק;
דער וואלד האט פארפאסט איהם א יובעל-געזאנג.

עס וועכט דאס געזאנג זיך פון פויגעל אין וואלד,
מיט בשמים און שטראהל'ן אין א הייליגעס ליעד
וואָס רופט יעדע בריה צום גאָלדענעם פעסט
פון פריהלינג'ס נצחון, פון פרייהייט און פריעד. —
און וויא נאָר דיא ליכטיגע שירה ערשאלט
דאן ציהען און פליהען פון בוימער און נעסט
צום נאטור'ס גרויסען יום-טוב, אונזעהליגע געסט!
עס ציהט אויך דער מענש פון זיין טענעמענט פעסט....
* * * * *

אך, זאגט מיר וואו שלעפט ער זיין מאָגערען לייב?
וואו שלעפט ער זיין ארמוטה געשפאנט וויא א פערד?
וואו שלעפט ער דיא קינדער, וואו שלעפט ער זיין ווייב?
אין וואלד? אויפ'ן פעלד, אויף דער יונג-גרינער ערד? —
האט ער אויך דאס רופען פון פריהלינג דערהערט?

און ציהט ער אצינד עס צום בליהענדען פלור
און וועט דארטען זיצען ביים פעסט אויבען אָן,
אויף דעם שוים פון דער יונג-אלטער מוטער נאטור,
אין א גרינעם, מיט בלומען בעהאנגענעם טראָהן
אונטער פריהלינג'ס פון שטראהלען געפלאכען פאָהן?
* * * * *

פון א טענעמענט הויז אין א טענעמענט הויז,
פון א קבר ארויס אין א קבר אריין:
אך דעם קבר, דעם קבר פארבייט ער נאָר בלויז —
דיא ענווייס פון חבוט, דער מארטער און פיין,
וויא אין קבר אין נייעם, דער זעלביגער זיין....
יעקב מארינאוו.

קארל מארקס.

(אויס דער ארכייטער בעוועגונג צווישען אידען
אין ניו יארק.)

פון ל. קאברין.

(שלוסס.)

דעם טראטאר אנטקעגן שטעהן פערלערס מיט
וועגלאך מיט פערשיידענע סהורה און שרייען
אויס מיט ליארם און געפילדער זייערע מציאות
און רופען קונים... עס פאָהרען נאָך פערביי דעם
לאָקאל שווערע וועגען פון עקספרעס-לייט מיט
א טראסקעריי איבער דער ברוקלינטער גאס, —
און דיזע פארשיידענע קולות מישען זיך אויס
אין דער לופט אין איין שרעקליכען בעטויבענדיגן
דען הרהא....

דיא זון ברענט, דיא לופט שטיקט, איז אַז
געפיללט מיט דיא ריחות פון פיש, עפעל און פון
אנדערע עסענווארג, וואס איז אויסגעלייגט אויף
דיא אנגעברענטע וועגלאך פון דיא פערלערס....
צוגעלאָפּען צום לאָקאל, בלייבט דזשעק
שטעהן און קוקט זיך ארום אויף דיא קופעלאך
און זוכט מיט דיא אויגען, צוטראגען.

נעבען איין קופעלע שטעהט א הויכער,
בלייבער יונגערמאן, מיט שמאלע פלייצעס, מיט
א שפיציגען פנים, מיט בלאַנדע וואַנצעס און
מיט קליינע, כיטרע, קעזישע אויגען. דער יונג
גערמאן האלט זיין שווארצען, לוסטירענעם רע-
קל אריבערגעהאנגען אויף'ן אקסעל, מאכט מיט
זיינע לאנגע, דארע הענט צו דיא ארומיגע און
שרייט מיט היטץ.

דזשעק'ס אויגען פאלען אויף איהם און
זיי צינדען זיך אָן גלייך מיט א ביווען פייערל.
ער קעהרט אָפּ דעם קאָפּ מיט א צוקרימטען פון
האס פנים און טהוט א שטארקען שפיי.

פּלוצים שרייט אויס אימיצער פון דער
קופעלע: — אָט איז דאָך קארל מארקס!

אלע פון קופעלע-טהוען זיך א קעהר מיט
דיא אויגען אויף דזשעק'ן. דער לאנגער יונגער-
מאן מיט'ן רעקל איבער'ן אקסעל טרעט אָב
אביסעלע ווייטער פון דער קופעלע, נעבען
וועלכער ער איז ביז יעצט געשטאנען נעהנטער
צו דזשעק'ן און שרייט אויס מיט א הייזעריגע
שטימע:

— ער איז דאָך טאקי דא! היינט ווער האט
עס געזאגט אז נעמאָסע קארל מארקס ליעגט עס
אין דער אדמה? ...!

דזשעק טהוט זיך א קעהר צו איהם, קוקט

ין א שטונדע ארום
לויפט דזשעק איבער
אַרטשארד סטריט, צו
טראגען, פעהאוועט,
פערשוויצט, מיט דעם
שטרויענעם הוט פאר-
רוקט אויף'ן פאטילניי
צע — ער לויפט צום

לאָקאל פון דיא סטרייקער.

ארום לאָקאל אין אַרטשארד סטריט איז לע-
דיג. ארכייטער — אי אינגערע, אי עלטערע, אי
מיט בערד, אי אהן בערד, שטעהן אין בעזונדע
רע קופעלאך און טומלען זיך איבער דעם
סטרייק. אנדערע ארכייטער האָבען אויסגעטאָן
זייערע רעקלאך, האלטען זיי אונטער דיא פאכ
וועס, אויף דיא ארעמס און איבער דיא אקסעל.
מאכע צוהיצטע ארכייטער, שרייענדיג אויף'ן
קול, האלטען צו דיא אנדערע פאר דיא לאטצען,
פאר דיא קנעפלעך און זאגאר פאר דיא פאלעס
פון דיא בגדים... אייניגע יונגע ארכייטער,
פראנטען, מיט לאקירטע שיכעלאך און מיט בלור
מעלאך אין דיא לאטצען, שטעהן דא אויף צוויי-
שען די אנדערע קופעלאך ארכייטער, שפאסען
מיט יונגע מיידלאך, אויף אויסגעפראנטעוועטע,
ריידען מיט זיי פון דער טאניקאדעמיע און
פון דיא לעצטע לידעלאך פון טעהאטער... פיעלע
עלטערע ארכייטער, מיט פער'צרה'טע פנים'ער,
זיצען גאר אויף'ן טראטאר, אנגעשפארט מיט
דיא רוקענס אן דער הייסער, אנגעברענטער פון
דער זונן, געמויערטע וואנד פון לאָקאל, מיט
דיא הענד פערבראָכען ארום דיא פערריסענע
קניע, הערען זיך צו צו דעם ארומיגען טומעל
און קוקען דערביי ארום זיך מיט א טעמפען
אויסדרוק אין דיא אויגען....

און דער טומעל ארום איז שטארק, וויא
אויף א יאריד... מי שרייט, מי קאכט זיך, מי
זידעלט זיך אויף א פערשיידענעם זשארגאן:
אי אויף א ליטווישען, אי אויף א פוילישען, אי
אויף א אונגארישען, אי אויף א נאליציאנעם, אי
אויף אן אמעריקאניזירטען זשארגאן...
ביי דעם טראטאר נעבען לאָקאל און ארום

גאָר סטרייקען? וואס זאגט איהר, הא? — טהוט ער זיך א קעהר צו דיא ארומיגע — בין איך אפשר נישט גערעכט, הא?

— בראוואָ, דזשיקאָבס! ניעבען איהם אונטער חשק אייניגע לענים ארבייטער פון דיא אינגערע — ניעט, גיעט קארל מארקסען, זאָל ער וויסען!...

אנדערע אין געזעכעל, פון דיא עלטערע, מיט פערחושף טע פנים'ער, זאָגען, אז חוזק מאַ כען איז נאָטאָ. וואס פון דזשיקאָב'ן, אז ער רעדט, וואס ביי אלע סטרייקערס איז אויף'ן הארצען...

— וואס ביי אלע — כאפט זיך ארויס אייז נער פון דיא יונגע לייט נעבען דזשעק'ן — „אָבער נישט!...“ ווען אלע וואָלטען געדענקט, וויא דזשיקאָבס און פייוועלע קנור, וואָלט קיינ מאָל קיין סטרייק נישט געווען...

— בהמות סטרייקען נישט — לויגט נאָך צו דער צווייטער יונגערמאן נעבען דזשעק'ן מיט פייער — צי מע גיעט זיי צו קיען הייה, אָדער שטרוי, אָדער גאָר מכות!...

עס ווערט א שטיקעלע מהומה... אלע מיט איינמאָל ארום קנור'ן הייבען אָן צו ריידען, צו לאַכען און צו מאַכען מיט דיא הענד...

קנור שרייט צום יונגענמאן, וועלכער האָט איהם פּערגליכען צו א בהמה: — דו לויזער דו, דו פאסקודנער קארל מארקס חסיד דו, וואס וויסטו פון בהמות? דו האָסט דאָך אין דער היים גאָר געפאשעט חזורים!...

— און דו ביזט מסתמא אין דערהיים געוועזען א רב? — פרעגט דער יונגענמאן סאר-קאסטיש און צייגט אויף איהם מיט'ן פינגער — קוקט גאָר אָן אונזער רב, פייוועלע קנור מיט דער סקעבישער נשמה! קוקט איהם נור אָן! א פנים, א פאָאָר אייגעלעך, דיא שכינה רוהט אויף זיי! א קלאָג צו קאָלומבוסען!...

א געלעכטער פון דיא ארומיגע. דזשעק מיסט זיך אריין:

— סעם — זאגט ער צום יונגענמאן — לאָז איהם צופרידען. וואס האָסטו זיך גע-שטעלט טענה'ן מיט קנור'ן? ... ארבייטער אייז ניגקייט, הא? — זאגט ער דאן מיט א טרויער-ריגען שמיזעלע הויך אויף'ן קול — ווען קארל מארקס זאָל עס זעהן, וואָלט ער דאן אויך גע-זאָגט: „ארבייטער פון אלע לענדער פּעראיי-ניגט אייך? ...“ וויא קענען זיך אלע ארבייטער פּעראייניגען, ווען עס זיינען דאָ צווישען זיי אועלכע, וויא קנור און דזשיקאָבס!...

דערביי קוקט ער זיי אָן, קנור'ן און דזשיק-קאָבס'ן מיט בלייזענדרע, שטעכענדיגע אויגען און רעדט ארויס מיט האס צווישען דיא צייגער:

איהם גלייך אין פנים מיט אויגען, וויא ביי א צורייצטען וואָלף, און רעדט ארויס מיט זיין באס-שטימע לאנגזאם אין צווישען פערשעמע-טע צייגער:

— פייוועלע קנור, דו סקעבישע נשמה, וועמען זוכסטו דאָ, צווישען עהרליכע ארביי-טער? ... אַך, א קלאָג צו דינע יאהרען — טפו! און ער טהוט א שפיי מיט דער גאנצער קראפט.

קנור צולאמט זיך, קוקט דזשעק'ן גלייך אין פנים און לאכט צולהכעים'דיג. דער עולם אין נעזעמעל לאכט אויך — עס איז שווער צו זאגען, צי פון קנור, צי פון דזשעק'ן...

צוויי יונגע לייט, מיט צוהיצטע פנים'ער און מיט בלייזענדרע אויגען, לויפען צו צו דזשעק'ן פון א ווייטערע קופקע און פרעגען איהם מיט אימפעט: — נו, קומט שטאקמאן? — יע, ער קומט גלייך! — ענטפערט דזשעק און זיין פנים לייטערט זיך גלייך אויס. — פאטריאָטען — שרייט קנור פון דער ווייטענס, קוקט אויף זיי מיט זיינע קעזישע אויגען און שמיזעלע גיפטיג: — קארל מארקס פאטריאָטען!

וויידער א געלעכטער. דזשעק מיט דיא צוויי יונגע לייט שווייגען.

און דיזער צייט טרעט ארויס פון אהינטער קנור'ס רוקען א בלייכער ארבייטער מיט א שווארץ קאָלטאָואט בערדעל, א קליינער, א דא-רער, מיט א רחמנות'דיגען, פערצרה'דיגען פנים און מיט אן אויסגעבויגענעם רוקען. ער טרעט ארויס מיט אן אימפעט, ביידע הענד אויסגע-שטרעקט אין פאראויס, מיט דיא לאדאָנעס ארויף...

— וואס לאכט איר? — שרייט ער מיט רחמנות אין קול און קעהרט זיך אויף אלע זיי-טען מיט זיינע אויסגעשטרעקטע הענד: — וויינען דארף מען, וויינען און זיי לאַכען גאָר! איהר זאָלט אויף מיר מין פּעראיבעל נישט האָ-בען, ווענדעט ער זיך דאן צו דזשעק'ן מיט זיינע אויסגעשטרעקטע הענד — איך וויל זיך, חס ושלום, מיט אייך נישט קריעגען... איך בין נישט אזא מענש, וואס זאָל זיך קריעגען, איהר קענט דאָך מיר? אָבער איהר זייט א הרג נפש א רצוח היער, אָט וואס איהר זייט! ...! איהר האט אונז פּערפיהרט! אייער קאָפּ, זאָל זיא אויס-קריינקען! שטייטש, מיר הונגערען! און פאר וואס, פאר ווען סטרייקען? דער באָס איז אן עהרליכער מאן... אייערע א ברודער... אבער איהר מענט געהן דיא כפרה פאר זיין מינדעס-טען נאָגעל! ...! סטרייקען נאָר? פאר וואס? נו, איז נישט קיין „יונע שאפ“, איז נישט — דערפאר

— שור — ענטפערט סיימאָנקע אויף שטיל
— אוי ברודער, צרות! איך האָב זיך היינט אַזוי
געריסען, אז קוים וואס איך הייב יעצט פון היי-
זעריגקייט... איך האָב אָבער מורא, אז אומ-
זיסט. פוה! — ער מאכט גוטמוטהיג מיט דיא
ליפען, וויא צום פייפען — א קאלטער וויינד!
— מע דארף ווארעמען... מיר דארפען זיך
אָנשטריינגען... מיר טארען ניט דערלאזען, אז
דיא קנורס זאלען נאכדעם זיין דיא חכמים
— מורמעלט דזשעק און קוקט אויף איהם מיט
ברענענדע אויגען: — שטאָקמאן וועט דאָ אויך
זיין באלד! אָט באלד יעלען מיר דאָך וויסען,
וואו מיר האלעמען? צו יעדן סטרייק וועט וויי-
טער פאָרטגעזעצט ווערען, אדער... פוה! —
מאכט סיימאָנקע — מע וועט דאָך באלד אָפ-
שטימען!

— וואס שושקעט איהר זיך דאָרטען? —
רופט זיך דא אב קנור, שטעהענדיג פון ווייטען.
אויף דעם זעלבען אָרט, וואס פריהער און נעהמט
אראָפ זיין רעקעל פון אקסעל און לייגט איהם
אונטערן פאכווע: — רעדט העכער, מיר ווילען
אויך הערען, וואס זאָגען עפעס דיא גענאָסען?
דזשעק שווייגט און סיימאָנקע טראַסע
לאכט גוטמוטהיג, נעהמט זיך ארויס פון קעשע-
נע א פופעק מיט טאבאק, נעהמט איהר אר-
צווישען דיא ציינער און פאנגט אָן צו זוכען א
שוועבעלע ביי זיך אין אלע קעשענעס און גע-
פינט ניט... קייקעלט ער זיך צו צו קנור'ן מיט
דער פופעק אין מויל און זאָגט:
— פייוועלע, און א מעטש וועסטו געבען א
גענאָסע?

— א מעטש? פיער בין איך בערייט צו
געבען יעדען גענאָסע — מאכט קנור, צונעהמט
דעם רעקעל אונטער'ן פאכווע און שלעפט ארויס
א שוועבעלע פון א קעשענע און דערלאנגט איהר
טראַסען מיט דיא ווערטער: — נא גענאָסע,
צינד זיך אָן!...

נעהמט טראַסע דיא שוועבעלע, קעהרט זיך
אום צו קנור'ן מיט'ן רוקען, בויגט זיך איין ניעד-
ריג צום דר'ער און פאנגט אָן צו רייבען דיא
שוועבעלע אָן דיא שטיינער פון טראַטאר און
אזוי וויא ער רייבט זיא, טהוט ער פלוצים א
שטויס מיט דער גאנצער שווערקייט פון זיין
הינטען קנור'ן אין דיא דינע קניע, אז ער, קנור,
פליהט אראָפ פון טראַטאר, ארויסלאָזענדיג
דעם רעקעל פון אונטערן פאכווע, מיט צושפריי-
טע הענד, אקוראט, וויא ער וואָלט זיך אָן עפעס
וועלען אָנכאפען און ווערט שיער ניט גע'הרנ'ט.
סיימאָנקע קוקט זיך אום רוהיג און גוטמוטהיג,
וואו קנור איז, און רויכערט...

— ראסטאנט! — שרייט קנור — איך

— פעררעטהער! פעררעטהער!...

אין דיווער צייט קייקעלט זיך ארויס פון'ם
לאָקאל א איד פון מיטעלע יאָהרען אויף קורצע
דיקע פיסלאָך, א דיקער, א רונדער, א קורצער,
מיט א פולען רונדען, שווארצען און גוטמוט-
היגען פנים מיט גרויסע, שווארצע לאכעדיגע
אויגען און מיט לאנגע שווארצע, וויא פעך,
וואָנצעס — א איד, וועלכער קוקט אויס מעהר
וויא א איטאליענער.

— שא, אט קומט נאָך א גענאָסע — שרייט
קנור אויס, יעדענענדיג איהם: — ברוכים
הבאים, גענאָסע סיימאָנקע טראַסע!

— וואס איז דער מער, פייוועלע קנור?
— פרעגט דער איד מיט א הייזעריגע שטימע,
קייקעלט זיך צו צו דזשעק'ן, שטעלט זיך געבען
איהם אָפ און קוקט גוטמוטהיג אויף קנור'ן.

— אָט גאָר נישט! — מאכט קנור, קוקענ-
דיג אויף איהם מיט זיינע קעצישע אויגען און
שמייכעלט מיט זיין גיפטיגען שמייכעל: —
איך פרייה זיך נור, וואס כאָטש דו, סיימאָנקע
טראַסע, לעבסט נאָך... גענאָסע באקונין איז
טויט, גענאָסע קארל מארקס ליגט אויך אין דער
ארמה און אז דיך וואָלט דער שווארץ יאהר צו-
גענומען, וואָס וואָלטען מיר דאן געטאן אָהן
אזעלכע דריי גרויסע גענאָסען?

עס הויבט זיך אויף פון ארום א שטארקער
געלעכטער. ארבייטער פון דיא ווייטערע געזע-
מעלס לויפען אויף צו, צוגעצויגען פון דעם
ליארמענדיג געלעכטער... דער געזעמעל אי
ארום דזשעק'ן, אי ארום קנור'ן, ווערט גרע-
סער...

דזשעק שמייכעלט אויך, אבער מיט גאל.
טראַסע קוקט אויף קנור'ן, ווישט זיך מיט א טי-
כעל דעם שווייט פון'ם שטערען, פון דעם שטאר-
קען נאקען און לאכט זיך גוטמוטהיג.
דאן זאָגט ער מיט דער זעלבער גוטמוטהיגקייט,
וויא פריהער:

— פייוועלע קנור וועט מיט דער צייט זיין א
אַלל רייט. . . אל בעטש יו. אז מיט
דער צייט קען ער נאָך נעהמען פערשטעהן, אז צו
זיין א סקעב איז גאָר ניט שעהן... זאָג מיר נור,
פייוועלע, איך האָב דאָ עפעס פריהער בעמערקט
לעבעניצקים פאָרמאן ארום האָלל... וועמען
האָט ער געזוכט: דיך?

— ווילסט טאקי וויססען? — פרעגט קנור
אין א צולהכעים טאָן — ווארט, דו וועסט שוין
היינט וויסען:

דזשעק טהוט זיך דערביי האסטניג א קעהר
צו סיימאָנקען און פרעגט שטיל:

— דו האָסט דאָ טאקי געזעהן דעם פאר-
מאן?

עס ווערט שטיל ערשט דאן, ווען שטאקמאן בעווייט זיך אויף'ן פלאטפארמע. עס ווערט אזוי שטיל, אז מע הערט דעם זשומען און דעם שלאגן זיך פון א פליען און א שויב פון א פענס טער אינעווייניג אין לאקאל, — דער צעפעלדיג גער זשומען, וועלכער ווערט ענדליך פערטרונקען אין דעם רוישען פון רעדער פון א וואגן, וואס פאָהרט פערביי דעם לאַקאַל....

דזשעק און סימאָנקע האָבען זיך דורכגע-קוועטשט צווישען דעם עולם און האָבען זיך גע-זעצט אויף'ן פלאטפארמע אהינטער דעם רעד-נער.

שטאקמאן טהוט א פיחר מיט'ן האנד אי-בער זיין בלאַנדען קאָפּ, בעטראכט א ווילע פון דער פלאטפארמע דעם עולם ארום זיך און פאר זיך מיט פער'לעס'טע אויגען און דאן זאָגט ער מיט א שטילער שטימע, וועלכע הילכט אָבער אַפּ איבערן גאנצען לאַקאַל :

— פריינדע, ווען איך בעטראכט יעצט דיזען האַלל, פול מיט שטיקענדען רויך, מיט פערפעס-טעסער לופט, דערמאָן איך זיך אַן אייער גאנצען לעבען און איך דענק, אז ווען מען זאָל יעצט עפענען א פענסטער און עס זאָל טאקי אריינקור מען אביסעלע פרישע לופט, וואָלט אייך זיכער ניט פערשאדט!...

עס הייבט זיך אויף א בראוואָ - געשריי און א געלעכטער, און א פאטשעריי צווישען דעם עולם. אז דיא ווענד, דאכט זיך, ציטערן; דזשעק שפרינגט אויף, שרייט: „עפענט דיא פענסטער“. אייניגע מיט איינמאָל ווארפען זיך צו דיא פענסטער און מע עפענט זיי מיט געפיל-דער. דזשעק זעצט זיך דאן ווידער געבען סיי-מאָנקען אהינטער דעם רעדנער און שושקעט איהם, סימאָנקען, אריין אין אויער מיט א צור פריעדענעם שמיכעל, צוגאָסען איבער זיין פנים: „וויא ער האָט זיי עס א זאָג געמאָן! אָט ער וועט זיי באַלד דערוואַרעמען!“ אויף וואס סימאָנקע טהוט צופריעדען א מאָד מיט'ן קאָפּ, אז עס איז טאקי אזוי און טהוט איהם א ציפּ פארן ארבעל, ער זאָל שווייגען....

עס איז ווידער שטיל.... שטאקמאן רעדט ווייטער. און ער רעדט יעצט העכער, און זיין שטימע קלינגט העלער, ריינער און קלאָרער... א מערקווירדיגע שטימע! דיא געוואוינליכסטע ווערטער גיעט זיא איבער מיט אזא צויבער, קריענען דורך איהר אזא קראפט, אז ביים עולם הייבען זיך הענד און פיס, הערענדיג זיי.... און ער רעדט, און ער רעדט, און וואס לעג-נער ער רעדט, אלץ העכער און קלערער קלינגט זיין שטימע, אלץ שטארקער אפפאָדירט איהם דער עולם, אלץ מעהר אין מעהר רייסט ער זיך

וועל דיר דעם מוח צופלעמען! וואו איז א שטיין?....

און ער נעהמט טאקי זוכען אויף אלע זיי-טען א שטיין.

— זוף זיך שוין אויף צוויי שטיינער — מאכט טראסכ מיט דער זעלבער גוטמוטהיגקייט, רויכענדיג זיין פיפקע: — איין שטיין אויף א מצבה פאר דיר! נגע צרעת דו — לויגט ער צו נאנץ רוהיג, ניט אָפּגעזעכען זיך דאס הארץ, מיט זיין הייזערניגען קול — נגע צרעת דו, וואס טהוסטו דאָ צווישען אָרענטליכע ארבייטער? דו ביזט א צרעת, דיין פלאץ איז דאָך מחוץ למחנה, וואו אלע סקעכס — פארעכס דארפען זיין!

דזשעק לאכט אויף'ן קול. דיא מעהרסטע פון דיא ארומיגע לאכען מיט און אייניגע, צווי-שען זיי אויך דזשייקאָבס, בורטשען... קנור הייבט אויף זיין רעקעל פון דערדער, טרעט אָפּ אַן א זיט און זייעלעט זיך....

אין דיזער צייט געהט צו צום לאַקאַל מיט שנעלע טריט א בלאַנדער יונגעראַן, א שלאג-קער, מיט אן אנגענעהמען אינטעליגענטעם פנים און מיט בלויע פער'לעס'טע אויגען, — שטאקמאן! שרייט אויס דזשעק מיט התפעלות און ווארפט זיך נאָך'ן יונגענמאן אין לאַקאַל. סימאָנקע און דיא איבריגע ארבייטער, אויך די, וואס זיצען אָנגעשפארט אַן וואנד פון'ס לאַקאַל, טהוען זיך א לאַז אריין אין לאַקאַל....

4.

דער לאַקאַל, ניט זעהר קיין גרויסער, איז גע-פאסט מיט ארבייטער און ארבייטערינס. דיא שטולען, דיא בענק, וואס זיינען אויסגעשטעלט געהנטער צום פלאטפארמע, זיינען אלע בעזעצט און פון דאָרט ציהען זיך גאנצע ווענד מיט מענ-שען אין דערלענג, אין דער ברייט און ביי דיא זייטען, ביז דיא סאמע טירען ביים אריינגאנג... דער עולם ארום רעדט, שרייט, פילדערט, לאכט און רויכערט. פון אלע זייטען טראָגען זיך רינגעלאך רויך פון פיפקעס און סיגארעטען, וועלכע מאכען דיא לופט אין לאַקאַל אונגער-טרעגליך, צום דערשטיקט צום ווערען....

אז שטאקמאן קומט אריין, הייבט זיך אויף א פאטשעריי פון אלע זייטען מיט א געשריי: „אָרדער, אָרדער!“ עס פאטשט דאָרט דער מאן אויף'ן פלאטפארמע אין טיש און שרייט „אָר-דער“. עס פאטשען און קלאפען, און שרייען „אָרדער“ דיא וואס זיצען. עס פאטשען און שרייען „אָרדער“, דיא, וואס שטעהען... עס פא-טשען פרויען אין דיא הענד און קוויטשען „אָר-דער“ און עס נעהמט גאנצע פינף מינוט ביז דער בעטויבענדער אונגארדינגס געשריי „אָרדער“ ווערט איינגעשטילט....

— טראך — טראך — טראך — טראך —
הילכען דיא אפלאָדיסמענטען.
איינער, א עלטערער איד, מיט א פער'ציה-
טען פנים, מיט א שווארצער צופלאַנטערטער
באָרד, שפרינגט ארויף אויף א שטול, הייבט
אויף דיא האנד אין דער הויך און שרייט אויס
מיט התלהבות:

— טרייטשערס! פאר אונזער רעדנער!
— הורריי! אוררא! שרייט מען פון ארום.
דזשעק ווארפט זיך צו סימאָנקען מיט א
צופלאַמטען פנים און מיט א ברייטען גליקליכען
שמייעל אויף דיא ליפען: — הא, סימאָנקע,
דערווארעמט, הא? — מורמעלט ער גליקלאך.
— דאס וועלען מיר ערשט באַלד זעהען
ביים אָפּשטימען — מאכט זיך קאלטבלוטיג
סימאָנקע און שמייעלט מיט זיין געוואוינליך-
ען גוטשמודיגען שמייעל: — דו קענסט
דאָך אונזערע קלאַקמאכער? זאָגט זיי איינער
„באם“, מאכען זיי „באם!“ זאָגט זיי א צוויי-
טער „באם“, מאכען זיי „באם!“....

שטאָקמאן פערלאזט דיא פלאַטפארמע מיט
שפורען פון בעגייסטערונג אויף זיין פנים.
דזשעק לויפט איהם אין פאָראויס און קוועטשט
איהם דורך א וועג מיט דיא פלייצעס צווישען
דעם ענגען פובליקום. ביים טיר זענענט ער זיך
מיט שטאָקמאן'ען און בעדאנקט איהם מיט א
שטראהלענדען פנים. דאן וויל ער זיך צוריק
קעהרען צום פלאַטפארמע, דערוועהט ער פלוצים
זיין ראָזא נים ווייט פון זיך, ביים טיר.
נה, ראָזא, גוט, הא? ... פרעגט ער מיט א
לייכטענדיג פנים.

— איך ווייס נים! — ענטפערט זיא מיט
א געוואונגענעם שמייעל — מיר וועלען זעהן,
וויא מע וועט שטימען....

דזשעק'ס פנים בעציהט זיך פלוצים מיט א
וואַלקען און דיא אויגען טהוען ביי איהם ביז א
בלייטע.

— ראָזא! מאכט ער שטרענג — דעם
בלוטטויגערס ווערטער הא?!

— אַך, מאכט זיא — לאָז מיר צופריעדן!
אַט קנור וועט דאָ באַלד זיין מיט'ן פאָרמאן!
דו וועסט זעהן, וויא זיי וועלען שטימען! עס
מאכט נישט, וואס זיי האָבען שטאָקמאנען אפ-
לאָדירט.... איך ווייס זייער אלעמענע מיינונג
וועגען סטרייק.... פאפא, אומזיסט, איך זאָג דיר,
אז דאס איז אומזיסט! מאכט זיא מיט הארץ,
טרעט אָפּ פון איהם און פערשווינדעט צווישען
פובליקום....

ער שטעהט, אזוי וויא ער וואַלט געקראָגען
אויסגעפאטשט אונערווארטעט פון זיינעם דעם
בעסטען פריינד פאר א זאך, פאר וועלכע ער

אליין היין פון דעם עולם'ס אפלאָדיסמענטען...
דיא אויגען ברענגען ביי איהם, איבער זיינע בא-
קעז איז צוגאָסען א ראָזעווע פארב און די ווער-
טער, וואס רייסען זיך פון זיינע ליפען, זיינען,
ניט סתם ווערטער, נור פונקען, דאכט זיך,
פיערדיגע פונקען, וואָס צוהיטצען און צוברע-
נען דיא צוהערער.

דזשעק אהינטער איהם איז האלב פער-
ריקט פון גדולה. דען ביי יעדער שטארקער פרא-
זע, וואס שטאָקמאן זאָגט, שטורכעט ער סיי-
מאָנקען מיט'ן עלענביגען אין זייט און ביי יע-
דען בראוואָ געשריי, וואס ביים פובליקום רייסט
זיך ארויס, קנייפט ער סימאָנקען ביים ארעם,
ציפט פון איהם דאס פלייש מיט דיא ווערטער:
„ער! ווארעמט, ער! ווארעמט,“ אז סימאָנקע
רוקט זיך אָפּ מיט זיין שטול ווייטער פון איהם.
און שטאָקמאן רעדט אלץ און רעדט....

— אָה, ארבייטער! — הילכט זיין בעצור-
בערענדיג שטימע — ארבייטער, ווען איהר וואַלט
פערשטעהן דיא מאכט פון א יוניאָן, ווי אייערע
באָסעס פערשטעהן עס, — אָה, דאן וואַלט
אייער לעבען נים געווען אזוי פער'הויש'ט, פער-
פינסטערט, אזוי אונגליקלאך! איהר מיינט, אז
אייערע באָסעס בעקעמפפען אייך אומזיסט?
ניין! זיי ווייסען, אז אן איינצעלנעם ריטעל איז
לייכט צו צוברעכען; אז אן איינצעלנע פאָדים
איז לייכט צו צורייסען... און אז פון פערזאניג
טע ריטלאַך קען ווערען א בעזים; און פון פער-
אייניגטע פערס קען ווערען א בייטש, — א בע-
זים, וואס זאָל אין צייט פון'ם קאמפף זיי ארויס-
קערען. אייערע באָסעס, א בייטש, פאר וועל-
כע זיי זאָלען דארפען ציטערן, אייערע אויסביי-
טער! דארום בעקעמפפען זיי אייערע יוניאָנס
און דארום מוזט איהר קעמפפען פאר אייערע
יוניאָנס! ארבייטער, זייט פערזאניגט אין אייע
רע יוניאָנס, קעמפפט האנד אין האנד, שולטער
צו שולטער! און אייער אלעמענס זיעג איז געזי-
כערט. — ענדיגט ער מיט פיער.

א גוואלדיגע „בראוואָ“ ענטפערט דאָ דעם
רעדנער, דונערדע אפלאָדיסמענטען פעהרליכען
דעם לאַקאָל. סעם—דער יונגערמאן, וואס האָט
זיך פריהער געקריגעט אין דרויסען מיט קנור'ן,
שפרינגט ארויף אויף'ן פלאַטפארמע מיט א צו-
היטצען פנים און שרייט צום פובליקום:
— וואו איז קנור מיט דיא אנדערע קעכער-
שע נשמות? האָבען זיי עס געהערט? האָבען
זיי עס פערשטאנען?

— הא — הו — הא — הו — הא — הא!
— שרייט ווילד דער עולם.

אראָפּ און שטעלט זיך ווידער נעבען דעם יונג
נען מאן אין דיא ברילען.

דער פאָרויצענדער שטעלט זיך אוועק,
קלאפט אָן מיט אַ שווערען אייזערנעם האַמער
אין טיש און ווענדעט זיך צום עולם:

— ברידער! מיסטער כליעבניצקי האָט צו
אונז געשיקט דעם פאָרמאן מיט אַן ערקלערונג.
ווילט איהר איהם אויסהערען?

— יעסעס! — קלינגט אָפּ פון אלע זייטען.

עס דערהערט זיך אַ רוקען פון שטולען, אַ
געשריי „אַרדער“, „אַרדער“, „שאַ!“ זאָל זיין
שטיל, אינדיאנער! דיא וואָס זיצען אויף שטור
לען, אויף בענק, שטעלען זיך אויף זיי אוועק,
אום צו זעהען בעסער, ווען דער פאָרמאן וועט
ריידען. און דיא, וואָס שטעהן אין דיא הינטער-
שטע רייהען, שטופען זיך נעהנטער צום פלאַט-
פאָרמע צו... צווישען עולם ווערט אַ געדענג, אַ
שטיקענעש און אַ דריקעניש. ווידער אַ טומעל
און אַ געשריי „אַרדער“ און אַ קלאפען פון
פאָרויצענדען מיט'ן האַמער אין טיש ביז דער
יונגערמאן אין דיא ברילען בעווייזט זיך אויף'ן
פלאַטפאָרמע. דאן ווערט עס ווידער שטיל, ווי
אויף אַ בית עולם...

דער יונגערמאן איז בלייב, קוקט צושראָך
קען ארום זיך דורך זיינע ברילען ער הייבט אָן
צו ריידען.

— פריינד — רעדט ער — דער באָס מיט
טער כליעבניצקי האָט מיר אהער געשיקט, איך
זאָל אייך ערקלעהרען פאָלגענדעס: עס זיינען
צווישען אייך דאָ „הענד“, וואָס האָבען ביי
איהם געארבייט מעהר פון צעהן יאהר... זיי האָבן
בען אימער ביי איהם געמאכט אַ שעהן לעבען...
יעצט הונגערן זיי, און וואָרום? האָט זיי מיסטער
כליעבניצקי דען געסעקט? האָט ער דען ביי זיי
אראָפּגעריסען פון דיא פרייזען? אָדער האָט ער
דען ניט גענוג אַרבייט צו געבען? זייד, אז זיי
און איהר אלע נאָלען קענען מאַכען אַ שעהן לעבן
בען? דאס גראַדע ניט! איהר הונגערט, ווייל
איהר סטרייקט! אייערע קינדער הונגערן,
ווייל איהר סטרייקט!

— און אונזערע באָסעס הונגערן, ווייל מיר
סטרייקען! — ברעכט איהם דאָ דזשעק אויפגע-
רעגט אונטער מיט זיין באָס — וואָס האָט איהר
זיך געשטעלט דאָ זאָגען אונז מוסר. רעדט, וואָס
ווייל דער באָס און מאַכט ניט פון זיך קיין חזק,
— לומפ! — שרייט אום קנור מיט בלייט
צענדע אויגען אויף דזשעק און שפרינגט ארויף
אויף'ן פלאַטפאָרמע מיט דעם רעקעל איבערן
אקסעל און ווענדעט זיך צום עולם, שרייענדיג
מיט אלע כוחות:

האָט ערווארטעט, אז יענער זאָל איהם לויבען...
ער פיהלט זיך בעלידיגט און שטארק פאסער-
נע אויף'ן הארצען.

דער עולם ארום אין לאָקאל הייבט אָן דער-
וויילע ווידער צו ריידען צווישען זיך. מע לאַכט,
מע שרייט, מע פילדערט און מע רויכערט דיא
פיפקעס און דיא סיגארעטען...
סיימאָנקע האָט פערלאָזען דיא פלאַטפאָר-
מע, נעהט צו צו דזשעק'ן מיט'ן פיפקע אין מויל
און זאָגט:

— דזשעק, ווייסטו וואָס? מע האָט יעצט
געדארפט שטימען.

— שטימען? — פרעגט דזשעק צוטרענגען
און טהוט זיך גלייך אַ כאַפּ — שטימען? יעס,
ביזט גערעכט! טאקי יעצט שטימען!... מיסטער
טשערמאן — שרייט ער מיט אלע קרעפטען
מיט זיין באָס — שטימען, וועלכע ווערט אָבער
דערטרונקען אין דעם ארומיגען טומעל—רופט
צו אָרדנונג!

דער פאָרויצענדער שרייבט עפעס דאָרט
אויף'ן פלאַטפאָרמע און הערט איהם ניט.
דזשעק נעהמט זיך דורכקוועטשען צום
פלאַטפאָרמע, אהינטער איהם ארבייט מיט דיא
פלייצעס צווישען דעם עולם סיימאָנקע...
אין ריזער צייט לויפט אריין אין לאָקאל
קנור מיט'ן רעקעל איבערן אקסעל, נאָך איהם
א יונגערמאן אין ברילען און אהינטער דעם יונג
גענמאן — דזשיקאבס, מיט אן איינגעהויקער-
טען רוקען, און נאָך אנדערע: אי מיידלאך, אי
יונגע לייט...

— דער פאָרמאן!... — לויפט דורך, וויא
א שטורם, א געמורמעל איבערן לאָקאל...

* * *

אין לאָקאל איז יעצט שטיל... אלע קוקען,
איינגעהאלטען דעם אטעהע, צום פלאַטפאָרמע.
צו, וואו עס זיצט דער פאָרויצענדער, דיא, וואָס
שטעהן אין דיא הינטערשטע רייהען, ציהען זיך
אויס אין זייער גאנצען וואוקס, פעררייסען הויך
דיא קעפ איבער דיא אקסעלען אין דיא פאָדער-
שטע רייהען און קוקען שטארק אנגעשטרענגט
איהן.

דזשעק מיט סיימאָנקען שטעלען זיך ביי
א זייט נעבען פלאַטפאָרמע, דזשעק מיט א פינג-
סטערן פנים, סיימאָנקע רוהיג, מיט דער פיפקע
אין מויל. דער יונגערמאן אין דיא ברילעלען
שטעהט אנטקעגען זיי, אויף דער אנדער זייט,
נעבען פלאַטפאָרמע, קנור און דזשיקאבס נע-
בען איהם.

דאן שפרינגט ארויף קנור אויף'ן פלאַט-
פאָרמע מיט'ן רעקעל איבער'ן אקסעל, זאָגט
עפעס דעם פאָרויצענדען און שפרינגט צוריק

קראפט, אז עס דאכט זיך, אז אַט-אַט וועט אראָפּגעטראָגען ווערען דיא פלאטפאָרמע צוואַ- מען מיט דיא ווענד אהינטער...

דער פאָרמאן פערשווינדעט ערגעץ. דזשעק שפרינגט ארויף אויף'ן פלאטפאָרמע און סטאַ- רעוועט זיך אריבערצושרייען דעם ארומיגען גע- טומעל :

— קינדער, וואס טהוט איהר ? — שרייט

ער, איז רויט וויא א בוריק, און סאָפעט מיט'ן גאנצען קערפער. — קינדער, פאר וואס שלאָגט איהר זיך ?

א שטול פליהט פון אונטען אין דערהויך, פאלט אויף'ן פלאטפאָרמע און טרעפט איהם אין פלייצע, ער האקט אָב אין מיטען ריידען.

און יעצט שלאָגט מען זיך, דאכט זיך, איבער'ן גאנצען לאָקאל...

דאָ און דאָרט, פון פאָרענט, פון הינטען, אין מיטען פון לאָקאל, הייבען זיך הענד אין דער לופטען, הייבען זיך שטולען איבער דיא קעפ. עס שלאָגען זיך אי דיא, וואס זיינען ספער- ציעלע אנהענגער פון דזשעק'ן און פון סטרייק אי דיא, וואס זיינען זיינע ספעציעלע געגנער... דער געשריי איז יעצט שטארקער, דיא קוויטשע- ריי פון דיא פרויען העכער... צווישען דער ענגע מאסע קעפ איז שולטערס, וואס בעוועגט זיך איבערן לאָקאל מיט שטורם, וויא א מורא'דיגע שווארצע כוואליע, אהין און צוריק, בעוועגען זיך אויך פיעלע פרויען ער וואס מיט פערשיידענע פערדערן, צוגעהאלטען אויף'ן קאָפ פון קליינע פרויען-הענד.

נעבען פלאטפאָרמע שלאָגט מען זיך נאָך מיט טראסקען. ער שטעהט אָהן א הוט, מיט א פליכעוואטען קאָפ, מיט א צוראפאטעטען פנים און מיט א צוריסענעם קראנען פון'ם העמד, — שטעהט ארומגערינגעלט פון אלע זייטען, און ווארפט זיך ארום, וויא א געהעצטער וואָלף, מיט זיינע קלאַקסעס.. אָט איז ער מכבד איינעם פון דער זייט, כאפט ער צוריק פון דיא מענשען אהינטער... אָט טהוט ער זיך א כאפ צו דיא מענשען אהינטער, קריגט ער פון דיא מענשען פון יענעם זייט...

דזשיקאָבס נעהמט אויך אנטהייל אין גע- שלענג... ער שטעהט אהינטער איינעם'ם פלייצע, האלט עפעס א הוט אין האנד, דאכט זיך טראסק'ס הוט. און פורקעט מיט איהר פון הינד טען טראסק'ען אין פלייצע, שרייענדיג דערביי : — ארויב, משומד, מערדער, ארויס !

ווייטער אביסעלע שלאָגט זיך קנור, ארומ- גערינגעלט פון יונגע לייט... מי זעהט זיינע לאנגע הענד הייבענדיג זיך אין דער לופטען און צעפענדיג זיך צווישען אנדערע הענד, טרא-

— בלינדע מענשען, וואס איהר זייט, וואס לאָזט איהר זיך פערפיהרען פון א לומפישען „צאָצעליסט“? מע וועט דאָך אייך באלד ארויס ווארפען פון אייערע דירות... איהר וועט דאָך צושטארבען אין סטריט פון הונגער ! דער פאָר- מאן איז אליין געקומען צו אייך, ער רעדט צו אייך וויא צו מענשען. און אזא לומפ וויא קארל מארקס.

— ער קוילעט אונז, כאפט אונטער דזשיי קאָבס און שפרינגט אויך ארויף אויף'ן פלאט פאָרמע — ברידער, האָט רחמנות ! שרייט ער — ווארפט ארויס קארל מארקס'ען פון האָל ! דערהערט זיך פלוצים פון א ווינקעל אן איינצעלנע אויפגערעגטע שטימע.

— ווארפט איהם ארויס צוזאמען מיט זיי נע אדיוטאנטען ! שרייט קנור פון פלאטפאָרמע. — ער איז א מערדער, ער ! ער האָט אונז געקוילעט ' — שרייט דזשיקאָבס רחמנות'דיגער קול פון פלאטפאָרמע.

— ווארפט איהם ארויס !... דערהערען זיך שוין יעצט פיעלע שטימען פון אלע זייטען... דער אידעל, מיט דער צופלאנטערטער בערדיל און פער'צרה'טען פנים, וואס האָט נאך גאר ניט לאַנג, בשעת שטאָקמאן האָט גערעדט, געשריען מיט התלהבות : „טרי דצערס פאר'ן רעדנער“, איז יעצט אויך אויפגעשפרונגען אויף א שטול און האָט מיט דער ועלכער התלהבות וואס פריהער געשריען : „טרי דצערס פאר מיסטער בלייבניצקי ! ווארפט ארויס דעם צאָצעליסט !

דזשעק איז בלייב, קוקט ארום זיך מיט בליישצענדע, שטעכעדיגע אויגען, און בייסט די ליפען און שמייכלעט.

אין מיטען פון דעזען געשריי הויבט זיך אויף טראסק פון זיין אָרט, נעהמט ארויס דיא פיפקע פון מויל, קלאפט אויס גאנץ רוהיג דעם אש פון איהר אויף, אן לאָדאָן און בעהאלט זי אין קעשענע. דאן נעהט ער צו צום פלאטפאָרמע מיט זיין גוטמיטהיגען שמיכלעל, טהוט א כאפ מיט איין האנד קנור פאר דיא פיס, מיט דער צווייטער דזשיקאָבס'ן און שלעפט זיי ביידע אראָב...

דזשיקאָבס שרייט :

— אוי דיא פיס האָט ער מיר אויסגע- בראַכען, דיא פיס !

קנור כאפט א שטיל און ווארפט זיך אויף טראסק'ען.

עס הויבט זיך אויף א געשריי, געפילדער, א קלאפען מיט דיא שטולען, א צושראָקענער קוויטשען פון פרויען... און דער עולם פון הינד טען טהוט זיך א ריס צום פלאטפאָרמע מיט אזא

זעהנדיג זיך אלץ נעהנטער צום פלאטפארמע צו.
אט שווימט ארויס צווישען דיא בעוועגענדע
קעפ, שולטערס און רוקענס זיין בלייכער פנים,
וועלכער איז יעצט וויס וויא קאלף און צוקרימט
פון אויפגעגונג און אט זיין גאנץ לאנגע גע-
שטאלט. דיא זשילעט און דיא העמד זיינען
אויף איהם צוריסען, דיא הוט, דער רעקעל, זיין
נען אויף איהם ניטא... דער געשלעג ארום איהם
איז שטורמדיגער, ווילדער... עס איז קענטיג,
אז ארום איהם האבען זיך קאנצענטרירט דיא
הויפט־קערעפטען פון ביידע צדדים...
דזשעק קומט צו זיך פון'ם קלאפ, וואס ער
האט געקראגען מיט'ן שטול...
— קינדער, שרייט ער וויעדער פון פלאט-
פארמע, דיעזען מאָל קלינגט זיין שטימע פער-
צווייפלט און מיט א טיעפען וועהטאג : —
קינדער, וואס טהוט איר ? !
ער שפרינגט אראפ פון פלאטפארמע און
ווארפט זיך אריין אין מיטען געשלעג, וואו קנור
שלאָגט זיך, הויבט אויף אין דער הויך ביידע
הענד און שרייט מיט אלע קערעפטען אזוי, אז
זיין געשריי שרייט אריבער דעם ארומיגען וויל-
דען טומעל :

— פינסטערע מוחות, גענוג ! ווען אייערע
באָסעס זאָלען עס זעהן !
און אז ער שרייט עס אויס, ווערט אויף
א רגע ארום איהם שטיל, דיא הענד ביי דעם צור-
רייצטען עולם לאָזען זיך אראפ, אבער נור אויף
א רגע. באלד טהוט אימיצער א געשריי :

— דערלאנגט איהם, דעם לידער, דעם
צדיק אין פעל ! דאס איז דאך אין גאנצען זיין
ארבייט !

און עס הויבט זיך אויף א געשריי : גיט
איהם, ער זאָל געדענקען ! " און קנור מיט אַנ-
דערע בעפאלען איהם.

לכתחילה, אז מע בעפאלט איהם, בלייבט
ער שטעהען צומישט און צוטומעלט פון דיא
קלעפ א פערטהייריגט זיך ניט... באלד אָבער
דערהערט ער הינטער זיך אימיצינס געשריי:
דזשעק, וואָס שווייגט איהר דיא אינדיאנער?
וואָס לאָזט איהר, זיי זאָלען אייך שלאָגען ? !
און ער קומט צו זיך.

— מיך שלאָגען ? ! — קרעכצט ער ארויס
און טהוט זיך א טרייכעל מיט זיין גאנצען
שטארקען קערפער — מיך? קנור? סקעכס?
שלאָגען? שלאָגען מיך? ! טהוט ער דאן א ברום,
וויא א צורייצטע חיה — אַך, שופטען! ...
און ער, דזשעק, צוקאכט זיך און נעהמט
שלאָגען צוריק. ער איז שוין ניט מעהר דער
פריהערדיגער דזשעק, דער אויפגעקלערטער
דזשעק, וואָס האָט ערשט, מיט א מינוט צוריק,

זעהנדיג דעם געשלעג צווישען זיינע ברידער
ארבייטער, געשריען מיט אזא וועהטאָג: „בר-
דער, וואָס טהוט איהר?“ דיזער דזשעק קען זיך
שוין ניט אָפגעבען קיין רעכנונג, קען זיך שוין
אליין ניט קאָנטראָלירען... וויא א צורייצטע
חיה טראָגט ער זיך פאַראויס א שטארקער א
מעכטיגער מיט א פנים, רויט וויא פייער, מיט
אָנגעצויגענע אָדערען אויף זיין רויטען האַלז,
מיט אויסגעקאטשטעם ביזע אויגען און מיט
אויסגעשצירעטע ציינער און שלאָגט און דער
עולם לויפט פון איהם פאלט איינער אויף'ן אַנ-
דער'ן, שרייט און זידעלט זיך. די פרויען קווי-
טשען... און ער טראָגט זיך, א ווילדער, א צור-
רייצטער, סאָפעט מיט'ן גאנצען קערפער און
ווארפט ארום זיך מיט זיינע ביידע אייזערנע
הענד, און זיינע געגנער פאלען אונטער זיינע
הענד, וויא גראַז אונטער א שארפע קאָסע...
זיינע אָנהענגער, אייניגע יונגע לייט,
„קעמפפען“ נעבען איהם שולטער צו שולטער...
עס פליהען הוטס פון דיא קעפ. עס פליהען
שטולען אין דער הויך... עס הערען זיך זידלע-
רייען אויף אלערליי לשונות, אקאמפאנירט פון
הילכעדיגע פעטש... דער רוסישער מי שברך,
דער פוילישער „פסא קרעוו“ און דער אמערי-
קאנער „א. טש.“ וואָס הילכען אין דער לופ-
טען שליסען אן אינטערנאציאָנאלען פערבאנד!
אַט פליהט קנור אָהן א הוט, מיט א בליי-
כען צוקרימטען פנים פון האס אויף דזשעקען,
פליהט מיט א שטול אין דיא הענד און ווארפט
זיך אויף איהם מיט א אימפעט.

דזשעק כאפט אָן מיט דער לינקער האנד
דעם שטול מיט דער רעכטער האנד קנור'ן
פאר'ן שמאָלען שפיטציגען אקסעל און אין דער
זעלבער סעקונדע ווארפט זיך ארום קנור אויף
דרערד אונטער דזשעקס פיס...

ער דריקט קנור'ן פאר'ן קאָפ צום פאָל און
שעפצעט צווישען דיא ציינער: הא יעצט ביזנו
אין מיינע הענד, וועסט זיך קריכען שלאָגען ?
הא ?

קנור סטארעט זיך צו בעפרייען דעם קאָפ
פון דזשעקס אייזערנע הענד, ווארפט זיך ארום
מיט דיא פיס, שיפעט און קרעכצעט...

— לאָזט איהם איין! — שרייט מען פון ארום.
— קארל מארקס איז משוגע געוואָרען.

און דאָ דערהילט דזשעק פלוצים א קלונג
אין אויער, איינער פון קנורס פריינד האָט
איהם דערלאנגט פון א הינטער אין אויער.
אויף א מינוט ווערט ער צוטומעלט, שפרינגט
אויף פון (דער) לערד בלייך, צושראָקען,
היענער שפרינגט אויף פון דרערד בלייך צור-
שראָקען, ארומגעריסען, אָהן א הוט און אָהן א

6.

אויף מאָרנען אין דער פריה פיהרט א פאָ-
ליסמען אריין דזשעק'ן מיט סימאָנקען אין
עסעקס מארקעט קאָרט. דזשעק איז בלייב,
מיט בלויע צייכענס אונטער דיא אויגען. דיא
האָר אויף'ן קאָפּ און דיא בערד'ל זיינען ביי
איהם צופלאָנטערט, דער ראָק, דיא זשילעט
און דיא הויזען ביי דיא קניע זיינען אויף איהם
צוריסען... מי האָט איהם געכטען ארעס-
טירט מיט סימאָנקען אין האָל פאר „מאכען
א ראַיאָט" און זיי האָבען דיעזע נאכט גענעכ-
טיגט אין „פּאָליסטייזשען". דזשעק האָט א
נאנצע נאכט גיט געשלאָפען נאָך א טאָג פון
אזא אויפּרעגונג. ער קוקט אויס מיער, ציר
בראָכען און נידערגעשלאָגען... סימאָנקע, אויך
מיט א צוריסענעם פנים און צוריסענעם רעקעל,
שטעהט זיך אבער, וויא געוועהנליך, רוחיג, מיט
א גוטמוטיגען שמיכעל אויף'ן פנים. ער האָט
גראד געשלאָפען דיעזע נאכט אין סטייזשען
הויז, וויא א דער'הרג'עטער, און זיין כראָפּען
האָט שיער גיט משוגע געמאכט דעם גערוועזען
דזשעק'ן.....

אין קאָרטירום, צווישען פובליקום, אין
דער ערשטער רייהע, זיצט אויך ראָזא, מיט
פערוויינטע אויגען. מיטסער בליעבניצקי איז
אויך דאָ. ער שטעהט זיך מיט א צילינדער-הוט
אין דיא הענד געבען דיא גראטעס, וואס טהיי-
לען אפּ דיא גערעכטיגקייט און איהרע משרתים,
און דיא זינדער פון דעם אלגעמיינעם פובליקום
אין קאָרט, און רעדט מיט א לאַייער, א בעקאנ-
טע פיגור אין עסעקס מארקעט קאָרט, מיט א
רונדען, רויטען, גלאט-ראזירטען פנים, מיט
גרויסע, אויסגעקאטשעטע אויגען, וויא ביי אן
אַקס, און מיט א פולען מויל מיט קייטאבאכא...
מי רופט אויף סימאָנקען. דער פּאָליסמען
טרעט ארויס פאר'ן דזשאָדזש און דערצעהלט
איהם וועגען דעם „געפעהרליכען ראַיאָט" וואס
ער און זיינע בראווע חברים האָבען געהאט צו
בעקעמפּפּען אין אַרשטשארד סטריט... „דיוער—
ווייזט ער אויף סימאָנקען — איז איינער פון
דיא ליִדערס"....

— זאָגט דעם דזשאָדזש — מאכט דאָ
בליעבניצקי צום לאַייער — אז דיעזער סימאָנ-
קע איז אן אנארכיסט!....

דער לאַייער טהוט א
מאָד מיט'ן קאָפּ און זאגט ארויס שנעל וועג-
דענדיג זיך צום דזשאָדזש : — יור האָנאָר, די-
זער מאן איז א געפעהרליכער אנארכיסט !
און אבערזאגט עס, טהוט ער זיך, דער לאַייער
וויעדער א קעהר צו בליעבניצקי, טהוט ביטער
א קנייטש מיט'ן אייגעל, אזוי ווי איינער זאגט :

רעקעל און פערשווינדעט באלד צווישען דעם
עולם...

— דאָ איז ער, דזשעק! — שרייט א יונגער-
מאן, זיינער א אנהענגער, דער זעלבער, וואָס
איז פריהער געווען אויף'ן פלאטפאָרמע, בשעת
שטאָקמאן האָט גערעדט, און שלאָגט זיך מיט
א צווייטען יונגעמאן : — דאָ איז ער, דער
סקעב, וואָס האָט אייך יעצט געגעבען דעם
קלאָפּ !

דזשעק טהוט זיך א לאָז צו יענעם יונגענ-
מאן מיט אָנגעצונדענע אויגען, דער יונגעמאן
פערשווינדעט...

אין דער זעלבער צייט שלאָגט זיך נאָך
סימאָנקע און זיינע אנהענגער מיט קנור'ס
אנהענגער נעבען פלאטפאָרמע. דזשעק פיהלט
יעצט אז ער מוז אימיצען שלאָגען און ער
ווארפט זיך יעצט אהין מיט א געשריי :

„ אז איהר ווילט זיך שוין שלאָגען, וועל
איך אויך ווייזען, וויא מען שלאָגט !"

און ער ווארפט זיך אריין מיט דיא קולא-
קעס אין מיטען געשלאָגען און העלפט סימאָנקען...
— טראסקע, דזשעק, טראסקע ! הערט זיך

סימאָנקעס הייזערניגע שטימע צווישען דעם
וויילדען געפילדער — שלאָג דיא אינדיאנער
אַהן רחמנות ! דערלאנג דאָרטען דעם סמאר-
קאטיש, דשייקאָב'ען...

און אין דערזעלבער סעקונדע דעהערט
זיך דזשייקאָב'ס געשריי : „געוואלד, ער האָט
מיר דיא לונגען אבעריסען !...."

פּלוצים בעווייזט זיך אויף'ן פלאטפאָרמע
דזשעקס טאָכטער ראָזא, בלייב וויא דער טויט,
מיט פערבראָכענע הענד, קוקט מיט גרויסע, ציר
שראָקענע אויגען אהין, וואוהין איהר פאטער
שלאָגט זיך, טרייסעלט זיך מיט'ן נאנצען קער-
פער און שרייט מיט א יאמער :

— פאפא, וואס איז עס, פאפא ?

דזשעק דעהערט איהר קול, קומט צו זיך
און שטעלט זיך אפ. ער לויפט ארויף אויף'ן
פלאטפאָרמע צו איהר מיט א צוריסענעם רע-
קעל, מיט א האלב ווילדען אויסזעהן.

זיא קוקט אויף איהם, ברעכט דיא הענד
און וויינט :

— פאפא, אה, פאפא !

— גאר גיט, גאר גיט, מיין טאָכטער —
שעפּצעט ער, גלעט זיא פאר'ן פלייצע און שמי-
כעלט ביטער : — גיט איך האָב זיך אנגעהוי-
בען, נור זיי... פינסטערע מוחות, ווייסען, אז מי
דארף שלאָגען, ווייסען אבער גיט וועמען !...
שעפּצעט ער מיט א ציטערנדען קול...
אין לאָקאל לויפען אריין עטליכע פּאָליס-
טייט מיט קלאָבס...

— דו ביזט דאָ, ראָזאַ? — מאכט ער, אז ער דערזעהט זיא — איך זאָרף דיר טאקי! קום, מיר וועלען זעהן צו קריגען צעהן דאָלאַר, אום צו בעפרייען סיימאָנקען! וואס הערט זיך מיט דעם סטרייק? — ברעכט ער זיך פלוצים אונטער מיט אימפעט.
— וואס זאָל זיך הערען? אלע סטרייקער זיינען היינט אוועק צוריק ארבייטען, זאגט זיא שטייל....

— אלע? צוריק? סטרייקער? — מורד מעלט ער, שטעלט זיך אב, קוקט אויף איהר מיט צומישטע אויגען און פיהלט, אז דאס בלוט האָט איהם א קלאָפ געטהאָן אין קאָפּ. פלוצים כאפט ער אַרײַן זיינע פינגער אין מויל, בייכט זיי מיט א צוקרימטען פנים און שרייט אויס מיט וועהטאָג:

— ניין, ניין, זיי זיינען, ניט קיין סטרייקער, זיי זיינען אלע סקעבס, אלע, אלע!... פון'ס קאָרט געהט ארויס מיסטער כליעב-ניצקי אין צילינדערהוט, אנגעשפארט אויף'ן שטעקיל מיט דאָ וילבערנע הענטעל, ער רופט צו זיך ראזאַ'ן.

דזשעק טהוט זיך א טרייסעל.
„שטעה, ראָזאַ — שרייט ער — שטעה דאָ!

ער כאפט ארויס געלד פון א קעשענע, ציהט אויס דאָ האַנד מיט דעם געלד צו כליעב-ניצקי און שרייט:

— דאָס איז, וואָס דאָ האָסט מוין ווייב גע-געבען נעכטען!... בעסמיע, ניט שנאָרען וועל איך ביי דיר, נור בעקעמפּען וועל איך דיר! דערביי טהוט ער איהם א וואָרף דאָס געלד אין פנים און צולאכט זיך מיט א בייסענערן געלעכטער.

מיסטער כליעבניצקי הויבט אויף דאָס געלד פון דרערד, בעהאלט עס אין קעשענע און מורד מעלט: „ראָזאַ, קום! קום! קום!“ וואָס שטעהט, וויל צוגעהן צו כליעבניצקי, האָט אָבער רחמנות איבער איהר טאטען, טהוט זיא כעס א מאָך מיט'ן האַנד און געהט גאָר אוועק אליין, אין א זייטיגער גאס....

דאָ ברידער בלייבען נאָך א ווילע שטעהן, קוקען איינער אויף'ן אנדערען מיט האס אין דאָ אויגען. דאָן צוגעהן זיי זיך יעדער אין זיין בע-זונדער וועג: דזשעק אין יוניאָן צו בעפרייען סיימאָנקען און מיסטער כליעבניצקי אין זיין שאַפּ, וואו מען האָט היינט אָנגעהויבען צו אר-בייטען מיט א „פולען סעט הענד“....
ענדע.

לעאָן קאַבריי.

„הא, גוט? אריינגעהאקט איהם, הא?“ און ער כאפט ארויס פון א קעשענע אַ שטיק קייטאבאק טהוט א בים פון גאנצען און ארבייט וויעדער שטארק מיט'ן מויל....

און סיימאָנקע שטעהט זיך פאר'ן דזשאָדזש מיט זיין געוועהנליכען גוטמוטיגען שמייכל. דער דזשאָדזש קוקט איהם אָן שארף און פרעגט איהם וועגען „ראיאָט“.
סיימאָנקע זאגט עפעס מיט א גוטמוטהיי-גען שמייכל....

דער דזשאָדזש האָט אבער קיין צייט ניט צו באדערען זיך לאַנג מיט אזעלכע, וויא סיי-מאָנקע, און ער זאגט ארויס אין איין אטעהעם: — צעהן דאָלאַר, אָדער צעהן טעג!...

פערשטעהט זיך, אז אזא קאפיטאליסט איז סיימאָנקע ניט, אז ביי איהם זאָלען זיך פער-וואַלנערן צעהן-דאָלאַרדיגע אין דאָ קעשענעס אין מיטען העלען מיטוואָך און ער מוז זיך נעביך דערוויילע צופריערען שטעלען מיט דאָ „צעהן טעג“....

מיסטער כליעבניצקי שמייכלט דערביי מיט נצחון און טראכט ביי זיך:

„דעם סטרייק האָב איך טאקי געוואונען און דער פארך וועט מוזען געהן אין חדר אריין לערנען דרך ארץ!“....

זיינע געדאנקען ווערען גלייך איבערגע-שלאָגען פון דעם קלערקס שטיממע, וואס רופט אָן דזשעק'ן. ער טהוט א קוק אויף דזשעק'ן. יענער שטעהט פאר'ן דזשאָדזש מיט א פינ-סטערען פנים. דער לאָיער מיט דעם קייטאבאק שטעהט ביי דזשעק'ס זייט....

— יור האַנאָר — מאכט דער לאָיער — דיעזער מאן איז א קראנקער... ער איז קראנק אויף דעם... (ער לייגט צו דעם פינגער צום שטערען). דאָ, אין קאָרט, געפינט זיך זיין ברודער, א רייכער, רעספעקטאבלער סיטיווען... דער דזשאָדזש ברעכט אונטער דעם לאָיער: — בעפרייט!....

דער פאָליסמען טהוט דזשעק'ן א שטויס אין פלייצע: „געה!“

דזשעק געהט ארויס, א צומישטער, פון קאָרט, ניט פארשטעהענדיג פאר וואס מי האָט איהם בעפרייט און סיימאָנקען ניט... אלעס איז מיט איהם אין קאָרט צוגעגאנגען אזוי שנעל, אז ער האָט ניט געקענט זיך אבגעבען א קלאָר רען רעכנונג, וואס אזוינס איז פאָרגעקומען צווישען דעם מאן מיט דעם רויטען פנים און דעם דזשאָדזש... (א יענער איז זיין לאָיער האָט ער ניט געוואוסט).

ראָזאַ לויפט נאָך איהם נאָך און ערשט אין דרויסען בעמערקט ער זיא.

כולטור=געשיכטע.

טען אָדער סאָציאַל־דעמאָקראַטען, סטריקטע פארטהייסאָציאַליסטען אָדער פריידענקער אין דעם סאָציאַליזמוס גופא אפילו, צו איין שלום זיינען אלע געקומען, אז אום ערפאָלגרייך צו אַנטווערן צווישען דיא ארבייטער פאר'ן סאָציאַליזמוס איז נויטהווענדיג צו פערשפרייטען צווישען זיי מעהר וויסען, מעהר אלגעמיינע אויפקלעהרונג. דאס איז, אין אמת'ן גערעדט, נישט א רעזולטאט בלויז, צו וועלכען דיא אַנטיאטאט טאָרס זיינען געקומען אין דער לעצטער צייט, זאָגנדיק אויף דיעזען וועג זיינען דיא פראָפאגאנדאס געווען פון נייע אידעען אימער געגאנגען. דאָ, ביי אונז אין אמעריקא, אין דער געשיכטע פון פערברייטונג פון סאָציאַליסטישע אידעען צווישען דיא אידען, איז איינער פון דיא מעכטיגסטע פאקטאָרען און איינע פון דיא דאנקבארסטע און ערפאָלגרייכסטע ארבייטען געווען פון אָנפאנג אָן, די פערברייטונג פון אלגעמיינע אויפקלעהרונג, וועלכע איז געגאנגען האנד אין האנד צוזאמען מיט דער פראָפאגאנדא פון ספער ציאל סאָציאַליסטישע אָדער אנארכיסטישע אידעען. אויב אימיצער וועט אמאָל שרייבען די געשיכטע פון סאָציאַליזמוס אין אמעריקא וועט דער פאקט, אז סאָציאַליסטען און אנארכיסטען זיינען געווען דיא ערשטע צו פערשפרייטען אלע געמיינע בילדונג און אויפקלעהרונג צווישען דער אידיש־פראָלעטארישער בעפעלקערונג, פערנעהמען דעם אנגעזעהנסטען פלאץ אין יענער געשיכטע. עס איז קיין צווייפל נישט, אז נישט נור וואָלט נישט געווען קיין מעגליכקייט פון א „עדיוקיישאָנעל לעג“, ווען נישט דיא סאָציאַליסטישע ארבייט, זאָגנדיק אפילו פון „עדיוקיישאָנעל אליאנס“, כאַטש עס איז געמיינט פיעללייכט אלס אן אבלייטונגס־מיטעל פון דיא „יאהודים“ געגען סאָציאַליסטישע פראָפאגאנדא דא אויף דער איסט סייד. קורץ, אויפקלעהרונג איז אימער געווען דער מיטעל, וועלכען דיא פראָפאגאנדאס פון סאָציאַליסטישע אידעען האָבען אנגעווענדעט.

און וואס קען נאָך זיין פאר א בעסערער קוואל פון אויפקלעהרונג אלס קולטור־געשיכטע? דאס איז יענע אויפקלעהרונג, וואס עפענט בפועל ממש דיא אויגען פון דעם אונוויסענדען, און ער דערזעהט אללעס גאר אין אן אנדער ליכט. וועהרענד אז אנדערע וויסענשאפטען קען א מענטש לעהרנען, פיעלעס פון זיי וויסען און דאָך גאר נישט פערשטעהן וואס איז נויטהיג פאר זיין פרייען דענקען, דאן איז עס אבער אונמעג

(א בליק אויף דעם צווייטען און דריטען באנד „קולטור־געשיכטע“, צוזאמענגעשטעלט נאָך פיעלע וויסענשאפטליכע ווערק איבער דעם לעבען און פיהר רונגען פון מענטשען אין אלע צייטען און לענדער — פון פיליפ קראנץ. ארויסגעגעבען פון דיא אינערנע קאמפאני. ביכל. פובל. קאמפאני.)

אד מיר ליעגט יעצט די צוויי ווייטערע בענדער (צווייטער און דריטער) פון דיעזען ערנסטען ווערק, וואס איז זאָרגזאם און מיט גרויס ערפאָלג געשאפן געוואָרען פון פ. קראנץ. מיר דאכט, אז איך וועלל נישט איבערטרייבען, ווען איך וועל פערצייענען דיא ערשיינונג פון קראנץ'ס קולטור געשיכטע אלס א ווייטערע און בעדייטענדיקע הויכע שטופע אין דעם פארטשריט פון דער זשארגאנישער ליטעראטור אין אמעריקא. מיר איז נישט בעקאנט קיין איין ווערק אין זשארגאן, וועלכעס מי זאָל קענען פערגלייכען מיט דיעזער ארבייט, וויאזוי אין דער נייטליכקייט פון איהר אויפקלעהרונג אזוי אויך אין דער מאַס פון מאטעריאל. וויאזוי קוואליטאטיוו אזוי אויך קוואנטיטאטיוו איז דיא ערשיינענע קולטור־געשיכטע א קאפיטאלעס ווערק פאר דעם זשארגאן־לעזער, און אזא שעהע און ריינע אויסגאבע, אז עס ווירקליך א פער גניגען אויב עס איז נויטהיג פאר דעם אידען, א קוק צו טהון.

דורך דער זשארגאנישער שפראך, בעקאנט צו ווערען מיט אזעלכע פאך־וויסענשאפטען וויאזוי מעכאניקע, אסטראָנאָמיע, פיזיקע, כעמיע, וויאזוי הונדערט מאָהל נויטהווענדיגער איז פאר איהם בעקאנט צו ווערען מיט קולטור־געשיכטע! איך וויל נאָך ווייטער געהן און בעהויפטען, אז אויב פאר א גרינדליכער אַנטיאציאָן פון סאָציאַליזמוס איז נויטהיג דיא פארברייטונג פון אזעלכע סאָציאַלע פאך־וויסענשאפטען וויאזוי פאָליטישע עקאָנאָמיע, געשיכטע פון רעוואָלוציאָנען, טרייד־וויאָניזמוס און עהנליכע גענענשטענדע, וויאזוי פיעל נויטהיגער איז פאר דיעזער אַנטיאציאָן אפילו, דיא אויפקלעהרונג פון קולטור־געשיכטע!

איך גלויב, אז אללע סאָציאַליסטען, פון וועלכע שאטירונג זיי זאָלען נישט זיין, אנארכיסט

איז דער צוועק פון דער קולטור־געשיכטע. און אין דיעזען ווערק פון קראנץ איז דיעזער צוועק פאָלשטענדיג עררייכט געוואָרען.

איך וואָלט געקענט נאָך דאָ אַנווייזען, אז דיא פערטהיילונג פון דיא קאפיטלען האָט פיעל־לייכט געקענט זיין א מעהר צוועקמעסיגע איי־דער זיא איז אין קראנץ'ס ווערק. צום ביישפיעל אין דריטען באנד, וועלכער בעהאנדעלט שפראַכען, שריפטען און רעליגיאָנען, גיט דער פער־פאסער אכ גאנצע 7 קאפיטלען פון דיא 21, וועלכע עס ענטהאלט דיעזער באנד, פאר דער ערקלעהרונג פון מענשליכע שפראכ־פעהיגקייט, דיא ענטוויקלונג פון שפראכען, אינדאָ־איראָ־פעאישע שפראכען, סעמיטישע שפראכען, האַ־מיטישע שפראכען, ראכען און שפראכען — זעהר'א נויטווענדיגע דארלענונג. דאס זיינען רינגען אין דער לאנגער קייט, וועלכע קענען ניט אבגעטהיילט ווערען און דיא קייט זאָלל בלייבען גאנץ. דאס האָט אבער געקענט קירצער געפאסט ווערען, און מעהר קאפיטלען זאָל אבגעגעבען ווערען פאר דיא ווייטערע ערקלעהרונגען, וועל־כע האָבען צו טהאָן מיט דעם אורשפּרונג און דער ענטוויקלונג פון אבערגלויבען און גלויבען. איך מיינ ניט צו בעהייפטען, אז דער פער־פאסער האָט חס חליה דאס לעצטע פערפעהלט. מיר האָבען אין דיעזען באנד גאנצע צעהן קא־פיטלען: „דיא ענטשטענונג פון א גלויבען אין גייסטער, דער נאטירליכער פונדאמענט פון רע־ליגיאָנען, דער גייסטער־קולט אין זיינע ערשטע פאָרמען, גייסטער, געטער און גאָטעס־דיענסט, קאניבאליזמוס און מענשליכע קרבנות, כפרות און ערלייונגען, דיא פערדעטערונג פון ווערטען און צאהלען, פעטישען און סימבאָלען, מכשפים און כהנים אין מיטהאָלאָגיע.“ אלאז עס איז גאנץ פיעל דאס אלעס ערקלעהרט אויף ניט וויי־ניגער וויא 200 זייטען און גוט ערקלערט. ווען איך זאג אבער, אז עס האָט געקענט אבגעגעבען ווערען פון דאס ערשטע מעהר פלאץ פיר דאס לעצטע, האָב איך אין זינען דעם איינפאכען זשארגאָל־לעזער, וועלכער האָט קיין בילדונג, אפילו קיין עלעמענטארי־בילדונג פון ערגעץ אנדערש ניט גענאָסען. איך מיינ גאָר פשוט, אז דיעזער איינפאכער זשארגאָל־לעזער וועט פון די פיעלע קאפיטלען און ערקלעהרונגען איבער דיא צוזאמענשטעללונגען פון שפראכען, איבער „וואָרצלען פון ווערטער און פלעקסיאָנען“, איי־בער מאָנאָסילאבישע און אגלויטנירטע שפראַכ־ען, איבער „וואָקאלישע האַראָקאָנען“, פער־שיעדענע דיאלעקטען, א. ז. ו. א. ז. ו. ו. ניט פון די אלע לינגוויסטישע נאכפארשונגען ניט ארויסטראגען אזוי פיל, וויפיל מיה און ארבייט

ליך ווען איינער לערנט דורך קולטור־געשיכטע. און קולטור־געשיכטע האָט נאָך דאכיי דיא גרוי־סע מעלה וואס עס איז ניט א געגענשטאנד, וועלכער זאָל פאָרדערן שווערע אנטשטענונגען פון געהירן, וויא אנדערע געגענשטענדע פון וויססען. אויף וויפיעל עס איז געשיכטע איז דער געגענשטאנד שפאנענד, וויא שפאנענד עס איז אן ערצהלונג; אויף וויפיעל עס איז פיר לאָזאָפיע פון געשיכטע, איז דאס אזוי אינטערע־סאנט און לעבעדיג, אז עס הערט אויף אַי־שטריינגענד צו זיין. אינטערעסאנט און לע־בעדיג, ווייל עס איז דיא זאמלונג און פערבינדונג פון לעבענס־פאקטען פון דער מענשהייט, איהר וואקסען און ענטוויקלען זיך, איהר ווירקען אויף דער ארומינגלענדער נאטור און איהר בעווירקט זיין פון דער נאטור, איהר פאָרטוועהרענדער קלעמער אויף דער לייטער פון ענטוויקלונג דורך דיעזער בעשטענדיגער וועקסעל־ווירקונג צווישען נאטור און מענש.

יא, קולטור־געשיכטע איז דער מעכטיג־סטער מיטעל פון אויפ־קלעהרונג און דער בעס־טער קוואַל פון וויססען, וואס מוז פיהרען דעם מענשען צום פרייען דענקען און צו האבען א קלאָהרע פאָרשטעללונג איבער אללעס, וואס איז גוגע צו דעם לעבען פון מענשען אויף דער ערד, זייער קאמפֿע מיט דער נאטור, זייער אויסנוצען דיא נאטור, זייערע געשליכטליכע בעציהונגען, זייערע פאמיליע־אינסטיטוציאָנען, זייערע בע־ציהונגען צווישען זיך, זייערע געגענווייטיגע פערבינדונגען און בעקעמפונגען, זייערע מנהגים זייער דינקען, זייערע שפיעליארטען, זייערע קעהרונגען און ווענדונגען גייסטיג און מאטע־ריעל, זייערע גלויבענס און אבערגלויבענס. קורץ, עס אומפאסט זאס גאנצע לעבען פון דער מענשהייט אין איהר פולע גאנצקייט און אין איהרע בעזונדערע איינצעל־הייטען, אללע פרטים און כללים פון דער מענשהייטס לעבען אויף דער ערד. אָדער צו רעדען מיט קראנץ'ס שפראכע אליין: „דיא קולטור־געשיכטע קען מען פערגלויכען צו א קייט, וואס איהרע רינגען גופא זיינען ניט נאָר איינגערינגעלט איינע אין דיא אנדערע, זאָנדערן יעדער רינג איז אויך צו־זאמענגעפאָכטען און צוזאמענגעשמאָלצען פון פערשידענע דראָטען. צו בעשיטמיען צוערשט, פון וועלכע דראָטען יעדער רינג איז צוזאמענגע־שטעלט געוואָרען, און נאכהער צוזאמענצו־ביי־דען דיעזע רינגען אין איין גאנצע קייט אין זייער נאטירליכע גרויס און אין דער רייהע וויא זיי האָבען אויסגעזעהען און געפאָלגט איינער נאָך דעם אנדערן אין דיא פערגאנגענע צייטען, — דאס איז אונזער צוועק.“ דאס הייסט, דאס

און אָנגעווענדעט זיין גייסטיגע קראפט... „ביידע קרעפטען ווירקען שטענדיג צוזאמען און מען קען זיי נישט אבזונדערן“—טראָץ דעם אבער מערקט איהר וויא דער פערפאסער זוכט צו לייגען דיא גרעסטע געוויכט און אָנשפארען אלע לעס אויף דעם עקאָנאָמישען פאקטאָר. צום גליק אבער טהוט ער עס נישט דאָרט, וואו ער ברענגט מאסען פאקטען, זאָנדרען דאָרט וואו ער וויל צווייגען עפעס צו דיא פאקטען. עס מערקט זיך פשוט דער פערלאנג שטריינג מארקסיסטיש צו זיין, וואו עס איז אפילו גאָר איבעריג.

וואס עס ווארפט זיך אין די אויגען בעזאָרג דערס איז דיא ערקלעהרונג וויא נויטהווענדיג עס איז געווען פיר דיא קולטור דיא שקלאפעריי אין אלטערטהום. אָט וואס ער זאגט, נאָך דעם וויא ער ערקלעהרט, וויא דיא אנטטיקע שקלא-וועריי איז ענטשטאנען: „וויא שרעקליך דיעזער צושטאנד איז נישט געווען, ווי פירכטערליך אונז גערעכט שקלאוועריי פון מענשען זאָל יעצט אונז נישט שיינען, מוז מען דאָך צוגעבען, אז דאס איז געווען א וויכטיגער שריט פאָרווערטס אויף דעם קולטור-וועג. מאסען מענשען זיינען טאקי אומד געוואנדעלט געוואָרען בוכשטעבליך אין אר-בייטספיה און א קליינע צאָהל העררשער האָבן בען זיך באנוצט מיט דיא פרוכטען פון זייער ארבייט, אבער שליסליך האָט מען דאָך געשאפן פון מאסען פראָדוקטען און ענטוויקעלט דיא קונסטען און האנדווערקען“..... און ווייטער ער קלעהרענדיג וויא אלע קולטור-פעלקער זיינען דורכגעגאנגען דיא שטופע פון שקלאוועריי, פיהרט ער אויס... „שטעלט זיך פאָר ווי שרעקליך עס האָט געמוזט זיין צו ארבייטען אין מיר נען, ווען מען האָט זיך געמוזט בענוצען מיט שטייגערנע העק! מענשען, וועלכע מען האָט געצוואונגען דאָרט צו האקען, זיינען טאקי גע-פאלען וויא פליעגען, אבער אנדערס וואָלט מען טאקי קיינע מעטאלען נישט געהאט. מיליאָנען מענשען האָט מען אזוי געאָפּערט אויף דעם מזבח פון קולטור; אבער שליסליך איז מען דאָך געקומען צו א פראָגרעס. דורך דיא ארבייט פון שקלאווען האָט מען אויך געלערנט צו שאפען צור-זאמען און צו זיין דיסציפלינירט און אָרגאניזירט אין גרויסע געזעלשאפטען. קורץ, שקלא-וועריי איז געווען א שרעקליכע נויטהווענדיג קייט פיר דיא קולטור.“ (פידזשעס 181, 180.) וועגען דעם וואָלט זיך לאָזען אביסעל א שמועס טהאָן. ווען דער פערפאסער ערקלעהרט אין א גאנצן ווייטערען פלאץ (פידזש 315), אז „דיא ענטשטעהונג פון שקלאוועריי איז געווען א העכסט וויכטיגער און רעזיגנער שריט פאָר-ווערטס, דען מען האָט אויפגעהערט צו טויטען

דער פערפאסער האָט אנגעווענדעט אום זיי צו ערקלעהרען, נישט קוקענדיג דארויף וואס דער פערפאסער זוכט אלע ערלייכטערונגס-מיטלען, „אז אפילו דער וואס האָט קיין גראמאטיקע נישט געלערנט זאָל אויך קענען פערשטעהן“—פון דיא ווייטערע קאפיטלען אבער, וועגען דיא רע-ליגיאָנען פון ווילדע פעלקער, וועגען דער מענש-ליכער דיינקונגס-קראפט און איהרע געזעצע, וועגען דעם בעגריף פון גייסטער, וועגען דעם בעגריף פון לעבען און טויט, וועגען קרבנות, כגולות, נישמות פערגעטערונגען און די הונדער-טער אזעלכע קולטען און קולטור-פאקטאָרען וועלכע ווערען ערקלעהרט, וועט דער איינפאכער לעזער ארויסטראגען נאָך פיעל מעהר איידער דער פערפאסער האָט אנגעווענדעט קראפט פיר ערקלעהרונגען. עס איז דארום, ווייל עס ליגט אין דער נאטור פון דיעזע בעלויכטענע פאקטען, אז דער לעזער זאָל פון זיי פערשטעהן דבר מתוך דבר. דאס איז אזוי וויא אז מען צינדט אין דער פינסטער אָן א ליכט. מען דערזעהט דאן נישט נור דעם פלאץ, וואו דאס ליכט שטעהט, זאָגן דערן ווייט ארום, וויא ווייט דער בליק קען נור דורכדרינגען. דארום איז אזא ארבייט ניצליכער און ראנקבארער. אזוי וויא דער קוואל פון מא-טעריאל איז אין דיא פילע קאפיטלען נאָך ווייט נישט ערשעפט געוואָרען, דארום מיינ איך, אז מען האָט געקענט דאס ערשטע קירצער פאססען, טאקי בלויז וויפיעל נויטהווענדיג איז, און פיר דאס ווייטערע אבערען בעסער מעהר פלאץ.

עס וואָלט זיך לאָזען וועגען דעם נאָך פיעל ריידען. איך וויל אבער בעריהרען דאָ נאָך איין פונקט וועגען דעם צווייטען באנד (322 פיי-דזשעס שטארק.) דאס איז דער באנד, וואס בער-האנדעלט געזעלשאפטליכע קולטור: פאמיליע-אייגענטהום, שטאאטען, געריכטען. איך גלויב, אז פאר הערן קראנץ וועט זיין א קנאפער פאָר-וואורד, וועגן איך וועל זאגען אז מען זעהט אין איהם דאָ דעם אול-טראַ-מארקסיסט. טראָטץ דעם וואס דאָס איז דאָך קוואל פון ריגעשיכטע און טראָטץ דעם וואס ער אליין זאגט גלייך פון אָנפאנג ערשטען קאפיטעל: „ווי ריכטיג עס איז, אז די ער-שטע זאָרג פון מענשען איז געווען צו שאפען זיך שפייז, איז עס אבער נישט ווייניגער ריכטיג, אז דערמיט אליין האָט זיך נישט געענדיגט זייער טהעטיגקייט, ווען זיי האבען נאָך אפילו געקלע-טערט אויף בוימער, וויא אפען. דער מענש איז אימער געווען א שכל'דיגע היה, און אין דער צייט, ווען ער האָט אנגעשטרענגט זיינע פיזישע קרעפטען צו בעפרידיגען זיינע נאטירליכע בע-דירפניסע, האָט ער אויך געארבייט מיט'ן קאָפּ

ארגאניזירען דיא אינדוסטריע זעהר גוט און דיסציפלינירען דיא ארבייטער מאססען אין א גרויסארטיגער שאפונגס-אָרגאניזאציע. צו הויכע צוועקען מוז דאס פיהרען. און דאך גלויבט מען, אז ניט נאָר איז דאָס אן אונרעכט, זאָנדרען עס האָט טאקי געקענט געשאפען ווערען. אין מאסען און מיט גרויס אָרגאניזאציע גאר אויף אן אנדער מין אופן אָהן לאָהן-שקלאוועריי!

אין פריהערדיגע מאפיטלען רעדט קראניז אליון, וויא די נאטור פון געזעלשאפטליכקייט האָט געהאָלפען דיא מענשען דאדורף וואס זיי האָבען געשאפען צוזאמען. אויב דיעזע געזעל-שאפטליכקייט איז געווען דער הויפט-פאקטאָר, און זיכער איז זיא געווען, דאן איז דיא פראגע, צו איז דיעזע נאטור פון געזעלשאפטליכקייט ניט א סך א מעכטיגערער פאקטאָר אין דער אָר-גאניזאציע פון ארבייט און פון שאפונגס-קראפט איידער אירגענד וועלכע אנדערע? מען ווייזט איצטער אז דער געפיהל פון געגענווייט-גע הילפע און געזעלשאפטליכקייט איז געווען דער הויפט-פאקטאָר אין דער געשיכטע פון ענטוויקלונג און האָט געפיהרט דיא מענשען פאָרווערטס, טראָטץ דיא קרומע אנטוויקלונגס-אָנצאלע וועגען און שטעגען פון שקלאוועריי א. ז. וו.

איך מוז דאָ אבהאקען זיך אכוואָהל איך ווייס אז איך האָב דעם ענין ניט גוט גענוג ערקלעהרט, ווייל דאס וואָלט מיך ארויספיהרען פון די גרענצען פון א רעזענוע און אריינפיהרען אין ברייטען פעלד פון פאָלעמיק. פיעליכט וועל איך זיך נעהמען אמאָל דיא ארבייט צו ריי-רען וועגען דעם אויף דיא פיינדזשעס פון צו-קונפט. דערווייל וויל איך נור זאגען, אז בע-צייכענענדיג דיא ערשיינונג פון קראניז'ס טיב-טיגעס ווערק אלס א ווייטערע, הויכע שטופע אין דער ענטוויקלונג פון דער זשארגאנישער ליטעראטור אין אמעריקא, וואָלט זיך אויך ווע-לען וויינשען פון גאנצען הארצען, אז אזעלכע ווערק זאָלען האָבען א ווייטע פערברייטונג פיר דיא נוצען און פיר דיא אויפקלעהרונג פון דעם ארימען זשארגאן-לעזער, פאר וועלכען עס איז א גאנצער קוואל פון וויסען.

מ.קאמיז.

קריעגס-געפאנגענע און אנגעפאנגען צו בענוצען זיי צו ניצליכע ארבייט, קען יעדערער איינ-פערשטאנען זיין, אבער אז דיא שקלאוועריי איז געווען א נויטהווענדיגע זאך פאר א געוויסען צוועק פון קולטור, וועגען דעם ערלויבט מען זיך שוין היינטיגע צייטען גאנץ שטארק צו צווייפ-לען. דאס איז אן אלטער, זעהר אן אלטער בליק אויף געשיכטע, אכוואָהל אזוי האָבען אויך גע-לערנט געשיכטע אזעלכע גרויסע גייסטער. דיא סאָציאליזמוס וויא מארקס מיט ענגעלס. ריי-רענדיג וועגען שקלאוועריי אין אלטערטהום זאגט נעמליך פריעדריך ענגעלס: „אָהן דער אנ-טיקער שקלאוועריי וואָלט ניט מעגליך געווען דער מאָדערנער סאָציאליזמוס“, א. ז. וו. אויף דעם זעלבען אופן ווי קראניז ערקלעהרט אין זיין קולטור-געשיכטע. אבער האָבענדיג אפילו אזא גרויסע הסכמה מען מען דאך צווייפלען אין דער ריכטיגקייט פון דעם פערפאסערס אויפפאסונ-גען. זיי זיינען אלט, צו אלט. איך געדיינק, אז מין לעהרער האָט מיר אינגעלזויין אויך אזוי ערקלעהרט, גאָר ניט פון סאָציאליסטיש-וויסענשאפטליכען שטאנדפונקט און ניט אין קולטור-געשיכטע אפילו, זאָנדרען אין פאָליטי-שער געשיכטע. (איך געדיינק ניט צו נאָך אי-לאָוואיסקי אָדער ביליארימינאָו). ערשטענס איז וואס פערשטעהט מען אונטער שקלאוועריי אלס א נויטווענדיגקייט? אויב נויט ווע-נדיגקייט אין דעם זיינען פון געשיכטליכער אונפערמיידליכקייט אלס א פאָלגע פון אור-זאכען, דאן קען מען עס פערשטעהן, ווייל עס איז דאך קיין זאך ניטאָ אין דער נאטור, וואס זאָל ניט האָבען איהרע אורזאכען. אבער דאן איז דאך אלעס שלעכטעס, וואס עס איז געווען, וואס עס איז יעצט און וואס עס וועט אמאָל זיין, א נויטווענדיגקייט, און אלס א נויטווענדיגקייט איז דאך אללעס וואס שלעכט בערעכטיגט צו עקזיסטירען. ווארום דער ראנגלען זיך דאגעגען? אויב אבער וויא קראניז זאגט, אז דאס איז א נויטהווענדיגקייט ניט נאָר אלס א פאָלגע פון בעשטימטע אורזאכען, זאָנדרען אלס א מיטעל צו א צוועק, דאן איז ערשטענס דיא פראגע, וועלכע צוועקען ווייס דיא געשיכטע פון ענט-וויקלונג? וואס דען, מען זאָל רעכענען, אז אונ-זער ציוויליזאציען איז א מין צוועק און ווייל די שקלאוועריי פון אלטערטהום אָדער פון מיטעל-אלטער האָט געפיהרט דאצו, דערפאר איז דער מיטעל געווען גוט? נון, אויף אזא אופן קען מען אויך בערעכטיגען דיא היינטיגע לאָהן-שקלאוועריי. מען שאפט אין מאסען, און וואס מען זאָל ניט ריידען איבער כאָאס אין פראָדוק-ציען, — נעווער מיינר. דיא קאפיטאליסטען

אנמערקונג פון דער רעדאקציע. — ביר האפען נאך צולאזען אונזערע לעזער הערען א ווארט פון א נ-זער אייגענעם שטאנדפונקט איבער גענאסע קראניז'ס ווערק. וועלכעס קען גאר ניט הויך גענוג געשעצט ווערען. איבריג צו בעמערקען, אז פון אונזער שטאנדפונקט איז עס ניט פון גענאסע קראניז'ס קיין פעללער וואס ער האט געוויזט צו פאלגען דא מארקסיסטישע מעטהאָדען. דיא פראגע איז, וויא ווייט ער האָט געטראפען דאס ריכטיגע אין דעם. אט וועגען דעם וועט נאך האפענטליך אין דער „צוקונפט“ גערעדעט ווערען.

אָה! פֿיהר מיך פֿריינד, צו יענעם קבר.
אָה קום, איך וועל דאָרט לאַנג נישט שטעהן;
איך בין זאָ שוואַך, איך בין זאָ קריינקליך,
דאָך, אַך! איך מוז, איך מוז דאָרט געהן!

איך מוז דאָרט געהן — איך קען נישט רוהען;
מיין הערץ ווערט פול מיט וועה און וויינד,
אַט יעדעס מאָל, ווען איך דערמאָן זיך,
אַן איהר, דאס אַרים, עלענד קינד!

דאס אַרים קינד — וויא שווער זיא ליידעט!
וויא אינערליך, וויא טיעף איהר שמערץ!
אך! נאָך אין איהרע קינדער יאָהרען,
וויא בלוטעט שוין איהר יונגעס הערץ!

איהר יונגעס הערץ — אָה וועלט, וויא קלעגליך!
וויא מוז דיין זעלע זיין פערשטוינט —
אז שוין א קינד, זאָ יונג און צערטליך,
מוז אייביג זיצען דא פארוויינט.

זיא וויינט, און ווארפט איהר בליק צום היממעל,
און טרעהרען פאללען אהן אַ שיעור —
דער היממעל — הויך, און קאלט — דיא ערד
דיא מענשען — קעלמער נאָך צו איהר!....

קיין גוטען ווארט, קיין פרייע מיענע,
ניטא פאר איהר קיין פריינד אין נויט!
איהר פאטער ליגעט פון וויין בעטרונקען —
איהר גוטע, טרייע מוטטער, טויט.

דיא מוטטער טוידט ! — דיא פאטער-ליעבע,
פערשוואונדען וויא דער מארגען-טהוי,
און טרוימענד ליעגט ער יעצט געזונקען,
אין ארעם פון אן אנדער פרוי.

ער הערט ניט מעהר זיין קינד'ס געשרייען,
איהם קימערט ניט זיין קינד'ס געוויין ;
אז פיהר מיך פריינד, אז פיהר מיך דארטען,
איהן, צו יענעם קאלטען שטיין.

איהן, וואו ס'ליגט דיא טרייע מוטטער
פון איהר, וואס ליידט דעם וועלטען שטראף —
איך וועל דארט צו איהר קבר פאללען
און וועקען איהר פון טוידטען שלאף.

און זאגען, אז איהר גינד איז עלענד,
און ליידט וואוהין זיא געהט און שטעהט.
איהר מוטטער וועט איהר קבר רייסען,
און לויפען צו איהר קינד אין נויטה.

איהר מוטטער... אך !... נור וואס ? ... געשטארבען ?
איהר הערץ איז טוידט ? אז ניין ! בעהיט !
א מענשען-הערץ קען אפטמאל שטארבען —
א מוטטער-הערץ, שטארבט קיין מאל ניט !

א מוטטער ווען זיא הערט נור קרעכצען,
איהר קינד, פון אונטערן שווערען רוט ;
דאן עפענט זיך איהר הארץ אין קבר,
און ס'טריפט פון דארטען הייסעם בלוט.

אז פיהר מיך פריינד, אז פיהר מיך דארטען,
דורך קעלט, דורך דוננער, בליטץ און ווינד —
איך וויל א מוטטער געהן דערצעהלען,
אז ס'וויינט איהר ארים, עלענד קינד !

י. ש. פרענאוויין.

פילאדעלפיא.

זעכצעהן יאהר אין סיביר.

ערפאהרונגען פון א רוסישען רעוואלוציאנער.

א נייע אָרדנונג. — א מיסלונגענער פלאן. — א בעזוך פונ'ם מיניסטער. — א שטאמטש געהוימניס. — א ליטעראט א שכן.

וען דער זשאנדארמסקי קאפיר טאן האָט מיך איבערגעגעבן צום דעזיטורנעם פאָמאָשטיניק — אופראוואַליאָושיטשי פון גע- פענגניס — האָט ער איהם טייטלענדיג מיט'ן פינגער, אויפמערקזאם געמאכט אויף א געוויסע שטעללע אין דעם פאפיער וועלכען ער האָט מיטגעבראכט. דער פאָמאָשטיניק האָט מיך אָנגעזעהן מיט א שארפע אויג. דאָס איז זיכער געווען דיא שטעלע אין דעם פאפיער, וואו עס איז גערעט געוואָרען וועגען דעם, אז מען דארף אויף מיך שטרענג אויפפאסען אזוי וויא איך בין שוין פריהער א פאָאר מאָל אנטלאָפֿען געוואָרען.

„אַט די זאכען קענט איהר האָבען ביי זיך“ האָט דער פאָמאָשטיניק צו מיר געזאָגט, מיר דערלאנגענדיג מיין אוהר, א גאָלדענעם רינג, א ווערטהפאָללען טאבאק-בייטעל און דיא בריל- לען, — דיא ביכער אייערע וועלען צוערסט דורכגעזעהן ווערן פונ'ם פראָקוראָר און אויב זייער אינהאלט איז ניט א פערבאָטענער, וועט מען זיי אויך צוריקגעבען. אייערע קליידער און וועש וועט איהר אויך צוריק בעקומען ווען דער נאדזיראטעל וועט זיי האָבען אונטערוואכט.

עס איז געווען קלאָר אז אין דיזעז טורמע איז א נאנץ אנדער אָרדנונג. ווען איך האָב, א קורצע צייט שפעטער, בעקומען צו זיך אין צעל- לע אַללע מיינע זאכען, האָב איך פריהער פאר אַלץ געזעהן צי זיינען אין גאנצען דאס געלד און דיא שערעלע, וועלכע זיינען דאָרטען געווען בע- האלטען. און מערקווירדיג! ניט אכטענדיג אויף דיא אונטערוואכונג אין קרעפאָסט און אין דעם געפענגניס, וואו מען האלט געפאנגען ביו'ן טראיעל, איז אַלץ געבליעבען גאנץ. איך האָב אויף יעדען פאל צוריק בעהאלטען דיא שערעלע און האָב בעשלאָסען אָבצובייטען דיא דייטשע געלד אויף רוסישע, אָבער אזוי אז וועניגסטענס א טהייל פון מיין געלד זאָל בלייבען סעקרעטנע ביי מיר. וויא אבער מאכט מען דאָס?

איך האָב אָנגעהויבען גענויער צו בעטראכט- טען דיא נאדזיראטעלעס, דיא דריי מאן, וועלכע

האָבען זיך איינגעפונען אויף דעם קאָרידאָר, וואו איך בין געזעסען, זיך אבוועקסלענדיג איי- נער דעם אנדערען אַלע מעתללעך ווען עס זיינען געווען פערגאנגען עטליכע טעג האָט זיך מיר אויסגעוויזען אז דער נאדזיראטעל, וועלכער האָט איבערגעקוקט מיינע זאכען איז געווען דער אנגעהענהמסטער פון אַללע דריי. איהם האָב איך בעשלאָסען צו פרובירען געווינען אויף מיין זייט.

ארויסקריגענדיג פון זייער בעהעלטעניס דיא דייטשע מארקען און זיי האלטענדיג אין קעשענע האב איך איינגעלאדען דיזעז נאדזיר- ראטעל צו זיך אין צעללע.

„וואָס האָט איהר מיר צו זאָגען?“ האָט ער געפרעגט, פערמאכענדיג דיא טיר הינטער זיך. — „האָט איהר גוט איבערגעקוקט מיינע זא- כען יענעס אווענד ווען מען האָט מיך אהער גע- בראכט?“ האָב איך איהם געפרעגט.

„יא, זעהר גוט. וואָס האָט דען פאסירט?“ האָט ער פון זיין זייט געפרעגט אויפגערעג- טערהייט.

— „גאָר נישט — האָב איך איהם בערר- הינט — נור זאָגען מען איך אייך אז איהר קענט ניט זוכען: אַט זעהט, ביי מיר אין דיא זאכען איז געווען בעהאלטען געלד און איהר האָט ניט געפונען.“

דאס זאָגענדיג האָב איך איהם געגעבען זען דעם פעקל אסיגנאציעס.

„אָבער דאס איז אונמעגליך! — האָט ער אויסגערופען — איך האָב זעהר אויפמערקזאם דורכגעזוכט דיא זאכען. וואו האָט איהר דאס געהאלטען?“

— „נו דאס איז מיין געהוימניס, האָב איך בעמרקט, אָבער נישט דאס בין איך אויסען. הקרט - זיך צו. דאָ האָב איך דייטשע געלד. אויב מען זאָלל עס אויסבייטען אויף רוסישע וועט דאס געבען אן ערך פון 50 רובעל. איהר, אַלזאָ, נעהמט עס און ווען איהר וועט האָבען געענדיגט אייער דעזיטורסטוואָ, געהט אריין ערגעץ א קאנטאָר, עס איז דאָ א סך אזעלכע אויפגען געוואסן פראָספעקט, און בייט עס אָב. א העלפט נעהמט פאר זיך און דיא אנדערע העלפט ניט מיר. זייט איהר צופריעדען?“

„גוט, איך וועל עס טאָהן“, האָט ער געזאגט און בעהאלטענדיג דיא דייטשע אסיגנאציעס, איז ער ארויסגעגאנגען.

מעגליכקייט, דאס געלך אויף א געהיימען אופן שפעטער ווען עס איז אָבערצוייטען, האָב איך דעם נאדזיראטעל געהייסען איבערגעבען דיא דייטשע אסינאציעס דעם פאָמאָשטשניק און פראווליאיושטשי כדו איז ער זאָלל זיי אויסבייטן טען אויף רוסישע און אוועגלעגען צוזאמען מיט מיינע איבריגע געלד :

„זאָגט, אז איהר האָט עס געפונען דורכזיך כענדיג מיינע זאכען.“

— „ניין, דאס טויג ניט, האָט ער געענט־ פערט, ער וועט וועלען וויסען ווארום איך האָב עס ניט פריהער אריינגעטראָגען. וועל איהם שוין בעסר זאָגען דעם אמת, אז איהר האָט מיר נאָר וואס איבערגעגעבען.“

פון מיינע פלענר איז אלזאָ געוואָרען א תל נאָך דעמעלביגען אווענד. דאס געלד איז פון דעסטוועגן אָבערביטען און אוועגעלעגט געוואָרען מיט דיא איבריגע. אין דעם פרט איז אללעס אָבערגאנגען כשורה.

אויך האָט מען מיר באלד געבראכט מיינע אייגענע ביכער אין צעללע אריין. הויז דעם האָט מען מיר ערלויבט צו בענוצען דיא געפונענעס ביבליאָטעקע. נאָך דיא ביטערע ערפאָהרונגען אין קריעפאָסט האָב איך מיך מיט פערנגיגען געוואָרפען אויף דיא ביכער. דאן האָט מען דאָר טען אויך ערלויבט שרייב־מאטעריאלען אין דער צעללע. וויא מען זעהט איז דאָ אין אונטערזיך כונגס־געפונענעס געווען פיעל בעסער וויא אין קריעפאָסט.

אין אנדערע הינזיכטען איז אָבער געווען ערגער. דיא קליינע צעללען מיט דער שטייגער־ נער פאָדל־אָנע זיינען זומער לייכט אָנגעברענט געווארען, אין זיי איז געוון דישנע און שטויביג. אויך דיא שפיז איז געווען ערגער און ווייניגער וויא דאָרטען, וועהרענד דער פלאץ צום שפאָ ציערע־נעהן האָט עראינערט אָן א שטייג פאר ווילדע חיות. שטעללט אייך פאָר א גרויסען רונדען קרייז, פאנאנדערנעטהיילט מיט הויכע פלאנקענס, וועלכע געהען אללע ארויס פון מיר טען. שפאציערענדיג אין אזא „פיעה־וואגאָן“, וויא מיר פלעגען רופען דיעזע שטייגען, האָט דער געפאנגענע נור געזעהן א שטיקעלע הימל מעל און א שטיקעלע הויז. עס איז אמת, שפאציערען האָט מען געפיהרט יעדען טאָג און אויף דער פרייער לופט איז מען געווען נאנצע דריי פערטעל שעה, אָבער דיא ענגקייט פונ'ם „וואגאָן“ האָט אוועגענומען פונ'ם שפאציערנאנג דעם נאנצען רייזן.

גענען דיא טויטליכע שטילקייט, וועלכע האָט געהערשט אין קריעפאָסט איז דאָ, פער־ קעהרט, געווען פיעל לעבען. פון אללע זייטען

„דאס ציעהט!“ האָב איך מלא שמחה ביי זיך געטראכט און האָב גענומען בויען אללערליי פלענר. פון מייין ערפאָהרונג אין דער פערנאנגענהייט האָב איך געוואוסט, אז פריהער פאר אלץ איז נויטווענדיג צו האָבען פערבינדונג נען מיט דיא פרייע וועלט. זעהר אָפט האָט זיך דאס אונז, פאָליטישע געפאנגענע, איינגעגעבען בענוטצענדיג נאדזיראטעלס, וועלכע פלעגען פאר גוט געצאָהלט בעזאָרגען בריעה פון טורמע צו מענשען אין פרייהייט און פערקעהרט.* זעהענדיג וויא לייכט דער נאדזיראטעל האָט איינגעשטימט אויף מייין פערלאנג, האָב איך אָנגעפאנגען מייין פלאן ווייטער אויסצובויען. „אין עטליכע טעג ארום — האָב איך גע־ טראכט — וועל איך איהם פרוכירען געבען א בריעה אריינצואווארפען אין א פאָסט־קאסטען; דאן וועל איך איהם שיקען מיט א בריעה צו איינעם פון מיינע בעקאנטע און דאן, קוים בין איך אין פערבינדונג מיט דער אויסענוועלט, ווער ווייס? פיעללייכט וועט דערפון עפעס ארויסקומען.“

דיא אונטערהאלטונג מיינע מיט דעם דאָ־ זיגען נאדזיראטעל איז געווען פאר מיטטאג און איך בין דעם נאנצען טאָג געווען זעהר אויפ־ גערענט. פון צייט צו צייט אריינקוקענדיג צו מיר אין צעללע דורך דעם פענסטערל אין טיר, האָט דער נאדזיראטעל צוגעווינקט און אונטער־ געשמיכעלט און איך האָב איהם אויף דעמוועל־ בען אופן געענטפערט. אָבער איידער דער אווענד איז נאָך אָנגעקומען איז ער אריינגע־ נאנגען צו מיר אין צעלע און, מיר צוריקגע־ בענדיג דיא דייטשע געלד, האָט ער געזאָגט : „נעהמט דאס צוריק. איך האָב מורא איך זאָלל ניט וויא עס איז אריינפאללען. ביי אונז איז דאָ מיט א פאָאר טעג צוריק געווען אזא פאלל. ביין ארויסגעהן פון דאנען האָט מען ביי א נאדזיראטעל געפונען צוויי אוהרען. „פון וואגאָן“ האָט זיך דאס צו דיר גענומען?“ האָט מען איהם געפרעגט און דער סוף איז געווען אז ער האָט פערלאָרען זיין שטעללע. דערביי צאָהלט מען דאָ גוט — 25 רובעל א חדש. אזא פלאץ איז ניט לייכט צו געפינען. ניין, איך האָב מורא. איהר נעהמט איידער געלד צוריק. איך בין א פאמיליע־נפאסטער.“

איך האָב איהם, נאטירליך, ניט מעהר צור גערעט, וויסענדיג אז פון אזא אונענטשלאָסע־ נעם מענשען וועט קיין „טויב“ ניט ווערן. אבער אזוי וויא איך האָב ניט פאראוויסגעווען קיין

(*אין זיידרוסלאנד, אין קיעוו פלעגען מיר אזעלכע נאדזיראטעלעס רופען „טויבען“.

אויך געשעהן און א וויילע שפעטער בין איך געווען צוזאמען מיט איהם אין דעם צימער, וועלכער האט געדענט פאר א שול ביין אונ-טערזוכונגס-געפענגניס.

„איך האב אייך געלאזן אהער קומען“ — האט ער געזאגט זיך וועצענדיג לעבען מיר — „ניט אויף א דאפראס, זאגנדרן איינפאך אום זיך דורכצורעדן, זיך צו עראינערן אן דיא אלטע צייטען.“

עס איז אויך צווישן אונז באלד ענטשטא-נען א לעבאהפטער געשפרעך.

זיך צוצעפענדיג צו ערגיץ א פראגע, וועל-כע איך האב איהם געשטעלט, האט ער זיך ער-אינגערט אן מיין פערואוואנדערונג, אין א פרי-העריגען געשפרעך, ווארום מען האט מיך דאן געבראכט נארד אין קריעפאסט.

„דא, זעהט איהר, זיינען געווען וויכטיגע שטאטס-גרינדע, האט ער געזאגט, ווייל קוים וועט מען אייך משפט'ן נור פאר דעם אטענטאט אויף גארינאוויטשען, קען מען אייך העכסטענס אריינצעהלען א יאהר 8 אדער 10 קאטאגרא. דאס אבער וויל מען ניט אין דיא העכערע קרייזען. ער האט אונטערשטריכען דיעזע ווערטער.“

„וויא אבער, האב איך מיך פערואוואנדערט, קען מען מיט מיר אנדערס האנדלען? מיך האט מען דאך פון דייטשלאנד אויסגעליעפערט אויף בעשטימטע בעדינגונגען.“

„נו, מיט דייטשלאנד, האט ער געענט-פערט, קען מען שוין דורכקומען. מיר זיינען איצט מיט ביסמארקען אין דיא בעסטע פער-העלטניסע. מען וואלט קענען, למשל, דיא מעשה אזוי פארשטעללען, אז איהר האט בע-גאנגען א פאליטישען פערברעכען שוין נאכ'ן אויסליעפערן. מהשבות'ן! דיא דייטשען האבען איבערגעגעבען אללע פאפיערלעך, וועלכע מען האט ביי אייך געפונען, זאגאר דיא, וועלכע איהר האט געשרייען פאר זיך אלליין....“

איך בין געווען איבערראשט. איך האב מיך עראינגערט, אז צום צייטפערטרייב, פלעג איך אמאל אין טורמע אין פרייבורג עטוואס אויפ-צייכענען אויפן פאפיער, אבער וויא אזוי דאס איז אריינגעפאללען אין דיא הענד פון דיא רר-סישע רעגירונג האב איך בשום אופן ניט גע-קענט פערשטעהן, ווייל מיר האט זיך געדאכט אז איך האב פאר'ן אברייזען אללעס פערניכ-טעס. עס האט זיך אבער ארויסגעשטעלט, אז ווען איך פלעג ארויסגעהן אויפן הויף שפאציר-רען, איבערלאזנדיג אללעס אויפן טיש, האט מען מינע שרייבערייען איבערגעקוקט און

האבען זיך געהערט געשרייען, לארעס, טוממעל. צייטגענווייז האט דער טורעמניק געקענט מיינען אז ער געפינט זיך ערגעצוואו אויף א פאבריק. דיא פענסטער פון קארירדאר זיינען ארויסגע-קומען אויפ'ן גאס און דורך זיי האט אין טורמע אכנעהילכט דער לעבען פון גאס, דער פארהען פון קארעטעס, פון דער פערדאייזענבאהן, דיא געשרייען פון גאסע-הענדלער, דער שפיעל פון קאטערינקעס. זעהר אפט, פון דעסטוועגען, האט דיעזער גערויש ארויסגערופען א בעזאנדערס-טרויעריגען געפיהל.

איינמאל האב איך בעמערקט אין הויף א ספעצילע טרעוואגע: מען האט אומעטום אויפגעקליעבען און אויפגעראמט. מען האט זיך זיכער פארבערייטעט אויף א בעזוך פון א זעהר וויכטיגע אסאכע. באלד האב איך געקראגען צו וויסען, אז דאס ערווארטעט מען דעם (יעמאל-דיגען) יוסטיץ-מיניסטער נאכאקאו.

ער איז אין קורצען אנגעקומען און, בע-גלייטעט פון זיין סוויטע, איז ער אריינגעקומען צו מיר אין צעללע. ווען אימיצער האט איהם געזאגט ווער איך בין, האט ער מיך בעגריסט און האט געזאגט:

„איך האב געלעזען אייערע ערקלערונגען: זיי זיינען מיר געפעלען געווארען דערמיט וואס איהר האט געזאגט דעם אמת. עס וואלט געווען גוט, אז איהר זאללט זיך אויפן געריכט אויך אזוי האלטען.“

איך האב איהם וויעדערהויילט דאס וואס דער לעזער האט שוין פריהער געזעהן, געמליך, אז אין מיינע אויסזאגען (פאקאזאניעס) האב איך געהאט אין אויג נור דיא וואהרהייט.

צוויי מאל איז דער מיניסטער ארויס און וויעדער אריינגעקומען אין מיין צעללע, זיך ווענדענדיג צו מיר מיט אונזוויכטיגע פראגען. ער האט אבער דערביי אויסגעזעהן אזוי וויא איהם וואלט זיך געוועלט מיך וועגען עפעס פאנאנדערפרעגען און זיך מיט מיר דורכערדן. רעדנדיג מיט אימיצען פון זיין סוויטע האט נא-באקאו זיך צו יענעם איינגעבויגען, דערביי צו לעגענדיג דיא האנד צום אויער אום בעסער צו הערען. ער האט געמאכט דעם איינדרוק פון א מאן, וועלכער בלאזט ניט פון זיך.

צווישען דיא פערזאנען אין דער סוויטע זיינע האט זיך אויך איינגעפונען קאטליארעו-סקי. זיך אויפהאלטענדיג א וויילע לענגער וויא דיא איברגע אן מיין צעללע, האט ער געזאגט אז ער וועט נור ארויסבעגלייטען דעם מיניסטער און וועט מיך דאן לאזען רופען צו זיך. דאס איז

געהאלטען אין דער פערטער-פאולאָווסקי קריע-פאָסט.

מיר אויסזאָגענדיג דיעזע „שטאטס-נע-היימנים“, האָט קאָטליארעווסקי וואַרשיינליך געקלערט אז ער וועט אַרויסרופען אָפּענהער-ציגקייט פון מיין זייט. עס איז אָבער מעגליך אז ער האָט דערביי ווירקליך ניט געהאט קיין שום הינטערגעדאנקען. אין דער צייט פון אונזער לאנגע אונטערהאלטונג האָט ער בעריהרט פערשידענע זאכען. ווען מיר זיינען געקומען צו דעם קאפיטעל פון פאליטישע פערפאלגונגען אין רוסלאנד און ווען איך האָב אָנגעוויזען אויף דעם פאקט אז ביי אונז ווערן פערדור-טהיילט צו שווערע שטראפן גאנץ אונטערדיגע מענשען, האָט ער געענטפערט:

„געוויס, אָבער וואו מען האקט האַלץ פאל-לען שפענער. זאָגאר דיא אלטע רוימער האָבען שוין געהאט דעם ווערטל: *Summum dus in iura* (וואו עס הערשט דיא העכסטע גערעכטיגקייט, פאסירט דיא העכסטע אונגערעכטיגקייט). איך פערזענליך בין איברגענס געגען דא טאָדעם שטראפע. איך האלט אז אין א גרויסע מדינה זיינען אונפערמיידליך פאליטישע פערברעכער. צווישען א בעפעלקערונג פון פיעלע מיליאָנען וועלען זיך איממער געפינען עטליכע טויזענד אונצופרידענע. געגען זיי מוז געקעמפסט ווערן, אָבער א שטארקע רעגירונג קען זיי מאַ-כען אונשעדליך אָהן דיא טאָדעם - שטראפע אויך.“

האָבענדיג בעריהרט דיעזע טהעמא, האָט ער אזוי וויא פארבייגעהענדיג אריינגעשטעלט דיא פראגע, וויאפיעל, נאָך מיין מיינונג נאָך, זיינען נאָך געבליבען טעראָריסטען אין רוס-לאנד. איך האָב געענטפערט אז איך ווייס ניט, ווייל אַלליין געהער איך ניט צו דיא טעראָריס-טישע, זאָנדרען צו דיא כאַציאָל-דעמאָקראטישע פארטיי.

„פאָרט אזוי, האָט ער געזאָגט, אלס א „פריינדליכע מאכט“ דארף איך זיין בעקאנט דיא לאגע פון דיא טעראָריסטישע פארטיי. איך קלער אז פון זיי איז זעהר וועניג איבערגע-בליעבען.“

צו יענער צייט זיינען ווירקליך געווען זעהר וועניג טהעטיגע טעראָריסטען. איך האָב אָבער ניט געוואלט אז קאָטליארעווסקי זאָלל האָבען אזא אונגינסטיגע פאָרשטעלונג וועגען דיא קרעפטע פון דיא „פריינדליכע מאכט.“ „עס זיינען וואַרשיינליך דאָ היינט נור עטליכע טויזענד מענשען, ניט מעהר.“ — „וואס רעט איהר? — האָט ער אויס-“

ארויסגעהעמנדיג. דיא וועלכע זיינען געווען מעהר אינהאלטסרייך, האָט מען זיי נאכהער איבערגעגעבען דיא רוסישע טשינאווינקעס.

פון דעסטוועגען האָב איך מיר ניט געקענט פאָרשטעלען, אז מען זאָלל אויף דעם סמך פון דיא דאָזיגע שטיקלעך פאפיער קענען מאכען אזא נייע בעשולדיגונג, וועלכע זאָלל געבען א גרונד צו ענדערן דעם אויסליעפערונגס-אָבמאך מיט דייטשלאנד. ווען איך האָב דאָס געזאָגט קאָטליארעווסקי, האָט ער געענטפערט:

„בערהויגט איך, מען וואָלט שוין געפונען א מיטעל! דאן וואָלט מען געענדערט דעם אָבמאך און איך וואָלט מען געמישפט פאר אללע אייערע טהאטען. האָט מען דאָך וועניגער שולדיגע, פערזאָנען וויא מאליונא, דרעביאזגין און מאיידאנסקי ניט לאנג הינגע-ריכטעט. און איהר זייט געלאָפּען פון טורמע נאָך דעם אטענטאט אויף גארינאוויטשען, האָט דערביי גאנצע אכט יאָהר געהולעט, צוזאממען מיט סטעפאנאוויטשען געמאכט דעם טשיגירי-נער בונט און אזוי ווייטער. איך פאר דאס אללעס געבען ניט מעהר וויא עטליכע יאָהר קאטאָגא ווילט זיך דער רעגירונג ניט. ווען, אלווא, מען האָט איך געבראכט אהער איז אין „דיא הויכע קרייזען“ געווען א ספעציעללע זי-צונג. מיך האָט מען, נאטירליך, צו אזא זיצונג ניט גערופען: בין דערפאר א צו קליינע אָסאָבע. אָבער דערזעהלט האָט עס מיר — א מאן, וועל-כער איז דערביי געווען. אללע זיינען געווען דא-פיר, אז מען זאָלל פון דאס נייע געזעצן אונ-טערהאנדלען מיט דייטשלאנד און ארויסקריע-גען פון איהר א הסכמה איך אנדערס צו מישפט'ן. דאן וואָלט מען איך געגעבען אייער נאָב נאָך אייער פערדיענסט נאָך. אָבער איין מאן האָט זיך געשטעלט דאנגען. „גוט, האָט ער געזאָגט, אָט האָבען מיר שוין דייטשלאנד'ס צושטימונג. לוינט עס אבער פאר אונז צו ענ-דערן דעם אָבמאך? איצט איז אריינגעפאללען דייטש, מאָרגען קען אין אַנאנדער לאנד געפא-נען ווערן א וויכטיגערער פויגעל, וועלכען מען וועט אונז שוין ניט איבערענטפערן, ווייל רוס-לאנד, א שטייגער, האלט ניט איהר אָבמאך און מען וועט זיך בערופען אויף דעם פאלל מיט דייטש.“ דיא מאיאָריטעט האָט זיך ערקלערט איינפערשטאנדען מיט דיעזער מיינונג און נור דערפאר איז בעשלאָסען געווארען איך צו מישפט'ן. נור פאר דעם אטענטאט אויף גארינאוויטשען. נו, אין דעם קלערן און איבער-לעגען אהין און אהער איז אוועג דיא צייט און דערפאר האָט מען איך נאָך אלץ ניט גענומען אויפן דאָפראם און דערפאר האָט מען איך

פאמיליע-נעמען האָט ער מױט אַמאָל אויפגע-
הערט צו ענטפערן. וויא ערקלערט זיך דאס?
האָב איך געטראכט, א צוטומעלטער. עס איז
פערנאנען א טאָג נאָך א טאָג; איך האָב גע-
הערט וויא ער האָט אַרומשפאצירט אין זיין
צעללע, וויא ער האָט גערעט. דורך דעם פענס-
טערל אין טיר מיט די נאדזיראטעלעס, אבער מיט
מיר האָט ער זיך הארטגעקוקט ענטזאגט צו רע-
דען. מיר איז איינגעפאללען אז ער האָט מורא
נאטשאַלטסוואָ זאָל איהם ניט בעמערקען, אָב-
גלייך דער סיגנאַלירען איז ניט געווען זעהר
שטארק פערפאָלגט געווארען. אויף דעם אופן
זיינען פערנאנען שעהע עטליכע טעג. איך האָב
שוין געהאט פערלאָרען דיא האָפנונג מיט איהם
פון דאס נייע בעקאנטשאפט צו האָבען, ווען
איך האָב פלוצלונג וויעדער דערהערט זיין
קלאפ.

„ווארום בעהאלט איהר פון מיר אייער
פאמיליע-נאמען?“ האָט ער געפרעגט.

איך האָב איהם געענטפערט, אז איך האָב
איהם מיין נאמען סיגנאַלירט גלייך דעם ער-
סטען טאָג און האָב עס איצט נאָך אַמאָל געטאָן.
ער האָט זיך דאן גענומען שטארק ענטשולדיגען.
„איך בין זעהר שולדיג געגען אייך, האָט
ער געזאגט, איך האָב אייך אָנגענומען פאר א
שפּאַן. אזוי וויא איך האָב ניט דריטליך פער-
שטאנען וויא איהר הייסט. עס איז ארויסגעקור-
מען עפעס אן אונזין און מיר האָט זיך געדאכט
אז דאס פוטעוועט איהר בכיון.“

נאָך דיעזע ערקלערונג איז דיעזע בעקאנט-
שאפט אונזערע געוואקסען וויא אויף הייווען.
פון דיא צייטען ווען מיר זיינען נאָך ביידע גע-
ווען פריי האָבען מיר זיך געקענט נאָך'ן נאָמען
נאָך, און האָבען געהאט פיעלע געמיינשאפטלי-
כע בעקאנטע.

אום זיך צו זעהן פנים אל פנים זיינען מיר
געקומען אויף דעם פאָלגענדען איינפאלל. דיא
שפּאַציר-געהער, אין הויף האָבען זיך געזעהן פון
אונזערע פענסטער אויף'ן זעקסטען עטאזש.
אזוי וויא מיר זיינען געווען אויף איין קאָרידאָר
האָבען מיר שפּאַצירט אין דיא זעלביגע צייט,
אבער פאנאנדערגעטהיילט מיט א פלאנקען. מיר
האָבען דערפאר אבגעמאכט אז מיר זאָלען בלייב-
בען אין צעללע איין טאג איך, אנאנדערן ער,
זיך ענטזאגענדיג צו געהן שפּאַצירען. דער וואס
איז געבליבען אין צעללע האָט ליכט געקענט
זעהן די וואס זיינען אונטען אין הויף און אום זיך
געגענווייזט צו דערקענען האָבען מיר צווישען
זיך אויסגעטראכט געוויסע סיגנאַלען און צייר
כענס. ווען מיר זיינען, אויף דעם אופן, פערזענ-
ליך בעקאנט געוואָרען האָט גור געפהעלט אז

גערופען — דאס קען ניט זיין. איך קלער אז עס
איז דאָ זייערע העכסטענס עטליכע הונד-
דערט. פערנעסט ניט וויאפיעל זיינען דיא לעצ-
טע צייט פערהאפטט געווארען.“

איך האָב בעשטאנען אויף דאס מייניגע און
דערמיט זיינען מיר פאנאנדערגעגאנגען.

ארום יענער צייט, ד. ה. דעם זוממער
פון 1884, זיינען אין דעם אונטערזוכונגס-גע-
פענגניס געזעסען א מאסע מענשען, וועלכע זיין
געווען פערדעכטיגט אין פערשיעדענע פא-
ליטישע „פערברעכען“. דאס וויכטיגסטע פון
דיעזע פערברעכען, צו לייע וועלכע עס זיינען
געזעסען מאסענהאפט פערזאָנען ניט נור אין
פעטערסבורג, זאָנדערן אין פיעלע שטעט פון
רוסלאנד אין אייראָפּא און אין אויען (סיביר).
קאָטליארעווסקי האָט דאס אנגערופען דעם
פּראָצעס פון „אלטע הויזען“. אויף מיין פראגע,
וואס דאס איז פאר א מין פּראָצעס, האָט ער
מיר פאָלגענדעס ערצעהלט:

ביי אן אָביסא האָט מען ביי אימיצען גע-
פונען א ליכטער פון פערזאָנען, דורך וועלכע
מען האָט געקענט שיקען קליידער וועש און אנ-
דערע זאכען צו פאליטישע געפאנגענע און פער-
שיקטע. נאָך דיעזען ליכטער נאָך האָט מען
דאן אררעסטירט א מאסע פערזאָנען און דערפון
האָט מען געוועלט מאַכען אן ערנסטען פּראָצעס
וועגען דיא געהיימע געזעלשאפט „דער רויטער
קרייז פון דיא נארדנאיא וואָליא“. קאָטליא-
רעווסקי האָט דאָס דאָ געהאט אין זיין דיא
זשענדארמערע, מיט וועלכע דיא שטאאטס-
אנוואלטשאפט האָט אָפט געהאט פיינדליכע
בעציעהונגען.

„נו, וואס איז דאס פאר א קאנספיראציע,
האָט ער אויסגערופען, — ווען מען ניט איבער
א געפאנגענעם אן אָבערטראָגענעם ראָק אדער א
ביסעל וועש? אָט דאס רוח איך דעם פּראָצעס
פון דיא אלטע הויזען.“ ער איז איצט אין מיינע
הענד איז וועל זעהן איהם דורכצופיהרען
אויף אן אדמיניסטראטיווען וועג.“

חויז דיא פיעלע פערזאָנען, וועלכע זיינען
דאָרטען געווען אין יענעם פּראָצעס, האָבען זיך
אויף איינגעפונען אייניגע ליטעראטען: קרי-
ווענקא, פּראָטאָפּאָפּאָוו, סטאניוקאָוויטש, ער-
טעל.

פּראָטאָפּאָפּאָוו איי געזעסן אין דיא נעק-
סטע צעללע פון מיינע און מיר האָבען זיך גלייך
גענומען אונטערהאלטען דורך קלאפסיגנאלען.
אָבער גלייך אין אָנהויב איז ביי אונז ארויסגע-
קומען א מיספערשטענדניס. נאכדעם וויא מיר
האָבען איינער דעם אנדערן אָנגערופען אונזערע

איך — גענומען גלייך קלערען וויא אזוי איר צופאנגען א געשפרעך. צוגעהענדיג צום קלאָר סעט ביין וואנד און עפענענדיג א דעקעל, האָר בען מיר צו גלייכער צייט גענומען לאָזען וואס סער, וועלכע האָט זיך דאָרטען געהאט אנגעקליי בען צום רייניגען דעם קאנאל. ווען דיעזער איז געוואָרען פוסט און ריין האָט זיך געהערט יעדער קול וויא דורך א טרובע. מען האָט אלזאָ געקענט גאנץ בעקוועם ריידען, ניט אויפהוי בענדיג דיא שטיממע און דערביי איז ניט געווען דער מינדעסטער גערוד.

שפעטער איז דער סיסטעם פון דיעזע קאנאלען איבערגעמאכט געוואָרען און איצט וואָלט אזא אונטערהאלטונג ניט מעהר מעגליך ויין. (פאָרט. פאָלגט.)

מיר זאָלען קינען הערען איינער דעם אנדערנס שטיממע.

יעדער פון אונז האָט נאָך פון דיא פרייע צייטען געוואוסט, אז דיא וואס זיצען אין אונז טערוכונגסגעפענגנים קענען ניט נור זיך אונז טערהאלטען זאָנדרען זאָנאר איינער דעם צווייטען איבערגעבען קליינע זאכען דורך דיא קאנאלען פון דיא נויטיגע ערטער. דאן זיינען זיי געווען אזוי געבויט, אז זיי האָבען צווישען זיך פעראייניגט צו צוויי צעללען איינע געבען דיא אנדערע אויף אלע זעקס עטאזשען. פאָלגליך, האָבען זיך געקענט צונויפריידען דורך דיעזע וואססעריקאנאלען 12 מענשען, וועלכע פלעגען בילדען א „קלוב“. וויסענדיג דערפון טעהאָרע טיש האָבען מיר ביידע — פראָטאָפאָאָו און

א ט ר ו י ס ט

פערליער ניט קיין מומח, אין ים פון'ס לעבען
דיך שלאָגען דיא כוואליעס צום גרונד אַפּט אַראָפּ, —
ניט גיב זיך כאלד אונטער, פערליער ניט דיין קאַפּ,
דוא האלט אין איין ראנגלען זיך, קעמפפען און שטרעבען!

זאָנאר ווען דער טויט האלט דיך שוין אין דיא ציינער,
און פיהלסט ווערסט דערטרונקען, — אויך דאן זיי געטרייסט;
דוא שטארב מיט א שמייכעל, מיין פריינד, ווייל דוא ווייסט:
וועסט ליעגען אויף פערל, אויף טהייערע שטיינער...

וויליאם קאיוער.

פרייז שטרייט פראגען

ערשטע שטרייט פראגע

וואס האט פעררהיט דאס אידישע פאלק פון אונטערגאנג ?

צווייטע און דריטע פרייזען וועלען שפעטער, נאך דיא אבשטימונג, צוקריגען צו נאך 20, 10 און 5 דאלאר.

9. דיא אבשטימונג : — נאך דעם וויא דיא 5 פרייזארטיקלען, אין 5 נומערן „צור קונפט“, וועלן זיין געדרוקט, וועט אין דיא 6טע נומער ערשיינען אן אנטווארט אויף דיעזעלבע פראגע פון איינעם פון דיא אנערקענטע וועלט־אויטאָריטעטען איבער דיא מאטעריאליסטישע פילאָזאָפיע דער געשיכטע. וואהרשיינליך וועט דאס פיר אונז שרייבען קארל קויטער * אליין. און אין דיעזעלבע נומער „צוקונפט“, וואו עס וועט ערשיינען דער ארטיקל פון דיא אויטאָריטעט, וועלען מיר אריינלעגען אין יעדע קאָפיע אן אבשטימונגס־צעטלע, זאָ דאס יעדער לעזער וועט האָבען א שטימע איבער דיא פראגע, — וועלכער פון דיא 5 ארטיקלען האָט אים געהנטסטען צוגעטראָפּען מיט זיינע מיינונגען צו דיא מיינונג פון דעם אויטאָריטעט, — וועלכער איז דער צווייט־געהנטסטער און וועלכער דער דריטער. דיא מאַיאָריטעט לעזער וועט דערמיט ענטשיידען, ווערעס זאָלען קריגען דיא פרייזען 1, 2 און 3.

מען וועט ניט שטימען וועלכער ארטיקל איז בעסער, נאָר וולכער איז געהנטער מיט זיינע גרינדע צו דיא פון דעם אויטאָריטעט — וואס דאס צו בעשטימען ווענדט זיך ניט אָן קיין פעהיגקייט צו מעסטען ריכטיג דעם ווערט פון אן ארטיקל (אין דעם איז א פאָלקס־אבשטימונג ניט אזא ריכטער, וואס יעדער וועט אים ערקענען), נאָר פשוט אין זעהען וואס יעדער שרייבער האָט געזאגט, און וויא ווייט עס איז גלייך מיט דעם, וואס דער אויטאָריטעט זאגט. אין דעם קען דאָך קיינער ניט קיין „גלות האָבען.

* * *

לעזער! איהר דארפט ניט קיין מורא האָבען צו פראווען שרייבען! פערגעסט ניט, אז דיא אלטע געאייכטע שרייבער ווערען ניט

דאס איז דיא ערשטע פראגע, אויפגעגעבען פון דיא „צוקונפט“ פאר איהרע לעזער צו ענטפערן.

60 דאללאר אין פרייזען וועלען אוועקגעשענקט ווערען צו די שרייבער פון דיא בעסטע אנטווארטען.

בעדינגונגען :

1. דיא אנטווארטען מוזען זיין פון מאטעריאליסטישען שטאנדפונקט. (זעה „איינ־לייטונג“).

2. דיא שרייבער מוזען זיין נאָר אזעלכע וואס האָבען נאָך קיין מאָל ניט געשרייעבען אין קיין וויסענשאפטליכען זשורנאל.

3. פיר יעדע געדענקטע אנטווארט וועט געגעבען ווערען איין פרייז.

4. פון אלע אנטווארטען, וואס וועלען אריינקומען אין דער רעדאקציע ביז צום 15טען פון יעדען מאָנאט, וועט די ליטעראריש־בעסטע אויסגעקליבען ווערן פיר דעם קומענדען נומער „צוקונפט“. דיא איבריגע אנטווארטען וועלען נאָך בלייבען פיר שפעטערע מאָנאטע : פון זיי, צוזאמען מיט דיא נייאנקומענדע, וועלען וויער דער אויסגעקליבען ווערען דיא לעטע־אריש־בעסטע און געדרוקט ווערען.

5. פינף אנטווארטען וועלען אין גאנצען געדרוקט ווערען.

6. די פרייזען וועלען צוטהיילט ווערען וויא פאָלגט :

ערשטער פרייז — 25 דאלאר

צווייטער פרייז — 15 "

דריטער פרייז — 10 "

פיערטע און פינפטע פרייזען צו 5 דאל.

7. אן אנטווארט מוז זיין ניט קלענער וויא אויף 4 זייטען און ניט גרעסער וויא אויף 6 זייטען פון דיא „צוקונפט“.

8. יעדער שרייבער, וואס זיין אנטווארט וועט נאָר זיין געדרוקט, וועט קודם באלד קריגען 5 דאלאר. דיא וואס וועלען געווינען די ערשטע,

ווייסען זעהר וואויל, אז יעדעס פאלק פון דער וועלט גלויבט ראסעלעבע פון זיך. קורץ, פון דעם קינדערשען גלויביגען ענטפער איז ביי אונז נאטירליך אבגעערדט.

אמת, דענקענדע אידען ענטפערן אויך אויף דעם, אז עס ליגט אין דיא נאטור פון דעם „מערקווירדיגען אידישען גייסט“ און אין דעם כאראקטער פון דיא אידישע לעהרען, צו בעד וואהרען זייערע גלויביגע פון אונטערנאנג.

דאס איז אבער אויך נאך אן איינבילדונג. מיר ווייסען עס פון דיא גאנצע וועלט געשיכטע, — אבער יעדער קען עס דאך זעהן פון פראקטיק, אז א „פאלקס-גייסט“ ווערט גע-הויבען, געדריקט און — דערשטיקט פון דיא עקאנאמישע און מאטעריעללע אומשטענדען, וועלכע זיינען פיעל מעכטיגער פון אלע גייסטער.

זעהען מיר דען דאס ניט גראדע דאך, אין אמעריקא, ביי אידען אליין טאקי? וואס ווערט דאך אין דעם אויפקומענדען דור פון דעם איד-שען שבת, פון אידישע קענטניסע, פון דעם גאנ-צען אידישען „גייסטיגען שאטין“? גאר ניט! פאר וואס? דיא היגע עקאנאמישע אומשטענ-דען דערדריקען דאס אלעס. עס העלפט שוין ניט אלע אנשטרענגונגען פון חברות שומרי שבת, תלמידי תורה, מגידים און דרשנים.

טאן, אויך אין דיא צוויי טויזענד יאהר פון גלות זיינען דער „אידישער גייסט“ און דיא אידישע לעהרען געבליעבען איבערלעבען אלע הונדערטע פערשידענע עקאנאמישע אומשטענ-דען, אין וועלכע אידען האָבען איבער דיעזע לאנגע צייט געלעבט, האָט דאך געמוזט ביי זיי אליין זיין אזעלכע עקאנאמישע און מאטעריעללע אומשטענדען, וועלכע האָבען זיי דערהאלטען —

טאן וועלכע זיינען עס געווען און וויא אזוי האָבען זיי געווירקט?

אָט דאס איז דיא פראגע, וואס איהר האָט איבערצייגער צו בעאנטוואָרטען.

האָט נאך קיין טעות ניט: חקירות, וואס וועלען איבערהויפט אבשטרייטען דיא מאכט פון עקאנאמישע און מאטעריעללע אומשטענדען איבער דעם „גייסט“, וועלען אין דעם פרייז שטרייט ניט אנגענומען ווערען. דאס וועלען מיר לאָזען צו א שפעטערע פרייע דעבאטע.

דער פרייזשטרייט אבער איז נאך פיר אזעלכע, וואס נעהמען אן דיא מאטעריאליסטי-שע געשיכטס-אויפפאסונג און מאכען זיא צום פונדאמענט פון זייערע אנטוואָרטען.

נון, לעזער, ווייזט וואס איהר קענט!

צוגעלאָזען צו דעם „געוועט“. אויב איהר קענט נאך האלטען א פערדער אין האנד און האָט עפעס א שטיקעל געדאנק, מעגט איהר פראווען שריי-בען. איהר קענט ניט וויסען, אפשר איז נאך אין אייך פערבאָרגען א טאלאנט. און אפילו ווען ניט, איז אבער זעהר מעגליך, אז אייערע קאָג-קורענטען וועלען זיין נאך ערגערע און איהר וועט סיי וויא סיי געווינען א פרייז!

וואגט צו שרייבען! האָט קיין מורא ניט! דיא נעמען וועלען ניט אויסגעגעבען ווערן, ביז זיי וועלען געווינען פרייזען. דיא נעמען פון דיא, וואס זייערע ארטיקלען וועלען גאר ניט געדרוקט ווערען, וועלען קיין מאָל ניט בעקאנט געמאכט ווערען. (צו דער רעדאקציען מוז צוגעשיקט ווע-רען דער נאָמען און אדרעסע פון יעדען שריי-בער).

דיא געווינער פון דיא ערשטע צוויי פריי-זען וועט דערנאָך געגעבען ווערען דיא בעסטע געלעגנהייט צו ווערען שטענדיגע שרייבערס אין דיא „צוקונפט“.

איינלייטונג.

מיר וועלען דאך ערקלערן, וואס מיר מיינען מיט דיא שטע פרייז שטרייט פראגע: קיין איין איינציגעס פאלק פון פארציי-טענס, פון דיא וואס זיינען דערמאָהנט אין תנ"ך, איז ניט געבליעבען בעשטעהן ביז'ן היינ-טיגען טאָג.

די מעכטיגע מלוכות פון אשור, בבל, ארם, כשדים, מצרים, רומא, יון, זיינען אלע אונטער-געגאנגען.

ניט נאך זייערע מלוכות — אויך זייערע פֿעלכער זיינען פערשוואונדען געוואָרען אלס בעזונדערע סאָרט מענשען. זיי האָבען זיך פערמישט אין דער מענשהייט, זיי זיינען גע-וואָרען פערזונקען אין דעם געוואלדיגען מענ-שען פון דער וועלט.

איין פרם איז געבליעבען, זיינען דאָרט אויך שוין ניט ריין דיא קינדער פון יענע פאר-צייטיגע פרסנים.

און דיעזע אלע מלוכות זיינען געווען מעכ-טיג, זיי האָבען וועלטען בעהעררשט — דאָך איז פון זיי נאך ניט געוואָרען.

און דער שוואכער ישראליק, וואס מען האָט איהם געברענט און געבראָטען און גע-שטיקט, האָט אַ קיום ביז'ן היינטיגען טאָג וויא קומט-האָט?

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט“ זיינען נא-טירליך שוין ניט אזעלכע נארישע קינדער, אז זיי זאָלען ינטפערן, אז דאס איז גאָט'ס ניסים, ווייל עס איז זיין פאלק ישראל. אונזערע לעזער

„נאטור וואונדער אין שטוב“

פון דיא נעכסטע נומער „צוקונפט“ און וועלען אין איהר געגעבען ווערען אנווייזונגען, וויא יעדער קען מאכען ביי זיך אין שטוב מערק ווירדיגע נאטורוואונדער, פשוט עפעס „כשוף“. דאס וועט אויך ערקלערט ווערן מיט בילדער און דערביי וועט געגעבען ווערען דיא נאטורוויס סענשאפטליכע ערקלערונג, מיט וועלכען כוח די „ניסים“ געשעהען.

יעדער פאטער וועט זיך קענען אויסגעצייכענט אונטערהאלטען מיט זיין פאמיליע מיט דיא „קונצען“, און דערביי לערנען זיך און זיי נאטורוויסענשאפט.

לאוהבי שפת עבר !

בחוצאת „העתיד“ הבאה, לירח מאי, נחל להרפים מהלקה עברית מאת סופרים מובהקים. קוראנו יבוקשו להודיע זאת לכל יודעי שפת עבר ואוהבי ספרותה.

ווער עס וואנט דער קאן פערלירען,
ווער עס וואנט ניט, פערלירעט.

אונזער וועלט איז א צירקוס וועלכער שטעלט פאר וויא פערד רייטען אויף מענשען, אפפערן אויף לייבען, און עזלען אויף עלעפאנטען, און ווער עס זאגט, עס דארף זיין פערקעהרט, דער איז דער פאייאן.

רעליגיאן ברענגט ארונטער פינסטערניש פון דיא העכסטע הימלען, וויסענשאפט בריינגט ארויף ליכט, פון דיא טיעפסטע קברים.
ל. ראזענצווייג.

לעז „צו“; שורה 33, „געפלאכען“ לעז „געפלאכטען“; דיא לעצטע שורה פאנגט אן „וועט“ אנשטאט „וויא“. זייטע 36, שורה 22—לעזט: פער- גניענען א קוק צו טהון. פאנגט אן אייב עס איז ז. וו.

אן עקסטרא מאי נומער „צוקונפט“

דיא מאי-נומער „צוקונפט“ וועט זיין מיט 16 זייטען גרעסער וויא געוועהנליך און וועט ענטהאלטען א מאסע גאר זעלטען אינטערסאנטען שטאף, לכבוד דעם אינטערנאציאנאלען יום-טוב פון דיא ארבייטער-קלאסע. מאכט דאס בעקאנט !

וואס מיינט טאלסטאי מיט זיין תחית המתים ?

וואס וויל ער דערמיט ארויסבריינגען ? וואו איז אייגענטליך דיא תחית המתים אין דער געשיכטע ?

אן ערקלעהרונג ווענען דעם פון דעם פיהרער פון דיא רוסישע סאציאלדעמאקראטיע, געארג פלעכאנאו, וועט ערשיינען אין דיא מאי נומער „צוקונפט“.

אפאריזמען.

דער ווילדער האָט א שטיינערנע הארץ,
דער ציוויליזירטער—א בריליאנטענע. עס פינ- קעלט מיט שעהנע פארבען, איז אבער הארטער פון שטיין.

ליבע איז א קראנקהייט פון וועלכע דיא יוגענד ליידעט. דער פאציענט שטארבט אין דעם מאָמענט ווען דיא קראנקהייט איז גע- היילט.

דורך פערשיעדענע אומשטענדע זיי- נען אריינגעפאלען אין דיעזען נומער פעהר לערן, אויף אייניגע פון דיזע מאכען מיר אויפמערקזאם דעם לעזער:
זייטע 25, שורה 16 — פון פויגעל
„אין“ וואָלד—לעז „אין“; שורה 22, „צום“

דיא צוקונפט

No. 5. (17).

MAY, 1903.

VOLUME 2

דיא גייסטיגע וועלט.

טעגליכען קאמפף פאר חיונה, זיצען געלעהרטע אין זייערע ביפליקטעקען און לאפאראטאריען און מאכען נייע פארשונגען, נייע ענטדעקונגען און נייע ערפינדונגען, עס געהט יעצט ניט פאר איבער א טאג אהן עטליכע ענטדעקונגען אין די פיעלע און פערשידענע וויסענשאפטען. אפילו ווען מען לעזט דיא טעגליכע צייטונגען ווערט מען ערשטוינט פון דיזער ריעזיגער גייסטיגער ארבייט. אבער ערשט ווען מען לעזט די ספעציעלע וויסענשאפטליכע שריפטען קען מען האב פון א ריכטיגען בעגריף וועגען דיזע, זא צו זאגן, וועלט-איבערקעהרענדע וועלט.

אויף דיזע פלעטער קענען מיר נאטירליך נאך פערצייכענען די וויכטיגסטע אדער אינטערעסאנטעסטע ענטדעקונגען און ערפינדונגען אין פערלויף פון א מאנאט.

דער וואונדערבארער יסוד ראדיום.

אונזער היינטיגע איבערזיכט וועלען מיר אנפאנגען מיט איינע פון די וואונדערבארסטע ענטדעקונגען אין דער כעמיע, די גרעסטע און וויכטיגסטע וויסענשאפט פון אונזער צייט. דאס איז נעמליך די ענטדעקונג פון דעם נייעם יסוד ראדיום און פון זיינע וואונדערבארע מעלות. ווי ווייט מיר זיינען יעצט פון די פיער

ונזער גייסט יוועבט אלץ ווייטער אויף די פליגלען פון וויסענשאפט טען און רייסט ארויס אלץ זעהר סודות ביי דער שטור זער נאטור. ער דערגרייכט ביז צו די טיפעניסען פון דער ערד, ביז צו די ווייטע

טעכטע שטערן ביז צו די אונטערפארע וועלט פון מיקראסקאפישע חיה'ל'אך' און פון כעמיר שע בעהעפטונגען, אפילו ביז צו די טיפעסטע סודות פון שעפפונג. איבעראל איז ער דא, איר בעראל דרינגט ער ארוין און איבעראל צייגט ער ארויס זיין וואונדערבארע קראפט. קיין זאך קען זיך ניט בעהאלטען פאר זיין גרענעלאזע אויג. דארט וואו ער שטעלט זיך אב היינט, וועט ער מארגען זיך דורכברעכען א וועג און פליהען ווייטער.

וואוהין וועט ער אונז ענדליך פיהרען? ווער ווייסט? דערוויילע ארבייטען צעהנדליגע טויזענדע געלעהרטע ווי די פיהנען אויף אלע פעלדער פון די וויסענשאפטען. אין דער צייט ווען די מאסען זיינען פערטהון אין זייער טאג

קליינער מאָס אין די מינעראלען וואָס ענטהאַל-
טען אנדערע זעלטענע יסודות, בעזאָנדערס צור-
זאמען מיט אוראניום. דערווילע קאָסט א פונט
פון ראדיום זאָלץ (נעמליך א בעהעפטונג פון רא-
דיום מיט דעם נאָז עלעמענט כלאָר, אַזוי ווי
אונזער געוועהנליכע קאָרדזאָלץ בעשטעהט פון א
בעהעפטונג פון דעם מעטאל נאטרום מיט
כלאָר) קאָסט דיא קלייניגקייט פון \$3,438,000.
מען האָפט אַז דאָרט וואו מען וועט געפינען
שטיינער וואָס ענטהאַלטען אוראניום, וועט מען
אויך בעקומען עטוואָס ראדיום.

אין אלע כעמישע לאַבאָראַטאָריען פון דער
וועלט האָט מען נאָך נישט צוזאמענגעקליעבען
אפילו איין פונט פון דיזען וואונדערבארען יסוד,
וועלכער ווערט גערעכענט פאַר א מעטאל. וויא
שווער עס איז צו קריגען א פיזעלע ראדיום
אפילו אלס כלאָרזאָלץ, קען מען זיך פאַרשטע-
לען פון דעם, דאָס מען מוז בענוצען 5000 טאָן
פון אוראניום-זאָלצען (אוראניום זעלבסט איז
אויך א זעלטענער און טהייערער מעטאל), אום
צו קענען בעקומען א פונט ראדיום. יעדע טאָן
אוראניום-זאָלצען בעטרעפט 2000 דאָלאַר.

דער ענטדעקער קורי האָט געמערדעט אין
דער אקאדעמיע פון וויסענשאפטען, אַז ער וועט
פאָלד זיין אין שטאָנד צו צושטעלען א גראַם
כעמיש ריינעם ראדיום פאַר 30,000 פראַנק.
דאָס מאַכט אויס דריי מיליאָן 438,000 דאָלאַר
אַ פונט!

מען רעכענט, אַז אויף דער זון געפינען זיך
מאָסען ראדיום. דיזער יסוד לאָזט פון זיך ארויס
רענטגען-שטראַהלען.

דיא רענטגען-שטראַהלען.

ניט וועניגער וואונדערבאר איז די ענטדע-
קונג פון אן אנדער פראנצויזישער געלעהרטען,
דעם בעוואוסטען פיזיקער פלאַנדעלאָ, אַז די
רענטגען-שטראַהלען, וואס זייער אבשטאמונג
איז נאטור איז נאָך אונבעקאנט (דארום רופט
מען זיי אויך עקס-שטראַהלען), קען מען דורך
געוויסע מיטלען בעמערקען אין א ספעקטער.
דאס בעדייטעט, אַז זיי זיינען געוויסער סארט
פון געוועהנליכע שייך-שטראַהלען. דיזע ענטדע-
קונג וועט פיהרען צו אן ערקלערונג וועגען די
רענטגען-שטראַהלען, וועלכע האבען ארויסגעריר-
ט פון אזא גרויסען וואונדער אין דער גאנצער
וועלט און וועלכע ווערען מיט פילע פראקטישע זאכען, דארום
טער אויך כירורגיע.

א באקטעריען-לאמפע.

איינע פון די זעלטענסטע ערפינדונגען
נאָך גרינדליכע וויסענשאפטליכע אויטערזוכונג

יסודות פון אריסטאָטעל'ס צייזען! עס געהט
יעצט נישט פאריבער א יאהר אַז מען זאָל נישט
ענטדעקען א נייעם עלעמענט (יסוד). אפילו אין
דער לופט האט מען ענטדעקט נייע עלעמענטען,
פון וועלכע מען האט מיט א יאהר דריי צוריק
נאָר נישט געטרוימט. די לופט, וועלכע מיר אטמ-
מען, איז א זעהר קאמפליצירטער שטאָף. איהר
גרעסטער טהייל בעשטעהט פון די גאזען אַזאָט
(שטיקישטאָף) און זויערשטאָף, אבער זי ענט-
האַלט אויך אין זיך זעהר קליינע אנדערע גאז-
עלעמענטען, וואָס זייערע מעלות זיינען נאָך נישט
נאכגעפארשט, אבער וואס האבען געוויס אן אונ-
געהויער גרויסע בעדייטונג אין דעם לעבען פון
פלאַנצען און חיות.

לעצטען יאהר האט דער בעריהמטער ענג-
לישער נאטורפארשער קרוקס ענטדעקט א נייעם
מעטאל וואס ער האט א נאָמען געגעבען וויקטאָ-
ריום. היינטיגען יאהר האט דער פראנצויזישער
געלעהרטער קורי מיט דער הילפע פון זיין גע-
לעהרטער פרוי ענטדעקט א יסוד וואס איז א רע-
טענים פאר די וויסענשאפטליכע וועלט. ער האט
איהם א נאָמען געגעבען ראדיום, ווייל דיזער
זעלטענער יסוד לאָזט פון זיך זעלבסט ארויס
ליכט און היטץ אהן שום אירגענד וועלכע כע-
מישע ענדערונגען. דער געלעהרטער קורי, וועל-
כער האט נאָך לאנגע מאטערניסען אפגעזונ-
דערט ראדיום פון די אנדערע עלעמענטען, מיט
וועלכע ער איז בעהעפט, איז נישט וועניג ער-
שטוינט געוואָרען, ווען ער האָט אויסגעפונען, אַז
דיזער יסוד איז א שטענדיגער קוואַל פון היץ.
מען האט אויסגערעכענט, אַז די היץ וואס רא-
דיום לאָזט ארויס פון זיך אין א שטונדע איז גע-
נוג צו שמעלצען זיין אייגענע וואג אייז.

די גרעסטע געלעהרטע ברעכען זיך יעצט
די קעפ צו ערקלערען דיזע מערקווירדיגע ער-
שיינונג. פראפעסאר קרוקס האט וועגען דעם
געזאגט: די סומע פון ענערגיע (פראסט גע-
רעדט, קראפט) איז א שטענדיגע. איך גלויב דא-
רם, דאס ראדיום קריגט זיין שטענדיגע ענער-
גיע פון די בעוועגונגען פון די אטאָמען אין דער
לופט ארום איהם. ווי אַזוי דאס פאסירט, דאס
דאָרף מען יעצט אויסגעפינען. אפילו אין דער
שטילסטער לופט בעוועגען זיך שטענדיג די
אטאָמען.

מען וועט מוזען מאכען פערשידענע עקס-
פערימענטען (פראָבעס), אום צו ערקלערען די
וואונדערבארע ערשיינונג, ווי אַזוי א זאך קען
פון זיך זעלבסט (אהן ברענען און אהן כעמישע
בעהעפטונגען) ארויסלאזען ווארעמקייט.

ליידער איז ראדיום א גרויסע זעלטענהייט
אויף אונזער ערד. ער געפינט זיך אין א זעהר

שווינדריכטיגע.

אויספערשונגען פון דראטלאזען מע- לעגראף.

דער דראטלאזער טעלעגראף, וועלכער איז איינער פון די גרעסטע וויסענשאפטליכע וואונדער אין אונזער צייט פון וואונדערבארע ענטדעקונגען, ווערט אלץ אויסגעפערשט. דורך די אונערמיטליכע ארבייט פון דעם יונגען איטאליענער מארקאני, וועלכער האט דער ערשטער אויסגעפיירט אין דער פראקטיקע די ענטדעקונג פון עטליכע געלעהרטע און אנדערע ערפינדער, איז עס שוין געלונגען צו שיקען דעפעשען דורך די לופט איבער דעם אטלאנטישען אקעאן. די גרויסע לאנדגאנער צייטונג „טיימס“ האט זאגאר געשלאסען א קאנטראקט מיט דער מארקאני קאמפאניע צו שיקען דעפעשען, און עס ליכט פון זיי האט זיך אבערדוקט אלס פראפע.

טהעארעטיש איז ניטא קיין אורזאכע, וואס רום מען זאל ניט קענען שיקען דראטלאזע דעפעשען פון איין עק ערד ביז דעם אנדערען, נאך פראקטיש זיינען נאך דא א סך שוועריגקייטען אין וועג. עס קען קיין צווייפעל ניט זיין, אז עס וועט ניט לאנג דויערן איבערצוקומען דיעזע שוועריגקייטען. טויזענדער געלעהרטע און ערפינדער שטרענגען אן זייערע מוחות אויסצוגעניטען בעסערע און עמפפינדליכערע אינסטרומענטען. מען מאכט פראפעס אין פערשיידענע לענדער און יעדען טאג מאכט מען אויספערשונגען.

די שווערסטע אויפגאבע איז אזוי צו אראפזשיירען דעם דראטלאזען טעלעגראף, אז די סיגנאלען וואס ווערען צוטראגען פון איין סטאציע צו אן אלע ריכטונגען דורך די לופט, זאלען גראדע אנקומען אין דעם פונקט וואוהין מען שיקט זיי און ניט ערגיץ וואו אנדערס אין דער זעלבער צייט. אויף דעם וויסענשאפטליכען לשון הייסט עס איזאלירירען די עלעקטרישע וועללען אדער שטראמען. זא לאנג מען וועט ניט קענען גוט איזאלירירען די סיגנאלען, וועט מען ניט קענען פיעל געברויכען דעם דראטלאזען טעלעגראף פאר פראקטישע צוועקען. מען האט שוין אויסגעפונען פיעלע מיטעל צו פערהיטען, אז די דראטלאזע דעפעשען זאלען ניט פערטראגען ווערען וואו מען דארף זיי ניט. דער וויכטיגסטער פון דיזע מיטעל איז ערשט מיט א פאר וואָלכען ערפונדען געווארען פון א געוויסען ערנסט רוח מער אין דייטשלאנד. זיין ערפינדונג פערשטעט איז געווען קיילעכדיגע שפיגלען, וועלכע שיקען די עלעקטרישע סיגנאלען גראדע אין איין בעד שטימטע ווענדונג. נאך דא סטאציעאנען, וועלכע געפינען זיך אויף דעם וועג פון די שטראח

גען וועגען פאקטעריען (פיזיקע חיה'לעך וואס מען קען נאך זעהן דורך א שטארקע פערגרעסער רונגס גלאז) איז די לאמפע פון פראפעסאר האנס מאַליש פון פראג. דיזער געלעהרטער האט זיך בענוצט דערמיט וואס געוויסע סארטען פאקטעריען לאזען פון זיך ארויס א שוין. זיין לאמפע בעשטעהט איינפאך פון פאקטעריען, וועלכע פערמעהרען זיך זעהר שנעל אין געלעזערנעם קורצעל, וואס איז פון אינוועניג בעדעקט מיט א פלאסטער פון זשילאטין און סאלפעטער. די פאקטעריען וואס מען לאָזט איבער אין דיזער מישונג, הויבען אן ארויסצולאזען א פלויגדיגן געם שוין, וואס איז גענוג שטארק צו דערקענען א געזיכט פון א מענשען אויף א ווייטקייט פון צוויי שריט. אויף איז דיזער שוין גענוג שטארק צו לעזען גרויסע בוכשטאפען. אזא לאמפע איז פון גרעסטען נוצען אין קיילעגרובען, וואו עס ענטוויקלען זיך גאנצע, וועלכע עקספלאדירען פון געווענהליכע לאמפען און בריינגען טויט און פערוויסטונג (דיזע גאנצע זיינען די אורזאכע פון די אפטע אונגליקען אין מינען); ווייל זיי ווערט ניט צוהיט. די פאקטעריען שיינען אין דער געווענהליכער טעמפעראטור. צוליב די זעלבע אורזאכע איז גוט צו געברויכען אזעלכע לאמפ פון איין פולווער מאגאזינען.

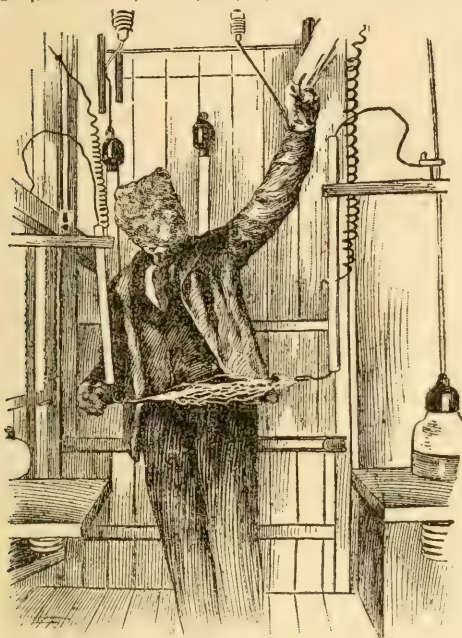
דער חסרון פון דיעזע לאמפען איז וואס דער שוין פון די פאקטעריען ווערט ביסלאכווייז אלץ קלענער. אין פערלויף פון דריי וואכען וועט דען דיזע פאקטעריען לאמפען אין גאנצען אויסגעלאשען.

בעהרינג'ס סערום געגען שווינדריכט.

דער בעריהמטער דייטשער פראפעסאר בעהרינג, וועלכער האט ענטדעקט דעם סערום (געגען-גיפט) געגען דיפטעריע (קרופ) און האט שוין דערמיט גערעטעט די לעבענס פון הונדערטער טע טויזענדע קינדער, האט אויך ענטדעקט א סערום צו פערהיטען בהמות פון שווינדריכט. ער האט געמאכט פיעלע פראפעס אויף קינדער, און האט געוויזען אז זיי ווערען ניט אנגעשטעקט פון טובערקולאזעס (שווינדריכט-פאצילען), ווען מען שפריצט אין זיי אריין זיין סערום. ער האט אויך ערקלערט, אז זיין סערום איז א גוטע פערזיכערונג פאר קינדער געגען שווינדריכט, נאך אויף עלטערע מענשען ווירקט שוין דיזער סערום ניט.

אז דער טאג איז ניט ווייט, ווען מען וועט ענדליך אויסגעפינען א סערום געגען די שרעקליכסטע און פערברייטעסטע מגפה — מענשליכע שווינדריכט — אין דעם קען קיין צווייפעל ניט זיין. יעדענפאלס האט שוין די וויסענשאפט געגעבען פיעלע זיכערע מיטעל צו קורירען

דיא בייליגענדע פיגור צייגט, וויא פראַ-
פעסאָר אַרטעמיעוו האָט אונטערבראַכען אַ היר-
זיגען עלעקטרישען שטראָם אָנכאַפּענדיג דעם
דראָט מיט דער האַנד. ווען ער האָט זיך צוגע-
ריהרט צו דעם דראָט, האָט זיך בעוויזען אַ

גרויסער בלייז, וואָס וואָלט געטויטעט עטליכע
מענשען, אָבער נאָר דער אונטערשלאַג פון זיין
פאָנציר איז צוגעברענט געוואָרען אויף זיין
האַנד.

פראַפעסאָר אַרטעמיעוו'ס אַנצוג איז אין אלע
בעציהונגען בעסער און זיכערער וויא דיא גיר-
מענע, וועלכע מען געברויכט געווענהליך ביי
אַרבייט מיט מאַשינען און דראָטען וואָס זיי-
נען אָנגעלאָדען מיט עלעקטרישע קראַפט. דיא
גומענע הענטשקעס ווערן גיך קאַליע. אויסער
דעם טרעפט עס אַפט, אַז זיין האַפּען לעכלעך
וואָס מען בעמערקט ניט מיט'ן אויג און וואָס
זיינען געפעהרליך פאר דיא אַרבייטער. ווען מען
האָט צו טאָן מיט זעהר שטאַרקע עלעקטרישע
שטראָמען, מוז מען געברויכען אַליז דיקערע
גומענע הענטשקעס, און דאָס שטערט נאָטירליך
בייא דער אַרבייט.

לופט רייניגענדע שטאָפּען.

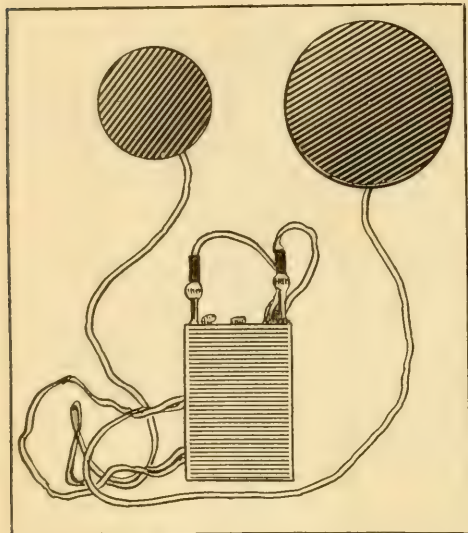
אַ פראַנצויזישער כעמיקער האָט ערפונ-
דען אַ זעהר לייכטען, ביליגען און איינפאַכען
מיטעל צו האַלטען דיא לופט שטענדיג פריש
און ריי. יעדערער ווייס, אַז חיות אַטהמען פון

לען פון דיזע שפיגעלען, קענען ערהאַלטען דיא
ארויסגעשיקטע דעפּעישען, דיזער ערפינדער
האָט געמאַכט פראָבעס מיט זיינע שפיגעלען אין
דער אַנוועזענהייט פון פיעלע פלאַטענ-דאָפּיצי-
רען, אום זיי צו איבערצייגען, אַז מען קען אפילו
געברויכען דעם דראָטלאָזען טעלעגראַף פאר מיי-
ליטערישע צוועקען און ניט מורא האָבען, טאָר
מער וועט דער שונא דערגיין דיא סעקרעטען.

אַ פאָנציר-קלייד געגען עלעקטרישע שטראָמען.

פראַפעסאָר אַרטעמיעוו פון קיעוו האָט ער-
פונדען אַ זעהר איינפאַכען מיטעל צו בעשייט-
צען אַרבייטער אין עלעקטרישע פאַבריקען גע-
גען אונגליקען דורך די עלעקטרישע שטראָמען.
דיזער מיטעל בעשטעהט אין אַ בנד פון דינע
מעטאַלישע דראָטען אויף אַן אונטערשלאַג, וואָס
פעהרעלט עלעקטריציטעט. דער פראַפעסאָר האָט
זיך געשטימט אויף דעם בעוואוסטען פאַקט,
אַז דיא עלעקטרישע שטראַמען ציהען זיך אין
דיזע וואַנדערונגען דורך די שטאָפּען, וואָס
לאָזען זיי לייכטער דורך. אזעלכע שטאָפּען זיי-
נען, ווי בעוואוסט, מעטאַלען. ווען מען זאָל בע-
דעקען אַ מענש מיט אַ מעטאַלענעם פאַנציר און
אריינלאָזען אין איהם אַן עלעקטרישען שטראַם,
וועט דער שטראַם דורכלויפּען דעם פאַנציר און
צו רוהע לאָזען דעם קערפּער. וויא שטאַרק דער
שטראַם זאָל ניט זיין, וועט ער זיין אונשעדליך
פאר אַ מענש אין אַ מעטאַלענעם פאַנציר. אום
צו צייגען, אַז זיין רעכנונג איז ריכטיג, האָט
פראַפעסאָר אַרטעמיעוו געמאַכט אַ קאָסטיום פון
דינע מעשענע דראָהטען, וואָס זאָלען בעדעקען
אלע טהיילען פון קערפּער, אויך דעם קאפּ, און
האָט פּרובירט דורכלאָזען אַליז שטאַרקערע
עלעקטרישע שטראָמען. דער רעזולטאַט איז גע-
ווען, אַז דער פראַפעסאָר איז געבליבען פריש
און געזונד, ווען ער האָט אין זיך אריינגעלאָזען
אזעלכע שטאַרקע שטראָמען, וואָס קענען טויי-
טען אַ סך מענשען מיט איין מאָל.

אין עטליכע גרויסע עלעקטרישע פאַבריקען
האָט דער פראַפעסאָר בעוויזען פערשידענע
קונצען מיט זיין פאַנצער, וואָס איז געמאַכט אזוי
אַז מען קען זיך גאָנץ בעקוועם בעוועגען אין איהם
אין דער פאַבריק פון שאַרלאָטענבורג (פרייסען)
האָט ער אויסגעהאַלטען עטליכע סעקונדען אַ
שטענדיגען שטראַם פון 200 אַמפּער (דאָס איז
אַ געוויסע מאָס פון עלעקטרישע קראַפט) און
בייטענדיגען שטראַם פון 600 אַמפּער, וועהרענד
אונטער אזעלכע אומשטענדען איז אַ צעהנטעל
פון 1 אַמפּער גענוג צו טויטען אַ מענשען.

זיך ארויס גאזען, בעזאנדערס קוילענזויערע (דער גאז וואס געפינט זיך אין ביער, סאָדאַ וואסער, שאַמפּאין א. ז. וו.), וועלכע פערדערט בען דיא לופט אין צימערען און איבערהויפט אין פערמאכטע פלעצער, וואו א סך מענשען קומען זיך צוזאמען. זייט מען האָט ערפונדען שיפען, וואָס שווימען אונטערן וואסער, איז עס נויטווענדיג געוואָרען צו געפינען א מיטל, אז דיא מאטראַסען וואָס געפינען זיך דאָרטען זאָלען ניט דערשטיקט ווערען אויס מאַנגעל אין לופט. אָנפאַנגס האָט מען געברויכט פליסיגע לופט (דאָס איז אויך א וויכטיגע ערפינדונג פון אונזער צייט. יאָהרענלאַנג האָבען זיך כעמיקער געמאכט אירער עס איז געלונגען אומצו וואנדלען דיא גאזען, וואָס מען האָט בריהער גערופען שטענדיגע, אין פליסיקייטען), אָבער דאָס איז אונבעקוועם און אויך צו קאָסטבאר. מיט א פּאָפּר יאָהר צוריק האָט א פראַנצויזישער כעמיקער געקראָגען אזא מאַטעריאַל, וואָס לאָזט פון זיך לויכט אַרויס זויער־שטאָף (דער גאז וואָס איז נויטווענדיג איינצואַטהמען אום צו בלייב בען יענען) און פערבינדעט זיך אין דערזעלבער צייט מיט די קוילענזויערע וואָס מען הויכט אַרויס ווען מען לייגט אַוועק דיעזען מאַטעריאַל אין אַן אונטערוואַסער שיק אָדער אין א טיעפע מינע, רייניגט ער דיא לופט גאָנץ איינפאַך און אונבעמערקבאר. דיעזער מאַטעריאַל איז א געוויסע פערבינדונג פון דעם מעטאַל נאָטרום מיט זויער שטאָף, נאָר זיין פראָדוקציע איז אויך ניט ביליג, האָט אַן אַנדער פראַנצויזישער כעמיקער לעצטען מאַנאָט ערפונדען ביליגע פאַסטיל־קעס אָדער טאַבלעטען וואָס לאָזען פון זיך אַרויס ריינע זויער שטאָף, ווען מען לייגט זיין אַרײַן אין וואַסער. זיין בעשטעהען פון עטליכע כעמיקער שטאָפּען, וועלכע צוגעהערן אין וואַסער און פראָדוצירען אין דער זעלבער צייט זויער שטאָף. דיעזע ערפינדונג איז פון זעהר גרויסע פראַקטישע וויכטיגקייט, דען זויער־שטאָף דאַרף מען האָבען צו פיעלע זאַכען.

א הער־אפאָראַט פאַר טויבע.

דער אמעריקאַנער דאָקטאָר מיללער האָטשינקאָן האָט בעוועזען א וואונדער, אז אפילו טויבשטומע הערען דורך זיין אפאָראַט, וואָס ער האָט א נאָמען געגעבען אקוסטיקאָן. דיעזער אפאָראַט דיענט איינפאַך אַנשטאָט אַן אויער. ער איז א גאָנץ איינפאַכער, ווי די ביליג גענדע צייכונג צייגט עס, נאָר זיין ווירקונג איז א געהיימניש אפילו פאַר דעם ערפינדער זעלבסט. דאָס הויסט, ער קען ניט ערקלערען, וואָרום דיא קלאַנגען וואָס ווערן קאַלעקטירט אין

זיין אפאָראַט האָבען גראַדע דיא מעלה צו מאַך בען הערען אַזעלכע טויבע, ביי וועלכע דיא נער ווען פון געהער זיינען נאָך ניט אין גאַנצען אָפּ געשטאַרבען. דאָס איז דערווילע א רעטעניס פאַר דיא מעדעצינישע וויסענשאַפט.

דער אפאָראַט בעשטעהט פון צוויי טיילען: איינער וואָס נעמט אויף דיא קלאַנגען (דער ציילינדער אויף דער צייכונג וואָס איז א מין פאַנגראַף און טעלעפאָן) און א קליינער קוגעל, וואָס ביט איבער דיעזע קלאַנגען צום אויער. דער ציילינדער איז א קליינער, סך הכל צוויי א האַלב צאָל אין דיא מעטער (דרייַשניט) און ער איז פערבונדען מיט אַן עלעקטרישע באַד טאַריע און האָט דיא מעלה צו פערשטאַרקען שוואַכע קלאַנגען און אַפּצושוואַכען הויכע קלאַנגען. מען קען דעם ציילינדער האַלטען אין קער שטענע, דורך א דראָט ווערט ער פערבונדען מיט א קוגעל, וואָס מען לייגט צו צום אויער.

פאַר יעדען טויבען מוז מען ספּעציעל צופאַר סען דאָקטאָר האָטשינקאָנ'ס אקוסטיקאָן אַזוי וויא מען פאַסט צו, צום ביישפּיעל, ברילען פאַר קורצזיכטיגע. דער טויבער דאַרף אַליין רעגוליר רען דעם אפאָראַט, אַז ער זאָל קענען בעסער הערען.

דער דאָקטאָר האָט צוערשט געמאַכט פראַג פּעס מיט זיין וואונדערפאַרען אקוסטיקאָן אין אַנשטאַלמען פאַר טויב־שטומע. נאָכדער האָט ער געבראַכט עטליכע טויב־שטומע אין דער מעטראָפאָליטאָן אָפּעראַ הויז אין ניו־יאָרק און האָט זיין אויסגעזעצט מיט צוגעפאַסטע אפּאַראַטען, אַז זיין זאָלען קענען הערען דעם אָר־קעסטער און דיא זינגערס. עס איז געווען א

זיא קען זיין. יעדענפאלס, אויב עס וועט געלייגן גען צו שיקען אויף גרויסע ווייטקייטען דורך די יבשה, איז אויך קיין שום אפהאלט ניטאָ געגען דעם, אז מען זאל דאָס זעלבע קענען טאָן דורכ'ן ים. דאָן וועט מען זיך קענען בעגייין אָהן דיא יעצטיגע קייבעלס, וועלכע זיינען אזוי קאָסט-באַר און וועלכע עס איז אזוי שווער צו לייגען און אויפצוהאלטען אין גוטער אָרדנונג.

נייע לופט פאלאנען.

אַלע לופט פאָהרערס ארבייטען יעצט צו ערפינדען פאלאנען, וואָס מען זאל לייכטער און בעסער קענען קירעווען אין אַלע ריכטונגען, אום צו געווינען דעם פרייז, וואָס דיא דירעקטאָרען פון דער וועלט אויסשטעלונג אין סענט-לואיס האָבען בעשטימט פאַר דיא בעסטע פליה-מאַשינע. פיעלע דיינקען, דאָס עס וועט קיין מאָל ניט מעגליך זיין צו טראָגען זיך אין לופטען געגען ווינטען, אָבער ערפינדער גיבען ניט אויף דיא האָפנונג נאָכצומאכען מעכאניש דיא בעוועגונג גען פון פיגלעך וואָס פליהען אַרום אפילו אין גרויסע שטורמס וואוהין זייא ווילען. נאָך אַלע מען איז דאָס גאָר ניט אזוי אונמעגליך, וויא עס שיינט פון ערשטען פליק. דיא אויפגאָבע איז נאָר טירליך זעהר א שווערע, דען לופט פאלאנען מוז זען אויך טראָגען שווערע מאשינען.

אין דער פאבריק פון לאוי גאָדאָר לעבען פאָרזי בויט מען יעצט א לופט פאלאן 45 מע-טער לאנג, 21 מעטער ברייט און 9 מעטער הויך. דער ערפינדער פון דיעזען לופט פאלאן איז אַ בראַזיליאנער מיט דעם נאָמען פאטראַסיניאָ, וועלכער וויל קאָנקורירען מיט זיין בעריהמטען לאַנדסמאַן סאנטאָס דיומאָן און ווערט געשטיצט פון דער בראַזיליאנער רעגירונג. דיעזער ערפינדער האָפט צו קענען קירעווען זיין פאלאן זעהר שנעל און לייכט, יעדענפאלס איז עס דער גרעס-טער לופט פאלאן צום קירעווען, וואָס עס איז ביז יעצט געבויט געוואָרען.

סאנטאָס דיומאָן, וועלכער האָט איבעראַשט דיא וועלט מיט זיינע מוטהיגע לופט רייזען אַרום דעם אייפֿעל-טהורם אין פאָרזי, דרעמעלט אויך ניט. ער בויט יעצט אַ נייעם פאלאן אין פאָרזי, מיט וועלכען ער האָפט צו געווינען דעם פרייז אויף דער נעכסטער אַמעריקאנער וועלט-אויסשטעלונג. ער וועט יעדענפאלס פרויבערן מאַכען אַ לופט רייזע פון אייראָפּא נאָך אַמעריקא. עס איז אזוי גוט וויא זיכער, דאָס ער וועט ניט זיין דער איינציגער צו מאַכען אַזאַ געפעהר-ליכע פראָבע.

פ. קראַנץ.

זעהר ריהרענדע סצענע צו זעהען, וויא דיא אונ-גליקליכע האָבען זיך דערפרעהט האָבען דער-הערט דיא קלאַנגען פון דער אָפּערא און וויא זייא האָבען גערוועזן געאַרבייט מיט דיא פינגער אום איינער דעם אַנדערן איבערצוגעבען זייערע איינדריקע און געפיהלען.

קינסטליכע אויג.

כמעט אין דער זעלבער צייט, ווען דער האָטשינסאָן ערשטוינט דיא וועלט מיט זיין אקוסטיקאן וועלכען מען קען רופען „קינסטליכ-כער אויער“, האָט פראָפּעסאָר פעטער סטיינס אין פאָרזי בעוויזען דעם וואונדער צו מאַכען פלינדע זעהענדיג. ער האָט זיך ענטזאָגט צו גע-בען איינצעלהייטען וועגען דעם אַפּאַראַט, מיט וועלכען פלינדע קענען זעהן, ווי ער בעהוויפטעט, ווייל ער מאַכט נאָך פראָבעס און דאַרף נאָך אויסבעסערען זיין „קינסטליכע אויג“. ער האָט נאָך ערקלעהרט, אַז זיין אַפּאַראַט האָט ער גע-מאַכט נאָכדעם וויא ער איז געקומען צו דער איבערצייגונג, דאָס מענשען זעהן אייגענטליך ניט מיט דיא אויגען, נאָר מיט אַ געוויסען טהייל פון געהירן. אונזערע אויגען זיינען, נאָך זיינע ערקלערונגען, נאָר פענסטער פאַר אונזער מאַרד. אַרום קען מען מאַכען קינסטליכע אויגען-פער-סטער פאַר פלינדע. אויב זיין טהעאָריע וועגען אויגען איז ווירקליך ריכטיג, דאָן איז שוין מעג-ליך דורך געוויסע עלעקטרישע אַפּאַראַטען וויר-קען אויף דעם מאַרד, אַז פלינדע זאָלען זיך אין איהם אָפּשפיגלען.

דראַמאַטישער טעלעגראַף דורך דיא ערד.

אין ענגלאַנד מאַכט מען יעצט פראָבעס מיט אַ סיסטעם צו שיקען סיגנאַלען און איבער-צוגעבען אָהן שום דראַמאַטען, אָבער ניט דורך דיא לופט, זאָנדרען איינפאַך דורך דיא ערד. אויף קורצע שטרעקען ווירקט שוין דיזע סיסטעם גאָנץ גוט ביי דיא פראָבעס האָט מען אויסגעפיר-נען, אַז וואָס טיעפער אין דער ערד מען שטעלט אַריין דיא נויטיגע אַפּאַראַטען, אַלץ ווייטער קען מען שיקען דראַמאַטישע דעפּעשען דורך דיא ערד. סער געראַרד סמיטה, איינער פון דיא ער-פינדער פון דיעזען נייען וואונדער, דענקט, אַז מען וועט קענען געברויכען דיזען ערד טעלע-גראַף פאַר האַנדעלס-צוועק נאָך בעסער וויא מאַרקאָני'ס טעלעגראַף. יעדענפאלס איז דאָס אַ זעהר וויכטיגע זאַך פון וויסענשאַפטליכען שטאַנדפונקט. מען דאַרף נאָך זעהר פיעל אויס-בעסערן דיזע נייע סיסטעם — אזוי וויא אויך דעם דראַמאַטישען טעלעגראַף דורך דיא לופט — אום צו קענען אורטהיילען וויא ווייט פראַקטיש

דער ערסטער מאי דער יום טוב פון פרייהלינג און סאציאליזמוס.

דראָהענדע אונזופריעדנהייט, אזוי וויא דיא דורשטיגע ערד דעם שטורעמדיגען רעגען. און שיינע און איידעלע בליטהען שפראצען דערפון ארויס און דער מענשליכער געזעלשאפט; און דיעזע בליטהען ענטציקען אונז און פעגייסטערן, אזוי וויא דיא בליטהען פון דער פארבעררייכער נאטור.

אלץ ענגער און אלץ דונקלער ווערט דאס לעבען אויף דער ערד און אלץ ענגער און דונקלער שטיקט זיך דא און פיניגט זיך דער מענשליכער גייסט. קלעגליך און קלעגליכער וואלטען געווארען דיא מענשליכע לעבענס און דיא מענשליכע גייסטער, ווען ניט דער סאציאליזמוס, וועלכער ערשיינט אין דיא טיפעניש פון פער-צווייפלונג, אזוי וויא דער רעגען בויגען אין דיא פינסטערניש פון וואלקען. און ער פרישט אָפּ, דער סאציאליזמוס, דעם גייסט פון דער אלטער מענשהייט, אזוי וויא דער פרייהלינג דיא אלטע וועלט; און ריחות פון האפנונגען און שטראהלען פון אידעאלען פיללען אָן דיא לופט פון לעבען, און זאפט און קראפט גיסט זיך פאנאנדער אין דער יונג געווארענער מענשליכער געזעלשאפט, אזוי וויא דיא זאפט און קראפט פון דער יונג געווארענער נאטור.

און דער ערשטער מאי איז דער יום טוב

אין וואונדערשוינעם מאנאט מאי, אלס אלע קנאספען שפראנגען, דאן איז אין מיינעם הערצען דיא ליעבע אויפגעגאנגען.

היינע.

מיר וועלען דא ריידען פון אנדערע קנאס-פען און אנדערע ליעבע, ניט פון דיא, פון וועלכע דער פאפט רעדט דא.

אין אונזערע ריעזיגע און קאכניגע שטערט, צווישען דיא אונגעווענע מאסען איינע, ציגעל און שטיין, אונטער אייביגען רויה פון דיא פאפ-ריקען, בליהען ניט דיא ווייסע בליטהען פון ווייסען מאי. דיא שיינע נאטור מיט איהרע מילדע פריידען און שטילע פגעייסטערונג האט דא קיין פלאטין ניט; דערפאר אבער גיבען דא אַנ-דערע בליטהען און אנדערע שיינהייטען, וועלכע ריידען צו אונזערע הערצער ניט ווייניגער ליעב, ניט ווייניגער צערטליך.

אלץ העכער און אלץ גרעסער וואקסען דיא ריעזיגע און קאכניגע שטערט און אלץ העכער און און אלץ גרעסער וואקסט דאָרט דיא ריעזיגע און קאכניגע אונזופריעדנהייט. טרויעריג און טרויעריגער וואלט געווארען דאס שיקזאל פון די שטערט מיט דיא מענשען, ווען ניט דער סאציאליזמוס. וועלכער זאפט איין זיך דיעזע

פריהלינג אין אונזערע הערצער; און שיין און הערליך האָט ער אויפגעפליהט, דיעזער פריהלינג, און גרויס וועלען זיין זיינע ברכות, מיט וועלכע ער וועט בעשיינקען אָהן אונטערשייד דיא גאנץ צע מענשהייט.

אין דיא ריעזיגע און קאכניגע שטערט, וואו דער קאפיטאליזמוס האָט אונז צונויפגעטריבען, זעהען מיר ניט און פייערן ניט דעם אנקומענדיגן פריהלינג פון דער בענייטער נאטור; דער פאר אָבער זעהען מיר און פייערען דעם אָנקר מענשען פריהלינג פון דער בענייטער געזעלשאַפט, פון דער געזעלשאַפט פון דער צוקונפט—פון אַ בליהענדער וועלט און אַ בליהענדער מענשהייט.

און ווען אונזערע גייסטער ערהויבען זיך אין דיעזען טאָג פון דיא אייזעלסטע געפיהלען, פון דיא ערהאבענדסטע געדאנקען, דאן ווייסען מיר, אַז דיא גייסטער פון מיליאנען אַנדערע מענשען, אין פערשיעדענע לענדער, אין פערשיעדענע טהיילען וועלט, ערהויבען זיך פון דיא זעלבע געפיהלען, פון דיא זעלבע געדאנקען, אַז צו וואָס מיר שטרעבען, פאר וואָס מיר קעמפפן, שטרעבען אויך און קעמפפן דיעזע אלע מיליאנען. נען, מיר ריידען פערשיעדענע שפראכען, אָבער דער אינהאלט איז דערזעלבע—מיר פערשטעהען זיך איינע דיא אַנדערע; אונז טהיילען פאנאנדער אָקעאנען, גאנצע טהיילען וועלט, אָבער אונז זערע הערצער קלאַפען צוזאמען, פעראייניגט און מעכטיג, פאר אונזערע גרויסע אידעאלען.

אין דיעזען טאָג פערשווינדען דיא גרענצען פון לענדער, דיא מחיצות פון נאַציאנען, און עס ווערט פערוויקליכט דיא גראדעזע פון פעלקער פערפירדערונג, פון וועלכע עס האַבען געטרוימט דיא הייליגסטע גייסטער פון אלע צייטען.

דאס איז דיא שעהנסטע און הערליכסטע ערשיינונג, וועלכע דיא וועלט האָט געזעהן זייט דיא צייטען פון דור הפלגה. אלע נאַציאנען פון דער וועלט פעראייניגען זיך אויפ'ן בנין פון סאָציאליזמוס. דיא איצטיגע ערדען קינדער ווילען אָבער דיא ערד ניט פערלאַזען, זיי ווילען אין הימעל ניט אַוועקגיין; דיא איצטיגע ערדען קינדער ווילען אויפשמעלען דיא הימלישע קעניגרייך אויף דער ערד.

עס האַבען פערשטומט דיא קאַנאָנען—דיא מוילער פון פייער, פון מוים און פערוויסטונג; עס דונערט ניט מעהר איפער פרוכטפארע טאהלען דער העלישער קראַך פון מלחמה.

פון דער ערוואַכענדער געזעלשאַפט, אזוי וויא ער איז דער יום טוב פון דער ערוואַכענדער נאָטור.

נאָך דעם פייער און פינסטערן ווינטער קומט דער ליכטער און ליכטיגער פריהלינג; נאָך דיא פינסטענע פייוהייט פון דער איצטיגער וועלט וועט קומען דיא ליכטיגע ליכטער פון דער צוקינפטיגער וועלט. און דער ערשטער מאַי איז דער טאָג, וועלכער זאָגט אָן זייער אַנקומען, אין ערשטען מאַי איז דיא לופט איבערפילט מיט פריהלינגס קלאַנגען און סאָציאליזמוס.

און אזוי וויא דער ערשטער אטהעם פון דעם פריהלינג עפענט אויף דיא פעהארטעוועטע ערד, אריינפלאזענדיג אין איהר א נייעם לעבען, אזוי עפענט זיך אויך אין דיעזען טאָג דיא פעהארטעוועטע הארץ פון דער ליידענדער מענשהייט, עס עפענט זיך אויף פאר אלערליי איידעלע געפיהלען, פאר אלערליי ערהאבענע געדאנקען, פאר שטראָמען פון נייעם לעבען, מוטה און בערגייכטערונג; און דיא איינגעבויגענע רוקענס ווערען אויסגעגלייכט, און דיא פערואַמערטע נשמות ווערען ערלייכטעט, און דיא גרויסע ארבייטערע מאַסען דערפיהלען, אַז זייער מאכט איז גרויס, אַז צו זיי געהערט דיא צוקונפט.

דער ערשטער מאַי—דאס איז דער יום טוב פון דער צוקונפט; דאס איז דער איינציגער יום טוב, וועלכער האָט ניט צו טהאן מיט דער פערגאנגענהייט—מיט דיא איין מאַל פאר אלע מאַל אָפגעשטאָרבענע מענשען, מיט דיא איין מאַל פאר אלע מאַל אָפגעשטאָרבענע טהאטען. דאס איז דער יום טוב פון קומענדען מאַי פון פרייע מענשען און פרייע ארבייט—דער יום טוב פון סאָציאליזמוס.

און אזוי וויא דער פריהלינג איז אַלְוֹוֶעלט־ליך, אזוי איז אויך דער סאָציאליזמוס, דיא זונן פון דעם סאָציאליזמוס שיינט איצט און וואָרעמט פאר אלע פעלקער און אלע לענדער, אזוי וויא דיא זונן פון דעם פריהלינג. און דיא גאנצע וועלט פייערט איצט דעם יום טוב פון סאָציאליזמוס, אזוי וויא דעם יום טוב פון דעם פריהלינג.

צווישען דיא אונגעהויערע מאַסען אייזען, ציגעל און שטיין, וואו דער קאפיטאליזמוס האָט אונז צונויפגעשטיקט, איז אונזער יום טוב ניט דערשטיקט געוואָרען; און אויב מען האָט אונז אָפגעריסען פון דעם פריהלינג פון דער אויסערליכער וועלט, דאן האַבען מיר בעשאַפען דעם

דאָרט טיעף און דיא שטראַלענדע הויבקיט
האַלט אויסגעשפּרונגן צערטליך דיא מוטער דיא
פּרויהייט.

דיא גרויסע, דיא שניי ווייסע פליגלען.

דאָס זיינען דיא בעגייסטערטע פערזען פון
דער איטאַליענערין אדא נעגרי, דיא דיכטערין
פון דעם אַרבייטער פּאָלק, דיא דיכטערין פון דער
צוקונפט.

און דאָס איז דאָס הערליכע בילד, וועלכע
טראַגט זיך היינט פאר דיא אויגען פון דיא אר-
בייטער מאַסען אין אַלע טהיילען וועלט — פון
דיא ווייטע וויסטעניסען פון קאַלטען סיביר
און ביז דער זוניגער איטאַליען, פון דיא פערג
פון קאוקאַז און ביז שפּאַניען און ביז דיא גרוי-
סע שטערט פון אמעריקא — פאר דיא פיעלע און
פיעלע טויזענדער מאַסען, וועלכע מאַרשירען
היינט ארויס, בעגייסטערט פאר איינע געפיהלען,
איינע שטרעבונגען, איינע אידעאַלען, פאר דיא
געפיהלען, שטרעבונגען און אידעאַלען פון דער
אַלגעמיינליכער סאציאַל-דעמאקראטיע.
א. ליעסין.

דיא מענשהייט איז איינע א גרויסע משפּחה,
פולל הייליגען שטרעבען, פרוידען און ליעבע.
דער טאָג איז געקומען — פון פּעלקער צו פּעלקער
ערשאַלט דיא בשורה פון שלום.

עס קומט, עס קומט שוין אַן דאָס קעניגרייך פון
צוקונפט,

מיט נייעם גייסט און גליק, מיט ניוער פרויד און
קראַפט;

דאָס קעניגרייך פון ליכט, פון וויסען און פון
פּרויהייט;

דאָס קעניגרייך פון ראָזען, האַפּענונג און ליעבע;

דאָס קעניגרייך פון שיינקייט, איידעלקייט און

קונסט;

דאָס קעניגרייך פון בראַווע, מונטערע אין שטאַלע.

דיא פערג און דיא טהאַלען; זיי היילען מיט לעבען;

עס אַרבייט דיא מונטערע מענשהייט;

עס זייעדען פיעל קעסלען, עס רוישען מאַשינען,

מען אַקערט, מען זייט און מען פרויט זיך.

און אויבען אַרבעט דיא ערדנישע אַרבייט, —

מאי יום טוב, סאציאליזמוס און גראַף טאלסטאני.

היינט שטעלט זיך פאר די סמיכת הפרשה
צווישען אזא בעוועגונג און א מאי יום-טוב!
א פרייהלינגס-יום-טוב, א פייערטיג אין דער
צייט פון דעם אויפלעבען פון לעבען, זיסען,
גרינעם פערל, געפיערט פון א בעוועגונג, וואס
האָט פאר צוועק, „דיא מענשהייט אוועקצוריי-
סען פון דעם גרינעם פערל!“

„אַללע מענשען, — זאגט דער אַלטינקער
ווייטער אין זיין בריעה צו אונז, — זיינען בע-
שטימט צו לעבען אויפ'ן לאַנד, פונקט וויא דיא
פיש זיינען בעשטימט פאר'ן וואסער. דיא סאָ-
ציאַליסטען לייקענען דאָס. זיי שעצען פערל-
אַרבייט נאָר אויף אזוי פיעל, וויפיעל מען קען
דערפון אַרויסבעקומען, און זאגען דעם עולם,
אז דיא אינדוסטריעלע דיסטריקטען מיט זייער
פּערגיפטעטער לופט. מיט זייער האַסטיגער און
געפעהרליכער אַרבייט זיינען דיא איינציגע
וואָהנונגס-פּלעצער.“

היינט שטעלט זיך פאר, אז דינע באַרבא-
רישע סאציאַליסטען מאַכען גאר פאר זייער יום-

ער ערעלער אַלטער

היממעל-מענש, גראַף

טאַלטסטאני, האָט פאריגען

מאָנאַט אַרויסגעלאזען

א בריעה צו דיא

אַרבייטער. דעם איינ-
האַלט פון דעם בריעה

האָבען דיא טעגליכע

צייטונגען ווערטערליך

איבערגעגעבען.

לויט טאַלטסטאני'ס געדאנקען אין דינען
בריעה זעהט אויס, אז א מאי יום טוב קלעפט
זיך צום סאציאליזמוס עפעס א שטייגער וויא
א לוסטיגער מאַרש צו א לויף.

טאַלטסטאני שטעלט פאר דעם סאציאליזמוס
אַלס אזעלכען וואס זאגט, „אז דער פערל-אַר-
בייטער — דער פרייסטער, געזונדסטער און
גליקליכסטער אַרבייטער — זאָל פערלאזען דיא
מוטער ערד און געהן אין דער שמוציגער, גע-
פעהרליכער און איינזאמער פאַבריק.“

כע אינטערעסען. ווען, אלזא, דיעזע קלאסע וועט קומען צום בעוואוסטזיין פון איהרע קלאס-סעקולארע נטערעסען און פון איהר אויפגאבע צו נעהמען דיא פיהרונגען. יפון דער וועלט אין איהרע הענד און מאכען א נייע ארדנונג לויט איהרע אינטערעסען, און וויא דיא ענטוויקעל-טע נייע אומשטענדען וועלען עס מאכען אי נויטווענדיג אי מעגליך, — דעמאלט — און נאך דעמאלט — וועט דיא וועלט ווערען אן אנדערע, א בעסערע, א'ן ערלערע, א ריינערע, א ברודערליכע.

דאס ווייסען דיא סאציאליסטען, און דא-רום לייגען זיי זייער גאנצע האפנונג אויף דיא אינדוסטריעללע ענטוויקלונג אלס מיטעל, אלס בריק צו דיא נייע וועלט.

און דער גוטער אלטער זיידע טאָלסטאָי, הערענדיג דאס, רעדט זיך איין, אז מיר זיינען גאר פערליכע אין דעם היינטיגען אינדוסט-ריאליזמוס צווישען דיא שווארצע קוימענס, — אין דיא אריבערפיהרונג פון דיא מענשהייט פון דיא גרינע פעלדער אין דיא שווארצע שטעט, אין דיא אינדוסטריע-צענטערן אריין, וואו „דיא ערד איז זארגפאליג פערקאוועט מיט הארטע שטיינער געדיכט איינע לעבען דיא אנדערע, אז עס זאל נאר למען השם ניט קענען ארויסקריכען חלילה א גרעזעלע פון דער ערד“ — וויא טאָלסטאָי דריקט זיך אויס, אונט געפעהר, אין זיין „תחית המתים“.

עס איז פונקט אזוי וויא איינער, וואס הערט ווי איהר רעדט צו אייער פריינד זיך אויפ-צוועצען אויף א שיף און אוועקצופאהרען אין א גליקליכער וועלט, זאל אייך בעשולדיגען, אז איהר ווילט אייער פריינד בעגראבען אין דיא פינסטערע לעכער פון דעם שיף.

דער היינטיגער אינדוסטריאליזמוס, מיט זיין גאנצער היינטיגער אונפערמיידליכער העסליכקייט, איז פיר אונז דאס נייטמיע שיף, אונז צו פיהרען אין א בעסערע וועלט אריין. אָבער צי מוז אין דיא בעסערע וועלט דיא מענשהייט בלייבען אין דיא פינסטערע לעכער פון דעם היינטיגען אינדוסטריאליזמוס? צי וועט א סאציאליסטישע אָרדנונג צווינגען דיא מענשהייט צו בלייבען אָבעריסען פון דיא גרי-נע זיסע נאטור, אָן וואס עס דערמאנט אונז א מאי יום טוב? —

דיזעלביגע בעשולדיגונג, וואס טאָלסטאָי מאכט דעם סאציאליזמוס אין זיין היינטיגען „בריעה צו דיא ארבייטער“, האָט ער שוין גע-מאכט פאר עטליכע יאהר אין זיין בוך „מאד-דערנע שקלאפען“. ער זאגט דארטען, אז דיא סאציאליסטען דענקען, דאס ווען אללע פאב-

טוב דעם גרינעם ערשטען מאי!

אָבער אזוי וויא דער ליעבינקער אלטער ווייסט ניט, אזוי זאל איהם קיין בייז ניט שאטען!

דיא דומע אָרטאָדאָקסישע פראוואַסלאוונע זאָגען נאָך, אז טאָלסטאָי וועט ניט קומען אין היממעל אריין. דיא נאָרראַנים! ער איז שוין אין היממעל! ער איז א היממעל-מענש פון קאָפּ ביז דיא פיס. עס חלום'ט זיך איהם כסדר. זיינע חלומות זיינען וואונדערבאר, גלענצענדיג אָבער „אין חלום בלא דברים בטלים“. און זיינע חלומות וועגען דעם סאציאליזמוס זיינען דיא ערגסטע דברים בטלים.

דיא סאציאליסטען, — ניט ארומפליהער-דיג מיט זייערע קעפּ אין דיא הימלען פון חלומות — וויסענדיג, אז מען קען ניט מאכען פון דער וועלט וואס דער וואונש וויל — רעכע-נען זיך נאר מיט דיא ווירקליכע ענטוויקלונג פון דער וועלט און לייגען דעריבער זייערע האָפּ-נונגען אויף דיא מעכטיגע טהאטעזליכע מאָד-דערנע ענטוויקלונג פון דעם „אינדוסטריאליז-מוס“ (פאבריק-ארבייט און שטאָטישע געשעפ-טען). דיעזע ענטוויקלונג בריינגט ארויס דיא איינציגע מאכט, וואס קען און וועט אָבשאפען דיא אללע צות, וואס טאָלסטאָי שילדערט אזוי גלענצענדיג, — דאס איז דיא מאכט פון דעם אָרגאניזירטען אינדוסטריעלען פראָלעטאריאט אין זיין אונפערמיידליכען קלאסען-קאמפּט. דיא דאזיגע ענטוויקלונג איז אויך דיא איינציגע קראפט, וואס בעשאפט דעם כאָדען פיר א נייע אָרדנונג, וואו עס וועט ניט זיין קיין אורזאכע פיר דיא אללע איבלען.

דאָרט וואו יעדער מענש האָט זיך פאר זיך זיין שטיקעל לאַנד צו בעארבייטען, וויא עס איז טאָלסטאָי'ס אידעאַל, מוזען דיא מענשען זיין פארזיך'דיג און עס מוז זיין דיא רייסעריי איבער „מיין און דיין“ מיט אללע צות, וואס קומען ארויס דערפון. קיין מוסר-פּרעדיגונג, אפילו פון א טאָלסטאָי וועט קיין מאָל ניט איבערמאכען דיא מענשליכע נאטור און פיה-רונגען, וואס ווערען געפארמעוועט אין זייערע עקאָנאָמישע אומשטענדען. נאר דיא נייע עקאָ-נאָמישע אומשטענדען, וואס קומען ארויס פון דיא מעכטיגע אינדוסטריעלע ענטוויקלונג, בע-שאפען נייע מענשליכע נייגונגען און פיהרונגען. זיי בעשאפען צוזאמען-ארבייט און געמיינ-שאפטליכקייט. זיי בעשאפען א מעכטיגע אר-בייטער-קלאסע, וואס פערליכערט דורך דיעזע ענטוויקלונג יעדע אינטערעסע אין פריוואט-אונטערנעהמונגען און ווערט געוואהנט מיט געוויינשאפטליכע ארבייט און געמיינשאפטלי-

אליין אליין וואס ער בעדארף, דאס הייסט, — וואס בעדארף ניט מעהר וויא דאס וואס ער מאכט זיך אליין, — נאָר דער בעדארף ניט קיין מארק און קיין שטאָרט. אָבער אפילו טאָלסטאָי וועט דאָך ניט וועלען, אז דיא בויערען פון זיין אידעאל-וועלט זאָלען ניט מעהר בעדארפען וויא דאס וואס זיי קענען אליין מאַכן כען מיט זייערע בלויע הענד. על כל פנים וועט ער דאך צוגעבען, אז אום צו לעבען אן ענטוויקעלטעם, שיינעם לעבען, וועלען זיי מווען קענען כאַטש לעזען טאָלסטאָי'ס ביכער, זעהען זיינע דראמאס אויפגעפיהרט אין טהעאטער, געניסען דעם אנבליק פון קונסט, וויא ער פערשטעהט זיא. און וואו יעדער בויער איז א בעל-הבית'ל פאר זיך, מוז ער דאך פערקויפען זיין תבואה, אום צו האָבען פאר וואס צו קויפען ביי כער און צו געהן אין טהעאטער. דערצו אָבער מוז ער שוין קומען מיט זיין תבואה אויפ'ן מאַרק, און דאס, — גראדע דאס, מאַכט נויטיג גרויסע שטערט, וואו קויפערס און פערקויפערס קענען זיך טרעפן. און דאס, נאר דאס טרייבט דיא מענשען צו וואהנען וואס נעהמער צום מאַרק, צום געשעפטס-געטור און צווינגט מאַכן ענדליך אין גאנצען צו בלייבען דארטען. אַלוא, גראדע טאָלסטאָי'ס פלאַן מוז בריינגען צו צונויפפאקען זיך אין שטעדט.

וואו מענשען ארבייטען אין פריוואט-אינדיבידועלעם, יעדער אונטערנעהמער אויף אייגענע רעכענונג, — סיי קליינע אונטערנעהמערס מונגען סיי גרויסע, סיי אויף דיא פעלדער סיי אין פאבריקען, דא מוז ביי יעדען זיין דיא הויפט-זאך דער האַנדעל און דער פערקעהר. אָהן דעם האַנדעל זיינען דעם פויערס ווייזען פיר איהם ניט מעהר וויא ברויט. און ווען ער האָט שוין גענוג ברויט, זיינען דיא איבריגע ווייזען פיר איהם גאר-ניט. אָבער דורך דעם האַנדעל און דעם פערקעהר ווערען דיא איבריגע ווייזען ביי אונז פון גארניט פערוואנדעלט אין אַללערליי גוטע און שיינע זאכען, זיי בריינגען איהם א גאנצע ברייטע און שיינע וועלט, א גאנצע ציוויליזאציע. דיא ערד זיינע בריינגט איהם נאָר ברויט, דער מאַרק אָבער, דער האַנדעל, בריינגט איהם א גאנצע ציוויליזאציע, א גאנצע וועלט. דעריבער מוז אונטער אַזעלכע אומשטענדען דיא שטאָרט, דער מאַרק-פלאַץ, דער האַנדעלס-פלאַץ האָבען א סך א גרעסערע אנציהונגס-קראפט, וויא דאס פעלד. וואס נעהנט מער צום האַנדעלס-געטור, אַלץ לייכטער קען מען פראפּיטירען פון דעם האַנדעל, אַלץ גרינגער קען מען ארויסקריגען עפעס אין דיא אַלץ געמיינע כאפּלאפּעריי. אט דעריבער שטופען

ריקען און מינען און איבריגע פראדוקציעס מיט לען וועלען נור זיין געמיינשאפטליכעם אייגענטום, — וועלען דיא ארבייטער זיך אזוי גוט ערנעהרען, אזוי גוט קליידען, האָבען אום זאגט אַזעלכע פערנגיגענס, אז זיי וועלען בעדארפן ליעבען צו לעבען אין שטאָט צווישען ציעגעל און קוימענס, איידער אויף דיא פרייע נאטור צווישען פלאנצען און הייד טהירען, און דיא מאָנאָטאָנע מאַשינען-ארבייט נאָך דעם סיגנאל פון'ם גלאַק וועט זיי זיין אַלץ גענעהמער, וויא דיא פיעלפאכע, געזונדע און פרייע ארבייט פון דעם בויער.

דעריבער ערקלעהרט דארטען דער אַלטינער קער, אז דער סאציאליזמוס איז ניט דיא הילף פיר דיא מענשהייט, ווייל דיא אמת'ע צרות פון דיא ארבייטערנע מענשהייט בעשטיהען ניט אין דיא לענג פון דיא ארבייטס-שטונדען און אין דיא ניעדעריגע בעלוינונג, נאָר אין דעם וואס זיי מווען איבערהויפט פערבריינגען זייער לעבען אַזעלכע פון פרייען פעלד. אויף דעם גיט אונזער געלעהרטער פאָרשטיהער קארל קויטסקי אַן ענטפער. מיר וועלען דאָ איבערגעבען דעם עיקר תמצית פון זיין ענטפער, מיט אונזערע אייגענע ווערטער און א סך אייגענע געדאנקען:

דער איבערגאנג פון בלויע פעלד-ארבייט צו א גרויסען טהייל אינדוסטריע-ארבייט מוז נאָך ניט דורכאויס הייסען אַן איבערגאנג פון וואָהנען און לעבען אויף דיא גרינע פעלדער צום וואָהנען און לעבען צווישען קוימענס און ציעגעל אין שטעדט, אָבעריסען פון דיא פרייע גרינע נאטור.

דאס וואס דיא מענשען פאקען זיך אַלץ מעהר צוזאמען אין דיא פערשטיקטע שטעדט, און וואס צווישען דיא שטעדט און דיא פעלדער איז אַזעלכע געוואלדיגער אונטערשייד, דאס איז נאר ניט קיין נויטווענדיגער רעזולטאט פון דיא אינדוסטריעלע פאבריק-ארבייט און שטאמט ניט פון דיא אינדוסטריע ארבייט. דאס שטאמט נאָר פון דעם, וואס דיא ארבייט, סיי פון פעלד סיי פון דיא פאבריקען, איז ביז אהער געטאָהן געווארען ניט צו בעשאפען מיטלען פיר'ן געברויך, נאָר סחורות פיר'ן פערקויף.

דיא שטעדט האָבען זיך גאר אנגעהויבען צו ענטוויקלען אַלס מאַרק, אַלס האַנדעלס-צענטערן. ניט אַלס אינדוסטריע צענטערן זיי קומען ארויס פון דיא וואַסער-פראדוקציע, — פון דיא איינפיהרונג צווישען מענשען, אז יעדער ארבייט אום ניט זאכען פיר זיין אייגענעם בעדארף, נאָר צום פערקויפען. נאָר דער יעניגער בויער, וואס מאכט זיך

הייט וועט דעמאלט זיין פריי צו טאָהן. וויא עס וועט איהר זיין אם אנגענעהמסטען, אין געוויס וועט זיא צוריקעהרען צום פעלד, צו דיא נאטור, ווייל דאס איז אם אנגענעהמסטען. און צי וועט דיא מענשהייט קענען צוריקעהרען צום פעלד און דאך בלייבען לעבען אין א סאציאליסטישע ארדנונג, וועלכע איז דאך נאך מעגליך ווען איהר באזים איז דיא מאָדערנע קאָאָפּעראַטיווע אינדוסטריע-אַרבייט?

געוויס וועט זיא קענען! ניט צו בלויזע פעלד-אַרבייט וועט זיא צוריקעהרען אויפן פעלד; אָבער דיא מאָדערנע קאָאָפּעראַטיווע אינדוסטריע-אַרבייט, ווען זיא איז נאר ניט קיין וואַסער-פּראָדוקצאן פיר'ן מאַרק, דאָרף גאר ניט דיא שטאָרט אום צו קענען עקזיסטירען. וואו עס איז ניטא קיין קויפּען און פערד קויפּען, דיא איינציגע זאך וואס האָט בעשאַפּען דיא נויטווענדיגקייט זיך צונויפּקוועטשען אין גרויסע שטעט ביז'ן מאַרק ווייל דארט איז גרינגער צו כאַפּען און לאַפּען, — דא איז ניטאָ מעהר קיין שום נויטווענדיגקייט, אז דאס איינ-דוסטריע-לעבען זאל זיין אין געגענזאץ צום פעלד-לעבען. דיא פאבריקען קענען זעהר גוט זיין צושפּרייט איבער דיא גרינע פעלדער, אין דיא וואהנונגען געוויס, און דיא פאבריק-אַר-בייט קען זעהר גוט גיין האַנד אין האַנד מיט אַרבייט אין די פרייע נאטור. דיא אינדוסטריעלע אַרבייט וועט נאר אוועקנעהמען איינציגע שטונדען אין טאג, דיא איבעריגע צייט וועט זיך דער מענטש קענען אויסגעצייכענט גוט פער-ברענגען אויף דעם גרינען פעלד און זיך בער-אַרבייטען זיין גארטען און געניסען דיא הער-ליכקייט פון דער נאטור.

דיא פאבריקען גייהען דאך שוין היינט איבער אויף דיא פעלדער, — דאָ וואו דער פאבריקאנט האָט נאָך ניט נויטיג צו זיין אזוי נאָהענע צום געשעפטס-צענטר וויא נאר מעג-ליך, אום צו קענען זיין אָנקווערנט וויא אם לייכטסטע פערלויפּען דעם וועג. אין אמעריקא, וואו דיא מאָנאָפּאלען און טראַסטס ענטוויקלען זיך און דיא פאבריקאנטען האָבען שוין ניט אזוי קיין מורא צו האָבען פאר קאָנקורענטען, ציהט יעצט דיא אינדוסטריע שוין איבער אויפן לאַנד אַרויף. דיא נייסטע גרעסטע פאבריקען ווערען אויפגעשטעלט אין דיא פעלדער און קליינע שטעט. און דיא פאבריק-אַרבייטער, אפילו היינט, אַלס לויז-שקלאַפּען, זיינען שוין אויף דארטען ניט מעהר אזוי אָבערריסען פון פעלד. פיעלע פון זיי בעוואהנען זיך שוין אפילו היינט ליעבליכע לאַנד-הייזלעך מיט שטיקלעך גארטען און פעלד אַרום, און וויא ווייניג צייט

זיך אַללע צום האַנדעלס-צענטר און דיא גאנצע ציוויליזאצאן קאָנצענטרירט זיך אין דיא גרוי-סע שטעט און מען פאָקט זיך אַלץ מעהר צו זאמען אין זיי. עס איז ניט דיא אינדוסטריע אַרבייט גופא וואס בריינגט דערצו מיט נויט ווענדיגקייט, נאָר דיא סחורה-אַרבייט.

אָט אזוי זיינען טאָקי אויפגעקומען דיא גרויסע שטעט, אין צייטען, ווען דער גרעסטער טהייר פון דער מענשהייט האָט טאָקי געלעבט אויף דיא פעלדער, וויא טאָלסטאָי וויל. דיזעל-בע אורזאכען מוזען און וועלען איממער אַרויס-בריינגען דיזעלעכע פאָלגען. נאָך מעהר היינט, ווען דיא מענשהייט איז שוין געוואוינט געוואר-רען צו מאַסען נייע בעדירפניסען, וועלכע קענען ניט בעפרידיגט ווערען דורך דיא אייגענע אַר-בייט פון דעם בויער מיט זיינע בלויזע הענד. צוריק קען דיא מענשהייט ניט גיין. און עס וואלט גאר ניט געווען צו ווינשען. דיא נייע בעדירפניסען מאַכען דאס לעבען שעהנער, ער-האבענער, הערליכער. דער בויער וואלט זיי אונבעדינגט געזוכט. טאָלסטאָי'ס מוסר וועט אַ וועלט קיין מאָל ניט אָבהאלטען דערפון. טאָלסטאָי אַליין זוכט היינטיגע נייע בעדירפ-ניסען און קען ניט אויסקומען אָהן זיי.

און ווען דער בויער דארף זאכען, וואס ער קען ניט מאַכען, און ער מוז דערויף פערקויפ-פען דיא איבריגע פרוכטען פון זיין פעלד, מוז ער אויך זעהען צו מאַכען זיין פעלד אזוי איינ-טרעגליך וויא נור מעגליך, און ער מוז האָבען דערצו מאַשינען און ערפינדונגען. און פיר דיזען מוזען אויך דאן נאָר גרויסע שטעט זיין דיא צענטערס.

אַלזאָ, נאָר דיא פארויף-אַרבייט פיר'ן מאַרק, דיא וואַסערען-פראָדוקצאן, האָט גע-טריעבען דיא מענשען זיך צוזאמענצורדיקען אין דיא גרויסע שטעט. דיא הילף דאנענען איז דעריבער נאָר — אַבצושאָפּען דיא פאר-זיך'דיגע וואַסערען-פראָדוקצאן, דאס קווי-פען און פערקויפּען, און איינצופיהרען אַ וועלט, וואו דיא מענשהייט געזעלשאַפט אַרבייט בשותפות פיר דעם געברויך פון אַללע.

פון דער נאטור ציהט עס דעם מענשען צום גרינעם פעלד. דיא מאטעריעלע בעדירפ-ניסע אָבער, וועלכע קענען ביי דיא היינטיגע וואַסערען-פראָדוקצאן אם גרינגסטען בעפרי-דיגט ווערען אין דיא שטעט, ציהען דיא מענ-שען אוועק פון דער נאטור און רייסען זיי אוועק פון גרינעם פעלד, וואו אָבער דיזען וואַסערען-פראָדוקצאן וועט זיין אָבערשאַפט, איז עס דאָך נאטירליך צו ערווארטען, אז דער נאטור-טרייב וועט דיא מענשהייט צוריקציהען צו דער נאטור, אויפן גרינעם פעלד אַרויס. דיא מענשי-

נאכט, נאך דיא טהעאטערס, שלאפען אין זייערע רעזידענציעס אויפ'ן לאנד? אזוי וועט עס זיין אין א סאציאליסטישע אָרדנונג מיט אלע מענשען. אין דיא גרויסארטיגע געגענדען פון דיא גרעסטע שטעדט פון דער וועלט זעהט מען שוין היינט ניט קיין פריוואט-וואנהונגען. פער געניגען און גענוס, אפילו דיא פון דער ציוויל-ליזאציאן, וואס זיינען נאך מעגליך צו האָבען אין גרויסע ציוויליזאציאנס-צענטערן, מאַכען עס גאר ניט נויטווענדיג מען זאל שלאפען און וואָהנען לעבען זיי. דאס רעדט זיך נאר טאָג-טאָג אזוי אין, אז דיא פערגינגענס פון דער ציוויליזאציאן (ביי איהם זיינען דאס בלויז אויסגעלאסענהייטען) ציהען דיא מענשען זיך צוזאמענצופאקען אין דיא שטעדט. דאס הויבט זיך אָבער גאר ניט אָן! ווען עס האַנדעלט זיך וועגען פערגינגען, קען מען זיך זעהר וואויל פערגינגען צייט צו פאהרען אין שטאָרט אַרײַן אויף דיא אייזענבאָהן, אָדער מיט דיא שנעלע עלעקטרישע קאר (טראַמווײ). דאס וואס היינט איז דער מענש אין אזא איילעניש, אז קיין אייזענבאָהן און קיין רוח און קיין שווארץ-יאָהר פליהט איהם ניט שנעל גענוג, איז דאָך ניט ווייל מען איילט זיך צו פלעזשור (פערנעניגען) נאָך צו ביזנעס (געשעפט) — ווייל „ביזנעס איז בער פאר פלעזשור“. דער אַרבייטס שקלאַף, מוז זיך איילען צו זיין פונסטערע שקלאַפּעריי, ווייל אז ניט וועט ער זיין ברויט פערליערען. דער-בער מוז ער וואָהנען וואס געהענטער צו דער פאַבריק. און דיא פאַבריק וויעדער איז אין גע-שעפטס-צענטער, ווייל דער געשעפטס-פיהרער האָט אויך קיין צייט ניט צו מוזען פאהרען ווייט אין דיא בערזע, צו דיא געשעפטס-צענ-טערן. „טאָם איז מאָני“ — אין א וועלט, וואו אז דא וועסט פערליערען א מינוט טאָם (צייט) וועט יענער דערווייל פערכאפּען דיא מאָני (געלד). דעריבער מוז מען אפילו שלאפען לער בען דיא כאפּלאַפּעריי.

ווען אָבער מען וועט פון דיעזע ווילדע יאָגעניש אין דיא כאפּלאַפּעריי פטור ווערען און דיא מענשהייט וועט לעבען פיר פלעזשור, ניט פיר ביזנעס, וועט ניט זיין אזא איילעניש, אז מען זאל וועלען פערלאָזען דיא זיסע גרינע פעלדער אבי צו זיין צו יעדע צייט אויף דער מינוט לעבען דיא שטאדטישע פערגינגענס. מען וועט קענען זיך פערגינגען צייט צו געניסען א טהייל פון טאג דיא פרייע נאטור און פיר דעם אנדערן טהייל צו פאהרען געניסען קונסט און עסטהעטיק, און עס וועט גאר ניט זיין דער היינטיגער צווישענשייד צווישען שטאט און לאַנד.

עס בלייבט זיי פון דיא קאפיטאליסטישע לויך-שקלאַפּעריי, בעאַרבייטען זיי זיך פון דעסטווער גען זייער שטיקל פערלד און גארטען און זיינען ניט דערווייטערט פון דיא שיינע, ליעבע פרייע נאטור.

דיא ענטוויקלונג פון אייזענבאָהנען און טעלעפאנען און טעלעגראפּען מאַכט עס שוין אפילו היינט אלץ לייכטער, צוצושפרייטען דיא פאַבריקען איבער דיא ווייטע און ברייטע פערלד-געגענדען. בפרט אין א סאציאליסטישע אָרדנונג, וואו מען וועט דעם מאַרק, דעם גערשעפטס-צענטער שוין גאר ניט ברויכען. דעמאלט וועלען ניט דארפּען זיין קיין שטעדט בעזונדער און דערפער בעזונדער. דאס גאנצע לאַנד וועט קענען זיין בעזוייט און פערשפרייט מיט הייזער, פעלדער, פאַבריקען, גערטנער, און דאס גאנצע לעבען פון דעם מענשען וועט קענען זיין איין שטענדיגע אבועקסלונג צווישען טהון זיין געזעלשאַפטס-דיענסט און שיינע, לופטיגע, קונסטפאלגעיביטע פאַבריקען, אין וועלכע עס וועט אויך אַרײַנשמעקען דיא שיינע, פרייע, גרינע נאטור פון אַרום, און צווישען פרייוויר ליגע אַרבייט און פרייען גענוס אין דרויסען אויפן פעלד, אין גארטען, אין וואַלד, — אין די פרייע נאטור.

אויב עס וועלען נויטיג זיין גרויסע שטעדט, אלס צענטערן, וועט עס זיין דיא צענ-טערן פון לעהרע, פון וויסענשאַפט, פון קונסט, — דיא צענטערן פון אונזערזיטעטען, מוזע-אומס, טהעאטערס, און אויך פון דיא אסימילי-פון עקספערטען און ראטגעבער און פירער פון דיא פערשידענע צווייגען פון פראדוק-ציאן, פון פערטהיילונג און טראנספארט. אָבער אין דיעזע הויפט-שטעדט וועלען ניט דארפּען זיין קיין שום שווארצע קוימענס; און אויך ניט קיין וואהן-הייזער. הערליך און גרויסארטיג וויא אזעלכע צענטערן פון ציוויליזאציאן וועל-קען קענען זיין געבויט, פולל מיט בלויז מאָנר מענטאָלנע געביידעס, קונסטשטיקע פון אַרכי-טעקטור, אַרומגערינגעלט מיט פאַרקס און אלעזען, וועלען זיי פון דעסטוועגען ניט דארפּען זיין קיין פלאץ וואו מענשען מוזען וואהנען. אזוי גוט וויא היינט קענען זיך דיא מיליאָנערען פערגינגען צו האָבען זייער וואהנונג אין וויליאַם אויפן לאַנד און נאָר צו קומען אין דיא שטעדט אויף פערוויילונג, צו געניסען פון קונסט, וויס-סענשאַפט און עסטהעטיק, אזוי וועלען זיך אין דיא סאציאליסטישע אָרדנונג דאס קענען פער-נינען אַלע מענשען.

וויפּעל הונדערטער, טויזענדער מענשען פאַהרען דען ניט שוין היינט אַהיים, שפּעט ביי

אָרדנונג וועט אבערשאפט ווערען דער אונטערשייד צווישען שטאַט און פעלד. ער שטעלט זיך פאר, אז דיא שטעדט וועלען דע מאַלט גאר נאך גרעסער ווערען, מעהר ניט, דיא ארבייטער געסלאָך וועלען פערוואנדעלט ווערען אין שיינע ברייטע אַלעען. און קויטסקי האָט שוין דעמאלט געווינען, וויא קארל מאַרקס רעדט שוין וועגען דיא אָבשאַפונג פון דעם אונטערשייד צווישען שטאַט און לאַנד, וואס דיא סאָציאליסטישע אָרדנונג וועט מיט זיך נאָטירן לויף בריינגען.

און אונזערע גרויסע אוטאָפּיסטען, פון אווען און פוריע ביז וויליאם מאָרס, האָבען אויך פארגעשטעלט דיא סאָציאליסטישע וועלט אָהן גרויסע וואהנונגס-שטעדט.

„טאָלסטאָי, זעהט אויס, האָט ניט געלעזען „ניוז פראָם נאָוהער“ פון זיין ענגלישען קאָלעגען וויליאם מאָרס“,—זאגט קויטסקי אין זיין ענטפער צו טאָלסטאָי. „דאס איז זעהר שאד דען. דיעזע ליעבענסווירדיגע אידיאָל וואלט איהם געווינען דעם סאָציאליזמוס פון אן אנדערע זייט, וואס וואלט איהם דעם סאָציאליזמוס מוס געמאכט גראדע זעהר סימפאטיש.

„טאָלסטאָי'ס קריטיק פון סאָציאליזמוס, אין דעם פונקט פון וועלכען מיר רעדען דא, טרעפט אלץ, גאר אַזעלכע פערטרעטער פון סאָציאליזמוס, וואס שפיעלען א גאנץ קליינע ראָלע. ווער עס וויל אָבער קריטיקירען דעם סאָציאליזמוס, איז מחויב איהם צו בעטראכטען לויט וויא ער ווערט פארגעשטעלט פון זיינע קלאסישע דענקער... דיא גרויסע פארשטער הער פון סאָציאליזמוס ווילען גראדע אזוי גוט וויא טאָלסטאָי בריינגען אַזא צושטאנד, אין וועלכען גרויסע שטעדט וועלען אויפהערען צו עקזיסטירען און דיא מענשען וועלען צוריקגען געבען ווערען צום לאַנד-לעבען. פונקט וויא טאָלסטאָי, אזוי ווילען זיי אויך דער מענשהייט צוריקבריינגען דיא רוה, דעם פריערען, דיא קראפט, דיא לעבענס-לויסט, דאס גליק, וואס דער מענש קען האָבען, ווען זיין עקזיסטענץ איז געוועזען און ער איז בעשעפטיגט מיט פערשידענע ערפרישענדע ארבייט, אין שטענדיגער בעריהונג מיט דער נאָטור, אָבער זיי, דיא גרויסע פאָרשטעהער פון סאָציאליזמוס, ווילען ניט צו דיעזען צוועק צוריקפיהרען דיא מענשען אין דעם רויהען לעבען אריין פון דעם אָבגעזונדערטען בויערען-דאָרף. זיי ווילען דיא געזעלשאַפט ערנייערען ניט אין דעם רעהמיל פון דיא דאָרף-געמיינדע פון אַמאָל, אויף דיא ערשטע מדרגות פון דיא ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, נאָר אין דעם ראהם פון דיא היינטיגער

שוין היינט האָבען גאנצע אונגעהייערע שטרעקען אין אמעריקא ניט מעהר דאס אויס-זעהען פון דיא אַלטע וועלט, וואו דאָ איז בלויז שטאַט, און דארט גייט אוועק א ווייטע שטרעקע מיט בלויז פארמס. דא, אין אמעריקא, געפינען זיך שוין היינט מיליען און מיליען לאַנד, וואו מען קען כמעט ניט זאגען, וואו שטאָרט הערט אויף און וואו דאס לאַנד הויבט אָן. אין דיא שטעדטלעך זיינען דא פעלדער און וועלדער און פארמס, און אויף דיא פעלדער זיינען צו שפרייט פאבריקען און וואהנונגען און וויללאס. אויף קינדערש איז עס זיך איינצובילדען, אַז גאר אין א סאָציאליסטישע אָרדנונג וועט בלייבען דער אונטערשייד פון שטאַט און לאַנד פון דיא אַלטע וועלט!

פון וואנען נעהמט זיך טאָלסטאָי, אז אין דיא סאָציאליסטישע אָרדנונג וועט דיא מענש-הייט לעבען צווישען דיא שווארצע פאבריק-קומענס אין דיא שטעדט? ער בריינגט א וואו דערצו פון בעלאַמי'ס בוך „לוקינג בעק וואָרד“.

אָבער ווער האָט דען טאָלסטאָי'ן געזאגט, אז בעלאַמי איז א'ן אויטאָריטעט פון דיא מאָדערנע סאָציאליסטישע בעוועגונג? שוין מיט 14 יאהר צוריק, באלד וויא בעלאַמי'ס בוך איז ארויס, אַלזא לאַנג איידער טאָלסטאָי האָט דער רויף אויפגעקומען געמאכט, האָט שוין א'ן אמת'ע אויטאָריטעט פון דיא מאָדערנע סאָציאליסטישע בעוועגונג, קארל קויטסקי, אויף דעם אויפגעקומען געמאכט, אז איינע פון דיא גרויסע פעלדערען פון בעלאַמי'ס אוטאָפּיע איז, וואס ער שטעלט פאר, אז אין זיין קאָמוניסטישע וועלט איז געבליעבען דער גרויסער אונטערשייד צווישען פעלד און שטאָרט און דאס שטאָט-לעבען האָט זיך נאך מעהר ענטוויקעלט. קויטסקי האָט שוין דעמאָלט געשריעבען אַז אזוי:

„אזוי וויא בעלאַמי'ן פעהלט פסיכאָלאָגישער שאַרפבליק און דיא קראפט צו פאָרמען גרויסאָרטיגע פלענער, אזוי פעהלט איהם פאנטיאָזיע. וויא ער שטעלט זיך פאר, וועט דיא סאָציאליסטישע איבערקעהרעניש גאר ניט פערענדיג דערן אין דיא טעכניק פון דיא פראדוקציע און אין דעם פערקעהר און אויסערליכקייטען פון'ם לעבען... ווען ער וואלט אָבער כאַטש אַביסעל שטודירט אין דיא סאָציאליסטישע לעהרען און סאָציאליסטישע ליטעראטור, וואלט ער אויך געקענט געפינען דאס, וואס זיין שווארצע פאנטאזיע האָט זיך ניט אליין געקענט פארשטעלן.... בעלאַמי הויבט גאר ניט אָן זיך פארצושטעלען, אז אין א סאָציאליסטישע

בונדען צו דער אַרבייט אָפּט 18 שטונדען פון 24, נאָר דורך בענוצען אלע פאַרשטריטע פון דער ציוויליאַציאַן, וועלכע קענען מאַכען, אז דיא גאַנצע נויטווענדיגע אַרבייט פון לאַנד-ווירטשאַפּט און אינדוסטריע זאָל פערטיג גע-מאַכט ווערען אין אַ פאַר שטונדען אין מאָג, דאָס איז, אין געגענזאץ צו טאָלסטאָי, גענוג צייט אָבצוגעבען זיך פריי מיט דיא טהע-טיגקייט וואָס איז איהם אַם ליעבסטען — מיט שפּיעל, אַרבייט, פאַרשען און טראַכטען, קורץ, מיט דער בעטהעטיגונג אלס פרייער קולטור-מענש, און אויך מיט דעם גענוס פון דיא פרייע, שעהנע, גרינע נאַטור.

דאס איז אין געגענזאץ צו טאָלסטאָי דער אידעאַל פון סאציאליזמוס.

אַט אזוי זאָגט קוויטסקי.

וויא מען זעהט, פאסט זיך זעהר גוט פאַר'ן סאציאליזמוס צו האָבען דעם שעהנעם גרינעם ערשטען מאי אלס זיין וויכטיגסטען פייער-טאָג.

ב. פייגענבוים.

טיגע גרויסע געמיינשאפטען אין דיא גרויסע שטאַטטען, זאָגאַר ווייטער אַרויס דערפון, אין דעם ראַהם פון אַ בונד פון שטאַטטען; ניט דורך איינזעצען דיא מענשען אין דיא ענגע גרענעצען פון הויף און פעלד און זיי פעראינטער-רעסירען נאָר אין דיא ד' אמות פון זייער דאָרה, אזוי ווייט וויא עס זעהט זיך דער טהורם פון זייער דאָרה-קירכע, נאָר דורך מעגליך מאַכען פיר יעדען מענשען צו נעהמען אַנטהייל אין אַלע אינטערעסען פון דער גרויסער מענשהייט, אין דיא פראָדוקצאָן, קונסט, וויסענשאַפּט; ניט דורך פאַנאָדערטהיילען פון צייט צו צייט דיא פעלדער און צוטהיילען יעדע פאַמיליע אַ ברעקעלע, נאָר דורך דיא געמיינזאַמקייט פון בעזיג, ניט בלויז אין פעלדער, גרונד און באַדען, נאָר אויך אין אַלע נאַטור-קרעפטען, וואָס דער ציוויליזירטער מענש האָט זיי געזעהמט און איינגעשפאַנט אין זיין סאָכע; ניט דורך צו-בינדען דעם מענשען אויף זיין לעבען לאַנג צו דיא אַלט-פרענקישע לאַנדווירטשאַפּט, וועלכע, וויא טאָלסטאָי אליין זאָגט, האַלט איהם צוגע-

פון דער רעדאקצאן.

שפּרוך מיט דעם פסוק פון אליהו הנביא, וואָס אונזער דיכטער בויט אויף איהם זיין פאָעזיע. אָבער דיעזער פסוק איז איינער געגען הונד-דערטער אנדערע, און דער וויעדערשפּרוך קען ערקלעהרט ווערען.

מיר וועלען רעדען דערפון אין אַן אַרטיקעל איבער "מתן תורה" אין נעכסטע נומער "צו-קונפט", לכבוד שבועות.

* * *

מיר האָבען דאס פערגעניגען צו מעלדען אונזערע לעזער דיא פרייליכע בשורה, דאָס מען טראַכט זעהר ערנסט וועגען פערגרעסערען די צוקונפט, זיא זאָל יעדען מאָנאַט זיין אזוי גרויס אָדער נאָך גרעסער וויא היינטיגען מאָל. העלפט אונז דערצו, פריינדע פון איבעראַל! דיעזע נר-מער דאָרה אויך געבען חשק, האָפען מיר, צו קענען האָבען יעדען מאָנאַט אזא נומער!

דיעזע עקסטרא נומער "צוקונפט" איז די ערשטע וואָס דיא נייע רעדאקצאָן האָט צוזאַ-מענגעשטעלט נאָך איהר וואונש. דיא לעזער ווע-לען פון דעם זעהען, וויא מיר האָבען פדעה דעם זשורנאַל צו פיהרען און מיר האָפען, אז זיי ווע-לען צופריעדען זיין און געפינען פיר ווערט די מיהע, דיא "צוקונפט" צו פערשפרייטען און פערגרעסערען.

דער געדאַנק אין אונזער היינטיגען געדיכט "לא פרעש יהוה" איז פונקט פערקעהרט פון דעם געדאַנק וואָס מיר האָבען אויסגעדריקט אין אונז-זער אַרטיקעל פסח, פריהלינג, פרייהייט אין פאַריגען נומער. דער לעזער וועט אָבער האָ-פענטליך בעגרייפּען אז אונזער דיכטער יהואש שטעלט דאָ ניט פאַר וויסענשאַפּטליך דעם אַלט אידישען בעגרייפּע וועגען גאָט, נאָר פאָעטיש זיין אייגענעם. וויסענשאַפּטליך איז אָהן שום צווייפּעל ריכטיג אונזער מיינונג, אז דער אַלט אידישער גאָט איז יא "פרעש יהוה". א שטורם-גאָט איז ער.

„המקרה במים עליותיו, השם עבם רכובו, המחלף על כנפי רוח.... מן גערותך ינוסון, מקול רעמך יחפזון“.

„כי איש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתיה ותאכל ארין ויבולה ותלהט מוסדי הרים...“

איבעריגענס האָבען מיר גענוג פעוויזען אין יענעם אַרטיקעל, אז דער אַלטער אידישער גאָט איז אַ גאָט וואָס פעווייזט זיך אין וואַלקען און רויך.

דיא גאַנצע מתן תורה איז געווען „מתוך האש, הענן והערפל“—אין פייער, וואַלקען און נעבעל.

עס איז אמת, אז דאָס איז אין וויעדער-

אין גענאסע בודיאנאוו'ס ארטיקלען איבער
"מארכסיזמוס" וועט זיך דאס אינטערעסאנט-
סטע ערשט אָנפאַנגען.

* * *

דיא היינטיגע נאָטיצען איבער דעם פּראָג-
רעס פון גענ. פ. קראַנץ דארפֿען ערשט בעמראַכט
ווערען אַלס התחלה וויא כל התחלות. זיי ווע-
לען שפּעטער זיין נאָך פּיעל אינטערעסאנטער.

* * *

מיר מאַכען בעזאָנדערס אויפּמערקזאָם אונ-
זערע לעזער אויף דיא "נאַטור־וואַונדער אין
שטוב". בענוצט זיך דערמיט, פריינדע, צו האָ-
בען אייניגע שטונדען בעלעהרענדע אונטערהאַל-
טונג מיט אייער פרוי און קינדער.

מיר וועלען אין נעכסטען נומער געבען עט-
וואָס זעהר אינטערעסאנטעס, עטוואָס נייעס,
אין פערבינדונג מיט דייעזע נאַטור־וואַונדער.

* * *

פריינדע פון ביאָרונג! גענאָסען! פּושט די
"צוקונפט" מיט אַלע קרעפטען! מראָגט אַרײַן
דעם לייכטענדען פאָקל אין אַלע הייזער פון איר
דישען אַרבייטענדען פאָקל! מיט די "צוקונפט"
אַזוי וויא זיא איז יעצט, בעזאָנדערס מיט דיא
היינטיגע נומער האָט איהר דיא גלענצענסטע
געלעגענהייט צו געווינען פיר איהר נייע פריינד.
בענוצט דיא געלעגענהייט!

איהר האָט אויך אַ גוטע געלעגענהייט צו
געווינען פיר זיך נייע פריינד: גיט אַ נייעם בער-
קאנטען צו לעזען דיא ארטיקלען אין דייעזע נר-
מער און דערנאָך וועט איהר האָבען איבער וואָס,
מיט איהם צו רעדען, צו טענה'ן, צו דיסקוטירען
און איהר וועט יענעם געוויס מאַכען פיר אייער
פריינד און פיר אַ פריינד פון אונזער זאָך!

* * *

אונזער הערצליכסטען גליק וואונש צו דעם
יובילאָר פון דער אידישער ליטעראַטור, פריינד
יעקב גאָרדין, צו זיין 50סטען געבורטסטאָג.
זאָל ער נאָך לאַנג לעבען און האָבען כוח צו
אַרבייטען און ערהייבען דיא אידישע דראַמאַ
און ליטעראַטור, און מיט זייא דעם גייסט פון
דיא אידיש־שפּערעכענדע מאַסע, אַליז העכער און
העכער, וויא ער האָט עס אַזוי גלענצענד גע-
טאָהן ביז יעצט!

זאָל עס יעדער לעזער מאַכען זיך צור-
פּבליכט, צו געבען זיין קאָפּיע צוקונפט איבער-
צולעזען איינעם, וואָס האָט זיא נאָך קיין מאָל
ניט געלעזען; עס איז זיכער, אז יעדער פערניגפ-
פטיגער מענטש וועט דאָן ווערען איהר שטענדי-
גער לעזער.

* * *

פיר דיא ווייטערע נומערן האָבען מיר
גרייט פאָלגענדע נייעסען:

דער יונגער נייער בעוואַונדערטער טאַלאַנט
אין דיא אידישע ליטעראַטור, שלום אש, האָט
אונז שוין צוגעשיקט אַ סקיצע פּפּעציעל פיר
דיא „צוקונפט“, און פערזיכערט זיין שטענדיגע
מיטאַרבייטשאַפט.

* * *

פון א. באַראַנאָוו האָבען מיר אַן אַרטי-
קעל איבער דעם ציוניזמוס פון דאָקטאָר הער-
צעל און זיין ראָמאַן "אַלט־נילאַנד" מיט וועל-
כען עס שטורעמט אין דיא ציוניסטישע רייהען.
דייעזער אַרטיקעל וועט ערשיינען אין דיא יוני
נומער. מאַכט עס בעקאַנט!

* * *

דיא שוידערליכע הריגה אויף אידען אין
קייסנעוו און דיא וואַונדערבאַרע פערפרייטונג
פון דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג פון דעם
אידישען אַרבייטער בונד בריינגט אויף דיא גע-
דאַנקען דיא פראַנע: צו טהוט דייעזע בעוועגונג
פון דעם בונד אידען אַ טובה אָדער אפּשר גאָר
אַ רעה? ...

עס וועט דערײַער געוויס דעם עולם
העכסט אינטערעסירען צו הערען, דאָס מיר האָר
בען אַ העכסט וויכטיגען אַרטיקעל וועגען דעם,
צוגעשיקט פון איינעם פון דיא בעדייטענדסטע
פיהרער פון דעם "אידישען אַרבייטער בונד".
ער וועט אָנהויבען צו געהען אין דיא נעכסטע
נומער "צוקונפט". מאַכט דאָס בעקאַנט!

* * *

פון דאָקטאָר קאַניקאָוו האָבען מיר אַ מער-
קווירדיג אינטערעסאנטע, אייגענטימליכען
אַרטיקעל: "דיא נויטהווענדיגקייט פון סאָ-
ציאַליזמוס פון מעדיצינישען שטאַנדפּונקט"
דאָס איז עפּעס גאָר נייעס, און זעהער בעלעה-
רענדעס.

* * *

מאַרקסיזמוס און רעוויזיאניזמוס.

פּעריהרט פון דער קריטיק, און וואס פאר נייע טהעאָריען עס זיינען אויפגעבויעט געוואָרען אויף'ן פּלאַטין פון די אַלטע טהעאָריען, וועלכע זיינען פון דער רעוויזיאניסטישער קריטיק צו שטערט געוואָרען.

און דאָ מוזען מיר גלייך בעמערקען, דאס די גאַנצע רעוויזיאניסטישע פעוועגונג האָט נאָר ניט אויפגעטהאָן פאָליטוועס קיין נייע טהעאָריע, מען קען זאָגען קיין איינציגען נייען געדאַנקען האט זי אַרויסגעבראַכט, מיט דער איינציגער אויסנאַהמע פלייכט פון דער „סיס-טעם“ פון דר. אַלפֿרעד נאַססיג, וועלכע קען אַנ-גערופען ווערען אַריגינעל. אבער ווערט ניט אַנ-ערקענט פון קיין אַנדערן רעוויזיאניסט אַ חוץ איהם אליין. אַלע איבריגע רעוויזיאניסטען בעג-ניגען זיך מיט צושטערען, איבערלאָזענדיג דאָס אויפבויען צו אַנדערע הענד. זייער אַרבייט פער שטייט בלויז און קריטיזירען דאס וואס די מאַרקסיסטען האבען אויפגעטהאָן מיט זייער ביזהעריגער אַרבייט.

דיעזע קריטיק איז ניט איינהייטליך, און ווערט אָפט געפיהרט פון גאַנץ ענטגעגענזעצ-טע שטאַנדפונקטען. דער איינציגער צוזאַמענ-האַלטענדער פונקט פון די פיעלע קריטיקער פון מאַרקסיזמוס, — דער איינציגער צד השוה שפּהם איז דאס וואס זיי אַלע קריטיזירען דעם מאַרק-סיזמוס, ווייטער גארניט. עס איז גענוג דורכצור-לעזען עטליכע רעוויזיאניסטישע ביכער און אויפזעצע אום מען זאָל גלייך איינזעהען, וואס פאַר אַ מין דור הפלגה דאס איז פון פערשיע-דענאַרטיגע, קולות און אונפערשטענדליכע לשונות, אין וועלכען איינער פערשטעהט ניט דעם אַנדערען און וויל דעם אַנדערען ניט פער-

„זייער עס גלויבט אז ער קען געבען אַ הע-כערע טהעאָריע, זאָל עס טהאָן.“
קאַרל קוואַטסן.

יין די לעצטע עטליכע יאָהר האבען מיר אזויפיעל געהערט און געלעזען ווע-גען דער „קריזע“ אין'ם מאַרקסיזמוס און דער „רע-וויזיאָן“ פון'ם סאָציאַליז-מוס, (*) דאס עס איז אינ-טערעסאַנט דאס מיר זאָ-לען זיך אַנגעבען אַ רעכנונג, אונטערציהען די אונטערשטע שורה, וועגען דעם וואס פון דער גאַנצער רעדעריי איז אַרויסגעקומען, אויף ווי-פיעל די אַלטע טהעאָריען, פון'ם „פּעראַלטעטען“ מאַרקסיזמוס האבען זיך אַרויסגעוועזען אַלס פאַלש און וויפיעל פון זיי איז געבליעבן אונ-טער.

(*) פיר נייע לעזער און פריינד, וועלכע הויבען ערשט אָן צו מאכען בעקאַנטשאַפט מיט דיא סאָציאַליס-טישע פעוועגונג, וועלען מיר ערקלערן, אז מיט „רע-וויזיאָן פון מאַרקסיזמוס“ מיינט מען דיא מיינונג, אז דיא סאָציאַליסטען דאַרפֿען דיא געדאַנקען פון קאַרל מאַרקס רעוויזירען, דאָס הייסט, נאָך אַמאָל דורכזע-הען און דאָן וועלען זיי געפינען אַ סך ניט ריכטיגעס דערינען — אזוי זאָגען דיא רעוויזיאניסטען, און זיי לויקענען יעצט און אַ טהויל פון מאַרקס'עס לעהרען, וואָס זיינען ביז אַהער ביי אַלע מאַרקסיסטען געווען אַנגענומען פיר זיכערע וואַהרהייטען און פֿלויפען דאָס נאָך ווייטער ביי דיא איבריגע מאַרקסיסטען.

געזעלשאפט און די ערקלערונג פון איהר ארביי-
טענדען מעכאניזמוס.

מען קען זאגן דאס אויף דעם גאנצען גע-
ביט פון די ביידע אבטהיילונגען פון דער מארק-
סיסטישער טהעאריע איז ניט פאראן קיין איין
וויכטיגער פונקט, וועלכער איז ניט אטאקירט גע-
ווארען פון דער רעוויזאניסטישער קריטיק, און
עס וועט דארום נעמטיג זיין צו בעהאנדלען די
מאטעריאליסטישע געשיכטס-אויפפאסונג, דעם
קלאסען-קאמפף, די ווערטהאדן-מעהרונערטה-
טהעאריע, די קרויזען-טהעאריע ראָלע פון דער
מיטלע קלאסע און דיא קאטאסטראפן טהע-
אריע.

איידער מיר געהען איבער בעהאנדלען די
איינצעלנע פראגען פון דער מארקסיסטישער
טהעאריע, ווילען, מיר אין דיעזען ארטיקלעל מא-
כען אייניגע בעמערקונגען איבער דעם אלגע-
מיינעם כאראקטער פון דער רעוויזאניסטישער
בעוועגונג אים אלגעמיינעם, וועגען די עלע-
מענטען, פון וועלכע זי איז צוזאמענגעשטעלט,
וועגען די אורזאכען, וועלכע האבען זי ארויסגע-
רופען, און וועגען דער איינציגער „סיסטעם“
וועלכע זי האט פראדוצירט.

די עלעמענטען פון וועלכע די זאגענאנטע
„רעוויזאניסטישע בעוועגונג“ איז צוזאמענגע-
שטעלט זיינען פערשידענארטיג. מען מוז איר
מער געדענקען, דאס דער מארקסיזמוס איז קיינ-
מאל ניט געווען די אלגעמיינע אנערקענטע טהע-
אריע פון דער גאנצער סאציאליסטישער-אדער
ארבייטער-בעוועגונג. ער איז געווען דער טהעא-
רעטישער יוגעווייזער פון די פעסט-ארגאניזירטע
סאציאליסטישע ארבייטער-פארטייען פון דער
וועלט. עס זיינען איבער אימער נאך געווען כא-
ציאליסטישע און ארבייטער קרייזען, וועלכע
פלעגען דעם מארקסיזמוס בעקעמפפען. דאס זיי-
נען געווען די וועניג-ארגאניזירטע ארבייטער-
קרייזען, וועלכע זיינען פערפליעבען אין גאנצען
אדער טהיילווייזע אונטער דעם איינפלוס פון די
פרודהאגניסטישע, באקוניסטישע און אנדערע
אנטי-סאציאליסטישע און קליינבירגערליך-סאציאליס-
טישע טהעאריען פון די 50'ער און 60'ער יאָהרען
פון דעם נייצעהנטען יאָהרהונדערט. דיעזע טהעא-
ריען זיינען אויפגעהאלטען געווארען ביים לעבען
מיטטעגנטיילע פון ליטעראטור, יעלכע האבען
ניט געקענט פארדייען דעם מארקסיזמוס מיט
זייערע מאָנעס וואס זיינען געוואָהנט געווא-
רען אין זייער יוגענד צו קליינבירגערליכע
מאכלים, און פון דער אָרגאניזירטער אנארכיס-
טישער בעוועגונג. פון דער לעצטער ספעציעל
אין די גאנצן ראַמאנישע לענדער. איטאליען,
שפאניען, פראנקרייך. א חוץ דעם האט דער
מארקסיזמוס געהאט אויסצושטעהען א שטענדי-

שטעהען. דאס מערקווירדיגסטע פון אלעם איז,
דאָס וועהרענער אייניגע רעוויזאניסטישע האָבען
טענות צום מארקסיזמוס, ווארום ער איז ניט
וויסענשאפטליך גענוג, בעהויפטענדיג, דאס די
מארקסיסטישע טהעאריע נעהמט ניט אין אים
בעטראכט די לעצטע פאזען אין אונזער געזעל-
שאפטליכע ענטוויקלונג—איז ניט אפטרודייט
— זיינען אנדערע רעוויזאניסטישע, ספעציעל די
„פראטיקער“ געגען דעם מארקסיזמוס דערפאר
וואס ער איז צו וויסענשאפטליך, האלט אין איין
באדערען א מוח מיט אבסטראקטע „וויסענ-
שאפטליכע“ טהעאריען, וועלכע קיינער קען ניט
בעווייזען צו זיי זיינען ריכטיג אדער ניט ריכ-
טיג, און וועלכע מען דאָרף איבערהויפט האבען
אויף כפרות, ווייל די סאציאליסטישע בעוועגונג
נויטהיגט זיך איבערהויפט ניט אין א „וויסענ-
שאפטליכען“ אונטערשלאַק.

אָט צוליעב דעם אלעם איז נאטירליך אונ-
זעגליך צו מאכען א סך הכל פון דער רעוויזא-
ניסטישער בעוועגונג, וועלכער זאָל רעזומירען
אפזאָלוט אלעם וואס עס איז געזאָגט און געשרי-
בען געוואָרען פון זינט פערנשטיין האט צום ער-
שטען מאל אויפגעוואָרען די פראגען אין זיין
סעריע ארטיקלען איבער די „פראבלעמען פון'ם
סאציאליזמוס“, ביז יעצט. דער איינציגער וועג,
אויף וועלכען מיר קענען דארום אויסגעפינען
די רעזולטאטען פון דיעזע בעוועגונג איז צו בע-
האנדלען דיא הויפט פונקטען פון'ם מארקסיז-
מוס, וועלכע זיינען אנגעגריפען געוואָרען פון
דער רעוויזאניסטישער קריטיק, אום צו זעהען,
אויף וויפיעל זיי זיינען פון דיעזער קריטיק בע-
ריהרט געוואָרען און וואָס נייעס די רעוויזא-
ניסטען האָבען צו זאָגען איבער דיעזע פונקטען.
דיעזע פאָדערט א ווירקליכע „רעוויזאן“

פון'ם מארקסיזמוס. מיר מוזען נאך
אמאל דורכזעהען דאס גאנצע טהעאָרעטישע
געביידע פון'ם מארקסיזמוס, אום צו זעהען, אויב
דער פלאן פון'ם בנין, אויב דער מאטעריאל,
וועלכער איז געברויכט געוואָרען, און דיא פער-
ארבייטונג פון דעם מאטעריאל אין דעם בנין
זיינען גוט געמאכט געוואָרען. און דאָס וועלען
מיר אויף טהאָן אין ווייטערדיגע ארטיקלען,
וועלכע וועלען בעהאנדלען דיעזע פונקטען איינ-
ציגווייז, כסדר.

* * *

דיא מארקסיסטישע טהעאָריע צופאלט אין
צוויי הויפט-אבטהיילונגען: די היסטאָריש-פיר-
לאָזאָפישע אבטהיילונג, וועלכע בעהאנדעלט די
אלגעמיינע טהעאָריע פון דער ענטוויקלונג פון
אונזער געזעלשאפט, און די פאָליטישע-קאָנאָמיר-
שע אבטהיילונג, וועלכע בעהאנדעלט די טהעאָ-
ריע פון איינער יעצטיגער, קאפיטאליסטישער

און אויב די אורזאכען זיינען געווען וויכטיגע, ווי קומט עס וואס דער רעוויזיאניזמוס האט גע' האט אזעלכע קליינע פראקטישע רעזולטאטען אויף דער ארגאניזירטער סאציאליסטישער אר' ביטער בעוועגונג?

איידער מיר געהען ענטפערן אויף דיעזע פראגען, מוזען מיר בעמערקען דאס פילעס וואס בערנשטיין און אנדערע האבען צו קריטיקירען אין'ס, „מאַרקסיזמוס“ האט אייגענטליך גאר ניט צו טהאן מיט די לעהרען פון קארל מאַרקס אדער זיינע תלמידים, עס בעציהט זיך בלויז אויף, „אי“ בערטרייבונגען,“ וועלכע זיינען פערברייטעט צווישען פארטייגענאכען. מיט אנדערע ווער'טער הייסט דאס, אז מען קריטיקירט ניט מאַרקס'עס לעהרען, זאגנערן די יעניגע, וועלכע רופען זיך „מאַרקסיסטען“ ניט פערשטעהענדיג מאַרקס'עס לעהרען. אז פיעלע פון די וואס הא' בען זיך גערופען מאַרקסיסטען האבען מאַרקס'ען ניט אנגעהויבען צו פערשטעהען קען מען ניט לייקענען, פיל בערנשטיין האט דאס פערעוועגונג געבראכט פילע נומערן דערמיט וואס ער האט אויפגעצויגט די פאלשקייט און לעכערליכקייט פון די „לאנד-לייפגע“ אויפפאסונג פון פיעלע פון מאַרקס'עס לעהרען. דיוער טהייל פון דער קריטיק, אַבוואַהל ער פערנעהמט א גרויסען פלאץ ביי די קריטיקער, איז אין אמת'ן אריין אבער זעהר אונוויכטיג אין דער רעוויזיאן פון'ס מאַרקסיזמוס, איינפאך דארום, ווייל די אנהייב' גער פון'ס ניט-דעוידירטען מאַרקסיזמוס זיי' נען אין דיעזער הינזיכט אימער געווען איינ' פערשטאנדען מיט דעם וואס די רעוויזיאניס'טען זאגען יעצט, און עס וואלט דארום לעכער'ליך געווען צו רעדען וועגען א „רעוויזיאן' פון'ס מאַרקסיזמוס, וואו מען דארף רעדען וועגען דער פערברייטונג פון קלערערע פעגריפע מכוח דעם וואס דער מאַרקסיזמוס איז. און דער אמת איז, דאס זא לאנג בערנשטיין האט געקריטיקירט די איבערטרייבונגען פון די וואס פערשטעהען ניט דעם מאַרקסיזמוס איז וועגען א רעוויזיאן פון'ס מאַרקסיזמוס גאר קיין רעדע ניט געווען. די רע' וויזיאן-פעוועגונג האט זיך ערשט אנגעפאנגען ווען בערנשטיין האט אנגעהויבען קריטיקירען די וואס פערשטעהען יא דעם מאַרקסיזמוס, און מאַרקס'ען אליין. וואס האט אלזא געפיהרט צו דיעזער קריטיק?

אין'ס אנפאנג פון דער בערנשטיין-דעפא'טע האבען, „אלטמאדישע“ מאַרקסיסטען אויפ' מערקזאם געמאכט דארויף וואס בערנשטיין האט א לאנגע צייט געלעבט אין ענגלאנד, און האבען געהויפטעט דאס בערנשטיין איז צוליב דעם אליין פעראלטעט געווארען. דאס אזוי ווי דאס וואהנען אין ענגלאנד האט זעהר פיעל גע'

גען פייער פון קריטיק פון דער גרויסקאפיטא' ליסטישער פרעסע, וועלכע האט אין איהם גע' זעהען דעם איינציגען ארגאניזאטאָר פון דער ארבייטער קלאסעס, און פון דער ליבעראליזיר' זשוואַער פרעסע, וועלכע האט נאטירליכער' ווייזע ניט געקענט פארטרעגן מאַרקס'ס טהעא'רעטישע פעווייזע וועגען דעם אונטערגאנג פון דער מיטעלקלאסעס, וועלכע דיעזע פרעסע פארטרעט און האט געזעהען אין'ס מאַרקסיזמוס דעם איינציגען הינדערניס צו שותפות פון דער ארבייטער קלאסע מיט דער מיטעלקלאסע, אין וועלכען די ארבייטער-קלאסע זאָל ארויסנעה' מען די הייסע קאשטאנעס פאר'ן ליכענען שותף ווי זי פלעגט טהאן אין די גוטע אלטע צייטען פאר'ן מאַרקסיזמוס.

דיעזע עלעמענטען זיינען אבער געווען צו שוואַך, אום צו האבען אירגענד וועלכען איינ' פלום אויף דער סאציאליסטישער ארבייטער בע' וועגונג און זיי האבען געהאלטען אין ווערען אלץ שוואַכער, ביז צו זיי איז צוגעקומען א פרישער עלעמענט פון געוועזענע מאַרקסיסטען, אונטער דער אנפיהרונג פון איינעם פון די בעריהמטעס'טע מאַרקסיסטען, עדווארד בערנשטיין. די אַפאָ' זיציאן צום מאַרקסיזמוס אלסא „בעוועגונג“ האָט זיך אנגעהויבען פון דער צייט, ווען בערנשטיין איז ארויסגעטרעטען אלס קריטיקער פון די מאַרקסיסטישע טהעאריען. פון דאן אָן ביז יעצט איז דיעזע „בעוועגונג“ דורכגעצאנגען פערשיע' דענע ענטוויקלונגס-פאזען, אויף וועלכע מיר קענען דאָ געהענערטע ניט איינגעהען, אויס מאַכ' נעל אין פלאטי, מיר וועלען דארום דאָ בלויז בעמערקען, דאס א טהייל פון די אמאָליגע לעג' נער פון'ס מאַרקסיזמוס, ווי נאָר זיי האָבען איינ' געזעהן, דאס בערנשטיין'ס קריטיק ריהרט אָן דעם עקר פון'ס סאציאליזמוס, האבען אוועק' געווארפען זייער פריהערדיגע אַפאָזיציאן צום מאַרקסיזמוס און האבען אנגעהויבען „רעווידי' רען“, „דורכזעהען“, „פארבעסערן“, און דאס פון א צוזאמענמישונג פון די בערנשטייניאנער און דיעזע געוועזענע געגנער פון'ס מאַרקסיזמוס איז געווארען די יעצטיגע „רעוויזיאניסטישע פעווע' גונג“, דאָס די גרעסטע צאָהל פון איהרע שריי' פער, רעדנער, און אנהענגער, און דער ליזארעם איהרער קומט פון די פריהערדיגע געגנערישע עלעמענטען, און דאָס פּעאַכטענסווערטהע אין'ס רעוויזיאניזמוס קומט פון די פריהערדיגע מאַרק'סיסטען.

מיר מוזען דארום פריהער פאר אלעמען זיך שטעלען די פאָלגענדע צוויי פראגען: וואס זיינען געווען די אורזאכען, וועלכע האבען געצוואונגען אזעלכע מאַרקסיסטען ווי עדיאָר פערנשטיין פליצלונג צו ווערען קריטיקער פון מאַרקס'ען?

מאגנאטען וועלכע וועלען, האבען אין זייערע הענד דאס גאנצע געזעלשאפטליכע קאפיטאל, — און צום סוף זעהן מיר גאר, דאס די קאפיר טאליסטישע קלאסע ווערט ניט נאך אלץ רייכער זאגדערן אויך אלץ גרעסער, עס ענטוויקלען זיך טאקע קאפיטאל-מאגנאטען, אָבער צו דערזעלבער צייט ווערן אויך מעהרקלענערע קאפיטאליסטען. די מיטעל-קלאסע פערשווינדעט אויך ניט, זי ווערט נאך פילייכט גרעסער, זא דאס אנשטאט מען זאָל קענען ערווארטען, דאס אין גיכען וועט די געזעלשאפט זיין צומהיילט אויף צוויי לאד גערן — אין איינעם א קליין הויפּעלע קאפיטאל-מאגנאטען, און אין'ם אנדערן די גאנצע געזעל-שאפט בעשטעהענדר אויס לויטער פראָלעטאַר ריער — האט זיך דער כאראקטער פון דער געזעלשאפט ניט געענדערט און וועט זיך ניט ענדערן. מיר פערבייליבען ביי דער זעלבער געזעלשאפט פון פיעלע פערשידענע גראדאציען, ווי א לויטער מיט פיעלע געזעלשאפטליכע שיכט מען איינע איבער דער אנדערער און איבערגעדער הענד איינע אין דער אנדערער און מען קען ניט ציהען קיין קלאָרע ליניע צווישען זיי.

דיועלבע ערשיינונג וועלכע בערנשטיין בעמערקט אין דער פערטהיילונג פון אייגענטהום אין דער געזעלשאפט גלויבט ער אויך צו בעמערקען אין דער אינדוסטריע פון דער געזעלשאפט. פונקט ווי די אקקומולאציען פון גרויסע קאפיר טאליסטען אין די הענד פון איינצעלנע מאגנאטען פערקלענערט ניט די צאָהל פון קלענערע קאפיטאליסטען און פעזיצעדער איבערהויפט, אזוי פערטרייבען ניט די גרויסע אינדוסטריעלע בעטרעבערע אין קלענערע וואס האבען פריהער עקזיסטירט, פארקעהרט, אלע פערמעהרען זיך צו דערזעלבער צייט.

בערנשטיין זאָגט, דאס אין די צייט ווען דאס „קאמוניסטישע מאניפעסט“ איז פערפאסט געווארען, און לויט, ווי די פעזענונג פון קאפיטאליסטען איז דאן פארגעקומען אין דער געזעלשאפט, זיינען מארקס און ענגעלס טהעאָריען געווען בערעכטיגט, זיי האבען זיך אבער ארויסגעצייגט אלס אונריכטיג דורך נייע עלעמענטען אין דער קאפיטאליסטישע קלאסע, וועלכע מארקס און ענגעלס האבען ניט פאראויס געזעהן, אדער וועמעס וויכטיגקייט זיי האבען ניט גאנץ בעגריפען, און דארום האט זיך זייער פראגנאזע פון דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט ארויס געצייגט אלס אונריכטיג און מיר קענען זיך ווייטער אויף איהר ניט פערקלאָרען. פערנשטיין זאָגט ניט דייטליך, וואס דיוע נייע עלעמענטען, וועלכע מארקס און ענגעלס האבען ניט געזעהן און ניט פערשטאנען, זיינען; בלויז אין איין שטע-

ווירקט אויף די פארמולירונג פון די מארקס-ענגעלסע טהעאָריען, ווייל ענגלאנד איז, צו דער צייט ווען מארקס און ענגעלס האבען דארטען געלעבט, געווען דאס טיפישע לאנד פון קאפיר טאליזמוס, אזוי איז דאס וואהנען אין'ם יעצט טיגען ענגלאנד א הינדערניס צום ריכטיגען פערשטעהען פון די נייעסטע טענדענצען אין דער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, ווייל ענגלאנד איז אין דער לעצטער צייט געבליבען הוינטערשטעליג אין דער ענטוויקלונג פון קאפיטאליזמוס. דיוע אונזיכט איז נאך אונזער מיינונג פאלש. אבוואָהל ענגלאנד שטעהט יעצט הינטער די פעראייניגטע שטאַטען און דייטשלאנד אין'ם טעמפא פון איהר קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג, איז זי נאך אלץ דאס טיפישע לאנד פון קאפיטאליזמוס און וועט עס נאך פערבלייבען אויף א לאנגע צייט. און צוליב די נאהענטע פערבינדונג פון ענגלאנד מיט די פעראייניגטע שטאַטען דורך שפראך און סאָציאלע לעבען, זיינע דיוע צוויי לענדער אס מייסטען געאייגנטע פאר'ן שטודיום פון די נייעסטע טענדענצען אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט. בערנשטיין האט אין דיוער הינזיכט אלזא געהאט דעם פאָרטהייל איבער זיינע קאָנטינענטאלע גענאָסען.

וואס האט, אלזא, בערנשטיין בעמערקט אין דער נייעסטער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וואס זאָל זיין אין קאָנפליקט מיט דער פראגנאזע פון דער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג פון מארקס און ענגעלס און וואס זאָל דארום פאדערן די פערווערפונג אדער קאָרעקציען פון זייערע טהעאָריען?

בערנשטיין זאָגט אין זיין פעריהמטער צור שריפט צום שטוטגארטער פארטייטאָג, דאָס ער האט איינגעזעהן, דאס די ענטוויקלונג פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט אין דער לעצטער צייט איז געווען אזעלכע, אז מי קען פאר קיין פאל ניט ערווארטען דאס אין דער נאָעהער טער צוקונפט זאָל דיוע געזעלשאפט צוזאמען ברעכען דורך אן אלגעמינעם קריזיס, ווי עס ווערט פאָרגעשטעלט אין'ם „קאמוניסטישען מאניפעסט“. דאָס איבערהויפט איז דיא געזעלשאפטליכע ענטוויקלונג ניט געאנגען אין דער לעצטער צייט אויף דעם אופן ווי דאָס ווערט פאָרגעשטעלט אין דעם קאמוניסטישען מאניפעסט. נאָך'ן „מאניפעסט“ קומט אויס אז דער געזעלשאפטליכער רייכטום פאלט ארויף אין אלץ וועניגער און וועניגער הענד, דאס הייסט די קאפיטאליסטישע קלאסע ווערט אלץ קלענער און קלענער, ביז זי וועט רעדוצירט ווערען אויף א קליין הויפּעלע גרויסע קאפיטאל-

לירטען קאפיטאַל.

די ראָלע פון אקציען געזעלשאפטען אין דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט איז אבער א גאנץ אנדערע, און איהר וויכטיגקייט פאר דער סאָציאַליסטישער טהעאָריע איז דאָרום אויך א גאנץ אנדערע. מאַרקס און ענגעלס האָבען נעמט ליד געמאכט זייער פראַגמאַנזע פון דער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט אויף אזא אופן, דאס די קאפיטאַליסטישע קלאָסע וועט ווערן אַלץ קלענער און קלענער ביז זי וועט צוזאַמענשטרומפּען אין אַ הייפּעלע מענטשן, אַזויפֿן באַזיס פון פּאָלענדע אייגענשאַפֿט טען פון דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט: אַלעס ווערט פראַדוצירט פון אַ קלאַסע מענשען וועלכע בעזיצען די אייגענשאַפֿטען צו בעשאַד פֿען אַ פּראָדוקט וועלכען מען רופֿט מעהר ווערט; דיא פּראָדוקצאַן ווערט געפיהרט דורך מיטלען וועלכע געהערען צו אַ קלאַסע וועלכע האָט אַ ברענגענדען דורשט נאָך דיווען מעהר ווערט. אין דיווער קלאַסע געהט אן אַ שטענדיגער קאמפּף אויף לעבען און טויט פאר'ן בעזיצ פון דיווען מעהר ווערט, און אין דיווען קאמפּף זענען די געוועהר די פראַדוקצאַנס מיטלען מיט וועלכע מען בעשאַפֿט דיווען מעהר ווערט און די מעטהאדען מיט וועלכע מען געברויכט זיי. (עס איז פאראן נאָך אַ קאמפּף-מיטל, אבער ער געהט אונז דאָ נישט אן) ערפאלג רייך קען איינער זיין אין דיווען קאמפּף נאָר דורך דעם וואס ער דער'הרג'עט אנדערע און שאַפֿט זיי דערמיט אוועק פון'ס קאמפּף פלאַץ. ווי מאַרקס דריקט זיך אויס: „יעדער קאפּיטאַליסט הרג'עט פילע אוועק“, און דעם קאָנקרעטן רעזולטאט וועלכער ווערט אנגעפיהרט אין אונזער געזעלשאפט. נון, האט אבער די אקציען געזעלשאפט פארמען די אייגענשאַפֿט, דאס זי שאַפֿט כמעט אין גאנצען אב אַט דיווע קאָנקרעט, און אויף וועלכער מאַרקס פערלאָזט זיך, אז זי וועט מיט דער צייט (און אין אַ גיכער צייט דערצו) אויסהרג'ענען די גאנצע קאפיטאַליסטישע קלאַסע ביז עס וועט בלויז איבערבליבען אַ קליין הייפּעלע, וועלכע די ארבייטער וועלען מיט אַמאָל אַבשיקען לעזאַל נישט וואַרטענדיג אויף דער ווייטערדיגער הילפּע פון דעם מחבל קאָנקרעט. דער רעזולטאט דערפון איז, דאס די קאפיטאַליסטישע קלאַסע ווערט נישט קלענער, ווייל עס פאלען אזוי וועניג הרגים“ אָדער ווערט קלענער אזוי לאַנגזאַם, דאס ווען-מען זאָל דאָרפֿען וואַרטען אויפֿן סאָציאַליזמוס ביז די גאנצע קאפיטאַליסטישע קלאַסע, מיט דער אויסנאָמע פון אַ הייפּעלע, וועט אין געשעפֿטליכען זין אויסגעהרג'עט ווערען, וואָלט מען ווירקליך בעדארפֿט ערוואַרטען דעם סאָציאַליזמוס ערשט

לע פון זיין בוך די פאראויסגעצונגען פון'ס סאָציאַליזמוס“ צייגט ער אן אויף אזא נייעם עלעמענט: אקציען געזעלשאפטען, קאָרפּאָרירענעס, אין די פּאָלענדע ווערטער: „דינע פאָרעם פון פיהרען געשעפטען דורך אקציענגעזעלשאפטען ווירקט זעהר שטארק געגען דער טענדענץ (וועלכע מאַרקס בעשרייבט) אז דאָס אייגענטום זאָל זיך קאָנצענטרירען אין דער געזעלשאפט דורך דער קאָנצענטראַציע פון געשעפטעס אונטערנעמונגען. די פארמע פון אקציענגעזעלשאפטען ערלויבט אַ ווייט געהענדע שפאלטונג פון שוין קאָנצענטרירטע קאפיטאַליסטישען, און עס מאַכט איבערפליסיג די אנאייגונג פון גרויסע קאפיטאַלען דורך אייגענעלע מאַגנאטען אום צו קענען קאָנצענטרירען די געשעפטעס אונטערנעמונגען.“ ווי עס שיינט פון דינע ווערטער, לעגט פערנשטיין נישט קיין בעזאָנדערס גרויסען געוויכט אויף דינער ערשיינונג און איהרע פּאָלענע. אונז שיינט אבער, אז דאס איז דער איינציגער נייער עלעמענט, אויף וועלכען פערנשטיין קען אנווייזען, און דאס וואס פערנשטיין מאכט איהם אַליין אוועק אונטערן האַנד, בעווייזט בלויז, דאס פערנשטיין האט נישט אונז טערזוכט די זאך טהעאָרעטיש, ווייל ווען ער וואָלט עס יא געטהון, וואָלט ער אין דיווער ערשיינונג (צוזאַמען מיט די טראַסטס, וועלכע זיי נען די בעסטע ענטוויקעלטע פארם פון קאָרפּאָרירענעס) געפונען דעם טהעאָרעטישען שליסעל צו די פאקטען, וועלכע ער קען, ווי עס זעהט אויס, אַליין נישט ערקלערן.

אין זיין ענטגעגנזונג אויף פערנשטיין'ס בוך פטור'ס קויטסקי דיווען פונקט אויך אב מיט א פאָרעם פערקונגען, וועלכע צייגען, דאס ער האט אַבזאָלוט נישט גינדיק פעריהרט די אמתע וויכטיגקייט פון דיווער ערשיינונג אין דער מאָדערנער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט. מען מוז אבער צוגעבען, דאס ווי פערנשטיין פיהרט זיין ארגומענטאציע, בלויזט קויטסקי גערעכט. פערנשטיין וויל ערקלערען טהעאָרעטיש די מעגליכקייט פון דעם צירואַקס פון קאפיטאַליסטישען דורך דעם וואס די אקציען געזעלשאפט פארמעען ערלויבט די שפאלטונג פון שוין קאָנצענטרירטע קאפיטאַלען. דארויף ענטפערט קויטסקי, דאס איז אונזער זינדיגער וועלט שענקט מען קיין אקציעס נישט אוועק, מען קען דאָרום נישט קריגען קיין אקציעס אין אירגענד וועלכער אקציען געזעלשאפט סיידען מען האט דעם פערמעגען, וועלכען זיי רעפּרעזענטירען, פון פריער. און קויטסקי האט רעכט. עס איז נאטירליך לעכערליך צו ערקלערען דעם צירואַקס פון קאפיטאַליסטישען דורך דעם וואס אקציען געזעלשאפטען ערלויבען די צוטהיילונג פון אקטיוו

(די וועלכע האבען אנגענומען דעם רעוויזאָניז-
מוס צוליב זייער פריהערדיגען האָס פון דעם
מאַרקסיזמוס זיינען נאטירליך ענטשידען געגען
אלע מאַרקס'עס טהעאָריען.) לעזענדיג זייערע
ווערקע זעהט מען גלייך איין, דאס זייער פער-
לאנג נאָך רעוויזאָן איז ניט געקומען דורך דעם
וואס די אונטערזוכונג פון טהאטזאכען האט זיי
געבראכט צום שלום, דאס געוויסע עלעמענטען
פון מאַרקס'עס טהעאָריע וועלכע האבען צו טהון
מיט דיזע טהאטזאכען זיינען פאלש, זאָנדרען
דאס זיי קענען ניט פערצינגען געוויסע ער-
שיינונגען אין דער ענטוויקלונג פון דער קאפי-
טאַליסטישער געזעלשאפט מיט די שלום-דעזול-
טאטען פון דער מאַרקסיסטישער טהעאָריע און
זיינען דארום איבערצייגט דאס מאַרקס האט
ערגיין געמוזט מאכען א טעות, און גריבלען
זיך דארום אויפ'ן גאנצען פעלד פון דער מאַרקס-
סיסטישער טהעאָריע, זוכענדיג חסרונות, טאָר
מער וועלען זיי דאך געפינען דעם פלאץ וואו
דער טעות איז געמאכט געווארען. מיר האבען
אין די ווייטערדיגע ארטיקלען צו בעווייזען, אז
די מאַרקסיסטישע טהעאָריען זיינען ריכטיג,
און דאן וועלען מיר אונטערזוכען די פראגע, ווי
אזוי מען קען פערצינגען די שלום פאלגערונג
גען וועלכע מאַרקס האט געמאכט פון זיינע
טהעאָריען מיט די נייעסטע ערשיינונגען אין
דער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאַליסטישער
געזעלשאפט.

5. פודיאנאָוו.

אין דער זעהר ווייטער צוקונפמ.
ניט איינזעהענדיג די ווירקונג פון אקציען-
געזעלשאפטען אויף דער קאָנקורענץ אין דער
יעצטיגער געזעלשאפט, און ניט פערשטעהענדיג
דארום די אורזאכע פון דער ערשיינונג, וועלכע
ער האט בעמערקט, נעמליך, דאס די קאפיטאַל-
ליסטישע קלאסע פערשווינדעט ניט ווי מאַרקס
האט געזאגט, אטאקירט בערנשטיין די אנדערע
עלעמענטען פון דער מאַרקסיסטישער טהעאָרי,
אויף וועלכע מאַרקס האט באזירט זיין פראג-
נאזע פון דער ענטוויקלונג פון דער קאפיטאַל-
ליסטישער געזעלשאפט, ווי די ווערט-טהעאָריע,
ריע, קרויזען-טהעאָריע, א. א. ו. זעהענדיג דאס
די קאפיטאַליסטישע געזעלשאפט טהיילט זיך
ניט אין צוויי קלאסען ווי מאַרקס האט פאראויס
געזאגט, און ניט וויסענדיג וואס צו טהון מיט
דער מיטעל-קלאסע, די ראלע פון וועלכער אונ-
טער די נייע ערשיינונגען ער האָט ניט פערשטא-
נען, אטאקירט בערנשטיין די קלאסענקאמפא-
טהעאָריע און די געשיכטס-פילאָזאָפיע פון
מאַרקס'ן אים אלגעמיינען. אָבער פון זיינע אטא-
קען זעהט מען דאָס בערנשטיין טאפט
כסדר אין דער פינסטער. ער פער-
ווארפט ניט דיא טהעאָריען אין גאנצען, אָדער
פעסער געזאגט, מען ווייסט ניט צו ער פער-
ווארפט זיי אָדער ניט. דאָס זעלבע איז אויך
דער פאל מיט די איבריגע ערנסטע רעוויזאָניס-
טען, דאס הייסט די געוועזענע מאַרקסיסטען,

פאר וואס זיינען רבנים און גלחים נעהג-
טער צו נאָט וויא אנדערע בשר ודם'ס?

ווייל זיי האנדלען מיט איהם.
מאָדנע וועלט! ערעלע שטיינער גראַכסטו
ארויס פון דר'ער, ערעלע מענשען גראַכסטו
איין.

נאָט זאָגט מען איז איינער,
און איינער זאָגט מען איז קיינער.

7. ר.

דיא מייסטע גלויביגע גלויבען אין אוי-
בערשטען אויס מורא פאר'ן אונטערשטען.

פאר וואס האָבען אלע הימלישע בעוואוי-
נער פליענעל?
ווייל עס שטעהט בפרוש „שקר אין לו
רגלים“.

דער זיינער זאָגט ליגען ווען ער שטעהט,
א מענש קאן שטעהן נור ווען ער זאָגט ליגען.

יוסטוס פאן ליעבוביץ.

יוסטוס פאן ריעביג.

עם צוועלפטען פון דיווען
מאנאט מאי פייערט דיא
וויסענשאפטליכע וועלט
יעם הונדערט-יאָהריגען
געבורטס־טאָג פון דעם
גרויסען געלערנטען, יוסט
טוס פאן ריעביג, וועלכער
איז געשטארבען אין 1873,

גראדע מיט 30 יאָהר צוריק, אנערקענט פון
אלעמען אלס דער גרעסטער כעמיקער פון זיין
ציט. וויא גרויס עס איז זיין פערדיענסט פאר
דער גאנצער וועלט דורך דיא הונדערטער נייע
ענטדעקונגען וואס ער האָט געמאכט אין כעמיע
און אין איהרע פראקטישע אנווענדונגען צו פיר
זיגלונגען, מעדיצין, אגראנאמיע א. ז. וו., איז
זיין פערדיענסט נאָך גרעסער פאר דייטשלאנד.

פאר איהם האָט דייטשלאנד נישט געהאט קיין
אין איינציגען פעדיטענדען כעמיקער, קיין
אין איינציגע כעמישע שולע, קיין אין איינציג
געכעמיע לאבאראטאָרע; ליעביג אליין האָט
געמוזט פאָהרען אין פארו צו ארבייטן אין
כעמיע, און אויב דייטשלאנד קען ווירקליך
שטאָלצירען יעצט מיט איהרע הונדערטער

טעכנישע און כעמישע שולען, וועלכע רעכענען
זיך כמעט דיא בעסטע אין דער וועלט האָט זי
דאָס צו פערדאנקען ליעביג'ען. פיעלע פון זיינע
בעריהמטע תלמידים, פארטוצענדיג זיין אר-
בייט אין דיא פערשידענע געביטען פון כע-
מיע, מאי אין איהרע וויסענשאפטליכע פאָרשונג
גען, סיי אין איהרע פראקטישע אנווענדונגען
אין פארמאציע, מעדיצין, לאנדווירטשאפט,

טעכניק א. ז. וו. האָבען געבראכט דרעצו, אז
דייטשלאנד שפיעלט ביז היינטיגען טאָג דיא
ערסטע ראָלע אין דיא אלע צווייגען פון וויסענ-
שאפט און פראקטיקע, מיט וועלכע ליעביג האָט
זיך בעשעפטיגט אין זיין העכסט־ערפאלגרייכער
50-יאָהריגער טהעטיגקייט. אין פאבריקאציען
פון פארבען, מיט וועלכע ליעביג האָט זיך בער-
שעפטיגט אלס קינד, איבערשטייגט דייטשלאנד
אלע לענדער פון אייראָפּא, אויך דיא אנווענדונג
פון כעמיע אין לאנדווירטשאפט, אין פארמאציע
א. ז. וו.

אידער מיר גיעבען אין קורצען זיין לע-
בענס־פעשרייבונג, וועלען מיר פרובירען געבען
כאָטש א גאנץ קליינעם בעגריף וועגען עטליכע
פון זיינע ענטדעקונגען און וועגען דיא הויפט־
ריכטונגען פון זיין טהעטיגקייט. עס איז כמעט
אונמעגליך אין אזא קורצען ארטיקל צו געבען

אפילו א איבערבליק איבער זיין פערשידענאר-
טיגע און ערפאלגרייכע טהעטיגקייט. אין 1822
ווען ער איז אלט געווען נישט מעהר וויא 19 יאָהר
האָט ער געקראָגען אין דער שטאָרט ערלאַנגען
דעם טיטעל פון Ph. D., דאָקטאָר פון פילאָ-
זאָפיע. און דאן האָט ער שוין פערעפענטליכט
זיין ערסטע אָריגינעלע ווערק איבער כעמישע
עקספלאַזיווע מאטעריאלען, וועלכע ווערען גע-
מאכט פון זילבער און פון קוועקזילבער, אויך א
פאָרטעפליכע אנאליזע פון דיא דאמאָלדיגע
פארברעמט־מאטעריאלען, אַנצייגענדיג וויא צו מאַ-
כען פיליגער דיא געלע פריישישע זאָלן, פון
וועלכע אין זיין צייט פלעגען פאבריצירט ווערען
אלע אנדערע בלויע און רויטע פארבען.

פון 1822 ביז זיין טויט אין 1873, דאָס
הייסט פון 19 יאָהר ביז דעם 70טען יאָהר פון
זיין לעבען האָט ער ארויסגעגעבען 318 אָריגינ-
נעלע ווערקע מיט פיעלע נייע ענטדעקונגען. מיר
וועלען זיך בענוגען מיט א קורצע אַנצייטונג
אויף עטליכע פון זיי.

אין 1832 מאַכענדיג עקספערמענטען איז
בער דיא ווירקונג פון דעם גאז פלאָרין אויף אל-
קאהאָל האָט ער ענטדעקט 2 נייע כעמישע גע-
גענישטענדע, נעמליך: Cl_2 און Cl_2O , און
און Cl_2 און Cl_2O , וועלכע שפיעלען היינט אזא
וויכטיגע ראָלע אין מעדיצין. מיט 15 יאָהר
שפעטער האָט דאָקטאָר סימפסאָן אין עדינבורג
אָנגעווענדעט כלאָראַפאָרם אלס א שלאָפ־טראַנק
און א נייע עפאָכע האָט זיך אָנגעפאָנגען אין
מעדיצין, ספעציעל אין כירורגיע און דיא גוואַל-
דיגע פאָרטשריטע אין דער קונסט פון אָפּעראַ-
ציען. האָבען צו פערדאנקען דיווע ליעביג'ס
ענטדעקונג.

מיט 20 יאָהר שפעטער האָט אָסקאָר ליעב-
רײַך אויסגעפונען וואָס פאר אן אויסגעצייכענ-
טער מיטעל כלאָראַל איז אַבצוהאלטען קאָנ-
וואלסיען (קערעפּען), צו שטיללען שמערצען,
א. ז. וו.

אַנצייגענדיג אין זיינע גאנץ יונגע יאָהרען
וויא צו פערביליגן דיא פאבריקאציען פון דיא
געללע פריישישע זאָלן האָט ליעביג אויך אויס-
געפונען, אז בעארבייטענדיג דיא געללע זאָלן
מיט פאָטאש בעקומט מען גאנץ בילליג א זאָלן
וואָס איז זעהר וויכטיג אין פראקטיקע, און וועל-
כע איז יעצט בעוואוסט אין כעמיע אונטער
דעם נאָמען „ציאן־קאלי“, און ווערט געשריבען
K C N. א לעזונג פון דער זאָלן ציאן־קא-
לי אין וואָכער האָט דיא אייגענשאפט אויפצו-

לעזען פיעלע פון דיא שווערע מעטאלען און ספעציעל גאלד און זילבער. מיט דיעזער זאלץ האבען זיך א לאנגע צייט בענוצט דיא פאטאָגראפן אַבזוואַשאַן דעם פערפליעבענעם זילבער. דיא זאלץ ווערט ביז יעצט געברויכט אין דער קונסט פון בעדעקען פערשידענע כלים מיט גאלד, זילבער, ניקעל א. ז. ווי דאָס איז בער וואוסט אונטער דעם נאָמען „עלעקטרא־פלאַטי־רען“. דורך דיא הילף פון א לעזונג פון דער דאָ זיגער זאלץ קען מען לייכט ארויסקריגען דיא מינדעסטע טהייל פון גאלד פון דיא גרעסטע מאסען זאמד אדער ערד, און וועלכע דיא ברע־קעל גאלד נעפנט זיך, לאָמיר זאָגען א אונזיע גאלד פון א טאָן, אדער 2000 פונט זאמד.

ער האָט ערפונדען א פראָצעס וויא צו מאַכען זילבער שפיעגלען אַנשטאָט קוועקזילבער. ער האָט ענטדעקט א גאנצע סעריע פון נייע אָרגאנישע קערפער, וועלכע זיינען בעוואוסט אין בעמיע מיט'ן נאָמען אַלדעהידען, פערשידענע בעשטימטע כעמישע שטאָפן וואָס געפינען זיך אין פלייש וויא קרעאַטיין, קרעאַטין, סאַדאָסין. ער האָט דער ערשטער געלערנט וויא צו מאַכען פליישיגעסטראָקטען, וועלכע זאָרגען גאָך ביז היינט זיין נאָמען. ער האָט דער ערשטער געלערנט וויא צו פערפערטיגען מילך פאר זויגקינדער אין פאל זייערע מוטערס קענען זיי ניט ערנעהרען. און הונדערטער און הונדערטער אנדערע נייעסען האָט ער פיר דער וועלט ענטדעקט.

יעצט וועלען מיר איבערגעהען צו זיין קורצע לעבען'ס פערשייבונג, וועלכע איז ווירקליך קורץ אין פערגלייך מיט זיין אונערשעפליכע רייכע 50 יאהרע טהעטיגקייט. פאראַן יוסט'ס טום פאן לעיבא איז געפאָרען געוואָרען דעם 12 מאי אין דעם יאהר 1803 אין דער שטאָדט דארמשטאדט. זיין פאטער איז געווען א ארעמער באַראָן און האט געהאנדעלט מיט פארב'שטאָפן, מענכע פון זיי פלעגט ער אליין פאבריצירען, נאָך פערשידענע רעצעפטען פון דיא דאָ מאַליגע כעמישע ביכער. זעהר אָפט פלעגט איהם דער יונגער לעיבא העלפען. געהענדיג אָפט אין ביבליאָטעק נאָך כעמישע ביכער האט ער זיך בעקאנט מיט דעם ביבליאָטעקער העסס, וועלכער האט זיך שטאַרק פערמיטערעסירט מיט איהם. לעיבא אַלס קינד אפילו האָט אין זיך געהאט א שטאַרקע אנזעהנדע קראפט פאר גייסטיגענטוויקעלטע מענשען; דער פאָעט פלאַטען האט זיך אין איהם פערליעבט גלייך פון ערשטען מאָל וויא ער האט זיך מיט איהם צו פערלינגערווייזע בעקאנט. אין שוהל האט ער זיך גערעכענט פאר דעם ערגסטען שיללער, ווייל ער האט געהאט דיא עכטע נאטור פון א געפאָרענעם

פאָרשער, ער האט ניט געהאט קיין נייגונג צו לערנען זיך פון דעם וואָס ער הערט אָדער לעזט וואס אנדערע זאָגען, איהם האט געצויגען אליין צו ארבייטען און צו אונטערזוכען. אין די פרייע צייט פון שול האט ער מיט אן אונגעוועהנליכען פלייס ניט נאר איבערגעלעזען אַללע כעמישע בייכער וואס דיא ביבליאָטעק האט פערמאָגט, נאר ער האט אויך אליין דורכגעמאכט כמעט אַללע עקספערמענטען וואס ער האט געפונען אין דיא ביכער. דערוועגנדיג אַמאָל וויא מיט מאַכט זיין, האָט ערפערבראכט וואָס מען אין עקספערמענטען אין זיין צימערעל ביז איהם איז געלונגען צו מאַכען גוטע זיין. איינמאָל דערוועגנדיג וויא א גאסען־פערלער מאַכט און פערקויפט א מין פייערקערקערס, האט ער זיך גענומען שטאַרק פאר דער ארבייט, אויך צו מאַכען אַזעלכעס און האט געמאכט פיעלע ווייכ־טיגע ענטדעקונגען, וואס האבען געדעלט אַלס מאטעריאַל פאר זיין ערשטע וויסענשאפטליכע ארבייט. און אין שול איז ער אַלץ פעררעכענט געוואָרען פאר א טויגעניכטס. דעם לעצטען יאהר פון זיין שטודיום אין דער שולע, ווען ער איז שוין אַלץ געווען א יאהר 14, צו 15, האט איהם דער גוטער דירעקטאָר פון דער גימנאזיע פאר אַלע שיללער גענומען אויסריידען פאר וואָס ער איז אַזא פוילער, האָט איהם שטאַרק געזידעלט וואס ער איז אַזא צרה פאר דיא לעהרער און א שאַנדע פאר זיינע גוטע עלטערן און האט געענדיגט מיט דער פראַגע: וואס דיינקט ער זיך, וואס וועט זיין פון איהם? ווען לעיבא האט נאָאויז געענטפערט, אז ער דיינקט צו ווערען א כעמיקער האבען אַללע שייכער מיט'ן דירעקטאָר צוזאמען אויסגעפלאַצט אין א הייזען געלעכטער.

פון שולע האט איהם דער פאטער אפגעגעבן בען צו דעם אפטייקער העפענהיים; דיא קונסט פון פילען מאַכעריי האט איהם אויך וועניג אינערעסירט, אבער ער האט גאר זיך אפגעלעבט דערוועגנדיג אַזוי פיעל שטאָפן און ער האט זיך גענומען מיט זיין פייערריגער ענערגיע צו עקספערמענטירען מיט דיא אַלע שטאָפן אין זיין צימערעל אויף'ן בוידעם, איינמאָל האט א עקספלאָזשאַן אויסגעריסען זיין פענסטערעל מיט דער ראַמע און ער אליין איז אַרויס א צובלוטיג טער. דאס האט גאר ניט געשמעקט דעם אַפטייקער און ער האט אַוועקגעשיקט דעם תכשיט אַהיים — אין גאַנצען איז ער געווען אין דער אפטייק 10 מאָנאַט. און ער איז שוין דאן אַלץ געווען 16 יאהר.

ער האט איינגעבעטען זיין פאטער ער זאָל איהם שיקען אין אוניווערסיטעט אין באָן. צו לערנען זיך כעמיע. דיא פאָאר יאהר וואס ער

יעצט וועלען מיר איבערגעהען צו זיין קורצע לעבען'ס פערשייבונג, וועלכע איז ווירקליך קורץ אין פערגלייך מיט זיין אונערשעפליכע רייכע 50 יאהרע טהעטיגקייט. פאראַן יוסט'ס טום פאן לעיבא איז געפאָרען געוואָרען דעם 12 מאי אין דעם יאהר 1803 אין דער שטאָדט דארמשטאדט. זיין פאטער איז געווען א ארעמער באַראָן און האט געהאנדעלט מיט פארב'שטאָפן, מענכע פון זיי פלעגט ער אליין פאבריצירען, נאָך פערשידענע רעצעפטען פון דיא דאָ מאַליגע כעמישע ביכער. זעהר אָפט פלעגט איהם דער יונגער לעיבא העלפען. געהענדיג אָפט אין ביבליאָטעק נאָך כעמישע ביכער האט ער זיך בעקאנט מיט דעם ביבליאָטעקער העסס, וועלכער האט זיך שטאַרק פערמיטערעסירט מיט איהם. לעיבא אַלס קינד אפילו האָט אין זיך געהאט א שטאַרקע אנזעהנדע קראפט פאר גייסטיגענטוויקעלטע מענשען; דער פאָעט פלאַטען האט זיך אין איהם פערליעבט גלייך פון ערשטען מאָל וויא ער האט זיך מיט איהם צו פערלינגערווייזע בעקאנט. אין שוהל האט ער זיך גערעכענט פאר דעם ערגסטען שיללער, ווייל ער האט געהאט דיא עכטע נאטור פון א געפאָרענעם

הומבאלדט האט ווידער אראנזשירט אן צווענט וואו לעיביג האָט זיך פגעגענט מיט דעם גרויט סען בעמיקער גייליוסאק און אנדערע געלערנטע פון פאריז. און ער האט זיך גערעכענט איבער גליקליך, ווען גייליוסאק האט איהם איינגעלאזט דען צו ארבייטען מיט איהם צוזאמען אין זיין פריוואט לאפאראטאָריע.

מיט זיין געוועהנליכער פייערדיגער ענערגיע האט ער אין א יאהר צייט אין 1824 געענדיגט אסעריע פון נייע אונטערזוכונגען, וועלכע האבען פעסטגעשטעלט א נייעם פרינציפ אין כעמיע, דעם פרינציפ פון איזאָמעריום, א פרינציפ, וועלכער בעלויכטעט טויזענדער ערשיינונגען גען אין אָרגאנישער כעמיע. ניט דאָ איז דער פלאַטיז צו ערקלערען אין וואס דער פרינציפ בעשטעהט. גייליוסאק איז געווען אזוי ענטזיכט פון דער נייער ענטדעקונג, אז ער האט געכאפט לעיביגען און געמאכט מיט איהם א פרעהליכע האָפּקע ארום דער לאפאראטאָריע פאר אללע זיינע שילער אין דיא אויגען.

לעיביג איז דאן אלט געווען 21 יאהר און איז גלייך נאָנטשעט געוואָרען דורך דעם איינפלוס פון דעמוזעלבען פאן הומבאלדטען פראָפּעסאָר אין דעם קליינעם אוניווערסיטעט פון דער קליינער שטעטלע גיעסען. אין דעם אוניווערסיטעט איז ער פערבליעבען 28 יאהר ביז 1852. גיעסען איז גלייך געוואָרען א ליכטיגער ענטער וועלכער האָט צו זיך צוגעצויגען ניט נאר דיא בעסטע יונגע קרעפטע פון דייטשלאנד, נאר אויך פון גאנץ אייראָפּא.

וואס אנבעלאנגט זיין כאראקטער, וויא זיין שילער האפמאן בעשרייבט איהם, איז ער געווען א הייזקאפ, מיט א פייערדיגע און לעבעדיגע פארשטעלונגסכראפט, אנגעפילט מיט בעגייסטערונג ווען א נייער געדאנק פלעגט איהם אריינפאלען אין קאפ, וויא שטארק ער איז געווען איר בערציגט אין דיא וואהרהייט פון זיינע מיינונגען, גען, איז ער דאך געווען אפגען צו אנערקענען זיינע טוען. און איז געווען אפילו הערצליך דאנקבאר דעם וועלכער האט איהם אויפגעוועלט זען זיין אירטהום; אונפעהיג צו קאנטראלירען זיינע געפיהלען אין פאלעמיקע איז ער געווען א הייזיגער און א ביטערער יונג, געדאדע דער הייפד פון זיין בעסטען פריינד וועהלער, וועלכער האט אויפגעטאן פאר דער ריינער ווי סענשאפט פון כעמיע ניט וועניגער פון לעיביג גען. און וועהלער האט איהם פיעל מאָל פירגעהאלטען פאר זיין הייזיגע פאלעמיקע.

אינטערעסאנט איז דער פאָלגענדער בריעף פון וועהלער'ן צו לעיביגען, אדרעסירט געטיגט גען מערץ דעם 9טען, 1843.

האט פערבראכט אין פאן און ערלאנגען האט איהם וועניג נומצען געבראכט, וויא ער דריקט זיך אויס אין זיין קורצע אויטאביאגראפיע: „דער גאנצער שטודיום איז בעשטאנען פון צור הערען זיך צו דיא לעקציעס פון דיא פראָפּעסאָר רען פון היילע ווערטער, פארטיגער מאטעריאל אָהן גוף האָבען דיעזע לעקציעס דיא סטודענטען וועניג נומצען געבראכט.“

ניט אין לעקציעס האָט ער זיך גענויטיגט נור אין א לאפאראטאָריע, און א פלאַטיז וואו ער זאָל קענען ארבייטען, און דאס האט ערגעץ ניט עקסיסטירט אין אייראָפּא. וויא גרויסע געניאלע כעמיקער אין יענער צייט וויא בערגער ליאויס אין שוועדען, אדער גייליוסאק און נאָך עטליכע אין פאריז, האבען געהאט פריוואט לאפאראטאָריעס ביי זיך אין הויז און דאס איז מעהרסטעהיילס בעשטאנען פון איינעם אדער אס העכסטען אייניגע צימערלאך אין דער קיכע אדער ערגעץ וואו אין קעלער אדער אויפ'ן בוי דעם.

זיין ערסטע געדרוקטע ווערק אין 1822 האט געצויגען דיא אויפמערקזאמקייט פון אייניגע פערזאנען, וואס האבען געהאט א איינפלוס ביי דעם גראסערצאג פון העססען — דאדאם שטאדט ליאויס דער 1טער, און זיי האבען געוויקט אויף איהם, ער זאָל לעיביגען אויף זיין רעכנונג שיקען נאָך פאריז פארטצוועטצען זיינע ערפארשונגען. אין 1823 האט ער פארגעלעזען א נייע אפהאנדלונג Paper אין דער אקאדעמיע פון וויסענשאפטען אין פאריז. דער וועלט בערוואוסטער גרויסער פארשונגסדייזענדער פאן הומבאלדט איז דאן געווען אנוועזענד. און האט זיך שטארק פאראינטערעסירט מיט דעם 20 יאהריגען זשעניע. נאָך דער פארלעזונג, ווען ליעביג האט געהאלטען אין איינפאקען זיינע אפאר ראטען איז פאן הומבאלדט צו איהם צוגעגאנגען און נאָך א קורצען געשפרעך האט ער איהם איינגעלאדען צו זיך אין הויז אויף א דינער. לעיביג האט איהם פערשפראכען צו קומען, נאר פון אויפגענונג פון זיין ערפאלגרייכער פארלעזונג האָט ער איהם פארגעסען צו פרעגען זיין נאמען און זיין אדרעס, אויף מאָרגען נאָך דעם בעשטימטען טאג ווען ער האט אזוי אפגעטון הומבאלדט'ען, איז צו לעיביגען געקומען זיינער א פריינד און האט איהם מיט ערשטוינונג געפרעגט: „וואס טהוט זיך דאָ מיט דיר, לעיביג? פאן הומבאלדט האט איינגעלאדען דיא גרעסטע כעמיקער און פיזיקער און אנדערע וועלט־בערוואוסטע געלערנטע פון פאריז אום דיר פאר זיי פארציושטעלען, געהסטו און טהוטסט אפ אזא מעשה?“ לעיביג איז גלייך אוועקגעלאפן צו הומבאלדט'ען צו בעטען אים ענטשולדיגונג. פאן

פריוואטע לאבארטאטאריע אין אייראָפּא. מען קען
ניט גענוג אפשטעלן דיא גרויס פון רעוואָלוציע
אין אונטערריכטונג וואס דיא לאבארטאטאריע
האט אויפגעטאָן. ריעזע מעטאָדע פון אונטער-
ריכטונג דורך אינטעליגענטע ארבייט וועט
דארפן ווערן דיא אלגעמיינע מעטאָדע אין
אלע שולען. וועהרענד יעצט אין דיא פאָלקס-
שולען, אין דיא גימנאזיום, אין דיא מייסטע
אוניווערסיטעטען הערשט נאָך אלץ דיא מע-
טאָדע פון אונטערריכטונג דורך לעקציעס, און
דער בעסטער טיפ פון דיא שילער איז א העכסט
ענטוויקלטער פאָפּגא, אָדער א גלענצענדער
פראַפּלער, א דאָק די מעהר אדער וועניגער פער-
שפּרייטע מעטאָדע פון לאבארטאטארישע אונטער-
ריכטונג אין אייניגע צווייגען פון נאטורוויסענ-
שאַפט, הייבט מען אָן אין די ציוויליזירטע לענד-
ער צו פערשטעהען דיא וויכטיגקייט פון דיינ-
קען געגרינדעט אויף עקספּערימענטען און פאָק-
טען און הייבט אָן צו שעצען ניט אזוי דעם מאָן
וואס קען זיך אוועקזעצן און דיינקען נאר דעם
ביי וועמען קאָפּ און האַנד ארבייט געהען צוזאַ-
מען.

דיא לעצטע 25 יאהר פון זיין טהעטיגקייט
איז ער געוואָרען א פאָלקס-לערער אין דעם
בעסטען זין פון וואָרט. ער האט זיך אבגעגעבן
אריינצופרענגען וויסענשאַפט אין דעם פראַקטי-
שען אלטעגליכען לעבען, בעזאָנדערס אין לאַנד-
ווירטהשאַפט. „א ראציאָנעלע סיסטעמע פון
לאַנדווירטהשאַפט“, שרייבט ער, „קען ניט גע-
מאָלט זיין אָהן א גרינדליכע וויסענשאַפטליכע
בעקאנטשאַפט מיט דיא נאָהרונגס-מיטלען פון
פערשיעדענע פלאַנצען, מיט דער נאטור פון דיא
פערשיעדענע ערדען מיט דיא בעסטע מיטטלען
צו מאַכען דיא ערד פרוכטבארער א. ז. וו.

זיין בוך איבער לאַנדווירטשאַפטליכע כע-
מיע האט אויסגעהאלטען פיעלע אויסגאבען. זיין
נע לעצטע ביכער „דיא נאטור-געזעצע פון פאָד-
ריעריי“ און דיא „היימישע בריעף איבער כע-
מיע“ זיינען געווען דיא פאָפּולערסטע וויסענ-
שאַפטליכע ביכער אין אייראָפּא. און וועהלער
איז טאָקע גערעכט געווען, אז זיין היציגע פא-
לעמיקע ארט קיינעם ניט; אָבער זיינע אידעען,
זיינע ענטדעקונגען, זיין ניטצליכע טהעטיגקייט
וועלען קיינמאָל ניט פערגעסען ווערען.

ד.ר. אב. קאספע.

„וואס פאר א צופרידענהייט האסטו פון
דיין היציגע פאלעמיקע געגען מארשאנדען, און
וואס פאר נוצען פיר וויסענשאַפט קען פרענגען
אזא מין פאלעמיקע געגען וועמען עס איז?
שטעל דיר פאָר, אז עס איז שוין דער יאהר 1900
ווען פון אונז ביידען איז געוואָרען קוילען-ווייערע
וואסער און אַמאָניע, און אונזערע אש איז פיל-
לייכט געוואָרען א טהייל פון דיא ביינער פון
א הונט וועמען עס האט זיך איינגעגעבען אויפ-
צורייסען אונזערע קברים, ווער וועט זיך דאן
קימערען צו מיר האבען געלעבט אין פריעדען,
צו אין רוגה, וועמען וועט דאן צארען אונזער
פאלעמיקע? קיינעם ניט, וואצו דען פערלייערען
אזוי פיעל געזונד-און ענערגיע, וועלכע מווען
אנגעווענדעט ווערען פאר בעסערע צוועקען?
נאר דיא גרויסע אידעען, דיא נייע פאקטען וואס
דא האסט ענטדעקט וועלען לעבען אייביג, נאר
זיי און אלעס וואָס איז וואָהר אין זיי וועט מען
געדענקען אויף אימער.

„נאר וואס טהו איך, וואס איך פרוה איינ-
ריידען דעם לייב צו עסען צוכער?“

יעצט נאָך א פאָר ווערטער וועגען דער
ווערדע פון דיא הויפּטזאכע, וואס לעיביג האט
אויפגעטאָן אין זיין לעבען; ווארום אויסער דיא
הונדערטער נייע ענטדעקונגען וואס ער האט גע-
מאכט, איז ער געווען א עכטער פיאַניער אי-
אויף דעם געביט פון ריינער וויסענשאַפט, אי-
אויף דעם געביט פון פאָלקאָמענע אונטערריכ-
טונג.

וואס אַנפּעלאַנגט ריינער וויסענשאַפט, איז
ער געווען דער ערשטער גרינדער פון אַרגאנישע
כעמיע. פאר איהם האבען דיא גרעסטע כעמיר-
קער ניט געקענט אַנאַליזירען דיא איינפאכסטע
אָרגאנישע שטאָפען, וויא עסיג, אַלקאָהאָל, ציר-
קער, א. ז. וו. ער האט ערפונדען נייע אַפּאָראטען
און אויסגעארבייט א נייע מעטאָדע וויא צו אַנאַ-
ליזירען אָרגאנישע שטאָפען, דיא אַפּאָראטען און
דיא מעטאָדע מיט גאנץ קליינע ענדערונגען ווע-
רען ביז יעצט געברויכט אין יעדע כעמישע לאב-
אָראטאָריע. און פון איהם אָן האט זיך אָרגאני-
שע כעמיע אזוי שטאַרק ענטוויקעלט.

נאָך מעהר איז אבער זיין פערדיענסט אלס
לעהרער. גלייך וויא ער איז געוואָרען פראַפעסאָר
אין גיעסן, האט ער איינגעריכטעט א לאבאָראַ-
טאָריע, און דאס איז געווען דיא ערשטע, ניט-

דער געדאנק און דיא הארפע.

(אן אראבישע לעגענדע).

פון ל. פרץ

איבערזעצט פון א. פרומקין.

וואוהין לאזט ער זיך דאס ?

צו וועט ער דאס קליינע בוימעלע איינווארד
פען, אדער דעם פייגענ-בויים, וואס וויקעלט פאר
נאנדער זיינע פירות פאר'ן הונגעריגען ?

וועט דיא הויכע סאסנע, וואס שפרייט אויס
איחר שאטען אויף דעם מיעדען, זיין אפפער זיין?
וועט ער דאס קינד אין וויעגעלע טרעפען, בשעת
דיא עלטערן געהען אין פעלד צו דער ארבייט
ארויס ? אדער אפשר וועט ער גאר דעם ליגנער
דאס מויל פערשטאפען ?

דאס אלעס איז פערשריעפען מיט אללאה'ס
האנד אין דעם בור וואס נאר מחמד זיין נביא
לייענט איהם.

נאר דעמאלט, בשעת דער הימעל האט זיך
געשפאלטען, איז אראבעפאלען א קליין טראג
פערנעל פון דעם בעהאלטענעם ליכט—און איך
האב א טאכטער געהאט !

שעהן איז מיין טאכטער געוועזען וויא דער
מארגענשטערן און מוראדיג וויא דעם נביא'ס
שווערד. א געטליכער שטאלץ איז געלעגען אויף
איחר ליכטיגען שטערן, און טיעף פון איהרע
בלישצענדע אויגען האט דיא צוקונפט ארויס-
געקוקט. נאר אין איהר קאכענדען הארצען איז
געזעסען אן אונשולדיגע טויב—דיא לייענע צו די
מענשען.

און איהר הארץ איז א פיעדעל געוועזען, א
זיסע הארפע פאר יעדע פערוועלקטע בלומע, פאר
יעדע פערבלאנדעטען פויגעל, פאר יעדען פער-
שטויסענעם שטערן, און פאר דער גאנצער וועלט.
—וואס שמאכטעט אונטער'ן יאד פון דיא אומ-
שטענדען.

נאך—אז זיא איז אין דיא יאהרען געקומען—
האט זיא געוואלט פערלאזען דעם מדבר.
—צו דיא מענשען—מאכט זיא—ווייל איך
געהן, זיי מוסר זאגען !

1. דער געדאנק.

יינזאם, אפגעזונדערט
בין איך דאן געוועזען
אין מדבר.

ניט מחמת איך האב די
מענישען פיינט געהאט,
אויך ניט ווייל מיר איז
דאס לעפען נמאס גע-
ווארען נור פשוט ווייל
איך האב געוואלט קענען דעם מדבר, זיך טהייר
לען מיט זיינע ליידען.

אז א שירא פון רייטער אדער פוס-געהער
פלעגט פאר מיר פערפייגענען, האב איך אפגע-
טראמען אן א זייט; איך האב זיך מיט זיי ניט
געוואלט צונויפטערפען. אויך קיין ביכער האב
איך ביי מיר ניט געהאט. א בלאנדזשענדער פויר-
געל איז מיין חבר געווען, מיט א פערווייאנעטען
ווארצעל האב איך מיין צייט פערבראכט, און גע-
לייענט האב איך אפט דעם הימעל'ס בוך.

און דעם מדבר האב איך אלץ ניט געהערט.
—אז דיא אויערען זיינען פערטויבט פון דעם
העש פון לעפען, איז דער מדבר וויא א בית
עולם.....

נאר ביסלאכטווייז האב איך מיך צו איהם
צוגעוואוינט. איצט פערשטעה איך איהם שוין;
אצינד הער איך שוין זיינע פולע און טיעפע
זיפען, און דאס הארצווערט איז מיר צובראכען.
און דעמאלט, בשעת דער מדבר האט פאר
מיר אויסגעגאסען זיין הארץ, האט עס פאסירט.
אויף וועמען האט זיך דאס דער הימעל אזוי
אנגע'פרוגט ? אויף וועמען האט עס גאט גע-
וואלט זיין צארן אויסגיסען ?
ווער ווייס ?

פון אונטער זיין כסא הכבוד האט אויסגע-
בראכען א שטורם; דעם הימעל האט ער געשפאל-
טען און אראב איז ער אויף דר'ערד.

איהרע שאטענס פאלען אויף דיא ברעגען פון הימעל און מישען זיך אויס מיט דיא שטראהלען פון דער זונן, וועלכע לאזט זיך אראפ אין מערב זייט.

הויכע טורמעס, פעסטונגען און תפיסות, מאשען און פאלאצען פון רייכע לייט טאנצען ארום פאר אונז אין דער לופטען און מישען זיך אויס מיט דיא שאטענס אויפ'ן הימעל.

—עס פעהלען נאך דיא קליינע, ליימענע הייזלאך, דיא געזעלטען פון דיא ארעמע—האט ייא געזאגט מיט א זיפן און האט זיך געלאזט געהן ווייטער.

מיט אמאל—איך גיב א קוק אויף מיין טאכטער און בלייב א פערציטערטער.

א פולע, הויכע ברוסט און שעהנע גרויסע לאקען; איהר לייב ווייס וויא שנעע, איהרע באר קען—א פאך רויטע קרעלען; אויף איהר צארטען קערפער שוועבט דער הויך פון דער יוגענד, און זיא איז נאקעט און הויך.

און איז גאנצען מדבר איז אפילו קיין בלאז ניטא איהר צו מאכען א צודעק; זאל איך איהר אפשר אויסשפיגען א דינעם מאנטעל, א שלייער פון דיא שטראהלען פון דער לבנה?

דער עולם וועט איהר דערוועהן—און וועט זיך מאכען לוסטיג איבער איהר; דיא בעאמטע קענען איהר נאך אוועקשלעפען צום באליה.

דארט וועט מען איהר פערשפארען, און איך וועל זיך מוזען אומקעהרען אליין אין דער ווייטע מע...

דיא אויגען וועללען מיר ארויסקריכען וואר טענדיג אויף איהר, איידער דער באליה וועט זיך אנזעטיגען מיט איהר און וועט איהר איבערגעפען צו זיינע עלצטע; איידער זיא וועט זינקען צו דער געדריגסטער שטופע... מחמת נור דאן וועט איהר דער גוטער מחמד געפען פליגען צוריקצוקומען אין דער געשטאלט פון א בלאנדזשענדען פויגעל צו מיר, אין מדבר!

נאך מיט אמאל האפען איהרע אויגען א שטראהל געטהאן, און אלע מיינע זארגען זיינען פערשוואונדען.

—אויך דער ווילדסטער לייב—האב איך זיך געטרייסט—וועט מוזען אבטרעטען און זיך פער-בויגען פאר איהר גרויסקייט, פאר איהר שטאלץ!

און איך קען זיך דאך פון דער ווייטע ניט אברייסען; איך האב נאך וואס צו ריידען מיט דעם פערוויאנעמען ווארצעל; ס'איז דאך א רחמנות אויפ'ן פויגעלע וואס וועט אהן מיר נע-ביד בלאנדזשען אין מדבר, און פון שוואכקייט מן הסתם פאלען און בערגאפען ווערן אין זאמר; און דעם הימעל'ס בוך האב איך דאך נאך אויך ניט אין גאנצען דורכגעלייענט...

זאגט זיא אבער, אז דער מענטש איז אויך ניט קיין בוים פון פערל, נאר א ווארצעל וואס וואקסט אין מדבר....

אויך דעם מענשענס זעלע איז אן איינזאם צארט פויגעלע, וואס בלאנדזעט אין דער ווייטע; און אז עס ווערט שוואך, פאלט עס אין אונמאכט און ווערט בערגאפען אין זאמר פון'ם מיעדען ביר טערן לעפען....

און דיא שטערען אין הימעל צייגען נאך אל' לאה'ס קלוגשאפט; זיין מאראל אבער איז אויס-יסקריצט אויף דעם מענשענס הארץ.... זיינען מיר ארויס פון מדבר.

עס איז פארנאכט.

דיא זונן איז נאך ניט אונטערגעגאנגען, און אנטקעגען אונז געהט אויף לאנגזאם און רוהיג—וויא מיר האט זיך אויסגעדוכט—א גרויסע, בליי-כע לבנה.

—הערסט וויא זיא זיפצט?—פרעגט מיין טאכטער און טיימעלט מיט איהר קריסטאל-פינ-גער אויף דעם זילבערנעם שיין.

איך האב צוגעלייגט אן אויער און האב אויך געהערט דאס זיפצען פון דער לבנה...

—ארעם בין איך ארעם און קליין....

דאן האב איך זיך דערמאנהט אן עפעס און האב איהר דערזעהלט וואס דיא אידען זאגען, אז אללאה וועט ממלא זיין דעם חסרון פון דער לבנה, און איהר ליכט וועט זיין וויא דאס ליכט פון דער זונן.

—און דער שיין פון דער זונן?—פרעגט זי.

—וועט זיין זיפצען מאל אזוי גרויס!—האב איך געענטפערט.

—אויב אזוי,—האט זיא אפגעזיפצט אין דער שטיל—וועט נאך ליכטיגער ווערן, אבער דער פעהלעך, דיא עולה וועט בלייבען דיעזעלכע!

און איך האב גאר ניט געוואוסט, אז אין לאנד האט דערווייל אויסגעבראכען א מלחמה,

און מיר געהען ווייטער. אט זיינען מיר שיין ניט ווייט פון א פרייליכע שטאדט.

—ס'מאכט גאר ניט אויס—האט איינער פון דיא וועכטער געענטפערט און האט גענומען אן אייל און איז צוגעגאנגען צו מיין טאכטער איהר אפציוועסטען.

—זיא קען אין שטאדט ניט אריינקומען—האט ער בעשלאסען.

—טהוט מיר לייך—כאפט איהם דער עלצטער אונטער, זיך דערמאנענדיג אן דיא „באקשיש“ שיש—זי איז העכער פון אלעמענשען—טעכטער... דאס געהט ניט, דאס איז צו הויך!

—וואס זשע קען מען טהאן?—האב איהר אויסגעשריען.—דאס איז דאך שוין פערפאלען!—אמת, גאר אין שטאדט קענט איהר ניט אריינקומען!

—פרייליין, רופט זיך אב אן אנדער שומר—צייגט אקארשט אייער פוס...

מיין טאכטער האט זיך ניט געשעהמט און האט ערפילט זיין פערלאנג.

—אויך דער פוס—זאגט ער—איז ניט וויא עס דארף צו זיין! ער האלט זיך אויף זיך אליין... א טאכטער פון גלויביגע געהט ניט אויף אזעלכע פיס!

—אבער איהר ווילל אריין אין שטאדט!—האט זיך דערהערט מיין טאכטער'ס שטימע פון אונטערן שליייער.

—זיא „ווייל“,—קרימט איהר איבער דער עלצטער פון דער וואך—זיא וויל, און איהר פערלאנג זאל ערפילט ווערן.

—א סדום-בעטעל!—האט ער א געשרוי געגעבן.

מיד האט מען מיט געוואלט ארויס געווארן פון אין דרויסען.

פון דעם סדום-בעטעל האט מען מיר צוריק געבראכט מיין טאכטער א צוקאליעטשעמע, בעגאסען מיט פלוט...

—דיא האר,—האט דיא אונגלייכע גע-יאמערט—האבען זיי מיר אפגעשארען צוזאמען מיט דיא הויט פון קאפ. און דיא וואונדען האבען זיי מיט זאכד בעדעקט... אויך דיא שפיץ פינגער פון דיא פיס האבען זיי מיר אפגעהאקט...

זעה, וויא קליין איהר בין געווארען און וויא צייטלאנגע, צוהרג'עט—אן איינפאכער קריפעל.... קיין גאנצען גלייכע האבען זיי מיר ניט געלאזען...

אזעק איז מיין שטאלץ, פערשוואונדען מיין שעהנקייט! און ווער וועט דאס איצט גלויבען, אז איהר בין א הימעלס-טאכטער, אז איהר בין בע-

און אז דיא גלויביגע זיינען בעוועגט געווארן פון דיא כופרים און זיי האבען גענומען נאכטאהן זייערע מעשים.

ביים טויער פון שטאדט זיינען געשטאנען בעוואפענטע סאלדאטען.

—ווער ביסט דו?—האט מיר דער עלצטער געפרעגט מיט שטאלץ. צייט ער איז ענטלאפען פון שלאכטפער. איז גאר קיינער ניט גלייך צו איהם....

האב איהר איהם געזאגט, צוגעבענדיג צו מיין צידרינגען קול דעם קלאנג פון דעם „באקשיש“, בדי עס זאל דורכדרינגען דורך זיינע פערשטאפטע אויערן.

—און זיא?—מיין טאכטער!—האב איהר געענטפערט אויפ'ן מויל.

גאר אין זיינע אויגען האט זיך בעווייזען א צווייפעל און ער האט ווייטער געפרעגט:—ווען און וואו איז זיא געבוירען געווארען?

ווער איז איהר מוטער. —איהר מוטער—האב איהר געענטפערט—איז דיא השנחה; זי איז געבארען געווארען אין מדבר, בשעת דער הימעל האט זיך געשפאלטען.... פון דעם בעהאלטענעם ליכט.. פון גלאניז פון'ס נביא'ס אויגען....

—נו, אדאי! כ'האב דאך דאס פריהער געזאכט—האט ער זיך צולאכט—גאר נאקעטער—הייט קען זיא דאך ניט אריינקומען אין שטאדט. און ער האט א וואונק געטאהן צו זיינע מישרתים, האבען זיי אויף איהר ארויפגעווארפען א שווארצען שליייער. דעם גאנצען קערפער איהר דען האט דער שליייער בעדעקט, פון קאפ ביז דיא פיס. און ער האט זיך צוגעקלעפט צו איהר לייב... מיר איז פינסטער געווארען אין דיא אויגען, און מיין טאכטער האט געזיפצט און געקעכצט אונטער'ן שליייער.

אינוועניג, אין טויער, שטעהט א וואך. וויעדער אמאל האט מען מיר געפרעגט וויא איהר הייס, און איהר האב פון דאס ניי געענטפערט מיט דעם קלאנג פון „באקשיש“.

—און דיא וואס שטעהט לעבען דיר?—האט דער עלצטער געפרעגט.

—איז מיין טאכטער—האב איהר געענטפערט—זעהסט דאך דעם שליייער מיט'ן רעגירונגס-זיעגעל אויף איהר... דיא ערשטע וואך האט אונז דורכגעלאזען!

מיט שפאס.

אויך דער עזעל ביי מיין שכן אין שטאל האט געהירושעט פרעהלאך און לאכענדיג לעבען זיין קארעמע.

דיא זשאפע אין דער לוזשע, אונטער מיין פענסטער, האט געקוואקעט און זיך לוסטיג גע- מאכט אויף מיין חשבון....

און דיא הינט אין גאס האבען געפילט אויף מיר וויא אויף דער לבנה — מיט א געלעכטער. אויסגעמישט מיט צארן.

וואס האב איך אייך אזוינס געטהאן, איהר מענשען? צי האב איך אייך ארויסגעריסען דעם ביסען פון מויל?

וואס האסטו אין מיר דערוועהן, דוא זשאפע בין איך דען אראפ צו דיר אין לוזשע, אברעדען דיא ווערים פון דיר?

צי האב איך זיך מיט אייך, הינט וואס איהר זייט, געשלאגען פאר א צובראכענעם ביין? און דוא עזעל, מיט דיא לאנגע אויערן, האב איך אפשר אוועקגעגעבען דיא גערשטען דעם פערד און דיר—דיא דערנער?...

ניט ווייט פון מיין פענסטער ליעגט א בית עולם....

אין דער פינסטערניס פון דער נאכט, בשעת מיינע שכנים שלאפען, שטעהן דיא מתים אויף און שיטען זאלץ אויף מיינע וואונדען.

דיא מצבות רוקען זיך אפ און זייט, דיא סברים עפענען זיך און דיא מענשליכע סקעלעטען קומען ארויף אוי כאפען א טענצעל אויף'ן „הייר 5 גען ארט“.

און דיא סקעלעטען קוקען אריין צו מיר אין פענסטער מיט שפאס און מיט כעס און ווינקען צו מיר מיט דיא לעכער פון זייערע אויגען....

וואס האב איך אייך אזוינס געטהאן, איהר מתים?

נאר דאן, ווען דיא לעבעדיגע און דיא טויטע האבען זיך פערלייגט אויף מיר, האט אליהי הנביא אויף מיר רחמנות געהאט.

אין אבענד האט ער זיך צו מיר בעווייעזען. זיין ווייסע פארד האט זיך געשאקעלט פון מיטלייד. פון זיינע אויגען, גרויס און ברייט וויא דיא טויערן פון גן עדן, האבען זיך געגאסען פערל'דיגע טרעהרען.

האב איך פאר איהם אויסגעגאסען מיין ביר

שאפען געווארן פון דיא שטראהלען פון'ס נביא'ס אויג?

אזוי קלאגט מיין טאכטער, און גרויסע טרא- פענס בלוט גיסען זיך פון איהר קערפער....

נאר דאס איז נאך ניט געווען אלעס.

עס האט אונז פגעגענט דיא שטאדט-וואך, דיא שומרים וואס דרעהען זיך ארום אין גאס.

—וואס איז דאס? — האבען זיי געליארעמט —וואס איז דאס פאך א געוויין, און וואס בעטייט דאס בלוט?

און דא האב איך שוין מעהר קיין „באקשיש“ ניט... אומזיסט האב איך ארויס געווארפען מיינע רייד זיי צו ערקלערען וואס מיט אונז האט פא- סירט. דיא וואך האט זיך געהאלטען ביי איהרם — אז א טאכטער, פון א גלויביגע דארף טריר פון מיט בשמים און ניט מיט בלוט; אז א פרומע פרוי שפיעלט ניט קיין ליעפעס מיט אזעלכע אלטעלייט וויא איך בין; אז א טאכטער פון גלוי- ביגע האט א הויז און געהט ניט ארום אזוי שפעט ביינאכט אין דיא נאכט....

און דער עלצטער פון דער וואך האט גע- געבען א געפעהל און מען האט געפראכט א היל- צערנעם קאכטען מיט טשוועקעס.

און רחמנות האבען זיי גענומען מיין טאכ- טער און איהר אריינגעלעגט אין קאסמען. דעם דעק האבען זיי צוגעקלאפט מיט טשוועקעס, און צוויי פון דיא חבר-הלייט האבען דעם קאסמען אוועקגעטראגען אויף דיא אקסלען צו מיר אהיים, אויף מיין חשבון, פערזיטעהט זיך....

איך בין ניט אראפ פון זינען, מחמת דער נביא האט מיר געגעבען א שטארקע הארץ, און דער מדבר האט מיר אויסגעלערנט צו ליידען....

אזוי האב איך אויסגעטרונקען דעם גאנצען בעכער פון צרות ביז'ן גרונד —

אז איך האב אויפגעפענט דעם קאסמען — האב איך געפונען א שטיק פלייש און צובראכענע ביינער....

דער טראפען פון דעם בעהאלטענעם ליכט האט זיך אומגעקעהרט צום נביא אין דיא אויגען און האט זיך דארט בעהאלטען אונטער זיינע פרעמען....

2.

דיא הארפע.

מיינע שכנים זיינען געזעסען און גערעדט פון מיר

דעל אוועק געפיהרט אין תפיסה, און פון דארט צום ריכטער, צום „קאדי“.

וואס האב איך אזוינס געטהאן, קאדי, וואס דוא האסט מיך אריינגעווארפען אין קערקער?
וואס האבען מיינע פערמאטערטע פיס גע-
זינדיגט, וואס מען האט זיי געשלאסען אין קיי-
טען?

— דוא פרעגסט נאך? — האט דער קאדי גע-
זונערט — דיא רוהע האסט דוא געשטערט; מיט'ן
קאפ אראב האסט דוא אלעס איבערגעקערט.
— איך? — האב איך פערוואנדערט גע-
פרעגט.

— דוא מיט דיין הארבע.

און ער האט א געשריי געטהאן.

— דיא עדות!

זיינען זיי געקומען —

מיין שכן איז צוגעגאנגען צום קאדי'ס טיש.
האט זיך טיעף פערנייגט פאר איהם און האט
געזאגט:

— גרויסער קאדי! — דיא ערשטע צייט, ווען
ער האט אנגעפאנגען שפיעלען אויף זיין פידעל
פלעג איך יעדען טאג ארויסגעהען טאנצען מיט
מיין דיענסט. נאר מיט אמאל איז געווארען א
גאנצע איבערקעהרעניש ביי איהר אין הארצען.
א נילער גייסט איז אריין אין דער דיענסט... אין
איהרע אויגען האבען זיך בעוועגט טרעהרען.
דיא ברוסט האט זיך מורא'דיג געהויבען און איהר
געזוכט איז געווארען פלייך וויא קאלד...
— וואס איז דיר אזוינס געשעהען? — האב
איך איהר געפרעגט.

פאלט זיא אויף דיא קניע און בעט זיך:

— בעפריי מיך, מיין הערר, לאז מיך אב פון

דיר!

איך בין דאך נישט אזא נאָרר, פערשטעהט זיך
זיך צוצוהערען צו דעם געבעט פון א דיענסט,
האב איך אנגעשריען אויף איהר און איהר בעפריי-
לען מיט'ן הארבען ווארט צו טאנצען און צו זינג-
ען. נאר זיא האט נישט געפאלגט. האב איך
כלומרשט גענומען דעם רוט איהר איבערצושרע-
קען... מחמת איך האב איהר זעהר קיעב געהאט —
נאר זיא איז אנטלאפן און האט זיך שוין מעהר
נישט אומגעקעהרט...

נעכטען האט מען איהר געפונען אויפגעהאָנ-
גען אויף'ן בוים, הינטער מיין הויז, לעבען דעם
בארג מיסט...
— רוצה! — האט דער קאדי געשריען אויף

טער הארץ.

ער איז גלייך צוריקגעפלוניגען אין גן עדן און
האט עס דערצעהלט דוד המלך. און דער קעניג
האט נישט געקענט צוזהען מיין צער, האט ער
מיר געשיקט זיין הארפע, צו דערקוויקען מיין
פערווייטאגטעס הארץ...

נאר וואס קומט מיר ארויס פון דער האר-

פע?

אז איך ריהר אן א סטרונע, ענטפערט דיא
זשאפע, און דער עזעל פון דער קארעטע, און דער
הונד פון'ם מיסט, און אויך מיין שכן רופט זיך
אב:

— וואס האסטו זיך אזוי צוקוואקעט, זשא-

פע?

— פון גרויס נחת, מיין פריינד, ווערים אהן
א שיעור זיינען דא אין דער לוישע אללערליי ווע-
רים, און איך פאסט קיין תעניתים נישט...

— וואס הירושעסט דוא אזוי, דוא עזעל?

— פון דאנקבארקייט, פון דאנקבארקייט;

מחמת — מחמת דער בייטש איז ווייך און דין.

און דיא דערנער אין דער קארעטע — דיק דיק
און פול!

— וואס פילט איהר אזוי איהר הינד?

— עס איז אונז אזוי ווארם, אזוי ליעבהאר-

ציג ווארם אויף'ן מיסט...

— און דוא, מיין שכן, וואס איז מיט דיר

אזוי דיא שמחה?

— אז דוא הויבסט אן שפיעלען אויף'ן פיר

דעל, כאפ איך א טענצעל מיט מיין דיענסט...

און נאך האלבע נאכט האב איך אויך דער

הערט דעם קול פון דיא מתים, וויא זיי הוליען...

וויא אזוי ווילט איהר איך זאל אנריהרען דיא

סטרונעס פון מיין הארפע, אז איהרע זיפצען מיר

שען זיך אויס מיט דיא קושען פון דער דיענסט

מיידעל, מיט דעם קוואקען פון דער זשאפע, מיט

דעם פילען פון דיא הינט און דאס הירושען פון

דעם עזעל?

וויא אזוי זאל איך שפיעלען אויף מיין האר-

בע, אז איהרע זיפצען געהען ארויף אויף'ן הימעל

צוזאמען מיט דער פערפולטער לופט פון דיא

מתים?...

נאר לאנגזאם, לאנגזאם, האט מיין הארפע

אריבערגעשטיגען דעם טומעל פון דיא לעבעדיגע

און דיא טויטע...

און דעמאלט — האט מען מיר און מיין פיר

— און איך בין שוין אלט — פאלט איהם דיא

צנועה אריין אין דיא רייד—באלד וועל איך דארפ
פען שטארבען, און ווער וועט מיר דיא אויגען
צושליסען?....

— און דוא? — ווענדעט זיך דער קאדי צום
עוועל.

— איך... — הויבט ער אָן צו הרזשען און
פערהיקעט זיך... — אויך איך האב דורך זיין
הארפע דערפיהלט דיא ווייטאָגען פון לעבען....
דיא דערנער זיינען מיר נימאס געווארען, און
ווען ניט דער בייטש אין דעם בעל הבית הענט...
— נו, און איהר? — פרעגט דער קאדי דיא
איבעריגע.

און א שייקע ופון הינט זיינען אויף מיר
ארויפגעפאלען און האבען מיך געוואלט צוריי-
סען....

פון שרעק בין איך געפאלען אין אונמאכט,
און אז מען האט מיך אפגעמינטערט, האב איך
דערהערט דעם קאדי'ס אורטהייל.

— איהם, — האט ער געזאגט קורץ און שארף
אנצייגענדיג אויף מיר מיט זיין פינגער, און עס
האט א בלישטש געטהאן דעם כאַליף'ס רינג —
איהם שיקט אַוועק אין דול־הויז, און דיא הארפע
שיינקט אַוועק דעם כאַליף'ס קעפס־ווייב!...
פון דאן אָן בין איך אין דול־הויז.

מיר.

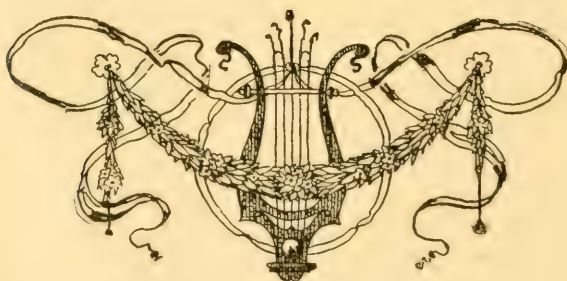
בין איך ווירקליך שולדיג אין דער דיענסט'ס
טויט?

נאר איידער מיין שכן האט נאך געענדיגט
ריידען, איז ביי דעם קאדי אויף'ן טיש ארויפגע-
טפונגען א זשאפע. און וויא ישעהן איז דאס
גרינס וואס שלאָגט אָב פון דעם רויטהען טיש-
מוקל!....

— דיא גאַנצע לוזשע איז אפגעשטארבען
דורך זיין הארפע — האט דיא זשאפע געקוואקעט
מיט א רחמנות פנים — מחמת מיינע קינדער
זיינען ארויס אויף דער יבשה; זיי ווילען בעסער
הערען דיא זיפצען פון'ם פידעל, האבען זיי גע-
זאגט. און צוריק האבען זיי שוין ניט געוואלט
געהען.... דיא ווערים, האבען זיי געזאגט, זיינען
זיי נמאס געווארען. איהר הערט כאַטש? דיא
ווערים—דיא ווייכע זיסע און פעטע ווערים
מריבען זיי שוין פון האַלז....

— און איך בין געבליעבען — האט זיא זיך
צו וויינט אויף'ן קול — אַלליין. איינזינקע אַלליין אין
דער לוזשע... איך האב זיי אַלעמען, אַלעמען פער-
קארען אין איין טאָג!

— ווערט דיר גאר ניט גערהרט דאס האַרץ,
— רופט זיך אָב דער קאדי צו מיר — פון דער
פרומער זשאבעס טרעהרען?

דיא איקארישע בעוועגונג.

רען די מאשינען, בחברותא צו בעארבייטען און צו בענוצען די ערד, צו פערטהיילען אויפ'ן פרייז ציפ פון גלייכהייט די פירות און די פראדוקטען ד. ה. איינצופיהרען קאמוניזמוס.

אום צו בעווייזען דער וועלט, אז א קאמור ניסטישע געזעלשאפט קען עקזיסטירען און זיין גלייכליך, האט קאפע אָנגעשריבען זיין בעריהמ'טען בוך „די רייזע נאָך איקאריען“, און מיר וועלען זיכער ניט מגום זיין ווען מיר וועלען זאגען אז קיין איין קונסטווערק אין דער וועלט ליטע-ראטור האט ניט געהאט אזא געוואלטטיגען ער-פאלג, ווי קאפע'ס בוך.

„די רייזע נאָך איקאריען“ איז פערעפענט-ליכט געווארען אין 1840. אינטערעסאנט איז דער פאקט, אז דאס קינדישע, נאאיווע, אונגויר סענשאפטליכע, אויטאָפּיסטישע ווערק איז בערשאפען געווארען אין ענגלאנד, אין א לאנד, וואו די אינדוסטריעלע ענטוויקלונג איז צוגעגאנגען זעהר שנעל און האט שוין גאנץ קלאר ארויסגע-וויזען די עקאָנאָמישע פערטעלטניסע פון דער געזעלשאפט, דעם קלאסען-קאמפף; און אפילו פאר די אויגען פון שרייבער האט זיך אבגע-שפיעלט א סאָציאלע רעוואָלוציאָן, אלס דירעקט טער רעזולטאט פון א קלאסענבעוואוסטער אר-בייטער בעוועגונג. אבער קאפע איז אוועק פון עולם האמת, האט זיך איינגעגראָבען אין די פאָליאנטען פון בריטיש מוזעאום און האט זיך בעשאפען אן אייגענע וועלט, וואו ער האט גע-לעבט אדער ריכטיגער — געהלום'ט. ער איז געווען אזוי טיעף דורכגעדרונגען מיט זיין שעה נעם חלום, מיט די שפינוועפס פון זיין פאנטא-זיע, דאס ער האט נאר ניט געצווייפעלט אין ערפאלג: ער איז געווען זיכער, אז ווי ער ער-קלערט נאָך דער וועלט, מכה וואס עס האנדעלט זיך אין זיין קאמוניסטישען סיסטעם, וועט יע-דער עהרליכער מענש גאנץ גלייך פון וועלכען קלאס, מווען ווערען אן אנהענגער פון קאמוניז-מוס. קאפע'ס בעגייסטערונג איז געווען דורכ-אויס אן אמת'ע, און פון יעדער שורה פון זיין דעם נייעם משיח, וועלכער האלט ביי זיך אין ראמאן זעהט מען דעם הייסען מענשענבריינער, קעשענע א הייליגע שליחות....

דעם גרונדפרינציפ פון זיין געזעלשאפט-ליכער אָרגאניזאציאָן האט קאפע גענומען ביים פראנצויזישען פילאָזאָף זשאן זשאק רוסא. דאס

1.

דיא רייזע נאָך איקאריען.

„זעה דעם ארטיקעל „עטיען קאפע“ פון ב. שאבעסאָוויטש, אין דיא מערץ נומער „צוקונפט“.

יען עטיען קאפע איז געקומען צו דער איבער-צייגונג, אז אין קאמוניז-מוז ליגט א ישועה שלמה פאר די גאנצע מענשהייט האט ער תיכף מיט דער הייליגער בעגייסטערונג פון אן אפאָסטעל גענומען שטודירען דיא ווערק פון פלאטאָ, קאמפאנעלא, טהאמאס מארוס, דעם ברית חדשה; האט איר פערגעליענט טויזענדער ביכער פון פילאָזאָפּען פון אלע צייטען, און וואו ער האט נאָר געפונען א קאמוניסטישען געדאנק, האט ער דאס פאלד אויסגענוצט פאר א נייע שטיצע פון זיין סיס-טעם.

אין זיין בוך „ווי אזוי איך בין געווארען א קאמוניסט“ (אפגעדרוקט אין 1847) דער-צעלט קאפע, אז ער איז געקומען צו זיין סיס-טעם מיט'ן זעלביגען וועג ווי א מאטהעמאטי-קער קומט צו דער לייזונג פון א פראבלעם. „איך האב זיך פארגעשטעלט“, זאגט קאפע, „אז איך דארף ארגאניזירען א גרויסע געזעלשאפט אויף דעם באזיס (גרונדלאגע) פון גלייכהייט. איך האב געזעהן נאכצופארשען ווי פיעל גלייכהייט איז עס מעגליך איינצופיהרען אין נאהרונג, וואהנונגען, מעפלירונג פון די דירות, אין דער ארבייט און פערנגיגענס, בקיצור, גלייכהייט אין יעדער הינזיכט. איך האב די מינוט דערזעהן, אז קודם כל איז נויטיג צו מאַכען העכער די פראדוקציאָן אין אקערבוי און אין אינדוסטריע; אז עס איז נויטיג א גרויסע שפאראמקייט, א גרויסע ארדנונג, און א שכל'דיגע פערטהיילונג פון דער ארבייט און א פראָדוקציאָן. אָבער וואו נעהמט מען די אלע זאכען? ביי דעם היינ-טיגען סיסטעם קען מען זיי זיכער ניט דאקאד-שען. איך בין אלזא געקומען צום שלום, אז מי קען זיי יע האפען, ווען עס זאָל איינגעפיהרט ווערען קהל'שע ארבייט, א קהל'שע פראדוקציאָן פון די נויטווענדיגע ארטיקלען, און דערצו ווי דער איז נויטיג, אהן אן אויפהער צו פערמעה-

ערשטע... ענדליך איז געקומען דער ערלעזער. דאס איז געווען איקאר, דער זוהן פון א פראס-טען ארבייטער, געבארען אין ניוט און ארעמ-קייט. נאך אין די יונגע יאָהרען קומט ער צום שלום, אז קאָמוניזמוס איז א גלייכע זאך און שפארט איין א מאסע מיה און ארבייט. ער ווערט א גלח, אבער פאר זיינע קאָמוניסטישע איבערצייגונגען, וואס ער מאכט א פערזוך צו פערשפרייטען צווישען זיינע שעפסעלאך, זעצט מען איהם ארונטער פון ביינקעל. די רעגירונג הויבט איהם אן צו פערפאלגען, און ער ווערט א רעוואָלוציאָנער. דורך א גליקליכען צופאל ווערט ער מיט אמאָל זעהר רייך, און זיין גרויז-נאנדע פון קאָמוניזמוס. אין משך פון א פלאך יאָהר, גיט זיך איהם איין צו ווערען דער פיהר-רער פון א מעכטיגער רעוואָלוציאָנערער פאר-טיי. ווען עס קומט ענדליך די צייט, הויבט ער אויף דאס פאלק צו אן אויפשטאנד. די רעוואָל-ציאָנערען זיעגן, די טיראנישע רעגירונג איז אראפגעווארפען, און איקאר ווערט דיקטא-טאָר. די אנהיינגער פון דער געפאלענער רעג-רונג מוזען אבגעבען פון זייערע גיטער הונדערט מיליאָן פאר'ן פאלק. איקאר לאָזט ארויס א מא-ניפעסט, וואו ער מאַהלט אב אין די העלסטע פארבען די גליקליכע עקזיסטענץ פון א קאָמ-ניסטישער געזעלשאפט, דער מאניפעסט איז אבער מתרה אין איקארער זיך גיט צו איילען; ער שטעלט איין פאר די שטופענמעסע אייג-פיהרונג פון קאָמוניזמוס דעם טערמין פון 50 יאָהר.

ווען לארד קערימסדאל פעזוכט איקאריען, וואו ער פערפיהרט א ליעבע מיט א שעהנע אי-קאריאנישע מיידעל, איז דער קאָמוניזמוס שוין דארטען איינגעפיהרט, און עס איז משיח'ס צייטען. די פרינציפען פון גלייכהייט און ברי-דערליכקייט הערשען איבעראל, אין יעדער קליי-ניגקייט פון אינדיבידועלען לעבען. די מדינה איז צוטהיילט אין הונדערט גלייכע פראווינצען, יעד-דע פראווינץ אין 10 גלייכע קהלות; די הויפט-שטאָרט פון איטליכער פראווינץ ליעגט אק-ראט אין מיטען פון דער פראווינץ, דיא טערי-טאָריע פון לאנד מיט אלע געביידעס געהערט צו דער גאנצער נאציאָן. פון פרוואט אייגענ-טהים איז קיין סימן ניט געבליעבען. דאס בע-וועגליכע אייגענטום צוזאמען מיט דיא פרא-דוקטען פון אינדוסטריע און אקערבוי שטעלט פאר א קאפיטאל מיט וועלכען דאס פאלק טהוט וואס עס וויל דורך ערוועהלטע משגיחים. די געמיינדע איז דער איינציגער בעל הבית. זי גופא ארגאניזירט דיא אינדוסטריעלע בעשעפ-

איז דער פרינציפ פון ברידערשאפט, וואס מאכט פון אלע מענשען איין געזינד. ברידער לעבען צוזאמען, אונטער דער השגחה פון דער גע-טרייער מוטער, אויף וואָס'ערע קלאגען דארפען זיי האבען פרוואט'אייגענטום? און פרוואט אייגענטום האלט קאבע (פונקט ווי רוסא) פאר דעם עיקר פון די צרות וועלכע פלאגען די מענש-הייט. „די מוטער-נאטור בעשאפענדיג די מענ-שען, האט געוואלט, אז זיי זאלען זיין גליקליך, און אויב דער מענש איז אונגליקליך, קומט דאס ארויס פון זיין אונטערנעמיקייט, פון זיין אונטער-מאחערנעמיקייט, פון א שלעכטער סאציאלער אָרד-נונג און מעהר פון אלעמען פון דער עקזיסטענץ פון פרוואט'אייגענטום, ווייל פרוואט'איי-גענטום צושטערט גלייכהייט און מאכט אן אלע צרות. דער נאטירליכער געפיהל פון יושר קען ניט צולאָזען, אז איינער זאל האבען מעהר וויפיעל ער פערדארף, וועהרענדר דער צווייטער האט ניט דאס נויטווענדיגסטע.“ (רוסא).

די פארמע פון זיין אידעאליסטישער גע-זעלשאפט האט קאבע געפונען אין דער „אוסא-פוא“, וואס איז פערפאסט געווארען אין 1516 פון בעריהמטען ענגלישען הומאניסט און פא-ליטיקער טהאמאס מאָר אדער מארוס 1478 — (1538).

„די ריזע נאך איקאריען“ איז אפילו א ראמאן און האט א ליעבע, אבער אלס קונסט-ווערק שטעהט זי גאנץ נידריג. דער העלד פון ראמאן איז אן ענגלישער אריסטאקראט לאָרד קעריספאל און די ערצעהלונג ווערט געפיהרט פון דעם העלד אין דער פארמע פון א טאג-בוך.

איקאריען, דאס גליקליכע לאנד, וואס דער לאָרד האט די זכיה אנצוקוקען מיט זיינע אויגען, איז אמאָל אויף געווען אן עמק הבכא, א טהאָל פון טרעהרען, אזוי ווי די איבעריגע מקומות פון דער וועלט, וואס ליגען מחוץ איקאריען. געלד איז געווען די פרוזשין, די טרייב-פערדער פון אלע מענשליכע האנדלונגען, און פאר געלד האט מען זיך געריסען און געביסען און פער-גאסען טייכען פלוט. די אהבת כסף, די האב-זוכט האט געפיהרט צו אלערהאנד פערברעכען, און קיין זאך איז ניט געווען הייליג ביי דעם אי-קאריער פון די אלטע שרעקליכע צייטען. די געזעלשאפט האט אויסגעזעהן ווי א שלאכט-פעלד. איין טהייל איז געוועסען אויפ'ן קאפ פון דעם אנדערן און האָט ביי איהם געוויגט דאָס פלוט און דעם מארף פון די ביינער. די ניייער-פונדענע מאשינען האבען פלוז רייכער געמאכט די בעזיצערנע און געלאָזען אהן ברויט — די ניט-בעזיצערנע, די ארבייטער, וועלכע זיינען אייגענטליך געווען פשוט'ע שקלאפען ביי די

קומט אויס, אז אלץ וואס די רעגירונג בעשטימט מאכט די תושבים גליקליך. די ערציהונג פון די קינדער ווערט געפיהרט אויף קהל'שע הוצאות. א מיידעל ביז 17 יאָהר, א יונגער מאן ביז 18 יאָהר לערנען זיך אין עלעמענטארישע שוהלען, און דערנאָך א פאאר יאָהר אין ספעציעלע אויף ווי געלד איז אין לאנד ניטא, טרעפן זיך אויף ניט קיין שום פערברעכען; יעדער איקאריער איז א צדיק תמים און יעדע איקאריענערין — א פרומע מזוזה.

אָט דאָס איז קאָפּע'ס אויטאָפּיסטישע געזעלשאפט, וואס איז געגרינדעט אויף א קאָמער ניסטישען פּרינציפּ. אויב מען געפינט דאָ פּרייז הייט, איז דאָס די פּרייהייט פון א פּאָליציי־שטאַט, וואו איטליכער איינוואהנער איז א פּאָליצייסט. אבער זאט און בערידיגט איז דער עולם אין איקאריען און דער עלענדער, פער־צווייפּעלטער, אין לעבענס קאמפּף אויסגעמאַט טערטער פּראלעטאריאט האָט אָנגענומען קאָפּע'ס תורה מיט גרויס בענייסטערונג, ווייל די שעהנע בילדער פון דער אויטאָפּיא האָבען געלינדערט זיינע וואונדערן, און געטרייסט אין אונגליק, און געגעבען בטחון אויף א בעסערן לעבן, און אויפגעהאלטן די כוחות.

2.

קאָפּע צוריק אין פּראַנקרייך.

קאָפּע האָט זיך אומגעקערט קיין פּראַנקרייך אין 1839, ווען זיין שטראָף האט זיך געענדיגט, און ער האט זיך ווידער אריינגעווארפן אין פּאָליטיק. ער האט בדעה געהאט צו גרינדען א מעכטיגע דעמאָקראטישע פּארטיי (אזוי ווי איקאר), און מיט איהר הילפּע צו פּראַפּאגאנדירען דעם קאמוניזמוס. אבער אין פּאָליטיק האט ער קיין מזל ניט געהאט. ער איז גיך אריינגעפאלען אין א פּראצעס, און דא פאר'ן געריכט האט ער צום ערשטען מאל ערקלערט, אז ער איז א קאמוניסט, אזוי ווי סאקראט, פלאטא, קריסטוס, און אז ער זוכט צו פערשפּרייטען זיינע אידעען דורך אלע מיטלען.

אין 1840 איז ענדליך ארויס פון דרוק, די ריזע נאָך איקאריען: "וועגען ערפּאָלג פון דאָס מאן האבען מיר שוין אויפגען גערעדט. אבער ערנסט איז די אומאָפּיא אנגענומען געווארען בלויז ביי דעם פּראלעטאריאט, וועלכער האט זיך שוין דאן אנגעפאנגען צו ארגאניזירען אלס קלאסע און האָט אינסטינקטיוו געפיהלט אז ער טראגט אין זיך דעם קערן פון דער קינפֿטיגער איבערגעפויטער געזעלשאפט.

דער ניוער משיח איז פערווארפען געווארן רען מיט טויענדער בריעף, וואו די לעזער פון ראמאנען בעדאנקען איהם אין ענטהוואסטישע

טיגונגען, זי פויט ווערקשטאטען און קלייטען, זי בעארבייט די ערד, זי פראדוצירט אלץ, וואָס איז נויטיג צום עסען, צום קליידען זיך, צום וואהנען, און זי פערשאפט איטליכען בירגער נאחרונג, א וואהנונג און מעבעל. ארבייטען מיר זען אלע — סיי מענער, סיי פרויען; קיין יחסנים זיינען ניטא. די ארבייט ציהט זיך פאר די ערוואקסענע 6—7 שעה א טאג; איטליכער קלייבט זיך אויס א בעשעפטיגונג נאָך זיינע פעהיגקייטען, אבער ביי זיין מלאכה מוז ער שוין פערבלייבען ביז'ן ענד לעבען. די ארבייט גופא איז לייכט און אנגענעהם, און קיינעם פאלט נאר ניט איין ארומצוגעהן פוסט און פאכ. די שווערסטע און שמוציגסטע מיני ארבייט ווערן געטוהן פון מאשינען. די צייט און די ארדנונג פון דער ארבייט, אזוי ווי דאס גאנצע לעבען פון די איקאריער, איז רעגולירט פון געזעצן, און ווער האט דאס די העזה ארויסצוטרעטען געגען די געזעצע פון גליקליכען לאנד? אין נאחרונג, קליידונג און וואהנונג העררשט די שטרענגסטע גלייכהייט. די הייראטה איז א הייליגע איינרייכ־טונג; חתונה האבען אלע, און אין איקאריען געפינט מען ניט אפילו פאר א רפואה אן אלטע מויד אדער אן אלטען בחור. אונטערייהייט אין פעהייראטען לעבען טרעפט זיך קיינמאל ניט, גמ'ען זיך מעג מען יא, אבער א גט פאסירט דא, מייסטיינס געזאגט, איין מאל אין א יובל די איקארישע רעליגיאָן איז א ריינע דעאויזמוס. ד. עס ווערט אנערקענט א גאָט, אלס די ערשטע אורזאכע פון דער גאנצער עקזיסטירענדער וועלט. אבער אזוי ווי קיינער קען ניט וויסען, וואס אזא גאָט איז, האט ניט די דאָזיגע רעלי־

ניאָן קיין שום פעטישיזמוס, ד. ה. קיינע מאַטעריעלע פעהרערונגען, קיין גאטטעס דיענסט, קיינע תפילות און קרבנות. די נייסטליכע האל־טען דרישות איבער מאָדאל, אבער זיי האבען ניט צו טוהן מיט עולם הפא און תחית המתים. די פּרעסע געפינט זיך אונטער א שטרענגע צענזור און ליגט און גאנצען ביי דער רעגירונג אין די הענד. דאָס איז לייכט צו פערשטעהן: די רעגירונג איז דאס פאָלק גופא, דאס, וואס די רעגירונג בעשטימט, און דאָך דער ווילען פון פאָלק; ווייזשע קען מען ערלויבען איטליכען זשורנאליסט צו קריטיקירען דעם ווילען פון פאָלק? דאס קען נאָך חס ושלום אריינפיהרען מחלוקות אין דעם אידילישען לעבען... די מאכט פון די פאלקספערטרעטער איז אונבעגרענעצט. די מיינונגען פון דער מאיאריטעט האבען די קראפט פון געזעצן ניט נאָר אין פאָליטישע און סאָציאלע פראגען, זאגנערן אפילו אין פראגען פון קונסט און וויסענשאפט. און אין איקאריען

געמאכט די נייע תורה אין דעם נאָמען פון נייעם משיח. און אט, אין דער דאָזיגער הייסער אט-מאָספערע איז דאס געפארען געווארען דער גע-דאנק אויסצורואנדערן פון פראנקרייך און ער גייז אנדערסוואו גרינדען א קאמוניסטישע גע-זעלשאפט, אן „איקאריען“.

„לאָמיר געהן קיין איקאריען!“ האט אויס-גערופען קאבע אין דעם „פאפיולער“ דעם 9טען מאי 1847, און דער געשרי האט אנגעזונדען די הערצער פון אלע זיינע אנהענגער. „לאָמיר געהן קיין איקאריען“ איז געווארען דאס שלאג-ווארט פון די „איקארישע קורסען“, און מיט יעדען פרישען נומער פון „פאפיולער“ איז די בעגייסטערונג געוואקסען. מען האט זיך גע-וואונדערט, ווי אזוי איז דאס ביז אהער קיינעם ניט איינגעפאלען אזא פשוט'ע זאך? אוודאי אויסוואנדערן, און דארטען, אין דעם נייעם לאנד, וועט מקוים ווערען דער הייליגער אי-דעאל....

און קאבע האט אלע ליבעע טאג געדונערט מיט א פרישען אויפרוה, וואו ער האט אריינגע-לעגט דעם גאנצען פייער פון זיין מענשען-פריינדליכען גייסט. „אין איקאריען“, האט דער אלטער קאמוניסט געשרייען, „וועלען מיר גע-פינען דאס, וואס מען נעמט פון אונז אוועק דא, אין פראנקרייך... מיר וועלען זיין די נייע העבריער... די נייע קרייז-פאהרער... די נייע מיסיאָנערן... פירדערשאפט וועלען מיר פרייר-גען... מיר וועלען ניט אנפאנגען מיט עקספע-רימענטען... מיר דארפען לכתחילה רעכנען אויף — 20 טויזענד איקאריער, וועלכע זאָלען זיך אוועקלאָזען אין וועג און פאלד נאכדעם פילייכט אויף מיליאָנען... מען האט אונז די גאנצע צייט פארגעווארפען, אז מיר זיינען בעלי-חלומות, אוטאָפּיסטען. איקאריער! מיר וועלען יעצט פערמאכען דעם מויל אונזערע געגנער. לאמיר אוועק גרינדען איקאריען.... א גרויסע צייט הויבט זיך אן פאר'ן קאמוניזמוס, פאר'ן סאָ-ציאליזמוס, פאר א דעמאקראטיע און פילייכט פאר די מענשהייט!...“

אָט מיט די דאָזיגע אילוזיאָנען, פאנטאס-טישע פילדער, שפינוועפס, חלומות, האט זיך אנגעפאנגען די אויסוואנדערונגס-בעוועגונג קיין איקאריען. און דער „פאפיולער“ האט יעצט קיין אנערען צוועק ניט געהאט ווי צו בע-שפרעכען די אויסוואנדערונג. קאבע איז געווען קאנסעקווענט; דאס איז געווען די קאנסע-קווענץ פון א משוגענעם, אבער זי האט גע-פלאכט מיט א הייסער בעגייסטערונג און האט דארום אנגעזונדען מיט ענטהוואזמוס זיינע אנהענגער. זיי האבען גענומען קוקען אויף איהם

ווערטער דערפאר, וואס ער האט זיי דעם הימעל געעפענט....

דאס בוך האט מען צוכאפט ווי מצה-הוא-סער. ארימע האבען זיך צונויפגעלעגט און גע-קויפט דאס בוך בשותפות. מען האָט געמאכט לאטעריען און „די רוייע נאָך איקאריען“ גע-געבען פאר א געווינס. מען האט ארגאניזירט קולקעס און חברות, וואס האבען געהייסען „א-יקארישע קורסען“ Court Icarien און דאָ האט מען געלייענט און גע'פישט'עלט די נייע תורה פון קאבע. אין מערץ 1841 האט גענומען ארויסגען דער „פאפיולער“, קאבע'ס פריהע-ריגע צייטונג, וואס איז געווען איינגעשטעלט דורך זיין אנטלויפען קיין לאנדאן אין 1834. די אויפגעלעפטע צייטונג איז געגרינדעט גע-ווארען אויף אקציען, צו 100 פראנק א שטיק. עס איז מערקווירדיג, אז דיא גרעסטע צאהל אקציאָנערען האָט געגעבען דאס קליין-פירגער-טהום. אין דיא מייסטע פראנצויזישע און אויס-לענדישע שטעט האָט דיא „פאפיולער“ גע-האט קאָררעספּאָנדענטען, וועלכע האָבען ניט פלוזי צוגעשיקט בעריכטען איבער דעם פאָר-טריט פון דער איקארישער בעוועגונג, נאָר אויך געפיהרט א טיכטיגע פראָפאגאנדא.

צווישען קאבע און זיינע אנהענגער הא-בען זיך איינגעשטעלט פאטריארכאש' בע-ציהונגען; אנדערס ווי „פאטער האט מען איהם ניט גערופען, אָבער וואָס איינגער ער איז צו-נויפגעוואקסען מיט זיינע חסידים, האט ער גע-פונען אלץ מעהר 'שונאים אין דיא אנדערע לא-גערן. אויף איהם, און דער עיקר אויף זיין מע-סיגען, סענטימענטאלען און עטהיזשען קאָמיר-ניזמוס זיינען אנגעפאלען אי די אולטרא-קאָמיר-ניכטען וועלכע האבען געוואלט אבישאפען אפילו די פאמיליע, אי די רעוואָלוציאָנער געזאנענע פאפאליסטישען (תלמידים פון פערחהמטען קאָ-מוניסט פראנכוא באבעיר Francius Babeuf

וועלכער איז געקעפט געווארען אין פאריז דעם 28טען מאי 1797). זיי האבען גענומען ארויס-געבען די צייטונג „הומאניטער“ אום צו טוי-טען אין קאָנקורענץ-קאמפף די „פאפיולער“. קאבע איז פון זיי פערשריען געווארען אלס אט-העאיסט און מאטעריאליסט. צו די פערפאלגונג-נען זיינען אויך צוגעשטאנען די קליין-פירגער-לי-כע ראדיקאלען, און ענדליך די רעגירונג און איהר טרייע דינערקע — די קירכע. די גלחים האבען זיך איבערהויפט אויסגעצייכענט אין דער דאָזיגער שמוציגער ארבייט. אבער, ווי עס איז געווען צו ערווארטען, האבען די פער-פאלגונגען און פערלוימדונגען פלוזי געדיענט דעם קאמוניסטישען געדאנק און מעהר פאפולער

אייזערנער נאטורגעזעט, אז כל זמן די געזעל-שאפטליכע מיטלען זיינען ניט געקומען אין זייער שטופענמעסיגער ענטוויקלונג צו א געוויסען פונקט, אז כל זמן עס ווערט ניט געזוכט צו פערנוצן דעם קלאסענקאמפף אום ביסלאכוייז צו ענטוויקלען די מאכט פון די רעוואלוציאנערע קלאסע איבער דער וועלט, וועט דער אידעאל פשוט אופן ניט קענען מקוים ווערען, און ווען די אוטאפאזיציע צוגעהט סוף כל סוף ווי א רויך, קומט אן ענטמוישונג, וואס פיהרט צו מחלוקות, צו פלפוליס, צו פערפאלגונגען, און דעם גאנצען כעס לאזט מען אויס, פערשטעהט זיך, צו די, וואס האבען מעהר פון אלעמען געפלאזען אויפ'ן פייער. דאס איז די געשיכטע פון אלע קאלאניזאציאנס פלענער...

אן אקטאבער 1847 האט מען אפיציעל געגרינדעט די „איקארישע געזעלשאפט“. דער פלאן איז נאטירליך אויסגעארבייט געווארען פון קאבע און ער איז אויך געווארען „זשעראן“ (פערוואלטער) א חודש פאר דעם איז קאבע אוועק אין לאנדאן און דארטען האט ער אויסגעפונען, אז א געוויסע פירמע אין סינסינעטי (פעראייניגטע שטאטעס), פיסטערס ענד קאמפאניע, באט אן מעהר פון א מיליאן אקער לאנד אין טעקסאס, מיט'ן תנאי צו גרינדען א קאמוניסטישע קאלאניע. קאבע האט זיך אנגעכאפט פאר'ן פארשלאג און אין יאנואר 1848 איז שוין געלעגען ביי איהם אין קעשענע א פערטרא ארויף העכער פון א מיליאן אקער לאנד ביים רעד ריווער אין נארדאסטען פון טעקסאס. די איינציגע בעדינגונג, וואס די פירמא האט געשטעלט, איז געווען, אז דאס לאנד זאל גענומען ווערען אין פעזיט ביז'ן ערשטען יולי 1848. דעם 16טען יאנואר איז שוין ערשינען אין „פאפולער“ א פייערדיגער אויפרוה! „קין טעקסאס!“ צייט איז געווען וועניג און דעם 3טען פעברואר איז אפגעפאהרען פון האווער קיין מעקריקא די אוואנגארדע — 69 שטארקע און ענטשלאסענע מענער.

און מיט דריי וואכען שפעטער האט אויסגעבראכען די רעוואלוציאן פון פעברואר... קאבע איז געווען אזוי פערטהון אין זיינע שעהנע חלומות, אז ער האט גאר פערזעהען די ווירקליכע פאסירונגען פון די לעצטע צייטען. די בורזשואזיע האט געהאט א געוויסען גרונד איהם צו זיין דאנקבאר: מיט זיין „ברודערליכע“ צוויי-שען אלע קלאסען האט ער שטארק פערוואסערט די רעוואלוציאנערע נייגונגען פון פראלעטאריאט. און ווער ווייס, וואס פאר א ריכטונג די רעוואלוציאן וואלט אנגענומען, אויב די לופט וואלט ניט געווען פול מיט קאבע'ס אוטאפאזיציע?

מיט די זעלבע אויגען ווי די אפאסטעל אויף יעזוס'ען, ווי ריהרענד עס קלינגען דאס די בריער וואס די ארימע טרוימער האבען געשריבען צו זייער רבי'ן! איינער שרייבט צו איהם: „יע, דו מענטש פון א מענשליכקייט, וואס דו האסט קיין גלייכען ניט אויף דער וועלט, איך וואג צו האפען אויף ווי דו, דאס דו שטעהסט אויפ'ן ריכטיגען וועג, ווען דו הייסט אויסוואנדערן אין גרויסע מאסען...“ א צווייטער שרייבט: „איך האב צעהנדליגע מאל געלייענט דעם אויפרוה, און איטליכעס מאל האב איך געוויינט פון גליק...“ נאך איינער שרייבט: „מיין פרוי הייסט אייך איבערגעבען, אז צייט זי האט איר פערגעלייענט אייער געטליכען אויפרוה, איז זי געווארען ווי א ניי געבארענע. זי האט נאך איין באגעהר: צו זיין אין איקאריען, אויב זי זאל אפילו פערזעהען דערפאר מיט איהר לעבען.“

אין דער צייט האט נאך קאבע אליין ניט געוואוסט, וואו ער וועט גרינדען זיין איקאריען: אין אפריקא, אזען אדער אמעריקא. ער האט זיך אויך גענומען צום ערשטען מאל פערקלערען מוכה די פינאנציעלע מיטלען. „מיר וועלען דארף פער האפען א סך געלד!“ האט ער געשריבען: „געלד צו קויפן דאס לאנד, געלד אויף וועג-הוצאות, אויף געצייג, אויף עסענווארג, געלד צו האבען די ערשטע צייט מיט וואס צו לעבען, אבער געלד“, טרויסט ער זיך, „וועט שוין זיין. געלד מוז ווערען, אונזער אונטערנעהמונג איז דאך די גרויסארטיגסטע און ניצליכסטע, וואס די וועלט האט ווען עס איז געזעהען.“

און געלד איז טאקע געווארען. ניט אומ-זיסט ווערט די איקארישע בעוועגונג געהאלטען פאר א ליכט-פונקט אין דער געשיכטע פון דער גאנצער מענשהייט. די פעגייכטערונג פאר'ן ער-האבענעם ציעל האט אויסגעלאזשען אין די טרע-נער פון אידעאל אלע ברומאלע, אלע ענאאייס טישע אינסטינקטען... דער פרינציפ פון ברור דערשאפט איז ניט געווען פלוז א שיינ-קליינ גענדע פראזע; ער האט אין דער אמת'ן דורכ-געדורנגען די איקאריער ביז די טיפעניס פון זייער נשמה. מען איז פערקאפט געווארען מיט א פיעפער פון זעלבסטאפפערונג, און אין די גע-מיינשאפטליכע קאסע האט מען געטראגען דעם לעצטען סאנטיס.

א מאדנעם טראגישען אנפליק טראגט די דאזיגע בעוועגונג: פון איין זייט זעהן מיר א געוואלטיגע פעגייכטערונג, וואס האט איהר גליירען ניט, א טיעף איינגעווארצלעטע „האפ-ניג“, אז דער אידעאל וועט קום באלד א מקוים ווערען, און פון דער אנדערער שטעהט דער

א טשארטער פון סטייט אילינאָיס, איז קאבע אוועק אין פארוו, וואו ער האט גע'פועלט א רע-וויזיאָן פון פראצעס. איין אפגעלאזיאָנס געריכט האט איהם פרייגעשפראכען, אבער גיך האט אויסגעבראכען דער שטאטס-שטרייך

Coap d-State פון 2טען דעצעמבער 1852, און נאפאלעאָן דער „קליינער“ האט אויסגעוויי-זען דעם אלט-גרויען קאמוניסט פון פראנקרייך. קאבע איז געקומען צוריק קיין איקאריען.

אין דער קאָלאָניע האבען זיך דערווילע אנגעפאנגען מחלוקות און סכסוכים. און פון דער גאנצער אמת'ער גליהענדער „פרודערליעבע“ איז געווארען אן אויסגעפלאזענע איי. אורזאכען זיינען געווען א סך. ערשטענס האט מען נאך דער יוני רעוואלוציאָן אריינגענומען אין דער קאָלאָניע א פולע רעוואלוציאָנערען, וועלכע זיי נען ניט געשטאנען גאנץ שטרענג אויף קאבע'ס קאמוניסטישען פרינציפ. צווייטענס איז געווען צווישען די קאָלאָניסטען א געוויסע צעהל מען שעה, וועלכע האבען מיט'ן קאמוניזמוס לחלוטין גאר ניט געהאט וואס צו טהון, און זיי זיינען געקומען אהער, ווייל זיי האבען שוין איבערגעדענט אלע געטטער אין זייער לעבען פון אוואנטיזם טרוניקער און דאָ האבען זיי גערעכענט אויסצורוהען די ביינער. דריטענס וואס עלטער קאבע איז געווארען, האט זיך אין איהם אלץ מעהר ענטוויקעלט דער גייסט פון אונטאָלעראנץ; ער האט זיך געהאלטען פאר אונפעהלפאר, גאר ווי דער רוימישער פאפסט און ביסאכטווייז האט זיין פערוואלמונג אנגענומען א ריין אטאטראטי'שען כאראקטער. קיין דיקטאטאָר האבען די קאָלאָניסטען ניט געוואלט האבען און נאך א לאנד נען און ביטערן קאמפף איז קאבע ארויסגעטרי-בען געווארען פון איקאריען אויפ'ן בעשלוס פון דער מאיאָריטעט. דאס איז געווען דעם 15טען אקטאבער 1856. דער אלטער קאמוניסט איז אוועק מיט א קליינער קופקע אנהיינגער קיין סענט לואיס, וואו ער איז געשטארבען אין דריי וואָכען ארום.

ווי ווייט קאבע איז ניט געשטאנען פון דעם ריכטיגען וועג צו דער עקאָנאָמישער בעפרייאונג פון דער ארבייטער קלאסע, אלץ אבער פערדינט ער א דאנק פון פראנצויזישען פראָלעטאריאט: ער האט איהם פארט אפגעגעבען זיין גאנץ לע-בען. זיין איינציגער טעות איז בעשטאנען בלויז אין דעם, וואָס ער האָט געוואלט מיט פרודער-ליעבע בעפרייען די מענשהייט פון איהר עקאָ-נאָמישער שטאָפעריי.

ב. מ.

מיט זיינע איקארישע חלומות.

די רעוואלוציאָן האט די ערשטע צייט א ביסעל אפגעשוואכט די פעוועגונג קיין איקא-ריען, ווייל עס איז געפארען געווארען א האָפ-נונג איינצופיהרען דעם קאמוניזמוס טאקע אין פראנקרייך גופא. ווען דער פראלעטאריאט האט אבער באלד דערזעהן, אז מיט זיין כשר'ע בלוט האט ער בלויז געהאלפען דער בורזשואזיע פטור צו ווערען פון א מאָנארכיסטישע רעגירונג, וואס איז איהר געשטאנען אין וועג, האט די פעוועגונג אויפגעלעבט אויף דאָס ניי. אין יוני פאָהרט אב קיין טעקסאס א צווייטע עקספעדיציאָן, דערנאָך ביז'ן 16טען דעצעמבער פיער אנדערע. בסך הכל האבען פערלאזען פראנקרייך 485 איקאריער — מענער, פרויען און קינדער. דעם 18טען דעצעמ-בער איז אוועק אין אמעריקא אויף קאבע.

די צרות, וואס די ערשטע 69 פיאָנירען זיינען אויסגעשטאנען — אי אין וועג, אי אין דער ניי געגרינדעטער קאָלאָניע, — איז גאָר ניט משער צו זיין. פיעלע זיינען געשטארבען פון קדחת, פון הונגער, פון דער שווערער אר-בייט, א פאאר זיינען פון צרות משוגע געווא-רען. אבער די בעגייסטערונג איז נאך אלץ ניט אויסגעלאָשען געווארען: זי האט צו שטארק געברענט און צו לאנג איז זי געלענען אין האר-צען... און ווען אין די רייהען פון די אונגליק-ליכע קאלאניסטען האט זיך בעוויזען זייער גייסטיגער פאטער, דער משיח, דער גואל צדק, האט זיך די בעגייסטערונג וויעדער פונאנדער-געפלאקערט, ווי אין גאר די אלטע צייטען.

די קאלאניע אין טעקסאס האט געטויגט אויף קלאָגען, און א 200 איקאריער זיינען גיך אוועק פון דארטען. די איבערגעבליבענע מיט קאבע אן דער שפיצע, האבען אפגעקויפט א גע-וועזענע קאָלאָניע פון מארמאָנען אין נאָוואַ, (איללינאָיס) וואו מען האט זיך מיט מזל בע-זעצט און גענומען איינפיהרען א קאמוניסטישע געזעלשאפט. די ערד איז געווען א גוטע, געלד האט מען געהאט גענוג, און די קאָלאָניע איז גליקליך אריבער די שווערע צייטען פון פיאָנע-רען-ארבייט און האט אנגעפאנגען צו בליהען. אבער ניט לאנג האט זיך געצויגען די גליקליכע עקזיסטענץ אין קאמוניסטישען גן-עדן.

די חברה איקאריער, וועלכע האבען זיך אומגעקעהרט צוריק קיין פראנקרייך, האבען אן געקלאגט קאבע אין שווינדעל און שאטמאזש (פלעקמיל). קאבע איז געפונען געווארען שול-דיג און פער'משפט צו צוויי יאָהר געפענגניס. אין 1851 נאכדעם ווי איקאריען האט געקראגען

לא ברעש ר

...וירוח גדולה וחק מפרק הרים ומשבר
כלעים... לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש, לא ברעש
ה'. ואחר הרעש אש, לא באש ה' ואחר האש קול
דממה דקה... והנה אליו קול מה לך פה אליהו...
(מלכים, א' ו"ט).

צוערשט האט א שטורעם געפלאזען...
ער האט זיך פאנאנדער געלאזען
מיט ווילדער און שטענדיג אלץ ווילדערער מאכט.
עס האט דער לכנון דער אלטער געקראכט,
און בויען, וואס האבען דורך הונדערטער יאָהרען
קיין איינציגען וואַרצעל, קיין צווייג ניט פערלאָרען —
זיי האבען געבויען זיך שוואַך, און געציטערט
און זיינען אויף שפענער געווארען צושפליטערט...

א פילדער א ווילדער, פערטומעלט דיא אויערן,
א שפראך מיט אמאָל די נאָטור קריגט, די שטוממע...
א בריללעך, א פרומען, עס וואַקסט די מהומה,
אזוי ווי עס וואַלטען פון גיהנום די טהויערן
גאָר פלוצלונג געווארען ווייט — אַפּען,
און ס'וואַלטען, באפרייט פון די קייטען,
פון דאָרטען די שדים אנטלאָפּען,
די וועלט מיט אכזריות צו טייטען...

עס פוקט זיך דער נביא און פרעגט :
„אַ, גאָט פון ישראל, אנטפלעק צו דיין קנעכט,
ביסטו אין דעם שטורעם וואס טומעלט און פרעכט ?
ביסטו אין דער ווילדער מהומה וואס שרעקט ?...
אַ, זאג מיר, ביסטו עס אליין ?“...
און ס'ענטפערט א שטיממע איהם : „ניין !...“

דאן האבען זיך לאנגזאם די הימלען פארדעקט,
דאס ליכט פון דער זונן איז געווארען פארמעקט,
עס האָבען זיך פינסטערע מאַרעם געקליפען,
ווי מחנות פון רוחות, פון שטורעם געטריבען...
די דונקלע לופט ווערט געשטיקטער און שווערער,
עס לאַזט זיך דער היממעל ארונטער אלץ מעהרער,
אזוי ווי די ערד וואַלט א קבר געווארען
און אויבען די וואַלקענס דער דעק פון'ם ארון...

און פלוצלונג... מיט ליארעם דער דוננער קומט אן,
עס פלאטערט, פון פליצען געפלאַכטען, זיין פאָהן.

דורך נאכט־שווארצע מאסען פעוועגען זיך פלאמען,
עס מייסט זיך דער תהום מיט'ן גהינום צוזאמען...
צושראקען, די ריווענפערג פיהלען זיך קלענער,
און חור'ן איבער אין עכא'ס די טענער...

עס ציטערט, פערביטערט, עס וויגט זיך דיא ערד,
עס דאכט זיך אט ווערען
די זון און די שטערען
און אלע פלאנעטען צושטערט...

און ווידער זיך וואלגערט דער נביא אין שטויב,
„א, גאט פון צבאות אין וועלכען איך גלויב,
ביסטו אין די וואלקענס פערחשך'טע מאכט,
וואס בייטען דעם טאג אום אויף דונקעלע נאכט?
ביסטו אין דעם דוננער וואס מורא'דיג קנאללט?
ביסטו אין דעם בליין וועלכער פעלזען צושפאלט?...
אנטפלעק מיר, ביסטו עס אליין?...“
און ס'ענטפערט א שטימע איהם: „ניין!...“

דאן זיינען די וואלקענס און שטורעם פערגאנגען,
דער טיעף־פלויער היממעל איז רוהיג געהאנגען,
אזוי ווי אין גרויסע מחשבות פערזונקען.
דער וואלד האט מיט דורסטיגע ווארצלען געטרונקען
די זאפט פון דער קרעפטיגער ערד שטילערהייט,
און האט אהן גערויש זיינע בלעטער פערשפרייט...
עס האט נאך א דופטיגער ווינטעל געבלאזען,
געגלעט און האליופעט די קרייטער און גראזען...
די זון האט איהר אפענס אוצר פון לעבען
אין שטראהלענדע הויפענס פונאנדערעגעבען...
געווען איז אלץ שטיל, עס האט נאך געפיהלט זיך,
ווי אונטען פון לעבען דעם וואס עס נדען שפילט זיך
די גרויסע און הייליגע דראמא פערפארגען,
און דאס וואס איז טויט היינט וועט פליהען אויף מארגען...
מיט ריחות באלאדען,
אין שטראהלען געבאדען,
אין הייליגען שווייגען
זיך שטרעקען די צווייגען,
און אללעס זיך שטארקט און פארמעהרט...
די קראפט לאנג באהאלטען —
אין טויזענד געשטאלטען
ערשיינט און באווייזט זיך,
אין היממעל צו רייסט זיך,
קליין קול אפער ווערט ניט געהערט...

עס שטראהלט שוין און שימערט דאס אויג פון פראפעט,
עס פיללט זיך זיין קאפ מיט א זעלטענעם ליכט,
עס בייגט צו דער ערד זיין פעגייסטערט געזיכט
און האכט צו דער שטימע וואס רעדט:
„די הייליגע שטילקייט, די רוהיגע קראפט,
איז גאט—יענע מאכט, וועלכע שווייגט און בעשאפט...“
דענווער, קאָל. יחואש.

וואס מיינט טאלסטאי מיט זיין תחית המתים?

פון ל. אקסעלראד.*

און טרייבען איהר ארויס פון הויז. פון דיעזען אויגענבליק אן פערליערט קאטיושא אלץ מעהר איהר בעסערע נאטור און ווערט א מארקט וואאנע, וויא מיר געפינען איהר צעהן יאהר שפעטער.

נעכלידאוו געהט זיך זיין זועג, ער לעבט, שטרעבט און געניסט, אקוראט וויא עס וואלט אין זיין לעבען גאר נישט בעזאנדערס פאסירט. צעהן יאהר שפעטער קומט איהם אויס איין מאָל צו דיענען אלס געשווארענער ריכטער ביי א קרימינאל פראצעס און דארט בעגעגענט ער קאטיושא אלס דיא אנגעקלאגטע אין דעם פראצעס. זיא ווערט בעשולדיגט, אז זיא האָט פערגיפטעט א רייכען סוחר. נעכלידאוו דער קענט זיין פריהערן אָפּפער. פון דעם פראצעס פעהראנדלונגען צייגט זיך דייטליך ארויס דיא אונשולד פון דער אָנגעקלאגטער. דאך ווערט זיא דורך דיא אָבערפלעכליכקייט פון דיא ריכטער פעהאורטהיילט צו 15 יאהר קאטארגא. דאן ער וועקט דאס געוויסען ביי נעכלידאוו און ער ענטשליסט זיך איהר צו רעטען אום יעדען פרייז. אלס זעהר רייכער פירסט און בעדייטענדער אנגעהערער מאן בעזיצט ער דיא מעגליכקייט זיין ציעל צו עררייכען. נעכלידאוו ווענדעט זיך צו אדוואקאטען, סענאטארען און צו דיא וואהל־טהעטיגע דאמען פון דער הויכער געזעלשאַפּט. ער זוכט אויף קאטיושא אין געפענגניס און דארט עפענט זיך פאר איהם א ביז יעצט אונז בעקאנטע וועלט. דיזע ערפאהרונגען מאכען א טיפען איינדרוק אויף איהם. ער דערפיהלט יעצט ערשטענס דיא גאנצע פאלשקייט, אייטעל־קייט און דיא פערברעכען פון דיא העכערע קלאָסען, און צווייטענס דיא לייזען, דיא פערקאָמעהניס און דיא שטענדיגע נויט פון דיא נידריגע קלאָסען. דער לאנגער איינגעשלאָפענער געוויסען ערוואכט אין איהם און גיט איהם קיין רוהע מעהר. צוערשט זוכט ער צו בעפרייען זיין נשמה פון דער לאַסט. ער ענטשליסט זיך צו הייראטעהען דיא קאמארוזשניצע.

חית המתים רופט זיך דאָס לעצטע ווערק פון דעם אלטען ריכטער. וואארום עפעס „תחית המתים“? וואואיז דאָ דער „תחית המתים“ אין דער געשיכטע?

פראַנצן מוזען פעהראנטווארטעט ווערן, אויב מיר ווילען פערשטעהן דיא גרונדאידעע פון דער זען ווערק.

פריהער פאר אללעמען מוז אָבער קורץ ערקלעהרט ווערען דער אינהאלט.

א סטודענט, זעהר א רייכער פירשט, נעכ־לידאָוו, בעזוכט אין דיא זומער מאָנאטען זיינע צוויי אלטע טאנטעס אויף א דאָרף. היר בע־קענט ער זיך מיט א יונגע, 16 יעהריגע, זעהר שעהנע מיידעל, קאטיושא, א לעבעדיגע נאטור, וועלכע האָט זיך געהאָדעוועט ביי זיינע טאט־טעס. זיא איז געווען פון זיי ערצויגען פון קינד־ווייז אָן, און בעטראכט האלב אלס קינד, האלב אלס אַלמער מעדכען. נעכלידאָוו פערליב זיך אין דער מיידעל. דיא לעבעל איז געווען ביי איהם א מין הימלישע יוגענדליכע נייגונג און איז געבליעבען פלאטאָניש, ריין, און אס ענדע פון דיא זוממער וואקאציען פאָהרט נעכלידאָוו אַוועק ניט האָבענדיג געזינדיגט.

אין צוויי יאהר ארום פאָהרט נעכלידאָוו צום קריעג און אויפן וועג שטעלט ער זיך ווי דער אָפּ ביי דיא טאנטע. אין הויז. ער פאר־ברענגט דארט פיער טעג און אין דעם אבענד בעפאר זיין אָפּרייזע פערפיהרט ער דאס יונגע מיידעל. שפעטער ווערט קאטיושא געוואָהר, אז זיא דארף ווערען א מוטטער.

דיא שטריינגע אלטע טאנטעס בעמערקען דעם צושטאנד פון דיא אונגליקליכע מיידעל.

(*) פיר דיא וואָס ווייסען ניט, וועלען מיר ער־קלעהרען, אז דער שרייבער פון דיזע הוי־דאינטער רעסאנטע און בעלעהרענדע קריטיק, ל. אקסעלראד, איז אויכער פון דיא הויפט פיהרער פון דיא סאָציאַליסטישע בעוועגונג אין רוסלאנד, און אויכער פון דיא גרויסע רוסישע דענקער און געלעהרטע פון היינטיגער צייט. — דיא רעדאקציע.

דיא ערביטערטע און קלוגע קאטיושא, וועל־כע לעבט איהם נאָך אלץ, פיהלט, אז ניט דיא נייגונג נור דיא פפליכט טרייבט איהם דערצו. און דארום ווייזט זיא זיין האַנד צוריק. דורך

ניט האָבען קיין וואַהרע עקזיסטענץ. *) דאס וועזען פון מענשענלעכען איז אַלואַ דאָ ריינע, אורשפּרינגליכע פערזנלעכע.

דער געדאַנק איז דאס ממשות'דיגע אין איהם. דער געדאַנק איז דער מענש. דאָ וועלט איז אויך דער געדאַנק. דאס חומרות איז גאָר ניטאָ, דאס דאכט זיך דעם מענשען נאר אַזוי אַז עס איז דאָ.

אויף דאָ ערשטע שטופען פון דעם מענשענעם זיין אויף דער וועלט דערקענט דער מענש נאָך ניט אַז ער איז אין אמת'ן נאָר געדאַנק, ער פיהלט דאס בלויז; ער האָט עפעס אַן אַה-נונג דערפון, ער ווייסט דאס נאָך אָבער ניט אויף קלאַהר. דאָרום פיהלט זיך דער מענש דאָן אַלס צוויי מענשען, צווייערליי „איד“—דער חומרות'דיגער „איד“ וואס דאכט זיך איהם פון ערפאָהרונג, און דער פערזנלעכער איינ-הייטליכער „איד“.

„איד“ דאָ חומר, „איד“ דאס שטיק פלייש, וואס מיר דאכט זיך פון ערפאָהרונג אַז איד בײַן—דיעזער „איד“ פיהלט זיך נאר אין דאָ געדאָנקען, אין דאָ אייביגע ענדערונגען פון דאָ זאכען אַרום, אין גענום (תענוג), אין חשק האָ-בען און אין נאָכגעבען דעם חשק, קורץ אין דעם חומרות וואס דאכט זיך בלויז אַז עס איז עפעס; און דאָרום איז דייעזער מין „איד“ אויך נאָר אַין איינערדעניש, אַ דמיון, אַ „כימערע“.

דיעזער מאַטעריעלער „איד“ האָלט זיך דאָ-רום שטענדיג אין איין ענדערן. „איד“ דער חומר פון היינט בין ניט דער זעלבער וויאָ פון געסטערן. מיין „איד“, וועלכער האָט געסטערן געפיהלט, עקזיסטירט פיר מיר היינט ניט מעהר, ווייל ער היינט אָפּ פון דאָ עמפּפּירדונגען און פערשווינדעט מיט זיי. דייעזער ניט-ממשות'דיגער, וועכעלנדיגער „איד“ האָט אויך קיין צוקונפט ניט, ווייל מאַרגען איז מיין היינטיגער, עמפּפּיר-דיעזער.

(*) ווען דעם לעזער אַרט קשיות אויף דייעזער הקירה פון טאָלסטאָי. — ווען ער בעגרייפט ניט וואָס הייסט דאָס אַזוינס אייגענליך, אַז דאָס חומרות איז נאָר אַן איינבילדונג? וויאָ אַ פערשטאַנד זיין שטאַף אַהן אַ בשר-ווד'דיגען מענשען וואָס האָט דעם פערשטאַנד? וויאָ קען דאָס הוילע דענקען זיין דאָ כממשות און אַלץ וואָס האָט ווירקן לויף אַ ממשות זיין „איינבילדונג“? וויאָ קען לעבען זיין טויט און טויט לעבען? — ווען דעם לעזער אַרט דייעזער און נאָך אַזעלכע קשיות, זאָל ער ניט מיינען, אַז דאָס איז, ווייל ער פערשטעהט נאָך ניט גענוג וואָס טאָלסטאָי מיינט. עס איז ניטאָ מעהר צו וויסען! דאָס איז גאָר ניט אַזאָ געדאַנק וואָס קען זיך לייגען אויפן נייכטערנעם נאָטורליכען שכל. דאָס איז-אַ חלום, קבלה, נסתרות. טאָלסטאָי זאָגט דאָן אַליון, אַז דער „פער-ניכטעם שטאַף“ איז „אונערקלעהרבר“... דאָ רעדאָקציאָן.

נעבלידאָו'ס איינפלוס ווערט זיך בעפרייט פון דער קאטאָרגע, אָבער ניט פון פערשיקונג.

נאָך דעם וויאָ נעבלידאָו האָט דאס אַלץ דורכגעמאַכט און דורכגעלעבט פערטיעפט ער זיך אין דעם יעוואַנגעליום (דאָ קריסטליכע תורה), וועלכער דעקט איהם יעצט אויף דעם וואַהרען זינגען פון לעבען. דערמיט שליסט דער דיכטער זיין ווערק.

דער שלום פון דעם ראָמאַן ערשיינט אונז עפעס גאנץ אונערוואַרטעט און צופעליג. אַזוי האָבען עס אויך געפיהלט דאָ רוססישע קריטיקער. וויאָ אַזוי דען, אויף וועלכער ווייזע, פער-נען דאָ ערשטוינטע קריטיקער, זאָל דער יעוואַנגעליום בעזייטיגען דאָ שרעקליכע קרומקייטען פון דער יעצטיגער וועלט, וויאָ זיי זינגען געשלי-דערט אין זיין „תחית המתים“?

דייעזע שטוינען און דייעזע פראגען, אָדער דיכטיגער דייעזע איינווענדונגען פון דער קריטיק זיינען פאלשטענדיג בערעכטיגט, דאָך טרעפען זיי ניט דעם קערן פון טאָלסטאָי'ס ווערק.

דאָ פראגע מוז געשטעלט ווערען אַזוי: אין וואָס בעשטעהט דאָ גרונד אידעע פון דעם דיכטער, און איז דייעזע אידעע פסיכאָלאָגיש און דאָ הויפט העלדען ריכטיג דורכגעפיהרט?

דייעזע פראגע, וועלכע איד האָלט אַלס דאָ צענטראַל פראגע, בלייבט אונאויפגעקלעהרט, ווען מען לאזט אָן אַ זייט דאָ פילאָזאָפיע פון דעם פערזאָנלעכער אין אַלגעמיין.

אידער מיר נעהמען זיך דאָרום צו דאָ פסיכאָלאָגישע אַנאַליזע פון דעם ווערק, וועלען מיר געבען אַ קורצע פארשטעלונג פון דעם פער-פאַסערס אַלגעמיינעם געדאַנקענאָנג; פון זיין פילאָזאָפיע איבער דאָ וועלט און דעם לעבען — אַ פילאָזאָפיע פון ספעקולירטע „סתרי תורה“.

זיין פילאָזאָפיע איז פאלגענדע: דאָ מאַטעריע, דער חומר, האָט קיין שום ממשות ניט, ער איז נאָר אַ דמיון, אַן איינבילדונג, אָהן שום האַפּט. אַ האַפּט, אַ ממשות, האָט נאָר דער שכל, דאָ פערזנלעכע.

דאָ פערזנלעכע (דער שכל המפשט) איז דער וועלט-שטאַף, אַלס שטאַף בילדעט דאָ פערזנלעכע דאס וועזען פון לעבען. דייעזע פער-זונפט ווערט אונז געגעבען פון דער נאטור. זיאָ אונערקלעהרבר, ווייל דורך איהר ווערט אַלעס ערקלעהרט. זיאָ איז דאָרום דער ערשטער אורשפּרינגליכער עלעמענט, פון וועלכען עס קומט אַרויס דאס גאנצע דענקען און דאס גאנ-צע זיין. דאָ מאַטעריע, (חומרות), דאָנעגעי, איז אַן איינבילדונג, אַ כימערע, וועלכע קען

וואס בין איך?" אין דעם געדאנק דערקענט ער זיך אליין. און דער אמת'ער זיין פון מענשען לעבען ליעגט אין טראכטען אָט פון ריעזען אַב־זאָלמען דערקענען זיך זעלבסט, ווייל אין דעם איז ניטאָ קיין גרענעץ ניט אין פלאץ און ניט אין צייט.

איז הויצא לנו מזה, אז דאס וואהרע לעבן פאנגט זיך אָן נור ווען מיר קענען בייקומען אין גאנצען דיא מאטעריעלע פערזענליכקייט אין אונז. וויא נור דער אמת'ער איך, דיא פער-נופט, ווערט אָפגעטהיילט פון זייער טהירישע פערזענליכקייט און גיט זיך אָפ צום אמת'ן איך, איז ער דעם טויט פיינקומען. דער מאַמענט אין וועלכען דער מענש ווערט גלייכ-גילטיגער צו דיא ערבישע עקזיסטענץ און דאס וועלען און שטרעבען פון דער מאטעריעלער פערזאן הערט אויף, איז דער מאַמענט פון „תחית המתים“.

דיא דורכגעלערטע און ערוואָרבענע איבער-צייגונג פון דיא נויכטיגקייט פון זיין מאטעריעלע עקזיסטענץ פיהרט דעם מענשען צוריק צו זיין אורקוועלע. דיעזער ריקקעהר בעדייטעט דיא פערבינדונג מיט גאָט, דאס הייסט מיט דער אין אונז ווירקענדע פערזענפֿוט, וועלכע בילדעט דאס גאנצע לעבען. דער פערלוסט פון דעם וויללען צום מאטעריעללען עקזיסטענץ איז דאָרום דער תחית המתים.

דיא אויפגעבונג פון דעם מאטעריעללען איך, אָדער וויא טאָלסטאָי רופט עס, דעם טהיער'רישען איך, מוז נויטהווענדיגער ווייזע פיהרען צו אַבסאלוטע דעמיהיגקייט און פאַסיוויטעט, ווייל יעדער קאמפף אין דער אויסענוועלט איז דאָך נאר צוליבע דעם שטרעבען צו דער זעלבסט-ערהאלטונג פון דעם מענשענס טהירישע פער-זענליכקייט.

ווייטער בריינגט דאס, וואס דער מענש הויבט זיך אַרויס פון זיין טהירישע פערזענליכ-קייט—צום אינדיווידואליזמוס (צום געדאנק אז יעדער דארף זיך גיין זיין וועג, אז מען דארף ניט זיין צוגעבונדען צו אַ געזעלשאַפטס-אָרד-נונג) און צו אינדיפערענטיזמוס (גלייכגילטיג-קייט). יעדער איינער דארף אויפשטעהן תחית המתים דורך דיא איננערליכע ווירקונג פון דיא וואהרע פערזענפֿוט און קומען צו זיך זעלבסט דורך זיינע אייגענע איננערליכע געזעצע. דערי-בער איז צו פערווארפען יעדעס געזעץ, יעדע שטאטאליכע איינריכטונג, ווייל זייער צוועק איז דאָך נאר צו ערהאלטען דיא טהירישע פער-זענליכקייט.

דער וואס שטעהט אזוי אויף תחית המתים דארף דאָרום ניט אנערקענען דיא רעגירונגס-

דענדער „איך“ מעהר ניט פאַראַן. דיווען „איך“ פעהלט אויך דיא געגענווארט, ווייל דיא גע-גענווארט איז ניט מעהר וויא דער גרענעץ צווי-שען דער פערזאנלעכקייט און צוקונפט.

דיעזער חומר'דיגער „איך“, וועלכער איז דורך געבורט אויף דיא וועלט געקומען, מוז אין דיא דונקלע נאכט פון פערניכטונג פערשווינד-ען.

יעדע ענדערונג פון אָרט און צייט איז אַ טויט פון דיווען „איך“, ווייל ער איז בעגרענעצט פון אָרט און צייט. דאס גאנצע לעבען פון דיע-זען מאטעריעלע „איך“ איז דאָרום נאר ניט מעהר וויא אַ רייהע פון אָבשטאָרבונגען, טויט-מאָמענטען, און יעדער נייער מאָמענט איז אַ קבורת-מאָן. קורץ דיא מאטעריעלע עקזיס-טענץ איז אַ גרויזאמער חלום. אלס מאטעריע-לעך וועזען עקזיסטירען מיר נארניט, ווייל מיט עקזיסטענץ מוז מען פערשטעהן עוויגקייט.

גאנץ אנדערס ערשיינט אינזער פערניכט-טיגעס וועזען, דער איינהייטליכער איך.

וויא דיא עמפֿינדונגען זאלען זיך אין מענ-שען ניט בייטען און ענדערן, ווייסט ער דאָך מיטן שכל אז ער איז אלע מאָל דער אייגענער און קיין מאָל ניט קיין אנדערער. אלס איינהייט ווייס איך אז איך בין היינט דער אייגענער וואס נעכטען, כאַטש אין דער מאטעריעלער ערפֿאהר-ונג האָב איך נעכטען גאנץ אנדערע עמפֿינד-ונגען דורכגעלעבט וויא היינט.

און דיעזען „איך“ וואס בלייבט אלע מאָל גלייך דערזעלביגער אין אַללע ענדערונגען פון דיא עמפֿינדונגס-צושטענדע, קען מען נאָך גע-ווינען ווען מען טהוט זיך אין גאנצען אויף פון דיא עמפֿינדונגען (התפשטות הגשמיות), אָדער, ריכטיגער געזאגט, ווען מען קען בייקומען אין זיך יעדען בשררודם'דיגען חשק און געפֿיהל. און דאס אמת'ע לעבען, דער אמת'ער עקזיס-טענץ פון דעם נעקענדען וועזען ליעגט אין דיעזען „איך“ וואס פיהלט זיך אימער „איך“, אימער דער אייגענער, קיין מאָל ניט אנדערש, קיין מאָל ניט אונטער אנדערע פיהלונגען.

דיעזער „איך“, וואס היינט ניט-אָב פון קיינע עמפֿינדונגען, ווערט ניט און פעהרעהט ניט, ווייל ווערען און פעהרעהן איז פערבונדען מיט פלאץ און צייט. דער איינהייטליכער פער-ניכטיגער „איך“ קען ניט קיין טויט, ווייל טויט איז גערינדעט אויף עמפֿינדונג. דיעזער וואהרער, אונשטערבליכער „איך“ בעשטעהט, קורץ געזאגט, אין פערגליווערטען ווידעהאָלען „איך בין איך“. אין דיעזען געדאנק געפינט ערשט דער פערזענפֿוט „איך“ דעם ריכטיגען ענטפער אויף דיא פראגע „ווער בין איך און

פעל, האָט געזאגט דער קוטשער, אָפּקעהרענדיג זיך.

אימיצער האָט זיך צולאָסט.

„זאָג מיר אין וועמען גלויבסטו?“ האָט געפרעגט איינער פון דיא צוהערער, אַ מאַן אין מיטעלע יאהרען.

„איך האָב קיין גלויבען, האָט געענטפערט דער אַלטער, ווייל איך גלויב קיינעם נישט, אויך סײַ מיר.“

„אָבער וויא קען מען זיך גלויבען? מען קען דאך האָבען אַ טעות, האָט זיך היער אַרײַנגעמישט נעכלידראוו.“

„אָ, קיינמאָהל אין לעבען, האָט געענטפערט דער אַלטער ענטשיידען, שאַקלענדיג מיט'ן קאָפּ.“

„ווארום גיבען עס דען פערשיעדענע גלױבענעס?“ האָט געפרעגט נעכלידראוו.

„עס גיבען פערשיעדענע גלױבענעס, ווייל מען גלױבט אַלץ אנדערע און נישט זיך זעלבסט, אויך איך האָב געגלױבט דעם מענשען און האָב געבלאנדזשעט וויא אין ווילדערנעס. איך האָב זיך אזוי פערוורט, אז איך האָב מעהר נישט גע- האָפט אַרױסצורױהען זיך. סטאַראַווערצעס און נאָוואַווערצעס, סובאַטניקעס, פאַפּאַווצי און בעזפאַפּאַווצי, אַוסטריאַקען, מאָלאַקאַנען און סקאַפּצי—יעדער איינציגער פון דיזע גלױבענעס בעהויפטעט צו זײַן דער איינציגער אמת'ער. און נון זײַנען זיי אַללע צוקראכען וויא בלינדע הינטלעך. גלױבענעס זײַנען דאָ פיעלע, אָבער, דער נײַסט איז נאָר איינער, אין מיר, אין דיר און אין איהם. אַלוא, זאל יעדער גלױבען זײַן אייגענעם נײַסט און אַללע וועלען זײַן פּעראַיי- נײַט. זאל יעדער זײַן פאַר זיך און אַללע וועלען זײַן צוזאַמען.“

דער אַלטער האָט געדערט מיט אַ הויכער שטימע און האָט זיך אַלע ווילע אַרומגעקוקט, ער האָט וואַהרשיינליך געוואַלט, אז וואס מען- ליך מעהר מענשען זאַלען איהם הערען. „שױן לאנג וויא איהר גלױבט אזוי?“ האָט געפרעגט נעכלידראוו.

„איך? שױן לאנג. זיי פערפאלגען מיך שױן דריי און צוואנציג יאהר.“

„וויא?—פערפאלגען?“

„אזוי וויא מען האָט כריסטוס פערפאלגט, זא פערפאלגט מען אויך מיך. מען פאקט מיך און פיהרט מיך צו דיא ריכטער, צו דיא גלחיס, צו דיא געלעהרטע, מען האָט מיך אין דול-הויז אַרײַנגעזעצט. אָבער מען קען מיר נאָרניט טאָהן, ווייל איך בין דריי. „וויא רופט מען אייך?“ פּרעגען זיי. זיי גלױבען, איך וועל זיך אַנרופען מיט אַ נאָמען. אָבער איך נעהם זיך קיין נאָ-

געווען, אָבער אויך געגען זיי נישט קעמפּפּען, ווייל יעדער קאַמפּף איז פערבונדען מיט טהיערי- שע עמפּפּינדונגען. דער אמת, „ווינעשטאַנער“ קעמפּט נישט נאָך. אויסען נור אינעווייניג אין זיך. ער צערשטערט דיא רעגירונג און דיא גע- זעץ דערמיט, דאס ער פערניכטעט אין זיך אַלע בעציהונגען צו זיי. דער מַנטה און גלױבגלױטיג- קייט, דאס זײַנען דיא לעצטע פאלגען פון דיזע פרינציפּען.“

אַט דאס זײַנען דיא גרונדציגע פון טאַל- סטאָי'ס קעהרען, און ער מײַנט, אז דאס איז אויך דער הויפט געדאַנקען פון יעוואנגעליים, (דעם קריסטענטהום), דען ער בעטראכט דאס ביסעל בודהיזמוס וואס שטעקט אין דיא קריסט- ליכע ביבעל אַלס דאס וואהרע וועזען פון וואהר- יען קריסטענטהום.

דיזע גרונדאידעע ווערט ספּעציעל אויסגע- דריקט ביים שלום פון דעם ווערק „תהית המתים“ פון דעם נאמענלאזען מענשען, וועלכען נעכלידראוו בעגעגענט איידער ער קעהרט זיך צו צום יעוואנגעליום. נעכלידראוו'ס קוטשער פּרעגט דיעזען אַלטען:

„אָבער, אַלטער, ווארום מאַדליעסט דא זיך נישט? ביסטו דען נישט געטויפט?“ „צו וועמען זאל איך דען בעטען? האָט געענטפערט דער אַלטער מיט אַ קלאָהרער שטיי- מע.“

„דאס ווייס דאך יעדער, צו וועמען? צו גאָט!“ „וואו איז ער, דיזער גאָט? צייג איהם מיר.“

אין דעם אויסדרוק פון דעם אַלטען איז גע- ווען עטוואס זאָ ערנסטעס, זאָ פּעסעטעס, אז דער פוהרמאַן האָט געפיהלט, אז ער האָט דא צו טאָן מיט אַ שטאַרקערן מאַן. ער איז געווארען עט- וואס צוטומעלט, אָבער ער האָט עס נישט גע- וואלט אַרױסצייגען, און אום זיך נישט צו בלאד- מירען ביי דעם עולם אַרום, האָט ער זיך בע- מיהט נישט שטום צו בלייבען און האָט שנעל געענטפערט:

„וואו איז גאָט? דאָס ווייס דאך יעדער אין היממעל.“

„ביסטו דען דארט געווען?“

„איך בין נישט געווען, אָבער אַללע ווייסען, אז מען דאַרף האָט בעטען.“

„קיינער האָט נאט ווען עס איז געזעהען, האָט געזאגט דער אַלטער. דער איינגעבאַרענער זוהן, וועלכער איז אין פאטערס שױם, דער האָט עס אונז אָנגעזאגט.“

„מיר שײַנט, אז דא ביסט קיין קריכט, נור אַ טיפּפּעל דיענער. דא דיענסט דעם טיי-“

פון צייט און פלאץ. ער איז איממער געווען און וועט איממער בלייבען, ווייל ער האָט זיין וואהרעם לעבען אריבערגעטראגען אויסערהאלב פון דער ערדליכער עקזיסטענץ. ער האָט גארניט געגען דעם צאר, ווייל ער פיהרט ניט אויס זיינע בעפעהלע. דיווער אלטער איז דער זיענער איבער דער וועלט ווייל ער איז איהר ביינעקומען.

דיווער פאנטאסטישער וועזען איז קיין אויס-נאחמע אין טאָלסטאָי'ס ווערקע. ער פערפאלגט דעם דיכטער שטענדיג וויא אַ שאַמען און ציהט זיך דורך אללע זיינע ווערקע.

נאָך אין זיין אלטען ווערק, „קינדהייט, קנאכענאלטער און יוגענד“, געפינען מיר אַ וואנדערער גרישא, וועלכער איז דורך פייניגען זיך בייגעקומען, זיין לייב מיט וואונדען בעדעקט איז דיווער געטליכער מענש הייטער, גליקעליג און צופריעדען אין דעם אינערליכסטען פער-קעהר מיט דער גאָטטהייט. גרישא מאַכט אַ גרויסען איינפלוס אויף דעם יונגען העלד, וועל-כער זוכט דיא אבסאלוטע וואהרהייט און דעם וואהרען זינן פון לעבען.

אין „קריגע און פריעדען“ איז עס ווידער דער אלטער סאלדאט קארטאציעו, דיווער פאנ-טאסטישער וועזען פון וועמעס מויל עס פליסען געטטליכע וואהרהייטען, און דער גראף בעזור כאָוו געפינט אין זיינע רייך דיא אויפדעקונג פון דעם וואהרען זינן פון לעבען.

ווייטער ווידערהאלט זיך דיוע פיגור אין „מאכט דער פינסטערניס“, און אין אללע קליינע ערצעהלונגען, וועלכע טאָלסטאָי האָט געשאפן ספעציעל פירן פאלק. איבעראל וויא אין „תחית המתים“ ערשיינט דער נאמענלאזער מענש, דיוע געהיימניספאלע פיגור, אלס מוסר-טער, וויא צו פערטייטשען דעם יעוואנגעליום און דיוע פיגור האָט אַ מעכטיגען איינפלוס אויף דעם הויפט־העלד.

יעצט קענען מיר שוין דיא גרונד אירדעע פון „תחית המתים“. לאַמיר־זשע נון זעהען וויא דיוע אירדעע איז פסיכאלאגיש בעגרינדעט אין דורגעפיהרט אין דעם הויפט העלד אין נעכלידראו.

(שלום פאלגט).

מען. איך האָב אלעס אָפגעזאגט. איך האָב קיין נאָמען, קיין היים, קיין פאטערלאנד, איך האָב גארניט. איך בין פיר מיך אליין. וויא הייבט איך? — מענש. וויא אלט בין איך? דאס צייל איך ניט, זאג איך, און מען קען עס ניט נאָכ-צעהלען, ווייל איך בין אימער געווען און וועל אימער זיין. פון וועלכען פאטער און פון וועל-כער מוטער ביסטו? פרעגען זיי. איך האָב קיין פאטער און קיין מוטער אויסער גאָט און דיא ערד, ענטפער איך. גאָט איז מיין פאטער און דיא ערד, איז מיין מוטער. און דער צאר, פרעגען זיי, אַנערקענסטו איהם? — ווארום זאל איך איהם ניט אַנערקענען? ער איז צאר איבער זיך און איך בין צאר איבער זיך. נו, זאגען זיי מיט דיר צו שפרעכען — — — איך ענטפער: איך בעט אייך דאך ניט מיט מיר צו „שפרע-כען.“ און אזוי קוועלען זיי מיך.

„וואוהין געהט איהר יעצט?“ האָט גע-פרעגט נעכלידראו.

„וואו גאָט וועט מיר פיהרען. איך אַרבייט; איז ניטאָ קיין אַרבייט, בעטעל איך. האָט גע-שלאָסען דער אלטער, בליקענדיג שטאַלץ אַרום אויף זיינע צוהערער.“

דיא שיף איז צוגעקומען צום ברעג. נעכליד-ראו האָט אַרויסגענומען זיין בייטעל און אָנגע-באָטען דעם אלטען געלד, אָבער דיווער האָט עס צוריקגעוויזען.

„דאס נעהם איך ניט, איך נעהם נור ברויט“, האָט ער געזאגט.

„פערצייה מיר.“
„איך האָב ניט וואס צו פערצייהען. דיא האָסט מיר ניט בעליידיגט און קענסט מיר ניט בעליידיגען.“

* * *

עס איז קלאהר, אז דיווער אלטער לעבט נאָך טאָלסטאָי'ס לעהרען. ער האָט קיין נאָמען; ווייל דאס געהערט צו דער קינסטליכער שיינ-בארער וועלט. ער האָט קיין היים, קיין פאטער-לאַנד, ער האָט גארניט. ער איז פיר זיך. ער איז אַ מענש און אלס אַזעלכער לעבט ער אין דער עוויגקייט. ער צעהלט ניט זיינע יאהרען, וויי-דערמיט וואס ער איז בייגעקומען זיין שטערב-ליכע פערזאן האָט ער פערניכטעט אלע גרענצען

פֿרייז שטרייט פֿראגען.

עקאנאמישע און מאטעריעלע פֿערהעלטניסע אין דעם לעבען פֿון אידישען פֿאלק און ארום איהם, וועלכע האבען געווירקט איהם צו ערהאלטען, און בעווייזט וויא אזוי האבען זיי געווירקט.

מיט דעם איז נישט געזאגט, אז עס האבען נישט געקענט זיין אנדערע אורזאכען וואס האבען אויך געהאלפֿען אין דיא דערהאלטונג פֿון אידישען פֿאלק. עס מעג זאגאר זיין איינעם מיינונג, אז דיא אנדערע אורזאכען האבען מעהר געווירקט אין דעם וויא עקאנאמישע, אבער יעדער פֿער-ניכטיג דענקענדער מענטש וועט דאך וועניגס-טענס צוגעבען, אז עקאנאמישע אומשטאנדען האבען אויך געווירקט, טא איז דיא אויפגאבע צו צייגען וועלכע און וויא אזוי זיי הא-בען געווירקט. וועגען דיא אנדערע אורזאכען פֿרעגט מען דא גיט. וועגען זיי וועט'אן אנדערס טאג דיסקוטירט ווערען. און אויך איז נישט גענוג צו זאגען סתם אין דער וועלט אריין: עס זיינען געווען „געוויסע“ אומשטאנדען. איהר מוזט ציי-גען וועלכע און בעווייזען איבערצייגענד וויא אזוי זיי האבען געווירקט.

געדענקט אויך, אז דער ענטפער דאס דיא אונטערדריקונג און פֿערפֿאלגונג האט געווירקט דאס אידישע פֿאלק צו דערהאלטען פֿערשטערקט בלויז דיא פֿראגע. מיר פֿרעגען דאך עבען, ווארום האט גראדע דיא אונטערדריקונג טאקי דער-שטיקט אללע אנדערע אלטע פֿעלקער און דאס אידישע פֿאלק נישט? זיינען דען בכל, אשור, מצרים, פרס, ננוה, כשדים, ארם, רומא, געשטאר-בען „בנשיקה“, דורך דעם וואס מען האט זיי געגעבען בירגערעכט ביי דיא פֿעלקער וואס הא-בען זיי עראָפֿערט? גראדע דיא פֿערניכטענדע געוואלט פֿון זייערע געגנער האט זיי דאך אויסגע-ראטעט. טא פֿארוואס האט דיעזע געוואלט דאס ביי דיא אידען נישט געקענט אויספֿיהרען?

דיא אייגענשאפטען פֿון דיא אידען? דיא שפֿארטאנער זיינען געווען דאס צעהעסטע פֿאלק פֿון אלטערטהום, און זיי זיינען אויך פֿערניכטעט געווארען. און אט איז דאך גאר פֿערניכטעט גע-ווארען א פֿאלק מיט אפסאלוט דיעלכע גע'ירש-

ערשטע שטרייט פֿראגע:

וואס האט פֿערהיט דאס אידישע פֿאלק פֿון אונטערגעהקן?

נאך א וואָרט פֿון דער רעדאקציען.

יט העכסטער פֿריידע
קענען מיר בעקאנט
מאכען, דאס איז דיא
קורצע צייט פֿון וועניגער
וויא צוויי וואכען, צווישען
דעם ערשיינען פֿון

דיא אפֿריל-נומער „צוקונפט“ ביז צום 15טען אפֿריל, זיינען אריינגעקומען 12 אנטווארטען אויף דיעזע פֿראגע און אלע זיינען זעהר פֿערניכטעט געשריעבען.

דאס איבערטערפט ווייט אונזער ערוואַרטונג. און דאס איז ווירקליך זעהר ערפֿעהליך, דען דא האנדעלט זיך דאך וועגען א העכסט ערנסטע און אינטעליגענטע פֿראגע און דיא אללע אריינגע-שיקטע אנטווארטען זיינען פֿון אזעלכע וואס הא-בען נאך קיין מאָל נישט געשריעבען אין קיין זשור-נאל.

מיר דרוקען דא דיא פעסטע אנטווארט וואס איז אריינגעקומען ביז צום 15טען, (וויא מיר הא-בען בעשטימט). פֿון א שרייבער פֿון אויסערהאלב ניויאָרק, וועלכער איז אונז וויא דיא לעזער אב-סאלוט אונבעקאנט. פֿון דיא איבריגע אנטוואר-טען זיינען אויך דא אייניגע, וואס וועלען נאך 'הומען אין פעטראַכט אין דיא אויסוואהל פֿון דיא ווייטערע אנטווארטען. אבער נאר אייניגע. דיא איבריגע, כאַטש זיי זיינען אויך זעהר פֿערניכט-טיג געשריעבען, קענען אבער נישט אין פעטראַכט קומען, ווייל דיא שרייבער פֿון זיי האבען שוין גאר נישט בעגריפען וואס דיא פֿראגע איז.

מיר וועלען דאס דעריבער היער נאך קלאַרער מאכען:

דא איז געשטעלט א „פֿאל“: „געפינט דיא

זער צייטשריפט פיר דיעזען צוועק.

דיעזע פיער פונקטען מוז מען נעהמען אין אנבעטראכט ווען מען וויל דאס דיא אנטווארט זאל האבען וועלכען עס איז וויסענשאפטליכען ווערט. מיר וועלען דא דיא 4 פונקטען אפישל נעהמען בעטראכטען.

(1) דיא קלארע, ריכטיגע און פרעזיעזע שטער לונג פון דער פראגע. וואס מיינט דא דער פראגע שטעלער מיט דעם „אידישען פאלק“ און מיט דעם „פערמיטען פון אונטערגאנג“? מיינט ער אז דאס וואס מיר רופען היינט אידען—נעמליך א געוויסע גרופע מענשען אין דיא פערשידענע וועלט־טהיילען, וועלכע האבען א געוויסע רעליגיאז—אז דיעזע אידען האבען זיך ערהאלטען ריין אלס א ראססע פון אמאליגע צייט מען ביז היינטיגען טאג? אין דיעזען פאלל איז דיא פראגע זעלבסט פון קיין ווערט, הען דיא אידען האבען זיך ביט ערהאלטען אלס א ראססע. עס איז איבערהויפט גאר ניטא, אין דעם ריכטיגען זינען פון'ס ווארט, א אידישער ראססע. עס איז דא ניט דער פלאטץ זיך מיט דער יאסנער פראגע פון אידען צו בעשעפטיגען. עס איז גענוג דא צו אנדריטען אויף אייניגע וויכטיגע פאקטען. פיעלע בעריהמטע אנטראפאלאגען (דיא וואס בעשעפטיגען זיך מיט דער וויסענשאפט פון דער קערפערליכער און גייסטי ליכער ענטוויקלונג פון דעם מענשען פון דער אוראלטען פארגעשיכטליכע צייט ביזעצט) און עטנאלאגען און עטנאגראפן (דיא וואס בעשעפטיגען זיך מיט דער נאטורליכע שייכטע פון ראצן און פעלקער) זיינען געקומען צום שלום, נאך פיעלע פארשיונגען, דאס אידען בעשטעהען יעצט פון א מייסונג פון פיעלע ראסען. אין דעם פערלויף פון דיא לעצטע 4 טויזענד יאהר האבען זיך דיא אידען שטארק אויסגעמישט מיט פערשידענע פעלקער, וויא דיא חיתים, אמורים, אדומים, און אנדערע פעלקערשאפטען. וועלכע האבען געלעבט אין כנען נאך איידער דיא ישראלים האבען אייניגענומען דאס לאנד; מיט גרעקען (יונים), רוים, מער, אסיריאנער און אנדערע פעלקער אין דער צייט פון דעם בית שני, און אונטער דער העררשאפט פון דיא גרעקען און דיא רוימער. ביט צו ריידען פון דיא אידען אין נאָרד־אפריקא, וויא אין טוניס, מאראקא, אלגעריע, און פון דיא אידען אין כינא, האבען זיך דיא אידען שטארק פארמישט אין דיא אייראפעאישע לענדער; וויא

ענטע פאלקס־פייכאלאגיע וויא דאס אידישע, טאקיי א פאלק ישראל,—דאס פאלק ישראל! (מלכות ישראל). דיא געבליבענע אידען זיינען דאך ניט דאס פאלק ישראל נאר דאס פאלק יהודה—נאר 2 שבטים פון יעקב'ס 12—וועהר רענד מלכות ישראל מיט 10 שבטים איז דאך ווירקליך פערניכטעט און פערשוואונדען געווארען, און גראדע דורך אונטערדריקונג! אלזא האט דאך געמוזט זיין און ארום דיא פערטריבענע פון מלכות יהודה אזעלכע ספעציעלע אומשטענדען וואס האבען זיי פעהריט פון דער דריקט ווערען; נון איז דא דיא אויפגאבע; געפינט דיא עקאנאמישע און מאטעריעלע פון דיעזע אומשטענדען!

* * *

און אט איז דער....

וואס האט פעהריט דאס אידישע פאלק פון אונטערגאנג?

אייניגע פארבעמערקונגען זיינען דא זעהר וויכטיג, בעפאר איך געהע איבער צו דער אנטווארט.

ווען עס האנדעלט זיך אום א פראגע פון אזא גרויסער וויסענשאפטליכער בעדייטונג וויא דיא אויבערגעשטעלטע, און ווען, אויסערדעם, דיא אנטווארט מוז געגעבען ווערען פון א געוויסען פילאזאפישען שטאנדפונקט, זא וויא היער, צום ביישפיעל, וואו דיא אנטווארט מוז זיין פון דעם היסטאריש־מאטעריאליסטישען שטאנדפונקט,—דאן מוזען קומען אין אנבעטראכט דיא פאלגענדע פונקטען:

- (1) דיא קלארע, ריכטיגע און פרעזיעזע (טאטשנע) שטעלונג פון דער פראגע זעלבסט, דאס הייסט, וויא ווייט דיא פראגע איז וויסענשאפטליך אין קלארע און עקזעקטע טערמינען אויסגעדריקט, און וויא ריכטיג זיינען דיא פאקטען וועלכע דיא פראגע שלעסט איין איז זי.
- (2) דער אומפאנג פון דער פראגע, וויא פיעל פאקטען דיא פראגע שלעסט אין זיך איין.
- (3) דיא ריכטיגע בעדייטונג פון דעם שטאנדפונקט זעלבסט פון וועלכען דיא אנטווארט מוז זיין, און

(4) ווען דיא אנטווארט ווערט געגעבען אלס אן ארטיקעל אין א צייטשריפט, זשורנאל, וויא פיעל פלאטץ דעם שרייבער איז ערלויבט אין דיע

גלאט אידישע ראססע האבען דיא אידען זיך ניט ערהאלטען. און דאס נאך ניט אכטענדיג אויף אלע גינסטיגע אומשטענדען, וויא דיא שטרענגע אפגעזונדערטהייט פון דיא אידען, דיא אלע פער- באטע פון דער תורה און דעם תלמוד, זיך ניט מתחתן צו זיין מיט דיא אומות העולם.

ניט נאר איז יעצט אפסורד צו רעדען וועגען א אידישע ראססע, עס איז אויך גאנץ קינדערש צו ריידען וועגען א קיום פון דעם „שוואכען ישראל“, וויא דיא איינלייטונג צו דער פראגע דריקט זיך אויס (*). אים פערגלייך מיט אנדערע אלטע פעלקערשאפטען. איך מוז דא ציטירען דיא איינלייטונג: „קיין איינציגעס פאלק פון פארצייטען, פון דיא וואס זיינען דער מאנט אין תנ"ך, איז ניט געבליעבען פער שטעהען. דיא מעכטיגע מלוכות פון אשור... יון, זיינען אלע אונטערגעגאנגען. ניט נאר זייערע מלוכות, אויך זייערע פעלקער זיינען פערשוואונדען אלס בעזונדערע סאָרט מענשען... און דער שוואכער ישראל... האט א קיום ביז היינטיגען טאג“, זאגט דיא איינלייטונג.

לאמיר אקארסט זעהען וויא ריכטיג דאס איז.

„צוויי טויזענד יאהר פון יסורים“, זאגט דער בעריהמטער היסטאריקער פון דעם גריעכישען פאלק (יון) פינליי, „האבען ניט אויסגעמעקט דעם נאציאנאלען כאראקטער (פון דיא גריכען). ניט אויסגעלאשען זייער נאציאנאלען שטרעבונגס גייסט National ambition אלזא יון, דיא גרע- קען, האבען זיך גאנץ גוט ערהאלטען אלס א פאלק, פיעל רייכער נאך אלס דיא אידען, אונגע- אכטעט אויף דיא גרויסע יסורים וואס זיי, דיא גרעקען, האבען געליטען אונטער דיא פרעמדע הערשאפט פון רוימער, און טערקען.

ווייערער, דיא קאפטען, וועלכע שטאמען פון

דיא געשיכטע פון מיטעלאַלטער אין מעריב אייר ראפא צייגט, זיינען הייראטען צווישען אידען און קריסטען געווען א זעהר אפמע זאך ביז דעם פיערצעהנטען יאהרהונדערטער, זא דאס דיא קריסטליכע קירכע האט געפונען פיר נויטהיג ארויסצוגעבען שטרענגע פערבאטע געגען אזעל- כע שידוכים. אין זיידרוסלאַנד, אין דער געגענד פון דיא סטעפעס אין קרים, האבען זיך אידען שטארק אויסגעמישט מיט עטליכע הונדערט יאהר צוריק מיט דיא כאזארען, א פאלק פון טוראנישע ראססע (וויא טאטארען, טערקען, און זא וויי- טער). (* אין קורצען, עס זיינען פאראן צווישען אידען פערשיעדענע ראססען. אין רוסלאַנד אליין געפינען זיך ביז זעבען פערשיעדענע טיפען אדער ראססען צווישען דיא אידען. לאנגעקעפיגע אידען. מיט העללער הויט-פארב, גערעדע נעזער, בלויע אויגען, בלאנדע האאר, און קורצעקעפיגע, מיט שווארצע האאר, דונקלע הויט-פארב; שטארק בעהאארטע אידען, און אידען מיט וועניג האאר; אידען מיט א קאוקאזישען טיפ, וועלכע עס איז אונטערגלייך צו אונטערשיידען פון דייטשען, פראנצויזען, רוססען, א. ז. וו.; ספרדישע אידען מיט פיינע, הענעלמעסיגע געזיכטסצויגע, גליי- כען, איידעלען נאז, און אשכנזישע אידען, מיט פערקרימטע, לאנגע נעזער. עס גיעבט זאגאר א מאנגאלישער טיפ (כינעזישער), מיט א שיפען (קאסען) שניט פון דיא אויגען, ווייטראכטער הענדע אויערען, שטיצענדע באקעדיינער א. ז. וו. (* קורץ, אלס א ריינע סעמיטישע אדער

(*) זעה „אידישע מלוכות אין רוסלאַנד און אין אראביע“, אדער „פון וואסען שטאמען דיא היינטיגע אידען“ פון ב. פיוגענבוים.

(*) דיא אידישע עטנאָלאָגיע (ראסען-פארשונג), איז זעהר רייך מיט פאקטען, וועלכע צייגען דאס דיא מאָדערנע אידען זיינען א מייסדמאש פון פיעלע ראסען; דער תנ"ך, דיא אידישע וואו אויך דיא אלגעמיינע געשיכטע, גיבען אונבעשטריטפארע פאקטען וויא דיא אמאליגע אידען, אין פאלעסטינא און אין בבל, און אייראָפּעאישע אידען אין מיטעלאַלטער, האבען זיך שטארק אויסגעמישט מיט אנדערע פעלקער. דיא פראגע וועגען דער ראסען-מישונג צווישען אידען קען איך דא גאר ניט בעהאנדלען. דיא וואס אינטערעסירען זיך מיט דעם געגענטשאַנד קען איך אנווייזען אויף דיא רייכע ליטעראטור איבער דעם, אין ענגליש, דייטש און פראנץ

צווישן, וויא אויך העברעאיש. זעה דר. וויסענבערגס Israel „דיא זיידרוסישע וידען“; לערא-באליאי, among the nations דר. אלטבערג, „ראסען- מישונג אין יודענטום“; גרעס'ס „געשיכטע דער וידען“, עזרה, קאפיטעל 10; נהמיה קאפיטעל 13, 23, 24. אנטערקונג.

(*) זעה דעם אפריל נומער „צוקונפט“, זייטע 199. אנט.

נאליסטיש-ציוניסטישען שאלעכטס. דיא ערהאל-
טונג פון אידען אלס א ראססע דארף קיינע ער-
קלערונג, דען אזא ערהאלטונג איז אן אויסגעבלא-
זענע איי. „דיא עוויגקייט פון ישראל'ס" איז עהב
ליכע האלבפאטטישע, האלבקינדערשע אויס-
דריקע האפען פיליזאף א זינן אדער געלד-נוטצען
אין „כל ישראל טאגנעלעכער" אדער אין ציוניס-
טישע קלייזלאך; אין א וויסענשאפטליכע פער-
טראכטונג האבען זיי קיין פלאטץ נישט. וואס איז
דא צו ערקלערען איז נעמליך: וויא האבען
דיא הויפטעלע אייראפעער אידען
אויסגעמיידען א טאטאלע (גענעליכע)
פערניכטונג אין דער צייט פון
מיטעלאלטער? וויא האבען דער „אידי-
שער גייסט" און „דיא אידישע לעהרען", נישט דיא
ראססע, זיך ערהאלטען ביז דא נישט לאנג, זינט
דיא רוימישע וועלט-הערשאפט איז געפאלען.
אונגעזאכטעט אויף אללע פערפאלגונגען, הריגות,
און לירען וועלכע דיא אידען זיינען אויסגעשטא-
נען אין מיטעלאלטער? מיר מוזען נעהמען אין
אכט דאס פלוז זינט דעם פאל פון דער רוימישער
הערשאפט האט דיא פראגע פון דיא אידענטי-
האלטונג אירגענד וועלכען זינן. ביז יענעם געד-
שיכטליכען פונקט האבען זיך פיעלע אויך עלטער
רע אנדערע פעלקער, אונטער פיעל גרעסערע פער-
פאלגונגען, גוט ערהאלטען. אלזא מיר מוזען אויס-
שליסען פון דער פראגע דאס אלטערטום; אויך
אידישע שטערקעסען אין קאונקאזוס, קאראאי-
מער, און אנדערע האלב-טאטערשישע גרופען „מא-
זעאישען געזעמטעס" א. ז. וו.; עס זיינען פלוז
דיא וועסט-אייראפעאישע אידען און פוילען,
קלייזרוסלאנד און גאליציען, און זייער שיקזאל
אין דעם משך פון איבער א טויזענד יאהר, וועלכע
קומען היער אין אנפערטראכט. דיא פראגע איז,
דען, זא בעגרענצט און פרעציוזירט (אויסגעדריקט
אין עקזאקטערע מערמיען) וויא אויבען קען
גאנץ לייכט געענטפערט ווערען פון דעם שטאנד-
פונקט וויא ער איז אנגעגעבען אין דער איינליי-
טונג, אהן אירגענד וועלכע „נסים", „אידישען
גייסט", טעאלאגיע און אללע אנדערע אונזויסענדי-
שאפטליכע פשט'לאך פון „כל ישראל" פאטרא-
טישער פאבריקאציען. אלזא דער פונדאמענט פון
מיין ערקלערונג וועט בערוהען אויף דיא „מא-
טעריאליסטישע געשיכטס-אויפפאסונג", און דא
רום מוז איך היער בעריהרען מעהר אויספיהר-
ליך דעם דריטען פונקט בעפאר איך קום צו דער
אנטווארט זעלבסט.

דיא אלטע עגיפטער (מצריים) לעבען נאך ביז
יעצט אונפערמישט מיט אנדערע פעלקער. און
וואס איז מיט דיא ארמעניער, זעהר אן אלטער
פאלק. דיא אזיאטישע גרעקען, דיא דרווען, וועל-
כע וואהנען אין קלייזנאזיען, דיא פארסיער, א
גאנץ אלטע סעקטע אין אינדיען, און פיעלע אנ-
דערע פעלקערשאפטען וועלכע האבען זיך גאנץ
גוט און פערהעלטניסמעסיג ריין (אלס א ראסע)
אויפגעוואהרט? ווער רעדט שוין פון דיא ארא-
בער, א זעהר אלטעס פאלק, וועלכע זיינען נאך
ביז יעצט א מעכטיגעס פאלק אין זייער אייגענעם
לאנד, און זיינען אויך צושפרייט איבער פיעלע
ערטער פון אזיען און אפריקא. וואס זיינען דיא
הויפטעלע אידען, א 6—7 מיליאן מענשען צוזא-
מענגעמישט פון פערשיעדענע ראססען, האבענדיג
פלוז איין רעליגיע. וואס זיינען זא אלס א
„פאלק" אין פערגלייך מיט דיא 400 מיליאן כי-
נעזער, א פאלקאם ריינע מאנגאלישע ראססע
וועלכע עקסיסטירט שוין אלס א מעכטיגעס, צי-
וויליזירטעס פאלק זייט טויזענדער יאהרען, פיר
לייכט נאך פון פריהער אלס דער ערשטער שטאם
פון דיא עברים האט אויסגעוואנדערט פון מצרים
וויא קען מען איבערהויפט אויפשטעלען אלס א
גרויסע „שווערע פראבלעמע", אלס א רעמוועלהאפ-
טען פאקט, וואס מען דארף זיך ברעכען דעם קאפ
אום איהם צו ערקלערען, ווען דער פאקט זעלבסט
איז גאנץ פשוט, נישט אייראייאני, גארנישט ווער
ווייסט וואס פיר א היסטארישער וואונדער? און
דאס ברענגט מיך צום צווייטען פונקט.

(2) דער אומפאנג, דיא אויסדעהנונג (שטח)
פון דער פראגע. געוועהנליך, וואס גרעסער א
פראגע איז, וואס מעהר פאקטען און היסטארישע
עראייגניסע זיא בעריהרט, און וואס וויכטיגער
דיעזע פאקטען זעלבסט זיינען, וואס גרעסער
דער אינהאלט פון א געשיכטליכע פארגאנגע-
הייגניס) וועלכען דיא פראגע בעריהרט, אלץ
א גרעסערע אנטווארט מוז מען געבען, דעם
טא גרעסער, אינהאלטסרייכער און וויכטיגער מור-
זען זיין יענע פאקטען, עראייגניסע, אדער קרעפ-
טע, וועלכע דער וואס וויל ענטפערן דיא פראגע
מוז אנגעבען אלס אורזאכען צו ערקלערען דעם
פראגליכען פארגאנג; וואס גרעסער דער פאקט,
דעסטא גרעסער מוז זיין דיא אורזאך, וואס זאל
איהם ערקלערען, נון, עס איז יעצט גאנץ קלאר
דאס דער „קיום פון ישראל'ס" איז א גאנץ קליי-
ניגקער און וואכענדיגער פאקט, ווען מען שוילט
פון איהם אראפ דעם גאנצען אונגעזונדען גאנצ-
יג

כען. צום ביישפּיעל, נעמט דיא גרויסע פעווע-
גונג אין דייטשלאַנד אין דיא צוואנציגער יאהרען
פון דעם לעצטען יאהרהונדערט. אונטער דעם
דירעקטען איינפלוס פון דער ערשטער
פראנצויזישער רעוואלוציאן און דיא גאנצע פיר
לאזאפישע אויפקלעהרונגספעוועגונג אין פראנק-
רייך, האט זיך אויך אין דייטשלאַנד אנגעפאנגען
א שטארקע פרייהייטס-שטרעמונג, צו ערסטען
אין דער ליטעראטור, דיא זאגענאנטע „שטורם-
און-דראנג פעריאדע“, ווען דיא דייטשע קינסט-
לער און שרייבער האבען רעוואלטירט געגען דיא
אלטע אייזערנע רולס פון דעם קלאססיציזמוס,
און דערנאך אין דיעזע רייזליטערארישע פעווע-
גונג איבערגעגאנגען אין דיא אלגעמיינע פאלי-
טישע און געזעלשאפטליכע פרייהייטספעוועגונג
פון דעם „יונגען דייטשלאַנד“ ביז אין 48ער יאהר-
רען. דיא פילאזאפישע ערוואכונג אין פראנק-
רייך און דיא ערשטע רעוואלוציאן אלס דירעקטע
אורזאכע פון דער אלגעמיינער פרייהייטספעווע-
גונג אין אייראפא, איז אבער זעלבסט א קינד, א
פאלגע, פון דער פיעל טעפערער אומוועלצונג
אין דעם עקאנאמישען לעבען פון פראנקרייך
דאס וואקסען פון דער נייער בורזשואזי און איהר
קאמפף מיט דיא פרייזיס-סיסטעם, דעם פעא-
דאליזמוס, און מיט דיא מיטעלאטערליכע פאר-
מען פון פראדוקצאן, פון ארבייט, וויא דיא אר-
בייטערגילדען אדער צעכען. א. ז. ו. אלזא דיא
עקאנאמישע אומענדערונגען אין פראנקרייך זיי-
נען געווען דיא פרימערע, דיא גרונד אורזאכע פון
דיא אללע שפעטעריגע פאליטישע און אנדערע
געזעלשאפטליכע פעוועגונגען אין אייראפא, דיע-
זע עקאנאמישע אורזאכען האבען מיטגעפראכט
אויך געוויסע איבערקעהרעניסען אין דיא גע-
האנקען, אין דיא אידעאלען, פון דער מיטעל-
קלאססע, און דיעזע גייסטליכע, פילאזאפישע
רעוואלוציאן האט שוין, פון איהר אייגענער זייט,
געוויקט אויף דיא ליטעראטור און קונסט, דיעזע
פילאזאפישע אומענדערונגען פון דעם אכטצעהנטען
יאהרהונדערט האט דאן דירעקט פעראורזאכט
דיא ליטערארישע פעוועגונג אין דייטשלאַנד, איז
אלזא דיא דירעקטע און סעקונדערע
(צווייטער ארדנונג) אורזאכע פון דיעזער פעווע-
גונג; דיא עקאנאמישע אומענדערונגען און קעמפ-
פער וועלכע האבען זעלבסט הערפארגעבראכט דיא
פילאזאפישע רעוואלוציאן אין פראנקרייך, זיינען
דיא אינדירעקטע פרימערע אור-

זאכע (8) דיא ריכטיגע בעדייטונג פון דעם שטאנד-
פונקט זעלבסט. אפגלייך דער אויסדרוק „מאטער-
יאליסטישע געשיכטסאויפפאסונג“ ווערט זא הויך
פיג געברויכט אין דער סאציאליסטישער ליטע-
ראטור, דאך, שיינט מיר, איז ער פון פיעלע ניט
ריכטיג און גייט דייטליך פערשטאנען. וואס איי-
גענטליך איז געמיינט דערמיט איז דאס אללע
געשיכטליכע, פארגעגענע, אללע געזעלשאפטליכע
אומבייטונגען, אללע רעוואלוציאנען, סיי אין פא-
ליטיק, סיי אין געזעץ, סיי אין אידעען, אין ליר-
טערארישע און קונסט-שטרעבונגען, סיי אין רעלי-
גיאן, דאס זיי אללע, אין גרונד גענומען, הענגען
אפ, דירעקט אדער אינדירעקט, פון דיא עקאנא-
מישע אומשטענדען אין דער געזעלשאפט, וויא
אויך פון דיא אלגעמיינע מאטעריעלע און נאטיר-
ליכע אומשטענדען, וויא קלימאט, פרוכטפארקייט
פון פאדען. א. ז. ו. א געזעלשאפט, צום ביישפיעל
וועלכע לעבט אין א שקלאפען-סיסטעם, וואו דיא
פראדוקצאן ווערט אנגעפיהרט פון שקלאפען-
ארבייט, האט גאנץ אנדערע געזעלשאפטליכע
איינריכטונגען, געזעצ-רעליגיאן אדער קירכען
לעבען, אן אנדער קונסט, פילאזאפיע, געוועהנ-
הייטען אללער ארט, אלס דיעלכע אין א פעא-
דאלער געזעלשאפט;

אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפטס-
ארדנונג זיינען וויעדער דיא אללע זאכען אנדערס.
אויך אין יעדע גרויסע אומוועלצונג, אומענדערונג
רעוואלוציאן, סיי אויף דעם פאליטישען, יוריס-
טישען, אדער ליטעראריש-קיינסטלערישען פעלד
א מעהר אדער וועניגער קלארע אפשיגלונג פון
דער אומוועלצונג אין דעם עקאנאמישען באזיס
פון דער געזעלשאפט זא צו ערקלערען דיא גע-
שיכטע הייסט אבער ניט צו זאגען דאס דיא
עקאנאמישע און איבערהויפט מאטעריעלע אומ-
שטענדען זיינען אימער דיא דירעקטע, אונמי-
טעלפארע אורזאכען פון אללעם וואס פאסירט אין
דער געשיכטע. מען מוז אונטערשיידען, ווען עס
האנדעלט זיך וועגען געזעלשאפטליכע פאקטען.
און זייערע אורזאכען אדער קרעפטע וועלכע
ברענגען זיי ארויס, צווישען פרימערע, די-
רעקטע, אונמיטעלפארע, און סעקונדערע,
אינדירעקטע, מיטעלפארע אורזאכען אדער קרעפ-
טע, דאס הייסט צווישען אזעלכע אורזאכען, וועל-
כע ווירקען אונפערמיטעלט, און נעבען-אורזאכען
גלייך, און שדכנים, זא-צוראנען, און אזעלכע
וואס ווירקען דורף אנדערע אורזאכען וועלכע זיי-
נען אליין בלויז פאלגען פון דיא ערשטע אורזא-

זאכע (פון ערשטער ארדנונג) פון דער דייטשער
ליטערארישער בעוועגונג.

אין דער אידישער געשיכטע פאר און אין
דער צייט פון דעם מיטעלאלטער זיינען דיא עקא-
נאמישע און אלגעמיין מאטעריעלע אומשטענדען
אונטער וועלכע דיא אידען האבען געלעבט גע-
ווען דיא הויפט-אורזאכען, דיא פרימערע קרעפטע
וואס האבען געהאלפען דיא אידען צו ערהאלטען
זיך איינגערמאסען קערפערליך, דאס הייסט ניט
אין גאנצען צו פערניכטעט ווערען אדער זיך
אויסמישען מיט דיא קריסטליכע פעלקער פון
אייראפא. דיא עקאנאמישע לאגע פון דיא איד-
דען האט געווירקט דירעקט און אויך אינדירעקט,
וויא מיר וועלען שפעטער צייגען, עקאנאמישע
מאטעריעלע אומשטענדען אלס דירעקטע אורזא-
כען פון דער פיזישער און גייסטיגער ערהאלטונג
פון אידען אין דעם מיטעלאלטער, פון דעם ענד-
דעם 4טען יארהונדערט ביז דער פראנצויזישער
רעוואלוציאן. אין דיעזער גאנצער צייט האבען
זיך אידען פערשפרייט איבער אללע עקען פון
אייראפא און האבען זיך בעזעצט אין דיא
שטעט. עס איז גאנץ נאטירליך, דאס ווען פרעמד-
דע וואנדערער קומען אין א פרעמדעם לאנד אין
קליינע גרופעס, ניט אלס א מעכטיגע ארמיי פון
עראבערערס, מוזען דיא פרעמדע זוכען דיא
שטעט וואו זיי זאללען זיך בעזעצען. אויסער דיא
שטאט-מויער פון א מיטעלאלטערליכער געמיינ-
דע, וויא פראנקפורט, ווארמס, פאריז, רוים,
מאניץ, און פיעלע אנדערע האבען דיווע אידישע
איינוואנדערער קיין פלאטץ ניט געקאנט געפינען.
מיט ערדארבייט האבען זיי זיך ניט געקאנט בע-
שעפטיגען. דען דיא ערד האט געהערט צו דיא
פריצים, פאראנען, פעאדאלע הערערען, און דאס
לאנד-בעפעלקערונג איז ביסלאכווייז פערוואג-
דעלט געווארען אין האלפ-שקלאפען, קרעפאסט-
ניע (וויא אין רוסלאנד פאר דער בעפרייאונג פון
דיא קרעסטיאנעס, דיא בויערן, פון דער „פאנסט-
שינא), קיין בויערן אדער האנדווערקער האבען
זיי ניט געקענט און ניט געמאכט זיין, דיא גע-
זעצט און פערבאטען פון דער קאטאלישער קיר-
כע האבען דיא אידען פערשלאסען דעם וועג צו
אלע אנדערע בעשעפטיגונגען אויסער איינס :
האנדעל. אלץ דיא אידען זיינען ביסלאכווייז
געווארען דיא איינציגע קלאסע פון הענדלער,
קאמערסאנטען, און באנקיערער פון אייראפא.
זיי זיינען געווארען דיא איינציגע האנדעלס-
פערמיטלער צווישען דעם דאָרף און דער שטאט.

דעם פעאדאלען פאראן און די שטאט-איינווא-
נער אדער בורגער. דיא אידען אים מיטעלאלטער
האבען זיך הויפטזעכליך בעשעפטיגט מיט
קליינהאנדעל, וויא פעדלעריי, אונד מיט געלד-
לייען אויף פראצענט. אין פיעלע פלעצער פון
אייראפא זיינען דיא אידען געווען דיא איינצי-
גע פאדריאטשיקעס פון דיא שטייערן, דאס
הייסט, זיי פלעגען אפדינגען ביי דעם קעניג,
דעם הערצאג, אדער דיא קירכע, דאס רעכט צו
זאמלען דיא טעקסעס אדער פאדאטקעס. זיינע-
דיג פערשפרייט אין פערשיעדענע לענדער פון
אייראפא און אין אנדערע וועלט-טהיילען, און
אויך זיינענדיג אין א געוויסען זינן מעהר גייס-
טיג ענטוויקעלט אלס דיא ארומיגע קריסטען.
דורך דעם פאקט אליין וואס דיא אידען זיינען
געווען צועעט איבער דער וועלט אונד האבען
זא פיעל ערפארהונג בעקומען אין פערשיעדענע
זאכען, זיינען זיי דיא אידען, געווען אים שטאנד
צו פערקניפפען האנדעלס-בעציהונגען צווישען
פערשיעדענע לענדער. דורך זייערע קאמערציע-
לע פערבינדונגען אין פערשיעדענע לענדער הא-
בען זיי דיא ערשטע געקענט אויסארבייטען דאס
פאנקיגעשעפט און קרעדיט-געשעפט, וויא געלד
וועקסעליגעשעפט, צום ביישפיעל, און קרעדיט-
וועקסעל סיסטעם. דיא אידען האבען זא ער-
ווארפען א מעהר אדער וועניגער היבשע מאכט
אלס א קלאסע פון קאמערציעלע אונד פינאנציע-
לע פערמיטלער אין דער דאמאליגען קריסטען
וועלט, דיווע מאכט אליין האט זיי פעהריט פון
גענצליכע פערניכטונג. עס איז וואהר, דאס פיע-
לע סוויזענדער אידען זיינען אויסגע'הרג'עט גע-
ווארען אין דער צייט פון דיא קרייצציגע, אין
דיא שווארצע מנפה, א. ז. וו., מען מוז אָבער
ניט פערגעסען דאסס אידען האבען קיין אַני-
טהייל גענומען אין דיא פיעלע מלחמות אין
וועלכע מיליאנען פון קריסטען זיינען אומגע-
קומען. יעדעס מאהל ווען אידען זיינען כמעט
פערניכטעט געווארען אין א געוויסען פלאץ,
האבען דיא הויפעלע אידען וואס זיינען איבער-
געבליבען, לייכט געקענט ענטלויפען אין איין
אנדער שטאט אדער לאנד דורך דעם וואס זיי
האבען געהאט פערבינדונגען מיט אידישע גע-
מיינדען אין אנדערע לענדער אונד אויך א
דאנק זייער אייגענער קאמערציעללער לאגע.
ווען דיא אידען זאלען געווען זיין בויערען,
אדער וואקסען בעשטאנען, וויא אנדערע פעל-
קער, הויפטזעכליך פון בויערען, דאן וואלטען

שטאַלטען ענטשטעהען אין אזא געמיינדע. אין דיעזער ווייזע קאנען זיך דיא אידען לייכטער ערהאַלטען אלס וועגן זיי וואָלטען געווען צו זעט אַיפֿערן לאַנד אלס בויערן, קאממערציעלע לייטע האָבען איבערהויפּט מעהר אונטער-נעהמונגס-גייסט אונד דיא געוואָהנהייט זיך צו פֿערבינדען אין אַללערליי פֿערבאַנדע פֿיר גענויטיגע הילפע אונד בעשיטצונג, זאָגאַר ווען זיי האָבען ניט דעם זעלבען גלויבען, אין דיעזער ווייזע האָבען דיא אידען ניט געקענט פֿערניכטעט ווערען דורך דיא הריגות און אַלערליי פֿער-פֿאַלגונגען וואָס זיי האָבען געהאַט אויסצושטע-הען אים מיטעל אַלטער. איין געמיינדע אין צערשטערט; פֿאַלד שפּראַצט אויף איין אַנדער געמיינדע פֿון די אייניגע ענטלאָפֿענע פֿון דער פֿריהערדיגע געמיינדע. דאָס זיינען אין קורצען דיא דיעקטע ווירקונגען פֿון דיא עקאנאָמישע לאַגע דער אידען אויף זייערע פיזישע ערהאַל-טונג.

דער אינדערעקטער איינפֿלוס פֿון דיא עקאנאָמישע אימשטענדען אונטער וועלכע אי-דען האָבען געלעבט אויף זייערע מאַראַלע, גייסטליכע ערהאַלטונג איז נאָך פֿיעל גרעסער, דיעלכע עקאנאָמישע לאַגע פֿון דיא אידען, זייער קאממערציעללע שטעללונג אין דער מיט-טעל-אַלטערליכער וועלט, זייער לעבען אין דיא שטעט, ניט אין דיא דערפֿער, ניט פֿערשקלאַפט צו דיא פֿריצים און צוגעפֿעסטיגט צו דער ערד-אַרבייט אונד אַללע אַנדערע בויערישע אומגע-בונגען, האָט אין זיי ענטוויקעלט אַזעלכע גייס-טיגע קרעפטע אונד האָט זיי געגעבען דיא מעגליכקייט אויסצואַרבייטען אַזעלכע געזעל-שאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען און מיטטלען וועלכע האָבען נאָך מעהר געהאַלפֿען צו ער-האַלטען דיא אידען פֿערהעלטניסמעסיג ריין, ניט אין גאַנצען אויסגעמישט מיט דיא קריס-טען. אלס אַ קלאַסס פֿון הענדלער אונד פינאַנ-סירער, האָבען זיי געהאַט מעהר צייט אונד גע-לענעהייט זיך אפּגעבען מיט פֿילדונג אונד גייסטיגע אַרבייט איבערהויפּט, וויא דיא אי-דען אין שפּאַניען, און מיט דער תורה בעזאנ-דערס, עס האָט זיך צווישען אידען געקענט ענטוויקלען אַ קלאַס אין גאַנצען אפּגעגעבען צו גייסטיגע אַרבייט. רבנים, לומדים, האַהמורי-ים, ראשיישיבות, קהל-לייטע האָבען זיך זא פֿערמעהרט אונד האָבען אויסגעאיבט אַ שטאַר-קען איינפֿלוס אויף דיא אידען. אט דיא אַללע

זיי ניעמאַלס געהאַט דיא מעגליכקייט זיך צו ראַטעווען שנעלל וועגן אַ גרויסער אנפֿאַל פֿון קריסטען וואָללט זיי געדראָהט. עס איז פֿיעל שווערער פֿיר בויערן, צווייט איבער דיא פֿעל-דער, זיך צוזאַמען קומען, פֿיעל שווערער נאָך, בעזאָנדערס אין יענע צייטען, צו מאַכען אַלעס צו געלט און פֿערלאָזען דאָס לאַנד, ווער רעט שוין וועגן דיא בויערן זיינען געווען האַקע-שקלאַפֿען און דיא ערד האָט ניט געהערט צו זיי. ווייטער ווען מען האָט אידען פֿון אַ לאַנד פֿערטריבען, האָט מען זיי געמוזט ווידער הע-ריינלאָזען און געבען זיי דיא פֿריהערדיגע פֿרי-ווילעניען פֿיר האַנדעל, וואָרום דיא קעניגע און בישעפֿע, וויא אויך דיא באַראָנען, האָבען זיך איימער גענעטהיגט אין געלט אום צו פֿיהרען דיא שטענדיגע מלחמות. אויסער דעם איז דער פֿאַקט דאָס אידען האָבען זיך איבערהויפּט בע-שעפֿטיגט מיט האַנדעל און געלד-לייזען, אַלליין גענוג אום צו ערקלערען וויא אידישע געמיינ-דען האָבען זיך לייכט געגרינדעט אין דיא פֿער-שיעדענע שטערט אייראָפּאס אונד האָבען זיך אַ לאַנגע צייט ערהאַלטען. לייטע וואָס זיינען איימער בערייט אויסצורואַנדערן, אונד וואָס בעשעפֿטיגען זיך אין דיא שטערט מיט האַנדעל אין געלד-לייזען האָבען איימער מעהר געלע-גענהייט און מעגליכקייט געלד אונד אַנדערע מיטלען אויפצופאַססען פֿיר אַ נויטפֿאַלל אלס לייטע וואָס וואָהנען צוועטעט אויף דעם לאַנד, צוגעפֿעסטיגט צו זייערע פֿעלדער, זייערע הייז-קעס, זייער דאַרפֿישער אומגעבונג. קאממער-סאנטען זיינען נאטייליך מעהר ערפֿאהרען, ווייסען מעהר פֿון אַנדערע לענדער, זיינען סמיעליערי וואגען מעהר אלס בויערן. אַ הוי-פֿעלע אידען, פֿערטריבען פֿון איין שטאָרט, פֿעקלען זיך אריבער אין איין אַנדער שטאָרט; באלד גרופֿירען זיי זיך אין אַ געמיינדע, פֿאַר-מירען זיך אין אַ אַידישען צענט-טער, און דאָס איז דיא הויפּט זאך אין דער ערהאַלטונג פֿון אירגענד וועלכע גרופֿע מענ-שען. אַ צענטער, אַ נעסט, אַ צוזאַמענקונפֿסט-ארט פֿיר פֿערפֿאַלגעטע וואַנדערער איז זייער הויפּט-רעטונג. עס ענטשטעהט לייכט אַ אידע-שע געמיינדע, אונד מיט איהר אַללע דיא בע-קוועמליכקייטען, מאַטעריעללע וויא גייסטלי-כע, וועלכע העלפֿען צו ערהאַלטען דיא עקזיס-טענץ פֿון וואַנדער-פֿאַלק. ביקור-חולים, כנסת אורחים, שולען, אַלערליי צדקה-אנ-

דער גהעטא אלס א פאלגע פון זייער עקאנאמישער אונד פאליטיק געזעלשאפטליכער לאגיק. גע. דיזעס מוסטערהאפטע פאמיליען-לעבען האט זעלבסט מיטגעבראכט צוזאמען מיט דיא אללע אנדערע, אויבענדערמאנהטע איינפלוסע פון דעם אידישען געמיינדע-לעבען, דאס דיא געשלעכטליכע בעציעהונגען זיינען ביי אידען געווען ריינער; דאס האט פארהיט אידען פון אייניגע קראנקהייטען פון וועלכע קריסטען האבן בען געליטען פיעל. דיא אידישע פאמיליע האט אויך בעסער אכטונג געגעבען אויף דיא בייביס אין דיא צארטע יאהרען, אונד זא זיינען ביי אידען (ביז דא נישט לאנג נאך) פיעל וועניגער קינדער געשטארבען אין דיא ערשטע 3 יאהר אים פעהגלייך מיט דיא קריסטען. אויך דיא אללע דינים וועגען דיעטע, עססען און טרינקען האבען פיעל דאצו געבראכט דאס אפגלייך דיא אידען זיינען געווען צוזאמען געפאקט אין דיא פינסטערע, שמוציגע גהעטאס, צו 30-40 פער-זאן אין א הויז, און זיינען געווען שרעקליך ארים, דאך זיינען פיעל וועניגער פון זיי געפאר לען אין דיא גרויסע עפידעמיעס, וויא כאלערע, אלס פון קריסטען, נון, דיזע אלע דינים וועגען כשר א. ז. ו. וואלטען קיין זיין נישט געהאט ווען אידען וואלטען געווען פערשקלאפטע בויערען, אויף דעם לאנד, דער גאנצער רעמיל פון שוחרים, רבנים אונד דיא איבריגע אויג-ריכטונגען זיינען געווען דענקבאר נור אין שטאט טישע געמיינדען. אויך דאס וואס אידען האבען זיך בעשעפטיגט מיט האנדעל אונד קרעדיט-גע-שעפט האט זיי געמאכט איבערהויפט גייסטליך ענטוויקעלטער, האט אין זיי אויסגעארבייט זייער וויללענסקראפט, זייער ענערגיע, זייער פארויכטיגקייט אונד אונטערנעהמונגס-גייסט, זייער געדולד אונד זעלבסט-בעהערשונוג, דיא קראפט אויסצושטעלען פערפאלגונגען, די מאך ראלע עלאסטיציטעט (דיא פערדער אדער פרויז שינע-קראפט) זיך בויען אין נויטה און זיך וויעדער אויפשטעללען ווען דיא נויטה איז אריי-פער.

אויך קענען זיך האנדעלס-לייט מעהר פון אללע אנדערע קלאסעסען מענשען לייכט צופאר-סען צו פערשיידענע אויפשטענדען, לענדער קלימאטען, א. ז. ו. אין דיזעזער ווייזע, כאטש דיא אידען האבען דורכגעמאכט אזא שווערען גלות אין דעם מיטטעלאטער, כאטש זיי זיינען קערפערליך זעהר שוואך, כאטש זיי זיינען זעהר

כלי-קודש, דיזע אינטעלעקטועלע און רעליגיעזע קלאסעסע, האט שטארק אכטונג געגעבען צו פעהרטיגן דיא אידען פון אויסמישען זיך מיט קריסטען, אונד צו פערשטארקען דיא רעליגיעזע זע באנדע וואס זאלל צוזאמען האלטען דיא צוועטע אידען. זיי האבען דאס בעשאפען און פערמעהרט דיא אללע דינים, חומרות, פערבא-טען אונד מנהגים דורך וועלכע אידען זיינען געווען אפגעשיידט פון אנדערע פעלקער. עס איז כמעט אונמעגליך זיך פארצושטעלען, וויא איי-דען, וועגן זיי וואלטען נישט זיין קאנגרעגירט אין דיא שטעט אין געמיינדען, וועגן זיי וואל-טען געווען צוועטע איבער דיא דערפער וויא בויערן, וויא זיי וואלטען איבערהויפט געקענט ענטוויקלען אזא גייסטליכע קלאסעסע, און וויא זיי וואלטען גאר האבען דיא פיזישע מעגליכ-קייט אפצוהייטען דיא אללע דינים און פערבא-טען. ווער עס איז נור עטוואס פעקאנט מיט דעם לעבען פון דיא אידען פון קליין-רוסלאנד, אין פאלטאווער גובערניע צום ביישפיעל, וואו פילע פון זיי וואהנען אויף דיא כוטארעס (פאל-ווארקס, הויפען), ווייס גאנץ גוט וויא ווייניג שייכות זיי האבען מיט אידישקייט און אידען, אונד וויא לייכט זיי מישען זיך אויס מיט דיא ארומיגע קריסטליכע בעפעלקערונג. א אידישער כוטאריאנין אדער בויער איז נישט קערפערליך, נישט גייסטליך פאכאזשע אויף א שטאטיגען איי-ערן. דיא קינדער זייערע זיינען עכטע מאלא-ראסעס אין געזיכטסציגע, שפראך, שטיממע, געוואנההייטען א. ז. ו.

ווידער, זייענדיג פערשפארט אין דיא גהעטאס, נישט האפענדיג קיין אנדערן פערקעהר אויסער האנדעל מיט דיא ארומיגע בעפעלקער-רונג, האבענדיג קיין אנדערע בעשעפטיגונג אלס פערלען אדער געלד לייזען, אדער לערנען אין שוהל, האבען דיא אידען געמוזט אפגעבען דיא צייט פריי פון געשעפט צו זייערע פאמיליעס. זא וויא דער פאטער, נישט וויא ביי דיא בויערן, איז געווען דער איינציגער מפרנס פון דער אידישער פאמיליע, זא האט זיך געמוזט צווישען זיי פערשטארקען דיא באהענטקייט, דיא געגענזייטיגע ליבע אונד טרייע צווישען דיא מיטגלידער פון דער אידישער משפחה, דער רעספעקט אונד פאלקזאמקייט פון דיא פרוי און קינדער געגען דעם טאטען. דיא פאר-מיליען-ריינהייט אונד דויערהאפטקייט האט זיך זא ענטוויקעלט צווישען דיא אידען אין

דיא פראפלעמע איז זעהר א פערוויקעלטע, און ברויך פיל ארבייט אונד פלאטץ, און דאס בריינגט צו מיין לעצטען פונקט אין מיינע פארבעמערקונגען. איך האב דא בלויז פראבירט אנדייטען דיא הויפט-פונקטען אין דער אנט-ווארט צו דער פראגע. איך בין, אויסער דעם זעלבסט א מאלאראסס און דערום וועלען מיר דיא לעזער פערצייהען מיין געמוטשעטע שפראך, ווען דיא געלעגענהייט וועט ערלויבען, וועל איך מיך אומקעהרען צו דערזעלבער פראגע אויף דיא זייטען פון דעם „צוקונפט“ אונד וועלל דאס גאנצע טעהמא קלארער אונד מיט מעהר אויספיהרליכקייט פעהאנדלען.

דער ערשטער.

קליין אין צאהל אים פערגלייך מיט אללע אנדערע פעלקער פון דעם זעלבען אלטער וויא דיא אידען, כאטש זיי זיינען ניט א רייכע ראסע, טראטץ דעם האבען דיא אייראפעאישע אידען ענטוויקעלט א לעבענס-קראפט, א וויטאליטעט א קאמפסיעהיגקייט, אונד אזא גרויסען איינפלוס אויף דיא קאממערציעללע, אונד גייסט-ליכע ענטוויקלונג פון אייראפא, אונד האבען אויך בין דער צווייטער העלפט פון דעם פאריי-גען יאהרהונדערט, אפגעהיט זייער רעליגיאן אונד נאציאנאלע סאלידאריטעט, נור געהאדע דורך דיא דידעקטע אונד אינדידעקטע ווירקונג פון זייער עקאנאמישע לאגע אין דעם מיטטעל-אלטער.

דער ערשטער מאי פון 50טען יאהר.

(א חלום).

— שטעה אויף, דוא מענשענקינד, און קום

מיט מיר! ...

און איך האב ביי איהר געפרעגט מיט א ציטערענדיגען קול:

— ווער ביסטו, דוא שעהנע פרויענ-טאכטער? ... אויף דיין פנים איז צוגאסען א הימל מעלשער גליק, אין דיינע אויגען טונקען זיך אפ גאנצע פריהלינגס זונען און אין גאנצען קוקסטו אויס גאר ניט וויא א קינד פון אונזער זינדיגער ערד, — אה, זאג מיר: ווער ביסטו? און וואו-היין רופסטו מיך? ...

און זיא האט מיר אזוי געענטפערט:

— איך בין דיא צוקונפט! ... מענשענ-קינד, איך וויל דיך נעהמען צו זיך, אום צו וויי-זען דיר, וויא מען פייערט ביי מיר היינטיגען יום טוב! ... קום! ...

און איידער איך בין געקומען צו זיך פון מיין איבערראשונג, בין איך שוין געפליגען מיט איהר העמלעכע אין דעם ווייטען, ווייטען בלויז? רויס! ...

און מיר זיינען געפליגען און געפליגען אין לופטען; דיא ערד איז אונטער אונז געווא-רען קלענער, דער ים האט זיך געדאכט, וויא א קליינע שפיעגעל און דיא גאלדענע זונן האט פריילאך געלאכט אונז אנטקעגען! ...

און דאן האבען מיר זיך גענומען אראפ-לאזען ניעדריגער, ניעדריגער, און געגען אינ-

ן עס איז געווען אין

דעם ערשטען טאג פון דעם חודש מאי, אין יאהר טויר-זענד ניין הונדערט און דריי, אין דער צייט פון דעם מלך קאפיטאל, וועלכער האט גע-קיניגט מיט אכזריות איבער דער גאנצער וועלט! ...

און אין שלאף האט זיך צו מיר דאן אנט-פלעקט א וואונדער שעהנע פרויענעשטאלט! ...

און איך האב מיט פערוואונדערונג אויף איהר אויפגעהויבען מיינע אויגען. און אויף איהר ווייסען אלבאסטער פנים האט ליכטיג גע-שיינט דיא גליקזעליגקייט, פון איהרע אויגען האט ארויסגעקוקט דער קלאהרער, בלויזער, שעה-נער היממעל; איהרע לאנגע גאלדענע האָר, וועלכע זיינען געוועזען צושיאטען איבער איהרע צארטע, רונדע פלייצעס, זיינען געפלאכטען גע-ווען מיט שעהנע קראנצען פון רויטע און ווייסע בלומען און איהר גאנצע מעכטיגע און שלאנקע פיגור האט געאטהעמט מיט דער קיהלער פרוי-ש-קייט פון אן אלטען, געדיכטען וואלד און מיט דער געזונדקייט פון דער ריינער נאטור! ...

און זיא האט צו מיר אזוי געזאגט:

און זאָגענדיג עס, איז דיא צוקונפט פער-
שוואַנדערן הינטער דיא הויכע בערג, וויא א
ליכטיגער, בלאסקענדיגער שטראהל...

און דאָן האָב איך אויפגעהויבען דיא איי-
גען און א קוק געטאָהן אַרום זיך: און דער
היממעל איז געווען בלוי, טיעף-בלוי, און דיא
זונן האָט געגאָסען איהרע גאָלדענע שטראהל-
לען איבער בערג און טאָהל, אויף דיא גרינע
גראַז, אויף דיא מאַיאָווע פרישע גראַז, אויף דיא
פרייע, ניט־פערצאָמטע גאָרטענס, אין וועלכע
עס האָבען געבליהט בוימער און בלומען פון
אַללערליי קאָלירען, און אויף דיא שעהנע גע-
ביידעס מיט דיא שאַרלאַך־רויטע, זיידענע פאָהר-
נעס... און דיא לופט איז געווען פריש, רייך,
מחי'דיג און עס, האָט זיך געאַטמהמט אזוי
פריי און געשמאַק...

און דאָ האָבען אין דער לופט פלוצים גע-
נומען שווימען פון ערגעץ שעהנע, זיסע, פריי-
ליכע טענער פון מוזיק, צומישט מיט'ן געזאנג
פון מענשען שטימען, און איך בין אוועק נאָך
דיזע טענער...

און פאר מייע אויגען האָט זיך באַלד
פארגעשטעלט א וואונדערבארעס בילד: א גרוי-
סע, גרויסע מחנה פון מענשען אין גרינע קליי-
דער, וויא גראַז, מיט רויטע בלומען אין דיא
לאַטצען, מיט רויטע פאָהנעס אין דיא הענד,
האָבען געמאַרשירט, זינגענדיג און שפיעלענדיג
אין איין ריכטונג...

און אין פאראויס איז געפאהרען אין א
גרינעם וואָגען, געשפאָנט מיט ווייסע פערד, א
אַלטער, אַלטער מאַן, מיט א ווייסער באָרד,
וויא ליין, האַלטענדיג אין דיא הענד א רויטע
פאָהנע.

און איך בין צוגענאנגען צו איינעם אין גרי-
נע קליידער און האָב אזוי געפרעגט:
— וואוהין מאַרשירט איהר אַללע? און
וואָס איז היינט פיר א יום טוב?...

און פלוצים בין איך געבליבען שטעהן
אן איבערראַשטער: וועמען איך האָב געשטעלט
דיא פראַגע איז ניט געווען קיין מאַנספערזאן,
נור א פרויענצימער. איך האָב עס דערקענט
נאָך דיא רייכע פאַרמען פון איהר שלאַנקען קער-
פער, און נאָך דעם ווייכען, צאָרמען אויסדריק
פון איהר פרישען, בליהענדען פנים...

און זיא האָט מיר געענטפערט, לייכט פער-
וואונדערט, מיט אזוינע ווערטער:

— וויא? דיא ווייסט ניט, ברודער? היינט
איז דאָך אונזער גרעסטער יום טוב! היינט איז
דער ערשטער מאַן פון פונפציגסטען יאהר...
אזוי וויא דיא נאטור פייערט אין דיעזען מאָד
נאָט איהר יום טוב, אזוי פייערען מיר היינט

האָט גענומען אַרויסוואַקסען א שוואַרצער וואַלד
אויף א הויכען באַרג; דיא בוימער האָבען גע-
זשושעט מיט זייערע צווייגען, בעוואַקסענע
מיט פרישע גרינע בלעטטער, אזוי וויא זיי וואַל-
טען אונז בעגריסען... און אונטערן באַרג איז
געלעגען צוישפרייט א ברייטער, ברייטער גרינער
טהאָל מיט ניעדריגע געביידעס פון וואונדער-
באָרער, שעהנער ארכיטעקטור, און איבער דיא
געביידעס האָבען געפלאַמערט זיידענע שאַרלאַך
— רויטע פאָהנען, אויף וועלכע עס האָבען זיך
געשפיעגעלט דיא ליכטיגע שטראהלען פון דער
זונן...

און פלוצים האָב איך דערהערט דיא שטיי-
מע פון דער צוקונפט און זיא האָט אזוי גע-
זאָגט:

— שטעל זיך אויף דיא פיס, דיא מעי-
שענדיקער, געה צו דייע ברידער און שוועס-
טער און פייער מיט זיי דעם יום טוב...

און איך האָב אזוי געפרעגט:
— דיא שעהנע צוקונפט, און דיא, וואי-
הין וועסטו געהן?

און זיא האָט א שמייעל געטאָהן און האָט
אזוי געענטפערט:

— מענשענדיקער, איך הייס „צוקונפט“
אין אייער לאַנד, אָבער דאָ בין איך שוין ניט
מעהר צוקונפט, נור דערוויילע געגענוואָרמ...
איך מוז אוועק פון דאָנען אהין, הינטער יענע
הויכע בערג, וועסטו? ... הינטער יענע בערג,
וועלכע בלישצען מיט דיא שפיטצען אין דער
גאלדענער זונן... דארט האָב איך אָנגעגרייט
פיר דיא מענשענדיקער פון דיעזער לאַנד נייע
קוואַלען פון גליק, פון וועלכע זיי ווייסען נאָך
ניט איצט, אָבער פון וועלכע זיי וועלען זיך
דערוויססען אין פערלויף פון דער צייט... דאָ
וועלען זיי נעהמען זוכען דיזע נייע קוואַלען און
איך וועל זיך צו זיי ווידער אנטפלעקען...
און איך האָב ווידער ביי איהר אזוי גע-
פרעגט:

— דיא אייביג שעהנע צוקונפט, און וואס
וועט זיין נאָכדעם, אז דיא וועסט זיי אוועקגעד-
בען אויך דיזע נייע קוואַלען? ...
און זיא האָט אזוי געענטפערט:

— מענשענדיקער, וויא דיא וועלט איז
טיעף און גרויס, אזוי טיעף איז דעם מענשענעם
גייסט און אזוי גרויס איז זיין שטרעבען צום
גליק... און זאָלאנג ער וועט שטרעבען צום גליק,
אזוי לאַנג וועט ניט אויסגעטריקענט ווערען דער
קוואַל פון גליק... און שטרעבען וועט ער אימער,
אימער, אימער, אימער, זאָלאנג ער וועט לע-
בען, און לעבען וועט ער אימער, אימער,
אימער, זאָלאנג דיא וועלט וועט שטעהן...

געציטערט. און דאן האָט ער אויפגעוויבען דיא האַנד אין דער הויך און האָט גענומען דער צעהלען...

און ער האָט דערצעהלט פון הונגער, קעלט און דורשט, פון צרות, דחקות און יסורים... און ער האָט דערצעהלט פון אַ לעבען אָהן לעבן, פון לופט אָהן לופט, פון פינסטערע קברים פיר לעבעדיגע און פון טויטע, וועלכע האָבען ניט געקענט קריגען קיין קבר... און ער האָט דערצעהלט אַ לאַנגע, לאַנגע געשיכטע פון טרויער, אונגליק, פערדערבען און מאַרטירעריי... און דאן האָט ער דערצעהלט, וויא זיינע חברים זיינען געפאלען אין דעם לעצטען קאמפף פיר פרייהייט...

„דאס זיינען געווען בראווע חברים; אין זייערע הערצער האָט געברענט דער הייליגער פונק פון פרייהייט; מיט זייער וואַרעמער בלוט האָבען זיי אָפגעשווינקט דיא אַלטע באַרבאַר רישע סיסטעמא פון דער געזעלשאַפט און בער פריכטעט דיא ערד פיר אייך, מיינע קינדער!... זאָלען מיר עהרען זייער הייליגען אַנדענקען מיט זייער קאמפף מאַרש, מיט דער מאַרסעליעזא! עס לעבע דער הייליגער אַנדענקען! עס לעבע דיא פרייהייט! עס לעבע דער ערשטער מאי!“ און דא האָבען גענומען הילכען דיא טעג נער פון דער מאַרסעליעזע, צומישט מיט דיא בעגייסטערטע געשרייען:

— עס לעבע דיא פרייהייט! עס לעבע דער ערשטער מאי!....

און איך האָב זיך אויפגעכאַפט.

לעאָן קאַברין.

דעם יום טוב פון אונזער בעפרייאונג זייט פונפֿ ציג יאָהר, זייט דיא ענדע פון דער סאָציאלער רעוואָלוציאן...

מיר מאַרשירען אין אונזער טעמפל, אום צו הערען דיא געשיכטע פון שקלאפֿעריי אין בעפרייאונג פון דיא ליפען פון אונזער אַלטען פרייהייטס־קעמפֿער, וואס האָט עס אַלליין דורכגעמאַכט... אָט יענער אַלטער, גוטער ברודער אונזערער מיט דער שנעל־ווייסער באָרד, וואס פאַהרט דאָרט אין וואָגען...

און איך האָב געזעהען, וויא נעבען אַ הויך כען שעהנעם טעמפל, מיט געשליפענע פענער, אין וועלכע עס האָט זיך געשפּיעגעלט דיא זונג, האָט מען דעם אַלטען אַרויסגענומען פון דעם וואָגען און, פיהרענדיג איהם אונטער דיא הענד אין טעמפל, האָט דיא מחנה איהם בעגריסט מיט פריידענס־געשרייען: „עס לעבע דיא פרייהייט, עס לעבע דער ערשטער מאי, עס לעבע אונזער גרויסער יום טוב!“

און דער טעמפל איז געווען בעפוצט מיט בלומען און אויף דיא ווענד זיינען געהאַנגען בילדער, איינגעפאַסט אין גרינע קראַנצען, פון מאַרקס, ענגעלס, לאַססאַל, באַקונין, משערניר־שעווסקי, בלאַנק, און נאך פון פיעלע, פיעלע אַנדערע, מיר אונבעקאַנטע...

און דיא מחנה האָט פריילאך געיובעלט, דיא מוזיק האָט געשפּיעלט...

און דאָ איז פלוצים שטיל געווארען. דער אַלטער, מיט דער ווייסער באָרד, איז ערשינען אויף דער פלאַטפארמע.

און אין זיינע אויגען זיינען געשטאַנען טרעהרען, דער פנים האָט געשטראהלט פון טיער פער, איננערליכער פרייד, דיא ליפען האָבען

זיך אַליין צום נאָרר. איהר קאנט איהם אויס דעם וועג ניט געהן ווייל איהר טרעפט איהם אויף יעדען טריט, און אנטלויפט איהר אויף א לערע אינזעל איז דאָרט אויך דאָ א נאָרר. ז. ר.

מיט א נאָרר איז מען אין אייביגער פער־לעגענהייט, לאַכט מען פון איהם איז מען א פער־ברעכער. וויינט מען איבער איהם איז מען אַליין אנאָרר. רעדט איהר צו איהם קלוג, רופט ער אייך נאָר, רעדט איהר צו איהם נאָריש מאַכט איהר

פליסיגע לופט

צוריק בעהויפטעט מיט א געוויסקייט, אז די לופט קאן בשום אופן פליסיג נישט געמאכט ווערן אז זיא איז „אין אייביגע (אדער, ווי זיי האבן) בען זיך וויסענשאפטליך אויסגעדריקט: א פערמאנענטער) גאז.“

ווי אזוי זענען זיי דאס געקומען צו אזא גרויסען טעות?

אום צו געבען א קלארע תשובה אויף דער דאזיגער פראגע וויל איך ברענגען א ביישפיעל, וועלכער איז נישט בלויז דעם געלערנטען ספער ציאליסטען, נאר אויך דעם געוועהנליכען טאג-טעגליכען בעליהבתישען לעזער זעהר גוט בע-בעקאנט.

אללע ווייסען, אז ווען מען זידט וואססער א פלעגערע צייט זידט עס אין גאנצען אויס ד. ה. עס געהט איבער פון פליסיגען וואססער אין גאזפארמיגען דאמפ, אדער גענויער געזאגט, אין וואססער-דאמפ, וועלכער האט אזא ממילא און אזא געשטאלט ווי יעדער גאז און ממילא אויך פונקט עהנליך צו דער געוועהנליכער לופט. לאזט מען דעם דאזיגען גאזפארמיגען וואססער-דאמפ צוריק אפזיהלען ווערט פון איהם ווידער פליסיגעס וואססער, אהנע שום זייטיגע מיטל לען. אזוי צו זאגען: פון זיך אליין. דערהיצט מען אבער דעם וואססער-דאמפ אויף 100 גראד דענסטמאל געהט ער שוין „פון זיך אליין“ אין וואססער נישט איבער. מען מוז איהם שוין דא-מאלסט פרעססען, דריקען מיט א געוויסען דרוק אום איהם צוריק פליסיג צו מאכען. דערהיצט מען איהם נאך שטארקער, למשל ביז 150 גראד, דאמאלסט מוז מען איהם בערך נאך שטארקער פרעססען און דריקען כדי איהם צוריק פליסיג צו מאכען, קורץ, וואס גרעסער די טעמפעראטור פון דעם וואססער דאמפ איז, אלץ גרעסער מוז בערך זיין דער דרוק וועלכען מען מוז אנווענדען כדי איהם צוריק פליסיג צו מאכען.

דערהיצט מען איהם אבער ביז 365 גראד, דאמאלסט העלפט איהם שוין קיין פרעס און קיין דרוק אין דער וועלט נישט; ער בלייבט דעם סטמאל טאקי באמת, „אין אייביגע גאז“ און געהט בשום אופן ואופן נישט איבער אין פליסיג

יא לעצטע צייט האט מען זעהר פיעל גערעדט און געשרייען וועגען פליסיגע לופט.

וואס איז דאס אזוי? נעם פליסיגע לופט? וויא אזוי מאכט מען

זיא? אויף וואס טויג זי? אט אויף די דריי שאלות וויל איך אין מיין ארטיקל געבען פער שטענדיקע תשובות פאר די לעזער פון דער „צוקונפט.“

די געוועהנליכע לופט, וועלכע עס רינגעלט ארום אונזער גאנצען ערד-קוגעל (כדור-הארץ) די לופט, וועלכע מיר מענשען, ווי אללע אנדערע לעבעדיגע ברואים, אזוי אויך די פפלאנצען אטער מען טאג טעגליך (ווי די באמאניק לערנט אטער מען די פפלאנצען אויך) — אט די דאזיגע לופט וועלכע ס'האט אזא ממשות ווי יעדער גאז, ווי יעדער אויך אדער ווי די געלעהרטע זאגען, וועל-כע עס איז געוועהנליך, „גאזפארמיג“ — אט די דאזיגע לופט ווערט איצט געמאכט מיט מיטל לען, וועלכע מיר וועלען שפעטער בעשרייבען, פליסיג ווי וואססער, אזוי אז מען קאן זי איבערגיסען פון איין כלי אין דער אנדערער פונקט ווי אלע אמת'ע פליסיגקייטען.

ווי אזוי?

מען פיהלט אן אז אייזערנע אדער א שטא-לענע כלי, א פלאש למשל, מיט שטארק צוזא-גענועדריקטע און צוזאמענגעפרעסעטע לופט, די דאזיגע כלי, וועלכע איז זעהר פעסט צוגעשלא-סען, לאזט מען מוראדיג שטארק אפזיהלען — ווייטער וועלען מיר זעהען מיט וואסערע מיטל לען מען בעקומט אזא העלט — דערנאך עפפענט מען פלוצלינג אפ די כלי און — די געוועהנליכע גאזפארמיגע לופט שפריצט ארויס, ווי א פאנ-טאן פון בלויזליכען פליסיגען וואססער!

אין פלוג דאכט זיך, גאר א שטוט'ע זאך, און פון דעסמוועגען האט מען א צייט מיט יאהרען געלעבט אין טעות און דיא גרעסטע כעמיקער און ביזויקער האבען נאך סך הכל מיט 20, 25 יאהר

זיין טיעפען און שארפען שכל געפונען אַ המצאה, ווי צו דערגרויכען צו אזא מין קעלט. און ער איז געווען דער ערשטער וועלכער האט פליסיג געמאכט א פולע פערשידענע גאזען וועלכע מען האט ביז זיינע צייטען געעכענט צו די אייביגע און דורך איהם איז בטל געווארען די גאנצע טהעאריע פון די אייביגע. די פערמאד נענטע גאזען.

זיין נייע המצאה איז בעצם ניט קיין נייע: זי איז בלויז א גיקליכער איינפאל, ווי אויסצול נומצען א'ן אלטען, גוט בעקאנטען פיזיקאלישען געזעץ, נור דורך דעם ווערט די ווערדע פון זיין ווירקליך גרויסע המצאה ניט פארקלענערט ניט אויף א האר. דאס אלטבעקאנטע פיזיקאלישע געזעץ, אויף וועלכען פיקטעס המצאה איז געבויט געווארען איז פאלגענדעס:

יעדער קערפער, בעת ער געהט איבער פון פעסטען צושטאנד אין פליסיגען (למשל, בעת פון אייז ווערט וואסער) אדער פון פליסיגען — אין גאז פארמיגען (למשל, בעת פון וואסער ווערט דאמף) ברויכט ער דערויף מעהר אדער וועניגער ווארעמקייט — ווי דער לעזער קאן מער קען פון די ביישפילען אייז אין וואסער — די ווארעמקייט ווערט בכלל איהם צוגעפיהרט דורך פייער פון אויסען; איז אבער קיין אויסערע, קיין פרעמדע ווארעמקייט דערביי ניט דא, ציהט אב דער קערפער (וועלכער עס געהט איבער פון פעסטען אין פליסיגען — אדער פון פליסיגען אין גאז פארמיגען צושטאנד), די ווארעמקייט, וועלכער ער ברויכט דערצו פון די קערפער וואס געפינען זיך בעת מעשה ארום איהם, די לעצטע ווערען דערביי, פערשטעהט זיך, אָפּגעקיהלט. אט אזוי למשל קיהלט זיך אב אביסעל א הייסע גלאז מי, בעת מען מאכט זי זיס ד. ה. בעת דער פעסער טער צוקער צוגעהט אין איהר און ווערט פלייסיג, ווארום בעת מעשה ציהט ער אב אביסל ווארעמקייט פון דעם הייסען טיי. נאך בעסער קאן מען בעמערקען די ריכטיגקייט פון דעם אויבענדערמאנטען געזעץ, בעת מען בענעצט דעם פנים אדער די הענד מיט אדעקאלאן, מיט פארפיום אדער מיט עטהער: מען פיהלט דערביי א קעלט אויף די בענעצטע שטעלען פון דעם קערפער. פאר וואס? ווייל דער אדעקאלאן, די פארפיום אדער דער עטהער זענען אזויגע פליסיגקייטען, וואס פערדאמפפן זעהר שנעל, ד. ה. זיי געהען תיכף איבער פון פליסיגען צושטאנד אין גאז פארמיגען. דערויף ברויכען זיי אָפּער,

נעם וואסער, כל זמן זיין טעמפעראטור ווערט ניט נידעריגער וויא 365 גראד.

די דאזיגע טעמפעראטור (365 גראד) רופט מען וויסענשאפטליך: „די קריטישע טעמפעראטור פון וואסער-דאמף“, ד. ה. די טעמפעראטור, ביי וועלכער דער וואסער-דאמף געהט ניט איבער אין פליסיגעס וואסער אויך אונטער קיין דרוק אין דער וועלט ניט.

אבער ניט בלויז וואסער-דאמף האט זיין בעטייטיג, „קריטישע טעמפעראטור“, זאגערן אויך אלע אנדערע גאזען.

די קריטישע טעמפעראטור פון דעם גאז קוילען-וויירע (דאס איז דער גאז, וואס געהט ארום פון זעלצער-וואסער, אדער פון א געמיש פון סאדא מיט ציטרינזאלץ אין וואסער) איז כף הכל 81 גראד, ד. ה. ביי 81 גראד ווארעמקייט קאן מען דעם קוילען-וויירע-גאז, בשום אופן ניט פליסיג מאכען.

עס פערשטעהט זיך אליין, אז אויב די טעמפעראטור איז נאך העכער וויא „די קריטישע“, קען מען דעם גאז אדאן ניט פליסיג מאכען, ערשט בעת דער גאז געפינט זיך האטש עטוואס אונטער זיין קריטישער טעמפעראטור — ערסט דאמאלס איז מעגליך דורך פרעסען און דריקען איהם פליסיג צו מאכען.

די קריטישע טעמפעראטור פון אונזער לופט ליגט נאך זעהר א סך נידעריגער וויא די קריטישע טעמפעראטור פון דעם קוילען-וויירע-גאז. זי איז 140 גראד קעלט! (דאס איז אזא מורא'דיגע קעלט, ביי וועלכער קוועקזילבער אפילו פערפריט אזוי אן מען קען עס שמידען מיט האַמערס ווי אייזען. איהר קאנט אייך פארשטעלען א קעלט, וואס איז 7 מאָל שטארקער איידער א גוטער 20 גראדאווער ווינטער-פראסט!) אום די לופט פליסיג צו מאכען, וואו מען זי ממילא פריהער אפגיהלען אונטער 140 גראד קעלט. עס פערשטעהט זיך, אז מיט געווענהליכע מיטטלען קען מען אזא מורא'דיגע קעלט ניט דערגרייכען און דעריבער האבען די פיזיקער און כעמיקער פאר 20, 25 יאָהרען, וועלכע האבען געפרווט די לופט פרעסען און דריקען מיט די שטארקסטע פרעסען פון דער וועלט — און דאך ניט געקאנט זי פליסיג מאכען, פעהויפטעט בטעות. אז די לופט איז „אן אויביגער“ אדער „א פערמאנענטער גאז“.

פיקטע, אָפּער, א פראָפּעסאָר פון דער גענערעל אוניווערסיטעט (אין דער שווייץ), האט מיט

זיינע אויערען געהערט ווי א שטראהל פון פליסיג-
גען זויער שטאף האט מיט שטורם און מיט רעש
געשפריצט ווי א פאנטאן פון דעם אפענעם
קראנט פון דער פלאש, ארויסווארפענדיג מיט
זיך זאגאר פון צייט צו צייט פערפראדענע ברעק-
לעך, וואס האבען געקלאפט אויף דעם דיל פון
זיין לאבראטאריע ווי א האגעל.
שטיקלעך אייז, אלזא, פון פערפראדענעם
זויער שטאף-גאז.

די נייע המצאה פון דער פליסיגער לופט,
איז געבויט גענוי אויף דעם זעלביגען פרינציפ,
בלויז די קעלט איז עטוואס גרעסער, ווי ביי
דעם פליסיגען זויער-שטאף, ווייל די קריטישע
טעמפעראטור פון דער לופט איז נאך נידעריגער
איידער די פון ריינעם זויער-שטאף.

מיר געהען איצט איבער צו אונזער לעצ-
טער פראגע: צו וואס טויג די פליסיגע-לופט?
באלד ווי די נייע המצאה פון דער פליסיג-
גער לופט איז ארויס פון די פראפעסארישע לא-
באראטאריען אין דער אפענער גרויסער וועלט,
און דאס ברייטע פובליקום האט זיך דערוואוסט
פון איהר, אזוי האבען זיך פאר איהר תיכף א-
געכאפט פערשידענע מענשען מיט פערשידענע
פלענער צו פערשידענע צוועקען: ווער עס האט
געוואלט מאכען א גאנצע איבערקעהרעניס מיט
דער פליסיגער לופט און ווער עס האט געוואלט
דערביי גלאט א גוטעם געשעפט מאכען.

קודם כל האבען זיך א ווארע געטאן די מיר-
ליטער-אינזשענירען. די דאזיגע מלחמה לייט
האבען אין דער פליסיגער לופט תיכף דער-
שמעקט א ריח פון פולווער... זיי האבען גע-
גלויבט אז די מורא'דיג איינגעפהעסטע פלי-
סיגע לופט, וועלכע האט די אייגענשאפט שנעל
אין גאז (אין געוועהנליכע לופט און זיך דערביי
מיט גרויס געוואלט צוריק פונאנדער צו שפריי-
טען, וועט קענען פארנעמען דעם ארט פון פול-
ווער און דינאמיט. (דער צושטערענדער כח פון
די ביידע פעסטע קערפער ליעגט דערינען, וואס
פון א פונקט פיער געהען זיי תיכף אין גאז
פארמיגע קערפער איבער, ציהען זיך ממילא
זעהר שטארק אויס און שטויסען אב אדער ריי-
טען פאנאנדער אלץ וואס זיי שטעהט אין וועג
בעת מעשה.

צינדט מען למשל אן דאס ביסל פולווער
אין דער דאהר פון א פיקס מיטא פיסטאנע,
געהט ער תיכף ומיד אין גאז איבער. דער גאז
פארנעהמט אבער ניט פערד מעהר ארט איידער

זוי געזאגט, מעהר אדער וועניגער ווארעמקייט,
וועלכע זיי ציהען אב בעת מעשה פון מענשליכען
קערפער, און דעריבער פיהלט מען א קעלט אויף
די דאזיגע שטעלען.

ארויסגעהענדיג פון דעם דאזיגען געזעץ,
האט פראפעסאר פיקטע אזוי געמאכט. ער האט
אנגעפיהלט א גרעסערע כלי מיט פליסיגע קויר-
לען-זויער (ווי דער לעזער ווייס שוין איז די קויר-
מישע טעמפעראטור פון דעם קוילען-זויער-גאז
סך הכל 31 גראד ווארעמקייט, ממילא איז שוין
ביי געוועהנליכער צימער-טעמפעראטור מעגליך
דעם קוילען-זויער-גאז דורך הויקען און פרעסען
פליסיג צו מאכען). אין דער דאזיגער כלי האט
ער אריינגעשטעלט איין אייזערנע בלאש מיט א
צוגעדעהטע קראנט, אין וועלכע עס האט זיך
געפונען שטארק צוזאמענגעפרעסטער און זעהר
אבגעקיהלטער זויער-שטאף-גאז. ווי באלד נור
פיקטע האט אבגעפענט די צוגעשלאסענע כלי
מיט דער קוילען-זויער אזוי האט זי תיכף אנגע-
פאנגען צו פערדאמפען, און מוראדיג שנעל.
דערביי האט זי אבגעצויגען א טהייל פון דער
לעצטער ביסעל ווארעמקייט, וואס דער שטארק
אבגעקיהלטער זויער-שטאף-גאז האט נאך אין
זיך געהאט (ווי די פיזיק לערנט, גיעבט עס אי-
בערהויפט ניט קיין אבסאלוטע קעלט; אויך ביי
דער גרעסטער קעלט, וועלכע מיר קענען דער-
גרייכען איז נאך אימער דא מעהר אדער וועניג-
ער ווארעמקייט) אויף אזא אופן איז דער זויער-
שטאף-גאז אין דער איינגעשלאסענער אייזער-
נער פלאש אבגעקיהלט געווארען ביז 120 גראד
קעלט און א טהייל פון איהם איז זאגאר פליסיג
געווארען אין דער אייזערנער פלאש.

פיקטע האט זיך אבער דערמיט ניט בענגי-
גענט, ווייל דעם פליסיגען זויער-שטאף האט
מען נאך ניט געקאנט זעהען בחוש, וואס האט ער
געמאכט? ער האט פלוצלינג אבגעפענט דעם
קראנט פון דער פלאש. דער פליסיגער טהייל פון
דעם זויער-שטאף האט זיך דערביי מיט א מורא-
דיגען אימפעט ארויסגעריסען פון זיין קאלטער
און פעסטע טפיסה און כהר עין איבערגעגאנגען
צוריק אין גאז-פארמיגען זויער-שטאף (פער-
דאמפט), דערביי האט ער אבער אבגעצויגען נאך
דעם לעצטען רעסט ווארעמקייט פון דעם ישרעק-
ליך-קאלטען זויער-שטאף, וועלכער איז נאך אין
פלאש געבליבען, דער לעצטער האט זיך דערביי
ממילא נאך מעהר אבגעקיהלט און לסוף האט
פיקטע מיט זיינע אייגענע אויגען געזעהן און מיט

סיגע לופט און שפאנען זי איין אין זייערע פער-
שיידערענע מאשינעס. דיא קראפט פון איהר פור-
נאנדערשפרייטען זיד פערדראמפפונג, זאל פאר-
יאנען דיא עלטערע קראפט פון דאמפא אדער דיא
עלעקטריציטעט-קראפט. און דאס וואלט טאקי
געווען ניט קיין שלעכטער געשעפט. אי דאמפא
אי עלעקטריציטעט ברויכען האלץ, קוהלען אדער
לפחות וואסער-קראפט, וועלכע זיינען ניט אומע-
דום פארהאנען, דיא לופט אבער איז דאך „מלא
כל הארץ“, פול אין דער גאנצער וועלט און קאסט
אויף ניט איבעריג טהייער... אבער אויף זיי נע-
ביד האבען זיד געמוזט דערוויילע אפמאכען מיט
לאנגע נעזער און מיט לעדיגע קעשענעס, וויא
זייערע מיליטערישע ברידער.

דיא פליסיגע לופט איז לעת עתה ווירקליך
נוציג בלויז פאר די היינענע, פאר די געזונדהייט
פון מענשען בכלל, און פאר קראנקע מיט שווער-
רען אטעהעם בפרט. דיא פליסיגע לופט בלייבט,
וויא דיא געווענהליכע לופט, א געמיש פון איין
פינפטעל זייער שטאף און פינף פערטעל שטיק-
שטאף (די אנדערע גאנצע, וואס אין דער לופט
געפינען זיד זענען אלע צוזאמען אזוי וועניג, אז
מיר קאנען זיד מיט זיין לייכט רעכענען) דער
נוציגער טהייל איז אבער דער איין פינפטעל
זייער שטאף, דיא פינף פערטעל שטיק-שטאף
זאג זענען בלויז א פאנאנדער פיהרונגס מיטעל,
פונקט וויא וואסער אין וועלכער צו שטארקער
ספערט ווערט ווערט פאנאנדערהעפיהרט אום צו
מאכען פאר א טויגליכער משקה.

לאזט מען דיא פליסיגע לופט שטעהען אין
איין אפענער בלי פערדראמפט פריהער דער שטיק-
שטאף, ווייל ער איז לייכטער איידער זייער
שטאף, פונקט וויא פון א געמיש פון ספירט מיט
וואסער פערדראמפפט פריהער דער ספירט (מען
זאגט געווענהליך דער ספירט האט זיד אויסגע-
וועבט) און עס בלייבט צוריק דאס וואסער. לסוף
בלייבט ממילא, פון דער פליסיגער לופט ריינער
אדער כמעט ריינער זייער-שטאף. דער ריינער
זייער-שטאף איז אבער זעהר א נויטהיגע און א
נוציגע רפואה פאר פיעלע מסוכנ'דיגע קראנקע
בכלל און פאר קראנקע מיט שווערען אטעהעם
בפרט, ווייל בעת דעם חולה פעהלט אטעהעם, מוז
ער האפען ריינעם זייער שטאף און ניט פער-
שטיקט צו ווערען.

דער ריינער זייער-שטאף איז אויף נוציג פאר
דיא הויזהאלטונג צום בעליכטען און צו בעהייר-

דאס פעסטע ביסל פולווער, און דערפאר שטופט
ער ארויס פון דעם פיקסירעהר די קויל, וועלכע
עס פערשטעלט איהם דעם וועג מיט א מורא'דיג-
גער קראפט. עס פערשטעהט זיד, אז פאר די
בעלימלחמה וואלט דיא פליסיגע לופט געווען
א וואונדערליכע מציאה. ווי גרויס איז געווען
די שמחה צווישען זיי, בעת מען האט ענטדעקט
דעם פולווער וואס רויכערט ניט! א קלייניגקייט
אזא גליק: דער שונא וועט ניט זעהען פון וואנען
דער קויל פליהט, היינט מכל שכן די פליסיגע
לופט, א שפאס אזא אוצר! לא די, וואס זי רוי-
כערט ניט האט זיא נאך ניט פערד אנאנדער
גרעסערע עמלות. זי געפינט זיד אומעדום אין
אלע עקען און קאנטען פון דער וועלט. גענומען
מיט זיד די נויטיגע אינסטרומענטען אוועק,
למשל, צו די כינעזען אין זייער כינא, אדער צו
די בורען אין טראנססוואל— גענומען זייער איי-
גענע לופט, וואס די נאטור האט זיי געגעבען צום
אטעמען, אום צו לעבען, און געמאכט פון זיי
מיט איהר גופא א תל!

צום גליק אבער האט זיד פון זייערע גאלדע-
נע האפפונגען גאר ניט אויסגעלאזען דערוויי-
לע. דיא פליסיגע לופט האט זיד ארויסגעוויזען
כמעט פאר איין אונשולדיגער בעשעפעניס. אין
אפגענע כלים איז זיא בכלל זעהר רוחיג: זיא
פערדראמפפט זיד איין שינט נאך דער צווייטער
און געהט זיד פאמעלאך איבער צו איהר מוטער
לופט. אהן רעש און אהן שטורם. קיינער הערט
זי, ניט, קיינער זעהט זי, ניט. אין געטלאסענע
כלים, אמת, איז זי שוין ניט אזא רוחיגע בריאה
אפטמאל רייסט זי פאנאנדער אויסציהענדיג זיד
צוריק אין „לופטיגע לופט“ די בלי אין וועלכער
מען האט זי איינגעשלאסען, אבער אויף דענסט-
מאל איז קיין גרויסע סכנה דערביי ניטא. צו
דינאמיט אדער פולווער קומט זי ניט.

מיט דער צייט וועט מען נאך אפשר געפיר-
נע א מיטעל ווי צו מאכען די לופט, דעם קוואל
פון לעבען פון אלע לעבענדיגע בעשעפעניסען און
פפלאנצען, פאר א שליח פון טויט און פון חורבן
דערוויילע אבער זענען די מלחמה-לייט נאך גע-
בליעבען ביי גאר ניט.

דעם זעלביגען פסק האבען אויף געהאט די
אינדוסטריעלע אינזשינירען, דיא געשעפטס-
לייט. זיי האבען זיד אויף אנגעכאפט פאר די
פליסיגע לופט וויא פאר א גאלדענעם בארג. אט
נעהמען זיי—האבען זיי געגלויבט — דיא פלי-

ניט ביים בעהייצען, ניט ביים בעלייכטען. מיט ריינעם זויער שטאף ווערט אפער דיא גאנצע ווארמקייט אויסגעניצט, און דאס בעהייצען, וויא דאס בעלייכטען מיט דעם ריינעם זויער שטאף, וועלכער ווערט איצט אין גרויסע מענגען פאפ ריצירט פון דער פליסיגער לופט, איז פער שטעהט זיך, בעסער און עקאנאמישער.

דאס זיינען לעת עתה די פראקטישע נוטצען פון דער פליסיגער לופט, נור אויך א חוץ דיא דאזיגע פראקטישע נוטצען איז די פליסיגער לופט א גרויסע וויסענשאפטליכע המצאה, און וועט בלי ספק וויא אלע אנדערע גרויסע וויסענשאפטליכע המצאות ופיהרען צו נאך פיעלע ווייטערע וויכטיגע המצאות אין דער גרויסער גרענצעלאזער וויסענשאפטליכער וועלט.

ד.ר. י. בלומשטיין.

צען דיא וואהנונגען. ביים בעלייכטען און ביים בעהייצען ווערט בכלל פערברויכט דער זויער שטאף פון דער לופט — יעדעס בהענען איז בעצם א כעמישע פערבינדונג פון דעם ברענענדיגען קערפער, למשל דאס האלץ, דער קעראסין, דער לייכטגאז, מיט דעם זויער שטאף פון דער לופט, דעריבער ווערט יעדער פיער פערשטיקט אין איין ארט וואו קיין לופט איז ניטא, ווי יעדער פשוט'ע בעל הבית'טע ווייס פון דער פראקטיק, למשל בעק קעראסין צינדט זיך אן ווארפט זיך ארויף א קיסען אדער א דיקען מאנטעל אום דעם פיער צו פערשטיקען — די לופט אפער בעשטעהט, ווי געזאגט ניט בלויז פון ריינעם זויערשטאף, נור אויך פון 45 שטעקשטאף און ביים ברענען געהט א גרויסער טהייל פון דער היץ לאבוד, אום צו דערווארמען דיא 4 טהיילען שטיק שטאף, וואס ברענען קיינע שום נוטצען

זעכצעהן יאהר אין סיביר.

פון ל. דייטש.

זעלסטען, פלעגט זיך טאקי בעווייזען אז אונזער שטימטע האפנונג אויף עטוואס גוטעס אין דער צוקונפט, דאן פלעגען מיינע געהאנקען זיך אוועקטראגען ווייט, ווייט פאראויס. אבער אזוי וויא מיינע האפנונגען האבען מיר פרייער שוין צום נאררען געמאכט, אין דער צייט ווען איך בין געווען פעהאפטעט אין פרייבורג, האב איך זיי, דיא האפנונגען, געיאגט פון זיך מיט'ן כעס, זיי רופענדיג ליגנערקעס, פעררעטהערקעס.

„וואס איז שוין לייכטער מעגליך — האב איך ביי זיך געטראכט — איז אז דער שלימל זאל אונטערשיקען א גאנץ אונערווארטעטע ביזע איבערראשונג.“

איך האב מיר געהאלטען אויף אללעס פאר-פערזיטעט.

פון דער צייט ווען מען האט מיר אריבער געפיהרט אין דעם אונטערזוכונגס-געפענגניס זיינען פערגאנגען פיעלע וואכען און מיר האט מען ניט איין איינציגעס מאל ניט געפיהרט אויפ'ן דאפראם-איך האב דארום ניט געוואוסט אין וואס פאר א צושטאנד מיינ פראצעס געפינט זיך

אכטער קאפיטעל.

נויע געפירטונגען. — דער זשאנדארמסקי פאלקאווי ניק. — דאפראס וועגען דיא ערמאנדונג פון מעזענצעוו. — מוין בעגעגונגעס מיט באדאנאוויטש שען. — דיא אבריווע.

אין דער צייט וואס איך בין געזעסען אין דעם אונטערזוכונגס-געפענגניס איז מיר אין אללגעמיין געווען בעסער צורומטה וויא פריער. זיצענדיג אין דיא פרייבורגער טורמע האב איך געברענט מיט אונגעדולד וואס גיכער ארויסצוקומען פריי. אין קריעפאסט האב איך זיך געפיהלט אין א בעדריקטען צושטאנד. דא אבער בין איך כמעט געווארען צו אלץ גלייכ גילטיג.

„זעהן אדער פונצעהן יאהר קאטארגא-אהב איך געטראכט — וואס איז דער אונטער-שיער?“ מיינ צוקונפט איז מיר פארגעקומען פאללשטענדיג פערלארען. שווער איז אזא זאך ביי זיך אין געהאנקען צו בעשליסען, איבער-הויפט ווען מען פיהלט זיך געזונד און מונטער. און צייטענווייז, אפגלייך, דאס איז אמת, זעהר

„דאָס איז דיא פֿעטערבורגער זשאַנדאַרמע רײַע אָפּטהײלונג — האָט ער געענטפערט — אייד האָט מען אַהער געבראַכט אויפֿן דאָפּראָס און מען וועט אייד באַלד אַרײַנפֿיהרען צום פּראָקוראַר. מיר ווילט זיך גאָר אײַנפאַך מיט אייד אַ שמועס טאָן, זיך דורכרעדען וועגען געמײנשאַפֿט ליכע פּעקאַנטע.“

„פון וואָנען קענט איהר מיך?“ האָב איך זעהר פּערוואַנדערט איהם געפּרעגט.

„גאָט איז מיט אייד! — האָט ער זיך אָפֿ גערופֿען — ¹עס איז קוים דאָ אין רוסלאַנד אַן אינ־טעלליגענטער מענש, וועלכער זאָלל ניט וויסען אײַער נאָמען.“

דיא זשאַנדאַרען האָבען, וויא עס שיינט, זיך געהאַלטען פאַר אַ טהײל פון דיא אינטעללי־גענץ. — פון יענעם קלאַס מענשען, וועלכער איז גראָד אין יענע צײַט פּערטהידיגט געוואָרען אין פּיעלע אַרטיקלען אין רוסישע פּאַרטישליכע ישרנאַלען, וואו מען האָט, צוליבע דיא צענזור, גערופֿען „אינטעלליגענץ“ דיא רעוואָלוציאָנערען. דער פּאַלקאַווניק האָט ווייטער גערעט.

„מיר בײַדע האָבען פּיעלע געמײנשאַפֿטליכע פּעקאַנטע — האָט ער געזאָגט — איך האָב גע־קענט אײַערע גענאָסען: מאַלינקא, דרעביאַזגין, מאַיידאַנסקי. איך בין פּריהער געווען אַ זשאַנדאַרמסקי אדוואָטאַט אין אַדעססא און בין דאָר־טען מיט אַללעמען פּעקאַנט געוואָרען. פון זיי האָב איך אויך פּיעל געהערט וועגען אייד. זיי זײַנען געווען פּײַנע לײַטע.“

איצט איז מיר געוואָרען קלאָר וואָרום ער האָט זיך אזוי גיך דערדיענט צום ראַנג פון אַ פּאַלקאַווניק און איז געבראַכט געוואָרען קיין פּעטערסבורג. מיט דיא הילף פון דיא פּאַליטישע פּראָצעססען האָבען מאַנכע זשאַנדאַרמסקי אָפּ־ציערען און פּראָקוראַרען שטעלל פּערנומען וויכ־טיגע פּלעטצער. דייעזע מענשען האָבען געמאַכט זייער „קאַריערע, האָבען אויפגעבויעט זייער גליק אויף דעם לעבען און דיא פּרייהייט פון פּאַ־ליטישע אַרעסטאַנטען. וואָהרשיינליך האָט פּאַלקאַווניק אײַוואַנאָו געשפּיעלט אַ פּעדייטענ־דע ראָללע בײַן פּערשפּטֿן צום טויט אָדער אויף קאַטאַרגא פון יענע מײַנע חברים, (*) ווע־גען וועלכע ער האָט איצט געהאַט אַזאַ גוטע מײַ־

„פּיעלייכט, האָב איך געקלערט, האָט זיך איז דיא „העכערע קרייזען“ וויעדער געענדערט דיא דעה וועגען מיר און, וויא קאַטליאַרעווסקי האָט זיך אויסגעדרוקט, „טראַכט מען דארטען אויס מיטלען וויא אזוי מיך צו משפּטֿן אַלס אַ פּאַלי־טישען פּערברעכער.“

אזעלכע געדאַנקען זײַנען מיר גאַנץ נאָטיר־ליך געקומען אין קאַפּ זינט דעם פּעשריעפּענעם געשפּרעך מיט קאַטליאַרעווסקיֿן און האָבען מיר ניט געלאָזען זיך פּיהלען בערוהיגט. „ניט אומ־זיסט — פלעג איך טראַכטען — נעהמט מען מיך אויפֿן דאָפּאַראָס ניט און מען שיקט מיך ניט קיין אַדעסא: עפעס געהט דאָ אָן.“

„מאַכט זיך פּאַרטיג, מען איז נאָך אייד גע־קימען צו פּאַהרען — האָט צו מיר געזאָגט דער העזשורני נאָדיראַטעל אין וואַנדערשעהנעם מאַרגען אין דעם מאַנאַט וילי אזוי גיך וויא איך בין געווען צוריקגעקומען פון דעם שפּאַציערגאַנג אין הויף, זיך פּיהלענדיג גראָד זעהר מונטער.

בײַן צופּאַהר איז געשטאַנען אַ געוועהנליכע דראַשקע אין וועלכע איך האָב זיך אַרײַנגעזעצט נאָטירליך, צווישען זשאַנדאַרען. עס איז ניט זייטיג צו זאָגען, אז פון זיי האָב איך ניט גע־קענט ערפּאַהרען וואוהין מען פּיהרט מיך. דייעזע אונפּעשטיממטהייט האָט, למשׁל, ניט לאָנג גע־דויערט, האָט מיך אָפּער זעהר נערווען געמאַכט. אין צײַט פון אַ האַלבע שטונדע איז דיא קאַרע־טע אַרײַנגעפּאַהרען אין ערגיץ אַ הויף און האָט זיך אָנגעשטעלט בײַן אײַנגאַנג, מיך האָט מען אַרײַנגעפּיהרט אין אַ קליינעם קאַמערל מיט פּערצויגענע פּענסטער־טייבען. אַרומשפּאַציע־רענדיג אין צימער האָב איך בעמערקט אז דורך דעם פּענסטערל איז טיר קוקט צו מיר אַרײַן עפעס אַן אָפּציער.

„קען מען אַרײַנגעהן?“ האָט ער געפּרעגט, עפּענענדיג דאָס פּענסטערל.

„אַ קאַמישע פּראַנע — האָב איך געענט־פערט — איך בין ניט בײַ זיך, איך בין בײַ אײַך.“

דיא טיר האָט זיך געעפּענט און עס איז אַרײַנגעקומען אַ פּאַלקאַווניק נאָך אַ גאַנץ יונגער מאַן, אונטערשמיכלענדיג.

„איך וויל מיט אייד פּעקאַנט ווערן, מײַן נאָמען איז פּאַלקאַווניק אײַוואַנאָו.“

— „איך פּערשטעה אייד ניט ריכטיג, זאָגט מיר, וואו געפֿין איך זיך אײַן און צו וואָס האָט מען מיך אַהער געבראַכט?“

(*) מאַלינקא, דראַביאַזגין און מאַיידאַנסקי זײַנען געהאַנגען געוואָרען אין דעצעמבער 1879 אין אַדעסא. — (דער איבערז.)

1878, 1879 — ווען מען פלעגט מיט אריינמישען אין אללע טערראריסטישע טהאטען סאי אלס הויפט־מאכער, סאי אלס טהיילנעמער און דעם שם פלעגט מען מיר געבען אמאל דורך שלעכ־טינקייט, אמאל דורך א מיספערשטענדנים, אדער דורך לייכטזיניגקייט. אזעלכע אויסגעטראכטע מעשיות פלעגן זיך בעווייזן נאכהער אין דיא צייטונגען, מיט ערשטוינען פלעג איד זיי צייטענ ווייז אליין לעזען געדרוקט. איד געדענק, צום ביישפיל אזא מין זאך : דעם 25טען מאי 1877, ווען איד בין נאך געזעסען אין טורמע אין קיעוו, איז ערמארדעט געווארען א רייכע גוטספעזיצער רין מיט דער אפזיכט זיא צו פערזיפען, גלויב איד. אויף דיא צווייטע נאכט איז אין קיעוו ציר גע'הרג'עט געווארען דער באראן גייקין און אין דער נאכט פון דעם 27טען צום 28טען מאי בין איד מיט מיינע צוויי חברים ענטלאפען געווארען פון טורמע. קיום בין איד געווען פריי האב איד אליין געקראגען צו לעזען אין דיא צייטונגן גען דיא בעהויפטונג אז אי דיא גוטספעזיצער רין אי באראן גייקין האט נישט ערמארדעט קיין שום אנדערער וויא איד. דערביי האט מען זיך געמוזט פארשטעלען אז איד בין צוויי מאל אנטלאפען און דאן פרייווילליג צוריקגעקומען אין געפענגנים אום ענדליך צו ענטלויפען אויף איי מער צוזאמען מיט מיינע צוויי גענאסען. פונקט אזוי ווילד זיינען געווען דיא פעשולדיגונגען אין מיין כלומרשטריגען אנטהייל אין דיא ערמארד־רונג פון גענעראל מעזענצעוו.

ווען קאטליארעווסקי האט מיר געהאט איי פערגעלעזען דאס וואס דיא באראנעסע גייקין און באראן פערג האבען עדות געזאגט, האט ער מיך געפרעגט וואס איד האב דארויף צו ענטפערן. — „וויא עס ווייזט אויס, האב איד געזאגט, ווילל מיך דיא רעגירונג דורכאויס צוצעפענען צו אירגענדיגעלעכער אנדערע פראצעסען. אבער איד וועל אויף קיינע אנדערע פעשולדיגונגען נישט געבען קיין ערקלערונגען.“

„נו, האט קאטליארעווסקי געענטפערט, וויללט איהר קיינע ערקלערונגען נישט געבען, וועל לען מיר מעהר וועגען דעם נישט רעדען. איד גלויב אליין נישט אין דיא עדות, וועלכע יענע פערזאנען האבען געזאגט ; איהר זייט דאך שוין געווען אין אויסלאנד ווען מען האט מעזענצעוו'ן ער־מארדעט, נישט אמת?“

— „דאס איז אזוי,“ האב איד געזאגט. איהם האט זיך געוויס געוועלט פערפיהרען

נונג. פיעלייכט איז דאס טאקע פון איהם געקור מען דיא געניאלע אידעע אויסצונוצען דעם פער־רעטהער פ. קוריזין אום אריינצוקריגען מענשען אין פאסטקע. (דיעזער קוריזין איז נעמליך פער־האפטעט געווארען צוליב דעם אטענטאט אויף גארניוויטשען, דעם שפיאן. ער איז אבער פאלד אליין געווארען א מוסר, וואס דאס האבען דיא געפאנגענע נישט פערדעכטיגט. איהם האט דיא רעגירונג געהאלטען מיט זיי צוזאמען אין איין טורמע און וואס ער פלעגט פון זיי ארויסקרייך גען פלעגט ער איבערדערצעהלען דיא זשאנדאר־מען. דורך איהם זיינען ארויף אויפ'ן תליה איי־ניגע מענשען, און פיעלע זיינען פערשיקט געווארען אין קאטארגא. איצט האלט ער זיך ער גיין וואו אויף פראקטיצירענדיג אלס טהיער־ארצט).

דער געשפרעך מיינער מיטען פאלקאוניק האט זיך נישט געקלייט. א וויילע שפעטער האט מען מיך אריינגעפיהרט אין א גרויסען, שעהר־מעבלירטען קאפינעט, וואו אויף א ווייכען שטוהל, ביי א שרייב־טיש איז געזעסען קאטליארעווסקי.

— „אט דא זיינען פאפיערען וועגען אייך.“ — האט ער געזאגט, ווייזענדיג מיטען פינגער אויף א פראצעס, וועלכער איז געלעגען פאר איהם און וועלכען ער האט אויפגעמישט און האט גענומען לעזען.

אין דיא ערסטע טעג פון אויגוסט 1878 האט דיא אלמנה פון באראן גייקין, וועלכער איז ציר גע'הרג'עט געווארען אין קיעוו, שפאצירענדיג פארביי דיא הויז וואו דאמאלס האט געוואוינט דער שעה פון דיא זשאנדארמערע, גענעראל מעזענצעוו, בעמערקט צוויי יונגע לייט, וועלכע האב פערן אויסגעפארשט דיא בעוועגונגען פון דעם גענעראל. (*) זיא האט בעהויפטעט אז זיא דער־קענט מיך אלס איינעם פון דיא צוויי יונגע לייט. זיא האט געזאגט אז זיא האט בעמערקט דיער זעלביגע נאכשפיהרערי ארום דעם גענעראל'ס הויז א טאג שפעטער, שפאצירענדיג מיט א פערוואנדעטען, מיט באראן פערג. ווען דער פראצעס מיינער איז מיך פארגעלעזען געווארען האב איד געפונען, אז באראן פערג האט בעשטע־מינט דיא באראנעסעס עדות וועגען מיר.

עס איז געווען א צייט — אין דיא יאהרען (*) וויא עס איז בעקאנט, איז מעזענצעוו געטויט שטעט געווארען דעם 16טען אויגוסט 1878 ביי טאג אויף א גרויסע גאס.

פריהער ניט געטהאָן. אז איהר זייט דייטש האָט
דיא באַדענער רעגירונג געוואוסט א טאָג צעהן
פאר מיין קומען."

איצט האָב איך ערסט פערשטאַנען וואָרום
מען האָט מיר דאָן, וויא איך האָב דערצעהלט,
איפערנעקרוישקעט פון דעם אויבערסטען עטאַזש
אויפן אונטערסטען, אויך וואָרום דער פראָקור
ראָר פאָרבערג האָט מיר דאָן ניט ערלויבט צו
רעדען רוסיש מיט מענשען, וועלכע זיינען געקור
מען זיך זעהן מיט מיר.

נעהמענדיג אַפשייד פון קאטליארעווסקי'ן
האָב איך איהם געפרעגט צו מען וועט מיר פאָלד
שיקען צום געריכט. דאָרום האָט ער געענטפערט,
אז ער אליין וואונדערט זיך וואָרום מען האלט
מיר אזוי לאַנג אין פעטערבורג.

דאָס איז געווען מיין לעצטע פעגעגנעם
מיט איהם. שפעטער, זייענדיג אין סיפיר, האָב
איך פון אַנגעקומענע גענאָסען ערפאָהרען, אז
דערזעלביגער קאטליארעווסקי האָט זיך ביי דאָ
פראָס פון פאָליטישע געפאנגענע אויפגעפיהרט
אויף דיא שענדליכסטע ארט, דערמיט ארויסרוי-
פערנדיג צו זיך דעם האָס פון אַללע זיינע אַפפער.
דורך זיין צו גרויסען וואונש זיך צו צייגען גע-
מיינען דער רעגירונג האָט ער זאָגאר דיא נאָט-
שאַלסטוואַ אליין אויפגעבראכט געגען זיך און
דער סוף איז געווען, אז מען האָט איהם אין גאָנץ
ציען אוועקגענומען פון פאָליטישע פראָצעסען.
מיט דריי יאָהר צוריק איז ער געווען ערסטער
פרעזידענט אין דיא ווילנער סודעבנע פאָלאַטע,
וואו ער איז איצטער ווייס איך ניט.

נאָך דעם דאָפראָס, וועלכען איך האָב נאר
וואָס בעשריעבען. איז ביי מיר נאָך שטאַרקער
געוואָרען דיא מיינונג, אז דער רעגירונג ווילט
זיך ניט פענגענען דערמיט וואָס מען זאָל מיר
משפּט'ן איינציג און אליין פאר דעם אַטענטאַט
אויף גאָרינאוויטשען. אויפשטעהענדיג פון שלאַף
יעדען מאָרגען בין איך געווען בערייט אז מען
זאָלל מיר רופען ערגיזוואו און לאָזען וויסען
עפעס נייעס. אָבער אַ טאָג נאָך אַ טאָג
איז פערגאנגען און איך בין אַלץ געזעסען
אויף אַן אַרט. אזוי איז זיך פערבייגעגאנגען דער
מאָנאַט יולי און אויגוסט איז אַנגעקומען. ערסט
ענדע אויגוסט זיינען וויעדער ערשיענען דיא
זשאַנדאַרען און האָבען מיר געהייסען זיך מאַכען
בערייט אויף דער רייזע. ענדליך האָט מען וויא
עס שיינט בעשאַלסען מיר צו פיהרען קיין ארע-
סטא.

מיט מיר און אויספיהרליכען געשפּרעך וועגען יעד
נעם פראָצעס, אָבער ער האָט זיך פאָלד איבער-
צייגט אז דיא ארבייט זיינע איז אומזיסט און
דאָרום האָט ער דעם שמועס פערקירעוועט און
א זייט אויף אונשולדיגערע זאכען. ער האָט אין
דער צייט זיך אריינגעלאָזען אין אַן אונטערהאַל-
טונג מיט מיר וועגען אונזער סאָציאַליסטישע
מהעטיגקייט און אונזערע אַנזיכטען. ווען איך
האָב ווידערלעגט א געוויסע בעהויפטונג זיינע
האָט ער אליין צוגעגעבען, אז ער איז מיט אונ-
זער ליטעראַטור וועניגדוואָס בעקאַנט.

אינצווישען איז פון אַנאָדער צימער אריינג-
געקומען באַגדאָנאוויטש, וועלכער, וויא דיא לע-
זער וועלען זיך עררינערן, איז געקומען צו פאָהר
רען קיין פרייבורג אום צו בעווייזען, אז ער דער-
קענט מיר אז דאָס בין איך, דייטש, און ניט
פולניגן.

ער האָט מיר בעגריסט און האָט זיך אַניע-
דערגעזעצט ביין טיש, ביי וועלכען איך בין גע-
זעסען מיט קאטליארעווסקי'ן. מיר האָבען זיך
איצט צונויפגעטראָפּען אַהן ביטערע געפיהלע,
אזוי וויא צווישען אונז וואָללט גאָר נישט פאָר-
מירט.

— „זאָגט מיר, — האָב איך זיך צו איהם
אַפגערופען — דאָס איז דאָך שוין איצט א גע-
וועזענע זאך, ווען האָט איהר מיר געטראָפּען אין
קיעוו, וויא איהר האָט דאמאָלס אין פרייבורג
געהויפטעט? איך געדענק דאָס בשום אופן
ניט.“

ער האָט זיך פערקוויינקעלט. דאָן האָט ער
ערקלערט, אז ער האָט מיר אַמאָל געזעהען בשעת
איך בין געזעסען אין טורמע. דער טאָג זיינער
איז אָבער געווען אַן אונזיכערער. אין אמת'ן האָט
איהם וואַהרשיינליך קאטליארעווסקי געגעבען
מיינע פרימיטעס, נאָך וועלכע ער האָט מיר
דערקענט. מיר איז געווען אינטערעסאַנט צו וויר-
סען וויא לאַנג פאר מיין אויסליעפערונג פון
דייטשלאַנד האָט דיא באַדענער רעגירונג ער-
פאָהרען ווער איך בין אין דער ווירקליכקייט.

ווען איך האָב איהם דיעזע פראָגע געשטעלט
האָט באַגדאָנאוויטש געענטפערט :

„אז איהר זייט ניט פולניגן האָט מען ארויס-
געפונען מיט עטליכע וואָכען פריהער איידער מען
האָט אייך אויסגעליעפערט. דאָן האָט מען פון
דרויסען ביי דער טורמע אין באַדען אוועקגע-
שטעלט א קאראַאולנעס, וואָס דאָס האָט מען

שייד זיך מיט מיין געליעבטען פעטערבורג אויף
(פאר. פאלנט.) אייביג...

דורכפאהרענדיג דורך דיא גאסען צום וואג
זאל האב איך זיך מיט זיי מיט א טרויעריגען
הארצען געזעגענט. איך האב גערעכענט אז איך

נאטור וואונדער אין שטוב.

ענג עס דורכצולאזען. דאס איי ציהט זיך אויס
כדי צו קענען דורךגעהען. ענדליך מיט א קנאל
וויא פון א קליין געוועהר, טהוט זיך דאס איי א
קוועטש אריין אין גאנצען, אריינפאלענדיג אין
פלאש.

בעטראכט דעם איי אין דער פלאש און
איהר וועט זעהן, אז עס איז ניט בעשעדיגט. עס
זעהט אויס פונקט אזוי גלאט און שעהן וויא בער
פאר דעם עקספערימענט.

דאס איי ארויסנעהמען א גאנצע איז יעצט
אונמעגליך, כיידען איהר צוברעכט דיא פלאש.
וואס איז דא געשעהן? וואס פאר א געד
היימע קראפט האט דא אריינגעצויגען דאס איי
אין פלאש אריין? איז דאס כשוף? איז דאס
שווארצע קונץ?

ניין, ליעבער לעזער, ס'איז ניט קיין כשוף
און ניט קיין שווארצע קונץ, עס איז אפילו קיין

לופט דרוק.

ערשטער עקספערימענט.

עמט א פראסמע ווייג
פלאש, א הארט גובעקאכ
טע איי, גלאט אפגעשניט
און ניט בעשעדיגט, און
א שטיק פאפיער און
איהר האט פאר זיך אז
"אפארט" פאר איינעם
פון דיא שענסטע און בער

לערענסטע עקספערימענטען.

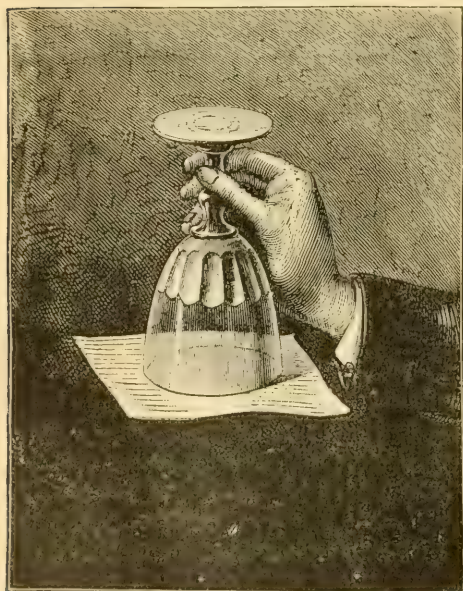
צינדט אן דיא שטיק פאפיער און לייגט
איהר אריין אין פלאש. דיא פאפיער ווערט באד
פערלאשען, ווייל דאס פייער פערברויכט געד
שווינד דעם ביסעל זויער שטאף, וואס געפינט
זיך אין דער פלאש. יעצט נעהמט ארויס דיא
פאפיער און צינדט איהר אן און ווארפט אריין
אין דער פלאש נאך אמאל און נאך א
מאהל דאן נעהמט דאס איי און פערשטאפט
דערמיט דיא עפנונג פון פלאש וויא אין פיגור 1
זעהט אז דאס איי זאל צו דעקען דיא גאנצע
עפנונג פון דיא פלאש. דאס קענט איהר טורן
דאדורך וואס איהר וועט געבען דאס איי א
פאאר דריי רעכטס און לינקס. מיט אנדערע
ווערטער, זאל דאס איי זיין א מין שטאפער צום
פלאש און זאל עס אזוי צו שטאפען אז ווען אין
פלאש וואלט זיין וויין וואלט דער וויין ניט קענען
אויסוועפען, לאזט דיא פלאש רוהיג שטעהען
אויף'ן טיש און איהר וועט בעמערקען פאלגענד
דען וואונדער:

דאס איי פאנגט אן וויא דורך א כשוף
אריינגעצויגען צו ווערען אין פלאש. עס זעהט
אויס עפעס וויא א געהיימע קראפט וואלט דאס
איי געצויגען אין פלאש אריין. דיא "קראפט"
ציהט דעם איי לאנגזאם, איהר קאנט בעמערקען,
וויא דאס איי מוטשעט זיך דורךצוקריבען דורך
דיא עפנונג פון פלאש, ווייל דיא עפנונג איז צו

באלד אריין דיא לופט פון ארום אין דעם לע-
רען פלאטץ אריין, מיט גרויס קראפט, אום איהם
אויסצופיהלען. אבער איהר האט דאך דיא עפער
נונג פערשפארט מיט דעם איי, דעריבער דריקט
זיך דיא לופט פון דרויסען אריין אין פלאש
דורך דעם איי דורך, און דערמיט דריקט עס
אריין דאס איי.

בייא דעם וואונדער רעדט אלזא דיא נא-
טור צו אייך מיט איהר אייגענע שפראכע, און
דערציילט אייך, אז לופט האט א ממשות און א
געוויכט. דען דער דרוק פון דער לופט אין א
לופט לעערען פלאטץ אריין קומט פון די שווער-
קייט פון דיא לופט. דאס געוויכט פון לופט איז
גאנץ גענוי אויסגעוואויגען, וויא מיר ו עלען רע-
דען אן אנדערס מאָל.

צווייטער עקספערעמענט.

נעמט א טרינק גלאָז, פילט עס אָן מיט ווא-
סער ביז צום איבערלויפער, נעהמט א גלאסע,
ריינע בויגעלע פאפיער און דעקט דערמיט צו די
גלאָז וואסער. זעהט אז די פאפיער זאל אין גאנץ
צען צודעקען די גלאָז און די וואסער. יעצט קערט
איבער דיא גלאָז וואסער וויא אין פיגור און
דיא וואסער וועט בלייבען אין גלאָז, און אויב
דער פאפיער איז פארויכטיג ארויף געלייגט אזוי
אז קיין לופט זאָל נישט אריין צווישען דיא פא-
פיער און דיא וואסער און קיין טראָפענס וואסער
זאָלען נישט ארויס פון גלאָז, מעגט איהר דיא איר
פערגעקערטע גלאָז וואסער טרייסלען צימליך

וואונדער אויך נישט. כאָטש ביי דעם, וועלכער
זעהט דאָס צום ערשטען מאָל וועט עס אָן צוויי-
פעל אויסזעהען א וואונדער. וואס איהר זעהט
פאר אייך איז אן איינפאכע נאטירליכע ערשיי-
נונג און איז א וואונדער נור אזוי לאנג וויא
מיר פערשטעהען נישט דיא אורזאכע וועלכע רופט
ארויס דיעזע ווירקונג.

מיר האָבען דאָ געפרויכט דעם אויסדרוק
"אריינציהען", דיעזער אויסדרוק איז נישט ריכ-
טיג, ווייל דאָס איז ווערט נישט אריינצוצויען
אין פלאש נור עס ווערט "אריינגעדריקט" מיט
אנדערע ווערטער, דיא קראפט וועלכע צווינגט
דאָס איז אריינצוצויען אין פלאש געפינט זיך
נישט אין פלאש נאָר אויסערן פלאש.

עס איז דער דרוק פון דער לופט, וועלכער
האָט אריינגעדריקט דאָס איז אין פלאש. אָט
וויא דאָס געהט צו.

מיר האָבען געזעהען, אז הייז ציהט אויס
מאטעריע (זעה מערין נומער צוקונפט, פיזיקס).
הייז ציהט אויס אייזען, גאָלד, וואסער, א. ז. וו.
ועלכסטפערשטענדליך אז לופט ווערט אויך
אויסגעצויגען פון הייז.

ווען איהר האָט דערהיצט דיא לופט אין
פלאש דורך דיא ברענענדע פאפיער האָט דיא
לופט אין פלאש זיך אויסגעצויגען.

ווען אין פלאש זאָל האָבן געווען וואסער,
וואָלט דיא וואסער, ווען דערהיצט זיך אויסג-
צויגען און וואָלט, "אויסגעלאָפן" לאָזענדיג אין
פלאש וועניגער וואסער. אזוי אויך "לופט אויס"
דיא לופט פון פלאש און אינווייניג בלייבט
וועניגער. (לופט ציהט זיך אויס מיט גאנץ וויי-
ניג הייז). מיט אנדערע ווערטער, דיא דערהיצטע
לופט, דורך איהר אויסציהען זיך, קאָן זיך מעהר
נישט האַלטען אין גאנצען אין פלאש און א טהייל
פון איהר לופט ארויס און אין פלאש בלייבט
וועניגער. דיא וועניגער לופט, זייענדיג אויסג-
צויגען פון וואַרעמקייט, מאכט דיא פלאש אזוי
פול מיט לופט, וויא פריהער דיא מעהר.

אָבער באלד קיהלט זיך צוריק אָב דיא
לופט אין פלאש און זיא (דיא לופט ווערט
צוריק אזוי איינגעצויגען וויא פריהער. ווען קיין
לופט פון דרויסען זאָל דאָן אין דיא פלאש נישט
קענען אריין, וואָלט אינעווייניג דער פלאש פון
דיא ביסעל לופט, וואָס איז פריהער אריבערגע-
לאָפן יעצט, געבליבען, "לופט-ליידיג". נאָר ווען
די מויל פון פלאש בלייבט אָפן, דריקט זיך דאָן
באלד צוריק אריין פון דרויסען פונקט אזוי פיעל
לופט, ווייטעל עס איז פריהער דורך דיא דערהי-
צונג ארויסגעלאָפן. דען עס איז א נאטור גע-
זעץ, אז "לופט לעער" קען קיין פלאש נישט בליי-
בען. וואו א פלאש ווערט לופטלעער, דריקט זיך

מיילעכיל, קענט איהר טאקי מאכען דעם זעל-
ביגען קונץ אָהן אַ פּאַפּיער אויך, און דאָס וועט
טאקי זיין מיט דעם זעלביגען כוח. דרעהט איר
בער אזא פלעשעלע וואסער מיט'ן מויל אַראָב,
וועט איהר זעהן, אז דאָס וואסער וועט טאקי
ניט אַרויספאַלען. נאָר ביי אַ גלאָז איז עפעס אַנ-
דערש: אָהן אַ פּאַפּיער לויפט דיא לופט אַריין
אין גלאָז גופא און דריקט דאָרטען דאָס וואסער
אַראָב צו אייך. דורך דעם פּאַפּיער אָבער קען
דיא לופט אין גלאָז ניט אַריינקומען און זיא
דריקט דעריבער אויף'ן וואסער נאָר פון אונטען
אַליין, אַרויפצו, און לאָזט עס ניט אַרויס.
דער לעצטער עקספּערימענט זאָל געמאַכט
ווערען איבער אַ שיסעל ווייל ס'איז מעג-
ליך אז דער עקספּערימענט זאָל ניט געלינגען
דעם ערשטען מאָהל איז דאכט זיך בעסער אז די
וואסער זאָל אַריינפאַלען אין שיסעל איידער
אייך אויף'ן שוים — ניין?

איבערהויפט מוזט איהר האָבען געדולד ביי
דיא אַלע עקספּערימענטען, עס קען אָפט טרעפּען,
אז עס זאָל ניט באַלד בייא דיא ערשטע פּראָבע
אזוי געראַטעהען. מאַכט עס פּאַרזיכטיג און האַט
געדולד נאָך אַ מאָהל צו פּרובירען, ווען עס געהט
ניט באַלד.

אין ווייטערע נומערן "צוקונפט" וועללען
ביר צייגען נאָך אַ סך זעהר מערקווירדיגע וואונ-
דער אַזעלכע, וואָס יעדער קען זיך מאַכען אין
שטוב. 5. ראַזענצווייג.

שטאַרק אַרויף און אַראָפּ און דיא פּאַפּיער וועט
ניט אַראָבפאַלען און דאָס וואסער וועט פון גלאָז
ניט אַרויס. דאָ זעהן מיר קלאָהר, אז דיא וואסער
אין גלאָז און דאָס פּאַפּיער דערויף ווערט פון
עפעכ אונטערגעהאַלטען, זאָנכט וואָלט דאָך
דאָס פּאַפּיער מוזען אַראָבפאַלען און דאָס וואסער
זיך אויסגיטען.

איז עס אַ רוח וואָס האַלט אונטען צו דאָס
פּאַפּיער?

אויך דאָ ווירקט דיזעלבע קראַפט וואָס אין
ערשטען עקספּערימענט, נעמליך דער לופט-דרוק.
ווארים ווען דאָס וואסער זאָל אַרויספאַלען וואָלט
עס דאָך געמוזט אַוועקשטופּען דיא לופט אונ-
טער זיך. נו, דאָס ביסעל לופט פון אונטערן
וואסער אַליין וואָלט דאָס וואסער שוין געווען
גענוג שטאַרק אַוועקצושטופּען, אָבער אויף דיא
ביסעל לופט פון אונטען פרעסט און דריקט דיא
גאנצע מאַסע לופט פון אַלע זייטען; ווען דאָס
וואסער-זאָל דאָס ביסעלע לופט אַוועקטרייבען,
מוז עס דאָך צוריקדריקען דיא גאנצע לופט אַרום
און דיא גאנצע לופט אַרום איז אַ סך שווערער
וויא דאָס וואסער און וועגט איבער מיט איהר
געוויכט דיא שווער-קראַפט פון וואסער.

וועט איהר דאָך פרעגען, פאַר וואָס-זשע
פאַסירט ניט דער זעלביגער נס אָהן דעם פּאַפּיער
אויך? טאָ הערט-זשע: ווען דאָס וואסער וועט
זיין ניט אין אַ גלאָז, וואָס עס האָט אַ ברייטע
מויל, נאָר אין אַ פּלעשעלע מיט אַ שמאַלינקע

דעם אַרטיקל: „רעפּלעקטיווע בעוועגונג-
גען" אין אַפּריל צוקונפט האָט דער זעצער צוקא-
לעטשעט ביז צום ניט דערקענען; צו פאַררייכ-
טען אַלע פעהלערן, וואָלט מען דאַרפּען אָנשריי-
בען אַ נייעם אַרטיקל.

היער ווערען אָנגעצייגט 3 פעהלערן:

1. זייט 23, פון 2טען קאָלום, די 2טע
שורה פון אונטען, דאַרף נאָר זיין אויף זייט 24,

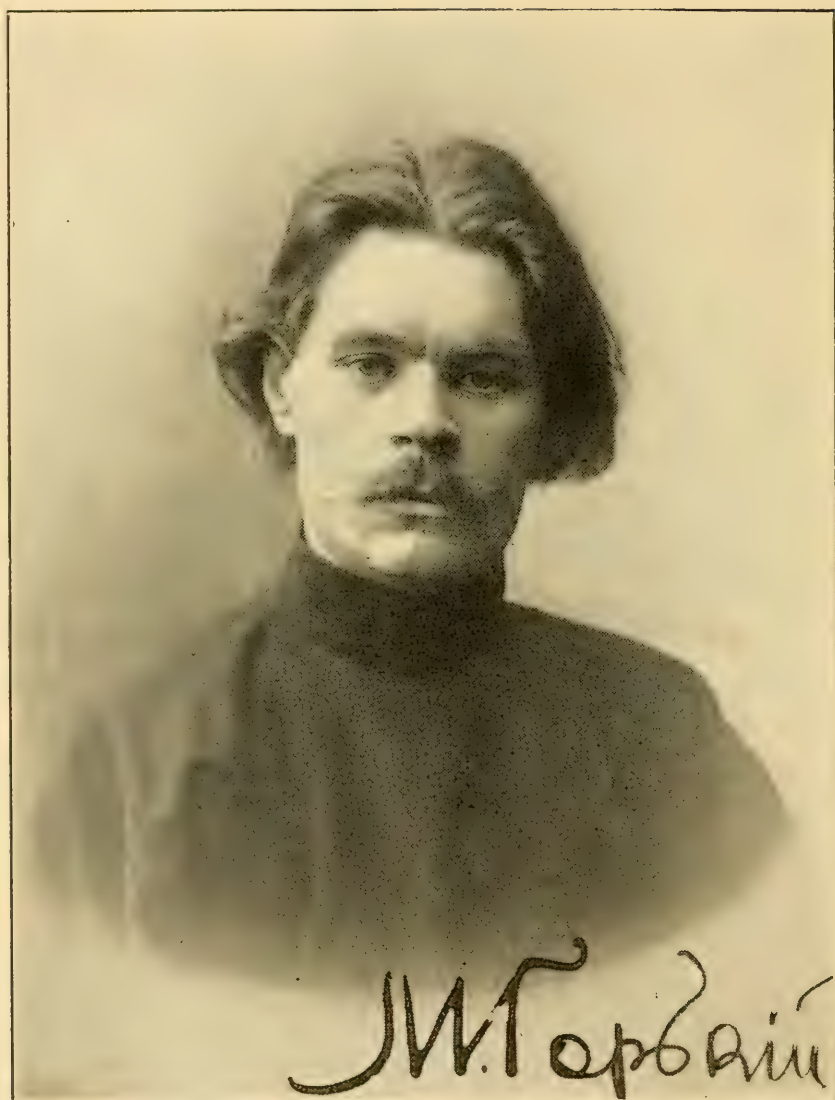
ערשטען קאָלום, די עפּטע שורה פון אויבען.
2. אויף זייט 23, 2טען קאָלום דיא 5, 6, 7
און 8טע שורות פון אויבען, דאַרפּען נאָר זיין
אויף די זעלבע זייט, אויפ'ן ערשטען קאָלום די
6, 7, 8 און 9טע שורות פון אונטען.
3. אויף זייט 24 ערשטען קאָלום פעלט די
8, 9 און 10טע שורות נאָר אין גאנצען.

אויף זייט 48, וואו עס שמעהט „און אָט
איז דער...“, דאַרף זיין „און אָט איז דער
ערשטער ענטפּער:“

דיא העברעאישע אפּטהיילונג

האט, דורך טעכנישע שוועריגקייטען, ליידער גע-
מוזט אפּגעלעגט ווערען אויף נעכסטען נומער,
שוין געזעצטערהייט.

מאקס גארקי.

By the courtesy of International Library Publishing Co.

דיא גייסטיגע וועלט.

זונדערע דראַטען פאר טעלעגראפן און טעלע-פאָנען.

שטראַהלען פון מענישליכען קערפער. מיר האָבען יעצט צו פערצייכענען נאָך אַ וואונדערבארע וויסענשאַפטליכע ענטדעקונג. דאָס איז ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי אז דער מענישליכער קערפער לאָזט פון זיך אַרויס אַ געווי-סען שיין, געוויסע שטראַהלען! מיר שיינען גאָרל זייט דער מעניש האָט זיך בעוויזענען אויף דער ערד — ווער ווייסט מיט וויא פיעל מיליאָנען יאָהרען צוריק? — האָט זיך קיינעם געוויס ניט גע'חלום'ט, אז ער גלימצערט אזוי, דאָס מיט זיין שיין קען מען פאָטאָגראַפירען זאכען!

עס איז אָבער דאָך אזוי. ווי אונגלויבליך דאָס זאָל ניט זיין, מוז מען עס צוגעבען נאָך דיא מערקווירדיגע עקספערימענטען (פראָבעס), וואָס פראָפעסאָר אַרטחור גודספירד פון פענסילוואַניאַ אוניווערזיטעט האָט לעצטען מאָנאָט געמאַכט אין פילאדעלפּיא. אַ ריינער צופאל האָט איהם געפיהרט אַרויסצורייסען ביי דער שטומער נא-טור אַ גרויסע געהיימיניס. גראַדע וויא פראָפּע-

אין דראַט פיר טעלעגראפן און טעלע-פאָנען.

זייט יאָהרען זוכען ערפינדער אַ מיטעל, אז מען זאָל קענען גלייכצייטיג שיקען דעפעשען דורך דיא זעלבע דראַטען, וועלכע מען בענוצט פיר טעלעפאָנען. עס איז אַ זעהר שווערע טעכ-נישע אויפגאבע, נאָר מען האָט דאָך אויסגעפיר-נען עטליכע פראַקטישע מיטעל, נאָר מען דאַרף זיי נאָך אין פיעלע הינזיכטען אויספערסערן. די לעצטע איז, וויא איטאַליענישע צייטונגען מעל-דען, די פעסטע ערפינדונג איז געמאַכט גע-וואָרען פון דעם אינזישעניער טורטשי און פראַך פעסאָר ברונע אין רוים. זיי האָבען אויספיר-פירט זייער אַפּאַראַט אין דער אַנוועזענהייט פון סעניאר גאַליבערטי, דעם איטאַליענישען מיי-ניסטער פון פאָסט און טעלעגראַפן, וועלכער האָט בעשלאָסען דאָס גלייך אַנצורוענדען אין פראַקטישען געברויך. דער גרויסער נוצען פון אזא ערפינדונג איז זעלבסטפערשטענדליך: מען וועט איינפאך פערשפּאַרען צו ציהען בע-

כמעט אזוי וויא דאָס איז דער פאל מיט דיא שטראהלען פון ווארעמקייט. וויא אזוי דיעזער פראצעס געהט אָן, ווייס מען נאָך ניט. דיא ענט דעקונג פון פראפעסאָר גורספיר וועט העכסט וואהרשיינליך העלפֿען עס אויסצועפניען מיט דער צייט.

יעדענפאלס, ווען פראפעסאָר גורספיר זאָל נאָך אלעמען א טעות האָבען מיט זיין ענטדער-קונג וועגען דיא שטראהלען פון מענשליכען קער-פער, זיינען דאָך זיינע עקספערימענטען מיט די קרוקס-דעהרען העכסט וויכטיג פאר דיא ווי-ענשאפט, דען עס איז קלאָר, אַז אויסער דיא געהויבניספאלע רענטגען-שטראהלען, זיינען דאָ איז דער נאטור נאָך אנדערע אונבעקאנטע שטראהלען, וואָס לאָזען זיך דערקענען דורך זיי-ער ווירקונג אויף פאָטאָגראפישע פלאטען.

א וויסטע ערפינדונג.

יעצט וועל איך לאָזען אָן א זייט דעם גייס-טיגען פארטשריט, דיא ענטדעקונגען און ערפינדונגען אין אלע ציוויגען פון וויסענשאפט, קונסט און טעכניק, און וועל זאָגען עטליכע ווערטער וועגען אַז אנדער סאָרט ענטדעקונג, א וויסטע ענטדעקונג, אַז ענטדעקונג וועלכע ווארפט א בלוטיגען שאַטען אויף אונזער וואנצע ציוויליזא-ציאָן. איך מיינ דאָ דיא שוידערליכע ענטדעקונג, אַז נאָך איז צוואנציגסטען יאָרהונדערט איז מעגליך אזא ווילדער אויסברוך פון דער בעסטיע איז מענשען. וויא דאָס איז געשעהן ביי דעם פאָגראם אין קעשענאָוו.

איך זעה, וויא דער לעזער וואונדערט זיך, לע-זענדיג דיעזע ציילען. וואָס פאר א שייכות האָט א בעריכט וועגען וויסענשאפטליכע ענטדעקונ-גען און ערפינדונגען מיט א שרעקליכע הריגה פון אידען איז א רוסישער שטאדט? פרעגט ער זיך.

שטעלט זיך נאָך ניט אָפ און לעזט ווייטער, פיעלייכט וועט איהר געפינען א שייכות. ווען איך האָב אָנגענומען דעם פאָרשלאָג צו שרייבען פאר דיא „צוקונפט“ אַז איבערבליק אי-בער דעם גייסטיגען פארטשריט פון דער מענש-הייט, וויא ווייט דיעזער פארטשריט צייגט זיך ארויס אין ענטדעקונגען און ערפינדונגען, האָב איך גערעכענט אָנצופאנגען מיט אן הקדמה ווע-גען דיא בעציהונגען צווישען אונזער גייסטיגען און מאַראַלישען פראָגראַם. נאָר איך האָב גלויב-איינגעזעהן, אַז דיא פראגע איז א צו לאַנגע פאר אן הקדמה און איך האָב עס איבערגעלאָזען פאר א ספעציעלען אַרטיקעל. נור יעצט, ווען די מאַ-ראַלישע זייט פון מענשען איז נאָך אזוי גראָב, אַז א קעשענאָווער הריגה קען טרעפֿען, מוז איך

סאָר רענטגען האָט מיט עטליכע יאָהר צוריק ענטדעקט דיא נאָך ניט-דערקלערטע שטראהלען, וועלכע ער האָט דעריבער א באַמען געגעבען X שטראהלען. האָט יעצט פראפעסאָר גורספיר ענטדעקט, אַז דער מענשליכער קערפער לאָזט פון זיך געוויסע שטראהלען, פון וועלכע מען ווייס נאָך דערוויילע ניט מעהר וויא דאָס, אַז זיי זיינען איז שטאַנד צו פאָטאָגראַפירען זאכען. זיין וואונדערבארע ענטדעקונג האָט פראָפֿע-סאָר גורספיר געמאַכט, ווען ער האָט עקספערי-מעטירט מיט דיא זאָגענאנטע קרוקס-דעהרען (ערפונדען פון דעם בעריהטמען ענגלישען נא-טורפאָרשער קרוקס; זיי זיינען זעהר וויכטיג פאר וויסענשאפטליכע נאָכפארשונגען וועגען ליכט-שטראהלען). ער האָט נעמליך בעמערקט, אַז דער אייזערנער רינג אַרום דעם דרייפוס, וואָס ער האָט געברויכט ביי פאָטאָגראַפירען, האָט עפעס אַז איינפלוס אויף דיא פאָטאָפלאַ-טען, ווען דיא לעצטע ווערן אויסגעשטעלט אונ-טער דיא רענטגען-שטראהלען. ער האָט גלייך גע-נומען נאָכפארשען, וואָס דאָס זאָל בעדייטען, און נאָך א גאנצע ריידע פון עקספערימענטען, איז ער געקומען צום שלום, אַז א געוויסער שיין שטראַהלט אָפ פון זיינע אייגענע הענד. וואָס מעהר ער האָט פרובירט, אַלץ מעהר האָט ער זיך איבערצייגט, אַז אונזער קערפער לאָזט אַרויס מאַדנע שטראהלען פון זיך. בענוצענדיג בלויז דיזע שטראהלען, האָט ער פאָטאָגראַפירט א רינג א סענט און א שטיקעל פון דעם מעטאל אַלץ מיניום.

אָנפאנגס האָט ער געמיינט, אַז דער נייער זאָנדערבארער שיין קומט פון דיא קרוקס-דעה-רען דורך דיא ווירקונג פון דיא רענטגען-שטראַה-לען, אָבער נאָך א פראָבע מיט שטיקלעך בלוי, וועלכע לאָזען ניט דורך דיא רענטגען-שטראַהלען, האָט ער זיך איבערצייגט, אַז די פאָטאָגראַפיעס קומען נאָר אַרויס פון זיינע קערפער-שטראַהלען אלעס וואָס דיא קרוקס-דעהרען טהוען אויף דער-בין, איז וואָס זיי פערשטאַרקען דיא ווירקונג פון דיא מענשליכע שטראַהלען אויף דיא פאָטאָ-גראַפישע פלאטען. דיזע רעהרען דיענען אַלס א מינ פאָקוס אָדער אזוי וויא א רעהר וואָס פער-שטאַרקט קלאַנגען.

דער מענשליכער קערפער קען אָבער ניט זיין קיין אויסנאָמע. אויב ער לאָזט פון זיך אַרויס געוויסע שטראַהלען, מוז עס דאָס זעלבע זיין מיט אלע חיות און זאָגאר מיט ניט-אָרגאַנישע זאכען. אזוי דאָרף עס זיין, דען אלע זאכען שלענגען איין שטראַהלען אָדער, ריכטיגער געזאָגט, שווינענדע ענערגיע, און לאָזען פון זיך אַרויס דיזע ענערגיע

אייגעוואָרצעלטע טהירישע געפיהלען אין מענ-
שען, וועט עס דאָך לאַנגלאַנג ניט אָפּשוואַכען
דעם נאַציאָנאַלען האַס און רעליגיעזען פאַנאַטיז-
מוס, וועט עס דאָך, מיט איין וואָרט, ניט פיעל
בעסער און ערלעך מאַכען דעם געוועהנליכען
בשר ודם, דעם דורכשניטליכען מענש.
יא, מיר זיינען נאָך זעהר הינטערשטעליג אין
מאָראַל, טראָץ אלע ריעזענשריטע פון אונזער
גייסט.

וואָרום איז עס אָבער אזוי ?

מען דאַרף צערגליעדערן אלע זייטען פון מענ-
שען, אום צו ענטפערן אויף דיזע האַרבע קשיה.
נאָך פון ערשטען בליק דערזעהט מען איין זעהר
וויכטיגע אורזאכע פון דיעזער מערקווירדיגער
מאָראַלישע הינטערשטעליגקייט. דאָס איז נעמ-
ליך, אז אונזער געזעלשאַפטליכע אָרדנונג איז
נאָך בעגרינדעט אויף אלטע באַרבאַרישע פרינ-
ציפּען, אויף אַ ווילדען צווישען-קאַמפּף אויף
„יעדער פאַר זיך, און דער טייפּעל זאָל נעהמען
דיא איבעריגע“ אויף „נאָך מיר מען קומען דער
מבול.“ דיא אלטע שקלאוועריי הערשט נאָך אין
דער פאָרמע פון לויזסיסטעם, דיא מאַסע ווערט
עקספּלאַטירט פון אַ קליינעם טהייל מענשען,
וואָס האָבען פערזאָנלעך אלע מיטעל פון דער פראָ-
דוקציע און דיא רעגירונגס-מאַכט, נעמליך פון
דעם קאָפיטאַליסטישען קלאַס.

שוין אפגעזעהען דערפון, וואָס דיא מאַסע
קען זיך ניט ענטוויקלען גייסטיג, ווייל זיא מוז
אָפּגעבען איהר גאַנצע צייט פאַר דעם קאַמפּף צו
דערהאַלטען דיא נשמה, פאַר דיא חיונה — וויא
אזוי קענען מענשען קריגעזען ערלעך געפיהלען.
וויא אזוי קענען זיי אויסראָטען אין זיך די בע-
טיע, וואָס זיי האָבען בירושה פון פריהערע
דורות, ווען זיי מוזען אין דער היינטיגער קאַפי-
טאַליסטישער געזעלשאַפט קעמפּפּען איינער גע-
גען דעם אַנדערן אין פרנסה, אַנגעלעגענהייטען,
ווען דיא ביטערע קאָנקורענץ פערדערט זיי אויף
יעדען שריט און מאַכט זיי אָפט פאַר ווילדע
חיות ?

דאָרום אַליין מוז מען אָפּשאַפּען דיא היינטי-
גע רויבערישע געזעלשאַפטליכע אָרדנונג, דיא
קאָפיטאַליסטישע אָרדנונג, און איינפיהרען אַ
נייע אָרדנונג, וועלכע זאָל בעגרינדעט זיין אויף
עקאָנאָמישע גלייכהייט און וועלכע זאָל אויך
ערלעך מאַכען דעם מענשען, ענטוויקלען איהם
מאָראַליש. אזא נייע אָרדנונג קען נאָר זיין דיא
סאָציאַליסטישע.

דאָ זאָגען כאַטש אַ פאָר ווערטער וועגען דיעזע
זעהר וויכטיגע און אינטערעסאַנטע פראַגע.

אין זיין „געשיכטע פון ציוויליזאַציע“ אין
ענגלאַנד“ שטעלט זיך באַקל אָפּ אויף דעם פאַקט,
דאָס אונזער מאָראַלישער פאָרטשריט פאָלגט
נאָך דעם גייסטיגען, שילדערנדיג וויא ווייט
דיא אייראָפּעער זיינען אוועק אויף דעם וועג פון
ציוויליזאַציע, צייגט ער אָן, אז מאָראַליש האַלט
טען מיר ניט ווייטער, וויא דיא פאַרצייטיגע
מענשען, ניט ווייטער זאָגאַר וויא דיא עשרת
הדברות. פיעלע אַנדערע לייקענען, אז מיר האָ-
בען זיך ענטוויקעלט מאָראַליש, טראָץ אונזער
גוואַלדיגען פאָרטשריט. וועגען דעם קען מען אַ
סך שטרייטען, נאָר איך וויל זיך דאָ ניט אַריינ-
לאָזען אין ויכוחים. איך בעמערק עס נאָר, ווייל
דיא קעשענאָווער הריגה גיט אַ שלאַגנעדען ביי-
שפיעל, וויא ווילד און בעסטיאַליש מענשען זיין
נען נאָך אין דער צייט, ווען מיט אונזער גייסט
האָבען מיר ערפונדען צו שוועבען אין לופטען, צו
שווימען אונטער'ן וואַסער, צו וויסען וואָס עס
טהוט זיך אין דער שמערצוועלט, צו בעטראַכטען
דיא אונזעהבאַרע וועלט פון מיקראָסקאָפּישע
חיה'לעך א. ז. וו.

און דער קעשענאָווער פאָגראַם איז אייגענט-
ליך גאָר ניט אזא אויסנאַהמע, ווען מען
נעהמט נאָר אין אַנבעטראַכט דיא בעסטיע, וואָס
שטעקט נאָך אין מענשען. טראַטעגליך קומען
יעצט פאָר אויסשלאַכטונגען אין טירקיי, עס
נעהט כמעט ניט אוועק אַ טאָג אָהן אַ מעהר
אָדער ווייניגער שוידערליכע לינטשעריי פון גע-
נערן. אין אַלגעמיינען הערען מיר אלע וויילע פון
רציחות, פון אונטערדריקונגען, פון באַרבאַרישע
און הערצלאָזע האַנדלונגען, שוין אפילו ניט רע-
כענענדיג דיא מאָרדען. דאָס אלעס צייגט, אז די
ערלעכע מענשליכע געפיהלען זיינען נאָך זעהר
שוואַך און טעמפּע, אז ברודער-ליעבע און זאָ-
גאַר מיטלייד זיינען נאָך זעהר שוואַך ענטווי-
קעלט אין דער גאַנצער מעשהייט, אז דיא רוי-
הע געפיהלען, דיא בעסטיאַליטעט, בעהערשען
נאָך דיא מענשען. דאָס צייגט אויך, אז די ענט-
וויקלונג פון אונזער גייסט ווירקט יעדענפאַלס
זעהר שוואַך אויף אונזער מאָראַל. ווען מען זאָל
היינט ערפינדען אַ מיטעל צו פליהען אויף דער
לכנה, זיך דורכצוריידען מיט אונזערע ווייטע
שכנים אויף דעם מאַרס און אַנדערע פלאַנעטען,
ווען מען זאָל אפילו ענטדעקען דעם סעקרעט פון
שעפּפונג, דעם אָנפאַנג פון דער אָרגאַנישער מאַ-
טעריע, וועט עס דאָך לאַנגלאַנג ניט ענדערן דיא

פ. קראנק.

וואס איז צו טאן?

וואָס לעבען פון בהלה, מאַכען אזא געוואלט, אז מען ווייס גאָר נישט אויף וועלכע וועלט מען איז. דאָס איז אלעס נאָטירליך.

עס זיינען אבער פאַראַן אונזערע קרובים, אונזערע אייגענע, מענשען פון וועלכע מיר האָבן בען אַ רעכט צו פערלאנגען זיי זאָלען האַנדלען וויא קרובים. זיי טהוען אבער גאָרן דאָס זעלבע וואָס דיא שרייער. זיי מאַכען נור אָן אַ ליאָרם און דיעזע מענשען בענעהן אַ מאָראַלישען פער-ברעכען געגען דיא וועלכע זיי ווילען העלפען.

מן זאָגט אונז: יעצט איז נישט קיין צייט צו פילאָזאָפירען. אויף וואָס דען איז יעצט צייט? אויף צו ליארמען, אויף צו טומלען דיא מוחות, אָדער אויף צו זאָגען קינות?

אויב איהר ווייסט, האָט דיוועס בעריהמטע וואָרט געזאָגט עקספּרעזידענט קליוולענד איז דער צייט פון דעם אייזענבאָהן-סטרייק אין טשיקאָגאָ. „יעצט איז נישט קיין צייט צו פילאָזאָפירען“, האָט ער געענטפערט דעם פערשיטאָר בענעם אלטמערל, און ער האָט געשיקט סאָלדאָטען קיין טשיקאָגאָ.

וויא ברטאל דיעזע אַנטוואָרט איז נישט גער ווען פון עקספּרעזידענט קליוולענד, האָט זיך פון זיין שטאַנדפונקט געהאַט אַ געוויסע לאָגיק. „עס איז נישט קיין צייט צו פילאָזאָפירען“, מען דאַרף האַנדלען! און ער האָט געהאַנדעלט. ער האָט געשיקט מיליטער.

וואָס קענען מיר טהון, ווען מיר פילאָזאָפירען נישט? וואָס קענען מיר מעהר טהון וויא פילאָזאָפירען?

אס גרעסטע אומגליק אין צייט פון אַ פייער איז, אז דיא בעוואָהנער פון דעם הויז וואו דאָס פייער ברענט פערליערען זיך און ווייסען נישט וואָס דאָן, צו טאָן.

אנשטאט צו ראַט טעווען וואָס מען קען, נעהמט מען ליארמען און געוואלטעווען, נעהמט מען זיך שטופען און שטויסען און לויפען און פאללען איינער איבער דעם צווייטען. דער רעזולטאט איז, דאָס וואָס רער פייער לאָזט איבער ווערט צוטראַטען פֿין דיא בעוואָהנער; וואָס דאָס פייער פערשלינגט נישט, ווערט פערניכטעט און צוטראַמפּעלט פון דיא אייגענע גוטע פריינד, דאָן איז אויך דיא בעסטע צייט פאר דיא קעשענע גנבים, פאר דיא לייטע וואָס מאַכען אַ לעבען נור דאָן ווען עס איז אַ בהלה.

דאָס איז דאָס גרעסטע אומגליק, אבער עס איז נאָטירליך. ווען אָבער דיא גוטע פריינד, וואָס קומען זיך אָנצולויפען אויף דעם פייער העלפען נור מיטשרייען, דאָן בענעהן זיי אַ פער-ברעכען געגען זייערע אייגענע קרובים.

פונקט אזא אומגליק איז יעצט ביי אונז אידען. עס ברענט אַ פייער און מיר האָבען פערלירען דעם קאָפּ; אנשטאט צו טאָן וואָס מען דאַרף, געהן מיר ארום פערבראָכען דיא הענד און שרייען און ליארמען, און דיא לייטע

בעלאנגט צו מיר, דאס לאנד איז אונזער און דער איד האט עס פערקאפט. וואלט דער איד דא נישט געוועזען, וואלט דיא מויער אפשר בע-לאנגט צו מיר.

דאס איז נאך לילענבלום דיא אורזאכע פון דיא רדיפות. וואס איז דיא תרופה? דאס ליעגט אויף דער האנד: דער איד דארף געהן אהין פון וואנען ער קומט, דארט וואו ער איז נישט קיין פרעמדער, ער דארף געהן קיין ארץ ישראל. דארט, וועלען איהם דיא יעצטיגע בע-זיטצער פון'ם לאנד אויף נישט וועלען ליידען, זיי וועלען איהם אבער נישט קענען טרייבען אלס פרעמדער, און דיא ספעציעלע אידישע רדיפות וועלען ממילא אויפהערען.

אזוי האט פילאזאפירט משה ליב ליליענ-בלום מיט 18 יאהר צוריק. דיא היינטיגע ציוני-איסטען שטעהען אויף דעמועלכען שטאנד-פונקט, זיי זיינען נישט אוועק איין טראט ווייטער. פון פאר 18 יאהר ביז היינט האט אבער דיא וועלט עטוואס געלערנט. זיא האט גע-לערנט, אז טראט'ן דעם וואס דער מוזישק איז דער וואס שלאגט דעם אידען, איז עס אבער אין אמת'ען דיא רוקישע רעגירונג וואס טהוט דאס. דיא גאנצע וועלט איז יעצט איינשטימיג, אז דער אמת'ער שולדיגער איז דיא קיינער ווער פאגראמען איז דיא רעגירונג.

צו וואס טהוט דאס דיא רעגירונג? דיעזע פראגע מוז מען ענטפערן, צו מען וויל פילאזאפירען צו נישט. צוליב וועלכען צוועק דארף דיא רעגירונג, מען זאל אויסקלערן עט-ליכע הונדערט אידען? איזראעל זאגנוויל זאגט, אז דיא רעגירונג וויל נישט האבען דיא אידען, זיא וואלט נאך צוגעצאהלט מען זאל ביי איהר צונעהמען דיא אידען. ער זאל מיר מוחל זיין, מר. זאגנוויל. דאס איז א גרויסער טעות. אויף אזא אופן קען מען זאגען: דיא רוססישע רעגירונג וויל נישט דיא פאליאקען, וויל נישט דיא פילענדער, וויל נישט דיא שטוב-דיסטען א. ו. ווא ראיא זיא אונטערדריקט זיי! דאס איז ציוניסטישע דיפלאמאטיע. דיא רוקישע רעגירונג איז מעהר דיפלאמאטיש וויא אונזערע ציוניסטען, זיא פערשטעהט גאנץ גוט, אז אויף אזא אופן קען מען זיך נישט פטר'ן פון 6—7 מיליאן מענשען, זיא ווייסט גאנץ גוט, אז דיא אללע מענשען קענען נישט אנטלויפען. און זיא וויל עס אויך נישט.

גאנץ אנדערע אורזאכען בעוועגען דיא יע-גירונג אויפצוהעצען דאס פאלק געגען דיא אידען. דאס פאלק ווערט אונטערדריקט, דאס פאלק ווערט געראבעוועט טאגטעגליך, דאס פאלק הונגערט און ליידעט, און עס הייבט אן

אונזער אומגליק איז נישט פון היינט, עס איז א פערשלעפטע קרענק. מיר קענען דיעזע קרענק אין איין מינוט נישט אויסהיילען, און ווען מיר ווילען עטוואס טאן, מוזען מיר נור פילאז-אפירען, מיר מוזען אויסגעפינען דיא קרענק און דיא רפואה. געפיהלע איז זעהר גוט צו האבען, אבער קיין מענש האט נאך זיין קראנקע שוועסטער נישט געזונד געמאכט מיט דעם וואס ער געהט ארום אין דיא גאסען און שרייט גע-וואלט: מיין שוועסטער איז קראנק. אזא גוטס-קייט, אזעלכע געפיהלע קענען דיא קראנקע שוועסטער דער'הרג'ענען. דער מענש מיט אמת'ע געפיהלען לויפט פאר אלעם נאך א דאך טאך און הייסט איהם גוט און גרינדליך, „פילאז-אפירען" און אויסגעפינען דיא קרענק און פער-שרייבען א רפואה.

נור וואס איז דא וועגען דעם צו רעדען? דער אמת איז, אז דיעזע מענשען אליין האלטען אין איין פילאזאפירען, זיי אליין האלטען אין איין שרייען:

וואס איז צו טאן?

און דאס איז דיא איינציגע פראגע. וואס זאל מען טאן? וויא אזוי מאכט מען א סוף צו דיעזע בעשטענדיגע פערפאלגונגען און הריגות? דיא ציוניסטען שיינען צו זיין גאנץ לאגיש דאס מאל. „דאס פייער, זאגען זיי, קענט איהר נישט פערלעשען, פערזיכערט פון פייער זייט איהר אויך נישט, לאזט ברענען וואס ברענט און אנטלויפט מיט'ן לעבען.

דיא גאנצע אונלאגיק פון ציוניזמוס האט אין דיא קיינער ווער פאגראמען בעקומען א שיינבאר-לאגישען ארגומענט. איך זאג א שיינ-באר-לאגישען ארגומענט, ווייל אין אמת'ען איז דער ארגומענט, אונלאגיש, וויא דיא גאנצע ציוניסטישע בעוועגונג.

מיט א 15—18 יאהר צוריק האט דער בע-וואוסטער העברעאישער שרייבער, משה ליב ליליענבלום, אויפגעשריבען א בראשורע, וועגען דיא וועדערגעבורט פון דעם אידישען פאלק אין דעם הייליגען לאנד פון זיינע אורעלטערן, דער הויפט-פונקט איז דיעזער בראשורע, וויא ווייט איך געדענק, איז פאלגענדער: אידען שלאגט מען, נישט ווייל זיי זיינען אידען, נור ווייל זיי זיינען פרעמדע. וואלטען זיי געווען פרעמדע אהן שום ערפאלג, וואלט מען זיי נישט געטשעפעט. אידען זיינען אבער ערפאלגרייך, אידען זיינען גרויסע סוחרים, אידען האבען פערמעגען, אידען בויען הייזער און דאס וועקט אויף דיא קנאה פון דיא קריסטען. ווען דער קריסט זעהט א מויער וואס בעלאנגט צו א אידען, ווערט ער מלא רציחה. סטייטש: שרייט ער, דיא ערד

פֿטור'ן אויף אן אנדער אופן ווען זיא וויל. דיא רעגירונג ערלויבט דיעזע בעוועגונג ניט צולייב איהר ליבעראליטעט, נור ווייל דאס איז א טהייל פון איהר פאליטיק. זיא דארף האבען אז דיא פערשיעדענע פעלקער וואס בעוואהנען דאס גרויסע און פינסטערע לאנד צוזאמען זאָר לען זיין אָבענטהיילט איינער פון צווייטען, „טהיילען און בעהערשען“, איז אז אלטער מיטעל פון דיא טיראנען. זיא דארף, וויא איך האב געזאגט, אידען זאָלען דורכאויס וויסען, אז זיי זיינען אידען, אז זיי דארפן זיך ניט אויסמישען מיט קיין קריסטען, און דיא ציון בעוועגונג איז א' אויסגעצייכענט מיטעל צו דיזען צוועק. ווען אלע אידען וואָלטען געווען ציונ'אייסטען, איך בין זיכער, זיי וואָלטען געקענט אָנגעהן זייער לעבען לאנג, שפיעלענדיג זיך אין מלוכה, מיט פאָהרען צום סולטאן, מיט ריידען לשון קודש, שבת אין שוהל, עס וואָלט זיי קיינער קיין וואָרט ניט גערעט, און איך בין זיכער, עס וואָלטען קיין פאָרגאמען ניט געווען.

עס זיינען אָבער היינט דאָ אנדערע אידען אין רוסלאנד, אידען רעוואָלוציאָנערען, אידען וועלכע קענען ניט דאס מה יפית לייער, אידען וואס פאָדערן רעכטע, מענשליכע רעכטע, פאר דיא נויטהיליידענדע מאַסען פאר דיא גאנצע מענשהייט, פאר אידען און קריסטען; און דיזע רעכטע פאָדערן זיי ניט ערגעץ וואו, ווייט אַוועק, נור אויף'ן אָרט און שטעלע, דאָרט וואו זיי זיין נען געבוירען און ערצויגען, דאָרט וואו זיי אר־ בייטען מיט'ן שווייט, דאָרט וואו זיי בלוטען ווען מען דארף. דיזע אידען פאסען שוין גאָר ניט פאר דיא רוסישע טיראניי. דיזע אידען קען מען שוין ניט איינשלאַפערען מיט ציוויליזאָר, פאר דיזע אידען דארף מען א שטארקערע מיר טעל, זיי דארף מען אָנברעכען דיא ביינער, מיט זיי דארף מען מאַכען אַזוי, אז זיי זאָלען זיך אויפהערען צו מישען מיט דיא קריסטען, זיי זאָלען נעהמען האַסען דיא קריסטען; זיי דארף פון וויסען אז א גוי איז א גוי און א איד איז א איד.

יא, מיינע פריינדע, דיא אידישע געלע צייטונגען האָבען רעכט, ווען זיי זאָגען אז דיא פאָרגאמען זיינען געמאכט געווארען צולייב דיא אידישע רעוואָלוציאָנערען אין רוסלאנד. אבער וואָס איז צו דיזעס צו טהאן? זאָר לען אידען אויפגעבען דיא רעוואָלוציאָן? זאָר לען זיי נעמען שרייען: „מיר זיינען אידען און מיר מוזען אייביג בלייבען אבגעוונדערטע אידען?“ דען? זאָלען מיר ווייטער נעהמען זינגען „הנותן השועה“? זאָלען מיר ווייטער בעטען „בשלומה של מלכות“? דאָס איז דאָך טאַקע

ביסלעכווייז צו עפענען דיא אויגען. מען דארף אלזאָ האָבען א שיעור לעזנאל, מען דארף האָבען אויף וועמען אָנצורווייזען אלס דעם שולדיגען אין דיזען אומגליק, און דיא אידען פאסען זיך זעהר גוט דערצו. א כפרה'הינדעל איז ישראל איממער א גוטעס.

דאָס איז קיין נייט ניט מעהר. קינדער אין דיא וויגען ווייסען דאָס. דיא רעגירונג האָט אבער נאָך א' אורזאכע. און דיזע אורזאכע, שיינט מיר, זעהען שוין ניט אלע. ווען זיי וואָלטען דאָס געזעהן, וואָלטען זיי ניט אַזוי געליארעמט וועגען „מיר אידען און מיר אידען“. זיי וואָלטען דאָן איינגעזעהען, אז מיט דיזע געשרייען זייערע פערדיכטען זיי דיא ארבייט וואָס דיא טיוואָאליס פון דיא רוסישע רעגירונג ווילען האָבען.

מיר שיינט, אז היינט שלאָגט מען אידען, ניט ווייל זיי זיינען פרעמדע, וויא ליליענבלום וויל האָבען, אויך ניט ווייל זיי זיינען אידען, ווייל דיא רעגירונג וויל האָבען, אידען זאָלען וויסען אז זיי זיינען אידען, און אז דיא גוים זאָלען וויסען, אז אידען זיינען אידען.

פארוואָס ערלויבט דיא רוסישע רעגירונג דיא ציון'בעוועגונג? אללע נאציאָנען, אללע פערשידענע פעלקער אין רוסלאנד ווערען גע' דריקט און געשטיקט; דער מינדעסטער ריהא צו זעלבסטשטענדיגקייט ווערט פערפאלגט און בעשטראַפט; און אידען לאָזט מען האָבען א בעוועגונג פיר „נאציאָנאלע זעלבסטשטענדיג' קייט“! פאָליאקען שיקט מען אין סיביר פאר זינגען: „יעשעע פאָלסקא ניע זיגענלאָ“, דיא פוילישע שפראך און ליטעראַטור ווערט פער' פאלגט און אונטערדריקט; פינלענדער האָט מען בערויבט פון יעדע פרייהייט; שטונדיסטען און דוכאָבארצעס סובאַטניקעס, דיזע גאנץ אונשולדיגע געבוירענע רוסען, ווערען פערפאלגט עד חרמה; דיא אידען לעקען אויך ניט קיין ביינדעל, מיט איין וואָרט אלעס און אלע איז אַזוי איינגעשטורעוועט און צוזאמענגעקערעמפט צום דערשטיקט צו ווערען, און ווען עס קומט צו דיא ציון בעוועגונג איז אלעס פריי, פריי וויא אין אמעריקא; זיי קענען האָבען זייערע פער' אייגען און פערזאמלונגען, זיי קענען זאמלען געלדער, מאַכען עפענטליכע פראָפאגאנדע, ארויסגעבען ליטעראַטור, אפילו קאָנגרעסען קע' נען זיי האָבען. פון וואנען קומט דאָס? וואס איז עפעס דיא רעגירונג אַזוי ליבעראל מיט איין מאָל? ס'איז לעבערליך צו זאָגען, אז דאס איז צולייב דעם, ווייל זיא וויל זיך פטור'ן פון דיא אידען. דיא רוסישע רעגירונג ווייס זיך צו

אמעריקאנער צייטונגען עפעס פיעל טרעהערן פערנאסען? האָט דער „רושוירנאל“ געשיקט אַ ספּעציעלען קארעספּאָנדענט קיין בלאָגאָווע שטשענסק אָדער קיין אופא? וואָרום ניט? וואו איז זייער ציוויליזאציע און מענשענליכע?

דער תירוץ איז, אז זיי לאָכען זיך אויס פון דיזע אלע זאכען. זיי האָבען געמאכט אַ געוואָלט פאר דיא אידען אין רוסלאַנד, ניט צולעב דיא אידען אין רוססלאַנד, נור צולעב דיא אידען אין אמעריקא. דיא אידען אין אמעריקא זיינען געווארען אַ מאַכט. זיי האָבען שטיממען! מר. הירסט ווילט זיך ווערען פרעזידענט, צולעב דיזען איז ער א „פריינד פון די ארבייטער“ צוליב דיזען שיקט ער שפיאָר נען אין דיא ארבייטער יונגאנס, צולעב דיזען נעהמט ער זיך אויף אָן פאר דיא אידען און שיקט ספּעציעלע קארעספּאָנדענטען נאָך רוס לאַנד. און ווען ער נעהמט זיך כלומרש'ט אָן פאר אידען, מוזען דיא אנדערע צייטונגען נאָכ טאנצען. זיי האָבען דאָך אויף פאָליטישע אינִי טערעסען.

און דיא יהודים? וואס זיינען זיי, הינט? זיי זיינען דאָך עפעס „רעפּאָרמער“, זיי ווילען דאָך מעיאָר לאָז, וויא קענען זיי שווייגען שטיל? האָבען זיי זיך טאקע אויסגעשלאָפּען מיט 3 וואָכען שפעטער.

וואס בעווייזט דאס? דאס בעווייזט, אז דאָרט וואו אידען האָבען פאָליטישע רעכ־טע, האָבען זיי אויך פאָליטישע מאַכט, האָבען זיי ניט קיין מורא פאר פאָרגאָמען, אס ווייניגסטען ניט פאר קיין רעגירונגס-פאָרגאָמען; קענען זיי מאַכען אַ געוואָלט ווען מען שלאָגט אידען אפילו אין אַנאָדער לאַנד.

אונזערע פאטריאָטען האָבען לייעב אָנצור וויזען אויף דעם אַנטיסעמיטיזמוס פון אנדערע לענדער; זיי בעווייזען אז אפילו אין דעם פרייען פראנקרייך הערשט אויך אַנטיסעמיטיזמוס. דאס איז לעכערליך. דיא אידען הערשען דאָרט, גראדע וויא דיא אַנטיסעמיטען. דאָרט זיינען דא אַנטיסעמיטען גראדע וויא איז אמעריקא זיינען דא אַנטידייטשען, אַנטיאירישע, אַנטי - איך - ווייס - אַליין - ניט - וואס. פרעגט אָבער אונזערע ציווילאיסטען צו דענקען זיי ווען עס איז ארויס צו נעהמען דיא פראנצויזישע אידען קיין ארץ ישראל, זיי וועלען אויך אָנקוקען וויא משוגע, אזוי וועלען אויך דיא אמעריקאנער אידען, אָנקוקען וויא משוגע, ווען איהר וועט זיי פאָרשלאָגען איבערצולאָזען זייערע שמאליי־גרין בען מיט דיא דעמאָקראטישע - רעפּובליקאנע - רעפּאָרמערפאָליטיק, און פאָהרען קיין ארץ ישראל. וואָרום? ווייל דאָ זיינען דיא אידען

וואָס די רעגירונג וויל, דאָס איז דאָך טאקע דער צוועק פון דיא פאָרגאָמען! איז דאס אבער אַ צוועק פאר אידען? וועלען זיי ווירקליך דאָרדך געהאָלפּען ווערן? דער וואס גלויבט דיזעס איז אַ פערפאלענער קאליעקע, און דער וואס גלויבט עס ניט איז פּרעדיגט פאָרט דעם שאָוויניזמוס, בענעהט א'ן אונפערצייחליכען פערברעכען געגען דעם זעל בען פאָלק וועלכע ער וויל כלומרש'ט העלפּען. נאָך איין זאך מוז מען בערעכענען איידער מען ענטפערט אויף דיא פראגע: וואָס איז נא טאָהן?

פון וואנען קומט דאס וואס דיא אמעריקאנער צייטונגען האָבען געמאכט אזא געוואָלט ווענען דיא אידען - פאָרגאָמען אין קישינעוו? זיינען זיי טאקע אזוי באַרמהערציג, טהוט זיי ווירקליך וועה דאָס האַרץ אויף דעם אידישען בלוט וואס איז פערנאסען געווארען? דאס הייבט זיך גאָר ניט אָן.

מיט צוויי יאהר צוריק איז דיא רוסישע רעגירונג בעגאנגען אַ פיעל גרעסערע פער־ברעכען געגען מענשליכקייט. דאס איז געווען אין בלאָגאָוועשטשענסק. דאָרט האָט זיא ניט מעהר געטאָהן וויא צוזאמענגענומען אַ 6000—5000 כינעזער און זיי פשוט אין איין שעהנעם העלען טאָג, לעבעדיגעהייט אריין געטריבען אין טייך אריין און דערטרונקען. קענט איהר זיך פאָרשטעלען עטוואס שוידערהאפטערעס און גרויליכערעס? קענט איהר זיך פאָרשטעלען עט וואס געמיינערעס? ווייסט איהר עטוואס דער־פון, מיינע לייעבע פאטריאָטען פון'ס „רושוירנאל“? האָט איהר עטוואס געלעזען דאָפון אין דיא היגע מענשענליכעבענדע צייטונגען? נאָך וואס דארפט איהר געהן אזוי ווייט? איהר האָט ערשט דיא וואָך געלעזען איז דיא צייטונגען אז מען האָט דערשאָסען דעם אופימסקי גובערנאָר טאָר באַגדאָנאָוויטש. ווייסט איהר וואס דאָרט האָט פאסירט פאר דעם שיסען? גאָר אַ קליי־ניגקייט. אין זלאָטאָאָוסט זיינען דיא ארבייטער פון דיא קאָזיאָנע ביסקענאָבריק ארויס אין סטריק, ניט חלילה פאר גרעסערע שכירות אָדער פאר ווינציגער שטונדען ארבייט, נאָך ווייל מען האָט פון זיי פערלאנגט זיי זאָלען ארבייטען צוויי שטונדען אַ טאָג מעהר פאר דיזעלכע שכירות. דער גובערנאָטאָר האָט גע־לאָזען צוזאמענרופען דיא ארבייטער, כלומרש'ט פריעדען צו שליכען. פון דער צווייטער זייט האָט ער געשיקט נאָך צוויי ראַטעס סאָלדאטען און מען האָט אויף דער שטעלע, אָהן טענה און מענה דערשאָסען 50 ארבייטער אויף טויט. האָט איהר עפעס געהערט דאָפון? האָבען דיא

וואו אידען האבען מענשען-רעכטע.
דאס וועט דויערען צו לאנג זאגט איהר....
קען זיין! אָבער האָט נור ניט קיין טעות.
פיהרען אלע אידען קיין ארץ ישראל וועט נאָך
לענגער דויערען. ניין, עס וועט קיין מאָהל ניט
זיין. דער איד וועט נאָך לאנג מווען פערבלייבען
אין רוסלאַנד און דיא איינציגע פערזיכערונג
זיינע, דאס איינציגע מיטעל פאר איהם, איז
דער קאמפף מיט דיא טיראניי.

קעמפפן מוז דער איד! קעמפפן פאר
זיינע רעכטע דאָרטען, און נור דאָרטען וואו ער
האָט פליכטע. אָבער קעמפפן קען ער ניט פאר
זיך אליין, ערשטענס איז ער צו שוואַך דאצו,
צווייטענס קען ער ניט ערווארטען אויסצו-
קעמפפן ספעציעלע רעכטע פאר זיך. ער מוז
קעמפפן פאר דיא רעכטע פון אלע וואס שמאכ-
טען אונטער דיא רוסישע טיראניי, און קעמ-
פפערדיג פאר אלע, מווער קעמפפן מיט אלע
צוזאמען.

דאס איז דער איינציגער וועג פאר אידען
אין רוסלאַנד און יעדער וואס ראטה איהם עט-
וואס אנדערש איז אָדער א נאָר אָדער א פעררע-
טהער.

יעקב מילך.

ניט אונטערדריקט, ווייל דאָ האָבען זיי פריי-
הייט. אָט דאס איז דער פונקט! דיא אידישע
צרה אין רוסלאַנד איז ניט, ווייל זיי זיינען אי-
דען, אָדער ווייל זיי זיינען פרעמדע; דיא צרה
איז, ווייל אין רוסלאַנד ווערען אלע אונטער-
דריקט, און דיא אידען ווערען געמאכט פאר
א שער לעזל פון איין זייט, און ווייל זיי האָ-
בען אָנגעהויבען צו קעמפפן פאר מענשליכע
רעכטע. און דיא רעגירונג וויל זיי אָבזונדערן,
פון דער צווייטער זייט.

דער וועג פאר דיא אידען איז אלזאָ ניט
צו שרייען: „מיר זיינען אידען און מיר מווען
בלייבען אָנגעזונדערטע אידען, און צוזאמען
מיט אלע אידען — זיך אויסטאָהן דיא שיד
און זאָגען קינות, וויא אידען טהען געוועהנליך.
דאס איז דער פאלשער וועג, אויף דיזען וועג
וויל דיא רוסישע רעגירונג זאָלען מיר
געהן. דער אמת'ער וועג פאר דיא אידען, איז
דער וועג פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן,
איז צו געהן מיט דיא בעוועגונג וועלכע זוכט
צו פערניכטען דיא רוסישע טיראניי, וועלכע
זוכט אויפצוקלעהרען דעם מוזשיק און מיט
געוואָלט פאר איהם פערשאַפן מענשליכע רעכ-
טע צוזאמען מיט איהם אויף פיר אידען, וויא
עס איז אייגענטליך געשעהן אין אלע לענדער,

דער „בונד“ און זיינע געגנער.

פון ק. פרומין *

א'ן אויסרגעוועהנליכער יום טוב! א יום טוב,
וועלכען דאָס יודישע פראָלעטאריאט מיט זיינע
אמת'ע גוטע פריינד פון אנדערע געזעלשאַפט-
ליכע קלאַסען פון'ם יודישען פאָלק האָבען נאָך
נישט געהאט זינט דיא יודישע געשיכטע עק-
זיסטירט, כאַטש זיא צעהלט שוין כמעט 3000
יארר!

אויף דעם דאָזיגען גרויסען און זעלטענעם
יובילעאומס-יום טוב האָבען זיך מיט פרייד אָב-
גערופען אלע יודישע סאָציאליסטען פון אללע
פיער עקען דער וועלט, וואוהין דער גלות
ווינד האָט זיי פארטראָגען. אלע יודישע סאָ-

דער שרייבער איז אינגער פון דיא הויפט
אנפיהרער פון דעם „בונד“. — מיט דעם דרוקען
דיקעזע אינטערעסאנטע אבהאנדלונג מיינט דיא „צור
הנופש“ אבזאָלט ניט צו שטעלען זיך אויף די זייט
פון „בונד“ געגען דיא אנדערע סאציאליסטען —
רעד.

במקום הקדמה.

יי יאהר איז דער אי-
דישער אַרבייטער-
בונד פינף יאהר אַלט
געוואָרען.

פינף יאהר איז
אויף איז א לעבען
פון א יחיד ניט מי
יודע וואס פאר א

גרויסער פעריאָד, היינט בפרט אין א לעבען פון
א געזעלשאַפטליכע אָרגאניזמוס, אין וועלכען זאָ-
נאר פינף מאָל פינף יאהרען שפיעלען זעהר א
קלייניצעק ראָלע. און פון דעסטוועגען וועט קיין
נער ניט לייקענען, אז דער פינף-יאהריגער יוביל-
לעאום פון בונד איז עפעס א „יוצא מן הכלל“,

דישער רעוואלוציאנערער בעוועגונג, וועט איי-בער די אללע דערמאנטע יודישע קעמפפער פארבייגעהן.

פאר וואסזשע פארט?

די אמאליגע קעמפפער פאר די יודישע פאליטישע זעלבסטשטענדיגקייט ווי די מכבים, בר כוכבא, רבי עקיבא א. ד. ג. זיינען געוועזען — אמת — „יודישע קעמפפער“, „יודישע רע-וואלוציאנערע“, איז פוללען און ריכטיגע זיין פון דעם ווארט, אבער פון דעם הייליגען אידע-אל, פון דעם סאציאליזמוס, ווי מיר פערשטעהן איהם איצט, האט דאמאלס, נאטירליך, ניט גע-קאנט זיין קיין רייד; דער איצטיגער סאציאליז-מוס, איז א קינד פון קאפיטאליזמוס, וועלכער איז נאך דאמאלסט ניט געווען אויף דער וועלט. זיי זיינען, נאך דעם נאך ניט אין בעטראכט צו ציהען ווען די רעדע איז ניט סתם פון רעווא-לוציאנערע, י ו ד ע ן רעוואלוציאנערע, נור פון „סאציאליסטען“.

די יודישע אַנטיהילינעהמער אין דער פוילישער פאוסטאניע זיינען בלי ספק געווע-זען הייסע רעוואלוציאנערען, אבער דער גרעס-טער רוב פון זיי — זעהר ווייט פון סאציאליז-מיס און נאך פיעל ווייטער פון יודען. דאס זיינען געוועזען יודען וואס מען רופט איצט מיט דעם נאָמען: „מישה רבינו'ס פאליאקען“, הגם איז זייער פאָרם זיינען זיי געווען גאָר ניט עהנליך צו דיא איצטיגע „אסימילירטע יודען“ פון ווארשוי, למשל. זיי זיינען אַלזאָ געוועזען „רעוואלוציאנערען“, אבער ניט „סאציאליסטען“ און ניט קיין „יודען“.

די יודישע נאָראַדאָוואַלצעס זיינען אַללע געווען פייערדיגע רעוואלוציאנערען און כמעט אַללע אמת'ע סאציאליסטען — ווי די נאָראַד-דאָוואַלצעס בכלל מיט וועמען זיי זיינען געווען טאָזי באמת, „איין גוף און איין נשמה“ — אבער זעהר שלעכטע יודען. וועגען דער יודישער מאַססע האָבען זיי זיך ניט געקוממערט; זי האָט פאַר זיי ווי אויף פאַר אנדערע רעוואָלוצ-יאַנערען און סאציאליסטען פון יענער צייט (1)

(1) אמת אין יענע צייט האָבען א גרופע אידן-שע סאציאליסטען אין אויסלאנד — צווישען זייא אויך אונזער געלעהרמער גענאָסע ווינשעווסקי — הערויסגעגעבען צוויי סאציאליסטישע צייטשריפט-טען אין העברעיש: „האמת“ און עטוואן שפער מער דא, „אספת הכמים“, ספעציעל פיר דיא אינ-טערעסען פון דיא אידישע ארבייטער אין רוסלאנד. דיא פוידע צייטשריפטען האָבען זיך געטאָרעט מיט אַלע מעגליכקייטען דורכצופיהרען דורך דיא רוסישע צענזור דיא אידעען פון דעם וויסענשאפט-ליכען סאציאליזמוס, און דאס האָט זיך זיין אויך א צייט איינגעגעבען. לויטער אבער האָבען זייא גערעדט צו דער מאַסע אויף א שפראך, וואס זיא פערשטעהט ניט (אויף לשון קודש). דיא אידישע

ציאליסטישע הערצער האָבען אין דעם דאָזיגען יובילעאומס-פיערעטאג געשלאַגען אין איין קלאַפּ, אַלל-זייערע פנים'ער האָבען פאַר שמחה געלויכטען, אַלל-זייערע געמיטהער זיינען געווען פולל מיט מוטה און מיט פרעהליכע, ליכטיגע האָפפנונגען.

די אידישע סאציאליסטען האָבען קלאָר איינגעזעהען, אז דעם אידישען פראָלעטאריאט איז רוסלאַנד געהט איצט פאַראויס א'ז „עמור אש“, „א פיערדיגער זייל“, וועלכער עס בער לייכט זיי זייער שווערען, אבער ריכטיגען וועג צום זיגע; אז זיי געהט פאַראויס א גוט-אָרגאַניזירטער קרעפטיגער היל, וועלכער וועט ניט אַרויסלאָזען די רויטע פאָהן פון זיינע הענד. כל זמן ער וועט ניט מנצה זיין זיינע און זייערע בלוטיגע שונאים, און דעריבער זיינען זיי ביי זיך אזוי שטאַלץ און מוטהיג געווען צום יוביל-לעאומסיים טוב פון דער דאָזיגער העלדען-ארמיע — פון דעם „יודישען ארבייטער-בונד“! אמת, די געשיכטע דערצעהלט אונז פון פיעלע יודישע פאָלקס-העלדען, פון פיעלע יודי-שע קעמפפער, וואָס האָבען פערקאָסען זייער בלוט פון טובת הכלל וועגען, וואָס האָבען זיך פרייוויליג מקריב געווען פאר דעם אידעאל פון פרייהייט פון זייער פאָלק, פון פאָלקס-קעמפפער, וואָס האָבען געלעבט און געוויקט נאָך א לאַנגע צייט פריהער אידער דער „בונד“ איז געבאָרען געוואָרען.

די עלטערע געשיכטע דערצעהלט אונז פון דיא חשמונאים, פון ברכוכבא, פון רבי עקיבא און נאָך פיעלע אנדערע פאָלקס-העלדען, וואָס זיינען געפאללען אַלס קרבנות אין זייער קאמפּ פאַר די פאָליטישע זעלבסטשטענדיגקייט פון'ס יודישען פאָלק. די נייערע געשיכטע דערצעהלט אונז — און פיעלע פון אונז געדענקען עס נאָך — ווי אידעלע יודישע פרייהייטס-קעמפפער האָ-בען אַוועקגעגעבען זייער לעבען צוזאַמען מיט זייערע פוילישע ברודער פאַר די פרייהייט פון דעם פוילישען פאָלק, בעת דער פוילישער פאָר-סטאניע. יודישע נאָראַדאָוואַלצעס זיינען אַוועק אויף תליות, זיינען אויף אייביג פערמויערט געוואָרען אין שליסעלבורגער פעסטונג, און פער-שיכט געוואָרען אין ווייטען קאַלטען סיביר צו זאַמען מיט זייערע אידען-ברידער, מיט רי-רוכטישע רעוואָלוציאַנערען פון סוף 70-ער און אָנהויב 80-ער יאָהרען. מיט איין וואָרט, יודישע פרייהייטס-קעמפפער, יודישע רעוואָלוצ-יאַנערען, יודישע סאציאליסטען זיינען געווען נאָך א צייט לאַנג פאַר'ן בונד, און פון דעסט-וועגען קען איך כמעט מיט זיכערהייט זאגען, אז דער קומענדיגער היסטאָריקער פון דער איי-

לאנג ניט פונאדערגעבונדען ווערען, ניט קיין קענדיג אויף זיינע דם שונאים פון רעכטס, וואס ווילען איהם צורייבען אויף מעהל, און אויף זיינע געגנער פון לינקס, וואס וואלטען זיך אויף ניט אָבענזאָגט איהם פאָאָנדרער צו בינדען אויף איינציגע פּעדים... דער „בונד“ איז אבער צו פעסט און ער ווערט נאך, צום גליק, וואס ווייט טען אלץ פעסטער.

אָט פאַר וואָס דער יובילעאומס-יום טוב איז געווען אזא „יוצא מן הכלל“, אזא אויסערגע-וועהרליכער יום טוב פאַר יעדען אידישען סאָר ציאל־ליסט!

מיר האָבען פריהער דערמאָהנט דא, „דעם שונאים“ פון בונד פון רעכטס און זיינע „געני-נער“ פון לינקס בכלל. דער „בונד“ האָט אָבער 3 קאמאָנערען פון געגנער, און ניט וועגען אַללע זיינע „געגנער“ האָב איך בדעה אין מיין אַר-טיהעל צו רעדען.

דער בונד אלס א „רעוואָלוציאָנערע“ אַר-נאָט-זאָיאָן האָט, פאַרשטעהט זיך, בלוטיגע פיינד און שטאַרקע געגנער צווישען אַלע קאָנ-סערוואַטיווע און רעאַקציאָנערע פאַרטיינען, סיי זיי זיצען אין א פאַרלאַמענט, סיי זיי זיצען אין דאָ רעדאַקציעס פון זייערע צייטונגען, אָדער אויף פערשידענע שטאַטאָליכע שטעללען, אָדער אויף ביי זיך אין די הויפּען אין די הייזער, צי

אונזער פאלק, דאס איז אלץ וואס אונז איז געבלי-בען אויף דער ערד (אלס יודען, פערשטעהט זיך, ק. פ.) ווענגסטענס, האב מוין פאלק ליעב היום און מועד... זיין געשפרעך לאזט דוד אויס מיט דיא פאלגענדע ווערטער: — „איך בין בער קאנט מיט דיא רוישישע רעוואלוציאָנערען, און זיי האב איך ליעב נאך מעהר אוידער מוין פאלק, איך בין צו זיין צוגעשטיינען, איך האב זיין ליעב וואס ברידער און דאס איז דיא איינציגע פאנד, וואס מיך בינדט מיט אייער לאנד. וואו מיר וועלען נור מאכען א סוף פון דעם צארוישען דעספאטיזמוס אזוי פארהר איך אוועק אויף אימער און בעזען זיך ערגיין אין דייטשלאנד, וואו מיר פיהלען זיך ניט נאר וויא פערמער“...

דוד האט אראפגעלאזען זיין קאפ און אנשווי-גען געווארען. (אנדריי קאשוזבאוו רוישישע אויס-גאבע זייטען 67 אין 58.)

די דאזיגע שטעלע דארף קיין פירוש ניט, וואלט דוד געלעבט איצט און דער צייט פון דעם „בונד“, וואלט ער פערשטעהט זיך, ניט געקאנט זיין אזויא פסעמוסכיש געשטומט, נור דאמאלס האט ער באמת ביא אזוינע געלעגענהייטען בלוז, געמוזט זיין קאפ אראפלאזען... און טראכטען וואוהין צו ענט-לייפען, פתח... דיא גומט צייט פון פרייהייט וועט קומען.

אגב וויל איך בעמערקען אז אין דער אידישער איבערזעצונג פון אנדריי קאשוזבאוו, אויסגאגע פון „יומ אור“ איז דיא דאזיגע שטעלע ארויסגע-לאזען געווארען. הפנים דערפאר יודען איז זיא צו יודעשליך....

כמעט ניט עקזיסטירט, און אפילו, אזוי צו זאג-ען, די „יודיש געשטימטע“ פון זיי האָבען זייער אומגליקליכען יודישען פאלק געהאלפען מעהר נישט ווי מיט א קרעכץ. (2)

בכלל אָבער קען מען מיט פוללער זיכער-הייט זאָגען, אז די „יודישע נארדאָוואָלעס זיינען געוועזען „רעוואָלוציאָנערע“ און „סאָר ציאל־ליסטען“, אבער לגמרי נישט קיין יודען.

דער יודישער ארבייטער-בונד אבער, האָט אין זיך פעראייניגט די אַללע דריי מעלות צו-זאממען: ער איז „סאָציאליסטיש“, „רעוואָלוציאָנער“ און „יודיש“. דערינען בעשטעהט זיין גרויסער פאָרטחיל ענטקעגען אַלע פריהערדיגע אידישע סאָציאליסטיש און רעוואָלוציאָנע אָרגאניזאציאָנע און גרופּפּעס; דערינען בער יטטייט הויפטזעכליך זיין לעבענסקראַפט. „החוט המיטיליט לא במחרה ינתק“ זאגט א העברעי-אישער מאמר, ד.ה. אויף יודיש, „א פאָדים, וואָס איז אין דרייען געדריעה רויסט זיך ניט גיך איבער“. דער בונד מיט זיינע דריי גרויסע מעלות פיר דעם אידישען פראָלעטאריאט — דער „רעוואָלוציאָנער“, „סאָציאליסטישער“, „יודישער“ ארבייטער-בונד, וועט זיכער נאך לאנג וויכטיק...

אָרבייטער האָבען מומאל זייער פרידערליכע פרוי-הוטס-שטימע ניט געהערט, און דיא אידישע משכילים האָבען זיא אמת געהערט אבער איבער זייערע קלאסענאייטעטישע ניט געוואלט געהן נאך איהר און דערפאר איז זייער שטימע געבליבען א „קול קורא במדבר“ א שטימע וואס רופט אין דער וויכטיק...

(2) אזא „יודישע געשטומטע“ נאראא וואלעך שולדערט אונז דער פערזעהמער רוסישער רעוואלוציאָנער אין שרופענליכער סעפּטאָאן זיין פער-קאנטען ראמאן „אנדריי קאשוזבאוו“ אונטער דעם נאמען דוד. וואו בעקאנט, זיינען אַלע העלדען פון דעם ראמאן, „בילדער פון דעם ווירקליכען לעבען“ אין פולען זין פון דעם ווארט; און דוד איז אויך איינער פון די זעהר פערזאָנסע וידישע נאראא-וואלעס, ניט קיין אויסגעטראכטער העלד. איך וויל דאָ ברענגען אַ באַראַקטערויסטשען געשפרעך צווישן שטע צוויי פערזאָנען פון דעם ראמאן, צווישען אנדריי און דוד'ן וועגען דיא „אוינדעלע“ גע-פיהלען פון דיא רוישישע בויערים, פאר וועלכע אנדריי שטעהט שטאל און איינען, און דוד איז מיט איהם ניט מוסבס. אנדריי זאגט צו דוד: „... מען מוז אודעאליזירען דיא מענטשען, צו וועלכע מען איז פעסט צוגעבונדען (דיא בויערים). דו, מיט דיין גאנצער פילאזאפיע, ביזט א הער ניט קליינער פון אונז; דער אונטערשייד איז בלויז דאס, וואס ביי אונז זיינען גאנץ אנדערע סימפאטיען: מיר זיינען פעסט צוגעבונדען צו אונזער פאלק, און דוד איז ניט.

דוד האָט דערויף ניט פאלד געענטפערט. אנדריי ווערטער האָבען אין איהם אָנגעריהרט איין אנגע-ווייטיגטע וואונד.

— אמת, איך בין ניט צוגעבונדען צו אייער פאלק, האָט ער ענדליך לאנגזאם און מיט א טרויער ערגעץ קול געזאגט, און וואו אונז האָב איך זיך צו איהם געקאנט צו בינדען? מיר, יודען, ליבען

בראשורען, נאכדעם די רוסישע רעוואָלוציאָנערע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע אין איהר צייטונג „איסקרא“, אין איהר צייטשריפט „זארא“. נאָך די צוויי הויפט-געגנער קומען אויך קלענערע רע אי אין קראפט אי אין העפטיגקייט... איך מיין דעם „בונד פון די רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטען“ און זיין פערשטאָרבענעם אָרגאַן „ראַ-באָמישע דיעלאָ“, און די זעליגע אמעריקאנישע יודישע „ארבייטער-צייטונג“ און „אָבערדבאָט“ — זאָלען זיי דאָרטען האָבען אַ ליכטיגען גוף עדן — אין זייערע לעצטע פאָאָר יאהר, זייט זיי זיינען אריינגעפאלען אין אנדערע הענד — וועלכע עס האָבען אויך האָטש פאָר'ן רעכטען טויט אריינגעכאָפט דאָס גליק צו זינגען אין איינעם מיט אלע פריצים די אלטע און פערעלטער טע אססימילאַציאָנס-ליעדערעלע כנגד דעם „בונד“ הויפטוועכליך אין די אַרטיקלען פון גענאָסע זאראוו.

אַט מיט די דאָזיגע, ספּעציעל בונדישע געגנער וויל איך זיך ווייטער אַביסעל דורכרע-דען, און, אויף ווייפּעל מיינע בעשיידענע פעהיג קייטען און קענטניס וועלען מיר ערלויבען, ווי דע-לעגען די מענות ותביאות וואָס זיי האָבען כנגד דעם בונד.

נור איידער איך וועל איבערגעהן צו די געגנער און זייערע מיינונגען, וויל איך קורץ ווי מעגליך איבערגעבען די היסטאָרישע ענטוויק-לונג פון דעם „נאַציאָנאַלען פונקט“ אין דעם פראָראם פון „בונד“ — דער שטרייט-פונקט פון די אויבענדערמאָהנטע געגנער — און זיין טהעאָרעטישע בעגרינדונג. ערסטער קאפיטעל.

ווי אזוי דער „בונד“ איז געקומען צום „נאַ-ציאָנאַלען פונקט“ אין זיין פראָגראַם.

יעדע געזעלשאַפטליכע בעוועגונג האָט זיך איהרע איממאַנענטע (וואָס ליגענען אין איהר גופא), איהרע אינערליכע געזעצען, לויט וועל-כע זי וואַקסט און ענטוויקעלט זיך, אָדער פאָר-קעהרט, געהט ביסלעכווייז אונטער ביז זי ווערט אין גאַנצען ביל. די דאָזיגע איממאַנענטע גע-זעצען האָבען זייערע וואַרצלען טיעף, טיעף אין דער געזעלשאַפטליכען אָרגאַניזמוס אין דעם צו-זאַמענלעבען און צוזאַמענווירקען פון דער בע-טרעפערדער געזעלשאַפט. (3) די דאָזיגע געזעצען געבען יעדער געזעלשאַפטליכער בעוועגונג אַ בע-שטימטע ריכטונג, אַ בעשטימטען געשטאַלט, אַ

(3) דיא געזעלשאַפטליכע צוזאַמענלעבען און צו-זאַמענווירקען גופא, ד. ה. איהרע זיסען איהר קול-טור, איהר קונסט, איהרע געזעצען א. ד. ה. האָבען ווידער זייערע גרונד וואַרצלען אין דיא עקאָנאָמי-שע פערזעלעכע פון דער געזעלשאַפט, ד. ה. אין

זיי רופען זיך „קלעריקאַלע“, צו „מחזיקי הדת“, (אָדער אויף פשוט יודיש „גלחים“ און „רבנים“) צי „מאַנאַרכיסטען“, צי זאָגאַר „מזרחי-איסטען“ און ווי נאָך זיי הייסען דאָרטען.

דער בונד אלס אַ סאָציאַליסטישע פאַרטיי, אלס אַ פאַרטיי פון דעם יודישען פראָלעטאַריאַט האָט נאַטירליך אלס געגנער דעם קלאַס פון די קאַפיטאַליסטען, וועמען אינטערעסען עס זיי נען פונקט דער היפּוך צו די אינטערעסען פון דעם יודישען פראָלעטאַריאַט.

די אויבענדערמאָנטע געגנער זיינען אבער ניט ספּעציעל „ב. י. ש. ע.“ געגנער; אוינע געגנער האָט יעדע רעוואָלוציאָנערע און יעדע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציע, צו וועלכע אומה ולשון זיי זאָלען ניט געהערען. אין דעם פרט זיינען אויך די רעאַקציאָנערע, אינטער-נאַציאָנאַלע, דערינען איז אויך ביי זיי „ניטאָ קיין העללענער און ניטאָ קיין יהודי“. און יעדער יודישער ארבייטער און סאָציאַליסט, יעדער יודישער רעוואָלוציאָנער קען זיי און ווייז זיי פונקט אזוי גוט ווי יעדער ניט יודישער איד-בייטער סאָציאַליסט, ווי יעדער ניט-יודישער רעוואָלוציאָנער. ניט וועגען זיי וועל איך וויי-טער רעדען.

דער בונד אבער אלס א „יודישע“ אָרגאַני-זאַציע האָט נאָך בעזונדערע געגנער, פון וועלכע אנדערע ניט-יודישע סאָציאַליסטישע און רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציען הייבען גאָ-ניט אָן צו וויסען.

דער „בונד“ אלס אַ יודישע סאָציאַליסטי-שע אָרגאַניזאַציע, אָדער גענויער אלס א „זעלבסטשטענדיגע יודיש-סאָציאַליסטישע אר-בייטער פאַרטיי“ (ווי דער בונד האָט זיך אין גאָר די לעצטע צייטען אָנגערופען) האָט געגנער פון רעכטס אין דער ציוניסטישען פאַרטיי (איד רעד דאָ ניט, פערשטעהט זיך, וועגען די בע-וואַוסטע בורזשואַנע ציוניסטען, וועלכע עס זיי נען געגען דעם בונד, אלס געגען אַ סאָציאַלי-טישע פאַרטיי איבערהויפט; איך מיין בלויז די ארבייטער ציוניסטען, די „פּועלי ציון“, וועלכע עס שטעהען כלומדיט אויף דעם שטאַנדפונקט פון קלאַסענקאַמפּף, איך מיין די ציוניסטען-אָ-ציאַליסטען, די אידאָלאָגאָ-עציוניסטען, וועלכע זוכען אין דעם ציוניזמוס אַן ענטפער אויף דער פערפלוכטער „יודענפראַגע“, ווייל איבער זייער קורצזיכטיגקייט געפינען זיי עס ניט אין דער בונדישער בעוועגונג). ער האָט אויך געגנער פון לינקס צווישען זיינע ברודער-אָרגאַניזאַציע-נען, צווישען סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציען גופא. קודם כל די פּוילישע סאָציאַליסטישע פאַרטיי (פּ.פּ.ס.) אין איהרע צייטשריפטען און

געבען, ביז זי פערליערט עס גאָר אין גאַנצען און נעהמט אָן איהר אייגענעם געשטאַלט, איהר אייגענעם כאַראַקטער לויט איהרע אייגענע אימאָנענטע געזעצע נאָך. (5)

מען קאן עס פערגלייכען מיט אַ קינד. בל זמן דאס קינד איז קליין, האָבען אויף איהם זייערע ערציעהער אַ גרויסע ווירקונג, ער מאַכט זיי נאָך יעדע תּנוּחָה, יעדע הויז און אויב זיי ווילען נור, איז עס קליינערדיגער כּמעט אַ קאָפּיע פון זיי. וואָסמאָל דאָס קינד אבער אַויס, דאָן ווויזט זיך אַרויס זיין אייגענער כאַראַקטער, וועלכער איז אָפּטמאָל גאָר אַ היפּוך פון זיינע ערציעהער. וויללען זיי איהם נאָך ווייטער ערציעהען, מווען זיי זיך צופאַסען צו זיין כאַראַקטער אָדער אויף אויבגי צושיידען זיך מיט איהם. דאָסוועלכע פאַסירט אויך מיט די ערשטע פיהרער, בעת די געזעלשאַפּטליכע בעוועגונג וואָסמאָל אַרויס פון איהרע קינדערשע יאהרען, וואָרפּט אַראָב איהר אַלטע, פרעמדע געשטאַלט און נעהמט אָן איהר אייגענעם נאַטירליכען געשטאַלט. די פערשטענדיגערע און ווייטזענדיגער דיגע פון זיי בייטען אום זייער אייגענעם פריערדיגען געשטאַלט, אום פאַרוורטס צו געהען צוזאַמען מיט דער וואָסענדער בעוועגונג. די פאַר'עקשנ'טע קורצזיכטיגע וואָס האַלטען זיך פּעכט ביים אַלטען פאַללען אב פון דער בעוועגונג ווי אבגעוועלכטע כּלעטער, און דער ווינד פערטראָגט זיי גאָט וויים וואָהין.

אבער אזוי ווי אין דעם קינד, אזוי אויך אין דער געזעלשאַפּטליכער בעוועגונג איז איהר כאַראַקטער מיט איהר צוזאמען צונויף געשטאַלט צען פון איהר ערשטען טאָג אָן. מען זעהט איהם בלויז אין אָנפאַנג ניט — און ווי בעקאַנט איז „לאַ ראיתי אינה ראה“, ניט זעהען איז נאָך קיין בעווייז ניט, הייסט עס אין אַ פרייער אייבערזעצונג — און ווייל ער איז אין די ערשטע צייטען אזוי פערבאָרגען, דעריבער גלויבען ניט זעלטען איהרע ערשטע פיהרער, און זיי האָבען פאַר זיך אַ ווייסען שטיק פאַפּיר אויף וועלכען זיי קענען מאַלען וואָס פאַר אַ פיגורען זיי ווילן לען. און זיי מאַלען איין אנדערס מאָל אזוינע פּיגורען, וואָס שפעטער מווען זיי אַליין נעביד מיט זייערע אייגענע הענד אויסמעקען...

אויף דער יודישער ארבייטער בעוועגונג אין רוסלאַנד קענען מיר בעשיינפערליך זעהען די ריכטיגקייט פון די אויבענגעבראַכטע געדאַנקען. „דיא יודישע ארבייטער בעוועגונג האָט פאַר איהר ערשטען טאָג אָנגע-

בעשטימטען כאַראַקטער און אַ בעשטימטע פאַרם. איינציגע פערזאָנען, זיי מאַגען זיך אויך זיין די ערשטע און די בעסטע, מעגען זיך זיין אפילו די „פיהרער“ פון דער בעוועגונג גופא, קענען זיי ניט פיהרען אין דעם וועג, וועלכען זיי, די פיהרער, האַלטען פאַר גוט, אויב דער וועג לייענט נאָך אין אנאָדער ריכטונג, ניט אין דער ריכטונג וועלכע איהרע אימאָנענטע געזעצען האָבען איהר „מקדמת דנא“ געגעבען. זיין קענען אַלץ ניט, וויא מען זאגט, „א דרעה טהאָן צוריק די ראָד פון דער געשיכטע“. און ניט בלויז דאָס קענען זיי ניט, זיי וואָבען אפילו ניט ביכולת די געשטאַלט פון דער בעוועגונג, איהר פאַרם (4), איהר כאַראַקטער אומצוגענדערן. דער „גוטער ווילען“ פון די פיהרער שפּיעלט אַלץ אין דער בעוועגונג גאָר אַ קליינע ראָללע.

דאָס איז אבער אַלץ ריכטיג, ווען די בעוועגונג איז באמת אַ „געזעלשאַפּטליכע בעוועגונג“, אָדער ווי קויטסקי דריקט זיך אויס, ווען זי איז אַ „מאָסענבעוועגונג“, ד. ה. ווען זי פאַרנעהמט גרויסע און ברייטע פאַלקס־שיכטען. אין אָנהויב אבער, באלד ווי די בעוועגונג ווערט געפֿירט, בעת זי פאַרנעהמט נאָך בלויז קליינע גרופּעס, דאמאָלט שפּיעלען נאָך די פיהרער אַ גרויסע ראָללע, דאמאָלט קענען זיי נאָך, אויף אַ גרעסערע אָדער אַ קלענערע צייט, געבן איהר די אָדער יענע געשטאַלט, „לויט זייער גוטען ווילען“ נאָך. אין די ערשטע צייטען קאן אַלץ אויך אַ געזעלשאַפּטליכע בעוועגונג טראַגעזאָן אויף זיך, אזוי צו זאגען, איין אינדיווידועלען כאַראַקטער, אַ געשטאַלט וואס איהרע ערשטע פיהרער האָבען איהר דאָן נאָך זייער געשטאַלט נאָך, צוגעגעבען. אבער די דאָזיגע פערמערע געשטאַלט פון דער נייגעבאָרענער בעוועגונג איז ניט אויף אַנאָגע יאהר, וואס מעהר די בעוועגונג וואָסמאָל איז דער לענג און אין דער ברייט, וואָס גרעסערע פאַלקס־שיכטען זי באַראַפּט, וואס מעהר אָנהענגער זי צעהלט, מיט איהר וואָרט, וואָס געהערט צו קומט צו דער מדרגה פון אַ „מאָסענבעוועגונג“, אַלץ מעהר פערליערט זי איהר פריהערדיגע אינדיווידועלען כאַראַקטער, אַלץ מעהר ענדערט זיך די פערמערע געשטאַלט, וואָס איהרע ערשטע פיהרער האָבען איהר אין די ערשטע צייטען צוגע-

דעם אופן וואו דיא בעטרעפטענע געזעלשאפט פראדיר צירט און פערטיילט איהרע פראדוקטען צווישען איהרע מיטגלידער, ווי דער עקאנאמישער מאטעריאליזמוס לערנט אונז, וועגען וועלכען ניט דא איז דער ארט באריכות צו רעדען.

(4) דאס איז אין דיא אויסדרוקסווייזע אביסעלע איבערטרעבען. — רעדאקצאן.

(5) זעה וועגען דעם „דיא סאציאלע רעוואלוציאן“ פון קארל קויטסקי. דייטשע אויסגאבע זייטע 18.

פראגראם — וויא „איסקרא“ און „זאריא“ שפאטען כלומרשט אין פערשידענע ערטער — דיא דאזיגע „ספעציעלע בעדיפניסעס“. האט דיא יודישע נאציאן נישט „פאר אכט טאגן גע- קראגען“, נאך זיי זיינען מיט איהר צוזאמען געבינדען און צוזאמענגעוואקסען; זיי זיינען פלייש פון איהר פלייש און בלוט פון איהר בלוט; און אזוי וויא „דיא קראפט פון דער יודישער נאציאן ליגעט אין דעם יודישען פראג- לעמאראט“, דעריבער האט דיא בעוועגונג פון דעם יודישען פראלעמאראט, „דיא יודישע ארבייטער בעוועגונג“ שוין „פון ערשטען טאג און“ געמוזט „אנגעהמען א בעזונדערע (נאציא- נאלען ק. פ.) כאראקטער“. יעדער חומר מוז האבן בען זיין צורה, יעדער אינהאלט מוז האבען זיין פארם („אינהאלט און פארם איז בלינד“, זאגט דער פילאזאף קאנט), און וועבאלד, אז דער אינהאלט פון דער בעוועגונג איז „פון ערשטען טאג און“ געווען „בעזונדערע“ (יודישע ארבייטער) ממילא האט אויך איהר פארם „פון ערשטען טאג און“ בעצם געמוזט זיין „בעזונדערע“ (א ספעציפישע יודישע, א נא- ציאנאלע), האטשע מען האט דאס דאמאלס לגמרי נישט בעמערקט.

קארל מארקס און פריעדריך ענגעלס האבען עס נאך איינגעזעהען, אז „נאך דער פארם נאך איז יעדער קאמפף פון דעם פראלעמאראט קורם כל א נאציאנאלער“ (7) נור אזוי וויא דער

(7) זעה „דאס קאמוניסטישע מאניפעסט“ דייטשע אויסגאבע פון 1901 זייטע 17. (אין דער אידישער איבערזעצונג אויסגאבע פון בונד אין דיא שטעלע נישט גאנץ גענוי איבערזעצט געווארען). מיט דיעזער ציטאטע פון קאמ. מאניפעסט, ויל איך נישט בעהויפ- טען, אז מארקס און ענגעלס זענען געשטאנען אויף א נאציאנאלען שטאנדפונקט וויא שטעלע סאציאל דעמאקראטען פון אונזער צייט (דער שטאנדפונקט פון דער אויסטרויכישער סאציאל דעמאקראטישער ארבייטער פארטיי, און אין רוסלאנד, דער שטאנדר- פונקט פון דעם „בונד“, פון דיא פוילישע פארטייען פון דער אומגעשטער, ליטווישער און יעמישער סאציאל דעמאקראטיע א. ז. וו.). מארקס און ענגעלס ברויכען איבערהויפט דאס ווארט נאציאן נישט אין דעם זין וויא מען ברויכט עס אלגעמיין אין אונזער צייט, אלס א גרופע מענטשען, וואס שטאמען פון איין גזע, וואס האבען גלייכע מנהגים, גלייכע זיט- טען, איין אמנה, איין קולטור און איין שפראך, כאטש זיי האבען נישט קיין אייגענעם לאנד. מארקס און ענגעלס פערשטעהען אונטער דעם ווארט „נא- ציאן“ א פאלק וואס וואהנט אויף איין לאנד, איין פאלק פון איין טעריטאריום. נור דער זין פון דעם געבראכטער ציטאטע ענדערט זיך דעריבער נישט. ווא- רום אז אזוי ווי יעדעס פאלק וואס וואהנט אויף א בעזונדערער טעריטאריום, האט זיינע ספעציפישע בעדערפניסעס“ וואס שטאמען פון זיינע בעזונדע- דערע געאגראפישע, קלימאטישע פערזענליכעס (און אזוי האט אויך יעדער נאציאן — וויא מיר פער- שטעהען איצט דאס ווארט נאציאן — איהרע „ספע-

נומען א בעזונדערע“, כאראקטער“ אזוי שרייבט די ארבייטער שטימע (נומ. 25) דער צענטראל ארגאן פון בונד — אין איהר יובילעאום-נומער, אין וועלכען זיא ווארפט א טיפען בליק צוריק אויפ'ן גאנצען וועג, וועל- כען „דיא ארבייטער שטימע און דיא יודישע ארבייטער בעוועגונג“ האבען דרוכגעלעבט. דער „בעזונדערער כאראקטער“, פון וועלכען דער צענטראל ארגאן פון בונד רעדט, איז קיין אים דערער אלס איהר ספעציפישע יודישער-אדער קירצער געזאגט איהר „נאציאנאלער כאראק- טער“, וויא עס איז קלאר און דייטליך צו זע- הען פון דעם גאנצען אויבערדערמאטען ארטי- קעל. ברענגענדיג אייניגע ציטאטען פון א אר- טיקעל פון 1898 — אין דער זעלבער „ארביי- טער שטימע“ — אין וועלכען עס ווערט בע- גרינדעט פאר וואס עס איז נויטיג געווען צו בילדען א „זעלבסטשטענדיגען אידישען ארביי- טער בונד“, וועלכער „עס זאל זיך קאנען איינ- שטעללען מיט גענוג ענערגיע און קראפט פאר דיא ספעציעלע אינטערעסען פון דער אידישער מאסעס“, שליסט אונזער געהערטער אויטאָר מיט פאָלגענדע ווערטער: אין דעם אר- טיקעל זיינען, אמת, נאך אַ נאָעמערקט דיא פראגען, זיי זיינען דאָ אָבער קנאָפּ פער- געטפערט נור די הויפט פרינציפען פון דער נאציאנאלער טאקטיק זיינען דאָ גאנץ דייטליך אויסגעדרוקט. דיא יודישע נא- ציאן האט ספעציעלע בעדירפ- נייסעס און פאָרדערונגען און נאך מיט דיא אייגענע קרעפטען קאן זיא זיך דערשלאָ- גען, אז צו איהר שטיממע זאָל מען זיך צוהע- רען (6)

דיא „ספעציעלע בעדיפניסעס“, וועלכע דיא „יודישע נאציאן“ האט, האט זיא אָבער נישט בלוין זינט דר. הערצעל האט דיא וועלט בע- גלייט מיט זיין ביכעל „דער יודענשטאט“ — וויא דיא פאָליטישע ציוניסטען מיינען — אָדער זינז דער פיערטער קאָנגרעסס פון בונד האט אָנגענומען דעם „נאציאנאלען פונקט“ אין זיין

(6) נור אזוי וויא דיא קראפט פון דער אידי- שער נאציאן ליגעט מעהר נישט אין דעם אידישען פראלעמאראט — ענטוויקעלט ווייטער דער אויטאָר זיינע געדאנקען — דעריבער טרעט דער בונד ארויס געגען דיא, וועלכע עס זוכען דיא ישועה פון דעם אידישען ארבייטער קלאסס אין א פעראייניגונג מיט דיא גבירים און מיט דער רעגירונג וועלכע עס שטיקט אונז (דיא ציוניסטען) א. ז. וו. זעה „ארבייטער שטימע“ נומ. 25 ארטיקעל „דיא אר- בייטער שטימע און דיא אידישע ארבייטער בעווע- גונג“ זייטען 19 און 20. דער קורסיוו איז אונז- ערער.

אויסגע שטעלען פון דער „אפיציעלער“ בונד-
שער ליטעראטור.

„דיא ערשטע יודישע סאציאל-דעמאקרא-
טישע ארבייטער קרייזלעך — לעזען מיר אין
„דעם בעריכט, וואס דיא דעלעגאטען פון בונד
„האבען צוגעשטעלט צום אינטערנאציאנאלען
„סאציאליסטישען קאנגרעס אין פאריז 1900
„ — ווערען גערינדעט אין ווילנא א'ן ערד
„אין יאהר 1887. דיא ערשטע יודיש-
„שע אינטעליגענטען, וועל-
„כע האבען אנגעהויבען פיהרען א פראפאגאנדא
„צווישען דיא יודישע ארבייטער
„טראכטען גאָר נישט צו שאפען ספעציעל
„א יודישע ארבייטער בעווע-
„גונג. זייענדיג צוגעבונדען צו דיא „טשעדי-
„טא אסעלאסטי“ און נישט האָבענדיג
„דיא מעגליכקייט אָבעצוגעבען זייער
„רעקרעטען דער רוססישער ארביי-
„טער בעוועגונג האבען זיי געמוזט וועלענדיג
„ניטוועלענדיג אנהויבען צו ארבייטען צווישען
„דיא יודען אום איינצושטילען אויף אזא אופן
„האין אויף א ביסעל דעם דורסט צו א רעוואָל-
„וציאָנערער ארבייט. דיא יודישע אר-
„בייטער בעוועגונג שטעהט ביי זיי אויפן
„צווייטען פלאץ, דער עקער קור
„קען זיי אויף דעם רוססישע ארבייטער,
„אויף וועלכען זיי לעגען אלע האפנונגען אין
„פאר וועלכען זיי ווארטען איין אויסלייזונג אויף
„פאר דעם יודישען פראָלעטאריאט. ביי זיי איז
„אויף דיא הויפטאויפגאבע צו פערבינדען זיך
„וואָס שטארקער מיט דער רוססישער ארביי-
„טער בעוועגונג. דיא פראָפאגאנדע
„פיהרען זיי אין דער רוססישער
„שפראך און דיא וועלכע עס קאנען נישט
„דיא רוססישע שפראכע לעהרען זיי
„פרייהער אַוויסלייגענע און
„שטייבען (רוסיש) די ארבייטער און די
„פראָפאגאנדיסטישע צירקלען בעשטעהט אין דעם
„אז מען ענטוויקעלט און רעוואָלוציאָניזירט דיא
„מיטגלידער פון דיא צירקלען.

אין דעם צענטראל אָרגאן פון דעם אויסלענדי-
שען קאמיטעט פון בונד, אין דעם „יודישע אר-
בייטער“ געפינען מיר פאלגענדע שורות:
„אין די ערשטע יאהרען פון אונזער בעווע-
גונג, האבען מיר אונזער רעסונג ערווארטעט

אינאָלט פון דער יודישער ארבייטער בעוועגונג
אין דיא ערשטע צייטען געווען זעהר קליין
(זיא איז בעשטאנען בלויז פון „קליינע גרופעס
פון אויסגעקליבענע, גערעטענערע און מעהר
ענטוויקעלטע ארבייטער אין ווילנא 8) ממילא
איז אויף איהר פאָרס געווען קוים וואָס צו זע
הען און דעריבער האָבען דאמאָלס וויא דיא אר-
בייטער זעלבסט, אזוי אויך דיא פיהרער, דיא
אינטעליגענטען, זיא גאָר נישט בעמערקט.
אדדא! דיא פיהרער, דיא רוססיש-יודישע
סאציאל-דעמאקראטישע אינטעליגענטען, וועל-
כע עס זיינען אלליין געווען מעהר רוססען איי-
דער יודען (לכל הפחות זיי האָבען אזוי געמיינט,
וויא אלע אססימילירטע יודען, פון אלע לעב-
דער און אלע צייטען מיינען . . .) האָבען זיך
געסטארעט צו געבען דער יונגער בעוועגונג זייער
ער אייגענעם „רוסישען“ געשפאָלט, זייער
אייגענע „רוסישע“ פאָרס, וועלכע פערשטעהט
זיך זיי האָבען געהאלטען פאָר בעסער. און דאָס
האָט זיך זיי אויך דיא ערשטע צייטען, בעת
דיא בעוועגונג איז נאָך זעהר ווייט געוועזען פון
א „סאסענבעוועגונג“, ווירקליך איינגעגעבען,
האָטש בעסע איז דאָס געווען כנגד דיא איממא-
נענטע געזעצען פון דער בעוועגונג.

די פראָפאגאנדא האָט זיך דאמאלס געפירט,
א דאנק דעם „גוטען ווילען“ פון די פיהרער,
בלויז אין דער רוסישער שפראכע, דיא פאָר-
דערונגען זיינען געווען גענוי קאפירט פון
דיא פראָגראמען פון דיא עכט רוססישע אר-
בייטער אָרגאניזאציאָנען. פון ספעציעל אידי-
שע פאָרדערונגען, וויא למשל „גלייכע בירגער-
ליכע רעכטע פאר יודען“ אפילו, איז דאמאָלס
גאָר דער זכר נישט געוועזען. קורץ און גוט דיא
ארבייטער בעוועגונג אין ווילנא האָט דאמאָלס
געטראגען גענוי דעם זעלבען כאראקטער וויא
דיא ארבייטער בעוועגונג אין פעטערסבורג, מיט
דעם אונטערשייד בלויז, וואָס דיא לעצטע איז
בעשטאנען פון פיעטערס און אייוואנעס און
דיא ערשטע פון היים'ס פון יענעל'ס . . .

כדי דער לעזער זאָל אונז נישט דארפען
גלויבען אויפן וואָרט, וועלען מיר דאָ ציטירען

צופישע בעדערפניסע (וואס שטאמען פון איהר
געזונדער קולטור, שפרד, א. ז. וו.) און דעריבער
מזי אויך דער קאמפף פון יעדע נאציאן אין זיין
פארם זיין נאציאנאל. אין דער צייט פון מארקס
און ענגעלס איז נאך „דיא נאציאנאלע פראגע“ —
אין איהר איצטיגען זין — נישט גייווען, אבער פון
דער אויפגעגאנגענער ציטאטע, אז זיי פון אנדער
רע שטעלען פון זייערע שריפטען קען מען אהן
פעללעך זעהען וואס פאר א מיינונג זיא וואלטען
דעריבער געהאט.

(9) בעריכט פון בונד, שפייטער ארויסגעגעבען
געווארען פון דעם אויסלענדישען קאמיטעט פון
בונד אין א געזונדערע באשטימלען אינטער דעם גאָ-
מער: „דיא געשיכטע פון דער יודישער ארבייטער
בעוועגונג און רוסלאנד און פוילען“ זייטען זעקס
און זעפען.

פלאן, איז ביי זיי געווען א טפל, „א בייזאך“. אבער דאס אליין וואלט נאך געווען א האלב צור. ווען עס וואלט בלויז געבליעבען זייער סוביעקטיווע מיינונג, אז זיי וואלטען זיך ניט גע- סטארעט דעם אביעקטיווען גאנג פון דער בעד וועגונג מיט געוואלד צוצופאסען צו זייער פרי- וואטע מיינונג. עס טרעפט ניט זעלטען, אז ס'זי- ציאלדעמאקראטען, וואס קענען, איבער דער אדער יענער סבה, ויט ארבייטען אין דער בעד וועגונג, וועלכע עס שמעהט ביי זיי „אויף דעם ערשטען פלאן“, מוזען וועלענדיגניט-וועלענדיג ארבייטען אין אנאנדער בעוועגונג, וועלכע עס שמעהט ביי זיי „אויף צווייטען פלאן“ (למשל, פאליטישע עמיגראנטען, וואס זיינען „ניט-וועד לענדיג צוגעבונדען“ צו א פרעמדען לאנד, ווי די דאנאלסדיגע יודישע אינטעליגענטען צו דער „טישערטא אסערלאסטי“...) אין אזוינע פאלען שלעפט מען אבער ניט, ווי מען זאגט, „דעם שטיין צום פערד“, מען סטארעט זיך ניט אומ- צובייטען דעם נאטירליכען כאראקטער פון דער „אנדער“ בעוועגונג, און צוצופאסען זי צו דעם פריוואטען כאראקטער און אנשויאונגען פון די פרעמדע פיהרער, נור פונקט פארקעהרט: די פיהרער זעהען צוצופאסען זיך צו דער „אנדער“ בעוועגונג, כל זמן זיי מוזען וועלענדיג ניט ווע- לענדיג, ארבייטען צווישען איהר, ניט קוקענדיג דאריף וואס ביי זיי שמעהט זי „אויף צווייטען פלאן“. אנדערש האבען עס אבער גע- מאכט די „דאמאלסדיגע טהוער“, די „ערשטע יודישע אינטעליגענטען“ פון די 80ער יאהרען, וואס זיי האבען דעם „בעזונדערען כאראקטער“, וואס די יודישע ארבייטער בעוועגונג האט בעצם גע- האט שוין „פון ערשטען טאג אן“ (איד מיינט דעם נאציאנאלען כאראקטער), אז וועלכען זיי האבען דאזיג ניט געזעהען ווייל זיי האבען איהם זעהען ניט געוואלט, נעסטארעט זיך מיט אללע כחות אומצונדערען, און צוצופאסען איהם צי זייערע סוביעקטיווע אנשויאונגען. פאר זיי פאר די יודישע אינטעליגענטען-סאציאליסטען פון די 80-ער יאהרען, האט די יודישע פראגע נאך ניט עקזיסטירט, זיי האבען געמיינט אז מען קען זי „אין נאנצען אינגארירען“ (12) אין דער בעד „טראכטען זיי גאך ניט צו שאפען ספעציעל א יודישע ארבייטער-בעוועגונג“, צווישען... דיא יודישע ארבייטער, דעריבער

„נור פון דער רוסישער ארבייטערקלאסע: „אויף זיך אליין האבען מיר דאן געקוקט. ווי „אויף א צוגאבע צו דער רוסישער ארבייטער- בעוועגונג. האלטענדיג די יודישע בעוועגונג „פאר א בייזאך, זיינען מיר געווען אזוי נאכלע- „סיג, אז מיר האבען גאך ווייניג געקוקט אויף „איהר פאקטישען צושטאנד, דאס קענען מיר „שוין זעהען דערפון, וואס אונזער גאנצע אר- „בייט איז געגאנגען אין דער רוסישער „שפראכע.“ (10)

אין דעם צענטראל-ארגאן פון צענטראלען קאמיטעט פון בונד איז דער „ארבייטער-שטימ- מע“ געפינען מיר וועגען דעם עטליכע קורצע אבער קלאהרע ווערטער:

„אין דער ערשטער צייט, ווען אונזער בעוועגונג האט זיך אנגעהויבען האט דיא יודישע פראגע פאר די דאמאלסדיגע טהוער קען מען זאגען גאך ניט עקזיסטירט. מען האט געמיינט, אז מען קען די פראגע אין גאנ- צען אינגארירען. (11)

ווי דער לעזער זעהט פון די אויבענגעברא- טע דריי ציטאטען (איד האב זיי געקאנט ברע- נען נאך א סך מעהר, נאך איד רעכען אז מיט די געבראכטע ציטאטען איז אויך מיינ צוועק עררייכט), ציטאטעס וואס זיינען געשריבען געווארען פון גרויסע בריסמבא'ס, פון זעהר אוי- טאקטישער לייט, מען קען זאגאר זאגען, —אז דאנא קיין גרויסע פעהלער ניט מאכען — פון די ייהרער, פון די „דאמאלסדיגע טהוער“ אליין — און ווי די גמרא זאגט איז „הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ד. ה., דאס מודה זיין זיך פון דעם בעל-דין גופא איז גלייך צו הונדערט עדות, — האבען זיי די „דאמאלסדיגע טהוער“, די „עשטע יודישע אינטעליגענטען“, ווייל זיי זיינען געווען „צוגעבונדען צו דער „טישערטא אסערלאסטי“, און „ניט געהאט די מעגליכקייט אכצוגעבען זייערע קרעפטען דער רוסישער אר- בייטער בעוועגונג“. וועלכע עס איז „ביי זיי געווען דער עקר“, געמוזט „וועלענדיג ניט ווע- לענדיג“ ארבייטען צווישען יודען; און דערי- בער איז אויך קיין חידוש ניט, וואס זייער רע- וואלוציאנערע ארבייט צווישען די ווילנער אר- בייטער איז ביי זיי געשטאנען „אויף צווייטען

(12) דאס איז דער שטאנדפונקט פון אללע אסי- מילאטארען און אזוי וויא אין אלכסנדר דעם 2-טען איז געווען דיא בליעה-צייט פון דער אסי- מילאציע בעוועגונג פאר דיא רוסישע אידען דע- ריבער זיינען אויך דיא יודישע סאציאליסטען גע- ווען, אזוי צו זאגען, אונגעוואוסטע אסימילאט- רען.

(10) „דיא נייע עפאכע“, א רעדע אויף אן אגי- טאטארען פערזאנלונג אין ווילנא 1895. שפעטער אפגעדרוקט אלס א לייט אדמיניקעל אין דעם „יודישען ארבייטער“ נומ 9 זייטע 17.

(11) „ארבייטער שטימע“ נומ. 25. אדמיניקעל „די ארבייטער שטימע און דיא יודישע ארבייטער בעווע- גונג“ זייטע 19.

בארגען געווען, ווייל זיא איז נאך דאן בעשטאנען בלויז פון „ארבייטער קרייזלעך“, פון „קליינע גרופעס אין ווילנא“ (18).
(פאָרעצונג פאָלגט).

(18) איך וויל דא בעמערקען, אז דא פיהרער פון בונד האָבען לסוף אליון איינגעזעהען זייער פעהלער וואס זיי האָבען דאמאלסט בעגאנגען. און פון דעם 4טען קאנגרעס אין אוועקגעשטעלט דעם נאציאנאלען פונקט זאגאר אין רעכטען אויבען און פון דעם פראגראם, נור דאמאלסט „האָבען זיא גע- מיינט, אז דא אידישע פראגע איז מעהר ניט וואו א טהייל פון דער אלגעמיינער סאציאלער פראגע — אזוי ערקלערט דא יובילעאנוס ארבייטער שטימע — דאס טרעפט זיך אפט מיט יונגע ארגאניזאציע- נען — שרייבט דא שטימע ווייטער — אז אויס- קוקענדיג אין דער ווייטער צוקונפט בעמערקט מען ניט דעם לעבען פאר דא אויגען“ (ארבייטער שטימע נומ. 25 זייטע 19).

טראכטען זיי גאָר ניט וועגען „ספעציעלע איד- שע בעדערפניסע און פאָרדערונגען“ (אפילו ווע- גען גלייכע בירגערליכע רעכטע פאר יודען אויך ניט), דעריבער פיהרען זיי די פראָפאגאנדע אין דער רוסקישער שפראכע“ (אין דער צווייטער שטעלע איז געשרייעבען, אז די גאַנצע ארבייט האָט מען געפיהרט אין דער רוסקישער שפראכע) דאָריבער „לעהרנען זיי לעזען און שרייבען רוס- קיש אין די פראָפאגאנדיסטישע קרייזען“, מיט איין וואָרט, דאָריבער סטארען זיי זיך צוצו- געבען דער יונגער יודישער ארבייטער-בע- וועגונג זייער אייגענע רוסקישע פאָרם זייער סוביעקטיווען געשטאַלט. און עס איז זיי אויך דאמאלס מעגליך געווען, כל זמן דא איממאנענ- טע געזעצען, פון דער בעוועגונג זיינען נאך פער-

דער ברוהלינער מאַקסיס גאָרדי.

אין דער זונטאגדיגער ניויאַרקער „שטאַ- אטס - צייטונג“ פון 19טען מערץ, האָט זיך אָנגע- הויבען צו דרוקען דאס ווערק פון דיעזען מערקווירדיגען שרייבער. „דיא געשוויסטער“ (ברודער און שוועסטער) הייסט דאס ווערק.

עס הויבט זיך אָן מיט אַן קדומה פון דעם פראָמינענטען דייטשען שריפטשטעלער אַדאלף ווילבראַנדט, וועמען ער, הוגא בערטש, האָט צו פערדאנקען, וואס זיין ווערק האָט דערזעהען דיא ליכטיגע שיין פון דער וועלט און וואס זיין נאָמען וועט בעריהמט ווערען אין דער וועלט ליטעראטור. יא, איך זאג, אז זיין נאָמען וועט בעריהמט ווערען אין דער וועלט ליטעראטור, דען, ערשטענס, איז דער „ברוקלינער מאַקסיס גאָרדי“ א שרייבער מיט א זעהר גרויסען טאַ- לאַנט, וויא דער לעזער וועט שפעטער זעהען פון דעם קליינעם אויסצוג, וואס איך וועל בריי- גען פון זיין ווערק, און צווייטענס איז זיין ווערק געשרייעבען אין א לעבעדיגער שפראך, פאר לע- זער, וואס קענען בעמערקען צווישען דיא שוואר- צע פינטעלאך פייערדיגע פונקען... פאר קריטי- קער, וואס בעגריפען און ערמוטהיגען דעם אמתן טאַלענט!...

פאר וואס רופט מען איהם מאַקסיס גאָרדי? אז מע לעזט דיא קדומה פון אַדאלף ווילבראַנדט צו זיין, הוגא בערטש, ווערק, פער- שטעהט מען עס.

דיעזער האָט אויך „אַרומגעטרעמפּעוועט“ פון זיין יוגענד אָן, וויא מאַקסיס גאָרדי אין רוס-

(א מערקווירדיגע ערשיינונג אין דער ליטעראטור).

ין דער לעצטער צייט ריידען פיעל דיא היגע ציי- טונגען פון א נייעם שרייבער א זשעני, אויס דער ארביי- טער מיטע, וואס מע האָט ענטדעקט אין וויליאַמסבורג, ברוקלין. מאַקסיס גאָרדי, פון וויליאַמסבורג, רופען איהם

דיא צייטונגען.

געוואוינליך, קען מען ניט אַללע מאַל גלויב- בען דיא היגע צייטונגען, וואס זיי שרייבען, לָמען הסענסיטיווען זיינען זיי זיך גאַנץ אָפט מתיר צו שרייבען וועגען א פליה, וואס איז נרעסער פון אַן עלפאַנט... דיעזען מאַל אָבער האָבען דיא היגע צייטונגען, שרייבענדיג פון דעם נייעם גרויסען שרייבער אויס דער ארביי- טער מיטע, אונשוילדיגעהייט געשרייעבען יע דעם אמת....

* * *

זיין ליכטיגער נאָמען איז הוגא בערטש, א אמעריקאניזירטער דייטשער ארבייטער, און יעצט, ווען עס ערשיינט אין דרוק זיין ערשטעס ווערק איז ער אַלט ניט מעהר און ניט ווייניגער וויא פונפציג יאָהר!...

זעצט ער זיך. דארט האָט ער חתונה מיט אַן איירישע מיידעל. פון דיעזער צייט אָן אַרבייט ער אין דיא פּעקטאָריעס און זאָרגט פיר זיין פאַמיליע. לעזען איז נאָך ביי איהם אימער דאס גרעסטע פּערגעניגען. ער לעזט דיא דייטשע ליטעראטור, האָט זיך אויסגעלערענט ענגליש לעזען, לעזט ער ענגלישע ביכער אויך. אויפֿ שרייבען אַליין עפעס ווילט זיך נאָך איהם אַלץ שטאַרק. אויפֿן סוף בעשליסט ער זיך עפעס אַנדערש צושרייבען. ער איז דאן אַלט אַרום זעקס-זיבעצן און פּערציג... ער שרייבט אָן אַ דראַממע אויס דעם לעבען פון טרעמפּס... „דיעב“ (גנב) הייסט ביי איהם זיין דראַממע.

אַנגעשריבען איהר, ווילט זיך איהם זיא אימיצען ווייזען, איבערליינען, נור וועמען? פיר זיין אייגענע פרוי אפילו קען ער זיא ניט לעזען, דען זיא איז אַן איירישע און פערשטעהט ניט זיין דייטשע שפראך. בלייבט ביי איהם, ער וועט זיין ווערק אוועקשיקען אין דייטשלאנד צום שריפטשטעלער אַדאָלף ווילבראַנדט און פרעגען זיין מיינונג. (וואָרום דוקא צו דיעזען שריפטשטעלער? וואַהרשיינליך, האָט ער ליב יענעם שריפטען, האַלט איהם פיר אַן אויטאָר־ריטער). ער שיקט יענעם אַוועק דאס ווערק מיט אַ בריעף, אין וועלכען ער דערצעהלט יענעם פון זיין לעבען.

ווילבראַנדט האָט גענומען לעזען דאס ווערק. דאס שרייבען איז געווען פול מיט אַר-טהאגראפישע און גראמאטיקאלישע פּעללערען, דאס שטיק געשריבען אָהן דעם מינדסטען ווייט-סען, וואס הייסט צו שרייבען אַ דראַמאַטישעם ווערק, דיא שפראכע אַליין איז געווען אַ צוקא-ליעטשעטער דייטש דורך ענגלישע וואָרט-וועג-דונגען, דאך האָט ער אין דעם ברוקלינער שריי-בער גלייך בעמערקט אַן אונגעוויינליכען טא-לענט.

אַ מעכטיגען גייסט—שרייבט ווילבראַנדט—האָט ער בעמערקט אין דיעזער דראַממע, אַ מעכטיגען גייסט, וואס איז היפּלאָא דורך זיין אונוויססענהייט, וויא אַ קליין עופּה'לע!... „אזוי פיעל דענקען, וויסען און אזוי פיעל אונאַרט-האַ-גראפישעם!... געוויס אַ אונגעוואוינליך בעגאַב-טער מענש, געוויס אַ פּאַעס; אָבער ווער און וואס קען איהם אויסבילדען אַביסעל?“ מיט איין וואָרט, ווילבראַנדט, האָט אין איהם דער זעהן אַ אמ'ת'ען שטערן, וואס קען זעהר העל לייכטען, וועלכער איז אָבער פערשטעלט פון אַ געדיכטען וואָלקען... ווער וועט בעפרייען דעם לייכטיגען שטערען פון אונטער דעם חושך פון דעם געדיכטען וואָלקען? !... דאס איז געווען מיט קנאַפע דריי יאָהר,

לאַנד, פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער, פון איין אַרבייט צו דער אַנדערער און ניט נור אין זיין אייגענעם פאַטערלאַנד דייטשלאַנד, זאָנדערן איבער דער גאַנצער וועלט...

פערלאָזענדיג זיין פאַטערלאַנד דייטשלאַנד נאָך אַלס יונגער אינגעל, טרייבט ער זיך אַרום היינט אַלס אַרבייטער אויף אַ שיף, וואס געהט נאָך סאָוט אַמעריקא, און אין אַ געוויסע צייט אַרום—אין דיא דונקעלע ווינקלען פון לאַנדאָן, מיט „דונקעלע פערזאנען“, הונגעריג, אָהן אַ פעני ביי דער נשמה, אָהן אַרבייט אין אויסזוכט און אָהן אַ ווינקעל, וואו צו צושפּאַרען דעם מיעדען קאָפּ—מיט איין וואָרט, אַ טיפּיטשנער באַסיאָק!... אויף דיא פאַבריקען אַרבייט ער, אויף דיא שיפען, ביי דיא דאָקס און אויף דיא פאַרעמס. ער קען ניט איינזיצען אויף אַן אַרט, ביי איין אַרבייט, אין איין שטאָדט און ניט זא-גאר אין איין לאַנד... אַן אונרוהיגען גייסט האָט ער... עפעס רופט איהם ביי דער נשמה... עפעס ציהט איהם און שלעפט איהם אַהין, אַהין, אין דער ווייטער ווייטקייט... און ער געהט זיך דער און ווידער אין דער ווייטער וועלט. אין אַמעריקא געהט ער דורך דאס גאַנצע לאַנד צו פּוס... דאן לאזט ער זיך ווידער אַוועק מיט'ן ים אין דעם אַנדער עק וועלט, אַרבייטענדיג אויף דיא שיפען... אָבער אומערדום וואו ער געהט, שלעפט ער מיט זיך עטליכע ביכלאָך... לעזען האָט ער ליב. זיין גרעסטער פּערגעניגען איז צו לעזען ביכער: ערצעהלונגען און ראָמאַנען. און ווען ער לעזט, ווערט זיין קאפּ אנגעפילט מיט בילדער, מיט בילדער פון בוך, וואס ער האָט געלעזען, און מיט אַנדערע בילדער, וואס זיך נען אין בוך ניטא, נור וואס זיינען דאָ אין זיין נשמה... און ער פיהלט, אז ער וואלט אויך גע-קענט עפעס דערצעהלען... אז ער וואלט אַפּש-געקענט דערצעהלען אינטערעסאַנטערע זאַכען, וויא דיא, וואס ער לעזט אין דיא ביכער... מאַכ-כעס מאַך פיהלט ער אויך, אז ער מוז, דאכט זיך, עפעס אַנשרייבען, וויא ער מוז עסען, טרינקען, אָבער וויא אזוי שרייבט מען? ער איז אונווייט-סענד און אום צו שרייבען דאָרף מען קאָמט וויססען, וויא אזוי אויסצולייגען אַ וואָרט!... און איהם ווערט דאן אזוי טרויעריג אויפֿן האר-צען... וויא אַן אַדלער פיהלט ער זיך דאן, וויא אַן אַדלער, וואס שפירט אין זיך דיא כוחות אויפצוהויען זיך העט הויף איבער דיא וואָל-קענס, אונטער דעם סאַמען בלייען היממעל, נור דיא מעכטיגע פליעגלען זיינען ביי איהם גע-פענטעט נעבאָד מיט גראָבע שטריק!...

דיא יאָהרען לויפען. ער ווערט עלטער. ער בעזעצט זיך אויף איין פּלאַטץ. אין ברוקלין בע-

פעל; איך בלייב אָהן אַרבייט, אָהן אַ האָפּפּונג צו קריגענען אַמאָל אַרבייט... צוואַנציג, פּערציג יאָהר זאָל איך נאָך לעבען מיט דעם איבערגע- בליעבענעם ביינדעל אויף דעם פּלאַטין, וואו פּרי- הער איז געווען מיין שטאַרקער אַרעם—לעבען? וויאָ אזוי? פון וואָס? אָהן אַרבייט? וואָס וועט אַצינדער ווערען פון מיר, פון מיין קראַנקער, אַרעמער ווייב, פון מיין קינד? ... דעם איינציג גען אַנטוואַרט, וואָס מיין אָנגעצונדערנער מוה גיעט מיר אויף דיא פּראַגען, איז שווייט אין קאַלטע טראַפּענס...

דאָס אונגליק האָט געטראַפּען לעצטע וואָך, מאַנטאָג, גאַנץ פּרייז, באלד וויאָ איך בין אַריין אין שאַפּ, גלייך וויאָ איך האָב זיך געשטעלט ביי דער מאַשינע. דאָס אונגליק האָט זיך הפּנים קוים אויף מיר דערוואַרט... פון זונאָט אָן האָט עס הפּנים אויסגעקוקט אויף מיר... דיא נאַכט דורך איז עס הפּנים געזעסען אין מיין מאַשינע, אויסגעשטעלט זיינע שאַרפע ציינער, און גע- וואַרט, און געוואַרט אויף מיין שטאַרקען אַרעם, אויף מיין בלוטיגע האַנד!...

דיא פּעקטאָרי האָט גורוואָס אַ פייה גע- טהאָן און דיעזער פייה האָט אָפּגעקלונגען אין דער-פּרייזערדיגער לופט וויאָ דער ווילדער געשריי פון אַ הונגעריגער תּיה רעה... דיא רי- דער פון דיא מאַשינען האָבען זיך גענומען דריי הען און ריידען... יעדערער פון דיא אַרבייטער שטעלט זיך אויף זיין פּלאַטין, נעבען זיין מאַשי- נע. איך שטעל זיך אויף אויף מיין פּלאַטין, לאָז גיין מיין מאַשינע מיט דער זעג, מיט יענער קאַל- טער, גלאַטער שלאַנג, וואָס שיפעט און צישעט, און פּייפט, אוןשניידט, און זענט מיט איהרע הונדערט שאַרפע ציינער...

פאַר דיזע שטאַלענע שלאַנג מיט דיא שאַר- פע ציינער האָב איך תּמיד מורא. אַללע מאָל, ווען איך טהו נור אַ קוק אויף דיזע האָלץ-פּרע- סערקע דערמאָן איך זיך, וויאָ זיא האָט ביי איין חבּר מיינעם אָפּגעהאַקט דיא פינגער פון אַ האַנד, ביי אַ צווייטען האָט זיא אַריינגע- כאַפט דעם לינקען אַרעם און ווען יענער האָט געוואַלט רעטען זיין לינקען מיט דעם רעכטען אַרעם, האָט דיזע שטאַלענע שלאַנג געוויזען, אז זיא האָט ציינער גענוג פאַר ביינע... שאַרפע ציינער האָט זיא, כאַפּען זיי איינמאָל אַריין אַן אַרעם פון אַ מענשען, בייסען זיי אָפּ דאס פלייט מיט דיא ביינער!...

איך האָב מורא פאַר יענע שלאַנג. תּמיד דאַכט זיך מיר, אז זיא קוקט אַרויס אויף מיין האַנד אויך... איך האָב אָבער אויך מורא צו פּערלאַזען דעם פּלאַטין. דעם הונגער זעה איך, וויאָ ער שטעהט איבער מיין ווייב און קינד מיט

אין סעמפּטעמבער 1900. דאן האָט איהם וויל- בראַנדט אָפּגעענטפּערט: „קענט איהר זיך בע- פרייען פון דער אַרבייט, אייך געלד פערשאַפּען, אום אַ פּאָאר יאָהר זיך קענען רוהיג בילדען, דאן זייט איהר אַ שריפטשטעלער“. טאַלענט, האָט ער איהם געשריעבען, האָט ער געוויס...

פון דיעזער צייט אָן שרייבען זיך אָפט דורך דער ברוקלינער אַרבייטער מיט דעם דייט- שען שריפטשטעלער. דער ברוקלינער אַרבייטער קלאָגט זיך פאַר ווילדבראַנדטען, אז קיין געלד קען ער ניט קריגענען. אז ער ווייס, אז ער דאַרף וואַרפען דאס שרייבען און דאָך... מוז ער דיכ- טען און שרייבען... ביז הונג באַרמט האָט אָנ- געשריעבען זיין ווערק: „דיא געשוויסטער“. דריי זעם ווערק האָט ער ווידער אָפּגעשיקט צו וויל- בראַנדטען. און אז ווילדבראַנדט האָט איבער- געלעזען דיזעם ווערק, איז ער איבערראַשט גע- וואָרען פון דעם גרויסען טאַלענט, וואָס דער שרייבער צייגט דארט אַרויס. ער האָט דאן אַביר- סעל אויסגעבעסערט דיא שפּראַך פון דעם ווערק, פערריכט דיא אַרטאָגראַפישע פעהלערען און האָט עס איבערגעגעבען צו אַ פערלעגער צו דרו- קען... דאס בוך איז אַרויס און האָט געמאַכט אַ רעס... דאס ווערק איז געשריעבען אין דיא פאַרמע פון בריעה, דיא האַנדלונג קומט פאַר אין ניו-יאָרק, פון אַרבייטער לעבען.

„נאָך קיין מאָל האָט אַ מענש פון „פּער- טען שטאַנד“ (פון דער אַרבייטער קלאַססע) ניט געשמריטען מיט אזא פייער, מיט אזוי פיעל נשמה און קראַפט פיר דיא רעכטע פון זיין שטאַנד, וויאָ דאס טהוט הונג בערמט אין זיין בוך—שרייבט אין זיין הקדמה אַדאַלף ווילד- בראַנדט.—אָבער ער איז גרויס ניט נור ווייל ער איז אַ „קעמפּפּער“, נור דיא הויפּטזאך דע- פאַר, ווייל ער איז אַ אמת'ער דיכטער, אַ אמת'ער קינסטלער!...

אַלס ביישפּיעל פון בערמט שרייבען גיעב איך איבער פאַלגענדען אויסצוג, האָפּפּענדיג, אז דיזע ווערק וועט אַמאָהל אין נאָנצען פון אימי- צען איבערזעצט ווערען אין אונזער אידעש: בעללעוויאָר-האַספּיטאַל, ניו-יאָרק.

25 אויגוסט, 1900.

שוועסטער!

יעצט איז עס געשעהען! — וואָס? דאס אונפערמיידליכע, פאַר וואָס איך האָב תּמיד מורא געהאַט: מיין האַנד ליגעט אָפּגעזענט אין דער מאַשינע—דיא לינקע—און דיא רעכטע קען ניט שטילען דאס בלוט פון איהר בעסטער חבּר'טע!... שוועסטער, איך ווייס, אז דאס איז גרויזאם פון מיר דיך אזוי איבערצושרעקען... איך בין רואינירט, פּערלאַרען, אַ אייביגער קרי-

גען מיך, זעצן מיך אויף א שטוהל, שפריצען מיר וואסער אין פנים, וויקלען ארום מיין ארעם מיט שטריקלאך, מיט האנדטיכער, טאשענטיכער... און אין דער לופטען טראגט זיך בשעת מעשה פאר מיינע אויגען מיין אפגעזעצטער ארעם... דיא זעג האקט איהם, א פערבלומטיגער קאם פלייש מאכט זיא פון איהם... און גלייך דערמאן איך זיך אויך אויף מיין ווייב און קינד... וויא א משוגענער שפרינג איך אויף אויף מיינע פיס: „סטאפט דיא מאשינע, שלעפט ארום מיין האנד... איך דארף זיא! איך קען אהן איהר ניט לעבען!... צוברעכט דיא מאשינע, טויטעט דיא שלאנג, דיא מער-דערין!“

שרעקליך האָט געמוזט קלינגען מיין גע-שריי, ווארום אללע האָבען פון מיר אָפּגעטראָ-טען... איך האָב זיך אַ וואַרף געטאָהן אין פאַר-אויס, צוויי-דריי שפּרינג נור געטאָהן צו דער מאַשינע צו—דאן איז געווארען אַרום מיר שטאַקנאַכט...

איך האָב זיך אויפגעכאַפט אין בעללוויי האָספיטאַל. אה, ווארום האָב איך זיך אויפגע-כאַפט? ...!

שוועסטער, איך מוז אויפהערען. איך טאָהר ווייטער ניט שרייבען. דאס טראכטען פון מיין עלענד מאכט מיך משוגע. איך טאָהר ניט טראכ-טען; עסען, טרינקען, אטהעמען, אָבער ניט טראכטען... דער שכל איז ביי מיר יעצט איבער-ריג! ... אה, מיין ארעמע ווייב, מיין אונגליקליכע קינד!

אזוי שרייבט דער נייער שרייבער פון דער אַרבייטער מיטע, דער פונפציג יאהר אַלטע הונא בערטש!

לעזן קאָברין.

זיין בייטש און סטראשעט: זאל ער נור וואַנען צו פערלאזען זיין פלאטץ! ... אַך, מיין האַנד! ... וויא אזוי דאס האָט געטראפּען? מיר איז עס יעצט ניט קלאָהר... אפּשר האָב איך זיך אויסגעגליטשט מיט מיינע נייע שיד? ... יע, יע, דאס איז טאָקי אזוי געווען! דער פאָל איז געווען גליטציג... איך האָב געטראַגען נייע שיד מיט גלאַטע פּאָדעשוועס... האָב זיך אויסגע-גליטשט, געוואלט זיך אָן עפעס אָנכאַפּען, ניט צופאַלען, אַ הויב געטאָהן דעם לינקען ארעם אין דער הויך אַרום דיא מאַשינע און געטראפּען מיט'ן גאַנצען אימפעט אין דיא שאַרפע, שטאַך לענע ציינער פון דער שלאַנג! ... און דאן? וואָס? אַ ווילדער געשריי: אַ-דאָ!!! אייז און פייער צומישט... מיין גאַנצער קערפּער קארט-שעט זיך צונויף פון אַן עלעקטרישען שטראם, וועלכער בלייבט שטעקען אין מיין קאָפּ, ציגרט אָן מיין מוה אונטער דיא וואַרצלען פון דיא האַאר... איך זעה פאר זיך זענען, רעדער, כאל-קענס, פענסטער, ווענד, אַלעס דרעהט זיך פאר מיינע אויגען, שפּרינגט און טאַנצט איינס איבער דאָסאַנדערע, פאַלען אויף מיר מיט דומפּפּען קלאַנג און שטיקען מיך, שטי-קען... איך פערליער אָבער ניט דעם זינגען... איך זעה נאָך, זעה קלאָהר... אָט דארט דרעהט זיך אין דער מאַשינע אַ פערבלומטיגער קאם פון פלייש; ער דרעהט זיך, דער פערבלומטיגער קאם, און דיא זעגעלע האַקט איהם מיט איהרע שאַרפע ציינער, האַקט איהם און זעגט אין שטיק-לאַך—מיין האַנד!!! הונדערטע שטיממען הער איך אַרום מיר שרייען: „אָ, דאקטאר! אַמבר לאַנס! הילפע! הילפע!“ געשטאַלטען, יעדע מיט הונדערט אויגען, מיט טויזענד הענד, וואַר-פען זיך צו מיר, כאַפּען מיך, הויבען מיך, טרא-

מארקסיזמוס און רעוויזאניזמוס.

ניגסטענס אין זייער טהעאריטיזירען, זיינען זיי איינפערשטאנדען מיט די קאפיטאליסטישע טהעאָרעטיקער, אין זייער פערלאנגען, גלויבען אָדער ערווארטונגען, זיינען זיי איינפערשטאנען דען מיט די סאָציאליסטען. זייער סאָציאליזם מוס שוועבט דאָרום אין דער לופטען, ער האָט ניט קיין באַדען אונטער די פיס.

מיר האָבען שוין פריהער דערמאָנט דעם פאקט, דאָס דער מאַרקסיזמוס ווערט פון אייניגע רעוויזאניסטען אטאָקירט אלס ניט גענוג וויס־סענשאַפֿטליך און פון אנדערע — אלס צו וויס־סענשאַפֿטליך. אויף דעם לעצטען גרונד הויפט־זעכליך פון „פראַקטיקער“ וועלכע גלויבען ניט אין „פילאָזאָפֿיערען“. דויע „פראַקטיקער“ זיי נען אייגענטליך ניט קיין נייע ערשיינונג אין דער סאָציאליסטישער בעוועגונג. עס זיינען איז דער בעוועגונג אימער געווען פערזאָנען, וועלכע האָבען זיך געסטארעט מיט אלע מעגליכ־קייטען צו מאַכען פון זייער טהעאָרעטישער אונ־וויסבאָהייט אַ פֿרינציפּ. זייער צאָהל איז אָבער אימער געווען קליין, ביז דער רעוויזאניזמוס האָט אונטערגעגראָבען דעם ציטרויען צו טהעאָ־רע איבערהויפט, דורכדעם וואָס ער האָט צו־שטעלט די אלטע טהעאָריען אָנהע אויפצובויען נייע אויף דעם פלאַץ.

אינטערעסאנטער פון אלעם איז אָבער דאָס וואָס די טהעאָרעטיקער פון'ם רעוויזאניזמוס, פערזאָנען, וועלכע האָבען קיין מאָל ניט געטהאָן קיין פראַקטישע אַרבייט אין דער בעוועגונג,

יר האָבען דערמאָנט אוי'ם ערשטען אַרטיקל, דאָס די רעוויזאניסטישע בעוועגונג האָט ניט פראָדוצירט קיין פאָזיטיווע סאָציאליסטישע טהעאָריע, מיט דער אויסנאָמע פון נאָכ־

סינאָס „סיסטעם“ *) און דאָס איהר אַרבייט בעסטעהט הויפטזעכליך, יא, מען קען זאגען, אויסשליסליך, אין „קריטיזירען“. די קריטיק ווערט געפיהרט, מייסטענטהיילס, אויף דעם זעלבען שטייגער און מיט די זעלבע אַרגומענטען ווי די „קריטיק“ פון'ם מאַרקסיזמוס איז אימער געפיהרט געוואָרען.

דאָס אלעס וואָלט אָבער נאָך געווען צו דערליידען ווען די קריטיקער וואָלטען אַלליין גע־האָט אַ געוויסען שטאַנדפונקט. אָבער גראדע דאָס פעהלט זיי. זיי פאַרוואַרפען די סאָציאליסטישע טהעאָריע, נעהמען פון איהר אַרױס איהר לעבענדיגפֿאַם, און האַלטען דאָך אַז דעם סאָ־ציאליזמוס. אין זייער טהעאָריע, אָדער וויי־

(ע) מיר רעכענען דאָס דאוויד'ס אַגראַרטהע־אָריען, ווייל נאָך אונזער מיינונג איז דאָס וויי־טיגקייט פון דער „אַגראַר־פראַגע“ אין דער סאָ־ציאליסטישער טהעאָריע איבערהויפט פועל אויפֿער־טריבען, מיר ווילען אָבער נאָך וואַהרשויבליך האָבען דאָס געלעגנהייט דויען פראַגע איינגעהעכ־ט דער צו בעהאַנדלען.

שאפטליכקייט ניט נאָר פון די סאָציאליסטישע טהעאָריע, זאָנדרן פון אלע טהעאָריען וואָס האָבען צו טהאָן מיט געזעלשאַפטליכע פראָגען. בערנשטיין'ס הויפט־אַרגומענט געגען דער מעגליכקייט פון סאָציאלער וויסענשאַפט, און פאָלגליך פון א וויסענשאַפטליכע סאָציאליזמוס, איז דאָס וואָס סאָציאלע טהעאָריען קענען ניט בעווייזן ווערען אזוי קלאָר און דייטליך ווי מאַטעמאטישע פאָרמעלען אָדער פיזישע געזעצען, און פאָלגליך ווערען דיעזע טהעאָריען בעאיינפלוסט פון'ם שטרעבען און פערלאַנגען פון פערזאָנען.

דינע בעהויפטונגען זיינען אבער לעכער־

ליך.

ווען מען זאָל פערלאַנגען פון א וויסענשאַפט דאָס זי זאָל אלעס בעווייזן מאַטעמאטיש זאָ דאָס קיין שום צווייפל זאָל ניט מעגליך זיין, ווי צוויי מאָל צוויי איז פיער, דאָן וואָל טען פיעללייכט פין אלע וויסענשאַפטען פער־בלייבען א פאָר, אלע איבריגע וואָלטען: עוואָרען אומ וויסענשאַפטען. דען אפילו די מייסטע פון די זאָגענאָנטע „עקזאקטע“ וויסענשאַפטען זיינען אייגענטליך „עקזאקט“ בלויז פערהעלטניסמעסיג, אין פערגלייך מיט אַנדערע וויסענשאַפטען, זיי זיינען אבער קיינעם פאָלס ניט אַבזאָלוט עקזאקט. ווער רעדט שוין פון אַזעלכע וויסענשאַפטען ווי ביאָלאָגיע, פיזיאלאָגיע, א. ד. ג. וויסענשאַפטען, וועלכע זיינען געראדע אזוי אונעקזאקט ווי היסטאָריע אָדער פאָליטישע עקאָנאָמיע, דיעזע וואָלטען אוראי בעדארפט אומגעשטריכען ווערען פון דער ליסטע פון וויסענשאַפטען. ניט נאָר זיינען דינע וויסענשאַפטען אונעקזאקט געראדע ווי די זאָגענאָנטע „סאָציאלע“ וויסענשאַפטען, זאָנדרן דער סוב־יעקטיווער עלעמענט, פאָראורטהיילע, שטרעבונגען און פערלאַנגען, שפילען אין פיעלע פון זיי פונקט אַזא גרויסע ראָלע, ווי אינדי סאָציאלע וויסענשאַפטען.

איבריגענס, האָבען מיינונגס־פערשידענ־הייטען, וועלכע זיינען דער רעזולטאַט פון סוב־יעקטיווע מאָמענטען, נאָר ניט צו טאָן מיט דער עקזאקטהייט אָדער ניט־עקזאקטהייט פון דער וויסענשאַפט מיט וועלכער זיי האָבען צו טאָן. דאָרף מען, דאָכט זיך, א מעהר עקזאקטע וויסענשאַפט ווי אַסטראָנאָמיע? זי איז, נאָטור־ליך, אויך ניט אַבזאָלוט עקזאקט, אבער זי איז איינע פון די עקזאקטעסטע וויסענשאַפטען. איז דאָך האָבען די מיינונגס־פערשידענהייטען איבער אַסטראָנאָמישע פראָגען אָנגעהאַלטען לענגער ווי איבער אירגענדר וועלכע וויסענשאַפט

זאָנדרן האָבען פאַרבראַכט זייער גאַנצען לעבן אין טהעאָרעטיזירען, האָבען מיט אַמאָר־אָנגעוואָרען זייער גלויבען אין טהעאָריען און האָבען טענות צו די אַלמאָדישע מאַרקסיסטען דערפאַר וואָס זיי ווילען האָבען געראדע א וויסענשאַפטליכע סאָציאליזמוס. דאָס הייסט נאָר טיירליך ניט אז די רעוויזיאָניסטען האָבען אַוועקגעוואָרפֿען דאָס טהעאָרעטיזירען אין זיך גענומען צו פראַקטישער אַרבייט. ניין, דאָס געראדע ניט. דערפאַר אבער טהעאָרעטיזירען זיי יעצט — אז אלע טהעאָריען זיינען איבריג. דאָס איז דער לאָגישער רעזולטאַט פון'ם רעוויזיאָניזמוס, און איז דעם בעשטעהט די געפאַהר פון'ם רעוויזיאָניזמוס פאַר דער סאָציאליסטישער בעוועגונג. אין'ם אינערען קאָמפּאָזיטשען זייערע קאָפיטאַליסטישע טהעאָריען און זייערע סאָציאליסטישע שטרעבונגען בלייבט פאַר די רעוויזיאָניסטען בלויז איין ברירה — אַבזאָליקענען די וויכטיגקייט פון טהעאָריען איבער־הויפט אויף'ן סאָציאלען געביעט.

דעם קלאַסישען אויסדרוק האָט דיעזע רעוויזיאָניסטישע אַבליקענונג פון וויסענשאַפטליכע טהעאָריען אויף דעם סאָציאלען געביעט, געקראָנען אין א פאָרטראַג וועלכען בערנשטיין האָט געהאַלטען איבער דער טהעמא: איז וויסענשאַפטליכער סאָציאליזמוס מעגליך? איז די זען פאָרטראַג האָט בערנשטיין זיך געסטאַרעט צו בעווייזן, אז וויסענשאַפטליכער סאָציאליזם מוס איז אונמעגליך. בערנשטיין איז פאַר די זען פאָרטראַג, וועלכען ער האָט געהאַלטען פאַר א בערלינער סטודענטען־געזעלשאַפט, זעהר שטאַרק אנטקירט געוואָרען. אויף'ן פאָרטראַג טאָג פון דער דייטשער סאָציאַלידעמאָקראטיע וועלכער איז אָנגעהאַלטען געוואָרען קורץ נאָך דעם, איז געמאַכט געוואָרען א פאָרשלאַג, אז מען זאָל איהם דערפאַר אויסשליסען פון דער פאָרטראַג. פיעלע פון דינע אַטאַקען זיינען געווען געגרינדעט אויף מיספערשטענדניס. אייניגע האָבען געדענקט, אז בערנשטיין האָט אין זיין פאָרטראַג געליקענט די וויסענשאַפטליכקייט פון'ם סאָציאליזמוס, ווייל די וויסענשאַפט בעווייזט אז דער סאָציאליזמוס קען ניט קומען און וועט ניט קומען. דאָס איז אבער ניט געווען דער פאַל. בערנשטיין האָט אין זיין פאָרטראַג ערליהערט, דאָס דער סאָציאליזמוס איז ניט וויסענשאַפטליך ניט דערפאַר, וואָס די וויסענשאַפט בעווייזט אז דער סאָציאליזמוס וועט ניט קומען, זאָנדרן דערפאַר, וואָס עס איז איבער־הויפט ניטאָ קיין וויסענשאַפט אויף'ן סאָציאַלען געביעט. ער האָט געליקענט די וויסענ-

ליכע פראגען, און די קעמפפּע וועלכע זיינען אויסגעקעמפּט געוואָרען איבער דיזע פראגען זיינען געווען די ביטערסטע, וועלכע זיינען ווען עס נישט איז געקעמפּט געוואָרען צוליב וויסענשאפטליכע מיינונגספערשידענהייטען. קיינער איז נישט אזוי בלינד ווי די וואָס ווילען נישט זעהן. און דיזע וועמען מיינונגען עס ווערען בעאיינפלוסט פון זאגענאנטע „סוביעקטיווע מאַמענטן“, דאָס הייסט, אינטערעסע אָדער פאַראורטייל, ווילען איינפאַך נישט זעהן און עס מאַכט דאָרום גאנץ ווייניג אויס צו די בעווייזע פון דער טהעאָריע וועלכע איז זיי נישט ליכע זיינען עקזאַקט אָדער נישט. אז זיי ווילען נישט זעהן קאן מען זיי נאטירליך גאָר נישט בעווייזען מיט די עקזאַקטעסטע בעווייזע, און אלע זאָלכע בעימינגען זיינען איינפאַך ארויסגעוואָרפענע אַרבייט.

דעם בעסטען אַנטוואָרט איבער, אויף בערנשט'ס אַרגומענטען געגען דער מעגליכקייט פון אַ וויסענשאפטליכען סאָציאַליזמוס, ליפערט אונז די ביאָלאָגיע. דער דאָרווייניזמוס, וועלכער פאַרנעמט איז דער ביאָלאָגיע דעם פלאַץ וואָס דער מאַרקסיזמוס פאַרנעמט אין דער סאָציאַלאַגישער האַנט געמיזט אָנפיהרען דעם זעלבען קאמפּף פאַר זיין „וויסענשאפטליכקייט“ ווי דער מאַרקסיזמוס. פיעלע פון אונז געדענקען נאָך די געוואלטטע קעמפּפּע וועלכע זיינען אָנגעפיהרט געוואָרען געגען דעם דאָרווייניזמוס, אַב וואָל זיי זיינען נישט געווען אזוי אינטענזיוו און דויערהאַפט ווי די קעמפּפּע געגען מאַרקסיזמוס. דיזע קעמפּפּע האָבען זיך נאָך נישט געענדיגט. אַב וואָל דער דאָרווייניזמוס האָט געזעגט אויף אזוי פיעל דאָס דער בלינדער האָט געגען איהם אויס פאַראורטייל האָט אויפגעהערט, און עס איז שוין יעצט פאַראַן אַ געוויסער פאַראורטייל פאַר איהם, איז אָבער זיין וויסענשאפטליכקייט נאָך נישט אַלגעמײַן אַנערקאַנט געוואָרען. פיעלע געלערטע נעהמען איהם נאָך נישט מיט פיעלע געלערטע נעהמען איהם אָן בלויז מיט געוויסע מאָדיפיקאַציאָנען. און עס איז איינפאַך טעיעסאַנט צו בעמערקען, דאָס איז דיזע מאָדענעט, ווען דער מאַרקסיסטישער רעוויזיאניזמוס מוס צושפרייט זיך אויף טיש און אויף בענק, געהט פאַר אַ סאָרט רעוויזיאניזמוס אויך אין'ס דאָרווייניזמוס. און דאָך פאַלט קיינעם גאָר נישט איי צו זאָגען אז דער דאָרווייניזמוס קאן נישט זיין וויסענשאפטליך, אָדער דאָס אַ וויסענשאפטליכע ביאָלאָגיע איז אונמעגליך!

די אורזאכע דערפון איז אַ גאנץ איינפאַך: די געגנער פון'ס דאָרווייניזמוס האָבען עפעס אַנדערש געענצטשטעלען, אָדער געוויסע

דיזער איינדרוק ווערט אַן איבערצייגונג נאכדעם ווי מען לעזט דורך בערנשט'ס פאַרטרעג איבער דער אונמעגליכקייט פון אַ וויסענשאפטליכען סאָציאַליזמוס. עס איז די טהעאָריע פון פּויליקייט. און זי קאן האָבען בלויז איין רעזולטאַט: דאָס פערמעהרען אין דעם סאָציאַליסטישער בעוועגונג פון ליטע וואָס

דעם בעסטען אַנטוואָרט איבער, אויף בערנשט'ס אַרגומענטען געגען דער מעגליכקייט פון אַ וויסענשאפטליכען סאָציאַליזמוס, ליפערט אונז די ביאָלאָגיע. דער דאָרווייניזמוס, וועלכער פאַרנעמט איז דער ביאָלאָגיע דעם פלאַץ וואָס דער מאַרקסיזמוס פאַרנעמט אין דער סאָציאַלאַגישער האַנט געמיזט אָנפיהרען דעם זעלבען קאמפּף פאַר זיין „וויסענשאפטליכקייט“ ווי דער מאַרקסיזמוס. פיעלע פון אונז געדענקען נאָך די געוואלטטע קעמפּפּע וועלכע זיינען אָנגעפיהרט געוואָרען געגען דעם דאָרווייניזמוס, אַב וואָל זיי זיינען נישט געווען אזוי אינטענזיוו און דויערהאַפט ווי די קעמפּפּע געגען מאַרקסיזמוס. דיזע קעמפּפּע האָבען זיך נאָך נישט געענדיגט. אַב וואָל דער דאָרווייניזמוס האָט געזעגט אויף אזוי פיעל דאָס דער בלינדער האָט געגען איהם אויס פאַראורטייל האָט אויפגעהערט, און עס איז שוין יעצט פאַראַן אַ געוויסער פאַראורטייל פאַר איהם, איז אָבער זיין וויסענשאפטליכקייט נאָך נישט אַלגעמײַן אַנערקאַנט געוואָרען. פיעלע געלערטע נעהמען איהם נאָך נישט מיט פיעלע געלערטע נעהמען איהם אָן בלויז מיט געוויסע מאָדיפיקאַציאָנען. און עס איז איינפאַך טעיעסאַנט צו בעמערקען, דאָס איז דיזע מאָדענעט, ווען דער מאַרקסיסטישער רעוויזיאניזמוס מוס צושפרייט זיך אויף טיש און אויף בענק, געהט פאַר אַ סאָרט רעוויזיאניזמוס אויך אין'ס דאָרווייניזמוס. און דאָך פאַלט קיינעם גאָר נישט איי צו זאָגען אז דער דאָרווייניזמוס קאן נישט זיין וויסענשאפטליך, אָדער דאָס אַ וויסענשאפטליכע ביאָלאָגיע איז אונמעגליך!

קע- נעמליך, דאָס ווען יעמאַנך האָט אַ העכער
רע טהעאָריע פון דער מאַרקסיסטישער זאָל ער
זי פאַרגעבען און מיר וועלען זי אָננעהמען. נאָך
טירליך, מיר קענען ניט אויפגעבען אונזער
טהעאָריע זאָלאָנג די העכערע טהעאָריע איז
נאָך ניט געבאָרען געוואָרען און ווען דער איינ-
ציגער אויסבייט וואָס מיר קענען מאַכען פאַר
דער מאַרקסיסטישער טהעאָריע איז — קיין
טהעאָריע. איז דיווען פאַל, זאָגען מיר, דאָס
אנשטאָט זיך מיאש צו זיין פון דער וויססענ-
שאַפט איז אַלגעמיין, ווען מיר זאָלען שוין אַפילו
צוגעבען, אַז אונזער וויססענשאַפט איז אין גע-
וויכע פונקטען ניט פאַלקאָם אָדער זאָנאָר ניט
ריכטיג, וועלען מיר זיך בעסער נעהמען צו דער
אָרבייט דיווע פעהלער אַויסצובעסערן און די
טהעאָריע צו פערפאַלקאָמענען גאנץ אין דעם
גייסט פון'ם אויסשפּרוך וועלכען מיר האָבען
אויבער ציטירט פון בערנשטיינען.

דאָס איז אָבער עכט מאַרקסיסטיש, און
שמעקט צופיעל מיט העגעליאָניזמוס, און פאַסט
זיך דאָרום פאַר אונזערע רעוויזיאָניסטען וועלכע
קענען העגעל'ס נאָמען ניט דערמאָנען אָהנע עס
פערקריצען מיט די ציינער. וואָס הייסט עס
עפּים גאָר אַ טהעאָריע איז צו דערזעלכער צייט
ריכטיג און ניט ריכטיג? וועסענשאַפטליך און
דאָך ניט פאַלקאָמען? אָדער זי איז ריכטיג
אָדער ניט ריכטיג! אז זי איז ריכטיג, מוז זי
געבוירען ווערען ריכטיג, און מוז זיין אויסגע-
דרייט אַזוי אז אַ קינד זאָל זי פערשטעהן און אַ
גר זאָל זיך זי קענען אויסלערנען שטעהענדיג
אויף איין פוס. אז ניט טויג ניט! דיא וואָס
האָבען דאָרום ניט געקענט געפינען אַ טהעאָריע
וועלכע זאָל זי אַלע קשיות פערענטפערן אָהן
צופיעל קאָפּדריעהניש האָבען ערקלערט, אַז
עס איז איבערהויפט קיין סאָציאַליסטישע וויס-
סענשאַפט ניטאָ. דאָגענען ערקלערט אַלפּערד
נאָססיג, אז אַ וויססענשאַפט איז יא דאָ, און
נאָטירליך, אַ רעוויזיאָניסטישע! נאָך וואָס
פאַר אַ רעוויזיאָניסטישע! טאָקי מיט אַלע ברע-
קעלאַך: אַזוי פראָסט, אַז אַ קינד קאן דאָס
פערשטעהן; אַזוי קורץ אז מען קען זי פאַר-
מולירען איז איין זאָט, וועלכען יעדער קען זיך
אויסלערנען אויף אויסענווייניג; אַזוי אָבגע-
שאַסען און פאַלקאָם אין זיך, דאָס אָבזאָהל זי
איז שוין אַלט עטליכע טויזענד יאָהר איז זי
אפילו אויף אַ האָאָר נט פאַרענדערט געוואָרען,
און דאָרף ניט פאַרענדערט ווערען, ווייל זי
פאַסט זיך היינט ווי זי האָט געפאַסט מיט טויז-
זענדער יאָהר צוריק, און ווי זי האָט זיך געפאַסט
אַלע דיווע טויזענדער יאָהרען איבעראַל, אין אַלע
געוויסנשאַפטען, אין אַלע לענדער און צו אַלע

פּוילען זיך צו דענקען. אַ רעזולטאַט, וועלכער
וואָלט געווען פאַר דער בעוועגונג, אָבזעהעניג ווי
זי איז פון דענקענדע מענשען, דער גרעסטער
אומגליק וואָס וואָלט זי געקענט טרעפּען.

דיווע פאַרטראָג בערנשטיין'ס בעווייזט נאָך
אמאָל ווי ריכטיג עס איז אונזער מיינונג, וועלכע
מיר האָבען אויסגעשפּראַכען אין'ם לעצטען אָר-
טיקעל, דאָס דער טראַכעל מיט די רעוויזיאָניס-
טען איז וואָס זיי טאָפּען אין דער פינסטער. זיי
זיינען איבערצייגט, אַז עפּעס איז ניט גלאַט, דאָס
די מאַרקסיסטישע טהעאָריע איז ניט פאַלקאָמ-
מ, ווייל זיי, וועלכע קענען דאָך נאָך זייער
אייגענער מיינונג די מאַרקסיסטישע תורה אויף
אויסענווייניג, קענען זיך דאָך מיט איהר הילפּע
ניט ערקלערען געוויסע ערשיינונגען אין'ם מאַ-
דערנעם געזעלשאַפטליכע לעבען. צו דערזעלכער
צייט, אבער, קענען זיי ניט געפינען קיין אַז-
דער טהעאָריע, אַלעס אָדער נייע, וועלכע זאָל
זיי דיווע ערקלעהרונגען קענען געבען. צו דיווע
לעצטער איבערצייגונג זיינען זיי אבער געקומען
בלייבן ביסלעכווייז, נאכדעם ווי זיי האָבען איר
בערגעדענט אַללע עבודות זרות, האָבען איר
בערגעפּרוּבירט אַללע טהעאָריען, און האָבען
אויסגעפונען אז די פראַגען בלייבען אַלץ אונ-
פאַרענטפערט אפילו ווען מען ווערט אויס-
מאַרקסיסט.

אין אָנפאַנג פון דער רעוויזיאָניסטישער
בעוועגונג, ווען זיי האָבען נאָך געדענקט דאָס
זיי קענען געפינען אַ טהעאָריע וועלכע זאָל זיי
געבען די געזוכטע ערקלערונגען, האָבען זיי ניט
געשריען „אויס וויססענשאַפט“, זאָנדרען „אַ
בעזערע וויססענשאַפט“. דאָן האָבען זיי געזוכט
די מאַרקסיסטישע לעהרע צו פערפאַלקאָמענען.
בערנשטיין האָט דאָ אָנגעשריבען דעם זאָט, וועלכען
מיר האָבען געשטעלט אַלס אויבער-
שריפט צו דיווען אַרטיקעל, און וועלכער איז
פאַלקאָם ריכטיג; נעמליך: דער סאָציאַליזמוס
איז, אַלס טהעאָריע, קיין אָבגעשאַסענע זאָך,
און קאן עס ניט זיין, ווייל דער געגענשאַנד
וועלכען ער אַנאַליזירט איז אַליין ניט קיין אַז-
געשטעלטער, זאָנדרען האַלט זיך אין בעשטענ-
דיגען ענטוויקלען.

דיוועס איז ריכטיג פון'ם סאָציאַליזמוס, ווי
דאָס איז ריכטיג פון אַלע וויססענשאַפטען, וועלכע
האָבען די אָרגאַנישע וועלט אַלס זייער געגעני-
שטאנד. אין דיווען זיינען אַלע וויססענשאַפט-
ליימע, מאַרקסיסטען און ניט-מאַרקסיסטען,
פאַלקאָם איינפערשטאַנען. דיווער אויסשפּרוך
שטימט פאַלקאָם איין מיט קויטסקי'ס אויס-
שפּרוך פון אַ פיעל שפּעטערען דאָטום וועלכען
מיר האָבען ציטירט אין אונזער לעצטען אַרטי-

זייערע אייגענע אינטערעסען דאָס זיי זאָלען אָנהעמען אַ פערזענהענדעס, פערמיטטעלנדרעס פראָגראַם, וועלכעס זאָל זיין דיסטירט פון אַ געפירט פון גערעכטיגקייט צו אלע געגענדישע און פערשידענארטיגע אינטערעסען אין דער געזעלשאַפֿט. און ווען מען וועט זיך אייניגען אויף אזא פראָגראַם, דאָן זאָל מען די געמיניזאם בעשלאָסענע נייע אָרדנונג ארויפצווינגען אויף? לעיטלעכטווען וועג אויף די ענגאָיסטיש-פערבלעדטע מאַסעסען. און דאָן וועט זיין שלום ושלום, אַ לייב וועט האַווערען מיט אַ קאלב, אָדער וועט זיך פאַשען מיט אַ שעפֿס, ובא לצייון גואר....

דאָס איז דאָקטאָר נאָססיג'ס סאָציאַל-פאַרלייטשעס פראָגראַם. איהר מוזט אבער ניט פערגעסען, אז דאָקטאָר נאָססיג איז אַ סטריקטער וויסענשאַפֿטס-מאַן און ניט א' אַוטאָפּיסט ווי מאַרקס אָדער זיינע נאָכפאלגער. זיין סאָציאַל-פאַרלייטשעס פראָגראַם מוז דאָרום זיין, און איז נאָטירליך, דער רעזולטאַט פון ריזיוויסענע שאַפֿטליכע אונטערזוכונגען אויף געביטע פון דע-סאָציאַליזאָנע, געהאַלטען פון אַ פרויען, אונטערזוכונגען וויסענשאַפֿטליכע. דאָקטאָר נאָססיג דעזיגנעלט אונז דאָרום, וועלכע וויסענשאַפֿטליכע גרינדע האָבען איהם בעוואָגען צו פאַרמוזירען זיין פראָגראַם. די וועלטגעשיכטע — זאָגט נאָססיג — לערענט אונז, דאָס פון זינט די מענשליכע געזעלשאַפֿט האָט ארויסגעטערט טען פון'ם פרימיטיווען קאָלעקטיוויזמוס, האָט מען איהם אין ערגיץ ניט געקענט ווייטער אייניפירען, ווייל ער האָט ניט געקענט לאָנג אַני האַלטען, און מען וועט איהם אויך שוין געהערקייטקאָלע ניט קענען איינפירען. די אורזאָכע דע-פון איז, דאָס די מענשליכע געזעלשאַפֿט מוז האָבען די אינדיווידועלע אינציטיווע פון איהרע מיטגלידער און אזא אָנשפאַנונג פון אלע טרייבקרעפטע וועלכע זיינען נור מעגליך ביי אינציטיווערשאַפֿט. מענישען מוזען האָבען די פריידע פון פערזענליכען בעזיץ, דאָס הייסט פון פרוואַט-איגענטהום. פרוואַט-איגענטהום האָט אבער דעם חסרון, וואָס ער צושטערט דעם „גלייכעוויכט" אין דער געזעלשאַפֿט. ער באַשאַפֿט נעמליך גרויסע קאָנצענטראַציען פון אייגענטומער אין אייניגע הענד, און נאָטירליך דאָס אָנווערען פון אייגענטהום אין גאנצען ביי פיעלע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפֿט. עס איז אפילו פאַראַן אַ נאָטירליכע טענדענץ אַז קאָנצענטרירטע אייגענטומער זאָלען ווירדען צופאַללען ווערען און צוטהיילט ווערען אויף קליינע חלקים צווישען פיעלע פערזאָנען, אבער דיעזע נאָטירליכע טענדענץ ווירט ניט זעהר

צייטען...

אזוי ווי דאָקטאָר נאָססיג גלויבט יא אין וויסענשאַפֿט, און האָט א' אייגענע וויסענשאַפֿט, רעוויזירט ער ניט בלויז דעם סאָציאַליזם מוט, נאָר ער סיסטעמאטזירט איהם, און ער האָט אויפגעשטעלט א „סיסטעם פון סאָציאַליזם מוט" נאָך'ן רעוויזאָניסטישען נוסח. עס איז אפילו אמת, אז די איבריגע רעוויזאָניסטען שפּרינגען ניט אימער, ווען נאָססיג זאָגט קרוש, אבער ער האָט אַ הסכמה פון בערנשטיין'ען און ער אַליין זאָגט, אז ער איז דאָס דער ערשטער און עכטער רעוויזאָניסט. ער איז יעדענפאַלס דער איינציגער רעוויזאָניסט, וועלכער בענגט גענט זיך ניט מיט בלויז קריטיזירען, ער האַלט ווי עס שיינט פון פסוק, „סתם מקשו עם הארץ" און ער גיט אונז עטוואס פאָזיטיוועס. ער איז גלייך צו דיא איבריגע רעוויזאָניסטען אין דעם וואָס ער פאַרוואַרפט מאַרקס'ס לעהרען, ער איז אבער ניט גלייך צו זיי מיט דעם וואָס ער גיט אונז עטוואס וואָס זאָל פאַרנעהמען דעם פלאַן פון מאַרקס'ס לעהרען, און גיט אונז עטוואס, וואָס איז, נאָך זיין מיינונג, וויסענשאַפֿטליכע פון מאַרקס'עם לעהרען. מאַרקס'עם לעהרען קען ער ניט אָנהעמען ווייל, זאָגט ער, זיי זיינען אַוטאָפּיסטיש, און ער איז אַ סטריקטער וויסענשאַפֿטס-מאַן, אבער, ערקלעהרט ער, מאַרקס'עם ווערקע זיינען ניט וויסענשאַפֿטליכע געזען, ווייל מאַרקס האָט זיך אימער געשטעלט אויף'ן שטאַנדפונקט פון די אַרבייטער, ער איז דאָס געווען איינזייטיג און האָט דאָרום ניט געקענט זיין פאַלקאם וויסענשאַפֿטליך, אזוי ווי נאָססיג, וועלכער שטעהט אויף'ן שטאַנדפונקט פון דער גאנצער מענשהייט און האַלט ניט בלויז פאַר איין קלאַסעס.

איבערהויפּט גלויבט נאָססיג ניט אין קלאַסעסען. דער פאַרטייט פון דער געזעלשאַפֿט שאַפֿט ווערט ניט עררייכט דורך קלאַסעסען קעניפּע. די אַרבייטער קלאַסעסע קען נאָר ניט געווינען דורך איהר אייגענער אַרבייט פאַר איהר ערלייזונג, פאַרקעהרט די סאָציאַליסטישע בעוועגונג איז ניט מעהר ווי די ערלייזונג פון דע-אונטערדריקטער אַרבייטער-קלאַסעסע מיט דע-הילף פון דער פרויוואַלעגירטער בורזשואַזע-קלאַסעסע. דאָס גייט סיסטעם פון סאָציאַל-פאַליטיק, וועלכעס נאָססיג שלאָגט פאַר איז דאָוים פאַלגענדער: די קליינערע מענשען פון אלע קלאַסעס דאַרפֿען זיך פערשטענדיגען צווישן שוין זיך. דאָן דאַרף מען דיעזע קליינערע מענשען זאָלען ארום זיך צונויפנעהמען אַ גרעסערען קרייז פערנינפטיגע פערזאָנען און זאָלען זיי געבען צו פערשטעהן, אז עס איז בעסער פאַר

נאך קיין פערפעטואום מאַבילע ניט אויסגע-
קלערט, אבער דעם לעבעדיגען סאָציאַלען
מעכאַניזמוס, וואו מען האָט צו טהאָן מיט פער-
ניכטיגע מענשען, און וואו מען קען דיא אונז
פערניכטיגע מאַסעסן ארויפצווינגען פערניכט-
טיגע געזעצען אויף, "לעגנדיקסטיוען וועג"
דאָרף מען קענען אזוי איינריכטען אז ער זאָל
זיך בעוועגען אַהן רייכונגען און אַהן שטערונג
גען און נאָכסיג האָט אויף זיך גענומען די
אָרביט אונז אזא זאך — זעלבסטבעוועגערדיק
מאָטינקע — אויסצוקלעהרען. און עס איז
איהב געלונגען. אָט ווי אזוי ער האָט בעוויזען
דיווען קונץ :

דער גאנצער טראַבעל, זאָגט ער, קומט
דערפון וואס די פערטהיילונג קומט ניט אימער
צו דער רעכטער צייט. דיווע ווידער, איז דער
רעזולטאַט דערפון וואָס אייניגע ווילען די פער-
טהיילונג מאַכען צו פריה, און אייניגע צו
שפעט. אַללעס וואָס מען דאָרף דאָרום טהאָן
איז אויסצוגעפינען די ריכטיגע צייט ווען די
פערטהיילונג דאָרף פאַרקומען, און דאָ זעהן אז
זי זאָל פאַרגענומען ווערען. אום די מענשען
זאָלען דיווע פערטהיילונג פאַרגעהמען צו דער
רעכטער צייט, דאָרפן זיי נאטירליך פאַרשטעהן
אז א פערטהיילונג דאָרף און מוז פאַרגענומען
ווערען, און אז די צייט וועלכע נאָכסיג וועט
פאַרשלאָגען איז די ריכטיגע צייט. דאָרויף
דאָרף מען דאָס האָבען די "קליגערע מענשען
פון אַללע קלאַסעס" א. ו. ו. די ריכטיגע צייט
ווייטער, האָט שוין נאָכסיג, נאָך לאַנגע אונז
טערווכונגען, אויף אויסגעפונען. און גע-
פונען האָט ער עס איז א פלאַץ וואו קיינער
חויז איהם וואָלט עס זיכער ניט געפונען, ווייל
קיינער חויז איהם וואָלט אַהן ניט געזאָגט
זוכען, נעמליך אין חומש, וואו עס שטעהט
בפירוש אז אַללע פופציג יאהר זאָל מען זיך
טהיילען, ושנת החמישים יובל תהיה! (?) דער
וויסענשאַפטליכער סאָציאַליזמוס לעבט ווייטער,
און דער סאָצאלער פרידען איז דאָ !

ווען איינער האָט געוואָלט ביי הלל'ן אויס-
לערנען תורה כולה אויף איין פוס, האָט ער
איהם געזאָגט : "האָב ליעב דיין חבר ווי דייך
אַליין". ווען איהר ווילט איינעם ערקלעהרען
דעם נייעם רעוויזיאָניסטישען, "סאָציאַליזמוס"
אויף "האַררייפ", ווען ער לויפט כאַפּען א
קאָ" שרייט אויס : "געדענק דאָס יאהר פון
יובל !"

שנעל, און די געזעלשאַפט מייסט זיך אָפט
אַריין אום דיווע רייכטימער צו פאַרטהיילען.
די מענשליכע געשיכטע איז דאָרום א קאמפּ
צווישען דיווע צוויי טענדענצען : די טענדענץ
צו קאָנצענטראַצירן פון איין ווייט, און די נא-
טירליכע און קינסטליכע דעצענטראַצירן פון
דער אנדערער ווייט. ווען די געזעלשאַפט מייסט
זיך אַריין און נעהמט זיך אַליין צום צוטהיילען
און פאַרטהיילען פון די מאַסען גיטער וועלכע
האָבען זיך אָנגעזאממעלט איז איינצעלנע הענט
דורך דער קאָנצענטרירער טענדענץ פון דער
געזעלשאַפט, קומט נאטירליך צו א קאמפּ
צווישען די וועלכע זיינען פאַראינטערעסירט אין
דעם. אז די רייכטימער זאָלען פאַרבלייבען איז
די הענד וואָס האַלטען זיי, און דער געזעלשאַפט
וועיכע איז פאַראינטערעסירט אויפצוהאַלטען
דעם גלייכגעוויכט צווישען איהרע מיטגלידער.
עס קומט דאָן צו רעוואָלוציאָנען. די געזעל-
שאַפט געוויינט אימער נאטירליך, און מיר זעהן
דאָריב אין דער מענשליכער געשיכטע א לאַנגע
רייחע פון קאָנצענטראַצירן און פערטהייל-
לונגען.

מען קאן דאָס נאטירליך לאָזען ווייטער
אזוי געהן, און עס וועלען ווייטער פאַרקומען
פעריאָדישע קאָנצענטראַצירן און פערטהייל-
לונגען און די געזעלשאַפט וועט ווייטער פראַ-
גרעסירען : דאס פרוואַט-אייגענטהום וועט
ארויסרופען די בעסטע טהעטיגע קרעפטען אין
דער געזעלשאַפט, און די "קאַללעקטיווע אד-
מיניסטראַצירן" וועט אַכשאַפּען אַללע אונגלייכ-
הייטען וועלכע דאס פרוואַט-אייגענטהום וועט
מיט דער צייט ארויסרופען דורך פערטהיילונג
גען און אַללע וואָלטען געקענט בלייבען צו
פארדען.

נאָכסיג איז אבער ניט צופריעדען. אין
דיווען פראָצעס פון קאָנצענטראַצירן און פער-
טהיילונג קומען פאַר צופיעל רייכונגען און שטע-
רונגען אינ'ם געזעלשאַפטליכען מעכאַניזמוס.
מיר לעבען אין א וויסענשאַפטליכער צייט, טאָ
ווארים זאָל די וויסענשאַפט ניט אויסקלעהרען
עפּעס א מיטעל וואָס זאָל אַכשאַפּען דיווע ריי-
כונגען און שטערונגען און אזוי איינפויקסען
דעם געזעלשאַפטליכען מעכאַניזמוס אז ער זאָל
זיך עוויג בעוועגען אויף דעם וועג פון פראַגרעס
אַהן אירגענד וועלכע שטערונגען ? עס איז
אפילו אמת, דאָס די וויסענשאַפט האָט נאָך ביז
יעצט ניט געקענט אַכשאַפּען די מעכאַנישע
רייכערייען איז דער טיטער נאטור און האָט

דער ציוניזמוס.

(„ניי אלט לאנד“ א ראמאן פון דר. ט. הערצל.)

וועקט איהם אויף און הייסט געהן אנטליהען
10 סענט אויף קוילען.

אָה, טרוימען, טרוימען, וויא זיסס איהר
זייט פאר דעם, פאר וועמען דאָס לעבען איז
ביטער !

זאטטע טרוימען ניט, — זיי זיינען צו בער
שעפטיגט מיט עססען און פארדייהען. גליקליכע
טרוימען ווייניג — זיי האָבען גענוג אין דער
ווירקליכקייט. פעסימיסטען און פערצווייפער-
טע טרוימען ניט, — זיי קרעכען און (א טהייל
פון זיי) קוקען צוריק אין זייער פערנאנגענהייט.
נור ליידענדע, וועלכע זיינען צו דערוועלכער צייט
אידעאליסטען (אפטימיסטען) האָפפן און טרויר-
מען. דאָרום איז דאָס מענשליכע ליידען דיא
הויפטקוועללע פון פאָעטישער בעגייסטערונג,
זיא הויפטטהעמא פון דיכטער און קינסטלער.

* * *

פעלקער זיינען אין דיווער הינזיכט אונז
וויא איינצעלנע מענשען. גליקליכע ערפאלג-
רייכע פעלקער טרוימען ניט : זיי זיינען צופריד-
ען מיט זייער געגענווארט און זיכער אין בעצ-
אויף זייער צוקונפט. קראנקע, שטארבענדע
פעלקער טרוימען אויך ניט : זיי לעבען נור מיט
דיא עררינערונגען פון זייער פערנאנגענעם
גלאַנץ. נור אומגליקליכע, אבער צו דערוועלכער
צייט גייסטליג געזונטע פעלקער, האָפפן אין
טרוימען. און זייערע האָפפנונגען און טרוימען
אונטערהאלטען זיי אין זייער קאמפף מיט דיא
פינדליכע ארומיגע וועלט און געבען זיי קרעפ-
טען צו ווארטען אויף א בעסערע צוקונפט.

* * *

מיר, אידען, זיינען דיא גרעסטע אידעא-
ליסטען, וועלכע דיא וועלט האָט געזעהן, און
דיא גרעסטע טרוימערס, וועלכע דיא געשיכטע
האָט ענטוויקעלט. וואָרום מיר זיינען אזעלכע
אידעאליסטען און אפטימיסטען — ווייס איך
ניט. וואָרום א אירישער קבצן איז דער לעבער-
דיגסטער און האָפנונגס-דייכסטער פון אללע
מינים קבצנים אויף דער וועלט, — איז א זאך,
וועלכע דער גרעסטער פסיכאלאָג וואָלט ניט גע-
קענט ערקלערען. אבער אז דאָס איז א פאקט,
וועלען אללע צוגעבען. ווען א איד פאלט אריין

וואס וואָלט געווען אונזער לעבען
ווען מיר זאָלען ניט בעזיצען
דיא פעהיגקייט צו טרוימען ?
וויא וואָלטען מיר אים שטאנד
געווען איבערצוטראָגען די הונ-
דערטע און טויזענדע קליינע
און גרויסע צרות, מיט וועלכע
דער וועג פון אונזער לעבען
איז אזוי רייך באַזייעט, ווען מיר זאָלען ניט
פעהיג זיין פון צייט צו צייט אוועקצורייסען זיך
פון דער טרויעריגער וועלט דער ווירקליכקייט,
אום צו שוועבען א וויילע אין דער ערפרישענ-
דער לופט דער פאנטאזיע ?

דער שקלאף טרוימט א מאָל פון פרייהייט,
און, וועהרענד ער טרוימט, איז ער פריי און
גליקליך. דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערען טרויר-
מען פון דער קומענדער בעפרייאונג פון זייער
לאַנד, און זייערע טרוימען ערפרישען זייער
ענערגיע פיר דעם קאמפף און דערהאלטען זיי
אין זייערע ליידען. א מענש וואָס האָלט איז
פארפרוירען ווערען אויף טויט, טרוימט פון
טראַפישע היטצען און פלאַנצען. א הונגעריגער
מאכט צו דיא אויגען און זעהט פאר זיך א טיש
פולל מיט דיא פיינסטע פאָטראָוועס. אז אַב-
געריסענער שמעלט זיך פאַר אין זיינע טרוימען,
וויא ער שפאצירט אויף דער פינפטער עוועניו
אָנגעטהאָן אין א גרויסארטיגען ראָק אין א ציר-
לינדער. א קבצן שמעלט זיך פאַר, אז איין שעה
נעם טאָג געהט ער אויף דער גאס און געפינט א
מיליאָן דאָלאַר, און ווען ער געפינט (איז
זיין פאנטאזיע) דיעזע סוממע, הייבט ער באַד-
אָ צו פלאַנען וואָס ער וועט טהאָן מיט איהר.
ער קויפט זיך גלייך א הויז, א קארעטע מיט א
פאָדער, און א קאָסטערזש אין לאָנג
ברענטש, דאָן לאַדעט ער איין אללע זיינע
פריינד (און אפילו זיינע שונאים, פלאַצען זאָל-
לען זיי פאַר קנאה !) און איז זיי מכבד מיט א
באנקעט ביי שערריז. דאָן שיקט ער פרעזענטען
צו אללע זיינע קרובים אין רוסלאַנד. דאָן
שוינקט ער אוועק 1000 דאָלאַר אויף אַרימע
לייט ; דאָן.... אָבער דאָס איז א מעשה אַהן א'ן
ענדע ! ער טרוימט אזוי לאַנג, ביז דאָס ווייב

אין שרעקען, און ביי וועלכער אללע אנדערע פעלקער וועללען פומצען דיא שיד און וואשען דיא פארלאגעס. זיי זיינען אזוי זיכער געווען אין דעם, אז זיי האבען געדולדיג ערווארטעט דיא שטונדע פון זייער בעפרייאונג. וואָס ער גער — דעסטאָ בעססער, האָבען זיי אימער גע'גלויבט, ווייל וואָס ערגער — דעסטאָ נעהנטער דיא ערלייזונג. משיח מוז קומען, — עס איז נור א פראגע פון צייט; און וואָס מעהר מען פערפאלגט זיי, דעסטאָ גיכער קענען זיי ערוואַר'טען זיין קומען. ווייל גאָט, זייער אייגענער גאָט קען זיין דאָך נישט אָבזאָגען פון זיי. ער האַלט זיי אזוי לאַנג אין exile, ווייל זיי האָבען שטארק געזינדגט, אבער ווען ער וועט דערוועהן, אז קוויטקייט וואָס זיי זיפּען שוין, אז מעהר ליידען קענען זיי שוין נישט, — וועט א משיח ערשיינען צווישען זיי, און וועט זיי צוריקפיהרען אהיים.

עס האָט שוין נישט איין מאָל פאסירט, דאָס דיא לאַגע פון דיא אידען איז געווען אזוי גרוי'זאם, אז זיי האָבען געמיינט, דאָס ערגער קען שוין נישט זיין, און דאָס משיח'ס קומען איז גאנץ נאָהענט. אין אַזעלכע צייטען זיינען ער'שיענען צווישען זיי פאלישע משיח'ז, פערזאָנען, וועלכע האָבען זיך אויסגעגעבען פאַר משיח'ז אָדער האָבען אַליין געגלויבט, אז זיי זיינען משיח. און דאָס אידישע פאָלק איז א קורצע צייט געווען גליקליך. דאָן איז געקומען א ביי'טערע ענטטוישונג; דאָס גאנצע פאָלק האָט געטרויערט און איז געווען נאָהענט צו פער'צווייפלונג. אבער עס איז אוועקגעגאנגען א קורצע צייט, און ישראל'יק האָט ווידער גע'האָפּט, ווידער געטרויעט און ווידער ארויס'געקוקט אויף דעם וואַהנען משיח'ן.

* * *

וואָס מעהר דיא לאַגע פון דיא אידען איז פאַרבעסערט געוואָרען, אַלץ מעהר זיינען זייערע טרויעמען בלייב געוואָרען. אין דעם צווייטען העלפט פון דעם 19טען יאהרהונדערט זיינען דיעזע טרויעמען פון א נויטהונדעריקייט שוין געוואָרען ביי דער מאַיאריטעט כמעט א לוי'סום פון דעם אנטיסעמיטיזמוס אין רוסלאַנד, דייטש'לאַנד, עסטרייך און, שפעטער, אין פראַנקרייך. דער האָט דיעזע טרויעמען שוידער אויפגעלעבט. דער ציוניזמוס איז פון א פאנטאזיע געוואָרען ווידער א טהעאריע, אבער מיט א גרויסען אונטערשיד. מען האָט שוין נישט געוואָלט מעהר וואַרטען אויף משיח'ן, מען האָט אָנגעהויבען צו דענקען, אז מען קען צוריקהערען, "אָהיים" אהן איהם. פון א ריידעליגטעזען איז דער טרוים געוואָרען

אין אזא לאַגע, דאָס א קריסט אויף זיין אָרט וואָלט געקומען אין פערצווייפלונג און וואָלט זיך ענטוועדער גענומען דאָס לעבען אָדער אָנ'געהויבען צו שבו'ען און צו שלאָגען דאָס ווייב — טרייסט ער זיך מיט דעם געדאנקען, אז עס וואָלט געקענט זיין נאָך ערגער, און לעבט וויי'טער. אַנשטאט צו פערלירען דעם מוטה, ווערט ער נאָך לעבעדיגער, ענערגישער; דאָווענט מיט מעהר אַפעטיט, זינגט זמירות מיט מעהר כונה, מאַכט שפּאַסס פון זיך אַליין און זיין לאַגע, און הויבט אָן צו טרויעמען אויף'ס ניי פון רייכ'קייט, גליק, פאַלאַצען, קארעטעס, משיח ירושלים, שור הבר, לויתן א. ו. ו. אזוי לאַנג וויא א איד זיפּעט, האָפט און קריכט און קא'רעכטעט זיך. און פון 50 אידען וואָס קאראב'קען זיך, געלינגט איינעם ארויסצוקאראב'קען זיך, און צו ווערען א..... איד וועל בעסער נישט זאָגען וואָס...

* * *

וואָס פאַר א קריסט ווייסט נישט, אז אידען זיינען זעהר פראַקטיש, מאַטעריאַליסטיש און געדעזוכענד? און וואָס פאַר א איד, וואָס קען זיין פאָלק, ווייסט נישט, אז אידען זיינען דיא גרעסטע טרויעמערס? און דאָרף מען דען קענ'נען אידען, אום צו וויסען, אז זיי זיינען טרוי'מערס? א פאָלק וואָס האָט אזוי פיעל אויב'גלייטען, וואָס ליידעט נאָך אַלץ אזוי פיעל, און איז דאָך אימער פול מיט לעבען, ענערגיע און האָפּפונג — אזא פאָלק מוז זיין א פאָלק פון טרויעמערס. א פאָלק פון גבורים, א פאָלק וואָס וואָלט געווען הונדערט מאָל אזוי צאהל'רייך, וויא דיא אידען, וואָלט שוין לאַנג צו'טראַטען, צוריקען געוואָרען פון אזא לאַנגער, ביטערער און אַללזייטיגער פערפאלגונג; אבער א נאציאָן וואָס איממער האָפט און איממער טרויעט, איז אונפערניכטבאַר, איהר קערפער מען זיין בעדעקט מיט וואונדער, מיט בלוטערן, אבער איהר גייסט איז איממער יונג און פריש. וואָס מעהר איהר שלאָגט זיא, אַלץ מעהר האָפּט זיא, וואָס מעהר איהר נעהמט ביי איהר אוועק אין דער ווירקליכקייט, אַלץ מעהר בילדעט זיא זיך איין אין איהרע טרויעמען. דער איד איז איי'ביג, ווייל ער איז א'ן אייביגער טרויער.

* * *

דיא הויפט'האָפּפונג, דער צענטראַלער טרוים פון דער טרויערמאַססע פון דעם איד'שען פאָלק זיינען אימער געווען: אז זיי וועלען ענדליך צוריקגעווינען אללעס וואָס זיי האָבען פערלאָרען, אז זיי וועלען ענדליך ווידער ווערען א גרויסע און מעכטיגע נאציאָן, פאַר וועלכער דיא גאנצע נימאדישע וועלט וועט שטעהען;

וואס ער עססט טרפות און רויכערט א סיגאר אום שבת. העכסט וואהרשיינליך, האָט דר. ליוגער און דיא איבעריגע עסטעררייכער אַנטי־סעמיטען ניט אַ ביסעל בייגעטראָגען צו דייערע ענטדעקונג, אבער דאָס איז נאטירליך ניט וויכטיג. עס איז אויך מעגליך, אז אונזער זשורנאליסט איז שוין צו יענער צייט שרעקליך נמאס געוואָרען דיא אידישע בורזשואזע געוועלשאַפט, איז וועלכער ער האָט געלעבט, און וועלכע ער האָט אזוי ריכטיג בעשריעבען איז זיין נאציאָנאליסטישען ראָמאַן. איהם איז נמאס געוואָרען זיין טהעטיגקייט, זיין ענגער, פוסטער לעבען, און ער האָט אָנגעהויבען צו זוכען א'ן אידעאל, וועלכע ער זאָל קענען אָבגעבען זיי לעבען. קיין סאָציאליסט איז ער ניט געווען, פילאנטראָפיע איז געווען צו קליין פאר איהם, ער האָט זיך פלוצלינג דערפיהלט אַ אידישער פאטריאָט, ער איז געווען אַ טרוימער, וויאָ אַלע אידען, ער האָט געהאַט אַ רייכע פאנטאַזיע, וויאָ אַלע זשורנאליסטען; ער איז געווען אַמביציעז — אויך וויאָ אַלע זשורנאליסטען; ער האָט גע'גלויבט אין הויכע פראזען, — אויך וויאָ אַלע צייטונגסשרייבערס, — און דיא פאָלגע פון דעם אַלעם איז געווען, דאָס ער האָט בעשלאָסען „צו פארנעהמען משיח'ס פלאַץ און צו פיהרען זיין פאָלק אַהיים.“ אזוי איז ענטשטאַנען דער נייער, „רעאליסטישער“, „פראקטישער“, ציוני־איזמוס.

* * *

דער נייער ציוניזמוס איז קיינעספאלס ניט רעליגיעז. דיא פיהרערס פון דער נייער בע'ר וועגונג גלויבען אזוי ווייניג אין דעם אידישען גאָט, וויאָ אין דעם טירקישען, זיי גלויבען אויך ניט אין אַ אידישער מלוכה אין פאלעסטינא. זיי ערוואַרטען ניט, אז אַלע אידען זאָלען פאר'לאָזען זייערע יעצטיגע וואָהנונגס־פלעצער און אוועקפאָהרען קיין ארץ ישראל. זיי זיינען ניט קיין פראָפעטען, זאָנדערן בלויז רעפארמערס, פילאנטראָפּען. זיי ווילען צונויפאמלען גענוג געלד, אום צו באַזעצן אין פאלעסטינא איז פרייע, אונאָבהענגיגע עמיינדעס אַלע אידען, וואס קענען ניט אדער ווילען ניט לעבען צווישען דיא קריסטען — ד. ה. אַלע אידישע קבצנים און פאנאטיקער. זיי פערשטעהען אז די רייכע אידען וועלען ניט פאָהרען, אפּעלן ווען מען זאָל זיי בעצאָהלען דערפאר. נאטירליך, מיט דער צייט, ווען גאנץ פאלעסטינא וועט שוין זיין אין דיא הענט פון דיא אידען; ווען ארץ ישראל וועט ווערען אַ אידישע רעפובליק, וועלען דיא אידישע גבירים אויך אריבערפאָהרען אהין, אום צו דינען זייערע עלענדע בריי-

א רייזנאציאָנאליסטישער. אַלע וואָס האָבען כאָטש אַ פונק פון אידישקייט אין זיך, וועלען אוועקפאָהרען קיין פאלעסטינא, און אויף דייער ווייזע וועט ענדליך, וויעדער אויפֿלעבען דער אידישער שטאַט. נאטירליך, קיינער האָט ניט פערשטאַנען גענוי, וויאָ דאָס וועט פאָסירען, וואָס אייגענטליך עס וועט אַרויסקומען פון דער בעוועגונג. עס איז נאָך אַלץ געווען אַ טרוים, און געראדע ווייל עס איז געווען אַ טרוים איז דאָס געווען אזוי אַנציהענד פאר דיא מאַס'סען. קיינער האָט ניט געקענט קריטיקירען, ווייל עס איז ניט געווען וואָס צו קריטיקירען. נור איז איין זאָך זיינען אַלע געווען איינפער־שטאַנען: דער אויפגעלעבטער אידישער שטאַט וועט ניט זיין עהנליך צו דיא געגענווערטליגע קריסטליכע שטאַטען. עס וועט זיין עטוואס גאנץ בעזאָנדערעס, אַ ריין אידישע מדינה, מיט אַ ריין נאציאָנאַלער און רעליגיעזער אידישער קולטור. אַללעס וועט זיין אזוי וויאָ גאָט האָט פערשפראָכען און וויאָ משיח וואָלט איינ'געריכטעט, ווען גאָט וואָלט האַלטען זיין וואָרט, און ווען מען וואָלט זיך געקענט דערוואַרטען אויף משיח'ן.

* * *

באראן הירש'ס גרויסארטיגער פלאַן צו מאַכען פאר דיא אידען אַ „היים“ אין ארגענטינא, האָט אויף אַ צייט דעמאָקראַליזירט דיא נאציאָנאליסטישע בעוועגונג. דער ציוניסטישער טרוים האָט ניט געקענט קאנקורירען מיט דיא גאנץ רעלעז מיליאָנען פון דעם פראקטישען באראן, און דיא טרוימער האָבען אָנגעהויבען צו ווערען רייך און גליקליך אין ארגענטינא, און ווען משיח וועט, ענדליך, קומען, וועט איהם ניט שווער זיין צו געפינען זיי אין זיידאמעריקא. ווען באראן הירש'ס פלאַן האָט זיך אויכ'געלאָזט מיט גאר ניט, האָבען דיא טרוימערס וויעדער אומגעקעהרט זייערע אויגען נאָך מזרח. אבער דער ערשטער ענטהוויזמוס איז שוין פארבייגעגאנגען. דיא אידען זיינען נאָך אַלץ געפאָהרען, אבער קיין פאלעסטינא זעהר ווייניג. ארץ ישראל איז אַ פייער זאָך, אבער פון אַמעריקא און זיידאמעריקא האָט מען געשריעבען, 'אז אידען מאַכען דאָרט אַ גאנץ פייערס לעבען. מען וועט בעסער פאָהרען אהין און דאָרט וואַרטען אויף משיח'ן....

* * *

ארום יענער צייט, ד. ה. אס ענדע פון דעם פערגאנגענעם יאהרהונדערט, האָט אַ וויעדער זשורנאליסט, מיט דעם נאָמען דר. הערצל, איינ'שעהנעם מאָג פלוצלינג ענטדעקט, אז ער האָט אַ ריין אידישע נשמה, ניט קוקענדיג אויף דעם,

ער זאל זיי מוחל זיין וואָס זיי האָבען זיך געלאָזט
פיהרען אַהין פון אַ מאָן, וואָס טראָגט ניט קיין
באַרד און רויכערט סיגאַרען אום שבת. וואָס
וועט זיין, זיינען זיי צוגעשטאַנען צו זייער פּרע-
זידענט, ווען אונזער קאָסעס וועט ווערען רייך,
און דיא טירקישע מאַיעסטעט וועט זיך דער-
בארעמען אויף אונז און וועט אַוועקנעהמען אינ-
זער געלד און וועט אונז אריינלאָזען אין פאַ-
לעסטינאַ? וויא דענקט איהר דאָרט איינצור-
ריכטען? און איז ענטפער אויף דיעזע פראגע,
אין דר. הערצל'ען איין שעהנעם טאָג אריינגע-
קומען א'ן אומגליקליכער געדאַנק צו בעשרייבען
אַלעס, וויא ער דענקט עס איינצורייכטען, אין
דער פאַרמע פון אַ ראָמאַן. ער (דער ראָמאַן)
הייסט „אַלט ניללאַנד“, און איז דאָ איז אַמערי-
קא געדרוקט געוואָרען אין דעם ציוניסטישען
זשורנאַל — „מאַקאָבעיען“.

* * *

עס איז צו האָפּפּען, דאָס דער ווערטהער
פרעזידענט פון דער נייער ציוניסטישער בעווע-
גונג וועט ניט מאַכען פאר זיין ספּעציאליטעט,
ראָמאַנען - שרייבען — אין דער צוקינפטיגער
אידישער רעפּובליק. אז ניט, האָבען מיר זעהר
מורא, אז דער נייער שטאַט וועט אין א קור-
צער צייט אונטערגעהן — ענטוועדער פון א'ן
אויפּשטאַנד פון דיא געגנער פון דר. הערצל'ס
ראָמאַנען, אָדער פון טעגליכע צאָהלרייכע
זעלבסטמאָרדען פון זיינע איבערגעגעבענע לעזער.
מיר זיינען זיכער, דאָס אויב דער ווערטהער
דאָקטאָר וועט „שטאַרבען פאַר זיין צייט, וועט
עס זיין אויס געוויסענסביסעס וואס ער האָט
בעגאנגען אזא ראָמאַן. דער אינהאַלט פון
דיעזען, זאָ צו זאָגען, ליטעראַרישען פערברעכען
איז פאַלגענדער.

אַ אידישער יונגער מאַן, מיט דעם נאָמען
דר. פריעדריך לעווענבערג, האָט נאָר וואס גע-
ענדיגט דעם אוניווערסיטעט אין וויען, און
ווייסט ניט וואָס צו טהאָן מיט זיך. ער בע-
לאַנגט צו דעם גומביעקאָנצען אידישען טיפ פון
„מלומדים“, „שלומיא'לס“. ער איז פולל מיט
קענטניססעס, אבער לאָז איהם אויסקומען אַ קאַפּ
א'ן עק צו פערבינדען, וועט ער זיך באַגייען
מיט זיעבען שווייסען, וועט מאַכען אַ תל פון
דער גאַנצער קאָמפּ, אבער דער עק וועט אַליז
בלייבען ניט פערבונדען. מיט איינעם וואָרט,
אַ ווידענער יונגער מאַן, אַ טהעאָרעטיקער, אַ
טרוימער, און ער איז נאָך אַ קבצן אויף... זיין
טיטעל גיט איהם דעם איינטריט אין דיא היי-
זער פון דער רייכער אידישער בורזשואויע, אבער
אנישטאט צו בענוצען זיך דערמיט, אום צו קריי-
גען א „דזשאב“, פאַרליעבט ער זיך גאָר אין אַ

דער אַלס פרעזידענטען, מיניסטערס, באַנקירען,
פאַבריקאַנטען, — מיט איינעם וואָרט, אום צו
פאַרנעהמען דאָרט דעם פּלאַטץ פון דער אַריי-
טאָקראַטיע, פון דער הערשענדער קלאַסעסע....

* * *

אַזוי ווייט וויא מיר ווייסען, האָבען דיא
נייע ציוניסטען דערוויילע נאָך גאָר ניט גע-
גרינדעט אין פאַלעסטינאַ. אַללעס, וואָס דיא
געזעלשאַפט טהוט דערוויילע, איז צו פּראָפּא-
גאַנדירען די נייע בעוועגונג און צו זאַמלען געלד.
זיי טהוען נאָך איין זאַך. איין מאָהל אין יאהר
(וואַהרשיינליך, אין דער צייט, ווען אין וויען
ווערט צו הייס, און אַללע, וואָס קענען אונטער-
נעהמען לויסטרייען צופאַהרען זיך) פאַהרט
זיך דר. הערצל דורך קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל
און זעהט זיך מיט זיין טייוועלשער מאַיעסטעט,
דעם סולטאַן פון אַללע טירקען. וואָס עס קומט
פאַר צווישען דעם הויפט פון דעם טירקישען
רייך און דעם געזאַנדטען פון דער צוקינפטיגער
אידישער רעפּובליק, בלייבט, נאַטירליך, אַ גע-
היימנים, אַזוי וויא אַלע גרויסע דיפּלאָמאַטישע
עראַייגניססע. דאָס איינציגע וואָס עס ווערט
פערעפּענטליכט, איז דער הוילער פאַקט, אַז
דער סולטאַן איז געווען זעהר העפליך, און אז
דר. הערצל — איז געבליבען פאַלקאָמען צופרי-
דען מיט זיין בעזוך. אויף פראָסט מאַמעל'שין
הייסט עס: קלייבט געלד, ברידער, און דאָ
וועט אַללעס געהן וויא געשמירט. דיא פאַלי-
טישע זייט פון דער בעוועגונג איז, וויא איהר
זעהט, אַביסעלע פאַנטאַסטיש, אַזוי פאַנטאַס-
טיש, וויא דער אַלטער ציוניזמוס איז געווען.
דאָס איז דיא איינציגע, זאָ צו זאָגען, פאַעטישע,
ראָמאַנטישע זייט פון דעם נייעם ציוניזמיס,
דאָס איינציגע, וואָס קען אַפּעלירען צו דיא
טרוימערס בישראל. אבער דערפאַר איז דיא
פינאַנציעלע זייט גאַנץ רעאַליסטיש, פראַקטי-
און אָריגינעל. מען קלייבט געלד, און מיט געלד
וועט מען געוויס קענען עפּעס אויפבויען: אויב
ניט קיין אידישער רעפּובליק, איז ווייניגסטען
אַ האַלבען דוטצען אידישע קאָלאָניעס.

* * *

און וואָס וועט זיין, ווען עס וועט ענדליך
געלינגען? האָבען דיא אַלט-מאָדישע ציוניסטען
געפּרעגט ביי דר. הערצל'ען. זיי האָבען איהם
מוחל געווען זיין אַקציאָנאַרעזעלשאַפט, זיין
גלייכגילטיגקייט צו משיח'ן, צו דעם אידישען
גאָט, צו דעם גאַנצען פעקעל פון אַלט און ריין
אידישקייט. לאָז ער אָנווענדען וואס פאַר אַ
מיטעל ער וויל, אום צו בריינגען זיי צום ציעל.
ווען זיי וועלען שוין אַללע בשלום אָנקומען קיין
ארץ ישראל, וועלען זיי אויסכעטען ביי גאָט

סימיסט און א מיזאנטראפ. אום ניט צו זעהן ארום זיך דיא פעהאסטטע פנים/ער פון מענ' שטען, האָט ער פאָרקויפט, אַללעס וואָס ער האָט געהאט אין אַמעריקא, האָט זיך געקויפט אַ קלייד נעם אינזעל אין מיטען פון א ים, האָט זיך אויב געבויט אַ פאַלאַץ דאָרט, און האָט בעשלאָסען צו ענדיגען זיינע יאהרען דאָרט איינער אַליין. אבער נאָך אַ געוויסער צייט איז איהם דאָרט לאַנגווייליג געוואָרען און ער האָט בעשלאָסען צו געפינען זיך אַ חבֿר, וואָס זאָל פאַססען פאַר איהם און פאַר זיין אַרט לעבען. דאָרום איז ער געקומען קיין וויען און האָט אַריינגעשטעלט די מערקווירדיגע אַנאַנסע. קורץ און גוט : דר. לעווענבערג איז געווען איינפערשטאַנען אויף אַללעס, און דיא פאָאָר פאַר פּעסימיסטען האָבען מיט אַ פאָאָר-טאָג שפּעטער פּערלאָזט וויען און זיינען אַוועק, אום צו בערגאָבען זיך לעבעדיגע-הייט אויף דעם איינזאמען אינזעל. פאַר זיין אַוועקפאַהרען האָט דער אידישער פּעסימיסט גערעטעט פון הונגער-טויט און בעגליקט אַ פאַר מיליע פון אַ אידישען פּעדלער, מיט דעם נאָמען ליטוואַק, מיט וועלכער ער איז צופעליגערווייזע בעקאנט געוואָרען אַ קורצע צייט פאַר דעם. דער פּעדלער ליטוואַק איז געווען אַ געבוירענער ציוניסט, און זיין קלייניגקער זוהן, דוד, איז זאָגאַר געווען אַ'ן ענטהוויאָסטישער ציוניסט. געדיינקט עס, לעזער, ווייל דאָס וועט אייך שפּעטער צונויפן קומען.

דער ווען צו זייער אינזעל איז געלעגען פאַרביי דיא ברעגען פון קליין-אזיען, און אונז זענען פּעסימיסטישע רייזענדע איז איינגעפאלען אַריבערצופאַהרען אויף עטליכע טעג קיין פאַר לעסטינאַ. זיי האָבען בעזוכט ירושלים, און פאַר דער וואַנט פון דעם געוועזענעם בית המקדש האָט דר. לעווענבערג, וויא אַ'ן עכטע אידישע נשמה, פאַרגאַסען עטליכע טרעהרען. נאָך דעם, האָבען זיי זיך שוין איז ערגיין ניט אָבגעשטעלט, ביז זיי זיינען געקומען אויף דעם אינזעל. דאָס איז געווען איז דעם יאהר 1902. פוללע 20 יאהר זיינען זיי אָבגעזעסען אויף דעם אינזעל, און, מערקווירדיגערווייזע, איז קיינער פון זיי ניט געוואָרען פאַרריקט, האָט ניט גע'קראָגען קיין שווינדוכט, האָט ניט בעגאַנגען קיין זעלבסטמאָרד און איז ניט אַנטלאָפּען בסוד פון דעם אַנדערען. אויף דעם 20טען יאהר האָט בען זיי ביידע דערפיהלט, אַז עס איז צייט אַביסעל דורכצולופטערן זיך און אַ קוק צו טהאָן אויף דער פּעהאסטער וועלט. זיי האָבען זיך וויעדער אַרופגעזעצט אויף וויער שיף און זיי נען אַוועק צוריק איז דער אַלטער וועלט. וועד' רענד זיי זיינען געפאַהרען פאַרביי דיא ברעגען

רייכער אידישער מיידעל. פאַר דער רייכער מיידעל איז דער אַרימער דאָקטאָר נור אַ געגענ' שטאַנד אויף וועלכען זיא פראַקטיצירט איהר טאַלענט צו דער מאַן-יאָגד. אבער אונזער שלומיאל רעדט זיך איין, אַז זיא האָט איהם ליב. איין שעהנעם אבענד געפינט ער אויס, אַז ער האָט זיך גענאָרט. ער איז אַנוועזענד אויף אַ „פאַרטיע“ אין דעם הויז פון דיוער פרייליך, ער באַגעגענט דאָרט דיא סמטענע פון דער וויענער אידישע בורזשואזיע — זאטטע, גראַ' בע, זעלבסטצופרידענע, וואלגערע, צינישע אַ'ידישע בורזשואזען, און ער האָט דעם פּערגניגען צו הערען דיא עפענטליכע ערקלערונג פון דער פּערלאָבונג פון זיין „אידעאַל“ צו איינעם פון די אַנוועזענדע צווייפטיגע שוויינען. דר. לעווענ' בערג ווערט, נאטירליך, אויף דעם פלאַטץ אַ פּעסימיסט און מיזאנטראַפ. ער דערמאָנט זיך, אַז ער האָט געלעזען אין אַ צייטונג אַ מערקווירדיגע אַנאַנסע : „געזוכט, אַ געבילדע'טער און פּערצווייפלטער יונגער מאַן, וועלכער איז בערייט צו מאַכען אַ לעצטע פראָבע מיט זיין לעבען.....“ מיט אַ פאָר שטונדען צוריק האָט ער געלאַכט פון דעם, יעצט ענטפערט ער אויף דיוער אַנאַנסע. ער ערהאַלט אַ'ן ענטפער און איינלאָדונג צו בעזוכען אַ הערר קינגסקאָרט איז איינעם פון דיא רייכסטע האָטעלען אויף רינג שטראַססע. ער געהט אַריין און באַ'געגענט אַ הויכען, געזונטען מאַן פון אַ יאהר פופציג, יענער שטעלט איהם עטליכע פראגען און בלייבט צופרידען מיט זיינע ענטפערען. דאָן דערצעהלט ער איהם וואס ער וויל פון איהם. ער איז אַ געוועזענער דייטשער ערעל' מאַן און אָפיציער. ווען איהם איז נמאס געוואָרען צו דיענען דעם קייזער, איז ער אַוועקגעפאַהרען נאָך אַמעריקא. ער איז געווען אַריס, אבער נאָך עטליכע יאהר שווערער אַרבייט איז ער גע'וואָרען אַ מיליאָנער (א וואָכעדיגע זאך איז אַמעריקא!) ווען ער איז געוואָרען רייך, האָט ער זיך פאַרליעבט איז אַ טאָכטער פון איינעם פון זיינע אַרבייטער (אויף אַ וואָכעדיגע זאך איז אַמעריקא!) וועלכע איז געווען מיט אַ יאהר דרייסיג יונגער פאַר איהם. זיי האָבען געהייראַט, און ער האָט געמאַכט דיא דומ' הייט אַריינצונעהמען צו זיך אַלס אַ באַרדער זיין פלימעניק. דיא לאַגישע פאַלגע איז געווען — זיין יונגע פרוי איז אַנטלאָפּען מיט דעם באַרדער (אויף אַ וואָכעדיגע זאך איז דיוער מדינה!) מר. קינגסקאָרט איז געוואָרען אומ' גליקליך. ווער איז געווען שולדיג אין דעם נאטירליך, דער אוניווערסום און דיא מענשהייט. פאַלגליך, איז מר. קינגסקאָרט געוואָרען אַ פּע'

ציאן, פון דעם אויפגעלעבטען אידישען שטאט. און דאס אלעס האָבען אויפגעטאָהן דיא אידען אליין, אָהן הילפע פון קריסטען, אָהן הילפע פון זייערע גבירים.

פאלעסטינא איז פערוואנדעלט געווארען איז א העכסט מאָדערנעם שטאט, וואס אנכע לאנגט דיא רעגירונג און דער מאַטעריעלער זייט פון דעם לעבען איז עס געווען אַ מין יונייטעד סטייטס מיט 20 יאהר שפעטער, און נאָך אַבי סעל בעסער, ווייל דאָרט זיינען בלויז אידען געווען בעלי הבתים. און וואס מכה דער פער-פלוכטער סאָציאלער פראגע? מען האָט גאָר ניט געוואוסט וואס דאס הייסט אין דער אידישער רעפובליק. עס זיינען געווען קלאססען (וויא קען דאס זיין אָהן זיי, דר. הערצל?), אבער זיי האָבען געלעבט צוזאַמען, וויא אמת'ע ברידער. אַרבייטער האָבען געקראָגען גוט בעצאָהלט, האָרען געקראָגען א געוויסען פראָצענט פון דיא איינקינפט, און האָבען געהאַט גוטע אויסזיכטען צו קענען אַבקויפּען דעם געשעפט ביי זייער בעליהבית. קיין סטרייקס, באַיקאָטס, יוניאָנס, סאָציאלע בעוועגונג, דעמאָנסטראַציען א. ד. ג. אַללעס אַבעגשאפט. און ארימע? אויך געווען ליבער לעזער! וויא קען דאס זיין א מאָדערנער שטאט אָהן קבצנים, הערער הערצל? אָבער דיא רייכע אידען האָבען השגחה געגעבען אויף זיי. עס זיינען געווען פיעלע פילאַנטראָפישע איינ-ריכטונגען, וועלכע האָבען אַללעס בעזאָרגט. נאָר טירליך, דאס איז אַללעס געווען איז קורצען נאָך דיא גרינדונג פון דיא נייע געמיינדע, באָרד נאָך דער חתונה, זאָ צו זאָגען, ווען אלע זיינען נאָך געווען אונטער דעם אידעאליסטישען, פער-עדעלטען איינדרוק פון דער גרויסער בעווע-גונג. מיט עטליכע יאהר שפעטער וואָלט נאָטייר ליך, ענטשטאָנען א קלאסע פון אונבעשעפ-טיגטע אַרבייטער, וויידושעס וואָלטען געפאַלען, אַרבייטער און בעלי הבתים וואָלטען זיך אָנגע-הויבען צו רייסען, וויא קעטש, דיא צאָהל פון עכ-טע קבצנים וואָלט אָנגעהויבען צו וואסען מיט יעדען טאָג; און דאן וואָלט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה פון סטרייקס, באַיקאָטס א. ד. ג. מען וואָלט געפונען פאַר נויטיג צו גרינדען א שטענדיגע אַרמיי; מען וואָלט פאַרגרעסערט דיא צאָהל פון געפּענגניסע; און אין איין שעהנעם טאָג וואָלט זיך דאס בלוט פון אידישע סטריי-קערס געגאָסען אויף דיא גאסען פון עכט אידישע שטעט. דיא פערפלוכטע סאָציאלע פראגע וואָלט ווידער געשטאנען אויף דער טאגס-אַרדנונג.....

און אויף דיזער ווייזע איז פון א גרויסען

פון קליין־אזיען האָבען זיי געהערט וואונדער-בארע געשיכטען איבער פאַלעסטינא און דיא אידען, און מר. קינגסקארט האָט ניט אויפ-געהערט דיא גאַנצע צייט צו שיטען מיט דאָנער-וועטערן און צו רופען דעם טייוועל. דיא מעשיות זיינען געווען אזוי וואונדערבאר, דאָס זיי האָבען בעשלאָסען זיך אַבצושטעלען אין פאַלעסטינא. און דאָ הויבט זיך אַן דיא עכטע געדיכטע. ווען זיי זיינען אַראָפּ פון זייער שירה אויף דעם ברעג — טרעפט, וועמען זיי האָבען באגעגנעט דאָרט? דוד ליטוואק, דעם זון פון דעם אמאָליגען אידישען פערלער, וועלכען דר. לעווענבערג האָט בעגליקט אין ווען. ער איז געווען איינער פון דיא ערשטע וואָס האָבען זיך אַ לאָז געטאָהן קיין פאַלעסטינא און איז שוין יעצט געווען אין איינפלוסרייכער בירגער און א רייכער מאַן. אזוי גיך וויא ער האָט דער-זעהן דר. לעווענבערג'ן, האָט איהם דר. הערצל איינגערוימט אין אויער ווער דאָס איז, און ער האָט איהם גלייך דערקענט. ער איז נאָטייר ליך, געווען ענטציקט צו זעהען איהם, און ער האָט גלייך איינגעלאָרען איהם און זיין דאָנער-וועטערנדען חבר. ער האָט געגעבען אַ מאָך מיט דער האַנד, און עס איז צוגעלאָפּען א נעגער. „בריינגט אַהער מיין אוטאָמאָביל!“ האָט ער בעפאָהלען, און עס איז גלייך צוגעפאָהרען א'ן אוטאָמאָביל, מיט א נעגער אויף דער קעלנע און זיי האָבען זיך אלע אריינגעזעצט און זיינען אוועקגעפאָהרען אויף דער פינפטער עוועניו פון יענער שטאדט. אונזערע פעסיד מיסטען האָבען געקוקט אין אַללע זייטען און האָבען שיער ניט געפלאַצט פאַר וואונדער. גרויסאַרטיגע גאסען, פייער הייזער, רייכע מאַגאזינען, אייזענבאָהנען אויף דער ערד, אונטער דער ערד, אין דער לופטען, אויף דעכער, איבער קוימענעס.... זיי האָבען פערוואָרפען הערר ליט וואָס מיט פראָגען, און ער האָט זיי אַלעס ער-קלערט מיט אַ צופרידענעם שמיכעל....

דאָס איז אַללעס געשעהן אין פערלויף פון דיא פערגאַנגענע 20 יאהר. בלויז 20 יאהר! א וויסע איז פערוואנדעלט געוואָרען אין א בליהענדע גארטען; האַלבירואנירעטע שטעט זיינען פערוואנדעלט געוואָרען אין גלענצענדע, נייע שטעט. אַללעס איז געווען איינגעריכטעט וויסענשאפטליך, לויט דיא נייע ערפינדונגען, אַללעס איז געווען שעהן, ריין און געזונט. אלע האָבען געמאכט אַ גוטען לעבען; דאס לאַנד איז געווען רייך; דיא רעגירונג איז געווען דעמא-קראטיש; גאנץ אייראָפּא האָט געקוקט מיט ערשטוינונג אויף דיא שנעלע און גלענצענדע פאַרשטריטע פון דיא בעפרייטע אידישע יא-

און וועט אוועקגעהערן דאס געלד און וועט דיך אריינלאזן „אהיים“, וועסטו גרינדען א אידישע שטאט, אין וועלכען דיא אידישע „באָ-סעס“ און דיא אידישע „הענט“ וועללען לעבען, וויא ברודער..... און פיללייכט אין דעם ערשטען „זיססען“ מאָנאַט נאָך דער חתונה, און נאָך דעם וועט ווידער אלעס זיין, וויא איממער, דער באָסס, וועט ווערען אויס ברודער, און דער אַר-בייטער וועט ווערען דערזעלבער פראָלעטאַריע, וויא.... אין גלות. און ווען דיא אידישע פראָלע-טאַריער וועללען זיך אָנהויבען צו אַרגאַניזירען, אום צו קעמפפּען געגען דיא עקספּלאַטאַציען פון זייערע דיין-אידישע בעלי חבתים, וועללען זיי דיא לעצטע ערקלערען פאר פעררעטשהערס, פאר אונטערנעקוויפטע פיינדע פון דעם אידישען שטאַט. און דאן וועט מען זיי אויס ריינעם פאַטריאַטיזמוס אָנהויבען צו זעצן אין ריין-איי-דישע געפּענגניסע; אידישע פּאָליסלייטע ווע-לען זיי אָנהויבען צו ברעכען דיא קעפּ מיט ריין-אידישע שטעקענס; אידישע סאָלדאַטען וועללען שיססען אין זיי פון אידישע ביססען, א. ו. ו. דיא פראָלעטאַריער וועללען ווערען צו שטארק און פרעך, וועט דיא אידישע רעגירונג בעטען זיין טערקישער מאַיעסטעט, ער זאָל איהר צושיי-קען עטליכע פאַלק סאָלדאַטען צו הילפּע, אום ווידערצושטעלען „רוהע און אָרדנונג“ אין דער אידישער מדינה.

אָה, דר. הערצל, וואס האָט איהר געמאַכט פון דיא אידישע טרוימען? ! וועמען האָט איהר געדענקט צו בעפרידיגען מיט אייער אידעאַל? איהר האָט אָנגעשטויסען דיא אלטע טרוימערס — דיא אלטמאָדישע ציוניסטען; איהר וועט אפשר אָבשטויסען דיא נייע טרוימערס — דיא אידישע פראָלעטאַריער, וואס טרוימען פון א סאָציאַלער אָרדנונג אין וועלכער עס וועט ניט זיין ניט קיין באָסעס און ניט קיין „הענט“, ניט קיין רייכע און ניט קיין ארימע, ווען אללע ווע-לען לעבען, וויא ברודער, — ניט אויס גוטסקייט אָדער פאַטריאַטיזמוס, נאָר ווייל זיי וועללען אנדערש. נ י ט ק ע נ ע לעבען.

דאס בעסטע וואס דר. הערצל האָט געקענט טאָן איז צו שווייגען. דאן וואָלטען דיא בור-זשואזע ציוניסטען פאַרטגעזעצט צו טרוימען פון א בורזשואזען אידישען שטאַט, דיא פראָלע-טאַריע ציוניסטען — פון א סאָציאַליסטישער פאלעסטינא, און דיא אלטע ציוניסטען — פון א שטאַט נאָך זייער געשטאַפּט. אללע וואָלטען געטרוימט, אללע וואָלטען געווען צופריעדען, און דר. הערצל'ס רעפּוטאַציע וואָלט נאָך לאַנג גע-ווען אויסער געפּאהר. — — — מ. באראנאָוו.

באָרג געבוירען געוואָרען א גאַנץ קליין מיי-זעלע.....

אום צו קומען צו אזא רעזולטאַט, האָט דר. הערצל בעגאַנגען אזוי פיעל פערברעכענס, דאס ער וועט שוין ניט קענען שלאָפּען רוהיג זיין גאַנצען לעבען. אן און פאר זיך איז זיין העלד, דר. לעווענבערג, פיללייכט, געווען א גאַנץ סמארטער יונג, אָבער א סמארטער העלד האָט ניטגעפאַסט פאר אונזער ראָמאַניסט, און ער האָט איהם כעוואוסטערהייט געמאַכט פאר א שלי-מיעל. מיר זיינען כמעט זיכער, אז דיא רייכע פרייליין האָט טאַקי לייע געהאַט גראדע דעם ארימען דאָקטאָר; אָבער דר. הערצל'ס ציעל האָט געפאָדערט, אז דער יונגער מאן זאָל ווערן א פעסימיסט, און דארום האָט ער געצוואונגען דיא פרייליין, זיא זאָל הייראַטען מיט אן איינ-פאַכען בורזשוא. ווייטער. מר. קינגסקארט האָט געהאַט אללע אויסזיכטען צו זיין א גליקליכער פאמיליען-מאן, אָבער פאר דר. הערצל'ס צווע-קען האָט ער אונבעדינגט געמוזט ווערען א פּע-סימיסט, און דאָרט האָט דער אונטערזעליכער ראָמאַניסט אומיסטנע אריינגעלאָזט א בייזען געדאַנקען אין זיין אונשולדיגער פרוי, אין זיא איז ענטלאָפּען מיט דעם באָרדער, און איהר מאן איז געווארען א פעסימיסט. ווייטער, עס איז העכסט וואַהרשיינליך, דאס דיא צוויי פעסי-מיסטען וואָלטען זיך ניט איינגעהאַלטען אויף זייער אינזעל מעהר וויא זעקס מאָנאַט. אָבער אפילו דר. הערצל'ס אידען וואָלטען ניט געקענט אויפבילדען אן אידעללען שטאַט אין אזא קור-צער צייט. און דארום זיינען דיא צוויי מיזאַנ-טראָפּען געצוואונגען געווען צו פארבלייבען איי-נע אליין גאַנצע 20 יאָהר. ווייטער, ווען דיא אי-דען וואָלטען געווען געהאַט מעהר צייט, וואָלטען זיי, פיללייכט, געקענט דיא סאָציאַלע פראגע אויף לייזען אין זייער נייעם שטאַט. אָבער אזוי וויא מעהר וויא 20 יאָהר האָט דר. הערצל בשום אופן ניט געקענט פארהאַלטען דיא צוויי פעסימיסטען אויף זייער אינזעל, האָבען זיך דיא אידען געמוזט איילען, און דארום איז זייער שטאַט, אין דער סאָציאַלער הינזיכט אויסגע-קומען ניט פיעל בעסער, וויא דיא שטאַטען, וועלכע זיי האָבען פערלאָזט.....

לאַכט ניט, לעזער! דאס איז, זאָ צו זאָגען, דיא פראָגראַמע - מאַקסימוס פון דעם נייעם ציוניזמוס. נאָך 2000 יאָהר פון טרוי-מען, אין וועלכע דער איד האָט אריינגע-לייגט זיין גאַנצע נשמה, טראָגט מען איהם אוי-טער אזא מין אידעאַל! ווען דו וועסט אָנקלייבען א סך געלד אין דיא ציוניסטישע פושקעס, און דיא טערקישע מאַיעסטעט וועט זיין אזוי גוט

אלימפוס און חורב.

(נאך קישענאווער פאגראם.)

איך בין פונ'עם לעבען אנטרונען . . .
 א בלוטיגער מכול דיא וועלט האט פארטרונקען,
 און לעבענס מיליאנענווייז זיינען פערזונקען,
 דערגרייכט האט דעם שווארצען פארוואלקענטען היממעל,
 פון גוסס'ע מאססען דער ווילדער געטיממעל . . .
 דאך מיר האט פון זיסע דמיונות מין מח
 א תבה געבויט וויא פארצייטען האט נח,
 און האט מיך אריבער געטראגען דיא וועללען,
 צום דופטיגען בארג צום אלימפוס דעם העללען,
 וואו איך האב נאר פריידען געפונען . . .

דיא לעבענס וואס געהען דארט אונטען פארלארען,
 דאס גוססען . . . מיר זיינען ארויס פון זכרון . . .
 דיא לאכענדע געטטער אין מענשענגעשטאלט
 מיר האבען תענוגים געוואונקען,
 און לוסטיגע נימפען מיט זיסער געוואלט
 מיך האבען גערייצט און באטרונקען . . .

אלימפוס איז שייך,
 דיא לופט איז דארט רייך,
 עס לעבט זיך גאר לוסטיג אויף איהם.
 דאך פלוצלונג מיך וועקט
 אהן רחמנות און שרעקט
 אן אלטע פארגעססענע שטימם . . .
 „א בארג איז א צווייטער פאראנען
 עס לאכען קיין נימפען דארט ניט,
 דיא בלומען וואס וואקסען דארט וויאנען
 נאך איידער זיי האבען געבליהט . . .
 דיא גראזען דארט שמעקען מיט טויטענגערוד,
 עס בלאזען דיא ווינטען דארט תמיד א פלוק . . .
 דעם בארג רופט מען חורב און אפט מאל זיך הערט
 א קול דארט אזוי וויא פון אונטער דער-ערד . . .
 „אז וויי, צו דיא קינדער וואס זיינען פערטריבען,
 „אז וויי, צו דיא לעבענס וואס ווערען צורריבען
 „און ווערען אין תהום פון'עם שיקזאל פארטראגען
 „און האבען צומאל ניט ווער ס'זאלל זיי באקלאגען . . .

(* א ל י מ פ ו ס איז דער בארג וואו דיא גריכישע געטטער האבען געוואהנט.
 פון דארטען שטאמט דיא פאָעזיע פון ליבע און גענוס. ח ו ר ב איז דער בארג סיני
 וואו דיא אידען'ס תורה איז געגעבען געווארען. — רעד.

„דו האסט דיינע לאקקען מיט לארבער באקראנצט,
פארגעססען דיא ליידענדע ברידער,
פאר דיר האט דיא וועלט און דאס לעבען געטאנצט . . .
געפלאכטען נאר האסטו דיא ליעדער.
אזוי וויא א זארגלאזעס קינד
קלייבט בלוממען אין פעלד און פארבינדט . . .
און האט נישט קיין אנדערן ציעל
אין זינגען, וויא לוסטיגען שפיעל . . .
דאך האבען דארט ווייט דיינע ברידער געשמאכט
און טרעהרען פארגאססען וועגן דו האסט געלאכט,
און אימליכעס טרייסט-ווארט וואס דו וואלט געזונגען —
זיי וואלטען איהם דאנקבאר און דורסטיג פארשלונגען . . .
עס האבען דיא טויטע געווארט,
דו זאלסט זיי א הספד כאטש זינגען ;
עס האבען דיא קראנקע געהארט,
דו זאלסט זיי ערלייכטערונג ברינגען ;
עס האבען דיא קעמפער געגאהרט,
זאלסט זאגען : דער שטרייט וועט געלינגען . . .

און אללעמען האסטו גענארט

„און מיינסטו דיר וועללען באקוממען
דיא געטטער און ניםפען און בלוממען ? —
ס'וועט לאנגזאם אזוי וויא דער גיפט פון א שלאנג,
דער שמערץ פון דיין פאלק זיך פארשפרייטען
דורך אימליכעס ליעד דיינס, דיין יעדען געזאנג
א טרויער-מוזיק וועט באגלייטען . . .
„און דער וואס וועט לעזען וועט זאגען
און טייטלען אויף דך מיט דיא פינגער :
דער ארעמער יידישער זינגער,
עס ווילט זיך איהם לאכען, דאך קלאגען
נישט וויללענדיג מוז ער, דער צארניגער גייסט

פון ליידענדען פאלק האט נקמה
גענומען פון דיכטערס נשמה
און אויבג פאר איהם זיך אין חלום באווייזט . . .

י ה ו א ש .

דענווער, קאָלאָ.

אונזער באדען אין אמעריקא.

אן אנטווארט אויף דעם ארטיקל פון יצחק „אייזיק בן אריה צבי“ אין אפריל נומער „צוקונפט.“

פון הענר-ל. סלאבאדין.

וואו דיא איבריגע שטימען זיינען אזוי פער-
טהיילט צווישען דיא צוויי קאפיטאליסטישע
פארטייען, אז און דא סאציאליסטישע שטימען
וואלט זיך געווענדט וועלכע פון דיא צוויי פאר-
טייען זאל געווינען, ווען דיא סאציאליסטישע
שטימען זאלען איהר אוועקגעגעבען ווערען. צו-
זוכט אויס פארויכטיג יעדען דיסטריקט אזעלכע-
און צייגט דיא סאציאליסטען וואס זיי וואלטען
שוין געקענט אויפטאקן ווען זיי וואלטען נישט
געווען אזעלכע „כשר'ע נשמות“. (ווען זיי וואלט-
טען נישט אזוי געציטערט, נישט אוועקגעגעבען
זייערע שטימען אנדערע פארטייען.)

לאמיר נאכזעהן, ליעבער לעזער, „אייזיק'ן
אויף זיין וואנדערונג פון סטייט צו סטייט און
צוגעבען אונזערע בעטראכטונגען צו זיינע בע-
טראכטונגען און אונזערע פירושים צו זיינע
פירושים.

* * *

מיר בעגעגען אייזיק'ן אין סטייט קאלא-
ראדא פערטראכט אין טרויעריגע געדאנקען ווע-
גען דעם וואס דיעזער סטייט איז פערלארען
געגאנגען פאר דיא דעמאקראטען פאר דיא דע-
פובליקאנער האבען דארט צום ערשטען מאל
ערוועהלט צוויי קאנגרעסמען, וועלכע האבען
זייער וואהל צו פערדאנקען דיא סאציאליסטישע
שטימען.

לאמיר אָננעהמען אז עס איז טאקא אזוי—
נא, האט „אייזיק“ דערפון שברת הלב? ווען
יא, וועל איך זיין אזוי וואוהאלטהעטיג און איהם
דא שטענען אייניגע טרייסטענדע בעמערקונגען.
ווען „אייזיק“ וועט זיך נאכפרעגען ביי
זיין אויטאָריטעט, דעם „וואַירלד אלמאנאך“,
וועט ער געפינען, אז דיא רעפובליקאנער האבען
געהאט קאלאראדא אין זייערע הענד פון 1876
ביז 1890 און קיין סאציאליסטישע שטימע איז
נישט געווען וואס זאל זיי העלפען. „אייזיק“
גלויבט פעסט אז יעדע פון דיא 7360 סאצי-
ליסטישע שטימען פון קאלאראדא וואלט יעצט
אָבעגעגעבען געווארען פיר דיא דעמאקראטען,
ווען עס וואלט נישט געווען דיא סאציאליסטישע

זעהר אינטערעסאנטע
ארבייט איז דעו
ארטיקל „סאציאליסטישע
שטימען“, פון „יצחק
אייזיק בן אריה צבי“
אין דיא אפריל נומער
„צוקונפט“.

דער פערפאסער וועט מיר ענטשולדיגען
ווען פון קורצקייט וועגען וועל איך איהם רופען
בלויז „אייזיק“.

„אייזיק“ האט צוזאמענגעקליבען דיא
וואהל-בעריכטען פון פערשידענע אלמאנאקס
און האט מיט זיי אויפגעטאן מאנכע גוטע אר-
בייט. דעו „אייזיק“ איז א סטאטיסטיקער פון
נישט קיין קליינעם סאָרט. אונטער זיין געשיקטע
קאמפאנדא מארשירען דיא ציפערען אין גאנצע
סקוואַדראַנען און זיי מאכען דעם איינפאכען
לעזער אזש שווינדלען פאר דיא אויגען מיט
זייערע קונצשטיק וואס ער מאכט זיי אויפ-
פיהרען.

מען קען דייטליך זעהן אז „אייזיק“ האט
זיך געגעבען גרויס מיה צו קומען צום אמת.
ער האט אָבער דערביי פון אָנהויב אָן געהאט
פערבונדענע הענד דורך דעם וואס ער האט זיך
שוין אין פאראויס געהאט אָבערמאכט א געוויסע
מיינונג, — און ער בעווייזט זעהר א סך אבער
איבערצייגט נישט.

„אייזיק“ לאָזט זיך אַרױן אין א גרינדליכע
אויספאָרשונג איבער דיא פראגע, פון וועלכע
קוועלען עס האבען זיך גענומען דיא נייע סא-
ציאליסטישע שטימען אין אמעריקא ביי דיא
לעצטע וואהלען, און ער בעמיהט זיך צו בעוויי-
זען, אז זיי זיינען א ירושה איבערגעלאזען פון
דיא „פיהלס פארטיי“. אויך לאָזט ער זיך ארויס
וואַנדערן איבער אונזער גאנצע ווייטע און
ברייטע מדינה זוכענדיג אלע דיא דיסטריקטען
וואו דיא סאציאליסטען האבען אין זייער קאָ-
טראָל דיא „באלאנס אָו פאוער. (דאָס הייבט

זייערע פיהרער און ניט געפאלגט זייער פיוזשען, האָבען זיך אַרומגעוואַנדעלט מיט אלערליי מינים אונאַבהיינגיגע טיקעטס, און וועהרענד זיי האָן בען דערמיט פיעל פאַרטשריט ניט געמאַכט, האָבען זיי אָבער געהאַט ערפאלג אין אוועקחאַל-טען פון דיא דעמאָקראַטען דיא שטימען וואס דיא פּאָפּוליסטישע פיהרער האָבען זיי פערשפּאַכערט.

דאָ האָט איהר אַלזאָ אַ שלאָגענדע און פראַקטישען ביישפּיעל וואס עס קומט ארויס פון פיוזשען און וואס דיא אמת'ע אורזאכע איז פון דעם געפיהל ביי דיא וואוטערס געגען פיוזשען! דיא לעקציע דערפון איז דייטליך. אָבער ניט פיר „אייזיק“ ער בעקלאָגט זיך:

„ביז דעם יאהר 1892 איז מאָנטאַנאַ געווען א דעמאָקראַטישער סטייט; דיא פּאָפּוליסטען האָבען דאָרטען אין 1892 בעקומען איבער זיכען טויזענד שטימען, דורך וועלכע דער דעמאָקראַטישער קאָנדידאַט פאר גאָווערנאָר איז געשלאָגן גען געווארען. זינט יענער צייט האָבען דיא דע-מאָקראַטען געמאַכט פיוזשאן מיט דיא פּאָפּוליס-טען. דעם יאהר זיינען זיי געשלאָגען געווארען דורך דיא סאָציאַליסטישע בעוועגונג.“

אָט האָט איהר אייער אומגליק! דיא פּאָפּו-ליסטישע פארטיי האָט געמאַכט פיוזשען מיט דיא דעמאָקראַטען און דיא פּאָפּוליסטישע וואוטערס האָבען דעם פיוזשען פון זייער פארטיי ניט מיטגעמאַכט.

אדיקום פון דעלעווער האָט אין דעלעווער פרובירט דורכצופיהרען א געזעץ וואס זאָל צוויי-גען דיא איבערגעקויפטע שטימעגעבערס זיי זאָלן לען שטימען וויא זיי זיינען בעצאָהלט געווארען. עס וואָלט חלעבען געווען א יושר אז אזא מין געזעץ זאָל אָנגענומען ווערען פיר דיא טובה פון פארטייען וואס קויפּען און פערקויפּען שטיר מען האָלסיל (אז גראַ) אין גוטען גלויבען, אין א רעגעלמעסיגען האַנדעל און אין אן אָפּענעם מאַרק: עס איז ווירקליך א גרויסער יושר עס זאָל זיין עפעס אַ געזעצליכער פראָצעס דורך וועלכען מען זאָל קענען נייטען דיא שטימע-בערס און זיינען פערקויפט געווארען דורך זייער פארטיי און זיי זאָלען בלייבען פער-קויפט“... אז ניט, איז הפנים גאָר אומזיכט ווען מיר וועלען אפילו וועלען אונזערע „בשר'ע נשמות“ טרפה מאַכען און העלפען מיט דיא שטיר-מען פון אונזער פארטיי עלעקטען א דעמאָקראַטישען פרעזידענט אפילו: אונזער פארטיי וועט דיא שטימען וואס זיין האָט שוין דערלעבט צו קריעגען גאנץ „פראַקטיש“ פעהאנדעלען צו דיא דעמאָקראַטען, און איהרע שטימעגעבער, דיא

פארטיי, און זיי וואָלטען דיעזעס מאָל זיכער געהאַלפען דיא דעמאָקראַטען געווינען. פאַר וואָס? איז עס ווייל דיא דעמאָקראַטישע פּלאַטפאָרם איז מעהר סאָציאַליסטיש וויא דיא רעפּובליקאַנישע? „אייזיק“ זאָגט דאָס ניט. ער זאָגט: „דיא פּאָפּוליסטען האָבען זיך פער-בונדען מיט דיא דעמאָקראַטען, און אזוי וויא, מיינט ער, ווייניגסטענס אין ריזען סטייט שטאַ-מען דיא סאָציאַליסטישע שטימען פון דיא פּאָפּוליסטען, וואָלטען זיי דאָך געגאנגען צו דיא דעמאָקראַטען-פּאָפּוליסטען. קומען אבער טאַקי דאָרטען אזוי זיכער דיא סאָציאַליסטישע שטיר-מען פון דיא פּאָפּוליסטען? אפשר יא, און אפשר ניט. דיא רעפּובליקאַנער פארטיי איז אין קאָלאָ-ראַדאָ געווען איז דער מינאָריטעט פיר דיא לעצ-טע 10 יאהר און יעדער סאציאַליסטישער אר-בייטער קען „אייזיק“ זאָגען, אז אַ מינאָריטעט פארטיי איז אַ מעהר פרוכטבאַרעס פעלד פיר סאָציאַליסטישע זריעה וויא דיא פארטיי וואס האָט דיא רעגירונג אין האַנד. אַלזאָ דארף „אייזיק“ נאָך ערשט בעווייזען זיין בעהיפטונג דאס אלע סאָציאַליסטישע שטימען זיינען דאָר-טען פריהער געווען און וואָלטען געבליבען פאַר-פּוליסטיש - דעמאָקראַטיש.

* * *

אין מינעזאָטאַ האָט דיא סאָציאַליסטישע פארטיי געקראָגען 3000 שטימען און דיא אינ-דעפענדענט ליבאָר פארטיי 6000 — צוזאמען ארום 16 פראָצענט פון אלע אָבערענע שטימען. דיא פּאָפּוליסטען האָבען דאָרטען געהאַט אין 1892—1893 שטימען אין דער סטייט איז אריינגעקומען דיא רעפּובליקאַנער אין די הענד. נאכדעם האָט דיא פּאָפּוליסטישע פארטיי גע-מאַכט „פיוזשען“ (זיך פערבונדען) מיט דיא דעמאָקראַטישע פארטיי. „אייזיק“ בעמערקט אין אז אנדער פּלאַץ, אז אויב דיא פארטייען מאַכען ניט קיין פיוזשען מאַכען עס אָבער דיא וואר-טערס אויף אייגענער רעכנונג. אבער זעהט איהר דאָך אז דאָ, איז מאָנטאַנאַ, איז דוקא אַ פאַל, וואו דיא פארטייען האָבען געמאַכט „פיוזשען“ כרעבי, און דיא וואוטערס האָבען ניט געוואָלט ארויסקומען און זיך לאָזען ציילען פיר דעם פיר-זשען טיקעט. זיי האָבען ניט „געפיוזט“ וואס א סענט איז ווערטה. דיא פּאָפּוליסטישע פאר-טיי איז פערדראטהען געווארען פון פּאָליטישענס. קיין סאָציאַליסטישע פארטיי איז אין פעלד ניט געווען. עס זיינען אַלזאָ דאָרט ניט געווען דיא סאָציאַליסטען וואס האָבען ניט דערלאָזען דעם פּאָפּוליסטיש - דעמאָקראַטישען פיוזשען געווי-נען געגען דיא רעפּובליקאַנער. דיא פּאָפּוליסטיש-שע וואוטערס וואס האָבען מורד געווען אז

וואהרשיינליך, אז דאס זיינען געווען גרינע לייט וואס זיינען אין גאנצען פרעמד צו דער סאציאל-ליסטישער פרעסע, אבער סימפאטיזירען מיט דעם סאציאליזמוס און האָבען דערפאר גע-שטימט פאר אירגענד וועלכע סאציאליסטישען טיקעט. — זיי האָבען אַלזאָ געשטימט, מיט אנדערע ווערטער, פיר סאציאליזמוס סתם אין דער וועלט אריין, פיר דעם סאציאליסטישען גן עדן פון דער צוקונפט, פיר דעם לויטן און דעם שור הכר. א מערקווירדיגער „פראקטישער“ סאציאליזמוס איז דאס! צו קומען צו אזא סאציאל-ליזמוס מוז איינער געוויס פארזיכטיג פערמיידען צו לעזען דעם „וואָרקער“ אדער דעם „אפיעל מו ריעזעו“ אדער דעם „סאָשיאל דעמאָקראַטיק ווע-ראָלד“ אָדער אפילו דעם „דיילי פיעפל“ — וואס אייזיק זאָגט אז ריעזע וואוטערס האָבען ניט גע-לעזען.

„אייזיק איז גרינדליך בעקאנט מיט דיא געשיכטע פון דיא סאציאליסטישע בעוועגונג אין טשיקאגא. אין 1879 האָבען דיא סאציאליס-טען דאָרטען געקראָגען 12000 שטימען. אין 1894 האָבען זיי געמאכט פיוזשען מיט דיא פא-פוליסטען און האָבען געקראָגען 34000 שטימען. „אַלזאָ, זעהט איהר“, פערטייטשט „אייזיק“, „זעהט איהר, אז שוין מיט 8 יאהר צוריק האָבען 34000 וואוטערס געהערט פון סאציאליזמוס און געשטימט דאפיר אין טשיקאגא“. וויא אזוי האָ-בען זיי געהערט פון סאציאליזמוס ווען, וויא „אייזיק“ זאָגט, זיי האָבען ניט געלעזען קיין סאציאליסטישע צייטונגען און ליטערעטור און ניט געהערט קיין סאציאליסטישע רעדנער?

„אייזיק“ ערקלערט ווייטער: „ביי מיר קומט אויס, אז דער וואָט איז אילליגאלי שטאמט פון אלטע סימפאטיזירער מיט'ן סאציאליזמוס.“ מערקווירדיג! ריעזע „אלטע סימפאטיזירער“ זיינען דאס דיזעלביגע „גרינע וואוטערס“, וואָס עס איז זיי, וויא אייזיק זאָגט, פעס אריינגעקור מען איז קאפ פון אונקלאָרע דענקעניש צו דיא שיינהייטען און סאציאליסטישען גן עדן און ווייסען גאָר ניט וואָס עס טהוט זיך אין דיא סאציאליסטישע בעוועגונג.

„אייזיק“ איז ציעמליך זיכער, גאָר ניט אַנ-פרעגענדיג דיא וואוטערס פערזענליך, אז דיא צוגעוואקסענע סאציאליסטישע שטימען זיינען געקומען פון פארמער-פאפוליסטען; אבער, אין דערזעלבער צייט ציהט ער אז אינטערעסאנטען שלום וועגען דעם כאראקטער פון די סאציאליס-טישע שטימען אין טשיקאגא. נעמליך, אז זיי זיינען ניט געקומען פון דיא פאפוליסטישע פארמערס נאָר פון דיא טרייד יוניאָ-ניסטען, וועלכע האָבען פריהער געשטימט

ימחשמו'ניקעס, וועלען גאָר ניט וועלען, „בליי-בען פערהאנדעלט“ און א סוף! ...

* * *

האָבענדיג געפונען דיא לופט אין מאָנאטא-ניט צוגעפאסט צו דיא טהעאָריע פון געמישטע פאָליטיק געהען מיר יעצט אייזיק'ן נאָך קיין פענסילווייניע.

א טרויעריגער אַנבליק בעגעגענט דאָרטען אונזער אויג. אין לוזערן קאונטי האָט דער סא-ציאליסטישער קאנדידאט פיר קאנגרעס געקרא-גען 3911 שטימען, אין סקווילקיל קאונטי 1753 „אין ריעזע צוויי דיסטריקטען, זעצט „אייזיק“ פאָרט זיינע בעטראכטונגען, האָבען דיא סאציאל-ליסטען איצטער דיא דעה, ווער זאָל געהן אין קאנגרעס, א רעפובליקאנער אדער א דעמא-קראט — און ווער עס זאָל שיסען סטריקערס, א רעפובליקאנטישער אדער דעמאָקראטישער שער-ריה. דאָ האָט איהר א פרייע ברירה אין א פרייע מדינה — געשאסען צו ווערן פון א רעפובלי-קאנער שעריר אדער געקוילעט צו ווערן פון א דעמאָקראטישען. וואס נאָך קען דער ארבייטער פערלאנגען? צו וואס זאָל ער אוועקווארפען זיין שטימע פיר א סאציאליסטישען שעריר?

דער ענטפער פון דעם „אונפארטיאלישען“ סאציאליסטישען ארבייטער דערמאנט אונז אָן אז עהנליכען כאראקטער אין וואלטערס גע-שיכטע — „קאנדיד“. ער איז געווען פער'משפט פיר אנטלופען פון מיליטער און דער קעניג, וועלכער איז געווען א מעטהאפיויקער און האָט געגלויבט אין א פרייען ווילען און אז אלץ וואס עס פאסירט א מענשען איז וויא ער האָט זיך אליין אויסגעקליבען, האָט דעם מאן געגעבען דיא ברירה ער זאָל זיך אויסקלייבען צו ווערען געהאנגען אדער צושניטען אין פיער חלקים. אויף ריעזער ברירה האָט דער נארישער מענש געגעבען דעם פראמפטען ענטפער: „איך קלייב זיך אויס — אביסעל מילד-זופ“.

* * *

אילליגאליס איז דער נעכסטער סטייט וואו אהין דער אונרוהיגער גייסט פון „אייזיק“ טראָגט אונז אריין, זוכענדיג דיא פאָליטישע רפואה צו אלע מכות. דאָרטען געפינט ער, אז דיא סאציאליסטישע פארטיי האָט געקראָגען אזוי פיעל און אזוי פיעל שטימען און דיא ס. פ. אזוי פיעל, אז דיא מיינונג דאס דער וואוקס פון דיא שטימען פון דיא ס. פ. קומט פון א טעות פון דיא וועהלער, וועלכע האָבען געוואלט שטימען פירדיסאציאליסטישע פארטיי, איז ניט בעוועזען, „דעו“, פרעגט ער, ווער האָט זיך דען נאכגעפרעגט ביי דיא 7000 וואוטערס? „עס איז אָבער“, זאָגט „אייזיק“, נאָך מיינ'מינונג

פון דיא ארבייטער וואס שטעהען אין קאמפף מיט קאפיטאל! עס איז דייטליך צו זעהען אז „אייזיק“ ווייסט וועגען משיקאגא פיעל מעהר וויא וועגען קאלאראדא און מאנטאנא!

דאס דארף מען זיך גוט נעהמען אין זינען אריין — וואס אייזיק זאגט דא וועגען דעם קוואל פון סאציאליסטישע שטימען איז משיקאגא. דאס וועט צוניץ קומען ווייטער, ווען מיר וועלען מיט איהם מיטגעהן איבער אנדערע סטייטס.

(שלום פאלגט.)

פיר דעם פאפולערסטען טיקעט. דען דערסאך ציאליסטישער פונקט איז דיא פלאטפארמע פון דיא פיוזשען פארטיי פון 1892 איז אויפ'ן לאנד ניעדערגעשטימט געווארען (איז דיא ארגאניזאציע ציאנען וואס האבען געזאגט צוזאמענשטעלען דיעזע פארטיי) און איז דיא שטאדט משיקאגא איז דער סאציאליסטישער פונקט ביי דיא אג' געשלאסענע ארגאניזאציען אָנגענומען געווארען.

אחא! אזוי! קומען שוין גאר דיא סאציאליסטישע שטימען פון דיא טרידייונגסניסטען!

נאטור וואונדער אין שטוב.

אויס דיא גלאז וויא געווען און איהר קענט יעצט זעהן אז דיא וואססער איז יא אריין אין גלאז און דאס איז דערפאר, ווייל ווען איהר האט דיא גלאז אויסגעבויגען איז א טהייל פון דער לופט וועלכע איז געווען פארשפארט אינ-

טערן גלאז ארויסגעלאפען, לאזענדיג אין גלאז א לערען פלאץ און דיא וואססער איז יעצט אריינגעלאפען צו פערנעהמען דיעזען לערען פלאץ.

יעצט וועט אונז לייכט זיין צו פערשטעהן דעם עקספערימענט, וועלכער געהערט צו אונזער ענין, נעמליך, אן עקספערימענט מיט לופט דרוק.

נעהמט דיא זעגביגע שיסעל וואססער, דיא זעגביגע גלאז, קעהרט איהר איבער וויא פריהער

עהמט א שיסעל וואסער און לעגט אריין אן איבערגעקעהרטע גלאז וויא איהר זעהט איז פיגור 1 און בא- מערקט דאס דיא ווא- סער געהט ניט אריין אין גלאז, דיא גלאז- כאטש זיא געפינט זיך אין וואסער איז אינע- ווייניג לעער.

כדי דעם עקספערימענט צו מאכען קלארער פארבט אביסעלע צו דיא וואסער דייטליך מיט א ביסעלע רויטען סירופ פון סאדא וואסער. איז דיא גלאז קלעפט אריין א שטיקעלע ריינע, ווייסע, טרוקענע פאפיער. יעצט לעגט אריין דיא גלאז וויא פריהער און איהר קאנט יעצט דייט- ליך זעהן אז דיא וואסער געהט ניט אריין אין דיא גלאז, און ווען איהר נעהמט דיא גלאז ארויס פון וואסער וועט איהר אויך בעמערקען אז דיא פאפיער איז גלאז איז געבליבען טרוקען. יעצט איז ביי אויך קיין שום כפך ניט אז דיא וואסער איז ניט אריין אין גלאז.

פאר וואס?

דיעזער איינפאכער עקספערימענט לערענט אונז א גרויסע פיזישע וואהרהייט, נעמליך, „צוויי קערפער קענען ניט פארנעהמען איין און דעמזעלבען פלאץ צו דערוועלכער צייט.“ לופט איז א קערפער, א מאטעריע פונקט וויא האלץ, אייזען, גאלד, וואסער א. ז. ו. און דיא וואס- סער קען ניט אריין אין דיא גלאז, ווייל דיא לופט פארנעהמט אינעווייניג דעם פלאץ. דעם בעווייז האט איהר גלייך ביי דער האנד, האל- טענדיג דיא גלאז אין וואסער בויגט איהר אן אביסעלע אן א זייט און איהר וועט הערען וויא דיא וואססער בלעזעלט זיך. גלייכט צוריק

אז קיין לופט זאל ניט קענען אריין ניט ארויס, וויא איז פיגור 2 און בע' טראכט וואס דאָ געשעהט. לאנגזאם, לאנגזאם זאם הויבט אָן דיא וואסער אַרױפצוקריכען אין דיא גלאָז און בלייבט שטעהן ביי א גע' וויסע הויכקייט.

פאר וואס הויבט זיך דיא וואסער אויף אין דיא גלאָז?

יעצט, הער איך, זאָגט א לעזער יעצט דארפן מיר אייך ניט דאָס צו פארשטעהן. דער שכל איז פראָסט.

מיר ווייסען, אז דער פייער האָט דיא לופט אין דיא גלאָז אויסגעצויגען, דאָס הייסט געמאכט דיא לופט גרעסער אזוי אז עס איז אין גלאָז קיין פלאַטץ ניט געווען פאר א טהייל פון דער אויסגעצויגענע לופט, און ווען מיר האָבען דיא עפענונג פון גלאָז צוגעלעגט צו דיא וואסער האָבען מיר אויף אזא אופן צוגעמאכט דיא עפענונג פון גלאָז. יעצט, ווען דיא אויסגע' צויגענע לופט אין דיא גלאָז האָט דורך אַבקייד לען זיך צוריק איינגעצויגען, איז אינעווייניג געבליעבען א לעערער פלאַטץ, און דאָס וואסער איז דא אַרױנגעלאָפן צו פארנעהמען אָט דיעזען לעערען פלאַטץ.

זעהר ריכטיג, ליעבער לעזער, אָבער וואָס הייסט דיא וואסער איז אַרױנגעלאָפן צו פער' נעהמען דעם לעערען פלאַטץ? ערשטענס, פון וואנען ווייס עס דיא וואסער, אז איז דיא גלאָז איז פאראנען א לעערער פלאַטץ?

צווייטענס, וואו האָט דיא וואסער גענומען דיא קראפט זיך אויפצוהויבען אין גלאָז אַרױפ' צו? כדי וואסער זאל זיך אויפהויבען איז דאָך נויטהיג א געוויסע קראפט, ווייל זיא מוז וויר' קען גענען דער אנציהונגס-קראפט, וועלכע שלעפט דיא וואסער אראָפצו.

דער ענטפער איז דער: דיא וואסער איז טאָקע ניט אַרױנגעלאָפן, נור איז אַרױנגע' דריקט געוואָרען פון דעם דרוק פון דער דרוי' סענדיגער לופט, וועלכע ליגט און דריקט אויף דיא פלעכע פון וואסער אין שיסעל.

ווען אין גלאָז געפינט זיך דיא נאטירליכע מאָס לופט, איז דער דרוק פון אינעווייניג גלייך צום דרוק פון דרויסען, ווען אָבער דורכ' דערוואַרעמען קריגען מיר פון גלאָז ארויס א טהייל פון דער לופט, בלייבט דער דרוק פון אינעווייניג שוואכער איידער דער דרוק פון דרויסען און אָט דיעזער איבערדרוק אין דרוי' סען דריקט דיא וואסער אַרױז אין דיא גלאָז.

מאָדענבורגער האַלב קוגלען.
כדי צו געבען דיא טויזענדער לעזער פון דער „צוקונפמ“ וועלכע וואוינען אין ניו יאָרק

און לעגט איהר אַרױז אין וואסער נור אויף אזוי פיעל אז נור דער ראַנד פון גלאָז זאל' בעריהרען דיא וואסער אזוי אז קיין לופט זאל' פון גלאָז ניט קענען ניט ארויס און ניט אַרױז. דיא וואסער, נאטירליך, לויט מיר ווייסען שוין פון פריהער, קען ניט אַרױז אין דיא גלאָז. פאר וואָס?

געוויס, וועט דער לעזער ענטפערען, ווייל דיא לופט וועט עס ניט ערלויבען. זעהר ריכטיג.

שטעלט אייך אָבער פאַר אז אונז איז געלונגען אַרויס צו קריגען דיא לופט פון דיא גלאָז אזוי וויא דיא גלאָז שטעהט אויפ'ן ווא' סער, וואָס וועט געשעהן?

וואָס זאל געשעהן, הער איך וויא א לע' זער פרעגט ערשטוינט? עס וועט געשעהן א גאנץ נאטירליכע זאך. אזוי וויא מיר האָבען דיא לופט אַרױסגעקראָגען פון דיא גלאָז וועט דיא וואסער אַרױסלויפן צו פערקאָפן דעם לעערען פלאַטץ.

געטראָפן בנאמנות.

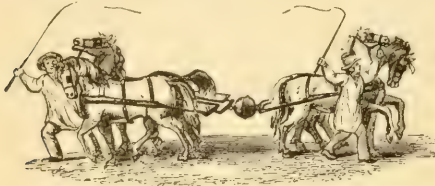
און לאָמיר עס טאָקע בעווייזען מיט אַן עקספערמענט.

בעפאַר איהר קערט איבער דיא גלאָז און

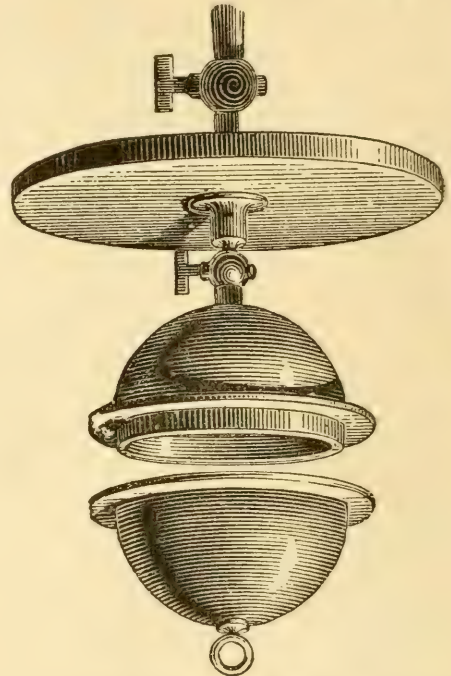

שטעלט איהר אַרױז אויף דיא וואסער, נעהמט א שטיק פאפיער, לעגט עס אַרױז אויפ'ן ווא' סער, צינדט עס אָן און בשעת עס ברענט האַלט דיא גלאָז א קליין ביסעלע איבערן פלאַם, דאן לעגט גאנץ לאנגזאם אַרױז דיא איבערגע' קעהרטע גלאָז אויפ'ן ברענענדען פאפיער אזוי

לופט-מאשינע פומפט איהר ארויס דיא לופט פון אינעווייניג, דאן קענט איהר די צוויי האלב-קוגלעך ניט מעהר פון אנאנדער רייסען, זיי האלטען זיך דאן אזוי פעסט וויא דיא פינסטער-ניש מיט דער רעליגיאן און אויב איהר ווילט זיי פון אנאנדער רייסען (דיא קוגלעך, ניט די רעליגיאן פון דער פינסטערניש, דאס וואלט זיין

און אומגעגענד דיא געלעגענהייט צו זעהן איינע פון דיא שענסטע און צו דערזעלבער צייט איינע פון דיא באלעהרענדסטע עקספערימענטען פון לופט-דרוק, וועלען מיר האבען אויף דעם עקס-קוירשען פון דער „צוקונפט“ דיא „מאגדעבורג-גער האלב-קוגלעך“.

אונמעגליך) מוזט איהר טהאן וויא פיג. 4 צייגט אייך. מיט אנדערע ווערטער, זא לאנג דיא האלב-קוגלעך ענטהאלטען אין זיך לופט איז דער לופט-דרוק פון אינעווייניג גלייך צום לופט-דרוק פון דרויסען. קוים אבער, נעהמט איהר דיא לופט פון אינעווייניג ארויס, הייסט עס נעהמט איהר אוועק דעם געגען-דרוק און עס בלייבט נור דער דרוק פון דרויסען און אט דיזער דרוק האלט דיא האלב-קוגלעך אזוי פעסט צו זאמען, אז פיער פערד זיינען נויטהיג זיי פון אנאנדער צו רייסען.

נ. ב. איך האָט, אז דיא פריינדע אין לעזער פון דער צוקונפט וועלען מיך ניט האל-טען פאר אן אדווערטייזינג אנענט פון דעם עקס-קוירשען פון דער „צוקונפט“ און איך וועל זיי דערפאר דרינגענד בעטען אז ניט נור זאלען זיי אנוועזענד זיי ביי דיזען עקספערימענט נאָר זיי זאלען מיטבריינגען זייערע פרויען און קינדער, דיא קינדער ספעציעל, ווייל ביי אונז עקספערי-מענט לערנט דאָס קינד מעהר פון דיא שיינקייט פון דער וויסענשאפט איידער אויס צוואנציג טרוקענע ביכער.

ל. האָזענצווייג.

פיגור 3 שטעלט פאר דיא צוויי האלב-קוגלען וויא זיי געפינען זיך אין לאבאראטאָריום, ווען איהר בעטראכט זיי זיינען זיי דיא אונשו-לייגסטע האלב-קוגלעך וועלכע איהר האט ווען עס איז באגעגענט. איהר קענט ארויפלייגען איינע אויף דיא אנדערע גאנץ לייכט, און פונקט אזוי לייכט זיי פון אנאנדער נעהמען. ווען אבער מיט דער הילפע פון א

פרייז שטרייט פראגען.

צוייטע שטרייט פראגע.

וואס האט פעהיט דאס אידישע פאלק פון אונטערנעהן ?

אומה זו נמשלת לבבלים. מה בצל זה שטעמו מר והכל צריכין לו, כך הוא ישראל, אף על פי ששנוא הוא בין העמים ושתמשו בו להנאתם, הוא הוא דתיב : כי ע"כ באו בצל קורתיו.

(ילקוט השלח).

אומות ! א נויטהווענדיגעס איבעל, א זאך וואָס מען פערזאכטעט און נעמתיג האָט מען עס דאָך ; א געגנשטאנד וואָס איז אין וועג אבער זיין אָהן דעם איז אונמעגליך.

דער איד איז פון נאטור אויס פעהיג, נע-דולדיג, אויסדויערנד און איבערלעגנט אללע-אזעלכע מעלות, וואָס זיינען דיא ערשטע בעדי-גונגען פון דעם געשעפטסמאן און דאָס איז עס, וואָס דיא פערזאָדע פון דער עקאָנאָמישער ענט-

דאס איז דער איד געווען צווישען דיא

קא האָבען צו ערוואַרטען אַנטיסעמיטיזמוס. פאַרלויפֿיג זיינען מיר זיכער, זאָגט ער, נור מיר קענען נישט וויסען וואָס עס קען געשעהען נאָך צוויי הונדערט יאהר. האָבען דיא אידען אין שפּאַניע, שרייט ער אויס, מיט 200 יאהר פאַר גירוש ספרד זיך געריכט וואָס עס וועט קומען? דערפֿון ציעהט ער זיין שלום, אַז מען מוז זיך פאַרבערייטען און האָבען אַן אייגענעם לאַנד, דאָס לאַנד מוז זיין ארץ ישראל און דאָריבער איז עס דיא פפליכט פון דיא אַמעריקאַנער אידען דעם ציוניזמוס צו שטיצען. איד, פאַר מיר אַלליין, האָב קיין צייט נישט צו וואַרטען 200 יאהר און איד ביהופטע אַז אַז „אַנטיסעמיטיזמוס“ איז שוין דאָ (קומט אידען), לאַמיר לויי פֿען קיין ירושלים!) ער ליעגט טיעף איינגע וואַרצעלט אין דיא הערצער פון דיא מאַסעס, וואָס ליגען נאָך איז דיא אַלטע פינסטערניש, אין יעדע מין ראַסעס־האַסס. דער האַסס פֿון איין פּאָלק צום צווייטען קען נור דאָן אויפֿ הערען ווען דיא אַלטע פינסטערניש וועט פֿער־שווינדען. אבער דיא אַלטע פינסטערניש און דיא רעליגיאָנען וואָס שטיצען זיא, זיינען נע טהיג צום געשעפט היינטיגע צייטען. דיא רע ליגיאָנען ווערען שוין לאַנג ביי דיא אויפגע קלערטע פֿעלקער בעטראַכט אַלס אַ מיטעל צום צוועק, אַלס אַ נויטהווענדיגקייט צום ציעל, אַזוי וויא דער איד ווערט אין זעלבע זיין אויפֿ געפאַסט, דער ראַסעס־האַסס מוז דאָריבער אונטער דיעזע אומשטענדען איז אַמעריקאַ זיך מעהר און מעהר פֿערשטאַרקען געגען אידען איבערהויפט, אין דעם מאָס וויא דיא אידען פֿערמעהרען זיך, און דעריבער וועט דאָס נאָך לאַנג דאָס יודענטהום אויך דאָ ניט פֿערניכטען. אַזוי וויא דאָס אַמעריקאַנישע פּאָלק איז פראַקטיש און בענוצט יעדע געלעגענהייט פֿיר זיינע אייגענע צוועקען, קען פאַרקומען אַז דער אַנטי־סעמיטיזמוס וועט אויך אַמאָל געברויכט ווערן דיא רעדע־פֿיהרער פון דער פּאָליטיק וועלען איהם פון אויבען אינספירירען און איז דער זעלבער צייט כלימורשט בעקעמפֿען, כדי דעם איד צו זיך צו ציעהען. דיוועס קען זעהר לייכט פאַרקומען ווען עס וועט זיך האַנדלען אום זיין שטימוע, וויא עס איז יעצט דער פאַל מיט דעם נוגער. קורץ, דער איד וועט דאָ דאָ אויך, וויא אימער געשטיקט אבער ניט דערשטיקט ווערען.

עס איז נאָך גאַנץ פריש אין אונזער גע דעכטנים דיא עראייניססע פון לעצטען זומער ביי דער לוי'ה פון רב הכולל. זאָל דאָס ווירקליך נאָר געווען זיין אַ שטיפֿעריי פון אַ פּאָאָל־לויפֿערס? עס לאַזט זיך קוים גלויבען אַז יענער

ווייט רוססלאַנד פֿערשטעהט דעם איד און דאָ ריבער האָט זיא זיך איהרע געפֿיקסטע פּאָליטיק : דעם איד אונטערגעהאָקען דיא פֿליענע זאָבאלד ער ערהאַלט זיך אַביסעל, אין דאָ זעך בע צייט בענוצט זיא זיך מיט איהם פֿיר איהרע אייגענע צוועקע און בעהאַנדעלט איהם אַזוי, אַז ער זאָל בלייבען איד. וואו זיא יעפֿינט אַז דער איד קען איהר דיענען צי איהר ציעל פֿערוויכט זיא נישט עס פון איהם צו עררינגען, ווייל רוססלאַנד, מעהר פון אַללע לענדער, פֿערשטעהט זיך אויף איהם, און זיא מאַכט קיין מאָהל ניט קיין פֿעהלער; זיא וועט אימער דעם איד פֿערפּאָלגען ווען עס וועט איהר אַזוי פאַסען, זיא וועט אבער אויך טהון אַללעס מעגליכע דאָס אידישע פּאָלק מיט זיינע בעזונדערע אייגענשאַפטען ניט צו לאָזען פֿער־ניכטעט ווערען, ווייל זיא זעהט מען קען פון איהם נוטצען ציעהען.

אַט דאָ ליגט דער סוד פון דעם אידען'ס קיום! אַנדערע פֿעלקער זיינען ענטוועדער פון זייערע שונאים אין גאַנצען דערשטיקט גע וואָרען, אָדער זיי זיינען צווישען זייערע פֿריינד פֿערמישט געוואָרען. צום אידען אבער האָבען דיא פֿעלקער ניט געקענט זיין גענוג פֿריינדליך, אַז ער זאָל זיך צווישען זיי פֿערמישען, ווייל זיי האָבען איהם מקנא געווען מיט זיינע גרעסערע געשעפטס־פֿעהיגקייטען; און זיי האָבען צי איהם אויך ניט געקענט זיין גענוג פֿיינדליך אום איהם צו דערשטיקען, ווייל זיי האָבען זיך געוואָלט מיט זיינע פֿעהיגקייטען בענוצען. מיט האָט דעם איד גענוג געהאַט און פֿערפּאָלגט אַז זיי זאָלען בלייבען אָפּגעזונדערט, און דאָ וויעדער גענוג בעשיצט אַז דער האַס און פֿער־פּאָלגונג זאָל זיי ניט אין גאַנצען פֿערניכטען.

דאָס זעלבע קען מען אויך זעהן אין דיא מעהר ציוויליזירטע לענדער, וואו דאָס פּאָלק האָט אַליין אַ דעה צו זאָגען. אין דייטשלאַנד און עסטרייך וואו דיא קאנסטיטוציאָן מאַכט קיין אונטערשיעד נישט צווישען נאַציאָנען, קען מען זעהן וויא דער איד ווערט פֿערשריעגען און צו דערזעלבער צייט שמיכעלט מען זיך צו איהם צו ווען מען האָט זיין שטימוע נעטהיג. אין ענגלאַנד זעצט מען אַ קאָממיססיאָן אים דיא אידישע איינוואַנדערער צו אונטערויכען, אין דערזעלבער צייט ערוועהלט מען אַ איד אַלס לאַרד מעיאָר.

דאָ נישט לאַנג בין איד אויפֿמערקזאַם גע מאַכט געוואָרען אויף אַז ארטיקעל אין אַ אידישע צייטונג וואו דער פֿערפּאָסער מאַרטערט זיך נעבאַף צו בעווייזען, אַז מיר דאָ אין אַמעריי

אין גאנצען געוואָרען פון דער געשיכטע? אַ גאָר נישט מיט גאָר נישט! ביי דיא אידען זיין נען געבליבען דיא קלעפּ און עולם כמנהגו נוהג. ביי דער נעכסטער עלעקשאַן אבער וועט עס הייסען סעטה לאָו האָט בעשטראָפּט דיא אידען-שלעגער און עס וועלען זיך געפינען געג. אידישע שטימפיה, וואָס וועלען פאַר איהם שטיממען. — דיעזען ציעל האָט מיסטער לאָו ניט ארויסגעלאָזען פון אויג דורך דיא גאנצע צייט, ער האָט געלאָזט דעם איד שלאָגען ווען ער האָט עס געפונען פאַר נוסחג אבער ער זוכט איהם אויף בשעת עס נעטהיגט זיך איהם אין שטיממען.

און אזוי געהט עס תמיד. ווילהעלם האָט זיינע אַנטיסעמיטען און זיין בלייכערדער. ביי קאַלאַי זיינע „יהפים“ און זיין ראָטשטיין, פלאַטט זיין לאָאָ און זיין לויטערבאָך. דער איד איז פיר אַמעריקא וויא געבאָרען. קיין בעסערן מעקלער צו פערגרעסערען דעם האַנדעל פון דיעזען לאַנד האָט זיך דער יענקי נישט געקענט ווינשען. דער איד וואָס קומט אַריבער יוג, פריש און מיט האַפנונגען גיבט אַלעס אַוועק דעם לאַנד און ווען זיינע אייגענע כרידער פער- שטעהען איהם אויסצובייטען און פון איהם רייך צו ווערען, ווערען זיי פון לאַנד בעלוינט מיט דעם טיטעל גוטע געשעפטסלייטע. דיזע טיטעל טיגט געשעפטסלייטע וויעדער ווערען פון אַ העכערע קלאַסעס בענוצט צו זייערע אייגענע צוועקען, האָטש זיי ליבען זיי גאָר נישט, דען זיך מישען מיט זיי געזעלשאַפטליך — אַ מכה. מיר האָבען היער גענוג מיליאָנערען אידישע וואָס וואָלטען גערן נאָכגעמאַכט עדוואַרד לאָוי טערבאָך און זיך משרד זיין מיט גוים אום דאָדורף צו קענען קומען אין „בעסערע“ געזעל- שאַפט, מען וויל זיי אבער נישט! מען האָט אבער נעטהיג דעם אידישען פאַליטיקער, פינאַנ- סיער, קינסטלער און געלעהרטען, ווייל זיי העל- פען צו ענטוויקלען דאָס לאַנד; מען בעטראַכט זיי אַלס מעקלער. דערמיט ערקלערט זיך וויא דאָס קומט דאָס וואָס אין אַמעריקא, וואו דער איד איז ווירקליך פריי און קען טהון אַלעס וואָס זיין אַרזי געלויבט, איז ער דאָך נאָך געבליבען אָבערגענומערט פון אַנדערע נאַציאָנען אָנהען זיך מיט זיי צו מישען וויא עס טהון אַלע אַנדערע נאַציאָנען? זעלטען, זעהר זעלטען הייראַטעט אַ איד אַ קריסטין אָדער פערקעהרט, וועהרענד אַ רוסישער איד הייראַטהעט אַין ענגלישע אידן און אַ דייטשע פרוי נעהמט אַ גאַליציאַ- נער? דאָס איז ניט אימער ווייל דער איד אָדער דיא אידן ווילען נישט, נור אונטער היינטיגע

טרויריגער פאַלל איז נישט געוועזען דיא נאָ טירליכע פאַלגען פון דעם אידישען לעבען איז יענעם קוואַרטאַל. מיר קומט עפעס פאַר אַלס האָט מען דערמיט געוואָלט אויסדריקען דעם האָס און נייד; דער קריסט, וואָס וואָהנט אין יענעם געגענד, און איז פיעללייכט דאָרט געבאָ- רען און ערצויגען זערט טאָגטעגליך צו ווי ער בלייבט שטעהען אויף איין אָרט, וויא פיעלע פון זיינע נאכבאָרן האָבען פערקויפט זייערע הייזער איינס נאָך דעם אַנדערן, דער איד קויפט זיי אָב און פערוואַנדעלט זיי אין גרויסע ענעמענט-הייזער, מיט דער צייט ווערט ער בעל- הבית איבער דער גאַנצער געגענד און ער, דער קריסט, וואָס געדיינט נאָך פיעללייכט וויא זיין זיידע האָט דאָ געוואָהנט, ער מוז אָבטרע- טען. ער שטעלט זיך נישט אָב צו בעטראַכטען: פיעללייכט איז עס מיין אייגענע שולד, איך האָב נישט דיא פעהיגקייטען וויא דער איד, נור ער ווערט פערביטערט און ער בעשולדיגט דעם איד פאַר זיין כיטראַסט, פאַר זיי קארגקייט אין ער קומט צום שלום, אַז דער איד איז איהם אין וועג און מען מוז געגען איהם פראָטעסטירען. דאָ ביי דער לוייה האָט ער געזעהען דעם איד — „דעם שווינדלער“ — פערטרעטען אין מאַסען, האָט זיך זיין בלוט אין איהם צוקאכט. ווען ער וואָלט מיט אַנדערע אויגען געקוקט אויף דיא הונדערט טויזענד אידען וואָלט ער געפונען ניין און-ניינציג טויזענד פון זיי אַרימע וויא ער, נור מיט דעם איינעם אונטערשטייער, אַז דיעזע ניין-און-ניינציג טויזענד זיינען פעהיגער וויא ער, שפאַרזאַמער וויא ער און דאָך זיינען זיי אַרעם, ווייל דיא איינציגע טויזענד פון דיא הונדערט-טויזענד האָבען עס בעסער פערשטאַ- נען מיט זייער שווינדעל-קאַפּ דיא מאַסע אויס- צובייטען. אבער דיעזער פערשטאַנד פעהלעט עבען! — דאָ אַלזאָ ערקלערט זיך פון איין זייט די פערפאַלגונג. און פון דער אַנדערער זייט? — דיא אַללע וואָס אונזער שטאַדט-רעגירונג האָט געשפיעלט צו יענער צייט צייגט דיטליך גענוג וויא אויך אין אַמעריקא ווייטע מען וויא צו בענוצען דיא „ציבעלע“.... גראדע וויא אין אַנדערע וועלט-טהיילען. נור דאָ איז מען פראַך טישער. אונזער בעליעכטער מעיאָר, וואָס האָט זיך נאָך אַלס פרעזידענט פון קאָלאָמביא קאַל- לערוזש אויסגעצייכענט געגען אידען האָט זיך גענומען צייט אום דעם איינדרוק וואָס דיא לוייה האָט געמאַכט אויף דיא עהרליכע מענשען צו לאָזען אויסשטאַרבען און ווען אַלעס איז שוין געוועזען באלד פערגעסען האָט ער זיך אויסגעגראַבעלט מיט זיין קאָמיטע און וואָס איז

דולדען, — ווייל מען דארף זיי.
אָט דאָס האָט אימער פּערהיט דאָס אידי-
שע פּאָלֶק אי פון פּערמישען זיך, אי פון דער-
דריקט ווערען — דאָס האָט פּערהיט דאָס אי-
דישע פּאָלֶק פון אונטערנעהען — און וועט פּער-
היטען ביז דיא ווירקונג פון אנדערע אומשטענ-
דען וועט זיך לאָזען פיהלען.
ה. ל. שנעקל.

עקאָנאָמישע אומשטענדען, וואו עס גילט כאפ-
לאפ, גיט דאָס אידישע פּאָלֶק אַרויס דיא ער-
פּאָלגרייכסטע אין דער כאפּעניש און דאָס ער-
וועקט דעם נייד פון ניטאידען און מאכט דעם
אידען פּערהאסט ביי דיא בורזשואזע וועלט.
דאָס האָלט אידען אבגעזונדערט. און דאָך וויע-
דער וועט עס ניט ווירקען אז דיעזעלע נידישע
קריסטען זאָלען דיא אידען איז גאנצען ניט

זעכצעהן יאהר אין סיביר.

פון ל. דייטש.

נע זשאנדארען און ארויסשפּרינגענדיג פונ'עם
צוג (טריון). אָבער איידער איך האָב פּאָספּיעט
אויסצוקלערען מיין פּלאַן דאָס זיך דער עלטסט-
טער פון דיא זשאנדארען אויפגעכאַפּט. ער האָט
אויפגעוועקט דיא אנדערע צוויי, זיי שטיללעך-
הייט מאַכענדיג פארווירפּע פאר זייער איינ-
שלאָפּען. איך, וויעדער, האָב זיך געמאַכט שלאָ-
פּענדיג. זיי האָבען געווינען מיט דיא פינגער
אויף מיר, זיך ענטשולדיגענדיג: „אָט שלאָפּט
ער דאָך“.

אויפּען וואגזאַל איז אָדעססא האָט אויף
מיר געווארט א קארעטע מיט אייזערנע רע-
שאַטקעס אין די פענסטער. אוועקגפיהרט האָט
מען מיך צוערסט אין א ספּעציעלע טורמע פאר
פּאָליטישע געפאנגענע. ביין דורכקוען מיינע
זאַכען איז ארויסגעפאללען מיין בעהאַלטענע שער-
רעלע. ווען דער סמאָטריטעל — א געוועזענער
זשאַנדאַר — האָט דאָס דערוועהן איז ער
נשתומם געוואָרען און האָט אויסגערופּען.

„ניש'קשה פון פּאָראַנדקעס, חלעבען איין
פעטערבורג! מען לאָזט גאָר אן אַרעסטאַנט מיט
זיך מיטפיהרען א שער!“

ער האָט געקלערט אז דאָס האָב איך אָפּען
געפיהרט מיט זיך צווישען מיינע זאַכען און איך
האָב, נאָטירליך, ניט געהאַלטען פאר נייטיג
איהם אויפצוקלערען.

דיא טורמע האָט געהאַט פיעל עהנליכקייט
מיט דער פּעטראָ-פּאָולאָווסקער קרעפּאָסט:

ניינטער קאפיטעל.

א ליכטשטראהל פון האפנונג. — אן אינערקערטער
אַרדנונג. — מיין הונגער-פּראָטעסט. — אונזער
„קלוב“. — א גוטער פריינד.

דיא ריזע קיין אָדעססא האָט זיך ניט אויס-
געצייכענט מיט אונגעווענהליכע פּאָסירונגען.
דער שינוי-מקום, דיא בעוועגונג פון דעם צוג,
דיא אָנגעטראָפּענע פּאָססאזשירען, זייערע גע-
שפּרעכע, דער טומעל, דיא קלאַפּעריי, — דאָס
אַללעס האָט נאָטירליך אויף מיך געמאַכט אן
איינדרוק מיר איינגעבענדיג עטוואָס לעבען.
אָבער דיא דריי זשאַנדארען ארום מיר האָבען
מיך אויף א מינוט ניט געלאָזען פּערגעסען, אז
איך בין אן אַרעסטאַנט, וועלכען מען פיהרט
צום געריכט. דערפאר האָט מיך אויך אויף א
מינוט ניט פּערלאָזען דער געדאַנקען צו פרוביר-
רען אַנטלויפּען. דערצו האָט זיך איינגעמאַל בעווי-
זען א גינסטיגער אויגענבליק.

דאָס איז געווען ביי-נאַכט. מיר זיינען שוין
געווען ניט ווייט פון אָדעססא. איך האָב געהאַט
איינגעדערעמעלט. מיט אַמאָל כאַפּ איך זיך אויף
און זעה אז אַללע מיינע דריי זשאַנדארען שלאָ-
פּען פעסט. מיין האַרץ האָט גענומען קלאַפּען
וויא א האַמער. מיין ערסטער געדאַנק איז געווען
צו צוקומען צו דעם אָרט וואו איך האָב אין דיא
זאַכען געהאַלטען פּערבאָרגען מיין שערעלע,
בכדי אז איך זאָל קענען אָבשערען דעם באָר-
אריבערשפּרייזענדיג איבער דיא איינגעשלאָפּע-

געענטפערט — „אזוי איז בעפולען געווארען; ווענט זיך צום טאָואַרישטש פּראָקוראַר, וועלכער האָט צו זאָגען איבער'ן געפענגניס. ער וועט דאָ מאַרגען זיין.“

ווען ער איז געווען אַרויסגעגאַנגען איז מיר געווארען זעהר פאַסקודנע אויפֿען האַרצען. זאָ גאָר דער אַרומגעהן איז צימער איז מיר פאַרגען קומען אונטעקוועם: אזוי אומגעלומפערט איז דיא צעללע געווען געבויט, „וואָס וועל איך טאָן — האָב איך געקלערט — אויב דיא אָרדנונג זאל דאָ בלייבען וויא זיא איז?“ איך בין פון דעסט וועגען געווען מיר און האָב מיך געלעגט, ניט אויסגעטאָנערהייט, אויף די שטורי. קוים אבער בין איך געווען איינגעשלאָפֿען, האָב איך דער הערט וויא אַרום מיר סקראַבסקען זיך מיין. זיי זיינען געווען אין די שטורי. איך בין האַסטיג אויפֿגעשטאַנען און האָב אָנגעפאַנגען אַרומצורן געהן אַרום צימער. מיט אַמאָל דערפיהלט מיין נאָז אַ שרעקליכען, דערשטיקענדען גערוך, ער איז געקומען ניט נור פון דיא „כלי“ איז דער צעללע נור אויך פון דיא פיער וועכטער דרויסען איז דעם קליינצינקען קאָררידאָרטשיקעל. איך האָב מיר געוועלט פערשאַפֿען פרישע לופט, אָבער דאָס, האָט זיך אַרויסגעשטעללט, איז געווען גאַנץ אונמעגליך: דער פענסטערעל איז געווען זעהר הויך, ביין סאַמע באַלעקע, און האָט ניט געהאַט ניט קיין פאַרטעל, ניט קיין ווענט־לעטאָר.

מיט אונגעדרולד האָב איך געווארט אויף דעם נעכסטען פרייהמאַרגען, האָפֿענדיג צו שפּאַ צירען אין הויף. דיא צייט איז געגאַנגען זעהר לאַנגזאַם. איך האָב זיך פון דאָס נייע אויסגע־צויגען אויף דיא שטריי, אָבער דיא מיין האָבען מיך געצוואונגען צוריק אויפֿצושטען. אָט, ענד־ליך, איז ליכטיג געווארען.

איך האָב מיך געווענדעט צום זשאַנדראַם, וועלכער איז געווען צוגעשטעללט ספּעציעלל צו מיין צעללע אלליין, און האָט געדיענט אלס של־סער.

„פיהרט מיך אַרויס שפּאַצירען“ — האָב איך צו איהם געזאגט.

— „מען האָט ניט געהייסען“ — האָט ער געענטפערט איז אַ האַרטען טאָן.

אַרום האַלבען טאָג האָט זיך בעווייעזען דער טאָואַרישטש פּראָקוראַר. איך האָב איהם אויס־גערעכענט דיא אונטעקוועמליכקייטען פון מיין בעהאַנדלונג און האָב איהם געבעטען ער זאלל זעהן וואָס צו טאָן דאָרין. ווען ער האָט מיך גע־האַט אויסגעהערט, האָט ער ערקלערט, אז ער קען גאָר נישט טאָן פאַר מיר.

„זאָגט מיר, איך בעט אייך. — האָב איך גע־

כמעט דיאזעלביגע גרויסע און ניט זעהר ליכטיג גע צעללען, דיא זעלביגע נישקישט'דיגע שפּייז, דיאזעלביגע טרוקענע אָפיציעללע בעהאַנדלונג פון דיא זשאַנדראַרען און דיאזעלבע פאַלקאָממענע שטיללעקייט אַרום און אַרום. זייענדיג ענטשלאָן סען אָבער און וויעדער צו עראינגערען אָן דיא בעדינגונגען, אויף וועלכע דייטשלאַנד האָט מיך אויסגעליעפערט, האָב איך גלייך ביין ערסטען עמפּפּאַנג אויסגעדריקט מיין פערוואונדערונג וואָס מען האָט מיך אריינגעזעצט אין א „פאַלי־טישע“ טורמע, איך ווייס ניט צו דאָס איז געווען דיא ווירקונג פון מיין פּראָטעסט, אָדער לויט אַ פאַרשריפט פון פעטערסבורג, אָבער אין צוויי טעג אַרום האָט מען מיך איבערגעפיהרט אין דעם געפענגניס שלאָס.

דאָס איז געווען פון אָווענד. וואהרשיינליך וועל איך עס איז לעבען ניט פערגעסען.

איך האָב מיך איינגעפונען אין אַ צימער, וועלכער איז ניט געווען בעלויכטען הויז וואָס דורך'ן פענסטערעל און מיר האָט אריינגעשוינט אַ שיינלעכער ליכטיג פון דעם לאַמפּ. וואָס איז געגען דרויסען. אין אָנהויב האָב איך גאָר ניט געקענט זעהן וואָס אַרום מיר טהוט זיך ווען איך האָב מיר געהאַט צוגעוואוינט צו דיא האַלב דונקלע צעללע, האָב איך גענומען בעטראַכטען מיין הייז. איך האָב בעמערקט אַ דיא צעללע האָט אַ פאַלקאָממען רונדע פאַרמע, אַז אין איהר איז נישטאָ ניט קיין בעט, ניט קיין שטול, ניט קיין טיש, אויף'ן פאַדלאָגע איז געלעגען אַביסעל שטורי. דאָן איז דאָרטען געשטאַנען דיא נייטיגע כלי, געפֿעס מיט וואסער און ווייטער גאָר־נישט. איך בין געווען זעהר פערוואונדערט און האָב גע־נומען קלערן צו איז דאָ ניט פאַרגעקומען עפעס אַ טעות. צוגעהענדיג צום פענסטערעל, האָב איך דערזעהן הינטערן מיר צוויי וועכטער מיט כלי־זיין, לעבען זיי, זייענדיג אויף אַ באַנק, אַ פאַר־ליצייסקען און זשאַנדראַם, איז פיעלע טורמעס בין איך אויסגעווען, אבער אזוינס האָב איך אין ערגעץ ניט געזעהן.

„הערט נור, וואָ איז מיין בעט?“ האָב איך געפרעגט דורכ'ן פענסטערעל פון מיר.

— „איך ווייס ניט“ — האָט דער זשאַנדראַם געענטפערט מיט אַ האַרטען טאָן.

„טו רופט דעם סמאטריטעל!“

ער האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט. א קור־צע צייט שפעטער איז אָנגעקומען דער פאַר־מאָשצניק־סמאטריטעל.

„ערקלערט מיר, וואָס האָט דאָס צו בעטייטען“, האָב איך צו איהם געזאגט איהם ווייזענדיג דיא איינריכטונג אין מיין צעללע.

— „איך ווייס פון גאָר נישט“ — האָט ער

לויפג בין איך דאך נאך אין דער אונטערזיך
כונג."

מיון תענית האט געהאט געדויערט דריי
טעג און צו מיר האט זיך נאך קיינער נישט געיא-
וועט. אויפן פערטען טאג נאך מיטמאג האט
מען מיך אריינגעפיהרט אין קאנצלעאריע. א
פערשלאפענער, פון דריי טעג נישט געוואשען,
איז פערשטויבעט קליידער, ארום מיט שטיקלאך
שטריי, ביז איך געשטאנען פארען פראקוראָר פון
דעם אָדעסער אַקרוזשנאָי סוד און דעם סליעדאָ-
וואַטעל, וועלכער איז געווען געשטעלט אויף
כפּעציעלל וויכטיגע פּראָצעסען. ווען זיי האָבען
מיר געזאָגט אז זיי זיינען געקומען צו פּאָהרען
אַנצופאַנגען דיא פאַר-אונטערזוכונג אין מיון
פּראָצעס. האָב איך ערקלערט, אז איך וועלל
דערמיט נאָר נישט האָבען צו טאָן. דאָן האָב
איך זיי געזאָגט וואָרום איך האָב בעשלאָסען צו
פּערהונגערען.

"וואס ? האָט דער פּראָקוראָר אויסגערופען
— "איך וועט נישט עסען, וועלען מיר איך קאר-
מענען איבער געוואלט." (*)
וויסענדיג וועגען וואָס ער האָט געטראכט,
האָב איך מיט א גאנץ ערנסטע מיענע געענט-
פערט :

"אָה, איך ביז דערמיט זעהר צופרידען.
איך ווייס א מיטעל וויא אזוי דיא קינסטליכע
שפייזונג ארויסצוברעכען און אָבצופיהרען. אויף
דעם אופן וועל איך זיך נישט אזוי לאַנג קוועלען
און איך וועט זיכער ברענגען מיון סוף" —

איך האָב קיין שום מיטעל אזעלכען נישט גע-
וואוסט. מיר האָט זיך נור געוועלט זיי אָבשרע-
קען פון זייער סטראשונאָק. דער פּראָקוראָר און
דער סליעדאָוואַטעל האָבען מיך גוט אָנגעזעהן.
זייער בליק האָט מיר געזאָגט : "דער גוטער
יאהר ווייס דיר. דיא האָסט זיך אַרומגעטריעבען
אין אַלערליי פּרעמדע מדינות... א קשיא אויף
א מעשה, אפשר ווייסטו טאקע אזא מיטעל. מיט
אזעלכען וויא דיא קען מען אריינקריעכען אין א
טעהענע בלאַטע."

א קורצע צייט זיינען זיי ביידע געזעסען
און האָבען נישט אויסגערעדט א ווארט. זעהנדיג
אז מייז ערקלערונג האָט געמאכט אז איינדרוק,
האָב איך גענומען אויסדריקען מייז פּערוואונ-
דערונג איבער דיא אונזינדיקייט פון מייז בע-
האנדלונג.

"ג, זאָגט אלליין — האָב איך וויעדער גע-

(*) א קורצע צייט פריהער האָבען דיא געפאנ-
גענע טאקע אין אן אדעסער טורמע בעשלאָסען צו
הונגערן ; ווען זיי זיינען שוין געוויזן אין גאנץ
צען ארום מיט דיא כוחות האָט דער געפּענגניס-
אַרצט דאָס אָנגעפאנגען זיין צו זעטיגען דורך
געהרגענע קליסטורען.

פרעגט—וואָס וועט דאָס שאַדען ווען מען זאָג
דאָ אַריינשטעללען א בעט ?

— "איך וועט איהר אונטערשטעלען צום
פּענסטער און וועט ארויסקריעכען."

"אָבער, האָב איך געטענה'ט, בעדענקט נור,
מיך היטען פיער בעוואפּענטע מענשען. אויסער-
דעם איז דער פּענסטער אזוי הויך, אז אפילו מיט
דער הילף פון א בעט, וואָלט איך נישט געקענט
ארויפקריעכען. אָבער אפילו ווען דאָס וואָלט
געגליך געווען, וואָלט איך אלץ אַרומגעקומען
אויף דעם פּענסטער פונ'ם פערטען עטאזש אונ-
טער וועלכען עס שטעהט א וועכטער. דאָן וואָלט
איך בעדארפט אַרומגעגאָן פון דעם הויז, אַרומ
וועלכען עס געפינט זיך א הויכער מויער אַרום
און אַרום און וויעדער וועכטער פון יענער זייט
מויער. איך וועט מוזען צוגעבען אז פון דאָנען
ענטלויפען איז איינפאך אונמעגליך."

— "ווער ווייס אייך, האָט ער אויסגערופען,
איךר זייט שוין שעהנע עטליכע מאָל אַנטלאָ-
פּען."

"איז גאנצען צוויי מאָל" — האָב איך בע-
מערקט.

— "גענוג ! ניין, איך קען אייער ביטטע
נישט ערפיללען" — האָט ער געזאָגט און איז
אַרומגעגאַנגען.

איך ביי זיך האָב שוין פריהער געהאט בע-
שלאָסען זיך נישט אונטערצוגעבען. א זשאנדארם
שטעללט אוועק אויף דער פּאָרלאָגע אין א היל-
צערנע שייסעל מייז פאַרציע שלעכטע ארעס-
טאַנטסקע שפייז.

"נעהמט עס אוועג, זאָג איך, איך וועל נישט
עסען !" מען טראגט אוועק דאָס עסען נישט
רעדענדיג א וואָרט. דאָסעלבע וויעדערהוילט
זיך יעדעסמאָל א טאָג נאָך א טאָג, מיינע שומרים
זעהען אויף קלאָר אז איך ריזיר נישט אָן דיא
שפייז. דיא טעג זיינען שרעקליך לאַנג ! אָהן
שפאַצירע-גאַנג אָהן ביכער (זיי האָט מען מיר
אויף נישט ערלויבט צו האָבען) זאָגאר אָהן א
ריכטיגען שלאָף, צוליבע דיא מייז. שטארק הונ-
גער האָב איך נישט געפיהלט און וועגען עסען
האָב איך אפילו נישט געטראכט, אָבער וואסער
האָב איך געטרונקען דיא גאַנצע צייט. אויפן
האַרצען איז מיר, נאטירליך, דאָ געווען שווער,
אויף דיא מענשען האָב איך זיך נישט געערגערט.
נור געשמט האָב איך זיך פאַר דעם געזונדען
מענשען-פּערשטאַנד. וואס פאַר א זין האָט גע-
האט דיא שטרענגקייט פון וועלכע איך האָב גע-
ליטען ? און קלערענדיג וועגען דיא נאטשאַל-
סטוואַ פלעג איך איז געראנקען צו זיי זאָגען :
"איךר וועט פאַספּיען צו פּערגיפטען מייז לע-
בען בשעת איך וועל זיין פּערארט-היילט, פאַר-

דיא אללע זאכען זאללען אויפן שטעלע פער-
שווינדען פון מיין פעללע אין דעם פאלל ווען
איז טורמע זאלל אַנקומען ערגיץ א וואזשנע
אָסאָבע. צום שפאצירען געהן זאלל דער סמאָ-
טריטעל פאר מיר אויסקלייבען א בעזונדערן
אָרט אין הויף, כדי איך זאלל זיך ניט קענען
צונויפשמעקען מיט אנדערע פאליטישע ארעסט-
טאנטען.

אויף דיעזע בעדינגונגען בין איך צופרידע-
דען געווען אויפציהערן צו פאסטען. פון אָוועג
אויפן פיערטען טאָג האָב איך זיך צוגעכאַפט
צום עסען. מיר האָט זיך געדאַכט, איך וואָלט
אויפגעשטען אן אָקס. אָבער וויסענדיג, אז אין
אזעלכע פעללע דאָרף א מענש זיין פאָרויכטיג,
האָב איך מיט אללע קרעפטען געזעהן גובר צו
זיין מיין אפטיט.

איז דיא ערסטע טעג נאָך דעם געענדיג
טען לאַנגען תענית האָב איך געפיהלט א
גרויסע שוואכקייט וויא נאָך א קריינע. דיא
מענשען ארום מיר האָבען מיך אויך בעהאַנדעלט
וויא א געוועזענעם חולה: דער סמאָטריטעל
און זיין פאָמאָשטישניק זיינען מיר געקומען בער-
זוכען, מיך פרעגענדיג צו דאָרף איך ניט עטוואס.
זאָגאר דער ביזער זשאַנדארם האָט אָנגעפאָנגען
מיך גערן צו בעדיענען; ער פלעגט לויפן אין
קרעמעל נאָך עסענווארג פאר מייע אייגענע
געלד און פלעגט מיר דערלאנגען דאָ דאָס, דאָ
אנאנדער זאָך.

איז דער פריה נאָך טיי, פלעג איך אין
דער בעגלייטונג פון אללע מייע פיער שומרים
ארויסגעהן שפאצירען. דערצו האָט דער סמאָ-
טריטעל מיר ערלויבט אן איינגען זאָוואָלֶאָקס,
אָבענטיילט פון איין זייט דורך דיא וואַנד פון
טורמע, פון דיא אנדערע צוויי זייטען דורך
דעם ארומיגען מויער. דער קאָנוואַי איז גע-
שטאנען ביי דעם גרענעץ פון מיין גאַנג; דאָרף
טען זיינען אויך ארומגעגאנגען דער פאליציי-
סקער מיטען זשאַנדארם. דער וועטער איז, היינט
איז זעלטענע פעללע, געווען וואונדערשעהן —
א שטיללער, קלאָרער, זידליכער יעסען.

אזוי וויא מייע היטער האָבען אלליין
אויך געוועלט זיין בעסער אויף דער פרייער
לופט איידער איז דעם ענגען קאָררידאָרשטיקעל,
איז ביסלעכווייז דיא צייט פון מיין שפאציר-
גאַנג געווארען לענגער און לענגער. דאס ווידער
האָט מיט זיך געבראַכט, אז איך בין נעהנטער
בעקאנט געווארען מיטען ביזען זשאַנדארם,
וועלכען מען האָט צו מיר צוגעשטעלט, איהם
געבענדיג וועגען מיר דיא שטרענגסטע בעפע-
לע. שפאצירענדיג צוזאַמען הייז און צוריק דעם
זעלבען מהלך, האָב איך פערפיהרט מיט איהם

טענה'ט — איז דען דאָ א האָר פערנופט איז
דיא אָרט און ווייזע וויא מען בענעהט זיך מיט
מיר? דיא רעגירונג האָט צוליעב מיר אָנגע-
פיהרט אן אונטערהאַנדלונג מיט דייטשלאַנד,
זיך סטאַרעווענדיג אז מען זאלל מיך אויסליי-
פערען. אום צו בעווייזען אז דאָס בין איך האָט
מען אוועקגעשיקט קיין באָדען א טאָווארישטיש
פראָקוראָר פון דער פעטערבורגער סודעבנע פא-
לאַטע. מען האָט אויפגעהויבען א ליאָרעם איבער
גאַנץ אייראָפּא און סוף כל סוף וועט מען אפילו
צום געריכט ניט קענען שטעלען דעם געפאָנגע-
נעם, וועלכען מען האָט געקראָגען איבערגעגעבט
פערט נאָך אזא לאַנגע אונטערהאַנדלונג און צו-
ליעב וואס צוליעב א גאָרנישט, א בעטעל, א
שפאצירגאַנג און נאָך עטוואס אזוינס, וואָס האָט
געפיהרט דערצו אז ער האָט זיך אלליין גענומען
דאָס לעבען.

— „נה איך וועל געהן זעהן וויא מען האָט
איך דאָרטען איינגעסטראָיעט.“ האָט דער פראָ-
קוראָר געזאָגט און איז ארויסגעגאנגען, ווען ער
איז א וויילע שפעטער צוריקגעקומען, האָט ער
מיט אויפגעגונג ערקלערט:

„יא מען האָט איך ווירקליך געגעבען א
שרעקליכע בעהאַנדלונג! גלויבט אָבער מיר,
איך האָב ערמיט גאָר ניט וואס צו טאָן. געגען
אויך זיינען פעראייניגט דרייערליי נאָטשאַלסט-
וואס: דער זשאַנדארמסקי פאָלקאווניק, דער
פאָליציימיטער און דער קאָמענדאַנט פון
שטאָרט. איידער מען האָט איך אהער געבראַכט
זיינען זיי דאָ אין טורמע צונויפגעקומען און האָ-
בען בעשטימט וויא אזוי מען זאלל זיך מיט
איך אויפפיהרען, דערביי האָט יעדער פון זיי
היי איבערגעלאָזען פון זיך א ספעציעלען היי-
טער. איך קען זייער איינאָרדנען ניט אָבשאַפן,
אָבער איך וועל אריבערפאָהרען צו זיי און וועל
אלליין מיט זיי איבערריידען. אלץ וואס איך קען
פאָרלויפן טאָן איז זאָגען דעם סמאָטריטעל —
ניט אָפיציעלל — אז ער זאלל דערווייל אזוי
ווייט וויא מעגליך ערפיללען אייער וואונש.“

מיט דיעזע ווערטער, האָט דער פראָקור-
אָר צוגערופען דעם סמאָטריטעל און האָט איהם
אָנגעזאָגט לויט וויא ער האָט מיר פערשפראָ-
כען. דאס האָט געפיהרט צו א „וואַפּענשטילל-
שטאַנד“ צווישען אונז. אויף דיא קומענדיגע
נאַכט האָט מען מיר געזאָללט ארויסגעבען פון
מייע זאכען מייע אייגענע בעטציג: א קי-
סען, א ליילאד, א קאָלדרע, וועלכע זאלען ארויס-
גענומען ווערן ביי-טאָג; צום לעזען זאלל איך
מעגען בענוצען מייע אייגענע ביכער; דעם
גאַנצען טאָג זאלל איך האָבען א טישעל, א
שטול, מיט אלץ וואס מען דאָרף צום שרייבען.

אָב. מיט אַמאָל ווערט זי אַ מיר פערשוואַנדען. איך זעה איהרנע מעהר; זי האָט זיך בעהאַלטען. איך מעלד דאס מיין נאָטשאַפֿליק. מען זידעלט מיך אויף וואָס דיא וועלט שטעהט. ענטלאָפֿען איז זי קיין באַרקאָוו. און דאָרטען, זאָגט מען, האָט מען איהר געכאַפֿט. (*

ענדליך איז דיעזער ביזער זשאַנדראַס, וועלכער האָט אזוי ביטערע אויסגעפֿאַרשט אַ „ספעציליטעט“, גאָר איז גאַנצען צושמאַלצען געווארען, איבערהויפט נאכדעם וויא איך האָב איהם צוגעזאָגט איהם צו שענקען אייניגע פֿון מייע זאַכען נאָך מיין טראַיעל. ער האָט מיר דערצעהלט אַללע אייגענעלייטען פֿון דיא אָרד-נונג, וועלכע איז איינגעפֿיהרט געווארען אום מיך צו היטען. נאָך זיינע רייד נאָך זיינע גע-קומען, איז דיא ערסטע טעג נאָך מיין אָנקור מען אין טורמע, נאכפֿרגען וועגען מיר דער פֿאַ-ליצימיסטער, דער קאָמענדאַנט און דער זשאַנ-דארמסקי פֿאַלקאָוויט, אָבער אזוי אַז איך זאָל דערפֿון ניט וויסען. פֿונ'ם קאָרדיראָר דורכען פענסטערל אין טיר פֿלעגען זיי שטילערהייט אויף מיר אויפפאַסען, אָנזאָגענדיג מייע שומרים, אַז זיי זאָללען מיר וועגען דעם ניט דערצעהלען.

דערווייל זיינען דיא אָווענדען געווארען אַלץ לענגער און איך האָב ניט געוואוסט וואס צו טאָן מיט זיך ניט האָבענדיג קיין ליכט. מען געהט ארום איבער'ן צימער ביז מען ווערט מיר, צו געהן שלאָפֿען איז אָבער נאָך פֿריה. מען שטעלט זיך ביזן טיר און מען האָרט זיך צו וואָס דיא היטער רעדען צווישען זיך. דיא ריידערס זיינען איממער געווען דיא פֿאַליצי-יסט קע. זיי פֿלעגען זיך אָבבייטען אַללע מעתלעך, אָבער אזוי וויא מען האָט אויסגעקליבען זיא „זיכערסטע“ זיינען זייערע געווען נור עטליכע פֿארשוין און איך בין מיט זיי אַללעמען בע-קאנט געווארען. פֿון זיי פֿלעגען מיר (דיא זשאַנ-דארמען און איך), הערען אַללע שטאדטיגע נייעס און פֿאסירונגען, אַמאָל פֿלעגען זיי זאָגאר בשתיקה ברענגען אַ צייטונג, וועלכע פֿלעגט דאָ אויפֿען אָרט איבערגעלעזען ווערן איז אונזער מערקווירדיגע „קלוב“. אַרויסשטעלענדיג אַ טהייל פֿון מיין פֿנים דורכען פענסטערל איז מיר און האָלטענדיג דאס בלאַט פֿון דרויסען

א געשפרעך, איבערהויפט ווען דער פֿאַליצי-יסט קער פֿלעגט ערגעץ וואו אוועקגעהן. גערעט האָר בען מיר אין אָנהויב וועגען אונשולדיגע זאַכען. עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז זיין האַרץ איז אין גרונד אויך ניט געווען פֿון שטיין. דיא נאָטשאַפֿטוואָ האָט איהם געהאַט אויסגע-קליבען, איהם האָלטענדיג פֿאַר דעם צופֿערלע-סיגסטען, פינקטליכסטען סאָלדאַט. ער האָט, פֿון דעסטוועגען, אויך געהאַט זיינע שוואכע זייטען און בעדירפֿניסע. ער האָט געהאַט אַ הויזגעזינד, וועלכע איהם האָט זיך געוואָלט בע-זוכען, אָבער אזוי וויא מען האָט איהם צוגע-שטעלט צו מיר מיט דעם בעפעהל אַז ער זאָל פֿון מיר ניט אוועקגעהן, האָט ער ניט געקע-נען אַהיים. דאס האָט איהם זעהר געערגערט. באַלד האָט ער געפֿונען אַ מיטעל דורכריידענ-דיג מיט'ן סמאָטריטעל האָט ער, מיט זיין וויסען זיך אָפֿט אָבעריסען אויף אַ שעה בתנאי אַז דערפֿון זאָל דיא זשאַנדארמסקע נאָטשאַפֿטוואָ ניט וויסען. אָט דיעזער אָבנגע-ענען זיך זיינער איז אויסגעקומען עפעס אזוי, וויא אַ שטיללעך אָבמאָך צווישען מיר און איהם. דאס האט אונז נאָך געהאַטער צונויפֿגעבראַכט. הויז דעם האָב איך אויפֿגעקומען אויסגעהערט זיינע קרויודעס וועגען זיינע אונגעניגענדע שכירות וועהרענד די פֿאַמיליע איז געווען גרויס. פֿון אַלגעמיינע גע-שפרעכען פֿלעגען מיר איבערגעהן צו זיין סלוויש בע און דאָן פֿלעגט ער אָנהויבען מיר דאס און יענעס צו דערצעהלען. אַמאָל האָט ער געהאַט דיא עובדא אויסצופֿאַרשען אונזערן אַ ברודער, אַ סאָציאַליסט.

„דיא רעגירונג האָט מיר געהייסען אויפֿ-פֿאַסען אויף אייערע אַ ספֿעציליטעט קע (אזוי פֿלעגט ער רופֿען סאָציאַליסטען, ניט קע נענדיג אויסרעדען דעם ניט־רוסישען וואָרט) האָט ער מיר איינמאָל דערצעהלט — „אַ וואָ-זשנע מיידל איז זי געווען, אַ פֿלינקע, אַז אמת'ער קוועקזילבער! געהייסען האָט זיא ווע-ראַ פינגער. זי איז געווען בילדשעהן, געלערנט און פֿלעגט אַלץ ברענגען צווישען דיא וואָיענע, דיא אָפֿיצירען. אָט טו איך אָן ציווילע קליידער און שטיללערהייט, כדי זי זאָל ניט מערקען, געה איך איהר נאָך. וואוהין זי געהט, דאָר-טען בין איך. זיא נעהמט אַ איזוואָזשטישק, איך ווארט אַ וויילע זעץ זיך אויך אויף אַ דראָש קע און יאָג איהר אונטער. געהט זיא אריין אין אַ הויז, פֿערשריב איך דאס גלייך און פֿרעג נאכדעם דעם דוואָרניק (דזשעניטאָר) וואו איז דיא שעהנע דאַמע אריינגעגאַנגען. איך פֿאַרש-אַלץ אויס מיט וועמען, אַ שטייגער, זיא זערט זיך. דריי טעג כסדר טרעט איך פֿון איהר ניט

(*) וועראַ פינגער האָט מען ווירקליך אַרעס-טירט אין באַרקאָוו אין פעברואַר 1883: דער פֿער-רעטהער מערקולאוו האָט אויף איהר אָנגעוויזען אין גאָס. אַנדערהאלבען יאָהר שפעטער איז זי פֿער-אורטהיילט געווארן אויף אייביגע קאָטאָרגע אָפֿער געהאַלטען האָט מען איהר איז שליסלעברונגער קרייז פֿאַסט. — אַנמ. פֿון ד. איבערזעצער).

ביין נאָמען און טאָר ניט אויספיהרליך רעדען וועגען מיינע בעציעהונגען צו איהם. זאָגען וועל איך נור, אז דורך איהם האָב איך פיעלעס ער-פאָהרען פון דאָס וואָס האָט פאָסירט אין דיא רעוואָלוציאָנערע וועלט און מיט זיין הילף האָב איך זאָגאר קאָרעספאָנדירט מיט פריינדע. צוויי שטענדיגע זאכען האָב איך פון איהם געקראָ-גען צו וויסען אז אין פאָרזי האָבען בעקאָנטע ריר-סישע עמיגראַנטען: לאַווראָוו, לאָפאָטין און טיכאָמיראָוו גע'משפט רענאָיעוו' און האָבען בעשלאָסען, אז ער זאָל אליין פערשווינדען פון אונזערע רייהען. נעהמענדיג אין אנבעטראַכט זיין פערדיענסט אין דעם וואָס ער האָט מיטגע-האָלפּען ביי דער ערמאָרדונג פון סודייקין.

פון דעמוטלעכען מאַז האָב איך אויך ערפאָה-רען אז אַ יונגע, צוואַנציג יאָהריגע מיידעל מיט'ן נאָמען קאַליזשנאַיאַ איז געקומען צום אַדעסער זשאַנדארמסקי פּאָלקאָוויק קאָטאָנסקי און האָט אויף איהם געשאָסען, איהם ניט פער-וואונדענדיג. איהר האָט מען גע'משפט מיט צוויי וואָכען פריהער וויא מיך און אזוי וויא זיא איז נאָך ניט געווען מינדיג האָט מען איהר פערמישפט אויף 20 יאָהר קאָטאָרגא.

(פאָרזעצונג פאָלגט).

פלעג איך לעזען אויפּען קול. דיא דעזשורנע, אַנ-געשפּאַרט אויף זייערע ביסקען, שטעהען און האָרבען, וועהרענר דיא זשאַנדארמען מיט דיא פּאָליצייסקע זיצען עטוואַס ווייטער אויף דיא לאַנגע באַנק, וועלכע זיי בענוצען איינציגווייז צום שלאָפּען, — אַמאָל, ווען עס פעהלט אויס מאַטעריאַל פאָר א געשפּרעך, דערצעהלט אַ פּאָליצייסקער א מעשה מיט מכשפות, טאָוואָך לים און דעסגלייכען, וועלכעס דיא מיט גליעדער פון אונזער קלוב הערן אויס מיט ניט וועניגער אויפּמערקזאָמקייט, אויב ניט מיט מעהר, וויא דאס לעזען פון דער צייטונג.

און אזוי איז דאָס געקומען, אז ניט אכטענ-דיג אויף דעם וואָס דריי נאָטשאַלסטוואָס האָבען אויסגעארבעט פלענער וויא אזוי מיך צו האַלטען אז אַ פליענ זאָלל צו מיר ניט אַריינפליהען" (דעם סמטריטעלס ווערטער) האָב איך פאָרט גע-קראָגען צו וויסען וואָס עס טוט זיך דרויסען. חוץ דיא צייטונגען האָט מיר אין דעם פרט גע-דיענט אַ טשינאָוויק פון אַ ציעמליך הויכען ראַנג, וועלכער האָט סימפּאָטיזירט מיט אונזער פאָרטיי. איך ווייס ניט צו דער מאַז לעבט נאָך, וועלכער האָט מיר אזוי פיעל טובות געטאָן און דערפאָר טאָר איך ליידער איהם ניט אָנרופּען

רעדאציאָנערע נאטיצען.

מיטפיהלען וויא אנדערע, אפילו נאנץ גוטע מענ-שען, וואס האָבען מיט דיא ליידענדע דעם צווא-כענהאנג ניט. בפרט דער צוואַמענהאנג פון אַב-שטאמונג.

דאס הארץ פון דיא אירישע סאָציאַליסטען ברענט אַלזאָ פון דעם קישינעווער שמערץ, גע-וויס ניט ווייניגער וויא דאס הארץ פון אנדערע אידען, — אפילו דיא, וואס געהען ניט בלויז הויזירען מיט דעם „אירישען שמערץ“ פון גע-שעפטס וועגען....

* * *

אָבער אלס סאָציאַליסטען איז אונזער אויפ-גאבע, קיין מאָל ניט צו דערלאָזען „דעם קאָפּ אנטהויפּען מיט'ן הארץ“!

ווען מיר זאָלען זאָגען, אז „יעצט“ איז ניט קיין צייט צו פּיִלָאָזאָפּירען, וועט אונז דיא הער-שענדע וועלט בעזאָרגען יעדען טאָג מיט אַ'ן אנדער מין רעש אועלכען, וואס וועט אונז גע-בען פונקט אזוי פיעל גרונד צו זאָגען אז „יעצט“ איז ניט דיא צייט צו פּיִלָאָזאָפּירען. און אזוי

וויא קען היינט עמעצער אָנהייבען צו זאָ-גען א וואָרט איבער וואס עס איז, און ניט דער-מאָנען דאס, וואס האָט זיך דעם לעצטען מאָנאָט איינגעגראָבען יעדען ערנסטען מענשען אזוי טיעף און שמערצליך אין הארצען און יעדען אַנ-דערן מענשען אזוי רעש'דיג איז דיא אווערן...

דיא קישינעווער הריגה ?

אירישע סאָציאַליסטען זיינען ניט דיא „גד זי ישראל“ וואס רייסען זיך מיט געוואַלט אָב פון זיא אירישע ראסע. דאס טהוען דיא, וואס זוכן זייער לעבענס - פריידע אין דיא קרייזען פון דיא וואוילטאָגאָניקעס, וואו מען שעמט זיך מ'ט אלצדינג וואס איז ערנידעריגט. סאָצי-אַל סטען זיינען „שוכנים את דכא“, זייער הארץ געט אים גראדע פיר דיא ערנידעריגטע. מיר סאָציאַליסטישע אידען האָבען דעריבער קיין שום גרונד ניט צו פערלייקענען אונזער אַבשטאָ-מונג. און יעדער צוואַמענהאנג מיט ליידענדע מענשען מאַכט איינעם זייערע ליידען טיעפער

ביידענס בלוטיגען מלאך המות!

* * *

מאקסיס גארקי, דער בעוואונדערטער רו-
סישער שריפטשטעלער, וואס זיין בילד געבען
מיר אין דיעזען נומער, האָט פונקט וויא זאָלאַ
אין פראנקרייך אויפגעהויבען זיין מעכטיגע
שטימע, "זש'אקיו" — "איך בעשולדיג". —

זאָלאַ האָט בעשולדיגט דיא הערשענדע גע-
וואלט אין א רעפובליק; גארקי — אין א'ן אוי-
טאָקראטישע טיראני, וואו דער אויסגעשרי-
יט "איך בעשולדיג!" האָט איהם געקענט קאָסטען
זיין קאָפּ. "איך בעשולדיג דיא הויכע הערשענ-
דע קלאסען אין דיא שוידערהאפטע הריגה און
קיינענעם!" האָט ער אויסגעשריען פאר דיא
וועלט.

גארקי, נאָך מעהר וויא זאָלאַ, האָט אונז
וויעדער אמאָל געציגט אַז דער "הקול קול
יעקב" הערט זיך מיליאָנען מאָל מעכטיגער דורך
דיא קעהל פון דיא "בני עשיו" וואָס קעמפפֿען
פיר פרייהייט, וויא דורך דיא קעהל פון דיא
"בני יעקב", אדער "בני ברית", וואס זאָגען נאָר
קינות אין דעם ניגון פון מה יפית...

אויף דעם 16טע* פון היינטיגען מאָנאט
יוני ווארט דיא גאנצע סאָציאליסטישע וועלט
מיט דיא געשפאָנטעסטע אונגעדורלד. דעם
טאָג זיינען נעמליך אין דייטשלאַנד דיא 5-
יאָהריגע רייכסטאנגס-וואַהלען. אַז מיר וועלען
ביי דיעזע וואַהלען זיך טהון אַ גרויסען רוק
פאַרווערטס, איז גאָר קיין פראגע ניט. דאָפיר
האָט שוין גענאָסע קיזער ווילהעלם גענוג גע-
זאָרגט מיט זיין אויסגעצייכענטע אַגיטאציע-
פיר אונז. אונזער אונגעדורלדיגע ערוואַרטונג
איז נור צו זעהן ווי אַ גר וי ס וועט
זיין דער רוק פאַרווערטס. אַ יום טוב וועט ביי
אונז דער 16טער יוני זיין יעדענפאלס.

אַ טיעפֿען ריט* לאָזט* דער פערגאנגענער
מאָנאט אין אונזערע ריזען אין אמעריקא:
גענאָסעס פּרעדעריק אַ. מעקקארטני, אונז
זער רעפרעזענטאטיוו אין דיא מאַסאַטשועטס
עדרזשיפּסלייטשור פון ראָקלענד, איז דען 26טען
יוני געשטאָרבען אין דיא בליהונג פון זיינע
יאָהרען.

זיין טויט איז אַ וועהטאָג קוים אַריבערצו-
טראָגען! עס איז אַ וועהטאָג פיר יעדען
פריינד זיינעם אַלס מענש, ווייל ער איז געווען
אַ טייערער מענש; און עס איז אַ וועהטאָג פיר
יעדען גענאָסע זיינעם אַלס סאָציאליסט, ווייל
ער איז געווען אַ טייערער סאָציאליסט.
מיר האָבען שוין אַ סך אמעריקאנער סאָ-

וועט דער "יעצט" זיין א'ן אייביגער און מיר
וועלען קיין מאָל ניט האָבען קיין צייט צו "פיר-
לאָזאָפירען", דאס הייסט צו ערפילען אונזער
אויפגאבע — צו בריינגען דיא מאַסען צום פֿע-
וואַוסטזיין פון דיא וואַהרע אורזאכע פון אַלע
צרות און דיא וואַהרע הילף צו זיי.

*

*

*

דיא וואַהרע אורזאכע פון דיא קיינעווער
שוידערהאפטע צרה האָט דייטליך גענוג בעקאַנט
געמאַכט מיניסטער פאָן פלעהווע אליין, אין זיין
געהיימען בעפעהל צום בעסאראבער גובערנאַ-
טאָר פאָן ראַאָבען. דעם געהיימען בעפעהל האָט
דער סאָציאליזמוס אַרויסגעקראָגען פון זיין גע-
היימנים און איהם אַרויסגעשטעלט פאר דער
וועלט אין דיא טעגליכע סאָציאליסטישע ציי-
טונג פון רוים, אין דיא "אָוואַנטי".

דער מיניסטער רעדט דאָרטען דייטליך גע-
נוג אין פאַלגענדען זין:

"דיא אונצופרידענהייט מוז האָבען א'ן
אויסגאנג פון מענשליכע הערצער. אַזוי וויא
איז איער גובערניע איז ניטאָ קיין געגנערשאַפט
צו דער רעגירונג, טאָ בעשאַפט דאס ניט דורך
אויפטרעטען מיט געוואלט געגען דיא אַנטיסע-
מיטישע אַגיטאציען."

אַלזאָ, אַקוראַט וואס דער סאָציאליזמוס
שרייט אַלע מאָל: אין דעם ראַסען-האַס און רא-
סע-דשטרייט זוכט דיא הערשענדע טיראני צו
געבען א'ן אויסוועג, אַ ווענטילאַציע צו דיא אונז-
צופרידענהייט פון דיא אונטערדריקטע מאַסען,
אַז דיעזע אונצופרידענהייט זאָל ניט עקספּלאָ-
דירען געגען דיא וואַהרע אורזאכע — דיא הער-
שענדע טיראני. ווען עס וואָלט אין בעסער-
ביען יא געווען געגנערשאַפט צו דער רעגירונג,
וואָלט מען די אונטערדריקטע רוסען ניט מעהר
געקענט פערבלענדען מיט אַנטיסעמיטישע
ווילדנהייט!

אַט האָט אונז אַלזאָ מיניסטער פאָן פלעה
ווע בעסער וויא דער בעסטער סאָציאליסטישער
אַגיטאטאָר געוויזען, וואו עס ליגעט דיא מכה
און וואו דיא רפואה!

*

*

*

טייער, בלוטיג טייער האָבען מיר אַלזא
אויפס נייע בעזאָהלט פיר דיא אַלטע לעקציע —
לאָמיר זשע זיך גוט נעהמען צום האַרצען דיעזע
לעקציע און זאָרגען, אַז איז יעדען ווינקלעך, וואו
עס געפינען זיך נאָר אונצופרידענע אונטער-
דריקטע, זאָל זיי גלייך שטעהן פאר דיא אויגען
פון זייער בעוואוסטזיין דער אמת'ער גרונד
פון זייערע ליידען און זיי זאָלען זייער גערעכ-
טען צאָרן אויסלאָזען, ניט צו זייערע ברידער און
ליידען, נאָר, האַנדאירן-האַנד מיט זיי, צו זייער

איד נאך נישט מעהר נאך עס זאלען נישט זיין אמאָהל אַזעלכע פאָרגאָמען. ווייטער איז פון זיין שטאַנדפונקט אַ רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג „געמאַכט“, פון יונגאַטשעס. פון דיעזען שטאַנדפונקט זיינען דיא אַדישע רעוואָלוציאָנערען ווירקליך דעם איד'ס רוצחים. סטייטש, זיי העלפֿען אליין צו אַין דער זאך, צולייב וועלכע מען מאַכט דעם איד פיר אַ כפרהדיהנדעל אום דעם עולם דערפון אוועקצוהאַלטען! ווען נישט דיעזע בעוועגונג, וואָלט דער ברוזשואַזער יעקב געווען אַ „יושב בשלוח“, ער וואָלט זיך געפאַשעט זיין בייכיל, און וואָס דאַרף ער מעהר?

אבער דאָ וואָלט קיין אויסזיכט נישט געווען אויף קיין הילף פיר דיא אונגליקליכע הונגערדיגע אַדישע פראָלעטאַריער מאַסען!

און פון זייער שטאַנדפונקט האָט דערייַ בער דיא געשיכטע אַז אַנדער פנים. ערשטענס, מוז ער זיין קעמפֿען פיר זיין ער הילף, און געהן אין דיא מלחמה אַרײַן און קענען פֿולווער שמעקען — אפילו אַ קישינעווער פֿולווער.

צווייטענס ווייסען זיי, אַלס פראָלעטאַריער, אז אַ רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג „מאַכט“ מען נישט. זיא וועט זיין, אָהן אידען צו מיט זיין. און דיא רעגירונג וועט סיי ווי סיי מוזען מאַכען אידען פיר דעם כפרהדיהנדעל. איז דאָך שוין פיר אַלע אידען בכלל אויך בעסער צו העלפֿען אין דער אַרבייט צו עפענען דיא מאַסען וואָס פריהער דיא אויגען, אז זיי זאלען דערלאָנגען דיא אונטערדריקטע אידען אַ ברודער האַנד אַלס קאמפֿאָגענאָסען און נישט זיך לאָזען מעהר בלינדערהייט אויפהעצען גענען זיי!

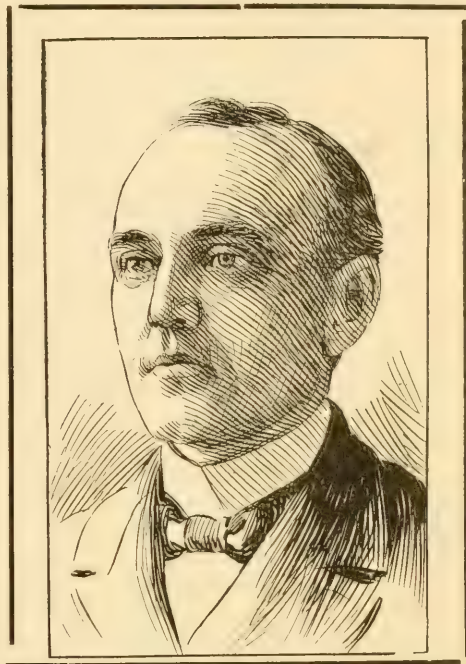
אונזער באַדען איז אַמעריקא. אויבערפֿעלליכע קעפֿ וועלען געוויס מיינען, אז דאס וואס איז דעם אַרטיקעל ווערט דיסקוטירט איז פֿוסטע חקירות, „פֿאָפּוליס ש'הבל“. זיין וועלען שרייען: וואס טויג מיר אַזעלכע ויכוחים? קאָמיר בעסער אויפֿטאָן אַרבייט!

וואס פיר אַ קינדעריי! דיא ויכוחים זיינען דאך טאַקיי וועגען דעם, וועלכע אַרבייט זאלען מיר אויפֿטאָן!

אז מען וויל בעאַרבייטען אַ פעלד, מוז מען פריהער קענען איהר נאטור. אז נישט קען מען אַריינלייגען אין איהר אַזאַ אַרבייט, וואס וועט דאָרט קיין פרוכט נישט טראגען און דיא אַרבייט און מיה וועט זיין אַרויסגעווארפען און איהר וועט האָבען פֿערשפּיעלט דיא געלעגענהייט צו

ציאָליסטישע רעדנען, אבער זעהר ווייניג אַראַטאָרס — מעקקאַרטני איז געווען אַ סאָציאַליסטישער אַראַטאָר ערשטע קלאַס.

מיר מוזען זיך זעהר אנשטרענגען גענאָר סען, אום אויסצופֿיללען איז אונזערע רייען

דעם הייז וואָס מיר האָבען געהאַט דורך דעם פֿריהצייטיגען טויט פון דיעזען טייערען גאָלדענעם חבר אונזערען!

קאָמיר דאָס טהון, גענאָסען, דען אַנדערש וויא מיט דעם קענען מיר נישט ערען זיין אַנדענקען!

* * *

גענ. מילך בעט צוצולעגען וואָס מיר דענקען אז עס איז נאָך דאָ צו זאָגען. צו זאָגען איז נאָך דאָ אַ סך. נאָר מיר וועלען אויפֿמערקזאַם מאַכען אויף איין פונקט.

דער פראָסטער איד וועט נאָך גענ. מילך'ס אַרטיקעל זיך וואַהרשיינליך נאָר אַבשרעקען פון דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג. סטייטש, ער זאָגט דאָך אליין, אז צולייב דיעזע בעוועגונג שלאָגט מען אידען!

דער תירוץ איז, דער גאַנצער עסק ווענדט זיך פון וועמעס שטאַנדפונקט מען קוקט אויף דער זאך.

פון דעם שטאַנדפונקט פון דעם צופֿריעדענעם אַדישען בורזשואַ פעהלט דעם

פאר זיך! ווען מיר וועלען בויען אויף דיעזען „אייגענבילדעטען“ פונדאמענט וועט זיין א'ן עברה אונזער ארבייט. דען איין שעהנעם פריה-מארגען וועט דער פונדאמענט פערשווינדען און געביידע וועט צופאללען. דער פונדאמענט וועט פערשווינדען דורך דעם וואָס אונזערע נייע מאַססען שטימען וועלען ווייטער געהן אויף זייערע אלטע וועגען אלס פאפוליסטישע „סאָ-ציאליסטען“ און מאַכען אלערליי קאָמפּראַמיסען אויף אייגענע רעכענונג און מיר מיט אונזער „אונקאָמפּראַמיסליכע“ פאליטיק וועלען בלייבען גענעראלען אָהן סאָלדאטען.

אָט דאָס מיינט מען!

און אויב איהר נעהמט דאָס אָן, וועט איהר דערנאָך מוזען צוגעבען, דאָס עס איז א'ן עברה אייער מיה און מאַטער צו וועלען דוקא ענטי וויקלען א'ן אייגענע מאַכט פאַר זיך. און איהר וועט מוזען פאָלגען דיא וועג-ווייזער פון א נייעם וועג, נעמליך צו זוכען בעסער א'ן „איינפלוס“ אין אנדערע פארטייען. זעהט איהר שוין וויא דאָס איז ניט קיין פוסטע חקירה נאָר זעהר א פראַקטישע פראַגע!

איז עס אבער וויא דיא אנדערע זייט זאגט, אז דיא נייע שעהנע ארויסשפראַצונג איז יא פון אונזער זריעה, — אז דיא נייע מאַסען שטימען אונזערע זיינען פון אזעלכע וואָס זיי איז מיאום געוואָרען נאָכצושלעפען זיך נאָך אנדערע פאַר-טייען און זיי האָבען זיך טאָקי בעקעהרט צו אונזער געדאַנק, דאָס דיא ארבייטער קלאַסע מוז און קען ענטוויקלען א'ן אייגענע מאַכט פאַר זיך, — דאן דאַרפען מיר פאַרטועצען אונזער ארבייט און בויען דיא אייגענע מאַכט גאַנץ פאַר זיך.

טאָ, אום מיר זאָלען בלייבען פעסט ביי דיעזען שריט, וועלכער איז פון העכסטער פראַקטישער וויכטיגקייט, מוזען מיר דאָך וויסען אויב עס זיינען ווירקליך דאָ איבערצייג גענדע טעאָרעטישע געגענ-בעווייזע געגען יענע מיינונג.

אַלזאָ, גענאָכען, זעהט-זייע וויא דיעזע טעאָרעטישע ויכחים זיינען ניט אוועקצומאָ-כען מיט'ן האַנד אלס „פוסטע חקירות“ און שענקט זיי אייער ערנסטע אויפמערקזאַמ-קייט און איבערלייגונג!

נראַדע צו דער געפאַסטער צייט האָט דיא „אינטערניישאָנאַל ליברערי פאָבלישינג קאָמ-פאַניע“ ארויסגעגעבען א אידישע איבערזעצונג פון גאָרקי'ס קורצע ערצהלונגען מיט זיין בילד און א קורצע אינטערעסאַנטע לעבענסבעשרייב-בונג. די ערשטע פון די ערצהלונגען איז גראַדע דאָס גלענצענדע בילד גאָרקי'ס פון דעם פאַר-גראָם אויף אידען אין ניושני נאָוואַגאָראַד אין

זייען אנדערע פרוכט, וואס וואלט יא געקענט געדיהען!

דיא פאלקס מאסע איז אונזער ארבייטס-פעלד און מיר זוכען דא צו דערגעהן איהר נא-טור!

מען האָט אונז פריהער געזאגט, אז איהר נא-טור איז אזעלכע, דאס אונזער זריעה איז אויף דיעזען פעלד ארויסגעווארפען. און דאך האָבען מיר געזויט. און ענדליך, ענדליך שפראצט ארויס. נו, קריגען מיר מוטא און מיר ווילען ווייטער ארבייטען אויף אונזער ארט און זייען אונזער זריעה. קומען אבער יענע און זאגען: „כאפט ניט! אייער ארויסשפראַצונג נאָרט אייך; דאס איז ניט א י י ע ר זריעה! אייער זריעה האָט פארט אויף דיעזע ערד קיין אויסזיכט ניט!“ און זיי זאָגען אז זיי האָבען דאָס „בע-וויזען“.

מען „בעווייזט“ אייך, אז דיא נייע מאַסען סאציאליסטישע שטימען שטאַמען פון דיא פאַר-פּוֹליסטען. קורצזיכטיגע מענשען דאַכט זיך אויט: טאָ איז וואס? לאז זיין פון דיא פאפוליסטען אבי צום לעבען! וואס קען עס קאסטען, ווען מען זאל זיך אפילו אונטערשרייבען אז מיר נעהמען אז דיעזע פוסטע חקירה סתם איז דער וועלט אריין? אבער וואָרט נאָר א וויילינגע, איהר וועט זעהען, וויא איין שיינעם פריה מאַר-גען וועט מען אייך איבערראשען און זיך בעוויי-זען פאַר אייך מיט אייער אונטערשריפט איז די פאַרם פון א וועקסיף, אויף וועלכען מען וועט זיך ביי אייך מאַהען פאַר די „פוסטע חקירה“ א שריט פון זעהר וויכטיגע פראַקטישע בעדייטונג! דען וואס מען וויל ארויסבריינגען איז ניט בלויז אז דיא נייע מאַסען שטימען קומען פון דיא פאפוליסטען, נאָר דער עיקר אז זיי האָבען ניט געלערנט איז דעם חדר פון דיא סאציאליס-טישע פארטיי און ניט אָנגענומען זיך מיט איהר תורה; דאס הייסט אז מיט זייער שטימען פיר איהר האָבען זייא נאָך לאנג ניט בעווייזען דאס פון יעצט אָן וועלען זיי ב ל י ב ע ז נאָכ-געהן דיא סאציאליסטישע פארטיי אויף איהר וועג צו ענטוויקלען א'ן א י י ג ע נ ע כ א כ ט ג א נ י פ א ר ז י ק. מען וויל דאָס ארויסבריינגען, אז אונזערע נייע מאַסען שטימען זיינען פון די וואָס זיינען שוין יאהרען לאנג געניינט צו סאציאליזעפאָרם געדאַנקען און שוין פון לאנגע צייטען געוואָהנט אויסצודרי-קען זייער אונצופרידענהייט מיט דיא היינטיגע צושטענדע יעדעס מאָל אויף א'ן אנדער אַרט, לויט דיא אומשטענדען. דער הוצא לנו מזה איז, אז מיר נאָרען זיך נאָך אָב ווען מיר רעדען זיך איין אז מיר האָבען שוין א געזונדען פונדא-מענט פיר א'ן אייגענע פאליטישע מאַכט

שוועריגקייטען דערלאזען עס בשום אופן ניט. אויך דיא פערעהעלטנישע אונזערע מיט איינסטאלירט אזוי אז מיר זאלען האבען גראדע דעם שטאף וואס מיר דארפען און ווילען. מען דארף ניט פערגעסען, אז דאס איז ערשט דיא דריטע ניו מער אונטער אונזער רעדאקציע, און, כל התחלות קשות". מיר טהוען אונזער בעסטעס אום אייני צופיהרען ביכלעכוייז גערעגעלטע פערעהעלטניש, אז מיר זאלען קענען געבען דער, "צוקונפט" א פראגראם-מעסיגען אינהאלט. און מיר וועלען בעשטימט זיך דערשלאגען דערצו!

* * *

דיא גרעסטע ערליכטערונג אין דיעזער שוועריגקייט וואלט אונז געגעבען א פ ע ר ג ר ע ס ע ר ו נ ג פון דיא, "צוקונפט". פריינדע און גענאסען, דאס ווענדט זיך אן אייך! "פוינט" דעם עקסקורשאן!

וועגען דיא, "צוקונפט" האבען מיר נאך צו זאגען פאלגנדעס:

קיינעוועג, דיא אונערווארטעטע צרה, האט ביי אונז פערנומען דעם פלאץ פון דעם פער שפראכענעם ארטיקלע איבער, "מתן תורה". דאס איז דער פלאץ פון, "צייט-פראגען".

דיא ערצהעלונג פון ש ל ו מ א ש וועט בעשטימט קומען אין איינע פון דיא קומענע-נומערען.

גענאסע ווינטשע ווינטשע שרייבט אונז אז ער וועט בעשטימט אין קורצען שרייבן פיר דיא, "צוקונפט" עטוואס אריינגעלעסע.

אונזער ווערטער מייטארבייטער, מ. קאין, וועט פון נעכסטע נומער אן אפפאנגען צו געבען א סעריע ארטיקלען, "דיא סאציאלע בעוועגונגען אין 19טען יארהונדערט".

אלעס וואס מיר האבען זאגט פערשפראך כען וועט בעשטימט קומען. נאך געדולד! מיר וועלען אויך בעשטימט אייני פיהרען ארטיקלען איבער רעליגיעזע פראגען זייערע מאנאט.

דאס וואס מיר האבען שוין געהאט אויפ-געזעצט פיר א הערע אישע "אבטהיי" לונג איז דערוויילע דורך דיא אונערווארטעטע פאסירונגען געווארען, "עבר זמנו". און אז עס האט זיך שוין אזוי געמאכט, וועלען מיר שוין פריהער אנפירענען דיא לעזער אויב זיי רעכענען, לויט זייער בעקאנטשאפט מיט העב-רעאישילעזענדע, אז אזא אבטהיילונג אין דער "צוקונפט" וועט נוצען בריינגען? אנדערע זאגען נעמליך, אז עס וועט נאך זיין אומזיכט פערנומען פלאץ. זאל יעדער לעזער צושיקען א פאקט-קארטע וועגען דעם!

1884. דאס בילד גיט א שארפערען בעגריף ווע-גען אזא חורבן וויא אין קיינעוועג וויא אלע דיא מרעיש עולמות צייטונגען געבען מיט זייערע בעשרייבונגען, "דירעקט פון קיינעוועג".

דאס ביכלע איז פראסטפאלל געדרוקט. דיא איבערזעצונג (פון ח. אלעקסאנדראוו) איז אין א פליכענדע אידיש. מיר דעקלאמענדירען דאס ביי כעל ווארעם צו אונזערע לעזער.

דיזע, "פאבלישינג קאמפאניע" איז יעדענ-פאלס א וואהרע ברכה פיר דעם אידישען לע-זער-פובליקום. זיא בעשאפט א העכסט ערנסטע אידישע ליטעראטור. איא אמעריקא איז זיא דיא ערשטע און איינציגע. מיר ווינשען איהר מיט'ן גאנצען הארצען גרויסען ערפאלג.

* * *

אגב אורחא: דיזעלכע פאבלישינג קאמפא-ניע האט אייניגע וואכען פריהער ארויסגעגעבען טאגלעכע צוויי ביכלעך אויף אידיש: "דער איינציגער מיטעל" און, "פאטריאטיזמוס און רע גירונג". דער איבערזעצער איז אונזער ווערטער-מייטארבייטער מ. קאין.

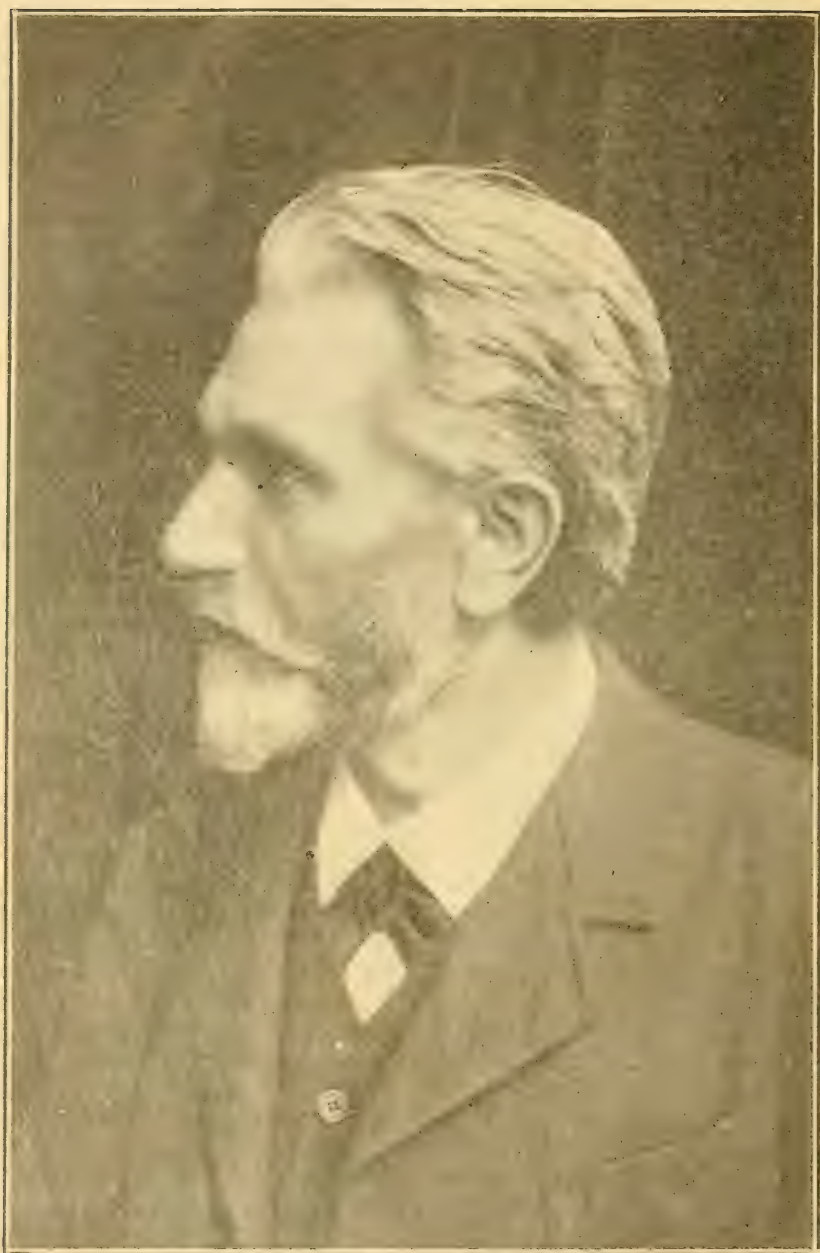
דיא ביכלעך זיינען זעהר וויכטיג, אז דיא אידישע לעזער זאלען קריגען א ריכטיגען בע-גריף פון דעם גרויסען טאגלעכע קינדישע פיר-לאזאפיע. זיין, "איינציגען מיטעל" דעקלאמא-דירט ער יעצט אויך דיא אידען. עס בעשטעהט אין — פאלגען דיא קריסטלכע לעהרע פון דול-דען און שווייגען און קעמפפן געגען אומרעכט "בשב ואל תעשה", ניט געבענדיג דיא ממשה הרשעה קיין שטיצונג. דא איז ניט דער ארט צו בעווייזען דיא קינדישקייט פון דיזע, "אייני-ציגען מיטעל". לעזט עס, עס איז מערקוירדיג! איהר וועט עס שוין אליין אהן שוועריגקייט קע-נען קריטיקירען.

* * *

דיזע געדאנקען פון טאגלעכע זיינען א רינג אין דיא קייט פון זיין גאנצע פילאזאפיע, וועלכע איז גענוי ערקלעהרט געווארען אין אוי-זער ארטיקלע איבער זיין, "תחתית הכמים" פון אקסעלראד. דעם שלום פון דיזע וויכטיגען ארטיקלע וועלען מיר געבען אין נעכסטען נומער, "צוקונפט".

* * *

דורך דיא נייסטע ענטוויקלונג אין דעם אי-דישען דרוקעריי-פאך אין ניו יארק געפינט זיין דיא, "צוקונפט" איז אזעלכע טעכנישע שוועריג-קייטען, דאס עס איז אונז אבזאליט אונמעגליך געווען זיא צו מאכען אזוי וויא מיר וואלטען גע-וואונשען. מיר מאטערן זיך מיט אלע קרעפטען אויסצוהאלטען אונזער פראגראם, אבער דיא

אויגוסט בעבעל,
 דער העלד פון טאג, דער טרואימפירענדער
 פיהרער, פון דיא זועגרויכע סאציאל דעמאָ-
 קראַטיע פון דייטשלאַנד.

דיא גייסטיגע וועלט.

טעלעגראפישע פאטאגראפיע.

קראם צו בעשטעלען ראמען פאר דיזע בילדער. ניט אזוי איז עס נאך מיט דער קונסט איבער צוגעבען בילדער דורך דעם טעלעגראף. טויזענט דע ערפינדער ארבייטען נאך איבערצוקומען דיא ערשטע שוועריגקייטען פון דיזענער וואונדערבאר דער קונסט. טעלעגראפירען צייכונגען און בילדער איז נאך א נייעס, אבואהל דיא ענטדע קונג דערפון איז שוין געמאכט געווארען מיט א יאהר 40 צוריק. מען קען שוין יעצט אריבער שיקען דורך עלעקטרישע דראטען שריפטען און בילדער אויף ווייטע שטרעקען, אבער דערוויילע זיינען נאך דאס אלץ פראבען. עס בלייבט נאך צו מאכען זעהר פיעל אויסבעסערונגען ביז מען וועט קענען שיקען בילדער דורך דעם טעלעגראף אזוי וויא געוועהנליכע דעפעשען.

נאר עס קען שוין קיין צווייפלע ניט זיין, אז אונזער גייסט וועט שנעל איבערקומען דיא שווידיגקייטען, וועלכע ליגענען נאך אויפן וועג פון בילדערטעלעגראפיע. דער אפאראט, וואס דר. קארן פון מינכען האט יעצט ערפונדען, שיינט צו זיין א גרויסער שריט פאראויס אויף דיזענען וועג.

יעדענפאלס איז עס גענוג אינטערעסאנט און וויכטיג, ווען מען איז שוין אין שטאנד

יא קונסט טאגראפירען, די וואונדערבארע ענטדעקונג פון דיא צוויי פראנצויזענישע נייעס און דאגער, מיט א יאהר 70 צוריק, איז יעצט אזא געוועהנליכע זאך, אז מיר קלעהר

רען גאר ניט וועגען דעם, ווען מיר זעהען די אפאר ראמען און כעמישע שטאפען, מיט וועלכע מען בענוצט זיך דערביי, אדער ווען מיר זעהען דיא בילדער, וועלכע דיא שטראהלען דרוקען אפ. מיר פערגעסען גאר, וויא פיעל מיהע און צרות עס האט געקאסט דיא ארימע פראנצויזישע ערפינדער און זייערע נאכפאלגער, וועלכע האבען אלץ געזוכט בעסערע מיטעל, ביז מען איז דער גאנגען צו דער יעצטיגער שטופע, ווען יעדער איינער קען זיך איינשאפען פאר א קליינע סומע געלט א קאדאק און פאטאגראפירען, וואס איז א ווילט זיך נאר. מיר געהען יעצט צום פאטאגראף בעשטעלען אונזערע בילדער אזוי וויא אין א

יעצט קען מען שוין פערשטיין, אז דיא שטרא-
מען, וואס וועלען אנקומען פון דיא טינט-שטריי-
כען דורך דיא טעלעגראפישע דראטען ביז צו
דעם כעמיש-צוגעגרייטען פאפיער, וועלען פאר-
האנדערגרייגען דיא זאלץ-לייזונג און וועלען
ארויסרופען שווארצע שטריכען אויף דיעזען
פאפיער. אויף אַזא אופן וועט זיך יעדע צייט
נוג אפדרוקען אזוי ווייט, וויא דיא שטראמען
וועלען זיך ציהען דורך דיא טעלעגראפישע
דראטען.

לאמיר, צום ביישפיעל, פרובירען איבער-
געבען אונזער אונטערשריפט דורך דעם טעלע-
גראף פון ניריארק נאָך באַסטאן. אלעס וואס
מיר דארפען טאָהן, איז אָנצושרייבען אונזער
נאָמען אויף אַ שטיקעל ווייסע פאפיער, נאכהער
עס אַרויפלייגען אויף דעם צילינדער פון פאנ-
טעלעגראף און לאזען דעם עקסקרייטשען שטראם
דורך דעם שפיין, וואס וועט אריבערלויפען איר
בער אללע טהיילען פון פאפיער. יעדע פינטעלע
פון אונזער אונטערשריפט וועט דורכלאזען דעם
עלקעטרישען שטראם, וועלכער וועט גלייך א-
בערגעגעבען ווערען צום טעלעגראפישען דראט
און וועט שוין אַרויסרופען אַ שווארצען פינטעלע
אויף דעם כעמישען פאפיער אין באַסטאן אָדער
אין אַן אנדער אָרט, וואוהין מיר וועלען ביי-
שטימען אַריבערצושיקען אונזער אונטערשריפט.
יעדער שטריכעלע פון אונזער אונטערשריפט
וועט אפגעדרוקט ווערען, אזוי וויא דיא ליכט-
שטראהלען ווירקען אין אַ געווענהליכען פאטא-
גראפישען אַפּאַראַט.

ווען דער גלח קאסעלי האָט בעוועזען, וויא
זיין פאנטעלעגראף אַרבייט און וויא ער שיקט
אַריבער פערשידענע צייכנונגען פון בלומען, בוי-
מער א. ז. ו. פון פאריז נאָך מאַרסעל (זיינע
פראכעס האָט ער געמאַכט צווישען דיזע
שטעט), זיינען אַללע ערשטוינט געווארען. דיא
פראנצויזישע רעגירונג האָט גלייך אנגענומען
דעם פאנטעלעגראף, אום צו מאַכען דערפון אַ
פראקטישען געברויך אין דיא טעלעגראף-קאנ-
טארען, און דער בעריהמטער איטאַליענער קאמ-
פאזיטאר ראַסיני האָט עקסטרא אנגעשריבען
מוזיק לכבוד דעם ערפינדער און האָט עס אַרי-
בערגעשיקט נאָך מאַרסעל דורך דעם אַפּאַראַט.
אבער דיא פראקטיקע האָט באלד בעווייז-
זען, אז דער פאנטעלעגראף איז אַ זעהר קאפּריז
נער אינסטרומענט, אז ער גיט נאר איבער ריכ-
טיג דיא שטריכען, ווען אַלעס איז אין פאַל-
קאמענער אָרדנונג, און אז עס נעהמט צופיעל
צייט און עס קאסט צופיעל. דארום האָט מען
געלאזען דעם פאנטעלעגראף אָן אַ זייט ביז מען
וועט איהם אויסבעכערען פיר דעם פראקטישען
געברויך. אָבער דאס איז נאָך ביז יעצט נישט

א ברענגעכען אַפּיקו אַ האנדשריפט דורך'ן טע-
לעגראף פון איין אָרט אין אַן אנדערען, לאמיר
זאגען: פון ניריארק נאָך באַסטאן. וויא אזוי
קען מען עס אָבער אויספיהרען?

אום צו ענטפערן אויף דיעזע פראגע, ווער
לען מיר בעשרייבען דעם ערשטען אַפּאַראַט
איבערצוגעבען צייכנונגען און באטאגראפישע
בילדער דורך דעם טעלעגראף. דיעזער אַפּאַראַט
איז ערפונדען געווארען פון דעם פראנצויזישען
גלח קאסעלי אין 1863 אין פאריז און טראָגט
דעם נאָמען פאַנטעלעגראף. וויא וואונדערבאַר
עס שיינט, ווען מען דערזעהט אין מאַרסעל דעם
פאַרטערט, וואס געפינט זיך אין פאריז, איז
עס אָבער נאר נישט שווער צו פערשטעהן, ווען
מען בעטראכט דיא וויסענשאפטליכע פרינציפ-
ען פון דיעזען, "וואונדער".

דער פאנטעלעגראף בעשטעהט פון אַ צי-
לינדער, אויף וועלכען מען לייגט אַרויף דיא
שריפט, צייכנונג אָדער דאס בילד, וואס מען
ווייל איבערשיקען דורך'ן טעלעגראף. דאן לאזט
מען אַן עקסקרייטשען שפיין ציהען זיך איבער
דעם פאפיער פון אייבען אראפ און פון רעכטס
צו לינקס, זאָ דאס אלע פונקטען פון פאפיער
ווערען עקסקרייטשען. אָבער דיא ווירקונג פון
עקסקרייטשען איז נישט גלייך אויף אַללע פונק-
טען פון פאפיער. דאס הענגט אָפּ פון דיא פאר-
בען פון דיא שטריכען. ריינע פאפיער פערהאלט
דעם עקסקרייטשען שטראם, טינט לאזט איהם
דורך. דארום איז דער רעזולטאט, אז נאר דאָרט
וואו דער עקסקרייטשער שפיין טרעפט דיא
ערטע, וואס זיינען בעדעקט מיט טינט-שריט-
כען, וועט דער עקסקרייטשער שטראם אַריבער-
גיין צום טעלעגראפישען דראט, מיט וועלכען
דער צילינדער איז פערבונדען. אַלזא, ווען דער
עקסקרייטשער שפיין וואנדערט איבער דעם פאר-
פיער מיט אירגענער וועלכע צייכנונגען, וועט דער
טעלעגראפישער דראט איבערגעבען נאר דיא
עקסקרייטשען שטראמען, וואס וועלען זיך דורכ-
רייכען דורך דיא פונקטען פון דיא צייכנונגען.
אַלעס וואס עס בלייבט יעצט צו טאָהן,
איז אויסצוגעפינען אַ מיטעל וויא אויפצונעה-
מען דיעזע שטראמען פון דיא טעלעגראפישע
דראטען, אזוי וויא מען נעהמט אויף דיא ליכט
שטראהלען אין דער געווענהליכער פאטאגראף-
פיע. דאס איז אויף אַ לייכטע זאך.

אין דעם אָרט וואו מען ווייל אויפנעהמען
דיעזע שטראמען, שטעלט מען אַוועק אַ צילינ-
דער מיט אַ פאפיער, וואס איז פריהער בענעצט
געווארען מיט געוויסע כעמישע שטאפען, מיט
אַ לייזונג פון געוויסע זאַלצען. דיעזע זאַלץ-
לייזונג איז אַזעלכע, אז זיא ווערט שוואַרץ
דורך דיא ווירקונג פון עקסקרייטשען. נון,

סאדא-וואסער, ביער, שאמפאניער, וויין, א. ז. ו.), וויא ווען מען פערברענט געוועהנליכע האלץ-קוילען. אבער אומוואנדלען געוועהנליכע קוילען אין דיאמאנטען — דאס הייסט בלויז ענדערן דיא פארמע און אויסזעהען פון דעם יסוד קוילענ-שטאף — דאס איז נאך אפילו יעצט, ווען דיא כעמישע וויסענשאפט האט געמאכט אזעלכע רעזיגע פארטשריטע, א זעהר שווערע און קאסטבארע ארבייט.

עס איז איבעריג צו זאגען, אז וויא נאר מען איז דערגאנגען, דאס קוילען, גראפיט (פון דיע-זען מאטעריאל-מאכט מען בלייזשיפטען) און דיאמאנטען זיינען דער זעלבער קוילען-שטאף, האט מען אין אללע כעמישע לאבאראטאריעס גענומען בלייסיג זוכען מיטעל, וויא פון געוועהנליכע ליכע קוילען צו קריגען דיא טהייערע עדל-שטיינער. נאר אללע פארשונגען און פראבעס זיינען יא געהענליכע געווען גאנץ אומאנגסט, ווייל מען האט נאך ביז יעצט ניט געפונען א מיטעל אויפצולייזען קוילען. ווען מען וואלט געקענט אויפלייזען קוילען אזוי, וויא, צום ביישפיעל, קאדזאליץ אדער צוקער אין וואסער, וואלט שוין לייכט געווען צו בעקומען קוילען-קריסטאלען אדער דיאמאנטען.

אין דער זעלבער צייט האבען אנדערע גע-לעהרטע, וויא געאלאגען, מינעראלאגען און פי-זיקער נאכגעפארשט אונטער וועלכע אומשטענד דען דיאמאנטען האבען געקענט ענטשטעהן אין דער נאטור. דער שליס, צו וועלכע זיי זיינען געקומען, איז אז דיאמאנטען האבען נור געקענט ארויסקומען פון קוילען אונטער א זעהר שטאר-קע היץ און א זעהר שטארקען דרוק. מען האט דארום אָנגעפאנגען נאָכצומאכען דיא נאטור. מען האט געמאכט פיעל ניטגעלונגענע פראבעס ביז דער בעריהמטער פראנצויזישער כעמיקער פרעמי האט ארויסגעקראגען פיצניקע דיאמאנט-טען, געברויכענדיג א גוואלדיגע היץ און דרוק. נאכהער האט מען שוין מיט דיא זעלבע מיטעל געקראגען עטוואס גרעסערע דיאמאנטעלאך, אָבער אלץ שווארצע און ווערטהלזע פיר דעם פראקטישען געברויך. אויסער דעם איז דיא פראדוקציע זעהר קאסטבאר.

נאך יעצט האט דער דייטשער כעמיקער ניעווערטרה, ענטדעקט א בעסערע און לייכ-טערן מיטעל צו מאכען נאטירליכע דיאמאנטען. זיין מיטעל פארדערט אויך א זעהר הויכע טעמ-פעראטור. ער וואנדעלט אום ציערשט א מעטאל אין דאמפה, געברויכענדיג דערביי דיא שטארק-סטע היץ, וואס מען קען נאר בעקומען דורך עלעקטריציטעט. דער בעסטער מעטאל דערצ-אין קווערקזילבער. נאכהער צומישט ער אין א געוויסע פאפאראציאן דעם מעטאל-דאמפה מיט

געלונגען וויא געהעריג. אייניגע נייע אינסטריר-מענטען גיבען איבער זעהר גוט פארטרעטען דורך דעם טעלעגראף, אבער נאר אויף קליינע שטרעקען. וואס ווייטער ווערט אלץ דיא וויר-קונג שוואכער, ביז דער גאנצער אפאראט ווירקט שוין גאר ניט.

וועגען דעם נייען אפאראט פון דאקטאר קארן ווייס מען נאך ניט, וויא ווייט ער ווירקט. פאטאגראפיעס גיט ער איבער זעהר גוט. דיע-זער אפאראט איז בערגינדעט אויף דיא ספע-ציעלע מעלה פון דעם מעטאל סעלעניום. דויער מעטאל לאזט דורך עלעקטרישע שטראמען ערשט דאן, ווען מען לאזט אויף איהם ארויף ליכט-שטראהלען, ווען מען בעלייכטעט איהם. אויך פאך געוועט, ער פעהאלט עלעקטריציטעט אין דער פינסטער. וואס מעהר ער איז בעלויכטען, אלץ בעסער לאזט ער דורך עלעקטרישע שטרא-מען. ווען מען זאך, אלזא, בעלייכטען א פאטאר-גראפיע, וואס ווערט געשטעלט פאר א שטוק סעלעניום, וועלען דיא דונקעלע און העלע ער-טער, זעלבסטפערשטענדליך, האבען א פערשיד-ענע ווירקונג אויף דיא עלעקטרישע שטראמען דורך דיעזען מעטאל.

דעם פלאץ פון דעם עלעקטרוירטען שפיץ אין קאסעלי'ס פאנטעלעגראף, פארנעמט אין דר. קארן'ס אפאראט דער מעטאל סעלעניום, אבער דיעזער מעטאל ארבייט רעגעלמעסיגער, לייכטער און עמפפינדליכער וויא דער שפיץ, זאך דאס דיא מינדעסטע שטריכען און שאטירונג-גען פון זייכנונגען גיבען איבער פערשיידענע עלעקטרישע שטראמען.

דיא טעלעגראפישע דראטען בריינגען דיעזע פערשיידענע שטראמען צו דעם בעשטימט-טען אָרט, וואו עס געפינט זיך א געוויסער אינ-סטרומענט, וועלכער וואנדעלט אום דיא שטרא-מען אין עלעקטרישע ליכט. דיא בעלייכטונג איז פראפארציאנעל צו דער קראפט פון דיא שטראמען. דיא עלעקטרישע שטראהלען ווירקען אויף א כעמישע פאפיער גראדע וויא דיא זונ-נען-שטראהלען אין א געוועהנליכען פאטאגרא-פישען אפאראט, און אויף אזא ארט קריענט מען א גענויע קאפיע פון דער זייכנונג אדער פא-טאגראפיע, וואס מען האט אוועקגעשטעלט לע-בען דעם אפאראט מיט סעלעניום.

קינסטליכע דיאמאנטען.

יעדערער וואס האט נאר געלערענט כעמיע ווייס גאנץ גוט, אז דיאמאנטען זיינען ניט מעהר און ניט ווייניגער וויא ריינע קוילען אין א קריסטאל-פארמע. ווען מען פערברענט א דיא-מאנט (דערצו מוז מען געברויכען א שטארקען עלעקטרישען שטראם), בעקומט מען דיא זעלבע קוילען-זויערע (דער גאז וואס געפינט זיך אין

דיאמאנטען, אָבער זעהר קליינע. עס איז אָבער דא אַ מעגליכקייט זיי צו פֿערגרעסערען. ווען דאס וועט געלינגען, דאן וועט מען זעהר ביליג קענען פראדוצירען אַזעלכע דיאמאנטען, וויא מען געפינט אין דער נאַטור.

יעדענפאלס קען גאר קיין צווייפֿעל ניט זיין, אז כעמיקער וועלען מיט דער צייט ערפינדן דען מיטעל צו פראדוצירען נאטירליכע דיאמאנטען גאנץ ביליג.

אזא מאטעריאל, וואס הייסט אין דייטש: שוועפֿעל־קאָהלענ־שטאָף (דאָס איז אַ שווערע שטיקענדע פֿליסיגקייט, וועלכע בעשטעהט פֿון אַ בעלעפֿטונג פֿון שוועבל מיט קוילען). ווען דיעזער מאטעריאל ווערט אומגעוואנדעלט אין אַ גאָז (דאָס געשעהט דורך היץ) און קומט אין בעריהרונג מיט דעם קוועקזיילבער־דאמפֿ, דאן בעהעפט זיך דער קוועקזיילבער מיט דיא שוועל בעל, און דער קוילענ־שטאף שיידעט זיך אויס אין קריסטאלען. דיעזע קריסטאלען זיינען אמת'ע

גרויסע קענערס אין מינעראלאָגיע (וויסענ־שאַפט איבער שטיינער) און בערג־אינזשינירען זיינען אימשיטאנד צו דערקענען פֿון ערשטען בליק, וועלכע בערג ענטהאלטען ערצען. אויך דערקענען זיי נאָך דעם כאַראַקטער פֿון דיא ערד־שיכטען אין געוויסע געגענדען, אויב דאָרט טען זיינען פאראן ערצען. דאן גראַבט מען אין בעשטימטע פונקטען, אום צו געפינען דיא ערצען. אָבער אָפט גראַבט מען אומזיסט. דיא ערצען ליגען גאר אַ ביסעל ווייטער אָדער טיעף פֿער אין דער ערד פֿון דעם אָרט, וואו מען זוכט זיי. עס זיינען דאָ פאכ־לייטע, וואָס מען רופט אין ענגליש „פֿראַספֿעקטאָרס“ און וואָס בעשעפטיגען זיך נאָך מיט זוכען ערצען אין מינען־געגענדען. זיי האָבען שוין זייערע סמנים און מיטעל, מייסטענס בעגרינדעט אויף נאָכפֿארשונגען און אָנווייזונגען פֿון געלעהרטע, וויא צו ענטדעקען מינען.

אָבער נאָך אלעמען בלאַנדזשען זיי אַרום פֿון איין אָרט אויף אַן אנדערען און מאַפען אין דער פינסטער. ביז יעצט האָט מען נאָך ניט

ענטדעקונג פֿון מעטאל־ערדען דורך עלעקטריציטעט.

דיא פֿיקטשור שטעלט פאר, וויא אזוי מען זוכט צו געפינען דורך געוויסע עלעקטרישע אפאראטען אַזעלכע סארטען ערד, וואס ענטהאלט טען אין זיך מעטאלען. (אין ענגליש רופט מען אַזעלכע סארטען ערד: אָר, אין רוסישען: רודא, אין דייטש: ערז). עס איז אַ זעהר שווערע אַר־בייט צו ענטדעקען ערצען, וועלכע ליגען אָפט בעהאלטען טיעף אין דער ערד, אין אַזעלכע ערטער, וואו מען רעכענט גאר ניט, אז זיי געפינען זיך דאָרטען. אין געבירגיגע געגענדען געפינען זיך געוועהנליך מינעראלען, וואָס בעשטעהען פֿון בעהעפטונגען פֿון מעטאלען מיט אנדערע יסודות, מייסטענס מיט זויער־שטאָף און שוועל בעל; אָבער עס איז נאטירליך וויכטיגער צו געפינען אַזעלכע מינעראלען אָדער ערדען, וועלכע ענטהאלטען אין זיך וואָס מעהר פֿון דיא ניצליכסטע און געברויכליכסטע מעטאלען, וויא אייזען, קופֿער, בליי, צין א. ז. ו.

בען געמאכט זייערע לעצטע פראבעס, האָבען זיי ענטדעקט אַ בלייזמינע, וואס אנדערע פראכט פּעקטאָרס האָבען אומזיסט געזוכט אַ לאַנגע צייט. איינע פון דיא דארטיגע בלייז און צינג ערצען, וועלכע זיינען בעארכייטעט געווארען זייט 1700 יאָהר, איז מיט אַ מאָל פערשוואַנדיג. מען האָט פערשטאנען, אז דיא ערצען זיינען איבערגעריסען געווארען דורך אנדערע סארט טען ערד און אז זיי מוזען זיך געפינען ערגעץ נאָהענט דערביי, אָבער מען האָט אזוי לאַנג אומזיסט געזוכט, אז מען האָט דיא אנגעמינע פערלאזען. ווען דיא ערפינדערס פון עלעקטרישען מיטל האָבען דערפון דערהערט, זיינען זיי געקומען און האָבען נאָך עטליכע פראָבעס אַנגענומען, וואו מען דארף גראבען. ווען מען האָט זיי געפאלגט, האָט מען טאָקע ענטדעקט דיא פערלארענע ערצען.

דיא ראדיום - שטראַהלען.

אויף דעם כעמישען קאָנגרעס אין בערלין, האָט פראַפּעסאר מאַרקוואַלד בעוועיזען, אז דער וואונדערבארער מעטאל ראדיום, וואס איז ענטדעקט געווארען פון דעם פראנצויזישען געלעהרן טען קוריי, צוזאמען מיט זיין געלערנטע פרוי, איז טאָקע אַ יסוד. ער האָט געציגט אַ פיצעלע פון דיזען מעטאל, סך הכל אַ 15-הונדערטעל טהייל פון אַ גרעין (אום דאס צו קריגען האָט מען געמוזט געברויכען 2 טאן פון דעם מעטאל אוראניום—אזוי צושפּרייט און זעלטען איז ער דארטען). דאָ איז עס גענוג געווען צו צייגען זיינע וואונדערבארע מעלות. ווען מען האָט אַוועקגעלייגט אין אַ פינסטערען צימער שטיקל לעך פון פלאטינעם, צינג און באַריום, לעבען דיזע פיצעלע ראדיום, האָבען זיי גענומען גלימצען מיט אַ העל-גרינעם שיין. אַללע כעד מיכער זיינען ערשטוינט געווען. זיי קענען נאָך נאר ניט ערקלעהרען, ווארום ראדיום איז אַן אויסנאָהמע פון אַללע יסודות אויף דער ערד און וואס פאר אַ ראָללע ער שפּיעלט אין דער נאָר טור.

מיט דער צייט, ווען מען וועט צוזאמען קלייבען האָטשע אַ פאָר פונט פון דיזען מערק-ווירדיג זעלטענעם מעטאל, וועט מען דערגיין זיין בעדייטונג, וועלכע מוז זיין אונגעהויער גרויס, ווייל ער לאזט פון זיך זעלבסט אַרויס היץ און שיין. ווער ווייסט, פיעלייכט בעשטעהט דיא זונן פון איהם און פון עהנליכע יסודות? דערוויילע האָט שוין דער דייטשער גע-לעהרטער דאָקטאר לונדען, ענטדעקט, אז דיא שטראַהלען פון ראדיום האָבען אַ גוטע ווירקונג אויף בלינדע. ער האָט געמאכט פראַבעס מיט

אויסגעפונען אַ זיכערען מיטלעל אין דער שווערער קונסט פון „פראַספעקטינג“.

צוויי ערפינדער ליאָ דראַפט און אַלפרעד וויליאַמס זיינען געפאלען אויף דעם פלאַן צו געברויכען עלעקטריציטעט צו דיזען צוועק. זיי זיינען אַרויס פון דיזען גאַנץ ריכטיגען שטאַנדפונקט, דאָס דיא אַנווער-זענהייט פון ערצען אין אַ געוויסען אָרט פון דער ערד דארף האָבען אַ ווירקונג אויף דיא עלעקטרישע שטראָמען, וואָס מען וועט דאָרטען דורכלאָזען. דיא פראַבעס, וואָס זיי האָבען געמאכט אין דיא מינען-געגענדען פון אַמעריקא און ענגלאַנד, האָבען בעוועיזען, אז זיי האָבען קיין טעות געמאכט אין זייערע רעכנונגען. אין פיעלע פעלע האָבען פראַספעקטאָרס געפונען זיינע, גראַבענדיג נאָך דיא אַנווייזונגען פון דיזען ערפינדערס.

עס זיינען אָבער דערביי נאָך דא זעהר פיעל שוועריגקייטען איבערצוקומען, דען דיא אַנווער-זענהייט פון קוואַלען און געוועהנליכע שטיינער ענדערן אויף דיא עלעקטרישע שטראָמען. דיא אינסטרומענטען, וואס דיא ערפינדערס געברויכטען, דארפען נאָך פערבעסערט און פערפאלט קאמט ווערען. דיזע אינסטרומענטען זיינען פון ערשטען בליק צו זיין איינפאכע. זיי בעשטען הען פון אייזערנע שטאנגען, וועלכע מען שטעקט אַריין אין דער ערד, וויא עס איז געוויזען אויף דער פיקטור. אָבער דיזע שטאנגען זיינען פער-בונדען מיט ספעציעלע עלעקטרישע אפאראטען. 2 שטאנגען זיינען פעראייניגט מיט אַ געוויסע עלעקטרישע באַטאָריע, וועלכע גיט דיא עלעקטרישע קראַפט; אנדערע 2 שטאנגען זיינען פערבונדען מיט אַן אפאראט, וועלכער מעסט דיא שטראָמען, וואס קומען אָן דורך דער ערד, און מיט אַ מין טעלעפאן, וועלכער גיט איבער געוויסע קלאַנגען, וואס ווערען אַרויסגערופען פון דיזע שטראָמען.

ווען דיא ערד צווישען דיא שטאנגען, (זיי ווערען אַריינגעשלאנגען ביז 200 יאָרד איינע פון דיא אנדערע), איז אַ רעגעלמעסיגע, הערט מען דורך דעם טעלעפאן אפאראט (זעה פיקטור), געוויסע קלאַנגען; ווען עס טרעפט פעסעס אַן אונגעהלמעסיגקייט, ענדערען זיך דיזע קלאַנגען. דורך דיזע ענדערונגען דערקענט מען, וואס עס געפינט זיך דאָרטען אונטער דער ערד. מען דארף אָבער האָבען דערצו ניט נאָר אַ פיינעם געהער, זאָנדרען אויף אַ גרויסע געניטקייט אין דערקענען דיא אַנווייזונגען פון דיא דעליקאטע אינסטרומענטען.

יעדענפאלס האָבען שוין דיא ערפינדערס פיעלע מאָל בעוועיזען, אז זייער מיטלעל איז אַ זעהר גוטער. אין וויילע (ענגלאַנד), וואו זיי האָ-

צען ניט געפיהלט ביי דער אָפּעראַציע. מען וועט יעצט מאַכען מעהר אַזעלכע עקספּערדמענטן מען.

פליסיגע לופט אַנשטאט אייז.

זייט מען האט געפונען מיטעל אומצוואנדלען לופט אין אַ פליסיגקייט און זאָגאר איהר צו פּערהאַרטעווען, בענוצט מען זיך דערמיט צו פּערשיעדענע צוועקען. דער וויכטיגסטער געברויך איז ביזא ארבייט אונטער וואסער, בעזאָגן דערס אין שיפען, וואס שווימען אונטער וואסער (דיא זאָגענאנטע „סובמאַרינס“). יעצט קומט דיא צייט צו געברויכען פליסיגע לופט איינפאך אַנשטאט אייז. עטליכע טראָפען פליסיגע לופט רופען אַרויס אַזויא פיעל קעלט וויא אַ גרויסע שטיק אייז. דערצו נאָך האט עס דיא מעלה, אַז דיא שפייזען ווערען נאָך ניט געענדערט, זען דיא פליסיגע לופט פּערשווינדעט ביסלעכווייז.

אין דייטשלאַנד פראָדוצירט מען שוין אַ ליטער פליסיגע לופט פאר אַ אַנדערטהאַלב מאָרק. אַ ליטער פליסיגע לופט קען געבען אַזויא פיעל קעלט, וויא אַ טאָן אייז. עטליכע טראָפען פליסיגע לופט זיינען גענוג שטעל אַפּצוקיהלען אַ טאָפּ מיט הייסע וואסער. **פ. קראנק.**

עטליכע בלינדע אינגלאך, וועלכע האָבען ביז לעכווייז אָנגעפאנגען צו זעהען דורך דעם איינפלוס פון דיזע שטראהלען! אַזוי ווייניגסטענס האָט געמערקט אַ דעפעשע פון בערקין, דאטירט דעם 7טען יוני.

היפּנאָטיזמוס ביי אָפּעראַציען.

היפּנאָטיזמוס איז שוין יעצט קיין וואונדער-זאך. עס איז אַ טהייל פון דער וויססענשאַפט איבער דער נאַטור פון מענשען, ספּעציעל איבער דעם, וואס מען בעצייכענט מיט דעם ווארט „נשמה“. אַללע קונצען, וואס ספּיריטואַליסטען און אַנדערע פאָקוסניקעס האָבען בעווייזען, זיינען ערקלעהרט געווארען גאנץ איינפאך פון וויסענסשאַפטס-מענער. מען האָט אויך אָנגעהויבען צו בענוצען זיך מיט היפּנאָטיזמוס אין מעדיצין, און, וויא עס ווייזט אויב, וועט מען עס מיט דער צייט אַלץ מעהר געברויכען. לעצטען מאָנאט האָט דער ענגלישער דאקטאר אַלדריטש, אָנגעווענדעט היפּנאָטיזמוס ביי אַן אָפּעראַציע. אַ מיטעל-יעהריגע פרוי, וואס האָט געהאַט אַזא שוואכע הארץ, אַז מען האָט איהר ניט געטאָהרט כלאַפּאַרטיי-רען, ווען מען האָט איהר געמוזט אָפּשניידען אַ פוס, איז היפּנאָטיזירט געווארען. אין דיזע זען צושטאנד האט מען איהר אָבגעשניטען דיא קראַנקע פוס. ווען זיא האט זיך אויפגעכאַפּט, האט זיא ערקלערט, אַז זיא האט קיינע שמער-

פאר וואס דער סאציאליזמוז אין דייטשלאנד איז שטארקער וויא אומערדם.

פון אויגוסט בעבעל.

ווערען דיא בעזאנדערע ארט, מיט וועלכע דיא ענטוויקלונג פון סאציאליזמוס האט זיך אין דייטשלאנד אויסגעצייכענט מעהר וויא אין אנדערע לענדער. מען וועט פון דיעזע ערקלעהרונג זעהן, אז אין דעם נאָהענטסטען צוקינפטיגען צייט אָבשניט פון דער ענטוויקלונג פון דיא מענשהייט, וועט דייטשלאנד איבערנעהמען אויף זיך דיא ראָלע אַלס אָנפיהרער פון דיא גאַנצע מענשהייט.

אין דיעזען בוך האָבען מיר אַ סך גערעדט וועגען צופיעל סחורה וואָס עס ווערט אָנגעאָרד בייט, וואָס דאָרויף קומען אַרויס דיא שלעכטע צייטען אין דיא געשעפטען און אין דיא פאָבריי קאציע. יענע איבערפראָדוקציען בעשטעהט אין דעם, דאָס דיא אַרט, וויא אזוי דיא קאפיטאַליזם טישע וועלט אַרבייט אויס סחורות, בעשאפט אַ סך מעהר זאָכען, וויא דאָס פאָלק איז כּכה צי קויפּען, — לאָדעוועט אָן דעם מאָגען פון מאַרק אַ סך מעהר, וויא דיעזער מאָגען איז כּכה צי פערדייהען. דאָס איז אַ מכה, וואָס קען זיך נור טרעפּען אין דיא היינטיגע קאפיטאַליסטישע וועלט; ביו אַהער, אין אַלע ענטוויקלונגס־פּע-

ראד אַצינד, ווען דער סאציאליזמוס אין דייטשלאנד איז דער העלד פון טאג ווען פריינד וויא שונאים בעוואונדערען מיט ערשטויגען זין זיעג, וועט עס געוויס יעדען אינטערעסירען צו

הערען, וויא דער הויפט־פארשטייער פון דעם דייטשען סאציאליזמוס, אויגוסט בעבעל אַליין, ערקלעהרט דאס, וואס יעדען איז אָהן צווייפּעל שוין אַ סך מאָל קשה געווען: — וויא קומט דאס עפעס, וואס גראד אין דייטשלאנד איז דער סאציאליזמוס גרעכער און שטארקער וויא אין מערם?

„דאָ דאָרף נאָך ערקלעהרט ווערען“ — שרייבט בעבעל אין דעם שלוס־קאפיטעל פון זיין וועלט בעריהמטען בוך „דיא פרוי און רער סאציאליזמוס“ — „דאָ דאָרף נאָך ערקלעהרט

פערשיעדענע רעגירונגען האָבען ביי דיעזע ענטוויקלונג אויך געשפּילט אַ גרויסע ראָללע. דאָס זעלביגע איז אויך געווען ווען עטליכע רעגירונגען האָבען פריער פאר אנדערע איינגעפיהרט פאָלקס־שוהלען. דיא קנאה ניט צו בלייבען הינטערשטעליג הינטער דעם שכן, האָט דאָ געבראכט אַ טובה.

געלרנטע און געבילדעטע מענשען האָט מען וואָס ווייטער אליז מעהר געדארפט האָבען, ווייל דיא וואַקסענדע בילדונג און אויפקלעהרונג, געלעבנדיג האנד אין האנד מיט דיא ענטוויקלונג פון האנדעל און פאבריקאציע, האָט אויפגעוועקט אין פאָלק אַ פערלאנג, אליין אנטהייל צו נעהמען אין דיא פיהרונגען פון דיא מדינה, אויסצוועהלען אייגענע פערטרעטער פאר דיא געזעצ־געבונג און אליין צו פיהרען דיא שטאַדט־זאכען צו דעם אלעם האָט מען געדארפט האָבען אַ סך געלרנטע מענשען, און הגם דיא אלע פערזאנלעכע טונגס איינריכטונגען זיינען נור געווען קלייניג־קע, פיר קליינע לענדער און קרייזען, האָט דאָס פון דעסטוועגען צוגעהאָלפּען צו דיא אלגעמיינע בילדונג און האָט געטריבען דיא זיהן פון דיא בורזשאזיע נאכצואַיאַגען זיך נאָך אַ שטעלע אין דיא אלע קאנצעליאדעס און זיך אויסצובילדען? אזוי פיעל, וויא אזא שטעלע פאָדערט.

און אזוי וויא מיט דיא בילדונג אין וויסענשאפט, אזוי איז עס אויך געגאנגען מיט דיא בילדונג אין קונסט. קיין לאנד אין אייראָפּע האָט ניט פערעהעלניסמעסיג אויפצוווינען אזוי פיעל אלערליי לערן־שולען פיר מאָלער, קינסטלער, טעכניקער, אזוי פיעל מוזעאומס און קונסט־גאלעריען, וויא דייטשלאנד. אנדערע לענדער קענען אפשר איז זייערע הויפט־שטעט אויפ־ווינען גרעסערעס, אָבער אַ פערטהיילונג פון דיא אלע זאכען איבער'ן גאנצען לאַנד, וויא אין דייטשלאנד, האָט קיין אנדערע מדינה ניט. אין בעזוג אויף קונסט שטעהט נאָר איטאליען אזוי הויך.

דיעזע גאנצע ענטוויקלונג האָט געבראכט אַ געוויסע פערטיעפונג אין דעם גייסט פון דייטשן פאָלק. אזוי וויא דער קאפ פון דיא איינציג וואָהנער פון דיא צוברעכעלטע דייטשע מדינות איז ניט פערדרייט געוואָרען מיט גרויסע וועלט־פאָליטישע שטרעבונגען און מלחמות, האָבען דיא דייטשען געלעבט אַ לעבען פון דענקען אין בעטראכטען. אין דיא צייט ווען אנדערע אומות האָבען זיך געריסען צו קריגען דיא אויבערהאנד אויף'ן וועלט מארק, האָבען זיך געשלאָגען ביים צוטהיילען דיא וועלט צווישען זיך און האָבען אין זייערע לענדער גופא געפיהרט פאָליטישע ארומרייסעניסען — אין דער צייט זיינען זיך

ריאָדען וואָס דיא מענשהייט האָט דורכגעמאכט, איידער זיא איז געקומען צום קאפיטאליזמוס, איז אזא צרה קיין מאָל ניט פאָרגעקומען.

אָבער דיא קאפיטאליסטישע וועלט בעשאפט ניט בלויז צופיעל סחורות און — דורף דיא איינפיהרונג פון פאבריק סיסטעם — אויך צופיעל מענשען, נור זיא בעשאפט אויך צו פיעל געלערנטקייט, און מיט דעם פערשארפט דיא קאפיטאליסטישע וועלט אָרדנונג נאָך איהר קראנקהייט, איהר איבערגעפאקטקייט, אזוי אז דאָס וועט איהר מווען קאסטען איהר לעבען.

און דייטשלאנד איז נעמליך דאָס לאַנד, וואָס בעשאפט נאָך מעהר וויא אלע אנדערע קאפיטאליסטישע לענדער צופיעל בילדונג, צו פיעל געלערנטקייט, וואָס דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט ווייט ניט וואס צו מאַהן מיט איהר.

און אַ סך איז דאָס אין דייטשלאנד געקומען פון אזא צושטאנד, וועלכער איז פון הונדערטער יאָהרען בעטראכט געווארען אלס אַן אומגליק פיר דיא ענטוויקלונג פון דיעזען לאַנד. דאָס איז געקומען נעמליך פון דעם, וואָס דייטשלאַנד איז ביז פאר עטליכע צעהנדליג יאָהר געווען איינגעטהיילט אין אַ מאַסע אָבערזונדערטע קלייניקע מדינהלעך מיט בעזונדערע רעגירונגען, און וואָס דאָס ווידער האָט געשטערט דיא ענטוויקלונג פון גרויס־קאפיטאליזמוס. פון דעם וואָס דאָס לאַנד איז געווען איינגעטהיילט אין קלייניקע מדינה'לעך, איז ארויסגעקומען, אז דאָס גייכטיגע לעבען פון דעם דייטשען פאָלק האָט זיך ענטוויקעלט אין פיעלע פונקטען : עס איז ניט געווען איין צענטראַל מיטעלפונקט פון בילדונג און וויסענשאפט, וואָס פון דאָרט אויס זאָלען זיי זיך צו ציהען איבער גאנץ דייטשלאַנד, נור אין יעדען קליינעם מדינה'לעך איז געווען אַ בעזונדערער צענטער פון גייסטיגען לעבען, און פון דאָרט ארויס האָט זיך פערברייט בילדונג און געלערנטקייט אין יעדע קליינע דייטשע מדינה בעזונדער. דיא זעהר פיעלע קעניגליכע און פירסטליכע הויפּען פון דיא אלע דייטשע מדינה'לעך האָבען געדארפט האָבען אַ מאַסע מעהר בעאַמטע, וויא עס דאָרט האָבען איין גרויסע צענטראַל רעגירונג איבער'ן גאנצן לאַנד, און דיעזע בעאַמטע האָבען געמוזט זיין געוויסער מאַסעסן הויך געבילדעט. אויף אזא אופן זיינען אין יעדען קליינעם לאַנד פון דייטשלאַנד איינגעריכטעט געוואָרען אקאדעמיעס און אוניווערזיטעטען, און דייטשלאַנד האָט דעריבער בסך הכל פיעל מעהר אזעלכע איינריכטונגען, וויא יעדעס אנדערע לאַנד אין אייראָפּא. און קנאה און דער יאָגען זיך נאָך כבוד פון דיא

בעוועגונג. דאס האָט דיא בורזשואַזיע שוין נישט
מעהר געקענט פערטראָגען, און זיא האָט השק
געקראָגען צו ווערען רעוואָלוציאָנער. וואָ עס איז
שוין דאָרטען צוגעגאָנגען — סיי וואָ סיי פון
אלע קליינע מדינה'לעך איז געוואָרען איין גרויס
סע מדינה — דאָס גרויסע דייטשע קייזעררייך.
יעצט זיינען אלע שטערונגען פאר דיא קאפיטאַל
ליסטישע ענטוויקלונג געפאלען. ביי דעם גרויסען
רייכטום פון דייטשלאַנד אין קוילען און מער
טאלען, מיט א'ן אינטעליגענטע אָבער מיט וויי-
ניג זיך בענוגענדע ארבייטער קלאַסע, האָט דער
קאפיטאַליזם אין עטליכע צעהנדליג יאָהרען
געמאָכן אזא גוואַלדיגען וואַקס אַרויף, אז מען
קען דיעזע ענטוויקלונג מיט רעכט אַנרופען א
רוענעהאפטע. מיט אויסנאָמע פון דיא פערסי-
ניגטע שטאַטען, האָט זיך אין קיין אַנדער לאַנד
פון דער וועלט אין אזא קורצע צייט דער קאפי-
טאַליזם נישט אזוי שטאַרק ענטוויקעלט. אויף
אזא אופן איז דאָס געקומען, דאָס דייטשלאַנד
פערנעהמט היינט אין אייראָפּא דעם צווייטען
ראַנג (נאָך ענגלאַנד) אַלס אינדוסטריע און האַנד-
דעלסלאַנד און וויל שוין באַלד אייננעהמען דעם
ערשטען ראַנג.

אָבער דער דאָזיגער ריזיגער וואַקסען פון
דעם האַנדעל און פון דיא געשעפטען האָט אויף
זיין אַנדערע — שלעכטע — זייט. אזוי לאַנג
דיא גרענעצען פון דיא אָבעזונדערטע דייטשע
מדינות זיינען — איידער דאָס גרויסע דייטשע
רייך איז געגרינדעט געוואָרען — געווען פער-
שפּאַרט און האָבען נישט צוגעלאָזט דיא גרויסע
געשעפטען זיך אויסברייטען, האָבען נאָך גע-
קענט אַ קיום האָבען אַ גרויסע מאַסעס מייד-
טערס, האַנדלערקער און קליינע גוטס בעזיצערס,
וועלכע האָבען זיך געלעבט פאַר זיך. וואָ אָבער
דיא גרענעצען פון ייִדן-צאָלל זיינען פּאָלעזונג
איינגעריסען געוואָרען און דיא גרויסע קאפיטאַל
ליסטישע געשעפטען און פאַבריקען האָבען זיך
גענומען מיט א'ן אונגעהויערע קראַפט צוגיסען
און צושפּרייטען, האָבען זיי באַלד פערפלייצט
דיא מיטעל-קלאַסע און געבראַכט זיא אין אַ
פערצווייפּעלטע לאַגע. דיא צייט פון גוטע גע-
שעפטען און העלחה אין אָנפאַנג פון דיא 70-גער
יאָהרען האָט נאָך געמאַכט, אז דיא צרה זאָל
נישט זיין אזוי שטאַרק; אָבער ווען דיא שלעכטע
צייטען האָבען זיך אָנגעהויבען, איז ערשט דיא
מכה נאָך שטאַרקער געוואָרען. דיא גוטע צייט
האָט דיא קאפיטאַליסטישע קלאַסע אויסגענוצט
צו ענטוויקלען איהרע געשעפטען אויף גרויס-
אַרטיגען שטייגער, און ווען דיא שלעכטע צייט
איז געקומען האָט מען ערשט רעכט אָנגעהויבען
צו פיהלען נאָך צעהן מאָהל מעהר דעם
דריק פון דיא גרויסע קאסכע אָנ-

דיא דייטשען געזעסען אין דער היים און האָבען
זיך פערטייעפט אין טראכטען און חלום'ען. אין
דאָס קלימא פון דייטשלאַנד, וועלכעס צווינגט
צו אַ הויזליכען לעבען און צו אָנשטרענגונג, האָט
אויף צוגעהאָלפּען צו דיא פערברייטונג פון דייט-
קען, טראכטען און חלום'ען, און פון דעם איז
ארויסגעקומען דיא דייטשע פילאָזאָפיע; דאָס
האָט בעשאַפען דעם גייסט פון קריטיק און בער-
אָפּאַכטונג, מיט וועלכען דיא דייטשען האָבען
זיך אָנגעהויבען אויסצוצייכענען, נאָך דעם וואָ
זי האָבען זיך אויפגעכאַפט.

דאָס יאָהר 1848 איז געווען דאָס געבורט-
יאָהר פון דיא דייטשע קאפיטאַליסטישע קלאַסע,
אַלס זעהסט בעוואוסטע הערשענדע קלאַסע, ווען
זיא איז דאָמאַלט אויפגעטרעטען אויף דער
ביהע אַלס זעלבסטישענדיגע פאָליטישע פאַרמי-
אונטער דער פאָהנע פון ליבעראליזם. דאָ האָט
זיך באַלד דייטליך ארויסגעוויזען דיא בעזאָג-
דערע אַרט פון דיא דייטשע ענטוויקלונג, פון
וועלכע מיר האָבען דאָ גערעדט. נישט פאַבריקאַט
טען, קויפלייטען, האַנדעלס מענישען און באַנקיר-
רען האָבען דאָ גענומען שפיעלען אַ ראָלע אין
דיא נייע פרייערע פאָרם פון דיא רעגירונג,
נור פראָפּעסאָרען, שריפטשטעלער, אדוואָקאטען
און דאָקטאָרען פון מעדיצין און פון אַנדערע
וויסענשאַפטען. דיא דייטשע געדאַנקען-מענישען
(אידעאָלאָגען) זיינען דאָס געווען, וועלכע האָבען
גענומען שפיעלען דיא ראָלע אין דיא נייע אַרט
רעגירונג, און נאָך דעם נאָך איז טאָק זייער
אַרבייט אויסגעפאלען. דיא געלד מענישען קלאַד
סע, דיא ריכטיגע בורזשואַזיע, איז פאַרלוויפן
פערוויזען געוואָרען צו פאָליטישע רוהע; אָבער
דיא געלעגנהייט פון איהר פאָליטישע ביה-
עולם'דיגע רוהיגקייט האָט דיא בורזשואַזיע בער-
נוצט צו ענטוויקלען און גוט צו בעזאָרגען דיא
געשעפטען. און דאָס וויעדער האָט געפיההט
דערצו, אז דיא מחנה פון געלדנטע קבצנים האָט
זיך גאָר געוואַלדיג אָנגעהייבען צו פערברייטען.
דיא בורזשואַזיע האָט שפעטער אָנגעהויבען
צו מאַכען דיא בעוועגונג, צו פערזייניגען אלע
דייטשע מדינות אין איין גרויסען דייטשען רייך;
דען דיא קאפיטאַליסטישע קלאַסע איז שוין גע-
ווען צו ווייט ענטוויקעלט, אום נאָך צו קענען
פערטראָגען דיא גרענעצען צווישען איין דייטשע
מדינה און דיא אַנדערע, דיא גרענעצען, וועלכע
זיינען צו דערזעלבער צייט אויף געווען וואָ
סטאָווירעכע, וואָ האָבען פּערהאָלטען דעם
שטאַרקסטען שטראָם פון האַנדעל און פאַבריקאַ-
ציע דורך דיא אָבצאָהלונג פון סחורות, וואָס
מען פיהרט אַרײַן פון איין מדינה אין דיא אַנד-
ערע, דורך דיא איינהאַלטונג פון פערקעהר און
דורך אלע עהנליכע שטערונגען אין דיא פרייע

דיא אקאדעמיעס און אוניווערסיטעטען, אין דיא כעמישע און פיזישע לאבארטאטאריען, אין דיא הונדערטער שולען, האנדעלס-שולען, העכערע פרויען-שולען און ז. וו.

פון יאָהר 1841 ביז 1846 זיינען געווען אין אלע אוניווערסיטעטען פון דייטשלאנד אין דורכ-שניט 11,626 סטודענטען א יאָהר, און אין 1889 זיינען שוין געווען 29,294 סטודענטען! פון 1871 ביז 1889 איז דיא צאָהל פון סטודענטען אין דייטשלאנד געוואקסען מיט 116 פראָצענט! שוין היינט איז כמעט אין יעדען פאך דאָ זעהר א סך צופיעל אָנבאָט פון שטעללעך זוכערס, און אימער שטארקער ווערט נאך אלץ דער שטראם פון מענשען, וואָס רייסען זיך אויף דיווען וועג, אלץ מעהר און מעהר ווערט פערלאנגט צו גרינדען נייע גימנאזיען און שולען, צו קענען אויפנעהמען דיא אונגעהויערע צאָהל קאנדידאטן מען, וואָס דריינגען זיך צו בילדונג.

רעגירונגען, וויא פריוואט מענשען, זיינען אין פערצווייפלונג און ווייסען ניט וואָס אָנצו-הייבען צו טהאָן. זיי לאָזען אַרויס וואַרונגען איבער וואַרונגען, מען זאָל זיך ניט מעהר ענדי-מען דאָ צו דיא בעשעפטיגונג דאָ צו יענע. אפילו דיא רעליגיעזע לערונגען, וועלכע זיינען אין דיא פאָריגע 10 יאָהר שוין שיער אויסגעטרי-קענט געוואָרען, ווייל קיינער האָט זיך צו זיי ניט געוואָלט נעהמען, קריגען יעצט צו וויעדער א ים מיט תלמידים, וואָס בעזעצען אלע בענקלאַך. פון אלע עקען שרייט מען: „איך וועל אויך לערנען דיא לעהרע פון 10 טויזענד געמטער מיט 100 טויזענד טיוואָלן, ווען עס וועט פערלאנגט ווע-רען, אבי שאפט מיר נור א שטעללעך, פון וועלכע איך זאָל קענען לעבען.“ ניט לאנג האָט דער פריי-כישער מיניסטער אָבענזאָגט צו געבען זיין שטיי-מונג, צו עפענען נייע העכערע שולען, „ווייל דיא שולען וואָס זיינען דאָ קענען שוין אויך אַרויסגע-בען א סך מעהר קאנדידאטען, וויא עס קענען זיך געפונען פאר זיי שטעלען אין אלע מעגליכע פאכען“.

דויער צייטאנד ווערט נאך דאדורף וויי-טער פערשארפט, ווייל דער פערניכטענדער קאָנ-קורענציקאמפף צווישען דיא גרויסע קאפיטאל-ליסטען צווינגט א מאסע פון זייערע זיהן אַליין אויך צו זוכען א לעבען צו מאכען פון שטעללען אין א פרעמדען געשעפט.

היינט וויעדער איז דאָ דאָס גרויכע שטיי-ענדע מיניסטער מיט זיינע אונגעהויערע מהנה אפפירערען, וועלכע קענען, ווען עס געהט אוועק א לאנגע צייט אהן כלחמות, שווערליך ארויפ-קומען אויף א העכערע שטופע, מיט זיי דיא ריז-גערונג אין זייערע בעהטע יאהרען פון לעבען בעזארגען מיט א פענכיאָן, פיללסט מען מיט זיי

געדויכטע סחורות און אנגעזאמלע-טען רייכטום. דער טיעפער אָבגורנד-צווישען בעזיצערס און ניט בעזיצערס האָט זיך געוואָרדיג פערברייטערט.

דיעזעס שנעלע פערשלינגען פון דיא קליינע בעלי בתים דורף דיא גרויסע קאפיטאליסטען, וועלכעס געהט צו אלץ געשווינדער און געשווינד-דער, וואָס שטארקער אין קאפיטאל עס ווערען דיא גרויסע און וואָס שוואכער דיא קליינע — בריינגט גאנצע מאסעסן מיטעל-קלאס מענשען אריין אין גרויסע נויט. זיי זעהען אנטקעגען זיך דיא געפאָהר פון זייער פערניכטונג אלץ שטארקער ווערען; אלץ זיכערער זעהען זיי אָנ-קומען דעם טאָג פון זייער אונטערגאנג.

אין דיעזען פערצווייפלען קאמפף זוכט זיך יעדער צו ראטעווען דורף דיא פערענדערונג פון זיין בעשעפטיגונג. דיא דערוואקסענע מענ-שען קענען שוין קיין נייע בעשעפטיגונג ניט מעהר אָנפאנגען, סטארען זיי זיך ווייניגסטענס זייערע קינדער אויף אַנאָדער אופן צו פערזאָר-גען. פערמינען קענען זיי זעהר זעלטען אַי-בערלאָזען — טהוט מען זיך דעם גרעסטען כוח אָן, ווענדעט מען אָן אלץ וואָס נור מעגליך, צו פערזאָרגען פאר דיא זיהן און טעכטער פעסטע „שטעלען“ מיט א בעשטימטען געהאלט, צו וועלכען מען דארף ניט אַרײַנצולייגען קיין קאפי-טאל. דאָס זיינען אלע בעאכטען שטעללעך אין דיא קאנצעליאריעס פון דער רעגירונג און פון דער שטאַדט-פערוואלטונג; דיא שטעללעך אין לעהרער אין דיא קינדער שולען, דיא שטעללעך אין דיא פאכטען, טעלעגראפן און אייזענבאנהען, די העכערע שטעלען אין דיא געשעפטען, אין גע-וועלכער, קאנטארען, פאבריקען, מאנאזינען, אלס שרייבער, בוכהאלטער, מעכניקער, כעמ-יקער, אינזשינירס, דאן וויעדער דיא העכערע געבילדעטע בעשעפטיגונגען, וויא אדוואקאטען, דאקטוירים, נאָחים, פערפאבער, צייטונג-שרייבער, קינסטלער, ארכיטעקטען און ז. וו. און ז. וו.

טייזענדער, טויזענדער יונגע לייט, וועלכע וואָלטען געוויס זיך גענומען צו א האנדווערק אָדער צו אַין אַנדער געשעפט, זעהען זיך יעצט צו צוגרייטען צו קענען אָננעהמען אזא „שטעל-לע“, ווייל עס איז ניט דאָ קיין מעגליכקייט מעהר צו קענען האבען אַליין א ווארשטאט אָדער א געשעפטל פאר זיך צו קענען אויסקומען אין מאכען א כבבד'לע לעבען. אלע כאפען זיך צו בילדונג. נייע רעאליזאטען, גימנאזיען, פאליטעכ-ניומס, א. ז. וו. וואסכען אויס וויא שווערלאך נאך א רעזען, אז דיא אלטע זיינען פול אונטע-שטאפט מיט שיללער. אז איז וואססט אויך אונגעהויער שנעל דיא צאָהל הילדענטען פון

ווען, וועלכע האָבען אויסגעפונען דיא כללים, נאָך וועלכע דיא היינטיגע געזעלשאַפט ווערט גע- פיהרט און וואָס האָבען בעוווּזען, אז דער סאָ- ציאַליזמוס מוז זיין דיא געזעלשאַפטס-פאָרם פון דיא צוקונפט—דאָס ערסטע קארל מאַרקס און פרידריך ענגעלס, און שפעטער, — גייענדיג נאָך זיי און וואַרפענדיג דיא פונקטן פון אַניטאַציאָן אין דיא הערצער פון דיא מאַסען — פערדינאַנד לאַסאַל, עס איז אויך ניט קיין צופאַל, וואָס דיא דייטשע סאָציאַליס- טישע בעוועגונג איז די וויכטיגסטע און שטאַרסט- סטע פון דער וועלט, און זיא איז אַריבער געפליי- גען איבער דיא בעוועגונג פון אלע אַנדערע לענד- דער, בעזאָנדערס איבער דיא פון פראַנקרייך, וועלכע איז געבליבען שטעקען אין א'ן אַרט מיט- טעליבירגעריכע ענטוויקלונג. (זייט בעבעל האָט דאָס געשריבען האָט זיך שוין דיא בעוועגונג אין פראַנקרייך אויך געהאָן אַ גוואַלדיגען כאַפּ אַרויף און איז שוין יעצט פיעל ווייטער אוועק פון דיא „מיטטעליבירגעריכע ענטוויקלונג“).

עס איז אויך ניט קיין צופאַל, וואָס דייטשע סאָציאַליסטען זיינען דיא פיאָנערען, וועלכע פערברייטען דעם סאָציאַליסטישען גע- דאַנקען אונטער דיא אַרייטער פון פערשיעדענע פעלקער.

ווען דער ענגלישער היסטאָריקער און פיר- לאָזאַף באָקל האָט נאָך פאר א'ן ערך 35 יאָהר צוריק געשריבען — לויט וואו ער האָט אַרויסגעפונען פון זיין שטודירען דיא דייטשע צושטענדע און דעם דייטשען גייסט, — דאָס דייטשלאַנד האָט אפילו אַ גרויסע צאָהל פון דיא גרעסטע דענקער, אָבער עס איז ניטאָ קיין לאַנד אין דער וועלט, אין וועלכע עס זאָל זיין אזא וויי- טער צווישענדיג שייך צווישען דיא קלאַסע פון גע- לערנטע און דיא מאַסע פון פאָלק, וואו אין דייטשלאַנד — דאן איז דאָס היינט ניט מעהר ריכטיג. דאָס איז אזוי לאַנג געווען אמת, וואו לאַנג דיא וויסענשאַפט אין דייטשלאַנד האָט זיך גאָר אין גאַנצען בעשעפטיגט בלויז מיט גע- דאַנקען, וואָס האָבען גאָר ניט צו טהאָן מיט דיא פראַקטישע וועלט, און אָבערגעבען זיך מיט איהר בלויז געלערנטע, וואָס שטעהען אָבערגעזונדערט פון פראַקטישען לעבען. אָבער צייט דיא עקאָנאָמישע צושטענדע זיינען אין דייטשלאַנד איבערגע- קעהרט געוואָרען, איז אויף דעם פלאַץ פון דיא געדאַנקען-וויסענשאַפט, וועלכע וויל פון קאָפּ געקומען דיא פראַקטישע וויסענשאַפט, וועלכע בעטראַכט דאָס פראַקטישע לעבען און ציהט פון איהם איהרע לעהרען. דיא וויסענשאַפט איז גע- וואָרען פראַקטיש; מען פערשטעהט, אז זיא האָט ערסט דאן אַ ווערדע, ווען זיא בעציהט זיך אויף

אָן אַ מאַסע שטעללען אין דיא קאנצעליאָריעס פון דער רעגירונג; דערצו קומט נאָך צו, דאָס דיא גרויסע מחנה פון אלערליי בעאמטע און טשינאָוויקעס ערציהען זייערע קינדער אויך צו אַזעלכע בעשעפטיגונגען, ווייל צו אַ העכערען שטאַנד קענען דיזע קבצנים זייערע קינדער ניט ברוינגען, און ווידער צו ערציהען זיי פאַר זאָר גענאָנטע „נידעריגערע“ בעשעפטיגונגען פאַסט זיי ניט, לויט זייער שטאַנד אין דער געזעלשאַפט און זייער בילדונג — אָבערזעהן דערפון, וואָס דיזע „נידעריגערע“ בעשעפטיגונגען זיינען אין דיא קאפיטאַליסטישע וועלט אויך אַללע איבער- פילט.

ווידער איז איינגעפיהרט אין דייטשלאַנד, אז ווער עס האָט דערגרייכט אַ געוויסען גראַד פון בילדונג, קען, פיר אַ געוויסע סומע געלד, יוצא זיין צו דינען אין מיליטער נור אין יאָהר, אַנשטאָט 3 יאָהר, וואָס יעדער מוז דינען; דאָס טרייבט ווידער אַ סך יונגע לייט, זיך צו כאַפּען צו בילדונג און צו זוכען אַ לעבען צו מאַכען פון אזא אַרט שטעללע. בעזאָנדערס זיינען עס אַ סך קינדער פון וואָהלהאַבענדע בויערן, וועלכע וואָל- טען קיין מאָל ניט געוואָרען קיין קאנדידאַטען אויף אַזעלכע שטעללען, ווען ניט דאָס, וואָס זיי ווילען זיך דורך בילדונג בעפרייען פון מיליטער- דיענסט; און דערנאָך, ווען זיי קומען שוין צו- ריק פון מיליטער אַ ביסעל געלערנט, שמעקט זיי שוין ניט צו בלייבען פויערען אין דאָרט, און זיי גייען אין דיא גרויסע שטעט זוכען שטעלען.

דורך דיזע אלע אורזאַכען האָט דייטש- לאַנד וואַהרשיינליך מעהר וויא יעדעס אַנד- דערע לאַנד פון דער וועלט א'ן אונגעהייערע מחנה געבילדעטע און קינסטלערשע אַביונים, אַ מאַסע קבצנים אין די העכערע געלערנטע פאַכען, וועלכע פערמעהרען זיך איממער שטאַרקער, און זיי טראָגען אַריין אין דיא העכערע קרייזען פון דער געזעלשאַפט אַ געפיהל פון אונצופרידענהייט און האַס צו די יעצטיגע צושטענדע פון דער געזעלשאַפט. דער אידעאליסטישער גייסט פון דיזע יונגע לייט ווערט אַרויסגעפאָדערט און גערייצט, צו קריטיקירען דיא היינטיגע צושטענדע און טרייבט שנעלער דאס צופאַלען פון דיזע צושטענדע. פון אלע זייטען ווערט אַלזא דיא קאפיטאַליסטישע אָרדנונג אָנגעגריפען און אונטערגראָבען.

אויף אזא אופן האָט דייטשלאַנד אין דעם גרויסען סאציאלען קאמפף פון דער צוקונפט אָנגענומען דיא פיהרער-ראָלע, צו וועלכען זיא איז, דורך איהרע גאַנצע ענטוויקלונג און דורך איהר געאגראַפישע לאַגע אַלס „דאָס האַרץ פון אייראָפּא“, וואו געבוירען. עס איז ניט קיין צופאַל, וואָס גראַד דייטשישן זיינען עס גע-

האָט דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג שטאַרק אויפגעהויבען דעם גייסטיגען צושטאַנד פון דיא מאַסען.

דיא אויסנאָהם געזעצ געגען דיא סאָציאַליסטען האָבען אין דעם נאָך ניט געענדערט. זיי האָבען עטוואָס צוזאַמענגעדריקט דיא ברייטקייט פון דער בעוועגונג און האָבען פיעליכט אַ ביר סעל אָבערהאַלטען איהר שנעלען לויף פאָרווערטס, דורך וועלכען דיא בעוועגונג פון אנדערע לענדער האָט דיא דייטשע בעוועגונג אַ ביסעל געקענט דערוואַגען. אָבער דערפאַר איז דיא בעוועגונג אין דער צייט געוואָרען טיפער, און דיוע אויסנאָהם געזעצ האָבען בעשאַפּען אין פאָלק אַ כעס, וועלכער האָט זיך געריסען אויפצופלאַצען. און דיא אָבשאַפונג פון דיא אויסנאָהם געזעצ. (דיא אויסנאָהם געזעצ געגען דיא סאָציאליסטען אין דייטשלאנד האָבען געדויערט פון יאָהר 1878 ביז 1890. — ב. פ.) איז נור געווען אַ פאָלגע פון דיא שטאַרקע ענטוויקלונג פון דער פאַרטיי אין דיא צייט, ווען דיוע געזעצ האָבען עקזיסטירט. און פון דיא ענטוויקלונג פון דיא עקאָנאָמישע צושטענדע. דיא בעוועגונג מאַרשירט, וויא זיא מוז אונטער דיא יעצטיגע אומשטענדען מאַרשירען.

אזוי ערקלערט בעבעל דיא אורזאַכען פון דיא ראַשע ענטוויקלונג פון סאָציאַליזמוס אין דייטשלאנד.

דעם פראַקטישען לעבען פון'ס מענשען, ווען זיא ווערט אַ מיטטעל פיר דעם לעבען — און דערצו האָט גראַד דיא ענטוויקלונג פון דיא גרויס קאָפיטאליסטישע פראָדוקציע אַליין געצוואונגען. דורך דעם זיינען אין דייטשלאנד אין דיא לעצטע 10 יאָהר אַלע פאַכען פון דיא וויסענשאַפט דע מאַקראַטיוירט געוואָרען, דאָס הייסט, — האָר בען אויפגעהערט צו זיין דער יחוס פון בלוז אַ געבלידעטע קלאַסע און זיינען אַריינגעקומען „אין דיא שוסטער גאַס“.

ערסטענס האָט דיא גרויסע מאַסע יונגע גער בילדעטע אַביונים דערצו צוגעהאָלפּען, צוויי טענס איז פיר דיא דייטשע אַרבייטער מאַסע לייכט געווען אויפצונעהמען אַ גרויסע מענגע בעלעהרענדע שריפטען, ווייל אין דייטשלאנד איז דיא שול-בילדונג העכער וויא אין יעדען אַנדערען לאַנד אין אַיראָפּאַ. ענדליך אָבער האָט גאנץ בעזאָנדערס געהאָלפּען פערברייטען בילדונג צווישען דיא פאָלקס-מאַסען אין דייטשלאַנד — דיא סאָציאַליסטישע בעוועגונג מיט איהר אונגעהויער גרויסע ליטעראַטור, איהר מאַסע צייטונגען, איהרע אייגענע, פערזאָנלעכע און פאַרטרגע, איהרע פאַרלאַמענטאַרישע פערטרעטונג און דיא קריטיק מיט וועלכע זיא האָט אין פאַרלאַמענט אויפגעדעקט אַלע פעהלערען פון אַלע צווייגען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען — מיט דעם אַלעם

דער בונד און זיינע געגנער.

פון ק. פרומין.

גופא, אין דער געבורטס-שטאדט און הויפט-שטאָרט און שטערטלאַך פון ליטא און פוילען. זיא האָט פערבאָפּט וואס ווייטער אַליי גרעסערע און ברייטערע פאָלקס-שיכטען פון דער איד-דישער מאַסע, מיט איין ווארט, זיא איז פון א „גרופפּענבעוועגונג“ אויסגעוואקסען צו א „פאָסענבעוועגונג“.

וויא יעדע מאַסענבעוועגונג האָט זיא נאָר טירליך אָנגעהויבען צו וואקסען און צו ענטוויקלען זיך נאָך איהרע אייגענע אייגענעליכע אומ-מאָנעטע געזעצען נאָך. זייענדיג אַ בעוועגונג פון דער איד-דישער מאַסע, האָט זיא נאָך דעם נאָך, ניט געקאנט בלייבען אין איהר אַליי טער-קאָסישער פאָרם, וועלכע איהרע ערשטע פיהרער האָבען איהר אין איהרע ערשטע צייטען (בעל זיא איז נאָך געווען אין דער מדרגה פון אַ גרופפּענבעוועגונג), „מט גוואלט אנגעבויט דען“, לויט זייער גוטער-וויילען נאָך. זיא האָט

וויא אזוי דער בונד איז געקומען צו זיין נאָר ציאָנאַל פראָגראַם?

(פארטזעצונג)

יא אידישע טער בעוועגונג איז וואס ווייטער אַליי מעהר גער וואקסען. זיא איז ארויס געגאנגען פון איהרע „דאמוט“ (פון דיא „קרייזל לעד“, פון דיא „קליינע גרופפּעס“) אין דיא איד-שע ארבייטער גאסען, צוערשט אין ווילנא

(*) דער פערפאַסער בעט אונז צו מעלדען, אז אין דיעזען ארטיקלען ווערט ניט אויסגעדריקט דיא אפיציעלע מיינונג פון דעם בונד, נאר דיא פריוואט מיינונג פון דעם שרייבער. — רעד.

טעט און גלייבגליטיגקייט" (3). מיט איין ווארט
דיא בעוועגונג נעמט אן א "נאציאנאלען בא-
ראקטער", זיא ווערט "מעחר איריש" (4).

(4) דיא ווערטער "נאציאנאלער באראקטער",
"מעחר איריש" געהערן נישט מיר נאר איינעם פון די
ערשטע טהוער און טאלאנטפאלסטע פיהרער פון דער
אידישער ארבייטער בעוועגונג. מיט דיא דאזיגע
ווערטער האט ער באראקטערעזירט דיא בעוועגונג
אויף איין אגוטאצערען פערזאנלונג אין ווילנא
1895, זיין רעדע איז שפעטער אבערדורכט געווארען
אין "יודישען ארבייטער" און ארויס אויך אלס א
בעאנדערטע בראשורע אין דער רוסישער און אויך אין
דער אידישער שפראכע אונטער דעם נאמען "די נייע
עפאכע" (זעה זייטען 11 און 9) דער אויסדרוק
"מעחר איריש" וואו דיא גאנצע בראשורע בכלל גע-
פיערט זעהר נישט דעם גענאסען ריאזאנאו פון דער
רוסישער ציוניזשטישע, "זאריא", "דיא פראקטיקער"
— שרייבט ער אין "זאריא" נומ. 1, זייטע 123 —
פערשטעמלען משונה'דיג דעם אויסדרוק "מאססענע-
וועגונג" זעה למשל "דיא נייע עפאכע", וואו עס
שטעהט געשריבען, אז דורך דעם וואס מיר האבען
אונזערגעשטעלט אין אונזער פראגראם דיא "מאססע-
נעוועגונג" האבען מיר זיא געמוזט מאכען, "מעחר
אידיש", אין דעם זעלבנען ארטיקלעל און נאך
אזוי ווילדט ער איבער דיא "פראקטיקער" בכלל און
כאפט זיך ווידער אן פאר דער בראשורע, "דיא נייע
עפאכע". "צו זיא דאס (דער, "פראקטיזמוס")
פרעגט ער שוין טאקיי הישט מיר נישט, נישט א דעק
טוך חלילה, אונטער וועלכען מען פיהרט אריבער נישט
גאר רעעלע כחורה? נישט לאנג איז ארויס א "אינטי-
רעסאנטע" בראשורע דיא נייע עפאכע" וואו עס
שטעהט געשריבען, אז דיא אידישע ארבייטער דאר-
פן זיך נישט פארלאזען דורכאויס אויף דיא רוסישע
ארבייטער אין דארפן אלליין ערמאפען פאר גלויב-
בורגעליכע עכטע א. ז. ו. און דיא ביידע גע-
בראכטע שטעלען, האלט גענ. ריאזאנאו זאגאר
פאר איבעריג צו בעווייזען, אין וואס פאקט בער-
שטעהט דיא "משונה'דיגקייט" פון זיין פערשטאנד
פון דעם אויסדרוק "מאססענעוועגונג"? דאס רע-
כענט דער "טהעאָרעטיקער פון "זאריא" הפנים נישט
נאך זיין "טהעאָרעטישען כבוד נאך צו ערקלערען
אונז, געוויינליכע זינדונג מענשען, איז וויס נישט
וואס וואלט זיך מיט מיר געהאָן, אויב דער "טהע-
אָרעטיקער" פון "זאריא" וואלט זיך אראפגעלאזען
צו אונז קליינע מענשעלעך און ערקלערען זיינע
"טהעאָרעטיקער" אינאנער אבער בין איך איבערצייגט,
אז דער אויטאר פון דער נייער עפאכע פערשטעהט
זעהר גוט דעם חילוק פון מאססענעוועגונג און גרו-
פענעוועגונג און דערויבער האט ער אויך פערשטא-
נדע דעם צוזאמענהאנג פון דעם, "מעחר אידישען בא-
ראקטער, וואס דיא בעוועגונג האט אנגענומען בער-
זיא איז געווארען א "מאססענעוועגונג", וואס דער
"טהעאָרעטיקער" ריאזאנאו האט כבודל נישט אייני-
געזעהען. דאס זעלבע איז אויך מיט דער "נישט רע-
עלער כחורה" וועלכע עס איז נאך מיין מיינונג נאך
זאגאר זעהר רעעל, ווארעם, אזויא וואו דיא בעפריי-
אונג פון דיא ארבייטער דארף זיין דורך דיא ארביי-
טער גופא, אזוי דארף דיא בעפרייאוונג פון דיא אי-
דישע ארבייטער זיין דורך דיא אידישע ארבייטער
גופא. דיא גאנצע בראשורע בכלל איז אזויא
ווייט פון "פראקטיזמוס" — אין דעם זין וואו
גענ. ריאזאנאו פערשטעהט דאס ווארט — וואו דער
היממעל פון דער ערד. אדרבא, זיא איז א זיין טהע-
אָרעטישע בראשורע, אין בעסטען און פילען פון

אלוא געמוזט אָננעהמען א פארם, וועלכע
עס ענטשטעכט איהר אינפאלט, זיא האָט אלוא
געמוזט, בעוואוסט אָדער אונ-
בעוואוסט, אראבווארפען פון זיך איהר
אלטע פרעמדע געשטאלט און אָננעהמען איהר
אייגענע אידישע געשטאלט, איהר אייגענע נא-
ציאנאלע פארם.

אין דער דאזיגער נאטירליכער ענטוויק-
לונגספראצעס איז זיך טריט פאר טריט גע-
גאנגען מיט זיין גאנג, נישט קיינעמאנדיג זיך ווע-
גען דיא מיינונגען פון דיא מיטגלידער פון דער
בעוועגונג גופא, וויא דער שטיין, וואס פאלט
אראפ פון א דאך, למשל, קיינעמערט זיך נישט ווע-
גען אללע צוזעהער, און פאלט מיט א וואונדער-
ליכער פינטליכקייט, וואס שטימט אויף א האָר
מיט דער רעכענונג פון דעם פיזיקאלישען פאל-
נעזען, וועלכען דער שטיין, וויא יעדע מאססע,
וויא יעדער קערפער, טראגט אין זיך גופא
(אימאנאענט), אונבעוואוסט.

און אויף אזא אופן האָט נאטירליך דיא
אידישע שפראכע געמוזט ביסלעך וויי-
ארויסשטופען דיא רוסישע פון דער אגיטא-
ציא צווישען דיא אידישע ארבייטער, ספע-
ציעללע אידישע פארדערונגען האָבען גע-
מוזט אין דעם פראגראם אריינענומען ווע-
רען.

און אזוי זעהען מיר טאקע, וויא דיא "דא-
מאָלכדיגע טהוער" דיא זעלביגע, וואס האָבען
מיט עטליכע יאהר צוריק, גאר נישט געטראכט
צו שאפען ספעציעללע א אידישע ארבייטער אר-
גאניזאציאן, גרינדען א סאציאל דעמאקראטי-
שע צייטונג אין דער אידישער שפראכע,
"דעם אידישען ארבייטער", "אום מיטצואווייר-
קען אין דער גרינדונג אן אידישער אר-
בייטער ארגאניזאציאן" (1) אין וועלכען עס ווערט
בעוועזען מיט אותות ומופתים, וויא נויטהיג
עס איז, "ארויסצושטעללען אויך דיא פארדערונג
פון גלייכע בירגערליכע רעכטע פאר אידען" (2).
פערשיעדענע בראשורען אין פלוגבילעסטער ווע-
רען ארויסגעגעבען אללע אין דער אידישער
שפראכע, דיא אגיטאציאן פיהרט זיך אויך
מינדליך אין אידיש. אין א רעדע פאר אג-
טאטארען ערקלעהרט איינער פון דיא הויפט-
פיהרער, אז "עס איז נויטיג צו וועקען דיא אי-
דישע ארבייטער פון זייער נאציאנאל-פאסיסיווי-

(1) "דער יודישער ארבייטער" נומ. 1, ארטיקער
"פון דער רעדאקציאן" זייטע 2.

(2) אויך דארט, ארטיקעל "צו דיא לעזער", זיי-
טע 9.

(3) דער יודישער ארבייטער נומ. 9, אדער ברא-
שורע, "דיא נייע עפאכע".

קינד און ווערט אַ גרויסער, איין ערוואקסענער ביי זיי אויף דיא אויגען.

דיא דאמאלסדיגע פיהרער האָבען, וויא גער זאגט, דיא גרענעצליניע זיט באלד בעמערקט און דערויבער, דערשטעהט זיך, ניט איינגעזעהען, אז דיא בעוועגונג, ווערעט זיך האָבען בעשאפען איז געוואקסען פון אונטער זייער שליסט, און ענטוויקלט זיך אונטער זייער פיהרונג, נאָך איהרע אייגענע געזעצן נאָך. זיי האָט זיך נאָך אלץ געדאכט, אז זיי פיהרען זיא נאָך זייער „גוטעוויללען“ נאָך, וויא און דיא „אַלטע גוטע צייטען“ דיא „קליינע גרופפער“, דיא ווילנער, „אַרבייטער קרייזלעך“, און דערויבער האָבען זיי דאמאלסט בטעות געמיינט, אז דיא נייע פאָרם פון דער בעוועגונג, דער „מערהר נאציאנאלער כאראקטער“, דאס איז אלץ דיא פרוכט פון זייער פיהרער, און פונקט וויא זיי האָבען „געפונען פאר נויטיג“ אין דיא ערשטע צייטען „צו צוגעבען“ דער אידישער בעוועגונג אַ רוססישע פאָרם (איין אַנטינאציאנאלען כאַראַקטער), וואלט איך געזאגט אזוי — האָט זיך זיי געדאכט — האָבען זיי איצט „געפונען פאר נויטיג“ איהר „צו צוגעבען“ אַ אידישע פאָרם, אָדער „אַ נאציאנאלען כאַראַקטער“.

„דורך דעם, וואס מיר האָבען אוועקגע-שטעלט אין צענטער פון אונזער פראגראם דיא מאַססענבעוועגונג האָבען מיר געמוזט זע-הען, אז אונזער אַנטינאציאן און פראפאגאנדע זאלען זיין צוגעפאסט צו דיא מאַססען. ד.ה. זיי מאַכען מעהר אידיש“, אזוי דרייט זיך אויס בוכשטעבליך איינער פון דיא פיהרער פון בונד אין 1895 יאהר. „מיר... (ווער מיר? וואהרשיינליך דיא פיהרער, ק.פ.) מיר האָ-בען אוועקגעשטעלט...“ „מיר האָבען גע-מוזט זעהען צו צופאסען...“ מיר האָבען זיך געמאכט מעהר אידיש; רק „מיר“ און „מיר“, און מעהר קיינער ניט!

און דאס זעלבע איז אויך געשעהען מיט דער גרינדונג פון דער „זעלבסטשטענדיגער אַר-נאציאנאליזם פון דעם אידישען פראלעטאריאט“. אין פלוג קען דאכט זיך קיין נאטירליכערע זאך ניט זיין, וויא אז דאס אידישע פראלעטאריאט זאל וויא אַללע פראלעטאריאטען—אויב מען קאָן זיך אזוי אויסדריקען—פון אַללע נאציאנען האָ-בען זיין זעלבסטשטענדיגע אַרנאציאנאליזם. דאס איז גענוג, דאכט זיך אין דער נאטור פון דער זאך גופא, אין דער עצם עקסיסטענץ פון דעם אידישען פראלעטאריאט. דיא דאמאלסדיגע פיה-רער אָבער האָבען דאמאלסט געמיינט, אז „דער-

שטענדיג אָבער אין רעכטען צענטער פון דער בעוועגונג, זייענדיג מיט איהר פערבונד-זען מיט טויזענדער פערדימער, זייענדיג, אזוי צו זאגען, מיט איהר צוואממענגעוואקסען פון איהר ערשטען טאג אָן, האָבען דיא דאמאלס-דיגע פיהרער ניט תיכף בעמערקט דעם אַר-בערגאנג פון דער גרופפענבעוועגונג אין אַ מאַס-סענבעוועגונג, פונקט וויא עלטערען בעמערקען ניט באלד וויא זייער קינד געהט אַרויס מכלל דעם ווארט, דיא גאַנצע זידלערע פון „פראקטישער מוס“ איז אין דעם פאלל טאָן מעהר ניט וויא אַ דעקלירט, אונטער וועלכען געפאסט ריאזאנאליזם האט אַריבערגעפיהרט „מיט גאָר רעקט סחורה“ ניט פערזינלעך און ניט בערגונדענע זידלערען.

ביי דער ערדאקציע פון „זאריא“, וויל איך פרעגען אַ „רומנח“ אווידעראַנד פון זאריא נומ. 1 (דער אויבערערמאנטער ארטיקל פון גענאסט ריאזאנאליזם) אויף זאריא נומ. 4 (ארטיקל „וועגען דער יודישער אַרבייטער בעוועגונג אין רוסלאנד“ פון גענ. ק.ק. וועגען וועלכען מיר וועלען נאָך שפעטער באַריכט רעדען). אַב בעמערקט, אַן ארטיקל וועלכען דיא „זאריא“ גופא און אויך איהר ליובלי-כער ברודער זאָרגאן „אויסקרא“ לויבען אלס אַ „טער-אַרעטישען“, אלס אַ רייז „פרינציפיעלען“, ניט קיין „פראקטישער“, חלילה! און דעם דאָזיגען „פרינציפיעלען“ ארטיקל לעזען מיר געלענדעט: „דער אויבערגאנג פון דער פראפאגאנדע אין קליינע קרייזלעך צו דער מאַססענאציאנאליזם האט זיך אויס-געצויקענט דערמיט, וואס דער כאַראַקטער פון דער געזעצן בעוועגונג איז געווארען „מעהר אידיש“; מען האט געמוזט דיא אַנטינאציאן פיהרען אין דער אידישער שפראַכע, מען האט געמוזט דיא פאליטישע אַנטינאציאן צו פאסען צו דער ספעציעלער פאָרם פון דעם אידישען לעבען, הויפּטזעכליך צו דיא אויס-נאָהם געזעצען פאר אידישען. „מען האט געמוזט פאר דער יודישער מאַססע בעטאנען דיא פאָדע-רונג פון גלייכע ברודערליכע רעכטע פאר אידישען, אַ פאָדערונג אין וועלכער דער רוסישער פרא-לעטאריאט איז אַלליין ניט פעראיינטערעכט“ (אונזער קורסוס „זאריא“, נומ. 4, זייטען 46 און 47), וויא איהר זעהט האט דער באַשרעקער ק.ה. (וואס האט סמוכות אויף דעם טיטל „העטערע-טיקער“ און פון „זאריא“, אויפן „אויסקרא“) גע-שריבען דיא זעלביגע „אפיקורס“, און כמעט מיט דיא זעלביגע ווערטער זאָגאָר, וויא דער אויסגעזוי-דעליטער „פראקטישער“, און דיא ערדאקציע פון „זאריא“ האט איהם דערפאר ניט נור און חרם ניט אַריינגעלעגט, נור אַרבעט זיא בערוהמט זיך נאך מיט איהם. הפנים אז זיא האט פארגעסען גענ. ריאזא-נאָוס ארטיקל פון דעם נומ. 1, אָדער אפער האט זיא אַ תירוץ אויף מוין „רומנח“? לפי ענייני דעת! האב איך מורא צו זאגען, אז דיא רוסישע „זאריא“ זאל חלילה ניט דארפן אַנקומען צו דעם יודישען גמראתירויז: תיקון, בלויבט אַ קשיה, ניט קוקענדיג דערויף וואס גאָר ניט בלויבט האט זיך איהר ליובליכער ברודער-זאָרגאָר, אויסקרא, אַנגעצויגען וויא אַ פויער אויף דעם בונד פאר זיין „תלמודישען“ תיקון (זעה „אויסקרא“, נומ. 27), נור עס טרעפט מאַהל, אז וואס מען האלט פריהער פאר מו יודע וואס, פאר „משונה“, דוגל, פאר „ניט רעליע סחורה“ נעהמט מען שפעטער אז פאר ניט און מיט בערוהמט זיך נאך דערמיט, דאס זעלבע זאל אויך מיט דעם „תקו“ ניט געשעהען...

(5) וועגען דעם אונטערשייד פון „נאציאנאליזם“ „אנטינאציאנאליזם“ און „אנטינאציאנאליזם“ וועלען מיר נאך ווייטער פירדען.

(ארב. שטיממע נומ. 25, ז. 19), מען איז גע-
גאנגען זאגאר אזוי ווייט דאמאלס (איך
באטאן דאס ווארט „דאמאלס“, ווייל איצט
שטעהט דער בונד נאך מיין מיינונג נאך אויף
א ריכטיגען שטאנדפונקט, איצט בעהויפטעט
ער, „אז דער בונד איז איין ארגאניזאציע פון
דעם אידישען פראלעטאריאט, וועלכער עס איז
דיא קראפט פון דער אידישער נאציאן“, און דיא
אידישע נאציאן האט איבער איהרע פערשידענע
נע היסטארישע, קילטולערע, עקאנאמישע, וויא
נאך אנדערע אורזאכען, איהרע ספעציעלע בע-
דערפניסע. איצט קעמפט דער בונד גופא גע-
גען גענ. ק. ה. פון „זאריא“, וועלכער חור'ט
איצט איבער דיא אלטע מיינונג פון דיא „אמא-
ליגע פיהרער“, אז בלויז איבער „טעכנישע און
פאליטישע צוועקען“ מוז דאס אידישע פראלע-
טאריאט זיין זעלבסטשטענדיג ארגאניזירט.
דאמאלסט אבער האבען דיא פיהרער פון בונד
אליין געמיינט (אזוי) — דאמאלסט, זאג איך,
זיינען דיא פיהרער פון בונד געגאנגען אזוי
ווייט, אז זיי האבען זיך געסטארעט צו בעווייזן
אין דיא ארגאנען פון בונד מיט אותות ומופתים,
אז דיא גרינדונג פון א זעלבסטשטענדיגער אר-
גאניזאציע פון דעם אידישען פראלעטאריאט
איז נויטיג דערפאר, ווייל דאס איז א טובה פאר
דער רוסישער בעוועגונג (!). זיי האבען
אלזא געזוכט א הכשר אויף „זייער“ רעיון צו
גרינדען א זעלבסטשטענדיגע אידישע ארבייטער
ארגאניזאציע, ניט נור אין דעם „זשארגאן“, אין
דיא „אידישע אויסנאחמס געזעצען“, ד. ה. ניט
נור אין „טעכנישע“ און „פאליטישע“ צייטיגע
אורזאכען, נור אויך אין דיא „עקאנאמישע אל-
טענליכע אינטערעסען“ פון דעם רוסישען
(„כריסטליכען“) פראלעטאריאט.

אויף דער פראגע „פאר וואס עס איז נוי-
טיג א באזונדערע אידישע ארגאניזאציע?“
ענטפערט „דיא ארבייטער שטיממע“ אין איהר
פראגראם ארטיקל „אונזערע ציעלען“, א חזיון
דיא אויבענגעבראכטע צוויי תירוצים פון דיא
אויסנאחמסגעזעצען פאר אידען און פון זייער
באזונדער ישראד („דער זשארגאן“), נאך א
נייעם דריטען תירוץ: „דיא אידישע לאגע אין
רוסלאנד שוואכט אפ דיא קרעפטען פון דעם
אידישען פראלעטאריאט, און בריינגט אויף א
מורא'דיגען שאדען דיא אינטערעסען פון דעם
קריסטליכען פראלעטאריאט“. דעם דאזי-
גען געדאנק — וועלכער איז בעצם ריכטיג,
נור צו דער גרינדונג פון א זעלבסטשטענדיגער
אידישער ארגאניזאציע, נאך מיין מיינונג נאך,
זעהר וועניג שייד — דעם דאזיגען געדאנק ענט-
וויקעלט דיא „שטיממע“ ווייטער אויף אייניגע
זייטען (אויך אין אנדערע בונדישע אויסגאבען

רעיון צו גרינדען א זעלבסטשטענדיגע ארגאני-
זאציע אין ארין) (אין זייערע קעפ, וואהר
שיינליך), „איבער אט דיא צוויי אורזאכען, ווייל
מען האט געמוזט איינפיהרען א מינדליכע און
שריפטליכע אגיסאציע דוקא אין זשארגאן, און
ווייל מען איז דערגאנגען וויא נויטיג עס
איז צו קעמפפן פאר דיא ספעציעלע אידישע
רעכטע“ (6) מיט אנדערע ווערטער, „דיא זעלבסט-
שטענדיגע ארגאניזאציע פון דעם אידישען
פראלעטאריאט“ האט מען געהאלטען פאר נוי-
טיג צו גרינדען, ערשטענס, מצד „טעכנישע
צוועקען“, (מען קאן דאך ניט דיא גאנצע אידי-
שע מאסעס פריהער אויסקלערען לעזען און
שרייבען רוסיש, וויא אין דיא צייטען פון דער
פראפאגאנדע אין קליינע גרופעס), „מען מוז
פיהרען דיא אגיסאציע דוקא אין זשארגאן“,
און צווייטענס, מצד „פאליטישע“ צוועקען, דיא
אויסנאחמס געזעצען פאר אידען, זייערע ביר-
גערליכע אונגליכקייט איז זעהר א גוטער שטאר-
פאר פאליטישע אגיסאציע, דאס איז
איינס, און ווידער „האבען זיי בעשאפען
ספעציעלע אינטערעסען ביי דעם אידישען
פראלעטאריאט“ (8). וואלטען אבער אידען גע-
האט גלייכע בירגערליכע רעכטע, וואלטען נאך
דעם נאך „דיא ספעציעלע אידישע אינטערע-
סען“ ניט „בעשאפען“ געווארען, און דער רעיון
צו גרינדען א זעלבסטשטענדיגע ארגאניזאציע
פון דעם אידישען פראלעטאריאט וואלט זיי נישט
ארין....

איך וואלט געקאנט ברענגען נאך א גאנצע
בארג מיט ציטאטעס פון דער בונד'ישער ליטע-
ראטור פון יענער צייט, אום צו בעווייזען דיא
ריכטיגקייט פון מיין געדאנק, נור איך רעכען,
אז דער לעזער וועט אויף מיר קיין פאראיבעל
ניט האבען פאר בענגיגען זיך מיט דעם געבראכ-
טען. איך וויל בלויז נאך דיא אלגעמיינע מיינונג
פון דיא אמאליגע פיהרער פון בונד צוזאמ-
מענפאססען אין איין מאמר, וועלכען איך לוי
ביי דעם צענטראל-ארגאן פון בונד גופא, ביי
דעם אויטאר פון דעם ארטיקל „דיא ארבייטער
שטיממע אין דיא אידישע ארבייטער בעוועגונג“,
אין דעם 25טען יובילעאום-נומער פון דער „אר-
בייטער שטיממע“.

„אין דער ערשטער צייט — שרייבט דער גע-
הערטער אויטאר — איז מען געווען איבערצייגט,
אז קיין אבערגאנדערמחייט איז נויטהיג ניט פאר
דיא אידען נור פאר דער בעוועגונג“.

(6) דיא ערשטע פראקלאמאציע פון דעם אויס-
לענדישען קאמיטעט פון בונד איבערגעדרוקט אין
דעם „יודישען ארבייטער“ נומ. 6 זייטע 1.

(7) „אונזערע ציעלען“ א פראגראם ארטיקל
אין דער „ארבייטער שטיממע“ נומ. 9 — 10, איבער-
געדרוקט אין דער באשערע „דיא מלחמה“.

סאציאליסטישער אידישער ליטעראטור איז נאָך מיין מיינונג נאָך געווען אַ נאַטירליכע פּאַלגע פון דער אידישער אַרבייטער בעוועגונג, וועלכע איז וויעדער טאַקע געווען אַ נאַטירליכע פּאַלגע פון דער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג רוסלאַנדס; מיט אַנדערע ווערטער, דיא אידישע אַרבייטער בעוועגונג האָט אימפּאַנענט געמוזט אויסוואַקסן צו אַ מאַסענבעוועגונג און אַלס אַ מאַסענבעוועגונג האָט זי געמוזט זיך, פּריהער אָדער שפּעטער, זעלבסטשטענדיג אָרגאַניזירען; און אזוי וויא זי איז בעשטאַנען פון אידישע אַרבייטער האָט זי, פערשטעהט זיך, געמוזט זיין אידיש (אָדער „מעהר אידיש“, וויא דער אויטאָר פון „דיא נייע עפאכע“ דריקט זיך אויס). דיא אַמאָהליגע פיהרער פון בונד האָבען אָבער, וויא דער לעזער האָט שוין בעמערקט, ניט אזוי געקוקט אויף דעם ענין. זיי האָבען נאָך מיין מיינונג נאָך, בעגאַנגען צוויי פעהלער: אַלס ערשטענס, אַלס אידען, און צווייטענס, אַלס סאָציאַל־דעמאָקראַטען, ד. ה. אַלס מאַרקסיס־טען.

און דיא ביידע פעהלער האָבען זיי וואָהר־שיינליך בעקומען בירושה פון דיא פריהערדיגע אבגעלעבטע פאַלשע טהעאָריען. אַלס אידען האָבען זיי, נאָך מיין איבער־צייגונג נאָך, בעקומען בירושה דיא פאַלשע אַסי־סימיליאַציאָנס־טהעאָריע, (דיא טהעאָריע, וואס זאגט, אז אידען זיינען קיין נאַציאָן ניט אין מווען זיך דעריבער צומישען, אַסימילירען, מיט דער נאַציאָן אין וועלכער זיי געפינען זיך). איד וויל דערמיט, נאַטירליך, ניט זאָגען, אז זיי האָבען אַקטיוו פראַפּאגאַנדירט דיא אידעע פון אַסימיליאַציאָן, וויא דיא אנהענגער פון משה מער־דעלזאָן אין דייטשלאַנד, לַמשַׁל, אָדער אַר־שאַנסקי מיט זיינע געזינגנס־גענאָססען אין רוסלאַנד. דאס איז בכלל ניט זייער זאך געוועזען, און בפרט, אז „פאר זיי האָט דיא אידישע פראגע בכלל ניט עקזיסטירט“, וויא דיא „אַר־בייטער שטיממע“ איז זיך איצט אַליין מודה, (און דיא „אַסימיליאַציאָנס טהעאָריע“ איז דאך, וויא בעקאַנט, אַ ענטפער בלויז אויף דער „יודענ־פראגע“). איך וויל בלויז זאָגען, אז זיי סוביעקטיוו, אונבעוואוסט זיינען געווען אַסימיליאַט־רען; דיא אַסימיליאַציאָנס־לעהרע איז ביי זיי, אזוי צו זאָגען, שוין אין פֿלייש און בלוט געוועזען, זען, אזוי אז זיי האָבען זיך איבער זייער אַסימיליאַטאָרישע, אונבעוואוסטע טהעטיגקייט גאר קיין שום רעכענונג ניט אָנגעגעבען; און דעריבער האָבען זיי געזוכט „הבשרים“ אויף דער גרינדונג פון אַ אידישער זעלבסט־שטענדיגער אָרגאַניזאַציאָן, ביי „זיי“ (עס איז נויטיג פאר דער בעוועגונג בכלל), דער

פון יענער צייט געפינען מיר דעם זעלביגען געדאַנק), אז דורך דיא צונויפֿשטיקענעם פון אַלגע אידען אין אייניגע גובערניעס איז דיא קאנקוררענץ פון דיא אידישע אַרבייטער שעדליך פאר דיא רוססישע און דורך דעם וואקסט אויך דער צארישער אַנטיסעמיטיזם, א. ז. וו. קורץ, שרייבט ווייטער דיא „שטיממע“, „דיא אויכ־נאַחמס געזעצען געגען אידען איז אַ שטעקען מיט צוויי עקען, איין עק שלאגט דעם אידישען אַרבייטער, דער אַנדער עק—דעם קריסטליכען“ און מיט דיא אַלגע טעמים, פיהרט אויס דיא „שטיממע“, ווערט סיסטעמאטיש פארענטפערט דיא פראגע, פאר וואס עס איז נויטיג אַ בעזונדערע אידישע אָרגאַניזאַציאָן?

איך וויל דערמיט, פערשטעהט זיך, ניט פוגע בכבוד זיין דיא אַמאָהליגע בונדיסטען, דיא ערשטע אידישע „סאָלאַרטען פון דער רעוואָלוציאָן“, מיט וועלכער יעדער יודישער סאָציאַליסט מעג זיך און קען זיך בעריהמען, הגם זייערע נעמען זיינען נאָך דער גרויסער וועלט ניט בעקאַנט, האָט זיך האבען עס כשר פארדיענט (איך וויל האָפען, אז מיט דער צייט וועלען דיא נעמען פון אונזערע ערשטע „סאָלאַרטען“, פארשריבען ווערען מיט גאָלדענע אותיות אין איין טורה מיט דיא בעקאַנטעסטע „גענעראלען“ פון דער רעוואָלוציאָן; און אויב זייא אַליין זיינען ענינים און פערלאנגען עס ניט, וועלען דאס זיכער טהון דיא יונגערע סאָלאַרטען, וועלכע זיינען אַריין דינען שוין אין איין וואונדערבאַר אָרגאַניזירטער אַרמעע, וועלכע אונזערע ערשטע גרויסע סאָלאַרטען האבען מיט ענערגיע און אָפּפער פאר זיי בעשאַפּען). איך וויל, פארשטעהט זיך, דער מיט זיי ניט בעליידיגען ניט אויף האָר, בפרט—אויף וויא פיעל איך ווייס—אז פיעלע פון זיי שטעהען נאָך איצטער אן דער שפיצע פון אויכ־זער בונד, וועלכער עס בערגינדעט איצט זיין זעלבסטשטענדיגקייט גאר פון איין אַנדער זייט, וויא מיר וועלען ווייטער זעהען. איך וויל בלויז ציגלעדערען, אַנאַליזירען דעם געדאַנקע־גאַנג פון דיא בונדישע פיהרער דאמאָלסט. איך וויל אויפֿזוכען דעם מקור פון זייערע דאמאָלסדיגע אידעען, פאר וואס האָבען זיי דאמאָלסט בערגינדעט „זייער רעיון“ צו שאַפּען אַ זעלבסט־שטענדיגע אידישע אָרגאַניזאַציאָן מיט דיא איי־בענדערמאַנטע טעמים, וועלכע האַלטען, נאָך מיין מיינונג נאָך, ניט אויס קיין שום קריטיק. דיא גרינדונג פון אַ זעלבסטשטענדיגע אידישער אָרגאַניזאַציאָן מיט אַ זעלבסטשטענדיגער

אידעע, דער רעיון פון דער בעוועגונג ליעגט טיעף פערבראגען אין דער בעוועגונג גופא. וואס איז וויא פלעכאנאוו דריקט זיך טיעף און שארף אויס אין איינעם פון זיינע ביכער: „א בע-וואוסטער אויסדרוק פון איין אונבעוואוסטען פראצעס“.

אזוי ערקלעהרען מיר, מארקסיסטען, דיא סאציאליסטישע אידעע בכלל, דעם פאליטישען קלאסענרעכענוואוסטוין פון דעם פראלעטאריאט בפרט ניט אלס „בריה בפני עצמה“, אלס א „יש“ פאר זיך אליין, וואס איז אריין דורך דוח הקדוש, אדער אנדערש וויא אין דיא גאנצישע קעפ פון דיא גרויסע לעהרער פון פראלעטאריאט, נור אלס א „בעוואוסטען אויסדרוק“ אין דיא גרויסע ליכטיגע מחות פון דיא גרויסע לעהרער, פון דעם „אונבעוואוסטען פראצעס“, וועלכער דאס פראלעטאריאט מאכט, דורך דיא עקאנא-מישע פערהעלטניסע פון דער אינטימער גע-זעלשאפט.

דיא ווארצלען פון דער פראלעטארישער אידעאלאגיע ליעגען אלזא, נאך דער לעהרע פון מארקס נאך, אין זיין עקאנאמיע, ניט איבער איהר, הינטער איהר, אדער אויסער איהר נור אויסשליסליך אין איהר גופא. און אין דעם זינן דארף מען אויף פערשטעהן דעם בעקאנטען זאץ פון קאמוניסטישען מאניפעסט, אז יעדער עקאנאמישער קאמפא איז א פאליטישער קאמפא.

דערמיט אבער איז ניט געזאגט, אז דיא אידעאלאגיע פון דעם פראלעטאריאט אדער פשוט דיא אינטעלעגענטען שפיעללעך קיין שום אקטיווע ראללע ניט, און זיי דארפען זיך נאך שלעפען נאך דער מאסע וויא א קאלב נאך א בחמה (אדער וויא אנדערע קורצזיכטיגע עקא-נאמיסטען האבען זיך נאך גאר ניט לאנג אויס-געדריקט, אז מען דארף דיא אינטעלעגענטען וויא א פינפטען ראך צום וואגען). דיא דאזיגע עקסטרעמע סברא איז פונקט אזויא פאלש וויא דיא אלטע עקסטרעמע סברא אז דיא מאסע איז גארנישט און דיא אינטעלעגענטען איז דער עיקר. דיא אינטעלעגענטען, דיא אידעאלאגיע, אדער דיא פיהרער פון דעם פראלעטאריאט שפיעלען אין דער פראלעטארישער מאסענבעוועגונג דיא ראללע פון א ברענגלאז, אדער, ריכטיגער גע-זאגט, דיא ראללע פון א ברענשפיעגעל. א ברענ-שפיעגעל האט דיא טבע צוזאמענצוקלייבען, אדער צו קאנצענטרירען איינציגע, צירוימע און צושפרייטע שוואכע ליכטישטראהלען אין איין „זאמעל-פונקט“, אדער „ברענפונקט“, וועלכער עס לייכט מיט זעהר א העללען און קלאהרען ליכט.

כל זמן דיא שוואכיקע ליכט שטראהלען,

אנדער עק שלאגט דעם קריסטליכען ארבייטער“, „צו פארניכטען דיא רעכטלאזיג-קייט פון אידען זיינען פעראינטערעסירט אין דער אידישער אי דער קריסטליכער פראל-לעטאריאט“, „דיא אידישע לאגע אין רוסלאנד בריינגט א מוראדיגען שאדען דיא אינטערעסען פון קריסטליכען פראלעטאריאט“, א. א. ז. וו., א. וו. — דאס זיינען אלץ שטעלען פון דער בונד-דישער ליטעראטור, וואו עס ווערט ערקלעהרט פאר וואס עס איז נויטיג א בעזונדערע אידישע ארבייטער ארגאניזאציען).

אלס סאציאליסטישע מאקראטען, פון דיא ער-שטע צייטען האבען זיי, נאך מיין מיינונג נאך, בעקומען אביסעל בירושה פון דער פאלישער טהעאריע פון דיא נאראדאוואלצעס איבער דער-ראללע פון דיא פיהרער.

ביי דיא נאראדאוואלצעס, וויא בעקאנט, איז דער פיהרער געווען אין מיין כל יכל, דער פיהרער האט, נאך זייער מיינונג נאך, געקענט טאקי פיהרען דיא גאנצע בעוועגונג, וואוהין ער האט געוואלט, דיא אמאקאליגע פיהרער פון בונד זיינען, אמת, געווען, מארקסיסטען, אבער א יתר הפליטה, א זכר פון דער אלטער פיהרער-ראללע איז נאך אין זיי געבליבען שטעקען; און דאס האט זיך קלאהר און דייטליך ארויסגעוויזען אין דער ראללע, וועלכע זיי האבען זיך צוגע-שריעבען אין זייער רעיון, וואס איז זיי „אריין“ צו גרינדען א זעלבסטשטענדיגע אידישע ארגא-ניזאציע, אין דעם וואס „זיי האבען געפונען פאר נויטיג“, צו „מאכען“ דיא בעוועגונג מעהר אידיש, אין דעם וואס זיי האבען איהר „צוגע-געבען א נאציאנאלען כאראקטער“, „איינגע-פיהרט“ דיא אגיטאציע און דיא פראפאגאנדע אין אידיש, א. ז. וו. א. ז. וו.

איך וויל דעם מארקסיסטישען געדאנק איבער דיא ראללע פון דיא פיהרער בכלל אבי-סעל מעהר ענטוויקלען, און דער לעזער וועט מיר ענטשוילדיגען, וואס איך וועל אביסעל אוועק-געהן אן א זייט.

יעדע מאסענבעוועגונג טראגט אין איהר אונבעוואוסטען ענטוויקלונגס-פראצעס דיא קערנדלעך פון דעם קלאהרען און בעוואוסטען רעיון פון דער גאנצער בעוועגונג, וועלכער צום דיענט זאגאר נאכדעם פאר א ליכטיקוועלע אויף דעם גאנצען היסטארישען וועג פון דער גאנצער בעוועגונג, וועלכע געהט נאכדעם אזוי צו זא-גען, זאגאר נאך איהם. עס איז אבער פאלש צו בעהויפטען, אז „דער קלאהרער און בעוואוסטער רעיון“, דיא אידעע פון דער בעוועגונג, אדער וויסענשאפטליך געשפראכען, דיא אידעאלא-גיע, איז דער פאטער, דיא אורזאכע פון דער מאסענבעוועגונג און ניט אומגעקעהרט. דיא

דיא אידישע סאציאליסטישע אינטעלעגענץ, האָר
בען נאָך צייטענווייז געמינט, אז זיי זיינען דיא
ליכט מוועלע גופא (וויא איך האָב שוין פריהער
בעמערקט, איז אין זיי נאָך געבליעבען שטעקען
נאראדוואלישע אידעען), און ניט דער שפיער
געל פון דעם ליכט, וואס דאס אידישע פרא-
לעטאריאט ווארפט אויף זיי גאנץ אונבעוואוסט
פאר זיך אליין; דעריבער האָט זיך זיי געדאכט,
אז „זיי“ איז „אריין“ דער רעיון צו גרינדען א
אידישע ארגאניזאציע, — אז זיי האָבען פריי-
ויליג „געמאכט“ דיא בעוועגונג מעהר אידיש,
א. ז. ו. א. ז. ו. א. און ווייל זיי זיינען דערצו
נאָך געוועזען אונבעוואוסטע אסימילאטאָרען,
(וויא איך האָב פריהער בעשריעבען), האָבען זיי
זיך געסטראַעט צו פארענטפערען מיט דיא אוי-
בענערמאנטע תירוצים און „הכשרים“.

וואלטען זיי אָבער גוט מאַרקסיסטיש פאָר-
שטאנען דאמאלסט זייער ראללע פון דעם שפיער
געל, אז זיי דריקען בלויז אויס, „קלאהר און בער
וואוסט“, דאס, וואס עס ליגעט „אונבעוואוסט“
אין דער אידישער מאַססענבעוועגונג, וואלטען
זיי, פערשטעהט זיך, קיין הכשרים אויף דיא
נאטירליכע זעלבסטשטענדיגקייט פון דער יודי-
שער ארגאניזאציען ניט געזוכט, האָטט סוביעקט-
טיוו האָט עס מיט זייער אונבעוואוסטער אסס-
מיליאציען ניט גאר האַרמאָנירט... פונקט וויא
קיינער זוכט קיין הכשרים און קיין תירוצים ניט-
דערויף, וואס מען ווערט עלטער פון יאהר צי
יאהר, הגם מען איז אַמאָהל דערמיט ניט גאר
צופריעדען.

דיא אידישע אַרבייטער בעוועגונג איז עלי-
טער געווארען; זיא איז פון אַ גרופפערנבעווע-
גונג אויסגעוואקסען צו אַ מאַססענבעוועגונג,
און דעריבער האָט זיא געמוזט ווערען אידיש,
געמוזט אָננעהימען אַ נאציאנאלע כאראקטער,
געמוזט ווערען זעלבסטשטענדיג ארגאניזירט,
גאנץ גלייך צי איז דאס מיט דעם הסכם אָדער
אָהן דעם הסכם פון דעם אָדער יענעם פיהרער,
און אזוי איז עס אויך פאקטיש געשעהען, אזוי
האט זיך אלס אַ נאטירליכע פאלגע געבילדעט
„דער אידישער אַרבייטער בונד“, און דיא אי-
דישע בונדישע ליטעראטור. עס האט נאָך בלויז
געפעהלט אַ נאציאנאלעס פראָגראַם, נור אויך
דאס האט געמוזט קומען, און עס איז טאקי גע-
קומען.

(פארטזעצונג פאלגט).

זיינען צווייט און צושפרייט איינציגווייז איבער
א גרויסען שטח, זעהט מען לגמרי גאר נישט,
עס איז חשך ואפלה; געפינט זיך אָבער אַ ברענ-
שפיגעל פאָר דיא דאזיגע שטראהלען, זא בער
לייכט ער דעם גאנצען שטח מיט אַ שטארקען
העללען ליכט, עס וואלט אָבער געווען דורכאויס
פאלש צו בעהויפטען, אז דער שפיגעל איז דיא
אורזאכע פון דעם ליכט.

שטעלט אַוועק דעם זעלביגען שפיגעל
ניט פאָר דיא שטראהלען נור הינטער זיי, דא-
מאלסט וועט דער שפיגעל שוין אויך ניט העל-
פען און אויף דעם גאנצען שטח וועט ווידער
זיין חשך ואפילה.

דיא אינטעלליגענץ, וועלכע עס שטעהט
אויף דעם שטאַנדפונקט פון דעם פראלעטאריאט
איז דער פראלעטארישער ברענשפיגעל, אין
וועלכען דיא פראלעטארישע מאַססענאירעען
שפיגעלען זיך אָב „קלאהר און בעוואוסט“. און
אזוי וויא דער שפיגעל רעפּלעקטירט, אָדער
ווארפט אָב צוריק דאס 'פרעמדע ליכט, וואס ער
געקומט זאגאר אויף דעם מקור פון דעם ליכט
גופא, אזוי פערשפרייט דיא פראלעטארישע
אינטעלעגענץ, דיא פיהרער, דיא אידעען, וואס
זיי בעקומען בעצם פון פראלעטאריאט צוריק
צווישען דעם פראלעטאריאט גופא. דיא אינ-
טעלליגענץ דיענט זאגאר פאר איין „עמוד האש-
לחאיר להם את הדרך“, פאר אַ פייערדיגען זייל,
צו בעלייכטען זיי דעם גרויסען היסטארישען
וועג צום פראגרעס, צום אַלגעמיינעם גליק. זיא
דאָרף אָבער ניט פערגעסען פון וואנען איהר
ליכט שטאַמט.

דיא אינטעלעגענץ, וואס מיינט, אז זיא
לייכט מיט איהר אייגענעם ליכט און ניט וויא
א שפיגעל, איז פשוט פערבלענדט און פון צו-
פיעל ליכט זעהט זיא גאר נישט... דיא אינ-
טעלעגענץ, וואס שטעללט זיך ניט פאָר, נור
הינטער דיא פראלעטארישע ליכט-שטראהלען
בלאָנזשעט ווידער טאקי אין דער פינסטער, און
קען פארקריכען מי יודע וואוהין, וויא דיא
„עקאָנאָמיסטען“ אין רוסלאַנד האָבען אונז בער
וויווען; נור דיא אינטעלעגענץ, וואס פערשטעהט
ריכטיג איהר ראללע קאן ווירקליך דיענען, אלס
א עמוד האש, אלס אַ פייערדיגע זייל, צו בער
לייכטען דער מאַססע איהר גרויסען היסטאריש-
וויכטיגען וועג.

דיא ערסטע אידישע סאציאל-דעמאקרא-
טען, דיא אַמאָהיגט בונדישע פיהרער, ד. ה.

רעליגיאן און מערדעריי.

1.

פאר וואס זיינען א באנדע מענשליכע היות
בעפאלען אידען און בעגאנגען אויף זיין אַזעלכע
שוידערהאפטע פערברעכען און גרויזאמקייטען?
גאָר פשוט, אזויא ווילען זיי, דיא גוים, דיא
רוצחים, און טהוט זיין עפעס! זיין זיינען
רשעים, א איד קען זיך ניט וועהרען, זיי האבען
איהם פיינט, „ווילען“ זיין איהם אזויא גרויליך
און שוידערליך בעהאַנדלען.

נו, עס פערשטייט זיך, אז ווען אזוי ווילען
זיין, קען קיין מענש אין דער וועלט קיין מאָל
ניט וויסען צו וועלען זיי אַמאָל אויפהערען אזוי
צו וועלען? צו איז דאָ אַ מיטעל צו מאַכען זיין
זאלען ניט וועלען אזוי גאָר אנדערש? ווער קען
וויסען וויא אַ מענש קען אַמאָל איינפאַלען צו
וועלען? אז דער זעליגער „ארעמער אין גייסט“
ערקלערט זיך אַ זאך מיט דעם „ווילען“, מיינט
ער דאָך און קען דאָך גאָר מיינען דעם פרייען
ווילען, — דעם ווילען וואס איז פון קיין זאך ניט,
אַבהיינגיג, וואס קומט גאָר פון — ווילען,
דאס הייסט פון זיך אַלליין, יש מאין, פון גאָר
נישט, און קען אַלזאָ ניט פאַראויסגעזאגט ווער
רען. וואָרום וויבאַלד דער ווילען זאָל האבען אַ
„פאַרוואָס“ און זאָל קענען דורך אורזאכען בעד
ווירקט ווערען און לויט אורזאכען פאַראויסגעזעט
הען ווערען, וואָלט דאָך שוין גאָר ניט געווען ער
קלערט מיט דעם וואָרט „ער וויל אזוי“, ווייל
דאן וואָלט דאָך ווייטער בלייבען דיא פראגע—
ווארום וויל ער אזויא?.....

אַלזאָ, אזויא ווילען דיא גוים, — זיין וויל
לען שלאָגען די אידען, זיין ווילען ראַבעווען,
מאָרדען, פערגעוואַלטיגען פרויען און מערדען.
זיין ווילען, און ניטאָ קיין פאַרוואָס. היינט געה
ווייס וואס עס איז צו ערווארטען פון זיי! גיי,
מאָך, שרייא, האָך!....

* * *

אין בעצוג אויף דיא פראגע וועגען דיא
אורזאכען פון פערברעכען פון איינציגע
מענשען האָט אָבער דער דיינקענדער מענש
שוין געגעסען פון עץ הדעת און ער איז
שוין ארויסגעטריבען געוואָרן פון דעם „פּוהל'ס
פאַראַדיין“ — דעם נאָר'ס גן-עדן — פון דיא
„גאָר פשוט'ע“ ערקלעהרונג, אז „אזוי וויל ער“.
מענער וויא לאָמבראָזאָ, פעררי, קורעלאָ און
פיעל אנדערע האָבען שוין לאַנג בעוועיזען, אז
דער מענש וויל וויל ער מוז און אז אין דער
נאטור פון דעם פערברעכער געהט עס אַבזאָלוט
ניט צו אזוי „גאָר פשוט“, ווייל ער וויל אזוי,

עבענטשט איז דער נאָר — ער
פערשפאָרט זיך צו ברעכען
דעם קאָפּ. קיין שום קשיא
האָרט איהם ניט, דעם נאָרען,
אַלעס איז ביי איהם „גאָר
פשוט“.

פאר וואס פאַסירט אין דער נאטור אזויא
און אזויא? גאָר פשוט, גאָט וויל אזויא!
און פאַרוואָס פאַסירט ביי דיא מענשען אזוי
און אזויא? אויך גאָר פשוט, דיא מענשען וויל
לען אזויא!

אויף'ן ערשטען בליק איז דער מענש פון
נאטור גענייגט צו ערקלערען אַלצדינג מיט דעם
„ווילען“ פון עמעצין. ניט גאָר וואס גאָט טהוט
און וואס מענשען טהוען איז „גאָר פשוט“ ווייל
זיי וויללען אזוי: אַפילו וואָס אַ בהמה טהוט
איז ווייל זיא וויל אזויא, און זאָגאר וואס דער
קלאָץ „טהוט“ איז ווייל אזויא האט ער חשק.
שלאָגט דען ניט אַ קינד „דעם בייזען טיש“

וואס האט איהם אַ זעץ געטהאָן?
אזוי האָט מען גאָך ביז פאַר אַ יאָהר
הונדערט געפאַלעגט משפּט'ן בהמות און חפצים
פיר זייערע „פערברעכען“ און זיין געבען אַ פסק
לויט גאָך זייער „זינד“ גאָך.

דער מדרש זאָגט, אז משה רבנו האָט ניט
געוואָלט שלאָגען דעם ים, ווייל דער ים האט
איהם זיין לעבען געראטעוועט.... און פערקעהרט,
אן אַקס וואס הרג'עט אַ מענשען הייסט דיא
תורה בעשטראפען מיט סקילה....

אזויא בלייבען גאָך דאס רוב מענשען וויי-
טער קינדער און ערקלערען זיך נאך, וועניג
סטענס, אַלץ וואס דער מענש טהוט מיט דער
„גאָר פשוט'ער“ ערקלעהרונג: „אזוי וויל ער“!
אַ גרינג לעבען, חלעבען, ווען מען קען זיך
אזויא „גאָר פשוט“ אַלץ ערקלערען אָהן שום
קאָפּ ברעכעניש!

יא, דיא קריסטליכע תורה איז ניט משוגע
ווען זיא זאָגט: „זעליג זיינען דיא ארעמע אין
גייסט!“....

אַנטקעגען וואס רעדען מיר דאס דאָ? נו,
נאטירליך, אַנטקעגען וואס רעדט אַ מענש היינט?
אַנטקעגען קיינען! וואס דען?

אז „נאָר גוים געגען אידען קענען זיך אזעלכעס ערקויבען“.

אָבער אז מיר וועלען ערגרינדען דיא פער שיעדענע עלעמענטען וואס שטעקען אין דיעזע גרויזאמקייטען, וועלען מיר זיך קודם בערוהיגען און פעהיג זיין צו בעסראכטען דיא זאך קאלט בלוטיג, און דאן וועלען מיר אויך ארויסגעפירן, אז דיא עלעמענטען פון דעם פערברעכען זיינען וויא נאטור־קרעפטען, זיי געפינען זיך איבעראל „בכוח“, און אז ארויסגעבראכט „אל הפועל“ האָט זיי אין קיינעווען נאָר דיא יעצ־טיגע הערשענדע רוססישע רעגירונג און איהר רע פיהרגענגען.

* * *

איין עלעמענט אין דיא קישענעווער שווי־דערליכקייטען איז געווען דיא אבנאָרמאַלע מענשליכע בעסטיעס, וואס שטעלען צו בעס־טיאלע פערברעכער אומערומ.

וואו איז דען ניטאָ אין דער בעפעלקערונג פערמישט א געוויסער פראָצענט אבנאָרמאַלע פערברעכער־נאטורען וואס זיינען פעהיג צו אזעלכע בעסטיאליטעטען, וואו נאָר עס זאל זיך מאַכען א געלעגענהייט?

וואו ווערען דען ניט אין פערלויף פון א דור ביסלעכווייז בעגאנגען א גאנצע צאָהל אזעל־כע שוידערליכע פערברעכען וויא אין קישענעוויז איז בעגאנגען געווארען אויף איין מאָל? און ווען אזוי פיעל פערברעכען ווערען בעגאנגען אין יעדען דור, איז דאָ א סימן, אז אין יעדען דור געפינען זיך אין דער בעפעלקערונג אזוי פיעל מענשליכע בעסטיעס, וואס זיינען קאפאָבל צו בעגיין אזעלכע גרויזאמקייטען. נאר וואס דען? אונטער געוועהנליכע אומשטענדען זיינען זיי א „לאַטענטע“ (פערבאָרגענע) קראפט אין דער בעפעלקערונג, זיי געפינען זיך „בכוח“. און „אל הפועל“ גייען זיי ארויס וואו נאָר עס מאַכט זיך ערגעץ א געלעגענהייט. און וואו עס איז ערגעץ א הפקר וועלט איז דיא געלעגענהייט פיר דיעזע „בעסטיעס“ אין דער מענשהייט ארויסצושפרינגען פון דיא האָלאָאָליעס אין מאַסען און צו בעגיין זייערע בעסטיאליטעטען אן גראַד, הורסאָווע, האַלכייף.

אין יעדע מלחמה, ווען דיא סאָלאַדאטען לאָזען זיך אריין אין אן איינגענומענע שטאָרט שפרינגען באלד ארויס דיא גרויזאמע מענשלי־כע בעסטיעס, וואס געפינען זיך אומעטום, און בענעהען אזעלכע גרויזאמקייט וויא אין קישע־נעוויז, און פרעגלען נאָר גוים וואו זיי זוכען זייערע אָפּפער, צי ביי אידען, צי ביי כינע־זען, צי ביי פיליפינער, צי אפילו ביי מענ־שען פון זייער אייגענע רעליגיעז און ראַסעס!

נאָר עס איז דאָ אין איהר א ים מיט גוים־טיגע ערשיינונגען צו ערפאָרשען, צו דערגעהן, צו בעגרייפן, וואָס זיי זיינען, וואָס זייער נאטור איז, און דאָן — וויא צו ווירקען אויף זיי און וויא זיי צו קאָנטראָלירען!

און מען איז שוין א טאָג דערגאנגען. און מען ווייסט סאָר יעצט אז דיא אַלטע פלענער וויא צו פעהימען פערברעכען זיינען געווען גרויסע דומהייטען. זיי זיינען געווען דער נאָר טייליכער איינפאָל פון דעם נאָרטישען אויבער־פלעליכען בעגרייפן וואָס האָט געזעהן אין פערברעכען נאָר גוים מעהר וויא א „שלאַג־טויט־וויילען“. אז מען ווייסט אָבער אז עס איז גוים אזוי, — אז מען בעגרייפט דיא פערפלאַנטערטע צוזאמענשטעלונג פון דעם פערברעכערס נאטור און דיא אומשטענדען וואָס וועקען זיא אין איהם צו פערברעכען, בעגרייפט מען ערשט, אז נאָר אנדערע הילפס־מיטלען מוז מען נעהמען דאָנען.

נו, דאָרף מען דען גוים פונקט אזוי זוכען צו ערפאָרשען און בעגרייפן דיא נאטור פון מאַסען־פערברעכען? נאָך פיעל מעהר — ווייל דאָ איז דיא פראגע פיעל מעהר קאָמפלי־צירט!

2.

דער ערשטער שריט א זאך צו ערפאָרשען איז — צו בעגרייפן אז זיא איז גוים איינס, נאר אז זיא בעשטעהט פון פערשיעדענע עלע־מענטען מיט פערשיעדענע אורזאכען, און דאן דיא זאך צו צערגלידערן אויף דיעזע איינצעלנע עלעמענטען און אורזאכען און יעדע בעזונדער צו ערפאָרשען.

און ביי א זאך וואס בריינגט אין כעס אריין און צוהיצט דעם קאָפּ איז דאס נאָך טאָר פּעלט נויטהייג: א הויז דעם וואס דיא צוגליי־דערונג פון דיא זאך איז דער ערשטער שריט זיא צו ערפאָרשען, איז דאס אויך דער בעסטער מיטעל דיא אויפ־ערגונג אויף דיא זאך צו בער־רוהיגען און דעם קאָפּ אָבצוקיחלען אז ער זאל פעהיג זיין דיא זאך קאלטבלוטיג צו ערפאָרשען. דען ריכטיג זאנט ספינאָזא (אונגעפעהר):

„א שלעכטע פאסירונג ווערט ווייניגער שעדליך, וויא נאר מיר בעגרייפן אז דיא פא־סירונג האָט פיעל פערשיעדענע אורזאכען. מיר ליידען דאן דורך איהר ווייניגער און עס קרענקט אונז וועגען איהר ווייניגער“.

אין דיא קישענעווער שוידערליכקייטען האָט דער עיקר צוהיצט דיא קעפּ און אויפגע־קאָכט דיא הערצער — און מיט רעכט, נאטיר־ליך, — דיא אויבעראָדענטליכע גרויזאמקייטען און בעסטיאליטעטען. דאס איז עס וואס מאַכט אידען אונטער דעם ערשטען איינדרוק פיהלען

אלזא, איז אויסערגענטליכע גרויזאמקייטען זיינען אין דעם קישענעווער אומגליק ניט קיין זאך וואס קען נאך טרעפען אידען, ווייל זיי זיינען אידען. אלס אידען האָט זיי נאר גע-טראפען דער פאקט, דאס זיי זיינען געווארען הפקר; און קוים איז נאך געווארען איבער זיי א הפקר-וועלט, זיינען דיא ספעציעלע גרוי-זאמקייטען שוין ניט געקומען אויף זיי דוקא אלס אידען. דיעזעלבע בעסטעס וואלטען זיך גאר ניט צוריקגעהאלטען דיעזעלבע בעסטאליכ-טעטען צו בעגיין אויף זייערע אייגענע שווער-טער און ברידער, ווען עס וואלט זיך נאר גע-לאָזט. הערט מען דען ווייניג פון מענטשליכע בעסטעס וואס בעגייען אזעלכע בעסטאליכע-טען אפילו אויף זייערע אייגענע קינדער?

דיא אידישע דעפוטאציע פון קישענעוו ביי מיניסטער פלעהווע, האָט אַליין געזאגט, אז זיי ווייסען דאס דיא „אינטעליגענטע“ אַנטיסע-מיטישע העצערס האָבען זיך ניט געריכט אויף אזא חורבן. ניט דאס האָבען זיי געוואונשען. נאך „כיון שניתן רשות למשחית“, אז עס איז נאך געווארען א הפקר וועלט, איז דיא בעס-טיע ארויס.

אלזא, איז אויך פון דיעזער זייט בעטראכט-טעט דער גאנצער חייב דיא רוססישע רעגיר-ונג, וועלכע מאכט אידען הפקר צוליבע איהרע ציוועקען. דיא גרויזאמע בעסטאליכע צווישען דיא מאכען, וואס צווישען זיך ביי אזא הפקר געלעגענהייט, איז שוין א נאטירליכע פאלגע. וועגען דעם ספעציעל איז ניטא אויף וועמען צו האָבען א האס, אזוי וויא עס איז ניטא צו האָ-בען קיין האס אויף קיינעם צוליבע דיא גרוי-זאמקייטען ביי דעם אויסמיסען פון דעם וואל-קאן מאָונט פעלע. דער געוועהנליכער פראצענט אבנאָרמאלע מענטשליכע בעסטעס וואס געפינט זיך אין יעדער בעפעלקערונג איז א נאטור-קראפט, גראדע וויא דיא בעהאלטענע קראפט אין דעם וואלקאן.

אלזא, איז אויך פון דיעזער זייט בעטראכט-טעט דער גאנצער חייב דיא רוססישע רעגיר-ונג, וועלכע מאכט אידען הפקר צוליבע איהרע ציוועקען. דיא גרויזאמע בעסטאליכע צווישען דיא מאכען, וואס צווישען זיך ביי אזא הפקר געלעגענהייט, איז שוין א נאטירליכע פאלגע. וועגען דעם ספעציעל איז ניטא אויף וועמען צו האָבען א האס, אזוי וויא עס איז ניטא צו האָ-בען קיין האס אויף קיינעם צוליבע דיא גרוי-זאמקייטען ביי דעם אויסמיסען פון דעם וואל-קאן מאָונט פעלע. דער געוועהנליכער פראצענט אבנאָרמאלע מענטשליכע בעסטעס וואס געפינט זיך אין יעדער בעפעלקערונג איז א נאטור-קראפט, גראדע וויא דיא בעהאלטענע קראפט אין דעם וואלקאן.

אבנאָרמאלע מענטשליכע בעסטעס געפינען זיך אויך צווישען אידען.

אמת, א קלענערען פראצענט. אָבער אויך ביי אַנדערע נאציאנען א קלענערער פראצענט אין דיא אינטעליגענטערן האנדעלס קלא-סעז וויא אין דיא פינעטערע מאסען צווייטער-סיגע חמורים למשא. און דיא אידישע בעפעל-קערונג איז טויזענדער יאהרען געווען דאס רוב אן אינטעליגענטערע האנדעלס-קלאסעס. צוויי-שטן אידישע גראבע עמיהארצים אָבער געפיר-נען זיך אויף מענטשליכע בערטיעה וואס זיינען פשהיג אבזאָוט צו אללע קישענעווער גרוי-זאמקייטען!

דאס בלוט וואס גיסט זיך קריסטוסען פון קאפ, פון דיא הענד, פון דיא פיס. דער קריסט ווערט פון קינדווייז אויף ערצויגען. מיט א שוידער-ליכען הרוג פאר דיא אויגען, פון וועלכען בלוט גיסט זיך פון אללע זייטען. פאר דיא קישענע-ווער הריגה האָט דער הייליגער סינאָד אליין פערשפרייט א געדרוקטע מעשה מיט א קריס-טוס-בילד, וואס איז געבליעבען הענגען אין א הויז אין קישענען, וואו א איד האָט דערנאָך אריינגעצויגען; דער איד האָט דאס בילד גע-שטאָכען, איז אַרויס א שיסעל בלוט.

אַבער ניט נאָר דיא קריסטליכע רעליגיאָן אליין איז בלוטיג. יעדער רעליגיעזער פאנא-טיזמוס בריינגט אַרויס אין מענשען בעסטיאלע בלוט-דרושט. וויא אזוי און פאר וואס—דאס איז דיא וויכטיגע בראגע, וואס מיר וועלען זיך סטארען גרינדליך צו בעהאנדלען אין א צוויי-טען אַרטיקעל. דערווייל וועלען מיר דאָ נאר צייגען, אז בעסטיאל מערדערליך מאכט דער רעליגיעזער פאנאטיזמוס ניט נאָר גענען מער-שען פון אנדערע ראסען. בעסטיאליטעט גענען אנדערע ראסען איז וויעדער אן אנדערער קא-פיטעל. דאס געהערט צום קאפיטעל „פאטריאַ-טיזמוס“ און „נאַציאָנאַליזמוס“. מיר ווילען אָבער דאָ דערווייל רעדען פון דעם „ריינעם“ עלעמענט פון רעליגיעזע בעסטיאליטעט, אָהן צו-מישונג פון ראסען-האַס. און וועגען דעם ווע-לען מיר דאָ בריינגען אייניגע „קישענעווס“ פֿין אידען גענען אידען, אויס רעליגיעזע בעסטיא-ליטעט:

דיא דומהייט פון דיענען צום גאלדענעם קאלב (דעם עגל) איז שוין גרויס גענוג. אָבער דענקענדע מענשען וועלען האָפּענטליך אין דיע-זע דומהייט ניט זעהען מעהר פערברעכען וואס זאל מאַכען חייב מיתה, וויא אין אלע אנדערע רעליגיעזע דומהייטען.

וואס-זושע איז געווען ווען משה רבנו האָט דערווישט דיא אידען ביי דיעזען אנדערן גלוי-בען וויא זיינעם?

„האָט זיך משה אַוועקגעשטעלט ביים טויער פון דער מחנה און האָט א געשרי געטאָהן: „ווער עס האָלט נאָך פון גאָט יהוה זאל קומען צו מיר!“ זיינע נעמומען צו איהם דער גאנצער שבט לוי (זיין אייגענע מיטפחה), האָט ער גע-זאגט צו זיי: אזוי האָט געזאגט יהוה, דער גאָט פון ישראל; טוהט יעדער אז זיין שווערד אויף זיין זייט, גייט אהין און צוריק פון טויער צו טויער אין דער מחנה און הרג'עט וועמען איהר וועט טרעפטן, מעג זיין א ברודער אדער א קרוב. און דיא לויס האָבען געטאָהן וויא משה האָט געהייסען, און אין דעם איינעם טאָג איז געפאלען פון פאלק א'ן ערך פון

האָלט זיך א ווילע ביז דער שטורם וועט פאר-בייגיין.

דאס איז שוין געווען אזוי באלד ביי חורבן ירושלים. דיא גמרא דערציילט אז דיא „ברויני“, דיא חראברע פון אידישען פאלק האָבען גע-עקמפפט געגען מיטוס'ן ביז עס איז פון זיי קיין שריד ופליט ניט געבליעבען. און דיא פריער-ליכע האָבען זיי געהאסט דאפיר, און זיי האָבען זיך אונטערגעגעבען און זיינען געבליעבען. אָבער פארציטענס אין דיא אידישע מלוכה האָט דער נביא אליין טאָקי געשריען געוואלט, אז דאס לאַנד איז פול מיט „גנב ונאוף ורצוח וגזל“.

* * *

נאר אמת, דיא אַבנאַרמאלע מענשליכע בעסטיעס זיינען נאר געווען איין עלעמענט אין דעם פערברעכען. זיי האָבען געוויס אין דער כהלה אַנגעשטעקט מיט זייער בעסטיאלי-טעט אויך נאַרמאלע מענשען. און נאַרמאלע מענשען פון א ניעדעריגע מדרגה פונעמוויקל-לונג, פערזונקענע אין טיעפען רעליגיעזען פאנאטיזמוס, קענען זעהר לייכט אַנגעשטעקט ווערען מיט אזא בעסטיאליטעט, — ניט נאָר געגען אידען.

און דאס איז עס וואס מיר ווילען דא דער-עיקר בעהאנדלען.

3.

האָט ניט יעדער שוין בעמערקט דעם צו-זאמענהאַנג פון רעליגיעזען פאנאטיזמוס מיט בעסטיאלע מערדעריי?

רעליגיעזער פאנאטיזמוס האָט זיך איבע-ראַל אַנגעהויבען מיט מענשען-אַפּפּער. דיא יטאָרקסטע טענה צו גאָט האָבען אי-דען צוליעב דעם, וואס אברהם אבינו האָט גע-וואלט מקריב זיין זיין זון יצחק אויף דער עקרה.

ווען ניט מענשען, איז כאָטש כהמות קיין לענען צו גאָט זעהר א נויטווענדיגע זאך. אבי בלוט זאל פערנאכען ווערען פיר גאָט'ס וועגען. ווען ניט דעם גאנצען מענשען מקריב זיין, איז כאָטש א שטיקעל פון איהם אבישנידען פון גאָט'ס וועגען דיא וויכטיגסטע מצוה. דיא קריסטליכע רעליגיאָן איז נאר בלוט און בלוט.

איהר גרונדפרינציפ איז דער גלויבען אז גאָט מוז האבען בלוט אום ער זאל ריין וואשען דיא מענשענס זינד. און אום זיי צו ערלויגען האָט ער געשיקט זיין אייגענעם זון. (וועלכער איז ער אליין), אז זיין בלוט זאל פערנאכען ווע-רען אזוי מיט זיין בלוט זאל דיא מענשענס זינד אבגעוואשען ווערען.

און דאס הייליגסטע איז ביי דיא קריסטען:

ויכוח און דאס פאלק איז געפאלען אויף דיא פנים'ער און האָט אויסגעשריען, אז איצט זעהן זיי, אז יהוה איז טאָק דער ריכטיגער גאָט.

אליהו איז אַלזא געווארען צוריק דער מעכטיגער אויבערפּריסטער פון יהוה'ס רעליגיאָן און ער האָט בעפּוילען צום פאלק: „האפט דיא נביאים פון בעל, קיין איינער פון זיי זאל נישט אנטרינגען“. און דאס פאלק האָט געכאַפט דיא פיער הונדערט און פופציג בעליסטען און אליהו הנביא האָט זיי אַוועקגעפיהרט אין נחל קישון און האָט זיי אַללע דארט אויסגע'שחט'ן. (אזוי שטייט ווערטערליך: „וישחטם שם“).

און ביז'ן היינטיגען טאָג איז אליהו דער מלאך פון שלום...

* * *

מיט דיא גרעסטע שחיטה האָט מען אָבער וויא געוויינליך, דיא בעל'„אידעע“ פארט נישט אויסגעראטטעט. דיא בעליסטען האָבען געוויס דיא 450 געשאכטענע נביאים געמאַכט פאר היינטיגע מערטרער, וואס זיינען אומגעקומען אויף „קדוש השם“, דורך דיא בלוטיגע האַנד פון יהוה'ס אינקוויזיטאָרען, און דער בעלזומוס האָט זיך נאָך שאַרקער פערברייט אין פאלק ישראל. ביז עס איז אויפגעשטאַנען א צדיק, וואס האָט זיך אָנגענומען יהוה'ס קרוידע — יהוה בן נמשי איז געווען זיין נאָמען.

דאס איז געווען אין דיא צייט פון דעם קעניג יורם בן אחאב, דער מלך פון ישראל, יהוה איז געווען זיינע א גענעראל, אָדער מיניסטר, און איהם האָט זיך פערגלויבט צו אינטריי גירען נעגען זיין קעניג און ביי איהם אַוועקצור נעהמען דיא מלוכה. אזוי וויא יורם, דער קעניג, האָט געהאלטען מיט דיא בעליסטען, האָט דעם פאלשען יהוה נאטיירליך געפאסט צו האלטען מיט דיא יהוה'איסטען, און אז מען האָט גע'דארפט, איז שוין יהוה'ס א נביא געקומען אין האָט גענאסען אייל יהוה' אַוויפן קאפ און אויס גערופען: „אזוי האָט געזאגט יהוה, דער גאָט פון ישראל: איך האָב דיר געזאכט פאר מלך איבער יהוה'ס פאלק, איבער ישראל, און דיא זאַלסט אויסשלאכטען דיא גאנצע פאמיליע פון אחאב, דיין האר“.

און יהוה האָט געמאַכט א בונט געגען דעם קעניג יורם, און אין דער צייט, ווען יורם איז געווען אין רמת גלעד און האָט געפיהרט מלחמה פאר זיין פאלק נעגען ארם, האָט יהוה זיך דער'ווייל געלאזט מאכען פאר קעניג. דערנאָך איז ער אַוועק מיט א גרויסע מחנה אהין, וואו יורם איז געווען. און ווען דער קעניג יורם איז איהם אנטקעגען געגאנגען און האָט איהם פריינדליך בעגריסט, האָט יהוה איהם געשלאכטען אין זיין מאמען דיא... אריין (אזוי שטייט בפירש

דריי טויזענד מאן“.

(שמות ל"ב).

* * *

אליהו הנביא איז דער מלאך פון שלום... אין זיין צייט, — דאס איז געווען אין דער צייט פון אחאב, דעם מלך פון ישראל, — האָר בען דיא אידען פון מלכות ישראל זיך ערלויבט מסופק צו זיין אין דיא איינציגקייט פון גאָט יהוה און צו גלויבען א ביסעל אין גאָט בעל אויך. און עס זיינען געווען א מאססע נביאים, וואס האָבען געפרעדיגט דיא לעהרע פון דיא געמליכקייט פון בעל — לאָמיר זיי רופען „בעל ליסטען“.

דיעזע נביאים פון בעל זיינען חלילה נישט געווען קיין הולטאיעס, אויך האָבען זיי קיין שווינדעל נישט געמאַכט מיט זייער געמליכע לעהרע. אדרבא, וויא דער פסוק זאגט אליין, פלעגן זיי פאר זייער „אידעע“ זיך צורייסען, צו קיילען זייער פלייש מיט שווערדען און שפיעזען, ביז זיי זיינען אַזש געווארען אָבערצוואַגען מיט זייער אייגענעם בלוט. דאס איז דאָך, דאכט זיך, דער בעסטער סימן, אז זיי האָבען טאָק ערנסט געגלויבט אין זייער נאָרישע „אידעע“. נאר וואס דען? דאס איז געווען א טרפה'נע אידעע, א פערבאָממענע מיינונג ביי דיא רעליגיאָן פון יהוה.

און דיעזער אליהו איז דענסטמאלט געווען דער איינציגער נביא פון יהוה.

מיט א מאָל האָט אליהו הנביא געהייסען דעם מלך אחאב צוואמענרופען 450 נביאים פון בעל, און דאס האָט געפאלק ישראל צום בארג כרמל און ער האָט געמאַכט א פראָבע מיט זיי: ער האָט זיי געהייסען אַרויפלייגען א'ן אָקס אויף א בארג האָלץ, און רופען גאָט בעל, ער זאל דאס אויפגעסען, דאס הייסט שיקען זיין פייער דאָס האָלץ מיט דעם אָקס צו פערברענען, און ער וועט אויך אזוי טאָהן און רופען גאָט יהוה ער זאל שיקען זיין פייער. און וועלכער גאָט עס וועט שיקען זיין פייער, דער וועט זיין דער ריכטיגער.

א וויסענשאפטליכער ויכוח מיט וויססענשאפטליכע ארגומענטען!

הכלל, מן הכתם איז דאס שרייען צו בעל געווען געשריען צו דיא ווענד, און וויא אליהו האָט נור א פיפס געטאָהן צו יהוה איז באַד אַראָב א פייער און פערברענט דאס האָלץ מיט דיא שטיינער אפילו! — (נאטיירליך! דאס שטייט דאָך אין יהוה'ס בוך... א שאָד וואס מיר האָר בען נישט בעל'ס א תנ"ך; דאָרט וואלט מסתמא דיא מעשה געווען דערציילט א ביסעל אנדערש.

נאר נישט דאס זיינען מיר אויכען).

סיי וויא סיי, אליהו האָט געוואונען דעם

און זיי לאזען דארט שטיין ביז אין דער פריה, צומארגענס איז יהוא ארויסגעגאנגען און האָט געהאלטען, ביי דיא אבנעהאקטע קעפּ, אַ פרומע רעדע פאר זיין פאָלק, און האָט זיי געזאָגט, אז דאָס שטרעפּט גאָט יהוא דיא פאַמיליע אהאב, ווייל זיי זיינען בעליסטען.

דערנאָך איז יהוא אַוועק קיין שומרון און האָט אויסגעקוילעט ביז'ן לעצטען מאָן פון אהאב'ס פאַמיליע און אַללע זיינע גרויסע לייט און פריכטער און אנהיינגער, ביז עס איז נישט געבליעבען פון זיי קיין שריד ופליט.

שפעטער האט ער נאָך אויסגעשאַכטען 42 פרינצען פון יהודה, דעם קעניג אהזיה'ס ברודער — אַלץ פאר גאָט'ס וועגען!

מיט דיעזע אַללע מערדערייען לשם שמים איז אָבער זיין גאָטס־פורכטיגע בלוטדורשט נאָך אַלץ נישט גווען געזעטיגט. יעדער איבערגעבליבענער בעליסט איז געווען אַ געגנער פון זיין הערר־שאַפט — און ער האָט דאָך נאָך געמיינט יהוה'ס כבוד, איהר ווייסט דאָך!

האט ער געמאַכט אזא מין מערדערישען שווינדעל:

ער האט צוזאַמענגערופען דאס פאָלק אין געזאגט צו זיי: „אהאב האט געדריינט דעם גאָט בעל אביסעל, יהוא אָבער וועט איהם דיענען אַ סך. און איצט זאלען זיך צוזאַמענקומען אַללע טרייע בעליסטען, קיין איינער זאל נישט פעהלען, ווארום איך מאַך אַ גרויסע גאָטסדיענסט פאר בעל. ווער עס וועט נישט קומען וועט אומגעבראַכט ווערען.“

און יהוא האט אויסגעשיקט שלִיחים אין גאַנץ ישראל און מען האט צונויפגעקליבען אַלע בעליסטען, ביז איינעם. און ער האט יעדען בעל־ליסט געגעבען אַ קלייד אָנצוואַרן, מען זאל איהם דערקענען. און ער האט געזאגט דאן בעליסטען: זוכט נאָך, טאָמער געפינט זיך צווישען אייך אַ יהוה־איכט — דאָ מוזען נאר זיין ריינע בעליסטען. וויא ער איז שוין געווען זיכער, אז קיין איין יהוה־איכט געפינט זיך שוין נישט צווישען זיי, האָט ער אַוועקגעשטעלט 80 וועכטערס אבצי האלטען דיא בעליסטען, אז קיין איינער זאל נישט ארויס, און וויא ער האָט געענדיגט דיא צערער־מאָניע, האָט ער בעפּוילען זיינע מיליטער, זיי זאלען אַריין צווישען דיא בעליסטען און מאַך כען אַ שחיטה צווישען זיי, אז איינער זאל נישט בלייבען.

און זיי האָבען אזוי געטאָהן. — האָט איהר אַ אידישע באַרטאָלמאַאָס נאכט!

און דעם גוטען, באַרמעהרציגען גאָט פון אמת און גערעכטיגקייט, דעם גאָט יהוה, איז דיעזער ניעדעריגעכטיגער מערדערישער בעט־

אין פסוק: „עד זנוני אבֵּל אִמֶּךָ...“ דאָ האָט דער קעניג יורם שוין געזעהען, אז דיא קלאג איז פארויפֿ, און האָט זיך אויסגעדרויט און גענומען אַנטקלייטען. האָט יהוא איהם נאָכ־אַ שאַסען אַ בייל אין דיא שליווע אַריין, און דיא בייל איז אַרויס דורך זיין האַרץ און ער איז געפאלען טויט.

און דער קעניגמערדער יהוא האָט אויפֿגעטרעטען אַלס יהוה'ס קאָזאָק, וואס מיינט נאך, וויא דיא קאטוילישע אינקוויזיטאָרען פלעגען זאָגען: „אד מאַיאָראַם דעי גלאָריאַ“ — צו שאַפֿען וואס מעהר כבוד פאר גאָט.

דיא ערשטע זאָך האָט ער געלאזט אַרויס־שלעפען דעם ערמאָרדעטען קעניג'ס מוטער, איזבל, דורכ'ן פענסטער, און זיא צוטרעטען אינ'טער דיא פיס פון זיינע פערר, ביז איהר בלוט האָט געשפּריצט אויף דיא וואַנדר.

ווייטער איז געווען אזא מעשה: זיעבעציג קינדער פון קעניג אהאב, דעם ערמארדעטען קעניג'ס ברודער, האָבען דאמאלסט נאָך געלעבט. זיי זיינען נאטירליך געווען אַ גרויסע געפאהר פאר יהוה'ס העררשאַפט. און יהוא האָט דאך נישט מעהר געמיינט וויא גאָט יהוה, — איהר ווייסט דאָך!

האָט יהוא געשיקט בריעה אין שומרון, דיא רעזידענץ פון אהאב'ס קעניגליכע פאַמיליע, צו דיא גרויסע לייט און צו דיא ערציהער פון אהאב'ס קינדער, און האָט זיי איראָניש אזוי געשריעבען: מיט אייך זיינען דאָך דיא קעניג־ליכע קינדער, און דיא אַרמעע, און דיא געוועהר רען, און דיא פעסטונגען, טאָ מאכט־זשע איינעם פון אהאב'ס קינדער פאר מלך א. ז. וו.

דיא גרויסע לייט האָבען פערשטאַנען דעם וואונק. זיי האָבען געוואוסט, אז זיי קענען איצט קענען יהוה'ן גאָר נישט אויספיהרען, האָבען זיי איהם געענטפערט, אז זיי וועלען איצט קיינעם נישט מאַכען פאר קיין מלך און אז זיי זיינען צור פריעדען צו טאָהן אַלץ וויא ער וועט זיי הייסען. האָט יהוא צו זיי וויעדער געשריעבען בריעה, אז אויב זיי ווילען האַלטען מיט איהם און איהם פאלגען, פערלאנגט ער פון זיי, זיי זאָלען אב־האַקען דיא קעפּ פון דיא 70 פרינצען פון אהאב'ס קעניגליכע פאַמיליע (דינאסטיע) און זאָלען קומען מיט זיי צו איהם קיין יזרעאל און מיטבריינגען דיא 70 גרויסע לייט וואס ער ציהען זיי.

אזוי וויא דיא שומרונער האָבען נאר דער האַלטען דעם בריעה האָבען זיי גלייך אָבעגלייט־טען דיא 70 קעפּ פון דיא פרינצען און געשיקט צו יהוא.

יהוא האָט געהייסען אויסשטעלען דיא 70 אבנעהאקטע קעפּ אין צוויי שורות לעבען טיער,

אלעקסאנדער (לעבען לאָדז), און א סך זיינען
אוועק מיט שטארק ציביליזאציע קעג און איין
גורער חסיד — מיט אן אָפּענעם קאָפּ. איך
האָב דערנאָך נישט געהערט אויב ער איז גע-
בליעבען לעבען. נאָר „בעיני ראיתו“ וויא מען
האָט איהם צוועקטראגן וויא אַ הרוג מיט
אַ צובראכענעם שאַרבען. דיא מחלוקה איז
אַרויסגעקומען פון דעם וואס „אונזער“ נייער
אלעקסאנדער רבי האָט אָבגעקויפט דעם „האָף“
פון „זייער“ פערשטארבענעם הייליגען אַלעק-
סאנדערער רבי'ן. איז איין גורער חסיד (פון
דיא געוועזענע חסידים פון דעם פערשטארבע-
נעם) פאַרבייגעגאנגען פאַר'ן האָף און האָט
אַרויסגעזויפּט: „נחלתנו נהפכה לזרים“ („אינ-
זער אייגענעם איז אַריינגעפאלען אין פרעמדע
הענד“ — דיא קינה וואס אירען קלאגען ווע-
גען ירושלים...) צוליב דעם האָבען איהם מיינע
חסידים דעם קאָפּ געעפּענט.

גענוג. יעצט קומען מיר צו זעהר אַ וויי-
טיגע בעטראכטונג: וועגען דעם פסיכאלאָ-
גישען צוזאַמענהאַנג פון רעליגיעזען פאַנאַ-
טיזם און מערדערליכע בעסטיאליטעט.
וועגען דעם, וויא געזאגט, איז אַ צווייטען
אַרטיקל.

ב. פייגענבוים.

רוג זעהר געפּעקען און ער האָט געזאגט צו יהוא
(דורך זיינע פריסטער...):

„ווייל דוא האכט געמאָהן וואס מיר גע-
פעלט און אַזוי וויא מיר איז געלעגען אין
האַרץ, דערפאַר וועלען דייןע קינדער קעניגען
איבער ישראל ביז צום פּרעסען דור.“

און, מערקט אייך, אין דעם זעלביגען פּסוק
שטייט פון דעסמוועגען באלד דערביי, אַז דיזער
יהוא אַליין האָט סך־הכל גאר נישט געהאלטען
יהוה'ס געבאָט און האָט געדיענט צו גאָלדענע
קעלכער א. ז. וו.

און אין ענין הריגה לשם שמים האָבען איר
דען גראדע נישט אַזוי שטארק פערלויבען זייער
אַלטע פאַרצייכניגע העלדישקייט וויא אין סתם
ברוטאַליטעט.

יעדער ווייסט פון דיא גרויזאמקייטען גע-
גען אַפיקורסים.

אין דיא מלחמות צווישען חסידים און
מתנגדים זיינען מיט הונדערט יאהר צוריק
(און ווייניגער) פאַרגעקומען וואהרע פאַגראמען
און בלוט־פּערגיסונגען. עלטערע מענטשען געדענ-
קען עס נאך.

איך האָב אַליין געזעהן, וויא אַלעקסאנ-
דערער חסידים מיט גורער חסידים האָבען זיך
געשלאגען אום שבועות, זמן מתן תורתנו, אין

אויף א גראז בערגעלע.

און צערטליך־ווייך פּעוועגען זיך איהרע סאַמעט-
שווארצע לאָקען...

ביידע טרויערען פון ליבע און גליק, ביידע
פאַנטאַזיעס שפינען און וועפען פון גאָלדענע
פּעדעס זייער זיסע הערליכע צוקונפט... כאָטש
נישט אין ביידע וועבט עס זיך גלייך גלאַט...

קליינע פייערדיגע פליגעלאַך נעמען זיך בע-
ווייזען, ראָיען און פליהען אַרום צווישען דיא
ביימער און קוסטעס, אָט גיבען זייא אַ שיינ, אַ
פליאסק, און ווערען פערשוואונדען וויא ליכטיגע
ברענענדע פונקען...

פון טונקעל־גרינעם וועלדעל האָט זיך געלאָזט
הערען דער וואונדער־שעהנער זינגער — דער זי-
סער געמליכער סאָלאָווייטישקעל — זיינע
קליינגענדע הימלישע טרעללען האָבען זיך פּע-
נאָדער געשאַטען אין לופט וויא טויזענדער
זילבערנע גלעקעלאַך... דיא פערשיעדענע בעשע-
פּענישלאַך אין דיא גראָזען האָבען גענומען צו-
קען און גרילצען. דיא זשאַבעס קוואַקען; דיא
גרילען פייפּען; דיא בלעטער פון דיא ביימער
שאַרשען — דיא גאַנצע נאַטור זינגט...

זייא האָבען ערוואַכט פון זייערע זיסע טרוי-
ער פראכטפאללע זומר

פראכטפאללע זומר

מער נאכט.

נישט ווייט פון אַ שטיל
קלאַר טייכעל, אונטער אַ
הויכען גרינעם ווייט־פּער-
צווייגטען בויס, אויף אַ
גראַז־בערגעלע, זיצען זייא
ביידע און טרויערען פון קור-
מענדע גליקליכע צייטען. איהר שיינער שוואַרצ־
געלאָקטער קאָפּ איז אָנגעשפּאַרט אויף זיין שוויס
אין דיא אויגען איהרע שפיגלען זיך דיא מיליאָ-
נען פינקעלדע שטערען, וועלכע זיינען צושאַטען
אויף'ן טיעפען פלויען הימעל, דיא העללע ליכ-
טיגע, פולע לבנה, וואָס שוועבט פאַנטאַסטיש און
שניידט זיך דורך איהר וועג צווישען דיא פליס-
צענדע שטעהערענדלאַך און זילפירנע וואָלקענער-
לאַך... און דער פערשלאָפּענער שטיהלער טיי-
כעל קוקט אויס, וויא אַ בלאַנקענדער זילבערנער
פאַס... אַ פרישער מילדער בשמים־ווינטעלע
כאַפט זיך אַריבער פון יענעם זייט טייכעל —

פויפעל... און אַט דאָרט, אין דעם שעהנעם נייער דעריגען הייזעל, זיצט דער אימער פלייסיגער אַרבייטסמאַן, מיט זיין פרוי און קינדערלאך — און פרייט זיך מיט דיא פריכטע פון זיין אַר-בייט...

זיא הייבט אויף איהר שיינעם קאפ, טרייט סעלט פערנאנדער איהרע שווארצע סאַמעטלאך קען, זעצט זיך אוועק ריכטיג אויפ'ן גרינעם, פרישען גראַזבערגעלע, פערטראכט ייך אַ ביי-סעל און זיפצט אַרויס :

אמת געליעבטער מיינער — דיא וועלט איז שיינ, ערהאפען, פראכטפאַל! אמת, מען דאַרף לעבען, געניסען, הנאה האָבען און פערשאפען זיך גליק און פאַרגעניגען וויא פיעל דער לעבען פאַט אונז אָן.... אָבער געליעבטער מיינער, איין איינציגער אויגענבליק איז גענוג, אז פון דעם גאנצען גליק זאָל ווערען אַ תל — שוואַר-צע וואַלקענס קומען און פערשטעלען דיא ליכטי-גע זונן; אַ האַגעל אָדער אַ מחנה היישיעריגען מאַכען חרוב דיא בליהענדע קארנפּעלדער און דיא רייכפאַרביגע פלומען... דיא אונשולדיגע ליליע ווערט פון אַ ווילדעם טהיר צושטעמערט אַ ירעקליכער פייערדיגער בלייז צושטעמערט און צוברעכט דיא שטאַרקסטע און דיא שענה-סטע פרוכטבויער... דיא מעכטיגסטע דעמ-בעס... אַ פערפלייצונג אַ פייערשפייענדער וואַל-קאן, אַ ערדציטערניש—צושטערט און פערניכ-טעט טויזענדער מענישענקינדער, פערשלינגט הונ-דערטער שטערט, פערדעקט מיט טונקעלגרויע לאַווע די פּרעכטיגסטע לאַנדשאַפטען.. ענדערט אום ימים, ווישט אָפּ דיא רייכסטע בליהענדסטע אינזלען, ענדערט אום דיא גאנצע נאַטור...

און דער שטורם לויערט אימער הינטער אַזעלכע שיינע זיסע נעכט... שטיל פליסט דאָס טייכעלע און זיס; אָבער אין זיין שטילענקען פליסען איז פערפאַרגען דיא קראַפט, וואָס צור ווילדערט זיך דאָרטען ווייטער, בייז וואַסער-פאַל, און מאַכט דעם שטילענקען זיסען טייכעל פאַלען מיט ווילדער געוואלד אַראָפּ, טיעף... און אונטען ווערט פון זילבערנעם טייכעלע פלאָמע, און אין דעם רוהיגען זיסען געמורמעל פון דעם זילבער-קלאַרען טייכעלע דאָ איז שוין פערמישט דער ווילדער טאָן פון דעם רוישענדען פאַל, דעם שטורם דאָרטען.... אַה, דער שטורם, דער וויל-דער שטורם — האָט זיא אַ שווערען זיפן גע-טאָהן.

ער אָבער האָט גאָר ניט פערשטאַנען וואָס בריינגט איהר דאָ יעצט דעם שטורם אויף דיא געדאַנקען — דאָ, אויף דיעזען שטילען, רותי-גען גראַזבערגעלע.

י. אַדלער.

מען. פון דיא גאָלדענע חלומות — פון דיא הערליכע פאַנטאַזיעס — דער געטליכער וואַלד-זינגער מיט זיינע משרדים האָט זיא אויפגע-וועקט פון זייערע טיעפע גליקליכע רעיונות... ער זיצט וויא בעצויבערט און שפיעלט זיך מיט איהרע סאַמעטענע לאַקען. אַ מעכטיגער געפיהל פון ליעבע און גליק ציטערט אויף אין איהם... און מיט אַ זאָנפטע ווייכע שטימע הייבט ער אָן צו ריידען :

שיין און פּרעכטיג איז דיא נאַטור. גרויס און הערליך איז די וועלט! פערשטייסטו, ליעבסטע מיינע, וויא פיעל גליק, פרייד און לוסט דער לע-בען פאַט אונז אָן? ניין, מיין טהייערע, דיא וועלט איז ניט קיין קבר, וויא דיא פּעסעמיסטען דיינקען! קיין יאָמער טהאַל; דיא וועלט עקזיס-טירט אום דיא מענישען זאָלען פון איהר געניסען, הנאה האָבען און זיך קוויקען מיט'ן לעבען!... זעה נאָר, וויא שיינ — הערליך שיינ — איז דיעזע פריהלינגס-נאַכט. הער זיך נור צו צו דיא זיסע צויבערליעדרע פון דער נאַטור! בער-טראכט נאָר, וויא אלעס טאַנצט און זינגט און לעבט! — און מיט וויא פיעל שיינער און פּרעכ-טיגער איז נאָך דער טאָג! וויא העל און בלענד דענד איז דאָס זונען-ליכט, וויא ליבלאך זיא וואַ-ריכט יעדער בעשעפעניש מיט איהרע גאָלדענע שטראַלען; וויא פראכטפאַל עס גרינען און בליהען דיא לאַנקעס, וויא געשמאַק דופטען דיא פלומען און ראָזען, וויא ריין און אונשולדיג עס שפראַצען דיא שנעע-ווייסע ליליען; בעלאַדען און בעהאַנגען שטעהן דיא בוימער אין דיא גערטנער מיט זיסע ערקוויקענדע פרות! אויף דיא גרויסע ברייטע פעלדער בייגען דיא שלאַנקע קאָרען-זאָנגען זייערע שיווערע גאָלדענעקעפער-לאך; פוקען זיך דער פרוכטבאַרער מוטער-ערד וועלכע גיט זיי קראַפט און לעבענס-זאָפט... פון דיא הויכע שפיציגע סקאלעס, שלענגעלט זיך אַ קלאָהרער פרישער וואַסער-שטראָם... אין דיא נעסטען, און אויף גרינע דינע וויגענדע צווייגעלעך סוויטשטען און פיסכטשען דיא פייגע-לאך — זיא פיסכטשען און זינגען אַ שירה... זיא זינגען און שטיפען ווייל דיא וועלט איז זיי ליעב... און דאָרטען שטעהט דיא זשומענדע ביהן אין אַ פלומענ-בעכערלי און ציהט און זויגט און נאָגט אַרויס דעם האַנגיזיסען זאָפט... און דאָרט אין דער הויך, וואָרקען דיא טייפּעלאך, פינטלען מיט דיא מאַנדעלאוינגעלאך, שפרינגען אונטער מיט די ראָזעווע-פיסעלאך, קלייבען קערענדלאך און שניידען דורך דיא פרישע לופט מיט זייערע הענגענדיגענדיגע פליגעלאך... אין הויכען גרינעם גראַז, פיסטערט זיך דיא סטאַדע — און דער פאַסטוך שטעהט און שפיעלט פריילאך אויף זיין

דער העלער, ליכטיגער שטערען.

פארשט דיא וועגען פון דיא שטערען, זייער צאָהל און זייער גרויס, און האָבען אויפן סוף געמאַכט אַ וויכטיגע ענטדעקונג: עס האָט זיך אַרויסגעוועזען, אז דיא שטערען קומען צו, אפילו לאנגזאם, אָבער דערפאר זיכער, אלץ נע- הענטער און געהענטער צו דער ערד; אז מיט צעהן טויזענד יאהר צוריק איז שווער געווען צו בעמערקען אַ שמיכלע אויף אַ פנים'על פון אַ קינד פאר אנדערטהאלבען טריט, און יעצט קען איהם יעדער גוט זעהען פאר גאנצע דריי טריט — אַ סימן, אז אין עטליכע מיליאָן יאהר אַרום, וועט דער הימל אין גאנצען ברענגען מיט בלענ- דענדיגע פייערס און אויף דער ערד וועט ער, דער הימלעל, זיך אפּשפּיעגלען מיט אייביגער העלער ליכט. און אללע האָבען מיט געדולד גע- ווארט אויף דיעזע געבענשטע צייט, און זיינען מיט בטחון אויף דיעזע ליכטיגע צייט געשטאנ- דען...

און אזוי האָבען דיא מענשען אַ לאַנגע צייט אָפּגעלעבט זייערע יאהרען. שטיל און ריר היג אין דעם אַרומיגען חושך, האָפענדיג נור, אז אַמאָל, שפעטער, וועט אויף דער ערד זיין ליכ- טיג...

אוינמאָהל האָבען דיא שטערען גאנץ בע- זונדער העל געלויכטען אויפן היממעל. דיא מענשען האָבען זיך צונויפגעקליבען אויפ'ן מאַרק און האָבען מיט הייליגער התלהבות גע- קוקט אַרויף צום היממעל. פלוצים האָט זיך פון צווישען דיא מענשען דערהערט אַ יונגער, היל- בענדיגער קול.

— ברידער! — האָט געהילכט דיא יונגע שטיממע — זעהט, וויא ליכטיג און שעהן עס איז דארטען, אין דיא הויכע היממעלען, און וויא חושך'דיג, פייכט און שטיקענדיג עס איז דאָ אונז, אויף דער זומפּיגער ערד. ברידער, איך ווער דערשטיקט אין דיעזען אייביגען חושך. נאָך פרייהייט דורשט מיין נשמה, נאָך העלער ליכט — מייע אונגען... מע דערצעהלט אַיך, אז אין מיליאָנען יאהרען אַרום וועלען דיא צור- קינפטיגע דורות אונזערע ערשט האָבען דיא אייביגע ליכט אויף דיעזער ערד — אַ שענהע כעשה! און מיר זאָלען דערווילע דערשטיקט ווערען אין דיעזען פיינסטערען זומפּף? ! ניין, ברידער, מיר דארפען דיעזע ליכט, און טאָקי יעצט, און ניט אין מיליאָנען יאהרען אַרום, מיר דארפען מעהר לופט, מעהר שפּייז, און מעהר פרייהייט. ווער ווייס? אפּשר איז מעגליך

(א אַריענמאָלישע לעגענדע).

אויס דעם רוסישען, פון וו. ווערעסאיעוו.

איבערזעצט פון לעאָן קאַברין.

לָאָם הָאָט
לֵאָנָה, לֵאָנָה, מיט פּיעל
יאהרע צוריק אין אַ וויל-
סען אונטעקאָנטען לאַנד.
איבער יענעם לאַנד
האָט געהערשט אַ אייביגע
שוואַרצע נאַכט; אַ נע-
דיכטער נעבעל האָט זיך

געטראָגען איבער דיא זומפּיגע ערד, און האָט פערשלייערט דיא לופט; מענשען האָבען גע- לעבט, עס, קיין ביזן ניט, אין דעם אַרומיגען פייכטען חושך — האָבען געליעכט און געקוקט, געקענקט און געשטארבען, אָט, וויא עס פיהרט זיך צווישען לעבעדיגע נפשות, וואו און ווער זיי זאָלען ניט זיין, און זיי זיינען צופריע- דען געווען מיט דעם אַרומיגען פייכטען חושך... צייטענווייז נור, אז דער ווייהען פון דעם וויי- טעלע האָט צוטריעבען דעם נעבעל, און דיא שווערע ריחות, וואס דיא פערפולטע ערד האָט פון זיך אַרויסגעגעבען, דעמאָלסט האָבען דיא מענשען בעמערקט דעם ווייטען, ווייטען הימ- מעל, און דיא ליכטיגע שטערען, און אין דיא מענ- שען האָט זיך דאן ערוועקט אַ שווערע בענקעניש נאָך דעם הימלעל, און נאָך זיינע ליכטיגע שטע- רען...

ויהי היום, עס איז אָנגעקומען אַ גרויסער יום טוב. דיא מענשען זיינען אַרויס פון זייערע וואוינונגען קיכערס און האָבען זיך אללע פער- קליבען אויף אַ גרויסען מאַרק, און געוונגען אַ לויבזאָנג צום היממעל. דיא טאטעס האָבען געוויזען זייערע קינדער אויף דיא ווייטע ליכ- טיגע שטערען און האָבען זיי געלערענט, אז דאס לעבען און גליק פון דעם מענשען, בעשטעהט אין דעם שטרעבען צום היממעל... יונגע בחורים און יונגע מיידלעך האָבען מיט בענקעניש גע- קוקט אויף דיא העלע, ליכטיגע שטערען, און האָבען זיך געריכען מיט זייערע יונגע נשמות אַהין, אַהין, צו זיי, צו דיא היממעלשע ליכט, אַרויס פון עס שרעקליך שטיקענדיגען חושך פון דער זומפּיגער ערד... פריסטער האָבען גע- טאָהן תפילה צו דיא שטערען; פאָטען האָבען בעזונגען דיא שטערען; געלעהרטע האָבען גע-

נור אייניגע האָבען זיך מיט הימל אָפּגע-
רופען:

— זיי דאָ געגריסט, אדעאיל, מיר געהען
מיט דיר!...

און עס האָבען זיך אויפגעהויבען יונגע
בחורים און יונגע מיידלעך, זיינען אוועק גאָך
אדעאיל', אוועק אין דער פינסטערע דראהענער
ווייטקייט, און דער חושך האָט זיי פערשלוג-
גען....

* * *

עס איז אוועק אַ לאנגע צייט. פון דאָ
ינגע העלדען האָט מען נישט געהערט. טאטע-
מאמעס האָבען בעקלאגט וויערע פארדער-צייט
פערלאָרענע קינדער. דאָס לעבען האָט זיך נישט
אומגענדערט נישט אויף אַ האַר. דאָס זעלבע
פייכטע פינסטערנעש אַרום, דאָס זעלבע לעבען
און שטארבען, וויא אַמאָהל, מיט דעם בטחון
אין האַרצען, אז אין טויזענדע יאהרען אַרום
וועט אויף דער ערד זיין העל און ליכטיג....

נור איינמאָהל, גאנץ אונערווארטעט, האָט
מען באַמערקט אין דער ווייטענס, אויפן גאָר-
זאנט, אַ ווינקענדיגען, העלען פיינערל.

האָבען זיך פערוואונדערט דאָס מענשען, זיי-
נען זיך צונויפגעלאפען אויפן מאַרק פון אַללע
היזער, נישט פארשייטענדיג, וואס פאר אַ
פיינערל איז עס.

און דער היממעל אויפן גארזאנט איז
דערווילע געווארען אַלץ ליכטיגער און ליכטי-
גער; הימעל-בליוע שטראהלען האָבען זיך גע-
דרעהט פון אויבען איבערן נעבעל, דורכשניי-
דענדיג דאָ וואָלקענס און צונויפגענדיג זיך מיט
ברייטע כוואַליעס, העלער ליכט איבערן גאנצען
היממעל. דאָ וואָלקענס, שווארצע און רייכער-
דיגע, האָבען גענומען לויפען, צושראקענע, אַז
שטויסענדיג זיך איינער אַן דעם אנדערען....

און איבערן היממעל האָבען זיך אַלץ העל-
לער און העללער, און מיט פרייליכען נצחון, צו-
גאָסען דאָ ליכטיגע, פון גאָט געבענטשטע
שטראהלען, און איבער דער ערד איז דורכגע-
לאפען אַ זיסער ציטערן פון נאָך אַ אונבעקאנט-
טער פרייד....

— אזא ליכט קען נור אַרויסגעבען אַן אוי-
ביגער הימעלשער שטערן, האָט זיך פערטראכט
אָפּגערופען דער אַלטער פריסטער סאטזאָ.

— אָבער וויא אזוי האָט דער שטערען זיך
געקענט אַראפלאזען אויף דער ערד? — האָט
זיך געשפּאַרט דער אַלטער טסור, דער מרא
דעתרא—ניין, מיר קענען נישט צוקומען צו דאָ
שטערען און דאָ שטערען קענען נישט צוקומען
צו אונז.

און דערווילע איז דער הימעל געווארען
נאָך מעהר העלער און נאָך מעהר ליכטיגער,

צו געפינען אַ וועג צו דאָ שטערען, דאמאָלט
אפּשר וועלען מיר קענען זיי אַראפּרייסען פון
דעם היממעל, און פערלאנגען צווישען אונז
פאר דעם גליק און פרייד פון אַללע מענשען,
פון דער גאנצער ערד! טאָ קומט מיט מיר זיך
כען יענע וועג, קומט זוכען מיט מיר דאָ ליכט,
דאָ אייביגע העלע ליכט פאר אונזער לעבען!...
אַרום איז געווארען שטיל; שאַט שטיל...
— ווער האָט עס גערעדט? — האָבען
מענשען צווישען זיך געשעפעצט.

— דאָס איז אדעאיל, אַ בחורל, אַ הימל-
קאָפּ, אַ עוורת-פנים.

און ווידער איז געווארען אַ קורצע צייט
שטיל.

— וואוילער בחורל! — האָט זיך אויפ'ן
סוף אָפּגערופען דער אַלטער טסור, אַ מרא
דעתרא, אַ מאן, אַ מופלג בתורה. — מיר אַללע
בעגרייפן דיין בענקעניש, ווער האָט אין זיין
צייט נישט געקענט נאָך דאָ היממעלשע ליכט
אָבער, ליידער, קען אַ בשר ודם נישט צוקומען
צום הימעל און זיינע שטערען. דארט, וואו הימל
מעל און ערד האלטען זיך געארעמט, דאָרט,
אויף יענעם גארזאנט, וואָס דאָ זעהסט, געפיר
נען זיך טיפע אָפּגורנדען און פעלזיגע בערג...
וויילסטו דעם היממעל, דאָ ליכטיגע שטערען
דערלאנגען, דאָן קענסטו נישט אויסמיידען דאָ
טיפע אָפּגורנדען, דאָ הויכע שפיטציגע, פעל-
זיגע בערג. און דער פראקטישער פערשטאנד
זאָגט, אז אזא אונטערנעהמונג איז סכנת
נפשות!...

האָט געענטפערט אדעאיל:

— נישט צו אייך, פראקטישע חכמים, ווענד
איך זיך; אייער פראקטישקייט און אייער חכמה
מאכען אייך בלינד צו אייערע אייגענע ליידען.
נור צו אייך, ווענד איך זיך, צו אייך, יונגע
מענשען, מיט שטארקע הערצער, נישט דערשטיק
טע נאָך פון פערשימעלטע, אַלטע חכמות, פון
אָפּגעלעבטע מוחות!...

און ער האָט געווארט, אז אימיצער זאל
זיך אָפּרופען און געהן מיט איהם....
אייניגע האָבען געפונען אַ תירוץ:

— אורדאָ וואלטען מיר געגאנגען מיט
דיר—אָך, מיט דעם גרעסטען פערגעניגען!
אָבער... טאטעס האָבען מיר, מאמעס... מיר זיי-
נען ביי זיי דאָ אויגען אין קאָפּ... וויינען ווע-
לען זיי נאָך אונז, קריעה וועלען זיי נאָך אונז
רייסען... מיר ווילען זיי נישט מצער זיין!...

אנדערע האָבען זיך פערענטפערט:
— מיר וואלטען געוויס געגאנגען, אָבער...
מיר האָבען אקארשט אָנגעהויבען צו בויען היי-
זער, מיר ווילען אונזערע הייזער אַ פריהער פאר-
טיג מאכען!...

און וויעדער איז אוועק א לאנגע צייט.
דער שטערען האָט וויא פריהער געלויבטען אין
אדעאליס האַנד. דיא פרייד מיט איהם איז
אַבער שוין לאנג פערשוואונדען פון דער לאַנד.
מענטשען זיינען אַרומגעגאנגען איבער דיא גאָס
סען, אנגעבליקצווען, בייד, מיט פינסטערע מינעס,
אראפגעלאזענע אויגען, האָבען אויסגעמירדען
צו קוקען איינער אויפן אנדערען. אז זיי זיינען
דורכגעגאנגען דעם מאַרק, וואו אדעאלי איז גע-
שטאנען מיטן בלאַסענדיגען שטערען, האָבען
זיך זייערע אויגען אנגעצונדען מיט אַ ביזען
פיווערל. קיין ליעדער האָט מען שוין מעהר נישט
געהערט, קיין לויבגעזאנג. אַנשטאָט דעם פריי-
הערדיגען נעבעל, וואָס דיא ליכטיגע שטראַלען
האָבען פערטריעבען, האָט זיך יעצט אין לופט
געקליעבען אַ שווערער שוואַרצער וואָלקען פון
ביטערער אונגעפריעדענהייט, האָט זיך געקליי-
בען און געוואקסען אַלץ שווערער, אַלץ שוואַר-
צער און אַלץ דראָהענדער... עס איז זעהר שווער
געוואָרען צו לעבען אונטער דעם פיינליכען
דרוק פון דיעזען וואָלקען...
און איינמאָל איז אויף'ן מאַרק געקומען צו
לויפן אַ מאַן מיט אַ ווילדען אויסזעהן און האָט
גענומען יאָמערן:

—לעשט אויס דעם שטערען! טויפט
דעם פערפלוקטען אדעאלי, וואָס האָט אונז אונ-
גליקליך געמאַכט מיט זיין ליכט! ער האָט פון
אונז אוועקגערויבט אונזער לעבען, אונזער פריי-
דען! אין דער פינסטערניס האָבען מיר געלעבט
רוהיג און צופריעדען, זיינען צוגעבונדען געווען
צו אונזערע ליעבע וואָהנונגען, צו אונזער שטיי-
לען לעבען. און קוקט, וואָס פון דעם אַלעס איז
געוואָרען! דער שוואַרץ יאָהר האָט דיא ליכטיג-
קייט געבראכט צושלעפען, און פון אַלעס איז
געוואָרען אַ תּלָה... אונזערע הייזער האָבען מיר
דערזעהן שמוציגע, צופוילטע, בעדעקט מיט יי-
מעל, דיא בלעטער פון אונזערע ביימער, בלייבע,
פייכטע און גליטציגע, וויא דיא הויט אויף'ן
בויך פון אַ זשאַבע! טהוט אַ בליק אויף אונזער
ערד, אין גאנצען איז זיא באַדעקט מיט בלוט-
גער שמוץ... וועמעס בלוט איז דאָס — ווער
ווייס? אַבער זיא קלעפט זיך צו דיא הייזער,
פערפאָלגט אונז ביים עסען און אין שלאָפן...
ניטאָ קיין רעמונג פון דיעזער פּרעכער ליכטיג-
קייט! זיא רייסט זיך אַריין אין אונזערע
הייזער, און דאמאָלסט דערזעהן מיר, אז זיי
זיינען אין גאנצען פערשמירט מיט בלאָמע;
דיא שמוץ האָט זיך איינגעגעסען אין דיא ווענד,
פערשמירט דיא פענסטער, ליגען קופעסווייז אין
דיא ווינקעלאך. מיר קענען שוין נישט מעהר קושען
אונזערע געליעבעט: פאַר'ן ליכט פון אדעאלי'ס
שטערען קוקען זיי אויס מיאוס'ער פון ריא

און פלוצים האָט זיך געוועזען אויפן גאָר-
זאָנט אַ ברענדענדיג העלע פינסטלע.
— אַ שטערען! אַ שטערען קומט! — האָט
זיך גענומען טראגען איבערן שטאָרט אַ פריי-
דען בשורה; מענטשען זיינען אַרויסגעלאפן אַנ-
קעגען, צו בענגענען דעם ליכטיגען שטערען.
— דיא שטראהלען פון דעם אַנקומענדיגען
שטערען, העלע וויא דער טאג, האָבען געטריי-
בען פאַר זיך דעם שווערען נעבעל, צורייסענדיג
איהם אין סאַרע שטיקער; צום דער ערד האָט
זיך דער צופליקטער נעבעל צוגעטוליעט, אזוי
וויא ער וואלט זיך בעטען ביי דער זומפּיגער
ערד, זיא זאל איהם פערטהייריגען. עס האָט
איהם אַבער נישט געהאלפן. דיא מעכטיגע
שטראהלען פון דעם ליכטיגען שטערען האָבען
איהם פון דער ערד אויף אפגעווישט... ריין איז
געווארען אַרום, ריין, העל און ליכטיג; דיא
גאנצע ווייטע ווייטקייט האָט זיך פיר דיא מע-
שען געעפּענט און זיי האָבען דערזעהען, וויא
ברייט דיא וועלט איז, וויפיל גראַמער, פרייער
פלאַטץ עס איז נאָך דאָ אויף דער ערד, און ווי
פילע נאָך ברידער זייערע וואוינען אין אַללע
ווינקעלאך פון דער גרויסער וועלט...
און זיי זיינען געלאפן אַנטקעגען דעם

אַנקומענדיגען שטערען.
און דארטען, איבערן וועג, איז מיט שטילע
טריט געגאנגען אדעאלי, און האָט אין דער הויף
געהאלטען פאַר אַ שטראהל דעם אראפגעריסע-
נעם שטערען פון דעם היממעל. ער האָט זיך
צוריקגעקעהרט אַליין...
האָט מען ביי איהם געפרעגט:
— וואו זיינען דיא איבעריגע?
האָט ער גענטפערט מיט אַ פערשייטענען
קול:

— אַללע זיינען פערלאָרען געגאנגען, פער-
לאָרען געגאנגען אין דיא טיפּע אַפּגורנדען און
אויף דיא שפיטציגע פעלזיגע בערג, אויפן וועג
צום הימעל און ליכט...
און דאס פאלק האָט מיט שטראהלענדיגע
פנים'ער אַרומגערינגעלט אדעאלי, דעם גרויסען
העלד; דיא מיידלאך האָבען איהם בעשאַטען
מיט בלומען און זיסע שמויכעלס, און פון אַלע
זייטען האָט געקלונגען און געהילכט אַ פריי-
דענטיגעטריי:

— הורא פאַר אדעאלי! דריי מאָל הורא
פאַר דעם העלד, וואס האָט געבראכט ליכט
פאַר זיינע ברידער און שוועסטער...!
ער איז אַריין אין שטאָרט און האָט זיך
אַנידערעשטעלט אויפ'ן מאַרק מיט'ן בלאַסענ-
דיגען שטערען הויף אין דער האַנד. און איבערן
גאנצען שטאָרט איז געווארען שמחה ויששן...
* * *

פריערדען, וויא פריהער, ווען זיי האָבען געלעבט אין דער פינכטערניש און אנוויסענהייט, וועלען דיא מענשען שוין יעצט קיינמאל נישט קענען לער בען, יעצט, ווען זיי האָבען געזעהן דעם ריכטיגען שוין פון ליכט...

דער געלערנטער אלטער טסור האָט יעצט אויף גענומען דאס ווארט:

— זעהר אַ מיאוסע נאָרשיקייט האָסטו בער גאנגען, אַדעאיל, און גרויסענע צרות האָסטו אָנגעטאָהן מיט דיין נישט אַרומקלערען זאכען! נאָך דיא געזעצע פון דער נאָטור, ענטוויקעלט זיך דאס לעבען לאַנגזאם, זעהר לאַנגזאם, און לאַנגזאם, זעהר לאַנגזאם דערנעהענטערען זיך

דא ווייטע ליכטיגע שטערען צו אונזער ערד... דוא האסט אָבער נישט געוואלט ווארטען; אויף דיין אייגענע פערזאנליכקייט ביזטו אַוועק, אַראפּגעריסען אַ שטערען פון הימעל און האָסט מיט איהם העל בעלויכטען אונזער ערד...

און פאר דעם העלען שוין פון דיין שטערען האָט בען מיר דערזעהען אונזער גאנצען לעבען אין אַזא מיאוסען, העסליכען געשטאַלט, דיא מענשען אַזעלכע שפּיל־דיגע, קלעגליכע בראַוים־לאַף. דיא אַללע בערג מיט שמוץ, וואס האָבען זיך אָנגעקליעבען פאר הונדערטע יאָהרען, זיינען יעצט אַרויסגעטראטען פאר אונזערע אויגען...

טרויער האָסטו געבראכט אויף דער ערד אַנ־שטאַרט פרייד, ביזנעס בלוט אַנשטאַט פריעדען.

נו, האסטו עס געדאַרפט טאָהן, זאג אַליין?...

און דאָך, מיין זוהן, האסטו געקענט זיין ניצליך דינע מיט־מענשען: צוקלאַפּ דיין שטערען אָן אַ

פּעלז און נעהם פון איהם נור אַ קליין פיטצעלע און דיעזער פיטצעלע ליכטיגקייט וועט בעלויכט

טען אונזער וועלט גראדע אויף אַזוי פּעל, ווי פּעל עס איז נויטיג פאר דיא מענשען פון אונזער דור...

און אַדעאיל האָט מיט טיעפען וועהטאג גע־ענטפערט:

— יא, טסור, דוא האָסט רעכט! נישט קיינע פריידען האָט מיין שטערען אַהער געבראכט, נור ליידען, נישט קיין פריעדען, נור מחלוקות! נישט

דאס האָב איך ערווארטעט, ווען איך האָב מיין קערפּער אין בלוטיגע פאַסען צוריסען אויף דיא

מיטפּה־דיגע פּעלזיגע בערג, קלעטערענדיג צום הימעל; ווען איך האָב געזעהען, וויא מינע ליעד

בע, בראווע חברים האָבען זייערע זינגעלעכע אָנגעווארען אין דיא טיעפע שווארצע אַפּגורני

דען... נישט דאס האָב איך ערווארטעט, אָה, ניין!... איך האָב ערווארטעט, ווען איינער פון

אונז וועט אַפּאָל עררייכען אונזער הייליגען ציעל און וועט ברענגען צו דיא מענשען אַ ליכטיגען שטערען, דאן וועט אויף דער ערד נעהמען הער

שען אַ העל־ליכטיג לעבען... יעצט אָבער, זעה

קבר־דווערים; זייערע אויגען קוקען אויס, וויא ביי דיא זשאבעס און זייערע ווייבע קער פערס זיינען אין גאנצען בערעקט מיט העכ

ליכע פלעקען... מיר קענען נישט קוקען איינער אויף אַנדערען — נישט קיין מענשען זעהען מיר

יעצט, נור דיא ערנייערונג פון דעם מענשען, זיין העסליכקייט און זיין לעכערליכקייט... יעד

דער געהיימער שרומ אונזערער, יעדע פערבאָר גענע בעוועגונג אונזערע ווערט בעלויכטען פון

דיעזער שרעקליכער ליכט... עס איז נישט נישא דאָס לעבען! פערלעשט דיא ליכט, לעשט אויס

דעם שטערען ברידער! טויטעט אַדעאיל, וואָס האָט איהם אַהער געבראכט!...

— פערלעשט דיא ליכט! — האָט אונז טערגעכאַפט דיא ווילדע אויפגערגעטע מאַסעס

— לעבען זאָל דיא פינכטערניש! אַ קללה איז פאַר דיא מענשען דיא ליכט פון דיא שטערען... טויטעט אַדעאיל!...

און דיא מאַסעס האָט זיך אַ וואָרף גע־טהאָן מיט שטורם צו אַדעאיל, ווילד, צורייצט, און האָט איהם געוואַלט צורייכען אויף שט

קער; ער האָט אָבער הויך און שטאַלץ געהאַר טען דעם בלאַסקעדיגען שטערען אין האַנד און

דיא מענשען האָבען נישט געקענט צוטרעטען צו איהם נאָהענט.

דאן האָט זיך דערהערט דיא שטימע פון דעם אַלטען פריסטער סאַמזאָי:

— ברידער, אויף אַ גרויסע עברה זייט איהר עובר, ווען איהר שילט דיא ליכט! צו

וועמען טוהען מיר תפילה, ווען נישט צו דיא ליכט? דיא ליכט מוזען מיר פערעהרען, מוז זיין אונזער

הייליגטום! און דו אויך, מיין זוהן — האָט ער זיך געווענדעט צו אַדעאיל! — דו האָסט אויך

פערדיענט אַ גרויסע עבירה, בריינגענדיג דעם ליכטיגען שטערן אויף דערער! צו דיא שטערן

דאַרף דער מענש שטרעבען נור מיט זיינע גע־דאַנקען, אָבער נישט מיט זיינע טהאַטען. ביי דיא

מענשען אויף דער ערד מוז דיא פינכטערניש זיין אַזוי הייליג, וויא ביי דעם הימעל —

דיא ליכטיגקייט... דעריבער, זוהן מינער, זאָל חרטה זיך ערוועקען אין דיין האַרצען, וואָרף

אַוועק דעם ליכטיגען שטערען און זאָל דיא פרי הערדיגע צופריעדענהייט וויעדער נעהמען הער

שען אויף דער ערד!

און ער האָט זיך ביטער צולאכט, אַדעאיל, און האָט אַזוי געענטפערט:

— און דו דינקסט אַז איך וועל אַצינדער אַוועקוואַרפען דעם שטערן, וועלען דיא מענשען קענען לעבען צופריעדען, וויא אַמאָל?...

און דערהערט עס, האָבען זיך דיא מענשען דערשראָקען; זיי אַלע האָבען געפיהלט, אַז

אַדעאיל איז גערעכט — אַז וויא פריהער צו

וואָס וועלען אייך בעפאלען מיט זיך לערנען, וואָס וועלען אייך וועלען טויטען מיט אייער ליכט — פינסטערע מוחות זיינען זיי, ווייסען ניט, וואָס זיי דארפען; אָדער פערדאָרבענע זיינען זיי, און עס לוינט זיי ניט, אז מענטשן זאלען זעהן זייערע פערדאָרבענע מעשים, וויא זיי דריקען און זיי שטיקען, וויא זיי רייסען און זיי פליקען!... סוף כל סוף וועלען זיי אללע מוזען זיך אונטערגעבען דער גוואלדיגער קראפט פון אייביגער ליכט... יונגע לייט, יונגע מיידלאך, ברודער שוועסטער, פערגעסט ניט דיא העלע, אייביגע ליכט! בעלייכט דיא מענטשן, בעלייכט דיא ערד, בעלייכט דיא גאנצע ווייטע, ווייטע וועלט!

אדעאליס'ס שטיממע האָט זיך איבערגערירט; דיא לעצטע טראָפעס בלוט זיינען פער-שוואנדען פון זיין פנים. און אונטערגעבויגען האָבען זיך דיא קניע פון דעם יונגען אדעאליס'ן און ער איז געפאלען, און מיט איהם צוואר מען איז געפאלען דער העלער ליכטיגער שטערן, געפאלען און גענומען זיך לעשען מיט א שופען אין דערבולטיגער טיעפער קויט. און האָט זיך פערלאָשען...

און פון אלע זייטען האָט זיך גלייך א רוק געהאָן דער דיקער חושף און האָט אונטער זיך בעגראָבען דעם פערלאָשענעם שטערן; א רוי-כערדיגער נעבעל האָט זיך געדערהט איבער דער ערד און האָט פערשלייערט דיא לופט. און דורך דיעזען חושף האָבען דיא ווייטע, ווייטע שטערן אויף'ן הימעל געשיינט אזוי רחמנות'דיג, אזוי קלעגליך, און פיר דיא מענטשן אויף דער חושף-דיגער ערד האָבען זיי זיך אויסגעווייזען גאָר ניט געפעהרליך...

* * *

און וויעדער איז אוועק א צייט. דיא מענ-שען האָבען וויא פריהער געלעבט אין דעם פייכ-טען חושף; וויא פריהער געליעבט און געקיי-דעלט, וויא פריהער געקריינט און געשטאָרבען, אָבער דיא פריהעריגע רוח האָבען זיי שוין מעהר ניט געהאָט... דיא מענטשן האָבען גע-וואָלט פערנעסען, האָבען מיט גוואלד געוואָלט פערנעסען אויף אדעאליס'ס העלע ליכט, האָבען אָבער בשום אופן ניט געקענט. דער, וואָס איז איינמאָל געווען נאָהענט צו ליכט, קען עס קיינ-מאָל אין גאנצען ניט פערנעסען, לעבענדיג אין א טיעפען חושף... און דערצו האָבען זיך נאָך געפונען פיעל יונגע לייט און יונגע מיידלאך, וואָס זיינען אוועק מיט אדעאליס'ס בלוטיגע שפיר רען אין דעם ווייטען, שווערען וועג נאָך דיא היי-ליגע הימעלשע ליכט.

און דיא מענטשן האָבען געוואוסט, אז סוף כל סוף וועט מען זיי וויעדער בריינגען דיא העלע

אייך איין מיין גרויסען ביטערען טעות! אייך געפעהלט דער ליכטיגער שטערן נור דאן, ווען ער איז אין דעם ווייטען היממעל, אום צו קע-נען ביי א געלעגענהייט בויגען דעם קאָפּ פאר איהם פון דער ווייטענס... אויף דער ערד אָבער איז אייך הייליג דיא פינסטערנעש, דיא פינ-סטערנעש, ביי וועלכער איהר קענט זיך פער-בעהאָלטען איינער פון דעם אנדערען, לעבענדיג צופריעדען מיט זיך אליין, מיט אייער קלעגלי-כען, העסליכען, קוויטיגען, פערשימעהטען קע-בען... און דאך... אצינד פערשטעה איך ערשט נאָך. מעהר וויא פריהער, וויא נויטיג עס איז פאר אייך דאס העלע ליכט! אייער קלעגליכע עקזיסטענץ שרייט צום הימעל מיט יעדען טרא-פען פון איהר שמוציגען בלוט, מיט יעדען פיט-צעלע פון איהר פייכטען שיממעל, אז אזוי לעבען איז ווייטער אונמעגליך!... איך קען אייך אָבער טרויסטען: לאנג נאָך וועט ניט ליכטען מיין שטערן. באלד וועט ער אויסגעלאשען ווערען. דען דיא שטערן לייכטען מיט זייערע אייגענע כוחות נור דאָרט, אין היממעל, אָבער אן אַראָפּ געריסענער שטערן, וואָס מען האָט אַראָפּ-בראכט אויף ד'רער, ציהט זיין ליכט אויב דעם בלוט פון דעם מענטשן, וואָס האָלט איהם... איך פיהל, וויא מיין לעבען ווערט פערצערט טראָפען ביי טראָפען פון דעם ברענענדען שטע-רען, אזוי וויא דער פייעריל פערדערבט דיא חלב'נע ליכט; איך פיהל, אז באלד וועל איך אין גאנצען אויסגעהן, און דעם שטערן האָב איך ניט וועמען איבערצוגעבען... ניט יעדער איז א בעלן מקריב צו זיין זיין בלוט פאר דעם גליק פון אלעמען!... יונגע לייט, וואו זייט איהר? איהר יונגע, שטארקע געמיטהער, הערט, צו אייך ווענד איך זיך! איהר וועט שוין ניט קענען ליינגער לע-בען אין דער פינסטערניס, ווען איהר האָט גע-זעהן דעם שענהעם שיין פון ליכטיגקייט!... געהט אין דיא ווייטע וועג און בריינגט אהער נייט שטערן. דיא וועג איז אמת, א ווייטע, א שווערע, דאך וועט אייך זיין לייכטער צו טרע-טען איבער איהר, וויא אונז. דיא וועג איז פון אונז שוין אויסגעטראָמען... אונקערע בלוטיגע שפּורען וועט איהר דאָרטען טרעפן... געהט מיט דיעזע שפּורען, געהט און איהר וועט קומען צו דיא אייביגע ליכט! קעהרט זיך דאן צוריק מיט דיא ליכט אהער, און זאָל דיא ליכטיגקייט תמיד שיינען אויף אונזער ערד, אונטער זייער העלען שיין וועט אזא העסליכעם לעבען, וויא אצינד, אונמעגליך ווערען צווישען מענטשן; עס וועלען אויסגעטריקענט ווערען דיא זומפּפען, עס וועלען פערשוואונדען ווערען דיא שוואַרצע רויכערדי-גע נעבעלס, און דיא בוימער וועלען נעהמען גרין בליהען. שרעקט זיך ניט פאר דיא מענטשן,

ליכט, און דאן וועט זיי גאר נישט העלפען; זיי וועלען מוזען העלפען ראמען דיא וועלט פון דעם וועלען זיך ניט קענען העלפען!...

אונזער באדען אין אמעריקא.

אן אנטווארט אויף דעם ארטיקל פון יצחק „אייזיק בן אריה צבי“ אין אפריל נומער „צוקונפט.“

פון הענרי ל. סלאבאדין.

שלום

וואס „עס וואלט געקענט זיין“. „אייזיק“ גע-
פינט אז אין מיליאָן צוויי דעמאָקראטישע קאָנ-
טראַנטעס ווערען צוויי דעמאָקראטישע קאָנ-
טראַנטעס מיט דיא סאָציאליסטישע שטימען,
אנשטאט רעפובליקאנישע. דאָ געהט ער וויע-
דער אָן אז דיא סאָציאליסטישע שטימען וואל-
טען צופריעדען געווען צו „בלייבען פֿערהא-
נדעלט“, ווען דיא פארטיי וואלט זיי פֿערהא-
נדעלט.

אלס רעזולטאַט פון זיינע בעטראכטונגען
קומט „אייזיק“ צו דעם שלום, אז דיא סאָציא-
ליסטישע פארטיי האלט אין איהר האַנד דעם
בעלענס אָו פאָוער און אָן איהרע שטימען קען
עס זיך שוין פֿעלליכט ווענדען ווער עס זאל
זיין פרעזידענט—א רעפובליקאנער צי א דע-
מאָקראט. ווען „אייזיק“ וואלט אָבער זיינע סטא-
טיסטישע פֿעהיגקייטען גרינדליכער אויסנוצען
וואלט דאס איהם געצייגט אז זיין שלום איז א
טעות. דיא סטייטס אין וועלכע דיא סאָציאליס-
טישע פארטיי האָט געהאלטען דעם בעלענס אוי-
פאָוער אין 1902 זיינען קאָלאָראַדא, קאָליפאר-
ניע, ניריאַרק, מאַסאַטשועטס און אָרעגאן.
אָבער אין 1900 איז קאָלאָראַדא, „געגאנגען“
דעמאָקראטיש מיט 30,000 שטימען, קאָליפאר-
ניע איז „געגאנגען“ רעפובליקאניש מיט איבער
40,000; מאַנטאנא דעמאָקראטיש מיט אַרום
12,000, ניריאַרק רעפובליקאניש מיט איבער
143,000; אָרעגאן איז „געגאנגען“ רעפובליקא-
ניש מיט איבער 13,000, און מאַסאַטשועטס—
רעפובליקאניש מיט 81,869. אין דיא יאהרען
פון פרעזידענט וואהלען דארף מען נעמליך אַ כּף
א גרעסערע צאָהל שטימען צו ענטשיידען ווער
עס געווינט, וויא אין אנדערע יאהרען. זעהט
איהר זשע וויא עס בלייבט נאר ניט פון דיא
בעהיפטונג, אז דיא סאָציאליסטישע שטימען

וועגען ניריאַרק האט „אייזיק“ גאר זעהר
ווייניג צו זאגען. ער בעמערקט נאר צופעליג, אז
„דיא סאָציאליסטישע אין ניריאַרק סטייט האָ-
בען אין זייער האַנד ווער עס זאל זיין גאנצער
נאר“—דער רעפובליקאנער טוידעלדי אָדער
דער דעמאָקראטישער טוידעלדאס. ער ווארפט
אויף אַריין פארבייגייענדיג אן אָנצוהערעניש,
אז אין פינפטען אָסעמבלי דיסטריקט פון ניר-
יאַרק קאָנטעי וואלט א פראקטישער סאָציאליסט
געקענט מאַכען „ביוזעס“. מיט ניריאַרק איז
„אייזיק“ גאר ניט צופריעדען. ער גייט פאר איהר
פארביי מיט דער אונגענעדיגער בעמערקונג,
דאס דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג גייט פֿיעל
בעסער אָן „אין הענד פון דיא הייווערהילער
שוסטערס“. גאנץ געוויס. אָבער דיא סאָציאליס-
טישע בעוועגונג אין הייווערהיל וואלט געהאט
א גאנץ אנדערן מזל ווען זיא וואלט געהאט
צווישען זיך אַזעלכע סאָציאליסטישע וואס געבען
אָב וויער גאנצע צייט און ענערגיע אויסצורעדען
אַלדאָס ביז אויף דיא בעוועגונג.

אין אַהייא האָט דיא פאָפּוליסטישע בע-
וועגונג געקראגען 52,000 שטימען און דזשאָהנס
פון טאָלידא 106,000. „דאס איז דער גרונד,
זאגט „אייזיק“, אויף וועלכען דיא סאָציאליס-
טישע שטימען זיינען געוואקסען.“

עס קען זיין עס איז. און אפשר ניט. אייזיק
בעווייזט דאס ניט, אַזוי גוט וויא ער בעווייזט
ניט דאס זעלבע וועגען אַילינאָי. דערווייז אָבער
הערען מיר גאר דיא געגאָסען פון אַהייא זיך
בעקלאָגען, אז דיא רפאָרם בעוועגונגען זיינען
א צרה און א שמערונג צום וואקסען פון סאָ-
ציאליזמוס.

אונזערע חקירות ווערען אונטערבראכען
אנקומענדיג אין וויסקאָנסין. וויעדער הערען מיר
דאָ דיא טרויעריגע פינסטערע קינות וועגען דעם

פאפוליסטישע פארטיי, און זיין האבען זיך צו שידט וועגען איינע פון דיא פאפוליסטישע רעד אקציאנערע פאדערונגען — דיא זולבער געלד פאדערונג. דיעזע פראקטעארישע טרייד יוניאָ ניסטען זיינען דיא איינציגע פאפוליסטען וועלכע דיא סאציאליסטישע פארטיי קען ערווארטען אריינצורייגען אין איהרע רייחען, און זיי זיינען דיא איינציגע פאפוליסטען וואס די סאציאליסטישע פארטיי דארף פארלויפן ווינשען אריינצורייגען אין גרויסע צאָהלען. אָבער וועגען דיא איבריגע פאפוליסטען, אַ חוץ דיעזע טרייד יוניאָן עלעמענטען, דארף „אייזיק“ ערשט בעווייזן זען ענטוועדער דאס זיין, דיא איבריגע, זיינען אויך פראקטעאריע און דאס דיא פאפוליסטישע פארטיי איז געווען אין גאנצען אַ פראקטעארישע פארטיי, אדער אז דיא סאציאליסטישע איז אַ פארטיי פון פארמערס און אז דעם סאציאליזמוס קען מען לייכטער פערשפרייטען צוויי שטען פארמערס וויא צווישען ארבייטער. אז ער וועט דאס בעווייזען, וועט מען שוין זיינע סטאטיסטיקס ניט מעהר דארפן. וועט ער דאס אבער ניט בעווייזען, האבען זיינע סטאטיסטיקס קיין שום זין ניט.

וואס אייזיק האט אויסגעפיהרט אין דעם וואס ער האט זיך פארגענומען צו בעווייזן זען — דאס דאס סאציאליסטישע שטימען זיין געווארען געווארען פון דיא פאפוליסטען — איז גלייכגילטיג. דיא וויכטיגסטע פראגע איז, וואס אייגענטליך מיינט ער דערמיט ארויסצוריינגען? דאס ערקלערט ער ניט דייטליך. דאס לאָזט ער איבער מען זאל זיך אָנשטויסען. אבער וואס ער וויל מען זאל זיך אָנשטויסען איז קלאָר געמאכט דורך דעם אַלגעמיינעם כאראקטער פון דעם ארטיקל. נעמליך, אז דיא סאציאליסטישע פארטיי דארף זיך צו בייגען צו דעם וואס עס איז נאָך געבליבען פון דיא פאפוליסטישע פארטיי און מאַכען מיט איהר איינס. !

עס זיינען היינט דא אין דיא סאציאליסטישע בעוועגונג נאך אזעלכע וואס סטארען זיין אַלץ אויפצוהווייזען אַ שייכות צווישען דיא סאציאליסטישע בעוועגונג און דיא פאפוליסטישע און צו בעטראכטען די סאציאליסטישע בעוועגונג אַלס אַ דירעקטע אַבשטאט מונג און יורש פון דיא פאפוליסטישע. פון אונזערע מיינונגען קען מען פערשטיין וואס „אייזיק“ מיינט ארויסצובריינגען. דיעזע — וויא מען קען עס אָנרופען — פאפוליסטישע טענדענץ אין דיא סאציאליסטישע בעוועגונג איז פון זעהר גרויסער וויכטיגקייט פיר דיא סאציאליסטישע און זעהר אינטערעסאנט פיר דעם וואס וויל פערשטיין דיא בעוועגונג.

עס איז ניט אונזער אויפגאבע דאָ צו אַנאָ

וואָלטען געקענט איבערוועגען דיא וואָגשאל פון אַ פּרעזידענטען וואָהל? ! ווען מיר זאָלען שוין אויספערקויפן צו דיא רעפובליקאנער אָדער צו דיא דעמאָקראַטען, לאָמיר כאָטש זיין עהרליך דערביי, און ניט געקויפן אַ שטיק מעש פאר אַ גאָלדענע ציגעלע.

„אייזיק“ האָט אויפגעשריבען אַ לאנגען פּעהיגען ארטיקל צו בעווייזען — אַז דיא סאציאליסטישע פארטיי האלט דיא בעלענס אָוו פאָוער אין פּרעזידענטען וואָהלען.

מיר האָבען געוועהן אז ער מאַכט דעם טעות, וואס ער מיינט, אז דיא צאָהל שטימען פון 1902, ווען עס איז ניט געווען קיין פּרעזידענטען וואָהלען, קען אויך ענטשטייען דיא וואָהל אין אַ פּרעזידענטען יאהר, ווען אין אַמט'ן דארף מען אַ סך מעהר שטימען אום אַ וואָרל צו ענטשטייען.

ב. אז דיא סאציאליסטישע פארטיי וואלט געקענט העלפן ערוועהלען אַ שיינע ביסעל דעם מאָקראַטען, ווען זי וואלט ניט געווען אזא כשר'ע נשמה וואס האָט מורא זיך טרפה צו מאַכען. עס הייסט, „אייזיק“ גיט אונז ניט דיא עצה מיר זאָלען אזוי טאָהן, הילף! נאר גלאַט ער שטעקט אַריין אַ שפּילקע אין דיא לאַנד קארטע, וואו נור ער געפינט אויס אַ פּלאַץ וואו עס איז דאָ אַ גוטע אויסזיכט.

אנשטאט אייזיק'ן צו מאַכען אַ פארווארדע זיינען מיר גיכער מחויב אויסצורדיקען איהם אונזער מיטליד, וואס ער קען נעביד ניט ארויסצאגען אָפּען וואס עס ליגעט איהם אויף דיא לער בער. דיא סאציאליסטישע פארטיי איז ווירקליך צו שטרענג צו דיא פּוואָגאָניסמען אין איהרע רייזען. זיי זיינען אָבערשראקען און האָבען מורא ארויסצוהאנגען אָפּען וואס זיין דיינקען. „אייזיק“ מוז זיין אַ מעמבער פון דער פארטיי און האט מורא אז וועלכע עס איז צו שטרענגע סעקציאן זאל זיין פארשלאָגען מען זאל איהם אויסשליסען. אַ ווייטאק אַלעלכע !

ג. אז דיא צוגעוואקסענע סאציאליסטישע שטימען קומען ארויס פון דיא פאפוליסטען. עס זיינען געווען אזעלכע עלעמענטען אין דיא פאפוליסטישע בעוועגונג, וואס דיא סאציאליסטישע זיינען אויסגעגאנגען זיין צו געוויינען און האבען זיין געוואונען פון דיא פאפוליסטען. — דאס זיינען געווען פראקטעאריע וואס זיינען מיטגערעכט געווארען אין דיא פאפוליסטישע בעוועגונג. אבער זיין זיינען ניט געווען דיא וואס האבען געהאט דעם איינפליס אין דיא פאפוליסטישע פארטיי און געוויינט איהר איהר כאראקטער און האנדלונגען, פערקעהרט, מען האט זיין כליז גערולדעט אין דיא

איין אידעע זייערע אום צו זיין סאציאליסטיש-מען.

דאס איז דערוועלטער געדאנק, דאס סאציאליזמוס און פאפולויזמוס איז איינס און דאס-זעלבע.

אויב דאס איז אזוי, וואלטען מיר געדארפט זיין דאנקבאר דיעזע גענאסען וואס זיי צייגען דאס אויף. ווען דאס איז אבער נישט אזוי, איז זעהר נייטיג אז דיעזע גענאסען זאלען דאס דער-גיין אזויא געשווינד וויא נאך מעגליך. —

נאך א פאאר ווערטער וועגען דיא פארמער פראגע:

וועגען דיא קליינע קרעמערקעך, כוהריב-לעך א. ז. וו. רעדען דיא סאציאליסטישע געוועהן-ליך מיט גערינגשעצונג. וועגען דיא פארמערס פון דיעזען לאנד געהט עס נישט אזויא צו שפרעכען. שוין בלויז זייער גרויסע צאָהל, גאָר נישט צו דער-דען פון דיא דרייטע אונגעהוינגיגקייט פון זייער כאַראַקטער, מאַכט זיי פיר אַ גרויסע סאָ-ציאלע און פאָליטישע קראַפט מיט וועלכע מען מוז זיך רעכענען אַלס אַ גרויסען פאקטאָר אין אַהע עקאָנאָמישע און פאָליטישע רעוואָלוציאָ-נערע שטרעבונגען. דיא סאציאליסטישע פארטיי וועט אַמאָל שטעהען פנים אל פנים צו דיעזע פראגע און איך גלויב זיא וועט זיין פעהיג פער-טיג צו ווערען מיט איהר. איך דענק אבער אויך אז פאָרלויפֿיג שטייט דיא פראגע נאָך נישט פאר אונזער פארטיי. וויפיעל געפינען זיך פארמערס — צווישען דיא 300,000 סאציאליסטישע שטר-מען און צווישען דיא 20,000 מיטגלידער פון דיא סאציאליסטישע פארטיי? צו וואס זשע טויג מיר דיעזע אונצייטיגע און פריהצייטיגע בעהויפטונג אז דער פארמער איז אַ קלאַסען-בער וואוסטער רעוואָלוציאָנערער פראָלעטאָריער, און אז מיר דארפען איהם אויפנעהמען מיט אָפּענע ארעמס? וואו זיינען דיא פארמערס וואס שרייען אז זיא ווילען אריין אין דיא סאציאליסטישע פארטיי?

נאָך עפעס איז דאָ צו זאגען וועגען דיא שטרעבונג צו ערקלעהרען דעם סאציאליזמוס און פאָפולויזמוס אַלס איינס. דיעזעלבע גענאָסען וואס ערקלערען דאס, ביזערען זיך אויך זעהר וועגען דעם, וואס דער — וויא זאל מען דאס אָג-רופען? זיא מאַכען דאס גאָר נישט קלאָר — וואס דער טעמפּעראַמענט, דיא מעטהאָדען, א. ז. וו. פון דיא סאציאליסטישע פון דיא איסט קענען זיך כלומרשט גאָר נישט פּערגלייכען און נישט פער-טראָגען מיט דיא פון דיא וועסט. דיא סאציא-ליסטישען מיט דיא פארמער-פאָפוליסטישען זיינען איינס און עס פעהלט זיי נאָר זיך צו פערשמעל-צען; דיא סאציאליסטישען פון דיא איסט מיט דיא

ליזירען אדער צו קריטיקירען דיעזע מיינונג. וואס מען דארף דאָ בעטראַכטען איז בלויז דעם פאָקט, וויא מען בעמיהט זיך דורכאויס אזויא שטאַרק אויפצואווייזען אז דיא סאציאליסטישע עלעמענטען און פרינציפען זיינען איינס מיט דיא פאָפוליסטישע.

דער פאָקט דאס דיא „פּיפּלס פארטיי“ איז געווען אַ פארטיי פון פארמערס דורך פארמערס און פיר פארמערס און דיא סאציאליסטישע פארטיי איז אַ פארטיי פון פראָלעטאָריער, דורך פראָלעטאָריער און פיר פראָלעטאָריער איז זיא לייכט אַבצולייקענען. זיא נעהמען שטוט דעם פארמער און טהון איהם אַ קעהר איבער און שרייען אויס: „ער איז דאָך אויך אַ פראָלעטאָ-יער!“ און נאָך אַ קעהר איבער דעם פארמער און זיא שרייען אויס מיט שמחה: „ער איז דאָך אויך קלאַסען-בעוואוסט!“ און נאָך אַ קעהר איבער און ער ווערט שוין גאָר אויך אַ „רעוואָ-לוציאָנער“.

דער פארמער גופא, אזויא ווייט וויא מען ווייסט, האט גאָר קיין שום פרעטענזיע נישט אויף דעם טיטעל „רעוואָלוציאָנערער קלאַסען-בער וואוסטער פראָלעטאָריער“, אָבער אונזערע פריינד דיא פאָפוליסטישע סאציאליסטישע ווע-לען אין כעס ווערען ווען איהר וועט אבליקענען אז דער פארמער איז דאס.

אַ גענאָסע פון דיא וועסט שרייבט גאָר אז דיא פארמערס האבען מורא אז דיא ארבייטער קלאַסע וועט זיך נאָך אפשר ארויסווייזען צו זיין נישט רעוואָלוציאָנער גענוג. (מיט דיא ארכייד טער קלאַסע מיינט מען דיא וואס ארבייטען פיר שכירות. פיר מאַנכע סאציאליסטישען דארף מען דאס היינט ערקלערען).

פון דיא פארמערס גופא דארף מען ערשט נאָך הערען וואס זיא האבען צו זאגען וועגען דעם. גאָר גענאָסען וואס זיינען קיין פארמערס נישט זיינען זיך אַלליין מגייר דיא פארמערס אין „רעוואָלוציאָנערען קלאַסען-בעוואוסטע פראָלע-טאָריער“.

צום ביישפּיעל, אַ פראַמינענטער סאציאליסט וועלכער איז נישט קיין פארמער האט גע-מאַכט אונגעפעהר פאָלגענדע בעהויפטונג אין קופער אינסטיטוט: „עס זיינען דאָ אין דיא וועסט אַ האַלבע מיליאָן פאָפוליסטישע וועלכע האבען זיך אָנגעקעהרט פון דיא דעמאָקראטישע פארטיי און זיינען נישט מעהר קיין דעמאָקראטען, וועלכע האבען זיך אָנגעקעהרט פון דיא רעפּיבליקאָנער און זיינען נישט מעהר קיין רעפּובליקאָ-נער. אַלץ וואס עס איז נייטיג איז זיא צו ער-קלערען וואס סאציאליזמוס איז און זיי וועלען נישט האבען צו בייטען קיין איין געדאנק קיין

רש"ש פארווערטס. אין מיטען סעפטעמבער איז דיא אונטערזוכונג געווען געענדיגט און דער סליעדאָוואַטעל האָט מיר פארגעלעזען זיין פאָר פיער, אין וועלכען ער האָט געזאָגט, אז לויט אזעלכע און אזעלכע פאראגראפן פון דעם אויס-טאָו געהט מיין פראָצעס איבער צום וואַינענעם (מיליטערישען) פראָקוראָר. דאָגעגן האָב איך פראטעסטירט, ערקלעהרענדיג, אז מיך האָט מען אויסגעליפערט פון דייטשלאנד בתנאי, אז מען זאל מיך משפּט'ען אין אַ געוועהנליכען (גראַזשדאַנסקען) געריכט, און ניט אין אַ מילי-טעריגעריכט. דאָרויף האָט מיר דער סליעדאָ-וואַטעל געוויזען אַ פאַפּיער, וועלכען ער האָט ערהאלטען פון יוסטיץ-מיניסטעריום, וואו עס איז געזאָגט געווארען, אז לויט געוויסע זאָקאָ-נעס, זאל מיין פראָצעס—נאָכדעם וויא דיא סליעדסוואָ וועט זיין צו ענד—איבערגעגעבען ווערען צום וואַינענעם געריכט, וויא דער פרא-צעס פון אַ סאָלדאט.

„אין דער צייט ווען איהר האָט בעאנאגען אייער פערברעכען—האָט מיר דער סליעדאָוואַ-טעל געגעבען צו פערשטעהן, האָט איהר זיך גערעכענט פאר אַ סאָלדאט.“

אום אז מען זאל לייכטער בעגרייפן וויא איך קום צו די עזע מדרגה וועל איך מווען אונ-טערברעכען מיין ערצהעלונג אום זיך צוריקצור-קעהרען צו מיין פערנאנגענהייט.

געהאָרענדיג דעם גייסט פון יענע צייט האָב איך, וויא פיעלע אנדערע, אָנגעטאָהן פיר ערשט קליידער, האָב מיך אַוועקגעלאָזען „אין פאַלק אַרײַן“ און בין אין דעם הערעכט פון 1875 צוריקגעקומען, אויך וויא פיעלע אנדערע, צורומשקעט און אונצופריעדען מיט דעם ריז-זולטאט פון מיין פראפאגאנדיסטישע טהע-טיגקייט.

ביי מיר, וויא ביי אנדערע יונגע לייט, זייט נען געווען אונבעשטיממעט ווינשע און שמרע-בונגען; איך האָב אין זיך געפיהלט קראפט אין מונטעריקייט, אָבער איך האָב ניט געוואוסט וואו זיי צו פערזענלעך, וואס צו טאָהן. אין קיעוו, וואוהין איך בין אָנגעקומען פון דעם לאַנד, איז דאן קיינער פון מיינע חברים ניט גע-ווען: מאַנכע זיינען געווען אַררעסטירט, אַנ-דערע זיינען זיך פאנאנדערגעפאהרען.

אַרום יענע צייט אָבער האָט אויסגעברא-כען דער אויפשטאנד געגען דיא טירקיי אין באַסניא און הערצעגאווינא, און פיעלע יונגע לייט, זאָגאר סאָציאַליסטען, האָבען זיך אַ לאַז געטאָהן אלס וואָלונטיאָרען (פרייווילליגע סאָל-דאטען) אויף דעם באַלקאַנישען האַלבאינזל. אומעטום האָט מען דאן גערעדט וועגען דעם מיאטעזש און אַרומ-און-אַרום האָט געהערשט

פאַמאָשאַניק געפרעגט צי מען אן אַררעסטאַנט קוקען דורכען פענסטערל פון טיהר.

„געוויס! וויא קען מען דאס אזוינס פער-באָטען, —האָט ער געענטפערט, האַלטענדיג מיין פראָגע פאר זעהר אַ קאָמישע.

— „אויב אזוי“ —האָב איך ווייטער גע-פרעגט, —זאגט מיר, האָט אַ דעזשורנער אָפּי-ציער אַ רעכט צו בעשימפפּען אַ געפאנגענעם, דערפאר וואס ער בליקט אַרײַן אין דעם פענ-סטערל?“

„געוויס ניט!“ —האָט ער אויסגערופען.

איך האָב איהם דאן דערצהעלט וואס האָט פאַסירט, און האָב איהם געבעטען, אז ער זאל מיר אין דער פריה צושיקען אויף אַ פאַפּיער דיא פאלגענדע איינצעלהייטען: פון וואס פאר אַ פולק דער אָפּיציער קומט, זיין ראַנג, זיין פאַמיליע-נאָמען און זיין ערסטען נאָמען, וויא אויך דעם אָרט וואו איך קען אַריינשיקען אַ קלאַנע געגען איהם.

וויא מיין זשאַנדארם האָט מיר שפּעטער דערצהעלט, איז דער אָפּיציער געווען זעהר צי-טראגען יענע נאכט און דעם גאנצען קומענדי-גען טאָג; אז ער איז אייניגע מאָל געקומען צו לויפּען אין קאָרדיראַרטיש און האָט איהם, דעם זשאַנדארם, און אויך דעם פאַליצייסקען אַרײַנ-געשושקעט אין אויער וויא און וואס זיי זאלען ענטפערען אין דעם פאַלל ווען נאָטשאַלסטווא וועט זיי פרעגען מכוח דעם. וואס צווישען איהם און מיר איז פארגעקומען. עס איז פאר מיר גע-ווען קלאָהר אז דער אָפּיציער מיינער האָט זיך געבראַכען דעם מוח וויא אזוי זיך אַרויסצודרע-הען, און האָט זיך ערניערדיגט געגען דיא סאָל-דאטען אונטער איהם. איך האָב אויף איהם רחמנות געקראגען. ער האָט מיך זיכער געהאָל-טען פאר אַ שרעקליכען פערברעכער, פאר איי-נעם וואס האָט בעאנאגען אַ מאַססע מאָרטהא-טען: ניט אומזיסט האָט מען דאָך לעבען מיין טיהר אַוועקגעשטעלט אזא אונגעוועהנליכען קאַראַאָל. נ, האָט דער כוואַטסקער אָפּיציער זיך געוועלט ווייזען פאר אַ בריה אין דיא אוי-גען פון דיא סאָלדאטען און האָט, אויף דעם אופן, אָנגעזידעלט דעם „שרעקליכען מערדער“, אָהן מורא, וועלכער דאס איז אמת, איז געזעסן; איינגעשפאָרט אין אַ צעללע.—איך האָב גע-קלעהרט, אז ער האָט שוין גענוג געליטען דורך זיין אייגענעם „העלדענמוטה“, און האָב צוריסען דיא אָנגעשריעבענע קלאַנע.

דאס איז געווען דיא איינציגע פאַסירונג אין דער צייט וואס איך בין געזעסען אין דעם אונטערזוכונגס-וועגגעגאנגנים.

* * *

דיא סליעדסוואַ איז דערווייל גענאנגען

כע ער פלעגט פערנעסען צוריקצוגעבען. דער יונגער מאן האָט דערפאר לייכט געקענט אנט- לויפן פון טורמע. איך האָב איהם דערביי גע- האָלפּען און דער פּוּעל יוצא דערפון איז געווען, אז מען האָט ביי מיר געמאכט אן אָביסך בעת איך בין ניט געווען אין דער היים. אזוי וויא איך האָב געהערט צום מיליטער וואָללט איך אין יענע שווערע צייטן געקענט שטארק בל- שטראפט ווערען; איך האָב בעשלאסען זיך צו בעהאלטען ביז עס וועט קלאָהר ווערען וואס דער אַדיוטאַנט האָט בדעה צו טאָהן אין דער זאך. אין פערלויף פון אייניגע טעג איז ווירד- ליד בעקאנט געווארען, אז גייסן סטארעוועט זיך צו פערשטיקען דיא מעשה מיט לוריע'ס ענטלויפן, ווייל ער אליין האָט געהאט שולד דארין, מיט דעם וואס ער האָט דעם יונגען מאן געגעבען געוויסע פרייהייטען. דאן בין איך צו- ריקגעקומען צו דער סלזשבע, רעכענענדיג אז מען וועט מיר פאר דיא פינף טעג וואס איך האָב זיך ניט געמעלדעט, געבן אַ קלוינע ביד- שטראפונג. אַרויסגעקומען איז דאס אָבער אַני- דערס.

דער נאטשאַלניק פון דיא 88טע דיוויזיאָן, אין וועלכע איך האָב געדינט, איז דאמאלס געווען וואננאָוסקי, דער זעלביגער וואננאָוסקי, וועלכער איז שפעטער געווען קריגעס-מיניסטער און איז היינט דער מיניסטער פון פאָלקס-אויפ- קלעהרונג. דיא וואָלונטירען האָט ער איבער- הויפט ניט זעהר ליעב געהאט און נאך וועניגער מיך פערזענליך, ניט מערקענדיג ביי מיר קיין שום נייגונג צו פאָלגען און געהאָרען. און גראָד אין דער צייט ווען איך בין דיא עטליכע טעג ניט געווען אין סלזשבע האָט ער אַרויסגעפא- דערט צו זיך אויפן קווארטיר דיא וואָלונטיר- רען פון אונזער באַטאַליאָן. איצט, ווען איך בין געווען צוריקגעקומען, האָט מען מיך געבראכט צו איהם. ער האָט מיך אוועקגעשיקט אויפן „הויפטוואכט“, און האָט מיך פערקלאגט פארן געריכט. צו דער אנקלאגע וועגען „ענטלויפן“, איז באלד צוגעקומען נאָך איינע: „בעלידיגונג פון אן אָפיציער. וועהרענד ער ערפיללט זיין אַמטליכע פאָליכט. — בעשטאנען דיא דיא בע- לידיגונג דארין, וואס איך האָב אַ דעזשורנעם אָפיציער ניט ערלויבט מיר גראב צו זיין און מיך אַנצושפרעכען פער „דא“.

האבענדיג געגען זיך אַזעלכע צוויי בע- שולדיגונגען האָב איך בעשלאסען צו אנטלוי- פן און דאס האט זיך מיר אויך איינגעגעבען (אין פעברואר 1876) מיט דיא הילף פון חברים, וועלכע האבען מיר געבראכט ציווילנע קליידער. אנגעטאָהן אין דיעזע בין איך פארבייגעגאנגען פערביי דיא וועכטער, וועלכע זיינען געשטאנען

אַ קריגערישע שטימונג. אַלס אַ יונגער מאן פון אַ יאהר צוואנציג בין איך אוועקגעטראגען געווארען אויף דעם אַלגעמיינעם שטראָם, און האָב אָנגעפאנגען זיך צו קלייבען אויפן וועג, אַלס פרייוויליגער סאָלדאט צו קעמפפן פאר דיא בעפרייאונג פון דיא אונטערדריקטע פער- קער, וועלכע האָבען געליטען אונטער דעם טער- קישען יאָך. עס האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט, אז עס איז שוין געווען צו שפעט. עס האָבען אָנגעהויבען אַנצוקומען בריעה פון פריהער אַוועג- געפאָהרענע גענאָסען, וועלכע האָבען אין זיך ענטהאלטען טרויעריגע בישרות. בעשרייבענדיג דיא אונערטרעגליך-שווערע לאַקאַלע פעהעלט- ניסע, האָבען זיי בעשטיממט אָבגעטראטהען אַללע אנדערע פון אויך פאָהרען אַהין, אזוי וויא דיא רוסישע וואָלונטירערען, ניט זייענדיג גוט פאר- בערייטעט צום קרייג. זיינען געווען גיכער אַ לאסט פאר דיא רעבעללישע קעמפפער פון יענע ערטער. איך האָב זיך געמוזט ענטאָנען פון מיינ פלאַן, אָבער אזוי וויא איך בין שוין גע- ווען מיליטעריש אָנגעסטראָיעט און האָב אוי- סערדעם געגעהרט צו געפינען עפעס אַ טהע- טיגקייט, האָב איך בעשלאָסען אויף יעדען פאַל צו געהן פאר אַ יאָווען אַלס פרייוויליגער, הנם מיר וואלט ערסט אויסגעקומען זיך צו שטעל- לען צום פריזיוו אין אַ יאהר אַרום. זייענדיג אין דער ארמע, האָב איך געקלעהרט, קען מען פאר דיא פראפאגאנדא אויך עפעס אויפמאָהן, חוץ דעם קען צוניין קומען דיא ידיעה וועלכע מען קען דערביי קריגען פון מיליטערישע רע- געלן און מעטהאָדען. דיענען וואָללט איך גע- דארפט נור אַ האַלבען יאהר—לויט דיא בע- שטימונגען פון יענע צייט פאר וואָלונטירערען פון צווייטען קלאַס. אויף דעם אופן בין איך ענדע אָקטאָבער 1875 איינגעטרעטען אין דעם 130טען פיעכטאָנעם (אינפאנטעריע)-פּוּלק פון כערסאָן, וועלכער איז געשטאנען אין קיעוו. — עס איז אָבער אזוי אויסגעקומען אז צוויי מאָ- נאט שפעטער האָב איך געמוזט פערלאזען דעם מיליטער-דיענסט.

אין דער קיעווער טורמע האָט זיך דאן איינגעפונען מיינער אַ חבר, אַ סטודענט פון דער אוניווערזיטעט, סעמיאָן לוריע, וועלכער איז דארטען געזעסען, זייענדיג פערמישט אין דעם בעקאנטען פאָליטישען פראצעס פון דיא 193*.) ביי לוריע'ס עלטערען האָט אבער דער דאמאלסט אַלל-עמעכטיגער זשאנדארמסקי אַדיר- טאנט באַראָן גייקין, אָפט געליהען געלד, וועל-

(*) דיא פעהאפטעמיע זיינען ענדליך

געשפּיט געווארען דעם ווינטער פון 1877-

1878.

זעהן יאָהר מיט פיער חדשים קאטארנא, וואס דאס איז געווען דער שטרענגסטער שטראף, וועלכען מען האָט מיר געקענט געבן, לויט דיא רוססישע געזעצע און נאָך דעם אָבמאָך מיט דייטשלאַנד.

איך האָב ניט ערווארטעט אז דאס מיליטעריגעריכט זאָלל מילדערן מיין שטראף סאיי צוליב דעם וואס איך האָב זיך מודה געווען סאיי דורך דעם מאניפעסט, וועלכען אַלכסנדר דער דריטער האָט ארויסגעלאָזען ביי זיין קאָרא נאָציע אין דעם יאָהר 1883; און וועלכער האָט געגעבן דאס רעכט צו פערקלענערען דיא שטראף פאר אַללע פריהער בעאנגענע פערברעכען. דערפאר איז מיר דער גאנצער טראַיעל פארגעקומען וויא אַ הוילע פארמאָליטעט, פון וועלכע איך האָב גאר נישט געקענט ערווארטען. דאָס וויסענדיג האָב איך זיך ענטזאָגט פון אַ פערטהיידנער — אַדוואָקאַט, וועלכען דאס געריכט האָט מיר אָנגעבאָטען, און האָב זיך גענומען פארברייטערן אויף דעם יום הדין וועלכער האָט מיר ערווארטעט.

דער טאג פון געריכט איז געקומען. אויף דעם הויף פון טורמע איז אַריינגעפאָרן רען אַ גרויסער פערדעקטער וואָגען מיט אייזערנע גראַטקעס אין דיא פענסטערלעך, איינגעשפּאַנט מיט צוויי פערד. חוץ מיר האָט זיך אַהין אַריינגעזעצט דער נאָדזיראַטעל און דאן איז דיא מיר פערשלאָסען געוואָרען פון דרויסען מיט אַן אונד געהייער גרויסען שלאַס. ביין קומשער איז געווען דער זשאַנדאַרם מייןער פון טורמע און דער וואָגען איז געווען איבערוואַכט פון בעוואָפּענטע סאָלדאַטען, וועלכע זיינען אַלליין געווען אַרומד גערינגעלט פון קאזאַקען אויף פערד. פאַראַויס אין דער פּראָצעסיאָן איז געריטען דער פּאָליציי מיסטער און פון הינטען דער פריסטאָו. אַ זייד טיגער מענש וואָלט געקענט מיינען אז דאָס פיהרט מען וועניגסטענס אַ טויז גבורי-מלחמה, וועלכע קענען בעשטען געגען אַ בעדייטענער מיליטערי-מאַכט. און פוסכעהער, זעהענדיג דיזע מערקווירדיגע פּראָצעסיאָן דורך דיא לעבעדיגע גאַסען פון אַדעס, האָבען זיך אָנגעשטעללט, פון דיא פענסטער פון ביידע זייטען האָבען זיך געזעהן אַרויסגעשטעקטע קעפּ.

דערווייל האָב איך, זיצענדיג מיטען נאָדזיראַטעל אין וואָגען, זיך מיט איהם פאַרנאָנט דערגערעט און זיך גוט צו איהם צוקוקענדיג, האָב איך געזעהן אז דער מאַן איז מיינער אַן אַל-טער בעקאנטער, איינער וועלכער איז מיט אַ יאָהר צוואנציג צוריק געווען אַ קוואַרטאַלני אין קיעוו און אַן אָפּטער איינגעהער ביי מיינע על-טערן און האָט אויף דעם אופן געקענט אונזער נאָצע פאַמיליע.

ביי דער טיזער פון באָד און זיי האָבען מיר ניט בעמערקט. פון יענעם טאָג אָן ביזן הערבסט פון 1877 בין איך, וויא עס איז שוין דעם לעזער בעקאַנט, געבליעכען אין דער פרייהייט אלס אַ „אונגעזעצליכער“ מענש.

* * *

געגען דעם אז מען זאָלל מיר משפּט'ען אין אַ מיליטעריגעריכט האָב איך איינגערייכט צוויי קלאַנען: איינע צום פערדעסדאַטעל פון אַדעסער קרויזגעריכט, און דיא אַנדערע צום יוסטיץ-מיניסטער נאָבאָקאָוו. זיך שטיצענדיג אויף דיא עדות פון דעם פעטערבורגער טאָר-וואַרישט פּראָקוראָר באָדנאַנאָוויטש האָב איך געצייגט אז דיא באַדענער רעגירונג האָט מיר אויסגעליפערט מיט דער בעדינגונג אז מען זאָלל מיר משפּט'ען אין אַ געוועהנליכען ציווילנעם געריכט, ווייל אַניט וואָלט מען מיר געדארפט מיטפּט'ען אויך פאַר'ן אַנטקויפּען פון'ם דינעסט און פאַרן בעליידיגען אַן אָפּזיער; לויט דעם אָבמאָך אָבער מיט דייטשלאַנד, משפּט מען מיר נור פאַרן אַטענטאַט אויף גאַרינאָוויטשען.

מיינע קלאַנען האָבען זיך נאָטירליך אויב געלאָזען מיט גאַרנישט. מען האָט מיר באַלד דערלאָנגט אַ קאָפּיע פון דעם פּראָקוראַר'ס בע-שולדיגונג (אָבווייטעלני אַקט), און אין עט-ליכע טעג אַרום האָט געדארפט זיין דער גע-ריכט איבער מיר.

דער אָבווייטעלני אַקט האָט געוויזען וואס מיר האָט ערווארטעט. דאָרין איז געשיק-דערט געוואָרען דיא אַרט און ווייזע וויא אזוי דער אַטענטאַט אויף גאַרינאָוויטשען איז גע-מאַכט געוואָרען, וועהרענד דאס וואס האָט גע-פיהרט דערצו און דער גרונד דערפון איז אין גאַנצען פערשווייגען געוואָרען. דיא בעסטראַפונג וויעדער, וועלכע דער פּראָקוראַר האָט געפאַר-דערט איז געווען דיא שווערסטע וועלכע האָט זיך געפונען אין דעם געזעצבוך אין דעם פרט. נאָך דעם געזעץ נאָך איז דער העכסטער שטראף (קאטאַרנא אויף אַן אונבעשטימטע צייט), נור אין דעם פאַלל פון עלטערן-מאָרד און העסליכען. דיזע בעשטראַפונג ווערט פערקלענערט איין (1) גראַד, ד. ה. אויף 20 יאָהר קאטאַרנא, אויב דער אָנגעפאַללענער איז געבליעכען לעבען, אפילו ווען דער רוצח האָט געהאַט ברעה איהם צו הרג'ענען אויף טויט. דאס וויעדער ווערט פערקירצט פון 20 יאָהר קאטאַרנא אויף 13 יאָהר 4 חדשים (אין דריטעל צייט אַרונטער) אויב דער בעשולדיג-טער איז אין דער צייט פון דעם פערברעכען נאָך ניט געווען מינדיג, ד. ה. נאָך ניט 21 יאָהר אַלט. — דערפאַר האָט דער פּראָקוראַר געפאַר-דערט אז מען זאָלל מיר פער'מישפּט'ען צו דריי

געקענט זיין, אום ניט צו געברויכען דעם אויס-
דרוק „פאליטישע“ ראכע.

דער סטארעווען זיך זיינער אויסצומיידען
יעדע עראינערונג אין דעם פאליטישען כאראקט-
טער פון מיין פראצעס האט געפיהרט צו פער-
שיערענע קאמישע צווישענפעללע. אזוי צום
ביישפיעל, אום ניט צו זאגען אז איך בין אין
דעם יאהר 1877 נאך מיין אררעסט „אנטלאפען
געווארען פון טורמע“ האט ער געברויכט דעם
אויסדרוק: „ער האט זיך אָבעגנייגט פון דעם
געריכט“. גענוי אזוי קאמיש האט געקלונגען
זיין ערקלעהרונג, אז איך האב מיך „אָבעגנייגט
פון מיליטערידענסט“.

מיין רעדע האב איך אָנגעפאנגען מיט דער
בעהיפטונג, אז איך האב ניט בדעה צו ווער-
לען פערגרינגערן מיין שיקסאָל, ווייל ווען דאָס
וואלט געווען מיין אַבזיכט, וואלט איך ניט
אַלליין מודה געווען אז איך האב ממש געוואלט
צוהרג'ענען גאָרינאָוויטשען, וואס דארויף איז
קיין בעווייז חוץ מיין אייגענע ערקלעהרונג
(ניטאָ!). זייענדיג בעשלאסען אַריבערצוטראגען
דעם אורטהייל, ווייל איך ניט מעהר וויא געבען
דעם פראצעס זיין ריכטיגען כאראקטער. דער-
פאר האב איך געוואלט גענוי שילדערן פארן גע-
ריכט דיא אומשטענדע וועלכע האָבען מיך און
מיין חבר געבראכט אויף דעם געדאנקען צו צור-
הרג'ענען גאָרינאָוויטשען.

אַבער גלייך נאך דיא ערסטע עטליכע
פראזען, קום האב איך אויסגערעדט דיא ווער-
טער: „אין יעליסאָוועטגראד האט זיך פערזאמ-
מעלט א גרופע“, האט מיר דער געריכטס-פרע-
זידענט, גענעראל גראַדעקאָוו, אָבעגעשניטען
דאס ווארט, בעמערקענדיג, אז נאך דעם אָב-
מאך נאך לויט וועלכען איך ווער גע'משפּט,
קען ער ניט ערלויבען קיין שום אָנדייטונג אויף
ערגעץ א פאליטישען פערברעכען.

אזא פארדערונג האט ביי מיר אָוועקגע-
נומען דיא מעגליכקייט ניט נור ריכטיג צו בע-
לייכטען מיין פראצעס, נור זאגאר איינפאך לא-
גיש צו ערצהעלען וואס האט פאסירט.

איך הויב אָן, צום ביישפיעל, צו דערצה-
לען: „גאָרינאָוויטש זיצענדיג אין טורמע...“
און גלייך אונטערברעכט מיך דער פרעזידענט,
אויסשרייענדיג אז איך טאָהר דאס ניט בערייר-
רען. איך בין געווען אין דיא גרעסטע פערלעגענ-
הייט, וויא זיך אויסצודריקען, און וויא איך האב

— „ווער וואָלט דאָס געטראכט — האט
ער געזאָגט — אז מיר וועט אויסקומען צו פיהר-
רען צום געריכט אונטער אַזעלכע אומשטענדען
דעמזעלביגען דייטש, וועלכען איך האב געקענט
אַלס א קינד“.

דאָס זאגענדיג האט ער זיך אַריינגעלאזט
אין עראינערונגען וועגען מיין פאטער, וועגען
אונזער פאמיליענלעכען אין קיעוו. מיינע געדאנ-
קען האָבען זיך איבערגעטראגען ווייט אין דיא
פערגאנגענהייט און אין געדאנקען זיינען פאר
מיר ערשינענען פערשיערענע יוגענדבילדער...

דער געריכטס-זאָל איז געווען אָנגעפילט
מיט א געקליבענעם פובליקום, וועלכער איז
וואהרשיינליך נור אַריינגעלאזט געווארען אויף
בילעטען; חוץ וואָענע מיט זייערע ווייבער
זיינען געווען פיעלע אנדערע פון דעם יוריסטי-
שען פאך און פון פערשיעדענע אנדערע ציווילע
פראָפעסיאנען. דער טראַיעל גופא איז ניט גע-
ווען ניט אים מינדעסטען אינטערעסאנט: זיין
עטליכע עדות, וועלכע זיינען נאך געווען ניט
אויסגעשטארבען פאר דיא לעצטע אכט יאהר
מיט עפעס און האָבען געקענט ערשיינען, האָבען
ענטוועדער דערצהעלט וואס זיי האָבען געוואוסט
אַהן א טאָל, אָדער זיי האָבען זיך אין גאנצען
ענטזאגט פון עדות זאגען, זיך ענטשוילדיגענדיג
דערמיט וואס זיי האָבען אַללעס אין דיא לאנגע
צייט פערגעסען. גאָרינאָוויטש אַלליין, וועלכער
האט געזאָלט ערשיינען אַלס עדות, האט זיך
עפעס ניט געיאָוועט און זיין צייגנים געגען
מיר איז אַריינגעבראכט געווארען אויפן פא-
פיער און איז פארגעלעזען געווארען.

איך פון מיין זייט האב צו מיין פערטהיי-
דיגונג ניט איינגעלאדען ניט איין איינציגע
עדות, און האב איבערהויפט ניט גענומען קיין
גרויסען אנטהייל אין דעם פראצעס. אויפגערעגט
בין איך פון דעסטוועגען געוועזען, וואהרשיי-
ליך דורך דעם וואס איך האב געפיהלט אויף
זיך דיא בליקען פון א גרויסען, פרעמדען פיעל-
לייכט אויף פיינדליכען פובליקום! צווישען
זיי אַללעמען האב איך ניט געפונען קיין בע-
קאנטען פנים, חוץ יענעם פראקוראר, וועלכער
האט געפיהרט דיא פאָראונטערזוכונג.

דעם פראָקוראר'ס רעדע איז געווען כמעט
א גענויע וויעדערהוילונג פון דעם „אָבזויניטעלני
אָקט“, וועלכען ער האט געהאט פערפאסט. וואָס
האט מיך בעוואוואלט דערצו אז איך זאָל ווער
לען גערמארדען גאָרינאָוויטשען? נו — האט ער
געזאגט — הויט אזוי וויא דא איז ניט געווען
קיין אַבזיכט צו ראַבעווען און אויך ניט קיין
פערזענליכע פיינדשאפט בלייבט איבער נקמה,
דערביי האט ער ניט געהאלטען פאר נויטהיג
צו ערקלעהרען וואס פאר א מין נקמה דאס האט

(*) פאר'ן קאליעטשען אימענען אָהן די
אַבזיכט צו טויטען קומט נאך דעם רויסישען
זאָקאן 4 ביז 6 יאהר קאטארגא און ביי אונ-
מינדיגע ווערט דאס נאך פערקירצט אויף איין
דריטעל צייט וועניגער.

נייץ, מעהר בעשטראפען. אין יענעם קריעפאסט האָט מען דאן געהאט געענדיגט דא אַינריכט-טונג פאר פאָליטישע קאטאָרוזשיקעס, און עס איז אַרומגעגאנגען אַ סוף, אז אזוי וויא מען קלייבט זיך דארטען צו האלטען דא וויכטיגסטע פאָליטישע קאטאָרוזשיקעס, וועט דארטען זיין אַ שרעקליכע, כמעט מערדערישע בעהאַנדלונג.

ווען עס זיינען געווען פערגאנגען זעבען טעג נאך דעם טראַיעל, האָט זיך אין טורמע בעוויזען דער פרעזידענט פון דעם מיליטער-געריכט אום כיר צו מעלדען מיין אורטהייל אין זיין לעצטע, גענויע פאַרמע. אין דער טורמע קאנצלעיאַרע, וואָהין מען האָט מיך אַריינגע-פיהרט איז הינטער אַ לאנגען און ברייטען טיש געשטאנען גענעראל גראַדעקאָוו. אָבער איידער ער האָט אָנגעפאנגען צו לעזען מיין אורטהייל, האָט ער געהייסען אז דא סאָלדאטען, וועלכע האָבען איהם בעגלייט, זאלען זיך שטעלען צוויי שטען מיט און דעם טיש; ער האָט, וויא עס שיינט, מורא געהאט אז איך זאָלל אויף איהם ניט אָנפאַללען. דיעזע אונגעווענהליכע פארויכט-טיגקייט ביי אַ וואַינענעם האָט זיך געווארפען אין דא אויגען זאָגאר דעם פאַמאָשצניק סמאָט-ריטעל און דעם זשאַנדאָרם.

„האָט האָט ער דאס אַביסעל מורא געהאט.“ האָט אויסגערופען אַינער פון זיי ווען מיר זיי נען צוריק געגאנגען צו מיין צעללע. מיר איז אזוי פיעל פארויכטיגקייט, זאָגאר געגען אַ פער-אורטהיילטען אויף קאטאָרגא, ניט אויסגעקומען צו בעגעגענען אפילו ביי ציווילענע בעאַמטע. איצט האָט מען מיך פון דאס נייץ אָנגע-הויבען צו פיהרען אין קאנצלעיאַרע אויף דאָ פראַסען, אָבער נור אלס עדות. פארגעשטעללט האָט זיך דער זשאַנדאָרמסקי קאפיטאן און דער טאָוואַרישטיש פון דעם פראַקוראָר. דיעזער האָט זיך צו מיר געווענדעט מיט דער פראַגע:

„ביי איך האָט מען ביין אַררעסטען אין פרייבורג אוועקגענומען אַ בריעף, אין וועלכען עס געפינט זיך אַ געוויסער אַדרעס אין ווילנא. אויף יענעם אַדרעס האָט איהר געדארפט אָנ-מעלדען וועגען דעם אַבשיקען פון געוויסע ביי-כער. קענט איהר אונז ניט זאָגען, וועגען וועלכע ביכער דער שרייבער פון דעם בריעף רעדט דאָרטען?“

איך האָב ערקלעהרט אז איך וועל דארויף ניט ענטפערן.

„האָט האָט אַיג — האָט דער מאן צו מיר געזאגט, — אז אויף יענעם אַדרעס זיינען פער-האפטעט געווארען אַינניגע מענשען אין ווילנא. אויב איהר וועט אונז זאָגען ווער דער בריעף-שרייבער איז, וועלען דא פעהאפטעטע קענען בעפרייט ווערען.“

זיך ניט במיהט. אויסצומיידען נעמען פון ערטער און מענשען, אָדער דא עראינערונג פון פאָלי-טישע פעהרעקטניסע, האָב איך אלץ געהאט גע-גען זיך דעם פרעזידענט, וועלכער האָט ניט נור געמאכט פויגליכע בעמערקונגען, זאגערן האָט אויך געסטראשעט, אז ער וועט מיך ניט מעהר לאָזען רעדען און וועט מיך אַרויספיהרען פון'ם זאָל. אונטער אזעלכע בעשרענקונגען איז גע-ווען אונמעגליך ניט נור זיך צו פעהרטהיידענען, זאגערן זאָגאר צו דערזעהלען, אַ שטייגער, מעשה שהיה כף היה. איך האָב פון דעסטוועגען וויא עס איז דערצויגען מיין רעדע ביז צום ענד. דער פראַקוראָר האָט אין איהר געפונען זאכען וואס האָבען איהם אויפגערעגט, ווידער-שפריבע ביי מיר מיט זיך אַלליין און מיט דא צייגניסע פון עדות. איך האָב דארויף עטוואס געענטפערט, אָבער פון דעם רעכט צו האָבען „דאָס לעצטע וואָרט“ האָב איך זיך ענטזאגט.

דא ריכטער, צוריקקומענדיג אין זאָל נאָך אַ קורצע בעראטהונג, האָבען אַריינגעבראכט זייער אורטהייל: 18 יאָהר 4 חדשים קאטאָר-זשנע אַרבייט, וויא דער פראַקוראָר האָט פער-לאנגט.

מיט דיעזעלביגע פראצעסיאן, מיט וועלכע איך בין געבראכט געווארען אין געריכט אַריין, בין איך צוריקגעפיהרט געווארען אין טורמע. איך האָב געפיהלט ערליכטערט, עפעס אזוי וויא אַ בארג וואָללט מיר אַראָב פון דא פלעזיר טשעס, אָבגלייך דער אורטהייל איז געווען, וויא איך האָב שוין געזאגט, פונקט אזוי וויא איך האָב ערווארטעט. איצט איז פאר מיר אַללעס גע-ווען ענטשיידען, בעשטימט און אַן אַררעס-טאנט מוטישעט מעהר וויא אלץ דא אונזער שטיממטהייט. איצט איז ניט מעהר געווען צו טאָהן וויא צו ווארטען און זעהען וואָהין מען וועט מיך שימען אויף קאטאָרגא. אלס פעהאד-טהיילטען קרימינאָל-פערברעכער האָט מען מיר געקענט שימען קיין סיביר, אין קאָרא, וואו איז האָב געהאט אַינניגע בעקאנטע און פריינדע, און וואו דא געפאנגענשאפט און דער רעכט זיינען געווען, לויט וויא איך האָב געוואוסט פון בע-שרייכונגען, פעהרעליטניסעסיג בעסער וויא אין ערגעץ אַן אַנדער אָרט אין סיביר וואו מען-שען זיינען געווען אין קאטאָרגא. מען האָט מיך אָבער אויך געקענט אוועקשיקען קיין סאַכאַלין, אַן אינזלע, וועלכער האָט געהאט צו יענער צייט אַ בייזען שם אין רוסלאַנד. אָבער אַם שרעקליכ-סטען איז פאר מיר געווען דער עראנקען, אז דא רעגערונג וועט מיך אַיינשפאָרען אין דעם שליסעלברוגער קרעפאָסט אום זיך נוקס צו זיין אָן מיר דערפאר וואס, צוליבע דעם אָבמאָד מיט דייטשלאַנד, האָט זיא ניט געקענט מיך

דיא זשאנדארמען, און דאן האָט מיר דייטש געזאגט, אז מעזענצאָוען האָט צוגעהרג'עט כ. קראַוטשינסקי.

איך האָב געדענקט, אז אַרום יענע צייט האָב איך ווירקליך שפּאַצירט מיט גאָלדענ' בערג'ען אויף יענעם פּלאַץ, און ער האָט מיר דערזעהלט אז ער האָט דארטען צוגע'הרג'עט דעם כאַרקאָווער גובערנאַטאָר פירשט קראַפּאָז' קין, אָבער איך האָב אין גאַנצען געהאַט פּעוֹר געסען, אז איך זאָלל איהם האָבען דערזעהלט, וואס פאַר אַ ראָללע קראַוטשינסקי האָט גע' שפּיעלט ביי דער ערמאָרונג פון מעזענצאָוען. אין דעם אויגענבליק זאָג איך מיר איינגעפאלען אזא אידעע: קראַוטשינסקי איז אין אויסלאַנד און איז פּיעלליכט אַרעסטירט געווארען, וואו איך; איצט סטאַרעוועט מען זיך איהם צו קרייז גען אויסגעליפּערט, און דערצו איז ניט גענוג גאָלדענבערגס עדות, וויל מען, הייסט עס, אז איך זאל עס בעשטעטיגען. דערפאַר האָב איך בעשלאסען אין דעם פאַלל ניט צו ענטזאגען מיין צייגנים און אויך ניט צו לייקענען אז איך האָב דאן מיט גאָלדענבערגען גערעדט, אָבער אזוי צו זאָגען מיין עדות, אז זיין אַגרופען מיין נאָמען זאָל פערליערען יעדען געזעצליכען ווערט. איך האָב, נעמליך, אַרויסגעבראַכט אז אין אונזער געשפּרעך האָט זיך געהאַנדעלט וועגען פּערשייט' דענע סלובען, אז דער אָדער יענער האָט צוגע'הרג'עט דעם גענעראַל מעזענצאָו, און צווישען דיא פיעלע אַנגערופענע פּערוואַנען האָט זיך איינ' געפונען קראַוטשינסקי'ס נאָמען אויך. — צום נליק איז מיין פּורכט פאַר קראַוטשינסקי גע' ווען אונגעגרינדעט. ער איז שוין געווען אין לאַנד דאן און ניט מעהר אין געפּאָהר. (פאַרטזעצונג פאַלגט).

וויסענדיג דעם 'קוניז פון אונזערע פּראָקיי ראָרען, האָב איך רוהיג געענטפערט:

„נאָך אַייערע איבערצייגונגען נאָך איז פּיעלליכט דעם אַרויסצוגעבען פּערוואַנען, מיט וועלכע, מען קאָרעספּאָנדירט; איך אָבער פיהר מיך אַנדערס“.

דער יונגער טאָוואַרישטש פּראָקאָר און זעהר סקאַנפּוזשעט געווארען. דערמיט האָט זיך געענדיגט דער דאָפּראַס.

אויף דעם אופן האָבען דיא פּרייבורגען, איבערגעבענדיג דער רוססישער רעגירונג דעם געפונענעם בריוו, געשאַדעט גאנץ אונשולדיגע פּערוואַנען, און האָבען אַרויסגעוויזען אַ פּריינדי-ליכקייט צו רוסלאַנד, וועלכע איז שווער צו בער גרייפּען.

וויא עס שיינט, האָבען — פּראָפ. טון און איך — פּערניכטענדיג אַללע אַדרעסען אין מיין נאָטייז'בוך, פּערגעסען אָן דעם בריוו און האָבען אויך קיין זאך דארין ניט אויסגעשטריכען.

אן אנדערסמאָל האָט מיך גענומען אויף פעוונע דער סלעדאָוואטעל אַלליין. צוערשט האָט ער מיר פאַרגעלעזען אַ בריוו פון דעם יוסי טייז' מיניסטעריום, וואו — אויף דעם סמך פון געוויסע פאַראַגראַפּען אין דעם געזעץ-ערך — האָט מען געהייסען מיך אויספאַרשען, אַלס אַן עדות, אין דעם פּראָצעס וועגען דיא ערמאָרונג פון גענעראַל מעזענצאָו. דערנאָך האָט ער אַנג' געוויזען אויף געוויסע צייגנים פון גאָלדענ' בערג, אַרום וועלכע איך האָב פריהער גערעדט. „איינמאָל, אין הערעכט 1879 — האָט גאָלדענבערג דערזעהלט — ווען איך מיט דייטש'ען האָבען שפּאַצירט אויף דעם קאָנני-פּלאַץ אין כאַרקאָו איז אונז אויסגעקומען צו רעדען וועגען דיא ערמאָרונג פון דעם 'שעה פֿין

נאמען בירדער אין נויארק.

דיא בעגעגנים.

הייל'נדיג קומט אַ אונבעקאַנטער, אימער אויף דעם זעלבען שטייגער, יעדען מארגען איהר אנטקעגען, ריכטיג, פינקטליך, וויא אַ זייגער.

הייל'נדיג גייט דיא יונגע עני צו דער ארבייט יעדען מאָרגען, וואו דיא הויכע מויערן רונק'לען אין דעם געבעל טיעף פערבאָרגען.

דער בעקאנטער אונבעקאנטער,
און ער דיענט איהר אלס א זיגער.

אך, וויא מיאוס, וויא דערעסען
איז ער לאנג שוין איהר געווארען,
וויא דער גיין אלץ יעדען מארגען
שוין פון פיעלע, פיעלע יאהרען.

וויא דער גיין אלץ יעדען מארגען
און דער אייביג, אייביג גייען,
וויא דער גאנצער אומעט לעבען.
און זיי גייען אלץ און גייען.

און זיי גייען אלץ און גייען,
און זיי ווערען אימער שנעלער
אלט און עלטער, גרוי און גרויער,
אימער ביזער, אימער געלער.

הייל'נדיג טראגען זיי פארביי זיך,
וויא דיא שאטענס; און זיי שטייען
איינס דעם צווייטען פאר א שפיגעל.
און זיי גייען אלץ און גייען.
עס שטארבען — דער פאטער, דיא מוטער.

וואו דיא הויכע מויערן דונקלען
און דיא ריעזען-שעפער ברומען,
טרעפען זיך דיא יונגע לייטע
מיט א שמייכלע, מיט א שטומען.

נאך אמאל, ווען עטוואס פריהער
גייט ער פלוצלונג אן פון ווייטען,
גיט איהר דאן א צופ; זיא ווייס שוין
וואס אזוינס נור קען בעדייטען!

דען זיא האט, אה, נעכטען אבער
זיך פערזעסען, זיך פערנעסען —
און זיא יאגט איצט אהן א אטהעם,
גיט דערשלאפען, גיט דערעסען.

יאהרען גייען, יאהרען קומען
מיט דיא זעלבע אנגסט און זארגען;
הייל'נדיג גייט זיא אלץ, דיא עני,
צו דער ארבייט יעדען מארגען.

הייל'נדיג קומט איהר אלץ אנטקעגען,
אימער אויף דעם זעלבען שטייגער,

פון גאס.

עס שטארבען — דער פאטער, דיא מוטער.
דיא טאכטער דערזעהט ערשט דעם שוין,
און ווארפט זיך, אזוי וויא פער'שכור'ט,
אין שטורמישען לעבען אריין.

זיא ווארפט זיך און ווייס גיט קיין אבהאלט,
און ווייס גיט קיין רוה און קיין ארט,
און קאכעדיג טראגט זיך איהר לעבען
אלץ צווישען דיא גאס און דעם קאָרט...

און ס'פליהען דיא יאהרען און פליהען,
און ביזער אלץ גייט עס צום ענד;
דער קערפער, דער יונגער, ער וועלסט שוין;
דאס הארץ איז צוקרינקט און צוברענט.

זיא האט איצט פיעל פריינד און בעקאנטע,
נור מעהר גיט דעם שפיגעל אלץ
פערטרויט זיא איהר טרעהר און איהר עלענד,
איהר פאלשען, איהר ביליגען הן.

זיא זיצט ביי דעם שפיגעל און יאמערט;
און פול מיט פערצווייפלונג און שמערץ
דערמאנט זיא איהר פינסטערע יונגער,
און ס'רייסט זיך אויף שטיקער איהר הערץ.
א. ליעסין.

דער פאטער איז אלט און פער'שכור'ט;
דיא מוטער איז קריינקליך און ביז;
דיא טאכטער איז יונג נאך און ארבייט,
און ארבייט און שטיצט זיי דורכאויס.

און לאנגווייליג ציהט זיך איהר לעבען,
דורך ביטערניס, אנגסטען און פיין,
אלץ צווישען דעם שאפ און דעם טענ'מענט —
אהן פריידען, אהן לופט און אהן שוין.

עס מאכט אלץ סקאנדאלען דער פאטער;
דיא מוטער, זיא שילט אלץ און הוסט;
דיא טאכטער, זיא פיהלט זיך אין שטייגעל,
זיא געהט אויס פאר בענגשאפט און לוסט.

זיא האט גיט קיין פריינד, קיין בעקאנטע;
דער שפיגעל נור איינער אלץ
דערציילט איהר אמאל א געשיכטע,
א חלום — בעצויבערנד שוין.

זיא זיצט ביי דעם שפיגעל און חלום'ט;
זיא זיצט פול מיט אומעט און שמערץ;
זיא ווארט אלץ אויף עפעס און ווארט אלץ,
און ס'רייסט זיך אויף שטיקער איהר הערץ.

נאטור וואונדער אין שטוב.

אין איינעם וויא צוזאמענגעבונדען.

וואָס האַלט דיא גלעזער צוזאמען?

דורכ'ן דערהיצען פון דער לופט פון דיא אונטערשטע גלזן האָבען מיר אַ טהייל פון דער לופט וועלכע האָט זיך געפונען אין גלזן אַרויס-געטריבען, און אַרויפגעענדיג דיא צווייטע אויף דער ערשטער האָבען מיר אָבגעשניטען דיא מעגליכקייט אז דיא אַרויסגעטריעבענע לופט זאָל קענען אַריין צוריק נאָך דעם וויא דיא דערוואַרעמטע לופט האָט זיך אָבגעקיהלט. פאַלגליך, האָבען מיר פון דרויסען אַ שטאַרקערן דרוק וויא פון אינוועניג, און אָט דיעזער איבער-דרוק פון דרויסען, וועלכער איז דער דרוק פון דער לופט האַלט עס דיא גלעזער צוזאמען.

אויב איהר האָט דעם עקספערעמענט גע-מאַכט פאַרויכטיג, דאַן מוזט איהר קענען אויפ-הויבען ביידע גלעזער האַלטענדיג אין האַנד נור דיא אויבערשטע וויא אין פיגור 1.

נעהמט אַ לעדערע פלאַש און אַ שטאָפער פון קאָרק, וועלכער זאָל פאַסען צוצומאַכען דיא פלאַש, נעהמט אַ גלאַזערעהרקע, אַזעלכע ווי איהר קענט אַרויסקריגען פון אַ סעלצער-פלאַש און שטעקט דורך דיא גלאַזערעהרקע דורך דעם קאָרק-שטאָפער און פאַרשטעקט דיא פלאַש.

נעהמט דעם פרייען ענד פון גלאַזערעהר און לעגט אויף איהם אַרויף אַ קליין שטיקעלע גומערעהרקע, וועלכע איהר קענט קריגען אין יעדען אייזען געשעפט אָדער אין יעדען דראָג-סטאָר פאַר אַ פאַךר סענט.

נעהמט דיא גומערעהר אין מויל אַריין און ציהט אַרויס דיא לופט פון פלאַש, מאַכט אַזוי גלייך וויא איהר וואָלט וועלען אויסטרינקען דיא לופט פון פלאַש.

ווען עס לאָזט זיך מעהר ניט ציהען, בויגט איין אַביסעלע דיא גומערעהרקע, כדי דיא לופט וועלכע איהר האָט אַרויסגעצויגען זאָל ניט קע-נען צוריק אַריין אין פלאַש.

דורך דעם אַרויסציהען דיא לופט פון פלאַש, האָט איהר דעם דרוק פון אינוועניג פון פלאַש געמאַכט קלענער איידער דעם דרוק פון דרויסען.

יעצט נעהמט אַ צווייטע כלי מיט וואַסער און קעהרט איבער דיא טהיילווייזע לופט לעדערע פלאַש אַזוי, אז דיא גומע רעהרקע זאָל אויסקיי-מען צו שטעקען אין וואַסער.

י א

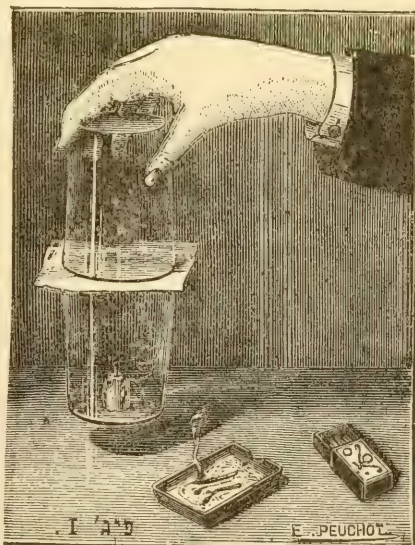

מאגדענבורג

גער האַלב-קוי-נעלעך, איבער וועלכע מיר האָ-בען גערעדט אין לעצטען נומער „צוקונפט“ און וועלכע זיינען

איינע פון דיא שלאנגענדסטע בעווייזע פון דעם געוואַלדיגען דרוק פון דער לופט, קענען אייני-גערמאַסען נאָכגעמאַכט ווערען גאַנץ לייכט ביי יעדען אין שטוב, נור אַנווענדענדיג אַ ביסעלע פאַרויכט.

נעהמט צוויי גלעזער פון גלייכער גרויס-קייט, זעהט אז דער ראַנד פון דיא גלעזער זאָל זיין גאַנץ גלאַט און זייערע מיילער זאָלען גענוי אַרויפפאַסען איינע אויף דיא אַנדערע.

צינדט אָן אַ קליינע שטיקעל לייכט און שטעלט עס אַריין אין איין גלזן און דעקט דיא גלזן צו מיט אַ שטיקעל דיקע פאַפיער וועלכע איהר האָט פריהער איינגעשטעקט אין וואַסער. לעגט אַרויף דיא צווייטע גלזן אָן איבערגע-קעהרטע אויף דיא ערשטע וויא איהר זעהט אין פיגור 1. און ביידע גלעזער וועלען זיך האַלטען

צום שטיין, און ציהענדיג דעם שמריקעל קענט
איהר אויפהויבען דעם שטיין.

וואָס האַלט דיאָ לעדער און שטיין צוזאַ-
מען?

פאַר וואָס מוז מען דיאָ לעדער נאָם מאַ-
כען?

פֿיג' 4.

יעדען איז דאָך בעקאנט וואָס עס הייסט
באַנקעס שטעלען. פיגור 4 שמעלט פאַר אַ
באַנקע.

עס איז אַן איינפאַכע גלעזעלע, וועלכע
ווערט אינעוועניג דורך פיער דערהיצט און
שנעל צוגעלעגט צום לייב. באַלד ווערט דאָס לייב
אַריינגעצויגען אין גלעזעלע ביז בלוט געהט.

וואָס פאַר אַ קראַפט ווירקט דאָ?
איז דער אויסדרוק „אַריינגעצויגען“ ריכ-
טיג? זאָל עס נים בעסער הייסען „אַריינגע-
דריקט“?

דיאָ לופט גאנץ הויך איז זעהר דין, אַ
לופט־שיפער בלומעט ווען ער הויבט זיך אויף
זעהר הויך.

איז פאַראַן אַ שייכות צווישען דעם בלוטען
פון לופט־שיפער און דער באַנקע?

פֿיג' 5.

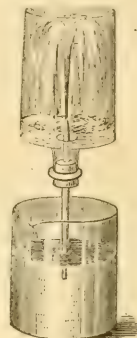
פיגור 5 שמעלט פאַר אַ גרויסע גלאָז צו-
געדעקט מיט אַ שטיק גומע אָדער פעלל. ווען דיאָ
לופט פון דיאָ גלאָז ווערט מיט דער הילפע פון
אַ לופט־פומפע אַרויסגענומען וועט דיאָ גומע

יעצט גלייכט צוריק אויס דיאָ גומעדעהרקע
וועלכע איהר האָט פריהער איינגעבויען. איהר
דאַרפט יעצט קיין מורא נים האָבען אז דיאָ
אַרויסגעצויגענע לופט וועט וויעדער אַריין, ווייל
אזוי וויאָ דיאָ עפנונג פון גומע־פויפקע שטעקט
יעצט אין וואַסער וויאָ אין פיגור 2, וועט דיאָ
וואַסער איהר נים אַריינלאָזען צוריק.

וואָס וועט אָבער געשעהן?

פֿיג' 3.

פֿיג' 2.

עס וועט געשעהן דאָס וואָס איהר זעהט
אין פיגור 2. נעמליך: דיאָ וואַסער וועט אָנ-
פאָנגען אַריינצושפּריצען אין דער פלאַש אַריין
און אויב דער ענד פון גלאָז־דעהר וועלכער גע-
פינט זיך אין פלאַש איז אַביסעלע צוגעשפיצט,
קענט איהר זעהן אַ שעהנעם, קינסטליכען ברי-
נען אין פלאַש.

וועלכע קראַפט טרייבט אַרויף דיאָ וואַסער
אין פלאַש?

דער ענטפער איז וויעדער: דער דרוק פון
דער לויפט.

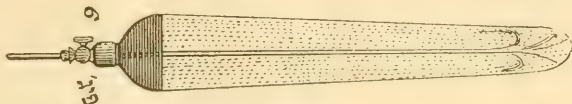
דורך דעם אַרויסציהען דיאָ לופט פון פלאַש
האָט איהר פאָדקלענערט דעם דרוק פון אינעווע-
ניג און דער איבערדרוק פון דרויסען, וועלכער
איז דער דרוק פון דער לופט טרייבט עס אַרויף
דיאָ וואַסער אין דער פלאַש.

ג. ב. אין אַ קראָם וואו מען פערקויפט כע-
מישע שטאָפען קענט איהר קריגען אַ קאַרקענעם
שטאָפער מיט אַ גלאָז־דעהרעלע פאַרטיג דורכ-
געשטאָכען פאַר אַ סליינגקייט.

דיאָ פאָלגענדע אַיללוסטראַציאָנען ווערען
געגעבען אָהן ערקלעהרונגען. דער לעזער איז ער-
וואַרטעט זיך אַליין צו געבען אַן ערקלעהרונג.
פיגור 3 איז אַ בעקאנטע שפיעלצייג פון
יעדען שול־קינד. עס בעשטעהט פון אַ רונדע
שטיקעלע לעדער, צו וועלכען ס'איז צוגעפּעס-
טיגט אַ שטריקעלע צום ציהען. דיאָ שטיקעלע
לעדער ווערט איינגעטונקען אין וואַסער און מיטן
פוס שטאַרק צוגעדריקט צו אַ גלאָמען שטיין
דיאָ שטיקעלע לעדער ווערט וויאָ צוגעוואַקסען

ארויסגעצויגען דיא לופט מיט'ן מויל בענוצען מיר אין פיגור 6 דיא לופט-פומפע. דער לופט

אדער פעלע אריינצופלאצען אין גלאז אריין מיט א געוואלדיגען קראך.

דרוק מאכט אונז א קינסטליכען ברונען.

פאר וואס?

פיגור 6 שטעלט מיט זיך פאר דאס זעלבע

וואס פיגור 2, נאר אנשטאט דארט האבען מיר

ל. ראזענצווייג.

וואס מיינט טאלסטאי מיט זיין תחית המתים?

פון ר. אקסעלראד*

סער'ס „סאָטיאל סטאטיקס“ (דיא סאָציאלע גלייכגעוויכט), און ספענסער'ס ערקלעהרונגען איבער דאס אייגענטהום פון לאנד האבען גע- מאכט אויף איהם א גרויסען רושם, מחמת ער איז אליין געווען א זון פון א רייכער גרונד- בעזיצערין. זיין פאָטער איז ניט געווען רייך, זיין מוטער אָבער האָט געהאט אונגעפער 10 טויזענד דעסיאטין לאנד וואס זיא האָט געקראָ- גען אין גרן. דאָן האָט ער צום ערשטען מאל בעגריפען דיא גרויזאמקייט און דיא אונגערעכ- טיגקייט פון דעם פריוואטאייגענטהום פֿין לאנד; און אלס איינער פון יענע מענשען, פאר וועמען דאס אפפער אין נאָמען פון דיא מאָ- ראלישע פאָדערונגען איז דאס העכסטע פער- גניגען אין לעבען, האָט ער בעשלאסען ביי זיך, זיך ניט צו בענוצען מיט דעם אייגענטהומס- רעכט אויף דעם באָדען, און גלייך אָבצוגעבען דאס לאנד וואס ער האָט גע'ירש'ענט פון זיין פאָטער צו דיא בויערן. ער האָט אויך געשריע- בען אַן אבהאנדלונג איבער דער זעלבער טהעמא.

אָט אין דער ביינקענעש פון דער יונגער נשמה נאָך פערפאלקאמונג, נאָך טהאטען, וועל- כע פאָדערן דיא אויפאפערונג פון דיא פער- זענליכע נוצען, זעהט טאָלסטאי דעם אויסדרוק פון דער געטליכער נאָטור אין מענשען, וועלכער שטרעבט צור אויבגיט דורך דיא פערלייקע- נונג פון זיין אייגענעם „איד“. דורכדרונגען פון דיעזער אינערליכער געטליכער אידעע קומט דער מענש אויף דער וועלט. אָט אַזוי ערשיינט נעכלידאָו אויף דער ביהנע פון אונזער יאָמער- טהאל.

(פאָרטזעצונג.)

מיר ווייסען אַלדאָ וואס איז דיא גרונד- אידעע פון „תחית המתים“. לאָמיר איצט זעהען וויא אַזוי זיא איז פסיכאלאָגיש בעגרינדעט און דורכגעפיהרט אין דעם הויפט העלד פון דיעזען ווערק.

טאָלסטאי שטעלט אונז פאר נעכלידאָו'ן אלס יונגען מאַן אויף פאָלגענדען אופן: „אין דיעזען זומער האָט נעכלידאָו דורכ- געלעבט ביי דיא טאָטעס יענעם צושטאנד פיל מיט בעגייסטערונג, ווען דער יונגער מאַנטשיק דערקענט אליין, פון זיך זעלבסט און ניט דורך דיא אַנווייזונגען פון אַנדערע, דיא גאנצע שעה- קייט פון לעבען און דיא גאנצע בעדייטונג פון דער אויפגאבע וואס דער מענש האָט אין קע- בען; דעם צושטאנד, וואו ער זעהט דיא מעג- ליכקייט פון דער אונגענדליכער פערפאלקאמונג ניט נאר פון זיך אליין נאר אויך פון דער גאנ- צער וועלט, און גיט זיך איבער דיעזער פערפאל- קאמונג ניט נאר מיט דער האָפנונג זיא צו ער- רייכען, זאָנדרען מיט דער פולער איבערצייגונג, אַז דיא פאָלקאָמענהייט וואס ער שטעלט זיך פאר וועט ווירקליך קומען. אין דיעזען יאהר האָט ער נאָך אין דער אַנווירטוטעט געלייענט ספע-

(*) מיר האבען פריהער געמיינט אַז דער שריי- בער איז דער בעוואוסטער רוסישער סאָציאל-דעמאָ- קראַט אַקסעלראַד. זיין נאָמען איז פאָל, און מיר האבען גערעכענט אַז דער ל. איז געמיינט אלס לעצ- טער בוכשטאָב פון זיין ערשטען נאָמען. עס איז אָבער ניט אַזוי. דאס איז גאָר פּריליווין דר. ליובא

אַקסעלראַד, אַ געלעהרעטע שריפטשטעלערין. דאס געהט נאָטירליך ניט אַראָב אַ האַר פון דעם גרוי- סען ווערטה פון דעם אַרטיקל. — רעד.

א גאנץ אנדערער מענטש. „דאמאלס“, זאגט דער דיכטער, מאכענדיג א פערגלייך צווישען ביידע פערזאנען, „דאמאלס איז ער געווען אן עהר-ליכער יונגער מאן, וואס האָט נישט געדרינקט פון זיך, וואס איז געווען בערייט זיך אויפצואפפערן פאר יעדע גוטע זאך; איצט איז ער געווען א ראפינירטער עגאאיסט, וואס האָט נאר געהאט איין איינציגע זאך אין זינען: זיין פעהגניגען. דאמאלס איז איהם גאָט'ס וועלט פארגעקומען וויא א געהיימניס, א רעטעניס, וואס ער האָט מיט בעגייסטערונג און מיט פריידע געזוכט צו ערקלערען, אויפצולייזען; איצט איז אַלעס אין לעבען געווען פאר איהם איינפאך און קלאָהר און איז געשטימט געווארען דורך דיא אומ-שטענדען פון לעבען, אין וועלכע ער האָט זיך געפונען. דאן איז געווען נויטיג אן וויכטיג פאר איהם צו האָבען צו טאָהן מיט דער נאטור און מיט מענשען, וועלכע האָבען געלעבט, גע-דיינקט און געפיהלט אַמאָל, פאר איהם, זיך צו אינטערעסירען מיט פיקאָזאָפיע, מיט פאָעזיע; אַלעס וואָס איז געווען נויטיג און וויכטיג פאר איהם יעצט, איז: מענשליכע איינריכטונגען און דער פערקעהר מיט דיא קאמערעדען. דא-מאלס איז דיא פרוי ביי איהם אין דיא אויגען געווען א געהיימניס — א רייזענדעס וועזען; ליעב ראָס געהיימניס — א רייזענדעס וועזען; איצט איז דיא בעדייטונג פון דער פרוי, פון יעדע פרוי געווען גאנץ בעשטימט: זיא איז געווען פאר איהם איינע פון דיא אינסטרומענטען צופריעדענצושטעלען דיא תאוה. דאן האָט מען נישט געדארפט קיין געלד; מען האָט אפילו קיין דריטחלק פון דעם, וואס דיא מוטער האָט געגעבען צום לעבען, נישט געקענט פערברויכען; מען האָט געקענט מוחל זיין דעם פאָטער'ס ירושה און עס אָבטרעטען דיא בויערן. יעצט אָבער זיינען דיא 1500 רובעל וואס דיא מור טער האָט געגעבען יעדען מאָנאט נישט געווען גענוג, און עס פלעגט קומען צו אונאנגעהעמע געשפרעכען מיט איהר מכה דעם געלד. דאמאלס האָט ער געהאלטען זיין גייסטיגען וועזען פאר זיין ווירקליכען „איד“; איצט האָט ער געד האַלטען זיין געזונדען, מונטערן טהיערישען „איד“ פאר זיין „איד“.

דיא יונגע קאמיושאַ ווערט אן אָפפער פון דעם טהיערישען „איד“. זייט דאן פאלט נע-כלידאָו אריין אין דיא לאַפּעס פון זיינע פער-דארבעטן תאוה. דער דיכטער ערצעהט אונז נישט וואס זיין העלד האָט געטאָהן וועהרענד גאנצע צעהן יאהר. דאס איז אויך נישט נויטיג. אַלס אָפיציער און זעהר רייכער פירסט, בעוואפענט מיט דער גאנצער מאכט פון דער קאָרמפירטער ציוויליאַציאָן, האט נעכלידאָו

אין פערקויף פון דער צייט ענטשטעט דיא ליעבע צו קאמיושאַ. דיא נייגונג איז פונקט אזוי אידעל וויא דיא קוועלע פון וואַנען זיא קומט, דער מאָראַלישער צושטאַנד פון דעם יונגען מאן. נעכלידאָו דענקט נישט פון זיין פערזאן. אדרבה, אַלע זיינע שטרעבונגען און לעבענסאידעאלען שליסען אויס זיין מאַטעריעלען „איד“. אין אַנקלאנג מיט דיעזען געמיטהער צושטאַנד אַרבייט זיך אויס דיא שייכות צווי-שען איהם און דעם יונגען מיידעל. דער יונגער מאן איז העכסט גליקליך צו זיין גייסטיג נאך הענט צו דעם געליעבעטען וועזען; איהר בילד איז ביי איהם אין האַרצען; ער איז איבער-גליקליך, זייענדיג זיכער אז זיי לעבען זיך ביי דעם. אַט דיא אַלע גליקליכע מאַמענטען, טראָגט ער ביי זיך אין האַרצען און דאס איז פאר איהם גענוג. אַלעס אַנדערע זאכען, אַלעס זינדיגע פער-גניגונגס-מאָמענטען — דערפון הויבט דער יונגער מאן נאך נישט אָן צו וויסען. דיא ליעבע צו קאמיושאַ אין יענער צייט איז, נאך טאָל-סטאָי'ס מיינונג נאך, דיא אמת'ע פאַנטהעאיס-טישע ליעבע, מחמת זיא ווייס נישט פון קיינע תאוות; זיא בעשטעט פון ריינע פריידע איר בער גייסטיגע בעציהונגען צווישען צוויי געטלי-כע וועזענס.

„נעכלידאָו“, זאגט דער דיכטער, „עס אַל-ליין נישט וויסענדיג, האט ליעב געהאט קאמיו-שאַ וויא אַלע אונשולדיגע לייטע ליעבען; און זיין ליעבע האָט איהם אזוי גוט וויא איהר בעשיצט פון זינד. נישט נאר האָט ער קיין שום וואוניש נישט געהאט איהר צו בעוויצען קערפער-ליך, נאר זיין זעלע פלעגט פול ווערען מיט שרעק דיינקענדיג נור אז עס קען געמאָלט זיין צו זיין אין אזא פערעהעלטניס מיט איהר...“ ער איז געווען איבערזייגט, אז זיין געפיהל פאר קאמיושאַ איז איינע פון דיא אויסדריקע פון דער לעבענס-פריידע, מיט וועלכע זיין גאנ-צער וועזען איז געווען פול און אין וועלכע דאס ליעבע לוסטיגע מיידעל האָט גענומען א גרוי-סען אַנטהייל“.

נעכלידאָו פערלאזט קאמיושאַ אָהן איר-גענד וועלכע ליידען, אין שעהנעם, פרייליכען רויש פון א ריינעם, גייסטיגען גענוס.

און טעג אָנגעפילט מיט דעם העכערען סאָרט לעבען פערשווינדען איינע נאך דיא אַנ-דערע. נעכלידאָו ענדיגט דיא אוניווערזיטעט און טרעט אריין אין מיליטער. דער נייער ציר-קעל, דיא קאמערעדען און דיא גאנצע אונגא-טירליכע געביידע פון דיא יעצטיגע אומישטע-דע טהוען אַלעס מעגליכע צו פערניכטען דעם וואַהרען מענשליכען וועזען, און צוויי יאהר שפעטער דערזעהען מיר וויא נעכלידאָו ווערט

זיך גערופען בורידאן'ס עזעל, און דאך איז ער ווירקליך געווען וויא יענער עזעל, ווייל ער האט ניט געוואוסט צו וועלכען פון דיא צוויי בינט-לאך ער זאל זיך ווענדען. על כל פנים, האט ער זיך געטראכט, אהן אן ענטפער פון מארע ווא-סיליעווא — אזוי האט געהייסען דיא פרוי, מיט וועמען ער האט געהאט דיא אלטע „בעקאנט-שאפט“ — איידער איך בין דערמיט פאלשטעני-דיג פארטיג, קען איך דאך לחלוטין נאר ניט אָנפאנגען. און דיעזער געדאנק, אז ער קען און מוז זיך אָבהאלטען מיט זיין בעשלוס, איז איהם געווען אנגענעם, מיר זעהען אלזא וויא נעכליר-דאָו שמעהט פאר אונז גלייכגילטיג; עס פעהלט איהם דאס שטארקסטע, אינערליכע מאַטיוו, דיא אורזאכע וואס זאל איהם טרייבען צו מאַ-כען א סוף צו זיין לאַנגען ישוב הדעת; און דיעזער מאַנגעל צייגט זיך אַרויס ניט נאר אין דעם וואס איז שייך צו דעם שידוך, נאר, וויא טאָלסטאָי זאגט, אין אַלע איבעריגע פראגען אויך. מיט איין ווארט, עס פעהלט איהם דער ווילען צום לעבען. דיעזער צושטאַנד, וועלכען דער ריכטער האט אַליין איבערגעלעבט און וועל-כען ער בעטראכט פאר אן איבערגאנגס-מאָ-מענט, איז א סך קלעהרער און שטארקער אויס-געדריקט אין זיין „וידוי“. דארט הייסט עס: „עס זיינען פארגעקומען מאַמענטען פון צוויי-פעל, פון אזא לעבענס-שטילשטאַנד, אזוי וויא איך וואלט ניט געוואוסט וויא אזוי צו לעבען, וואס אָנצופאנגען צו טאָהן. איך בין געווארען צוטומעלט און בין אַריינגעפאלען אין א מרה שחורה. אָבער דאס איז אַריבערגעגאנגען און איך האָב ווייטער געלעבט וויא ביז דאן. שפער טעג האָבען זיך דיא מרה שחורה'דיגע און פער-צווייפעלטע מאַמענטען ווידערהאַלט אַליין עפטער און עפטער און אימער אין דערזעלבער פאַרמע. דיעזער לעבענס-שטילשטאַנד האָט זיך אימער אויסגעדריקט אין דיעזעלעכע פראגען: וואָרום און צו וואס? און וואס וועט זיין דאן?“

דער מאָראַליסט, וואס קוקט אויף אַלציינ-פון שטאַנדפונקט פון גליק, בעטראכט דעם לע-בענס-שטילשטאַנד און דעם מאַנגעל אין ווי-לענס-מאָטיווען אַלס קראנקהאַפטען צושטאַנד. ביי טאָלסטאָי'ן אָבער און אויך ביי שאַפּענהוייער איז דיא אָבשטאָרבונג פון דעם ווילען צום לע-בען דער רעזולטאַט פון דער קלאהער איבער-צייגונג, אז אַלע מענשליכע מעשים זיינען גאר ניט ווערט, אז זיי האָבען קיין שום בעדייטונג ניט. נאָך זייער שטאַנדפונקט נאָך איז דיא אַפאָטיהע, דיא גלייכגילטיגקייט, דער ערשטער צייכען פון נזירות; דערמיט פאנגט זיך אן דאס אברייסען זיך פון דעם תאוה'שען לעבען. אין אזא מין גייסטעס-צושטאַנד קומט

אַללע מיטלען אָנצוועטיגען איבער'ן מאַס זיין טהיערישען „איך“, אזויא גיך וויא ער האט נאָר געפונען דעם וועג צו דער בעפריעדיגונג פון זיין נע תאוות. א צעהן יעהריגע יאָגד נאָך תענוגים לאָזט אין איהם איבער א געוואלדיגע רעאַקציע. און דער פערפאַסער צייגט אונז דעם העלד און דעם טאָג, ווען ער האט ברעה צו פאָהרען אין געריכט אַלס געשוואָרענער. נעכלידאָו שמעהט אויף, וואַשט זיך ארום, שמירט זיך אויס מיט פאַמאָדע און מיט פאַרפום, און נעהמט א קאַל-טע שפּרייטבאָד; זיין גלייכגילטיגע פערזאָן וואַנדערט ארום פון איין זאָלל אין אַנדערן, פונקט וויא אין א שווערען חלום. דאָ צייגט אונז דער ריכטער נעכלידאָו'ס ליידגעס לעבען, זיין זינלאָזע עקזיסטענץ, וועלכע שלעפט זיך נאָך א געוויסע רוטינע, נאָך געוואהנהייט, אהן אירגענד וועלכע אינערליכע בעשטימונג. נעכליר-דאָו קוקט אויס אויטאָמאַטיש. אין דעם מאָ-מענט ווערט ער ניט בעהערט ניט פון דעם טהי-רישען „איך“, וועלכער האַלט אין אָבשטאַר-כען ביי איהם, און ניט פון דעם גייסטיגען „איך“, וועלכער האָט זיך נאָך ניט צוריקגע-קעהרט צו איהם. וויא א וואַהרע מאַשין שמעהט ער פאר אונז, און אויב ער בעוועגט זיך איז דאס נור דורך זיין אומגעבונג. ער האָט ברעה חתונה צו האָבען מיט דער פירסטין קאַרטישאַ-גין; אָבער דער געפלאַנטער שדוך איז ניט אויס-ליעבע, אויס אינערליכע נייגונג; עס איז דער רעזולטאַט פון א גאנצע מאַסע פארבערייטונגען און רוטינע-מאַמענטען. אַלעס און אַלע, פון דער פאַמיליע קאַרטישאַגין און דיא גרויסאָרטיגע זאמע, פאר וועמען נעכלידאָו פאַסט זיך פאר א מאָ, ביז דעם קושטער און דיא הויזפּרוי, — אַלע אַרבייטען פאר דיעזען שדוך. נעכלידאָו אַליין אָבער, זיין „איך“ איז אין דעם ניט בע-טהייליגט. ער קען זיך דאַרום ניט ענטשליסען וואס צו טאָהן. פון דער אַנדערער זייט שלעפט זיך איהם נאָך אן אַלטע בעקאַנטשאַפט מיט דער פרוי פון איינעם פון זיינע חברים, צו וועמען ער פיהלט זיך פונקט אזוי גלייכגילטיג וויא צו דער קניאגיןאַ קאַרטישאַגין. און „דיא אונגע-לייזטע פראגע“, זאגט דער פערפאַסער, „וועלכע האָט אין דער לעצטער צייט בעשעפטיגט זיין מוח, הערט איהם ניט אויף צו מוטשען; זאל ער חתונה האָבען מיט דער קאַרטישאַגין אָדער ניט? אָט דיא פראגע, פונקט וויא דאָס רוב פראגען, וועלכע זיינען איהם אויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק פאר דער לעצטער צייט, האָט ער אויף קיין אופן ניט געקענט ענט-שיידען. עס זיינען געווען פונקט אזוי פיעל אורזאכען פיר דער הייראַטא וויא גענען איהר; און נעכלידאָו, לאַכענדיג פון זיך אַליין, האָט

לאַסענע, אַלס גאָסענ-פרוי, אַלס פערברעכערין.
דער לעצטער פונק פון דעם טהיעריש'נ
„איך“, וועלכער האָט שוין פון לאנג אָן געהאל-
טען ביי איהם אין אבשטארבען, ווערט אין גאנץ
צען דערשטיקט, און דער גייסטיגער שטעהט
אויף אויף זיין פלאץ. נעכליוראוו קאָנצענטרירט
דיא נאנצע קראפט פון דעם גייסטיגען „איך“
צו רעטען קאמיושאָן.

(שלום פאלגט).

נעכליוראוו אַרײַן אין געריכטס-זאַל, וואו ער
דארף בעשיצען דיא געזעלשאַפט פון געפעהרלי-
כע עלעמענטען. נון, ערשיינט קאמיושאָ פאר
איהם אַלס איינע פון דיזעע געפעהרליכע עלע-
מענטען. קאמיושאָ, וועלכע האָט מיט צעהן
יאָהר צוריק געקניעט און געבעטען גאָט אין דער
קירכע, פול מיט עהרפּורכט, איבערגעבענהייט
און א טיעפען, נאטירליכען גלויבען אין גאָט,
אין דער מענשהייט און אין איהם,—דיזע קא-
מיושאָ שטעהט איצט פאר איהם אַלס אויסגע-

דיא ערד אטמאספערע.

פון דר. י. בלומשטיין.

איבער 200 קילאָמעטער הויך, א דריטע סכרא
איז דאָ, אז זיז דערגרייכט זאָגאר כמעט ביז 600
קילאָמעטער, נור לכל הריעות האט זיז ערגעץ
וואו אין דער הויך א געוויסען גרענעץ, וואו זיז
לאָזט זיך אויס; הינטער דעם דאָזיגען גרענעץ
איז אַלזאָ קיין לופט מעהר ניט פאַראַנען. אויב
איבער אונזער אַטמאָספּערא איז טאָקע, תוהו
וכהו, ווייט און לעער, אָדער דאָרטען גע-
פינט זיך איין אנדער מין גאָז, נאָך א פיעל פיי-
נערער און איידעלער וויא אונזער לופט, דאס
געהערט צו אונזער ענין ניט. איך קען בלויז
פאַרבייגעהענדיג בעמערקען, אז מען נעמט אן,
אז קיין לגמרי „פּוכט און ווייטער“ אָרט עק-
סעסירט אין דער נאָטור איבערהויפט ניט.

אויף דער פראגע צו זיינען דיא אַטמאָספּע-
ראס פון דיא אנדערע שטערען אין היממעל פון
אַזא לופט וויא אונזערע אדער ניט, איז נאָך אויך
קיין זיכערע תשובה ניטאָ. עס איז דאָ א מיינונג
—און דאכטויך, א ריכטיגע—אז דער שטערען
מאָרס האט כמעט אַזא אַטמאָספּערא וויא אונז-
ער ערד און ממילא איז אויך זעהר מעגליך, אז
אויף איהם געפינען זיך אַזוינע צווייפטיגע
ברואים וויא מיר מענשען. (עס האט זיך זאָגאר
געפונען א מישוגנע פריצה'טע, וואס האט אבי
געזאגט צווייא הונדערט טויזענד רובעל פאר
דעם מענשען, וואס וועט געפינען א מיטטעל ווי
צונויפערדען זיך מיט דיא מענשען פון מאָרע.
מיט איהר לערך צוריק האט זאָגאר א פראנץ
צוויישיער אַסטראָנאָם געזעהען א מורא'דיגע
בעליכטונג אויף דעם שטערען מאָרס און עס
איז איהם איינגעפאלען, ווער ווייט אויב דאס

„אַטמאָספּערא“ ווערט אָנגער-
פען דיא קופט, אדער דער גאָז,
וואס רינגעלט אַרום אונזער ערד,
וויא אויך דיא גאָזען אדער לופט
טען, וואס רינגעלען אַרום אנדער-
ע שטערען אין היממעל. (וויא
בעקאנט איז אונזער „מוטער-
ערד“, אויך א שטערען אין הימ-
מעל, וויא אַללע אנדערע פינסטערע שטערען—
פלאַנעטען — וואס לייכטען ניט מיט זייער איי-
גענעם ליכט, נור מיט דעם ליכט, וואס זיזא בע-
קומען פון דער זון, וויא למשל דיא שטערען :
יופּיטער, מאָרס, דיא לבנה א. נ. א.) דאס וואָרט
„אַטמאָספּערא“ בעשטעהט פון צווייא גריכישע
ווערטער : אַטמאָס, דאָמפּ און ספּערא, קוגעל,
א קיילעכדיגער קערפער, צוזאַמען אַלזאָ, א
דאָמפּ-קוגעל, אדער א לופט קוגעל.

דער גאָז, וואס רינגעלט אַרום אונזער ערד הייסט
דעריבער ערד-אַטמאָספּערא. ער איז „דער לופט-
מאָנטעל פון דער ערד“, ער וויקעלט אַרום אונז-
ער גאָנצען כדור-הארץ, דיא יבשה מיט דיא
ימים צוזאַמען, וויא מיט א מאָנטעל פון גאָז
אדער פון לופט.

וויא דיק איז דער דאָזיגער גאָז-מאָנטעל ?
אדער, מיט אנדערע ווערטער, וויא הויך איז דיא
אַטמאָספּערא פון דער ערד ?

אויף דער דאָזיגער פראגע האבען נאָך דיא
נאטור פאָרשער קיין קלאָרע תשובה ניט געגע-
בען. אנדערע זאגען, אז דיא אַטמאָספּערא איז
בלויז 80-70 קילאָמעטער (וויערסט), אונגע-
פעהר דיא הויך, און אנדערע זאגען, אז זיזא איז

ביים קייסער, אדער בייא דיא האָפֿ-לייט איז אריינגעפאלקען א חשד, אז דער גאָלדשמיד האט צוגעמישט צו דער קרוין א ביסעל זילבער, און פון דעם גאָלד געלאָזען ביי זיך אביסעל „יתור“. דער קייסער האט תיכף געשיקט נאָך ארכימעד'ן, און אוועקגעגעבען איהם דיא קרוין, ער זאל דער געהען צו איז זיא פון ריינעם גאָלד צו ניט. איהר דארפט וויססען, אז פון כעמישע אנאליזען, פון „לייגען א פראָבע“ אויף גאָלד און זילבער האט מען נאָך דאמאָלט גאָר נישט געוואוסט, און ארכימעד האט געדארפט מיט זיין אייגענעם שכל געפינען א מיטטעל, אום צו דערגעהען דעם סוד פון דעם קיסר'ס קרוין. און דאס האט זיך איהם טאָקי איינגעגעבען. און וויא נאָך איינגע-געבען! מאַכענדיג פערשיעדענע נסיונות. מיט פערשיעדענע קערפער, האט ער געפונען, אז יעדער קערפער איז אין וואסער לייכטער וויא אין לופט, ד. ה. זייענדיג אין וואסער פערליכערט יעדער קערפער פון זיין געוויכט מעהר אדער וועניגער.

דאס קאן אויך יעדערער בעמערקען אין אַל-טעגליכע לעבען, למשל ביים אויסציהען א פוללען עמער וואסער פון א ברוינען אדער פון טייך: כל זמן דער עמער געפינט זיך נאָך אונ-טער וואסער, איז ער כמעט גאָר ניט שווער, ציהט מען איהם אבער ארויס עטוואס איבער דעם וואסער, דאמאָלט בעמערקט מען ערשט זיין משא.

איהר קאנט אויך בייא זיך אויף'ן טיש מאַכען א פראָבע, און נאָך פיעל גענויער און פינקט-ליכער. שטעלט אַוועק א וואַגשאַל מיט גלייכע געוויכט אין ביינע וואָגטעללער. דער וואָגבאַל קען וועט זיך פערשטעהט זיך געפינען אין גלייכע געוויכט; שטעלסט נאָכדעם אונטער א שיסעל מיט וואסער אונטער איינע פון וואָגטעללער אַזויא הויך, אז דער וואָג טעללער זאל מעהר אדער וועניגער טיעף זינקען אין דעם וואסער, וועט איהר תיכף בעמערקען וויא דער אנדערער וואָגטעללער, וועלכער הענגט פרייא אין דער לופט ציהט זיך אראָב, פונקט וויא איהר וואָלט צוגעלעגט נאָך געוויכט צו איהר. דאס איז א קלאָרער בעווויז, אז דער וואָגטעללער, וואס גע-פינט זיך אין וואסער האט פערלאָרען עטוואס פון זיין געוויכט.

נור ניט דוקא אין וואסער ווערט א קער-פער לייכטער, זאָנדרן אויך אין אַללע אנדערע פליסיגקייטען. וויא למשל אין ספירט, וויין, ביער, פעטראל. אויף וויפיעל דער קערפער ווערט לייכטער, ד. ה. וויפיעל ער פערליכערט פון זיין געוויכט, זינקענדיג אין וועלכער ער איז פליסיג-קייט דאס הענגט אב פון דער גרויז פון דעם קערפער און פון דער נעץ-פליסיגקייט.

האבען ניט אפשר דיא אַפֿטראָנאָמען פון מאַרס געשיקט א ליכטיגנאָל צו זייערע גענאָסען אויף דער ערד'ס ארום דער לבנה, פארקעהרט, איז מען זיכער, אז קיין אַטמאָספֿערא איז נישטאָ און דעריבער איז אויך דאָרטען דער זכר נישטאָ פון אַזוינע לעבענדיגע ברואים, וויא מיר האבען דאָ אויף דער ערד. נור דאס איז אַלץ פארבייגער הענדיג.

איך געה איבער צו אונזער ערד-אַטמאָספֿע-רא.

וויא פיעל וועגט דיא גאנצע אַטמאָספֿערא פון אונזער ערד, ד. ה. דיא גאנצע לופט, וועלכע עס געפינט זיך ארום אונזער כדור הארץ? וויא דער לעזער זעהט פון דיעזער פראגע, האט דיא לופט א וואָג. גאָזען האבען א גרעסער רע אדער קלענערע וואָג, וויא אַללע אנדערע קער-פער אין דער נאָטור. אָבער דעם סוד דערפון ווייס מען ערשט זינט דעם זיעצבעהנטען יאהרהונד-ערט, און ביז יענער צייט האט דיא גאנצע וועלט געלעבט אין טעות, מען האט געמיינט, אז דיא לופט האט אין זיך קיין שום וואָג ניט, ווארום אריסטאָטעלעס האט אַזויא געשריבען אין זיינע ביכער, וועלכע עס זיינען געווען פאר אַללעמען „תורת משה“. און ער האט עס זאָגאר בעוועיזען מיט א נסיון! ער האט אבגעוואָגען א בלאָז (פוזיר) פריהער איין איינגעשרומפטע, א צונויפגעקנייטע צוזאממען, און דערנאָך איין אָנגעבלאָזענעם מיט לופט, און אין וואָג איז ניט צוגעקומען, וואס א האאר איז ווערט!

איצט ווייסען מיר גענוי, אז דיא לופט, אין פערגלייך מיט זעהר א דינער בלאָז, האט א רעכ-טע ביסעל וואָג. אי פאר וואס וועגט דער אָנגע-בלאָזענער פענכער ניט שווערער וויא דער ליי-דיגער? אום צו ערקלערען דעם נאונדער מווען מיר פריהער בעשרייבען האט דאס אַטמאָספֿע-רוואס אן אַמאָליגער חכם, ארכימעד, (*) האט ענטדעקט, סך הכל גאָר איבער א קלייניגקייט, וואס ס'האט פאסירט אין זיינע צייטען.

דיא מעשה דערפון איז אַזויא געווען, דער פארצייטיגער קייסער גיעראן, וואס האט געקיר-ניט אין דער זעלביגער מדינה, וואו ארכימעד האט געלעבט, האט אוועקגעגעבען א גאָלדשמיד מאַכען א קרוין פון אַזויא פיעל און אַזויא פיעל גאָלד. דאס גאָלד האט מען דעם גאָלדשמיד ארויסגעגעבען פון אוצרהמלה, מיט וואָג, פער-שטעהט זיך. צום בעשטימטען טאג האט דער גאָלדשמיד געבראכט דיא קרוין אין היסער'ס פאלאץ, און זיא האט געוואָגען פונקט אַזויא פיעל, וויפיעל דאס ארויסגעגעבענע גאָלד. נור

(*) דאס געזעץ „לופט זיך דעריבער“

זיין איען: „דאס ארכימעדישע געזעץ“.

דיא קוגעל האט פערלאָרען אין איהר געוויכט „פונקט אזויא פיעל וויפיעל עס וועגט דיא פלי-סיגקייט (דער ספירט) פון דעם אָרט וועלכען זיא פערנעמט“.

פארקעהרט אין אַליעם (שוועפעל-זוירע) וועגט דיא זעלביגע בלייערנע קוגעל סך הכל בלויז עפעס מעהר אלס 9 לויט, זיא פערלייערט אַלזאָ פון איהר געוויכט שוין כמעט גאנצע 2 לויט, אבער דיא שוועפעל זוירע, וועלכע עס האט זיך הערעווינגעקען ביים איינזינקען פון דער קוגעל וועגט אויך כמעט 2 לויט. און דער קוגעל פעהלט אַלזאָ אין געוויכט וויעדער טאַקיי „פונקט אזויא פיעל וויא פיעל עס וועגט דיא פליסיגקייט פון דעם אָרט וואס זיא פערנעמט“.

מאכט מען דעם זעלבען נסיון אין דיא זעל-בע 3 פליסיגקייטען (וואססער, ספירט אונד שוועפעל-זוירע) ניט מיט א בלייערנער קוגעל, נור מיט א שטיינערנער — אגראַניטע — מיט א זילבערנער, מיט א גאלדערנער, אדער מיט א קוגעל פון וועלכען עס איז אנדערן מעטאַל, וועל-כע עס איז פונקט אזויא גרויס וויא דיא אויבער-דערמאָנטע בלייערנע קוגעל (איך זאג „אזויא גרויס“ אבער ניט „אזוי שווער“, ווארום א שטיי-נערנע קוגעל פון דיא זעלבע גרויס וויא דיא בלייערנע וועגט ניט 11 לויט, נור סך הכל $2\frac{1}{2}$ לויט, א זילבערנע — 10 לויט, און א גאלדערנע — 19 לויט) קומט מען פונקט צו דיא זעלביגע רע-זולטאטען וויא פריהער, ד. ה. זיא פערלייערען אַללע, סיי דיא שטיינערנע, סיי דיא זילבערנע, סיי דיא גאלדערנע קוגעל בלויז 1 לויט פון זייער געוויכט (ווען מען מאכט דעם נסיון אין ווא-סער), אדער פיערפֿינפטעל לויט, (ווען מען מאכט איהם אין ספירט), אדער — כמעט 2 לויט (ווען מען מאכט איהם אין שוועפעל-זוירע). דאס זעלבע פאסירט אויך מיט דיא אריבערגע-גאָסענע פליסיגקייטען: דאס אריבערגעגאָסענע וואססער וועגט 1 לויט, דער ספירט פיערפֿינפ-טעל, דיא שוועפעל-זוירע — כמעט 2 לויט, האָטשי דיא געוויכטען פון דיא פערשיעדענע קוגלען זענען פערשיידענע.

מיר זעהען אַלזאָ דערפון, אז דאס פארלאָר-רענע געוויכט הענגט אב ניט פון דעם עצם, ניט פון דעם מאַטעריאל פון וועלכען דער זינקענדר קערפער בעשטעהט (אין אונזער ביישפיעל ניט פון דעם בליי, זילבער, גאלד אדער גראַניט, פון וועלכע דיא קוגעל בעשטעהט) נור „פון זיין גרויס“, וויא מיר האבען שוין פריהער דערמאָנט, פון זיין שטח; און פארקעהרט, ביי דער פלי-סיגקייט הענגט עס אב ניט פון איהר מאַסע, ד. ה. ניט דערפון אויב מיר האבען מעהר אדער וועניגער פליסיגקייט נור „פון איהר עצם“, פון איהר מאַטעריע (אוי אונזער ביישפיעל דערפון,

ארכימעד האט זיין געזעץ אויסגעדריקט אין פאָלגענדע ווערטער: „יעדער קערפער, וואס געפינט זיך אין א פליסיגקייט פער-לירט פון זיין געוויכט פונקט אזויא פיעל, וויפיעל עס וועגט דיא פליסיגקייט פון דעם אָרט, וועלכען ער פערנעמט אין איהר“.

מיר וועלען דאס געזעץ ערקלערען מיט א פראַקטישען ביישפיעל.

נעמט א כלי, א טהע-גלאָז למשל; גיסט זיא אן „פול וויא אן אויג“ מיט וואסער און שטעלט זיא הערדיג אויף אן אויסגעוואָיגענעם (טאָריטען) טאָם: איבער דער פוללער גלאָז וואסער שטעלט אַוועק א וואָגשאַל און הענגט אויף אויף איין ארעם פון דעם וואָג-באַלעקען א בלייענע קוגעל (למשל א „קויל“ מיט וועלכען קינדער שפיעלען פסח אין ניס) אויף א פאָדים, אז זיא ואל אריינזינקען אין דער גלאָז מיט וואססער אבער ניט דערגרייכען צום דעק. האט דיא בלייענע קוגעל געוואָגען געוועהנליך 11 לויט וועט זיא אין וואססער איצט וועגען נור 10 לויט, ד. ה. אום צו ברענגען דיא וואָג-שאַל אין גלייכגעוויכט דארפט איהר אויף דער אנדער וואָג-שאַל ניט 11 לויט אַוועקלעגען וויא גע-וועהנליך, נור 10. נעמט איצט אראָב דיא גלאָז וואססער פון דער טאָם, און וועגט צו דאס אריבערגעגאָסענע וואססער (ביים העריינזינקען דער קוגעל אין דער פוללער גלאָז וואססער, האט זיך פערשטעהט זיך, פון איהר ארויסגענומען אזויא פיעל וואססער וויא פיעל אָרט דיא קוגעל פערנעמט), וועט איהר געפינען, אז עס וועגט 1 לויט, פונקט אזויא פיעל וויא פיעל דער בלייער-נער קוגעל האט אין געוויכט פערלאָרען, אדער, ריכטיגער, אומגעקעהרט: דיא בלייערנע קוגעל האט פערלאָרען אין איהר געוויכט פונקט אזויא פיעל, וויא פיעל דאס ארויסגעגאָסענע וואססער וועגט ד. ה. „אזויא פיעל, וויפיעל עס וועגט דאס וואססער פון דעם אָרט וועלכען זיא פער-נעמט“ (ווארום בליי איז 11 מאָל שווערער איי-דער וואססער, דעריבער וועגט דאס וואססער, וועלכע עס פערנעמט אזא שטח וויא דיא בלייער-נע קוגעל בלויז איין-עלפטעל פון איהר ד. ה. 1 לויט).

מאכט איהר דעם זעלביגען נסיון מיט ריי-נעם ספירט אַנשטאט וואססער, און מיט דער זעלבער בלייערנער קוגעל (פון 11 לויט) וועט איהר געפינען, אז דיא קוגעל וועגט שוין דאן ניט 10 לויט (וויא אין וואסער), זאָנדרען 10 לויט מיט א פינפטעל, אָבער דער אריבערגעגאָ-סענער ספירט וועגט אויך ניט 1 לויט (וויא דאס אריבערגעגאָסענע וואססער) זאָנדרען בלויז פיערפֿינפטעל לויט. דאס ארכימעדישער געזעץ איז אויך אין דעם פאָלל ריכטיג געבליעבען:

ענטפערקט געווארען.

אָט אויף אזא אופן איז ענטדעקט געווארען דאס ארכימעדישע געזעץ, דאס גרויסע נאטור־געזעץ פאר פליסיגקייטען נאך מיט 250 יאהר פאר דיא קריסטליכע צייטען, און ערשט מיט גאנצע צוויי טויזענד יאהר שפעטער האט מען ענטדעקט, אז דאס זעלבע געזעץ גילט נישט בלויז ביא פליסיגקייטען, נור אויך ביא לופט וויא אויף אלע אנדערע גאזען. „יערער קערפער, וואס געפינט זיך אין דער לופט (און וועלכער קערפער געפינט זיך עס געוועהנליך נישט אין דער לופט?) פערליערט אלץ פון זיין געוויכט פונקט אזויא פיעל וויפיעל עס וועגט דיא לופט פון דעם אָרט, וועלכען דער קערפער פערנעמט אין איהר.“

איצט זיינען מיר אימשטאנדע צו פער־שטעהען דעם „וואונדער“, וואס איין אָנגעבליכער זענער פוזיר מיט לופט וועגט א האאר נישט מעהר וויא א צונויפגעדריקטער. דאס איז פשוט דער־בער, ווייל אָנגעבליכענער־הייט פארנעהמט דער פוזיר אויף אזויא פיעל מעהר אָרט, וויפיעל דיא לופט גופא, וואס אין איהם געפינט זיך, אויף אזויא פיעל פערליערט ער אבער איצט אויך אין זיין געוויכט, ד.ה. וויא פיעל איהם קומט צו אין וואָג דורך דיא אָנגעבליכענע לופט, אזויא פיעל פערליערט ער אויך אין וואָג דורך דעם גרעסער רען אָרט, וואס ער פארנעמט אין דער לופט; דער הויצא לנו מזה איז, אז איין אָנגעבליכענער פוזיר מיט לופט און אן איינגעשרומפטער וועגען ביידע פונקט גלייך! נור אזויא וויא מיר מענטשען צוזאמען מיט אלע קערפער געפינען זיך תמיד אין דער לופט דעריבער האט מען דעם פאקט טויזענדער יאהרען נישט בעמערקט, נישט קוקענדיג דערויף וואס דאס „ארכימעדישער געזעץ“ איז געווען שוין לאנג בעקאנט. און דעריבער האט אויך דער גרויסער פילאָזאף אריסטאטעלעס געדירט אין זיינע ביכער בטעות, אז „דיא לופט האט לגמרי קיין וואָג נישט“.

מיר וועלען דאס ארכימעדישע געזעץ פאר גאזען ערקלערען דורך פאָלגנדעם ביישפיעל. שטעלסט אייך פאָר מענשען, וואס לעבען שטענדיג אונטער וואססער, וויא דיא פיש, האבען געדירט פונען א צוגעשריבענע צוזאמענגעלעגטע גומענע קיסעלע (לאָמיר זאגען, א ריזענדער האט זיך פערלאָרען פאָהרענדיג אויף א שיה איבער'ן ים) שטעלט אייך ווידער פאָר אז דיא וואססער מענשען האבען אויך וואָג־שאַלען מיט געוויכט טען וויא מיר יבשה־מענשען, און זיין האט זיך פערגלויבט דיא גומענע־קיסעלע איבערצווענגען. וויא גרויס איז ביא זיין דער וואונדער, בעז זיין געפינען אז א לעדיגע קיסעלע און איין אַנ־

אויב דיא פליסיגקייט איז וואססער, אדער ספירט, אדער שוועפעל־זויערע.

לאָמיר איצט בעטראכטען דיא זעלביגע פראָבע אביסעל פון אנאָדער זייט, כדי צו קוקען צו דעם פאל מיט דעם קיסער'ס קרוין. דיא אויבענדערמאָנטע קוגלען האבען אלע פערלאָרען פון זייער געוויכט אין וואססער צו 1 לויט. א וויפיעלטער טהייל אָבער מאַכט עס אויס פון זייער אייגענעם געוויכט? דא בעקומען מיר שוין, פארשטעהט זיך, גאנץ אנדערע ציפער. דיא בלייערנע קוגעל (וואס וועגט 11 לויט) פערליערט איין־עלפטעל פון איהר געוויכט, דיא זילבערנע (וואס וועגט 10 לויט) איין־צעהנטעל, דיא גאלדענע (פון 19 לויט) איין־ניינצעהנטעל, און דיא גראַניטע (שטיינערנע) כמעט א העלפט פארוואס זשע איז דאס? דערפאר, ווייל בליי איז 11 מאל שווערער איידער וואססער, זילבער 10 מאל, גאלד 19 מאל און גראַניט $2\frac{1}{2}$ דעריבער וועגט דער שטח וואססער (און אזויא פיעל, וויא מיר ווייסען, נעמט אויך אב אין וואָג ביי אלע קערפער) א איין־עלפטעל פון א בלייערנעם קערפער, א איין־צעהנטעל פון א זילבערנעם, א איין־ניינצעהנטעל פון א גאלדענעם און כמעט $\frac{1}{2}$ פון א גראַניטעם.

עס איז לייכט צו פערשטעהען, אז דיא דאָר יאגע ציפער'ן (1, איין־עלפטעל, איין־צעהנטעל, א.ז.וו.) וועלען מיר בעקומען נישט דוקא ביא קוגלען פון גלייכער גרויס, אדער, ריכטיגער געזאגט, נישט דוקא ביי קוגלען נור ביי קערפער פון פערשיעדענע געשטאלטען און פון פערשיעדענע גרויס בכלל. נעמט, למשל א בלייערנע קוגעל וואס איז 2 מאל אזויא שווער וויא דיא אויבער־בעשריבענע, אדער פשוט א שטיק בליי פון 22 לויט — ער מעג אויך האבען וועלכע געשטאלט נישט איז — און וועגט איהם צו אין וואססער, וועט איהר געפינען, אז ער פערליערט אין וואָג פונקט 2 לויט ד.ה. אלץ טאקי ווידער איין־עלפטעל פון זיין אייגענעם געוויכט. און דאס זעלבע איז אויך ביא אלע אנדערע קערפער. אויף אזא אופן איז מען דערגאנגען, אז איינע פער־לויט אין וואססער איין־אכטעל פון זיין געוויכט, קופפער — א נייענטיל, זילבער — א צעהנטיל, גאלד — א נייענצעהנטיל.

פון דיא פראָבען קען שוין דער לעזער אליין פערשטעהען וויא אזויא ארכימעד האט געקאנט דערגיין צו איז דיא קרוין פון ריינעם גאלד צי נישט. ער האט זיך איינפאך צוגעוואָגען אין וואססער און געפונען, אז זיך האט פערלאָרען פון איהר געוויכט נישט א נייענצעהנטיל (וויא ריינעם גאלד) נור א סך מעהר, און דער סוד פון דעם „שפאָרזאמען“ גאלד־שמיר איז דורך דעם

פלאש צו וועגען (דערביי מוז אונזער „לעדיגע“ פלאש, פערשטעהט זיך, זיין זעהר פעסט צוגע- פראַבקעוועט, אזוי אז קיין לופט זאל אין איהר פון דרויסען ניט קענען אריינקומען) און דער נאָך אַרויסציהען דיא פראַבקע און אַריינלאָזען לופט און זיא וויעדער וועגען — דאמאָלט ווער לען מיר זעהן בעשיינפערליך, אז לופט האָט אויך אַ וואָג וויא אַללע אַנדערע קערפער פון דער וועלט.

דיא דאָזיגע פראַבקע האָבען דיא נאטור- פאַרשער ניט איין מאָל אויסגעפיהרט. זיי האָ- בען אויסגעפומפט מיט אַ לופט-פומפע דיא לופט פון וועלכער עס איז כלי, זיא פעסט צוגע- פראַבקעוועט און געוואָגען, און דערנאָך זיא וויעדער געוואויגען, געוועהנליך ניט אויסגע- פומטערהייט; דאָס צוקומעניש אין וואָג איז דאָס געוויכט פון דער לופט, וועלכע געפינט זיך אין דער כלי.

דיא זעלביגע פראַבקע קען מען אויך מאַכען אָהן ספעציעללע כלים—וועלכע דיא איצטיגע נאטורפאַרשער ברויכען געוועהנליך — און אויך אָהן אַ לופט-פומפע. אמת, דיא פראַבקע וועט זיין ניט אזוי פינקטליך, אָבער אום צו איבערציי- גען זיך, אז דיא לופט האָט אַ וואָג איז ער פאַל- שטענדיג גענוג.

נעהמט אַ פלעגן מיט דינע ווענדלעך) כדי דיא ווענד זאללען ניט וועגען צו פיעל בערך צו דער לופט, וואָס אין איהר געפינט זיך אום נאכ- דעם דייטליכער דעם אונטערשייד צו זעהן). טהוט איהר אָן איבערן האַלז אַ גומינע קישקע און בינדט זיא שטאַרק אַרום אַרום דער האַלז פון דער פלאש כדי קיין לופט זאל צווישען דער קישקע און דער פלאש-האַלז ניט קענען דרויכ- געהן; נעהמט דיא צווייטע ענדע פון דער קישקע אין מויל העריין און ציהט דעם אטהעם צו זיך, אום אויסצווייגען דיא לופט פון דער פלאש; אויב אויך פערנעהמט דער אטהעם קענט איהר, בעת איהר ציהט דעם אטהעם צו זיך, בינדען פעסט דיא קישקע אין מיטען מיט אַ פאָרד, אַברוהען זיך אַ ביסעל און וויעדער, נעהמען זיך ציהען דיא לופט פון דער פלאש (אַבלאָזען דעם מיטעלסטען בונד דאָרף מען נור דאָן, בעת מען ציהט וויעדער דעם אטהעם צו זיך, אז ניט וועט וויעדער אריין גייע לופט אין דער פלאש און דיא פריהענדיגע מיהע איז פערלאָרען). אויב איהר וועט אויף אזא אופן איבער'חזר'ן אייער פראַבקע אייניגע מאָהל, וועט איהר לסוף אַרויס- זייגען פון דער פלאש כמעט דיא גאנצע לופט. צום לעצטען מאָהל, אַלץ טאקי נאָך ציהענדיג דיא לופט פון דער פלאש צו זיך, בינדט שטאַרק צו דיא קישקע מיט אייער פאָרד און וועגט זיא צו אזוי וויא זיא איז מיט דער קישקע און מיט

געפילטע מיט וואסער וועגען פונקט גלייך! וויא מיר ווייסען איצט פון דיא קוילען, וועלכע מען וועגט אין וואססער, דאָרף דאס טאקי אזויא זיין, וואָרום דיא אָנגעפילטע קיסעלע מיט וואססער מוז פערליערען אין וואססער, פון איהר געוויכט אזויא פיעל וויא פיעל עס וועגט דאס וואססער פון דעם אָרט וואס זיא פארנעמט; זיא פאר- נעמט אבער אזויא פיעל ארט וויפיעל דיא אָנגע- פילטע וואססער גופא, ממילא קומט אין איהר וואָג גאר ניט צו, אבער וואס פאר אַ שוים, וואס פאר אַ „הויצא מוח“ וואָללטען אונזער „געלעדנ- טע וואססער-מענשען“ דערפון אַרויס ציהען? אָהן אַ שום ספק דעם זעלביגען, וואס אַריסטאָ- טעלעס פון זיין פוזהר און דער לופט, ד. ה. אז וואססער האט קיין שום וואָג ניט!

און פונקט אין אזא לאגע וויא אונזערע „וואססער-מענשען“ געפינען זיך אין פערהעלט- ניסס צו וואססער — געפינען זיך מיר „יבשה מענשען“ אין פערהעלטניסס צו דער לופט. און דעריבער איז ניט קיין גרויסער חידוש וואס דער געזעץ פון אַריסטאָטעל (אָנגעווענדט אויף לופט) האט מען טויענדער יאהרען ניט בעמערקט.

עס בלייבט אונז נאָך צו געבען איין ענט- פער אויף פאַלגענדע שאלה. וויבאלד, אז מיר מענשען מיט אַללע קערפער צוזאממען געפינען זיך שטענדיג אין דער לופט היינט וויא אזוי קאנען מיר דיא לופט וועגען? נור דערויף ווייל איך געבען אַ תשובה מיט דער הילף פון דעם פריהערדיגען ביישפיעל פון דיא וואססער- מענשען. וואָלטען, למשל, דיא וואססער-מענשען געוועלט זיך דערוויסען אויף קלאָהר צו האָט וואססער אַ וואָג, וואָלטען זיי געמוזט מאַכען גאר אַ פשוט'ע פראַבקע: צואוועגען אַ לעדיגע פלאש פערשטעהט זיך אַ גוט פערפראַבקעמט כדי אין איהר זאל בעצייטען קיין וואסער ניט אַריין) דערנאָך הערויסציהען דיא פראַבקע (דעביי וואָלט זיך דיא פלאש אָנגעפילט מיט וואססער אין דיא לופט פון דער פלאש וואָלט אַרויס אין בלאָזען אויבען איבער דעם ים-שפיגעל) און זיא וויעדער צואוועגען, דאמאָלט וואָלטען זיי תיכף בעמערקט, אז דאָס וואססער וועגט נאָך פיעל מעהר וויא דיא פלאש (מיר שמועסען פון אַ געד וועהנליכער פלאש). עס פערשטעהט זיך, אז פאר דיא וואססער-מענשען וואָלט אָבער זעהר שווער זיין צו קריעגען אַ ליידריגע פלאש אָהן וואססער; זיי וואָלטען אַלץ מוזען מיט קינסטליכע מיט- לען אויסליידריגען וויא עס איז אַ פלאש, ארעד קריגען זיא וויא עס איז פון דער יבשה.

דאָס זעלבע מוזען מיר, יבשה-מענשען, מאַכען מיט דער לופט ד. ה. מיר מוזען קריעגען וויא עס איז אַ פלאש, אין וועלכער קיין לופט זאל ניט זיין, טאקי לגמרי אַ ליידריגע, און אזא

גרויסען טעות, ווארום ערשטענס מוז מען דערצו גענוי וויסען דיא הויך פון דער אטמאספערע, און דערינען, וויא מיר ווייסען שוין, זענען נאך דא חלוקי דעות צווישען דיא נאטור־פאָרשער; און צווייטענס איז דיא עצם לופט פון דער אטמאספערע ניט אומערום גלייך שווער. וואס הער כער פון דער ערד איז זיא אלס פיינער, דינער און דעריבער איהר געוויכט לייכטער, וויא עס האבען דירעקט בעשטימט דיא פאָהרער פון דיא לופט־באלאָנען און דיא וואס קלעטערן אויף זעהר הויכע בערג־און גענוי, וויא שווער זיא איז דאָרטען אויבען אין דער הויך וואו קיין לופט באַללאָן איז נאָך ניט געווען און פשיטא קיין בערג־עשטייגער — דאס, פארשטעהט זיך, איז נאָך דערוויילע א סוד־זאָך פון וועלכען דיא נאטור־פאָרשער ווייסען נאָך גאָר ניט, אדער כמעט גאָר ניט.

און פון דעסטוועגען זענען מיר שוין זינט דעם 17טען יאָרהונדערט אן אים שטאַנדע צו געבען איין קלאָהרען ענטפער אויף דער שאלה, וואס מיר האבען געשטעלט אין אנהויב־פון אויב זער ארטיקל, ד. ה. מיר ווייסען גאנץ גענוי וויי פיעל דיא גאנצע ערד אטמאספערע וועגט! אין דיא רעכענונג איז געמאַכט געווארען ניט „על פי סברא“, ניט אויסגעטראכט פון קאָפּ, וויא דיא פארצייטיגע פילאָזאָפּען פלעגען. טהון, נור דאָס איז בעשטימט געווארען דורך א רעלע וויסענ־שאַפטליכע פראָבע, דורך א ריכטיגען עקספּערימענט, וועלכען עס האט אויסגעפיהרט א גרויסער פיזיקער, טאָריטשעלי, גאַליליי'ס א תלמיד אין 17טען יאָרהונדערט אין איטאַליען.

אין וואס זיין פראָבע בעשטעהט, וויא ער האָט איהם אויסגעפיהרט און וויא אזוי מען קומט דורך איהם צו דער תשובה אויף דער שאלה: „וויא פיעל וועגט אונזער אטמאספערע?“ — דאס וועט דער לעזער געפינען אין דער קר מענדיגער העפט פון דער „צוקונפט“.

דיא פערדימער אויף א גוטער אפטייק־שאַל. לאָזט נאכדעם אָב דיא מיטעלסטע פאָדים אז דיא פלאַש זאָל צוריק אָנגעפיהלט ווערען מיט לופט (פערשטעהט זיך וויעדער מיט דער קישקע און מיט דיא פערדימער צוזאַמען), וועט איהר זעהן בעשיינפערליך אז אין איהר קומט צו אין וואָג. דיא אַללע פראָבען, וואָס מיר האָבען ביז איצט בעשריעבען זיינען ניט קיין סתירה צום ארכימער־דישען געזעץ, ווארום דיא פלאַש, וויא אַללע אנדערע כלים מיט פעסטע וועג, פערנעהמען אַללע מאָהל דעם זעלביגען אָרט, זיא ווערט ניט „אוינגעצויגען“, צי אין זיי געפינט זיך וואססער (וויא ביי דיא משל'דיגען פראָבע פון דיא וואססער־מענשען) אָדער לופט אָדער זיאי זייר נען לגמרי ליידיג. דאָס פעהלען אָדער דאָס צוקור מענים אין וואָג הענגט ביי אזעלכע כלים אב מעהר ניט וויא פון זייער אינהאַלט, ד. ה. פון דעם מיט וואס זיאי זענען אָנגעפיללט.

נאָך אזוינע פראָבען האט מען געפונען, אז דיא לופט, וואס געפינט זיך אין א שטח, וואס איז א פוס דיא לענג, א פוס דיא ברייט און א פוס דיא הויך וועגט כמעט 3 לויט. נאָך דעם חשבון נאָך קען מען גענוי אויסרעכענען וויא פיעל עס וועגט דיא לופט פון וועלכען עס איז ציממער, וויבאַלד נור מען ווייס זיין גאנצען שטח. אין א זאָל, וואס איז 13 מעטער דיא לענג, 9 מעטער דיא ברייט און פון 4 ביז 5 מעטער דיא הויך געפינט זיך אן ערד פון 650 קילאָגראם לופט. וויא עס ווייזט אויס אין פלוג האט מען לויט דעם חשבון נאָך אויך געקאָנט אויב־רעכענען וויא פיעל עס וועגט דיא גאנצע ערד אטמאספערע און דערמיט געבען א תשובה אויף דער פראגע, וואס מיר האבען געשטעלט אין אנפאנג פון אונזער ארטיקל, ווארום דער שטח פון דער ערד מיט אַללע איהרע ימים און טייכען, אדער קורץ געזאגט דער שטח פון דעם גאנצען כדור הארץ ווייס מען דאָך גאנץ גענוי, אבער באמת וואָללט אונז אזא רעכענונג פיהרען צו א

ניט קיין קליינע ראָלע האָט אין דעם גע-
שפּיעלט דיא פערמעהרונג פון אידען פון אנדערע
קוואַלען.

בעפאר דעם אָנפאנג פון דער קריסטליכער
צייט־רעכענונג, האָט דיא דאמאָלסדיגע וועלט
מיט זיך פאָרגעשטעלט אַ מין רעליגיעזען יאָרד
אָדער מאַרק־פּלאַץ. דיא פּעלע פערשידענע
אונגעלוקפערטע געצענדיגערשע רעליגיאָנכעלעך
פון יענער צייט האָבען שוין גאנץ שטארק אָנגע-
הויבען צו שטערען דעם פראַגרעסיווען גאנג
פון דער אלגעמיינער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג
— שוין צוליב דעם אַליין וואָס דורך דיא פּעלע
פערשידענע סאָרטען רעליגיאָנען האָט געפעהלט
דיא איינהייט אין דעם אינטערנאַציאָנאַלען פער-
קער וואָס דיא ענטוויקעלערע עקאָנאָמישע צור-
שטענדע האָבען געמאַכט נייטהייט. דורך דעם
האָבען דיא מענשען דאמאָלס אָנגעהויבען צו קור-
קען אויף דיא אַלטע רעליגיאָנען וויא אויף אַן
אויסגעשפּיעלטע זאך, און זיי האָבען זיך אָנגע-
הויבען זוכען אַביסעל מעהר ערעלערע רעליגיאָ-
נען מיט מעהר איינהייטליכעס, אַזעלכע וואָס
האָבען שוין געהאט „איבערגע-
מופט“ זייערע געטער פון דער זינדיגער ערד
אין'ס הייליגען הימעל אַרײַן. צווישען דיא
הויפט אַרטיקלען וואָס ס'איז דאָן געווען אויסנער-
שטעלט אויף יענעם רעליגיעזען מאַרק־פּלאַץ.
האָט זיך אויך געפונען דיא אידישע רעליגיאָן,
און זיא האָט טאָקע אויף זיך אויך געפונען
בעלנים, און פּעלע געצען־דיענערשע פּעלקער-
לאַך, מאַנכע צוזאַמען מיט זייערע מלכים אָדער
הויפטלינגע, האָבען טאָקע אָנגענומען דיא אי-
דישע רעליגיאָן, מיט איהרע טראַדיציאָנעלע
מעשיות, און זאָגאר אויך דיא אידישע מנהגים
— מיט איין וואָרט, זיי זיינען געוואָרען טאָקע
ריכטיגע אידען, פונקט וויא זיי וואָלטען געווען
יעקב'ס אייניקלאַך! (דאָס אַלעס איז גאנץ
קלאַר בעווייזען געוואָרען פון אַ. פיינגער-
בוים, זעה „דיא אַבשטאַמונג פון דיא היינטיגע
אידען“ אין'ס נומער 1, „צוקונפט“ פון 1894).
ס'איז אַזאָ, זעלבסטפערשטענדליך אז דיעזע
גרים, דיא געוואָרענע אידען, האָבען דאָס זייעריגע
בייגעטראָגען אַז ישראל'יק זאָל ניט אונטער-
נעהן. ערשטענס, האָבען דיעזע גרים אָנגענומען
דעם אידישען פאַלק אַ געוויסע צאָהל מענשען
פאַר דיא וואָס זיינען, סיי פריהער סיי שפעטער
אויסנע'הרג'עט געוואָרען; צווייטענס, האָט
טאָקע דער צוטריקענטער אידיש־נאַציאָנאַלער
ערפער דורך דעם צוגעקריגען נייעם לעבען, און
דאָס יודענטהום איז דורך דעם זעהר פיעל אָב-
געפרישט געוואָרען.

וועדער האָבען דיעזע גרים אין'ס יודענ-
טהום אָבער תושבים אויף דיא פלעצער

פּעסט ביי זייער רעליגיאָן און זיך ניט אויסצו-
מישען מיט דיא אנדערע אומות; און פון דער
צווייטער זייט האָט דאָס זיי געגעבען מוטא
אַריבערצוטראָגען אלע שרעקליכע יסורים וואָס
זיי זיינען אויסגעשטאַנען. ווען דיא אידען האָ-
בען דערהערט אז עס קומט אָן אַ נייע גזרה,
אַ נייע צרה, האָבען זיי זיך אין דער פאַנטאַזיע
פאָרגעשטעלט אז דאָס קומט שוין דער לעצטער
קרויס, אז דאָס קומט שוין דער „קץ“, און זיי
פלעגען דורכטראָגען דיא שמערצען, פונקט וויא
איינער טראָגט דורך דיא שמערצען פון אַן אָפּע-
ראַציאָן, ערוואַרטענדיג אז נאָך דעם וועט ער
אין גאנצען געזונד ווערען.

און אפילו דיא האָפנונג אויף אַ לעבען
נאָך'ן טויט, אַ גן עדן, וואו יעדער איד וואָס
שטארבט זיך ניט קענענדיג דערוואַרטען אויף
משיח'ן, ווערט זעהר שעהן בעל־אָהנט, און טאָקע
גאָר ניט אויף קיין קאָרגען אופן, יעדער קריגט
דאָרטען גאנצע דריי הונדערט מיט צעהן וועל-
טען, מיט טייכען שמעקעדיגען בוימעל, מיט
פיש און פלייש.... היינט דיא פּעטע גרויסע גענז,
וואָס רבא בר ברחנא האָט געזעהן זיך פאַשענדיג
אין דער מדבר — אפילו דיעזע „הימלישע“ אין
רײַן „גייסטיגע האָפנונג איז אויך דורך און דורך
אזוי מאַטעריאַליסטיש, דאָס זאָגאר אין'ס גן עדן
נאָך'ן טויט גיט זיא אַן אויסזיכט אַ ביס צו
טהאָן! דאָרטען וועט מען שוין אָבקריגען דאָס,
וואָס מען האָט אויף דער וועלט ניט געקראָגען.
דאָרטען וועט מען זיך אָבכאַפּען זיין פערשמאַכ-
טע, פאַרוועהטאָנטע האַרץ!

אַזאָ זעהט מען, אז אפילו דיא „גייסטיגע“
זאכען וואָס מען וויל האָבען אז זיי האָבען גע-
האַלפּען ערהאַלטען דאָס אידישע פאַלק, זיינען
אין אמת'ען אויך מאַטעריאַליסטישע.

ווען דער קריסטענטהום האָט זיך ענטווי-
קעלט; ווען פיעלע געצענדיגערשע פּעלקער האָ-
בען אָנגענומען דיא קריסטליכע רעליגיאָן
דיא קאַטהאָלישע קירכע איז געוואָרען אַ וועלט-
מאַכט, איז פאַר דיא אידען געקומען זעהר אַ
שלעכטע צייט, און זיי האָבען דאָן געהאַט דורכ-
צומאַכען אַ זעהר שווערען קרויס. דיא אידען
וואָס האָבען דאָן געוואוינט אין דיעזע קריסט-
ליכע לענדער, האָבען געהאַט אויסצושטעהן גרוי-
סע יסורים. דורך דיא „קרייצציגע“, דורך דער
אינקוויזיציאָן, און פיעלע אנדערע פייניגונגען,
וואָס זיינען ענטשטאַנען אַלס אַ דירעקטע פאַלגע
פון דיעזע קריסטליכער פּינסטערע באַוועגונג, —
זיינען טאָקע מאַסען אידען אויסנע'הרג'עט גע-
וואָרען און ישראל'יק האָט דאָן טאָקע געהאַט אַ
גוטע אויסזיכט אין גאנצען אונטערצוגעהן.

אָבער פערשידענע אומשטענדען האָבען
געגעבען דעם יודענטהום אימער נייע קרעפטען.

זיך געשטעלט פערטהידיגען. דיא גרעסטע קרייז גער קומען ארויס פון דיא אקערבויו קלאסע. דיא קריענס-פיהרער האבען זיך גענומען פון דיא פעלד-פריצים. און אויף אזא אופן האבען זיך אזעלכע פעלקער נישט געלאזט בייגען, אבער ווען זייערע געגנער זיינען שטארקער געווען זיינען זיי געווארען געבראכען. אידען אבער האבען זיך געלאזט צייגען וויא א ווייכע וויטשקע, האט מען זיי קיין מאל נישט געקענט ברעכען! האנדעלס-לייטע זיינען קיין מאל קיין קריעגער נישט געווען. האנדעלס לייטע זיינען אימער ווייכלינגע. זיי פעהלט דיא הארטקייט פון דעם פעלד-מאן, דער געברוינטער פון דיא זונן און געשמאקלטער פון שווערע ארבייט. בפרט אזעלכע האנדעלסלייטע וויא דיא אידען, וואס זיינען מפורד ומפורד און האבען גאר נישט געקענט אנהייבען צו דענקען פון ווידערשטאנד, — זיי זיינען געוויס געווען דיא ווייכע, וואס האבען זיך געלאזט בייגען און זיינען דעריבער נישט געווארען געבראכען. ווען מען האט זיי אָנגעהויבען צו קלאפען, האבען זיי גענומען זאגען תהלים אָדער אנדערע תפלות, זיך בעהאלטען אויף וויא ווייט זיי האבען געקענט, אָדער, אנטלאפען אויף אן אנדער פלאץ, וואו מען האט גראדע אין יענעם מאָמענט זיי צוריק געלאָזען, — אבער קיין מאָל זיך נישט צוריקגע-שטעלט, און זיי זיינען געבליעבען לעבען.

איצט קומען מיר צו נאך א פונקט וואס האט זעהר פיעל בייגעטראָגען צו ישראל'יקס ערהאלטונג.

ווען דיא קירכע איז שוין געוואָרען זעהר מעכטיג, האבען זיך איהרע פאָרשטעהער, דיא בישאָפּען און פריסטער, נישט געוואָלט בענוגענען מיט דער הימעלשער הערשאַפט אַליין. זיי האָבן געקראָגען א שטארקען חשק אויף צו באַהערשען דיא ערד, און האבען אָנגעהויבען צו קאָנטראָלירען דיא הערשאַפט פון דיא דאָמאָליט דינע קעניגע, פרינצען, ריטער, גראַפּען און באַראָנען. ס'איז זעלבסטפערשטענדליך, אז דינע אַללע לייטע, האבען דאָס גאנץ שטארק נישט געליעבט, און ס'איז, אויף א גאנץ נאטירליכען אופן, געמישטאנען צווישען זיי און דער קירכע א גע-גענויטיגטע פיינדישאַפט. און דער פיינדישאַפט וועלכע דיא קירכע האט געזען זיך ערוועקט אין דיא הערצער פון דיא „עדעל-לייטע“, האט פיעל געהאַלפּען דיא אידען. דען ערשטענס, ליעגט שוין עפעס אין דעם מענשען'ס נאטור, דאָס ווען צוויי אָדער מעהרערע, האבען פיינט איין זאך, ענטשטעהט צווישען זיי א שטיקעל שייכות; און א דאנק דינעזעס, זיינען פיעלע שטריינגע געזעצע, וועלכע דיא קירכע האט גע-מאכט געגען דיא אידען, — געבליעבען טויטע בוכשטאבען. צווייטענס אבער האט אידענס

וואו זיי האבען געוואוינט נאך פון פריהער, א לאנגע צייט זיך געלעבט אלס בעל הביתים פאר זיך און נישט אלס אידען — דאָס הייסט פערמירע — אין גלות. א גרויסע מאכע אזעלכע האט געלעבט אין דיא ווייטע ווילדע סטעפעס פון'ס איזטיגען רוסלאנד, און דיא קריסטליכע פיינסטערע מאכט האט נישט געקענט אזוי לייכט דערגרייכען צו זיי. און שפעטער, ווען אויך זיי זיינען פארטריעבען געוואָרען פון זייער ערע פלעצער אין גלות אַליין, האבען זיי, צוזאם מען מיט דיא וואס איז געלונגען זיך צו ראטעווען פון דיא קרייציגע, — צוזאמענגעשטעלט דעם מאטעריאל פון וועלכען ס'האבען זיך דאן גע-נומען אויסבויען דיא געהעטמאס.

וויעדער האט זעהר פיעל בייגעטראָגען צו ישראל'יקס ערהאלטונג דאָס וואס ער איז נישט צוגעלאָזען געוואָרען צו ערד-ארבייט און איז דעריבער נישט קאָנצענטרירט געוואָרען אויף איין פלאץ, נור צוועט און צושפרייט איבער פיעלע פארשיעדענע לענדער, לויט דיא נאטור פון א האנדעלס-קלאס. דער קריסטליכער פאנאטיזמוס האט נישט ארויסגערופען ביי אלע פעלקער דיא זעלבע רציחות געגען דיא נישט קריסטען. וועהרענד אויף איין פלאץ זיינען דיא אידען פארניכטעט געוואָרען, האבען אנדערע אידען, פון אַנאָנדער פלאץ, זיך געלעבט אייניגער מאסען רוהיג אין זיך פארמעהרט.

היינט, וויעדער, האט דאָס וואס דיא אידען זיינען נישט גיווען קאָנצענטרירט אויף איין פלאץ, אינדריקט געוויקרט אויף נאך איין ארט: דאָס האט געוויקרט אז דיא אידען זאָלען זיך קיין מאָל נישט נארען אין זייער מאכט, אָדער בעסער גע-זאָגט אין זייער אונמעכטיגקייט, און זיי האבען זיך קיין מאָל נישט געשטעלט געגען זייערע אָנ-גרייפער. זיי האבען אַלץ, אינסטינקטיוו גע-פיהלט און אויסגעפיהרט דאָס וואס טאַלסטאָי פערדיגט איצט — „דיא טעאָריע אָף נאָן רעזיס-טענס“ — דאָס נישט-צוריקשטעלען זיך ווען מען ווערט אָנגעגריפּען, — און דאָס האט אויך פיעל בייגעטראָגען אז ישראל'יק זאָל אָנגענען נישט אונטערגעהן. ווייל עס ליעגט שוין אינ'ם מענ-שען'ס נאטור דאָס, ווען ער גרייפּט אָן א שוואַכערן און יענער שטעלט זיך נישט צוריק, גיט ער איהם א פאָאָר קלעפּ און פטור. ווען אָבער, דער שוואַכער מיינט אז ער איז שטארק און ער שטעלט זיך דאָנעגען, דאן ווערט ביי דעם שטאר-קען נאך מעהר צוקאכט דיא רציחה, און ער קען דעם שוואַכען גאר אין גאנצען צו'הרג'ענען. דיא פעלקער וואס זיינען פערניכטעט געוואָרען זיי-נען געווען אזעלכע וואס זיינען געזעסען אויף זייער לאַנד אלע צוזאמען, בעארבייטענדיג דיא ערד. ווען מען האט זיי אָנגעגריפּען האבען זיי

דורך'ן זייענדיג פון א פארטשטליכע ריכטונג. און איצט קומען מיר צום וויכטיגסטען פונקט; צו דעם וואָס האָט אָן און פיר זיך אליין געווירקט פיעל מעהר וויא דיא אלע אנדערע אויסגערעכענטע זאכען צוזאמענגענומען, צו דערהאלטען דיא אידישע ראסע. דאָס איז נעמליך דער פאקט, וואָס דורך דער גאנצער צייט פון'ם פּינסטערען גלות, ביז מיט א פארהעלטענעס מעסיג גאר קורצער צייט צוריק, איז פאר דעם אידען געווען צוגעשלאָסען דיא מיהל פון דעם גרויסען ברייטען עקאָנאָמישען לעבען מיט דיא מאַססען פערשידענען רעדער זיינע, מיט זיינע פערענדערונגען, וועלכע בריונגען ארויס אלע פערענדערונגען צווישען מענשען.

וויא בעוואוסט איז דער איד ניט צוגעלאָזען געוואָרען צו קיין בעשעפטיגונג, צו קיין צווייג פון דער אינדוסטרי און פראָדוקציע, וויא למשל, צו אגריקולטשור (ערד ארבייט), וועלכע איז געווען דיא הויפט בעשעפטיגונג פון יענע צייטען. דורך דעם איז דער איד איינפאך געוואָרען גער צוואונגען, צו ווערען א הענדלער צו מאַכען א לעבען פון ווידר און צו בלייבען אימער נאָר ביים האַנדלע, ביי דיא איינציגע בעשעפטיגונג, — א חוץ אזוי ווייט וויא זיי האָבען געקענט לערנען איינע פון דיא אנדערע.

אידען זיינען אַלזאָ געבליבען פון דרויסען פון דער מיהל פון דיא עקאָנאָמישע פערענדערונגען, וועלכע זיינען דיא איינציגע קראפט וואָס צומאָהלען רעליגיאָנען, טראַדיציאָנען, מנהגים און אלע אנדערע, "גייסטישע" ארטיקלען, דעריבער זיינען אידען אזוי פיעל היינט דערטער יאָהרען פערבליבען כמעט דאָס וואָס זיי זיינען געווען, און דאָס האָט זיי פעהריט פון פערענדערונג און אונטערגאנג.

ווען מיר בעטראכטען דעם היגען אידען, וועלכער איז נאָך רעליגיעז, און דיינקט נאָך אפילו, אז ער איז נאָך פונקט אזא איד וויא דער פון דער רוסישער גהעטא, זעהען מיר, אז ער איז אין דער אמת'ן שוין גאָר א גאנץ אנדערער. וואָרום? ווייל קומענדיג קיין אמעריקא, וואו ס'איז פאר איהם אַפּען אַלע טהייערע פון דער אינדוסטריע, פראָדוקציע, האַנדלע און זאגאר אגריקולטשור, וואָרפט ער זיך טאקע אריין אין'ם קאכעדיגען לעבען; דאָס הייסט, ער ווערט א ווייז א קערענדעל וואָס מאַהלט זיך אין דער מעכטיגער מיהל פון דיא עקאָנאָמישע און מאטעריעלע אוושטערונג, און פון דויער מיהל קומט טאקע ר' ישראל'ס ארויס גאָר אן, "איבער געמאָהלענער!"

דאָס וואָס מען האָט פון איהם אַמאָל ניט געקענט מאַכען מיט דער גרעסטער און גרויזאמער סטער געוואָלט, ווערט ער דאָ פון זיך אליין, —

עקאָנאָמישע ראָלע אַלס געלד־באַרגערס און האַנדלעס לייט געמאכט ניצליך פיר דיעזע אַדער לייט: דיא אַדעללייט און פירשטען פלעגען פריי הער בענוצען אידען אַלס פאַרמיטלער צווישען זיי און דער איבעריגער באַפֿעלקערונג, אום זיי געלד צו פערשאַפֿען, און אזוי האָבען איינגעאידען אָנגעהויבען, אויף אַ קליינעם מאַסשטאַב, נאטירליך, צו שפּיערען דיא ראָלע פון דעם אידישן טיגען מיטעל קלאַס. און ביסלעכווייז, האָבען אָבער איינגעאידען דורך דעם אָנגעקלעבען געלד. און האָבענדיג געלד, האָבען זיי שוין אויף געקראָגען אַ שטיקעל מאַכט. דיא הולטיקע פרייזיס, וועלכע האָבען זיך דאָן אימער גענוי טיגט אין געלד — דיא הייכע פון פערצייטענס האָבען קיין סך געלט ניט געהאַט; זייער רייכט טהום איז דאָן מעהרסטענס בעשטאנען אין פֿעלדער, וועלדער, בהמות און לעבענסמיטלען — האָבען נאָך זעהר אָפט געמוזט אָנקומען צו דיעזע רייד־געוואָרענע אידען, און דאָס האָט זיי גערטריבען צו בעשיצען דיא אידען פון פערניכטעט ווערען אין גאנצען, כדי צו קריגען ביי זיי גערבאָרגט געלד.

דערווייל איז זיך דיא עקאָנאָמישע ענטוויקלונג געגאנגען איהר גאנג, פיעל מיט דיא אידענס הילף טאקי. און דער קאטאליזשמוס, וועלכער איז פון זיין זייט אַלץ געוואקסען געוואָרען אַלץ פאַנאַטישער, רעאַקציאָנערער און דאָמאַטישער, האָט אָנגעמאַכט אַ מאַסע ימים טובים, און אזוי ווייטער, איז געוואָרען אַ שטערנגען צו דער ווייטערער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג און צו דעם גאנצן פון'ם פראָגרעס אין אַלגעמיין. און, וויא עס פאַסירט אימער, דאָס ווען אַ געוויסער געזעלשאַפֿטליכער קלאַס, אָדער אַ געזעלשאַפֿטליכער אינסטיטוציאָן, הויבט אָן צו שטערען דעם פראָגרעסיווען גאנג פון דער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג — ענטשטעהט גלייך אַ נייער קלאַס, וועלכער הויבט אָן צו בעקעמפּפּען דעם אַלטען, האָט דאָס זעלבע אויך דאָן פאַסירט, און ס'איז דאָן אויף אַ גאנצן נאטירליכען אופן געבאָרען געוואָרן דיא רענעסאַנסע צייט, מיט דער גאנצער רעפאָרמאַציאָנס בעוועגונג.

מיט'ן ענטשטעהען און אויפֿלעבען פון דער רעפאָרמאַציאָנס־בעוועגונג האָט דער קאטאליזשמוס געקראָגען אַן אייגענע צורה, פאר וועלכער ער וואָלט געדאַרפט זיך אליין אָנהויבען צו פֿערטהיידענען; ער איז אַלזא געוואָרן "ביזוי" מיט זיך אליין, און דאָס האָט געמאַכט, ער זאל אַ ביסעל צורוהלֶאָזען דיא אידען. און אַ חוץ דעם, האָט טאקע דיא רענעסאַנסע־צייט געבראַכט אַ מאַסע ליכט און פרייהייט אין דער קריסטליכער וועלט, און אויך דיא אידען האָבען דאָן אַ ביסעל פרייער אויפֿגעאַטהעמט, וויא יעדעס מאָל

מאשינעריי, פון וועלכע ער קומט טאקע ארויס
גאָר אן אַנערער מענטש !

נאָט, לײַך ווירקט אויף דערביי זעהר שטאַרק
דער צײַט-גײַסט, דאָס ענטוויקלונג פון דער ליטע-
ראַטור און קונסט. אָבער דיעזע אלע זאַכען זײַנען
בלויז דאָס פּאָלגען פון דאָס ענטוויקעלטע עקאָנאָ-
מישע אומשטענדען, דאָס עקאָנאָמישע אומ-
שטענדען מאַכען פריהער דייער דעם
באָדען אום דיעזע זאַכען זאָלען קענען ענט-
שטען !

עס וואָלט אָבער געווען אַ טעות צו דענקען,
אַז בלויז ישראליק אַליין מוז צומאָלען ווערען
אין דער מעכטיגער מיהל פון דאָס עקאָנאָמישע
פערענדערונגען. ניין, אַללע אַנדערע נאַציאָנאַל-
טעטען ערוואַרטעט דער זעלבער שיקאַל. אײַד
אַללע אַנדערע רעליגיעזע און נאַציאָנאַלע אָב-
גרענצונגען מוזען פערשווינדען. דאָס איצטיגע
עקאָנאָמישע אומשטענדען, דורך דער געוואָלדיג-
ענטוויקעלטער גרויס-פּראָדוקציע און אינטער-
נאַציאָנאַלען פערקעהר טרייבט דערצו. און דאָס
פּאָלק, אָדער בעסער געזאָגט, דער פּראָלעטאַר-
יאַט, וואָס איז דער היסטאָרישער שליה אויס-
צופיהרען דאָס נייע פּאַרטיטריטע, וועט דאָס מוזען
אַנערקענען און, פריהער אָדער שפעטער רע-
ליזירען, פערוואַרקליכען.

און ר' ישראליק, זיך האָבענדיג דורכגע-
שלאָגען, גיט האָבענדיג אונטערגעגאַנגען ביז
איצט, וועט שוין איצט אין אונזער פערהעלט-
ניסמעסיג פרייערער צייט, אַוואַרד איינער אַליין
גיט אונטערגען.

דאָס הייסט, ער וועט שוין האָבען דאָס
עהרע צו בלייבען זעלבסטשטענדיג, אַלס בעזונ-
דערער מין מענטש, אַזוי לאַנג וויאָ עס וועלען
בלייבען דאָס אלע אַנדערע נאַציאָנאַליטעטען ;
דאָס הייסט, ביז דעם אָנקומען פון דאָס נייע
צײַט, צו וועלכען דער פּראָלעטאַריאט פון אַללע
נאַציאָנאַלע און אַללע לענדער, דערנענטערען
זיך — דאָס צײַט נאָך דער גרויסער סאָציאַלער
רעוואָלוציע !

שה"ס.

פרייזליק — אין דעם מעכטיגען מיהל פון דאָס
עקאָנאָמישע און מאַטעריעלע אומשטענדען !
ער טוהט שוין פיעלעס, וואָס ווען יעמאַנד זאָל
איהם וועלען צווינגען צו טהאָן, וואָלט ער זיך
בעכער קלאָזען מוכר נפש זיין און וואָלט דאָס
ניט געטהאָן ! דער עקאָנאָמישער מיהל, צום
בײַשפּיעל, האָט דאָ דעם הייליגען שבת, „איבער-
געמאָהלען“ אויף זונטאָג ! אז איהר געהט זיך
איצט דורך אַ זונטאָג בײַ טאָג אויף דאָס גע-
שווער מאַכט עס אויף אייך דעם איינדרוק, וויאָ
איהר וואָלט זיך דורכגען אויף אַ שוועל-הויף
פון אַ ליטווישער שמעדרטעל אַ שבת נאָך'ן ער-
געל. איהר געפינט דאָרטען שטען און אַרומ-
געהן אידען — און גיט נאָך יונגע, נור אויף על-
טערע, שוין מיט גאַנץ-גרויליכע בערד, — אָנגע-
טהאָן יום-טוב'דיג, עפעס אַזוי וויאָ עס וואָלט
טאקע געווען דער הייליגער אידישער שבת און
גיט דער טרפּה'נער גו'אישער זונטאָג... דאָגער
גען וויעדער, ווען איהר זאָלט זיך דורכגען אין'ם
הייליגען שבת דורך אַ פאַר אידישע וואָרד-שאַפּ, וועט
איהר דאָרטען געפינען זיצענדיג בײַ דער
אַרבייט שוין גאַנץ-אַלמליכע אידען מיט קליינע
און גרויסע בערד... עפעס אַזוי וויאָ עס וואָלט
געווען אַ פּראָטעסט מיטוואָך ! היינט ווער רעדט
שוין פון האַנדלען, פּאָהרען, רויכערען און קאָכען
אום שבת ? דער איד קוקט שוין דאָ אויף דאָס
אַלע זאַכען גאַנץ גלייכגילטיג, וויאָ אויף אַ גאַנץ
געוויינליכע זאָך !

און מערקט אייך ! דאָס איז אַלץ גערעדט
געוואָרען פון דעם איינגעוואַנדערטען אידען, —
פון'ם אידען וואָס האָט נאָך געלערנט אין אַ
ליטווישען אָדער פּוילישען חדר ! היינט קענט
איהר זיך שוין פאַרשטעלען, וואָס עס ווערט דאָ
פון דער אידישקייט פון'ם נייעם דור, וועלכער
ווערט דאָ געבאָרען און ערצויגען !

בקיצור, מיר זעהען אז דאָ אין אמעריקא,
און אויף אין אַנדערע פרייע לענדער וואו ר'
ישראליק האָט צו אַלעס אַ גלייכען צומערט,
פונקט וויאָ אַלע אַנדערע מענטשען, ווערט טאקע
ר' ישראליק אריינגעכאַפט אין דאָס מעכטיגע
צײַנער פון דאָס עקאָנאָמישע און מאַטעריעלע

פעהלער - פערבעסערונגען : -

אַרבייטער-אַנשטאַט „אונפאַרטייאישען“ דאַרף
שטיין „אונפאַרקטיישען“.
אויף דיעזעלכע זייט, צווייטען קאַלומן,
שורה 14, צײַלענדיג פון אונטען אַרויף, שטייט:
דענקעניש, דאַרף זײַן : בײַנקעניש.
זײַטע 39 ערשטע שורה, פון אויבען,
שטעהט : פיר דעם פאַפּולערסטען טיקעט,
דאַרף שטיין : פאַפּוליסטישען.

אונזער באָדען אין אמעריקא.
אײַערשטען טהייל פון דעם אַרטיקעל אין פאַר-
ריגען נומער זײַנען אריינגעפאַלען אייניגע זיג-
שטערענדע דרוק-פעהלער.
אויף זײַטע 38 ערשטען קאַלומן, אָנפאַנג
פון דריטען פאַראַגראַף, שטייט : דער ענטפער
פון דעם „אונפאַרטייאישען“ סאָציאַליסטישען

רעדאמציאנעלע נאטיצען.

ריכטיגען וועג. אויף דיעזען פאלשען אויסרייד שטיצען זיך אלע שארלאטאנעס, ווען זיי לאזען זיך אימער שווימען אויף יעדען פאפולערען שטראם, אבי פאפולער צו זיין. נעאָסע פרומין ווארענט אפילו דאָגעגען און זאגט, אז זיין געדאנק מיינט נישט, דאס דיא פיהרער זאלען נאָכלויפֿען דיא מאַסעס וויא אַ קאלב דער בהמה. אָבער וואָרענען העלפט נישט: אז מען נעהמט אָן זיין חקירה פיר ריכטיג, איז פארט דיא „קעל-בערנע“ קאָגיק דיא ריכטיגע קאָנזעקווענץ.

* * *

יא, דער 16טער יוני איז געווען אונזער יום טוב, אונזער גרויסער יום טוב! א סך גרעסער וויא דיא סאָציאליסטען פון דער גאנצער וועלט האָבען ערווארטעט!

אכט מאָל הונדערט טויזענד נייע שטימען האָט דער סאָציאליזמוס צוגעצוילט דעם טאָג אין דייטשלאַנד!

נאָך אייניגע טויזענד אַריבער גאַנצע דריי מיליאָן סאָציאליסטישע שטימען!

אונזערע פיינד האָבען דיא מיליאָנען אין מיר זיינען דיא מיליאָנען!

* * *

דיא קאפיטאליסטישע צייטונגען אין אַמעריקא בלאָפען אז דיא סאָציאליסטען אין דייטשי לאַנד האָבען געענדערט זייער פראגראם און זיי נען יעצט נישט מעהר וויא דאס וואס „דיא קאָנסערוואטיווע דעמאָקראטען“ אין אַמעריקא.

פערגינט זיי, קינדער, דעם טרויסט פון

דיא זעלבסטנאָרעריי. עס טהוט זיי נעבעך געדוויי! מיר קענען בעשטיין זיי דאס צו פערגינען, ווייל מיר ווייסען דאָך, אז דיא דריי מיליאָן סאָציאליסטישע שטימען געבער האָבען זיך דאָס אָנגערופען מיט זייער שטימע אַלס הסכמה אויף דעם פאָלגענדען וואַהל-אויפרוה פון דיא סאָציאליסטישע פארטיי:

„אונזער ציעל איז צו בריינגען דיא סאָציאליסטישע אָרדנונג, געגרינדעט אויף דעם „געזעלשאַפֿטליכען אייגענטום אין דיא אַרבייטס מיטלען און אויף דיא אַרבייטס פליכט פון אַללע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפֿט. מיר ווילען בריינגען א צושטאנד, וואו אַללע זאָלען נאָכגיין דיא וועגווייזונג פון וואהרדייט, גערעכטיגקייט און גלייכהייט. וועהלער, ווער פון אייך עס נעהמט אָן דיעזע מיינונג אונזערע, דער זאָל שטימען דען 16טען יוני נאָך

דער שרייבער פון דיא אַרטיקלען „דער בונד און זיינע געגנער“, הויכט ערשט אָן צו קומען צום פונקט, און עס וואלט געווען צו פרייה צייטיג שוין צו זאגען וואס עס איז דא איינצורווענדען געגען זיינע הויפטגעדאנקען אין דיעזע אַרטיקלען. אָבער דאס מוזען מיר גלייך בעמערקען, אז צו דיא זייטיגע חקירה זיינע, מיט וועלכע ער איז דערווייט שוין פערטריג, קענען מיר אונזער גאנצע הסכמה נישט געבען. דיא „אימאָנאָנעטע געזעצע“, נעמליך, פון אַ מאַסען-בערענגע קענען אַמאָל זיין זעהר שעדליך, טאָקי וויא דיא „אימאָנאָנעטע געזעצע“ פון אַ פאלענדישן שטיין, וועלכער קען דעם קאָפּ צושפאלטען. און גראדע וויא דער מענש קען מיט איינע טעליגענץ אוועקשיקען דעם שטיין אין זיין פאלען, אז ער זאל איהם נישט דעם קאָפּ צושפאלטען, — גראדע וויא אַללע נאָטורגעזעצע קען דער מענש קירעווען צו זיין גונסטען, — וואס ער טהוט דאָך און אין וואס עס בעשטעהט דאָך דיא גאנצע קולטור — גראדע אזוי קען אויך דיא אינטעליגענץ פון אַ מאַסע (וועלכע איז קאָנסערוואטירט אין איהר קאָפּ, דאס הייסט אין איהרע קעפּ...) קירעווען דיא „אימאָנאָנעטע געזעצע“ פון איהר בעוועגונג פון אַ שעדליכע ריכטונג אויף אַ ניצליכע אַרויף. און דאס איז אַבאָלוט נישט געגען דעם מאַרקסיסטישען געדאנק. (זעה קויטסקי: „וואס קען און וויל דער היסטאָרישער מאַטעריאליזמוס?“)

און אזוי קען עס טאָקי * * * זיין אין דעם ענין וועגען וואס דא האנדעלט זיך:

עס קען זעהר מעגליך זיין אז עס איז געדען דיא „אימאָנאָנעטע נאָטור“ פון דיא מאַסען-בעוועגונג פון דיא אידישע אַרבייטער אוועקצושטראמען אויף אַ שעדליכען וועג, און עס וואָלט דאן געווען דיא פליכט פון דיא „עמודי האש“, דיא פיהרער, צו בויען אַ דאס און אָנצוהאלטען דעם שטראם פון פערלויפֿען וואו עס טויג נישט און איהם אַרויפצופיהרען אויף דעם בעסערן וועג. אויב עס איז אזוי אָדער נישט, וועלען מיר זעהען אין דיא ווייטערע אַרטיקלען.

* * *

עס איז צווייגנענד נויטיג נישט צו לאזען אונבעשטריטען אויפֿקומען דעם פאלשען געדאנק, דאס דיא „אימאָנאָנעטע נאָטור“ פון אַ מאַסען-בעוועגונג פיהרט שוין אַליין אויף דעם

זאָגט אויך איין ציוניסטען-פיהרער, דער הויפט-מאן, דר. הערצל אליו, אין זיין הויפט-ווערק, אין דעם ציוניסטישען חומש, דעם „וועגן שטאַט“, אז זיא איז דא זיכערע בעשיצונג געגען אידען-פערפאָלגונגען. מאַנכע זאָגענאַנטיש „סאָציאַליסטען“ האָבען זיך געביטען מיט דא ציוניסטען אין דא ראלען.

* * *

עס איז איינפאך אַ בלבל, וואָס דא בעוואוסטע רעזאָלוציאָן פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליסטישען קאָנגרעס אין בריסעל פון 1891 רופט מען „אַנטיסעמיטישע“. — האָט איהר געהערט „אַ“ אַנטיסעמיטישע רעזאָלוציאָן, וועלכע פערדאמט דא אַנטיסעמיטישע העצערין!

* * *

דורך וואָס וויל מען דורכאויס אין יענע רעזאָלוציאָן אַרײַנקוועטשען אַנטיסעמיטיזמוס? דורך דעם וואָס זיא פערדאמט אויך דא פילאָסעמיטישע העצערין. יא, אַט אַזעלכע בלבלים אליו, זעהט איהר, זיינען דאָס טאקי דא פילאָסעמיטישע העצערין, וועלכע מיר פערדאמטען אויך פון גאַנצען הארצען!

דער געשרי, אז „ווען מען זאָל קראצען אַ דייטשען סאָציאַליסט וועט אַרויס אַנטיסעמיטי-שעס בלוט“ איז דאָס טאקע דא פילאָסעמיטישע העצערין, וואָס מיר פערדאמטען מיט'ן גאַנצען הארצען!

אַזעלכע רייד, וויא אז אַירישע שכור'ן און שפיעלען אין רייסעס און אידען זיינען „אַתה בחרתנו/ניקעס — איז פילאָסעמיטישע העצערין וואָס מיר פערדאמטען מיט'ן גאַנצען הארצען!

מיר פערדאמטען יעדע אַגיסאַציאָן וואס איז געאייגנט אויפצוהאַלטען און צו פערטייפּען דא צושיידונג און פערפערדונג פון הערצער דורך ראסען-אונטערשידע. און ווען דאס געדעוהט דורך פילאסעמיטען איז דאס ביי אונז גראדע אזוי פערדאמט און פערדאמטען וויא דורך אַנטיסעמיטען.

דיא היינט איז אַסאך עבראכענע ווירקליכע פילאסעמיטישע העצערין אליו בעווויזט דעם ווירטען און ריכטיגען בליק פון יענעם וועלט-פארלאמענט פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען פראלע-טאריאט!

* * *

מיר געבען היינט דאס בילד פון אונזער גלענצענדען פיהרער אויגוסט בעבעל, דעם העלד פון טאג, דעם וועלט-בעוואונדערטען טריי

„פיר דא קאנדידאטען פון דא סאציאל-דע-מאָקראטיע!“

* * *

דיא פריידע איבער ווילהעלם'ס מפלח איז אונבעשרייבליך. דיא האפנוג צו קענען געבען דעם געקרוינטען נאָר „דיא לעבער“ פאר זיינע אידאָמיטישע זידלעריינען איבער דא סאציאליס-טען האָט זעהר פיעל צוגעהאלפּען צו אונזער גרויסאַרטיגען זיעג. דאס צייגט דייטליך דא געוואלדיגע אנטריעבס-קראפט וואָס עס ליעגט אין דעם קאמפף געגען אַ שונא-וויא געפרוירען וואָלט געווען דער קאמפף ווען זיין אנטריעב וואלט געווען ניט מעהר וויא דא „מאָראל“ און אַ מין רעליגיעזע ברודערליכע פון אללע מענשען! דיא עדעלסטע מאָראל און פייעריגסטע ברודערליכע ערוועקט זיך היינט אין דעם געמיינשאפטליכען קאמפף געגען דעם שטארקען שונא!

עס לעבע דער קלאסעסען-קאמפף!

* * *

און פון אַנטיסעמיטיזמוס איז אין דייטש-לאַנד כמעט קיין שריד ופליט ניט געבליבען אלס פאָליטישע מאַכט. דער סאציאַליזמוס האָט פון איהם געמאַכט אַ תל עולם.

דער בעסטער פראקטישער ענטפער אויף דא פוסטע טעהערעטישע חקירות אויב סאציאַליזמוס וועט זיין אַ רפואה צום אַנטיסעמיטיז-מוס און ראסעסען-האס!

* * *

יעדע רעוואלוציאָנערע בעוועגונג איז אַ רפואה צום ראסעסען-האס און אַ הילף פיר איר דעם. דיא דעמאָקראטיע האָט אונז אויך ניט געדאָרט. אין קיין דעמאָקראטיע קען ניט געשעהן מעהר קיין קישענעווער געשיכטע!

דאס זאגט אפילו דער ציוניסט בערנארד לאַזער אין זיין אינטערעסאַנטען בוך איבער אַנטיסעמיטיזמוס (אַרויסגעגעבען יעצט אין ענגליש דורך דיא „אינטערנאַציאָנאַל פאָבלי-שינג קאמפאניע“). ער זאגט, אז עס איז גאר קיין וואונדער ניט, וואס דיא מאָנאַרכיסטען אין פראנקרייך בעשולדיגען דיא אידען, אז זיי האָבען פערדוראכט דיא רעפובליקאנער רעוואלוציאָן, דען „דיא אידען האָבען ווירקליך געהאַט פון דער רעוואלוציאָן דעם גרעסטען נוצען!“ און אזוי פיעל וויא דיא סאציאַלע רעוואלוציאָן וועט זיין טיעפער אין גרינדליכער וויא דיא פאָליטישע-דעמאָקראטישע, אזוי פיעל טיעפער און גרינדליכער וועט זיין איהר הילף פיר אידען.

* * *

וועגען דיא סאציאַליסטישע בעוועגונג

שוואַכען דעם נאַציאָנאַל־פּאַנאַטיזמוס און צו שטאַרקען דעם געפיהל פון צוטרויען צו דיא אינטערנאַציאָנאַלע סאָלידאריטעט פון פּראַלעטאַריאַט, אין זיין אויפגעוואַכטען קאַמפּף גענען דיא בעשטעהענדע אָרדנונג פון רויב און פינסטערניש!

אמת, אין אויפגערענטע צייטען קענען דיא סאָציאליסטען דורך אזא פּעסעט האַלטונג פערלירען אין דעם מאַמענט דיא פּאָפּולאַרי טעט ביי דיא געדאַנקענלאָזע מענגע. אָבער וואס טויג אונז פּאָפּולאַריטעט ווען מיר צוטערטען דערביי אונזערע פּרינציפּען? פּאָפּולער ווילען מיר זיין, אַלס אַ מיטעל, צום צוועק דיא מאַסען צו קענען אָנפילען מיט אונזער גייסט, זיי צו קענען דורכדרינגען מיט אונזער וועלט־אַנשוי אונג, אין זיי צו ענטוויקלען דיא נייע וועלט־בעגריפע. ווען אָבער מיר זוכען צו ווערען פּאָפּולער העלפענדיג פערשטאַרקען דיא פינסטערע פאַראורטהיילע פון דיא מענגע און אונטערגראַ בענדיג אונזערע בעגריפע, — אונטערגראַכענ־דיג, צום ביישפּיעל, זייער צוטרויען צו זייערע קאַמפּף־גענאָסען פון אַנדערע נאַציאָנען, דאן פערניכטען מיר דעם צוועק צו לייעב דעם מיטעל, און דער מיטעל האָט דאן קיין שום צוועק ניט.

* * *

און דייטשלאַנד צייגט וויא סוף כל סוף פערליערט מען ביי אַן עהרליכע שטעלונג אויך אין דעם מיטעל ניט. דיא קאָכעריי פערנעהט און דיא מאַסע האָט דאן דעם שטאַרקסטען צור טרויען צו דיא בעוועגונג, וועלכע איז געשטאַנען ערנסט און פּעכט ביי איהר זאך, און ניט דאן דיא פערדיענטע פּעראַכטונג דיא וואס זיינען מיט זיי מיטגעשוואָמען אין דעם ווילדען שטראָם.

* * *

אונזער פּאָסט קארטען אבשטימונג וועגען אַ העברעאישע אבטהיילונג איז אויסגעפאלען מיט אַן איבערוועלטליגענדע מאַיאריטעט געגען אזא אבטהיילונג אין דיא „צוקונפט“. אין גאנצן צען אַ פאַר פּאָסט־קארטען זיינען געווען פיר אזא אבטהיילונג.

אַזא, דארה מען ניט!

אומפּאַטאַר. דאס בילד איז פון אַ פּאַטאַגראַפיע וואס איז פון איהם ערשט דיא לעצטע צייט אַראַבענומען געווארען.

נאָך דעם טויט פון לייעבנקעכט איז בעבער דער זיידע, „דער אַלטער“ פון דיא דייטשע בע־וועגונג.

אַ בעוועגונג געהט אָן אין אַמעריקא איהב אַראַבעזבריינגען אהער אויף אַן אַגיטאַציאָנס טור.

* * *

ביי דיעזע געלעגענהייט לאָמיר דערמאָנען, אז אוינע פון דיא גלענצענדסטע עפיוואָדען אין בעבעלס קארירער אַלס סאָציאליסטישער פיהרער, איז — זיין און לייעבנקעכט'ס האַנדלונג אין דער צייט פון דעם פרייסיש־פּראַנצויזישען קריגע.

דעמאָלט האָט מען אין פרייסען, וויא אין פּראַנקרייך, אויך זיך אַנדערצעהלט שוידערהאַפֿטע גרויזאַמקייטען וואָס דיא געגענדישע נאַציאָנאליז בעגאַנגען. און נאַטירליך זיינען ביי דיא שלאַכטען טאַקי פּאָרגעקומען שוידערהליכע גרויזאַמקייטען. און דער נאַציאָנאַל געפיהל איז געדוועלט. אויפגעפלאַמט צו אַ העללישען פייער און דער שטראָם האָט געריסען אין דער נאַציאָנאַלער ריכטונג מיט אַן אונגעהייערע געוואלט.

און וואָס האָבען דאן געטאָהן בעבעל און לייעבנקעכט? וויא דיא פעלזען זיינען זיי געשטאַנען פּעכט מיט זייער אינטערנאַציאָנאַלע אויפגאַבע אין דעם שטראָם, און איינשטעלענדיג פערשטיינט צו ווערען פון דיא מאַסע וואַהנדיגניגע פון נאַציאָנאַל־פייבער און גע'משפּט' צו ווערען פון דער רעגירונג פאַר פערראַטע האָבען זיי אין סאַמע רייכסטאג פערדאַמט דיא נאַציאָנאַלע העצערדיי און געשיקט צו זייערע פּראַנצויזישע ברידער אַ הערצליכען ברודער־גרום איבער דעם קאָפּ פון דער גרויזאַמער מלחמה אריבער!

צוויי יאהר האָבען זיי דאפיר געשמאַכט טעט אין געפּענגנים, אָבער זייער סאָציאליסטישע פּפליכט האָבען זיי ערפיללט פּאָלקאַמען.

* * *

דיא סאָציאליסטישע פּפליכט איז — אימער מער און אונטער אַללע אומשטענדען צו טהאָן אַלץ, וואס עס איז אין אונזער קראַפט אַבצור.

דיא גייסטיגע וועלט

פול מיט זריעה פון מיקראסקאפישע חי'ה'לעך און פלאנצען, פול מיט טויענדע סארטען מיקראבען. וואו עס איז נור דא לופט און וואסער, דארטען טראגען זיך ארום מיליארדען מיקראסקאפישע ארגאניזמען. עס איז גאר קיין סוף ניט צו זייער קליינקייט. ווען מיר דענקען, אז מיר האבען ענטדעקט דעם קלענסטען מיקראב, קור קענדיג דורך א מיקראסקאפ, וואס פערגרעסערט 10,000 מאל א זאך, איבערצייגען מיר זיך באלד אז מיר האבען א טעות געהאט, ווען מיר בענוצען זיך מיט נאך א שטארקערע פערגרעסערונגס גלאז. ניט ווילענדיג וואונדערן מיר זיך, וויא קליין אזעלכע מיקראבען זיינען; אבער וויא קליין זיינען שוין זייערע ארגאנען (אברים).

דיעזע אלע מיקראבען זיינען פון דער גרעסערער וויכטיגקייט אין דער נאטור פון אונזער פלאנעטע, זיי שפיעלען דיא גרעסטע ראָלע אין דער אָרגאנישער וועלט איבערהויפט און אין דעם מענשענ'ס לעבען בעזאָנדערס. דיא אונענדליך גרויסע וועלט איז ניט אזוי וויכטיג פאר אונז ווי דיא אונענדליך קליינע, דיא אונזעהבארע אדער מיקראסקאפישע. ווען א ווייטער שטערן רען זאָל ערגעץ פערשווינדען פון הימעל, וועלען מיר עס בעמערקען אין יאהרען ארום, זאָגאר מיט מיליאָנען יאהרען שפעטער, דען אזוי לאַנג

צוויי אונענדליכקייטען.

ונענדליך גרויס און אונענדליך קליין איז דיא וועלט. אין דעם איז בערצייגען מיר זיך, וואס בעסערע טעלעסאָפֿען און מיקראסקאפֿען מיר געברויכען, דאָס הייסט וואָס מעהר מיר פערשטארקען אונזער קינסטליכע אויג.

דורך גרויסע טעלעסקאפֿען זעהען מיר נייע שטערען - וועלטען, ווייטע שטערען, וועלכע זיינען זונען אין אונענדליכען רוים; דורך שטארקע פערגרעסערענדע מיקראסקאפֿען געפינען מיר אויס אלץ קלענערע טהיילען פון דער אונענדליך-טהיילבארער מאַטעריע, אלץ קלענערע סארטען חי'ה'לעך, וועלכע טראָגען פערשיעדענע אלגעמיינע געמען, וויא אינפֿוסאָריען, באַקטעריען, באַציליען, מיקראָבן בען א. ז. וו. און וועלכע מיר וועלען דאָ רופֿען איינפֿאך מיקראָבען.

דיא וועלט פון מיקראָבען איז נאָך א גאנץ נייע פאר אונז און איז פול, קען מען זאָגען. מיט וואונדער. דיא גאנצע נאטור ארום איז בעלעבט,

דאָס ווייסען מיר שוין, אָבער מיר ווייסען נאָך
ניט גענוי, וועלכע פון זיי זיינען ניצליך פאר אונז
און וויא ווייט זיי זיינען ניצליך. מיט דער צייט
וועט מען עס זיכער אויסגעפינען.

שטראהלען אלס מיטעל געגען מיקראָבען.
דיא נאטור פון מיקראָבען איז גאנץ פער-
שידענע. אייניגע סאָרטען קענען זיך נאָר ענט-
וויקלען אין וואַסער, אנדערע אין לופט, דריטע
אין ערטער וואו אַנשטאָט זויערשטאָף געפינט זיך
קוילען-זויערשטאָף א. ז. ו. ליכט האָט א ספּע-
ציעלע ווירקונג אויף זעהר פיעל סאָרטען מיק-
ראָבען. אייניגע ווערען איינפאָך געטויטעט פון
געוויסע שטראהלען. וועגען דיא טויטליכע וויר-
קונג פון פרישע לופט און זונענשיין אויף געוויסע
מיקראָבען אָדער זריעות פון פאראזיטען און
פליגעלעך זיינען מענשען דערגאנגען דורך איי-
פאכע ערפאָהרונג, ווען זיי האָבען קיין שום אה-
נונג ניט געקענט האָבען וועגען מיקראָסקאָפישע
היה'לעך. דיעזע ערפאָהרונג בעשטעהט אין דעם
וואָס מען רופט: דורכלופטערן זאכען. דיא וויר-
קונג פון דורכלופטערן איז א גאנץ איינפאכע:
דיא מיקראָבען און פאראזיטען וואָס ענטוויקלען
זיך אין פייכטע און דונקעלע ערטער ווערען
פערניכטעט אין טרוקענע און העלע ערטער. דער
וויסנשאפטליכער גרונד פון דער אלטער פראק-
טיקע צו רעטען וואָלענע זאכען פון מאָט דורך
אויסלופטערן זיי איז ספּעציעל דיא טויטליכע
ווירקונג פון זונענשטראהלען אויף דיא זריעות
פון מאָט.

געלעהרטע מאכען יעצט זעהר פיעל פראָ-
בעס מיט פערשידענע שטראהלען אויף פערשי-
דענע סאָרטען מיקראָבען. אויף אייניגע ווירקען
ספּעציעל רויטע שטראהלען, אויף אנדערע בלויע,
אויף דריטע רענטגען-שטראהלען א. ז. ו. דיעזע
פראָבעס זיינען העכסט אינטערעסאנט און וויכ-
טיג. ביז יעצט האָט מען שוין דורך דעם אויסגע-
פונען זעהר ווירקענדע היילמיטעל, און עס קען
קיין צווייפלע ניט זיין, אז דיא זאָרגענאנטע
שטראהלען-קור וועט שפּיעלע אלץ א וויכטיגע
רע ראָלע אין דער מעדיצין.

בעזאָנדערס אינטערעסאנט זיינען יעצט דיא
פראָבעס, וואָס מען מאכט מיט דיא שטראהלען
פון דעם נייענטדעקטען מעטאל ראדיום. וועגען
דיעזען וואונדערבארען מעטאל האָבען מיר שוין
געשריעבען אין פאָריגען נומער „צוקונפט“.
יעצט וועלען מיר איבערגעבען, אז אין פיעלע
האָספּיטעלער פון פיעלע גרויסע שטעט ארביי-
טען געלעהרטע דאָקטוירים אויסצוגעפינען דיא
ווירקונג פון דיא ראדיום-שטראהלען אויף פער-
שידענע קראנקהייטען, וואָס מען ווייס אז זיי

דייערט דיא רייע פון דיא שטראהלען פון איי-
ניגע שטערען צו אונז. יעדענפאלס וועט עס קיין
ווירקונג ניט האָבען אויף דעם מענשען'ס לעבען.
אָבער ווען א מיקראָב, וואָס רופט ארויס, צום
ביישפיעל, כאַלערא, טיפוס, שווינדוכט א. ז. ו. וואָל
פערשווינדען — וואָס פאר א גליק דאָס
וואָלט געווען פאר דיא מענשהייט!

דער קאמפף מיט מיקראָבען.
אין דער מיקראָבען-וועלט געפינען זיך
אונזערע גרעסטע און געפעהרליכסטע שונאים.
קינע ליבען, טיגערען, און אלע אנדערע ווילדע
חיות האָבען ניט פערדוראכט דעם טויט פון
א מיליאָנען-טהייל מענשען, וויא פיל איין מיר-
קראָב, וואָס רופט ארויס אן עפידעמישע קראנק-
הייט. געגען דיא ווילדע חיות האָבען זיך נאָך
דיא ווילדעסטע מענשען געקענט בעשיצען,
אָבער וויא בעשיצט מען זיך געגען אונזעהבארע
שונאים, געגען מיליאָרדען מיקראָבען אויף יעדען
שריט? וויא קען מען זיך פעהרטימען געגען זיי,
ווען מיר אטהעמען זיי איין מיט דער לופט און
שלינגען זיי איין טרינקענדיג און עסענדיג?
דיא גרעסטע אויפגאבע פון דער וויסענ-
שאפט איז יעצט צוגעפינען פערזיכערונגס-מיטעל
געגען מיקראָבען, זיי צו קענען פערניכטען אָדער
אונשעדליך צו מאכען. דערויף ארבייטען טויר
זענדע דאָקטוירים און געלעהרטע אין אלע ציוויל-
ליזירטע לענדער. פיעלעס האָט מען שוין אויפגע-
טאָהן אויף דיעזען וועג, מען האָט שוין אויסגע-
פונען אנטי-טאָקסינס אָדער סערוומס געגען עט-
ליכע זעהר אַנשטעקענדע און געפעהרליכע
קראנקהייטען, וויא, צום ביישפיעל, געגען דיפ-
טעריס. אָבער פאָרלויפן איז עס נאָך ווי א טראָ-
פען אין ים. נאטור-פאָרשער וועלען מוזען ווער
ווייסט וויא פיעל יאָהרען ארבייטען און זוכען,
ביז זיי וועלען קענען אָפּזונדערן יעדען מיקראָב
און בעשטימען ריכטיג, וואָס ער טהוט אויף, וויא
ער לעבט און פערמעהרט זיך.

גליקליכער-ווייזע איז נאָר א פעהרעלטניס-
מעסיג קליינער טהייל פון דיא פערשידענע
סאָרטען מיקראָבען שעדליך פאר מענשען און
הויז-טהיערע. פיעלע סאָרטען זיינען גראדע זעהר
ניצליך, דען זיי העלפען דעם לעבענס פראָצעס,
שפיעלען א גרויסע ראָלע אין דער עקזיסטענץ פון
חיות און פלאנצען. אין אונזער ערפער געפינען
זיך שטענדיג אונזעהליגע מאסען פערשידענע
מיקראָבען און פאראזיטען, דאָס זעלבע איז אויך
מיט אלע אנדערע חיות. מען קען זאָגען, אז עס
איז ניטאָ אזא חיה אָדער פלאנץ, וואָס זאָל ניט
האָבען אין זיך און אויף זיך פערשידענע פארא-
זיטען. אָהן אייניגע פון זיי וואָלט דיא עקזיסטענץ
פון דיא חיות און פלאנצען געווען אונמעגליך.

זיט. אייניגע פון דיעזע פאראזיטען צושטערען די וואַרצלען, אנדערע פרעסען אויף דיא בוימעלעך, דריטע פערניכטען דיא פרוכטען. זיי מאכען אן שאַרען אויף מיליאָנען דאָלאַרס יעדען יאָהר בלויז אין דיא פרוכטיגערטנער פון קאליפאָרניא. אין טעקסעס האָט א פאראזיט לעצטען יאָהר פעראורזאכט א שאַדען פון 25 מיליאָן דאָלאַר אויף דיא בוימוואַל־פלאַנטאציעס. מען האָט דיעזע ווען יאָהר אויסגעפונען א פליגעלע, וואָס פרעסט אויף דיעזען שעדליכען פאראזיט; אָבער ליידער פערמעהרט זיך ניט דיעזע פליגעלע אזוי שנעל וויא דער פאראזיט. יעדענפאלס ווען מען זאָל צוהעלפֿען דיעזע פליגעלעך זיך צו פערמעהרען דורך אָפּהיטען זיי פון זייערע נאטירליכע שונאים וועט מען מיט דער צייט זעהר פיעל העלפֿען דיא בוימוואַל־פלאַנטאציעס, וועלכע ווערען רואינירט פון א בעשטימטען סאָרט פאראזיט.

דאָס איז א ביישפּיעל, וויא אזוי געלעהרטע ענטאָמאָלאָגען (קענערס פון אינזעקטען) אָדער פליגען) זוכען מיטלען צו פערניכטען שעדליכע אינזעקטען דורך אנדערע, וועלכע ברענגען קיין שאַדען ניט צו פלאַנצען.

זעהר קוריעז איז עס, וואָס מען זוכט אויף דער זעלבער ארט צו פערניכטען דיא מאַסקיטאָס (קאָמארען). דיעזע אינזעקטען זיינען ניט נור אונז ערטרגליך אין פייכטע ערטער דורך זייער בייז סען, זאָנדרן זיי זיינען איינפאך געפעהרליך, ווייל זיי פארשפּרייטען מאלאַריא און געלען פרי בער, וויא מען איז עס ניט לאנג דערגאנגען דורך נאָכפאַרשונגען פון געלעהרטע דאָקטוירים. פערשיעדענע מיטעל האָט מען שוין אויסגעפונען צו פערניכטען דיא אייעלעך און ווערימלעך פון דיא מאַסקיטאָס (איינער פון דיא געברויכליכע סטע מיטעל איז צו בעגיסען מיט קעראַסין דיא שטייענדע וואסערן און זומפֿען, וואו דיא מאַסקיטאָס פערמעהרען זיך), אָבער דאָס אלעס העלפט וועניג. מען האָט דארום גענומען פרויברען צו טויטען זיי דורך זייערע נאטירליכע שונאים: אייניגע סאָרטען פליגען און פאראזיטען. וויא קליין א מאַסקיטאָ איז, האָט ער דאָך אין זיך פאראזיטען, וועלכע פערניכטען איהם. מען האָט דערוויילע אויסגעפונען דריי סאָרטען פאראזיטען אין מאַסקיטאָס, נור וויא ווייט זיי זיינען אין שטאנד צו פערניכטען זייער בעל הבית ווייס מען נאָך ניט.

מיט א מאַנאט צוריק האָט דאָקטאָר טשאַרלז סטיילס ערקלעהרט, אז ער האָט ענדליך ענטדעקט דעם ריכטיגען צושטערער פון מאַסקיטאָס. ער איז געשיקט געוואָרען פון דער וואשינגטאָנער רעגירונג צו העלפֿען זוכען מיטעל וויא צו פערניכטען דיא בעריהמטע „ניו דזשוירזי

ווערען פעראורזאכט פון מיקראָבען. מען פֿירט אייגענטליך דיעזען נייען סאָרט שטראהלען אזוי וויא מען האָט עס געטאָהן מיט דיא רענטגען־שטראהלען, ווען מען האָט זיי ענטדעקט.

ראדיוס שטראהלען געגען קאנסער.
פארלויפֿיג זיינען דיא וויכטיגסטע פראָבעס געמאכט געוואָרען פון דעם בעוואוסטען דאָקטאָר מעקענזי דייווידסאָן אין טשערינג קראָס האָספּיטאַל, לאָנדאָן. איהם איז געלונגען אויסצורייסלען צוויי קראנקע פון קאנסער (ראק) דורך דיא ווירקונג פון ראדיוס־שטראהלען. קאנסער איז איינע פון דיא שרעקליכסטע קראנקהייטען פון מענשען. אין דער לעצטער צייט האָט מען אויסגעפונען, אז דיעזע טויטליכע און פיינליכע קראנקהייט ווערט ארויסגערופֿען פון געוויסע מיקראָבען, וואָס עס איז נאָך ניט געלונגען אָפּצוונדערן דיעזע מיקראָבען פון אנדערע און צו קריגען א טייל־מיטעל געגען זיי. אויב ראדיוס־שטראהלען טויטען דיא מיקראָבען פון קאנסער, איז דאָס א רעטונג פאר צעהנדליגע טויזענדע מענשען, וואָס שטארבען יעדען יאָהר פון דיעזע שוידערליכער קראנקהייט. מען האָט פריהער פרויברט רענטגען־שטראהלען, אָבער זיי האָבען קיין בעזונדערע ווירקונג געמאכט אויף דיא קאנסער־מיקראָבען. דיא ראדיוס־שטראהלען האָבען אָבער דיא מעלע צו פערניכטען דיעזע מיקראָבען אָדער יעדענפאלס אויסצוהיילען פון קאנסער. אין 6 וואָכען האָט דר. מעקענזי דייווידסאָן אזוי אויסגעהיילט איינעם פון א קאנסער אויפֿ'ן נאָז, דאָס עס איז אפילו ניט געבליבען אצייכען פון דער וואונד. אנדערע פאציענטען ווערען אלייז בעסער אונטער דעם איינפלוס פון דיא וואונדער־בארע ראדיוס־שטראהלען.

עס פערשטעהט זיך, אז מיט דיעזע שטראהלען קען מען נאָר ווירקען אויף אזעלכע קאנסער וואָס געפינען זיך אויף דער הויט, פון דרויסען און ניט אינוועניג אין קערפֿער.

מען פרויברט אויך דיא ראדיוס שטראהלען אויף שווינדזוכט פון דער הויט; אָבער דערוויילע ווייס מען נאָך ניט, וויא ווייט זיי ווירקען.

מלחמה געגען פאראזיטען און מאַסקיטאָס.
ניט וועניגער אינטערעסאנט און וויכטיג זיינען דיא נאכפאַרשונגען וועגען דעם, וויא אזוי מען קען פערניכטען פאראזיטען און שעדליכע פליגעלעך אָדער זשוקעלעך דורך זייערע נאטירליכע ליכע שונאים, נעמליך: דורך אנדערע פאראזיטען אָדער פליגעלעך, וועלכע פרעסען זיי אויף. בעזאָנדערס וויכטיג איז עס פיר גערטנערס און אקערבויער, דען עס איז ניטאָ אזא פלאץ וואָס זאָל ניט ליידען פון א בעשטימטע סאָרט פארא-

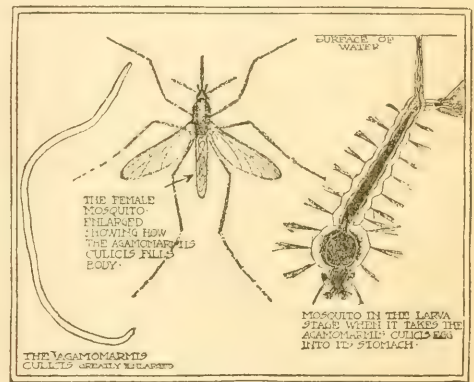
מוזענדע אייעלעך, זא דאס דיא מאַסקיטאָס וועלען ביסלעכווייז פערניכטעט ווערען.

פאָספאָרעסעניזשטראהלען פון דער זון.

יעדער ווייס, אז ווען מען רייבט א שוועב־לע אין דער פינסטער, זעהט מען א שוואכען שיין אויף דעם אָנגעריבענעם אָרט. ווארום דאָס איז אזוי, ווייס מען נאָך ניט. געלעהרטע מאכען פערשיעדענע נאכפאָרשונגען וועגען דעם, אָבער זיי זיינען נאָך ניט געקומען צו קיין בעשטימטען שלום. מען האָט אויסגעפונען, אז פיעלע אנדערע זאכען לאָזען ארויס עהנליכע שטראהלען, וועל־כע זיינען אזוי שוואך, אז מען קען זיי נאָר בע־מערקען, ווען עס איז גאנץ פינסטער; נאָר אזוי וויא דער יסוד פאָספאָר האָט דיעזע מעלה אס שטארקסטען, האָט מען דיעזען סאָרט שיין אָדער ליכט א נאָמען געגעבען פאָספאָרעסעניז. איי־ניגע סאָרטען פיש און אויף פליגען לאָזען פון זיך ארויס פאָספאָרעסעניזשטראהלען. מיר זאָ־גען, אז זיי שיינען אין דער פינסטער. דיעזער שיין דיענט זיי געוויס אין זייער קאמפף פיר זייער עקזיסטענץ. אין פיעלע ערטער זעהט מען ביי נאכט א פאָספאָרעסעניז אין אָקעאנען דאָס קומט פון מיליארדען מיקראָסקאפישע בעשעפעניסען, וועלכע לאָזען פון זיך ארויס אזעלכע שטראהלען.

דער בעקאנטער פראנצויזישער געלעהרטער בלאַנדלא האָט ניט לאַנג צוריק געמאכט פראַ־בעס, אום צו בעשטימען אויב דיא זון לאָזט פון זיך ארויס פאָספאָרעסעניזשטראהלען, צו דיע־זען צוועק האָט ער בענוצט אזא שטאָף וואָס הייסט קאלסיום סולפיד (א בעהעפטונג פון שווע־בעל מיט דעם מעטאל קאלסיום) און וואָס פאָספאָרעסירט זעהר שטארק. אין א פינסטערען צימער האָט ער אוועקגעשטעלט א רעהר מיט שטיקלאך פון דיעזען מאטעריאל לעבען א דינעם לאָדען, אויף וועלכען עס זיינען געפאלען דיא זונענשטראהלען פון דרויסען. נאכהער האָט ער אוועקגעשטעלט צווישען דעם קאלסיום־סולפיד און דעם לאָדען אייניגע זאכען, און דער רעזול־טאט איז געווען, אז דיא פאָספערעסעניז איז קלע־נער געוואָרען. דיעזע זאכען האָבען, הייסט עס, פעהרהאלטען געוויסע שטראהלען, וועלכע האָבען זיך געמאכט א וועג דורך דעם לאָדען. אפילו א האנד האָט געווינקט אויף דעם שיין פון קאל־סיום־סולפיד. אייניגע זאכען, וויא פלאטען פון דעם מעטאל אלומיניום, האָבען גראדע ניט גע־שטערט דעם פאָספאָרעסעניזשיין. דאָס צייגט קלאָר, אז דיא זון לאָזט אויף ארויס אזעלכע שטראהלען וואָס האָבען דיא מעלה פון פאָספאָר־עסעניז.

מאָסקיטאָס, וועלכע זיינען אזא פלאגע אין אלע זומער פלעצער ארום ניו יאָרק. מען האָט שוין פריהער געוואוסט, אז מאָסקיטאָס האָבען אין זייערע מאָגענס פאראזיטען וויא פיעלע אנדערע פליגען, אָבער דאָקטאָר סטילס האָט געפונען א מיטעל אָפצונודערן איינעם פון דיעזע פאראזי־טען, וועלכע פערניכטען יעהרליך מיליאָנען מאָס־קיטאָס. דיעזער פאראזיט איז א ווערימל דין וויא א האָאר. דער וויסענשאפטליכער נאָמען, וואָס דר. סטילס האָט איהם געגעבען איז: „אגא־מאָמעריס קוליסים“. ער כאפט זיך אריין אין א מאָסקיטאָ, ווען דער לעצטער לעבט נאָך אין וואסער אין דער פאָרמע פון א לארווא (וואָס מען רופט אין אידיש: זומער־ווערימל). אויף דער צייכנונג איז פאָרגעשטעלט רעכטס דיא לארווא פון א מאָסקיטאָ אין וואסער, לינקס דער פא־ראזיטישער ווערימל (זעהר פערגרעסערט) און

אין מיטען א ווייבליכע מאָסקיטאָ מיט דעם ווערימל אין בויך. אזא מאָסקיטאָ איז א קראנקע און קען שוין ניט לייגען אייעלעך. אויסער דעם פערליערט אויך אזא מאָסקיטאָ דיא בייסענדע קראפט (נאָר ווייבליכע מאָסקיטאָס בייסען זיך) דר. סטילס איז געקומען צום שלום, אז דיעזער ווערימל איז דער ריכטיגער מלאך המות פון מאָסקיטאָס. עס בלייבט נור יעצט צו זוכען זיכערע און ביליגע מיטעל, וויא וואָס מעהר צופערשפרייטען דיעזען „מאָסקיטאָ־פערניכטער“ דער איינפאכער מיטעל פאָרלויפֿיג איז אראָבע־לאָזען וואָס מעהר אייעלעך פון דיעזען ווערימל אין דיא וואסערן, וואו דיא מאָסקיטאָס ענטוויק־לען זיך. פון דיא אייעלעך וועלען אויסוואקסען האָר־ווערימלעך, וועלכע וועלען זיך אריינכאפֿען אין דיא מאָסקיטאָ־לארווא און וועלען לייגען

רעליגיאן און מערדעריי

איז נאטירליך אין דיא געפיהלע פון א מערדער ? זייט איהר דען א מערדער ? אָדער א מאַהל געווען א מערדער ?

אז איהר פיהלט דאָס דיא געשילדערטע מערדער־נאטורען זיינען אזוי מייסטערהאפט רע־אליסטיש געצייכענט, איז דאָך א סימן, אז איהר קענט זיך אין אייער אייגענע נשמה פאַרשטעלען דיא לוסט פון מאַרדען ; מוז דאָך זיין אז ערגעץ אין א ווינקעלע פון אייער נשמה, כאַטש זיא איז אזא גוטע דאָס זיא קען א פליעג אויף דיא וואנד ניט טויטען, ליגט פערבאָרגען א שטיק נאָר טור פון א מערדער !

יא, שרעקט זיך גאָר ניט ! אין יעדען מענשען שען ליגט פערבאָרגען א פונק פון אלע מינים אבנאָרמאליטעטען וואָס טרעפן זיך נאָר א מאָל ביי אירגענד וועלכען מענשען : אלע מינים משוגעת, אלע אונגעווענהליכע נייגונגען וואָס טרעפן זיך א מאָל ביי משוגעים און פערברע־כער. אז ניט וואָלט איהר ניט געפיהלט דיא נאטירליכקייט פון דיא שילדערונגען פון דיא דיעזע משוגעת'ן און נייגונגען ביי גרויסע קינסטלער וואָס מאַלען זיי.

ביי דיא משוגעים און פערברעכער ענטשטע־הען זייערע אויסערגעווענהליכע נייגונגען ניט פון גאָר ניט. ביי זיי שפרינגט נאָר ארויס פון די האַלאַבליעס א נייגונג, וואָס ביי דעם נאָרמאלען מענשען איז זיא אין דיא האַלאַבליעס.

4.

וואָס פיר א פסיכאָלאָגישער צוזאָר מענהאנג איז דאָ צווישען רע־ליגיעזען פאנאטיזמוס און מאַרדלוסט ?

דיא רעליגיאן וואָלט ניט געקענט אריינבריינגען קיין מאַרד יצר הרע אין הארצען אריין, פונקט וויא זיא קען ניט אריינבריינגען קיין יצר טוב

אין הארצען אריין.

אָבער דער רעליגיעזער פאנאטיזמוס ווירקט דאָ ניט פאָזיטיוו (ביום ועשה) נאָר נעגאטיוו (בשב ואל תעשה) : ער שוואכט אָב א געוויסע קראפט אין דעם מענשען, וועלכע דארף איינ־האלטען דיא מאַרדלוסט, וואָס א פונק פון איהר געפינט זיך אין יעדען מענשען פון נאטור.

יא, אין יעדען מענשען !

פון וואנען קומט דאָס, אז ווען איהר לעזט דאָסמאָיעווסקייט'ס, "פערברעכען און שטראַף", אָדער זאָלא'ס, "דיא מענשליכע בעסטיע", אָדער דע מאַפאסאן'ס סקיצען וועגען אבנאָרמאלע מענשען וואָס קוויקען זיך מיט פרישע ווארעמע מענשען־בלוט און קוועלען אן פון מענשענעם ליידען, פיהלט איהר, —אויב איהר זייט נאָר א מבין, —ווי נאטירליך די מערדער־נאטורען זיינען גע־שילדערט ? פון וואנען ווייסט איהר דען וואָס עס

אלע גרענצלאזע טיראנען אין דער וועלט-געשיכטע א לוסט צום שאפען, בעזאנדערס צוזאמענצושטעלען אין אָרדנונג געוואלטיגע חיילות (מחנות מיליטער), אויסצובויען געוואלדיגע געביידעס, און צו דערוועלבער צייט געפינט מען ביי זיי אויך א לוסט צו צערשטערען, ווייניגסטענס א גרויסע הנאה אין דעם געדאנקען וועגען צושטערען, צו טרעטען, פערניכטען."

(אָט דיעזעס נאטור געפיהל האָט דאָס גע-מאכט דעם מענשען זיך פאַרשטעלען א גאָט וואָס איז, "בונה עולמות ומחרבן" — ער בויט וועלטען און מאכט זיי חרוב..... גאָט איז דאָך געוויס א'ן אונגעשטערטע קראפט, דעריבער מוז ער נאטירליך זיין א געוואלדיגער אויבער-טיראן. איהם קען דאָך געוויס קיין זאך ניט שטעהן אין וועג.....)

וועגען דיא תאוה צו פערנוואלטיגען פרויען זאָגט דערוועלבער פאַרשער, אז דיעזע תאוה געהט געוועהנליך צוזאמען מיט גרויזאמקייט. דיעזער חשק קומט אויך פון דיא לוסט יענעם (דיא פרוי) צו אונטערווארפען צו זיין אייגענעם לוסט, און "דאָס בעגעהרען נאָך בעזיין שטייגערט זיך צו א בעגעהר נאָך פערניכטען".

און דער פאַרשער זאָגט אויף דעם א סך הכל, אז גרויזאמקייט אין א מענשען און ווילדע צוקאכעניש צו וועלען צוברעכען צורויסען, פערניכטען, מוטישען — קומט ניט פון דעם וואָס דער מענש, ווער עס האָט אין זיך דאָס, האָט אין זיך עפעס א בעזונדערע מאָדללוסט; ניין, ער האָט אין זיך ניט קיין אנדערע טריבען ווי אלע אנדערע מענשען, נאָר וואָס דען? ער האָט ניט די מאָראלישע האַלאַבליעס ("עטהישע העמ-מונג") וואָס האלטען איין אנדערע מענש-שען.

וואָס-זושע זיינען דיא, "מאָראלישע האַלאַב-ליעס", דיא, "עטהישע העממונג", וואָס האלט איין אין דעם נאָרמאלען מענשען דיא חיה רעה, וואָס זיצט פערבאָרגען, וויא מיר זעהן, אין יעדען? דאָס איז ניט קיין הימלישער, "יצר טוב", ניט קיין יראת שמים, ניט קיין שום איבערנאטירליכע זאך, נאָר נאטירליכע נייגונגען אין דעם מענשען וואָס ציהען וויערער אין א פערקעהרטען וועג און, "העממען", דיא חיהשע נייגונגען, און האלטען זיי אין, "גלייכגעוויכט", — לאָזען זיי ניט ארויס פון דיא כלים.

פון וואנען אָבער קומען אין דעם מענשען דיא נייגונגען וואָס האלטען איין אין איהם דיא חיה רעה (אזוי ווייט וויא עס בעציהט זיך אויף זיינע מיט-מענשען)?

דאָס קומט פון דעם, וואָס דער מענש איז א געוועלשאפטס-טהיר, ער מוז לעבען צוזאמען

נאָרמאל איז דער מענש, ביי וועלכען די פער-שיעדענע נייגונגען האלטען זיך איינע דיא אנדערע דאָס גלייכגעוויכט און דערלאָזען קיין איינע פון זיי ניט איבערוועגען, ניט איבערכאפען דיא מאָס. אבנאָרמאל איז נאָר דער מענש, וואָס פערליערט דאָס גלייכגעוויכט, און געוויסע נייד-גונגען, וואָס זיינען דא אין אלע מענשען, לאָז-זען זיך ביי איהם פון זייערע ענטגעגענזעצטע נייגונגען ניט מעהר קאָנטראָלירען און האלטען אין צוים און זיי כאפען איבער דיא מאָס.

דער בעריהמטער קרימינאל-פּסיכאָלאָג דר. קורעלאַא, אין זיין בוך, "דיא נאטורגעשיכטע דעם פערברעכערס" מאַהלט דיא נייגונגען וואָס מאכען דעם פערברעכער האָבען הנאה פון זייד-נע פערברעכען. ווען איהר לעזט וועגען דיעזע נייד-גונגען, זעהט איהר גלייך, אז זיי געפינען זיך אין אייך אליין אויך, נאָר ביי אייך ווערען זיי איינגעהאלטען, קאָנטראָלירט פון אייערע אנדער-רע נייגונגען און פון אייער פערשטאנד און ריקן-זיכטען.

מיר וועלען דאָ איבערגעבען דיא ווערטער פון דיעזען גרויסען פאַרשער אין דיא נאטור פון דעם פערברעכער און איהר וועט זעהן, ווערטעהר לעזער, וויא איהר וועט אליין פיהלען "ביי זיך אויך פונקען פון דיעזעלבע נייגונגען און חשק", וואָס ער זאָגט אז זיי מאכען דעם פערברעכער אָנקוועלען פון זיינע פערברעכען:

"די הנאה", זאָגט דר. קורעלאַא, "וואָס דער פערברעכער האָט פון טויטען אָדער מוטישען יעדעם קומט פון דעם פערגעניגען וואָס דער מענש האָט פון יעדע ענערגישע טהעטיגקייט. בע-זאָנדערס קוועלט דער מענש אָן פון אזא טהעטיג-קייט ווען זיא בעפרידיגט אין איהם א דירעקטען חשק, אן אנטריעב. יעדער מענש איז זיך מחיה ווען זיינע שטארקע אָנגעצויגענע געפיהלע קענען זיך פון איהם פריי אויסלאדאווען. און וואָס וויי-ניגער שטערונג דיא טהעטיגקייט געפינט אלץ מעהר מחיה-נפשות איז עס פיר דעם מענשען.

"ווען א מענש קען טהון אלץ וואָס עס ווילט זיך איהם, אלץ וואָס עס נעהמט איהם נאָר א מאַהל אָן א שטארקען חשק צו טהון, און קיין זאך שטערט איהם ניט דערביי, האָט ער גרויס פער-געניגען פון דעם וואָס ער פיהלט זיך דערביי שטארק, אין גאנצען ער. פון דעם ערקלעהרט זיך וואָס דער טיראן איז זיך נאָר מחיה ווען ער טיראנעוועט. עס רייצט איהם אויסצופורפען וויא ווייט גרייכט זיין מאכט. ער איז גרויזאם ניט ווייל עס ווילט זיך איהם אזוי שטארק מא-כען יענעם צרות, נאָר ווייל ער געניסט דערביי דאָס געפיהל פון זיין קראפט.

"דערפון קומט עס, וואָס מיר זעהען ביי

מענשען צו מאָרדען, צו מוטשען, צו פערנוואַל־
דיגען צו פערניכטען, ווען ניט דיא „עטהישע העי-
ממונג“ ווי מיר האָבען געזעהן אין דיא געבראכט-
טע בעטראכטונג פון דר. קורעלאַ.

ווייטער: געגען איבער דעם אלמעכטיגען,
דעם אונבעגרייפליכען גאָט ווערט דער פאנאטי-
שער מענש מיט זיין גאנצע מענשליכקייט בטל
ומבוטל. אז אליין פייניגט ער זיך און רייסט פון
זיך שטיקער פיר גאָטס וועגען, ווען עס נעהמט
איהם אָן דער רעליגיעזער וואהנזין, — וויא זאָל
ער דאָס ניט טהון מיט אנדערע? ער דארף דאָך
ניט מעהר וויא „יענעם ליעב האָבען אזוי וויא
זיך“..... דאָ הערען אלזאָ אויך אויף צו ווירקען
דיא געגען־קרעפטען און דיא חיה רעה צווישעט
זיך פריי.

און קוים ווערט דיא שרייפּעל לויז און דיא
שפרנוזינע צולאָזט זיך, צווישעט זיך שוין דיא
וויילדע בעסטיאליטעט אלץ מעהר און מעהר.
דאָס איז דיא נאטור פון מענשען. עס געהט ביי
איהם וויא ביין פאלען פון א זאך: וואָס ניעדע-
ריגער זיא קומט אראָב אין פאלען, אלץ מיט גע-
וואלדיגערע קראפט פאלט זיא. צוקאכעניש און
צווישעניש צופלאמט נאָך שטארקערע צוקאכע-
ניש און צווישעניש, און דיא שטארקערע נאָך
שטארקערע, און אזוי ווייטער. יעדער מענש האָט
עס שוין ערפאהרען ביי זיך, ווען ער הייבט אָן
אויסצולאָזען זיין כעס און זיין ביטער הארץ:
ער קומט ביסלעכווייז אריין אלץ מעהר אין אן
„עקסטאזע“. דאָס איז עס וואָס דיא גמרא רופט
„עברה גורת עברה“.

און ביי א מאסען־צווישעניש אזעלכע
קומט נאָך צו דיא געוואלדיגע קראפט פון גייס-
טיגע עפירעמיע, פון צינדען זיך איינע דיא אנ-
דערע, אזוי וויא א פיינער וואָס ווערט אלץ העי-
לישער, וואָס מעהר האָלץ מען ווארפט צו אין
איהם.

מיר וועלען וועגען דעם אלעס זעהן ווייטער
מערקווירדיג אינטערעסאנטע פאקטען.

אָט דאָס איז דער פסיכאלאָגישער צוזאמענ-
האנג פון רעליגיאָן און מערדעריי, פון פינס-
טערן רעליגיעזען פאנאטיזמוס מיט בעסטיאלי-
טעט און מאָרדלוסט, פון שפרינגען פון הויט פאר
פרומע צוקאכעניש מיט מאסען־הריגות, מיט
וולעכע דיא וועלטגעשיכטע איז פול געווען, —
פון דיא מעשיות ביין עגל, ביי אליהו הנביא,
ביי יהוא בן נמשי (וואָס איז געווען בעשריעבען
אין פאָריגען נומער צוקונפט) ביז דיא קרייץ־ציגע
און — קישינעוו.

אזוי ווייט טהעאָרעטיש; יעצט אייניגע
פראקטישע ביישפיעלע.

מיט נאָך מענשען. און עס האָבען זיך ביי איהם
געמוזט ענטוויקלען אזעלכע נייגונגען וואָס מא-
כען מעגליך אז מענשען זאָלען קענען לעבען צווא-
מען בשלום. דיעזע נויטווענדיגקייט האָט מיט דער
צייט ענטוויקעלט אין דיא מענשליכע חיה א
געפיהל פון ריקזיכט אויף דעם וואָהל פון זיין
מיטמענשען.

„די ערפאהרונגען פון דיא נויטהווענדיגקייט
(פון א געוויסען ערפאהלטען־זיך פון איין מענש
צום אנדערן, וואָס איז נייטיג געווען אום צו קע-
נען לעבען צוזאמען בשלום) — דיא ערפאהרונגען
וואָס האָבען זיך אָנגעקליעבען אין דער מענשהייט
איז אלע איהרע פערזאנלעכע דורות, האָבען ביס-
לעכווייז אזוי צוגעפיקסט דעם מענשענעם נערווען
אז זיי מאכען איהם שוין פיהלען א נייגונג, אן
אינסטינקטיווע בעדירפניס צו פיהרען זיך אזוי
וויא עס איז נייטיג פאר א בשלום־דיגען צוזאמען
לעבען, און עס טרייבט איהם שוין צו פיהרען
זיך אזוי אפילו גאָר אָהן א בערעכנונג אז דאָס
איז נייטיג פיר דעם צוועק (פון א בשלום־דיגען
צוזאמען לעבען).“ (ספענסער, „דאטא און עט-
היקס“ פאראגראף 46).

צו דיעזע נייגונגען געהערען ריקזיכט אויף
יענעם'ס וואָהל, אבשיי יענעם צו טאָהן ביז, צו
מאכען איהם ליידען. אין יעדען גאָרמאלען מענ-
שען איז דאָס דאָ אין א געוויסען גראד און דאָס
וועגט איבער און האלט איין דיא נייגונגען פון
דיא חיה רעה אים מענשען.

גוט. אָבער דיעזע אלע געפיהלע צום מענ-
שען זיינען נאָר דא — צום מענשען עבען; אָבער
ניט צו טיווואַלס, צו רוחות, צו מענשען וואָס
זיינען גאָר קיין מענשען ניט.

און ביי דעם גלויביגען, דעם פאנא-
טיקער, זיינען מענשען אזעלכע, וואָס האָ-
כען, וויא ער מיינט, משונה'דיגע געדאנקען.
וואָס גלויבען ניט אָן דיא וואהרהייט (וויא
ער מיינט), — אזעלכע מענשען זיינען אין
זיין געפיהל קיין מענשען ניט.

זיי מאכען אויף איהם גאָר ניט קיין אנדערן
אינדרוק וויא אלס רוחות, שדים, טיווואַלס, —
דיבוקים זיצען אין זיי. און געגען זיי פיהלען דיא
פאנאטיקער ניט דאָס וואָס דער מענש האָט זיך
ענטוויקעלט צו פיהלען געגען א מענשען. און
דעריבער איז ביי זיי געגען אזעלכע מענשען ניי-
טאָ דיא „עטהישע העממונג“. די מאָראלישע האָ-
לאַבלעס, וואָס האלט אין יעדען מענשען דיא חיה
רעה אין צוים. און ווען דיעזע שרייפּעל איז נאָר
לויז, צולאָזט זיך שוין דיא ספרנוזשינע פריי און
דער מענש, אפילו דער נאָרמאלער, ווערט א
בעסטיע! עס נעהמען אין איהם דאן פריי וויר-
קען דיא קרעפטען וואָס וואָלטען טרייבען יעדען

דען 19טען נאוועמבער, 1871 איז מארי-אנא צוריקגעקומען ביי נאכט פון קירכע און איז געגאנגען שלאָפֿען. אין מיטען נאכט האָט זיך איהר שוועסטער אַ כאַפּ אויף געטאָהן פון שלאָפֿן פון אַ ווילדען קוויטש וואָס זי האָט דערהערט. איידער פרוי בעקער האָט געקענט צו זיך קומען פון שרעק, שפּרינגט צו מאַריאנא צו איהר בעט מיט אַ ווילדען קוויטשעריי שרייענדיג: „געוואָלד, דיא „ניט גוטע“ האָבען אוועקגעכאַפּט דיין קינד און דיר צוגעלייגט אַ פּערביטענעם! שלאָג איהם! הר'גע איהם! געשווינד! געשווינד! איידער די ניט גוטע זיינען ווייט אוועק! שלאָג איהם! לאָז ער שרייען וועלען זיי צוריקקומען!“

לעבען פרוי בעקער איז נעמליך געלעגען איהר זייענדיג קינד פון איאָהר.

דיא אונגליקליכע מוטער האָט גענומען שלאָגען איהר אייגען קינד מיט אַלע כוחות דאן האָט דיא צדקת'דיגע מוהמע געכאַפּט דאָס עופה'לע ביי דיא פּיסלאָך און גענומען שלאָגען דערמיט מיט'ן קעפּעל געגען פענסטער שרייענדיג צו דיא „ניט גוטע“: נאט, נעהמט איהם אייך צוריק! נעהמט צוריק אייער פּערזענעניש!“ דאן האָט זי דאָס קינד צוריק געגעבען צו דיא מוטער שרייענדיג וויא ניט מיט איהר קול:

„הרג'ע איהם! גיכער! ווארף איהם אראָב אויף דרערד! דערווארג איהם! אז ניט וועסטו קיין מאָהל דיין קינד ניט צוריקריגען!“

און דיא מוטער האָט געפאַלגט און האָט אראָבגעוואָרפֿען איהר קינד און גענומען מיט אַ האַרטען רימען אריינהאַקען אין איהם מיט אַלע כוחות. דאָס עופה'לע האָט הערצרייסענד געשריען — קיין רחמנות!

דערווייל האָט זיך בעקער אויפגעחאַפּט און איז געקומען צו לויפֿען. אין איין אויגענבליק האָר בען דיא צוויי פּערריקטע ווייבער איהם „אויפגע-קלעהרט“ וואָס דאָ איז און באלד איז ער אויף אָנגעשטעקט געוואָרען פון זייער ווילדען פאַנאַ-טיזמוס און דיא ווילדע מאָרד-לוסט האָט זיך אין זיי אַלע ציושעט און זיי האָבען דאָס קינד דערהרגעט אויף טוידט.

דערמיט איז אַבער שוין זייער ציושעטע בלוט-דורשט ניט געשטילט געוואָרען. וויא נאָר דאָס קינד איז געווען טויט האָט דיא מוהמע אַ געשריי געטאָהן, טיטלענדיג אויף איהר אייגענעם אינ-געל פון 5 יאָהר:

„ער אויף! ער איז אויף פּערביטען! ער איז ניט מיין אינגעל! ער איז פון דיא ניט גוטע! דערהרג'עט איהם אויף!“

און אַלע דריי האָבען זיך געוואָרפֿען אויף

5.

ביי דיא פינסטערע מאסען פון אַלע פעל-קער איז דאָ דיא איינבילדונג וועגען „פּערביטענע קינדער“. ווען עס טרעפט אז אַ קינד קריגט עפעס אַ קראַנקהייט, וואָס פּערענדערט זיין אויסזעהן אויף אַ משונה'דיגען אופן, גלויבען דיא פינסטערע פאַנאַטיקער אז אַ „שד“, א „לַיז“, א „ניט גוטער“ אָדער אַ מכשפה האָט דאָס קינד „פּערביטען“ — האָט אוועקגע'גנב'עט דאָס געזונדטע קינד און איבערגעלאָזט אַ פּערזענעניש פון דיא „ניט גוטע“ אויף זיין אָרט.

זיי גלויבען, אז דיא עצה צוריקצוקריגען דאָס אייגענע קינד איז, מען זאָל שלאָגען דאָס „פּערביטענע“ קינד מכות רצח מיט אַלע כוחות, אז עס זאָל שרייען וואָס שטארקער. דאן וועט זיין „ניט גוטע“ מאמע רחמנות קריגען און וועט קומען דורכ'ן קוימען אָבערהעמען איהר קינד און וועט צוריק ברענגען דאָס גע'גנב'עטע.

ביי אונז אידען איז ברוך השם אויף דאָ דער דאָזיגער אַבערגלויבען.

נו, האָט זיך שוין אַפּט געטראָפֿען, אז זעהר גוטע מענשען מיט גאָלדענע הערצער האָבען אזא „פּערביטענעם“ קינד, זייער אייגען קראַנק קינד, געשלאָגען ביז צום טוידט! געגען אזא קינד איז שטום דיא שטימע פון רחמנות. ווייל מען פיהלט ניט אז עס זאָל זיין עפעס מענשלי-כעס. עס איז א „ניטגוטער“, און פטור!

ווילהעלם מאנהאָרד, אַ דייטשער פּאָרשער אין פּאָלקס-אַבערגלויבען, בעשרייבט פּאָלגענדען מערקווירדיגען פאַקט:

אין דעם דאָרף ביסקוויטץ, אין פּרייסיש-פּוילען, האָט געוואָהנט אַ פלייסיגער, אָרענטלי-כער און בראַווער אַרבייטער, מיט'ן נאָמען בע-קער. פירעצען יאָהר האָט ער געוואָהנט גליקליך מיט זיין ווייב, ער האָט געהאַט מיט איהר פינף ליעבליכע קינדער, און דאָס געזונטעל האָט זיך געלעבט שטיל, רוהיג און גליקליך. זייער צערט-ליכקייט און איבערגעבענהייט איינע צו דיא אַנדערע און צו דיא קינדער איז געווען געבענשט און געלויבט אין גאנצען דאָרף.

ויהי היום, איז געקומען צו זיי צו גאסט דער פרוי'ס עלטערע שוועסטער, מאריאנא טשערניאק, וואָס האָט געוואָהנט אין רוסיש-פּוילען, זי האָט מיט געבראַכט איהר 5 יאָהריגען אינגעל. דיא דאָזיגע פרוי איז געווען ווילד פרום און זי האָט געזאָגט אז ווען זי קוקט נאָר אָן אַ מענשען, ווייסט זי באלד, אויב ער האָט צו טאָהן מיט דיא „ניט גוטע“. דיא שוועסטער איהר, רע, פרוי בעקער, האָט זיך געשיינט און געקריינט מיט אזא הייליגע שוועסטער און האָט זיך באלד איינגעגלויבט אין איהרע פּערריקטע דומהייטען.

בערלין (1897). ווער עס וויל און קען, קען עס נאָכלעזען אין א גרויסע ביבליאָטעקע. עס ליינט זיך.

מיר וועלען דאָ נאָר ברענגען איינעם פון די פאקטען.

ביי דיא פויערן אין פאָדאָליען ווען עס טרעפט א מגפה, געהן ארויס אלע איינוואָהנער פון דאָרף, מענער און פרויען, מיט הייליגע בילדער, אין א פראָצעסיע ארום דעם דאָרף. וועמען זיי טרעפן דאן וועלענדיג דורכשניידען דיא פראָצעסיע און אריינגעהן אין דאָרף, סיי א בהמה סיי א מענש, דעם האלטען זיי פאר דעם שר פון דער מגפה. געוועהנליך טרעפן זיי דערביי א פערד אָדער א קוח, און זיי שלאָגען דיא בהמה ביז צום טויט. דערמיט „דער'הרג'ענען זיי דיא מגפה“.

האָט זיך אבער א מאָהל געטראָפּען אין דעם דאָרף גומענען, ווען ביי אזא פראָצעסיע האָבען דיא פויערן בעגעגענט דעם פרייז מיכאעל מאטקאָוסקי וועלענדיג אריינגעהן אין דאָרף.

אזוי פאלען דיא פויערן אויף דיא קניע פארן פרייז און וואָלטען זיך מקריב געווען פאר איהם. אָבער ווען זיי האָבען „אויסגעפונען“, אז ער איז נאָר ניט קיין מענש נאָר א „ניט גוטער“, האָבען זיי שוין צו איהם קיין שום מענשליכען געפיהל ניט געהאט און זיי האָבען זיך געוואָרפּען אויף איהם און איהם אזוי לאנג געשלאָגען, ביז ער איז געבליבען ליגען, וויא זיי האָבען געמיינט, טויט. דאן האָבען זיי איהם געלאָזט ליגען און זיינען אוועק.

אָבער דער פרייז איז ניט געווען טויט נאָר פער'הלש'ט. ער איז דערנאָך געקומען צו זיך און האָט זיך אהיימגעשלעפּט מיט אלע כוחות און זיך געלעגט אין בעט אריין. וויא נאָר דיא פויערן זיינען דערפון געוואָהר געוואָרען, זיינען זיי אוועק צו איהם און איהם שוידערליך געמורטשט, און ענדליך האָבען זיי איהם פערברענט.

* * *

און, צווישען אונז דארפּען מיר זיך דאָך ניט נארען: וואָס טהוט מען ביי עכט פרומע אידן דען מיט א „ממור“ וואָס ווערט געבוירען? אפילו דיא ווייכהערציגסטע גאָלדענע מענשען אפילו אייגענע מוטערס האָבען אויף אזא עופה'לע קיין רחמנות ניט! עס איז דען עפעס א מענשליך בעס וועזען מיט א מענשליכע נשמה? א ממור, מען פיהלט זיך דערצו וויא צו עפעס „ניט גוטס“ און דאָ הערט דיא מענשליכקייט אויף.

און וואָס טהוט מען מאנכעם מאָל מיט פער'זינדיגטע מידלדאָך?...

פון דעם זעלבען סאָרט זיינען געווען אין דיא גאנצע פינסטערע וועלט דיא מוטשעררייען

איהם אויף און איהם אזוי לאנג געקאטעוועט ביז זיין נשמה איז אויסגעגאנגען.

דאן האָט מאריאנא א געשריי געטאָהן, אז דיא „ניט-גוטע“ האָבען זיך בעהאלטען אין קויר מען און זיא איז געלאָפּען צוילייגען דעם קויער. דערביי איז זיא געפאלען אין אָהנמאכט.

ווען שכנים זיינען אין דער פריה אריינגע-קומען, האָבען זיי געפונען בעקער און זיין ווייב זיצענדיג אויף דיא קניע ביי דיא ערמאָרדעטע קינדער וויינענדיג מיט ביטערע טרערען. זיי זיינען געווען געקומען צו זיך און האָבען איינגעזעהן וואָס זיי האָבען געטאָהן. דיא פרומע מוהמע איז געלעגען אין אָהנמאכט.

זיי זיינען געמישפט געוואָרען אין אָסטראָו, אין מאָנאט יאנואר 1872. אלע דריי מערדער זיינען אוועקגעשיקט געוואָרען קיין בערלין אז א קאָמיסיע פון פסיכיאטערן (דאָקטוירים פון גייסטעס-קראנקהייטען) זאָלען אונטערזוכען זייער פערשטאנד. דיא קאָמיסיע האָט געפונען, אז בעקער מיט זיין ווייב זיינען פאָלקאָמען קלאָהר ביין זינען און גאנץ נאָרמאלע מענשען, נאָר מאריאנע ליידעט פון צייטווייליגע רעלע-גיאנס'מישונגען.

* * *

אין יוסטיץ מיניסטעריום אין פעטערסבורג איז געווען אָנגעשטעלט אלס געזעצגעהערטער אויגוסט לעווינסטיים. דיעזער געלעהרטער האָט געשריבען א מערקווירדיגען אינטערעסאנטען בוך איבער פערברעכען אויס רעליגיעזען פאנאטיזמוס אין רוסלאנד. ער בעשרייבט דאָר טען א מאכע מערקווירדיגע פאקטען פון ווילדע מערדערייען, וואָס ווערען בעגאנגען פון די פינסטערע מאכען אין אלע געגענדען פון רוסלאנד—גאנץ גוטע און אונשולדיגע מענשען, וואָס וואָל טען זאָנסט קיין פליעג קיין ביזי ניט געטאָהן. אויס פינסטערען פאנאטיזמוס גלויבען זיי ביי פערשידענע געלעגנהייטען אויף מענשען, אָפט זייערע אייגענע, אז זיי זיינען „בעזעסען פון טיי-וועל“, און דאן האָבען זיי שוין צו זיי קיין שום מענשליכעם געפיהל ניט און מוטשען זיי צום טויט. ער דערזעהלט א מאסע פאקטען אזעלכע, וויא עלטערן קאטעווען זייערע אייגענע טעכטער ביז צום טויט, וויא מען קוילעט שכנים וויל מען האלט זיי פאר מכשפים, און פיעל אנדערע זאכען אזעלכע. עס וואָלט פערנומען צופיעל פלאץ אפילו נאָר אייניגע פון דיא מערקווירדיגע פאקטען דא איבערצודערציילען. לעווינסטיים'ס בוך איז געווען געשריבען אין אָנהייב אלס א סעריע ארטיקלען אין דעם זשורנאל פון דעם רוסישען יוסטיץ-מיניסטעריום. עס איז אָבער ארויסגעגעבען געוואָרן אין דייטש אין א בוך (געדרוקט ביי רעדע, אין

אין אמעריקא האָבען דיא פֿירטיטאנער דען ווייז
ניג אויסגעמוטשעט אפילו זייערע אייגענע רא-
סען-גענאָסען, ווען זיי האָבען געהאט אנדערע
געדאנקען? און דאָך, אין דיא ציוויליזירטע
וועלט האָט דאָס אלץ פאָרט אויפגעהערט!
וואָרום? ווייל דיא פאָלקס בילדונג האָט פער-
טריעבען דעם פינסטערען פאנאטיזמוס. אפילו
דיא היינטיגע צרה'דיגע טיילעפעלע פאָלקס-ביל-
דונג, וואָס דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט איז
אזוי גענעדיג צו געבען דעם פאָלק.

אלאָ, איז דאָך דער סאָרט מערדעריי הפנים
שוין ניט ביי קיין סאָרט מענשען, „איינגעבויר-
רען“!

טאָ וואָרום זאָלען דיא רוסען, דיא מאָלאַדא-
וואנצעס, דיא רומעניער און אנדערע זיין אן
אויסנאמה?

זיי זיינען ניט קיין אויסנאמה! זיי וואָל-
טען אויך געוואָרען אזוי ציוויליזירט אפילו וויא
דיא אמעריקאנער, ווען א צרה'דיגע טיראני
וואָלט זיי ניט בכין ערהאלטען אין דיא
שוידערליכע פינסטערניש!
* * *

עס בלייבט אונז נאָך צו בעהאנדלען איין
אינטערעסאנטען פונקט: דיא ווירקונג פון אן
שטעקעניש. גייסטעס-עפידעמיע און בעסטאלי-
שע מאסען-ציווישענישען. מיר וועלען אין א
לעצטען ארטיקל ברענגען זעהר אינטערעסאנטע
פאקטען און געדאנקען וועגען דעם.
ב. פייגענבוים.

און פערברענונגען פון „מכשפות“, דאָס הייסט
פון אונשולדיגע פרויען וואָס עס איז געפאלען
אויף זיי א דומער חשד אז זיי האָבען „צו-טאָהן
מיט ניט גוטע“.

אויך ביי אידען איז דאָס געווען. דיא גמרא
דערצעהלט אז א תנא האָט א מאָל אויפגעהאנגען
אכציג ווייבער אין איין טאָג ווייל זיי זיינען גע-
ווען „מכשפות“. אין פסוק שטייט דאָך „מכשפה
לא תחיה“!

קורץ, דאָס איז דער צוזאמענהאנג פון רעלי-
גיעזען פאנאטיזמוס און מערדעריי!

דאָס וואָס ביי יענעם תנא זיינען געווען
דיא 80 מכשפות; דאָס וואָס ביי דיא פאָאר
פאָלק בעקער זיינען געווען זייערע אייגענע קינד-
דער, ווען זיי זיינען געווען „פערביטענע“; דאָס
וואָס ביי יענע פויערן איז געווען דער פריין מאט-
קאָוסקי; דאָס וואָס ביי דיא פרומע אידען איז
א ממזר — נעמליך אלץ עפעס „ניט גוטס“,
ניט מענשליך, א זאך וואָס מען האָט דערצו
ניט מעהר קיין מענשליכעם געפיהל — דאָס
זעלבע זיינען געווען דיא אידען וואָס האָבען גע-
דיענט צום עגל ביי דיא לויים, און דיא „עובדי
הבעל“ ביי דיא „עובדי יהוה“, און דיא מתנגדים
ביי דיא חסידים, און מאהאָמדאנער ביי דיא
קרייץ-ציגלער און — דיא אידען ביי דיא פינס-
טערע פאנאטישע מאָלאַדאוואנצעס אין קי-
שינעוו!

אָבער אזעלכע גרויזאמקייטען האָבען פרי-
הער אויך געטראָפּען אין אנדערע לענדער. אפילו

וואס מיינט טאלסמאני מיט זיין תחית המתים?

פון ל. אקסעלראָד.

געפענגעניס, פון געפענגעניס אין סא-
לאָ, און דאן געהט ער אין דאָרה, וואו ער בע-
קענט זיך מיט דער טרויעריגער, האָפנונגסלאָזער
עקזיסטענץ פון דעם בויער. ניטא אין ערגעץ קיין
פאָזיטיוועס; אין ערגעץ האָט ער ניט געפונען
קיין עלעמנטען וואָס שטרעבען צו א בעסער-
רע צוקונפט, וועלכע זאָלען ווערטן האָבען דיא
מיה וואָס מען לייגט אויף זיי אוועק. וואָס ער
געפינט אָבער יא איבעראל, איז דאָס מענשליכע
אינדיווידואם, דעם מענשען פאר זיך, וויא ער
וואָלט געווען אים שטאנדע צו לעבען אונאב-
הענגיג פון דיא „סדרי העולם“, פון דיא איינריכ-

(שלוס).

אָך דעם וויא דער ריכטער האָט
געלאָזט דעם גייסטיגען „איד“
אין דעם העלד אויפשמעהן
„תחית המתים“, פיהרט ער
איהם דורך דעם גאנצען
גיהנום פון דער רושיגער
וועלט און צייגט איהם אלע
איינריכטונגען, אלע רעזולטאט-
טען פון דער געבענשטער צי-
וויליאציאָן.

נעכלירדאָוו וואַנדערט פון סאלאָן אין

אלס איינער וואָס פּעראַכטעט דאָס פּאַלק; ער ווערט געשטעמפּעלט אלס ניעצשע'אנער; דאָס איז אייגענטליך פאַלש דורך און דורך, מחמת דער יסוד, דער גרונד-טאָן פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג איז אימער געווען און איז געבליבען דיא טיעפע לייעבע צום פּאַלק.

דער וואהרער רעוואָלוציאָנער נאָוואָדוואָ-ראָף שטויסט אָב דעם דיכטער און זיין העלד, ווייל ער שטרעבט צו זיין אייגענע פערפֿאַלקאָמונג ניט דורך דעם וואָס ער ענטלויפט פון דער וועלט, נאָר דורך דעם וואָס ער קעמפּט אין איהר פאר א אידעאלערע צוקונפט. דערצו האָט ער נאָך לייעב א שעהנע, יונגע מיידעל, מיט וועלכער ער האָט פראַקטישע בעציהונגען. אָדער, וויא מען רופט עס געווענהליך, מיט וועלכע ער האָט בדעה חתונה צו האָבען. דיעזער צוג פון דעם טהיערישען „איד“ איז דער העכסטער חטא אין דיא אייגען פון דעם פירסט וואָס איז „אויפגעשטאנען תחית המתים“.

וואָס אָנבלאנגט דיא באַגאָדובאָוסקאיא, איז ווירקליך מערקווירדיג וויא אזוי דער פער פאסער מאָלט איהר אונסימפאטיש, אָהנע צו האָבען אירגענד וועלכען וויכטיגען גרונד דערצו. דאָס צארטע, אויפאָפּערענדע מיידעל, וועלכע טראַגט אריבער איהר שיקזאל מיט פריידע און מיט רוהיגקייט, האָט דאָך געמעגט ערוועקען מעהר סימפאטיה אין דעם דיכטער און אין זיין העלד, וועלכער שטרעבט נאָך מאָראַלישער פער פאָלקאָמונג; ווייל זי שטעלט דאָך אימער איהר אייגענעם טהיערישען „איד“ הינטער דער זאָרג פאר אנדערע. אָבער ניין, דיא חן'עוורדיגע, עלע גאנטע, זיכערע קאָקעטקע מאַדיעטע, וועלכע ענטבלויזט איהר פראַקטישען „איד“, בעגרע נעצט פון אָרט און צייט; אָט דער לעצטער אָרעם וואָס דיא זינדיגע וועלט שטרעקט אויס, אום פעסטצוהאלטען נעכלידאָו'ן—זיא מאָלט טאָלסטאָי פיעל אנציהענדער וויא דיא באַגאָדובאָ-כאָוסקאיא, וועלכע איז פול מיט אויפאָפּערונג.

„דיא פּילאָזאָפּיע“, זאָגט לאַראַשפּוקאלד, „העלפט פאר דער ליידענשאפט און נאָך איהר.“ אָבער שפאס אָן א זייט, פאר וואָס געפּעלט דיא באַגאָדובאָוסקאיא ניט דעם דיכטער און דעם ערוואַכטען פירסט? דערפאר ווייל זיא איז בעגייסטערט פון קאמפּע און ניט פון דער אונ-טערוואָרפענהייט, פון עניות; דערפאר ווייל, שטרעבענדיג נאָך דעם אירדישען גליק פון דיא מענשען, קעמפּט זיא מיט דיא אויסערליכע פיינדע און ניט אויסשליסליך מיט דעם טהיע רישען „איד“. דיא לעבענסלוסטטיגע נאָוואָדוואָ-ראָף און באַגאָדובאָוסקאיא שטויסען אָב דעם

טונגען פון דער וועלט. „אלע מענשען זיינען גוט, זיי פערדארבען אָבער איינע דיא אנדערע“, דאָס איז דער „היוצא לנו מזה“, דער שלום פון דעם העלד'ס גאנצע וואַנדערונג.

דאָס אינדיווידואל, דער מענש פאר זיך מוז דאָרום ערוואַכען; יעדער איינער מוז מיט זיך אליין אָנפאנגען, מיט דעם קאמפּע געגען דעם טהיערישען „איד“. און טאקי אָט דער טיע-פער זיין לייענט אין דעם עוואַנגעליום, אין דיא קריסטליכע תורה, וועלכען דער ערוואַכטער נעכ-ליידאָו האָט ערשט יעצט ריכטיג בעגריפען. געפיהרט פון דיעזע גרונד-אידעען, זעהט אלזא דער העלד אלצדינג דורך זיינע אייגענע ברילען. מיט א כיוון פיהרט טאָלסטאָי נעכלידאָו'ן צונויף מיט דיא פּאַליטישע פערברעכער. ער וויל צייגען, אז דער אויסוועג פון דיא סאָציאליסטען קען ניט זיין קיין ריכטיגער. צוליבע דיעזען צוועק ווערען דיא פּאַליטישע פערברעכער איינגעטהיילט אין צוויי קאטעגאָריען, און צוויי אבטהיילונג-גען. צו דער איינער געהערען סימענאָז און דיא גוטע מאַריא פאָוולאָווא מיט דיא נאָרישע אוי-גען. ביידע זיינען אייגענטליך ניט קיין ריכטיגע רעוואָלוציאָנערען. ניט דיא וועלט ווילען זיי איר בערמאכען, נאָר זיך אליין; זיי שטרעבען נאָך פערזענליכער פערפֿאַלקאָמונג און קעמפּען אין זיך מיט דעם טהיערישען „איד“; זיי זיינען ביי-דע געגנער פון דער געשליכטליכער לייעבע. מיט איין וואָרט, אָט דיא ביידע לעבען און ליידען נאָך דער וועלטאנשוואונג פון טאָלסטאָי דעם אסקעטישען דיכטער (*). און זיי קומען דאָרט נאָך דעם אידעאל און דעם גייסטיגען צושטאנד פון דעם העלד. דיא צווייטע קאטעגאָריע, צו וועלכע עס געהערען דיא אמת'ע רעוואָלוציאָנע-רען נאָוואָדוואָ-ראָף און באַגאָדובאָוסקאיא, ציי-כענט דער פערפאסער זעהר אונסימפאטיש. דיעזע פערזאָנען גלויבען אין זייערע אייגענע כוחות, שטרעבען צו קריגען דאָס אירדישע גליק פאר זיך וויא פאר אנדערע, און דיעזער פאקט אליין איז גענוג פאר דעם אסקעטישען דיכטער צו מאַלען דיעזע געשטאלטען מיט אונלייבליכע פארבען. פאר נעכלידאָו'ן, וועלכער טראַגט זיך יעצט ארום מיט דער לעמונג פון זיין וועלע און געפינט אין דער אינדיווידועלער פערפֿאַלקאָ-מונג דיא איינציגע קוועלע פון זיין לעבען, — ביי איהם אין דיא אויגען קוקען דיא פרעהליכע, לעבענס-לוסטטיגע העלדען אויס וויא אונפֿאַלקאָ-מענע, געווענהליכע מענשען. דער רעוואָלוציאָנער נאָוואָדוואָ-ראָף ווערט מיט א מאַהל פאָרגעשטעלט

(*) אן אסקעט ווערט אָנגערופען דער וואָס וויל ניט קיין שום הנאה האָבען פון עולם הזה.

טהאט. איך בין ענטשלאסען מיט אייך צו היי ראטהען."

איהר געזיכט האָט מיט א מאַהל אָנגענומען א שרעקליכען אויסדרוק. איהרע ארומלויפערנע אויגען זיינען עפעס אזוי וויא פרגליווערט גע- וואָרען; זיי האָבען געקוקט אויף איהם און אין דערזעלכער צייט ניט געקוקט אויף איהם.

"צו וואָס, איך בעט אייך, איז דאָס נאָך נויטיג?" האָט זי ארויסגערעט ביזן און רונצ- לענדיג מיט'ן שטערן.

"איך פיהל, אז איך מוז דאָס טאָהן פאר גאָט."

"וואָס פאר א גאָט האָט איהר דען נאָך אויסגעפונען? איהר רערט עפעס גאָר ניט וויא עס דארף צו זיין. גאָט? יא, ווען איהר וואָלט דאמאָלס געדיינט אין גאָט...." האָט זיא גע- זאָגט און איז געבליבען שטעקען אין מיטען דע- רינען, מיט אן אָפענעם מויל.

ערשט איצט האָט נעכליודאָוו דערשפירט דעם שטארקען גערוד פון בראנפען וואָס האָט ארויסגעשפארט פון איהר מויל; און ער האָט בעגריפען דיא אורזאכע פון איהר אויפגעגונג. "בערוהיגט זיך", האָט ער געזאָגט.

"איך דארף זיך ניט בערוהיגען! דוא גלויבסט, איך בין שכור? און ווען אפילו שכור נויים איך וואָס איך זאָג, האָט זיא אָנגעפאנגען אויף גיך צו ריידען און איז געוואָרען דונקל- רויטה. "איך בין א קאטאָרוזשינע, אן אויסגע- לאסענע פרוי, איהר אָבער זייט א הערר, א פירסט, און דוא דארפסט זיך ניט בעשמוצען מיט מיר. געה צו דינע קניאגנעס, צו דינע פירסט- נען, מיין פרייז אָבער איז א רויטער פאפירעל". "וויא גרויזאם דוא זאָלסט ניט ריידען דוא קענסט ניט זאָגען וואָס איך פיהל", האָט נעכליודאָוו געזאָגט אין דער שטיל, ציטערענדיג מיט'ן גאנצען קערפער. "דוא קענסט זיך גאָר ניט פארשטעלען ביז וועלכען גראד איך פיהל זיך שולדיג געגען דיר!....."

"פיהל זיך שולדיג...." האָט זיא איהם ביז נאָכגעקרימט. "דאן האָסט דוא גאָר נישט גע- פיהלט, האָסט מיר אָבער דערפאר צוגעוואָרפען הונדערט רובעל. דאָס איז דיין פרייז...." "איך ווייס, איך ווייס, אָבער וואָס זאָל מען יעצט טאָהן?" האָט נעכליודאָוו געזאָגט. "איצט האָב איך בעשלאָסען, דיך ניט צו פער- לאָזען. וואָס איך האָב געזאָגט, דאָס וועל איך טאָהן."

איך אָבער זאָג, אז דוא וועסט עס ניט טאָהן, "האָט זיא גענטפערט, און האָט זיך צו- לאכט אויפ'ן קול.

העלר, וועלכער איז צובראָכען אינערליך און האלט ביים אָבשטארבען.

נאָכדעם וואָס נעכליודאָוו האָט איבערגע- לעבט, געוועהן און ערפאהרען, בלייבט איהם אי- בער איינס פון דיא צוויי: ענטוועדער דער קאמפף אָדער דיא אויפגעבונג, דיא אונטער- וואָרפענהייט. דער קאמפף, וועלכער האָט אי- מער אלס צוועק צו קריעגען אירדישעם גליק, איז ניט קיין מיטעל, קיין אויסוועג פאר דעם איבערזעטיגטען פירסט. דיא וועלט פון תאוות האָט ער אין גאנצען אויסגעשעפט און האָט זיא דארום אויפגעגעבען. אָבער דאָס וואָס דער פירסט האָט אוועקגעוואָרפען, דארף יעדער איינער ערשט קענען אוועקווארפען. נעכליודאָוו האָט שוין מעהר קיין פערלאנג ניט; ער וויל שוין מעהר גאָר ניט, און דאָס ניט וועלען מאכט ער פאר א פרינציפ, אום צו געבען האָטש וואָס פאר עס איז זיין צו זיין אפאטהישע, גלייכגילטיגע עקזיסטענץ. זיין נזירות, זיין צוריקציהען זיך פון לעבען שטאמט נאָך אלעמען פון דעם אינס- טינקט פון זעלבסט-ערהאלטונג, וואָס ער האָט פריהער געזוכט צו פערניכטען. וויא ריכטיג זאָגט ניעטשישע: "דיא נזירות, דאָס אנטלויפען פון "עולם הזה" קומט דערפון וואָס מען האָט געהאט צופיעל "עולם הזה". דאָס איז דער רע- זולטאט פון דעם שוין-אינסטינקט פון א דעגע- נעריטען, אָבערלעבעטען לעבען, וואָס זוכט מיט אלערליי מיטלען זיך אויפצוהאלטען."

נעכליודאָוו איז אן עגאָאיסט, און דאָס מוז דער דיכטער אליין מודה זיין אין זיין פאָלגענרען געשפרעך מיט קאמיושאַן.

נעכליודאָוו: "אָבער איך וואָלט געוואָלט מיט אייך ריידען וועגען מיין ענין. געדיינט איהר נאָך וואָס איך האָב אייך פאָריגעס מאָל גע- זאָגט?"

"איהר האָט אזוי פיעל גערעדט. וואָס האָט איהר דען אזוינס געזאָגט פאָריגעס מאָל?" האָט זיא געזאָגט, ניט אויפהערענדיג צו שמיכלען און צו דרעהען דעם קאָפּ דאָ אויף דער זייט און דאָ אויף דער אנדערער זייט.

"איך האָב געזאָגט, אז איך בין געקומען, אום צי בעטען ביי אייך פערצייהונג", האָט ער געענטפערט.

"ווייס איך וואָס, אימער פערצייהען און פערצייהען.... עס האָט קיין שום ווערטא ניט.... עס וואָלט כלעבען בעסער געווען, ווען איהר...."

"אז איך וועל מיין שולד פערריכטען, גוט מאכען", האָט נעכליודאָוו ווייטער געזאָגט, "און פערריכטען ניט מיט ווערטער, נאָר מיט דער

לען זיין פרוואט־אייגענטהום. וויעדער א מאָהל בעזיגעט דער קינסטלער דעם אסקעטישען דיכ־טער; מחמת דער קינסטלער ווייס, אז „עס איז לייכטער פאר א קעמעל דורכצוגעהן דעם לע־כעל פון א נאָדעל, איידער פאר א רייכען אריי־צוקומען אין הימעל“.

א חזן דעם איז נעכלידאָוו אויף גערעכט. מיט פרוואט־אייגענטהום קען זיך דאָס אינערע געטליכע וועזען א סך זיכערער פערפֿאַלקאָמען מאָראַליש, איידער אָהן דעם. ווען קאטיושא וואָלט האָבען א פירסטליכעם פרוואט־אייגענטהום, וואָלט זי א אויך ניט געקומען אין דאָס שענדליכע הויז.

מיט א פולערן רעכט קען דאָרום דער תחית המתים פירסט ווידערהאַלען דיא ווערטער פון דעם גערייציגטען: „מיין יאָך איז זאנפט אין מיין לאסט איז לייכט“.

נעכלידאָוו איז ניט קאָנזעקוענט; ער פאנגט אָן מיט דער בעקעמפפונג פון דעם עגאָר־איזמוס און צום סוף קומט ער דאָך צו איהם. דיעזעס ניט זיין קאָנזעקוענט געהמט זיך פון דער טעות־דיגער טאָלסטאָיאישער וועלט אַז־שוואונג און ניט פון דער פאלשער פסיכאָלאָג־שער דורכפיהרונג פון דעם העלד. אָט דיא וועלט־אנשוואונג בריינגט אריין א מיספערשטענדניס צווישען דעם פערפאסער, וועלכער פערלייקענט דאָס לעבען, און דעם לעזער, וועלכער שטרעבט דערצו. דער העלד, אין וועמען דיא לעהרע פון נזירות, פון זעלבסט־אַבלייקענונג איז פערקער־פערט, ערוועקט אין גרונד גענומען אין אונז ניט קיין שום מיטגעפיהל. ער קומט אונז עפעס פאָר אזוי קאלט, אזוי פלעגמאטיש, אזוי פאסיוו און מאשינאלע. זיינע שטענדיגע אונאויפהעבליכע געדאנקען וועגען זיין אייגענעם „איך“, וועגען דיא רייניגונג פון זיין זעלע, קומען אונז פאָר לאנגווייליג און ערמידען אונז. מיט איין וואָרט, מיר פיהלען ניט פאר אונז קיין וואהרעם, לע־בעדיגעס וועזען, און נעכלידאָוו לאָזט אונז דאָרם גאנץ קאלט.

אַבער גאנץ אנדערש איז דיא האלטונג פון דעם אסקעטישען ליכטער צו דער פערזענליכקייט פון זיין העלד. נעכלידאָוו'ס טידיסקייט, זיין גלייכגילטיגקייט זיינען ביי איהם אין דיא אויגען וויא אמת'ער לעבען, וויא א ווירקליכער „תחית המתים“. דער העלד איז אלץ פסיכאָלאָגיש ריכ־טיג געצייכענט און קאָנזעקוענט דורכגעפיהרט. דער אונטערשייד צווישען דיא האלטונג פון דעם פערפאסער און צווישען דיא האלטונג פון דעם לעזער צו איהם ליגעט אין דעם אונטערשייד צווישען זייערע לעבענס־אויפפאסונגען. א ריכ־טער וואָס שטרעבט צום לעבען וואָלט אונז גע־

„קאטיושא“, האָט ער אָנגעפאנגען, אָנריה־רענדיג איהר האנד. „געה אוועק פון מיר. איך בין א קאטאָרוש־ניצע. דוא אָבער ביזט א פירסט; דוא האָסט דאָ גאָר נישט פערלאָרען“, האָט זי זיך צושריען, פול מיט צאָרן, ארויסרייסענדיג איהר האנד פון איהם.

„דוא ווילסט דורך מיר רעטען דיין נשמה“, האָט זי ווייטער געזאָגט, זיך איילענ־דיג ארויסצורירען אויף גיך אלצדינג וואָס האָט אָנגעקוואָלען ביי איהר אין הארצען. „דורך מיר האָסט דוא, אויך דער וועלט, געשטילט דייןע תאוות. און דורך מיר ווילסט דוא זיך אויך רעטען אויף יענער וועלט! אבשטויסער ביסט דוא מיר, דוא, און דייןע ברילען, און דיין גאנצע פעטע, האָריגע צורה. געה, געה אוועק דוא!“ האָט זי א געטריי געטאָהן, אויפֿשפרינגענדיג פון אָרט מיט ענערגישער בעוועגונג.

קאטיושא איז גערעכט. נעכלידאָוו, וועלכ־כער ווכט איצט צו רעטען זיין זעלע, איז פונקט דערזעלכער עגאָאיסט וויא פריהער, ווען ער האָט זיך געקאכט נאָך גענוס, נאָך דיא צופרי־דענשטעלונג פון זיינע תאוות. פון קאטיושא'ס לידען, וועגען איהר קערפערליכען און גייסטיגען צושטאנד, וועגען איהר טרויעריגען שיקאָל דענקט ער פונקט אזוי וועניג איצט, ווען ער איז פערנומען מיט זיין זעלע, וויא דאמאָל, ווען ער האָט איהר צוגעוואָרפען דיא הונדערט רובעל. נעכלידאָוו בעמערקט קאטיושא'ס טיע־פען שטערען, וועלכער בעהערשט אויף דאָס ניי איהר אָרעם צובראָכען הארץ, נאָכדעם וויא עס ערוועקט זיך אין איהר דיא בעגראָבענע ליע־בע צו נעכלידאָוו; אָבער ער דענקט וועגען דעם גאָר ניט נאָך, עס קימערט איהם גאָר ניט. וואָס געהערען איהם אין דער אמת'ן אָן דיא לידען פון דער טהיערישער פערזענליכקייט, ווען ער, נעכלידאָוו, פיהלט זיי ניט מעהר און דיינקט נור וועגען דער רעטונג פון זיין זעלע, „מיר האָבען אלע גענוג כחות אריבערצוטראָגען דיא לידען פון אנדערע“.

קאטיושא איז גערעכט און טאָלסטאָי קען איהר גאָר נישט ענטפערן. דאָ זיעגט דער קינס־טלער איבער דעם פרעדיגער פון דער אס־קעטישער, „עולם הבא'שער“ ליעבע. טאָלסטאָי לאָזט איבער זיין העלד פער־טיעפט אין דיא בודהיסטישע פסוקים פון דעם נייעם טעסטאמענט. אָבואָהל ער רייסט זיך אין דער „נירוואנא“, אין דער וועלט פון גאָרנישט, פון זעלבסט פערלייקענונג, פונדעסטוועגען האָט דער פירסט וואָס איז אויפגעשטאנען „תחית המתים“ ניט ערפילט זיין אבזיכט, צו פערטהיי־

מוז אנדערש ניט זיין נאָר צו אנטלויפֿען פֿון דעם עול־הזהר־דיגען, תאוה־שען לעבען אָט טאקי דערפאר פיהרט דער דיכטער דורך זיין העלד דורך אלע איינריכטונגען פון אונזער לע־ בען און ווירקען; ער צייגט איהם דעם גיהנום פון דער וועלט, כדי פאר איהם ענדליך צו עפע־ נען דיא טהיר פון דעם גרויסען „גאָרנישט“, פון דער „נירוואנא“, וואו עס ליגט דיא איינצי־ גע רעטונג, דיא איינציגע גליקעזליגקייט.

„תחית המתים“ לויפט אין איין ליניע מיט דעם מיסטיש־ספעקולאטיווען, מיט דעם דונקע־ לען ווערק „איבער דאָס לעבען“, וועלכער איז בעהערשט פון דיא זעלבע גרונד־עדאנקען וויא טאָלסטאָי „תחית המתים“. דער מענש און דיא מענשהייט מוזען צו קומען צו דער בעקעמפונג פון דעם לעבען, דאָס איז דאָס לעצטע וואָרט, דער סך הכל פון ביידע ווערקע.

„תחית המתים“ איז דארום א טיעפ־פע־ סימיסטישער, אסקעטישער בוך, אין וועלכען דער אסקעטיזמוס (נזירות) און דער פעסימיזמוס ווע־ רען געבויט אויף דער קריטיק פון דער מאָדער־ נער ציוויליזאציע.

נאָך אייניגע ווערטער וועגען דער פאָרמע פון דיעזען ווערק.

פון דער קינסטלערישער זייט שטעהט „תחית המתים“ אָהן צווייפל נידעריגער פון דיא „מייסטער ווערקע“ פון דעם דיכטער. דאָך פיהלט מען, אז דעם דיכטער פעהלט דאָ ניט דער כח, דאָס קענען, נאָר דער רצון, דאָס ווע־ לען.

טאָלסטאָי וויל ניט בלייבען לאנג אין דער זינדיגער, תאוה־שער וועלט; ער אנטלויפט פון איהר, ער איז א נזיר, אן אסקעט. וואו ער דארף אונז אָבער צייגען דיא וועלט, צו זיינע צוועקען, דאָרט ווערט אין איהם ווידער געבאָרען זיין מעכטיגער טאלאנט, און דער דיכטער שטעהט פאר אונזערע אויגען אזוי גרויס אלס מייסטער פונקט וויא אין „קריגע און פריערען“ און „אננא קארענינא“.

מיט דער העלדישער רוח, וועלכע איז גע־ אייגענט פאר איהם, צייגט ער אונז דיא יונגע קאמיושא אין קירכע. וויא א לעבעדיגע שטעהט זיא פאר אונזערע אויגען. זיא איז אונזער גר טע בעקאנטע, און ווען מיר האָבען נאָר צייט און לוכט קענען מיר אין איהר זעהן איינע פון יענע טאָלסטאָי־אישע געשטאלטען פון דער פרי־ הערדיגער צייט.

זעהר ריהרענד איז דיא סצענע, וואו קא־ טיושא לויפט אין יענער דונקעלער ווינטער־ נאכט צום וואגזאל, אום וועניגסטענס צו זעהן נעכלידאָוו'ן פערביפֿהאָרען. אין וואגזאל דער־

קענט אזוי גוט מאָהלען אָט דעם כאראקטער פון נעכלידאָוו פונקט וויא טאָלסטאָי; דיא נפאָ מינה וואָלט נאָר געווען אין דער האלטונג פון דעם פערפאסער צו דיעזען העלד.

איך וויל פונדעסטוועגען אויף קיין פאל ניט בעהויפטען, אז דיעזער אונטערשיעד איז ניט קיין וויכטיגער. ביי א פערפאסער וואָס שטרעבט צום לעבען וואָלט נאָר אָהן א שום ספק אזא פיגור וויא נעכלידאָוו'ס ארויסגעקומען א סך קלעהרער. דער לעזער וואָס שטרעבט, וויא דער פערפאסער, צום לעבען, וואָלט זיך בע־ דארפט וועניגער ברעכען דעם מוח, מחמת ער וואָלט געווען איינשטימיג מיט דעם פערפאסער, טאָלסטאָי אָבער סימפאטיזירט מיט זיין העלד, דער לעזער ניט, און צולעב דעם גלויבט דער לע־ זער, אז אין דעם פסיכישען אָנגאנג פון דעם העלד, אין זיין נשמה קומט פאָר א ווידערשפרוך. וועלען, שטרעבען, קעמפֿען און ערריכען — דאָס אלעס איז ביי טאָלסטאָי'ן דער טויט; דאגעגען אָבער בעקעמפֿען דיעזע אלע עלעמענ־ טען און זיי פערלירען, זיי אונטערדריקען אין זיך — דאָס הייסט ביי איהם דאָס אמת'ע לע־ בען, די ווירקליכע אויפלעבונג. מיט איין וואָרט, דאָס וואָס מיר רופען לעבען, רופט טאָלסטאָי טויט; דאָס וואָס מיר בעגרייפען אלס טויט, איז ביי איהם דאָס לעבען און דיא ערוואכונג פון טויט.

דער צווייטער מיספערשטענדנים צווישען דעם פערפאסער און דעם לעזער קומט פאָר אין בעצוג אויף דער קריטיק פון דער עקזיסטירענ־ דער וועלט־אָרדנונג.

אויף א מייסטערהאפטען אופן פערשטעהט טאָלסטאָי אין דיעזען בוך, פונקט וויא אין זיין נע אנדערע ווערקע, אויפצודעקען פאר אונז דיא איבלען פון דער ציוויליזאציע, וועלכע איז איהם אזוי פערהאסט; ער ווייזט אונז דאָס אונמאָרא־ לישע אין דעם לעבען פון דיא העכערע קלא־ סען, דאָס עלענד אין דיא נידעריגע, דיא עולות, די אויסבייטונג און דיא פערשווענדערונג אין דיא סאָציאלע און שטאאטליכע איינריכטונגען. אָבער אָט דיא צושמעטערענדע, ערבארמונגסלאָזע קריטיק ווערט געמאכט מיט א גאנץ אנדער צוועק וויא דיא קריטיק וואָס קומט פון דעם קריטיש־דיינקערען לעזער, וועלכער שטרעבט נאָך לעבען. וועהרענד דער לעזער טראכט וויא אזוי פטור צו ווערען פון דיא ענטוויקעלטע צושטענדע און יעדליכע עלעמענטען, שטרעבט טאָלסטאָי צו בעווייזען, דורך דיא שלעכטע זיי־ טען פון אונזער קולטור, אז דאָס לעבען האָט איבערהויפט קיין שום ווערטא ניט, אז דער איינ־ ציגער מיטעל וויא אזוי זיך צו רעטען קען און

לייגט טאָלסטאָי פאר גאנץ אנדערע פרינציפן;
אָבער גלייכער־ווייזע האָט ער זיך ניט געהאַל־
טען אָן זיי אין זיין „תחית המתים“.

דער דיכטער איז א פאנטאזיסט. די געט־
ליכקייט, הייסט עס, איז אלזאָ דאָ איבעראַל,
אין דיא מענשען וויא אין דיא געגענטער, אין
אין יעדער זאך. דער הלוק צווישען דיא מענשען
און דיא זאכען איז ניט קיין פרינציפ־עלער, ניט
קיין הויפט נאָר א גראדענדיגער אונטערשייד;
דארום האָט אלצדינג דאָס רעכט צו געהערען צו
א קונסט־ווערק. מעהר ניט, אום צו זיין א וואה־
רעם קונסט־ווערק, מוז די קאָמבינאציע, דיא צור
זאמענגיסונג פון דעם שטאָף ענטהאלטען אין זיך
אן אלגעמיינ מענשליכע אינטערעסע.

יענע ווערקע, וועלכע שפיגלען ניט אַב מיט
זיך דיא שיקואלען, דיא ליידען און דיא פריידען
פון דער מענשהייט, מוזען פערשווינדען אָהן א
שום ווירקונג.

אין דעם איז דער דיכטער גערעכט.

זעהן מיר דעם מונטערן, גלענצענדען אָפיציר,
וועלכער זיצט אין דער צייט און שפיעלט קאָר־
טען מיט זיין קאמערעד, רוהיג און אונגעשטערט
פון קיין שום עראינערונג. דער צוג פערשווינד־
דעט, קאמיושאַ בלייבט אליין, און מיר קענען
איהר ניט העלפען.

דיעזע זייטען זיינען ניט צום פערגעסען;
דער איינדרוק איז מעכטיג און גרויזאם, און דער
מייסטער שטעהט מיט פולער, ערהאבענער רוהע
הינטער זיין ווערק.

פיין און טיעף איז אויך דער פלאץ, וואו
קאמיושאַ ווערט צוריק פערוואנדעלט פון דער
חיה צום מענשען. מיר גלויבען דעם דיכטער,
דארום בעזיצט ער דיא שעפפער־ישע מאכט פון
א גאָט.

וואָס אָנבעלאנגט דעם הויפט פרינציפ פון
קונסט, איז טאָלסטאָי אין „תחית המתים“ גע־
בליבען טריי זיין גרונד־ריכטונג. עס איז אמת,
אז אין זיין ווערק, „וואָס איז אוינס קונסט?“

דיא ערד אטמאספערע

פון דר. י. בלומשטיין.

אָבער וואסער האָט דאָך דיא טבע, וויא אלע
ווייסען, צו געהן פון א העכערען אָרט צו א ניד־
דעריגען און ניט אומגעקעהרט, וואָס זשע איז
דער נס אין דעם שפריצער וואָס דאָס וואסער
לויפט אין איהם ארויף ווען מען ציהט דעם
שטעקל אריין ?

דאָס זעלבע איז דאָך אין אלע גרעסטע פומ־
פעס, דורך וועלכע דאָס וואסער ווערט ארויפגע־
צויגען פון דיא טיעפסטע ברונענס. אויף דער
דאָזיגער הארבער שאלה האָט נאָך אריסאָטעלעס
אין זיינע צייטען, געגעבען כלומרש'ט א תשובה.
ער האָט קורץ און שארף פעסט געשטעלט, אז
„די נאטור האָט פיינד לעדיגקייט“, און וויא
באלד אז דער חלל פון דעם שפריצער־דאָהר
ווערט לגמרי לעדיג פון לופט בעת מען ציהט
הערויף דעם ענגען שטעקעל אין איהם, געהט אין
איהם העריין דאָס וואסער, האָטש פון אונטען
הערויף..... די דאָזיגע ערקלעהרונג, וואָס איז
געבויט ניט אויף פאקטען נאר אויף א בלויער
קאָפּיסברא, ווי דער יטיווער פון די אמאָליגע
הכמים בכלל איז געווען, האָט זיך פון דעסטוועגען

II

(שלוש.)

וויא פיעל וועגט דיא ערד אטמאספערע,
ד. ה. די גאנצע לופט, וועלכע עס רינגעלט ארום
אונזער ערד ?

אויף דער דאָזיגער שאלה, וועלכע מיר האָבען
אוועקגעשטעלט אין אָנפאנג פון אונזער אר־
טיקעל, האָט געגעבען א קלאָרע תשובה א גרוי־
סער געלעהרטער פון 17טען יאהרהונדערט, דער
איטאליענער טאריצעללי, דעם גרויסען גא־
לאלי'ס תלמיד, מיט זיין בעריהמטען „טאריצע־
ללישען פערזוך“.

מיר וועלען ווייטער גענוי בעשרייבען דיא
דאָזיגע בעריהמטע פראָבע פון טאריצעללא ; נור
פריהער וועלען מיר געבען א קורצע הקדמה דער־
צו.

דער לעזער פון „דיא צוקונפט“ ווייס מן
הסתם, וואָס א שפריצער איז. ווען מען ציהט
אריין דיא שטעקל אין דעם שפריצער, האלטענ־
דיג דעם מויל פון שפריצער אין וואסער געהט
דאָס וואסער ארויף.

זעלבער, ווי דעם בעריהמטען טאריצעלל'ס עקס-פערעמענט.

נעהמט א פלאש, גיסט זי אן ביז די רעכטע ברעגען פול מיט וואסער, שטאפט זי צו אויבען פעסט מיט'ן פינגער, קעהרט זי איבער מיט'ן דעק ארויף, און שטעלט זי אזוי אריין אין א שיסעל מיט וואסער, האלטענדיג דעם פינגער צוגע-שטאפט בעת מעשה; ציהט ארויס נאכדעם איינער פינגער פון אונטערן וואסער, וועט איהר זעהן, אז דאס וואסער וועט זיך ניט ארויסגיסען פון פלאש אין שיסעל אריין, קיין איינציגער טראפען, הגם אונטען איז דיא פלאש אָפּען.

אין פלוג איז דאָס געגען דער טבע פון ווא-סער, ווארום וואסער ווי אלע אנדערע פליסיגקיי-טען האָבען אין זיך אזא טבע, אז זיי מוזען שטעהן גלייך הויך אין צוויי כלים, וועלכע עס זיינען פערבונדען צווישען זיך, ווי אין אונזער פאל די פלאש מיט דער שיסעל. (מען רופט דאָס געזעץ וויסענשאפטליך: „דאָס געזעץ פון די קאָמוני-ציירינגע רעהרען“). אזוי שטעלט זיך למשל דער וואסער שפיגעל אין א טהעקאנע און אין איהר נעזעל גלייך הויך, און ביי געוועהליכע בעדינג-ונגען איז עס אונטערגליך, אז אין איין כלי (אין דער טהעק קאנע למשל) זאָל דער וואסער שפיגעל שטיין העכער וויא אין דער צווייטער כלי, וואָס איז מיט איהר פערבונדען (דער נע-זעל פון דער קאנע למשל). דיא איבערגעקעהרטע פלאש און דיא שיסעל וואסער זיינען בעצם צוויי קאָמוניציירענדע כלים און דער וואסער שפיגעל האָט זיך דעריבער געדארפט אויסגיסען גלייך הויך אין דער פלאש ווי אין דער שיסעל. די מעשה איז אָבער ניט אזוי: אין דער איבערגעקערטער פלאש בלייבט דער וואסער שפיגעל פיעל הע-כער אלס דער וואסער-שפיגעל אין דער שיסעל. פאר וואָס דאָס איז וועלען מיר בעשרייבען כאָרד נאָך דעם טאריצעללישען עקספערעמענט צו וועלכען מיר געהן איצט איבער.

טאריצעללי האָט געמאכט פונקט דעם זעל-בען עקספערעמענט וויא מיט דער אומגעקעהר-טער פלאש וואסער, נור אָנשטאָט א פלאש האָט ער גענומען א לאנגע און א שמאָלע רעהר און אנשטאָט וואסער — קוועקזילבער. די רעהר איז געווען דיא לענג עטליכע און דרייסיג צאָלל און פון איין זייט פעסט צוגעשטאָפט מיט א פראָפקע. ער האָט אָנגעפיהלט דיעזע רעהר מיט קוועקזיל-בער פול ביז די ברעגען און, צושטאָפּענדיג זי אויבען מיט זיין פינגער, האָט ער זי אזוי איבער-געקעהרט אין א כלי מיט קוועקזילבער; אָבלאָזענ-דיג נאכדעם דעם פינגער שוין אונטער דעם קוועקזילבער האָט ער דערוועהן, אז דאָס קוועקזיל-בער איז ניט געבליעבען שטעהן אין רעהר ניט

געהאלטען ביז דעם זיעבענצענטען יאהרהונד-דערט.

אין דעם 17-טען יאהרהונדערט האָט מען אין פלאָרענץ אין גארטען פון דעם הערצאָג אוועקגעשטעלט א ריזיגע פומפע אין א גרויסען גראבען וואסער. די רעהר, אין וועלכען דאָס וואסער האָט געזאָלט ביים פומפען ארויפשטייגען איז געווען זעהר הויך, ביים פומפען האָט זיך אָבער הערויס געוויזען, אז דאָס וואסער שטייגט ארויף נור ביז 34 פוס און ניט העכער, בשום אופן ניט, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דער שטעקען איז געווען אויפגעהויבען פיעל העכער און דער חלל אין דער רעהר איז געווען לגמרי ליידיג. דער דאָזיגער פאל האָט, פערשטעהט זיך, אָנגעמאכט א רעש אין הויף פון דעם הערצאָג, וויא אזוי פאָרט האָט דאָס וואסער ניט געוואָלט האָרבען דאָס אלטע פעסטע געזעץ פון אריסטאָטעלעס און ניט פארנומען דעם ליידיגען אָרט אין דער רעהר, וועלכען „די נאטור האָט פיינד“!

דער הערצאָג האָט תיכף געשיקט נאָך גא-לייליען (דעם בעריהמטען און בעוואוסטען גע-לעהרטען און אסטראָנאָם) ער זאָל ערקלעהרען, וואָס איז פאָרט דיא סיבה דערפון; גאלייליי האָט אָבער בלוז געקענט ענטפערן, אז „די שנאה פון דער נאטור צו די לעדיגקייט האָט א געוויסען גרענעץ, און די לעדיגקייט, וואָס איז העכער איידער 34 פוס קען שוין די נאטור לייידען“....

די דאָזיגע ספעקולאטיווע (על פי סברא-די-גע) ערקלעהרונג, וואָס לייגט זיך ניט אויפ'ן שכל אויף אָהנע שום עקספערעמענטען, ווי דער עצם סברא פון אריסטאָטעלעס בכלל, האָבען ניט צור פרידען געשטעלט דעם געלעהרטען טאריצעללי, גאלייליי'ס תלמיד, ער האָט זיך אזוי געזאָגט: אויב מיר זאָלען אָנגעהמען פאר ריכטיג, אז אין אויסגעפומפטע רעהרען שטייגט נאָר דאָס ווא-סער פון אונטען הערויף צוליבע דעם, ווייל „די נאטור האָט פיינד ליידיגקייט“, האָט דאָך ניט געדארפט זיין קיין אונטערשייד, וואָס פאר א פליסיגקייט מיר נעמען, און סיי וואסער, סיי ספירט, סיי שוועפעל-זויערע סיי קוועקזילבער ווי נאָך פיעלע אנדערע פליסיגקייטען האָבען אלע גלייך געדארפט ארויפשטייגען, לאָמיר זאָגען ביז 34 פוס. די מעשה דערפון איז אָבער ניט אזוי, ווי ער האָט דורך זיינע עקספערעמענטען בעוויזען.

אָבער איידער מיר וועלען בעשרייבען זיי-נע עקספערעמענטען, וועלכע ניט יעדער לעזער האָט ביכולת נאָכצומאכען, וועלען מיר נאָך ברענג-גען א בעקאנטען פשוט'ען עקספערעמענט, וואָס יעדער פשוט'ער לעזער קען מאכען ביי זיך אין דער היים, און וועלכער איז בעצם פונקט דער

דורך דעם איז לייכט צו פערשטעהן, פאר וואָס עס גיסט זיך ניט ארויס דאָס וואסער פון דער אויבערדערמאָנטער אומגעקעהרטער פלאש. אויף דער אונטערשטער אָפּענער שיסעל וואסער ליגט דיא מאסע פון דער אטמאספערעישער לופט, וועלכע עס דריקט אויף דעם שטח פון דעם וואסער שפיגל וויא א וואָג אויף א וואָג שאַל, די משא פון דעם וואסער אָבער אין דער אומגעקעהרטער פלאש איז פיעל קלענער אלס די משא פון דער אטמאספערעישער לופט און דעריבער גיסט זיך דאָס וואסער ניט הערריס, פונקט ווי א קלענערע געוויכט אויף א וואָג-שאַל ציהט זיא ניט אראָב בעת אויף דער אנדער וואָג שאַל געפינט זיך א גרעסערע געוויכט. אמת, וואסער איז 770 מאל שווערער איידער לופט, אָבער די הויך פון דער לופט איבער דעם שטח פון דער שיסעל-וואסער איז ניט בערך גרעסער אלס די הויך פון דעם וואסער אין פלאש, און דער סך הכל פון איהר גע-וויכט איז גרעסער אלס דאָס געוויכט פון דיעזען וואסער.

טאריצאלי האָט, וויא מיר האָבען אויבען געזעהן, אין זיין ערשטען עקספערעמענט גע-נומען קוועקזילבער אנטשטאָט וואסער; קוועק-זילבער איז אָבער כמעט 14 מאל אזוי שווער וויא וואסער, ד.ה. איבער 10 טויזענד מאל שווער-ער אלס לופט, דערצו איז זיין רעהר געווען איי-בער דרייסיג צאָל די הויך; אין אזא רעהר גע-פינט זיך אזוי פיעל קוועקזילבער, וואָס וועגט מעהר איידער די מאסע לופט, וואָס געפינט זיך איבער אזא שטח ווי דער דורכמעסער פון זיין רעהר און איז אזוי הויך ווי די אטמאספערע, און דעריבער האָט זיך דאָס קוועקזילבער אין זיין רעהר געמוזט אראָבלאָזען, ד.ה. געמוזט אראָב-דריקען די אונטערסטע שיכטען פון דעם קוועקזילבער, ווי א געוויכט דריקט אראָב א וואָג-שאַל, און דערפאר האָט זיך ארויסגעגאָסען פון דער אונטערשטער עפנונג פון דער רעהר עט-וואָס קוועקזילבער, דערפון איז אָבער דאָס גע-וויכט פון דעם קוועקזילבער אין דער רעהר גע-וואָרען קלענער און בעת די הויך פון דעם קוועקזילבער-זייל (סטאַל) אין דער רעהר האָט דערגרייכט נור 30 צאָל, דאן האָט זיך דאָס קוועק-זילבער אָבערשטעלט און נידעריגער שוין ניט גע-פאלען. פאר וואָס ? ווייל דאָס געוויכט פון דער אטמאספערעישער לופט און דאָס געוויכט פון 30 צאָל קוועקזילבער זיינען פונקט גלייך, און האלטען זיך דעריבער ביידע אין גלייכגעוויכט, ווי צוויי גלייך שווערע קערפער בכלל, ניט קוקענ-דיג דערויף וואָס זיי פארנעמען גאנץ פערשיע-דענע וואָלומען (אביאָמען), פונקט ווי א קליינער

געהערטער הייט, וויא דאָס וואסער אין דער איי-בערגעקעהרטער פלאש, נור עס האָט תיכף גע-נומען פאלען און אראָבלאָזען זיך אלץ נידעריגער און נידעריגער, ביז לערך אויף 30 צאָל איבער דעם קוועקזילבער אין דער אונטערשטער כלי. דאָ האָט עס זיך אָפּגעשטעלט און נידעריגער שוין ניט געפאלען. קיין שאַקלען און קיין טרייסלען האָבען שוין אויך ניט געהאלפּען.. צווישען דער אויבערשטער פראָפקע פון דער רעהר און דעם קוועקזילבער אין דער רעהר גופא איז געוואָהרען, פערשטעהט זיך, לגמרי א לעדיגער אָרט, אין וועלכען קיין לופט איז אויך ניט געווען (מען רופט עס זאָגאר אין דער וויסענשאפט „דער טאריצעללישער פוסטער חלל“); און פון דעסטוועגען איז לא די, וואָס דאָס קוועקזילבער איז אהין צוריק ניט ארויפגע-שטיגען, נור איז אפילו שוין זייענדיג פריהער דאָרטען, אראָב געפאלען אונטען אין דער כלי העררין!

מאכענדיג דעם זעלבען עקספערעמענט מיט וואסער אין דער זעלבער רעהר האָט ער בע-מערקט, אז דאָס וואסער בלייבט אין גאנצען אין דער רעהר ביז דער אויבערשטער פראָפקע און לאָזט זיך ניט אראָב אויף א האָר ניט. פון דיא דאָזיגע (און נאָך אנדערע עהנליכע) עקספערעמענטען האָט טאריצעללי געדערונגען, אז די סבה, וואָס וואסער, וויא אויך אנדערע פליסיגקייטען זי-נען א מאָהל משנה אין פלוג זייער טבע (וויא למשל ביין ארויפשטייגען פון אונטען הערויף אין חלל פון דעם שפריצער, אָדער אין דיא רעהרען פון די פומפען, אָדער ביי די אומגעקעהרטע כלים מיט וואסער, וואו דאָס וואסער בלייבט שטעהן העכער איידער אין די אונטערשטע כלים), אז די סבה דערפון איז ניט „די לעדיגקייט“, וואָס די נאטור האָט כלומרשׁט „פיינד“, נור פשוט די ערד-אטמאספערע, דיא לופט, וועלכע עס ליעגט אויף דעם אָפּגעניעם וואסער שפיגל (אָדער פליסיגקייטס שפיגל בכלל) ווי א שווערע משא און דריקט איהם מיט א געוויסע קראפט, און דעריבער הויבט זיך אויף דאָס וואסער (אָדער דיא פליסיגקייט בכלל) אין דעם אָרט, וואו די דאָזיגע משא איז ניטאָ אין דער הויך (ווי אין חלל פון דעם שפריצער, אין דער רעהר פון דער פומפע א.ד.ג.) פונקט ווי א וואָג-באלקען, וואָס הויבט זיך אויף פון איין זייט אין דער הויך, בעת מען לייגט אויף דעם צווייטען זייט ארויף וועלכע עס איז משא, וואָס עס דריקט אראָב. (די לעזער וואָס לערנען אויפ-מערקזאם גענאָסע ראָזענצווייג'ס ארטיקלען אין דיא „צוקונפט“ וועלען שוין דאָס גרינדליך גע-נוג פערשטעהן. — רעדאקציאָן.)

10 מיליאָן טאָן, כפ'לען מיט דער צאָהל: 510 מיליאָן, דאָס איז אזוי גוט ווי 5,100-מיליאָן מאָל-מיליאָן טאָן, אָדער ערך 400,000-מיליאָן מאָל-מיליאָן קילאָגראַם!! עס פערשטעהט זיך, אז אזא ריזיגע משא קען מען זיך קוים וואָס פאָרשטעלען אפילו. נור אום צו געבען האַמט א וועלכען ס'איז בעגריף פון דער מורא'דיגער משא קאָנען מיר זאָגען, אז זיא איז אונגעפעהר אזוי גרויס וויא די משא פון 125,000 קופערנע קוילען, וואָס מעסטען ארום זייער „בויד“ איבער 6 קילאָמעטער יעדערער.

מען האָט אויסגערעכענט, אז די משא לופט, וועלכע עס ליגעט אויף דעם שטח פון דעם מענש-ליכען קערפער איז כמעט 1000 פונד.

איך זעה, אז דער לעזער קוקט אונז אָן האַלב פערוואונדערט: ווי זשע פאָרט ווערען די מענשען נישט צודריקט אונטער אזא ריזיגע משא? נור די מעשה דערפון איז אזוי: די לופט, אין וועלכער מיר געפינען זיך שטענדיג איז פול און מערדום, זי פיעלט אָן אלע אונזערע חללים פון דעם קערפער, ווי די אויסוועניגסטע אזוי אויף די אינוועניגסטע, און דעריבער דריקט זי אויף אלע טהיילען פון אונזער קערפער פון אלע זייטען גלייך: פון אויבען ווי פון אונטען, פון פאָרינט ווי פון הינטען, פון אויסען ווי פון אינוועניג, פונקט ווי א שווימער אונטערן וואסער, אָדער א וואָ-דאלאז, וואָס לאָזט זיך אראָב אויפ'ן גרונד פון א טייך אָדער פון ים, פיהלען נישט דיא מורא'דיגע משא וואסער, וואָס ליגעט איבער זייערע קער-פער, ווייל דאָס וואסער דריקט אויף זיי נישט נור פון אויבען העראָב (אזא משא וואָלמען זיי טאקי נישט אויסגעהאלטען) נור אויף פון אונטען ארויף, און פון אלע זייטען גלייך.

אז די מעשה איז טאקי אזוי, ד. ה. אז די לופט (ווי דאָס וואסער) דריקט פון אונטען ארויף מיט דער זעלביגער קראפט ווי פון אויבען אראָב קאָן זיך יעדער איבערצייגען ביי זיך אין דער היים דורך זעהר פשוטע עקספערימענטען. (מיר האָבען גראדע געהאט א סך עקספערי-מענטען אועלכע אין גענ. ראָזנצווייג'ס ארטיקל-לען.—רעד.)

מענשען וועלכע געפינען זיך זעהר הויך, אויף א לופט-באלאָן למשל, אָדער אויף די הויכע שנעע-בערג, וואו דער דרוק פון דער אטמאָספערע איז, פערשטעהט זיך, געטנער אלס אונטען, אויף דער ערד, פיהלען זיך נישט גוט, ווארום די לופט, וואָס געפינט זיך ביי זיי אינוועניג אין זייער קערפער איז נאָך צום טהייל געבליבען מיט דעם זעלביגען דרוק וויא פריהער אונטען אויף דער ערד, אָבער דער דרוק פון דער לופט, וואָס געפינט זיך יעצט ארום זיי איז פיעל קלענער און

בלייערנער קויל קאָן האלטען אין גלייכגעוויכט אויף א וואָג א גרויסען פאק וואטע.

עס פערשטעהט זיך אליין, אז נישט דוקא מיט קוועקזילבער, נור אויף מיט וואסער און אנדערע פליסיגקייטען קאָן מען מאכען אזא עקספערי-מענט, נור מען מוז לפי ערך די רעהר נעהמען א סך א לענגערע איידער פאר קוועקזילבער, כדי דאָס געוויכט פון דעם וואסער למשל זאָל זיין גרעסער איידער דאָס געוויכט אָדער דער דרוק פון אזא שטח אטמאָספערישע לופט. און דאָס האָט טאקי פאסירט אין דעם פאָנטיינ בייס הערצאָג פון פלאָרענץ, פון וועלכען מיר האָבען פריהער גערעדט.

דיא רעהר אין וועלכע דאָס וואסער פון גראבען האָט געזאָלט ארויפשטייגען אין געווען פיל צו הויך, אזוי אז דאָס געוויכט פון אזא זייל וואסער וואָלט געווען מעהר איידער דער געוויכט פון אזא שטח לופט, און דעריבער האָט דיא אט-מאָספערישע לופט מיט איהר דרוק נישט געהאט ככה ארויפצוהויבען עס, פונקט ווי מען קען נישט ארויפהויבען א שווערע משא אויף איין שאָל מיט א קלענערען געוויכט אויף דער צווייטען שאָל.

דורך דעם בעשריבענעם בעריהמטען עקס-פערימענט פון טאריצעללי ווייסען מיר ערשט גענוי ווי פיעל עס וועגט די גאנצע אטמאָספערע-שע לופט, און קאָנען אלזאָ מיט א געוויסן ענטפערען אויף אונזער פראגע, וואָס מיר האָבען אוועק געשטעלט נאָך אין אָנפאנג פון אונזער ארטיקל.

דיא גאנצע ערד אטמאָספערע וועגט אזוי פיעל וויא פיעל עס וואָלט געוואָגען א קוועקזילבער-מאנטעל וואָס וואָלט קאָנען ארום וויקלען דעם גאנצען כדור הארץ ווען ער וואָלט געווען 30 צאָל דיק. און דאָס, פער-שטעהט זיך, איז זייער לייכט אויסצורעכענען, ווי באלד מיר ווייסען גענוי ווי גרויס דער שטח פון אונזער ערד איז, און ווי שווער קוועקזילבער איז.

מיר וועלען פרובירען אויספיהרען דעם חשבון.

דער שטח פון דעם גאנצען ערד-קוגעל (כדור הארץ) איז ערך 510 מיליאָנען קוואדראט-קילאָ-מעטער. א מאסע קוועקזילבער וואָס איז א קילאָמעטער די לענג, א קילאָמעטער די ברייט און 30 צאָל די הויך וועגט ערך 10 מיליאָן טאָן; אזוי פיעל, פערשטעהט זיך, וועגט אויך אזא שטח לופט פון דער הויך וויא די ערד אטמאָס-פערע איז, נור אזוי ווי דער גאנצער שטח פון דער ערד איז ערך 510 מיליאָן גרעסער אלס איין קוואדראט קילאָמעטער מוזען מיר די צאָל:

איבער איהר; דורך די ווארדימקייט ציהט זיך די לופט אויס און ווערט ממילא לייכטער ד. ה. איהר דרוק ווערט קלענער, די לופט, וואס גע- פינט זיך אָבער איבער די ימים איז קעלטער, אָדער דיכטער און דעריבער אויך שווערער, אָדער מיט אנדערע ווערטער, איהר דרוק איז גרעסער און דעריבער הויבט אָן דיא ים־לופט צו שטרא- מען צו דער יבשה (ווי דאָס קוועקזילבער ביי דעם טאריצלישען עקספערימענט פון דער רעהר צו דער אונטערשיכעל) עס הויבט אלזאָ אָן צו בלאָזען „א ים ווינד“.

מיר קאָנען דאָ ניט בעשרייבען בפרטיות אלע פערשיידענע ווינטען, דאָס איז ניט אונזער אויפגאבע געוועזען אין דעם ארטיקעל. מיר קאָ- נען בלויז זאָגען דאָס אלע אנדערע ווינטען האָב- בען די זעלביגע אורזאכען, ווי דער בעשריבענער ים־ווינד; און אזוי וויא עס גיעבט ניט קיין איינ- ציגע רגע, ווען דער אטמאספערישער דרוק זאָל זיין אויף דעם גאנצען ערד קונעל אומערום- גלייך, גיעבט עס אויך ממילא קיין איינציגע רגע ניט אָהן א שום ווינטעלע, און דאָס, וואָס מיר מענשען פיהלען א מאָהל אזוי ווי עס וואָלט „קיין שום ווינטעלע ניט געווען“ איז בלויז דערפאר, וויילע אונזערע נערווען זיינען צו גראָב פיר דיא פיינע עמפּינדונגען פון עדלע ווינטלעך. עס גיעבט אָבער אזוינע אינסטרומענטען, וואָס בע- ווייזען מיט אותות ומופתים, אז אפילו אין דער שטילסטער צייט, בעת דער רויך פון דעם קוימען געהט גלייך ווי א סטרונע—אפילו דא- מאָלסט לויפט די לופט אהער אָדער אהין מיט דער געשווינדקייט פון צוויי קילאָמעטער אין דער שעה. אזא לופט איז אונז מענשען זאָגאר שווער צו אטעהמען: זי שטיקט אונז. ערשט בעת די לופט פליהט 11, 10 קילאָמעטער א שעה פיהלען מיר א פרישקייט, א האָר א ווינטעלע.

א מיטעלען ווינט רופען מיר אָן אזא לופט- שטראָם, וואָס סטראָנט זיך ווי א געוועהנליכער אייזען־באהן צוג, ביז 40 קילאָמעטער אין דער שעה, א ווינט וואָס וויעגט צווייגען און דיניקע בוימלאך פליהט 50-60 קילאָמעטער א שעה, און א שטורם־ווינד דערגרייכט זאָגאר ביז 200 קילאָמעטער א שעה!

אלע ווינטען אָבער זיינען, וויא געזאָגט. לופט־שטראָמען, וואָס רימען פון דעם פערשיעדע- נעם דרוק אין דער ערד אטמאספערע.

דעריבער טרעפט זעהר אָפט, אז ביי זיי הויבט אָן צו געהן בלוט פון נאָז אָדער פון מויל, וואָרום די דיניקע אָדערלעך האלטען ניט אויס דעם אוי- בער דרוק פון אינוועניג און פלאצען. דורך דעם ערקלעהרט זיך אויך די אונגליקען, וואָס פאסיר- רען אָפט אויף דעם מלחמה־פעלד. ניט זעלטען פאלט א סאָלדאט פלוצלונג וויא א סנאָפּ צו דער ערד און שטארבט אין איין מאָמענט, הגם ביים פאלמעסען געפינט מען ביי איהם קיין קויל ניט און קיין פערלעצונג (ראנע) פון קיין שאָס ניט. דאָס ערקלעהרט זיך בלויז מיט דעם לופט דרוק: בעת פאר דעם סאָלדאט פליהט פאר ביי מיט מורא־דיגען אימפעט א קויל. רייסט זיא מיט זיך אויך א טהייל פון דער לופט, וועלכע עס געפינט זיך נעבען סאָלדאט, אויף דעם אָרט ווערט אלזאָ וועניגער לופט און ממילא אויך וועניגער דרוק, פון דער אנדער זייט איז אָבער דער לופט דרוק געבליבען דער אלטער און ער דריקט אויף דעם אונגליקליכען סאָלדאט מיט זיין מורא־דיגער משא, וועלכע דער סאָלדאט האלט ניט אויס און פאלט טויט צו דער ערד. דערצו ווירקט נאָך דיא זעלביגע סבה, וואָס ביי די לופט באלאָן פאָהרער, און די בערג בעשטיי- גער: די אינוועניגסטע אָדערן פלאצען פון דעם איבערדרוק אין דעם קערפער גופא.

מיט דעם לופט דרוק ערקלעהרען זיך אויך זעהר גוט די ווינטען, וואָס קומען פאָר אָדער ריב- טיגער געזאָגט, וואָס געפינען זיך שטענדיג אויף אונזער ערד. דער ווינד איז ניט קיין בעזאָנדער בעשעפעניש (האָטש עס שטעהט געשרייעבען: „בורא רוח“) ניט קיין בעזאָנדער ייִש. נור א שטראָם פון לופט, פונקט ווי א וואסער־שטראָם איז ניט קיין ייִש פאר זיך א הויז דעם עצם ווא- סער, נור זיינע א בעוועגונג. דער ווינד איז אלזאָ, דער איבערגאנג פון דער לופט פון איין אָרט צו דעם צווייטען, און פונקט ווי וואסער געהט ארי- בער פון א העכערען אָרט צו א נידעריגערן, אָדער פון א אָרט פון גרעסערען דרוק צו א אָרט פון קלע- נערן, אזוי געהט אויך די לופט פון א אָרט וואו דער אטמאספערישער דרוק איז גרעסער צו א אָרט וואו ער איז קלענער. מיר וועלען ערקלעה- רען ווי אזוי עס קומט דער „ים־ווינד“ למשל. די ערד, די יבשה, ווארימט זיך פון דער זונן אָן שטארקער איידער דער ים, דאָס וואססער. די אָנגעווארעמטע ערד גיט איבער א טהייל פון איהרע ווארימקייט דער לופט, וואָס געפינט זיך

דיא סאציאלע בעוועגונג אין דעם 19טן יארהונדערט

איינלייטונג.

אזוי זיינען דיא מענשען געוואהנט צו בעצייכענען א גאנצען יארהונדערט אלס א פערקאדע, אן אבטהיילונג אין דער וועלט־געשיכטע.

דער ניינצעהנטער יארהונדערט איז פון פערשיעדענע דענקער כאראקטעריזירט געווארען דורך פערשיעדענע בעצייכנונגען. איין דענקער רופט איהם „דער פילאָזאָפֿישער יארהונדערט“, אן אנדערער רופט איהם „דער יארהונדערט פון קריטיק“, ביי א דריטען קומט אויס, אז דער ניינצעהנטער יארהונדערט האָט ארויסגעפֿיהרט „דעם קאמפֿא פון דעם איינצעלנעם אין דער גע־זעלשאפט“, פאר מאנכע דענקער דריקט ער אויס „דיא צייט פון גרויסער זעהנוכט“, פון טיעפען ביינקען נאָך אן אידעאל; פיעלע רופען איהם אויך „דער יארהונדערט פון נאטור וויסענשאפט“ און טעכנישער ענטוויקלונג“, נאָך אנדערע כאראקטעריזירען איהם אלס „דער צייט־אלטער פון מאשינעריע“. און אין אמת'ן גערעדט גע־פינען מיר דיעזע אלע אויסצייכנונגען אין דעם ניינצעהנטען יארהונדערט. עס איז אָבער שווער צו געפינען איין טרעפֿענדען זאץ, וועלכער זאָל מיט זיך אויסדריקען אלעס מיט וואָס עס האָט זיך אויסגעצייכענט דער ניינצעהנטער יארהונדערט און וואָס ער האָט געגעבען דער מענש־הייט.

כאראקטערנע איז אויך פאר דעם פארנאנ־גענעם יארהונדערט, וואָס ער ווערט פון פיעלע בעצייכענט אלס דיא צייט פון מיטגלידעריי און פאפיער־דרוקעריי. אין דער ווירקליכקייט איז נשתומם צו ווערען פון דיא מאסען ווערקע וואָס עס זיינען געשריבען און געדרוקט געוואָרען פאר דיא לעצטע הונדערט יאָהר. אָבער דעם גייסט פון דער מענשהייט פון א בעשטימטע צייט מעסט מען ניט נאָך דער צאָהל פון שריפטען. ביכער און צייטונגען. פיעל וויכטיגער איז דאָס וואָס עס ווערט פאר א געוויסער צייט אין דער ווירקליכקייט אויפגעטאָהן, וואָס עס ווערט טהאטעכליך אויסגעפֿיהרט איידער דאָס וואָס עס ווערט אויסגעשריבען און אויסגעדייקט. נאטירליך קען ניט מעגליך זיין קיין דענקען אין גאנצען אהן האנדלען וויא עס איז אונמעגליך האנדלען אָהן דענקען.

* * *

דיא פֿארשער פון געשיכטע אונטערשיידען זיך אין זייערע אנשויאונגען אויף דיא פאקטען

אָס איז א יארהונדערט? א מאָס פון צייט. לאָזט זיך דען אָבער געשיכטע שניידען פער מאָס פון צייט? אין אמת'ן גערעדט איז שווער דורכצופֿיהרען געשיכטליך א ליניע צווישן שטען צייט און צייט. צ. ב. ש. ווען מיט עטליכע יאָהר צוריק האָט זיך געגענדיגט דער ניינצעהנטער און מיר זיינען אריינגעטראָטען אין צוואנציגסטען יארהונדערט האָבען מיר דען געמערקט אינער־ליך אָדער אויסערליך אן ענדערונג? האָבען מיר דען געקענט אונטערשיידען אין דיא פאסירונגען און בעגעבענהייטען ארום אונז, אז אָט האָט זיך געענדיגט איינס און עס האָט זיך אָנגעפאנגען אנדערעס? האָבען מיר דען געפֿיהלט אז עס האָט זיך אויסגעלאָזען עטוואָס אלטעס און עס האָט זיך אָנגעפאנגען עטוואָס נייעס? ניין. אזא פֿארשטעלונג קען מען זיך נאָך ניט מאכען. גע־שיכטע איז דאָך ניט וויא א פערוואנדלונג פון סצענעס אין א טהעאטער. אויף דער ביהנע פון דער וועלט געשיכטע שפּיגעלט זיך אלעס אָב געקייטעלט און געפֿלאַכטען איינס מיט אנדערע און עס איז שווער גענוי דורכצופֿיהרען א ליניע און בעשטימען, ווען עס האָט זיך געענדיגט איין עפֿאָכע און ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען אן אנדערע. עס איז א פֿארטווערענדער גאנג פון ענטוויקלונג, אין וועלכער איינס וואקסט ארויס פון דאָס אנדערע כסדר, אָהן אָבשטעל.

פון דעסטוועגען, ווען מען גיט גייסטיג א בליק צוריק אויף דאָס פֿערגאנגענע און מען פֿערגלייכט דעם אמאָהל מיט דעם איצטער, זעהט מען דיא פערשידענהייט. מען קען דאן אויסדריקען דיא כאראקטער־צייכענס, מיט וועל־כע עס אונטערשיידעט זיך דיא געגענווארט פון דער פֿערגאנגענהייט, און מען קען דורך פֿארשען בעשטימען דיא פֿערגאנגענהייט און בעשטימען די געגענווארט אלס גאנץ בעזונדערע צייטען, וועלכע זיינען אזוי פערשידענען איינע פון דער צווייטער. ווען מיר כאפען אָן א גאנצען יאָהרהונדערט קענען מיר אין איהם געפינען דיא אויסצייכנונגען נען מיט וועלכע ער זונדערט זיך אָב פון אן אנדער יארהונדערט, פאר איהם אָדער נאָך איהם.

וועגונגען און בעוועגונגען, וויא א גאנצע קייט; עס שיינען אויף דאס דאָ דאָס דאָרטען גרויסע, לייטענדע גייסטער; עס ענטשטענען טהעאָריען, אידעאלען; עס ברעכען אויס קעמפפּע. צו די זע אַלע וועלען מיר זיך צוקוקען.

בעפאָר אָבער מען געהט מאַכען די חשבונות, פון פּראָפּיטען אָדער פון אָנוועהר, קוקט מען זיך געוועהנליך צו צו דיא ציפערן פון דעם גרונד קאָ פּיטאַל. בעפאָר מען שרייבט צו דיא סומען, וואָס קומען צו דורך אונזער האַנדלען, דארף מען צו שטעלען די סומע, וועלכע מען האָט פאַרמאָגט בעפאָר אזא האַנדלען. דאָרום וועלען מיר זיך קורס כל צוקוקען צו דער ירושה, וועלכע דער ניינצעהנ-טער יאָרהונדערט האָט בעקומען פון זיין פאָר-גענגער, פון דעם 81-טען. און א גרויסע, א גוואלדי-גע ירושה האָט דער אכצעהנטער יאָרהונדערט איבערגעלאָזען זיין נאכפאלגער, דעם ניינצעהנ-טען יאָרהונדערט.

דער יאָהר הונדערט פון אויפקלעהרונג.
דער אכצעהנטער יאָרהונדערט ווערט בע-צייכענט אלס יאָרהונדערט פון אויפקלעהרונג; עס קען קיין בעסערע בעצייכנונג ניט זיין, וועל-כע זאָל אזוי באַראַקטעריזירען דעם גאנצען אינ-האַלט פון יענעם יאָרהונדערט. און דאָס איז דיא גרויסע ירושה וואָס ער האָט איבערגעלאָזען זיין נאכפאלגער דעם ניינצעהנטען. א גרויסע און געזונדע ירושה איז עס געווען. דען וואָס איז אויפקלעהרונג? אויפקלעהרונג הייסט האָבען דעם מוטש צו בענוצען זיך מיט'ן געזונטען מענ-שען-פערשטאנד, דאָס הייסט אריינדרנגען מיט'ן אייגענעם שכל אין אַלע טהיילען פון לעבען; ניט גרינדען אַלעס אויף גלויבען און אבערגלויבען, זאָנדרען מאַכען זיך אליין קלאָר יעדער זאך; ניט טאפּען אין דער פינט-טערניס, זאָנדרען זעהן צו פערשטעהן. און אויב דער שכל איז צו קורץ, דאן זאָגען זיך פשוט: ביז דאנען פערשטעה איך און ווייטער פערשטעה איך ניט, אָבער בלינד גלויבען וועל איך ניט.

אונטער דעם איינפלוס פון אויפקלעהרונג הערט דער קעניג אויף צו זיין דער הייליגער געזאַלכטער פון גאָט, דאָס פאָלק הערט אויף צו זיין א שפּיעלעווערק אין דער האַנד פון שטאַאט, דער מענש הערט אויף צו זיין כּוהנר ביד היוצר אין דעם רצון פון אן אויסערנאטירליכער מאַכט. אויפקלעהרונג שטעלט אויף א מחיצה צווישען גלויבען און וויסען. קורץ, אויפקלעהרונג מיינט בעפרייאונג אויף אַלע געביטען פון לעבען, אָבער הויפטזעכליך דיא בעפרייאונג פון דער אויטאָרי-טעט פון קירכע. דער שטאַאט און דיא וויסענ-שאפט, דיא ליטעראטור און דיא קונסט, דיא

פון געשיכטליכער ענטוויקלונג. איינע לייגען מעהר געוויכט אויף דיא אומשטענדען, וועלכע האָבען ארויסגערופען בעוועגונגען, אידעען און טהעאָריען. אנדערע צאָהלען מעהר אכטונג אויף דיא אידעענמענער, אויף דיא לייטענדע גייס-טער פון א בעשטימטער צייט; נאָך אנדערע ווידער לייגען דיא הויפט-געוויכט אויף דיא מאַסען, אויף דיא גרויסע פאָלקס-מאסען און זייערע בעוועגונגען.

דיא פראגען: זשעניע אָדער אומשטענדען? איינצעלנע אָדער מאַסען? דאָס זיינען אליין פרא-גען, וועלכע בעלאנגען צו דער פילאָזאָפּי פון גע-שיכטע. איך וויל זיך מיט זיי ניט בעשעפטיגען און וועל ניט געהן דאָ לייזען אויב א לייטענ-דער גייסט איז דער פראָדוקט בלויז פון בלינדע אומשטענדען אָדער אויב דיא אומגעשטאַלטונג פון דער צייט איז א בעוואוסטער רעזולטאַט פון דער טהעאָריע פון לייטענדע גייסטער, פון געניאלע פערזאָנען; אויב דיא פאָלקס-מאסען שפּיעלען דיא וויכטיגסטע ראָללע אין דער גע-שיכטע אָדער דיא איינצעלנע אויסגעצייכענטע אינדיווידואלען. אָבער מיר וועלען זיין זיכערער און נעהענטער צום אמת ווען לערנענדיג די גע-שיכטע פון סאציאלע בעוועגונגען אין א געוויסער צייט וועלען מיר ניט האָבען אין זיינען איין פאק-טאָר מעהר פון דעם אנדערן. פאר אונז איז פאָר-טהיילעאפטער צום שטודירען ווען מיר קוקען אויף דיא אַלע פאקטאָרען אלס נויטהווענדיגע אין דער געשיכטע פון סאציאלע בעוועגונגען. זיי ווירקען איינע אויף דיא אנדערע און ווערען ארויסגערופען איינע פון דיא אנדערע. און אין דעם ניינצעהנטען יאָרהונדערט איז עס אזוי וויא אין דעם דורכשניטליכען לויף פון דער געשיכטע אין אַלגעמיין. אין דער שילדערונג פון דיא בעווע-גונגען פון דעם לעצטען יאָרהונדערט וועלען דא-רום דאָ בעהאנדעלט ווערען דיזעז אַלע פאקטאָר-רען, אויף וויא פיל מעגליך: דיא צושטענדע צו א געוויסער צייט, דיא לייטענדע גייסטער פון יענער צייט און דיא בעוועגונגען פון דיא מאַסען.

מיר וועלען זעהן וויא רייך דער פאָריגער יאָרהונדערט איז געווען אין בעוועגונגען. ניט נור אזעלכע אויסברוכען וויא דיא ווילדעוואָל-ציאָן אין 1830 אין פראנקרייך; דיא אכט-און-פערציגער רעוואָלוציאָן אין דייטשלאנד און אַנ-דערע לענדער, דיא רעוואָלוציאָן פון 71 אָדער די פאריזער קאָמונע, — ניט נור דיזעז שטורעמדיגע אויסברעכונגען, אין וועלכע מען טהיילט איין כראָנאָלאָגיש דיא געשיכטע פון ניינצעהנטען יאָהר הונדערט, זאָנדרען אין דעם גאנצען לויף פון ניינצעהנטען יאָרהונדערט פלעכטען זיך בע-

יאהרהונדערט, דאן זעהט מען דעם אונגעהויער מעכטיגען דראג צו פרייהייט און נאטירליכע קייט, וואָס יענער יאהרהונדערט האָט אַרויסגעבראכט. אין וואָלטעדס גייסט זעהען מיר דיא פערליקענאנג פון יעדער רעספעקט און יעדע פורכט פאר דיא בעהערשער פון הימעל און פון דער ערד, ער בעגראָבט אלע טראַדיציאָנען, אלע נאָרטישקייטען און זאכאבאנס, וואָס האָבען זיך אנגעהייבט אין דורות מיט יאָהרען. ער גרייפט אָן דיא הייליגקייט פון אמונה און דיא מאכט פון קעניג. אָדער וויא מען דריקט זיך אויס וועגן איהם: ער האָט אַרויסגעריסען ביי דיא קעניג נישט דעם סצעפטער פון האנד און אַראָבעריסען ביי דיא גלחים דיא מאַסע פון געזיכט.

און זשאן זשאק רוססא איז געווען דער וועמען גייסט עס האָט זיך אזוי שטארק אָבער שטעמפלט אויף דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן. אין זיינע שריפטען איבער דער סאָציאלער פראגע אטעהמט פון יעדע שורה דיא ליבע צו דער נאטור, דער דראג צו נאטירליכע לעבען צווישען מענשען, דיא ליידענשאפט ליבע ליבע צו דער מוטער ערד. אין זיין ווערק „וועגען דיא אונגלייכהייטען צווישען מענשען“ זאָגט ער:

„וויא נור לאנד איז געוואָרען פערוואנדעלט אין אייגענטימטען לעבען זיך דיא אייגענע נור אַרויפארבייטען אויף דעם חישוב פון דיא אַנזעע, און ער שילדערט וויא אזוי עס געהט אָן דיא עקספּלאַטאציאָן, די אלע רעגערונגען, וועלכע זיינען געשאפן געוואָרען צו שיצען דיא פרייהייט דיענען נור צו אונטערזאכען דעם אַרימען פאָלק“. ער קומט צום פאָלגענדען שלום: „געגען דיעזען צושטאנד פון דער ציוויליזאציע איז שוין מקנא צו זיין דעם שיקזאל פון דעם ווילדען. ער אטעהמט מיט רוהע און פרייהייט; ער וויל נור לעבען און געניסען און ער איז פול מיט גלייכמוטה און לעבט מיט א רור היגען געמיטה. דער מענטש פון דער געזעלשאפט אָבער איז שטענדיג פערהאוועט, שטענדיג אויפגערעגט, האלט אין איין שוויצען און קוועלט זיך אָהן אויפהער. ער זוכט נור אַרבייט, ער מוז שווער אַרבייטען. ער שאפט אָהן א שיעור און יאָגט זיך אַליין טויט אַריין אלץ כרי צו קענען לעבען. ער פערדארבט זיין לעבען כדי צו געפינען אונטערברעכיקייט. ער בייגט זיך פאר דעם רור כען, וועלכען ער האסט; ער שמייכלט זיך צו דעם גרויסען, וועמען ער פעראכטעט. דער ווילדער לעבט וויא איהם אַליין געפעלט, דער ציוויליזירטער לעבט נור וויא עס געפעלט אנדערע.“ ווייטער:

„דער ערשטער, וועלכער האָט אַרומגע-

אלטגעליכע אינטערעסען און דיא אידעאלען פון א צוקונפט — דער גאנצער פיעלפאכער לעבען הערט אויף אבהענגיג צו זיין פון רעליגיעזע פאָרשריפטען און הויבט אָן צו זיין וועלטליך. און מעהר פון אלעם איז וויכטיג אין דער אויפאלעהרונג, וואָס זיא עמאנסיפירט דעם אייגענעם, דעם אינדיווידואם. זיא ברענגט אַרויס דיא אנערקענונג פון דער אייגענעלעכער פערזאן. דען וויא קען דאָס אנדערש זיין דאָרט, וואו דער מענטש, דער יחיד, ווערט אָנגעוויזען אויף זיין אייגענעם פערשטאנד? דען אויב אלעס ווערט געבויט אויף וויסען און פערשטעהן, איז ווער איז דאָס דעויעניגער וואָס דאָרף דאָס פערשטעהן? איך, איך אַליין גלויב ניט, וואו איך אַליין פערשטעה ניט. און אזוי קומט אַרויס דיא אנערקענונג פון דעם אינדיווידואם דאָרט, וואו ער ווערט אָנגעוויזען אויף זיין אייגענעם שכל, אויף זיין אייגענעם גריכלען זיך און דיינקען, אויף זיין אייגענער ענערגיע און אויף דעם פיהלען פון זיין אייגענעם הארצען.

מיט דעם אויפשטייגען פון נאטור וויסענשאפטען האָט דיא פילאָזאָפיע פון ענדע פון אַנזעהנטען יאהרהונדערט אויפגעהערט צו זיין אַלייבענעם פילאָזאָפיע. א טהעאָלאָגישע פילאָזאָפיע און איז געוואָרען א נאטורפילאָזאָפיע און דאָרום שטעלט מען אוועק אלס דיא צוויי גרונד געדאנקען פון דעם אַנזעהנטען יאהרהונדערט: דיא פרייע פאָרשונג פון דעם מענטשליכען געדאנק אין וויסענשאפט און דיא פרייע צועג נישט פון מענטשליכע געפיהלען אין דער פאָעזיע. אין דער וויסענשאפט האָט מען שוין מעהר ניט געברויכט קיין המצאה-דרידלאך, קיין סכאָלאַסטיק, קיינעם פלפוליס, און אין דער פאָעזיע האָט מען שוין מעהר ניט געשוועבט אין אבסטראקטע וועלטען, ניט געמאָלען קיין גייסטער-געשטאלטען. מען האָט אַריינגעבראכט דעם געזונטען מענטשן-פערשטאנד אין דיינקען און דיא שילדערונג פון רעלען, ווירקליכען לעבען אין דער וועלט פון געפיהלען.

עס הויבט אָן איבעראל דורכצודרינגען דיא ליבע צו דער נאטור, דיא לוסט צו נאטירליכען לעבען. דאָס הייבט אָן אַרויסווייזען זיך אין דער פילאָזאָפיע וויא אין דער שטענדיגער-ראטור און דיא פאָלגע דערפון איז דער פערלאנג פון פרייהייט, דער פערלאנג אז קיין גאָט זאָל ניט שאלטעווען און קיין קעניג זאָל ניט געוואלטעווען. עס שפיעלט זיך אָב דיא אונגעהויערע אומוועלעלונג ענדליך — דיא גרויסע פראנצויזישע רעוואָלוציאָן.

ווען מען קוקט זיך צו צו דיא ווערקע פון דיא פילאָזאָפישע גייסטער פונ'ם אַנזעהנטען

טאקטע עטיקעטע איז געווען דיא בילדונג פון קעניגליכען הויף, וואו דיא ריכטער פלעגען זיך זאמלען. און אזוי זיינען אין דער טראגעדיע, אין דעם ראָמאַן, אין דער פאָעזי אויסגעשליפען דיא פאָרמען, אויסגעדעקסעלט דיא געפיהלען, צי וויליזירט דיא נאטור פון דער ליידענשאפט.

ווען מען לעזט דיא ראָמאַנען פון יענער צייט פיהלט מען אזוי וויא מען וואָלט שוועבען עפעס אין אַ מיין ווייכען לופטגייסט, אין הימל לען פון צארטקייט, אין אַ מיין זיידענער איידעל־קייט פון דער מענשליכער נאטור. דיא פער־ליעכטע פערזאָנען זיינען פרינצען און פרינצעס־נען; זיי זיינען מעהר קינמליך איידער נאָ טירליך. זייער הערצער גיסען זיך אויס אין קריסטאָל־קלאַהרע טהויטראָפּענס אויף צאר־טע בלומען־קוויטען. דער זיפּן איז וויא אַן אטהעם פון אַ מלאך, דער קרעכץ וויא אַ קנייטש פון זאמעט, דאָס געוויין וויא דער איידעלער קלאַנג פון קריסטאָלענע גלעקלאַך, דיא טרערען וויא שעהנינקע פערעלעך. אלעס איז פערצער־טעלט, בעהאלטען, איינגעוויקעלט אין גאָלדענע פאפירעלעך. אַט שוועבט דיא ליכעס־ערקלעה־רונג ביי איהם אויף דיא ליפּען, אָבער ער שלינגט עס צוריק אקוראט אין דעם לעצטען אויגעני־בליק, ווען עס האלט ביים ארויסגלייטשען זיך פון זיינע ליפּען. זיין ביינקען, זיין זעהנומט ווערט פערגליווערט פון טיעפען רעספעקט און עררע פאר דער נאָבעלער דאמע פון זיין הערצען. ער שמעהט אויף דיא קניע אין דיא זיידענע קניע הייזעלעך און ערלויבט זיך קוים אָנצוריה־רען; כּײַט זיינע פיינגער דיא שפיצען גלאַסע האַנד־שוה פון איהר צארטער האַנד און טראָגט זיי קוים צו צו דעם הויף פון זיינע ליפּען. און זיא — זיא פערשמעהט פון דעם ציטער פון זיין אטהעם און לאָזט גראציעז אראָפּ דיא אויגען, און איהר אַראָנגעלאָזענער בליק איז אַ ליכט אויף זיין פנים. זיא פערשמעהט דיא ערקלעהרונג. קורץ, עס איז אונמעגליך פאָרצושטעלען זיך איידעלערע צארטקייט, אַ געשליפענערע פיהלכארקייט איי־דער אין דיא פאָרמען פון דער אדעל־קלאסע אין זייערע הערצענס בענעהמונגען.

פאר אזא נאטור־ליכעבענדען גייסט וויא רײַס ססא איז אזא גאלאנטעריע, אזא ציערליך־מאָ־ניערליכקייט לעבערליך. און פונקט אזוי וויא ער שטעלט הויף דיא גלייכהייט ביי דעם ווילדען געגען דיא אונגלייכהייטען צווישען דיא ציוויל־זיטע און אין אלע טהיילען פון לעבען שטעלט ער העכער דעם נאטור־צושטאנד, אזוי שטעלט זיך איהם פאָר אויך דיא ליכעב וויא אין נאטור־צושטאנד, אונבעהערשט, דיא געפיהלען זיינען

צאמט אַ שטיק לאַנד און האָט געזאָגט, „דאָס איז מיינס“ און ער האָט געפונען גענוג נארען, וועלכע האָבען איהם געגלויבט אזוי, איז דער אמת'ר גרינדער פון דער בירגערליכער געזעלשאפט. און וויא פיעל פערברעכען, וויא פיעל קריגע און מאָרד, וויא פיעל עלענד און שרעקען האָט ער־שפארט דער מענשהייט דער יעניגער, וועלכער האָט אַראָבעריסען דעם צאם, פערשאַטען דעם גרענעץ און געזאָגט צו זיינע מיטמענשען: היט זיך פאר דיעזען בעטריגער, גלויבט איהם ניט, דען איהר זייט פערלאָרען, אויב איהר פערגעסט, אז דיא פרוכט פון דער ערד געהערט אלעמען, דיא ערד אליין אָבער געהערט קיינעם ניט.“

וויא ווייט דיא בעגייסטערונג פאר נאטיר־ליכען לעבען האָט דורכגעדרונגען אלעס דורך דער אויפ־קלעהרונג פון דעם אכצעהנטען יאָהר־הונדערט קען מען זעהן אין אַ ראָמאַן פון דעם זעלבען רוססא. איהר זעהט אין דיעזער ליכעס־געשיכטע אַ פאָלשטענדיגע רעוואָלוציאָן אין דער אויפ־פאסונג פון געפיהלען. דיא אויפ־פאסונג פון דעם פריהערדיגען קלאסישען ראָמאַן איז נעמ־ליך געווען, אז אלע איידעלע און צארטע געפיהל־לען און הויפטזעכליך דיא ליכעב זיינען פראָדוקט פון ציוויליזירטען לעבען. אויף דיעזען גרונד איז געווען אָנגענומען פאר שעהן אין דער ליכע־בע נור דאָס וואָס איז פארשטעלט. פארמאכט־קירט, פערהאנגען מיט געפוצטע פאָרהאנגלעך און ווייזט ניט אַרויס דיא נאקעטע ליידענשאפט. וואָס פארשטעלטער, וואָס פארשלייערער עס איז געווען דער געפיהל פון ליכעב אליין מעהר חן האָט דאָס צוגעגעבען. אזוי וויא דער ליידענ־שאפטליכער נאטירליכער געפיהל אליין וואָלט געווען צו ברטאל מען זאָל וועגען איהם ריידען, דארום האָט מען איהם געמוזט איידעל מאכען און געצירעלטע פראזען. אזוי איז דער קלאסי־שער ראָמאַן.

מען דארף ניט פערנעסען—זאָגט וועגען דעם געאָרג בראנדעס—אז דיא זיטען און דיא ליכע־ראטור פון יענער צייט זיינען געווען פראָדוקטען פון געזעלשאפטליכע בילדונג, און דיא בילדונג איז געווען דאן נור אין דיא העכערע קרייזען. דיא ריטער פון דיא מיטלעלעכטיכע שלעסער און בורגען פלעגען ארויסרייטען געדעקטע אין בלעך און אייזען אויף זייערע געפאנצירטע פערד. ריי און ווילד פלעגען זיי ארויסרייטען פון זייע־רע רויבער שלעסער אויף יאנד און פאנג. זייער העכערע בעגייסטערונג איז געווען דיא דאמע פון זייער הארצען. פאר זייער הערצענס־דאמע האָבען זיי אויסגעארבייט גאלאנטע מאניערען, אַן עטיקעטע אין דער שפראך — דיא אויסגע־

שטיין דיא גרויסע אומוועלצונג, וועלכע דער אכצעהנטער יאהרהונדערט האָט געבראכט מיט זיין אויפקלעהרונג, דיא גוואלטיגע אומוועלצונג אין דיינקען און אין פיהלען, דעם אונגעהייערען דראנג נאטירליך צו זיין. אָדער אנדערש געזאָגט צו זיין נאָהענטער צו נאטור.

אָט דאָס זיינען דיא גוואלדיגע פערדינסט'טען פון דעם אכצעהנטען יאהרהונדערט, דיא גרויסע ירושה וואָס ער האָט אונז געבראכט דער' מיט וואָס ער האָט פערניכטעט דעם מיטעל-אלט'טער. דיא אויפקלעהרונג האָט דאָס געוויקט אז דער מיטעל אלטער זאָל זיין בעטראכט אלס עטוואָס שרעקליכעס און לעכערליכעס אין דער' זעלבער צייט. דיא שרעקליכקייט פון אויטאדע-פע, פון שיטערהויפען און דיא לעכערליכקייט פון דיא קרייצציגע.

א גוואלטיגע גרויסע אומוועלצונג האָט גע'בראכט דער אכצעהנטער יאהרהונדערט, אן אומוועלצונג וועלכע האָט געבראכט דעם שטרע'כען צו סאָציאלער בעפרייאונג. זיין שלוס-אקט, דיא גרויסע רעוואָלוציאָן, האָט אָבער ניט גע'בראכט נאָך יענע גרויסע סאָציאלע בעפרייאונג, זאָגנערן האָט ארויסגעפיהרט אויף דער וועלט'ביהען דיא העררשאפט פון דער ברוזשואזיע. וועלכע האָט זיך בעפרייט פון דיא קייטען פון פעאָדאליזמוס.

מ. קאמין.

ביי איהם וויא א גוואלטיגער שטראם פון נאטיר'ליכער ליידענשאפט.

אין זיין ראָמאן זיינען מיר שוין ווייט פון יענע סצענעס, וואו דער געליעבטער שטעהט אויף דיא קניע אין א פאסענדער פאָזע און בעריהרט קוים מיט דעם הויך פון זיין אטהעם דעם שפיין ברענגעלע פון איהרע פינגער אין דיא זיידענע הענטשקעלעך. ניין. זיין העלד איז א מין עלעק'טריציטעט מאשינע אָנגעלאָדען מיט ליידענ'שאפט. ער ערקלעהרט זיך אין ליעבע זודיגהייט, פייערדיג; ער פערגעסט זיך גאָר אויף מאניערען, ווען ער דארף געניסען זיין ליעבעס-קוס; ער איז בעזויפען פון בערוישענדער ליידענשאפט; ער איז אין א צופלאמטען צושטאנד וויא דיא קא'כיגע לאווא פון א וואולקאן. און אויף דער גע'ליעבטער ווירקט דאָס וויא אן עלעקטרישער שמוָאָם, וויא א בליץ-שטורם. זיא קען זיך ניט צוריקהאלטען און גיט זיך א וואָרף אין זיינע ארעמס, און ווען זיא גיט איהם איהר פייערדיגען ליעבעס-קוס פערשווינדעלט איהר אזש דער קאָפּ אין זיא פאלט אין אונמאכט, איבערוועלטיגט פון דיא ברויזענדע כוואליעס פון ים מיט גע'פיהלען.

* * *

איך האָב אָנגעפיהרט דאָ דיא כאראקטע'ריסטיק, וואָס בראנדעס גיט אין דעם אונטער'שיער צווישען רוססאס ראָמאן און דעם קלאסי'שען ראָמאן אום דייטליכער צו געבען צו פער-

אויפ'ן שיף קיין ווארשא

סקיצע פון שלום איש. (ספעציעל פיר „דיא צוקונפט“)

ברייטע ברעגען. א כוואלע יאָגט נאָך די צווייט'טע, זיי האפען זיך און מישען זיך אין איינעם צוזאמען, און דאָס וואסער שווימט ווייט אין דער וועלט אריין.

געוועזען איז עס נאָך סוכות. אין איינע פון יענע טעג וואָס צום זומער רעכענט מען זיי „שוין“ נישט און צום ווינטער „נאָך“ נישט. אזא טאָג איז א שטיף-טאָג....

איבערן וואסער ציהט זיך א בלייערנער וואָלקען, איינארטיג, ווי א וואָלקען רויף. און דער וואָלקען לאָזט זיך העט, ווייט אוועק, ביז אָהן א ענדע. פון ביידע זייטען טייף ציהט זיך די נאסע ערד, און זי איז אויף איין ארטיג; דאָ און דאָרט ווינקט נאָך ברוגז'דיג א אָבגעלעכט

ווי איינע פון די סטאט'

קעס (פאראכאדען)

וואָס קורסירען אויף

דער ווייסעל פון דיא

פראוויניז שטעדט קיין

ווארשא, איז געזעסען

צווישען די פיעל פאד

סאזשירן, וואָס מעהר

סטען זענען זיי שוין

אין האלב ווינטערדי

גער אויבער מאנטלען געווען געהילט, א יונגער

מענש אין זיין לייכטען זומערדיגען ראָק.

די הענד פערלייגט אויפן הארץ קוקט ער

אויפן וואסער וויא עס ווינט זיך צווישען די

אלעם.... און ראובן גלוסט זיך צומאָל פון דעם מיידעל נישט צו קלעהרען.

און ער וויקעלט זיך אין לייכטען כאלאטעל איין, קוקט אויפן מיידעל אָהנע עטוואָס צו קלע-רען.

— צו וועמען געהט מען אין ווארשע ?

אין ווארשע האָט ער אַ מומע. גיטעל גוטע-מאכער הייסט זי, זי וואָהנט אויף דיא פאנסקע גאס. (אז ער קלעהרט דאָס, טאפט ער זיך צום בוזעס, די אדרעס האָט ער דאָרט.) ביי איהר וועט ער דיא ערשטע צייט וואָהנען.

אין ווארשא ווייסט מען פון קיין משפחה נישט, יעדער איינציגער דארף פאר זיך אליין צו קלעהרען, ערמאָנט ער זיך וואָס ער האָט אַ מאָל פון ווארשא געהערט דערציילען.

אַ גרויסע שטאָרט. מענשען זיינען אין דער פרנסה פעריאָגט — פיקט עס איהם.....

אָבער דאָס בלויזע פעקעל אנדערצולעגען, צו איבערנעכטיגען די ערשטע נאכט; צורמאָר-גענס וועט ער באלד די שטוב פערלאָזען, ער וועט זיך זוכען אַ „פאָסטען“ ער וועט אַ ודאי געפינען. פאר וואָס נישט ?

— „אין ווארשע וואָהנט מען אין זעהר ענגע שטובען. דאָרט איז זעהר טהייער דירה-געלד. צו צוויי דריי משפחות אין איין שטוב—ערמאָנט ער זיך ווייטער וואָס ער האָט פון וואר-שע געהערט דערציילען.

— „אָבער בלויז דעם קאָפּ אנדערצולייגען. ביי דער טהיר, אין אַ ווינקעלע, ביים אויווען, איך וועל מיך איינקארטשען, קלענער מאכען, בלויז נאָר דעם קאָפּ אנדערצולייגען—בעט ער זיך ביי וועמען.....

נאָר איין זאך, מען זאָגט, אז אין ווארשע פערשליסט מען באלד 11 אַ זייגער די טהויערן, און מען קאָזט קיין פרעמדען אין קיין הויז נישט אריין.

און איהם שטעלט זיך פאָר : אַ לאַנע, לאַנע גאס, נאכט-לאָמפּען ברענען—אויסגעלאָשענע פענסטער, טהיר און טהויער פערשלאָסען, סטאָ-ראָזשעס דרעהען זיך ארום, זייער קול הערט זיך פון דער ווייטען, און ער שטעהט אין גאס, דאָס פעקעל אונטערן אַריס, און ער ווייסט נישט וואו ער האָט זיך צו קעהרען און צו ווענדען.....

— ווען קומט דער סטאטיק קיין ווארשע, פרעגט ער אַ איד.

— אז דאָס וואסער איז גרויס קומט ער 9 אַ זייגער, טהיילמאָל פערשפעטיגט ער זיך, היינט וועט ער אודאי אויך פערשפעטיגען, דאָס וואסער איז „קליין“.

— ער וועט נישט פערשפעטיגען, זאָגט ער מיט'ן מויל.....

בלעטעל, אַ גרעזעל אויף אַ קליין בערגעל וואָס ווארפט זיך אויף די שווארצע, אונגעהייערע ערד. ביים ברעג, דאָרט, שטייט אַ איינזאמער בוים, די ברוגז'דיגע צווייגען היינגען אויף דער ערד אראָב, אַ ווינד בלאָזט און וועיט אוועק די קופע בלעטר וואָס ליגען ארום דעם בוים.

דער יונגער מענש, ראובן, איז זיך געזעסען אין אַ ווינקעל און האָט טרויעריג געקוקט אין ווא-סער. פון מינוט צו מינוט האָט ער זיך בעוואוי-גען, געוואָרפען אַ בליק אויף דיא אידען, וואָס זיצען לעבען איהם, און אויסגעהאָרט זייער שמועס וועגען מסחר, און באלד איז ער שוין פערטאָן מיט זיך, און די אויגען קוקען ווייט אין וועלט אריין..... און זיינע בליקען האָבען אויס-געזאָגט, אז אויך זיינע מחשבות זיינען נישט ריין יעצט אין זיין קאָפּ. נישט ער געוועלטיגט מיט זיי, נאָר זיי געוועלטיגען מיט איהם.....

פון דער היים איז ער אנטלאָפּען. ער פאָהרט קיין ווארשע. וואָס וועט ער דאָרט טאָהן ? ער אליין ווייסט נישט. נור וואָס איז „שייך“ ? אַ שטאָרט ווי ווארשע, דאָרט וועט ער לערנען, זיך ענטוויקלען. קיין געלד נעמט ער נישט מיט, קיין זאך, ביי נאכט איז ער אנטלאָפּען. ארויסגעגנב'עט פון די מאמעס קאמאָדע אַ צוויי העמדער, גע-שמעקט זיך זיי אין די טאשען, צוויי רובעל פון טאטענס בייטעל. דאָס קלענערע ברידערל האָט ער, דורכגעהענדיג, אין שלאָף געקוישט, צו דיא שלאָפענדע שוועסטער האָט ער נאָר אהין גע-ווינקען : בלייב געזונד ! און האָט דיא שטוב פערלאָזט. דאָרט אין ווארשע, וואָס איז „שייך“ ? ער וועט נישט שטארבען פאָר הונגער, וואָס טהוען אנדערע ?

— פיער רובעל אַ קוביק, פראנקע לאוויטש-הערט ער דיא אידען שמועסען צווישען זיך, און ער קוקט אויפן שיפער וואָס שלאָפט אויף דער הארטער פאָדלאָגע. דער שלאָפענדער קאָר-טשעט זיך איין אונטער דעם לייכטען פאלטא, די מען שפירט אז עס איז איהם רעכט קאלט. די נאקעטע פיס קוקען אַרויס. און די הויט איז גראָב און הארט. אַ נישט אזוי לייכט וועט דער פראָסט זיי פריהרען.

קעגען איבער זיצט אַ מיידעל, איינגעווי-קעלט אין אַ האלב-ווינטערדיגען זשאקעט. דאָס לאַנגע, בלייכע פנים זאָגט אויס עטוואָס טרוי-עריגעס, עטוואָס „צווע'דיגעס. די שווארצע אויג-עפעל „ווארטען“ און דא ברייטע, אויפגעריסענע אויגען, אזוי וויא זיי וואָלטען עפעס אין דער שטיל געבעטען..... און דער ווייטער האלז קוקט אַרויס און דערצהעלט וואָס איז אונטער איהם..... איבערן הימעל הענגט אַדיקער, איינארטיי-גער וואָלקען און ער ווארפט אַ מיערדייט ארום

דעם נעבעל איז קיינער נישט דא, נאָר ער און זי, און עס דאכט זיך, אז דאָרט, נאָכ'ן נעבעל איז קיין שטאָרט, קיין מענש, די גאנצע וועלט איז ארונטער אונטער דיא פליגלען פון דער נאכט און פערשטומט געוואָרען.... און נאָר שוואַרצע אדלער-פליגלען ציטערן אין דער לופט.... און אלעס ארום האָט זיך פערבונדען, בעהאפטען און איז געוואָרען איינס: איין נאכט! איין וועלט, איין וואָלקען און אין וואָלקען — ער און זיא.

און פון די שטילקייט ארום הערט זיך דאָס וואסער גערויש. אין דער שטיל רוישט דאָס וואסער, און שווימט ווייט אוועק, ביז אָהן ענדע.... נאָך דיא וואָלקען — און עס דאכט זיך, אז עפעס א צנועליגער שאטען שפאצירט איינער אליין איבערן וואסער.... און זיינע טריט הערט זיך, פון דערווייטען וויא זיי פאטשען דאָס וואסער, און דער שאטען געהט אין דער שטיל, ווייט, ווייט, ביז אָהן ענדע, דאָרט. נאָך די וואָלקען....

דאובן אין זיין לייכטען זומער-ראָק. א ווינטעל בלאָזט איהם איבערן געזיכט און עס דאכט זיך איהם, אז דאָס האָט די ליעבע מאמע איהם געגלעט מיט איהר ווייכע האנד איבער זיין נע דארע באקען, טרייסטענדיג איהם: זאָרג דיך נישט מיין קינד, זאָרג דיך נישט מיין לעבען.... „אונגליקליכער..... פערלאָזטער..... די מומע גיט לאָזט מיך אין שטוב נישט אריין... דאָס שטיבעל איז ענג.... דריי געזינטען וואָהנען אין איין שטיבעל.... די טהויערן און טהירען זיינען פערשלאָסען, איך שמעה אין גאס און איך האָב מיך נישט וואו צו ווענדען און וואו צו קעהרען.“

און ווי א ליעבער געזאנג גיסט זיך דאָס וואסער און שושקעט רחמנות-ווערטער אין הארץ איין. און דאָס קול געהט וואָס א מאַהל טיעפער אין הארץ אריין: אונגליקליך ביסט דו, ראובן.... און דאָרט ווייט, אין דער טיעפער נאכט, אין מיטען נעבעל ווערט פערשטומט דאָס געזאנג.

און פון דער טיעפער נאכט ווינקט א פונק ליכטיגקייט ארויס. א פלעק איז אין דער נאכט איינגעפאסט, און דער פונק ווינקט, און בעט פון דערווייטען: „קום צו מיך!“ „קום צו מיך!“ און דער פונק באַדט זיך אין דער פינסטער פון דער נאכט, און אָט געהט אונטער דער פונק, ער ווערט פערלירען, פערוונקען אין דער נאכט געוואָרען. און אָט, עס בעווייזט זיך נאָך א מאַל דאָס ליכטעל, און עס ווינקט און עס בעט פון דערווייטען.... אין דער שטיל.... מיט א טרויעריגען חן....

א שטיבעל איז געוויס דאָרט. א שטיבעל שטעהט אליין אין דעם טיעפען וואַלד, און דער וואַלד איז פול מיט הויכע, איינזאמע בייםער,

— און טאָמער יא? ! פרעגט ער זיך באלד אליין, און דאָס הארץ הויבט איהם אָן קלאפען. און ער קאָרטשעט זיך אין זיין לייכטען ראָק און קוקט. אויפ'ן ברעג טייך שטעהט א קליין הייזעל, דאָס נידריגע דעכעל לאָזט זיך אראָב. די ווענד אין די ערד איינגעוונקען. א פענסטעריל. אין דעם הייזעל, פערטראכט ער זיך, וואָהנט ער אליין, יעדען טאָג געהט ער זיך צום ברעג, זעצט זיך און קוקט אין וואסער. די נעץ ווארפט ער אין וואסער און האפט פיש. די פיש בראַט ער און ער דערנעהרט זיך אליין, וועמענס דארפט ער? וואָס האָט ער צו קלעהרען? צו זאָרגען?

און דאָך פרעגט ער:

— ווייט עפעס די פינסקע גאס פון דער ווייסעל?

— א וואי, איהר וועט דארפען א דראַשקע נעמען.

— איך פאָהר אויף די טווארדע, אז איהר ווייט וועט מען אין איינעם א דראַשקע נעמען. רופט זיך א צווייטער איד אָן. ראובן ענטפערט נישט.

און דער וואָלקען האָט זיך א גרויען טלית אָנגעטאָן און איז געלעגען איבערן וואסער, און א נעבעל האָט זיך פון אלע פיער-זייטען וועלט געוועכט און האָט געשוועכט איבער אלעם, און האָט אלץ צוגעדעקט.

— קאלט, זאָגט א איד און הויבט זיך אויף, — מיר וועלען אין דער קאיוטע אראָב. דאָרט איז ווארעם.

— זי איז פול מיט פויערן פאָלק. — די אידען שויערן זיך און איינער לאָזט זיך נאָכ'ן אנדערן.

ראובן קוקט זיי נאָך און שווייגט. ער איז אליין איבערגעבליבען. ער קוקט זיך אום, געגען איהם זיצט דאָס מיידעל. זי איז אויף אליין. און דער נעבעל שוועכט איבער אלעם, און ער זעהט אויס ווי א פליגעל פון א גרויסען, שווארצען אדלער וואָס דעקט אלעס צו, און אין דעם נעבעל איז קיינער נישט, נאָר ער און זי.

און די נאכט פאלט צו. די הימלען לאָזען זיך אראָב, פאלען און בעהאלטען זיך אין וואסער, און דאָס וואסער דאכט זיך שטייגט אויף און בעהאלט זיך אין הימעל. און די נאכט שטייגט אויף פון צווישען הימעל און וואסער און דעקט אלעס צו מיט א שווארצען שליער. דער הימעל — איין שווארצער פלעק, איינס אין דאָס צווייטע, איינס בעהאלט זיך אין צווייטען.

און דער נעבעל איז איבער אלעם. און אין

זיי ציטערן אזוי איידעל, אזוי זיס איבער זיינע אויגען..... און ער גראבט איין זיין פנים צווישען דיא האָאר און קושט זיי אין דער שטיל. זי שווייגט. און דורך דיא האָר זעהט ער פון דערווייט מען דאָס וואסער, ווי די וועלען פאלען איינס אויפ'ן צווייטע, דאָרט ווייט איז די נאכט. דער נעבעל בעהאלט זיך אין דער נאכט, און די נאכט אין נעבעל..... און דאָרט ווייט, ווינקט א פונק... דאָרט ווייט איז א הייזעל, ווייט פון א שטאָרט, פון א מענש..... אין מיטען, טיפען וואלד שטעהט עס. און דאָרט אין הייזעל איז א שטיבעל — ער זיצט ביים טיש און לעזט, זי אויף דער צווייטער זייט און מאכט צו רעכט די ווינטער וועש..... אין די שטוב איז קיינער נישט דא—און דורכן פענסטער קוקט די נאכט אריין אין א שווארצען שליוער.....

— האָל! רופט דער שיפער, און לאָזט אראָב אן אייזערנע קייט אין וואסער. דער סטאטיק שטייט. די שיפער לייגען א ברעט פון סטאטיק אויפן ברעג. מענשען געהען. מען שטופט און מען שטויסט זיך, נאכט, רעדער קלא—פען אויף אייזען, לאמפען ברענען, א מביל ליכט. פוהרען פאָהרען, דראַשקעס קלאפען, רוישען. דאָרט לויפט א לאנטערנע אין דער לופט, נאָך איינע, אַט איז איין לאנטערנע אריבער איבער די צווייטע — — —

אַט דאָס מיידעל פאָהרט אויף א דראַשקע, די רעדער קלאפען אויף שטיינער. א צווייטע דראַשקע, די אידען פאָהרען, ווייט, עס קלאפט פון דערווייטען. — וואו איז די פאנסקע נאס ? וואו ?

און די צווייגען פאלען איינס אויפ'ן צווייטען און דער שאטען איז ארום אזוי שווארץ און גער דיכט — פאר נאכט איז שטענדיג דאָרט, און דאָס הייזעל שטעהט זיך אליין צווישען די ביי מער, ווייט פון א שטאָרט, ווייט פון א וועג. און אין דעם הייז, פערטראכט זיך ראובן, איז א איינזאם חדר, אין דעם חדר, ביים טיש, ברענט זיך א ווינטערדיגע לאַמפ, און איהר שטראהל דרינגט דורך, דורך דעם לאַדען. דאָ, טיעף אין דער נאכט, און דאָס ווינקט אזוי פון דערווייטען און איז מתפלל.....

און דאָרט, חלום'ט ער, אין דער שטוב, ביים טיש, זיצט ער, ראובן, און האלט א בוך און לעזט, קענען איבער — זיא.

און אזוי שטיל איז ארום.

זי זיצט אויף דער קאנאפע, זיין געזיכט איז בעהאלטען צווישען איהרע צוויי הענד. און ער בעהאלט זיין געזיכט אין איהר הארץ. איהר הארץ האקט..... האקט..... עס געהט אויף און געהט אָב, און זיין קאפ ציטערט אויף איהר צי—טערענדיג הארץ, זי בעהאלט זיינע אויגען אין איהרע הענד..... און פינסטער איז ארום, און שטיל איז אַלעס..... פערלאָזט ביסט דו, אונגליקליך ביסט דו..... פון טאטען ביסט דו אנטלאָפען... עס איז שוין נאָך 11 א זייגער. טהיר און טהויערן זיינען פערשלאָסען.....

— אונגליקליכער, אונגליקליכער — וויינט דאָס מיידעל. און איהר הארץ האקט..... און ער פיהלט איהר הארץ. זי צולאָזט זיך די האָר, זיי ציטערן איבער זיין געזיכט, ער פיהלט זיי, אַט,

ליעבע און פריינדשאפט.

די ברענענדע פלאמען פון ליבע
צופלאקערט מיין בלוט האַבען ווילד;
דיין גרויסע און רוהיגע פריינדשאפט
מיך טרייסט און בערוהיגט און קיהלט.....

מיין ליבע צו ת מ ו ז - ז ו נ ג גלייך איז
מיט שטראהלען ווי גליהענדער פייער;
דיין פריינדשאפט — דער שיין פון ל ב נ ה:
א שטיללער, א זיסער, א טרייער.....

און האָט מיך די ליבע באטרונקען,
פארשכורט דער בעכער פון גליק,
עס ניכטערט מיך אויס אין א רגע,
דיין קלוגער און צערטליכער בליק...

איך בין אזא עושר געוועזען,
דו האָסט אזוי רייך מיך געמאכט.
דיין ליבע — מיין גאנצעס פערמעגען
דיין טרייהייט מיין איינציגע מאכט....

דאָך דו האָסט מיט פאלשע מטבעות
מיך אויסגענארט און פערפיהרט,
האָט פלוצלונג מיין לעבען פאר אביונט
דיין ליבע מיר האָט באנקראַטירט...

איצט בלייב איך א קבצן אויף אייביג,
דאָס הערץ איז פעראַרעמט און פוסט.
צו שפעט פון דאָס־ניי אַנצוהייבען, —
צו שפעט און צו גרויס דער פערלוסט....

מיין ליעבע צו דיר האט א וויילע געשלומערט —
א שפינוועבס פון שטרעבונגען נייע בעשפונען
דעם ווילדען וואולקאן, וואס מיט פייער פלעגט שפייען,
פון הייסע פארלאנגען דעם קוועלענדען ברונגען ...

שוין האב איך געמאנצט אזש פון שמחה, געמיינט אז
איך האב פון דיין כשוף די קייטען צוריסען.
שוין האט מיין פערמאטערטע קראנקע נשמה
מנוחה בערייט זיך אויף לאנג צו געניסען ...

דאך ס'איז נאך אנאכרוה א קורצע געוועזען,
די שטילקייט און רוה וועלכע קומט פאר'ן שטורעם
ביסט ווידער געקומען צופלאקערט מיין ברוסט מיר,
געעפענט דעם זודיגען קוואל פון יסורים ...

וואו זיינען די שבועות וואס איך האב געשווארען
דיין פנים אזוי ווי א זינד צו פערמיידען ? —
דער שכל ער האט זיך פון חרפה באהאלטען,
איך וויל ניט מעהר דענקען כ'וויל ליבען און ליידען ...

יהוא"ש.

דענווער, קאלא.

דער ארבייטער און דער עין הדעת

עס פליהט דער עין הדעת אין גרינער פראכט
און שפרייט דיא פרוכט-בעלאדענע צווייגען ווייט ארום
אין לעבענס גארטען, און ער רופט : „א, קום
צו מיר פארשאלטענער, פארלאז דיין נאכט

וואו נאקעט פלאגדזשעסטו ארום פארשמאכט
און קוויק זיך מיט מיין פרוכט, און דעם „ווארום“
פון אלץ בעגרייף, ווער קלוג וויא גאטט !“ דאך שטום
און טרויעריג הערט ער זיך צו און טראכט

„אך, מאלפעס שפרינגען, שטיפען, מאכען שפאם
אויף דיינע צווייגען, שוויינען גראפען פון דער ערד
דיא ווארצלען דיינע, שלאנגען אטהעמען טויט

אויף דיינע פירות, מיר—א, עין הדעת ! —
פארשטעלט דעם וועג צו דיר א פלאנקער שווערד,
געפאכען אין דער דארער-האנד פון שווארצער נויט !“

יעקב מארינאו.

קין אמעריקא.

(צוויי לעצטע בריעף פון מנחם-מענדל)

איבערגעגעבען צום דרוקען פון יגום עליכם.

1.

לכבוד ידידי היקר הגיד המזרחי וכ' מוהר"ר שמו
עליכם ב"י.

אשית בין איך איך

מודיע אז איך בין ברוך
השם בקהתיים והשלום
השם יתברך זאל העל
פען מע זאל תמיד
הארכען איינס פונם
אנדערן נאך גוטס מיט
בישורות טובות, וישועות
ונחמות אויפן כלל
ישראל, אמן. והשנית

הנה זייט וויסען, אז איך האב אוועקגעווארפען
דאס שרייבען, ס'איז ניט קיין געשעפט, דאס
הייסט א געשעפט איז דאס, נאך ניט פאר מיר,
דאס הייסט עס וואלט אפשר פארמיר יא געווען
א געשעפט און דווקא נישקט פון א געשעפט,
איז דער חסרון וואס זיי ווילען מיך ניט דרוקען.
זיי שרייבען מיר פון דער רעדאקציע און בער
טען מיך איך זאל זיי אויפהערען שרייבען, מחמת
איך האב זיך שוין, זאגען זיי, צופיל צושריבען;
זיי האבען ניט זאגען זיי אזוי פיעל צייט און אזוי
פיעל כח אויף צו לייענען אלע מיינע בעשרייב
בעכצען וואס איך בעשרייב זיי, און פארענטפערן
זיך אז זיי זיינען דרינען ניט שולדיג. זיי הערען
נאך וואס די וועלט זאגט זיי, און די וועלט זאגט
זיי, אז מיינע בעשרייבעכצען טויגען ניט; ס'איז
נאך ווערטער זאגען זיי א סך, און צופיעל שארוש
(איך ווייס ניט וואס הייסט „שארזש“?) נאך
אז די וועלט זאגט שארוש איז שארוש, מסתמא
ווייסט זי דאך וואס זי זאגט, א וועלט איז ניט
משוגע..... לכן בעטען זיי מיך אז איך זאל אויפ
הערען שיקען בריעף, ווארום זיי וועלען זיי ניט
לייענען אפילו..... פאלג איך זיי און שרייב שוין
מעהר ניט..... איין זאך פערשטעה איך ניט, ווי
באלד אז מיינס ווערט אנגערופען שארוש, היינט
וואס פאר א נאמען זאל איך אנרופען זייערע
שרייבעכצען? איך מיינ אט א יענע מינים שרייב
בעכצען פון יענע שרייבערס וואס..... נאך נאך

ניט, שא, איך רעד ניט חלילה קיין שלעכטס אויף
יענעם, פון לשון הרע ווייסט איהר בין איך ווייט,
ובפרט אז מע דרוקט זיי איז דאך א סימן אז
ס'איז גוט, ווארום אז ניט וואלט מען עס דאך
ניט געדרוקט.... איך רעכען אז ס'איז ניט מעהר
ווי א הצלחה זאך, צו אלסדינג דארף מען האבען
מזל, אט אישטייגער נעמט דעם נייעם רעדאקטאר
לייזער קוקערמאן. וואס איז ער געווען פריהער?
א יודעל א מעקלער פון יקנה"ו, נאכדעם א קא
מיסניר פון מעהל און היינט? היינט איז ער
מיט גאטס הילה א רעדאקטאר פון א גאזעט! —
אמת, אין גאזעט שרייבען אנדערע ניט ער, אבער
דער נאמען — גוואלד — דער נאמען רעדאק
טער, א ווערטעלי אויסצוריידיען! ליגעט אויסגע
צויגען וויא א גראף אונטען אין אלע נומערען
מיטן גאנצען נאמען: דאס קטער לוי
זיר קוקערמאן — און געה טהו איהם
עפים! איך זאל אזוי האבען הצלחה בכל אשר
אפנה מיט איך אינאיינעם ווי איך האב אליין
געקויפט דורך איהם, דורכן רעדאקטער הייסט
עס, פוטיוועלער אקציעס, מיט מאלצעו, מיט
בריאנסק מיט נאך אוועלכע גוטע זאכען און בין
בדיל הרל געווארען, — מע זאל מיר געווען זא
גען דעמאלט, אז ער וועט א מאל זיין א רעדאק
טער פון א גאזעט!..... איך וויל איהם חלילה ניט
בארערען, פון לשון הרע ווייסט איהר בין איך
ווייט, נאך איך זאג עס גלאט אזוי אקעגען הצלחה
הייסט דאס; דאכט זיך ביידע גלייך האבען מיר
ארוםגעדערהט זיך אין יעוהפעז ביי דער בער
זע, ביידע גלייך האט מען אונז געטריבען פון
אין „טארעטאר“ אויפן אנדערען, צום סוף איז
ער א רעדאקטער פון א גאזעט, און איך שליס
מזל ווער נאך אלץ פערשווארעט און אויסגע
ריסען, און גאט ווייס ביז וואנען מיר איז נאך
באישערט אפצוקומען אויף דער וועלט!....
הקצור האב איך אוועקגעווארפען דאס שרייבען
און האב מיך א ווארף געטאן צו איין אנדער
געשעפט, צו אזא מין געשעפט וואס האט טאקי
א שייכות צו דער ליטעראטור, היינו: איך פער
נעם זיך מיט אבאמענטען, דאס הייסט איך בין

געשריעבען אין דער רעדאקציע, ווידער נישטאָ קיין ענטפער. גאָט האָט געהאַלפֿען אלע אבאָמענ־טען האָבען שוין בעקומען די גאָזעטען, הויבט זיך אָן אַ נייע חתונה: דעם פעחלט נומער זעכס, דעם נומער צוויי, און דער האָט צוויי מאָל נור מער דרויצעהן! ווידער געשריעבען אין דער רעדאקציע, ווידער נישטאָ קיין ענטפער. און דאָ פאלט אָן איינער מיט אַ גוואָלד: „א יודישע רעדאקציע, נאט זעהט!“ איך קוק זיך איין, מע האָט איהם איבערגעדעהט דעם נאָמען: אויפן אָרט פון גאָספאָדינו מאירו פינחאָסאָוויטשו פליישיבערגו האָבען זיי איהם געשטעלט פונקט קאפּויר מיט די פיס ארויף: מאירו פליישיאָוויטשו פינחאָסבערגו — אַ מיין איבערקערעניש מע זאָל גאָר באהיט ווערען! דעם אנדערען אבאָמענט מיינעם האָב איך דאכט זיך פארשריבען ריינע ווערטער: גאָספאָדינו אפרימאוו „שינדלעראו, קומט זיי אַויס צו שטעלען אַ „ווי“ און סע ווערד „שווינדלעראו“...“ איהר ווייט — מאכט צו מיר איין מאָל אַט דער דאָזיגער אפרים שינדלער — אז איך קאָן אָפּשפּילען אייער שענער רעדאקציע אַ חתונה פאר דעם דאָזיגען „שווינדלער“ אז זיי זאָלען מיך האָבען צו געדענקען!...“ נאָך איינער איין אבאָמענט האָט זיך געיאָגט נאָך מיר מיט אַ שטעקען, מיר געוואָלט ברעכען די ביינער, און איז געווען גערעכט: שטעלט אייך פאַר, ער הויסט „זיידל בעזאָנאָוו“ געהען זיי און מאכען איהם איבער „וויידל בעזאָנאָוו“. אַ גליק וואָס די רעדאקציע האָט זיך אויף מיר דערבארעמט און האָט פאַררעכט אלע גרייזען און דאָס בלאַט האָט אָנגעהויבען צו געהן פון דער מאָלט אָן ווי סע געהר צו זיין, מאָלט אייך עס רעדט זיך נור אזוי „ווי עס געהר צו זיין“. אַ מאָל געהט דאָס ווי עס געהר צו זיין און אַ מאָל נישט, און דעמאָלט ווען עס קומט נישט אָן דאָס בלאַט מעגט איהר מיר גלויבען אז איך בין אַ פערפאלענער, דעמאָלט מוז איך אָדער אָפּטרעט־טען פונם שטוב, אָדער בעהאַלטען זיך אויפן בוי־דעם — אַט אַזעלכע קאפּרויזניקעס זענען דאָס! איין אבאָמענט איז נישט גלייך צום אנדערען. למיטל איך האָב איינעם אַ שבת־ליגען, אַזעלכען וואָס לייענט נאָר שבת. וואָס זשע בין איך שול־דיג אז דאָס בלאַט קומט אָן זונטאג אָדער מאָנ־טאג אָדער גאָר מיטוואָך? האָב איך פון איהם אָפּגעשניטענע יאָהר! ער וויל איך זאָל שרייבען אין דער רעדאקציע אריין, אז איהם זאָל מען שיי־קען אויף שבת, הערט מען דאָך מיך מסתמא ווי דעם קאָטער און מע שיקט איהם אקוראט מיט־וואָך, האָפט ער מיך אָן און מאכט מיך מיט דער בלאַטע, בעהאַלט איך מיך אַויס פאַר איהם ער זאָל מיך נישט זעהען, טרעפט ער צו מיר אהיים

איין אנענט פון יודישע גאָזעטען און ביכלאך, דאָס הייסט דורך מיר שרייבט מען אַויס אלע יודישע גאָזעטען און זשורנאלען, און דערפון ציה איך מיר דאָס שטיקעל ברויט דאנקען השם יתברך מיט כבוד, דאָס הייסט קיין גליקען מאכט מען נישט, גאָר גאָרניט, מע לעבט. דער עיקר איז וואָס מע זעהט זיך מיט אַ לעבעדיגען גראַשען, און כל זמן, ווי זאָגט איהר, דאָס קערביל דרעהט זיך, דרעהט זיך עס.... און אַ פרנסה איז דאָס דווקא אַ לייטישע, אפילו נישט קיין גרינגע, מע קאָן זאָגען אפילו אַ שוועהרע, זעהר אַ שוועהרע פרנסה, וואָרום נישט אלע מענטשען זענען גלייך און דאָס רוב אבאָמענטען זענען קאפּרויזע מענט־שליך, איטליכער האָט זיך זיין שגעון און מע בער דארף זיין שטארקער פון אייזען מע זאָל איבער־טראָגען איטליכענס משוגעת. מאָלט אייך אייר דער מע בעקומט דעם אבאָמענט פערלויפט גוט מיט בלוט! פריהער אז מע קומט צו איהם ער זאָל זיך פערשרייבען, קאָכט ער אַויס גוט דאָס וואסער: „ווייט איך, זאָגט ער, יודישע גאָזעטען, און נאָך אויף זשארנאָן דערצי!“ און נאכדעם הויבט ער זיך אָן דינגען פארן מקח און איז אין כעס למאי מע לאָזט איהם נישט אראָפּ קיין פרי־צענטען; „וואָס איז ביי אייך, זאָגט ער, פרע־פיקס!“ און אז נאָט העלפט ער שרייבט שוין אַויס וויל ער אז אַט האָט ער אַויסגעשריבען און אַט זאָל מען איהם שוין דערלאנגען צום טיש. איין איבעריגער טאָג אז עס געהט אוועק איז מען נישט זיכער מיט'ן לעבען. ווי זשע איז אָבער דערפון למישל אז מע שרייבט אַויס און סע געהט אוועק אַ וואָך און צוויי און דריי און פיער און פינף און זעכס און נישטאָ קיין גאָזעט? איז הימעל עפען זיך! מיר האָט זיך שוין געטראָפֿען מאָלט אייך דריטהאלבען דרישים כסדר זיצען און ווארטען — נישטאָ קיין גאָזעט! איך האָב געשריבען אין דער רעדאקציע בריעה און בריעה, געפרובט קלאפען אַ דעפּעש מע ענטפערט נישט! מע האָט מיך דער־מאָלט שיער נישט אויפגעגעסען, ביז גאָט האָט רחמנות געהאט אויף מיינע יונגע יאָהר — ס'איז אָנגעקומען דאָס בלאַט. איהר מיינט אלעמען? חלילה! איינעם איז דאָס אָנגעקומען דעם אנדערען נישט. איז ערשט דעמאָלט געוואָרען אַ ויצעקו: „למאי יענעם יאָ און מיר נישט? מיין געלד איז דענן פאַלאָווע? בעדארף מען שוין ווידער שריי־בען אין דער רעדאקציע, און די רעדאקציע שווייגט! און דאָ בענגענט מיך איינער איין אבאָמענט מיט איין אנדער טענה: „וואָס איז דיא מעשה וואָס איך האָב צוויי מעשייות?“ לאָזט זיך אַויס אַ מעשה, אז די רעדאקציע האָט על פי טעות איינעם אַרויסגעשיקט צוויי גאָזעטען: מיט אַ מאָל, דעם אנדערען — גאָר נישט; ווידער

און זידעלט מיך כאחד הריקים, און מע מוז שוויי-
גען, וואָס זאָל מען טהון? ס'איז דאָך מיין פרנסה!
היינט האָב איך איינעם א „האלבען“ אבאָמענט.
דאָס הייסט אזעלכען וואָס שרייבט אויס ביי
מיר נאָר א האלבע גאזעט, דאָס הייסט מיר
אויף דערהאלב; ער האָט מיך איינגערעדט, אז
ער וועט נור איבערלייגען דאָס בלאט און באלד
אָפשיקען מיר צוריק, וועל איך עס קענען גע-
בען נאָך אימיצען, איז אָבער דער חסרון, וואָס
איידער ער שיקט מיר אָפ געהט אוועק ימים ושנים
און איך קאָן איהם נאָך ניט זאָגען, ווארום מיר
האָבען ניט גערעדט, זאָגט ער, ווי פיל צייט ער
מעג האלטען די גאזעטען; דאכט זיך אין פלוג
איז דאָס אפילו א תירוץ? בין איך אָבער געוואָהר
רע געוואָרען, אז ער אליין האָט נאָר אויך צוויי
אבאָמענטען אויף דעם זעלבען בלאט, קומט אויס
אז לייענען לייענט ער אומזיסט און פערדינט
נאָך אויף מיר.... און נאָך איין אבאָמענט האָב
איך, וואָס געהט צו מיר אז שטוב לייענען, איז
ניט אזוי דאָס לייענען וואָס ער לייענט, ווי דאָס
רויכערען וואָס ער רויכערט. מיין בעלה־בית'טע
האָט איהם שוין וויפיל מאל געגעבען אָנצוהערע-
ניס, אז ער רויכערט הפנים זעהר הארבע פאפּי-
ראָסען, ווארום מע קאָן, זאָגט זי, פון זיי דער-
שטיקט ווערען, מאכט ער זיך ניט וויסענדיג און
בלאָזט ווי פון א קוימען. וואָס זאָל איך איהם
טהון? ארויסטרייבען קאָן מען איהם ניט, עלעז:
לאָז זיך דאכטען ס'איז א קלייט, און אין א קלייט
קומען אריין אלערליי קונים, אזא שווארץ־יאָהר
און אזא שווארץ יאָהר, און מע מוז שווייגען!...
נאָר וואָס דען? אָט די אלע אבאָמענטען זענען
נאָלד אקעגען יענע וואָס קוקען אריין אין איינ-
האלט אריין און האלטען זיך פאר מבינים אויף
ליטעראטור. פון די איז נאָר ניט אויסצושטעהן!
איינעם האָב איך אזעלכען, וואָס אז ער בענג-
גענט זיך מיט מיר האלט ער מיך אָפ צוויי זיי-
גער שעה און דערזעהלט מיר איבער אלסדינג
וואָס ער האָט איבערגעלייענט דורך דער וואָך,
קייט איבער זיבעצעהן מאל איין זאך, לאָזט ניט
דורך קיין מינדסט נארישקייט. און איינעם האָב
איך אזעלכען, וואָס טאָמער איז איהם עפּים קשה
קומט ער צו מיר אהיים איך זאָל איהם קלאָהר
מאכען, און ווי אזוי איך זאָל איהם ניט זאָגען
געפעלט איהם ניט, ער פערשטעהט, זאָגט ער,
בעסער. אז איהר פערשטעהט, זאָג איך, בעסער
וואָס זשע קומט איהר צו מיר? בלייבט א קשיא!
און איינעם האָב איך אזעלכען וואָס קיין זאך גע-
פעלט איהם ניט א חוץ אייערע פעליטאָנען. און
אז עס קומט איהם אָן א גאזעט אָהן א פעליטאָן,
שמיצט ער מיר אין פנים אריין און הייסט מיר
איך זאָל אָפשיקען צוריק אין דער רעדאקציע

אריין. איך קאָן באשטעהן, זאָגט ער, אז דאָס
גאנצע בלאט זאָל זיין שלום עליכם'ס פעליטעטאָן!
און נאָך איינעם האָב איך אזעלכען וואָס איהם
זענט איהר דווקא ניט געפעלען אין שלייער.
„ס'איז שוין, זאָגט ער, צופילע שלום־עליכם'דיג!“
היינט האָב איך אזעלכע וואָס האָבען פיינט
שירים: „וואָס איז פאר א מאָדע, זאָגען זיי,
נאָך לידליך? ציגעלע־מיגעלע?“ און אנדערע
וויילען דווקא לייעדער, נאָך זיי זיינען ברוגז למאי
ניט פרוגע; „לייעדער האָבען מיר לייעב, זאָגען
זיי, נאָר פון פרוגע!“.... א סך אבאָמענטען האָב
בען לכתחילה אויסגעשריבען דאָס בלאט צו-
לייב דעם, זאָגען זיי, וואָס זיי האָבען געמיינט
אז מע וועט זיי געבען עפּים אזעלכס וואָס זאָל
טאָקי זיין „זיי ווייסען אליין ניט וואָס“. צום סוף
גיט מען זיי נאָר אזעלכס וואָס „זיי ווייסען אליין
ניט וואָס“... איהר פארשטעהט? און מע מוז
דאָס אלסדינג אויסהערען און אָפשווייגען; קריי
גען זיך מיט אטליכען בעזונדער קאָן מען ניט
ס'איז דאָך מיין פרנסה!..... היינט דארף מען
האָבען צו דעם געשעפט זאָג איך איך א קאָפּ פון
א מיניסטער און פיהרען אכצעהנטויענד
חשבונות: דער איז א פערטיל יעהריגער אבאָ-
מענט אויף איין גאזעט און א האלביעהריגער
אבאָמענט אויף דער אנדער גאזעט מעט דער
פרעמיע, און דער איז א האלביעהריגער אבאָ-
מענט אויף איין גאזעט און א פערטיל יעהריגער
אבאָמענט אויף דער אנדער גאזעט מיט דער
פרעמיע. ביי דעם האָב איך נישט דערנומען א
גילען פונ'ם ערשטען קווארטעל, און ביי יענעם
איבערגענומען פיער גילען אויפ'ן צווייטען קוואר-
טעל, און דער דריטער איז געבליבען שולדיג נאָך
פון יענעם חשבון און איך האָב מורא אז ס'איז
פארפאלען, ווארום אויף מיר אליין אז עס
בלייבט שטעהן א חוב אין דער רעדאקציע, האָב
איך מורא אז ס'איז אויף פארפאלען, מחמת
עס זאָל איך צו קיין חרפה ניט זיין, מיר ווייסען
ביידע ניט פון קיין חשבון, און אז איך שרייב
אין דער רעדאקציע מי זאָל מיר שיקען א חשבון
שרייבט זי מיר איך זאָל איהר שיקען א חשבון,
חשבון אהער — חשבון אהין — ניטאָ קיין חשבון
און דאָ דערווייל שפּרינגט אונטער דאָס נייע
קווארטעל, שרייבט מיר די רעדאקציע: געלד!
קום איך צו מיינע אבאָמענטען און זאָג זיי: געלד!
זאָגען זיי: וואָסער געלד? „זאָג איך: „פאר די
גאזעטען“, זאָגען זיי: „גאזעטען שמעטען, ווייס
איך נ, געהט אויך געזונטערהייט, איהר וועט
קומען אין אנדערס מאל, פארהאן נייטיגערע
זאכען פון אייערע גאזעטען“ — בקצור מע מוט
שיט זיך ווי וואָס זאָלט איהר קלערן אויפן טויט.
מע האפט דערווייל ערגיץ א גמילת חסד, מע

מרוצה, שיקט צו עטליכע קערבליך וועט אים ירצה השם זיין רעכט!

הנ"ה.

2

לכבוד ידידי הקר הנגיד המפורסם וכ' מוה"ר ר' שלום עליכם, נ"י.

ראשית בין איד איך מוריע אז איד בין ברוך השם בקו החיים והשלום: השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אויפ'ן כלל ישראל — אמן. והשנית הנה זייט וויסען אז איד וויל מיך מיט איד גע' זעגען און אפשר אויף שטענדיג, אויף אייביג — איד פאָהר אוועק קיין אמעריקא! וועט איהר ראָך פרעגען מסתמא: וואָס עפּים פלוצים אין מיטען דערנען קיין אמעריקא? איז דרינען פארהאן א סך טעמים: ערשטענס האָבען זיך אויסגענומען אלע וואסערן, פארשטאָפּט געוואָרען אלע קוואלען; עס האָבען זיך אויסגעלאָזט אלע טהועכצען פאר מיר מיט אלע פרנסות, איד בין שוין דורכגעגאנגען ווי איהר וויסט אלע שבעה מדורי גיהנם, ס'איז מיר שוין פשוט א בזיון פאר לייטען, א חרפה פאר מיין ווייב און א בושה פאר זיך אליין. היינט האָב איד מיר געקויפט שונאים די גאנצע וועלט מיט מיינע בריווליד. א סך מענ' שען האָבען זיך געפונען בעליידיגט, זיי זאָגען אז איד האָב זיי אָנגעריהרט אומזיסט אומנישט, זיי ווייסען ניט פאר וואָס.... נאָר ווער נאָך ווייס אזוי וויא איהר, אז דאָס וואָס איד האָב געשרי' בען האָב איד געשריעבען בתמימות, ניט געמיינט חלילה עמיצין זאטשעפען, נוגע בכבוד זיין, וואָס האָב איד צו זיי? נאָר דיא וועלט האָט ליעב זי' בען, גריבלען, געפינען אָנצוהערענישען, לערנען פשט, אָנווייזען טייטען מיט די פינגער, אז דאָס מיינט מען מסתמא דאָס און דאָס, יענעס און יע' נעם, — האָב איד מיך מיישע געווען, לעבט איד ברידערליך הונדערט און צוואנציג יאָהר צו וואָס טויג מיר פארקריגען זיך מיט א וועלט? וואָס דארף איד אומזיסטע שונאים? מיין שיינע שיינדעל איז דען ניט גערעכט, וואָס זיא זאָגט אז ניט איד וועל דיא וועלט קליגער מאכען?....

דאָס איז נומער איינס, והשנית איז דאָ אין דעם ראַיגען לאַנד פאר מיר ניט וואָס צו טאָן, אָבער טאקי לחלוטין נישט! דאָס געשעפט פון גאזע' טען און ביכליך ליגט נייען איילען אין דער ערד; איד האָב אזוי לאַנג געדריעהט מיט מיינע אבאָ' מענטען ביז איד האָב פעךדריעהט אז זיי, אי זיך, אי דער רעדאקציע; די גאנצע וועלט איז מיר שולדיג געבליבען געלד, אויך איד בין דער גאנ' צער וועלט שולדיג געבליבען געלד, און די רעדאק' ציע מאַנט מיך געלד, און איד מאַן די רעדאקציע

קאטשעט זיך איבער, און מע דריעהט ווייטער, ס'איז א ראָך ווי זאָגט איהר און סע דריעהט זיך, אבי דאנקען גאָט א שטיקעל טהועכטס און פאָרט איין איידעלע פרנסה פונ'ם אמת קאָן מען ניט אוועקגעהן. אצינד פערשטעהט איהר שוין, פאני שלום-עליכם, וואָס פאר א געשעפט איד האָב און וואָס איד מאַך? דערווייל איז גאָר נישט, מע לעבט, ניט צו פערזינדיגען, בעסער האָט קיין שעור ניט, אבי ניט ערגער; און אויב איהר קאָנט מיר עפּים טאָהן א טובה דאָרטען אין דער רע' דאקציע איז מהכתיית, איד האָב א צוויי זאכען פארטיגע שוין, דאָס הייסט אָנגעשריבענע אויף פאפיר, און דרוקא מענט איהר מיר גלויבען פיר נע זאכען, האָטש זיי זאָגען „שארזש“; איד זאָל האָבען די ברכות וואָס מע דרוקט א סך ערגערע שמאטעס; איד האָב שוין לאַנג געוואָלט אָפּשיי' קען זיי ערגיין, ווייס איד ניט וואוהין איד זאָל זיי שיקען, ווארום ווי באלד אז מע וויל ניט ליי' ענען, טויג עס אויף כפרות! און מחמת איד האָב קיין צייט ניט און בין פערנומען מיט מיינע אבאָמענטען מאַך איד דאָס בקצור. אים ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעה וועל איד אייך ארויס' שרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען ס'זאָל זיין מיט גליק און גריסט איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך. פון מיר אייער בעס' טער פריינד

מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איד האָב פאר איד, פא' ני, א שטיקעל געשעפט: אזוי ווי איד דריעה מיך איצט ארום דער ליטעראטור און האנדעל מיט יודישע גאזעטען און ביכליך, קען איד זיין זעהר ניצליך. למשל אפשר האָט איהר חשק ארויס' געבען עפּים א נייעם ספר וואָס אזעלכס איז נאָך קיין מאַל ניט געווען, קען איד איד קריגען, דאָ פערקויפט זיך ביי איינעם גאנצע שאפע ספרים, געפינט זיך דאָרטען איין אלטע קאָנקערדאנציע נאָך פונ'ם יאָהר ת"ק, פ"צ. וויל מען פיר איהר אזוי גרויס ווי צוועלף קארבען, נאָר איד רעכען אז פאר א צעהנר' וועט מען זי מסתמא אָפּגע' בען; איז אויב איהר ווילט וועל איד זיא איבער' שרייבען אליין מיט מיין האנד פון טאָוועל ביז טאָוועל, ארויסווארפען נאָר דעם שער מיט'ן לפ"ק און אויפשרייבען פון אויבען: א שפאָגעל נייע קאָנקארדאנציע פערפאסט פון מנחם מענדיל און ארויסגעגעבען פון שלום עליכם, אָדער פערקעהרט פערפאסט פון שלום עליכם און ארויסגעגעבען פון מנחם מענדיל. ווי אזוי איהר ווילט, די כרייה איז ביי איד; מע קאָן דערביי פארדינען זאָג איד אייך א שעהן קערבלי, ס'איז היינט כמעט דאָס בעסטע געשעפט.... איז אויב איהר זענט

געלד—ס'איז א מין פערפלעגטערניש זאָל גאָט שומר ומציל זיין! איך פיהל, אז ווען איך געב מיך אָפּ מיט דעם מסחר נאָך איין יאָהר, זעצט מען מיך איין אין טורמע, אָדער איך טהו מיר אָן א מעשה, ווארום ס'איז שוין אונזעגליך דאָס איבערצוטראָגען! מעהר פון אלע איז מיר יוד און א יאדישליווער. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען איך זאָל מיך דעם אלטען באקענען און צורעדען איהם ער זאָל אויסשרייבען דאָס בלאט מיט דער פרעמיע. תחלת האָט ער גאָר ניט געוואוסט וואָס איז דאָס פאר א מין אָט די דאָזיגע פרעמיע? און אז איך האָב איהם קלאָהר געמאכט וואָס בעדייט פרעמיע, אז דיא פרעמיע אליין ווען מע וויל זי קויפּען בעדארף זיא קאָסטען מי יודע וויפיל, נאָר אינאיינעם מיט'ן בלאט קאָסט זי א דריט־הלק, אזוי אז ער געווינט דאָ ערשטענס צוויי חלקים פרעמיע און האָט דערצו אומזיסט אזוי פיעל בלעטער, האָט ער דאָס ערשט דאמאָלס צוקויפט אז סע בעדארף זיין אפנים טאקי א גוט געשעפט און האָט מיר בעצאָהלט דאָס געלד און האָט מיר אָנגעזאָגט א מאָל זיכציג:

— גערענקט זשע, רב מנחם מענדלי, גע— דענקט זשע, אז איך שרייב אויס דאָס בלאט צוליעב דער פרעמיע, נאָר צוליעב דער פרעמיע! אויף מאָרגען גאנץ פריה, איך בין נאָך גע— לעגען אין בעט, הער איך אימיצער קלאפט. לויף איך אראָפּ א באַרוויסער: „ווער איז?“ — ס'איז איך! „ווער איז דער איך?“ — מכה דער פרע— מי! „מכה וואָסער פרעמיע?“ — איך האָב דאָך אויסגעשריבען ביי איך דאָס בלאט מיט דער פרעמיע! איהר האָט שוין פערגעסען? — „וואָס זשע ווילט איהר?“ איך בין געקומען געוואָהרע ווערען, זאָגט ער, וואָס הערט זיך מיט דער פרעמיע? „אזוי גיך?“ זאָג איך, האָט צייט א פאָר טאָג!“ אין א פאָאר טאָג ארום מיין אלטער איז דאָ.

— רב יוד, מאכט ער צו מיר, וואָס הערט זיך מיט דער פרעמיע?
— איהר האָט נאָך ניט, זאָג איך, דאָס בלאט, ווילט איהר שוין די פרעמיע?
— א שענער קל וחומר! איך וויל גאָר ניט וויסען, זאָגט ער, איהר האָט מיר בפירוש געזאָגט פרעמיע, וואו איז מיין פרעמיע?
האָב איך מיך קוים אָבעבעטען ביי איהם פון יאנואר אויף פורים, און פון פורים אויף פסח, און פון פסח אויף שבועות, און אז ס'איז געקומען נאָך שבועות, האָב איך געהאט פון איהם

קאלט און ווארעם, דריי מאָל א טאָג איז ער גע— גאנגען צו מיר נאָך דער פרעמיע, ביז ער האָט מיך אזוי ארויס געבראכט פון די כלים, אז איך האָב איהם במחילה א שמיץ געטאָהן אין פנים אריין דאָס געלד; אן עק, לאָז זיין אויס פרע— מי! מיינט איהר ער האָט צוגענומען דאָס געלד? אָבער גאָר לא! ער האָט מיר צוגעזאָגט, אז מעהר וועט ער מיר ניט דאקומטשען. אויף מאָר גען, אהא— ער איז דאָ דער אלטער! ער האָט זיך ארויפגעטראָפּעט צו מיר אויף אלע ניין און ניינציג טרעפּ, האלט זיך ביים הארצען, קוים וואָס ער האפט דעם אָטהעם: „פרעמיע!“ דער— זעהן דעם אלטענס פנים בין איך שוין גאָר ארויס פון די כלים, זיך אויפגעחאפט פונ'ם טיש, זיך אָנגענומען מיט ביידע הענט ביים קאָפּ און האָב אָנגעהייבען שרייען: „גוואלד! גוואלד! אָט געה איך מיך טרינקען!“ איהר מיינט אויף קאטאָ— וועס? ניין! טאקי אויף דער רעכטער אמת! נאָר וואָס דען? ביז איך בין געקומען צום טייך, איז מיר אָפּגעגאנגען דער כעס, און איך האָב דער— זעהן אויפ'ן ברעג ביים פאראחאָד שטעהען יודען אז סך און ווייבער, בין איך צוגעגאנגען און זעה — מע געזעגענט זיך — מע קוישט זיך און מע וויינט סכנות נפשות. וואָס איז די מעשה? — מע פאָהרט קיין אמעריקא, א גאנץ געזינדלי: צוויי יונגע לייט מיט צוויי ווייבליך, דריי מיידלאך דערוואכסענע שוין און א בחור א בעל מלאכה און עטליכע קליינע קינדער. געזעגענט זיך האָט מיט זיי איינער אן אלטער, א בלינדער אויף ביידע אויגען, און איין אלטעמטשקע איין איינגע— בויגענע ביז דער ערד — דאָס איז געווען דער זיידע מיט דער באָבע, און נאָך יודען און ווייבער, קרובים, משפחה און גלאט בעקאנטע. דער אלטער מיט די בלינדע אויגען האָט זיך צוגערופען אלע מאָל איין אנדער קינד צו זיך, געטאפט מיט די הענד:

— לאָס איך דיך „אָנקוקען“ האָטש דאָס לעצ— טע מאָל... צום לעצטען פיהר איז מען געפאלען איינס דאָס אנדערע אויף די העלזער און מע האָט אזוי געוויינט און געהלשט אז וויפיל מענשען עס זענען געווען ביים ברעג האָבען אלע געוויינט און איך אויך בתוכם.
פון דעמאָלט אָן איז דער געדאנק אמעריקא ניט ארויס ביי מיר פון קאָפּ אויף א מינוט, איך האָב מיך אָנגעהויבען בעטראכטען, סטייטש די גאנצע וועלט פאָהרט קיין אמעריקא און „מאכט דאָרט א לעבען“, מיט וואָס בין איך ערגער פון אנדערע? פאר וואָס זאָל איך מיך אויך ניט דורכפאָהרען אהין? מיין גאט איז דען קיין גאט ניט? איי וואָס איך האָב ניט קיין שום מלאכה אין האנד און קיין קאפיטאל אוראי ניט? איז

ניט ארויספֿאָהרען עטליכע איהרע, גאנצע משפחות, און מע דארף פערבאפֿען זאָגט מען וואָס פֿריהער, וואָרום שפעטער האָט מען מורא מע זאָל חלילה נישט אריינלאָזען אָדער מאכען פאר אונז „אָגראַניטשעניס“..... דעריבער האָב איך מיר בעשלאָסען, אז פֿאָהרען דארף מען פֿאָהר רען וואָס גיכער, ובפרט אז איך פֿאָהר נישט אליין, מיר פֿאָהרען דאָ עטליכע משפחות אין איינעם, צומיינסטען בעלי מלאכות, סוחרים, מלמדים, לעהרערס און די בעל הבית'טע מיינע פון דער אכסניה מיט די קינדער און איך אויך בתוכם. וואו האָב איך גענומען אויף הוצאות זאָלט איהר מיך נישט פרעגען. איך האָב אויסגעפארקויפט אלע מיינע בגדים און אלע מיינע ספרים, זיך ציר נויפגעשלאָגען עטליכע קערבליך און האָב אוועק געשריעבען צו מיין פלונית'טע קיין מאַזעפֿעווקע א בריווע אז איך בין „גרייט צו דער ריווע“, און איך וויל דאָך אז זי וועט געוויס נישט זיין ציר פֿירדען פון דעם און זי וועט אפשר וועלען קומען צו לויפֿען אהער מיך פֿערנעהמען אהיים האָב איך אויסגערעכענט אזוי, אז בשעת זי וועט קומען צופאָהרען אהער, זאָל איך שוין זיין אויפ'ן וועג קיין האַמבורג. איהר מיינט חס ושלום אז איך אנטלויף פון איהר? זייט זיכער, אז איך וועל זי חלילה נישט פארלאָזען, איך וועל איהר געוויס שרייבען אים ירצה השם אָפטע בריווע און אז גאָט וועט העלפֿען איך וועל מיך דאָרט צו עפֿים צושלאָגען, וועל איך איהר ארויסשיקען די אמע-ריקאנער טאָלערס, און מיט דער צייט זי ארויס-נעהמען אהינצוצו מיט די קינדער, וואָס סע ציהט מיר צו זיי דאָס האַרץ עד אין לשער! אויך אייך וועל איך שרייבען פון דאָרטען אָפטע בריווע מן הסתם, דער אויבערשטער זאָל מיך נאָר ברענגען בשלום אויפ'ן אָרט עס זאָל זיך מיר נישט טרעפֿען חלילה עפֿים קיין אומגליק אויפ'ן וועג, וואָרום מען דארף אהינצו פֿאָהרען פֿערשטעהט איהר מיך איבערן ים, איז דאָס אביסעל נישט אזוי פֿרעהליך, נאָר גאָט איז א פֿאָטער, וואָס סוועט זיין מיט כל ישראל וועט זיין מיט רב ישראל, פונטשטען אויפ'ן גען זעהן מיר דאָך עס פֿאָהרען מענטשען אויפ'ן ים הין און צוריק און קומען צופאָהרען, א סימן האָבען מיר, זיי שרייבען פון דאָרטען בריווליד, און נאָך וואָסערע בריווליד, ס'איז א מחיה צו לייענען. און מחמת איך בין שטארק פֿערנומען מיט'ן גרייטען זיך אין וועג אריין, מאך איך דאָס בקצור. אים ירצה השם פונ'ם אָרט וועל איך ארויס-שרייבען אַלסדינג באַריכות, לעת עתה לאָז גאָט געבען ס'זאָל זיין מיט גליק, מיר זאָלען אָנהויבען געהן גוט דאָרטען און אייך דאָ, ווי עס ווינשט אייך פונ'ם גאנצען האַרצען און א גאנץ גרויסען אדיע!

דער תירוץ: למאי וואָס טהוען אלע די וואָס פֿאָהרען קיין אמעריקא? קארג מענטשען לאָזען זיך אוועק אהין אָהן א שום טהועכטס, אָהן א גראַשען ביים פופיק מיט גאָלע האַפֿנונג אויף גאָט, און דער אויבערשטער העלפט זיי פון דעסטוועגען, „זיי מאכען דאָרט א לעבען“ און נאָך א מין מאכען! ס'איז דאָרטען זאָגט מען א פריי לאַנד, וואָס אלע זיינען גלייך, סאי אָרעם סאי רייך, סאי יודען סאי נישט קיין יודען. אדרבה אונזערע יודען זיינען דאָרטען, זאָגט מען, גאָר בהשיבות, מען טראָגט זיך מיט זיי אַרום ווי מיט עפֿים רעכטס. מע טרעט זיי אָפֿ אלע בעס-טע ערטער און מע גיט זיי אָפֿ פיעל כבוד. איין חסרון נאָר, וואָס דאָרטען דארף מען ארבייטען, אללע מוזען ארבייטען און ווער סע וויל נישט ארבייטען נויט מען איהם פון קהל. ביי מיר קומט אויס אפילו אביסעל פֿריקע. וועמענס עסק איז דאָס? נאָר אויף די אמעריקאנער איז מיר קיין חדוש נישט. למאי וואו האָט איהר געזעהן מענטשען זאָלען זיך בענעהן אָהן פאספֿארטען? אָדער וואָס איז דאָס פאר א מין פאָלק, וואָס אלע האָבען דאָרט א דעה אין דער מלוכה גאָר, מישען זיך אין פאָליטיקע, און א גובערנאטאָר קלייבט מען דאָרט מיט גאל-קעס ווי ביי אונז להבדיל א גבאי? ווילדע מענ-טשען נאָך אפנים? און דאָס געלד איז ביי זיי אויך פאָרנע געלד, קיין קערבליך איז ביי זיי נישט, נאָר טאָלערס, דאָס וואָס ביי אונז איז א קערביל איז דאָרט א טאָלער, א טאָלער איז צוויי קערבליך, קומט אויס אז איטליכעס קערביל אונזערס האָט דאָרטען ביי זיי די ווערט פון צוויי קערבליך. די משמעות אז אונזער געלט איז מעהר חשוב פון אלע געלטען אויף דער וועלט... היינט דאָס לשון זייערס איז גאָר א פאסקודנער לשון. מיר האָבען געלייענט נישט לאַנג א פאָאר בריווליד פון דאָרטען האָבען מיר געמיינט מיר וועלען ציר זעצט ווערען פאר געלעכטער. שטעלט אייך פאָר, אז א בריווע הייסט ביי זיי א „לעקער“, געלד רופֿען זיי „מאָנים“ און אויף א פאטרעט זאָגען זיי „פיטשקע“. איין מעלה האָבען זיי, וואָס זיי שעמען זיך נישט מיט קיין ארבייט; פאר געלט, אָדער פאר מאָנים, ווי זיי רופֿען דאָס אָן, וועל לען זיי אייך טאָהן וואָס איהר ווילט, פארקויפֿען דעם טאטען מיט דער מאַמען... מיט איינעם וואָרט — ס'איז דאָרט א לאַנד פון פריישאפט און פון פרנסה, און יודען פֿאָהרען אהין פון דער וועלט, און ווער שמועסט פון זינט קעשעניו האָט זיך אויסגעפֿיינט האָט דער עולם אָנגעהוי-בען פֿאָהרען קיין אמעריקא נאָך געשמאקער ווי פֿריהער. נישטאָ דער טאָג וואָס פון דאנען זאָלען

שרייבען זאלט איהר מיר שרייבען גלייך קיין
נייאָרק אויף מיין נאָמען; קיין גאָספאָרדין אָבער
זאלט איהר מיר ניט שרייבען, נאָר מיסטער,
מיסטער מנחם מענדעל.

אדיע! אדיע! און נאָך א מאָל אדיע!
אייער בעסטער פריינד
מנחם מענדעל.
עיקר שכחתי: אז איהר וועט מיר וועלען

נאמור וואונדער אין שטוב.

האַלץ, און מיר ווייסען דאָך אז האַלץ איז לייכט
טער פון וואסער, קומט דאָך אויס אז אזוי וויא
אייזען שווימט אויף אויפ'ן וואסער איז אייזען
אויך לייכטער פון וואסער?

אָבער ווען מען זאָגט, אז אייזען איז שווער
רער פון וואסער, מיינט מען, אז א געוויסע מאָס
וואסער, לאָמיר זאָגען א קוואַרט וואסער איז
לייכטער איידער א קוואַרט אייזען (געשמאַלצע-
נע). און דאָס איז דערפאר ווייל אייזען איז אן
ערד זיבען מאָל געדיכטער פון וואסער.

האַלץ שווימט אויפ'ן וואסער ווייל וואסער
איז געדיכטער פון האַלץ, אייזען שווימט אויף
קוועקזילבער ווייל קוועקזילבער איז געדיכטער
פון אייזען.

דיא איי פאלט אראָב אין ריינע וואסער
ווייל דיא מאטעריע פון וועלכע דיא איי בא-
שטעהט איז געדיכטער איידער וואסער; דיא איי
שווימט אויף דיא זאלצוואסער ווייל דיא זאלצ-
וואסער איז געדיכטער פאר דיא איי.

נאָך א שעהנערן עקספערמענט קענט איהר
מאכען אויף פאלגענדער ווייז:

פיגור 3

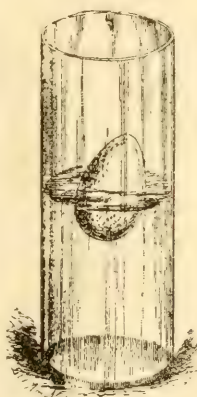
נעמט א לאנגע גלאָז און פילט איהר אָן ביז
דיא העלפט מיט ריינע טרינק וואסער. נעמט

עמט צוויי לאנגע גלעזער, איינע
מיט פראָסטע טרינק וואסער
דיא צווייטע מיט זאלצוואסער
און נעהמט א רויהע, פרישע
איי.

לעגט דיא איי אריין אין
דיא גלאָז טרינקוואסער און
דיא איי וועט אראָבפאלען
צום גרונד פון גלאָז, וויא איז
פיגור 1.

פיגור 1.

פיגור 2

נעהמט דיא זעלביגע איי און לעגט איהר
אריין אין זאלצוואסער און זיא וועט שווימען
פון אויבען וויא איז פיגור 2.

פאר וואָס איז דאָס?

איהר ווייסט אז א שטיקעל אייזען, ווען
איהר לעגט עס אריין אין וואסער פאלט עס צום
גרונד. פאר וואָס?

עס איז דערפאר ווייל אייזען איז שווערער
פון וואסער.

וואָס הייסט אָבער אייזען איז שווערער פון
וואסער? מיר ווייסען דאָך אז איין אייזערנע שיף
שווימט אויפ'ן וואסער פונקט וויא א שטיק

שטעהן, וועט דאָס אויף איהם גלאָזען אן איינדרוק פון שיינקייט פון דער וויסענשאפט וועלכען ער פארגעסט אין זיין לעבען ניט.

וועלכע קראפט בעוועגט דיא פאפיר ?
דער ענטפער צו דיעזען איינפאכען עקספע-
רימענט לעהרנט אונז צוויי גרויסע כללים פון
דער וויסענשאפט : 1). לעהרענט עס אונז פאר-

פיגור 4

שטיין וואָס איז ווינד. 2). לעהרענט עס אונז
דאָס וואָס איז בעקאנט אין דער פיזיקס אונטער
דעם נאָמען די „פונאנדערלעזען פון קרעפטע“
(Resolution of forces) נור אזוי וויא דעם
צווייטען כלל צו פארשטיין האָבען מיר נויטיג
געאָמעטרי און אלגעברא — א לעהרע וועלכע איז
דיא שכל'דיגסטע און ויסעסטע פון אלע וויסענ-
שאפטען, און וועלכע איז פארן ארבייטער גלייך
וויא זיא וואָלט אויף דער וועלט ניט געווען
(ווארשיינליך אלס א שטראף דערפאר ווייל ער
בעשאפט אלעם שענהע און אנגענעהמע אויף
אונזער ערד) — וועלען מיר דעם צווייטען כלל
אויסגלאָזען און פרובירען פארשטיין דעם ערש-
טען.

אלאז וואָס מאכט דעם שטרייפן פאפיער
זיך דרעהען ?

ווינד מאכט איהם צום דרעהען !

וואָס זשע איז ווינד ?

נעהמט א דינע טרינק גלאָז אָדער א פלאש
מיט דינינקע ווענטעלאך, פילט איהר אָן האַלב
מיט וואסער און שטעלט איהר, אויב מעגליך ביי
גאז, אוועק קאכען, און בעמערקט וואָס עס נעהט
פאָר אין גלאָז אָדער פלאש בשעת עס קאכט.
איהר וועט בעמערקען פאָלגענדעס :
דיא פייער ווארימט אָן דיא דנאָ פון פלאש,

א ליעקע און שטעלט איהר אריין אין דיא האַל-
בע גלאָז וואסער און גיסט אריין אין דערליעקע
זאלצוואסער ביז דיא גלאָז וועט פול ווערען.
נעהמט לאנגזאם ארויס דיא ליעקע און ווארפט
אין גלאָז אריין דיא איי, און איהר וועט בעמער-
קען אז דיא איי וועט בלייבען שטעהן אין מי-
טען פון גלאָז וויא אין פיגור 3.

פאר וואָס דאָס איז אזוי, איז זעלבסט
פערשטענדליך. ווען איהר גיסט אריין דיא זאלצ-
וואסער וועלכע איז שווערער איידער דיא ריינע
וואסער. דורך דיא ליעקע, וועט זיא ליעגען בליי-
בען פון אונטען און דיא ריינע וואסער זייענדיג
לייכטער וועט זיך אויפהויבען און בלייבען פון
אויבען. און ווען איהר ווארפט אריין דיא איי
וועט זיא זינקען אין דיא ריינע טרינקוואסער
און וועט שווימען אויף דיא אונטערשטע שווערע
זאלצוואסער.

יעצט א פאָר ווערטער פאר דיא יעניגע
וועלכע מאכען דיא עקספערימענטע פאר זייערע
קינדער.

נעהמט דיא דריי גלעזער, וועלכע קאסטען
א קלייניגקייט, פילט אָן איינע מיט טרינקוואסער
איינע מיט זאלצוואסער און איינע מיט טרינק
און זאלצוואסער. קויפט דריי פרישע אייער פון
גלייכע גרויסקייט, און ווארפט זיי אלע דריי
אריין אין דיא דריי פערשיידענע גלעזער און
איהר וועט זעהן אז דער קינד, אפילו ווען ער איז
ניט קיין גאנץ אויפגעוועקטער, וועט אייך אַנקור
קען פארוואונדערט מיט זיינע גרויסע, אָפענע
קינדערישע אויגעלעך און פרעגען „פאפא פאר
וואָס ?“ דאן איז צייט איהם צו ערקלעהרען.

* * *

נעהמט א בויגעלע ריינע, ווייסע שטייפע
שרייב פאפיער און שניידט ארום דיא ווינקלען
כדי ס'זאָל בלייבען א רונדע שטיק פאפיר.

נעהמט דיעזע רונדע שטיק פאפיר און
שניידט פון איהר אויס איין איינציגען לאנגען
שטרייף פאפיר פון איין צאָל אין ברייט אזוי וויא
אין פיגור 4. שטעקט אריין א שפילקע אין איינ-
וועניגסטען ענדע פון פאסיקעל פאפיר און האַלט
עס איבערן ברענענדען לאַמפ וויא אין פיגור 5
און איהר וועט זעהן א מערקווירדיגע ערשיינונג.
דער רונדע שטרייפן פאפיער וועט זיך אָנ-
פאנגען צו דרעהען מיט א שטארקער שנעלקייט
רונד ארום דער שפילקע און דאָס קען ניט פער-
פעהלען אייך צו פרעהען ווען איהר זעהט עס דעם
ערשטען מאָל.

דיעזען עקספערימענט, אויב איהר נעהמט
אייך דיא מיה איהם אויסצופיהרען ריכטיג און
גיט איהם אייער קינד נאכהער צו פאר-

דאן לייכטער און שווימט ארויף, און דיא זיי טיגע קיהלערע לופט פארנעמט איהר פלאץ. אויך דיעזע ווארעמט זיך אן און הויבט זיך אויף און אזוי ווערט א ווינד ארום דעם לאמפ וועלכער בעוועגט דעם שטרייפן פאפיער.

דאס איז איין טהעאָריע פון ווינד. ס'איז אָבער פאראנען נאָך איינע, זיא געפינט זיך אין אונזער הייליגער תורה וועלכע איז דער קוואל פון אלע וויסענשאפטען, כידוע.

אָט איז דיא צווייטע טהעאָריע: „וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו גד נזלים“ דאָס הייסט, מיט דעם ווינד פון דיינע (גאָטס) נאָז לעכער האָבען זיך דיא וואסערען אויפגעשטורמט און זיינען געבליעבען שטעהן וויא א וואנד.

ליידער קאנען מיר דיעזען עקספערמענט נישט נאכמאכען. נור איהר, אינטעליגענטער לעזער,

אויף דעם דנאָ ליעגט דיא ערשטע שיכט וואָסער, אָט דיעזע ערשטע שיכט וואסער ווארעמט זיך אן און ווערענדיג ווארעם, ווערט זיא אויך לייכטער און ווערענדיג לייכטער שווימט זי ארויף פון אויבען און א צווייטע שיכט, א קעלטערע, און פאָלגליך א שווערערע, פאלט אראָב און פאר-נעהמט איהר פלאץ.

יעצט ווארימט זיך אן דיא צווייטע שיכט וועלכער קומט יעצט אויס צו ליגען אויפ'ן דנאָ און ווערענדיג לייכטער שווימט זיא אויך ארויף פון אויבען, פונקט וויא דיא ערשטע און א דריטע שיכטע וואסער פאלט אראָב כדי צו פארנעמען דיא פלאץ פון דער צווייטער. און אזוי געהט עס כסדר, איין שיכט וואסער לויפט ארויף אן אַנדערע פאלט אראָב און דאָס אויך נור באלד ארויפ-צורלויפן און לאָזען דעם פלאץ פאר אַנדערע, פאר א קיהלערע.

אָט דאָס הייסט קאָכען, אזוי רופען מיר עס. אין דער אמת'ן איז דאָס א שטורם-ווינד אין א פלאש וואסער, ווייל דאָס וואָס מיר רופען ווינד, ווערט אָפט בעשאַפן אויף דער זעלכער ארט און ווייזע וויא דער קאָכען פון וואסער. נור אָנשטאָט וואסער האָבען מיר לופט.

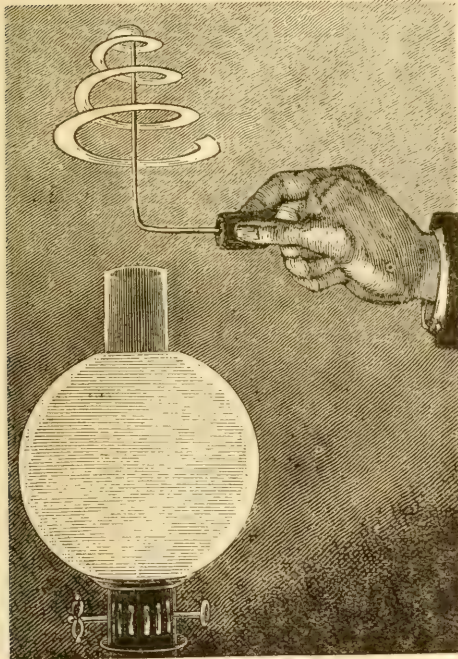
אָט וויא עס געהט צו.

דיא זונן איז דער אויווען. דיא אָבערפלעכע פון דער ערד איז דער דנאָ פון פלאש, דיא לופט איז דיא וואסער, און יעצט וועלען מיר זעהן אז דער ווינד איז דער קאָכען.

דיא זונן ווארעמט דיא אָבערפלעכע פון דער ערד, דיא ערד ווארעמט דיא ערשטע שיכט לופט. וועלכע איז מיט איהר דירעקט אין בעריהרונג און ווערענדיג לייכטער שווימט זיא ארויף פון אויבען און א צווייטע שיכט לופט, א קיהלערע, דערפאר א שווערערע, פאלט אראָב צו פארנעם-מען איהר פלאץ. און ווען די צווייטע שיכט לופט ווערט ווארעם און לייכטער שווימט זיא אויך ארויף פון אויבען און א דריטע א קעלטערע א שווערערע פאלט אראָב צו פארנעמען איהר פלאץ. און אָט דיעזע בעוועגונגען פון דער ווארי-מע לופט נאָך אויבען צו, און דיא קיהלערע לופט נאָך אונטען צו, הייסט ווינד. (ניט אלע ווינטען ווערען גראדע אויף אזא אופן.)

און דעם בעווייז דערצו ליפערט אונז דער עקספערמענט אין פיגור 5.

דער לאמפ ווארעמט אן דיא לופט וועלכע רינגעלט איהם ארום. דיעזע ביסעל לופט ווערט

פיגור 5

קאנט אייער קינד פאָרלעגען ביידע טהעאָריען און אויב אין זיין קינדערשען שכל איז ער איינ-פערשטאנען מיט דער צווייטער טהעאָריע זיי נען מיר עס אויך.

5. ראָזענצווייג.

דיא אייראפייאישע ציוויליזאציען

וויא זיא אונטערשיידעט זיך פון פארצייטיגע ציוויליזאציען און די אורזאכען דערפון

(נאך פראנסוא גיוזא.)

פון בנימין ראזענבלום.

(דעזער ארטיקל איז אונז איבערגעגעבען געווארען פון דיא פריינד פון אונזער יונגפער-שטארבענעם גענאסען און מיט ארבייטער ב. ראזענבלום. זיי האבען עס געפונען צווישען זיינע כתבים. עס איז דיא הקדמה צו דעם בוך „געשיכטע פון דיא אייראפייאישע ציוויליזאציען“ פון דעם פראנצויזישען אונטעריכטס מיניסטער און שריפטשטעלער פראנסוא גיוזא. גענאסע ראזענבלום האט בדעה געהאט דעם גאנצען בוך איבערצוצעצן אויף אידיש. — אונזערע אויפמערקזאמע לעזער וועלען לייכט אויסגעפינען, אז דיא אנשוואונגען פון דעזער ארטיקל אונטערשיידען זיך ווייט פון אונזערע. אבער עס איז כדאי זיך צו בעקענען מיט דיא געדאנקען פון דעזער בעריהמטען פראנצויזישען דענקער, און דעזער געדאנקען קענען זיין א גוטער אנטשטויס צום ווייטערען טראכטען איבער דעם אינטערעסאנטען ענין. צוליב דעם איז שוין ווערט מציל צו זיין דיא ארבייט פון אונזער בעטרויערטען פריינד פון גיין אין ניוועז און צו בעצאָה לען דערמיט א חוב פון אכטונג צו זיין אנדענקען. — דיא רעדאקציען.)

עגיפטען און אינדיען האט זיך ארויס געצייגט אין אלע זייערע איינאָרדנונגען, מאָנומענטען און אין אלץ וואָס אונז איז פערבליבען פון זיי.

צווישען דיא סוחרישע רעפובליקען וועלכע האָבען בעוואָהנט קליין אינע אויף דעם ברעג פון דעם מיטעללענדישען מער געפינען מיר וויעדער דעם דעמאָקראטישען פרינציפ הער-שענדיג אין אלע טהיילען פון זייער לעבען. אין איין וואָרט, דיא ציוויליזאציען פון דיא אלטע פעלקער האָט זיך אויסגעצייכענט דערמיט, דאָס יעדע איינע פון זיי אין יעטוידער לאַנד איז בעאיינפלוסט געוואָרען פון איין איינציגען פרינציפ און פון איין איינציגע בעוועגענדע קראפט, וועלכע האָט בעהערשט אלע צווייגען פון ענטוויקלונג און האָט בעוועגט דעם פאָר-שריט פון דער פאָלק.

מיר מוזען צוגעבען, אז יעדע איינציגע הער-שענדע ציוויליזאציען האָט געהאט צו קעמפֿ-פען מיט פיעלע געגנערישע פרינציפען, וועלכע האָבען זיך געפונען אויפ'ן וועג, און וועלכע האָ-בען געשטרעבט צו פארקאפּען דיא אייבערשטע מאכט; אין מצרים און גריכענלאַנד געפינען מיר די קריגערישע קאסע (קלאס), שטרייטעני-דיג מיט דיא גייסטליכע קאסע, און אין אנדער-

ען מיר בעטראכטען דיא ציוויליזאציען פון גריכענלאַנד, רויס אָדער פון דיא פעלקער פון אזיע, וועלכע האָט געבליהט איידער דיא ציוויליזאציען פון מאָדערנע אייראָפּא האָט זיך ענטוויקעלט, בעמערקען מיר, אז איין פרינציפ, איין איינציגער עלעמענט הערשט

אין דיא ענטוויקלונג פון יעדע איי-נע פון דיא אלטע פעלקער. עס דוכט זיך, אויס, אז איין אידעע האָט געהערשט איבער אלע זייערע אינסטיטוציען, געדאנקען און פיהרונגען; אז איין איינציגער גייסט האָט בעלעבט דיא ציוויליזאציען פון יעדער פאָלק, און אז אלע פאזען פון דיא ענט-וויקלונג פון יעדע איינע פון די אלטע פעלקער זיינען בעלייכטעט געוואָרען פון איין איינציגער יסטראהל.

אין מצרים און אין אינדיען, צום ביישפיעל, האָט געהערשט דער טעהאָקראטישער פרינציפ, דאָס אונטערווארפען זיך אונטער א געמליכע מאכט, אָדער אונטער דיא גייסטליכע וועלכע שטעלען זיך פאר אלס איהרע שלוחים אויף דער ערד. דעזער טעהאָקראטישער פרינציפ פון

בליבען פאראליוירט און אונבעוועגליך; דיא לאנד איז נישט צושטערט געוואָרען און דיא רעני-רונג האָט ווייטער עקזיסטירט, אָבער דאָס פּאָלק איז פערבליבען אויף איין איינציגען שטאנד און דיא דאָרטיגע געזעלשאפט האָט גאָר נישט פראָגרעסירט אין פערלויף פון פיעלע יאָהרען. דאָס, קען זיין, איז טהיילווייז פעראורזאכט געוואָרען פון דיא טיראניי, וואָס האָט געהערשט אין דיא אזיאטישע לענדער אין אלע צייטען. פון טאָלעראנץ איז קיין רעדע געווען. דיא הער שערדע האנד האָט שרעקליך געדריקט יעדען געגנערשיש און טהעם, און דעריבער האָט נישט געקענט זיין קיין פאָרשריט און אלעס איז פער-בליבען שטעהענדיג און אונבעוועגליך.

מעגליך אז עס זיינען געווען נאָך מעהר אור-זאכען פון זייער שטילשטאנד, אָבער קיינע איז געווען אזוי וויכטיג, וויא דער פאקט, אז דיא ציוויליזאציע פון דיא אזיאטישע לענדער איז בעשטאנען פון איין איינציגען פרינציפ און עס איז נישט געווען קיין צווייטער צו פערנעה מען דעם פלאטין, ווען דער אלטער עלעמענט איז אויסגעוועכט געוואָרען און איז אוועק פון דער וועלט.

דעם זאָגנדרבארען כאראקטער פון דער אזוי-אטישער ציוויליזאציע קען מען אויך בעמער-קען אין איהר ליטעראטור און אין אנדערע גייס-טיגע פראָדוקציען. די אינדישע ליטעראטור בעשטייט אויך פון איין פארמע און איין אידעע; רעליגיעזע און מאָראלישע אָפּהאנדלונגען, היס-טאָרישע טראַדיציען וויא אויך דראַמאטישע און עפישע פאָעזי אלע האָבען דעם זעלבען פנים, און אפילו אין דער גריכישער ליטעראטור, וועלכע האָט פערפלייצט דיא וועלט מיט גייסטי-גע רייכטהום, קען מען אויך בעמערקען א איינ-זייטיגע מאָנאָטאָנישע בעוועגונג גראדע אזוי ווי מיר בעמערקען עס אין איהר קונסט.

אָבער וויא ווייט פערשיעדען פון דיעזע איז דיא ציוויליזאציע פון מאָדערנע אייראָפּא! ווי שנעל מיר זאָלען נישט בעטראכטען איהר גע-שיכטע, וועט זיך אונז אלץ ווארפען אין דיא אויגען, אז זי איז פערשיעדענפארביג, שטור-מיש און סאָנפּוויזט. אלע פרייזיעפּען פון סאָ-ציאלע אָרגאניזאציען געפינען זיך צוזאמען ביי איהר אין דער זעלבער צייט און אין דעם זעלבען ארט: א מלוכה פון כהנים, א הער-שאפט פון קעניגע, טהעאָקראטישע, מאָנארכי-שע, אריסטאָקראטישע און דעמאָקראטישע רעגירונגען, אלע צוזאמען געמישט, געפינען זיך ביי איהר אין איינעם. מיר געפינען ביי איהר אויך פערשידענע שטאפלען פון פרייהייט און פערשיעדענע איינטהיילונגען פון רייכטהום, און אָט דיעזע אלע פערשיעדענע עלעמענטען

רע פלעטצער געפינען מיר דעם פערלאנג, אָפּ-צו זונדערן זיך אין איינצעלנע משפחות און שבטים, שטרייטענדיג מיט דיא פערלאנגען פון אנדערע צו אססימילירען זיך און צו פעראיי-ניגען זיך מיט פרעמדע. מיר געפינען אויך דעם גייסט פון איין אדעליגע און פרוויליגירטע הערשאפט שטרייטענדיג געגען א דעמאָקראטי-שע פאָלקס הערשאפט. אָבער דיעזע אלע צוויי-טיגקייטען זיינען פאָר געקומען מיט זעהר פיעלע יאָהרען איידער דיא הערשענדע מאכט איז אַנ-ערקענט געוואָרען און איידער דיא היסטאָריע האָט זיך אָנגעפאנגען צו בעגרינדען מעהרער אויף פאקטען וויא אויף לעגענדען.

אָפּט מאָהל, אפילו אין א שפעטערע צייט, האָט זיך ווידער בעוויזען איינע פון דיא אמאָ-ליגע צווייטיגקייטען, אָבער דאָס האָט נישט לאנג געדויערט און איז געוועהנליך געענדיגט געוואָ-רען מיט א זיעג פון איינע פון דיא שטרייטענדע וועלכע איז פערבליעבען דיא איינציגע הערשענ-דע מאכט אויף א לאנגע צייט שפעטער. דיא זעלטענע שטרייטונגען זיינען געקומען דורך א צופאל און זיינען שנעל פערשוואונדען גע-וואָרען, און דיא ציוויליזאציע איז ווידער פערבליעבען פון איין אידעע, איין גייסט און איין איינציגע מאכט. אָבער דיא רעזולטאטען אין יעטוידער לאנד זיינען פון דעםטוועגען געווען פערשיעדען: אין גריכענלאנד איז דער סאָציאלער פרינציפ געווען דער שטארקסטער, און האָט פעראורזאכט א הויכע און שנעלע ענט-וויקלונג וועלכע קיין אנדער פאָלק האָט קיין מאָהל נישט עררייכט אין אזא קורצע צייט. אָבער גריכענלאנד האָט שנעל געלעבט און שנעל אָפּ-געלעבט, און האָטש איהר גרויסקייט האָט זיך שנעל אויפגעהויבען און איהר מאכט האָט זיך וואונדערליך פלינק ענטוויקעלט, דאָך איז איהר נסיסה אויך געווען א שנעלע און זיא איז אראָפּ פון דיא לעבענס-סצענע מיט גיכע טריט. דער פרינציפ, וואָס האָט איהר ערהאלטען ביין לעבען און דער גייסט פון דער עקזיסטענץ פון איהר ציוויליזאציע זיינען שנעל אויסגע-נוצט געוואָרען און, נישט האָבענדיג קיין אנדערן יורש, וועלכער זאָל פערנעהמען דעם פלאטין פון דעם פערשטאָרבענעם פרינציפ, איז דיא ציוויליזאציע פון גריכענלאנד אויסגעגאנגען און פערשוואונדען געוואָרען.

אין אנדערע פלעטצער, וויא צום ביי שפיל, אין כינא, אינדיע און מצרים, וואו איין איינ-ציגער פרינציפ פון ציוויליזאציען האָט גע-הערשט אויך דאָרטען, איז פאָרגעקומען איין אנדערער רעזולטאט: אַנשטאָט אראָפּ צו געהן אין גאנצען פון מארק, וויא עס איז געווען דער פאל מיט גריכענלאנד, איז די געזעלשאפט פער-

פֿעלדער, און האָט זיך געגונטעוועט זעהר טיף אין דיא מענשליכע הערצער. דיא אורזאכע פֿון דיא פֿעהלערען פֿון דיא נייע ליטערארישע אויס־ווייניגסטע פֿאַרמע שטאמט טאקע ארויס פֿון דיא פֿערשיעדענהייט און רייכטהום וואָס זיא בעזיצט; וואָרים וואָס מעהר מאטעריאל מיר האָבען, אלץ שווערער איז צו צופאסען פֿאַר זיי איין איינצעלנע פֿאַרמע; וואָס מעהר פֿערשיע־דען און וואָס קונציגער עס זיינען דיא רעדער פֿון דער ליטערארישער מאַשין, אלץ שווערער איז צו פֿראָדוצירען זיי מיט איינפאכע געצייג, און וואָס רייכער דיא פֿעלדער פֿון קונסט זיי נען, אלץ שווערער איז צו בענוצען זיך מיט די אלטע פֿראַסטע מעטהאָדען אום צו בעארבייטען זיי. דעריבער האָט דיא אייראָפּיאישע ליטעראַ־טור מעהר געוואונען דורך דיא ווייטקייט און טיעפֿקייט וועלכע זיא האָט דורכדרונגען אין לע־בען וויא זיא האָט פֿערלאָרען דורך דיא אַרימ־קייט אין איהר אויסוועניגסטע פֿאַרמע און סטיל וועלכע זיינען געווען פֿאַלקאם אין דער אלטער ליטעראטור.

מיר געפינען אלזאָ דיא זעלבע זאָגערבארע צייכענס פֿון פֿערשיעדענהייט אין אלע אבטהייר־לונגען פֿון ציוויליזאציען אין מאָדערנע אייראָ־פֿא, וויא אין מאָראַל און געשמאק אזוי אויך אין פֿאַליטישע סיסטעמען, ליטעראטור און קונסט. עס איז מעהר נישט אַ שאַד דאָס יעדע איינציגע צווייג אין דעם נייעם בוים פֿון ציוויליזאציען, ווען מיר בעטראכטען איהר בעזונד־דער, איז אַן און פֿאַר זיך פֿיעל דינער און שוואַ־כער פֿון די צווייגען פֿון די אלטע ציוויליזאציען. און דאָך, ווען מיר בעטראכטען דיא גאנצע בוים פֿון דער מאָדערנער אייראָפּיאישער ציוויליזא־ציען מיט אַ מאָל מוזען מיר בעוואונדערן איהר גרויסקייט, הויכקייט און פֿרוכטבארקייט, וועל־כע שטייגען ווייט איבער דיא אלע אלטע וואָס האָבען געבליהט פֿאַר איהר.

א ראהי קענען מיר האָבען פֿון דאָס וואָס שוין פופֿצעהן הונדערט יאָהר אַז דיא מאָדערנע אייראָפּיאישע ציוויליזאציען האלט אין איין בליהען, און חאָטש זיא האָט נישט געמאכט אזעל־כע שנעלע פֿאַרטשריטע אין אַ קורצע צייט, וויא דיא גריכישע ציוויליזאציען האָט געמאכט, דאָך דייטליך און זיכער פֿראָגרעסירט זיא מיט יוגענדליכע קרעפטען ווייטער און ווייטער, און האלט נאָך דערווייל זעהר ווייט פֿון אלטקייט און שוואַכקייט. אָנשטאָט וואָס אין דיא אלטע ציוויליזאציען האָט דיא איינזאמקייט געפֿיהרט צו טיראניי און שקלאַפֿהייט האָבען דיא פֿערשי־דענע שטרייטענדע עלעמענטען, פֿון וועלכע די מאָדערנע ציוויליזאציען בעשטעהט, פֿעראור־זאכט דיא פֿרייהייט און אונאבהענגיקייט,

לעבען נישט בשלום נאָר פֿיהרען אַן אַ שטענדיגע מלחמה צווישען זיך, אָבער ווייל זיי זיינען אלע כמעט גלייך שטארק, דאריבער קען קיינער פֿון זיי ארוינכאפֿען דיא אויבער מאכט, אום אונטערצודריקען דיא אלע אנדערע.

יעדע אינסטיטוציען פֿון דיא אלטע פֿעל־קער איז געווען געמאכט פֿון איין איינציגען פֿאַרם, צו אין גאנצען מאָנארכיש, טהעאָקראַ־טיש אָדער דעמאָקראַטיש. אָבער דיא מאָדערנע אייראָפּא האָט גע'ירש'נט אביסעל פֿון אלעס, זיא האָט ריינע און אויך געמישטע מאָנארכישע און טהעאָקראַטישע קעניגרייכען, האלב אריס־טאָקראַטישע און האלב דעמאָקראַטישע רע־פובליקען, וועלכע וואָהנען אין שכונות און לעבען ביזאמען אין דעם זעלבען אָרט און אין דער זעלבער צייט. פֿון דעסטוועגען, נישט אכטענדיג אויף דיא פֿערשיעדענהייטען פֿון יעדען, האָ־בען זיי דאָך איין אלגעמיינע עהנליכקייט אזוי וויא דיא קינדער פֿון איין פאמיליע — איין עהנליכקייט, דורך וועלכע מען קען דיא געשיכ־טע לייכט ערקאנען און איהר ציוויליזאציען שנעל בעמערקען אז זיי זיינען עכט אייראָפּיא־ישע.

מיר געפינען דיא זעלבע פֿערשיעדענהייט פֿון עלעמענטען אויך אין דעם מאָראַלישען כאַ־ראַקטער פֿון אייראָפּא: טהעאָקראַטישע מיי־נונגען, מאָנארכיסטישע מיינונגען, אריסטא־קראטישע מיינונגען און דעמאָקראַטישע מיינונגען שטרייטען צווישען זיך. א פֿערלאנג פֿון אונד־אבהענגיקייט געפינט אַ זעהר נאָהענטע מקום מנוחה לעבען אונטערטהעניגקייט, און איין איי־בערגעבענהייט צו אונזערע מיטמענשען וואָהנט אין שכונות מיט אַ פֿערלאנג ארויס צו רייסען זיך פֿון דער געזעלשאפט אום פֿטור צו ווערען פֿון דיא מענשען מיט וועלכע מיר מוזען קומען אָפֿט אין בעריהונג. דער געשמאק, גייסט, מאָראַל, פֿערישטאנד און פֿעהיגקייטען פֿון מאָ־דערנע אייראָפּא זיינען פֿערשיעדען, געזענדיג און אנטאגאניסטיש גראדע ווי דיא געזעלשאפט אלליין.

דעם זעלבען פֿיעל זייטיגען צושטאנד געפֿיר־נען מיר אויך אין דיא אייראָפּיאישע ליטעראַ־טור. כאַטש מען קען נישט אָפֿליקענען, אַז וואָס אָנבעלאנגט די פֿאַרמע און שיינקייט פֿון אמת'ע קונסט שטעהט דיא מאָדערנע אייראָפּיאישע ליטעראטור ניעדעריגער פֿון דיא פֿאַרצייטיגע גריכישע, אָבער דאָך ווען מיר זאָלען אורטהיילען וועגען דיא הויכקייט פֿון אידעען און טיפקייט פֿון געפֿיהלען דאן מוזען מיר מודה זיין, אַז זיא איז שטארקער און רייכער פֿון דיא אלטע. דער אייראָפּיאישער ליטערארישער גייסט האָט זיך אויסגעשפּרייט איבער פֿיעלע פֿערשיעדענע

שטעדט, און ארום און וויסטע וועל-
דער, פוסטע פעלדער און בלאַטעס. דיא אלטע
שאַסען, וואס דיא רוימער האָבען געבויט צוויי
טויזענד יאָהר צוריק און וועלכע עקזיסטירען
נאָך היינט, זיינען געווען געבויט צווישען
שטעדט, וועלכע זיי האָבען פּעראייניגט, אבער
דיא טויזענדע בייזענעלאך און זייטיגע
סטעזשעלאך, וועלכע איבערשניידען היינט די
לאנד, זיינען געווען דאן אונבעוואוסט. מיר
געפינען דאמאלס קיינע קלויסטערס, קיינע
טהורמעס, קיינע פאלאצען און קיינע דערפער
מיט וועלכע דיא לאנד איז שפעטער, אין מיר
טעלאטער, געוואָרען אנגעפיללט.

אזא מוניציפאלע אימפעריע ווי רויס איז גע-
ווען האָט געקענט לייכט אייננעהמען א וועלט,
אבער עס איז איהר אזוי לייכט ניט אנגעקומען
צו בעהעררשען א וועלט פון איינציגע ניט פער-
אייניגטע שטעדט, און דעריבער געפינען מיר
טאקי, אז נאָך דעם וויא רויס האָט געענדיגט
איהר גרויסע ארבייט און האָט ענדליך בעזיעגט
כמעט דיא גאנצע וועלט, וואס איז דאמאלס גע-
ווען בעוואוסט, האָט זיך טאקי א גאנצע מחנה
פון קליינע לענדער, אָרער שטעדט, אבעריסען
פון אלע זייטען און זיינען פערבליבען פריי און
אונאבהענגיג וויא פריהער. עס איז אלץ געווען
נעטהיג פאר רויס, אז זיא זאל זיך שטארקער
צענטראליזירען, אום צוזאמענצובינדען איהרע
פערשידענע קאלאניעס אין איין איינציגע גאנ-
צע אימפעריע, און אזוי האָט זיך עס אויסגע-
בילדעט אין דיא צייטען פון אויגוסטוס ביז
דיאקלעסיאָן א דעספאטישע רעגירונג, וועלכע
האָט זיך אויסגעברייט און אויסגעשפרייט וויא
א נעטץ איבער דיא גרויסע אימפעריע, און
זייענדיג גוט אָרגאניזירט און דיסציפלינירט,
האָט זיא ענטוויקעלט צווישען דיא אבהענגיגע
קליינע רעפובליקען אזא געשמאק פאר צע-
טראליזירטע דעספאטיע, אז דער נאָמען אימ-
פעראטאָר און קעניג איז געוואָרען פערעהרט
ביי זיי וויא א הייליגמחום.

אבער ניט אכטענדיג אויף דאס אלעס, איז
רויס פאָרט פערבליבען מעהר ניט וויא א קער-
פער מיט צוזאמענגעקוועטשטע פרעמדע גלעי-
דער, און דיא בעזונדערע רעפובליקען, פון וועל-
כע זיא איז בעשטאנען, זיינען געווען גרייט צו
יעדער געלעגענהייט אראַבצורוארפען פון זיך
דעם דעספאטישען יאָך.

אויסער דיעזען איבערליכען שונא, וועלכער
האָט געטאָשטעט וויא א וואָרם אין דיא געדע-
רים פון דער רוימישער אימפעריע, האָבען זיך
אלץ אָפטער און שטארקער אנגעפאנגען דיא
טאקען פון דיא פרעמדע ווילדע באר-
בארע, וואס זיינען געקומען צו וואנדערען פון

וועלכע מיר בעזיצען אין דער יעצטיגער צייט.
דיא מאָדערנע אייראָפּיאישע ציוויליזאציען
לעבט און פראָגרעסירט נאָך פיעלע הונדערטע
יאָהרען, ווייל זיא האָט נאָכגעמאכט דיא הער-
שענדע נאטור פון דער גאנצער וועלט, וועלכע
איז אויך פיעלזייטיג און פערשיעדען דורך איהר
רע פיעלע אורשפרינגליכע עלעמענטען פון וועל-
כע זיא בעשטעהט.

דיעזע כאראקטעריסטישע צייכענס פון דיא
אייראָפּיאישע ציוויליזאציען האָבען זיך אָנ-
געפאנגען פון דעם אומשטורץ פון דער רוימי-
שער קעניגרייך, אויף וועמעס קבר עס איז גע-
באָרען געוואָרען דיא מאָדערנע אייראָפּיאישע
ציוויליזאציען, און דעריבער, אום בעסער צו
פערשטעהן דעם כאראקטער פון דער מאַכטער,
וועט עס זיין נעטהיג אויס צו פאָרשען דעם יחוס
בריה פון איהרע עלטערן און שטודירען איהר
געבורטס פלאטץ. דארום וועלען מיר זיך ערקונ-
דיגען נאָך דעם כאראקטער און צושטאנד פון
דער געפאלענער רוימישער קעניגרייך.

אזוי וויא רויס אליון אזוי איז איהר רע-
גירונג געווען א שטערטישע פערוואלטונג.
איהר נאטור, געזעטצע און אלעס אין איהר עק-
זיסטענץ האָבען זיך צוגעפאסט צו א קאָנצענ-
טרירטע לעבען אין א שטאדט און איהר אל-
געמיינער כאראקטער איז געווען א מוניציפאל-
לער. רויס איז ניט געווען דיא איינציגע וואס
האָט בעזעסען דיעזען זאָנדערבארען כאראק-
טער. גאנץ איטאליען צו יענער צייט איז בע-
שטאנען פון הוילע שטעדט אליון, כמעט אָהן
דערפער, און דיא גאנצע רוימישע נאציאָן איז
געווען כעהר ניט וויא א פּעראייניגונג פון פילע
בעזונדערע שטעדט אָהן דערפער אָרער הויפען
אזוי וויא מיר געפינען יעצט אויף לאנד. דיא
פעלדער זיינען געווען בעארבייט אבער ניט בע-
וואָהנט. דיא גוטסידעטיצער האָבען געוואָהנט
אין דיא שטעדט און האָבען זעלטען בעזוכט
זייערע פעלדער, וועלכע זיינען געווען בעאר-
בייט פון שקלאפּען.

און אפילו ווען רויס האָט זיך פונאנדער
געשפרייט און האָט פערברייטערט איהרע גרע-
נעצען, ארייננעהמענדיג צו זיך אנדערע פעל-
קער, האָט זיא געפונען אויף איהר וועג אויך
מעהר ניט וויא שטעדט. רויס האָט בעזעסען
שטעדט, האָט מלחמה געהאלטען מיט שטעדט,
האָט איינגענומען שטעדט און איהרע קאָלאָ-
ניעס. האָט זיא אויך געגרינדעט אין שטעדט.
מיט איין וואָרט, דיא געשיכטע פון דיא פער-
ברייטערונג פון דער רוימישער אימפעריע איז
א געשיכטע פון אנדערמען און גרינדען זעהר
פיעלע שטעדט. אין גאליען (אלטפראנקרייך)
און שפאניען געפינען מיר צו יענער צייט נאָר

פרינציפען, בעגייסטערט מיט אנדערע אידעען און וועלכע האָט אריינגעמישט נייע עלעמענטען אין דאס בלוט פון ציוויליזאציען, — און דאס איז געווען דיא קריסטליכע מאכט. אס ענדע פון פיערטען און אין אנפאנג פון פינפטען יאהרהונדערט האָט זיך דיא קריסטליכע רעליגיאָן ענטוויקעלט פון א רעליגיעזע סעקטע צו א מאכט. זיא האָט זיך אָרגאניזירט אין א שטארקע געזעלשאפט מיט הייליגע בעאמטע, מיט געטליכע געזעצע און אונאבהענגיגע פּען־שיי־דענע הכנסות.

און צוליב דיא מאכט, וואס זיא האָט פערבאפט אין איהרע הענד, איז איהר געלונגען אויסצוהאלטען געגען דיא אטאקען פון דיא ווילדע בארבארען, און געגען דאס פערנאנדער־פאללען פון דער רוימישער אימפעריע, וואָרום אין יענע ווילדע צייטען וואָלט א רעליגיאָן אליין אָהן א מאכט ניט געקאנט לאנג עקזיסטירען, אזוי וויא יעדע אבסטרעקטע אידעע אָדער מאָראלישער פרינציפ, וויא אמת און גוט זיי זאָלען ניט זיין, קענען זיי דאָך ניט פערשפרייטען זיך צווישען דיא פעלקער, סיידען דער מאָראל אָדער אידעע ווערט אָרגאניזירט און פערקערפערט אין א מאכט. דעריבער האָט דיא קריסטליכע רעליגיאָן אין פיערטען און פינפטען יאהרהונדערט געקענט ווידערשטעהן דיא אטאקען פון דיא ווילדע בארבארען פון אויסענווייניג, און אין דערוועלכער צייט אויסהאלטען דיא צער־שפליטערונג פון דער אימפעריע פון אינווייניג. עס איז געווען דיא קריסטליכע מאכט, און ניט דיא קריסטליכע רעליגיאָן, וועלכע האָט שלום געמאכט צווישען דיא בארבארען און רויס און האָט זיי ענדליך פעראייניגט, און עס איז געווען דיא קריסטליכע אָרגאניזירטע מאכט, און ניט דיא קריסטליכע רעליגיאָן, וועלכע איז אין פינפטען יאהרהונדערט געוואָרען זעהר טהעטיג, און האָט געהאָלפען דיא ענטוויקלונג פון דיא מאָדערנע ציוויליזאציען אויף דיא חורבות פון דער רוימישער אימפעריע.

דיא קריסטליכע מאכט איז געשטאנען צווישען דיא רוימישע מוניציפאלישע סיסטעמע און דיא פרייע שטעדט פון מיטעלאַטער און אין דיעזע ווילדע צייטען, ווען מאכט האָט גאר פאָלקאמען געהערשט איבער גערעכטיגקייט, איז זיא געווען דער הויפט־פערמיטלעך ער־שטעם צו פערשפרייטען מאָראל און געזעטצן, און צווייטענס צו פערנאנדערשיידען די גייסט־ליכע הערשאפט פון דער וועלטליכער, אום אז דיא געזעצע פון לאנד זאָלען גאָר ניט האָבען צו טהאָן מיט דער מאכט און דעם גלויבען פון דער קירכע.

מזרח־זייט און פון צפון־זייט, און זינען בע־פאלען וויא חיות צו בעראבעווען דיא רייכע פאטריציער, (דיא רייכע קלאסע אין רויס פאר־צייטענס.) דער קאמפף פון דער אָרגאניזירטער מוניציפאלישער און מיליטערישער סיסטעמע געגען דיעזען אויסערליכען און אינערליכען פיינד האָט לאנג ניט געקענט אנהאלטען, און אין פיערטען יאהרהונדערט האבען דיא אללע שטריק, וואס האָבען צוזאמענגעבונדען דיא גרויסע אימפעריע, אנגעפאנגען צו פלאטצען און צוצורייסען זיך. אין דיעזער קריטישער צייט האָבען אייניגע רוימישע הערשערס זיך אונטערגעגעבען אזוי ווייט, אז זיי האָבען צו־געזאגט צו געבען דיא ווייטע פראָווינצען א קאנסטיטוציען, נאָך וועלכע זיי זאָלען קענען ערוועהלען רעפערעזענטאנטען און דעלעגאטען, וועלכע זאָלען מאכען געזעצע פאר זייערע איי־גענע פראָווינצען. מיט דעם האָבען זיי געדענקט איבערצוקויפען דעם איננערליכען שונא און פערמיידען דעם אומשטורץ פון דער אימפעריע. ניט אכטענדיג אויף דער מתנה פון פריי־הייט, וואס דיא דעספאטישע רויס האָט גע־וואָלט שטענען, האָבען פון דעסמוגענען דיא ווייטע פראָווינצען און שטעדט ניט געוואָלט אננעהמען דעם געשאנק, און זיי האָבען ניט גע־וואָלט שיקען אויסגעקליבענע דעפוטאטען צו מאכען זייערע געזעטצע. יעדע שטאדט האָט זיך איינגעשלאָסען אין איהרע מויערען און האָט זיך ניט געוואָלט אינטערעסירען מיט אויס־זייטיגע געמיינדען. אזוי איז דיא רוימישע אימפעריע געפאלען ווייל קיינער האָט גע־וואָלט בעלאנגען צו דער אימפעריע, און אזוי איז זיא צופאללען געוואָרען אין דיא זעל־בע שטיקלאך פון וועלכע זיא האָט זיך אָרגא־ניזירט. רויס איז בעשטאנען פון שטעדט און איז וויעדער צובראָכען געוואָרען אין דיא זעלכע בעזונדערע שטעדט.

דיעזע מוניציפאלישע סיסטעמע פון אל־טען רויס איז איבערגעגאנגען בירושה צו דיא מאָדערנע אייראָפּא. דיא נייע ציוויליזאציען האָט גע'ירש'נט פון רויס צוויי קאנטראסטען: ערשטענס, דיא פרינציפען פון פרייהייט, וועל־כע האָבען זיך געפונען אין דער מוניציפאלישער סיסטעמע פון דיא בעזונדערע שטעדט, און צווייטענס דיא אידעע פון אן אבסאָלוטע מאכט, דער פרינציפ פון געזעצן און אונטערטענהעניג קייט אונטערן געזעטצן און אונטער א הערר־שער.

מיר מוזען ניט ארויסלאָזען פון זינען נאָך א זעהר וויכטיגע געזעלשאפט וואס האָט זיך ענטוויקעלט אין רעכטען הארצען פון רויס, וועלכע איז געווען געגרינדעט אויף אנדערע

דיא אלטע ציוויליזאציע, איז בעשטאנען מעהר ניט אין דאס רעכט צו האָבען א דעה אין קהל'שע פאָליטישע אנגעלעגנהייטען, אבער דיא פרייהייט, וועלכע דיא באַרבארען האָבען בעזעט, איז געווען א פערזענליכע, און א דעה אין קהל'שע אָרדנונגען אליין איז ניט געווען גענוג פאר זיי. דיא באַרבארען האָבען לייעב געהאט צו זיין פריי פון יעדע רעגירונג, פון יעדע קעניג אָדער אויבערהאר און פריי פון אונטער טהעניגקייט אין זייערע פערלאנגען, שטרעבונגן נען און אונטערנעהמונגען.

דיעזע סאָרט פערזענליכע פרייהייט איז געווען אונבעוואוסט אין פאָלאטיז און אין קלויסטער. דער פערלאנג נאָך אזא סאָרט פרייהייט האָבען דיא באַרבארען געבראכט א מתנה פאר דיא לענדער, וואס זיי האָבען בעראכט וועט און פערזענליכע. דיא רוימער האָבען בעי קומען דיזעזען געשאנק און האָבען איהר איבער געלאָזט בירושה צו דער נייער ציוויליזאציע אין אייראָפּא, וואו זיא איז פערבליעבען איינע פון איהרע וויכטיגסטע עלעמענטען.

א צווייטע מתנה וואס מיר האָבען בעקור מען פון דיא באַרבארען, איז געווען דיא אונטערשיצונג, פאטראניזירונג און איבערגעבעני הייט צו זייערע הויפטלינגע און פיהרערס. דיא פערזענליכע פרייהייט איז צוליבע דיזעזע טרוי הייט און איבערגעבענהייט פון דעסטוועגען ניט פערקלענערט געוואָרען אויף א האָר, ווייל דיא באַרבארען פלעגען זיך אונטערווארפען אונטער דיא בעפעהלע פון זייערע עלטסטע ניט צוליבע מורא, נאָר אויס טריירייט און עהרע. דיא מיליטערישע אונטערשיצונג, וואס דיא באַר בארען פלעגען געבען זייערע עלטסטע, האָט ביסלעכווייז געפיהרט צו אונטערטהעניגקייט און דאס איז געווען דער אנפאנג פון איין אריי סטאָקראטישע אָרגאניזאציע, וועלכע האָט זיך שפעטער ענטוויקעלט אין דער פאָדאלישער סיסטעמע.

אין דיא אלטע רעפובליקען זיינען דיא מענשען געווען צוגעבונדען מיט הארץ און זעע'לע צו זייערע שטערט, אבער צווישען דיא פארי צייטיגע דיטישע, דיא באַרבארען, זיינען זיי געווען צוגעבונדען איינער צום אנדערן און אין דערזעלבער צייט איז זייערע פערזענליכע פרייהייט ניט פערקלענערט געוואָרען אויף א האָר. אין דיא אלטע צייטען, ווען דיא באַרבארע רען זיינען מהנות'ווייז בעפאלען רויס, איז דיא איבערגעבענהייט און פערזענליכע געווען שטארק צווישען איינעם און דעם אנדערן; שפעטער אין דער פאָדאלישער סיסטעמע, איז דאס איבערגעגאנגען צווישען דעם הערשער און זיינע וואסאלען, אָדער דיא רייכע באַרָגען,

אונגלייכערווייזע האָט דאס ביסעל נוסט, וואס קריסטענטהום האָט אין יענער צייט אונטערגעבונדען געבראכט, קיין ווערדע געהאט אין פערגלייך מיט דיא פערזענליכע וואס האָט זיך ביי איהר געפונען. נאָך פאר דיא ענדע פון דעם פינפטען יאהרהונדערט בעמערקען מיר שוין אייניגע פון יענע מאסע פרינציפען, וועלכע האָבען געהאט א שלעכטע ווירקונג אויף דעם פאָרטשריט פון דער ציוויליזאציע. עס האָט שוין דאמאלס געהערשט א פערלאנג ביי דיא הייליגע פיהרערס, אבצונדערען דיא רעגירונג פון דאס פאָלק, צו מאכען דיא הערשערס אונאבהענגיג פון יענע, וועמען זיי בעהערשען, צו בערויבען דאס פאָלק פון זייער פרייהייט, צו גרינדען א טהעאקראטישע הערשאפט, און אריינצוצאפן דיא גאנצע רעגירונג אין זייערע לאפס. שפעטער, ווען דאס אלעס איז דער קריסטליכער רעליגיאָן אין גאנצען ניט געלונגען, און ווען זיא האָט אויסגעפונען, אז זיא קען ניט פערבאפן דיא גאנצע הערשענדע מאכט אין איהרע הענד, האָט זיא זיך געסטא'רעט צו קריגען כאָטש א חלק פון דעם פעטען ביסעל, און דעריבער האָט זיא זיך פערזייניגט מיט דיא ניט'הייליגע הערשערס, מיט טיראני'שע קעניגע און ווילדע אָטאמאנען אום אונטערצויריקען דאס פאָלק. דיא קריסטליכע שווארצע מאכט, אום אבצולעקען א ביינדעל ביין פעטען טאָפ, האָט צוגעבאמקעט צו דער טיראני' פון דיא הערשערס, האָט צוגעשטימט צו דער אונבעגרענצטער דעספאטיע און האָט געהאלפן בעראבעווען דאס פאָלק.

אָט אזא מין אָרדנונג אָדער אונאָרדנונג, האָט געהערשט אין אייראָפּא אין פינפטען יאהרהונדערט ווען דיא באַרבארען האָבען אנטפאנגען בעל'בית'עווען איבער דער רוימישער ביסעל ווירטהשאפט. דיא באַרבארען זיינען בעי שטאנען אים מעהרסטען פון דיא פארצייטיגע דיטישען, וועלכע זיינען געווען האלכ ווילד, אבער וועלכע האָבען געליעבט דיא פערזענליכע פרייהייט מיט זייער גאנצען לעבען. זיי זיינען געווען טהעטיג, פולל מיט אונטערנעהמונגען, צייטיג מיט קרעפטען און רייך מיט גוטע פעהיגקייטען צו בעגרייפען און צו לערנען אלעס. דיזעזע באַרבארען זיינען געווען דיא איינציגע וועלכע האָבען געבראכט דעם פערלאנג צו אונטערהענגיקייט און דיא לייעבע פון פערזענליכע פרייהייט, וועלכע איז געווען אונבעוואוסט אין דער וועלטליכער רוימישער אימפעריע, אין דער געטליכער קריסטליכער הערשאפט און אין דער גאנצער ציוויליזאציע פון די פארצייטיגע פעלקער.

דיא פרייהייט, וועלכע מיר געפינען אין

נעמישט אין איין מיט-מאש פון פערשיעדענע שפראכען, מאניערען און אידעעס.

דיזער מיט-מאש האָט פּעראָוראכט דיא „פינסטערע דורות“ און דעם לאַנגזאַמען פּאָרט-שריט פון דער מאָדערנער אייראָפּעאישער ציוויליזאַציע.

דאָך דאַרפֿען מיר ניט צופיעל פּעראכטען דיא שוועריגקייטען דורך וועלכע זיא האָט נעמוזט דורכשפּאַרען זיך א וועג. גאַנצע נאַציאָנען זיי-נען עהנליך צו איינצעלנע פּערוואַנען, וועלכע שטעצען זייער ערפּאָלג נאָך די שוועריגקייטען, מיט וועלכע עס איז אנגעקומען איהם צו ער-רייכען. וואס עס קומט לייכט, געהט אויך לייכט אוועק, און וואס מעהר מיה עס פאָרדערט צו-צוקומען צום ציעל, אלץ מעהר ערוואכט ווערען דיא פערשלאָפּענע קרעפטען און אלץ מעהר ענטוויקעלט ווערען דיא פעהיגקייטען. דיא אייראָפּעאישע ציוויליזאַציע האָט געפונען א סך שטערונגען אויף איהר וועג, און זיא האָט געהאט צו קעמפּען מיט דעם מיט-מאש פון דיא „פינסטערע דורות“, אבער, ווען זיא האָט ענדליך געזינגט און האָט ארויסגעשיינט דורך דיא שווארצע וואַלקענס צו בעלייכטען דיא וועלט, איז זיא פיעל ווארימער און הערליכער געוואָרען. יעצט איז זיא שוין אים שטאַנד צו שיקען איהרע ליכטיגע שטראהלען דורך אלע פינסטערע וואַלקענס, ווייל זיא איז שטאַרק גע-נוג צו פערבלייכען אויף שטענדיג און שיינע אויף איממער.

וועלכע פלעגען אונטערשטיצען דעם קייזער מיט היל אין דער צייט פון א מלחמה און פלעגען קריגען אין בעלאָהונג א טהייל פון דיא אייג-נענומענע לענדער.

אלאז זעהן מיר דען ניט אז דיא מאָדערנע ציוויליזאַציע פון אייראָפּא איז פון אנפאנג אַן בעשטאנען פון פערשיעדענע און צוזאַמענגע-שטעלטע עלעמענטען? געפינען מיר דען ניט אלע עלעמענטען, וועלכע שפיעלען א וויכטיגע ראָלע אין דער יעצטיגער ציוויליזאַציע, אויך אין דעם סאַמע אנפאנג פון איהר געשיכטע אין דעם אומשטורץ פון דער רוימישער אימפעריע? מיר האָבען געפונען אין דעם געבורטס-פלאץ פון דער מאָדערנער ציוויליזאַציע דיזעז דריי פערשיעדענע געזעלשאפטען: ערשטענס דיא מוניציפאלישע סיסטעמע, אדער א געזעלשאפט פון שטעט, וועלכע זיינען איבערגעבליבען פון דער רוימישער אימפעריע. צווייטענס דיא קריסטליכע געזעלשאפט און דריטענס דיא בארבראישע געזעלשאפט. יעדע פון דיזעז דריי געזעלשאפטען איז גאנץ אנדערש אָרגאַניזירט, איז געגרינדעט אויף גאנץ פערשידענע פרינצי-ציפען און בעזיצט גאנץ פערשידענע שטרעבונ-גען; מיר געפינען די ליבע פאר אבסאָלוטע פערזענליכע פרייהייט נעבען איין איינגעוואָר-צעלטע אונטערטעהיגקייט; קריסטליכע אויגענ-גלאַצעניש געבען א חשק נאָך וועלטליכע פער-ניגגענס; דיא פראקטישע רוימישע געזעצע, די קריסטליכע הימעל'שע דינים און דיא בארברא-שע ניט געשריעבענע מנהגים — אלע צוזאַמענ-

16 יאהר אין סיביר.

אן דיא לעזער.

גענאָסע דייטש בעט מיך (אלס זיין אי-בערזעצער) פאר דיא „צוקונפט“-לעזער די פאָל-גענדע ערקלעהרונג אָבצוגעבען.

אן ענגלישער ארויסגעבער (פאָבלישער) האָט אָבגעקויפט גען. דייטש'ס עראינערונגען, וועלכע וועלען אין צייט פון אייניגע חדשים ער-שיינען אין לאַנדאָן. ער קריעגט זעהר פון בע-צאָהלעט און ער נעטהיגט זיך אין דיא געלד. דער ענגלישער פאָבלישער האָט אָבער גע-

שטעלט דיא בעדינגונג אז דיא „עראינערונגען“ זאָלען ניט געדרוקט ווערען אין קיין אנדער שפראך ביז דיא ענגלישע איבערזעצונג וועט. ערשיינען און דערפאר מוז דיא אידישע איבער-זעצונג פאר דיא „צוקונפט“ פאָרלויפן אָבגע-האלטען ווערען.

מ. ווינטשעווסקי.

מיר האָבען א העכסט אינטערעסאנטע בע-שרייבונג פון אן אנדערן „סיבירניק'ס“ פערזענ-ליכע ערפאהרונגען, וועלכע מיר וועלען יעצט אָנ-הייבען צו דרוקען אין דיא „צוקונפט“.

דיא רעדאקציע.

דער טהורם.

און דיא אידישע רעפובליקאנער שטימען-צאָהל אין אמעריקא גאנץ.

האָט זיך געפונען א בני ברית "קאָמיטע, וועלכע רוזוועלט האָט ערקלעהרט פאר דיא „פראָמינענטע פאָרשטעהער פון אמעריקאנער יודענטהום", און זיי האָבען קאָנדענסירט דיא גאנצע אויפגענונג איבער קישענעו אין דעם פערלאנג, אז דיא אמעריקאנער רעגירונג זאָל אזוי גוט זיין און זיין דער שליח, איבערצורעכענען דעם צאר אן אונטערטעהניגע בקשה, אין וועלכע מען זאָגט צו איהם לערף אזוי :

„אדוני מלך. דו ביזט דאָך אזא טהייערער תכשית! אזא זייד! אזא גאָלד! וואָלטו אפּשער געוואָלט זיין אזוי גוט און זעהען צו מאכען א בעוועגונג אויף דער וועלט געגען ראסען-האס, אזוי וויא דו האָסט געמאכט געגען מלחמה?"....

און רוזוועלט האָט זיך ערקלעהרט געוויס, געוויס בערייט דיזע בקשה איבערצושיקען.

אָבער מערקווירדיג, אפילו דיזע בקשה האָט דעם זיידענעם אדוני מלך געשטאָכען. וויא זאָל ער דאָס אריבערלעבען אז דיא זשיר דעם זאָלען אין א לאַנד האָבען אזא דעה, דאָס זיי זאָלען צווינגען איהר רעגירונג צו זיין זייער פאָטשטערענער און אריינצושטעקען דעם גאָז אין זיין סאמאָדערוזשאוויץ? אָבער ענדיגען מיט עפעס האָט זיך דיא קישענעו אגיטאציע אין אמעריקא פאָרט געמוזט. דאָס האָט רוסלאַנד אויך געוואוסט. איז אָבערמאכט געוואָרען צוויי שטען דיא אמעריקאנער און רוסישע דיפלאָמאטען בשתיקה, אז אָפּען פאר דער וועלט זאָל רוזוועלט כלומרשט הייסען זיין פערטרעטער אין פעטערס בורג מעלדען דיא רוסישע רעגירונג אז אזא און אזא בקשה איז דאָ צום צאר און פרעגנען צו וויל ער דאָס אָננעהמען. און דיא רוסישע רעגירונג וועט זאָגען „ניין", און זיא וועט מיט דיא ענדע זיין צופרידען, און דיא אידישע שטיס-פיה וועט מען אויך מאכען צופרידען: מען וועט זיי זאָגען זעהר כיטער: „ששש, מאכט זיך ניט וויסענדיג, זעהט איהר וויא קלוג רוזוועלט האָט עס געמאכט — ניט וועלענדיג אָננעהמען דיא פעטיציע האָט זיא דיא רוסישע רעגירונג דאָך ערהאלטען און געלעזען! ביין אָנפירענען זיא האָט מען דאָך איהר דערווייל געגעבען דיא דאָזיגע ממזר'שע

וויף דיזענען טהורם, וועל-כען מיר שטעלען אויף אין דער „צוקונפט" וועל-כען מיר ארויפגעהן יעדען מאָנאט, אום פון זיין שפיין צו ווארפען א בליק איבער דער וועלט און דעם פער-גאנצענעם מאָנאט.

ווען דיא פאסירונגען פליהען פאר אונז פארביי אין דיא פאנאראמאס פון דיא טעגליכע צייטונגען, קוקען מיר אויף זיי דורך דעם ענגען דורכקוק פון דעם טעגליכען לעבען און מיר זעהן גאָר דיא איינצעלנע פא-סירונגען, און גאָר אויבערפלעכליך. פון „דעם טהורם" אראָב וועלען מיר ווארפען א ברייטען בליק צוריק איבער אלע בעדייטענדע פאסירונ-גען פון דעם מאָנאט און זעהן זייער צוואמענהאנג און בעדייטונג.

דיא פעטישיאָן.

רייכע „יהודים" האָבען זיך אליין געמאכט פאר שליחי צבור פון אמעריקאנער אידען אָדער ניין, פרעזידענט רוזוועלט האָט זיי געמאכט, און האָט דורך זיי אויסגעפיהרט א מערקווירדיגע שטיק פערבלענדעניש!

דיא געשיכטע איז דיא : אמעריקא האָט גע-קאכט מיט קישענעו. דיא וואשינגטאָנער רע-גירונג האָט געזעהן, אז ווען זיא וועט דיזע קאָכעניש ניט ברענגען אָפיציעל צו וועלכען עס איז אבשלוס, איז דאָ צוויי געפאהרען : עס ענט-וויקעלט זיך אין אמעריקא א האס צו רוסלאַנד—און וואָס דיא אמעריקאנער רעגירונג קען דער-ביי אָנווערען וועלען מיר ווייטער זעהן — און דיא אידישע וואוטערס וועלען זיין זעהר אונצור-פריעדען מיט רוזוועלטען און זיין רעגירונג. אי-דען האָבען היינט אין אמעריקא א היבשע איי-ניגע הונדערט טויזענד שטימען און רוזוועלטס שיקוואל אלס פרעזידענט אין דעם נעכסטען טער-מין קען אמאָל אויף זיי הענגען ! דיא שטאאטס-מאנשאפט האָט אלאָ דאָ געדארפט אויסטראכ-טען א המצאה וויא צו ענדיגען דיא אויפער-גונג וועגען קישענעו אין אמעריקא אזוי, אז עס זאָל זיין דער בער אין פעטערסבורג צופריעדען

רעפובליק זיך צו האלטען פריינדליך צו דיא איינ-
ציגע סאמאדערוזשאוונע מאנארכישע טיראני
פון דער וועלט?

אמעריקא איז געוויס גענוג רייך אז אלע
איהרע איינוואוהנער זאלען קענען לעבען אין
איהר גופא אין כל טוב און נישט דארפן אנצוקוקן
מען צו קיינעם פריינדשאפט!

יא, ווען זיא וואלט געפיהרט געווארען אויף
דעם „דרך החיים“, אויף'ן וועג פון לעבען. אבער
אמעריקא, וויא דיא גאנצע פינסטערע קאפיטא-
ליסטישע וועלט, ווערט געפיהרט אויף דעם וועג
פון אנקלייבען געלט, געלט און געלט. און אין דעם
איז נישט קיין „גענוג“. עס איז דא צו קלייבען
אוצרות מיט געלט אין אלע עקען פון דער וועלט;
צוליעב דעם האבען עס דיא אמעריקאנער קא-
פיטאליסטען נייטיג אז זייער רעגירונג זאל
טרייבען דיפלאמאטיע; און דיעזע דיפלאמאטיע
פאדערט דאס „פריינדשאפט מיט רוסלאנד“!

א ביישפיעל פון אינטערעסען צוליעב וועל-
כע אמעריקאנער קאפיטאליסטען קענען דארפן
רוסלאנדס פריינדשאפט קען געבען פאלגענדער
אויסצוג אויס א קאפיטאליסטישע צייטונג אין
אמעריקא:

דיא צייטונג דערצעהלט וויא א קאמפאניע
פון אמעריקאנער ריעזע-קאפיטאליסטען האט
אָבערקויפט ביין צאר פערזענליך א שטיק סיביר
אויסצונעמען קאפיטאליסטיש. אין דיא קמפאני
איז א מיטגלידער דער געוועזענער אמעריקא-
נער פינאנץ-מיניסטער גיידוש. עס איז אן
אונטערנעהמונג פיר מיליארדען! און דערויף
זאגט דיא צייטונג:

דעריבער מאכט דאך דאס פיר דיא אמע-
ריקאנער נייטיג אז רוסלאנד זאל זיין פריינדליך
מיט אמעריקא, ווייל אזוי וויא אמעריקא קען אין
סיביר מיט איהר מאכט נישט צוקומען, זיינען דיא
אמעריקאנער אונטערנעהמער פון דעם סיביר-
געשעפט שטארק אינטערעסירט, אז דיא רוסישע
מאכט זאל זיין פריינדליך צו זיי. ווארים ווען
רוסלאנד זאל זיי נישט געבען סאלדאטען און
פאָליציי א. ז. וו. יעדעס מאָל ווען זייערע אונ-
טערנעהמונגען וועלען זיין אין געפאהר, צום
ביישפיעל, דורך דיא ווידערשפענסטיגקייטען
פון דיא ווילדע (?) מענשען וואס זיי וועלען
דארטען מוזען אָננעהמען אלס ארבייטער,
קענען זיי זיין „קאפוט“ מיט אלע זייערע מיליא-
נען וואס זיי האָבען דארטען אריינגעלעגט“.

קיין פירוישם דערצו דארף מען שוין נישט!

בקשה צו לעזען! איי, א המצאה! טאקי נאָר א
רוזוועלט קען אזוינס בעווייזען!“

איז דאך אלץ גלאטיג און קיילעכדיג און
ממוריש!....

אמת, פאָניע גנב איז דער קאָפ אויף נישט
אויסגעדארט. דער רוסישער מיניסטער האָט גע-
מעלדעט דעם אמעריקאנער פערטרעטער אין פער-
טערבורגנאָך איידער ער האָט איהם אריינגע-
שיקט דיא אנפראגע, אז אזוי וויא אין דיא
צייטונגען איז געשטאנען דאס מען וויל אונ-
פּרעגן רוסלאנד וועגען עפעס א פעטיציע, זאָגט
ער איהם, אז ער זאל גאָר נישט פרעגען, מען
וועט נישט אָננעהמען. אלזאָ איז אפילו דיא ממזר-
שע המצאה אויף נישט אויסגעפיהרט געוואָרען—
דער אינהאלט פון דיא פעטיציע איז אין רוסי-
שען מיניסטעריום אפילו אלס אן אנפראגע אויף
נישט אָננעקומען!

נאָר וואָס מאכט עס אויס? דיא יהודים-
קאָמיטע, וועלכע רוזוועלט אליין האָט געמאכט
פאר דעם „קאָפ פון אמעריקאנער יודענטהום“,
מאכט זיך נישט וויסענדיג דערפון און ערקלעהרט
אז זיא איז „זעהר צופרידען“ מיט'ן סוף, טאָ
איז דאך „דאס יודענטהום“ שוין צופרידען—
און דער צאר אויף; און מעהר וויא דאס האָט
דיא גאנצע קאָמעדיע נישט בעצוועקט! — — —

דיא אונטערשטע שורה איז: ווען אין אמע-
ריקא וואָלט נישט רעגירט דיא קלאסע וואָס האָט
אינטערעס אָנצוהאלטען פריינדשאפט מיט
רוסלאנד, וואָלט גאנץ בעשטימט פון דעם געזונ-
טען אויפרוהר אין אמעריקא צוליעב קישינעו
געקענט ארויסקומען א מעכטיגע נאציאנאל
שטימונג אין אמעריקא געגען דיא גאנצע רוסי-
שע טיראני צו אירען, ווי צו אלע אנדערע רוסי-
שע אונטערטהאנען. און דיעזע אמעריקאנער נא-
ציאנאל שטימונג וואָלט א מאָל געקענט זיין
פיר דיא רוסישע פרייהייט דאס, וואָס דיא פראנץ-
צויזישע סימפאטחיע איז געווען פיר דיא אמערי-
קאנער פרייהייט!

דיא פריינדשאפט.

אלזא, דורך דעם וואָס דיא פאָליטיק פון
אמעריקא פאָדערט זיך צו פערהאלטען פריינד-
ליך צו רוסלאנד איז דא איבערגעפיהרט געוואָרן
א גאָלדענע געלעגנהייט צו ענטוויקלען א גע-
וואלדיגע וועלט-מאכט געגען דיא טיראני וואָס
מאָרדעוועט אירען און מוטישעט 130 מיליאן
נפשות און איז א שטערעניש צום פראַגנעס פון
דער וועלט.

צו וואָס דארף אָבער אזא מעכטיגע פרייע

דיא תל'ה, אויף וועלכע זיא האָט איהם א מאָל אויפגעהאנגען, ווייל זיא דארף איהם אלס א מאכט געגען סאָציאליזמוס.

א טעות! דאָס האָט בעוויזען גענאָסע דר. הוע אין דיא „נייע צייט“ מיט ציפערן. ער האָט בעוויזען, אז גראדע אין שטרענג קאטויר לישע געגענדען איז דער סאָציאליזמוס אין דייטשלאנד ביי דיא לעצטע וואהלען א סך שטארקער געוואקסען וויא אין פראָטעסטאנטישע. „דאָס רויטע קעניגרייך“, וויא בעבעל האָט גערופען זאקסען, וועלכע האָט אויסגעוועהלט אלע סאָציאליסטישע קאנדידאטען א חוץ איינעם — דאָס רויטע קעניגרייך איז א קאטוילישעס קע-ניגרייך!

דאָס איז נאטירליך. דער פראָטעסטאנטיז-מוס איז א קאָמפראָמיס פון דיא פערנונפט מיט דיא פינסטערניש, און יעדער קאָמפראָמיס מיט א צרה מאכט דיא צרה ערטרגליכער און דויערהאפטער!

קאָרופּציאָן.

מיר ווייסען אלע מאָל אז אפילו דיא זאָגע-נאנטע „עהרנהאפטע“ בורזשואזיע איז דורך און דורך מאָראליש פערפוילט. אָבער עס איז א פערנגיגען צו זעהען וויא איהר אייגענע פרע-סע גיט דאָס היינט צו, צו געלעגעהייט פון דיא ענטדעקטע קאָרופּציאָנען אין הויכע קרייזען אין אמעריקא — דיא לאַפּקע-געשיכטען פון דיא הויכע פאָסט-בעאמטע און פון אונזער „עהרענ-האפטען“, „ברודער“ יהודי ליטויער.

ליטויער איז א הענטשקע-פאבריקאנט און א סענאטאָר. און אלס סענאטאָר האָט ער פער-קויפט צו דיא אמעריקאנער רעגירונג פיר דיא ארמע הענטשקעס פיר א מקה, — ניט צו פער-זינדיגען.

דורך „אן אנדערן“ האָט ער זיי פערקויפט, פונקט וויא א איד האלט חמץ אין פסח, „דורך א גוי“.....

אויף דעם זאָגט דיא „אנשטענדיגע“ ניר-יאָרקער „איוונינג פאָסט“:

„פון אזא הייד-געבילדעטען, עהרענהאפטען מאן פון גוטע פאמיליע וויא ליטויער וואָלט מען געמיינט צו מעגען ערווארטען אז ער זאָל זיך ניט ענטשולדיגען מיט דעם תירץ אז „יעדער טהוט אזוי“, ווען עס האנדעלט זיך וועגען א טהאט וואָס איז דייטליך געמיין נאָר וואָס איז געוואָרען ווייניגער העלליך דורך דעם מנהג. אָבער ער צייגט אונז אז בילדונג און אכטבאר-קייט שיצען אויך ניט פאר דיא פערשפרייטע קאָרופּציאָן!“

דער פאפסט.

דיא גאנצע מענשהייט איז געוואָרען א יתומה: דער „טאטע“ (פאפסט איז געשטאָר-בען!)

א מאָל, ווען דער קאטאליזמוס האָט אליין בעהערשט דיא „ציוויליזירטע“ מענשהייט איז דער פאפסט ווירקליך בעטראכט געווען פאר דעם טאטען פון דער וועלט. היינט איז דאָך אָבער עפעס א פיערטעל פון דיא „ציוויליזירטע“ וועלט פראָטעסטאנטיש און אפשר א צעהנטעל אָפען אונגלויביג און א ודאי אכט צעהנטעל אין הארצען אונגלויביג. און דאָך שרייט דיא גאנ-צע וועלט (דיא אָפיציעלע) געוואלט דער טאטע איז געשטאָרבען! ניטאָ קיין איין בורזשואזע צייטונג וואָס זאָל ניט קלאָגען מיט ביטערע טרע-רען כלומרשט איבער דעם טויטען און איהם ניט זינגען קיין שירות ותשבחות.

וואו זיינען עפעס דיא „קולטור-קעמפער“, און דיא פריידינקער, און דיא אלע מינים פראָ-טעסטאנטען וואָס זייער אמונה זאָגט זיי אז דער פאפסט איז דער „אנטי-קריסט“, דער סמאל?

און דער פערשטאָרבענער פאפסט האָט זיי דאכט זיך ניט געשאנעוועט. ערשט נאָך ביי מעק-קינלי'ס ערמאָרדונג האָט ער געזאָגט, אז שולדיג איז אועלכע פאסירונגען זיינען „דיא פריימויע-רער און דיא אידען“. „פריימויערער רופט דאָך דאָס פאפסטטהום דיא גאנצע ליבעראלע בור-זשואזיע!

א מאָל האָט דיא ליבעראלע בורזשואזיע געהאט פרייזונגיגע אידעאלען און זיא איז טא-קע ניט געפאלען אויף דיא קניע פאר א פאפסט, ניט אנערקענט איהם אלס א „גרעסע“. היינט יא.

דיא בורזשואזיע האָט געמליך היינט קיין שום אנדערען אידעאל ניט מעהר וויא איהרע גאָלדזאקס אינטערעסען. וויא א גוטער הונד לעקט זיא דיא האנד וואָס רייסט איהר ביין אוי-ער, אבי דיא האנד שיצט איהר פעטען ביין. און זיא מיינט, דיא בורזשואזיע, אז דאָס פאפסטטהום איז דיא איינציגע זיכערע מאכט געגען סאָציאליזמוס. והא ראיח, אין דייטשלאנד איז נאָר איין פארטיי שטארקער וויא דיא סאָ-ציאליסטישע און דאָס איז דיא קאטוילישע, דאָס צענטרום.

א טעות.

„זיא מיינט“. זיא האָט אָבער א טעות, דיא בורזשואזיע, און ווען זיא רערט זיך איין אז זיא מוז דעם עפעסטליכען גנב אַברייסען פון

בערנשטיין.

מיר האָבען זעהר גרויס רעספעקט פאר ערוארד בערנשטיין, אלס א נאָבלען מאן און גע-
לעהרטען. אָבער מיר מוזען זאָגען אז זיינע דרכים
זיינען אונגערייפליך!

הערט א שכל: איבער דריי מיליאָן שטים-
געבער שטימען פיר סאָציאליסטישע קאנדידא-
טען אין דייטשלאנד אין א וואהל-קאמפף אין
וועלכען עס האנדעלט זיך הויפטזעכליך וועגען
א מעכטיגען פאמיש אין פנים דעם קייזער.
דער קייזער האָט מיט דעם גאנצען געוויכט
פון זיין אויטאָריטעט, מיט דיא גאנצע מאכט פון
זיין מאיסטעט, אויפגערופען דיא ארבייטער זיי
זאָלען „צושניידען דאָס טישטוך“ צווישען זיך
און דיא „עהרלאָזע מערדער“, דיא סאָציאליס-
טען. אויף דעם האָבען דיא ארבייטער געענט-
פערט מיט איבער דריי מיליאָן סאָציאליסטישע
שטימען. יעדע איינציגע שטימע שרייט אלזאָ
מיט אלע כוחות: „ניעדער מיט דיא מאָנארכיע,
דיא שטיצע פון קאפיטאל!“ קומט גאָר בערנ-
שטיין און וויל האָבען, אז אלס רעזולטאט דער-
פון זאָלען ערוועהלטע סאָציאליסטען באַדיי געהן
זיך נייגען פארן קייזער און זיין האָף, אבי
— וואָס? אבי זיי זאָלען קריעגען א פלאץ אלס
וויצע־פרעזידענטען פון רייכסטאג! (לויט זייער
מאכט האָבען נעמליך דיא סאָציאליסטען יעצט
דאָס רעכט צו פאָרערן אזא שטעלע. נאָר א וויצע
פרעזידענט פון רייכסטאג מוז געהן אין האָף
צום קייזער און איהם אָבעגעבן קייזערליכע עה-
(רע.)

אזוי? טאָ וואָס איז עפעס מכוח אייער
געשריי וועגען דיא „מאָראַל“ און דיא שיינע
„אַרדנונג“ וואָס דיא בייזע סאָציאליסטען ווילען
אונטערגראָבען? ווי געפעלט אייך אן „אַרדנונג“
אין וועלכע אלע גנב'ענען און אלע ענטשולדיגען
זיך אז אלע טהוען דאָך אזוי?

געפאלען.

שוואב, דער שטאָהל טראַסט קייזער, איז
געפאלען. דער מאן, פאר וועמען קייזערס האָבען
געקניעט בעוואונדערנדיג זיין פינאנצירשעניע איז
אראָב פון בענקעל, מיט דעם צוזאמענדרוק פון
דעם שיפס־בוי־טראַסט, און דיזעלבע „איוונינג
פאָסט“ זאָגט אויף איהם: „דער נסיון האָט
איהם פערפיהרט אין דער געשטאלט פון דיא
בלישטישעדיגע בעליונינג וואָס דיא קארטען-
שפיעלער משוגעת צייגט יעדען וואָס ברענט
מיט חשק צו ווערען שנעל רייך.“

א, די „קאפיטאנען פון דער אינדוסטריע“.
טאקי, וואָס וואָלט געוואָרען פון דיא זינדיגע
וועלט ווען זיי וואָלטען ניט געקאפיטאנעוועט
איבער איהר, — זיי מיט זייער „קארטען־שפיע-
לער משוגעת“?

פערפלאפעלט.

און אלץ ווייטער דיא זעלבע „האָנעטע“
קאפיטאליסטישע „איוונינג פאָסט“ פערפלא-
פעלט זיך ביי דיזעע געלעגענהייט אָט אזוי:

„ערפאָלג רואינירט דעם זשעניע. מען זעהט
דאָס אויף אין דער ליטעראטור. פיעלע אויפקר-
מענדע פערפאסער, וואָס זיינען געווען אויפן
בעסטען וועג צו גאונות, זיינען באלד אראָבגע-
זונקען אזוי געשווינד וויא זיי האָבען זיך צו-
געכאפט צו דיא פערפיהרענישע מטבעות. דיא
גרויסע פרייזען וואָס דיא קאָנקורירענדע ביר-
כער ארויסגעבער ביטען זיי אָן פיר זייער אר-
בייט מאכען טעמפע זייער קינסטלער געוויסען
און זיי נעהמען זיך שיטען מיט טאנדעט־אר-
בייט, אבי דיא גרויסע פויטיגע צו האפען. זיי
פיהלען שוין גאָר ניט אז זיך אליין פערקויפען
זיי און — דעגראדירען!

טאטע דערבארמדיגער! סטייטש איהר
שרייט דאָך אליין, אז דיא סאָציאליסטען ווילען
אָבשאפען דעם איינציגען אנטריעב פיר מענשען
ארויסצוגעבען דאָס בעסטע פון זיך, ווען זיי וויל
לען אָבשאפען דיא מעגליכקייט אָנצוקלייבען
פריוואט־אזערות!

וואָלט דאָס ניט געווען פערדאטה צו דעם
אויסדריקליכען אַנטי־מאָנארכיסטישען שלוחות
וואָס דיא שטים געבער האָבען געגעבען דיא
סאָציאליסטען.

בערנשטיין מיינט, אז גיין צום קייזער איז ניט
מעהר וויא א צערעמאָניע, און דאָס בייסט ניט
אָב גאָר ניט. אָבער דאָס בייסט שוין גאָר א סך
אָב!

וויא מעכטיג ווירקט דער ביישפיעל פון
אזא היסטאָרישען „מענער־שטאָלץ פאר קעניגס
טראָהנען“ וויא יאָהאן יאקאָבי'ס כעריהמטער
אויפטריט געגען קעניג פרידריך! אייביג ווען
מען לעזט דאָס הייבט זיך דיא ברוסט שטאָלץ
און ברעכט דיא ענגע רייפען פון אונטערטהעניג-
קייט פאר דיא הערשענדע מאכט!

און פונקט אזוי מעכטיג וואָלט מען זיך גע-
פיהלט בעאיינפלוסט אין א פערקעהרטער ריכ-
טונג, פונקט אזוי מעכטיג וואָלט דיא ברוסט איי-
ביג צוגעשטורעוועט געוואָרען מיט דעם ריין
פון אונטערטהעניגקייט ביי'ן לעזען פון דיא

פון אלע אנדערע „גייסטיגע“ וויא קערפערליכע אייגענשאפטען פון א לעבעדיגע מענשהייט! אָבער דעם מאטעריאל פון דיעזע אלע גייסטיגע אייגענשאפטען האָט דאָך דיא מענשהייט אין א דורכשניטס־מאסע אין אלע צייטען, טאָ ווארום ווירקען זיי אין פערשידענע צייטען אויף פערשידענע אופנים? אָט דאָס — דיא פערשידענע־הייט פון דיא ווירקונג טאקי פון בעוואוסטזיין און זשעני — דאָס, מיינט עס מארקס, קומט סוף כל סוף פון עקאָנאָמישע אומ־שטערנען!

רעדאקציאָנעלעס.

„דער טהורם“ וועט האָפּענטליך אין ווייטערע נומערן זיין העכער און זיין איבערזיכט ווייטער און ברייטער. פאר אן אָנפאנג וועט דער לעזער האָפּענטליך פערלייבט נעהמען דאָס. מיר לאָדען איין גוטע מיטארבייטער פיר דעם „טהורם“, וועלכע וועלען שרייבען אבטהיילונגען יעדער איבער אן אנדער ענין.

דיא „פרייז שטרייט פראגע“ האָט געבראכט נאָך א סך אנטוואָרטען, און צווישען זיי אויף גאנץ גוטע, אָבער זיי טרעפען כמעט אללע אין דעם זעלבען ציעל־פונקט. וואָס לוינט עס מער רערעמאָל צוויידערהאלען דאָס זעלבע? מיר שלייסען דעריבער דיעזע אבטהיילונג, און וויא איינצורייכטען דיא בעלוינונג וועט דער פערוואל־טונגס־ראטה בעשליסען און בעריכטען.

צו אויטאָריטעטען האָבען מיר געשרייעבן און זייערע אנטוואָרטען אויף דיא געשטעלטע פראגע וועלען מיר דרוקען.

אָנשטאָט דיא שטרייט פראגע וועלען מיר יעצט מאכען אן אנדערע פערבינדונג צווישען די רעדאקציאָן און דיא לעזער:

מיר עפענען נעמליך פון נעכסטע נומער אן „שפרעך־זאָל“, וואו יעדער לעזער וועט קענען שטעלען פראגען דער רעדאקציאָן איבער דעם אינהאלט פון דיא ארטיקלען און וועט קריגען יעדע פערלאנגטע אויפקלעהרונג.

הייבט אָן אריינצושיקען פראגען!

א פראגע טאָר ניט זיין לענגער וויא אזוי פיעל וויא עס קען ארויף אויף א פאָסטקארטע.

שמאך, דאָס א מאן, וויא א זינגער אָדער א בעל־האָט אָנגעטאָהן קניעהאָזען מיט שיכלעך מיט שנאלען און געגאנגען אין האָף מאכען אן אונטערטהעניגען „קניקס“ פאר דעם (פערצייר העט) געקרוינטען סמארקאטש! ברררר!

אוי, — כף הוא דרכי של קאמפראַמיס־יצור הרע: היום אומר לך עשה כף ולמחר אומר לך עשה כף, עד שיאמר לך — גאָט ווייסט נאָך וואָס! — — —

א הסכמה.

דער בליק אויף דער וועלט פון קארל מארקס, — זיין ניכטערער און גלענצענד־בעוועזענער געדאנק אז דיא „וועלט־געשיכטע“, דאָס הייסט אלע געזעלשאפטליכע פאסירונגען פון דיא פעלקער, פון דער מענשהייט, ווערען געטריעבען הויפט־זעכליך פון דיא עקאָנאָמישע פערענדערונגען אין דעם לעבען פון דיא מענשען — דיעזער געדאנק ווערט אלץ מער אנערקענט פון דענקער פון אלע לאַנערן, אפילו ניט סאָציאליסטען. פראָפּעסאָר זעליגמאן, א גרויסער און אנערקענטער אמעריקאנער געלעהרטער, א געגענער פון סאָציאליזם־מוס, האָט יעצט ארויסגעגעבען א בוך „דיא עקאָנאָמישע אויסמיטל־שונג פון דער געשיכטע“. דאָרטען ערקלערט ער און בעווייזט און בעשטימט טיגט דיעזען מארקסיסטישען געדאנק אויף א גלענצענדען אופן.

פערשטייט ריכטיג.

ווער עס מיינט, אז דיעזע לעהרע פון מארקס'ן וויל זאָגען, דאָס „בלינדע אומשטענדען“ טהוען אלעס אליין און גאָר ניט איז א בעוואוסטער רע־זולטאט פון דיא טהעטיגקייט פון זשעניען דער פערשטעהט דיא לעהרע זעהר פאלש. דער מארקסיזמוס ווייסט נאטירליך זעהר וואויל, אז דירעקט זיינען אלע ענדערונגען אין דעם לעבען פון דער מענשהייט דיא ארבייט פון דעם בעוואוסטזיין, און אויף פיעל פון געניאלע פער־זאָנען. דער מארקסיזמוס זאָגט דאָך ניט, אז דיא עקאָנאָמישע אומשטענדען ווירקען דורך דרעניגער און פלעקער! זיי ווירקען דאָך דורך דיא סוף מע פון אינטעליגענץ, פון דעם בעוואוסטזיין און

אן ערנסט ווארט.

בפרט היינט, ווען דער שמוציגער גע-
שעפטס זשורנאליזמוס פערברייטעט זיך אלץ
מעהר, און פערהאקט דיא קעפ פון דעם עולם
מיט שמוץ, מיט ליגענס, מיט סענזאציאנען,
מיט שונד, און פערפיהרט דיא מאסען אָבצוגע-
בען זייער גאנצע קליינע ביסעלע פרייע צייט אויף
אָנלעזען זיך מיט דיעזען שטאָף! וואו בלייבט
דאָ נאָך צייט און אינטערעסע צו לעזען עטוואָס
ערנסטעס? וואו געלד אזעלכעס צו קויפֿען?

און דיא ארויסגעבערס ווייסען דאָס, און
איינער נאָך דעם אנדערן ווארפען זיי אוועק דיא
ארויסגאבע פון ערנסטע זאכען און נעהמען זיך
צו פערפלייצען אלץ מעהר דיא אידישע מאסע
מיט א מכול פון ליטערארישע בלאַטע!

וויילט איהר זשע צולאָזען, פריינדע, אז
פיר דיא אידישע מאסע זאָל ניט בלייבען אָפֿען
קיין שום שפארונע אין דיא דיקע שווארצע מויר-
ער וואָס רינגעלט זיא ארום?!

וועט איהר דאָס קענען דולדען אז קיין שום
רעטטונגסברעט זאָל ניט דערלאנגט ווערען צו
קיינעם פון דיא מאסען אונגליקליכע וואָס בראָ-
דזשען זיך און זינקען אין דעם שרעקליכען זומפֿה
פון אלטע הייזיגע בלאַטע, צוגעמישט מיט נייעס
אמעריקאנער שמוץ פון סענזאציאנאליזמוס און
שקרים און בלאָפֿס?!

ניין און טויזענד מאָל ניין! מיר טאָרען
זאָכ ניט דערקלָזען!

פריינדע! מיר האָבען ערשט געזעהן דיא
לעצטע צייט דיא גרויזאמע ארבייט פון פאָלקס-
פערדומנג. וואָס איז דען געווען דיא קשינע-
ווער הריגה אנדערש וויא דיא ווירקונג פון דיא
שוידערליכע פינסטערניש וואָס בערעקט דיא מא-
סען?!

פריינדע! „דיא צוקונפט“ איז יעצט דיא
איינציגע שפארונע אין דיא דיקע שווארצע מויר-
ער וואָס רינגעלט ארום דיא אידישע מאסע.
וועט איהר דערקלָזען אז דיעזע שפארונע זאָל
אויף פערשטאָפֿט ווערען, דיעזער איינציגער
ליכטישטראַהל זאָל אויף אויסגעקלָשען ווערען?!

איהר טאָרט דאָס ניט איהר וועט דאָס ניט
טאָהן, פריינדע!
דיא צוקונפט“ ווערט געהאלטען פון
טויזענדער ארבייטער פיר א ספר תורה; פיר
זייער איינציגע טרייסט און האָפֿנונג; פיר אן
אָזע אין דער מדבר; פיר דעם איינציגען

צו אלע פאָרטגעשריטענע מענישען — פער-
איינען און אָרגאניזאציאָנען, פריינד, פון
פאָלקס-בילדונג און פון פראָגראַם!

צו אלע וועלכע האסען אונז, פינסטערניש,
אבערגלויבען און דורשטען נאָך א בעלייכטיג
אין דיא מוחות פון דיא אידישע מאסען!

צו אלע דיא וואָס שטרעבען צו מעהר רעכט
און מעהר ליכט אויף דער וועלט!

צו אלע וועלכע ווילען זעהן אין דיא אידי-
שע ארבייטער-מאסען א גוטגעשולטען פאָלק אין
דיא גרויסע אינטערנאציאָנאלע ארמעע פון דעם
קלאסע-קאמפֿה גענען דיא בעשטעהענדע אונ-
גערעכטיגקייטען און אונגלייכהייטען!

ברודער גערום!

גענאָסען און פריינדע!

גענאָסינען און פריינדינען!

איהר ווייסט גאנץ גוט אז פון
דיא מיליאָנען אידען, וועלכע קע-
נען נישט לעזען קיין אנדערע שפראך און וואָס
זייערע פינסטערע אומישטענדען דערקלָזען זיי
ניט זיך אויסצולערנען קיין אנדערע שפראך וויא
אידיש — פיר דיעזע מיליאָנען איז היינט
נאָר דאָ איין איינציגער קוואַל פון אויפקלעהרונג
און בעלעהרונג, און דאָס איז — „די צוקונפט“.
פערשיעדענע אונטערנעהמער האָבען שוין
געפרובירט ארויסצוגעבען ערנסטע בעלעהרענדע
זשורנאלען אין זשארגאָן — אין אייראָפּא און
אין אמעריקא. אבער איינער נאָך דעם אנדערן
זיינען זיי אונטערגעגאנגען.

ווארום? ווייל זייערע ארויסגעבער האָבען
דערביי אויף געוואָלט מאכען ביזנעס, און ביי-
נעם קען מען ביי אזא ערנסטען זשורנאל דערווייל
נאָך ניט מאכען. ווייל ביי דעם גרויסען עולם,
וואָס פערשטעהט נאָר אידיש מוז מען ערשט
ענטוויקלען א גענוג גרויסע בעדירפֿנים צו אזא
ערנסטען לעזע-שטאָף, אז עס זאָל זיין גענוג נאכ-
פראגע דערויף צו בריינגען פראָפֿיט. איידער
אזא בעדירפֿנים איז ענטוויקעלט איז ליידער
ניטאָ גענוג קויפֿער פון אזא זשורנאל, און מוז
קען איהם נאָר ארויסגעבען מיט אָפּפער.

און יעצט מענט איהר שוין זיכער זיין, אז
אזוי געשווינד וועט שוין קיין פרוואט אונטער-
נעהמער עטוואָס ערנסטעס אויף אידיש ניט
ארויסגעבען! זיי האָבען זיך שוין גענוג אָכגע-
בריהט.

פיר „דיא צוקונפט“ האָט ער אָבער פינאנצ
ציעל גאָר נישט געבראכט.

און ווייל עס איז דורכאויס נויטווענדיג
„דיא צוקונפט“ צו פערגרעסערען און צו פער-
בעסערען — דעריבער איז בעשלאָסען געוואָרען
א נייער פלאן פיר „דיא צוקונפט“, אין וועלכען
מיר פאָרערן דרינגענד אייער הילף!

דער נייער פלאן

איז דער:

(1) „דיא צוקונפט“ ווערט אינקארפא-
רירט אלס אן אקציען-געזעלשאפט. שערס ווערען
ארויסגעגעבען צו 5 דאָלאַר א שטיק.

(2) ווער עס וועט קויפֿען א שער, סיי אן
איינצעלנער סיי אן ארגאניזאציע, וועט דער-
מיט זיין א מעמעבער אין דיא געזעלשאפט וואָס
גייט ארויס „דיא צוקונפט“.

(3) אַבוואָל מיר זיינען זיכער, אז אונזערע שערס
וועלען קויפֿען נור דיא יעניגע, וועלכע זיינען פיר
פאָלקס-בילדונג און אויפקלעהרונג, און מיינען
נישט קיין פראָפיט דערפון צו מאכען. האָבען מיר
דאָך בשלאָסען אז יעדער שער-האַלדער זאָל יא
האָבען א פראָפיט און דאָס איז נעמליך דיעזער:
דער סובסקריפציעאַנס פרייז פון דיא צוקונפט
זאָל זיין פיר דיא שער-האַלדער בלויז 50 סענט
אַנשטאָט 1 דאָלאַר.

* * *

און יעצט פריינדע און פריינדיגע, גענאָסען
און גענאָסינען, פאָרערן מיר אויף אייך אלע,
איינצעלנע וויא אַרגאניזאציעאַנען:

קויפט דיא שערס פון „דיא צוקונפט“
אין מאסען!

דאן איז נישט נאָר געזיכערט איהר עקזיס-
טענץ, נאָר זיא וועט בעשטימט געמאכט ווערען
גרעסער און פיעל בעסער, און „דיא צוקונפט“
וועט זיין א מעכטיגער „עמוד אש“ אין דיא פינס-
טערע מדבר פון דיא אידישע מאסען און וועט
פערברייטען ביי זיי דיא מאכט פון וויסען און
דאָס וויסען פון זייער מאכט!

מיט פראָגרעסיווען און סאָציאליסטישען
גרוס,

„דיא צוקונפט פֿרעס־פּעדעריישאַן“.

דר. אב. קאספּע, פרעזידענט.

דר. ל. גירזשאנסקי, וו. פרעזידענט.

דר. י. האלפּערן, טרעזשורער.

ב. פייגענבוים, רעדאקטאָר און סעק.

י. נעטטער, מענעדזשער.

ווייטערע איינצעלהייטען צו ערפאהרען אין
אַפּיס פון דער „צוקונפט“, 50 סאָפּאָל סטריט,
ניו יאָרק.

קוואַל פון וואנען זיי שעפֿען דעם מים חיים פון
וויסען צו קוויקען זייער שמאכטענדען גייסט.

וועט איהר דערלאָזען דאָס זאָל פון זיי אויך
אוועקגערויבט ווערען?

ניין און טויענד מאָל ניין!

„דיא צוקונפט“ וועט געמאכט ווערען נאָך
פיעל בעסער, אינהאלטסרייכער, אינטערעסאנט-
טער און אנציהענדער, ווען זיא וועט האָבען
עטוואָס מעהר מיטלען.

און מיר רופֿען אייך אויף, פריינדע, —
העלפט צו דערצו!

„דיא צוקונפט“ שטעהט פערהעלטניסמע-
סיג נישט שלעכט!

נאָך דעם וויא דער עקסקוירשען פון פאָריר-
גען זומער איז פעררעגענט געוואָרען און „דיא
צוקונפט“ האָט נאָך צוגעלייגט עטליכע הונדערט
דאָלאַר איז זיא געבליעבען אַהן א סענט אין
פאָנד.

און דאָך איז זיא ערשינען 14 מאָנאט נאָכ-
דעם, און איין מאָל, מיט א בויגען גרעסער,
און איין יאָר מיט אהאלבען בויגען גרעסער. עס
איז דעריבער געוויס גאָר נישט שלעכט ווען נאכ-
דעם האָט יעצט „דיא צוקונפט“ נישט מעהר וויא
אייניגע הונדערט דאָלאַר א דעפיציט!

אין דעם גאנצען יאָהר זיינען קיין שום
אויפֿרופֿע פיר אונטערשטיצונג נישט געמאכט
געוואָרען און קיין סענט אונטערשטיצונג האָט
„דיא צוקונפט“ פון קיינעם נישט געקראָגען. אויך
קיין בענעפיט האָט זיא נישט געהאט אויסער אייר-
נעם, וואָס האָט איינגעבראכט עפעס איבער
100 דאָלאַר.

און ווען טראָצדעם האָט זיא נאָר אייניגע
הונדערט דאָלאַר דעפיציט, איז דאָס, דאכט זיך,
זעהר א גוטער צושטאנד פון אזא זשורנאַל!

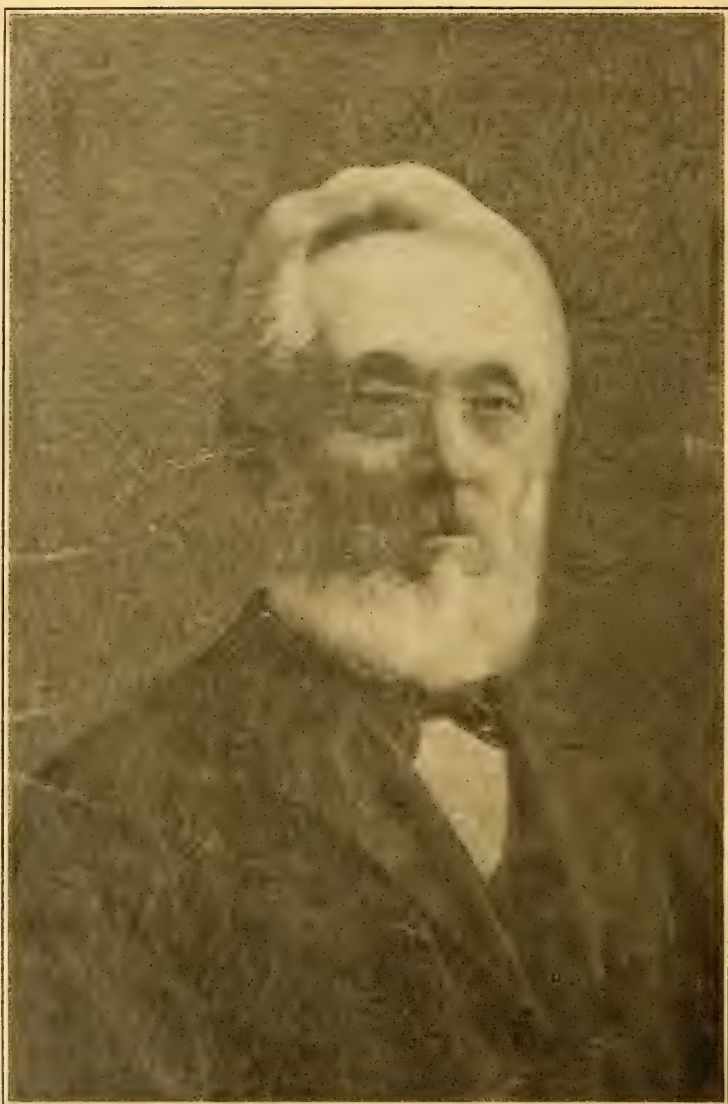
וואָס איז אייניגע הונדערט דאָלאַר א יאָהר
פיר א זאך וואָס איז הייליג ביי פיעלע צעהנדלי-
גע אַרגאניזאציעאַנען מיט טויענדע מעמ-
בערס?

איין ערפאָלגרייכער בענעפיט אין יאָהר
דעקט דאָך דאָס!

וויא איהר זעהט איז נישטאָ קיין גרונד „דיא
צוקונפט“ צו לאָזען פאלען.

ווען דער האַיאָהריגער עקסקוירשען וואָלט
געהאט אן ערפאָלג, וואָלט „דיא צוקונפט“ קיי-
נעמס הילף נישט געדארפט אום צו בלייבען געהן
וויא זיא איז געגאנגען.

אָבער ווייל דער עקסקוירשען איז ליידער
ווידער פעררעגנט געוואָרען און ביי די וואונדער-
בארע און זעהר ערפאָלגרייכע סימפאטיע וואָס
דער עקסקוירשען האָט טראָצדעם ארויסגעוויזען

שלום יעקב אבראמאָוויטש, (מענדעלס מוכר ספרים)

דיא צוקונפט

No. 9 (21)

SEPTEMBER, 1903

Volume 2

דיא גייסטיגע וועלט

ערקלעהרט, אז דיזע זאכען פאסען זיך ניט נאך צו אזא אויסשטעלונג, זאגנדיגן זיינען איינפאך געמאכט געווארן פון מילך.

יא, דיא כעמישע וויסענשאפט האט בעוויר זען נאך א קונץ; פון מילך קריענט מען ארויס א פעסטען פראדוקט, וועלכער האט געקראגען דעם נאמען גאלאליטה אדער מילך-שטיין.

דיעזען נייען פראדוקט קריענט מען ארויס פון זויער מילך אדער, נאך בעסער, פון מילך וואס מען געהאט דערפון אראפ דיא סמעטענע. אַבוואַהל אזעלכע מילך ענטהאלט אויך אין זיך גוטע נאהרונגס-שטאָפּען, דאָך האָט מען עס וויר-ניג געברויכט אויסער אין דער פראדוקציע פון צוקער-מילך און פון קעז. אראפגענומענע מילך פלעגט מען זעהר אָפּט מוזען געבען בהמות אַלס שפיז, אום עס ניט ארויסצווארפען.

יעצט אָבער דיענט עס אַלס נייער צווייג פון אינדוסטריע אין דייטשלאנד. מען מאכט דער-פון אזעלכע זאכען וויא פון סעָלֶאִיד, וואָס איז אויך א נייער כעמישער פראדוקט (בעשטעהט פון א מישונג פון וואטע מיט קאמפאָר). דער וויכטיגסטער טהייל פון אראפגענומענע מילך איז קאזעאין, וויא פון קעז. דייעזען קאזעאין בעאר-בייט מען מיט געוויסע שטאָפּען ביז ער ווערט

קעמלעך און הענטלעך פון מילך.

ערקווירדיגע זאכען האָט

מען געקענט זעהען אויף א מילך-אויס-שטעלונג אין האמד בורג, איינפאכע וואונדער. זייט ביי זייט מיט געוועהנליכע מילך-פראדוקטען, מיט מא-שינען צו מאכען פיר טער און קעז, מיט מיר

טעל וויא ניט צו לאָזען מילך שנעל זויער ווערן א. ז. וו. זיינען געלעגען אונטער גלאַז קעמלעך, הענדלעך פיר מעסערס, גאָפּלען און שירמען, רינגען, פיגורען און פיעלע אנדערע זאכען, וועל-כע האָבען אויסגעזעהן וויא פון ראָג און עלפּענ-ביון, וויא אויך טישלעך און פלאטען, וועלכע האָבען אויסגעזעהן אזוי וויא מארמרשטיין.

פון ערשטען בליק האָט עס געשיינט זעהר זאָנדערבאר, דאָס אזעלכע זאכען זאָלען זיך גאָר געפינען אויף אן אויסשטעלונג פון מילך-פראָ-דוקטען, אָבער דיא אָנגעשטעלטע און אויך גע-דרוקטע צירקולארען און ביכלאך האָבען באלד

דאָנער קווארטאל). מען האָט אויסגערעכענט, אז דיא גאנצע איינריכטונג צו בענוצען מיסט פיר עלעקטרישע בעלייכטונג אין פילחעם האָט לעצטען יאָהר געבראכט א פראָפּיט פון 3442 דאָלאַר.

אנשטאָט אן אויסגאבע קען דיא רייניגונג פון שטעט נאָך ברענגען אפילו פראָפּיט. אָבער פון היגענישען שטאנדפונקט איז העכסט ווייב טיג צו פערברענען דיא אָבפאל, ווען דאָס זאָל אפילו קאָסטען א סך געלד. עס איז דאָרום זיכער, אז אין אלע גרויסע אמעריקאנער שטעט וועט מען איינפיהרען דיא סיסטעם, וואָס איז אזוי גוט אויספארבירט געוואָרען אין לאַנדאָן און אויף אין דייטשלאנד און פראנקרייך. מיסט וועט שליסליך ווערען א זעהר ניצליכע זאך אין דער אינדוסטריע.

א כעמיקער פון שיקאגא האָט לעצטען מאַך נאט געקראָגען א פאטענט אויף א נייעם מיטעל צו מאכען א גוטען הייץ-מאטעריאל פון אָבפאל. עס ברענט מיט א פינעם פלאם אָהן שום שלעכטען גערוך און גיט כמעט אזוי פיעל היץ וויא אנטראסיט-מאָהלען.

וואסער-קראפט פיר עלעקטריציטעט.

אין אלע ציוויליזירטע לענדער שפאנט מען יעצט איין טייכען, שנעל פליסענדע שטראָמען און וואסערפאלען צו שאפען עלעקטרישע קראפט. מען הויבט אויף אן אלץ מעהר צו בענוצען פיר אינדוסטריעלע צוועקען די גלעטשערס, דיא אייביגע אייז פון דיא הויכע בערג. מען האָט דיעזע גלעטשערס א נאָמען געגעבען „ווייסע קאָהלען“, און מיט רעכט. וויא יעדערער ווייס, שפייזען דיא גלעטשערס גרויסע טויכען מיט וואסער. פון דיא בערג טראָגען זיך קליינע שטראָם מען, וועלכע קומען זיך צוזאמען אין גרעסערע, און דיא גרעסערע קומען זיך צוזאמען אין גרוי סע און מעכטיגע טייכען. דיא שטראָמען פאלען אראָפּ פון דיא מיט אייז בעדעקטע בערג מיט א גרויסע קראפט. אָט דיעזע קראפט ווערט יעצט אלץ מעהר אָנגענוענדעט פיר עלעקטרישע טרייב-מאשינען, אום צו פערשפאָרען קאָהלען. דער זאך פאם פון שטיין-קאָהלען איז א בעשרענקטער, און עס וועט א מאָל קומען א צייט, ווען מען וועט דארפן זיך בענוצען מיט אנדערע הייץ-מאטע-ריאלען. אָבער דיא קראפט פון פאלענדע וואסער איז אן אייביגע, אן אונערשעפפליכע און זיא קאסט אויך גאָר ניט.

דאָרום האָבען זיך אינזשינירען א נעהם גע-טאָהן איינצושפאנען פיר אינדוסטריעלע צווע-קען דיעזע גרויסע קראפט, וועלכע איז ביז יעצט כמעט אין גאנצען פערלירען געגאנגען. אין דיא

וויא א טיג, פון וועלכע מען קען אויסקענטען וואָס מען וויל.

אָנפאנגס האָט מען פרישע קאזעאין אויפ-געלייזט אין זייד-וואסער, נאכהער צוגעזעצט פארב שטאָפען און געוויכע זאלצען. דורך דיא צוזאמענמישונג מיט זאלצען ווערט דער קאזע-אין אונגעפעהר אזוי וויא פייכטער גיפס. מען גיסט איהם אויף אין פורמען וויא גיפס און נאכהער טריקענט מען עס ביז עס ווערט הארט. נור אזעלכע זאכען פלעגען זיך גיך ברעכען און אויף אויפגעשוואַלען ווערען אין וואסער. נאָך לאנגע פראָבעס האָט מען אויסגעפונען, אז דורך א צוזאמענמישונג מיט אזא כעמישען מאטעריאל וואָס הייסט פאָרמאלדעהור, ווערט מילך-שטיין אונלייזבאר אין וואסער. אין א גרויסער פאבריק אין בערלין, וואו מען פראָדוצירט פיעלע זאכען פון גאלאליטה, האָט מען אויסגעפונען א סך נייע מיטעל נאָכצומאכען אפילו עלעפענטבין און מאַר-מארשטיין. מען האָט שוין ארויסגענומען עט-ליכע פאטענטען אויף אלץ נייע און בעסערע סאָרטען מילך-שטיין. דיא ארטיקלען וואָס מען מאכט פון גאלאליטה זיינען בעסער וויא פון סעלואָיד, ווייל זיי צינדען זיך ניט אן לייכט. מען האָט אויך אָנגעפאנגען צו בענוצען דיעזען ניצליכען מאטעריאל אויך אין דער עלעקטרי-שער טעכניקע.

קורץ, גאלאליטה האָט א גרויסע צוקונפט אין דער אינדוסטריע.

שטאט-מיסט פיר עלעקטרישע בעלייכטונג.

דיא פראגע וועגען דיא מיסט און אָבפאל פון שטעט איז פיעל וויכטיגער וויא מען קען עס זיך פאָרשטעלען. עס האנדעלט זיך ניט ווע-גען דעם, וויא מען זאָל עס בעסער אויסראמען, נאָר וועגען דעם, וויא מען זאָל עס אים בעסטען בענוצען פיר אינדוסטריעלע צוועקען. יעדערער ווייס, אז אין דעם אָבפאל וואָס ווערט צוזאמען געקליבען אין שטעט און געוועהנליך איינפאך אוועקגעשלעפט און אוועקגעוואָרפען ערגעץ ווייט מיט גרויסע קאָסטען, געפינען זיך פיעלע זא-כען, פון וועלכע מען קען ארויסקריגען ניצליכע פראָדוקטען. כעמיקער קענען בעקומען פון מיסט זאָגאר פערפוימען; אָבער נאטירליך אין דער אינדוסטריע לוינט עס זיך ניט נאָכצומאכען.

אין פיעלע שטעט בענוצט מען יעצט דעם אָבפאל אלס ברען-מאטעריאל, אום צו טרייבען עלעקטרישע מאשינען. אין סוויטעמפּטאָן, ענג-לאַנד, ווערט א גאנצער קווארטאל בעלייכטען מיט דער עלעקטריציטעט, וואָס מען קריענט דורך פערברענען דיא שטאָט-מיסט. דאָס זעל-בע האָט מען נאָכגעמאכט אין פולחעם (א לאַנד-

קענס, אז עס זאל ניט פאלען א האַגעל אויף א בעשטימטען אָרט, ווייס מען נאָך ניט גענוי; אָבער וועגען דיעזע ווירקונג קען קיין צווייפֿעל ניט זיין נאָך דיא פיעלע פראקטישע בעווייזע פון דאָקטאָר ווידאל אין אזעלכע געגענדען פון פראנקרייך, וואו האַגעלען פאלען אָפט און מאכען אַן גרויסען שאַדען. אָנשטאָט ווייט שיסענדע קא- נאָנען געברויכט דר. ווידאל אזעלכע שפרענג- שטאָפען, וועלכע דערגרייכען ביז 450 מעטער אין לופטען און פלאצען דאָרט צווישען דיא וואָל- קענס. דיעזע עקספלאָזיאָן מאכט אָן אזא ער- דערונג אין דיא שטאָרט-וואָלקענס, דאָס ווען עס הייבט שוין אָן פריהער צו האַגעלען הערט עס אויף. א פאָר מאָל האָט עס געטראָפֿען, אז נאָך דער באַמבארדירונג אין דיא וואָלקענס איז א גרויסער האַגעל אומגעוואנדעלט געוואָרען אין געווענהליכע שנעע.

נאָכפֿארשונגען ווידא צו פערלענגערן אונז- זער לעבען.

דער בעריהמטער פראָפעסאָר מעטשניקאָוו, וועלכער פערנעהמט יעצט דעם פֿלאַז פון דעם געניאלען פאסטור, הערט ניט אויף צו מאכען גרינדליכע נאָכפֿארשונגען וועגען מיטעל צו פער- לענגערן דעם מענשענ'ס לעבען. ער איז שוין לאנג געקומען צום שלום, אז ווען מענשען וואָל- טען געוואויסט ריכטיג, וועלכע שפייזען זיינען דיא געזעמט פאר זייער אָרגאניזמוס, וואָלטען זיי געקענט לעבען זעהר לאנג. אויך פאָרשט ער נאָך דיא ראלע, וואָס מיקראָבען שפיעלען אין אונזער קערפער. מען דארף זיי רעכענען אויף מיליאָרדען. דער גרעסטער טהייל פון זיי זיינען ניצליכע, זאָגאר נויטווענדיגע. וואָס אָנבעלאנגט צו דיא שעדליכע, זא פיהרט מיט זיי אונזער בלוט א קאמפף אויף לעבען און טויט.

דיעזער קאמפף איז העכסט וויכטיג, דען זאָנסט וואָלט קיין מענש און איבערהויפט קיין חיה מיט בלוט ניט געקענט עקזיסטירען. דיא מיקראָבען וואָלטען זיך אזוי פערמעהרט, אז זיי וואָלטען אלעמען פערניכטעט. אָבער אונזער בלוט איז אזוי געשאפען, אז וויא א פרעמדער גאסט קומט אריין, מען ער זיין וויא מיקראָסקאָ- פיש קליין, ווערט ער גלייך ארומגערינגעלט מיט געוויסע בלוט-צעלען, וועלכע מאכען פון איהם א תל. עס איז מערקווירדיג וויא שנעל דיעזע צעלען כאפען דעם פרעמדען גאסט און וויא זיי יאָגען איהם ארויס. דיא ארבייט פון דיעזע צעלען איז גרינדליך בעווייזען געוואָרען פון פראָפעסאָר מעטשניקאָוו און זיא איז איינע פון דיא אינטע-

ערטער, וואו עס געפינען זיך שטארקע שטראָמען און וואסערפאלען בויט מען אלץ מעהר פאבריי- קען, וועלכע ווערען געטריבען מיט עלעקטריצי- טעט, וואָס דיא וואסער קראפט שאפט. גאנץ נייע אינדוסטריעלע צענטערס ווערען אזוי גע- שאפען. דער גרעסטער פון זיי געפינט זיך לע- בען ניאגארא, דעם גרעסטען און מעכטיגסטען וואסער פאל אויף דער ערד. נור א קליינער טייל פון דער קראפט פון ניאגארא וואסערפאל ווערט פאָרלויפֿיג געברויכט — עס איז טעכניש זעהר שווער איינצושפאנען אין רעדער אזא אונגעהויר- ערע קראפט — אָבער דאָס איז ענוג פאר פיע- לע גרויסע פאבריקען און פאר דיא בעלייכטונג פון פיעלע שטעט ארום.

אין אייראָפּא געברויכט מען אלץ מעהר דיא וואסער קראפט פון דיא אלפֿען-בערג. טויר- זענדע פאבריקען אין דער שווייץ, און זיך פראנק- רייך און אין נאָרד-איטאליען ווערען געטריבען פון „ווייסע קאָהלען“. דיא גלעטשערס פון מאָן- בלאַן אין פראנקרייך ווערען דער צענטער פון פיעלע אינדוסטריען. פאבריקען וואסען דאָרטען וויא שוועמלעך. אין דער שווייץ האָט מען יעצט אָנגעפאנגען א רייזע ארבייט איינצושפאנען דעם קאפארע שטראָם, וועלכער פליסט פון דיא אלפֿען-בערג אויף דעם איטאליענישען גרענעץ. דיא ארבייט אָנצושטעלען טורבינען (אזעלכע רעדער) און צו גראָבען קאנאלען און שליווען, אום צו בעקומען דיא עלעקטרישע קראפט, וועט קאסטען מיליאָנען, אָבער דערפאר וועט מען שטענדיג האָבען פיר אינדוסטריעלע צוועקען ניט ווייניגער וויא 11 טויזענד פערד-קראפט.

ענטדעקונג פון נאָך א נייעם מעטאל.

נאָך א יסוד איז ענטדעקט געוואָרען. א פראנצויזישער כעמיקער האָט איהם א נאָמען געגעבען סעליום. ער איז א מעטאל עהנליך צו אלומינום, אָבער ער איז נאָך לייכטער און שטארקער. אזוי וויא ער ראָסטעט ניט, וועט ער זעהר ניצליך זיין אין שידעבויאונג און פיר רעה- רען. ער איז ניט אזוי הארט וויא אייזען, אָבער הארטער וויא צינק. זיינע ווייטערע מעלות ווערען יעצט נאָכגעפֿארשט פון געלעהרטע.

קאנאָנען צו פעריאָגען האַגעלען

זעהר געלונגענע פראָבעס ווערען דיעזען זומער געמאכט אין פראנקרייך צו פעריאָגען האַגעלען. דער מיטעל דערצו איז איינפאך צו שיסען פון געוויסע קאנאָנען אין דיא וואָלקענס. ווארום אזא שיסעריי ווירקט אויף דיא וואָל-

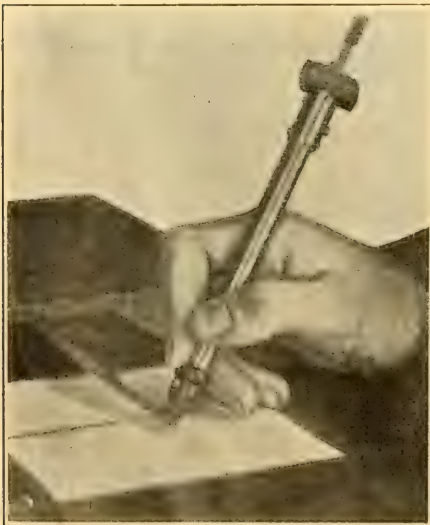
כען ארגאניזמוס. מענשען קענען לעבען מיט אויסגעשניטענע מאָגענס. דאָס אליין צייגט, אז דער מאָגען איז ניט א נויטווענדיגער אָרגאן פאר דעם מענש. וויא פיעל מענשען ליידען אָבער און שטארבען יעהרליך פון מאָגען קראנק־הייטען? מיליאָנען.

דאָס קען מען נאטירליך ניט ענדערן מיט מעדיצין, מיר קענען דאָך ניט איבערמאכען אונז זערע אָרגאנען, וויא נוצלאָז אָדער שעדליך זיי זאָלען ניט זיין פאר אונז. אין צעהנדליגע טויזענט דע און זאָגאר אין מיליאָנען יאָהרען ארום וועט זיך דער מענש אזוי ענטוויקלען, אז ער וועט פערליכערען דיעזע נידעריגע אָרגאנען, אזוי וויא מיר האָבען פערלאָרען אנדערע, צום ביישפּיעל עקען. דאן וועלען מענשען פטור ווערען פון פיעלע קראנק־הייטען און אורזאכען פון טויט. דאָס הייסט, אז מענשען וועלען קענען לעבען דורכשניטליך לענגער.

דערוויילע אָבער קען מען זיך בעשיצען געגן אלערליי מאָגען־קראנק־הייטען נאָר דורך דעם געברויך פון געוויסע שפּייזען, דורך א בעשטימט טע דיעטע, וועלכע מעטשניקאָוו און פיעלע אנדערע געלעהרטע זוכען זעהר פלייסג.

א נייער אפאראט פיר פאָטאָגראפיע דורך דעם טעלעגראף.

אין פאָרלעצטען נומער האָבען מיר שוין ערקלעהרט, וויא אזוי מען קען איבערגעבען האנדשריפטען און פאָטאָגראפיען דורך דעם טעלעגראף. דער לעזער וועט זיך דערמאָנען, אז דער פרינציפ פון אזעלכע פאָטאָגראף אינסטרומענטען

עלעקטרישע פערדער.

רעכאנטעסטע און וויכטיגסטע אין אונזער אָרגאניזמוס.

ווען דיעזע צעלען קענען א מאָל ניט פער־ניכטען דיא אונגעבעטענע געסט אין אונזער בלוט, רינגלען זיי זיי ארום אזוי וויא מיט א וואנט. דיא געסט ווערען דאן געפאנגענע. ביסל לעכטווייז ווערען זיי ארומגעוואקסען, זאָ דאָס זיי קענען ניט שאָדען דעם אָרגאניזמוס. דערמיט ערקלעהרט זיך, וואָס שווינדזיכטיגע ווערען אָפט אין גאנצען אויסקורירט אָדער וואָס מען געפינט טובערקולאָז־באצילען אין קערפערס פון מענשען, וואָס שטארבען אלטער הייט. די צאָהל פון מענשען וואָס שטארבען ניט פון שווינדזיכט נאָך דעריבער, ווייל דיא טובערקולאָז־באצילען ווערען אָבגעצאמט, ארומגערינגעלט און, זאָ צו זאָגען, איינגעמויערט. אין געוויסע טהיילען פון קערפער, איז זעהר גרויס.

אָבער דאָס איז אליין גערעט, ווען אונזער קערפער און אונזער בלוט זיינען אין נאָרמאלען צושטאנד. דאן האָבען זיי גענוג קראפט צו פער־יאָגען און צו פערניכטען אלע שעדליכע מיקרא־בען. נאָך, וויא זיי ווערען אָבגעשוואכט דורך אירגענד וועלכע אורזאכען, דאן ווערען דיא מיר קראַכען בעליבתים און פערמעהרען זיך ביסל לעכטווייז און אָפט אויך גאנץ שנעל אזוי, אז זיי בריינגען קראנק־הייטען און טויט.

דיא אויפגאבע פון דער מעדיצינישער וויי־סענשאפט איז צו פערשטארקען וואָס שנעלער דעם אָבגעשוואכטען קערפער. דערמיט וועלען די געפעהרליכסטע קראנק־הייטען אָבגעשאפט ווערן, און מענשען וועלען זעלבסט פערשטענדליך קענען לענגער לעבען.

דעם מענשען'ס לעבען ווערט אויך אָפט פערקירצט דורך אזעלכע אָרגאנען, וועלכע זיינען פערבליעבען בירושה פון דיא צייטען, ווען אונזער רע פאָרפאטערס האָבן זיך געפונען אויף דיא שטופע פון חיות, און וועלכע זיינען יעצט נאָך נוצלאָז. מיר וועלען בריינגען א פאָך פון דיא ביישפּיעלען, אויף וועלכע פראָפעסאָר מעטשני־קאָוו צייגט אָן. יעדער האָט געוויס געהערט פון דער קראנק־הייט, וואָס טראָגט יעצט דעם נאָמען אפענדיסטיס. דיעזע קראנק־הייט קומט פון א שטיקעל קישקע, וועלכע הענגט גאנץ נוצלאָז אין אונזער בויך, אָבער וועלכע שפּיעלט א גרויסע ראָלע אין דיא פערדייהונגס־אָרגאנען פון בהמות. ווען מען שניידט איהר אויס, פערליכערט דער מענש דיא מעגליכקייט צו שטארבען דורך איהר ענטצינדונג. אין אלגעמיינען זיינען אונזערע קישקעס צו לאנג. דער מאָגען זעלבסט מיט אלע אָרגאנען צו פערדייהען שפּייז זיינען ניט וויא עס האָט בעדארפט זיין אין א מענשלי־

The Telechiograph
is a facsimile
telegraph which
transmits written
messages over a
conductor and
records them
photographically.

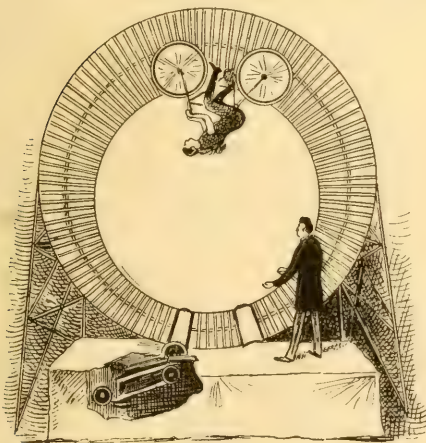
44 Court St.

Sci. Am. N.Y.

The Telechiograph
is a facsimile
telegraph which
transmits written
messages over a
conductor and
records them
photographically.

44 Court St.

זיך זעהר שנעל. ווען דיא ראד, וואו דער ביי-
סקליסט מאכט זיין, „וואונדער“-דייזע וואָלט
געבליעבען אויף איין אָרט, וואָלט ער נאטירליך
גאָר ניט געקענט מאכען א בעוועגונג ארויף;
אָבער ערשטענס ווערט דער בייסקל געטריבען
פון אן עלעקטרישע קראפט, און צווייטענס בע-
וועט זיך אויך דיא ראד.

אין אמת'ן איז דער גאנצער קוין בערעכענט
אויף דיא געזעצע פון בעוועגונג און צוציהונגס-
קראפט. ווען א קערפער דרעהט זיך, ענטשטעהן
צוויי קרעפטע: איינע וואָס הייסט סענטראָפּ-
גאל און שטרעבט אָבערווייטערן דיא זאך פון
צענטער, די אנדערע וואָס הייסט סענטראָפּעט
און וואָס שטרעבט צו דערנעהנטערן דיא זאך
צום צענטער. דורך דיזע צוויי געגענזעצטע
קרעפטע ווערט עס אָנגעהאלטען דיא אייביגע
קרייז-בעוועגונג פון דיא פלאנעטען ארום דער
זון, פון דער לכנה ארום דער ערד און פון אַנ-
דערע הימלישע קערפערס. ווען ניט דיא סענטראָ-
פּעטע קראפט, וואָלטען מיר ניט געקענט זיך
האלטען אויף דער ערד אין איהר בעוועגונג

טען איז אן איינפאכער, נאָר אין דער פראק-
טיקע איז עס נאָך זעהר שווער צו קריגען דיי-
נע און קלאָרע קאָפּיעס פון דיא בילדער און צייכ-
נונגען, וואָס מען וויל פאָטאָגראַפירען. דער
דייטשער ערפינדער קארל גרוהן האָט אָבער גע-
מאכט זעהר גוטע אויסבעסערונגען אין דיזע
אינסטרומענטען. ער האָט א נאָמען געגעבען זיין
אפאראט: טעלעכיראָגראַף. וויא אזוי דיזע
אפאראט גיט איבער האנדשריפטען צייגען דיא
פאָלגענדע צוויי צייכנונגען. דיא ערשטע איז די
האנדשריפט פון דעם שיקער, דיא צווייטע איז
וויא דיזע האנדשריפט איז אָנגעקומען דורך דעם
טעלעגראַף. דיא טעלעגראַפישע שטריכען זיינען
זעהר נאָהענט צום אָריגינאַל. מען קען דערקע-
נען א האנדשריפט אזוי וויא א שטימע אין א
פאָנאָגראַף. מיט דער צייט וועט מען דורך דעם
טעלעכיראָגראַף נאטירליך אויסגעפינען נאָך
בעסערע טעלעכיראָגראַפן. דעם אָריגינאַל
שרייבט מען מיט אן עלעקטרישע פעדער אזוי
וויא אויף דער צייכנונג אויף דיא פאָריגע זייט
אונטען.

„טויט-צירקלען“

אין פילע צירקען געברויכט מען יעצט פער-
שידענארטיגע רעדער, רינגען א. ז. ו. צו צייר
גען קונצען, וועלכע שיינען צו וויעדערשפרעכען
דיא געזעצע וועגען שווערקייט. געוועהנליך
מאכט מען אזעלכע קונצען אויף בייסקלס (ווע-
לאַספיעדען), דיא צייכנונג וואָס מיר בריינגען
דאָ שטעלט פאָר איינע פון אזעלכע רעדער, וועל-
כע ווערט גערופען אין א פאריזער צירקוס דער
„טויט צירקעל“. מיר זעהן וויא איינער זיצט אויף
א בייסקעל מיט'ן קאָפּ אראָפּ און פאלט דאָך
ניט אראָפּ. וויא אזוי קען עס מעגליך זיין?
וויא אזוי קען מען פליהען מיט'ן קאָפּ אראָפּ?
גאנץ איינפאך: ווייל דיא ראָד זעלבסט דרעהט

בוים אויף דיא זעלבע געזעצע פון בעוועגונג. מען דארף נור קענען ריכטיג אויסרעכענען דיא ווירקונגען פון ביידע קרעפטע, און דאָס איז דיא ארבייט פון געלעהרענטע מעכאניקער. דיא ציר-קוס, וואונדער" זיינען אלץאָ שליסליך ניט מעהר וויא פראקטישע אָנווענדונגען פון וויסענשאפט' ליכע רעכענונגען.

פ. קראניץ.

רעליגיאנס משוגעת.

דעמיטען פון רעליגיאָנס משוגעת'ן וועלכע פלעגן ארומנעהמען גאנצע פעלקער און זיי מאכען טהון גאָר משונה'דיגע ווילדע זאכען.

דער דייטשער געלעהרטער יוסטוס העקער בעשרייכט אזעלכע רעליגיעזע מאסען-משוגעת'ן אין זיין בוך „דיא עפידעמישע פאלקס קראנק-הייטען אים מיטעלאַטער“. ער רופט דיעזע מא-סען-צווישענישען „פסיכאָפאטישע עפידעמיי-ען“. ער זאגט וועגן דיעזע משונה'דיגע אָנשיקע-נישען אזוי :

„זיי צייגען א שוואכען פונקט אין דעם מענשענס נאטור — דעם טריעב נאָכצומאָהן וואָס יענער טהוט. זיי זיינען קראנקהייטען וואָס גייען איבער פון איין מענש צום אנדערן דורך דיא שטראהלען פון ליכט (דאָס הייסט דורך דעם צוועהן וואָס אנדערע טהון), אויף דיא פליגלען פון דעם געדאנקען. דורך דעם צו-זעהן וואָס אנדערע טהון אָדער הערען וואָס זיי רעדען אָדער זינגען ווערט דער גייסט צורודערט, דיא נערווען ווערען גערייצט און דער איינדרוק דערפון שטראהלט אויס אין גאָר וואונדערבארע האנדלונגען פון דעם מענשען.“

ווייטער זאגט דיעזער געלעהרטער :

„דיא רעליגיעזע געמיטס-אויפרעגונג ווירט אויף דיא פאלקסמאסען מעהר וויא אלע אנדערע אויפרעגונגען. די רעליגיעזע מאסען-אויפרעגונגען האָבען שוין אַפט געבראכט וואונדערבארע גערווען-קראנקהייטען, וואָס האָבען ארויסגעבראכט ערשיינונגען וועלכע מען האָט גאָר ניט געקענט בעגרייפן. ביי אלע מינים רעליגיאָנען און רעליגיעזע סעקטען האָט שוין אזעלכעס געטראָפּען און טרעפט נאָך ביז'ן היי-נ-טיג.“

ארום דער זון אין אלזעלטיכען רוים. אויף דעם גרונד פון דיעזע צוויי געגענועזעטע קרעפטע זיינען געבויט געוואָרען פערשיעדענע מאשינען, וועלכע ווערען געברויכט מיט גרויס נוצען אין דער אינדוסטריע. דיא זאָגענאנטע „טויט-צירקלען“, „לופ-דהי-לופס“ און אנדערע עהנליכע איינריכטונגען צו אמזירען דעם עולם זיינען גע-בויט.

1.

פסיכאָפאטישע עפידעמיעס.

פּט לעזט מען אין דיא צייטונגען געשיכטען פון רעליגיעזע משוגעת. גרויסע פרומאקעס, וואָס וויקען און „רוויקען“ זיך טאָג און נאכט אין התלהבות פון פרומ' קייט גייען ארויס

„פון דיא כלים“ און ווערען משוגע. זיי שרייען דאן אז זיי זיינען נביאים אדער געטמער, אָדער אז זיי האָבען געקראָגען א ידיעה „פון אויבען“ ברוח הקודש דאָס זיי מוזען זיך אָדער אנדערע מענשען מקריב זיין, און נאָך אזעלכע זאכען.

אויף דיעזע משוגעת איז ניט קיין „יש מאין“, קיין זאך וואָס קומט פון גאָר ניט אויף דאָס איז גאָר א גרעסערער גראד פון דיא גע-וועהנליכע רעליגיעזע „דבקות“. יעדער בעגייסט טערטער פרומאק האָט אין זיך א שטיקלעל פון דיעזע משוגעת. יעדע בעגייסטערטע פרומקייט איז א פונק וואָס איז כּח אַנצוצינדען אין מענ-שען א גרויסען פייער פון משוגעת, פון אלער-ליי מינים משוגעת'ן. אויף ווילדע משוגעת'ן, צו ברענען, צו ברעכען, צו מאָרדען. און ביי טיעף-פאנאטישע פאלקס-מאסען זיינען אזעלכע משוגעת'ן אנשטעקענד, עפידעמיש (קלעפּיג) !

פארציטענס, אין די פינסטערע טיעף-פא-נאטישע צייטען, פלעגן פאָרקומען אזעלכע עפי-

היצקרענק, א קלעפֿיגע, — א גייסטעס עפֿידעמיע. עס קומט פֿון איבעררייצען דיא נערווען.

אזוי זאָגט דיעזער ערנסטער פֿאַרשער. דאָס דערמאָנט אַן פֿיעלע וואונדער אויף וועלכע דיא רעליגיאָנען זיינען געגרינדעט. אין פֿסוק שטעהט אז ווען בלעם פֿלעגט זאָגען נבואה, איז ער געווען, "נופל וגלוי עינים", ער איז אנדערגעפֿאלען און געבליבען ליגען מיט אָפֿענע אויגען. אַט האָט איהר דיא קאטאלעפֿסיע פֿון וועלכע העקסער רעדט דאָ.

אין אן אנדערן פֿסוק שטעהט אז דער עולם האָט געזאָגט: "דער נביא איז דאָך נאָר א שוטה, משוגע איז ער דאָך, דער גייסטליכער מאַן". ווען איין נביא איז געקומען צו יהוה האָט בען איהם זיינע גרויסע לייט געפרעגט: "צו וואָס איז עס דער משוגענער געקומען צו דיר?" און אז אזא נבואה־משוגעת איז עפֿידעמיש, אנשטעקענד, געפינט זיך אויף אין פֿסוק. עס יסטייט געטֿרעבֿען:

"און שאול האָט געשיקט שלוחים צו בריינגען איהם דורף. האָבען דיא שלוחים געזעהן א מחנה נביאים שטייהען און זאָגען נבואה... האָט דער געטליכער גייסט ארומגענומען שאול'ס שלוחים און זיי האָבען אויך גענוי געזעהן נבואה זאָגען. וויא מען האָט דאס געמערדעט שאול'ן, האָט ער געשיקט אנדערע שלוחים, האָבען זיי אויך גענומען נבואה זאָגען. און ער האָט געשיקט שלוחים צום דריטען מאָל, און זיי האָבען אויך גענומען נבואה זאָגען. איז שאול אליין געגאנגען... און וויא ער איז צוגעקומען (וואו דיא מחנה נביאים זיין געווען) איז אויף איהם ארויף דער געטליכער גייסט און ער האָט גענומען ארומוואנדלען און נבואה זאָגען... און ער האָט זיך אויסגעטאָהן דיא קליידער און איז געפֿאלען נאָעט און האָט נביאות געזאָגט א נאנצען טאָג און א נאנצע נאכט. דעריבער זאָגט מען: "איז שאול אויף צווישען דיא נביאים?" (שמואל א' י"ט.) אַט האָט איהר אזא פֿסיכאָפּאַטישע עפֿידעמיע.

"אזוי וויא מנפֿות און פֿלאַגען גרייפֿען אַן און שניידען אדאָב טויזענדער און צעהענער טויזענדער מענשען אין איין צייט, — אזוי גייט אויך נאָך א שרעקליכערע צרה אריבער מאַן כע מאָל איבער א נאנצען לאַנד אָדער קאָנטינענט, ענדערענדיג דאָס גאנצע אויסזעהן פֿון דיא מענשענ'ס מאָראַלישע נאטור און פֿערוואנדלענדיג דעם צלם אלהים אין א צלם השדים. איין מאָל צינדט זיך אַן דער גייסט פֿון רעליגיע־זע שטרייטיגקייטען און ווערט דיא גרויזאמסטע ליידענשאפט צו וועלכע דיא מענשליכע נאטור

טיגען טאָג. וואו נאָר אין דיא גלויביגע ווערט אופגעוועקט דאָס רעליגיעזע געפֿיהל ביז אין א קראנקהאפטען גראד ווירט דאָס אויף דיא נערווען און ערוועקט א היציגען רייז צו טאָן געוויסע זאכען, און דער רייז געהט וויא א פֿונק פייער פֿון איינעם צום אנדערן און נעהמט ארום מאסען מענשען וויא אנשטעקענדע קראנקהייט טען... .

"דיא טרויעריגקייט, דיא אומעטיגקייט איז אויך איין סאָרט קראנקהייט אזעלכע, וואָס קומט פֿון רעליגיעזע געפֿיהלע."

ביי דעם בעט זיך צו דערמאָנען אן דיא טרויעריגקייט, צום ביישפֿיעל, וואָס נעהמט ארום אלעמען אין שטוב יום כפור צו כל נדרי איידער מען גייט אין שול. אלע צוויינען זיך און צו יאָמערן זיך. עס איז ניט אימער ווייל מען ווייסט פֿאַר וואָס, ווייל מען האָט עפעס דערביי אין זיין נען. וואָס ווייסען, צום ביישפֿיעל דיא קינדער וועלכע יאָמערן אויך מיט? כאַפט אַן א קינד, און אויך זעהר אַפט א גרויסען, וואָס יאָמערט אזוי הערצליך ביי דיעזע סצענע און שטעלט איהם אָב און פרעגט איהם: "וואָס וויינטו אזוי אייגענטליך?" "נאכמנות ער וועט אייך ענטפֿערן: פרעג מיך א גרינגערע זאך!... אלע יאָמערן יאָמערט ער אויך. עס ציהט איהם מיט אין דער עפֿידעמיע פֿון טרויעריגקייט און אומעטיגקייט.

ווייטער זאָגט העקסער:

"אָבער אויך לוסטיגקייט ברענגט אַפט דאָס פֿערטעפען זיך אין רעליגיעזע געפֿיהלע. (דער־מאָנט אייך אַן א חסידישע האָפֿע אומס רעליגיעזע התלהבות!) און דיא איבערטריבענע לוסטיגקייט וואָס ווערט אויפגערייצט אין דיא נער־ווען דורך משוגענע רעליגיעזע שמחה געהט אַפט איבער אין געשלעכטס לוסט (תאות המשיג).....

"צו דיא נערווען קראנקהייטען דורך רעליגיעזע אויפֿרעגונג געהערען אויך דיא איינביל־דונג אז מען זעהט הימלישע זאכען, אָדער שדים און רוחות, (מען "זעהט" זיי ווירקליך מיט'ן אויפֿגערייצטען כוח הדמיון, פֿונקט וויא דער היצקראנקער "זעהט" אלערליי משונה־דיגע זאכען), אויך נאכטוואנדלען, קאטאלעפֿסיע א. ד. ג. אזעלכע ערקראנקונגען ווערען אַפט אנשטעקענד און נעהמען ארום מיט א מאָל מאַד סען מענשען, וועלכע היצען זיך אין, "אהדות" אין רעליגיעזע התלהבות און צוקאכעניש. און דיא גלויביגע וואָס זעהן דאָס צו, האלטען דאָס פֿיר ערשיינונגען פֿון רוח הקודש, נבואה, געטליכע אָפֿענבארונגען און נסים ונפֿלאות.

"עס איז אָבער גאָר ניט מעהר וויא א מיין

תורה, האט איהם רבי אשי געפרעגט: אז דו ביזט וויעדער יא אזא גרויסער בעל תורה טא וויא קומסט דו נאך צו דיענען דיא עבודה זרה? האט ער איהם געענטפערט: ווען דו וואלסט געלעבט אין מינע צייטען וואלסט דו אויפגע- הויבען דיא פאלעס און נאכגעלאפען דיא עבודה זרה. (סנהדרין ק"ב:) לויט דיא גמרא דארף זיך דאך אלעס נאך ווענדען אן דעם פרייען ווילען פון מענשען; אז איינער זינדגט איז ער דאך אליין שולדיג; פון דעסטוועגען פיהלט די גמרא אויך אז אפילו אזא צדיק וויא רב אשי וואלט נאכגעלאפען דיא עבודה זרה מיט אלע כוחות ווען ער וואלט געווען „אין יענע צייט“, ווען דער השק צו דיענען דיא עבודה זרה איז געווען א מאסען משוגעת, א פסיכאפאטישע עפידעמיע!

* * *

אין 6-טען יאהרהונדערט איז געווען איי- נער א מאנאך, א הייליגער סימעאן, איז איהם איינגעפאלען א משוגעת צו דיענען גאט דערמיט, דאס ער איז ארויפגעקראכען אויף א שפיץ פון א זייל און איז דארט אָפּגעזעסען 37 יאָהר און נישט אַראָפּגעטרעטען. און הונדערטער מענשען האָבען איהם דאָס נאָכגעטאָהן! איבער 600 יאָהר האָט געדויערט דיא משוגעת ביי מאנכע מענשען צו דיענען גאט אויף אזא משונה'דיגען אופן.

* * *

אין צעהנטען יאהרהונדערט איז אויפגעקו- מען א משוגענע איינבילדונג ביי אלע מענשען אז דיא וועלט עקט זיך שוין. טויזענדע מענשען האָבען דעמאָלט אוועקגעגעבען אלץ וואָס זיי האָבען געהאט צו דער קירכע; איינוואָהנער פון גאנצע דערפער און שטעט האָבען פערלאָזען אלץ וואָס א מענשען קען זיין ליעב און טהייער און האָבען זיך בעהאלטען אין היילען און גריי- בער אַבּוואַרטענדיג דעם ענד פון דער וועלט. גאנצע שטערט זיינען אויסגעליידיגט געוואָרען פון מענשען אויף אזא אופן.

און דיא מענשען זיינען דאן געוואָרען אזוי פערריקט, אז זיי האָבען איינגעריסען הייזער, געשמעטערט זיך אליין דיא קעפ, געשפרונגען און געלאפען משוגענערהייט נישט וויסענדיג וואי און ווען — מיט איין וואָרט, דיא וועלט איז פערוואנדעלט געוואָרען אין א משוגעים הויז! א סך פון דיא משוגעים זיינען אוועק קיין ירושלים אַבּוואַרטען דעם סוף פון דער וועלט אין דיא הייליגע שטאדט. דארטען אַבער האָבען דיא טירקען זיי נישט אריינגעלאזט און א טהייל דער'הרג'ען און געפליניגט. א סך פון זיי זיין נען צוריקגעקומען און זיך פערשפרייט איבער

איז פעהיג, ארויסרופענדיג געענזויטיגע בלוט פערגיסונגען, מערדערייען און מלחמות... אן אנדערעס מאָל קומט אן עפידעמיע איבער מענשען צו טהון משונה'דיגע זאכען און דער דומער עולם גלויבט אז דיבוקים זיינען אריין אין זיי. אן אנדערעס מאָל קומט אויף מאסען מענשען אן אָנפאל צו ווערען פערטראכט און אריינגעטאָהן אין אומעטיגע רעיונות... אן אנדערעס מאָל קומט אויף מאסען מענשען א מגפה צו בעניין פערברעכען און מערדערייען א. ז. וו.

אזוי הייבט אָן זיינע בעטראכטונגען דאָס טאָר טשארלז עלאם אין דעם קאפיטעל „וועגען מאָראַלע און פערברעכערישע עפידעמיען“ אין זיין בוך „פיוזשאנס פראבלעמס“ (באסטאן, 1899).

טשארלז מאקעי אין זיין בוך „פאפיולאר דיליוזשאנס“ (פאָלקס איינבילדונגען) זאָגט: „גאנצע מאסען מענשען נעהמען זיך א מאָל אריין אין קאָפ איין געדאנק און ווערען משוגע נאָכגעהענדיג. דעם געדאנק. מיליאָנען מענשען ווערען א מאָל ארומגענומען פון איין איינבילדונג. דאָ ווערט א גאנצע נאציאָן משוגע מיט א ברענענדיגען פערלאנג צו מיליטערישען רוהם. דאָרט ווערט א גאנץ פאָלק פעריקט מיט א רעליגיעזען געפיהל. און זיי נישטערן זיך נישט אויס פריהער ביי זיי האָבען פארגאסען טייכען בלוט...“

2.

פאקטען.

אזעלכע משוגעת'ן האָבען זיך בעוויזעזען זעהר פיעל אין דיא פינסטערע פאנאטישע ציי- טען. דען, וויא הייזקער זאגט זעהר ריכטיג: „די רעליגיעזע געמיטס-אויפערענונג ווירקט אויף די פאָלקס מאסען שטארקער ווי אלע אנדערע אויפ- רענונגען“ און „רייצט אויף דיא נערווען און מאכט זיי פעהיג אַנצונעהמען זיך מיט אלעליי גייסטעס-קראנקהייטען“.

און דיא משוגעת ווערט אלץ שטארקער, גליהענדיגער, מעכטיגער וואָס מעהר מענשען זי נעהמט ארום.

דיא גאנצע געשיכטע פון דער מענשהייט איז פול מיט אזעלכע מאסען-משוגעת'ן.

דיא שרעקליכע תאווה צו דיענען דיא „עבודה זרה“ איז געווען אזא מין פסיכאפאטישע מגפה. א באָבע מעשה'לע אין דיא גמרא דריקט דאָס אויס „בדרך מליצה“ זעהר שוין. רב אשי, ווערט דערצעהלט, האָט געזעהן מנשה המלך אין חלום האָט ער מיט איהם גערעדט תורה און דער מלך האָט בעוויזעזען אז ער איז א גרויסער בעל

איין מאָל האָט אזא רעליגיאַנס משוגעת מגפה ארומגענומען גאָר קליינע קינדער ! דיא משוגעת איז בעקאנט אין דער געשיכטע אונטער דעם נאָמען „קינדער־פּאַהרעטען“. דאָס האָט זיך אזוי אָנגעהויבען : אין יאָהר 1212 האָט א קליינער אינגעל, א פּאַסטוּד, מיט'ן נאָמען עטיען אין דעם פּראנצויזישען דארף קלאַיעס, ביי וואַנדאָן, דערציילט, אז א מאן האָט זיך צו איהם בעוויזען און גענומען ברויט פון איהם. ווען זיינע שעפּסעלאך האָבען דערוועהן דעם מאן האָבען זיי אנדערגעקניעט פאַר איהם. איז דאָך פשוט, אז דאָס איז געווען יעזוס. (ווען ער וואלט געווען א אירדיש אינגעל וואלט עס גע' ווען אליהו הנביא.) איז דער אינגעל געוואָרען א נביא פון קינדער און פון דעם האָט זיך ענט' וויקעלט צווישען קינדער אין פּראנציריך, אין דייטשלאַנד, אין בעלגיע, אין איטאליען און אין בעראל פונקט אזא בעוועגונג וויא דיא קרייצצייגער. קליינע קינדער זיינען אוועק פון דערהיים און זיך צוזאמענגעקליבען אין מחנות און גענומען וואַנדערן אין צווישעטער התלהבות זינגענדיג פרומע ליעדער.

ווען מען האָט זיי געפרעגט : „וואו אהין גייט איהר?“ האָבען זיי געענטפערט : „צו גאָט!“ זיי האָבען געוואַנדערט. דיא קינדער, אין טויזענדער, אין צעהנטויזענדער. מאסען זיינען פון זיי געפאלען טויטס. און אלץ מעהר און מעהר קינדער האָט דיא רעליגיעזע משוגעת צוגעצויגען.

מען קען זיך פאַרשטעלען וואָס דיא פרוי מע מענשען האָבען געדענקט וועגען דעם. נא' טירליך האָט א רוח הקודש ארומגענומען דיא קליינע קינדער. זיי זיינען דען עפעס קינדער ? מלאכים'לעך זיינען זיי דאָך !

דער סוף איז געווען אז צוויי רייכע סוחרים האָבען זיך מרחם געווען און אויפגענומען דיא מחנות קינדער אויף 6 שיפען אום זיי אוועקצופירן רען קיין ירושלים. אָנגעפאקט זיינען דיא שיפען געווען מיט טויזענדער קינדער.

האָט גאָט א נס געטאָהן און צוויי פון דיא שיפען זיינען אונטערגעגאנגען מיט דיא קינדער מיט אלעמען. און דיא איבריגע פיער שיפען זיינען גען אנגעקומען צום טירקעשען ברעג, האָבען די טירקן געפאנגען אלע הייליגע קינדער און זיי גע' מאכט פאַר שקלאפען.

* * *

אזא עפידעמישע רעליגיאַנס משוגעת זיי' נען אויך געווען דיא שוידערליכע הריגות אויף אידען אין פערשידענע צייטען אין מיטעלאַל' טער, וועלכע האָבען זיך אויך אזוי פערשפרייט פון שטאָדט צו שטאָדט, פון לאַנד צו לאַנד. מיר קענען דאָ וועגען דעם ניט פיעל ריידען.

אלע קענדער, וואו זיי האָבען זיך אָנדערציילט שרעקליכע זאַכען וועגען דעם געוואלד געשרי דאָס דיא הייליגע שטאט מיט גאָטס הייליגען קבר זיינען אין דיא הענד פון דיא טירקען, וואס גלויבען ניט אין יעזוס.

דערפון איז ארויסגעקומען א נייע משוגעת־ מגפה. — יענע, מכוח דעם סוף פון דער וועלט, איז ביסלעכווייז פערעסען געוואָרען. דיא נייע משוגעת־מגפה איז געווען דיא קרייץ־ציגען.

* * *

איז דאָס געווען א מין צווישעניש ! — טאטע ! ווער קען דאָס אָבשילדערן ? !

דיא קריסטליכע וועלט האָט ארומגענומען א ווילדע צוקאכעניש צו וואַנדערן קיין ארץ ישראל אויסלייזען גאָטס קבר פון טערקישע הענד. טויזענדערווייז, צעהנער טויזענדערווייז האָבען מענשען פערלעזען זייערע אלצדינג און גענומען אין מחנות, מענער און פרויען, יונג און אלט, וואַנדערן קיין ירושלים.

מיט פערגלאצטע פערגעטערטע אויגען, אָנגעצונדען מיט א גליהענדען פייער פון התלהבות און דבקות האָבען זיי געוואַנדערט, דיא געוואלדיגע מחנות, פון אלע ווינקעלעך פון דער וועלט — געוואַנדערט אָבעריסען און אָבערשליסען, פּראנצויזינג, פול מיט ווערים, ניט געוואשען, ניט געעסען און ניט געטרונקען; געוואַנדערט מיט הייליגע בילדער זינגענדיג פרומע ליעדער און שפרינגענדיג פון הייט פון דבקות.

טויזענדע זיינען געפאלען טויט אויפ'ן וועג און דיא איבריגע זיינען אריבערגעטראמפּעלט איבער זייערע קערפערס און ווייטער געמאר' שירט. אלע שאסען פון גאנץ אייראפּא זיינען געווען בעזייעט מיט מתים, דיא טייכען זיינען געווען מילען־ווייז געפארבט מיט בלוט.

וויעדער און אבער זיינען ארויס אלץ נייע מחנות ; דאָ זיינען עס געווען דער גאנץ ניעדע' ריגער המון, דארט אויך גרויסע פריצים און גע' בילדעטע (פיר יענע צייטען).

צוויי הונדערט יאָהר האָבען אזוי אנגע' האלטען ריעזע קרייץ־ציגע אונגעהייערע אוצרות מיט געלד זיינען געאָפּפערט געוואָרען, צוויי מיליאָן מענשען זיינען אומגעקומען.

און דיא הייליגע פרומאקעס, זייענדיג אזוי שוידערליך צווישעט מיט געבראָטענע פרומקייט האָבען זיך פאַר איהן גאנג אויך מערדערליך צו' יישעט און זיי האָבען געקוילעט מענשען און געהאקט קעפ רעכטס און לינקס, — מעהר וויא אלץ, נאטירליך, אידען.

* * *

איינגעפאלען פערריקטערהייט צו גלויבען אז
„דער טייוועל איז אריין אין זי!“
* * *

אן אנדערע פסיכאפאטישע עפידעמיע איז
געווען — „דיא טאנין משוגעת.“
ארום דעם יאָהר 1874 האָט זיך אין דיא
שטאָדט ערל-שאפּעל, אין פראנקרייך בעוועי-
זען אזא מערקווירדיגע סצענע:
א מאסע מענשען, מענער און פרויען, האָ-
בען זיך אָנגענומען אין מיטען גאס ביי דיא הענד
און געמאכט א רינג און גענומען טאנצען, טאנ-
צען, שטונדען לאנג, אין ווילדע צוקאכעניש.
קיין זאך האָט זיי ניט געקענט איינהאלטען. זיי
האָבען אזוי לאנג געטאנצט ביז זיי זיינען געפא-
לען אויסגעמוטשעט, אויסגעמאטערט, כמעט
טויט.

דאן זיינען זיי געבליעבען ליגענען אָהן בע-
וואוסטזיין, שנאָרענדיג אקוראט וויא גוסס'ע.
זיי זיינען אזוי געבליעבען ליגענען ביז מען האָט
זיי אַרומגעבונדען קאלטע נאסע טיכער ארום דיא
טאליע.

דיא טענצערס פלעגען זאָגען אז ווען זיי
טאנצען זעהען זיי פאר זיך אלערליי וואונדערליי-
כע זאכען. א טהייל האָבען געזעהן דעם הימעל
אָפּען און אינוועניג האָט זיך פאר זיי בעוועזען
יעזוס ויצענדיג אויפ'ן כסא הכבוד. (מען קען
זיי דאָס גלויבען. ביי דעם צוהיצמען בלוט און
אויפגערגעטע גערווען פון טאנצען מיט אזא
שרעקליכע אנשטרענגונג האָט זייער משוגענע
פאנטאזיע געווים געקענט זעהען אפילו א יריד
אויף אין הימעל. פונקט אזא טאנצערריי מיט
פונקט אזא תלהבות איז אייד, לעזער, געווים
גוט בעקאנט, ווען איהר האָט נאָר א מאָל גע-
האט דיא געלענענהייט צו זיין בעקאנט מיט —
הסידים'לעך!)

און דיא דאזיגע טאנין משוגעת האָט זיך
אויף פערשפרייט איבער אלע שטעט און לענ-
דער. האלב נאקעט פלעגען גאנצע מחנות מענ-
שען, מאנספערשוינען מיט ווייבער, ארומוואנ-
דערן, אָנגענומען ביי דיא הענד, טאנצענדיג,
טאנצענדיג, מיט אלע כחות, מיט משוגענע אווא-
יעס, ברעכענדיג זיך, און קרימענדיג זיך אויף
מישונה'דיגע אופנים.

זיי פלעגען אזוי אריינטאנצען אין דיא
קירכען און שטערען דיא געבעטען.
דיעזע משוגעת האָבען גראדע דיא אָפיציע-
לע כלי קודש ניט אָנגענומען פיר א הייליגקייט,
נאָר פאר דיבוקים. מען פלעגט דעריבער דיא טענ-
צערס אָנטאָהן אלערליי צרות אום דיא נייטיגטע
פון זיי ארויסצוטייבען.
און אויך פון דיעזע ווילדע משוגעת-מגפה,

דאָס איז איבריגענס מעהר אדער וועניגער יעדען
בעקאנט.

* * *

דאן האָט זיך אָנגעהויבען אן עפידעמיע
פון אן אנדערן מין רעליגיאָנס-משוגעת: דיא
משוגעת פון דיא „זעלבסט-שמייסערס.“
עס איז געווען נאָך דיא שרעקליכע מגפה,
„דער שווארצער טוידט“, וועלכע האָט אוועק-
געלייגט טויט צעהנער מיליאָנען מענשען און
אויסגעליידיגט אייראָפּא.

זיינען מענשען געגאנגען תשובה טהאָן.
פאר א תשובה האָבען זיי זיך גענומען אליין
שמייסען!

און דאָס שמייסען זיך איז געוואָרען א
משוגעת וואָס האָט אָנגעשטעקט מאסען, מאסען.
כמעט אין איין צייט האָט דיעזע משוגעת ארומ-
גענומען גאנץ דייטשלאנד, אונגארן, בעהמען,
פּוילען, שלעזיען, בעלגיען. דיא משוגעת איז גע-
וואָרען אזוי פערשפרייט וויא דיא קרויני-צוג
משוגעת מיט 250 יאָהר פאר דעם.

אין גאנצע מאסען פלעגען דיא זעלבסט-
שמייסערס ארויסגיין איבער דיא נאסען, אָנ-
געטאָהן אין אומעטהיגע קליידער, מיט א רוי-
טען צלם אָנגעהאנגען אויפן האלז און יעדער
האָט געטראָגען אין האנד א קאנטשיק מיט דריי
רעמעטער מיט אייזערנע שפיצען, און האָט
זיך געהאקט, געהאקט דערמיט, ביז דאָס פלייש
האָט איהם אַראָבעגעהאנגען אין פאסען און בלוט
האָט גערונען אין שטראָמען!

אָט אזוי האָבען זיי מארשירט, דיא צויר-
שטע, מחנות ווייז, מאכענדיג אייניגע שריט
פאָרווערטס, אייניגע שריט צוריק, זינגענדיג
פארגעטערטערהייט הייליגע ליעדער און אליין
האקענדיג, האקענדיג זיך אין פלייש אריין.

און אויף דיא מאסען מענשען וואָס האָבען
דאָס געזעהן איז געפאלען אן אימה און אלץ
מעהר און מעהר מענשען זיינען מיטגעריסען גע-
וואָרען אין דעם ווילדען שטראָם פון דיעזע שוין
דערליכע רעליגיאָנס-משוגעת!

און ביי דיעזע פארגעטערונג און בעגייסטע-
רונג און זעלבסטפייניגונג האָט אויך דורך דיא
צווישעטע רעליגיאָן זיך צוקאכט א מערדערריי
— און דיא קרבנות זיינען נאטירליך וויעדער גע-
ווען דיא איינציגע נייט-קריסטען וואָס זיי
האָבען געקענט בעגעגנען — דיא אידען.
ווען זיי האָבען בעגעגענט א גוי א ניט פרומע;
קריסט, האָבען זיי איהם אויף גראדע אזוי דעם
טויט געמאכט. דאָסזעלבע האָבען זיי אויך גע-
טאָהן מיט גאנץ פרומע קריסטען, מענער און
פרויען, ווען עס איז דיא רעליגיאָנס משוגעים

דיא „קריענס-טעניץ“ — פון דיא אינדיאנער זיינען אויך פון דעם סאָרט.
עס איז דאָ אזא מין ספאזמעס, אָדער עפיר-לעפסיע („פאליגע“) ביי וועלכען דער קראנקער קעהרט זיך און ווארפט זיך עהנליך וויא ביי יענע משוגענע טעניץ. דיעזע קראנקהייט רופט מען דאריבער אויך „סאנקט וויטוס-טאניץ“.

* * *

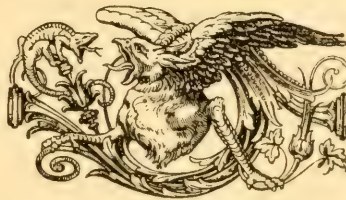
מיר וועלען דעם ענין מוזען געבען נאָך אן ארטיקעל, וואו מיר וועלען בריינגען נאָך איי-ניגע אינטערעסאנטע פאקטען און ציהען דעם שלום דערפון.

ב. פייגענבוים.

וועלכע האָט אָנגעהאלטען ארום א פאָאר הונדערט יאָהר, זיינען ארויסגעקומען מערדערייען און מאסען-פערברעכען, וועלכע גייען אימער האנד-אין-האנד מיט מאסען-צוקאָכעניש און נערווען עררעגונג.

דער טאניץ „טאראנטעללא“ שטאמט פון דיעזע טענצעריי. „טאראנטול“ איז א מין שפין, און אין איטאליען האָט מען געגלויבט, אז ווען מען קריענט א שטאָך פון דעם שפין, בעקומט מען דיא דאָזיגע טאניץ-משוגע.

דער טאניץ איז אויך בעקאנט אונטער דעם נאָמען „סאנקט וויטוס-טאניץ“ ווייל א געוויסער קאטוילישער קרוש מיט דיעזען נאָמען איז ביי דיא קאטאָליקען געווען דער שוין-הייליגער פון אזעלכע חולאים.

מענדערע מוכר ספרים.

שטריבען פון זיין ליטערארישע טהעמיוגקייט
(נאָך ראובן בריינין).

קינד, וועלכע האָט ניט קיין ליטערארישע טא-טעס פון וועמען ער האט גע'ירש'ענט א וועלכען ניט איז איינפלוס צו זיין גרויסען טאלאנט, אזוי ווי ער האָט ניט קיין ליטערארישע יורשים נאָכפאלגער וועלכע זאלען געהן אין זיינע טריט, אויף זיין סליא.

אלע אידעשע ליטעראטען אין דער אלטער און אין דער נייער אידעשער ליטעראטור זיינען בעאיינפלוסט פון אנדערע. יעדערער האָט זיך זיינע בעליעכטע ליטערארישע געטער, פאר וועלכע ער בוקט זיך און קניט זיך, און געהט אין זייערע דרכים — איז זייער נאָכפאלגער.

מאפא און סמאָלענסקין, צום ביישפיעל, וועלכע האָבען געשריבען פון דער גהעטטא אין דער אלטער העברעאישער שפראך, זיינען ניט געווען אזוי אָריגינעל. דער ערשטער, איז געווען דער נאָכפאלגער פון דער פראנצויזישער ליטע-ראטור און דער צווייטער — פון דער דייטשער און ענגלישער. און דיא איצטיגע אירישע טא-

אניז אָפט הערט זיך דיא פרא-גע: „וואָס האָט אויפ-געטאָן דער אירישער גייסט אין דער איינגער אידעשער גאס אָהן דעם איינפלוס און דיא הילפע פון אנדער-רע? וואו איז דער אָריגי-נעלער ריינער אירישער טא-לאנט, די גהעטא-קינד, וועל-כעס האָט זיך אויסגעטראָגען,

געבאָרען און ענטוויקעלט ביי אונז אין גהעטא, צווישען אונזערע ווענט, אָהן דעם איינפלוס פון דיא אויסענוועיגסטע ווינטען? —

„שלום יעקב אבראמאָוויטש, ענטפער איך דארויף שטענדיג מיט נצחון.

שלום יעקב אבראמאָוויטש, וועלכער איז בעוואוסט פאר אלע לעזער מיט זיין ליטערארי-שען נאָמען „מענדעלע מוכר ספרים“ איז דער אָריגינעלער אידעשער טאלאנט, דיא גהעטטא

וואָס פאַר אַ גרויסע און וואונדערליכע זאכען זאָל איך אייך דערזעהלען פון אונזער איצטיגע דורות? אז קיין גרוי-סע און וואונדערליכע זאכען האָבען מיר און אונזערע עלטערען ניט אויפגעטאָן, קיין פירסטען ריטער און העלדען אין מלחמות זיינען מיר ניט, קיין גבורים פון ראָמאנען און יפהפיות האָבען מיר ניט, קיין דויעלען האָבען מיר ניט געפראָד-וועט און ניט געזעהען וויא מען פראוועט, קיין יאגדען אויף חיות אין דיא פלעדער און אין די וועלדער האָבען מיר ניט געפראוועט, קיין וועלט-רייזענדע זיינען מיר קיין מאָל ניט געווען, אין קיין נייע אינזלען האָבען מיר ניט ענטדעקט, דער קצור איז, אט דיא אלע פליטערלאך וועלכע בעשיינען איז ערזעהלונגען און מאכען זיי ריי-צענד און צויהענד פאר דיא לעזער האָבען מיר ניט, און אנשטאט דעם האָבען מיר חדרים, מלמדים, בעהעלפער, שדכנים, חתנים און כלות, עופהלעך, ווייבער און קינדער, יבמות, עגונות, אלמנות און יתומים, נשרפים, יורדים, קבצנים און שנאָרער ערב שבת'דיגע יום טוב'דיגע ראש חודש'דיגע און אלע טאָגיקע, בטלנים, מקבלים, צדקה פושקעס, שלעק און פורעניות, דחקות, עניות, קבצנות, און מאַדנע משונה פרנסות". מענדעלע גיט אונז נאָר איבער אלץ וואָס ער זעהט, וואָס ער הערט און וואָס ער פיהלט אין דער ענגער גהעטאָ, מעשה'לאך דערזעהלט ער אונז, קליינע מעשה'לאך, אלטעגליכע טרעפער-נעישען.

און דיא מעשהלעך מאכען אונז אָפט צום לאכען, נאָר מעהר אבער צו וויינען, צו טרעה-רען.

אָט דיא מעשהלעך דאָס איז אונזער לע-בענס-בוך, וועלכער איז געשריבען מיט בלוט און מיט גאל. מיר עפענען דעם בוך און מיר לייע-נען דיא פרשות פון אונזער לעבען, דיא ברכות און דיא קללות און דיא תוכחות; דיא פסוקים וואס זעצען זיך איין נאָך דעם פראָסטען פשט, און דיא פסוקים וואס זיינען אונפערשטענדיג און זאָנען, "דרש'ט אונז".

אמת, מענדעלעס טיפען זיינען שוין צו אלט, אביסעל צו פערצייטיגס; מענדעלע דער-זעהלט אונז פון דעם וואס ער האט געזעהען אין דער אידישער גאס מיט יאהרען צוריק, און פון דענסמאָלט אָן האָט זיך דיא גאס פיעל פער-ענדערט: אונדערע שטרעבונגען, אונדערע האווע-נעס, איין אנדער לעבען. נייע טיפען זיינען אין דער צייט געווארען, און דיא אלטע אפילו, האָ-בען אויך א נייע צורה געקראגען. און מענדעלע איז נאָך אלץ דער אלטער גהעטא פאָעט, ער גיט נאָך אלץ דיא אלטע העלדען פון דעם אלטען דור

לאנטען זיינען כמעט אלע דער גייסט פון דיא "אומות העולם" איבערגעניצעוועט אויף אי-דיש, — א צוואמען-מישונג פון דעם אידישען חדר מיט דיא פרעמדע שולען, פון דער אלטער אידישער ליטעראטור מיט דער נייער איירא-פעאיישער.

ניט אזוי איז אָבער מענדעלע מוכר ספרים! אין מענדעלעס ערזעהלונגען, אָדער בעסער געזאָגט אין מענדעלעס מעשות, זעהט מען ניט דעם מינדעסטען איינפלוס פון וועלכען ניט איז שרייבער סיי פון "אונזערע" און סיי פון "זייע-רע".

מענדעלעס גרויסער טאלאנט ציהט זיין זאפט, זיין יניקה, נאָר פון דער ערשטער האנד, פון דעם לעבען, פון דיא ווירקליכקייט און נאָר ניט פון דער צווייטער האנדט, פון דיא איבערזע-צונגען פון לעבען, פון דיא געשריבענע ביכער.

מענדעלע איז אין גאנצען אונזערער, מיט אלע זיינע ווערטלעך, מיט אלע זיינע קנייצעלעך, מיט אלע זיינע ליטערארישע תנועות און אווא-יעס. און ריכטיג קען מען זאָנען אויף מענדלען דיא ווערטער וועלכע ער גיט אריין אין דעם מויל פון איינעם פון זיינע העלדען: "בשעת מיינע ברידער זעהען מיך — זאָגט ער — זעהען זיי זיך אליין. דאָס וואָס זיי בעריהמען אין מיר אָדער זידלען דאָס וועלען זיי געפינען אין זיך זעלבסט. איך בין נאָר א שפיעגעל פאר זייערע אויגען און זייער אייגענעם אויסזעהען זעהען זיי אין מיר". מענדעלע האָט לייעב אמאָל מאַריר צו זיין אין זיינע מעשות, ער גיט אמאָל הקדמות און הקדמות צו הקדמות, נאָר אָפטער גייט ער מיט אמאָל צום "תמצית" דעם, "תוך" דעם עיקר, דעם קערנעלע פון דעם ענין, דיא רעכטע כונה.

מענדעלע איז אונז מוכב דער אמאָל מיט א דרשה, א פלפול, איין מיטען דער מעשה, עס האָט אָבער אין זיך אַי פשט, אַי סוד, אַי רמז, ער זאָגט א וויצעל און אין דעם וויצעל לייעגט נאָך א וויצעל, ער נעהמט א נשמה און אנאלי-זירט איהר, בעטראכט איהר און קוקט איהר ארום און אלץ אויף זיין שטייגער מיט זיין גע-זונטער און קלאָהרער אויג ניט דורך פרעמדע ברילען, ניט מיט דיא בעשטימטע ליטערארישע רעגעלען אזוי וויא אנדערע, נאָר פשוט אזוי ווי עס קוקט און בעטראכט א קלוגער איד, "א פה" דיא מאַדנע פערדרייטע און פערזעפעטע מא-שינקע וועלכע רופט זיך נשמה...

קיין גרויסע ערזעהלונגען בעצירטע, בע-פוצטע, גיט אונז מענדעלע ניט, אויף דעם איז ער אַי קיין גרויסער מזיק, אַי קיין בעלן אויך ניט.

"און מיט איין אמת — זאָגט ער ערגעץ—

ווערטער, פון דעם ריינעם וויין פון פאָעזיע אָהן דיא צומישונג פון א טראָפּען וואסער, ווייל אזוי דארף ריידען א שרייבער פון דער יעצטיגער צייט, פון דעם יעצטיגען דור, א דור פון באהי נען, טעלעגראפן, טעלעפאָנען, א דור פון כאַ-פענעס און פון היילענעס.... און אין מענדעל לען, דער שרייבער פון דעם פריערדיגען דור, געפֿעלט מיר דוקא דיא אריכות, דער ברייטער שמועס, דיא הלצות, דיא שארפע וויצען, אזוי וויא איך האב פֿערגניגען פון דעם פאָהרען אין א וואָגען מיט א קריכעדיגען פֿערדעל צווישען בערג און טהאַלען, צווישען גרינע פֿעלדער און געדיכטע וועלדער. מענדעלע דארף אזוי ריידען און דערצעהלען, און מיט זיינע ערצייילונגען זיין אַריגינעלער שפראך, זיין אמת'ע ריכטיגע פאָלקס-שפראך, דערוועקט ער אין אונז פיעל ער-אינערונגען, געפיהלען און ליעבע צו אונזערע ארעמע קבצן'אוווקער, בטלן'אוווקער און טונעיא-דאָוווקער ברידער וועלכע מענדעלע אליין ליעבט אונגעהייער....

* * *

מענדעלע גיט פאר אונז דעם אידען פון "גאס", פון זיין "ברוך הבא" ביז דעם "דין אמת"; פון דעם טאָג וואס ער ווערט געבאָרען ביז דעם טאָג וואָס ער ווערט פֿערלאָרען און נאָך זיין טויט געהט ער אויך אויף זיין לויב צום בית עולם אונד ליינעט פאר אונז דיא משונה מאָדנע נוסחה פון זיין מצבה....

און נאָך מעהר מענדעלע שילדערט פאר אונז דאס אידעשע קינד, דיא עופה'לע, נאָך איידער עס ווערט געבאָרען, איידער עס קומט נאָך אויף דער וועלט, וויא אזוי עס ווערט, און מיט וואָס פאר א חשבון, צו וואָס פאר א תכלית זיינע עלטערן בריינגען איהם אויף דער וועלט

"דיא מאמע האט געטהאָן איהר זאך, גע-טראָגען און געהאט, פשוט, אָהן חכמות אויף דארויף איז זיא דאך א אידענע זיא זאָל קינדלען! וואס דען? אפילו א הוהן להבדיל טהוט אויך וואס גאָט האט געבאָטען: לייגט אייער אָן קוואַקעט און פרעגט נישט קיין קשיות, דעם טאט טען וויעדער האט עס אויך נישט אויסגעמאכט. מילא, איז דאָ נאָך א נפש, וואָס קען איהם ארען? קיין בויכוועהטאג האָט דאך דאס איהם נישט געקאסט, דאָס האָט זיא דאָך, און אז ביי איהר איז דאס רעכט, איז דאך פאר איהם אודאי רעכט. אי וואס? ער איז א קבצן, מיט אלע חן גריבלעך א קבצן, און א צוגעקומענער מויל דארף דאך פיקען? נישט מעהר, גאָר נישט, לאַז זיך די וועלט זאָרען: מיט דעם זעלבען בטחון טאקי פריהער אויף גאָט אונד דערנאָך אויף דער וועלט, איז ער אליין, זיינע עלטערן און זיינע על-

און אפילו אין דיא לעטצטע ערצעהלונגען זיינע, דיא שפּעטערדיגע, "בריות" זיינע פון דיא לעצט-טע טרעפּענישען פון אונזער לעבען זיינען אויך אלץ טיפּען קבצן'עווקער, בטלן'אוווקער און טור-נאיאראוווקער. פון דער פריערדיגער צייט. נאָך ווען מיר לעזען דאס פֿערנעסען מיר אלעס. מיר פֿערגעסען אויף אלע פֿעהלערען, אלע רעגעלען וועלכע עס פאָדערען זיך יעצט פון א לעבענס-בילדער שרייבער, און מיר האבען הנאה פון זיין שפראך, דיא אמת'ע פאָלקס שפראך, פון זיין קניין, פון זיין ווייז. און נישט נאָר הנאה האָבען מיר, נאָר מיר לערנען פילעס. מיר לערנען דעם לעבען פון דעם אידעשען פאָלק, פון דיא אַרימע מענשען פון פאָלק, זייערע זיטטען, זייערע געז, זייערע פרנסות, זייערע קליידער, זייער עסען, און זייער טרינקען, זייער שטארקען בטחון, זייערע תמימות, און זייער קליגען זיך. מיר לערנען דאָס אידישע פאָלק וואָס בייט נאָר דיא צורה נאָך דער צייט נאָך, אבער בלייבט אין "תוך" נאָך אלץ דאס זעלבע אפגעזונדערטע מאָדנע פאָלק, מיט זיינע אייגענע אייגענשאפ-טען, חסרונות און מעלות....

איך ווייס אז פיעלע זיינען מיט מיר אין דעם הינזיכט נישט איינפֿערשטאנען. פיעלע פון דעם נייעם דור און בעזאָנדערס דיא גרויס-שטאָטיגע וואונדערן זיך אויף אונזערע גרויסע התפעלות פון מענדעלעס ערצעהלונגען, נאָר איך רעכען אז דאָס איז דער פֿעהלער אין זיי נישט אין אונז. זיי קענען נישט גרינדליך דיא אַרימע אידישע פאָלקס-מאסע, זיי פֿעהלט דיא געניט-קייט פון דער אידישער גאס אין דעם ענגען גרענעץ.

פיעלע זיינען אויך אונצופריעדען פון מענ-דעלעס "אריכות" אין זיינע מעשות, פון זיין צר פיעל "שמועס", פון דער פאָרמע פון זיינע ער-צעהלונגען, נאָר איך בין דאס איהם אלץ מוחל. דער נאטור-פאָרשער זעהט דיא שיינקייט פון דער נאטור אין דעם באַטשאַן (שטאַרק) מיט זיינע לאנגע דארע פיסלעך און אין זיין מאָגערען קערפּער, אזוי וויא ער זעהט דיא שיינקייט פון דער נאטור אין דעם שטרויכ מיט זיינע גרויסע ברייטע קרילעס און מיט זיינע קורצע פיסלעך, דיא מאָגערקייט איז דיא שיינקייט פון דעם באַטשאַן, און דיא אונרגעלמעסיגע גליעדער פון דעם שטרויכ איז זיין שעהנקייט. און ביידע צוזאמען צייגען דיא פֿערישעדיגע שעהנקייט פון דער נאטור אין איהרע פֿערישעדיגע פאָר-מעס.

ווען איך ליינע פֿעטער אלטענבערגס ביל-דער האב איך פֿערגעניגען פון דיא קורצקייט, פון דיא איינציגע געצייילטע, און געפֿערלטע

הארבע פראגע גאָר רוחיג: "אפילו א הוהן להבדיל טהוט אויך וואס גאָט האט געבאָטען און האָט קיין מענות און מענות צו דעם רבינו של עולם, היינט אפשיטא שוין א מענש! אי וואס? מכות דער „אכילה"? זאל גאט און לייט זאָר גען... און פון וואנען נעהמט זיך דאס צו דיא אידען אזא גרינגע דעה? פון וואנען קומט דאס צו זיי אזא מין בטחון? וויא אזוי האָבען דאס דיא צרות, דיא דחקות, דיא גזרות און רדיפות ניט געטויט אין דעם אידען דעם לוסט צום לעבן און צו בריינגען לעבעדיגע נפשות אויף דער וועלט? אויף דעם ענטפערט מענדעלע אויך ניט. מענדעלע גיט נאָר איבער דיא זאך וויא עס־טוט זיך, וויא דיא מעשה איז נאָך איידער דאָס קינד ווערט געבאָרן. און דערנאָך, אז דאָס קינד ווערט געבארען און ווייזט זיך אין דער אידעשער גאס שילדערט מענדעלע דיא צרות דיא אנגסטען, די מלאכי חבלה וועלכע רינגלען ארום זיין וויער געלע און בעגלייטען איהם זיין גאנצען לעבען.

און ווער שילדערט נאָך אזוי וויא מענ־דעלע דיא עלענדע, צרה'דיגע אידעשע מוטער, וועלכע איז אליין זאט מיט צרות און הונגער־צו ברויט; וויא זיא שפארט איהר וויינענ־דיגען הונגער־גיגען קינד איהרע איינגעדארטע טרוקענע בריסט אין מויל; דאָס קינד שרייט, עס איז הונגער־דיג, געפינט אין דיא בריסט גאר נישט, און דיא ארימע מוטער טרייסט איהם מיט הבטחות אויף שפעטער, מיט טרויעריגע אומעדיגע לידעלעך...

(ישלום פאָלגט)

טערינס עלטערן געבאָרען געוואָרען. ווארטען אויף דרך ארץ ביז וואנען מען וועט פאר א איד דעשער נשמה אנגרייטען דאָ פריהער אלסדינג וואָס נייטיג איז צום לעבען און דער נאָך ערשט אריינפאלען אהער צום גרייטען—דאס קען א איד ניט. א איד, אז ער וועט זיך נישט שטופען מיט גוואלד וועט דאָרטען אייביג פער בלייבען ויצען" דער געוועהנליכער לעזער לעזט אָט דיא דאָזיגע ווערטער מענדעלעס האָט הנאה פון דער וואונדערליך שארפער סאטיריע און בער דויערט דעם עלענדען אידעשען קינד נאָך אין זיין מוטערס בויד. און דער דיינקער, דער לעזער וואָס האָט ליעב צו איבערטראכטען אלעס בלייבט שטעהען בשעת ער לייגעט אָט דעם איד דישען ארגומענט, פערקנייצט דעם שטערען און זוכט איין ענטפער אויף דער פראגע וואָס דיא ווערטער וועקען ביי איהם אין מוח: "סטייטש, דיא מענשען פון דיא גאנצע קולטורנע וועלט, צו זיי גלויבען אין מאלטהוס'עס טהעאָר־יע, וואס ער האט גוזר געווען אויף זכרים און נקבות זיי זאָלען ניט מעהרען דעם מענשליכען געשלעכט אויף דער וועלט, "כדי מען זאָל ניט ענג מאכען דיא גאנצע וועלט, און מען זאָל דערנאָך איינער דעם אנדערען ניט אויפֿעסן און זיי גלויבען דאס ניט, פיהרען זיך דאָך אזוי וויא זיי וואָלטען דאס געגלויבט; אלע פעלקער וועלכע האבען אל דאס גוטס שרעקען זיך דער־פאר, זיי האבען מורא פאר צופיעל "פריה ורביה," און אידען, וואס האבען ניט קיין פרייע לופט, קיין ברויט גענוג, קיין ליכט, קיין געזונד, קיין לייב און לעבען, ענטפערן אָט דיא

סאציאליזמוס אדס נויטווענדיגקייט פון מעדיצינישען שטאנדפונקט.

אויב מעגליך, אויב ניט, זיי צו היילען. די ראלע וואס די זאנענאנטע מיקראבען שפיעלען אין דער ענטוויקלונג פון קראנקהייטען, איז יעמטס כמעט פון אללע פאָרשער אנערקענט. שטיצענדיג זיך אויף פיעלע טהאטזאכען, איז מען נעמליך געקאממען צום בעשלוס, אז יעדע קראנקהייט האָט איהר אייגענען ספעציעלען מיקראב (זעהר קליינע ווערימל) דורך וועלכען זיא ווערט פעראורזאכט.

דורך דיא פערמערהונג פון דיזעז מי-קראבען ווערען אריינגעבראכט אין דאס בלוט גיפטיגע סובסטאנצען, (שטאפען) און דאָס מאכט דיא פערשיעדענע ספעציעלע סימפטאָמען פון יעדער קראנקהייט. אין מאנכע קראנקהייט טען, וויא אין דיפטעריע, טיפוס, שווינדזוכט, מאלאריא (קדחת) האט מען שוין אויסגעפונען דעם ספעציעלען מיקראב, וואס פעראורזאכט זיי, אין אנדערע איז דער מיקראב דערווילע ניט בעקאנט, אבער עס איז נור א פראגע דער צייט, אז מען זאָל זיי אויך ענטדעקען.

ווייטער האָט מען פעסטגעשטעלט אז דיזע פערשיעדענע מיקראבען קענען זיך פערמערהען און ענטוויקלען, נור אונטער געוויסע אומשטענ-דען, וועהרענד אונטער אנדערע אומשטענדרען שטארבען זיי גלייך אפ, צום ביישפיעל, אין דיא שטינקענדע טענעמענט'הייזער, וואו דיא זונן מיט איהרע שטראלען און דיא פרישע לופט זיינען זעהר זעלטענע געסט, געפינען דיא מי-

ן אללע פראפעסיאנען האט דיא מעדיצינישע דיא העכסטע ציעלע און שטרעבונגען, נעמ-ליך אויפצובעוואָהרען דעם געזונדהייטס צו-שטאנד פון דער מענ-שליכע ראסע.

עס איז דארום קיין וואונדער ניט, דאס פיעלע יונגע ערצטע, גלייך נאָך זייער ענדיגען זייער שטודיום, ווארפען זיך אריין אין דעם שטורם-דראנג פון לעבען איבער-פילט מיט האָפנונגען דאס זייא וועלען זיין אימ-שטאנד אויפצומאָהן פיעל, פיעל גוטעס.

קען אבער דער יונגער ארצט זיך ארומ-טראגען מיט דיא ראזעווע האָפנונגען פאר א לאנגע צייט? זיכער ניט, אויב ער האט נור אביסעל געוויסען אין זיין הארץ און עטוואס שכל אין קאָפּ. אויב עס ווערט נאָך ניט זיין העכסטער אידעאל נור צו מאכען געלד, ווערען זיינע ראזעווע האָפנונגען כאלר בלאסער און בלאסער, ביז זיי ווערען אין גאנצען צוקלאפט פון דיא הארטע שטיינער פון דער ווירקליכקייט' מיט וועלכע ער ווערט בעקאנט אין זיין פראק-סיס פון מעדיצין.

דאס ציעל און דער צוועק פון דער מעדי-צינישער וויסענשאפט איז אויסצוגעפינען דיא אורזאכען פון קראנקהייטען, זיי צו פעהריטען

וועט איהר זיין איבערראשט צו געפינען וויא גרויס דיעזער צאָהל איז.

אין דעם רייכען ווארד 11 פון אללע 297 טאָדעס פעללע אים יאהר 1901 זיינען 30 גע-פאללען אויף קינדער אונטער איין יאהר; אין דעם ארמען ווארד 6 זיינען געווען פון 635 טאָדעס-פעללע 157 קינדערשע.

דאס הייסט מיט אנדערען וואָרטען, אין דעם ארעמען וואָרד שטארבען אוועק קינדער אונטער איין יאהר כמעט צוויי מאָל אזוי פיעל וויא אין דעם רייכען.

און נאָך אלעמען, אפילו ווען מען זאָל נעהמען דיא שטערבליכקייט אונטער קינדער פון דיא רייכע זעהט מען אז זיא איז קאלאסאל אים פערנלייך צו דיא שטערבליכקייט פון דיא ערוואקסענע.

און דאס ברענגט אונז ווידער צו אנאנ-דערען פאקטאר, וועלכער שפיעלט א גרויסע ראָלע אין דער ענטוויקלונג פון קראנקהייטען, נעמליך דיא ווידערשטאנדס קראפט פון דעם אָרגאניזמוס.

דיא מיקראבען וויא אלע אנדערע לעבע-דיגע וועזענס, מוזען האבען א גינסטיגען גרונד, אויף וועלכען זיי זאָלען זיין אין שטאנד זיך צו ענטוויקלען און פערמעהרען. איז דער באָדען ניט גינסטליך, קען ניט נור קיין פערמעהרונג פאָרקומען, נאָר זיי שטארבען אויס אין א קור-צער צייט.

מען געפינט צום ביישפיעל זעהר אָפט דיא געפעהרליכסטע מיקראבען פון דיפטעריא, לונג-ען-ענטצינדונג אָדער אנדערע קראנקהייטען אין דיא העלזער און מיילער פון פאָלקאָמען געזונדע פערזאָנען, דיא איינצעלנע ערקלערונג, וואָרום דיעזע פערזאָנען ווערען ניט קראנק פון דיא דער-מאָנטע קראנקהייטען לעגט איינפאך דארין, דאס זייער ווידערשטאנדס-קראפט איז אזוי גרויס, אז זיא לאזט ניט צו צו דער ענטוויקלונג פון דיא מיקראבען.

וואס פאר א גרויסע ראָלע עס שפיעלט דיא ווידערשטאנדס-קראפט אין דער ענטוויקלונג פון קראנקהייטען, קען מען לייכט זעהען פון דער טהאטזאכע, דאס דיא גרעסטע שטערבליכקייט געפינט מען אונטער קינדער און אלטע לייט און דיא קלענסטע שטערבליכקייט פאלט ארויף אויף דאס אלטער פון 15 ביז 40 יאהר. אים יאהר 1900 זיינען אין גאנצן ווייניגער סטייטס גע-שטארבען 1.039.094 מענשען.

דיא צאהל צופאלט:

אויף קינדער אונטער 5 יאהר	317.532
" פערזאָנען פון 5 ביז 60 יאהר	462.193
" איבער 60 יאהר	259.369

קראָבען א בעסערען באָדען צו זייער פערמע-הרונג און ענטוויקלונג, וויא דאָרט וואו דיא היי-זער זיינען ניט איבערפילט מיט מענשען, וואו פרישע לופט און זאָנען-ליכט קומט צו אין יעדען ווינקלע פון יעדען צימער.

אויף וויא ווייט דיעזע בעהויפטונג איז וואהר, קען מען זעהען פון דיא פאָלגענדע סטא-טיסטישע ציפערען, וועלכע זיינען גענאָמען גע-וואָרען פון דיא לעטצטע פאָלקסציילונג פון דיא יונייטעד סטייטס.

טאבעלע א.

פון יעדע 100.000 מענשען פון דער בעפעלקע-רונג שטארבען:

אין שטאדט. אויפן לאנד.
פון אנשטעקענדע קראנקהיי-

טען	335	236
" שווינדרכט	209	137
" אטהמונגס קראנקהייטען	335	199
" אלקאהאליזם	9	3
" אלטקייט	38	74

פון דיעזער טאבעלע קען מען זעהען, אז דיא לאנד-בעפעלקערונג האט וועניגער קראנק-הייטען און לעכט דורכשניטליך צוויי מאָל אזוי לאנג וויא דיא שטאדט בעפעלקערונג. וואָרום? ווייל זיא האט א פרייערען צוטריט צו פרישע לופט, און דיא מיקראבען האבען דאָרום א קלע-נערען טשאנס זיך צו ענטוויקלען.

אויף וויפיעל דיא צאָהל פון קראנקהייטען און שטערבליכקייט הענגט אפ פון דער גע-ריכטקייט פון דער בעפעלקערונג קען מען קלאָר זעהען פון דיא פאָלגענדע טהאטזאכען: אין באָסטאן, אזוי וויא אין אנדערע גרויסע שטעט זיינען דא ארימע שטאדט-פיערטעל און דיא רייכע.

דער וואָרד 6 פון באָסטאן איז בעזעטצט מייסטענס פון ארימע איטאליענער, אידען און איירישע, דער 11טער אבער איז בעזעטצט פון דיא "העכערע 400" פון באסטאן. דער זעקס-טער וואָרד פערנעהמט 293 אקער, דער 11טער 638.

אין זעקסטען וואָרד וואָהנט אין יעדען הויז 3-20 פערזאָנען, אין 11טען געפינט מען נור 3-26 פערזאָנען.

דער רעזולטאט פון דיא פערשיעדענע צי-שטענדע איז דער, דאס אין 6טען וואָרד איז דער פראצענט פון דיא טאָדעספעלע 5.6 וועהרענד אים 11טען וואָרד איז עס נור 2.6, מעהר וויא צוויי מאָל וועניגער.

ווען איהר וועט זיך צוקוקען צו דיא טאָדעס-פעללע פון קינדער אונטער איין יאהר,

נאך בעסער ווערט עס איללוסטרירט אי,
דער פאלגענדער טאבעלע:
פון יעדע טויזענדע נפשות זיינען געשמאָרען (*)

אונטער 1 יאהר	165.4
פון 1 ביז 5 "	52.1
" 5 " 14 "	4.3
" 15 " 24 "	6.4
" 25 " 34 "	9.0
" 35 " 44 "	11.5
" 45 " 64 "	22.1
" 65 און אריבער	86.6

קורץ, אללעס וואס האט דיא טענדענץ צו
פערקלענערען דיא ווידערשטאנדס-קראפט, פער-
גרעסערט אין דער זעלבען צייט די טשאנסען צו
פערמעהרונג פון קראנקהייטען. מאנכע בעשעפ-
טיגונגען פערקלענערען דיא ווידערשטאנדס-
קראפט אין א גרעסערען גראד, וויא אנדערע, —
און דער רעזולטאט דערפון איז, אז דאס דורכ-
שניטליכע לעבען פון דיא ארבייטער, וואס זיי-
נען בעשעפטיגט אין דעם אדער יענען פאך
ווערט אויך פערקירצט.

דיא פאלגענדע טאבעלע, וועלכע איז גע-
נומען געוואָרען פון דעם 33טען רעדזשיסטריי-
שען רעפארט פון מאססאטשועטס צייגט דאס
דורכשניטליכע לעבען אין פערשיעדענע בעשעפ-
טיגונגען.

טאבעלע 2.

וויא אלט ארבייטער אין פערשיעדענע בעשעפ-
טיגונגען ווערען אין דורכשניט (*)

פארמערס	63.3 יאהר
שטיין האקערס	40.9 "
ברויערס	47.5 "
הוטמאכערס	54.6 "
מילנערס	57.1 "
בלעכערס	35.5 "
וועבערס	44.9 "
בארברער	39.8 "
זעצער	38.6 "
שוסטערס	44.6 "
ציגארען מאכערס	29.3 "
אייזענבאהן ארבייטער	26.4 "
קוטשערס	38.8 "
פורמאנעס	41.3 "
סאלראטען	28.3 "
באנקירען	55. "
גבירים וואס טהוען נאר ניט	68.4 "

* גענומען פון דיא סטאטיסטיק פון דיא רעגירונג פון
דיא יוניטעד סטייטס, פאלקסצילונג 1900:

** גענומען פון ראפ'עס טעקסבוק פון היגיגענע.

דאקטוירים
אללע שעדליכע איינפליסע ביי בעשעפטי-
גונגען, וועלכע פיהרען צו פערשיעדענע קראנק-
הייטען, קען מען צוטהיילען אויף זיעכען קלא-
סען (לויט ראָהעס טעקסטבוך פון היגיגענע):
1. קראנקהייטען, וועלכע קומען פון איינ-
אטהמען רייזענדע אָדער גיפטיגע גאזען און
דאמפ, וויא צום ביישפיעל אין דער מאנופעק-
טור פון שטרויענע היטע, ביים בלייבען פון
שטרוי, אויך אין דיא מינען, אין דעם וואלקא-
ניזירונגס-פראצעס פון אינדיא ראבער, וויא
אויך ביא מאכען שפיעגעל.

2. קראנקהייטען וועלכע קומען פון איינ-
אטהמען שטויב, פון דעם ליידען די מינען גרע-
כער פון קויהלען-שטויב, אויך די קוימען-קערערס
דיא שמידען, דיא טשוועקע מאכערס, דיא
מעסער שלייפערס, די פויל שניידערס דיא נאך
דעל פאלישערס. די אלע ליידען פון איינאטהמונג
פון מעטאלישען שטויב, אויף ווי ווייט עס וויר-
קען דיעזע בעשעפטיגונגען אויף די געזונדהייט
פון ארבייטער קען מען זעהען פון דיא פאלגענדע
ציפערן: פון יעדע 100 נאָגעל מאכער ווערען 12
קראנק מיט שווינדזוכט.

פון יעדע 100 מעסער שלייפערס, ווערען
40 ארבייטער קראנק מיט שווינדזוכט.
פון יעדע 100 פויל שניידער ווערען 62 ער-
קראנק מיט שווינדזוכט.

פון יעדע 100 נאדעל פאלירערס ווערען
69 ערקראנקט מיט שווינדזוכט.

דיא שלייפערס אין דיא גלאַז-פאבריקען,
דיא שטיין שניידער אין דיא שטיינער פאבריקען
ליידען אללע פון איינאטהמען פון מינעראלישען
שטויב, און זייער דורכשניטליכער לעבען בע-
ווייזט עס. דאס דורכשניטליכע לעבען פון א
שטיין שניידער, צ. ב., איז נור 24 יאהר.

דיא ציגארען-מאכער, דיא ארבייטער אין
דיא קאטטען און פאפיער פאבריקען ליידען אן
קראנקהייטען וועלכע קומען פון איינאטהמען
פון פפלאנצליכען שטויב.

3. קראנקהייטען, וועלכע קומען פון דעם
וואָס ארבייטער קומען אין דירעקטער בעריה-
רונג מיט רייזענדע אָדער גיפטיגען שטאָפען, ווי
צ. ב. ש. אין דיא מאנופעקטור פון פאריזער גרין
(ארסעניק), שוועבעלעך (פאָספאָר).

4. קראנקהייטען וועלכע קומען דערפון,
וואס דיא ארבייטער זיינען געצוואונגען צו זיין
אונטער א פעהעכערטער טעמפעראטור, ווי בע-
קער, מאשינען הייצער.

5. קראנקהייטען וואס קומען פון צו אָפטען
געברויך פון געוויסע גלידער, זאָ צ. ב. אוהרען
מאכער, נעהערניגען ליידען אָפט פון קורצזיכ-

וויא קומט עס, דאס זאגאר אין אונזער צייט, געפינט מען דיא קלענסטע שטערבליכ-קייט געדארע אין דיא דארף-דיסטריקטען, וואו דיא סאניטערע געזעצע זיינען אס וועניגסטען אין פראקטיס?

אויף אלע דיא פראגען וועט דער ארצט מוזען זוכען איין אנטווארט. עס וואלט געווען נאטירליך א גרויכער פעהלער, ווען מען וואלט געקוממען צום בעשלוס, אז אלע סאניטערע און היגינישע געזעצע טויגען אויף כפרות. עס איז קיין צווייפל ניט אז דיא אללע היגינישע און סאניטארע געזעצע האבען אויפגעטהאן: פיעל גוטעס; אהן זיי וואלטען דיא צושטענדרע געוועזען פיעל ערגער.

צו איין בעשלוס אבער האבען מיר א רעכט צו קאממען, נעמליך אז דיא היגינע אלליין איז ניט אים שטאנד צו לייזען דיא העכסטע פראבלעמען פון דער מעדיצין; אז עס מוזען עקזיסטירען נאך אנדערע פאקטארען, וואס וויר קען שעדליך אויף דעם געזונדהייטס צושטאנד פון דער בעפעלקערונג?

און צו דיעזע אנדערע פאקטארען מוז זיך דער דענקענדער ארצט ווענדען, ווייל אין זיין טעגליכער פראקטיס טרעפט ער הונדערטע און טויזענדע פאקטען, וועלכע צייגען עס אהן אויף דיעזע פאקטארען.

פאר זיינע אויגען געהען פארביי מחנות פון אויסגעדארטע, בלוטארמע קינדער, וועלכע פערבריינגען זייערע צארטע קינדערשע יאהרען אין דיא פאבריקען... א העלפט פון דיעזע קינדער פיעללייכט קומט איהם אויס צו זעהען אין עט-ליכע יאהר, ווען זיי ווערען אנגעגריפען פון דער "וויסער פלאג", — דיא שווינדזוכט.

ער זעהט אויך אפט שוואנגערע פרויען, וועלכע זיינען געצוואונגען צו ארבייטען אונטער אומשטענדע, וועלכע זיינען שעדליך ניט נור פאר איהר אייגענער געזונדהייט, זאנדערן אויך פאר איהר קינד, וואס זיא טראגט אין לייב.

וועגן דער ארצט זעהט טאג טעגליך זאל-כע צושטענדע, מוז ער דען ניט קומען צום בע-שלוס, אז דיא מעדיצין אלליין קען ניט ערריי-כען איהרע העכסטע ציעלען אונטער דער יעצ-טיגער סיטעם? דא איז דער פונקט, וואו דיא מעדיצין אלס א וויססענשאפט, אום צו ערריי-כען איהרען אידעאל, מוז געהן האנד אין האנד מיט דער פאליטישען עקאנאמיע, און וואו דער ארצט, אויב ער וויל זיין טריי צו זיך זעלבסט און צו זיין פראפעסיאן, מוז שטודירען דיא יעצ-טיגע פאליטיש-עקאנאמישע פראבלעמען.

דא איז דער פונקט, וואו דיא מעדיצין מוז פערלאנגען פון דער געזעלשאפט אזא עני-דערונג פון איהר גאנצער סיסטעם, דאס דיא

טיגקייט, דיא טעלעגראפישטען און דיא וואס שרייבען פיעל, ליידען אפט פון זאגענאנטען "שרייבערס-קראמפ".

6. קראנקהייטען וואס קומען פון צופיעל זיצען אין איינער און דערוועלכער לאנג, ווי בוכ-בינדערס, שניידער, שוסטער.

7. ענדליך, קראנקהייטען וועלכע קאמען פון דעם, וואס ארבייטער זיינען אויסגעזעצט צו פערשיעדענע אומגליקען וויא דיא ארבייטער אויף דיא אייזענבאהנען. מאנכע פון דיא בע-שעפטונגען זיינען אויף אזוי פיעל געפעהרליך, אז פיעלע לעבענספערזיכערונגס קאמפאניעס ווילען ניט אָננעהמען דיא ריזיקע דיא ארבייטער צו פערזיכערען.

יעצט זיינען מיר בעקאנט געווארען מיט די פאקטארען, וועלכע שפילען די הויפט ראָלע אין דער ענטוויקלונג פון קראנקהייטען; עס בלייבט אונז איבער צו מאכען נאך א שריט — און דאס איז דער וויכטיגסטער שריט — וויא אזוי פון זיין — דיא קראנקהייטען — פטור צו ווערען.

און ווען עס קומט צו דיעזען פונקט, וועט איין ארצט פריהער פאר אלעמען אנערקענען די וואהרהייט פון דעם אמעריקאנישען "שפריכ-וואָרט": "איין אַני צו פעהריטען זיך איז ווערטה א פונט פון קורירען זיך". אללע יעצטיגע סא-ניטארע געזעצע, סיי אין בעצוג אויף אונזערע וואהנונגען, סיי אין בעצוג פון דיא שטראסען אדער אויך אין בעצוג פון דיא פאבריקען — אללעס האט נור איין צוועק — דאס פעהריטען פון קראנקהייטען.

מיר האבען אין דיא מייסטע שטעדט אויס-געצייכענטע וואסער-סיסטעמען, דורך וועלכע מען זעהט אז דיא בעפעלקערונג זאל האבען ריינע וואסער; אויך זיינען דא דיא אבצוג קאנאלען, דורך וועלכע דיא אונטערגלייכקייטען פון דער בעפעלקערונג ווערען אוועקגעטראגען, און זא ווייטער... און טראץ דעם, ווען מיר פער-גלייכען דיא ציפערן פון פערשיעדענע צענטוסע (פאָלקס ציילונגען), זעהען מיר קלאָר אז דיא צאָהל פון קראנקהייטען ווערט מיט יעדעס יאהר גרעסער און גרעסער. דער ארצט, ווען ער האט נור א געוויסען און דיא נעטהיגע אינ-טעלליגענץ, מוז זיך פרעגען, וואָס איז דיא אור-זאכע פון דיעזער אבנאָרמער ערשיינונג? וויא אזוי קאמט עס, דאס איז דער צייט, ווען מען האט נאך זא וועניג געוואוסט פון סאניטערע געזעצען, איז דער אלגעמיינער געזונדהייטס צושטאנד פון דער בעפעלקערונג געווען פיעל בעסער וויא יעצט, מיט אלל דערוויססענשאפט פון סאניטאציע און היגינע?

געהאלפן פון דעם ערפינדונגס-געניאוס פון אונזער צייט. אללע פערבעסערטע מאשינען, אָנשטאָרט צו ווערען א ברכה פאר דיא ארבייטער קלאסעס, מיט דעם וואס זיי וואלטען גע- דארפט פערקירצן דיא ארבייטסשטונדען און פערמעהרען דיא בעקוועמליכקייטען פון לעבען, אָנשטאָרט דעם ווערען זיי גאר א פלאג פאר דיא ארבייטער, ווייל דורך זיי פערלירען טויזנדע זייערע פלעצער און פערמעהרען דאמיט דיא אר- מעע פון דיא בעשפטיגונגסלאז, וועמעס צאהל רייכט יעצט אין מיליאנען. דאס אלליין וואלט שוין געוועזן גענוג אום צו מאכען בילליגער דעם פרייזפאר דיא ארבייטסקראפט. אבער-מיט דער איינפיהרונג פון פערבעסערטע מאשינען אונטער יעצטיגער סיסטעםקומט נאָך צו א גרע- סערעס איבעל. גיט נור פערשפארט דיא מאשין ארבייטסקראפט, זיא גיט אויך דיא מעגליכ- קייט פרויען און קינדער צו ארבייטען אויף איהר, מיט דעם וואס זיא מאכט דיא ארבייט זעהר איינפאך. אזוי וויא פרויען און קינדער ארבייט אין בילליגער, טרייבט עס נאטירליך ארויס דיא מעננער ארבייט. אלס א נאטירליכע פאלגע פון אזעלכע צושטענדע זיינען די סלאמס אין די שטעט; די געפאקטע, שמוציגע טענע- מענט הייזער פול מיט נאקעטע, הונגעריגע, איי- בערגעמאטערטע פון צו פיעל ארבייט, — און מיר האָבען דעם דאָפעלטען איינפלוס פון מיקראבען און דאָס פערמינדעסטע ווידערשטאנדסקראפט, וואָס, וויא מיר האָבען פריהער געזעהן מוז נאָט- ווענדיגער ווייזע פיהרען צו קראנקהייטען. אויב דאס איז אזוי, מוז דיא פרעווענטי- ווע מעדיצין, אום צו זיין טריי צו איהרע ציעלע, נאָך איין אנדערן פערלאנג אן דיא געזעלשאפט שטעללען, און דאס איז, דאס דער ארבייטער זאל קריענען דען נאנצען פראדוקט פון זיין אר- בייט, דאָס דיא יעצטיגע סיסטעם וואָס איז גע- גרינדעט אויף פרוואט אייגענטהום פון אללע לעבענס מיטטעל און אויף פראדוצירען נור פאר פראפיט, זאל אָנגעשאפט ווערען.

ווען דאס וועט עררייכט ווערען, און נור דאנן, וועט דיא מעדיצין אלס א וויסענשאפט זיין אים שטאנדע אויסצופיהרען איהרע העכ- טע און נאָבעלסטע ציעלע, נעמליך, דאס פער- טען פון קראנקהייטען.

ד"ר. מ. י. קאניקאוו באַסטאן.

פערנוירקליכונג פון איהרע אידעאלען זאל ווע- רען א מעגליכקייט.

עס וועט נור זיין א לאַגישער און גויט- ווענדיגער שריט, וועגן דיא פרעווענטיוווע מע- דיצין וועט פערלאנגען פון דער געזעלשאפט דיא אָבשאפונג פון דיא „סלמס" (וואָהנונגען פון דיא ארעמע) אין דיא שטעט, וואו די פער- שטיקטע, שטינקענדע לופט איז איין אויסגעציי- כענטער באדען פאר דיא ענטוויקלונג פון אלער- ליי מיקראבען פון קראנקהייטען.

דיא פרעווענטיוווע מעדיצין וועט מוזען שטעללען דיא פארדערונג צו דער יעצטיגער גע- זעלשאפט, צו געבען דיא קינדער דיא געלע- גענהייט זיך צוערסט פאללשטענדיג גייסטיג און פיזיש צו ענטוויקלען, איידער דיא שווערע לאסט פון אינדוסטריע ווערט ארויפגעלעגט אויף זייערע צארטע פלייצעס.

דיא פרעווענטיוווע מעדיצין וועט אויך מוז- זען פערלאנגען פון דער געזעלשאפט, אז איהר יעדער מיטגלידער, אום צו האָבען דיא געטהיגע ווידערשטאנדסקראפט, זאל פערזארגט ווערען מיט דיא געטהיגע נאהרונגס-מיטטעל, קליי- דער, הויז און ווארעמקייט.

קען אבער דיא געזעלשאפט נאָגעבען אלע דיא פארדערונגען, און אין דער זעלבער צייט גיט צו צערשטערען איהר גאנצע יעצ- טיגע סיסטעם? איהר קענט גראדע אזוי גוט פרעגען, אויב א וואלה קען ווערען א שאָף, אהנע דאס זיין וואָלפישע נאטור זאל דערביי צער- שטערט ווערען. דאס גאנצע געביידע פון דער יעצטיגער געזעלשאפט איז געגרינדעט אויף א סיסטעם, וועלכעס ווידערשטערעכט דירעקט דיא אויבען דערמאנטע פארדערונגען פון דער פרע- ווענטיוווע מעדיצין.

אין א געזעלשאפט, וואו אלע זאכען ווע- רען פראדוצירט גיט וועגען זייער ניצליכקייט אלליין, זאנדערן נור וועגען דעם פראפיט, וואס עס שטעקט אין זייער פראדוצירן פיר דיא געשעפטען מאכערס — אין אזא געזעלשאפט, זאג איך, ווערט דיא ארבייטס קראפט זעלבסט גיט מעהר וויא א זאך און אלס זאלכע האט זיא נור א מארק-פרייז, וויא אללע אנדערע ניצליכע זאכען. דער קויפער פון ארבייטסקראפט וועט נאטירליך זוכען צו קויפען זיא אזוי בילליג וויא מעגליך און אין דעם ווערט ער זעהר אונטער-

(פון אלבערט פאן שאמיסאן).

דאָרט וואַשט זיך שפּעט פון פריה בעגינען,
דיא אלטע מיט דיא גראַהע האַר,
דיא עלטסטע פון דיא וועשערינען,
זיך צעהלט שוין איבער זיכעציג יאהר.
זיך האַט מיט אַרבייט זיך בענוגענד,
זיך וואַשט און הערט ניט וואַשען אויף.
איך קען איהר פון איהר פריה'סטע יוגענד,
איך ווייס איהר גאנצען לעבענסלויף.

זיך האַט אין איהרע יונגע יאהרען
געליעבט, געהאַפּטאון זיך פער'קנס'ט.
זיך איז דערנאָך פערשוואַרצט געווארען,
און האַט געשלעפּט אויף זיך דיא לאסט.
זיך האַט פינף קינדערלאך געבארען,
דעם קראַנקען מאַן ערנעהרט מיט מיה,
און ווען זיך האַט איהם אָנגעוואַרען
האַט זיך בעוויינט איהם שפּעט און פריה.

דיא קליינע קינדער צו בעזארגען
מיט ברויט און קליידער, זויבער, ריין
פלעגט זיך מווען זארגען, באַרגען,
און פראַצעווען אין נאכט אריין.
און ביז זיך האַט זיי גרויס ערצויגען
איז זיך אליין געווארען גראַה,
זיך געהט דעם רוקען איינגעבויגען,
און וואַשט היינט דאָרטען, מאַרגען דאָ.

זיך האַט געשפּאַרט, זיך ניט פערנוגען,
און פלאַקס געקויפט, און נעכט געוואכט.
דיא פלאַקס האַט זיך דערנאָך געשפונען,
און האַט תּכריכים זיך געמאכט.
דאס איז איהר הייליג אונגעהייער,
אין קאסטען האַלט זיך דאס גאנץ פיין,
אויף „ריינעם פעלד" גיט זיך צושטייער,
און ווען זיך שטאַרבט זאל גרייט דאָס זיין.

און איך, אַ גלויבט מיר, ווינש מיר הייליג,
 דאס ווען איך וועל ביים ענד פון וועג.
 שוין האָבען אַבגעטראָפּן מיין חלק,
 און האָבען אויסגעלעכט דיא מעג,
 זאָל אַבצאָהלען דעם מענשענס חובות,
 און ענדיגען מיין וועלט גענוי,
 דורך אייגענע מיה, אַהן ליימענס טובות,
 וויא דיעזע אלטע וועשער פרוי.

א. ליובאַווסקי.

(* אדאלבערט פאָן שאמיסאָ ווערט געזעהלט אונטער דיא גרעסטע
 פאָעטען פון דייטשלאנד. געבאָרען אין פראנקרייך אלס אדעליגער
 אויף דעם שלאָס קאָנקארד איז ער פריה געקומען נאָך דייטשלאנד
 צוליבע דיא רעוואָלוציאָן. דארט האָט ער שטודירט און אָנגעפאנגען
 צושרייבען אין דער דייטשער שפראכע. דאס ליעד „דיא אלטע וואַט
 פרוי“, האט איהם אונגעהייער בעליעכט געמאכט אונטער דיא אר-
 בייטער קלאסע. איבערהויפטאז ער בעקאנט אין דיא וועלט ליטע-
 ראטור דורך זיין ווערק „פעטער שלעמיל“.)

וועלוויל סוואד-זאכאן.

א פילד פון שגום עליבם. (ספעציעל פיר „דיא צוקונפט“)

ניט נארען, וואָס וואָלט געטאָהן א שטייגער דער
 פאריזשער גאמבעטע אין מאזעפעווקע ? און
 פארקעהרט, וואָס וואָלט געטאָהן אונזער מאזע-
 פעווקער גאמבעטע אין פאריז ?

א נאָמען האָט אונזער גאמבעטע געהאט ביי
 אונז פון א גרויסען „קאָפּמענש“ ; ער זאָל
 ניט זיין קיין איד, וואָלט ער געוויס געווען ביי
 אונז מיניסטער ; אזוי האָט מען אויף איהם גע-
 זאָגט ביי אונז ; און מיר דאכט אז ס'איז א סך
 גלייכער אז מע זאָגט אויף א מענשען, ער וואָלט
 געקאָנט זיין, איידער ער איז שוין, ווארום דער
 וואָס איז שוין, איז שוין, און דער וואָס איז
 נאָך ניט, דער קאָן נאָך זיין ; ער האָט נאָך,
 הייסט עס, ביד.

פרנסה האָט ביי אונז גאמבעטע, מיין איד
 וועלוויל, געהאט גאנץ שוין און דוקא בכבוד ;
 דאָס הייסט אפילו ניט אלע מאָל בכבוד, וואָר-

ע זאָל מיר פרעגען, וואָלט
 איך איהם א נאָמען
 געגעבען „וועלוויל
 גאמבעטע“.

מיינט ניט, אז
 איך בין משוגע,
 איך וועל אייך זאָגען
 מיט א פּעם : גאמבע-
 טע איז געווען א איד,
 וועלוויל איז געווען א

איד ; גאמבעטע איז געווען א בלינדער אויף
 איין אויג, וועלוויל איז געווען א בלינדער אויף
 איין אויג ; גאמבעטע איז געווען איין אדוואָ-
 קאט, וועלוויל איז געווען איין אדוואָקאט ; דער
 גאנצער אונטערשיעד איז, וואָס יענער איז
 געזעסען אין פאריז און דער — אין מאזעפעווקע ;
 און ס'איז נאָר ניט אזוי קרום, ווארום לאָמיר זיך

פארשריעבען אין דער ביבליאטעקע אויף ליי-
ענען ביכער, איז איהם אויסגעקומען צו זאָגען
בזה הלשון:

— איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה, קינ-
דער, אז איך בין איין אבאָנעמענט.

האָט זיך אָנגערופען איינער פון דיא אי-
בעריגע בחורים:

— וואָס הייסט דו ביזט איין „אבאָנע-
מענט? מאכט צו איהם יענער.

— איך האָב מיך פערשריעבען אין דער
שטאָרט-ביבליאטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאָך דאָס, אז דו ביזט איין
„אבאָנענט“ נישט „אבאָנעמענט“.

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? אבאָנענט צו אבאָ-
נעמענט?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז א גרויסע נפקא מינה; ס'איז אזא
חלוקה, וויא למשל פון בניך ביו בוניך, אָדער
וויא פון יכנה ביו יכבה; אבאָנענט הייסט איין
אבאָנענט, און אבאָנעמענט הייסט אבאָנעמענט.
און דערביי האָט יענער בעוויזען מיט דער
האנד, וועלכס הייסט אבאָנענט און וועלכס הייסט
אבאָנעמענט; דאָס הייסט, אייגענטליך האָט
ער מיט דער האנד גאָרנישט אויסגעוויזען,
נאָר געמאכט האָט ער מיט איהר, אזוי וויא
מע מאכט למשל דעמאָלט ווען מע וויל געבען
עמיצען גוט צופארשטעהען וועלכעס הייסט „מא-
סיוו“, דערביי טהוט מען א רעכטען קוועטש
מיט דער האנד און מע זאָגט, אז מאססיוו ווערד
אָנגערופען א זאך וואָס איז מאססיוו.... און אזוי
וויא יענער בחור האָט פון דיא הענט נישט
פארשטאנען דעם חלוקה צווישען אבאָנענט ביו
אבאָנעמענט, האָט ער איבערגעחזרט נאָך א מאָל
דאָס אייגענע:

— אצינד הער איך אייך אלעמען וויא דעם
קאָטער, ווארום איך בין מיר אליין איין אבאָ-
נעמענט.

— אבאָנענט! — פאררעכט איהם יענער
וויידער א מאָל.

— למאי נפקא מינה?

— וויעדער א מאָל למאי נפקא מינה?

— ווער בעט דייך זאָלסט מיך פאררעכטען?

— אז דו זאָגסט שלעכט פאררעכט איך
דיך.

— פון וואנען ווייסט דו אז איך זאָג

שלעכט? טאָמער פארקעהרט?

— ווארום איך ווייס.

— זאָג איך אז דו ביזט איין עם הארץ.

— זאָג איך אז דו ביזט איין עזות פנים!

— זאָג איך אז דו ביזט א פארחויז און

רום א מאָל מאכט זיך מע האָט בזיונות אויך;
און מיט וועמען מאכט זיך נישט קיין בזיונות?
ווער קאָן זיך דאָס באדיהמען, אז ער האָט אויף
זיין לעבען נישט געהאט קיין אומכבוד? וואו
איז דאָס דער חכם און דער בריה וואָס קאָן מא-
כען אזוי, אז ער זאָל קיין מאָל פון קיינעם קיין
בזיון נישט האָבען? איך רעד שוין נישט פון
פעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז נישט
באוואָרענט פון איין אומגערעכטען פאטש....

פאר וואָס איז מיר גראָד געקומען אויף
דיא געדאנקען פעטש? ווייל דיא דאָזיגע מעשה
איז א מעשה פון פעטש; זיא הייבט זיך אָן
מיט פעטש; ווען נישט קיין פעטש, וואָלט וועל-
וויל נישט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואָלט
נישט געווען קיין אדוואָקאט, און וואָלט נישט
געהייסען „סוואָד-זאקאן“, און איך וואָלט נישט
געהאט וואָס צו שרייבען, דיא צוקונפט וואָלט
נישט געהאט וואָס צו דרוקען, און איהר וואָלט נישט
געהאט וואָס צו ליינען. אצינד אז גאָט האָט
געטאָהן א נס און ס'איז געווען פעטש, האָט
מען וועלוועלן ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער
געוואָרען איין אדוואָקאט, און מע האָט איהם
א נאָמען געגעבען „סוואָד זאקאן“ און איך האָב
ברוך השם וואָס צו שרייבען, און „דיא צוקונפט“
האָט וואָס צו דרוקען, און איהר האָט וואָס צו
ליינען, געלויבט זאָל זיין דער נאָמען פונ'ם
דעם וואָס לעבט אייביג פון היינט און אויף אלע
מאָל, אָמן.

ב.

איך ווייס, איך קען אייך, וויא באלד איהר
הערט מע רעדט פון פעטש, פון אידישע פעטש,
אזוי קומט אייך אויפ'ן זינען א שול, גבאים,
אתה הראית.... וואָרום וואו דען קאָנען יודען
שלאָגען זיך אז נישט אין קיין מקום קדוש? ווען
דען קאָנען יודען פאטשען זיך אז נישט שמחת
תורה צו דיא הקפות? עס קאָן זיין, אז איהר
זענט אפשר גערעכט, נאָר איצטיגס מאָל האָט
איהר דוקא נישט געטראָפען (נישט אלע מאָל
טרעפט איהר!) ס'איז געווען נישט אין שול, נאָר
אין פאָליש: נישט אום שמחת תורה, נאָר חול
המועד פסח, און נישט פאר „אתה הראית“, נאָר
פאר איין וואָרט „אבאָנענט“....

פארהאן א וואָרט „אבאָנענט“ פאר-
האן א וואָרט „אבאָנעמענט“;

אבאָנענט הייסט א פארשריעבענער (אויף
א בוך, א צייטונג, א בילעט וכדומה) און „אבא-
נעמענט“ איז דיא טייטש „דאָס זיין פארשריע-
בען“. האָט זיך בעדארפט טרעפען אזוי, אז עפעס
איינער, א בחור'ל (דאכט זיך אז אפוידיסיוסיל-
משהיבער'ס) האָט זיך חול המועד פסח אין שול
פאר זיינע חברים באדיהמט, אז ער האָט זיך

ווייל גענאשט פון דער ציוויליזאציע נישט מעהר ווי א סך ביכער און זשורנאלען און א סך פרעמדע ווערטער (ער האָט געוואוסט כמעט דאָס גאנצע ווערטערבוך אויף אויסווייניג) און דער ביי איז ער געבליבען, און ווען עס זאל זיך איהם נישט געווען טרעפן דאָס אונגליק מיט'ן אויג, וואָלט ער וויא א סך אנדערע בחורים אפשר געפאָהרען שטודירען, וואָלט געענדיגט יוריסט און ער וואָלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט, אפשר א צווייטער גאמבעטע; נאָר אזוי וויא עס האָט זיך איהם געטראָפּען יענער אויג-גליק מיט'ן אויג האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אויף דעם אָרט וואו ער האָט געהאלטען. און מחמת ער איז געווען פאָרט א מענש פון ביכער און פון פרעמדע ווערטער, און א הענטל האָט ער געהאט א שיינס, און א קעפעל האָט ער געהאט א שארפס, האָט ער זיך גענומען צו, „אדוואָקאט טור“, דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן ערוך“ אויסגעחזרט אויף אויסוועניג דעם גאנצען סוואָדראַקאָנאו פון טאָוועל צו טאָוועל, אויפֿ-געהאנגען א צעטל אויף דער טיר:

Povereni Podielam. און אויסגעמאַלט א טיגל טער מיט א לאנגער פּען — א סימן אז דאָ שרייבט מען, און דאָס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האָט מען דאָ נישט גערעדט, נאָר געשריע בּען, און נאָר געשריבען.

דאָס פאפיר וואָס וועלוויל סוואָדראַקאָן האָט אָנגעשריבען, איז געווען אזוי גוט, אז מען זאל אויספאָהרען וועלטען וועט מען בעסער נישט אָנשרייבען; אזוי האָט געזאָגט וועלוויל אליין, און אזוי האָט מען געזאָגט ביי אונז אלע, אפילו די אדונים, די ריכטער אליין.

פאר זיין שרייבען האָט מען מורא געהאט, געצייטערט אימת מות, מחמת אז ער האָט גענוי מען דיא פּען אין האנד און האָט אָנגעהויבען שרייבען האָט ער געשריבען און געשריבען. ער האָט מיט זיין שרייבען אָנגעשפּאָרט אומערדוס, וואו איהר ווילט, צום גובערנאטאָר, צום מיניסטר, און וואו נישט? דערפון קאָנט איהר חליה מיינען, אז מיין וועלוויל איז געווען א מוסר, אדער א יאכערניק? האָט איהר א טעות! פארהאן אלערליי מוסרים און יאכערניקעס אויף דער וועלט, און מעהר וויא אומערדוס זיין נען זיי פארהאן ביי אונז, ביי רוסישע אידען הייסט דאָס, צו קיין חרפה זאל אונז נישט זיין; איינער מסרט דעם אנדערן דערפאר, וואָס יעדער האָט ביי איהם צוגענומען פרנסה, און איינער מסרט דעם אנדערן צוליעב דעם ער זאל ביי יענעם צוגעמען פרנסה. איינער מסרט דעם אנדערן דערפאר וואָס יענעם איז צו גוט, און איינער מסרט דעם אנדערן דערפאר, וואָס איהם אליין איז נעבאָך שלעכט און ביטער... און

האָסט א טאטען א שמאָרעוואָן און א פעטער א גנב!

— זאָג איך, אז א ר.....

מעהר האָט מען נישט געקאָנט האפּען, וואָס האָט דער געזאָגט און וואָס האָט יענער געזאָגט, מחמת עס זענען געפליגען פעטש פון ביידע צדדים: „מענטשען“ זאָלען זיך נישט געווען אריינלייגען וואָלטען זיי זיך אָפּגעביסען איינס דאָס אנדערע דיא נעזער; נאָר מחמת „מענטשען“ האָבען זיך אריינגעלייגט, האָט יעדער דעם אָפּגעריסען נאָר א האלבע קאפּאָטע, און דער יענעם האָט אומגעהערען דערלאנגט מיט'ן עלענבויגען אין אויג אריין, האָט יענער געגעבען א מאָדנעם געשריי און איז געפאלען חלשות, הייבט מען איהם אן מינטערן, און אז מע האָט איהם אָפּגעמונטערט, האָט מען דערוועהן אז ס'איז איהם אויפגעלאָפּען איין אויג, איז געוואָרען א גרויסער גוואלד און מע האָט געבראכט דעם אָקטאָר, האָט דער דאָס טאָר געזאָגט אז ס'איז פערפאלען דאָס אויג, איז דער גוואלד געוואָרען נאָך גרעסער: סטייטש, איין אויג! ארויסגעזעצט איין אויג! אויג היינט, אויג מאָרגען — יענער איז געבליבען אַהן איין אויג, און דער דאָזיגער יעדער דאָס איז געווען וועלוויל.

ג.

פון דער דאָזיגער מעשה מיט'ן אויג פארשטעהט איהר שוין אז דאָס איז געווען אין דער צייט, ווען דיא השכלה אין מאזעפעווקע האָט שוין געגרייכט אזוי ווייט, אז מע האָט שוין געדאָנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיא.

אן עק, אויס ביידיעם, אויס קעלער, אויס אונטערן אויווען, אויס בעהאלטען זיך אין פארבארגענע ערטער און זינדיגען דארטען שטילערהייט מיט יצחק'בער לעווינזאָהן, מיט מאפו און מיט סמאָלענסקין. עפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיא, מאזעפעווקער בחורים לאָך! פריידט זיך, מע האָט אייך ארויסגעלאָזט אויף גאָס וועלט! מזל טוב אייך, טיר און טהויר ער זענען פאר אייך אָפּען! לויפט, ווייסע חברת ניקעס, גיכער, פארהאפט ערטער, נאָר שאנע וועט אייך, זייט וואָהלע קינדער, וואָרום אָט אָט רוקט זיך אָן אויף אונז א חמאָרע, אָט אָט פאר מאכט מען אלע גימנאזיעס מיט אלע שקאַלעס מיט אלע אוניווערסיטעטען סאכע אונטער אייער נאָז; איהר וועט קלאפּען און מע וועט אייך נישט עפענען; איהר וועט שרייען און מע וועט אייך נישט הערען; דיא האָר וועט איהר אויף זיך רייסען און וועט זאָגען: חבל על דאבדין — געווען א מאָל יאָהרען! אי, יאָהרען! ... אין דיא דאָזיגע יאָהרען האָט אונזער וועל-

יאסיל דער אדוואקאט האָט נאָר א-צינגעל א שארפס, אי דאָס ביי זיך אין דער היים, דאָרטען גאָר ניט; מענדיל קראפון — דאָס איז דאָך איין עס-הארץ, א בוזי ביוון פארן סידויא; ער שמיצט איהם גאנץ אָפּט דיא פראַשעניע אין פנים אריין: שטיוועל, זאָגט ער, דארף ער פוט צען, ניט קיין פראַשעניעס שרייבען.... סאָלאַ ווייטשיק איז אפילו יאָ א שטיקעל קענער, כלומרשט געענדיגט, זאָגט ער, דריי קלאסען, איז ער א זשוליק, א פראַסטער גנב.... איין ירחמיאל — איז ער א גאנצער פריין און א שווייגער; דיא וועלט האָט פינט א מענטשען וואָס שווייגט; דיא וועלט האָט לייעב אז א מענטש, בפרט איין אדוואקאט, זאָל זיך לאָזען רעדען. וואָס דארפט איהר איין אדוואקאט — אפילו א דאָקטאָר אז ער לאָזט זיך רעדען איז אויך בעסער, דאכט זיך אין פלוג וואָס געהער זיך אן צונג מיט א דאָקטאָר? פון דעסטוועגען, אָט איז פארהאן ביי אונז אין מאזעפעווקע וויר פיל דאָקטוירים, האָט קיינער ניט אזוי פיעל פראקטיקע, וויא דער שווארצער דאָקטאָר האָט, וואָרום דער שווארצער דאָקטאָר אז ער קומט צום חולה, טאפט ער ביי איהם אויס ניט נאָר וואָס ער האָט נעכטען געגעסען, נאָר איטליכעס ברע- קי: פון וואנען ער איז, און וויפיל ער איז אלט, און צו איז ער א באווייבטער, און וויפיל קינד דער האָט ער, אינגליך צו מיידליך, און וואָס צאָהלט ער דירה געלד, און פאר וואָס ברענט דיא לאַמפּ אזוי פינסטער, און למאי האָט דאָס קליינע קינד אזא גרויסען פופיג — זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, אזא דאָקטאָר אז ער קומט אז געהן ווערד ליכטיג אין שטוב און פרייליך אויפ'ן האר צען, דער חולה אליין פיהלט זיך א סך בעסער וויא פון דעם בעסטען רעצעפט; וואָס דארף ער א רעצעפט, זאָגט ער, אז דער דאָקטאָר איז מיר אליין א רעצעפט? פונקט דער היפך פון יענעם דאָקטאָר, וואָס איך בין געווען ביי איהם ניט לאנג מיט מיין ווייב אין יעהופעץ. מיין חיה עטעל איז אזוי אויך גענוג גערווען; היינט שמעלט אייך פאָר, אז דער חכם הייסט זיך בע- ווייזען דיא צונג און טהוט א מאַד מיט דער נאָז זיצט דיא גאנצע צייט וויא א חתן, ער זאָל דאָס ארויסלאָזען א וואָרט, און פלוצים פאר- גלויבט זיך איהם א פרעג טאָהן ביי איהר: — וואָהין רעכענט איהר פאָהרען אויפ'ן זוכער?

מיין חיהדעטיל איז געוואָרען אויס מענטש און האָט מיר אָנגעהויבען צו טרייבען מיר זאָלען שוין פאָהרען וואָס גיכער קיין אויסלאַנד אין דיא ווארעמבעדער, און אז איך האָב זיא א פרעג געטאָהן וואָס איז אזוי דאָס גיכקייט? איז זיא אויף מיר אָנגעפאלען און געזאָגט, אז

ווידער איז פארהאן אזעלכער וואָס שרייבט אן אויף יענעם א מסירה'לע גלאט אזוי, אָהן שום סיבה און אָהן א שום טעם, פון הימליכקייט ווע- גען; ער איז, פערשטעהט איהר מיר, א בעלן אָנקוקען וואָס וועט זיין דערפון.... דיא דאָזיגע אלע מינים מוסרים וואָס מיר האָבען אויסגערע- כענט חתמנען קיין מאָל זייער נאָמען ניט. מע קאָן זיי פרעגלייכען צו דעם געוויסען סאָרט „פארביסענע“ הינט, וואָס פאלען אן אויף אייך חמיר פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאָזען אייך בלוט, אָדער זיי בייסען אָפּ א פאָלע, פארבייגען דעם ווידעל און א גוטען טאָג.

ד.

ניין, נישט פון דעם מין איז געווען וועל- וויל.

ער איז געווען אן אדוואקאט, און זיין אד- וואקאטור האָט ער געפיהרט מיט זיין אייגענע סיסטעם. זיין סיסטעם איז באשטאנען אין ציר הען, אָפּציהען, פארציהען, אוועקציהען, און וואָס מעהר געצויגען, אָפּגעצויגען, פארצויגען און אוועקגעצויגען איז אלץ בעסער (פאר איהם געוועהנליך).

היינט האָט ער לייעב געהאט פאפירען א סך, א פאפיר, און נאָך א פאפיר, א פאפיר אויף א פאפיר, אזוי פיעל פאפירען, אז איבער דיא פאפירען האָט מען דעם עסק קיין מאָל ניט ארויסגעזעהן, נאָר פאפירען.

— וואָס הערט זיך, רב וועלוויל, מיט מיין עסק?

וואָס זאָל זיך הערען? מע דארף דערלאַנג- גען נאָך איין פאפיר וועט שוין זיין גוט.

— פאר וואָס זשע דערלאַנגט איהר ניט דאָס פאפיר?

— איך קאָן ניט דערלאַנגען דאָס פאפיר, ביז איך וועל ניט ארויסנעמען א פאפירען, אז איך האָב איינגעגעבען די פאפירען.

— פאר וואָס זשע נעהמט איהר ניט ארויס דאָס פאפיר?

— אָט דאָס שמועסט מען דאָך, אז איך בע- דארף איינגעבען א פאפיר אז איך וויל ארויס- נעמען א פאפירען אז איך האָב איינגעגעבען פא- פירען.

— א מעשה אָהן איין עק מיט אייך, רב וועלוויל!

— לוינט אייך ניט? זוכט אייך איין אנה- דער אדוואקאט, א בעסערען פון מיר!

נאָר ס'איז בלאָטע, יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער אדוואקאט, און וועלוויל וועט שרייבען פאפירען, און ציהען וויפיל עס וועט זיך לאָזען, ווארום ער איז פאָרט דער בעס- טער פון אלע אדוואקאטען אין מאזעפעווקע.

אזוי זאגט אייך וועלעוועל און שיקט מיך רופען און מאכט צו מיר אזוי — וואָס זאָגט איהר אויף דעם שיינענע? (ניט איך, וועלעוועל זאָגט דאָס) לאַ די ער האָט אייך אזוי געזידעלט, וויל ער נאָך אויף אייך איינגעבען א פאפיער! ער איז ביי מיר געווען, האָב איך איהם געזאָגט, אז איהר זענט גערעכט, ניט ער וואָס-זשע דען? איהר קענט דאָך מיך, אז איך בין נישט קיין מענטש פון חנופה, און נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאָזיגען עסק וויל איך אויך ניט.....

שלאָג איך איהם איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואָס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל ניט; קוים איז יענער געווען ביי מיר, פאסט מיר ניט.

הויב איך איהם אָן איינריידען:

— מילא וואָס יענער איז געווען; למאי אָט בין איך אויך?

הקצור, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז איך רעד איהם איבער און ער נעהמט אָן דאָס עסק און ווערט מיין אדוואָקאט אויך.

נאָכדעם הויבט זיך אָן א חתונה מיט דיא עדות. ער אליין שטעלט צונויף דיא עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאָס געשעפט פון איי-נעם צום אנדערן אזוי קונציג, אזוי בריה'ש, אז דיא עדות צווישען זיך מווען זיך צוקריגען, אויס-זידלען איינס דאָס אנדערע גאנץ בעל הבית, און פאר וואָס זאָל מען זיך טאקי ניט פאטשען אויך? אָט דעמאָלט האָט ער ערשט וואָס צו טאָהן, א פרישע פראקטיקע! די צעקריענטע און צופאטשטע עדות האָבען דאָך געוויינליך זייערע עדות, וואָס זיינען געווען כשעת פאטשען זיך, און וויא באַלד זיי קומען זיך צונויף צו וועלעוועל סוואָד-זאקאָן, מווען זיי זיך סוף כל סוף צעקריענען זיך, אויסזידלען איינס דאָס אנ-דערע און צופאטשען זיך — ווידער א פראקטי-קע פאר וועלעוועל.

ג.

וועלעוועל'ס נאָמען איז געווען גרויס ניט נאָר צווישען אידען און נישט נאָר אין מאזע-פעווקע אליין, ער איז געווען באקענט אויך צווי-שען קריסטען און האָט געהאט א שעהנעם נאָמען אויך אין זלאָדייעווקע, פיאניווקע, מאלאָפּאָ-גראָמעווקע און דיא איבריגע דערפער ארום און ארום.

אז עמיצער א גוי, האָט געהאט עפּים א לאַך דעניש, א פאפיר אָנשרייבען, אָדער אזוי זיך איין עצה האלטען, האָט מען מיטגענומען א

זיא זעהט שוין לאַנג, אז איהר לעבען איז ביי מיר ווערט א דרייער, אז איך וויל זיא זאָל חלילה שטארבען, און נאָך כדומה אזעלכע ווער-טער האָט זיא מיר געזאָגט, וויא דער שטיי-גער איז פון א ווייב, אז זיא וויל דערגהען דעם מאן דיא יאָהר — און אלץ איבער איהם, איבערן דאָקטאָר פון יעהופעץ.... נאָר שאט! איך האָב אָנגעהויבען פון אדוואָקאטען און בין ארויף אויף דאָקטוירים. לאַמיר זיך אומקערען צוריק צו אונ-זער אדוואָקאט וועלעוועל סוואָד-זאקאָן.

ה.

נאָך איין זאך איז געווען אין וועלעוועל'ס סיסטעם — עדות! צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות, און עדות אויף עדות. אינ'ס שכל פון עדות האָבען געשטעקט צוויי זאכען: ער-שטענס האָט מען צוליעב דיא עדות געקאנט ציהען, אָפציהען, פערציהען און אוועקציהען וויפיל ער האָט אליין געוואָלט, וואָרום צווישען א סך עדות מוז זיך מאכען אז איינער ווערט ניט געזונד, איינער פאָהרט אוועק און איינער האָט גלאט פערגעסען אז מע רופט איהם ארויס פאר איין עדות. און צווייטענס האָט ער מיט דיא עדות גופא געפיהרט א פאָליטיקע, א משונה מאַדנע פאָליטיקע, וועלעוועל'ס פאָליטיקע.

נאָר דאָ מוז איך אָפטרעטען א וויילע פון דיא עדות און אויסזאָגען אייך א סוד (צווישען אונז וועט דאָך עס מסתמא בלייבען?) אז אונ-זער וועלעוועל האָט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאָס הייסט ער איז געווען אין איין צייט דער אדוואָקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך אז איינער פון דעם אנדערן האָט נישט געטאָרט וויסען און איטליכער צד האָט גערעכענט, אז וועלעוועל — דאָס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען וויא אזוי ער האָט דאָס געטאָהן? גאנץ פשוט! שטעלט אייך פאָהר איהר זענט געקומען צו וועלעוועל מיט א בקשה ער זאָל איינגעבען אויף מיר א פאפיער אז איך האָב אייך דאָס און דאָס. האָט ער אייך קורם כל צוגעזאָגט, אז ער וועט מיך גאָט ווייסט וואָס, סיביר אליין איז נאָך פון דיא קלייניג-קייטען! און כשעת מעשה פיערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות, סטייטש — סטייטש איך זאָל אזעלכעס טאָהן! ער זאָל זיך, זאָגט ער, זעהען מיט מיר, וואָלט ער מיר געזאָגט אזוי און אזוי!

— איך מוז זיך, זאָגט ער, זעהען מיט איהם, איך וועל איהם זאָגט ער אומיסטען שיקען רופען!

באָרד, איז העכער א האלבע באָרד געבליעבן
ביי איהם, ביי איוואנען הייסט דאָס אין האַנד,
(חוי' לזה האָט ער נאָך צובראָכען א היבש ביסעל
כלים אויך, אומגעהערען געוויינטליך, נאָר פון
די צובראָכענע כלים האָט שוין איוואן צוגעשוויי-
נען....)

— שאָ האָט טאָ ראָבי וואָליקא, וואָס דו
וויסט, דאָס טהו מיט מיר וועלוויל, אבי ליין
מיר אויס פון אן אומגליק!

אזוי האָט איוואן אויסגעלאָזט זיין בקשה
צו וועלוועלען, און וועלוויל האָט זיך גענומען צום
„זאקאן“, איין בוך, דאָס אנדערע בוך, דאָס דריי-
טע בוך, און האָט מוסר מודעה געווען איוואנען,
אז ער קאָן איהם נאָר ניט העלפען, אז איוואן
וועט מווען אויסציען פאר דער בייל וואָס אויפן
שטערען זעכס: חדשים מיט צעהן טעג, פארן
אונטערשטען קאסטען צייהן — צעהן חדשים
מיט צוואנציג טעג, פאר דעם טראקטירטשיקס
באָרד זיבען חדשים מיט א האלבען און פאר
דער „כעזאבראזיע“ דריי וואָכען, איז אינאיינעם
צוויי יאָהר מיט כמעט אַנדערהאלבען חדשים,
איז דאָס יאָהר וואָס דריי חדשים שיינקט ער
איהם, און דאָס צוויי יאָהר וועט ער מווען אַפ-
זיעצן, און נאָך וויא אזוי אַפזיעצן, — אין „קא-
מענע מעשאָק“!

— דו וויסט האָטש איוואן, וועלכעס הייסט
„קאמענע מעשאָק“?

דערויף האָט איהם איוואן געענטפערט,
ער זאָל אזוי וויסען פון קרחת וויא ער ווייסט
וואָס דאָס איז! „ווער זשע“ ווייסט ער וואָס
דאָס איז; שמיץ האָט ער שוין אויך א מאָל פער-
זוכט, נאָר „קאמענע מעשאָק“ הערט ער דעם
ערשטען מאָל אויף זיין לעבען!

— עהע-הע! ביזט דו דאָך נאָך נאָר א
לעמעלי — זאָגט צו איהם וועלוויל און הויבט
איהם אָן קלאָר מאכען, וואָס איז אַזעלכעס „קא-
מענע מעשאָק“: ערשטענס קאָן מען דאָרט ניט
זיעצן, ניט ליגען, נאָר שטעהן אויף דאָס פיס,
אין דאָס צוגעבונדען מיט דער טשאַפּרינע צו דער
סטעלי; עסען עסט מען מכות, איין מאָל אין
מעתיילעט א שטיקעל ברויט מיט א טרונק וואסער
און בראַנפּען טראַגט מען צו נאָר איין מאָל אין
וואָך צו דער נאָז א שמעק טאָהן..... — האָדי!
האָדי, וואָהליקא, נעהאיי יאָמובים! לאָז זיין
גענוג וועלוויל, חאפט דאָס דער רוח! אזוי האָט
איהם איוואן איבערגעשלאָגען אין מיט'ן און אַנ-
געהויבען דינגען זיך מיט איהם, וויפיל וועט
ער ביי איהם נאפשיקלאד נעמען דערפאר אז
ער זאָל איהם אין גאנצען אַפרייניגען?

לאנגלאנג האָבען זיי זיך געדינגען, און אז
זיי האָבען זיך אויסגעדינגען, האָט וועלוויל

האָהן, א ביסעל קאָרענע מעהל, אָדער א שאָק
אייער: „טרע אידטי דאָ וואָליקא“ — מע בע-
דארף זיך דורכגענהן צו וואָליקען. און וואָליקע
האָט געוואוסט וואָס ער האָט צומאָהן, געקאָנט
מיט זיי האַנדלען.

אינעם פון זיי האָט ער ביי זיך אין שטוב
פאר'משפּ'ט צוויי יאָהר און טאקי באלד ארויס-
נעלאָזט. ס'איז אזוי געווען דיא מעשה:

איין מאָל אין א פריהמאָרגען קומט אריין
צו איהם א זלאָדיעווקער בעל הבית, איוואן
קארקא מיט א ווייסען האָהן, פאלט איהם צו
דיא פיס און הויבט איהם אָן בעטען:

— פאני וואָליקא, וויראטשאיי איז נא-
פאסטי! — וועלוויל, הייסט דאָס, שלעפּ מיך
ארויס פון א בלבל!

וואָס איז געווען דער בלבל? — ער,
איוואן, קארקא, האָט געהאט איין אָקס, האָט
ער דעם אָקס אויסגעביטען אויף א פערד און האָט
זיך מיט'ן פערד אָפּגענארט, האָט ער דאָס אויס-
געביטען אויף א פאָר ביקלעך, און דיא ביקלעך
האָט ער פארקויפט און דוקא אין גלייכען געלד,
האָט ער דערטאפט אויפ'ן יריד צוויי מחותנים
נאָר פון איין אנדער דאָרה, פון מאלאָפּאָרגאָמע-
עווקע, און האָט זיי געשטעלט מאָהאריטש, א
פלעשיק, און נאָך א פלעשיק, און א פלעשיק—
אזוי לאנג ביז מע—איז געוואָרן רעכט אונטערן
גלעזעל און נישט געזעהן פאר זיך דיא ליכטיגע
וועלט, כמעט נישט געקאָנט האַלטען זיך אויף
דיא פיס. פלוצים טהוט זיך איוואן קוראק א
חאפ צו דער קעשענע — ניטאָ דאָס געלד! האָט
ער זיך תחילת גענומען צו דיא מחותנים: „וואו
איז מיין געלד?“ זאָגען זיי: „וואָסער געלד?“
זאָגט ער: „פאר די ביקלאָד“. זאָגען זיי: „וואָסער-
רע ביקלאָד? האָט דאָס איהם שוין אָנגענומען
ביים האַרצען?“, סטייטש, איהר זיצט מיט מיר
אָפּ א גאנץ פריהמאָרגען און טרינקט לחיים,
פרעגט איהר פלוצים וואָסער געלד, וואָסער
ביקליך?!

בקצור ער איז זיי פארפאָהרען גלייך אין
פנים אריין און האָט זיי אזוי צעשריעבען דיא
פיואָנאָמיעס, אז ביי אינעם איז ארויס א
בייל אויפ'ן שטערען וויא א קולאק דער גרויס,
און דעם אנדערן האָט ער איבערגעפיהרט, גע-
מאכט א תל פון דעם אונטערשטען קאסטען
צייהן... נאָר דאָס וואָלט נאָך געווען נישקשה,
ער זאָל זיך ניט געווען טשעפען צום טראקטיר-
שטישק און שרייען אויף איהם און קלאפען מיט
די קולעקעס אין טיש אריין: „דאָס געלד זאָל
מיר זיין!“ האָט איהם דער טראקטירשטישק גע-
וואָלט ארויסטרייבען פון טראקטיר, האָט ער
זיך אָגעהאַלטען ביים טראקטירשטישק אין דער

גלייך מיט אלע מיידלאך, א בעל הבית'ס קינד.
מענשען האָבען שטארק מקנה געווען יאָסין אויף'ן
שרוך: מיט אזוי ווינציג נדן נעמען א חתן א
„קענער“, דעם „סוואַרד-זאָקאָן“ אליין. צום סוף
האָט זיך אויסגעלאָזט, אז יאָסין טאָכטער האָט
באלד נאָך דער חתונה אָנגעהויבען זאָגען, אז
זי וויל מיט איהם נישט „לאַכען“. פאר וואָס?
זי האָט מורא! וואָס האָט זי מורא? זי האָט
מורא ער זאָל נישט אויסלאָרען דיא קלייטען. וואָס
סערע קלייטען? וועמענס קלייטען? און וואָס
געהר זיך דאָס אָן מיט איהר? נאָר געה טענה
מיט א פרוי! זי האָט זיך אריינגענומען אין קאָפּ
אריין „קלייטען“ — האָטש בראַק זי וויל לאָקיר
שען, זי וויל איהם נישט קענען!

סע פארשטייט זיך, אז מאַזעפּעווקע האָט
זיך נישט באַניגענד מיט אזא תירוץ; וואָס מיר
קלייטען? ווער מיר קלייטען? דאָ קעהר זיין
איין אנדער סוף, מסתמא אזא מין זאך וואָס
פאסט נישט אויסצוזאָגען... און עס האָבען אָנגע-
הויבען געהן אין שטאַרט מעשיות מיט מעשיות
מיט מעשיות! און דיא מעשיות וואָס מע האָט
דערצעהלט האָט מען דערצעהלט איינער דעם אנ-
דערען בסוד אין אויער אריין, און בשעת מעשה
האָט מען זיך ארומגעקוקט צו ס'איז נישטאָ קיין
ווייבער דערביי און מע האָט זיך געשטיקט פאר
געלעכטער.

— וואָס פאר א געלענדער אויף אייך?
זאָגען דיא ווייבער — דערצעהלט אונז אויף,
לאָמיר אויף לאַכען.

דיא דאָזיגע ווערטער רופען ארויס ביי דיא
מאנסבילען נאָך א גרעסערען געלעכטער.

דעמאָלט ווערען דיא ווייבער שוין א ביסעל
בייז און הייבען אָן מיט כעס:

— זעה נאָר ווי דער נארר שטופט זיי!
זאָגט שוין אויס וואָס איז פאר א וויסטער גע-
לענדער אויף אייך?!

אָט דעמאָלט הייבען דיא מאנסבילען ערשט
אָן לאַכען. האַלטען זיך ביי דיא בייכער, ממש
מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער!

בקצור וועללווי „סוואַרד-זאָקאָן“ האָט זיך
אָפגע'גט מיט יאָסין טאָכטער (בריידינג) האָט
זי געהייסען, חתונה געהאט נאָך א מאָל און איצט
איז זי און אמעריקע) און איז לאַנג קיין אלמין
הילף נישט געזעסען און האָט געבראכט צור
פיהרען א ווייב פון א קליין שטערטיל, אויף א
מיידעל, אָפגעלעבט מיט איהר א קענען א יאָהר
און האָט זיך שטילער הייט מיט איהר אָפגע'גט,
און איז אוועקגעפאָהרען קיין בערדיטשעוו, און
האָט געבראכט צופיהרען פון דאָרטען א נאנצע
„מאדאם מיט א הוט“, געמאכט מיט איהר ווי-
זיטען, אייגעפיהרט ביי זיך א שטוב מיט מעכעל,

ארויסגענומען א בויגען פאפיר, פארקאטשעט די
ארבעל און אָנגעשריבען דעם פסק און איבער-
געלייכענט איהם אייוואנען:

— פאָ אוקאָזו יעהאָ וועליטשעסטווא אי
נא אָסנאָוואניע 142, 247, 369, 721 875,
998, 999 סטאטיי, קרעסטיאנין סעלא זלאָדיר-
עוויקי מאלעפאָגראַמעיעווסקאי וואָלאָסטי אייוואן
קורקא אָטפוסקאיעטסיא נא סוואַבאָדו*)

און אייוואן קורקא איז אוועק אהיים צופרי-
דען מיט דער „ספראווע“ (מיט'ן משפט הייסט
דאָס) און מיט דעם וואָס ער האָט אָפגענארט
דעם אידען, איהם נישט אויסגעזאָגט פון דיא
צובראָכענע כלים.

ז.

איין חסרון האָט געהאט וועללווי סוואַרד-
זאָקאָן (איהר האָט א מאָל געזעהן א מענטשען
אָהן א חסרון?) ער האָט נישט געקאנט הויזען
מיט קיין ווייב. א ווייב האָט מיט איהם מעהר
נישט געקאנט אָפזיין וויא א יאָהר, העכסטענס
אָנדרטרהאלבען.

דערפון איז צו פארשטעהן, אז וועללווי האָט
געהאט, נישט איינע נאָר עטליכע ווייבער. איהר
מיינט עטליכע מיט א מאָהל? חס וחלילה! אזוי
ווייט קולטורנע איז מאַזעפּעווקע נאָך נישט, אז
א יוד זאָל זיך דאָרט פארגינגען האָבען, וויא
כדומה ביי אייך אין אמעריקא, וואו יודען טהוען
נאָך אנדערע, און האָבען א ווייב, און נאָך א
ווייב, און נאָך א ווייב..... מאַזעפּעווקער יודען
דאנקען גאָט אז זיי קענען אויסהאלטען איין
ווייב; זיי זאָגען אז איין ווייב קען אויך מאַ-
כען גרוי און אלט, אויב זי האָט א שעהנעם
גוסט און איז בעקאנט מיט'ן שניידער און מיט
דער מאָדיסטקע; און ווער שמועסט, אז זי מיינט
אז זי קען אביסעל „צימבלען אויפן טאָפּטשאַן“
געלייכענט אויף איהר לעבען נאָר איין ביכעל
און געווען צוויי דריי מאָהל אין טהעאטער און
קאָן שפיעלען אין „סטוקעלעק“ און אין „טערטיל-
מערטיל“ — דעמאָלט איז שוין אז אָך און אז
וועה דעם מאַנן! ער מוז שוין אין זינען האָבען;
ווינטער א זשורפיקס האָטש איין מאָל אין וואָך,
און זומער א ראטשע, און דעם וועה אין גימנאז-
זיע, און דער טאָכטער א סטודענט, הקצור ס'איז
א רחמנות אויפ'ן מאַנן, א צער בעלי חיים, מיר
קאָנען איהם נאָר נישט העלפּען, סיידען מיט א
קרעכץ.... און לאָמיר זיך קאָרשט אומקעהרען
צוריק צו אונזער וועללווין מיט זיינע ווייבער.

דאָס ערשטע ווייב זיינס איז געווען טא-
קי א אונזעריגע, פון מאַזעפּעווקע הייסט דאָס,
יאָסי דעם לעכטיצהערס א טאָכטער, א מיידעל

* נאָך דעם אין דעם און דעם און דעם געזעצן
וערט אייוואן קורקא ארום געלאזען פריי.

ערשטענס האָט זי גערעדט גיך. שייך זאָגן גען גיך? איידער זי האָט אַרויסגעלאָזט דאָס ערשטע וואָרט זענען שוין פינף-זעכס ווערטער געפלוגען אויף צופריהער, איינס איבער דאָס אנדערע. מורא געהאט מע זאָל חלילה נישט פאר-שפעטיגען, און איידער זיי זענען אַרויסגעפלויר גען פונם מויל זיינען שוין געשטאנען גרייט צעהן אנדערע ווערטער אויף אַרויסצופליהען.

דאָס איז נומער איינס. והשנית האָט זי גערעדט מיט א קוויטש און מיט א ניגון וויא פון „אקדמות“ אויסגעמישט מיט „כגונא“ און אויס-געלאזט אלע מאָל מיט איין „אי וויי“ און מיט א לאנגען „ניא“? און מיט א געלעכטער פון א פאוווע, בעווייזענען בשעת מעשה דיא אריינגע-שטעלטע צייהן און געטרייסעלט מיט'ן שליוער, האָט דאָס טאקי געהאט דעם זיבעטען חן.

אויף דרושים איז'ן געגאנגען קוקען אין מאזע-פעווקע אויף דער ווארשעווער „יפיה פיה“ מיט די אריינגעשטעלטע צייהן און האָרבען ווי זי גראגערט און ווי זי קוויטשט און וויא זי זינגט, און זיך געהאלטען ביי די זייטען פאר גע-לעכטער. מע דארף נישט קיין טהעאטער, האָבען זיי געזאָגט.... איין עבירה כלעבען, וואָס זי האָט זיך אין מאזעפעווקע לאנג נישט געהאלטען; סך הכל איין זומער, ווארום אז ס'איז געקומען ארום יום-טובים צייט, האָט ער זיך מיט איהר גע'גט און זי איז אוועקגעפאָהרען צוריק קיין ווארשא — און פון דעמאָלט אָן האָט שוין וועל-וויל „סוואַרדזאקאָן“ מעהר נישט חתונה געהאט און איז פארבליבען איין אלמן עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעמועגען א

יטרוך?

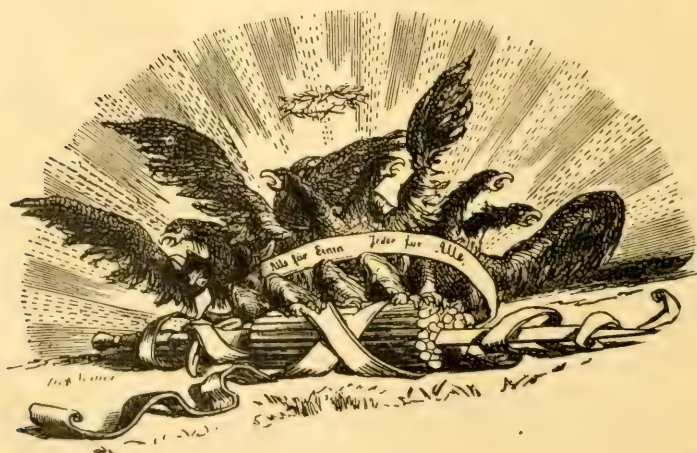
ענדע.

מיט זשורפיקסען, מיט יונגעלייט, וואָס שפיעלען אין „סטוקעלעק“ און „טערטיל מערטיל“, — ס'האָט אָבער נישט געהאַלפּען די שטוב מיט דאָס מעכעל נישט די שטוקעלעק מיט'ן טערטיל-מערטעל אין א שענעם פריהמאַרגען זענען זיי אוועקגע-גאנגען צום רב און מע האָט געשריעבען א גט, און דיא „דאמע מיט דער הוט“ איז אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

ח.

אז וועלוועל „סוואַרדזאקאָן“ איז נאָך דער מעשה אוועקגעפאָהרען. חתונה האָבען נאָך א מאָל, האָבען איהם דיא מאזעפעווקער לצים, די וואָס האָבען ליעב חווק מאכען פון דער גאנצער וועלט, איהם געגעבען אן עצה, וואָס דארף ער פאָהרען חתונה האָבען, בריינגען דאָס ווייב און נאָכדעם גט'ן זיך? א מעהר לאָז ער מאכען דאָרטען אויפ'ן אָרט א חתונה מיט א גט אינ-איינעם.

דערויף האָט זיי וועלוועל געענטפערט אז אזעלכע חכמים וויא זיי איז טאקי זעהר ווייניג אויף דער וועלט; ס'איז איהם נאָר א חרוש, וואָס זיי געהען אָהן שטיוועל.... און נאָך בדומה אזעלכע שטעכווערטער האָט ער זיי אריינגע-זעצט, אז זיי האָבען נישט געוואוסט וויא אזוי אוועקצוגעהן פון איהם — און אליין איז ער אוועקגעפאָהרען קיין ווארשא און געבראכט פון דארטען עפעס א מין שלאק מיט אריינגעשטעלטע צייהן און מיט א מאָדנעם שליוער אויפ'ן קאפ און מיט א מין משונה מאָדנע לשוין, וואָס אין מאזעפעווקע האָט מען אזעלכס נאָך נישט געהערט קיין מאָל. דהיינו?

נאטור וואונדער אין שטוב.

בעקאנט אין דער פיזיק אלס „פולס גלאז“ מיר קענען עס, באשטעלענדיג ביי דיא הונדערטע פיליכט קריגען פאר 20 סענט א שטיק, און דיא שיינקייט דערפון מאכט דעם קינד וויא דעם גריין אונגעהייער פערגעניגען.

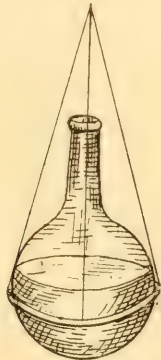
מיט דיעזער נומער וועלען מיר מאכען א פראבע. אויב עס וועלען זיך געפינען גענוג לעזער וועלכע וועלען עס פערלאנגען וועלען מיר מאכען א גרויסע בעשטעלונג.

מיר פארזיכערן יענע אלע דענקענדע אר׳ כייטער, וועמעס לעבען איז אזוי פוסט דאס דורך דיעזען קליינעם אפפער פון א פאָאר סענט וועלען זיי זיך מאכען א פאָאר אבענדען אין חודש אנגענעהם דאדורך וואָס זיי וועלען דיא עקספער׳ רימענטע מאכען פאר זיך און פאר זייערע פרוי׳ ען און קינדער און פרוינדע. זיי וועלען האָבען א זעלטענעם פארגעניגען און דאכיי עפעס לער׳ נען.

* * *

פיג. 3.

פיג. 2.

דיא פלאש אין פיגור 1 מוז אויפגעהאנגען ווערען וויא אין פיגור 2. דער „הענגער“ אליין באשטעהט פון א רינג פון פראקטע דראַט אויפֿ געהאנגען אויף דריי אנדערע דראַטלעך וויא פיגור 3. דאָס גיט אונז דיא מעגליכקייט דיא פלאש ארויפצושטעלען אין א גלייכער פאָזיציע, דאָס הייסט מיט דעם מויל ארויף און דעם דנאָ פון אונטען און אויף אין א פערקעהרטער פאָזיציע, דאָס הייסט מיט דעם מויל אראָב און דעם דנאָ נאָך אויבען. — פילט אָן דיא פלאש ביז צו דער העלפט מיט וואסער און שטעלט זי אוועק אויפֿ'ן רינג אין א גלייכער פאָזיציע, שטעלט אונטער די גאז און לאָזט דיא וואסער קאָכען. ווען עס האָט געקאָכט א פאָאר מינוט לעשט אויס דיא גאז

וויא צו מאכען וואסער קאָכען דורך קעלט.

יט דיעזען נומער „צור קונפט“ פאנגט זיך אָן א סאָרט עקספער׳ מענטען צו וועלכע עס וועלען נויטיג זיין גע׳ קויפטע אפאראטלעך. אפאראטען זיין נען דאָ וויא אין דער גאנצער ציוויליזירטער

וועלט זעהר טהייער. מען קאָן קריגען פאר שפאָט ביליג יעדען סאָרט מאָרדגעצייג, יעדעס וועלכעס רייצט אין מענטשען דיא בעסטע, אָבער ווען עס קומט צו א יטיקעל געצייג וועלכעס בעפרייט די נשמה און אדעלט איהר דאדורך אויס, איז עס אזוי טהייער אז פארן ארבייטער איז עס אזוי גוט גלייך וויא עס וואָלט איהר דער וועלט ניט געווען.

מיר אָבער וועלען פראָבירען דורך דער „צור קונפט“ צו קויפען דיא עטליכע אפאראטען, וועלכע וועלען נויטיג זיין פאר דיעזען און קומענדיג דע ארטיקלען, דירעקט פון פעקטאָרי אזוי אז אלע לעזער פון דער „צוקונפט“, וועלכע אינטער׳ דעסירען זיך מיט דיא עקספער׳מענטען וואָלען זיי קענען קריגען ביליג.

פיג. 1.

צום ביישפיעל, אין דיעזען נומער ברויכען מיר א פלעשעלע פון א געוויסען סאָרט, און ווען פילע זאלען באשטעלט ווערען וואָלטען זיי אויס געקומען ניט טהייער פיליכט 12 אָדער 15 סענט א שטיק. דאָס איז ניט פיעל, און דער פארגער׳ ניגען וועלכען מען האָט ביים עקספער׳מענט איז ווערטה מעהר וויא געלד קאָן באצאָהלען. מיט דעם נעקסטען נומער „צוקונפט“ ווע׳ לען מיר צום ביישפיעל מווען קויפען וואָס איז

אוועק אויפ'ן רינג מיט דעם מויל אראָב און דעם דנאָ ארויף וויא אין פיגור 4.

מיט א גלאָז נעהמט אָן וואסער פון שיסעל וועלכע שטעהט אונטערן פלאש און גיסט עס ארויף אויפ'ן דנאָ פון פלאש און דיא וואסער פאנגט וויעדער אָן צו קאָכען.

וויא נור איהר הערט אויף צו גיסען דיא קאלטע וואסער הערט אויך אויף דאָס קאָכען אין דער פלאש פונקט וויא ווען דיא גאז איז פריהער אוועק גענומען געוואָרען האָט דיא וואסער אויפ' געהערט צו קאָכען. גיעסט וויעדער ארויף קאלטע וואסער און עס קאָכט ווייטער און אזוי לאנג איהר גיסט קאלטע וואסער וועט עס קאָכען. איהר קענט אזוי פאָרטזעצען גאנצע 30 מינוט און יעדעס מאל וועט דיא קאלטע וואסער טאָהן דיא זעלבע ארבייט וואָס דיא גאז פלאש דארף טאָהן, דאָס הייסט, זיא וועט מאכען דיא וואסער אין פלאש קאָכען.

פאר וואָס איז דאָס אזוי ?

דער ענטפער איז אזוי איינפאך וויא דער עקספערעמענט איז שעהן! כדי אָבער אז דער ענטפער זאָל ווירקליך ווערען איינפאך מוזען מיר בעסער פארשטעהן דעם פראָצעס פון קאָכען. און דאָס וועלען מיר יעצט פראָבירען צו ערקלעהרען.

יעדען איז בעקאנט, אז וואסער מוז האָבען 212 גראד היין אויף פארענהייט'ס טעמפראַטור טער כדי ס'זאָל קענען קאָכען. קוים איז דיא היין ווייניגער וויא 212 גראד וועט דיא וואסער ניט קאָכען. יעצט איז דיא פראגע, וועט וואסער אונטער קיינע אומשטענדען ניט קאָכען מיט ווייניגער וויא 212 גראד ? דער ענטפער איז יא, אונטער געוויסע אומשטענדען וועט עס יא קאָכען מיט ווייניגער וויא 212 גראד היין. אונטער וועלכע אומשטענדען ?

ווען מיר נעהמען א כלי וואסער און שטעלען איהר ארונטער אונטער א גרויסע גלאָז און פאָמ פערן ארויס דיא לופט פון גלאָז, דאן וועט דיא וואסער קאָכען מיט ווייניגער גראד היין וויא 212.

מיט וויא פיעל וועניגער ?

דאָס וועט זיך ווענדען אָן דעם וויפיעל לופט מיר פאָמפען ארויס פון גלאָז, פאָמפען מיר ארויס א סך לופט וועט דיא וואסער קאָכען מיט א זעהר קליינעם גראד היין, פומפען מיר ארויס וועניג מוזען מיר האָבען מעהר היין. אָבער קוים פומפען מיר נור ארויס עפעס לופט, וועט דיא וואסער שוין קאָכען מיט ווייניגער וויא 212 גראד היין.

וואָס זעהן מיר דאָ ?

מיר זעהן קלאָהר אז דיא לופט האָט עפעס

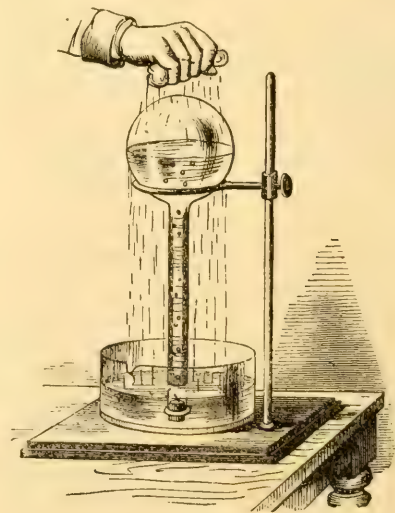
און נעהמט איהר אוועק און פארשטאָפט דיא פלאש מיט'ן שטאָפער. דיא וואסער, נאטידליך, קאָכט יעצט ניט מעהר ווייל דיא גאז האָבען מיר אויסגעלאָשען.

ווען מיר זאָלען דעם לעזער פרעגען צום ביי שפיעל אזא פראגע, וואָס מוזען מיר טאָהן כדי דיא וואסער זאָל נאָך אמאל קאָכען ?

דאָ, גלויבען מיר, וועט שוין מאנכער אונגער-דילדיגער לעזער צו זיך זאָגען: „דאָס איז שוין צו פיעל געפרענט.“ און אין דער אמת' מוז מען דען זיין עפעס א גרויסער פיזיקער צו קענען ענטפערן אזא נארישע קשיא ? געהערט א ביסעל א וואזשנע קשיא ? וואָס זאָל מען טאָהן כדי דיא וואסער זאָל ווידער קאָכען ? פרעגט יעדעס קינד וועט עס אייך זאָגען: שטעלט אונטער דיא גאז וועט דיא וואסער וויעדער קאָכען.

נון ליעבער לעזער, נור געדולד ניט פארליי-רען ווייל וואָס מיר ווילען אייך צייגען איז, אז דיא וואסער וועט קאָכען דוקא אָהן דער גאז, דאָס הייסט אָן פייער. נאָך מעהר וויא דאָס, מיר וועלען איהר גאר מאכען צום קאָכען דורך קעלט, דורך קאלטע וואסער!

אלזא, ווען איהר נעהמט אוועק דיא גאז, הערט דיא וואסער אויף צו קאָכען, יעצט נעהמט א גרויסע שיסעל וואסער און שטעלט איהר אוועק אונטערן פלאש פונקט וויא פריהער איז געשטאד נען דיא גאז און דאָס וואָס דיא גאז פלאש האָט פריהער געטאָהן וועט יעצט טאָהן דיא קאלטע וואסער.

פיג. 4.

מיט א האנדטוך נעהמט אָן דיא פלאש און קערט איהר איבער דאָס הייסט שטעלט איהר

ווען קאכט וואסער ? וועלען מיר ענטפערן אז אזוי באלד וויא דיא אויסציהונגס קראפט פון דער פארע איז גלייך צום דרוק וועלכער רוהט אויפ'ן וואסער וועט דיא וואסער קאכען.

נור, אויב אויפ'ן וואסער רוהט 15 פונט אויף יעדען סקווער צאל, האבען מיר נויטיג 212 גראד היטץ כדי דיא אויסציהונגס קראפט פון דער פארע זאל בייקומען דעם לופט דרוק. אויב אבער מיר שטעלען דיא כלי אונטער א לופט פאמפע און פומפען ארויס לופט, הייסט דאס אז דער לופט דרוק ווערט לייכטער, דערפאר איז יעצט שוין ניט נויטיג קיין 212 גראד היטץ, ווייל דא דארף די אויסציהונגס קראפט פון דער פארע בייקומען א לייכטערן דרוק.

פאר דער זעלבער אורזאכע קאכט דיא וואסער מיט ווייניגער וויא 212 גראד היטץ אויף א הויכען בארג.

יעצט צום עקספערימענט ! בעפאר מיר האבען איבערגעקעהרט דיא פלאש האבען מיר איהר צוגעמאכט מיט'ן שטאף פער, וואָס איז געבליבען אין דער צוגעמאכטער פלאש ?

אין דער צוגעמאכטער פלאש איז געבליבען הייסע וואסער און פארע.

און וואָס איז מכה דער לופט פון פלאש ? קיין לופט איז אין דער פלאש ניט פאראן. ווייל דיא פארע האָט איהם ארויסגעטריבען און פארנעהמט אליין דעם פלאש און זיא טהוט דיי זעלבע ארכייט וואָס דיא לופט האָט פריהער גע-טאָן, דאס הייסט, זיא, דיא פארע, דריקט אויפ'ן וואסער פונקט וויא דיא לופט וואָלט דאָרט דריקען ווען זיא וואָלט זיין אין פלאש, נור, ניט מעהר, מיר האָבען יעצט פארע אָנשטאָט לופט. און אָט דיעזער פאקט מאכט עס מעגליך, אז דיא וואסער איז פלאש זאל קאכען דאדורך וואָס מיר גיכען ארויף קאלטע וואסער, און אָט האָט איהר וויא אזוי :

דיא פארע, האָבען מיר געזאָגט, דריקט אויפ'ן וואסער און לאָזט עס ניט קאכען. ווען אָבער מיר גיכען ארויף קאלטע וואסער אויף דיא פלאש, קיהלט דיא פארע זיך אָב און פערואנדעלט זיך אין וואסער. וואָסזשע בלייבט אין פלאש ? קיין לופט איז דאָרט ניט פאראן, ווייל דיא פארע האָט איהר ארויסגעטריבען, קיין פארע איז ניט פאראן ווייל דיא קאלטע וואסער האָט זי געמאכט זיך צונויפדריקען און ווערען וואסער, דערפאר איז אין פלאש גאר קיין דרוק ניט פאראן און אז דער דרוק פעהלט קאכט דיא וואסער מיט וועניגער וויא מיט 212 גראד. וויא לאנג קאכט דיא וואסער ?

זיא קאכט אזוי לאנג ביז דיא פארע וועלכע

צו טאָהן מיט'ן קאכען פון וואסער. מיר זעהן דייטליך, אז אונטערן געווענהליכען דרוק פון דער לופט איז אונטערדינגט נויטיג 212 גראד היטץ אז דיא וואסער זאל קאכען, און אויב דורך א לופט פאמפע נעהמען מיר אוועק דיא לופט פון אויפ'ן וואסער, דאס הייסט ווען מיר פער-מינדערען דעם דרוק פון דער לופט קאכט עס מיט ווייניגער וויא 212 גראד היטץ. און דער פאקט איז טאקע, אז אויף א גאנצן הויכען בארג קאכט דיא וואסער מיט פיעל ווייניגער היטץ וויא אויף דער אָבערפלעכע פון דער ערד, און מיט וויא פיעל וועניגער ? ווענדט זיך אָן דעם, וויא הויך דער בארג איז : וואָס העכער דער בארג אלץ ווייניגער היטץ איז נויטיג דיא וואסער זאל קאכען.

פון דאָקטאָר בלומשטיין'ס צוויי לעצטע ארטיקלען אין דער צוקונפט קענט איהר קלאָהר זעהן אז יעדער סקווער צאל לופט פון אונז דאָ אונטען אויף דער ערד ביז ארויף צום, "הימעל" צו, וואו דיא לופט ענדיגט זיך וועגט ביי 15 פונט, זעלבסט-פארשיטענדרליך אז וואָס העכער ארויף מיר געהן אלץ ווייניגער לופט געפינט זיך שוין איבער אונז, אלץ לייכטער איז עס, דאס הייסט אלץ קלענער ווערט דער לופט דרוק און אזוי וויא אונטער א קלענערען לופט-דרוק קאכט דאס וואסער מיט ווייניגער היטץ קומט אויס אז וואָס העכער מיר געהן ארויף אלץ ווייניגער היטץ איז נויטיג אז וואסער זאל קאכען.

יעצט נאָך א קלייניגקייט און מיר זיינען פערטיג צו פערשיטענהן אונזער עקספערימענט. ווען דיא וואסער פאנגט אָן קאכען זעהען מיר אז עס הויבען אָן ארויס צו קומען בלאָזען פון וואסער. דיא וואסער, "בלעזעלט" זיך, און דיא וואסער-בלאָזען פאנגען זיך ניט פריהער אָן ביז דער וואכער קריגט 212 גראד היטץ.

פאר וואָס איז דאָס ?

עס איז דערפאר ווייל אויף דער אויבער-פלעכע פון וואסער ליגט א געוויכט פון 15 פונט לופט אויף יעדען פיער-עקיגען צאל און ווען דיא וואסער, דורך דער היטץ לעזט זיך אויף אין פארע, קען דיא פארע זיך ניט דורכברעכען א וועג ארויס פון וואסער, ווייל דער לופט דרוק ערלויבט עס ניט. ווען אָבער דיא וואסער קריגט היטץ גענוג, דאס הייסט ווען מיר לייגען אריין קראפט אין וואסער אריין דורכן פייער און דיא קראפט דערגרייכט (זאָ צו זאָגען) 212 גראד, דאן איז אין דיא קראפט פון דער פארע אזוי שטארק וויא דער דרוק פון דער לופט און דיא פארע בעזיעגט דיא לופט און קומט ארויס אין דער פארמע פון בלאָזען.

דערפאר ווען אימיצער זאל אונז פרעגען:

צען אזוי שנעל איהר וועט אויף איהר ארויפ-
גיסען קאלטע וואסער. און מעגליך אז זיא וועט
באלד פלאצען וויא נור איהר וועט איהר אוועק-
שטעלען איבערן פייער. דיא געקויפטע פלאש איז
ספעציעל פאר דיעזען צוועק געמאכט און קען
ניט פלאטצען.

דיא וועלכע צייענען דיעזען עקספערימענט
זייערע קינדער זאלען זעהן אז דאס קינד זאל
ניט שטעהן אונטען און ארויפקוקען צום עקספע-
רימענט נור דאס קינד זאל זיך געפינען העכער
פון פלאש ווייל טאמער פלאצט דאך דיא פלאש
וועט עס דעם קינד ניט שאדען. דיא פלאש
פלאצט אבער געוועהנליך ניט. דער שרייבער פון
דיעזע ציילען האט דיעזען עקספערימענט גע-
מאכט הונדערטער מאל און נאך קיין מאל האט
א פלאש ניט געפלאצט. אבער וויא זאגט מען,
וואס זיכער איז זיכער.

5. ראזענצווייג.

בילדעט זיך פון קאכען דריקט אויפ'ן וואסער און
לאזט עס דערפאר ניט קאכען, און אויב מיר גי-
סען נאך א מאל ארויף א קאלטע גלאז וואסער
ווערט דיא פארע פערדיכטעט און דער דרוק
פארשווינדעט ווידער און דיא וואסער פאנגט
וויידער אן קאכען, כאטש זיא ווערט מיט יעדען
גוס קאלטע וואסער אלץ ווייניגער הייס. און אזוי
קענט איהר פארזעצען דאס גיעסען פון קאלטען
וואסער און דיא וואסער אין דער פלאש קאכט
יערעס מאל אויף איבער דאס נוי.

* * *

עס איז מעגליך אז איינער פון דיא לעזער
זאל זיך דענקען, אז אויב א פלאש איז נויטיג
פאר דיעזען עקספערימענט טא זאל זיין סיי
וועלכע פלאש? מיר ווארנען דערמיט דעם וועל-
כער וועט אזוי דענקען עס ניט צו טאן, ווייל
אן אונגליק קען געשעהן. דיא פלאש וועט פלא-

דיא געאלאגישע ארבייט פון וואסער.

קורץ און גוט!

נאך דער, ווער עס האט אביסעל גענאסען
פון דער וויסענשאפט און האט א שטיקעל ידיעה
אין דער געאלאגיע, וועלכע לעהרנט אונז, ווי עס
איז ענטוויקעלט און אויפגעבויט געווארען אונז-
זער ערד, פון וואס זי בעשטעהט און ווי זי ענד-
ערט זיך, דער ווייס צו דערצעהלען גאר אנ-
אנדער געשיכטע.

מיר ווייסען, אז אונזער ערד קוגעל איז שוין
גאר ניט יונג און צעהלט הינטער זיך מיליאנען
יאָהרען. נאך דער טהעאָריע פון קאנט האט דער
ערד קוגעל נאך איבערגעלעבט פערשיעדענע
פארמען איידער ער איז געוואָרען ערד. א
סך ענדערונגען זיינען אין איהם פאָרגעגאנגען
זינט ער האט זיך אָנגעריסען פון דער זונן צו
פיהרען א זעלבסטשטענדיגען לעבען:

אין אָנהויב איז דיא היינטיגע ערד געווען
א הייסדפליסיגער געשמאלצענער באל, זי האט
אלליין אין איהרע יונגע יאָהרען געלויבטען ווי די
זונן, נאך וואס זי איז עלטער געוואָרען, האט זי
אלץ מעהר פערלאָרען איהר הייס, איהר לייכטען
און פליסיגקייט.

עדער פון אונז, רעכען איך
„ווייסט“, אז צוערסט האט גאט
בעשאפען דיא הימעל און דיא ערד.
דאס וואסער אויף דער ערד האט
ער צוזאמענגעקליבען צו ימים און
אויף דער יבשה איז. אויף זיין בעד
פעהל, בעשאפען געווארען וועלדער,
פעלדער און גערטנער. אין

א טאָג צייט האט ער געמאכט
דיא זונן, לבנה און שטערנען און ניט מעהר
פון צוויי טעג האט ביי איהם געדויערט צו שא-
פען די פערשיעדענע שרצים, פיש, גרויסע שלאג-
נען, פייגלען, בהמות חיות, און אפילו דעם מענ-
שען „בצלם אלהים“, וועלכער זאל געוועלטיגען
אויף דער גאנצער וועלט. אלץ איז געווען שוין
און גוט אין זיינע אויגען. און דיא גאנצע שטי-
קעל ארבייט האט געדויערט נור זעקס טעג, ווייל
אויפ'ן זעבעטען טאָג האט ער שוין גערוהט און
האט געפייערט דעם הייליגען שבת. אויך וויי-
סען מיר, אז זינט דאס אלץ איז בעשאפען גע-
וואָרען איז נאך נישט אפילו קיין 6000 יאָהר.
דאס איז דיא געשיכטע פון אונזער ערד,

וועלכער האט,,אָבערטראָגען בערג און אָנגע-
פילט ימים" אין פּאָלעס זינגען פֿום וואָרט.

דאָס וואסער טראָגט אָב בערג פילט אָן
ימים, גלייך ווי זיין אַרבייט איז אויסצוגלעטשען,
אויסצוגלייכען די קנייעצן און די פאלטען פֿון
אונזער ערד־קרוסטע. וואָלטען מיר אויף אונזער
ערד געהאט צו טאָהן נור מיט דער ווירקונג פֿון
ווינד און וואסער, וואָלט אונזער ערד בעקומען
גאָר אנאנדער פנים; מיר וואָלטען פֿערשפּאַרט
בויען גרויסע טונעלען, די טוריסטען וואָלטען
ניט געהאט דעם גרויסען פֿערגניגען צו קלעטע-
רען אויף די הויכע בערג. עס וואָלטען געווען א
סך מעלות מיט א סך חסרונות, נאָר צוליב וואָס
זאָלען מיר רעדען וואָס עס וואָלט געווען, לאָמיר
בעסער זעהען וואָס עס טהוט זיך.

ווי מיר ווייסען, געפינט זיך אויף אונזער
ערד־קוגעל נור א דריטעל יבשה, צוויי דריטעל
איז אָבער וואסער. די הויפט מאסעס פֿון ווא-
סער געפינט זיך אין די ימים.

ווען וואסער שטעהט אויף דער לופט און
דערצו נאָך אונטער דער ווירקונג פֿון דער זון,
פֿערשטעהט זיך, טריקענט עס אויס, עס פֿער-
דונסטעט און געהט איבער אין די לופט צו ווא-
סער דאמפּף. דאָס זעלבע געשעהט אויך מיט אונ-
זער ים־וואסער. דער אויבערשטער שיכט ווא-
סער פֿערדונסטעט שטענדיג דורך די ווארעמ-
קייט פֿון דער זון, שטייגט אין דער הויך און ער-
פילט אונזער לופט, אונזער אטמאָספֿערע מיט
פּיכטקייט, מיט וואסער־דאמפּף. פֿאַר א יאָהר
צייט פֿערדונסטעט א היבשע ביסעל וואסער.
ווי די געלעהרנטע האָבען אויסגערעכענט פֿער-
דונסטעט פֿאַר א יאָהר צייט ניט מעהר און ניט
וועניגער ווי 1000 געאָגראפישע קוביק מיילען (*).
וואסער. מען קען זיך לייכט פֿאַרשטעלען, ווען
דאָס פֿערדונסטע וואסער וואָלט זיך ניט אומגע-
קעהרט צוריק צו אונזערע ימים, וואָס פֿאַר אן
איינטריקענעם מיר וואָלטען בעקומען. נאָר דאָ
איז די מעשה, וואָס דאָס וואסער בלייבט ניט
לאנג אין דער אטמאָספֿערע. דער וואסער-
דאמפּף קיהלט אין די אויבערשטע שיכטען פֿון
דער לופט אָב און פֿערדיכטעט זיך צו וואָלקענס
און פאלט ענדליך אויס צוריק אויף אונזער ערד
אַלס רעגען, שניי, האָגעל און טוי. איין טהייל
פאלט גלייך צוריק אין די ימים און איין אנדער
טהייל אויף אונזער יבשה.

בכלל קען מען זאָגען, אז פֿון דעם טהייל
וואסער, וועלכער פאלט אויס פֿון אונזער אט-
מאָספֿערע אַלס רעגען, שניי און ד. ג. אויף דער

אָבקיהלענדיג זיך, האָט אונזער ערד ביס-
לעכווייז אָנגעצויגען אויף זיך א הארטע הויט,
וועלכע איז וואָס ווייטער געוואָרען אַלץ הארטער
און דיקער, ביז עס האָט זיך געבילדעט ארום
איהר אונזער ערד־שאלעכץ, די ערד־קרוסטע פֿול
מיט ימים וואסער, און דאן ערשט האָבען זיך
געקענט ענטוויקלען די פּלאַנצען און דיא לע-
בעדיגע וועזען.

ווי אן עפעל, וועלכע טריקענט ביסלעכווייז
און בעקומט קנייעצן, קאָרצען, אזוי האָט אויך
אונזער ערד, אָבקיהלענדיג זיך, אָנגעהויבען צו-
זאמענציהען (*). צוזאמען בויגען און צוזאמענ-
קאָרצען זיך און אויף אזא אופן זיינען אויף איהר
ענטשטאנען די גרויסע בערג און טהאָלען. מיט
איין וואָרט אין א משך פֿון מיליאָנען יאָהרען
האָט זיך ביסלעכווייז אונזער ערד אין גאנצען
פֿערענדערט, דאָס עס איז איהר שווער צו דער-
קענען.

די געשיכטע פֿון אונזער ערד איז זעהר אינ-
טערעסאנט און גאָר ניט, אזוי קורץ. נאָר ניט
דאָס בין איך איצט אויסען. איך האָב נור מיט
דער קליינער קערמה געוואָלט זאָגען, דאָס אונ-
זער ערד, פֿון איהר געבורט־סלאָג אָן ביז היינט,
האלט זיך אין שטענדיגען ענטוויקלען, דאָס דורך
פֿערשיערענע קרעפטען און געוויסע סכות קו-
מען פֿאַר אויף איהר גרויסע שנים, א סך פֿער-
ענדערונגען. אין זיינען אָבער האָב איך צו רעדען
איצט נור וועגען די מורא'דיגע פֿערענדערונגען,
וועלכע ענטשטעהען אויף איהר דורך די וויר-
קונג פֿון וואסער.

יעדער פֿון אונז האָט געוויס בעמערקט
שפּאַצירענדיג, ווי דער ווינד טרייבט וואָלקענס
שטויב אָדער ווי שטראָמען וואסער און רוי-
שענדע טיילכען שלעפען און טרייבען מיט זיך
אראָב וואסער גרעסערע אָדער קלענערע שטיינ-
דלעך, זאמד און ד. ג. נאָר אזוי ווי מיר זעהען
דיעזע ערשיינונגען טאָג טעגליך און זיי פּאסירען
שוין פיעל טויזענדער יאָהרען לאנג, זיינען מיר
צו דעם אזוי צוגעוואָהנט, דאָס אונז פאלט גאָר
געוויס ניט איין דער געדאנק, אז מיר האָבען דאָ
צוטאָהן מיט א געוואלטניגען ווערקצייג, וועלכער
האָט געמאָהן ריעזיגע אַרבייט, א ווערקצייג,

(*) וואו יעדער קערפּער ציהט זיך אויך אויס דער
ערד קוגעל דורך היץ, דאן פֿערנעמט עס אָגרעסערן
שטח און דורך קעלט ציהט עס זיך צוזאמען און פֿער-
נעמט א קלענערן אָרט. קיהלט זיך דער ערד קערן אָב
און ווערט קלענער, מוז די אויבערשטע ערד־קרוסטע
ערשטער ווייז זיך ארונטער לאזען און זינקען, אָט
אזוי ערשטעהען אויף איהר קנייעצן, קאָרשען
פאלטען ד"ה גרויסע פֿערשיעדענע בערג.

(**) א געאָגראפישע מייל איז עטוואס מעהר

פֿון 7420 מעטער.

צווייטען געפעס און שטייגט אזוי הויך ביז דער וואסער-שפיגעל פון ביידע געפעסען געפינען זיך גלייך הויך—דאס רופט מען „אונטער איין האַרציאָנטאלער ליניע“. ביז דאָס וואסער אין ביידע געפעסען געפינט זיך, ווי מען זאָגט, אונטער דעם זעלבען גלייכגעוויכט.

פאר וואָס דאָס איז אזוי, איז גאנץ לייכט צו פערשטעהען. כל זמן אין איין געפעס שטעהט דאָס וואסער העכער, איידער אין צווייטען, דאן דריקט די ביידע אונגלייך הויכע וואסער-זיילען גאנץ פערשידענע אויף די אונטערשטע שיכטען וואסער: די העכערע זיילע וואסער אין איין געפעס דריקט אויפ'ן אונטערשטען שיכט וואסער מער, שטארקער, איידער די נידריגערע וואסער זיילע פון צווייטען געפעס מיילא מוז דאָס וואסער דורך דיעזען גרעסערען דרוק איי-בערפליעסען פון דעם איינעם געפעס צום צווייטען, ביז דער דרוק פון די וואסער-זיילען אין ביידע געפעסען איז איינער און דערוועלבער, דאָס הייסט, ביז דאָס וואסער שטעהט ביי זיי ביידען גלייך-הויך.

וואָלט למשל אין ראָהר געווען וואו ניט איז פון אויבען א לעכעל, דאן פערשטעהט זיך, אז פון דאָרט וואָלט ארויסגעשפריצט וואסער ווי פון א פאָנטאַן, ווייל דאָס וואסער געפינט זיך דאָרט אונטער א געוויסען דרוק.

דאָס וואסער אין דער ערד פליסט דורך פערשידענע וועגען, און אויף דעמזעלבען אופן ווי אין די געפעסען פליסט אויף דאָס וואסער אין דער ערד פון העכערע ערטער אין נידעריגע און וואו עס טרעפט זיך אויפ'ן וועג אן עפענונג אין א פעלז פליסט עס ארויס. דאָס איז א קוואל.

אויף דעם זעלבען פרינציפ פון דעם וואסער דרוק (הידראסטאטישער דרוק)—הייסט עס אין דער פיזיק) בערוהט אייך דאָס אויסגראַבען אָדער דאָס דורכבאַהערן פון ברונען (*) פליסט דאָס וואסער דורך צוויי געבייגטע אונדורכלעסיגע שיכט-טען און ווען מיר גראַבען אויף אָדער לעכערן דורך דעם אויבערשטען שיכט דאן שטייגט דאָס וואסער סער צו אונז אין דער הויך. מיר בעקומען אויף אזא אופן ברונען אָדער ווי מען רופט זיי אר-טעזישע ברונען.

אחויז דיא פערשידענע קאלטע קוועלען שטייגען צו אונז ארויף טיעף פון דער ערד אויף ווארעכע און הייסע קוועלען. ווארעכע קוועלען

אויף דעם זעלבען פרינציפ בערוהען אויך די וואסער לייטונגען אין דיא שטעט. דאָס וואסער פליסט דורך אונזערע רעהרען פון הייסע בערג און דעראיבער קען עס ארויפשייגען אין אונזערע הייז-זער ביז צום צעהנטען שטאַק.

יבשה, פערדונסטעט א דריטעל צוריק אין וואסער דאמפף; א דריטעל פליסט אויף דער יבשה דורך זיין שווערקראפט פון די העכערע ערטער צו די נידעריגע, למשל, פון די בערג און די טאָהל לען אלס שטראָמען און טייכען וואססער צוריק אחוץ, פון וואנעט עס איז געקומען — צו די ימים; אביסעל אָבער זינקט איין, זייגט זיך איין אין דער ערד גופא און פליסט אונטער איינער דורך פערשידענע וועגען, שפאלטען און קאנאלען, בעפייכטעט זיא ווי אייך איהרע שטיי-נער און שפייזט מיט וואסער די פערשידענע ברונען און קוועלען.

ווי מיר זעהען, מאכט דאָס יס-וואסער א גאנצען קרייז: עס שטייגט דורך פערדונסטונג אין די לופט, פאלט צוריק אויף דער יבשה, פון וואנעט עס פליסט דורך אויבערשטע און אונטער-אירדישע וועגען צוריק אין די ימים.

די ערד זייגט איין אין זיך דאָס וואסער, וועלכעס פאלט אויס פון דער אטמאָספערע און דורך דעם ענטשטעהען די

גרונדוואסער, ברונען און קוועלען.

די מאסעס פון אללע שטיינער איז דורכגע-צאָגען מיט א גאנצען נעץ פון פיינע האַרדינע שפאלטען און דעראיבער איז ניטאָ קיין איין שטיין, וועלכער זאָל דורך זיך ניט דורכלאָזען דאָס וואסער, וועלכעס זינקט איין אין דער ערד. אנדערע לאָזען גרינג דורך דאָס וואסער, אָבער עס זיינען פאראן אויך א סך שטיינער, וועלכע זיינען זעהר שווער דורכלעסיג. בכּן ווען דאָס רעגנ-וואסער, למשל, זינקט אין דער ערד, זינקט עס אזוי לאנג און אזוי טיעף, ביז עס טרעפט אן אויף זיין וועג אזא שיכט אָדער גע-שטיינס-פלעכע, וועלכע לאָזט איהם טיעפער ניט זינקען. אויף אזא אונדורכלעסיגען שיכט אָדער געשטיינס-פלעכע קלייבט זיך אן דאָס וואסער און עס ענטשטעהט אויף אזא אופן, ווי מען זאָגט, דאָס גרונד וואסער.

איז דער שיכט אָדער געשטיינס-פלעכע, וועלכע לאָזט דאָס וואסער ניט טיעפער זינקען אביסל גענויגט קרומליך, פליסט דאָרט דאָס וואסער סער אָב צו די נידריגערע ערטער, ביז עס ברעכט דורך וואו ניט איז די ערדקרוסטע און עס ענטשטעהען די פערשידענע קוועלען.

כדי דער לעזער זאָל זיך עס בעסער פאָר-שטעלען, וויל אייך עס אביסעל קלאָרער און פיינקליכער ערקלעהרען.

מיר ווייסען, דאָס ווען מיר פערבינדען איין געפעס מיט'ן צווייטען פון אונטען דורך א ראָהר און ווען מיר גיסען אין איין געפעס וואסער (אָדער בכלל וועלכע ניט איז פליסיגקייט) פליסט דאָס וואסער פון דאָרט דורך דאָס ראָהר צום

דונער אין דער טיפע און עס שפריצט ארויס דער לעצטער גרעסטער וואססער-שטראהל און דערצו נאך אַפּטמאָל מיט שטיינער בעגלייטעט. אין א פאר מינוטען צייט פערשווינדט דעם אבער דיעזע מערקווירדיגע ערשיינונג ווי א פאנטאסטישע בילד. דער בעקען איז ליידניג אָהן וואססער, עס איז ווידער שטיי און רוהיג אויף א טאָג צייט ביז'ן צווייטען וואסער אויס-ברוך.

זעהר שיין ערקלעהרט אונז בונזען דיעזע וואונדערליכע ערשיינונג. ווי איך האָב שוין גע-זאגט איז דאס וואססער אין בעקען אן ערך 80 גראד הייס, אבער אין קאנאל גופא אין דער טיפּע פון 30 מעטער איז דאס וואססער 130 גראד הייס. און אזוי ווי וואססער קאכט גע-וועהנליך ביי 100 גראד, פערשטעהט זיך, אז דאס וואססער אין קאנאל איז איבערהיצט און עס וואלט דארט זיך געדארפט איבערגעהן אין וואססער-דאמפּ, (*) ווען פון אויבען וואלט ניט געדריקט מיט א געוויסען דרוק דאס קיהלערע

(*) כדי וואססער זאל אויפקאכען און זאל אי-בערגעהן אין וואססער דאמפּ, דארף עס גובר זיין דעם דרוק פון דער לופט, פון דער אטמאספערע, וועלכע דריקט אויף אלץ און אומעטום מיט א גע-וויסען דרוק. געוואהנליך פאָדערט זיך צום אויפ-קאכען פון וואסער הונדערט גראד ווערמע, אויף א הויכע בארג, למשל, וואו דיא לופט האָט א קלענערען דרוק, זידעט דאס וואסער ביי א נידריגערע טעמ-פעראטור, פון 100 גראד. ווען מיר זאָלען למשל, וועלען אויפקאכען וואססער אין א כלי, פון ווא-געט מיר האָבען אויסגעפומפט, אויסגעצאפט די לופט, וואס דורך דעם געפינט זיך דארט דאָס וואסער אונ-טער א קלענערען אטמאספערען דרוק, קען דאס ווא-סער, זייענדיג גאנץ לעבליך, נור 20 גראד הייס אָדער נאך וועניגער, גאנץ גוט אויפקאכען.

פערקעהרט אָבער, זאלען מיר אין אזא כלי ארוינפערעסען נייע לופט און פערגרעסערען אויס-זאג אופן דארט דעם אטמאספערען-דרוק, וועט שוין דאס וואססער ביי אזא העכערן דרוק בשום אופן ניט אויפקאכען ביי 100 גראד, נאר ביי א סך א העכערער טעמפעראטור. בכלל, וואס גרעסער עס איז דער דריק אונטער וועלכען עס געפינט זיך דאָס וואססער (אדער בכלל וועלכע ניט איז פליסיגקייט), אלץ א גרעסערע היץ דארף עס האָבען צום אויפקאכען.

אזוי וויא אונזער אטמאספערע האט א געווי-סען געוויכט, דריקט עס אויף יעדען קוואדראטישען סאנטימעטער מיט א דרוק פון 1,0328 קילאָגראם. דאָס איז גלייך צו דעם דרוק פון דיא אטמאספערע, וועלכע זעגט אזוי פיעל ווי א קוועקזילבער-זיילע פון 760 מילימעטער הויך.

אדער, ווי מען רופט עס אין דער געאלאגיע — „טהערמען“ זיינען אזעלכע קוועלען, וואו דאס וואסער איז ווארמער אלס די מיטלערע טעמ-פעראטור פון דעם ארומיגען געגענד. עס זיינען פאראן קוועלען וועלכע זיינען גאנץ הייס, למשל, אין קארלס-באד האָבען זיי א טעמפעראטור פון 47—77 גראד אין ווענעציעלע 97 גראד. איך וויל זיך דאָ אָבשטעלען ביי די אינטערעסאנטע שפרינגקוועלען, וואו דאס וואסער שפרינגט פון צייט צו צייט ארויס מיט וואססער-דאמפּ גאנץ הויך אין דיא לופט.

אזעלכע שפרינגקוועלען זיינען שוין אונז פון לאנג אָן באקאנט אין אויסלאנד. דארט גע-פינט זיך דער בעריהמטער, אינטערעסאנטער גרויסער קוואל גיזער. דורך דיעזען גיזער האבען אלע קוועלען פון זיין מין בעקומען דיעזען נאָמען.

דער גיזער האט אין זיך דיא טבע ארויס-צושפריצען און ארויסצואווארפען אין די לופט פון צייט צו צייט הייסעס וואסער און וואסער-דאמפּ. דאס הייסע וואסער פונ'ם גיזער קומט צו אונז, וויא מיר וועלען שפעטער זעהען, פון זעהר טיפע שטעלען אין דער ערד און אויף'ן וועג האָט עס אויפגענומען אין זיך, אויפגע-לייזטע קיעזעלזויערע (זאמד). ארויסשטייגענדיג פון דער ערד, זעצט זיך ביסלעכווייז די קיעזעל-זויערע אב צו שטיין און אזוי האט זיך מיט דער צייט ארום דער עפנונג, פון וואנען דאָס וואסער פליסט געבילדעט א פלאכער קעגעל, א מין בערגל אין דיעזען קעגעל עפינט זיך א פלאכער בע-קען וועלכער איז פערבונדען מיט א קאנאל ביז טיפּע אין דער ערד. דער קאנאל איז אינוועניג אזוי גלאט, גלייך ווי מענשליכע הענד האבען איהם קינסטליך אויסגעגלעט און פאָלירט. דאָס גרינע, קלארע וואסער אין בעקען איז געוועהנ-ליך רוהיג און בעזיצט א טעמפעראטור פון א 82 גראד.

פון צייט צו צייט כמעט אלע 24—30 שעה שפרינגט דאָס וואסער פונ'ם בעקען אין דער הויך צוואמען מיט וואסער דאמפּ. אפריהער בעווייזען זיך אין בעקען וואסער בלאזען, עס טהוט א ציטער, א דונער און מיט אמאָל שיסט אויס ווי אפיל פון בויגען א וואסער-שטראהל און פיינע בלענדענדע וואסער-שטויב 80—100 מעטער הויך. די איינצעלנע וואסער-פערלען האבען נאך ניט צייט צוריק צו פאלען, ווי עס שיסען אויס נייע שיינע וואססער-שטראהלען, זוענדיג און צישענדיג ווי ראקעטען פון פייער-ווערקעס. א מורא'דיגער וואלקען וואססער-דאמפּ בעדעקט אלעס פאר אונזער אויג, ביז עס טהוט נאך א שטויס, עס הערט זיך א דומפער

סונגען טיעף אין דער ערד בעווייזן אונז :
 (1) וואס טיעפער, איז אלץ ווארעמער.
 (2) אין יעדען טיעפען ארט איז די טעמפערא-
 טור שטענדיג גלייך, זי ענדערט זיך ניט.
 (3) אומגעפער אללע 33 מעטער טיעף נעהמט
 די טעמפעראטור צו אויף 1 גראד צעלזיוס.
 דיעזע טעמפעראטור קען מען גאנץ גוט
 מעסטען אין באהרלעכער, שאכטן אָדער טיפע טור
 נעלען. אין דעם טיעפסטען באַהרלעך פון פארו-
 שעוויץ און אָבער שלעסיען (א 2 טויזענד מעטער
 טיעף) האָט מען געפונען א טעמפעראטור פון
 69.3 גראד. און דאס איז א כלל פאר אומעטום.
 אין יאקוטסק אפילו, וואו דער באדען איז כמעט
 200 מעטער טיעף פערפארען, זעהען מיר אויך,
 דאס וואס טיעפער נעהמט דיא קעלט אב.

אויך ווייסען מיר גאנץ גוט, דאס אינווערע
 וואולקאנען ווארפען ארויס פון זיך געשמאל-
 צענע שטיינער, וואס צו דעם פארדערט זיך א
 טעמפעראטור פון 2000 גראד ד. ה. אז די שטיי-
 נער זאלען קענען שמעלצען. אזא טעמפעראטור
 ליגט ביי שיינע צעהנדליגער טויזענד מעטער
 טיעף (*).

נאך דעם וואס מיר האבען נאָר וואס גע-
 זעהען, איז דער ענטפער קלאָר פון וואנענט עס
 נעהמט צו אינווערע הייסע קוועלען ; וואו דאס
 וואססער דרינגט אריין זעהר טיעף אין דער ערד

וואסער פון'ם בעקען (דאָס וואססער אין בע-
 קען איז קיהלער, פשוט דורך דיא בעריהרונג
 מיט דער לופט). אָבער אזוי וויא אין קאנאל
 פליסט שטענדיג צו ווירגס איבערהיצטעס ווא-
 סער, ערהיצט זיך דאָרט דאס וואססער פאר א
 טאג צייט אויף אזוי פיעל, ביז עס איז ענדליך
 גובר דעם דרוק פון דיא אויבערסטע קיהלערע
 וואססער אין בעקען און עס ווערט דערפון בלאָ-
 זען פון וואססער-דאמפ. דיעזער וואססער-
 דאמפ אין קאנאל בילדעט זיך וואס ווייטער
 אלץ רעשער און שטרוימישער, ביז עס שליידערט
 ענדליך ארויס די אויבערסטע וואססער-זייעלע,
 דאָס וואססער פאהלט צוריק אָבעקיהלט אין
 בעקען און דער גייער ווערט ווייטער אויף א
 געוויסע צייט שטיל און רוחיג.

לעזענדיג וועגען די הייסע קוועלען, איז
 דעם לעזער געוויס איינגעפאלען די פראגע ווי
 אזוי ענטשטעהען בכלל דיא הייסע קוועלען ?
 וויא אזוי און וואו האָט זיך דאָס וואסער אָנגע-
 ווארמט אויף אזא הייכע טעמפעראטור.

אום צו געבען אן ענטפער אויף דיעזער פרא-
 גע, וויל איך זיך אָבשטעלען אויף א וויילע ביי
 דער ווערמע, וועלכע עס געפינט זיך אין אונז-
 זער ערד

די ווערמע-שטראהלען פון דער זון, וועלכע
 פאלען אויף אויף אונזער ערד ווארמען אן מעהר
 אָדער וועניגער דעם אויבערשטען שיכט פון
 אונזער ערדקרוסטע. אבער אין דיעזען אויבער-
 סטען שיכט ענדערט זיך דיא טעמפעראטור מיט
 די צייטען : זומער איז די טעמפעראטור גרעסער
 איידער אום ווינטער, ביי טאג גרעסער, איידער
 ביי נאכט. מיר זעהען אבער אז אין דער טיעפע-
 נישט פון א 25 מעטער ענדערט זיך שוין מעהר
 ניט די טעמפעראטור. איז דאָך א סימן אז דארט
 ווירקט שוין די זון ניט מעהר. (דאָרט הערשט
 געוועהנליך די מיטלערע טעמפעראטור פון יע-
 נעם אָרט).

א גוטען ביישפיעל האָט אונז געגעבען
 לאוואזיע. ער האָט אויפגעהאנגען אין 1783
 יאָהר אין קעלער פון פאריזער אכסערוואטאָרום
 (שטערן וועכטער) אין דער טיף פון 28 מעטער א
 טהערמאָמעטער, וועלכער צייגט אונז שוין זיט
 100 יאָהר, דאס דיא טעמפעראטור איז דארט
 שטענדיג גלייך 11.6 גראד און ענדערט זיך קיין
 מאָל ניט. בכך זעהען מיר, אז אין אזא טיעפע
 האָבען מיר שוין מעהר ניט צו טהון מיט דעו
 ווערמע פון דער זון.

ווען מיר מעסטען די טעמפעראטור נאָך
 טיעפער אין דער ערד, דאן זעהען מיר, דאס
 וואס טיעפער מיר לאזען זיך אראב, אלץ גרע-
 סער איז דאָרט די טעמפעראטור. גענויע מע-

(*) דיעזע הייסע טעמפעראטור, וועלכע עס
 בעזיצט אונזער ערד פיהלען גאנץ גוט דיא ארביי-
 טער פון די מינעס. למשל אין דער רייכסטער גאלד
 און זילבער מינע פון דער וועלט ניט ווייט פון
 קאליוארניע, וועלכע האָט געליעפערט אין 1860—
 1876 יאָהרען גאלד און זילבער אויף 137 מיליאן
 דאללאר וועט מען — איז א גרויסע סכרא, מוזען
 אויפהערען צו ארבייטען איבער די היטץ, וועלכע עס
 הערשט דארט. דיא ארבייטער ארבייטען דאָרט אין
 א מעכפער-אטור פון 42—46 גראד, וואס עס איז
 זעהר שווער אויבערצוואַגן. דער אומערנעהמער
 האָט געפיהלט ניוויגען דיא ארבייטער צו ארבייטען
 נאָר טיעפער, יאָד א טעמפעראטור איז 50 גראד,
 נאָר ער האָט זיך גענייט אָבזאָגען פון דעם, ווייל
 די ארבייטער פלעגען זעהר גיך שטארבען אדער
 משוגע ווערען.

ווי שעדליך עס איז פאר'ן ארבייטערס געזונד
 צו ארבייטען אין אזא היץ, בעווייזט אונז פאלגענדי-
 געס. כדי צו באהרען דעם גאטאהר-דיטונעל (1145
 מעטער טיעף) האָט זיך קיינער ניט געפונען פון די
 ארבייטער, וועלכע האָבען פריהער געארבייט גיט
 ווייט אין מאַנט צעגיס טונעל (1291 מעטער טיף),
 וויל זיי זיינען כמעט אלע געשטארבען פון לונגען
 קראנקהייטען.

אויף קאָזאָלץ. גיפס לעזט זיך שווערער אויף אין וואסער, אָבער דאָך ווען עס פליסט א סך וואסער און דערצו נאָך יאָהרען לאנג, איז קיין חרוש ניט, דאָס עס קען אָבגעטראָגען ווערען? בערג און עס זאלען ענטשטעהען היילען אין אזעלכע גיפס בערג. מען האט אויסגעריכענט, אז א גיפס בארג פון 33 מעטער הויך קען אָבער טראגען ווערען אין א משך פון 30000 יאהר:

וואָס דארף מען מעהר, אפילו אויף די בערג פון קאלדזשטיין (*) מאכט דאָס וואסער א גרוי-סע איבערקערענעס, האָטש דאָס ריינע וואסער ווירקט אויף קאלדזשטיין זעהר וועניג איין. דאָס געשעהט איבער דעם, וואָס דאָס וואסער ענטהאלט אין זיך געוועהנליך אויף קוילענזוייער-רע און אין אזא וואסער לעזט זיך שוין דער קאלדזשטיין מעהר אָדער ווייניגער. אויף.

קאלדזש איז זעהר פערברייטעט אויף דער ערד און דעראיבער, איז קיין וואונדער ניט, וואָס אין אונזער טרינק וואסער געפינט זיך קאלדזש. די זען קאלדזש פון אונזער טרינק-וואסער זעהען מיר גאנץ גוט אין אונזערע סאמאואארען אדער קעס-לען, וואו ער זעצט זיך אב אויף'ן דעם. ווען מיר קאָכען דאס וואסער, פאלט דער קאלדזש אויס, ווייל (ווי איך האָב שוין געזאָגט לעזט זיך דער קאלדזש אין וואסער, ווען עס ענטהאלט אין זיך קוילענזוייערע) דורך דאָס קאָכען רייסט זיך דיא קוילענזוייערע אָב פונ'ם קאלדזש און ענטלויפט אין די לופט און בכן פאלט דער קאלדזש אויס, זעצט זיך אָב. די קוילענזוייערע קען זיך אָבשיידען פונ'ם קוילענזוייערען קאלדזש ניט נור דורכ'ן קאָכען, קאלדזש-האלטיגעס וואסער, נאר אפילו דורך טרייסלען איהם אין דער לופט. ביים טרייסלען אדער ביים פאלען פון קאלדזש-האלטיגע טראפ-פענס וואסער, קען די לופט פערדרענגען די קוילענזוייער און דער קאלדזש זעצט זיך אָב, פאלט אויס. אָט דיעזער פאקט ערקלעהרט אונז גאנץ פשוט איינע פון די וואונדערליכסטע ערשיינונג-גען אין די קאלכיגע ערטער, איך מיינ די שיינע טראפפער-שטיינער אדער די סטאלאקטימען, ווי זיי הייסען אין דער לעהרע פון דער געאָלאָג-גייע.

ווער עס האָט נור געהאט דאס פערענגיגען צו זעהען אזעלכע סטאלאקטימען אין די היילען פון די קאלכיגע בערג, דער קען זיך ניט אבוואונדערען פון די שיינע צויבערליכע פיגורען, וועלכע בעדעקען די ווענד פון אזא הייל. ווען דאס וואסער, וועלכעס ענטהאלט אין זיך קוילענזוייערע,

ערווארמט עס זיך און שטייגט ארויס אלס היי-סע קוועלען.

אין אָנהייב האב איך געזאָגט דאס אונזער ערד האָט זיך אמאָל געפונען אין א היים פליסיגען געשמאלצענעם צושטאנד און פון דעם וואס איך האָב אויבען געבראכט שליסען דאס רוב פארשער, דאָס אונזער ערקערען געפינט זיך נאָך ביז היינט אין א גליהענדען צושטאנד, וואס דאס שטימט גאנץ גוט מיט דער טהעאריע פון קאנט איבער אונזער ערד געשיכטע.

לאָמיר זיך אומקעהרען צו ריק צו אונזער ענין וועגען דער טהעטיגקייט פון וואסער.

דאס פליסיגע וואסער קען ווירקען אויף צווייערליי אופנים: ערסטענס—מעכאניש און צווייטענס — כעמיש.

מעכאניש ווירקט דאס וואסער מיט דעם, וואס ער וואשט אב טרייבט און פיהרט אוועק מיט זיך פערשיעדענע שטיינדלעך, זאמה און ד. ג. פון איין ארט אויף'ן צווייטען; כעמיש ווירקט עס מיט דעם, וואָס ער לעזט אויף, לייגט אויס פערשיעדענע כעמישע פערבינדונגען, למשל, פערשיעדענע זאלצען; עס בילדען זיך נייע שטאפען, וועלכע זעצען זיך אָב און פאלען וויעדער אויס.

די כעמישע ווירקונגען פונ'ם פליסענדען וואסער איז מורא'דיג גרויס און זעהר אינטערעסאנט. דאָס וואסער מאכט שרעקליכע צערשטער-רונגען און אויף פערענדערונגען אין אונזער ערד-קוסטע פשוט דערפאר, ווייל עס איז ניטאָ אייגענטליך קיין איין שטיין, וועלכער זאל קען נען אויסמיידען, ביישטעהען די כעמישע וויר-קונג פונ'ם וואסער. יעדער שטיין ווערט מעהר אדער וועיניגער אָנגעגריפען, צערשטערט און אויפגעלעזט. אחוץ גאלד, פלאטין, דימענט און גראפייט ווערען אלע מינעראלען אנגעגריפען, געלעזט דורך דאָס וואסער, ווען אין איהם גע-פינט זיך נור קוילענזוייערע.

מען קען זיך לייכט פארשטעלען וואס פאר א רושם דאס וואסער מאכט אָן, ווען עס פליסט דורך אזעלכע ערטער, וואו עס געפינען זיך מא-סען געוועהנליכעס קאָזאָלץ. יעדער פון אונז ווייס גאנץ גוט ווי גרינג אונזער קאָזאָלץ צו-גיט אין וואסער. און קאָזאָלץ געפינט זיך אין אונזער ערד, ווי איהר ווייסט, זעהר פיעל, טאקי גאנצע שאכטעס. עס איז נאר קיין וואונדער ניט, ווען דאס וואסער פליסט נור דורך אזעל-כע ערטער, דאס דארט זאלען ענטשטעהען גרי-כער, היילען און דאס גלייכען.

נעהמען מיר למשל דעם גיפס, פון וועלכען עס בעשטעהען גאנצע בערג. אמת, אויף איהם ווירקט דאָס וואסער ניט אזוי גרינג איין, ווי

(*) קאלדזשטיין איז דער שטאָף וועלכען מען ברענט, אין מען בעקומט אויף אזא אופן קאלדזש, וואפנען.

דעם אליין שעפפן מיר נאך ניט אויס די גאנצע כעמישע ווירקונג פונ'ם וואסער. דאס אלץ איז פשוט א טראפפן אין ים. די כעמישע פער-בינדונגען, פערשיעדענע זאלצען געפינען זיך זעהר פיעל אין צאָהל; די פערענדערונגען, וועלכע קומען דורך דאָס וואסער זיינען זעהר פיעל און מורא'דיג גרויס און עס וואָלט אונז זעהר ווייט פערפיהרט, ווען איך וואָלט זיך וועלען אביסעל מעהר אָבשטעלען ביי דעם. למשל, ווען מיר זאָלען זיך אומקעהרען צו אונזערע קוועלען, וועלכע בעווייזען אונז שוין דורך זייער געשמאק, דאָס זיי ענטהאלטען אין זיך פערשיעדענע זאל-צען, ווי פיעל איז דאָ וועגען זיי צורעדען! דיעזע זאלצהאלטיגע קוועלען אָדער, ווי זיי הייסען, מינעראל קוועלען, וועלכע שפיעלען אזא ראָלע פאר'ן מענשענס געזונד, די פערשיעדענע קראסטען, בעדער זיינען זעהר פיעל און זעהר פערשיעדען די קוועלען פון ביטער-וואסער, שוועפעל, אייזען און ז. וו. און ז. וו.

נאָר ליידער קענען מיר זיך דאָ ביי דער כעמישער ווירקונג פון וואסער מעהר ניט אויפ-האלטען, ווייל מיר האָבען נאָך צו רעדען וועגען דער צווייטער גרויסער ווירקונג פון וואסער, איך מיינ, וועגען דער מעכאנישער ווירקונג, נאָר וועגען דעם, דעם צווייטען מאָל.

דאָקטאָר י. א.

דיא סאָציאלע בעויעגונגען אין 19טען יאָרהונדערט.

נאָפאָלעאָגישע צייט.

געבראכט זיינען געווען גרויס, אבער ניט אויף צו בעגליקען דיא מענשהייט. אָנשטאָט וואס פריהער האָט מען דורך פרייווילעגיען זיך ער-וואָרבען רייכטהיימער, האָט מען אָנגעהויבען דורך רייכטהיימער צו ערווערבען זיך פרייווילע-גיען. דיא נייע קלאסע פון רייכע קרעמער און שאכער-מאכערס האָט זיך אָנגעהויבען נעהמען רעכטע אלס דיא רעטערין פון געזעלשאפטליכער אָרדנונג, אלס דיא היטערין און שיערין פון דער געזעלשאפטס רוהע און ענטוויקלונג, פון איהר מאָראל, פון איהרע געזעצע, פון איהר פאָ-ליטישער רעגירונג. קורץ, זיא איז געווארען די שווערע קלאָז, אויף וועלכער עס האָבען זיך גע-מוזט אויפהאלטען דיא נייע געזעלשאפטליכע פאָרמען.

ווערע פליסט דורך די פיינע שפאלטען פון קאלץ איבער א הייל, דאן קען עס טראָפפגענווייז אראבריינען אין הייל אריין. און אזא וואסער ענטהאלט אין זיך קאלץ. אבער בעת יעדער טראפפן פאלט אויף'ן באדען פערדונסטעט זיך עס אביסעל, די קוילענווערע שוידעט זיך אָב און אויף'ן באדען פאלט מיט יעדען טראפפן ברעקלעך, מאנעלעך קאלץ. און אזוי ווי אזעלכע טראפפן קאלכגעס וואסער פאלען א סך יאהר רען לאנג, פערשטעהט זיך, בילדען זיך פון דעם קאלץ-שטאף אויף'ן באדען אדער עס הענגען אראָב פונ'ם דעם פון הייל זעהר שיינע, פאנטאסטישע זיילען, שטאנגען ווי שיינע פיגורען פון געפראדענע וואסער-אייזשטיינגלעך.

פון דעם אליין, וואס איך האָב אויבען גע-זאגט וועגען דער כעמישער ווירקונג פון וואסער, קען זיך דער לעזער גאנץ גוט פארשטעלען די גרויסע צערשטערונגען, פערענדערונגען, וועלכע דאס וואסער בריינגט מיט זיך. ער האט געזעהען, ווי עס קענען אראבגעטראגען ווערען בערג, ווי עס ענטשטעהען גריבער, גרוי-סע היילען, וועלכע האלטען אפטמאָל ניט אויס, שטירצען איין, ברעכען צוואמען דורך די אוי-בערסטע שווערע מאססע, וואָס דאָס קען אויך בריינגען צו גרויסע קאטאסטראפען. (*) נאָר מיט (*) מיר קענען דורך אזעלכע איינגעפאלענע היילען בעקומען אפילו ערדציטערניס.

ער פּעאָדאָליזמוס האָט אָבערטראטען זיין פלאץ דער בורזשווא-זיע, אָבער דיא ווער-טער „פרייהייט, גלייכהייט און ברי-דערליכקייט“, פאר וועלכע עס האָט, דאכט זיך, געקעמפּט גייסטרייכע דיא

פראנקרייך, זיינען דאָך געבליעבען א פוסטער קלאנגעס. האָט זיך אפילו איבערגעדעהט דיא רעדעל, אָבער דער גליק פאר אלעמען איז נאָך ווייט ניט געקומען. דיא עקאָנאָמישע און פאָלי-טישע ענדערונגען, וואס דיא רעוואלוציאָן האט

אומגעקומען מיליאנען פון איהרע שטארקסטע קינדער. יעדע שלאכט האָט נאפאלעאָן געמוזט נעהמען — פון מענשען קרבנות איז ביי איהם קיין מניעה ניט געווען. און פראנקרייך איז גע- ווארען דיא הערשערין איבער אלע מדינות, אַזוי סער ענגלאַנד, וועלכע האט איהם בשום אופן ניט געוואלט נאכגעבען און האָט זיך ניט גע- וואלט לאָזען דיקטירען פון איהם. איבער אלע אנדערע מדינות פון אייראָפּא איז נאפאלעאָן געווען דער דיקטאטאָר, ער פלעגט אויפשטעלען קעניגע און אראַבּווארפען קעניגע אַזוי וויא איהם האט זיך נור געלוסט, און זיי זיינען נור געווען זיינע שוץ-קעניגע..

אין 1799 האט ער אריינגעכאפט דיא מאכט אין זיין האנד; אין 1804 זיך געקרוינט צו אימפעראטאָר; אין 1807 איז ער געווען אויף דער שפיצע פון זיין גליק, מיט 8 יאהר שפעטער א פערשיקטער אויף דער אינזלע סט. העלענא. אין דייטשלאַנד, שווייץ, איטאליען האָבען דיא אונטערטאנען אונטער זיין דיקטאטור בעקומען פאליטישע גלייכהייט. אידען, קאטאליקען, פראטעסטאנטען זיינען געשטעלט געווארען גלייך בעפאָר דעם געזעץ. אבער דאס איז ניט געווען צו פערדאנקען זיין אויטאָריטעט זאָנדרען דער אופקלעהרונג פון 18 יאהרהונד- דערט, וועלכע האָבען געבראכט דיעזע רעוואלטא- טען דורך דער פראנצויזישער רעוואלוציאָן. דער פאקט אז דיעזע פאָרשריטליכע אַינסטיי- טוציאָנען האָבען איבערגעלעבט זיין אויטאָרי- טעט, זיין הערשאפט איז א בעווייז, אז זיי זיי- נען ניט געווען אבהענגיג פון איהם און ניט פאָל- גען פון זיין הערשאפט.

דיא דעספאָטישע נאטור פון נאפאלעאָן איז געווען געוואלטיג. דיא אייראָפּיאישע נא- ציאָנען, וועלכע ער האָט עראָבערט, האָט ער- ניט נור ניעמאלס אָנגעפרעגט, אויב זיי ווילען די קעניגע, וועלכע ער האָט פאר זיי געביטען, וויא א צייגניגער פערד, נור ער האָט אויך דיקטירט זייערע עקאָנאָמישע צושטענדע, דעם האַנדעל פון דיא לענדער. זייענדיג אין קריגע מיט ענגלאַנד, האָט ער פערבאָטען אלע מדינות, וואָס זיינען געווען אונטער זיין שוץ, אז זיי זאָלען ניט טארען בייטען זייערע פראָדוקטען מיט ענגלאַנד, זיי זאָלען ניט קויפען קיין וועב-וואאָרע און אייזען- וואאָרע פון ענגלאַנד, קיין תבואה פון דיא פּערא. שט., קיין קאפּפּע פון דיא וועסט-אינדי- שע אינזלען — קיינע וואאָרע פון דיעזע ענג- לישע קאָלאָניעס. ענגלאַנד האָט אין קאמפּה גע- גען איהם מיט איהרע שיפען בלאָקירט דעם גאנ- צען האַנדעל. פאר דייטשלאַנד איז פערבאָטען געוואָרען צו קאָנקורירען געגען פראנצויזישע

ווען עס הויבט זיך אָן נאָך א גרויסען אויפ- שטאנד אדער נאָך א מעכטיגער געזעלשאפט- ליכער אומוועלצונג דיא סדרה פון איינשטיילונג, פון איינפיהרען רוהע און אָרדנונג. אַזוי הויבט זיך אָן א שרעקליכע רעאקציאָן. דיא היצקעפ ווערען אָבערשארט אָן א זייט און עס ווערט איינגעפיהרט רוהע דורך פערשטאָפּען דיא מיי- לער, דורך אונטערדריקונג פון פאָליטישע און סאָציאלע פרייהייטען, וואס דאס אליין הויבט שוין אָן צו פעהראלטען דיא עקאָנאָמישע פרייע ענטוויקלונג.

ווען מיר גיבען א קוק אויף דער פאָליטיק פון פראנקרייך גלייך נאָך דער פראנצויזישער רעוואלוציאָן, אַז נור וואס זיא האט זיך בע- פרייט פון קעניגליכע, פעאָדאלע און פריסטליכע פריוילעגיען, איז זיא געווארען א קרבן פון דעם שרעקליכסטען וואמפיר — פון מיליטאריזמוס. דורך דעם פעהלאנג איינצופיהרען אָרדנונג דורך מיליטערישע גוואלד, האָט זיך דיא מילי- טערישע פארטהיי ארויפגעכאפט אויף דער שפיצע פון רעגירונג. דורך דיא לאנגע קעמפּפּע זיינען די אנדערע פארטייען גיווען אָבערשוואכט און דורך אינטריגען, פאליטיק און הינטערווע- גען האָבען זיך דיא מיליטאריסטען ארויפגע- כאפט אויבען אָן. זייער פאסענדער פיהרער איז געווען נאפאלעאָן באָנאפארט. נאָך דעם וויא דאס פאָלק איז געווען מיער פון דיא לאנגיאהר- ריגע אינערליכע קעמפּפּע, האָט ער אריינגע- כאפט דיא לייצעס פון דער רעגירונג אין זיינע הענד און האָט זיך אין 1804 פראָקלאמירט אלס אימפעראטאָר.

דאס איז געווען א מערקווירדיגער פאל. ער האט בעקומען זיין הערשאפט דורך דער אָב- שאפונג פון פאָליטישע פריוועלעגיען און האָט רעגירט אויטאָקראטיש, דעספאָטיש אויף דעם גרונד פון דעמאָקראטישע פרינציפען. אויפּקור מענדיג אלס פיהרער פון דער מיליטערישער פארטהיי איז זיין הערשאפט טריי געבליעבען איהר אורשפרונג און ער האָט פערזונקען און פערטרונקען פראנקרייך אין מיליטאריזמוס. גאנצע עלף יאהר האט ער איינגעפלאכטען פראנקרייך אין מלחמות. קריגע מיט רוסלאַנד, מיט עסטרייך, פרייסען, שפאניען, איטאליען, ענגלאַנד — קורץ מיט גאנץ אייראָפּא און ווייט אויסער אייראָפּא. אן אוגעהייער פעהיגער קריענספיהרער איז ער געווען און פראנקרייך איז פערבלענדעט געווארען פון דעם גלענצענ- דען מיליטערישען כבוד, וואס ער האט איהר פערשאפט. דאס איז געווען א פערקירעט פון גרויסע זיעגען פאר פראנקרייך, אבער פערטורני- קען אין א ים פון בלוט, אין וועלכען עס זיינען

האט פאר זיין פלאן צו מאכען פוילען וויעדער פאר אן אונאבהענגיגע מלוכה. דאצו איז רוס-לאנד געווען געצוואונגען ניט צו פאלגען איהם גענען ענגלאנד, ווייל זיא האט געמוזט האבען ענגלישע פראדוקטען און האט ניט געקענט אויסקומען. אָהן דעם האנדעל מיט ענגלאנד. דיא פאדערונגען פון האנדלען פריי, וואס איז דיא נשמה געווען פון דער אויפגעקומענער בור-זשואזיע, האבען געמוזט שניידען א וועג געגען דער דיקטאטור פון נאפאלעאָנען. אין פאריז איז ער אויך ענדליך געווארען אונפאָפולער. און ער האט ענדליך געהאט אויך א שרעקליכע מיר-ליטערישע נידערלאגע, ווען ער איז געקומען מיט אן אונגעהייערע ארמעע קיין מאַסקווא. דורך א פערבינדונג פון אלע אייראָפּיאישע מעכטע געגען איהם און דעם קריע, וואס איז בעוואוסט אין דער געשיכטע אונטער דעם נאָמען „דער קריעג פון נאציאָנען“ איז פראנקרייך פון איהם פטור געווארן און עס האָט אויך אויפגעהערט זיין דיקטאטור איבער דעם האנדעל פון דיא נאציאָנען. זיינע מלחמות האָבען געקאסט פראנקרייך אלץ 3 מיליאָן מענשען, דען דיעזע צאָהל פראנצויזען זיינען אומגעקומען אויפן שלאכט-פערד פאר זיין צייט.

דער האנדעל איז געווארען פרייער, דיא בורזשואזיע האָט אָנגעהויבען איבעראל שטיי-גען אונגעהייער, אָבער דיעזער שטייגען האָט אָנגעהויבען צייגען פאר אידעעלע מענשען אי-מער מעהר, אז דיא בעפרייאונגען פון פעאָדא-ליזמוס האָט מעהר ניט געבראכט גליק וויא פאר דיא רייכע, און אז דיעזע רייכע געהען זיך דיעזעליגע רעכטע געגען דאָס פאָלק, וויא דיא אדעליגע, פון וועלכע דיא וועלט האָט זיך בע-פרייט. עס האָט זיך אָנגעהויבען אין מענשען מיט העכערען גייסט אויסצודריקען א פראטעסט געגען דער אַקאָרשט אויפגעקומענער הערשער-קלאסע. זייערע הומאנע געפיהלען האָבען אָנגע-הויבען רעבעלירען געגען דיא נייע פער-שקלאפונגען, וועלכע בריינגען אונגליק אויף אן אלטען שטייגער. אזוי זעהען מיר וויא עס שמעלען זיך ארויס אין אָנפאנג פון ניינצעהנטען יארהונדערט רעפארם-פריידיגער, אועלכע מע-נער וויא סט. סימאָן, פוריע, קאָבעט. מיר זעהען וויא מיט זייער אויפטרעטען ערשיינען אויך בעגייסטערטע יונגע לייט אלס נאָכפאלגער פון זייערע געדאנקען. עס זאמלען זיך, זאָ צו זאָגען, ארום זייערע אידעען דיא בעסערע, איי-דעלענע מענשען, וואס ווילען דיא רעפארמען פערוויירקליכע אין לעבען, זייענדיג ענטוויאז-מירט פון דיא סיסטעמען און געדאנקען פון דיע-זע לעהרער.

וויא סענט-סימאָן אזוי פוריע און קאבעט

וואארע, כאַטש קאָנקורענץ און פרייהאנדעל איז דאָך געווען דיא רעכטע נשמה פון דער קאָ-מעריציעלער, בורזשואזער וועלט, וועלכע איז געווארען דיא הויפט מאכט פון דער געזעלשאפט ווען דייטשלאנד האט זיך ביי איהם געבעטען ער זאל איהר ערלויבען פרייען האנדעל, האָט ער געענטפערט, אז ער פערשטעהט דיא געשעפטען פון דייטשלאנד בעסער איידער דיא דייטשע געשעפטס-לייט.

דאס בריטישע מיניסטעריום האָט אין קאמפף געגען נאפאלעאָנעם פערבאָט פון זייערע וואארען, געמאָהן דאס זעלביגע צו דיא פער-אייניגטע שטאאטען, דען דער קאמפף געגען אייראָפּא האָט דאן ערווארבען גרויסען האנד-דעל פאר דיא אמעריקאנער שיפען. אָבער ענג-לאנד האט זיך מייב געווען אין 1806 און האָט פערבאָטען אמעריקא צו האנדלען מיט איהרע קאָסטימערס אין אנדערע וועלט-טהיילען, וואו זיי זאלען ניט אָפצאהלען שטייערען אין דיא ענגלישע פאָרטען. דיא אמעריקאנער שיפען פלעגען דורכגעזוכט ווערען און געשמגעלטע וואארע פלעגט קאָנפּיסצירט ווערן, ביז אין 1807 ווען דיא טשעספּי האט זיך ניט געלאזען אונטערוזוכען און עס איז אויסגעבראָכען דיא בלוטיגע שלאכט צווישען אמעריקא און ענג-לאנד.

נאפאלעאָן איז דאן געווען אויף דער העכס-טער שטופע פון זיין גליק; זיין זונן האָט גע-שיינט אין רעכטען מיטען פון פאָליטישען הי-מעל, אלע האָבען איהם געפאלגט, אויסער ענג-לאנד, וועלכע האָט איינע אליין נאָך געגען איהם געקעמפט. עס איז געווען אקוראט א פאסיגע צייט דאן פאר דיא פעראייניגטע שטא-אטען צו ערקלעהרען ענגלאנד מלחמה — א מלחמה, וועלכע איז געווען נייטווענדיג אום צו בעשיצען דיא רעכטע פון הענדלער און פון שיפ-פאהרט. דיא לאגע פון אמעריקא איז געווען א קריטישע. 50 מיליאָנען דאלער ווערט פון שיי-פינגגורס איז געלעגען אונפערברויכט איבער א יאהר צייט; א הונדערט טויזענד מאטראָזען און האנדווערקער זיינען געווען אויסער ארבייט; פארמס און פלאנטאציעס האָבען זיך ניט בע-צאָהלט; קליידער און אינסטרומענטען זיינען געווארען אונגעהייער טהייער. 1300 ניו יאָרקער זיינען געווען אין פריזאן פאר חובות איבער דיא שלעכטע אומשטענדען. עס האָט געמוזט אויס-ברעכען דער קאמפף פאר האנדעל, וועלכער האָט אויך געבראכט מעהר אלגעמינע פרייהייט.

אונטערדעסען האָט זיך נאפאלעאָנעם מאכט אָנגעהויבען נייגען צו אונטערגאנג. רוסלאנד האָט זיך פער'עקש'נט און האָט זיך ניט געוואלט לאָזען דיקטירען פון איהם; זיא האָט מורא גע-

אריינגענומען צו זיך און האָט איהם געשפּיזט און אויפגעהאלטען. און סענט־סימאָן איז גע־ שטאַרבן אין 1825 ארעם און פּערלאָזען.

אַבער מערקווירדיג, אין זיין ביטערסטער נויט אָדער אין זיין העכסטען גליק האָט ער ניע־ מאלס פּערלאָרען דעם פּעסטען גלויבען אין זיך זעלבסט און לאָזט ער אים בערופען עטוואָס גרוי־ סעם אויפצוטאָהן פאר דער וועלט, אז ער דארף רעטען דיא מענשהייט, וואָס איז פּערזונקען אין עלענד. כאראקטעריסטיש איז אין איהם דאָס, וואָס שוין אלס 17 יעהריגער אינגעל פלעגט איהם זיין דינער דארפן אויפוועקען מיט דיא ווערטער: „הערר גראף, שטעהט אויף, איהר דארפט עטוואָס גרויסעס אויפּטאָהן“. נאָך אַ כאראקטעריסטיש: איינע פון דיא גייסטרייכסטע פרויען פון פראנקרייך איז געווען מאדאם דע סטאַל. סענט סימאָן האָט איהר אָנגעבאָטען זיין האנד און האָט איהר ערקלעהרט זיין ליבער „אום צו פרוכירען, וואָס עס קען ארויסקומען פון דער פערבינדונג פון א געניאלען מאן מיט א געניאלער פרוי.“ דאָס צייגט וויא שטארק זיין גלויבען אין זיך איז געווען.

פון דער צייט אָן וואָס ער האָט זיך צוריק־ געצויגען פון זיינע קאנאליזאציאָנס פלענער און ספּעקולאציאָנס־געשעפטען, האָט ער געלעבט אין דחקות און האָט זיך בעשעפטיגט בלויז מיט שטודירען און פאַרשען דיא סאָציאלע פראגע, און וויא צו פערווירקליכען דעם אידעאל פון אַ מענשליכער געזעלשאפט, וועלכע זאָל עררייכען דיא העכסטע שטופע.

סענט סימאָן האָט נישט איבערגעלאָזען קיין פילאָזאָפישע סיסטעם אייגענטליך, ער האָט אָבער איבערגעלאָזען אַ רייכען מאטעריאל פון פילאָזאָפישע געדאנקען, וועלכע זיינע שילער־ האַבען אויסגעבילדעט צו אַ סיסטעמע, צו וועל־ כער מיר וועלען זיך צוקוקען.

מ. קאטין.

האָבען דיזעלבע פילאָזאָפישע ריכטונג; אין זיי אלעמען זעהט זיך דער הייסער פּערלאָנג צו לייזען דיא סאָציאלע פראגען און שאפען פאר דער מענשהייט אַ מין נייע רעליגיעזע בעגייס־ טערונג; אַ בעגייסטערונג פאר דער ערלייזונג און בעפרייאונג פון אַ גאנצער וועלט. סענט סימאָן איז איינער פון דיא אינטערעסאנטעסטע אידעאלע געשיכטליכע פערזענליכקייטען אין אלע הינזיכטען. אָט איז אַ קורצע ביאָגראַפישע סקיצירונג פון איהם.

גראף קלאָד סענט־סימאָן הענרי, פאָן סענט סימאָן איז געבאָרען געוואָרען אין 1760 אין פאַ־ ריז; זיין גאנצער לעבען איז געווען זעהר אַ רייכער אין עראייגניסען, זעהר אַ ראָמאנטישער לעבען, זאָ צו זאָגען. זייענדיג געבאָרען אין אַ מיליאָנען־פערמעגליכע פּעאַדאלע פאמיליע האָט ער ערהאלטען אַ פאָרטעפליכע ערציהונג, האָט געקעמפט אלס יונגער מאן אונטער גענעראַל לאַפאָיעט פאר דער אונאבהיינגיקייט פון דיא פּעראייניגטע שטאַטען פון נאָרד אמעריקא; האָט זיך בעגעבען דערנאָך נאָך מעסיקא, נאָך שפּאַניען און האָט דאָרט געסטראָיעט פלענער גרויסארטיגע פלענער פון דורכפיהרען קאנאלען אין דעם זעלבען אופן וויא שפּעטער פּערדינאַנד לעסעפּ מיט דעם פאנאמא־קאנאַל.

דורך דער רעוואָלוציאָן האָט ער פּערלאָרען זיין גאנצען פערמעגען, האָט דערנאָך זיין אדער ליגיקייט אויך אוועקגעשמיסען, האָט זיך אַ לאָז געטאָהן מיט אַ דייטשען עדעלמאַן אויף ספּעקולאָזיאָנען, האָט געמאַכט געלד פון דיזעזע ספּע־ קולאציאָנען, האָט דאָס געלד פּערשווענדט אין איין יאהר, איז דאן אָנגעקומען אלס קלויַרק אין אַ ליידיהויז, מיט אַן אָרעמען געהאלט פון טויזענד פראנק אַ יאָהר. דערנאָך זעהען מיר איהם אין אזא שרעקליכער הונגערנויט, אז איינער פון זיינע אמאָליגע דינער האָט איהם אויס רחמנות

אידישע נאציאנאלע פראגע.

פערשיעדענע מדרגות און דיא מיינונגען וועגען איהר.

דאס וועט ניט הייסען אז עס זיינען טאקיי דא בעזונדערע כתות אָדער פארטייען וואָס יעדע פון זיי האָט איינעם פון דיא פונקטען אלס זייער ערע פראָגראם. דאָס הייסט נאָר אז עס זיינען דאָ אידען מיט אזעלכע „שיידס אָוו אָפיניען“ (געדאנקען־שאַטירונגען).

דער גרעסטער טהייל פון דיא פונקטען זיינען אָבער ווירקליך דיא פראָגראמען פון בעזונדערע פראקטיצאָנען און פארטייען. מיר וועלען דאָ ערקלערען, קורץ ווי מעגליך, די פערשידענע מדרגות פון מיינונגען כסדר.

1) אידישע אַנטיסעמיטען רופען מיר אזעלכע כע טרויעריגע אידישע נפשות וואָס זיינען מסכים צו דיא טענות פון דיא אַנטיסעמיטען און זיינען „מצדיק את הדין“ אויף זייער אייגענע ראסע. זיי פערלייקענען זייער פאָלק און פערשעלטען זייערע עלטערן וואָס האָבען זיי געבוירען אלס אידען. זייער אידעע (אויב אזא גראַבע עגאָאיזמוס קען אָנגערופען ווערען א אידישע) איז, אז אידען מוזען ווירקליך אראָפּוואַרען פון זיך אַלץ וואָס שמעקט אידיש און ווערן פאָלשטענדיג גוֹי'איש צו מיט טויר־וואַסער צו אָהן דעם; נאָר דאן וועט ניט זיין פאר וואָס מען זאָל זיי האַסען און פערפאלגען און דערמיט וועט דיא אידיש־פראַגע געלעזט ווערען. ווען דיא מאַסען פון דיא אידען אָבער בלייבען ביי זייערע איי

יא צוקונפט פאנגט אָן פון נעכסטען נומער אָן אן אלגעמיינע דיוסקורסיען איבער דיא אידישע נאציאנאל פראגע.

דער פונדאמענט פון דיא דיוסקורסיען וועט געלייגט ווערען מיט אן ארטיקעל פון זעהר א קאמפּעטענטען שרייבער, איבער נאציאנאליזם מוס און סאציאליזמוס, אין אַקטאָבער נומער. אלס הקדמה צו דיא דיוסקורסיען וועלען מיר דאָ געבען אן איבערבליק איבער דיא פערשידענע מדרגות פון מיינונגען וועגען דיעזע פראגע. דען ווען מען זאָל דיוסקוטירען גלאט אין דער וועלט אריין, יא נאציאנאליזמוס אָדער ניט נאציאנאליזמוס, וואָלט זיין א דור הפלגה און איינער וואָלט דעם אנדערן ניט פערשטיין. ווייל דיא מיינונגען טיילען זיך ניט אזוי פשוט, פון איין זייט נאציאנאליסטען און פון דער אנדערער זייט ניט נאציאנאליסטען. עס זיינען דאָ נאציאנאליסטען פון פערשידענע מדרגות און אַנטי־נאציאנאליסטען פון פערשידענע מדרגות. מיר וועלען פרובירען זיי דאָ אויכצושיטען לען כסדר, נאָך זייער גראד פון פעסטהאלטען אין אידישע זאכען.

קער איין פאלק (ווייניגסטענס דערווייל אין דיא געפיהלען).

ווערענדר דיא ביידע סאָרטען אסימילאטאָר־רען ווילען אז אירען זאָלען אָנגעהמען דיא נאָ-ציאָנאליטעט אין וועלכע זיי לעבען, ווילען אָבער דיא קאָסמאָפּאָליטען אין גאנצען אָבשאפען נאָ-ציאָנאליטעטען און פאטריאָטיזמוס און מאכען מענשען פיר וועלט־בירגער. (קאָסמאָס" איז דער טייטש וועלט, "פּאָליט" — בירגער.)

זיי זיינען קינדיש גענוג זיך איינצובילדען אז מיט בלויע אידעאלע אויפקלערונג קען מען איבערמאכען געפיהלע און פיהרונגען וואָס זיין נען איינגעוואָרצעלט אין דיא געשיכטע און גע-פעסטיגט אויף דעם פעלזען פון מאטעריעלע אינ-טערעסען! זיי בעטראכטען ניט דעם נאציאָנא-ליזמוס אין זיין געשיכטליכער נויטווענדדיגקייט, נאָר אלס א נארישען פאָראורטהייל וואָס לאָזט זיך אָבשאפען דורך א גוטען ווילען.

(5) דיא סאָציאליסטען־אינטערנאציאָנא-ליסטען — זיינען אועלכע וואָס גלויבען ניט אז אירען דארפען זיך פערשטעלען פאר אנדערע וואו זיי זיינען, אָבער זיי ווייסען אז דער נאָ-ציאָנאליזם איז נאָר אן איבערבלייבונג פון פארצייטיגע צושטענדע, און ער ווערט בכיין אויפגעהאלטען דורך דיא הערשער פון דער וועלט; אז דיא ארבייטער וואָס פערשטעהען זייער אינטערעס, צו קעמפפן פיר א חלק אין דיא עשירות פון דער וועלט וואָס זיי בעשא-פען, דיא קריגען פון נאטור א געפיהל פון איי-ניגקייט מיט זייערע ברידער־ארבייטער פון אַנ-דערע נאציאָנען, (אפילו ווען זיי ריידען אנדערע שפראכען און האָבען אן אנדער נאציאָנאליזם־ראקטער) אין זייער קאמפף גענען דיא הער-שער פון דער וועלט. און ווען זיי וועלען דעם קאמפף געווינען, וועט ניט בלייבען קיין פלאץ און קיין אורזאכע פיר ראסע־האס און נאציאָ-נאלע קריגערייען.

דיא אידישע סאָציאליסטען פון דעם סאָרט זיינען ניט קיין אסימילאטאָרען אין דעם זין פון דיא פריהעריגע. זיי ארט גאָר ניט צו האָבען איר דען יא זייער אייגענע שפראך און אייגענטימ־ליכקייטען צו ניט; זיי ריידען און אגטירען אליין אין אידיש, אינטערעסירען זיך מיט אידי-שע אָנגעלעגענהייטען און פערמאכטען דיא וואָס ווילען זיך פערשטעלען אלס ניט אירען. אָבער זיי גלויבען ניט אין קיין נאציאָנאלען, "שטאַלן" און זיינען גלייכגילטיג, צו אירען פעהרלען זיך מיט דעם מאנטעל פון דיא היינטיגע אויבער-פלעכליכע, "ציוויליזאציאָן", צו זיין בלייבען אויפגעקלערטע אירען טראָגענדיג אָפען זייער אידישע ראסע־געשטאלט און רעדען זייער מא-

דישע מידות, איז א מצוה אויף זיי וואָס זיי זיין נען אויף צרות!

דיעזע בראוים שטעהען אויף דיא ניעדער-ריגסטע מדרגה פון דעם לייטער פון מיינונגען וועגען יודענטהום. — ריכטיגער איז, אז דייעזע אידישע אנטוסעמיטען ליגען גאָר אין בלאָטע אונטער דיא לייטער. ליידער זיינען דאָ גענוג אועלכע אין אלע קלאסען!

(2) דיא אבסאלוטע אסימילאטאָרען — זיינען אועלכע וואָס זאגען שוין ניט, "א מצוה אויף אירען!" — וואָס פערטהיידגען זאגאר אירען געגען זייערע אָנגרייפער און פערליימ-דער, אָבער דאָך גלויבען זיי אז אירען דארפען זיך אסימילירען (פערמישען) אין דיא פעלקער, צווישען וועלכע זיי לעבען, גאָר אין גאנצען און ווערען פאלשטענדיג דייטשען אין דייטשלאנד, פראנצויזען אין פראנקרייך א. ז. ו. אזוי אז עס זאָל ענדליך ניט בלייבען קיין זכר פון יודענ־טהום. דאס, גלויבען זיי ווירקליך, וועט לעזען די אירען פראגע; עס וועלען ניט זיין קיין בעזונד-דערע אירען וואָס זאָלען האָבען צו ליידען און עס זאָל זיין וועגענזיי א פראגע. דייעזע אבסאָל-טע אסימילאטאָרען זעהען אבזאָלוט גאָר ניט אין דיא אידישע ראסע וואָס עס זאָל זיין א שאד-עס זאל פערלירען געהן. זיי גלויבען אז דאס שעהנסטע און בעסטע פיר מענשען ליגט אין די אייראָפּיאישע ציוויליזאציאָן און אין איהרע אויסזיכטען. זיי לייגען אלע האָפנונגען אויף די נאטירליכע ענטוויקלונג פון דיא היינטיגע ציו-וויליזאציאָן, — אויף דעם ליבעראלען פראָג-רעס.

דאָס זיינען דיא ליבעראלען, דיא גרויסע קא-פיטאליסטען און דיא גרויסע געלעהרטע פון אידישער אָבשטאמונג, אועלכע וויא פראָפעסאָר אדלערס, "געזעלשאפט פיר עטהישע קולטור", אין אמעריקא, און דיא "עטהישע געזעלשאפט" אין דייטשלאנד.

(3) דיא געמעסיגטע אסימילאטאָרען — גלויבען אז עס איז דאָ מאנכעס אין יודענטהום וואָס איז ווערט צו דערהאלטען. אָבער זיי מיי-נען אז דאס קען דערהאלטען ווערען אין אירען אלס רעליגיאָנס געמיינשאפט, כאַטש נאצי-אָנאל וועלען זיי זיך פאלשטענדיג אסימילירען. אועלכע זיינען דיא רעפארמירטע אירען, "מאָזאאישע פאלאקען, דייטשען, פראנצויזען" א. ז. ו.

(4) דיא קאָסמאָפּאָליטען זיינען א קליינע צאָהל אירעאָלאָגען וואָס בילדען זיך איין צו קע-נען, דורך בלויע אויפקלערונג, בריינגען אלע נאציאָנען אוועק צורוארפען דיא גאנצע צומיי-לונג אין נאציאָנען און צו מאכען פון אלע פעל-

אויך ווערען. אָבער ווערען וועלען זיי דאָס, דיינקען זיי, נאָר דורך דעם סאָציאליסטישען רעוואלוציאָנערען קאמפף פון דיא אידישע אר- בייטער צוואמען מיט דיא רוסישע, נור אלס בע- זונדערע אידישע אָרגאניזאציען מיט דיא פאָ- דערונג פון אידיש-נאציאנאלע זעלבסטשטענ- דיגקייט.

אן אנדערער טהייל פון דעם בונד גייט נישט אזוי ווייט, צו פאָדערן פיר אידען אייגענע איד- ישע אוניווערזיטעטען גראדע, א. ז. ו. אָבער זיי גלויבען אויך, אז דיא אידישע ארבייטער דאר- פען קעמפפן אלס בעזונדערע אָרגאניזאציען מיט „אידיש-נאציאנאלע פאָדערונגען“.

(8) דיא סאָציאליסטישע ציוניסטען — זיינען דיא דעמאָקראטישע פראקציע פון דיא ציוניסטישע בעוועגונג. זיי גלויבען אין ציוניז- מוס אלס איינציגעס מיטעל צו שאפן פיר אר- דען רעכט אויף דער וועלט און צו דערהאלטן דאָס אידישע פאָלק וואָס האָט א ווערט און א רעכט דערהאלטן צו ווערען. אָבער אין אידישען פאָלק וויא אין אלע פּעלקער זיינען אויך דאָ קלאסען, זאָגען דיא סאָציאליסטישע ציוניסטען, און זיי ווילען אז דיא אידישע ארבייטער-קלא- סע זאָל זיך שוין לאָזען פיהלען און דער ציוניס- טישער בעוועגונג און שוין שטעלען איהר פאָ- דערונג וועגען גערעכטע פערטהיילונג פון דיא פרוכטע פון ארבייט אין דיא צוקונפטיגע אר- דישע מדינה. אויך זאלען זיי, דיא אידישע אר- בייטער, שוין פאָדערן זייער איינפלוס אלס קלאסע און זייער אנטהייל אין דער פער- וואלטונג פון דיא באנק, דעם פאָנד און דעם אקציענס קאָמיטע, אום צו קענען פערטרעטען דיא ארבייטערס אינטערעסען.

(9) דיא נאציאנאליסטישע אַנטי-ציוניס- טען — זיינען זעלבסטע נאציאנאליסטישע וואס גלויבען נישט אז דער ציוניזמוס קען היינט אויס- געפיהרט ווערען; פיעללייכט וועלען אמאָל זיך דיא אומשטענדען ענדערן און דאס מעגליך מא- כען; דערווייל אָבער איז דער עיקר צו עררהיי- כען און ענטוויקלען דעם גייסט פון דיא אר- דישע נאציאן אלס נאציאן געבענדיג אידען אידישע בילדונג. אידישע וויססענשאפט, איד- ישע שטאָלץ און בעוואוסטזיין. זיי גלויבען אז אין דער פרעמד קען דאָס אויך זיין. דיא „גע- פאהר“ פיר אסימילאציע איז שוין פארביי, זאָ- גען זיי. אין פעטערבורגער „פריינד“ געהט היינט א לאנגער וויכוח געגען דיעזע.

(10) דיא פראקטישע ציוניסטען — זיינען דר. הערצל אליין, מאַס נאָרדוי, און כמעט אלע פון דעם „צענטרום“ פון דיא ציוניסטישע פארטיי, וועלכע קימערן זיך היינט וועניג ווע-

מע לשון. זיי זאגען, אז נישט דאס איז דיא פרא- גע; דיא היינטיגע „ציוויליזאציע“ איז גאָר נישט חשוב'ער וויא דיא אידישע; דיא פראגע וועגען נאציאנאלע אייגענטימליכקייטען וועט זיך שוין אליין לעזען אונטער דיא נייע איינריכטונגען פון דער געוועלשאפט, און מען קען דאָס גאר היינט נישט פאָראויסזעהן און נישט צוגרייטען. דערווייל אָבער לוינט זיך פיר דיא ארבייטער גאָר נישט זיך צו דרעהען א קאָפּ מיט דיא אלע הקירות, דען זייער אויפגאבע איז דער עיקר צו פערטייגן זיך אינטערנאציאנאל צום קאמפף פיר זייער חלק אין דער וועלטס רייכטחום.

(6) דיא „אידישע סאָציאליסטען“ זיינען גאָר א גאנץ נייער סאָרט מענשען, וואָס האָבען זיך פלוצלונג בעוויזען נאָך דער קישינעווער הריגה. דאָס רוב פון זיי גלויבען כמעט אלץ וויא דיא פאָריגע, נאָר נאָך דיא קישינעווער רציחות האָבען זיי גענומען וועקען אן אונדעפינירטע „אידישע געפיהל“, האבען גענומען ריהמען אר- דישע אייגענשאפטען אלס דיא בעסטע און דיא שענסטע און שרייען אז אידישע סאָציאליסטישע דארפן זיין „פאָר אלעם אידען“.

וואס זיי מיינען מיט דעם אייגענטימליך? וואס זאל מען טהון און צו וואס זאל מען שטרע- כען אלס אידען? דאָס האָבען זיי קיין מאָל נישט ערקלערט. זיי זיינען דעריבער נישט צו רעכענען אלס ערנסטע בעוועגערע פראקציען, ווייל זיי האָבען נישט קיין שום פאָזיטיווע אויפגאבע מיט זייער „אידישקייט“. עס איז א מאָמענט-גע- פיהל. אזא ביליגע פראזע-דעקלאמאציען נישט אויך בלויז א געלעגענהייט מאנכע לייטע דערמיט אויסצונעהמען ביין פראָסטען אידישען עולם.

(7) דיא נאציאנאליסטישע סאָציאליסטישע געגנער פון ציוניזמוס. — דאס איז א וויכ- יגער טייל פון דעם בעריהמטען „אידישען אר- בייטער בונד פון רוסלאנד“. אין בעצוג פון סאָ- ציאליזמוס גלויבען זיי גענוי דאס זעלבע וואס דיא סאָציאליסטישע אינטערנאציאנאליסטישע, אָבער זיי זאגען אז דאס אידישע פאָלק איז א פאָלק מיט רעכטע אלס א פאָלק. זיי פאדערן פיר דעם אידישען פאָלק אין רוסלאנד דאָס רעכט פון א בעזונדערע נאציאן, דאָס רעכט צו האָבען אייגענע סקולס, אוניווערזיטעטען אויף אידיש און צו עקזיסטירען אלס אידען. זיי גלויבען נישט אין ציוניזמוס, זיי האלטען עס פיר אונפראק- טיש, אונאויספיהרבר; אָבער זיי טענה'ן אז דיא סערבען, בולגארען, אמעריקאנער און פילע אנדערע נאציאנען זיינען אויך געווארען נאצי- אַנען אין לענדער וואו זיי האָבען איינגעוואנד- דערט, זאָגאר פיעל שפעטער וויא אידען אין רוסלאנד, און אידען קענען דאָס אין רוסלאנד

גלויבען דאָס וואָס אלע געוועהנליכע אידען גלויבן בען און טענה'ן אז זיי ווייסען ניט פון קיין שום אידישען „נאציאָנאַל גייסט“ אָהן דיא אידישע תורה און אמונה. זיי פערציניגן דיא געדאַנק קען פון דיא פראקטישע ציוניסטען און דיא נאציאָנאַליסטישע ציוניסטען און לעגען צו דערצו דיא ארטאָדאָקסישע אידישע אמונה.

דאָס זיינען אלץ דיא מיינונגען פון אזעלכע אידען וואס בעשעפטיגען זיך מיט דיא אידישע נאציאָנאַלע פראגע. א חוץ דעם זיינען אָבער דאָ מיליאָנען אידען — לומדים, גאונים און — ארטאָדאָקסען, אזוי גוט וויא גלאט זינדיגע מענישען און פרייזיניגע, וועלכע ווילען גאָר פון דיא אלע הקירות ניט וויסען און געהן זיך זייער וועג' — דיא האָפענדיג אויף משיח'ן, און דיא אנדערע ניט קלערענדיג און ניט האָפענדיג' גאָר לעבענדיג גלאט אין דער וועלט אריין.

אלאז דיא דיסקוסיאָן איז אָפּען אין דיא צוקונפט פיר יעדען איבערצייגטען ציוניסט, וויא פיר יעדען איבערצייגטען סאָציאַליסט. דיא צוקונפט גיט ביידען דיא גלייכע רעכטע צו דיסקוטירען פריי, איבער דיעזען געגענטשאַנד. עס מוז אָבער פון ביידען זיין געשריבען: לויט טעראריש אנשטענדיג און קיינע פערזענליכע אָנערנישע.

גען דיא גייסטיגע ענטוויקלונג פון אידישען פאָלק אלס נאציאָן דורך אידישע בילדונג און עכט אידישע כאראקטעריסטיק; אויף דעם קור קען זיי וועניג; זיי זיינען אלץ אייראָפּיער; זיי ווילען דער עיקר גרינדען א זעלבסטשטענדיגן פלאץ פיר'ן אידישען פאָלק. זיי זאגען אז אייגענע ערד איז דער איינציגער פראקטישער פונדאמענט פון א פאָלק. אין דער פרעמד איז אונגעגלייך צו דערהאלטען און ענטוויקלען דעם אידישען נאציאָנאַליזמוס. אין דער פרעמד, זאָגען זיי, מוז קומען אסימילאציאָן.

11. דיא נאציאָנאַליסטישע ציוניסטען — זיינען „אחד העם“ און זיינע אנהיינגער. זיי שרייען אז דיא „פראקטישע ציוניסטען“ הערצעל און נאָדרוי און דיא אנדערע, זיינען אייראָפּיער, ניט קיין אידען. דער עיקר דארף מען ענטוויקלען דעם אידישען נאציאָנאַל כאראקטער. אין דעם פונקט שטימען זיי מיט דיא אנטיר ציוניסטישע נאציאָנאַליסטען. אָבער זיי גלויבען אויך אין ציוניזמוס, ניט אזוי אלס א פלאץ צו בויען א אידישע מדינה, וויא צו גרינדען אין ארץ ישראל א גייסטיגע צענטער פון אידישען נאציאָנאַל גייסט. א אידישע אוניווערזיטעט אין ארץ ישראל איז פיר זיי וויכטיגער וויא אידישע קאָלעזיעס דארטען.

12. דיא „מזרחי“, — זיינען אידען וואס

דער מהורם.

סעם אויף אייביגע ארענדע, אום צו זיין געזיכערט, אז דער הארעל וועט ניט געשטערט ווערען; נאָר דער ציעל איז געווען צו מאכען די גאנצע געגענד איינפאך פאר אן אמעריקאנער קאָלאָניע.

דיא קאָלאָמביאנער זיינען געשייט גענוג צו פערשטיין, אז מען וויל זיי איינפאך אריינלאזן רען אין זאק, אום נאכער זיי צו בעהערשען פון וואשינגטאָן. זיי פרעגען: צו וואָס דארף יונייטעד סטייטס ניט אנדערש פערנעהמען זייער לאַנד? איז דען דיא אמעריקאנער פאָקטע ניט גענוג שטארק צו בעשיצען דעם קאנאל צו יעדער צייט? האָט מען דען ניט געשיקט גלייך קריגעס שיפען און סאָלדאטען צו בעזעצען פאנאמא. ווען מען האָט גערעכענט, אז דיא אייזענבאהן

פאנאמא.

דיא אמעריקאנער רעגירונג האָט געקראָגען א קלאפ וואָס זיא האָט כשר פערדיענט. דער קלאפ איז געקומען פון דעם קאָלאָמביאנער קאָניגרעס, וועלכער האָט זיך מיט רעכט ענטזאגט צו בעשטעטיגען דעם טראקטאט וועגען פאנאמא קאנאל. אונטער דער מאסקע, דאָס מען דארף דעם ניוטווענדיגען וואסער-וועג צווישען דעם אטלאנטישען און פאסיפיקען אָקעאנען פערטהיידירט גען געגען מעגליכע אטאקעס פון אייראָפּיאישע מעכטע אין פאל פון א מלחמה, האָט דיא אמעריקאנער רעגירונג געוואָלט איינפאך בעהערשען כמעט דיא גאנצע פראָווינץ פאנאמא. אָפיציעל האָט עס געהייסען, אז ברייטע פאסען לאַנד ביי ביידע ברעגעס פון קאנאל געהמט אָנקעל

אין כינא האָט רוסלאַנד געגרינדעט אן אייגענעם וויצע־קעניגטום מיט אלעקסעיוו אלס וויצע קעניג; און גענען דעם פראָטעסט פון דיא גאנצע וועלט בלייבט רוסלאַנד אין מאנטשור־רע, און קריכט אין כינא, און רוקט זיך מיט קריגס שיפען אין טירקיי צו קאָנסטאנטינאָפּאָל. זיא גייט זיך איהר וועג וואָס זיא האָט זיך אויס־געלייגט שוין פון הונדערטער יאָהרען, און דיא גאנצע וועלט מעג שרייען חי וקים!

פאר וואָס שווייגט איהר דיא וועלט? פאר וואָס שווייגט איהר אלע מעכטע, וועלכע האָסען זיא וויא דעם טיירט?

קארל מאַרקס האָט אויף דעם געגעבען אן ענטפער פונקט היינט 50 יאָהר צוריק אין זיין נעם א בריעף אין די „ניו יאָרק טריביון“ (12טען אויגוסט 1853) ער האָט געזאָגט:

„דיא הערשער פון אייראָפּא, וועלכע געפינען דיא לעצטע פעסטונג פון זייער „אַרדנונג“ ביי דיא ברעגעס פון דער נעווא, קענען גאָר ניט מעהר טהון וויא לאָזען דיא פראגע (וועגען) רוסלאַנדס חשק צו פערזאָפּען קאָנסטאנטינאָפּאָל (פאָל) הענגען זיך דער לופטען, ביז רוסלאַנד וועט זיך בעגעגענען מיט איהר איינציגען ווירקליי־כען געגנער — דיא רעוואָלוציאָן.“

ביי דיא ברעגעס פון דער נעווא, דאָס הייסט אין רוסלאַנד, זעהען אלע קאפיטאליסטישע רע־גיערונגען דיא שטארקסטע פעסטונג וואָס בע־שיצט זייער רויב־אַרדנונג. דאָס מאכט אויף זיי דעם איינדרוק אז רוסלאַנדס יד חזקה איז א געוואלדיגע רעספעקטאבלע, ניצליכע מאכט, מיט וועלכער עס איז א סכנה זיך אָנצוהייבען. זיי ציטערן אויף צו בריינגען דיעזע פעסטונג, דורך מלחמות געגען רוסלאַנד, אין געפאהר פער־פלייצט צו ווערען פון דער רעוואָלוציאָן.

* * *

באלקאן פראגע.

וואָס איז דיא באלקאן פראגע? זינט דיא מאַהאמעדאנער טירקען האָבען אונטערוואָרפּען אונטער זייער הערשאפט קריסטליכע לענדער עק־זיסטירט דיא פראגע וועגען דיא מערדערייען און גרויזאמקייטען פון דיא פאנאטישע טירקען גע־גען דיא קריסטען וואס געפינען זיך אונטער זיין ער מאכט.

שיודערליכע מערדערייען און גרויזאמקיי־טען עקזיסטירען ווירקליך אין יענע טיער־פינס־טערע ווינקלען. ניט ווייל דיא פאנאטישע מאַ־האָמעדאנער זיינען מערדערליכער און גרויזא־מער וויא דיא פאנאטישע קריסטען! דאָס האָט שוין רוסלאַנד אליין היינטיגען מאָנאט אָבער־לייקענט. איהר אויסלענדישער מיניסטער לאַמס־

פערקעהר וועט דאָרטען געשמערט ווערען? קען דען קאָלאַמביא בעשטען גענען אזא גרויסע מאכט, וויא יונייטעד סטייטס? צו וואָס דארף דיא אמעריקאנער רעגירונג ניט אנדערס וויא אי־אייביגע ארענדע ניט בלויז אויף דעם וואסער־וועג זעלבסט, אָנדרען אויף אויף א גאנצע געגענדר לעבען קאנאל? ווארום זאָל מען ניט בסער מאכען אז דער פאנאמא־קאנאל זאלזיין אזוי אינטער־נציאָנלעך וועג ווי דער זעלדקאנאל איז? מען וועט דען געזיכערט זיין געגען אטאקעס פון אייראָפּיאישע מעכטע אפילו אָהן שום פעסטונג גען ביי בידע עקען פון קאנאל.

ווען דיא קאָלאַמביאנער שטעלען זיך אזעל־כע איינפאכע פראגען, קומען זיי צו דעם לאָגישען שלום, אז יונייטעד סטייטס וויל שליסליך איינ־שלינגען ווייניגסטענס א טהייל פון זייער רע־פובליק. און זיי האָבען קיין טעות ניט. דיא קא־פיטאליסטישע הערשער פון יונייטעד סטייטס ווילען אויף פערזאָפּען דעם גאנצען מאַרקעט פון דער נייער וועלט. זיי ווילען קאָנטראָלירען דעם פאנאמא־קאנאל אזוי, אז זיי זאלען קענען מיט דער צייט אויסשליסען זייערע אייראָפּיאיש־שע קאָנקורענטען און אויף זיך בעפעסטיגען אין מיטעל־פונקט פון אמעריקא.

* * *

רוסלאַנדס גבורה. אן ענגליש שפריכוואָרט זאָגט: „דיא גאנ־צע וועלט ליכט א ליכעבענדען.“ נאָך ריכטיגער וואָלט געווען צו זאָגען: „דיא גאנצע וועלט האסט א האסענדען.“ און אם ריכטיגסטען וואָלט דאָס געווען ווען מיט דעם „האסענדען“ זאָל מען מיינען דעם הויפט־שונא פון דיא מענשהייט און איהר פראָגראם — דער צארזומום.

אידען ריידען זיך אין אז קיינער איז ניט אזוי געהאסט ביי דיא אומות וויא דאָס יודענ־טחום. עס איז ניט אמת! קיין אומה ולשון איז ניט אזוי געהאסט צווישען דיא אומות וויא רוסלאַנד.

דיא גאנצע וועלט האסט רוסלאַנד. אָבער ווירקליך דיא גאנצע וועלט! דיא וועלט פון דיא בעהערשטע דאָך געוויס. און דיא וועלט פון דיא הערשער אָבער אויף. יעדע גרויסמאכט האָט איהר פערבינדעטען. רוסלאַנד אָבער שטייט אליין אויף דער וועלט. (פראנקרייך איז ניט איהר פערבינדעטער אין וועלט פאָליטישע פרא־גען. זיא איז נאָר איהר באַנקיער.)

דיא קללה פון ישמאל איז מקיום געוואָרען אויף רוסלאַנד: „ידו בכל יוד כל בו.“ רוסלאַנד שטייט געגען א וועלט.

און דאָך — וויא מערקווירדיג! — דאָך וואגט רוסלאַנד געגען די גאנצע וועלט וואָס קיין מאכט וואגט ניט!

טיעפער הייליגער פינסטערניש לשם שמים!

* * *

באזעל.

ווען מיר שרייבען דאָס, ויצט דער ציוניסטישער קאָנגרעס אין באזעל און טראכט פלענער וויא אריינצובריינגען צווישען דיא צוויי מערדע-רישע בארבארישע פאנאטיזמען, וואָס קאָסען מענשען אין טירקיי וויא דער פויער היי — אריינצובריינגען אהין נאָך דעם דריטען פאנאטיזמוס, דעם אידישען!

עס איז א ביטערער געלעכטער: אין דעם דאָ-וועגן פינסטערען ווינקעל, וואו קריסטען און טיר-קען האקען זיך איינע דיא אנדערע קעפ וויא קרויט, וואו יעדען טאָג מאכט דיא רעליגיעזע פינסטערניש צעהנדליגע, פיעלפאך-פערגרעסער-טע קישינעו'ס — דאָרטען אהין זאָלען אידען אנטלויפען פאר קישינעורגעשיכטען! ... דאָר-טען זאָלען זיי דערפון ניצול ווערען! ... נאָך דער אידישער פאנאטיזמוס פעחלט נאָך דאָרטען! עס איז וואהר, דיא גרינדער און פיהרער פון מאָדערנעם ציוניזמוס זיינען גאָר קיין פא-נאטיקער ניט. אָבער זאנגווייל אליין שרייבט היינטיגען מאָנאט אין זיין „באזעל-ארטיקעל“ אין דיא „וואָרלדס וואָרק“, אז דאָס גלויביגע יודענטהום וועט סוף כל סוף פערפלייצען דעם ציוניזמוס און פערטרינקען דיא פרייזינגיגע פיהרער און גרינדער!

שוין מעלדעט מען דאָס דיא „מזרחי“, דיא אָרטאָדאָקסישע פראקציע פון ציוניזמוס האָט דיא אויבערמאכט ביין היינטיגען קאָנגרעס!

* * *

אידישע ציוויליזאציען.

עס איז קיין פראגע ניט, אז ווען אידען וואָלטען געבליבען פון אייביג אן א נאציאָן אין זייער לאַנד, וואָלטען זיי היינט געווען גראדע אזא פאָרגעשריטענע ציוויליזירטע נאציאָן, מיט מאנכע מעהר מעלות און מאנכע מעהר חסרונות, וויא אלע ציוויליזירטע נאציאָנען, דער פאקט איז, אז געגען פערניכטונג פון דיא אידישע נאציאָן האָבען ניט געקעמפט דיא רע-ליגיעזע אידען, נאָר דיא פרייזינגיגע, און דיא רעליגיעזע האָבען געשימפט דיא קעמפפער אלס „בריוני“ (יונאטשעס); דער פאקט איז, אז שוין דעמאָלט איז אין יודענטהום געווען א מעכטיגע פארטיי פון ציוויליזאציען.

אָבער א היינטיגע בעוועגונג ערשט אויפ-צובריען א יודענטהום אין ארץ ישראל מוז נא-טור-ניוטווענדיג מיט-טראָגען מיט זיך פון אַנט-הייב אן דעם רעליגיעזען תהלהבות און פאנאטיז-מוס, ווייל קיין מעכטיגע מאטעריעלע אינטערעס-סען קענען דערצו ניט טרייבען!

דאָרף האָט אליין אָפיציעל ערקלעהרט אין זיין בעפעהל צו רוסלאַנדס פערטרעטער אין קאָנס-טאנטינאָפאָל, דאָס דיא פירדליכע בעפעלקערונג אין מאצערדאניע האָט פון דיא „רעוואָלוציאָנע-רע“ קריסטען צו ליידען פונקט אזעלכע מערדע-רייען און גרויזאמקייטען וויא פון דיא טירקען! אָבער א פאקט איז, אז ווילדע פאנאטיס-קער פון פערשידענע רעליגיאָנען זיינען גרוי-זאמע מערדער און בארבארען איינע געגען דיא אנדערע און מען טאָר זיי ניט לאָזען זיין צוזאמען, — סיידען מען וויל ביי ביידע אויסראָ-טען זייער פאנאטיזמוס.

אָבער דיא קריסטליכע מעכטע ווילען דאָך ניט חלילה אויסראָטען דעם קריסטליכען פאנאטיזמוס. אלאז בלייבט דיא הערשאפט פון טירקען איבער קריסטען אן אייביגע פראגע. טאָ ווארום בעפרייען ניט דיא קריסטליכע מעכטע זייערע ברידער קריסטען פון דיא הענד פון דיא מערדערישע טירקען? ווארום בעפרייען זיי ניט דיא איינציגע קריסטען וואָס זיינען נאָך געבליעבען אונטער טירקיי, נעמליך אין דיא אייראָפּיאישע טירקיי, אויף דעם באלקאן האלב אינזל? איז דער תירוץ, רוסלאַנד לאָזט אנדערע מעכטע ניט אריין אהין, און געגען רוסלאַנד ווא-גען זיי ניט צו קעמפפען, וויא געזאָגט, און רוס-לאַנד וויעדער קען דורך זייערע שטערונגען ניט אויספיהרען איהר אלטען הונדערטיגעהריגען וואונש, צו פערנעהמען דיא אייראָפּיאישע טיר-קיי און אזוי שטעהען דיא קריסטליכע מעכטע פון דערווייטענס און קוקען צו וויא ביי זייערע קריסטליכע ברידער ווערט טאָג טעגליך גע-מאכט הונדערטערפאכע „קיישינעווער הריגות“, זיין זיי שוויגען!

זעהט מען דאָך טאקיי, וויא אידען וואָלטען געווען זיכער געגען אזעלכע קיישינעווער רציחות ווען עס וואלט זיך ערגעץ געפונען אידישע מעכ-טע....

אין דעמזעלכען ברעגה אין דיא „טריביון“ זאָגט קארל מארקס: „קאָנסטאנטינאָפאָל איז די גאָלדענע בריק צווישען מזרח און מערב, און די מערב'דיגע ציוויליזאציע קען ניט ארומנעהן די וועלט, אזוי וויא דיא זון קען ניט, אָהן אריי-בערגען דיעזע בריק. און דיא בריק קען זיך ניט אריבערגעהן אָהן א מלחמה מיט רוסלאַנד.“ און א מלחמה מיט רוסלאַנד וואנען ניט די קאפיטאליסטישע מעכטע. דאָס בלייבט אלאז נאָר פיר דיא רעוואָלוציאָן. נאָר דיא רעוואָלוציאָן וועט עפענען דיא בריק פיר דיא זון פון ציווילי-זאציאָן אריינצוגעהן אויך אין מזרח און צו מא-כען ליכטיג אויך אין יענעם פינסטערען ווינקעל וואו מענשען מאָרדען זיך טויטענדערווייז אין

טען דיא איינגעבילדעטע אינטערעסען, „איינ-
הייט“ פון דיא קלאסען פון איין נאציאָן — זאָג
דערן דאָס איז אויך שקר וכזב!

* * *

שקראמת.

יא, שקר וכזב! אפילו ווען דיא מעלות
וועלכע מען ריהמט פאַר א פאָלק זיינען אמת,
ווערט עס אָבער א שקר, ווען מען רעדט צו דעם
פאָלק אימערציי. נאָר פון דיא מעלות!

דען יעדער איינזייטיגער אמת איז א שקר.
אז א סוחר ווייזט אייך, צום ביישפּיל,
דיא שיינע, רייטע, געזונדע זייט פון אן עפעל
וואָס ער וויל אייך פערקויפּען און האלט דיא
פערפוילטע זייט אין האנד, ווייזט ער דאָך אויך
אן אמת; ער האָט דאָך דעם רויטען זייט נישט
אָבגעפארבט; דיא רויטקייט און געזונדקייט איז
דאָך ווירקליך און נאטירליך. און דאָך נארט ער
אייך, — ווייל ער ווייזט אייך אלץ נאָר איין
זייט און בעהאלט דיא אנדערע. דאָס איז אן אמת
וואָס איז פאַרט א שקר, ווייל ער איז א האלבער
אמת.

* * *

אונזער איינזייטיגקייט.

עס איז וואהר, אויך מיר, עכטע ((אַרטאָ-
דאָקסע)) סאָציאליסטען גלויבען אין ווייזען דעם
עולם אזוי פיעל וויא נאָר מעגליך איין זייט, דיא
סאָציאליסטישע זייט פון אלצרינג. מיר זיינען
איבערצייגט אז דאָס איז דיא אויפגאבע פון סאָ-
ציאליסטישע אָרגאנען און פראָפאָגאנדיסטען—
אויסצוקענטען און אויסצופאַרמעווען דיא מאסען
דורכאויס נאָר אין דעם סאָציאליסטישען פארם,
זיי צו מאכען דורכגעדרונגען פון דעם סאָציאליס-
טישען גייסט; אָבער דאָס איז דאפיר, ווייל
מיר ווייסען, אז דיא אנדערע זייט פון אלע
זאכען ווערט דעם עולם שוין אָהן אונז גע-
וויזען מיט פיעל פיעל מעכטיגערען איינ-
פלוס וויא מיר קענען איהם דאָס ווייזען!
פון אלע זייטען ווערט דעם עולם מיט טויזענד
האמערס אריינגעהאקט, „דיא אנדערע זייט“ אין
קאפ און אין הארץ; א וועלט מיט צייטונגען,
רעדנער, גייסטליכע, פאָליטישע; אן אונגעהויער-
רע מאכט פון אומישטענדען, איינפליכע און פאַר-
אורטהיילע — בויערן און בויערן אריין אין דיא
קעפ „דיא אנדערע זייט“. מיר סאָציאליסטען קע-
נען אלזאָ מיט אונזערע אָרגאנען און פראָפאָגאנ-
דע נאָר אויסאייבען א שוואכען געגען-געוויכט,
אפילו ווען מיר טהוען אין זיי אונזער פפליכט
און אויפגאבע און צייגען נאָר איין זייט, אונזער
זייט!

אָבער ווען מיר צייגען איינזייטיג גראדע
נאָך נאָר דיא אנדערע זייט, דיא זייט פון דושינ-

פאלשע וואהרהייט.

מיר האָבען נאָר וואָס דאָ געזאָגט, אז דאָס
אידישע פאָלק וואָלט געהאט א ציוויליזאציע
מיט מאנכע מעהר מעלות און מיט מאנכע מעהר
חסרונות וויא אנדערע ציוויליזירטע נאציאָנען.
יא, אידען האָבען מאנכע מעלות געגען אַנ-
דערע נאציאָנען. אויך מאנכע חסרונות, זעהר
מיואסע. און קיינער האָט נישט איבערגעוואויגען
צו דיא מעלות וועגען איבער, צו דיא חסרונות...
ווער עס דערציילט דעריבער דיא אידען
אלץ-איין-איינעם פון זייערע מעלות, דער איז א
פאלשער חונד.

און דיא טענה: „סטייטש איז עס דען נישט
אמת? פאר וואָס זאָל מען נישט טאָרען זאָגען
דעם אמת?“ — איז א יעוואיטעריי!
דענקט וואָס איהר ווילט וועגען דעם יעווי-
איטישען רעגעל אז דער הייליגער צוועק הייליגט
אונגעהויערע מיטלען, דאָס איז אָבער זיכער, אז א
שענדליכער צוועק שענדעט אונשענדליכע מיט-
לען.

אָ, וועפיעל שאנדטהאטען ווערען בעגאנג-
גען און ענטשולדיגט מיט דעם אויסרייד: „איז
עס דען נישט דער אמת?“

דער העצענדער אטיסעמיט, צום ביישפּיל,
זאָגט דען אלץ ליגען וועגען אידען? א סך וואָס
ער זאָגט אויף אידען איז דען נישט ווירקליך
אמת? אָבער דער צוועק פון זיין זאָגען עס,
פון זיין אויסשריייען איינזייטיג אימער נאָר דיא
חסרונות, מאכט דיא וואהרהייט אין זיין מויל
פאר א געמיינהייט. מען קען פאָרווארפען אידען
דיא זעלבע פעהלערן און דאָך זיין דערמיט א
גאנץ פיינער מאן, ווען דער צוועק איז ערנסט
זיי צו שטראָפען זיי זאָלען זיך פערבעסערען.
אָבער ווען דער צוועק מיט דעם „זאָגען דיא
וואהרהייט“ איז צו קרענקען, צו ערגערן, צו הע-
צען — איז דאָס געמיינהייט.

* * *

דער צוועק.

דער צוועק פון דערמאָנען א פאָלק אימער צו
זיינע מעלות קען נישט זיין קיין אנדערער וויא
נאָר אין איהם זיך איינצושטייכלען. דאָס
האָט פיר רעזולטאט איהם אָנצופיהלען מיט נא-
ציאָנאלע גאווה און גדלות, איהם צו מאכען זיך
פיהלען „אטה-בחרתנו לדיג“, קוקען אויף אנדערע
פעלקער ווי אויף נידעריגערע, ערגערע פון איהם.
און דאָס איז נישט נאָר א פערברעכען, ספעציעל
פיר סאָציאליסטען, וואָס זייער אויפגאבע איז,
אז יעדער פון זיי זאל פון זיין זייט, ביי זיין פאָלק
אָבצושוואכען אלעס וואס קען צושיידען דיא
הערצער און פערפרעמדען דיא געפיהלע פון דיא
פערשיעדענע נאציאָנען און וואָס קען אויפהאל-

דערנאָך וועט יעדער קריגענען פלאץ אין דער „צוקונפט“ צו דיסקוטירען דיא פראגע.

* * *

דיא סאָציאליסטישע וועלט.

מיר האָבען פון דעם טהורם אויס אויף א וויילע זיך פערקוקט א ביסעל אויף אונזערע אויגן גענע ד' אמות. לאָמיר יעצט ווידער אויפהייבן בען אונזער ספאָטיזם און ווארפען א בליק אויף דיא ווייטע וועלט, אויף דיא ברייטע וועלט, — אויף דיא סאָציאליסטישע וועלט.

דאָס איז דיא סעפטעמבער נומער צוקונפט. ענדע דיעזען מאָנאט וועט זיך מוישטרען אונז זער הערליכע ארמעע נאָך איהר צוריקקומען גע- קרוינט און בעקראנצט פון איהר גלענצענד זיעג- רייכע שלאכט — דיא דייטשע סאָציאלרעמאָ- קראטיע וועט אָבהאלטען איהר פארטיי טאָג אין דער הויפט שטאָרט פון דעם „סאָציאליסטי- שער קעניגרייך“, אין דרעזדען.

אונזער בערלינער צענטראל אָרגאן זאָגט צו דעם פארטיי טאָג :

„דאָס וועט זיין א פארטיי טאָג פון זיעג. מיר וועלען דאָרטען האלטען אונזער שטאלצעס זיעגעס פעסט. אָבער א פארטיי וואָס קעמפט געגען דער נויט און דעם אונרעכט האָט נישט גע- זעגט אזוי לאנג וויא נויט און אומרעכט בע- שטייט. אונזער זיעגעס פעסט וועט בעשטיין אין ארומרעדען גרינדליך און אלזייטיג דיא אויפגא- בען צום ווייטערן קאמפף, וואָס דער זיעג האָט אונז געשטעלט. דיא סאָציאלרעמאָקראטיע איז דיא פארטיי פון אונזער צופרידענהייט. זיא איז פאָר אלעם אונזער צופרידען — מיט זיך זעלבסט. ווער רעדט אנדערע פארטייען מוזען צופרידען זיין ווען זיי קענען מיט גרויסע צרות בלייבען ביי זיין ער אלטען שטאנד, זיינען מיר נאָך אלץ אונזער פריעדען, כאָטש אונזער ערפאלג האָט איבער- געשטיגען אלע ערווארטונגען. מיר זיינען אונ- צופרידען קוואנטיטאטיוו און קוואליטאטיוו (מיט דעם „וויא פיעל“ מיר זיינען און מיט דעם „וואָס“ מיר זיינען). אונזער צאָהל שטימען איז נאָך צו קליין און דיא וואָס האָבען גע- שטימט פיר אונז זיינען אונז נישט גענוג סאָ- ציאליסטיש.“

דער פארטיי טאָג וועט דעריבער האָבען די אויפגאבע אי צו בעראטהען וויא צו געווינען נייע אנהענגער וואו זיא האט נאָך וועניג, און דאָס איז איבערהויפט ביין בויערן-פאָלק און אין דיא קרייזען פון וואנען דיא קאטיולישע פארטיי נעהמט איהר קראפט, אי „דיא געוואונענע מא- סען טיעפער צו ערציהען אין קולטורעלען דע- קען און אין סאָציאליסטישען וויסען.“

אונזערע געגנער איז נאָך געבליבען אין

גאָאזמוס, דיא זייט פון נאציאנאלע גאווה, — דיא זייט וואָס א מעכטיגע וועלט ארום אונז צייגט מיט אלע געוואלד גענוג אָהן אונז — דאן טהון מיר נישט נאָך א פערברעכען געגען אונ- זער הויפט-אויפגאבע, וואָס איז אויסגעדריקט אין אונזער „אנכי“ — אין דעם „ארבייטער פון אלע לענדער פערזייניגט אייך“ — נאָך מיר פילען אָן קעפ און הערצער מיט פאלשקייט.

דען פאלש איז עס, דורכאויס פאלש, דאָס אירגענער וועלכע ראסע מענשען פון דיא ציווילי- זירטע וועלט האָט אורזאכע צו האלטען זיך בסך הכל פיר מעהר ווערט וויא אנדערע ראסען — גראדע וויא עס איז פאלש פיר אירגענער וועלכע ראסע צו האלטען זיך בסך הכל פיר ווייניגער ווערט.

איין פאָלק האָט אין דעם פונקט מעהר מעלות און אין יענעם מעהר חסרונות וויא אנדער- רע, און אנדערע האָבען אין יענעם פונקט מעהר מעלות און אין דעם מעהר חסרונות. און אזוי לאנג וויא מען קען נישט וועגען און נישט מעס טען דעם סך הכל פון דיא מעלות געגען דעם סך הכל פון דיא חסרונות פון דיא פערשיידענע פעל- קער, מוז מען אנערקענען, אז בסך הכל האָבען אלע פעלקער א גלייכע ווערדע — דיא ווערדע פון מענשען !

* * *

נאציאנאליזמוס.

אז מיר ריידען שוין וועגען דעם פונקט, האָבען מיר דאָס פערגעניגען צו מעלדען אונזערע לעזער, דאָס פון נעכסטען נומער „צוקונפט“ אָן וועלען זיי קריגענען אן איבערראשונג :

מיר עפענען א פרייע דעבאטע איבער „נא- ציאנאליזמוס און סאָציאליזמוס“, און אלס פונדאמענט פון דער דעבאטע וועט דיענען אן ארטיקעל, וואָס וועט ערשיינען אין דיא נעכסטע נומער „צוקונפט“ פון א נייעם מיט-ארבייטער וועלכער וועט זיין א ציערונג פיר דיא צוקונפט. ער איז איהר-געלעהרטער מאן, מיטארביי- טער פון דיא דייטשע „נייע צייט“ און פון דיא „רוסקאיא מיסל“ און שרייבט אידיש אויסגע- צייכענט.

דער גענאָסע מעלדעט אונז וועגען דעם אר- טיקעל וואָס ער שרייבט פיר אונז דאָס פאָלגענד- דע :

„דיא ציוניסטיש-סאָציאליסטישע“ (?) אָרגאניזאציען גיט ארויס א צייטשריפט „חרות המון“ (פאָלקס פרייהייט). איך שרייב נון אן ארטיקעל „חרות און איהר המון“, אום צו ווייזען דיא טהעאָרעטישע און פראקטישע אונמעגליכ- קייט פון סאָציאליסטישען ציוניזמוס.“

„דיא פארטיי“ בייגט זיך שוין צו צום קייזער טהום, האָט ער עס געהאלטען פיר זיין טאקטישע פפליכט צו דער פארטיי צו ערקלערן עפענטליך, דאס „ער האָט געמיינט מיט זיין פאַרשלאָג פער־קעהרט, אז דער קייזער וועט דערמיט אַזוי וויא געצוואנגען ווערען זיך צו פערנייגען פאר דיא סאָציאליסטישע פארטיי.“

ער בריינגט ביישפיעלע פון דער געשיכטע, וויא למשל דער פראנצויזישער קעניג לודוויג דער 16 האָט געמוזט צולאזען ראָלאַנד, דעם פיהרער פון דיא רעוואָלוציאָנערען, אָנגעטאָהן ניט וויא דער האָף האָט געפאָדערט מען זאָל זיין געקליידעט ווען מען ערשיינט פארן קעניג. דער מיט, זאָגט בערנשטיין, האָט ניט דיא פראנצויזישע רעוואָלוציאָן זיך פערנייגט פארן קעניג, נאָר דער קעניג פאר דיא רעוואָלוציאָן.

זיין פאַרשלאָג האָט נאָך דיעזע אויסלייגונג שוין קיין שום זין ניט. עס איז אומזיסט דיא טענות — דיא מאיאָריטעט פון רייכסטאג וועט ניט דערלאָזען אז א סאָציאליסט זאָל אריין אין פרעזערום, אַזוי לאַנג וויא זיי הערען, אז אלע סאציאליסטען וועלען דאס אויפפאסען אלס א פערנייגונג פון קייזער פאר זיי. דאָס — אז מען וועט דאָס ניט צולאָזען — זאָגען שוין יעצט אפילו דיא יעניגע קאפיטאליסטישע צייטונגען וואָס האָבען פריהער געשריעבען אז מען דארף דיא סאָציאליסטען יא געבען פלאץ אין פרע־זערום.

אָבער דאָס וויכטיגסטע דערביי איז דער פאקט, דאָס אונזער פארטיי צייגט זיך וויעדער ארויס צו זיין א פארטיי, ניט אויף קיין געלעכ־טער. יעדער פון איהרע מעמבערס שאנעוועט פאַר אלעם איהר עהרע און „אינטאָלעראַני“ (פעסטען קיום) אלס איינהייטליכע פארטיי. יעדער, — אפילו דיא וואָס וואָלטען געוואָלט זעהן אז דיא פארטיי זאָל גיין אין אנדערע וועגען און כאַטש דיא פארטיי בעהאנדעלט זיי נאָר ניט מיט קיין זיידענע הענטשקעלעך! זיי בעקלאַגען זיך כסדר אויף דיא „אינטאָלעראַני“

פון דער פארטיי. דאָס איז נאטירליך. וואו מען וויל האָבען אייניגקייט, דאָ קען עס בשום אופן ניט גיין נאָך יעדען איינציגענס קאָפּ, און דער קאָפּ, וואָס איהם קומט גראדע אויס עפטער זיך צו געפינען צומאָלען אונטער דעם שווערען שטיין פון דער מאיאָריטעט, דער עמפּפּינדעט דאָס נאטירליך אס שמערצליכסטען און עס קומט איהם פאַר אז מען איז שלעכט צו איהם. און אגב, זיינען מענשען טאקי ניט קיין מלאכים און דיא מענשען פון דער מאיאָריטעט זיינען אָפטמאָל ניט גאנץ דעלעקאט געגען דיא פון דער מינאָריטעט. אָבער וואָס איז דאָ? א פאָליטישע

איינציגע טרייסט צו זייערע צרות איבער אונזער רע געוואלדיגע פאָרטשיטע: זיי טרייסטען זיך אז אונזערע שטייגערע זיינען נאָר מיטלויפערס און פערשטיהען ווייניג פון סאָציאליזמוס. דאָס איז אפילו פיר אונזערע געגנער א קנאפע נחמה. דאָס צייגט נאָר, אז אפילו די מאסען וואס פער־שטעהען אונזער לעהרע נאָך ניט גרינדליך און זיינען נאָך אין זייער איבערצייגונג אנהיינגער פון דיא קאפיטאליסטישע פארטייען רייסען זיך אויף אָב פון זיי און זעהען ביי זיי קיין הילף ניט נאָר אין דיא סאָציאליסטישע פארטיי. אָבער דאָך וויל דיא סאָציאליסטישע פארטיי ניט גלאט אַנ־היינגער. זיא איז ניט אזא פארטיי וויא אנדערע וואָס זוכט בלוז פאָליטישען ערפאָלג. זיא איז א קולטור־פארטיי. זיא זוכט פריהער איבערציר קעהרען דיא וועלט אין דיא מוחות פון דיא מאדען, אום דערנאָך צו קענען איבערקעהרען דיא ווירקליכע וועלט.

און דער פארטיי־טאָג וועט זוכען און געפירן נען נייע וועגען וויא נאָך מעהר, נאָך גרינדליך־כער איבערצוקעהרען דיא וועלט אין דיא מוחות, און מיר ווינשען איהם ערפאָלג פון דיא טיעפסטע טיעפעניש פון אונזער הארץ!

בערנשטיין.

ערווארד בערנשטיין האָט אפילו מאָדנע אָרגינעלע געדאנקען פאר דיא סאָציאליסט, אָבער פאַרלויפּיג האָט ער נאָך אימער געווינען, אז אַזוי ווייט סאָציאליסט איז און בלייבט ער, דאָס זיין „איד“ איז איהם ניט קיין פארטיי פאר זיך, נאָר דיא סאָציאליסטישע געמיינשאפט שטייט איהם איבער זיינע אייגענע איינפעלע. און דאָס ניט קוקענדיג דערויף, וואָס ער און זיינע אנהענגער שרייען אימער — וויא יעצט וויעדער ביי דיא דיסקוסיאָן איבער זיין פאַר־שלאָג וועגען גיין צום קייזער, דאס דיא פארטיי איז געגען זיי אונפריינדליך און בעהאנדעלט זיי ניט טאָלעראַנט!

זיין איבערגעבענהייט צו דיא פארטיי האָט בערנשטיין יעצט וויעדער בעווינען עבען ביי דיעזע פראגע. ווען ער האָט געזעהן. דאָס זיין פאַרשלאָג, אז דיא פארטיי זאָל פערלאנגען און אָננעהמען פיר איינעם פון איהרע אָבעקארדענטע א פלאץ אלס א וויצע־פּראָזידענט פון רייכס־טאָג (צו וואָס זיא איז בערעכטיגט לויט איהר יעצטיגע גרויסע צאָהל) און ניט קוקען דערויף וואָס דער סאָציאליסטישער וויצע־פרעזידענט וועט מוזען גיין צום קייזער — ווען ער האָט גע־זעהן אז דיעזער פאַרשלאָג זיינער ווערט אויסגע־טוישט פון דיא געגנער אלס א צייכען, דאָס

ווייסען גוט וואָס זיי ווילען. זיי ווערען צוגעצויגען פון א מחנה פון אויסגעצייכענטע סאָציאליסטישע אגיסטאטאָרען, אויסגעשיקטע פון אונזער נאָר ציאָנאלען הויפקווארטיר, אגיסטאטאָרען וועלכע פרעדיגען דעם ריינעם מאָדערנעם מארקסיסטישן שטעלע פון וויסענשאפטליכע סאָציאליזמוס, און פון א גאנצע מאסע צייטונגען און זשורנאלען, ארום 30, וועלכע שטעהן אלע (מיט זעהר וועניג אויסנאמען) אויף דעם ריין מארקסיסטישען שטאנד פונקט.

* * *

דיא צוקונפט.

צום שלום אייניגע ווערטער פון אונזערע אייגענע אנגעלעגענהייטען:
אין אונזער אויפרופ וועגען דיא שערם איז פערגעסען געוואָרען צו זאָגען אז מען קען א שער פון 5 דאָלאַר אויסצאָהלען אין ראטען צו 1 דאָלאַר.

מיר מאכען אויפמערקזאם אונזערע לעזער אויף דעם פלאן פון גענאָסע ראָזענצווייג אין דיא היינטיגע, „נאטורוואונדער אין שטוב“.

מיט דיא בלויזע הענד, אָדער מיט כלים וואָס געפינען זיך אין יעדע שטוב, קען מען גאָר מאכען ווייניג נאטורוואונדער. מיט מאַנכע גאָר ביליגע אינסטרומענטען אָבער — גאָר ביליג ווען מען קויפט זיי אין גרויסער צאָהל — קען מען אין שטוב פאָרשטעלען און עקספעריר מענטירען גאָר וואונדערליכע נסים ונפלאות, וועלכע זיינען אי זעהר אמיזאנט אי זעהר בעלעהרענד.

עס קומען דיא לאנגע ווינטער אבענדען — וויא קען מען זיך פאָרשטעלען אן אנגענעמען און אינטעליגענטערן ארט צו פערברענגען מיט ווייב און קינדער דעם אבענד אין שטוב ביין הייסען אויווען, וויא נעמענדיג א יאָהר גאנג „צוקונפט“ און אריינקוקען אין דיא „נאטור וואונדער אין שטוב“, וויא א פרומער איד צום סדר אין דער הגדה, וואו עס שטעהט „נעהם דאָס און דאָס און טהו אזוי-אזוי“, און זיך שפיעלען לערנענדיג און לערנען שפיעלענדיג? נו, צו דיא אנגענעמסטע און בעלעהרענדסטע עקספערמענטען פון נאטורוואונדער אין שטוב דארף מען אייניגע ביליגע כלים.

מיר שלאָגען דעריבער פאָר, אז אונזערע לעזער זאָלען זיך צוזאמענענעמען דורך דעם אָפּים פון דער „צוקונפט“ און קויפּען זיך דיא כלים אין האַלסייל, יעדען מאָנאט איין סאָרט. ווער עס ווישט, זאל צושיקען א פֿ"ק אין אָפּים פון צוקונפט, אום מיר זאָלען וויסען דיא צאָהל.

קאמפף פארטיי איז דאָך ניט קיין האָדבאל וואו מען האָט צו טאָהן מיט צארטע דעליקאטע דאמען! אז מען וויל דיא אייניגקייט און אייניגהייט — וואָס דאָס איז דער „א“ און דער „ת“ פון סאָציאליזמוס, אלס פארטיי אזוי גוט וויא אלס אידעאל — דאן מוז מען בעשטיין מיטצוגעהמען אין קויף דיא אונאנגענעמליכע קייטען פון זיך איינפאסען אין דער איינהייט. אז ניט, הייסט עס אז מען קען ניט קיין פולווער שמעקען, און דאן דארף מען אין קיין מלחמה ניט גיין גענען דיא היינטיגע אָרדנונג, אין וועלכע יעדער מענטש א חוץ דיא טיראנען מוז אויף יעדען שריט און טריט בייגען דעם קאָפּ און זיך פערליר קענען און פערנינען מיליאָרען מאָל מעהר וויא אין א סאָציאליסטישע איינהייט! און ווער עס קען אזוי קיין פולווער ניט שמעקען און אין אונזער מלחמה ניט גיין, דער געהער בעשטימט ניט אין אונזערע רייהען! אין קיין רייהען! פיר איהם איז גאָר ניטאָ קיין רייהען. ער איז א „רייהע“ פיר זיך זעלבסט.

* * *

ביי אונז.

אויף אין דיא סאָציאליסטישע פארטיי פון אמעריקא צייגט זיך דער גרויסער אינטערנאציאָנאלער פאָרשירט מיט וועלכען אונזער זאך האָט זיך יעצט צו פרייהען אומערום.

דיא רעכנונגען פון אונזער נאציאָנאלען הויפקווארטיר צייגען דאָס מיר האָבען שוין ארום 18 טויזענד מיטגלידער וואָס צאָהלען בייר טרעגע. דיא העכסטע צאָהל וואָס מיר האָבען גע- האט ווען מיר האָבען זיך גערופען ס. ל. פ. איז געווען ארום 5000.

מען דארף ניט מיינען אז 18.000 מיטגלידער דער אין אזא ריעזען לאַנד בעדיטען ניט פיעל. אין אמעריקא האָט קיין אנדערע פארטיי ניט קיין שטענדיגע מיטגלידער וואָס צאָהלען בייר טרעגע. מען איז דאס גאר ניט געוואהנט אין א פאָליטישע פארטיי. און מען דארף ניט פערגעסען אז אין דיא סאָציאליסטישע פארטיי ערווארטעט קיינער ניט קיין שום דירעקטען פערזענליכען נוצען. צו קומען צאָהלען רעגעלמעסיג בייטרעגע אין איהר קען גאָר טרייבען גרויסע בעגייסטערונג טהורם 2

פיר דעם אידעאל פון קלאסען-אינטערעסע, פון דעם וואונש צו בריינגען פיר זיך הילף און דער- לייכטערונג אין געמיינשאפט מיט זיין גאנצער קלאסע. און אויף יעדען איינעם מיט אזא איבער- געבענהייט זיינען געוויס דאָ גאָר הונדערטע אויף איבערצייגטע סאָציאליסטען גאָר ניט אזעל- כע ענטוואיאסטען.

און דיא וואָס שטעהען צו צו אונזער פארטיי

שפרעך-זאל.

(דאָ ווערען בעאנטוואָרטעט פראגען פון לעזער איבער דיא ארטיקלען פון דיא צוקונפט. — פראגען מוזען זיין קורץ און וויא ווייט מעגליך אויף א פאסט קארטע).

וועגען געוויכט פון דער לופט.

אייב, לעווין. — אייער זעהר לאנגע איינ-ווענדונג געגען דר. בלומשטיין'ס רעכענונגען ווע-גען דעם געוויכט פון דער לופט בעווייזט, דאס איז איהר האט זעהר גרינדליך פערשטאנען זיין אר-טיקעל און דאס איז איהר האט א דענקענדען קאפ. אז איז וועט מעהר לעזען, אום צו האבען מא-טעריאל פיר אייער גוטע דענק-מאשין, וועט זיא קענען ארויסגעבען אויסגעצייכענטע ארבייט. אייער חקירה בעווייזט אונז אז אונזער אר-בייט איז אָנגעלייגט, אז עס געפינען זיך מער-שען וואס לערנען פון דיא צוקונפט און פער-שטייהען וואס זיי לערנען און טהוען א גרויסע פעולה. דאס מאכט אונז נאטירליך זעהר גרויסע פריידע!

א טעות האט איהר מיט אייערע שכל'דיגע איינווענדונגען, אבער אייער טעות קומט ניט פון ניט פערשטיין וואס דר. בלומשטיין האט גע-שריעבען; אין זיינע ארטיקלען גופא איז ניטא דיא אויפקלערונג איבער אייער טעות. די אויפ-קלערונג ליגט אין ווייטערע פונקטען וואס זיינען אין דר. בלומשטיין'ס ארטיקלען ניט בעריהרט געווארען.

מיר וועלען אייערע לאנגע איינווענדונגען זעהר קאנדעסירן און דאן אויך צייגען וויא אייער טעות ליגט: דר. בלומשטיין האט געזאגט בקצור דאס פאלגענדע:

ווען מען וועט נעהמען א רעהריל אָנגע-פילט מיט קוועקזילבער, איין זייט פון דיא רעה-ריל איז פערמאכט, דיא אָפּענע זייט וועט מען צוהאלטען מיט א פינגער און אזוי פעהאלטע-נעהר הייט אריינשטעלען דעם אפּענעם ענד פון דיא רעהריל אין א שיסעל מיט קוועק זילבער און דאן אוועקנעהמען דעם פינגער, וועט דער קוועק זילבער פון דיא רעהריל זיך נאָר אריי-ניסען אין דעם קוועק זילבער פון דיא שיסעל ביז דיא קוועקזילבער אין דיא רעהריל וועט שטיין 30 צאָל הויך. טיפּפער וועט דער קוועק-זילבער אין דיא רעהריל ניט אראפּפאלען. פאר-וואס? ווייל דיא לופט וואס ליגט אויף דעם קוועקזילבער אין דיא שיסעל וועגט אזוי פיעל וויא א זייל קוועקזילבער פון 30 צאָל הויך.

פון דעם דרינגט זיך דר. בלומשטיין, אז א זייל לופט אזוי הויך וויא לופט גרייכט וועגט פונקט אזוי פיעל וויא א זייל קוועקזילבער 30 צאָל הויך, ווען ביידע זיינען גלייך דיק. איז

דערפון געדונגען אז דיא גאנצע לופט ארום דיא ערד וועגט אזוי פיעל וויא עס וואלט געווא-גען א מאנטעל פון קוועקזילבער ארום דיא ערד פון 30 צאָל הויך.

פרעגט איהר: — דיא זייל לופט וואס שווערט אראָב אויף דיא אויבערפלעכע פון דעם קוועקזילבער אין דיא שיסעל איז דאָך אסך דיר קער וויא דיא זייל קוועקזילבער אין דיא רעה-ריל; לאָמיר אָננעהמען אז דיא רעהריל איז א צאָל דיק און דיא שיסעל איז 10 צאָל ברייט, קומט דאָך אויס אז מען דארף א זייל לופט הויך וויא הויך די לופט גרייכט 10 מאָל אזוי דיק וויא א זייל קוועקזילבער פון 30 צאָל הויך, אום צו וועגען גלייך מיט איהר! און נאָך א קשיא פרעגט איהר, ווארום צייגט זיך דערזעלבער רע-זולטאט ווען מען מאכט דעם עקספערימענט אין שטוב, וואו דיא לופט איבער דיא שיסעל גרייכט דאָך ניט אזוי הויך וויא דיא לופט גרייכט איבער דער ערד אין דיא אָפּענע לופט אין דרויסען, נאָר ביז צום באלקען פון שטוב בלויז; אלזא דארף דאָך דער נידעריגער זייל לופט וועגען זעהר פיעל וועגיגער!

דעריבער מיינט איהר, אז עס קען ניט זיין דאָס געוויכט פון דער לופט וואָס האלט צוריק דיא קוועקזילבער אין דיא רעהריל פון אראָבפאהלען אין גאנצען, נאָר דאָס מוז טהון עפעס „א קראפט פון דער לופט“; און קראפט, זאגט איהר, קען זיין אָהן געוויכט, והא ראיח, דיא פארע אין דיא ראמפּרימאשין וועגט „גאר ניט“, דאָך האָט זיא אזא קראפט; און גאז וואס וועגט גאָר ניט האָט א קראפט צו טראגען א לופטבאלאָן, צו טרייבען א'ן אויטאָמאָביל; און לופט האָט אויך א קראפט, וויא מען זעהט עס אין דיא לופט-ביקסעל.

דער אנטווארט איז דער:

ראשית, האָט איהר זעהר א גרויסען טעות ווען איהר זאגט סתם „א קראפט“, ווער איז דיא קראפט? וויא אזוי ווירקט זיא? יעדער קראפט בעגרייפט מען וויא אזוי זיא ווירקט. דיא פארע האָט א כוח ווייל זיא איז אייגענערעס און זיא וויל זיך אויסציהען. דער גאז וואס „טראגט“ דעם לופט באלאָן צייגט קיין שום קראפט ניט דערייב; דער באלאָן ווערט נאָר געטראגען פון די לופט ארום איהם, ווייל זי איז שווערער ווי דער גאז אין באלאָן; דער גאז אין אויטאָמאָביל איז א געהיצטער און ער ווירקט דעריבער מיט דעם וואס ער וויל זיך אויסברייטען; דיא לופט אין דעם לופט-ביקסעל איז א צוואמענגעפרעסטע

אויפהויבען דיא לופט איבער דיא שיטעל אויף אזוי פיעל א קלענערע הויכקייט; און פון דיא „ענגקישע וואַג“ ווייסט איהר דאָך, אז א לייב טערע געוויכט וואָס שווערט אראָב א סך, קען אויפהייבען א שווערערע געוויכט וואס הויכט זיך דערביי ארויף אויף אזוי פיעל ווייניגער, אויף וויפיעל עס איז שווערער. עס איז דעריבער פיעל צו רעדען און עס קען ניט דאָ גרינדליך ערקלערט ווערען.

אין אייער צווייטע קשיא וויעדער בער שטייט אייער טעות אין דעם, דאָס איהר מיינט, אז אין א פערמאכטען רוים דריקט נאָר אראָב דיא ביסעל לופט וואס גרייכט ביז צום אויבערן שטען דעם פון רוים. דאס איז פאלש. דיא לופט פון איבערן דאך דריקט דורך דורך דאך. דען קיין זאך איז ניט גאנץ לופטדיכט. יעדע זאך האט „פאָרען“ (פיזיקע לעכעלעך) דורך וועלכע דיא לופט געהט דורך, און דאס מאכט, אז דאס גאנצע געוויכט פון דיא לופט איבערן דאך פילט זיך אין דעם געוויכט פון דיא לופט. אונטערן דאך. דיא לופט פון דרויסען קען איהר געוויכט אויך צוגעבען צו דיא לופט פון אינווייניג אפילו דורך איין לעכיל אין א זייטען-וואנד פון שטוב.

אן אנדערע קשיא האט איהר יא געקענט פרעגן א ריכטיגע: אויב דאס וואס עס דריקט צוריק דעם קוועקזילבער אין דיא רעהריל ביז אויף 30 צאָל הויך איז דאס געוויכט פון דער לופט איבער דיא שיסעל, וואלט דאָך געדארפט אויף א הויכען בארג דיא קוועקזילבער איי דיא רעהריל שטעהן ניעדעריגער, ווייל דאס טען איז דאך דיא לופט-זייל שוין געהענטער צו איהר אויבערשטען ענד, אלזאָ שוין א קירצער, וועגט זי דאך ווייניגער.

איז דער תירוץ: איז עס טאקי אזוי! דאָס איז טאקע דער באראָמטער, וועלכער צייגט גענוי וויא הויך מען איז. וואס העכער ארויף מען קומט, אלץ ניעדעריגער לאָזט זיך אראָב דער קוועקזילבער! און דאס איז טאקי דער בעסטער בעווייז וויא ריכטיג עס איז, אז דער קוועקזילבער ווערט צוריקגעהאלטען פון געוויכט פון דער לופט, ניט פון א „קראפט“. דיא „קראפט“ וואָלט דאָך געדארפט זיין אויף דעם העכסטען בארג דיעזעלעכע וואס אין טיעפסטען טהאַל.

יעצט ענטפערט, אויב עס איז וויא איהר זאָגט: „ומלאך רע בעל כרחו יענה אמן“?

מען דארף אויך וויסען אז דר. בלומשטיין האט ניט געעבען זיין אייגענע חקירה. נאָר ער האט פאָפולער ערקלערט א שטיקעל וויסענשאפט וואס איז דאס אייגענטהום פון דער גאנצער מענשהייט. דעריבער טאקי קענען מיר אליין ענטפערען אויף דיא איינווענדונגען.

און זיא שיסט אויס דורך דעם וואס זיא ווילל זיך צוריק אויסציהען אויף איהר נאטירליכע שווערעקייט. אָבער וועלכע קראפט קען האָבען פרייע לופט?

אפֿטער מיינט איהר, אז דער קוועקזילבער אין דיא רעהריל וואָלט מוזען איינפרעסען דיא לופט ווען ער זאָלל ארויספאלען? איז אויך א טעות, דען אין דער פרייער לופט קען זיא געטריבען ווערען ארויף-צו אין דער פרייהייט און דארף זיך דערביי גאָר ניט איינפרעסען. קיין זאך האלט זיא ניט אויבען איין פון זיך אויפֿ-צוהויבען העכער. און ווייטער, ווען ביין ארויספאלען פון רעהריל זאָל דער קוועקזילבער מוזען דיא לופט אין דרויסען איינפרעסען! און דאס זאָל זיין דיא אורזאכע ווארום דער קוועקזילבער קען ניט ארויספאלען וואָלט דאך וויעדער אין שטוב געדארפט זיין פונקט פערקעהרט וויא איהר פרעגט: אין שטוב האט דער דרוק פון דיא לופט צוריק אויף דעם קוועקזילבער געדארפט זיין שטארקער, ווייל דער באלקען פון שטוב לאָזט ניט דיא לופט ארויפטרעייבען (לויט וויא איהר מיינט)!

אלזאָ איז קודם אייער ערקלערונג פאלש. און צווייטענס זיינען אייערע איינווענדונגען גענוצט צו דר. בלומשטיינס ערקלערונג ניט ריכטיג. אין דיא ערשטע קשיא בעשטייט אייער טעות אין דעם, וואס איהר מיינט, אז ווען דיא זייל קוועקזילבער אין דיא רעהריל זאָל וועלען ארויספאלען אין דיא קוועקזילבער אין דיא שיסעל אריין, וואלט זיא געמוזט ארויפדריקען דיא גאנצע לופט פון דעם גאנצען שטוב אייבער דיא שיסעל. דאס איז פאלש. זיא וואָלט נאר געדארפט ארויפהויבען א זייל לופט פונקט אזוי דיין וויא דיא קוועקזילבער זייל בער וואס וואָלט אראָבגעפאלען. יעדער טראָפען פון דיא זייל קוועקזילבער אין דיא רעהריל, ארויפגאלענדיג אין דעם קוועקזילבער פון דער שיסעל, וואָלט בלויז געמוזט ארויפֿ-טרייבען אין דיא ערשטע רגע פונקט אזא דינע בערגלי קוועקזילבער אין דיא שיסעל און דער מיט אויפהייבען פונקט אזא דיננע זייל לופט. נאָר א רגע שפעטער וואָלט זיך דיא בערגלי צוגאָסען איבער דיא גאנצע שיסעל פון אויבערן. וואו דאס געוויכט פון דיא לופט קען שוין גאָר ניט שטערען, ווייל דיא לופט דריקט שוין דאָרטען פון אלע זייטען גלייך.

און אפילו ווען יעדער טראָפען, וואס רינט ארויס פון רעהריל, זאָל זיך באלד אין אויגענבליק פערשפרייטען איבער דיא גאנצע שיסעל, וואָלט זיא דאך באלד געוואָרען צושפרייטענדיג זיך אזוי פיעל ניעדעריגער און וואָלט געמוזט

דיא צוקונפט

No. 10 (22)

OCTOBER, 1903

Volume 2

דיא צוקונפט פרעסס פערדערייטשען פיר דיא צוקונפט.

שוואכער געוואָרען און מיר זיינען געבליבען מיט א קלענערע צאָהל מעמבערס און דעלעגאטען, וויא ווען מיר האָבען זיך אָרגאניזירט, זעלבסט פערשטענדליך זיינען אונזערע כחות אויף שוואַכער געוואָרען, דאָס מיר האָבען שוין מעהר כמעט ניט געקענט אויסהאלטען, „דיא צוקונפט“ איז אָבער ביי אונז זייער טייער, ווייל מיר ווילן סען פון דיא גרויסע נוצען וואָס „דיא צוקונפט“ בריינגט פיר דיא אידעשע לעזער, האָבען מיר אָנגענומען א נייעם פלאַן צו רעאָרגאניזירען דעם „צוקונפט פרעסס פערדערייטשען“ (דעם פלאַן וועט דער לעזער געפינען אין דיא ענדע פון דעם טוהרס אין „דיא צוקונפט“) וויא דער ערשטער מיטינג פון דער רעאָרגאניזאציען האָט אונז בער וויזען, האָבען מיר גרויסע האָפנונגען דאָס מיר האָבען קיין פעהלער ניט געמאכט און מיר האָבן פון אויף סוקסעס.

אָבער וויעדער זיינען דאָס נאָר די קליינע הייפּעלע ענערגיישע, טהעטיגע סאָציאליסטען וועלכע נעהמען אויף זיך דיא שווערע לאסט ארויסצוגעבען דיא צוקונפט רעגעלמעסיג. מיר רעכענען אָבער צו האָבען א רעכט צו פאָדערן די הילף פון אלע פריינד פון פאָלקס-אויפקלער-רונג און פרייע געדאנקען!

זיינען שוין נאָר אויסגעשטארבען דיא פריי-זינגע מענשען, אויסער די סאָציאליסטען, וואס זיי עקעלט דער פינסטערער אבערגלויבען און דער בארג מיט אַנזין וואָס פערשטיקט דיא איד-דישע מאסע?

אָט-זיינען היינט דיא זאָגענאנטע „ימים נוראים“ נעהמט עס ניט אָן יעדען אן עקעל צו זעהען וויא דעם פאָלקס אבערגלויבען ווערט א קוואל פון ביזנעס און פון זיין נאיוויטעט שער פון שפּעקולאנטען אוערות? וויא פון יעדען

וויי און צוואנציג מאָ-נאטען זיינען שוין פאָר-איבער, זייט אונזער מאָ-נאטליכער זשורנאַל „דיא צוקונפט“ איז אויפגע-שטאנען תהית המתים און איז ערשינען רעגעל-מעסיג אונאונטערבראָך-כען. דאָס איז בעוואוסט כמעט פיר דיא גאנצע אידישער ארבייטער וועלט, אין אמעריקא וויא אין אייראָפּא

קיינער ווייס אָבער ניט, מיט וויא פיעל מיה און מאטערניס, מיט וועלכע ענוים און יסורים קשים, דיעזע 22 נומערן זיינען ערשיינען, דאָס ווייסען נור דיא ארויסגעבער פון „דיא צו-קונפט“, אייניגע געזעהלטע מיטגליעדער פון דעם ריינק און פיל, צו זאמען מיט אייניגע דע-לעגאטען פון פאָרטגעשטריטענע אָרגאניזאציען נען, אונטער דעם נאָמען „צוקונפט פרעסס פער-דערייטשען“.

מיר זיינען שטאַלץ דארויף, דאָס מיר, זיינע-דיג דיא קלענסטע אידישע אָרגאניזאציען, אונ-טער דיא אידישע ארבייטער אָרגאניזאציען אין ניו-יאָרק, האָבען אויפגעטאָהן איינע פון די גרעסטע און וויכטיגסטע זאכען, פיר דער ארע-מער אידישער ארבייטער מאסע, מיט דיא ארויס-גאבע פון „דיא צוקונפט“. מיר זיינען שטאַלץ אויף דיא לעטערס וואָס קומען אָן אין אָפּיס מארבע פנות העולם, וויא זיי דריקען אויס דיא גרעסטע צופרידענהייט מיט דיא צוקונפט וועל-כע האָט זיי דיא אויגען געעפענט און ווינשען „דיא צוקונפט“ זאָל האָבען א לאנגען עקזיס-טענץ.

ליידער אָבער, איז אונזער אָרגאניזאציען

וואו פערגראבען א בלישצענדער פונק פון אי-דעאליזמוס, און וועלכע שטעלען נאָך ניט זייער אייגענעם „איד“ העכער פון אלע אידע-אלען, דיזע רופען מיר און בעטען, קומט צו אונז און העלפט אונז מאכען „דיא צוקונפט“ פיר דעם עמוד האש, וועלכער זאָל בעלייכטען דיא וועג פון אונזערע ארעמע אידישע ברידער.

מיר אפלידען צו אונזערע אינטעליגענטען, וועלכע זיינען ארויס פון דיא ארבייטער קרייז זען און האָבען זיך ערוואָרבען א בעסערען און זיכערערען עקזיסטענץ, וועלכע האָבען נאָך ניט פערבייטען זייערע הייליגסטע אידעען אויף דעם „עגל הזהב“, רופען מיר צו און בעטען, קומט צו אונז! ווערט מיטגליעדער אין דער צוקונפט פרעס פערדריישען, קויפט אונזערע שערס, און העלפט אונז מאכען „דיא צוקונפט“ פיר דעם ליכטיגען שטערען, וועלכער זאָל בעלייכטען אונזער פינסטערע אידישע וועלט.

מיר אפלידען צו אלע פראַגרעסיווע אידישע אָרגאניזאציען און בעזאָנדרעס צו דער מעכטיגער און נוצבארסטע פראַגרעסיווע אָרגאניזאציע „ארבייטער רינג“, קומט צו אונז, ווערט שותפים אין דער ארויסנאכע פון „דיא צוקונפט“, וועלכע וועט זיין דער בעסטער לעד-רער פיר אייערע מיטגלידער, (מיט 2 שערס קען יעדע אָרגאניזאציע זיין פערטרעטען דורך 3 דעלעגאטען), זעהט, אז יעדער מעמבער זאָל ווערען א לעזער פון „דיא צוקונפט“. אייניגע ברענטשעס פון ארבייטער רינג האָבען שוין גע-פאסט אועלכע בעשליסע.

מיר אפלידען צו אלע אידישע ארבייטער און מיר רופען צו זיי: קומט צו אונז, העלפט אונז פערשפרייטען ליכט און וויסענשאפט, ביזדונג און אויפקלעהרונג אין אלע פינסטערע ווינקעלאך, וואו דאָס אונגליקליכע אידישע פאָלק געפינט זיך. אָרגאניזירט אין אלע שטעדט „צוקונפט קלאָבס“, וועלכע זאָלען האָבען דיא אויפגאבע צו פערקויפן שערס אויף קליינע אבזאָהלונגען און צו פערשפרייטען איבעראל „דיא צוקונפט“. — דאן וועט „דיא צוקונפט“ ווערען דאָס ליכט פיר דיא פינסטערע אידישע ארבייטער וועלט, וועלכע וועט פערטרייבען אלע דונקעלע שאטענס פון דיא פינסטערע מוחות, און דאָס אידישע פאָלק, וועלכע טאפט נאָך אין דער פינסטערניס וועט פיר זיך „דעזעהען א גרויסע ליכטיגע וועלט אין געגענווארט דורך „דיא צוקונפט“.

מיט סאָלידארישען גרוס,

צוקונפט פרעס פערדריישען.

מינגל-טאנגעל ווערט פולצילונג א מקום קדוש און פון יעדע „סרסורי דעברא“ א שליח צבור...

ווער איז אָבער אין דריין שולדיג? אפשר דיא גאנץ גרויסע כאפטע שווינדלער וואָס מאד-קען זייער לעבען דעם גאנצען יאהר בכלל און אין דיא ימים נוראים בפרט, נור פון אועלכע פער-שיעדענע רעליגיעזע דומהייטען? ניין, זיי וויי-סען וואָס זיי טהוען, זיי מאכען א גרינגען לעבען און מען קען צו זיי גארניט האָבען. ווער דען, די דומע מאכע וועלכע שלעפט זיך נאָך מיט צו גע-מאכטע אויגען? אָה ניין זיא איז נעבאָך ניט שולדיג, זיא ווייס ניט וואָס זיא טהוט, אלע מעשים איהרע ווערען געטאָהן בלינד, מען האָט איהר אריינגעהאקט אין קאפּ נאָך קינדווייז; זיא זאָל טאָהן וואָס גאָט הייסט, וואָס דער טאטע הייסט, וואָס דיא מאמע הייסט און וואָס אלע גוטע פרומע לייט הייסען, דיא פרומע לייט זיי-נען דאָך ניט קיין אנדערע, וויא דיא הייליגע כנופּיא רעליגיעזע שווינדלער. טאָ ווער זשע איז דאָך שולדיג אין דריין? שולדיג זיינען נור מיר אליין, „מיר“ מיין איד ניט אונזער קליינער פרעס פערדריישען, נור מיר דיא גרויסע מאסע פריידענקער פון אלע שאטירונגען אין ניריאָרק און אומגענעד, אויף אונז ליגעט דיא פפליכט צו עפענען דיא אויגען פון דער בלינדער מאסע, מיר דארפען זיך פשוט שעמען פאר דיא זעלבע בלינדע דומע מאסע, וועלכע האלט אויס אזוי פיל שוהלען, תלמוד תורות, רבנים, חזנים, מגידים, שמשים און נאָך אנדערע פערשיידענע מינים פאראזיטען וואָס דאָס קאָסט זיי אָב הונדערטע טויזענדע דאָלאַר יעהרליך און אפשר נאָך מעהר, זאָלען מיר, אזא גרויסע מאסע פריי-דענקער, ניט קענען אויפהאלטען איין מאָנאטלי-כען זשורנאל וויא „דיא צוקונפט“ וועלכע איז דער איינציגער לעהרער, דער איינציגער וועג ווייזער, וואָס איז אימשיטאנדע צו עפענען דיא אויגען פון דיא בלינדע און ארוויששלעפען זיי פון דעם טיפען שמוציגען זומפ פון אונזונענהייט אויף א ליכטיגען גלייכען וועג, איז דאָס ניט די גרעסטע שמאך און שאנדע פיר אונז? איז דאָס ניט א געמיינער פערברעכען פון אונז, ווען מיר לאָזען אונזערע ארעמע אונזונענדע ברידער זיך קען אלס טיעפער אין דעם רעליגיעזען שמוץ, וועהרענד מיר געהען בעטען זייערע שטימען און טוהען גאָר ניט פיר זייער אויפקלערונג? יא, קיינער קען עס ניט אָבלייקענען, אז עס איז אזוי.

און דארום אפלידען מיר צו אונזער אינ-טעליגענץ, דיא געוועזענע לעהרער און פיה-רער, אין וועלכע עס געפינט זיך נאָך ערגעץ-

פון דער רעדאקציע

פון דעם, "טהורם" אויס וועלען מיר אין דעם נעכסטען נומער, "צוקונפט" בעטראכטען דעם רעזולטאט פון דעם דייטשען פארטייטאג אין דרעזדען. דאָס איז געווען דער מערקווירדיגסטער פון אלע קאנגרעסען פון דיא דייטשע סאָציאל דעמאָקראַטיע. מיר וועלען דערווייל נאָר אויפמערקזאם מאכען אויף דעם איינעם פונקט:

עס איז ניט ריכטיג וואָס דער קייזער האָט געמערקט, דאָס דער פארטייטאג האָט סתם פערבאָטען סאָציאליסטען צו שרייבען אין ניט-סאָציאליסטישע צייטונגען. דער פארטייטאג האָט נאָר גוטגעהייסען דעם בעשלוס פון דיא נאציאנאל עקזעקוטיווע, וועלכער האָט געזאָגט, דאָס קיין סאָציאליסט זאָל ניט שרייבען אין אזעלכע צייטונגען, וועלכע אטאקירען דיא סאָציאליסטישע פארטיי אויף געהעסיגען אופן. (געהאנדעלט האָט זיך וועגען גענאָסע בערנארד, וועלכער האָט געשריבען איבער סאָציאליסטישע פארטיי זאכען און מיט זיין אונטערשריפט אין האַרדען'ס זשורנאל.)

זעהר ריכטיג! דאָס סאָציאליסטישע גע-וויסען דארף ניט ערלויבען קיין טרייען סאָציאליסט מיטצוארבייטען אין א צייטונג, אין וועלכע דיא סאָציאליסטישע פארטיי ווערט מיט האַם און פערליימונג אָנגעגריפען. לופט-סאָציאליז-מוס איז קיין סאָציאליזמוס. סאָציאליזמוס בע-שטייט נאָר אין זיין אָרגאניזירטע פארטיי אונזער ענגלישער אָרגאן, "דהי וואָרקער" שרייבט זעהר ריכטיג:

"א סאָציאליסט, וועלכער דיענט אלס נייעס שרייבער אין א קאפיטאליסטישע צייטונג, אָדער אלס נייעס רעדאקטאָר אָדער אלס שרייבער פון אלגעמיינע זאכען וואָס האָבען ניט צו טהון מיט דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג, איז געוויס ניט מעהר גייסטיגער פראָסטיטוט, וויא א סאָציאליסט א זעצער אין אזא צייטונג, אָדער וועלכער פערקויפט זיא אויף דער שטראסע."

דאָס איז אויך דער זין פון דעם בעשלוס אין דייטשלאנד.

מיר ענדיגען היינט דיא סעריע ארטיקלען וואָס איז ארויסגעקומען פון דיא קישינעווער געשיכטע. מיר מוזען אָבער בעמערקען, אז אונזער אויפגאבע אין דיעזע ארטיקלען איז נאָר געווען צו בעטראכטען דיא פסיכאָלאָגישע זייט פון דער ערשיינונג. דיא סאָציאליסטישע זייט איז אָבער דער עיקר, און זיא האָבען מיר נאָר בע-ריהרט אנב אורחא. עטוואָס גרינדליכער האָט זיא בעהאנדעלט גען. יעקב מילך.

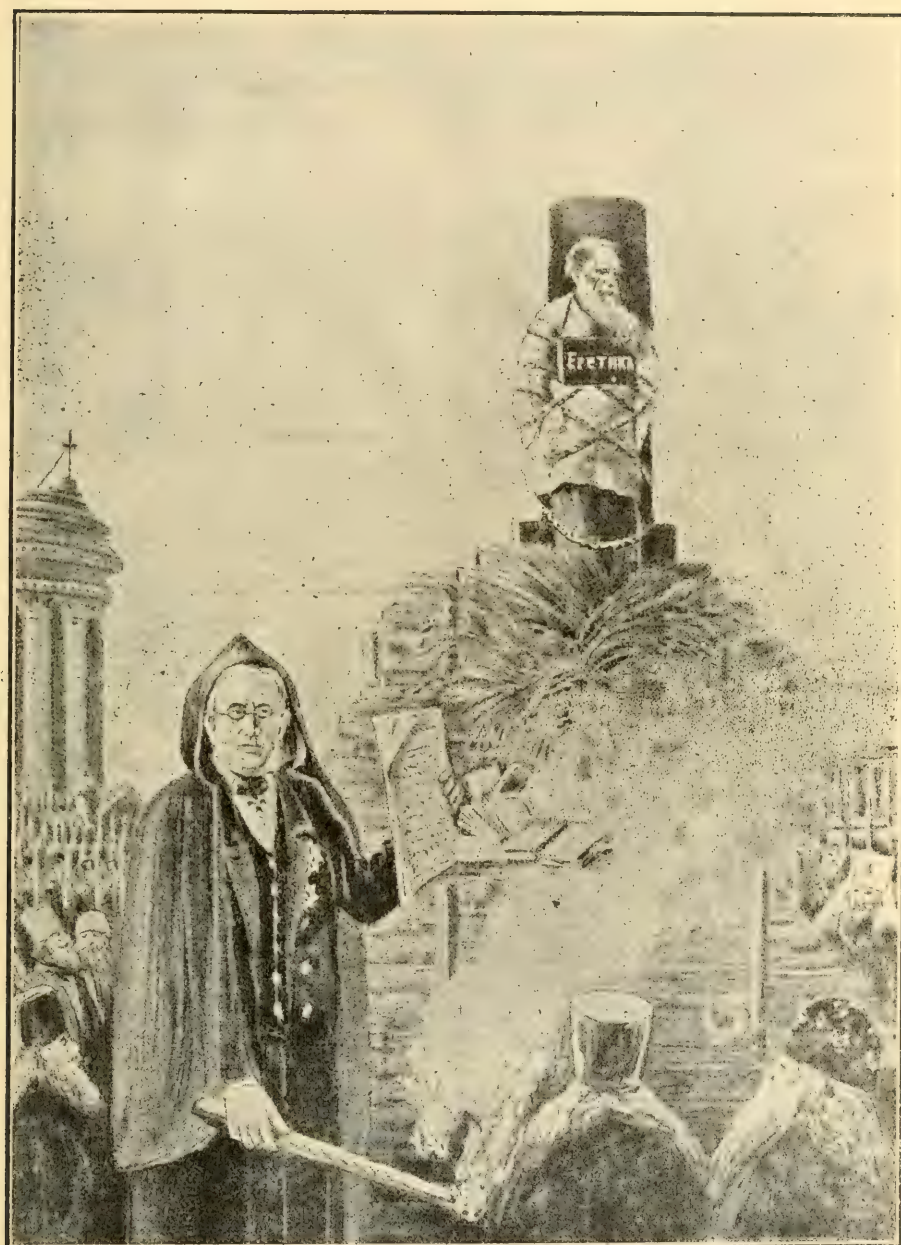
"דער טהורם" האָט אין היינטיגע נומער דורך אן איבערפלוס אין שטאָף ניט געקענט אריין. עס איז אייער שולד, פריינדע. ווארום זעהט איהר ניט דיא צוקונפט זאָל קענען פער-גרעסערט ווערען? מיר זיינען איבערצייגט אז איהר וועט קיין ארטיקל אין דיא היינטיגע נומער ניט געפינען פיר איבריג. דער טהורם איז אָבער דערמיט ניט אומגעוואָרפען. ער וועט נאָך שטאָלץ אויפהייבען זיך אין ווייטערע נומערן.

דער ארטיקל פון ק. פרומין, "דער בונד און זיינע געגנער", איז דורך געוויסע אומשטענ-דען אונטערבראָכען געוואָרען. פון נעכסטע נומער אָן וועט עס פאָרטגעזעצט ווערען.

ביי דיא געלעגנהייט מוזען מיר בעקאנט מאכען דאָס מיר האָבען ערהאלטען א בריעף פון דעם לאַנדאָנער, "אויסלענדישען קאָמיטעט" פון דעם, "אדישען ארבייטער בונד", אונטערשריעד בען און געשטעמפעלט מיט דעם זיגעל פון דעם קאָמיטעט, אין וועלכען זיי פערלאנגען מיר זאָל לען לאָזען וויסען, דאָס ק. פרומין דריקט אבזאָרט ניט אויס מיט זיינע ארטיקלען דעם אָפיציעלען שטאנדפונקט פון דעם, "בונד", און דאָס ער איז ניט קיין, "פראָמינענטער פיהרער פון בונד", וויא מיר האָבען ערקלערט און ער האָט ניט ווי דערשפראַכען. "ק. פרומין" איז אייגענטליך א פסידאָנים. מיר ווייסען ניט אויך דאָס קאָמיטעט ערקלערט דאָס לעצטע וויסענדיג ווער ער איז. יעדענפאלס אָבער, זייער אנדערע ערקלערונג, דאָס דער, "נאציאנאליזמוס" ווי ק. פרומין ער-קלערט איהם איז ניט דער אָפיציעלער שטאנד-פונקט פון דעם, "בונד", איז פאָלשטענדיג גילטיג און וויכטיג צו וויסען.

פיר דעם, "שפרעך זאאל" האָבען מיר ער-האלטען אייניגע וויכטיגע פראגען, אָבער צו שפעט אום בעאנטוואָרט צו ווערען אין היינטי-גע נומער. דיא פרגעסערס זיינען געבעטען צו האָבען געדולד. זיי וועלען מיט זייערע פראגען אריינגעלאָזען ווערען אין, "זאאל" און קריגען צופרידען שטעלענדע אנטוואָרטען.

מיר מאכען נאָך אמאָל אויפמערקזאם אויף דיא דעבאטע איבער, "נאציאנאליזמוס און סאָציאליזמוס", וואָס ווערט אין היינטיגע נומער צו-קונפט איינגעלייטעט. יעדער איינער האָט דאָס וואָרט. אָבער ער מוז שרייבען צום פונקט פון דער איינלייטונג און עס טאָר ניט פערנעהמען מעהר וויא פון 2 ביז 3 זייטען.

וויא רוסלאנד בעהאנדעל'ט איהר גרעסטען דיכטער.

דיא גייסטיגע וועלט.

ענטדעקונגען און פראָבעס, וואָס דער פראנצויז־זישער פראָפּעסאָר בלאַנדלֶאָ האָט געמאכט. ער האָט בעווויזען, אז כמעט אלע זאכען, וועלכע מיר בענוצען צו בעלייכטונג, לאָזען אויך ארויס אזעלכע שטראהלען, וואָס זיינען פעהיג דורכצור־רינגען מעטאלען און פיעלע זאכען, וועלכע זייער גענוערנדיק פאר געוועהנליכע זונען שיינן. דיזע וואונדערבארע שטראהלען האָט ער א נאָמען געגעבען N-שטראהלען, ווייל דיא מייכ־טע פון זיינע פראָבעס האָט ער געמאכט אין אוניווערזיטעט פון דער פראנצויזישער שטאָדט נאנסי.

זיין ערשטע ענטדעקונג האָט פראָפּעסאָר בלאַנדלֶאָ געמאכט, געברויכענדיג א וועלסבאָך־ברענער, נאָר נאכהער האָט ער אויסגעפונען, אז דיא זעלבע שטראהלען קריענט ער פון א גע־וועהנליכען גאזברענער און פון צוהיצטע מע־טאלען. ווען מען ווארעמט אן א פאָלירטע זיל־ברענע פלאטע מיט א בונזען־ברענער (דיזען נאָר מען טראָגען דיא ברענערס, אין וועלכע גאז און לופט קומען צוזאמען און שיינען דארום בלוי), ענטישטעהן שטראהלען, וועלכע דרינגען דורכ־אונדורכזיכטיגע זאכען. מערקווירדיגער איז נאָך דערביי, דאָס ווען אזא פלאטע ווערט בעדעקט מיט סאזשע, ווערען דיזע שטראהלען שארפער און שטארקער.

דיא פראָבעס זיינען זעהר דעליקאטע, און דער שיינ פון דיא גורענטדעקטע שטראהלען איז א שוואכער, אָבער דער געלעהרטער פראָפּ.

א־שטראהלען.

דאָס טיפערע און גרינדליכערע נאָכפארשיינען מען מאכט וועגען דיא ערשיינונגען פון דער נאטור, אלץ מעהר סודות ענטדעקט מען אפילו אין דיא זאכען, וועלכע זיינען שוין בעטראכטעט געווען אין דער וויסענשאפט פאר בעשטימטע און ערקלעהרטע. ביז פראָפּע־סאָר רענטגען האָט צופעליג

ענטדעקט דיא וואונדערבארע שטראהלען, וועלכע ער האָט א נאָמען געגעבען א־שטראהלען דאָס הייסט אונבעקאנטע שטראהלען, ווייל ער האָט ניט געקענט ערקלעהרען זייער נאטור, האָט זיך קיינעם ניט גע'חלום'ט, דאָס עס קען זיין אזא סאָרט ליכט, וואָס זאָל דורכדרינגען אפילו אזעלכע אונדורכזיכטיגע זאכען, וויא איינע און שטיינערנע ווענט. יעצט ווייסען מיר, אז דאָס וואָס מיר האָבען פריהער גערופען דורכ־זיכטיגע זאכען, זיינען נור אזוי פאר דיא גע־וועהנליכע זונען־שטראהלען. פאר אנדערע סאָר־טען שטראהלען קענען געדאָרע אזעלכע דורכ־זיכטיגע זאכען, וויא גלאַז, זיין אין גאנצען

אונדורכזיכטיג

אָבער אויסער דיא רענטגען־שטראהלען זייער נען דאָ נאָך אנדערע, וועלכע האָבען גאנץ אנ־דערע מעלות וויא דאָס געוועהנליכע ליכט. דאָס ווייסען מיר יעצט זיכער נאָך דיא מערקווירדיגע

דערס פעראינטערעסירט מיט דעם וואונדערבארן רען מעטאל ראדיום, וועלכען דיא איינוואהנער פון ניריאָרק האָבען יעצט א געלעגנהייט צו זעהען אין דעם מוזעאום אָוו נעטשורל היסטאָרי. ס'האט אלץ דאָרטען אויסגעשטעלט אונטער א גלזן א פיצעלע, וואָס וועגט 125 מיליגראם, אָבער וואָס קאָסט 300 דאָללער. אונטער דעם זונען־שיין האָט ראדיום א געבליכען קאָליר. דיא שטראהלען, וואָס ער לאָזט ארויס פון זיך, קען מען נאָר זעהען אין דער פינסטער. דיא שטראהלען וויא אויך דיא שטענדיגע ווארעם־קייט פון ראדיום זיינען נאָך ניט ערקלערט און וועלען זיכער מאכען אן איבערקעהרענעם אין דער נאטורוויסענשאפט, בעזאָנדערס אין דיא פריהערע לעהערן וועגען יסודות און וועגען קראפט און שטאָף.

אין פיעלע לאבאָראטאָריעס ארבייטען גע־לעהרטע איבער־דיוזען סוד פון דער נאטור, און זעהר וויכטיגע ענטדעקונגען זיינען שוין געמאכט געווארען. פראָפעסאָר קורי, דער ענטדעקער פון ראדיום, האָט אויסגעפונען א נייע וואונדער־בארע מעלה פון דיוזען מעטאל. דעם רעזולטאט פון זיינע פראָבעס האָט ער מיטגעטהיילט דער פראנצויזישער אקאדעמיע פון וויסענשאפטען. ער האָט געוואלט נאָכפארשען, וויא ווייט גייעט ריגע טעמפעראטורען ווירקען אויף דיא אינערליי־כע היץ פון ראדיום און ער איז ניט ווייניג ער־שטוינט געווארען, ווען ער האָט זיך איבערצייגט, אז דער רעזולטאט איז גראדע געווען פער־קעהרט, וויא ער האָט עס ערווארטעט. אָנשטאָט צו ווערען קעלטער, ווערט ראדיום נאָך ווארע־מער אונטער דיא גרעסטע קינסטליכע קעלט, וואָס מען קען בעקומען דורך וויסענשאפטליכע מיטעל. אזא קינסטליכע קעלט איז דיא טעמפע־ראטור פון פליסיגע וואססער. שטאָף; (אזא נאז) דיזע קעלט איז אונגעהויער גרויס, אָבער ווען מען לייגט ארויף א שטיקעל ראדיום אויף א רעהר מיט פליסיגע לופט אָדער פליסיגע וואסער שטאָף, דאן לאָזט ער פון זיך ארויס א גרעסערע היץ וויא אין דער געוועהנליכער טעמפעראטור! ווייטער האָט פראָפעסאָר קורי אויסגעפֿונען, אז ווען א זאלץ פון ראדיום אָדער א לייזונג פון דיזער זאלץ ווערט פריש געמאכט, דאן איז דיא היץ־קראפט שוואכער וויא ווען עס בלייבט לייגען א מאָנאט צייט. דאָס איז ווידער גאנץ פערקעהרט וויא מיט אנדערע שטאָפֿען.

ניט ווייניגער אינטערעסאנטע פראָבען האָבען געמאכט דיא קאנאדער געלעהרטע רוס־הערפאָרד און שאָדי, וויא אויך דער ענגלישער געלעהרטער סער היגנינס, וועגען דיא בעציהונג־

האָט געפונען א מיטעל זיי קינסטליך צו פֿער־שטארקען.

צולעצט האָט ער גענומען מאכען פראָבעס מיט זונען־ליכט, טאָמער וועט ער אויך דאָרט געפינען אוועקגעדרוינגענע שטראהלען. ער האָט אזוי געטאָן: אין א גאנץ פינסטערן צי־מער האָט ער אוועקגעשטעלט 3 פוס ווייט פון א פענסטער, וואָס איז צוגעמאכט געווארען מיט א דעמבענעם לאָדען פינג־אכטעל־צאל דיק, אזא שטאָף וואָס הייסט אין דער כעמיע קאל־סיום־סולפיד (דאָס איז א בעהעפטונג פון דעם מעטאל קאלסיום מיט שוועבלע). דיזער שטאָף האָט דיא מעלה צו ווערען פאָספאָרעסצירט (דאָס הייסט קריענען אזא שיין וויא פאָספאָר אין דער פינסטער), ווען מען שטעלט איהם ארויס אונ־טער דער שיין פון דער זון. דיא פאָספאָרעסענץ פון קאלסיום־סולפיד ווערט פערשטארקט אונ־טער דעם איינפלוס פון דיא N-שטראהלען. דאָס האָט פראָפעסאָר בלאַנדל־אָ אויסגעפונען דורך פראָבעס. נון, א רעהר מיט א שטיקעל קאל־סיום־סולפיד, וואָס איז פריהער אויסגעשטעלט געוואָרען אונטער דער זון, האָט פראָפ. בלאַנדל־אָ אוועקגעלייגט אין דעם פינסטערן צימער 3 פוס פון דעם דעמבענעם לאָדען. ווען צווישען די זון־נען־שטראהלען וואָלטען ניט געווען אזעלכע וואָס דרינגען דורך א דעמבענעם לאָדען אָדער אי־בערהויפט דורך א וואנט, וואָלט דיא פאָספאָר־ענץ פון קאלסיום־סולפיד ניט העלער געוואָרען. זיא איז אָבער העלער געוואָרען. אויסער־דעם, ווען צווישען דעם לאָדען און דעם רעהר מיט קאלסיום־סולפיד האָט דער פראָפעסאָר אויסגעשטעלט זיין האנד, האָט דיא יערשויי־נונג אויפגעהערט. ער האָט נאכדעם פֿרירט פערשיעדענע זאכען, אום אויסצוגעפינען, וויא ווייט זיי ווירקען אויף דיא נייענטדעקטע שטראהלען פון זונען־שיין און צו בעשטימען דיא מעלות פון דיזע שטראהלען. יעדענפאלס האָבען זיינע עקספערעמענטען בעוויזען, אז דיא N-שטראהלען געפינען זיך אין זונען־ליכט.

וואָס פאר א ראָלע זיי שפילען אין דער נאטור, בעזאָנדערס אין דער עקזיסטענץ פון פלאנצען און חיות, דאָס בלייבט נאָך צו זוכען, פיעלע געלעהרטע פיזיקער מאכען יעצט פראָבעס מיט בלאַנדל־אָ'ס שטראהלען, וועלכע עפענען א נייעם פעלד אין דער נאטור־וויסענשאפט. אי־בערהויפט איז אינטערעסאנט און וויכטיג אויס־צוגעפינען וואָס פאר א שייכות דיא בלאַנדל־אָ־שטראהלען האָבען מיט רענטגען־שטראהלען.

* * *

דיא וואונדערבארע מעלות פון ראדיום. דערווילע זיינען דיא נאטור־פארשער בעזאָנ־

גען. דער געלעהרטער זשאָרדזש באָהן האָט ספּע-
ציעל- געמאכט זעהר אינטערעסאנטע פּראָבעס
אויף יונגע זשאכעס. ער האָט געלאָזט שווימען
א רעהר מיט ראדיום-בראָמיד (דיוע זאלץ
ווערט געוועהנליך געברויכט ביי עקספּערמענט-
טען מיט ראדיום) איבער וואסער אין א כלי,
וואו עס זיינען געלעגען זשאכעס וואָס זיינען נאָך
וואָס ארויס פון דיא אייעלעך, און ער האָט אויס-
געפונען, אז אייניגע פון זיי זיינען געשטאַרבן
און אנדערע זיינען געוואקסען לאנגזאמער וויא
געוועהנליך.

וואָס אנבעלאנגט צו אן אינדוסטריעלע אַג-
ווענדונג פון ראדיום, זאָ קען נאָך פאָרלויפּיג ווע-
נען דעם קיין רייד ניט זיין צוליב דיא זעלטענ-
הייט פון דיוען מעטאַל. מען האָט אָבער אויסגע-
רעכענט, אז אן אונזיער ראדיום וואָלט געקענט
בעליכטען עטליכע צימערן. מען האָט אויך
אויסגערעכענט, אז דיא קראפט פון אן אונזיער
ראדיום איז גענוג צו טרייבען א מאָטאָר פון 50
פערד-קראפט 30 מייל א שטונדע ארום דיא
ערד.

* * *

דיא נייע לעהרע וועגען אטאָמען.
נאָר וואָס פאר א געברויך מען זאָל ניט מא-
כען אין דיא צוקונפט פון ראדיום, וועט דאָס ניט
אָבשטעלען דיא ענדערונג, וואָס זיינע מעלות
רופען ארויס אין דער פיזיק און כעמיע, דיוע
ענדערונג איז פון דעם גרעסטען אינטערעס און
פון דער גרעסטער וויכטיגקייט. מען קען זאָגען,
אז דאָס איז ניט בלויז אן ענדערונג, זאָנדרען א
רעוואָלוציאָן אין דער וויסענשאפט.

דער סוף פון דיוער ענדערונג וועט זיין,
דאָס דיא פריהערע לעהרע פון זאָגענאנטע אטאָ-
מען וועט פערוואַרפען ווערן. דיוע לעהרע איז
געווען דער פונדאמענט פון כעמיע. מען האָט אי-
איהר אזוי ווייניג געצווייפעלט וויא, למשל, אין
דעם, אז דיא ערד רעהט זיך ארום דער זון. נאָך
לאנגע און גרינדליכע נאכפאָרשונגען איבער דיא
יסודות, פון וועלכע אלע זאכען אין דער נאטור
ווערן צוזאמענגעשטעלט דורך בעהעפטונגען,
איז מען געקומען צום שלום, אז עס מוז ענדליך
עקזיסטירען אזא אונענדליך קליינער טהייל פון
שטאָף, וואָס קען שוין ווייטער ניט צוטהיילט
ווערן, וואָס בלייבט אונפערענדערט אין זיין
פאָרם און געוויכט, אזא טהייל פון א יסוד האָט
מען א נאָמען געגעבען אטאָם, מען האָט געזוכט
צו כעשטימען דעם געוויכט און דיא פאָרמע פון
יערען אטאָם און מען האָט אזוי געשאפען דיא
אטאָמישע טהעאָריע, וועלכע האָט גרינדליך און
ריכטיג ערקלערט דיא שווערסטע און דונקלעס-
טע פונקטען אין דיא בעהעפטונגען פון יסודות

נען צווישען ראדיום און דעם מערקווירדיג זעל-
טענעם גאז העליום, וואָס איז ניט לאנג צוריק
ענטדעקט געווארן אין דער לופט.

דיוע געלעהרטע האָבען בעמערקט, אז ראד-
יום לאָזט אויך פון זיך ארויס א מין גאז, אזוי
וויא דיא מעטאַלען טהעאָריען (דיוער מעטאַל
ווערט ספעציעל בענוצט אין דיא וועלסבאד-
ברענערס) און אוראניום (ראדיום קריגט מען
ארויס פון אוראניום-מינעראלען וואָס הייסען
אין ענגלישען Pitchblende) זיי איז געלונגען
צוזאמענצוקלייבען דיוען גאז, וועלכער לייכט
אויך א געוויסע צייט אין דער פינסטער און האָט
אנדערע זעהר אונגעווענהליכע מעלות. ווען זיי
האָבען צוזאמען מיט דעם בעוואוסטען ענגלישען
געלעהרטען סער וויליאָו ראזעס גענומען
גרינדליך אנאליזירען דיוען גאז, האָבען זיי צו-
זייער גרעסטע ערשטוינונג געפונען, אז ער ענט-
האלט אויך אביסעלע העליום. וויא אזוי העליום
קומט אין דעם גאז וואָס ראדיום לאָזט ארויס פון
זיך, איז נאָך ניט ערקלערט דערוויילע. דאָס איז
א נייע רעמעניס פאר געלעהרטע, נאָך עס קען
קיין צווייפעל ניט זיין, אז דיוע ביידע זעלטענע-
טע יסודות אויף דער ערד האָבען א גרויסען
שייכות איינער מיט דעם אנדערן.

וועגען פראקטישע אָנווענדונגען פון ראד-
יום ארכייטען פאָרלויפּיג דאָקטוירים. ליידער
בעזיצט מען צו ווייניג פון דיוען מעטאַל, אום צו
קענען מאכען פראָבעס אין פיעלע ערטער. אין
דער גאנצער וועלט איז נאָך ניטאָ אפילו א פונט
ראדיום. וויא ווייט מען קען שליסען פון א פאָר-
פראָבעס, וואָס דאָקטוירים האָבען געמאכט אין
איראָפּא צו היילען פון קאנסער און בלינדקייט
מיט דיא ראדיום-שטראהלען, האָט מען געקראָ-
גען זעהר גוטע און פיעל-פערשפּרעכנדע רע-
זולטאטען. אויך די דאָקטוירים וויילאָם האמער
און אמאָן דזשענקינס פון ניו יאָרק האָבען עס
פירעמענטירט מיט ראדיום-שטראהלען אויף א
בלינדע מיידעל. צוגלייך האָבען זיי געברויכט
רענטגען-שטראהלען, און אין דיא צייטונגען האָט
מען אנאָנסירט, אז דיא פראָבע האָט געהאט א
גרויסען ערפאלג, אָבער, זויא עס ווייזט אויס,
האָט מען עס איבערטריבען. דערוויילע ווייס מען
נאָך ניט אויף ריכטיג, וויא ווייט דיוע שטראה-
לען קענען מאכען בלינדע זעהענדיג.

אז ראדיום-שטראהלען האָבען א גרויסע
וויקונג אויף געוויסע אָרגאנען פון חיות, אין
דעם קען קיין צווייפעל ניט זיין. עס איז בעווי-
זען געוואָרען, אז זיי צושטערען דיא צעלען און
פערזאראכען זאָגאר דעם טויט פון געוויסע אָר-
גאניזמוסן. זיי האָבען אויך א גרויסען איינפלוס
אויף דיא אייעלעך פון געוויסע פישען און פלי-

אזעלכע רעהרלאך, וועלכע טראָגען זיין נאָמען און וועלכע האָבען געפיהרט צו פיעלע וויכטיגע ענטדעקונגען. דאָרונטער אויך, צו דער ענטדע- קונג פון די רענטגען-שטראַהלען, די גאָזען פלעגט ער פריהער שיטער מאַכען, דאָס הייסט זיי אויס- פומפען פון דיא רעהרלאך, אז עס זאָל אינעוויי- ניג נאָך בלייבען א ביסעלע (אזוי וויא גאָזען האָ- בען דיא טבע זיך צו פערשפרייטען, וועט דאָס איבערגעבליבענע ביסעלע פערנעמען דיא נאנ- צע רעהרלי). נאכהער פלעגט ער דורכלאָזען עלעקטרישע שיטראָמען, אום צו זעהען וואָס פאר א ווירקונג דאָס וועט האָבען אויף דיא שיטערע גאָזען. נאָך פיעלע אזעלכע פראַבעס, נאָכפאָר- שונגען און רעכנונגען איז ער געקומען צום שלום, אז עס איז עפעס דאָ א מין ספעציעלער שטאָף, וואָס ער האָט א נאָמען געגעבען ראדיאָ-מאטע- ריע (שיינענדר שטאָף). דיא ערשיינונגען אין דיא רעהרען מיט שיטערע גאָזען האָבען איהם אלץ מעהר איבערצייגט, אז עס עקזיסטירען אין דער נאטור עפעס נאָך פיעל קלענערעס וויא אן אטאָם. ווען ער האָט עפענטליך אויסגעדרוקט זיינע מיינונגען וועגען דיעזען פונקט, האָבען פיר- עלע זיך אויסגעלאכט פון איהם, אָבנאָהל ער ווערט אנערקענט פאר איינעם פון דיא גרעסטע געלעהרטע און טיעפסטע דענקערס פון אונזער צייט; אָבער ביסלעכווייז האָט מען זיך גענומען ארומזעהען, אז ער האָט רעכט. וואָס מעהר מען האָט נאָכגעפאָרשט דיא שטאָפען, וואָס לאָזען פון זיך ארויס שטראַהלען, אלץ מעהר האָט מען איינ- געזעהען, אז דיא נייע לעהרע וועגען ראדיאָ-מא- טעריע איז בעגרינדעט אויף פאקטען.

אָנשטאָט דעם אטאָם אלס דעם לעצטען קלענסטען טהייל פון שטאָף, נעהמט מען יעצט אָן דעם זאָגענאנטען „יאָן“. דאָס איז ניט אן אונטערשיעד אין נאָמען, נור אין דעם פונדא- מענט פון דער כעמישער וויסענשאפט. עס ווערט גערעכענט, אז א „יאָן“ איז אזוי גרויס וויא דיא פיעלע פון דיא שטראַהלענדע גאָזען וואָס, רא- דיאום לאָזט פון זיך ארויס. יעדער „יאָן“ בע- זיצט צוגלייך א טהייל קראפט וואָס מען האָט א נאָמען געגעבען „עלעקטראן“. „יאָן“ און „עלעק- טראן“ איז איינע און דיא זעלבע זאך, נאָר דער ערשטער וואָרט בעצייכענט דעם טהיילעלע שטאָף און דער אנדערער — דעם טהיילעלע קראפט. נאָך דיא רעכנונגען פון דעם בעריהמטען געלעהרטען לאָרד קעלווין דרייט זיך מאסען „יאָנען“ אין איין אטאָם מיט אונגעהויערע שנעלקייט. פון זייער צאָהל און צוזאמענשטע- לונג הענגען אָפּ דיא מעלות פון דיא אטאָמען פון יעדען יסוד און פון זייערע בעהעפטונגען. אייניגע געלעהרטע ערקלערן יעצט, אז עס איז

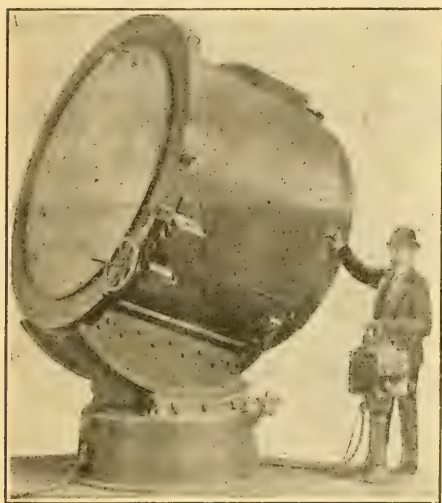
און פון זייערע קאמבינאציען. אלע כעמישע פאָרמולעס און רעכענונגען זיינען געבויט אויף דיא כעטימונגען פון דיא אטאָם-געוויכטען, וועלכע מען איז דערגאנגען נאָך קונציגע עקספע- רימענטען, גרעסטע אָנשטרענגונגען און טיפסטע חקירות פון געניאלע נאטורפאָרשער. אָהן דיא אלטמאָדישע טהעאָריע וואָלט דיא גאנצע כעמיע נאָר געווען א זאמלונג פון געוויסע פאקטען אָהן טאָל און אָהן לאד. די פאקטען זעלבסט וואָל- טען מיר ניט געקענט ערקלערען. מיר וואָלטען צום ביישפיל, געוואוסט אזא פאקט, אז ווען מען לאָזט דורך אן עלעקטרישען שיטראָם אין א רעהר מיט וואסער, ווערט דאָס וואסער צור- טהיילט אויף דיא צוויי גאָזען זויערשטאָף און וואסערשטאָף, אָבער מיר וואָלטען ניט געוואוסט אָהן דיא אטאָמישע טהעאָריע, אז גראדע ווען 2 אטאָמען וואסערשטאָף בעהעפטען זיך מיט 1 אטאָם זויערשטאָף, בעקומט מען וואסער און ניט אנדערס.

נון אָבער מוז מען צווייפלען אין דער ריכ- טיגקייט פון דער אטאָמישער טהעאָריע, ווען מען בעטראכט דיא מעלות פון ראדיום און אויך פון דיא נייע-ענטדעקטע שטראַהלען. גרויכע גע- לעהרטע האָבען אויסגערעכענט, אז דורך דיא שטראַהלען און גאָזען, וואָס ראדיום לאָזט ארויס פון זיך, פערלירט ער כמעט נאָר ניט אין זיין וואָג, בלויז 1 גראם אויף יעדען סקווער סענטי- מעטער אין פערלירט פון א ביליאָן יאָהרען! היינט ווי קליין דארף שוין זיין א טייל פון דיעזען גאז? נאָך אונזערע פריהערע פאָרשטעלונגען איז אן אטאָם איינפאך א ריזיגער בארג אין פער- גלייך מיט א טהיילעלע פון דיא שטאָפען וואָס ראדיום לאָזט ארויס פון זיך.

דער בעריהמטער ענגלישער געלעהרטער קרוקס, וועלכער איז דער ערשטער ארויסגעטראָ- טען געגען דיא אטאָמישע טהעאָריע נאָך מיט יאָהרען פאר דיא ענטדעקונג פון ראדיום, האָט געגעבען אזא פערגלייך פון אן אטאָם מיט א טהיילעלע פון ראדיום: דער דיאמעטער פון דער זון איז אונגעהער אָנדרעטהאלבען מיליאָן קילאָמעטער לאנג, דער דיאמעטער פון דער קלענסטער פלאנעט איז אונגעהער 24 קילאָמע- טער לאנג; ווען מיר זאָלען זיך פאָרשטעלען, אז אן אטאָם פון וואסערשטאָף איז אזוי גרויס וויא דיא זון, וועט א טהיילעלע פון ראדיום פערנעמען צוויי-דריטעל פון דער קלענסטער פלאנעט!

אין דער אטאָמישער טהעאָריע האָט פראָ- פעסאָר קרוקס אָנגעהויבען צו צווייפלען, ווען ער האָט געמאכט נאָכפאָרשונגען מיט גאָזען אין

מען נוצען. דער שטארקסטער פון אזעלכע לאמ-
פּען געפינט זיך יעצט אויף דעם אינזעל העלגא-
לאנד אין דייטשלאנד און זעהט אויס וויא אויף
דער בייליגענדער צייכונג. ער איז געבויט נאך

דיא לעצטע און נייעסטע ערפינדונגען אין עלעק-
טרישער מעכניק. אינוועניג האט ער א זעהר קונ-
ציגע מעכאניזמוס צו לאזען שטראהלען יעדער
צעהנטער סעקונדע און אפצושלאגען דעם שיי-
ן ווייט — ווייט ארום. דיא קראפט פון דעם שיי-
ן פון דיעזען לאמפ איז אזוי וויא מען וואלט א-
געצונדען 316 מיליאן ליכט מיט איין מאָל אין
אין פונקט.

ב. קראנץ.

שליסליך דאָ נאָר איין שטאָף מיט איין קראפט
אין דער וועלט און אז אלע פערשיעדענע זאכען,
וואָס מיר זעהען ארום אונז, קומען נאָר פון פער-
שיעדענע צוזאמענשטעלונגען פון דיא „זאָנען“.
דאָס איז זעהער מעגליך, נאָר מען וועט נאָך
לאנג מוזען נאכפארשען ביז מען וועט עס פעסט
שטעלען וויסענשאפטליך. דאָס איז דיא אויפגא-
בע פון דער נייער כעמיע.

ווייסער פלעק אויף דער פלאנעטע סאטורן.

פראָפעסאָר בארנארד האָט געמאכט זעהר
אינטערעסאנטע נאכפארשונגען וועגען דעם וויי-
סען פלעק אויף דער פלאנעטע סאטורן. דיזען
פלעק האָבען אסטראָנאָמען בעטראכט נאָך אין
1876, אָבער יעצט ווייס מען נאָך ניט זיין נא-
טור. מען האָט זיך בענוצט מיט איהם, אום
אויסצורעכענען דיא שנעלקייט פון סאטורן'ס
בעוועגונגען. דער פלעק, וואָס פראָפעסאָר באר-
נארד האָט בעטראכט, איז געלעגען ניט ווייט פון
עקוואטאָר און האָט זיך שנעל בעוועגט. וויא בע-
וואוסט איז סאטורן איינע פון דיא זאָנדערבאר-
סטע פלאנעטען, וואָס דרעהען זיך ארום דער
זונן, ווייל ער האָט ארום זיך א רינג, אין וועל-
כען ער בעוועגט זיך!

א לאמפ פון 316 מיליאן ליכט-שיין.

יעדערער ווייס, אז דורך עלעקטריציטעט
קען מען מאכען אזעלכע לאמפּען, וואָס זייער
שיין זאָל מען זעהען מיילען ווייט. אזעלכע ריי-
זיגע לאמפּען געברויכט מען ספעציעל פיר לייכט-
טהורמען אויף'ן ים, וואו זיי בריינגען דעם גרעס-

אזעק דעם קאפ פון דעם צלם מיט פּעראכטונג.
פאָביעדאָנאָסצעו אליין צינדט אונטער דעם
שייטערהויפּען מיט א פאקעל.
דיא קונסט ליעגט ספעציעל אין דעם אויס-
דרוק אויפן פנים פון טאַלסטאָי און פון פאָביע-
דאָנאָסצעו.

אונזער בילד אויף זייטע 4 איז אין געהיים
פּערטהיילט געוואָרען אין רוסלאנד אין טויזענ-
דער עקזעמפלאַרען. עס שטעלט פאָר וויא דער
גרויסער דיכטער און נאאיווער, ערלער דענקער
גראַף טאַלסטאָי ווערט פערברענט מיט זיינע
ביכער אויפן שייטערהויפּען, אונטער הייליגע
צערעמאָניעס פון דיא פאָפּען. טאַלסטאָי בייגט

ימים נוראים.

ג'עזען גלויבען, נאָר זיי ווייסען ניט אז דאָס איז עס. דען וואָס איז דיא הויפט־טענה פון אלע רעליגיעזע חקרנים? עס איז דיא טענה, אז אַ חוץ דעם שכל הישר (לאָגיק) און דיא חושים (דיא פינף זיננען) איז דאָ אין דעם מענשען נאָך אַ „זין“, אַ „זעקסטער חוש“ וואָס זאָגט איהם וואָס עס איז אמת. עס איז עפעס, זאָגען זיי, אַ מין „אינערליכע שטימע“, אַ מין „רוח הקדש“ אין הארצען. און ווירקליך, זיי זאָגען ניט קיין ליגען, דיא דאָזיגע חקרנים, זיי הערען טאקע אַן אינערליכע שטימע, וואָס זאָגט זיי אין הארצען אז דער גלויבען איז אמת. נאָר דיא צרה איז וואָס זיי ווייסען ניט ווער עס פלוידערט דאָס דאָרטען ביי זיי אין הארצען מיט דיא „אינערליכע שטימע“, זיי ווייסען נאָר ניט אז דאָס איז יענע „גאָטעס שטימע“ פון דעם לאַ טיינישען פסוק „וואָקס פאָפּלי וואָקס דעי“, דעם פאָלקס שטימע איז גאָטעס שטימע!

דעם פאָלקס שטימע איז עס, וואָס זאָגט זיי „אין הארצען“, אז דער גלויבען איז דיא וואהרהייט! „וואָס אלע זאָגען“ — אַט דאָס זאָגט זיך יעדען אין הארצען; דאָס איז, וואָס ער מיינט, דאָס „אינערליכע געפיהל“, וואָס בעשטעטיגט איהם דעם גלויבען. דען דאָס בלינדע הארץ איז גענייגט צו פיהלען וואָס „אלע“ פיהלען, צו מאכען גלויבען וואָס „אלע“ גלויבען, טהון וואָס „אלע“ טהון. דיזע נאָר טירליכע נייגונג פון הארץ איז דאָס דיא

ווירקליך, ימים נוראים, מורא'דיג גע טעג זיינען דיא טעג, ווען אַ נאנצע וועלט מיט מענשען ווערען ארומגענומען פון איין איינבילדונג, פון איין געפיהל, וואָס קומט ניט פון בערעכע נונג, פון איבערלייגונג, פון לאָגיק, נאָר פון דעם וואָס „אלע“ דענקען אזוי און „אלע“ פיהלען אזוי, אָהן שום שכל

אָדער טעם!

מורא'דיג זיינען אזעלכע טעג, ווייל דער עולם איז אין אזעלכע טעג מורא'דיג משוגע! „אהא!“ ענטפערט דיא אלטע וועלט אויף דעם איהר אלטע ליעדעל, וואָס קלינגט אונז דענקענדיג מענשען, שוין אזוי בעקאנט אין דיא אויערען — „אהא! אַ גאנצע וועלט איז משוגע, נאָר דו ביזט איין חכם!“? ...

טאקע, קען דען אַ וועלט, אַ גאנצע וועלט מיט מענשען זיין משוגע? ...

ניט נאָר פאר דיא גאנץ דומע און אונזווי סענדע גלויביגע איז דאָס אַ טענה. דיא זעלביגע טענה איז אייגענטליך דער איינציגער בעווייז פיר דיא „וואהרהייט פון גלויבען“ אפילו ביי דיא גרעסטע, כלומרשט „דענקענדע“ גלויביגע, ביי דיא רעליגיעזע חקרנים. „א וועלט איז דאָך ניט משוגע“ — דיזע טענה איז אין אמת'ן דער גרונד פון וויער הויפט בעווייז פיר רעלי-

דעמיט? אלעמען נעהמט ארום א מורא, פאר וואָס? ווייל אלעמען נעהמט דאָך ארום א מורא.... יעדער מיינט ווירקליך אז ער פיהלט וויא דיא גאנצע נאטור ציטערט. פאר וואָס אָבער פיהלט גאָר ניט קיין שום ציטערניש דער גוי? מיינע, דער אפיקורס, זאָגען זיי, פיהלט אויך א ציטערניש, גאָר ער מאכט זיך ניט וויי-סענדיג. אָבער דער גוי? איז דער תירוץ, אויף ערטער וואו דער גוי איז זעהר נאָהענט צו דיא אידען פיהלט ער טאקי אויך א ציטערניש אום יום כפור: אין פיעלע ערטער גלויבען דיא גוים אז אין אידישען יום כפור דרעהט זיך ארום דער „ניט דאָ געדאכט“ אין שטאָדט, און זיי ציטערן! ווארום? ווייל דיא קלעפיגע קראנקהייט פון ציטערניש קלעפט זיך אָן זיי אויך אָן. אָבער וואו גוים זיינען דערווייטערט פון אידען דער-גרייכט זיי טאקי גאָר ניט דיא קלעפיגע ציטער-ניש. און זיי ציטערן גאָר נישט!

אָדער נעהמט דיא ציטערניש וואָס דער שופר מאכט אָן. עס איז פארהאנען א פסוק: „קען דען זיין מען זאָל בלאָזען מיט א שופר אין שטאָדט און דאָס פאָלק זאָל ניט ציטערן?“ רעדען זיך איין דיא גלויביגע, אז דער בלאָז פון שופר בריינגט בטבע אריין א שוידער, א ציטערניש אין הארצען. און עס בריינגט זיי טאקי! ווייל זיי ריידען זיך אזוי איין! אלע ריידען זיך אזוי איין, ווייל „אלע“ רעדען זיך אזוי איין. דאָס איז אויך אזא מא-סען-אינערדעניש, אזא קלעפיגע גייסטעכ-קראנקהייט.

דען דער פסוק איז גאָר אין דעם גאנצן אונשולדיג. דער פסוק מיינט גאָר עפעס א-דערש. פארצייענס האָט מען געבלאָזען מיט א שופר פאר א סיגנאל אז א שונא קומט, אָדער אן אנדערע געפאָהר. עס פערשטייט זיך דאריבער אז דער פסוק איז גערעכט ווען ער פרעגט: קען דען זיין מען זאָל בלאָזען מיט א שופר אין שטאָט און דאָס פאָלק זאָל ניט ציי-טערן? עס איז פונקט וויא אין קליינע שטעט-לעך קלינגט מען אויפ'ן שטורם-גלאָק ווען א שרפה ברעכט אויס. קען דען זיין מען זאָל קליי-גען אויפ'ן שטורם-גלאָק און א פאָלק זאָל ניט ציטערען?... אָבער וועמען קריכט עס אין דיא לינקע פיאטע, ווער ציטערט, ווען דיא גלאָקען קלינגען אין אגרויסע שטאָט, וואו זיי בעדיי-טען ניט קיין געפאָהר-סיגנאל?...!

דאָס איז אויך איינע פון דיא ביישפיעלע פון רעליגיעזע בעגריפע וואָס האָבען א מאָל גע-האט א פערשטענדיגען גרונד, אין אנדערע אומ-שטענדען, און דיא אומשטענדען פערשווינדען און דער בעגריף בלייבט, כאָטש ער האָט שוין

כלומרשט „אינערליכע שטימע פון וואהרהייט“, פון וועלכע דיא חקרנים רעדען אז זיא בעשטע-טיגט זיי זייער רעליגיאָן. והא ראיא, דיזעז „אינערליכע שטימע פון געטליכע וואהרהייט“ בעשטעטיגט צווישען אידען אן אנדערע „וואהרהייט“ און צווישען קריסטען אן אנדערע, צווישען מהמדלאַנער אן אנדערע א. ז. וו.... דאָס איז דאפיר, ווייל דיא „אינערליכע שטימע“ וואָס מאכט דעם פערבלענדעטען וועלען גלוי-בען, איז אין אמת'ן גאָר דיא נייגונג נאָכצור-טהון אלעמען ארום: דער געפיהל וואָס שושקעט אויך אין אויער:

„א וועלט איז דאָך ניט משוגע!“

א וועלט איז אָבער גראדע יא משוגע! גראדע ווייל „א וועלט“ זאָגט און גלויבט א זאך בלינדערהייט איז עס דוקא ערשט א בע-וויו אז עס איז א משוגעת! וואָס מעהר עדות דארויף אלץ מעהר בעווייז, אז עס איז ניט געשטויגען, ניט געפליוגען.

יא, מיט'ן בלינדען גלויבען איז פונקט פערקעהרט וויא מיט פאקטען פון דער ניכטער-רער וועלט: אין דער ניכטערער וועלט איז — וואָס מעהר עדות אויף א פאקט אלץ זיכערער איז עס אז עס איז אמת; אין בלינדען גלויבען — איז וואָס מעהר עדות אויף איין איינער-דעניש אלץ מעהר זיכער איז אז עס איז א משוגעת, א'ן אנשטעקענדע גייסטעס-קראנק-הייט, א קלעפיגע חולאת פון פערשטאנד! דיא „אינערליכע שטיממע אין הארצען“, דער „זעקסטער חוש“, איז אלזא גאָר ניט מעהר וויא דיא גייסטיגע אנשטעקונג פון דיא משוגעת פון „אלע“!

מיר האָבען שוין געזעהען פאקטען פון דער וועלט-געשיכטע פון אזעלכע אנשטעקענדע משוגעת'ן וואָס פלעגען ארומנעהמען „אלע“ — מיר האָבען דאָס געזעהען אין אונזער ארטיקעל „רעליגיאָנס-משוגעת“ אין פאָריגען נומער „ציי-קונפט“. מיר האָבען געזעהען וויפיעל ווירקליכע „ימים נוראים“, מורא'דיגע טעג, שוידערליכע בלוטיגע טעג און יאָהרען דיא מענשהייט האָט געהאט דורך דעם וואָס איינבילדונג פון קראנקע מוחות האָבען זיך געקלעפט פון איינעם צום אנדערן און זיינען געווארען מאסען-משוגעת'ן. טאקי דיא גאנצע וועלט איז געוואָרען משוגע און יעדער האָט זיך בעפעסטיגט זיין חלק משוגעת מיט דיא טענה: „א גאנצע וועלט איז דאָך ניט משוגע!“....

וואָס זיינען דען אונזערע „ימים נוראים“, דיא מורא'דיגע טעג ווען א „פיש אין וואסער ציטערט“ — וואָס זיינען זיי דען אנדערש וויא אזא מאסען-משוגעת, אזא פסיכאפאטישע עפיי-

שטעלט צוזאמען, צווישען אנדערע, נאך פאָל-
גענדע היסטאָרישע פאקטען:

אין פערלויף פון 250 יאָהר איז אין גאנץ אייראָפּא געווען שוידערליכע ימים נוראים. אלע פעלקער האָט אַרומגענומען א בעזאָנדערע טויט־שרעקעניש פאר שדים, רוחות און מוזיקים. אזוי וויא עס טרעפט זיך נאך היינט א מאָל אין קליינע פינסטערע שטעטלעך אז עס געהט ארויס א קלאנג דאָס רוחות געהען ארום אין שטאָט, (מעהר וויא געוועהנליך), און נאראָנים שפרינגען פון הייט פאר שרעק, אזוי זיינען דע- מאַכט אלע פעלקער געשפרונגען פון הייט פאר שרעק, ווייל עס האָט זיי אַרומגענומען א משוגעת מנפּה, צו גלויבן, אז דער שטן המישחית האָט זיך דעמאָלט גאנץ בעזאָנדערס א געהעם געטהאָן צו ברענגען דיא מענשען צרות איבער צרות און ער האָט צו דעם צוועק גע- מאכט א בעזאָנדערע בונד מיט שדים, רוחות, נשמות און אויך מיט א מאסע לעבעדיגע מענ- שען.

דיעזע מענשען, האָט מען געגלויבט, האָבען פערקויפט זייערע נשמות צום טייוועל נאך לע- בעדיגעהייט, און דאפיר האָט זיי דער טייוועל געגעבען דיא קראפט צו קענען צו יעדע צייט אָנרופען מחנות שדים, רוחות, מוזיקים, מתים וואָס גייען ארום אויפ'ן עולם התוהו, און זיי בע- פעהלען וואָס זיי האָבען נאָר געוואונשען: אזוי לאנג ווי עס איז געווען ביז פיר מענשען, האָבען דיא מוזיקים אַלץ אויסגעפיהרט וואָס דיא פער- קויפטע נשמות צום טייוועל האָבען בעפולען. גוטעס צו טהון האָבען זיי נישט געפאָלגט.

געוויס, דער גרונד פון דיעזע משוגעת איז נישט דעמאָלט אויסגעטראכט געוואָרען, און איז אויך נאך ביז היינט נישט אויסגעראַטעט. דיא אמונה אין מתים און רוחות איז אזוי אַלט וויא דיא מענשליכע דומהייט; דער „ריינער“ איד, שער גלויבען דערצעהלט אין תנ"ך גאנץ ערנסט אז שאול המלך איז געגאנגען צו אזא מתים-רופערין און האָט זיך געלאָזט פון איהר ברויג- גען שמואל הנביא'ס נשמה. און היינט איז דער שפירטואליזמוס, דיא רוחות - בריינגעריי, שטארק פערברייטעט. אָבער אין יעדע צייט האָט מען, וויא געזאָגט, געגלויבט אין א סעפּ- ציעלע פערשווערונג, וואָס איז גראדע דעמאָלט געמאכט געוואָרען דורך דעם טייוועל מיט זיינע באַנדעס מישחיתים, און זיי האָבען אריי- גענומען מענשען אין זייער בונד.

וואו נאָר עס איז עפעס איינעם אָדער מעהרערע מענשען געשעהען אן אונגליק, האָט מען באַלד גענומען זוכען דעם וואָס האָט דאס געלאָזט טהון דורך שדים און רוחות און כישוף.

קיין שום זין נישט. נישט וויסענדיג מעהר, וויא אזוי א מאָל, אין אנדערע אומשטענדען, האָט דער פארצייטיגער בעגריף געהאט א נאטירליכע ערקלערונג — נישט וויסענדיג דאָס, ווייל דיא פארצייטיגע אומשטענדען זיינען שוין לאנג פערגעסען, קוקט דער עולם אויף דיא זאך, וואָס האָט ביי איהם קיין נאטירליכע ערקלערונג נישט מעהר, וויא אויף עפעס אן איבערנאטיר- ליכע, געהיימיספאָלע, שרעקליכע הימעל־זאך. א מאסע פון דיא אונערקלערליכע בעגריפע און מנהגים פון אלע רעליגיאָנען זיינען אזעלכע: און מיט דעם „שרעקען“ פון שופר איז אויך אזוי.

אָבער דאָס וואָס אלע גלויביגע שרעקען זיך טאקי וויא זיי הערען טרובען מיט'ן האָרן — דאָס איז פון יעדע מינים קלעפיגע מאסען־איינ- בילדונגען. זיי בילדען זיך ווירקליך אין א דער „קול שופר“ האָט בטבע טאקי אריינצוואָגען א שרעקעניש אין הארצען פון יעדען מענשען, „קען דען זיין מען זאָל בלאָזען מיט א שופר אין שטאָט און א פאָלק זאָל נישט ציטטערן? — ציטערט אייער הארץ עפעס א סך, אפיקורט, ווען איהר הערט שופר בלאָזען? ציטטערן דיא גוים עפעס דערביי?.....

אָבער איהר מעגט טאקי יא ציטטערן! ווירקליך, ווען מען פערשטעהט וואָס פאר א מין קלעפיגע רעליגיאָנס משוגעת דאָס בעדייטעט און ווען מען דערמאָנט זיך דיא שוידערליכע זאכען וואָס אזעלכע קלעפיגע רעליגיאָנס־ משוגעת'ן האָבען שוין אויף דיא וועלט אָב- געטהאָן. דאן איז ווירקליך דאָ וואָס צו צי- טערן ווען מען הערט דעם קול שופר! דאן זיינען אזעלכע טעג ווירקליך ימים נוראים, מורא- דיגע טעג, דען זיי דערמאָנען אָן דיא שויר- דערהאפטע ימים נוראים, דיא מורא'דיגע, בלוי- טיגע טעג און יאָהרען, וואָס אזעלכע רעליגיאָנס־ משוגעת'ן האָבען שוין אנגעמאכט אין דער מענשהייט!

מיר האָבען זיך א ביסעל אָנגעשטעלט אויף „עניני דיומא“, לכבוד אונזערע היינטיגע „ימים נוראים“. לאָמיר יעצט צוריק־געהן צו דיא היסטאָרישע „ימים נוראים“, דיא בלוטיגע טעג פון „רעליגיאָנס־משוגעת“, וואָס מיר האָבען געהאלטען אין בעטראכטען אין פאָריגען ארטיקעל.

* * *

טשאַרלז מאקעי, אין זיין אינטערעסאנטען בוך „פאָפּולאר דיוואַשאָנס“ (פון וועלכען מיר האָבען שוין גערעדט אין פאָריגען ארטיקעל),

שוידער. און ווען נאָר הערשענרע טיראנען, סיי וועלטליכע, סיי „געטליכע“ האָבען געוואָלט פּט'ן זייערע אויפגעקלערטע געגנער, האָט מען נאָר געדארפט אַרויסלאָזען אַ פּיפּס אַז זיי זיינען פון דיא פּערקויפטע נשמות צום טייוועל, האָר בען דיא צושראָקענע פינסטערע מאַסען זיך גע- וואָרפען אויף זיי וויא חיות רעות און געמאכט פון זיי אַ תּל. טויענדרער, טויענדרער מענשען זיינען אויף אזא אופן אומגעבראכט געוואָרען. עס איז אויסגערעכענט, אַז ווייניגסטענס אַ הונדערט טויענער מענשען זיינען פּערברענט געוואָרען אַלס „מכשפים“.

און דאָס וואונדערבארסטע פון אַלעס איז, דאָס אזוי געוואלדיג שטארק איז געווען דיא מאַסען־משונעת, אַז אַ סך פון דיזענע פּערקלאָג' טע אַלס „מכשפים“ האָבען זיך גאָר אַליין „מורה געווען“! אמת. אַ סך האָט מען אזוי לאנג געמוטשעט, ביז זיי האָבען זיך מורה גע- ווען, אבי מען זאָל זיי שוין ערלעזען דורכ'ן טויט, אנדערע האָבען זיך מורה געווען אויס מורא פאַר שפּעטערע פּייניגונגען; אָבער אַ סך האָבען זיך גאָר פשוט אַליין בעריהמט אַז זיי געהערען צום טייוועל'ס בונד, איידער מען האָט גאָר געהאט אַ חשד אויף זיי, און זיי האָבען זיך אַליין אָנדרעזעלעט וואָס עס טהוט זיך אָב ביי דעם „מכשפים־שבת“ און וואָס פיר תּאוות און תּענוגים מען האָט דאָרטען! עס געפינען זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג פּראָטאָקאָלען פון אזעלכע מכשפים־פּראָצעסען, וואו עס איז בעד שריעבען גענוי וואָס דער גע'משפט'ער האָט אַליין דערזעלעט.

* * *

אין יאָהר 1488 האָט דער פּאפּסט אינ' נאָסעניז דער אכטער אַרויסגעגעבען אַ שרעקלי- כען אויפּרוּר צו אַלע הערשער פון דער וועלט זיי זאָלען אָנווענדען אַלע זייערע כוחות אויס- צוראָטען אַ באַנדע מכשפות, וועלכע זיינען פּער- שפּרייט איבער אַלע לענדער און וואָס זייער אויפּגאבע איז, זיך צו פּערשטעלען פאַר קע'ן און פּערצוקען זייגעידיגע קינדער.

דאָס איז געווען וויעדער אַ נייע משונעת־ מנפה. מאַסען ווייבער פלעגען זיך אַליין בעריה- מען אַז זיי האָבען אַלס קעז דערשטיקט יענע און יענע קינד וואָס איז געשטאָרבען. יעדעס מאָל ביי אזא פּאל האָט דער טאטע עדות געזאָגט, אַז, למשל, ער האָט טאקי געזעהען עפעס אַ משונה'דיגע קאז אין שטוב בשעת דעם טויט פון זיין קינד, און דיא מאמע האָט עדות גע- זאָגט, אַז זיא האָט, למשל, טאקי געזעהען אַ בלוט־פּלעק אויפ'ן קינד'ס העלזעלע, אָדער הער- צעלע, און נאָך אזעלכע זאכען.

און מען האָט זיך שוין געפונען צו וועמען צו טשעפען, און דעם האָט מען אומגעבראכט. טויע- זענדרער, טויענדרער מענשען זיינען אזוי אומגע- בראכט געוואָרען.

אַ שרייבער פון יענע צייטען פּערזיכערט, אַז דער משחיתים־פּערדאין: האָט שוין 7,405,926 מיטגלידער, גענוי געזעהלט, זיי זיינען פון ביידע געשלעכטע, „אינקובים“, (מענ- ליכע) און „סוקובים“ (ווייבליכע). זיי פּער- שטעלען זיך פאַר אַלערליי בעשעפענישען, אַ מאָל אויך אין מענשען־געשטאַלט.

דיא פּערוואַמלונגען פון דיזענע באַנדע משחיתים פלעגען זיין יעדען פּרייטאג־צור נאכטס — האָט מען געגלייבט. מען האָט זיי גע- רופּען „מכשפים־שבת“ (העקסען סאַבאַט). דיא מכשפים, וואָס האָבען ביי דיא פּערוואַמלונג אָב געגעבען אַ בעריכט, אַז זיי האָבען אָנגעטהאָן גרויסע צרות אויף דער מענשען־וועלט, האָבען געקראָגען זייער לויף. דיא וואָס האָבען ניט גע- טהאָן קיין בייז גענוג, דיא האָבען זיך ביי דיזע אסיפות אַ שוואַרץ יאָהר אויסגעריכט פון דעם אויבער־שוואַרץ־יאָהר אַליין. דאָס איז געווען דער „ס"ם" אַליין, דער „סמאָל“, דער „שטן“. ער פלעגט דיא מכשפים וואָס האָבען ניט געטהאָן גענוג בייז, אזוי לאנג קאטעווען. ביז זיי האָבען ניט געקענט ניט זיצען, ניט שטעהן. נייע קאנדידאטען, מענשען וואָס האָבען זיך געוואָלט איבערגעבען צום שטן המשחית, זיינען אויפגענומען געוואָרען ביי דיזע פּערוואַמ- לונגען מיט גרויס צערעמאָניע. דיא ערשטע זאך האָבען זיי געמוזט שפּיען אויף אַ ספר תּורה („ביבעל" ביי דיא גוים). מיט דעם האָט זיך דיא צערעמאָניע אָנגעהויבען. דערנאָך האָבען זיי געמוזט אָפּען ערקלערען אַז זיי ווילען שוין קיין מאָל ניט מעהר קומען אין גי'עדן אַרײַן. דאן האָבען זיי געמוזט צושווערן טרייהייט דעם מלך. פון דיא משחיתים אַליין, צו פּאָלגען זיין בעפעהל. דאן האָבען זיי געקראָגען פון טייוועל „דעם צייכען“. אויף דעם אָרט וואו דער צייכען איז געווען אין קערפּער האָט דער מכשע קיין מאָל קיין'שמערץ ניט געקענט פיהר- לען. ביי דיא פּערוואַמלונגען האָט מען געטאנצט און געהוליעט גאָר שוידערליך אויסגעלאסען. (אַ ווילדע צולאָזענע הולטאייסטווע רופּט מען דעריבער אין פיעלע שפּראכען בײַז'ן היינטיגען טאָג „אַ העקסען סאַבאַט“).

ווען דער האָהן האָט אַ קריי געטהאָן איז געוואָרען אויס און אַליין איז פּערישוואַנדערן. דיזענע ווילדע דומהייט איז געווען איינ- גערעדט ביי נאניז אייראָפּא דריטהאלב הונדערט יאָהר, און מענשען האָבען געלעבט כסדר אין

ווען מען וועט געפיהרט ווערען צו דיא טויט שטראף, און דיא מיתה זאל מכפר זיין אויף אלע זינד און מען זאל דערנאך קומען גלייך אין גן-עדן אריין. מאסען מענשען זיינען מיטגערירטען געווארען אין דיעזע מארד-משוגעת און הונדערטע קינדער זיינען ערמארדעט געווארען. (אנב אורחא: „מען דארף דיא רעליגיאן כדי זיא זאל אבהאלטען דעם גראבען המון פון רויב און מארד און פערברעכען“ — הא?....)

אין מיטען פון פאריגען יאהרהונדערט איז אין לאנדאן ארעסטירט געווארען א מער דער מיט'ן נאמען וויקס, וועלכער האט דער שאסען איינעם באסטאק. דער רעוואלוער, מיט וועלכען ער איז בעגאנגען דעם מארד, האט ער געקויפט ביי א פאון-בראקער (איינער וואס בארגט געלד אויף משכנות) מיט'ן נאמען מאל-לארד. שפעטער האט מען ארעסטירט אן אנדערן מערדער, מיט'ן נאמען גרעהעם, וועלכער האט דערשאסען איינעם בלאוויט. און, מער ווירדיג, דיעזער מערדער האט אויך געקויפט דעם רעוואלוער ביי דעם אייגענעם פאון בראקער מאללארד. האט מען געמיינט, אז דאס איז א מקרה, א צופעליגע צוזאמענטרעפונג. אבער באלד נאך דעם האט מען ביי דעם מאללארד גענומען אבשלאגען דיא טהירען זוכענדיג רעוואלוערען צו קויפען, אזוי אז דער פאון בראקער האט זיך בעשלאסען קיין רעוואלוער נישט מעהר צו פערקויפען. דאס איז געווען אן אנשטעקענדיג חולאת פון מארד-משוגעת!

אם ענדע פון 18טען יאהרהונדערט האט א מיידעל ערמארדעט איהר אונגעזעצליכעם קינד אין א געוויסען געגענד פון פראנקרייך, וואו עס איז אזעלכעם שוין נישט געווען פארגעקומען פון א סך יאהרען. נאך דעם איינעם פאל זיינען אין 12 חדשים פארגעקומען אויף דעם ארט 11 אזעלכע קינדער מארדען!

אין יאהר 1670 האט מען אין פאריז ענטדעקט אז א געוויסע מאדאם דע ברינווילליער האט פרגיפטעט א מאסע מענשען. איהר פראצעס האט אנגעמאכט אן אונגעהויערען רעש אין גאנץ פראנקרייך. דער פערברעכען האט אין גענומען אזוי שרעקליך אנשטעקען מענשען מיט פערניפטונג-לוסט, אז 16 יאהר (ביז 1686) זיינען דיא געפענגניסע פון פראנקרייך געווען געפאקט מיט גיפט-מערדער און מעהר וויא 100 אזעלכע מערדער זיינען פערברענט אדער געהאנגען געווארען אין דיא אייניגע יאהר!

אין דיא שפראכען פון דיא אומות העולם געפינט זיך א ווארט בעזערקער וואוסט; אויף ענגליש: „בעזערקער ריידזש“; אויף

עס זיינען געווען צייטען, ווען הונדערטער פרויען האבען זיך אזוי „אליין מודה געווען“ אז זיי האבען אלס קעץ אויסגעשטיקט טויזענדע קינדער יעדע. און דאס מערקווירדיגסטע דער-ביי איז, וואס אויף דיא ערטער זיינען נאך נישט אויסגעשטארבען מעהר קינדער וויא געוויינליך! אין לאטערינגען זיינען 900 מענשען פערברענט געווארען לעבעדיגערהייט אין דיא 15 יאהר פון 1580 ביז 1595, און זיי האבען זיך אלע אליין מודה געווען, אז זיי געהערען צום טיוועל, און וועהרענד מען האט זיי געמוטשעט און געמאטערט, האבען זיי געשריען, אז אט שטעהן דער טיוועל ביי זייער זייט און מאכט זיי עס זאל זיי נישט ארען דיא יסורים!

מען וואלט געקענט אָנשרייבען גאנצע יאהרגענגע „צוקונפט“ מיט אזעלכע פאקטען פון דיא „ימים נוראים“, דיא מורא'דיגע פינע סטערע טעג פון מיטעל-אלטער, ווען גאט האט געהאלפען און עס איז נישט געווען קיין ערפינדונגען און אייזענבאהנען, און טעלעגראפען, און וועלט-האנדעל און פערקעהר, און נישטערע קעפ, און אפיקורסים, נאך דיא הייליגע פינע סטערניש מיט איהר פחד און נערוועזאיער רייזונג האט געהערשט „ריין“, וויא דיא נאכט, און האט געמאכט „א וועלט“ מושגע ביז צום העכסטען גראד. מיר וועלען מוזען גענוג האבען דיא געבראכטע פאקטען אין דעם פארויגען ארטיקעל און אין דיזען. זיי צייגען גענוג דייטליך, אז אין רעליגיעזע שטאק-פינסטערניש, וואו עס זיינען ימים-נוראים, וואו אין מיטען העלען טאג הערשט מורא און פחד פאר פינע סטערע חלומות, וויא אין דיא דיקע פינסטערע נאכט, דא זיינען דיא מענשען זעהר שטארק גענייגט צו מאסען-וואהניז און „וועלט“ איז טאקע יא מושגע, זעהר מושגע!

עס בלייבט יעצט נאך צו צייגען אייניגע פאקטען, וואס וועלען ווייזען, וויא דיעזע סאך טען פרומע קלעפגע מושגע'ן האבען צו זיך א גלייכעניש; וויא עס גיבט צעמליך פונקט אזעלכע אנשטעקענדע מאסען-ציווישענישען פון א השק צו פייניגען און מארדען און בעגעהן פערברעכען אין מאסען. און דיא ביידע מינים מאסען-ציווישענישען זיינען שטארק מחותנים איינע מיט דיא אנדערע!

* * *

דר. טשארדז עלאם, אין זיין שוין דער מאנטען בוך „פיושיאנס פראבלעמס“, דער צעהלט פאלגענדע פאקטען:

אין דענעמארק האט זיך אין מיטען פון 18טען יאהרהונדערט פערברייט א משוגעת צו מארדען קינדער כדי צו קענען תשובה טהון,

סען א רעסטאָראַן, וואו עס זיצען מענשען און עסען, דאן זעהט איהר דיא פערוואנדשאפט פון רעליגיעזען מאסען-וואהנזון און בערוערקער וואוטה....

ווען דיא קרייצציגלער האָבען אויסגעקויף לעט אידען און גוי'אישע אפיקורסים אין מאַ-סען, אין זייער (דיא קרייצציגלער'ס) רעליג'יעזע מאסען-צוקאָבעניש, איז דאָס געווען דיא פערוואנדשאפט פון רעליגיעזען מאסען-וואהנזון און בערוערקער-וואוטה.

ווען דיא פינסטערע פאנאטישע מאָלאַד-וואנצעס אין קישינעוו זיינען בענאנגען זייערע ווילדע מאסען-רציחות גראדע אין דיא הייליג-סטע „ימים נוראים“ זייערע, אין פאסחא, איז דאָס געווען טהיילווייז דיא פערוואנדשאפט פון רעליגיעזען מאסען-וואהנזון און בערוערקער וואוטה.

און דאָסזעלבע זיינען אויך געווען דיא אלע רעליגיעזע מאסען-מערדערייען ביי אידען פאר צייטענס, וועלכע מיר האָבען אויסגערעכענט אין אונזער ערשטען ארטיקל „רעליגיאָן און מערדעריי“....

אַט אזוי מאכט דאָס רעליגיאָן דיא מענשען „מאָראַליש“. אַט אזוי האלט זיא דאס אָב דעם ווילדען המון פון מערדעריי און פערברעכען! יא, מען זעהט טאק, וויא „א וועלט איז דאָך ניט משוגע“....

* * *

יעצט זיינען מיר פערטיג מיט דיא סעריע ארטיקלען וואס איז ארויסגעקומען פון א ניכ-טערנע בעטראכטונג פון דיא קישינעווער רציחות.

דיא אונטערשטע שורה איז דיא:

וואָס איינער זאָל ניט דיינקען איבער דיא פראגע, אויב דיא מענשהייט האָט געמאכט פאַרטשריטע אין מאָראַל אָדער ניט, — צוגע-בען מוז אָבער יעדער, אז אזעלכע מאסען-משר-געט'ן און אזעלכע מאסען-פערברעכען וויא דיא בעשריבענע קומען פאַר אין דער היינטיגער ניכטערנער וועלט זעהר א סך ווייניגער וויא אמאָל. קיין בערוערקער וואוטה איז פאַרט ניטאָ היינט; קיין זעלבסט-מייסערס, קיין מאסען-טענצערס, קיין קרייצציגע זיינען אין די צענטרען פון דיא ציוויליזירטע וועלט פאַרט ניט טאָ. זיי זיינען נאָך געבליבען אין דיא פינסטער-רע ווינקלען פון דער וועלט, וואו דיא נייערע ציוויליזאציען האָט נאָך ניט אריינגעשיינט, וואו דיא פארצייטיגע פינסטערניש ווערט מיט אלע געוואלט אויפגעהאלטען און אָבערהיט וויא אין אויג אין קאפּ.

ביי ציוויליזירטע מענשען פערמינערען זיך

פאַסט איריש הייכט „וואוטה“: רציחה פון העכסטען גראד; דאָס וואָרט שטאמט פון א געשיכטליכען פאסט.

דאָס וואָרט „בערוערקער“ איז פון דיא סקאנדינאווישע מיטהאלאגיע. עס בעדייטעט: דער נאקעטער אָהן א פאנציער. („בער“ איז אין סקאנדינאוויש נאקעט, „זערקער“ — פאנציער.) אזוי האָט געהייסען א לעגענדע-העלד פון דיא אלטע סקאנדינאוויער. דיא לעגענדע האָט דערזעהלט פון איהם, אז זיין וואוטה, זיין ציוושעטע שרעקליכע רציחה, האָט איהם געגער-בען אזא גבורה, דאָס קיינער האָט איהם ניט געקענט בייקומען און ער האָט דעריבער ניט נייטיג געהאט צו טראָגען קיין פאנציר. נאקעט איז ער געגאנגען אין מלחמה, און דאָך האָט איהם קיין פירל ניט געטראָפען. זיין וואוטה איז געווען זיין פאנצירער.

אויף זיין נאָמען האָבען זיך שפעטער גע-רופען א געוויסער סאָרט קריעגער אין סקאנ-דינאווישע — דיא בערוערקערס. זיי האָבען גע-לעבט אין 9טען יאהרהונדערט. זייער עובדא איז געווען זיך אוועקצולאָזען אין ווייטע מדינות און מאָרדען און ראבעווען — אזוי וויא אלע ריזאָרעס אין אלע לענדער אין יענע צייטען. אָבער דיא בערוערקערס זיינען בעאָנדרערט בע-קאנט געוואָרען דורך דיא מוראָדיגע ציוושעניש פון זייער רציחה.

ביי דיעזע בערוערקעס איז דיא מאָרדלוסט געווען א שרעקליכע תאוה, א מאסען-משוגעת. און מאנכע מאָל פלעגט א גאנצע בעפעלקערונג ביי זיי ארומנעהמען א פירכטערליכע קלעפיגע צוקאָבעניש פון רציחה, א גרויליכע בלוט-דורשט. זיי פלעגען זיך דאן אָנטהאָן אין דיא פעל פון וועלכע און בערען און פלעגען זיך ארויס-לאָזען אין מאסען מאָרדען, פייניגען, צורייסען, מענשען לעבעדיגעהייר, צוברעכען זייערע גליעדער און ביינער. דערביי האָבען זיי זיך צולאָזען אין ווילדע ברומערייענאון ציינער - קריצעניש, אקוראט וויא חיות רעות. דאָס איז געווען דיא בערוערקער וואוטה. נאָך אזא מאסען-צוקאָבעניש פון מאָרד-משוגעת פלעגען זיי ווערען פערמאטערטע און א לאנגע צייט בלייבען וויא אָבהענטיגע.

א פונק פון דיעזען „בערוערקער וואוטה“ ליגט פערבראָגען אין יעדען מענשען. אָפט ביי מאסען צוקאָבענישען פון רעליגיעזען וואהנזון צופלאמט זיך דורך דעם אויך דער טליענדער פונק פון בערוערקער וואוטה.

ווען איהר זעהט אום יום כפור וויא א מאסע ציוושעטע פרומאקעס ווארפען זיך צוריי-

וועלט, שוואכט אָב דעם פערצייטיגען פחד פאר דעם אונבעגרייפליכען, דיא נערוועזע "פאָעזיע" פון דעם אונבעוואוסטען" און העלפט אויך מאַר כען דיא מענשען ניכטערנער.

ווייטער, דער גרויסער האנדעלס-פערקעהר פון דיא ציוויליזירטע וועלט בריינגט אלץ מעהר צוזאמען דיא פערשידענעסטע מענשען און עס פערשווינדעט דיא פרעמדקייט אין הארצען צו פרעמדארטיגע סאָרטען מענשען און אלע משר גענע חלומות וועגען זיי און ווילדע געפיהלע צו זיי. דער וועלט-האנדעל און וועלט-פערקעהר מאכט אלץ מעהר דיא גאנצע מענשהייט פיר איין געזעלשאפט און דער געפיהל פון געזעל-שאפטליכע פפליכט וואס מען האָט צו מיטבריר גער ענטוויקעלט זיך אין דיא הערצער אלץ מעהר אויך צו מענשען פון אנדערע נאציאָנען און רעליגיאָנען.

און אגב, פערברייטעט זיך דאָך פאָרט די וויסענשאפט טאקי אויך אין פאָלק. פיעל-ווייניג — עפעס פון דיא נייע ניכטערנע וויסענ-שאפטען און ערפארהונגען דערגרייכט דאָך דיא מאסען אויך. וועניגסטענס זאָרגען דיא סאָציאליסטען דאפיר. צוליבע דיא אלע אורזאכען זע-הען מיר, אז וואס שטארקער דיא היינטיגע ציוויליזאציע, אלץ שוואכער דיא פרומקייט און דיא נערווען-איבעררייצונג וואס האָט געבראכט דיא אלע פארצייטיגע מאסען-משונגען און מאַר סען-פערברעכען.

דאָס גיט אונז אבזאָלוטע זיכערהייט פיה דער האַפנונג, אז ווען דיא גרויסע ארבייטער-מאסען פון דיא פעלקער וועלען נאָך ערוואכען צו זייער קלאסען-בעוואוסטזיין און אָנגעפיללט ווערען מיט איין וואונש, איין שטרעבען, צו קער נען האָבען אן אנטהייל אין דיא תענוגים פון דיעזע ניכטערנע וועלט, וועלען זיי ווערען נאָך טויזענד מאָהל מעהר ניכטער, נאָך מעהר געזיכערט געגען אָנגעשטעקט צו ווערן פון דיא פאר-צייטיגע פֿינסטערע משונגען! דען ערשטענס, וואס מעהר דיא ארבייטער גיבען זיך איבער צו דעם קאמפף פון זייער קלאס, אלץ מעהר ווערען זיי ארויסגערעיסען פון דעם איינפלוס פון דיא הערשענדע קלאסען, וועלכע ארבייטען מיט אלע ענוואלט קינסטליך, צו דערהאלטען דיא אלטע פֿינסטערניסען אין דיא מאסען, און אלץ מעהר קומט צו זיי צו מאָדערנע אויפקלערונג דורך דיא ארבייטער אַניטאציען.

צווייטענס, ווען דיא מאסען הייבען אָן איינצוזעהען וואו עס ליגט דער גרונד פון אלע היינטיגע צרות, הערט אויף דיא וועלט מיט איהר פערפֿאָלגטערטע אָרדנונג צו זיין ביי זיי אין די אויגען דער אונבעגרייפליכער קנזיל וואס מאכט

אזעלכע ערשיינונגען מיט דעם פאָרטשריט פון דער ציוויליזאציע — כאָטש דיא אלע מינים ווילדהייטען זיינען א מאָל געווען אפילו ביי דיא ציוויליזירטע נאציאָנען פון היינט.

דאָס איז ניט דאפיר ווייל דיא היינטיגע ציוויליזאציען מאכט דיא מענשען בעסער און פיינער און קליגער און עדעלער! חלילה, דאָס טהוט ניט דיא קאפיטאליסטישע ציוויליזאציען. איהר כאפלאפערדיי מאכט דיא מענשען נאָך ווייניגער זיך קימערן וועגען יענעם וויא אמאָל. איהר פאָלקס בילדונג איז אויך זעהר אויבערפלעכליך. אבער וואס דיא ענטוויקלונג טהוט יא אויף אפילו אונטער דיא קאפיטאליסטישע ציוויליזאציען איז — דאָס זיא מאכט דיא מענשען ניכטערער!

איהר גאנצער ארט לעבען און האנדלען און וואנדלען איז אזעלכעס, דאָס עס קניפט צו דיא מענשען מעהר צו דיעזע ניכטערנע וועלט און מאכט זיי פערגעסען, "יענע וועלט" מיט אלע הימלישע משונגען.

דער אידישער שריפטשטעלער משה אהרן שאצקעס (פערפאסער פון „אידישען פאר פסח") האָט אמאָל ערגעץ געשריבען א סקיצע: „א רעוואָלוציען דורך א גלעזעל סאָדא וואסער." ער שילדערט דאָרטען וויא אין א קליינע פֿינסט מערע אידישע שטעטל, וואס איז נאָך געווען טיעף טיעף פערזונקען אין „יענער-וועלטליגען" לעבען, האָט איינער געבראכט פון דיא גרויסע שטאָט אן איינריכטונג צו פערקויפן סאדא וואסער אויפן גלעזעל, און דיעזע היינטוועלט-טונע נייעס האָט ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, געמאכט דיא שטעטל פיר א היינטיגע-וועלטליגע און ארָבגעשלעפט דיא איינוואהנער פון „יע-נער וועלט" אויף „דער". ער בעשרייבט דעם ביסלעכווייזען איבערגאנג אזוי נאטורלעכטריי, אז מען זעהט וויא נאטירליך דאָס איז.

מיר צווייפלען זעהר אויב דיעזער אידישער שרייבער ווייסט פון דיא מאטעריאליסטישע לעהרע פון קארל מארקס; דאָך, אלס א גירטער בעאבאכטער האָט ער אין דיעזער סקיצע געגעבען א טיעף-איבערצייגנדע איללוסטראציען פיר דיא ווארהייט פון דיעזע לעהרע: וויא דער געדערטע עקאָנאמישע אומשטענד דען מאכען א טיעפע ענדערונג ניט בלויז אין דיא געדאנקען און געפיהלען, נאָר אפילו אין די פסיכאָלאָגישע נאטור פון דיא מענשען.

אויף דיא וואונדער און קונצען פון דיא פראקטיש-אָנגעווענדעטע וויסענשאפטען, וואס אפילו דער אונוויסענדסטער בעגעגענט אויף יעדען שריט און טריט אין דיא ציוויליזירטע

נאָר מיט טהאטזאכען, מיט דעם וואס מיר זע-
הען ווירקליך פאסירען פאר אונזערע אויגען.
מיר זעהען אפילו וויא דיא היינטיגע קא-
פיטאליסטישע ענטוויקלונג, כאַטש זיא מאכט
אפּשער ניט דיא מענשען בעסער און ערלער און
וויוזער, מאכט זיא זיי אָבער זיכער „דיא וועל-
טיגער“, נישטערנער. און מיר זעהען דיא פאך-
טישע סאָלידאריטעט פון אלע רעליגיאָנען, רא-
סען און נאציאָנען אין דעם קלאסען־קאמפּף פון
דיא ארבייטער. און מיר זעהען דיא אויפקלע-
רענדע און אויסניכטערענדע ווירקונג פון דיזען
קאמפּף אויף זיינע טהיילנעהמער. פון דעם אלעם
און נאָך זעהען מיר קלאַר וויא דער טאָג, אזאין
דער נאטירליכער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג,
און אין דעם בעוואוסטען אויסדרוק פון דיזען
ענטוויקלונג, אין דעם סאָציאליסטישען קלאסען-
קאמפּף, ליגט דיא איינציגע, אבאלוט־זיכערע
רפואה צו אלע דיא פינסטערע גייסטעס־קראנק-
הייטען פון דער מענשהייט, וועלכע האָבען אונז
געבראכט דיא אלע ימים נוראים פון דער וועלט-
געשיכטע: דיא אלע ימים נוראים פון דיא הריגה
ביין עגל, דיא ימים נוראים פון דיא הריגה ביי
אליהו הנביא; דיא ימים נוראים פון דיא הריגה
פון יהוא, דיא ימים נוראים פון דיא קרייץ-
ציגע, פון דיא שמויעסערס, פון דיא טענצערס,
פון דיא אינקוויזיציאָן, פון דיא מכשפים פון
גזרת ת"ח, פון גזרת תתנ"ו, פון קישינעוו;
און אויף טאקי דיא ימים נוראים פון ראש
השנה, פון יום כפור, — מיט איין וואָרט, —
וועלכע האָבען געמאכט דיא גאנצע ביז אהער-
גע מענשליכע געשיכטע פיר איין לאנגע, לאנגע
צייט פון בלוין ימים נוראים!

ב. פייגענבוים.

דעם דומען שוידערן און דעם אונוויסענדען קרי-
גען וועגען. דיא וועלט אלערליי איבערנאטירלי-
כע חלומות. און דריטענס, און דאָס איז דער
עיקר: דער קאמפּף פיר דיא תענוגים פון דער
וועלט קניפט צו דעם מענשען צו דער וועלט,
צו דער נישטערער ממשות'דיגער וועלט, און
מאכט איהם אויסגעניכטערט ווערען פון איבער-
נאטירליכע חלומות.

היינט ווער זשע שמועסט נאָך ווען דער
קאמפּף וועט זיין געוואונען און דאָס וועלטליי-
כען גליק און דאָס גאנצע הערליכע ליכט פון
וויסענשאפט און נישטערנע וואהרהייט וועלען
געפענט ווערען פריי פיר אלע — אָ, וויא זי-
כער דאן וועלען פערשווינדען אלע ציטערני-
שען, אלע מאסען־משוגע'ן, אלע מאסען־מער-
דערייען, אלע „ימים נוראים“!

וויא איהר זעהט, איז ניט אונזער האָפנונג
אויף דעם, אז דיא מענשען וועלען סתם קריגען
גוטע הערצער און ווערען בעסער, ווייל זיי ווע-
לען זיך מיישב זיין, אז עס איז ניט קיין יושר
צו זיין שלעכט צו וועמען עס איז! ניין, אויף
דעם פאלט אונז נאָר ניט איין צו האָפען! מיר
האָפען אויף ניט אויף דעם, אז דיא „ליכטיגע
ציוויליזאציאָן“ וועט סתם מיט איהר חכמה
מאכען דיא מענשען זיין חכמים, לאָגישע דעני-
קער, מעהר משכילים, מעהר ליבעראל. מיר
סאָציאליסטען זיינען נאָר ניט קיין בעל חלומות;
מיר האָפען נאָר ניט אויף קיין זאך וואס ווענ-
דעט זיך אָן ענדערונגען אין דיא קעפ און אין
דיא הערצער פון מענשען וועלכע זאָלען קומען
פון דיא קעפ און פון דיא הערצער, גלאט ווייל
עס איז גלייך און רעכט. ניין, מיר רעכענען זיך

שטייט: „יערער פון איהרע מעמבערס שאנע-
וועט פאר אלעם איהר עהרע און „אינטאָלע-
ראניז“ (פעסטען קיום), „אָניטמאָט „אינטאָלע-
ראניז“ דארף שטיין „אינטעגריטעט“!

פעהלער פערבעסערונג.

אין דעם „טהורם“ אין פאָריגען נומער „צו-
קונפט“ איז אריינגעפאלען זעהר א העסליכער
דרוק־פעהלער. אויף זייטע 51, 2־טען קאָלאָם

מענדערע מוכר ספרים.

שטריבען פון זיין ליטערארישע טהעטיגקייט
(נאך ראובן בריינין).

(שלום.)

קינדהייט — זאגט דער פאָעט. אַך! סאַר אַ
שרעקליכעם טרויעריגעס בילד דאָס איז! דאָס
רופט אַרויס קלעמענעש, עקעל, און מיטלייד,
צוזאַמען.

„קיין זאך זאָגט מענדעלע נאָך אין איין
אַרט ערגעץ, צונעהמט מיר ניט אזוי מיין האַרץ
און וועקט אין מיר ניט אזעלכע שטאַרקע גע-
פיהלען, ליבע, מיטלייד און ביינקענעש וויאָ דער
אויסזעהען פון אַ קליינע שוואַכע אונשולדיגע
קינד בשעת עס שלאָפט, און נאָך מעהר ווען עס
שלאָפט איין פון שוואַכקייט, פון מוטלעקייט,
פון פיין פון רוט וואָס שמייסט איהם. איינע פון
אזעלכע אַרעמע קינדער איז צו מיר צוגעגאַנגען,
האַט אַרויף געלייגט דיאָ קעפּעל אויף מייע קניע
און האָט איינגעשלאָפּען. איך האָב זיך פּעררערט
און האָב דאָס ניט בעמערקט, און דער נאָך,
אז איך האָב מיך אומגעקוקט און דערזעהען דיאָ
שלאָפּעדיגע קינד, האָט מיך עפעס מאָדנע אַ
צופענטאָהן ביים האַרצען, און אַ שטרוים פון
הייסע, שטאַרקע געפיהלען האָט זיך אַ גאָס גע-
טאָהן ביי מיר אין האַרצען, איך האָב זיך איינ-
געקוקט אין זיין דאַרען מאָגערען פנים'ל,
וועלכער האָט אין זיך קיין טראָפּען בלוט ניט,
אין זיינע טרוקענע האַלב אָפּענע ליפּעלעך, אין
זיינע קליינע, דאָרינקע הענטעלעך, פון וועלכע
איינע איז געווען אַרויף געלייגט ביי איהם אויף
זיין ציטערענדער, פלאַטערענדער הערצעל און די
צווייטע האָט אַראָפּגעהאַנגען צו ד'רערד, און
אַלע אַבריים'לעך זיינע האָבען עפעס אזוי וויאָ
געשפּעצט, געבעטען לעבען, מיטלייד און רע-
טונג. עס איז מיר צוגאַנגען מיין האַרץ — און
עס האָט מיך געריהרט אזש צום וויינען. מאָדנע
שטאַרקע געפיהלען האָבען מיך אָנגענומען. איך
האָב עפעס געוואָלט כאַפּען אָט די אַרימע מוטלע
קינד אַרומנעהמען איהם. קושען און וויינען, וויי-
נען אויף איהם, און אויף זיינע יונגע יאָהרען,
אויף אַלע אונזערע ביטערע, וויסטע, פינסטערע
קינדערלעך, און אויף אונזערע עלענדע אומגליק-
ליכע ברידער.“

אזעלכע שטאַרקע געפיהלען, אזעלכע הייסע
ברענענדיגע, אזאָ גייסטיגע בעוועגונג פון דעם

ינדער פערנעהמען איינע
פון דיאָ וויכטיגסטע
פלעצער אין דער וועלט
ליטעראַטור, סיי אין
דער אַלטער, סיי אין
דער נייער. דיאָ בע-
גאבעסטע שרייבער
און פאָעטען גיבען זיך
אָפּ מיט דעם קינדער-
שען לעבען. זיי שיל-

דערן זייער קינדערשע קליין וועלטלעך, זייער לאַ-
כען און שפּיעלען, זייער אונשולד און זייער ער-
סטקייט, זייערע קינדערשע פלוידערייען און זייער
ערע יונגע פאַנטאַזיעס.

אין דער אידישער ליטעראַטור אָבער האָ-
בען קינדער גאָר קיין אַרט ניט. פאַר וואָס עס
איז אזוי? איז דאָ פיעלע פסיכאלאָגישע און
היסטאָרישע אורזאַכען דערצו. עס איז דאָ קיין
אַרט ניט צו ריידען וועגען דעם.

מענדעלע מוכר ספרים איז דער ערשטער
אין דער נייער אידישער ליטעראַטור פּערזאָנע
וועלכער גיט אונז אין זיינע ערצייילונגען בילדער
פון דעם קינדערשען לעבען. מענדעלע, וויאָ אַן
עכטער פאָעט, האָט לייעב קינדער און קינדהייט.
דיאָ יוגענד, דעם פרייהאַרגען פון לעבען.

„קינדער“, זאָגט מענדעלע, „דערפרייען
מיך שטענדיג און דווקא קינדער, וועלכע האָבען
אין זיך קינדהייט. איך האָב לייעב זייער פריש-
קייט, זייער פרייליכקייט, זייער הוליען און טאַנ-
צען, זייערע שפּיעלערייען און זייערע קינדערשע
לאַפּערייען.“

און וויאָ גרויס איז מענדעלעס טרויער, וויאָ
טיף איז זיין וועהטאָג, ווען ער זעהט, אז די קינד-
ער פון דער אידישער גאס האָבען אין זיך קיין
קינדהייט ניט.

טרויעריג, זאָגט מענדעלע, איז צו זעהען,
וויאָ דיאָ קינדער פון דער אידעשער גאס זיינען
גאָר קיין קינדער ניט, דיאָ קינדהייט זייערע גיט
נאָר אַ שיין אויף אַ וויילע וויאָ דיאָ זונן אין אַ
מיאסין'ן וועטער טאָג און פערנעהמט טאַקע באלד
אין אַ לאַנגער פינסטערער האַמער. קינדער אָהן

איינער פון דיא גרויסע מומחא'ס אין דער מלאכה איז געווען גדליה הירש.

ער האָט געשצאָבעט תחתונים, קאפאָטעס, היטל לען ווייבערשע קליידלעך, און אמאָל אויך געלאָט טעט שיך, און ווייל לאַטעס גילטען ערגעץ ניט אזוי וויא אין קאבצאנסק, דעריבער איז גדליה הירש שטארק אין דער מאָדע געווען דאָרט. ביי וועמען נאָר עפעס א טרען, א ריס, באלד צו גדליה הערשין, ביי וועמען א שוך ניט פאר איך דישע קינדער געדאכט האָט געפייפט, פער שטאָפּט איהם גדליה הירש דאָס מויל, און זאגט איהם אַן מיטן האַרבען ווארט ער זאל ניט פויר פּען, און ווען דער שוך הערט איהם ניט און האָט א העזה באלד טאקע ווייטער צו עפענען א מויל, איז גדליה הערש ניט פויל און לאַטעט ווייטער, און לאַטעט און לאַטעט ביז דער רוח נעהמט צו דעם מלבוש, דעם שוך, מיט דער לאַטע אין איינעם.

אַט דאָס איז דער כח פון מענדעלעס גרוי-סען טאלאנט, ווען ער דערציילט אונז, דאכט זיך, נאָר איינפאכע זאכען פון דעם לעבען פון אונזער פאלק געפינען מיר דאָרט אויך עפעס גאנצע כונות, רמזים, כאָטש מענדעלע אליין פיעלייכט האָט דאָס אפּשר גאָר ניט געמיינט. ווען מיר לייענען דיא הסברה, דיא שילדערונג פון דיא לאַטעס, פערטראכטען מיר זיך, און מיר דינקען, איז עפעס אונזער לעבען אין גאנצען ניט לאַטעס אויף לאַטעס? אי דער קערפער, אי דער גייסט פון א אידען זיינען צוריסען אין וויפיל ריסען, און נאָר צונויפגעשצאָבעט און פערלאַטעט און וואס זיינען אלע אונזערע „ישועות“, „נחמות“, און „רפואות“ אויב ניט לאַטעס אויף דיא אלטע ריסען וואס באלד רייסען זיי זיך ווייטער און עפענען דעם מויל מיט נאָך מעהר „העזה“...

און אז איך פרעג מיך פאר וואָס איז דאָס מענדעלעס קראפט אזוי גרויס, פאר וואָס בריינגען דאָס אונז זיינע ערציילונגען צו אזעלכע געדאנקען, ענטפער איך זיך אליין איין תירוץ, „ווייל ער שרייבט נור פון לעבען פון ווירקליכקייט“.

מענדעלע האָט ליעב דיא נאטור און מאָהלט זיא ווען זיא קומט איהם צום האַנדר, נור ער מאָהלט זיא אלץ אויף זיין שטייגער מיט זיינע פארבען, מיט זיין אייגענעם פענזיל, ניט מיט פרעמדע. ער פאָרט צונויף דיא מוטער נאטור מיט דיא שטיף קינדער, מיט זיינע העלדען, מיט שמואליה דעם טאנדעטניק, מיט פישקע דעם קרומען.

„שמואליה — אַט דער טאנדעטניק וואָס אין שטאָט ארומיאָגענדיג זיך ליגט איהם דיא נשמה

אויסזעהען פון א שלאָפּעדיגע קינד זעהט מען נאָר ביי וויקטאָר הוגאָ...“

אין דיא לעצטע יאָהרען האָבען מיר שוין זוכה געווען צו זעהען אין דער אידישער ליטעראטור אויך בילדער פון דעם קינדערשען לעבן, נאָר קיינער שילדערט דאָס ניט אזוי ערנסט, אזוי נאטורטריי וויא מענדעלע מוכר ספרים, און ווער עס וויל זיך איבערצייגען אין דיא ווירקליכקייט פון מיינע רייד זאָל זעהען אין ווינשי פּינגעריל דיא בילד פון הערשעלען מיט זיין חבר משה יאָסען ווען הערשעלע דער מכלומרשטידיגער קינדערשער דאָקטאָר, מאכט זיין חבר דיא מכה פאר דער רפואה און היילט איהם דערנאָך מיט זיינע קינדערשע רפואות....

קליידער זיינען איינע פון דיא וויכטיגע סמנים ביי א פאָלק, זיי זיינען דיא עדות פון זיין געשמאק, פון זיינע אומשטענדען, פון זיין לעבן, און אין דער פריהערדיגער אידישער ליטעראטור האָט מען דאס עפעס אוועקגעמאכט אונטערן האַנדר, פון דיא פריערדיגע ערציילונגען וויסען מיר נאָר, אז דער פריערדיגער דור, דער „דור הישן“ האָט מאַריד געווען אין דיא „עלונים“ (דיא קאפאָטעס) און מקצר געווען אין די „תחתונים“. מענדעלע מוכר ספרים אָבער אין זיינע ערצהעלונגען גיט אונז א פאָלקאָמענע שילדערונג פון דיא אידישע קליידער. זיינע העלדען מאָהלט ער אָפּ פון קאָפּ ביז דיא פיס, פון דיא צוריסענע פערלאַטעטע צווריטע שיך, ביז דיא אלטע אָפּגעקראָכענע אויסגעטראָגענע היטלען. מיר דערקענען שוין מענדעלעס געהערט טאָהעלדען נאָך זייערע גלות קליידער, דיא קליידער פון אן אָבעגעזונדערטען פערשלאָסענען פאָלק וואס מחמת גרויס אָרעמקייט און דחקות ארט איהם ניט פאר די ריינקייט פון זיין גוף, און ניט פאר דיא ריינקייט פון דיא קליידער און זייער גאנצקייט.

„ביי טונעיאדאָווקער אידען — זאָגט מען דעלע — איז אויסגעטרעטענע פיאַטעס, הויַלע לאַפאָטקעס, כליווע הערצער, און אויסגערבייטע נע איילענבויגען אויך זעהר רעכט, נישט חלילה אזא פערברעכען, אבי עס זאל נאָר זיין א סימן פון זאָקען, פון תחתונים, מחילה, און א קאפאָטע. אין טונעיאדעווקע, רבותים, מענט איהר געהן אויף מיינע אחריות — אין מיטען גאס אין איין טליה טט, אָהן זאָקענבענדיק, נישט פערשפּירלעט.“

מענדעלע שילדערט אונז קינצליך דיא ארכיטעטור פון דיא אידישע קליידער, דער דלות פון דער אידישער גאס האָט ארויסגעגעבען קינצלער, שפעציאליסטען פאר לאַטעס לייגען.

אראפגענומען פון דיא אינווע בוימער איינע פון דיא הארפעס, און וואלט אויסגעשפילט פאר אונזערע הענקער א ליעד, א מיטונגליקע ליעד, א אויסגעמישטע מיט מרה שחורה, מיט ביטער גאל, און זיא וואלט אריינגעהן אין זייער האר-צען, אין דיא געדעריס, און אָנפילען זיי מיט גיפט, מיט שלאנגען, מיט געוויסענביסע. איך וואלט שפיעלען און שפיעלען און זיי וואלטען טאנצען מיטונגענערהייט, ביז וואנען זיי וואלטען זיך האפען פאר זייערע קעפ און צעקלאפען זיי אָן דיא שטיינער.

וויא עס איז אויבען בעמערקט געווארען, איז מענדעלע א פאָעט פון דעם אלטען דור. זיינע טיפען זיינען אלטמאָדרישע פון דיא טא-טעס און ניט פון דיא קינדער. נאָר ניט אָהן א אינוועניגסטער שטארקער מלחמה האָט מענדעלע פערלאָזען דעם געגענווערטיגען לעבען און איז אוועק צו דיא פערגאנגענהייט, ניט מיט זיין גוטען ווילען האָט מענדעלע פערלאָזען דיא לע-בעדיגע און איז אוועק צו דיא טויטע. אין איינע פון זיינע לעצטע ערצעהלונגען "שילדערט-פאר אונז מענדעלע זיין אינעוועניגסטע מלחמה.

„פון א צייט, זאגט ער, אז מיין פען הענגט צווישען צוויי ראנגענעדיגע אידענען ביי מיר אין הארצען, וויא דער ארון פון מחמד'ן היינגט — נאָך דער לעגענדע נאָך — אין לופטען צווישען צוויי מאנגעטען, ווען איין אידענע ציהט מיין פען צו דער פערגאנגענהייט, ציהט איהר דיא צוויי-טע צו דער געגענווארט, און וויא צוויי קרעמער רייסען זיך פאר א קונה און שלעפען איהם צו זיך, אזוי שלעפען זיי מיין פען און רירדען אָן אל-דאָס-בייז אויף דעם אנדערענס סחורה.

„גאָט זאָל אויסהיטען — שרייט דיא ער-שטע — פון דעם נייעם דור מיט זיינע פינע בריות, מיט זיינע נייע טיפען! עס איז שטויב און רויך, אָהן א וואהר וואָרט, ניטאָ איין ריכ-טיגער טיפ, דורך גולם'ס אָהן איין נשמה, אויפ-געבלאָזענע פון פרעמדע ווינטען.

„קום צו מיר—שרייט דיא צווייטע — קוק נאָר אָן מיין סחורה, פרישע לעבעדיגע סחורה, צאפעלדיגע, שפאָגעל נייע! וואס קערסטו זיך צו דער-אלטער קרעמעל? וואָס'טו דאָרט זע-הען, דיא פארלעגערטע סחורה? דיא עובר בטל'ע?“

און פאר וואס האָט דאָס מענדעלע פארלאָ-זען דיא קינדער, דעם יונגען דור, און איז אוועק צו דיא טאטעס? דיינק איך — אויב איך האָב קיין טעות ניט — אז דאָס געהערט א סך צו דיא נאטור פון זיין טאלאנט. מענדעלעס גרויסער טאלאנט האָט אין זיך אריינגענומען דעם גע-זונטען און פראָסטען לעבען פון דעם אלטען דור

אין גאנצען, מיט אלע געדאנקען אין דער פרנסה, קיין זאך געהט איהם נישט אָן נאָר אליין ברויט, דאס זינדיגע שטיקעל ברויט, אצינד דאָ אויף דעם גרינעם גראָז אויף דער פרישער לופט, איז ער עפּים וויא ניי געבוירען, עס דערוועקען זיך אין איהם איידעלע געטליכע געפיהלען, דיא אוי-גען קוקען, האָבען הנאה פון גאָטס וועלטעל, דיא גאָז שמעקט זיסע טייערע ריחות פון טויר-זענטערייא קרייטעכער, דיא אויערען האָרען דיא וואונדער שיינע קאפעלליע פון דיא שפיל פייגלען, און דיא נשמה זיינע האפט זיך אויף וויא פון שלאָף, ער קוקט און טראכט אוי א מחיה! טראכט ער און פיהלט, ער גיט זיך א לייג אויף דעם גרינעם גראָז, זיינע גלידער, פיהלט ער, זיינען שווער, עפעס ציהט איהם דיא ערד שטארק צו זיך, וויא זיא ציהט איהם ארויס דיא אלע וועהטאָגען, און אויף דער נשמה ווערט איהם גרינג, מהיחגוט, א ווייך גרעזעלע גלעט איהם דעם נאָז, דיא באקען, נאָך איינס קיצעלט איהם אונטערין קאָלנער הינטער ארום אין האַלז, און ניט ווייט פון צווייטען גראָז טיקעט איהם אנריכ-כענדעל אין דיא אויערין אריין, עס דערציילט איהם א מעשה, עס זינגט א לירעל פארווינגט איהם און פארשלעפערט וויא א קינד.

און ווען מענדעלע איז עפעס ניט אויפ-געלייגט, פער'ציה'ט, טוט דיא נאטור דענסט-מאָהל זיך אָן אין טרויער, זיא ציהט אויף זיך אָן א מרה שחורה, א תשעה-באב.

„דיא גראָזען וויאלען, דיא בוימער שטע-הען מיט אראפגעלאָזענע קעפ, ציטערין, טרויס-לען זיך אויפן ווינט, קלאָגען און זאָגען קינות אויף דיא בלעטלעך וועלכע רייסען זיך אָפ און פאלען איינס נאָך דער אנדערער, פאלען און וויאלען, דיא פייגלען שטעהען אויף זייערע צווייגען וויא א בלוט, קראצען מיט דיא שנאָב-לען אונטער דיא קירלעס, קוקען זיך ארום אהין און אהער, עפענען אויף דעם מויל און גענעצען, לויפען מיט אימפעט אין זייערע נעסטען און ווערען דאָרט אנשלאָפען אָהן וועטשערע און אָהן קריאת שמע.“

מענדעלע, דער גרויסער הומאָריסט, וועל-כער מיט זיין שארפען הומאָר מאכט צו לאכען אפילו אזעלכע וועלכע האָבען קיין מאָהל ניט געלאכט — ווער נאָך אזוי וויא ער קען אונז אויך מאכען צום וויינען? ווער נאָך אזוי וויא ער קען אויפרייסען אונזערע טרעהרען מיט זיין אָריגענעלער פאָעזיא, מיט זיינע ריהרענדע ווער-טער?

„ווען איך — זאָגט מענדעלע ערגעץ — וואָלט געזעסען מיט דיא אכלים פון ציון ביי דיא טייכען פון בבל, וואָלט איך זיך געשטעלט און

דערצו איז אונזער זיידע ניט געוויינט געווארען. וואס עס געהערט אָבער צום אלטען לעבן, צו דער אלטער אידישער גאס, מיט איהר פאָעזיע, מיט איהרע האָפּפּונגען, מיט איהרע שטרעבונגען, מיט איהרע פריידען און ליידען, אלעס, אלעס, קיין זאך ניט דורכגעלאָזט, האָבען זיי נאָך ביז היינטיגען טאג ניט געהאט אזא פאָר עטישען אָריגינעלען און נאטור טרייעם מאהלער וויא שולם יעקב אבראמאָוויטש וועלכער רופט זיך מענדעלע מוכר ספרים.

א. ענסיין.

דיא נאפאליאנישע צייט.

(דיא סאציאלע בעוועגונגען אין 19 טען יאָהרהונדערט).

דיא געזעלשאפט מוז רעניערט ווערען אויף אזא אופן, אז עס זאָל זיין פיר דיא נוצען פון דער מאַיאָריטעט.

אין זיין לעצטען ווערק „דאָס נייע קריס-טענטהום“ שטעלט סט. סימאָן אויף דיא פאָדער-רונג פון א געמיינזאמער מאָראַל, וועלכע זאָל פערנעהמען דעם פלאץ פון פריהערדיגע דאָגמאס; ער פערלאנגט א רעליגיעזע פערטיעפונג, א מין התבוננות, אלס א געגענזאץ צו דער מאטעריאל-ליסטישער ריכטונג פון דער צייט.

דיא סט. סימאָניסטישע שולע איז ענט-שטאנען א יאָהר פיער נאָך דעם טויט פון סט. סימאָן (1829). אין עקאָנאָמישער ריכטונג איז איהר פערטרעטער געווען באזארד, זעהר א בעגאבטער, ענערגישער מאן, וועלכער איז פריהער געווען אן דער שפיצע פון די קארבאנארי אין פראנקרייך. (דיא קארבאנארי איז געווען א פאָליטישער געהיימער פערבאנד אין איטאליען און איז דערנאָך איבערגעטרָגען געוואָרען אין פראנקרייך).

דיא סט. סימאָניסטען האָבען אויפגעוויזען אז דיא אונפרייהייט פון דעם ארבייטער קען דורך פאָליטישער בעפרייאונג אליין ניט בעזיין טיגט ווערען. דען דיא פראנצויזישע רעוואָלוציאָן, וועלכע איז געווען אזא אונגעווערע פאָר-ליטישע אומוועלצונג, האָט דאָך געלאָזען אונבעריהרט דיא גרעסטע פריווילעגיע, דאָס איז דיא פרעוויילעגיע פון געבורט; דאָס עלענד געהט

און מאַהלט דאָס זעהר טריי און זעהר ריכטיג, אָבער דעם יונגען לעבען, דיא דינע שטריכען פון דעם נייעם לעבען, דיא קלייניקע ארום-פליהענ-דע פינטעלאך, דאָס קען זיין געזונטער טאלאנט אין זיך ניט אויף אזוי פיל אויפנעהמען. דער זיידע רבי מענדעלע האָט א געזונטע און קלאָרע אויג און זעהט ווייט און טיף, אליין וואס עס איז מעגליך פאר איין אויג צו זעהען, אָבער קוקען דורך א ספאקטיווע, זעהען דיא אטאָמען וועלכע זיינען נאָך אין לופטען און נאָך ניט פארטיגע

וויט דער געשיכטס-פיר-לאָזאָפיע פון סט. סימאָן איז דער מיטעל-אלטער געווען אָרגאני-זירט דורך עראָבערונג-גען און געלייטעט פון גלויבען; דיא צו-קונפטס געזעלשאפט דארף אָרגאניזירט

ווערען פון דער וויסענשאפט. דיא מאכט פון דער וועלטליכער הערשאפט דארף אין דער צו-קונפט פערביטען ווערען אויף דער אינדוסטריע-לער מאכט, און דעם פלאץ פון דיא גייסטליכע וועלען פערנעהמען דיא געלעהרטע.

דער צוועק פון דער געזעלשאפט איז צו שאפען זאכען, וואָס זיינען ניצליך פאר'ן לעבען. דער ציעל פון אלע מענשליכע ארבייטען איז דיא אויסנוצונג פון דער ערד; דיא מיטלען דערצו ליגען אין אסאָציאציאָן. אין אזא גע-זעלשאפט דארף נור דיא ארבייט זיין דיא הויפט זאך. דיא בינען, דיא וואָס קלייבען דיא האָניג, דארפען הערשען, די דראָהנען דארפען ניט האָ-בען וואָס צו זאָגען. דיא וויסענשאפט האָט דיא אויפגאבע צו געפינען דיא מיטלען פאר'ן פאָרט-שריט; דיא פאָליטיק האָט דיא אויפגאבע. דיא נוטגעפונענע טעהאָריען אויסצופיהרען אין דער פראקטיק, אָנווענדען זיי אין לעבען. דער עיקר פון דיא געזעלשאפטליכע רעגעלען דארף זיין אז

דיעזע לעהרען מיט דעם גאנצען ברען פון זייער יונגענליכע נאטור. איהר געפינט אונטער זיי אַגוסט קאמט, מיטשעל שטענדיגער, אויגוסט טהיער, לעצן האלעווי א. ז. וו.

אַבער דער סט. סימאניזמוס האָט לאנג ניט אָנגעהאלטען; ער איז צושלאָגען געוואָרען דורך זיין מיסטישע און רעליגיעזע זייט. דיעזע איז געווען פערטרעטען פון „פאָטער ענפאנטען“. ענפאנטען איז געווען אן עהרליכער, גוטער, רע-ליגיעזער מענטש. א שווערמערשע, טרוימישע נא-טור און ער האָט זיך געפיהלט וויא א משיח, וועלכער בריינגט א נייע גאולה פאר דער מענש-הייט. דיא קרוין פון דער גאנצער געזעלשאפט קומט אויס אין דעם סענט סימאניזמוס דיא רע-ליגיאן, דיא ערקענטניס פון גאָט און זיין פרא-ווידענציעלען פלאן. איידעלע געדאנקען און איי-דעלע געפיהלען, געהאָרצאמקייט און ליבע צו גאָט מוזען זיין דיא נייע נשמה פון דער געזעל-שאפט. און ווען אין איהר וועט זיין דיעזע נייע נשמה וועט ווערען ליכטיגער טאָג פאר דער מענשהייט. דיא רעליגיאָן איז בעשטימט צו גע-ווינען ווידער איהר ערשאפט. זיא זאָל זיין דער געזעלשאפטליכער מאָטיוו, דיא סאָציאלע זעלע, דער אויסדרוק פון דעם קאלעקטיווען גע-דאנק פון דער מענשהייט, זיא זאָל זיין דיא פאָ-זיטיווע זייט פון איהרע אידעען און געפיהלען, דער כלל פון איהרע האנדלונגען.

אַבער ניט דיא רעליגיאָן פון קריסטענטהום; זיא קען זיך מעהר ניט צופאסען צו אונזער צייט. דער קריסטענטהום איז געווען איינזייטיג און האָט זיך אָפגעגעבען מיטן גייסט, פערלייקענענ-דיג דעם קערפער, טויטענדיג דאָס פלייש און בלוט, אונטערדריקענדיג דיא קערפערליכע לוי-דענשאפטען. דער קריסטענטהום האָט ערקלעהרט דעם מאטעריעלען לעבען פאר אן אָפקומענעם מעהר נישט, און אונזער ערד — פאר א יאמער-טהאל, וועלכען מען דארף דורכלידען אום צו קומען מיט א ריינערע נשמה אויף יענער וועלט. אזוי וויא דעם מענשענס שיקזאל איז דאָך אַבער צו לעבען אויף דער ערד און זיין גאנצער לעבען ליגט אין פלייש, בלוט און גייסט, דארום זאָגט דער סענטסימאניזמוס, אז דער קריסטענטהום האָט נור געהינדערט דער איינהייט פון מאטע-ריע און גייסט, פון קערפער און זעלע. דער קער-פער מיט דער זעלע זיינען ביידע דער אויס-דרוק פון גאָטס קראפט און פון זיין ליבע, און דארום האָט דער שטאָפ עבען אזא רעכט וויא דער גייסט, און דאָס קעניגרייך פון הימעל מוז עטאכ-לירט ווערען דאָ אויף דער ערד. דיא ערד זאָל ניט זיין קיין יאָמערטהאל, דער לעבען — קיין

איבער בירושה. ווען אַבער א געזעלשאפט וויל זיכער זיין, דאן מוזען אלע גיטער פון דער ערד אויסגענוצט ווערען פון דיא, וועלכע זיינען דיא פעהיגסטע דאצו. דאָס ירושה רעכט מוז אַבער-שאפט ווערן. פערזענליכע אייגענטהום זאָל בליי-בען ביים בעזיצער אזוי לאנג ווי ער לעבט, אַבער נאָך זיין טויט דארף דאָס איבערגעהן צום שטאאט, וועלכער וועט בעשטימען ווי דאָס זאָל אים בעסטען פערוואלטעט ווערען צו גונסטען פון כלל. דער שטאאט האָט דיא אויפגאבע צו אָרגאניזירען דיא פרידליכע ארבייט פערניגפטיג פונקט אזוי וויא אויף איהם ליגט דיא קריגער-שע טהעטיגקייט.

ווען מען זאָל זיך צוקוקען פראקטיש צו דיעזער סיסטעם, דאן מוז זיא פערוואנדעלט ווע-רען אין שטריינגען שטאאט-סאָציאליזמוס, ווען זיא זאָל איינגעפיהרט ווערען. דען נאָך דעם טויט פון א גענעראציע און ירש'נט דער שטאאט דעם גאנצען פערמעגען; קיין פריוואט פערמעגען איז שוין נישט, און יעדער איז נור א בעאמטער פון שטאאט.

דיא גלייכע פערטהיילונג פון אייגענטהום פערווארפט דער סט. סימאניזמוס, ווייל ער האלט דאָס נאָך פאר א גרעסערע אונגערעכטיגקייט אלס דיא נישט גלייכע פערטהיילונג פון פאר-מעגען. דיא סט. סימאניסטען גלויבען אין דער נאטירליכער פערשידענהייט צווישען דיא מענ-שען און בעמראכטען דיעזע פערשידענהייט אלס א נויטווענדיגקייט פאר'ן פאָרטשריט.

אין זייער טאקטיק וויא איינצופיהרען זיי-ער געזעלשאפטליכע סיסטעם פון אן אידעאל-שטאאט האָבען דיא סט. סימאניסטען געפריי-דיגט איבערגאנגס-שטופען. דיא ירושה זאָל ניט אויף איין מאָהל אָבעגשאפט ווערען, זאָנדערן שטופענווייז; פריהער זאָל אָפגעשאפט ווערען דער איבערגאנג פון ירושה צו ווייטערע קרובים, נאָכהער צו נעהמערע, און אזוי ווייטער. גרויסע ירושות זאָלען אזוי הויך געמעקסט ווערען, אז זיי מוזען זיך פערקלענערען. דער קרעדיט זאָל איינגעפיהרט ווערען דורך דער איינריכטונג פון שטאאטליכע באנקען. בעזאָנדערס דער לאַנד-ווירטהשאפטליכער קרעדיט.

* * *

אין אָנפאנג זיינען דיא נאָכפאלגער פון דיעזער שולע געווען א גאנץ בעדייטענדע צאָהל און מען קען זאָגען אז דיא ערשטע גייסטער פון דאמאליגען פראנקרייך, וועלכע האָבען דערנאָך געשפיעלט אזעלכע גרויסע ראָלען אין פאָליטי-שען און וויסענשאפטליכען לעבען, האָבען בע-לאנגט צו זיי. זיי האָבען זיך אָנגעשלאָסען אן

טאלען, וועלכע זיינען איצט אין בעזונדערע הענד אלס פריוואטע שטיקער פערמעגען, זאלען פערמיניגט ווערען אין איין סאציאלען פאָנד; דיווער פאָנד פון דער אססאציאציע זאל היעראר-כיש פערוואלטעט ווערן אזוי, אז די טאָג ארבייט פון יעדען זאל זיין דער אויסדרוק פון זיינע פער-היגקייטען, און זיין רייכטום זאל זיין די מאָס פון זיין ארבייט. די סט. סימאָניסטען גרייפן נור אַן אייגענטום אזוי ווייט ווי דאָס גיט מאַנ-כע דאָס גאָטלאָזע רעכט פון דער ארבייט פון אַנ-דערן צו לעבען און אזוי ווייט וויא דאָס לאָזט איבער דיא סאציאלע שטעלונג פון דעם אינדי-ווידואם פאר דעם צופאל פון ערשטאפט.

„דאָס קריסטענטום האָט דיא פרויען בע-פרייט פון קנעכטשאפט, האָט זיי אָבער געשלאָ-סען אין רעליגיעזע, פאָליטישע און בירגערליכע קייטען. דיא סט. סימאָניסטען פראָקלאמירען דאָרום דיא פאָלשטענדיגע עמאנסיפאציע, ניט אַפשאפערניג דאביי דעם הייליגען געזעץ פון דער הייראטה. פערקעהרט, זיי פערשטארקען דורך דעם דיא הייליגקייט פון דער הייראטה

סט. סימאָן

דורך דער נייער קראפט וואָס זיי גיבען איהר צו. זיי פערלאנגען, אז יעדער מאן זאל איין פרוי האָ-בען, אָבער דאס ווייבליכע געשלעכט זאל זיין פערבונדען מיט דעם מענליכען אין דער דריי-פאכער פונקציע פון טעמפּעל, שטאט און פא-מיליע, אזוי אז דער סאציאלער אינדיווידואם זאל מעהר ניט זיין דער מאן אליין, זאנערן מאן און פרוי. דיא רעליגיע פון סט. סימאָן מאכט אן ענדע דעם שענדליכען הייראטסדיאנ-דעל, דער לענאלער פראָסטיטוציע, וועלכער עקזיסטירט היינט צו טאָג אונטער דעם נאָמען הייראטה, וואס איז אזוי אָפט נור דיא פער-בינדונג פון איבערגעבענהייט מיט עגאָאיזמוס,

אפּקומענעס. דער קערפּער זאל געניסען און הנאה האָבען פון אלעס גוטעס, — א גן עדן וואו אלע ליידענשאפטליכע גענוסען זאלען פער-ניכטיגט בעפרייגט ווערען. דיא פריסטער זיינען דיא געלעהרטע, וועלכע דארפן לייטען דיווען פערניכטיגט לעבען דורך א מין היערארכישע פערוואלטונג.

צווישען דיא פאָרשטעהער פון דיווער שולע האָט אויסגעבראָכען א צווייטיגקייט; ענפאנטען מיט באזאָרד האָבען שטארק געשטריטען, און זייער שטרייט איז געווען נעהמליך וועגען דיווען געפיהלסלעכען. דער פונקט פון שטרייטיגקייט איז געווען דיא שטעלונג און דיא אויפגאבע פון דער פרוי אין דער געזעלשאפט.

שוין אין 1827 איז צווישען ענפאנטען און באזאָרד אויסגעבראָכען א שטרייטיגקייט איבער דער ראללע פון געפיהל און איבער דער שטע-לונג און אויפגאבע פון דער פרוי. נור דיווע שטרייטיגקייטען זיינען געווען אין דער שולע און זיי זיינען געבליעבען אָהן בעדייטונג. אבער אָט האָט אויסגעבראָכען דיא יולר רעוואלוציע. דיא סט. סימאָניסטישע שול-האָט ארויסגעלא-זען פראָקלאמאציען. איינע פון די פראָק-לאמאציען איז א שריפט וואָס איז געשיקט געוואָרען צום דעפוטירטען קאמער געגען א דע-פוטירטען, וועלכער האָט אָנגעגריפן דיא לעה-רען פון דיא סט. סימאָניסטען און געשולדיגט זיי, אז זיי ווילען געמיינשאפטליכקייט אין איי-גענטום און אין פרויען. דיווע שריפט איז דער בעסטער דאָקומענט אלס א דארלייגונג פון דיא טהעאָריען און בעשטרעבונגען פון דעם סט. סי-מאָניזמוס. דאָרט ווערט געזאָגט פאָלגענדעס

„וואָס אָנבעלאנגט דעם קאָמוניזמוס אין גיטער, פערווארפען דיא סט. סימאָניסטען די גלייכע פערטהיילונג אין אייגענטום, דען זיי האלטען גראדע, אז דיא אונגלייכקייט, דיא נא-טירליכע אונגלייכקייט פון דיא מענשען איז דער באזיס פון אססאציאציע און איז אונבעדינגט נויטווענדיג פיר דער סאציאלער אָרדנונג. דיא צוקונפט דארף יעדען געבען זיין פלאץ נאָך זיינע פעהיגקייטען נאָך און יעדערער דארף נאָך זיין ווערט בעלאָהנט ווערען. זיי פערלאנגען אָבער, אלע פריווילעגיען פון געבורט זאלען אָנגעשאפט ווערען, און דאָרום אויך דאָס רעכט פון רייכט-הום בירושה, דען דאס איז דיא גרעסטע פריוויל-לעגיע, וועלכע ווירקט, אז דיא פערטהיילונג פון רייכטומער זאל ניט זיין נאָך פערדינסט, זאָנ-דערן פער צופאל, און דאָס פערטורטהייל, דיא גרויסע מאסע צו עלענד, צו ליידען און צו אנוויסענהייט. זיי פערלאנגען אז אלע ארבייטס מיטלען, דער גרונד און באָדען און דיא קאפּי-

ערפאלג פון דיא סט. סימאָניסטישע לעהרען. עס האָט זיך אָנגעהויבען א שאַרפער קאמפף. ענפאנטען האָט געקעמפט מיט פערזענליכע בעשולדיגונגען געגען באזאָרד, וועלכער איז געווען דערפון שטארק אָנגעגריפען און איז געווען זעהר צובראָכען פון דיזען קאמפף. ווען ענפאנטיסטישע האָט איהם אין נאָוועמבער, 1831, ארויס-גערופען אויף א דעבאטע אין אן עפענטליכער גרויכער פערזאמלונג, האָט ער שוין ניט גע-

פאטער ענפאנטען.

קענט ערשיינען. אין אייניגע מאָנאטען ארום איז ער געשטאָרבן. זיינע טהעאָריען וועגען דער עמאנסיפאציע פון דער פרוי, „דיא פרוי מוז בעפרייט ווערען פון דער שקלאפֿעריי, אין וועלכער דאָס קריסטענ־טהום האָט זיא געהאלטען. נור דיא פרוי אליין האָט א רעכט פאר זיך געזעצט צו שאפֿען; זיא אליין קען נור ערקלעהערען וואָס זיא פיהלט, וואָס זיא וויינט, און האנדלען נאָך איהר ווילען. קיין מאן קען פאר איהר קיין געזעצט ניט דיקט טירען.“ און דיא אויפגאבע פון דיא פריסטער וועט זיין „צו ענטוויקלען אין דער פרוי דעם זינליכען און פליישליכען בענעהר און איינאָרדנען אויף דעם שעהנסטען אופן דעם רייז פון בער שוידענהייט מיט דעם חן פון איבערגעבונג און לוסט.“

מען מוז זאָגען, אז וויא זאָנדערבאר איז זאָל ניט קלינגען די מיסטישערעליגיעזע, ליידענדיג שאפטליך-גערייזטע מאָראל, וועלכע ענפאנטען האָט געפריידיגט אין דיא בעציהונגען פון דיא געשלעכטער, עהנליך צו דיא דונקעל-צוברעך ליכע, גייסטיג-ליידענשאפטליכע, רעליגיעזע „דוכרא ונוקבא“ פילוסאפֿיע פון הסידישער דבלה, אָבער ער איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט ארויפגעטראָטען אויף דעם וועג פון פריידיגען דיא פאָלשטענדיגע גלייכשטעלונג פון

פון בילדונג און אנוויסענהייט, פון יוגענד און אָבעלעכטקייט, געהייליגט דורך דער מאסקע פון הייראטח.“

אין 1829 האָט זיך געגרינדעט דער סט. סימאָניסטישער זשורנאַל „ארגאניזאטאָר“, אין וועלכען עס האָבען מיטגעוויקט דיא גרעסטע גייסטער. דיא אָרגאניזאציע זייערע איז געווארען ווירקליך א היערארכישע. זיא איז בעשטאנדען פון 40 פערזאנן אלס לעהרער, וועלכע האָבען הינטער זיך געהאט א גרויסע נאָכפאלגערשאפט פון שילער. דיא הויפט גייסטער איבער דיא פערציג זיינען געווען ענפאנטען און באזאָרד.

דיא צייט פון דער יולי רעוואָלוציע (1830) איז געווען דיא טהעטיגסטע פערקאָרע פון דיא סט. סימאָניסטען. אין דיא פראָקלאמאציען, צירקולארען און בראַשורען וואָס זיי האָבען ארויסגעלאָזען וויא אויך דורך זייער צייטונג „אָרגאניזאטאָר“ האָבען זיי שטארק פראָפאגאנדירט. אָבער זיי זיינען געווען געגען דעם אויפֿ-שטאנד, געגען דער אנשטרענגונג פאר א גוואל־טיגער אומוועלצונג, דען באזאָרד האָט געגלויבט, אז די צייט איז נאָך ניט צייטיג פאר נייע איינריכטונגען, וויא עס פריידיגט דער סט. סימאָניזם. דעם 28טען אויגוסט, 1830, ווען דיא דור נערן פון דעם יולי־שטורם האָבען זיך געלאָזט הערען אויך אין דיא פראַווינצען פון פראַנקרייך, האָט באזאָרד ארויסגעלאָזען אן אויפֿרוף צו אלע נאָכפאלגער פון סט. סימאָן אויסערהאלב פאריז. אין דיזען אויפֿרוף האָט ער געפאָדערט זיי זאָלען זיך פעהאלטען רוהיג, ווייל זייער צייט איז נאָך ניט געקומען.

אין פאריז גופא האָבען ענפאנטען מיט באַזאָרד דורך פראָקלאמאציעס אויפגעפאָדערט דאָס פאָלק צו אָרגאניזירען זיך נאָך דעם פלאן פון סט. סימאָניזמוס און אויף אזא אופן וועט ממילא עררייכט ווערען דיא נייע סאָציאלע אָרדנונג. אָבער וועהרענד באזאָרד האָט געלייגט דיא הויפטגעדענקע אויף דיא עקאָנאָמישע איינריכטונגען, האָט ענפאנטען געהאלטען אין איין פריידיגען דיא נייע מאָראל און דיא בעפרייאונג פון דעם פרייען געשלעכט. נאטירליך זיינען דיזע אידעען פון ענפאנטען פארגעקומען אלס זעהר געפעהרליך און עס איז געגען דעם געהעצט געוואָרען מעהר איידער געגען דיא עקאָנאָמישע בעשטרעבונגען פון באזאָרד. און דא איז שוין ארויסגעטראָגען געוואָרען דער שטרייט צווישען דיא ביידע פאָרשטעהער פון דעם שולע אין דער עפענטליכקייט. באזאָרד האָט געמליך גערעכענט, אז דיזע ציראדיקאלע פראָפאגאנדא פון ענפאנטען שאדעט דעם פערברייטונג און דעם

מיט זיינע נאכפאלגער ארעסטירט געווארען און געשטעלט געווארען פאר א געריכט. דיא אנהאלטענע געגען זיי איז געווען: פערלעצונג פון זיטליכקייט, אונגאראלישע לעהרען. מען האט זיי פערארטהיילט צו איין יאהר געפונגניס. דיא געשטעלט פון דער סט. סעמאניסטישער בעוועגונג האט זיי זיין גוט וויא געענדיגט דער מיט. ענפאנטען אליין האט זיי געלעבט ביז מאי, 1864. אבער זיין ווייטערער לעבן איז געווען אהן בעדייטונג פאר געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט.

מ. קאמין.

דער בריי אין רעכטע, אין פפליכטען, אין געזעלשאפטליכער שטעלע. ז. וו. און אויב מען קוקט אויף דעם סט. סעמאניסטיש אין אלגעמיין אלס אויף דעם אורשפרונג פון דעם נאטירלעכעם סאציאליזמוס, דאן קען מען מיט פולען רעכט בעטראכטען ענפאנטענס לעהרען אלס דעם אורשפרונג פון דיא מאדערנע ראדיקאלע בעשטרעבונגען אין דער פרויען-עמאנסיפאציע. און קיין וואונדער ניט, אז דיא סט. סעמאניסטישע האבען שטארק געליטען איבער דיזע לעהרען צו יענע צייט.

דעם 27טען אויגוסט, 1832, איז ענפאנטען

דער געפאנגענער זינגערעל.

חלומות... זיין פרויער לעבען פון אמאָל, אין זיין פערזאנלעכעם צווייטער, געהט איהם פאָרביי לעד בעדיג אין זיין מוה'לעלע, — וויא ער זיצט זיך אזוי פעררוקט אין א ווינקעלע, דיא פינגערלעך אריבערגעבויען איבער דעם שטיינגעלע, דעם שנעבעלע אריינגעגראבען אין בריסטעלע צווייטשען דיא פערדערלעך, דיא אייגעלעך פערמאכט און — חלום'ט.

* * *

ער טרוימט פון יענעם זיסען בליהענדען פריהלינג, ווען ער מיט זיין געליבטע — א בעריהמטע זינגערין — האבען פרוילעך און מוכ'טער ארומגעשטיפט אויף דיא ברייטע פרויע גרינע פעלדער און לאַנקעס, געזונגען זיסע ליעד בעס-ליעדער... דיא גאנצע לופט האט וויא אויפגעצייטערט פון דיא ענטציקענדע זיסע טרעללען... עס בלייבט אויף פאר איהם א פראכטפאָל לער פריהלינגס-מאָרגען.

אין מזרח זייט, אונטער דיא בערג, בעווייזט זיך א לאנגער שמאָלער פאס פון פורפור און גאלד. דיא פערעכטיגע לאנדשאפט איז נאָך איינגעהילט אין א זיסען פאנטאסטישען דרימל... דער יונגער גרינער וועלדעלע שטעהט אן אויסגעצוואַנגער, א'ן אויסגעוואשנער פון דעם פרישען קלאָהרען פערילדיגען טוה... דיא פרוכט בויער ווייס מיט בליטהען בעשאַטען, וויא זיי וואַלטען טראָגען חתונה-שלייערס... דיא קורצע, גרינע גרעזלאַך פייכט און פול מיט לעבען... דער

ין דער הויף, איבער א פענסטער, הענגט א שטייגעלע פון דינע געלע דרעטלאַך געפלאַכטען. א קליינע, ענגע טיהרעלע; צווישען צוויי דרעטלאַך שטעקט א שטיקעל צוקער, אין א בלעכענע קעסטעלע עטליכע קע-

רינדליך, און א קריגעלע וואסער. דאָס בעלאנגט צו דעם שעהנעם ליעבען זינגער'ל וועלכער איז דארט געפאנגען.

פערקוט אין א ווינקעלע זיצט דער זינגער'ל, דיא פינגערלעך אריבערגעבויען איבער'ן שטיינגעלע, דעם שנעבעלע אריינגעגראבען אין בריסטעלע צווישען דיא פערדערלאַך, דיא אייגעלעך פערמאכט און — חלום'ט...

* * *

זייט ער איז א געפאנגענער האט ער זיך נאָך קיין איינמאָל ניט אזוי פענאנדער געזונגען וויא אמאָל אין דעם גרויסען גרינעם פרישען וואלד...

אויב ער לאָזט זיך יא אמאָל הערען, איז זיין ליעד פול מיט בענשישאפט, מיט הארצווייט טאָג. אין יעדען טאָג הערט זיך א קלאנג מיט פראַטעסט...

ווען ער ווערט מיער, פערטיפט ער זיך אין חלומות... אין זיסע, הערליכע, גליקליכע

דער וואונדער שעהנער סאָלאָוויטשיקעל. זייער
ענטציקענדער טרעפלען גיסען זיך אין זינגען ווי
מעטאלענע גלעקלעך. — דאכט זיך וויא דער
גאנצער וואָל ינגט און קלינגט...

ווייטער אוועק לעבען מתאָל האָבען זיך
פערקליבען א גאנצע קאָמפאניע גלאט „קונדריי-
סיס“, און האלטען אין איין סוויסטשען און פיס-
טשען טויב צו ווערען....

און ער מיט זיין געליעבטע ליגען אין א
קוסט בעהאלטען און — שווייגען אויך ניט...
עס הערט זיך א שאָס פון א ביקס. דער
וואָלד טרייסעלט אויף — דיא בעריהמטע זינג-
ער ווערען שטיל, און וואונדער'ן זיך: וואָס וויל
דאָ דער יעגער? ... וואָס קעהר זיך אָן א ביקס מיט
זיסע געזאנג? ... וויא פאסט דער פערטויבענדער
קנאל מיט זיסע הארמאָנישע קלאנגען? ...
דיא גרויסע, דיא בעריהמטע האָבען א פראָטעסט
אויפגעהויבען; און דיא פראָסטע, דיא סווישט-
שערס און פיסטשערס, דיא „חברה קונדריי-
סיס“ — האָבען זיך גלייך דערשראָקען אין פון
וואָלד אנטלאָפֿען

ער טהוט א ציטער — וויא ער זיצט דאָ
אזוי, פעררוקט אין א ווינקעלע, דיא פינגערלעך
אריבערגעבויגען איבערן שטיינגעלע, דעם שנע-
בעלע איינגעגראָבען אין בריסטעלע צווישען דיא
פערדערלעך. — דיא אייגעלעך עפענען זיך א
רגעלע. באַלד ווערען זיי ווידער פערמאכט און
— ער חלום'ט.

* * *

שוואַרצע וואָלקענס ציהען זיך פון אלע זיי-
טען... וויא שטיקער צוריסענע שמאטעס פליהען
זיי ארום אויפ'ן טרויעריגען הימעל, פערליינגען
זיך און רייסען זיך ווייטער פענאנדער...

א שטורם ווינד נעהמט פייען און פיל-
דער'ן; גאנצע זיילען שטויב געמישט מיט געלע
פערוויאלטעטע בלעטער טראָגען זיך אום אין דער
הויף, פאלען צוריק ארונטער, בילדען א רע-
דעל — דרייען זיך, שלעפען מיט וואס עס קומט
אין וועג — און אלעס צוזאמען טאנצט א וויל-
דען טאנץ...

א הערבסט רעגען נעהמט גיעסען.
קאלטע, שווערע, טראָפענס קלאפען אין דיא שיי-
בען מיט רעש און מיט צאָרן....

דאָס פענסטער, וואו דער שטייגעלע הענגט,
ווערט פערמאכט און פערהאקט — עס ווערט
קאלט — און דער געפאנגענער זינגער'ל ער-
וואכט פון זיינע חלומות...

ער קוקט ארויס. מעהר וויא בלייענע הימ-
לען, נאקעטע בוימער, וויסטע פערלער און וועל-
דער זעהט ער ניט... קיין צייכען פון בלומען,

טייכעלע וויא א שטאָלענער שפיגעלע, שיינט,
און ער מורמעלט און ער פלאפעלט און לויפט זיך
זיין וועג קושענדיג און גלעטענדיג דיא ברעגען
— א קליינגקייט, קוים דעם פריהלינג דער-
לעבט...

דיא ערשטע זאָנענשטראהלען וועקען זיך
דיא זינגערלאך, זיי ערוואכען מיט זיך און גע-
פילדער, פערלאָזען דיא גלעטען, און נעהמען
שוועבען אין האַטערן אין דער פרישער זיסער
מוזיק, לופט, פריי און גליקליך קלינגט זייער
מאָרגען ליעד...

און ער מיט זיין געליעבטע קעהרען גאָר
וועלטען! ...

אָט שטעהען זייא אויף א בוימעלע, אויף
א יונגע פרישע צווייגעלע, וויגען זיך, הוידען זיך,
קושען זיך אוןהאלצען זיך. זי נעהמט זינגען אזוי
זיס, אזוי צויבערליך, אז דיא גרינע פרישע
בלעטלאך פון'ם יונגען בוימעלע נעהמען זיך
סורן... אָט שטעהען זיי אויף א פעלד צווישען
יונגע גרינע זאנגען, וועלכע באַדען זיך אינ'ם
גאָלדענעם שטויב פון דער זון... אָט שטעהען זיי
שוין אויף א הויכער טעפאָלע וואס הייבט ערשט
אָן גרינען, און בעגריסען פריילאך זייערע ליעבע
קאמראדען, וואָס פליהען לוסטיג פערביי... אָט
שטעהען זיי שוין אין א גערטעלע אויף א פרעכ-
טיגען בערגעלע בלומען, און שפיעלען זיך אין
בעהלטעניש צווישען דיא סאמעט-קווייטען...
באלד פערלאָזען זיי דאָס בלומען-בערגעלע און
הויבען זיך אויף אין דער לופט. און זיי שוועבען
אונטער דיא ליכטיגע גלענצענדע שטראהלען פון
דער זון.

זיי בעגענענען א שוואכע פייגעלע מיט א
פערדעריל אין מויל — יאָגען דאָס נאָך, כאפען
אויס דאָס פערדעריל — טראָגען דאָס אוועק אין
זייער נעסט, ער איז צופריעדען — עס וועט זיין
ווייכער און בעסער צו שלאָפען —

אָט לאָזען זיי זיך אראָפֿ אויף א לאָנקע,
פיקען ארויס פערשיעדענע פליהעלאך, ווערימ-
לאך — עסען אָפֿ, פליהען אוועק צום טייכעלע,
שטעלען זיך אויף א שטיינדעלע וואס שטארט
ארויס, לאָזען אריין דיא שנעבעלאך אין פרישען
קריסטאָלענעם וואסער'ל — טרינקען זיך אָן און
פליהען אין וואָלד...

דאָרט, אין וואָלד איז א לעבען. א'ן אמת'ר
פרייער לעבען!

אין ליעבע, זיסע געזאנגען איז דער וואָלד
פערטראָקען! געטליכע צויבערליכער גיעסען
זיך פענאנדער אין לופט!

אויף איין בוים הערט זיך די „קוקאווע“;
אויף א צווייטען — דיא לערעכע; אויף א דריי-
טער — דער קאנאריקעל; אויף א פירטען —

ריק, און פרייען זיך וואס זיי פערקאָזען דעם קאלטען טרויעריגען הערבסט... דיא וועללען — דעם ים'ס ווילדע צולאָזענע קינדער — רוישען און ברויען און שפרינגען מיט כעס און מיט צאָרען... הויבען זיך אויף מיט געוואלדיגע קראפט — וויא זיי וואלטען וועללען דיא רייזענ' דע פערשלינגען... און דיא זינגער לאכען פונ'ם ים'ס צורייצטע קינדער און פליהען ווייטער... זיי דערגרייכען דעם ברעג... בעגריסען מיט פריידע און געזאנג יענע גרינע זיסע אינזלעלעך, וועלכע זיינען מיט הערליכע בלומען און קווייט'לעך פערציערט...

זיי לאָזען זיך דאָרטען פענאנדער אין יענע פעלדער און וועלדער, אויף דיא הויכע פער'פור פורטעבערג, בויען זיך נייע און פערריכטען דיא אלטע נעסטען... בעזעצען זיך, און געניסען דעם לעבען פריי אָהן זאָרג אָהן שטערונגען...

און דער געפאנגענער זינגער'ל חלומ'ט ווייטער:

זייער לעצטע רייזע צוריק...

אָנפאנג פריהלינג איז דאָס געווען... צוריק געקומען איז ער מיט דער געליעבטע פריש און געזונד... זיי זיינען גלייך אריין אין זייער אלט בעקאנטען וועלדעל, ניט ווייט פון טאָהל. א נייע נעסט זיך אויפגעבויט — דיא אלטע האָט דער בייזער ווינטער צושטערט — און פאָרברייט טונגען געמאכט פאר דיא קומענדע גליקליכע צייט...

דיא בוימער האָבען ערשט גענומען בעווייז זען זייערע יונגע, גרינליכע קנאספען, דער טייך כעל האָט זיך ערשט געהאט בעפרייעט פון זיין שווערע אייזיגע דעק, און גענומען פארווערטס מארשירען זיין גאנג... פון דער קאלטער, שטארקער ערד בעווייזען זיך יונגע, פרישע, גרינע גרעזלעך וועלכע שפאָצען און רייסען זיך ארויף צו דער זונן, וועלכע גיט זיי ווארימקייט און קראפט צו קענען וואקסען און לעבען... יע, דאָס איז געווען דאן — דאן — דאן — ווען ער איז געווען פול מיט רייכע ציבערליכע פאנטאזיעס און גילדערנע חלומות. דאן — דאן — דאן — ווען ער איז פערטרונקען געווען אין זיסע, לייעבע האָפּענונגען אויף דאָס קומענדע, אויף דאָס בענ'קענדע. — דאן — ווען ער מיט זיין געטליכע געליעבטע זינגערין, זיינען געשלאָפען אין זייער ווייכער, ווארימער נעסט, אויף'ן ביימלעך, דאָרט לעבען טאָהל — דאן — אָה דאן — האָט זיך א קאלטע, שווערע האנד בעווייזען — ניט קיין מענשליכע, ניין! א מערדערליכע האנד... און זיי געפאנגען גענומען... פאר וואס? פאר וועל'כע זינד? ווער ווייסט? און פינסטער אין דיא

קיין סימן פון רויזען, קיין קווייטעלע אויף א רפואה... וויסט, לעהר, און פוסט... טרויעריג טרויעריג איבעראל... אויס פריהלינג, אויס זומער!.....

דער זינגער'ל שפרינגט אראָפּ פון שטיינ' געלע כאפט א קערינדל, א זופ וואסער, שפרינגט ארויף צוריק, קארטשעט זיך איין נאָך פעסטער, און ער ויצט שוין ווייטער, פעררוקט אין א וויי'קעלע, דיא פינגערלעך אריבערגעבויגען איבערן שטיינגעלע, דעם שנעבעלע איינגעגראָבען אין בריסטעלע, צווישען דיא פערדערלעך, דיא אייגע'לעך, פערמאכט און — הלום'ט.

* * *

ווייך און ווארעם, מיט פערדערלעך אויסגע'בעט, איז זיין נעסט... ער לייענט דאָרט, זיין גע'ליעבטע ביין זייט...

עס איז א פּרעכטיגע לבנה-נאכט... דער הימלעל איז ריין און בלאָה. דיא ליכטיגע שטער'רענדלאך גלענצען און פיוקלען און ציטער'ן מיט א בלויליכען-גלאנץ. איין שטעהרענד'ל, ליכטי'גער און גלענצענדער פון אלע, ווינקט און לאכט צו איהם מעהר וויא צו אלעמען, מיט א הערליך'ר רייצענדען געלעכטעריל... ער פיהלט זיך אזוי גוט, אזוי זיס... דורך דיא גרינע צווייגעלאך גנב'ט זיך אריין א זאנפט מילד ווינטעלע, דיא בלעטלאך הויבען אָן הוישען און רוישען און גאלובען זיך דיא שעהנע קעפעלאך...

ניט ווייט פון זיי, אין א צווייטע נעסט, ליגט נאָך גאָר א יונגע פייגעלע, כמעט א נאקע'טע, לעבען דיא מוטער, און פיסטשעט פון שלאָף. און דאָרט אונטען דער טייכעלע וויספערט און מורמעלט: „בול — בול — “ קייקעלט זיך איבער דראָבע שטיינדעלאך און בליסעלט פון לבנה'ס זיכערנעם שטויב. אזוי וויא מיט ברילאנטען בעשפריצט... אלעס שלאָפט; דיא פעלדער, דיא וועלדער, דיא לאָנקעס, דיא הויכע בערג דיא טיעפע טהאָלען, דיא גערטנער, דיא בלומען דיא רויזען... אלעס איז פערוועגנט אין א זיסען געטליכען דרימעל...

דער געפאנגענער זינגער'ל טרוימט וויי'טער: עס קומט הערבסט... נאסע, קאלטע, קור'צע טעג; און שרעקליך לאנגע שווארצע נעכט... אזא הערבסט, אזא שרעקליכע צייט איבערלע'בען קענען זיי ניט! — ער מיט דער געליעב'טע, מיט נאָך אנדרע פיעל בעריהמטע זינגער, לאָזען זיך אוועק איבער'ן ים אין דיא ווארימע מקומות... וואו דער בליהענדער פריהלינג הייבט זיך ערשט אָן... זיי שוועבען, פליהען, אייהלען זיך וואס גיכער דערגרייכען יענע זיסע, ווארימע לענ'דער. פליהענדיג, ווארפען זיי בליקען אויף צו'

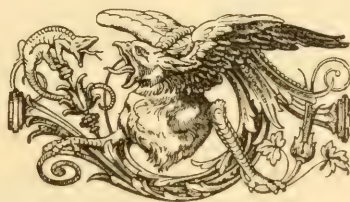
קומען... איהם בעפרידיגען ווען זיי געהן אוועק...

זייט דאן, זיצט דער געפאנגענער זינגער'ל פעררוקט אין א ווינקעלע, אין דעם קליינעם ענר גען שטייגעלע, דיא פינגערלעך אריבערגעבויגען איבערן שטיינגעלע, איינגעקארטשעט וויא א קנייליכעל, דעם שנעבעלע איינגעגראבען טיעף אין זיין בריסטעלע, צווישען דיא פערערלעך און חלום'ט, חלום'ט, חלום'ט און געהט אויס וויא א ליכטעל פון הארצווייטאג און בענקעניש.

י. אדלער.

אויגען איז זיי געווארען... און ער איז פון זינגען אראפ.

ווען ער איז געקומען צו זיך און דיא אויגען געעפנט, איז ער שוין אין דעם שטייגעל גע- ווען — אין דעם ענגען, דראטענעם שטייגעל — א שטיקעלע צוקער, עטליכע קערנדלעך, און א קריגעלע וואסער געפונען... וואו איז זיין גע- ליכטעל? זיא איז פערקויפט געווארען... א רייר כער פויגעל'הענדלער האט איהר איצט אין זיין הויז... ער צווינגט איהר צו זינגען ווען געסט

נאציאנאליזמוס אדער סאציאליזמוס.

ענג, (! ?) פערטרעטען נור דיא אינטערעסען — און דאצו נאך, אז מען וויל זאגט מען — נור דיא מאטעריעלע אינטערעסען פון איין קלאס. נאציאנאליזמוס איז אָבער איידעלער, אידע- עלער; ער וויל די אינטערעסען פון אלעמען בע- שנצען. אויסערדעם, דער סאציאליזמוס קען ניט אָבשאפען דיא שנאה צווישען דיא נאציאנען אונטער איינאנדער, ווייל....

דאך הערט דיא בעלי דבר אליין: „דיא נאציאנאלע אידעע איז דיא לעבענסאטהמונג. זיא אליין איז אים שטאנדע (בעמערקט נור: אליין!) אויסצוהיילען דיא ליידען און קראנק- הייטען פון געזעלשאפט און פאלק.“

„נור איין איינציגער ליכטיגער שטראהל איז געבליבען אין אירישען לעבען. דאס איז דער ציוניזמוס (אלץ פראקטישער נאציאנא- ליזמוס ק. פ.) וואס רופט דאס פאלק אין זיין אלטע היים, וואו ער זאגט איהם צו (אָבער צו קען ער עס אויספיהרען? ק. פ.) א זיכערעם, געזונדעם, פרייעם און גליקליכעם לעבען.“ ווי איהר זעהט, זיינען ביידע ציטאטען אזוי ווי פון איין האנט געשריבען. די געדאנקען, די פרעטענזיאנען, דיא צוזאגען זיינען ביידע גלייך: נאציאנאליזמוס איז פאר זיי אלץ און קען אליין.

1.

פערוואנדערונג, אונצופרידענהייט וועט דער נאמען פון אונזער ארטיקעל געוויס ארויס- רופען ביי פיעלע פון אונזערע לעזער: „סטויטש, וואס איז דאס פאר א פאך, נאציאנאליזמוס און סאציאליזמוס? וואס איז דאס פאר א פערגלייך צווישען זיי? וויא קומט מען גאר ביידע אוועק- שטעלען אויף איין מדרגה? און פאר וואס עפעס נאציאנאליזמוס אָדער סאציאליזמוס? פאר וואס ניט ביידע: נאציאנאליזמוס און סאציא- ליזמוס. אזעלכע, כדומה למשל, שאלות, וועלען פרעגען מאנכע פון דיא לעזער.

אָבער עס איז ניט אונזער שולד, ניט מיר האָבען אויסגעטראכט צו שטעלען דיא ביידע געגען אנאנדער. מיר האָבען דאך נור איבערגע- געבען א געוויסע שטרעמונג, וואס הערשט אין געוויסע שיכטען פון ארבייטער, פון אינטעלי- גענץ, פון קליינבירגער.

„נאציאנאליזמוס“ איז דער גרעסטער „אידעלער“ טרומפ, וואס ווערט היינט אס מייסטען, אס אָפטעסטען אויסגעשפיעלט פון פערשידענע זייטען געגען דעם סאציאליזמוס און זיין אויסדרוקסווייזע, דעם קלאסענקאמפף. מען פרעדיגט און מען וויל איינריידען דעם פראָלעטאריער און דעם אינטעליגענט, אז דער סאציאליזמוס און קלאסענקאמפף זיינען צו

איז עס ניט פריי, ניט געזונד, ניט גליקליך. האט עס בעהערשט א האלבע וועלט, ליידיגט דאך דאס אמת רוסישע פאלק מעהר הונגער, קעלט און אלע ארט מאנגעל, וויא אלע אנדערע אייראפעאיש-אמעריקאנישע, אונטער-דריקטע און ניט אונטערדריקטע נאציאנען, צו-זאמענגענומען. דאריבער מוז דער נאציאנאליזם מוס פון הערשענדיג נאציאנען ווערן בייזער, אראפפארפערן פון זיך דיא אונשולדיגע שעפסער-פעל און ארויסטרעטען אפגענער: „רוכלאנד נור פאר רוסען“. „אמעריקא נאר פאר אמעריקאנער“ הייסט עס דאן און ז. וו.

און וויעדער אמאל איז-אויך דיעזער, הא-סענדר „נאציאנאליזמוס“ פארשידען נאך דעם שטאנד פון בילדונג און קולטור: אמעריקא, ענגלאנד, זאגען: אלע זיינען גלייך ווען זיי זיינען ביי אונז, אבער קיינע „פרעמדע“, קיינע עמיג-ראנטען. דער „אלידטישער“ פראפעסאר האסע-פרעדיגט: „מיר מוזען פערבאפען א סך קאלאני-יען“. דער רוסישער „נאציאנאליסט“ פון נא-וואיע ווערעמיע „שרויט“ אלץ מוז ווערן נא-ציאנאל רוסיש אדער אויסגערקט ווערען.

דער „צד השוה“ פון דעם נאציאנאליזמוס פון דיא הערשענדיג נאציאנען איז זיין וואלף-געשטאלט. ער איז אגרעסיוו ארויספאדערענדיג, וויל ארויס-געען אנדערע, וועהרענדיג דער ארט נאציאנאליזמוס פון שוואכע אונטערדריקטע נאציאנען וועהרט זיך. אבער — און דאס איז דאס וואונדערבארע אין דער געשיכטע — גראדע דיא וואלפישע סאָרט נאציאנאליסטען פון דיא שטארקע נאציאנען טרעטען ארויס מיט „אידעעלע“ בערגינדונג. זיי טהוען עס אבער מעהר פון נויט וויא פון טונגענד. מען קען דאך ניט אפען ארויס אין אזא העסליכער רויבער-געשטאלט. דאריבער דיא פראגע: „א פאלק איז נור דאן געבילדעט און גערעכט (?) ווען ער ווייס ריכטיג זיינע היסטארישע רעכטע און היט מיט עהרפונקט זיינע נאציאנאלע בעזאנדערהייט טען, שפראך, קולטור און גלויבען, אלץ וואס ער האט בקבלה, סיי אין רעליגיאן סיי אין שטאט.“ (ענגעלארדט).

איהר זעהט, דער נאציאנאליסט פרעגט גארניט, צו לוינט דאס אלץ צו היטען? צו איז אלץ וואס מען האט בקבלה, ווערט ערהאלטען צו ווערען? וויא באלד דאס איז „אונזערע“, „היסטארישע“, איז דאס שוין ממילא גוט, שעהן און גערקטען, קענען מיר אהן דעם שוין נאר ניט לעבען. אט אזוי ענטוויקעלט זיך פון נאציאנאליזמוס זיין בעגלייט-ברודער, דער

און דאך געהערען ביידע ציטאטען צוויי פערפאסער, און וועלכע נאך? דעם ערשטען ציטאטען געפינען מיר אין דעם „טרויעריג-בעריהמט טען“ רוסישען אנטיסעמיטען-בלאט „נאוואיע ווערעמיע“ און געהערט איינעם פון איהרע רע-דאקטארען, ניקאלאי ענגעלארדט. דאס צווייטע איז גענומען פון א לייטאדאטיקעל פון „אונזער“ דעמאקראטיש-ציוניסטישען בלאט „פריינד“, ביידע אין פעטערסבורג.

צו איז ניט ריהרענד. צו זעהען אזעלכע צוויי נאציאנאליסטישע נביאים מתנבים, זאגען נביאות, ניט נור איינע געדאנקען, נור זאגאר בסגנון אחר, מיט איין סטיל?

אבער דאס דארף אייך ניט וואונדערן: זיי זיינען ביידע אויסדריקע פון איינעם און דעם זעלבען געדאנקען-גאנג, שטאמען פון איין פונקט: זיי דריקען אויס דעם תוך פון דער נא-ציאנאליסטישער (ניט נאציאנאלער. דאריבער שפעטער) שטרעמונג, וואס איז איצט צו טרע-פען ביי דיא מייסטע קולטור-נאציאנען.

לאָמיר הערען זייערע בערגינדונגען: „עס איז ניטא פאר אונז מעהר קיין זיכערהייט. איר מערדעם איז אונזער לעבען אהן האפט און אהן זיכערע רעהיגקייט.... ליעבער זיינען דיא אידען פאר דיא קריסטליכע פעלקער ניט געווארען, זיי זיינען געבליבען פרעמדע“.

דאריבער, וויא מיר ווייסען, דיא „אלטע היים“, און דאריבער רופט אונזער „פריינד“, „אלע, אלע אידען פון דער וועלט זיך צו פער-אייניגען“.

דאס איז דער נאציאנאליזמוס פון אונטער-דריקטע נאציאנען. ער איז בעשיידען — כלומרשט. — ער וויל חלילה קיינעם קיין שלעכטס ניט טהאן. נור אזוי וויא אלע אנדערע זיינען שלעכט און פערדארבען, דאריבער אן „אלטע היים“! מיר זאלען ניט זיין אבהענגיג פון זיי די שלעכטע „גוים“, וואס וואלטען וועלען צורייסען דאס הייליגע אידישע שעפעלע. פאר דיא זאָרט נאציאנאליסטען — און דיא אידישע זיינען ניט דיא איינציגע פון דעם מין — איז ניט נייטיג זיך צו ווייזען בעזאנדערס אידעל. זיי ארגומענטירען „רעאליסטיש“. זיי פער-שפערעכען „א געזונדעם, פרייעם און גליקליכעם לעבען“. אין אונטערדריקטע נאציאנאליסטען קענען זיך געפינען מענישען, וואס עס וועלען אין דעם אויך גלויבען, וויא ביי אונז גלויבען אדער האבען געגלויבט פיעלע אין דיא מאטעריעל גליקליכע פערשפרעכונגען פון ציוניזמוס.

אנדערש ביי הערשענדיג נאציאנען. א „היים“ האט דאס רוסישע פאלק צ. ב. און דאך

ווייטער, אזוי וויא דיא נאציאנאלע אחדות איז געבויט אויף היסטארישע, טראדיציאנעלע, „פארצייטיגע“ יסודות, דאריבער איז דאס „אלטע“, דאס „פארצייטיגע“, אלץ דאס וואס מיר האבען בקבלה דאס אמת נאציאנאלע — איז דאס א הייליגהום און דאמיט דאס בעסטע און פיינסטע. נור דיא „אלטע“ היים, דיא „הייליגע“ שפראך קענען בעפרייגען אונזערע ציוניסטען. נור אין „הייליגען לאנד“ קען דער „גייסטיגער ציוניסט“, „אחד העם“, זיך פארשטעלען דאס אויפלעבען פון „אירישער קולטור“, נור „אין הייליג האלטען אלץ וואס דאס פאלק האט בקבלה“ — זעהט ענגעלגארדט — דעם נאציאנאלען אידעאל.

אט אזוי ווערט דער נאציאנאליזמוס סעך טימענטאל-רעאקציאנער. זיינע אויגען ווענדען זיך מיט ענטציקונג און פאעטיזירונג צוריק צום אמאליגען. און דער סוף פון דער ליעד איז: דאס נאציאנאלע אינטערעס איז דאס גרעסטע און דאס אידעעלסטע. די ערשטע הקדמה צו זיכערען דיא נאציאנאלע אינטערעסען איז דער נאציאנאלער שטאט. אלע אינטערעסען מוזען אויפגעגעבען ווערען, אלע קעמפפע אויפהערען כל זמן דיא נאציאן איז ניט געזיכערט, ד. ה., כל זמן זיא האט קיין „נאציאנאל-שטאט“ ניט. און ווען זיא האט דאס? א גליקליכעס, געזונט, דעם, פרייעס לעבען, זאגט אונז צו אונזער „פריינד“. נור שאדע וואס ער זאגט ניט פאר וועמען.....

2.

„נאציאן, נאציאנאלע געפיהלען, נאציאנאלע אינטערעסען א. ז. ו. דאמיט פערשרייען די נאציאנאלע העהנער דיא אויערן. מעהר וויא דאס עקזיסטירט פאר זיי ניט. אבער צו איז טאקע דאס לעבען פון מענשען אזוי גאר אין גאנצען ערפילט מיט דיא פסיכאלאגיש קולטורעלע בעד זאגנדרהייטען, דורך וועלכע איין נאציאן טהיילט זיך אפ פון דיא אנדערע? מען דארף נאך דיא פראגע שטעלען אום צו זעהען, וויא אויפגעבאלאדען, זען, איבערטריבען עס איז, צו בעטראכטען דאס געזעלשאפטליכע לעבען נור פון דעם פונקט — אום צו פערשטיין, אז עס מוז געבען נאך איר דערע וויכטיגערע אינטערעסען, אנדערע וויכטיגערע אונטערשיידונגען.

„צו בין איך דען ניט אזא מענש וויא איר דערע, צו אז מען שניידט מיין פלייש, טהוט מיר ניט וועה?“

דיוע ווערטער שיללאקס כאראקטערעזירען אים בעסטען דיא ווירליכקייט פון דיא מענשליכע געמיינשאפט. מעהר וויא דיא מענשען צון פערשיידענע נאציאנען אונטערשיידען

שאַוויניזמוס. *) עס איז דאך קלאר: אזוי וויא אלץ וואס איז מיינס איז גוט און פיינ, און אזוי וויא דער אנדערער אונטערשיידעט זיך דאך פון מיר — דען אין דאס וואס איין נאציאן אונטערשיידעט זיך פון דער אנדערער, ליגט דער תוך פון נאציאנאליזמוס — אזוי וויא יענער איז דאך ניט וויא איך, דאריבער איז אלעס פרעמדע שלעכט און פערדארבען. דאדורך דיא שנאה פון פערביסענע נאציאנאליסטען גענען פרעמדע.

דיא טהעאָרעטיש פילאָזאָפישע יסודות פון דער נאציאנאליסטישער וועלט-אנשיאונג קענען קורץ אזוי פארמולירט ווערען:

דער מענש איז, וויא דער ענגלישער פילאָזאף „האבעס“ האט געלערענט, פיר דעם אנדערן מענשען פון נאטור א וואָלף, א חיה רעה. איינער וואָלט דעם אנדערן איינגעשלאנגען. פון נאטור וואָלט צווישן מענשן געווען א בלוט-גער קאמפף פון אלע געגען אלע. אין דער נאציאן אן ווערט די היהדרה-נאטור מילדער. נאך צו זיינס גלייכע, צו זיין נאציאנאליסטישער, קען דער מענש זיין וויא עס איז מעגליכער. דעריבער איז א „גר בארץ נכריה“ א מענש אין א פרעמדע לאנד, וויא פערוואָרפען צווישען חיות רעות. דאס קען גאר אונטער קיינע אומשטענדען אנדערש ניט זיין. און אויך דיא נאציאן צווישען נאציאנען איז צווישען חיות רעות. נאך דיא נאציאן גאלע מאכט קען בריינגען אי דער נאציאן אי דיא איינצעלנע מענשען זיכערהייט און גערעכטע בעהאנדלונג — נאך א מלוכה אין אן אייגענעם היסטארישען לאנד (אין ציוניסטען שפראך הייסט עס „דיא אלטע היים“) קען זיך כערען א רוחיגעם גליקליכעס לעבען.

דער שטאט מוז זיין א נאציאנאל-שטאט. פאר וואס? ווייל דער נאציאנאלער צובונד, דיא נאציאנאלע אחדות איז דער שטארקסטער צובונד, דיא וויכטיגסטע פער-איינגונג פון מענשען. און זיא איז עס, ווייל זיא שטאמט פון אייביג און דויערט אייביג זיא האלט אייביג, ווייל זיא איז ארויסגערופען דורך בלוט-פערוואנדשאפט, דורך היסטארישע און קולטורעלע געמיינשאפט, וואס קענען ניט אויס-געמעקט ווערען. דאריבער איז דער מענש אין דער נאציאן דעם אנדערן א ברודער; אויסער דער נאציאן, אדער איין נאציאן צו דער אנדערער — א שונא, אן אייביגער דם שונא.

*) „שאַוויניזמוס“ — א פראנצויזיש וואָרט וואס בעד-דייטעט: פערפלענדעטע לועבע צו אליין פון דיא אייגענע נאציאן און שטאלץ זיין דערמיט. און פערביסענער האט אין אונזערעכטע פערוואנדשיילונג אן אלצהיימ פון אנדערע נאציאנען.

שאפטליכעם טהיער. דיא ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון טעכניק האָט פערלייכטעט דעם מענשען זיין לעבען, און האָט איהם געגעבען פרייע צייט, דאָס איז דיא ערסטע בעדינגונג צו נעהמען טראכטען פון גייסטיגע זאכען און איינער טערעסען.

דאמאלס זיינען אלע מענשען געווען גלייך, עס איז נאך נישט געווען קיין געזעלשאפטליכע טהיילונג פון דיא ארבייט. ערסט דיא ערפינדונג אז מען קען בהמות ציכטען, פאר שטוביגע מאדלען, — ערשט דיעזע המצאה אויף וועלכע איינער האָרדען זיינען געפאלען, האָט ארויסגערירט פון דיא ערסטע געזעלשאפטליכע טהיילונג אין פאסטוכער־שבטים און נישט פאסטוכער. דיא ערשטע זיינען געווען דיא פארגעשריטענע. זיי האָבן גענומען קלייבען קאפיטאלען — דיא סטאדעם — האָט דאָס קאפיטאל האָט געהערט צו אלע מיטגלידער פון דער געמיינשאפט (קאָמונע). דאָס בעדירפניש צו האָבען גוטע פאשע האָט ארויסגערופען מיט דער צייט, בעת עס איז געוואָרען ענגלאך — א קאמפף וועגן דער ערד. דאצו נאך האָט מען גערארפט האָבען א סך — פערעהלטניסמעסיג — מענשען, כדי צו הימען דיא סטאדעם. דאן האָט דער מענש געלערענט צו שעצען דעם געפאנגענען אין מלחמה. אָנשטאט איהם צו הרגענען האָט מען איהם געמאכט פאר שקלאף, דאָס האָט געדאכט א טהיילונג פון דיא מענשען אין קלאסען. דיא עקאנאמישע בעדינגונגען פון פאסטוכער־האָרדען האָבען ארויסגערופען דיא סאָרטען אָרגאניזירונג פון דיא מענשען אין פערבאנדען און געמיינשאפטען, וואָס האָבען געפאסט צו דעם סאָרט לעבען.

אנדערס. האָבען געמוזט אָרגאניזירט ווערן דיא גרופען, וואָס זיינען מיט דער צייט געקומען אויפן שכל צו בעארבייטען דיא ערד. דיא ערשטע סאָרט ערד בעארבייטונג איז געווען איינער פאך: מיט א שטיק האָלץ פלעגט מען צוגראָבען אויבען דעם גרונד. געוויס האָבען דאביי נור קליינע גרופען געקענט זיך האלטען. מיט דער ערפינדונג פון אייזען איז אריינגעטראָטען א רעוואלוציאָן אין דער ערד בעארבייטונג. און דאָס האָט ערמעגליכט דיא מענשען זיך צו אָרגאניזירען אין גרופען, וואָס זיינען געווען פיל גרעסער וויא פריהער...

דיעזע אייניגע אלגעמיינע האראקטעריסטישע ציגע און ענטוויקלונגסשטופען פון פרימיטיווען מענשען האָבען מיר נור געבראכט צו געבען א שטיקעלע בעגריף וויא דיא עקאנאמישע פראָדוקצאָנס בעדינגונגען און דער צושטאנד פון

זיך פון איינאנדער, גלייכען זיי זיך! גלייך זיינען זיי פריהער וויא אלץ אין דעם, וואָס זיי זיינען לעבעדיגע מענשען מיט בעדירפניסע פון עסען און טרינקען, מיט נאטירליכע קערפערליכע און גייסטיגע געפיהלע.

דיעזע בעדירפניסע האָבען בעשאפען דעם קולטורעלען מענשען, זיי האָבען איהם גענייט גיט צו שארפען זיינע חושים, זיין גייסט, זיין ענערגיע. זיי האָבען בעשאפען געוויסע געמיינשאפטען צווישען מענשען און דורך זיי — געדויעט געמיינשאפטליכע קולטורעלע אייגענשאפטען.

דער קאמפף אום דיא עקזיסטענץ אין איינפאכעם זין איז דער יסוד פון ענטוויקלונג פון אלע בראים אויף דער וועלט און — זעלבסט פערשטענדליך — אויך פון מענשען. עקזיסטענץ הייסט אָבער פאר אלץ זיך ערנעהרען, דאריבער איז גאנץ ריכטיג, אז אים אין קמח אין תורה, ווען עס איז קיין מעהל נישט, איז פון תורה, פון קולטור קיין רייך נישט. נאך מעהר וואָס פאר א זאָרט קמח אזא תורה. דיא עקאנאמישע פראָדוקצאָנס בעדינגונגען זיינען דער יסוד, אויף וועלכען עס בויען זיך אויף נישט נור דיא געזעלשאפטליכע פארמען און בעציר הונגען און געפיהלע צווישען דיא מענשען צו אנדערע, נור אויך זייערע פעהיגקייטען און דער אינהאלט פון זייערע גייסטיגע אינטערעסען.

נאקעט, הייל, אָרעם אין גייסט און אין פעהיגקייטען איז דער פרימיטיווער מענש פון דער נאטור ארויס. ער האָט זיך פאקטיש נישט פיעל אונטערשיידעט פון דיא העכערע מינים חיות. דיא נויט, דער מאנגעל אין נאהרונג האָט איהם ארויסגעטריבען מיט דער צייט פון ווארעמען קלימאט, וואו עס איז געווארען איינג פאר דיא פערמעהרטע מענשען, אין דיא קאלטערע. דאָרט האָט ער געמוזט קומען צום שכל צו קענען זיך פארזעהען מיט נאהרונג פאר דיא קאלטע צייט. דאָרט האָט ער געמוזט קומען צום שכל צו זוכען זיך צו בעשיצען געגען קעלט. עס האָבען זיך אָנגעפאנגען דיא ענטדעקונגען. זיך ענטוויקלענדיג ווייטער האָט דער מענש גענומען זיך אָרגאניזירען, פארויכערן זיינע עקאנאמישע עקזיסטענץ. עס האָט זיך ארויסגעוויזען פאר נייטיג זיך צו פעראייניגען אין גרעסערע גרופען. אזוי איז ענטשטאנען חוץ דיא בלוט־געמיינשאפט (דיא ערסטע פאָרם פון געמיינשאפט איז דיא נאטיר־ליכסטע, דיא צווישען מוטער און קינדער) אויך דיא אָרט־געמיינשאפט. דיא „האָרדע" איז ענטשטאנען. דער מענש איז געווארען א געזעל־

בלײַבען ביז היינטיגען טאָג אַ מיטעל ביי דיא קלאסע, וואָס איז צו אַ געוויסע צייט דיא הער-שענדע, צו פארשטיקען, צו אונטערדריקען דיא אנדערע נידריגערע קלאסען. דער שטאָט אט איז שטענדיג אַ קלאסענשטאט און זאָגער דיא דעמאָקראטישע רעפּובליק קען פון זיך דעם שטעמפּעל ביי דער איצטיגער אָרדנונג ניט אָב-וואשען. פאר אמעריקאנער דארף מען עס ניט פיעל „בעווייזען“.

אין דער אלטער וועלט, אין גריכענלאנד און רוים האָט דער שטאט געגעבען דיא שולא-פענהאלטער דיא מאכט צו האלטען „אונטער-דריקט דיא שקלאפען. אין מיטעל אלטער איז דער אדעל, דיא גרונד בעזיצער געווען דיא הער-שנדע קלאסע און דער שטאט האָט איהם גע-געבען אין מאכט צו האלטען אין צוים די לייב-אייגענע, פאנשיצונע. דער קאנסטיטוציאָנעלער איצטיגער שטאט געפינט זיך אין דיא הענד פון דער איצט הערשענדע קלאסע, פון דער קא-פיטאליסטען קלאסע גענען דיא ארבייטער קלא-סע, דאָס פראָלעטאריאט.

לאָמיר זיך יעצט נאָך אַ וויילע אָבשטעלען זעהן וויא איז ענטשטאנען דער איצטיגער „נא-צואָנעלער“ שטאט און דיא נאציאָנעלע גרופירונגען פון דיא מייכטען אייראָפּיאישע נאציאָנען.

„יאָהונדערטע לאנג האָט דיא רעמישע הערשאפט געווירקט אויסגלייכענדיג, פערניכ-טענדיג דיא נאציאָנעלע אייגענשאפטען. דער רעזולטאט איז געווען אז צו ענדע פון דער רע-מישער צייט האָט דיא נאנצע געוואלטגי גרויסע רעמישע אימפעריע געהאט — אויסער דיא גרי-כישע — נור איין שפראך, דיא לאטיינישע. דיא נאציאָנעלע שפראכען האָבען געמוזט ווייכען פאר איהר. עס האָט איבערהויפט מעהר ניט גע-געבען קיינע נאציאָנעלע אונטערשיידע. קיי-נע נאָלער, אָבערער, ליגורער, נארויסער (פאר-צייטיגע נאציאָנען). זיי זיינען אלע געווארן רע-מער. דאָס רעמישע רעכט די רעמישע רעגירונג האָבן איבעראל אויפגעלייזט די אלטע פערבאנדען פון די געשלעכטער און דאמיט די לעצטע רעסעטען פון אָרטליכע און נאציאָנאלע זעלבסטטהעטיג-קייט.“ (ענגעלס).

דיא גערמאנען פון זייער זייט, קומענדיג אין בעריהרונג מיט דעם רעמישען קייזעררייך זיינען געווען געטהיילט אין משפחות, שבטים, געלעכט און געפיהרט זיך נאָך דער קאמוניסטי-שען גענטיל פערפאסונג. זיי האָבען זיך גע-טהיילט מיט דיא רוימער דאָס לאנד, זיך בע-זעצט איינע נעבען דיא אנדערע, געקומען אין

דער טעכניק האָט פון אָנפאנג פון דער מענשלי-כען געשיכטע אָן בעשטימט דיא פאָרמען פון גרופירונגען און שידרונגען פון מענשען. אלזאָ זיינען דיא מענשליכע געמיינשאפטס-פערהעלט-ניסע ניט קיין נאטירליכע, ניט פונדאמענטאלי-נע, נאָר זיי זיינען ערשט דער רעזולטאט פון סאָציאל עקאָנאָמישע אומשטענדען און ענ-דערן זיך מיט זיי.

דיא סאָציאלע-עקאָנאָמישע אומשטענדען האָבען אָבער ווייטער ענטוויקעלט דיא צושייד-דונג פון מענשען אין קלאסען אין יעדע גע-מיינשאפט גופא. און פון דעמאָלט אָן שפיעלט דער קאמפף צווישען דיא קלאסען די הויפט ראָלע אין מענשליכען לעבען. און דער פאקט איז, אז דיא נאציאָנען אלס שטאטס-מעכטע זיינען נאָר ניט ענטשטאנען אויס „נאטירליכע איינהייטליכקייט“ צווישען דיא מענשען פון איין נאציאָן, נאָר פערקעהרט נאָר, אום מיט גע-וואלט צונויף-צוקייטלעך דיא פערשיעדענע קלאסען און אויך פערוואנדשאפטען וואָס זיינען פון נאטור גראדע געווען זעהר ניט איינהייטליך!

דיא שידרונג אין שקלאפען און פרייע איז געווען דער ערשטער קלאסען-געגענזאץ אָבער ניט דער לעצטער. די פאר די ווייטערע געשיכטע פון דער מענשהייט וויכטיגסטע און פונדאמענ-טאליסטע קלעסענענזעצע האָט געשאפען דיא איינפיהרונג פון פרייוואט אייגענטהום. דאָס אליון איז ערסט מעגליך געווארען נאָך דעם וויי-טערן פאָרטשריט פון דער טעכניק, וואָס איז גע-ווען ארויסגערופען דורך ווייטערע געזעלשאפט-ליכע טהיילונג פון ארבייט.

און דער שטאט און נאציאָן זיינען אזעל-כע אָרגאניזאציאָנען פון מענשליכע געזעלשאפ-טען, וואָס זיינען ערסט ענטשטאנען אויף דער שוועלע פון דער ציוויליזאציאָן, בעת דיא זאמ-לונג פון עשירות, דיא טהיילונג פון ארבייט האָ-בען ארויסגערופען די קלאסען-געגענזעצע פון רייך און אָרעם, פון פריי און שקלאף. אָט דיא עקאָנאָמישע אורזאכען און בעדינגונגען האָבן גע-בראכט צום אונטערנאנג פון דיא אלע קאָמ-ניסטישע צוזאמען-לעבונג פון בלוט-פערוואנדע-טע („גענטיל פערפאסונג“, וויא מען רופט עס אין וויכענשאפט). דיעזער קאָרט צוזאמען-לע-בען איז אונטערגעאנגען דאן, „ווייל זיא האָט ניט געהאט קיין מאכט צו האלטען דיא אונטער-שטע קלאסען אין צאם“, און עס איז געגרינדעט געוואָרען אַ נאציאָנאלי-שטאט!

דער שטאט איז אלזאָ געבאָרען געווארען דורכן קלאסענקאמפף און איז פון דאן אָן גע-

דיא צענטראלע מאכט. דאס איז דערפאר, ווייל דיא אויפשטעהענדע געלדווירטשאפט פאָדערט א גרעסערען שטח זיך צו קענען ענטוויקלען, פאָדערט ווייטערע גרענעצען, זיכערע וועגען און ד. גל.

טיפיש דאפיר איז דיא מערקאנטייליטישע פאָליטיק פון קאָלבער, דעם בעריהמעטען פינאנץ-מיניסטער פון לודוויג דעם 14טען. זיין ציעל איז געווען איינצופיהרען און צו בעשאפען פראנץ-ציווישע אינדוסטריע, ווייל דאדורך האָט ער געהאָפּט אס בעסטען צו זיכערען דיא קעניגליכע מאכט.

דער דריטער שטאנד, ד. ה. דער פאָטער פון דער איצטיגער קאפיטאליסמענקלאסע, איז דיא הויפט-זיילע, אויף וועלכען עס האָט זיך גע-שטיצט איבעראל דיא צענטראלע, „נאציאנאלע“, שטאטליכע מאכט אין קאמפף געגען דיא פער-אדאלען.

דאָס איז דער טראָגען און געבאָרען ווערן פון דיא איצטיגע, „נאציאנאלע“ שטאטמען.

נאָך קלאָהרער און דייטליכער טרעט ארויס דער קלאסענדיאראקטער פון דעם איצ-טיגען, קאנסטיטוציאנאלען שטאט.

ביים אָנפאנג פון דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן האָט איינער פון דיא אידעאָ-לאָגען פון דריטען שטאנד, דער גלח סיאייס, געשריבען א ווערק: „וואָס איז דער דריטער שטאנד? גאָר ניט; וואָס דארף ער זיין? אלעס!“

און ער איז געוואָרען אלץ. נאכדעם וויא דער פיערטער שטאנד, דאָס פראָלעטאריאט, האָט אין דיא ווייניגע יאָהרען פון זיין הער-שאפט, אין דיא „שרעקענס-צייט“, אויסגעראָט ביז'ן יסוד דאָס אלטע פּעאַדאלע פראנקרייך, נאכדעם וויא עס איז צוריק איינגעפיהרט גע-וואָרען דאָס קעניגטהום אויף נייע יסודות, מיט א קאנסטיטוציאָן, וויא זיא האָט געלוינט פיר דיא הערשאפט פון געלד-בייטעל, האָט דער אַנ-פיהרער פון דער פראנצויזישער בורזשואזיע, דער מיניסטער און געלעהרטער גיזאָ, ארויס-געלאָזען דאָס מאָטטאָ: „אנרישע וואו“ בע-רייכערט אייך! מאכט דעם גראָשען! און דיא פראנצויזישע בורזשואזיע האָט זיך ניט געלאָזט בעמען. אומזאָנסט האָט דאָס פראָלעטאריאט אין יאָהר 1848 פארגאָסען זיין בלוט פאר דיא פרייהייט. דער קייזער פון דער האַכפינאנץ און גרויסקאפיטאל, נאפאלעאָן דער 3טער, איז גע-וואָרען הערשער און פערשפרייט אויף דער וועלט דיא „נאציאנאלע“ גרויסקייט פון פראנקרייך.

בעריהרונג איינע מיט דיא אנדערע, ארונטער אונטער דעם איינפלוס פון דער העכערער, ווי-מישער קולטור. און דער סוף איז געווען אז דיא אלטע פערבינדונגען האָבען זיך פונאנדערגעלאָ-זען: עס האָבען שוין ניט געהערט מעהר צו איין געמיינשאפט דיא בלוט-פערוואנדטע פון איין אַכשטאמונג, נאָר דיא שכינים וואָס האָבען געוואָהנט צוזאמען אויף איין אָרט, סיי פערוואנדעטע סיי ווילד פרעמדע. „וואָס מעהר דייטשען און רוימער זיינען געוועסען צו-זאמען האָבען זיי זיך אלץ מעהר פארשמאָלצען, און דיא פערבינדונג צוליבע קרוב'שאפט האָט אלץ מעהר אָנגעטרעטען דעם פלאץ דער פער-בינדונג צוליבע שכנות“. (ענגעלס). ד. ה. דיא אָרט געמיינשאפט איז געוואָרען דאָס פערזיינ-גענדע פרינציפ.

דיא פערשמעלצונג פון דיא אלטע און נייע בעפעלקערונג איז פאָרגעאנגען פארשיעדען אין פארשיעדענע ערטער. וויכטיג איז אָבער פאר אונז צו זעהן, אז דיא איצטיגע נאציאָגען זיינען גאָר ניט אזוי פון אייביג אָן, שטאמען גאָר ניט פון ריינע ראסען. דיא מישונג איז פארשיעדען. אין ענגלאנד צ. ב. האָט זיך אויסגעבילדעט איין נאציאָן פון דריי ראסען, פון קעלטען, זאקסען און ראָמאניזירטע נאָרמאנען. אין דיא „ראָמא-נישע“ לענדער שטייגט אריבער דאָס רעמיש-גאלישע עלעמענט; אין דייטשלאנד—דאָס גער-מאנישע.

נאָר וויכטיגער איז וויא מיט דער צייט האָט זיך דיא פריהער פרייע, גלייכע ברידערלי-כע בעפעלקערונג פון דער זעלבער געמיינשאפט צוטהיילט אין דיא נייע נאציאנאלע שטאטס-געמיינשאפטען אין צוויי מינים מענשען: אין פרייע, אדליגע, און לייבאייגענע. דער קלאסען-געגענזאץ איז געוואָרען פיל שטארקער איי-דער דיא נאציאנאלע אייניגקייט. ער האָט אויך געשפילט דיא ענטשיידענדע ראָלע אין דעם גאנצען מיטעלאַטער.

מיט דער צייט איז ארויסגעטראָטען א נייער ווירטשאפטליכער פאקטאָר: דיא שטערט מיט זייער האנדווערק און האנדעל.

דיא אינטערעסען פון דיא עקאָנאָמיש-הע-כער-שטייהענדע שטערט מיט זייער זיך אָנפאנג-גענדען קאפיטאליזמוס זיינען געווען איינס מיט דיא אינטערעסען פון דיא צענטראלע מאכט, מיט דיא אינטערעסען פון דיא קעניגע פון פירשטען. אין דעם קאמפף צווישען דיא פּעאַדאלע פריצים און לאַנדעס פירשטען זעהען מיר דאריבער דיא שטערט שטענדיג אויף דער זייט פון דיא פירשטען, קעניגע, קייזער, מיט איין וואָרט, פון

עולם", הייסט עס ביי אונזערע נאציאנאליס-טען, גאר ניט אזוי אונפערענדערליך. זי ענט-שטעהט נור דאָרט, וואו עס געפינט זיך א אינ-טערעסען-געגענזאץ צווישען דיא הערשענדע קלאסען פון דיא נאציאנען. און דאָ קומען מיר צום תוך פון דער מעשה.

עס איז אמת, דיא לעצטע צייט האָבען זיך דיא נאציאנאלע געגענזעצע פארשארפט. דאָס איז אָבער ניט, ווייל דיא איטור פון מענשען איז אזוי, נור אויך וויעדער איבער עקאָנאָמישע אורזאכען: ווייל דיא ענטוויקלונג פון דיא קאפיטאליסטישע אינדוסטריע רופט ארויס אינטערעסען-קאָנפליקטען, קאָנקורענץ.

די איצטיגע וועלט-אינדוסטריע ארכייט אן סחורות בלינד אנארכיש, אָהן חשבון וויפיל עס וועט קענען פערקויפט ווערן, פאר דעם וועלט-מארק און וועלט-האנדעל. דאריבער געהט עס אין גאנצען לעבען צו האָבען וואו צו פערקויפן דיא סחורות, און דעריבער איז דער רעכטער עיקר פון דיא פאָליטיק פון דיא „קולטור-שטאמען" דאָס בעדירפנים צו פערגרעסערען דעם מארק פאר זייערע סחורות. אויף דעם וועלט-מארק קאָנקורירען אָבער אייניגע נאציאנען. יעדער וואָלט וועלען פערכאפן פאר זיך א גוטען ביי-סען, א זיכערע קונדשאפט. דאריבער יאָגען זיך דיא מעכטע נאָך קאָלאָניען. יעדע מאכט וויל פערכאפן קאָלאָניעס פיר זיך אליין, וועלכע זיא זאָל קענען אָבשיסען פון אנדערע נאציאנען. דיא זעלבע ענטוויקלונג פון קאפיטאליזמוס פיהרט אויך דאצו, אז דיא רעזערווארמען פון ארבייטסלאָזע פראָלעטאריער ווערט אלץ גרעסער. זיי מוזען זיך לאָזען עמיגרירען, זוכען ארבייט אנדערשוואו. דאָס רופט ארויס אונזער פרידענהייט געגען דיא „פרעמדע", זאָגאר ביים פראָלעטאריאט, אזוי לאנג וויא ער איז אונזווי-סענד. דיא קאפיטאליסמען קלאס נוצט עס דאָ-פעלט אויס פאר זיך: ערשטענס זוכט זיא זיך צו בעשיצען. געגען דיא פרעמדע דורך שוץ-צאָל, מען רייסט דערווייל ארום דיא קאנסומענט טען וויין ווייט מען קען. צווייטענס אָבער זוכט מען ביים ארבייטער אים נאָמען פון דיא נא-ציאנאלע אינטערעסען צו פערשטיקען זיין קלאסענבעוואוסטזיין: דער פרעמדער איז שול-דיג, ריידען דיא „נאציאנאלע" בעוואוסטע און אונבעוואוסטע אידעאלאָגען פון דיא קאפיטא-ליסמען קלאסע. דאריבער: מוז מען האלטען גרויסע ארמען, גרויסע פלאָמען צו בעשיצען די „נאציאנאלע" עהרע, ד. ה., בעשיצען דיא אינ-טערעסען פון „נאציאנאלער" אינדוסטריע אין דיא ווייטע לענדער. און דיא ארבייטער קלאס צאָהלט מיט שטייערען, מיט פערטייערונג פון

אז ביי דער פערזייניגונג פון דיא קליינע דייטשע לענדער אין דעם דייטשען קייזערייך שפיעלט דאָס ווירטשאפטליכער עלעמענט, דאָס בעדירפנים פאר דעם אויפשטעהענדען קאפי-טאליזמוס צו האָבען א גרעסערע, פרייערע פעלך, דיא וויכטיגסטע ראָלע, זעהען מיר שוין דאפון, אז דיא ערשטע פערזייניגונגען שוין אין ערשטען פיערטעל פון 19טען יאהרהונ-דערט, זיינען דאָרט געווען דיא צאָלל פערזיי-ניגונגען דער „צאָל-בונד".

דאָך גענוג. דורך דאָס געזאָגטע האָפען מיר צו האָבען בעוויזען, וויא נאציאָן און שטאאט זיינען ניט פון אייביג אָן געגרינדעט אויף נאטירליכע געמיינשאפט; אז דאָס נאציאָ-נאלע אינטערעס איז ניט דאָס וויכטיגסטע אין לעבען, דאָס דיא ווירטשאפטליכע אינטערעסען און געגענזעצע, זיי פיהרען דיא „גרענדע" אין דער געזעלשאפט און אז דער „נאציאנאלער" מאָדערנער שטאאט איז א שטאאט פון קאפי-טאליסמען קלאס. דאָס געפיען מיר אויך בע-שטעטיגט אויף יעדען טריט.

4

דער נאציאנאלער אנטאָנאזימוס — זאָגען דיא נאציאנאליסמען — איז דער וויכטיגסטער אין לעבען, און נאציאנאלע סאָלידאריטעט (אחדות) דאָס העכסטע אידעאל. וואָס זעהען מיר אָבער אין דער געשיכטע?

אפילו דיא רעליגיעזע פערשידענהייטען האָבען אין גאנץ מיטעלאַטער געשפיעלט א פיעל וויכטיגערע ראָלע, וויא נאציאנאלע. וויכ-טיגער פאר זיי זיינען נור געווען דיא קלאסען און שטענדע אונטערשיידונגען.

דיא גאנצע פאָליטיק פון דער רעפארמא-ציאָנס צייט איז בעוואוסטערהייט אַנטי-נא-ציאָנאל. פראָטעסטאנטישע און קאטוילישע ברידערליכקייט און אינטערעסען-געמיינשאפט זיינען געווען דער יסוד פון דיא מלחמות און בינדניסע. אָדער פילייכט איז דיא שוידערליכע הריגה אין דיא „בארטאָלאָמע נאכט" אין פראנק-רייך אן עדות פון נאציאנאלע ברידערליכ-קייט? פילייכט ריידען דיא פערפאָלגונגען פון דיא הוגענאָטען אין פראנקרייך, פורטאנער אין ענגלאנד און ד. גל. פון דיא נאציאנאלע אחדות?

אָבער — ענטפערן דיא נאציאנאליסמען, — מיר זעהען דאָך דיא נאציאנאלע שנאה אי-בעראל, מיר זעהען דאָך, אז זיא ווערט ניט קלע-נער, נאָר פערקעהרט, נאָך גרעסער. דארויף ענטפערען מיר: ערשטענס, איז דיא מעשה א ליגען. נאציאנאלע אנטאָנאזימען זיינען גאר ניט אזוי אייביג („שנאת עולם לעם

ציאנאל" דעם קויפער. און דיא נאציאנאלע רע-גירונגען גופא? אפילו זייערע, "נאציאנאלע" אנטאגאניזמען פערשווינדען אויך דאָרט, וואו מען קען "סאָלידאריש" כאַפּען אַ ביין. צ. ב. דיא אינטערנאציאנאלע סאָלידאריטעט פון דער "קולטורעלער" וועלט אין הינא פאר צוויי יאהרען.

עס איז אלץ פאקטיש פאלש צו ריידען נור פון נאציאנאלען אנטאגאניזמוס און אייבי-גער נאציאנאל-שנאה. צוגלייך מיט דיא — וויא מיר האָבען געזעהען — פערשארפונג פון נאציאנאלע אנטאגאניזמען, וואסען אויך דיא אינטערנאציאנאלע סאָלידאריטעט און בע-ציהונגען אפילו ביי דיא הערשענדע קלאסען. דאן דיא וויסענשאפט, קונסט, ליטעראטור! טאָלסטאָי, צ. ב. ווערט אין דער "פרעמדער" וועלט מעהר געלעזען וויא אין רוסלאנד — דאָרט איז ער דאָך פון "נאציאנאלען שטאאט פערבאטען" — דאָס זעלבע איבסען אין דייטש-לאנד א. ז. וו.

אזוי פיעל וויא מען זעהט היינט נאציא-נאלע שנאה, זעהט מען אויך וואסען געוויסע מינים איינגיקיטען צווישען דיא נאציאנען און עס געפינען זיך טאקע אזוינע אַפטימיסטען, וואָס גלויבען, אז ביי היינטיגער קאפיטאליסט-שער אָרדנונג, וואָס איז געבויט אויף עקספּלאַ-אטאציע פון מענשען ("נאציאנאלע ברידער"), דורך מענשען, קען מען גאָר אויך האָבען אויף אייביגען פריעדען! פון "אויביגער" שנאה קע-נען גאָר ריידען אזעלכע קלוגע פאָליטיקער, וויא הערצעל, ביי וועמען דיא "וועלט עראייגניסע" הויבען זיך אָן מיט אַן אודיענץ ביים סולטאן און ענדיגען זיך מיט אַ בריעף פון אַבער-ריליון פלעווע. דיא היסטאָריע דערזעהלט אונז אָבער אנדערש. זיא דערזעהלט אונז, אז "פון דיא גרעסטע שונאים ווערט מען דיא גרעסטע מחותנים".

באיערן, דאָס קאטוילישע באיערן, איז געשטאנען. זעהר נאָהענט צו איהר שוועסטער-נאציאָן עסטרייך. באיערן און פרייסען האָבען זיך געהאט פון טיעפען הארצען, און דאָך זייר נען ביידע לעצטע היינט איין נאציאָן און ווען ניט פריישישער איבערמוטה וואָלט פון דיא אמאָליגע שנאה קיין שפור ניט געווען. דאגעגען איז עסטרייך — דיא היסטאָריש פיהרענדע דייטשע נאציאָן — ארויסגעשטופט געוואָרען פון דייטשען בונדעסשטאאט, פאר וואָס? נא-ציאנאלע סימפאטיען און אנטפאטיען זיינען ניט דאָס וויכטיגסטע ענטשיידענסטע אין דער היסטאָריע, זיי בייטען זיך נאָך דיא אומשטענ-דען.

זייער לעבען, מיט פערדונקלונג פון זייער קלא-סען-בעוואוסטזיין, מיט אַבשוואכונג פון זייער קלאסענקאמפף, מיט לייב און מיט לעבען. יא, ביי דיא גרויסע נאציאנאלע גליקען בלייבען דיא גרויסע מאסען פון דיא נאציא-נען אין טיפען עלענד. און זיי דארפען עס נאָר איינזעהען, וועט דער נאציאנאלער האס פערשווינדען.

א נאציאנאלע היים וועט בריינגען א גליקליכעס, געזונדעס לעבען, זאָגען צו דיא ציוניסטען. דאָס רוסישע פאָלק האָט א נא-ציאנאלע היים—צו איז עס גליקליך? ביין. פאר וואָס? ווייל דאָס איז נאָך צירוווינג. א נא-ציאנאלע דעספאטישע מלוכה דריקט מעהר וויא א פרעמדע ניט-דעספאטישע, ווייל דאָס געזעל-שאפטליכע לעבען האָט וויכטיגערע ענטשייד-ענדערע פאקטאָרען וויא נאציאנאלע היים: קלאסענגעגענזעצע, קולטור, בילדונג, רייכטום און אָרימקייט.

עס איז — זאָגען מיר אָפּען — א ריינע שאַראַטאנעריי צו צוואַנגען, וואָס מען קען ניט מקיים זיין. דיא אלע עקזיסטירענדע "נאציא-נאלע" שטאאטען ווייזען אונז דעם הפך, אז א נאציאנאלער שטאאט קען דאָס ניט זיכערן דעם פאָלק. דיא פּעראייניגונג איטאליענס — שוין א גרויסע און גאנץ אונאבהענגיגע, "היים" קען דעם איטאליענישען פּראָלעטאריאט ניט זיכערען פון הונגער און מאנגעל, דאריבער לויפט ער טויזענדער ווייס אין אלע עקען וועלט. דא-ריבער זיינען איטאליענישע ארבייטער אי-בעראל ניט ווייניגער וויא דער "גלות" איד. וואו דיא מאסען פון דיא נאציאנען, די ארבייטער, קומען צו דיווען בעוואוסטזיין, ווע-לען זיי שוין דיא נאציאנאלע קאנפליקטען פון דיא הערשענדע קלאסען, וועלכע געהען זיי אין אמת'ן גאָר ניט אָן, אוועקווארפען. דער קלאסען-קאנפליקט, מיט אחרות פון דיא קלאסען-דע-נאָסען פון אלע נאציאנען, וועט פערנעמען דעם פלאץ פון דעם נאציאנען-קאנפליקט, וועל-כע וועט פערשווינדען.

אפילו דיא קאפיטאליסטישע קלאסען שוואכען אויך אָב דיא נאציאנאל-קאנפליקטען ביסלעכווייז. דיעזע ווערען אויפגעכלאָזען פון דער קאפיטאליסטען קלאסע, וואו עס פאסט פאר איהר. דאָרט אָבער, וואו עס פאסט ניט פאר איהר, קען זיא זיין גאנץ אינטערנאציא-נאל. דער אינטערנאציאנאלער דאמפפער-טראָסט, דער קעראַסין טראָסט, דיא צוקער-קאָנוענציאָנען זיינען נור דיא ערסטע בלימעלאך פון דער אינטערנאציאנאלער אָרגאניזאציע פון גרויס-קאפיטאל אויסצוראכעווען, "אינטערנא-

ריבער איז איהר פאליטיק קושען דיא רוט פון דער רעגירונג, העלפען איהר „ברידערליך“ בעקעמפען דיא אידישע רעוואלוציאנערען.

דאס אידישע פראלעטאריאט אָבער ווייס אז „נור אים קאמפף וועסט דו ערווערבען דיין רעכט“. און אין דעם קאמפף קען ער נישט שטעהן אליין. דיא רעוואלוציאנערע, דיא אונטערדריקטע פון אלע איבריגע נאציאנען רוסלאנד'ס, זיינען פרעאייניגט מיט איהם דורך געמיינזאמע אינטערעסען. דיא פראלעטאריער פון פער-שידענע נאציאנען האָבען גרינדליכערע, טיפערע סאלידארע אינטערעסען איידער דיא פערשידענע קלאסען פון איין נאציאן. דיא פערשידענע קלאסען פון איין נאציאן מוז זען אין זייערע נאציאנאל-שטאמען פיהרען א שטענדיגען ביטערן קאמפף פיר דיא מינדעסטע פערבעסערונג, און ערשט דאן בלייבט דער יסוד פון דיא אונגלייכהייט און עקספלוואטאציע פון פראלעטאריער נאָך נישט בעריהרט. אדרבא, ער וואקסט נאָך מעהר, וואָס מעהר עס וואקסט דיא פערמעהרונג, אנוואמלונג און קאנצעטרא-ציען פון רייכסהיימער אין פריוואט הענד.

דיא פראלעטאריער פון אלע לענדער, פון אלע נאציאנען קענען ערשט דאן בעפרייט ווערן ווען זיי וועלען אָבשאפען דיא קוועלע פון זייער עקספּלאַטאציע, דאָס פריוואט אייגענטום. דאריבער מוזען אלע פראלעטאריער זיין פער-אייניגט. דאריבער וועט דיא סאציאליסטישע געזעלשאפט אין גאנצען פערניכטען דיא נא-ציאנאלע געגענועזע, ווייל זיא שאפט אָב דיא קוועלע פון אלע קאנפליקטען. פארקעהרט, דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט קען נישט אין גאנ-צען היילען דיא נאציאנאלע וואונדער, ווייל — וויא מיר האָבען געזעהען, — דיא ווירטשאפט ליכע אנארכיע טרייבט צו קאנקורענץ צווישען דיא נאציאנען און ווייל דער קאפיטאליסטישער שטאט איז א שטאט פון איין הערשענדרע קלאסע, וואָס איהר לעבענס-נערע איז פראָפיט עקספּלאַטאציע פון מענשען.

און ווידער, דאָס סאציאליסטישע פראָלע-טארישע אידעאל, א אידעאל פון מענשען, וואָס בעזיצען נאָך נישט, וואָס לעבען נישט פון עקספּלוא-טאציע, קען זיין בעכונדען צו פריווילע-גיען און היסטארישע און אנדערע „רעכטע“. פערקעהרט, דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט מוז ווערען קאנסערוואטיווער, רעאקציאנערער, וואָס מעהר זיא זאמעלט קאפיטאלען, ערווערסט מאכט און וואָס מעהר דיא קאפיטאלען קאָנ-צענטרירען זיך אין ווייניגע הענד.

און ווען אזעלכע פערפאָלגונגען פון נא-ציאנען, וויא אין רוסלאנד, מוזען מיט דעם

נאָך איין ביישפּיעל, דיא שווייצער פראָ-ווינץ בערן, „דער פעהאסטער בערן“, וועמעס „יאָך“ פערשידענע שווייצער קאנטאנען האָבען מיט אזא פריידע אראָבעוואָרפען, וויא נור דער „רעוואלוציאנערער“ (דאמאָלס) גענעראל באַנאפארט האָט זיך בעוויזען אין דער שווייץ, איז היינט דיא געליעכטע „בונדעס שטאט“ פון אלע שווייצער. און דאָס שווייצער פאָלק בעשטעהט דאָך סאָציאַלאַגיש פון דריי נא-ציאנען!

מיר זעהען אלזאָ, ווי די אינטערנאציאנאלע בעזיהונגען, דיא נאציאנאלע גרופירונגען אליין זיינען נור א פראָדוקט פון היסטארישע אומ-שטענדע, פון רעאלע אינטערעסען-געגענועזע, אָדער אינטערעסען-געמיינשאפט. אנדערע אינ-טערעסען און אומשטענדען בעשאפען אנדערע נאציאנען און אנדערע פרהעלטניסע צווישען די נאציאנען. און דיא היינטיגע אינטערעסען פון פראלעטאריאט פאָדערן גאָר אהדות איבער אלע נאציאנען!

ביי דיא ארבייטער וואָלט אלזאָ שוין קיין נאציאנאלי-האס נישט געווען, ווען נישט דער איינ-פלוס פון דיא הערשענדרע קלאסען. און דיא מאכט פון אלטע געוואָהנהייט! וואָס מעהר א פאָלק איז אונטויסענדר, רעכטאָ מעהר פיהרט ער זיך אין לעבען, טראכט און פיהלט נאָך דעם, וויא ער האָט בקבלה פון עלטער-עלטער-וויידען. דיא איבערליפערונג (בקבלה גע-ירשה'טעס) אין רעליגיאָן, רעכט, מנהגים און אויך אין דיא נאציאנאלע בעזיהונגען, סימפאטיען און אנטפאטיען האלטען זיך אָפּט לאנג, לאנג, נאכדעם וויא דיא אומ-שטענדע און בעדינגונגען פון זייער עק-זיסטענץ האָבען אויפגעהערט. געזען דיא מאכט פון אזא אינערציע גיבט עס נור איין מיטעל: רעוואלוציאנערעס אויפקלערען דעם גייסט פון פאָלק, איהם מאכען אונאבהענ-יג פון דיא אלטע אָבעלעכטע, פערבליבענע שטאמעס און בעגריפען זיינע יעצטיגע ווירק-ליכע אינטערעסען.

5.

דיא הויפט קוועלע פון אלע אינטערעסען-געגענועזע, נאציאנאלע וויא אינדיווידועלע, שטאמען פון דיא יסודות פון דיא קאפיטאלי-סטישע אָרדנונג: פון פריוואט-אייגענטום אייף דיא פאָלקס-רייכטהיימער.

און מיר זעהען טאקע, אז זאָגאר ווען אמת נאציאנאלע אינטערעסען שטעהען אין קאָן, וויא ביי דיא אידישע לאַנע אין רוסלאנד — שפאלט זיך געוויינליך דיא נאציאָן: דיא אידישע בור-זשאווע האָט נאָך פילע וואָס צו פערלירען, דא-

ציאליזמוס אליין גיט דיא איינציגע אמת'ע תשובה אויף דיא נאציאנאלע פראגע, וויא אויף אלע איבריגע פראגען פון געזעלשאפטליכע צוזאמענלעבען פון מענשען. דער סאציאליזם מוס אליין קען און מוז זיכערען דיא פרייהייט און אונאבהענגיקייט פון אלע נאציאנען, וויא ער אליין קען זיכערען דיא רעכטע פרייהייט און גלייכהייט פון אלע פערזאנען.

און מיר זעהען טאקע, אז דיא סאציאל-דעמאקראטיע טרעט שטענדיג ארויס גענען יעדע נאציאנאלע אויטערדריקונג און ענטרעכטונג.

וויא אזוי דיא נאציאנאלע פראגע ווערט בעהאנדעלט אין דער סאציאליסטישער וועלט, דאריבער אויספיהרליך אנאנדערס מאַל.

אויסן איז אָבער זיכער. דער סאציאליזם מוס איז דער איינציגער ווירקליך-פאָרטשרייט טענדער אידעאל, וועלכער פיהרט צו סאָלידארי-טעט פון דער גאנצער מענשהייט. און „די סאָציאליסטישע אידעאָקראטיע — אום מיט קאומסקי צו פארענדיגען — דיא פערטרעטערין פון קלאַסען-אינטערעס פון פראָלעטאריאט ווערט דיא פארטרעטערין פון דיא העכסטע און אלגע-מיינסטע אינטערעסען פון דער מענשהייט“.

דר. קארל פארנבערג.

דיא דיסקוסיאָן איבער דיעזע פראגע איז יעצט אָפּען און פריי אין דער צוקונפט, אַלע דע-באטאנטען מוזען זיך האַלטען צום פונקט פון דיעזען ארטיקעל.

וואקסען פון קאפיטאליזמוס, מיט די ענטוויקלונג פון די פעלקער אויפהערען, ווייל די קלאסען גענענזעצע שלינגען דאן אלץ מעהר איין דיא נאציאנאלע גענענזעצע, קען דאָך אנדערערזייטס דיא פאָלשטענדיגע בעפרייאונג און גלייכשטע-לונג פון נאציאנען פאָרקומען נור אין דער סאָ-ציאליסטישער געזעלשאפט. אויך דיא העכערע איידעלערע נאציאנאלע פראגען קענען נור דאן פאָלשטענדיג געלייזט ווערן. דיא נאציאנאלע אינטערעסען אין דיעזען זין זיינען ריין קולטור רעלע, גייסטיגע, און עס איז דאריבער ועלכסט פערשטענדיך, דאָס דיא נאציאנאלע אייגענ-שאפטען, דיא טאלאנטען און פעהיגקייטען, וואָס ליעגען אין דער נאציאָן, קענען זיך ערשט דאן ענטוויקלען, ווען זיי האָבען דיא מעגליכקייט דאצו. דיא מעגליכקייט איז אָבער פאר דריי פיערטעל פון דער נאציאָן, צום ווייניגסטען, איצט ניטאָ. דיא פראָלעטארישע קינדער קענען איצט גיט שטודירען, דיא פראָלעטארישע אליין קענען גיט ענטוויקלען זייערע פעהיגקייטען. ווער ווייס וויא פיעל געניעס עס געהען יעצט פערלאָרען אין יעדער נאציאָן.

אלאָ, אויף דיא פון אונז גשטעלטע פראגע קען געבען נור איין אנטוואָרט. גיט דיא נאציאנאליסטישע מעשות, גיט דיא נאציאנאלע קלאסען שטאאטען קענען אָבשאפען דיא נא-ציאנאלע אנטאָנאָזמען, און א פשיטא שוין, אז גיט דאָס קען זיכערען דעם גאנצען פאָלק, אלע פעלקער און נאציאנען א „געזונדעס, פרייעס און גליקליכעס לעבען“. נור דער סאָ-

דאָרט וואו מען הויבט דיא פרויען ביז אין הימעל, האָבען זיי דיא נידריגסטע שטעלונג אויף דער ערד.

דער קעניג איז גיט מעהר וויא דער ערשטער דינער פון זיין לאַנד!
דאָס איז שוין ריכטיג. אָבער מען מוז דאָך דעם דינער קענען אוועקשיקען, ווען מען איז מיט איהם גיט צופריעדען.

עלי און שמואל.

אין זיין קינדערש קליינעם מאנטעל
קארצעט זיך דער יונגער שמואל.
אָבער ווידער פון געלעגער
וועקט איהם אויף דיא זעלבע שטיממע.

„האַסטו איצטער מיך גערופען ?
— פאַטער עלי, זאָג, עס שרעקט מיך,
„דורך דיא שאַטטענס פון'ם משכן,
„קלינגט מיר וויא דיין קול אין אויער....“

און דער אלטער ברומט שוין צאָרניג,
טרייבט פון זיך דעם יונגען תלמיד :
„באלד שוין ברעכט דער טאָג, געה שלאָפּען !
סהאָט זיך דיר נאָר בלוז געחלומט....“

דאָך, צום דריטען מאל דיא שטים באלד
זיך אין משכן חזר'ט איבער,
וועקט דעם אינגעל פון געלעגער,
מיט פערדאָפּעלט־שטארקען כח....

ווייסט זיך קאלכט דער יונגער שטערען
און מיט קאלטען שווייס בעטהוים ווערט :
„האַסטו, פאַטער, מיך גערופען,
„זאָג עס גרויט מיר גאָר א'ן אימה....“

ס'חאפט זיך פלוצלינג אויף דער אלטער,
ווערט אליין שוין פול מיט שרעקען.
ס'פאַרשט זיין בליק דעם רוים ארום איהם,
און ער טרייבט דעם אינגעל מעהר ניט....

זיינע אויסגעדארטע פינגער
לייגט ער אויף דעם קינדער־שטערען,
דריקט צום איינגעשרומפּטען הערצען
שטילל, ענטציקט, דעם יונגען נביא....

דור הולך דורך בא.... עד
שלא באה שמשו של עלי
זרחה שמשו של שמואל

שטילל ! די נאכט אויף לייכטע פליגלען,
פעכיג־שווארצע, זיידען־ווייכע,
האָט ארונטער זיך געלאָזען
און פערדעקט דעם משכן־שלה....

איינגעשלוּמערט האָט דער משכן.
דער לבנה'ס ליכט, פאנטאסטיש,
פאלט ארונטער אויפ'ן ליינוואנד,
וויא אן אַבגלאַנץ פון דער שכינה....

אין א ווינקעל איינגעטוליעט
אין זיין דינעם פריסטער־מאנטעל,
שלאָפט דער אלטער כהן עלי,
נעבען איהם דאָס אינגעל־שמואל.

ס'שלוּמערט שוין דער גראָער פריסטער,
טרוימט פון אַקסען און פון שטירען,
וועלכע זיינען צום מזבח
דורכען טאָג געבראכט געוואָרען....

דאָך דעם קליינעם שמואל, פלוצלינג,
אין דער פינסטער וועקט א שטיממע,
און מיט שרעקענעפארבטען פנים
קוממט ער זיין פרעיהער פּרעגען :

„האַסטו, פאַטער, מיך גערופען ?
— דורכען משכן דרינגט דיין קול מיר,
„טרייסעלט מיך פון שלאָף דעם טיפען :
„שמואל, שמואל, כ'דארה דיר האָבען....“

אלטער עלי רייבט דיא אויגען
און ער מורמעלט אונגעדולדיג :
„לאָז געמאך, מיין קינד, געה שלאָפּען.
ס'האָט זיך דיר נאָר בלוז גע'חלומ'ט....“

„ווען דו וועסט דיא לויטע קלאנגען
„הערען ווידער, ענטפער מוטהיג:
„רייד, מיין גאט, איך וועל דיר האַרען
„כ'בין בערייט אויף דיין שליחות“....

„שווער מיר אָבער ביי דעם ארון,
„ביין כפורת, ביי דיא לוחות,
„אז דוא וועסט דיין אלטען רבי'ן
„איבערגעבען גאטטעס ווערטער“...

ס'ווארט דער יונגער נביא שמואל.
ס'שטראהלט זיין פנים פון ערווארטונג.
אללע חושים אָנגעצויגען,
וויא דיא סטרונעס פון א הארפע,

ווען זיי הארען אויף דיא פינגער
פון דעם גרויסען מייסטער־שפיעלער,
וועלכער זאָלל דיא שטילקייט ברעכען
מיט פאר'כשופט־זיססע טענער...

נאכט מיט זיידענ־שווארצע פליגלען
וויקעלט איין דעם אהל מועד. —
דורך דיא שפאלטען זיך פער'גגנ'ען
דער לבנה'ס זילבער־פלעקען —

אויף דעם אלט־פערקנייטשטען פנים
פונעם אָבעלעכטען פריסטער,
אויף דיא יוגענד־פרישע ליפען
פון דעם קוממענדיגען נביא....

יהואש.

„יענער קול וואָס רופט און וועסט דיך
„איז ניט מיינער, גאטטעס שטיממע
„האָט אין מענשענקלאנג פערקליידט זיך,
„אום צו וויילען אלס פראָפּעט דיך“...

„אַט שוין ווארט אויף מיך דער קבר,
„באלד מיר שליסט דער טויט דיא אויגען —
„דו וועסט זיין מיין שטעל־פערטרעטער,
„דו וועסט זיין ישראל'ס נביא“....

„פון דעם פאָטער צו דיא קינדער
„זעלטען וואנערט דיא נבואה.
„מיינע האָבען זיך פארווינדיגט —
„און נאָר דו וועסט זיין מיין יורש“....

„וויא דער טהוי וואָס לאָבט דיא בלומען
„פונעם שרון אין פריהמאָרגען,
„וועט דיין וואָרט דיא הערצער קוויקען
„און דעם נייסט פון פאָלק דערפרישען“....

„אָבער מעכטיגער פון דונגער,
„ווען ער טוממעלט אין לבנון,
„וועט דיין שארפער מוסר דרינגען
„אין דיא מוחות פון דיא הערער“....

„ביסט דער גאט־געזאלבטער נביא,
„ביסט דער צוקונפטיגער פיהרער
„פונעם פאָלק, ניט מעהר מיין תלמיד,
„נאָר מיין יונגער שטעל־פערטרעטער“....

„איידער ס'וועט דער זילבערשטערען
„פונעם מאָרגען זיך בעווייזען,
„וועט דער וואונדערבארער בת קול
„פון דאָס ניי דיין נאָמען רופען“....

אין א הייסע זומער נאכט.

(א געמאכט דראממע)

סער מיר איז ביים ריווער קיינער ניט געווען.
איך האב זיך געזעצט אויפ'ן קלאַטץ און א
קוק געגעבען אויף דזשעקסאָן סטריט פארק גע-
גענאיבער.

דער פארק איז געשטאנען וויא פער'חלום'ט
אונטער דעם פרייען, ווייטען, בלויען היממעל,
איבער וועלכען דיא לבנה א פולע, א רונדע,
א ליכטיגע, האָט ארומגעשוואומען לאנגזאם און
מיט גדלות, אקוראט וויא זיא וואָלט וועלען זאָ-
גען: „שוויצט דאָרט, קינדערלאַך, אויף דער
ערד, שוויצט, ווערט דערשטיקט; מיר איז
לופטיג אויפ'ן היממעל, מיר איז א מחיה!“

פון ווייטען האָט דער פארק אויסגעזעהן
וויא פערשישט, אין גאנצען פערגאסען מיט
א פאנטאסטישע ליכט פון דיא לאנטערנעס און
פון דיא לבנה....

דיא יונגע ביימעלאַך זיינען געשטאנען
אונטער דיעזער ליכט וויא בעגאסען מיט א
זילכערנעם טהוי און האָבען רוהיג געחלום'ט.
ארום איז געווען שטיל, נור צייטענווייז
האָט זיך געהערט פון פארק א געהיימער שעפ-
צען פון א פערשפעטיגט פאָריל, און דיווער שעפ-
צען האָט אויך געקלונגען פערחלום'ט און פער-
כישופט.

איך האָב זיך אומגעקעהרט מיט'ן פנים צום
ריווער, און דער ריווער האָט אויך גע'חלום'ט....
שטיל און רוהיג האָט געדערמילט דאָס וואסער
ביים ברעג, בלישצענדיג וויא א שפיעגעל, קיין
כוואליעלע האָט איהם ניט געשטערט, קיין וויי-
טעלע האָט איהם ניט געוועקט....

דיא לבנה, ארומגערינגעלט מיט א שטי-
קעל בלויען היממעל, האָט זיך געבאָדען אין רי-
ווער, האט שטיל און רוהיג געוואָרפען איבערן
שפיעגעלנדיגען וואסער איהרע לאנגע, זילכערנע
שטראהלען, מרא האָבענדיג איהם אויפצירווע-
קען פון זיין דרעמיל....

נור דאָרט, דאָרט, ווייט, ווייט — אויף
וויא ווייט נור דיא אויג האָט געקענט זעהן, וואו
דער בלויער היממעל האָט זיך געהאלטען ארומ-
געארמט מיט דעם זילכערנעם וואסער, האָבען
ארומגעטאנצט פייערלאַך: אי רויטינקע, אי
בלויאינקע, אי גריינינקע, דאָ אויפ'ן וואסער,
אקוראט וויא זיי וואָלטען זיך געמוכלט, און דאָ

יא נאכט איז געווען א
הייסע, א שטיקענדי-
גע, איינע פון יענע
נעכט אין דעם ניר-
יאָרקער איסט סייד,
ווען עס דאכט זיך,
אז אפילו דיא הויכע
טענעמענטהייזער צו-
זאמען מיט דעם וויי-
טען, ווייטען הימעל איז

בער זיי ווערען דערשטיקט פון היטץ.

אין הויז איז געווען ניט אריבער צוטראָגע
פון דער ליעבער ווארימקייט. איך האָב געפיהלט
אזוי וויא דער באלקען אין איינעם מיט דיא
ווענט פון מיין וואָהנונג וואָלטען זיך אויף מיר
אראָפגעלאָזען און מיך געדריקט און געשטיקט,
ארויסקוועטשענדיג פון מיר דיא נשמה....

איך האָב ניט געקענט ניט זיצען און ניט
ליגען, ניט שלאָפען און ניט וואכען; א מיין דריי-
קענדער קאָשמאר האָט זיך אויף מיר ארויפגע-
וואָרפען, האָט מיך געשטיקט און געוואָרגען,
אוועקגערויכט פון מיר דעם אָטהעם....
גוואלד, עס שטיקט, עס שטיקט, א רענדעל
פיר א קאפעלע פרישע לופט!...

אז איך וואָלט ניט געווען קיין אידישער
שרייבער, פיר קיין אידען געדאכט; אז איך
וואָלט געהאט קארנעגיס ממתקים, צו כאַטש
אחינו ראָטשילדס קלינגערס, אבער.... צו פילאָ-
זאָפירען אין אזא היטץ איז פאר א אידישען
שרייבער געוועזען צו סכנות'דיג, און איך בין
אוועק בעסער זוכען א ביסעלע פרישע, קיהלע
לופט.... געוואוינליך, וואוהין געהט א בידנער
איסט סיידער איר זוכען פרישע לופט? פער-
שטעהט זיך, אָדער איז דזשעקסאָן סטריט פארק,
אָדער צום ריווער (טייד) געגענאיבער פארק.

איך בין אוועק צום ריווער.

פון איין זייט איז דאָרט געלעגען א קופה
ברעטער, פון דער צווייטער — א דיקער, שווע-
רער קלאַטץ. צווישען דיא ברעטער און דעם
קלאַטץ איז געשטאנען א לעדיגער גרינער אייז-
וואָגען מיט דיא האַליאָבלעס צום פארק און
מיט'ן הינטען צום ריווער.

עס איז געווען ארום איינס ביינאכט, אוי-

טער, זייענדיג דערביי אזוי פארטאן מיט זיין עסק, אז ער האָט מיך נישט בעמערקט....
„וואָס איז עס? ווער זיינען זיי?“ האָב איך א טראכט געטאָן.

דיא פרוי האָט מיך אויך נישט באמערקט; דער וואָנען, וואָס איז צווישען אונז געשטאנען, האָט מיך פערשטעלט פון איהרע אויגען....
דערפאר האָב איך ארויסקוקענדיג פון דער זייט פון וואָנען, געקאנט זיא זעהר גוט זעהן.

זיא איז געווען נאָך גאָר א יונגע פרוי, א יאָהר דרייסיג אלט. זיא איז געזעסען און האָט געקוקט אויפ'ן וואסער מיט דיא הענד אויפ'ן שויס. אויף איין האנד מיט א פארקאטשעטען ארבעל, האָט געבלישעט א גאָלדענער בראָס-לעט.

זיא איז געווען א טיפישע אידישע שעהנ-הייט, א ברונעטין, מיט שווארצע האָר, שוואר-צע אויגען, א לענגליכען נאָז און מיט פוללע ליידענשאפטליכע ליפּען.

אונטער דעם זילבערנעם שיין פון דער לבנה, אין דיעזער שטיללער, פער'חלוט'טער נאכט, ביים טרוימענדען ריווער האָט זיא אויס-געזעהן שעהן, זעהר שעהן, וויא איין עכטע ביב-לישע שעהנהייט, וועלכע מיר זעהן אויף דיא בילדער פון דיא גרויסע מאלער....

זיא האָט הפנים אויף אימיצען געווארט; דען גאנץ אָפט האָט זיא זיך אומגעקוקט אהינ-טער, האָט זיך צוגעהערט, און איהר דונקעלער פנים מיט דיא גרויסע, שווארצע אויגען האָט בעת דעם אויסגעדריקט א מין אונגעדולד.... פלוצים האָט זיא זיך אויפגעהויבען פון אָרט און האָט גענומען געהן צוריק צום פארק צו. דער ווייסער ראפער איז שטייג געלעגען ארום איהר לאנגען, שלאנקען קערפער.

זיא איז יעצט געגאנגען פאןאָליע, אזוי וויא זיא וואָלט זיך מיישב געווען, צו זאָל זיא געהן, צו ניו....

דער עלטערער אידעל איז אויך ארויסגע-קראַכען פון הינטערן וואָנען, פון זיין בעהעלטע-ניש און האָט זיך פאָרויכטיג גענומען רוקען נאָך איהר. ער איז אָבער באלד געבליבען שטעהן. פונ'ם פארק איז ארויס א יונגער מאן מיט א רעקעל אויפ'ן ארעם, מיט א העלער הוט, פעררוקט אויפ'ן פאטילניצע, דיא פרוי האָט זיך אַ וואָרף געטאָן צו איהם.

„אייבי!“ האָט זיך דערהערט איהר הייזע-ריג ליידענשאפטליכער קול, און דערביי האָט זיך פון ווייטען געדאכט, אקוראט וויא זיא צו-זאמען מיט איהר ווייטען ראפער האָבען זיך צונויפגעגאסען מיט דעם יונגען מאן אין איין פארגליווערטע ווייסע מאסע....

הויך איבערן, וואסער, אין דער בלויער לופט, און פון דאָרט האָט זיך געהערט א שווערער סאָפען, א רוישען און הורושען פון א גייענדיגע דאמפף-שיף.... באלד איז דיא שיף פער-שוואונדען מיט דיא טאנצענדיגע פייערלאך אין דער ווייטער בלויקייט פון היממעל און וואסער און עס איז אין גאנצען שטיל געוואָרען.
איך בין געזעסען אויפ'ן קלאָט, האָב גע-קוקט אויפ'ן ריווער און געזיגען אין זיך דור-שטיג די לוגט....

פלוצים האָב איך דערהערט הינטער זיך אין דער ארומיגער שטילקייט שנעלע טריט.

איך האָב זיך אומגעקוקט: פון דער זייט פון פארק איז געגאנגען א פרויענציימער, אָנגע-טאָן אין א ווייסען ראפער און אָהן א הוט. זיא איז כמעט געלאָפּען צום ריווער צו, אין דער ריכטונג וואו דיא קופע ברעטער איז געלעגען. דיא שטיינער האָבען געקערעכט אונ-טער איהרע פיס. עס איז קענטיג געווען, אז זיא האָט מורא געהאט, עפעס צו פערזאמען....

אויף א היבשען שטח הינטער איהר, פון דער זייט, איהר אין שאָטען איז נאָכגעשפרונגען א עלטערער איד פון מיטלען וואוקס, מיט א שפיציג-גרויער בערדיל, אין אן אלטער שטרוי-ענער הוט און אין א ווייסען לייווענטענעם רע-קעל.

ער איז איהר נאָכגעשפרונגען מיט ביידע הענד אויסגעשטרעקט אין פאָראוויס, אזוי וויא ער וואָלט מיט זיי געטאפט דיא לופט, הייבענדיג דערביי ביידע פיס מיט איין מאָל, אזוי וויא גע-פענטעט און אָפּשטעלענדיג זיך ביי יעדע עט-ליכע שפרונג, אקוראט וויא ער האָט מורא גע-האט, זיא זאָל איהם נישט דערזעהן און אוועק-טרייבען....

דיא פרוי אין ווייטען איז שנעל צוגעגאנגען צו דער קופה ברעטער, האָט זיך געזעצט און גע-נומען מיט ביידע הענד פערריכטען דיא האָרד פון הינטען....

דער עלטערער איד האָט זיך אָכגעשטעלט, קוקענדיג פון הינטען אויף איהר, האָט זיך א קראץ געטאָן הינטערן קאָלנער, הפנים מיישב זייענדיג זיך, וואָס ווייטער צו טאָן. דאן האָט ער זיך צונויפגעקארטשעט, האָט צוגעלייגט א פינגער צום מויל, אקוראט ווי ער וואָלט וועלען זאָגען צו דער ארומיגער שטילער, הייסער נאכט: „שא, זאָג איהר נישט אויס, אז איך בין דאָ!“ און קוקענדיג מיט פער'גנב'לעטע אויגען אויף דער פרויענציימערס רוקען, האָט ער מיט קעזישע שריט, אויף דיא שפיץ פינגער, זיך צוגערוקט צום וואָנען און האָט זיך אוועקגעשטעלט אהינ-

אזוי אונגליקליך... איך האב שוין ניט קיין הארץ!....

— וואָס איז דער מעהר? שא, וויין ניט! דערצעהל! און רופ מיך ניט מוהמע! וואָס פאר א מוהמע בין איך דיר? נארעלע, איך בין דאָך דיין בעקי און דוא ביזט מיין אייבי, האָט זיא געשעפצט ליידענשאפטליך, דריקענדיג זיך צו איהם מיט'ן גאנצען קערפער.

ער האָט זיך אָפגערוקט פון איהר, אָפּוועג דענדיג זיך פון איהר מיט ביידע הענד.

— טהוט עס בעסער ניט, מוהמע! — האָט ער מיט געבעט געשעפצט — אוי, מאכט מיך ניט משוגע.... איך בין ניט אייער אייבי; איך בין מיין טאטענס אייבי און אייער שטיפזון!.... — שווייג! — האָט זיא א געשריי געטאָהן

אויפגערגט און איז אויפגעשפרונגען פון אָרט; שווייג! דערמאָן מיר ניט יעצט זיין נאָמען!....

כאָטש אויף איין מינוט וויל איך זיך אויף איהם פערגעסען! אייבי, האָט זיא אומגעביטען איהר הארטען טאָן אויף א ווייכע, בעטענדיגן קול: —

וואָס איז דער מעהר מיט דיר היינט? ... איך... איך... איך... נו, זיי ניט קיין שלעכטער

קינד..... קום בעפאָר אהיים.... ער שלאָפט שוין דאָרט, קום!.... ער וועט דיר ניט זעהן. קום!....

זיא האָט זיך צוגעבויגען צו איהם און האָט געשעפצט עפעס איהם אין אויער, ציטער רענדיג מיט דיא אקסלען און שלעפענדיג איהם צו זיך.

— קום זשע, נוא, קום! האָט זיא ליידענ-שאפטליך איהם גערופען שטיל פערשטיקט און מיט א געבעט.....

— ניין ניין, האָט ער געקערבעט, לאָזט מיך! איך בין שוין אזוי אויך גענוג אונגליקליך.

ליך.... מעהר וועט עס ניט זיין!.... גאָט זאָל מיר אזוי העלפען בייצושטעהן אייך, וויא מעהר וועל איך עס ניט טאָן!.... איך האָב שוין קיין

הארץ ניט, קיין קאָפ ניט.... איך קען גאָר ניט טאָן.... ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאָפן

און ניט ארבייטען.... איך בין אויסער זיך.... אוי ווען דער טאטע זאָל וויסען דעם גאנצען אמת!....

ער האָט וויעדער גענומע שטיל כליפען; זיא האָט זיך שטיל צולאכט.

— יא, דעם גאנצען אמת. — האָט זיא געזאָגט בייסענר, מיט גיפט, — נוא יא, וואָס וואָלט דאן געווען? האָט דיר דיין גוטער טאטע

קע ניט ארויסגעטריבען פון הויז, אז ער האָט אפילו ניט געוואוסט דעם גאנצען אמת?

— יא, ער האָט געזעהן, אז איהר שארט זיך צו פיעל צו מיר — האָט אייבי נאאיוו גע-

זאָגט — אז איהר מאכט צו מיר מאַנקי ביזר נעס.... וואָס אנדערש האָט ער געקענט טאָן,

דער עלטערער איד האָט אָנגעהויבען צו ציטערען מיט דעם גאנצען קערפער און זיך

גענומען רוקען הינטערוויילעכץ מיט דיא אויגען אויסגעלאָצט אויף דער ווייסער מאסע, צוריק,

אָן א זייט, אין שאָטען, צוריק אין זיין באהעלטע-ניש, הינטערן וואָגען, און רוקענדיג זיך צוריק,

האָט ער געשאַקעלט אין לופטען ביידע פויסטען און געמורמעלט עפעס אונטערן נאָז.....

אין א וויילע ארום איז דיא פרוי מיט דעם יונגען מאן צוגעגאנגען צו דער קופע ברעטער ביים ריווער און האָבען זיך געזעצט.

איהר פנים האָט געשטראהלט מיט גליק; איהרע שווארצע אויגען זיינען געווען פארצויר-

גען מיט א מין פעטער פייכטקייט און האָבען גע-ברענט, וויא ביי א הונגעריגער קאטץ, אז זיא דערזעהט א מייזעלע.... און איהר גאנצער קער-

פער האָט זיך שווער בעוועגט.

און ער, אייבי? ... ער איז נאָך געווען א יונג בחור'ל, כמעט נאָך א קינד, א יאָהר זיבעצהן

אלט, — א שעהן בחור'ל מיט א רונד פנים און רויטע בעקעלאך.

ער איז געזעסען געבען איהר אין איין העמד מיט א צושפילעטען קראגען, פון וועלכען

עס האָט ארויסגעקוקט זיין ווייסע, צארטע האַלז, מיט'ן רעקעל אויפ'ן ארעם, מיט דער העלער הוט

אויפ'ן פאטילניצע און האָט טרויעריג געקוקט אָן א זייט.

„וואָס קוקסטו דאָרט אייבי?“ האָט זיך דערהערט איהר הייזעריגע שטימע, „קוק אויף

מיר! אך, דו קליינער זלאָדי דו! זאָג מיר, פאר וואָס האָב איך דיר אזוי ליב, פאר וואָס? אז דו

וואָלטסט וויסען, מיט וואָס פאר אן אונגעדולד איך האָב געווארט, אז דו-ן טאטע זאָל זיך

אוועקלייגען דריכען! — האָט זיא פאָרטגע-זעצט שטילער מיט א הייזעריג ליידענשאפטליך

כען קול; „איך האָב איהם געזאָגט, אז איך וויל ארויס אויפ'ן סטופ זיטצען.... ער דענקט

דאָרט, אז איך זיך נאָך יעצט אויפ'ן סטופ.... נוא, וואָס שווייגסטו? אייבי, וואָס איז דיר?

האָט זיא פלוצים אויסגעשריען צושראָקען.

ער איז געזעסען מיט'ן פנים איינגעגראָבען אין רעקעל, וואָס איז געלעגען ביי איהם אויפ'ן

ארעם, און האָט געכליפעט, אויפציטערענדיג מיט דיא פלייצעס.

זיא האָט איהם אָנגעכאפט פאר אן אקסעל און האָט צוגעדריקט איהר קאָפ צו זיינעם.

— אייבי, וואָס איז געשעהן? ביזטו חלילה קראנק?...

— אוי, מוהמע האָט ער געכליפעט — איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טאָן; איך בין

קול אין וועלכען עס האָבען געקלונגען פער צווייפלונג, האט און וועהטאָג. — יא, עס איז א זינד, איך ווייס עס, וועה איז מיר! אָבער אויף דעם אלטען פאסקורניאקס קאָפּ וועט עס פאללען! חתונה האָבען מיט א מיידעל האָט זיך איהם געוואָלט... ער האָט געדארפט וויסען, אז איך וועל איהם פיינד האָבען וויא חזיר! איך האט איהם, וויא מיין ערגסטען. שונא! ער האָט מיר פער'ס'ט מיין לעבען. אָך, פאר וואָס, פאר וואָס? איך בין דאָך דיא אונגליקליכ-סטע פרוי אין דער וועלט! מיר איז דאָך איין זאך פערבליבען, אַנצוטאָן זיך א מיתה! איי-בי הער אויס!....

זיא האָט זיך א וואָרף געטאָן נעבען איהם און האָט איהם גענומען צו זיך דריקען, שעפ-צענדיג שטיל פערשטיקט :

— האָב רחמנות, קום.... נור היינט, נור היינט.... דעם לעצטען מאָל.... אייבי זאָל איך אזוי לעבען, וויא מאָרגען בין איך שוין אויף דער-וועלט ניטאָ! קום! —

און דאָ האָט זיא איהם גענומען קושען, קרעכצענדיג פערשטיקט.

ער האָט זיך געריסען פון איהרע אָרעמס, און זיא האָט איהם אלץ פעסט געצויגען צו זיך און קרעכצעט ווילד, משוגע.

אין דיווער צייט האָב איך דערהערט נע-בען זיך א שאָרף און א מין מאָדנעם כריפען. איך האָב זיך אומגעקוקט און בין נשתומם געוואָרען פון דעם וואָס איך האָב דער-זעהן.

אונטערן וואָגען, צווישען דיא פאָדערשטע רעדער, איז געלעגען דער עלטערער איד מיט דיא הענד איינגעגראָבען אין דער ערד און האָט גע-קוקט אויף זיי. דער פנים איז ביי איהם געווען בלייך און צוקרימט, וויא פון עפעס א שרעקלי-כען וועהטאָג, דער מויל מיט ארויסגעשטאָר-צטע ציינער, וויא ביי א צורייצטע חיה, דיא אויגען אויסגעגלאַצט גרויסע, צושראָקענע און דיא גרויע שפיציגע בערדעל פערריסען אין פאר-אויס.

ער איז געלעגען אויף אלע פיער, האָט גע-קוקט אהין, וואו דיא פרוי אין ווייסען ראפער האָט געדריקט צו זיך דעם בחור'ל, האָט געריסען דיא ערד אונטער זיך מיט ביידע הענד און האָט שווער געסאָפעט און געכריפעט....

דערוויילע האָט אייבי זיך ארויסגעריסען פון איהרע אָרעמס און איז אויפגעשפרונגען פון אָרט.

אויף דר'ערד איז געלעגען זיין רעקעל, ער האָט איהם געוואָלט א כאַפּ טאָן; אין דער

אז ניט הייסען מיר מופען? אוי, איך האָב פער-דינט, ער זאָל מיר שלאָגען ביז צום טוידט... איך.... איך האָב איהם אלעס געדארפט בלייך דערצעהלען! אוי! האָט ער אויסגעשריען לוי-דענשאפטליך — מוהמע, ווארום האָט איהר מיט איהם חתונה געהאט, אז איהר האָט איהם פיינד? אזא זינד, אזא פערברעכען, ער איז דאָך מיין טאטע!

ער איז וויעדער צוגעפאלען מיט'ן פנים צום רעקעל אויף זיין אָרעם און האָט ליידענשאפט-ליך געוויינט.

זיא האָט א ציטער געטאָן, זיך אָבער-קעהרט פון איהם און גענומען קוקען אויפ'ן וואסער. דער פנים איז ביי איהר געווען בלייך, און זיא האָט שווער געאטהמט.

און דער ריווער האָט נאָך אלץ גע'חלום'ט.... שטיל און רוהיג האָט דאָס וואסער געדערמעלט, בעגאסען מיט דיא זיכערנע שטראַן-זעלען פון דער לבנה און בלישצענער וויא א שפיגעל....

פלוצים האָט דיא פרוי גענומען ציטערן מיט'ן גאנצען קערפער, האָט זיך צונויפגעקאָר-טשעט אין איהר ווייסען ראפער און האָט שטיל גענומען חליפען. דאן האָט זיא זיך מיט א האל-כען פנים א קעהר געטאָהצו דעם וויינענדיגען אייבי און האָט אויסגערעדט מיט א ציטערנ-דיגע הייזעריגע שטימע :

— איך האָב מיט איהם חתונה געהאט, ווייל איך בין מיעד געוואָרען צו ארבייטען אין דיא שעפער.... ווייל איך האָב געפיהלט, אז איך פערלייער ביי דער מאשין מיינע לעצטע כחות טראָפען ביי טראָפען צוזאמען מיט מיין יוגענד.... איך האָב מיט איהם חתונה געהאט, ווייל איך האָב זיך אנדערש ניט געקענט העל-פען!.... אייבי, אז מען איז הונגעריג, איז א שטיקעל אַלט געבאקענער, פערשימעלטער ברויט אויף גוט. אז מען איז דורשטיג, טרינקט מען וואסער פון בלאָטע אויף! איך בין אויף אלעס מרוצה געווען, אבי ארויסצורייסען זיך פון שאַפ, אבי אויסצורוהען זיך.... איך האָב אָבער לאַנג ניט געקענט רוהען. איך האָב דיר געזעהן, מיין שטיעפזוהן.... וויא דוא עסט, וויא דוא טרינקסט און וויא דוא שלאָפסט.... ער און דוא! מיין גאָט, וויא פיעל יסורים, ענוים איך האָב איבערגעליטען, איך בין שיער ניט משוגע גע-וואָרען!

און דאָ האָט זיא אונערווארטעט זיך אויס-געגלייכט אין גאנצען וואוס, איז צוגעלאָפען צו אייבי און האָט איהם ליידענשאפטליך אָנ-געכאפט פארן אקסעל.

— דוא זאָגסט, א זינד, א פערברעכען — האָט זיא ליידענשאפטליך אויסגעשריען מיט א

געטרייטעלט, וויא אין א קדחת, און האָט פער-
שטיקט געשעפצט צווישען דיא ציינער מיט
א דינעם, כמעט קינדערשען קול :
— מכשפה, מכשפה!

אייבי האָט אַ געשריי געטאָן און האָט
זיך געלאָזט לויפֿען, איבערלאָזענדיג זיין רע-
קעל אויף דרערד געבען דער פֿרויס פֿיס.
און זיא איז געבליעבען שטעהן א בלאסע,
צוטומעלט, האָט צושראָקען געקוקט אויפֿן אל-
טען און האָט צומישט געשמייכעלט.

אז ער איז צוגעטרעטען צו איהר מיט אויפֿ-
געהויבענע פֿויסמען, האָט זיא זיך ניט גע-
ריהרט פֿון אָרט, ניט א ריהר געטאָהן מיט קיין
אבר, צו פֿערטהיירדיגען זיך.....

— נו, וואָס וועסטו יעצט זאָגען — האָט
ער געשעפצט, קוקענדיג אויף איהר מיט אויס-
געגלאָצטע אויגען און טרייסלענדיג זיך אין
גאנצען — דוא ביזט אַן עהרליכע פֿרוי, האָ?
איך בין אַ שלעכטער טאטע? אומזיסט ארויס-
געטריעבען דעם זון, האָ?... מכשפה, ליילית,
פֿערפֿיחערין, אשת איש, וועסטו יעצט אויך
זאָגען, אז איך בינד זיך נור צו דיר..... אז דו
ביזט עהרליך, אז איך האָב אומזיסט געהייסען
איהם פֿערלאָזען מיין הויז?.... דו שווייגסט,
האָ? דער לשון האָט ביי דיר אָבגענומען?....
נא דיר, נא! ! —

ער האָט איהר אַ פאטש געטאָן.

זיא האָט שטיל אַ קרעכץ געטאָן, האָט
זיך אָנגעכאפט פאר'ן באק, איז אָבגעטראָטען
עטליכע טריט צוריק, און פֿלוצים האָט זיא זיך
צולאכט אויפֿגערעגט, היסטעריש.

— דו לאכסט? — האָט ער אַ קרעכץ
געטאָן, און אריינכאפֿענדיג זיינע ביידע הענד
אין מויל האָט ער זיי אויס הילפֿלאָזיגקייט
גענומען בייסען און טאָפֿטשען מיט דיא פֿיס.
— ווארט, ווארט! — האָט ער געשעפֿ-

צט צווישען דיא ציינער — דו וועסט נאָך זיין
ביי מיר אין טורמע... דו האָסט פֿערפֿיהרט א
קינד... אוי, וועה איז מיר, און וועמעס קינד?
דיין אייגענעם מאַן'ס קינד! מרשעת, נוואלד
געשריען, אזא זאך איז דאָך ניט געהערט גע-
וואָרען ביי אידען!

און דאָ האָבען דיא טרעהרען איהם גע-
נומען שטיקען. ער האָט ווייטער ניט געקענט
ריידען און צוריקענדיג דעם פֿנים צום ארבעל
פֿון זיין לייווענטענעם רעקעל, האָט ער געוויינט
פֿערשטיקט, פֿערצווייפֿעלט.

זיא איז געשטאנען און געשוויגען מיט א
גלייכגילטיגען שמייכעל אויף דיא ליפֿען, דאן
האָט זיא גענומען געהן.

זיא איז צוגעגאנגען צו דער קופֿה ברע-
טער, האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט גענומען

שנעל, וויא א קאטץ, און האָט איהם ארומגע-
כאפט ארום נאקען.

— לאָזט מיך איין — האָט ער געשריען —
איך דארף מאָרגען פֿריה געהן צו דער ארבייט.....
— ניין — האָט זיא געשעפצט — איך
לאָז דיך ניט ארויס פֿון מיינע הענד..... קום
אהיים..... נור היינט..... מאָרגען וועסטו מיך
שוין ניט זעהן..... איך שווער דיר ביי מיין גליק
וויא איך זאָג דיר דעם אמת! האָב רחמנות,
קום!

— ניין, ניין, גענוג, גענוג! — האָט ער גע-
קרבצעט.....

— היינט צו וואָס ביזטו היינט אהער געק-
מען? אום מיך צו מוטשען? וועניג מוטשע
איך זיך אָהן דעם? — האָט זיא פֿערשטיקט
געפרעגט, קוקענדיג אויף איהם מיט ברענענדי-
גע אויגען.

— איך בין געקומען, ווייל איהר האָט מיך
גערופֿען..... איך האָב ניט געדארפט קומען, עס
האָט מיך אָבער אהער געצויגען וויא א מאג-
נעט..... איך בין אויסער זיך, איך בין אייך גע-
קומען זאָגען, אז עס מוז נעהמען א סוף, אז ניט
וועל איך משוגע ווערען..... שוין עטליכע נעכט
— האָט ער ארויסגעשעפצט מיט שרעק — וויא
דיא מאמע קומט צו מיר אין הלום און פרעגט
מיך : — אברהם'ס, דו זאָלסט אָבטהאָן אזא
מעשה דיין אייגענעם טאטען!

— אַך, וואָס פיר אַ נארישקייטען! — האָט
זיא איהם אונטערבראָכען און אין איהר קול
האָט זיך געהערט אַ ניט פֿערבעהאלטענער שרעק
— רייד ניט אזעלכע נארישקייטען. דיא טויר
טע קומען ניט פֿון זייערע קברים, דומהייט! —

אין דיעזער מינוט האָט אין דער לופֿט
אָבעקלונגען וויא פֿון יענער וועלט, א פֿער-
צווייפֿעלטער געשריי פֿון עפעס אַ קינדערשען
קול :

— מכשפה!

אייבי האָט אַ שפרונג געטאָן מיט א צו-
שראָקענעם געשריי : אוי, דעם טאטענס קול! —
זיא איז אויך אָפֿגעשפרונגען אהינטער צו-
שראָקען.

פאר זיי איז געשטאנען דער עלטערער איד
מיט דער גרויער שפיציגער בערדלי, וועלכער איז
אונגעמערקט ארויסגעקראָכען פֿון אונטערן וואָד
גען.....

ער איז געשטאנען צונויפֿגעקארטשעט, דעם
קאָפֿ אריינגעדריקט צווישען דיא פֿלייצעס,
מיט אַ בלייכען פֿנים, מיט אויסגעשטארצטע
פֿערשעמעטע ציינער; האָט געקוקט אויף זיי
מיט ביזע בלישצענדע אויגען, געשאַקעלט צו
זיי מיט צוזאמענגעדריקטע פֿויסמען, האָט זיך

געקלונגען זיין דינער, כמעט קינדרשער קול,
אין דער שטילקייט פון דער נאכט — מענשען,
ראטעוועט! —

* * *

און דער ריווער האָט שוין מעהר ניט
גע'חלום'ט.... דאָרט, וואו דיא פרוי האָט זיך
אריינגעוואָרפֿען, האָט דאָס וואסער געקאָכט און
געזאָטען, ווייסע כוואליעלאך זיינען געשפרונג-
ען; איינער צום צווייטען, מורמלענדיג, אזוי
וויא זיי וואָלטען דערצעהלט איינע דער אנדער-
ער וועגען דיא פרוי, וואָס האָט זיי אויפגע-
וועקט פון זייער זיסען דרעמעל.... און דיא
לכנה האָט דערזעהען, אז זיא וועט זיך לענגער
ניט קענען באַדען אין ריווער, איז זיא פער-
שוואונדען, איבערלאָזענדיג אויפ'ן קאָכעדיגען
וואסער עטליכע זילבערנע שטראהלען....
לעאָן קאָכרין.

קוקען אויפ'ן וואסער.... פלוצים האָט זיא א
שפרונג געטאָן פון דיא ברעטער. פאר זיינע
אויגען האָט א שוין געטאָן, וויא א שאמען,
איחר ווייסער ראפער, און איבערן וואסער האָט
זיך דערהערט א דומפפער שווערער קלאפ.

איך געדינק ניט וואָס איך האָב געטאָן
און וויא איך האָב געהאנדעלט אין יענער
שרעקליכער מינוט; נור ווען איך בין געקומען
צו זיך — געדענק איך וויא יעצט — האָב איך
דערזעהען נעכען זיך דעם אלטען, איחר מאן.
ער איז ארומגעלאָפֿען, וויא משוגע, ארום
ריווער, האָט אויסגעשטעלט צו איהם ביידע
ציטערענדע הענד, האָט מיט משוגענע אויגען
געזוכט אויפ'ן וואסער און האָט געקעכעצט אָהן
ווערטער אויף א דינעם קול....

דאן האָט ער זיך געלאָזט לויפֿען אין גאס
מיט א ווילדען געשריי.
— ראטעוועט! — האָט פערצווייפעלט

מיינע דרייצעהן יאהר אין שליסעלבורגער פעסטונג.

פון

לודטילא אלעקסאנדראווא וואַלקענשטיין.

פאָרוואָרט.

אָנגעהויבען זיך ווענדען אין פאָליציי דעפארט-
מענט מיט אנפראגען וועגען זייערע פער-
וואנדעטע ארעסטאנטען; עס זיינען אָנגעקומען
צעהנדליגע ברועה פון מוטערס, פרויען און ברי-
דער. אָבער אין בעסטען פאל האָבען זיי גע-
קראָגען אן ענטפער, אז דער ארעסטאנט לעבט.
ווען איין ארעסטאנט אין שליסעלבורגער פעס-
טונג איז געשטאָרבן, האָט דער פאָליציי-דע-
פארטמענט געלאָזט וויסען; אָבער אלע נאכ-
ריכטען פון דאָרטען זיינען אין אלגעמיין גע-
ווען אונבעשטימט, און וואָס דאָרט קומט אין
אמת'ן פאָר האָט קיינער ניט געוואוסט.

דיא ערשטע נאכריכטען פון שליסעלבורג-
גער פעסטונג זיינען ערשינען אין יאנואר, 1889
אין דיא „פריי רוסלאנד“, וואו עס איז געווען
געמעלדעט, אז אין שליסעלבורג איז געבראכט
אלס ארעסטאנט דער געוועזענער אָפיציער לא-
גאָוסקי. קיינער האָט עס ניט געגלויבט, אָבער
שפעטער האָט עס זיך בעוויזען אלס אמת, אזוי
וויא דיא אנדערע נאכריכטען, וואָס דיא אויס-
לענדישע צייטונגען האָבען געבראכט וועגען

ון דיא שוידערליכע מאר-
טערנישען, וואָס עס
שטייהען אויס דיא
לעבעדיג - בערגאָבענע
פרייהייטס - קעמ-
פפער אין דיזען גרוי-
ליכסטען פון אלע אי-
שטאלטען פיר מענ-
שען - פייניגונג, אין
דעם שליסעלבורגער

קערפאָסט — פון דיא שוידערליכע יסורים וואָס
דיא פערפאסערין, מאדאם וואַלקענשטיין, בע-
שרייבט דאָ פון אייגענער ביטערער, 18-ייער-
ריגער ערפאהרונג, האָט דיא וועלט א צייט גאָר
ניט געוואוסט.

צום ערשטען מאל האָט מען ערפאהרען
וועגען דיא איבערפיהרונג פון פאָליטישע קא-
טאָרזשניקעס אין שליסעלבורג אין אויגוסט,
1884. דאמאָלס איז בעקאנט געוואָרען, אז מען
האָט דערשאָסען מינאָקאווען, און פיעלע האָבען

פון דיא העלרישע פרוי, וועלכע איז דארטען
אָבגעמוטשעט געוואָרען 13 לאנגע פינסטערע
יאָהרע!

דיא פערפאסערין פון דיזע בעשרייבונג,
ליורמילא וואָלענשטיין, (מעדיע-נאָמען אלעק-
סאנדראָווא) האָט אין 1879 צוזאמען מיט
זיבאָווסקי געמאכט א קווארטער פאר דיא
רעוואָלוציאָנערע, וואו עס האָבען זיך בעהאל-
טען גאָלדענבערג און קאָבילאנסקי, וועלכע האָ-
בען אין 1879 געטויטעט דעם טיראן פירשט
קראפאָטקי. באלד נאָכדעם איז מאדאם וואָל-
קענשטיין אוועק קיין אויסלאנד. זיא איז געווען
א צייט אין רומעניע. זיא האָט אָבער ניט גע-
קאנט איינרוהען צו זיצען אין זיכערהייט אין
אויסלאנד, דעמאָלט ווען איהר געבורטסלאנד
שמאכטעט אונטער דעם שווערען יאָך פון דיא
גריוואמסטע טיראניי און איהרע חברים און חבר-
טעס מוטשען זיך אין דעם פרייהייטסקאמפּ.
1883 איז זי צוריקגעקומען קיין פעטערסבורג
העלפען אין דעם פרייהייטסקאמפּ און—זי איז
ארעסטירט געוואָרען. זיא איז דעמאָלט געווען
23 יאָהר אלט.

אין דעם פראָטאָקאָל פון איהר בעשולדי-
גונג איז געזאָגט, אז זיא איז צוריקגעקומען
קיין פעטערסבורג, „זיך בעטהייליגען אין דעם
קאמפּ געגען דיא רעגירונג, ווייל זיא סימ-
פאטיזירט מיט דעם צוועק פון דיא פארטיי
נאראָדנאיא וואָלא“.

זיא איז פערמישט געוואָרען צו 15 יאָהר
קאטאָרגע און איז דיא שטראַף אָבעגעזעסען 13
יאָהר אין שליסעלבורגער פעסטונג. אין 1896
האָט מען איהר „געשענקט“ דעם רעשט פון
איהר טערמיין און מען האָט זיא פערשיקט אויף
דעם וויסטען סיבירישען אינזעל סאכאלין.
אויף'ן וועג, זיצענדיג א צייט אין אָדעסער טור-
מע האָט זי פערפאסט דיזע בעשרייבונג.—רעד.

1

דיזע פערצייכנונגען וועגען מיינע דרייצעהן
יאָהר לעבען אין שליסעלבורגער פעסטונג
זיינען בלויז אין אלגעמינע שטריכען, נור צו גע-
בען דעם לעזער א בעגרייפּע וועגען דיא הויפט זא-
כע, וואָס האָבען פאסירט פאר דיעזער צייט.
עס וואָלט געווען זעהר שווער צו בעשרייבען
גענוי דעם לעבען דאָרט פאר גאנצע דרייצעהן
יאָהר — א לעבען, אין וועלכען אינערליך איז
איבערגעלעבט געוואָרען אזוי פיעל, און אוי-
סערליך אזוי ווייניג. מען וואָלט געדארפט זיין
בעזאָנדערס גינסטיג אויפגעלייגט אום מען זאָל
זאג לעבען קענען גענויער שילדערן. און בע-
שרייבען דיא קלייניגקייטען אָהן זייערע אינער-
ליכע בעדייטונג, וואָלט זיכער ארויסגעקומען

שליסעלבורגער פעסטונג. אין 1888 איז פון שלי-
סעלבורג בעפרייט געוואָרען קאכאלאָוו. פאר
איהם איז נור ענטלאסען געוואָרען דער קראנ-
קער יונאטשעוו.

דיא רעגירונג האָט פערשטאנען, אז עס
איז פאר איהר פיעל בעסער צו פערשווייגען
וועגען שליסעלבורג און זיא האָט אָנגעווענדעט
אלע מעגליכקייטען, אז מען זאָל פון דאָרט גאָר
ניט ערפאהרען. נור אין 1893 איז ערשינען ווע-
גען שליסעלבורגער פעסטונג א קורצער ארטי-
קעל אין „פרייע רוסלאנד“, נומ. 9.

אין 1895-96 זיינען פון שליסעלבורג ארויס
פריי נאָך אייניגע ארעסטאנטען און זיי האָבען
איבערגעגעבען דיא זיכערסטע נאכריכטען ווע-
גען דעם לעבען אין פעסטונג.

אין נומ. 36 פון דיא „פליהענדע בלעטער“
(23טען אפריל, 1896) און נאכדעם אין דיא
נומערן 38, 39 און 40 פון 1897 זיינען ערשי-
נען בעמערקונגען וועגען שליסעלבורגער פע-
סטונג. באלד איז איין בעמערקונג איבערגעדרוקט
געוואָרען אין דיא „מאטעריאלען פיר דיא הי-
סטאָריע פון דיא רוסישע סאָציאל-רעוואָלוציאָ-
נערע בעוועגונג“, נומ. 6. לענגערע ארטיקלען
זיינען ערשינען אין 1897 אין נומ. 1 פון „אונ-
זער צייט“, ארויסגעגעבען פון דיא פערטהייד-
גער פון דיא פאָלקס-רעכטע, און אין דיא
נומערען 3, 4 פון דעם „ארבייטער“ פון דיא
סאָציאל-דעמאָקראטען. אין 1899 זיינען געווען
אינטערעסאנטע ארטיקלען וועגען דער שליסעל-
בורגער פעסטונג אין דעם „רוסישען ארבייטער“
נומ. 2, וואָס דער פערבאנד פון דיא רוסישע
סאָציאליסטען-רעוואָלוציאָנערען האָבען ארויס-
געגעבען, און אין נומ. 3 פון דעם „ערב“.

אין רוסלאנד איז אין 1897 ארויסגעגעבען
געוואָרען א העקטאָגראפישער פלאקאט מיט
נאכריכטען וועגען דער שליסעלבורגער פעסטונג
און באלד נאכדעם א בראַשורע אויף דיא דעם
זעלבען שריפט מיט גענויע ערצהעלונגען וועגען
דיא פאסירונגען אין פעסטונג אין דיא יאָהרען
פון 1884 ביז 1896.

מען דארף ניט דערצהעלען, אז דיא
פרעסע אין רוסלאנד האָט ניט געטאָרט דער-
מאָנען קיין וואָרט פון דעם, וואָס עס טהוט זיך
פאר אייניגע צעהנדליג ווערסט פון פעטערבורג.

שפעטער זיינען שוין געדרוקט געוואָרען
נאָך אייניגע בעשרייבונגען פון דעם „לעבען“
אין דיזען לעבעדיגען גיהנם.

אָבער אין קיינע פון דיזע בעשרייבונגען
פיהלט ניט אזוי דער לעזער דעם גאנצען גרוי-
וואָס הערשט אין דיזע פעסטונג, וויא מען
פיהלט עס לעזענדיג דיזע רוחיגע בעשרייבונג

אין פערדיכטען דיא געביידע. אין הויף פון דיזער טורמע פלעגט מען דיא ערשטע צייטען אויספיהרען דיא טויט-אורטהיילען; אין דער לעצטער צייט האָט מען דאָרט געמאכט גערטנער און איינגעפלאנצט בויער. אויסער דיזען גרויסען הויף פון דער אלטער טורמע, איז דאָרט אויך דאָ א קליינער הויפּעל, צווישען דער הינטערשטער וואַנד, וועלכע רינגעלט זיא ארום. צו דיזען הויף פּעל קומען ארויס דיא פענסטער פון דיזער טור-מע און אזוי אויך דיא פענסטערלעך פון דיא קא-מער אין פעסטונג, אין וועלכע עס איז געזעסען, רוכט זיך, יאָהאן אנטאָנאוויטש. דיא אָבעזונג דערטע פלעגען דאָ אין הויפּעל ארויסגעלאָזען ווערן דורכצוגעהן זיך. אין דער אלטער טורמע פלעגט נור פיהרען איין טיהר דורכן הויף פון דער נייער טורמע. און דאָרום פלעגען מיר פון דיא פענסטער פון דער נייער טורמע זעהען ווען מען בריינגט אהין נייע געפאנגענע אָדער דיא, וועל-כע מען האָט געוואָלט אָבזונדערן. דיא אלטע טורמע איז אַרומגערינגעלט פון אלע פיער זיי-טען מיט היסטאָרישע ווענד. דיא נייע טורמע איז א צוויי-עטאזשנער רויטער מויער, א שמאָל-לער, א לאנגער. דיא פענסטער זיינען נידעריגע, 1 ארשין און 14 ווערשאַק דיא ליינג, דיא גלאז אין זיי איז דונקעלע. אין הויף פון דער נייער טורמע איז דאָ גערטנער און פלאץ אַרומצוגעהן.

אין דיא צייט פון דרייצעהן יאָהר, וועלכע איך בעשרייב, זיינען אין דער שליסעלבורגער פעסטונג איבערגעווען 48 פּערזאָן (1), פון זיי זיי-נען אין דיא ערשטע זעקס יאָהר אומגעקומען 21 און אין דיא לעצטע 6 יאָהר נאָך דריי.

דיא נייע טורמע האָט פערנומען דעם פלאץ פון דעם אָפּגעשאפטען אלעקסעיווסקי ראוועלין פון דער פּעטראָפּאָולאָווסקער פעסטונג, פון וואנען מען האָט אהער איבערגעבראכט אין אויגוסט 1884 יאָהר אלע געפאנגענע, וואָס האָ-בען זיך דאָרט איינגעפונען מיט דער גאנצער אדמיניסטראציע. דיא איבערגעפיהרטע, 9 פּער-זאָן, זיינען געווען זעהר שוואַך און אויסגעמא-טערט.

אין אלעקסעיווסקי ראוועלין זיינען דיא מעהרסטע טהייל פון דיא איינגעשפארטע געווען פון דעם פּראָצעס פון אל. מיכאילאָו, וואָס איז פאָרגעקומען אין 1882. אין צייט פון איין יאָהר זיינען זעקס פון זיי געשטאָרבן: קאלאמקע-

איינזייטיג און בלאַס; בפרט אז פיעלע זייטען פון לעבען אין געפּענגנים וואָלט געווען גאנץ אונגעקוועם צו בעריהרען.

מיינע פערצייכנונגען זיינען אַרויסגעקומען רוכט זיך, ניט איבערטריבען. אמת, איך האָב פּערשריבען דיא פאקטען, וואָס זיינען מעהר נולט; דערפאר אָבער האָב איך גאָר ניט דער-מאָגט דיא קליינע פאסירונגען, דיא זאכען, וואָס האָבען געשטיקט אונז יעדען טאָג ניט ווייניגער (אויב ניט מעהר) שרעקליך אלס דיא גרויסע, וואָרום דיזעע קליינע זאכען פערפאָלגט דיא ארעסטאנטען יעדען טאָג, יעדע מינוט, און פטור ווערען פון זיי איז געווען אונגעמליך; עס איז גאָר ניט געווען וואָס צו האָפען דערויף—אָט דיא קלייניגקייטען, וועלכע האָבען פּעראור-זאכט דיא גרעסטע יסורים, האָב איך דאָ גאָר אַרויסגעלאָזען. יעדענפאלס וועלען דיזע פּער-צייכנונגען געבען א בעגריף וועגען דער שליסעל-בורגער פעסטונג און קענען דינען אלס מאטערי-אל פאר דעם, וואָס וועט שרייבען איהר געשיכ-טע.

* * *

איך וועל דערצעהלען פריהער וועגען דער אלטער טורמע און וועגען דער נייער, וואו עס האָבען געלעבט און וואו עס זיינען אויסגעשטאָר-בען דיא געפאנגענע.

דיא נייע טורמע אין שליסעלבורג איז גע-עפּענט געוואָרען אין יאָהר 1884. ביז וואנען מען האָט אויפגעשטעלט דעם נייעם בנין, איז דאָרט געווען בלויז קיין גרויסע טורמע. איין עטאזש הויך, בלויז פאר 10 פּערזאָן; זיא שטעהט נאָך עד היום. ווער עס איז געזעסען אין דער אלטער טורמע, ביז וואנען מיר זיינען אהין געבראכט געוואָרען, ווייס איך ניט. פאר אונזער צייט האָט דיזע אלטע טורמע, אין דיא ערשטע זיבען יאָהר, געדינט אלס א קארצער און אין אלגעמיין אלס פלאץ, וואָן מען האָט פּערשפארט דיא געפאנ-גענע וואָס זיינען געווען אונרוהיגער פון דיא איבעריגע, אָדער דיא קראנקע. דאָרט האָבען זיך אויך אויפגעהאלטען דיא פּעראורטהיילטע צום טויט, וועלכע מען האָט געבראכט אהין אום הינגעריכטעט צו ווערען. ענדליך פלעגט מען דאָרט אויך אריינזעצען אלע נייאָנגעקומענע, אין דיא ערשטע דרייפער מאָנאטען, אום צו האלטען זיי דיא ערשטע צייט אין דיא רויה'סטע פּערהעלטניסע וואָס נאָר מעגליך.

אין דיא לעצטע 6 יאָהר האָט מען דאָרט איינגעריכטעט ווערקשטאטען פאר געפאנגענע; ווען מען האָט אָבער געדארפט איינעם אָפּזונ-דערן פון אלעם, פלעגט מען איינשטעלען דיא ארבייט אונטער דעם אויסרייב און מען האלט

(1) אויסער דיא 7, וועלכע מען האָט אהער גע-בראכט צום הינריכטען. דאָס זיינען געווען: ראגאטשאָו, שטראמבערג, אוליאנאָו, גענעראל-לאָו, אוסיפאנאָו, אנדריאושיקין און שעוויי-ראָו.

אלע געפינען זיך איצט אין שליסעלבורג.
 אין אויגוסט, 1884 האָט מען צו איז און
 פעסטונג איבערגעפיהרט דיא וואָס זיינען געזע-
 סען אין אלעקסעיעווסקי ראוועלין און דיא וואָס
 זיינען געזעסען אין טרובעצקי ראוועלין. דיזע
 געפאנגענע — 10 אין צאָהל — זיינען געבראכט
 געוואָרען פון קארא, וואו זיי האָבען געטהאָן
 קאטאָרושנע ארבייט; מען האָט זיי צוגעשיקט
 אהער אלס דיא „אונרוהיגסטע“. פיעלע פון זיי
 זיינען געזעסען שוין אין טורמע איידער עס איז
 גאָר געווען זייער פראָצעס און זיינען שוין גע-
 ווען אין קאטאָרגע איינגע יאָהר. זייער לעבען
 אין קארא איז געווען א ביסעל בעסער איידער
 אין דיא פעסטונגען, אָבער אויך אזוי שרעקליך,
 אז זיי האָבען זיך ענטשלאָסען צו אנטלויפען,
 און אויב דאָס וועט זיך ניט איינגעבען, דאן
 אונטערצינדען זיך אליין אין געפענגניס; עס
 איז געווען געמאכט שוין א ביסעל אונטערגאָר-
 בונג, א שייטערהויפען איז אויך געווען אָנגע-
 גרייט — אָבער דער גאנצער פלאן איז ענט-
 דעקט געוואָרען. אום צו ברענגען זיי קיין פער-
 טערבורג, האָט מען זיי געפיהרט איבער דיא
 טייכען קאמא און וואָלא און א בעזונדער
 באַרקע אָהן פענסטער, מיט אייגענעלעלען
 פאר יעדען בעזונדער און א וואָך ביי יעדער
 טהירעל. דיא באַרקע האָט מען עקסטרא צוליעב
 דעם געמאכט און זיי זיינען אלע געווען גע-
 שמידט אין קייטען.

אין אָקטאָבער, 1884 האָט מען אהין גע-
 בראכט 9 פערזאָן פון דעם פראָצעס פון 14;
 אין דיעזע ניין זיינען געווען צוויי פרויען און
 פיער וואָינענע. נאָך דעם 1891 יאָהר האָט מען
 צו איז קיינעם מעהר ניט געבראכט.

דיא ליסטע פון איינגעשפארטע אין שליסעל-
 בורגער פעסטונג פון 1884 ביז 1896 יאָהר.

פון אלעקסעיעווסקי ראוועלין אָנגעקומען
 אויגוסט 1884.

פראלענקא (ארעסטירט אין 1881)
 מאראזאוו (ארעסטירט אין 1881)
 טריגאני (ארעסטירט אין 1881)
 ראטשעווסקי (ארעס. אין 1882)
 אראנטשיק (ארעסטירט אין 1881)
 איסאיעו (ארעסטירט אין 1881)
 יוריבאָגדאנאָוויטש (אר. אין 1882)
 פאליוואָנאָוו (ארעס. אין 1882)
 ס. זלאטאפאָלסקי (ארעס. אין 1881)

פון קארא אָנגעקומען אין אויגוסט 1884.
 מישיקין (ארעסטירט אין 1875)

וויטש, באראניקאָוו, לאַנאָנאָס, א. מיכאליקאָוו,
 קלעטאטשניקאָוו, טעטערקא, און איינער —
 אראנטשיק איז אראָפּ פון זיינען. דיא איבעריגע
 זיינען געווען האלבפערפולט, ווען מען האָט
 פלוצלונג „בעמערקט“ אין וואָס פאר א צושטאנד
 זיי געפינען זיך. דאָס איז געווען דעם צווייטען
 אָדער דעם דריטען מאָל, ווען ארושעווסקי, האָט
 בעזוכט דעם אלעקסעיעווסקי ראוועלין. פריהער
 האָט מען קיין זאך „ניט בעמערקט“, און דער
 דאָקטאָר — אן אלטער מאן מיט'ן נאָמען וויל-
 יאמס — האָט, שטעכענדיג מיט דיא פינגער
 אין דיא געשוואַלענע פיס פון דיא קראנקע גע-
 פאנגענע געזאָגט: „דאָס איז נאָך גאָר נישט“,
 און האָט געהייסען געבען אן עסלעפעל מילך,
 און צו פערבעסערען דיא פויקע שפיין, האָט ער
 געהייסען געבען באַרשטיש מיט קאשע. בענומען
 האָבען זיך אלע מיט דיא איינגעשפארטע
 גראָב, צייגט, אונטערגעמליך.

אין אלעקסעיעווסקי ראוועלין זיינען גע-
 זעסען 14 פערזאָן פון אל. מיכאליקאָוו'ס פראָ-
 צעס, אויסער אנדערע ארעסטאנטען. צווישען
 זיי זיינען געווען דריי פרויען: לעבערעווא, יא-
 קימאָווא מיט א קינד און טערענטיעווא. אין זור-
 מער פון 1883 האָט מען זיי, אויך האלבפער-
 פולטע, אוועקגעשיקט קיין קארא, אויסער טע-
 רענטיעווא, וועלכע איז פערשוואונדען און מען
 ווייס ער עד היום ניט וואהין און ווי אזוי. (2)
 פון דיא וואָס זיינען געזעסען אין ראוועלין האָ-
 בען דערנאָך דערזעהלט, אז יאקימאָווא'ס קינד
 האָבען שיער מייז ניט אויפגעגעסען און זיי האָ-
 בען געוויזען דעם שרעקליכען ברויט, מיט וועל-
 כען מען האָט זיי געקאָרמעט.

איבעריגענס, דאָס אלעס איז געווען גע-
 דרוקט אין דיא בראַשורען: „פון טויטע צו דיא
 לעבעדיגע“ און „מאטערנים אין קאטאָרגע אין
 פעטראפאָולאָווסקער פעסטונג“, וואָס זיינען
 ארויסגעגעבען געוואָרען אין 1878, און דארום
 וועל איך וועגען דעם גענויער מעהר ניט ריידען.
 איך וויל נור דאָס נאָך זאָגען וועגען דער
 געשיכטע פון דיא, וואָס זיינען געפייניגט גע-
 ווארען אין ראוועלין, אז פון די פערזענען פער-
 זאָ, וואָס זיינען דאָרט געזעסען, פון מיכא-
 לאָוו'ס פראָצעס, זיינען געבליבען לעבען נור
 דריי: פראַלענקא, מאראזאוו און טריגאָני; זיי

(2) טערענטיעווא איז פעראורטהיילט געוואָ-
 רען אין דעם פראָצעס פון מיכאליקאָוו. באלד נאָך
 איהר אורטהייל האָט דער דאָקטאָר אין פעטראָ-
 פאָולאָווסקי פעסטונג געמאכט א טעות און
 האָט אָנשטאָט א רפואה, איהר איינגעגעבען
 אַמאָרפין — און זיא איז געשטארבען.

פון דעם פעטערבורגער פראָצעס
הערמאן לאָפאטין (אר. אין 1884)
סטאראדוואָרסקי (ארעס. אין 1884)
סערנני אוואנאָוו (אר. אין 1886)
קאנאשעוויטש (ארעס. אין 1884)
אנטאָנאָוו (ארעסטירט אין 1885)
אַרזשיק (ארעסטירט אין 1886)
סאָפּיא גינזבורג (ארעס. אין 1889)

צוזאמען 48 פערזאָן.

דיא ליסטע פון פערזאָנען, וואָס זיינען אומ-
געקומען אין שליסעלבורגער פעסטונג פון
1884 ביז 1896, און פון דיא פערבליבענע
און ארויסגעפיהרטע.

ב י ז ד ע ס 1891טען י אָ ה ר, א י ו
ד י א ע ר ש ט ע 6 י אָ ה ר.
הינגעריכטעט געוואָרען זיינען: מינא-
קאָוו (6. סעפטעמבער, 1884), מישיקין, (אין
אנפאנג יאנואר, 1885).

זעלבסטמאָרד בעגאנגען: קלימענקאָ
(האָט זיך אויפגעהאנגען אין סעפטעמבער,
1884), גראטשעווסקי (האָט זיך אליין פער-
ברענט אין 1888, נאָך דעם וויא ער האָט זיך
פריהער בעגאָסען מיט קעראַסין).
אַראָפּ פון זינען: שטשעדרין, יואווא-
טשעוו, קאנאשעוויטש.

געשטאָרבען פון קראנקהייטען: מא-
לאווסקי, בוצעוויטש, טשאנאוויטש, ס. זלאטא-
פאָלסקי, דאביליאנסקי, איסאיעוו, איגנאטי אי-
וואנאָוו, דאלגושין, געלליס, יורי באגדאנאָ-
וויטש, נעמאלאָווסקי, אדאָנטשיק, ווארינסקי.
טשאנאוויטש, אדאָנטשיק און אוואנאָוו זיי-
נען געשטאָרבען אין וואהניזין.

א י ז ד י א ל ע צ ט ע 6 י אָ ה ר.
אַראָפּ פון זינען: פאריטאנאָוו.
געשטאָרבען פון קראנקהייטען: בור-
צינסקי, יורקאָווסקי.
זעלבסטמאָרד (*): סאָפּיא גינזבורג.
אלע אומגעקומענע זיינען 24 נפשות אין
צאָהל.

אונעקגעפיהרט: אין 1888טען יאָהר
קאראולאָוו (קיין סיביר); אין 1895 יאָהר
לאנאָווסקי (קיין סיביר); אין 1895 מאנר-
טשאראָוו (אויף סאכאלין); אין 1896 שעכא-
לין, מארטינאָוו, יאנאָוויטש, סוראָווצעוו

פאָפאָוו (ארעסטירט אין 1879)
מילאָווסקי (ארעסטירט אין 1877)
שטשעדרין (אָרעסטירט אין 1881)
בוצינסקי (ארעסטירט אין 1879)
יורקאָווסקי (ארעסטירט אין 1880)
קאביליאנסקי (ארעסטירט אין 1879)
מינאקאָוו (ארעסטירט אין 1879)
געלליס (ארעסטירט אין 1879)
דאלגושין (ארעסטירט אין 1873)
(און זיי זיינען שוין פריהער געזעסען
אין טרובעצקי ראוועלין).

פון פערטראָפאָול פעסטונג אויגוסט 1884.
קלימענקאָ (ארעסטירט אין 1882)
בוצעוויטש (ארעסטירט אין 1882)
פון קאזאנער וואהניזין.
איגנאטי אוואנאָוו (אר. אין 1879)

פון דעם פראָצעס פון 14 פון פערטראָפאָול.
פעסטונג אָקטאָבער 1884

ווערא פינגער (ארעס. אין 1883)
ליורמילא וואלקענשטיין (אר. 1883)
אשענבערנער (ארעסטירט אין 1883)
פאכיסאנאָוו (ארעסטירט אין 1883)
יואוואטשעוו (ארעסטירט אין 1883)
טיכאנאָוויטש (ארעסטירט אין 1883)
ניעמאלאָווסקי (ארעסטירט אין 1883)
וואסילי אוואנאָוו (אר. אין 1883)
סוראוצעוו (ארעסטירט אין 1882)

פון קיעווער פראָצעס דעצעמבער 1884
שעבאלין, פאנקראטאָוו, מארטינאָוו,
באריסעוויטש, קאראולאָוו
(ארעסטירט אין 1884)

פון אָדעס אָנגעקומען 1885
מאנוטשאראָוו (ארעסטירט אין 1884)
איינצעל אליין פראָצעסירט.
פון פערטראָפאָולאָווסקי פעסטונג
אדמיניסטראטיוו פערזאָנעלעטער
אויף 5 יאָהר, געוועזענער וואָיענער
לאנאָווסקי (ארעסטירט אין 1884)
פון דעם ווארשעווער פראָצעס אין 1886
ווארינסקי (ארעסטירט אין 1883)
און נאווארוסקי (ארעס. אין 1884)

פון דעם פעטערבורגער פראָצעס פון דעם ער-
שטען מערץ אין 1887.
לוקאשעוויטש און נאָוואָרוסקי
(ארעסטירט אין 1887)

שטאנען דער געדאנק — צו וויל מען אונז אין גאנצען ניט דערטריןקען? אין טורמע האָט מען אונז אויך אריינגעפיהרט אונטער דיא הענד, — כמעט געטראָגען, אָבוואַהל יעדערער פון אונז האָט געקענט געהן, כאָטש מיר זיינען געווען געשמירט אין קייטען. און דער קאנוואַי, וועלכער האָט אונז בעוואכט, איז געווען א גאנץ שטארקער, א מאן צעהן.

זייענדיג אויפ'ן דאמפפער, האָבען מיר נאטירליך שוין פערשטאנען וואוהין מען פיהרט אונז. מיר האָבען געוואוסט, אז מיר דארפען יעצט בעגראָבען ווערען לעבעדיגערהייט. דיא שרעקליכסטע בילדער האָבען זיך פאָרגעשטעלט אין אונזער פאנטאזיע: עס האָט זיך אונז פאָרגעשטעלט דיא געפנגניס-צעללע אין א קעלער אונטער ד'ר'ערד, אָהן ליכט און אָהן לופט, אייביג געשמירט, אָהן בעוועגונג, אָהן טהעטיגקייט. מיר האָבען געוואוסט, אז אונזער שטראָף וועט יעצט זיין „איינצעלהאפט“, דאָס הייסט, זי צען גאנץ אליין אין א קעמערלי און קיין מאָל ניט זעהען און ניט הערען נאָך א מענש ארום זיך.

אָבער מיר האָבען געהאט א טעות: דיא צייטען פון אונטעראירדישע געפנגניסע און קערפערליכע פייניגונגען זיינען שוין צו אלט. אָנשטאָט זיי, עקזיסטירען יעצט מעהר אויסגעפיינטע מאטערונגען, וועלכע ווארפען זיך ניט אזוי אָין דיא אויגען.

דעם ערשטען איינדרוק וואָס האָט אויף אונז געמאכט דיא שליסעלבורגער פעסטונג איז געווען זאָגאר אנגענעם; דיא צעללען ריין און טרוקען — אמת, דיא פענסטער מיט מאטע גלאַז, אָבער דאָך ליכטיגלעך. ריינע ציכלעך אויפ'ן בעטעל. ס'איז דאָ אין וואָס צו וואשען זיך, און קלאזעטס אין דיא קאָרידאָרען. דיא צעללען זיינען קלייניקע — ביי א 7 טריט אין דיא לענג און 5 אין דיא ברייט. עהנליך צו דיא קעמערלעך אין אונטערזוכנס-געפנגניס. דאָ רום קען זיין איז עס געווען פון אנפאנג אזוי אנגענעם, ווייל דאָס האָט דערמאָנט וועגען דיא לעצטע „פרייע“ טעג — נאטירליך, פריי פער העלטניסמעסיג, אויף וויפיל מען קען אזוי אָנרופען דעם אָנטערשייד פון אזא געפנגניס ביז פערטאפאוולאָוסקי פעסטונג... אָבער באלד האָבען מיר אויסגעפונען אין וואָס פיר א גיהנם מען האָט אונז דאָ אריינגעפיהרט.

(פאָרטזעצונג פאָלגט).

(קיין סיביר); ליודמילא וואלקענשטיין (אויף סאכאלין).

אוועקגעפיהרט וואהניניגע: אין 1887 יאָהר יאָוואטשעוו; אין 1896 פאריטאנאוו — אין ניקאָלאיעווער פעטערבורגער האָספיר טאָל און שמשעדרין און קאנאשעוויטש—קיין קאזאן.

פערבליבען אין שליסעלבורגער פעסטונג זיינען: ווערא פיגנער, פעטער אנטאָנאָו, יולי אשענברענער, סערגעי איוואנאָו, וואסילי איוואנאָו, אָסיף לוקאשעוויטש, הערמאן לאָפאטיין, ניקאָלאי מאָראָזאָו, מיכאיל נאָוואָדוסקי, באָריס אָרושיק, פעטער פאָליאָוואנאָו מירכאיל פאָפאָו, וואסילי פאנקראטאָו, ניקאָלאי סטאראָדוואָסקי, מיכאיל טריגאני, מיכאיל פראָליענקא.

אויך האָב שוין אויבען געזאָגט, אז דיא אלע, וואָס זיינען געבראכט געוואָרען אין שליסעלבורגער פעסטונג אין 1884 יאָהר, זיינען פריהער געזעסען אין פעטראָפאָולאָווסקער פעסטונג. שוין דאָרטען האָבען מיר געפיהלט וואָס אונז ערווארטעט ווייטער. דער טאָן פון דער נאטשאַלסטווא איז אפילו ניט אימער געווען א גראָבער, אָבער אלע מאָל רשעות'דיג. צו וואָס, צ. ב. ש., האָט מען געדארפט פאר מענשען, וועלכע זיינען דאָ געזעסען בלויז אויף א צייט, נאָך דעם שוין וויא זיי זיינען געווען פער-אורטהיילט, לעזען דיא אינסטרוקציעס, וואָס זיינען געמאכט געוואָרען פאר דיא פערשיקטע אויף קאטאָרגע, וואו מען האָט געסטראשעט מיט שמיץ און אזוי ווייטער?

א שרעקליך שווערער שטיין איז יעדען געלעגען אויפ'ן הארצען דאָ. יעדערער האָט געפיהלט דעם גאנצען שרעק פון דער לאנגער תפילה אליין אין א קעמערלי, וועלכע איהם ערווארטעט פאָראויס, ניט האָבענדיג קיינע ביכער צום לעזען און ווייט פון אלעס, וואָס מענשליך איז. זיצען דעם גאנצען טאָג אין דער ענגער „אדינאטשקע“ (קעמערלי פיר איין מענשען), ניט האָבענדיג קיין זאך צו לעזען און וואָס צו טהאָן, האָט אויסגעזעהען שרעקליך וויא דער טויט. דיא געדאנקען זיינען געווען אזוי פיניסטער, אז עס האָט זיך אָנפאנגט געדוכט, אז מען וויל אין גאנצען מאכען א סוף מיט אונז; און ווען מען האָט אונז געפיהרט יעדערן געשמירט אונטער דיא הענד איבערן ברעג פון האפען צום דאמפפער, איז ביי פיעלע ענט-

דיא וועלט, וויא איך זעה זיא.

„מעכטע“ אונמעכטיג צו לייזען דיא אַרענטאָלע פראגע, און דער טערק קען טהאָן וואָס ער ווילל, און ביי דעם פראָסטען מענשען פלאצט דאָס הארץ לעזענדיג, וואָס דער טערק טהוט יעצט. וויא איהר זעהט, מיין פריינד, איז צווישען „הויכער“ פאָליטיק און געמיינער פאָליטיק א גאנץ קליינער אונטערשייד. אין וואָס פאר א פערפֿולכטער צייט מיר לעבען יעצט!

* * *

דיא פרייליכסטע נייעס קומען יעצט פון רוסלאנד. אלגעמיינע סטרייקס אין אָדעס, קיעוו, באָטום. דעמאָנסטראַציען פון ארבייטער, רויטע פאָהנען, סאָציאליסטישע רעדעס אויף דיא גאסען, טויזענדע סאָציאליסטישע פראָקלאמאציען, ארבייטער זינגען דיא מאַר-סעלעזע, ארבייטער שרייען: „נידער מיט דעם דעספאָטיזמוס!“ און דאָס מערקווירדיגסטע און טריסטערנסטע: קיין איינציגע אידישע פערענע איז דערביי נישט צוריסען געוואָרען! וויא ער קלעהרט איהר דאָס, הערען ציוניסטען! ?

* * *

איך וואָלט זיך געפרייט וואָס דיא דייטשע סאָציאליסטען האָבען געוואונען אזא גרויסען זיגע אין דיא לעצטע פארלאמענטארישע וואהלען, אָבער, גאָט איז מיט זיי, מיט דיא דייטשען, איך פערשטיי זיי נישט. איך קען זיך פאָרשטעלען, אז עס וועט קומען א צייט, ווען אין דעם דייטשען פארלאמענט וועט זיצען נור איין נישט-סאָציאליסט, און.... אלעס אין דעם ליבעלען פאָ-טערלאנד וועט זיין וויא מיט 25 יאהר צוריק. און נאָך אלעמען געפינען זיך נאָך פערזאָנען, וויא בערנשטיין און קאָמפ, וואָס שרייען, אז דיא דייטשע גענאָסען זיינען צירעוואָלוציאָנער, אז זיי מוזען א ביסעל מעסיגער ווערן! א דרייטעל פון דער גאנצער דייטשער נאציאָן זיינען סאָציאליסטען און דער קייזער האָט זיי אלע אין דער ערד, און זיי סמיינען נישט צו קריטיקירען א באַראַדיווקע אויף דער קייזערליכער נאָז — און מען וויל נאָך, אז זיי זאָלען געמעסיגטער ווערען! דונערן און בליצען! עס איז, פיליכט, אנגענעהם אָבצורוהען זיך צווישען דייטשע גע-נאָסען און צו טרינקען א גלאָז מינענער מיט זיי, אָבער צו מאַרשירען מיט זיי צו דער סאָ-ציאַלער רעוואָלוציאָן, — ניין, דערפון זאָג איך זיך אָפ.

* * *

און אין אונזער מדינה וועט באלד ווידער

אום צו לעבען רוהיג אין אונזערע אונזער היגע צייטען, מוז מען ענטוועדער האָבען א קאלטע הארץ, אָדער א שטומפֿיגען קאָפּ, אָדער מען דארף נישט לעזען קיין צייטונגען, אָדער מען דארף וואָהנען אין ברוקלין, אָדער מען דארף... רויכערן א ליולקע. ווען מען קוקט אויף דער וועלט דורך דעם רויך פון אן אלטער ליולקע, איז זיא (דיא וועלט, נישט דיא ליולקע) צו דער-ליידען.

* * *

פון א ליולקע צו טערקיי איז איין טריט. דיא איינציגע גוטע זאך, וואָס דער טערק האָט ערפונדען, איז טערקישע טאבאק. אזוי גיך וויא ער האָט געמאכט דיווע גרויסע ערפינדונג, האָט מען איהם גלייך געדארפט איינפאָקען און צוריקשיקען אהין, פון וואנען ער איז געקור מען. פאר פראָסטע מענשען איז שוין דאָס לאנג קלאָר, פאר דיפֿלאָמאטען איז דאָס ערשט נישט לאנג געוואָרען קלאָר, אָבער קלאָר איז דאָס שוין. גאנץ אייראָפּא און אמעריקא זיינען יעצט איינ-פערשטאנען, אז עס איז צייט, אז דער טערק זאָל פאָהרען אהיים. פאר וואָס-זישע שווייגט מען? פאר וואָס לאָזט מען איהם רויבען און מאַרדען און פארפלייצען דעם באלקאנישען האלב-אינ-זעל מיט מענשליכען בלוט? און נאָך מיט וואָס פאר א בלוט! מיט ריין-קריסטליכען בלוט! פאר וואָס?

* * *

עס זיינען פאראן פערשידענע ערקלערונג-גען. עס איז נישט שווער ארויסצוטרייבען דעם טערק, אָבער וועמען זאָל מען פערטרויען דעם דזשאב ארויסצוטרייבען איהם? רוסלאנד וואָלט עס מיט פערנגיגען געטהאָן, אָבער דיא „מעכטע“ האָבען מורא, דאָס נאָך דעם וויא דער קאצאפ וועט ארויסטרייבען דעם טערק, וועט גלייך ענט-שטעהן א נייע אַרענטאָלע פראגע: וויא אזוי ארויסצוטרייבען דעם קאצאפ פון דיא געוועזענע טערקיי? אָדער וויא אזוי צו צווינגען דעם קאצאפ, ער זאָל זיך צוטהיילען מיט דעם פער-טען ביין מיט אנדערע גרויסע הינט? דיא מעכטע קענען דעם „בער“, און ווייסען, דאָס אזוי גיך וויא ער וועט ארויפלייגען זיין לאפע אויף קאָנסטאנטינאָפאָל, וועט מען אפילו מיט א מיליאָן פונט שטארקען טערקישען טאבאק נישט קענען אויסרויכערן איהם פון דאָרט. און דער בער איז צירקלוג, אום צו לאָזען אנאנדערן אונ-טערנעהמען דעם דזשאב. און דארום זיינען אלע

וועט געלינגען אריינצושלעפען צו זיך. זיי צווייפלען ניט אויף קיין מינוט, אז דיא עולען זיינען זייערע, דיא פראגע איז נור וויפיל עז לען יעדע פון זיי וועט קריגען אויף איהר חלק. אָה, מיינע פריינד, מיינע פריינד! אויב אונז ווערע הערצער פלאצען ניט, איינזעהענדיג דאָס אלעס איז דאָס נור דערפאר וואָס מיר זיינען שוין צוגעוואָהנט דערצו!

מ. באראנאָוו.

ווערען לעבעדיג. דער „אויפגעקלעהרטער“ און פרייהייט־לעבענדער אמעריקאנער ארכייטער וועט ווידער אויף א וויילע ווערען דער העלד פון דעם טאָג, און אלע פארטייען וועלען איהם רייסען פאר דיא פאָלעס, און שלעפען אין זייערע קרעמלעך. און דעם ערשטען דינסטאג אין נאָר וועמבער וועט דער העלד ווידער ניט פערפעהלען צו בעווייזען וואָס פאר א גרויסער עזעל ער איז. דיא קאפיטאליסטישע פארטייען ציילען שוין פאָראויס דיא קעפ פון דיא עולען, וועלכע זיי

נאטור וואונדער אין שטוב.

(3) אזוי באלד וויא דיא וואסער פון קוגעלע, וועלכע איהר האלט אין האנד, איז אריין גע- פלאסען אין צווייטען, פיהלט איהר א קאלטקייט אין האנד.

מיר וועלען פראָבירען פארשטיין דיזע דריי ערשיינונגען.

(1) פאר וואָס קאָכט דיא וואסער?

דער לעזער געדענקט פון לעצטער נומער צוקונפט, אז כדי וואסער זאל קאָכען זיינען נויטהייג 212 גראד היטץ. אזוי פיעל גראדען זיינען נויטהייג גובר צו זיין דעם דרוק וועלכען די לופט איבט אויס אויפ'ן וואסער. מיר האָבען אויף געזעהען, אז ווען דער לופט דרוק ווערט פארמינערט, וועט דיא וואסער קאָכען מיט וויי- ניגער היטץ, און וואָס קלענער דער דרוק, אלץ ווייניגער גראדען היטץ איז נויטהייג דיא וואסער זאל קאָכען.

יעצט, ווען דיא „פולס־גלאָז“ זאל זיין א'ן איינפאכע, פראָסטע גלאָז מיט וואסער, וואָלטען טאקע נויטהייג געווען 212 גראדען היטץ כדי דיא וואסער זאל קאָכען.

דיא „פולס־גלאָז“ אָבער איז ניט קיין גע- וויינליכע גלאָז, עס איז א לופט־לעערע גלאָז. דיא לופט איז ארויסגענומען געוואָרען פון גלאָז בעפאר מען האָט עס פערמאכט. און ווייל דיא לופט איז אינעווייניג ניט דאָ זיא זאל דריקען, איז דיא היטץ פון דער האנד גענוג אז דיא ווא- סער זאל קאָכען.

ווען איהר נעהמט אין האנד דיא פולע קו-

ו דיזען עקספערימענט וועט דער לעזער נוי- טיג האָבען א גלע- זעלע וועלכעס מען קען קריגען, ווען פילע זאלען באשיטעלט ווע- רען, פילייכט, מיט 20 אָדער 25 סענט א שטיק.

פיגור 1 שטעלט פאר פרענקלינ'ס א'ן עקס- פערימענט, און רופט זיך „פולס־גלאָז“. עס איז א שעהנער און בעלעהרענדער עקספערימענט. האלט דיא גלעזעלע אזוי, אז דיא רויטע וואסער וועלכע געפינט זיך אין דיא צוויי גלע- זערנע קוגעלעך זאל אריין־לויפען נור אין איי- נעם פון זיי און דיא צווייטע זאל בלייבען גאנץ לעער.

דאָס קענט איהר טהון, ווען איהר האלט איין קוגעלע ניעדעריגער פון צווייטען. דיא ווא- סער וועט נאטירליך אריין לויפען אין ניעדע- ריגען קוגעלע.

דיא פולע קוגעלע נעהמט אין האנד אריין און האלט עס אזוי, אז ביידע קוגעלעך, דיא פו- לע און דיא לעערע, זאללען זיך געפינען אויף איין הויכקייט, אָדער האלט עס, וויא מען וואָלט עס גארופען אין דער וויסענשאפטליכער שפרא- כע, אין א האָרזאָנטאלער פאָזיציע.

איהר וועט בעמערקען פאלגענדע ערשיי- נונגען;

(1) דיא וואסער פון דיא קוגעלע וועלכע איהר האלט אין האנד פאנגט אן אריין צו פליסען אין צווייטען, אין לעערען, און ווען די קוגעלע וועל- כע איהר האלט אין האנד איז לעער, פאנגט דיא וואסער, אין צווייטען קוגעלע אן צו קאָכען.

(2) עס קאָכט א קליינע וויילע און הערט אויף.

אזוי וויא דיא וואסער הערט אויף קאכען גיסט ארויף קאלטע וואסער אויף'ן פוללען קור געלע און גלייך פאנגט עס ווידער אן קאכען. דיא אורזאכע, פאר וואס ס'איז אזוי וועט דער לעזער טרעפען אין לעצטען נומער צוקונפט.

פאר וואס ווערט קאלט אין האנד ?

מיר האבען געזאגט, אז וואס לייכטער עס ווערט דער לופט דרוק אויף'ן וואסער, אלץ ווע- ניגער היטץ וויא 212 גראד האט מען נויטיג אז וואסער זאל קאכען, פרעגט א לעזער, „און אויב מען זאל דעם גאנצען לופט דרוק אוועק נעהמען וועט דיא וואסער קאכען גאר אהן היטץ ?“

ניין ! וואסער קען ניט קאכען, קען ניט פארוואנדעלט ווערען אין פארע אהן היטץ !

עס שיינט דאך אבער, אז דיא וואסער אין „פולס-גלאז“, ווייל דער לופט דרוק איז כמעט אין גאנצען בעזייטיגט, פארדאמפט גאר אהן היטץ ?

איז דער ענטפער אז עס שיינט טאקע נור. אבער אין אמת'ן איז עס היטץ וועלכע טהוט דאך דיא ארבייט.

פון וואנענט נעהמט זיך דיא היטץ ?

דיא היטץ קומט פון אייער האנד און דא- דורך פיהלט איהר אז דיא קוגעלע ווערט קאלט. אבער ניט דיא קוגעלע ווערט קאלט, אייך שיינט נור אזוי, אייער האנד ווערט קיהלער ווייל זיא האט געליפערט דיא היטץ וועלכע איז נויטיג גע- ווען פאר דעם ביסעלע וואסער זיך צו פארוואנד- לען אין פארע.

אין דער נעקסטער נומער צוקונפט וועלען מיר א חוץ נאך אייניגע עקספערימענטען מיט דעם „פולס-גלאז“ אויך ריידען איבער אן אפא- ראטעל, וועלכער רופט זיך „קרייאָפּאָרוס“

Cryophorus און דאדורך וועלען מיר קלאהרער פארשטעהן אז וואסער, כאטש דער לופט דרוק איז אין גאנצען באזייטיגט, קען אהן היטץ ניט פארדאמפען.

5. ראָזענצווייג.

געלע, און אייער האנד דערווארעמט דאס ווא- סער דארין פאנגט אן דיא אבערפלעכע פון ווא- סער באלד צו פארוואנדלען זיך אין פארע. אבער אזוי וויא דער לופטלעכער רוים איז ניט גרויס, פילט עס זיך שנעל אן מיט דאמפף וועלכער פאנגט באלד אן צו דריקען אויף'ן וואסער. דיא וואסער ווידער, געטריבען דורך'ן דרוק, הויבט גלייך אן אריין צו פליסען אין צווייטען, אין לעערען קוגעלע.

קוים איז דיא גאנצע וואסער ארויס פון איין געזעלע און אריין אין צווייטען, בלייבען דיא ווענטלעך, דיא אינווענינסטע ווענטעלעך פון לעערען קוגעלע נאס, דאס הייסט, כאטש דיא קוגעלע איז לעער איז אבער דאך נאך געבליבען א ביסעלע וואסער קלעפען אויף דיא ווענטעלעך פון לעערען קוגעלע און אט דיעזער דינינקער הייטעלע וואסער פערוואנדעלט זיך באלד אין דאמפף דורך דער ווארעמקייט פון האנד. און אלס דאמפף קומט זיא אריין אין דעם יעצט פור לען קוגעלע און דארט בלעזעלט עס זיך ארויס צו דער אבערפלעכע פון וואסער און מיר זאגען עס קאכט.

(2) פאר וואס הערט עס אויף באלד קאכען ? ווייל דיא ביסעלע וואסער פון קוגעלע וועל- כע מיר האלטען אין האנד איז אין גאנצען פאר- דאמפט. וואלט דיא וואסער ניט איפגעהערט צו קאכען ווען איז דעם יעצט לעערען קוגעלע זאל זיך נאך געפינען עפעס וואסער ?

ניין ! דיא וואסער אין פולען קוגעלע וואלט אויפגעהרען קאכען ווען אפילו אין קוגעלע וועל- כע מיר האלטען אין האנד זאל זיך נאך געפינען וואסער.

פאר וואס ?

ווייל דיא פארע וועלכע זאמעלט זיך אן אויף דער אויבערפלעכע פון וואסער אין פולען קוגעלע, דריקט דארויף, גלייך וויא דיא לופט וואלט דארט דריקען ווען דיא קוגעלע זאל זיין אפגען.

דא האט איהר א בעווייז !

סומע האט דער צ' פ' פ' בעשלאסען זיך צו איג- קארפערירען אונטער דיא געזעצע פון ניריאָרק סטייט און ארויסגעבען 1000 שעערס פער 5. דאָל. נאך פאָלגענדען פלאן.

(1) דיא שערס זאלען פערקויפט ווערען צו איינצעלנע פערזאנען, וועלכע סימפאטאיזירען מיט אונזערע אידעען און מיט „דיא צוקונפט“ און אויך צו אזעלכע פראגרעסיווע ארגאניזאציי- אָנען.

(2) יעדע ארגאניזאציע וועלכע קויפט 2 שערס, איז בערעכטיגט צו שיקען 3 דעלעגאטען

דיא רעאָרגאניזירונג פון דעם „צוקונפט פרעסס פעדעריישען“.

„דיא צוקונפט פאנגט איצט אן צו קריגען א פעסטען באדען פיר איהר עקזיסטענץ, וועלכע גיט אונז גוטע האפנונגען אז אין קורצען וועט דיא צוקונפט זיך קענען אליין בעזעהלען, דא- רויה מוז אָנגעווענדעט ווערען אלע קרעפטע, ארויף צו בריינגען דיא צוקונפט אויף דיעזער שטר- פע, זאנסט איז אומזיסט אונזער גאנצע ארבייט. אום דאס אויסצופיהרען מוז מען אבער האבען א בעדייטענדע סומע געלד, אום צו שאפען דיעזע

אלס פערטרעטער צום „צוקונפט פרעסס פער דעריישען“:			
(3) יעדער איינציגער שער האָלדער, איז בע- רעכטיגט צו סובסקרייבען אויף „דיא צוקונפט“, פיר א העלפט פרייז, אָנשטאָט 1 דאָל. א יאהר דארף ער איינצאהלען נור 50 סענט.			
(4) דיא שערס קען יעדער קויפֿען אויף אויף לייכטע אָבצאהלונגען, ווען ער קען ניט איינצאה- לען מיט איין מאָהל, פיר יעדע צאָהלונג, קריגט ער א רעסיווט ביז ער צאָהלט אויס און דאן קריגט ער זיין שער.			
(5) יעדער שער האָלדער איז זיכער מיט זיין געלד, פונקט אזוי וויא ער וואָלט קויפֿען א שער פון א גאָלד מין, צו יעדער צייט ווען עס וועט נור זיין געלט אין קאסע, קען ער קריגען אויסגע- צאָהלט פיר זיין שער, ווען ער וועט עס פער- לאנגען.			
(6) יעדער מעמבער פון צוקונפט פרעסס פער- דעריישען, מוז קויפֿען אום וועניגסטענס 1 שער, זאָנסט קען ער קיין מעמבער ניט זיין.			
מיר פערזיכערען דאָס ווען די שערס זאָלען נור גוט פֿערקויפט ווערען — און דאָס ווענדעט זיך, אָן אונזערע גענאָסען און סימפאטיזער. וועט די צוקונפט אין קורצען פֿערגרעסערט ווען, און וועט זיך אליין בעצאָהלען יעדער שער האָלדער וועט זיך פֿרעהען דאָס ער האָט מיט- געהאָלפֿען אויפבויען אזא וויכטיגען מאָנומענט. צו דער זעלבער צייט, איז אונזער הייליגע פפליכט אויסצופֿרעכען א עפענטליכען דאנק צו דיא „וויילקאָוויסקער יונג מענס בענעוואָלענט אסאָסיאציע“ וועלכע האָט אראנזשירט דעם לעטען סעפטעמבער א קאָנצערט און באָל צו גונס- טען דיא צוקונפט, פון די עזע אונטערנעהמונג האָבען זיי 60 דאָלאַר קעש גלייך אריינגעטרָגן נען פיר דיא צוקונפט און פֿערשפרעכען וואָס זיי וועלען נאָך איינקאָלעקטען וועלען זיי עס אויף איבערגעבען פיר „דיא צוקונפט“ אין פול. אזא אָרגאניזאציען מעג דינען אלס „מאָדעל“ פיר אלע פראַגרעסיווע אידישע אָרגאניזאציען נען.			
מיר פֿערעפענטליכען דא מיט דאנק, דיא נע- מען פון דיא אָרגאניזאציען און איינצעלנע פֿערזאָנען וועלכע האָבען איינגעצאָהלט קעש פיר שערס, ביז דיא צוקונפט געהט צו פרעסס. פאָלגענדע ברענטשעס פון ארבייטער רינג האָ- בען איינגעצאָהלט קעש פיר שערס.			
5.00 \$ ברענטש 1, ניריאָרק, 1שער.			
10.00 \$ ברענטש 9, באלטימאָרע 2שער.			
5.00 \$ ברענטש 17, ניריהיווען 1שער.			
דורך גענ יגדל,			
5.00 \$ ב. סימאָן ברייטאָן מאסס. 1שער.			
1.00 \$ ס. יגדל לאוורענס, 1שער.			
1.00 \$ מ. מאלניקאָף, 1שער.			
1.00 \$ י. זאגראנסקי, 1שער.			
1.00 \$ פ. בראווערמאן, 1שער.			
1.00 \$ ס. סיבולקין, 1שער.			
1.00 \$ ס. ס. רייך, 1שער.			
1.00 \$ וו. האָלץ לאוורעניץ, 1שער.			
2.00 \$ דר. מארגאליס, 1שער.			
1.00 \$ א. נ. ראָבערטס וואשינגטאָן, 1שער.			
1.00 \$ י. וויינטרויב פעטערסאָן, 1שער.			
1.00 \$ ס. מענאקער פאסיק, 1שער.			
1.00 \$ מ. גינסבורג ניריאָרק, 1שער.			
1.00 \$ מעלמזער, 1שער.			
1.00 \$ פלענסער, 1שער.			
1.00 \$ מיס' פריימאן, 1שער.			
1.00 \$ י. דאבין, 1שער.			
1.00 \$ בעק, 1שער.			
1.00 \$ א. שיינבערג, 1שער.			
1.00 \$ ס. מייזעל נוארק נ. י., 1שער.			
1.00 \$ ס. גאָלדבערג, 1שער.			
1.00 \$ א. הויפטמאן, 1שער.			
1.00 \$ ס. שעפֿער ניריאָרק, 1שער.			
1.00 \$ מ. שעפֿער, 1שער.			
10.00 \$ דר. מ. גירזדאנסקי, 2שערס.			
\$214 טאטאל.			

דיא גייסטיגע וועלט

קײן צווייטעל ניט זײן, אז מען וועט מיט דער צײט אזוי אויסבעסרן דיא קאָליר פּאָטאָגראַפֿיע, וויא מען האָט עס געטאָהן אין דער געוועהנליכער פּאָטאָגראַפֿיע.

פּאָרלויפֿיג זײנען דיא בעסטע פּראָבעס געמאכט געוואָרען פון דעם דײַטשען פּראָפּעסאָר מײַטעסע און זײן מײַטהעלפּער דר. טראַובע אין בערלין. זײ האָבען זיך אויך בענוצט מיט דעם הויפט פּרינציפֿ פון קאָליר פּאָטאָגראַפֿיע. דײַטער פּרינציפֿ בעשטעהט אין דעם, אז עס זײנען שליסליך דאָ דריי גרונד פארבען, וועלכע זײנען עמפּינדליך פאר דיא נערווען פון אונזערע אויגען, און אז אלע איבריגע קאָלירען ענטשטע- הען דורך געוויסע קאָמבינאציען פון דײַטער 3 פארבען, וועלכע זײנען: רױט, גרין און בלו. פיעלע געהערטע האָבען בעוויזען, אז מיט דײַטע 3 קאָלירען קען מען איבערגעבען דיא שאַטירונגען פון א נאטירליכען בילד. עס איז נאָך געבליבען אויסצוארבייטען א פּראַקטישע דריי קאָלירען סיסטעם צו פּאָטאָגראַפֿירען נאטירליכע בילדער. דאָס האָבען פיעלע ערפינדערס געטאָהן. דער ערשטער, וואָס האָט געמאכט פּראָבעס מיט דער דריי קאָלירען סיסטעם איז געווען דער שאַטלענדישער פיזיקער קלערען מאַקסוועל. אין 1861 האָט ער געצײגט דעם רעזולטאט פון זײנע פּראָבעס, נאָך אזוי וויא אין יענער צײט האָט מען נאָך ניט געהאט

קאָלירטע פּאָטאָגראַפֿישע בילדער.

י פּאָטאָגראַפֿישע קונסט מאכט מיט יעדען טאָג אלץ גרעסערע פּאָרט שריטע מיט דער הילפע פון דער כעמישער וויסענשאפט, וועלכע שטעלט צו זעהר עמפּינדליכע מאטע- ריאַלען. יעדער ווייס וויא שנעל און פֿיין

מען קען יעצט פּאָטאָגראַפֿירען אפילו מיט אועלכע קליינע אינסטרומענטען, וועלכע מען קען ארומטראָגען אין קעשענע. דײַטע קונסט איז אויך געוואָרען א גרויסע און וויכטיגע הילפע פאר פיעלע וויסענשאפטען, בעזאָנדערס פאר אסטראָנאָמיע.

נאָך עס זײנען נאָך געבליבען פיעלע שוועריגקייטען איבערצוקומען. דיא גרעסטע פון דײַטע שוועריגקייטען איז צו פּאָטאָגראַפֿירען נאטירליכע פארבען. זעהר פיעלעס האָט מען שוין אויפגעטאָהן אין דער זאָגענאנטער קאָליר פּאָטאָגראַפֿיע, אָבער מען איז נאָך ווייט פון פּראַקטישע אויספֿיהרונג. פיעלע נאָכפֿאָרשער איז עס געלונגען איבערצוגעבען פארבען אויף פּאָטאָגראַפֿיעס, אָבער דיא בילדער זײנען ניט געווען גענוג דײַטליך און ריכטיג. עס קען אָבער

דעם בלויען קאליר א לייוונג פון א קופער זאלץ און אמאניא. דיזע פארבען זיינען זעהר שטארקע און שטענדיגע. אויף דער ביליגענדער צייכונג איז פאָרגעשטעלט וויא דער אפאראט מיט דיזע פארביגע לייוונגען איז צוגעשרויפט צו דער קאמערע אַבסקורא. דורך שרופען קען מען דעם אפאראט מיט. דיא פארביגע לייוונגען אויפהויבען און אראפלאָזען וויא מען וויל, אום צו קריגען בלוי, רויטע אָדער גרינע שטראהלען פיר דיא קאמערע אבסקורא.

צווייטענס דארף מען זעהען, אז דיא נעגאטיווען זאלען זיין זעהר עמפּינדליך צו דיזע דריי פארבען. דיא געוועהנליכע פאָטאָגראפישע פלאטען זיינען נור עמפּינדליך צו בלויע שטראהלען. רויטע און גרינע שטראהלען נעהמען זיי אויף זעהר שוואך און לאנגזאם. עס דויערן שטונדען איידער דיא רויטע שטראהלען ווירקען אויף זיי. מען האָט דארום געמוזט זוכען אזעלכע מאטעריאלען, וואָס זאלען מאכען דיא פאָטאָגראפישע פלאטען אויף זעהר עמפּינדליך פאר רויטע און גרינע שטראהלען. נאך לאנגע און שווערע פראַפעסאָר מיטע. אין דעם בעשטעהט דער ערפאלג פון זיין ערפינדונג. ער האָט געפונען געוויסע אָרגאנישע פארבען, וועלכע ערלויבען שנעל צו פאָטאָגראפירען אונטער דעם איינפלוס פון רויטע אָדער גרינע שטראהלען. דיא נעגאטיווען ווערען איינגעטונקט אין דיזע שטאָפען, וועלכע ווערען שוין יעצט פאבריצירט נאך דיא פאָרשריפטען פון דיא ערפינדער.

דיא ארבייט איז זעהר א קאמפליצירטע. אָבער זיא גיט גוטע רעזולטאטען. יעדע זאך מוז מען פאָטאָגראפירען 3 מאָל, נעמליך מיט רויטע, גרינע און בלויע שטראהלען. פון דיא 3 נעגאטיווען נעהמט מען אראָפּ פאָזיטיווען מיט דיא געדוועהנליכע פאָטאָגראפישע מיטעל און נאכהער שטעלט מען דיזע פאָזיטיווען אין א געוויסער אָרדנונג און מען קריגט שליכליך א קאלירטען בילד, וועלכער איז זעהר עהנליך צו דיא נאטורליכע זאכען.

אום צו צייגען, אז ער קען שנעל ארונטער-נעהמען קאלירטע בילדער, האָט פראַפעסאָר מיעטהע געמאכט א פראַבע אויף דעם לעצטען כעמישען קאָנגרעס אין בערלין. אין דער צייט פון א זיצונג האָט ער פאָטאָגראפירט דיא מיטגליעדער מיט זיין דריי-קאליר סיסטעם. דאָס האָט איהם גענומען בלויז עטליכע סעקונדען. דעם נעכסטען טאָג, ווען דער קאָנגרעס האָט זיך געעפנט, זיינען דיא מיטגליעדער נישט ווייניג ערשטוינט געוואָרען, ווען מי האָט זיי געצייגט א

אויסגעפונען דיא עמפּינדליכע קאליר מאטעריאלען, וואָס מען בעזיצט יעצט זיינען דיא קאלירטע בילדער געווען זעהר שוואכע. מיר קענען זיך דאָ נישט אריינלאָזען אין טעכנישע איינצעלהייטען וועגן דיא מאָדערנע פאָטאָגראפיע אין אלגעמיין. אום זיי ריכטיג צו פערשטיין איז נישט גענוג צו זיין ברויז א פאָטאָגראף, זאָנדערן מען דארף אויך קענען כעמיע און פיזיק. נאך א בעגריפע וועגען דיא קאליר פאָטאָגראפיע קען מען קריגען, ווען מען וועט בעטראכטען פאָלגענדע נויטווענדיגע בעדינגונגען פון דיזער נייער קונסט :

ערשטענס מוז מען האָבען מיטעל צולאָזען צו דער קאמערע אבסקורא (דער אפאראט צום פאָטאָגראפירען, אָדער ריכטיגער, איינפאָנעהמען דיא שטראהלען) נאך אזעלכע שטראהלען, וועלכע מען ווינטשט. ווען מען וויל, צום ביישפיעל, נאך האָבען רויטע שטראהלען, דארף מען זעהען, אז דיא בלויע און גרינע שטראהלען זאלען פערהאלטען ווערען. דאָס קען מען לייכט אויספיהרען, ווען מען לאָזט דורך דעם זונענשיין דורך פלעשלאך, וואָס זיינען אָנגעפילט מיט

אפאראט פיר קאלירטע בילדער דורך דיא דריי-פארב סיסטעם.

רויטע, גרינע אָדער בלויע כעמישע שטאָפען. געוועהנליך געברויכט מען פיר דעם רויטען קאליר א לייוונג פון געוויסע אייזען-זאלץ, פיר דעם גרינעם קאליר א לייוונג פון קופער זאלץ, פיר

דען, וואו זיי וואקסען מערקווירדיג שנעל. אפילו אין אזעלכע טרוקענע געגענדען וויא ארוואקא אין נירמעקסיעא פלאנצט מען שוין מיט ערפאלג געוויסע סאָרטען פון דיעזע העכסט ניצליכע בוימער.

פון דיא אויראָפּיאישע פעלקער האָבען זיך די פראנצויזען בעזאָנדערס פלייסג גענומען צו פלאנצען יוקאליפטוסען. פיעלע געגענדען, וואו עס זיינען לאנג אויסגעהאקט געוואָרען דיא וועלדער, זיינען בעדעקט געוואָרען מיט יוקאליפטוס-סען. דיזע בוימער וואקסען אויך גאנץ גוט אין אזעלכע ערטער, וואו אנדערע האָבען קיין מאָל נישט געוואקסען. פיעלע טרוקענע געגענדען אין יוראָפּיא, וואו מען האָט פריהער קיינע בוימער געזעהען, ווערען יעצט שנעל בעוואקסען מיט יוקאליפטוס-וועלדער. מען קען אלזאָ שאַפּען וועלדער איינפאך אין ווילדענעסען און איבערהויפט אין אזעלכע ערטער, וואָס טויגען נישט פאר אקער-בוי. דאָס איז אויך נאטירליך פון דער גרעסטער וויכטיגקייט.

פיעלע געלעהרטע פאָרשען יעצט נאָך דיא מעלות פון דיעזע בוימער, וועלכע ווערען אויך אלץ מעהר געברויכט אין דער אינדוסטריע. אָב-וואָהל דער יוקאליפטוס וואקסט גאנץ שנעל, איז יאָך זיין האָלץ א זעהר פעסטער און שטארקער. מען געברויכט דיעזע האָלץ פאר הייזער, מעבעל, וועגען, פעסער, בריקען, פארקענס, טעלעגראף-סלופעס א. ז. ו. אין אויסטראליען געברויכט מען יוקאליפטוס-האָלץ פיר אלע צוועקען און גרויסע מאסען עקספאָרטירט מען נאָך אוייראָפּא.

אויסער דעם שטעלען נאָך צו דיעזע בוימער געוויסע סאָרטען גומי און בעזיצען געוויסע מע-דיצינישע מעלות. יוקאליפטוס אויף ווערט גע-ברויכט אין דער מעדיצין. פיעלע דאָקטוירים בעהויפטען, אז דיזע אויף איז א גוטע רפואה גע-גען שווינדוכט. מערקווירדיג איז אויך, וואָס יע-דער טהייל פון דיזע בוימער, אפילו דיא בלעטער, זיינען ניצליך פיר אינדוסטריעלע צוועקען.

צווישען געלעהרטע ווערט יעצט אָנגעפיהרט א ויכוח וועגען דיא גוטע ווירקונגען פון יוקא-ליפטוס-וועלדער אויף דעם קלימאט פון דער אומ-געגענד. א פאזיטיווע אנטוואָרט וועגען דעם וועט מען נאָר קענען געבען, ווען מען וועט גרינדליך נאכפאָרשען אלע מעלות פון דיעזע אויסטראליע-ר בוימער. מען מוז אָבער צוגעבען, אז דיזע בוימער טריקענען אויס זומפיגע ערטער, ווייל זיי שלינגען איין א סך וואסער. דורך דעם רייניגען זיי אויך דיא פייכטע לופט פון ערקלענערען דיא צאָהל פון מיקראָבען. ווייטער האָט מען שוין אויסגע-פונען, אז דיא אוילען און עטהערס וואָס דיא בלעטער און אנדערע טהיילען פון דיעזע בוימער

פאָטאָגראַפישע קארטע מיט אלע קאָלירען פון זאָל און פון דיא קליידער. א ספעציעלער אפאראט ווערט יעצט פאב-ריצירט אין בערלין, אום לייכטער און שנעלער צו קענען אַפּדרוקען דיא בילדער, וואָס מען קריגט דורך דיא דרייקאָליר סיסטעם.

צוקינפטיגע וועלדער.

מען דארף זיך שוין יעצט נישט שרעקען, אז דיא ערד וועט בלייבען אַהן וועלדער אין צוקינפ-טיגע דורות. מיט יעדען יאהר ווערען אלץ מעהר וועלדער אויסגעהאקט. פיעלע געגענדען זיינען אין גאנצען פערוויסטעט געוואָרן דורך דעם, דען וועלדער זיינען נויטווענדיג פיר אקערבוי. מען האָט זיך אָבער נישט געקענט העלפען, דען מען דארף אויך אלץ מעהר האָלץ פיר אינדוסטריעלע צוועקען. די פּראָדוקצאָן פון פאפיר פערצעהרט יעהרליך מאסען האָלץ. אום צו בעשיצען דיא פעלדער פון טריקענעסען און אויך צו האָבען גרויסע בוימער, האָט מען איינגעפיהרט דיא זאָ-גענאנטע וויסענשאַפטליכע וואלד-האקעריי; נאָר דאָס העלפט שליסליך וועניג, דען עס דוי-ערט צו לאנג איידער א גרויסע בויס וואקסט אויף.

אָבער גליקליכער ווייזע האָט מען געפונען א געוויסען סאָרט בוימער, וועלכע וועלען צו-שטעלען אין דער צוקונפט אזוי פיעל האָלץ, וויא פיעל מען וועט עס נאָר דארפן. דיעזער סאָרט בוימער שטאמט פון אויסטראליען און טראגט דעם אלגעמיינעם נאָמען יוקאליפטוס. עס זיינען דאָ ביז 150 סאָרטען יוקאליפטוס-בוימער. אלע האָבען זיי דיא העכסט ניצליכע מעלה, וואָס זיי וואקסען שנעל. אין אויסטראליען געפינען זיך ריזיגע יוקאליפטוסען, וואָס זיינען ביז 500 פוס הויך. דאָס זיינען דיא העכסטע בוימער אין דער וועלט.

עטליכע פּראָבעס האָבען געצייגט, אז יוקא-ליפטוס וואקסט אזוי פיעל אין 25 יאהר וויא א דעמבע אין 300 יאהר. דערצו נאָך קענען דיעזע בוימער וואקסען אין אלע לענדער. אונטר אללע קלימאטען, אויף הויכע און קאלטע בערג אזוי גוט וויא אין טראַפישע טהאלען, אין זומפן אזוי גוט וויא אין זאמדען און זאָגאר אין וויסטענעסען מען דארף נאָר וויסען, וועלכע סאָרט צו פלאנ-צען אין געוויסע ערטער. דיא סאָרטען, וואָס קע-נען פערטראָגען קעלט, ווערן מיט ערפאלג גע-פלאנצט אויף דיא אלפישע בערג, אפילו אויף אזעלכע וואס זיינען 6000 פוס הויך. אין א קור-צער צייט ווערען פון זיי גרויסע וועלדער. אין אמעריקא פלאנצט מען דיעזע בוימער איבעראל, בעזאָנדערס אין דיא טראַפישע געגענ-

פען זיך פערטהיידגען הינטער פעסטונגען און ערד-ווענט. מען קען דאן שיסען אויף דעם שונא אָהנע געזעהען צו ווערען.

נייער מיטעל צו פערהארטעווען אייזען.

שוין לאנג איז מען דערגאנגען, אז פאָס-פאָר האָט דיא מעלה צו מאכען אייזען הארט, אָבער ברעכעדיג. דיא קריסטאלען פון געשמאַל-צענע אייזען האלטען זיך ניט צוזאמען אזוי פעסט. מיט פאָספאָר וויא אָהן פאָס-פאָר. דארום זוכט מען פטור צו ווערען פון פאָספאָר אין דיא אייזען-ערצען. אָבער פון דער אנדער זייט האָט מען אויסגעפונען, אז גראדע צולעב דיזע מעלה פון פאָספאָר קענען די אייזען-קריסטאלען איינשלינגען א סך קוילען, וועלכע וואנדלען אום, וויא בעוואוסט, אייזען אין שטאַל. דארום דארף מען האָבען ביי דיא פראָ-דוקציע פון שטאַל, א געוויסע מאָס פאָספאָר. דורך דיא גלייכצייטיגע ווירקונג פון קוילען און פאָספאָר ווערט אלץ אייזען פערהארטעוועט. און ניט ברעכעדיג.

וויא ווייט דאָס איז ריכטיג צייגט אן ערפינדונג פון 2 דייטשע אינזשענערן צו מאכען אייזען אזוי הארט, אז מען זאָל עס ניט קענען שניידען אָדער פיללען מיט די בעסטע שטאַלענע אינס-טרומענטען. דיזע ערפינדונג בישטעהט אין דעם, דאָס אייזען ווערט געהיצט מיט אָרגאנישע זא-כען, וועלכע שטעלען צו אַש און קוילען, און מיט שטאַפען, וועלכע ענטהאלטען פאָספאָר-זאלצען (אלע אייזען-ערצען ענטהאלטען געווענהליך פאָספאָר אין א גרעסערע אָדער קלענערע פראָ-פאָרציען), דיא אייזערנע מאסע ווערט דורך דעם מערקווידיג פערהארטעוועט: דיזע הארטקייט שטערט גאָר ניט ביי'ן שמידען אייזען.

עלעקטרישער אינסטרומענט צום טאטואירען.

צו וואָס געברויכט מען יעצט ניט עלעקטרי-ציטעס? אונזער צייט ווערט מיט רעכט גערופען דיא צייט פון עלעקטריציטעט. יעדען טאָג ווערען אויסגעפונען נייע עלעקטרישע אפאראטען פיר פערשידענע צוועקען און אלטע ווערען אויסגע-בעסערט. דיא לעצטע סטאטיסטישע רעכנונגען צייגען, אז אין דיא פעראייניגטע שטאטען זיי-נען שוין איינגעריכט עלעקטרישע מאשינען, וואָס שטעלען צו 1,758,175 פערדקראפט. דיא 3619 אמעריקאנער עלעקטרישע פאבריקען, וועלכע שטעלען צו עלעקטרישע בעלייכטונג און בעוועגונגס-קראפט, בעטרעפען 502 מיליאָן דאָלאַר.

לאָזען ארויס פון זיך, האָבען א זעהר גוטע וויר-קונג אויף דער געזונדהייט פון מענטשען.

מיט איין וואָרט, יוקאליפטוס איז דער בויס פון דער צוקונפט, דער אמת'ער לעבענס-בויס פון דיא קומענדע דורות.

דער הייפאָסקאָפּ.

ניט לאנג צוריק האָט אן ענגלישער אינד-שעניער ענטדעקט א קליינעם אינסטרומענט, וועלכער וועט זיכער שפיעלען אגרויסע ראָלע אין מלחמות, אויב מענטשען וועלען נאָך ווייטער אזוי דום און גרויזאם זיין וויא אין דער פערגאנגע-הייט צו פיהרען מלחמות. דיזער אינסטרומענט הייסט הייפאָסקאָפּ. ער ווערט צוגעשרויפט צום ביקס, פון וועלכען מען שיסט. דער צוועק פון די-זען אינסטרומענט איז צו זעהען וואו צו צילען, וועהרענד דער שיסער שטעהט אָדער ליגט בע-

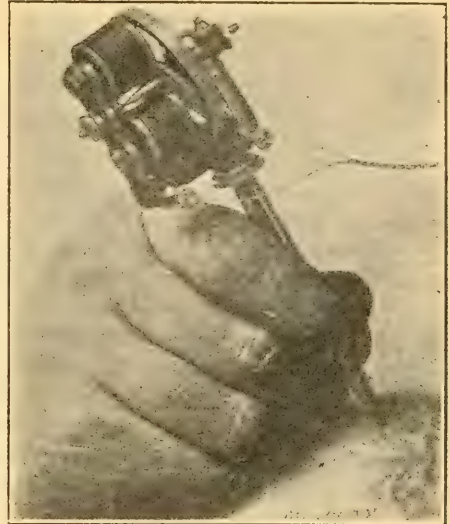

וויא מען שיסט מיט דער הילפע פון היפאָסקאָפּ.

האלטען אזוי, אז מען קען איהם גאָר ניט זעהען, צום ביישפיעל וויא אויף דיזער צייכונג. דער שיסער זיצט הינטער זעק מיט זאמר און ערד און זעהט פון דעסטוועגען וואוהין צו צילען. דער הייפאָסקאָפּ צייגט עס איהם אָן דורך דעם אָפ-שיין אין דיא שפיעלען, פון וועלכע דער גאנצער אינסטרומענט בעשטעהט. דיא שפיעלען זיינען אזוי אראנזשירט, אז דער שיסער קען זעהען זיין ביקס ווען ער האלט איהם אפילו איבער'ן קאָפּ. דער גאנצער אינסטרומענט וועגט נישט מעהר וויא א פונט. ווען א שפיעלע ווערט צובראכען, קען מען גאנץ לייכט און שנעל אריינשטעלען אן אנ-דערע.

דיזער אינסטרומענט וועט נאטירליך שנעל איינגעפיהרט ווערען אין אלע ארמיעס. בעזאָג-דערס איז ער ניצליך פיר דיא יעניגע, וואָס דא-ר-

נאָר אַט האָט זיך אויך געפונען אן ערפינדער אין ניו־אָרק, וועלכער געברויכט אן עלעקטרישען אפּאראט צום טאטואירען. (זעה צייכונג.) וויא בעוואוסט, איז טאטואירונג איינגעפיהרט געווען ביי אלע בארבארישע פעלקער. מען פלעגט אויס-קריצען פערשיעדענע צייכענס און פיגורען אויף דיא קערפערס. דיווער בארבארישער מנהג איז אריין אין דער מאָדע אין אויראָפּא און אמעריקא. געוועהנליך טאטואירען זיך יעצט מאטראָסען, אום מען זאָל דערקענען אין פאל זיי וועלען דער-טרונקען ווערען. אבער אויך רייכע מענער און זאָנאר דאמען לאָזען זיך טאטואירען מיט די מאָדערנע מיטעל. וועלכע מאכען דיווע אָפּעראציען וועניגער שמערצליך. דיא קינצלעכסטע טאטוא-רונגען זיינען דיא יאפּאנעזישע, וויא עס איז צו זעהען אויף פאָלגענדער פיגור.

עלעקטרישער אפּאראט פיר טאטואירונג.

די ווירקונג פון מאגנעטיזמוס אויף אָרגאניזמען.

זעהר אינטערעסאנטע פראָבעס ווערן יעצט געמאכט אין פראנקרייך וועגען דיא ווירקונג פון מאגנעטיזמוס אויף מיקראסקאפישע חיה'לעך. דיווע פראָבעס זיינען זעהר קאמפליצירטע און שווערע, דען מען מוז זעהען, אז דיא טעמפערא-טור און אלע געוועהנליכע אומשטענדען אין דער פערמעהונג פון דיא מיקראָבען זאָלען זיך דער-ביי ניט ענדערן, זאָנסט וועט מען ניט קענען דערגיין, וואס פאר א ווערקונג דער מאגנעטיז-מוס מאכט. דערוויילע האָבען דיא פראָפעסאָרען שענעוואָ און באָהן פון פאריז עקספערימענטירט אויף דיא מיקראסקאפישע חיה'לעך, וועלכע לע-בען אין וואסער און טראָגען דעם אלגעמיינעם נאָמען אינפּוזאָריען. דיא רעזולטאטען פון דיווע עקספערימענטען צייגען, אז אונטער דעם איינ-פלוס פון מאגנעטיזמוס הערען דיא אינפּוזאָריען אויף צו בעוועגען זיך און צו פערמעהרען. איי-ניגע שטארבען אָפּ אין עטליכע טעג צייט.

יאפּאָנעזער טאטואירונגען.

מען וועט יעצט עקספערימענטירען מיט גרעסערע סאָרטען חיות, אום צו זעהן וואָס פאר ווירקונג מאגנעטיזמוס האָט אויף זיי. יעדענ-פאלס איז שוין זיכער, אז מאגנעטיזמוס האָט דיא מעלה צו פערניכטען געוויסע אָרגאניזמען.

וויסענשאפט און רעליגיאן

אן אפענע ערקלערונג פון דער נאטור-וויסענשאפט איבער רעליגיאן. ביי דעם קאנ-
גערס פון דיא נאטור-פארשער:

פון דר. י. בלומשטיין.

פארשער וואס האט ענטדעקט פיעלע סודות פון דער נאטור, ער האט זעהר פיעל אויפגע- טהאן אין אלע נאטור-וויסענשאפטען, בפרט אין דער כעמיע. ער וויסט אלץ זעהר גוט דיא גע- שיכטע פון דער נאטור-וויסענשאפט פון איהר געבורט ביז היינטיגען טאג. און זיין רעדע איז דאס מאל ניט געווען—וויא געוועהנליך אויף אזוינע קאנגרעסען פון ספעציאליסטען—וועגען איין איינציגען צווייג פון דעם גרויסען עץ הרעת, ניט וועגען איין ספעציעלע וויסענשאפטליכע פראגע, מיט וועלכע עס אינטערעסירען זיך בלויז פראפעסיאנעלע נאטור-פארשער, נאר דאס איז געווען א רעדע וועגען דעם „וואס דיא נא- טור-וויסענשאפט האט אויפגעטהאן אין דעם אלגעמיינעם בעגריף וועגען דיא נאטור און דיא וועלט“.

און דיא רעדע איז געווען א שרעקליכער טויט קלאפ פאר אלע רעליגיאנען! און אט פאר וואס:

„אז מען קען ניט אריבער מוז מען ארוי- טער“ — אזוי האט דיא רעליגיאן אימער גע- טהאן: אזוי לאנג זיא האט נאך געהאפט צו קע- נען בייקומען א נייע וויסענשאפטליכע וואהר- הייט, האט זיא געקעמפט געגען איהר מיט איהר גאנצע אינקוויזיטארישע פערביסענהייט, ערקלעהרענדיג עס אלס אפגען אבלייקענונג פון

יא פאריגע וואך איז אין קאסעל, דיא הויפט- שטאט פון העסען, (דייטשלאנד) אָבגע- האלטען געווארען דער 75סטער קאנגרעס פון דיא דייטשע נאטור- פארשער. דער פארוי- צענדער פון דעם קאנ- גרעס איז געווען דער אלטער גרויסער געלעהרטער וואנ'ט האף פון בערלין.

אויף דער דאזיגער גרויסער אסיפה פון דער נאטור-וויסענשאפט האט דיא ערשטע רע- דע געהאלטען דער וועלט-בעריהמטער כעמיקער און נאטור פארשער פראפעסאר לאדענבורג פון ברעסלוי.

צווישן דיזע רעדע איז געווען ביי'ן קאנ- גרעס א גרויסער שטורם; מען האט געוואלט שטערען דיא רעדע צו האלטען. און דאך איז זיא געהאלטען געווארען. און זיא האט געמאכט א גרויסען רעש אין דיא דענקענדע וועלט.

און ניט אומזיסט!

דען פראפעסאר לאדענבורג איז איינער פון דיא גדולים פון וויסענשאפט. ער איז א

אָן פון חברותא. ער האָט צוריקגעמישט דיא בלעטלעך פון דער געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון דיא נאטורוויסענשאפטען און האָט בע-וועזען קלאָר און דייטליך, וויא מיט יעדען טריט פאָרוואַרטס וואָס דיא וויסענשאפט האָט געמאכט האָט זיא אָהן רחמנות אוועקגעריסען שטיק פאר שטיק פון דער אמונה, און וויא עס איז א שוויי-דעל וואָס מען וויל איינשמעסען, אז מען קען אָננעהמען דיא פעסט-בעווייזענע וויסענשאפט-ליכע וואהרהייטען און דאָך בלייבען ביין אלטען גלויבען!

נאטירליך וועט דאָס זיין זעהר וויכטיג אי-בערצוגעבען דעם אינהאלט פון דיזע וועלט-שטירמענדע רעדע אין אידיש פאר דיא לעזער פון דער „צוקונפט“.

* * *

פראָפעסאָר לאדענבורג האָט מיט היסטאָ-רישע פאקטען אין דער האנד בעווייזען, וויא דיא נאטורוויסענשאפט האָט אויף איהר טריאומפּה-וועג אין דיא לעצטע יאהרהונדערטען אויסגע-רויכט—וויא געזאגט—כמעט אלע פארצייטיגע איינגלויבענישען, און אומגענדרעט דיא וועלט-אנשוואונג פון דער גאנצער מענשהייט „מן הקצה אל הקצה“, וויא יודען זאָגען. ער האָט בעווייזען וויא דיא נאטורוויסענשאפטליכע ענט-דעקונגען האָבען טריט פאר טריט געמאכט אים און רויך פון אלע אמונה-עקרים: „פון דער „געטליכער נשמה“ (נפש אלהית), וואס לעבט אויב, פון דער „יענער וועלט“ און אפילו אליין פון דעם „רבונו של עולם“, און אויף זייער שטע-לע איינגעפיהרט קלאָרען וויססען, דענקען און פאָרשען.

ער האָט בעווייזען, וויא דיא רעלע נאטור-וויסענשאפט האָט ביסלעכווייז פערלאָנגט דיא פערצייטיגע סגולות און תרופות, וויא למשל פאסטען תעניתים, תפילה טהאָן, תהלים זאָגען, גאָט בעטען אום צו בעקומען דערפאר אויף „יע-נער וועלט“ א גוטען חלק עולם הבא, און אָנשטאָט זיי געגעבען, מיט איהרע קאָלאַסאלע ענטדע-קונגען, גוטע וועגען און מיטלען, וויא צו קריגען א בעסערען און א גליקליכערן לעבען אויף „דער וועלט“. אָנשטאָט דעם גן-עדן העליון דאָרטען אויבען אויפגען היממעל האָט דיא נאטורוויסענ-שאפט געווייזען א וועג וויא צו קומען צום גן-עדן התחתון דאָ אונטען אויף דער ערד.

דיא מורא'דיגע איבערקעהרעניש אין דער וועלט-אנשוואונג פון דער גאנצער מענשהייט האָט דיא נאטורוויסענשאפט געמאכט אין א מישך פון גאָר א קליינער צייט בערך: אין 2 לעצטע יאהרהונדערטען. אין עצם איז דיא נא-

רעליגיאָן. ווען זי האָט געהען, אז זי קען שוין ניט אריבער, האָט זיא זיך געבויגען ארונטער: זיא האָט מודה געווען אין דיא וויסענשאפטליכע וואהרהייט אָבער זיא האָט גאָר צוריקדרייהט דעם דישעל און שוין גאָר געזאָגט — „ווער? דאָס לייקענט דען עפעס אָב אויף א האָר דיא רעליגיאָן? אדרבה, דיא רעליגיעזע לעהרע מיינט דאָך אליין אזוי!“ און דיא רעליגיאָנס מיטמיש האָבען שוין אויסגעקוועטשט אלערליי רמזים און דריידלעך צו „בעווייזען“ אז דיזע זעלבע וויסענשאפטליכע וואהרהייט — וואָס פריהער איז זיא ביי זיי געווען אָפּענע אפיקורסת — געפינט זיך גאָר אין זייער תורה! מיט דיזען קונץ זוכען דיא רעליגיאָנען אָבצושוואכען דיא טייט-טלעפּע וואָס דיא ענטוויק-לונג פון וויסענשאפט גיט זיי.

דיא קאטוילישע רעליגיאָן האָט פארברענט—צום ביישפּיעל — גאלילעי פאר זיין לעהרע אז דיא וועלט דרעהט זיך, זיא האָט זעהר ריכטיג בעווייזען, אז דאָס איז אָפּען און דייטליך גע-גען דיא בפרוש'ע לעהרען פון יעדער אמונה; יעצט, אז גאלילע'ס לעהרע קען שוין בשום אופן ניט מעהר געליקענט ווערען, לערנט מען שוין דיזע לעהרע אין אלע קאטוילישע פאָלקס שולען און מען פער'שטל'ט, אז דאָס בעווייזט גאָר ניט געגען דיא רעליגיאָן, דיא רעליגיאָן מיינט שוין גאָר „אויף דאָס אייגענע“!

און אזוי מיט גאָלע וויסענשאפטליכע וואהר-הייטען: דיא רעליגיאָן מאכט שלום מיט זיי, ווען זיא זעהט אז זיי קענען ניט מעהר אָבעליי-קענט ווערען, און אויף אזא אופן ערהאלט זיך דיא רעליגיאָן מיט פאלשקייט, וועהרענד דיא וויסענשאפט האָט פון איהר אין אמת'ן שוין גע-מאכט א בארג אים.

אויף ביי אידען ארייט מען יעצט צו בע-ווייזען „אחדות האמונה וההשכלה“, דיא „אחדות“ צווישען גלויבען און וויסענשאפט. אללע רעגירונגען פערבלענדען דיא אויגען מיט אזא פאלשע „אחדות“ פון דעם ליכט פון וויסענשאפט מיט דער רעליגיעזער פינסטערניש. אין דעמזעלבען גימנאזיום, וואו מען אונטער-ריכטעט די נייעסטע וויסענשאפטען, ווערט אויך געגעבען רעליגיאָנס-אונטעריכט, און דער שר-לער מוז זיי ביידע לאָזען לעבען בשלום אין זיין קאפּ. און פאלישע פערקויפטע „וויסענשאפטס-לייט“ העלפען אין דעם שווינדעל.

אָט געגען דיזען אָפּציעלען שווינדעל האָט זיך דאָס געווענדעט דער גרויסער נאטור-פאָר-שער פראָפעסאָר לאדענבורג אין זיין רעדע. ער אלס פאָרשטייער פון וויסענשאפט האָט אים נאָמען פון וויסענשאפט אָבענזאָגט דער רעליגי-

1902. — אסטראָנאָמיע, שטערען־זעהעריי, די פאלשע וויסענשאפט, וואָס האָט געגלויבט, אז אויף דיא שטערען פון הימעל, אָדער די „מולות“ קען מען זעהען, וואָס שפעטער וועט זיין מיט דעם אָדער יענעם מענשן, אָדער מיט א גאנצער מדינה).

דיא שווערע צייט איז אָבער פארבייגעגאנגען און אין דער נייער־צייט איז ווידער ארויס דיא זונג פון דער וויסענשאפט. אין אָנפאנג האָט זיא געלייכט בלאס, שוואַך ביז זיא איז ארויס פון אונטער דיא מיטטעלאַטערליכע שווארצע וואַלקענס. און עס איז זיכער, אז זיא וועט זיך מיט דער צייט אין גאנצען פון זיי בעד פרייען, אום צו בעלייכטען און צו דערוואַרעמען דיא גאנצע מענשהייט בכלל, אָהן איין אונטער־שייד.

קאָלומבוס, דער ענטדעקער פון אמעריקא, דער איז נאָך לאדענבורג'ס מיינונג נאָך, דער ערשטער אמתער נאטורפאָרשער, ד. ה. דער ערשטער, וועלכער עס האָט זיך גענומען פאר איין וויסענשאפטליכער פראגע מיט דער ריכטיגער נאטורוויסענשאפטליכער מעטאָדע: מיט איין עקספערימענט, מיט א פראקטישע פראָבע.

„ניט די ענטדעקונג פון אמעריקא איז זיין „הויפט פערדינסט — זאָגט לאדענבורג — „נור דאָס, וואָס ער האָט דער ערשטער געוואנט „פראקטיש צו בעווייזען דיא ריכטיגקייט פון „דער שוין דאמאָלט בעקאנטער וויססענדיג „שאפטליכער סברא, אז דיא ערד איז קיילעכד „דיג, און דורך זיין עקספערימענט דערגרייכט „צו דער לאנד פון גרויסע אוצרות. ערשט דורך „זיין עקספערימענט איז דיא קיילעכדיגקייט פון „דער ערד געוואָרען א וויסענשאפטליכער אמת, „אין וועלכען אפילו רבנים און גלחים צווייפלען „שוין איצטער ניט מעהר“.

מיט עטליכע יאָהר שפעטער איז בעקאנט געוואָרען דיא לעהרע פון קאָפערניקוס. דיא זאָג גענאנטע „העליאָצענטרישע סיסטעם“ (העליאָ איז אויף גריכיש די זונג). „העליאָצענטרישע סיסטעם“ איז דיא לעהרע וואָס צייגט אז דיא זונג איז דער צענטער (מרכז) און ארום איהר דרעהן זיך די ערד מיט די וואנדער־שטערן. די זע נייע לעהרע האָט בפועל ממש איבערגעקעהרט די גאנצע אמאָליגע וועלט קאפויר מיט די פיס. ביז קאָפערניקוס צייטען האָבען אלע געמיינט, אז דיא ערד איז דער צענטער פון דיא גאנצע וועלט; דיא ערד שטעהט אויף איין אָרט און די זונג, מיט דער לבנה מיט דיא „12 מולות“, מיט אללע אנדערע ליכטיגע און פינסטערע שטערען דרעהן זיך ארום איהר (אין קהלת געפינען מיר א פסוק: וזרח השמש ובא השמש והארץ לעולם

טורוויסענשאפט ניט אזא נייער גאסט ביי דער מענשהייט. נאָך פארצייטען, נאָך פארצייטען באלד וויא דיא יונגע מענשהייט האָט גענומען דענקען און בעטראכטען דיא וועלט, אין וועלכער זיא געפינט זיך, האָט זיא תיכף ארויסגערקוט א גאנצע רייע פון זעהר גרויסע נאטורפאָרשער; דיא זאָגענאנטע „יאָנישע שולע“, אָדער דיא „האָלאָצעאָיסטען“, דיא אלטע גריכישע פילאָזאָפן, וואָס האָבען געלעבט פון 400—600 פאר כריסטוס געבורט, זענען בעצם געווען נאטור־פאָרשער, אָדער וויא מען רופט זיי געוויינליך „נאטורפילאָזאָפן“, הגם זייער מעטאָדע, וויא דיא נאטור צו ערפאָרשען איז געווען ניט קיין ריכטיגע.

אזוינע מענשען, וויא העראקליט און אריסטאָטעלעס — האָט געזאָגט פראָפעסאָר לאדענבורג — האָבען נאָך עד היום פון זייער גלאניז נאָך ניט פערלאָרען; דאָס איז אָבער אלץ געווען, וויא געזאָגט, נאָך נאָך פארצייטען שוין מעהר אלס 2000 יאָהר.

מיט דעם חורבן פון רוים איז אָבער אויך דיא אלטע נאטורוויסענשאפט חרוב געוואָרען. דיא זונג פון דער וויסענשאפט איז אויף הונד דערטער יאָהרען פארגאנגען און דיא גאנצע וועלט האָט פארצויגען א שווארצע בלייערענע חמארע פון אמונה און אבערגלויבען.

דיא קירכע מיט איהרע גלחים האָבען פער־צויגען זייער שווארצען נעץ איבער גאנץ אייראָפא אין דעם משך פון דעם גאנצען מיטטעל־אלטער. עס פערשטעהט זיך, אז נאטורוויסענשאפט מיט קלויסטער־דאגמען זענען ניט קיין פאָד קליידער און פרייע־דענקער מיט גאָסט־פאָרטיגע גלחים קענען זעהר וועניג הארמאָניזירען. דיא אמאָליגע גרויסע נאטור־פילאָזאָפן זענען דעריבער פרגעסען געוואָרען; זייערע וויסענשאפטליכע ביכער זיינען פער'חם'ט געוואָרען מיט זיבען שווארצע חתימות און פער־גראָבען געוואָרען אין דיא פינסטערע היילען פון דיא מיטטעלאַטערליכע קלויסטערס און מאָנאסטייערען.

„אויף דעם אָרט פון פרייען פאָרשען און דענקען האָבען דאמאָלט געהערשט אונזער־סענהייט, אבערגלויבעניש און ווילדע קנאה־הדת. אנשטאט דיא אמת'ע בלומען פון וויסענשאפט האָבען געבליהט דיא פאלשע וויססענדיגשאפטען: אלכעמיע און אסטראָלאָגיע.“ (אל־כעמיע איז דיא פאלשע לעהרע פון דיא פילאָסאָפ־נעביקעהי וואָס האָבען געלייגט פון פילאָסאָפ־מעטאָדען צו קענען מאכען גאלד און זילבער. זעה וועגען דעם מיין ארטיקעל „די אמאָליגע יסודות“ צוקונפט העפטע אָקטאָב. און נאָוועמ.

גראוויטאציאָנס-געזעץ מיינט אז עס איז א געזעץ אין דער נאטור דאָס יעדע גרעסערע זאך ציהט צו זיך צו א קלענערע, און אז דערקער פאקט יעדע זאך צו ד'רערד, ווייל דיא ערד איז גאָר דיא גרעסטע זאך און זיא ציהט אלעס צו זיך.)

דיעזער פאָרשער האָט דאן בעווייזן זען מיט אותות ומופתים, אז דאָס געזעץ הערשט ניט נור אויף אונזער ערד, נור אומערדס אין דער גאנצער וועלט: אויף דער זונן, אויף דער לבנה און אויף אלע שטערנען אין הימעל, אז ער איז וויא מען דריקט זיך אויס וויססענשאפטליך, „א נאטור געזעץ“. מיט א צייט שפעטער האָט דער פראנצויזישער כעמיקער און פיזיקער לאַ-וואזיע ענטדעקט דעם גרויסען נאטור געזעץ פון דער „ערהאלטונג פון דער מאטעריע“, דאָס גע-זעץ, וועלכער בעווייזט אז פון גאָר ניט קען גאָר ניט בעשאפען ווערען; און פון א זאך וואָס עקזיסטירט קען ניט ווערען גאָר ניט. מיט אנדערע ווערטער, דיא סוממע פון דער מאַטעריע אין דער גאנצער וועלט איז פון אייביג אָן און ביז אויביג אימער דיא זעלביגע.

מיט עטליכע צעהנדליג יאהר שפעטער האָט ראָבערט מייער ענטדעקט דאָס געזעץ פון דער „ערהאלטונג דער ענערגיע“, ד.ה. אז אללע פערשידענע ענערגיען, קרעפטען, וואָס עס גע-פינען זיך אין דער וועלט, וויא למשל דיא עלעק-טרישע ענערגיע, דיא מאגנעטישע-ענערגיע, דיא ראמפאקראפט, דיא מוסקעל-קראפט פון דיא טהירען און מענשען, דיא ליכט-ענערגיע א.ז.וו. אללע דיא ענערגיען קענען פון דער ניי ניט בע-שאפען ווערען, און קענען אויך לגמרי ניט בטל ווערען. זיי זיינען נור „פושטים צורה ולובשים צורה“, זיי בייטען גאָר אום זייער פאָרם, וויא למשל דיא ראמפאקראפט קאן איבערגעפיהרט ווערען אין עלעקטרישע קראפט, ווי יעדער קאן זיך איבערצייגען אויף יעדער עלעקטרישער מאַטאָר מאשין, דיא עלעקטרישע קראפט אין ליכט; ליכט אין ווארימקייט, ווארימקייט קען ווידער מאכען פון וואססער ראמפא, און אזוי זיינען אלע פערשידענע קרעפטע, אָדער ענערגיע-פאָרמען „חוזר חלילה“, דרעהען זיך אין איין אייביגער ראָד, ווערן אָבער ניט פון גאָר ניט בעשאפען און געהן ניט פערלאָרען.

אין דער זעלביגער צייט כמעט האָט דער היידעלבערגער פראָפעסאָר קירכהאָף ענטדעקט זיין בעריהמטען „ספעקטראל - אפאראט“, דורך וועלכען ער האָט בעוויזען, אז דיא זעלבי-גע עלעמענטען, וואָס עס געפינען זיך אויף אונ-זער ערד, וויא אייזען, קופער, נאטריום א.ד.ג. געפינען זיך אויך אויף דער זונן און אויף אללע אנדערע שטערנען אין הימעל.

עומדת, ד.ה. דיא זונן געהט אויף און דיא זונן פערגעהט און דיא ערד בלייבט אייביג שטעהען. דיא דאָזיגע אלטע סברא אָדער סיסטעם רופט זיך „געאָצענטרישע“ — געאָ איז דער טייטש

ערד.) קאָפערניקוס האָט בעוויזען, אז דיא מעשה איז פונקט פערקעהרט: אין רעכטען מיטען גע-פינט זיך דיא זונן און ארום איהר דרעהט זיך דיא ערד מיט איהר לבנה און נאָך אזוינע פינס-טערע שטערנען וויא אונזער מוטער ערד — דיא זאָגענאנטע פלאנעטען (כוכבי לכת).

דיא שפעטערע אסטראָנאָמען האָבען וויי-טער קלאָר בעוויזען, אז מאנכער פיזיקער שטערנ'ל איז אזא זונן, וויא אונזער אלטעגלי-כע גרויסע זונן און ארום פיעלע שטערנען דרע-הען זיך איבער אזוינע פלאנעטען, וויא אונזער ערד אונגעפעהר. וואָס פאר א ווערט האָט נאָכ-דעם אונזער מוטער ערד, דאָס קליינע קיקעלע צווישען מיליאָנען נאָך אזוינע און נאָך פיעל גרעסערע היממעליקערפער?

ווער קאן אונז זאָגען — פרגעט אונזער גע-עהרטער רעדנער — אויב ניט יעדער קלייניג-קער שטערנדל האָט זיך זיינע פלאנעטען, אויף וועלכע עס וואָהנען פונקט אזוינע מיוחסים, וויא מיר, מענשען, אויף אונזער פלאנעטע-ערד? וואָס פאר א ממשות האָט דאן דער קעניג פון אללע בעשעפעניש, דער מענש? און דיא וועלט האָט זיך טויזענדער יאהרען נאָכאנאנד איינגע-שמועסט, אז דער מענש איז דער מיטעלפונקט פון דער גאנצער וועלט, אז דער היממעל מיט אלע שטערנען, מיט דער זון, מיט דער לבנה מיט דיא מזלות, מיט אלס מיט אנאנדער זיינען נור „לכבודו נברא“ צוליעב זיין מענשענס כבוד בעשאפען געוואָרען!

„וויא קינדיש, וויא נאריש, זעהט איצט אויס דיא זאָגענאנטע „אנטראפאָצענטרישע לעהרע?!“ (אנטראפאָ איז דער טייטש מענש. אנטראפאָ-צענטרישע לעהרע איז דיא איינערע-ניש, אז דער מענש איז דער עיקר און אלציינג איז פיר זיינעטוועגען.)

דיא נאטורוויסענשאפט האָט אלץ אראָב געזעצט דעם „קעניג פון אללע בעשעפעניש“ פון זיין ניט פערדינטער כסא-המלוכה, בעוויזען, אז ער איז ניט קיין כַּיִּיחִיד אין דער מורא'דיג גרויסער וועלט, אז ער איז איהר כלוי, וויא א קליינציקער טראָפּען אין דעם ים הגדול.

מיר געהען אָבער ווייטער צו נייע ענטדע-קונגען אין דער נאטורוויסענשאפט.

דער גרויסער ענגלישער נאטורפאָרשער ניוטאָן האָט ענטדעקט דאָס „גראוויטאציאָנס-געזעץ“. (גראוויטאציאָן איז דער טייטש צוציהונג

„דער שטענדיגער סדר, וואָס הערשט אין אללע „נאטור־ערשיינונגען אין דער גאנצער וועלט „צו יעדער צייט, מאכט אונגעלייך צו דענקען „פון א גאָט, פון א כול יכול, ווארום וואו עס איז „און ווען עס איז וואָלט זיך דאָך אמאָל א נאטור „ערשיינונג אָפּשפּיעלען ניט נאָך איהרע אויבניגע „געזעצען נאָך, נור נאָך דעם פרייען ווילען פון „דעם רבנו של עולם.

„פאָרשטעלען זיך אזא גאָט, וואָס שטעהט העכער איבער אלל דיא נאטורגעזעצען „איז א זאך, וואָס איז געגען דעם שכל“.

דיא נאטורוויסענשאפט לייקענט אין גאנצן צען אָב אויך דיא נשמה (מציאת הנפש), ווארום וויבאלד, אז מיר שטאמען פון איין גזע מיט אלע אנדערע חיות און בהמות, פאר וואָס זשע עפעס זאָל אונז, מענשען, קומען אזא כיבוד וויא א „געטליכער נפש“? פון וואנען זאָל ער זיך דאָס נעהמען? ווען איז ער צו אונז אריין? און וויא אזוי? וואו געפינט ער זיך אין אונז? מיר וויסען איצט זעהר גוט, אז אין אונזער מח זיינען דאָ אזוינע פונקטען, אָדער צענטרען, וואָס אז מען צושטערט זיי ווערט אָן דער מענש א טהייל פון זיין „נשמה“. צושטערט מען דעם זאָגענאנטען „שפראך־צענטר“, למשל, ווערט דער מענש שטום, דעם זעהר־צענטר, ווערט ער בלינד; דעם הער־צענטר — טויב א. ז. וו.

עס טרעפט א מאָל, אז נאָך אן אפּעראציען, בעת מען שניידט אויס ביי א מענשען דיא זאך גענאנטע „שילד־דרווע“ ווערט דער קליגסטער מענש א וואהרע בהמה, אן אידאָט. וואו איז דאָ אהינגעקומען זיין „געטליכע נשמה“? שוין האָט זיא קיין בעסערען אָרט ניט געפונען וויא אן דער שילד־דרווע צו זיצען? און אויב זיא אזוי — טאָ פאר וואָס בלייבען טיזענדער מענשען אויך מיט איין אויסגעשניטענער שילד־דרווע ביין פולען פערשטאנד?

„נור אויך דיא גאנצע מעשה פון דעם מענשליכען „שכל“ איז פיעל איבערטריבען געוואָרען; מיר געפינען אויך פערשטאנד ביי פיעלע טהיערען, ביי א הונד, למשל“.

פאר וואָס פאָרט זאָל דאָס קומען דעם מענשען, א בעשעפעניס וויא אלע אנדערע און פון איין מקור מיט זיי, אזא אויסערגעוויינליכע זאך, וויא דיא אונשטערבליכקייט פון זיין נפש? פאר וואָס זשע זאָלען אויך דער פערד, דער הונד, דער אייזעל אָך נאָך אלע אנדערע בראים ניט האָבען קיין „יענע וועלט“? און וועלכער „נפש“ אייגענטליך איז דאָס זוכה צום אויביגען לעבען, דער נפש פון דעם קינד, פון

וואָס פאר א זקנה אונזער מוטער ערד איז, דאָס האָט אונז אין דער לעצטער צייט בעוויזען דיא געלאָנגע, אָדער דיא ערד־געשיכטע. זיא צעהלט שוין מיליאָנען יאהרען הינטער זיך, און האָט שוין אויף איהרע ביינער איבערגעטראָגען כל המינים פערשיעדענע מורא'דיגע בראים, פון וועלכע עס איז שוין הונדערט־טויזענדער יאהרען אויף דער קיין זכר ניטאָ.

דארוין האָט געמאכט זיין מורא'דיגע ענטדעקונג וועגען דער אָבשטאמונג פון דעם מענשען. ער האָט דעם „בחור כל היצורים“, דעם בעסטען פון אלע בעשעפנישען, דעם מענשען, וועלכען גאָט אלליין האָט בעשאפּען אין זיין אייגענער געשטאלט („בצלם אלהים“, ווי אין חומש שטעהט בפירוש) געמאכט ניט מעהר און ניט וועניגער וויא פאר איין אור אור אייניקעל פון א מין חיה!

ער האָט בעוויזען, אז דער מענש האָט זיך אין מיליאָנען יאהרען ענטוויקעלט פון א מין אפּען, דיא אפּען ווידער נאָך נידעריגערע בראים, און יענע בראים נאָך פון נידעריגערע א. ז. וו. א. ז. וו. אזוי, אז מיר מיוחסים, מענשען שטאמען מי יודע פון וועלכע פחותי ערד, אפּשד גאָר פון ווערעם. וואָס ווערט נאָך דיא אלע און נאָך אפּולע אנדערע נאטורוויסענשאפטליכע ענטדעקונגען פון דער גאנצער בכא מעשה פון בראשית פון וועלכע דיא „הייליגע שריפטען“ פון אללע רעליגיעזען דערצעהלען אונז? וואָס ווערט דאן פון דעם „עולם קטן“, פון דעם מענשען, מיט וועלכען דיא כתבי הקדש, וויא אללע אנדערע רעליגיעזעס־ספרים זיינען זיך הויפט־זעכליך עוסק?

עס איז איצט קיין שום ספק ניט — ער קלערט אונזער רעדנער אָפען פאר דער גאנצער וועלט — אז דער תנ"ך, וויא דער עוואנגעליום שטאמען ניט פון גאָט. מיר וויסען איצט קלאָר וויא טאָג, אז קיינע נסים זענען ניטאָ און אויך קיין מאָל ניט געוועזען. אללעס איז דער וועלט איז פון אייביג אָן אונטערגעוואָרען פון דיא אייביגע נאטורגעזעצען. אללעס איז „ברוך הטבע“ און קיין איבערנאטירליכעס איז ניטאָ.“

דער גרויסער נאטורפאָרשער און בעריהמ־טער כעמיקער לאדענבורג געהט אין זיינע נאטורוויסענשאפטליכע אפיקורסות נאָך ווייטער; ער גראַבט אויך אונטער דיא הויפט עקרים פון יעדער אמונה: דיא עקזיסטענץ פון דער נשמה („מציאת הנפש“) דיא אונשטערבליכקייט („השארת הנפש“), און דיא עקזיסטענץ פון גאָט („מציאת הבורא“).

„דיא נאטורוויסענשאפטליכע געזעצען,

וולטאטען פון דער נאטורוויסענשאפטליכער אייפקלערונג. „וויא באלד דיא נאטורוויסענשאפט האָט קלאָר בעוויזען אז דיא „יענע וועלט“ איז גאָר ניט מיט גאָר ניט, האָט מען געמוזט זוכען וועגען און מיטלען וויא „דיא וועלט“ צו פערבעסערען.“

„וואָס דער קריסטענטהום מיט זיין גוטע און פרומען מאָראַל האָט ניט געקענט מאכען, דאָס האָט דיא נאטורוויסענשאפט מיט איהרע קלאָרע און ריכטיגע געזעצען געמאכט. זיא האָט געבראכט דער מענשהייט דיא אידעען פון גלייכ-הייט, בירדערליכייט און פרייהייט.“

אַט אזוי האָט א דייטשער פראָפּעסאָר פאר דער גאנצער וועלט געמאכט אש און רויף פון דער גאנצער רעליגיעזן, וועלכע דיא דייטשער רע-גירונג, וויא נאָך פיעלע אנדערע רעגירונגען, סטארען זיך צו אונטערשיצען, צו האלטען זיא פעסט „אין פאָלק.“ כדי זיי אויבען זאָלען קענען פיהרען פאר'ן גאָר די נאָך אונגעבילדעטע פאָלק-מאסעס „אין גאָטס נאָמען.“

וועגען דעם סאָציאלען גליק, וואָס דיא נאטורוויסענשאפט האָט דעם פאָלק געבראכט, נאָך לאדענבורגס. מיינונג נאָך, האָבען מיר, וויא אונזערע לעזער, נאטירליך עפּים אנדערש צו זאָגען. נור ניט דאָ איז דער אָרט דערפון. דיא נאטורוויסענשאפט האָט דערוויילע בלויז דעם וועג אויסגעבעסערט, אויף וועלכען דאָס סאָציאלע גליק וועט ערשט קומען דורך דיא סאָ-ציאליסטישע בעוועגונג פון דיא פאָלקס-מאסעסן גופא.

בערן, 30 סעפט., 1903.

דעם ערוואקסענעם, אָדער פון דעם גריין, וואָס ווערט צוריק קינדיש?

„א מענש איז געווען א זשעניע, האָט זעהר וויכטיגעס געלייטעט — ער עלטערט זיך אויס, ווערט, רחמנא לצלן, אן עבר בטל אויף דער עלטער — וואו איז זיין „אונשטערבליכע נשמה“ אהין געקומען? שוין איז ער אוועק אויף יענער וועלט נאָך פאר זיין לעבען?!

קורץ און גוט, אלע עקרים פון דער אמונה פערשווינדען פאר דער איצטיגער נאטורוויסענ-שאפט, וויא דיא פלעדער-מייז פאר דעם זאָנענ-שיין.

„ליידער אָבער הערשט נאָך דער פינסטער-דער גייסט פון דעם מיטעל-אלטערליכען „גלויבען אין אונזערע שולען; מען לערנט מיט „דיא קינדער דיא „גאָטעס געזעצען“, אָנשטאָט „צו לערנען מיט זיי דיא „נאטור-געזעצען“. וויא „וואָלטען זיך ביי זיי געעפענט דיא אויגען, דער „קענענדיג דיא רעאלע נאטורוויסענשאפטליכע „געזעצען!“

„מען זאָגט געווענהליך — האָט דער ליר-בעראלער פראָפּעסאָר צום שלום פון זיין דעפער-ראט געזאָגט — איהר, נאטורפאָשער, צושטערט אונז דאָס גליק, נעמט ביי אונז אוועק אונזערע אידעאלען, אונזער גאָט, אונזער נפש, אונזער גלויבען, אונזער יענע וועלט, און וואָס גיט איהר אונז דערפאר? פאבריקען און סאָציאלען אומגליק? דערויף זאָג איד, אז אלץ דיא הר-מאנע אידעען פון דער לעצטער צייט: דיא אָב-שאפונג פון דער פאנטישניע, דיא פערזענליכע פרייהייט, דער בעגריף פון אונאבעהנגיקייט, די אלגעמיינע מענשענרעכטע, דאָס זיינען אלץ רע-

דער „בונד“ און זיינע געגנער

נאלער פראגע עוסק געווען מיט גרויס התמדה און איהר אָבענגעבען פיעל אָרט, צייט און ענער-גיע, וויא עס פאָדערט זיך פאר אזא טיעפער און וויכטיגער פראגע, וועלכע עס איז נונע צו דיא אינטערעסען פון דעם אידישען פראָלעטאריאט אין זיין קלאסענקאמפף — אין דער זעלביגער צייט, האָבען דיא בונדישע פערטרויענסלייט, דיא בונדישע קאָנגרעס-דעלעגאטען, דיא בונדי-שע פראקטיקער דיא נאציאָנאלע פראגע כמעט אין גאנצען איגנאָרירט, אזוי וויא זיא וואָלט פאר זיי גאָר ניט עקסיסטירט.

אויף דער טאגעס-אָרדנונג פון צווייטען בונדישען צוזאמענפאָהר, וועלכער איז געווען אין סעפטעמבער 1898 יאָהר איז „דער נאציאָ-

ין דער זעלביגער צייט, ווען דיא נאציאָנאלע פראגע איז אין דעם „צענטראַל אָרגאן פון „בונד“ געוועזען, וויא מען זאָגט, א ברענענ-דיגע, און פערנומען אויף דיא זייטען פון דעם „אידישען ארביי-טער“ דעם שענסטען

און דעם בעסטען פלאץ, וויא מיר האָבען פריהער געזעהען; אין דער זעלביגער צייט אלזא, ווען דיא בונדישע ליטעראטען, דיא בונדישע טהעאָרעטיקער האָבען זיך מיט דער נאציאָ-

אין גאנצען דורכגעלאזען.

דערמיט ערקלעהרט זיך דיא „קלאַי-קשיא“, וואס פיעלע קורצזיכטיגע געגנער פון בונד פרעגן ביי די בונדיסטען: „ווי קומט דאס, אז אין א משך פון א יאהר צייט האט דער בונד געמאכט אזא מורא'דיגען שפרונג? אויף דעם צווייטען צוזאמענפאָהר איז קיין סימן ניט געווען פון דער נאציאנאלער פראגע און אויף דעם דריטען איז זי מיט א מאָל געוואָרען „איינע פון די וויכטיגסטע“ אזוי, אז „די מיט גליעדער פון צוזאמענפאָהר האָבען אָנגענומען אזא איהר זייער גאנצע אויפמערקזאמקייט?“ (וויא זיי בריינגען דיא ווערטער פון דעם „אי-דישען ארבייטער“ נומער 9). דיא „קלאַי-קשיא“, מיט וועלכער דיא אנטריבונדיסטען ווילען דעם „בונד“ בעווייזען, אז ער האָט דיא נאציאנאלע פראגע קינסטליך פארנאנדערגע-בלאָזען, פערענטפערט זיך זעהר פשוט: עס האָט געמוזט געדויערן מעהר אָדער וועניגער צייט, ביז „די טהעאָרעטישע אויספיהרונגען“ וועלכע זיינען כמעט ניט איבערגעהאקט גע-וואָרען זינט דער בונד האָט זיך געגרינדעט און ביז היינטיגען טאָג — זיינען אריבער אין דיא טאגעס-אָרדנונג פון די „פראקטישע דורכפיהרונגען“. און דאָס איז געשעהן שוין אויפ'ן דרי-טען בונד'ישען צוזאמענפאָהר, וועלכער איז גע-ווען אין יאנואר, 1900 יאהר.

אין די טאגעס-אָרדנונג פון דעם דריטען קאָנגרעס האָט שוין „דער זעכטער פונקט“ (דער נאציאנאלער פונקט אין אונזער פראָ-גראם און אונזערע „ספעציעלע פאָדערונגען אלס אידען“) פארנומען, אזוי צו זאָגען, דעם רעכ-טען אויבענאָן און ארויסערופען „לאנגע און הייסע דעבאטען“ (זעה בעריכט). אמת, קיין „נאציאנאלען פונקט“ אין אונזער פראָגראם האָט דער דריטער צוזאמענפאָהר אויך נאָך ניט אריינגעפיהרט, און קיינע נייע „ספעציעלע פאָ-דערונגען אלס אידען“ — אחוץ דיא אלטע: „בירגערליכע גלייכערעכטיגונג“ — ניט אָנגע-נומען, אָבער דיא „לאנגע און הייסע דעבאטען“ זיינען דאָך געווען ניט ארויסגעוואָרפען: דער אָפּענער אויסטויש פון די מיינונגען, דער שטאר-קער חילוק-דעות האָבען געשפיעלט א גרויסע ראָלע און געהאט א שטארקע ווירקונג אויף דער עוואָלוציאָן פון דעם איצט זעהר בעקאנטען און פון דיא געגנער פערדאמטען — „נאציאנא-לען פונקט“ אין דעם בונדישען פראָגראם, וועל-כען דער קומענדיגער, פיערטער צוזאמענפאָהר האָט ערשט אָנגענומען.

צווישען דיא מיטגלידער פון דעם דריטען

נאלער פונקט“ גאָר ניט געשטאנען, און וועגען „ספעציעלע פאָדערונגען אלס אידען“, וויא ווע-גען דער נאציאנאלער פראגע בכלל אין וועלכען פרט ניט איז, אז אויף דעם צווייטען בונדישען קאָנגרעס גאָר דער זכר ניט געוועזען. (זעה „ארב. שטימע“ נומער 11 ארטיקעל „אונזער צווייטער צוזאמענפאָהר“). איך וויל מיט דיעזע בעמער-קונג ניט אויפוארפען דיא בונדישער פראקטי-קער א חטא, נאָך מיין מיינונג איז דאָס „כדרך הטבע“, וואָס דער צווייטער בונדישער פארטיי טאָג האָט דיא נאציאנאלע-פראגע אויף זיין טא-געס אָרדנונג נאָך ניט געשטעלט. א קאָנגרעס פון א פאָליטישער פארטיי — און דער „בונד“ איז „דיא פארטיי פון דעם אידישען פראָלעטא-ריאט אין ליטא, פוילען און רוסלאנד“ — איז איין אמת'ער קריגעס-דראטה: די קריגעפיהר-דער ארבייטער דאָ אויס א פלאן פאר זייער מלחמה, אויף א לענגערע אָדער א קירצערע צייט; זיי בעשליסען ווען מען זאָל געהן און ווען מען זאָל רוהען, ווען מען זאָל דעם פיינד איבערפאלען און ווען מען זאָל זיך אָבהאלטען, וועלכע פאָדערונגען מען זאָל איהם שטעלען ביי דער אָדער יענער מלחמה א. ז. ו. א. ז. ו. די קריגעפיהרער, די גענעראלען, וועלכע אריי-טען אויס דעם דאָזיגען מלחמה-פלאן: מוזען אָבער שוין האָבען פאר זייערע אויגען די אר-בייטען פון די קריגעאינזשענירען, פון די גע-אָגראפערן, פון דיא מעטערעאָלאָגען, פון די אויס-זעהער א. ד. ג. דיזע ארבייטען מוזען ניט אכ-דערש פריהער אויסגעפיהרט זיין.

דיא אויפגאבע פון אונזער קריגעס-דראטה, פון א פארטיי-קאָנגרעס איז גענוי די זעלבע: אויסצוארבייטען א פלאן ווי אזוי פראקטיש דורכצופיהרען די טהעאָרעטישע אויספיהר-רונגען, און אזוי ווי טהעאָריע און פראקטיק האָבען אזא שייכות איינע צו די אנדערע ווי מחשבה צו מעשה, מוזען ממילא די „טהעאָרע-טישע אויספיהרונגען“ זיין פריהער אייער די „פראקטישע אויספיהרונגען“, פונקט ווי א „מחשבה“ מוז זיין פריהער איידער „מעשה“, אויב די מעשה זאָל זיך ניט אויסלאָזען, ווי מען זאגט אין פשוט'ען אידיש „מעשה נאָרר“. כדי צו בלייבען ביי אונזער אלטען ביישפיל פון דעם ברענשיפעל, האָבען די פראקטיקער (די דעלעגירטע פון קאָנגרעס) פריהער געמוזט בע-קומען דאָס ליכט פון די „קאָנצענטרירטע שפיע-גע-שטראלען“, פון די טהעאָרעטיקער, פון די ליטעראטען. דאָס האָבען זיי אָבער בעת דעם צווייטען צוזאמענפאָהר נאָך ניט געהאט. און דעריבער האָבען זיי, נאָך מיין מיינונג, אויך זעהר גוט געמאָהן, וואָס זיי האָבען זיי דאמאָלס גאָר

ליכע גלייכבערעכטיגונג, א פאָרדערונג, וועלכע דער „בונד“ האָט שוין ארויסגעשטעלט פון לאנג אָן (און וועלכע אלע סאָציאליסטען שטעלען — רעד.)

דיא נייעס, וואָס דער דריטער צוזאמענפאָהר האָט יא אויפגעטאָן צום „נאציאנאלען פונקט“, אויף וועלכען ער האָט „אָנגעווענדעט זיינע גאנצע אויפמערקזאמקייט“, איז געווען בלויז דאָס, וואָס ער האָט בעשלאָסען „צו עפען נען אין „אידישען ארבייטער“ איין אבטהיילונג אונטער דעם נאָמען „דיסקוסיאָן“, וואו עס וועט זיך דעבאטירען דיא נאציאנאלע פראגע אויף דיא פערזאנלעכע ארטיקלעך פון יעדעס אויטאָר.“ (איד. ארבייטער. נומ. 9, זייטע 7.) דיא רעזאָלוציאָן וועגן דער „פרייער דיסקוסיאָן“ האָט דער צענטראל אָרגאן פון אר. (נומ. 8 און 9) און דער אויסלענד־שער קאמיטעט אלס זיין אָפיציעלער רעדאקטאָר האָט אָפּגען איינגעלאדען „אלע גענאָסען“, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דער אויבענ־דערמאנטער דיסקוסיאָן צו נעהמען אין איהר אנטהייל.“

„אלע גענאָסען“ האָבען זיך אָבער אַ יאָהר נאָכאנאנד גאָר ניט געמערקט, און ערשט אין א חדשים 14, 15 ארום נאָך דער איינלאדונג האָבען זיך בעוויזען א פאָר שפאָגעלייכע דיר־סקוטאנטען, דיא גענאָסען „רבי קרוב“ און „איש תקוה.“ (פון דיא אלטע בעקאנטע, וויא גענאָסע בן אהור, חיים א. נ. א. איז עפעס קיין איינציגער ניט ארויסגעטראָטען.)

גענ. ר' קרוב, אין זיין ארטיקל „דער דריטער קאנגרעס פון בונד און דיא נאציאנאלע פראגע“, שליסט מיט די פאָלגענדע ווערטער: „איך וויל האָפּען, אז אויף דעם קומענדען (פיער־טען) קאנגרעס וועט דאָס אידישע פראָלעטאריאט אויפֿשרייבען אויף זיין רויטער פאָהן „נאציאנאלע רעכטע“, און דערמיט בעפרייען דיא גאנצע אונטערדריקטע אידישע נאציאָן.“ גענאָסע איש תקוה, אין זיין ארטיקל „נאציאנאליזמוס און נאציאנאל־רעכט“, סטאָרעט זיך צו בעווייזען, אז אידען זיינען אזא פאָלק וויא אללע אנדערע פעלקער, אז זיי ווילען ניט און קענען ניט אסימילירט־ווערען צווישען דיא פרעמדע פעלקער, אז זיי האָבען איין אייגענע קולטור, איין אייגענע שפראך (דער זשאַראָן). מיט איין וואָרט, אז זיי זיינען א נאציאָן; „און קוים זיינען מיר א נאציאָן“, חזר'ט איבער גענאָסע איש תקוה אין זיין ארטיקל עטליכע מאָל, „מוזען מיר פאָרדערן „נאציאנאלע רעכטע“. דיא אָפּפיעלע פאָרשטע־

צוזאמענפאָהר זיינען וועגען דער „וויכטיגער“ נאציאנאלער פראגע געווען צוויי אנטקעגנ־דיגע ריכטונגען: דיא נאציאנאלע, פערטער־טען הויפטזעכליך פון א יחיד, גענאָסע „א“, און דיא אַנטינאציאנאלע, פערטער־טען פון א רבים — „פיעלע מיטגליעדער פון צוזאמענפאָהר“ — נור לאָמיר לאָזען רעדען דעם בעריכט־שרייבער פון דעם „אידישען ארבייטער“ אָהן שום פירוש פון אונזער זייט. „גענאָסע א. האָט געפונען — שרייבט דער „אידישער ארבייטער“ — דאָס דער אידישער „פראָלעטאריאט“ אויסער דיא פאָדערונג פון גלייכע בירגערליכע רעכטע דארף נאָך אויך פאָרדערן גלייכע נאציאנאלע רעכטע. (איד. אר. נומ. 9.)

און מיט עטליכע שורות שפעטער לעזען מיר דאָרט פאָלגענדע אויספיהרונגען פון דעם זעלבען „גענאָסע א.“

„מיר דארפען ניט פערגעסען, אז דער „בונד“ איז ניט קיין אָרגאניזאציאָן אויף א ווילע. מיר דארפען אויך ארויסשטעלען אזעלכע פאָרדערונגען, וועלכע וועלען זיין נייטיג פאר'ן אידישען פראָלעטאריאט אין א צייט ארום, גלייך וויא יעדע פארטיי שטעלט ארויס אין איהר פראָגראם אפילו אזעלכע פאָרדערונגען, וועלכע קענען ניט בעפרייגט ווערען אין איינציגן מאָמענט.“

דיא „פיעלע מיטגליעדער פון צוזאמענפאָהר“, דיא פערטער־טען פון דער אַנטינאציאָנ־נאלער ריכטונג, זיינען אלע ארויסגעטראָטען גענאָסע א.

„אין זייערע ווידערלעגונגען — בעריכט טעט ווייטער דער „אידישער ארבייטער“ — האָט בען דיזע אָראטאָרען אויפגעוועזען, אז מיר סאָציאלדעמאָקראטען אין רוסלאנד מוזען זעהען אויסצומידען אזעלכע פאָרדערונגען, וועלכע קענען אָבזעהען דעם פראָלעטאריאט'ס אויפמערקזאמקייט פון זיינע קלאסען־אינטערעסען פאר דעם נומץ פון נאציאנאלע אינטערעסען (איד. אר. נומ. 9.)

דאָס איז בקיצור דער תמצית פון די „לאני גע דעבאטען“ פון די ביידע צדדים, איבערגעגעבען מיט די ווערטער פון דעם בעריכט־שרייבער פון „אידישען ארבייטער“. (קיין סטענאָגראפישע בעריכטען האָבען מיר נאָך ליידער ניט פון אונזערע קאנגרעסעסען.)

דיא „לאנגע דעבאטען“ פון דעם דריטען צוזאמענפאָהר האָבען אָבער צו קיין פאָזיטיווער אָדער נעגאטיווער רעזאָלוציאָן ניט געפיהרט. עס איז געבליבען, ווי מיר האָבען שוין פריהער דערמאָנט, אללעס ביים אלטען: „נור בירגער־

צוועלף שעה'דיגע, "הייסע דעבאטען", אין וועלכע עס האָבען גענומען אנטהייל כמעט אלע 24 מיטגלידער פון דעם היסטאָריש געוואָרענעם פיערמען צוזאמענפאָהר פון "בונד", האָט דער לעצטער אָנגענומען פאָלגענדע, נאָך מיין מיינונג נאָך, זעהר וויכטיגע, רעזאָלוציאָנען:

"דער צוזאמענפאָהר האלט, אז דעם בעגרייפֿע נאציאָנאליטעט דארף מען אָנ-ווענדען אויך אויפ'ן אידישען פּאַק."

"דער צוזאמענפאָהר האלט, אז רוס-לאנד, וואָס בעשטעהט פון א סך פערשידענע נאציאָנען, וועט אין צוקונפט מוזען איבערגעהן אין א פעדעראציע פון נאציאָנען וואו יעדער פון זיי זאָל זיין גאנץ אויטאָנאָם, אין וואָס פאר א געגענד זיאָל ניט וואָהנען."

אָט דיא צוויי רעזאָלוציאָנען רופט מען דאָס "דעם נאציאָנאלען פונקט אין דעם פּאַק-גראַם פון בונד".

וויא דער לעזער האָט זיך, גלויב איך, געקענט איבערצייגען, איז דער דאָזיגער, בערייכט געוואָרענער, "נאציאָנאלער פונקט" ניט "בין לילה היה", וויא דער קיוון של יונה, ניט מיט א מאָל אריינגעפלויענען אין דיא קעפ פון דיא קאָנגרעס מיטגלידער, אויך ניט פון "עללער הויט" ארויסגעכאפט געוואָרען פון דעם אויסלענדישען ברייטשען קאָנגרעס און קאנטרא-באנדיש אריבערגעפיהרט געוואָרען צו דיא איר-דען פון "בונד", וויא דיא גענאָסען ק. ק. פון "זארא" און זאָראָוו פון דעם, "אבענד בלאט" מיינען.

דער דאָזיגער, "נאציאָנאלער פונקט" איז, וויא איך האָב, דאכט זיך, בעווייזען, סוף כל סוף ניט אנדערש אלס דער, "בעוואוסטער אויסדרוק" פון דעם אינערליכען אימאנענטען, "אונבע-וואוסטען פּאַצעס" פון דער אידישער סא-ציאליסטישער מאסענבעוועגונג, אַלזא א נויטיגע פאָלגע פון איהר היסטאָרישער עוואָלוציאָן. דיא, "אימאנענטע געזעצען" פון דער אידישער מאסענבעוועגונג האָבען געמוזט, אום ארויסצוגעהן מכא אל הפועל, דורך דיא הילף פון איהרע אינטעליגענטע פיהרער, דורכגעהן אלע אויבענגעבראכטע עטאפע פונקטען, פון דעם ערשטען קאָנגרעס פון בונד, "דעם גרינדונגס-קאָנגרעס", דורך דער גאנצער ליטעראטור פון "בונד", ביז זיי האָבען זיך לסוף אויסקריסטאליזירט אין דער קריסטאליזאציע פאָרם פון דעם אויבענגעבראכטען, "נאציאָנאלען פונקט", אויף דעם היסטאָריש פילייכט וויכטיגסטען פיערמען בונדישען צוזאמענפאָהר. ק. פרומין (פּאַרעזעצונג פאָלגט).

הער פון בונד האָבען אין דער, "דיסקוסיאָנס פערזאָנעל", צווישען דעם דריטען און פיערמען צוזאמענפאָהר אויך, "שטעלונג גענומען" צו דער ברענענדיגער, "נאציאָנאלער פראגע", אין איין אויספיהרליכען ארטיקל, וועלכער איז אָבער-דרוקט געוואָרען צום שלום פון דעם, "בערייכט צום אינטערנאציאָנאלען סאציאליסטען קאָנ-גרעס אין פאריז 1900". (דער דאָזיגער בערייכט איז, וויא בעקאנט, "צוזאמענגעשטעלט געוואָרען לויט דעם אויפטראג פון דעם צענטראלען קאמיטעט פון דעם אלגעמיינעם אידישען ארבייטער בונד").

אין דעם דערמאָנטען ארטיקל, וועלכער בעטראכטעט דיא יודענפראגע פון דעם שטאנד-פונקט פון דעם אידישען פּאַלעסטיאליזם, געפירט מען דעם צווישען אנדערע בכלל אינטערעסאנטע געדאנקען, אויך פאָלגענדען צו אונזער ענין זעהר וויכטיגען געדאנק:

"אלס סאציאליסטישער מאַקראטען, שרייבען די אָפּפּיציעלע בונדישע פיהרער, האלטען מיר, אז יעדע נאציאָן און כמילא דיא אידישע האָט דאָס רעכט צו פאָרדרען, אז אויף איהר זאָלען אנדערע פעלקער קיין בעלי הבתים ניט זיין, אז איהר לעבען זאָל זיין ביי איהר אין דיא הענד, אז זיא זאָל האָבען דיא מעגליכקייט פריי צו לעבען און צו ענטוויקלען זיך וויא זיא וויל און וויא זיא פערשטעהט. "יעדע נאציאָן האָט דאָס רעכט צו זעלבסטיבעשטימונג". (מאניפעסט פון דער רוסלאַנדער סאציאליסטישער אר-בייטער פארטיי). דאָס איז דער פרינציפ פון דער נאציאָנאלער פרייהייט, פון דער פרייער ענטוויקלונג פון יעדע נאציאָן. דעם פרינציפ שטעלען מיר ארויס און שטעהען פאר איהם וויא פאר אלע פרינציפען". (זעה: געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער בעוועגונג, זייטע 78, 79).

א חוץ דיא דערמאָנטע ארטיקלען אין דער אויסלענדישער, "פאָפולער וויסענשאפטליכער" ליטעראטור פון "בונד" האָט זיך דיא, "נאציאָ-נאלע פראגע" אויך דעבאטירט אויף דיא זייטען פון דיא לאָקאלע אָרגאנען פון "בונד", וואָס ער-שיינען אין רוסלאַנד גופא, און אויך אין דיא "קאמיטעטען פון בונד" איז דיא פראגע אַלל-זייטג דיסקוטירט געוואָרען אין דער צייט פון דיא 15 חדשים, וואָס זיינען פערזאָנלעך צווישן שטען דעם דריטען און דעם פיערמען צוזאמענפאָהר.

נאָך דיא אלע לאנגיעהריגע גרויסע ליטע-רארישע און מינדליכע הכנות צו דער לייוונג פון דער הארבער נאציאָנאלער פראגע פאר דעם אידישען פּאַלעסטיאליזם, נאָך מעהר אלס

צו דער דעבאטע איבער נאציאנאליזמוס אדער סאציאליזמוס.

דרורך דעם געמיינשאפטליכען סאלידארען אינ-טערנאציאנאלען קאמפף פון דעם פראלעטארי-אט פון אלע פעלקער; אז ער — דער נאציאנאל-האם — וועט געוויס דרוך דיעזען קאמפף פערשווינדען, און אז מען דארף בעקעמפפן דעם נאציאנאליזמוס וואס שטרעבט צו א אי-דישען שטאט און צו אונטערשיידען דיא אידי-שע ארבייטער פון כריסטליכע.

גענאָסע ק. פרומין האָט דערווייל ביז אהער אין זיינע ארטיקלען זיך אלץ נאָר בעמיהט צו בעווייזען, וויא דאָס וואָס ער רופט דעם „נאצי-אָנאלען פונקט פון דעם בונד“ איז ניט ארויס-געשפרונגען פון „העללעך הויט“, וויא דעם נער פון דעם פונקט זאָגען, נאָר אז דער נאציאָ-נאל-פונקט האָט זיך אויף נאטירליכער ווייזע ביסלעכווייז ארויס-ענטוויקעלט פון דיא „אימ-מאנענטע נאטור“ פון דיא אידישע סאציאליס-טישע מאססען-בעוועגונג — וויא גענ. פרומין רופט עס. דערווייל האָט ער אונז אָבער נאָך גאר ניט ערקלערט, וואָס דער פונקט מיינט אייגענ-ליך, — וואָס פיר אן אנדערער מין „נאציאנא-ליזמוס“ איז דער פון דעם אידישען סאציאליס-טישען פראלעטאריאט, מיט וואס איז ער אַנ-דערש פון דעם נאציאנאליזמוס פון די בורזשוא-זע נאציאנאליסטען, און וואָס טעהל'ן זיינע געג-נער געגען איהם, און וואָס האָט גענאָסע פרומין צו ענטפערען אויף זייערע טענות. דאָס איז עס, וואָס אינטערעסירט דעם עולם הויפטזעכליך צו וויססען און דאָס ערווארטעט מען פון גענ. פרומין'ס ארטיקלען צו ערפאהרען. לאָמיר האָ-פען, אז ער וועט ענדליך אביסעל שנעלער צוקור-מען צו דיעזען הויפטזעכליכען פונקט.

דערווייל אָבער מוזען מיר אויפמערק-זאם מאכען, אז נאָכדעם וויא גענ. פרומין האָט געשריעבען דיא אכטהייילונגען פון זיינע אר-טיקלען ביז דיעזען לעצטען און האָט אויפגע-צייגט, וויא ער גלויבט, דיא „נאטירליכע ענט-וויקלונג פון נאציאנאליזמוס“ אין דעם „בונד“ ביז צו זיין פירטען צוזאמענפאהר (קאָנגרעס), האָט דער „בונד“ דערווייל שוין געהאט זיין פינפטען צוזאמענפאהר, און ער האָט דארטען גאָר זיין „נאציאנאליזמוס“, ווייטער ענטווי-קעלט“ ביז צו פאָלגענדע בעשליסע:

איבער דעם ציוניזמוס.

„אזוי וויא דער ציוניזמוס איז א בעוועגונג

ו אונזער בעדויערען איז דיא אָקטאָבער נומער „צוקונפט“ ארויס צו שפעט, דורך אונזער-ווארטעטע אומשטענ-דען (דער ארטיקל איבער „ימים נוראים“ איז דעריבער געווען עבר זמנ), און עס איז ניט געבליבען קיין צייט עס זאָל

נאָך אריינקומען פון פובליקום ארטיקלען צו דער דעבאטע איבער נאציאנאליזמוס פיר דיעזע נאָוועמבער נומער. מיר וועלען דעריבער פאָרלויפיק דאָ עפעס צוגעבען צו דער איינליי-טונג פון דער דעבאטע, — עטוואָס זעהר נייט-געם, נאָך אונזער מיינונג.

מיר וועלען זאָגען דאָס פאָלגענדע:

גענאָסע דר, פארנבערג, אין זיין איינליי-טענדען ארטיקל, דערמאָנט, אז עס זיינען נאָך דאָ „קולטורעלע“ נאציאנאלע פראגען, וועלכע ער פערשפרעכט אן אנדערס מאָל צו בעהאנד-לען.

גענאָסע פרומין וויעדער בעמיהט זיך צו בעווייזען, אז אין דעם זין פון אזעלכע קול-טורעלע נאציאנאלע פראגען איז דער אידישער ארבייטער בונד „נאציאנאליסטיש“ און אז דאָס ליגט אין דיא „איממאנענטע נאטור“ פון דיא מאססען-בעוועגונג פון אידישען פראלעטארי-אט.

נון, אזוי לאנג וויא עס ווערט ניט גענוי ערקלערט וואָס דיעזער „קולטור-נאציאנאליז-מוס“ מיינט און וויא ווייט ער גייט, בערופען זיך דערווייל פערשיעדענע נאציאנאליסטען אויף דעם „בונד“ און שטיצען זיך אויף איהם מיט זייער נאציאנאליזמוס.

ווען דיא גרענעצן פון דעם „נאציאנאליז-מוס“ פון דעם בונד זאָל ניט קלאָר געמאכט ווערען, וואָלט אלוואָ דיא דעבאטע געווען פער-פלאָנטערט, פול מיט מיספערשטענדניסע.

מיר האלטען עס דעריבער פיר אונבעדינגט נויטווענדיג קלאָר צו מאכען, דאָס דער „בונד“ שטימט איין פאָלשטענדיג מיט דיא געדאנקען וואָס זיינען אויסגעדריקט אין דעם איינלייטער-דען ארטיקל פון גענ. דר. פארנבערג נעמליך, אז דער נאציאנאל-האס קען נאָר פערשווינדען

דיא נאציאנאליסטישע עלעמענטען פון דיא אידישע געזעלשאפט, וועלכע ווילען אויס-נוצען דיא הריגות פון קישינעו צו דעם צוועק אויפצורוועקען אן אונאייניגקייט צווישען דיא אידישע און קריסטליכע אר-בייטער; און דער קאנגרעס שפרעכט אויס זיין פעסטעם ציטרויען, אז נאך דער גע-מיינזאמער קאמפף פון דיא פראלעטאריער פון אלע נאציאנאליסטישע וועט אוועקרא-מען דיא בעדינגונגען פון וועלכע עס קומען ארויס אזעלכע עראייגניסע וויא דיא פון קישינעו.

* * *

אזוי וויא גענאסע פרומין האט נאך אלץ ניט ערקלערט וואס זיין נאציאנאליזמוס — וואס ער זאגט אז עס איז דעם „בונד'ס“ נאציא-נאליזמוס — מיינט אייגענטליך, קען מען נאך ניט מיט בעשטימטהייט זאגען, אז דיוער בע-שלוס פון 5-טען צוזאמענפאר פון דעם בונד איז א ווייטערע ענטוויקלונג אוועק פון זיין נא-ציאנאליזמוס.

יעדענפאלס איז אבער שוין פון דיווען בע-שלוס אזוי פיעל גאנץ קלאר, אז דיא וואס הא-בען זיך ביי דיא קישינעווער געשיכטע צולאזען מיט קינות און געשרייען, דאס עס איז געווען „א טעות“ ווען אידישע סאציאליסטעס האבען זיך פערלאזט אויף א אידישע הילף פון זייער גע-מיינזאמען קאמפף מיט דעם פראלעטאריאט פון דיא אומות — אז דיעזע קלאגאידענעס האבען יעדענפאלס אבזאלוט קיין שום גרונד ניט, זיך צו זעצען רייטען אויפ'ן „בונד“ און צו זאגען אז זייער שטאנדפונקט איז דעם בונד'ס שטאנד-פונקט! דער בונד האט יעצט אויסדריקליך און גאנץ קלאר אויסגעשפראכען זיין „פעסטעם ציטרויען“, אז „נאך דער געמיינזאמער קאמפף פון דיא פראלעטאריער פון אלע נאצי-אנאליסטישע וועט אוועקראמען דיא בעדינגונ-גען פון וועלכע עס קומען ארויס אזעלכע פאסי-רונגען וויא אין קישינעו“, און ער בעקעמפט ענערגיש דיא פערזוכע פון דיא וואס וועקען אויף אונאיינהייט צווישען אידישע און קריסט-ליכע ארבייטער צו געלענענהייט פון דיא פאג-ראמען!

זאלען זיך דאס אלע גענאסען נעמען אין זינען אריין און זאל ניט דער „בונד“, אויס-גענוצט ווערען מיט אונרעכט אלס א שטיצע און אן אנלעהן פיר דיא וואס בענוצען זיך מיט דיא געפיהלע פון נאציאנאל צווישענשייד! און זאלען דיא דעכאטאנטען וויסען אז זיי האבען צו דעכאטירען צווישען נאציאנאליזמוס אין אלטען זין אדער סאציאליזמוס! זיי קענען דא

פון דיא קליינע און מיטלערע אידישע בורשווא-זע, וועלכע ליידעט אונטער דעם דאפעלטען דרוק — פון איין זייט פון דיא קאנקורענץ פון גרויס-קאפיטאל און פון דיא אנדערע זייט פון דיא אויסנאהמסגעזעצט און העצערדיגע פון דער (רוסישער) רעגירונג און פון טיילען פון דיא קריסטליכע בורשוואזע;

„אזוי וויא דער ציוניזמוס גייט ארויס פון דעם פאלשען גלויבען אז דער אנטיסעמי-טיזמוס איז אן אייביגע זאך און שטעלט זיך אלס ציעל צו גרינדען א קלאסען-שטאט אין פאלעסטינא און בעמיהט זיך צו פעהריללען דיא קלאסען-געגנערשאפט אים נאמען פון נאציאנאלע אינטערעסען;

„אזוי וויא פון דיעזע נאטור פון ציוניזמוס מוז נויטווענדיגערדיגע ארויסקומען זיין רע-אקציענערע טאקטיק, זא דאס ער בעאכטעט ניט דיא רעוואלוציענערע בעוועגונג פון אידישען פראלעטאריאט און פערדיגט מען זאל זיין גלייכ-נילטיג צו פאליטישע פראגען און מען זאל זיין אונטערטעניג צו דיא אבזאלוטיסטישע רעג-ירונג, און ער (דער ציוניזמוס) האלט דערמיט אב דיא ענטוויקלונג פון דעם בירגערליכען זעלבסטגעפיהל ביי דיא אידען און האלט אויף ביי זיי דיא פסיכאלאגיע פון גהעטא, —

„דעריבער בעשליסט דער קאנגרעס, אז עס איז נויטווענדיג צו קעמפפען געגען ציוניז-מוס אין אלע זיינע ריכטונגען און שאטי-רונגען.

איבער דיא פאגראמען.

אזוי וויא דיא געשיכטע צייגט אז דיא רוסישע רעגירונג, אין איהר קאמפף געגען דיא רעוואלוציענערע בעוועגונג, איז אימער בערייט אויפצוהעצען און צו ארגאניזירען הריגות געגען אידען;

„אזוי וויא פון אלע שיכטען פון אידישען פאלק איז נאך דאס פראלעטאריאט, וואס קעמפט אונטער דיא פאן פון סאציאליזמוס, אים שטאנד צו שטערען מיט ערפאלג דיא מא-סען וואס זיינען אויפגעהעצט פון דער רעגירונג געגען דיא אידען; —

„דעריבער צייגט דער קאנגרעס אן, וויא נויטווענדיג עס איז, זיך ענערגיש צו וועהרען, און בעשליסט, אז דיא קאמיטעס און אנדערע ארגאניזאציענען פון דעם בונד זאלען ניט לא-זען קיין מיטעל אונבענוצט, אום ביי דיא ער-שטע צייכענס פון אן אנקומענדע געפאהר צו זיין אים שטאנד צו ארגאניזירען א בעוואפענטען ווידערשטאנד.

„דער קאנגרעס האלט עס פיר נייטיג ענערגיש צו בעקעמפפען די פערזוכע פון

אז ביי דיא אידישע פראָלעטאריע און זייערע מיטקעמפפער, וואָס פערשמעלצען זייער נשמה פאַלשטענדיג מיט'ן סאָציאליזמוס, וואָלט גראדע גאָר געווען אן „אימאנענטע נאטור“ צו ווערן ממילא פאַלשטענדיג גלייכגילטיג צו דיא פראגע פון „אסימילאציע“ אָדער נישט אסימילאציע. ווען מען וואָלט דיא פראגע נישט קינסטליך אויפגעוואָרפן. דען דער רעוואָלוציאָנערער קאמפף, ספעציעל אין רוסלאנד, שלענגט אזוי איין דיא גאנצע זעלע פון דיא סאָציאליסטען אז דאָס ווערט זייער איינציגע „קולטור“, — און אין דיעזע קולטור וויל זיי דאָך דער בונד אלײן אויך „אסימילירען“ מיט דיא גוי'אישע פראָליטאריאטען. צו איהר ווילט בענוצען דיעזעס וואָרט דערויף צו נישט, — דער בעגריף פון „געמיינזאמען קאמפף“ איז דאָך אסימילאציע אין דיא קולטור-אידעע און וועלט-אנשוואונגען פון דעם קאמפף (!) אלזא, דיא אסימילאציע וואָלט דורך דיא פערשפרייטונג פון סאָציאליזמוס ממילא געקומען, ווילענדיג צו נישט.

און ווידער נאך דעם זיעג פון סאָציאליזמוס וועט זיך דאָך גאָר אָנפאנגען, אויף דעם באַדען פון דיא גאנצ נייע עקאָנאמישע אומשטענדען, א גאנצ נייע קולטור, און מיר הייבען נישט אָן צו בעגרייפן, וועלכע „קולטור“ אייגענטימליכקייטען פון דיא אידישע ראסע קען דאן בלייבען דוקא קינסטליך צו וועלען ערהאלטען?

נאטירליך וועלען רעליגיעזע אידען דאן זיין גראדע אזוי פריי צו ערהאלטען און פער-וואלטען זייער רעליגיעזע „קולטור“ זעלבסט-שטענדיג, וויא זיי זיינען פריי שוין אפילו היינט אין אמעריקא. אָבער דאָס וועט דאָך קומען נאטירליך, און יעדענפאלס איז עס דאָך נישט דער עסק פון פרייזיניגע סאָציאליסטען צו טראָגן א בעזונדערע פאָהן פון זעלבסטשטענדיג קייט פאר אזא „קולטור“! און פון קיין אנדערע ספעציפיש אידישע „קולטור“ אין א סאָציאליסטען וועלט האָבען מיר קיין שום בעגריף נישט.

מיר האָבען געזעהן א העכסט אינטערעסאנטען פרוי-ואט-בריה פון גענאָסע קארל קויטסקי איבער דעם ענין, און ער דריקט זיך אויס אין דעם זעלבען זין. ער זאָגט: דיא פראגע איז נישט אויב אידען האָבען א „רעכט“ צו ערהאלטען זייער קולטורעלע נאציאָנאליטעט, נישט אויב אידען „זאָלען“ זיך אסימילירען. נאָר אויב עס איז היסטאָריש נאטירליך אז עס וועט ערהאלטען ווערען א אידישע „קולטור“ אין דער ענטוויקלונג פון דער ציוויליזאציע וויא מיר

קיין שום פשרות צווישען דיא צוויי נישט מאַכען; זיי קענען זיך נישט בערופען אויף גענאָסע פיר מינ'ס ארטיקלען און זאָגען אז דער סאָציאליזם טישער „בונד“ איז דאָך אלײן „אויך נאציאָנאליסטיש“. ניין! אלע ערנסטע סאָציאליסטען, און אויסנאָהמע, זיינען געגאנגען פון דעם נאציאָנאליזמוס. וואס דיא אמת'ע נאציאָנאליסטען זיינען — פון דעם נאציאָנאליזמוס, וואָס מאלט דעם נאציאָנאליען אנטאָגאניזמוס (אונפריינד-ליכקייט) פיר אן „איינגעבאָרענע נאטור“, און שרייט, אז ער קען אפילו דורך דעם סאָלידארישען אינטערנאציאָנאליען קלאסען-קאמפף און דורך דעם זיעג פון סאָציאליזמוס אויך נישט אויסגעראַטעט ווערען, און וואָס גלויבט אז דיא „געמיינשאפטליכע נאציאָנאליסטישע ערעסען“ פון אלע קלאסען פון איין נאציאָן זיינען שטארקער וויא דער קלאסען-קאמפף!

אויב אין דעם בונד איז נאָך דא א פונק „נאציאָנאליזמוס“, בעשטייט עס נאָר אין דער איבערצייגונג, אז דיא אידען וועלען נישט און קענען זיך נישט גאנץ אסימילירען און אז דעריבער דארף דיא צוקונפֿטס-פאָדערונג פון אידישען פראָלעטאריאט זיין — דאָס רעכט פון אידען צו פיהרען זייערע אייגענע קולטור און צו האָבען זייער אונאָבהענגיגע פערזאָנלעכע פון זייערע אייגענע קולטורעלע אנגעלעגנהייטען אין רוסלאנד, און אזוי וויא דאָס קענען נאָר פאָדערן און אויסקעמפפן אידען אלײן דעריבער מוזען דיא אידישע פראָלעטאריע האָבען זייער אייגענע בעזונדערע רעוואָלוציאָנערע אָרגאניזאציען. אָבער דאָס איז זעהר ווייט פון דעם געשריי אז אידען קענען אפילו ביי דעם קעמפפערנדיגן פראָלעטאריאט פון דיא אומות נישט געניסען קיין אמת'ע סאָלידאריטעט א. ז. וו.!

דיא עסטרייכישע סאָציאלדעמאָקראטיע פאָדערט אלײן קולטורעל-נאציאָנאליע זעלבסט-שטענדיגקייט פיר יעדען פון דיא 18 נאציאָנאליטעטען פון עסטרייך, פון דעסטוועגען — ניין גראדע אויף דעם גרונד — הערשט אין דיא עסטרייכישע סאָציאלדעמאָקראטיע פאַלשטענדיגע סאָלידאריטעט צווישען אלע נאציאָנאליטעטען, — פאַלשטענדיגער אינטערנאציאָנאליזמוס!

מיר מוזען זאָגען דיא וואהרהייט — מיר בעגרייפן אַבזאָלוט נישט וועלכע אידישע „קולטורעלע“ זעלבסטשטענדיגקייט קענען פרייז-ניגען סאָציאליסטען אייגענטליך וועלען אויפ-האלטען? מיר גלויבען געוויס נישט אין „ציוניזם“ צו אסימילאציע; אפילו נישט אין אנדערען פיר אסימילאציען. אָבער אונז שיינט,

פיר אונז קלאָר, דיא ליניע צווישען דיא צוויי געגענוצטע איז שארף געצויגען :

ענטוועדער נאציאנאליזמוס — דער גלוי-
בען אז דיא נאציאנאלע געמיינשאפטען און גע-
גענוצטע זיינען טיעפער, מעכטיגער, דויערענ-
דער, איבערוויגענדער וויא דיא קלאסען-געמיינ-
שאפטען און געגענוצטע ;

אָדער סאציאליזמוס פון אלע ערנסטע
סאציאליסטען, אָהן אויסנאָהמע, וואָס בעווייזען
געשיכטליך, (ווי געט. דר. פארנבערג האָט דאָס
געטאָהן), אז דיא קלאסען-געמיינשאפטען און
געגענוצטע זיינען טיעפער, מעכטיגער, דויער-
רענדער, איבערוויגענדער וויא דיא נאציאנאלע
און עס פעהלט נאָר דאס אינטערנאציאנאל-
פראָלעטאריאט זאָל קומען צו זיין קלאסען-כע-
וואוסטזיין, וועט און מוז יעדענפאלס דער נא-
ציאנאל-אנטאגאניזמוס פערשווינדען.

אָט איבער דיעזען „ענטוועדער — אָדער“
זאָלט איהר דעכאטירען!

ב. פייגענבוים.

סאציאליסטען ערווארטען זיא. און אויף דיא
פראגע ענטפערט ער — ניין. אידען וועלען
זיך אסימילירען אין דיא נייע קולטור וואָס דיא
סאציאלע ענטוויקלונג בריינגט ארויס.

נאָר אויב דער „בונד“ דענקט, אז אין דער
צוקונפט וועלען אידען ערהאלטען עפעס א גע-
וויסעס אייגענעם קולטור-לעבען אלס אידען
(און פילייכט וועט אונז גען. פרומין אין דעם
איבערצייגען אין זיינע ווייטערע ארטיקלען),
דארה מען דאָס אָבער יעדענפאלס ניט צונויפ-
פלאַנטערן מיט א מין נאציאנאליזמוס וואָס
ליעגט אבזאָלוט ניט אין דער כונה פון דעם בונד.
דעריבער איז עס העכסט וויכטיג וואָס דער
בונד אָפיציעל האָט אויסגעשפראַכען זיין פּעס-
טעס צוטרויען, אז דער געמיינזאמער קאמפף
פון די פראָלעטאריער פון אלע נאציאנאליטעטען
און „נאָר“ דיעזער „געמיינזאמער“ קאמפף
איז דיא הילף געגען דעם ראסען-האס, אונטער
וועלכען אידען ליידען.

אויף אזא אופן איז יעצט דיא דעבאטע

פּריע און זיין פאלאנסטעריום

דיא סאציאלע בעוועגונג פון ניינצעהנטען יאהרהונדערט.

טהום און הונגער ארמוטה. פּריע — פער-
קעהרט : שטאמט אָב פון ניט קיין רייכע על-
טערן, געוועהנליכע ערציהונג, רוהיגע נאטור,
ווייניג מיטלען און זעהר בעשיידען, אָבער אי-
מער געזיכערט מיט זיין ביסעל אויסקומענעס.
פראנסאָא מאריע טשאַרלז פּריע איז גע-
בארען געוואָרען אין אפריל 1772 יאהר אין בע-
זאנסאָן, פראנקרייך. ער איז כמעט זיין גאנצען
לעבען געווען בעשפטיגט אלס קלערק
אָדער אלס געשעפטס-פערמיטלער און האָט גע-
לעבט פון דיא קליינע שכירות וואָס ער פלעגט
בעקומען. ער האָט אָבער געהאסט זיין בעשעפטי-
גונג פון גרונד הארצען. קיין זאך איז איהם ניט
געווען אזוי עקעלהאפט וויא האנדעל ; קיין זאך
האָט איהם אזוי ניט ערכטיערט וויא דיא וועלט
פון משא-מתן, פון קויפן און פערקויפן. דיזען
אכשטויס צום האנדעל מערקט מען פון זיין
קינדהייט אָן. ער איז געבאָרען געוואָרען אין

וריע'ס לעבען שטעלט

זיך אונז פאָר אלס א
היפוך פון דעם לעבען
פון סט. סימאָן. פונקט
אזוי ווי די צוויי גרוי-
סע אידעען-טרעגער
אונטערשיידען זיך
אין זייער אבשטאמונג
אזוי אויך אין זייערע
נאטורען און אין זייער

ארט לעבען. סט. סימאָן — א זוהן
פון גרויסען אדעל און אונגעהייערען
רייכטהום, גלענצענדע ערציהונג, פיהרט
א ברויענדען, ראָמאנטישען, אויפגעגע-
דען, גערייזטען לעבען און איז געשליידערט פון
שיקזאל אימער צווישען הימעל און ערד, אן
אונרוהיגער, אונגעשטענדיגער לעבען, רייך אין
עראייגניסע פון גליק און אונגליק, גרויסע רייכ-

אז עס קען פערוורקליכט ווערען. ער האָט גע-
האָפּט אז עס וועט זיך געפינען א גוטער, רייכער
מענשען-פריינד, וועלכער וועט איהם געבען דיא
נויטיגע סומע פון א מיליאָן פראַנק לבל הפחות
אום איינצוריקטען זיין ערשטען פאלאנסטער-
יום ד. ה. וואָהנונגס-פאלאסט צו לאנד פיר
לאנד-ווירטשאפט און פיר דיא נויטיגע מלאכות
צום לעבען. ער איז אָבער געשטאָרבען אין 1837
ניט זעהענדיג זיין האָפנונג פערוורקליכט. דער
גוטער, רייכער מענשענפריינד, וואָס זאָל איהם
דעריין אויסהעלפֿען איז ניט ערשינען.

דיא גאנצע געזעלשאפטס-לעהרע פון פוריע
בעשטעהט אין דער בעשטרעבונג פון האַרמאָני-
ניע און נאטירליכע איינפאכקייט. אין געזעל-
שאפטליכען לעבען. האַרמאָניע איז אין דער
ווירקליכקייט ביי איהם דער גרונדשטיין, אויף
וועלכען ער בויט אלעס. האַרמאָניע צווישען אר-
בייט און גענוס; האַרמאָניע צווישען מענשען
אין דער נאטור; האַרמאָניע צווישען גוף און

פראנסואא מאריע טשארלז פוריע.

נשמה; האַרמאָניע צווישען דער געזעלשאפט און
דעם איינצעלנעם. וואָס איז דער צוועק פון דעם
מענשען אויף דער וועלט? זיין צוועק איז גליק-
ליך צו זיין. אין וואָס בעשטעהט דער גליק? ווען
דער מענש האָט פערלאנגען, ליידענשאפטען און
דיא מיטלען צו בעפרידיגען זיי איז ער גליקליך.
אום אלע זאָלען קענען גליקליך זיין מוז דער
מענש אויסגעפינען אין זיך זיינע נאטירליכע
אנציהונגען, זיינע נאטירליכע בעדירפניסעס
און נייגונגען און זיי צו ערפילען, אזוי
אָבער וויא אין היינטיגער געזעלשאפט ווען

דער פאמיליע פון קליינע הענדלער און האָט זיך
ערצויגען אין זיין פאָטערס געשעפט. טראָץ דעם
אָבער וואָס דער שיקזאל האָט איהם איינגע-
שאַפּט אין דעם סוחרישען וואָגען, האָט זיין נא-
טור אָבער אהין גאָר ניט געפאסט — א וואהר-
הייטליכע, עהרליכע, שטילע נאטור. זיינע ביא-
גראפֿען דערצעהלען, אז צוויי זאכען, וואָס האָבען
פאסירט אין זיין לעבען האָבען אויף איהם גע-
מאכט דעם שטארקסטען איינדרוק און דאָס האָט
געפיהרט צו דער טיעפער פעראכטונג, וועלכע
ער האָט געפיהלט צום האנדעל. ווען ער איז נאָך
געווען א אינגעל פון פינף יאהר האָט איהם דער
פאָטער אָנגעשמיסען פאר וואס ער האָט געזאָגט
א קונד דעם אמת וועגען א שלעכטען ארטיקעל,
וואָס דער פאָטער האָט געדארפט פערקויפֿען.
דאָס איז איינס. דאָס צווייטע איז געווען, וואָס
זיין פרינציפאל, ביי וועלכען ער האָט געדינט
אלס קלערק אין מארסעל, האָט געלאָזט אריי-
ווארפען אין ים א גרויסע לאנדונג פון רייז און
דורך דעם אויפהייבען דעם פרייז אויף דיעזען
ארטיקעל וואָס ער האָט בעמערקט אין האנדעל
האָט איהם שוין געפיהרט צו זעהען פון דיעזען
שטאנדפונקט דיא גאנצע געזעלשאפטליכע אָר-
דנונג. אלס אָנגעשטעלטער פון א האנדעלס הויז
האָט ער געהאט דיא מעגליכקייט צו בערייזען
דייטשלאנד און האָלאנד. איהם איז אויך אויס-
געקומען צו דיענען צוויי יאהר אין דער ארמעע.
ער האָט געזעהען ארום און ארום אלעס איינגע-
אָרדענט אויף א פאלשען אופן און בעגרינדעט
אויף ליגען. און ער האָט זיך גענומען גרינדלי-
כער שטודירען. אום מעהר צייט צו האָבען צום
שטודירען האָט ער זיך אין 1799 אָבענזאגט פון
זיין שטעלע און האָט געמאכט וויא עס איז א
לעבען אלס געשעפטס-פערמיטלער.

פון דיעזער צייט אָן האָט ער אָנגעהויבען
אויסצוארבייטען פלענער וויא צו פערבייטען די-
זע געזעלשאפט פון רייסעריי, פאלשקייט און
בעטרוג אויף א געזעלשאפט פון גליק און האר-
מאָניע. אין 1808 האָט ער שוין געהאט רע-
פאָרס פלענער, וועלכע ער האָט דארגעלייגט אין
א בוך, וואו ער צייגט אויף דיא פעהלערען און
דיא ווידערשפּרעכונג אין דער היינטיגער געזעל-
שאפט פון קויפֿען און פערקויפֿען. ער פעראור-
טהייַלט דאָרט דיא גאנצע געגענווערטיגע סאָ-
ציאלע סיסטעם, און פון יענער צייט אָן האָט ער
זיך בעשעפטיגט ביז דער ענדע פון זיין לעבען
מיט איין ענטוויקלען זיינע אידעען פון א בעסער-
ער געזעלשאפטליכער סיסטעם. ער האָט גע-
גלויבט אין דער מעגליכקייט פון דער פער-
ווירקליכונג פון זיין סיסטעם און איז גע-
שטאָרבען מיט דעם פאלשטענדיגען פערטרויען

פעהיגער, צו וואס ער האָט מעהר חשק; דיא ארבייט פון יעדען איינעם געהט אריין אין חשבון פון כלל, און דער צוועק פון דעם כלל איז צו בעפרעדיגען דעם איינציגען

„געשלעכט—זאגט פוריע — וואס פער- אייניגט דעם שטרעבען צו אייגענעם גליק מיט דעם גליק פון אלעמען; דאָרט וואו דער ציעל פון דעם כלל איז מיינט אויך דעם ציעל פון דעם איינצעלנעם לעבען, — נור אזא געשלעכט וועט ערשט ווערטה זיין צו טראגען מיט עהרע דעם נאָמען מענשליכע געזעלשאפט.“

פוריע האָט אויסגעארבייט זיין פאלאנסטע- ריום-פלאן ביז אלע קלענסטע איינצעלהייטען, וויא אזוי דיא גרופען וועלען זיין איינגעטהיילט אין בעשטימטע סעריעס, וויא דיא ארבייט וועט איינגעטהיילט זיין און וויא זיא וועט הארמאָ- ניש געטראָן ווערען. אין יעדען פאלאנסטעריום וועלען זיין דיא פערשידענע צווייגען פון איי- דוסטריע, ווערקשטאטען, מיהלען, שפייכלערס פיר לאנדווירטשאפטליכע פראָדוקטען, וואא- רען-מאנאזינען, וואָהנונגען, און אלעס נויטהיגע פיר דעם בעקוועמען לעבען. דער רעזולטאט פון אלעמען ארבייט ווערט איינגעטהיילט אין דריי ארטען פון פראָדוקציע — קאפיטאל, ארבייט, טאלענט. און גענוי איז ביי איהם אויסגע- רעכענט דער חלק פון ארבייט, פון קאפיטאל און פון טאלענט. אבער יעדער אינדיוידואל קען צוגלייך האָבען א חלק אין דיא אלע דריי פראָ- דוקציען: אלס קאפיטאל-איינלייגער, אלס ארבייטער און אלס טאלענטפאָלער. יעדער פאלאנסטעריום וועט אויסארבייטען דיא פראָ- דוקטען, וועלכע זיינען פאסענד פיר דעם פלאן, פיר דעם באָדען, פיר דעם קלימאט וואו ער גע- פינט זיך, א. ז. ו. און דיא בעזונדערע פאלאנ- סטעריוםס קענען פיהרען דעם אויסטויש פון זייערע פראָדוקטען איינער מיט דעם אנדערען. אזוי וועט געשאפען ווערען ברידערליכקייט און הארמאָניע אויף דער גאנצער וועלט.

אלע פלענער פון פוריע צייכלענען זיך אויס מיט דעם, וואס אין זיי איז פערבונדען דיא גליי- הענדע פאנטאזיע פון א פאָעט, פון א טרוימער און שווערמער צוזאמען מיט דעם אויסגערע- כנטען, רעלען, קלאָרענטוויקעלטען בליק פון א'ן אויסעראָרדענטליך פראקטישען מענשען. ער פריידיגט א געזונדען נאטירליכען לעבען. זיין גאנצע געדאנקען-וועלט בעוועגט זיך אין האר- מאָניע מיט נאטור; איבעראל זעהט מען אין זיינע פלענער דיא לייעבע צו דער מוטער ערד און דעם געשמאק פון לאנד-לעבען, פון ערד- בעארבייטונג, אבער אלץ אויף א מאָדערנעם ענטוויקעלטען אופן. זיין קריטיק איבער דער

דיא מענשען גיבען זיך איבער זייערע ליידענ- שאפטען איז דער סוף זעהר א שלעכטער, עס לאָזט זיך אויס מיט צושטערונג, פערדארבונג, א. ז. ו. איז דאָס שוין אליין א בעווויז, אז דיא געזעלשאפט איז פאלש אָרגאניזירט. אום צו געפינען א ריכטיגע סאָציאלע פאָרם פון א גע- זעלשאפט, אין וועלכע אלע ליידענשאפטען זא- לען בעפרידיגט ווערען, דארף מען קודם כל צו- גלידערן דיזע ליידענשאפטען און דאן זעהן וויא זיי קענען אָנגעווענדעט ווערען צום וואָהלזיין פון דער געזעלשאפט.

פוריע האָט איינגעטהיילט דיא מענשליכע ליידענשאפטען אין צוועלפערליי. פ י נ ה פון דיזע ליידענשאפטען זיינען לויט נאָך דיא חושים פון דיא מענשען, זיי טרויבען דעם מענ- שען צו ארבייטען אום צו ווערען בעפרידיגט. פ י ע ר זיינען סאָציאלע גרופירענדע, וואס פערבינדען דיא מענשען, וויא פריינדשאפט, לייעבע, פאמיליע, עהרגיין זיי פיהרען צו דער פעראייניגונג. ד ר י י זיינען צוטהיילענדע: דער טרייב צו אבאָנדערונג, אינטריגען; דער פערלאנג פון ענדערונג, אבוועקסלאנג; און דיא ליידענשאפט פון בענייטעטונג, פון ענ- טהוואזמוס. פון דער בעפרידיגונג פון דיזע ליידענשאפטען קומט ארויס דיא תשוקה צו איינהייט. זיי מוזען פיהרען די מענשען צו זיין פעראייניגט, און דאָך אין בעזונדערע גרופען און ער טהיילט איין דיא גרופפען וויא א בלומען-גארטען אין צוואנציג מינים ראָזען. איינע געגען דיא אנדערע קענען זיך פלייסען, און אויב איינעם דערעסט דיא אר- בייט אין איין גרופע געהט ער איבער אין דער אנדערער און בעפרידיגט זיין אבוועקסלאנג-ס- לוסט. אזוי וועלען דיא בעזונדערע מענשען גע- רייצט זיין דורך נייע מינים ארבייט אין די בע- זונדערע גרופען.

און ער האָט אויסגעארבייט א בילד פון א געזעלשאפט, וואו דיזע אלע ליידענשאפטען זא- לען קענען פיהרען צום גליק פון כלל. פאלאנ- סטעריום איז דאָס בילד פון זיין געזעלשאפט. דאָס זיינען אונגעהייער גרויסע פאלאסטען צו לאַנד, וואו עס זיינען פעראייניגט אונגעפעהר 300 פאמיליעס אָדער לערך 1600 נפשות אין איינעם, דאָס זיינען מענשען פון פערשידענע מדרגות אין בילדונג, פון פערשידענע פאכען ארבייט, נור זיי זיינען פערבונדען אין איין משפחה; זיי פיהרען צוזאמען זייערע הוצאה און חכנסה; זייער שאפונג פון פראָדוקטען אין דעם גענוס פון דאס געשאפענע. אלע ארביי- טען אלזאָ פיר אלעמען און יעדער פיר זיך. יע- דער בעשעפטיגט זיך מיט דאָס צו וואס ער איז

דיזשיאן, אבער אויך דעם מאָל איז דיא אונ-טערנעהמונג אויפגעגעבען געוואָרען איידער זי איז געקומען נאָך צו אויספיהרונג. א דריטע פראָבע איז געמאכט געוואָרען אין אלזשיריען. דאָרט איז אויסגעוועהלט געוואָרען פרעכטיגעס לאַנד, עס איז אויפגעשטעלט געוואָרען א בנין, וואָס האָט געקאָסט נאָהענט פון א האַלבען מיל-ליאָן פראַנק, אבער אויסגעלאָזען האָט זיך דער-פון ווידער גאָרניט.

פוריעס אידעען האָבען געפונען אנהיינגער אויך אין ענגלאַנד און אין אמעריקא. אין ענג-לאַנד איז דער פערברייטער פון פוריעריזמוס געווען הייזש דאָהערמי, ער האט ארויסגעגעד-בען אין לאַנדאָן א צייטונג „מאָרינג סטאר“ און א וואָכענבלאַט דערצו, וואו עס זיינען גע-פרעדיגט געוואָרען דיא אידעען און פלענער פון פוריע. אין אמעריקא זיינען דיעזע אידעען געפרעדיגט געוואָרען פון אלבערט בריזביין. זיין ווערק „Social Destiny of Man“ וואס איז ערשינען אין 1840 האָט שטארק געווירקט אויף דער פערברייטונג פון דיעזע אידעען אין נאָרד אמעריקא. פיער פראָבען זיינען געמאכט געוואָרען צו גרינדען אייניגעקראסען געמיינ-דעס נאָך דיא אידעען פון פוריע; ברוקפארם, האַפדיל, נאָרטהעמפּטאָן קאָמיוניטי און סקעני-טעלס קאָמיוניטי. אין 1843 האָט זאָגאר דיא „ניו יאָרק טריביון“ דורך דער פערדער פון ברוי-דיין אָנגעהויבען פרעדיגען דעם פוריעריזמוס. און מען קען זאָגען אז אין אמעריקא האָבען דיעזע אידעען זיך פערשפרייט מיט מעהר ער-פאָלג איידער אין אייראָפּא. דיא סטייטס אין פענסילווייניע, ניו יאָרק, אַהייאָ, וויסקאָנסין, איאָווא, ניו דזשירזי, מאַסאַטשועטס, מישיגען אילינאָאייס און אינדיאנא זיינען ענטשטאנדען פוריעריסטישע געמיינדעס מיט גרויסע צאָהלען פון מיטגליעדער. אייניגע פון זיי האָבען זאָ-גאר אָנגעהאלטען היבשע עטליכע יאהר. דיא גרעסטע צאָהל פון זיי האט אבער געענדיגט מיט זיין איינגעטונקט אין חובות און זיינען אזוי צושלאָגען געוואָרען.

מ. קאמין.

היינטיגער סיסטעם פון קאפיטאליסטישער גע-זעלשאפט איז אזוי שניידער, אזוי ראדיקאל, אזוי שארף און קלוג, אז מען זעהט דערין שוין אליין דעם גרויסען דיינקער און דיא אבסאָלוט וואהרהייטליכע נאטור. ער האָט ארויסגעגעבען פיעלע ווערקע, וואו זיין סיסטעם ווערט פון איהם אליין גלענצענד אויסגעארבייט.

טראָץ דעם האָט דער פוריעריזמוס זעהר ווייניג נאכפאלגער. ערשט אין 1832 יאהר, ווען דיא סט. סימאָניסטישע שולע האָט זיך אויפגעלייזט, האָט זיך אָנגעהויבען א שטאר-קערע פראָפאגאנדא פון פוריעס אידעען. א היבשע צאָהל פון דיא פריהעריגע סט. סימאָ-ניסטען, און גראד פון דיא טהעטיגע, זיינען צו-געשטאנען צו פוריע און האָבען אָנגעהויבען אגיסירען פאר זיינע פלענער. זיי האָבען ארויס-געלאָזען שריפטען, פלעגען אָבהאלטען פערזאמ-לונגען און האָבען פערברייטעט פוריעס טהעאָ-ריען אין פערשידענע שטערט פון פראנקרייך. עס האָט זיך אָנגעפאנגען זאָגאר פראקטישע טהעטיגקייט, מען האָט געוואָלט גרינדען דעם ערשטען פאלאנסטעריום אלס ביישפיעל. עס האט אבער מעהר ניט געפעהלט וויא געלד און מען האָט דאָס ניט אויסגעפיהרט. מען קען זאָגען אז ביז דעם 1848 מען יאהר האָט געדויערט דיא טהעטיגקייט פון דיא פוריעריסטישע נאכפאל-גער, וועלכע האָבען מיט וואָרט, שריפט און זאָגאר אין דער פראקטיק געזוכט צו פערווירק-ליכען זיינע אידעען. צוויי מאָל האָט מען פרו-בירט בויען א פאלאנסטעריום אין פראנקרייך. איין מאָל ווען פוריע האָט נאָך געלעבט (1832). א געוויסער באודי דעלארי האָט פיר דיווען צוועק געשיינקט 500 העקטאר לאַנד, אבער דאָס גאנצע געלד וואָס איז געווען אין דער פוריעריס-טישע קאססע איז אוועק אויף בויען דיא גע-ביידעס אליין און מעהר קיין מיטלען זיינען ניט געווען. דיא אונטערנעהמונג האָט געמוזט דורכ-פאלען. דעם צווייטען מאָל (1841) האָט דער ענגלענדער פוריעריסט, ארטאהור יאָנג געגעבען דיא מיטלען א פאלאנסטעריום צו גרינדען אין

(געווידמעט מיין פריינד י. מארינאוו.)

אין דער פינסטערנים פערבארגען,
נעהרט זיך לאנג פון פאלק דער גייסט,
פארטשריט מאכט און פארווערטס שפרייט
כלומר שט מוים שוין און דערווארגען,
קלייבט ער דארטען נייע קרעפטען,
וועלכע זאממען און באהעפטען
זיך, און מאכען שטיללערהייט.
פאר דיא צוקונפט זיך בארייט...

ווען דו זעהסט דעם גרויסען טייך,
ערטער קרומס-ווייז, ערטער גלייך,
וויא ער שניידט זיך שטאלץ א וועג,
צום בעשטיממען ווייטען צוועק —
ווייסטו וויא צוערסט געבארען
איז דער שטארקער טייך געווארען? —

אין דער פינסטער אכגעזונדערט,
פון יאהרהונדערט צו יאהרהונדערט,
טראגט דעם גורל ער, דעם הארטען,
לערנענדיג געדולדיג ווארטען,
און דיא כחות זיינע שפארט,
ביז דיא רעכטע צייט און ארט...

דאמאלס שפרינגט ער וויא א גבור,
און מיט מוטה א וועג זיך ברעכט.
צייט פון שלאפען איז אריבער,
און דער ריעז פערלאנגט זיין רעכט...

מאכט איהם ווארע... לאזט איהם שטרעבען!
זיין צונויפגעדרייטעם לעבען,
פון זיין ענגען שטייג דעם שמאלען,
וויל זיך פריי פאנאדערראלען...
און דיא גאנצע וועלט צוזאמען
קען דעם פאלקסגייסט מעהר ניט צאהמען,
ווען ער האט פון זיינע יאכען,
זעלבסטבעוואוסט זיך לויז געבראכען...
י ה ו א ש.

ערגעצוואו אין בערג באהאלטען
פון צווייטען פעלזען-שפאלטען.
רינגט א וואסערעל און פאללט;
פונעם זונען-ליכט באשטראהלט...
בליאסקעט, פונקעלט און זיך דרייט,
וויא א גאלד-געשמידעט קייט,
באלד אהין און באלד אהער,
וואקסענדיג אלץ מעהר און מעהר...
פלוצלינג ווערט ער גאר פארפאלען
פון דיא העללע זונען-שטראהלען,
נעלם ווערט אין טיעפען תהום.
דאך, עס וואקסט דער וואסערשטראם
וואו איהם קיינער זעהט און הערט,
און זיין גבורה זיך פארמעהרט,
אין דער טיעפקייט פון דער ערד...

אזוי געהט עס מיילען, מיילען,
און דיא וועללען זיך פערוויילען
אין דער פינסטער, דאך זיי איילען
אונבאמערקט און אין דער שטיללע,
אונגעשטערט צו זייער ציעל...
שטענדיג מעכטיגער און שנעללער,
ביז עס איז דיא צייט געקומען,
ווען מיט קולות און מיט ברוממען
קומען זיי, א שטראם א העללער
פון דער טיעפער ערד ארויס—שוין...

דענווער, סאלא.

יהואש.

יאהר צוריק אין דער קליינער ליטווישער שטע-
טעלע ווערזשבאלאוו, ביי דער רוסיש-פרייס-
שער גרענעץ. יהואש'ס פאטער, זיידע און על-
טער-זיידע זיינען געווען לומדים און שטרענגע
אָרטאָדאָקסען. ר' כלב ר' יהואש'ס פון ווער-
זשבאלאוו, דער פאטער פון אונזער דיכטער,
האָט אויך געהאט א שם פאר א גרויסען חכם ניט
נור אין זיין אייגען שטעטל, נור אויך אין דעם
גאנצען געגנט ארום, וואו אלע פלעגנען איהם
בעוואונדערן אלס געניטען וועלט-מענטשן און
גרויסען וויצלונג.

דאָך, וויאזוי אין יענע צייטען איז אָפט גע-
ווען דער פאל מיט פיעלע אידען וואָס זיינען גע-
ווען גרויסע חכמים און וועלט-מענטשן, צו
פרנסה האָט זיך ר' כלב ר' יהואש'ס ניט גע-
טויגט. דיא שפיזערין פון דער גאנצע געזינד
איז געווען דעם דיכטער'ס מוטער, וועלכע האָט
געפיהרט א קראָם און פלעגט אליין פאָהרען אין
דיא גרויסע כרכים איינקויפּען סחורה.

יהואש איז געווען א בן יחיד און א בן-
זקונים ביי זיינע עלטערן; זיין פאטער, און איר
בערהויפט דיא מוטער, האָבען אויף איהם
אוועקגעלייגט אלע זייערע האָפנונגען. און אָפט,
ווען אונזער דיכטער'ס מוטער פלעגט ווערן או-
מעטיג אויפ'ן הארצען, פלעגט זיא זיך טרייסטען
דערמיט וואָס איהר זוהן, איהר איין-אויג אין
קאָפּ, וועט אויכוואקסען א גרויסער רב.

ביז דרייצעהן יאהר האָט יהואש
געלערנט אביסעל לשון קודש און ניט
קיין ביסעל גמרא. אזוי איז געווען דער
וויילען פון זיין מוטער, אונטער וועמעם
השגחה זיין ערציהונג איז געווען געפיהרט, וויא
עס ווייזט אויס פון דיא ביאָגראפישע נאָטיצען,
וואָס ער האָט צוגעשיקט צו דער רעדאקציאָן פון
דער „צוקונפט“. אָבער וויא עס איז אָפט געווען
דער פאל ביי אידען אין יענע צייטען, און ניט
נאָר זעלטען אויך איצט, זיינען יהואש'ס
לימודים ניט געווען בעשרענקט צום „נגלה“
אליין, עס איז אויך געווען א „נסתר“, ד.ה. אין
דער שטיל האָט ער געלערנט אפיקורסישע זא-
כען אויך. אין דעם האָט אונזער דיכטער גע-
האָלפּען דער גליקליכער צופאל, וואס זיינע א'ן
עלטערע שוועסטער איז געווען א העברעערין
און זיא האָט מיט איהם געלעזען פרץ סמאָר
לענסקי'ס בעריהמטען ראָמאַן „התועה ברכי
החיים“ נומערן פון זיין „השחר“ און פון גאָט-
לאָבער'ס „הבקר אור“.

כלומאָרטען; אָדער
יהואש, וויא ער איז
בעוואוסט אין דער
אידישער ליטעראטור,
ווערט בעטראכטעט
אלס איינער פון דיא
גרעסטע אידישע דיכ-
טער פון אונזער צייט.
שוין לאנג אז מיר בע-
גענגען דעם ביבליש-

זיסען נאָמען אין אידישע צייטונגען און זשור-
נאלען אונטער געדיכטע, וואָס זיינען בעצוי-
בערנד אין זייער אינהאלט און בעוואונדערנס-
ווערט און זייער צוזאמענשטעלונג. דער
נאָמען יהואש האָט א בעזונדערען
ליעבען קלאנג פיר דיא לעזער פון דער
אידישער צייטונגס און זשורנאלען ליטעראטור.
דיא רעדאקציאָן פון דער „צוקונפט“ גלויבט
דעריבער, אז דיא לעזער פון דיעזען זשורנאל
זיינען זעהר נייגעריג צו ערפאָהרען מאנכעס פון
דעם לעבען פון אונזער דיכטער און צו בעגענגען
א צוזאמענפאסונג פון דיא צווארפערע איי-
נדיקע פון יהואש'ס שעפפונגען אין איין אלגע-
מיינער אבשעצונג. אום דיעזע נייגעריקייט צו
צופריעדנשטעלען, ווערט עס געמאכט דער איצ-
טיגער פערזוך.

עס איז צו פריה — יהואש איז ערשט 33
יאהר אלט — איצט צו געבען א פאָלשטענדיגע
בעשרייבונג פון דעם דיכטערס לעבען. עס
פעהלט איינפאך דער מאטעריאל דערצו. נאָך
שווערער איז עס איצט צו געבען א גרינדליכע
קריטיק פון יהואש'ס געדיכטע. וויא עס איז
דער פאל מיט אלע אנדערע אידישע דיכטער
און שרייבער, זיינען יהואש'ס שעפפונגען צו-
זייעט און צושפרייט איבער פיעלע און פיעלע
הונדערטער פון צייטונגס און זשורנאלען נומערן,
און עס מוז אוועקגעלייגט ווערען אונגעהויער
פיעל ארכיט אום דיעזע אלע נומערן צו קענען
צוזאמעננעמען. דאָס וואָס ווערט דאָ פאָרגע-
לייגט פאר'ן לעזער איז אלאץ דאָס בעסטע וואָס
דיא אומשטענדען האָבען ערלויבט צו געבען,
אָבער דיא „צוקונפט“ טרויסט זיך מיט דער
האָפנונג, אז ווען דיא ריכטיגע געלעגענהייט
וועט קומען, וועט זיא אויך שאפען דאס ריכ-
טיגע ווערק.

1.

יהואש איז געבוירען געוואָרען מיט 33

יהואש האָט דאָן וויערער גענומען זיך בילדען אין דיא שפראכען און וויערער ליטעראַטורען. ער האָט עס וויערער געטהאָן אָהן אימיר-צענס הילף, און דער סוף איז געווען אז הגם ער פלעגט דאכט זיך ברעקען ליטטין אדער גריכיש וויא א איד אשרי האָט ער דאָך אין אמת'ן קיין איין שפראך ניט אויסגעלערענט זיך פאַלשטענ-דיג.

דאָס איז געווען צו יענער צייט, ווען יהואש האָט אָנגעפאנגען שרייבען פערזען אין אידיש. א צייט לאנג האָט מען דיא געדיכטע פינקטליך אבגעשיקט צוריק פון דיא פערשידענע רעדאקציעס, ביז ענדליך איז איין געדיכט, דורך דער הילפע פון א פריינד (דער בעריהטער בן אבנדר, שרייבער און פאָבלישער) אָנגעקומען אונטער יצחק לייבוש פריי'ס אויפמערקזאמקייט, וועלכער האָט גלייך מיט זיין אדלערישען בליס דערוועהן אין יהואש זיין טאלאנט. ער האָט צום יונגען דיכטער צו-געשיקט א בריוו מיט זעהר ווארימע און ערמו-טהיגענדע ווערטער און באלד איז יהואש'ס גע-דיכט ערשינען. דאָס איז געווען אין פריי'ס „אידישער ביבליאָטעק“, 1-טער בוך, דער יונ-גער דיכטער האָט זיך אויסגעקליבען זיין שריי-בערשען נאָמען „יהואש, ווייל ער איז אלט-ביבליש און קומט זעלטען פאַר“.

דער צושטאנד פון דער פאמיליע איז אונ-טערדעסען נאָך אלץ ניט געווען גלייכליך און יהואש איז צו יענער צייט געווען געצוואונגען צו קומען נאָך אמעריקא. ניט אכטענר אויף פריי'ס ערמוטהיגונג איז דאָך יהואש פערבליבען אין צווייפּעל וועגען זיך אליין און זיין טאלאנט און קומענדיג אין אמעריקא האָט ער זעהר זעל-טען געשריבען: „סך הכל א געדיכט ווען עס איז פארן „פאָלקסאדוואָקאט“ אָדער „אידישע גא-זעטען“.

עס זעהט זיך אָן אז יהואש איז צו יענער צייט געווען א קנאפער מבין אויף זיינע אייגענע שעפונגען, ווארום ער האָט פון זיי קענטיג זעהר וועניג געהאלטען. יעדענפאלס האָט ער געגלייבט, אז ער האָט בלויז א קליינעם טאלאנט און עטוואָס גרויסעס וועט איהם קיינמאל ניט געלינגען צו שאפען. ער האָט זיך דארום ביסלעכ-ווייז גאָר אין גאנצען צוריקגעצויגען פון שריי-בען און האָט זיך אריינגעלאָזען אין דיא פריי-זאאישע הלכות מסחר. יהואש האָט אין זיין דיכטען הפנים געזעהען א שעדליכען צייט פער-טרייב, און מורא האָבענדיג, אז די קליפה זאָל זיך אין איהם ווידער ניט צושפּילען. האָט ער אויסגעמידען ליטעראטען און ליטערא-רישע קרייזען. גאנצע 8 יאהר באלד האָט יהואש

דער וואָס איז כאָטש פיעל ווינציג בעקאנט מיט דער געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון די רוקישע אידען אין 19-טען יאהרהונדערט, יעדער ווייס דעם גרויסען אויפקלעהרענדען ווערט פון דיא שריפטען וואָס זיינען אויבען געווען אויסגערעכענט און וואס פאר א גוואל-דיג ערפרישענדע ווירקונג זיי האָבען געהאט אויף דעם גייסט פון דעם יונגען דור צו דער צייט ווען אונזער דיכטער האָט זיי געלעזען. מען קען זיך אלץ גאנץ גוט פארשטעלען אז דיעזע ווערקע האָבען געהאט א געוואלדיגע ווירקונג אויף אויף דעם יונגען יהואש און האָבען אין איהם געמוזט ארויסרופען א טעפען שטרעבען נאָך בילדונג און גייסטיגע טהעטיגקייט.

נאָך בר מצוה ווען דעם דיכטער'ס פא-טער האָט אויף איהם אָפגעזאָגט „ברוך שפּטרינו“ האָט זיך יהואש'ס מוטער קענטיג דער-פיהלט פריי צו לערנען איהר זון וועלטליכע לימודים, און ער האָט געקראָגען לעהרערס אויף רוקיש און דייטש.

לאנג אָבער האָט עס ניט אָנגעהאלטען. צו יענער צייט איז געשטאָרבען יהואש'ס מוטער און דיא ערציהונג פון איהר 13 יעהריגע יתום איז איבערגעגאנגען פון דעם רשות פון דיא לעהרערס אין דעם יונגען יהואש'ס אייגענעם רשות. ער האָט זיך דאָן גענומען לערען וויא די מייסטע פון דעם „מישכילים“ טיפ האָבען זיך געלערנט: ער האָט געלעזען אָהן א סדר און אָהן א טאַקס דייטשע, רוקישע און העברעאישע ביי-כער. אָפט פלעגט איהם אויך אויסקומען צו לע-זען ווערקע וועמעס אינהאלט ער האָט ניט אלע מאָהל געקענט פארשטעהן.

עס שיינט אבער, אז יהואש'ס פאמיליע, מיט דער אויסנאָמע פון זיין עלטערע שוועס-טער זיינען נאָך אלץ געווען אין טעות וועגען איהם און זיין אינגערליכע לעבען. א ראיא הא-בען מיר, דאָס ווען איהם איז געוואָרען 16 יאהר האָט מען איהם אָפגעשיקט קיין וואלאָזשין אין דער וועלט בעריהמטער ישיבה, אום צו ווערען א „גאנצע בליי“ אין תורה. אבער, וויא עס איז גע-ווען דער פאל מיט פיעלע יונגע אידישע קומדים אין וואלאָזשין, אנשטאט צו מאכען יהואש'ן פאר א רב, האָט עס איהם געמאכט פאר א פרייזינגען מענשען. בלויז איין זמן האָט יהואש פערזאמט אין וואלאָזשין, אָבער דיא ענדערונג וואָס איז דאָרט איינגעטראָטען אין זיין פאראקטער, איז שוין געווען אן ענדערונג אויף אלע מאָל. דיא תלמודישע וועלט-אנשויואונג. אלע אלטע גלוי-בונגען און בעגריפע זיינען זיך צופאלען אין שטיקער, אזוי וויא עס צופאלט א קארטענע שטיבעל.

און געשיכטליכע פאקטען.

א משל דערצו איז ישראל זאנגווייל. דיא בעסטע אידישע בילדער זיינע זיינען אין דיא „טרויער פון דער נהעמטא“, וועלכע האבען כמעט אלע אבגעחלומט זייערע חלומות אין דיא ווייט, ווייט פערנאנגענע צייטען.

אונזערע עמיגראנטען דיכטער, פעהלט זעהר אפט פארב און כמעט אלע מאָל איז זיי-ער שפראך בלוט-אַרעם. זיי ווייסען נור דיא אלגעמיינע ווערטער; דיא בעזונדערע אידיאָמען אבער, דיא קנייטשלאָך און פארבעלאך וואס גי-בען דער אידישער שפראך איהר בעזונדערן טעם און ווייכקייט פערגעסען זיי אין גלות.

אַט דעריבער-איז עס אונגעגליך צו פער-גלייכען יהואש'ן מיט פרוגען, אין וועמעס דיכ-טונגען מען קען זעהן וויא דיא אידישע נשמה באַדט זיך און וועמעס רייכער, זיד-רוסישער רע-דענסארט קלינגט אזוי וויא דיא פערשווייג-דענדע טענער פון א זילבערנעם גלעקעלע.

דאָך, אלס אלגעמיינער דיכטער, אלס מאהלער, וואס מאַהלט אויף בילדער פון ווער-טער, אזוי וויא דער אמת'ער מאהלער פון פאר-בען, האָט יהואש ניט וואָס אראַפצופאַלען פאר-קינעם. אזא ריינע אונפערוואַלקענטע פאָר-שטעלונגס קראפט, וואָס זעהט פאר זיך נע-שטאלטען, קלאהרע, אָכגערונדעטע און אָכגע-טחילטע פון אלע אנדערע געשטאלטען פער-

מאַנט זעלטען ווער פון אונזערע דיכטער. עס דערמאָהנט באלד אָהן דער קלאַהרער, סאמעט ווייכער אטמאָספערע פון גריכענלאנד, וועלכע גיט דער אויג א בעזונדערע קלאַהרהייט.

לאָמיר נעהמען צום ביישפּיעל דיא פאָל-גענדע בילד פון א ווינטערדיגען לאַנדשאפט, וועלכע מיר נעהמען ארויס פון'ס געדיכט „שניי“ אין פערברואר נומער „צוקונפט“ 1903.

„ווייכע בלומען פון'ס היממעל

פאלען איבער וואלד און פעלד —

האלב צוגעהן און פערשווינדען

האלב פערפריהרען אין דער קעלט.

אויסגעשטאַרבן איז דיא לאַנדשאפט,

וואו ניט וואו א קלוינע הויז

ווייט-פערשנעהט, וואו א מצבה,

שטארעט פון דער ערד-ארויס...”

אזא פרעכטיג אויסגעטאָקטע בילד פון דער „אויסגעשטאַרבענער לאַנדשאפט“ איז זעלטען צו בעגעגען, גלויב איך, ניט נור אין אידישע פאָעזיע, נור אין אלגעמיינע. עס איז א מערקווירדיגער קונץ אז מען זאָל מיט אזוי-וועניג ווערטער נעבען אזא רייכע בעשריי-

אזוי פערבראכט אין ניו יאָרק. מיט צוויי-דריי יאָהר צוריק, זייענדיג אין דענווער, קאָלאָראַדאָ, האָט יהואש צוריק אָנגעפאנגען צו שרייבען. צוויי אורזאכען האָבען ארויסגערופען יהואש פון זיין נייטיגער אונטעהעטיגקייט: דאָס גע-צוואונגענע ליידיג נעהן און דיא ערמונטערונג פון זיין גוטען פריינד, מר. יעקב מארינאָוו. ווייטער?

ווייטער וועבען זיך ערשט דיא לעבענס-פאקטען.

II.

יהואש איז איינער פון ריא גרעסטע אידי-שע דיכטער פון אונזער צייט. מען קען איהם פיעללייכט ניט פערגלייכען צו פרוגען, אזוי וויא מען קען איבערהויפט ניט פערגלייכען א אידי-שען דיכטער אָדער שרייבער פון רוסלאַנד מיט א אמעריקאנער אָדער ענגלישען אידישען דיכ-טער אָדער שרייבער. יענער, דער היימישער, שטעהט ביים קוואל פון דעם ריינעם אידישען לעבען און שעפט פון דאָרט מיט פוללע עמערס. יענער לעבט מיט דאָס לעבען פון זיינע בירדער-זעלכע ער בעזינגט, איז איינער פון זיי, צווישען איהם און זיי איז ניטאָ קיין מחיצה, וואס זאָל פארשטעלען זיין בליק. ער זעהט דאָס ריינע עכט אידישע לעבען וויא עס פליסט און בורבעלט, ער פיהלט דיא כוואליעס פונם שטראָם שלאָגען ביי איהם אינעווייניג.

דער דיכטער אָדער שרייבער אבער, וואס האָט אויסגעוואנדערט פון דער היים און געפינט זיך אין א לאַנד, וואו דאָס נייע לעבען, א געמיש-טער, ניט קיין אידישער, האָט אוועקגעלייגט זיין שטעמפעל אויף זיינע גלות-בירדער, יענער פיהלט זיך אָכגעריסען פון זיין פאָלק, אזוי וויא א צווייגעלע וואָס דער ווינט האָט אראַפגעבראָ-כען פון בוים און זי האלט זיך קום אן דער היי-טעל מיט א פאָר שוואכניקע אָדערלעך. די פייכט-קייט פון דיא וואַרצעלן קוים וואָס זיא ריהרט אָן דעם אָכגעריסענעם גליעד און דער צימטער פון בוים אין צייט פון שטורם בעוועגט איהם קוים. אן אמעריקאנער אָדער ענגלישער אידישער

דיכטער אָדער שרייבער פיהלט ניט אין זיין הארצען דעם זעלבען צאפעל וואָס בעזונדערהייט דיא הארץ פון דעם היימישען דיכטער. מאַהלענ-דיג אידישע בילדער איז זיין פאָרשטעלונג אזוי וויא מיט א וואַלקען פערצויגען און זיין איינצי-גע שטיצע איז אָפט נור דער זכרון. ער מוז אויס-שאַבען פון זיין געדעכניס אלע דיא עראינערונ-גען וואָס האָבען זיך דאָרטען פערוואלגערט פון זיין קינדהייט. אָדער, ער מוז זיך פערטייעפען אין דער אלטער פערגאנגענהייט און שעפען זיין בענייטערונג ניט פונ'ם לעבען נור פון ביכער

דאָס איז דיא נשמה פון פאָעזיע. דער חומר, דער גוף איהרער זיינען דיא געמאָסטענע שורות, דיא געזעהלעטע קלאנגען פון יעדוועדער שורה און דיא מוזיק וואס קומט ארויס פון דעם וויא די שורות ווערען צוגעפאסט איינע צו די אנדערע. די מעטריק, די צוטהיילונגען פון די שורות פון ליעד, אין אבטהיילונגען פון צוויי אָדער דריי קלאנגען יעדערע, דאָס איז אין פאָר ויע דאָסזעלבע וואס די פארב איז אין דער מאַל לעריי, אָדער דיא ליים און דיא מירמעלשטיין אין דער בילד-היויעריי (סקולפטור). עס פער-שטייט זיך, אז דער מאַלער וואָס ווייס גוט וויא צו מישען זיינע פארבען, יענער וועט אין איין זאך כאַטש זיין א בעסערער מאהלער פון דעם אנדערע. וואָס קען דאָס ניט דערווייזען און דער סקולפטאָר וואָס מייסטרעוועט גוט מיט זיין ליים אָדער שטיין, וועט כאַטש אין דעם פרט זיין א בעסערער בילדהויער פון דעם וואָס בער ארבייט זיין מאטעריאל אומגעלומפערט. און אזוי איז עס אויך אין דער פאָעזיע.

יהואש איז א גוטער מעכאניק. ער האָט א מוזיקאלישען אויער און ער ווייס גוט וויא צו צוטהיילען זיינע שורות אין זילבען, אזוי אז איין שורה זאָל זיך גוט פאסען צו דער אנדערער, גאָר אָהן א פעהלער. אמאָל, ווען ער וויל גאָר, איז ער אַן אמת'ער קינצלער דעריין, ער שפילט זיך מיט זיינע פערזען, אזוי וויא א גוטער קונד דים א שוויינע ווען ער בארט זיך אין א שעה-נעם זומער-טאג אין טייך. איך האָב דאָ ספּעציעל אין זינען יהואש'ס א געדיכט, וואָס איז ערשינענען אין „פאָרווערטס“ מיט א יאהר דריי צוריק. אין וועלכען דער דיכטער האָט געענטפערט אויף א פראגע וויא אזוי עס ליינען זיך ביי איהם אין קאפ צונויף דיא געדיכטע. אזוי פיעל שטיפעריי, אזוי פיעל איבערגעגען וויא אין יענער געדיכט בעגעגענט מען זעלטען. לאנגע שורות און קורצע; שורות מיט פיער פיס (אב-טיילונגען), שורות מיט פינף און זעקס; צוויי-זילביגע פיס און דריי-זילביגע און יעדוועדע פאָרמע פאסט זיך אים בעסטען צום אינהאלט. איז דער אינהאלט לוכטיג, איז דער פערז א קורצער, א טאנצענדיגער. איז אין דעם אינר האלט דאָ פערטראכטיקייט, טיעפעס דענקען, אָדער מיעדקייט, דאן איז דער פערז לאנגזאם, עפעס אזוי וויא מרה-שחורה'דיג פער'חלוס'ט, „אזוי וויא א שיפעל, א צוגעבונדענע צום ברעג, וויגט זיך פון שלאָף אהין און אהער.“

א'ן אנדער ביישפיעל פון יהואש'ס בריה שפאט אין מאכען פערזען געפינען מיר אין זיינע „ראַמאנצען“ פון יאנאר נומער „צוקונפט“ 1903.

בונג פון אזא גרויסען שטח לאַנד. און וויא ריכ-טיג! פיהלט ניט יעדער איינער, אז צו קיין אַנר דער זאך אין דער וועלט קען מען אזוי גוט ניט פערגלייכען דיא פויערשע האלופע, וואס איז איינגעגראָבען אין שניי אין איינזאמען פעלד, וויא צו דער אנגעבויגטער מצבה אויף דעם בית הקברות בערגעלע?

אָדער לאָמיר נעהמען א בילד פון זונען-אונטערגאנג.

„פון אלע עקען היממעל זאממעלען שטיללערהויד א מנהג וואָלען זיך, אין רוים און גאָלד עקלויזט און שמופען זיך אלץ געהנטער צו דעם מעריב'ס ברעג

אום אַנצוזעהן דיא זונג בעפאָר זיא געהט ארוק....

דאָך, ביסלעכווייז אלץ בלויכער ווערט דאָס גאָלד און רוים

דיא פארבען שטארבען אָפ און ווערען גרינליך מדיט....

אראָפגעקראַכען איז דיא זונג דעם היממעלס טרעפ....

עס שטארשטען גאָר דיא בלויזע ברעג ארויס דיא קעפ אויפ'ן גרונעם זויס פון היממעל, שטאַלץ אויף זייער מאכט,

באקוקען מיט א געטער בליק די פריהלינגס נאכט....

צוקונפט אפריל, 1902.

דינע בילד איז פיעל גרעסער אין שטח און מעהר פיעלפאך ווי די ערשטע און אזוי וויא דאָס ליכט אין דעם מאָמענט פון דער נאטור וועלכער ווערט געמאָלען איז ניט בעשטימט, אזוי אויך פערלייערען זיך אביסעל דיא איינר צעלנע גליעדער פון בילד איינע אין דיא אנדער-רע. אבער דיא בילד איז דאָך גרויסארטיג און גיט איבער מיט א זאָנדערבארען אונבעמערקט בארען כישוף דעם בעזונדערען געפיהל וואָס דער זונען-אונטערגאנג וועקט אויף אין דער מענש-ליכער ברוסט — א געפיהל פון ערנסטע פער-טראכטיקייט און עהרפורכט פאר דער גרויסער, ווירדיגער נאכטידראמא וואָס שפיעלט זיך אָב אין דיא הימלען.

דיא בילדליכקייט, דיא קראפט צו שאפען בילדער פון ווערטער, וואָס זאָלען מאכען אזא ווירקונג אויף דעם לעזער, אז איהם זאָל זיך צום טהייל כאַטש אַברוכטען אז ער זעהט פאר זיך א אמת'ע זאך פון דער נאטור, א ריכטיגע גע-שטאלט, דאס איז דיא נשמה פון פאָעזיע. אָהן אזא לעבעדיגע פאָרשטעלונגס-קראפט וואָס זאָל קענען מאכען אזא מין פערבלענדעניש אויף'ן מאַרד און אויף'ן אויג פון לעזער, קע קיין פאָע-זיע ניט געמאָלט זיין. פערזען וואָס האָבען אין זיך ניט אזעלכע בילדער מעגען זיך זיין גאנץ גלאט געשריעבען, גאנץ קלוג און וויציג, אבער קיין פאָעזיע וועלען זיי ניט זיין.

פערזען מאכט זעהר א'ן אנגענעהמען איינדרוק אויפ'ן אויער, זאָל דער לעזער איבערלייענען דעם גאנצען קופלעט אין דער הויף, וועט ער עס דערפיהלען.

אין דעם נעכסטען ראָמאנס, פון דער זעל-בער געדיכט, מיר שוין דיא מאָס א'ן אנדערע ;

„זיא האָט מיר צו וויינען פארבאָטען —

זיא קען נישט קיין טרעהרען פארטראָגען —

זו לאָר איך א פאלשען געלעכטער,

בין לוסטיג ווען ס'וולט זיך מיר קלאָגען...“

יעדוועדע שורה איז דאָ צוזאמענגעשטעלט פון פיער פיס, די ערשטע דריי זיינען טראַכטיען און דער פערטער אין א'ן אמפֿיבראָך. און דער פועל יוצא איז, אז דער איצטיגער פערז איז עטוואס א שווערערער, א לאנגזאמער און דאָס פאסט זיך זעהר גוט צו דעם אינהאלט פון דעם צווייטען ראָמאנס, וועלכער איז פול מיט בי-טערקייט און פערדרוס.

זאָל דער לעזער דיעזען ראָמאנז פּרופען דעקלאַמירען אין דער הויף, וועט ער דערפיהלן דעם נאכדרוק וואָס ליגט אין דעם לעצטען פוס פון יעדע שורה און דיא פערדריסליכע אנ-קלאַגע וואָס קומט אין איהם. י. ענטיץ.

(ש'לום פאָלגט.)

„זאָל איך פון דופטיגע בלומען
פלעכטען א קראנץ דיר א שיינעם ?
זאָל איך מיט ליליען און רויזען
דיא גאָלדענע האָר דיר באקרוינען ?
דיא רויזען פארליערען
דיא העללע קאלירען,
עס לעבען דיא ליליען נישט לאנג.“

דיא ערשטע שורה פאָרט זיך מיט דער צווייטער. יעדע פון זיי איז געבויט פון פיער טראַכטיען, פון אבטהיילונגען מיט צוויי קלענגע אין יעדער מיט דעם טראַפּ (אקצענט) אויף דעם ערשטען קלאנג. דיא דריטע, פערטע און זיעבעטע שורות פאסען וויעדער איינע צו דיא אנדערע, זיי זיינען אויך צוטהיילט אין פיער פיס, נור דער לעצטער פוס אין יעדער שורה איז שוין נישט קיין טראַכטי, וויא אין דיא ערשטע צוויי שורות, נור ער איז א'ן „אמפֿיבראָך“, דאָס הייסט, ער בעשטעהט פון דריי קלענגע און דער טראַפּ אָדער אקצענט איז אויף דעם מיטעלסטען קלאנג. דיא פינפטע און זעקסטע שורה בע-שמעהען שוין פון דריי פיס, דיא ערשטע צוויי טראַכטיען און דער דריטער א'ן אמפֿיבראָך. דער פועל יוצא פון אזא צוזאמענגעשטעלטונג איז זעהר א'ן אנגענעהמער. דיא מוזיק פון דיא

דער אנפאנג פון אנטיסעמיטיזמוס

(וועגען בערנאר לאזאר'ס בוך „אנטיסעמיטיזמוס“)

זיין גרינדליכע נאכפארשונג איבער די אורזאכען און געשיכטע פון אנטיסעמיטיזמוס, אום זיך צו איבערצייגען אין דעם. *)

פיעלע יאהרען פון זיין ניצליכען לעבען האָט ער אָנגעגעבען צו דער נאָכפארשונג. דער צו איז ער געטריבען געוואָרען פון דיא אנטיסע-מיטישע בעוועגונג אין זיין געבורטסלאַנד, אין פראַנקרייך, דאָס רעוואָלוציאָנערע פראַנקרייך, וואָס ער האָט היים געליעבט און וואָס האָט פריהער און בעסער עמאנסיפירט דיא אידען וויא אלע אנדערע פאָרטגעשריטענע נאציאָנען פון

ען מען לעזט בערנארד לאזאר'ס גרעסטע און בעסטע ווערק, זיין בוך איבער אנטיס-עמיטיזמוס, מוז מען טיעה בעדויערן, וואָס דער טויט האָט איהם פריהציטיג אוועקגע-רויבט פון אונז. ער איז נישט נאָר געווען א

פייערדיגער אגיטאטאָר, א העלדישער קעמפ-פער פיר פרייהייט און גערעכטיגקייט, וויא ער האָט עס בעזאָגערט ארויסגעוויזען אין דער דרייפוס-געשיכטע, זאָגנערן אויך א געלעהרטער און א זעלבסשטענדיגער דענקער. עס איז גענוג דורכצולעזען בלויז דיא ערשטע קאפיטלעך פון

*) Antisemitism, Its History and Causes, by Bernard Lazare. Published by the International Library Publishing Co., 23 Duane Street, New York.

דער בעסטער בעווייז, אז ער האָט ריכטיג און יעדענפאלס עהרליך אויסגעפיהרט זיין אב-זיכט איז דער פאקט, דאָס אייניגע האָבען איהם טאקע בעשולדיגט אין אנטיסעמיטיזם: און אנדערע האָבען, פארקעהרט, געזוכט צו צייגען. דאָס ער זוכט נאָר צו פרטהיירדיגען דיא אידען. בעזאָגנערס זיינען אייניגע אידישע קריטיקער ארויסגעטראָטען געגען דיא ערשטע קאפיטלעך פון זיין בוך, וועלכע זיינען, נאָך מיין מיינונג, דיא אינטערעסאנטעסטע.

וועגען דיזע קאפיטלעך וויל איך דאָ ספעציעל ריידען. אין זיי ווערט ערקלערט דער אָנפאנג פון דער פיינדשאפט צו אידען, וועלכע ווערט יעצט בעצייכענט מיט דעם אונזיניגען וואָרט אנטיסעמיטיזם. דיזע פיינדשאפט האָט נאָך עקזיסטירט פאר דיא ענטשטעהונג פון קריסטענטהום. מען קען זאָגען, אז זיא האָט זיך ארויסגעצייגט זייט אידען האָבען אָנגעפאנגען ארויסצו-וואנדערן פון פאלעסטינע און האָבען געגרינדעט קאָלאָניעס אין דיא צענטערס פון דאמאָלסדיגען האנדעל און קולטור. מען האָט דאמאָלס אפילו קיין אהנונג געהאט פון דעם וואָרט אנטיסעמיטיזם, וועלכער איז פאברירט געוואָרען פון יודענפרעסער אין אונזערע צייטען, ווען פאר יעדע ניעדערטרעכטיגקייט, פאר יעדען אונזין זוכט מען עפעס א וויסענ-שאפטליכען תירוץ. ווען מען זאָל שוין אפילו בלינד גלויבען אין דיא ביב-לישע קלאסיפיקאציען פון ראסען און פעלקער, ווען מען זאָל אָנגעהמען דיא אבשטא-מונג פון אלע מענשען אויף דער ערד פון נח'ס זיהן, בלייבט דאָך אלץ דער פאקט, אז אויסער דיא אידען געפינען זיך נאָך יעצט אנדערע זא-גענאנטע סעמיטישע פעלקער. אונזערע ברידער, דיא אראבען, זיינען צאהרליכער פאר אונז און זיינען אויך צושפרייט איבער פערשיערענע לענדער, נאָך געגען זיי עקזיסטירט ניט קיין ספעציעלע פיינדשאפט פון קריסטליכע פעלקער. ווען מען זאָגט אנטיסעמיטיזם, מיינט מען נאָר פיינדשאפט צו אידען. אָט דיזע פיינד-שאפט, מיט וואָס פאר א בעזאָגנערן נאָמען מען זאָל איהר ניט בעצייכענען, איז פערשפרייט טעט געווען ביי אלע פעלקער און אין אלע ציי-טען זייט דעם פערטען יארהונדערט פאר דיא קריסטליכע צייטרעכענונג.

ווי טרויעריג און אונאנגענעהם דיזער פאקט זאָל פאר אונז ניט זיין, נאָר מיט איהם מוז מען זיך רעכענען און מען מוז זוכען איהם ריכטיג צו ערקלערען. מיט דריידלאך און פראזען קען מען דאָ ניט אָפּקומען. בעהאלטען דיא וואהרהייט, דיא היסטארישע וואהרהייט, קען מען אזוי וויא ניט צו וועלען זעהען דעם זונענשיין. דאָס הייסט

אורדאָפּא. זיין ערציהונג איז נאָר ניט געווען א אידישע. אלעס וואָס ער האָט געוואוסט פון יו-דענטהום, ווען ער איז שוין אפילו געוואָרען א זשורנאליסט, איז געווען. אז זיינע ערטערען זיינען אידען. ער האָט שטודירט אין פראנצויז-זישע שולען, וויא אלע קינדער פון אידישע בורשוואס אין פראנקרייך, און איז געווען א פראנצויז מיט לייב און זעלעלע.

ווען ניט דיא אנטיסעמיטען, וואָלט ער פערבליבען דער זעלבער רעוואָלוציאָנער מיט אנארכיסטישע געדאנקען, וויא ער איז אָנפאנגט געווען. ער וואָלט זיך אין גאנצען אָפּגעגעבן צום אלגעמיינעם קאמפף פון פראָלעטאריאט גע-גען דיא בורזשואזיע, פון ארבייטער געגען קא-פיטאליסטען, אזוי וויא פיעלע אנדערע אידען אין אורדאָפּא און אמעריקא. נאָר דיא אנטיסע-מיטען האָבען איהם דערמאָנט אָן זיין אידישע אָבשטאמונג. אלס פרייהייטס-קעמפפער האָט ער נאטירליך געמוזט ארויסטרעטען געגען דרומאָנט'ס באנדע ניט נאָר, ווייל זיי האָבען אויפגעהעצט געגען אידען, זאָגנערן אויך ווייל דיזע בעווע-נונג איז א רעאקציענערע, א שטערונג פאר דיא פערשפרייטונג פון דיא וועלט-בעגליקענדע אידען פון סאָ-ענדע און וועלט-בעגליקענדע אידען פון סאָ-ציאליזם. עס איז איבעריג צו זאָגען, אז יעדע אויפגעהצונג צו ראסען אָדער נאציאנאלען האב איז אזוי שעדליך פאר דיא מענשהייט, וויא רעליגיעזער האב.

אום בעסער צו קענען בעקעמפפן דיא אנטיסעמיטען, האָט ער גענומען שטודירען דיא אידישע געשיכטע און זוכען דיא אורזאכען פון דיזער רעאקציענערע בעווענונג. וואָס ווייטער ער האָט שטודירט, האָט ער זיך אלץ מעהר פער-אינטערעסירט אין דיא פיעלע פראגען, וועלכע זיינען פערבונדען מיט דעם זאָגענאנטען אנט-יסעמיטיזם. ער האָט ניט נאָר זיך גענומען צו א גרינדליכע נאָכפאָרשונג פון דער ביבעל, זאָג-דערן אויך פון קריסטענטהום און פון דער אל-געמיינער געשיכטע, וועלכע איז אזוי ענג פער-בונדען מיט דער אידישער. ער האָט זיך גע-שטעלט דיא גרויסע פראגע: „ווארום זיינען איר דען איבעראל פעראכטעט, פעהאסט און פער-פאָלנט?“ און ער האָט געזוכט אן אונפארטיי-אישע אנטוואָרט אלס פילאָזאָף און געלעהרטער. אין דער הקדמה צו זיין ווערק ערקלערט ער גאנץ ריכטיג אז מען דארף זיינע שריפטען ניט אורטהיילען פון אנטיסעמיטישען אדער פיר לאָסעמיטאָשען (יודענפריינדליכען) שטאנדר-פונקט, „דען מיין צוועק איז ניט צו פערטהיי-דיגען אָדער צו אטאקירען דיא אידען, זאָגנערן צו געבען אן אנפארטייאישע געשיכטליכע און סאָציאָלאָגישע נאָכפאָרשונג“.

שאפטליכע בעשעפעניס", ווייל ער האָט זיך אליין אָבערזונדערט פון אנדערע פעלקער צו לייעב זיין רעליגיעזע-פאָליטישען גלויבען.

בערנארד לאזאר צייגט דאן אָן אויף דער תורה, אז וואו האָט עס אָבערהאלטען דיא אידען פון אפילו א געהענטערן פערקעהר מיט דיא גענדיגער און האָט זיי געצוואנגען צו בלייבען אין פרעמדע לענדער אונטער זייערע אייגענע געזעץ, אזוי וואו א שטאט אין א שטאט. וואו נאך זיי איז אויסגעקומען צו גרינדען קיט לאַגנים, אין וועלכען לאנד מען האָט זיי ניט מיט געוואלט פערלאזט, האָבען זיי ניט נאך פערלאנגט צו האלטען זיך אָן זייער גלויבען, זאגנערן אויף בעזונדערע רעכטע, ספעציעלע פרווילעגאציעס און דיא ערלויבניס צו פיהרען זיך נאך זייערע אייגענע ציווילע געזעץ. אין רוים, אלעקסאנדריא, אנטיוך א. ז. ו. האָט מען זיי נאכגעגעבען אלע זייערע פערלאנגען, מען האָט זיי אפילו ערלויבט צו האָבען זייערע אייגענע געריכטען און פאָלשטענדיגע זעלבסטפערוואל-טונג:

דיוע שטרעבונג צו זעלבסטפערוואלטונג און צו אָבזונדערונג פון דיא ארומיגע פעלקער איז נאך שטארקער געוואָרען נאך חורבן בית שני. דיא אידען האָבען ניט אויפגעהערט צו האָפען אויף אן ערלייזונג, און זייערע אויגען זיינען שטענדיג אָנגעווענדעט געווען אויף ירושלים, אין וועלכען אָרט זיי האָבען זיך ניט געפונען. זייערע וואָהנונגען אין פרעמדע לענדער האָבען זיי בעטראכטעט אלס צייטיגע, אלס ערטער, וואו זיי קענען מאכען א לעבען, און פון וואנען זיי קענען נאך שיקען שטיצע אין דער אלטער היימאט. ווען מען האָט אפגעבויט א טעמפל אין אלעקסאנדריא, האָט מען עס געהאלטען פאר איין אפיקורסות, דען מען האָט געגלויבט, אז דער ריכטיגער טעמפל קען נאך זיין אין ירושלים.

עס איז אמת, אז צווישען דיא אידען זעלבסט איז דאן אָנגעגאנגען א גרויסער גייסטיגער קאמפף. וואו בעוואוסט, האָט דיא גרויס-כיש-דומישע ציוויליזאציע זיך דאך אריינגע-ריסען אין ארץ ישראל טראץ אלע אבזונדערנדע פאָרשריפטען פון דער ביבעל און פון דיא תנאים. נאך דיזער קאמפף האָט זיך געענדיגט מיט דער ניעדערגלאגע פון דיא אנהענגער פון גריכישער השכלה, מיט דעם זיענ פון דיא פאריזער (פרושים). מיר וועלען זיך דאך ניט אריינ-לאָזען אין איינצעלהייטען וועגען דיוע ויכוחים וועלכע האָבען אזא גרויסען אונ-טערשייד פאר יעדען סטודענט. פון אידישע געשיכטע און פון קריסטענטום; נאך

איינפאך צומאכען דיא אויגען. בערנארד לאזאר איז ניט געווען דער מאן זיך אליין בלינד צו מאכען. ער האָט אונערשראָקען און עהרליך גע-קוקט דער וואהרהייט אין דיא אויגען און האָט אויך אונערשראָקען געענטפערט אויף דיא האר-בע קשיה.

אויב דיעזע פיינדשאפט, דיעזע ווידער-ווערטיגקייט צו דיא אידען, שרייבט ער, וואָלט זיך ארויסגעוויזען אין איין צייט אָדער אין איין לאנד, וואָלט מען עס געקענט צושרייבען צו גע-וויסע לאַקאלע אורזאכען. אָבער דיא אידישע נאציאָן איז פערזאכט געווען פון אלע פעלקער, צווישען וועלכע עס איז איהר אויסגעקומען צו לעבען. אזוי וואו דיא פיינדע פון אידען האָבען געהערט צו פערשיעדענע ראסען, וועלכע האָבען געלעבט אבערזונדערט איינע פון די אנדערע אונ-טער פערשיעדענע געזעץ און רעגירונגס-פאָר-מען; אזוי וואו דיוע ראסען זיינען אויך געשטא-נען אויף פערשיעדענע שטופען פון קולטור און האָבען דארום ניט געקענט אורטהיילען גלייך וועגען איינע און דיועלכע זאך, דא-רום מוז מען אננעהמען, אז דיא אלגעמיינע אורזאכען פון אנטיסעמיטיז-מוס האָבען זיך געפונען אין דעם אידישען פאָלק זעלבסט און ניט אין זיינע שונאים. דאָס מיינט נאטירליך ניט, אז דיא גערעכטיגקייט איז אימער געווען אויף דער זייט פון דאָס ישראל'ס פערפאלגערס; דאָס מיינט בלויז, אז דיא אידען זיינען, ווייניגסטענס טהיילווייז, געווען דיא אורזאכע פון זייערע אייגענע לידען. נעהמענדיג אין אנבעטראכט דיא איינשטימיג-קייט פון אנטיסעמיטישע מאניפעסטאציעס, קען מען קוים צולאָזען, וואו מען האָט עס אָפט געטאָהן מיט חשבון, אז זיי זיינען איינפאך גע-ווען דער רעזולטאט פון א רעליגיעזע מלחמה. אויך קען מען ניט בעטראכטען דעם קאמפף גע-גענען דיא אידען אלס א קאמפף פון פאָליטישע-מוס (פיעלגעטעריי) געגען פון מאָנארכיאליזם (גלויבען אין איין גאט) אָדער פון דער ריזאיי-ניגקייט געגען יעהוואה (יהוה). דיא פאָלעמע-איסטישע פעלקער, אזוי גוט וואו דיא קריסט-ליכע, האָבען ניט בעקעמפט דיא לעהרע ווע-גען איין גאט, זאגנערן דעם אידען.

„אָבער וועלכע גוטע אָדער שלעכטע מרות, פרענט בערנארד לאזאר, האָבען געבראכט אויף אידען דיוע אלוועלטליכע שנאה? ווארום איז דער איד געווען שלעכט בעהאנדעלט אָדער גע-האסט פון דיא אלעקסאנדריער און רוימער אזוי גוט וואו פון דיא קריסטליכע פעלקער? „ווייל, ענטפערט ער, דער איד איז איבע-ראל ביז אונזער צייט געווען אן „אונגעזעל-

שטאדט איז צוטהיילט געווען — אזוי גרויס איז דאן געווען דיא אידישע קאָלאָניע. יודים צעזאָר האָט זיי געגעבען געוויסע פריווילעגיעס, וועלכע זיי האָבען אוסגעקריצט אויף א זייל און האָבען עס געהאלטען וויא א גרויסען אוצר. זיי האָבען זיך מייסטענס גענומען צום שיף-האנדל דעל און א סך פון זיי זיינען געוואָרען זעהר רייך. אונטער דיא פטאָלאָמעער דינאסטיע זיינען זיי אויך געוואָרען דיא זאמלערס פון שטייערן, און דאָס האָט נאטירליך אויפגערעגט געגען זיי דיא ארימע בעפעלקערונג. דער רע-זולטאט איז געווען, אז זיי זיינען עטליכע מאָל בעפאלען געוואָרען פון דיא אויפגערייצטע מא-סען. דיא איינוואָהנער האָבען אויך אויסגע-דריקט זייער צאָרן געגען דיא אידען אין מאני-פעסטאציאנען, ווען זיי האָבען אָבגעלאכט פון דער אידישער רעליגיאָן. איין מאָל האָבען זיי אָנגעטאָהן א פאיאין אין א פאפירענע קרוין און האָבען איהם ארומגעשלעפט איבער דער שטאדט, בעגריסענדיג איהם אלס דעם קעניג פון דיא אידען. מאנעטהאָ, דער הויפט-פּריסט פון דעם מעמפּעל אין העלִיִּפּאָפּאָליס, איז ארויס געגען דיא אידען מיט גרויס האס. ער האט ער-קלערט, אז דיא אידען שטאמען פון דיא היס-קאָס, וועלכע האָבען אמאָל פּערכאפט מצרים, און אז מען האָט זיי שפּעטער פּעריאגט פאר גאָטעסלעסטערונג און צרעת. דיעזע פּערלוימי-דונגען זיינען דאן וויעדערהאָלט געוואָרען פון גריכישע און רוימישע פיינדע פון אידען.

דיא סאָפיסטען און סטאָאיקער, דיא אנהענגער פון צוויי גריכישע פילאָזאָפישע שולען, וועלכע האָבען בעקעמפּט איינע דיא אנדערע, זיינען צוזאמען ארויס געגען דיא אי-דען צוליעב פּערשידענע פילאָזאָפישע און ליטע-רארישע גרינדע. מען האָט בעשולדיגט דיא אידען אז זיי לאָבען זיך אויס פון דיא געטער און ווילען אפילו ניט אנערקענען דיא געטליכע קייט פון דיא צעזאָרס. איינער פון דיא סטא-איקער האָט געשריעבען: „דיא אידען זיינען דיא שונאים פון דער גאנצער מענשהייט. זיי האָבען ניט ערפונדען אפילו איין ניצליכע זאך. זיי זיינען ברוטאל.“ אין אנדערער האָט ער-קלערט, אז „זיי זיינען דיא ערגסטע מענשען.“ מען האָט זאָגאר פּערשפּרייט געשיכטען, אז דיא אידען זיינען מענשענפּרעסערס. יעדען יאהר, האָט מען דערצעהלט, קאָרמענען זיי א מאן, וועלכען זיי זיינען אין א געוויסען טאג מקריב צו זייער גאָט, או נאכער צוטהיילען זיי צווי-שען זיך זיין פלייש און שווערען צו האסען אלע פּרעמדע.

אפאָן, א זעהר געשיקטער סאָפיסט, האָט

דער רעזולטאט דערפון איז זיכער געווען, אז דיא יעניגע אידען, וואס זיינען געבליבען טריי צו זייער אלטען גלויבען און פאטריאָטען צו זייער אלטע היימאטא, האָבען זיך אלץ מעהר איינגעשלאָסען אין זיך ועלכסט, אין זייער תורה, אין זייערע רעליגיעזע-נאציאנאלע אי-טערעסען און האָבען דאָרום געלעבט וויא פּרעמ-דע צווישען פּרעמדע, אדאָמערינגעלט מיט א כינעזישע וואנט.

אייניגע פאקטען פון יענע צייטען וועלען קלאָר מאכען וויא אידען האָבען זיך פּערטרא-גען מיט דיא פּעלקער, צווישען וועלכע זיי האָ-בען געלעבט. אויב דיא מעשה מיט המן און מרדכי איז אן אמת'ע אָדער א'ן אויסגעטראכטע איז ניט וויכטיג. יעדענפאלס צייגט זיא אָן אויף דיא ערשטע קלאָגען געגען אידען. המן איז דער טיפ פון פיעלע אידישע שונאים אין דיא פאָרקריסטליכע צייטען, המן צייגט אָן, אז דיא אידען, וואס זיינען צושפּרייט איבער דער גאנצער מלוכה פון אהשורויס, לעבען זיך בעזונ-דער, האָבען זיך זייערע אייגענע געזעצען און האלטען ניט פון דעם מלך'ס געזעצע. דיעזע קלאָגען זיינען טויזענדער מאָל ווידערהאָלט גע-וואָרען אין שפּעטערע יאהרהונדערטע. מען קען זיי נאָך הערען, אביסעל מיט אנדערע ווערטער, אין אונזער צייט.

ווען דיא אויסוואנדערונג פון אידען האָט זיך אָנגעפאנגען ווייס מען ניט גענוי. זיכער איז יעדענפאלס, אז אלכסנדר מוקדן האט איר בערגעשיקט א געוויסע צאָהל אידען נאך אלעק-סאנדריא. דאָס איז געווען מיט א 330 יאהר פאר קריסטוס'עס געבורט און דאָס איז געווען דער אָנפאנג פון דער בעריהמטער אידישער קאָלאָניע אין אלעקסאנדריא. ארום דער צייט זיינען אויך אידען פּערשיקט געוואָרען נאך אַנ-טיאָך.

דער גריכישער ריזענדער סטראָבאָן, וועלכער איז געשטאָרבען עטליכע יאהר נאָך דער קריסטליכער צייטערעכנונג, שרייבט שוין וועגען דיא אידען אזוי: עס איז ניט לייכט צו געפ-ינען א פלאץ, וואו מען זאָל ניט טרעפען מענשען פון דיעזען פאָלק. זיי האָבע דאן געהאט קאָלאָ-ניעס אין מצרים, אין פּערשידענע טהיילען פון סיריען און קליין אזיען, גריכענלאַנד, אויף דיא אינזלען קרעטא און ציפּרוס, און אויך אין רויס.

אין אלע דיזע ערטער האָבען זיי געלעבט אין בעזונדערע קווארטאלען — דיא ערשטע פרייוויליגע געטאָס — און האָבען זיך געפיהרט נאָך זייערע געזעצע, וויא ווייט מען האָט עס ער-לויבט. אין אלעקסאנדריא האָבען זיי פּערנר-מען 2 פון דיא 5 קווארטאלען, אין וועלכע דיא

גריכען פון יענער צייט צייגען קלאָר, אז דער צאָרן גענען אידען איז אויך ארויסגערופען גע- וואָרע דערפאר, ווייל זיי האָבען בעקעהרט פילע געצענדיגערס צו זייער גלויבען. דער גרויסער רעדנער ציצערָאָ איז ארויסגעטראַטען געגען אי- רען דערפאר, וואָס „זיי פראכטען דיא געמער פון רויס“, וואָס „זיי ציהען צו רוימישע בירגער צו זייערע שבת-צערעמאָניעס“, וואָס „זיי זיינען פיינדע פון רויס“. „זייערע בארכארישע אכער- גלויבענס מוז מען בעקעמפפּען“, האָט ער ער- קלערט. אפילו טאציטוס, דער גרויסער רוימישער היסטאָריקער, האָט ווידערהאָלט דיא פאלשע מעשיות פון דעם עגיפטישען פריעסטער מא- נעטהאָ. דיא אידען, האָט ער געשריבען, שטאַמען פון צרעט'ניקעס, זיי פערעהרען א קאָפּ פון א'ן עזעל, זיי האָבען נידערטרעכטיגע רעליגיעזע צערעמאָניעס. „אלע דיא זייניגע וואָס נעמען אָן זייער גלויבען, שרייבט ער, מוזען זיך בעשניידען. פריהער פון אלץ לערנט מען זיי צו פראכטען דיא געטער, זיך אָבצוואגען פון זייער פאטערלאַנד, צו פערנעסען פאטער, מו- טער און קינדער... דיא אידען האלטען פאר שענדליך אלעס וואָס איז הייליג פאר אונז“. אנדערע שרייבערס האָבען ערקלערט, אז דיא אידען זיינען א'ן אבערגלויבישע נאציאָן, אז זייער שבת איז א שענדליכע איינפיהרונג, אז זיי פערעהרען א חזיר און א'ן עזעל, אז זיי פער- אכטען דיא רוימישע געטער און געזעצע—אלץ דיא זעלבע קלאגע, וועלכע זיינען ארויסגער- פּען געוואָרען טהיילווייז דורך דיא אבגעזונ- דערטקייט פון דיא אידען, דורך זייער ווירק- ליכע פראכטונג צום געצענדיגסט, און טהייל- ווייז דורך דעם וואָס זייערע געגנער האָבען ניט פערשטאנען אָדער ניט געוואָלט פערשטעהן, וואָס דיא אידישע רעליגיעזן לערנט אין אמת'ן.

דאָך איז דיא אידען געלונגען צו בעקעה- רען אזוי פיעל געצענדיגערס (זייערע שקלא- ווען פלעגען זיי געוועהנליך צווינגען אָנצונעה- מען דעם אידישען גלויבען), אז דער פילאָזאָפּ סענעקא, וועלכער איז ארויסגעטראטען געגען דיא אידען, ווייל ער איז געווען א סטאָאיקער, האָט געזאגט: דיא רוימער האָבען שוין איי- געפיהרט דעם שבת. דיעזע נידערטרעכטיגע אידישע נאציאָן האָט פערשפרייט איהרע מנהגים אין דער נאנצער וועלט. דיא בעזענטע האָבען געגעבען געזעצע צו דיא זיענערס. דער אידישער שרייבער און היסטאָריקער פילא, וועלכער האָט צוזאמען מיט יאָזעפוס בע- קעמפּט דיא סטאָאיקער און סאָפיסטען און פערטהידיגט דיא אידען, שרייבט אויך: „אונז- זערע מנהגים ציהען צו אויף אונזער ווייט באר-

אָנגעשריבען א בוך, אין וועלכען ער האָט ניט נאָר ווידערהאָלט אלע באַבערעמעשיות און בכבולים אויף אידען, זאָנדערן האָט אויך אָנגע- גריפען דיא תורה. ער האָט ערקלערט, אז משה איז געווען א כישוףמאכער און אז זיינע געזעצע ענטהאלטען נור שלעכטעס און געפעהרליכעס. דער זעלבער אפיאָן איז אויך געשיקט געוואָרען צום צעזאר קאליקולא צו פערקלאגען דיא אידען פון אלעקסאנדריא.

אין רויס זעלבסט האָבען דיא אידען גע- וואָהנט אבגעזונדערט אין א געטהאָ, נאָך אין דער צייט פון צעזאר טיבעריוס. זיי האָבען אויך געהאט פריוילעיעס וויא אין אלעקסאנדריא, און פיעלע פון זיי זיינען זעהר רייך געוואָרען. מען רעכענט, אז ארום דער צייט פון קריס- טוס'עס געבורט האָבען זיך אין רויס געפונען ביז 20 טויזענד אידען. דיא זעלבע אורזאכען וועלכע האָבען ארויסגערופען א פיינדישאפט צו אידען אין גריכישע שטערט, האָבען אויך גע- ווירקט אין רויס. נאָר אין רויס זיינען נאָך צו- נעקומען אנדערע אורזאכען פון אויפגענונג גע- גען אידען, נעמליך: דער העלדישער נאציאָנאַל- לער קאמפּף געגען דיא רוימישע הערשאפט און דיא שטייגענדע שטרעבונג פון אידען צו בעקעהרען דיא געצענדיגער צו זייער גלויבען. מען דארף וויסען, אז אין רויס איז רעליגיעזן געווען ענג פערבונדען מיט'ן שטאַט כמעט אזוי וויא ביי דיא אידען. דיא רוימער האָבען ניט פערפאָלגט געצענדיגענערס, וועלכע האָבען זיך געבוקט צו פערשידענע אָבגעטער, אבער זייערע רעליגיעזע צערעמאָניעס האָבען זיי דאָך פּעסט אָנגעהאלטען אויך אויס פאָליטישע גרינדע דארום האָבען זיי אָנגעפאנגען אלץ מעהר צו בעקעמפּפּען דיא אידישע רעליגיעזן, ווייל זיא איז ארויסגעטראַטען געגען יעדען געצענדיגענסט און האָט געסטראשעט אונטערצוגראַבען דיא אלטע גריכיש-רוימישע רעליגיעזן, וועלכע איז גערעכענט געווען פאר א פונדאמענט פון רויס'ס מאכט און גדולה. צוליב דיא זעלבע אורזאכען האָבען דיא רוימער אויך פערפאָלגט דיא ער- שטע קריסטען, וועלכע זיינען גערעכענט געווען איינפאך פאר א אידישע סעקטע. דיא ערשטע קריסטען זיינען טאקי געווען אידען. יעדע- פאלס האָבען אלע דאמאלסדיגע אידישע סעקטען זיך אָנגעשטרענגט צו געווינען די געצענדיגערס אויף זייער זייט, און דאָס האָט אזוי ווייט אויפ- גערעגט דיא רוימישע שטרע, אז זיי האָבען איינפאך געוואָלט אויסגראַטען דיזע סעקטען.

אין רויס אלץ האָט שוין רעליגיעזן גע- שפיעלט א גרויסע ראָלע אין דעם האס צו אי- דען. דיא שריפטען פון פיעלע רוימער און

דארטען זיינען פארגעקומען פאָרגאָמען מיט אויסשלאכטונגען. אויף פיעלע גריכישע אינזלען לעבען דיא ברעגעס פון קליין-אזיען האָט מען דיא אידען געצוואונגען אָפצוואַגען זיך פון זייער גלויבען אָדער צו דעקען אלע עפענטליכע אויסגאבען.

דיזע אלע אטאקעס אויף אידען, שריפט־ליכע מינדליכע און געוואלטיגע, האָבען שטאט־געפונען אין דיא צענטערס פון דער גריכיש־רוימישער ציוויליזאציע אָנג פאר דיא ערשט־ונג פון קריסטען. זייערע אורזאכען זיינען שוין אויבען אָנגעצייגט געוואָרען. דאָס איז געווען, קען מען זאָגען, דער אנפאנג פון אנטיסעמיטיזם מוס. נאכהער, ווען דיא קריסטען האָבען זיך צו־שפרייט אין דיא זעלבע צענטערס, וואו אידען האָבען זיך געפונען, האָט מען זיי פערפאָלגט אזוי וויא דיא אידען. דיא ערשטע יאהרהונדער־טע פון דער קריסטליכער צייטרעכענונג האָבען דיא רוימישע הערשער כמעט קיין אונטערשיעד געמאכט צווישען אידען און קריסטען. דיזע זיי־נען בעטראכטעט געווען אלס דיא ערגסטע פיינדע פון דער רוימישער אימפעריע. נאָך דער בעקעהרונג פון דעם צעזאר קאנסטאנטין אין 323 יאהר, ווען דיא קריסטליכע קירכע האָט געקראָגען אָפציעלע אנערקענונג, האָבען דיא פריהער פערפאָלגטע קריסטען אָנגעפאנגען אלץ מעהר צו פערפאָלגען דיא אידען, וועלכע האָבען זיי זעהר פיעל געשטערט אין זייער פראָ־פאגאנדע. דער אנטיסעמיטיזמוס האָט דאן אָנג־גענומען א נייע פאָרמע, ער איז ענג פערבונדען געוואָרען מיט דער קריסטליכער לעהרע און איז אזוי פערבליבען עד היום.

פ. קראניץ.

בארען און גריכען, דעם קאָנטינענט און דיא אינזלען, מזרח און מערב, אזיען און אייראָפּא. דיא גאנצע וועלט פון עק צו עק."

דאָס איז געווען איבערטריבען, אבער עס קען קיין צווייפל ניט זיין, אז דיא אידישע פראָפאגאנדא האָט גוט געווירקט אין פיעלע ער־טער און האָט יעדענפאלס אויסגעלייגט א וועג פאר די קריסטליכע פראָפאגאנדא, וועלכע האָט איהר נאָכגעפאָלגט און האָט איהר בעזיעגט נאָך לאנגע און ביטערע שטרייטען אין פערלויף פון יאהרהונדערטע, מען קען זאגען, ביז דעם 8טען יאהרהונדערט, ווען דיא קאטאָלישע קירכע האָט זיך פעסט אָרגאניזירט און בעפעסטיגט.

דיא רוימישע אימפעראטאָרען האָבען יעדענפאלס גענומען פערפאָלגען אלע אידען. טא־ציטאָס דערצעהלט, אז אונטער דער הערשאפט פון טיבעריוס, האָט דער רוימישער סענאט זיך ערקלערט געגען דיא „עגיפטישע און אידישע אבערגלויבענס“, און 4000 אידען זיינען פער־שיקט געוואָרען נאָך דער אינזעל סאָרדיניא. קאליגולא האָט אונטערשטיצט דעם גוכערנא־טאָר פון אלעקסאנדריא, וועלכער האָט פער־פאָלגט דיא אידען און האָט ביי זיי אוועקגענו־מען דיא פרווילעגיס וואָס יוליוס צעזאר האָט זיי געגעבען. דאָמיציאן האָט ארויפגעלעגט א ספעציעלע טאקסע אויף אידען און אויף גרים. ער האָט געהאָפט אָבצוהאלטען דערמיט דיא צו אָפטע בעקעהרונגען פון געצענדיענערס צום יודענטהום. אנטאָניוס פיוס האָט פערבאָטען דיא אידען מל צו זיין אירגענר וועמען אויסער זייערע זיהן.

אין אַנטיאָך האָט מען אויך אזוי פיינט געקראָגען דיא אידען וויא אין אלעקסאנדריא.

מיינע 13 יאהר אין שליסעלבורגער פעכטונג

פון

לודסילא אלעקסאנדראווא וואלקענשטיין.

נומען מיט זייער ארבייט. נור, זעלבסטפער-
שטענדליך, ניט קוקענדיג אויף אלע אונזערע
פארויכטיגקייטען, האָט מען אונז געכאפט
טהוענדיג דעם פערברעכען, און עס האָבען אָנ-
געהויבען אוועקצוגעהן טעג און יאָהרען אין א
פירכטערליכען קאמפף צו קענען זיך געבען איי-
נע דיא אנדערע א סיגנאל פון לעבעדיגע מענ-
שען! ווען מען פלעגט כאפען קלאפענדיג, פלע-
גען פאָרקומען דיא גרויזאמסטע סצענען: מען
פלעגט גלייך אָנהויבען אויף „דו“, מען פלעגט
צושטעלען א זשאנדארם לעבען דער אויסגעשני-
טענער לאַך אין טיהר, און וויא ער פלעגט נור
דערוועהן, אז מען הויבט אָן קלאפען, פלעגט
ער אָנהויבען בראזגען אין טיהר: מען פלעגט
אויך מוסר'ן: „שאנדע, אזוי שפיעלען זיך דאָך
קינדער“; מען פלעגט אויפהערען געבען וואָס
צו לעזען. אמת, דיא ביכער, וואָס מען פלעגט
געבען, זיינען געווען מעהרסטען טהייל פון רע-
אָבער דאָך זיינען אפילו דינע געווען טהייער
פאר דיא, וועלכע האָבען ניט געוואלט אראָב-
געהן פון זינען אָהן ווידערשטאנד, און ענדליך
פלעגט מען אויך אָנטהאָן א משוגעים'העמד
אויף דעם, וואָס מען פלעגט איהם כאפען קלא-
פענדיג.

נור איך וועל דערצעהלען כסדר.

אלץ וואָס מיר האָבען דאָ געוואונשען און
געקענט ווינשען איז געווען צו קענען האָבען א
צייכען פון לעבען איינע פון דיא אנדערע. אָהן
דעם איז געווען שוידערליך. מיר האָבען אויך אָנ-
פאנגט געוואלט פועל'ן דורך איבערצייגונגען;
מיר האָבען גע'טענה'ט, אז אזוי וויא דאָ זיינען
דאָך דורכאויס שוין פעראורטהיילטע, וואָס
וועלען שוין ניט מעהר פעהרערט ווערען. האָט
דאָך קיין זין ניט מען זאָל פערבאָטען צו קלא-
פען; מיר האָבען געזוכט צו ערקלעהרען, אז אזא
סיסטעמע, וואו מען איז פיוזש אימזשטאנדע צו
ריידען, נור מען צווינגט צו שווייגען, איז אליין
איינס וויא פייניגען, און דארום דארף מען זיך
ניט וואונדערן, וואָס מיר זיינען אונגעהאָר-
זאם. אָבער דינע נאאיווע ארגומענטען האָט מען
אונז ערלויבט נור אין אָפאנג. שפעטער אָבער

ריינלאָזעניג אונז אין
צעללע, האָט דער
סמאריטעל אונז ער-
שטענס אָנגעזאגט, אז
„לויט דיא פפליכטען
פון זיין אמת, דארף
ער ריידען מיט דיא.
פון וועלכע מען האָט
אָפגענומען זייערע ביר-
גער רעכטע פער דו“;

אָבער ער האָט געזוכט צו ריידען מיט אונז ווי צו
א דריטע פערזאָן. באלד האָט מען געבראכט
טהעע, אָבער ניט בלויז הייסע וואסער, אזוי וויא
דאָס איז געווען אין פעטערבורג. עס האָט זיך
דערנאָך ארויסגעווייעזען, אז ניט מיט אלעמען
האָט מען זיך אזוי בענומען. דעריין איז אויך
געווען א בעזונדער ארט סיסטעמע: מען האָט
זיך ניט מיט אלעמען גלייך בענומען, כדי עס
זאָלען ניט זיין ביי אלעמען געמיינשאפטליכע
אינטערעסען, א מאָל אויך אום צו פערגיטיגען,
— אז דיא ארעסטאנטען זאָלען זיך ניט צור-
נויפריידען מיט סיגנאלען דורך קלאפען איינע צו
דיא אנדערע אין וואנד. מען האָט געהאָפט, אז
אויף אזא אופן וועלען יעדענפאלס ניט אלע, „אי-
בערקלאפען“ זיך, און אויף דעם וועג האָט די נא-
טשאלסטוואָ געוואלט, אז דיא שטראָף פון זי-
צען גאנץ אליין („איינצעלהאפט“) זאָל זיין
אויסגעפיהרט פאָלקאם אויב די מעהרסטע פון די
ארעסטאנטען וועלען זיך ניט, „איבערקלאפען“.
אין דעם איז עס דאָ דער עיקר גענאנגען — אז
דיא איינצעלהאפט זאָל פאָלקאם אויסגעפיהרט
ווערען!

צוליבע דינען צוועק האָט מען אונז אנ-
פאנגט צוטהיילט א צעללע איבער א צעללע, נור
ווען עס זיינען אָנגעקומען מעהרערע און עס זיי-
נען ניט געווען גענוג צעללען אזוי, אז עס האָ-
בען געמוזט ויצען ארעסטאנטען א צעללע לעבען
א צעללע, האָט זיך דיא קלאפערין פערגרע-
סערט. מען האָט געקלאפט גאנץ שטיל און מען
פלעגט אויסקלייבען דאצו פאסענדסטע מאָמענ-
טען. צ. ב. ש., אין דער צייט ווען מען גיט
פאנאנדער עסען, ווען דיא וועכטער זיינען פער-

האָבען וועמען עס איז געשלאָגען.

דער קאמפף מיט דער אדמיניסטראציע
איז פאר אונז געווען זעהר א שווערער. דיא
מעהרסטע טהייל פון דיא געפאנגענע זיינען גע-
ווען שוין אויסגעמאטערט פון'ס לעבען אויף קא-
טאָרגע און אין ראוועלין און מען האָט נור גע-
לעבט אין דער האַפנונג, אז פילייכט וועט עס ווי
עס איז בעסער ווערען. דיא נייע האָבען גע-
מיינט, אז אזא גהינום קען דאָך ניט זיין אויף
אימער, נו וועט זיך דאָס ציהען א יאָהר, צוויי
יאָהר, עס וועט זיך דאָך ענדערן, און זיי האָבען
דארום זיך געפאסט צו ליידען און צו דולדען
און אריבערטראָגען דיא מאטערניס. דיא גע-
ניטע האָבען אָבער געוואוסט, אז אויב עס וואָלט
געווען אויף א קורצע צייט, דאן וואָלט מען
אונז ניט אריבערגעפיהרט פון ראוועלין אהער;
זיי האָבען אויך געוואוסט, אז דיא געזעצע קע-
נען ניט פאָרשרייבען אזעלכע גרוילטהאמען, אז
א סך פון דיא בארבארייען טהוט דיא געפענג-
ניס-נאטשאַלסטווע אליין פון אייגענעם ווילען,
און אז געגען דיווען ווילקיר מוז מען קעמפפן....

און אלס רעזולטאט נאָך דריי מאָנאטליכען
לעבען אין שליסעלבורג, האָט מינאקאוו זיך
ענטשלאָסען, אין סעפטעמבער, 1884, צו פאָר-
דערען דורך הונגער, אז מען זאָל איהם ערלוי-
בען ביכער און זעהן זיך מיט דיא קאמערעדען.
ווען ער איז שוין געבליבען אָהן כוחות פאסטעני-
דיג און מען האָט איהם געוואָלט קאָרמענען
אויף א קינסטליכען אופן, האָט ער אראָבגע-
לאָזען א פאטש דעם דאָקטאָר, פאָדערענדיג,
אז מען זאָל איהם הינריכטען, פאר בעליידיגונג
דורך טהאט, — רען אויז איז געווען בפרוש
אין דיא אינסטרוקציעס וואָס זיינען געווען
אויפגעהאנגען אויפ'ן וואנד. אין עטליכע טעג
ארום האָט מען איהם געבראכט אין געריכט און
מען האָט איהם פאָרגעלעזען זיין טויט-אורטהייל.
מען האָט איהם פאָרגעשלאָגען צו שרייבען א
פראַשעניע און בעטען בענאדיגונג, אָבער ער
האָט זיך דערפון ענטזאגט. אין דעם טאָג, ווען
מען האָט איהם געדארפט הינריכטען, האָט ער
געבעטען מען זאָל איהם ערלויבען שרייבען צו
זיינע פערוואנדטע, אָבער מען האָט דאָס איהם
ניט ערלויבט.

גלייך אין דער פריה האָבען זיך געלאָזט
הערען דיא מעסיגע טריט פון דעם קאראאלי. דיא
נאנצע טורמע האָט זיך גענומען צוהערען און
איז וויא פערשטאָרבען אין אנגסט פון ערוואַר-
טונג. אין מינאקאוו'ס צעללע זיינען אריין איי-
ניגע לייטע; מיר הערען וויא דער סמאטריטעל
זאָגט: „קין כאַלאט דארף מען ניט, נור א הי-
טעל מעג מען איהם אַנטהאָן“. באלד נאָך דעם

האָט מען קיינע אזעלכע געשפרעכען ניט ער-
לויבט.

האָט אימיצער געקלאַפט, זיינען קיין לאנגע
ריידערייען ניט אָנגעגאנגען, אין צעללע פלעגען
אריינשפרינגען עטליכע וועכטער און עס פלע-
גען זיך שיטען זידעל-ווערטער — „דו“ און
„דו“, א. ז. ו... אויב דער ארעסטאנט האָט גע-
ענטפערט אויף דעם זעלבען אופן, פלעגט דער
סמאטריטעל געבען א צייכען און מען פלעגט
זיך אויף אזא ארעסטאנט ארויפוארפען, א
שליידער טהאָן איהם צו דער ערד, שלאָגען אָהן
א שיעור אונטער דעם אויסרייד, אז ער בונטע-
וועט זיך, דערנאָך אַנטהאָן א משוגעים-העמד
און צובינדען אויף אייניגע שמונדען צו דער
אויזערנער בעטעל. אָפט פלעגט מען אזא אויך
נאָך אריינשפארען אין מויל א שטיק האַליץ, ער
זאָל ניט קענען שרייען. דיא שכנים, דערהערענ-
דיג דעם גערודער, פלעגען אָנהויבען פראָטעסטיר-
רען, שרייען: „וואָס טהוט איהר דאָס מיט
איהם?“ דאן פלעגט מען זיך ארויפוארפען מיט
דער זעלבער רציחה אויף זיי און בינדען זיי.
דער רוש און טומעל פלעגט דאן ווערען
אונגעשרייבליכער; עס פלעגען זיך הערען קולות.
טופערייען מיט דיא פיס, שלענגעריי און דער
סאָפען פן דיא אנידערגעוואָרפענע, וואָס פלע-
גען ליגען מיט אריינגעשפארטע שטיקער האַליץ
אין דיא מוילער. אין אלע ווינקלען פון טורמע
פלעגט מען הערען וואָס עס קומט פאָר אין א
וועלכער ניט איז בעזונדער צעללע. אום אויס-
צומיידען אזא רעש, פלעגט מען דיא שולדיגע
באלד אוועקפיהרען אין דער אלטער טורמע,
אריינזעצען דאָרט אין קארצער און דאָרט פלעגט
מען זיך מיט זיי אָפּרעכענען.

איינער פון אונזערע קאמערעדען האָט
דערזעהלט, וויא צו איהם אין צעללע איז
אריינגעקומען דער סמאטריטעל און האָט מיט
א ווילדען צאָרן געושיפעט: „מערדער, טוי-
ניכטס — איך וועל דיר!“ דערויף האָט ער גע-
ענטפערט: „בארבאר“. דאן האָבען זיך אויף
איהם ארויפגעוואָרפען דיא זשאנדארמען, האָבען
איהם געבונדען און א געבונדענעם אזוי גע-
שלאָגען, אז ער איז געבליבען ליגען א צובליר-
טיגטער. ווען ער האָט געפאָדערט, אז א'ן ארצט
זאָל איהם אונטערווען, האָט דער דאָקטאָר
אָפּגעגעבען זיין ערקלעהרונג: „אָנגעבראָכען דיא
ביינער ווען ער האָט זיך געבונטעוועט“.

אין מאָל, ווען עס איז געמאכט געוואָרען
א רעוויזיע, האָט מען זיך אָנגעהויבען צו בע-
קלאָגען אויף דיא הריגות, אָבער אַרזשעווסקי
האָט דערויף געענטפערט: „עס קען ניט זיין,
דען אלע וועכטער לייקענען אָפּ, אז מען זאָל

אין דער אלטער טורמע זיינען מעהר נישט גע-
ווען וויא צעהן צעללען. און אין דער אלטער
טורמע איז דיא קלאפעריי געווען שוין אזוי אל-
געמיין, אז דיא זשאנדארמען זיינען געבליבען
אָהן כוחות קלאפענדיג אין דיא קופערנע בע-
קעס, אום צו שטערען דער קלאפעריי פון דיא
איינגעשפארטע. יעדאך האָט דיא נאטשאַלסט-
ווע געטהאָן אלעס מעגליכע, צו האלטען וואָס
מעהר אָנגעזונדערט איינע פון'ם אנדערן.

ארום דיעזער צייט האָבען זיך אָנגעהויבען
קראַנקהייטען. עס האָט זיך ערוויזען, אז דיא
קראַנקע היילט מען גאָר ניט. דיא וואָס האָבען
געליטען פון סקארבוט, לונגען-פעהלערען און
געשפיגען מיט בלוט, האָט מען געגעבען דיא
זעלבע שפייזען וואָס פאר דיא געזונדע, ד. ה.,
צוויי מאָל אין וואָך פארעווע באַרשטש און
קאשע און אין דיא איבעריגע טעג דאָס זעלביגע,
נור מיט אַ פיצעלע זופען-פלייש. פיעלע האָבען
איינפאך געהונגערט — בעזאָנדערס דיא וואָס
זיינען שוין לאַנג געזעסען און האָבען געהאט
גענוג צייט צו ערווערבען זיך אַ שרעקליכען
מאָגען-קאטאר. מאַנכע האָבען אָנגעהויבען ליי-
דען פון האַלוצינאציעס (איינבילדונגען), אַנ-
דערע זיינען געלעגען אונטעוועגליך אויף דיא
שטיינערנע דילען, ניט זייענדיג אים שטאנדע
צו זיצען דעם גאנצען טאָג אויפ'ן ביינקעל. עס
איז געווען אַ בעטעל אין יעדער צעללע, אָבער
דיא בעטלעך פלעגען זיך פרשליסען מיט אַ
שלאָס פון זעקס אזייגער און דערפריה ביז
אכט אזייגער אין אַבענד. ווייטער איז נאָר גע-
ווען אַ ביינקעל, און מעהר גאָר ניט. דיא פרויען
זיינען אויך געלעגען אויף דיא שטיינערנע
דילען, און דאצו נאָך אין זייערע שלעכטע
לייכטע קליידער, אזוי וויא מען פלעגט זיי
אויסער אַ כאלאט מיט אַ געלער לאטע און וועש
קיין אונטער-קליידער ניט געבען, אלס אַ גענעג-
זאץ צו דיא מאַנסלייטע. דיא מאַנסלייט האָט
מען געגעבען אַ קאמישען אנצוג, אַ האַלב
טהייל פון שווארצען געוואנד און האַלב פון
גרויע געוואנד מיט געלע לאטעס און געשטעמ-
פּעלט. איצט זיינען שוין יענע אנציגע ניטאָ.

קיין האָספיטאַל איז ניט געווען, און איז
נאָך עד היום ניטאָ. דער דאָקטאָר פלעגט קר-
מען, ווען מען פלעגט איהם רופען אָדער ווען דעם
סמאטריטעל האָט זיך פערוועלט, אז ער זאָל קר
מען. דער דאָקטאָר איז געווען אַ יונגער מאַן,
וועלכער האָט ערשט געענדיגט, זיין פאמיליע
איז זוואַנקעוויטש, אין נאטור ניט קיין שלעכ-
טער מענש, נור כאַראַקטערלאָז; ער האָט זיך
אונטערוואָרפען דעם, „איינגעפיהרטען רעזשים“
ניט אַ פּיפּס טהאָענדיג אפילו דאָגעגען, רעכענ-
ענדיג זיך געלאָזט הערען דער געשריי פון מינאָ-
קאָו: „אידע, קאָמער אדען — מען פיהרט צום
דערשיסען!“ און אין אַ מינוט צעהן ארום האָ-
בען מיר דערהערט דיא זאלפּ פון דיא ביקסען
אויפ'ן גרויסען הויף.... זיי האָבען איהם דער-
שאַסען פאר אַנווערע אויגען כמעט!

אין עטליכע טעג ארום האָט מען אָנגע-
הויבען אַראָפּרייסען אין אלע צעללען דיא וועג-
טילאַטאָרס און דיא קייטלאַך פון דיא פענ-
סטער. מיר האָבען זיך דערוואוסט דערנאָך, אז
קלימענקאָ האָט זיך אויפגעהאנגען.

מיט אַ צוויי מאָנאט שפעטער, דעם ער-
שטען טאָג פון דעם יום טוב פון ראזשדעסטוואָ,
איז דאָס געווען, האָט זיך פלוצלונג דערהערט
אין דער געוועהנליכער טויטליכער שטיילקייט
דער קלאפּ פון אַן אַראָפּגעפאלענעם קופערנעם
טעלער, און נאָך דעם דיא טופעריי פון פיס, אַ
שטויסעריי, געשלעג און דער געשריי פון מיש-
קין: „איהר קענט מיך הינריכטען... אָבער
שלאָגט ניט... טויטעט מיך!“ אלע זיינען פער-
שטאָרבען פון שרעק; מיר האָבען מורא גע-
האט צו גלויבען אונזערע אייגענע אויערען און
האָבען ניט פערשטאנען אום וואָס עס האַנדעלט
זיך, דען קיינער אויסער מישקין'ס נאכבאר
האָט ניט געוואוסט פון זיין בעשלוס צו „בעליי-
דיגען דורך טהאט“ און פאָדערן דערנאָך, אז מען
זאָל איהם דערפאר הינריכטען, האָפענדיג, אז
דורך דעם וועט ער ציהען דיא אויפמערקזאמקייט
אויף דעם וואָס עס קומט פאָר אין שליסעל-
בורג.

אין דריי וואָכען ארום האָט מען מיישק-
נען געאורטהיילט און וועגען זיין הינריכטונג
האָבען מיר זיך דערוואוסט דערנאָך פון אַן אויפ-
שריפט, וועלכע מען האָט געפונען: „מישקין איז
פעראורטהיילט צום טויט“.

דער קאמפּ איז פאָרטגעזעצט געוואָרען
מיט אַן אלץ גרעסערער הארטנעקיקייט; דיא
ארעסטאנטען האָבען אָנגעהויבען קלאפען אי-
בערן קאָרידאָר כדי צוזאמענצוריידיגען זיך וועגען
אַ מעהר אלגעמיינער ארט פון טהעטיגקייט.
דיא, וואָס זיינען נאָך דער מיינונג פון דער נא-
טשאַלסטווע געווען מעהר פון אנדערע ניט אונ-
טערטהעניג, האָט מען אריבערגעפיהרט אין דער
אלטער טורמע; אָבער דיא פערבליבענע האָבען
אָנגעהויבען נאָך שטאקער צו קלאפען, פאָדע-
רענדיג, אז מען זאָל זיי אויך איינשפארען אין
דער אלטער טורמע. זיי האָבען געהאָפּט, אז דורך
דעם וועט קיין זיין ניט האָבען פאר דער נא-
טשאַלסטווע אָנצוזונדערן דיא קאמער אדען,
האלטענדיג זיי אין קארצער, דען אלעמען אין
קארצער האָט מען ניט געקענט האלטען, ווייל

ער איז אריינגעפאלען אין שליסעלבורג האָט איהם אָנגעהויבען צו מאַטערן דער געדאַנק, אז דאָ זשאַנדארען ווילען „אויסטרעקענען זיינע גייסטיגע פּעהיגקייטען“ און דאָרום האָבען זיי שטענדיג אַריינגעקוקט אין דער טוהראַוויג פון זיין צעלע. דערנאָך האָט זיך ביי איהם דער וואַהניזן ענטוויקעלט אזוי ווייט, אז דאָס זיינען שוין ניט געווען קיין פּראָסטע זשאַנדארען, נאר אזא „בעזאָנדערע סאָרט וואָס ווייסען דאָ גאָר צו מאָדערנע וויסענשאַפט.“ און וועגען דעם אלעס האָט ער געקלאַפט צו זיינע קאָמערדאָרען אין דאָ קאָמערעס. דערנאָך האָבען ביי איהם אָנגעהויבען אנפֿעלע פון בושעווען. דעם אונגליקליכען האָט מען אַ וואַהניזיגען געבונדען און מען פלעגט איהם וואַרפען אין קארצער. ביז 1891-טען יאָהר האָט מען ניט געוואָלט אנערקענען זיין קראַנקהייט, ביז ער איז ענדליך אזוי אַראָב פון זינען, אז זיין גאָנצער זינען איז שוין געווען געלעהמט.

ענדליך האָט מען אָנגעהויבען אויסשטארן בען און אויסשטארבען איינע נאָך דעם אנדערן אָהן וועלכע עס איז רעטונג.

אין דאָ בעהאַנדלונג פון דאָ געפאַנגענע איז פאַר זייער טויט קיין שום ענדערונג ניט געמאַכט געוואָרען. בלויז עטליכע טעג פאַר'ן טויט פלעגט מען דעם שטארבענדען געבען אַ קאָטלעטע.

עס זיינען געשטאַרבען איינער נאָך איינעם פון שווינדורכט מאלאַווסקי, בוצעוויטש און נע-מאַלאָווסקי.

בוצעוויטש איז געשטאַרבען שטיל. מיר האָבען געהערט וויאָ צוויי טעג פאַר זיין טויט איז מען אַריין צו איהם אין צעללע, און דער-נאָך האָט דאָרט געהערשט שטילקייט. פיעליכט האָט מען איהם אוועקגעטראָגען שטארבען אין דער אַלטער טורמע. נעמאַלאָווסקי און דאָגער שוין האָבען שטאַרק געקערעכט און מען האָט זיי אַ פּאָר טעג פאַר'ן טויט אַרויסגעטראָגען פון זייערע צעללען און אוועקגעפיהרט אין דאָ אַלטע טורמע. דיזען מאָל האָט מען שוין בע-מערקט, אז מען פיהרט אוועק אין דער אַלטער טורמע צו שטארבען. אין דער אַלטער טורמע איז געווען נאָס, פוסט און קאַלט, און דאָצו האָ-בען דאָ אונגליקליכע שוין פערשטאנען פון דעם וואָס מען פיהרט זיי אַהין, אז מען פיהרט זיי שטארבען. דאָרום האָבען פיעלע פון אונז אָנגעהויבען פאָדערן, אז מען זאָל שטערבענדע ניט טראָגען אין „טויטען-הויז“, און געלליס און זלאַטאָפּאַלסקי האָט מען דאָרום געלאָזט שטאַר-

דיג הפנים, אז אזוי איז שוין דאָס בעשערט, דען אזוי האָט מען איינגעפיהרט „פון אויבען“. רפואות האָט מען נאָך געגעבען אמאָל וועלכע ניט איז, נאר אנדערע שפייז פאַר קראַנקע קיין נע ניט. בענעהן זיך וויאָ מיט אַ קראַנקען, דאָס אויך ניט.

איינער פון דאָ ערשטע איז געשטאַרבען אויס קראַנקהייט טיכאָנאָוויטש. שטארבענדיג האָט ער שרעקליך געקערעכט. ער האָט קיין מאָל נישט געקלאַפט, וואַהרשיינליך זייענדיג קראַנק האָט ער ניט געקענט. אין געריכט נאָך איז ער שוין געווען זעהר טרויעריג און צוטראַגען. ווען מען זאָל אורטהיילען נאָך דאָ אייניגע ווער-טער, וועלכע דאָ קאָמערדאָרען האָבען געהערט פון זיין צעללע, מען מען רעכענען, אז ער איז געווען אַ ביסעל אַראָפּ פון זינען. געשטאַרבען איז ער, דוכט זיך, פון לאַנגע-ענטצינדונג. עס שיינט, אז אין דער צייט, ווען ער האָט זיך גע-מאַטערט, האָט מען איהם אוועקגעטראָגען שטארבען אין דער אַלטער טורמע, אום עס זאָל זיך ניט אויפהויבען אַ געפילדער צווישען דאָ געפאַנגענע.

אַראָנטישיק האָט אויך ניט געקלאַפט, און פון עטליכע צייכענס האָט מען געקענט אורטהיילען, אז זיין לעבען איז אויך אין געפאַהר... דאָ גע-פאַנגענע האָבען זיך אליין מעהר און מעהר בע-אונרוהיגט און עס זיינען אַרויסגעקומען צוואַ-מענטוויסונגען מיט דאָ געפענגנים בעאמטע.

שעבאַלין האָט ניט געוואָלט געהען קיין שפייז און האָט זיך אנדערש ניט געוואָלט אונ-טערגעבען סיינען מען זאָל איהם ערלויבען זעהן זיך מיט זיין פאַמיליע, אָבער אויף דעם 31טען טאָג פון זיין פאַסטען האָט ער פערלאָרען זיין בעוואוסטזיין און האָט אָנגעהויבע עסען. איגנאַטי אוואַנאָוו האָט אָנגעהויבען ליי-דען פון ניט שלאָפען און דערנאָך — פון מע-לאַנכאַליע און זיינע טריט פלעגען וויאָ טאָג אזוי נאכט אַבהיילען אין דאָ קאָמערעס. דער-נאָך האָבען זיך אין דעם נאכט געלאָזט הערען משונה'דיגע קולות: שטמשערדין איז אַראָב פון זינען. שרעקליכער פון אלעס איז געווען וואָס מען האָט ניט געגלויבט, אז ער איז קראַנק און האָט איהם נאָך געשטראָפט פאַר וואָס ער קומט ניט נאָך דאָ דיסציפליין. צוויי מאָהל איז ער שוין געווען פערדאורטהיילט צום טויט; דעם צווייטען מאָהל אויפן וועג קיין סיביר פאַר „טהאטליכער בעליידונג"; דאָס איז געווען ווען ער האָט זיך איינגעשטעלט פאַר קאָוואַלסקאָיא, וועלכע מען האָט געבונדען. ווען ער איז געווען אין קאָרא איז ער געווען צוגעשמירט צו אַ טאַטשקע, ווען

און פיעלע — טאקי דאמיט גופא וואס זיי זיינען אראָב פון זינגען פון יסורים.

מען דארף אליין אויף זיך פערזוכען „איינזאמע געפאנגשאפט“ (אדינגטשני זא- קלויטשעניע) אום צו האָבען א בעגריף, וואָס דאָס בעדייטעט פאר א לעבעדיגען מענשען. דאָס איז דיא העכסטע באַרבארישע שטאַף, דיא העכסטע פייניגונג. אָבער וועל! וויא וויר נוג פערשטעהען דאָס אפילו דיא אויפגעקלעהר- טע נאציאָנען. מען רעדט מיט פעראכטונג ווע- גען קארצער, אָבער וועגען דער איינזאמער גע- פאנגשאפט אין טורמע גופא, וואו עס קומט אויס פאר א מענשען צו לעבען יאָהרען לאנג אין קבר, וועגען דעם פערגעכט מען. אמת, עס קען זיין, אז מען הויבט דאָס אָן צו פערשטעהן. יעד- דענפאלס אין דיא קרימינעלע טורמעס האלט מען א מענשען איצט נישט פערשפארט אין איינ- צעלהאפט מעהר וויא אָנדרהאלבען יאָהר, און יעדע צוויי טעג רעכענען זיך פאר דריי. אזוי איז, דוכט זיך, דאָס געזעץ אויך אין דיא פעס- טונגען. ווען איינער פון אונזערע קאמערארען האָט זיך שטארק נאָכגעפרעגט וועגען דעם ביי א בעאמטען פון פראָקוראָר'ס קאנצלעאריע, האָט ער בעקומען דיא אנטוואָרט, אז שליססעל- בורגער פעסטונג האָט זיך איהרע אייגענע גע- זעצע. אזוי איז דאָס טאקע אין דער ווירקליכ- קייט געווען.

אָבער אויך וועל פאָרטזעצען.

אויך עראינער זיך איצט און וואונדער זיך, מיט וואָס פאר א גליהענדער בענקשאפט מיר האָ- בען געמאכט צו זעהען זיך: און דאָס איז דאָך אין גאנצען געווען צו האלבע שטונדע צוויי מאָל אין וואָך. קען מען דען אזא זעהענדיג- אָנרופען א פערליכטערונג פון דער איינצעל- האפט? יא, זיכער. מען דארף וויסען, וואָס דאָס בעדייטעט נישט צו הערען א פריינדליכע שטימע, נישט צו זעהען א מענשען, וועלכער פערשטעהט דיך, נישט צו האָבען קיין מעגליכקייט צו טהיילען דיא געפיהלען, אומטוישען דיא געדאנקען מענשליך. דאָס צונויפיריען זיך דורך קלאפּען אין וואנד איז דאָך געווען א שטרוי, פאר וועל- כע מען כאפט זיך אָן אויס פערצווייפלונג, און אויף לאנג וואָלט דאָך דאָס קיין טרויסט גאָר נישט געווען.

אונזער נאטשאַלסטוואָ האָט שוין פרי- בירט א טהייל פון אונז ערלויבען זעהען זיך; נעמליך, דיא וואָס האָבען זיך „גוט אויפגע- פיהרט“ אין דער פעסטונג. אָבער דיא וואָס מען האָט דאָס ערלויבט האָבען זיך אָבענזאָגט, ער- קלעהרענדיג, אז „עס איז פערדאָרבען צו זיין זאט צווישען הונגעריגע“. דיא נאטשאַלסטוואָ איז געוועהנליך. אויפגערעגט געוואָרען, אָבער

בען דאָ און נישט געטראָגען פאר'ן טויט אין דער אלטער טורמע.

עס איז שרעקליך צו עראינערען זיך יענע צייט, בעזאָנדרעס דיא ערשטע צוויי יאָהר פון אונזער זיעצן אין שליסעלבורגער פעסטונג. דיא לופט האָט געאטהעמט מיט טויט, און וואָס פאר א טויט — אין שרעקליכער איינזאמקייט! דיא שטערבענדע האָבען אפילו נישט געהערט דיא שטימע פון א פריינד! אין דיוע צוויי יאָהר איז דיא שטערבליכקייט געווען א שרעקליכע. מעהרסטע זיינען געשטאָרבען פון טשאַכאָטקע. אין אלגעמיין האָט מען זיך מיט דיא פרויען בעאנגען בעסער איידער מיט דיא מענער; מען האָט זיי נישט געבונדען, נישט גע- שלאָגען. א מאָל נור ווען מען האָט זיך „צופע- ליג“ בעגעגענט מיט דער נאטשאַלסטוואָ, האָט מען געשטויסען, געשטורכעט און אריינגעוואָר- פען אין קארצער. מען איז מיט זיי נישט אזוי אָפט געווען נאָכב וויא מיט דיא מענער. וויא עס האָט געשיינט, האָט מען זייער טויט נישט געוואָלט. ווען א פרויענציימער פלעגט קראנק ווערען, פלעגט מען זיא היילען און מען פלעגט זיא שטארק קאָרמענען, אָבער קיין פפלעגע האָט זיא נישט געהאט, קיין בעדיענען זיא. ווען זיא איז זאָגאר געלעגען וואָכען-לאַנג אין אזא פיר- בערהיין, אז עס איז פאר איהר אונגעגליך געווען אויפצושטעהן פון בעטעל אָהן אימיצענס הילפע, פלעגט אויך קיינער צו איהר נישט אריי- קומען געוואָהר ווערען, אויסער אין דער געוועהנ- ליכער צייט, ווען מען פלעגט טהיילען עסען אָדער מאַכען דיא טעגליכע אונטערזוכונג אין דער צעללע.

מעהר פון אלעס פלעגט אונז קריינקען דיא פראגע וועגען זעהען זיך מיט אייגענע. פיעלע פון אונז האָט מען אבסאָלוט נישט ער- לויבט צו זעהען זיך מיט אימיצען. אפילו ווען מען האָט שוין געהאלטען ביים שטארבען. דיא לאַגע איז געווען א שרעקליכע. קיין ביכער האָט מען נישט געגעבען צום לעזען, סיידען דיא היי- ליגע רעליגיעזע ביכער אָדער סתם אזוי אלטע ביכער פון אלט-פריינקישע יאָהרען, עפעס אלץ בעשרייבונגען פון נסיעות אין הייליגע פלע- צער און עהנליכע ביכער. קיין ארבייט, קיין כעוועגונג. שרייבען האָט מען נישט ערלויבט. פיעלע האָבען פערפאסט אין צעללע געדיכטע און אויסגעקריצט זיי אויפ'ן וואנד, אבער דיא זשאנדארמען פלעגען זיי אראָבקראצען און זייד- לען דאביי מיט גראָבע ווערטער.

איין זאך האָט נור געראטעוועט פון וואהנ- זיין, דאָס איבערקלאפּען זיך אין וואנד. אָבער וויא טהייער דאָס האָט אונז געקאסט! פיעלע האָבען דאפיר בעצאָהלט מיט'ן לעבען

געקומען מעהר איידער איראָדען, ווייל איראָד פלעגט שטעהן אימער הינטער דער פלייצע פון א זשאנדארם און דער דאָקטאָר פלעגט אריין אין צעללע, פלעגט מען צו איהם בעסער קענען צוקומען. איראָדען האָט מען גאָר ניט געקענט טהאָן. ווען מען וואָלט איהם אפילו געוואָלט מיט עפעס א וואָר טהאָן איז אויך געווען אונמעגליך, ווייל זינד דער געשיכטע מיט מישקינען, האָט מען מעהר קיין געפעס אין דער צעלע ניט געלאָזען, איז ניט געווען מיט וואָס צו ווארפען. גראטשעווסקי האָט ערפיללט זיין וואונש און האָט געפאָדערט, אז מען זאָל איהם דערפאר בעשטראַפֿען מיט טויט. דאָס איז געווען שוין אין 1888 יאהר.

נאטשאלסטוואָ האָט זיך א ביסעל צוריק דערט איבער דעם, האָט אָבער בעשלאָסען, אז מען זאָל דיא גאנצע געשיכטע האלטען בסוד. עס איז ערשינען דער קאָמאנדאנט און האָט ער-קלערט, אז וואהנזיניגע אורטהיילט מען ניט. דאן האָט גראטשעווסקי געענטפערט, אז אויב מען וועט איהם ניט בעשטראַפֿען מיט טויט פאר זיין טהאט וועט ער זאָ וויא זאָ בעגעהן זעלבסטמאָרד. מען האָט איהם איבערגעזעצט אין דער אלטער טורמע אין א ווייטער, אָבעזונד-דרטער צעלע (נומער 10) און מען האָט איהם שטארק בעוואכט. אין פערלויף פון צוויי וואָך בען האָט מען געהערט וויא ער פלעגט ריידען מיט דיא זשאנדארען און געפאָדערט פאר זיך טויט-שטראַף; אָבער ער האָט גערעדט רוהיג, און דארום האָט נאטשאלסטוואָ געמיינט, אז ער וועט דאָך ניט בעגעהן קיין זעלבסטמאָרד.

פליצלונג, מיט איין מאָל, אבענדס, האָט זיך דערהערט א געשריי — א שרעקליכער, אונ-מעגליכער, אָבער גאנץ קורץ. נאָך דעם האָט באלד געפאָלגט אן אויפגעגונג, א טומעל; עס האָבען זיך דערהערט צושראקענע שטימען פון דיא דעזשורנע אונטער-אָפיצירען, וועלכע זיין נען זאָנסט אימער שטום, און ענדליך האָט זיך געלאָזט פיהלען א ריח פון סמאליענס און רויך, וועלכער האָט אריינגעדורגנען אין דיא קאמער-רעם פון דיא געפאנגענע. עס האָט זיך דער-הערט באלד אויך א קרעכצען, דיא עפענונג פון טהירען, דיא שטימען פון דאָקטאָר און פון סמאטריטעל. עס איז פון אָנפאנג געווען שווער צו פערשטעהן וואָס האָט פאסירט, אָבער עס איז קיין צווייפֿעל ניט געווען, אז עס האָט עט-וואָס שרעקליכעס געטראַפֿען מיט גראטשעווסקי. אויף דעם צווייטען טאָג האָט מען ניט גע-הערט, אז מען זאָל צו איהם אריינטראַגען עסען. עס איז שוין געוואָרען קלאָר, אז ער האָט זיך פערברענט. דערנאָך האָבען מיר זיך דער-

זיי האָט געשראקען דיא סאָלידאריטעט, בעזאָג-דערס איז דיא נאטשאלסטוואָ געווען אין פער-לעגענהייט פון דער אונגעהייערער צאָהל, וואָס זיינען אומגעקומען, — דען דאָס איז דאָך געווען א צירקלאָרער בעווייז, אין וועלכע לאַגע מען האלט דיא געפאנגענע אין שליסעלבורגער פעסטונג.

אין דיווער צייט איז געשטאַרבען איסאיעוו פון לונגען-קראנקהייט; ער האָט שרעקליך גע-קרעכצט און געשלאָרעצט אין פיבערהיץ און איז געשטאַרבען אין אונבעוואוסטען צושטאנד. באלד נאָך איהם איז געשטאַרבען איגנאטי אי-וואנאוו, וועמעס צעללע איז געווען לעבען זיין גער. פון איהם איז געווען שווער אויסצוגע-פינען וואָס מיט איהם איז, אָבזונדעל ער האָט דעם לעצטען טאָג. פאר'ן טויט נאָך איבערגע-קלאפט זיך אין וואנד און מיט דיווען סיגנאל געזעגענט זיך מיט זיינע נאכבארען.

דורך דעם קענען זעהען זיך, האָט געקענט זיין מעגליך צו פערבינדען בעציהונגען צווישען דיא פערשייערענע אָבעזונדערטע טהיילען פון טורמע. אָבער איצט, ווען דאָס האָט אויפגעהרט, איז נאָך געבליבען דאָס צונויפריידען זיך דורך קלאפען אין. וואנד און דאָס האָט זיך שטאר-קער אָנגעהויבען. מען האָט אזוי שטארק אָנגעהויבען קלאפען, אז מען האָט זיך דורך דעם געענבען סיגנאלען איבערן קאָרידאָר אפילו. איראָד איז שוין אזוי ווילד ניט אָנגעפאלען אויף דיא קלאפער אזוי וויא פריהער; זיין צוועק איז אָבער געווען צו צושיידען אזוי דיא, וואָס האָבען זיך צונויפגערעדט דורך דאָס קלא-פען, אז זייער קלאפער זאָל זיין אומזיסט. עטליכע האָט ער ארויסגענומען פון זייערע צעללעס, וואו זיי פלעגען זיך איבערקלאפען מיט זייערע שכנים און האָט זיי אריינגעזעצט אין דער אלטער קאלטער, פייכטער טורמע, און האָט זיי דאָרט געהאלטען צו זעקס מאָנאטען; צווישען זיי זיינען אויך געווען קראנקע. פיעלע האָבען אָנגעהויבען פאָדערן, אז מען זאָל זיי אויך איבערפיהרען אחוץ, ניט צו לאָזען דאָרט דיא קאמערעדען אין אזא שרעקליכער איינ-זאמקייט, און דאצו האָט מען נאָך אלץ גערע-כענט, אז ווען אלע צוואמען וועלען פראָטעסטיר-ען, וועט דאָס דאָך אָבשרעקען דיא נא-טשאלסטוואָ.

אין דיווער צייט האָט גראטשעווסקי — זויא מיר האָבען זיך דערנאָך דערוואוסט — ערקלערט זיינע שכנים, אז ער קען מעהר ניט אריבערטראַגען אזא לעבען, און האָט דארום זיך ענטשלאָסען א שטויס צו טהאן דעם דאקטאָר, אום-דורך דעם צו ווערען פעראורטהיילט צום טויט. דעם דאָקטאָר אייגענטליך איז אָנג-

זיך מיאוס אויף! וועט איהר שוין אויפהערען א מאָל צו ניט?"

ער האָט זעהר הנאה געהאט צו מאטערן דיא געפאנגענע. ער פלעגט, צום ביישפּיעל, אויסוועהלען דוקא דעם יום טוב, "ראזשעסט-וואָ" צו געבען דיא ארעסטאנטען נייע, ניט גע-וואשענע וועש — זעהר גראָבע, הארטע, שטע-כעדיגע לייווענט; און דערנאָך פלעגט ער אריינגעהן מיט א שיינעדיגען פנים און פלעגט א פרעג טהאָן: "נו, וואָס? שטעכט, הא?"

אין אלגעמיין איז דאָס געווען אן אונגע-הייער אונענטוויקעלטער מענש, וויא גייסט-אזוי זיטליך.

נאָך גראטשעווסקי'ס טייט האָט ער גע-לייזט אזוי פון פעטראָווען, טאקי דאָ אין טורמע גופא. אז איהם האָט אָנגעכאפט א פאראלוי, ער איז דערנאָך געזינדער געוואָרען, אָבער ער האָט שוין מעהר ניט געדיענט און האָט געלעבט נור פון פענסיע. ווען ער פלעגט זיך דערנאָך טרעפּען מיט דיא אונטער-אָפיצערען וואָס האָ-בען אונטער איהם געדיענט, פלעגט ער ליעב האָבען צו עראינערען דיא אמאָליגע צייטען. דיא אונטער-אָפיצערען אליין האָבען פון איהם אויך געהאט געהאקטע יאָהרען; ער האָט זיי געהאלטען אין שטרענגער געהאָרזאמקייט. זיי האָבען אליין אויך געלעבט אויף שליסעלבור-גער אינזל אזוי וויא פערשיקטע. מעהר וויא איין מאָל אין וואָך פלעגט מען זיי ניט לאָזען געהן אין שטאָדט, און דאָס אויך אויף גאנץ קורץ. עסען פלעגט מען זיי צוטרעגן צו דיא טויערען פון פעסטונג, אריינקומען פלעגט צו זיי קיינער ניט טאָרען. מען דארף ניט פערנעסען, אז דאָס זיינען אלץ געווען דורכגעפרופטע סלד-זשאקעס; דיא מייסטע פון זיי האָבען שוין גע-דיענט אין ראוועלין. זיי האָבען געליטען אזא לעבען, ווייל זיי פעלגען דאָ בעקומען דאָפעלטע געהאלט; ניט אומזיסט פלעגען זיי זיך ריהמען, אז דיא פעסטונג קאסט אָב צעהנדליגע טויזענט דע רובעלס. דיא גאנצע וואך איז בעשטאנען ניט ווייניגער וויא פון א מאן 40. אָבער צו וואָס דארף מען אזא שטרענגע פאָרויכט געגען מענשען, וואָס זיצען פערשפארט איינציגוויי, יעדערער הינטער עטליכע שלעסער, אָהן וועל-כען צוזאמענבונד צווישען זיך, אויסער זייער זעהען זיך מיט איראָדען? צו דער פעסטונג אליין, דאָס הייסט, צו דעם שליסעלבורגער אינ-זל, האָבען דיא וואָד-פאָסטען אויך נאָהענט קיינעם ניט צוגעלאָזען. אויסער דעם האָט דער קאָמאנדאנט פון פעסטונג געהאט אין זיין פער-וואלטונג א גאנצע ראַטע סאָלדאטען אין דיא קאזארמעס אויסער דער קאָר-גארדיע.

וואוסט, אז ער האָט זיך בעגאָסען מיט קערפּ-סין. ער איז געשטאָרבן, וויא עס האָט גע-שיינט, אין אייניגע מינוט ארום. וויא ער האָט אָנגעצונדען זיינע קליידער ווייל זיינע קרעכצען האָבען געדויערט נור אייניגע מינוט. דער סמאט-ריטעל און דער דאָקטאָר זיינען באלד אוועק און אין טורמע האָט ווידער געהערשט דיא געוועהנ-ליכע שטילקייט; עס איז איבערגעבליבען דער גערוד פון סמאלענעס, פון צוברענטע קליידער און קערפּער. אויפ'ן צווייטען און דריטען טאָג נאָך דעם האָט בעזוכט דיא צעללען דער נא-טשאַליק פון שטאב, פעטראָו, און נאָך דעם איז שוין איראָד פערשוואונדען; אויף זיין פלאץ איז אָנגעקומען אן אנדער סמאָריטעל.

איד וויל ענדליך זאָגען נאָך אייניגע ווער-טער וועגען איראָדען, אָבוואָהל דאָס געזאָגטע כאראקטעריזירט איהם שוין געניגענד. זיין ביאָגראַפיע האָבען מיר זיך דערוואוסט דער-נאָך, ווען ער איז שוין אוועק פון טורמע.

ער איז א געטויפטער איד און האָט זיך דערדיענט פון א פראָסטען סאָלדאט ביו דעם ראנג פון אָפיציר. ביז 1884 איז ער געווען אין אלעקסעוועוסקען ראוועלין; און דאָרטען וויא אויך אין שליסעלבורגער פעסטונג האָט ער זיך אויסגעצייכענט מיט אן אונגעהויערער ליידענ-שאפט צו ערפיללען זיינע אמטס-אויפגאבען. פיבערהאפט פלעגט ער מיט זיינע אויגען נאָכ-קוקען יעדע קלייניגקייט, וועלכע דיא אונטער-אָפיצירען פלעגען טהאָן, ווען זיי פלעגען אויס-פיהערן זיינע פאָרשריפטען! צוטהיילט מען וועש דיא ארעסטאנטען, מוז ער מיט זיינע הענד איבערטאפּען יעדע שטיק בעזונדער און איבערלייגען פון איין פלאץ אויפ'ן אנדערן. גיט מען עסען דיא געפאנגענע — מוז ער מיט אונ-געוועהנליכער אויפמערקזאמקייט נאָכקוקען וויא און וואו מען שטעלט וואָס אוועק. וויא טאָג אזוי נאכט האָט ער פערבראכט אין דיא קאָר-דאָרען פון טורמע, זאָגאר אין פייערטעג. איין מאָל, אין פייערטעג פאסחא איז דאָס געווען, האָבען מיר גאנץ פריה, אזויגער 5, ליגענדיג נאָך אין דיא בעטלאָך, אָנגעהויבען צו קלאפּען, האָפּענדיג, אז אין אזא טאָג וועט מען אונז ניט שטערען, מען וועט ניט פויקען אין דיא טהיר רען און ניט שרייען א. ז. וו. — נור פליצאָנג שפרינגט אריין איראָד — איד קען זאָגאר נאָך איצט ניט בלייבען רוהיג ביי דער עראינערונג — מיט א גאנצער מאסע אונטער-אָפיצערען האָט ער זיך אריינגעריסען צו דיא געפאנגענע. און האָט אָנגעהויבען שרייען, גיט מיט זיין שטימע: „אין דיא פייערטעג אפילו פיהרען זיי

דיא צווייטע זאך, וואָס מען האָט אונז נאָכגעגעבען, איז געווען, וואָס מען האָט אונז פערשפראכען צו געבען לעזען ביכער איבער היסטאָריע. אמת, זיי זיינען געווען נור ביו"ן 18טען יאהרהונדערט, אָבער דאָך בעסער וויא פריהער, דען ביו"ן יענער צייט האָט מען אונז געגעבען נור הייליגע ביכער אָדער היסטאָרישע פון דער אלטער און מיטעל־אלטער צייט. איינער דער מען האָט אונז צוגעשיקט דיא נייע ביכער, וועלכע מען האָט ניט געקענט קריגען אָהן א בעזונדערע ערלויבנים פון דער רעגירונג, האָט מען אונז פאָרגעלייגט צו בענוצען זיך מיט דיא ביכער, וואָס אייניגע פון אונז האָבען געבראכט מיט זיך.

אין יענע צייט האָט מען אויך אָבער שאפט דיא רעוויזיעס, וואָס מען האָט געמאכט ביי אונז יעדען שבת און פון וועלכע מיר האָבען זיך געפיהלט אזוי בעליידיגט און געפייניגט דורך זייער שענדליכקייט און גראַביוויט. מען האָט אונז אָנגעהויבען אָפט געבען בעסערע שפייז, וויא מען האָט געוועהנליך געגעבען פאר קראנקע. מען האָט אונז ערלויבט צו מאכען לענגערע שפאצירענגען און באלד האָבען מיר שוין געשפאצירט פאָררווייז.

איבעריגענס זיינען אייניגע רעפארמען שוין פריהער געווען געמאכט, אָבער זיי האָבען אונז דאמאָלס נור געקלעט דורך דיא קליינליכקייט פון דיא מיטלען, וואָס מען האָט דערביי אָנגעווענדעט. אזוי, צום ביישפּיעל מיט א יאָהר צוריק נאָך דיא איראָד'ס צייט, האָט מען אונז גע'לאָזט ארבייטען אין דיא גערטנער, אָבער דערביי האָט מען אָנגעווענדעט אזעלכע מיטלען, אז מיר האָבען קיין שום הנאה געהאט פון דער ארבייט. דיא פרויען האָט מען גע'לאָזען זיך בעשעפטיגען מיט האנד־ארבייט, אָבער דאָס האָט זיי באלד דערעסען.

באלד נאָך פעטראָוו'ס בעזוך האָט איינער פון דיא געפאנגענע געמאכט איין איבערראשענדע ענטדעקונג, וואָס האָט אונז אלעמען שטארק דערפּרעהט. ער האָט געמליך אָנגעוויזען אויף דיא מעגליכקייט זיך צוזאמען צו ריי-דען איינער מיט'ן צווייטען דורך דיא רעהרען פון דיא קלאזעס, וועלכע האָבען פערבונדען עטליכע קאמערען פון אויבען און אונטען. מיר באלד האָבען מיר זיך צוזאמענגערעדט דורך'ן האָבען איצט געהאט אונזער אייגענעם קלוב און „טעלעפאן“, וויא מיר האָבען עס אָנגערופען. דיא וואונדערלעך האָבען מורא געהאט אָנצוהויבן בען מיט אונז א קאמפּה, און, וויא עס האָט אונז דאמאָלס דורך א טעות אויסגעוויזען, הא-

מיט איראָד'ס אוועקגעהן איז דער לעבען אין פעסטונג געוואָרען לייכטער. וואהרשיינליך האָבען אין העכערע קרייזען פון דער רעגירונג געמאכט איין איינער דרוק דער שרעקליכער טויט פון גראטשעווסקי, דיא אונגעוועהנליך גרויסע שטערבליכקייט, דיא גרויסע צאָהל קראנקע און אָבעשוואכטע און ענדליך דיא אייניגע אנגליקליכע, וואָס זיינען משוגע געוואָרען, און דארום איז בעשלאָסען געוואָרען צו ענדערן דיא שטרענגע פאָליטיק געגען דיא ארעסטאנטען. ביי זיין לעצטען קור מען האָט פעטראָוו, אלס ער האָט בעזוכט אלע ארעסטאנטען, שטארק געבעטען, אז מען זאָל קיין זאך ניט פערשווייגען, וויא מען האָט גע'טהאן „אלע מאָל“ און מען זאָל זאָגען וואָס איינער גענטליך פאלט אויף זיי בעזאנדערס שווער. וויא דיא זאך איז, פון יענער צייט זיינען אונזערע וועכטער געוואָרען פאָרויכטיגער. דער נייער אויפזעהער האָט דיא געפאנגענע ניט שטרענג בעהאנדלט און האָט זיך געהיט זיי אויפצורייצען.

דיא ערשטע זאך, וואָס דיא אדמיניסטראַציע האָט אונז נאָכגעגעבען, איז געווען, דאָס זיא האָט צו אונז צוריק געבראכט אונזערע קאָ-מעראדען, וועלכע זיינען געזעסען 6 מאָנאט אין דעם אלטען געפענגניס. מיר האָבען פרשטאנען, אז דאָרטען האָט געמוזט פאסירען עטוואָס שרעקליכעס, ווייל נאָך גראטשעווסקי'ס טויט האָט מען אין אלע קאמערען איבערגעמאכט דיא לאַמפּען און זיי געהאלטען פערשלאָסען, און אזעלכע רעפארמען פלעגען געוועהנליך געמאכט ווערען, ווען עס האָט פריהער פאסירט איין אונגליק, וויא, צום ביישפּיעל, נאָך'ן טויט פון קליסענקא, וועלכער האָט זיך אויפגעהאנגען, האָט מען אָבערעיסען דיא ריגלען פון אללע טהירען.

אום צו וויסען, וואָס עס קומט פאָר ביי אונזערע קאמערעדען, פון וועלכע מיר זיינען צו שייטע, האָבען מיר אויפגעהויבען א פראָטעסט, מיר האָבען אָנגעהויבען שרייען, קלאפען און פאָדערן, אז מען זאָל אונז אלעמען פערשפארען אין דעם אלטען געפענגניס אָדער מען זאָל אונז זערע קאמערעדען בריינגען צו אונז. דער אויפזעהער האָט זיך געהיילט אונז צו בערוהיגען מיט דיא ערקלערונג, אז ער האָט שוין לאנג בעשלאָ-סען צו טהאן, וואָס מיר פאָדערן יעצט. דער אויסרייד איז איהם לייכט געווען צו מאכען, ווייל צו יענער צייט האָט מען געבראכט נייע ארעסטאנטען, פאר וועלכע מען האָט געדארפט דיא אלטע געפענגניס; אָבער אויך דיזע ארעסטאנטען האָט מען דאָרט ניט לאנג געהאלטען.

זוכט. ווארינסקי האָט זיך געבעטען מען זאָל איהם ניט אוועקשטויסען פון „מעלעפאָן“, ווייל ער וויל בעסער 10 מאָל פריהער שטארבען, פיהלענדיג, אז ער איז גאָהענט פון זיינע פריינד איידער צו לעבען אין איינזאמקייט. באַגראַנאָד ווייטש איז שוין געווען אזוי שוואַך, דאָס ער האָט שוין מעהר ניט געקענט אויסשעפּען דיא וואַסער אום אויסצוריידען איין וואָרט. דיא רעדערען זיינען געוועהנליך געווען פול מיט וואַסער און מען האָט דאמאָלס דורך זיי ניט געקענט ריידען.

א צייט פון פיער מאָנאט האָבען מיר געלעבט אויף דער ארט צוזאמען וויא איין פאד מיליע, אלס פלוצלונג איז געקומען שעבעקא (*). און האָט ארויסגעפלאצט געגען אונז מיט אלערליי זלזולים און בעליידיגונגען אין אזעלכע שענדליכע אויסדריקע, וואָס מיר האָבען קיין מאָל ניט געהערט פון קיין הויכגעשטעלטע פערזאָן.

(שלוס פאָלגט.)

(*) ער איז געווען אסיסטענט פון אינלענדי-שען מיניסטער און קאמאנדיר פון א קאָרפּוס זשאנארארען.

דער לעצטער מאָנאך

פון אנטאָן טישעכאָוו, איבערזעצט פון ש. פעשעס.

איינגעהילט אין טיעפע שווארצקייט. איין טאג איז גלייך געווען צום אנדערען, איין נאכט צו דיא אנדערע, בלויז פון צייט צו צייט האָט זיך בעוויזען א וואַלקען, און דער דונער האָט זיך געבייזערט; "אָדער זיין שטערן אויפ'ן הימעל איז געפליוגען, אָדער א בלייכער מאָנאך איז געקומען צו לויפּען און דערזעהלט דיא אנדערע מאָנאכען, אז ער האָט געזעהן א מיגער ניט ווייט פון קלויסטער, אבער ווייטער איז קיין מאָל גאָר ניט געשעהן, איין טאָג איז געווען גלייך צו דעם אנדערען, איין נאכט צו דיא אנדערע.

דיא מאָנאכען האָבען געארבייט און תפלה געטהאָן צו גאָט. זייער אלטער הויפטמאן פלעגט שפיעלען אויפ'ן אָרגעל, פערפאסען לא-

בען זיי שווייגענדיג בעשלאָסען צו דוקלען אונז זערע קלובס.

מיר האָבען אָנגעהויבען אוועקצוייזען שטונדען לאנג אין געשפרעך. איינע מיט דיא אנדערע; מיר האָבען זאָגאר געלעזען צוזאמען, אמאָל פון דעם נייעם לעבען און פרייהייט, וויא מיר האָבען זיך פאָרגעשטעלט לויט דיא שילד דערונג פון דיא נייע ארעסטאנטען און א מאָל פון אונזער לעבען אין געפּענגניס. אָט איז אוועק א יאָהר זייט מען האָט אונז אָנגעהויבען געבען פאפיער צום שרייבען, וואָס מען פלעגט יעדען אבענד צונעהמען פיר דיא צענזורע. פיעלע פון אונז האָבען געשריבען ליטערער, אין וועלכע זיי האָבען אָפט געלאכט דורך טרעהרען דערמאָנענדיג געוויסע פאקטען פון איראָד'ס צייט. אנדערע האָבען אויסגעדרוקט זייערע מיינונגען איבער אונזער פריהעריגע טעהעטיגקייט, ווען מיר זיינען געווען פריי, איבער דיא צוקונפט, איבער דיא שאנסען אויף א קאנסטיטוציע א. ז. וו. דיזע אלע מיינונגען און ליטערער האָבען מיר געמוט פאָרלעזען אין דער הויך, ווען מיר האָבען געוואלט פאָרלעזען איינער פאר'ן צווייטען, ווייל אנדערש האָט מען נישט געקענט הערען.

אין דיזע צייט זיינען ווארינסקי און באַגדאנאָוויטש געווען אין לעצטען גראד פון שווינד-

ין פינפטען יאהרהונדערט איז די זונג יעדען אין דער פריה אויפגעשטאנען פונקט אזוי ווי היינט, און האָט זיך יעדען אבענד געלענט שלאָפּען. אין דער פריה ווען די ערשטע שטראהלען האָבען געקושט דעם טהוי, האָט זיך די ערד ניי-בעלעכט, די לופט האָט זיך אָנגעפיללט מיט קלאנגען פון פרייה, פון ענטציר קונג און פון האָפנונג. אין אבענד אבער איז די זעלבע ערד פערשטומט געוואָרען און האָט זיך

דיא מדבר אבער, פלעגן נאָר קומען אין קלויס-טער אריין אזעלכע מענשען וואָס זייער לעבען האָט ביי זיי קיין שום ווירדע ניט געהאט. זיי זיינען אהין געקומען. אום זיך אויף אייביג לע-בעדיג צו בערגאָבען.

וויא גרויס איז דעריבער געווען דאָס ער-שטוינען פון דיא מאָנאָכען, ווען איין מאָל ביי-נאכט האָבען זיי געהערט קלאפען ביי זייער טויער. און ווען זיי האָבען געעפענט איז אריינגעקומען, ניט א מענש וואָס האָט געוואָלט אבשייד נעהמען פון דער וועלט, נאר א פשוט'ער שטאדטישער עולם הזה'ניק. ער האָט גאָר ניט געבעטען ביי דעם הויפטמאן קיין ברכה, ער האָט גאָר קיין תפלה ניט געטהאָן, נאָר ער האָט סתם פערלאנגט מען זאָל איהם געבען וויין און שפייז. אויף דיא פראגע, וויא קומט ער עפעס פון דער שטאדט דורך דיא געפעהרליכע מדבר, האָט ער געענטפערט מיט א לאנגע יאגד-געשיכ-טע. אויף דיא יאגד איז ער געגאנגען, איין איבעריגען שלונג האָט ער געכאפט און ער האָט זיך פערבלאָנזשעט. און ווען דיא מאָנאָכען האָבען איהם גענומען זאָגען מוסר און איהם איינגעלאדען ער זאָל אריינקומען צו זיי און רייניגען זיין נשמה, האָט ער זיך אויסגעלאכט און געזאגט: „ניט איך בין א קאמערד פיר אייך“.

נאכדעם וויא ער האָט זיך גוט אָנגעגעסען און אָנגעטרונקען, האָט ער גענומען שטארק קוקען אויף דיא מאָנאָכען וואָס האָבען איהם בעדיענט, האָט געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ מיט איין אויסדרוק פון פאָרוואָרף און האָט געזאגט:

„איהר דיענט נאכט? איהר ראטעוועט דאָס נשמות? נאָר ניט טהוט איהר, נאָר ניט א חוז' עסען און טרינקען. בעטראכט נאָר: בשעת איהר זיצט זיך דאָ רוהיג, איהר עסט, טרינקט און חלומ'ט פון הימלישען גליק און גן-עדן, פערזינקען דערווייל אייערע מיטענשען אלץ טיעפער אין אָבגורנד פון זינד און קומען אין גיהנם אריין. איהר וויסט דאָך נאָר ניט וואָס אין שטאדט טהוט זיך. איינער שטארבט פון הונגער, און קריכט אלץ טיעפער אין דיא טומאה אויס נויטה, דער אנדערער ווערט משוגע רייך און וויסט ניט פן וואוילטאט וואָס צו טהאָן מיט זיין געלד און קריכט פון איין הולטאייסטווע אין דיא אנדערע און טויענדערע אזעלכע געהען פערלאָרען וויא גליגען, וואָס בלייבן שטעקען אין האָניג. וואו גלויבען, וואו אמת — פון דעם ווייסט מען נאָר ניט צווישען דיא מענשען? נו, טאָ ווער זאָל דיא מענשען ראטעווען? וועמענס זאך איז עס זיי צו ראטע-ווען? וועמענס זאך איז עס צו פרעדיגען?

טיינישע שירים און שרייבען נאָטען. דיווער וואונדערבארע אקטער האָט געהאט איין אונ-געוויינליכען טאלענט. ער פלעגט שפילען אויף'ן אָרגעל אזוי קונסטפאָל, אז אפילו דיא עלטסטע מאָנאָכען וואָס האָבען שוין אנגעהויבען צו ווערן טויבלאך און עובר בטל, פלעגן ניט קענען איינ-האלטען זייערע טרעהרען, ווען דיא טענער פון אָרגעל פלעגן ארויסקלינגען פון הויפטמאן'ס חדר. ווען ער פלעגט פון עפעס ריידען, אפילו פון דיא געווענהליכסטע זאכען, איז אונגעגליך געווען אויסצוהערען אָהן טרעהרען, אָדער אָהן א שמייכל. עס האָט עפעס געמאכט דעם איינ-דרוק, אזוי וויא זיין נשמה וואָלט געקלאנגען אין טאקט מיט דעם אָרגעל. ווען ער איז אבער אמאָל געקומען אין כעס אריין, אָדער ער האָט געהאט זעהר א שטארקע שמחה, אָדער ער האָט גערעדט פון עפעס שרעקליכעס אָדער גרויסאד-טיגעס, פלעגט ער ווערען גאָר פייעריג נתפעל, אין זיינע בלישצענדע אויגען פלעגט זיך שטע-לען טרעהרען, זיין פנים פלעגט ווערען רויט-לאך, זיין שטימע פלעגט קלינגען וויא א דונער און זיינע מאָנאָכען וואָס פלעגן איהם צוהערען האבען געפיהלט, וויא זיין התלהבות צינדט אן א פלאם אין זייערע נשמות. אין אזעלכע פרע-טיגע וואונדערבארע אויגענבליקע, איז זיין מאכט געווען אָהן א גרענעץ. ווען ער וואָלט דאמאלסט זיינע מאָנאָכען געגעבען זיין בעפעהל צו שפרינגען אין פייער אריין, וואָלטען זיי ביז צום לעצטען זיך געאיילט מיט ענטציקונג צו טהאָן זיין רצון.

זיין מוזיק, זיין שטימע און זיינע שירים אין וועלכע ער פלעגט בעזינגען נאָטען, דעם הי-מעל און דיא ערד זיינען געווען פיר דיא מאָנא-כען א קוואל פון אייביגע פרייד. אלסדינג פלעגט זיי זיך אמאָל צועסען, ביי זייער אלע מאָל גליי-כען ארט לעבען, עס פלעגן זיי איבערדריסן ווערען דיא בוימער, דיא בלומען פון פריהלינג, פון הערבסט, דאָס רוישען פון ים פלעגט זיך זיי צועסען אין זייערע אויערן, דער געזאנג פון די פויגעל פלעגט זיי ווערען לאנגווייליג, אבער דיא קונסטען פון דעם אלטען הויפטמאן, האָ-בען זיך זיי קיינמאָל ניט צוגעגעסען. זיי האָבען דאָס בעדארפט אזוי וויא דאָס טעגליכע ברויט.

צעהנדליגע יאהרען זיינען אזוי פערגאנגען, און אלץ איז איין טאג געווען גלייך צום א-דערען, איין נאכט צו דיא אנדערע. א חוז ווילדע פויגעלען און חיות האָט ער זיך ביי דעם קלויסטער קיין לעבעדיגער נפש ניט בעוויזען. ביז צו דיא נאָהענטסטע וואוינונג פון מענשען איז געווען הונדערט מייל ווייט און דאָס האָט מען געמוזט געהן אהין דורך א מדבר. דורך

געשפיעלט, און האָט געוויינט. ווען מען האָט געקלאַפט ביי זיין טהיר, און מען האָט איהם גע- בעטען ארויסצוקומען, צו טהיילען זיין קומער מיט דיא מאָנאכען, האָט ער געענטפערט מיט טיעפען שווייגען. ענדליך איז ער ארויסגעק- מען, און ער האָט פערזאמעלט אלע מאָנאכען ארום זיך, און מיט א פערזוויינטען פנים און מיט א'ן אויסדרוק פון קומער און כעס האָט ער דערזעהלט וואס מיט איהם איז געשעהן דיא לעצטע דריי מאָנאט. ווען ער האָט געשיל- דערט זיין וועג פון קלויסטער ביז צו דער שטאדט, איז זיין שטימע געווען רוהיג, און זיי- נע אויגען האָבען געשטראהלט. אויף דעם וועג, — האָט ער געזאגט — האָבען איהם דיא פייגער לעך אזוי לייעב צוגעזונגען, דיא טייכעלעך האָ- בען גערוישט, און זיסע, יונגע האָפנונגען, האָבען אויפגעוועקט זיין נשמה. ער איז געגאנגען און האָט זיך געפיהלט וויא א סאלדאט וואָס מאר- שירט צו דעם שלאכטפערל מיט פוללער זיכער- הייט אז ער וועט זיעגען. פאר'חלוט'ט האָט ער געוואנדערט, און וואנדערנדיג האָט ער פער- פאסט לויב-שירים צו גאָסט, און אזוי — האָט ער געזאגט — האָב איך גאָר ניט בעמערקט אז מיין וועג איז געקומען צו איין ענדע.

און דאָ האָט זיין שטימע אָנגעפאנגען צו ציטערען, זיינע אויגען צו בליטצען, און א- הייליגער פייער פון צאָרן האָט איהם ארומגענו- מען. אויף מיינע אלטע יאהרען — האָט ער אָנגעהויבען צו זאגען, — בין איך אין דער שטאדט ערשט דערנאָנגען, וויא מעכטיג דער שטן איז, וויא גרויסארטיג דיא זינד, און וויא שוואך, קליינמאטיג און אנוויירדיג דיא מענ- שען זיינען. איך וואָלט מיר דאָס קיינמאל ניט געוואלט פאָרזושטעלען וואָס איך האָב געטראָ- פען ווען איך בין אָנגעקומען און שטאדט אריין. פונקט איז דאָס ערשטע הויז וואָס איך האָב בע- געגנט געווען א הויז פון אויסגעלאסענהייט, אונגעזעהר פופציג מענשען וועלכע האָבען גע- האט פיל געלד האָבען דאָרטען געגעסען און פערטרונקען מיט וויין און א שיעור, בערוישט פון וויין האָבען זיי געזונגען ליעדער און גע- רעדט דרייסט אזעלכע שרעקליכע דבורים, אז א גאָסט'ס פאָרכטיגען מענשען געהט דורך א סקרוד דורך דיא ביינער טראכטענדיג פון זיי. פריי אָהן א ברעג, אין תענוג האָבען זיי ניט מורא געהאט, ניט פאר גאָסט, ניט פאר'ן טיר וועל. ניט פאר'ן טיידט. זיי האָבן גערעדט און געטהאָן אלץ וואס זיי האָבען געוואָלט, און זיי- נען געגאנגען וואוהין דיא תאוה האָט זיי גע- טריעבען. דיא פערלטרעפן פון דיא וויין, קלאָר וויא ברושטין, זיינען מסתם געווען בע-

דאָך ניט מיינע? איך בין דאָך פון אין דער פריה בין אבער שיכור. צו וואָס אבער האָט אייך גאָט געגעבען דעמיטהיגען, זיין, א ליעכער- דעם הערץ און א גלויבען? האָט ער דאָס אייך געשענקט דערצו, אז איהר וואָלט דאָ זיצען צוויי- שען דיא פייער ווענט און גאָר ניט טהון?" דיא פער'שיכור'טע ווערטער פון דעם שטאדטישען זיינען געווען חוצפה'דיג און אונ- אנשטענדיג. אבער אויף דעם הויפטמאן האָבען זיי געמאכט א וואונדערבארע ווירקונג. דער אלטער האָט זיך איבערגעכייטען מיט בליקען מיט דיא מאָנאכען, ער איז בלאס געוואָרען, און האָט געזאגט:

„ברידער, ער רעדט דאָך דיא וואהרהייט. דיא אָרימע מענשען געהן דאָן טאקי צו גרונד דורך שוואכקייט אין גלויבען, און מיר זיצען דאָ און ריהרען זיך גאָר ניט, אזוי וויא עס וואָלט גאָר ניט געווען אונזער דאגה. פאר וואָס וואָל איך ניט אהין געהן און זיי דערמאָנען אָן קריסטוס, וועמען זיי האָבען פערגעסען?" און דיוע פראגע האָט דעם אלטען געגעבערט און געגעבערט דעם מוח. שלאָפען האָט ער דיא נאכט שוין ניט געקענט. אויף מאָרגען האָט ער גענומען זיין גרויסען שטעקען, — האָט זיך גע- זעגענט מיט זיינע מאָנאכען, — און איז אוועק- געוואנדערט אין שטאדט אריין. און דיא מא- נאכען זיינען געבליבען אָהן מוזיק, אָהן זיינע רעדען און זיינע שירים.

זיי האָבען זיך געלאנגוויילט איין מאָנאט, נאָך א מאָנאט, דער אלטער קומט אלץ ניט צור- דיק. ענדליך, נאָכ'ן דריטען מאָנאט האָבען זיי דערהערט דעם בעקאנטען קלאפ פון זיין שטע- קען. דיא מאָנאכען זיינען איהם אנטקעגען גע- לאָפען און האָבען איהם בעשטאָמען מיט פראגען. ער אבער, אנשטאט זיך צו פרייען מיט זיי, האָט אָנגעהויבען ביטער צו וויינען און ניט גערעדט קיין וואָרט. דיא מאָנאכען האָבען געזעהן, אז ער איז גאנץ שטארק פערעלטערט און אויס- געמאָנערט. זיין פנים איז געווען וויא פאר- מושטעט און האָט אויסגעדרוקט א טיעפען קומ- מער. ווען ער האָט געוויינט האָט ער אויסגע- זעהן וויא א מענש וואָס מען האָט איהם אָנ- געטהאָן ביטערע קרייניקונג.

דיא מאָנאכען האָבען אויך געוויינט, און האָבען אָנגעהויבען מיטליידענד צו פרעגען, פאר וואָס ער וויינט און פאר וואָס ער זעהט אזוי אומעדיג אויס. ער אבער, האָט קיין וואָרט ניט גערעדט און האָט זיך איינגעשלאָסען אין זיין חדר.

זיעבען טעג איז ער דאָרטען געזעסען, האָט ניט געגעסען, ניט געטרונקען, אויפ'ן אָרגעל ניט

תאוה'דיג פון דיא פאלדען, אזוי וויא יונגע גרינע גרעזעלאך פון דעם פריהלינגס-באָדען. און דאָס פרעכע פרויענצימער האָט געטרונקען וויין, געזונגען ליערער, און ערפילט יעדענס פערלאנג.

ווייטער האָט דער אלטער בעשריעבען דיא סיקאטשקעס, דעם שטירקאמפף, דאָס טהעא-טער, דיא ווערקשטאטען פון דיא קינסטלער וואו מען מאַהלט און מען קנעט אויס פון לייס נאקעטע ווייבער, און ער האָט דערביי צאָרנדיג געמאכט מיט דיא הענד דורך דער לופט, ער האָט גערעדט מיט גרויס התלהבות, שעהן און הויך אזוי וויא ער וואָלט געשפילט אויף אונז יזככבארע סטרונעס. און וויא פערשטיינערט האָבען דיא מאַנאכען צוגעהערט, און זשערנע געשלאנגען זיינע ווערטער און עס האָט זיי פאר-כאפט דער אטהעם פון ענטציקונג.

נאָך דעם וויא דער אלטער האָט געשיל-דערט אלע רייזונגען פון דעם שטן, דיא גאנצע העסליכקייט פון דיא זינד און דעם כשוף פון דער פרוי'ס שעהנהייט, האָט ער פערפלוכט דעם שטן און איז צוריקגעגאנגען אין זיין חדר אריין.

אויפ'ן אנדערען אין דער פריה, ווען דער אלטער הויפט-מאן איז ארויס פון זיין חדר האָט ער ניט בעגעגענט קיין איינציגען מאַנאך אין קלויסטער, זיי זיינען אלע געלאָפּען אין שטאדט אריין.

רוישענד זיס און געשמאק, דען יעדער ווער עס האָט זיי געטרונקען האָט אזוי גליקליך געשמי-כעלט און האָט בענעהרט נאָך מעהר צו טרינקען. אויף דעם שמיכעל פון דיא מענשען האָט גע-ענטפערט דער וויין אויך מיט א שמיכעל, און ווען מען האָט איהם געטרונקען האָט ער פייער-דיג געפונקעלט, אזוי וויא ער וואָלט געוואוסט וואָס פאר א טיילוילישער, רייזן עס איז באהאלטען אין זיין זיסקייט.

דעם אלטענס כעס איז אויסגעוואקסען, און ער האָט געוויינט, געוויינט אלץ שטארקער און שטארקער פון צאָרן און אויפגעבראכטקייט, און ער האָט ווייטער געשילדערט וואָס ער האָט גע-זעהען.

„אויף דעם טיש, — האָט ער געזאגט, — צווישען דיא הולטאיעס איז געשטאנען א האלב נאקעטע חצופה. עס איז שווער זיך פאָרצו-שטעלען עפעס. שעהנערעס, עפעס רייצענדיג דעם דינע יונגע מכשפה, מיט לאנגע ברוינע האאר, שווארצע אויגען און פעטע רויטע ליפען, און א ברעקל בוש, מיט חוצפה און א ברעג האָט ארויסגעוויזען שנעע-ווייסע ציין, און האָט געשמיכעלט אזוי וויא זיא וואָלט געוואָלט זאנען, זעהט וויא פרעך, וויא שעהן איך בין! זייד און בראָקאד זיינען געפאלען פון איהרע אקסלען אין שעהנע פאלדען, אבער דיא שעהנ-הייט האָט זיך אונטער דיא קליידער ניט גע-וואָלט בעהאלטען, נאָר האָט ארויסגעקוקט

דיא געאָלאָגישע ארבייט פון וואסער

ארבייט פון וואסער. (זעה צוקונפט נומ. 21). נאָר א חזק דער כעמישער ווירקונג פון וואסער, ווייסען מיר נאָך פון א צווייטער, וויא איך האָב שוין אין מיין ערשטען ארטיקעל דערמאָנט, איך מוין דיא מעכאנישע ווירקונג. דינע מעכאנישע ווירקונג, דינע ארבייט פון וואסער, איז פיעל גרעסער איידער דיא כעמישע, און וועגען דעם האָב איך איצט בדעה צו שרייבען.

אונזערע קוואלען וואסער, וויא מיר וויי-סען, זאמלען זיך צוזאמען מיט רעגען און שניי-וואסער און פליסען פון דיא העכערע ערטער (דורך זייער אייגענע שווערקייט) צו דיא ניד-ריגערע אין סאזעווקעס, שטרומען; דינע גיסען זיך צוזאמען צו טייכלאך און טייכען, וועלכע

דיא מעכאנישע ארבייט.

סך וואונדערליכע זאכען פאסירען אויף דער ערד דורך דיא אר-בייט פון וואסער. זעהר א סך פערשידענע אינ-טערעסאנטע ערשיי-נונגען שפיעלען זיך אָב אויף אונזער ערד דורך דיא געאָלאָגישע ווירקונג פון רעגען און

דיא ימים. דיא כעמישע ווירקונג פון וואסער אויף אונזער ערד איז דיא לעזער שוין א ביסעל בעקאנט פון דעם ארטיקעל „דיא געאָלאָגישע

אזוי גיך, זעצט אָב דאָס מאטעריאל, ווי זאמער, שטיינרלאך וועלכע עס שלעפט מיט. (דיא טייך קענען אויך ענדערען זייער ריכטונג דורך דעם, וואָס דער באַדען הייבט זיך אָדער זינקט. נור דאָ איז ניט דער אָרט צו ריידען וועגען דעם. דורך דעם, וואָס דאָס וואסער זעצט אָב דינע זאמער און שטיינרלאך, פילט זיך דער גרונד ביסלעכווייז אָן, ווערט וואָס ווייטער אַלץ הער כער און העכער, ביז דאָס וואסער פערצאמט און פערשטאפט אָפּט זיך גופא זיין וועג און קערט אָב אין א נייער ריכטונג.

כדי צו פערמיידען אזעלכע זאכען, כדי צו פיהרען דאָס וואסער אין א געוויסע ריכטונג, פאָרדערן זיך שוין מענשליכע כוחות. אין אונזער צייט האָבען דיא קולטורעלע לענדער אין דעם זעהר פיעל אויפגעטאָן. אפילו חינוך האָט אין 1889 יאָהר, מיט דיא קאָסטען פון א סך מענשליכע ארבייט, געבראכט צוריק דעם אונזערשטענדיגען האַוונגהאַ טייך אויף זיין פריהערדיגען וועג, וועלכען ער האָט געפלאָסען אין 1887. מיר זאָגען דער אונזערשטענדיגער האַוונגהאַ ווייל ער האָט עס טאקי פערדינט דורך זיין אונזערשטענדיגקייט. אין דער געשיכטע ווייס מען פון איהם שוין זייט 4000 יאָהר. ביז דעם 13טען יארהונדערט איז זיין וועג געלעך גען 90 מיילען נאָרדליך פון דער ריכטונג, אין וועלכער ער איז געפלאָסען ביז 1856 יאָהר. אין דיווען יאָהר קעהרט ער צוריק צו נאָרד, בלייבט דאָרט ביז 1874 און פליסט ווידער צוריק אין זיין פריהערדיגער ריכטונג. אין 1887 יאָהר זען הען מיר, ווי דער טייך קעהרט שוין ווידער אָפּ אויף זיין נאָרדליכען וועג. איבער אזא אונזערשטענדיגקייט קומען פאָר אָפּט גרויסע קאטאסטראָפּען. אין יענעם יאָהר זיינען דורך דעם אומגעקומען איבער א מיליאָן מענשען.

דיזער אינטערעסאנטער ביישפיעל מיט האַוונגהאַ קלעקט שוין צו איבערצייגען זיך אין דעם, וויא אונזערשטענדיג עס איז אָפּט די ריכטונג, אין וועלכער אנדערע טייכען פליסען. נאָר וואונדערבאר זיינען דיא פערענדערונג גען פון דעם לויף פון דעם מיסיסיפי טייך אין אמעריקא. ערשט דאָ מיט אייניגע מאָנאט צוריק האָט דיעזער טייך געקערט וועלטען.

וויא מיר ווייסען, קומען די וואסערען פון דיא ימים און קעהרען צוריק צו זיי. נאָר מיט דעם וועג, וועלכען מיר האָבען ביז איצט געזעהען, לאָזט זיך נאָך ניט אויס דער קרייז, וועלכען דאָס וואסער מאכט. אין אָקטאָב, וויא מיר ווייסען, בלייבט דאָס וואסער אויך ניט אויף אייז אָרט; עס פליסט אין א נייעם וועג, אין א נייעם קרייז אויך דאָרט. אויף דינע

פערזייניגען זיך אָפּט צו גרויסע טייכען סיסטעמען. פערשידען זיינען דיא וועגען פון פליסענעם וואסער אויף אונזער ערד. „כל הנחלים הולכים אל הים“ — דורך פערשידענע וועגען פליסט דאָס וואסער, אָבער ענדליך קומט עס דאָך צוריק אין דיא זעלען און ימים — פונקט וויא אלעס אויף דער ערד קעהרט סוף כל סוף צוריק צו דער ערד.

פליסט זיך צוזאמען דאָס וואסער וואו ניט איז אין א טהאַל, אין א פערטיפונג, דאן קענען אין אזעלכע טהאַלען, פערטיפונגען ענטשטעהן פערשידענע זומפּען, זעען. דינע פערטיפונגען האקען איבער דעם וועג פון פליסענעם וואסער, ווייל דאָס וואסער קען ניט פליסען ווייטער, וואו עס פילט ניט אָן צוערשט דינע פערטיפונגען. ווערען זיי אָבער שוין פול מיט וואסער, דאן קען שוין דאָס וואסער פליסען ווייטער אין נייע שטראָמען אָדער טייכען. איז דיא פערטיפונג זעהר גרויס און טיעף, און דאָס צורפליסענדיגע וואסער וועניג, דאן קען טרעפען אזא זאך, דאָס דאָרט זאָל פערדונסטען און אויסטרייטען מעהר וואסער איידער עס פליסט צו. דיא פערטיפונגען קענען ניט פול ווערען; דאָס וואסער איז ניט בכח דורכצושניידען זיך א נייעם וועג און אויף אזא אופן בלייבט דאָרט דאָס וואסער שטעהן און עס ענטשטעהט וואסער-בעהעלטער, דיא באַסיינען פון שטעהענדיגעם וואסער. א ביישפיל פאר אזעלכע באַסיינען איז דער קאספישער מעער.

אין דיא געגענדען, וועלכע זיינען אָרעם אין רענען-וואסער, למשל, וויא דיא פלאמיגע בערג פון צענטראל אזיע, דאָרט ענדיגען זיך אָפּט אפילו דיא גרעסערע טייכען מיט זעען אָדער זיי פערלירען זיך אָפּט גאָר אין זאמער. בכלל קען מען זאָגען, אז אין אָרעמע געגענדען פון וואסער איז ניטאָ קיין רעגעלמעסיגע פליסענדיגע טייכען סיסטעמען.

דאָס שטעהענדיגע וואסער פערנעהמט א גאנץ גרויסען אָרט אויף אונזער ערד — א פינף טעל פון דער גאנצער יבשה, אין אויסטראליען — גאָר א העלפט.

דיא נייע אונטערזוכונגען און ערפאָרשונג גען האָבען בעוויזען, דאָס דיא זעלען זיינען ניט פון דיא שטענדיגע זאכען; זיי בלייבען ניט אייביג אויף איין אָרט. זיי ענטשטעהען און פערנעהען פאר אונזערע אויגען גופא. אויך דיא טייכען מאכען ניט שטענדיג איינעם און דעם זעלבען וועג: זיי קערען אָפּט אָב אָן א זייט און בייטען זייער וועג. איינע פון דיא סבות, וואָס שטראָמען און טייכען בייטען זייער ריכטונג איז די, וואָס דאָס וואסער, ווען עס פליסט ניט

פערשיעדענע סובסטאנצען (זעה אונזער ארטיקל קעל צוקונפט 21 נומער) נאך דיא שטיינער צערפאללען און צערברעכען זיך נאך דורך איר דערע קרעפטען. בעזאנדערס ווירט אין דאס וואסער ביים פערפריהרען. דאס וואסער האט דיא אייגענשאפט, אז ווען עס ווערט אייז ווערט עס גרעסער. וויא דעם קענער איז געוויס בער קאנט, פערגרעסערט זיך יעדער קערפער ווען מען ערווארמט אָדער ערהיצט איהם, און ווען מען קיהלט איהם אָב, פערקעהרט, פערקלענערט ער זיך. וואסער אָבער איז אין דעם פאל א יוצא מן הכלל, (אן אויסנאמע). דאס וואסער בעזיצט דיא גרעסטע געדיכטיגקייט, דעם קלענסטען „וואָלום“, ווען עס איז 4 גראד ווארם. קיהלט מען עס אָב אונטער 4 גראד, אָדער מען פריהרט עס איין, דאן ציהט עס זיך אויס, זיין וואָלום ווערט גרעסער און ממילא אויך גרינגער. און מיט דעם ערקלערט זיך דאס, וואָס אייז שווימט אויף וואַסער. זעהר גרויס איז דיא קראפט מיט וועלכער דאָס וואסער ציהט זיך אויס בעת עס פריהרט איין. נעהמען מיר, למשל, א אייזערנע פלאש אָדער א באָמבע און פילען עס אָן פול מיט וואַסער און פערשטאָפּען עס גאנץ פעסט. לאָזען מיר דאן אזא פלאש אָדער באָמבע וואסער אייז פריהרען צערשפרינגט עס אויף שטיקער, ווייל דאָס וואסער ציהט זיך ביים פערפריהרען אויס מיט א מורא'דיגער קראפט און דיא פלאש מוז פלאצען.

דיא זעלבע ערשיינונג זעהען מיר אויך אין דער נאטור. דאָס וואסער דרינגט איין אין דיא פיינסטע שפאלטען, פאָרען, לעכלעך פון שטיין נער און ביים איינפריהרען מוזען אָפט דורך דעם דיא שטיינער צערשפרינגען און צערברעכען אויך וויא אונזער אייזערנע פלאש אָדער באָמבע וואַסער. בעזאנדערס שטארק שפיעלען זיך אָב דיזע ערשיינונגען אויף דיא בערג, וואו דיא טעמפעראטור ענדערט זיך שטארק (וואו ביי נאכט איז זעהר קאלט) אָדער דורך דיא טעמפעראטור ענדערונג פון ווינטער און זוממער.

ווינטער טרעפען מיר זיך מיט דיזעזען פער-ווינטערונגס-פראָצעס אויך אין געגענדען, וואו דאָס וואסער פריהרט אפילו ניט איין, אויך אין דיא הייסע געגענדען. דאָרט צערפאלען און צערברעכען זיך דיא שטיינער איבער דיא הימל פון דער זון, וועלכע ברענט ביי טאָג: דיא שטיין נער ערציהען זיך דורך דעם און ממילא צי-הען זיי זיך אויס, ביי נאכט אָבער, ווען עס ווערט קאלט קיהלען זיי זיך אָב און ציהען זיך צוזאמ-מען. עס איז לייכט איינצוזעהען, דאָס דורך דעם מוזען זיך דיא שטיינער צערברעכען אויף שטיק צעף. לויונגססאָן האָט דער ערשטער בעמערקט

שטראָממען וואסער אין אָקעאן גופא האָט שוין מיט דריי הונדערט יאהר צוריק אויפמערקזאם געמאכט א. קירכנער און וואָס דיא אָקעאנישע פאָרשער האָבען געפונען פאר גאנץ ריכטיג. אמת זיי זאָגען איצט אנאנדער ערקלעהרונג, פון וואנען עס קומען וואָס דאָס וואסער אין די גרוי-סע ימים פליסט אין געוויסע וועגען, נאָך מיר קע-נען זיך דאָ וועגען דעם-ניט אָבשטעלען, ווייל מיר האָבען שוין אזוי אויך אָבענגעניגט פון אונ-זער ענין.

דאָס פליסענדע וואסער ווירט אין אויף אונזער ערד אויף דרייערליי אופנים. ערשטענס שניידעט עס, רייסט עס זיך אריין אין דער ערד קוסטע. צווייטענס — שלעפט עס מיט פערשיע-דענע מאטעריאלען, למשל, וויא זאמר, שטיינער און טראָגט זיי איבער און זעצט זיי ענדליך אָב צוריק אין אנדערע ערטער. דורך דעם קומען פאָר פערשיעדענע פערענדרונגען אויף אונזער ערד. וואָס מעהר וואסער עס פליסט און וואָס ניכער, אלץ גרעסער, פערשטעהט זיך איז זיין ארבייטסקראפט, זיין ווירקונג. וויא דיא גע-לעהרנטע האָבען אויסגערעכענט פיהרט איבער מיססיפי א יאהר 723,000 מיליאָן קיוביק מע-טער וואסער. אזעלכע אונגעהויערע ציפער בע-וויעזן שוין גופא ווי גרויס עס איז דיא ארבייט פון וואסער.

איידער מיר געהען ווייטער אין דיא בע-טראכטונג וועגען דיא ווירקונג פון וואסער, מוזען מיר נאָך בעטראכטען אנדערע קרעפטען אין דער נאטור, וועלכע ווירקען איין אויף אונ-זער ערד — קרעפטען, וועלכע צערשפאלטען און צוברעכען דיא גרעסטע שטיינער פשוט אויף שערבלעך, וואָס דורך דעם ווערט אויך פערגריני-גערט דיא ארבייט פון וואסער. דיא ארבייט פון דיזע קרעפטען רופט זיך אין דער געאלאגיש מיט'ן נאָמען פערוויטערונג.

דיזעזע טהעאָריע פון דער פערוויטערונג האָט שוין אביסעל דער אויבען דערמאָנטער גע-לעהרטער א. קירכנער בעריהרט אין זיינע אר-בייטען, נור זיא האָט א לאנגע צייט ניט גע-מאכט קיינע פאָרטשריטען, ערשט אין 19-טען יאהרהונדערט האָט זיך דיזעזע טהעאָריע שטארק ענטוויקעלט און זיא איז איצט, קען מען זאָגען, פשוט א קינד פון אונזער צייט.

דיא פערוויטערונג איז איינע פון דיא וויכטיגע פאקטאָרען, וועלכע שפיעלען א ראָללע ביי דער אייביגער פערענדערונג פון אונזער ערד געשטאלט. די פערוויטערונג פון דיא שטיין נער קומט ניט נור אליין דורך דיא כעמישע וויר-קונג פון ריינעם וואסער, אָדער פון וואסער מיט קוילען-זויערע, וואָס קען אויפלעזען אין

טע געפונען, דאָס אויך געוויסע באקטעריען, (זעהר פיצענאָמינקע ווערעמלעך), דיא זאָגער-נאנטע ניטראָמאנדען, ווירקען אויך איין שטארק אויף דיא שטיינער און צערשטערען זיי. דייעזע קליינצינקע ברויאסלעך האָבען זעהר א גרויסע געאָלאָגישע ווירקונג. איך וועל זיך דאָ וועגען דעם ניט אָבשטעלען. איך וויל נור זאָגען, דאָס כמעט אומערדום טרעפען מיר דייעזע ניטראָמאנ-דען און אפילו דיא העכסטע שטאָלצע אלפען בערג קענען זיי ניט אויסמירדען און מוזען זיך אונטערגעבען. עס קומט אויס, צו אונזער גרוי-סען וואונדער, דאָס דייעזע קליינצינקע ברויאס-לעך זיינען שטארקער פון דיא פעסטע שטיינער, מיט וועלכע זיי קעמפפען און קומען ביי. דיא גע-אָלאָגען האָבען געפונען, דאָס דער פיילהאָרן — א בארג אין בערנער אָבערלאנד, (אין דער שווייץ) איז דורך און דורך אויסגעפרעסען פון דייעזע ניטראָמאנדען.

וויא מיר האָבען אויבען געזעהען קומט דיא פערוויטערונג אויך דורך דיא פפלאנצונגען. און אזוי וויא דיא טראָפישע (הייסע) געגענדען, זיינען רייך מיט וואסער, און דיא פפלאנצען וועלט איז שטארק ענטוויקעלט און עס געפינט זיך א סך אָנגעשטארבענע, אָבגע-לעכטע פפלאנצונגען, איז דאָרט דיא פער-וויטערונג שטארק און דאָס וואססער ווירקט איין מיט דער גרעסטער קראפט. דאָרט מאכט דאָס וואססער א גרויסען רושם, אין בראזיליען צ. ב. געהט דיא פערוויטערונג זעהר ווייט; זי ווירקט איין ביז א 120 מעטער טיעף, בעת אין אייראָ-פא אין א געמעסיגען קלימאט, ווירקט דיא פער-וויטערונג איין ניט טיעפער פון עטליכע מעטער.

איצט, ווען מיר זיינען שוין בעקאנט מיט דעם פערוויטערונגס פראָצעס, מיט דיא קרעפ-טען פון דער נאטור, וועלכע צערברעכען, צער-קלאפפן און צערדרייען דיא שטיינערנע בערג, קענען מיר זיך ווענדען צו דער ווירקונג פון פלי-סענדרעס וואססער.

ווען א שטארקער שטראָם וואסער פליסט אין אזא געענדע, וואו דיא שטיינער זיינען שוין מעהר ניט אזוי פעסט געבונדען איינער מיט'ן צווייטען, וואו זיי זיינען שוין צערשפרונגען, צערבראָכען און צערקליינערט, וועט ער, פער-שטעהט זיך, אלעס מיטשלעפען, אראָבטראָגען. אָבּוואשען. (דיא שטיינער פאלען נאָך אָפט אליין דורך זייער שווערקייט, דורך ווינד און ז. ו.) אַט אזוי ווערען הרוב אין א משך פון טויזענדע יאהרען דיא גרעסטע בערג, זיי ווערען קלענער און קלענער ביז זיי פערשווינדען אויף אונזער ערד. וויא דיא געלעהרנטע האָבען אויסגערעכענט זיינען די אלפען פון דער צייט אָז זינט זיי זיי-

דעם גערויש פון דייעזע פלאצענדע שטיינער אין דער אפריקאנישער וויסטע.

אויך דורך דיא פפלאנצונגען ווערען דיא שטיינער שטארק צערשטערט. דיא איידעלע וואָרצלען, וועלכע דיא פפלאנצונגען לאָזען אריין טיעף אין דיא פערשידענע שפאלטען פון דיא שטיינער — דייעזע וואָרצלען ענטוויקלען זיך דאָרט, וואקסען אויס און פערשטארקען זיך אויף אזוי פיעל, דאָס זיי ווירקען איין וויא א קויל און צערשפאלטען דעם שטיין. דאָס קען מען אָפט בעמערקען ביי שטיינערנע ווענד, וואו ביי-מער וואקסען, דיא שטיינער ווערען דערצו נאָך צערשטערט אָפט דורך דיא חעמישע ווירקונג פון דיא פפלאנצונגען. דיא צערפוילטע פפלאנ-צען, ווען צו זיי איז ניטאָ קיין צוטריט פון לופט, צערלייגען און צערזעטצען זיך גופא אין קוילענ-זויערע און וואססער. עס קענען זיך בילדען אויך פערשידענע זויערען, וועלכע ווירקען צערשטע-רענד אויף דיא שטיינער. דורך דייעזע צוואמ-מענמישיגע פון צערפוילטע פפלאנצונגען אין פערוויטערונגס מאטעריאל בילדעט זיך זעהר א גוטער אקער ערד, דער „הומוס“, דער טשער-גאָזיאָם, וועלכען מיר טרעפען למשל אין מערב-רוסלאנד.

אינטערעסאנט איז דאָס, וואס אין דייעזעם טישערנאָזיאָם טרעפען מיר ניט, אָדער דאן זעהר וועניג, גראָבע טהיילען, שטיינער. דארוויין ער-קלערט אונז דייעזע ערשיינונג דורך דיא טהעטיג-קייט פון רעגענווערס. ער האָט בעמערקט, דאָס דיא שטיינער, וועלכע ליגען אויף א פעלד פער-זונקען אין א משך פון יאהרען אין דער ערד, אָדער ווען זיי זיינען זעהר גרויס זינקען זיי איין. די איינזינקונג קומט דורך דיא ארבייט פון דיא דעגענווערס: זיי גריבלען און בויערען ביסלעכ-וויין דיא ערד מיט דעם, וואָס זיי שלינגען איין אין זיך דיא ערד (מיט דעם נעהרען זיי זיך) און לאָזען עס ארויס צוריק דורך זייערע קאנאלען אין דער פאָרם פון רידיגע, קויטיגע קנוילען. ווער עס האָט נאָר מיט אויפמערקזאמקייט בע-טראכט ווען ניט איז ארבייט אין א גאָרטען, דער האָט געוויס בעמערקט וויא פיעל עס געפינען זיך דאָרט אומעטום פיינע קיילעכדיגע ערדיגע קלומפפען. זיי שאפען אויף אזא אופן דעם טשער-נאָזיאָם אויף ד'ערד און דורך זייער אונטערגראָ-בונג מיינט דארוויין, זינקען איין די שווערע טהיילען, די שטיינער. מען קען ניט זאָגען, דאָס די וויסענשאפט בענגיגט זיך מיט דייעזע ערקלע-רונג פון דארוויין, ווייל מיר טרעפען דעם טשער-נאָזיאָם אויך אין אזעלכע געגענדען, וואו עס גע-פינען זיך ניט קיין רעגענווערס.

אין דער לעצטער צייט האָבען דיא געלעהר-

פעסטעסטע שטיינער. דאס וואסער רייכט פילט, זעגט און שניידעט איין דיא שטיינער ביז ער צערשטערט זיי און שלעפט זיי אוועק. דיא וועניגער פעסטע שטיינער לאזען זיך, פער שטעהט זיך, גיכער בייקומען, צערשטערען און אוועקפיהרען. דיא פעסטערע שטיינער האלטען זיך אבער לענגער אויף און אויף אזא אופן ענט שטעהען אפט דורך אזא איינפאכע ארכייט צ. ב. דיא שיינע, פאנטאסטישע ערד-זיילען, פירא-מידען. אזעלכע נאטירליכע פיראמידען קענען זיין א 30 מעטער הויך און טראגען פון אויבען אלס אקסלען א גרויסען שטיין. דיעזע ערשיינונג קען מען גאנץ גוט בעמערקען אויף זאמד נאך א רעגען: גרעכערע שטיינדלעך ליגען אויף קליינע זיילען זאמד, בעת ארום זיי האט דאס וואססער אלעס אָבעשווינקט און מיטגעשלעפט. זעהר שיינע ערד פיראמידען טרעפען מיר אין דער נאָרד אמעריקא.

כדי צו האָבען א גוטען בעגריף, ניט מאַריר זייענדיג, וואָס פאַר א מורא'דיגע אייג-שניידענדע קראפט דאָס וואָסער בעזיצט, וויא דאָס וואָסער בויערט אין דער ערד, וועל איך זיך אָבשטעלען קורץ ביי דעם זעהר בעריהמטען מעכטיגען וואָסער-פאַל פון ניאגארא. וויא עס איז עקאנט, קומט דער ניאגארא פון דעם אירי זעע און פערבינדעט זיך מיט דעם אַנטאריאָ זעע. דאָס איז א שטרעקע פון א 6 מיילען. כמעט אויף'ן מיטען וועג צווישען די ניאגארא. דאָס וואָסער פאַלט אין דער טיעף פון 55 מעטער, שיכט און שניידעט דאָרט איין מיט א שרעקליכער קראפט אין א טיפען ענ-גען שליכט, צווישען 70-80 מעטער הויכע פעל-זען ווענד. (אין דעם ניאגארא-פאַל פאַלען אין יעדער מינוט 500.000 טאָן וואָסער.)

דער באָדען אויף וועלכען עס געפינט זיך דער ניאגארא-פאַל בעשטעהט פון פערשידענע שיכטען, וועלכע ליגען כמעט גלייך. האָרדאָג-טאַל: פון אויבען ליגען מעכטיגע שיכטען פון פעסטען קאלך-שטיין און נאָר פון אונטען לפי ערד ווייכערע שיכטען, פון מערגעל און זאמד-שטיין.

דאָס פאַלענדע וואָסער רייכט מיט ברוי-זענד און רוישענד, ניט נור דיא אויבערשטע שטיינער, נאָר עס וואָשט אונטער און גראָבט זיך איין אין דיא אונטערשטע שיכטען מיט אזא געוואלטיגער קראפט. דאָס דיא אויבערשטע שיכטען קענען זיך מעהר ניט האלטען און פא-לען אָב שטיקערווייז. דיא שטיינער וועלכע פא-לען, בלייבען אונטען ניט לאנג ליגען, ווייל דאָס וואָסער טראגט זיי מיט דער צייט אב און

נען ענטשטאנדען נידריגער געווארען אויף 2000 מעטער.

אנב, פון דעם, וואָס מיר האָבען געזאָגט קען מען לייכט איינזעהען דאָס דער געהאלט, דער בעשטאנד פון בערגיגענע געשטיינס ארטען האָבען א גרויסע ווירקונג אויף'ן האראקטער און אויף'ן בעשטאנד פון דיא אקער-פעלדער. דיא בערג, למשל, וועלכע זיינען געווען גאנץ פרוכטבאר, קענען מיט דער צייט פערלירען זייער גוטען פרוכטבארען שיכט דורך דאָס וואָסער, וועלכער שלעפט אראָב זייער גוטען ערד מיט דיא פערשידענסטע ניטצליכע מינעראלישע סוב-סטאנצען אין טהאַל אריין. דיעזעס מאטעריאל שלעפען אוועק דיא טייכען און בעת זיי פערפליי-צען זיך, לאָזען זיי עס איבער אויף דער ערד. און אויף אזא אופן בעקומען מיר דיא פאַלגענדע ערשיינונג: דיא בערג, וועלכע זיינען אמאָל געווען פרוכטבארע, פערלירען זייער גוטען באָ-דען און געהן איבער אין גלאטע שטיינער, בעת אונטען, אין טהאַל, וועלכער איז פריהער געווען ווייט און פול מיט זומפען ענטשטייהען דורך דעם שיינע בליהענדע פעלדער. מיט דער צייט קענען אָבער אונזערע נייע פעלדער ווייטער ווערן הרוב און ווייט, פשוט דערפאר, וואָס דאָס וואָסער קען אָנשלעפען פון דיא גלאטע שטיי-נערנע בערג אונטערצליכע מאטעריאל, בעדעקען דעם באָדען מיט אזא שיכט, וואו דיא פפלאנצען קענען זיך ניט ענטוויקלען. עס פערשטעהט זיך, אז דאָס איז ניט א כלל פאר אלע בערגיגע ער-טער. מיר דארפען דערביי ניט פארנעסען אויך נאָך אנדערע פיזיקאלישע בעדינגונגען פון דעם אָדער יענעם געגענד, דורך וועלכע דער פרוכט-בארער באָדען קען זיך אויפהאלטען אויך אויף א שפוי, אויף א בארגיגען אָרט (למשל, ווען די פפלאנצענען זיינען דאָרט זעהר שטארק ענטווי-קעלט) נאָר דאָך שפיעלען דיא בערג א גרויסע דאָללע אין דער פרוכטבארכייט פון אונזער באָ-דען.

ווען א שטארקער שטראָם וואָססער פליסט, איז אחוץ דעם, וואָס ער לאָזט אויף פערשידענע נע סובסטאנצען, רייכט ער און שניידעט איין דיא בערג טיעף, טיעף, ביז עס ענטשטעהען טאָ-לען און „שליכטען“ (א שלוכט איז אן איינשינט צווישען צוויי פעלזערווענד), דיעזע ארכייט פון פליסענדען וואָסער רופט זיך אין דער געאָלאָגיש מיט'ן נאָמען עראַזיאָן. זאמד, שטיינדלעך און אָפט אויך שטיינער, וועלכע דאָס וואָסער שלעפט מיט ביים פליסען, פערשטארקען זיין שניידענדע קראפט, זיי מאכען דעם שטראָם וויא א גוטער פייף. דאָס וואָססער בעקומט דורך דעם דיא פער-היגקייט צו צערשטערען מעכאניש אויך דיא

נאָרד-פּאַל („עק-וועלט“, „ציר“) אָדער צום זיד-פּאַל. ווייטער האָט ער בעמערקט, אז דיא טיי-כען וואס ציהען זיך אין דער ריכטונג פון עק-וואטאָר צום נאָרד-פּאַל צו (ציר הצפוני) שניי-דען איין דעם רעכטען ברעג מעהר; דיא וואָס פליסען אין דער ריכטונג פון עקוואטאָר צום זיד-פּאַל צו (ציר הדרומי) שניידען איין דעם לינקען ברעג מעהר. איז דעם פאָרשער בער איינגעפאלן אַט אזא ערקלערונג אויף דעם:

דיא ערד דרייהט זיך דאָך יעדען טאָג אי-בער אין דעם וועג פון מערב צו מזרח. יעדער פונקט ארום דעם „בויך“ פון דיא ערד-פילקע, ארום דעם עקוואטאָר, מאכט דאָך ביי דעם דרייהען-זיך אין יעדע מינוט א סך א ווייטערע רייזע וויא יעדער פונקט לעבען פּאַליס, פונקט וויא דער אויסערער זייט פון א ראָד לייגט אָב א ווייטערע שטיק וועג ארום, ביי'ן ארום דרייהען זיך, וויא דער אינערער זייט, לעבען דעם אַקס, ווייל דער אויסערער זייט איז דאָך ברייטער און ער דרייהט זיך ארום דעם ברייטערען פּלאַץ. אין פונקט אזוי פיעל צייט וויא דיא אינערליכע זייט דרייהט זיך ארום דעם קלענערען פּלאַץ. קומט דאָך אויס אז וואָס נעהנטער א פונקט איז צום עקוואטאָר אלץ שנעלער לויפט ער דורך דורך דעם רוים בשעת דיא ערד קוליעט זיך איבער. דורך דעם קומט אויס אז יעדער טראָד פען וואסער וואָס פליסט פון עקוואטאָר צום פּאַל צו איז פריהער, ווען דער טראָפען איז גע-ווען נעהנטער צום עקוואטאָר, געטראָגען גע-וואָרען שנעלער, און וואָס ווייטער דער טראָפען פליסט אוועק פון עקוואטאָר אלץ פאמעליכער לויפט דיא ערד אונטער איהם פון מערב צו מזרח. אבער דער טראָפען פליהט נאָך מיט זיין פריהערדיגען אימפעט וואס ער טראגט נאָך אין זיך פון זיין פריהערדיגען פּלאַץ, וואו ער איז שנעלער געלאָפען, דעריבער רייסט דער טייף אימער אויף מזרח זייט און שניידט אונ-טער שטארקער דעם מזרח ברעג. ווען דער שטראָם געהט פון עקוואטאָר צו נאָרד-פּאַל איז דאָך מזרח זיין רעכטע זייט, ווען ער לויפט פון עקוואטאָר צום זיד צו איז מזרח זיין לינקע זייט.

פאר א סך טייכען איז דיעזער כלל פון בער ריכטיג. נאָר עס איז דאָך ניט זיכער אויב ער גילט ביי אלע טייכען.

דר. י. אפרת.

מאכט אָרט פאר נייע שטיינער. אויף אזא אופן, וויא מיר זעהען — און דאָס געשעהט בכלל ביי יעדען וואסער-פּאַל — שניידעט דאָס וואסער זיין וועג צווישען דיא שטיינער, ניט פאָרווערטס נאָר הינטער זיך. דער ניאנארא-פּאַל, וויא מיר ווייסען, איז אמאָל געווען נאָר ניט דאָ וואו איצט, נאָר ביים אַנטאריא-זע, נאָר אין א משך פון א סך יאהרען האָט עס הינטער זיך דורכגעשני-טען א וועג פון אַנטאריא-זע צו דעם איריזוע, כאַטש דאָס וואסער קומט, וויא מיר האָבען גע-זאגט, פון איריזוע.

וויא לייעל האָט אויסגערעכענט, שניידעט איין דער ניאנארא הינטער זיך א דריטעל מע-טער א יאהר, איצט האָט מען געפונען, אז צוויי-דריטעל מעטער. מען קען אויסרעכענען, דאס דער ניאנארא האָט געדארפט האָבען 18000 יאהר ביז ער איז געקומען צו דעם אָרט, וואו ער איז איצט און אז אין 35000 יאה ארום ווע-לען מיר איהם שוין טרעפען ביי דעם איריזוע. ביי דעם זעהר אינטערעסאנטען שלוכט פון קאָלאראדאָ האָט דאָס וואסער זיך דורכגע-שניטען א וועג צווישען פעלזען-ווענד אין דער טיעף פון 1000—1800 מעטער. ליידער קענען מיר זיך ניט אַכשטעלען ביי דיזע אינטערעסא-טע ערשיינונג. דאָ וויל איך נאָך דערמאָנען די ריעזען-טעפ, דיא שטיינערנע קעסלען, וועל-כע עס בילדען זיך אָפּט אונטער א וואסער-פּאַל. ווען דאָס וואסער פאַלט, מאכט עס אונטען א געוויסע בעוועגונג, א געוויסען קרייז. און דרע-הענדיג זיך אזוי צוזאמען מיט דיא שטיינערנע שלויפס-מיטעל, געכערט עס אויס גרויסע לע-כער, קעסלען, אָפּט מיט זעהר גוט געשליפענע פולירטע ווענד, וויא מיר זעהען עס למשל ביים וואסער-פּאַל פון רהיין.

ניט נור דיא מעכטיגע וואסער-פּאַללען זיי-נען בכח איינצושניידען דיא שטיינערנע שיכ-טען, נאָר בכלל יעדער טייף.

וועגען דעם וועלען מיר נאָך דערמאָנען איין אינטערעסאנטען פאקט:

דיא פאָרשער האָבען בעמערקט א מערק-ווירדיגע זאך, דאָס א טהייל טייכען שניידען איין דעם רעכטען ברעג מעהר, א טהייל דעם לינקען מעהר. דער פאָרשער ה. בער האָט שפע-טער אויסגעפונען דאָס עס איז נאָר דער פּאַל מיט דיא טייכען וואָס פליסען פון דרום צו צפון אָדער פון צפון צו דרום. דאָס הייסט פון עקוואטאָר (מיטען ערד, „קו המשוה“) צום

נאטור וואונדער אין שטוב

ס'איז מעגליך אז א לעזער פון דער „צוקונפט" דורכלעזענדיג דעם ארטיקל איבער „וואונדער אין שטוב" זאל זיך האבען געפרעגט, וואס איז דער נומער פון דעם פולס גלאז ?

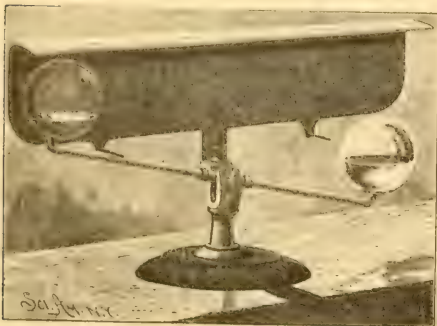
בעפאר מיר וועלן אויפצייגען דעם נוצען פון דעם פולס גלאז אין דער וויסענשאפט, ווען לען מיר אויפצייגען וויא די פינסטערניש מאכט דערפון א נומער, און צו דערזעלבער צייט אויך צייגען וויא היינט נאך געפינען זיך טויזענדער, יא, הונדערט-טויזענדער מענשען וועלכע האבען דאס איינפאכע גלעזלע נאך ניט געזעהן און דאדורך מאכען שווינדלער זיי צום נאררען.

זייענדיג אנוועזענד ביים לעצטען יובילע-אום-פייער פון דער ניו יארקער פאלקסצייטונג האבען מיר בעמערקט וויא פלוצלונג איז אין א טהייל פון גרויסע זאל געווארען א שטארקער איבערגעלויף. געטריבען דורך נייגערדע איז אונז געלונגען זיך דורכצוברעכען א וועג צום סאמע מיטען פון ריעזיגען מענשען-קנויל או צו אונזער גרעסטען ערשטוינען האט זיך פאר אונז זעע אויגען אבגעשפיעלט פאלגענדעם בילד.

אויף א טשער זיצט אן אלטע העסליכע פרוי, פאר איהר אויף'ן טישעל ליגט א גרויסע שווארצע פעל פון א קאז און א טעלער פול מיט די'מס און קוואדערס, אין איהר רעכטער האנד האלט זיא א „פולס גלאז" און ווער עס דער-לאנגט איהר א קוואדער דעם ניט זי דאס גלעזלע-לע אין האנד אריין און נעמט מאכען שרעקליכע הויזות ביז ביי יענעם אין האנד הייבט אן דיא וואסער צו קאכען, ביי וועלכע געלעגענהייט דיא אלטע מכשפה פאנגט אן צו-זאגען נביאות. אין דער, וועמען זי זאגט די נביאות ווייס ניט אויס שרעק פאר'ן קאכעדיגען וואסער צו זאל ער דיא גלעזלע האלטען אדער אוועק ווארפען, ווייל אז אין דיא גלעזלע איז פאראן א „ניט גוטער" איז ביי איהם יעצט, נאך דעם וויא ער האט אליין געזעהן וויא עס קאכט, קיין ספק ניט. ביי דיעזען אנבליק, וועלכער נעבענדיי בע-מערקט, האט אויף אונז געמאכט א שרעקליכען איינדרוק, האבען מיר זיך געטראכט אז דאס קען טאקי געמאלט זיין נור ביי דייטשע ביער-טרינקער. ביי אונז אידישע סאציאליסטען וועט מען אזוי ניט קענען בלאפען.

אוועקגעהענדיג פון דער מכשפה מיט פער-דרוס, האבען מיר בעגעגענט א אידישען סאציאליסט, וועלכער האט אין אלגעמיין געגאלטען פאר א'ן אינטעליגענטען ארכיטעט, איהם דער-זעהענדיג האבען מיר איהם א כאפ געטהאן פאר'ן האנד און אויסגערופען : „טאקי אייך האב איך געזוכט, קומט וועט איהר עפעס זעהן און שטוינען", און געמיינט האבען מיר נאטיר-ליך אז זעהן זאל ער דיא מאסע, און שטוינען איבער זייער אנוויסענהייט. מיר זיינע באלד געווען אויף'ן פלאץ און בעפאר נאך מיר האבען זיך רעכט ארומגעזעהן, האט אונזער פריינד זיך דורכגעשטופט דורך דיא מענגע וועלכע איז גע-שטאנען ארום טישעל, און דערזעהנדיג וויא דיא וואסער אין „פולס גלאז" קאכט ביי איינעם אין האנד, איז ער אליין אזוי ערשטוינט געוואר-רען, אז ער האט גאר געפייט מיט א'ן אנדערן דייטשיל וועגען פריהער געבען דער מכשפה דעם קוואדער, וועלכעס איז איהם אויך געלונ-גען. דיא וואסער האט געקאכט אויך אין זיין האנד און אויך איהם האט דיא אלטע העסליכע פרוי נביאות געזאגט און וועהרענד מיר זיינען געשטאנען וויא געלעמט אויס ענטטוישונג האט אונזער פריינד טראומפירענד אויסגעריר פערן, „עס איז טאקי צום שטוינען, דיא וואסער קאכט טאקי אמת'דיג".

וואס ווייטער איז געשעהן איז ניט נויטיג צו דערצעהלען, וואס מיר ווילען אבער בעהויפ-טען איז פאלגענדעס : ווען א'ן ארכיטעט וועל-כער רופט זיך סאציאליסט און האט, מיט 10 סענט א חודש, דיא געלעגענהייט כאטש אבי-סעל זיך אויסצובילדען און ער טהוט עס ניט, איז עס פון איהם א פערברעכען.

יעצט צור זאך.

אז ווען צוויי דראַטהעלעך וועלכע געהען ארויס פון א'ן עלעקטרישע באטעריע, איינע פון וועל-כע איז צוגעשטעפט צום צינג, די צווייטע צום קארבאן, ווען אזעלכע צוויי דראטהעלעך ריהערן אן איינע דיא אנדערע ווערען זיי דערווארעמט, און אויב אנשטאט איין באטעריע נעהמען מיר מעהרערע, ווערען דיא דראטהעלעך שטארק הייס.

דער „עלעקטריציטעט מעסטער“ בע-שטעהט פון א טהערמאָסקאָפֿישען באלאנץ Termscopic Balance און וועמעס קור געלעך עס געפינען זיך דראטהעלעך איבערן ווא-סער, ווען דיא וואסער געפינט זיך אין איין קור געלע וועט דיא קוגעלע פאלען, ווען דיא קוגעלע פאלט ווערט זיא פארהאלטען פון א'ן עלעקטרי-שען דראטה, דיעזער עלעקטרישער דראטה, וועלכער פיהרט א'ן עלעקטרישען שטראם, ריהרט אן דיא דראטהעלע וועלכע געפינט זיך אין קוגעלע, דיא דראטהעלע ווערט דורך דיעזע בעריהונג דערהיצט און דיא וואסער פון דיעזע קוגעלע הויבט אן אריינצופליסען אין צווייטען, וועלכע ווערט דאדורך שווערער און פאלט, אבער פאלענדיג קומט זיא אין בעריהונג מיט א'ן אנדערען עלעקטרישען דראטה און דיא דראטהעלע וועלכע געפינט זיך אויך אין דיעזען קוגעלע, דערהיצט זיך און דער רעזולטאט איז דערוועלכער וואס פריהער, דאס הייסט, א טהייל פון די וואסער דורך דערווארעמטען דראטהעלע פערואנדעלט זיך אין דאמף. אז שטויסט דיא איבריגע וואסער אריין אין אנדערען קוגעלע, וועלכע הויבט יעצט אן צו פאלען או אזוי הא-בען מיר א'ן עלעקטרישע „היידעלעך“.

א שטיקעל מעכאניזמוס געפינט זיך ביי דיעזען עלעקטרישען מעסטער און פערצייכענט וויא שנעל דיעזע קוגעלעך בעוועגען זיך ארויף און אראָב, און זעלבסטפערשטענדליך, אז אויב דער עלעקטרישער שטראם איז שטארקער וועלען דיא דראטהעלעך, וועלכע געפינען זיך אין דיא קוגעלעך, שטארקער דערהיצט ווערען און דיא וואסער פון איינער וועט שנעל פליסען צום צווייטען או ברענגען דעם פולס גלאָז אין שנע-לערער בעוועגונג, אויב דער שטראם איז שווא-כער וועט געדויערען לענגער ביז דיא וואסער וועט פליסען פון איין קוגעלע צום צווייטען. און אזוי וויא דער מעכאניזמוס וועלכער געפינט זיך אין פערבינדונג מיט דיעזען אפאראטעל פער-צייכענט דיא שנעליגקייט פון דער בעוועגונג פון פולס גלאָז, פערצייכענט עס, הייסט עס, דיא שטארקקייט אָדער דיא שוואכקייט פון עלעק-טרישען שטראם.

ל. ראָזענצווייג.

מיר וועלען פריהער צייגען וואס פאר א שעהנער וויסענשאפטליכער שפיעלצייג דער „פולס גלאָז“ איז. פיג. 1 שמעלט מיט זיך פאַר וואָס איז בעקאנט אין דער פיזיק „טהערמאָ-סקאָפֿישער באלאנץ“ און בענוצט ווערט עס צו מעסטען א'ן עלעקטרישען שטראם.

נעמט דעם „פולס גלאָז“ און הענגט איהם אויף פונקט אין דער מיטט ביי א דיניקע צווי-רען, אָדער בעסער געזאגט, מאכט א „היידעל-קע“ פון דעם פולס גלאָז, און ריכטעט עס אזוי איין, אז בשעת דיא גלעזעלע וועט זיך בעווע-גען ארויף און אראָב וואָל עס ניט אין גאנצען זיך איבערקעהרען, דאָס קענט איהר אויספיה-רען, אָדער בעסער געזאגט, מאכט א „היידעל-אויפהיינגען נאָהענט צום טיש.

אנגענומען אז דיא גלעזעלע היינגט איבערן טיש, לאָמיר זאגען, צוויי צאָלל פון טיש, שמעלט אוועק א בוך אויך צוויי צאָלל פון טיש, צווישען גלעזעלע, און א ברענענדען לאָמפ, און אויב אין איין קוגעלע וועט זיך געפינען א טראָ-פעלע וואסער מעהר וויא אין אנדערען וועט דיא שווערערע קוגעלע זיך אראָבלאָזען אויפ'ן טיש און דיא צווייטע קוגעלע, דיא לייכטערע, וועט זיין יעצט פיער צאָלל אוועק פון טיש. זעלבסט פערשטענדליך וועט אויף דעם גלעזעלע וועלכע ליגט אויפ'ן טיש פאללען דיא שטראהלען פון ברענענדען לאָמפ וועהרענד אויף דעם צווייטען גלעזעלע, וועלכעס איז פיער צאָלל פון טיש פאלען יעצט גאָר קיין שטראהלען ניט ווייל דער בוך פערשמעלט. יעצט, אזוי וויא דיא גלעזעלע וועלכע ליגט אויפ'ן טיש ווערט אָנגעווארעמט פון דיא שטראהלען פון לאָמפ, פאנגט דיא ווא-סער פון דיעזען קוגעלע אן אריינצופליסען אין צווייטען קוגעלע, און דער רעזולטאט איז, אז יענע קוגעלע וועלכע געפינט זיך יעצט אין שאטען ווערט שווערער און פאלט אויפ'ן טיש ארויף און דיא אנדערע הויבט זיך אויף אין שאטען אריין. און יעצט ווידערהאלט זיך דאָסזעלבע וואָס פריהער, נעמליך, דיא קוגעלע וועלכע יעגט יעצט אויפ'ן טיש, ווייל אין איהר געפינט זיך מעהר וואסער וויא אין אנדערען, ווערט געווארעמט פון דיא לאָמפ-שטראהלען און דיא וואסער פאנגט אן אריינצופליסען אין אנדערען קוגעלע וועלכע געפינט זיך יעצט אין שאטען. און אזוי בעוועגט זיך איין קוגעלע ארויף, דיא צווייטע אראָב אזוי לאנג וויא דער לאָמפ ברענט.

יעצט וועט דער לעזער לייכט פערשטעהן וויא אזוי דער „פולס גלאָז“ קען דיענען צו מעסטען עלעקטריציטעט. ווען מיר וועלען ריר-דען איבער עלעקטריציטעט וועלען מיר זעהן

בעקאנטמאכונג

איינגעצאהלט קעש.		שערס		איינגעצאהלט קעש	
שערס בעשטערק		שערס		איינגעצאהלט קעש	
1. י. וואגענשטיין, ניו יארק.	5.00	1. אר. רינג בר. 1 ניו יארק.	5.00	1. אר. רינג בר. 1 ניו יארק.	5.00
1. י. מילך, ניו יארק	5.00	1. 3 ברוקלין	5.00	1. 3 ברוקלין	5.00
1. ב. פייגענבוים, ניו יארק	5.00	1. 6 ברוקלין	5.00	1. 6 ברוקלין	5.00
1. סטרוגאטש, ברוקלין,	5.00	1. וועסט האבאקען	5.00	1. וועסט האבאקען	5.00
1. קאברין, ניו יארק	5.00	2. 8 ניו יארק	10.00	2. 8 ניו יארק	10.00
1. ד. מ. מאיערסאן, ניו יארק	5.00	2. 9 באלטימאָרע	10.00	2. 9 באלטימאָרע	10.00
1. א. הילמאן (רוסין), ניו יארק	5.00	1. 10 באיאני נ.	5.00	1. 10 באיאני נ.	5.00
1. ס. גרין, ניו יארק	5.00	1. 12 פילאדעלפּיא	5.00	1. 12 פילאדעלפּיא	5.00
1. י. געטצאָוו, ניו יארק	5.00	1. 13 פאטערסאָן נ.	5.00	1. 13 פאטערסאָן נ.	5.00
1. י. קראקאָוסקי, ניו יארק	5.00	1. 15 הארטפאָרד	5.00	1. 15 הארטפאָרד	5.00
1. ג. גלאסס, וויטפליין	5.00	1. 17 ניו הייווען	5.00	1. 17 ניו הייווען	5.00
1. דר. מארגאָליס, ניו יארק	2.00	1. 19 סיראקיוז	5.00	1. 19 סיראקיוז	5.00
1. פ. ניקעלסבערג, ניו יארק	2.00	1. 21 ניוברג	5.00	1. 21 ניוברג	5.00
1. י. נעטטער, ניו יארק	2.00	3. 23 נוארק נ.	5.00	3. 23 נוארק נ.	5.00
2. מ. דאווידאָף, ניו יארק	2.00	1. 24 בראַנקס, נ. י.	5.00	1. 24 בראַנקס, נ. י.	5.00
1. א. נ. ראָבערטס, וואשינגטאָן	1.00	1. 25 ברוקלין	5.00	1. 25 ברוקלין	5.00
1. י. וויינטרויב, פאטערסאָן,	1.00	1. 27 ראָטשעסטער	5.00	1. 27 ראָטשעסטער	5.00
1. מענאקער, פאסיק,	1.00	1. 29 באַפּלאַ, נ. י.	5.00	1. 29 באַפּלאַ, נ. י.	5.00
1. מ. גינסבערג, ניו יארק	1.00	1. 30 פאטערסאָן, נ.	5.00	1. 30 פאטערסאָן, נ.	5.00
1. מעלצער, ניו יארק	1.00	1. 31 לאָרענס, מאס.	5.00	1. 31 לאָרענס, מאס.	5.00
1. פלענסער, ניו יארק	1.00	1. 32 שיקאגאָ	5.00	1. 32 שיקאגאָ	5.00
1. מיסס פריימאן, ניו יארק	1.00	1. 33 באַסטאָן	5.00	1. 33 באַסטאָן	5.00
1. י. דאבין, ניו יארק	1.00	1. אלג. אר. בונד ברענטש, באַסטאָן	5.00	1. אלג. אר. בונד ברענטש, באַסטאָן	5.00
1. בעק, ניו יארק	1.00	2. ביאליסטאָקער רעוו. עמיג. פּעראיין	2.00	2. ביאליסטאָקער רעוו. עמיג. פּעראיין	2.00
1. א. שיינבערג, ניו יארק	1.00	5. צעכנאָוויטז, ניו יארק	25.00	5. צעכנאָוויטז, ניו יארק	25.00
1. ס. מייזעל, נוארק נ. דזש.	1.00	5. דר. אב. קאספּע, ניו יארק	5.00	5. דר. אב. קאספּע, ניו יארק	5.00
1. ס. גאָלדבערג, נוארק, נ. דזש.	1.00	3. דר. י. י. מיניץ, ניו יארק	10.00	3. דר. י. י. מיניץ, ניו יארק	10.00
1. א. הויפטמאן, נוארק, נ. דזש.	1.00	2. דר. ארטמאן, ניו יארק	15.00	2. דר. ארטמאן, ניו יארק	15.00
1. ס. שעפּער, ניו יארק	1.00	2. דר. האַלפּערין, ניו יארק	10.00	2. דר. האַלפּערין, ניו יארק	10.00
1. מ. שעפּער, ניו יארק	1.00	2. א. ניומארק, ניו יארק,	5.00	2. א. ניומארק, ניו יארק,	5.00
1. י. בלאטמאן, ניו יארק	1.00	2. דר. גירודאנסקי, ניו יארק	10.00	2. דר. גירודאנסקי, ניו יארק	10.00
1. דיקשטיין, ניו יארק.	1.00	1. ר. פין טרענטאָן	5.00	1. ר. פין טרענטאָן	5.00
1. פ. דענציוס, ניו יארק	1.00	1. דר. י. מ. רובינאָף, ניו יארק	5.00	1. דר. י. מ. רובינאָף, ניו יארק	5.00
1. י. בערנשטיין, ניו יארק	1.00	1. דר. ה. שוואַרץ, ניו יארק.	5.00	1. דר. ה. שוואַרץ, ניו יארק.	5.00
1. וו. מ. וויינבערג, ניו יארק	1.00	1. מ. מכתם, ניו יארק	5.00	1. מ. מכתם, ניו יארק	5.00
1. ל. גרינבערג, ניו יארק	1.00	1. מ. טורין, ניו יארק	5.00	1. מ. טורין, ניו יארק	5.00
1. פ. אשרין, ניו יארק	1.00	1. ל. טראַפּ, ניו יארק	5.00	1. ל. טראַפּ, ניו יארק	5.00
1. ב. שוואַרץ, ניו יארק	1.00	1. ס. ליעם, ניו יארק	5.00	1. ס. ליעם, ניו יארק	5.00
1. ד. פאָרמאן, ניו יארק	1.00				
1. א. מיללער, ברוקלין	1.00				
דורך גענאָסע יגדל פון לאָרענס, מאס.					
1. ט. בראַומאן, לאָרענס	5.00				
1. ב. סיימאן, ברייטאָן	5.00				
1. דזש. בראַנשטיין, לינן, מאס.	2.00				
1. ש. יגדל, לאָרענס	1.00				
1. מאַליניקאָוו, לאָרענס	1.00				

שטאט יענע, ווייל מיר האָבען געפונען דיא אלע ארטיקלען פיר זייער וויכטיג צו געבען פיר אונז זענע לעזער. מיר האָפען אָבער דיעזע פעהלערען צו פערבעסערען אום דער לעזער זאָל דערביי גאָר ניט פערלירען.

יעדען פאלס, זיינען מיר ניט שולדיג אין דעם וואָס דיא „צוקונפט“ איז נאָך ניט פער-גרעסערט געוואָרען, דיא שולדיגע זיינען פיעל מעהר אונזערע גענאָסען און סימפאטיזער וואָס זיי שטעהען פון ווייטען און זעהען ניט צו העל-פען דערצו, וויא איהר זעהט, איז נאָך אלע אונז-זענע אנטשטריינגונגען קוים געלונגען אריינצור-קריגען קעש פיר שערס, אין סך הכל, דעם ווערט פון 70 שערס ביז היינטיגען טאָג, ווערענד מיר האָבען גערעכענט אז ביז היינטיגען טאָג זאָלען מיר האָבען אים וועניגסטענס 500 שערס פערקויפט און דערפון זאָלען מיר שוין האָבען קעש פיר 200 שערס אים וועהניגסטענס, ווען דאָס וואָלט געשעהען, פערזיכערען מיר אייך, אז „דיא צוקונפט“ וואָלט שוין דיעזען מאָנאט ערשיינען אין 5 בויגען, ד"ה אין 80 פיידזשעס אָנשטאָט 64 פיידזשעס, זאָנסט אָבער וואָס קע-נען מיר פאָרלויפן טאָהן?

אלאז ליבע ברידער! לאָזט אייך ניט אָב נעהמט אייך צו דער ארבייט, זעהט צו קויפען אליין און פערקויפען צו אנדערע שערס וויפיעל נור מעגליך, העלפט בריינגען דערצו, אז מיר זאָלען פון דעם דריטען יאהר גאנג קענען אָנפאנגען צו פערגרעסערען „דיא צוקונפט“.

מיר האָפען אז אונזער שטימע וועט געוויס ניט פערלאָרען געהן קיין קורא במדבר, איהר וועט געוויס זיך גוט אָברופען און טאָהן אלעס מעגליכעס אום אייער וואונט ווי אונזער וואונט צו פערגרעסערען „דיא צוקונפט“ זאָל אויסגע-פיהרט ווערען.

מיט סאָלידארישען גרוס

א. י. נעטטער מענעדזשער

איינגעצאָהלט קעש.	שערס בעשטעלט.
1.00	1. ס. סיבולקין, לאורענס
1.00	1. אב. קאהן, לאורענס
1.00	1. א. האָלץ, הייווערהיל, מאסס.
1.00	1. 5. פיון, בראָקטאָן, מאסס.
1.00	1. דזש. ליפשיץ, בראָקטאָן, מאסס.
1.00	1. פיליפ פירסט, בראָקטאָן, מאסס.
1.00	1. 5. גערשאניק, פראָוידענס
1.00	1. א. מאקלער, פראָוידענס

\$352 טאָטאל

מיר בעטען געפֿעלליגסט דאָס ווער עס האט איינגעצאָהלט אויף א שער און געפינט ניט זיין נאָמען פערעפענטליכט, זאָל עס מעל-דען דורך א פאָסטקארטע אין אָפּים פון דיא „צוקונפט“.

בעמערקונג פון דער רעדאקציע

דורך געוויסעס אומשטענדען קען אייך זיך ניט שטעלען פעראלטוואָרטליך פיר דיעזען נומער צוקונפט. אייך פון מיין זייט האָב געהאלטען אלע פערשפרעכונגען און פערפֿליכטונגען און עס איז ניט מיין שולד וואָס זיי זיינען ניט ערפילט געוואָרען.

ב. פייגענבוים.

בעמערקונג פון מענעדזשמענט

אונזערע לעזער בעטען מיר ענטשולדיגונג דאָס מיר זיינען פאָרלויפן נאָך ניט אים שטאנ-דע צו פערגרעסערען „דיא צוקונפט“, מיט פיעל מעהר לעזע שטאָף. דורך דיעזען מאנגעל אין פלאץ, האָבען מיר פערפעהלט דיעזען מאָנאט, רעס טהורם און דעם שפרעך זאאל, עס איז אונז אונמעגליך געווען, אָבצושטעלען וועלכען עס איז אנדער ארטיקלעל פון דיעזען נומער, אָנ-

דזשאָהן מוירנער.

דיא גייסטיגע וועלט.

אָבער ווען זיי לאָזען זיך אַרײַן אין ים, ווערן זיי אַטאַקירט פֿון אַנדערע סאָרטע פֿיש און אין דיא קאַלטע וואַסערן בײַ דיא ברעגעס פֿון אַלאַסקאַ פֿון ים־הינד און ים־לייבן. יעדעס מאָל, ווען לאַקסען שווימען אַרײַן אין דיא טײַכען אָדער שווימען אַרויס אין ים, ווערן מאַסען פֿון זיי גע־כאַפט פֿון זע־הינד, וועלכע וואַרטען דאָרטען אױף זיי.

דאַרום וואָלטען מיר שוין יעצט וואַהר־שײַנליך געבליבען גאָר אָהן לאַקס, ווען מען וואָלט זיך ניט גענומען צו קינסטליכע בריהונג נאָך וויסענשאַפֿטליכע נאָכפֿאַרשונגען. דיא ער־שטע פֿראָבען פֿון קינסטליכע בריהונג האָט דיא אַמעריקאַנער רעגירונג געמאַכט אין 1873 אין דעם מאַקילאָד טײַך אין קאַליפֿאָרניאַ. יעצט עקזיסטירען שוין 25 גרויסע בריהונגס־פֿלעצער פֿאַר דיא נוצליכסטע סאָרטען פֿיש אין פֿער־שיעדענע געזאַלצענע און פֿרישע וואַסערן.

מיר ווילען דאָ בעשרייבען אין קורצען, אַלץ בײַשפּיעל וויא אזוי מען פֿערמעהרט קינסטליך דיא בעסטע סאָרטען לאַקס.

וויא בעוואוסט, קומען לאַקסען אין בע־שטימטע צײַטען פֿון יאָהר לײַגען אײער אין טײַכען. זיי שווימען דאן אין גרויסע מאַסען ווייט־ווייט אין דיא טײַכען, ביז זיי מרעפֿען שטערונגען אָדער דאָס וואַסער איז ניט גענוג טײַע. אין דער צײַט פֿאַנגט מען זיי געוועהנליך

קינסטליכע בריהונג פֿון פֿיש.

יא פֿיש־קאָמיסיאָן פֿון די פֿעראַייניגטע שטאַטן טען געברויכט יעצט דריי ספּעציעלע שיפֿען צו בריהען געוויסע סאָרטען זעהר נײַ־ליכע פֿיש, וואָס זאָנסט וואָלטען זיי מיט דער צײַט אין גאַנצען פֿערשוואַנן.

דען. אײנער פֿון דיזעע סאָרטען איז לאַקס. אין דיא וואַסערען פֿון דיא שטאַטען לעבען דעם פֿאַסיפֿיק אָקעאַן און אין אַלאַסקאַ, וועלכע שטעלט צו אַ העלפט פֿון דיא לאַקס וואָס ווערט געברויכט אין דער וועלט, פֿאַנגט מען יעצט יעהרליך אײבער הונדערט מיליאָן פֿונט פֿון די־זען סאָרט פֿיש. אין 1899 האָט מען דאָרט גע־פֿאַנגען 175 מיליאָן פֿונט לאַקס.

עס איז אַמת, אז דיא לאַקסען לײַגען גענוג אײער צו פֿערמעהרען זיך זעהר שנעל. יעדער לאַקס לײַגט געוועהנליך ביז 1000 אײער, אָבער אונטער געוועהנליכע נאַטירליכע אומשטענדען ווערן זעהר פֿיעל אײער פֿערניכטעט. דיא יונגע לאַקס שטאַרבען פֿון קראַנקהייטען און ווערען אױך אױפֿגעפֿרעסען פֿון אַנדערע פֿיש. אין דיא טײַכען האָבען דיא לאַקסען ווייניג שונאים.

ארויסשווימען, און דאן זיינען זיי פערטיג ארויסגעלאזען צו ווערן פריי אין דיא ערטער, וואו זיי קענען אים בעסטען אויסוואקסען ביז זיי וועלען אריינפאלען אין נעצען און מען וועט פון זיי אויסקוועטשען דיא רייג און מילך פיר נייע בריהונגען.

עס וואלט גענומען צו לאנג צו בעשרייבען דיא איינצעלהייטען פון יעדען פראצעס אין אזעלכע קינסטליכע בריהונגען. דאס ווערט אלעס בעשריבען אין ספעציעלע ביכער, וועלכע דיא פיש-קאמיסאן האט אויסגעארבייט און פערע-פענטליכט. דיא רעזולטאטען פון דיעזער ארבייט זיינען זעהר ניצליכע און וויכטיגע. זעהר ווייניג גע אייער ווערן פערדראבען ביי דער קינסטלי-כער בריהונג, צום ביישפיעל: אין דיא ברי-הונגס-פלעצער פון דיא טייכען מאקלאדור און באטל-קריק אין קאליפארניא האט מען אין 1899 צוזאמענגעקליבען 48 מיליאן לאקס-אייער, און פון זיי האט מען ארויסגעקראגען 44 מיליאן פיש, וועלכע זיינען אריינגעלאזען געווארען אין פיעלע טייכען.

אויף דיעזער ארט וועט מען שטענדיג האבן בען אזוי פיעל לאקס, וויא פיעל מען וועט גע-ברויכען.

פון דיא ים-פישען זוכט מען אָנצוהאלטען דורך קינסטליכע בריהונגען בעזאנדערס קאד-פיש (שטאק פיש). הונדערטע מיליאנען ווערן יעהרליך אויסגעבריהט און צושפרייט אין פער-שיעדענע ערטער לעבען דיא ברעגעס פון אט-לאנטישען ים. אין וואודס-האל און אין גלאוס-טער, מאסאטשוסעטס, בריהט מען אויס קינסט-ליך יעדען יאהר מיליאנען קאד-פיש, מאקעלען, לאַבסערס און אנדערע וויכטיגע סאָרטען פיש. דיא בעסטע סאָרטען טיי-פיש ווערן אויך קינס-טליך אויסגעבריהט מיט יעדען יאהר אלץ מעהר. דיא פיש-קאמיסאן צושיקט יונגע פיש אין דיא טייכען, וואו דיא נאטירליכע פערמעהרונג געהט אָן שוואך אָדער וואו מען פאנגט צו פיעל פיש. ווען מען וואלט דאס ניט געטאן, וואלטען שוין לאנג פיעלע טייכען געבליבען אָהן פיש.

נייע מיטלען צו בעקומען זייערשטאף און

וואסערשטאף.

דער בעוואוסטער פראנצויזישער געלעהר-טער זשאָרזש קלאָד, וועלכער האט אויסגעפונען וויכטיגע מיטלען צו ערליכטערן און ביליגער צו מאכען דיא פראדוקציע פון פליסיגע לופט, האט זיך אויך דערמיט בענוצט צו פראדוצירען זעהר ביליג דיא גאזען אַקסיוזשען (זייערשטאף) און הידראזשען (וואסערשטאף).

זייערשטאף קריגט ער יעצט ארויס דירעקט

פיר דיא קינסטליכע בריהונגס-פלעצער. דיא ווייבליכע (מיט רייג) און דיא מענליכע (מיט מילך) האלט מען אין בעזונדערע רעזערוואר-רען, פון וועלכע מען נעהמט זיי ארויס און מען קוועטשט פון זיי אויס דיא רייג און מילך. גע-ניטע פאכלייטע בעשעפטונגען זיך דערמיט, דען מען דארף גוט אויפפאסען, אז דער נאטירליכער פראצעס זאל נאכגעמאכט ווערען און אז דיא אייער זאלען ניט פערדראבען ווערן.

אין קאלאמביא ריווער, וואו דיא לאקסען זיינען זעהר גרויסע און שטארקע, געברויכט מען ביי דיעזער אָפּעראציען א מין צוואנג העמער. יעדען לאקס לייגט מען אריין אין אזא הילצער-נע פאָרם און מען בינדט איהם צו. אז ער זאל זיך ניט קענען ווארפען און זאל בלייבען אונ-שעדליך, דאן קען מען פון איהם ארויסדריקען דיא אייער אָדער דיא מילך, וועלכע ווערן צו-זאמענגעמישט אין ספעציעלע קעסטלאך. מען האט פון ערפאהרונג אויסגעפונען, אין וועלכע פראָפאָרציען דיא רייג און מילך דארפען צוזא-מענגעמישט ווערן, אום פון דיא אייעלעך זאלען זיך קענען אויסבריהען פיש.

דער בריהונגס-אפאראט בעשטעהט פון גע-וויסע קארעטעס און קערב אין וועלכע מען האלט דיא אייער און דיא ניי-געבארענע פיש א בע-שטימטע צייט און אונטער בעשטימטע בעדינג-גונגען, וויא דיא ערפאהרונג און וויסענשאפט-ליכע נאכפארשונגען האבען עס געצייגט. 2 נאלאנען מיט רייג, וועלכע זיינען פריהער צוזא-מענגעמישט געוואָרען מיט מילך, גיסט מען אריין אין יעדען באסקעט. דאס מאכט אונגעפעהר 30.000 אייער. זיי ליגען אין דיא קערב וואו דאס וואסער ווערט אָנגעהאלטען אין א ווארעם-קייט ביז 54 גראד נאך פארענהייט'ס טערמא-מעטער, אזוי לאנג ביז דיא הייטלעך פלאצען אין עס הויבען זיך ארויף ניי-געבארענע לאקסען, וועלכע מען טראנספארטירט באלד אין קארע-טעס מיט פליסענדע וואסער. דער פראצעס פון דיעזער בריהונג אין קערב דויערט ביז 35 טעג. מיט יעדען טאָג פלאצען אלס מעהר אייעלעך ביז דיא אונטערשטע רייהען ווערן אויסגע-בריהט. מען דארף נאָר אויפפאסען, אז דיא ניי-געבארענע לאקסען זאלען ניט דערשטיקט ווערן אין דיא קארעטעס, ווייל זיי זיינען דאָרט זעהר צוזאמענגעדריקט. קארמענען ברויכט מען זיי נאָר ניט. דיא נאטור האט זיי פערזארגט מיט אזעלכע זעקעלעך, וועלכע שטעלען זיי צו נאה-רונג א מאָנאט צייט ביז זיי זיינען שוין אין שטאנד זיך אליין צו זוכען שפייז. וויא נאָר דיא נאטירליכע שפייז-זעקעלעך ווערן אויסגעזויגען און פערשוואונדען, פאנגען דיא לאקסען אָן

לופט האָט געדיענט צום אָבקיהלען. וואָס נידע-
ריגער דיא טעמפּעראַטור איז געווען, איז אלץ
בעסער דער וואסערשטאַף בעפרייט געוואָרען פון
דיא צוגעמישטע גאזען. ביי א קעלט פון 130
גראד (נאָך דעם טערמאָמעטער פון צעלזיוס) איז
דער ארסעניקנאז אין גאנצען געבליבען פער-
גליווערט, זאָ דאָס דער וואסערשטאַף איז אין
גאנצען ריין געוואָרען פון איהם.

זיינע פּראָבעס האָט דער פּראָפעסאָר גע-
מאכט לעבען פאריו אין דער רעגירונגס פאב-
ריק פיר לופטבאלאָגען און זיי זיינען געווען זעהר
ערפאלגרייך. ער האָט אפילו געקראָגען רייניגט
וואסערשטאַף פון געוויינליכן בעלייכטונגס
גאז. דער גאז, וואָס מען געברויכט פיר בעלייכ-
טונג און הייצונג, ענטהאלט, וויא בעוואוסט,
אויך וואסערשטאַף. וואָס מעהר וואסערשטאַף
א ברענגנאז ענטהאלט, אלץ ווייניגער ליכט גיט
ער דען דער וואסערשטאַף ברענט מיט א זעהר
שוואכען בלויזליכען פלאם. דער מיטעל פון פרא-
פעסאָר קלאָד צו בעקומען רייניגט וואסערשטאַף
דורך אָבקיהלונג קען דארום אויך בריינגען נוצען
אין דער בעלייכטונגס-גאז אינדוסטריע. פון איין
זייט קען מען צושטעלען העלערען בעלייכטונגס-
גאז, פון דער אנדער זייט וועט מען ארויסקריגען
גאנץ ביליג דעם וואסערשטאַף, וואָס איז נויט-
ווענדיג פיר לופטבאלאָגען און לופטשיפען.

דיא פלעקען פון דער זון.

יעדערער האָט געוויס געהערט, אז דיא זון
האָט פלעקען, וויא אויך פון דעם ווערטעל, אז
„אפילו דיא זון איז גיט אָהן פלעקען“. נאָר ווא-
רום זיי געפינען זיך דאָרטען און וואס פאר א
בעדייטונג זיי האָבען — וועגען דעם שטרייטען
נאָך דיא געלעהרטע.

עס געהט קוים פאָראַיבער א יאהר, ווען מען
זאָל גיט בעמערקען דורך טעלעסקאָפען געוויסע
דונקעלע פלעקען אויף דער זון. געוועהנליך
זעהען זיי אויס וויא שווארצע פינטעלעך אויף א
ווייסע שטיק פאפיר. וויא ווייט מען ווייט, זיי-
נען דיא פלעקען אויף דער זון צוערשט בעמערקט
געוואָרען פון א דייטשען נאָכפאָרשער מיט דעם
נאָמען שוואבע אין 1825. יאהר. מיט עכט-
דייטשער געדולד האָט ער 42 יאהר נאָכאנאנד
בעטראכט דיא פערשידענע פלעקען און האָט
פרייצייכענט, וויא זיי האָבען אויסגעזעהען און אין
וועלכע ערטער פון דער זון זיי האָבען זיך געפיר-
נען. אייניגע יאהרען זיינען זיי געווען פיעל
מעהר און מאנכע יאהרען האָט מען זיי נאָר גיט
געקאנט בעמערקען. זיינע לאנגע בעטראכטונגען
און נאָכפאָרשונגען האָבען איהם געפיהרט צו
דער ענטדעקונג פון א געזעץ, דאָס פון דער צייט.

פון דער לופט דורך זעהר אן איינפאכען מיטעל.
וויא בעוואוסט, בעשטעהט דיא לופט פון א מע-
כאנישער מישונג פון 2 גאזען: אַזאַט אָדער
ניטראָזשען (אויף דייטש: שטיק שטאַף) און
אָקסיזשען (אין דער לופט געפינען זיך נאָך א-
דערע גאזען, וויא קוילעגנוויערע, אמאָניא, אַזאָן,
אַבער אין זעהר קליינע מאסען). דיא פּראָפּאָרציי-
אָן פון אַזאַט צו זויערשטאַף אין דער געוועהנלי-
כער לופט איז וויא 4 צו 1 (צום ביישפיעל: אין
א גאלאָן לופט געפינט זיך 80 פּראָצענט אַזאַט
און 20 פּראָצענט זויערשטאַף). אָבער אַזאַט האָט
דיא מעלה זיך שנעלער אויסצורוועגען אָדער
אויסצופארען וויא זויערשטאַף פון פליסיגע
לופט. ווען מען זאָל לאָזען פליסיגע לופט אָפען,
וועט דער אַזאַט גיכער אומגעוואנדעלט ווערן צו-
ריק אין א גאז, וויא דער אָקסיזשען.

מיט דיעזע מעלה פון אַזאַט האָט זיך פּראָ-
פעסאָר קלאָד בענוצט ארויסקורירען פון פליסי-
גע לופט ריינע זויערשטאַף. ער האָט ערפונדען א
ספעציעלען אפאראט צו מאכען דיא לופט פלי-
סיג אזוי, אז אין דער זעלבער צייט זאָל דער
אַזאַט זיך אָפשיידען דורך שנעלע אויסדראמפ-
פונג צום סוף בלייבט א פליסיגקייט, וועלכע
ענטהאלט פליסיגע זויערשטאַף.

דאָס איז א זעהר וויכטיגע ערפינדונג, דען
זויערשטאַף ווערט בענוצט אין אינדוסטריען
און אויך אין מעדיצין. וואָס לייכטער און בילי-
גער מען קען בעקומען זויערשטאַף, איז נאטיר-
ליך אלץ בעסער.

דער זעלבער פּראָפעסאָר האָט אויך אָנגע-
ווענדעט פליסיגע לופט צו קריגען ריינע וואסער-
שטאַף, וואָס ווערט מייסטענס געברויכט אַנצו-
פילען לופטבאלאָגען, ווייל ער איז דער לייכ-
טעסטער גאז. געוועהנליך בעקומט מען וואסער-
שטאַף דורך אויפלאָזען צינק און א זויערע
פליסיגקייט (צום ביישפיעל: שוועבעלזויערע
אָדער אַליום). דיעזער מעטאל ווערט אָבער גיט
געברויכט אין זיין ריינער כעמישער פאָרמע.
ווייל דאָס וואָלט געקאסט צו טהייער. ער ענט-
האלט מישונגען פון אנדערע שטאַפען, בעזאָג-
דערס ארסעניק (אויף אידיש רופט מען עס גע-
ווענליך: מיידיסם). די זויערע פליסיגקייט וואָס
ווערן געברויכט אויפצולאָזען צינק, זיינען אויך
גיט כעמיש ריין. דאָרום ענטהאלט אויך דער
וואסערשטאַף אנדערע גאזען, וואָס זיינען גאנץ
אונניצלליך און אויך שעדליך פאר לופטבאלאָ-
גען און אנדערע אינדוסטריעלע צוועקען (דער
ארסעניקנאז איז א זעהר גיפטיגער).

אום אָפצושיידען דעם וואסערשטאַף פון
אנדערע גאזען, האָט פּראָפעסאָר קלאָד געברויכט
א ספעציעלען אפאראט מיט פליסיגע לופט. דיעז

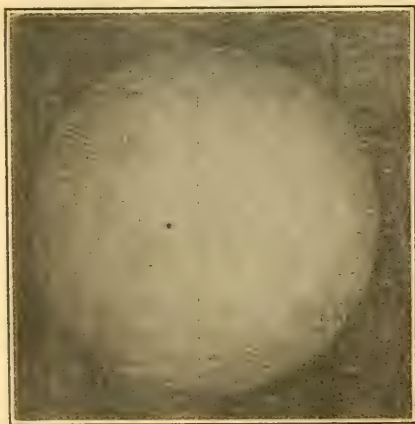
שיין, און דיא דונקלע פינטלעך קומען נאָר פון דעם, וואָס דיא לאָך איז הונדערטע טויזענדע מיליאָן טיפּע. דער פלעק איז נאָר אַ שטאַט פון דער לאָך. אַ בעטראַכטונג פון דיא שאַטירונגען ביי דיא זייטען פון דעם פלעק צייגט קלאָר, אז אויף דער זון האָט זיך געבילדעט ניט אַ ריזיגע באַרג, זאָנדערן אַ ריזיגע לאָך. וויא גרויס אזא לאָך איז, קען מען זיך פאַרשטעלען, דאָס ווען מען וואָלט אַריינגעשליידערט אין איהר אונזער ערד-קוגעל, וואָלט ער זיך דאָרטען בעהאלטען אזוי וויא אן אַרבעט אין אַ פינגער-הוט.

דיא אורזאכע פון דיזעזע לעכער אין דער זון איז נאָך ניט ערקלערט. אייניגע געלעהרטע רעכענען, אז דאָס קומט פון דיא אונגלייכע אָב-קיחלונג פון דער זון, זאָ דאָס אין אייניגע שטע-לען פלאצט זיא, און עס בילדעט זיך אונגעהייער טיפע אָברונדען.

וויא ווייט אזעלכע ענדערונגען אויף דער זון האָבען אַ ווירקונג אויף דעם קלימאט פון דער ערד, דאָס ווערט יעצט נאָכגעפאַרשט פון פיעלע אסטראָנאָמען. מען האָט בעמערקט, אז יעדעס מאָל, ווען דיא זונען-פלעקען ווערן גרעסער, קו-מען פאַר גרויסע שטורמען אויף דער ערד. דער וועטער ווערט דאן אונגעוועהנליך: אָדער עס רעגענט צו פיעל און עס קומען פאַר גרויסע פער-פלייצונגען, אָדער עס ווערט אַ טריקענעם מיט גרויסע היצען. אויך האָט מען אויסגעפונען אז דיא זונען-פלעקען האָבען אַ זאָנדערבארע וויר-קונג אויף דער מאַגנעטיזמוס פון דער ערד.

ווען דיא פלעקען ווערען גרעסער ביז דער צייט, ווען זיי ווערן קלענער, געהען פאַראיבער 11 יאהר מיט אונגעפעהר אַ מאָנאט. 7 יאהר דויר-ערט דיא פערגרעסערונג פון דיא פלעקען, 4 יאהר. — דיא פערקלענערונג ווארום דאָס איז אזוי און וואָס פאר אַ שייכות דאָס האָט מיט אנדערע הימלישע ערשיינונגען, ווייס מען נאָך ניט.

זייט שוואַכע'ס ענטדעקונג האָט מען אין אלע אָבערוואַטאָריעס פאַטאָגראַפירט דיא זון נען-פלעקען מיט דיא בעסטע אינסטרומענטען, אום זיי צו פערגלייכען און צו קענען גענויער בעטראַכטען זייער פּאָזיציאָן. דיא לעצטע און גרינדליכסטע נאָכפאַרשונגען וועגען דיזעזע אונ-ערקלערליכע ערשיינונגען אויף דער זון זיינען געמאכט געוואָרען דיזעזען יאהר פון פראַפּעסאָר דזשאָרדזש פיטערס אין וואַשינגטאָן. מיר גיבען דאָ איבער צוויי פון זיינע פאַטאָגראַפיען פון דיא זונען-פלעקען. צוערסט האָבען זיך בעוויזען עטליכע בעזונדערע פלעקען, וועלכע האָבען זיך צוזאמענגעצויגען אין אַ גרופּע. זייער צאָהל איז נאכהער קלענער געוואָרען, דיא קלענערע פלע-קען זיינען אזוי וויא איינגעשלונגען געוואָרען פון דיא גרעסערע. דעם 12 אָקטאָבער 1903 איז דיא לענג פון דעם אָרט מיט דיא פלעקען געווען 172.000 מיל, דיא ברייט 59.000 מיל. דיא פלעקען זיינען אזוי גרויס געווען, אז מען האָט זיי געקענט זעהען אפילו מיט געוועהנליכע אוי-גען דורך פערזענלעכע גלעזער.

דיא פלעקען אויף דער זון.

א „זונען-הויז“ אין פאריז.

אַ זעהר זאָנדערבארע און אינטערעסאנטע הויז איז יעצט אויסגעשטעלט אין פאריז. צוויי בעוואוסטע פאריזער ארכיטעקטען האָבען אויס-

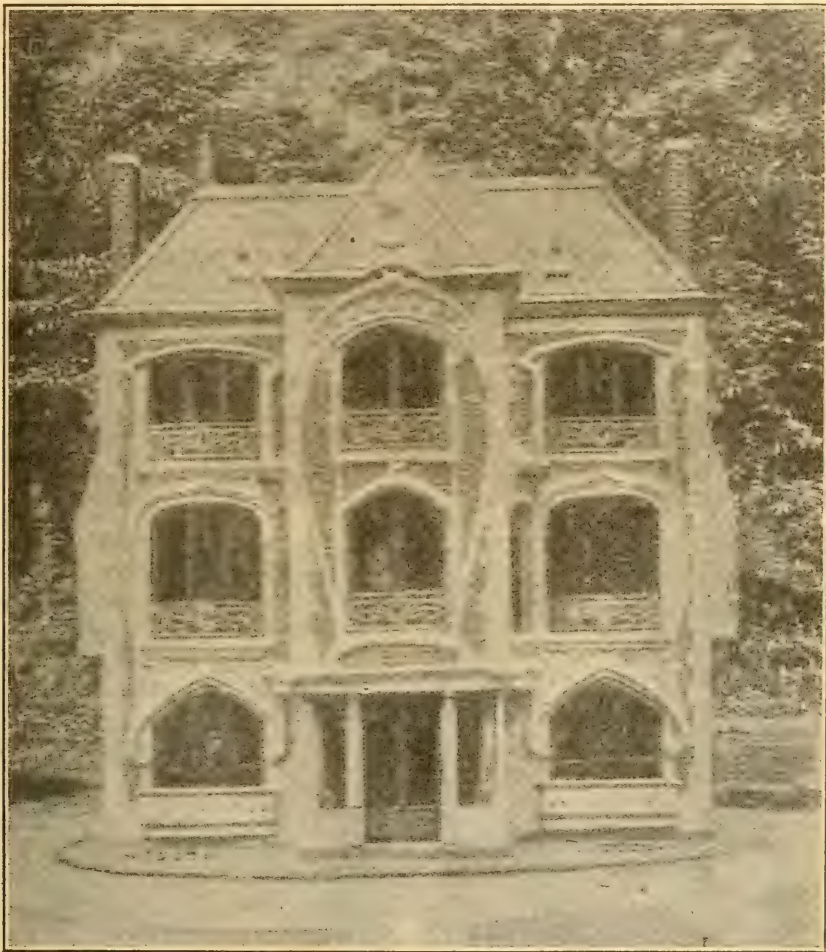
ווען מען בעטראַכט אַ זונען-פלעק מיט אַ גרויסען טעלעסקאָפּ, זעהט מען, אז דאָס איז ניט מעהר וויא אַן אונגעהייערע לאָך מיט קלענערע לעכער-דערביי אויף דער אָבערפלעכע פון דער זון. דיא נאנצע זון ווארפט פון זיך אַ העלען

בעווייזען סתם א קונץ אָדער מאכען אן אנציי-
הענדע שפילכעל פאר דיא נייגיריגע בעזוכער
פון דער אויסשטעלונג, זאָנדערן האָבען אויסגע-
פיהרט א פאָרשלאַג פון אייניגע דאָקטוירים צו
בויען אזעלכע הייזער, וואו דיא זון זאָל שטענדיג
אריינשיינען.

אונטער דיא בעסטע אומשטענדען קריגען
הייזער א קליינעם טהייל פון דיא זונען-שטראה
לען יעדען טאָג. עס איז אָבער פון דער גרעסטער
וויכטיגקייט, אז זיי זאָלען זיין וואָס בעסער בע-
לויכטען פון דירעקטע זונען-שטראהלען, דען זיי

געבויט אויף דער אויסשטעלונג פון געביידעס א
הויז, וועלכע דרעהט זיך נאָך דער זון צו קריגען
וואָס מעהר שטראהלען. דיעזע הויז איז א צוויי-
שטאָקיקע און איז פערזאָרגט מיט וואסער, עלעק-
טרישע בעלייכטונג, אלע מאָדערנע אויסבעסע-
רונגען. נאָר אין קעלער געפינט זיך א ספעציעל
לער מעכאניזם, וועלכער דרעהט איהר ארום
אזוי לאנגזאם, אז דיא וואָס געפינען זיך אינע-
ווייניג בעמערקען עס קוים.

דיא ארכיטעקטען, וועלכע האָבען איהר גע-
פלאנעוועט און געבויט, האָבען ניט געוואָלט

דאָס זונען-הויז

העכסט וויכטיג פאר קראנקע און איבערהויפט
פאר יעדען מענש.

דיא פאריזער ארכיטעקטען האָבען אזוי
איינגעריכטעט זייער זאָגענאנטע „זונען-הויז“,
אז זיא זאָל אריינקריגען וואָס מעהר שטראהלען.

זיינען דאן פיעל געזינטער. זונען-שיין טויטעט
באציליען און רייניגט דערמיט דיא לופט. פאר
געוויסע קראנקהייטען איז זונען-שיין דיא בעס-
טע רפואה. א הויז, וועלכע זאָל אריינקריגען א
גאנצען טאָג וואָס מעהר שטראהלען, איז דארום

ווערט אנערקענט פון דיא גרעסטע מעדיצינישע אויטאָריטעטען פאר א העכסט ניצליכע און ווייב טיגע און אז עהנליכע האָספיטאלען וועלען מיט דער צייט געבויט ווערן אין פיעלע אנדערע ערטער.

דיא אינדיא-ראַבבער אינדוסטריע.
אין איסטאפריקא האָט מען געפונען א פלאנץ, וואָס שטעלט צו רעזינע אָדער גומי. דיא רעזינע געפינט זיך אונטער דער הייטעל פון דער וואַרצל און איז אזוי גוט וויא אינדיא-ראַבבער. דיא פלאנץ, וועלכע איז ביז יעצט געווען נאנץ אונגעקאנט, בעשטעהט אייגענטליך, פון א גרוי סען וואַרצל, וועלכער ענטהאלט פון 12 ביז 15 פראָצענט רעזינע.

דאָס איז א זעהר גוטע בשורה פאר דיא פאבריקאנטען פון רעזינע-ארטיקלען, ווייל אינדיא-ראַבבער ווערט מיט יעדען יאהר אלץ טהיירערער. דיא רעזינע-אינדוסטריע וואקסט פיעל שנעלער, וויא דיא בוימער אין אינדיא און אין בראזיליען, וועלכע האָבען ביז יעצט צוגעשטעלט כמעט דיא גאנצע רעזינע וואָס מען האָט געברויכט אין דער וועלט. בלויז אין דיא פערסישע נייגעלעכע שטאטען אימפאָטירט מען יעצט איבער 50 מיליאָן פונט אינדיא-ראַבבער א יאהר. אין 1862 האָט מען נאָר אימפאָטירט 9 מיליאָן פונט ראַבבער. דער געברויך פון רעזינע שטייגט יעדען טאָג אין פערשיעדענע אינדוסטריען, אָבער נייע מאטעריאלען, וועלכע זאָלען קענען פערנעהמען דעם פלאץ פון אינדיא-ראַבבער, געפינט מען ניט.

מען האָט דאָרום גענומען קלייבען, אין דיא לעצטע יאהרען אלטע רעזינע-ארטיקלען: צוריי סענע גאלאשען, קליידער, דעהרען, אלטע זעקלעך א. ז. ו. אין אלע לענדער זוכט מען אויס אלטע שטיקלעך רעזינע, פאר וועלכע מען צאָהלט גאנץ גוטע פרייזען, דען מען בענוצט זיי צו פראָדוצירען נייע זאכען. דיא אימפאָרטאציאָן פון אלטע ראַבבער שטייגט אויך מיט יעדען יאהר: אין 1893 איז אין דיא יונייטעד סטייטס געווען 3 מיליאָן פונט און לעצטען יאהר — 22 מיליאָן פונט, פאר וועלכע מען האָט בעצאָהלט אַנדערהאלב מיליאָן דאָלאַר.

אין דיא פיליפינען און אויף איינגע אינזלען אין זיעד אזיען האָט מע זיך שטארק גענויט צו פלאנצען אינדיא-ראַבבער בוימער.

דיא ווענט זיינען פוסטע, זאָ דאָס דיא אינזלענדיג קען ניט ווערען צוהיט פון דיא שטראהלען. דיא לופט וואָס געפינט זיך צווישען צוויי ווענטלעך, דערלאָזט ניט, וויא בעוואוסט, אז אין א שטוב זאָל ווערן צו הייס אָדער צו קאלט. דער מעכאניזמוס, וואָס דרעהט ארום דיא הויז נאָך דער זון, ווערט בעוועגט פון אן עקסטרע רישען מאָטאָר. איין-שטאָקע הייזער קענען מיט אזא מעכאניזמוס געדרעהט ווערן מיט דער האַנד. עס איז גענוג יעדע שטונדע א דריק צו טאָן א געוויסע הענטעל, אז דיא הויז זאָל זיך א דרעה טאָן עטליכע צאָל. ווען מען פיקסט איין אן עלעקטרישען מאָטאָר, דרעהט זיך דיא הויז אַטאָמאטיש אלע 24 שטונדען. דער פראָנט פון דער פאריזער „זונען-הויז“ זעהט אויס וויא אויף דער ביליגענדער צייכנונג.

א זונען-האָספיטאל אין קאָפּענהאָגען.
אז מיר האלטען שוין אין ירידען וועגען די זון, דער קוואַל פון שיין און וואַרעמקייט, וועלען מיר אויך איבערגעבען דיא לעצטע רעזולטאטען פון דער בעריהמטער זונען-קורע, וואָס דער דענישער פראָפּעסאָר פינזען האָט איינגעפיהרט אין קאָפּענהאָגען. דער בעריכט, וואָס ער האָט צוגעשיקט צו דער פאריזער אקאדעמיע פון וויסענשאפטען, צייגט, אז מיט דיא זונען שטראהלען קורירט ער בעזאָנדערס דיא הויט-קראַנקהייט, וואָס טראָגט דעם נאָמען לופוס און וואָס איז אייגענטליך שווינדוכט פון דער הויט. פון 804 פערזאָן, וועלכע ער האָט בעהאנדעלט מיט זיין מעטהאָדע, האָט ער פאָלשטענדיג אויסגעקורירט 412. זיי האָבען אלע געליטען פון לופוס און יעצט זיינען זיי פאָלקאם געזונד. א טהייל פון זיי זיינען שוין פטור געוואָרען פון לופוס מיט 6 יאהר צוריק, און עס איז אפילו קיין סמן ניטאָ, אז דיעזע געפעהרליכע קראַנקהייט וועט זיך וויעדער ארויסווייזען אויף זייער הויט.

אין דעם האָספיטאל, וואָס איז געבויט געוואָרען אויף דער רעכנונג פון דער שטאָדט קאָפּענהאָגען צו קורירען קראַנקע מיט זונען-שיין, האָט פראָפּעסאָר פינזען איינגעריכטעט ספעציעלע צימערן מיט פערשיעדענפארביגע גלעזער, דען ניט אלע שטראהלען פון דער זון האָבען א גלייכע ווירקונג. מיר קענען זיך דאָ ניט אָבעבען מיט איינצעלהייטען פון זיין מעדיצינישער מעטהאָדע. מיר וועלען נאָר בעמערקען, אז זיא

דער דרעזדענער קאנגרעס

דיא איינגיקייט.

אזוי וויא א יעהרליכע קדחת אזוי קומט צוריק ביי דיא נעגנער פון סאציאליזמוס, פאר יעדען פארטיי טאג פון דיא דייטשע סאציאליסטען, דיא נבואה, אז דאס מאָל וועט זיך דיא סאציאליסטישע פארטיי אין דייטשלאנד שוין „גאנץ זיכער“ צושפאלטען. און יעדעס מאָל קאָזט זיך אויס א בידעס פון דער נבואה.

דאָס מאָל האָט דיעזע נבואה אבער ווירקליך געהאט א גרונד, דען בעבעל און קויטסקי און זינגער און אלע גענאָסען פון דיא „אַרמאָ-דאָקסישע“ ריכטונג (וויא דיא „רעוויזיאָניסטען“ רופען זיי) האָבן אויסדריקליך ערקלערט, אז דאָס מאָל מוז דאָס „קאָמעדיע שפיעלען“ א'ן ענדע נעמען, — דאָס הייסט, מען מוז מאכען א סוף צום פערשמירען און פערדעקען דיא טיעפע מיינונגס-פערשידענהייטען און — „דאָס טיש-טוך מוז צוריסען ווערען“, אזוי האָבען זיי אויס-דריקליך געזאָגט. און מען האָט ווירקליך גע-ארבייט מיט אלע כוחות ארויסצוהייבען דיא מיינונגס-פערשידענהייטען, און דיא פרינציפיעלע רעזאָלוציאָן איז אומישנע געוואָרען פערפאסט אזוי דייטליך איינזייטיג, אז עס זאָל זיין קלאָר, דאָס מען ערקלערט זיך פיר איין זייט און אבזאָלוט גענען דיא אנדערע זייט, דיא רעוויזיאָניסטישע. און דאָך איז דאָס טישטוך ווייטער ניט צוריסען געוואָרען! ווייטער איז דיא שפאלטונגס-נבואה ניט מקוים געוואָרען! וואָס פיר א געהיימיספאָלע קראפט שטעקט דאָס אין דיא דייטשע סאציאלדעמא-קראטיע, דאָס עס בעזיענט אפילו דיא שטארקסטע נייגונג צו שפאלטונג? אין אלע פארטייען איז דאָ צו בעדויערען שפאלטונגען און אין דיא סאציאליסטישע פארטיי פון דייטשלאנד בשום אופן ניט! עס איז דאָך העכסט וויכטיג פיר דיא סאציאליסטען פון דיא גאנצע וועלט, צו דערגיין דיעזע וואונדערבארע געהיימע קראפט, כדי זיך פון איהר צו לערנען וויא איבעראל צו דערהאלטען דיא טיערסטע זאך אונזערע, דעם גרונד-פרינציפ פון אונזער וורה דעם — „אר-בייטער פעראייניגט אייך!“

דיא געהיימע קראפט איז — דיא פאר-טיי-דעסציפלין, דיא פעסטע טרייהייט און אי-בערגעבענהייט פון יעדען איינציגען סאציאליסט אין דייטשלאנד צו דיא גאנצקייט און איינהייט פון דיא פארטיי-אָרגאניזאציאָן!

ס איז ענדליך אָנגעקומען אין אמעריקא דער אויספיהרליכער בעריכט פון דעם קאנגרעס פון דיא סאציאלדעמאקראטי-שע פארטיי אין דרעזדען און מיר קענען בעטראכטען זיין בע-דייטונג אין דיא סא-

ציאליסטישע בעוועגונג פון דער וועלט.

נאטירליך איז אין אזא ושוואַל וויא דיא „צוקונפט“ נאָר פלאץ צו זאָגען אונזער אייגענע מיינונג וועגען דעם אלגעמיינעם איינדרוק וואָס מיר נעהמען ארויס פון דעם קאנגרעס, ניט אָבער צו געבען א טרוקענעם בעריכט וויא אלע טעגליכע צייטונגען געבען איהם. נאָר ביי דיא אלגעמיינע בעטראכטונג וועט דער לעזער אנבא-אורחא אויך דערגיין דעם עיקר פון דעם וואָס ביי דעם פארטייטאָג איז פאָרגעקומען.

* * *

אלע צייטונגען פון אייראָפּא, סאציאליס-טישע וויא געגערישע, בעטראכטען פון דעם דרעזדענער קאנגרעס דריי פונקטען:

1. דיא פארטיי-איינגיקייט, 2. דיא שטריי-טיגקייטען און 3. דיא פרינציפיעלע פראגען.

אם מעהרסטען שטעללען זיך אָב אלע ושוואַלען, סאציאליסטישע וויא געגערישע, אויף דעם צווייטען פונקט, אויף דיא שטרייטיג-קייטען. דיא בעטראכטונגען וועגען דעם הערען נאָר ניט אויף, אין דיא סאציאליסטישע ושוואַלען נאָך מעהר וויא אין דיא געגערישע. און עס איז מערקווירדיג, דיא סאציאליסטישע בע-קלאָגען זיך אויף דיא שטרייטיגקייטען מעהר וויא מאנכע געגערישע קריטיקירען זיי. מאנכע געגערישע צייטונגען שרייבען זאָגאר אויס-דריקליך, אז דיא שטרייטיגקייטען אויפן קאָג-גרעס האָבען נאָר בעוויזען דיא גרויסקייט און ערעלקייט פון דיא סאציאליסטען; וועהרענד דיא סאציאליסטען אליין אין דייטשלאנד הע-רען נאָר ניט אויף אויסצודריקען ערגערניש-אי-בער דיא שטרייטיגקייטען. מיר וועלען גיין כסדר און מיטטהיילען אונזער איינדרוק וועגען יעדען פון דיא דריי פונקטען.

געוויס איז איהר פראגראם אנערקענען, איהרע פרינציפן האלטען פיר ריכטיג... איך פערלאנג אז דיא פארטיי זאל דולדען אין איינצעלהייטען פרייע מיינונגען, אבער אין האנדלען איז עס זעלבסטפערשטענדליך, אז א פאליטישע אקציע קען נאר אונטערנומען ווערען אייניג געשלאגן, אז אין קאמפף זאלען אלע אייניג זיין גענוג דעם געגנער, אז דיא מינדערהייט זאל זיך אין טאקטישע פראגען אונטערווארפען צו דיא מערהרהייט. . . .

„מיר ווילען ניט גיין אויף אייגענע וועגען, נאר אויף דיא וועגען פון דער פארטיי. מיר האלטען אונז אימער אן דיא פארטיי-בע-שליסע. דאס רוק איך איינהייט אין האנדלען.“

אזוי זאגען שוין דיא „געגנער“ פון דיס ציפלין! ווען בעבעל האט געזאגט: „אז דער פארטייטאג צייכענט פאר דעם וועג פיר אונז זענען אונטערגעגעבן, מוזען זיי אלע אויף דעם וועג מארשירען, מעגען זיי וועלען אדער ניט“, האט היינע צוגערופען: „זעהר ריכטיג!“

און דער רעוויזאניסט פאלמאר האט אין זיין רעדע געזאגט: „איך אונטערווארף מיר דער מערהרהייט, און דאס מוז יעדער משהו.“ און וויא ווייט ווילען פון דער אנדערער זייט דיא „ארגאניזאציע“ דיסציפלין? אט וואס קויטסקי האט געזאגט:

„געוויס, מיינונגס-פערשידענהייטען וועלען און מוזען אימער זיין צווישען אונז. אין לויט דעם כאראקטער פון אונזער פארטיי מוזען אונזערע מיינונגס-פערשידענהייטען אפגען און פריי אויסגעפאכטען ווערן. אבער די מענות וועגען דיא מיינונגס-פערשידענהייטען טאנען ניט אריבערוואקסען (איבער דיא איינהייטליכע ארבייט און איבערצייגונג). מיר האבען א לענגערע צייט געהאט קריטיק מעהר וויא ענוג און מיר קענען זיך פרגינגען אויף א פאר יאהר צו פערבייגען אונזער זעלבסט קריטיק. . . .“

„אין לאנד (אין „שטאט“) פאדערן מיר פאלשטענדיגע פרייהייט פיר אלע מיינונגען; אין לאנד ווערען מיר אריינגעבוירען, צו מיר ווילען צו ניט; אבער א פארטיי איז א פרייווי-ליגער צוזאמענשלוס פון מענטשען מיט גלייכע מיינונגען, וואס ווילען שטרעבען צו דעם זעלבען ציעל מיט דיא זעלבע מיטלען. צו פערלאנגען אז אין א פארטיי זאל געדולדעט ווערען יעדע ריכטונג, הייסט צו פערלאנגען, אז דיא סאציאלדעמאקראטיע זאל שטיין אפען אויף פיר ליבעראלע, קאנזערוואטיווע א. ז. ו.“

אלאז, פון דער זייט זעהט מען, אז דיא

יעדער איינער שאנעוועט דיא פארטיי און איהר גאנצקייט וויא אן אויג אין קאפ. יעדער ציטערט, ניט חלילה צו שטערען דיא איינזיגקייט, פונקט וויא א פרומער איד ציטערט אימת מות ער זאל דיא ספר תורה ניט לאזען פאלען.

דאס האט זיך גאר דיטליך ארויסגעווייזען ווען קיין דרעזדענער קאנגרעס — נאך פיעל דיטליכער וויא אלע מאל. ביי דיעזען קאנגרעס האט זיך דאך ספעציעל געהאנדעלט וועגען דעם שטרייט צווישען דיא צוויי צדדים, וויא ווייט דיא פארטיי דיסציפלין זאל גיין. דיא רעוויזאניסטען האבען דאך ספעציעל גע'מענה'ט, אז דיא פארטיי פאדערט צופיעל אונטערוואקסענהייט, אז זיא לאזט צו ווייניג פרייהייט; און דאך האט זיך ארויסגעצייגט, אז דיא אנט-כטען פון דיא ביידע צדדים וועגען דיא גרענעץ פון פארטיי-דיסציפלין גייען זיך גאר ניט אזוי ווייט פונאנדער וויא מען קען מיינען. ניט דיא רעוויזאניסטען ווילען „פרייהייט“ אזוי ווייט אז זיי זאלען האלטען יעדע אונטערוואקסענהייט פאר א מין „סאלדאטשינע“ און זאלען וועלען עס זאל זיין סתם, „הפקרעטרושקע“, און ניט דיא פארטיי פאדערט א מין דיסציפלין וויא אין א רוסישע קאזערע!

דאס איז ביי דעם קאנגרעס אין דרעזדען נאנץ דיטליך פון ביידע זייטען אויסגעדריקט געווארען.

פאקטען.

אין דער דעכאטע וועגען דעם רעכט פון סאציאליסטישע שרייבער מיטצוארבייטען אין געוויסע קאפיטאליסטישע צייטונגען, האבען דיא רעוויזאניסטען געמאכט קולות, אז ווען דיא פארטיי זאל דאס פערביטען, וואלט דאס געווען אן אונטערדריקונג פון דיא פרייהייט א מיר נונג אויסצופרעכען וואו און ווען מען וויל. און דאך, ווען דער פערבאט איז בעשלאסען געווארען, האבען גלייך אלע דיא וואס האבען פריהער געשריבען אין דיא קאפיטאליסטישע צייטונגען (וועגען וועלכע עס האט זיך געהאנדעלט) אפען ערקלערט פארן פארטייטאג, אז זיי אונטערווארפען זיך אונטער דעם בעשלוס און וועלען ניט מעהר שרייבען!

בעבעל האט געזאגט:

„און איינהייט פון איבערצייגונג קען ניט זיין קיין איינזיגקייט, קיין בעניוסטערונג פיר דעם קאמפף, קיין מעגליכקייט צו געווינען אונזעלכע זיענע וויא מיר האבען געוואונען.“

דאס האט דער רעוויזאניסט היינע ניט אבגעשטריטען. ער האט געזאגט:

„ווער עס רעכענט זיך צו דער פארטיי מוז

בעבעל איז געווען, ווען ער האָט דאָרטען גע-
זאָגט:

„מיר אונטערשיידען זיך אויך אין הינזיכט
פון שטרייטיגקייטען זעהר פאַרטהיילהאפט
פון אלע אנדערע פארטייען. מיר קענען אונזער
רע, „ברודיגע וועש“ וואשען אָפּען פאר דיא
גאנצע וועלט. נאָך אזא אָפּפּראַציאָן שטייהען
מיר אימער גרעסער פאר דיא וועלט וויא
פריהער!“

דעם איינדרוק געהמען מיר אויך ארויס
פון דיא בעריכטען פון דיא פּערהאנדלונגען.
יא, דיא דייטשע סאָציאליסטען שטייהען אין
אונזערע אויגען נאָך דיא שטרייטיגקייטען נאָך
גרעסער אין ווירדע וויא פריהער!

זיי אליין מעגען זיך בעקלאגען אויף דיא
„העסליכע שטרייטיגקייטען“, וויא זיי רופען
עס. אָבער מיר, קוקענדיג אויף דיא „קריגעריי-
ען“ פון דערווייטענס, זעהען זיי זעהר קליין.
אמת, געווענליך קוקט מען אפילו אויף א זאך
נאָך גאָר מיט א פּערגרעסערנלאָז אום איהר
גאנצע וואהרהייט צו ערפאסען; אָבער דאָס איז
נאָר ווען מען וויל דיא זאך בעגרייפּען פאר זיך.
ווען אָבער מען וויל זיא בעגרייפּען אין איהר
ריכטיגען פּערהעלטניס צו אלצדינג ארום,
קען מען דאָס גראדע אס בעסטען און אס זי-
כערסטען, ווען מען קוקט פון ווייטען, וואו מען
קען בעסער ארומנעהמען מיט'ן אויג אלצדינג
ארום. דאָס וואָס מען זעהט דאן זאכען קלענער
וויא זיי זיינען, מאכט גאָר דיא מיינונג וועגען
זיי ריכטיגער וויא ווען מען קוקט אויף זיי פון
נאָהענטען און מען זעהט זיי אין זייער גאנצע
גרויס.

קוקט אויף א קונסט בילד פון נאָהענטען,
און זעהט יעדען פלעקעלעך, יעדען קראץ, יעדען
פעהלערס איז זיין ריכטיגע פולע גרויס. וועט
אייך דאָס בילד אויסזעהן העסליך. וועט דאָס
אָבער זיין דער ריכטיגער אורטהייל? ניין!
ווארום? ווייל קוקענדיג פון גאנץ נאָהענט זעהט
איהר ניט גוט דאָס גאנצע בילד בסך הכל און
איהר זעהט ניט וויא דיא פלעקעלעך און קראצען
פערלירען זיך אין דעם גאנצען. איהר מוזט זיך
אָברוקען הינטערוויילעכטס און קוקען פון וויי-
טען, — דיא פלעקען און פעהלערען וועלען דאן
פערשווינדען, זיי וועלען אייך ווערען קליין אין
דיא אויגען, און גראדע דורך דיא פּערקלענער-
רונג וועט איהר אין דעם פאל קענען זעהען דיא
ריכטיגע ווערדע פון דעם בילד און דיא ריכטיג-
גע בעדייטונג פון דיא פעהלערען.

יא, גענאָסע בעבעל, דוא ביזט גערעכט
געווען: איהר קענט זיך פּערגענגען צו וואשען
איינער „ברודיגע וועש“ עפּענטליך פאר דיא

דיסציפלין וואָס דיא „אָרטאָדאָקסען“ ווילען איז
אבזאָלוט ניט דיא „רוסישע דיסציפלין“, וואָס
דיא געגנער שטעלען פאַר. און פון דער אנדער-
רער זייט וויעדער גייט אויך דיא פרייהייטס-
פאָדערונג ניט אזוי ווייט, וויא מאנכע מיינען,
אָט וואָס בערענשטיין האָט געזאָגט:

„אין דיא פראגע פון מיינונגס-פרייהייט
שטיי אייך געהנטער צו קויטסק'ן וויא צו דיא
אנדערע ריכטונג. א פאָליטישע קאמפּה-פארטיי
איז קיין עקאָנאָמישער קאָנגרעס. דאָס רעכט
אויסצודריקען א ספּק אין דיא ריכטיגקייט
פון דיא פארטיי'ס מיינונגען מוז ערגעץ גע-
פינען א גרענעץ.“

און אין בעצוג אויף פראקטישע האנדלונג
האָט בערנשטיין הונדערט מאָל ערקלערט, אז
קיין גענאָסע טאָר ניט גיין געגען דיא פארטיי
כעשליסען. און ווען דיא פארטיי האָט יעצט ביי
דעם פארטייטאָג כעשלאָסען, אז דיא רעוויזאָ-
ניסטישע טענות געגען דיא פארטייטאקטיק
זאָלען שוין אמאָל אויפהערען, אונטערווארפען
זיך דערווייל אלע רעוויזאָניסמען צו דעם בע-
שלוס.

אלאָ, ניט איין זייט גייט אזוי ווייט אין
דיא דיסציפלין-פאָדערונג און ניט דיא אנדערע
זייט — אין דיא „הפּקער-פּעטרושקע“-פאָדערונג.
וויא מען שטעלט עס פאַר אין געוויסע קרייזען:
ביידע צדדים ביי דיא סאָציאליסטען אין דייטש-
לאַנד טרעפּען זיך גאנץ נאָהענט צוזאממען לע-
בען דעם פונקט פון פּעריניפּטיגע פארטיי-
דיסציפלין. און אלע זיינען מודה, אז כעשלאָ-
סען איז כעשלאָסען און אלע זיינען מחויב צו
פאָלגען, אז ניט איז זייער פלאץ ניט אין דיא
סאָציאליסטישע רייזען. און נאטירליך, ווער עס
אונטערווארפט זיך אויף, דעם ווינשט קיינער
ניט ארויס פון דיא פארטיי!

אָט אין דיעזען אלזייטיגען רעספּעקט צו
דיא פארטיי-דיסציפלין ליגט דער סוד פון
דעם, וואָס דיא אייניגקייט פון דיא פארטיי אין
דייטשלאַנד לעבט איבער אפילו דיא שווערסטע
און טיעפסטע מיינונגס-פּערשידענעהייטען און
זיא האָט קיין מאָל קיין שפּאלטונג ניט!
דיסציפלין איז האַראַמאָניע!

דיא שטרייטיגקייטען.

וויא מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, איז
דיא ערגערניש איבער דיא שטרייטיגקייטען
אויף דעם דרעזדענער קאָנגרעס דער הויפט
אינהאלט פון דיא בעטראכטונגען איבער דעם
קאָנגרעס אין אלע סאָציאליסטישע זשורנאלען.
אזוי ווייט אָבער וויא מיר זעהען דיא זאך,
האָבען מיר דעם איינדרוק, אז נאָך אלע מעשיות
האָט דער פארטייטאג בעוויזען וויא גערעכט

טעט קיין ערנסטע בעלידיגונג, איז אויך פראָ-
טעסטירט געוואָרען. און רעדנער וואָס האָבען
געלאָזט פאלען אזא וואָרט האָבען עס דערנאָך
אַפט בערייטוויליג בעדויערט און צוריקגעצוי-
גען. אָבער אפילו אין דיא גרעסטע היטץ פון
דער דעבאטע — און עס איז געווען איבער
וואָס צו היצען זיך זעהר שטארק! — אפילו אין
דיא העכסטע היטץ האָט קיינער אויף קיינעם נישט
געזאָגט אז ער איז נישט ערנסט און מיינט נישט
וואס ער זאָגט, אז ער זוכט נאָר וועלכען עס איז
אייגען-נוץ, — אפילו נישט אז ער איז נישט אויף-
ריכטיג אין זיין ארגומענטאציע אום לייכטער
צו געווינען געגען זיין געגנער!

ביישפיעלע.

ווען גענאָסען האָבען געמאכט צורופונגען
צו רעדנער אין מיטען זייער רעדען האָט פאָרוי-
צענדער זינגער איין מאָל געלאָזט פאלען דיא
בעמערקונג מען זאָל זיך נישט אויפפיהרען „וויא
שול-אינגלעך“. בעבעל האָט איהם אויפמערק-
זאם געמאכט אז דאָס איז א בעלידיגונג און
זינגער האָט געזאָגט:

„איך האָב עס שוין אליון איינגעזעהען
און איך בעדויער דאָס וואָרט. איך בין נישט אזא
מענש וואָס זאָל נישט צוגעבען אז איך קען אמאָל
זאָגן א וואָרט וואָס איך זאָל דערנאָך ווינשען
עס בעסער נישט צו האָבען געזאָגט.“

וועגען בעבעלס גרויסע רעדע האָבען זיך
דיא רעוויזאָניסטען גאָר געוואלדיג אויפגע-
רענט; און אפילו אויער, וועלכער האָט זיך ער-
קלערט אלס קיין רעוויזאָניסט, האָט געזאָגט.
אז ער מוז בעדויערען דעם טאָן פון בעבעלס רע-
דען. און דאָך האָט בעבעל קיין רעוויזאָניסט נישט
בעשולדיגט אין אונזערליכע אבזיכטען. אדרבה,
ער האָט אויסדריקליך ערקלערט אז אלע רעווי-
זאָניסטען מיינען עס ערנסט צו דיענען דיא
ארכייטער-קלאסעס נאָך זייער בעסטע איבער-
צייגונג.

„אז דיא לייטע (דיא רעוויזאָניסטען)
קעמפפען עהרליך — האָט בעבעל געזאָגט —
בעצוויפּעל איך גאָר נישט. וועגען דיא אקאדע-
מיקער האָב איך נאָר געזאָגט אז.... זיי גלויבען
דאָס זיי זיינען געבאָרענע פיהרער... דאָס איז
נישט קיין שלעכטער ווילען, דאָס איז נישט
קיין אבזיכטליכער פערראטה; נאָר דיא
פארטיי שאדעט דאָס.“

בעבעל האָט נישט געפאָדערט קיינעם ארויס-
צו-ווארפען פון דער פארטיי. אדרבה — דערמאָ-
נענדיג וויא רעוויזאָניסטען אליון זיינען גאָר
געוואָרען בערנשטיינעס געגנער און זיי זאָגען
נאָר, אז אויב עס וועט ווייטער אזוי אָנגיין וועט
מען איהם מוזען ארויסווארפען פון דער פאר-

גאנצע וועלט און קומט דערביי ארויס נאָך גרע-
סער. דען וואָס איז דאָס פאר א „שמוציגקייט“
אויף אייערע וועש? איהר האָט אין אייערע
„מחלוקות“ נישט געהאט ארויסצובריינגען
קיין שום בעשולדיגונג אין פאלשקייט,
אין פערדאמט, אין פערקויפּען זיך
צו געגנער, אין אויסנוצען דיא פארטיי צו
פערזענליכע צוועקען! און נישט נאָר וואס
איהר האָט נישט געהאט קיין פאקטען אזעלכע
ארויסצובריינגען — קיין איינציגער פון אייך
האָט אפילו זיין ביטערסטען פרינציפיעלען
געגנער נישט פאָרגעוואָרפען קיין אייגען-
נוץ אָדער פאלשקייט, אפילו נישט אין דיא
גרעסטע היטץ פון שטרייט!

אין זיין כעס, זאָגט דיא גמרא, דערקענט
מען ערשט גענוי דעם מענשען. אונזערע דייטשע
גענאָסען זיינען ביי דיעזען פארטייטאָג, געווען
אין כעס, זעהר אין כעס; קיין מאָל זיינען זיי
נאָך נישט געווען אין אזא אויפּרעגונג. און וויא
האָבען זיי זיך געגעבען צו דערקענען אין דעם
כעס? וויא נאָכעל-מענער! וויא דיא אמת'ע
טרעגער פון קולטור!

עס איז געווען א'ן אויפּרעגונג איבער די
עהרליכסטע איבערצייגונגען פון ביידע זיי-
טען. — אן אייפּער צו דיענען דיא מענשהייט
וויא יעדער האלט עס פיר אס צוועקמעסיגסטע!
און אין דיא גרעסטע היטץ פון דעם קאמפּף
האָט קיינער קיינעם דיעזע עהרליכע גוטע אב-
זיכט נישט אָבגעשטרימען — דאָס איז דאָס
עהרליכע דערביי!

יעדער האָט דאָרט פיעלע מאָל פערזי-
כערט זיין טיעפע אכטונג צו זיין געגנער,
זיין אנערקענונג אלס הויפט עהרליכען מאן
און זיין איבערצייגונג אין דעם געגנערס
אויפּריכטיגקייט און עהרליכע כונה! נאָר
איין איינציגער גענאָסע, פראנץ מעהרינג, איז
פון גענאָסען (דיא רעוויזאָניסטען) אָנגעגריפען
געוואָרען פערזענליך. אָבער מיט מעהרינג איז א
גאנץ בעזאָנדערע געשיכטע וועלכע מיר וועלען
האָפענטליך אן אנדערס מאָל בעטראכטען.

ווייטער, חוץ דיא קלאַנגען געגען דעם איי-
נעם מעהרינג, זיינען נאָר געפאלען פערזענליכע
הארטע ווערטער אין דיא פאָרם פון אויסדריקע.
נישט אָבער אזעלכע ווערטער וואָס האָבען בעדיי-
טעט אן ערנסטע בעשולדיגונג אין פאלשקייט.
אין נישט מיינען ערנסט, אין האָבען פערזענליכע
אינטערעסען און אייגען-נוץ אין אויג!

אזוי עדעל איז דער אלגעמיינער כאראק-
טער פון אונזערע גענאָסען, אז צוליב א האר-
טען וואָרט וואָס א רעדנער האָט אמאָל ארויס-
געלאָזען אין היטץ, כאָטש דאָס האָט נישט בעדיי-

דיא עהרליכקייט פון זיין ווילען; דאָס האָט ער גאָר נישט געדארפט זאָגען, דאָס איז זעלבסט-פערשטענדליך, און דאָס האָט יעדער איינציגער פון אונז דאָס רעכט צו פערלאנגען... מען-שען. האָבען פערשיעדענע טעמפערעמענטע, דעריבער זעהען זיי דיא זעלבע זאך מיט פערשיידענע אויגען.... דיעזע פערשיעדענהייט איז זעהר ניצליך, און בעבעל קען געוויס נישט זאָגען, אז עס געפינט זיך אפילו אין איינציגער אין דער פארטיי, וואָס זאָל נישט נעהמען ריקוויסט אויף זיין אונפערגלייכליכע שטעללונג און אויף זיינע גרוסע פערדיענסטע אין דער פארטיי."

אַט אזוי, "זידלען זיך" אנשטענדיגע מען-שען, סאָציאליסטען!...

ווען דיא, "זעקסישע ארכיטעק צייטונג" האָט געהויבען בעבלען און זיין רעדע ביו'ן היי-מעל אריין און האָט דערביי גערעדט צו אונז פריינדליך וועגען דיא רעוויזיאָניסטען, האָט דאָס בעבעל אליין שארף געמאדעלט.

רעדענדיג געגען דיא אנט-רעוויזיאָניסטישע רעזאָלוציאָנען האָט פאָלמאר געזאָגט: "איך גיב איך מיין וואָרט, אז עס הייבט מיר גאָר נישט אָן איינצופאלען, דאָס מען זאָל מיינען פערזענלעכע צוועקען מיט דער רעזאָלוציאָן, דאָס מען זאָל דערמיט וועלען געוויסע פערזאָנען ארויס-בייסען פון דער פארטיי."

„צענזאָר“ קויטסקי.

גענאָסע קויטסקי'ן שטעלען דיא רעוויזיאָ-ניסטען גאָר פאָר פאר עפעס אַ מיין דעליאָן אין בעצוג אויף דיא בעהאנדלונג פון געגנער. אָבער איהר מענט זאָגען, "להבדל באלף אלפי אלפיב הברלות!"

קויטסקי הערט נישט אויף ביי יעדע געלע-גענהייט צו פערזיכערען זיין פערזענליכע אַכטונג צו בערנשטיין און אנדערע רעוויזיאָניס-טען און אז ער צווייפעלט גאָר נישט אין זייער עהרליכקייט און גוטע אבזיכט. (דאפיר איז טא-קי קויטסקי אליין אויף, "חזיר" ביי דעליאָנען) אין זיין וויכטיגע רעדע אין דרעזדען האָט קויט-סקי ווידער אמאָל איבערגעחזרט: "זייערע (די רעוויזיאָניסטען) צוועקען און אבזיכטען זיינען זיכער דיא בעסטע"

פון דיא אנדערע זייט האָט אויף בערענ-שטיין נישט פערגעסען אזעלכע בעמערקונגען צו מאכען.

„אויער“—האָט בערנשטיין, צום ביישפיעל געזאָגט — „איז מיר אַ לעבער פארטיי-גענאָסע, אָבער ער שטייט מיר (אין איבערצייגונג) נישט געהנטער וויא בעבעל. ווען איך בין דיעזען זי-"

טיי, האָט בעבעל דערביי ערקלערט: „דאָס האָט קיינער פון אונז נאָך קיין מאָל נישט גע-זאָגט; גראדע רעוויזיאָניסטען זאָגען דאָס גאָר היינט!"

בעבעל און פאָלמאר.

לויט וויא דיא קאפיטאליסטישע קייבעל רעפּעשען האָבען בעריכטעט וועגען דעם דרעז-דענער פארטיי טאג, האָט מען געמיינט ווער ווייס וויא העסליך בעבעל און פאָלמאר האָבען זיך צוקריעגט, ווער ווייס אין וואָס זיי האָבען איינע דיא אנדערע בעשולדיגט. וואָס צייגט זיך אָבער ארויס? אַט דיא פאָלגענדע ווערטער וואָס בעבעל האָט געזאָגט אין זיין רעדע וועלען גע-בען אַ דייטליכען בעגריפע וויא קולטאווירטע סאָציאליסטען „קריגען זיך“:

„שוין פון 12—18 יאָהר, האָט בעבעל געזאָגט, בין איך מיט פאָלמאר אין דיא וויכטיג-סטע פראגען אלץ מעהר פונאנדערגעגאנגען. אָבער דאָס האָט נישט אויף איין האָר אָכגע-שוואכט אונזער פערזענליכע אַכטונג איי-נער צום אנדערן.... וויא אָפט מיר האָבען זיך נישט צוקריגט אין מיינונגען אויף'ן שטארקסטען ארט, זיינען מיר צולעצט אלץ ווידער געבלי-בען דיא בעסטע פריינד. אונזער פערזענליכען פערקעהר האָבען דיעזע מיינונגס-פערשיעדע-הייטען נישט אויף קיין האָר געשאדט... טשעפט זיך אָב מיט דיא דוממע פלוידעריי, אז עס האנדעלט זיך צווישען מיר און איהם איבער אייפערזוכט, איבער נישט פערגינען דעם אנדערן זיין איינפלוס אין דער פארטיי! עס איז מיר קיין מאָל אויף קיין אויגענבליק נישט געקומען קיין געדאנק אין קאפ אריין, אז פאָלמאר איז מיין געגנער ווייל ער פערגינט מיר נישט מיין פאָלמאריטעט אין דער פארטיי, און איך בין זי-כער, אז קיין מאָל איז איהם דאָס נישט איינגעפא-לען צו רענקען וועגען מיר.“

און אויך פאָלמאר האָט אין זיין ענטפער בעהאנדעלט בעבעל מיט דיא העכסט פערזענ-ליכע אַכטונג. ער האָט בלויז געזאָגט, אז בעבעל האָט אַ הייסען טעמפערעמענט און דיא מי-נ-רעסטע זאך זעהט איהם באלד אויס א געפאהר פיר דיא פארטיי — „נאמירליך מיט דיא בע-סטע אבזיכט“ האָט פאָלמאר דערביי נישט פערגעסען צו בעמערקען.

„בעבעל האָט אליין געזאָגט אין איינע פון זיינע לעצטע רעדען“, האָט פאָלמאר בע-מערקט, — „אז זיין טעמפערעמענט האָט איהם שוין מאנכען טריק געשפיעלט און איהם פער-פיהרט צו טהון וואָס ער האָט געהאט צו בעדיר-ערען. אָבער ער פאָדערט מען זאָל גלויבען אין

פון דעם דרעזדענער פארטייטאג אין דיעזען
פונקט!

* * *

פרינציפיעלעס.

אויף וועגען דעם פרינציפיעלען טייל פון
דיא פעהאנדלונגען האבען מיר דא אין אסערי-
קא דורך דיא קאפיטאליסטישע קייבעל נאכ-
ריכטען געקראגען זעהר פאלשע פארשטעלונגען.
דיא גענויע ריכטיגקייט וועלען דיא אידישע גע-
נאסען ערפאהרען דורך דיא „צוקונפט“. מיר
וועלען דאס אבער שוין מוזען אַבלייגען.
ב. פייגענבוים.

מער געווען אין דער שווייץ האָב איך בעזוכט
בעבעל און אויף פאָלמאר. עס האנדעלט זיך
דא גאר ניט וועגען פערזענליכע בעציהונ-
גען.

דיעזע אלע פאקטען בעווייזען דייטליך גע-
נוג, אז בעבעל איז גערעכט געווען ווען ער האָט
געזאָגט, דאָס עכטע סאָציאליסמען, אפילו ווען
זיי „קריגען זיך“, אונטערשיידען זיך פאָר-
טהיילהאפט פון אלע אנדערע פארטייען און
שטייהען נאָך דעם פאר דער וועלט העכער וויא
פריהער.

דאָס איז אויפריכטיג אונזער איינדרוק

דער בונד און זיינע געגנער

(פאָרזעצונג.)

דעם יודישען פראָלעטאריאט — (ארכייטער
שטימומע נומער 25 זייטע 20) — דער דאָזיגער
גרויסער און וויכטיגער פאקט איז געשעהען
אָהן פויקען און אָהן טרומייטען, אָהן שטורם
אָהן ליארם... שטיל, בעהאלטענערהייט, פער-
באָרגען פון דיא טויענדער מלאך-המות-אויגען
פון דיא רוסישע שפאָנגען און זשאנדארמען,
האָבען זיך דיא ערשטע פרייוויליגע יודישע
„סאָלדאטען פון דער רעוואָלוציאָן“ אין א פער-
שטעקטען ווינקעלע ערגעץ צוזאממענגעקליבען
און אָרגאניזירט זיך צו א געשלאָסענער סאָציאל-
דעמאָקראטישער ארמע, צו איין „בונד“ פון
יודישע פראָלעטאריער.

אָט וואָס מיר לעזען וועגען דעם דאָזיגען
„גרויסען פאקט“ אויף דער לעצטער זייטע פון
דעם יודישען ארכייטער 5, 4 נוממער:

„אין סענטיאבר (1897) איז צוזאממענגע-
קומען אין איינע פון אונזערע רוסיש-אידישע
„שטעדט א קאנגרעס פון אידישע ארכייטער
„פון רוססלאנד און פוילען. דאָרטען איז בע-
„שלאָסען געוואָרען, אז אללע אידישע גרופפען
„וועלכע האָבען צוגעשיקט דעלעגאטען זאָללען
„זיך פעראייניגען אין איין אָרגאניזאציע, וועל-
„כע וועט טראָגען דעם נאָמען „אלגעמיינער
„אידישער ארכייטער בונד אין רוססלאנד
„און פוילען“. דיא צייטונגען „אידישער אר-
„בייטער“ אונד „אידישע ארכייטער שטיממע“
„זיינען אנערקענט געוואָרען פאר דיא

ט אזוי האָט זיך אלס
נאטירליכע פאָלגע פון
דער היסטאָרישער
ענטוויקלונג פון דער
יודישער ארכייטער
בעוועגונג, געבילדעט
„דער יודישער אר-
בייטער בונד“.

דאָס איז אין קור-
צע ווערטער דער
„היוצא מזה“, דער שלום פון מיינע פריהערדיגע
אויספיהרונגען.

אויפן ערשטען בליק, דאכט זיך, זעהר
פשוטע ווערטער. אָבער וויא גרויס, טיעף און
וויכטיג איז דער ווערט און דיא בעדייטונג פון
דיא דאָזיגע „פשוטע ווערטער“, אָדער, ריכטיג
נער געזאָגט פון דעם פאקט, וועלכער עס
שטעקט אין דיא אויבענגעבראכטע „פשוטע
ווערטער“!

דער דאָזיגער פאקט (דיא גרינדונג פון
„בונד“), דער גרעסטער און דער וויכטיגסטער
פאקט אין דער געשיכטע פון דעם יודישען פראָ-
לעטאריאט און אפשר אויך דער גרעסטער און
דער וויכטיגסטער אין דער צווייטווענדליאה
ריגער גלות-געשיכטע פון דעם גאנצען יודישען
פאָלק-וואָרום „דיא קראפט פון דער יודישער
נאציאָן, די מעגליכקייט פון איהר בעפרייאונג
איהר האָפנונג און איהר צוקונפט ליגעט אין

דאס יודישע פאלק איז דאמאלס ארעב פון זיין שלעכטען, שמאלען און פינטערען גלות שטען און איז ארויף אויף איין גוטען, ברייטען און ליכטיגען בעפרייאונגס-וועג. „דער גרויסער בר-מינן“ („חלל גדול“; אזוי רופט דאס יודישע גלות-פאלק דער גרויסער יודישער גלות-פאלק און אסימילאטאר י. ל. גארדאן), „דער גרויסער בר-מינן“ האט אין סעפטעמבער 1897 בעקומען א „טל של תחיה“, א לעבענס-טוי דורך דעם בע-וואוסטען אויפפואכען פון זיין ארבייטער קלאס; דיא יודישע נאציאן איז פון טויט לעבעדיג גע-ווארען, ווייל איהר פראקטאריאט, דער פראקט-רעסיווער און אידעאליסטישער קלאס פון יע-דער נאציאן, „איהר האפנונג און איהר צוקונפט“ האט זיך דאמאלסט ארגאניזירט, און, אוועק-ווארפענדיג דיא פערעלטערטע און פערשימעל-טע כלי-זיין פון קינות, תחנון, תהילים-זאגען, קבריים-דייטען און נאך אזוינע גלות סגולות און כלי-ישראל תרופות, האט ער זיך אָנגעוואפענט „מיט נייע מאטעריעלע און גייסטיגע געוועהער און אוועק אויף מלחמה צוואוממען מיט אללע זיינע קאמפפס-ברידער פון דער גאנצער וועלט. מיט דיא פראקטאריער פון אללע לענדער און נאציאנען פאר דעם זיכערען און הייליגען אידע-אל פון אלגעמיינע פרייהייט גלייכהייט און ברי-דערשאפט, פאר דעם אידעאל פון סאציאליז-מוס, און דערמיט אויך פאר דיא בעפרייאונג פון דעם פערקנעכטען און אומגליקליכען יודישען פאלק.

וויא דער אויפמערקזאמער לעזער האט זיכער בעמערקט, זעה איך אין דעם „גרויסען פאקט“ אין דער גרינדונג פון „בונד“ ניט נור דאס אויפ-לעבען פון דעם אונטערדריקטען יודישען פראק-טאריאט אלס קלאסס — דאס איז, פער-שטעהט זיך, אויך איהן יעדע ערקלערונג קלאר וויא טאג — נור אויך דאס אויפלעבען פון דעם יודישען פאלק אלס נאציאן, איך זעה אלס אין דעם „גרויסען פאקט“ איין „אתחלת דגאולה“, איין אָנפאנג פון סוף פון דעם יודישען גלות בכלל.

דאס אָרגאניזירטע יודישע פראקטאריאט, אונטער דער פאָהנע פון דעם „בונד“ איז נאך מיין מיינונג נאך, ניט נור איין אוואנגארד-„(החלוץ)“, דיא מחנה וואָס גייט פאָראַיס אין קאמפף) פון דעם גאנצען רוססלאַנדס פראקט-טאריאט — וויא פלעכאנאָו האט אים אָנג-ערופען אויף דעם אינטערנאציאנאלען סאציא-ליסטישען-קאנגרעסס אין לאַנדאָן — נור אויך איין אוואנגארד פון דער גאנצער אידישער נא-ציאן, וועלכע ער מוז און וועט בעפרייען פון זיין טויזענדיגהייט גלות.

„צייטונגען פון בונד, אָדער, וויא מען דריקט זיך „אויס — פאר דיא אָפיציעלע אָרגאנען פון דעם „בונד“.

ביז דעם דאָזיגען דאָפּפּעלט-נוממער (5, 4) וער בכלל — איז דער „אידישער ארבייטער“ דיא „ארבייטער שטיממע“ ווי אלע אנדערע סא-ציאליסטישע בראַשורען און בלעטלאך לערויס-געגעבען געוואָרען פון דער „גרופּע אידישע סאציאליסטישע אָרגאנען אין רוססלאַנד“. — איך האָב אין דער ציטאטע געלאָזען דיא אלטע פ-לערהאפטע אָרטאָגראפיע, ווייל דער דאָזיגער בעריכט איז איצט שוין א היסטארישער-דאָקט-מענט, זעהר און זעהר א וויכטיגער, אין וועלכען מען דארף זאָגן קיין איינציגען אות ניט אומ-ענדערן.

רוהיג, שטיל און בעשיידען האט זיך אָב-געשפיעלט דער „גרויסער פאקט“ אין לעבען, רוהיג, שטיל און בעשיידען האט ער זיך דא-מאלסט אויך אָנגעשפיעלעט אין דער ליטערא-טור.

און דאָך, אז מיר ווארפען איצט — מיט אַיהער סך הכל שפעטער — א בליק צוריק אויף דעם דאָזיגען פאקט, קענען מיר זיך פון איהם ניט אָבוואונדערען, קאָנען מיר ניט געפינען קיין קלאַרע און שארפע ווערטער אום אָבצושטעלען איהם נאך זיין אמת'ן ווערט נאך!

מיר, מענשען פון דער איצטיגער צייט, מיר „צייטונגעססען“ — וויא דייטשען זאָגען — שטעהען נאך מיט דעם גרויסען פאקט, אזוי צו זאָגען „פנים אל פנים“, הארט נעבען איהם און קאָנען איהם דעריבער ניט פון אללע זייטען און ניט גענוג גוט בעטראכטען, און ממילא איז קיין חידוש ניט, וואָס מיר זיינען נאך לעת עתה ניט אימזשטאנדע גענוי אָבצושטעלען דיא מורא-דיגע ראָלע, וועלכע ער האָט געשפיעלט, שפיר-עלט איצט און וועט נאך זיכער א לאנגע צייט שפיעלען אין דער געשיכטע פון דער יודישער ארבייטער בעוועגונג אין ליטא, פוילען און רוס-לאַנד, בעזאָנדערס, אין דער געשיכטע פון דעם אלגעמיינעם יודישען פראקטאריאט בפרט און אין דער געשיכטע פון דעם גאנצען יודישען פאלק בכלל.

פון דעסט וועגען רעכען איך, אז עס וועט פון מיין זייט קיין צו גרויסע גומא ניט זיין (און אפשר אפילו נאך קיין גומא ניט), אויב איך וועל זאָגען, אז דער אויבענדערמאנטער גרויסער פאקט האט צו זיך קיין גלייכען ניט אין דער לאנגער, לאנגער גלות-געשיכטע פון דעם אידישען פאלק, אז דער חודש „סעפטעמבער“ אין יאהר 1897 איז געווען א ווענדע-פונקט אין דער יודישער גלות-געשיכטע.

זעלטען, אז מען בלעטערט דאס גרויסע וועלט-
בוך טויזענדער יאהרען נאך אנהאנד און מען
פערשטעט אים איהם ערמערדייז וויא פיעל
א האָהן אין בני־אדם, און דאָס, וואָס מען האָט
שוין יא, מיט מיהע און מאטערניש, וויא עס איז
פארשטאנען, וויא שווער איז דאָס אָנגעקומען!
וויא פיעל דורות האָבען דערויף צובראָכען זיין
ערע קעפ, וויא פיעל טויזענדער יאהרען זיינען
אריבער געגאנגען ביז מען האָט דאָס פערשטא-
נען, האָטשט אין דעם וועלט-בוך שטעהט עס גע-
שריעבען נאָך פון אויבִיג אָן!

דאָס זעלבע איז אויך מיט היסטאָרישע
פאקטען, מיט געזעלשאפטליכע פאססירונגען:
זיי שפיעלען זיך אָב אָפּט, אזוי צו זאָגען, ביי
אונז פאר דיא אויגען און מיר זעהען זיי ניט.
ערשט מיט פיעלע יאהרען שפעטער דערזעהען
מיר זיי אין זייער אמת'ן ליכט, ערשט אין א
צייט ארום פערשטעהען מיר זייער ריכטיגען
זין. בעת־מעשה אָבער לאָזען מיר זיי אריבער
פאר ביי אונז גאָר ניכט בעמערקענדיג כמעט,
אָדער לפחות ניט גוט פערשטעהענדיג, ווייל,
וויא געזאָגט, „דיא לאָגיק דער טהאטזאכען“ איז
דאָס רוב זעהר און זעהר א טיעפע לאָגיק.

אזא טיעפע לאָגיק שטעקט אויך אין דער
זעהר וויכטיגער טהאטזאכע, פון דער גרינדונג
פון „בונד“, וועלכע מען האָט בעת מעשה ניט
געקאנט קלאָר און דייטליך איינזעהען, אום זיא
גענוי אָבצושעצען.

כדי צו פערשטעהען איצט אחר־המעשה,
„דיא לאָגיק פון דער טהאטזאכע“ וויא זיא איז
געווען בעת־מעשה מווען מיר זיא בעטראכטען
נאָך דער דאמאָלסטגיגער ליטעראטור נאָך.

„דיא ליטעראטור“ — זאָגט דער גרויסער
רוסישער קריטיקער בעלינסקי — „איז דער
שפיעגעל פון דעם ווירקליכען לעבען.“ דיא איז
דישע ארבייטער ליטעראטור איז נאָך דעם נאָך
אויך דער שפיעגעל פון דער אידישער ארביי-
טער בעוועגונג אין דער ווירקליכקייט. און אזוי
וויא דער ליטעראטור־שפיעגעל האָט דיא מעלה,
אז דיא אָבערשפיעגעלטע בילדער בלייבען אין
איהם אויף דורידורות, וועלען מיר דעריבער
פערזוכען אריינצוקוקען אין דעם דאָזיגען שפי-
געל, אום גענויער און אללזייטיגער צו בע-
טראכטען דיא טהאטזאכע פון דער גרינדונג פון
„בונד“, כדי צו פערשטעהען זיין רעוואָלוציא-
נערע ראָללע, אין דעם לעבען און אין דער גע-
שיכטע פון דער גאנצער אידישער נאציאָן.

מיר מווען אָבער א וואָרף טהון א קורצען
בליק צוריק, אויף דעם ליטעראטור־שפיעגעל
פאר'ן „בונד“ אום צו פערגלייכען דיא ביידע
שפיעגעל־בילדער לעבען איינאנדער. כדי אָבער

דיא אוואנארדרירטקלע, דיא ראָללע פון
דער אידישער נאציאָנאל־גווארדיע, האָט דאָס
יודישע פראָלעטאריאט גענומען אויף זיך —
נאנץ אונבעוואוסט זאָגאר — פון דעם געבורט-
סטאג פון „בונד“ אָן, פון חורש „סענטיאבר“
1897.

אין דעם טאָג ווען עטליכע יודישע סאָציי-
אלידעמאָקראטען, „דעלעגאטען פון אידישע אר-
בייטער“ האָבען „אין איינע פון דיא רוסיש-
אידישע שטערט“ בחדרי חדרים געגרינדעט
דעם „ארבייטער בונד“, אין דעם זעלביגען טאָג,
ווען זיי האָבען אָפּפּען ערקלעהרט, אז מהיום
והלאה איז דיא געלע באנד פון כל־ישראל-
חברים צוריסען אויף צווייען, אין דעם זעלבי-
נען טאָג — מערקווירדיג! — האָט אויך גע-
קלונגען דיא פרייהייטס־שטונדע פאר כל-
ישראל. אין דעם טאָג, ווען דער עסיאדא איז
ברייטגלי צושפאלטען געוואָרן אין צוויי פיינד-
ליכע לאַגער, אין דעם זעלביגען טאָג האָבען אויך
זיינע פּעסעט געעטמאָדענעט פון זיין לאַנגיאהר-
גען גלות געקראָגען דעם ערשטען געפעהרליכען
שפאלט, און פון דאמאָלסט ציהט זיך דער
שפאלט אלץ ווייטער און טיעפער, ביז ער וועט
דיא גלות־ווענד אין גאנצען צעררייסען און צער-
שמעטערען.

מיט דער פראָקלאמאציאָן פון „בונד“ האָט
דאָס יודישע פראָלעטאריאט פראָקלאמירט דיא
נאציאָנאלע גאולה פאר כלל ישראל, די תחית
המתים פון דעם אידישען פאָלק!

איך האָב עטליכע מאָל איבערגעחזרט
מיין מיינונג, אז דיא בעפרייאונג פון דער אי-
דישער נאציאָן האָט זיך אָנגעהויבען פון דער
גרינדונג פון „בונד“ און ד. ה. נאָך מיט עטליכע
יאהר פריהער איידער דער „בונד“ האָט אָפּפיר-
ציעל אָנגענומען דעם „נאציאָנאלען פונקט“ אין
זיין פראָגראם. איך וועל דאָס איצט פערזוכען צו
בעווייזען „שווארץ אויף ווייס“ ווייל אין פלוג
ווייזט דאָס אויס אביסעל איבערטריעבען.

„דיא לאָגיק דער טהאטזאכען“ — וויא
מען זאָגט אין דייטש — איז דיא בעסטע און
דיא ריכטיגסטע לאָגיק; זיא איז פיעל ריכטי-
גער און קלערער איידער דיא לאָגיק פון טויר
זענדער עהנליכע ווערטער. מען דארף זיא
כלוין קאָנען גענוי פערשטעהן, מחמת זיא איז
פיעל טיעפער איידער דיא לאָגיק פון ווערטער.
דאָס בוך פון דער נאטור, דאָס וועלט־בוך, אָדער
דאָס לעבען־בוך איז פיעל שווערער צו פער-
שטעהען איידער א געשריעבענעם אָדער א גע-
דרוקטען בוך, וויא טיעף און שכל'דיג דאָס לעצ-
טע זאָל ניט זיין, און דעריבער פאסירט ניט

רוסלאנד. — דער פעטערסבורגער מאיכלע טיל און דער אלועלטליכער ארבייטער יום טוב פון ערשטען מאי. — דער ווארשאווער מאי בלעטעל פון 1897. — דער אדרעס פון דיא בעלאסטאקער וועבער צום 3-טען קאנגרעס פון דיא טעקסטילארבייטער אין רוזע. — דער אדרעס פון דעם פעטערסבורגער „בונד פיר דעם קאמפף צו בעפרייאנג דעם ארבייטער קלאסס און פון דער אידישער סאציאל-דעמא-קראטישער אָרגאניזאציע צום קאנגרעס אין ציריך. — דער קאמפף פון דיא ארבייטער אויף ערעלשטיינס פאבריק. — דיא כראניק פון עקאָ-נאָמישען שטרייט אין מערב-רוסלאנד. דיא מערדערייען פון דער רוסטישען זעלבסטהער-שאפט. — וויא דיא ארבייטער האָבען אין אוי-סטרייך איינגעפיהרט, אז אללע זאָללען אויס-קלייבען אין פארלאמענט א. ז. וו.

וויא דער לעזער זעהט פון דעם אינהאלט און פון דער שפראך, מיט וועלכע דער „אי-האלט“ זאָגט אז נעשריעבען ענוואָרען, איז די דאָזיגע „ליטעראטור“ ניט מעהר וויא א „ראיאָ-נע“, („ראיאָן“ הייסט איין געגענד אין א לאנד) וועלכע עס שפיענעלט אָב דאָס לעבען פון א „ראיאָנער-בעוועגונג“, וועלכע איז זיך עוסק הויפטזעכליך מיט דיא וואַכעדיגע אינטע-רעסען פון איהר מחוז, פון איהר ראיאָן, מיט דעם אלטעגלייכען קאמפף צווישען דיא בעלי-הבתים מיט דיא ארבייטער פאר הוספה אויף שכירות א. ד. נ. (און אויף פון דער בעוועגונג פון פרעמ-דע ראיאָנען, שפיענעלט אָב דיא דאָזיגע ליטע-ראטור בלויז דיא „סטאטשקעס“, דיא „שטריי-טען“ א. ד. נ.) דאָס איז דאָס ריכטיגע שפיגעל-בילד פון דער דאמאָלסדיגער „גרופענבעווע-גונג“, פון דיא „קליינע קרייזען“, פון דיא „ארבייטער גרופעס אין ווילנא“.

כל זמן דאָס יודישע פראָלעטאריאט איז נאָך ניט דערוואקסען צו דער מדרגה פון איין נאציאָנאלער-ארבייטער בעוועגונג, צו איין אר-בייטער-פארטיי פון דער גאנצער נאציאָן, כל זמן עס איז נאָך געשטאנען אויף דער נידעריגער שטופע פון א גרופענבעוועגונג אָדער „ראיאָ-נער-בעוועגונג“, האָט נאטירליך אויף זיין לי-טעראטור געמוזט זיין א „ראיאָנע-ליטעראטור“. וויא באלד אָבער דיא בעוועגונג איז אויסגע-וואקסען צו א „מאסענבעוועגונג“, צו איין אר-בייטער בעוועגונג פון דער גאנצער נאציאָן, וועלכע עס האָט זיך אויסגעדרוקט אין דער נא-טירליכער פאָלגע פון דער גרינדונג פון דעם „אלגעמיינעם יודישען ארבייטער בונד“ האָט,

ניט צו בעלאסטען דעם לעזער מיט טרוקענע ציטאטען פון דער אלטער, הויזאינדוסטריעלער „ליטעראטור“, וועלען מיר איבערגעבען בלויז דעם אינהאלט-פערצייכנים פון דיא ערשטע פינף נומערען „יודישער ארבייטער“, וועלכע זענען ארויס געגאנגען נאָך איידער דער „בונד“ האָט זיך געגרינדעט.

אין דעם דאָזיגען שפיענעל-בילד וועט דער לעזער קלאָר און דייטליך זעהען דיא גאנצע יודישע ארבייטער בעוועגונג פאר דעם בונד'ס צייטען.

יודישע ארבייטער נומ. 1 אינהאלט: וועגען א גאנצער רייהע פון אויפגענונגען און סטאטשקעס, וועלכע האָבען זיך געענדעט מיט דער ניט געהערט אין רוסלאנד אונגעהויער גרויסער סטאטשקע אויף 17 פאבריקען. — ווע-גען א סטאטשקע אויף דער טאבאק-פאבריק פון יאָנאָוסקי אין ווילנא. — דיא סטאטשקע פאָן דיא מינסקער שוסטער. — וועגען דעם עקאָנאָ-מישען קאמפף צווישען דיא אידישע און פו-לישע ארבייטער אין ווארשע. — וועגען דיא בערשטער אין דיא פאסערדניקעס אין וואלפא-ווישע.

(דעם אינהאלט פון דעם יודישען ארביי-טער נומער 1 האָב איך אלליין צוזאמענגע-שמעלט מיט דיא ווערטער, וועלכע איך האָב הערויסגענומען פון דיא ארטיקלען גופא ווייל קיין „אינהאלט-פערצייכנים“ פון דער רעד. איז ניט איבערגעגעבען. דיא לייט-ארטיקלען: פון „דער רעדאקציע“ און „צו דיא לעזער“ האָב איך ניט מיטגעזעהלט, ווייל זיי דיענען אלס א „הקדמה“ צו אללע ווייטערע נוממערן).

יודישער ארבייטער נומ. 2, 3 אינ-האלט: דיא בעדייטונג פון דער פעטערסבור-גער סטאטשקע. — דיא פעטערסבורגער סטאטש-קע און דיא ארבייטער פון מערב אייראָפּא — א סטאטשקע אויף קאשעווינקאָוו וועב-פאבריק אין פעטערסבורג. — א פראָקלאמאציע פון פיר נאנץ-מיניסטער (וועגען) דער פעטערסבורגער סטאטשקע) און צוויי פראָקלאמאציעס פון פער-טערסבורגער „סאיוז“. — דיא לאגע פון סמאר-יאָנער און אשמיינער ארבייטער אין זייער שטרייט. — דער האמבורגער שטרייט א. ז. וו.

יודישער ארבייטער נומ. 4, 5 אינ-האלט: דיא ארבייטער בעוועגונג אין רוס-לאנד אין 1896 און אין אָנפאנג 97 טען יאהר. — דער ערשטער מאי 1897 אין אויסלאנד און אין

גונג", „צוגאבע צו דער רוסישען בעוועגונג", „ביו-זאף", „בעוועגונג פון צווייטען פלאן" א. ד. ג.

דאָס אָפּפּיציעלע אָננעהמען פון דעם „נא-ציאָנאלע-פונקט" אין דעם בונדישען פראָגראַם איז, נאָך דעם נאָך, געווען בלויז אין אָפּפּיציעלע הסכמה, דערויף, וואָס אין לעבען האָט שוין טהאָמזעבליך עקסיסטירט, און אין דעם ליטע-ראַדישען שפּיעגל קלאָר אָפּגעשפּיעגלט. דער אָפּפּיציעלער „נאציאָנאלער-פונקט" איז אלץ געווען מעהר ניכט וויא א פערשטענדיגער פירוש, אויף דער טיעפער קאָניק פון דיא אלטע טהאטזאכען.

נור לאָמיר טהון, וויא דיא גמרא זאָגט: ניתו ספר ונחזה! לאָמיר עפענען דען ערשטען בונדישען „אידישען ארבייטער" און זעהען. וואָס שטעהט דאָרטען געשריבען.

(א) דער אויסלענדישער צענטראַל קאָמיטע פון אלגעמיינעם אידישען ארבייטער בונד אין רוסלאַנד און פוילען אין זיין פראָקלאמא-ציאָן, „צו דיא אידישע ארבייטער און אינטעלי-גענטען, וואָס וואָהנען אין אויסלאַנד", וואָס איז געדרוקט, „אן דער שפּיצע" פון דעם ערשטען בונד'אישען יודישען ארבייטער, קאָנסטאטירט דעם זעהר וויכטיגען פאקט, אז דאָס אידישע פראָלעטאריאט, „קעמפּט א שווערען קאמפּה פאר זיינע עקאָנאָמישע, פאָליטישע און נאצי-אָנאלע פרייהייט". (איד. ארב. נומ. 6, זייטע 3).

(ב) גענאָססע בן-אהוד אין זיין אויספיהרלי-כעז, טיער-אינטערעסאנטען און טאלאנטפאָ-לען לייט-ארטיקעל אין דעם אויבענדערמאָנטען יודישען ארבייטער: „ציוניזמוס אָדער סאָציא-ליזמוס?" אין וועלכען ער קריטיציזירט שאַרף און שטעכיק (אַבער, נאָך מיין מיינונג, ניט טיער) דעם פאָליטישען ציוניזמוס און בעגריי-דעט היסטאָריש און וויכסענשאפטליך דעם בונד'אישען סאָציאליזמוס, שרייבט און איין שטעללע דיא פאָלגענדע וויכטיגע און בעדיי-טענדע ווערטער:

„און וואָס נעהנטער דיא אידישע סאָציא-ליסטען זיינען געקומען צו דעם אידישען פאָלק, „אַלץ מעהר האָבען זיי געמוזט אָננעהמען, אז „דאָס יודישע פאָלק איז אויף ניט ערנער וויא „ניט בעסער פאר אלע פעלקער, אז עס האָט אויף „רעכט צו לעבען וויא א פאָלק אויף דער וועלט, „זיין א גלייכבערעכטיגטעם גלייך אין דער גרוי-סער משפּחה פון דער מענשהייט..."

„אָנשטאָט נור בירגערליכע גלייכע רעכ-טע, דיא גלייכע רעכטע מיט אללע מענשען „וואָס דיא בורזשואזיע האָט אויף געפאָרדערט. „האָבען דיא יודישע סאָציאליסטען אויפגעשרי-

יף פערשטעהט זיך אויף דיא ליטעראטור גאָר אין גאנצען אומגעכטען. (1)

שוין דיא היציגות, דיא אויסערליכע פאָרם פון דעם ערשטען נומער, „יודישער ארבייטער", וועלכען דער „בונד" האָט ארויסגעגעבען (ד. ה. דער 6 נומער נאָך דער צאָהל נאָך), זיין אינ-האלט-פערזייכנים, זיין שפראך בעווייזען קלאָר און דייטליך, אז אין דער אידישער ארבייטער בעוועגונג אין ליטא, פוילען און רוסלאַנד האָט זיך אָנגעהויבען א נייע עפאָכע פולל מיט פרי-שעם נייעם לעבען, היינט ווער רעדט שוין ווע-נען דעם תוכן, וועגען דעם אינהאלט פון דיא ארטיקלען, אין וועלכע דאָס נייע, פרישע לעבען שפּיעגלט זיך אַב. איך האָב ניט בדעה צו „פלי-קען ציטאטען-בלומען" — וויא היינע דריקט זיך אויס — פון אללע בייטען אין דעם בונד'אישען ליטערארישען פעלד, אום אויסצופלעכטען פון זיי, אין מיינע ווייטערע אויספיהרונגען, א לויב-קראַנץ, דעם „בונד" פאר אללע זיינע גוטע מעשים אין דעם משך פון זיינע פינדיאהריגע טהעטיגקייט. דאָס איז ניט מיין אויפגאבע. מיין ציעל איז בלויז צו בעווייזען מיט דיא שפּיעגל-בילדער פון דער בונד'אישער ליטערא-טור, אז דער טיעפער און ברייטער „נאציאָנא-לער-כאראקטער" פון דער בונד'אישער בעווע-גונג האָט זיך קלאָר און שאַרף ארויסגעוויזען, תיכף וויא נור דער „בונד" איז געבאָרען גע-וואָרען, אלץ איידער נאָך ער האָט אָפּפּיציעל אויף זיין פיערטען צוזאממענפאָהר אָנגענומען דעם נאציאָנאלע-פונקט אין זיין פראָגראַם, ד. ה. וויא נור דיא יודישע ארבייטער בעוועגונג איז ארויס מכּלל קינדר, וויא נור זיא איז בשלום איבערגעקומען איהרע קינדערשע קראנקהיי-טען, וויא „גרופענבעוועגונג", „ראיאָנע-בעווע-

(1) „איסקרא" און „זאריא" סטארען זיך נאָך עד היום איינצירעדען דיא וועלט, אז דער „בונד" איז בלויז א „ראיאָנע-אָרגאניזאציאָן", און דער ריבער איז ער ניט מעהר מיוחס, וויא למשל די אָרגאניזאציאָן פון אייוואנאָוואזאנעסענסק א. נ. א. זיי האָבען אָבער, ליידער א ביסעל פער-שפּעטיגט (אויף א יאהר 5, 6 לערך). אן דער „בונד", איז איין אָרגאניזאציאָן פון דעם פראָ-לעטאריאט פון איין גאנצער נאציאָן איז איצט א פשוטער פאקט, וועלכער עס דארף קיין עדות און קיין ראיות ניט. א פאקט קען מען אָבער ניט אומענדערן; מען קאן איהם אויף ניט פער-שרייען, און פערטוקען. מען מוז איהם, וועלענ-דיג ניט וועלענדיג, קאָנסטאטירען, אויב מען וויל נור קיין נאר ניט בלייבען...

קלאָר און דייטליך אויסגעשפראכען פאר נאָ ציפּאָנאלע רעכטע, וויא נור דער „בונד“ האָט זיך געגרינדעט. ד. ה. נאָך מיט עטליכע יאהר פאר דעם „נאציאָנאליסטישען“ פיערטען צו-זאממענפאָהר. אָט וואָס דיא רעדאקציע פון דעם יודישע־ארבייטער נומער 6 שרייבט.

„מיר האלטען זיך שטייט פאר דעם פרינציפ, אז וויא אללע נאציאָנען, אזוי אויך דיא „יודישע דארפען האָבען גלייכע פאָליטישע „עקאָנאָמישע און נאציאָנאלע רעכטע. מיר „קעמפפּען פאר דאָס“. (יוד. ארב. נומ. 6 אג מערקונג פון דער רעדאקציע.)

(ד) אין דעם זעלביגען ערשטען בונדישען יודישען ארבייטער שרייבט גענאָססע „חיים“ פאָלענדעס: „אונזער (בונדישער) אידעאל איז „ניט דאָס אָבטהיילונג אָדער פּעדעראציע פון „לענדער, נור די אויטאָנאָמיע פון נאציאָנען „יעדע נאציאָן זאָל האָבען גלייכע רעכטע אין „אללעס: צו לערנען וויא זי וויל, צו ארויסגעבן „בען צייטונגען וועט צו שרייבען אויף איהר מוטער-„שפראך א. ז. ו. מיר פערשטעהן נאטירליך, „אז ניט אזוי גיך טהוט זיך וויא עס רעדט זיך, „אז ניט היינט מאָרגען וועט דאָס זיין, עס מוז „אביסעל געדויערן, נור איין אנדער נאציאָנאלע „פראגראם פאר דיא סאָציאליסטען קאָן ניט „זיין. דיעזע אידעען (פון נאציאָנאלע אויטאָנאָ-„מיע ק. פ.) דארפען מיר אגטיידען און פראָפאגאנדירען צווישען דיא יודישע ארבייטער. (אויך דאָרט זייטע 6. 4)

ווי דער לעזער זעהט בעשיינפערליך איז דער „נאציאָנאלער כאראקטער“ פון דער יודישער ארבייטער בעוועגונג קלאָר וויא טאָג אָבעשפיר געלט געוואָרען, שוין אין דער ערשטלינגס־ליטעראטור פון „בונד“.

דיא איממאנענטע נאציאָנאלע שטרע-מונגען פון דעם אידישען פראָלעטאריאט האָבען זיך, אלזאָ, קאָנצענטרירט אין דיא קעפ פון זיין נע פיהרער, וויא דיא שטראהלען אין דעם אוי-בענדערמאָנטען ברענשפיעגעל, וויא נור דער „בונד“ איז געבאָרען געוואָרען. און דאָס קלאָרע שפיעגעל־בילד, גלויב איך, האָב איך דייטליך בעוויזען אין דיא געבראכטע ציטאטעס פון דעם ערשטען בונד־ישען ליטערארישען ווערק. (מיר וועלען ווייטער זעהען דיא נפסא מינא פון דעם פראָלעטארישען נאציאָנאליזמוס און בורזשואנעם נאציאָנאליזמוס).

דיעזער קלאסעסענבעוואוסטער, פראָלעטא-רישער נאציאָנאלער טאָן קלינגט אמאָל שווא-כער און אמאָל שטארקער, אויך אין פערשיע-דענע אָריגינעלע און איבערגעזעצטע ארטיקלען פון דיא ווייטערע נומערען פון דעם יודישען

„בען אויף זייער פאָהן נאציאָנאלע גלייכע רעכטע מיט אללע פעלקער“. (איד. ארב. נומ. 6. זייטע 5. צו דער דאָזיגער שטעללע איז ער מבטיח אין דיא ווייטערע נומערן פון דעם יודי-שען ארבייטער צו שרייבען באַריכות, וועגען בירגערליכע און נאציאָנאלע רעכטע פאר יודען. ליידער אָבער טרעפען מיר ווייטער גענאָססע בן־אהוד אין דעם אידישען ארבייטער ניט מעהר... בור. עס קען זיין, אז עס וועלען זיך געפיר-נען אזוינע „ניט גלויביגע“, וואָס וועלען אונז וואָנען, אז גענאָסע בן־אהוד, אלס א זעלטענער נאכט אין דעם אידישען ארבייטער, דריקט אויס זיינע פּרוואטע מיינונגען, פאר וועלכע דער „צענטראַל אָרגאן פון בונד“ איז ניט פעראנט-וואָרטליך. אָבער דערויף האָבען מיר א קלאָרע תשובה אין אן אנמערקונג פון דער רעדאקציע בכוונה ובעצמה, וועלכע זיא האָט געמאכט צום פינפטען קאפיטעל פון גענאָססע בן־אהוד'ס אר-טיקעל. אין דעם פינפטען קאפיטעל מאָלט אונז גענאָססע בן־אהוד אונזערע נאציאָנאלע צו-קונפט, מיט זעהר ראָזיגע פארבען: א נאציאָ-נאל־גלויכערעכטיגטע אידישע נאציאָן מיט גימנאזיעס און אוניווערסיטעטען אין דער יודי-שער שפראכע (אין זשארגאָן), מיט יודישע קינסטלער און יודישע קונסט, מיט יודישע פא-עטען אין דער יודישער שפראכע א. ז. ו. א. ז. ו.

צו דעם דאָזיגען, דעם אמת וואָגענדיג שטארק סוביעקטיוו געשריבענעם קאפיטעל, מאכט דיא רעדאקציע פון דעם „יודישען אר-בייטער“ (נומ. 6, זייטע 11) פאָלגענדע אן-מערקונג: „דיא רעדאקציע האלט פאר נויטיג „צו בעמערקען, אז דער ארטיקעל A דריקט „אויס ניט אונזער, נור דעם אויטאָרס מיינונג. דערפון איז געדוונגען, אז דיא ערשטע פיער קאפיטלען — און דיא אויבענגעבראכטע צי-טאטע איז גענומען געוואָרען פון קאפיטעל 1— דריקען אויס אויך דיא מיינונג פון דער רע-דאקציע. דיא ערשטע 4 קאפיטלען פון דעם ארטיקעל „ציוניזמוס אָדער סאָציאליזמוס?“ האָט דער בונד זאגאר הערויסגעגעבען אלס א בעזונדער אגיסטאציאָנס־בראָשורע, און דערמיט, פערשטעהט זיך גענעבען זיין פוללע הסכמה אויף אלץ וואָס אין זיי שטעהט געשריבען. (וויא מיר האָבען געהערט האָבען דיא באָלאַרי-שע יודישע סאָציאליסטען דיא בראָשורע פון גענ. בן־אהוד וואָגאר איבערגעזעצט אין בולגאריש אידישען זשארגאָן).

(ג) מיר וועלען אָבער אויף דער „געדוונגע-נער“ אויף ברענגען נאָך א „בפירושע“ ראיה, אז דער „צענטראַל אָרגאן פון בונד“, האָט זיך

און דער עיקר, אין דער נאטור פון דער אידישער מאסענבעוועגונג ליעגט דער „נאציאָנאַלער כאראקטער“ פון אָנפאנג אָן. כדי אָבער ריכטיג אָבצושפּיעגלען אין דער ליטעראַטור דיאָזיגע ערשיינונג אין איהר עוואָלוציאָנס-נאנג — ווייל, וויא דער אלטער פּילאָזאָף עמע פּעדקלום האָט נאָך געזאָגט, שטעהט קיין זאך ניט אויף איין אָרט: „אַללעס פליססט“ — האָט דער בונדישער „יודישער ארבייטער“ גע-מוזט אביסעל זאָגאר פארלייפּען פאַראויס.

פאר דעם, ווער עס וויל גענוי איבערגעבען א לעבענס-ערשיינונג אין איהר ענטוויקלונגס-נאנג — שרייבט איינער פון דיא אויטאָריטע-טען פון דעם רוסישען לעגאלען מארקסיסמוס — בלייבט אונבעדינגט און ניט אנדערס נור איין בריה: אָדער ער מוז פארלייפּען ווייט פאַר-אויס, אָדער ער מוז אָבבלייבען נאָר פון היי-טען. (ראזוויטע קאפיטאליזמא איוו ראָסיא זייטע 243.)

עס פערשמעהט זיך, אז דער יודישער אר-בייטער האָט גוט געטאָהן, וואָס ער האָט אויס-געקליעבען דעם ערשטען און ניט דעם לעצטען וועג.

ארבייטער, ביז ער האָט זיך לסוף אויסגעגאָסען אין דער פאַרם פון דער בעקאנטער נאציאָנאַלער רעזאָלוציאָן, „אויף דעם פירטען צוואמר מענפּאָהר. (ווי מען זעהט איז ניט דער „בונד“ „אויף איין מאָל געוואָרען נאציאָנאַליסטיש“, ווי זיינע געגנער זאָגען). און די אויבגעבראכטע ציטאטעס איז נאָך דער „נאציאָנאַלער-טאָן“ פיעל שטארקער איידער אין דער פערשריענע „נאציאָנאַליסטישער רעזאָלוציאָן“: „פּראָפּאגאנדירען און אגיתירען צווישען דיא סאָציאַליסטי-שע ארבייטער דיא אידעע פון נאציאָנאַלע רעכטע“ — אזא לוקסוס ערלויבט זאָגאר דיא „נאציאָנאַלע רעזאָלוציאָן“ נאָך לעת עתה ניט. דיא פאַהן, אויף וועלכע דיא אידישע סאָציאַליסמען האָבען אויפגעשריעבען נאציאָנאַלע רעכטע“ האָט דער פיערטער צוואמענפּאָהר נאָך דער וויילע בעהאלטען אויף שפעטער....

דערמיט איז אָבער ניט געזאָגט, אז דער בונדישער „יודישער ארבייטער“ האָט דאמאָלסט בעגאנגען א פעהלער, מיט וועלכען ער דארף זיך איצט שעמען, וויא איין עלטערער חסיד מיט זיינע חסות'נעוירים... אדרבא! דערמיט איז בעוועזען, אויף וואס פאר א פעסטען גרונד דער „בונד“ שטעהט בעצם „פון זיין ער-שטען טאָג אָן“.

ווינטער קומט

דיא טעג ווערען קירצער און קעלטער,
דיא ערד ווערט פאראומערט און עלטער,
דאָס גראַז ווערט פארוויאלעט און געל.
עס פאללען דיא בלעטער פון קווייטען,
יתומים'דיג זעהען אויס בויטען,
ווייל אָסיען טרעט איבער דעם שוועל.
עס רעגענט יעצט עפטער און מעהרער,
עס ווערען דיא פעלדער אלץ לערער,
ביז אלץ ווערט פערשוואונדען פון זיי.
דיא ווינטען, זיי פייפּען און ברומען
און זאָגען דער וועלט אָן דעם קומען
פון ווינטער, פון דחקות און וועה.
שלמה ז. רובין.

מיניעאפאָליס, מינא.

מיינע 13 יאהר אין שליסעלבורגער פעכטונג

פון

לודמילא אלעקסאנדראווא וואַלקענשטיין.

(שלוס)

ציגע און מיר האָבען אָנגעהויבען פאָדערן אז מען זאָל איינעם פון אונז צו איהם אריינלאָזען, אום צו דערלייכטערען זיינע יסורים און צו נעהמען פון איהם אַכשיער. אָבער מען האָט אונזער ביטע ענטזאגט. מיר זיינען געווען פער-צווייפֿעלט, אלע זיינען ארומגעגאנגען מיט פינס-טערע געדאנקען, און ענדליך האָבען מיר בע-שלאָסען צו הונגערן ביז מען וועט געבען ביכער צום לעזען. דאָס איז געווען ענדע 1888 אָדער אין אָנפאנג פון 1889.

אין דיא ערסטע טעג פון הונגערן האָבען מיר נאָך גערעדט דורך אונזער „טעלעפאָן“. אָבער אויפ'ן פיערטען אָדער 5-טען טאָג האָבען מיר בעשלאָסען ניט צו פיהרען מעהר קיינע גע-שפרעכען. אום ניט אומזיסט צו פערלירען דיא קרעפטען און אויסער דעם אין א צייט פון הונ-גער ליידען וואָלט געווען אונמעגליך ניט צו ריידען וועגען דיא אייגענע יסורים. מיר האָבען דארום אין דיא גאנצע צייט פון הונגערן זיך צוזאמענגערעדט נור דורך קלעפּ. נאָך מיינ מי-נונג נאָך זיינען דיא קוואַלפאָלסטע טעג געווען דער דריטער, פיערטער און פינפטער. אין דיא ווייטערע טעג איז געווען ליכטער איבערצו-טראָגען דעם הונגער, אָבער מיר האָבען זיך גע-פיהלט אזוי שוואַך, דאָס מיר האָבען זיך קוים געהאלטען אויף די פיס און אויפ'ן ניינטען טאָג האָבען אייניגע אָנגעהויבען צו הוסטען און מיר זיינען געוואָרען נאָך שוואַכער. דיא אדמיניס-טראציע האָט זיך געהאלטען פון דער ווייטענס און האָט זיך וויא עס שיינט גאָר ניט געקיימערט וועגען אונז. איין מאָל איז פעטראָוו געקומען, אָבער ער איז צו קיינעם ניט אריינגעגאנגען. דאָס מאָל האָט זיך אַלזאָ דיא נאטשאַלטסוואַ בעשלאָסען אז עס זאָל איהר ניט ארען אפילו ווען מיר וועלען אלע אויסשטארבען פון הונגער. איידער מיר האָבען אָנגעהויבען הונגערן האָבען מיר ניט אָנגערעדט מיט וואָס דיא זאך זאָל זיך ענדיגען. אייניגע האָבען פאָרגעלייגט זייער פלאן אז מען זאָל אָנווענדען געוואלט: אָבער דער גרעסטער טהייל איז געווען דאגעגען, ווייל דיא אדמיניסטראציע מיט איהר רוהיגער אויפפיהרונג האָט אונז ניט געגעבען קיין געלע-גענהייט דערצו. אונז האָט זיך געדאכט. אז שט-

יא אורזאכע פון זיין בעס וויא ער האָט געזאָגט (און עס קען זיין אז א טהייל פון זיין ער-קלערונג איז אמת) זיינען געווען דיא א-מערקונגען אין דיא שטראַף ביכער. מיר האָבען ערסט ערפא-רען, אז עס איז גע-

פיהרט געוואָרען א בעזונדערער בוך איבער אונ-זערע געשפרעכען דורכ'ן „טעלעפאָן“. שעבעקא האָט זיך נאָך דער רייעה אריינגעריסען צו יע-דען געפאנגענעם אין קאמער און האָט גער-נערט: „קייזער-מערדער, און זיי שלאָפען נאָך אויף ווייכע מאטראצען. אויפהענגען דארף מען זיי אלעמען, און זיי בונטעווען נאָך! פאָלקאָור ניק — נור דיא קנוטע פאר זיי, נור שמייסען!“ דאן האָט ער שנעל צוגעקלאפט דיא טהיר און איז געלאָפען צו א צווייטען און פון זיין מויל האָט זיך אָפט ארויסגעריסען: „וואָס פאר א חצוה'דיגער פנים! שמייסען דארף מען זיי, שמייסען!“ ענדליך איז ער שטיל געבליבען, ער האָט פערלאָזען דיא פעכטונג, וועהרענד מיר זיינען דיא גאנצע צייט געזעסען וויא געלעהמט און קיינער פון אונז האָט אפילו ניט בעוויזען צו געבען שעבעקא'ן א שארפען ענטפער.

באלד נאָך זיין בעזוך האָט מען ביי אונז אוועקגענומען דיא ביכער וואָס דיא ארעסטאנט-טען האָבען געבראכט מיט זיך און וועלכע מען האָט אונז ערלויבט צו לעזען. צוזאמען קומענדיג אין אבענד צום „טעלעפאָן“ איז יעדער געזעסען מיט א שווערען טרויעריגען הארצען, אזוי וויא ער וואָלט געשטאנען ביים ברעג פון א טיעפען אָכגרונד. וועגען דיא בעליידיגונגען און סטרא-שונקעס האָט קיינער ניט גערעדט. מען האָט זיך מעהר בעראטהען וועגען דיא צוקונפט, וואָס מיר האָבען צו ערווארטען פון שעבאקא'ס בעזוך, וועגען דיא אוועקגענומענע ביכער און מיר האָ-בען מורא געקראָגען, אז מען וועט אונז אויך פערביטען אונזערע קלובס.

אין דיעזע צייט איז באַגראַנאָוויטש געווען נוסם, ער איז געלעגען אין זיינע לעצטע אטחעם

נען מיר וויעדער פערזונקען אין דיא פינסטער-
ניס פון איינזאמער געפאנגשאפט. דיא זעלבע
ווענד פון דער פעסטונג האָבען אונז איצט אויס-
געוויזען פרעמד און אונערטערענליך און עס איז
ניט געווען מעגליך לענגער צו ליידען. אָבויצע-
דיג צוזאמען אין איין געפענגניס א יאהר—6,
האָבען דערנאָך פילע פון אונז ניט גערעדט קיין
איינציגען מאָל איינער צום צווייטען, ווייל מיר
האָבען נור געקענט צוזאמען קומען מיט דיא
ערלויבניס פון דעם אויפזעהער, דיא פרויען האָ-
בען גאָר קיינעם ניט געזעהען וויא מען האָט זיי
ניט געזעהען און עס איז דאָרום קיין וואונדער
דאָס אונזערע נערווען זיינען געווען שרעקליך.
צורייצט אז מיר האָבען מעהר ניט געהאט קיינע
קרעפטען צו ליידען.

נאָכ'ן הונגערן זיינען פיעלע פון אונז קראנק
געאַרען, כאָטש עס קען זיין, אז דיא אורזאכע
פון די קראנקהייטען איז געווען ניט דער הונגער
אליין, נור אויך דיא גריפ, וואָס איז אריינגע-
דרונגען צו אונז. ווען אונזער קלוב האָט עקזיס-
טירט זיינען מיר אלע געווען מוטהיג אויף
אזוי פיעל, אז מיר האָבען אליין ניט בעמערקט,
דאָס מיר זיינען קראנק אָדער מיר האָבען עס ניט
שטארק געשפירט. איצט האָט זיך אלץ געע-
נערט. מיר זיינען וויעדער געזונקען אין א טיע-
פע פערצווייפלונג און עס האָט זיך וויעדער אָ-
נגעהויבען טאָג-טעגליך א מלחמה. צוערסט איז
מען געקראַכען אויף דיא פענסטער, אום צו זע-
הען דיא קאמערעדען, ווען מען האָט זיי ארום-
געפיהרט אין הויף. נאטירליך פלעגט מען דער-
פאר בעשטרעפט ווערען כאָטש ניט אזוי גרוי-
זאם וויא פריהער און אין גרעסטען טהייל
פלעגט דיא שטראפע זיין אז מען האָט אונז
ניט געלאָזען געהן שפאצירען. איין מאָל האָט
פאסירט א פאל, וואָס האָט שיער געפיהרט צו
א פראָצעס, אָבער דיא אדמיניסטראציע האָט
עס אונטערדריקט.

דיא אדמיניסטראציע האָט אָפט געוואָלט
פערהאנדלען אויפ'ן פריעדליכען וועג. צו
וואָס — פלעגט זיא טענה'ן — וויילט איהר
אלעס אויספיהרען מיט געוואלד. אָט האָט איהר
געהונגערט און דער רעזולטאט איז אז פיעלע
זיינען קראנק. איצט וויילט איהר מיט געוואלד
צוזאמען קומען מיט אייערע קאמערעדען, איהר
האָט עס געדארפט פריער מעלדען און בעמען.
אָבער דאָרום האָבען מיר ניט איינגעשטימט.
קיינער האָט ניט געוואָלט בעטען.

אָפט פלעגט עס קומען צו א שארפען
צוזאמענשטויס מיט דיא אדמיניסטראציע ווע-
גען דיא קראנקע; מיר האָבען געפאָדערט אז
מען זאָל אלעמען און ניט נור אייניגע געבען די

בעקעס גרויזאמער אנגריף איז נור געווען פון
זיין אייגענעם וויללען, אָבער מיר האָבען קיין
אורזאכע אויסצוגיטען אונזער כעס אויף דיא
אדמיניסטראציע. מיר האָבען דאָרום אויפ'ן
טג-טען טאָג בעשלאָסען זיך אונטערצוגעבען און
האָבען אָנגעפאנגען עסען.

אום צו ענדיגען איין מאָל פאר אלע מאָל
מיט שעבעקא, ווילל איך איצט בעמערקען, אז
ביי זיין ווייטערע בעזוכען (ער איז געווען ביי
אונז נור צוויי מאָל) איז ער מעהר ניט אריינג-
געקומען צו דיא געפאנגענע דעם מיניסטער
נור איין מאָל בעגלייטענדיג דעם מיניסטער
דורכאוו איז ער אריינגעגאנגען הינטער איהם
אין א קאמער מיט דיא ווערטער: „איינער מיר
טער... אָבער מען האָט איהם ניט געלאָזט
ענדיגען, מען האָט איהם געזאָגט, אז פון איהם
וויל מען ניט הערען קיין גרוס, אפילו פון איין
אייגענע מוטער, ער איז געוואָרן פערשעהמט איז
ארויס געגאנגען אָהן א וואָרט אויסצורעדען (*).
אין א פאָר וואָכען ארום נאָכ'ן הונגערן
האָט מען פאָרגעלעזען פאר אונז א פאפיער פון
פאָליצייא דעפארטמענט, אז דיא געלד, ביכער
און אנדערע זאכען, וואָס זיינען פערצוויכענט
אין דיא ליסטען פון דיא ארעסטאנטען אין שליס-
עלבורגער פעסטונג ווערען צוריק געשיקט צו
דיא פערוואנדעטע. דאָס איז געווען דער ענט-
פער אויף אונזער הונגערן.

באלד האָבען מיר געקראָגען איין אונזער
ווארטעמען שווערען קלאפ. דיא „טעלעפאָנען“
האָבען פלוצלונג אויפגעהערט צו ארבייטען.
מיר האָבען דורך זיי מעהר ניט געקענט רעדען.
ווייל דיא וואסער האָט אָנגעפיהלט דיא רעהר
רען וויפיעל מיר האָבען זיך געמאטערט זיי
אויסצושעפען. וויא עס ווייזט אויס האָט מען

(*) דיעזער פאל האָט געטראָפען טאקי מיט
דיא פערפאסערין אליין פון דיעזע עראינערונג
נען, ל. ה. וואָלקענשטיין. דער פערפאסער פון
אנדערע עראינערונגען איבער דיא שליסעלבורג
גער פעסטונג שרייבט וועגען דיעזען צוזאמענ-
שטויס פאָלגנדעס:

שעבעקא האָט אָנגעפאנגען רעדען צו
לודמילא וואָלקענשטיין: „ביי מיר איז געווען
איינער מוטער איך קען אייך זאָגען...“ אָבער
וואָלקענשטיין האָט איהם אָנגעהאקט מיט דיא
ווערטער:

„איהר, גענעראל שעבעקא?“
„איד“.

„פון אייך וויל איך גאָר נישט הערען,
אפילו פון מיין אייגענע מוטער“.
דער איבערזעצער.

בען בעסערע שפיון און איהם קורירט, אָבער עס איז געווען קלאָר, אז ער האָט ניט לאנג צו לעבען. זיין שרעקליכער הוסטען האָט זיך געהערט דורך דעם גאנצען געפענגניס. דאָס איינציגע, וואָס מיר האָבען אויסגעוויקט ביי דיא ארמיניס-טראציע איז, דאָס זיא האָט ערלויבט איינעם פון זיינע פריינד צו פערנעהמען א צווייטע קאמער לעבען זיינע, אום ער זאָל ניט פיהלען זיך אזוי עלענד. פאר יוריא באַגדאנאָוויטש האָט אונז די ארמיניסטראציע אין קיין פאל ניט נאָכ-געגעבען דיעזען פערלאנג... ווארינסקי, האָט שוין מעהר ניט געקענט ארויסגעהען פון זיין קאמער און ער איז געווען צופרידען, אז ער האָט וועניגסטענס געקענט אַנקלאפּען צו א גאָלדענען מענשען. דאָס איז איהם געווען לייכט, ווייל מען האָט געהערט אין צווייטען קאמער ווען מען האָט אפילו אַנגעקלאפּט מיט'ן פינגער אין וואנד. געשטאַרבען איז ווארינסקי 10 א זיידער אין דער פרייה און אום 8 אהר האָט ער זיך נאָך וויא געוועהנליך בעגריסט מיט זיינע שכנים אין דיא אויבערסטע און אונטערסטע קאמערן... פערלירענדיג אונזער קלוב האָבען מיר אַ-געהויבען צו זוכען אנדערע מיטלען וויא מיר זאָלען זיך צוזאמען רעדען. וועהרענד אונזער שפאציער האָבען מיר שוין לאנג בעמערקט שפאלטען צווישען דיא ברעטער וועלכע האָבען אונז אָבענטהיילט פון אונזערע פריינד. מיט דיעזע שפאלטען האָבען מיר זיך בענוצט איבער צו גע-בען פאר דיא קראנקע נאשערייען, וואָס מיר אליין האָבען פאבריצירט. צוקער איז דורך דיא שפאלטען ניט דורכגעגאנגען, דארום האָט מען עס פריהער געמוזט צושמעלצען אין קליינע טראָפּענס אויף אפיער. אנדערע, איבערהויפט דיא פרויען, זיינען געפאלען אויפ'ן פלאן צו מא-כען קאנפעקטען פון מילך מיט צוקער. זיי האָבען געמוזט דארויף אַבשטעהען 3—4 שטונדען לאנג מיט דיא הענד אויפגעהויבען איבער'ן לאַכט. אום צו-לאָזען אויסקאָכען דיא מילך ביז געדיכטיקייט. איינער האָט אויסגעפונען צו מא-כען קאנפעקטען פון רעטאָד, און דיא אלע נא-שערייען זיינען געווען בעשטימט פאר דיא קראנ-קע, אום צו פערשאפען זיי עטוואָס פערגינגען. ווען מיר האָבען געארבייט אין גאָרטען, האָבען מיר דיא קאנפעקטען געמוזט פערגראָכען אין דער ערד, דאָך האָבען דיא זשאנדארען באלד ענטדעקט אונזער ארבייט. 2—3 מאָל איז דער גאָרטען געוואָרען דורכגעזוכט און עס זיינען ארויסגעשעפּט געוואָרען פאפיערלאָס מיט דיא טרויעריגע ערפרישונגען... איבריגענס האָבען זיי ניט געהאט קיין מוט אונז צו בעשטדאָפּען פאר דעם פערברעכען און האָבען אונז נור גע-

זיי ערגעץ אין קעלער פערשטאָפּט. אונזער קלוב האָט עקזיסטירט 6 מאָנאט און איצט זיי-שפיון, וואָס איז בעשטימט פאר קראנקע, אזוי צום ביישפיעל בוצינסקי (געשטארבען מיט 2 יאהר שפעטער פון א ראק אין מאָגען) וועלכער האָט געליטען שרעקליכע יסורים, האָט געמוזט עסען דאָס זעלבע, וואָס דיא געוונדע, דאָס הייסט, באָרשטש, קאשע און שווארצע ברויט. פיעלע קראנקע האָבען ניט געוואָלט אָנגעהמען קיין בעסערע שפיון, זאָלאנג דיא אנדערע קראנ-קע וועלען ניט בעסער בעהאנדעלט ווערען.

באלד איז געשטאַרבן אראָנטשיק פון פראַגרע-סיווער לעהמאנ, ער איז אויסגעגאנגען וויא א ליכט אזוי שטיל, וויא ער האָט געלעבט דיא גאנצע 6 יאהר, ניט ארויסגעהענדיג קיין מאָל פון זיין קאמער... מיט ווארינסקי איז אויך געווען זעהר שלעכט, ביי איהם האָט זיך נאָכ'ן הונגערן אָנגעפאנגען א בלוט-שטורץ פון האלז. סערגעאי אייוואנאָו איז שיער געשטארבען פון דיא געפעהרליכסטע בלוט שטורצען. מיר האָבען געפאָדערט צו איהם א דאָקטאָר און אפילו ביי נאכט האָבען מיר געקלאפּט אין דיא טוירען מיט דיעזען פערלאנג און מען האָט געשיקט א דאָקטאָר. דאָס איז געווען א פוילער, גלייכגיל-טיגער דיקער מאן, דאָך האָט מען אין איהם געקענט אויפוועקען א געפיהל פון רחמנות און דאן האָט ער געקענט עטוואָס טאָן. — ביי מאראזאוו זיינען אויך געווען שטארקע בלוט שטורצען. צינגא אין א שוואכער פאָרמע האָט ביי דיא ארעסטאנטען קיין מאָל ניט אויפגע-הערט און וועגען מאָגען-קאטארען איז שוין גאָר ניטאָ וואָס צו ריידען.

אין דיעזער צייט האָט פאסירט א פאל, וואָס האָט אלעמען שטארק אויפגעקאָכט. אין שליסעלבורגער פעסטונג איז געווען איינגעשלאָ-סען לאגאווסקי, וועלכער איז געווען פערמשפט אויף 5 יאהר. דאָס האָט איהם דער קאמאנד-דאנט אליין פאָרגעלעזען זיין אורטהייל ווען ער איז געבראכט געוואָרען אין פעסטונג. איצט האָט זיך זיין טערמין געענדיגט. אָבער פלוצלונג איז געקומען דער קאמאנדאנט און איהם פאָרגעלע-זען א פאפיער, אז ער איז פער'משפט אויף נאָך 6 יאהר, און דיא גאנצע צייט האָט מען איהם געהאלטען וויא א קאטאָרוזשיק מיט דעם איי-ציגען אונטערשייד, אז מען האָט איהם ער-לויבט צו טראָגען זיינע אייגענע קליידער, כאָטש ער האָט זיך מיט דיא פרויוולעגיע וועניג גע-קענט בענוצען, ווייל זיינע קרובים האָט מען צו איהם קיין מאָל ניט צוגעלאָזען.

אונטערדעסען איז וואַרינסקי'ס לאנגע געוואָ-רען אלץ ערגער. מען האָט אים שוין לאנג גענע-

דורכצושניידען שפאלטען אין דיא ברעטער;
אָבער אויך דעם מאָל האָבען מיר געמוזט פיר-
רען א מלחמה — איבער דיא גרויס פון דיא
שפאלטען. צוערסט האָט מען געמאכט דיא
שפאלטען א צאָלל ברייט. אז מען פֿלעגט מוזען
שרעקליך צוזאמען ציהען דיא אויגען, אום צו
זעהען איינער דעם צווייטען. אין אייניגע מאָ-
נאטען ארום האָט מען אויסגעהאקט פענסטער-
לאך, אָבער אזוי קליין, אז דער קאָפּ זאָל נישט
דורכגעהען.

ענדליך, אין 10 מאָנאטען נאָך אונזער
הונגערן האָט מען זיך דערווארט ביכער. מען
האָט אונז געבראכט א גרויסע צאָהל ווערק אי-
בער היסטאָריע — פון שלאָסער, סאלווינוו,
קאסטאמאראָוו; אָבער דיעזע אללע ביכער האָ-
בען גערעדט איבער פאססירונגען נור ביזן
18-טען יאהרהונדערט. מען האָט אויך געבראכט
ביכער איבער נאטורליכענשאפט און פאר
שפראך קענטנים, אלע ווערקע פון רעקל'ן, דיא
רייזע-בעשרייבונגען פון לייווינסטאָן, כמענלי
און אנדערע ביכער. בעללעטרישטשע ווערק האָט
מען בעטראכט אלס שערליך און מען האָט זיי
אונז נישט געגעבען. מיר האָבען אויך נישט געקאָנט
קריגען קיינע זשורנאלען, כאַטשע פון אלטע
יאהרען.

דיעזע פריוילעגיעס זיינען אויך געגעבען
געוואָרען פאר דיא קראנקע, וועלכע מיר האָבען
שוין געקענט בעזוכען. אין דיעזע צייט האָבען
מיר ערפאהרען פון קאנאשעוויץ'עם משוגעת.
זיין משוגעת איז געווען א שטיללע, נור צייטענ-
ווייז איז ער געווען ביזי פאר וואָס מען רופט
איהם נישט קאנאשעוויץ זאגערדאצני. זיך רעכע-
נינדיג אז ער שטאמט פון דיא פאמיליע. ווען
ער האָט דערעסען דיא ארמיניסטראציע פאָדע-
רענדיג אלערליי נארישקייטען, האָט מען איהם
אריבערגעפיהרט אין דיא אלטע געפענגנים;
אָבער נאכדעם מיר האָבען געמאכט פאָרווירפֿע
דעם דאָקטאָר, האָט מען איהם שוין געלאָזען רי-
היג אויף זיין קאָרט. דיא גאנצע צייט האָט קא-
נאשעוויץ זיך בעשעפטיגט מיט מאכען א מין
פליה מאשין און האָט זיך געגריבעלט איבער
היפנאָטזיזם. נאָך אין פעטראָפאָולאָוסקער פעס-
טונג פארן פראָצעס האָט ער שוין געליטען פון
פערפאָלגונגס-משוגעת. גלויבענדיג אז מען וויל
איהם היפנאָטזירען אום איהם אויסצופאָרשען.
צוגלייך מיט איהם איז אין דערוועלכער צייט
נאָך איינער משוגע געוואָרען, וועלכער איז שפע-
טער געזונד געוואָרען.

8.

פון דעם 1890-טען יאהר הייבט זיך אָן א
נייע פעריאָדע אין דעם לעבען אין שליסעלבור

זאגט, אז מיר דארפען עס נישט טאָהן, דאָך איז
מען זייט דאמאָלס געוואָרען צו אונז שטרענג
און פון דעם טהורעם. פון וואנען מען האָט אכ-
טונג געגעבען אויף דיא שפאצירענדע ארעס-
טאנטען האָט מען בעוואכט אינזער יעדען טריט.
דיא שפאלטען אין דיא ברעטער זיינען נאָך אָבער
געבליבען נישט ענטדעקט און דאָס איז פאר אונז
געווען זעהר וויכטיג. מיר האָבען דורך זיי גע-
קענט ווארפען א בליק אויף אונזערע קאמער-
דען. איך געדענק נאָך וויא פריש און מונטא-
האָט ווארינסקי מיר אויסגעוויזען א פאָר כאַטא-
טען פאר זיין טויט. דאָס איז געווען דער לעצ-
טער אויפפלאמען פון זיין לעבען.

אָבער ענדליך האָט מען אויך דיא שפאלטען
בעמערקט, נישט קוקענדיג וואָס מיר זיינען געווען
זעהר פאָרויכטיג. מען האָט זיי פערקלעפט,
אָבער דאָס האָט אונז שרעקליך אויפגערגענט
און עס האָט זיך אָנגעהויבען א קאמפּה. מיר האָ-
בען אראָבגנריסען ברעטער און דערביי גערעדט
הויך איינע מיט דיא אנדערע. מען האָט אונז
אוועקגעפיהרט אין אונזערע קאמערען. אָבער
דאָס האָט אונז נאָך בייזער געמאכט. מיר האָבען
אָנגעהויבען שרייען דורך דעם ברעטער צוים און
אייניגע האָבען אפילו פרוכירט קריכען איבער
איהם.

דיא ארמיניסטראציע האָט געזוכט אונז
איבערצורעדען, אָבער אזוי וויא דאָס האָט נישט
געוירקט האָט זיא בעשלאָסען אונז נאָכצוגעבען.
זיא האָט אונז פערשפראָכען צו ערלויבען אונז
יעדען אבענד צו זעהען אונזערע פריינד, געבען
אונז ביכער און פלעצער פאר ארבייט. נאטירליך
איז געווען שווער צו גלויבען אללעס, וואָס זיא
האָט אונז פערשפראָכען, אָבער עס איז געווען
קלאָר, אז עטוואָס וועט מוזען געשעהן און אז
וואהרשיינליך האָט מען בעשלאָסען צו פערבע-
סערען אונזער לאגע איבערהויפט יעצט ווען עס
זיינען געווען פיעל שטערבענדע און קראנקע,
און פאר זיי אזוי פיעל פערלאָרענע — דיא
20 בליהענדע מענשען לעבענס פערניכטעט
כליז אין 6 יאהר! וואהרשיינליך האָבען דיא
זשאנרארען אין דיעזער צייט שוין געוואוסט,
אז קאנאשעוויץ האָט פערלאָרען דעם פער-
שטאנד, אין וואָס מיר האָבען נישט געצווייפלט.
דיא פרויען געפאנגענע האָבען אָבער גע-
וואוסט, אז מען וועט זיי נישט ערלויבען קיין אכ-
דער צוזאמענקומען אויסער צווישען זיך אליין.
זיי האָבען שוין אזוי געשפאצירט 5 יאהר,
וועהרענד דיא בעדירפנים צו זעהען נייע מענשען
איז ביי זיי געווען זעהר שטארק.

אונזערע האָפנונגען זיינע ערפילט געוואָ-
רען. דיא ארמיניסטראציע האָט איינגעשטימט

דען מיט דיא ביכער, ווייל זיי זיינען געווען צו אלט, האָט מען אונז פערשפּראַכען אויסצורויר-קען, אז מיר אליין זאָלען קענען צוזאממען שטע-לען דיא ליסטע פון דיא געווינשטע ביכער צום לעזען. (*) מיר האָבען געשריבען א צוויי-דריי מאָל בעטענדיג געוויסע ביכער, אָבער מען האָט אונז קיין מאָל ניט צוגעשיקט, וואָס מיר האָבען פערלאנגט. איבריגענס איז דיא זאך אָבערהאנד-גען אָן דיא יעניגע, וואָס האָבען אונז געשיקט די ביכער און האָבען זיך וויא עס שיינט זעהר ווע-ניג געקומערט וועגען אונז, דען אָפט פלעגען זיי אונז צושיקען דעם זעלבען בוך 2 מאָל. בעד לעטירוסטישע ווערק האָט מען אונז אויך ער-לויבט, אָבער זשורנאלען האָט מען אונז ניט געגעבען אפילו קיינע אלטע. צום גלייך, איז דיא בעאמטע פון שליסעלבורג ערלויבט געוואָרען צו געבען זייערע ביכער צום איינבינדען אין אונ-זער בוכבינדעריי און אויף דעם אופן האָבען מיר געקראָגען צום לעזען וואָס אונז ניט געווען ערלויבט. נאטירליך פלעגט מען אין אונזער בוכ-בינדעריי בריינגען א מאסע נארישקייטען, למשל, דוכאווע און מיליטערישע ביכער און פוסטע ענגלישע און פראנצויזישע זשורנאלען; אָבער עס פלעגען אויך אריינפאלען ערנסטע זשורנא-לען וויא דער „וועסטניק יעוואָפּי“ און „סיע-ווערני וועסטניק“ און אייניגע פאך-צייטונגען. (4) מען האָט אָנגעהויבען צו געבען אונז בעסערע עסען. יעדען טאָג פלעגט מען פריהער בעקאנט מאכען, וואָס מען וועט אונז געבען עסען און שפעטער האָט מען אונז אליין געלאָזט בע-שטעללען אונזערע מאָלאַזייטען. מיר אליין האָבען בעשטימט וואו און מיט וועמען מיר ווילען שפאצירען און מיר אליין האָבען אויסגעקליבען אונזערע קאמערעדען צו דער ארבייט. אזא מין זעלבסט-פערוואלטונג פערשפּאַרט דער ארמיניס-טראַציע פיעל טראַבעל.

שפעטער האָט מען אונז ארויסגעגעבען דאָס געלד פאר אונזער ארבייט. עס איז געווען א סומע איבער 200 רובעל פאר דיא נאנצע צייט. מיר האָבען געמאכט פערשיעדענע ארבייט אין דיא קאזארמעס פאר וועלכע מען האָט אונז בעצאָהלט, און אויך אייניגע ארבייט פאר דיא שוהל, אָבער דיא האָבען מיר אליין ניט געוואָלט נעהמען קיין געלד. מען האָט אונז אויך איבער-געגעבען דיא 50 רובעל, וואָס איז געווען בע-שטימט פון דער פאָליציי פאר מאטעריאל פאר אונזערע ארבייט און ענדליך האָט יעדער גע-

(*) יעצט בעווייליגט מען פיר דיא געפענגניס-ביבליאָטעק פון 130 ביז 140 רובעל א יאהר. דיא ערפאסערין.

גער פעסטונג. מען קען דענקען אז דיא ארמיניס-טראַציע איז שוין נמאס געוואָרען צו פיהרען איין אייביגע קאמפף מיט דיא ארעסטאנטען. זיא האָט זיך איבערצייגט וויא שלעכט עס איז דיא געפענגניס סיסטעם, ווען אלעס הענגט אָב פון „פון בעטען און בעטען“. זי האָט יעצט געפיהלט דיא נויטווענדיגקייט איינצופיהרען בעשטימטע רעגעלען פאר אלעמען גלייך.

אין דיעזער צייט איז אין אונזער פעסטונג געשיקט געוואָרען אלס קאמאנדאנט נאנגארט, וועלכער איז מיט אייניגע מאָנאטען צוריק גע-ווען אסיסטענט קאמאנדאנט. ער האָט אויסגע-פאָרשט דיא לאַגע אין פעסטונג און האָט זיך געגעבען דיא מיה אויסצוגעפינען דיא אירזאכע פון אונזער אונצופרידענהייט און אויפגענוג און האָט געזוכט אויסצואוויקען געוויסע רע-פאָרמען. אזוי צום ביישפיעל זיינען פריהער די שפייז געגעבען געוואָרען ניט נאך א געוויסע רעגל. נור יעדער נאך זיין פאָדערונג. דער נייער קאמאנדאנט האָט אָבער פערלאנגט, אז דיא קאסטען פון עסען זאָלען פערגרעסערט ווערען פון 12 אויף 22 קאָפיקעס פאר אלעמען גלייך. דאָס זעלבע האָט ער געמאכט אויך אין אנדערע פעללע. וואהרשיינליך אויף נאנגארט'ס רעפאָרט האָט דיא פאָליציי איהם בעאויפטראַנט צו מא-כען נייע רעפאָרמען פאר דיא געפאנגענע.

אויף דעם אופן זיינען ביסלעכווייז געמאכט געוואָרען ביי אונז פאָלגנדע תקנות :

(1) מען האָט אונז ערלויבט צוזאמען צו קו-מען אין דיא קאמערן (צו צוויי אין איין קאמער) און דערמיט איז פערענטפערט געוואָרען דיא וויכטיגע פראגע, אז א קראנקער ארעסטאנט זאָל קענען זעהען ביי זיך א קאמערדאד, וואָס זאָל איהם דערלייכטערען זיינע שמערצען; אָבער ווי שרעקליך שפעט איז דיעזע רעפאָרם געמאכט געוואָרען! אין דיעזע צייט זיינען שוין געווען 14 ארעסטאנטען געשטאָרבען אויסער די זעלבסט-מערדער און די צום טויט פערמשפטע. און אלע זיינען זיי געווען פאָלשטענדיג איינזאם און אָהן דיא קלענסטע הילפע. דאָך זיינען יעצט אויך געווען פיעל קראנקע, וואָס האָבען ניט געקענט ארויסגעהען און עס איז געווען נויטהייט זיי צו בעזוכען.

(2) מען האָט געעפענט ווארשטאטען פאר ארבייט, וואו יעדע צוויי ארעסטאנטען האָבען געארבייט 3 שטונדען אין טאָג. דערביי האָט מען דאָ אויך געוואָלט איינפיהרען פרווילעג-עס, דאָס הייסט געבען ארבייט ניט אלעמען גלייך; אָבער דער קאמאנדאנט איז געווען דא-גענען.

(3) אזוי וויא מיר זיינען געווען אונצופריי-

דען געגענשטאנד פערנערעסט מיט 300 מאָל און מיר האָבען פלייסיג געלערענט פערשידענע וויסענשאפטן און פלעגען אָפט אַבויצען שטונדן דען לאנג אין קעלט אין דיעזען מערקווירדיגען אָדיטאָריום.

שפעטער האָבען מיר אָנגעהויבען קריגען אויסלענדישע סטאטיסטישע יאהר ביכער אונד דער פאָליציי דעפארטמענט האָט אונז צוגע-שיקט דעם „וועסטניק פינאנצקאָוו“. דאָס האָט געגעבען דיא מעגליכקייט זיך צו בעשעפטיגען אויך מיט סטאטיסטישע ארבייט. איבער אלעס האָט מען געהאלטען לעצציעס, דעכאטען און מען האָט גערעדט וועגען דיא צוקונפט... דאָ האָבען מיר אויך צייטענווייז געמאכט א יום טוב. אין דיא 5-טע שטייג האָבען מיר אוועקגעשטעלט א טיש און געטרונקען טהעע און גענאָסען אלער ליי ערפרישונגען וואָס מיר האָבען געמאכט אויף לאַמפען און ביי אזא געלעגנהייט פלעגען מיר אָפט אויך אָנהויבען זינגען. דיא אדמיניסטראַציע האָט אָנפאנגס פראָטעסטירט, אָבער האָט אונז ענדליך צורוה געלאָזען, נור דיא וועכטער אויף דיא הויכע טהורעמס האָבען אונז שטרענג בעוואכט.

אין דיא פערזאמלונגען האָבען מיר אָפט דערמאָנט אונזערע פערשטאָרבענע אין שליסעל-בורגער פעסטונג. מען זאָגט, אז מען האָט זיי בעגראָבען ביי א וואנד פון דער פעסטונג און דיא ארונות זיינען געטראָגען געוואָרען פון 4 סאָלאַטען מיט א וואכמיסטער. פאָראויס און מען האָט זיי בעגראָבען אהן צערעמאָניעס. נא-טירליך האָבען מיר ניט געהאלטען פון דיא צע-רעמאָניעס און דיא שטערבענדע אליין האָבען ניט צוגעלאָזען צו זיך דעם פאָפּ; אָבער דיא אדמיניסטראַציע האָט שפעטער געפונען פאר נויטהיג אויך אין דעם פאל צו מאכען רעפאָר-מען און בערדיגען דיא טידיטע מיט רעליגיעזע צערעמאָניעס.

וועהרענד אונזערע פערזאמלונגען האָבען מיר צום ערסטען מאָל ערפאהרען וועגען דאָס. וואָס מיר האָבען פריהער געהערט אונבעשטימט. מיר האָבען זיך דערוואוסט, אז אין יאהר 1887 האָט מען אויפ'ן גרויסען הויף פון פעסטונג גע-האנגען 5 ארעסטאנטען: אוליאָנאָוו, גענעראל לאָה, אנדריישקין, אסיפאנאָוו און שעוורעו, וועלכע זיינען געמשפט געוואָרען וועגען דעם 1טען מערץ 1887. דער פראָצעס האָט זיך געענ-דיגט אין צוויי מאָנאט ארום נאָך דיא ערסטע ארעסטען און דארום איז עס דעם פובליקום געבליבען אונבעקאנט. פון דיא הויפט בעשול-דינטע זיינען כמעט אללע געווען כמורענטען פון

קראָגען אויסגעצאָהלט 1.25 רובעל א מאָנאט, וואָס איז געווען בעשטימט פאר טהעע. פיעל האָבען געשפאָרט פון דיא ברויט, וואָס מען האָט זיי געגעבען (יעדער האָט געקראָגען 5 קאָפיקעס ברויט א טאָג) און אזוי האָט יעדער געהאט דיא געלעגנהייט צו שפאָרען עטוואָס צו קויפען צוקער, מילך, הערינג א. ז. וו.

(5) אין יעדער צייט האָט מען אונז אָנגע-הויבען איבער געבען אויסציגע פון בריעה, וואָס אונזערע קרובים האָבען געשיקט דורך דיא פאָ-ליציי. דיא בריעה אליין האָט מען אונז ניט גע-וויזען, נור מען האָט אונז איבערגעגעבען דיא גרוסען אין עטליכע ווערטער: מיר לעבען, זיי-נען געזונד אונד בעטען איין ענטפער. נאטירליך האָבען מיר געענטפערט, דאָס האָבען מיר גע-מענט איין אָדער 2 מאָל אין יאהר.

פיעלע האָבען געקראָגען זעהר טרויעריגע נאכריכטען. אין דיא 6 אָדער 7 יאהר זיינען געשטאָרבען ניט נור דיא אלטע, נור אויך יונ-גע: ביי איינעם איז געשטאָרבען דיא ווייב, ביי א צווייטען א קינד.

אין א צייט ארום איז אונז אויך דיא קא-רעספאָנדענץ נמאס געוואָרן און מיר האָבען גאָר איבערהויפט אָנגעהויבען צווייפלען. אויב דיא נייעס איז אמת, ווייל דיא בריעה, וואָס מיר פלעגען קריגען זיינען געווען זעהר אונבעשטימט און אויף וואָס מיר האָבען געפרעגט האָט מען קיין מאָל ניט געענטפערט.

(6) ענדליך האָט מען אונז ערלויבט אָפט אלעמען זיך צו פערזאמלען, דיעזע פערזאמ-לונגען האָבען מיר אָנגערופען קלובס. אין דיא שטייגען וואו מיר האָבען געשפאָרטעט און וואו עס זיינען שוין פון פריהער געווען אויסגעהאקט אין די ווענד קליינע פענסטערלאך, האָט מען יעצט די אויבערסטע טהייל, א דריטעל פון דער נאנצער וואנד געמאכט מיט גראטעס, אזוי דאָס פון איין שטייג האָט מען געזעהען דיא קאמער-א-דען אין דעם צווייטען שטייג, און ביי דיא ווענד זיינען געמאכט געוואָרען הויכע בענק. דיעזע רעפאָרם איז געמאכט געוואָרען מיט דעם אויסרייד צו פערשאפען מעהר ליכטיגקייט אין דיא גערטנער און דיא שטייגען, וואו מען האָט געפלאנצט בלומען און בוימלאך. דאָ אין דיעזע קלובס האָבען מיר זיך צוואמען געקליבען און געפליהערט, און נאכדעם האָבען מיר אָנגעהאל-טען פאָרטערענע. ביכער איבער אלגעמיינע פרא-גען האָבען מיר געהאט זעהר וועניג און דארום האָבען מיר אין גרעסטען טהייל זיך בעשעפטיגט מיט נאטור-וויסענשאפט, דאָס איז אונז געווען נאָך לייכטער זייט מיר האָבען דורך א צופאלל געקראָגען א היבשען מיקראסקאָפ, וואָס האָט יע-

האָבען מיר זיך דערוואוסט ערסט אין 5 יאהר ארום. וואהרשיינליך האָט איהר דיא איינזאמ- קייט געשראָקען אז זיא האָט גערעכענט אז זיא וועט אויף אייביג בלייבען לעבעדיג בערגאָבען. וויא מיר האָבען געהערט האָט זיא שוין פריהער געוואָלט בעגעהען זעלבסטמאָרד, נור זיא האָט דאמאלס נור זיך שטארק פערוואונדעט און מען האָט איהר בלויז נאכרעם געבראכט אין שלי- סעלבורג. זיכער איז אז זיא איז געשטארבען אין אלטען געפענגניס אין דעצעמבער פון יאהר 90 אָדער אין יאנואר פון 91.

דעזע נייעס האָבען מיר געקראָגען פון דיא נייע אָנגעקומענע קאמעראדען, אָדער מיר האָבען אליין געזעהען דיא נייע ארעסטאנטען, און דיא וואָס זיינען געבליבען לעבען האָבען אונז איבער געגעבען דיא נייעס וועגען די פערמשפטע צום טויט. מיר האָבען אימער דערקענט דעם אָנקור מען פון נייע ארעסטאנטען. מיר האָבען עס דער קאָנט אָן דעם, ווען דיא ארבייט אין דיא אלטע געפענגניס פלעגט פלוצלונג אויפהערען (אזוי ווי עס איז געווען מיט סאָפיע גינסבורג), ווען מען האָט אונז געגעבען עסען ניט אין דער צייט און ווען מיר פלעגען אין אלגעמיין הערען אונטער די וועכטער א מהומה. דאמאלס פלעגען מיר עפע- נען דיא פענסטערלאך און זיך איינהערען צום קלאנג פון דיא קעטען, וואָס האָט זיך שוין גע- הערט פון האלבען הויף, ארויפגריכען אויף דיא פענסטער אָהן א ביינקעל איז געווען כמעט וויא אונגעגליך און מיר פלעגען ריזיקירען יעדען אוי- גענבליק ארונטערצופאלען. אָפט פלעגען מיר צו זאמען דרעהען שטריק פון דיא לייליכער און האנדטיכער, וועלכע מיר האָבען צוגעבונדען צו א טשוועק; אָבער דאָס איז נאָך אימער געווען געפעהרליך, דען דיא זשענדארען האָבען איבער- הויפט דאמאלס שטרענג אכטונג געגעבען און זיי וואָלטען אונז ארונטערגעריסען פון דיא פענס- טער. דאָך פלעגט עס איינעם געלינגען צו זעהען דיא נייע ארעסטאנטען! און דאן האָט ער עס דערצהלט צו דיא איבריגע. דיא נייע פלעגען אימער אריינגעפיהרט ווערען אונטער דיא הענדר, כמעט געטראָגען.

עס וועט פיליכט פאָרקומען זאָנדערבאר, וואָס מיר האָבען אזוי אונעדולדיג ערווארט נייע ארעסטאנטען. יא, מיר מוזען זיך מודה זיין; אָבער דאָס איז ליכט צו פערשטעהן, ווען מען זאָל ניט פערנעסען, אז דיא מעהרסטע פון אונז, סיי דיא וואָס זיינען געזעסען אָהן א טערמין אָדער מיט א טערמין האָבען ביז דער לעצטער מינוט ניט געהאָפט מעהר ארויסצוגעהן פון דיא ווענדר פון געפענגניס. עס איז זיך שווער פאָרצו- שטעלען וויא נרויס עס איז אין יעדען מענשענס

פעטערבורגער אוניווערזיטעט, וועלכע מען האָט ארעסטעט מיט באַמבעס אין זייערע הענדר אויפ'ן וועג צום קאזאנסקי סאָבאָר און אין דיא האַליש, וואו זיי האָבען ערווארט אלעסאנדער דעם דריטען אויפן יאהרצייט פון ערשטען מערץ. ביים ארעסטירען האָט מען געכאפט אללע 4 מיט איין מאָל ביי דיא הענדר פון הינטען. נאטירליך האָט זיי יעמאנד פערראטהען.

אין צוויי מאָנאט ארום איז דער פראָצעס געווען געענדיגט. 5 זיינען פער'משפט געוואָרען צום טויט און 2 צו געפענגניס אין שליסעלבורג גער פעסטונג.

ערסט יעצט האָבען מיר זיך דערוואוסט וואו עס זיינען פערשוואונדען געווארען דיא 5 יונגע מענשען, וועלכע מיר האָבען געזעהען אין 1887 דורך דיא פענסטער, ווען מען האָט זיי גע- בראכט אין פעסטונג. מיר האָבען זיך דאמאלס געוואונדערט אלס מען האָט שפעטער געבראכט צו אונז פון דעם אלטען געפענגניס נור 2 ארעס- טאנטען אנשטאָט 7. וויא דיא קאמעראדען האָבען דערצהעלט, האָבען זיי אין געריכט זיך געהאלטען וויא העלדען און וויא העלדען זיינען זיי אויך געגעאנגען צום טויט. זיי זיינען אלע געווען יונג פון 21 ביז 27 יאהר. מען האָט זיי ארויסגעפיהרט פון דעם אלטען געפענגניס 5 אהער אין דער פריה און מעהר זיינען זיי ניט צוריק געקומען....

ביי דעזע געלעגנהייט וויל איך דערצהע- הען פון אנדערע ארעסטאנטען, וואָס זיינען היי- נעריכטעט געוואָרען אין שליסעלבורג.

אין 1884 נאָך דעם פראָצעס פון דיא 14 האָט מען געבראכט צו אונז 2 מילייטעריסטען האָגאטשעויו און שטראָמבערג, וועלכע זיינען געווען פערמשפט צום טויט. מיט שטראָמ- בערג'ן האָט איינער פון דיא ארעסטאנטען נאָך בעווייזען זיך צוואמענצורעדען דורך קלעפ אין וואנד; אָבער אויפ'ן צווייטען טאָג זיינען ער און ראגאטשעו פערשוואונדען. מען זאגט אז מען האָט זיי געהאנגען, ראגאטשעו האָט זיך אָבער- ריסען פון דער תליה און מען האָט איהם א צוויי- טען מאָל געהאנגען. מעהר, וויא מיר דאכט זיך, האָט מען אין שליסעלבורג ניט געבראכט קיינעם צו טויטען

אין דעם 91טען יאהר, וויא מיר האָבען נאכרעם ערפאהרען, האָט מען געבראכט צו אונז סאָפיע גינסבורג פון פעטערסבורג, פאר וואָס — ווייסען מיר ניט. מען האָט איהר געזעצט אליין אין דיא אלטע געפענגניס איז (נומער 1). אין א וואָך ארום האָט זיא זיך איבערגעשניטען דיא האַלז (דאכט זיך מיט א שער) און קיינער פון אונז האָט איהר ניט געזעהען. וועגען דאָס אלעס

ביי טאָג, ווען מען איז נאָך געווען בעשעפטיגט, איז נאָך געווען ערטערליך, אָבער וויפּיעל יסורים, וויפּיעל פּיין האָבען מיר אויסגעליטען אין אבענד און זאָגאר אָפּט אויך ביי טאָג. יעצט פערשטעט איד, אז נור מענשען מיט א שטאַר-קען ווילענס קראפט קענען בעהאַלטען זייער לע-בענס פייהיגקייט אין געפּענגניס. אויפ'ן אויס-וועניגסטען קוק האָבען פיעלע ארעסטאַנטען אויסגעוועהען געזונד און אייניגע האָבען געשיינט זאָגאר צו ווערען דיקער, אָבער וועגען זייער גייס-טיגען צושטאַנד קען מען זיך א בערגרעפּ מאַכען פון די ווייטערע שילדערונגען ווען מען האָט פון אונז וויעדער געוואָלט אוועק נעהמען דיא פער-בעסערונגען. וואָס מען האָט אונז געגעבען.

דיעזע פּריווילעגיעס זיינען ניט געווען בע-שטעטיגט פון דער רעגירונג, דיא אלע גרוי-זאַמע געזעצע וועגען דיא ארעסטאַנטען זיינע-געבליבען אין קראפט וויא פרייהער, נור דיא אד-מיניסטראציע פון געפּענגניס האָט אַמאָל זיך געצייגט פרייער, אָבער זיא האָט דיעזע פרייהייט טען יעדען טאָג געקענט צוריק רופען. פון דער צווייטער זייט זיינען דיא פּריווילעגיעס אליין געווען גענוג דריקענד פאר דיא ארעסטאַנטען. אזוי צום ביישפּיעל איז געפאַלען זעהר שוואַך צו בעטען דיא ערלויבניס צוזאַמען צו קומען מיט א קאמעראַד אויף א בעשטימטען ארט אונד בעשטימטע צייט (*) פיעלע זאכען איז אָנגעקור-מען מיט גרויס מיה איידער מען האָט עס אויס-געוויקט. ווען יערקאווסקי, צום ביישפּיעל, איז געלעגען ביין שטארבען האָט דיא אדמיניסטרא-ציע מיט גרויס מיה ערלויבט צו זיין ביי איהם ביי נאכט. שפּאַצירען האָט מען אונז נור גע-לאָזען פאַר וויין אָבער ניט אין דריי. אויף דעם אָפּן האָבען מיר זיך נור געקענט זעהען איינער דעם צווייטען דורך גראטעס. אום צו זעהען דיא קאמעראַדען פלעגט מען אין ווינטער מוזען פרייהערן שטונדען לאנג אָדער צו ווייט ווערען פון רעגען, כאָטש עס זיינען כלומרשט געווען געמאכט דעכער זיך צו בעשיצען, און דיא קראנט קע פלעגען פון קעלט, רעגען א. ז. ו. אויפ'ן שפּאַ-ציער זעהר פיעל ליידען. אָט דארום האָבען מיר אָנגעהויבען פאָדערן, מען זאָל עפענען דיא פּענס-טער און די טהירען פון דיא ווארשטאַטען, מיט

הארצען דיא בעדערפנים צו טראכטען אייביג וועגען פרייהייט. צו זיין פערבונדען מיט דיעזע געדאַנקען און צו וויסען פון נייע פאסירונגען איבערהויפט פון איין אייגענעם פריינד. צייטענד ווייז פיהלט מען א גייסטיגע הונגער, א מין שרעקליכען אומעט אויסגעמישט מיט גלייכגיל-טיגקייט, וואָס דערגרייכט אָפּט צו איין אונבע-גרייפליכען שרעק פאר דיא טוידטע פוסטקייט אין דעם אייגענעם לעבען, אין דעם לעבען פין דיא פריינד און דיעזער שרעקליכער געפיהל טראָגט זיך איבער זאָגאר אויף דעם לעבען אין דער פרייהייט אויף אלעמען און אלעס. אזעלכע געפיהלען זיינען בעקאנט צו יעדען, וואָס איז געזעסען לאנג אין געפּענגניס. אלץ ארום אונז דיא זון, דער הימעל, דיא מענשען און דיא שטי-מען זיינען אזוי וויא פרעמד און אונבעקאנט, זיי זיינען גאנץ ווייט פון אונזערע יעצטיגע פאָר-שטעלונגען און דארום קומען זיי פאַר אונבע-גרייפליך אונד פיינדליך. דיעזער געפיהל האָט ביי פיעלע אויפגעוועקט דיא פראגע, צו וואָס זאָלען מיר לעבען? ביי אנדערע האָט עס גע-בראכט צו משוגעת, און האלב משוגע זיינען גע-וואָרען כמעט אללע. יעדען האָט זיך נור גע'חלום'ט וועגען אנטלויפען, וואָס האָט זיך קיין מאָל ניט איינגעגעבען און אזעלכע חלומות האָבען געהאַט אפילו דיא וואָס זיינען שוין גע-זעסען אין געפּענגניס מעהר פון 10 יאהר... יא, אָפּט פיהלט מען דיעזען שרעקליכען געפיהל און עס ערוואכט א געהיימער וואונט, אז מען זאָל בריינגען נייע ארעסטאַנטען. און דאָס איז גאנץ נאטירליך, דען ניט קוקענדיג אויף אלע רעפאָר-מען פיהלט מען אימער אויף זיך דעם יאך פון א פוסטען, אונטהעטיגען לעבען!

יעצט, ווען איד בין ווייט פון שליסעלבורג, שטעלען מיר זיך פאַר אלע לעבעדיגע נור וויא האלב לעבעדיגע, דאָרטען איז אלעס אויסגערע-כענט אויף דיא מינוטען, איין טאָג אזוי וויא דער אנדערער, מאָרגען דאָס זעלבע וואָס נעכ-טען, אזוי פוסט און אָרעם אין פאסירונגען. אָפּט, אויפשמעהענדיג אין דער פריה, האָבען מיר גע-טראכט: „אך, ווען עס זאָל פאסירען עטוואָס א נייעס, עס מען זיין אפילו ערגער!“ מיט עקעל זיינען מיר וויעדער געגאנגען אויף דעם זעלביגען וועג, איבער וועלכען מיר האָבען געטראָטען 12—13 יאהר, מיט דיא זעלבע צוויי זשאנדרא-רען, וואָס האָבען ניט געלאָזט שטעלען א טריט אָן א זייט. הינטער דיא ווענד פון פעסטונג איז נאָך קיינער ניט ארויסגעגאנגען און אונז האָט זיך געדאַכט, מיר וואָלטען אוועקגעגעבן א האל-בען לעבען, אבי נור א קוק טאָהן פון טהורעם אין דער פרייהייט. ווייט, ווייט פון געפּענגניס.

(*) יעצט קענען ארעסטאַנטען צוזאַמענקומען פון 9 פריה ביז 9 אבענד. פאר פרויען איז אן אויסנאָהמע, זיי קענען זיך זעהען נאָר פון 8 ביז 12. אין דיא לאנגע ווינטער נעכט געבען זיך היינט דיא ארעסטאַנטען צייכענס דורך קלעפּ אין דיא ווענד. דאָס טהוען זיי אויך פון 6 ביז 8 אין דער פריה.

נייער רעגירונג פון ניקאליי דעם 2טען האָט וויעדער אויסגעבראָכען א שטורעם. מען איז אויף אונז וויעדער געוואָרען אויפמערקזאם און מען האָט בעשלאָסען צו ברענגען אונז אין דיא פּרעריגע לאַגע. דאָס הייסט שטעלען אונז אונטער א שטרענגע דיסציפלין, ווייל מיר לעבען צו פרוי. באלד איז געקומען א רעוויזיאָר א געוויסער זשענעראלמסקי פאָלקאָוויק, וועלכער האָט זיך ניט געשעהמט דורכצוזוכען אלע קאמערן און אפילו אונטער דיא בעטען, ווען מיר זיינען געווען ארויסגעגאנגען. מען זאָגט, אז אין פאָלי ציי דעפארטמענט האָט מען געלויבט, אז מיר פאבריצירען דינאמיט באַמבעס און שטעהן אין פערבינדונג מיט אונזערע קאמערעדען, וואָס זיינען נאָך פרויא. דער רעזולטאט פון דער נייער רעוויזיע איז געווען, אז מען האָט אונטערדריקט דעם שיקען פון ביכער און עס איז געמאכט געוואָרען א פראָבע צו פערניכטען אונזערע „קלובס“ און שליסען דיא פענסטער אין אונזערע ווארשטאטען. איין מאָל זיינען דיא פענסטער געשלאָסען געוואָרען, אָבער דיא קאמערעדען, וואָס זיינען נאָך נישט געווען ארויסגעגאנגען אין זייערע קאמערן, האָבען אויפגעהויבען א ליאָרם און געשרייען צו דיא איבעריגע ארעסטאנטען אָנצופאנגען א קאמפּפּ מיט דיא וועכטער. דער נייער אויפזעהער דובראווי, וועלכער האָט זיך איין מאָל געדיהמט, אז ער האָט איינגעשטילט דיא שרייער אין קאדעטסקי קאָרפּוס, האָט דאָ געוואָלט פערמיידען א סקאנדאל און האָט וויע-דער געהייסען עפענען דיא פענסטער, ערקלערענדיג אז דיא וועכטער האָבן ניט פערשטאנען זיין בעפעהל. אָבער עס זיינען פון דאן אָן געמאכט געוואָרען נייע פראָבען אונז אונטער צו דריקען און עס האָט זיך אָנגעהויבען א פערצווייפּעל-טער קאמפּפּ. נאָכגעבען האָט קיינער ניט געוואָלט און איין מאָל איז שוין געקומען אזוי ווייט, דאָס מען האָט ארויסגעפאָדערט סאָלא-טען, דאָס איז געווען דער ערסטער מאָל זייט 12 יאהר. דיא סאָלאטען זיינען ניט אריינגע-לאָזען געוואָרען אין אונזערע קאמערן, אום צו פערמיידען א בלוט פערגיסונג. זיי האָבען נור געהאט דעם בעפעהל צו כאפּען און בינדען יעדען ארעכטאנט, וואָס וועט ניט געהאָרען דיא בע-אמטע (און אזעלכע זיינען געווען פיעל) און זאָגאר צו שטעכען מיט זייערע פיקעס אויף א צייכען פון זייער אָפיציער. דיא ארעסטאנטען זיינען געווען אויפגעקאכט פון כעס, איינער האָט געכאפט א האק און געסטראשעט צו טוירטען יעדען פון דער וואך, ווער עס וועט נור זאָגען „איין גראָבען וואָרט“.

דיא צוואמען שטויסונגען מיט דער ארמיי-

רעם אויסריי, אז דאָס איז נויטהיג ווען אייני-גע ארעסטאנטען טהוען איין ארבייט. דאן האָבען מיר פערלאנגט מען זאָל אונז לאָזע ארויסגעהן אין קאָרדאָר נאָך מאטעריאל פאר דער ארבייט. רער קאמאנדאנט איז געווען אונזערעדען מיט ריעזע פאָדערונגען, אָבער ער האָט אונז נאָכגע-געבען.

אין 1895 האָט מען אונז אויך ארויסגעלאָז-זען אויפ'ן גרויסען הויף נאָך מיטאג צו פאָר-ווייז. אין דעם אלטען געפענגניס איז געווען א קיך מיט א פענסטער צום גרויסען הויף און אין דיא לעצטע 2 יאהר האָט מען אונז ערלויבט אין געוויסע צייטען צו מאכען אליין פערשיעדענע געריכטען. אויף דעם אופן האָט זיך געבילדעט נאָך א קלוב אונד דיא פערזאמלונגען פלענען דויערען ביז א זיינער 3-4. דיא אדמיניסטרא-ציע האָט עס ניט געוואָלט דולדען, זיא האָט פערלאנגט, אז מיר זאָלען וואָס וועניגער זיין צוואמען, און מיר האָבען זיך שטענדיג געפרענט: צו וואָס איז דיעזע גאנצע שטרענגקייט? שפּער טער האָט מען אונז געזאָגט, אז מען האָט מורא, מיר זאָלען ניט האָבען א צוואמענשטויס מיט דיא וועכטער, אָבער דאָס האָט קיין מאָל ניט פאסירט אזוי לאנג דיא וועכטער האָבען ניט גע-קראָגען דעם בעפעהל מיט געוואלד אונז פונא-דער צו טרייבען. דער פערבאָט זיך צו פערזאמ-לען האָט אונז שטארק אויפגערעגט און מיר האָ-בען געפיהלט דיא פערזאמלונג, אזוי וויא מען וואָלט אונז געהאלטען פאר ווילדע חיות אָהן געדאנקען, אָהן שכל. פאר וואָס מען האָט אונז אזוי בעוואכט? זיינען דען געווען וועניג דיא שלעסער אליין (1) אין דיא קאמערן (2) אין דיא טהירען פון געפענגניס (3) אין דיא טויערן פון דעם געפענגניס הויף און (4) אין דיא טויערן פון פעכטונג? דיא וואך איז ארומגעגאנגען טאָג און נאכט אויף דיא טויערן פון געפענגניס און לע-בען דיא ווענד, גאנצע מחנות אונטער-אָפיצירען אין געפענגניס, ביידלאך מיט אגאנדרער וואך פון דרויסען און גאנצע קאדארעס סאָלאטען און דיא פערבינדונג מיט דער שטארט דורכ'ן קאנאל איז אויך געווען זעהר שטרענג. דיעזע שלעסער און דיא וועכטער זיינען געווען אונזער-טרעגליך זאָגאר זיי אָנצוקוקען. און דאָס אלעס איז געמאכט געוואָרען פאר מענשען, וואָס זיינען שוין 14 יאהר אָנגעריסען פון פרייהייט און וועלכע האָבען פערלירען יעדע פאָרשטעלונג וועגען א פרייען לעבען!

אין דיא לעצטע צייט, אין דיא פעריאָדע פון רעפארמען, האָט מען אזוי וויא פערגעסען אן אונז און זעהר זעלטען זיינען געמאכט גע-וואָרען רעוויזיעס. מיט דעם אָנפאנג פון דער

און דורך נאכט, מאכענדיג פלענער וויא גליקליך צו מאכען דיא וועלט. און ענדליך איז ער געוואָרן רען אויפגערייצט, איז אָנגעפאלען אויף דיא זשאנרארען און קאָמערציעלע און האָט געוואָלט בעגעהן זעלבסטמאָרד. איין מאָל האָט ער שיער איבערגעריסען אלע אָדערן פון האַלץ, ער האָט אריינגעשטעלט אין מויל דיא שאַרפע פוס פון דיא שווערע אייזערנע בעט. צום גליק האָט מען איהם דערקאפט אין א 6—7 מאָנאט נאכדעם וויא ער איז קראנק געוואָרען האָט מען איהם אוועקגעפיהרט אין מיליטערישען האָספּיטאַל, זיין צושטאנד איז אָבער האָפנונגסלאָז: ער איז פאַלשטענדיג פאראלזירט.

אונטערדעסען האָט שמשערדין פערלאָרען זיין פערשטאנד. גאנצע 6 יאהר האָט ער זיך ניט ארויסגעוויזען פון זיין קאמער, אָבער אין דיא לעצטע 2 יאהר פלעגט ער ארויסגעהן צו אונז, האָט זיך אָנגעטאָהן שפאָרען און פערדערן אויפ'ן קאָפ און האָט זיך געוויזען שטאַלץ געזען אלע מען, ער האָט געזידעלט אונז און דיא זשאנרארען און האָט אונז געמאכט פאָרווירפּע, אז מיר זיי-נען ניט גענוג רעוואָלוציאָנעריש.

קאראשעוויץ איז כמעט קיין מאָל ניט ארויסגעגאנגען פון זיין קאמער. דאָ האָט ער געשריבען אזוי וויא פאכטיניאָוו וויא צו בעגלי-קען דיא וועלט, און דאָ האָט ער געוונגען, גע-פייפט און געטאנצט.... און אזוי איז געווען יעדען טאָג אין פערלויף פון אָנדערטהאלבען אָדער 2 יאהר. זיינע ווילדע געשרייען האָבען זיך געהערט דורך טאָג און נאכט אין גאנצען גע-פענגניס און האָבען געמאכט אויף אונז א שרעק-ליכען איינדרוק. ערסט ווען פאכטיניאָוו איז אוועק געפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאַל האָ-בען מיר בעשלאָסען צו מעלדען וועגען קאנאָשע-ווייז'עס צושטאנד. מיר האָבען אפילו מורא גע-האט, אז מען וועט איהם אריבער פיהרען אין דעם אלטען געפענגניס וואו ער וועט פיעל ליי-דען פון דיא וועכטער; אָבער אין אונזער צו-שטאנד, פאר מענשען וואָס ליגען צוגעשמידט אויף איין אָרט איז ניט געווען מעגליך צו זיין מיט איהם צוזאמען. מיר האָבען געמוזט מעלדען פון זיין פאל פאר דיא אדמיניסטראציע. אין דער זעלבער צייט אָבער האָבן מיר בעשלאָסען ניט צו דערלאָזען איהם אוועקפיהרען אין דעם אלטען געפענגניס. זומער 1896 איז געקומען צו אונז דער אינלענדישער מיניסטער גארעמיקין און האָט אליין געהערט קאנישעווייז'עס געשרייען. מיר האָבען איהם דערצעהלט פון דעם פאל, וועלכען ער האָט אויסגעהערט מיט אונזער דענהייט און האָט אונז ניט געוואָלט לאָזען וויי-טער ריידען. מיר האָבען אָבער ענערגיש פאָרט-

ניסטראציע זיינען פאָרגעקומען זעהר אָפט, אָבער בעשטרעפט האָט מען אונז ניט, מיט דער איי-ציגער ערקלערונג, אז מיר זיינען גייסטיג קראנק אָדער איינפאך משוגע. ביסלעכווייז האָט מען פון אונז אוועקגענומען אייניגע פרווילעגנעס און וויא אונז האָט זיך געדאכט האָט דיא אד-מיניסטראציע מיט א געוויסען ציעל געזוכט אונז אויפצורייצען. דאָס איז געווען אָקאָרסט נאָך דעם מאניפעסט צו ניקאלאי'ס קאָראנאציע און מיר האָבען געגלויבט אז דיא רעגירונג האָט אין געהיים געגעבען א בעפעהל צו דיא בעאמ-טע אונז אויפצורייצען, אום מיר זאָלען פערל-רען דעם רעכט אויף דעם מאניפעסט. אָבער שפעטער האָבען מיר זיך איבערצייגט, אז מיר האָבען געמאכט א טעות.

קיינע שטערבענדע ארעסטאנטען זיינען יעצט ניט געווען. דער לעצטער איז געשטאָרבען (אין 1891) בוצינסקי ער איז געשטאָרבען איי-זאם אין זיין קאמער, ווייל דיא קאמערדען, וואָס האָבען איהם בעזוכט, האָבען געקענט קומען צו איהם נור אין א בעשטימטע צייט. בוצינסקי האָט ביו'ן לעצטען טאָג פון זיין לעבען זיך בע-שעפטיגט מיט סטאטיסטישע ארבייט כאָטש ער איז שוין לאנג געלעגען שווער קראנק און דיא קאמערדען האָבען איהם געמוזט ארויסטראָגען צו אטהעמען פרישע לופט. ער האָט געליטען פון א ראק אין מאָגען און איז געשטאָרבען פון אפאָפּלעקסיע. דיא איבריגע מיט כראָנישע לונ-גען קראנקהייטען האָבען זיך געבעסערט און אלע זיינען מעהר אָדער וועניגער געווען געזונד. אין דיא לעצטע צוויי יאהר האָט מען געשפא-ציערט זוממער 6 שטונדען אין טאָג (אין דער פריה פון 8 ביז 12 און אבענדס פון 4 ביז 6 קראנקע האָבען נאכמיטאג געקענט זיין אין הויף.

יעצט זיינען אויפגעטראָטען גערווען און גייסטיגע קראנקהייטען. פּלוצלונג, פאר דיא אויגען פון אלע קאמערדען איז אראָפּ פון זינען פאכטיניאָוו, איין אָפּציער, וועלכער איז אין 1884 בעשולדיגט געוואָרען, אז ער האָט געהערט צו א געהימען מיליטערישען בונד. ער איז גע-זעסען 10 יאהר אין שליסעלבורג, אללע האָבען איהם געליעבט. פּלוצלונג האָט ער זיך אָנגעהוי-בען קריגען וועגען יעדע קלייניגקייט, איבער-הויפט וועגען פאָליטישע און עקאָנאָמישע פרא-גען, האָט געמאכט א פלאן צו גרינדען א קאָמונע פון א זאָנדערבארען כאראקטער. האָט געהאלטען לעקציעס וועגען מאכען גוטען טאבאק פון אונזער פראָסטען טאבאק, האָט זיך צו אללעס געכאפט און אלעס איז ביי איהם ארויסגעקומען זעהר נאריש. נאכדעם האָט ער געשריבען דורך טאָג

וועלכען דיא אדמיניסטראציע האָט פֿערהעלט־ ניסמעסיג גוט בעהאנדעלט.

דיא מיה איבערצופיהרען יורקאָוסקי'ן אין פעטערסבורג וואָלט געווען מיט ערפֿאָלג, ווייל אין יענער צייט איז בעשלאָסען געוואָרען אָנצור־ ווענדען דעם מאניפעסט אויף אויף דיא געפאנ־ גענע פון שליסעלבורג; אבער מיר האָבען דער־ פון ניט געוואוסט. יורקאָוסקי וואָלט אָהן שום ספק ארויס פון פעסטונג ווייל ער איז שוין אָב געזעסען זיין טערמין, 15 יאהר און איז דעם לעצטען יאהר פון זיין לעבע געזעסען נור פאר אנטלויפן פון קארא.

וועגען דעם מאניפעסט האָבען מיר קיינער ניט געטראכט, ווייל מיר זיינען געווען זיכער, אז שליסעלבורג איז אויסגעשלאָסען פון דיא אל־ געמיינע געפענגניס־געזעצע. אויסער דעם זיינען מיר לעצטען יאהר געווען אין א שטענדיגע מלחמה מיט דיא אדמיניסטראציע. פֿלוצלונג, (דאָס איז געווען 7 מאָנאט נאָך דער קאָראָנא־ ציע), ווען מיר זיינען געווען ביי דער ארכיט, האָט מען 10 ארעסטאנטען ארויסגעפיהרט צום קאמאנדאנט. אזא פאל האָט קיין מאָל ניט פאסירט און מיר זיינען געווען אין דער גרעס־ טער שפאנונג צו ערפאהרען דיא אורזאכע. מיר האָבען יעדענפאלס ערווארטעט ניט קיין גוטעס. אין אנדערטהאלבען שטונדען ארום, האָבען זיי זיך צוריקגעקעהרט און ערזעהלט, אז מען האָט פאר זיי פאָרגעלעזען א פאפיער מיט דיא נאכ־ ריכט, דאָס דער אינלענדישער מיניסטער צוזאג מען מיט דעם יוסטיץ מיניסטער האָבען געפֿ־ נען פאר מעגליך אויסצורוירקען ביים קייזער צו פערקירצען דעם טערמין פון דיא קאטארזשי ארכיט אויף א דריטעל און דיא, וואָס זיינען געזעסען 2 דריטעל פון זייער טערמין אין פעס־ טונג זאָלען פערשיקט ווערען, און דער קייזער האָט עס גענדיגט בעוויליגט.

א ווירקליכע ערליכטערונג האָבען געקראָ־ גען נור 6 ארעסטאנטען. דריי וואס זיינען גע־ ווען פער'משפט אויף אייביגע געפענגניס, איז דיא שמרץ פערקירצט געוואָרען אויף 20 יאהר און דריי אויף 6 יאהר. 5 האָבען דעם 23טען נאוועמבער 1896 געדארפט פערשיקט ווערען נאָך סיביר; שעבאלין, מארטינאָוו, סוראזעו, אינאוויי אין יאקוטסק און איך אויף סאבאלין. אין דיא צייט פון צוויי וואָכען, וואָס דיא 5 האָבען זיך געקליבען פערשיקט צו ווערען האָ־ בע זיי געהאט מעהרערע געשפרעכען מיט דער אדמיניסטראציע. עס האָט זיך געהערט א אונ־ בעשטימטע נאכריכט, אז מען וויל שטעלען דיא שליסעלבורגער פעסטונג אונטער דיא אלגעמיי־ נע געפענגניס־געזעצע. איך ווייס ניט, וויא

געזעצט אונזער ערזעהלונג, דאן האָט ער גע־ זאָגט: „איך ווייס, איך ווייס שיין“ אין צוויי מאָנאט ארום האָט מען ביידען, שטשערדין און קאנאשעוויץ, אוועקגעפיהרט אין קאזאן. שטשערדין איז געווען קראנק 11 יאהר און קאנישעוויץ 8.

דעם 5טען סעפטעמבער 1896. איז גע־ שטאָרבען פון וואסער און לעבער קראנקהייט יורקאָוסקי. ער איז קראנק געווען א לאנגע צייט און איז שטענדיג געווען אויפגערייצט. ער האָט ניט געוואָלט רעדען וועגען זיין קראנקהייט, און דיא אדמיניסטראציע און דער דאָקטאָר האָבען דארום געגלויבט, אז זיין אויפרייצונג שטאמט פון א שלעכטען כאראקטער און האָבען אָהן אויפהער איהם פערצייכענט אין שטראָה בוך, אָבער בעשטראָפט האָט מען איהם זעלטען. דיא זאך האָט זיך געענדיגט דערמיט דאָס צוויי מאָנאט פאר זיין טוירט האָט דער דאָקטאָר איהם אונטערוזוכט און אויסגעפונען זיין קראנק־ הייט. ווען ער איז שוין געווען אין א שטערבענ־ דען צושטאנד האָבען מיר געבעטען מע זאָל איהם איבערפיהרען אין פעטערבורגער האָספֿי־ טאל. אום ער זאָל קענען זעהען צום לעצטען מאָהל זיין 80 יעהריגער מוטער. זיא האָט דיא נאנצע צייט אומזיסט געבעטען מען זאָל איהר לאָזען זעהען איהר זוהן און אין 1896 האָט זיא איהם צוגעשיקט א ריהערנען בריעף, דיא לעצ־ טע ברכה, א קרייז און דעם געבעט־בוך, אין וועלכען זיא האָט פאר איהם געבעטען דיא גאנ־ צע צייט פון זיין געפאנגענשאפט, דאָס הייסט, 16 יאהר. יורקאָוסקי האָט זעהר ניט געוואָלט שטארבען אין געפענגניס. ער איז געווען צופרי־ דען צו שטארבען אויף'ן וועג, אויף א שיף אָדער ערעגט אנדערסוואו, נור ניט אין זיין קאמער, אבער ער איז דאָך דאָ געשטאָרבען.... דעם טוירט האָט ער בענגענט וויא א העלד, דעם פאָפ האָט ער צו זיך ניט צוגעלאָזען, ער דאָס נור געבעטען מען זאָל איהם ערלויבען געה־ מען אבשיעד פון ביידע פרויען און זיין ביטע איז ערפילט געוואָרען. אין צוויי שטונדען ארום איז ער געשטאָרבען. זיין ערפער איז געלעגען 3 שטונדען פערשלאָסען אליין אין א קאמער, איידער מען האָט אויסגעוויקט ביים קאמאנ־ דאנט, אז דיא קאמער זאָל זיין אָפֿען און דיא ארעסטאנטען זאָלען קענען געהמען אבשיעד פון זייער טוירטען קאמערדאד. אויף'ן צווייטען טאָג 6 אין דער פריה האָבען פיער סאָלדאטען ארויסגעטראגען דעם ארון, פאָראויס איז געגאנגען נען א'ן אָפֿיציער און דער טוירטער איז ארויס־ געטראגען געוואָרען פון דער פעסטונג. דאָך איז יורקאָוסקי געווען דער איינציגער קראנקער

עס איז די געפאהר אז זיי זאלען וויעדער אראָב פון זינען. זיי אליין פערשטעהען דאָס אויך און רעדען אָפּט וועגען דעם.

פון ווייטען שטעלט מיר זיך יעצט פאַר רער דאָרטניגער לעבען, דער לעבען פון האַלב-טויטע מענשען... עס איז דאָ אַ מיינונג, אז מען קען זיך צוגעוואָהנען צום געפּענגניס, אז מען זאָל נאכדעם ניט וועלען אַרויסגעהן פון דאָרטען. איך קען דאָס ניט בעגרייפּען. דאָס קען נור טרעפּען מיט גאנץ אונענטוויקעלטע מענשען, ביי וועלכע דער גייסט אַרבייט ניט, אבער דאָס איז אַ ניט גאָרמאַלע קראַנקהאַפּטע ערשיינונג. אזוי, צום ביישפּיל, טשעדרין, וועלכער איז 6 יאהר לאַנג ניט אַרויס פון זיין קאַמער, האָט געשריען, ווען מען האָט געוואָלט עפענען זיין פענסטער, אבער אויך ער האָט אין 6 יאהר אַרום דערפיהלט אַ פּערגניגען צו זיין אין פרייהייט...

עס איז שווער צו דערשטיקען דעם גייסט און געדאַנקען אין אַ לעבעדיגען און ענטוויקעל-טען מענשען, און וויא עס זאָל איהם ניט אויפ-האַלטען דער געדאַנקען וועגען דיא נוצען פון ליידען פאַר אַ אידעע, פאָדערט דאָך דער גייסט לעבען, אַרבייט און ענטוויקלונג, דען „ווער עס געהט ניט פאָרווערטס, געהט צוריק“. זיצענדיג אין געפּענגניס פיהלט מען אָפּט אַ פּערגניגען אין דעם קאַמפּף פאַר דעם מענשליכען עהרען-געפיהל, וואָס מע וויל אונטערדריקען. אבער צו געפאהרען ווערט מען אויך געוואָהנט, מיט דער צייט פערלירען זיי יעדע בערייטונג און אלעס, וואס בלייבט דאמאלס איבער אין בא-לאַנס, דאס אלעס איז טוירט.

ווייט דאָס איז אמת, אבער איך ווייס אז ווען דער טערמין פון דער געפאנגענשאפט אין פעס-טונג זאָל אפילו פערקירצט ווערען, וועלען דיא ארעסטאַנטען נאָך אימער מווען בעזיצען א זעלטענע ענערגיע און א געוואלטניגע ווילענס-קראפט אום אויסצוהאַלטען דעם דאָרטניגען לע-בען און ווען מען זאָל זיי שטרענגער בעהאַנדלען וועלען זיי ניט אויסהאַלטען קיין 2, 3 יאהר. דאָס זאָג איך מיט פאָלשטענדיגער איבערציי-נונג און דיא אדמיניסטראציע ווייס עס שוין פון לאַנג. דיא ארעסטאַנטען אין שליסעלבורגער פעסטונג וועלען אויסהאַלטען זייער טערמין נור ווען מען זאָל פיעלפאך פערבעסערען זייער לאַגע, דאס הייסט, מען זאָל זיי געבען גענוג נייע בי-כער און זשורנאַלען, מען זאָל זיי קאָזען זיך קאָרעספאָנדירען מיט זייערע פּערוואַנדטע און זיי זאָלען קענען צוזאַמענקומען ניט ווערענ-דיג געשטערט פון דיא אדמיניסטראציע.

טראכטענדיג וויא וועניג האָפּנונג עס איז געבליבען פאַר דיא פערבליבענע אין שליסעל-בורג דערמאָן איך זיך יעצט אָן מיין אייגענעם לעבען אין פעסטונג און עס וואונדערט מיר אליין וויא אזוי אויך בין יעצט פעהיג צו רעדען, לעזען אַרבייטען, זינגען און לאַכען....

איך האָב פריהער דערמאָנט אז אין פעס-טונג זיינע געווען פיעלע אונגליקליכע, וואָס האָ-בען פערלאָרען דעם פערשטאַנד, געמליך, ניט וועניגער וויא א דריטעל (אייניגע פון זיי זיינען געשטאַרבן, אנדערע האָט מען אוועקגע-פיהרט פון שליסעלבורג און א טהייל זיינען גע-זונד געוואָרען). פון דיא וואָס זיינען געזונד גע-וואָרען זיינען 2, 3 פערבליבענע אין פעסטונג. וסענדיג אויף זיי דערקענט מען וויא גאָהענט

דער לענדלארדאיזמוס

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי.

דיא קארט געבען דעם אָנגעקלאָגטען ווייניגס טענס זעקס טעג צו קומען צום טרייל (משפט) : ווען א לענדלאָרד גיט אָן אויף א טענער, איז צוויי טעג גענוג.

ווען א לענדלאָרד וויל מאכען מופען (ארויסציהען פון דירה) א מאָנאטליכען טענער, דארף ער איהם געבען 5 טעג נאָמיס (אָנקינדי-גונג). עס קומט דער ערסטער, מעג ער שיקען א מארשאל מיט א פריסעפט נאָך צוועלף ביי טאָג, דער טענער זאָל זיך שטעלען אין קארט צום טרייאל דעמועלביגען טאָג, דריי א זייגער נאָך מיטאָג. קענט איהר זיך פאַרשטעלען וואָס פאר א טיראנישע מאכט אזא געוועזן גיט דעם לענד-לאָרד ? נעהמט אזא פאל : דער טענער איז ביי דער ארבייט, דיא קינדער וויען אין סקול (שר-לע), דיא פרוי איז ארויסגעגאנגען אין סטאָר (קראָם) ; דער מארשאל קומט און געפינט דיא רומס (צימערן) פארשלאָסען. צו ער האָט איי-בער געלאָזען דעם פאפיר צו גיט ווער ווייס איהם ; אין קארט מעלדעט ער, אז ער האָט איי-בערגעלאָזען דעם פריסעפט. עס קומט דריי א זייגער, דער טענער איז נישטאָ אין קארט, דער דזשאָדזש (ריכטער) גיט ארויס אן אָרדער (בע-פעהל) צו מופען, און דער אויבערסטער אליין קען אויך גיט העלפען. אין אנאנדער קייט, ווען מען נעמט ארויס א דזשאָדזשמענט (פסק) האָט דער פארקלאָגטער זעקס טעג צייט צו באצאָהלען, אָבער ווען א לענדלאָרד פארקלאָגט א טענער, ווערט דער אָרדער אויסגעפיהרט אויף'ן שטעל. געה דערנאָך מאָהנען דעמעדזשעס ! (שאדען-ערואַץ).

ווער האָט גיט געזעהען אין ניראָר, וויא מען ווארפט ארויס א נאנצע פאמיליע מיט קליינע קינדער אויף'ן סטריט, מען גיט אפילו קיין צייט גיט צו געפינען א פלאץ וואו איבער-צונעכטיגען.

נאטירליך, מיט רייכע לייט שפילט מען אזעלכע קונצען גיט, דיא לאָא (געוועזן) איז גע-מאכט געגען דעם אָרעמא, וועלכער האָט גיט ווער עס זאָל זיך פאר איהם אָננעהמען.

דיא אמעריקאנער שטאָלצירען אז דאָ הי זיינען קלוימערסט גיטאָ קיין קלאסען, אלע זיי-נען גלייך פארן געוועזן. דיא לענדלאָרדס אָבער

יא לענדלאָרד (*) קלאסע אין דער גרעסטער שטאָרט פון אמעריקא איז א סך מעכטיגער דעספאָטישער איידער זי איז ווען עס איז געווען אפילו אין דיא ערנסטע צייטען אין איירלאַנד. אלע יאהר ווערן אין ניר-

יאַרק ארויסגעוואָרפען פון זייערע דירות אין ערך פאַן פופציג טויזענד פאמיליעס, און מען מאכט דערביי קיין שום צערעמאָניעס גיט : איינס, צוויי, דריי, און ארויס.

אין א געוועהנליכען פראָצעס מוז דער קלענער אריינשיקען דעם פארקלאָגטען א סאָ-מאָנס (א פאָוועסטמע) און זיא מוז איהם איי-בערגעגעבען ווערן גיט אנדערס וויא אין זיינע אייגענע הענט. ווען אָבער א לענדלאָרד וויל אָנקלאָגען א טענער (דער וואָס דינגט ביי איהם א דירה), איז גענוג אז דער מארשאל לאָזט איבער דעם „פריסעפט“ (דאָס זעלבע וויא א סאָמאָנס) ביי'ן טענער אין דער היים ; ווען קיינער איז נישטאָ אין דער היים, מעג ער איבער-לאָזען דעם פריסעפט ביי א שכן ; צו דער שכן האָט עס איבערגעגעבען דעם טענער, צו גיט, פרעגט מען גיט אין קארט (גערעכט). דיא צערע-מאָניע אָבער איז אויך איבעריג : ווען דער מאר-שאל געפינט גיט קיין שכן וואָס זאָל צוואַנגען אז ער וועט דעם פריסעפט איבערגעבען, איז גע-נוג צוצוקלעפען צום טיר. געוועהנליך, באלאָנים אויף גיט איבערצוגעבען דארף מען גאָר גיט זוכען ; אין דער פראקטיקע קען דער מארשאל אימערצו זאָגען אז עס איז גיט געווען קיין שכן אויף וועמען ער האָט זיך געקענט פארלאָזען ; ערליכן איז גענוג ווען ער קלעפט צו דעם פאר-פיער צום טיר. צו דער טענער האָט עס דערנאָך דעם געפונען צו גיט, פרעגט מען גיט. ווען דער מארשאל זאָגט, אז ער האָט אָנגעקלעפט, איז אָנגעקלעפט : דערווייזט אז גיט !

אין א געוואוינליכען קייט (פראָצעס) מוז

(*) הויז בעזיצער.

אונזערע געזעצע זיינען געבליבען דיזעלביגע ווי פאר דער רעוואָלוציאָן. אין ענגלאַנד אָבער זייער נען צו יענער צייט דיא לענדלאַרדס געווען א פרווילעגירטע קלאסע. דאָס פאָלק האָט ניט גע- האט קיין דעה אין דער געזעצענעכונג. דער פאר- לאמענט איז בעשטאנען פון לענדלאַרדס, דיא דזשאָדזשעס זיינען געווען לענדלאַרדס. דיא לאָאָ וואָס דער פארלאמענט פלעגט מאכען זיינען גע- ווען לאָאָס פאר דעם בענעפיט פון דיא לענד- לאַרדס, און דיא דזשאָדזשעס פלעגן אויסליי- גען דיא לאָאָ אזוי וויא עס האָט זיך בעסער גע- לוינט פאר דיא לענדלאַרדס. אזוי איז אויסגע- בילדעט געוואָרען דיא לאָאָ וועגען לענדלאַרדס און טענערס. אמעריקא איז געווען א לאנד פון פארמערס; דיא מייסטע פון זיי האָבען געהאט זייער אייגענע שטיקעל לאנד. דיא ענגלישע גע- זעצע האָבען זיך געשאפט פאר זיי אויסגעציי- כענט. נאטירליך האָבען זיי ניט געהאט קיין אינטערעסע איבערצומאכען דיא לאָאָ וויא בע- סער פאר דיא טענערס.

אין ענגלאַנד האָט דיא לאָאָ געהאט צו טאָן מיט פריצים וואָס פלעגען פערדינגען זייערע מאיאָנטקעס צו ארענדאטאָרס. אן ארענ- דאטאָר פלעגט דינגען א הויז אויף א לאנגען טערמין, דער לענדלאַרד פלעגט זיך לעבען אין לאַנדאָן און פלעגט ניט וויסען וואָס עס מהוט זיך אין זיין מאיאָנטעק. טאקי דערפאר פלעגט ער איהם פערדינגען ווייל ער האָט ניט געוואָלט באדערן זיך. (דערהען דעם קאָפּ). נאטירליך, פלעגט ער אָפריידען מיט'ן טענער, אז יענער זאָל נעמען אויף זיך דעם נאנצען באדער מיט רעפעראטורען און יעדער זאך וואָס בעלאנגט צום הויז, און דער אייגענטימער אליין זאָל באקומען זיין רענט און פון קיין אנדער דאגה ניט וויסען. אפילו אין דיא שטערט האָבען דאָס רוב פון דיא איינוואוינער געהאט זייערע אייגע- נע הייזער; איהר געפינט נאָך היינט אין ניו- יארק סטייט שטעדט מיט מעהר וויא 8000 איינוואוינער, וואו איבער א העלפט פון אלע פאמיליעס וואוינען אין אייגענע הייזער. ווען עס האָבען אָבער אין אמעריקא אנגעהויבען צו וואקסען גרויסע שטעדט, האָט זיך דיא לאַגע איבערגעכעטען. דיא נאנצע מאסע פון דער בע- פעלקערונג וואוינען אין געדונגענע דירות גאָר א קליינע צאָהל פון דיא איינוואוינער זיינען לענדלאַרדס. דיא לאָאָ אָבער איז געבליבען דיא זעלבע. ווען מען האָט זיך גענומען צופאסען צו א שטאָרט וויא ניו-יאָרק, וואו א פאמיליע דינגט א פערטעל פון א פלאַך, איז דיא לאָאָ וואָס האָט אמאָל געהאט א זין, געוואָרען דער העכסטער אונזין. וואָס דיא טענעמענט הייזער

אין דער גרעסטער שטאָרט פון אמעריקא זיינען נאָך דעם געזעץ נאָך א פרווילעגירטע קלאסע, ווייל זיי האָבען אזעלכע פרווילעגאניעס אין קאָרט, וואָס קיין אנדער בירגער, אפילו קיין קאפיטא- ליסט געניסט ניט. און וויא בעקאנט, ווערט אמעריקא דעגירט פון דיא שופטים. זיי שטעהען העכער פאר דיא געזעצענעכענדע קערפערשאפ- טען, זיי קענען אָפשאפען יעדען געזעץ, זיי קע- נען מאכען א נייעם געזעץ און האָבען גאָר ביי קיינעם ניט וואָס זיך צו פרעגען. דיא לאָאָ וועגען לענדלאַרדס און טענאנטס אין ניו-יאָרק איז כמעט אין נאנצען געמאכט געוואָרען פון דיא דזשאָדזשעס און זיא האלט תמיד פאר דיא לענדלאַרדס.

דיא מייסטע פון דיא לעזער פון דיא „צו- קונפט“ האָבען גאָר א קנאפען בעגריף וויא אזוי דיא לאָאָס קענען דאָ געמאכט ווערען פון דזשאָדזשעס: דאכט זיך, דאָס פאָלק עלעקטעט אסעמבלייז און קאנגרעסלייט אויף צו מאכען לאָאָס, וואָס האָבען דאָ דיא דזשאָדזשעס וואָס צו זאָגען? נה, וועל איך אייך דאָס קלאָר מא- כען.

קיין געזעץ קען ניט פאָראויסזעהען יעדע זאך וואָס קען זיך טרעפען צווישען מענשען. דיא אידישע דינים האָבען שוין אלצדינג אזוי ווייט פאָראויסגעהען אז עס איז אפילו פאָרוואָגט: „אין מקנחים לא ברור ולא בזכוכית“, וואָס דאָרף מען נאָך מעהר? דאָך האָבען דיא רבנים שטענדיג נייע שאלות צו פסקענען. אזוי איז אויך מיט דעם געזעץ: וויא איהם אָנצואווענדען, וויא איהם צו פארטייטשען, ווען עס קומט פאָר א שטרייט צווישען פאראינטערעסירטע פערזאָנען, מוז ענטשיידען דיא קאָרט. ווען דיא קאָרט זאָגט, אז דאָס איז דער זין פון דעם געזעץ, וועט זיא זיך מסתמא איבער א יאהר ארום אויך האלטען ביי דעזעלבער מיינונג, אנדערע דזשאָדזשעס וועלען געוואוינליך אויך שטיצען זיך אויף די זעלביגע מיינונג ווען עס וועט פאָרקומען אן עהר- ליכער פאל. דער געזעץ איז אלזאָ דאָס וואָס די דזשאָדזשעס זאָגען אז ער איז. דיא קאָרט קען אָפט אויס'פישטעלען דעם געזעץ, אזוי וויא ער איז קיינמאָל ניט געמאכט געווען, אָבער ווען די קאָרט זאגט, אז שווארץ איז ווייס, קען מען גאָר נישט ניט העלפען. דורך דיא מאכט וואָס דיא קאָרט האָט אויסצולייגען דיא לאָאָ, קען זיא איי- גענטליך אין דער ווירקליכקייט אזוי גוט וויא מאכען א נייע לאָאָ אָדער אָבשאפען אן אלטע. דיא אמעריקאנער לאָאָ שטאמט גרעסטען טיילס פון ענגלאַנד. ווען דיא יונייטעד סטייטס האָבען זיך אָפגעטהיילט פון ענגלאַנד, האָט מען דאָ נאָר אָנגענומען א נייע קאָנסטיטיושאָן, אלע

דעם סיווער וואָס עס איז געפֿעהרליך פֿאַר דיא געזונט, איז דאָס ניט קיין תּירויִן ניט צו צאָהלען רענט. עס איז פֿאַרגעקומען אמאָל אין קאָרט אזא קיים. דיא קלאַזעס זיינען געווען אין יארד (הויף) און עס האָט גערונען פֿון זיי צום טענער אונטער'ן פֿאָדלענע; דער טענער האָט עס ניט געוואָלט ליידען און האָט אַרויסגעמופֿט; ער האָט אָבער געהאַט אַ לעיס, האָט דער לענער לֶאָרד פֿון איהם געמאָהנט פֿאַר דיא צייט ביז צום ענדע פֿון דעם טערמין, און דיא קאָרט האָט איהם געגעבען אַ דזשאָדזשעמענט. דער טענער האָט געזאָלט גוט אַרומקוקען דיא הויז איידער ער האָט געדונגען זיין וואוינונג, האָט געזאָגט דיא קאָרט.

זעהר אָפֿט אָבער העלפט דאָס אַרומקוקען ניט, ווען צום ביישפּיעל דיא פֿלאַמינג איז ניט אין אָרדנונג, וואָס עס איז פֿון אויסען גאָר ניט קענטיג. דער לענדלֶאָרד מעג עס גאנץ גענוי ווייִסען, עס איז אָבער ניט זיין ביונעס אויפצורעדען דעם טענער חסרונות, זאָגט דיא קאָרט, ווען יענער קומט דינגען דיא וואוינונג, ווען עס ווייזט זיך אויס נאכדעם, אז דיא הויז איז אין אזא צושטאנד אז מען קען דאָרטען גאָר ניט וואוינען, טו מוז דער טענער פֿאַרט צאָהלען רענט.

אונגעזונד — איז ניט קיין תּירויִן, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען צאָהלען רענט. עס האָט זיך געטראָפֿען אז איינער האָט געדונגען אַ וואויִן־נונג און איידער ער האָט זיך אַריינגעצויגען, איז אין דער הויז איינער קראַנק געוואָרען מיט ער־געזונט אַן אנשטעקענדע קראַנקייט, וואָס עס איז געפֿעהרליך געווען צוליב דעם אַריינגעמופֿען. דיא קאָרט אָבער האָבען אָפֿגע'פֿסקנט, אז דאָס איז קיין טענה ניט: אפּילו ווען דער טענער האָט קיינמאָל ניט אַריינגעמופֿט, פֿאדאוויי דיא רענט!

עס העלפט גאָר ניט ווען אפּילו דיא באָרד אָוו העלט האָט געגעבען דעם לענדלֶאָרד נאָטיס, אז ער מוז פֿאַריכטען דיא פֿלאַמינג און דיא קלאַזעס. ווען ער פֿאַלגט ניט דיא נאָטיס, טו מעג דיא באָרד אָוו העלט איהם פֿאַרפֿאַלגען אָדער אָנגעהעמען אַנדערע מיטלען, אָבער דער טענער מוז צאָהלען רענט עניגהאָוו.

עס מאכט ניט אויס, זאָגט דיא קאָרט צום טענער, אז עס איז אַ סכּנה צו וואוינען אין דער דירה, — באווייזט אז דער לענדלֶאָרד האָט זיך באדונגען צו פּיסקען דיא הויז עס זאָל ניט זיין קיין סכּנה אין איהר צו וואוינען. עס איז דאכט זיך אזוי קלאָר, אז עס פֿאַרשטעהט זיך פֿון זיך אַליין דאָס קיינער וועט ניט דינגען קיין דירה אין וועלכער עס איז געפֿעהרליך צו וואוינען. אויף דעם מאכט דיא קאָרט: איהר האָט אַ

אין ניריארק זיינען אזוי אָפֿגעקלאָזען, אין דערין איז אַ סך שולדיג דיא לאָז, וויא זיא איז אויסגע'לייגט געוואָרען דורך דיא ניריארקער דזשאָדזשעס.

ווערליג דיא אלטע ענגלישע לאָז איז דער לענדלֶאָרד ניט מחויב צו מאכען קיין שום רעד פֿערס (רעפֿעראטורען). ווען אַ טענער נעהמט אַ ליס אויף אַ הויז לֶאָמיר זאָגען אויף צוועלף יאהר, אָדער נאָך אויף אַ לענגערע צייט, לוינט זיך איהם מאכען רעפֿערס, ווארום ער וועט זיי אין גאנצען אַליין אויסניצען; און אויב אפּילו ניט, בערעכענט ער געוואוינליך וואָס דאָרף איהם קאָסטען אין דורכשניט אַ יאהר רעפֿערס, איידער עס ווערט אָפֿגעמאכט וויפּיל ער מוז צאָהלען רענט; ווען עס קומט איהם אויס צו טהייער, זאָל ער ניט דינגען, — אזוי טענה'ט דיא לאָז. דיא טענה אָבער האָט גאָר קיין זיין ניט אין אַ טענעמענט הויז. ווען אַ מאַן דינגט אַ פֿלעט פֿאַר פּופּעצן־צוואנציג דאָלאַר אַ מאָנאט און דיא רעפֿער דאָרף קאָסטען מעהר וויא דיא מאָנאטליכע רענט, טו וויא אזוי קען אַ מענש מיט פּערשטאנד זאָגען אז דער טענער איז מחויב צו פּיסקען (פֿעריכטען) עס אויף זיין אייגענע עקספּענסעס? וואָס טהוט ער ווען ער האָט געפּיסקט אלעס וואָס מי באדאָרף און דער לענדלֶאָרד מאכט איהם צו מופֿען אין פֿאַר־דינגט דעם פֿלעט אַנאָנדערן מיט אַ פֿאַר דאָלאַר העכער?

דיא ניריארקער דזשאָדזשעס אָבער זאָגען, אז דער לענדלֶאָרד איז ניט מחויב צו מאכען רעפֿערס, אַלזאָ קומט אויס, אז דער טענער מוז פּיסקען דעם לענדלֶאָרדס פּראָפֿערטע (אייגענט'הום). עס איז אמת אינטערעסאנט צו זעהען, וויא ווייט דיא קאָרטס זיינען פֿאַרטייאיש פֿאַר דעם לענדלֶאָרד.

ווען דיא פּייפּס (רעהרען) פּרייען אויף דרויסען און דער טענער בלייבט אָהן וואסער, איז דאָס ניט דעם לענדלֶאָרדס דאָגה, זאָגען דיא קאָרטס. עס קומט אויס, דער טענער דאָרף אַליין פּיסקען דיא פּייפּס. איי וואָס עס זיינען פֿאַראַן אין דערזעלבער הויז נאָך צוואנציג פֿאַמיליעס וואָס זיצען אלע אָהן וואסער, און קיין טענער איז דאָך ניט מחויב פֿאַרזאָרגען אלע זיינע שכנים מיט וואסער? דאָס נעהמט דיא קאָרט גאָר ניט אין בעטראכט. פרופּט דאָן סטאפֿען צאָהלען רענט, וועט דער דזשאָדזש אייך מאכען מופֿען; און ווען איהר האָט אַ שטיקעל סטאָרקע, וואו עס איז פֿאַראַן אויף צוואנציג דאָלאַר סחורה, וועט דער לענדלֶאָרד אַרויסגעהמען אַ דזשאָדזש־מענט און איהר וועט מוזען צאָהלען.

ווען עס געהט אין דיא הויז אַ גערוד פֿון

נען פון דעם לענדלאַרד וואָס עס האָט אייך גע-
קאָסט. איי וואָס עס דארף אפשר קאָסטען אזוי
פיעל וואָס איהר פארמאָגט גאָר ניט דאָס צו דאָ-
קאזשען, פון אזעלכע זאכען ווילען דיא קאָרטס
גאָר ניט וויסען. אין דיא אמעריקאנער לאָאָ
סקולס לערנט מען ניט קיין פאָליטישע עקאָנאָ-
מיע, און דיא אמעריקאנער דזשאָדזשעס זיינען
מערקווירדיג אונגוויסענד אויסער זייערע פאר-
שימעלטע ספרים פון לאָאָ. ווען אין א קיים איז
פערטויקעלט אן עקאָנאָמישע פראגע וואָס איז
פארבונדען מיט דיא פערטעלטיגע פון דעם
היינטיגען לעבען, טו נעהען זיי נאָכזוכען וואָס
אנאנדער דזשאָדזש האָט געזאָגט מיט הונדערט
יאהר צוריק, ווען דיא וועלט האָט גאָר אנדערס
אויסגעזעהען.

דיא לענדלאַרדס ווייסען, אז דיא קאָרטס
האלטען אימער פאר זיי, דעם בילדינג דע-
פארטמענט האָבען זיי ביי זיך אין פאקטע, פאר
דיא באָרד אָוו העלט האָבען זיי אויך ניט זעהר
שטארק מורא. דערפאר האלטען זיי דיא טע-
נעמענטס אזוי אָפגעלאָזען אז עס איז גאָר ניט
זעלטען דאָס א טענער ברעכט זיך דיא קאָפּ.
אָדער א פוס. ווען ער קומט אין קאָרט מאָהנען
דעמעדזשעס, איז דער לענדלאַרד שטענדיג גע-
רעכט.

עס העלט אפילו ניט ווען עס איז אויס-
דריקליך אויסגערעדט געוואָרען, אז דער לענד-
לאַרד מוז האלטען דיא הויז אין אָרדנונג: וואָס
ער האָט זיך באדונגען צו פיקסען, הייסט ניט
אז ער האָט אין זינען געהאט צו זיין פערמאנט
וואָרטליך פאר א סיבה וואָס עס קען זיך טרעפן
ווען ער פיקסט ניט, — אזוי זאָגט דיא קאָרט.
עס איז א געוואוינליכע זאך אין טשערי
סטריט, אין דרוויזשאַן סטריט און אין דיא
אנדערע קבצני'שע עוועניוס, אז אין מיטען נאכט
פאלט אראָפּ א האלבער סילינג דעם טענער,
זיין ווייב און זיין בייבי אין בעט אריין, און זיי
ווערען צוקאליעטשעט און צובלטיגט. ווען דער
טענער קען אפילו דערווייזען אז דער לענדלאַרד
האָט גענומען אויף זיך צו פיקסען דעם סילינג,
קען ער פאָרט פון דעם לענדלאַרד גאָרישט ניט
מאָהנען פאר זיין דעמעדזש (שאַדען). דאָס איז
דער יושר פון דיא ניריאַרקער קאָרטס.

דיא לאָאָ זאָגט, אז אין א הויז וואו עס
וואוינען עטליכע טענערס, מוז דער לענדלאַרד
אכטונג געבען אויף דיא טרעפ און דיא האָלס,
זיי זאָלען זיין אין נומער אָרדנונג. איינער וואָלט
מיינען, אז ווען דער לענדלאַרד פארטעלט עס
צו טאָן און א טענער פאלט אראָפּ פון אלע
טרעפ, איז דער לענדלאַרד פערמאנטוואָרטליך.
אויף דערויף אָבער האָבען דיא דזשאָדזשעס

טעות, עס פארשטעהט זיך גאָר ניט פון זיך
אליין.

דאָס איז אלץ געדרונגען דערפון, אז דער
לענדלאַרד איז ניט מחויב צו פיקסען דיא הויז
כל זמן עס זיצט אין איהר א טענער. אָבער איי-
דער ער פארדינגט זי, איז דאָס, דאכט זיך, זיין
ביזנעס צו פיקסען זיין פראָפערטע א מענש זאָל
קענען אהין אריינמופען: וואָס פאר א משוגע-
נער וועט דאָס דינגען א הויז אז מען קען אין
איהר ניט וואוינען? אזוי קומט אויס ביי אייך,
ווארום איהר זייט א פראָסטער מענש און האָט
זיך ניט געלערענט לאָאָ. דער „געלערענטער
דזשאָדזש“ אָבער זאָגט: ניין, עס איז ניט אזוי,
ווען אפילו דיא הויז האָט ניט געטויגט בשעת
איהר האָט זיא געדרונגען, טו הייסט דאָס פאָרט
ניט אז דער לענדלאַרד איז מחויב געווען זיא
צו פאָרייכטען. נאטירליך, אמעריקא איז א
פרייע מדינה, דיא קאָרט צווינגט אייך ניט
איהר זאָלט בלייבען אין א וואוינונג וואָס טויג
ניט, איהר מעגט ארויסמופען; איהר מוזט גאָר
באצאָהלען דיא רענט.

ווען איהר געהט דינגען א דירה און דער לענד-
לאַרד זאָגט אייך צו, אז ער וועט אלעס פיקסען
און איהר גלויבט איהם און מופט אריין, טו מעג
ער ברעכען זיין וואָרט, זאָגט דיא קאָרט. דאָס
איז פארשטעהט איהר דערפאר וואָס עדות ווערן
ניט אָנגענומען אין קאָרט צו באווייזען וואָס עס
שטעהט ניט אין דעם כתב.

נו, לאָמיר אָננעהמען איהר זייט אן אָס-
טאָראָזשנער מענש און האָט זיך בעוואָרנט אז
דער לענדלאַרד זאָל אריינשרייבען אין ליעס אז
אלץ מוז ווערן געפיקס אין דער בעסטער אָרדנונג
איינער איהר מופט אריין, מיינט איהר שוין
דאָך איהר זייט זיכער און מעגט געטרויען
דעם לענדלאַרד אז ער וועט אלעס טאָן וואָס ער
האָט צוגעזאָגט. ווען אָבער איהר מופט אריין
און ער האלט ניט דעם אגרימענט, איז פארפא-
לען, איהר קענט ביי איהם גאָרישט ניט מאָהנען:
דערמיט וואָס איהר האָט אריינגעמופט, זאָגט די
קאָרט, זייט איהר איהם מוחל דיא רעפערס.
אליין רעפערן אויף זיין רעכענונג און מאָהנען
פון איהם וואָס עס קאָסט קענט איהר שוין
דענסטמאָל ניט.

ווען אפילו דער לענדלאַרד נעהמט זיך אונ-
טער אין דעם לים אז ער וועט וועהרענד דער
גאנצער צייט מאכען אלע רעפערס וואָס מען
דארף, און ווען עס קומט צו דער מעשה טוט ער
גאָרישט און די הויז איז אין אזא צושטאנד אז
מען קען אין איהר ניט בלייבען, טו איז דאָס
אויך ניט קיין ארוזאכע פאר ארויסצומופען,
זאָגט דיא קאָרט. איהר דארפט פיקסען און מאַה

דיא געזונד און דעם לעבען פון דעם אַרעמען פּאָלק גענען דיא פּראָפּיט מאכעריי פון דיא לענדלאָרדס. דאָס איז נאָר אן אָנהויב, און באלד פון אָנהויב קען מען נאטירליך נישט פיעל ער ווארטען. דער פּרינציפ איז גוט: עס ווערט אנערקענט, אז דער לענדלאָרד האָט געוויסע פּפליכטען געגען דעם כלל. דאָס געזעץ באצייהט זיך אָבער נאָר אויף נייע טענעמענט הייזער, וועלכע מען בויט זינט דיא נייע לאָאָ איז ארויס. און דער זעלבער פּרינציפ זאָל גילטען פאר אלע הייזער גלייך, פאר אלטע אזוי וויא פאר נייע, מוז דער גאנצער געזעץ ווענען לענדלאָרדס און טענעמאנטס איבערגעמאכט ווערן אין איינקלאנג מיט היינטיגע אידעען. דיא לאָאָ מוז אויסדריק ליך אנערקענען אז דער אייגענטימער פון א הויז אין דיא איינציגע פערזאָן וועלכע איז מהויב זיא צו האלטען אין אָרדנונג. דיא עקס פּענס איז שוין אריינגערעכענט אין דיא רענט וואָס ער פערלאנגט פון דעם טענער, דער טענער האָט דאָס רעכט צו פערלאנגען פאר זיין געלד א ריינע, א געזונדע דירה. ווען דער לענדלאָרד גיט איהם עס נישט, איז דאָס די זעלביגע זאך ווי ווען ער וואָלט ארויסגעוואָרפּען דעם טענער פון דער דירה. אין אזא פאל זאָל דער לענדלאָרד נישט קענען מאַהנען ביי'ן טענער רענט. ווען דיא לאָאָ וואָלט אזוי געווען אויסגעלייגט אין דיא קאָרטס, וואָלטען דיא טענעמענט הייזער באלד נאָר אנדערס אויסגעזעהען.

דיא אמעריקאנער לאָאָ איז אזוי וויא גר מעלאסטיוס: איהר קענט זיא ציהען אהין און אהער. אויף יעדער פראגע קענט איהר אויס גראבען א פארצייטיגען דושאָדזש וואָס זאָגט יע און אנאנדער פארצייטיגען דושאָדזש וואָס זאָגט ניין. ווען מי וויל, קען מען דיא גאנצע לאָאָ ווענען לענדלאָרד און טענאנט אויסטייטשען אזוי וויא עס פערלאנגען דיא אינטערעסען פון דער גרויסער מאיאריטעט פון פּאָלק. דערצו אָבער דארף מען האָבען אזעלכע דרושאָדזשעס וואָס זאָלען האלטען פאר דעם פּאָלק און נישט פאר דיא לענדלאָרדס.

געפונען אן עקסקיוז (ענטשולדיגונג) פער דעם לענדלאָרד: דער טענער האָט געזאָלט באקוקען די טרעפּ, ווען ער האָט נישט געקענט אויסגעפירן גען אז זיי זיינען נישט אין אָרדנונג, איז ער אליין שולדיג און קען פון דעם לענדלאָרד נאָר נישט נישט מאַהנען.

א באַילער (א עקסעל) האָט געפלאצט אין א הויז, ווייל עס איז נישט געווען קיין סיפּטי וואָלו (אזא קראַן ארויסצולאָזען) איבעריגע פאר (רע). דער באַילער אָבער איז געווען געמאכט פון גוטע מאטעריאל, האָט גע'פּסק'נט דיא קאָרט, — טו קען מען צום לענדלאָרד גאָרנישט נישט האָרען.

דיא שטריק האָט זיך אָפּגעריסען פון אן עלעווייטאָר אין א געביידע און א מענש איז צו קאליעטשעט געוואָרען, אפילו נישט קיין טענער, נאָר אן אייזומאן, וואָס האָט געבראכט אייז. דער לענדלאָרד איז נישט שולדיג, האָט גע'פּסק'נט דער דיין אמת. דיא שטריק האָט טאקי געפלאצט, אָבער עס איז נאָך נישט קיין באווייז אז זיא האָט נישט געטויגט.

דער לענדלאָרד איז בילכער פאר דעם גאנצן עולם. עס איז פאראן אן אָרינאנט (שטאד טישעס געזעץ) אז דער אייגענטימער פון א ליידגען לאט (בוי'פלאטין) מוז אכטונג געבען אז ווען עס נעהמט אָפּגעהן דער שנעע, זאָל דיא וואסער נישט רינען איבערן סיידוואָק (טראָטואר). עס איז פאָרגעקומען א קייס אין קאָרט אז דער לענדלאָרד האָט נישט געפּאָלט דיא אָרינאנט, עס איז מסתמא געוואָרען א פראסט און דער סיידוואָק איז געוואָרען גלייציג; א פארבייגע הענדיגער מענש איז געפאלען און האָט זיך שווער צושלאָגען. דיא קאָרט האָט אָבער פאָרט ענטשיידען פאר דעם לענדלאָרד. דער לענדלאָרד איז אזוי וויא א קעניג: ער שטעהט העכער פאר'ן געזעץ.

וועהרענר די לעצטע עטליכע יאהר זיינען ארויסגעגעבען געוואָרען נייע לאָאָס וועגען טענעמענט הייזער. דיועס געזעץ זוכט צו בעשיצען

דער גנב

פון אַקטאוו מירבאָ.

וואָלט דאָס געווען איבערטריבען. נשתומם בין איך געווען, אָבער מיין ערשטוינען איז ניט געשטערט געוואָרען דורך קיין שום געפיהל פון שרעק אָדער פון צאָרן, עס האָט אויף מיר ניט געמאכט קיין שום אנדערען איינדרוק וויא מען האָט מאנכע מאָל ווען מען קריגט אזוי אין מי-טען נאכט איין אונערווארטעטען בעזוך פון א פיינעם הערר. דאָס פיינע אויסזעהען און דאָס אויפגעהייטערטע פנים פון דיעזען קלוב-מאן האָט מיך איבערראשט אויף'ן אנגענעהמסטען אופן, דען איך מוז מודה זיין, אז דאָס האָב איך ניט ערווארטעט ווען איך בין אריין אין דעם צימער, איך האָב גיכער ערווארטעט צו געפיר-נען א געמיינעם פערברעכער און אז איך וועל מוזען בענוצען רויעה געוואלט מיד. צו פער-טהיידדיגען, וואָס צו דעם האָב איך ניט א האָר חשק און וואָס ביי אזעלכעס ווייסט מען דאָך אייגענטליך קיין מאָל ניט מיט וואָס עס וועט זיך ענדיגען.

ווען איך האָב מיך בעוועזען האָט דער עלעגאנטער אונטעקאנטער אונטערבראָכען זיין ארבייט און האָט גענומען רעדען צו מיר מיט א פריינדליכען, קאטאָוועסדיגען שמויכעלע :

„ענטשולדיגען זיא, געהערטער הערר, וואָס איך האָב אייך אזוי אונטעפליך געוועקט... אבער עס איז געוויס ניט אין גאנצען מיינע שולד... אייערע מעבעל איז אזא צערטליכע, ווען מען ריהרט זיי נאָר אָן מיט א ליאדע שטיקעל ברעך-אייזען צופאלען זיי..."

יעצט האָב איך מיך ארומגעזעהן, אז דאָס גאנצע צימער איז איבערגעקעהרט קאפויר. דיא שיפלאָדען פון דיא שרענק זיינען געווען גע-עפענט און אויסגעליידיגט, דיא שויבען פון דיא קרעדענצען אויסגעשניטען, א קליין טהייער שרייב-טיישעל, אין וועלכען איך האָב געהאט בעהאלטען מיינע ווערטער-פאפירען און מיין פאמיליען-צירונג איז געלעגען אויסגעצויגען אויף'ן קארפּעט אז עס איז געווען א צער צו קוקען... מיט איין וואָרט, א וואהרע פלינדערונג! און בשעת איך האָב דאָס אלעס בעמערקט, האָט מיין עטוואס צו פריה אויפגעשטאנענער גאסט געזאגט מיט זיין וואָהלקלינגענדער שטימע :

„אך, דיא היינטמאָדישע מעבעל! אזעלכע נע דעלעקאטע שטרויענע בעשעפענישען, וואָס ניין? וויא מיינט איהר? הפנים דיא מעבעל

יך בין געשמאק געשלאָ-פען לעצטע נאכט, פלוצלונג וועקט מיך אויף א שטארקער גע-רויש. איך האָב גע-הערט עפעס וויא א שטיק מעבעל וואָלט אומגעפאלען אין דעם צימער דאנעבען. דער זייגער האָט נאָר וואָס

געשלאָגען פיער. מיין קאטץ האָט אָנגעהויבען שרעקליך צו מיאוען. איך בין ארויסגעשפרונגען פון בעט און האָב א ריס אויף געטהאָן דיא טהיר געשווינד און אָהן פאָרויטגייעט; נאָר א מענש מיט אזעלכע ווארימע קאָנזערוואטיווע איבערצייגונגען וויא איך, וואס ווערט בכלל ניט נתפעל, קען האָבען אזא פעסטקייט; און איך בין אריין אין נעכען-צימער.

דאס צימער איז געווען העל בעלייכטעט. און וואָס עס איז מיר דיא ערשטע זאך געפאלען אין דיא אויגען איז געווען א זעהר פיינ-געקליי-דעטער הערר, אין פראק, זאָגאר מיט איין אָר-דען אויף דיא ברוסט, און ער איז געשטאנען און האָט איינגעפאקט טהייערע זאכען אין א שעהנעם טשעמאדאן פון שעהנע רינדס-לעדער. דער טשעמאדאן איז ניט געווען מיינער. אבער דיא טהייערע זאכען זיינען יא געווען מיינע, און דעריבער איז מיר דער עסק פאָרגע-קומען עפעס גאָר ניט אין אָרדנונג, וויא קומען מיינע זאכען איינגעפאקט צו ווערען אין א פרעמדען טשעמאדאן? איך האָב ברעה געהאט צו פראָטעסטירען.

דעם העררן קען איך אפילו ניט, אבער זיין פנים איז געווען פון דיא פנים'ער וואָס קומען אייך פאָר בעקאנט, — פון דיא וואָס מען בע-געגענט אין טהעאטער, אין דיא נאכט-קאפעס. ביי דיא סקאטשקעס, איינער פון יענע וואויל-אויסגעפאשטע געזיכטער אָהן שום פעהלער, וואָס ווען מען דערועהט זיי נאָר, מוז מען באלד זאגען : „דעם מוז איך קענען פון עפעס א קלוב ערנעז".

איך זאָל זאָגען אז איך בין לחלוטין גאָר ניט נשתומם געוואָרען צו געפינען פיער א זייגער פארטאָג ביי מיר אין הויז א הערר אין פראק, וועמען איך האָב געוויס ניט איינגעלאדען,

וויין מיך א'ן אויגענבליק ענטשולדיגען?..."
 "א, ביטטע, ביטטע זעהר, מיין הערר,
 שטערט אייד גאָר ניט..."

איך בין אריין אין מיין שלאָפֿצימער, וואו
 איך האָב מיך געשווינד אריינגעוואָרפֿען אין
 מיין שלאָפֿראָק, און בין באלד צוריק אריין צו
 מיין אונבעקאנטען. דיא קורצע וויילינקע פון
 מיין ניט זיין דאָרטען האָט ער דערווייל בענוצט
 צו מאכען וויא ווייט מעגליך אָרדנונג אין דעם
 צימער וואָס ער האָט געהאט אזוי שטארק צו-
 ווארפען.

"א, ביטטע, מיין הערר", האָב איך געזאגט
 צו איהם, זעהענדיג וויא ער בעמיהט זיך צו
 מאכען אָרדנונג, "בעמיהט זיך ניט, ביטע זעהר.
 מיין קאמערדיענער וועט שוין דאָס אלעס מאָר
 גען אין אָרדנונג בריינגען."

איך האָב איהם אָנגעבאָטען א שטוהל,
 האָב זיך אליין אוועקגעזעצט, און נאָכדעם וויא
 מיר האָבען פֿעררויכערט ציגארען האָב איך גע-
 זאגט מיט א טאָן וואָס האָט איהם געקענט ער-
 מונטערען:

"מיין הערר, איך בין בערייט צו הערען..."
 יעצט האָט דער קלוב־מאן אויגענטליך גע-
 קענט מאכען א קינסטליכע פּויעז און זיך פֿער-
 נעהמען צו דערצעהלען, וויא אלע ראָמאן-העל-
 דען טהון געוועהנליך ביי אזא געלעגענהייט,
 איידער זיי הייבען אן צו דערצעהלען זייער לע-
 בענסגעשיכטע. נאָר ער האָט דיעזע קלייניג
 קייט פֿערמיעדען און האָט באלד אנגעהויבען:
 "מיין הערר, איך בין א גנב... א געוואָהנ-
 הייטסמעסיגער גנב... אָדער, ווען איהר ווילט,
 לאָמיר עס אָנרופֿען מיט'ן ריכטיגען נאָמען, א'ן
 איינברעכער... דאָס האָט איהר דאָך מסתמא
 שוין אליין פֿערשטאנען."
 "יעדענפֿאלס."

"דאָס איז א סימן, אז איהר האָט א שאַר-
 פען בליק... אלזא, איך בין א גנב, איך האָב מיר
 אויסגעקליבען דיא דאָזיגע פּראָפֿעסיע אבער
 ניט פֿריהער, ביז איך האָב אויסגעפונען, אז אין
 דיא טריבע און אונקלארע צייטען אין וועלכע
 מיר לעבען יעצט איז דאָס דיא עהרליכסטע,
 אויפֿרעכטיגסטע און אנשטענדיגסטע בעשעפטי-
 גונג. גנבה — איך זאָג גנבה פונקט וויא איך
 וואָלט געזאגט מסחר, דאָקטאָריע, אדוואָקאט-
 סטווע, ליטעראטור, מאלעריי — גנבה, זאג איך,
 איז ביז אהער געווען א בעשעפטיגונג מיט א
 מיאוס'ען נאָמען, ווייל מיט דעם האָבען זיך ביז
 אהער בעשעפטיגט דאָס רוב רויהע, גראַבע
 יונגען פאסקורנע בראַדיאגעס, מענשען אָהן
 פיינהייט און אָהן ערציהונג. איך סטארע זיך
 צו נעכען דיעזער קונסט א בעסערעס אנזעהען

האָבען אויך דיא חולאת פון היינטיגער צייט און
 ליידיען אויך פון נערווען-שוואכקייט, אזוי וויא
 דיא נאנצע וועלט..."

און דאָ האט ער זיך צולאכט, שטיל בעשיר-
 רען, ליעבענסווירדיג. זיין לאכען האט אויף
 מיר קיין שום שלעכטען איינדרוק ניט געמאכט,
 אדרבה, עס האָט מיר בעווייזען אז איך האָב
 דאָ צו טהון מיט א מאָן פון אויסגעצייכענטער
 ערציהונג. איך האָב מיר דעריבער בעשלאָ-
 סען, איך זאָל איהם מאכען בעקוועם און דער
 ערשטער קומען צום פונקט.

"מיט וועמען האָב איך דיא עהרע צו
 שפּרעכען?" האב איך געזאגט, און מיינע בלי-
 קען האָבען פיעל בערוהיגטער נאָכגעקוקט וואָס
 מיין נאכטליכער בעזוכער האָט געטהאָן; דער-
 ווייל איז אריין א צוג דורך דיא אָפֿענע טהיר
 און האָט געבלאָזען מיין נאכט-העמד אהין און
 אהער.

"אך, גאָט", האָט געענטפֿערט דער פּאָלקאָמ-
 מענער דזשענטעלמען, "מיין נאָמען וואָלט אייך
 אצינד אפשר אביסעל צו שטארק איבערראשט...
 און רעכענט איהר ניט, אז עס וואָלט גלייכער
 זיין איך זאָל זיך אייך פּאַרשטעלען ווען עס וועט
 אונז אויסקומען צו טרעפֿען זיך ביי ניט אזא
 זעלטזאמע געלעגענהייט, וואָס עס וועט האָפֿ-
 פענטליך באלד זיין דער פאל? איך מוז אייך
 אָפֿען מודה זיין אז איך האָב דורכאויס
 ניט בדעה געהאט זיך היינט פאר אייך פּאַרצו-
 שטעלען... ווען איהר האָט ניט דאנגעגען, וואָלט
 עס מיר אנגעעהמער געווען היינט צו בלייבען
 אין שטרענגען אינקאָגניטאָ (אונבעקאנט)."
 "וויא זיא ווינשען, מיין הערר... וויא
 אבער זאָל איך מיר ערקלערען..."

"וואָס איך בין דאָ אנוועזענער אין אזא
 אויסעראָרענטליכער שטונדע און אין דיעזע
 אונאָרדנונג?"

"יא, דאָס מיין איך טאקיי... איך וואָלט
 אייך זיין זעהר דאנקבאר..."

"א, ביטטע, ביטטע", האָט מיך אונטער-
 בראַכען מיין עלעגאנטער אונבעקאנטער.
 "איינער נייעריגקייט, האָט ער געזאגט, איז
 גאנץ בערעכטיגט און עס פאלט מיר גאָר ניט
 איין איך זאָל זיא לאָזען אונבעפֿרידיגט... אבער
 ענטשולדיגט!... ווען עס האָט ביי אייך א ווער-
 דע מיט מיר אביסעלע צו פֿליידערן, וואָלט עס
 אפשר געווען פּאַרזיכטיגער פון אייך אָנצוטהון
 א שלאָפֿראָק... אייער נעגליזשע-קליידונג מאכט
 מיך זעהר בעאנרוהיגט. עס איז קאלט דאָ און
 מען קען זיך אין דיעזע צייט פון יאהר מיט דיא
 וועקסלענדע וועטערן זעהר גרינג פֿערקיהלען...
 "איהר האָט רעכט... ווילט איהר אזוי גוט

נער פליטען אין מינע קעשענעט אריין דורך שווינדעל, גענארעריי, — מיך צו בערייכערען דורך דעם וואָס מינע קונדשאפטען ווערען ביט לעכווייז בדיל הדל געמאכט דורך מינע פאלשע גלעזענעדע פראָספעקטען און דורך קונציגע קאָסבינאציעס, וואָס זיינען גערעכטפערטיגט דורך געזעצן.

„דאן האָב איך מיך געפרופט נעהמען צו צייטונגשרייבעריי. אבער איין חודש האָב איך געארבייט דערביי, איז מיר גענוג געווען איך זאָל מיך איבערצייגען, אז פון צייטונגס-שרייבעריי קען מען זיך ניט ערנעהרען, ווען מען וויל ניט סטראשען מענשען דורך מאכען זיי אין דיא צייטונג אלערליי בלכולים און טהאָן זיי כל המינים שאדען און אזוי אויספרעסען פון זיי געלד אָהן רחמנות.

„איך האָב געמאכט א פראָבע מיט פאָלי-טיק...“

דאָ האָב איך שוין ניט געקענט איינהאלטען זיך פון אויסברעכען אין א גרויסען געלעכטער און דאָס געלעכטער האָט זיך שיער אויסגעצויגן גען אין דער לענג.

„זעהר ריכטיג!“ האָט בעשטעטיגט דער פריינדליכער דזשענטעלמען. „איחר זייט גע-רעכט וואס איחר לאכט הערענדיג בלויז דאָס וואָרט פאָליטיק. מעהר צו זאגען וועגען דעם איז קוים מעגליך. דאָס וואָרט אליין זאגט שוין אלעס. בקיצור, איך האָב אויספראָבירט אלע פראָפעסיאָנען וואָס דאָס לעבען קען נאָר ביעטען א יונגען טהעטיגען, אינטעליגענטען און פיין פיהלענדען מאן, וויא איך בין. איך האָב גע-זעהען דייטליך אז גנבה — מען זיא זיך בע-האלטען אונטער וועלכען נאָמען זיא וויל, איז דער איינציגער צוועק און דאָס אלייניגע ציעל פון אלע בעמיהונגען, נאָר פערשטעלט, מאס-קירט, און דעריבער פיעל געפעהרליכער! נו, האָב איך מיר דערפון ארויסגענומען דעם פראָס-טען שכל, אז אזוי וויא דער מענש קען שוין איין מאָל ניט פטור ווערען פון גנבה, פון דעם אונפערמיידליכען נאטורליכען צוועק, איז עס דאָך שוין הפנים דאָס עהרענהאפטעסטע, צו בעגיןן גנבה איינפאך און פראָסט, אבער ניט צו פער-שטעלען אין דער גנבה דעם נאטירליכען וואונש צוצונעהמען אנדערע מענשענס גוט, — ניט צו פערשטעלען דאָס מיט געזוכטע הויך-קלינגענדע אויסריידען, וואָס זייער בעטרייענדישער גלאנץ און זייער פערפוצונג קען דאָך קיינעם ניט מעהר אַבנארעך.

„איך האָב אלץ גע'גנב'עט אלע טאָג; ביי נאכט בין איך איינגעבראָכען אין רייכע הייזער. אנשטאט צו נעהמען ביי אנדערע וואָס איך

און צו מאכען גנבה פאר אן עהרענווערטהע פראָפעסיאָן, אז עס זאָל זיין מקנא צו זיין דיא וואָס בעשעפטיגען זיך מיט איחר. לאָמיר ניט רעדען קיין פוסטע דיבורים, מיין הערר, לאָמיר בעטראכטען דאָס לעבען וויא עס איז. גנבה איז דאָך אייגענטליך דיא איינציגע בעשעפטי-גונג פון אנגעזעהענע מענשען. א מענש קלייבט זיך דאָך נאָר אויס א פראָפעסיע, — וועלכע עס איז, — ווייל זיא גיט איהם דיא מעגליכקייט צו גנב'ענען. ביי איין פראָפעסיע מעהר, ביי דער אנדערער ווייניגער, אבער איבעראל איז דאָך דאָ עפעס צו גנב'ענען, און דאָס זוכט מען דאָך נאָר. איחר האָט א פיעל צו געבילדעטען גייסט אז איחר זאָלט דאָס ניט וויסען. איחר ווייסט דאָך נאנץ גוט וואָס עס שטעקט אין אמת'ן אין אונ-זער אויפגעפוצטע אנשטענדיגקייט און עהרע, און עס איז ניט נייטיג איך זאָל אייך געבען בעווויזע און ביישפיעלע און ארגומענטען אויף מינע בעהויפטונגען.“

איך האלט מיך פאר א ניט קליינעם קענער אין פסיכאלאָגיע און סאָציאל-וויסענשאפט, און איך האָב איבריגענס פאר וואָס מיך צו האלטען. און דיעזע ווערטער פון מיין אונבעקאנטען נאכט האָבען דעריבער דיעזען געפיהל מינעם אנגענעהם גע'חנפה'ט. דאָס האָט מיך געבראכט דערצו אויסצורופען: „נאנץ ריכטיג!“ מיין ציר-רופ האָט דעם עלעגאנטען איינברעכער צוגע-געבען מוטא און ער האָט ווייטער גערעדט:

„איך וויל אייך נאָר דערציילען מכוח מיר אליין. איך וועל עס איבריגענס מאכען נאנץ בקיצור: פריהער האָב איך מיך גענומען צו מסחר. אבער דיא פאסקודע שווינדלערייען וואָס איך האָב דעריי געמוזט מאכען, דיא אומריינע טריקס, דיא געמיינע כאָכערדייען, די פאלשע מאָסען און געוויכטען — זיינען געווען ניט צום אריבערטראָגען פיר דיא אונבעוואוסטע צארטקייט פון מיין עהרליכע נאטור, וועלכע טראָגט אין זיך איינגעפרעסט אָפענע הערצליכ-קייט און שטרענגע געוויסענהאפטגיקייט. איך האָב פערלאָזען דעם האנדעל און האָב זיך גענו-מען צו כאנגעשעפטען. פאר דיא כאנקירעריי איז זיך מיר נאָר חלשות אָנגעגאנגען. מיין גאָט, איך האָב עס בשום אופן ניט געקענט פועל'ן ביי זיך צו פיהרען געשעפטען וועלכע זיינען לא היה ולא נברא, ארויסצוגעבען פאלשע פאפירען, פאלשעם געלד, צו פערקויפען אקציעס פון ניט-געשטייגענע, ניט-געפאָרענע גאָלדמינעס, קוין-לען-גרובען, קאנאלען — מיין געוויסענהאפטער גייסט, וואָס קומט בשום אופן קיין ליגען ניט פערטראָגען האָט זיך מיר געשטעלט מיט אלע כוחות דאנעגען צו מאכען אנדערע מענשענס

אופן... מיין געוויסען איז ריין און ווארפט מיר גאָר ניט פאָר. דען פון אלע מענשען וואָס איך קען בין איך דער איינציגער וואָס האָט דעם מוטא, זיין פיהרענדיק אויסצוגלייכען מיט זיין כונה, און וואָס גייט זיך גלייך דעם וועג וואָס דיא נאטור האָט איהם אָנגעוועזען."

דיא ליכט האָבען אָנגעהויבען בלאס צו ווערען, דער מאָרגען האָט שוין אריינגעקוקט דורך דיא שפאלטען פון דיא פאָרהאנגען. איך האָב דעם עלעגאנטען אונבעקאנטען אָנגעבאָטען זיך צו טהיילען מיט מיר מיט מיין פריהשטיק, אבער ער האָט מיר אָבערזאגט, ווייל, זאגט ער, וויא פאסט דאָס עפעס זיך צו זעצען צו פריה-שטיק אין א פראק? וואס פיר א פנים, זאגט ער, וואָלט ער געהאט ביי מיר.

דארף פערשטעלט און ביסלעכווייז, נעהם איך עס אָפען און אויף איין מאָל. איך נעהם וואָס איך האָב נייטיג צו בעפרידיגען מיינע בערירפניסען, צו לעבען א לייטישען לעבען. דאָס קאכט מיר אייניגע שטונדען יעדע נאכט צווישען א פאר טיע אין קלוב און א באלגעשפרעך. א חוץ דיעזע קורצע צייט לעב איך וויא אלע מענשען... איך געהער צו אייניגע קלובס; איך האָב אויס-געצייכענטע געזעלשאפטליכע פערבינדונגען. דאָ ערשט ניט לאנג בין איך פון מיניסטער בע-עהרט געוואָרען מיט א מעדאל. און אז עס גער לינגט מיר צו מאכען א גוטען פאנג, בין איך דער גוטעהרציגסטער מענש פון דער וועלט. דען איך טהו נאָר אויפריכטיג וואָס אלע אנדערע מענשען טהון אויף געדרייטע שווערע וועגען פול מיט קוואל און אויף א פיעל אונפערשעהמטערן

לעבען.

וויא רייסט מען ארויס זיך פון ווילדען מכשף, פון טייפלישען כשף, וואָס האלט מיר געבונדען צום העסליכען לעבען, אזוי וויא מיט קעטען, און צווינגט מיר צו שפייזען אין הערץ מיינע וואונדען מיט צוועקלאזע יאהרען, מיט טעג פון חרטה, מיט שלאָפלאָזע נעכט און מיט ביינקענדע שטונדען ? ! ווארום האָב איך לאנג ניט ערשטיקט אין מיין הארצען דעם גויענדען וואָרעם פון העסליכער קנאה ? דעם גיפטיגען וואָרעם, וואָס ס'ס'ט מיינע בלוטען מיט גליהענדען פייער פון טויטליכער שנאה ? ! ווארום זאל איך לאָזען מיין שארבען זיך שפאלטען פון שרעק פאר דיא העכערע סודות וואָס שוועבען ארום אין דער פינצטערער העהע פערבאָרגען, עט ווייט, וויא אויף יענער זייט גרענעץ פון לעבען ? ! וויא רייסט מען זיך לויז פון דעם מעכטיגען כשף, פון בייזען מכשף וואָס האלט מיר געבונדען צום לעבען אזוי וויא מיט אייזערנע קעטען און לאָזט ניט אנטריגען, ניט ווערען פערשוואונדען ?

ה. רויזענבלאט.

יהואש

(שלום).

א לוסטיגע מיידעל מיט לייכטע בערגיפען,
ווער האָט איהר געמאכט צו פערשטיון,
אז אויסער גירלאנדען פון בלומען און קווייטען
געפינען אויף דער וועלט זיך בייטשען און קייטען
דאָך—באלד האָט דאָס מיידעל געענדיגט צו לעזען,
איז ווידער שוין לוסטיג וויא תמיד געוועזען
און האָט זיך פאנאנדער געלאכט...
דער פאָלקס שמערץ ער לעזט אזוי שוין זיך
אַהן גראממען,

צו וואָס אָבער מייג זיך דאָס לעבען פאר'ס'ען
מיט פרעמדע יסורים און ליידי?

דיא געדיכט הייסט „שעה" דעקלאמירט,
אָבער...“ און געפינט זיך אין יוני נומער „צור
קונפט“, 1902, וואוהין איך וואָלט זעהר גערן
אָבגעשיקט דיא לעזער ער זאָל דיא געדיכט אליין
לעזען און פאסען זיין אייגענעם שלום.

דיא געדיכט גיט א בילד פון דער דורכ-
שניטליכער דעקלאמאטאָרין פון אונזערע פאר-
לאָרס און געזעלשאפטען. („סדנה דערעא
חד הוא“ הפנים אז אין דענווער איז דיא „אינ-
טעלליגענץ“ ניט אנדערש וויא ביי אונז אין
ניו-יאָרק). דאָס איז א בילד פון א לייכטזיגניג
גער, געפוכעלטער מיידעל, וועלכע האָט זעהר
לייב צו בליסצען און עס מאכט איהר ניט אויס
מיט וואָס זיא נעהמט אויס ביי דיא „געוועהל-
טע געסט“, צו מיט ערעלשטאדט'ס א ליעד צו
מיט א „וואָדעויליסאָנג“. אָבער דיא בילד איז
זעהר שוואַך געמאָלען, עס פעהלט אין איהר
טיעפיקייט, הגם דיא שפראך און דיא מעטריק
איז אין אלגעמיין גאנץ שעהן. אזא דענקענדער
מארך וויא יהואש'ס האָט געמעגט א ביסעל
טיעפער אריינקוקען אין דער מיידעל'ס נשמה.
איבערהויפט קומען מיר פאר שוואַך דיא ציי-
לען און ווערטער, וואָס איך האָב געשטעלט מיט
גרעסערע אותיות, — דיא פאָר שורות: „אזוי
וויא זיא וואָלט אין איהר הערצען דיא משא
געטראָגען פון יענער פערחש'טער קלאססע“.
דאָס איז גאנץ אונפאַעטיש, אָהן א ברעקעל בילד
אין בעצוג אויף דער ארבייטער קלאסע.

דיא פראזע „פערחש'טע קלאססע“ איז
זעהר אן אויסגעדראָשענע און עס איז גאָר ניט
נוט פאר א פאָעט, וועלכער דארף דאָך אימער
וין אָריגינעל, זיא צו געברויכען.

אָבענדיג דורכגעקוקט
זיין בילדליכקייט און
זיין טעכניק, וועלכע
גיבען איהם דאָס פיר-
לע רעכט צו רעכענען
זיך צווישען די בעסטע
אידישע דיכטער, וועלן
מיר איצט זעהען וואָס
פאר בעזונדערע מעלות
און חסרונות יהואש

בעזיצט און מיט וואָס ער אונטערשיידעט זיך
פון אנדערע אידישע דיכטער.

אנדערע אידישע דיכטער, וויא פרוג, ראָך-
זענפֿעלד אָדער ליעסין, מאָהלען דיא געגענ-
ווארט, דאָס אידישע לעבען פון אונזער צייט,
אָדער דאָס לעבען פון דער אלגעמיינער קראנקער
מענשהייט פון אונזערע טעג. פרוג האָט פיעלע
געלונגענע פאָרטערטען פון דעם לעבען פון דעם
דורכשניטס אידען אין רוסלאנד. ראָזענפעלד
האָט געשאפֿען פיעלע נאטור טרייע בילדער פון
דעם לעבען פון דיא אידישע ארבייטער אָדער
פון דעם אידען פון ניו יאָרקער „חזיר-מארק“.
ליעסין'ען איז פיעל מאָהל געלונגען איבערצוגע-
בען דיא געמיטה-שטימונג פון דעם קרענקליכען
אידישען אינטעליגענט.

ווען מיר ווענדען זיך איצט צו יהואש'ן,
זעהען מיר אז ער איז אין אלגעמיין בנוגע צום
אינהאלט פון זיינע געדיכטע ניט קיין מענש פון
אונזער צייט. דיא געגענווארט מיט איהר בע-
זונדערען אנדריהיגן אומעט לעבען ווערט אין
זיינע געדיכטע פערטויבט פון גאנץ אנדערע
קולות. פון דיא פיעלע געדיכטע, וואָס יהואש
האָט אין דיא לעצטע עטליכע יאהר אָנגעשרי-
בען זיינען נור זעהר וועניגע פערנומען מיט
צייט-פראגען, דאָס איצטיגע לעבען ווערט אין
זיי זעלטען ווען אָנגעריהרט און ווען עס מאכט
זיך אמאָל אן אויסנאהמע, איז עס ליידער א
זעהר שטעכט געלונגענע ארבייט אין פערגלייך
מיט דיא געדיכטע פון דעם אנדערן סאָרט.

לאָמיר נעהמען א ביישפיעל:

איהר תמיד צולאָזענעם בליק, האָט באצוגען
א נעכעל פון מיטלייד, ווי שווער וואָלט געוואויגען
דער שיקזאל פון פאָלק אויף איהר ברוסט,
אזוי ווי זי וואָלט אין איהר הערצען דיא משא
געטראָגען פון יענער פאר'חש'טער קלאססע
און זיא וואָלט זיי העלפען געמוזט...

4.

אין וואָס זשע בעשטעהט יהוה'ס גרויס-קייט? זיין גרויסקייט איז אין זיין ראָמאנטיז-מוס. ער איז א גרויסער בעלי־פאנטאזיע, אין זיינע פערזען לעגט דער כישוף פון דאן מיטעל־אלטערליכע מעשות פון שדים און גייסטער און פון פערלאָרענע פרינצעסינס, וואָס בלאָנד-זשען ביז דיא קניע אין בלעטטער אין דיא שאַ-טענדיגע שטעגען פון א געדיכטען וואָלד. אין יהוה'ס געדיכטע איז דאָ אזא גלאנץ און הן וואָס פארבלענדט דיא אויג און היפּנאָטזירט דעם גייסט. אזוי, אז א לאנגע צייט קען מען זיך ניט אָפּרייסען פון זיינע שילדערונגען.

עס וואָלט ניט געשארט ווען מיר וואָלטען דאָ דיא לעזער געקענט געבען א לענגערע ער-קלעהרונג פון דעם דייטש־ענגלישען ראָמאנ-טיומוס, וועלכער האָט גענומען אין פלען אזוי פיעל גרויסע מוחות אין פערלויף פון דעם ניי-צעהנטען און זאָגאר איצט אין דעם צוואנציג-סטען יאהרהונדערט. אזוי אָבער וויא דאָס איז אונזעגליך, וועלען מיר עס זעהן איבערגעבען נאנץ קורץ.

דיא בעוועגונג וואָס האָט זיך אויפגעהיי-בען אין דער ליטעראטור אין דעם סוף פון 18-טען יאהרהונדערט און וועלכע איז בעקאנט אונטער דעם נאָמען ראָמאנטיזמוס, איז געווען אין אלגעמיין אן אומקעהרונג צוריק צום מי-טעל־אלטער, נאָך דעם וויא יאהרהונדערטע האָט זיך דיא ליטעראטור געהאט בעפרייט פון דיא באדארישע צייטען און האָט זיך בעהעפט צו דעם פרייליכען גייסט פון אלט גריכענלאַנד און רויס. דער מיטעלאַטער איז געווען דיא עפאָכע פון דונקעלען טראכטען, פון אונקלאָרע, שווערע מחשבות, פון גריבלערייען אין א לעבען נאָכ'ן טויט. און דיא ראָמאנטישע דיכטער, שעפענ-דיג זייער בעגייסטערונג פון מיטעלאַטער, האָ-בען אריינגעבראכט אין זייערע ווערקע דעם זעלבען געהיימישפּאָלען פערטראכטען־זיך וועגען זאכען, וואָס זיינען דאכט זיך אונגרייפ-באר פאר דעם מענשליכען פערשטאנד. דער מי-טעלאַטער האָט געשוויבעלט און געגריבעלט פון שדים און רוחות און קיין מענש האָט קיינ-מאָהל ניט געוואוסט ווער זיין שכן איז צו א לעבעדיגער מענש. צו א צושטערטער גייסט, צו א גלוגל פון יענער וועלט. און דיא ראָמאנטישע ווערקע האָבען געקישעט מיט דיא פאנטאסטי-שע מעשה'לאך פון גייסטער און אונאירדישע בעשעפעניסען.

אין דער קונסט פון אלט־גריכענלאַנד, און אלטען רויס איז דיא פאָרשטלונגס קראפט גע-ווען דיא הערשערין. דער קינסטלער האָט זיך

דיעזע גלייכגילטיגקייט אָדער פיעלייכט אונפערשטענדנים פיר דאָס איצטיגע לעבען, איז, מעגליך, דער רעזולטאט פון דעם, וואָס יהוה'ס לעבט אין א פערזענליכעם פערזענליכעם ווינקעל, ווייט פון דעם קאָבעדיגען אידישען לעבען אין דיא גרויסע צענטערן פון לאַנד; מעגליך, אז עס איז א נאטורליכע, נור וויא עס זאָל גיט זיין, איז עס א שוואכקייט.

אנאנדער שוואכקייט, הגם זיא מערקט זיך ניט אזוי וויא דיא ערשטע און געפינט זיך אין א פיעל קלענערען גראד, איז דאָס וואָס אין יהוה'ס געדיכטע איז דאָ וועניג ליידענשאפט. דיא געפיהלען זיינען עפעס וויא בלייך, זיי ברענ-ען ניט, אין זיי איז דאָ וועניגער נערוועזע צאפ-לענים וויא אין דיא געדיכטע פון דיא אנדערע גרויסע אידישע דיכטער פון אונזער צייט. אזא טיעפע בעקאנטשאפט, למשל, וויא מען געפינט אין פרוג'ס א נאכט בילד (אין דער אידישער פאָלקס ביבליאָטעק. דעם נאָמען געדיינק איך ליידער ניט און האָב ניט דאָס בוך ביי דער האַנד), אָדער אזא אומעט וויא מען פיהלט אין זיין בעריהמטער ליעד אין וועלכער עס איז אויס-גערעכענט דיא פיער עפאָכען פון דעם אידענס לעבען: געבורט, בר־מצוה, דיא חתונה און דיא גסיסה. (צו יעטוועדער עפאָכע „לאָפניעט א סכרונע“. דעם נאָמען פון דער געדיכט געדיינק איך ליידער וועדער ניט), וועלען מיר אין יהוה'ס געדיכט ניט געפינען. אזוי אויך פעהלט אין יהוה'ס געדיכטע דיא בייסענדע כיטער-קייט, דיא הארטע שטראַף רייד, דער נקמה גייסט און דער ברענענדער פלוך, וועלכען מיר געפינען אין פיעלע פון ראָזענפעלד'ס געדיכטע. יהוה איז צום גרויסען טהייל א לירישער דיכטער, דאָס הייסט אזא וואָס זינגט פון זיין אייגענעם לעבען, פון אייגענע פריידענס־גע-פיהלען אָדער צרות און פיין. יהוה איז זינגט זעהר אָפט פון ליעבע. מיר וואָלטען דאריבער ערוואר-טעט פון איהם מעהר געפיהל, מעהר ליידענ-שאפטליכקייט וויא פון אנאנדער דיכטער. דאָך איז ניט אזוי דער פאל.

נעהמען מיר, למשל, איינע פון זיינע בעס-טע געדיכטע, דיא אויבענדערמאָנטע ראָמאנצען דיא גאנצע געדיכט איז פולל מיט פרויען־ליעבע, וועלכע ווערט דאָ פאָרגעשטעלט אין אלערלי שעהנע אופנים, מיט צאָהליגנע ענטציקענדע פערגלייכונגען, איינפעלע און בעפוצונגען. עס איז דאָ אויך געפיהל. אָבער איז דען דאָ אין זיי דיא ווארעמקייט פון א דזשאהן קיעטס אָדער דיא שלוכצענדע זוריקקייט פון א ראָבערט בורנס?

גרינדער פון דעם ראָמאנטיזמוס אין דייטשלאנד און ענגלאנד זיינען געווען מענשען וואָס האָבן זיך אויסגעצייכענט מיט אַ ברייטען וועלט־קוק און מיט פּילאָזאָפּישע מוחות.

איבערגעזעהנדיג יעצט צו אונזער דיכטער, גלויב איך, אז מיר מערקען דיעזע אלע כאראקטער־שמיריכען פון דעם ראָמאנטיזמוס אין יהואש'ס געדיכטע. עס איז צוואר ניט גאָר קלאָר, וויא אזוי דאָס אלעס קומט צו איהם. עס איז צום ביישפּיעל זיכער פון דיא שוין צימיר־טע „ראָמאנצען“, דאָס יהואש איז שטארק בע־איינפלוסט פון היינריך היינע, וועלכער איז געווען איינער פון די גרעסטע ראָמאנטיקער. אויך ווייסען מיר פון דיא עטליכע ביאָגראפישע אויסקינפטע וואָס מיר האָבען פון איהם, אז נאָך אין זיין בחור'שאפט האָט שוין יהואש שטודירט דיא געדיכטע פון לאָרד בייראָן און דיא אנדערע דיכטער פון זיין צייט. פיעללייכט ליגט דיא ערקלערונג פון יהואש'ס ראָמאנטיזמוס אין דיא פאָר פאקטען. אָבער אז דער ראָמאנטיזמוס דרינגט דורך כמעט אלע זיינע געדיכטע איז גאָר קיין צווייפּעל ניט.

אויסער אָבער אין היינע און אנדערע אייראָפּיאישע דיכטער איז יהואש אויך בע־היינט אין אלט אירדישע שריפטען. וויא מיר זעהען פון דיא פאָר ביאָגראפישע פאקטען וואָס מיר האָבען אויבען געבראכט, איז יהואש געווען אַ וואוילער לערנער און איז געווען געניט אין אַ סך אירדישע ספרים. איצט, ווען מיר נעמען צוזאמען דיא צוויי פאקטאָרען: דעם ראָמאנטיזמוס צוזאמען מיט דער תלמודי־שבבלי'שע ליטעראטור און מיר שטעלען זיך פאָר וויא אזוי דיעזע ביידע פאקטאָרען האָבען געוויקלט אויף יהואש'ס גייסט קומען מיר ערשט צו אַ ריכטיגן גערשטענדניס פון זיינע שעפּפונגען. איצט אויך קענען מיר ריכטיג בעשטימען וואָס ער איז. ער איז אַ אירדישער ראָמאנטיקער. ער האָט געשאפּען אַ אירדישען ראָמאנטיזמוס. מיר וועלען איצט זעהען וויא ווייט דיזע מיינונג שטימט מיט דיא פאקטען פון יהואש'ס געדיכטע.

מיט עטליכע יאהר צוריק האָט יהואש פערפאסט אַ מערקווירדיגע לייער, וועלכע איז געווען געדרוקט אין „פאָרווערטס“. אויך האָבן זיידער ניט דאָס געדיכט און אויך געדיינט ניט דעם נאָמען. אויך געדיינט אָבער, צום טהויל, דעם אינהאלט און אויך געדיינט זעהר גוט דיא מאָטטאָ צום געדיכט. אויך געדיינט אויך דעם איינדרוק וואָס דיא געדיכט האָט אויף מיר געמאכט.

דער אינהאלט שילדערט דיא פּערוואַנגעל־

שטענדיג געהאלטען ביי דאָס נאטירליכע און מעגליכע. דיא ווילדע פאנטאזיע איז געווען געהאלטען אין צוים. אין דער קונסט פון מיטעל־אלטער האָט דיא פאנטאזיע איבערטראָסען אלע גרענעצען און איז געגאנגען ביז דיא ווייטסטע עקסטרעמען. דיא קינסטלער פון מיטעל־אלטער האָבען געשאפּען ווילדע, משונה'דיגע געשטאלטען, מאָדנע צורדייטע און פערקריפעלטע ווע־זענס, אַ שטייגער וויא דיא וואָס מען געפינט אין דיא פאָלקסזאגען פון דיא אלטע הינדוסען. און דיא ראָמאנטיקער וועלכע האָבען בעוואונדערט דעם מיטעל־אלטער מיט אלע זיינע אוננאטירליכקייטען האָבען אין זייער שאפּען אויך גע־טריבען דיא פאנטאזיע ביז דיא ווייטסטע שטרעקעס וואוהין זיא האָט נור געקענט געהן. און דערפאר געפינען מיר עס אין דיא ווערקע פון דיא ענגלישע און דייטשע ראָמאנטיקער אזוינע ווילדע אבערגלויבענס און אזוי פיעל פאנטאסטישע אונמעגליכקייטען.

איינער פון דיא גרעסטע מאָמענטען פון דעם ראָמאנטיזמוס איז קאָלערידזש'ס געדיכט „דער אלטער מאטראָס“, אין וועלכען עס ווערט געשילדערט אַ שיף וואָס טראגט זיך אליין אי־בערן ים. ווייל דיא גאנצע מאנשאפט מיט דער אויסנאָהמע פון איין מאטראָס ליגט טויט אויפ'ן דעק דורכדעם וואָס דער איין מאטראָס האָט געהרג'עט אַ פאנטאסטישען פויגל וועלכער איז געווען אַ פערשטעלטער גייסט.

אנאנדער כאראקטעריסטיק פון דעם מיטעל־אלטער איז געווען דיא פּערגעטערונג פון דער פרוי. דיא וועלט־אנשוואונג פון דיא ריט־טער וועלכע האָבען אין יעדער דאמע געזעהן אַ צויבערליך הימלישעם וועזען, אַ פּערוואנדע־טע פון דער הייליגער מאריא. און דיזע פרויען פּערגעטערונג, דיזר פאנטאסטישער בעגריף פון דער פרוי איז אויך איבערגעגאנגען צו דיא ראָמאנטיקער.

בעוואונדערענדיג דיא פּערגאנגענהייט האָט דער ראָמאנטיזמוס זעהר שטארק לייעב געהאט דיא באללאדען, דיא פאָלקס־לייערען און דיא אלע לעגענדען וועלכע האָבען זיך אין פּער־לויף פון הונדערטער יאהרען אָנגעזאמלט אין דיא מוחות פון דיא קריסטליכע פאָלקס־מענשען. איינער פון דיא ערשטע צייכענס פון דעם אָנקור מענדען ראָמאנטיזמוס אין ענגלאנד איז געווען דיא זאמלונג פון דיא פאָלקס לייערען און באללא־דען דורך בישאָפּ פערסי.

ענדליך, האָט זיך אין דיא ווערקע פון דיא ערשטע ראָמאנטיקער געמערקט אַ פּילאָזאָפּישער בליק אויף דער וועלט, אַן אויפגעהויבענער געדאנק, אַ טריומפּערישע פּערטראכטיקייט. דיא

געשיכטען פון צעדערענהאלץ ;
זיין איינציגע עשירות אויף דער וועלט —
דעם דיכטער'ס באגייסטערטער שטאלץ...
דאן זינגט ער צום מאקט פון דער הארפע
און דיכטעט א שיינעם געבעט ;
דער גרייז גראַער קעניג פון יהודה
איז ווידער א יונגער פאָעט...

(פאַרווערטס)
דער ראָמאנטיזמוס זעהט זיך דאָ ארויס
זאָגאר אין דער שפראך. מאנכע פראזען עראי-
נערן אָן א געוויסער געדיכט פון דעם רוסישען
ראָמאנטיקער לערמאָנטאָוו.
אן עהנליכע געדיכט אין בעצוג אויף דעם
ביבלישען סטילל און דעם בעזונדערן חן וואָס
איז אין יהושע'ס געדיכטע פון דעם סאָרט, איז
אויך „עלי און שמואל" אין דעם אָקטאָבער נר
מער „צוקונפט" פון דעם יאהר.
וואָס אנבעלאנגט דיא ביללאַדען און דיא
פאָלקס-לעגנדען, האָט זיך מיט זיי יהושע
פיעלע מאָל בענוצט און שיינט יעדען מאָל מיט
ערפאָלג, און כמעט יעדענמאָל „טראַנט דיא
געדיכט דעם פאנטאסטיש-געהיימנישפאָלען
שטעמפּעל פון דעם דייטש-ענגלישען ראָמאנטיז-
מוס. מיט עטליכע מאָנאטען צוריק איז אין דער
„צוקונפט" געווען זיינע א געדיכט וועלכע
שטעלט פאָר דיא סצענע וויא מען ווארפט
אראָפּ א טויטען עמיגראנט פון שיש אין ים. דיא
טהעמא געהערט צו דער איציטיגער צייט אזוי
גוט וויא צו דער פערזאנלעכקייט, אָבער דער
גרויל פון דער בעשרייבונג דיא אויפפאסונג,
איז גענומען פון ים געשיכטען וואָס אידישע
פאָלקס-מענשען דערצעהלען זיך איינע דיא אנ-
דערע.

אן עהנליכע פאָלקס לעגנדע איז אויך גע-
ווען דער מאטעריאל פון א געדיכט וואָס איז
מיט איינציגע מאָנאטען צוריק ערשינען אין
„פאַרווערטס" אונטער דעם נאָמען „דיא טויטע
קהל". עס ווערט דאָרט דערצעהלט, וויא אזוי
אן אורח איז אויף שבת געקומען אין א פרעמד
דער שטעטלע, וואו ער האָט אין שוהל געזעהען
א זעלטזאמען ציבור, וועלכע האָבען געדאווענט
אויף א זאָנדערבארען, אנהיימליכען אופן. אז
עס קומט נאכט, לעשען זיך אויס דיא וועקסענע
ליכט און דיא קהלה פערשווינדעט פלוצלונג.
דער אורח דערווייט זיך ענדליך, אז ער האָט עס
געדאווענט צוזאמען מיט מתים, וועלכע מען
האָט אויף שבת אָפּגעלאָזט פון גיהנם.
יעדער איינער קען אין דער געדיכט דער-
קענען איינע פון דיא מתים געשיכטען וועלכע
אלטע אידען דערצעהלען זיך שבת בין מנחה
למעריב לעבען הרובע זיצענדיג.

טע נשמה פון דעם היינטוועלטליגען קראנקען
מענשען, דעם דיכטער, וועלכע בלאַנזשעט ארום
אין עולם התועה, אין די וויסענענישטען פון פאר
דער שעפונג, אין דער ניט הין און ניט הערי-
גער עקזיסטענץ. דיא מאַטאָ איז גענומען פון
זוהר און לויטעט „הנהו נשמתן דאזלי:
ערטילאָעין" (דיא יענע נשמות וואָס בלאַנזשען
ארום נאקעטערהייט אויף דער וועלט). און דער
אלגעמיינער איינדרוק פון דער געדיכט איז ביי
מיר געווען, אז דאָס איז א העכסט פאנטאסטי-
שע, טיעה פילאָזאָפישע געדיכט אויסגעמישט
מיט דער געהיימנישפאָלער הארץ-ציהעניס פון
דער קבלה און מיט דיא אונצופריעדענהייט און
אונרוהיגקייט פון דעם היינטוועלט-מענשען.

איך גלויב אז דער איינפאל אליין צו מא-
כען א געדיכט אויף חמשה עשר בשבט, ווייל
דאמאָלס איז דער „ראש השנה פון דיא בוימער"
„ראש השנה לאילנות" (צוקונפט, אפריל 1902).
און דאָס פאָעטישע צוזאמענבינדען פון דעם
בוימער לעבען מיט דעם לעבען פון דיא מענשען,
פערשטארקט מיין בעהויפטונג.

וואָס פארבינדט דעם קלוגען מענשען
מיט דיא פלאנצען און דיא בוימען,
מיט דיא גראַזען און דיא בלומען,
וואו עס פליסט דאָס זעלכע לעבען
וואס אין איהם, דאָך אַהן א לשון.

(דאָרטען)

אם בעסטען איז יהושע ווען ער זינגט אי-
דישע מאַטיווען פון דיא אלטע צייטען, דיא מאָ-
טיווען פון דער ביבעל. דער אינהאלט פון דער
פאָלגענדער געדיכט זיינער, דער פערטראכטער
אומעט וואָס הערשט אין איהר און דיא איי-
צעלהייטען פון דער בעשרייבונג עראינערען אָהן
צווייפּעל אָן דער שטימונג וואָס פיהלט זיך אין
דיא בעקאנטעסטע ראָמאנטישע געדיכטע.

ווען דיא וועלט איז אין הלום פארזונקען,
ווען ס'שפאלט איבער העלפט זיך דיא נאכט,
שטעהט אויף פון געלעגער דער קעניג,
זיין הייליגע הארפע ערוואכט
מע זעהט ניט קיין פינגער וואָס שפיעלען :
עס גיסט זיך מעלאָדיש א קלאנג
און ווינקט אין דער ברוסט פונ'ם מלך
א וועלט מיט געדיכט און געזאנג...
דורכ'ן פענסטער פון פאלאץ באקוקט ער
דיא שטילע באשערענטע וועלט ;
פארגעסט אָן זיין טהראָן און זיין סצעפטער —
מיט נייע געפיהלען באזעעלט...

עס מאַלט זיך איהם אויס פאר דיא אויגען
א גרינע און רוהיגע פעלד,
און ער איז א פאסטער פון שעפסען
זיין איינציגער פאלאץ א צעלט.

אין דיין ביושף־דיגען בליק...
ווען דא שמויכלעסט, מוז איך ווערן
וויא א לוסטיג אינגעל באלד;
ווען דא קניטשסט דיין שטערען צארגיג
ווער איך מתולשל־אלט...
אזא מאָדנעם כח האָט דער מיידעלשער
בליק און איהר מיענע אויף אונזער דיכטער.

5.

אונזער אָבהאנדלונג האָט זיך שוין פער-
צויגען איבער דיא גרענעצען, וועלכע דיא רע-
דאקציאָן האָט פאר איהר בעשטימט. איצט איז
אונז פערבליבען בלויז איבער־חור'ן אין קורצען
דאָס אויבען געזאָגטע.

אין זיין ערציהונג איז יהואש א תלמוד-
געבילדעטער איד. דיא אלט־אידישע קולטור
פון תנך, גמרא און קבלה ספרים האָט זיך אויס-
געמישט אין זיין כאראקטער מיט דער אייראָפּי-
אישער קולטור, ספעציעל מיט דעם ראַמאנטיז-
מוס. ער איז דארום א טיעפער דיינקער און א
בעל פאנטאזיע. ער האָט צו דער זעלבער צייט
א קאָפּ פון א למדן און א בעל מקובל און פון א
אייראָפּיאישען טרוימער.

ער האָט א רייכע, קלאָרע פאָרשטעלונגס
קראפט און אויף א געהיימיניספאָלען וועלט־בליק
וויא פון א קריסטליכען ראַמאנטיקער. זיין
שפראך איז ניט רייך אין אידיאָמען וויא דיא
שפראך פון דיא אידישע דיכטער וואָס האָבען
ניט אויסגעוואנדערט פון דער היים. אָבער זיא
איז גלאט און געשליפען און זעהר ציערליך. דיא
מעכניק יהואש'ס איז א מייסטערהאפטע.

יהואש איז ניט קיין דיכטער פון דער גע-
גענווארט. פון דעם רעאליזמוס איז ער זעהר
ווייט. ער איז ניט איבריגס ליידענשאפטליך.
זיין געפיהל גלאנצט מיט א ציבערליכען חן.
אָבער דער גלאנץ איז א בלייבער, אזוי וויא ביי
א בלוט־ארמען.

יהואש איז מעהר פון אלץ א ראַמאנטיקער,
א אידישער ראַמאנטיקער. אין דיווען הינזיכט
צייכענט ער זיך אויס מעהר פון אלע אנדערע
אידישע דיכטער און מעג בעטראכט ווערען אלס
פאָטער פון א נייער אידישער דיכטונגס־ארט.
זיין בעגייסטערונג שעפט יהואש פון פיער
הויפט־שטראָמען: פון דעם מיסטיציזמוס (דיא
ראַמאנטיש־חבר'ישע וועלט אויפפאסונג), פון
דער אלטער אידישער געשיכטע, פון אידישע
פאָלקס־זאגען און פון דער ראַמאנטישער פרויען
פערנעסטערונג.

י. ענמיין.

אזוי איז אויך דיא געדיכט „פון אן אלטען
פוקס" אין דעם מאי נומער „צוקונפט" פון 1902.
וואָס דערזעהלט זיך וויא א רב האָט געראטע-
וועט דיא קהלה פון א בלוט־בלבל מחיה מתים
זייענדיג דורך דעם שם המפורש דעם קריסטלי-
כען הרוג, וועלכער האָט דערנאָך אָנגעצייגט מיט
זיין פינגער אויף דעם ריכטיגען מערדער.

אונז איז נאָך געבליבען צו זעהן וויא ווייט
עס איז אמת אז יהואש אלס דיכטער בעטראכט
דיא פרוי מיט דיא אויגען פון א פאר'חלים־מען
ראַמאנטיקער, אויב ער קוקט אויף איהר ווירק-
ליך מיט אונגעוויינליכער בעוואונדערונג, און
אויב זיא ערשיינט איהם אלס געהיימיניספאָל.

אין דעם איז לייכט זיך צו איבערצייגען פון
פיעלע געדיכטע און אויך פון דיא „ראַמאנצען".
ב'וואָלט געוויס שוין שבעים לשון
אויסגעלערענט אין דער צייט

וואָס עס געהט מיך צו שטודירען
וואָס דיין־אויגען שפראך בעדייט...
אָפּטמאל מוין איך כ'חאָב געפונען
יענע סודות וואָס איך זוך,

מוין איך ווייס שוין יעדען פינטעל
פון דיא בליקען־ווערטער־ביד...

דאן בעווייזט זיך אונגערעכט גאָר
אויף דיין ברעם א זיסער וואונק;
אין דיין בלויע אויג צושפיעלט זיך
גאָר א שפאָגעל נייער פונק...

געהערט אביסעל אויגען? וואָס איז
דאָרטען אזוינס אין אויגען און אפילו אין וויי-
בערשע אויגען, פרעגט א געוועהנליכער בשר
ודם, ניט קיין ראַמאנטיקער. איך עראינער זיך
אָן דעם געשפרעך פון ארקאדי און באזאראָוו'ן
אין טורגעניעו'ס „פאָטערס און זיהן". ארקאדי
איז א ראַמאנטיקער, ליעבט מוזיק און פאָעזי
און באזאראָוו האָט פיינט פאנטאזיעס און אל-
ערליי ראַמאנטישע שטיק און גלויבט נור אין
דער פאָזיטיווער וויסענשאפט:

ארקאדיע. ביי איהר (א געוויסע דאמע, די
העלדען פון א סך צערמליכע ליעבעס געשיכ-
טען) זיינען געווען וואונדערבארע אויגען.

באזאראָוו עטש, אויגען! וואָס פאר א
וואונדערבארע אויגען. דא שטודיר אקאָרשט
דורך דיא אטאנאָמיע פון אויגען, וועסטו וויי-
טער וויסען וויא אזוי צו באַלבען.

אָבער לאָמיר זיך צוריק אומקעהרען צו דיא
„ראַמאנצען".

לאנג געזוכט האָט פאָנס דע לעאָן

און געשטאָרבען זוכענדיג; —

איך אליין דעם קוואל ענטדעקט האָב

דער טהורעם.

און האָט זיך געקליבען פאַרצושלאָגען איהרע
כערדיגונגען. אויף דעם האָט אָנקעל סעם קיין
צייט ניט געהאט צו ווארטען...

ס'איז אליסטישע צייטונגען אין אמעריקא
האָבען שוין לאנג נביאות געזאָגט אז איין שוין
נעם פריהמאָרגען וועט אָנקעל סעם געפינען אז
עס איז זיין הייליגע פפליכט צו „בעפרייען“
דיא פראָווינץ פאנאמא פון קאָלאָמביע און וועט
ארונטערנעהמען פאנאמא אונטער דעם שוץ פון
דיא פליגל פון זיין אָדלער, „כנשר יעיר קינו
על גוזליו ירהר“. און אזוי איז עס געקומען. אָבער
געקומען איז עס אין א וואונדערליכען קאָמע-
דיען-שפיעל.

לויט דיא פאפירען וואָס פרעזידענט רוז-
וועלט האָט אליין פאַרגעלייגט פארן קאָנגרעס
(פארלאמענט), איז דיא „רעוואָלוציאָן“ אין פא-
נאמא צוגענאנגען אָט אזוי:

דען 3טען נאָוועמבער 4 א זייגער נאָכמי-
טאָג האָט אונזער הילפס מיניסטער לומיס טע-
לעגראפירט צו אונזערע קאָנזולען אין פאנאמא
דיעזע ווערטער:

„אויפרוהר אין פאנאמא ווערט בעריכטעט.
שיקט אונז צו אויספיהרליכע בעריכטען.“
15 מינוטען נאָך 8 א זייגער אין אבענד
איז אָנגעקומען פאָלגענדער ענטפער:

„נאָך קיין אויפרוהר.“
אָנדערטהאלב שטונדען שפעטער איז
געקומען פון קאָנזול עהרמאן דיא דעפעיט:
„דער אויפרוהר איז געווען היינט
ועסס א זייגער.“

אָנקעל סעם — קאָמעדיאנט.

בראוואָ, אָנקעל סעם, בראוואָ! דוא
ביזט דאָך עפעס גאָר א וואונדערבארער קאָמע-
דיאנט אויך!

אז אָנקעל סעם איז אן אויסגעצייכענטער
שווישפיעלער און פערשטעהט זיין ראָלע גרויס-
ארטיג, ווייסט מען שוין פון לאנג. איבערהויפט
איז ער גלענצענד אין דער ראָלע פון א „בעפריי-
ער“... אָבער ביז אהער האָט ער זיך אויסגעציי-
כענט אין דראמא'ס און טראגעדיעס. זיין לעצטע
בעפרייאונגס-ראָלע — אין קובא — איז געווען
אין א בלוטיגע טראגעדיע...

יעצט איז גאָר „סעמי“ אויפגעטרעטען אלס
„בעפרייער“ אין א גרויסארטיגע קאָמעדיע. מיר
מיינען נאטירליך דיא פאנאמא קאָמעדיע.

און עס איז א קאָמעדיע מיט א וואושנע
מוסר השכל!

וואָס דאָרט איז געשעהען איז בקצור דאָס
פאָלגענדע:

אמעריקא האָט זעהר געהינג געהאט
אריינצושטעלען א פוס אין פאנאמא, אום צו קע-
נען דאָרטען בויען דעם געוואלדיגען קאנאל,
וואָס זאָל עפענען א דורכגאנג פיר שיפען פון
אטלאנטישען אין פאציפישען ים הגדול אריין.
זי האָט פאַרגעשלאָגען דיא רעפובליק קאָלאָמ-
ביע, צו וועלכע פאנאמא האָט געהערט, געוויסע
בעדינגונגען, פיר קריגען דאָס רעכט צו בויען און
בעזיצען דעם קאנאל. קאָלאָמביע האָט זיך ניט
געאייילט אָנצונעהמען דיא בעדינגונגען וויא
פאַרגעשלאָגען פון דיא פעראייניגטע שטאטען

רעפובליק, בונץ וואריקא, און זאגט מיט הייליגע
ערנסטע אייגענע געזעצנים אז ער בעגרייט דיא
נייעסטע נאציאנען פון דער וועלט צו איהר
געלענדענען זיענ אין איהר קאמפ פיר פריי-
הייט...

זעהט איהר דעם קאמפאניאנט!
בראווא, אַנקעל סעם, בראווא, בראוויסי-
מא!

* * *

דער מוסר השכל.

מיר זיינען מוסר מודעה, אז אונז סאציא-
ליסטען, פאלט גאָר ניט איין צו שרייען געוואלט
אז דאָ איז בעגאנגען געוואָרען אַ רויבעריי, א
געוואלטסטהאט, אן עולה! דיא גאנצע מעשה
טהומ אונז גאָר אַ שטארקע הנאה. עס איז ניט
קיין חסרון פיר דעם פאָרשריט פון אזא האלב-
וויקלען ווינקעל וויא פאנאמא ווען ער קומט אונ-
טער דעם איינפלוס פון דעם מעכטיגפאָרמ-
שרייטענדען קאפיטאליזמוס פון דיא פערזאלי-
ניגטע שטאטטען. און מיט דעם וואָס מען וועט
יעצט באַלד קענען אויספיהרען דאָס וואונדער-
בארע ריעזען-ווערק פון פאָרטשריט, דאָס גראָ-
בען פון דעם פאנאמא קאנאל, — מיט דעם
קענען מיר סאציאליסטען געוויס ניט אונזער
פריערען זיין.

און מכוה דיא עולה, וואָס מען האָט דאָ
אוועקגענומען פון קאָלמביע אַ שטיק אייגענעם
הומ, אַ שטיק לאַנד, האָבען מיר, סאציאליס-
טען, געוויס קיין שום גרונד ניט זיך צו ערגערן.
ווער ווייס דען גאָר אזוי גוט וויא מיר, סאציא-
ליסטען, וואָס פיר אַ גרויסען שום פולווער דאָס
גאנצע אייגענטהומס-„רעכט“ איז ווערט? מיר
אליין האלטען דאָך ערשט רעכט ניט פון דעם
רעכט פון איין מענש אָדער פון איין גרופע
מענשען ארויפצולייגען אַ האנד אויף אַ שטיק
נאטור און צו זאָגען „דאָס איז מיין“, אָדער
„אונזער“ און דיא גאנצע מענשהייט האָט דערי-
בער גאָר ניט צו זאָגען! וואו עס דארף אויפ-
געטהאָן ווערען אזא גרויסארטיגע מענש-
הייטס-ווערק וויא דאָס גראָבען פון דעם פענא-
מא קאנאל, דאָ הערט מען וויא דיא קאץ דעם
געשריי פון וועמען עס איז — „דאָס איז מיין!“
אמת, דאָ האָט דאָס שטיק לאַנד ניט דיא מענש-
הייט אָבעגענומען פון קאָלמביע, גאָר דיא הער-
שענדע קלאסע פון איין אנדער פאָלק האָט עס
פאר זיך גענומען. אָבער ווער עס קען זיך דערי-
בער ערגערן, מיר סאציאליסטען געוויס ניט,
ווייל מיר ווייסען דאָך זעהר וואויל אז מאכט איז
רעכט! דאָס איז דען עפעס אַ נייעס פיר אונז?
דאָס איז דאָך אונזער ערשטעניס פון דער גע-
זעצטער פרייהער, נאָך אַ טאָג אַ טאָג איידער
עס האָט זיך גאָר גאָר אָנגעפאנגען אן אויפרוהר
האָט מען שוין טעלעגראפירט צו אדמיראל גלאס
ער זאָל אוועק אין פאנאמא און ארויפפיהרען
קאנאָנען און זעהען עס זאָל דאָרט ניט געשטערט
ווערען דער אייזענבאהן פערקעהר. (דאָס האָט
אמעריקא געהאט דאָס רעכט צו טהון, לויט גע-
וויסע אלטע אָבמאכונגען).

און 4 א זייגער, צוויי שטונדען פרייהער,
האָט מען אין וואשינגטאָן שוין געוואוסט פון
דעם אויפרוהר... זאָלערבאר, וואָס ניין?
אמעריקא נאָך!

און נאָך מעהר, נאָך אַ טאָג אַ טאָג פרייהער האָט
מען פון וואשינגטאָן שוין טעלעגראפירט צו
אדמיראל גלאס, דעם קאמאנדיר פון אמעריקא-
נער קריגסשיפען אין יענע וואסערן — און, אגב
וורחא, קריגסשיפען האָט מען שוין אהינגע-
שיקט 9 טענע פרייהער — אקאָ אַ טאָג איידער
עס האָט זיך גאָר גאָר אָנגעפאנגען אן אויפרוהר
האָט מען שוין טעלעגראפירט צו אדמיראל גלאס
ער זאָל אוועק אין פאנאמא און ארויפפיהרען
קאנאָנען און זעהען עס זאָל דאָרט ניט געשטערט
ווערען דער אייזענבאהן פערקעהר. (דאָס האָט
אמעריקא געהאט דאָס רעכט צו טהון, לויט גע-
וויסע אלטע אָבמאכונגען).

און 48 שטונדען נאָך דעם „אויפרוהר“ איז
שוין געווען אין פאנאמא אַ נייע „פרייע רע-
פובליק“ פיקס און פערטיג, און אמעריקא האָט
שוין געפונען אז קאָלמביע „קען“ פאנאמא ניט
מעהר האלטען. און אז דעריבער האָט פאנאמא
שוין דאָס רעכט אנערקענט צו ווערען אלס בע-
זונדערע רעפובליק!

און איהר זאָגט גאָר אז עס קומט אָן שווער
צו מאכען רעוואָלוציאָנען.

דאָס געלענדענע-קאָמבישע אין אַנקעל סעם'ס
דאָלע איז דאָס:

לויט דיא קאנאָנען-„גערעכטיגקייט“ הייסט
א מרידה (מיאמעזש, פאָווסטאניע) אזוי לאנג
ביי דיא פרעמדע רעגירונגען א מרידה, וויא
לאנג דיא רעגירונג, גענען וועלכע עס ווערט
געמאכט דיא מרידה, קען זיא נאָך אונטערדרי-
קען. ווען עס איז שוין זיכער אז דיא מרידה האָט
געוואונען, ווערט זיא פון פרעמדע רעגירונגען
שוין אנערקענט ניט מעהר פיר קיין מרידה גאָר
פיר א רעגירונג. נו, זאָגט אַנקעל סעם אז ער
האָט פאנאמא אנערקענט ווייל קאָלמביע האָט
זיא שוין בשום אופן ניט מעהר געקענט אונ-
טערווארפען. דאָס איז טאקי אמת, אָבער ווארום
איז אין צוויי שטונדען שוין געווען זיכער אז
קאָלמביע וועט שוין בשום אופן דעם אויפ-
שטאנד ניט קענען אונטערדריקען? ווייל אמע-
ריקא האָט זיך אוועקגעשטעלט מיט קריגס-
שיפען און ערקלערט אז זיא וועט קאָלמביע
עס סאלדאטען ניט אריינלאָזען אין פא-
נאמא!

זעהט איהר דיא קאמפאניאנט!

און פרעזידענט רוזוועלט האלט א פייערלי-
ערע פאר דעם פערטרעטער פון דיא נייע

דער פאל אין קורצען איז דער:

דזשאָהן טוירנער, סעקרעטער פון דיא לאַנדאָנער קלערקס וויניאָן, איינער פון דיא פערעהעלטניסמעסיג ווייניגע ענגלענדער וואָס גיבען אָב זייער לעבען פיר דיא פערברייטונג פון פרייע געדאנקען, איז אָנגעקומען אין אמעריקא, וויא ער ערקלערט, אום צו פערזאָרגען דיא געוויסע טרייד וויניאָן אנגעלעגענהייטען. ער איז אָבער אויך אן איבערצייגטער אנארכיסט, און ער האָט נאטירליך מיט פערנגיגען אָנגענומען דיא איינלאדונג פון זיינע געזינגונגסגענאָסען צו האלטען א רעדע איבער אנארכיזמוס.

איז געקומען דיא פאָליציי און האָט איהם ארעסטירט גענומען פון דיא פלאטפארמע מיט דעם צוועק איהם ארויסצושיקען פון דעם, "לאנד פון דיא פרייע און דיא היים פון דיא מוטהיגע", ווייל ער איז אן אנארכיסט!

דאָס איז לויט דעם נייעם געזעץ געגען אנארכיזמוס, וואָס איז אָנגענומען געוואָרען דורך דעם איינדרוק פון דיא ערמאָרדונג פון פרעזידענט מעקקינלי. דאָס געזעץ זאָגט, אז אויסלענדער וואָס גלויבען אין אנארכיזמוס זאָלען דאָ נישט אריינגעלאָזען ווערען און, ווען זיי וויינען שוין דאָ און נאָך נישט געוואָרען קיין בירגער, זאָלען זיי אויסגעוויזען ווערען.

דאָס וואָס עס איז שוין איין מאל דאָ אזא געזעץ האָט גאָר נישט צו טהון מיט דעם שענדליכען בען פאקט. עס זיינען דאָ א סך געזעצע, אָנגענומען אונטער דעם איינדרוק פון אן אויגענד בליקליכע אויפגענונג, און זיי בלייבען טויטע אוותיות, זיי ווערען קיין מאל נישט אויסגעפיהרט. דאָס געזעץ צווינגט דאָך איבערהויפט נישט קיין פאָליציי אז זיא מוז אן אנארכיסט אויסווייזען. דיא רעגירונג וואָלט קיין געזעץ נישט איבערטרעטען ווען זיא וואָלט צוגעמאכט אן אויג און זיך נישט וויסענדיג עמאכט אז עס איז דאָ אן לאנד א דזשאָהן טוירנער.

דער פאקט, דאָס מען האָט זיך אזוי גע-אוילט דאָס שענדליכע געזעץ אויסצופיהרען, צייגט אָפּען דיא הארץ פון אונזער הערשענדע קלאסע.

קיינער אפילו פון דיא קאפיטאליסטישע אדוואקאטען זאגט נישט, אז טוירנער איז א גער-פאהר פיר עמעצינס לעבען. מיר האָבען געהאט דאָס פערנגיגען צו קענען דזשאָהן טוירנער אין לאַנדאָן און מיר האָבען פון איהם דיא בעסטע עראינערונג אלס פון א העכסט ליכענסוויירדי-גען, פערנינפטיגען, רוהיגען מענשען, מיט א זעהר סימפאטישען רעדנער-טאלאנט.

מיר זיינען געוויס זעהר ווייט פון אנארכיסטישע געדאנקען; דער אנארכיזמוס איז פיר

שיכטליכער טהאטזאכע, וועלכע איז דער פונדאמענט פון אונזער גאנצען געדאנקען-געביידע. אָבער אין דעם טאקי בעשטייט דער מוסר השכל פון דייעזע קאָמעדיע — אין דעם וואָס זיא צייגט אזוי אָפּען, אזוי דיטליך, וואָס פיר א שווינדעל עס איז דער געשריי פון דיא הערשענדיגע קלאסען וועגען דיא, "הייליגקייט" פון אוי-גענטהום, פון געזעץ, פון אָרדנונג, פון קאָנטראקט, פון יושר, פון גערעכטיגקייט — מיט א שטורמיגען, האָהן-געלעכטער דער העללעך וויא דער דייטש זאָגט, האָט זיך דיא הערשענדע קלאסע אין דייעזע גרויסארטיגע קאָמעדיע אויסגעלאכט אי פון, "אייגענטהום רעכט", אי פון, "געזעץ און אָרדנונג", אי פון קאָנטראקטען, אי פון יושר, אי פון גערעכטיגקייט, און אָפּען האָט זיא אָהן ווערטער געגעבען איהר הסכמה אויף דיא וואהרהייט פון דיא סאָציאליסטישע לעהרע, אז רעכט אָהן מאכט איז מאכטלאָז און בעדייטונגסלאָז. ווילסטו רעכט? זעה צו האָ-בען א מאכט און טענה גאָר נישט מיט קיינעם, יא רעכט צו נישט רעכט! ווער עס האָט מאכט דער האָט שוין סיי וויא סיי רעכט!

דערווייל איז דאָס א מוסר השכל פיר דיא ארבייטערקלאַסע אין איהר קלאסען-קאמפף. בילדעט א מאכט, ארבייטער! פערלאָזט זיך נישט אויף קיינעם גערעכטיגקייט, און לאכט זיך אויס פון דיא אלע טענות מיט אייער ענגער קלאסע וועגען דעם, אויב דאָס רעכט איז ביי אייך אָדער ביי זיי!

און פיר דיא גליקליכע צוקונפט איז דאָס א מוסר השכל, דאָס גלייכעם רעכט פיר אלע מענשען וועט גאָר קענען זיין און וועט זיין ווען דיא מאכט-פערעהעלטניסע אין דער מענשהייט וועלען זיין אזוי אראנזשירט, אז קיין איינצעל-נער און קיין קלאסע זאל נישט קענען האָבען קיין שום דייערענדע איבערמאכט איבער אנדערע מענשען. גלייכע מאכט וועט געבען אלע גלייכעם רעכט!

* * *

אמעריקאנער פרייהייט.

אין דיא פאנאמא געשיכטע האָבען דיא יונייטעד סטייטס בעוועזען וויפיעל כוח עס האָט דיא גערעכטיגקייט, ווען זיא איז געגען דיא אינטערעסען פון דיא הערשענדע קלאסע. אין דערזעלבער צייט האָט אָנקעל סעם ביי אן אנדערע געשיכטע אויך בעוועזען, וויפיעל כוח עס האָט אין אזא פאל זיין פיעל-בעריהמטע פרייהייט.

מיר מיינען דיא געשיכטע מיט דעם אנארכיסט טוירנער.

טהרת המשפחה.

און דיא אידישע ביזנעס-צייטונגען זיינען ארויס אויף א קרייזצוג פיר א הייליגע זאך — פיר טהרת המשפחה! דיא אידישע ביזנעס-צייטונגען אין קאמפף פיר א אידעאל! און שלמה דער נארישער חכם זאגט נאך, „אין כל חדש תחת השמש“! און דיא לעזער פון דיא צייטונג גען זאגען נאך, אז זיי געפונען אין זיי ווייניג אינטערעסאנטע וויכטיגע נייעס!...

עס וואלט אסור כדאי געווען צו פערלירען אן ערנסט ווארט וועגען דיא גאנצע קאמפדיע. ווער ווייסט דען ניט מיט וועלכען מיטעל דיזע צייטונגען זיינען „מטהר משפחות“ און אלץ וואס איז טמא? היינט איז דיא פיעסע „דיא ממזרים“ ביי זיי טמא, וויא א מצורע; „זיא פרעדיגט זינדיגקייט“ שרייען זיי געוואלט; איין שיינעם פרייהמארגען ווערען „דיא ממזרים“ פלוצלונג ביי זיי קרוש וטהור. מיט וועלכען נס? א שאהל! „כסף וזהב ממחר ממזרים!“... דאס איז וויער „טהרת המשפחה“ ווער ווייסט דאס דען ניט? וואס זשע לוינט עס מיט זיי זיך ארומצושלאגען? מיר האבען ליידער געזעהען וויא איינער האט אויסגעגאסען א כלי מיט זעהר העסליכען אינהאלט אויף א טשערעדע שוויינען; דיא חזרים האבען דאס געוויס גאנץ כשר פער דינענט, אבער וואס איז דיא פעולה? דיזעזע ברואים טהוט מען גאר ניט אָב דערמיט; זיי פאסמאקעווען זיך מיט אזא אינהאלט... אבער דער גיסער בעשפריצט זיינע לייט מיט דיא העסליכע פליסיגקייט און — פער'חזר'ט זיי... לוינט זיך עפעס זיך אריינצומישען אין אזעלכע — זייט מוחל — שוויינערייען?...

אבער דאס אומגליק איז, אז דער געפעהר-ליכסטער ליגנער איז דער, וואס זאגט א ווארט אמת צווישען טויזענד ווערטער ליגען; ער מאכט, אז עס זאל זיין נויטיג צו ענטפערן אויף זיינע ליגען, ווייל אז ניט, וועט זיין ווארט אמת ביי קורצזיכטיגע מאכען דיא טויזענד ווערטער ליגען האבען א פנים פון אמת.

דיא קאמערדיאנטסקע קעמפפער פיר „טהרת המשפחה“ האבען א ווארט אמת אין זייערע בערג מיט פאיאזישע שקרים. עס איז ליידער וואהר, אז אפילו אין דיא ערנסטעסטע פיעסען ווערט אָפּט אביסעל געקיצעלט דער טהירישער „געשמאק“ פון דיא „גאליאָרקע“ מיט אזעלכע פאסקודנע „חכמות“, אז עס געהט זיך דיא גאל איבער. און מען קען ליידער ניט וויסען, אויב דיזעזע „חכמות“ זיינען א „קאָרד-רעקטור“ פון דיא אקטיאָרען אָדער טאקי פאָר געשריעבען פון דיא פערפאסער. אָפּט קומען

אונז איינפאך א וואונש וואָס רעכענט זיך ניט מיט דער נאטור און דיא מעגליכקייט. און דיא אנארכיסטישע געגנערשאפט גענען דיא פאָליטישע טהעטיגקייט פון פראָלעטאריאט איז גאָר א שערדיגונג פון פראָגרעס. ענדליך, דיא אנארכיסטישע טהעאָריען פון „טהו וויא דו האָסט השק“ זיינען א שטערונג צו אָרגאניזאציען. אָבער קענענדיג טוירנער, פלעגען מיר אימער זאָגען: „מיט אזעלכע אנארכיסטען איז כאָטש דאָ וואָס צו טענה'ן“. עס פערשטעהט זיך אז טוירנער איז זעהר ווייט פון דעם פערריקטען גלויבען אין פעראיינצעלטע געוואלט-אקטען.

נאָר וואָרום טרייבט מען איהם ארויס פון דעם „לאנד פון דיא פרייע און דיא היים פון דיא מוטהיגע“?

ווייל ער איז א גלענצענדער ארכייטער-אניטאטאָר!

„דאָס לאנד פון דיא פרייע“ וואָלט געדויעט געווען פריי גענוג צו דולדען דאָ דזשאָהן טוירנער, ווען ער וואָלט, למשל, געוואָלט אגירטירען געגען דיא היגע פרייע רעגירונגס פארמע פון דעם מאנארכיסטישען שטאנדפונקט.

„די היים פון דיא מוטהיגע“ וואָלט געווען מוטהיג גענוג ניט צו האָבען מורא פאר הונדערט טוירנערס, ווען זיי וואָלטען געווען גאָר גיט מעהר וויא משוגענע באַמבען-ווארפערס.

אָבער דיא פרייהייט און דיא מוטהיגקייט הערט אויף, ווען עס קומט א מענש וואָס וויל איינגעבען דיא ארכייטער מוטהיגקייט צו קעמפפען פיר זייער פרייהייט פון דיא קאפיטאליסטישע אויס-זייעריי!

אמעריקא איז געגרינדעט געוואָרען פון אזעלכע וואָס זיינען אנטלאָפּען פאר פאנאטישע פערפאלגונג פון אנדערשדענקענדע. מיט'ן מויל האָלטען דיא אמעריקאנער פיר הייליג זייער טראדיציען, אז אמעריקא איז אן „עיר מקלט“, א שוין-פלאץ, א היים פיר אלע וואָס ווערען פערפאלגט פיר זייער עהרליכע איבערצייגונג. אָבער הייליגער וויא אלע הייליגע טראדיציען איז פיר דיא קאפיטאליסטישע קלאסע איהר געלד זאק. און דיזעזער פאָדערט אז די ארכייטער קלאסע זאל ניט אויפגעוועקט ווערען פון איהר שטילע אונטערטעהיגקייט צו קאפיטאל! אלץ, ארויס מיט טוירנער, וואָס וויל דיא ארכייטער וועקען!

וועלען דיא ארכייטער פון אמעריקא כאָטש רעטען דעם טיטעל פון דיזעזע רעפובליק אלס לאנד פון דיא פרייע און היים פון די מוטהיגע? וועלען זיי טהון זייער פפליכט צו זייער טרייען פריינד דזשאָהן טוירנער?...?

וויכטיג צו בעטראכטען דיא פראגע פון „פאמיר“ לען-לעבען און אידישקייט“ לויט דיא אידישע געשיכטע און הייליגע אידישע ספרים. וועגען דעם וועט געשריבען ווערען.

* * *

וועגען בונד.

גענאָסע ק. פרומין האָט א טענה געגען אַז, אונז, ווארום מיר האָבען ניט געדרוקט זיינע א געוויסע פערזענליכע ערקלערונג, דאן, זאגט ער, וואָלטען דיא לעזער געזעהען, אז ער האָט זיך גאָר ניט געמיינט פאַרצושטעלען אלס „פראָמיר“ נענטער פיהרער פון בונד“, וויא מיר האָבען איהם פאַרגעשטעלט, און אז ער האָט גאָר ניט געמיינט מיט זיינע ארטיקלען פאַרצושטעלען דעם אָפיציעלען שטאנדפונקט פון בונד.

עס איז אמת, אז ער האָט דאָס ניט גע- מיינט. עס איז אָבער אויך אמת, אז מיר האָבען ניט געזאָגט אז ער האָט דאָס יא געמיינט, און קיינער האָט דאָס ניט געזאָגט. אויך האָבען מיר קיין שום פעהלער ניט געמאכט ניט דרוקענדיג יענע פערזענליכע ערקלערונג זיינע. מיר גלויבען אָבער ניט אין דיא נויטווענדיגקייט פון אזעלכע ערקלערונגען און געגען-ערקלערונג, סיי פון אונז סיי פון אונזערע מיטארבייטער. מעג מאנכער דענקען אז מיר זיינען שולדיג אין א קליינעם פעהלער, אבי לאָז מען ניט פערנעהמען פלאץ און דרעהען דעם לעזער א קאפ מיט אזעלכע פוסטע זאכען. מיר האָפען אז מיר בעפרידיגען גען. פרוד מין, ווען מיר ערקלערען דאָ בפני כל עם ועדה, אז ער האָט אבזאלוט קיין שום שולד ניט אין דעם וואָס עמעצער האָט אפשר געקענט מיינען: ער וויל זיך ארויסשטעלען אלס פראָמינענטער רעפרעזענטאנט פון „בונד“. און אן ענדע דער- מיט!

* * *

ענדע 1903.

מיט דיעזען נומער „צוקונפט“ ענדיגט זיך דער יאהרגאנג 1903. דיא יעצטיגע רעדאקציען קען פאָדלויפּיג פיר נעכסטען יאהר קיין שום פערשפרעכונגען ניט מאכען, ווייל עס דארף ערשט זיין וואהל פון רעדאקטאָר.

דיא יעצטיגע רעדאקציען וויינט דיא לעזער א גוטע צוקונפט און א גוטע „צוקונפט“ אין דעם נייעם יאהר. אזוי וויא עס איז אימער געווען איהר ערנסטער וואונש און בעמיהונג, דאָס צו העלפען בריינגען.

אויך פאַר נאנצע סצענען מיט אונגלייטיגע אָפּענ- הייט.

אָבער דיעזע העסליכקייטען האָבען דאָך גראדע אַם שרעקליכסטען פּעראונרייניגט דיא אידישע בינהע אידער דיא מאָדערנע אידישע דראמאטורגיע פון דיא בעסטע שרייבער איז ערשינען. און דיא יעצטיגע קעמפּפּער פיר „טהרת המשפּחה“ האָבען גאָר קיין מאָל ניט געפונען פיר נויטיג צו זאָגען א וואָרט דאגער נען! און ווער האָט אויפגעוויבען א'ן ענערגי- שען קאמפּף געגען דעם צייניזמוס אויף דיא ביה- נע? גראדע א רעדאקטאָר פון „פאָרווערטס“! מאָנאטען לאנג האָט גענאָסע אב. קאהאן גע- שטורמט געגען דיא וואהרע אונגלייכקייט אויף דיא בינהע, און האָט זיא ווירקליך פיעל גערייניגט.

דיא קאמפּעדיאנטסקע קעמפּפּער פיר „טהרת המשפּחה“ געפינען אָבער גאָר ניט פיר שענדי- ליך, וואָס עס קומט, צום ביישפּיעל, פאַר א פּעדלער אויף דיא בינהע און ער ציהט ארויס פון זיין באסקעט מיט סחורה א געוויסעם פרוי- ערקליידונגס-שטיק און צושפרייט עס פארן פובליקום... און נאך אזעלכע זאכען. דאָס ארט זיי ניט. זיי האָבען א טענה צו דיא ערנסטע טענדענץ פון מאָדערנע דראמען, וועלכע שטע- לען ערנסט פאַר טראגעדיעס פון געשלעכטסלע- בען וויא זיי זיינען, נאטורלייך. זיי זאָגען, אז דאָס „פרעדיגט“ צולאָזענדיגט אין דעם גע- שלעכטסלעבען. דיא וואהרהייט איז, אז געוויסע „קעמפּפּער“ פיר „טהרת המשפּחה“ קען גיכער זעהר פערדריסען, וואָס דיעזע סאָרט דראמען צייגען ארויס דייטליך דיא אומגליקען און ביטערנישען וואָס לייכטזין און געוויסענלאָזע געשעפטס-אינטערעסע (געזעצליכע אָדער אונ- געזעצליכע) אין דער צוזאמענפאַרונג בריינגען. זיי האָבען מורא, אז דאָס וועט לערנען דיענסט- מיידלאך און אשת איש'ן זיין ערנסט און גע- וויסענשאפט אין אזעלכע זאכען, און דאָס קען פיר געוויסע קעמפּפּער פיר „טהרת המשפּחה“ גאָר קיין גוטער געשעפט ניט זיין... ווער עס האָט דאָס אומגליק זיי גוט צו קענען פערזענליך, דער אַוויסט אויפריכטיג וויא אמת דאָס איז, וואָס מיר זאָגען דאָ.

* * *

דער געשריי מכוה די „פאמיליען-ריינהייט פון אידישקייט“ האָט דערווייל בעשאפען א העכסט אינטערעסאנטע טהעמא. עס איז זעהר

DOES NOT
CIRCULATE

418200

